

A C T A
SANCTORUM
A U G U S T I.
T O M U S S E X T U S.

IMPRESSION ANASTALTIQUE
CULTURE ET CIVILISATION
115, AVENUE GABRIEL LEBON
BRUXELLES
1970

P. B. Bouttat. sculp. Ant.

A C T A
SANCTORUM
A U G U S T I

Ex Latinis & Græcis , aliarumque gentium Mo-
numentis , servatâ primigeniâ veterum
Scriptorum phrasi ,

COLLECTA, DIGESTA ,
Commentariisque & Observationibus

I L L U S T R A T A

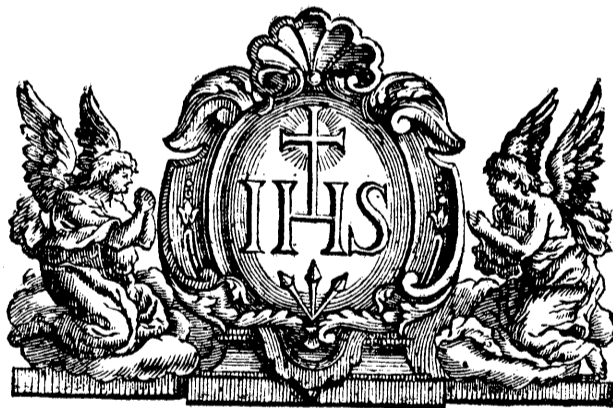
A

JOANNE PINIO ,
GUILIELMO CUPERO P. M. ,
JOANNE STILTINGO ,

E SOCIETATE JESU PRESBYTERIS THEOLOGIS.

T O M U S V I

*Quo quinque postremi dies continentur , cum
ejusdem mensis Supplemento.*

A N T V E R P I Æ ,

Apud BERNARDUM ALBERTUM VANDER PLASSCHE.

M D C C X L I I I .

J. Meyden pinx.

J. Houbraken sculp. 1743.

JOSEPHUS ARCHIDUX AUSTRIÆ &c &c.

SERENISSIMO
JOSEPHO
ARCHIDUCI AUSTRIÆ,
NEC NON

REGIO PRINCIPI REGNORUM HUNGARIÆ, BOHEMIÆ, CROATIÆ, SCLAVONIÆ, DALMATIÆ; MAGNI DUCATUS ETRURIÆ; DUCATUUM BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, STYRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLIÆ, MEDIOLANI &c.; COMITATUUM TYROLIS, FLANDRIÆ &c. &c.

I Omus hic, SERENISSIME ARCHIDUX, quem Nomini Tuo venerabundi inscribimus, ficuti memoriam nobis renovat longe jucundissimam magni istius diei, quo feliciter in lucem prodiisti, post Serenissimorum Tuorum Parentum ardentissima

* 2

vota

vota ac suspiria , directasque ad cælum preces ,
patrocinate Virgine Matre , à Deo impetratus ;
sic triennium illud , quo pergis vivere sospes &
incolumis , crescisque vegetus & robustus , no-
vam Augustissimæ Familiæ Tuæ , regnisque ac di-
tionibus eidem subjectis lætitiæ affert causam ,
& materiem suggerit amplissimam gratias agendi
immortales divino Numini , cujus bonitas con-
servare Te hæctenus , & ad maturiorem paulatim
ætatem promovere dignatur. O memorabilem
certè , æternisque Annalium fastis signandum
diem , quo Augustissimæ Domui Austriacæ da-
tus es , ut omnia Tecum bona in eandem inve-
heres ! Etenim dum attenta mente considera-
mus , quanta post natales Tuos Serenissimæ Ma-
tri Tuæ obtigerint bona , quanti quàmque perpe-
tui de hostibus potentissimis relati triumphi , quot
urbes , quæ recenseri vix possint , quot integræ
provinciæ armis gloriosissimis aut receptæ aut
occupatæ , in stuporem acti vix nos cohibere
possumus , quin de Te , FORTUNATISSIME
PRINCEPS , pronuntiemus verba illa , quæ de
glorioso Domini Præcurfore stupendis prodigiis
attoniti usurparunt vicini cognatique ejus : *Quis ,
putas , puer iste erit ?* Et verò , si expendamus ,
cur de S. Joanne mirabundi exclamarent omnes :
Quis , putas , puer iste erit ? Respondebunt divi-
na Eloquia : *Etenim manus Domini erat cum illo.*
Cur igitur , illæso sacris verbis honore debito ,
& nobis exclamare de Te non liceat : *Quis , pu-
tas , erit Serenissimus Josephus Archidux noster ?*
Nam & Tuos natales mirabilia comitata sunt & se-
cuta ;

cuta ; Tecumque manus Domini fuit modo tam
singulari & admirabili , ut ætas nostra obstupescat
ea , quæ præfens videt & audit , posteritas au-
tem vix creditura sit , quæ de hisce leget litteris
consignata. Nonne enim inter mirabilia compu-
tandum , Te post votum , ut credimus , Sanctissi-
mæ Dei Genitrici factum , felicissimo partu in lu-
cem esse editum ? Nonne miranda in summis
temporum angustiis eximia Serenissimæ Matris
Tuæ pietas , quæ aureum puerum Tecum appen-
sum mox transmisit Beatæ Virgini Cellensi offe-
rendum , ut Te totum Virgini sacrum regio illo
dono sibi redimeret Filium ? Nonne mira lo-
quemur , si dixerimus , Materna regna per Te
primo jam ætatis anno potenter defensa , pulsos
Tua ope procul à ditionibus Maternis hostiles exer-
citus , amota à Danubio & Moldava trans Rhe-
num hostilia vexilla , portata Viennam in trium-
phum instrumenta bellica , apparatusque milita-
rem omnem , quæ ingenti copia ad ejus perni-
ciem fuerant collecta ? Nonne paradoxa hæc ,
aliaque multa hisce similia , quæ commemorari
possent , Tibi ipsi videbuntur , nisi clarè exposue-
rimus , quo tandem modo tam grandia facere
potueris ætate tam tenera ? Dicamus igitur ,
PRINCEPS DEO DILECTE , quàm Tecum
fuerit manus Domini exercituum , quàm fuerit
cum prudentissima Matre Tua , quæ , Te auxili-
ante , prædicta peregit. Obierat Augustissimus
Imperator Carolus VI gloriosæ memoriæ Avus
Tuus tempore tam importuno , ut numquam di-
tiones suas relinquere potuisset majori expositas
peri-

periculo. Vix hereditatem suam adierat Serenissima Mater Tua, quin & imminentes undique viderit hostiles phalangas, principesque tanto numero experta sit contra se foederatos, ut mirum sit, de regnis suis defendendis vel solum cogitasse; omnem sine dubio se tuendi animum abjectura, nisi sua se fortitudine, summâque de Deo fiducia in tantis periculis sustentasset. Quid igitur hinc agat fortissima Regina Mater Tua? Noverat legiones suas Germanicas, quantumvis fortitudine præstantissimas, bellisque maximè exercitatas, si solæ cum tanto hostilium agminum numero in variis provinciis congregari cogerentur, pares nequaquam fore, sed numero obruendas. Hinc prudenter judicabat excitandam sibi antiquam Hungaricæ gentis virtutem, quæ quasi diuturno somno jacebat sopita. Ipsa igitur, Deo duce, ac singulari prudentia comite, numerosos Hungarorum collectura exercitus, Posonium proficiscitur, Te comitem sibi adoptans, Te adiutorem. Nec vanam de Tuo subsidio spem conceperat sapientissima Regina. Etenim dum illa potenter atque eloquenter coram nobilissimis regni Hungarici Magnatibus perorans, omnes in sui admirationem trahit atque amorem; Tu quoque præsentiam Tuam auditorum omnium in Te oculos convertisti, potensque vel sine voce Orator suavissimam oris gratiam tantas excitato amoris incendio faces subiecisti, cordaque Magnatum tanta vi in Tui dilectionem pertraxisti, ut omnes certim interposita jurisjurandi religione pollicerentur, se viribus omnibus, laboribus, fortunis, ac
sanguini-

fanguine demum suo propugnatos Reginam suam , ac Te , Regium Principem. Jam verò quàm egregiè promissa impleverit natio Hungarica , quàm auxerit potentissimæ Matris Tuæ agmina , quàm triumphales simul cum legionibus Germanicis fortitudinis suæ fructus tulerit , novit & obstupescit orbis univèrsus. Quidni ergo , SERENISSIME ARCHIDUX , de Te rogare liceat ; *Quis , putas , Puer iste erit ?* Cùm primos ætatis tuæ annos tot tantisque favoribus cumula-verit Divina benignitas ? Quidni ex faustissimis hisce principiis ominemur futuram in ætate matu-riore magnitudinem Tuam , præsertim cùm & alia multa in Te reperiantur , quæ summam de ea nobis spem ingerunt ? Natus es Augustissima illa stirpe Austriaca , quæ pietatem sibi propriam fecit , quæ cum pietate omnes alias virtutes feli-citer conjunxit , quæ non modò plures Imperio dedit Cæsares , sed plures etiam edidit heroës , quàm ulla domus alia ; quæ binis jam seculis com-munem Christi nominis hostem iisdem ferè con-sistere terminis coëgit , progressumque subinde longiùs repulit , etiamsi & aliis frequenter bellis fuerit laceßita. Hæc vera minimèque exaggerata Majorum Tuorum decora animum Tuum exsti-mulabunt ad eximiam in Deum pietatem , quæ unica est ad veram magnitudinem via. Hæc ad ardua quælibet audenda pro pretioso fidei ac justitiæ thesauro mentem Tuam erigent. Hæc leni moderatoque imperio subditos regere , ac regiâ munificentia bene meritos remunerari do-cebunt. Hæc demum omnia abunde subministra-

bunt exempla , quorum imitatione inter illustres heroes , inter summos principes locum merearis. Nec timendum est , ne tam eximia Proavorum Tuorum ornamenta ignores : nam præclara principum educatio atque institutio , quæ Domui Austriacæ dos est propria , nihil illorum te nescire patietur. Accedet sollicita prudentissimæ Matris Tuæ cura , quæ ipsa supplebit , si quid diligentissimi institutionis Tuæ præfecti docere negligerent. Novit illa experiturque quotidie , quàm sibi utilis , quàm necessaria fuerit excellens illa institutio , quâ cum virili animo conjungeret scientias viris proprias , ut & negotia quælibet gravissima per se expedire , & regna sua rectè administrare posset. Illa igitur Tibi à teneris cum verbis tum exemplis instillare non desinet ardentem in Deum , in Sanctissimam Dei Genitricem , atque in Sanctos omnes amorem. Illa Te docebit , non propriis viribus confidere , sed prosperos rerum successus à benigna Dei manu expectare , ejusque opem sperare , dum tibi ostendet elegantem inscriptionem chronographicam , quam pro anno præterito concinnatam sub imagine Christi è cruce pendentis in regio suo cubiculo posuisse dicitur : CRUCIFIXUS DUX MEUS. Nec monebit dumtaxat , se hoc Duce invictissimam stetisse contra hostium multitudinem , sed narrabit etiam , quantæ , Duce hoc potentissimo , per Carolum VI avum Tuum , ac per Leopoldum proavum , de Ottomannis relatæ fuerint victoriæ. Illa demum virtutes omnes , quibus egregiè excellit , Tecum communicare studebit , artemque regendi , quam juvenis didicit usûque perpolivit ,
in

in Te totam transfundere conabitur. Ad curam hanc accedet Serenissimus Genitor Tuus, Magnus Etruriæ Dux, qui uti intimo cum Serenissima Matre Tua amore est conjunctus, regnaque Tibi destinata felicissimè cum illa moderatur, sic eadem quoque Tibi inculcabit præcepta virtutum, easdem docebit artes. Atque artium quidem militarium summus Tibi erit magister, utpote qui eas puer didicit, exercuit juvenis tam feliciter, ut prope Meadiam intra paucos dies geminam de Turcis retulerit victoriam. Quanta in præsentī bello, quàmque prudenter perfecit, paucis nequit explicari. Stetit ante aciem, quoties major vis belli, quoties manifestius ingruebat periculum. Viribus hostium fractis, Viennam redire maluit, ubi non minùs erat necessarius summus imperator, qui diffusis per varias provincias exercitibus necessaria submitteret, sicque Serenissimæ Regi-næ Matris Tuæ curas aliquantulùm sublevaret. Tanto autem securiùs sic agebat fortissimus Ductor, quòd Serenissimum Fratrem pro se relinqueret agminum præfectum, Carolum, inquam, Lotharingiæ Principem, Patrum Tuum, mox etiam Serenissimæ Mariæ Annæ Austriacæ Materteræ Tuæ Conjugem futurum, cujus gloriosa gesta cumulatque triumphī abunde docent, quàm prudenter ipsi creditum fuerit honorificentissimum hoc munus, ac negotium gravissimi momenti. Supereſt, SERENISSIME ARCHIDUX, ut de natalibus Tuis undequaue faustissimis, ac de mirificis eventibus, qui eosdem comitati & subsecuti sunt, immortales Deo Optimo Maximo gratias

gratias agamus , Tibique gratulemur institutionem Regia Sobole dignam sub oculis tantorum Parentum , quos Deus diutissimè incolumes fervet. Cresce , SUMMÆ EXSPECTATIONIS PRINCEPS , Augustissimæ Domûs Austriacæ columnen , serenissimorum Parentum Tuorum amor , eosque solatio & gaudio explere perge. Cresce , JOSEPHE , ac nominis Tui etymon meritis Regiis ac virtutibus imple. Posside præclarissima Tua decora , auge , exorna. Hæc enimverò , & plura alia Tibi vovemus affectu quàm possumus maximo. Quandoquidem autem à prospera vitæ Tuæ diuturnitate optima quæque speramus , omnium , qui Te antecesserunt , Majorum Tuorum annos supera , & longævus ad Superos migra. Votis nostris adspiret Deus ac omnes Sancti ejus. Subscribimur profundissima cum veneratione

SERENISSIME ARCHIDUX

SERENITATIS TUÆ ARCHIDUCALIS

Devotissimi clientes

JOANNES PINIUS

JOANNES STILTINGUS &c.

SOCIETATIS JESU.

S Y N O P S I S
T O M I S E X T I
DE ACTIS SANCTORUM
A U G U S T I

AC SUPPLEMENTI AD EUMDEM MENSEM.

Proditurus hic in lucem Tomus, Operis trigessimus octavus, Augusti sextus & ultimus, postremos quinque ejusdem mensis dies continet, ac Augusti Supplementum: Caelites verò, de quibus ex professo agitur nominatim, ultra centum & sexaginta, præter anonymos longè plures. Viros de more partiemur in tres ordines seu status, *ecclesiasticum* videlicet, *monasticum*, sub quo Religiosos etiam collocabimus, ac *secularem*, quibus subjungemus *femineum sexum*. Præmittitur hic extra ordinem *Aethiops Eunuchus* reginæ Candacis, à S. Philippo diacono baptizatus: de cujus cultu, historia, Patrum elogiis, loco ac tempore scribimus.

EX STATU ECCLESIASTICO.

In Oriente *Alexander* ep. Constantinopolitanus fortiter se opposuit Arianis, tanti apud Deum meriti, ut Arianis ab eo mortem impetrarit. Implacabilis alter ejusdem sectæ hostis fuit *Paulinus* ep. Trevirensis, gloriosus exsul in Phrygia mortuus, ac deinde Treviros translatus. *Philonides*, Curienensis in Cypro præsul ac M. signatur in Fastis Græcis. *Hypatius* ep. & *Andreas* presbyter martyrio coronati Constantinopoli pro cultu sacrarum imaginum.

Africa produxit magnum Ecclesiæ lumen *Augustinum*: cujus Acta illustrantur copioso Commentario & è variis documentis laboriosè conquisito. Vita partim datur è libris Confessionum ejus; partim ex S. Possidio ipsius discipulo, ac per annos ferè quadraginta contubernali. Porro Indiculus Operum, quem idem scripsit, multis observationibus elucidatur. Pro iis verò, qui Opus nostrum non habent, excusâ seorsum sunt exemplaria de rebus ab eodem sancto Patre gestis & scriptis. Ad Italos transeamus. Romanorum

martyrum *Felicis* presbyteri & *Adaucti* cultus antiquissimus est. De Felicibus synonymis differitur. *Narni* ep. Bergomensis certior veneratio publica, quam gesta. Capuæ attribuitur *Rufus* duplex, quorum alter ibidem antistes, alter diaconus, uterque martyr fuisse memoratur. His adde sequentes episcopos, *Syrum* Patavinum, *Joannem* Ticinensem, *Vicinium* Salsinatensem, *Amatum* Nuscensem, ac *Facundinum* Tadinensem, cujus discipulus dicitur fuisse *Juventinus*, & officio archidiaconus. *Casidii* presbyteri ac martyris nec non sociorum Acta Transaquensia sunt apocrypha, nec probatæ fidei Pistoriensia.

In Gallia claruit *Casarius*, celeberrimus præsul Arelatensis: cujus Acta partim à Cypriano, Firmino & Viventio episcopis, partim à Messiano presbytero, & Stephano diacono conscripta, ad feriem chronologicam deduximus, ac in variis supplevimus. *Ambrosius* præsul Santonensis ab antiquis scriptoribus meritò laudatur. Santonensis alterius ep. *Viviani* seu *Bibiani* Vita profertur ex auctore suppari anonymo. Metensi in Lotharingia cathedræ præfuit *Adelphus*; *Licerius* vel *Glycerius* Conforannensis; *Aeonius* Arelatensis; Meldensi *Ebregisilus*, *Opsatus* Autissiodorensi. Controversiam de ejus corpore probabilius decidimus pro Virzionensibus. Inter præfules autem Galliæ, qui seculo sexto floruerunt, non infimum sibi locum vendicat *Syagrius* Augustodunensis. Variis conciliis interfuit, magnoque in pretio haberi meruit à S. Gregorio magno, & à regibus Francorum. Nec indictos relinquitur *Etherium* Lugdunensem, & *Ebbonem* ac *Gericum* Senonenses antistites.

Angliam condecoravit *Aidonus* ep. Lindisfarnensis. Gesta ejus scripsit Venerabilis Beda. Apud Hibernos verò sunt *Patricius II*, præsul Ardmachanus; item *Fedlimidus* & *Fagnanus*, quorum hic colitur

tamquam patronus ecclesiæ ac dioceſeos Fenaborensis; ille Kilmorensis; Laonienſis verò *Flannanus*, cujus Vita & miracula è fabulis confuta ſunt.

Apud Germanos in Suevia eluxit *Gebhardus* Conſtantienſis antiſtes. Varia de illo ſcribimus, Vitamque elucidamus, uti & miracula cùm antiquiora tum recentiora: *Theodorus* II, Octodorensis vel Sedunensis præſul, à ſynonymis diverſus. De publica *Elmerii* vel *Ermelii* apud Molhanienſes in Leodiensî dioceſi veneratione ſatis conſtat, de epiſcopatu non item. *Werenfridus* præbyter Geldriam prædicatione excoluit. *Burchardi* parochi Beinwilienſis memoria in Argoia apud Helvetos in benediſtione eſt.

EX STATU MONASTICO.

In Oriente *Pæmen* anachoreta factis & dictis emicuit. Ibidem mira Dei miſericordia eluxit in *Moyſe Æthiope*, forte etiam martyre: qui, ex latrone ad monaſticam vitam converſus, virtutibus, miroque adverſus dæmones imperio Lybiam exornavit. *Fantinus* monachus notus in Faſtis Græcis & Martyrologio Romano. A SS. Hieronymo, Paulino ep. Nolano, & Auguſtino laudatur *Pammachius* ſenator Romanus, contempta pro Chriſta nobilitate, quàm congenitis ſibi proavorum titulis clarior. *Joannes* ſacerdos, & *Petrus* laicus, è familia FF. Minorum, Valentia in Hispania martyrio coronati. *Benedictus Aretinus*, ex eodem Ordine, floruit in Tuſcia. Ibidem *Manentius*, *Antellensis*, & *Bonaiuncta* eluxerunt, duo ex ſeptem Ordinis Servorum B. M. V. fundatoribus, ac Generales. *Agilus* abbas Reſbacenſis claruit in Gallia, de cujus vita & miraculis ſatis multa dicimus; *Bononius* autem abbas Lucediensîs in Pedemontio; Ordinis S. Benediſti. *Fiacrius* eremita cultu & miraculis apud Gallos celeberrimus. *Antonius Ripolanus*, ex Ord. FF. Prædicatorum, apoſtaſiæ labem generoſo martyrio eluit Tuneti in Africa. Acta ejus ſcripſit Conſtantius Ord. S. Hieronymi, teſtis oculatus; miracula verò dantur authentica è Mss. Ripolanis. Catalonia debetur *Raymundus Nonnatus* S. R. E. cardinalis, rebus præclare geſtis, ac plurimis miraculis, quàm primigeniis Actorum ſcriptoribus celebrior, & inſigne Ordinis B. M. V. de Mercede ornamentum. Publica ejus veneratio diverſis temporibus ad majorem extensionem & ſolemnitatem promotâ. *Medericus* præb. & abbas ſolenni cultu celebratur Lutetia Pariſiorum. Translationem ejus & Acta elucidamus. De *Albertini*, Prioris in eremo ſan-

ctæ Crucis Fontis Avellani in Umbria, celebri cultu & fama miraculorum ſufficienter lectorem inſtruimus.

EX STATU SECULARI.

Ariſtides philoſophiâ ſacrâ & profanâ Athenis memorabilis. *Hermetis* martyris Romani cultus eſt antiquiſſimus. Corpus ejus pluries tranſlatum, Rothnaci in Flandria aſſervatur, & magna religione colitur. Acta martyrii à nonnullis impugnata defendimus. De *Petro* Trebenſi in Latio multa ad nos tranſmiſſa ſunt documenta, uti & Vita ipſius ac miracula. An *Pelagius* M. apud Conſtantienſes in Suevia, ac ſynonymus apud Civitanoyanos in Iſtria, ſint diverſi, diſputatur. *Agilus vicecomes* in Gallia floruit, ubi & *Julianus* laureolam martyrii adeptus eſt, in oppido Brivatensi miraculis ſpectatiſſimus. *Sebbi* regis Orientalium Saxonum in Anglia virtutes narramus è Venerabili Beda. *Dominicus Vallius*, puer ſeptennis, vix ad pugnam aptus, & jam tum victoriæ maturus, à perfidis Judæis in odium Chriſti apud Cæſarauguſtam interemptus, ibidem religioſè colitur. Acta martyrii breviter, ſed ſincera.

EX FEMINEO SEXU.

Serapiam V. & M., ac *Sabinam* M. laudamus, Romæ paſſas, non verò in Umbria, ex Martyrologiis antiquis. Acta proferimus è Mss. cum editis collata. *Candidam* V. & M. Romæ aſſignamus cum Martyrologio Romano. Eidem urbi adſcribimus *Gaudentiam* virginem, cur non etiam martyrem? *Baſilla* V. videtur pertinere ad Sirmienſes in Pannonia inferiore. Germania habet *Adelindem*, parthenonis Buchoviensîs fundatricem in Suevia; Confluentia *Ritzam* V.; Brabantia *Veronam* in territorio Lovaniensî, quæ Actis fabuloſis perperam adornata eſt; Cantium in Anglia *Eanſwidam* V., ac probabiliter abbatiffam; Vindogladia ibidem *Cuthburgam* reginam, abbatiffam Winburnenſem, quæ regales nuptias cum monaſtica vita feliciter commutavit. *Elifabetha* ſeu *Iſabella* virgo, S. Ludovici Francorum regis germana ſoror, poſthabitis terrenis nuptiis Sponſum cæleſtem ſecuta, virtutibus ac miraculis Galliam illuſtravit. Vita Gallicè ſcripta ab Agnete de Harcourt, contubernali ejus, & à nobis Latinè redita, variisſque documentis elucidata.

Monitum volumus lectorem, huic Tomo præmitti elogium P. Cuperi noſtri piæ memoriæ.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS
SOCIETATIS JESU FLANDRO
BELGICÆ,
ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti & Isabelle, Belgii Principum, rursusque Philippi III, ac novissimè Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, & 19 Julii 1694, Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi typographos & bibliopolas, qui, ad aliorum quorumcumque exclusionem, soli imprimere ac reimprimere, & vendere possint libros & Opera qualibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto sue Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtentâ & præexhibitâ licentiâ prædicti Provincialis; idque sub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet. Cùm etiam sua Cæsarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subjectis;

Ego infrascriptus Societatis Jesu per Flandrobelgicam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Præposito Generali Francisco Retz, concedo Bernardo Alberto vander Plasse facultatem sic imprimendi, & per se aliosque vendendi infrascriptum Opus, ex more nostræ Societatis (quod hisce attestor) recognitum & approbatum; videlicet, Tomum sextum de Actis Sanctorum Augusti, collectis & illustratis per Joannem Pinium, Guilielmum Cuperum pia memoria, Joannem Stillingum, Societatis nostræ presbyteros Theologos. In quorum fidem hæc, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpia v Septembris MDCCXLIII.

CAROLUS VAN DEN ABEELE.

S U M M A
P R I V I L E G I I R E G I I.

Cæsareæ & Regiæ Catholicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Joannis Pinii è Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum & Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorundem, de argumento illo vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat: qui secus faxit, confiscatione exemplarium, & aliis gravibus pœnis mulctabitur; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis die v Octobris anno MDCCXXXV.

Signat P. VAN CUTSHEM.

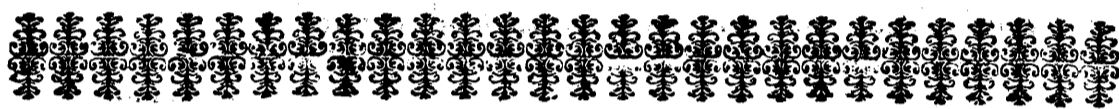
Et ego Joannes Pinus Societatis Jesu, permitto Bernardo Alberto van der Plasse, ut Tomum sextum de Actis Sanctorum Augusti, meo permissu apud ipsum impressum publicet. Datum Antverpia xxvii Septembris MDCCXLIII.

APPRO.

APPROBATIO ORDINARI I.

Quam solidè ac eruditè RR. PP. è Societate Jesu hagiographi Antverpienses usque hodie illustrarint *Acta Sanctorum*, non est in Orbe literario, qui non agnoscat; hinc Tomus sextus mensis Augusti, quem à RR. PP. Joanne Pinio, Guilielmo Cupero pia memoria, & Joanne Stiltingo, ejusdem Societatis presbyteris, non minori quàm soliditate, quàm eruditione conscriptum reperi, unà cum Elogio R. P. Guilielmi Cuperi pia memoria, typis evulgari, ceterisque Tomis poterit adnumerari. Ita censeo Antverpiæ xxv Septembris anno MDCCXLIII.

G. A. J. DE BEZERRA
ecclesiæ cathed. Antverp. Presbyt. Can.
Grad., Scholast., ejusdem diocesis Officialis,
Judex Synodalis, Decanus Christianitatis,
Librorum Censor.

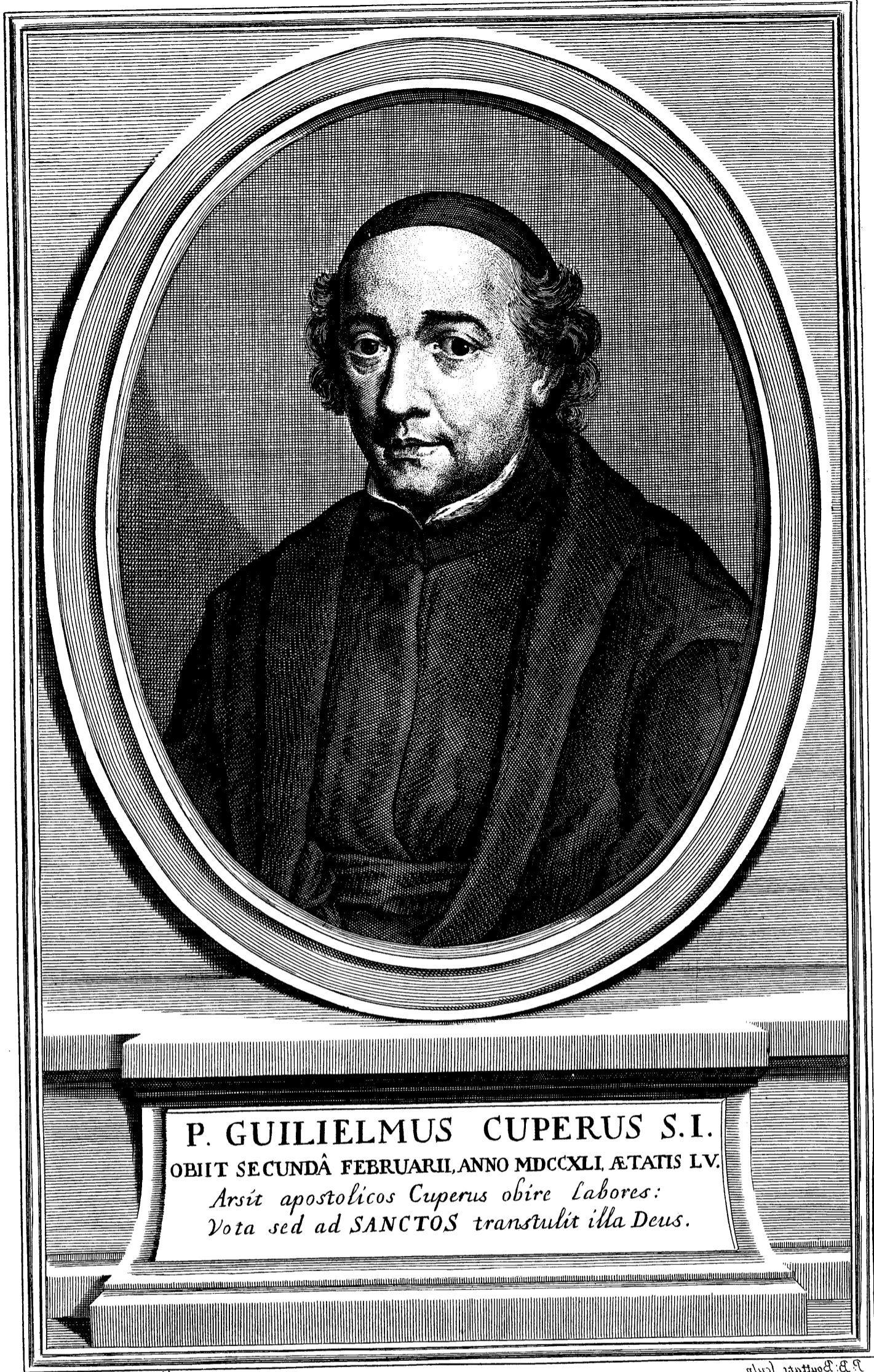

PROTESTATIO AUCTORUM.

Quod identidem protestati sunt decessores nostri, in hoc de *Actis Sanctorum* Opere se servatas velle Urbani Papæ VIII Constitutiones; neque suis, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quàm sit historiæ, ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ: idem ante hunc sextum Tomum Augusti denuo protestamur.

E L O.

P. GUILIELMUS CUPERUS S. I.
OBIT SECUNDÂ FEBRUARI, ANNO MDCCXLI, ÆTATIS LV.
*Arsit apostolicos Cuperus obire labores:
Vota sed ad SANCTOS transtulit illa Deus.*

M. J. B. Bouffier del.

J. B. Bouffier sculp.

ELOGIUM

REVERENDI PATRIS GUILIELMI CUPERI

HAGIOGRAPHI SOCIETATIS JESU, TOY MAKAPITOV,

Auctore P. Joanne Limpeno ejusdem Societatis presbytero.

CAPUT PRIMUM

Cuperi vita usque ad studium hagiographicum.

B
*P. Cuperi,
qui moriens ma-
gnum*

Anus hujus seculi quadra-
gesimus, qui vitæ P. Joan-
nis Baptistæ Sollerii, eru-
ditis etiam P. Guilielmi Cu-
peri laboribus metam po-
suit. Illum ex humanis sus-
tulit v. Calendas Julii, qui quàm bene de
nostro opere & re litteraria meritis sit,
non ignorat orbis eruditus, docetque e-
logium tomo v. Augusti præfixum, quod
egregias ejus lucubrationes summam re-
censet. Vix quinque ab ejus funere men-
sibus evolutis, P. Guilielmum corripuit
lethalis morbus, cui tandem post multa &
illustra patientiæ aliarumque virtutum
data specimina, secundâ Februarii anni
proximè sequentis, succubuit, incredibili
sui relicto desiderio. Ut primum despe-
rata ejus valetudo domus nostræ fociis
innotuit, omnes dolere, sibi quòd opti-
mo, jucundissimo, amantissimoque ami-
co & convivore; nobis quòd summo in
illustrandis Sanctorum Actis subsidio;
provinciæ atque adeo Societati universæ
quòd insigni ornamento privandâ esset.
Condoluerunt nostri alii in domiciliis
commorantes, dum epistolam ipsius mor-
tis nuntiam acceperunt, communis &
nostræ jacturæ gravitatem consentiente
omnes voce profitentes: omnibus enim
nota erat Viri virtus, singularis verbo-
rum morumque gratia & amabilitas, nec-
non præstans ingenium cum pari doctri-
na conjunctum. Eruditi etiam, quos in-
ter celebre Cuperi nomen erat, non sine
mœroris sensu ipsius mortem intellexe-
runt. Litteras hujus testes è variis regio-
nibus non paucas excepimus; quas pro-
ferre necesse non est, cum eruditionem
ejus fama satis pervulgarit, ex eorum
orta testimonio, qui ejus scripta pervol-
verunt, meritisque laudibus cohonestarunt.

2 Quæ acerba omnibus, nobis insu-
per incommoda maximè atque importu-
na mors ejus accidit. Piæ memoriæ P.
Sollerius jam ab anno MDCCXXXVII nihil
adjumenti nobis adferre potuit ob cor-
poris ingenique vires, ætate provecta
& longa studiorum contentione exha-
stas. Biennio post alterius hagiographi
valetudo quoque tentata fuit, cui curan-
dæ non breve tempus, scriptioni sub-
tractum, impendendum fuit. Vix tan-
dem suo hic diuturno morbo eluctatus
erat, cum P. Guilielmus suprema ægri-
tudine conflictari cœpit, quæ ipsum in
virilis ætatis flore, anno vitæ quinqu-
agesimo quinto, & cum ipso ingentes il-
las spes rapuit, quas collocaveramus in
auxiliari ejus opera, quam jam viginti &
uno anno plurimam contulerat, felicif-
simamque. Certè obitus ejus præmaturus
museum non leves coniecit in angustias:
transtulit hic in duos omne onus vasti
Operis solita celeritate continuandi. Si
prelo ferias aliquamdiu indixissent, at-
que hunc tomum mensis Augusti ulti-
mum anno seriùs in lucem edidissent,
nota omnibus causa legitimam habuisset
excusationem. Sed de ingenti, quod mo-
riens P. Cuperus reliquit, sui desiderio
satis præfati sumus. Nunc ei justa perfol-
vamus, more in republica eruditorum ho-
die passim usitato, qui, ut gratam viro-
rum bene de illa meritorum memoriam
conservent, summa eorum vitæ capita,
& quæ piè egerunt doctèque scripserunt,
litteris mandare atque ita ab oblivione
vindicare consueverunt. In P. Cuperi lu-
cubrationibus enarrandis quem modum
& ordinem servaturi simus, indicabimus,
cum ad illas perventum fuerit. Quæ ad
reliquam ejus vitam virtutesque spectant
è fidei eorum, qui Virum ex convictu &
consuetudine familiaris noverunt, rela-
tione

E
*sui deside-
rium reli-
quit,*

F

A tione didicimus : ex his ea solum huic intexemus Elogio , quæ nobis singularia videntur , communia obiter commemorantur vel silentio præterituri.

natales ; corporis animique bona ; studia Antverpia

3 Antverpia , tot viroꝝ virtute & doctrinâ illustrium fœcunda parens & nutritrix , P. Guilielmo patriâ fuit : dies natalis prima Maii anni MDCLXXXVI. Parentes nactus est honestos , at pietate magis quàm divitiis spectabiles. Egregiis illum dotibus natura ornaverunt , memoria felici , ingenio acri , multiplicis scientiæ capaci & ad studia propenso , indole benigna , liberali , sincera , docili , pacifica , verecunda simul ac hilari , ut verbo absolvam , quâ melior optari vix potest. Nec minor erat gratia corporis , innatam ingenuitatem , candorem & cetera , quæ memoravi , animi bona oculis , vultu , sermone & omnium membrorum conformatione præ se ferentis. Quod hîc disciplinâ & frequentantium numero floret gymnasium nostrum , virtute & litteratura humaniori decennem informandum accepit. Septennium in utriusque studio feliciter posuit. Pietate condiscipulorum nemini concedebat. Progressus in litteris cum ætate ita crevit , ut in classe eloquentiæ omnibus longè præcelleret. In codice , cui mensura rhetorum certamina inscripta leguntur , æmulorum , quos bene multos habebat , semper victor , semel tantum victus notatur è stadio discessisse : adeo ut rarissimam dictatoris perpetui laudem penè fuerit consecutus.

& Duaci ; ingressus in Societatem ;

C 4 Cum in artem rhetoricam tanta ingenii sui commendatione anno MDCCII incumberet , animum appulit ad Evangelicæ quoque perfectionis scientiam in Societate Jesu perdiscendam. Verùm tum temporis provinciæ moderator graves ob rationes decreverat , anno isto è candidatis admittere neminem , nisi unicum , cui illud addixerat , antequam ita statuisset. Duacum igitur septemdecim annorum adolescens contendit philosophiæ placita auditurus. Hîc autem noxios huic ætati scopulos , in quos non pauci impingunt , non modò declinavit ; sed majori periculis se subducendi desiderio incensus , instantiùs in Societatem nostram , ad quam divinitus se impelli sentiebat , recipi expetiit. Voti compos factus est anno MDCCIV statim atque logicæ addiscendæ finem fecisset : nec ita multo post S. Patris nostri Ignatii festo die alacri magnoque animo tirocinium Mechliniæ ingressus est.

probata virtus in tirocinio :

5 In religiosis familiis usuvenit , ut tiroces iis potissimum in rebus exercean- tur , quæ conducunt ad alta humilitatis , quæ parens custosque est ceterarum virtutum , fundamenta jacienda. Guilielmus noster , ut ex teste fide digno accepi , in

D hac palæstra supra modum vulgarem exercitatus fuit cum non vulgari solidæ virtutis laude. Pietatis ardore , rerum humanarum oblivione , exactâ regularum observantiâ , aliisque , quæ in novitio illustria habentur , inter alios eminebat. Visum tamen fuit Patri , qui nostros tum temporis religiosæ vitæ rudimentis R. P. Rectoris socius imbuebat , levissima in eo observata delicta duriùs objurgare , imò innocentem ob nonnulla speciem dumtaxat umbramque delicti præferentia severiùs punire , idque tam crebrò ut omnes summopere mirarentur. Eo fortè ille consilio id fecit , ut à vana gloria , quæ in perfectionis studio proficientium animis aliquando obrepit , Cuperum præservaret , vel ut bonitatem indolis probitatemque , quæ frons , oculi , vultus , sermo , externa conversatio sæpe mentiuntur , magis explorata haberet. Fortè etiam , quia hæc satis perspecta erant , illum ex omnibus elegit , quem statueret exemplar patientiæ , longanimitatis & submissionis animi , in quod ceteri intuentes ad sanctam accenderentur æmulationem. Ut sit , experimenta probarunt , veras & solidas ejus fuisse virtutes , nec melius aliis imitandum proponi potuisse exemplar quàm Guilielmum nostrum. Objectos defectus , etsi poterat , numquam excusabat ; eos excipiebat vultu sereno & ad modestiam verecundiamque ita composito , ut ex eo latentem innocentiam legere potuisses ; impositis sibi pœnis alacriter defungebatur ; numquam apud alios , illarum memoriam fortè renovantes , querebatur ; contra se humilitatis qualibet exercitatione gaudere & hanc spiritali lucro se apponere dictitabat. Jactò tam solido virtutis hujus fundamento , quàm præclaro aliarum præsidio & comitatu septus Mechliniâ ad alia domicilia transferit , pronum est intelligere.

E

F 6 Tirocinii biennio nondum expleto , *reliqua vita usque ad missionem Castellanam ;* missus est Antverpiam physicæ , quam nondum didicerat , operam daturus. Cum ibidem Calendis Augusti anno MDCCVI se Deo ac Societati votis obstrinxisset , cursumque philosophicum anno sequente feliciter emensus esset , Bruxellis & alibi per septennium pietatem & litteras studiosam juventutem edocuit , nostris & externis industriam ejus zelum , quo curæ suæ commissorum profectum promovebat , collaudantibus. Eo tempore , quo hoc munus impigrè obibat , magnam in re historica notitiam sibi comparavit : nam cum esset ingenio legendi discendique percipido , subsecivis horis bibliothecas percrutabatur , libros pervolvebat , ex quibus selecta litteris vel memoriæ mandabat , iisque tempore & loco opportuno utebatur summa cum audientium volupta-

A voluptate. Divinarum rerum scientiam didicit Lovanii, cui cum tribus annis felici successu studuisset, primitias ibidem Deo obtulit, sacerdos Mechliniæ consecratus XVIII Septembris anni MDCCXVII. Elapso Theologiæ quadriennio, humaniora anno uno docuit Casleti, Flandriæ oppido, & simul laboribus apostolicis agrum vicinum magno cum fructu excoluit.

quam dum obit, ad Indos mitti petit; sed R. P. Provincialis

7 Præ manibus habeo pium libellum, quem in usum suum junior conscripserat. Inter gratias, quas in prima oratione matutina à Domino petit, postrema est, ut tandem *per martyrii palmam* ad illius fruitionem pervenire mereatur. Ex quo colligere licet, eum infidelium terras adeundi & martyrii subeundi cupiditate ante missionem Casletanam flagrasse, sed Superiores ingentis desiderii explendi copiam hætenus non fecisse. Hoc certum est, quod, cum Casleti anno MDCCXIX

B strenuum missionarium ageret, ardentissimè expetierit, ut sibi liceret ultimis in Indiis barbarorum salutem reliquam vitam consecrare. Verum, divina ita disponente providentia, ejusdem anni die ultimo ad dissimiles planè labores pertractus fuit, & ab hominum quasi luce in musei nostri latebras translatus. Casleto sub autumnii initium Liram venerat, ubi nostri tertia probatione primos religiosæ vitæ spiritus, si fortè docendo discendove deferbuerint, instaurant. Cum hic Deo sibi que unice vacaret, seque illis muniret virtutibus, quibus instructi sint oportet, qui in missionibus transmarinis versantur, mors P. Franciscum Baertium nobis suffulit, hemiplexia P. Conradum Janningum ad studia inutilem reddidit. Patres hagiographi dispicientes, quem in laborum partem præ reliquis vocarent, elegerunt P. Guilielmum nostrum, quem in

C omni genere humanioris eruditionis apprime versatum, indole commoda, memoria fideliter quævis retinente, judicio maturo, ingenio maximis difficultatibus perumpendis pari, necnon corpore laboribus diu protrahendis apto donatum esse ex fama perceperant. Hunc ergo à provinciæ moderatore sibi concedi postularunt, atque impetrarunt.

et PP. hagiographorum desiderium

8 Cum intelligeret P. Cuperus, desiderium & consilium R. P. Provincialis necnon PP. hagiographorum esse, ut scribendo potius quam agendo Ecclesiæ

prodesset, facile obsecutus est. Noverat nimirum, constantiam in proposito, de re utcumque pia concepto, veram virtutem non esse in religiosis hominibus, qui, suâ abnegatâ, alienæ voluntati se subdiderunt, nisi conjunctam habeat sanctam illam indifferentiam, quâ se non ipsi determinant ad hanc potius vel illam functionem obeundam, sed se determinari sinunt ab iis, quibus subsunt. Verè autem indifferentibus, præcipuè in re, quæ imperari non solet, sufficit suasio, consilium, denique omne id, quod Superioris voluntatem, quæ pro divina haberi debet, quocumque modo manifestat. Horum obedientia, quia perfectior, plus certè habet meriti quàm aliorum quorumcumque: quo ne fraudaretur P. Guilielmus, non in operosa actione, quod ipsi, sed in quieta scriptione, quod Superioribus præplacebat, vitam exigere elegit. Dona, quibus natura eum dotaverat, in latissimis Indiarum campis magis quidem actuosa exstitissent, quàm in musei nostri angustiis, sed nescio an Ecclesiæ magis utilia; quod hæc continuum studium, industria, atque natura ipsa ad eruditum otium magis comparavisset: quam ob rationem & Superiores desiderarunt, ut illi potius se daret.

D
derio obsecutus, ad museum nostrum

9 Patribus hagiographis adjunctus primum tempus & studium impendisse videtur iis conscribendis, quorum observatione ipse sanctitatem consequeretur, qui Sanctorum Vitas erat illustraturus. Hunc in finem ex piis opusculis varia apophthegmata sacra, & leges Instituto nostro & muneri suo congruas scripto excerptis, ad quæ vitam deinde suam componeret. Ex iisdem quoque selegit orationes & breviores affectuum formulas ad voluntatem accendendam mirificè elaboratas, accommodatasque iis exercitiis spiritualibus, quæ sacerdotium & religio stans temporibus exigit. Pius hic libellus, in quo multa occurrunt, quæ insignem ejus pietatem plurimùm commendent, in fronte scriptus notatur anno MDCCXX, qui primus fuit ejus apud nos commorationis. Quod eundem dein frequenti & fortè quotidiana manu versarit, decolor satis charta manifestum facit. Decimâ quintâ Augusti memorati anni solemnem quatuor votorum professionem edidit. Nunc ad labores ejus litterarios transeamus.

accedit, ubi primò in usum suum pium libellum conscribit.

F

C A P U T S E C U N D U M .

Ejus lucubrationes.

§ I. Acta S. Jacobi majoris apostoli ; Historia chronologica patriarcharum Constantinopolitanorum ; Commentarius

Actis S. Dominici prævius , qui vindicatur.

Commen-
tarius de
S. Jacobo
majore
apostolo,
cujus præ-
dicationem

B

I Nsignia, quæ reliquit ingenii monimen-
ta, undecim tomi exhibent, è quibus
quinque priores ad Julium, reliqui sex ad
Augustum spectant. Ex his primo loco
recensuimus, quibus singularem erudi-
tionis laudem promeruit. Hæc imprimis
debetur Commentario historico, qui ex-
stat tomo VI Julii, de S. Jacobo majore
apostolo. Duas eum in partes divisit,
quarum prima multa eruderat, explanat
& discutit de Sancti cultu, Actis, marty-
rio, corpore, reliquiis, gloria posthuma,
patrocinio & stupendis miraculis. Palæ-
stra ac tempus martyrii, corporis trans-
latio Compostellam, quod & alia loca
nunc sibi vindicant, ejus caput variis ec-
clesiis attributum, litibus gravioribus an-
sam præbuerunt, quas ipse magno judi-
cio componit vel pro alterutra parte di-
rimit. Secunda pars in octodecim secta
paragraphos, tota est de S. Apostoli præ-
dicatione in Hispania, quæ ex SS. Pa-
trum, aliorumque veterum testimoniis,
ex antiquis Officiis & Martyrologiis in-
signiter stabilitur: argumenta verò multa
& difficilia, à diffidentibus objecta, a-
bunde solvuntur. Huic dissertationi sub-
jicitur Appendix de Cæsaraugustana Dei-
paræ imagine, quæ ab eodem Apostolo
erecta traditur.

C

Hispani-
cam contra
R. P. Mi-
chaëlem à
sancta
Maria
propug-
nat:

II Elapsis aliquot mensibus ab edito
tomo VI Julii Cuperio in manus venerunt
duæ dissertationes R. P. Michaëlis à san-
cta Maria, sacre theologiæ magistri, ex
Ordine FF. Eremitarum S. Augustini,
contra Hispanicam S. Jacobi prædicationem,
quarum postremâ, cui titulus *Vox
veritatis*, adversæ parti acriter respondet,
suamque in priore assertam opinionem
novis argumentis confirmare conatur. P.
Guilielmus controversiæ, magna animo-
rum contentione in Lusitania agitata,
in scius se immiscuerat: nam eam ibi tan-
topere fervere non audierat, nisi post-
quam Acta S. Jacobi typis excusa essent,
ab excellentissimo domino Didaco de
Mendoça Corte Real, qui ex Hollandia,
ubi cum summa prudentiæ fama ac lau-
de legationem pro potentissimo Lusitaniæ

rege obierat, Ulyssiponem rediturus mu-
seum nostrum præsentia suâ honoravit.
Itaque contra R. P. Michaëlem pro Hi-
spanorum traditione Vindicias sibi scri-
bendas duxit, quas ad calcem ultimi to-
mi Julii lector adjectas inveniet. His au-
tem laudato patri tam cumulatè satisfecit,
ut ei nihil planè debuerit.

E

12 R. P. Emmanuël Cajetanus de Sou-
fa, Clericus regularis, regi Lusitaniæ à
consiliis &c. grande volumen pro S. Ja-
cobi in Hispaniam expeditione ante Cu-
perum in lucem emisit Ulyssipone an-
no MDCCXXVII. Dein hujus prima lucu-
bratione perlecta, ejusdem argumenti vo-
lumen alterum, complectens tres Appen-
dices ad primum, ibidem quinquennio
post typis vulgavit, in quo variis locis de
P. Guilielmi eruditione honorificam facit
mentionem. Numero MDCXXI hæc ha-
bet: *Solutionem* (argumenti à Baluzio lib.
IV Marcæ Hispanicæ objecti) *acceptam re-
ferimus reverendissimo patri Guilielmo Cu-
pero Societatis Jesu, sapientissimo critico, &
in re historica versatissimo: unde ei contigit
omnium optimè & validissimè probare exp-
ditionem Hispanicam S. Jacobi, & diligentius
profligare argumenta, quæ illi expeditioni
opposuerat Natalis Alexander.* In Propylæo
ad tomum II scribit allatas sibi fuisse Cu-
peri Vindicias contra R. P. Michaëlem,
cum illius index ultimus jam sub prelo
esset. Testatur ibidem magnopere sibi
placuisse *aureum illud Opusculum*, quo in-
victum se exhibet *veritatis vindicem sapien-
tissimus P. Cuperus*. Hujus Vindiciis in
synopsim contractis, ita pergit: *Sed post
geminam illam nervosissimam lucubrationem
R. P. Cuperi pro prædicatione Hispanica san-
cti Jacobi neque ego, neque Hispani egemus
aliis ulterioribus sancti Jacobi vindiciis; tam
fortiter feliciterque defendit castra nostra Du-
ctor ille maximè strenuus, hostilia tela sum-
ma retundens dexteritate. Illud tantummodo
optandum esset, ut illa duo Opuscula seorsim
ederentur à magnis voluminibus separata (e-
dita seorsum sunt, quæcumque de S. Ja-
cobo scripserat, Vindiciis exceptis) &
in Lusitanum Hispanumque sermonem trans-
ferrentur,*

honorifi-
cum testi-
monium
R. P. da
Soufa.

F

A *ferrentur, ne vernaculo libello, qui VOX VERITATIS inscribitur, Latina lingua ignari deciperentur.* Alias, quas de illo prædicat laudes, non adfero; quia immodicæ sunt. Hoc unum vitio vertimus R. P. Emanuëli, quod sententiæ suæ patronos extollat nimium, ab ea dissentientes nimium deprimat, & æquo durius tractet. Verba tamen ejus alleganda censui, quod Cuperi lucubrationes aliis omnibus, imò & suæ præferre videatur, neque ullis amplius vindiciis immemorabilem Hispanorum traditionem indigere affirmet. Hujusmodi testimonium non tulisset de uno è continuatoribus Bollandiani Operis, quos sibi adversos in tomi II Appendice secunda identidem *morosos criticos* cum contemptu appellat, nisi planè convictus judicasset, P. Guilielmum illo super argumento omnium optimè disseruisse.

B
Historia
chronologica
de patriarchis
Constantinopolitanis: Operis
novitas
& utilitas.

13 Frontem tomi primi mensis Augusti occupat Tractatus præliminaris de patriarchis Constantinopolitanis, quem & seorsum edidit ac illustrissimo præfule Gandavenfi Joanni Baptistæ de Smet dedicavit. Opus hoc non tantum numeris omnibus absolutum est, si modum & artem spectes, quibus elaboratum est; sed etiam ob argumenti novitatem summamque utilitatem singularem laudem meretur. De ejus novitate ipse suam Præfationem ad lectorem exorditur. Nominat ibidem aliquos, qui historiam præfulem Constantinopolitanorum edere promiserant, sed cum hætenus nihil præstitissent, se calamum arripuisse scribit. Id autem negotii credidit sibi potissimum dari, ut chronologicam antistitem Constantinopolitanorum seriem ordinaret. Ne tamen tetricum solius chronologiæ examen lectori tædium adferret, plerumque ex scriptoribus synchronis aut saltem ætati rerum gestarum vicinioribus, Chronotaxi historiam breviter immiscuit, & occurrentes nonnullas quæstiones polemicè discussit. Sic sanctitatem Attici patriarchæ ab accusationibus Tillemontii vindicare conatus est. Sic etiam occasione S. Macedonii atque Euphemii præfulem Constantinopolitanorum audax quoddam & Quæsnellisticum ejusdem Tillemontii effatum variis argumentis expugnavit. Sic denique propter excommunicationem & absolutionem, quæ in schismatica Græcorum ecclesia etiamnum prodigiosam efficaciam plerumque habere dicuntur, contra Jacobum Gøar & Nicolaum Comnenum Papadopolum fusiùs disputavit. Insuper opportunitate oblata, Operi suo alia inseruit parerga, quibus historiam elucidaret, occurrentia dubia dissolveret, aut adversus hæreticos & schismaticos Ecclesiam catholicam supremamque Pontificum auctoritatem communiret. Quo-

C

niam verò objici poterat in Menæis impressis aliisque Græcorum Menologiis patriarchas aliquot schismaticos honorificè celebrari, in parergo peculiari clarissimè demonstravit, ac sapius per Operis decursum lectorem monuit, Menæa excusâ & similia recentiorum Græcorum monumenta quosdam sanctitatis titulo planè indignos annuntiare. Ex his abundè colligitur summa Operis utilitas. Si lector distinctiorem ideam pleniorumque notitiam de tota ejus symmeria rebusque, quas tractat, habere desiderat, ipsam Auctoris Præfationem pervolvat & parergorum indicem, quem loco postremo Historiæ suæ chronologicæ attexuit.

14 Idem tomus primus Augusti exhibet Acta S. Dominici, RR. PP. Prædicatorum patriarchæ. Hujus admiranda gesta, uti numero, magnitudine, ac varietate excelluerunt, ita operosiore Commentario sibi illustranda esse existimavit. Summa rerum capita, quæ de celeberrimo illo Sancto referuntur examinanturque, non recenseo, quoniam numero nimis multa sunt, & magna ex parte eruditus nota. Hoc univèrsum dico, P. Guilielmum nostrum hîc (quidquid alii contradicant) omnia præstitisse, quæ à diligente collectore, prudente critico, verique amante historico expectari possunt. Vix Acta magni hujus Patriarchæ lucem aspexerant, quin in vulgus spargi cœperint epistolæ anonymæ, calamo virulento scriptæ, in quibus quot ferè verba, tot dictoria & calumniæ occurrunt contra Cuperum, ejus socios atque ipsam Societatem. Pudet hîc ea referre, at proferre magis auctores pudere debuisset, qui ejusmodi scriptis nihil aliud præstant quàm sui iudicii inopiam, & nulla de causa maledicendi pruritus non sine scandalo orbi palàm facere, sibi suorumque nomini magis infestis quàm nostro.

15 Bilem illorum maximè accenderat Commentarii paragraphus IX, ubi inquiritur, an Sanctus ex nobilissima Guzmanorum familia oriundus fuerit. Postquam ostendisset Cuperus neque apud auctores synchronos & suppare, de S. Dominico ex professo scribentes; quorum bene longum textit catalogum, neque in antiquioribus Breviariis ullum existare vestigium de illius nobilissima prosapia, tandem ita concludit num. CXLIX: *Cum, teste Echar-do (cujus verba, S. Francisci Borgiæ progenitores ex vili homine natos asserentis, paulò antè dederat) otiosi vanique hominis sit, falsam Sanctis nobilitatem affingere, & lividi, veram iisdem abrogare, utrumque hoc vitium evitare cupientes, nihil certi de genere S. Dominici statuimus. Quinimo libenter fatemur, argumentum nostrum maxima ex parte esse negativum, quod nihilo-*

Acta S.
Dominici,
de cujus
nobilitate
quia nihil
certi sta-
tuit,
E

F

dubium
deponitur,
si ex
antiquis
monumenta-
tis probe-
tur.

A minus saepe vim suam habet, ut plures viri eruditi demonstrarunt. Attamen hoc genus argumenti planè corruptis, quando aliunde ex genuinis & antiquis monumentis res aliqua probari potest. Propterea omnem lapidem movimus, ut RR. PP. Prædicatores authentica hujus nobilitatis testimonia nobis communicarent: jam enim à tribus annis & eo amplius publicè epistolà, quæ Memorii Trivultians anno 1729 Gallicè inserta est, exactam S. Dominici genealogiam expectimus. Numero sequente adfert duplicem ejusdem Echaridi locum, ubi mentio fit de nobilitate Sancti Guzmanica, probatà per Andream Ferrer Valdecebro, sed nondum typis edità. Dein ita pergit: Sed cum editionis hujus videnda exigua & remota spes esset, præter alia studia in istum finem collata, statim R. P. Priori Prædicatorum conventus Antverpiensis hos ipsos Echaridi textus assignavi, ut jussu reverendissimi Magistri Generalis totius Ordinis ex his Operibus posthumis & anecdotis quedam argumenta pro nobilitate S. Dominici impetrarem; at licet laudatus R. P. Prior paginas assignatorum textuum tunc coram me in pugillares suos referret, & sic non parvam petitionis obtinenda spem faceret, tamen post moram duorum annorum nihil hæcenus accepi. Paragraphum hæc verba finiunt. Quod si quis Guzmanicam S. Dominici nobilitatem antiquis ac genuinis instrumentis probaverit, jam inde omne dubium circa illam deponimus, & raram omnium veterum biographorum taciturnitatem deinceps tantummodo mirabimur. Quo autem ea testimonia fuerint plura & certiora, eo erunt nobis gratiora; maxime tamen placuissent eadem; si tempestivè fuissent subministrata, quandoquidem eis instructi claros S. Dominici natales etiam in hoc Commentario intrepidè afferere potuissemus.

C anonymis & injuriosis epistolis immeritò appetitur, quas contemnit:

16 Cum mihi non liceat hinc apologiam scribere, Cuperi verba allegavi, quorum vel sola lectio sufficit, ut quilibet æquus arbiter convincatur, eum nullam dedisse causam, ob quam quis meritò ei succenseat. Adversam partem ad rei historiciæ & artis criticæ peritos provoeco: hi dijudicent, an quidquam temere, imprudenter, aut minus honorificè de Sancto scripserit, vel alia de causa se dignum reddiderit iis opprobriis, quibus a famosarum epistolarum auctoribus tam immisericorditer exceptus fuit. Dum insultas illorum satyras contemnit Cuperus, & in Acta Sanctorum promovenda incumbit, anonymus quidam non indoctus, qui se Germano-catholicum nominavit, rei indignitate commotus, calamum strinxit, duasque pro Cuperi edidit Apologias, acriori quidem stylo quàm vellemus, sed eo simul argumentorum pondere, ut ineptis declamatoribus silentium imposuerit.

17 Prodiit tandem anno MDCCXXXIX Parisiis pro Guzmanico S. Dominici stemmate Dissertatio critica, auctore R. P. Antonio Touron Dominicano, quem ob moderatum & urbanum stylum Cuperus responsione dignum censuit. Modestam edidit anno proximè sequente, quæ illius objectiones omnes tam nervosè refelluntur, ut quicumque, omni deposito partium studio, eandem perlegerit, fateatur necesse est, P. Guilielmum sufficientes habuisse rationes, cur de S. Dominici nobilitate Guzmanica nihil certi statuerit. Innititur potissimum R. P. Touronus documentis Bononiensibus, quæ Alexander Macchiavellus anno MDCCXXXV vulgaverat. Operæ pretium est legere examen, quod Cuperus de illis instituit: ex illo discet lector, quanta cautela necessaria sit in instrumentis, quæ toti antiquitati ignota fuerunt, pro genuinis admitendis. Hanc si adhibuisset R. P. Touronus, non tam facilè deceptus fuisset, neque fictitia monumenta Bononiensia vera & authentica esse credidisset. In alicujus impostoris cerebro ea fabricata fuisse Cuperus ob rationes, quas adfert, vehementer suspicabatur: at post ejus mortem ex variorum litteris intelleximus, jam non amplius in Italia dubitari, quin revera sint supposititia.

18 Non modò tribus annis ante editionem Commentarii in Acta S. Dominici, sed & in illius paragrapho IX (verba dedi num. xv) Vir veritatis detegendæ & pacis conservandæ studiosissimus expecterat à PP. Prædicatoribus documentorum, si qua haberent, communicationem, ut sublato omni dubio Guzmanicam S. Patriarchæ nobilitatem tamquam certam intrepidè asserere posset. Eadem postulatio in qualibet Synopsi, totum in lucem emittendum prænuntiante, quamdiu vixit, iterata fuit. R. P. Antonius Bremond, sacre theologiæ magister ejusdem Ordinis, ut illius desiderio plenius satisfaceret, Romæ anno MDCCXL edidit *Historicam demonstrationem de Guzmanica stirpe S. Dominici*. Hanc seriùs ad nos perlatam non vidit P. Cuperus: summopere ei placuisset, si legere potuisset: nam varia monumenta, magno labore collecta & pulcro ordine digesta, suæ lucubrationi inserit, in qua dignam religioso viro moderationem ubique servat. Antequam hanc vulgaret, nondum viderat Cuperi dissertationem, quam contra R. P. Touronum sub finem vitæ conscripserat. In hac satis ostenditur, instrumenta aliqua quæ allegavit R. P. Bremondus, nihil planè evincere: sed & hic aliqua etiam produxit, quæ illum latuerant. Quoniam autem prudentes historici non statim acquiescere solent monumentis ab adversa parte

D R. P. Touronum ob moderatum stylum responsione dignum censet: instrumenta Bononiensia fictitia:

E

alia typis vulgavit R. P. Bremondus, post Cuperi mortem ad nos perlatæ,

F

parte prolatis, & sine prævia eorundem inquisitione definire istius rei certitudinem, de qua antea ob mirabilem scriptorum æqualium vel ferè æqualium taciturnitatem non immeritò dubitarant; nemo ægre ferre potest, si nos, quos obruta monumenta Bononiensia cautiores reddere debent, iudicium nostrum suspendamus, donec ea, quæ allegavit R. P. Bremondus, discussa & ad criticæ regulas exacta fuerint. Siquis, hoc negotii opportuno loco & tempore aliquando suscepturus, illa comperit esse convincentia, laudato sacræ theologiæ magistro gratulabimur probatam Sancti nobilitatem, quæ hætenus convitiis magis & fictitiis instrumentis, quàm solidis rationibus & idoneis testimoniis defensa fuerat.

B
una cum
libello al-
terius cu-
jusdam,
falsum ti-
tulum præ-
ferente,
nempe Cu-
perum

19 Post Cuperi mortem & alius libellus ad nostras manus pervenit, Venetiis in lucem, quam melius numquam aspexisset, datus anno MDCCXXXVI sub nomine Caroli Antonii Plantamura. Si vera referant litteræ, ex Italia acceptæ, auctor illius fuit R. P. Daniel Concina, Ordinis S. Dominici strictioris observantiæ: Ut hominis ingenium, velut ex ungue leonem, cognoscas, fatis est libelli titulum transcribere: *Commentarius historico-apologeticus in duas dissertationes tributus, quarum altera anticriticis animadversionibus refellit ea, quæ ADVERSUS paupertatis disciplinam à dno patriarcha Dominico in suo Ordine constitutam, INTEMPERANTIORE CRITICE, scriptis prodiderunt continuatores Bollandi, in Commentariis, nuper in Acta ejusdem Patriarcha editis &c.* Cuperum hæc feriunt, qui § xxxiv agit de questione Minoritas inter & Dominicanos controversa, an scilicet horum Fundator interfuerit Capitulo Storcearum, & exemplo S. Francisci arctiorem paupertatem amplexus fuerit. Partis utriusque argumentis expensis, litem indecisam relinquit. Verba accipe: *Cum tamen antiquitas istorum Mss. codicum (quorum auctoritate Minoritæ maximè nituntur) nobis hætenus ignota sit, certò decidere non audeamus litem illam, inter Prædicatores & Franciscanos agitatam, qua in Actis S. Francisci poterit ad examen revocari, Interea Prædicatoribus incumbit ostendere, Speculum istud Vitæ S. Francisci perperam coævis sodalibus ipsius adscribi, aut saltem memoratam relationem ei, aliisque vetustis scriptoribus postea insertam esse: Franciscanis verò legitimè probandum est, illam ipsam narrationem in veteribus Mss. ac fide dignis codicibus inveniri, ut de veritate alterutrius opinionis planè constet. Quod si collegæ aut successores mei tunc certiora illa documenta pro alterutra parte acceperint, vel alia inter biographos S. Francisci detexerint, illos rogatos volo, ut conjecturas meas confirment, aut liberrimè re-*

C

fellant, si à veritate aberrare videantur.

20 Nunc æquum lectorem rogo, ut libelli titulum conferat cum Cuperi verbis & toto, si lubeat, paragrapho xxxiv. Controversiam in medio relinquit, ulterius ejus examen differens ad IV Octobris; exigit à Franciscanis ut sententiam suam ex veteribus Mss. ac fide dignis codicibus probent, si velint, ut pro ejus veritate iudicium feramus, quando Acta S. Francisci illustrabuntur: nihilominus personatus ille auctor, præoccupatione contra Cuperum vel aliâ, nescio quâ, vehemente animi perturbatione in transversum actus, ipsi Operis sui fronti inscribere non erubuit, quòd *ADVERSUS paupertatis disciplinam à dno patriarcha Dominico in suo ordine constitutam, INTEMPERANTIORE CRITICE* scripserit, vel ut in titulis capitis secundi & tertii habet, quòd *Franciscanorum sententiam defendendam susceperit*. Neutri parti addictum Cuperum pro hoste habet. Nec negat nec affirmat Guzmanicam S. Dominici nobilitatem: hostis est, Dominicanorum sententiam oppugnat. Nec negat nec affirmat paupertatem, quam exemplo S. Francisci amplexus fuerit: hostis est, Franciscanorum sententiam defendit, *ADVERSUS* Dominicanos *INTEMPERANTIORE CRITICE* utitur. Dixi Satis. Dedi lectori specimen ingenii scriptoris istius, ex quo de toto ejus Opere conjecturam formare possit.

D
scripsisse
adversus
paupertatem,
à S.
Dominico
in suo Or-
dine consti-
tutam.

E

§ II. Ceteri litterarii, aliique museo utiles labores.

IN reliquis ejus lucubrationibus referendis hunc modum mihi tenendum duxi. Illos dumtaxat, de quibus mole majores vel exquisitiore eruditione refertos Commentarios scripsit, Sanctos nominabo, breviter additurus ea, in quibus discutendis & expediendis ejus industria & doctrina magis elucet. S. Joannem Gualbertum, Ordinis Vallumbrosani conditorem, quem XII Julii colit Ecclesia, è Sanctis primum elucidandum accepit. Vel ex hoc ipso, quòd de religiosæ familiaris institutore scriptionem exordiri iussus sit, colligere licet, PP. hagiographos de novi Socii eruditione & prudentia in sententiis ferendis opinionem magnam concepisse. Genuinis Sancti hujus Actis, è tenebris nuper protractis, operosum prætexuit Commentarium, qui illis adjunctus CXLVII paginas implet. In hoc gravium auctorum opiniones de ferie chronologica Vitæ S. Joannis, necnon de tempore Ordinis ab eo instituti doctè refellit,

F
Commen-
tarii illu-
striores,
quos de
Sanctis in
tertio.

atque

A atque alias difficultates non paucas accuratè discutit. Ad XIII ejusdem mensis de S. Eugenio Carthaginensi episcopo, Albigæ in Occitania sepulto, varia examinat, & utrùm gentes aliæ aut urbes hunc Sanctum sibi rectè vindicent, disquirat. Die sequente Acta dedit S. Phocæ M. & episcopi Sinopenfis. Quaestionem, an hic Phocas distinguatur à Sanctis synonymis, P. Sollerius in Observatione ad Martyrologium Ufuardinum *silvam spinosam & implexam* vocat. Laboravit in hac expurganda felici conatu: tres hujus nominis martyres verosimiliùs distinguendos esse ostendit; dein quæ Phocæ Sinopenfi episcopo potius conveniant, è multis confusionibus in majorem lucem protulit. Hæ lucubrationes tironis sunt quidem hagiographi, sed veterano scriptore dignæ.

B 22 Symbolam suam egregiè contulit *quarto*, tomo IV Julii typis apparando. Triginta quinque Commentarii, quos ipse de Sanctis elucubravat, plures occupant paginas, quàm reliqui omnes. Ex his imprimis commemorandus venit historico-criticus de Divisione Apostolorum, in quo de modo & anno, quibus hæc facta fuit, & de terris, in quas divisi Apostoli Evangelium prædicaturi migrarunt, eruditè differit. In eo, quem concinnavit de S. Jacobo episcopo Nisibeno, fusè & solidè disputat de Sancti præsentia & gestis in concilio Antiocheno, de scriptis quæ ei attribuuntur, necnon de urbe Nisibena à Persis obsessa & per Sanctum liberata. SS. Ansuæri & sociorum, qui Saxoniam illustrarunt, martyrii tempus firmis argumentis contra multos stabilit, atque alia de eisdem curiosè indagat. Ad XV Julii quoque spectant SS. Athanasius episcopus Neapolitanus, & Bernardus marchio Badensis: ad XVI SS. Monulphus & Gondulphus episcopi Trajectenses ad Mosam, de quibus nonnulla traduntur, quæ suspecta esse probat, & B. Cælaus Odrovantius Ord. Prædicatorum, cujus Actis totius vitæ accuratam chronotaxim præmittit. Nobilem illam Africanorum Martyrum turbam, quos Scillitanos vocant, XVII Julii Ecclesia veneratur. Præclarissimis horum Actis doctam pro more commentationem præfigit. Dissertatio de eorundem martyrii palæstra & epocha, corporumque translationibus ejus eruditionem præcipuè commendant. Religiosi S. Pauli eremitæ, Camaldulenses & Benedictini SS. Zoëardum & Benedictum M., à Polonis & Hungaris cultos, suo quique Ordini adscribunt: re penitus inspecta, postremis favet Cuperus. Dein novum suum systema chronologicum de eorundem in Hungariam adventu contra omnes egregiè defendit. Ad eundem quoque diem varia observat & explicat

de SS. Hyacintho M. in Paphlagonia; **D** Marcellina virgine, magni Ambrosii sorore, Fredegando Antverpiæ incolis & accolis notissimo, & B. Benigno Ordinis Vallumbrosani abbate. Die XVIII post sanctos Italiæ episcopos Maternum Mediolanensem & Philastrium Brixientem, S. Arnulphum in Silva Aquilina martyrio coronatum illustrat, quem ab altero ejusdem nominis martyre distinguendum, & ex Turonensium episcoporum catalogo expungendum censeat. Causa & executio martyrii S. Frederici episcopi Ultrajectensis ancipitem pridem dedere disputandi materiem, Gallis acerrimè contendentibus Juditham reginam non nisi calumniosè in invidiam trahi. Partis utriusque argumenta expendit Cuperus, postquam Sancti patriam, vitæ professionem, aliaque sedulò investigasset. Sequuntur magni illius Poloniæ Thaumaturgi B. Simonis de Lipnica, Ordinis Minorum, Vita & miracula numquam antea typis edita. De SS. Justa & Ruffina VV. & MM., quarum corpora variæ urbes in Hispania certatim sibi vindicant, scribit ad diem XIX, uti & de septem aliis calitibus, quos non enumero; cum proposuerim eos non recensere, quorum res gestæ, monumentorum defectu, brevius sunt examinatæ.

23 Sanctorum, quos complectitur tomo *quinto*, V Julii à P. Guilielmo elucidatos, agmen ducit antiqui Testamenti propheta Elias. De hujus cultu, cui XX Julii consecrata est, non pauca diligenter collegit; totam vitæ seriem ex textu sacro magna accurate deduxit; controversias de Sancti habitu, raptu, loco, in quem translatus est, reditu circa finem mundi, atque alias curiosas quæstiones breviter & dilucidè pertractavit. De S. Liberata, alias Wilgeforte V. & M., in variis Europæ partibus culta, tam intricata sunt omnia tamque implexa, ut mirer quomodo exitum ex labyrinthicis ambagibus invenire potuerit. Invenit tamen, & hunc in laboriosa sua disquisitione historico-critica aliis primus monstravit. Difficultates, quæ ei superandæ fuerunt, recensere nimis longum foret. Dixisse sufficiat P. Cuperum hinc ingenii sui vim in obscuris perspicendis & confusis discernendis egregio specimine manifestasse. De SS. Euspicio monacho Miciacensi, ac Vulmaro abbate in Picardia, & B. Bernhardo episc. Hildesienfi non pauca quoque observata sunt. Ad diem XXI Julii de SS. Victoris & sociorum MM. Massiliensium reliquiis & gestis fusius agitur. XXIII celebrem cultum nactus est S. Liborius episc. Ceno-manensis & Paderbornensium patronus, cujus Vitæ, à P. Bollandi conscriptæ, ex variis instrumentis Analecta subjecit Cuperus, queis gloria Sancti posthuma pluri-

A plurimum illustratur. Sequitur lectu digna Sylloge historica de S. Joanne Cassiano abbate. Post Sancti titulum ei assertum, locumque natalem, de quo acriter disceptatur, examinatum, vitam hætenus necdum scriptam ex illius libris operose collegit; ab hæresi autem, quam nonnulli ipsi perperam impegerunt, ex aliorum Apologiis cum probè vindicavit. Ad xxiv illius studio elucidatos invenio SS. Wulfhadum ac Ruffinum MM. Anglos, & Segolenam Albigensem, quam à Metensi distinxit. Vita B. Antonii ex Ord. Eremitarum S. Augustini ex verbosa Italica Latine ipsi vertenda fuit atque contrahenda, cum longiori miraculorum serie. Tomum v finiunt Acta proluxa Francisci Solani, Ord. FF. Minorum de Observantia, nuper Sanctis adscripti.

sexto, **B** 24 Tomum vi multum exornant duo insignes Commentarii: alter est de S. Jacobo majore apostolo, cujus supra meminimus; alter de S. Anna, matre Deiparæ. Quæ de hujus Actis, patria & parentibus traduntur, non satis exacta & sincera esse facile concedit: sed iis, qui negant Sanctam monogamam, & Dei Genitricem filiam ejus unigenitam fuisse, fortiter se opponit. Dein ex variis monumentis demonstratur antiquus ejus in Oriente cultus, qui ferius ad nos pervenerit, prodigiosa templi ædificatione in Hispania auctus, inde fortasse ad alias regiones propagatus, innumeris certè stupendisque miraculis quaquaversum diffusus. Inventio corporis S. Annæ in ecclesia Aptensi, atque ejus caput variis locis honoratum, non levi disquisitioni materiam dederunt. Ad xxvii Julii discutiendam suscepit historiam SS. vii Dormientium Ephesinorum, quæ, sive substantiam sive adjuncta, quibus vestitur, spectes, multis tricis impleta est. Die sequente ex variis auctoribus Syllogen texuit historicam de S. Innocentio I, Romano Pontifice, cujus gesta ac doctrinam à multorum calumniis strenuè vindicavit. Accedunt ibidem alia, quæ Auctoris ingenium & industriam produunt.

*& septimo
tomo Julii
conscripsit:* **C** 25 In tomo vii non exiguo labore ipsi steterunt Acta SS. Lucillæ & sociorum, qui xxix, & SS. Abdon & Sennen, qui xxx Julii coluntur. De historia illorum martyrii, multis difficultatibus involuta, critici ex professo scribunt, variisque argumentis, ex recondito antiquitatis recessu erutis, eam propugnant vel impugnant. Singula maturo subjicit examini Cuperus, & quid verisimilius sentiendum sit, definit. Lucillæ quoque & sociorum Actis subjunxit Appendicem, in qua obscura non pauca ad posthumam eorumdem gloriam spectantia, majori luce donantur. Ad diem mensis ultimum illustravit S. Neotum, & B. Joannem Colum-

D binum. Præter multa, quæ ad hunc propius spectant, etiam Ordinis Jesuatorum ab ipso fundati primordia, exercitia, habitus, progressus, mutationes, oppugnationes, extinctio; uti & Jesuatarum monialium institutum adhuc perseverans, origo & leges ordinatè in prævio Commentario exponuntur.

Sancti **E** 26 Quæ pro tomo i Augusti diligentissimus Cuperus prælo apparavit, circiter DCLX paginas implent: nam præter Tractatum præliminarem de patriarchis Constantinopolitanis & Commentarium in Acta S. Dominici, de quibus supra actum est, illustriores Sanctos omnes diei III Augusti elucidavit; videlicet Asprenum, quem quidem, re diligentissimè examinata, à S. Petro apostolo Neapolitanis episcopum datum esse concedit, sed non eo tempore, quo illi asserunt, id factum probat; Dalmatium archimandritam & Faustum ejus filium, quorum intricatissimam chronotaxim utcumque explicat; Petrum præfulem Anagninensem, & Walthenum abbatem in Scotia, temere confusum & multiplicatum, pro cujus gestis ad rectam normam reducendis labori minimè parcitum est. Succedit B. Augustinus, Nucernus episcopus, ex Ord. FF. Prædicatorum. Cælites præcipui, quibus in tomo II Augusti laborem suum impendit, sunt B. Jordanus Forzate, Ord. S. Benedicti; SS. Cyriacus, Largus & Smaragdus cum fociis MM., quorum annuntiationes in Martyrologiis & Acta non satis cohærentia multis difficultatibus obnoxia sunt; SS. Firmus & Rusticus MM.; B. Joannes Firmanus, ex Ord. FF. Minorum; B. Amadeus ex eodem Ordine, pro cujus legitimo cultu & sanctitate contra Bzovium vindicias scripsit; S. Susanna V. & M., de cujus Actorum sinceritate inter magni nominis auctores disceptatur; & S. Clara virgo, prima S. Francisci discipula, quam ut condignè exornaret, nihil prætermisit.

*mensis
Augusti* **F** 27 In tomo III Augusti ejus industria præcipuè versata est circa S. Radegundem reginam. Hæc vitam conjugalem cum professione monastica apud Pictavienses in Gallia, vivente marito Clotario rege, commutavit. Perrumpendæ Cuperus fuerunt graves circa illud factum difficultates, quæ eruditorum ingenia plurimum hætenus torserunt. Cetera, quæ de S. Regina expedit, videri possunt in diffuso Commentario, Actis præmissis. Ejus disquisitiones etiam non parùm lucis attulere gestis SS. Juniani abbatis, Arnulphi præfulis Sueffionensis, Theodori vel Theoduli episc. Oëtodorensis vel Sedunensis, circa cujus ætatem & personam nodus intricatus evolvendus fuit; Hyacinthi Poloni ex Ord. FF. Prædicatorum, innu-

A innúmeris penè prodigiis in vita & post mortem clarissimi; Claræ de Cruce seu de Monte Falcone, quam Ordini Franciscanorum abjudicavit, & Augustinianorum adscripsit; Agapiti M., quem Prænestini colunt, & Rainaldi archiepiscopi Ravenatis. Die XIX Augusti tres SS. Magnos dedit. Multa sanè tædia ei devoranda fuere ob implexissimas difficultates circa distinctionem horum Sanctorum.

ab eodem 28 S. Filibertus abbas, B. Bernardus Ptolomæus institutor Congregationis S. Mariæ Montis Oliveti, S. Philippus Benitius Ord. Servorum B. M. Virginis, B. Jacobus Mevanas Ord. FF. Prædicatorum, S. Audoenus episc. Rothomagensis, B. Theodoricus I abbas Andaginensis Acta omnes prolixiora habent, quæ Commentationibus præviis & accuratis notis in tomo IV Augusti illustrata invenies. S. Sidonii Apollinaris, celeberrimi Arvernorum præsulis, facta & virtutes ex ipsius ferè Sancti scriptis eruta, observationibusque elucidata longo Commentario innexuit. Quæ de SS. Amatore eremita, qui apud Cadurcenses claruit, Privato episc. & M. in Occitania, Hippolyto episc. & M. in portu Romano, & Theona patriarcha Alexandrino tradita accepimus, multis tenebris offusa sunt, quas solitâ diligentia dissipare conatus est. Præter Sanctos memoratos, in eodem tomo alios XXXVIII numeravi, de quibus Commentarios vel breviores Collectiones scripsit.

illustrati. 29 In tomo V Augusti utriusque Genesii, quorum alter mimus, alter notarius agnominatur, Aredii abbatis Atanensis & nonnullorum aliorum Cælitum Actis lucem attulit. Tomum claudit prodigiosa Vita S. Rosæ virginis Limanæ, ex tertio Ordine S. Dominici. Pro mensis ultimo, qui nunc prodit, illustrata magni Ecclesiæ

C Doctoris S. Augustini gesta ex purissimis fontibus, ejus scilicet ac S. Possidii coævi scriptis, colligenda ac digerenda susceperat; sed morbo superveniente, Opus perficere non potuit. Huic immortalis est post XXXVII paragraphos elucubratos; in quibus S. Doctoris vitam usque ad epi-

scopatum deduxit: dein gloriosa ejus ad mortem usque certamina contra gentiles & diversi nominis hæreticos conjunxit, atque unum veluti sub aspectum lectori exhibuit. Cetera in episcopatu gesta scriptaque alieno studio prosequenda fuere. Habes, erudite lector, Cuperi succubrationes, eo modo propositas, qui rudem saltem aliquam notitiam dare possit, quam bene de re litteraria meritis fuerit.

30 Non tantum Sanctorum Actis scribendis Opus sedulo promovit, sed & alios labores suscepit, studiis hagiographicis magno adjumento futuros. Mense Septembri anni MDCCXXI in Hispaniam profectus est, sacræ antiquitatis monumenta, quæ in regionis bibliothecis vel archivis servantur, lustraturus. Honores peregrino Hospiti delatos, atque alias octo circiter mensium itineris circumstantias hinc non attingo. Satis sit hinc obiter indicasse, quod diligens Cuperus in itinere non pauca monumenta manu propria descripsit, quibus hodie cum gratia Viri memoria utimur. Ipsi etiam diligentia effectum est, ut librorum musei nostri usus nunc multo sit facilior: etenim non modò operam suam contulit ad suppellectilem nostram litterariam in novum & meliorem ordinem redigendam; sed etiam juvenandæ memoriæ causâ indicem rerum, quas libri bibliothecæ nostræ continent, adeo amplificavit, ut quæ suâ ipse manu exarata adjecit, mediam ferè illius partem conficiant. Quidquid legebat, cujus notitiam sociis vel successoribus necessariam vel utilem judicabat, accuratè annotabat. Cum senilis ætas deficientque memoria P. Sollerium ad graviores curas minùs idoneum reddidissent, in P. Guilielmo translata fuit sumptuum Operi promovendo necessarium procuratio: quæ quantum laboris & temporis requirat ob annexum onus frequentissimas quaquaversum litteras mittendi, ex decessoris ejus Elogio intelligi potest. Tribus circiter annis & medio provinciam hanc gessit magnâ diligentia & circumspicione.

alii labores, quibus museo profuit.

E

F

C A P U T T E R T I U M.

Cuperi virtutes & pia mors.

Animi submissio;

P Atris Guilielmi virtutes enarraturi, ab humilitate, quæ omnium mater est, initium faciemus. In tirocinio, ut num. V dictum est, alta magnæ istius virtutis fundamenta jecerat. Quod hæc nunquam defecerint, imò cum annorum numero majus acceperint firmamentum, satis probant frequentia submissi animi indicia, quæ totâ vitâ præbuit, & ab omnibus, qui

ei convixerunt, observata fuere. Tantum aberat, ut ob acquisitam doctrinæ famam animos attolleret, ut potius magis demitteret, lucem splendoremque fugeret, & à laudibus honorumque exhibitionibus abhorreret. Proprii etiam commodi contemptor erat egregius: cubiculi supellex, vestes, ipse totus Cuperus sui ipsius despicientiam spirabat religiosamque, quæ hanc

A hanc comitatur, paupertatem. Sententiam, cum rogabatur, pronuntiabat quidem, sed modestè, à vincendi & contendendi studio alienus; ea dumtaxat, quæ ad rem quæsitam faciebant, proferens. Eius quoque humilitatis argumenta sunt æqualis erga omnes affabilitas & obvia benignitas, familiaris conversatio cum infimis quibusque hujus domus, atque alia quæ infra memorabimus. Si ita erga illos comparatus erat, facile est colligere, quo esset animo erga superiores.

*exercitia
spiritua-
lia; pietas
in Deipa-
ram,*

32 Virtutes, quarum humilitas parens est, pietatis & orationis studio nutriuntur solidanturque. Fuit hoc in Cupero constans & sedulum. Sic studiis hagiographicis vacabat, ut à consuetis religiosæ vitæ exercitiis nil umquam detraheret. His & illis certum ac definitum tempus impendebat: quod animi bene compositi evidens est argumentum. Meditationem aliaque pietatis exercitia, Societatis nostræ hominibus communia, diligenter obibat horis, per regulas constitutis: Officii ecclesiastici recitationem affixerat medio sextæ vespertinæ, & medio undecimæ matutinæ: manè circa septimam, & à prandio circa secundam labores litterarios inchoabat, quos protrahere usque ad tempus, legendis Horis canonicis destinatum. Non ita tamen, (ut id per transfennam hoc loco addam) temporis distributioni se adstringebat, quin in gratiam vel obsequium externorum aut domesticorum, vel etiam fessi animi relaxandi causâ, studia subinde resumere differret, vel resumpta aliquamdiu intermitteret: nimirum commodabat se studiis non dabat; illa sibi, non se illis submittebat, suimetipsum semper potens ac arbiter. Exercitia S. Patris nostri per octiduum quotannis obiturus, in cubiculum pio apparatu instructum se abdebat; & in sacra solitudine ita perdurabat, ut in Museo numquam nisi rarè & brevi tantum tempore conspiceretur. Tenerè afficiebatur erga Deiparam Virginem, cujus serutum (Rosarium vocant) paulò ante cœnam sæpe pervolvere visus est: nec est cur dubitemus, quin id quotidie præstiterit.

*& S. Dominicum,
cujus be-
neficio gra-
vis morbi
evagationem
adscripti:*

33 Præter Societatis nostræ Sanctos etiam S. Dominicum impensè colebat. Peculiarem hunc sibi in patronum elegerat ab eo, ut credimus, tempore, quo ipse Acta illustrare aggressus est. Cum hæc inter Cuperi manus versarentur, gravi morbo correptus est, quem herpetem medici appellant. Cum videret in remediis humanis, diu frustra adhibitis, exiguam auxilii spem superesse, ad divina se convertit, & S. Dominici opem cum fiducia imploravit. Non modò varii è nostris illum dicentem audiverunt, quòd morbi evagationem, quam illi vix sperare audebant,

S. Dominico acceptam referret; sed id etiam Commentario Actis S. Patroni sui prævio inferere non dubitavit: sic enim scribit num. DCCCLXXX: *De memet ipso testari cogor, hanc orationem (à B. Jordano in honorem S. Patris sui compositam) mihi plurimum profuisse: cum enim in difficili ac pertinaci morbo, qui me non ita pridem corripuit, eandem quotidie per duos ferè menses magnâ fiducia recitarem, animum ad tolerandas morbi molestias alacriorem sensi, & paulatim ita vires recuperavi, ut huic Commentario, tunc cæpto, finem imponere potuerim. Etsi in ea re nullum sit miraculum, tamen libens agnosco beneficium &c.*

34 De divinæ gloriæ propagandæ desiderio, quo incensus missionem Indicam efflagitavit, capite I egimus. Labores hagiographici, apostolicis planè oppositi, illud non exstinxerunt: impediverunt quidem, quo minus exsequeretur ea, ad quæ impellebat animarum zelus; sed non ita, quin hujus aliqua specimina subinde dare potuerit. Quamdiu vixit, Hispanos Italosque, & singulis diebus Dominicis Adventûs & Quadragesimæ in variis urbis facellis pueros puellasve peccata confitentes audivit. Constanter etiam exposititorum confessiones excepit; quibus & fidei Christianæ elementa aliquot annis explicuit. Nec modò primis, quibus ad museum accessit, annis in magno pœnitentium concursu Patribus domesticis præstò adfuit; sed & illorum vices sæpius supplevit, dum excurrit in Cruybeeck Flandriæ pagum, duobus circiter milliaribus nostratibus hinc distitum, aures præbiturus pœnitentibus, qui ingenti numero ex vicinis locis Dominica III Julii eò confluunt, Communionis generalis, ut vocant, indulgentias lucraturi. Juvandis animabus plures labores impendisset, si eos studia nostra permisissent. Aliquoties dicere auditus est, sibi hæc gratiora fore, si cum illis componi possent. Sed ad ea redeamus, quibus intra domesticos parietes nostris exemplo fuit & admirationi.

*zelus ani-
marum,
studiis ha-
giographi-
cis impe-
ditus;*

35 Quæ in communi vita charum quemquam & amabilem reddere possunt, & in aliis divisa cernuntur, in uno omnia Cupero collecta fuerunt. Inimica simulationis fraudisque, & nudæ amica veritatis sinceritas, par erga omnes & minimè fucata benignitas, indolis facilitas, officiosa & prompta de aliis bene merendi voluntas, mentis nulla præpostera solitudine implicatæ serenitas, festiva hilaritas, quam religiosa gravitas & modestia temperabat, constans & æquabilis vultus animique tranquillitas, mira sermonis gratia, aliaque, quæ hîc minutatim enumerare nimis longum foret, omnium amorem illi adeo conciliarunt, ut magis propter illa diligeretur, quàm propter eruditionem

*virtutes,
quibus se
omnibus
amabilem
reddidit;
mira ser-
monis gra-
tia.*

A ditionem coleretur. Quamquam omnia, quæ modò memoravi, in Viro fuerint eximia; duo tamen erant; quæ plerique in eo maximè mirabantur. Primum erat singularis verborum gratia. Tenacissimæ memoriæ beneficio in promptu ipsi erant exempla varia & sententiæ diversis materiis accommodata: de quacumque colloquium institueretur, semper è penu suo depromebat aliquid appositè, vel pium quod ædificaret, vel doctum quod erudiret, vel jucundum quod religiosè recrearet; idque sermone tam nativo & nescio quibus, illecebris pleno, ut omnes, eo capti, à loquentis ore penderent.

Equabilis animi; pacis secum sociis acquirenda studium;

B

36 Alterum erat, idem semper & æquabilis animus vultusque. Numquam irâ adeo commotus, numquam mœrore ita dejectus aut lætitiâ gestiens visus fuit, ut modum excessisse dici possit: nimirum iracundiam, tristitiam, aliasque animi affectiones, quæ animi tranquillitatem perturbant, rationi subdiderat. Ut Virum ex hoc capite lector penitus cognoscat, nonnullos subjicio versiculos non inconcinnos, quos interiùs pulpito suo ita affixerat, ut quoties illud aperiret, ejus oculis & menti objicerentur. Has illi leges continent, quas sibi constituerat, ut secum & cum sociis pacem acquireret, vitamque tranquillam in Societate ageret: *Nil aversari; nil exoptare; regentis Arbitrio sese permittere; munus obire Impositum; certum tempus dare rebus agendis; Non hominum dictis turbari; spernere fluxa Gaudia; non sese rebus miscere profanis.* Has regulas sibi statuit, ut secum; sequentes, ut cum sociis pacem haberet.

C

Majorem revereri; aequali ferre; minori Parcere; judicium crebrò submittere; scire Plurima; pauca loqui; nullius carpere mores; Ingenium non ostentare; tacenda tacere; Non nimis obstringi cuiquam; confidere paucis; Multa pati, sed pauca queri; facere omnia cautè. Quot præcepta hic numeras, tot me de Cupero virtutes prædicasse existima: ad illa enim vitam suam actionesque ita exegit, ut nullum sit, cujus exsecutio in ipso observata & laudata non fuerit.

Invicta patientia in morbis;

37 Has virtutes invicta coronavit animi fortitudo in diuturnis duplicis morbi molestiis perferendis. Prior, qui eum invasit anno MDCCXXXI, fuit herpes; cui malo tollendo medicorum industria diu sine fructu insudavit. Vehementissima, quæ illi adhibuere ad materiem, morbi causam, corpore expellendam, remedia plurimum exercuere Viri patientiam; sed non vicerunt. Comprimebat hæc familiares ægrotis querelas, gemitusque, atque alias omnes doloris significationes; vultumque ad illam serenitatem componebat, quam in prospera valetudine præ se ferre solebat. Cujus ope ab isto morbo li-

beratum se crediderit, dictum est num. xxxiiii. Patientiâ æquè heroicâ longa suppremi morbi incommoda, mortemque ipsam superavit. Anno MDCCXXXIX altera tibia exonerare cœpit multum humoris per vulnera, quæ hic aperuerat. Graves ea quidem dolores, quæ Virum fortissimum diu torserunt & valde fregerunt; sed mortem attulit ipsa eorumdem ex medicorum nonnullorum consilio tentata sanatio. Causa hæc fuit, quòd obstructi humores noxii totum corpus paulatim ita opplerint, ut judicatus fuerit hydrope laborare: qui Virum consuetis morientium præsidiiis munitum ad Sanctorum, quos illustraverat, societatem, ut confidimus, transtulit II Februarii anno MDCCXLI, ætatis ejus LV, religionis xxxvii, studii hagiographici xxi completo.

Piissimamors.

E

38 Quàm pius ejus obitus fuerit, ex litteris intellige, quæ eum per provinciam nostris annuntiarunt: *Ut hydropem (duobus circitè ante obitum mensibus) expertus est, ad valetudinarium concessit, omnibus priùs rectè dispositis, & ad mortem religiosè obeundam se paravit. Eodem tempore moriturum se dictitans, idque certò sibi persuadens, non alio erat vultu, non alio utebatur sermone, animo erat non magis perturbato aut timido, quàm esset, qui iter aliquod aggressurus, omnia ad illud necessaria rectè disponeret. Cùm in valetudinario sederet, (nam lecto decumbere ob gravissimas pectoris angustias non poterat) cum sederet, inquam, acerbissimis pressus doloribus, accedentes excipiebat consueta sibi affabilitate, & verborum gratiâ: at longioris vita spem ingerentes amico refellebat joco, ne quid spe illa detraheret de cura ad mortem se parandi: nam hæc una ferè eum habebat sollicitum. Attulerat hunc in finem ad valetudinarium libellos piis precibus refertos, ex quibus sibi varia prælegi curabat per familiarem Patrem. Pra ceteris ex libello Ms. (de quo meminimus num. ix) frequenter repeti volebat orationem ad mortem preparatoriam, quâ se ad corporis sui destructionem offerebat tantâ verborum energiâ, mortemque acceptabat tantâ affectuum teneritudine, ut oratio illa legi non posset sine lacrymis, licèt ipse eamdem & audiret & perpenderet immotâ mentis vultusque constantiâ. Oriebatur eximia hæc animi fortitudo ex insigni de Deo fiducia, quam declaravit toto morbi sui tempore, & vel maximè paucis ante obitum horis. Aliquis ei tunc assidens inter alia pia suspiria dicebat hunc versiculum: IN TE DOMINE SPERAVI, NON CONFUNDAR IN ÆTERNUM. Cui ille suaviter innuens, repetebat hæc solùm verba: NON CONFUNDAR. Tandem, toleratis heroicâ planè constantiâ parique patientia morbi doloribus, in festo Purificata Virginis, in quam erat piissimus, beatum illorum finem, ut meritò confidimus, est consecutus.*

F

INDEX

I N D E X

S A N C T O R U M

I N T O M U M V I A U G U S T I .

A

- 28 Delindis abbatissa, Parthenonis Buchoviensis in Suevia fundatrix. **COMMEN. HISTORICUS.** Conspectus loci; chronologia foundationis correcta; Beata quando mortua; cultus publicus 492
- 29 Adelphus ep. conf. Metis in Lotharingia. **COMM. PRÆV.** Sancti cultus, & corporis translatio. Acta, quorum pars prima fabulosa: ætas examinata 504. **VITA** ex editione *Jacobi Wimphelingii, qui usus est chartis comitis Hanoviensis.* **CAP. I.** Vitæ historia apocrypha & fabulosa 507. **CAP. II.** Translatio & miracula ab auctore cœvo scripta 508. **CAP. III.** Miracula seriùs facta, auctore alio item anonymo 511
- 16 Aduinus, fortasse ep., conf. 826
- 30 Æonius ep. & conf. Arelate in Gallia. **SYLL. HIST.** Cultus, gesta, eorumque chronologia 563
- 27 Ætherius, episc. Lugduni in Gallia. **SYLL. HIST.** De cultu, gestis ante episcopatum & in episcopatu usque ad mortem 91
- 27 Æthiops Eunuchus per Philippum diaconum baptizatus. **SYLLOGE.** Cultus apud Græcos; historia sacra variis observationibus elucidata; elogia Patrum; locus ac tempus 5
- 30 Agilus primus Resbacensis abb. in Bria Gallia provincia. **COMM. PRÆV. § I.** Cultus Sancti: scriptores Actorum & miraculorum 569. **§ II.** Præcipua Vitæ capita ordine chronologico deducta, & aliunde illustrata 572. **VITA,** auctore anonymo suppari, ex *Ms. Resbacensi, collato cum editionibus Chiffletii & Mabillonii, ac Ms. regina Suecia.* **PROLOGUS** ad Aygloaldum abb. 574. **CAP. I.** Parentes S. Agili illustres, ad quos accedit S. Columbanus, quem juvant apud regem pro condendo cœnobio Luxoviensi: Columbanus verò bene precatur septenni Agilo 575. **CAP. II.** Agilus adolescens Luxoviense monasterium ingressus virtutibus inclarescit: moritur ejus pater, Columbanus relegatur, Agilus verò ad Brunehildem legatus, eam Luxoviensibus reddit benevolam, miraculo prævio adjutus 577. **CAP. III.** Agilus cum abbate suo Eustasio mittitur ad prædicandum infidelibus Euangelium: miracula quædam in hoc itinere facta 580. **CAP. IV.** Constructio cœnobii Jotrensis, Radoliensis & Resbacensis 582. **CAP. V.** Sanctus, id agente S. Audoëno, fit abb. Resbacensis: miraculum in dedicatione ecclesiæ factum 584. **CAP. VI.** Curam abbatialem piè administrans, Christum specie pauperis suscipit & dæmonem fugat: imbris suos liberat: mirè augetur monachorum numerus 585.
- CAP. VII.** Vinum miraculo auctum: mors Sancto revelata: felix obitus, & facta tunc mirabilia 586. **MIRACULA,** auctoribus diversis anonymis, ex *Ms. Resbacensi, collato cum editione Mabillonii.* **LIBER PRIMUS,** complectens ea, quæ seculo XI facta sunt. **PRÆFATIO.** **CAP. I.** Corpus Sancti in supplicatione immobile, donec ablata restituantur: varii febribus liberati: cantus cælestis auditus 587. **CAP. II.** Cæco visus redditus, energumeni liberati 589. **CAP. III.** Miracula quædam in Ms. nostro non inventa, sed addita ex editione *Mabillonii, qui ea dedit ex codice Uricensi* 590. **LIB. II** complectens miracula tempore Brictii abb. patrata. **CAP. I.** Fons S. Agili miraculis celebris: claudus & paralyticus alique infirmi ibidem sanitatem adepti 592. **CAP. II.** Alia sanationum beneficia à variis apud prædictum fontem impetrata 593. **CAP. III.** Alia rursum beneficia cum brevi apologia miraculorum 594. **CAP. IV.** Duarum meretricum conversio: alia beneficia 595. **CAP. V.** Reliqua beneficia apud fontem Sancti impetrata 596
- 30 Agilus vicecomes conf. prope Magdunum in Gallia. **COMM. PRÆV.** Cultus Beati & Acta: an fuerit monachus. **VITA,** auctore anonymo, ex *Ms. ecclesia B. Agili prope Magdunum* 566
- 18 Agon ep. Pictaviensis 826
- 31 Aidanus ep. Lindisfarnensis in Anglia. **COMM. HIST. § I.** Nomen Sancti in Fastis, & cultus antiquus: gesta ejus descripta à Venerabili Beda 688. **§ II.** Sancti vita monastica in cœnobio Hiensi: quâ occasione episcopus consecratus & in Northumbriam missus fuerit: erectio episcopatus Lindisfarnensis & monasterii 689. **§ III.** Virtutes sancti Episcopi & opera apostolica: prædicationes de Oswaldo & Ofwino regibus 691. **§ IV.** **MIRACULA** quædam & mors Sancti: virtutes & error in celebrando Paschate 692
- 29 Albericus eremita apud Balneum in Etruria 514
- 31 Albertinus prior eremi sanctæ Crucis Fontis Avellani in Umbria. **SYLL. HIST.** De cultu celebri & fama miraculorum, ac pauca de gestis Beati 811
- 28 Alexander ep. conf. Constantinopoli. **COMM. HIST. § I.** Sancti cultus apud Græcos & Latinos; gesta ejus in concilio Nicæno, contraque philosophos ethnicos, & Arianam hæresim 195. **§ II.** Resistit Arianis, ne in ecclesiam inducatur Arius, cujus mortem precibus impetrat: gesta in fine vitæ 196
- 25 Alvera virgo & M. Limolii apud Petrocorios in Gallia 836
- 31 Amatus ep. Nusci in regno Neapolitano. **COMM.**

INDEX SANCTORUM

- COMM. PRÆV. § I. Cultus Sancti antiquus, præsertim in ecclesia Nufcana, & in Ordine Eremitarum Montis Virginis 701. § II. Acta S. Amati à quibus scripta, & quænam inde exortæ controversiæ 703. § III. Examinatur scriptum, quod circumfertur sub nomine testamenti S. Amati 704. § IV. Utrum Octavarium Francisci de Ponte de S. Amato præferri debeat Vitæ ejusdem per Rendam scriptæ 707. § V. Utrum Sanctus floruerit seculo XI, an. XII 709. § VI. Utrum S. Amatus fuerit primus ep. Nufcanus 710. § VII. Natales Sancti & Vita usque ad assertum ingressum in monasterium discutiuntur: vita monastica in dubio relinquitur 713. § VIII. Quæ Sanctus gessisse dicitur, dum erat monachus, examinantur 715. § IX. Discutiuntur ea, quæ Renda narrat de occasione, modo & tempore, quo Sanctus creatus est episc. : gesta quædam in episcopatu 717. § X. Quædam foundationes ecclesiarum: mors Sancti, mortisque adjuncta 719. § XI. Miracula quædam post mortem facta, relataque à Francisco de Ponte: brevis observatio ad Vitam edendam 720. VITA, auctore Felice Renda, ex gemina editione inter se collata. CAP. I. Sancti patria, natales, adolescentia, vita clericalis ac monastica 723. CAP. II. Occasio, quâ Sanctus electus episcopus, ipsaque electio: gesta in episcopatu ac pia mors 725. CAP. III. Miracula varia, geminaque corporis translatio 727. APPENDIX. Præmonitio ad alteram S. Amati vitam 843. VITA ALTERA, seu lectiones Officii Nufcani, auctore Francisco de Ponte, ex Ms. Nufcano. CAP. I. Pueritia, adolescentia, studique & gesta Sancti usque ad episcopatum 844. CAP. II. Sanctus ad episcopatum electus, eum rectè administrat: virtutibus & miraculis clarus multa fundat loca sacra, ac piè moritur 845.
- 28 Ambrosius, episc. conf. Santonis in Gallia. SYLL. HIST.-CRIT. 212
- 30 Ameltrudis Virgo Gemeticæ in territorio Rotomagensi in Gallia 620
- 27 Anthusa M. 22
- 29 Antonius Ripolanus mart. ex Ord. FF. Prædicatorum, Tuneti in Africa. COMM. PRÆV. § I. Beati tirocinium sub S. Antonino; hujus de illo vaticinium; ejusdem Sancti meritis Beati conversio adscripta; translatio corporis; cultus 530. § II. Scriptores, qui de hoc Martyre tractarunt; ejusdem martyrii chronotaxis; Ms. authenticum passionis & miraculorum 532. MARTYRIUM, auctore Fratre Constantio Ordinis S. Hieronymi, ex Ms. FF. Prædicatorum Ripolensium. CAP. I. Beati captivitas, apostasia ac poenitentia 534. CAP. II. Publica fidei orthodoxæ professio, martyrium, sepultura, gratiæ per Martyrem in alios collatæ 536. MIRACULA AUTHENTICA ex tabulis Mss. Ripolensibus PP. Prædicatorum. CAP. I. Mira maris tempestas; sanata surditas, oculus pessimè affectus, paralytis 537. CAP. II. Leprosus & cæcus, ac alius ex renibus & vesica laborans sospitantur 539
- 31 Aristides Philosophus Athenis in Græcia. Cultus publicus, & elogium 650
- 28 Aurelius Augustinus, illustris Ecclesiæ doctor, & Hipponensis episcopus, Hipponeregio in Africa. COMM. PRÆV. § I. Notitia prævia monumentorum, ex quibus Vita hujus Sancti Præsulis illustrabitur 213. § II. Sancti patria, tempus nativitatis, nomen, parentes & confanguinei 216. § III. Gesta studiique ipsius in pueritia & adolescentia 219. § IV. Causa vel occasio, quâ sectam Manichæorum amplexus est, aliosque ad eamdem pertraxit; nonnullæ rationes, ob quas hanc hæresim suspectam habere cœpit, & prima ejus lucubratio 221. § V. Discessus ejus ex Africa in Italiam, commoratio Romana, corrupti Manichæorum mores ibi detecti, transitus à Manichæis ad Academicos 224. § VI. Professio rhetorica Mediolani, notitia cum sancto Ambrosio episcopo, studium quærendæ veritatis, mira ad Deum conversio, & exempla piorum hominum, quibus ad perfectiorem vitam excitatus est 227. § VII. Abdicatio Mediolanensis magisterii, secessus in villam rusticam, utiles in ea occupationes, & opuscula ibi conscripta 229. § VIII. Pii Catechumeni reditus Mediolanum, opuscula ibi scripta: baptisimus, hujus Sacramenti collati tempus & quædam circumstantia 232. § IX. Iter ad Ostia Tiberina, mors matris, secunda commoratio Romæ, lucubrationes ibi scriptæ 234. § X. Occasione librorum, quos pius Neophytus Romæ scripsit adversus Manichæos, præcipuus hujus hæresios auctor assignatur, & impia sectatorum ejus dogmata recensentur 236. § XI. Reditus in Africam, commoratio in urbe Carthaginensi, miracula ibi visa vel audita 239. § XII. Castigata Phereponi temeritas, & adversus ipsum vindiciæ pro miraculis, quæ Sanctus noster oculato vel aurito testimonio suo confirmavit 242. § XIII. Pia Sancti vita ferè per triennium Thagastæ cum sociis transacta, & lucubrationes eo tempore conscriptæ 245. § XIV. Lis inter Eremitas Augustinianos & Canonicos Regulares de monastica Sancti nostri professione, quam hi negant, illi asserunt 248. § XV. Quidam neutrius Ordinis scriptores ab utraque dissidentium parte acriter reprehensi eò quòd huic liti sese immiscuerint 251. § XVI. Præcipuæ rationes, propter quas hanc litem indecisam relinquere voluimus 254. § XVII. Occasio, quâ Sanctus Hippone-Regio electus est ad sacerdotium, obtinuit monasterium, ac petiit exiguum dilationis tempus, ut sese præpararet ad meliùs exercendas officii sui functiones 256. § XVIII. Sancti Sacerdotis condiciones ad populum, cura pro diœcesi Hipponensi, gubernatio monasterii, ad quod homines variæ conditionis admittebat 259. § XIX. Zelus sancti Sacerdotis ad convertendos hæreticos tum Manichæos, tum Donatistas 262. § XX. Reliqua scripta, quæ Sanctus tempore sui presbyteratus edidit, & ex horum postremo orta controversia inter ipsum & S. Hieronymum 265. § XXI. Hipponeregio sacrilegus mos epulandi in templo, qui festis quorundam Sanctorum diebus sub larva pietatis fervari solebat, exhortatione Sancti nostri sublatus 268. § XXII. Promotio Sancti ad cathedram ecclesiæ Hipponensis, quam simul cum Valerio rexit, & hujus episcopalis ordinationis modus ac tempus 271. § XXIII. Occultus animæ status, quem Sanctus ipse jam præsul Hipponensis in libro decimo Confessionum declaravit 274. § XXIV. Exteriores naturæ gratiæque dotes, quibus sanctus Antistes præditus fuit, & infirma corporis ejus valetudo 276. § XXV. Communis & domestica sancti Præsulis vita cum suis clericis, horumque professio,

IN TOMUM VI AUGUSTI.

fio, & origo 279. § xxvi. Sancti Pastoris cura pro suo grege, misericordia erga pauperes, sollicitudo pro viduis afflictis, aliisque feminis, & Hipponensi congregatione sanctimonialium 282. § xxvii. Sancti Præfulis modestia, cum laudaretur; animi moderatio, cum vituperaretur; & ingenua ignorantia suæ confessio, quando confulebatur 285. § xxviii. Scripta & gesta adversus errantes & seditiosos ethnicos 287. § xxix. Scripta & gesta adversus Manichæos, postquam cathedram Hipponensem ascenderat 291. § xxx. Intrepidus amor & sollicita benignitas erga Donatistas 294. § xxxi. Rabies Donatistarum adversus Augustinum, aliosque Catholicos, quæ legibus imperatoris utiliter coercenda fuit 297. § xxxii. Præcipua, quæ Sanctus noster in congressu Carthagenensi & post illum contra Donatistas egit 300. § xxxiii. Variæ lucubrationes, quas adversus Donatistas edidit & earum fructus 303. § xxxiv. Pelagiana hæresis, & hujus præcipui defensores 306. § xxxv. Præcipua sancti Augustini scripta & gesta adversus Pelagianos, qui tandem ab Apostolica Sede damnati sunt 308. § xxxvi. Præcipui Semi-Pelagianorum errores ab Augustino refutati, & post obitum ejus ab Ecclesia Romana legitime damnati 311. § xxxvii. Certamina sancti Doctoris adversus Arianos & alios diverſi generis hæreticos 314. § xxxviii. Commærcium litterarum cum S. Paulino: libri ad Simplicianum 316. § xxxix. Opuscula de Agone Christiano, de Doctrina Christiana, Confessiones, Quæstiones Euangeliorum, Annotationes in Job, de Catechizandis rudibus: an Sanctus interfuerit concilio Carthagenensi tertio & quarto 318. § xl. Opuscula Sancti, ad Inquisitiones Januarii, de Opere Monachorum, de Genesi ad litteram: concilia duo Carthagenensia, quibus videtur interfuisse: deponit Abundantium presbyterum 320. § xli. Controversia Sancti cum Severo episcopo Milevitano occasione Timothei clerici, in qua mirè eluxit moderatio ejusdem in defendendo jure ecclesiæ suæ 322. § xlii. Adest concilio Carthagenensi anno cdiv: scandalum ex Sancti monasterio ortum: objurgat discipulum quemdam episcopum: concilium Carthagenense anni cdvii: Expositio epistolæ S. Jacobi, liber de Fide & operibus 324. § xliii. Scripta varia de Visione Dei: Diofcorum à vanis studiis deterret, Consentium errantem instruit: commærcium litterarum cum S. Hieronymo 327. § xliv. Veniunt in Africam Albina, Pinianus, & S. Melania, Romani nobilissimi: quid Augustino Piniani occasione acciderit 329. § xlv. Epistola de Orando Deo ad Probam Faltoniam, liber de bono Viduitatis ad Julianam, Demetrias ad virginitatem inducta, Orosius ad historiam scribendam instructus, Psalmorum expositio 333. § xlvi. Sanctus respondet ad quæstia Evodii: curâ scribendi à duobus conciliis ipsi demandatâ, restringit curam litigantes audiendi: dicit ad populum & scribit in Evangelium & Epistolam S. Joannis; scribit ad Dardanum librum de Præsentia Dei 335. § xlvii. Iter Sancti Cæsaream Mauritaniam, & ibi gesta: epistolæ ad Optatum, Mercatorem, & Helychium; adest concilio Carthagenensi 337. § xlviii. Scripta varia, quæ, præter polemica contra hæreticos, ab anno circiter cdxix usque ad cdxxix

fuere edita 339. § li. Dolor Sancti de indigno discipulo suo imprudenter ad episcopatum promotus, gestaque in causa ipsius: mirabilis sanatio Pauli & Palladiæ, facta præsentis Augustino 342. § l. Successor in Cathedram Hipponensem ab Augustino postulatus, & obtentus: Leporius errores suos revocat ope ejusdem Sancti 345. § li. Libri Retractationum, Speculum, liber de hæresibus 347. § lii. Occasio Africa vastata per Wandalos, ipsaque vastatio & mors S. Augustini 350. § liii. Gestorum brevis chronotaxis 353. § liv. Aliqua incerta, quæ posteriores scriptores de Sancto adhuc vivente narrant 357. § lv. Elogia varia de moribus, virtutibus, ingenii & eruditionis præstantia, ac de scriptis S. Augustini 359. § lvi. Cultus Sancti 362. § lvii. Gemina sacri corporis translatio 363. § lviii. Litteræ sub Petri Oldradi nomine editæ de utraque translatione examinantur 365. § lix. Ex aliis scriptoribus confirmantur pleraque in præcedentibus litteris relata, ac differitur de monasterio & ecclesia S. Petri in Cælo aureo, ubi corpus depositum 368. § lx. Corpus magnâ curâ reconditum: locus, in quo illud depositum multi crediderunt: corporis inventio & recognitio 370. § lxi. Diuturna controversia de corpore invento, quæ tandem finitur judicio episcopali, per summum Pontificem confirmato 372. § lxii. Beneficia quædam, quæ facta narrantur occasione corporis inventi 377. § lxiii. Reliquiæ aliis locis servatæ 378. § lxiv. Variæ Sancti apparitiones, & beneficia aliis collata 380. § lxv. Quædam memoriæ, quæ de Sancto ostenduntur 385. ACTA PRIORA, sive prima vitæ pars, ab infantia usque ad trigésimum tertium ætatis annum, auctore ipso S. Augustino; *excerpta ex novem prioribus libris Confessionum ejus, quas anno 1650 Balthasar Moretus Antverpia edidit.* CAP. I. Sancti infantia, pueritia, morbus, & consueta hujus ætatis vitia 387. CAP. II. Studium litterarum humaniorum, odium linguæ Græcæ, & amor poetiarum fabularum 388. CAP. III. Deplorata adolescentiæ peccata, ac nominatim furtum, tunc ex malitia propter pravos sodales perpetratum 390. CAP. IV. Luxuriosa conversatio in urbe Carthagenensi, desiderium spectaculorum tragicorum, studia philosophica, & lectio sacre Scripturæ ob simplicem styllum contempta 393. CAP. V. Lapsus in hæresim Manichæorum, matris ejus ob hunc dolor precesque, & solatium divinitus ab ipsa obtentum 394. CAP. VI. Aperta Manichæismi professio, magisterium rhetoricæ, filius ex concubina natus, sprete haruspicina; sed superstitione astrologiæ credulitas 396. CAP. VII. Vehemens tristitia ex obitu amici, patria propter illam relicta, & ea occasione opusculum ab ipso conscriptum 397. CAP. VIII. Difficultas ejus in percipiendis rebus spiritualibus, & facilitas intelligendi categorias Aristotelis 399. CAP. IX. Colloquium cum Faustis episcopo Manichæo, & post illud justa Sancti suspicio de falso Manichæorum dogmate 400. CAP. X. Iter ex urbe Carthagenensi Romam fraudulenter institutum; morbus ibi periculosus, familiaritas cum Manichæis, & causa inde migrandi Mediolanum, ubi conciones S. Ambrosii præfulis ab ipso auditæ 402. CAP. XI. Læticia S. Monica Mediolanum adventantis ob inchoatam Fi

INDEX SANCTORUM

li sui conversionem, reverentia illius erga S. Ambrosium, & ex concionibus hujus præfulis ab Augustino agnita sacrae Scripturae auctoritas 405. CAP. XII. Sollicita Augustini ambitio repressa exemplo mendici lætantis, deliberatio de stabili vitæ genere eligendo, & infirmitas ad superandas carnis illecebras 408. CAP. XIII. Paulatim crescens in eo notitia Dei inmutabilis & infinitè boni, contra errores Manichæorum 410. CAP. XIV. Vanitas divinationis astrologicæ ei monstrata, origo mali difficulter inquisita, & in libris Platoniorum reperta quædam fidei Christianæ consentanea 412. CAP. XV. Cognitio Dei & Verbi incarnati clariùs ex sacris Litteris ab ipso hausta, quàm ex libris Platoniorum, cum in his plura fidei nostræ mysteria omiſſa sint 414. CAP. XVI. Augustinus exemplis aliorum ad conversionem excitatus; sed adhuc in eo languidum imitandi desiderium, & variæ fluctuantis animi affectiones 417. CAP. XVII. Post diuturnam carnis ac spiritus luctam ignota vox audita, jubens illum legere sacram Scripturam, eaque lectâ, firmum vitæ emendandæ propositum conceptum 420. CAP. XVIII. Abdicata rhetoricæ docendæ professio, secessus in villam Mediolano vicinam, & ibi præparatio ad baptismum recipiendum 422. CAP. XIX. Baptismus ei aliisque Mediolani solenniter administratus ab Ambrosio, illumque brevi secutus S. Monicæ obitus apud Ostia Tiberina, & preces Sancti pro anima matris suæ defunctæ 424. ACTA ALIA, sive secunda vitæ pars, præsertim ab anno trigesimo tertio ætatis usque ad obitum, Auctore S. Possidio, sancti Doctoris discipulo, ejus per annos ferè quadraginta contubernali, *ex editione Romana anni 1731, quam cum vetusto Musei nostri codice contulimus.* PRÆFATIO. CAP. I. Perversa ejus adolescentia, conversio ad frugem, baptismus, sacerdotium, & acta usque ad initium episcopatus 427. CAP. II. Electio ad episcopatum Hipponensem, & varia in eo gesta adversus Donatistas hæreticos, horumque furor 430. CAP. III. Certamina sancti Præfulis contra hæreticos Manichæos, Arianos, ac Pelagianos 432. CAP. IV. Sollicitudo ejus pastoralis, & diversæ pro grege suo occupationes 434. CAP. V. Domestica sancti Antistitis conversatio, observantia disciplinæ, morum integritas, & amor erga subditos 436. CAP. VI. Scripta ejus circa finem vitæ, extremus morbus, pia mors, ac sepultura 438. PRÆMONITIO de Indiculo Possidii, INDICULUS SCRIPTORUM OMNIUM, auctore S. Possidio Calamensi episcopo, *ex editione postrema Parisiensi, collata cum editione Antverpiensi & Codice nostro Ms.* CAP. I. Contra paganos. Epistolæ contra quos supra 441. Tractatus adversus quos supra. Contra Mathematicos. Contra Judæos 442. CAP. II. Contra Manichæos. Tractatus adversus memoratos 443. Contra Priscillianistas 444. CAP. III. Adversus Donatistas. Tractatus contra Donatistas 444. CAP. IV. Contra Pelagianistas 446. CAP. V. Adversus Arrianos. Tractatus diversi adversus scriptos, qui Filium inæqualem Patri esse contendunt 446. CAP. VI. Diversi libri vel tractatus, vel epistolæ, ad utilitatem omnium studiosorum conscriptæ 447. CAP. VII. Epistolæ 451. CAP. VIII. Tractatus diversi 454. CAP. IX & X, Sermones 457 & seqq.

B

- 29 **B** Afilla virgo. Syrmii in Pannonia inferiore 515
- 31 Benedictus Aretinus ex Ord. FF. Minorum, Aretii in Tuscia. COMM. PRÆV. § I. Cultus, & collectio rerum à Beato gestarum 808. § II. Pia consuetudo à Beato instituta; veritatem indulgentiæ Portiunculæ confirmat; tempus mortis; apocrypha quædam de Beato narrantur 809
- 28 Bibianus seu Vivianus ep. & conf. Santonis in Gallia. COMM. PRÆV. Sancti cultus antiquus: Acta triplicia: quænam ex illis præferenda & edenda: epistola nomine S. Augustini ad Bibianum edita 461. VITA, auctore anonymo suppare, *ex Mss. Trevirensi & Blaburensi.* CAP. I. Sancti patria, parentes, vitæ usque ad episcopatum, quem renitens suscipit 462. CAP. II. Sancti iter Tolosam pro redimendis captivis, mira ibidem erga furem charitas, gestaque cum Theodorico rege, qui Sancti libertate offensus, visione placatur. Civitas precibus liberata ab hostibus 464. CAP. III. Sanguis Sancti terrori est demonibus; ecclesia eidem structa. Confruit ecclesiam cathedralem & piè moritur, in eaque sepelitur 466
- 31 Bonaiuncta conf., unus è septem Fundatoribus Ord. Servorum B. M. V., in monte Senario prope Florentiam. COMM. HIST. § I. Varia, quæ ad hunc Beatum pertinent, alibi tractata; elemosynas dum rogat, venenum sibi porrectum detegit, & sine damno sumit; Ordinis præfectura 783. § II. Morbus; spiritus propheticus; virtutes; mirabilis ante obitum corporis & spiritus fortitudo; Beati numisma; annuntiatio annua in Martyrologio Romano 785
- 30 Bonifacius & Thecla conjuges Adrumeti in Africa 551
- 30 Bononius abbas presb. Ord. S. Benedicti in monasterio Lucediensi in Pedemontio. COMM. PRÆV. Cultus, Vitæ exemplaria, alii auctores 625. VITA, auctore monacho Lucediensi anonymo, Sancti synchrono, *ex Ms. codice Bononiensi edita apud Mabillonium inter Acta Sanctorum sui Ordinis, quam cum aliis exemplaribus contulimus.* Patria, vita monastica, peregrinationes per Orientem plurimis utiles; dignitas abbatialis; obitus; altare super ejus sepulcrum 627. MIRACULA. PROLOGUS auctoris. CAP. I. Miracula à Sancto vivente patrata 630. CAP. II. Miracula à Sancto post mortem facta 632
- 20 Burchardus presb. Beinwilæ in Helvetia. COMM. PRÆV. Documenta de Beato huc misisa; publicus ex eisdem ipsius cultus 827. ELOGIUM, auctore Augustino Stocklino, *ex documentis abbatis Murenſis in Helvetia* 829. MIRACULA Beati patrocinio patrata 831

C

- 27 **C**æsarius episc. & conf. Arelate in Gallia. COMM. PRÆV. § I. Vitæ scriptores: cultus; elogia 50. § II. Præcipua vitæ capita chronologicè ordinata usque ad tempus monasterii sacris virginibus conditi, ubi de gemina Regula per Sanctum conscripta 52. § III. Chronologia vitæ producta usque ad annum

IN TOMUM VI AUGUSTI.

num **DXIV**, ubi varia suppleantur in Actis prætermiffa **54**. § **IV**. Profecutio ejufdem chronologiæ ufque ad annum **DXXX**, in qua exponuntur concilia varia, & gefta Sancti contra Semi-Pelagianos **56**. § **V**. Chronologiæ pars ultima ufque ad mortem Sancti: mortis tempus examinatum **59**. § **VI**. Testamentum Sancti: fcripta pofteris relicta: difcipuli, epitaphium **61**. **VITA**. **LIBER PRIMUS**, auctoribus Cypriano, Firmino, & Viventio epifcopis, ex *Ms. S. Martini à Campis, Ordinis Cluniacensis Parisii, collato cum editione Mabillonii*. **PRÆFATIO**. **CAP. I**. Sancti patria, parentes, vita clericalis & religiofa ufque ad epifcopatum **64**. **CAP. II**. Invitus ad epifcopatum promovetur: divina Officia difponit, ac ferventer prædicationibus vacat: infirmis, captivis, & pauperibus confultat: falfo accusatus relegatur, agnitâ deinde innocentia honorificè revocatur: ignem compefcit, pluviam obtinet &c. **66**. **CAP. III**. Cœnobium facris virginibus ftructum, regulaque eis confcripta: Sanctus calumniis appetitus in carcerem truditur, ac deinde Ravennam ducitur: captivi redempti, miracula **69**. **CAP. IV**. Romam profectus varia obtinet à Pontifice: deinde domum regreffus, variis virtutibus & miraculis fulget **71**. **CAP. V**. Fervor in prædicando per fe & alios: flatuta ejus quædam: doctrina in fufpicionem vocata & Romæ probata: hospitalitas **73**. **VITA**. **LIBER II**, auctoribus Melfiano presbytero, & Stephano diacono, ex *editione Mabillonii*. **CAP. I**. Varia miracula, quibus monita quædam virtutesque interponuntur **75**. **CAP. II**. Miracula varia per Sanctum patrata **78**. **CAP. III**. Alia miracula: cura inftruendi difcipulos, & quofvis ad pœnitentiam hortandi: virtutes & vifiones **81**. **CAP. IV**. Miracula quædam poft mortem patrata: ætas Sancti & tempus epifcopatus; pia ad mortem prævifam præparatio, & beata mors: dolor omnium in ejus obitu & fepultura **82**

1 Cæfidius presb. & M. cum focils, Tranfiquis in Marfis. **COMM. PRÆV.** Locus exponitur, ubi antiqua veneratione gaudet Sanctus: Acta ejus fabulis confperfa: reliquiæ, & tempus mortis, quod incertum **652**. **ACTA FABULOSA**, auctore anonymo, ex *vetusto codice Tranfiquenfi*. **CAP. I**. Capti SS. Rufinus & Cæfidius, ac fidem profefli cæduntur: immiffæ ad eos pervertendos in carcerem Nicææ & Aquilina convertuntur, ac dein Alexander & Silon milites **654**. **CAP. II**. Martyrium Nicææ & Aquilinæ: conversio proconfulis, & fuga hujus & aliorum in Marforum provinciam **656**. **CAP. III**. Capiuntur Sancti & Romam ducuntur, excepto Cæfidio, qui fponfe venit ad carcerem, fed Rufini confilio recedit: Andreæ proconfulis martyrium **658**. **CAP. IV**. Martyrium Rufini & fociorum, deinde Cæfidii cum aliis focils, ac demum plurimorum **659**. **APPENDIX**, auctore anonymo, de miraculis S. Cæfidii poft mortem, ex *Ms. Luca Holftenii* **660**. **ACTA ALTERA** imperfecta, auctore anonymo, ex *duobus Mss. apographis Piftorienfis ecclefie* **662**

27 Calixtus & Cyprianus martyres in diœcefi Rivenfi Galliæ **22**

29 Candida virg. & M. Romæ **515**

31 Cuthburga regina & abb. Winburnensis, Windogladie in Anglia. **COMM. PRÆV.** § **I**. Legi-

timus Sanctæ cultus. ejus stirps & proximi confanguinei: an cum marito virginitatem fervaverit **696**. § **II**. Vita monaftica in Berkingenfi cœnobio: constructio cœnobii Winburnensis, cujus fit abbatiffa: tempus mortis ignotum **698**. **ACTA ex Capgravo**

D

27 **D** Ecumanus eremita & M. in comitatu Sommerfetiensi Angliæ. **SYLLOGE** de loco, & cultu; vita notationibus expofita **23**. **VITA**, auctore anonymo, ex *Capgravo*, **24**

31 Dominicus Vallius, puer ac M. à Judæis occifus, Cæfaraugustæ in Aragonia. **COMM. PRÆV.** § **I**. Sancti nomen; varia de ejufdem cultu documenta **777**. § **II**. Reliquiæ; vifitatio facelli; Acta; fcriptores, qui de Sancto agunt **779** **PASSIO**, auctore anonymo, ex *codice antiquo Ms. membranæ Cæfaraugustana ecclefie S. Salvatoris*

E

31 **E** Anfwida virgo abb. in monafterio Folftonenti in Cantio. **COMM. PRÆV.** Locus, publica veneratio; vitæ institutum; tempus mortis **684**. **VITA**, auctore anonymo, ex *editis apud Capgravium* **685**

27 Ebbo & Gericus, Guericus vel Gœricus epifcopi conf. Senonis in Gallia. **COMM. PRÆV.** § **I**. Cultus utriufque probatus: initium & finis epifcopatus B. Gerici **94**. § **II**. Chronologia vitæ S. Ebbonis: corporis elevatio, & reliquiæ: Acta **96**. **VITA**, auctore anonymo, ex *Legendario Senonenfi Ms., collato cum Ms. Sæffionenfi & editione Mabillonii* **98**

31 Ebreghifilus vel Ebraifilus ep. Meldensis, in monafterio Jotrenfi in Bria Galliæ provincia. Locus, cultus, & tempus, fepulcrum, fcriptura **694**

31 Elifabetha feu Ifabella, virgo regia, fundatrix monafterii Longi-Campi prope Fanum S. Clodoaldi in agro Parisienfi. **COMM. PRÆV.** § **I**. Acta antiqua Beatæ & Vitæ recentiores: natales ejufdem, pia educatio, fuga nuptiarum, fundatio abbatiffæ Longi-Campi **787**. § **II**. Utrum Beata vitam Religiofam fit profefsa? Clementis IV ad eam litteræ: mors, & fepultura **789**. § **III**. Prolixum Beatæ Epitaphium, ex Gallico Latine redditum **792**. § **IV**. Miracula recentiora **794**. § **V**. Elifabetha Beatæ adfcripta: cultus extenfio, corporis translatio, Officium **796**. **VITA** Gallicè fcripta per Agnetem de Harcourt abbatiffam Longi-Campi, & Latine reddita. **CAP. I**. Beatæ parentes, & pueritia; nuptiæ recufatæ: morbus; orandi affiduitas, pœnitentiæ rigor, aliæque virtutes **798**. **CAP. II**. Mifericordia in pauperes, fundatio abbatiffæ Longi-Campi, virtutes variæ, morbus biennis, & pius obitus **800**. **CAP. III**. Miracula varia; partim in vita, partim tempore mortis patrata: elevatio corporis **802**. **CAP. IV**. Miracula multa poft mortem facta **804**. **CAP. V**. Miracula alia poft mortem patrata **806**

28 Elmnerus vel Ermelius ep. & conf. Molhani in diœcefi Leodiensi. **SYLLOGE**. § **I**. Cultus, loci fitus, notæ in Officium proprium, quod datur; tempus vitæ **485**. § **II**. Officium Sancti proprium apud Molhanienses **486**

27 Euthalia virgo & mart. Leontinis in Sicilia **12**

INDEX SANCTORUM

29 Euthymius conf., uxor ejus, & Crescentius filius martyr. Perusiae in Umbria, ex *Martyrologio Romano & Ferrario* 512

F

28 **F**Acundinus ep. & conf. Tadini in Umbria. *COMM. PRÆV. § I.* Loci situs; Sancti vita ante episcopatum; an ad eum scripserit S. Gregorius PP.; episcopatus; fertur canonicus Regularis fuisse 467. § II. Sancti virtutes & miracula; cultus; Vitæ scriptor 469. *VITA*, auctore anonymo, à *codice Patricano*. *CAP. I.* Sancti virtutes sedulo adversus peccata odio conservatæ; episcopatus meritis ejus exornatus 471. *CAP. II.* Orthodoxæ fidei custodia; cura & charitas erga subditos, aliæque virtutes episcopo dignæ 473. *CAP. III.* Sancti cura pro monialibus; pastoralis de suo grege sollicitudo; colloquia spiritualia; S. Juveninus ejus discipulus; fructus in proximo; vita mixta; castitas 476. *CAP. IV.* Singulare orationis donum, & multiplices fructus ex eadem relati 477. *CAP. V.* Dyscoli Sancto invidi; vanæ gloriæ fuga; virtutes aliæ; obitus 479. *CAP. VI.* Revelatio & translatio corporis; cultus publicus; S. Juveninus apud Sanctum sepultus; miracula; mutata ecclesia; sepulcrum divinitus honorari jussum; Sancti *Legenda* 481. *CAP. VII.* Alia miracula; reliquiæ, mutatio ecclesiæ 483

24 Fagnanus ep. & conf. in Hibernia 824

8 Famiianus conf. Ord. Cisterc. 813

30 Fantinus monachus & conf. Thessaloniciæ in Macedonia. *COMM. PRÆV. Topographia*; cultus sacer; elogia; ætas, quâ vixit; quænam Vita à nobis detur 621. *VITA ex codice Ms. Græco bibliotheca Mediolanensis Ambrosiana, quod cum alio exemplari collatum est* 623

9 Fedlimidus conf. pont. in Hibernia 814

27 Felix, Arontius, Sabinianus, Honoratus, martyres. Potentiæ in Lucania Italiæ, ex *Hieronymianis apographis* 21

29 Felix, Foricia, Aduasia, Gemellina cum sociis MM. Romæ 515

30 Felix presb. & Aduastus MM. Romæ viâ Ostiensi. *SYLL. HIST.-CRIT. § I.* Cultus horum Sanctorum antiquissimus: Acta ex Adone: beneficia quædam & reliquiæ locis variis 545. § II. Examinantur ea, quæ contra Acta objecta sunt, & disputatur de S. Felice fratre Martyris nostri, quem probamus esse alium à S. Felice Nolano, & nominari Felicem in Pincis 548

30 Fermerius conf. in provincia Engolismensi ac insula Bovinensi in Gallia 842

30 Fiacrius eremita & conf. in territorio Meldensi in Gallia. *COMM. PRÆV. § I.* Celebratissimus Sancti cultus ex frequentia miraculorum ortus 598. § II. Elevatio sacri corporis & translationes aliquæ: reliquiæ variis locis in veneratione habitæ 600. § III. Acta Sancti qualia: referuntur & discutiuntur, quæ de eo leguntur apud scriptores recentiores: inquiritur, quo circiter tempore floruerit & obierit Sanctus 602. *ACTA*, auctore anonymo, ex *codice nostro Ms. PROLOGUS. CAP. I.* Gesta Sancti in vita: ingressus in eju facellum mulieribus prohibitus 605. *CAP. II.* Pater cum duobus filiis ægris Matronæ illapsus, cum iis fanis fluvio egreditur: quatuor pueri diu submersi, deinde ex aqua emergunt incolumes

607. *CAP. III.* Diversæ mulieres ex variis morbis valetudini restitutæ ope Sancti: quidam calculo liberatus, alter gravi pedis malo 608. *CAP. IV.* Morbi diversi ope Sancti depulsi: quidam blasphemii primum puniti, deinde poenitentes sanati 610. *CAP. V.* Apparet S. Fiacrius cuiquam, quem sanat & docet filium ei natum: sanati alii: puella ex castitatis periculo & morbo simul erepta 612. *CAP. VI.* Varii morbi depulsi, interque eos cuiusdam, qui ob blasphemiam in Sanctum laborare cœperat 613. *CAP. VII.* Alii morbi, opitulante Sancto, sanati 614. *APPENDIX I.* Miracula facta Divione in facello ducis Burgundiæ, auctore anonymo, ex *Mss. Divionensi. CAP. I.* Sanationes diversorum morborum variæ 616. *CAP. II.* Sanationes aliæ 618. *APPENDIX ALTERA. Miracula recentiora ex Plesio Latinè reddita* 619

9 Firmus & Rusticus MM. 813

28 Flannanus ep. & conf. Laoniæ in Momonia Hiberniæ. *COMM. CRIT. § I.* Locus. cultus, Acta fabulosa 488. § II. Miracula apocrypha; biographus; mors Sancti ac tempus; translatio corporis 490

28 Fortunatus, Cajus, & Anthes MM. Salernitani. *COMM. PRÆV. § I.* Locus; corpora ibidem deposita; cultus solennis; translationes 163. § II. Sanctorum Martyrum translationis historia 165. § III. Actis alii Sancti immixti; miraculum, quod in eisdem narratur, aliunde confirmatum; illorum characteres 166. *ACTA, à lectionibus propriis ecclesiæ Salernitanæ* 167

G

31 **G**Aianus, Lucianus, Rufinus, Vincentius, Silvanus, Vitalica, Antiquora, Emelinus, Florentinus, Justa, Julia, Antineus, Maximus: item vitalica MM. Ancyrae in Galatia, ex *apographis Hieronymianis* 667

30 Gaudentia virgo & M. Romæ. *Cultus ex antiquis Fastis & Martyrologio Romano* 553

27 Gebhardus vel Gebehardus episc. & conf. Constantiæ in Suevia. *COMM. PRÆV. § I.* Illustre Sancti genus, parentes, ac fratres 106. § II. Pia Sancti educatio; an fuerit monachus; episcopatus; monasterium Petershusianum ab eo conditum; miracula 107. § III. An caput S. Gregorii Magni ad Petershusienses à S. Gebehardo delatum; ornamenta eorum ecclesiæ; alia Sancti pia donatio 110. § IV. Annus emortualis; sepultura; annuntiationes in Fastis sacris; an canonizatus; publica veneratio; reliquiæ; Officium proprium 112. § V. Notitiæ de Chronographo Constantiensi; scriptor Vitæ ac miraculorum, Sancti vaticinia 114. *VITA*, auctore Felice Manilio, ex *documentis Mss. monasterii Petershusiensis edita apud Henricum Canisum. PRÆFATIO auctoris* 115. *CAP. I.* Illustre Sancti genus; mirus, quo lucem vidit, modus; educatio; episcopatus; monasterii Petershusiani fundatio 116. *CAP. II.* Miraculum; privilegium & sacra lipsana Romæ impetrata; alia miracula; curæ pro monasterio Petershusiensi susceptæ; obitus, sepultura, apparitio 118. *MIRACULA*, apparitiones, ac vaticinia 121. *MIRACULA RECENTIA, ex impressione Germanica Latinè reddita* 124. *PARS I.* Sanctus in malè affectis pedibus, naufragii periculis, ac febris

IN TOMUM VI AUGUSTI.

febri vehemēti sospitator 124. PARS II. Periculosa in somno ambulatio, hernia, hemiplexia, tubera, cruciatus in partu curantur 126. PARS III. Distortus, hydropicus, mulieres in partu liberantur 127. PARS IV. Infirmas, pedis contractio, dolores cruris ac brachii, vehemens vomitus sospitata 129

H

- 28 **H**ermes martyr, Romæ. COMM. HIST.-CRIT. § I. Judicium de antiquitate & fide Actorum S. Alexandri, è quibus gesta S. Hermetis petenda: eorumque vindiciæ contra Tillemontium & alios 142. § II. Elogium ex Adone; cultus antiquissimus; cœmeterium cum ecclesia, aliaque loca ipsius nomini dicata 146. § III. Diversa sacri corporis translationes, & reliquæ variis locis sparsæ 148
 8 Hildegardus beatus, ut fertur, ep. Colo iensis 813
 29 Hypatius ep. & Andreas presb. MM. Constantinopoli 514

I

- 27 **J**oannes, episc. Ticini in Longobardia. SYLL. HIST. De cultu, tempore episcopatus, & gestis 105
 29 Joannes sacerdos & Petrus laicus MM., Ord. FF. Minorum, Valentia in Hispania. COMM. PRÆV. § I. Cultus; gesta ante martyrium; ejusdem annus & locus; impetrata regis conversio; translatio corporum; ædes sacra; miracula 837. § II. Rex, qui jussit occidi Beatos, ad Christum conversus, ac de FF. Minoribus bene meritis cum filio suo; varii, qui de hisce Martyribus meminerunt, scriptores; nostræ in nonnullos observationes 839. MARTYRIUM ex S. Antonino archiep. Florentino 841
 30 Irenæus, Or. & Orepis MM. SYLL. Cultus, elogium, observationes 552
 28 Julianus mart. Brivate in Arvernia. COMM. PRÆV. § I. Locus & tempus martyrii: Acta gemina, & Liber miraculorum 169. § II. Cultus Sancti, & quo modo hic coepit sit atque auctus, variisque locis propagatus 171. PASSIO, auctore anonymo, ex editione Labbei callata cum editione Bosqueti, & codice nostro Ms. 173. PASSIO II., auctore incerto, ex tribus Mss., collatis cum editione Ruinartii 174. MIRACULA, auctore S. Gregorio Turonensi, ex editione Ruinartii. Antiquæ divisionis capita. PRÆFATIO. CAP. I. Martyrium Sancti: capitis inventio: fons miraculis clarus: quidam mortis periculo & carcere liberatus 176. CAP. II. Prodigia apud sepulcrum patrata, quibus conversi gentiles: fanationes variæ 178. CAP. III. Pœnæ variorum, qui Sancto ejusve ecclesiæ injuriam intulerant 179. CAP. IV. Beneficia varia variis Sancti favore præstita 182. CAP. V. Alia mirabilia: obitus dies revelata: reliquæ in Campaniam, & in Orientem portatæ, ædificatæque illic ecclesiæ, & facta miracula 183. CAP. VI. Reliquiæ Turones translatae, conditæque ibidem ecclesia & facta miracula: perjuri puniti 184. CAP. VII. Ecclesia à S. Aredio ædificata, Sanctique reliquiis ditata, in qua miracula varia patrata: reliquæ aliis locis servatæ, & miraculis claræ 186

28 Juventinus archidiaconus, conf. apud Tadinates in Umbria 485

L

- 27 **L**icerius vel Glicerius, ep. & conf. Conforannis in Novempopulania. COMM. PRÆV. 45. VITA, auctore Bernardo Quidonis episcopo Lodovensi, ex editione Labbei, collata cum Ms. Musciacensi 47

M

- 27 **M**alrubius monachus & mart. in Marnia Scotiæ provincia. Cultus, observationes, lectiones propriæ 131. Lectiones propriæ ex Breviario ecclesiæ Aberdonensis 132
 27 Manettus Antellensis conf. unus ex septem fundatoribus Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis, in Monte Senario Tusciæ in Italia. COMM. HIST. § I. Locus; Beati nomen; genus; vita secularis; gesta usque ad supremam in Ordine præfecturam 133. § II. Beatus ad Ordinis regimen promotus, rem approbante Clemente PP. IV; magistratus abdicatio; obitus; elogium 135. § III. Aliud elogium; miracula; austeritas vitæ; reliquæ; cultus publicus Romæ confirmatus, & in Martyrologio Romano apponi jussus 137
 27 Marcellus seu Marcellinus tribunus, & uxor ejus Mammea vel Mamnea, Petrus, Chiron, Ammon, Serapion, Joannes, Babilas, Meletius episcopus, Atheogenes, Ariston, Festus, Victor, Susanna, Zoilius, Dominus, & Memnon, in Ægypto. COMM. PRÆV. 12. ACTA, auctore Juliana presbytero, ex Ms. Trevirensi collata cum Cluniacensi 14
 29 Martyres nongenti, ex Martyrologiis Hieronymianis 513
 30 Martyres XI Sufis in Africa. Cultus & Martyrologio Romano: locus, occasio ac tempus martyrii 553
 31 Maurentius, Urbanus, Avitus, Maternianus & Vincentius MM. Apud Forum-Sempromii in Italia. Cultus & Martyrium 665
 29 Medericus presb. & abbas, Parisiis. COMM. PRÆV. Cultus; reliquæ, Acta: tempus, quo floruit Sanctus 518. VITA, auctore anonymo, ex Ms. codice Chiffetiano, collata cum Ms. Rubec-Vallis & editione Mabillonii. CAP. I. Sancti natales, vita monastica, dignitas abbatialis, variæ virtutes ac miracula 520. CAP. II. Secessus in solitudinem: reditus ad monasterium: peregrinatio Parisios: miracula: diuturna infirmitas ac beatus obitus 522. CAP. III. Elevatio & translatio corporis 524
 30 Modanus, fortasse episc. in Ultonia Hiberniæ 565
 28 Moyfes Æthiops, eremita, abbas & fortassis martyr, in Monte Scethi Lybiæ. COMM. PRÆV. § I. Sanctus è latrone ad pœnitentiam conversus, & per ipsum alii 199. § II. Vita solitaria; vehemens & longa carnis lucta; adhibita contra eam remedia; dæmonis in Sanctum crudelitas; mira hujus in illum potestas 200. § III. Sancti virtutes; apophthegmata & instructiones 202. § IV. Donum prophetiæ; mors; cultus apud Græcos & Latinos; elogia; chronotaxis 204. § V. Solitarii Sancto nostro synonymi; hujus discipuli, dignitas abbatialis, sacerdotium & fortasse martyrium 206. § VI. Vitæ Græcæ exemplaria; nostræ observationes 208. VITA, à Laurentio

INDEX SANCTORUM

tio monacho Rutenſi deſcripta, è codice *Ambroſiano* 209

N

- 27 **N** Arnus epiſc. conf. Bergomi in Italia. SYLLOGÈ HISTORICA 8
 29 Nicæa & Paulus MM. Antiochiæ in Syria, ex *Fastis ſacris & Martyrologio Romano* 513

O

- 27 **O** llius & Stephanus diaconus: MM. Conſtantinopolitani, ex *Florentinio* 20
 31 Optatus ep., Sanctinus & Memorius presbb. Autiſſiodori in Burgundia. SYLL. HIST.-CRIT. de geſtis, cultu, & corporum translationibus 680

P

- 30 **P** ammachius ſenator Romanus fortalliſſis presb., Romæ. COMM. HIST. § I. Sanctus noſter à S. Hieronymo laudatus propter virtutes ſumma cum generis nobilitate coniunctas 555. § II. Xenodochium à Sancto erectum: titulus SS. Joannis & Pauli: monia ipſi data à S. Hieronymo; amicitia cum eodem ſancto Patre, & cum S. Paulino 557. § III. Mutua SS. Pammachii & Hieronymi pro bono Eccleſiæ navata opera; laudatur à S. Auguſtino, & Palladio; an fuerit presbyter 559. § IV. Epistoſa contra S. Pammachium perperam S. Hieronymo adſcripta: tempus mortis: vitæ chronotaxis 561
 24 Patricius ep. conf. Glaſtoniæ in Britannia. SYLL. HIST. CRIT. § I. Patricius ſenior non alius eſſe videtur à Patricio II, ſeu juniore, magni Patricii ex fratre nepote, de cujus cultu hac occasione tractatur 833. § II. De geſtis Patricii junioris cur pauca cognita: quomodo intelligi de ipſo poſſit, quòd cum magno Patricio ſimul ad Chriſtum venerit 835
 31 Paulinus ep. Trevirenſis, in Phrygia. COMM. PRÆV. § I. Cultus ex *Fastis ſacris*; natales, educatio, initium epiſcopatus; acta pro S. Athanaſio contra pseudo-ſynodum Syrieniſem 668. § II. In exſilium relegatur Sanctus à conciliabulo Arelatenſi; à S. Athanaſio laudatur; locus & annus mortis; an fuerit martyr; ſacra ejus crypta Treviris 670. § III. Corpus è Phrygia Treviros translatum; à Normannorum profanatione conſervatum, ac deinde inventum 673. § IV. Alia corporis inventio; inſpectio ejuſdem; caput ab eo ſeparatum magna cum veneratione colitur; eccleſiæ S. Paulini viciffitudines; Sancti Acta 674. VITA, auctore anonymo, ex *Ms. Trevirenſi ſancti Martini*, ad aliud collato. PROLOGUS. CAP. I. Natales, educatio; profectio ad Trevirenſes; acta pro S. Athanaſio; exſilium 676. CAP. II. Mors in exſilio; corpus Treviros translatum; miracula 678
 23 Pelagii duo martt., alter Conſtantiæ in Suevia; alter in Civitate-nova Iſtriæ. COMM. PRÆV. § I. Conſtantiensis Martyris memoria in *Fastis ſacris*; diſſertatio de loco martyrii; corpus Conſtantiam translatum 151. § II. S. Pelagius, qui colitur in Civitate-nova, à ſuperiore diſtinctus videtur 154. § III. S. Pelagii Conſtantiensis Officium proprium; reliquiæ Pra-

genſes; Rotwilanæ juridicis instrumentis probatæ 155. § IV. Sacrum lipſanum à Rotwilanis obtentum, & Conſtantiam delatum; ejuſdem urbis epiſcopi pro hoc ſacro pignore gratiarum actio: reliquiæ, ut fertur, Lorbanenſes 158. § V. Brachium in Augia divite; ædes variis in locis ſacræ; Acta 159. PASSIO, auctore anonymo, ex *apographo noſtro è bibliotheca S. Galli*, ad aliud collato 161

- 30 Petrus conf. Trebis in Latio Italiæ regione. COMM. PRÆV. § I. Variæ de Sancto notitiæ: patria; educatio; disciplina ſub S. Cleto; exſtaſis; multis in locis verbi Dei prædicatio; tempus vitæ ac mortis 634. § II. Sepulcra; miracula; Officium proprium; promotus cultus; translatio corporis; reliquiæ 636. § III. Officium novum, ejuſdemque extenſio; Sanctus Martyrologio Romano adſcriptus; imagines & picturæ; ſtatura corporis; an fuerit eremita; varia exemplaria Vitæ; quale hic datur 639. VITA, auctore anonymo antiquo, ex *archivo Trehano in Latio*. CAP. I. Patria, progressus in virtute ſub S. Cleto; clericatus; apparitio ipſi facta; prædicatio verbi Dei; miracula 641. CAP. II. Alia Sancti miracula, obitus, exſequiæ, ſepultura 642. CAP. III. Miracula poſt Sancti obitum; ejuſdem canonizatio 644
 30 Philonides ep. & M. Curii in Cypro inſula. Loci deſcriptio, cultus & martyrius è *Mss. Græcis* 544
 27 Pœmen anachoreta, in monte Scethi Lybiæ, & in Ægypto. COMM. PRÆV. § I. Locorum notitia; Sancti nomen; diverſus ab eo Pœmbo; an Pœmen duplex? Pimenius cum Poſthumio non confundendus 25. § II. S. Pœmenis fratres; ejuſdem auctoritas & virtutes; vitæ chronotaxis; cultus & elogia 227. VITA, auctore Laurentio monacho Rutenſi in Caſtabria; è codice *Ambroſiano* 30. APOPHTHEGMATA, ex *editione Cotelæri* 32. PARS I. 33. PARS II. 35. PARS III. 40
 28 Policenus, Serapion Juſtilla, ac forte Hermes MM. Alexandria: item Helias, Stephanus diaconus, Polliôn MM. Romæ, ex *Hieronymianis* 188
 31 Primianus M. Spoleti in Umbria, ut fertur, ex *Ferrarii Catalogo Sanctorum Italia* 664

R

- 31 **R** aymundus Nonnatus conf., S. R. E. Cardinalis, ex Ordine B. Mariæ Virginis de Mercede Redemptionis captivorum, Cardonæ in Catalonia. COMM. PRÆV. § I. Incertum, quando prodierit in lucem; nobilitas; educatio; vocatio ad Ordinem monitu Deiparæ; labores apoſtolicos; iter Italicum ac reditus 729. § II. Cardinalitia dignitas; miraculum; Romanum iter obitu præventum; Euchariftia ante mortem divinitus Sancto allata; lis de ejus corpore cælitus decifa, facellum S. Nicolai donatum Ordini FF. Mercenariorum 731. § III. Publicus Sancti cultus; an Sanctorum canoni adſcriptus 733. § IV. Extenſio cultus conceſſa à Sede Apoſtolica; ejuſdem litteræ hunc in finem datæ 734. § V. Officium ad majorem ſolemnitatem evectum; Miſſa propria ac Officium Ordinis; Scriptores, qui de Sancto tractarunt 736. VITA ex *variis auctoribus collecta, & apud Ciaconium edita*

IN TOMUM VI AUGUSTI.

edita inter Vitas & res gestas Pontificum Romanorum & S. R. E. Cardinalium. CAP. I. Sancti nomen; natales; educatio; pietas in Deiparam: hujus erga illum favores; dæmonis insidiæ; vita Religiosa; expeditiones ad redimendos captivos 737. CAP. II. Misericordia; Christi ac Mariæ apparitio; miraculum; vaticinia; contagia sanata; Viaticum sacrum; obitus; lis de corpore cælitus dirempta; mira in ejusdem translatione; ædes sacra; apparitio; propagatio cultus; beneficia 740. MIRACULA. PRÆFATIO interpretis P. Conradi Janningi, hagiographi quondam Antverpiensis 741. Miraculorum PARS I. CAP. I. Raymundi sanctitas, locus mortis ac sepulturæ; cultus; mortuus ab eo ad vitam revocatus 742. CAP. II. Quidam à rotis illæsus; curata febris; Sancti cultus; puerperis hic propitius 744. CAP. III. Infans redivivus, oculus malè affectus, infirmus, mula & equus morti proximi, puerperæ, puella in gravissimo lapsu per Sanctum adjuti 745. CAP. IV. Religiosus ex altissimo loco lapsus; alii in febribus sospites 747. CAP. V. Sanctus in gravi ruina conservator; ac puerperis variis beneficus; alius à lethargo sanatus 749. CAP. VI. Puer læsus curatur; litteræ illustrissimi episcopi Barcinonensis 751. PARS II, ex editis Hispanicè apud Philippum Colombum. CAP. I. Singularia Sancti beneficia erga mulieres prægnantes ac puerperas in variis Catalonia locis 752. CAP. II. Aliæ à Sancto gratiæ puerperis præstitæ in variis Hispaniæ locis 754. CAP. III. Steriles fecundatæ; reliqui favores prægnantibus ac puerperis præstiti expediuntur 757. CAP. IV. Declarationes Gerundenses de Sancti beneficiis; puer herniosus à nativitate sospitatus; juvenis sub ruina stabuli &c. 760. CAP. V. Declarationes Perpinienses de variis malis Sancti patrocinio sublatis 761. CAP. VI. Sanctus in miseris sospitator ex declarationibus Gerundensibus 763. CAP. VII. Sancti erga afflictos beneficentiam ostendunt declarationes Portellenfes 764. CAP. VIII. Declarationes Barcinonenses ac Vicenses de aliis sancti Thaumaturgi invocatione sospitatis 766. CAP. IX. Religiosi duo miris modis in itinere sospites; sanata febris; tempestas maris sedata; mira in Sancti imagine; infirmitates sublata 769. CAP. X. Patrata à Sancto mirabilia apud Ulyssiponenfes 772. CAP. XI. Sublata desperatio; puer resuscitatus; tres alii pueri à flammis intacti; publica pestis sedata; puer sub carro illæsus; furtum impeditum ac divinus punitum 774

30 Ritza virgo, Confluentiæ in Germania. Cultus & miracula 624

31 Robustianus & Marcus MM. Cultus ex Martyrologio Romano; an Robustiani plures 666

11 Rufinus ep. M., qui colitur Assisii in Umbria. COMM. PRÆV. 814. Inventio corporis in aqua, auctore anonymo, quæ apocrypha videtur & fabulosa, ex Ms. Assisensi 815. Inventio corporis altera auctore anonymo, ex Ms. Ferdinandi Ughelli 817. MIRACULA eodem anonymo auctore, ex codice Ms. Assisensi. CAP. I. Miracula quædam ante inventionem corporis facta 818. CAP. II. Miracula facta ipso anno inventionis 820. CAP. III. Profecutio miraculorum 821. CAP. IV. Reliqua Sancti miracula 823

27 Rufus & Carpon, Carponius, vel Carponphorus martyres, Capuæ in Campania Ita-

liæ. COMM. PRÆV. 16. PASSIO 18
27 Rufus episcopus mart. Capuæ in Italia. SYLL. HIST.-CRIT. 9

S

27 S Ebaustus, Alexander, & forte Emerita, ex Hieronymianis exemplaribus 21

29 Sebbus rex Orientalium Saxonum Londini in Anglia. SYLL. HIST.-CRIT. de cultu & gestis 516

29 Serapia virg. & mart. & Sabina mart. Romæ. COMM. PRÆV. Cultus utriusque Sanctæ & reliquiæ: Acta utriusque communia: tempus & locus martyrii 496. PASSIO, auctore anonymo, ex quatuor Mss., collatis cum editionibus Mombritii & Baluzii. CAP. I. Utriusque Sanctæ cohabitatio: Serapia ad præsidem ducitur, comitante Sabina: ac deinde violanda traditur duobus juvenibus; at liberatur divinitus 500. CAP. II. Serapia ad præsidem reducta, precibus ad sensum reducit juvenes: deinde variis modis nequidquam tentata martyrio coronatur 502. CAP. III. Sepultura Serapiæ: S. Sabinæ pia opera & martyrium 503

27 Syagrius episcopus Augustoduni in Burgundia. COMM. PRÆV. § I. Sancti cultus & Acta, varia de stirpe & cognatione ejus examinata: episcopatus initium, & obsequia variis præfita 84. § II. Variis conciliis adest Sanctus curat S. Virgilium ecclesiæ Arelatenfi præficiendum: magnâ valet gratiâ apud reges Francorum, quâ utitur pro monachis S. Aredii: varia cum Brunichilde exstruit monasteria 86. § III. Opem fert Augustino Anglos convertenti: pallium obtinet à S. Gregorio Romano Pontifice, cum præminencia ecclesiæ suæ: illum magni facit Gregorius, variaque ei imponit negotia: tempus mortis: reliquiæ 88. VITA, ex Breviario Aduensi 90

31 Syrus ep. Patavinus. Cultus, ac tempus mortis 652

T

27 T Heodorus II, episc. Octodorensis vel Sedunensis, in Vallesia apud Helvetos. SYLL. HIST. De cultu, ætate, & gestis 43

31 Theodotus, Rufina & Ammia Cæsareæ in Cappadocia 651

V

29 V Erona Virg. prope Lovanium in Brabantia. COMM. PRÆV. De cultu ejusque loco & Actis 525. VITA, auctore anonymo, ex prima parte Hagiologii Brabantinorum Ms. in Rubra-Valle. PRÆFATIO. CAP. I. Natales Beatæ, & vita usque ad obitum parentum 526. CAP. II. Vita reliqua: mors & prodigiosa sepultura 528

28 Vicinius conf. episc. Sassinatenfis in Italia. COMM. PRÆV. Locus, cultus, miracula, tempus, Vitæ exemplaria 189. VITA ET MIRACULA, auctore anonymo, ex libro Hieronymianorum Ariminensium. PROLOGUS. CAP. I. Sancti patria; prædicatio apud Sassinates; episcopatus; mors, sepultura; auctoris de posthuma Sancti gloria parergon 190. CAP. II. Dæmoniâ liberati; bona suo domino restituta; sancti catena prodigiosa 191. CAP. III. Mulier

INDEX SANCTORUM

Mulier in Sanctum irreverens punita, ac deinde sanata; equus, quia non servatum pro eo votum, mortuus; depulsa falsa accusatio 193. CAP. IV. Avaritia punita; diffracta è lapsu membra sanata; mira de amisso ipsano Sancti historia; innumerabilis in miseros beneficentia ejus 194
 31 Victor conf. solitarius Campi-boni in diocesi Nannetensi in Armorica. SYLL. De cultu ac miraculis 683

W

27 **W** Erenfridus presb. conf. in Elst vico Betuæ in Geldria. COMM. PRÆV. Descriptio loci, cultus, reliquiæ, Acta, tempus prædicationis & mortis 100. VITA, auctore anonymo, ex Ms. Bodecensi, collato cum editione Suriana & schedis Lindani 102

INDEX CHRONOLOGICUS

SECULO I.

Nno 34 vel 35 S. Æthiopem Eunuchum baptizat S. Philippus diaconus 7 f
Circa 75 S. Narnus ep. Bergomenis 8 a
Sub finem sec. S. Rufus episc. & M. Capuanus 9 b

SECULO II.

S. Aristides philosophus 650 c
 116 Martyrium S. Hermetis 142 c
Circa 126 SS. Serapia V. M. & Sabina M. supremum vitæ claudunt diem 496 c

SECULO III.

S. Syrus ep. Patavinus 952 a
Circa medium S. Euthalia V. & M. 12 a
Post medium vel circa finem S. Adolphus episc. Metensis mortuus 504 c
Eodem sec. forsitan exeunte S. Alvera V. & M. 836 f
Sub Numeriano, ut fertur, imperatore duo SS. Pelagii MM. 151 c
Sub Maximiano SS. Bonifacius & Thecla conjuges 551 b
Sub Maximino I, vel sub Maximiano S. Cæsius presb. M., ejusque socii 652 c
Sub Diocletiano SS. Felix presb. & Adauctus martyres 545 c. SS. Rufus & Carponius MM. 16 a. S. Philonides ep. Curienis M. 544 b. SS. Fortunatus, Caius & Anthes MM. 163 b
Sub Diocletiano & Maximiano S. Primianus M. 664 c
Tempore circiter Diocletianea persecutionis SS. Euthymius conf., uxor ejus, ac Crescentius martyr eorum filius 512 c

SECULO IV.

Circa 303 S. Marcellus seu Marcellinus cum fo-

ciis MM. in Ægypto 12 c, 15 d
Circa 304 S. Julianus M. Briate 169 b
Post persecutiones, ut creditur, imperatorum gentilium S. Vicinius ep. Sallinatenis obiit 189 a
Circa 330 S. Pammachius natus esse conjicitur 462 d
 340 E. vita probabilis migravit S. Alexander ep. Constantinopolitanus 195 b
 348 Potuit S. Pammachius fuisse condiscipulus S. Hieronymi 552 d
Ultra 349 non videtur differendus S. Paulini præsulis Trevirensis episcopatus 669 c
 353 A conciliabulo Arelateasi in exilium mittitur S. Paulinus episc. Trevirensis 479 c f
 354 Nascitur S. Augustinus episc. & Ecclesiæ Doctor 357 a
 359 vel 360 mortuus S. Paulinus ep. Trevirensis 648 a
Ab anno 382 usque ad 385 contraxisse videtur S. Pammachius amicitiam peculiarem cum S. Hieronymo 592 d
 383 S. Augustinus ex Africa Romam navigat 444 b
 385 Proficitur rhetoricam Mediolani 227 a
 387 Probabilis baptizatur à S. Ambrosio 233 c
 395 Consecratur episc. 273 c
 398 Adest concilio Carthaginensi IV 354 f
 401 Duo celebrantur concilia Carthagine 990-991 primo verosimiliter; alteri certo interfuit Sanctus 355 a
 Plura alia de hoc sancto Doctore notis chronologicis intexta invenies in Commentario Actis ejus prævio. Vide gestorum ejus chronotaxim 352 b & seqq.
 396 Corpus S. Paulini ep. Treviros translatum e Phrygia scribitur 673 a
 397 Mortua Paulina S. Pammachii conjux 562 f; qui deinde illustribus potissimum virtutibus claruit ibid. f
 399 Martyres sexaginta Suffectani 553 c
Seculo hoc circiter exeunte S. Moyses Æthiops abbas & fortè martyr è vita migrat 199 a
Sec. eodem exeunte S. Hieronymus varia sua scripta

IN TOMUM VI AUGUSTI.

pta mittit ad S. Pammachium 562 e Circa 590 S. Agilus abbas Religionem ingressus 572 e

SECULO V.

Saxones & Angli Britanniam ingressi 91 a
Sub initium hujus seculi S. Ambrosius ep. Santonen-
 tonensis moritur 212 a
Circa medium S. Bibianus seu Vivianus ep. Santonen-
 sis obit 461 a
Ad annum 401 referri potest factum S. Pammachii,
 subditos sibi in Africa colonos ad Ecclesiam
 Catholicam sinum reducentis 562 f
 406 S. Hieronymus varios Commentarios dedica-
 cat S. Pammachio 563 a
 407 Verosimiliter eidem Sancto inscripsit S. Hiero-
 nymus Danielelem 563 a
 409 vel 410 S. Pammachius moritur 555 a
 450 S. Pæmen anachoreta 25 a
 460 S. Patricius Hibernorum apostolus vitâ fun-
 ctus 834 c
 469 vel 470 nascitur S. Cæsarius episc. Arelaten-
 sis 52 b
Circa 470 S. Patricius II episc. Ardmachanus
 vitam claudit 833 b
Circa 499 interest collationi Catholicorum cum
 Arianis S. Aeonius ep. Arelaten-
 sis 564 a
Eodem anno S. Aeonius ecclesiam suam jura tuetur
 564 b

SECULO VI.

Hujus seculo S. Fedlimidus conf. pont. intexitur
 814 e
Sec. eidem affigitur S. Fagnanus ep. 824 f
Sec. eodem S. Victor solitarius vitâ functus me-
 moratur 683 a
Fortè sec. 5 vel 7 S. Modanus vivere desit 565 b
 502 Mortuus S. Aeonius ep. Arelaten-
 sis 563 a
Eodem an. S. Cæsarius fit ep. Arelaten-
 sis 52 e :
 gesta ejus in episcopatu chronologicè deducta
 52 f, 53 & seqq.
Circ. an. 506 S. Syagrius ep. Augustodunensis
 creatus 84 c, 85 a b
Circa 516 S. Theodorus II episc. Octodorensis
 vel Sedunensis in Valleis 43 c
Circa 530 S. Optatus ep. Autissiodorensis obiit
 682 f
 542 Moritur S. Cæsarius ep. Arelaten-
 sis 61 b c
Ante medium hujus seculi S. Licinius vel Gly-
 cerius ep. Conforanensis 45 a
Circa medium S. Bibiano seu Viviano ep. Santo-
 nensi ecclesia exstructa 461 c
 567 Concilio Lugdunensi interest S. Syagrius
 86 a
 573 Concilio Parisiensi iv interfuit idem præsul
 86 b : item Matisconensi anno 581 Lug-
 dunsi an 583, Matisconensi ii 585, ibid. b c
 575 Mors Sigeberti I regis Austrasie 575 d
Circa 580 natus S. Agilus abbas 572 e
Inter an. 585 & 587 S. Aetherius Lugdunensis
 creatur episc. 92 b c
Post an. 587 B. Agilus vicecomes vitâ functus
 566 a
Circa 587 S. Agilus abb., dum erat septennis,
 benedictionem obtinet à S. Columbano 572 e
Anno 588 Licinius ep. Arelaten-
 sis moritur 86 d
 590 vel circiter monasterium Luxoviense con-
 structum 572 e
 590 S. Gregorius magnus fit summus Pontifex
 88 a

Anno 591 Clotarius baptizatur 86 e
 593 S. Guntramnus rex Burgundie obiit 575 e.
 Childebertus II fit rex Burgundie 575 f
Inter an. 593 & 600 monasteria tria condit S.
 Syagrius ep. Augustodunensis 87
 596 Childebertus II rex Austrasie & Burgundie
 vivere definit 575 e
Eodem an. S. Gregorius magnus scribit ad S.
 Syagrium ep. Augustodunensem 88 a
 599 pallium S. Syagrius obtinet 88 e
Circ. an. 600 obiit idem Sanctus 90 a

SECULO VII.

Seculo 7 S. Fiarius eremita defunctus 598 a
Fortè hoc sec. mortuus S. Flannanus 488 b
Sub initium seculi 7, vel sec. 9 aut 10 S. Fa-
 cundinus ep. Tadinensis à vita discessit 467 b
Fortè post initium sec. 7, vel sec. 9 aut 10 S.
 Juveninus 485 e
 610 Verosimiliter pro monasterio suo mittitur S.
 Agilus abbas ad Theodericum Burgundie re-
 gem & Brunichildem 572 f
Eodem an. S. Columbanus exsul 572 d
 613 Clotarius Gallie monarchiam adeptus 572 d
 617 S. Agilus abbas verosimiliter eligitur ad
 prædicandum Evangelium 573 a
 633 vel 634 episcopus consecratur S. Aidanus
 689 f
 636 Monasterium Resbacense videtur dedica-
 tum & inhabitari coeptum, cujus abbas pri-
 mus S. Agilus 573 b
 640 E vita migrasse S. Eanfvida V. & abbatissa
 dicitur 685 e
Circa 650 vitâ functus S. Agilus abbas Resba-
 censis 569 b, 573 c d e
 651 Obiit S. Aidanus ep. Lindisfarnensis 688 a
Post 684 & ante 690 Vita S. Agili abbatis Re-
 sbacensis videtur scripta 571
Circa 693 aut 694 S. Sebbus rex moritur 516 b
Ante an. 695 non videtur S. Gericus ad episc.
 evectus; sed anno circiter 696 95
Fortè seculo 7 vel 8 S. Ameltrudis V. mortua
 620 c
Fortè tunc etiam obiit S. Elmerus vel Elmerius
 episcopus 485 c
Seculo 7 vel 8 à vita discessit S. Ebreghisus vel
 Ebraisilus ep. Meldensis 694 b
Circa annum 700 e vitâ migrat S. Medericus
 presb. & abbas 518 b

SECULO VIII.

Anno circ. 710 moritur S. Gericus ep. 96 a b
Eodem circ. anno S. Ebbo fit episc. ibid. Chro-
 nologia vitæ ejus ibid. & seqq.
Fortassis inter 720 & 730 mortua S. Cuthbur-
 ga regina & abbatissa 699 c
Circa 743 vel 750 vitâ functus S. Ebbo episc.
 97 e
 760 Obiisse dicitur S. Werenfridus presb. conf.
 100 c, 102 b c
Sub Leone Isaurico martyrium SS. Hypatii ep.
 & Andreæ presb. 514 b
Seculo 8 ecclesia S. Candidæ V. & M. dedicata,
 & corpus in ea positum 515 b

INDEX CHRONOLOGICUS

SECULO IX.

- 813 Sanctus Joannes ep. Ticinensis è vita exce-
siffe scribitur 105 b
830 Miraculum S. Hermetis M. reliquiis factum
post earumdem translationem in Mulinheim seu
Seligenstadium 149
851 Corpus S. Hermetis M. transfertur ad mo-
nasterium Indense 149 d e
860 S. Hermetis M. corpus Rothnacum trans-
fertur 149 f
882 vel 883 conantur Normanni profanare cor-
pus S. Paulini Trev. ep. ; sed frustra 673 cd
884 Translatum corpus S. Mederici presb. &
abbatis 524 c
888 concilium Metense 86 d
Seculo 9 translatio corporis S. Candidæ V. & M.
515
Seculo eodem corporis S. Adelphi ep. Metensis
translatio 505 d : miracula 508
Sec. eodem exeunte aut ineunte 10, mortua S.
Verona V. 525 b
Fortè ad finem sec. 9 è vita migravit S. Fantinus
monachus 623 c

SECULO X.

- Circa 940 S. Hermetis M. corpus Indam rela-
tum, ac deinde Rothnacensibus restitutum
150 a b c
949 Natus dicitur S. Gebhardus vel Gebehar-
dus ep. Constantiensis 108 a
Ante medium sec. 10 mortua B. Adelindis ab-
batissa 492 a
979 Videtur S. Gebhardus vel Gebehardus con-
secratus episc. Constantiensis 108 e
980 Fundatum dicitur monasterium Petershusia-
num à S. Gebhardo ep. Constantiensi 109 c
983 Monasterium Petershusianum ceptum con-
strui 109 b
989 Privilegium à Joanne PP. XV impetrat S.
Gebhardus ep. pro monasterio Petershusiano
109 f
Circ. 990 elevatio corporis S. Ebbonis ep. po-
tius collocanda, quam circ. an. 970 97 f
995 vel 996 Moritur S. Gebhardus ep. Con-
stantiensis 106 a, 112 b
Fortè sec. 10 aut 11 B. Ritzza V. 624 d
Ante 1000 Robertus patri suo Hugoni Capeto
successor in regno Francorum 588 f
Sec. 10 corpus S. Pelagii M. delatum Constans-
tiam probabilis 153 d
Sec. 10 Inventum corpus S. Werenfridi presb.
& conf. 101 c

SECULO XI.

- 1026 Obiit S. Bononius abbas presb. 625 c
1027 Fundatur monasterium Murense 830 c
Post 1030. Vixit Robertus rex Francorum 588 f
Circa medium sec. 11 è vita migravit S. Petrus
Trebenfis conf. 634 b
1067 Balduinus Insulanus seu Pius Flandriæ com-
es obiit 591 f
1070 Moritur Balduinus Montensis Flandriæ
comes 591 f
1071 Inventum corpus S. Paulini ep. Treviren-
sis 673 f, 674 a
1089 Reliquiæ S. Hermetis M. transpositæ 150 c

SECULO XII.

- 1104 aut 1105 natus scribitur S. Amatus episc.
Nuscanus 713 e
1126 Reliquiæ S. Hermetis M. in novum fere-
trum transferuntur 150 f
1127 S. Udalricus ep. Constantiensis sepultus
107 e
1134 Manasses II Meldensis episc. 593 b
1157 Manasses II Meldensis episc. vitâ functus
593 b
1285 Fundatur monasterium Capelli 831 a
1193 Vivere desit S. Amatus episc. Nuscanus
709 a, 719 e
1197 Miraculum S. Adelphi ep. Metensis 512
Ad annum 1199 Religiosa familia de Calatra-
va memoratur confirmata ab Innocentio PP.
III 759 f

SECULO XIII.

- 1204 Guido feu Vido secundus episc. Assisien-
sis electus memoratur 818 b
1206 Idem episc. dicitur excepisse S. Franci-
scum è paterna domo egressum 818 b
Ad 1210 S. Jacobi militia, vulgò de Spatha
(Hispanicè de la Espada) nuncupata, acce-
pisse comprobationem scribitur ab Innocentio
PP. III 745 d e
1212 S. Rufini corpus inventum dicitur 814 f,
815 a, 816 e, 818 a
1215 S. Petrus Trebenfis canonizatus 638 d,
645 f
Ad annum 1218 initia Ordinis B. M. V. de Mer-
cede videntur probabilis referenda 739 f
Ad 1219 missus scribitur à S. Francisco in O-
rientem B. Benedictus Aretinus 809 cd
1223 Indultum Portiunculæ vulgatum narratur
818 c
1225 Ludovicus VIII Francorum rex condit te-
stamentum suum 787 f
Eodem an. nascitur B. Elisabetha feu Isabella vir-
go regia 787 f
1231 martyrium BB. Joannis & Petri 837 b
1234 Corpus S. Fiacrii solenniter elevatum, ac
circumlatum brachium à corpore separatum
600 c
1235 vel 1236 Zeitus Abuzeitus rex Maurus fit
Christianus 839 e
1238 Valentia capta 839 c
Circa 1240 mortuus S. Raymundus Nonnatus
Cardinalis 729 b
Eodem an. à Judæis trucidatur S. Dominicus
Vallius puer M. 777 a. Corpus revelatum ac
translatum 782 cd
Circa idem tempus confraternitas in honorem
eiusdem sancti Pueri instituta perhibetur 777 c
1251 Haimericus de Vari cancellarius Parisien-
sis 802 c
1254 Committitur ab Innocentio PP. IV regi-
men conscientie B. Elisabethæ Francicæ FF.
Minoribus 788 a
Eodem an. Alexander IV Pontifex creatus 788 e
1255 B. Bonaiuncta creatur Generalis Ordinis
Servorum B. M. V. 785 a
1257 Vitam claudit B. Bonaiuncta 783 b
Eodem an. Confirmatur Regula monasterio Lon-
gi-Campi 788 c
1259 Condita abbatia Longi-Campi 788 b
1263 Eiusdem regula mitigatur ab Urbano PP.
IV 788 f, 789 a
Eodem

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Eodem an. Regula Urbanistarum monialium Ordinis Minorum data 789 c
An. 1265 Carolus, Ludovici VIII Francorum regis filius, utriusque Siciliae possessionem adeptus 800 c
 1268 B. Manettus Antellensis supremum claudit diem 133 b
Eodem an. Clemens IV B. Elisabethae Francicae scribit 790 cd
 1270 Ad superos migrat B. Elisabetha virgo regia 790 e
 1277 Veritas indulgentiarum Portiunculae confirmata testimonio B. Benedicti Aretini 809 f, 810 a b
Circa 1280 moritur B. Benedictus Aretinus ex Ordine FF. Minorum 808 c
Circa 1285, ut fertur, B. Albertinus defunctus 811 c
Forte sec. 13 aut 14 vixit B. Burchardus 830 b

SECULO XIV.

1313 Cella seu monasterium S. Fiacrii ad majorem venerationem reductum 598 e
 1317 Ordo, Hispanicè nominatus de el Habito de Christo, dicitur institutus 759 d
 1318 Ecclesia Caesaraugustana fit metropolis 781 d
 1319 Dicitur modò Ordo à Sede Apostolica confirmatus sub nomine Militiae Jesu Christi 759 d
 1353 Reliquiae S. Pelagii M. Pragae delatae 155 e

SECULO XV.

Hoc seculo ineunte corpus S. Paulini episc. Trevir. inventum & inspectum 674 c
 1460 B. Antonius Ripolanus martyrium subit 530 c
 1461 Apertum B. Elisabethae Francicae sepulcrum 791 f
 1469 Januà in Pedemontium translatum corpus B. Antonii Ripolani M. ponitur 532 a b
Eodem anno, & duobus proximè sequentibus notantur instrumenta de ejusdem beati Martyris mirabilibus 538 & seqq.
 1470 & 1502 Per bullas Pontificias promovetur cultus S. Petri Trebensis 637 b c
Seculo 15 Exaratum dicitur S. Elisabethae Francicae epitaphium 792 a

SECULO XVI.

1521 Coli publicè coepit auctoritate Apostolica B. Elisabetha virgo, soror S. Ludovici Francorum regis 796
 1568 Corpus S. Fiacrii repositum in majore ecclesia Meldensi 600 c, 601 a
Circa 1570 Ordo Fontis Avellani unitus Camaldulensi 811 f
 1586 Beinwila transit ad Holdermeyeranos 831 a
Eodem an. Confraternitas B. Burchardi 828 f, 829 b
 1588 In corpus S. Werenfridi presb. & conf. Calvinistae defaevierunt 101
Seculo 16 recentiora facit miracula B. Elisabetha Francica 794 e, 795 e e

SECULO XVII.

1600 Reliquiae S. Dominici Vallii ad facellum Spiritus sancti relatae 779 b
 1602 Officium novum S. Petri Trebensis concessum 639 a
 1608 Datur instrumentum de inventione reliquiarum S. Pelagii M. apud Rotwilanos 159 e
 1612 Juridicae declarationes deponuntur de creberrimis ac variis S. Raymundi Nonnati miraculis 742 & seqq.
 1614 Pro monasterio Murenfi empta Beinwila 831 a
 1616 Nova ecclesia S. Petro Trebensis perfecta 638 a
 1617 Constructa ecclesia Beinwilensis 830 e
 1619 Corpus S. Petri Trebensis inventum, translatum ac recognitum, ac reliquiae ejusdem Sancti per varia loca distributae 638 b c e f
 1626 Extenditur cultus S. Raymundi Nonnati Cardinalis ab Urbano PP. VIII 734 e
Eodem an. Franciscus Barberinus Cardinalis promovet cultum S. Dominici Vallii Caesaraugustae 780 d e
 1637 Solemniter elevatur corpus B. Elisabethae virginis 797
Circa medium seculi 17 Reliquiae S. Veronae V. in novam thecam translatae 526 c
 1655 Alexander PP. VII concedit ecclesiae S. Eustachii in Urbe peculiarem cultum S. Raymundi Nonnati Cardinalis 735 c d e
 1657 Alexander PP. VII dat facultatem inscribendi Martyrologio Romano S. Raymundum Nonnatum Cardinalem 735 b e
 1664 Reliquiae S. Werenfridi Embricam translatae, eademque occasione propagatus ipsius cultus ibidem 101 e
 1669 Officium proprium S. Raymundi Nonnati Cardinalis extenditur à Clemente PP. IX ad universam Ecclesiam 736 b
 1674 & 1683 Officium S. Petri Trebensis extensum 639 b
 1681 Officium illud ad majorem solennitatem evectum ab Innocentio PP. XI 736 c
 1688 Extensus fuit B. Elisabethae Francicae cultus 797 d
 1691 S. Petrus Trebensis adscribi jussus Martyrologio Romano 639 c d e
Anno 1696 Extensus B. Elisabethae cultus ad totum Ord. Minorum 797 d e
Seculo 17 Referata saepius hierotheca S. Fiacrii, & reliquiae aliis datae 601 c e
Eodem seculo Recentiora S. Fiacrii miracula 619 & 620
Seculo 17 & 18 Mira patrat B. Burchardus 831, 832 a

SECULO XVIII.

1701 Festum S. Famiiani evectum ad ritum duplicem 813 b c
 1703 S. Humbelinæ Officium datur 832 f
 1704 Conceditur cultus BB. Joannis & Petri MM. à Sede Apostolica 837 c d
 1712 SS. Rufi & Carponii MM. aliorumque corpora inventa 16 e
 1719 Elevata 17 b
 1722 Acceptum instrumentum de cultu S. Dominici Vallii in America 780 e f
 1728 Ut septem Ordinis Servitarum fundatores Martyrologio Romano inscribantur decernit Sedes

INDEX CHRONOLOGICUS

Sedes Apostolica 786 c Anno 1730 Recentia S. Gebhardi ep. Constantiensis miracula typis edenda judicantur 324
Eodem an. B. Juliana Falconeria jubetur inscribi Martyrologio Romano 139 d e, ac deinde narrantur f & seqq.
Eodem an. Recentia S. Gebhardi ep. Constantiensis miracula referuntur 124 e 1734 SS. Firmi & Rustici MM. Officium ritu duplici majore recitari permissum 823 c f

NOTITIA FIGURARUM

bunc Tomum ornantium.

Ræfigitur solitum Operis frontispicium.

Item effigies Serenissimi Archiducis Josephi, cui ipse Tomus dedicatur.

Imago P. Guilielmi Cuperi.

Epigraphe antiqua S. Dominici Vallii M. pag. 779

Imago ejusdem sancti Martyris Cæsaraugustana 781

Delineatio ecclesiæ, in qua fuit sepulta B. Elifabetha seu Isabel-
la virgo regia 791

Effigies B. Benediæti Aretini 810

Sepulcrum B. Burchardi presb 828

Imago BB. Joannis sacerdotis ac Petri laici MM. 840

ACTA

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

Ituricas civitate translatio S. Sulpitii episcopi & confessoris notatur apud nos ad diem quo de isto Sancto actum est, xvii Januarii.

Sancti Lupi episcopi Cabilonensis annuntiatio ponitur à Saussayo in Supplemento: de quo etiam Ferrarius. Adi xxvii Jan. Pelagii secundi Papa Maurolycus meminit sine sanctitatis titulo; quem ab aliis ei tribui; indicavimus inter Prætermisos viii Februarii. Susannæ virginis mentionem facit nostram Florarium Ms. Quanam illa sit, & quò spectet, è solo ejus nomine divinare non possumus. Virgines & martyres synonyma existant in Opere nostro. Si hac sit Moscomensis in Gallia Belgica, solo virginis titulo apud nos notata, de illa vide ix Februarii.

B S. Albini episcopi corpus translatum perhibetur hac die in Supplemento Saussayi: de qua re mentionem fecimus ad diem v Aprilis. Vita hujus Sancti illustrata est apud nos ad diem i Martii.

xi Martyrum, qui de Græco in Latino translati sunt, annuntiatio memoratur in Martyrologio Hieronymiano apud Florentinum; qui in notationibus, Decem tantum, ait, anonymos, & incerti loci Martyres indicat Martyrol. vetustissimum, in numerali nota decurtatum. Codices enim nostri, sicut & M. Corbeienſe quadraginta constanter retinent, aliis Martyrologis hac die præteritos. Alia, quæ superaddit idem auctor, in certam ac determinatam istorum Pugilum notitiam nos neutiquam deducunt: neque hoc mirum, cum nec loci palestra, in quo sint passi, nec imperatoris, sub quo passi, nec generis martyrii, quod passi, ulia vel in speciem notitia apponatur in dicta annuntiatione. Ex hac tamen clausula, qui de Græco in Latinum translati sunt, seu, ut nos quidem interpretamur, quorum Acta in Latinum translata sunt, liceat nobis suspicari, quòd videantur hoc loco indicari Quadraginta celeberrimi Martyres Sebasteni, etiamſi compertum non habeamus, cur hoc die signati; quorum Acta jam pridem illustravimus ad diem x Martii.

C Memoria S. Patris Eleutherii PP. conf. notatur in apographo nostro Martyrologii Arabico-Egyptiaci, à Gratia Simonio Latine redditi. Ad diem xxvi Maii.

Aquileiæ translatio SS. Hermacoræ, & Fortunati existat apud Ferrarium in Novo catalogo Sanctorum, seu in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt. Videri possunt dicta ad diem xxiii Aug. & xii Julii.

Natalis Sanctorum Georgii diaconi, Aurelii, Felicis, Nathaliæ & Lillioſæ, in Usuardo à nobis edito notatur hac die, qua etiam auctaria ad illum inspicere possunt, ac Galeſinius, Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt; ne alia exemplaria commemorem. Vide quæ cum Martyrologio Romano diximus ad diem xxvii Julii.

S. Urſi abbatis & fundatoris Thuſſiacen. memoria existat in apographo nostro ex Ms. monasterii S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis. Sanctum abbatem synonymum monasterii Lochienſis, & multorum cenobiorum patrem, ut apud nos di-

cutur die xxviii Julii, quo de illo egimus, non ignoramus; sed hodiernus, si ab isto sit diversus, qualis sit, exploratum non habemus. Ad interim diem xxviii Julii.

In Piceno apud Septempedanos sanctæ Margaritæ viduæ annuntiationem ponit hac die Martyrologium Romanum: in cujus editione antiquiore anni videlicet 1586, habetur die v hujus mensis. Causa hujus mutationis nos latet. Cum verò ista dies sit emortualis predictæ Sanctæ; ut tunc indicatum est in Commentario ejus prædio § 1; num. 8; judicavimus de ea nobis agendum ad designatum modò diem v Augusti.

Apud Mediolanum, sancti Simpliciani episcopi & confessoris mentio & elogium ponitur inter auctaria ad Usuardum nostrum, ex editione Lubeco-Coloniensi: ubi etiam videri possunt, quæ dantur ex Greveno. Occurrit item in Florario nostro Ms. Nos cum Martyrologio Romano eum dedimus xvi Augusti.

In M. Falco in Umbria B. Claræ virginis Ord. Minorum, scribitur apud Ferrarium in Novo catalogo Sanctorum. Data est à nobis, & Ordini Augustiniano asserta, ad diem xvii Augusti die, sancti Bernardi abbatis. Ita refertur inter auctaria ad Usuardum nostrum hoc die xxvii Augusti, in quem incidit Octava. Ad hanc itaque respexerit ille, qui hac adjecit. De celeberrimo Claravallensi abbate scripsimus xx Augusti.

Andainæ, monasterio sancti Huberti, depositio sancti Theodorici abbatis & confessoris. Ita Wion; brevius Dorganius: S. Theodorici abbat. & conf. Acta ipsius illustravimus ad diem xxiv Augusti.

SS. Isaac & Maximianus ex aliquo codice signantur inter Prætermisos ad diem xv hujus mensis, tamquam martyres Africani, absque ulteriori notitia; & ibidem hujus rei examen differtur ad hunc diem, quo illos memorat Castellanus: sed cum alia opportunitas se obtulerit hesternò die rem discutiendi, ac probandi illos fuisse pseudo-martyres Donatistas; consulat lector Prætermisos ad eundem diem xxvi Augusti.

F Sancti Patris nostri Hosii episcopi Cordubentis festum inscribitur Menais magnis Græcorum excusis; ubi mendosè scribitur ἡσδρὸνδης pro ἡσδὸνδης. Annuntiatum etiam in Ms. nostro Taurinensi. Magnus quidem ac celeberrimus hic vir fuit, nec non de fide orthodoxa immortalibus titulis meritis; sed aliquid humani in concilio Sirmiensi passus, dum Athanasii damnationi subscripsit, quamquam ante mortem respuerit. Consule Annales Baronii tomo 3 ad annum 357. Quia verò non scimus, Latinos ullos Martyrologos Fastis sacris nomen ejus intexuisse; nos eorum exemplum secuti, Operi nostro illum non inserimus.

SS. Medardi, & Sebastiani, & Gregorii, & aliorum translatio sexto Kalendas Septembris Caroli Calvi imperatoris jussu facta, indicatur in Chronico S. Medardi Sueſſionensis apud Acherium in Spicilegio tomo 2 ad annum 839.

Augustoduno natale S. Agri episcopi scribitur inter auctaria ad Bede Martyrologium, prout à nobis vulgatum est ante tomum 11 Martii. Nullum istius nominis invenimus inter episcopos Augustodunenses in nova editione Gallia Christiana.

A Christianæ; nec aliunde exploratum habemus, quisnam ille sit. An nomen corruptum? Ita opinamur. Scriptum itaque ibi fuerit S. Agri pro Syagrii: de quo hac die agimus.

Beatus Maelbrigidus, Dolgenii filius, nobilis presbyter Ardmachanus, ac omnium presbyterorum totius Hiberniæ senior præcipuus, sacerdotii anno quinquagesimo secundo, & ætatis octuagesimo, die xxvii Augusti migravit ad Dominum. Hæc extraximus e Colgano in Appendice ad Acta S. Patricii pag. 303; ubi ad marginem prælate modo notitia signatur annus 1132. Quod stricti nominis sit beatus ille presbyter, nondum didicimus, docturo nos id fortasse Colgano, si Opus suum de Sanctis Hiberniæ eò usque produxisset in lucem.

Georgius & Aurelianus in ephemeridibus nostris Mss., seu collectione Sanctorum, quam Bollandus nobis reliquit, notantur ex Kalendaris, quæ non nominantur. Quales verò isti sint, & quò spectent, è sola nominum positione non divinamus.

Arretii in Thufcia dedicatio ecclesiæ majoris notatur à Ferrario in Novo catalogo Sanctorum.

B Ypoliti (lege Hippolyti) & Saviniani martyrum nomina signat Florarium nostrum Ms. Qualis hic indicetur Hippolytus inter tot synonymos martyres, non est nobis promptum determinare. Savinianus verò fortasse unus erit ex illis martyribus, quos hac die daturi sumus.

Memoria patris sancti solitarii Mennæ Ægyptiani est in apographo nostro Martyrologii Arabico-Ægyptiaci, à Gratia Simonio Latine redditi. Cupimus ulteriorem; sicubi existat, de illo notitiam, & certiora de cultu.

S. Patris Banini positio est apud Possavinum in Ruthenorum Kalendario tomo 2. Apparatus sacri pag. 368. Virum non novimus, nedum ejus cultum.

In monasterio Habensi S. Emmonis monachi. Ita hac die Andr. Bamberg. Annuntiatio est apud Bucelinum in Menologio Benedictino die xxvii Augusti. Cupimus instrui de ejus sanctitate, & aliis rebus, quæ ad ipsam spectant.

Zebennis (quantum lego) episcopi Alexandrini mentionem facit Ms. nostrum Florarium: sed cum nec invenio inter istius cathedræ presules apud nos ante tomum v Junii; nec aliunde novi.

C Joannes Theodoricus Carthusianus, Capellæ prope Angiam in Hannonia defunctus anno mcd-lxxv, elogio condecoratur apud Raissium in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannes Molani.

S. Liberati abbatis, & sociorum ejus martyrum commemoratio intextitur apographo nostro ex Ms. monasterii S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis. Lege, quæ de abbate synonymo, ac de sociis ejus martyribus memorantur apud nos xvii Augusti.

Thomæ à Beringhen, Thenis in Brabantia ab hæreticis occisi
 Joannis Muronis, in Gallia
 Guilielmi Holmi, in Anglia
 Jacobi Mediolani, Urbini
 Francisci, Florentia
 Candidi & Raneti, (ab Huebero scribitur Candidus Ranetus) & Josephi ab Hipporedia, apud San-Georgii opp. in Insubria
 Gabriëlis ab Ave Maria, apud Ruthenos in Gallia
 Augusti Tomus VI.

memoria habetur apud Arturum in Martyrol. Franciscano; primi cum titulo B. mar-

Petri à Turribus, Marchena in territorio Hispalensi
 Joannis de Baiari, Popula de Angelis in India occidentali
 Ludovici Lucensis, in Canaria
 Francisci Dahyi, Lutetia Parisiorum

tyris; aliorum verò BB. confessorum.

D

Quibus ibidem additur Maria à S. Antonio virg., cum titulo beatæ, Bellalcazari in territorio Cordubensi. Alii insuper referuntur ab Huebero in Menologio Franciscano: quò, nè longior sim; lectorem mitto. Gabrielem autem modò laudatum habet etiam Castellanus.

In territorio & diocesi Pisana civitatis depositio B. Hugonis archiepiscopi Nicosiæ in insula Cypri, scribitur apud Ghinium in Natalibus Sanctorum Canoniorum, ab eoque honoratur elogio; in quo post ejus mortem narratur ista:

Statim juxta corpus ipsius in aère lucidissima stella apparuit, & permanit; quoadusque sepulturae.. traditum fuit vi Kal. Septembris anno Domini mcccxxii. Super januam ejus cenobii in lapide cum radius illius imago sculpta apparet cum hac memoria: Archiepiscopus Nicosiæ Ugo beatus. Fuit olim hujus monasterii repertor atque fundator. Habemus ejus Vitam ex Cod. Ms. Nicosiensis monasterii, ex tomo I, prout adscribitur apographo nostro, in quo nulla publici cultus indicia invenimus; sed huic potius contraria, videlicet ista: Ob memoriam autem & reverentiam sacratissimi obitus venerabilis archiepiscopi consuevere Nicosienses Canonici die præcedenti ejus dormitionem, post solitum Officium defunctorum, vesperas, & sequenti nocte post Matutinum, tria nocturna cum laudibus in nota (id est, in notis musicis, vel modulatione musica) decantare: in mane Missam defunctorum cum solitis responsoriis & Sequentiâ solemniter celebrare, multis, dum supradicta celebrantur, luminaribus tam supra altare, quàm circa sepulchrum ardentibus. A vesperis autem antedictis usque ad finitas sequentis Missas lucis, quatuor magna luminaria supra venerabile corpus semper arderè solita sunt. Hæc, inquam, publico istius Viri cultui adeo sunt contraria, ut annuam dumtaxat pro ejus anima memoriam; non verò exhibitam ei quotannis venerationem Calitum manifestent: quam in hoc casu non potest probare radiata ipsius imago, de qua superius. Accedit eò, quòd non sciamus, cujus temporis vel ætatis sint isti radii, atque adeo an sint recentiores, quàm esse debeant, an satis antiqui. Hoc scimus, illos cum anniversario Officio jam dicto nequam coherere. Cupimus ergo certiora edoceri de vero ac legitimo Viri cultu, antequam aliis hujus diei calitolicis illum accenseamus: quòd si fiat, poterit alibi de ipso agi

E

F

Alexander III Pontifex Maximus, ex Ordine Cisterciensi
 Gerardus sacrista; in Clara-valle
 Rapatho comes Abenbergensis, & primus abbas Fontis-salutis, Germanicè Heyl-brun
 Elisabeth abbatissa in Hoven, parthenone Cisterciensi in Germania prope Tolbiacum, uti habet Arturus in Gynæceo.

memorantur in Menologio Cisterc. apud Chrysostrum Henriquez.

In Kalendario autem ejusdem Ordinis, anno 1617

- A** *Divione edito, occurrit etiam Gerardus sine titulo facristæ, sed corpore virgo ibidem vocatus. De illo viro etiam agit Chalemotus.*
- Margarita Palatina Rheni, Boiariæ princeps, Roberti Bavari Imp. F., Caroli II Ducis Lotharingiæ conjunx refertur à Radero in Bavaria sancta volumine tertio pag. 162 cum titulo beatæ, variorumque ac prorsus illustrium virtutum ejus exposita deinde narratione proluxa; egregiis laudibus prosequitur sanctum lectissima hujus Femina vivendi modum, ubi & mirabilia inserit, quæ, dum viveret, patrasse narratur. Obiit xxvii Augusti an. mcdxxxiv, ex epitaphio, quod ibidem habetur pag. 170. Annuntiatur etiam ac laudatur in Gynaceo Arturi: sed cultus publici nullum vestigium invenimus.
- Beatrix de Ribera, tertii Ordinis Minimorum tamquam beata ponitur in Gynaceo Arturi.
- S.** Elmerus (al. Ermelius vocatur) à Ferrario Miræo & Castellano annuntiatur hæc die: verum cum publico ac solenni cultu celebretur die proxime sequenti; consulat lector dicenda ad diem xxviii Augusti.
- B** Pelagii Papæ I sine titulo sancti, annuntiatio ponitur à Maurolyco; à Ferrario autem, Romæ S. Pelagii Papæ primi. Inter Prætermittos ad diem 2 Martii questum est, cultumne hic habeat, an non; reique decisio remissa ad diem xxvii vel xxviii Augusti. Quoniam verò hæc die xxvii nondum ea reperimus documenta; quibus publica hujus Papæ veneratio, tunc temporis haud satis certa, nunc evadat certior; videbimus die crastina, an alicunde ea se oblatura sint rationum momenta, quæ persuadeant, illum Calitibus annumerandum esse; xxviii Aug. Romæ, natalis sanctorum Hermetis & Basillæ apud Florentinum scribitur memoria. Ex aliqua, prout dicit in notationibus, dedicatione ecclesiæ, seu cœmeterii eidem communi, hodie venerationem habuisse, ex eo conjectari licet, quòd die sequenti Hermes; Basilla verò x Kal. Octobris disjunctim venerentur in antiquissimo fragmento Romani M. apud Bucherium, ut suo loco monstrabitur. Deinde agit de cœmeterio utriusque Martyri communi, eorumque nominibus appellato. Quoniam verò in sola conjectura manet Florentinus circa illos Martyres, neque ex sola nominum positione determinari certo potest, an de predictis, an de aliis synonymis agatur in superiore annuntiatione; mitimus lectorem pro celeberrimo S. Hermete ad diem xxviii Augusti; pro Basilla autem ad diem xx Maii nostri, nec non ad Observationes ad Usuardi nostri Martyrologium isto die. Adde, quod apud Bucherium hoc die xxvii Augusti in Indiculo, seu parvo quasi Martyrologio antiquissimo pag. 268 sic legatur: Quinto Kalendas (Septembris,) Hermetis in Basillæ, Salaria veterè: ubi nullam istius Sanctæ festivitatem; sed cœmeterium dumtaxat indicari, extra dubium nobis videtur. Assignamus itaque lectori ad majorem instructionem xx Maii, xxii Septembr., xxviii Aug. Sanctissimi Juliani martyris exceptio prima reliquiarum Turonis à die xxx Maii inter ibidem Prætermittos in hunc diem dilata est: dictumque tunc ibi fuit, videri hunc esse Julianum martyrem Arvernensem, in ejusque festo Acta martyrii in novem lectiones distributa legi in ecclesia & diœcesi Turonensi hæc die xxvii Augusti. Sed nos cum Martyrologio Romano tractabimus de
- S. Juliano martyre apud Arvernos xxviii Aug. Æmonæ, sancti Pelagii martyris sub Numeriano imperatore . . . annuntiatio existat apud Galestinum hac die, quæ etiam Ferrarius in Novo catalogo Sanctorum de illo hæc scribit: Æmonia in Istria S. Pelagii diaconi martyris sub Numeriano, ejus diœcesis patroni. Florarium nostrum Ms. brevissimam Pelagii martyris memoriam ponit. Apud Whitfordum verò S. Pelagius martyr indicatur in persecutione jam dicti imperatoris; uti & apud Maurolycum, qui in Acarnania, in civitate Emonia sub eodem imperatore, & Euilasio præfide ipsum annuntiat, quem; inquit, Uranius presbyter sepelivit. Die xxviii Augusti refertur in Martyrologio Romano S. Pelagius martyr, (qui Constantiæ ad lacum Acronianum præcipuo quodam cultu honoratur tamquam patronus,) sub eodem imperatore ac iudice, qui supra, passus. Ex iis verò, quæ de hoc martyre notata asseruimus, originem videmus controversiam circa locum martyrii; sed illam, ac res alias, quæ ad S. Pelagium pertinent, differimus ad diem, quo Constantiensis habetur in Romano; xxviii Augusti.
- E** S. Vicinii episcopi Sarcinæ in Æmilia memoriam consignat in Catalogo generali Ferrarius ad diem xxviii Augusti, dicens in notis: Colitur etiam Parmæ die xxvii hujus. Agemus de illo xxviii Augusti.
- Vivianus ep. hac die in nostris phemeridibus Mss., quas reliquit Bollandus noster, signatur è Kalendariis anonymis. Erit ille, ut suspicor; qui est in Romano xxviii Augusti.
- Vigilia S. P. Augustini signatur in Officio Canoniorum Regularium Lateranensium. Colitur xxviii Augusti.
- S. Gudilæ archidiaconi Toletani annuntiatio signatur Toleti in Carpetania apud Tamayum: qui in notis, sicut alibi affolet, varia de illo refert ex personatis fabulatoribus. Ferrarius ad diem viii Septembris in suo Catalogo generali hæc habet: In Hispania S. Gutillæ diaconi, ex Joanne Marieta, quem citat. Videri etiam potest Martyrologium universale Castellani ad eundem diem. Rogamus, ut ii, quorum interest; suppeditent idonea de publico ejus cultu documenta: quod si fiat, agemus de illo ad diem modo dictum viii Septembris.
- F** In territorio Rivenfi in Aquitania S. Vidiani martyris sub Gothis. Ita hac die Ferrarius, qui in notis locum describens, Rivi, ait, urbs est episcopalis Aquit. inter Tolosam & Convenas 5 l. distans. Hæc ille: At distinctè magis Baudrandus: Rivi, Rieux, urbs Galliæ satis parva in Occitania superiori, episcopalis sub archiepiscopo Tolosano, ad Gartinnam fluvium, ubi Rizam fluviolum recipit, in limite Vasconicæ & Conferanorum &c. Ferrarius in eisdem notis cultum predicti Sancti probat Ex Tab. illius eccles. Locus MARTRES dicitur, ubi in propria eccles. colitur. Sed Saussayus Martyrem hunc annuntiat die ix Septembris. Rogamus igitur eruditos Gallos, ut uberiores de eo notitias submittere non graventur ad nos; quod si fiat, conabimur ipsi locum dare in Opere nostro ad diem modo dictum ix Septembris.
- Sancti Niniani episc. & conf. meminit nostrum Florarium Ms.: sed habetur in Martyrologio Romano xvi Septembris.
- Translatio sancti Lamberti de crypta in altare sanctæ Crucis memoratur apud Molanum, anno 1573 editum; in Additionibus. At Florarium

DIE VIGESIMA SEPTIMA AUGUSTI.

A rium nostrum Ms. Apud Leodium, & S. Lamberti episcopi & martyris scribit distinctius. De S. Lamberti translatione meminerunt etiam Wionus, ac Menardus: quorum hic non apponit Leodii; sed ille: neuter martyris. Severinus Chronologia antistitum Lugdunensium parte 1 in S. Lamberto, hanc, de qua ex Molano egimus, translationem intelligit de isto presule Lugdunensi; non autem de Leodiensi. Sed quandoquidem hujus episcopi Leodiensis ac martyris natalis inscribitur Martyrologio Romano ad diem xvii Septembris; poterit tunc inter alia, qua ad ipsum spectant; tractari de translatione ejus. De Sancto autem Lamberto, uti apud nos vocatur, archiepiscopo Lugdunensi, egimus tom. 11 Aprilis, die xiv, a pag. 215. Superest, ut lectorem mittamus ad memoratum modo diem xvii Septembris.

Sancti ac confessoris Liberii PP. Romani annua memoria notatur apud Gracos in Meneis magnis typo editis. Illum etiam laudat Synaxarium ex Menologio, jussu Basilii imperatoris collecto, apud nos vulgatum ad calcem tomi 1 Augusti. Latini vero eum memorant die xxiii Septembris; quod & nos eum differimus. Exspectet itaque lector dicenda ad eundem diem xxiii Septembris.

B SS. Martyrum Crispini & Crispiniani sacra pignora translata dicuntur in Supplemento apud

B Saussayum hac die, & apud nos ad diem v Aprilis. Coluntur in Romano xxv Octobris. Romæ passio Nemefii diaconi & Lucillæ filia ejus; qui capitis plexione, jubentibus Valeriano & Galieno consulis, ob confessionem Christi sine audientia perempti sunt. Annuntiatio est inter auctaria sub Flori nomine ad Martyrologium Bedæ, prout apud nos editum est ante tommum 11 Martii. Inter Pratermissos ad diem xxv hujus mensis dilati sunt ad xxxi Octobris.

S. Rufus episcopus Metensis indicatur in auctariis ad Usuardum nostrum hac die. Est in Romano vii Novembris.

Apud Nolam, sancti Felicis episcopi, sub Marciano præside, cum aliis triginta martyrizati, sicut inter auctaria Usuardina dicitur è codice Bruxellensi. Præsulis illius natalis etiam habetur in Appendice ad Martyrologium Adonis; sed absque titulo martyris, ac sociis. Colitur in Martyrologio Romano unà cum dictis sociis martyribus xv Novembris.

In monte Syna elevatio, sive translatio corporis sanctissimæ Katherinæ, virginis & martyris habetur in nostro Florario Ms. Colitur hac Sancta xxv Novembris.

Translatio SS. Saviniani & Potentiani martyrum anno salutis dcccxlvi in Ms. nostro Florario signatur. Spectant ad diem, quo in Martyrologio Romano existant, xxxi Decembris.

DE S. ÆTHIOPE EUNUCHO PER
S. PHILIPPUM DIACONUM
BAPTIZATO

S Y L L O G E.

Cultus apud Gracos; historia sacra variis observationibus elucidata; elogia Patrum; locus ac tempus.

C
ANNO
CHRISTI
xxxiv VEL
xxxv.
Cultus è
Fastis Graecis

DE publica hujus Viri veneratione apud Gracos faciunt nos certiores eorumdem Fasti sacri, qui illum tamquam Sanctum hodierna die annuntiant. Menologium enim ab Henrico Canisio editum ex Latina interpretatione Cardinalis Sirleti, ita eum refert: Natalis S. Æthiopis Eunuchi à beato Philippo diacono baptizati. In Menologio Chiffletii sunt ista: Εὐνοχὸς βαπτιστὴς. ὁποφιλίππος. Id est: Eunuchi baptizati à Philippo. Quibus addi possunt Menæa magna Gracorum impressa, in quibus scribitur Æthiopis eunuchi baptizatio per S. Philippum, & additur duplex versiculus Gracus; quem more nostro sic reddimus Latine:

Αὐτὸς ἐλέγχετ' ἢ παρομίσαν ἐπάδων
λευκάνεταν ἢ ἢ πεφωκὸς Αἰθίοψ.

Paromizæ dictum arguit vir hic spado:

Hic namque natus Æthiops, fit candidus.

Est in veteri proverbio Æthiopem lavas. Æthiopem dealbas. Præterea Æthiops non albefcit, Αἰθίοψ ἢ λευκάνεταν. Id est: Æthiops non candescit: ad quod ultimum alluditur hic a poeta: quasi

dicat: Æthiops, contra ac dicit paromia, nativum mutat colorem, & albefcit in anima, aquâ baptismatis ablutus. De allegatis proverbis plura scribuntur inter Adagia apud Paulum Manutium, anno 1603 Ursellis excusa, a pag. 176, & a pag. 992. Redeamus ad Sancti cultum.

2 Apud Ferrarium in Indice, qui post Novum catalogum Sanctorum habetur, sunt ista: Eunuchus Reg. Candacis x Septembr. in Æthiopia. Quod tibi invenerit, nos laet: nam in contextu ipsius catalogi ad eundem diem nihil invenimus de illo memoria proditum; nihil item tunc apud Jobum Ludolfum in Fastis sacris ecclesiæ Æthiopice pag. 427. Sed quandoquidem annua ipsius memoria notatur in Fastis, quos protulimus judicamus ei locum deberi hac die in Opere nostro. Papebrochius nos ad diem vi Junii, tomo 1 ejusdem mensis, pag. 618 & sequentibus tractavit de S. Philippo, uno ex septem primis diaconis, ac de Eunuchos per illum baptizato: cui titulum Sancti non tribuit, quia putabat solam ipsius baptismi memoriam haberi in Menæis, uno simplici disticho ibidem expressam hac die. Nam, re necdum tunc matura, ita loquitur: Atque hæc ei retulit

AUCTORE
J. P.

retuli (egerat de laudati Eunuchi apostolatu ac martyrio , ex pseudo-Dorotheo , Maffeiō , ac Menais xi Octobris) quod Eunuchi istius baptismus recolatur quidem in Menais per simplex distichon xxvii Augusti ; ipsius autem ut Sancti nulla in totis Græcorum Fastis mentio fiat. En tibi nunc textum sacrum , in quo ista de eo memorantur in Actibus Apostolorum cap. 8 , v. 26 & sequentibus :

narratur
historia rei
iste

3 Angelus autem Domini locutus est ad Philippum dicens : Surge , & vade contra meridianum ad viam , quæ descendit ab Jerusalem in Gazam : hæc est deserta. Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops , eunuchus , potens Candacis reginæ Æthiopum , qui erat super omnes gazas ejus , venerat adorare in Jerusalem. Et revertebatur sedens super currum suum , legensque Isaiam prophetam. Dixit autem spiritus Philippo : Accede , & junte ad currum istum. Accurrens autem Philippus , audivit eum legentem Isaiam prophetam , & dixit : Putasne intelligis quæ legis ? Qui ait : Et quomodo possum , si non aliquis ostenderit mihi ? Rogavitque Philippum , ut ascenderet , & federet secum. Locus autem Scripturæ , quam legebat , erat hic : Tamquam ovis ad occisionem ductus est : & sicut agnus coram tondente se ; sine voce , sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit , quoniam tolletur de terra vita ejus ? Respondens autem Eunuchus Philippo , dixit : Obsecro te , de quo propheta dicit hoc ? de se , an de alio aliquo ?

B

de sacro textu

4 Aperiens autem Philippus os suum , & incipiens à Scriptura ista , euangelizavit illi Jesum. Et dum irent per viam , venerunt ad quamdam aquam : & ait Eunuchus : Ecce aqua , quid prohibet me baptizari ? Dixit autem Philippus : Si credis ex toto corde , licet. Et respondens ait : Credo , Filium Dei esse Jesum Christum. Et iussit stare currum : & descenderunt uterque in aquam , Philippus & Eunuchus , & baptizavit eum. Cum autem ascendissent de aqua , Spiritus Domini rapuit Philippum , & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens. Hæc textus sacer : cujus pleniore explicatione divinorum eloquiorum interpretibus relicta , nonnulla hic observasse suffecerit pro nostro instituto.

C
nonnullis

5 Consideremus itaque primo , quis & qualis fuerit Æthiops iste eunuchus. Augustinus Calmet in Commentario ad Acta Apostolorum cap. 8 , pag. 145 scribit , nomen eunuchi sæpe non significare aliud , quam aula principis alicujus administrum ; sed phrasim Græcam (quam subdit in notula ἄνθρωπος ἰσθίου δούλος δουλεύων Κανδακίης &c.) potius significare verum eunuchum regni principatum , vel aula regine Candacis : nos tamen è textu Græco id confici , non satis perspicimus. Et verò apud Cangium in Glossario mediæ latinitatis in voce eunuchus sumitur illa vox pro dignitate in palatiis imperatorum , cui erat cura augustale cubiculum : & pro cubiculario : sed Græcè ibidem tales indicantur sub nomine δούλοι , etiamsi de veris eunuchis seu spadonibus ibi non sit sermo. Cur ergo in textu sacro vox δούλος verum eunuchum denotat potius , quam eunuchum dignitate , seu principem palatinum ? Sunt , qui Æthiopi eunuchus nostro , cujus nomen non exprimit textus sacer , perperam applicarunt nomen Candaces , quod ipsius erat proprium regina. Nam S. Gregorius Nazianzenus tomo 1 , oratione 40 , qua est in sanctum Baptisma , pag. 656 impressionis Parisiensis anni 1609 sic habet : Philippus sum : esto

Candaces. Dic ipse quoque , Ecce aqua , quid me prohibet baptizari. Temporis occasionem arripe &c. Similis error est in Græcorum Menologio ; quod Basili imperatoris junioris iussu conscriptum prenotatur apud Ughellum tomo 6 Italia sacra , ubi col. 1101 impressionis prioris dicuntur ista : Philippus Christi apostolus . . obviam factus Candaci eunuchus reginæ Æthiopum &c. Consuli etiam potest tomus noster supra citatus ; in quo error idem jam pridem correctus fuit.

D

6 Consideremus secundo , an & quam professus fuerit religionem Æthiops eunuchus ante felicissimam suam ac mirabilem in Christo regenerationem. Eusebius lib. 2 Ecclesiastica historia cap. 1 , pag. 40 editionis atque interpretationis Valesianæ indicat eum fuisse gentilem , sic scribens : Porro cum salutaris Euangelii prædicatio novis quotidie incrementis aufereret ; divina providentia quemdam ex proceribus Æthiopum reginæ in Judæam adduxit . . Qui cum à Philippo cælesti visione admonito primus ex gentibus divini verbi mysteria percepisset , totius orbis fidelium primitiæ factus , inde in patriam reversus , Dei notitiam , & Servatoris nostri salutarem in terras adventum primus prædicasse fertur. Baronius ad annum Christi 35 num. 27 hanc opinionem corrigens , Eusebius . . meâ , inquit , sententiâ perspicue errasse videtur , dum hunc fuisse gentilem , & primum ex gentibus baptizatum tradit. Nam (ut ex : . Lucæ Actis apparet) nondum gentibus ad Christi Ecclesiam erat aditus referatus ; qui primo omnium parituit Cornelio Centurioni , ut suo loco dicemus inferius. Porro hunc fuisse profelytum ex gentibus ad religionem Judæorum adductum , cæteri omnes ecclesiastici auctores æquè consentiunt. Multum dicit Baronius , & fortasse nimium , dum dicit omnes , ac nullum nominat. Vide Cornelium à Lapide in Acta Apostolorum pag. 177 , & Tillemontium tom. 2 Monumentorum ecclési. notâ 3 in S. Philippum diaconum ; pag. 491. Quidquid sit , hæc Baronii sententia videtur probabilior , quam Eusebii . Æthiops hunc fuisse profelytum asserens ; non gentilem. Cornelius à Lapide modo citatus eum fuisse asserit Abyssinum : Unde liquet , ait , eum fuisse gentilem genere.

E

7 In Vita S. Cypriani per Pontium ejus diaconum conscripta , qua habetur ante Opera ejusdem sancti Patris , anno 1648 Parisiis edita , dicitur pag. 3 : Ille (Eunuchus) & Judæus erat , & de templo Domini veniens prophetam legebat Isaiam , & sperabat in Christo , etsi nondum eum venisse crederat. Et verò facile credi potest , quod Judæus fuerit. Nam præterquam quod Judæi tunc temporis ubique dispersi essent ; favet huic sententiæ iter ejus ex Æthiopia Jerusalem versus , ut Deum adoraret. Favet item lectio sacra Isaia propheta ; ita ut ex jam dictis concludere nobis liceat , opinionem illam magis accedere ad similitudinem veri , quæ statuit S. Æthiops vel natiuitate , vel saltem religione Judæum existisse , seu profolytum. Cornelius à Lapide hanc vocem exponens in Actorum caput 2 vers. 11 , Profelyti , inquit , est vox Græca προσέλυτοι , (cujus radix est προσήλυτος , advenio ;) id est , ADVENÆ vel ADVENTITII , qui scilicet ex gentibus advenientes aggregabant se Judæis , eorumque circumcissionem & sacra capebant.

a nobis

F

8 Consideremus tertio Æthiopum reginam Candacem , apud quam S. Æthiops summâ gratiâ ac dignitate valebat ; & de qua textus sacer. Calmetus antea designatus affirmat , Æthiopes , de quibus hic est sermo , esse incolæ insula vel peninsula Meroë ,

explicato.

A Meroës, super & in meridie Ægypti; feminas tunc temporis in illa regione dominatas fuisse; reginas plurimas, quæ Candacis nomen habuerint, ibidem notas; Plinium, & alios varios videri dicere, quod nomen illud ordinarium eis fuerit: hinc creditum fuisse à nonnullis, quod Candacis nomen esset genericum, auctoritatem supream significans. Strabo lib. 17, pag. 820 editionis Parisiensis, quæ anno 1620 in lucem prodit, reginæ Candaces meminit, quæ per nostra, inquit, tempora Æthiopicis impetravit (lege imperavit: nam in Græco est ἡγεῖα) virilis sanè mulier, altero oculo capta. Plinius lib. 6, cap. 29 Ædificia oppidi (Meroës) pauca esse refert: regnare feminam Candacem, quod nomen multis jam annis ad reginas transit. Strabo pag. 821 Regni, inquit, caput est Meroë urbs ejusdem cum insula nominis. Eusebius supra laudatus suo etiam tempore morem hunc gubernandi obtinuisse sic scribit: Quippe moris est etiamnum illis gentibus (Æthiopicis) muliebri imperio gubernari. Consonat S. Joannes Chrysostomus homilia 19 in Acta Apostolorum tomo 9 novissima impressionis, pag. 154; ubi verbis sacris, Ecce vir Æthiops eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopicum, hæc subjungit, non ex more tantum, sed ex lege id factum scribens: Hinc, ait, liquet, illam ipsis imperasse. Nam olim mulieres imperabant, & hæc lex erat apud illos. Tillemontius, quem supra allegavimus, in notâ 2, à pag. 490 disputat, an Æthiopes semper gubernati fuerint à reginis suis. Quibus referendis superfedemus: cum ea, quæ diximus, abundè sufficiant.

S. Æthiopicam laudant

B Consideremus quartò elogia, quibus S. Eunuchus laudatur à sanctis Patribus. Prudentiam ejus cum animi demissione conjunctam memorat S. Joannes Chrysostomus loco jam citato ita loquens: Sed vide quàm prudenter se excuset Eunuchus: "Et quomodo possim (intelligere 3) nisi quis ostenderit mihi? Non respexit habitum: num dixit: Tu quis es? Non redarguit, non arroganter loquitur; non se scire dicit, sed ignorare fatetur: ideoque discit. Et mox discendi cupiditatem ejus commendans, sic pergit idem sanctus Pater: Monstrat vulnus medico: novit ipsum hæc scire, & velle docere: Vidit illum à fastu esse alienum. Neque enim splendidum gestabat vestitum. Ita erat discendi cupidus, & verbis intentus. Illud verò (Matthæi cap. 7 & 8) Qui quærit, invenit, in ipso implebatur. " Rogavitque, inquit (textus sacer) Philippum, ut ascenderet, & sederet secum. Vidistis studium? Vidistis desiderium? Rogat, ut ascendat & sedeat secum. Sic nesciebat, quid sibi dicturus esset: sed simpliciter putabat, se prophetiam aliquam auditurum esse. Major autem hic honor est, quod non simpliciter ascendere curet, sed roget.

SS. Joannes Chrysostomus

C 10 " Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem. Cursum loquendi cupidum indicat, lectio studii signum est. Illo enim tempore legebat, quo major est solis æstus. Locus autem hic erat: "Sicut ovis ad occisionem ductus est. Et hoc illius discendi cupiditatis signum est; quod prophetam illum aliis sublimiorem præ manibus

habuerit. Ideo non cum vehementia illi narrat, sed mansuetè; immò nec prius loquitur, quàm interrogatus fuerit, donec illè rogaverit. Quod verò nesciverit tarda molimina Spiritus sancti in ipso gratia, idem sanctus presul pag. 155 exponit, his sacre Scripturae verbis, Deinde venerunt ad quandam aquam, & ait: Ecce aqua, subdens: Hæc valde ferventis animæ sunt. " Quid prohibet, inquit baptizari? Viden' ejus desiderium? Non dicit: Baptiza me: neque tacet: sed medium quidpiam inter desiderium & reverentiam loquitur. " Quid prohibet me baptizari? Vide quomodo absoluta dogmata habuit: nam propheta omnia continebat, incarnationem, passionem, resurrectionem, assumptionem, futurum judicium: quæ ipsi magnum indidère desiderium.

AUCTOR J. P.

11 S. Hieronymus tomo 4; parte 2 Operum, & Hieronymus: quæ anno 1706 Parisiis vulgata prenotantur, in lib. 1 adversus Jovinianum columnâ 156, maiusculam ejus fidem laudat: Spado ille, ait, reginæ Candacis in Actis Apostolorum, qui ob robur fidei, viri nomen obtinuit. In epistola 50, secunda ad Paulinum presbyterum loco prædicto à col. 570 vita ipsius probitatem ac studium religionis indicat: Ego, ait, ut de me interim loquar, nec sanctior sum hoc Eunuchus, nec studiosior: qui de Æthiopia, id est, de extremis mundi finibus venit ad templum, reliquit aulam regiam: & tantus amator legis, divitiarumque scientiæ fuit, ut etiam in vehiculo sacras litteras legeret. Et paucis interjectis, Eadem, uti addit, horâ credit Eunuchus, baptizatur, fidelis & sanctus est, ac de discipulo magister. Nec magister dumtaxat paucorum factus est, vel quasi privatus; sed publicus Evangelii præco; qui videlicet, teste eodem S. Hieronymo tomo 3 Operum citatorum in Isaia caput 53, col. 385, apostolus genti Æthiopicum missus est; idque non sine quodam mysterio: nam; prout scribit idem sanctus Pater in epistola 86 ad: 27 ad Eustochiam, epitaphio ipsius matris, tomo 4 parte 2 col. 675, Coepit per viam veterem pergere, quæ ducit Gazam. & tacita secum volvere, quomodo Eunuchus Æthiops gentium populos præfigurans, mutaverit pellem suam. De ejus prædicatione dedimus superius Eusebium.

E

12 Consideremus quintò locum & aquam; in locis quibus S. Æthiops in Christo renatus est, nec non rei gesta tempus. S. Hieronymus libro de Situ & nominibus locorum Hebraicorum tomo 2 Operum col. 418 refert ista de loco & aqua: Bethsur, in tribu Juda, sive Benjamin: & est hodie Bethsorum vicus euntibus nobis ab Elia Chebron, in vicesimo lapide, juxta quem fons ad radices montis ebulliens [ab eadem, in qua gignitur, sorbetur humo.] Et Apostolorum Acta referunt Etinuchum Candacis reginæ in hoc esse à Philippo baptizatum. In tempore, quo res accidit, fere consentiunt isti auctores. Hanc narrat Baronius ad annum Christi 35; cui adde Labbeum in Compendio chronologico: Tillemontius autem in Chronologia ad tomum 2 Monumentorum eccles. affigit eam anno Christi 34. Nos superius post illos posuimus annum 34 vel 35.

F

DE S. NARNO EPISCOPO CONF.

BERGOMINITALIA

J. S.

SYLLOGE HISTORICA.

CIRCA AN-
NUM LXXV.
Cultus S.
Narni cer-
tus, gesta
fere incer-
ta:

Uemadmodum cultus S. Narni primi Bergomatium episcopi certus est & indubitatus, ita ejusdem gesta incerta fere sunt, & antiquorum auctoritate destituta. Ejus memoriam annuntiat Martyrologium Romanum ad xxvii Augusti his verbis: Bergomi sancti Narni, qui à beato Barnaba baptizatus, primus ab eo ejusdem civitatis episcopus est ordinatus. Addit Baronius in notis: De quo tabulae ecclesiae Bergomenis, ex quibus etiam Galefinius hac die. Consentit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia ad eundem diem; sed longius ei textit elogium, quod ex antiquo Officio de promptum cum novo etiam Officio concordat. Porro Sanctum coli xxvii Augusti ritu duplici, confirmant Officia propria illius ecclesiae cum antiqua tum nova, ex quibus Officium S. Narni infra describemus, quod gesta ejus, ceteris probabiliora, in illo referantur. Verum à quo tempore S. Narni festivitas Bergomi coepit celebrari, non satis constat. Cultum illius non admodum esse antiquum, suspicio esse posset, quia apud praecipuos martyrologos, quales Ado, Usuardus, ceterique ejusdem fere temporis, nulla de eo habetur memoria. Verumtamen, si corpus ejus anno 908 translatum cum S. Alexandri aliorumque Sanctorum corporibus (ut tradunt scriptores Bergomenses, quibus consentit Ughellus in Italia sacra tom. 4 editionis postrema col. 427, ubi ait id illatum à B. Alberto episcopo Bergomensi in novam S. Alexandri ecclesiam) necesse est, à seculo saltem x reliquia ejus in veneratione fuerint apud Bergomates; indeque verisimile est, festivitatem Sancti jam illo tempore celebratam.

2 Anno 1561 corpus S. Narni cum aliis Sanctorum corporibus inventum est in ecclesia S. Alexandri, qua propter novas urbis munitiones eo tempore destructa est, illatumque in ecclesiam S. Vincentii, cui nomen S. Alexandri deinde datum, ut latius diximus ad xxvi Augusti in S. Alexandro num. 24. Referuntur hac in litteris Frederici Corneli, qui tunc Bergomensi ecclesiae praesidebat, apud laudatum Ughellum col. 500 & seqq. Primum col. 500 dicitur sub choro templi locus fuisse subterraneus columnis & fornice suffultus, in quo tria erant sacella totidemque altaria; in illo autem sacello, quod ad dexteram erat locatum, corpus S. Narni servatum fuisse, irrefragabilibus, inquit, memoriis comprobatur. Deinde inventio corporis sic exprimitur col. 501: Altera verò (arâ) à dextris divo Narno dicata, & arcu penè adhærente in sarcophagi speciem ex lapidibus & cæmento, simili modo sublatis, post perfossum pavementum, & lapidem, qui subter jacebat, revulsus, solo aliquantò altius excavato, alius lapis detectus, qui, dum levaretur per longum, scissus apparuit. Is contegebat monumentum albo ex marmore longitudinis cubitorum trium, aut eo amplius. In eo erant aquae limpidae unciarum trium, & ossa humani corporis, dif-

juncta quidem inter se, & perfracta calvaria; cæterum quasi per articulorum ordinem adjacentia aqua circumfusâ. Hæc divi Narni reliquæ antiquis traditionibus perhibentur. Addit mox col. 502, reperta fuisse frustra marmorea, in quorum majori, minusque fracto hæc tantum de S. Narno legi potuerint: Episcopus III Narnus Christi confessor, cujus successor extitit sanctissimus Viator. Numerus illic positus non significat tertium fuisse episcopum: nam & alii numeri mox sequuntur nihil significantes, nisi forsitan linearum distinctionem. Ceterum hæc, alique tunc inventa reliquæ, honorificè translatae sunt ad ecclesiam S. Vincentii, hodie S. Alexandri dictam, ut pluribus ibi exponitur.

3 Vitam S. Narni scripserunt recentiores varii Bergomates; at fontes, unde eam hanterint, non assignant. Cæpit Marcus Antonius Benalius vitam illius Latinam, quam perfecit, ediditque Joannes Antonius Garnerius in Commentariis de Vita & rebus gestis Sanctorum Bergomatium: verum nullus uspiam allegatur auctor antiquus. Eadem fere methodo Italicè scripserunt hanc vitam Marius Mutius in Historia sacra Bergomensi, & Caestinus ex Ordine Capucinorum in Historia Bergomensi quadripartita tom. 2, pag. 17 & seqq. Ne defunt alii, qui brevius de S. Narno tradunt eadem, qua ipsi multis verbis & sententiis exornant. Itaque, cum moris nostri non sit recentiorum scripta edere de rebus antiquis, omniaque fere, qua ipsi scripserunt, legantur in Officio S. Narni; sufficiet ad propositum nostrum hic recitare lectiones secundi nocturni ex Officiis propriis ecclesiae Bergomensis, impressis anno 1707. Hæc autem pag. 73 pro festo S. Narni ad xxvii Augusti hujusmodi occurrunt:

4 Narnus, opibus, honoribus, & ingenii gloria Bergomi tum floruit, cum sanctus Barnabas apostolus, jactis Mediolani Christianæ fidei fundamentis, ad propagandum religionem Bergomum se contulit. Hujus prædicatione Narnus commotus pervestigandæ Christianæ religionis veritati se dedit. Brevi in ea tantum profecit, ut cum reliquos cives rerum divinarum scientiâ anteiret, ecclesiae Bergomatis primus antistes ab eodem Apostolo renuntiatus sit: quod onus est subire recusabat, quod se novum in fide humiliter diceret, veritus tamen, ne culpam incurreret, Barnabæ persuasione & hortatu adductus, illud suscepit. Qua auctoritate nitatur Mediolanensis S. Barnabæ prædicatione, quam incertam aliqui putant, videri potest in ejus Actis tom. 11 Junii pag. 429 & seqq. S. Narnum primum episcopum Bergomensem fuisse, eundemque à S. Barnaba constitutum, ex traditione, opinor, credant Bergomates: at hanc traditionem antiquorum auctoritate nequeo confirmare.

5 Esti turbulentis illis temporibus magni erat negotii rudem, & imperitam multitudinem sævientibus maxime persecutionibus, à Gentilium superstitione abducere, paterno tamen Narni studio omnibus

A omnibus difficultatibus cum apertis, tum clandestinis non solum constanter, sed etiam prudenter occursum est: disparibusque hominum morbis dissimili medicamentorum genere consultum. Itaque cum nascentem ecclesiam Bergomatem, & idcirco infirmam, ac debilem accepisset, fidei disciplinam corroboratam reliquit, verique pastoris speciem, quam Apostolus scriptis complexus est, vitæ sanctitate, & doctrinâ expressit. *Addunt scriptores quidam Bergomates ad gesta S. Narni, peregrinatum fuisse in Hispaniam ad sepulcrum S. Jacobi. At illud non modo veterum testimonio destitutum: sed parum quoque verisimile apparet aut credibile.*

6 Cum igitur multos annos magno cum discrimine ecclesiam Bergomatem auctoritate, exemplo, ac pervigili cura sanctissime rexisset: ingravescente ætate Viatorem Brixientem sibi sufficit: demumque ad Dominum, cui totis viribus infererat, migravit sexto Kalendas Septembris, ac

maximum sui desiderium universæ civitati reliquit. Ac primum in sacello sancti Petri, quod ipse considerat, sepultus: inde in ecclesiam S. Alexandri, atque eâ diruta, in S. Vincentii translatus est. Quâ postmodum ex Sedis apostolicæ decreto uni sancto Alexandro dicatâ, & in antiquæ ejusdem cathedralis locum subrogatâ, ibi in ara maxima unâ cum S. Alexandro, & fociis collocatus est. *Sacellum S. Petro structum referunt passim Bergomates scriptores. Vellem addidissent, quo res illa nitatur fundamento. Garnerius in Vita fol. 10 mortem Sancti innotuit anno Christi 75: huic autem alii Bergomates passim, & Ughellus quoque tom. 4, col. 410 consentiunt. Alii triginta episcopatus annos, alii, iique plures cum Ughello, viginti tantum attribuant. Non lubet hisce me immiscere, aut hæc studiosus discutere; cum nulla assignentur monumenta antiqua. Mortem igitur Sancti ex opinione Bergomatium innexui anno 75.*

AUCTORE
J. S.

DE S. RUFO EPISCOPO MARTYRE

CAPUT Æ IN ITATIA

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

J. S.

SUB FINEM
SECULI I.
Duo Rufi
in ecclesia
Capuana
hodie dum
culi:

Eminum hac die xxvii Augusti Rufum Capua attribuit Martyrologium Romanum, quorum alter episcopus, alter diaconus fuisse creditur, uterque martyr. Utrumque hodie dum cum titulis memoratis colunt Capuani, diebus tamen diversis, videlicet Episcopum xxvii, diaconum cum socio altero xxx Augusti. At, cum distinctio duorum Ruforum ne ipsis quidem Capuanis semper nota fuerit, atque olim non nisi unus Rufus ibidem in veneratione fuerit sine episcopi titulo, non desunt eruditi, qui de illorum distinctione, & de episcopatu Rufi Capuani etiamnum dubitent. Horum itaque dubitatio nobis necessitatem imponit disquirendi hoc loco, an revera Rufus alter Capuanam rexerit ecclesiam, illeque ab altero Rufo videatur distinctus. Nec modo episcopatus S. Rufi, ejusque ab altero distinctio in dubium vocatur: sed alia quoque venit tractanda controversia, an Rufus episcopus diversus sit à Rufo patricio, quem S. Apollinaris convertit ad fidem Christianam: namque & hic distinctionem agnoscunt aliqui. Hisce præmonitis, audiamus, quid de S. Rufo, episcopo, ut credunt Capuani, & martyre scriptores & martyrologi afferant, ut ex iis utrumque innotescat, quid statuendum videatur de gemina controversia jam memorata.

1 Imprimis Martyrologia antiquissima, nomine S. Hieronymi à variis edita, ad xxvii Augusti annuntiant S. Rufum martyrem, interque ea non pauca reperiuntur exemplaria, quæ Campaniæ & Capuæ illum adscribunt. Rhinoviense & Richenoviense, apud nos post tom. vii Junii edita, tantum habent: In Campania Rufi. Editum ab Acherio tom. 2 Spicilegii pag. 17: In Capua natalis sanctorum Rufi, Magni. Socius ille Magnus in aliis Mss. inventus non est, quam in Corbeienfi, ex quo editio hac facta. Gellonense ibidem editum pag. 33 meminit Rufi martyris, & deinde Rufini ad eundem diem, licet Rufini cujusdam Augusti Tomus VI.

unus ex illis in antiquis Martyrologiis notissimus,

2 Imprimis Martyrologia antiquissima, nomine S. Hieronymi à variis edita, ad xxvii Augusti annuntiant S. Rufum martyrem, interque ea non pauca reperiuntur exemplaria, quæ Campaniæ & Capuæ illum adscribunt. Rhinoviense & Richenoviense, apud nos post tom. vii Junii edita, tantum habent: In Campania Rufi. Editum ab Acherio tom. 2 Spicilegii pag. 17: In Capua natalis sanctorum Rufi, Magni. Socius ille Magnus in aliis Mss. inventus non est, quam in Corbeienfi, ex quo editio hac facta. Gellonense ibidem editum pag. 33 meminit Rufi martyris, & deinde Rufini ad eundem diem, licet Rufini cujusdam Augusti Tomus VI.

quoque mentio fiat ad xxv Augusti, ut in aliis quoque inveni. Antiquissima etiam Martyrologia, à Martenio vulgata tom. 3 Anecdotorum Rufi meminerunt. Autistiodorensis col. 1559: Rufi Martyris. Morbacense col. 1569: Rufi. Turonense col. 1589: Rufi martyris. Antiquum Kalendarium Corbeienfe col. 1601: In Capua natalis S. Rufi martyris. Kalendarium monasterii Lyrensis: Sancti Rufi mart. Hieronymiana denique apud Florentinum: In Capua natalis sancti Rufini, de quo Florentinus dubitat, utrum legendum sit, Rufi. Vides, opinor, lector, ex aggregatis hisce Martyrologiis, quam variè annuntietur S. Rufi memoria: attamen in eo omnes hi Fasti conveniunt, quòd nullibi mentio fiat de episcopatu S. Rufi; nullibi quoque annuntietur geminus Rufus, alter solus, alter cum socio Carponio, vel Carposforo; sicut hodie dum memorantur apud varios. Hoc tamen argumentum exigui habentis momenti est contra Capuanorum sententiam.

3 Vetus Martyrologium Romanum, quod Adoni præluxit, propius accedit ad sensum Capuanorum, dum Sancti memoriam ad xxvii Augusti sic annuntiat: Capuæ, Rufi martyris, Appollinaris discipuli. Plura adjunxit Ado hunc in modum: Apud Capuam, natalis sancti Rufi martyris, quem docuit & baptizavit beatus Appollinaris, Petri apostoli discipulus, cum esset idem Rufus patriciæ dignitatis. Adoni fere consonat Usuardus. Sed quadam Usuardi auctaria fusiùs rem exponunt apud nos ad dictum diem. Accipe pro omnibus verba editionis Lubeco-Coloniensis: Apud Capuam natale beati Rufi martyris, patricii Romanorum. Hic ducatum tenebat apud Ravennam: cujus filiam defunctam beatus Appollinaris, Petri apostoli discipulus, à mortuis fuscitavit: unde & ipse cum uxore sua & filia ac tota familia, numero cccxxiv in Christo baptizati sunt. Beatus verò Rufus apud Capuam martyrium suum consummavit. Prætermitto Bedam Plantinianum, Notkerum,

B

kerum,

AUCTORE J. S. *kerum, Wandelbertum, aliosque, hisce quoad rem consentientes: & adjungo verba Florarii nostri Ms., in quo martyrii tempus additur: Apud Capuam natale sancti Rufi martyris, quem docuit Apollinaris, Petri apostoli discipulus. Cum esset idem Rufus patriciae dignitatis, ejus filia Christo consecrata est, & permansit virgo. Nunciatum est caesari à paganis, quòd quidam vir veniens ab Antiochia magicis incantationibus nomen Jesu Christi induxit in urbem Ravennam, & magna multitudo obedit illi, etiam domus Rufi patricii: cui caesar mittens successorem, scripsit ad vicarium nomine Messalinum, ut praesumptorem hujuscemodi aut diis inclinaret, aut longè in exilium mitteret. Beatus autem Rufus patricius à sancto Apollinare episcopo & martyre baptizatus est, doctus, & innumeris clarus virtutibus, post multos agones, apud Capuam civitatem illustris martyrii glorià pro Christi confessione coronatus, palmam vitæ immarcescibilis adeptus est anno salutis LXXVIII. Hac desumpta videntur ex Actis S. Apollinaris, ubi paullo latius referuntur, ut videri potest in Opere nostro tom. v. Julii, pag. 346 & 347. Attamen ibi non refertur martyrium S. Rufi, nedum annus illius adjungitur, quæ aliunde accepta sunt.*

B *4 Subsistere hic tantisper oportet, ad dirimendam, si fieri possit, controversiam supra indicatam, an Rufus ille patricius idem sit cum S. Rufo, quem episcopum suum credunt Capuani. Videmus consensum precipuorum martyrologorum, asserentium Rufum patricium Capuae martyrio coronatum. Hisce tamen se opponit Benedictus Bacchinius, qui edidit, notisque illustravit Opus Agnelli de Vitis pontificum Ravennatum. Argumentum Bacchinio praebent haec Agnelli verba in Vita S. Apollinaris pag. 125: Filiam quoque Rufi patricii mortuam suscitavit, & illius in Patricii domo episcopium Bononiensis ecclesiae usque in praesentem cernimus diem: sic autem domum illam integram, & incolumem sic, quomodo antiquitus. Et nunc penè annos quinque Theodoricus Bononiensis antistes faxeam arcem, ubi Rufus patricius sua cum filia positus fuit, abstulit, & ad suam ecclesiam Bononiensem deportavit, ut postquam defunctus, ibidem sepultus fuisset. Hinc pag. 131 sic infert Bacchinus: Quod sequitur de Rufo patricio maximè notandum est: constat enim, nunc tandem è tenebris vindicato Agnello, Rufum patricium Ravennae decessisse, ibidemque sepultum fuisse cum filia, quondam ab Apollinare à mortuis revocata, in arca marmorea, quam, deturbatis Rufo filiaque, Theodoricus episcopus Bononiensis, ipso vidente ac vivente Agnello, Bononiam deportavit, ut eà aptatà sibi sepulcrum pararet. Consequens igitur fit, Rufum hunc diversum esse à Rufo, qui usque in hanc diem creditus est idem, & quem apostolorum princeps Petrus episcopum Capuanum consecrasse fertur, qui que per ea tempora martyrio coronatus Capuae obiit. Hac tota ejus argumenti vis est, licet varia addat de Rufo Capuano episcopo, ad rem contra Baronium & Rubeum magis explicandam.*

C *5 Non video enimvero cur Bacchinium movere tantopere potuerit Agnelli auctoritas, ut illam omnibus aliis praeulerit, putaveritque illà solà satis evinci, contra communem persuasionem, Rufum patricium à Rufo Capuano esse distinguendum. Etenim, si verba Agnelli expendamus, clarè intelligemus, non referri ab illo, nisi traditionem quamdam popularem, quã credidit rem parum verisimilem aut credibilem; videlicet Rufum fi-*

quibus
Bacchinus
opponit au-
thoritatem
Agnelli,

at illa tanti
hic esse non
videtur, ut
recedendum
sit à marty-
rologis.

D *liamque ejus domi suae sepultos esse in tumba marmorea: nam constat apud Romanos lege duodecim tabularum vetitum fuisse quemquam in urbe sepelire, ut observat Aringhus in Roma subterranea lib. 1, cap. 2, num. 9. Excipiebantur quidem aliqui ob praclara in rempublicam merita, ut idem habet lib. 5, cap. 1; & Cicero lib. 2 de Legibus, ubi hanc legem recitat: at inde verisimile non fit; Rufum domi suae sepultum fuisse à filia, aut filiam ab ipso, prout Agnellus credidisse videtur, dum scripsit adducta superius verba. Quapropter miror hunc locum Bacchinio placuisse, idoneumque visum esse, ex quo argumentum desumeret contra martyrium Rufi patricii Capuae obiit, assertumque ab auctoribus, qui Agnello antiquiores sunt & meliores. Certè Agnelli in scribendo crisis tanta non fuit, ut ejus auctoritati multum videatur tribuendum. Audi Muratorium in praefatione ad Opus Agnelli recusum tom. 2 Scriptorum Italiae pag. 4: Intolerabiles, inquit, anachronismi se offerunt in illo Opere, & fabellæ, quas facilè ætas illa amplectebatur, nos autem aut ridemus, aut difficilè excipimus. Ex hisce fabellis unam esse suspicor, quam protulit de Rufo patricio Ravenna mortuo, ibidemque, ut ex verbis ejus sequeretur, in domo propria sepulto; adeoque non est, cur credere non liceat auctoribus antè relatis, martyrem Capuanum cum Rufo patricio eundem esse.*

E *6 Verum major est difficultas, utrum Rufus ille patricius, quem cum auctore antiqui Martyrologii Romani, cum Adone, Usuardo, aliisque laudatis scriptoribus Capuae passum credimus, episcopus quoque fuerit Capuanus. Quippe de episcopatu ejus altum silent memorati scriptores cum antiquis omnibus: episcopum tamen fuisse asserunt recentiores plurimi, de eoque non dubitare videntur Capuani. Primus; quantum scio, episcopi titulum S. Rufo attribuit Galestinus in Martyrologio suo: quem secutus videtur Baronius in Martyrologio Romano, nisi quòd brevius eidem exactiusque texat elogium; hoc modo: Capuae in Campania natalis sancti Rufi episcopi & martyris, qui cum esset patriciae dignitatis, à beato Apollinare, sancti Petri discipulo, cum universa familia baptizatus est. Bellarminus quoque, dum Capuana praesidebat ecclesia, illiusque antistes recognoscebat, inter illos numeravit S. Rufum, cujus festum xxvii Augusti celebrari jussit, Rufi & Carponii martyrum festivitate in xxx ejusdem mensis dilata. Accedunt Ughellus in Italia sacra tom. 6, col. 297, recentioresque martyrologi varii, quos praetermitto. Tandem Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag. 133 non dubitat asserere, episcopatum S. Rufi Capuanis esse certissimum. At, vellem ea produxisset argumenta, quibus & nos aequè certi de illo esse possemus. Sic enim de illo titulo omnis sublata esset dubitatio.*

F *7 Quippe de Rufo episcopatu dubitarunt postea apparet salutarum non pauci. Florentinus in notis ad Martyrologium Hieronymianum pag. 781 dubitanter de eo disserit: Tillemontius tom. 5 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 128 affirmat, paucas aut nullas pro illo episcopatu asserri probationes: Solle-rius quoque in Usuardo ad xxvii Augusti insinuat, argumenta Ughelli non esse ejusmodi, ut adversantes iis convincantur, remque ulterius discutendam remittit ad hunc locum. Accipe igitur, lector, quid potissimum pro dignitate episcopali S. Rufo vindicanda asserri posse videatur. In ecclesia S. Prisci diocesis Capuana inventum est opus antiquum, in quo imagines multorum San-
florum*

Episcopatus
S. Rufi, de
quo notum
est dubitari.

tem proba-
bilis:

A *Etorum* conspiciuntur : earum alie senes , alia viros , alia juvenes , alia representant adolescentes , ut latius explicat laudatus Monachus pag. 132 & seqq. Ex octo , qui exhibentur senes , sex certo fuerunt episcopi : unde admodum fit verisimile , reliquos etiam duos , de quorum dignitate aliunde non satis constat , episcopos fuisse , adeoque S. Rufum , qui ibidem depictus est formâ senis , & coronam præ manibus gerentis , quâ martyrium indicatur , episcopum fuisse & martyrem. Hinc episcopatus S. Rufi , non quidem omnino certus , at saltem probabilis apparet. Fortasse alia quoque habuerunt argumenta , qui episcopalem dignitatem S. Rufi primi asseruerunt. Neque antiquorum silentium de hac S. Rufi dignitate magnopere obesse potest : nam antiqui martyrologi non raro episcopalem dignitatem omiserunt in aliis episcopis martyribus , de quorum episcopatu aliunde satis constat. Titulum itaque episcopi reliqui , ut probabilem , licet fatear non esse mihi omnino certum.

B *8* Porro ex hac opinione , & Actis S. Apollinaris supra assignatis , in Officiis Capuana ecclesie propriis , ad xxvii Augusti hæc concinnata est lectio : Rufus patricius exconsul & Ravennatis militiæ dux , hoc miraculo ad fidem conversus est. Cum enim statuisset sanctum Apollinarem à civitate expellere ; filia , quam maximè diligebat , ægrotare cœpit : ob quam sanandam cum sanctus episcopus accersitus fuisset ; Deo sic disponente , mortua est. Preces autem effundens Apollinaris , defunctam revocavit ad vitam. Quo miraculo Rufus conversus ad Christum , cum tota familia baptizatus est. Hac verò de causa missus in exilium , successu temporis ad Capuanæ civitatis episcopatum promotus est : ubi cum multos ad Christum converteret , à Messalino præside tentus , & eo jubente , securi percussus , martyrium consummavit sexto Cal. Septembris. Hæc Capuani de S. Rufo. Quod autem spectat ad consulum , facti consulares seculo primo & secundo plurimos numerant Rufos : at nulli tempus magis congruit , quàm Rufo , qui anno Christi 67 cum Capitone consulum gessit , & C. Julius Rufus apud Papiam ad eundem annum dicitur.

C *9* De tempore martyrii non consonant ipsi Capuani. Monachus in Sanctuario pag. 50 scribit , episcopum ordinatum à S. Petro circa annum 60 ; & pag. 51 martyrio coronatum putat sub Nerone : sed rationes non allegat ullius momenti , utpote nixas auctoritate scriptorum , quibus in re tam antiqua non fidimus. Ughellus tom. 6 , col. 297 mortuum ponit circa annum 80 : Antonius Caracciolus in Monumentis ecclesie Neapolitane pag. 70 Capuam missum dicit circa annum 80 , addens hæc verba : Ut in catalogo Capuanorum episcoporum à doctissimo Cardinale Bellarmino , dum sedem illam tenuit , recognito , signatum est. Posterior hæc opinio magis mihi probatur , cum Rufus inter Capuanos episcopos tertio tantum loco memoratur ab Ughello , ejusque imago post S. Priscum & S. Sinarum , quos antistites suos credunt Capuani , in antiqua S. Prisci ecclesia fuerit collocata : attamen neque hoc omnino certum apparet de seculo monumentorum antiquorum. Monachus in Recognitione Sanctuarii Capuani pag. 82 de cultu S. Rufi addit sequentia : Qui Capuæ colitur Rufus , colitur etiam in Vallo Dianæ , diocesis Caputaquensis. Est ibi sub invocatione S. Rufi terra , & in ipsa quoque sub titulo S. Rufi

archipresbyteralis ecclesia , & hoc ipso die ibi auctore agitur festum S. Rufi , ut ab archipresbytero Paulo Terno , hac transeunte , non semel accepi.

10 Tandem delabimur ad controversiam primò insinuatam , utrum hic S. Rufus alius sit à Rufo martyre , qui cum Carponio aut Carposoro Capuanis in veneratione est. Non quidem ea de re dubitant Capuani , qui ambos hodieum seorsum colunt , consentiente illis Martyrologio Romano , in quo à tempore Baronii annuntiatum Rufus episcopus martyr , & Rufus diaconus cum socio Carponio , qui passi dicuntur in persecutione Diocletiani. Si ea , qua de utroque Rufo referuntur , indubiam increverunt fidem , indubitata quoque foret utriusque distinctio. Verùm de eorum diversitate dubitare cœperunt eruditi quidam , quod animadvertent , fidem Actorum vacillare , & duos Rufos ne apud ipsos quidem Capuanos olim notos fuisse. Certe in Breviario Capuana ecclesia , quod impressum est anno 1489 , nulla Rufi patricii aut episcopi habetur mentio , at solum xxvii Augusti Officium recitandum proponitur de S. Rufo diacono martyre & Carponio ejus socio. Hinc iidem scriptores , quos dubitare diximus de episcopatu Rufi , dubitant quoque de gemini Rufi distinctione. Verumtamen confidimus , nos sufficienter ostensuros , geminum Rufum admitti posse , alterumque ab altero esse distinctum.

11 Primò , quamvis Capuani unum olim coluerint Rufum , nec alteram videantur cognovisse ; tamen martyrologi antiqui alterum attribuerunt Rufum Capuanis , puta Rufum patricium , quem illi ignorabant , cum de eo nulla in Officio habeatur mentio. Hinc dicendum videtur , alterum Rufum cognitum fuisse à Capuanis , alterum à dictis martyrologis , & utrumque postea detectum : præsertim cum martyrologi illi nullum Rufum suo assignent socium ; socium verò Carponium suo attribuant Capuani. Secundo in codice Usuardi Vaticano , apud Sollerium ad xxvii Augusti , præter Rufum patricium ab ipso Usuardo annuntiatum , memoratur alter Rufus cum socio hunc in modum : Capuæ , natalis sanctorum martyrum Rufi & Carponi. Ergo in illo codice leguntur distincti , ex quo suspicor hausisse Baronium , dum eos in Martyrologio Romano distinguit. Tertia distinctionis ratio petitur ab ecclesiis duabus antiquis , quas memorat Monachus. Harum altera in Vallo Diane soli Rufo sacra est , ut supra dictum ; altera dedicata fuit Rufo & Carponio , quam Monachus in Sanctuario pag. 538 sic memorat : In diocesi , circa sanctum Tammaram , fuit olim ecclesia SS. Rufi & Carponii , & erat capituli Capuani. Unde non improbabili videtur conjectura Monachi , qui pag. 398 in Calendario , quod ibidem exhibet , signari putat Rufum patricium , quia Rufus memoratur sine Carponio , quem alia ejus Kalendaria adjungunt. Demum præcipua distinctionis ratio hauritur ex antiqua Rufi imagine jam commemorata : etenim inter Sanctos , quorum ibi habentur imagines , non reperitur Carponius : ex quo sequi videtur , alium Rufum , eumque antiquissimum , cultum fuisse aliquando Capua , præter Rufum , qui Carponium habuit martyrii comitem. Hæc mihi persuadent , Rufos Capua cultos revera distinctos esse : quod ex Actis ipsis clarissime sequitur : & quamvis horum , ut monui , fides vacillat , eatenus tamen fidem utrumque merentur.

J. S.

Rufus , qui Capuanus dicitur episcopus.

E

distinctus videtur à Rufo Carponii socio.

F

DE S. EUTHALIA VIRG. ET MART.

J. S.

LEONTINIS IN SICILIA.

CIRCA ME-
DIUM SE-
CULI III.
Cultus San-
ctæ apud
Latinos

*P*apebrochius tom. II Maii in Commentario prævio ad Acta SS. martyrum Leontinorum Alphii, Philadelphi, & Cyrini pag. 503 docet, qua occasione nomina sanctorum variorum Siculorum Romano Martyrologio sint adscripta sub pontificatu Pauli V, officiaque ecclesiastica de iis composita ac permixta. Inter illos est S. Euthalia, cujus memoriam ad xxvii Augusti dictum Martyrologium celebrat his verbis: In Sicilia apud Leontinos sanctæ Euthaliæ virginis, quæ cum esset Christiana, à fratre suo Sermiliano gladio cæsa migravit ad Sponsum. Carolus Antonius Conversanus in *Aetherea Leontinorum gloria ad xxvii Augusti de cultu Sanctæ addit sequentia*: Hæc apud nostram, & in districtu civitates & oppida Officio proprio colitur, sub ritu duplici. Plures martyrologos Latinos non recenseo; at solum observo, fratrem Sanctæ, qui Sermilianus vocatur in Romano, Græcisque Menais, à neotericis passim nominari Servilianum, sicuti vocatur in Actis fabulosis SS. Alphii, Philadelphi, & Cyrini.

2. Longius elogium habent impressa Græcorum & Græcos: Menaæ ad diem xxvii Augusti, quod ad eundem diem Latine reddidit Cardinalis Sirletus in Menologio Græcorum hoc modo: Eodem die commemoratio sanctæ martyris Euthaliæ. Hæc fuit in Sicilia, matrem habens gentilem sanguinis fluxu laborantem, quæ curata est à sanctis martyribus Alpheo, Philadelpho, & Quirino. Credens itaque in Christum, baptizata est cum Euthalia filia: cum verò haberet filium, nomine Sermilianum, detenta est ab illo, ut suffigeretur, (*Menaæ, μέγας τὸ δεινὸν ὑπὸ τῆς, id est, ut suffocaretur*) eo quod in Christum credidisset: illa verò, ab an-

cilla extracta è manibus filii, aufugit. Cujus rei causâ commota Euthalia, execrabilem illum pro matre convicians, audivit à fratre ipso: Numquid & tu Christiana es? Maximè, inquit, sancta illa Virgo, & pro Christo ipso libenter moriar. Quod audiens prophanus ille, denudatam vehementer verberavit, (*ἰμασίη, id est, virgis cecidit*) & uni famulorum violandam tradidit. Illa verò Deum precata, excæcavit famulum: quod cum vidisset scelestus Sermilianus, caput abscidit. Hoc elogio comprehenduntur omnia, quæ de Sancta utcumque fide sunt digna.

3. Acta longiora S. Euthaliæ dat Octavius Caietanus in *Vitis sanctorum Siculorum tom. I; pag. 76 & seqq.* Desumpta illa sunt ex quarta parte Actorum SS. Alphii, Philadelphi, & Cyrini, quam Papebrochius in memorato Commentario num. 16 recentius scriptam, multisque fabulis inquinatam ostendit. Edidit tamen illam quoque partem à pag. 537, ob rationes num. 17 indicatas. Itaque necesse non est illa hoc loco repetere, aut pluribus exagitare. Jam verò sub qua persecutione passa sit S. Euthalia, certò determinari non potest, nedum quo præcisè anno. Alphium & socios sub Decio passos esse, credunt recentiores aliqui: neque multo post tempore S. Euthaliæ martyrio coronatam, elogium supra datum insinuat. Caietanus in margine notat annum 257, cui assignat S. Euthaliæ martyrium: sed tota ejus probatio ex fabulosis Actis desumitur. Videri itaque possunt, quæ disputavit Papebrochius de tempore martyrii S. Alphii & sociorum pag. 505, ex quibus conicere licebit, non multo post medium seculi tertii passam esse Sanctam, fortasse imperante Valeriano.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

C

F

MARCELLO SEU MARCELLINO TRIBUNO, ET UXORE
EJUS MAMMEA VEL MAMNEA, PETRO, CHIRONE,
AMMONE, SERAPIONE, JOANNE, BABILA, ME-
LETIO EPISCOPO, ATHEOGENE, ARISTONE,
FESTO, VICTORE, SUSANNA, ZOILIO,
DOMNINO, ET MEMNONE

IN ÆGYPTO

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

CIRCA
ANNUM
CCCIII.
Hi Marty-
res variè

*M*artyres in titulo propositi variè à martyrologis annuntiantur, cum alii plures, alii pauciores recenseant; neque ullus eorum cum Actis Mss. in omnibus conveniat. Hieronymiana apud Florentinum ad xxvii Augusti eorum ali-

quos non sine mendis sic enumerant: In Tuma civitate natalis sanctorum Marcellini tribuni, & Mamenis uxoris ejus, cum filiis. Johannis, & Serapionis. Clerici, & Petri militis. Patet ex aliis, luxata esse multa in his nomina, & vocem clerici addendam esse Serapioni, quod ex Actis firmabitur. Alia Hieronymiana non adducam: nihilo enim

A enim plus lucis afferunt. Romanum vetus tantum hac habet: Tomis Marcellini & Manneæ. Auxit numerum Ado hunc in modum: Tomis, natalis sanctorum martyrum, Marcellini tribuni, & uxoris ejus Manneæ, & filii ipsius Joannis, & Serapionis clerici, & Petri militis. Ab Adone non multum abludit Ufuardus, eisdem his verbis recensens: Thomis civitate, sanctorum martyrum Marcellini tribuni & uxoris ejus Manneæ, Joannis, Serapionis, & Petri.

in Fastis
annuntian-
tur,
* al. Chiro-
nis

* al. Athe-
ogenis
* al. Do-
mnini
* al. Me-
mmonis

* al. Joan-
nis
* al. Chi-
ronis
* al. Athe-
ogenis
* al. Zoilii

nec sine er-
rore: passi
sunt non in
Ponto pro-
vincia,

sed in Æ-
gypto,

2 Verum Grevenus in Ufuardo nostro citatus sic notat: Alibi focii Marcellini tribuni leguntur hoc modo: Joannis & Babilæ filiorum ejus, Serapionis, & Hironis*, Ammonis clericorum, & Petri militis, qui omnes unà cum Marcello & uxore, sub Culciano præside, bestiarum feritate edomita, flammisque superatis, gladio cæsi, martyrium impleverunt. Tunc subjicit sequentia, ac si alios annuntiaret martyres, licet hi quoque ad præcedentium classem spectent; si Actis credimus: Milecii episcopi, Theogenis*, Aristonis, Festi, Victoris, Sufannæ, Zoilii, Dommi*, & Memmonis*, martyrum. Hos omnes, excepto Aristone, qui fortasse vitio transcribentium excidit, enumerat Ms. nostrum Florarium Sanctorum, cujus verba subnecto: Thomis, civitate Ægypti, sanctorum martyrum, Marcellini tribuni, & uxoris ejus Manneæ, & filia ejus Johannæ*, & Serapionis clerici, & Petri militis, & aliorum undecim, idem (lege, id est) Cyronis*, Ammonis, Babilæ, & Melecii episcopi, Athenagis*, Festi, Victoris, Sufannæ virginis, Somi*, & Domnini, & Mem-

3 Martyrologium Romanum de his Martyribus ita habet: Tomis in Ponto sanctorum martyrum Marcellini tribuni, & uxoris ejus Manneæ, & filiorum Joannis, Serapionis & Petri. Hac sanè verba non videntur ab omni errore immunia, nec Actis sunt consona: nam in Actis Marcelli solùm filii dicuntur Joannes & Babilas; Actisque consentit Grevenus citatus. Ado Joannem solùm vocat filium. Hieronymiana Joannem & Serapionem filios designant, maxime prout illa edidit Acherius tom. 2 Spicilegii pag. 17, ubi legitur Cum filiis ejus Joanne & Serapione. Verumtamen hinc inferre pro certo nolim, plures non fuisse filios Marcelli quam duos, cum id Acta non negent; at saltem incertum esse, an plures fuerint, & verisimilius plures non fuisse. Clarior est error in provincia, in qua Martyres passi dicuntur: certum enim apparet ex Actis, in Ægypto passos esse, non in Ponto, quod per conjecturam civitati Tomis additum fuit ad locum martyrii designandum.

4 Porro Acta non solùm clarè edicunt num. 1, Martyres hos in Ægypto coronatos esse; verum idem etiam confirmatur ex præside Culciano, sub quo passi leguntur: hic enim tyrannidem contra Christianos exercuit in Ægypto, non in Ponto. Audi de Culciano S. Epiphanius Hæres. 68, seu Meletianorum: Præerat tum Thebaidi, seu superiori Ægypto, Culcianus. Loquitur de tempore persecutionis Diocletiani & Maximiani, quo schisma Meletii scribit inchoatum. Et licet litteram unam in nomine mutet, eundem tamen designat, ut confirmatur ex Eusebio lib. 9 Historia, cap. xi, ubi de eodem præside sic habet: Et Cultianus, omnibus similiter magistratibus & provinciarum administrationibus perfunctus, qui & ipse innumeris Christianorum cædibus apud Ægyptum inclaruerat,

capite plexus est sub Licinio. Idem Culcianus occurrit in Actis authenticis SS. Phileæ & Philoromi martyrum, quos in Ægypto ad necem damnavit, ut videri potest tom. 1 Februarii pag. 462 & seqq. Certam itaque existimo provinciam, in qua martyres hi palmam sunt adepti.

5 At urbs, quam prædicti Martyres fuso pro Christo sanguine decorarunt majorem patitur Tomis, difficultatem, quod Thomi, Tomi, aut simili nomine à martyrologis passim vocetur, quod unde accipere potuerint, non satis apparet. Certè in Actis legitur, comprehensos esse Oxyrynchi, qua urbs erat Ægypti in Heptanomide ad Nilum sita, nomi seu præfecturæ synonymæ caput: eademque Acta insnuant, vel in eadem urbe, vel in alia vicina occisos esse sanctos hos Martyres. Cum autem urbem Tomos in tota Ægypto non inveniam, & ne nominis quidem similis in vicinia Oxyrynchi; conjicere nequeo, unde illud urbis nomen hauserint martyrologi. Reperte quidem fuerunt in Ægypto urbes Thmuis, Thonis, Thanis, This, Toum, quas Cellarius in Geographia antiqua recenset parte 2, lib. 4. At longius Oxyryncho distant, quam ut probabile fiat, unam ex iis mendosè Thomos fuisse nominatam, Martyrumque nostrorum existisse palestram. Existimo igitur illam urbem Tomos ex errore quodam primum natam esse, erroremque deinde invaluisse, atque ab uno ad alium propagatum esse, quod Acta Martyrum præ manibus non haberent martyrologi.

6 Accipe, quid de Martyrum palestra in Actis legamus. Num. 1 sic habent: Horum accusatio facta est apud præsidem dicentium: Hi soli sunt in Oxyrynchena civitate, qui contradicunt imperiali præcepto. . . Cumque hæc audisset præses, statim missis apparitoribus præcepit, ut de Oxyryncho civitate ferro vinciti ad domum in civitate, ubi supradictus præses regebat, adducerentur. Hæc ego verba sic explicanda existimo. Fuit præses ex civitate Oxyryncho adduci ad pratorium ejusdem civitatis Martyres nostros. Ita, inquam, explicanda censeo: nam si alia civitas designaretur, illam nominasset auctor. Deinde sub finem Actorum de reliquiis occisorum hæc referuntur: Asportatæ sunt religiosæ reliquiæ eorum in territorium Oxyrynchena civitatis in possessione, vocabulo Styphoches, id est, corpora eorum sepulta sunt in pradio quodam prope Oxyrynchum. Unde verisimile est, Oxyrynchi coronatos esse. Hæc ergo probabiliora puto, donec quis doceat certiora. Atque idem existimavit, qui Florum auxit, apud nos ante tomum 2 Martii pag. 31, dum hos Martyres annuntiat his verbis: In Ægypto, civitate Oxirenchena, sedecim Martyrum, quorum gesta habentur, qui bestis & igne superatis, gladio occubuerunt.

7 Acta horum Martyrum, ex Græco in Latinum translata sunt, ut notatur in Ms. Cluniacensi, quod ipse transcripsit Papebrochius. Habemus eadem ex Ms. Trevirensi S. Maximini, quod cum alio collatum edemus. Auctor sub finem de se ita loquitur: Julianus presbyter dedi has reliquias cum his exemplaribus venerandæ diaconissæ Yfficiæ, & scripsi per manum filii mei Stelechi in possessione Rastoces propter infirmitatem oculorum meorum. Hæc verba subindicant, auctorem hunc SS. Martyribus fuisse synchronum: attamen id clarè non edicunt. Verum, quidquid sit de ætate Juliani presbyteri, Acta, ut brevia, ita simpliciter

AUCTORE
J. S.

E

ast Oxy-
rynchi aut
in urbe vi-
cina,

E

Acta unde
accepta, &
qualia.

AUCTORE
J. S.

plici stylo sunt scripta. Reperiuntur quidem in illis quadam Martyrum responsiones duriuscule: at frequenter jam diximus, inde inferri non posse, Acta esse apocrypha, cum Martyres aliquando tyrannis non pepercerint, aut certe scriptores Actorum verba Martyrum ita exposuerint, ut duriora appareant, quam ab illis fuerant prolata. Hinc itaque facta, que in Actis referuntur, fide non carent, etiamsi merito dubitare possimus, an omnia Martyrum dicta recte sint enarrata.

ACTA

Auctore Juliano presbytero

Ex Ms. Trevirensi collato cum Cluniacensi.

SS. Martyres, quorum dantur nomina, accusantur;

B
a
b
c
* al. filii eorum
* al. Miletii &c.

inssuque Culciani presidis capiuntur: ad eum adducunt;

imitati que ad sacrificandum idolis, fortiter respondent;

IN Egypto coronati sunt Sancti consulatu Diocletiani iterum & Maximiani a crudelissimorum persecutorum, mense Augusto, sexto Kalendarum Septembrium sub præside Cultiano. Nomina b verò martyrum hæc sunt: Petri devotissimi militis, & Chironis, Ammonis, & Serapionis clericorum, & Marcelli c tribuni, & conjugis ejus Mammæ, & filiorum * Joannis & Babillæ: & Milecius * episcopus, & Atheogenes, & Ariston, & Festus, & Victor, & Susanna, & Zoyilius, & Dominus, & Memnon. Horum accusatio facta est apud præsidem ab Herone & Acatio, eo quod essent Christiani, dicentium: Hi soli sunt in Oxirinchenâ civitate, qui contradicunt imperiali præcepto, & impii sunt in religione deorum d, & tribunal tuum contemnunt, non acquiescentes iussioni tuæ.

2 Cumque hæc audisset præses, statim iussis apparitoribus præcepit, ut de Oxyryncho civitate ferro vinciti, ad domum in civitate, ubi supra dictus præses degebat e, adducerentur. Cum igitur ante tribunal Cultiani præsidis venissent, ait: Isti sunt impiæ religionis cultores, qui decreta cæsaris contemnunt, & tribunal meæ ditionis despiciunt, & deorum venerationem abdicant, & culturam spernunt. Cum igitur hujusmodi beati Martyres blasphemiarum verba audissent, exclamaverunt unanimiter tanquam ex uno ore, securi de Christi misericordia, & dixerunt: Tu impiè agis, qui tyrannos reges appellas, & lapides & ligna opera manuum hominum, habitacula dæmonum veneraris, & in Deum summum, qui spiritum in manu tenet, impius existis, qui potens est subvertere consilia vestra, & in momento delere, qui dæmones putatis esse venerandos ad vestram perditionem.

3 Cum hæc igitur Cultianus audisset, repletus irâ & indignatione dixit: Ne putetis, vos per hæc injuriarum verba velocius esse plectendos; ut ossa vestra balsamo & diversis pigmentis & aromatibus à mulierculis perungantur. Nam & illi, qui ante vos comprehensi sunt, hujusmodi verbis usi sunt, putantes sibi aliquid ex verbositate posse conducere, quos vorans flamma consumpsit. Nunc igitur relinquentes omnem desidiam, & desperationem, accedite ad aram, & immolate diis immortalibus, ut honoribus maximis cumulemini, & regi placere possitis, & in mearum amicitiarum fœdere conjungi. Tunc beatus Marcellus cum sociis dixit: Nos Christia-

ni sumus, & dominatorem nostri habemus Deum, qui fecit cælum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt; qui potens est liberare nos de infania tua, & malitia patris vestri diaboli: nec enim fas est, ut impiis vestris acquiescamus consiliis, & immolemus dæmonibus ad injuriam creatoris Domini nostri.

4 Cultianus dixit: Quia resistunt, & præceptis imperialibus obedire nolunt, ligantes manus & pedes eorum, & in collo boias imponentes, in interiore parte carceris collocare, & maturius vigilantes, deducite eos in stadio, ut à bestiis consumantur*, quia deos blasphemaverunt, & reges tyrannos dixerunt: & ditionis * meæ tribunal contempserunt. In crastino verò die o* al. dicamnis populus convenit ad stadium, ut triumphantes sanctos Martyres viderent. Et cum vidisset præses Cultianus dixit: Adducite illos detestandos, & contemptores deorum. Hierius dixit: Præsto sunt. Et cum inducti fuissent in stadio; dicit ad eos Cultianus: Quid igitur vobis placuit, Marcelle, ecce nunc subruendi estis ad bestias, ut devorentur carnes vestræ. Evigilate itaque & acquiescite præceptis imperialibus, ut non pereatis.

5 Per salutem imperatorum, quod si non acquieveritis immolare diis immortalibus, ossa vestra, quæ à feris derelicta fuerint, igni cremabunt. Tunc beatus Marcellus dixit grandi voce, ut etiam omnes audirent: O impie, & infausste, non legisti, aut etiam audisti, quod scriptum est, dicente Domino ad patrem vestrum diabolum: Non tentabis Dominum Deum tuum? Et ego itaque dico tibi: non tentabis Dominum Deum tuum, & famulos ejus. Cultianus præses dixit: Non magnopere miror verbositates vestras, quia parcens vobis parumper differo, expectans & conversionem vestram & pœnitentiam. Parcite itaque vobis & erubescite, qui hominem crucifixum colitis, ante paucos annos ad mortem damnatum, mortuum, & sepultum sub Pontio Pilato, cujus & gesta, ubi auditus est, & additus morti, usque ad præsens manent f; & hunc Deum dicitis, & colitis & invocatis, & quomodo vobis potest ferre præsidium, qui sibi auxilium ferre non potuit?

6 Cui Petrus dixit: Vade, & mone cæcos ad sacrificandum similes tui, cum quibus in perditionem ibis. Sic enim scriptum est: Si cæcus cæco ducatur præbet, utriusque in foveam cadunt. Considera itaque perditionem tuam & temetipsum mone. Nobis autem præstet Deus, pro nomine illius, quem tu indignus putas hominem purum esse, omnia tormenta perferre. Ipse enim propter nostram salutem in fine sæculi homo dignatus est nasci & formam servi suscipere, ut nos * homines, invidiâ diaboli in terra jacentes, & variis erroribus obligatos, dexterâ suâ erigeret, & cæcitatem cordis nostri * illuminaret. Cultianus præses dixit: Multiplicationes verborum vestrorum non opus habeo: sed hoc, quod ad rem pertinet, moneo. Immolate diis immortalibus, & abnegate illum, quem Deum putatis. Quod si nolueritis, extorquebo per tormenta animas vestras. Tunc sanctus Milecius episcopus, & innocens Joannes, repleti Spiritu sancto dixerunt: Absit à nobis, ut negemus nomen Domini & Dei nostri Jesu Christi, qui est Verbum Dei vivi ante constitutionem mundi, unius substantiæ cum Patre, qui nostram fragilitatem & ruinam crexit, quæ per patrem tuum diabolum nobis accidit: & gloriâ suâ nos illuminare dignatus est.

Siquid

A Siquid autem facere disponis, facito; & verbis tuis terrere noli: quia in nulla parte audire te disponimus.

*à bestiis il-
lest.*

7 Tunc repletus est furore, & indignatione Cultianus præses, & dixit, ut bestiae dimitterentur ad devorandos Sanctos. Quod cum audisset princeps arenæ, volens placere præfidi, divisit quatuor ursas sævas nimis; quæ cum magno impetu venissent, statim corruerunt ad pedes Sanctorum, & lambere cœperunt vestigia eorum tamquam agni mansueti. Cumque vidisset hoc præses, præcepit, ut in igni consumerentur, dicens: Et si bestiae magica arte mansuetæ fuerint, ab igne cremantur. Cumque allata fuissent ligna, & rogos structus fuisset, impositis Sanctis, ignis suppositus est. Tunc beatus Petrus expandens manus ad cælum (nutu enim Dei solutæ fuerunt manus eorum, quæ funibus erant constrictæ) dixit:

*& igne,
Deoque
gratias a-
gentes,*

B 8 Gratias tibi agimus, Domine Deus, Pater unigeniti Filii tui, qui fecisti cælum & terram, qui nos dignatus es participes esse mystici huius calicis sanctæ confessionis pro nomine Domini nostri Jesu Christi: ut & in hac hora inveniamur tamquam holocaustum sacrificii in conspectu tuo. Cumque hæc dixisset, flamma ignis nutu Dei huc illucque diffusa est, tamquam ventus aufugit, fugiens nemine persequente. Tunc pariter levantes manus suas, dixerunt: Benedictus es, Domine Deus, qui fecisti mirabilia magna solus, qui & in hac hora ostendisti, quod protector sis fervorum tuorum, & timentissimi nomen tuum, qui sanas contritos corde & alligatas contritiones eorum. Respice de excelso habitaculo tuo salvans animas, qui rabiem bestiarum frænasti, qui cælesti rore ignem fugasti & flammam avolare fecisti: protege sperantes in te ad gloriam nominis tui & laudem fervorum tuorum, & ad confusionem infidelium, qui mirabilibus tuis credere nolunt. Illumina autem * cæcitate cordis illorum, ut agnoscant te verum & viventem Deum.

** al. ergo*

*amputato?
capite ad
palman
martyrii
perveniant.
* al. effrena-
tâ*

9 Tunc effeminatâ * infantiâ furibundus Cultianus, dixit: Video hos homines, & bestiarum feritatem circumventionibus quibusdam mutasse, & flammarum globos fugasse: præcipio, ut gladio feriantur, & sic deum corpora eorum igne cremantur: videbo, quid illis profit religio & intentio sua. Quibus iussa complentibus, Sancti ad optata vota pervenerunt. Consummati sunt igitur beati Martyres, cervices suas gladiis supponentes, sexto Kalendas Septembris: & asportatæ sunt religiosæ * reliquiæ eorum in territorium Oxyrynchenæ civitatis, in possessione vocabulo Stypsoches. Ego Julianus presbyter dedi has reliquias cum his exemplaribus venerandæ diaconissæ g Yslicæ, & scripsi * per manum filii mei Stelechi in possessione Rastoces propter infirmitatem oculorum meorum.

** al. à reli-
giosis*

** al. sub-
scripsi*

C

A N N O T A T A.

a Hæc verba non videntur sic intelligenda, ut secundum Diocletiani ac primum Maximiani consulum designent, licet hic sensus sit magis obvius. Primo enim eruditi passim existimant, non secundum, sed tertium Diocletiani consulum cum primo Maximiani concurrere. Dein-

de sub initium imperii horum imperatorum persecutio in Oriente nulla deservit in Christianos; ut ex Eusebio ostendit Tillemontius Monumentorum ecclesiasticorum tom. 5 art. 1. Tertio sub finem imperii Diocletiani & Maximiani, dum severissima illa persecutio excitata est, hæc gesta esse, suadet Culcianus præses, qui sub Maximino severe perrexit, & non nisi post mortem Maximini sub Licinio circa annum 314 occisus est. Existimo igitur designari consulum Diocletiani VIII, Maximiani VII, quem gesserunt anno Christi 303, quo persecutio severissima fuit; ita ut verba significant: Dum iterum gerebant consulum Diocletianus & Maximianus, quem aliquot annis non gesserant. Hac de causa mortem Martyrum notavi circa annum 303: nam & anno sequenti, quo iidem fuerunt consules, res potuit esse peracta.

b Enumerantur hic Martyres septemdecim: atamen alii ab his non sunt, quos Sollerius in Ussuardo suo ad xxvii Augusti ex matricula Cartusie Ultrajectinae recenset his verbis: Sanctorum Martyrum sedecim in Ægypto. Nam sic sedecim tantum numerantur in Florario nostro, & Floro aucto, ut in Commentario dictum est, quod unus è numero exciderit.

E

c Marcellum dictum fuisse, licet martyrologia pleraque Marcellinum docent, existimo: nam Marcellus etiam nominatur in antiquissimo Martyrologio, quod ex Ms. monasterii S. Germani Autissiodorensis edidit Edmundus Martene tom. 5 Anecdotorum col. 1547 & seqq.; quodque ab annis circiter mille sub nomine S. Hieronymi compactum affirmat. De aliorum nominibus varie scriptis jam notata sunt aliqua in Commentario, ubi quoque de filiis Marcelli egimus.

d Regione deorum legitur in Ms. Trevirensi, & at mendose, opinor: nam in Cluniacensi, quod secutus sum, sensus est clarus.

e In Cluniacensi Ms. Missis apparitoribus Oxyryncho præcepit, ut ferro victi ad domum &c. De his in Commentario num. 4. Videtur Culcianus eo tempore præfecturam Oxyrynchenam administrasse, deinde Thebaidi præfectus, ac demum toti Ægypto. Cui conjectura favent verba Eusebii num. 4 adducta.

f De his, opinor, Actis Eusebii lib. 9 Historia cap. 5 sic habet: Denique cum (gentiles) Acta quædam apud Pilatum super Salvatore nostro habita composuissent; plena impietatis adversus Christum; ea per omnes provincias imperii Maximini; (inter quas erat Ægyptus) ipso iubente, dirigunt; mandantes per litteras; ut ubique locorum tam in agris, quam in civitatibus, publicè proponerentur; utque ludimagistri pro dictatis hæc declamanda, & memoriæ commendanda pueris traderent. Præcessit quidem Martyrium Sanctorum nostrorum aliquot annis imperium Maximini; adeoque & promulgationem horum Actorum: at nihil obstat, quo minus jam ea composita esse; ac in præsidis manibus versari possent.

F

g Diaconissæ initio Ecclesia plures fuerunt; quarum precipuum munus erat mulieres rudes instruere, & ad baptismum preparare. Verum de diaconissis, variisque earum classibus consulto potest Thomassinus in Veteri & nova Ecclesia disciplina part. 1, lib. 3, cap. 50 & 51.

A D
 DE SS. RUFO ET CARPONE, CAR-
 PONIO, VEL CARPOPHORO
 MARTYRIBUS,

CAPUÆ IN CAMPANIA ITALIAE

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

SUB DIO-
 CLETIA-
 NO.
 Sanctorum
 cultus in ec-
 clesia Ca-
 puana :

Antos martyres Rufum & Carponium in ecclesia Capuana dudum cultos esse, atque hunc Rufum ab alio synonymo probabilis distingui, diximus in Actis S. Rufi episcopi, ut creditur, & martyris, de quo hoc ipso die disputavimus. Quapropter hoc loco pauca tantum adjungam ibidem prætermissa. Martyrologium Romanum ad xxvii Augusti Martyres hoc se sic annuntiat: Ibidem (Capua) sanctorum martyrum Rufi & Carponii, qui sub Diocletiano & Maximiano passi sunt. In tribus Kalendaris Capuanis, quæ Sanctuario suo inseruit Michael Monachus à pag. 404, ad eundem diem habetur memoria sanctorum martyrum Rufi & Carponii. Deinde laudatus Monachus pag. 538 ad quintum Kalendarium, quod notis illustravit, & in quo rursum ad xxvii ponuntur hi Martyres, hæc observat: A tempore Cardinalis Bellarmini hæc die actum est Officium de sancto Rufo episcopo & martyre, & Officium SS. Rufi & Carponii translatum est in diem post decollationem sancti Joannis. In dicecesi circa sanctum Tammarum fuit olim ecclesia SS. Rufi & Carponii, & erat capituli Capuani. Confirmantur ista ex Breviario Capuano cum antiquo tum novo. Nam in Breviario antiquo Officium horum Martyrum legitur xxvii Augusti, in novo autem xxx ejusdem mensis, quo hodie dum festivitas celebratur.

C
 corum corpo-
 ra servata
 Capua,

2 In antiqua oratione de Martyribus suis recitarunt Capuani hæc verba: Qui in præsentibus requiescunt ecclesia: ad quæ Monachus pag. 55 notat sequentia: Docet hæc oratio, corpora sanctorum Rufi & Carponii cathedrali in ecclesia requiescere. Ipse accepi, paucis abhinc annis intermissam consuetudinem, quæ in horum festo, cantatis Vesperis, presbyter hebdomadarius accedebat ad altare, quod à Septemtrione est in capite altæ, ibique pluviali indutus, cantabat orationem PROPITIARE. Itaque traditio est, illo in altari condita esse sanctorum Rufi & Carponii corpora. Ego superioribus annis accepi, in civitate Rheatina hæc sancta corpora conservari: curavi eò litteras mitti, quibus datis, responsum est, verè ibi aliquando servata fuisse corpora sanctorum Rufi & Carponii martyrum Capuanorum, quorum nomine extat ecclesia: tamen à quibusdam Religiosis, quibus ecclesia concessa fuerat, inde clam sublata fuisse, relicta nimirum ab illis ecclesiâ. Credendum est, non integra Sanctorum corpora ab hac urbe nostra aliò fuisse translata, sed aliquam eorum partem; imò & aliquam partem concessam ecclesiæ parochiali intra nostram urbem ab eorum

nominibus appellatæ: cujus cum ipse essem presbyter, sæpius immisso baculo tentans, cognovi sub altari esse ligneam arcam, in qua non aliorum, quàm Titularium fuisse reliquias, maxima probabilitate cogitamus: fuisse, non autem adesse, cogitamus propter aliqua signa amotorum lapidum, quæ consideravimus.

E
 inventaque

3 Corpora horum Martyrum, quæ diu latuerant, cum aliis quatuor inventa sunt anno 1712 in sacra metropolitana ecclesia Capuana, & in sinu cujusdam altaris, ut Acta inventionis post altari in ecclesia metropolitana, Nicolaus Coletus, qui Italianam sacram Ughelli recudit, tom. 6 col. 366 ea de re sic meminit: Ignota prius, quia diu abscondita, corpora SS. Prisci primi Capuani episcopi, Quarti & Quinti clericorum, Rufi diaconi & Carponii martyrum nuper inventa, thesauri argenteis inclusa, in thesauro reposuit ecclesiæ illustrissimus Nicolaus Caracciolus archiepiscopus Capuanus. Ipsa hujus inventionis Acta, jussu archiepiscopi composita, ejusque nomine subscripta firmata, quæ anno 1727 impressa sunt Neapoli, nobis humanissime transmisit V. C. Dominicus de Georgio frequenter in Opere nostro laudatus. Titulum illa præferunt hujusmodi: Acta inventionis corporum SS. MM. Quarti & Quinti, & SS. Prisci & Decorosi, Rufi & Carponii, Quarti & Quinti episcoporum. Priora duo inventa sunt anno 1711, ut dicitur pag. 4; alia sex anno 1712, die xxvii Junii, quorum inventio refertur facta, cum antistes Capuanus quæreret corpus S. Rufi episcopi, ut exponitur pag. 6 & 7 hoc modo: Cum illustrissimus & reverendissimus in Christo pater & dominus, D. Nicolaus Caracciolus, Dei & apostolicæ Sedis gratiâ archiepiscopus Capuanus, ex antiquis suæ metropolitanæ ecclesiæ monumentis accepisset, sacrum corpus S. Rufi episcopi Capuani quiescere in eadem ecclesia, & propriè in sinu cujusdam altaris prope sacristiæ januam, de illo effodiendo & inveniando cogitavit: quare hodie xxvii Junii m̄cccxi de mane, horâ quindecimâ circitèr, associatus à reverendissimis canonicis, nempe Baltasare Stellato decano, Roberto de Azzia thesaurario, Carolo della Ratta, Josepho de Rosa, Andrea Salerno, Matthia Joccia, Dominico Forgillo pœnitentiario, Philippo Rosli, canonicalibus insignis indutis, ad sacrum depositum sui sancti prædecessoris effodiendum accessit, & ante præfatum altare genuflexus, litanis beatæ Mariæ Virginis, aliisque precibus prius recitatis, amovere fecit per labros murarios à summitate præfati altaris mensam lapideam; quæ amotâ, apparuit alia mensa lapidea minoris longitudinis & latitudinis, firmè in hærens fabricæ ipsius altaris; quæ elevatâ reper-

A repertum fuit quoddam vacuum ex crustulis marmoreis in modum arcæ dispositum, & in sex mansiunculas divisum: & in unaquaque illarum erat reposita quædam arcula lignea.

*cum debitis
inscriptionibus:
l. incisas

4 Et ulterius observatum fuit, in plano inferiori præfata mensæ lapideæ, quæ ad instar operculi dictum vacuum muniabat, adesse incisæ * caractere femigothico sex inscriptiones, & unamquamque illarum correspondere supra singulas præfatas mansiunculas, in quibus extabant repositæ supradictæ arcule lignæ: & supra ipsarum operculum apparebant etiam incisæ aliæ inscriptiones, quæ alta & intelligibili voce fuerunt lectæ à præfato illustrissimo & reverendissimo domino archiepiscopo. *Lapidi incise erant inscriptiones hæc ad Martyres nostros spectantes: Hic quiescit corpus sancti Rufi martyris. Hic jacet corpus S. Carponii M. Illa vero supra operculum arcularum: Rel. S. Rufi martyris. Rel. S. Carponii martyris. Reliqua huc non spectant. Subdit deinde instrumenti auctor, arcas diligenter lustratas fuisse, inventasque sigillo munitas, ac demum in sacello Theauri depositas, donec elevarentur ac honorificentius collocarentur.*

*B
elevata vero
anno 1719
per Cardinalem
archiepiscopum,*

5 *Elevatio facta fuit anno 1719 per laudatum archiepiscopum, tunc S. R. E. Cardinalem, prout refertur in memorato instrumento pag. 17 & 18 his verbis: In nomine Domini, amen. Præsentis publico instrumento cunctis ubique pateat, evidentique sit notum, quod anno à Nativitate Domini millesimo septingentesimo decimo nono, Indictione XII, die vero xxvi mensis Februarii, Pontificatus autem sanctissimi in Christo patris, & domini nostri Clementis divinâ providentiâ Pontificis XI, anno ejus XIX feliciter, amen. Cum in sancta metropolitana ecclesia Capuana, & in sinu cujusdam altaris inventa fuerint sacra ossa sex Sanctorum, nempe S. Prisci M. primi Capuæ episcopi, SS. MM. Rufi, & Carponii, S. Decorosi, & SS. Quarti & Quinti Capuæ antistitum, quæ eminentissimus & reverendissimus dominus Nicolaus Caracciolo Cardinalis archiepiscopus Capuæ in quadam arca lignea coiro * cooperta, clavi, & sigillis munita in cappella Theauri per modum provisionis asservari mandavit ad finem illa decentius ac nobilius collocandi, & publicæ fidelium venerationi exponendi, & cum pari pietate dicti eminentissimi, & reverendissimi domini Cardinalis archiepiscopi fuerint constructæ duæ urnæ argenteæ distinctæ, crystallis munitæ ad effectum ibi sacra ossa prædicta collocandi SS. Decorosi, Rufi, & Carponii, descripta, & adnotata in instrumento inventionis manu mei, &c.*

**i. e. corio*

C Et volens idem eminentissimus Cardinalis archiepiscopus pro fine prædicto, ossa prædicta in dictis sacris urnis argenteis collocare, hodie prædicto die, advocato ad sacram functionem illustrissimo & reverendissimo domino Josepho Schinosi episcopo Casertano, cum assistentia illustrissimi domini Nicolai Michaëlis abbatis vicarii generalis Capuani, per reverendissimos canonicos hujus metropolitanæ ecclesiæ eorum insignis indutos, præfatam arcam, in qua dicta sacra ossa condebantur & servabantur, asportare fecit à præfata cappella Theauri ad illam hujus archiepiscopalis palatii, illamque supra mensam positam, præfatus eminentissimus, & reverendissimus dominus Cardinalis archiepiscopus ostendit mihi notario, & reverendissimis dominis Josepho de Capua decano, Nicolao de Baucio archidiacono, Philippo Rosi primicerio,

*hecisque
argenteis
imposita,*

Augusti Tomus VI.

Bernardino Cuccaro, Francisco Maria Pratio, **AUCTORE** & Sebastiano Boccardi canonicis hujus metropolitanæ ecclesiæ, testibus, qui sigillationi ipsius arcæ interfuerunt, ut recognoscerent sigilla impressa in cera Hispanica, ac vitas lineas, quibus ligata fuit in quatuor partes, an bene se haberent, & facta observatione per dictos testes, & cum omnia bene se habere vidissent, atque observassent, ut dixerunt, per eundem eminentissimum dominum Cardinalem archiepiscopum jussum fuit amoveri dicta sigilla, & vitas prædictas incidi, prout fuit exequutum per dictum dominum primicerium Rosi.

J. S.

7 Inde idem eminentissimus archiepiscopus accepta clavi arcæ prædictæ, quam penes se habebat, illam aperuit, & cantatis hymnis: **CHRISTO PROFUSUM SANGUINEM, &c. ISTE CONFESSOR, &c.** per præfatos reverendissimos dominos canonicos, ac per dictum illustrissimum, & reverendissimum dominum episcopum Casertanum benedictis urnis argenteis, fuit à præfato eminentissimo archiepiscopo extracta ab arca prædicta alia arcula lignea, in qua recondita reperiebantur ossa S. Decorosi Capuæ episcopi, & SS. MM. Rufi, & Carponii, illamque tradidit præfato illustrissimo domino episcopo Casertano, qui brevi manu ab arcula prædicta sacra ossa extraxit, illaque in tribus vasibus rotundis vitreis cum suis cooperculis apposuit, videlicet in uno ossa S. Decorosi episcopi, in altero ossa S. Rufi martyris, & in tertio ossa sancti Carponii. Vas cum reliquiis sancti Decorosi conditum fuit cum sua epigraphe in una ex prædictis capsulis argenteis; & duo vasa cum reliquiis SS. Rufi & Carponii in alia argentea capsula, crystallis munita, condita & collocata fuerunt: quæ capsulæ bene compositæ, & clausæ clavis ac feris ferreis; & etiam sigillis munitæ à reverendissimo capitulo & canonicis, solemnî pompa & processionaliter fuerunt asportatæ ad præfatam Theauri cappellam, super quibus actum ubi supra, &c. præsentibus supradictis enunciatis testibus, mihi bene cognitis, ad prædicta specialiter habitis ac vocatis. Et in fidem hoc præfens instrumentum confeci, & publicavi, meoque solito signo signavi requisitus, ego D. Alexius de Abuffo sacerdos Capuanus, publicus Apostolica autoritate notarius, & curiæ archiepiscopalis cancellarius &c.

*deposita
sunt in
sacello
Theauri*

E

8 *Acta SS. Rufi & Carponii authentica parum sunt aut sincera, sed variis inquinata mendis, quæ illorum fidem minuunt. Habemus geminum illorum apographum Ms., quorum alterum notatur desumptum ex Ms. Belfortiano, alterum ex codice Ms. 148 bibliotheca Casinensis. Discrepant hæc Mss. locis variis; at non facile dixeris, utrum alteri sit præferendum. Verumtamen, ut lectores eruditi de iis judicare possint, Casinense Ms. prelo subjiciam, castigatis præcipuis erroribus, indicatisque differentiis alterius Ms., & antiqui Officii, quod ex his Actis fuerat compositum, ubi videbitur opera pretium. Michaël Monachus in Sanctuario pag. 55 & seqq. Officium antiquum notis illustravit, plurimamque explicare conatus est, quæ alioquin nata sunt eruditum lectorem offendere. Verumtamen ne sic quidem Officium illud ab omni errore vindicare potuit, nedum Acta nostra, in quibus plura occurrunt correctione indigentia, quam in memorato Officio. Menda prioris Officii causam præbuerunt illud abrogandi, novumque concinnandi, in quo illa prætermitterentur. Factum*

F

*Acta &
Officia.*

C

id

AUCTORE I. S. id anno 1669 , probatumque à sacra rituum congregatione ; at cum omnibus ad manum esse possit , neesse non est istud hoc loco recitare.

PASSIO

SS. Rufi & Carponii amicitias huius baptismus :
a
b

Sub Diocletiano imperatore & Maximiano cæsare a erat persecutio Christianorum in provincia Campaniæ , in templo Capitoli b Capuæ. Erat quidam diaconus Rufus nomine , pulcher aspectu , vir totius sanctitatis , qui propter seditionem paganorum non facile in publico videbatur ; sed cum multis Christianis erat absconditus in cryptis abditissimis : ad quem etiam Carponius nomine , dignitate sanctissimus , qui medicinæ arte imbutus erat , à sancto Spiritu edoctus , cotidianis diebus occurrebat beato Rufo , & se suis vestigiis prosternens osculabatur ; & per gratiam , quam illi Christus adtribuerat , in palatio Constantini imperatoris factis amicissimus erat c. Hic homo baptizatus fuerat à S. Sylvestro d : qui interrogatus ab eo , quod est nomen tibi ; respondit Calpurnius dicitur : cui dixit S. Silvester : Quia gratiam Christi percipisti ; Carponius e. erit tibi nomen. Tunc in ipsis temporibus Sibylla f persecutrix Christianorum dominabatur Romæ : & dum ibi persequebatur Sanctos Dei ; B. Carponius fugiens inde , venit Campaniam in civitate Capua. Hic audiens vitam beatissimi martyris Rufi , inquisivit ab hominibus civitatis de eo , & didicit in quo loco absconditus erat , & sicut superius dictum est , à S. Carponio B. Rufus quotidie visitabatur. Erat autem B. Rufus annorum circiter viginti septem.

2 Quid plura ? Theodosio consule g pagano , qui de Græcia advenerat ad interficiendos omnes , qui in nomine Jesu Christi credebant , & hic notissimum habuit beatum Carponium , cum esset in palatio Constantini imperatoris. Beatus autem Rufus unà cum Carponio crebris vicibus se occultabant , quibus sermo unus erat in Christi amore. Et dum Sibyllæ furor exardesceret per universas provincias , & B. Rufus cum turba Christianorum celatus esset in cryptis abditissimis ; tunc facta est seditio paganorum populi de nomine Rufi , & abierunt ad proconsulem Campaniæ , nomine Cauellianum , clamantes & dicentes : Ecce sunt hic homines imperialia iussa contemnentem , & nescio quem Christum colunt abscondite : quod si illis concessum fuerit , perit religio nostra , & dii nostri pro nihilo computabuntur. Audiens hæc proconsul , iussit ab officialibus suis eos capi & sibi præsentari. Tunc inquirentes invenerunt eos , & adduxerunt eos ad proconsulem. Tunc iussit eos proconsul in ergastulo mancipari cum summa diligentia & sollicitudine , quousque fieret eorum interrogatio. Cumque hoc comperisset B. Carponius , non differebat cum in carcere cotidie visitare.

3 Custodes verò carceris volentes placere proconsuli nunciaverunt ei dicentes : Ecce ad illos , quos iusserat excellentia vestra retrudi in carcere , multitudo Christianorum veniunt cotidianis diebus ad eos. Perquisivimus eos , de quo genere essent , respondentes : Christiani sumus , Filium Dei colentes & adorantes. Tunc iussit Cassellianus ad custodes carceris , ut eos comprehenderent , & iussit sibi tribunal præparari : & sedens pro tribunali , iussit B. Rufum cum B. Carponio sibi præsentari : & interrogavit eos , dicens : Cujus religionis estis ? Responderunt : Christiani sumus , & Christum confitemur. Ait iudex B. Rufo. Quid militas ? vel quo honore fungeris ? S. Rufus respondit : Diaconus sum. Iudex dixit : Cujus civitatis ? S. Rufus respondit : Capuanæ ecclesiæ. Dicit proconsul B. Carponio : Numquid & tu Christianus es ? At ille respondit : Et ego ipsum Christum Filium Dei vivi confiteor , qui fecit cælum & terram ; ego enim paratus sum mori pro Christi amore.

4 Cumque hæc audisset proconsul , direxit litteras imperatori Diocletiano h , quibus indicavit , se homines invenisse Christo credentes : iussit enim illos reduci in carcerem. Tunc imperator Diocletianus , cum audisset , sic mandavit proconsuli : Audio , quia ex magno genere sunt nati , & ideo ad nos eos dirigite , & nos eos diligenter examinabimus. Hoc audiens proconsul , relecta iussione principis , non eos potuit morari , quia B. Rufus nobili genere natus erat , & transmisit eos in urbem Romam. Reliquos verò Sanctos in carcere tenuit ligatos. Dum pervenisset B. Rufus & Carponius Romam , nunciatum est imperatori , iussitque eos in carcerem recipi. Post tertium autem diem jubet imperator sedem sibi præparari in amphitheatro , & iussit eos adduci. Cumque adducti fuissent , & hilari vultu coram imperatore steterint , dixit eis imperator : Accedite & sacrificate diis nostris secundum decretum iussionis nostræ , & abscedite inlæsi. Tunc B. Rufus unà cum Carponio dixerunt : Nos diis tuis numquam obedivimus ; habemus enim Regem cælorum , cui sacrificium laudis nos ipsos offerimus , non diis vestris , vanis surdis & mutis , qui non vident nec gressum movent.

5 Hæc audiens imperator , iussit eos plumbatis i cædi : cumque cessassent cædentes , ait illis imperator : Quare sic injuriastis deos meos ? B. Rufus unà cum Carponio dixerunt : Nos non injuriamus deos tuos , sed illos , qui ipsos colunt. Nam tu , imperator , si cognosceres , quantum potens est Deus noster , nobiscum Christum confitereris. Tunc imperator audiens hæc , tacuit , iussitque consiliario suo , ut eos transmitteret in Campaniam ad proconsulem dicens : Non possum eos occidere propter Sibyllam , quia Carponius notissimus erat ei , & mandavit iudici iussionem , ut eos ipse debeat audire vel occidere , si tamen perseveraverint credere in illum Jesum Christum , qui crucifixus est ab hominibus in Judæa.

6 Tunc suscepit eos iudex cum magna districtione. Alia verò die iussit adduci B. Rufum & Carponium , dicens eis unà cum consiliario suo , nomine Aproniano : Sacrifica diis secundum iussionem Diocletiani imperatoris & Maximiani cæsaris. Et respondentes sancti martyres Rufus & Carponius , dixerunt : Imperator tuus Diocletianus & cæsar tuus Maximianus in suis rebus errant , & ideo illos contemnimus , & credimus in Christum Filium Dei vivi , qui fecit cælum & terram. Proconsul dixit : Consultum agite nobilitati vestræ , & nolite celerius vitam finire. Tunc responderunt sancti Martyres , atque dixerunt : Semel tibi diximus , quia numquam consentientes sumus diis vestris petreicis. Tunc iussit eos proconsul in eculeo suspendi & torqueri. Cum torquerentur , hilari vultu gratias agebant Domino Deo dicentes : Gratias agimus tibi , Domine Jesu Christe , quia meruimus

sedens pro tribunali , iussit B. Rufum cum B. Carponio sibi præsentari : & interrogavit eos , dicens : Cujus religionis estis ? Responderunt : Christiani sumus , & Christum confitemur. Ait iudex B. Rufo. Quid militas ? vel quo honore fungeris ? S. Rufus respondit : Diaconus sum. Iudex dixit : Cujus civitatis ? S. Rufus respondit : Capuanæ ecclesiæ. Dicit proconsul B. Carponio : Numquid & tu Christianus es ? At ille respondit : Et ego ipsum Christum Filium Dei vivi confiteor , qui fecit cælum & terram ; ego enim paratus sum mori pro Christi amore.

4 Cumque hæc audisset proconsul , direxit litteras imperatori Diocletiano h , quibus indicavit , se homines invenisse Christo credentes : iussit enim illos reduci in carcerem. Tunc imperator Diocletianus , cum audisset , sic mandavit proconsuli : Audio , quia ex magno genere sunt nati , & ideo ad nos eos dirigite , & nos eos diligenter examinabimus. Hoc audiens proconsul , relecta iussione principis , non eos potuit morari , quia B. Rufus nobili genere natus erat , & transmisit eos in urbem Romam. Reliquos verò Sanctos in carcere tenuit ligatos. Dum pervenisset B. Rufus & Carponius Romam , nunciatum est imperatori , iussitque eos in carcerem recipi. Post tertium autem diem jubet imperator sedem sibi præparari in amphitheatro , & iussit eos adduci. Cumque adducti fuissent , & hilari vultu coram imperatore steterint , dixit eis imperator : Accedite & sacrificate diis nostris secundum decretum iussionis nostræ , & abscedite inlæsi. Tunc B. Rufus unà cum Carponio dixerunt : Nos diis tuis numquam obedivimus ; habemus enim Regem cælorum , cui sacrificium laudis nos ipsos offerimus , non diis vestris , vanis surdis & mutis , qui non vident nec gressum movent.

5 Hæc audiens imperator , iussit eos plumbatis i cædi : cumque cessassent cædentes , ait illis imperator : Quare sic injuriastis deos meos ? B. Rufus unà cum Carponio dixerunt : Nos non injuriamus deos tuos , sed illos , qui ipsos colunt. Nam tu , imperator , si cognosceres , quantum potens est Deus noster , nobiscum Christum confitereris. Tunc imperator audiens hæc , tacuit , iussitque consiliario suo , ut eos transmitteret in Campaniam ad proconsulem dicens : Non possum eos occidere propter Sibyllam , quia Carponius notissimus erat ei , & mandavit iudici iussionem , ut eos ipse debeat audire vel occidere , si tamen perseveraverint credere in illum Jesum Christum , qui crucifixus est ab hominibus in Judæa.

6 Tunc suscepit eos iudex cum magna districtione. Alia verò die iussit adduci B. Rufum & Carponium , dicens eis unà cum consiliario suo , nomine Aproniano : Sacrifica diis secundum iussionem Diocletiani imperatoris & Maximiani cæsaris. Et respondentes sancti martyres Rufus & Carponius , dixerunt : Imperator tuus Diocletianus & cæsar tuus Maximianus in suis rebus errant , & ideo illos contemnimus , & credimus in Christum Filium Dei vivi , qui fecit cælum & terram. Proconsul dixit : Consultum agite nobilitati vestræ , & nolite celerius vitam finire. Tunc responderunt sancti Martyres , atque dixerunt : Semel tibi diximus , quia numquam consentientes sumus diis vestris petreicis. Tunc iussit eos proconsul in eculeo suspendi & torqueri. Cum torquerentur , hilari vultu gratias agebant Domino Deo dicentes : Gratias agimus tibi , Domine Jesu Christe , quia meruimus

eumque visitans S. Carponius : interrogati Christum confitentur :

& sacrificare idolis renuunt coram imperatore , h

E

F

cujus iussu cæduntur , & ad iudicium veniunt :

tori in eculeo , rursus ad sacrificandum

A mus propter nominis tui amorem hæc pati. Dixit verò S. Rufus ad proconsulem : O si scirent Diocletianus & Maximianus imperatores tui , qualis est Christus Filius Dei vivi , dereliquerent idola fūrda , & cæca & muta , quæ in igne cruciantur cotidianis diebus , & adorarent Dominum creatorem suum vivum , qui fecit cælos in virtute sua , & tu iudex iniquitate plenus ultrà jam non præsumeres cruciare eos , qui Christum confitentur , sed per te in perditione erit imperium Diocletiani & Maximiani cæsaris.

frustra invitantur Sancti.

7 Iudex dixit : Quid sic injuriastis imperatores nostros ? Quare sic superbè locuti estis ? B. Rufus una cum Carponio dixerunt : Nos non sumus superbi , sed sumus simplices , sicut columbæ Christi : nos enim non cessamus omnino confiteri atque laudare Dominum nostrum Jesum Christum , & benedicere Salvatore mundi. Tunc iussit eos proconsul in carcerem recipi , quousque cogitaret , quemadmodum eos perderet. Alia verò die iussit sibi sedem parari in foro , & sedens pro tribunali , jubet beatum Rufum sibi præsentari ; sanctum verò Carponium iussit in carcere reservari. Cùmque beatus Rufus unà cum aliis martyribus adstaret coram præside , dicit iudex ad reliquos Sanctos : Obedite iussioni nostræ , & sacrificate diis. Responderunt Martyres , atque dixerunt : Nos ipsos sacrificium laudis offerimus Regi cælorum : nam tibi numquam erimus consentientes. Cùmque hæc audisset proconsul , iussit omnes in eodem loco decapitare.

S. Rufus liberè iudici respondens.

8 Cùmque decollarentur , B. Rufus orabat , dicens : Domine Deus omnipotens , suscipe animas fervorum tuorum in pace , & me celeriter jube de hoc sæculo accersire , quia tempus est laudare sanctum nomen tuum. Cùmque compleisset orationem , dicit ei proconsul : Accede & sacrificia diis , Rufe , ne juventutis tuæ vitam celerius finias. Respondit S. Rufus & dixit : Audi , proconsul , numquam consentiens ero sacrificiis tuis vanis , quæ vobis in perditione vestra reservantur , sed confido in Deum omnipotentem , qui deos vestros ad perditionem vestram perducit. Iudex dicit : Quiesce jam & sacrificia diis. Respondit S. Rufus , & dixit : Talis est Diocletianus imperator , quales sunt dii tui miserimi : ego autem festino adpropinquare ad vitam illam æternam , & accipere à Domino coronam perpetuam. Iudex dixit : Consultum da animæ tuæ , & acquiesce. S. Rufus dixit : Quod minaris , in me exerce celerius. Iudex dixit : Quamdiu injurias tuas portare possim : per salutem deorum , nisi quia ex nobili genere natus es , jam iusseram te feris tradi. S. Rufus respondit : Fac , quod vis , Casselliane , frigide diabole k , quia & tu talis effectus es , quales & dii tui sunt.

plumbatis ceditur usque ad mortem , & S. Carponius in catasta moritur :

9 Tunc proconsul furore repletus , iussit B. Rufum plumbatis cædi : & dum diu cæderetur , hilari vultu respiciens in cælum , lacrymabiliter dixit : Ago tibi gratias , Domine Jesu Christe , qui vivis & regnas unà cum Patre & Spiritu sancto : rogo ut acceleres animam meam modò , quia tu es Deus meus , & fortitudo mea. Et cùm hæc dixisset , emisit spiritum. Corpora Sanctorum , de quibus superius dictum est , rapta sunt à Christianis , & reposita sunt in cryptas , ubi fuerunt prius absconditi. Et dum cognovisset proconsul , iratus est valdè , & iussit à militibus custodiri corpus B. Rufi. Iussitque & S. Carponium sibi præsentari , & sedens pro tri-

Tomus VI Augusti.

bunali proconsul , interrogavit S. Carponium , A. ANONYMO. dicens : Vera sunt hæc , quæ audio , quæ adversum te à Probo dicuntur ? Quia dum esset in carcere , multas turbas Christianorum docebas , & prædicabas illis nescio quem Christum crucifixum , & deos nostros pro nihilo computabas ? At ille tacebat. Tunc iudex iratus est , quòd ille non responderet , dixitque ei : Dic tu , scelerate homo , quid est hoc , quod audio ? Tunc Carponius iterum silentio tacebat , & pectus suum percutiens , oculis ad cælum aspiciebat. Tunc iratus iudex iussit maxillas ejus contundi. S. Carponius dixit ei : Iniquitate plene , malefice , quid persequeris Servum Dei ? Tunc accensus irà proconsul iussit eum in catasta torqueri. Cùmque diutius torqueretur , hilari vultu benedicebat Dominum dicens : Domine Deus omnipotens , libera me de manibus Casselliani proconsulis , qui liberaisti ancillam tuam Sufannam de falso crimine per servum tuum Danielelem , ita digneris suscipere spiritum meum , quia tu es Deus meus , & dum hæc orasset , emisit spiritum.

10 Tunc proconsul iussit corpus ejus juxta corpora sancti Rufi poni , & sic eos custodire , dicens : Forfitan qui illos alios sepelierunt , venient , ut etiam & hos sepeliant ; & capientes eos ad me perducite. Tunc , Deo auxiliante , obdormierunt custodes ; & audientes Christiani nocte , illis dormientibus , rapuerunt corpora eorum , & condiderunt aromatibus preciosis , & reposuerunt eos cum summo honore & gaudio in cryptas abditissimas , collaudantes Dominum nostrum Jesum Christum. Quæ acta sunt temporibus Diocletiani imperatoris & Maximiani cæsaris & Casselliani proconsulis , qui in capitolio deserviebat diis fordissimis. Quod capitolium civitate Capua orationibus sanctorum Rufi & Carponii Christus fulmine suo interemit l , & ultrà non surrexit persecutio paganorum. Depositio enim martyrum Rufi & Carponii , sub die sexto Kalendarum Septembrium ; adjuvante Domino nostro Jesu Christo , cui est honor & gloria & potestas in sæcula sæculorum. Amen.

corpora à Christianis clanculàm sublata & sepulta.

E.

ANNOTATA.

a Ita quoque antiquum Officium Capuanum , ad quod notat laudatus Monachus , legendum esse , Maximiano augusto. Sic legitur in Ms. Belforiano : sub Diocletiano & Maximiano imperatoribus. **F**

b Ad hæc Monachus scribit sequentia : Capitolium dicebatur locus in unaquaque civitate præcipuus , murorum ambitu custoditus , ubi potissimum gentilium superstitio colebatur. Quare non Romæ tantum , sed in aliis etiam urbibus capitolium existerat De Capuano meminit Suetonius , scribens illud à Tiberio dedicatum Augusto. Cujus capitolii locus , ut archiepiscopus Costa descripsit , erat non longè à Criptoporticu & theatro : erat ille fere locus , qui nunc dicitur la Torre : est enim ibi turris , antiquum opus ab Aragonensibus restitutum. Templum dicebatur ingens ædium moles , & ampla structura , sive divino , sive alii publico usui dedicata : quare non omne sanum . . . dici templum consueverat. Addit , templa eo tempore Christianis non fuisse , sed ecclesias tantum : indeque rectè deducit , Rufum non ministrasse in templo capitolii , ut aliqui locum intellexerunt , sed persecutionem ibi exercitam fuisse , seu Christianos in illo loco ad idololatriam fuisse invitatos minis.

C 2

A. ANONYMO.

nisque & suppliciiis compulsos.
 c Hec de amicitia in palatio Constantini omnino omiſſa ſunt in Officio, & rectè. Explicari certè non poſſunt de Constantino magno imperatore: de patre ejus Constantio Chloro tunc caſare utcumque intelligi poſſent, ſi auctoris fides aliunde eſſet probata.

d Intellige, inquit Monachus, Carponium baptiſmate initiatum à ſancto Sylveſtro, nondum creato Pontifice, ſed exiſtente preſbytero Cardinali. Benigna quidem hæc expoſitio admitti poſſet, niſi auctor videretur potiùs magna nomina, quàm rei veritatem, ſecutus. Quidquid ſit, Sylveſter ad Pontificatum evectus eſt annis non paucis poſt imperium Diocletiani.

e In alio Ms. Carpon, aliàs Carphorus dicitur.

f Sibilla hæc diſplicet Baronio in notis ad Martyrologium Romanum. Corrigenda hæc verba admittit Monachus, ſi de Sibilla vate ſint intelligenda; maxime cum pugnantiâ dicantur de Sibilla: nam hic Sibilla inducitur perſequens Chriſtianos: num. 5 imperator non audeat Romæ occidere Carponium, ne offenderet Sibillam, ut notat. Addit tamen Monachus, intelligendos fortè libros Sibillinos: aut Sibillam fuiſſe feminam primariam, cui, inquit, Carponius, utpote medicus, poterat eſſe notus & charus. Hinc Carponii & imperatoris timorem conciliare nititur, quod prior illam timere poſſet ob fidei odium; imperator verò ob Sibilla cum Carponio amicitiam timeret, ne hujus mors illi diſpliceret. Attamen hæc ſubtiliora apparent quàm probabiliora & perſecutio illa Sibilla fabulis annumeranda.

g Hic conſul Theodoſius, ut Faſtis ignotus, ita planè videtur fictitiuſ: omiſſuſ quoque eſt in

Officio Capuano.

h Ad hæc Monachus obſervat ſequentia: Diocletianuſ hiſce temporibus, id eſt, anno ſupra trecentefimum primo, ſecundo, tertio, & quarto Nicomediæ commorabatur, ubi perſecutionem, promulgatiſ atrociffimiſ editiſ, exorſuſ eſt anno 303, aut certè debebat in Orientè: quare oportuit à proconſule dari literas ad Maximianum auguſtum Romæ degentem. Honoris tamen gratiâ, cum eſſet Diocletianuſ imperii caput, & perſecutioniſ auctor, ad illum dicebantur mitti literæ de cauſis Chriſtianorum. Sic ille benigniùs, quàm mereantur Acta tot mendis inquinata: neque enim fidem obtinere debent omnia, quæ quovis modo exponi poſſunt, præſertim ſi reperiantur in Actis, quorum fides vacillat.

i Plumbata ſunt lora ex pluribus funibus ſuperiùs in nodum colligatiſ, quibus innexi inferiùs ſunt globi plumbei: hiſ collum humeroſque percutiebant, ut jam obſervavi tom. 5 Auguſti pag. 118.

k Hujusmodi reſponſa, licèt fidem Actorum aliàs probatorum non evertant, diſplicant tamen eruditioſ. Neque Officio inſerta ſunt hæc reſponſo.

l Non leguntur hæc in alio Ms., uti nec ſequentia de ceſſatione perſecutioniſ. Suetoniùs lib. 4 de Caſaribuſ num. 57 in Caligula ſcribit: Capitolium Capuæ Idibuſ Martii de cælo tactum eſt. At hoc Diocletiani tempora pluſquam duobuſ ſeculiſ præceſſit. Nec ſatiſ auctoritatiſ habent hæc Acta, ut credamus idem ruſſuſ contigiſſe Martyrum horum precibuſ. Quod de perſecutioniſ fine dicitur, exactum non eſt: nam continuata eſt perſecutio ſub Galerio Maximiano, & Maximino; & à Licinio in Oriente reſtaurata; ut nihil dicam de perſecutione Juliani diu poſt ſecuta.

DE SS. MARTYRIBUS CONSTANTINOPOLITANIS OLLIO ET STEPHANO DIACONO.

Ex Florentinio.

J. P.

C
 DIE XXVII
 AUGUSTI.

Martyres hoſ duoſ è textu apud Florentinum hæc tranſcripſimus, in quo ſic referuntur: In Conſtantinopoli nataliſ ſanctorum Ollii & Stephani diaconi. In notationibuſ autem pauca hæc de eiſdem obſervat: S. Willibrordi jam adductum M. Byzantinoſ hoſ Martyreſ omittit, ex aliqua fortaffe lacuna, quæ librario impoſuit, ut Stephanum inter Hermetem & Baſillam Romanoſ

martyreſ imponeret; qui Byzantinuſ diaconuſ eſt in libriſ noſtriſ; martyr tantum in Corbeiſi. In noſtro autem Corbeiſi breviori non occurrit hæc die. Uterque Conſtantinopoli etiam ſignatur, ac titulo diaconi donatur Stephanuſ in apographo noſtro ex Ms. S. Maximini, quod habetur in involucro S 19. Apud Acherium tomo 4 Spicilegii, in Martyrologio ſub S. Hieronymi nomine ibi edito, pag. 668 ſic habentur: Conſtantinopoli, nataliſ ſanctorum Ollii, & Stephani mart.

DE

DE SS. FELICE, ARONTIO, SABI-
NIANO, HONORATO, MM.

POTENTIÆ IN LUCANIA ITALIAE.

Ex Hieronymianis apographis.

J. P.

DIE XXVII
AUGUSTI.
Martyres
hosce seorsum
damus,

Uatnor hi Sancti producentur apud Florentinum in textu Martyrologii Hieronymiani, quod vulgavit; in notationibus autem nominantur ex Martyrologio Corbeiensi, ac vetustissimo Antverpiensi. Inter Prætermisios hesternæ die, quo ad hunc fuerunt dilati, eo modo & ordine ponuntur: Sabinianus, Honoratus, Arontius, ac Fortunatianus. In Martyrologio Regina Sueciæ apud Florentinum in notis, & apud nos inter Hieronymiana contracta ac vulgata, solus nominatur Felix; tres verò alii absque nomine ipsi adduntur: In Lucana, natalis sancti Felicis cum aliis tribus. Castellanus omnes quatuor transcripsit in suo Martyrologio universali; sed Arontium collocat primo loco; passosque eos indicat sub iudice Valeriano. Martyris palæstra supra notabatur Potentia, quæ fuit urbs Lucaniæ in Italia Ptolomæo & Antonino, nunc POTENZA, urbs regni Neapolitani in Basilicata provincia . . . ad radices Appennini . . . 15 milliariibus distans ab Acherontia in occasum hybernum, Marficum novum versus totidem &c., ex Baudrando.

B

2 Consuli possunt quæ de illa habet Ughellus tomo 7 Italia sacra, à columna 132 novissime editionis; qui eadem occasione hæc scribit: Potentiæ Arontius, Honoratus, Fortunatus, & Sabinianus VIII Kalend. Septemb. sub Valeriano iudice, Maximiano imp. palmam sumpserunt martyrii: horum alii octo germani fratres diversis Apuliæ in locis pari corona fuerunt condecorati: quorum omnium sacra lipsana collegit Arechis princeps, & in templum S. Sophiæ Beneventi transtulit anno DCCLX. Vitam, agonemque ipsorum

qui alibi

C

3 Acta, ab isto archiepiscopo metrico stylo conscripta, exigue sunt auctoritatis, tum quia is deo immensa quodammodo plurimorum seculorum intercapedine remotus à tempore rerum, quas conscripsit; tum quia Acta illa prædictorum duodecim Pugilum vacillant, ipsomet fatente Baronio ad diem 1 Septembris; ubi ad annuntiationem suam, Beneventi sanctorum Martyrum duodecim fratrum, monet, corrigenda esse, quæ in eisdem S. Cypriano martyre narrantur: longè enim, prout addit, ante tempora Maximiani, quibus hi passi dicuntur, vixit sanctissimus Cyprianus: nisi forte in iisdem Actis in nomine imperatoris error irrepsit, & pro Valeriano sit positus Maximianus. Et hæc quidem correctionem extendit Baronius ibidem ad Acta metrica Alphanæ, & ad profanica, quæ caractere Longobardo exarata habere se affirmat. Plenius autem eorundem examen institui poterit ad diem 1 Septembris, suboriturà tunc fortasse alterius inquisitionis materiâ, an quatuor Martyres hodierni non sint perperam cum aliis octo conjuncti, ac civitati Beneventana assignati; an fratres. Nos interim illos dedimus seorsum, prout sunt in dictis Fastis, & apud Acherium in Martyrologio, supra pag. 20 citato.

E

verfu heroico transcripsit Alfanus archiepiscopus Salernitanus ad Rosfridum, quæ extant apud Surium to. 7: quorum meminit Martyrologium Romanum Kal. Septemb. Explananda hic sunt difficultates, quoad fieri utcumque poterit, circa quatuor sanctos Pugiles, superius seorsum positos, unaque sub annuntiatione conjunctos; sed apud Alphanum una cum octo aliis eorundem fratribus nominatos.

4 Acta, ab isto archiepiscopo metrico stylo conscripta, exigue sunt auctoritatis, tum quia is deo immensa quodammodo plurimorum seculorum intercapedine remotus à tempore rerum, quas conscripsit; tum quia Acta illa prædictorum duodecim Pugilum vacillant, ipsomet fatente Baronio ad diem 1 Septembris; ubi ad annuntiationem suam, Beneventi sanctorum Martyrum duodecim fratrum, monet, corrigenda esse, quæ in eisdem S. Cypriano martyre narrantur: longè enim, prout addit, ante tempora Maximiani, quibus hi passi dicuntur, vixit sanctissimus Cyprianus: nisi forte in iisdem Actis in nomine imperatoris error irrepsit, & pro Valeriano sit positus Maximianus. Et hæc quidem correctionem extendit Baronius ibidem ad Acta metrica Alphanæ, & ad profanica, quæ caractere Longobardo exarata habere se affirmat. Plenius autem eorundem examen institui poterit ad diem 1 Septembris, suboriturà tunc fortasse alterius inquisitionis materiâ, an quatuor Martyres hodierni non sint perperam cum aliis octo conjuncti, ac civitati Beneventana assignati; an fratres. Nos interim illos dedimus seorsum, prout sunt in dictis Fastis, & apud Acherium in Martyrologio, supra pag. 20 citato.

cum aliis
octo conjunctis

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS ANTIOCHENIS

SEBASTO, ALEXANDRO, ET FORTE
EMERITA.

Ex Hieronymianis exemplaribus.

J. P.

DIE XXVII
AUGUSTI.
Differunt
exemplaria

Martyrologium Hieronymianum à Florentino editum hæc habet: In Antiochia natalis sanctorum Sebasti, Alexandri abbatis. In notationibus autem observat, ex Antiochenis martyribus hosce dumtaxat duos in libris suis exhiberi: Emeritam verò addi in M. Corbeiensi, hoc modo: VI Kal. Sept. In Antiochia natalis sanctorum Sebasti, Alexandri abbatum. Emeritæ. Deinde subnectit ista

laudatus Florentinus: Abbates ambos sanctos Martyres Antiochenos, ex Corbeiensis Martyrol. adducto laterculo videtur educi; sed abbatis titulus Alexandro tantum tribuitur in libris nostris. Ex annuntiatione vetustissimi Antverpiensis animadvertit, nullum ipsis dari, illud ita recitans: In Antiochia Sabbati & Alexandri. Hisce exemplaribus à Florentino citatis addi potest Corbeiense brevius, quod inter Martyrologia Hieronymiana contracta & à nobis edita habetur, omnique etiam

C 3

titulo

AUCTORE
J. P.

titulo abstinens, hæc refert: In Antiochia, natalis sanctorum Sebastii, Alexandri. Ibidem in Labbeano solus Sebastus ponitur sine Alexandro, aliis tamen conjunctus, & sine loco palastra.

in annun-
tiandis hisce
Sanctis.

2 *Accipe nunc Florentinii conjecturas: Ex nomine, inquit, Sabbatii dubitari subiit, an abbatibus superadditus titulus conflatus fuerit. Abbatis quidem dignitas recentiora persecutionum tempora respicere videtur, passim jam conditis asceteriis. Sebastius, Alexander, Sabbatius & Emerita, Antiocheni martyres essent; si alicujus antiqui codicis fides clarior accederet. Sabbatium focium Trophimi, sed ante ipsum coronatum Antiochiæ Pifidiæ, habet Menologium Basilii ad diem xviii Septembris, & hunc ipsum putarem. His ita propositis, primò duobus hisce Sanctis dedimus supra*

titulum Martyrum; quia tamen de illo non certò constat, passim tamen Martyres solent notari in allegatis modò exemplaribus Hieronymianis. Secundo, appositionem abbatum omisimus tamquam dubiam, quia Hieronymiana apographa tam luxata sunt & corrupta. Tertiò, Emeritam per adverbium fortè restrinximus; cum in unico dumtaxat, ut vidimus, occurreret exemplari, & possit esse nomen palestræ martyrii, spectans ad aliam annuntiationem, & perperam pro nomine Martyris huc intrusum. Titulus tamen abbatum, ac nomen Emeritæ etiam sunt apud Acherium pag. 20 citatum. Quarto, locum Antiochiæ reliquimus in sua possessione, in pluribus videlicet exemplaribus signatum. Habes, lector, hæc pancula, de quibus monendum te censui.

DE SS. CALIXTO ET CYPRIANO MM.

J. P.

IN DIOECESI RIVENSI GALLIÆ.

B
DIE XXVII
AUGUSTI.

Aussayus in Supplemento ad suum Martyrologium Gallicanum certiores nos reddidit, duos istos Pugiles hac die publicam habere venerationem, etiamsi alibi nihil hæcenus de eadem discere nobis liceret in Fastis sacris. En tibi Saussayi verba: In monasterio Lezatensi diocesis Riventis prope Tolosam, natalis sanctorum Calixti & Cypriani martyrum, qui ibidem solemnè hodie Officio coluntur. Horum sacra corpora ex duabus capis perantiquis, in quibus dudum requieverant,

anno millesimo sexcentesimo vigesimo primo, v Aprilis, à Priore loci, cœnobitis præsentibus, in novam thecam ornatioremque fuerunt translata, & intra capellam sancti Antonii honorificè reclusa, simul cum aliis sanctorum lipsanis, quorum hodie mentionem fecimus inter Pratermissos. Monasterium Lesatense, de quo supra, est Ordinis Benedictini, ad Lesam fluvium in inferiore comitatu Fuxensi, quintà supra Tolosam leucà, in antiqua diocesi Tolosana nunc Rivensi (Rienx vulgo;) ex Sammarthanis tomo 4 Gallie Christiana, pag. 564.

J. S.

DE S. ANTHUSA MARTYRE

DIE XXVII
AUGUSTI.
Cultus apud
Græcos
& Latinos,

Enologium Græcorum, ab eminentissimo Sirleto Latinè redditum, ad xxvii Augusti annuntiat S. Anthusam, juniorem dictam, ad distinctionem alterius, qua tempore præcesserat. Verba accipe: Eodem die natalis beatæ Anthusæ junioris, quæ aspera & lacerata veste induta, atque in puteum pro Christi confessione dejecta, consummata est. Eadem Græcè leguntur in Menais. Hinc Martyrologium Romanum ad dictum diem: Passio sanctæ Anthusæ junioris, quæ ob Christi fidem in puteum mersa, martyrium sumpsit. Notat ibidem Baronius, juniorem vocari respectu senioris, quæ passa est in persecutione Valeriani. De hac actum est apud nos die xxii Augusti: verum, ut ibi pag. 500 notatur, senior non vocatur, nec martyrio obuisse dicitur in Menais, ut mihi non liqueat, an hujus respectu hodierna Anthusa nominetur junior. Certè xxii Februarii, seu tom. III, pag. 287 de alia Anthusa martyre, cum duode-

cim famulis gladio percussa, breviter actum est. Nec obstat aliquid, quo minus illa possit esse senior hujus respectu. At cum tempus, quo utraque passa est, non exprimat, res manet incerta.

2 *Subjicio duos versiculos, quos Menais sic expriment.*

*Ὁ μανδύας σοι πῖλος ἢ πύργῳ πῆτες
Μεθ' ὧν ἐπήλθες Ἀνθουσι βαθῦ φεέαρ.*

Hocce autem Latinè reddo hunc in modum.

*Est vestis ipsa pileus, est saxum tibi
Fibula, quibuscum, Anthusa, tu puteum subis.
Vox μανδύας, aliàs μανδύη, proprie significat genus vestimenti militaris apud Persas; at hic sumi videtur pro omni veste. Significat auctor, quantum mihi apparet, sacco impostam fuisse Sanctam, saccoque ei fuisse pro corporis simul & capitis tegumento; alligatum deinde illi saxum, ut citius mergeretur, hocque saxo, sicut fibulâ, sacco corpori fuisse adstrictum. Hinc ergo clarius exponitur mortis genus, quàm id exposuerat Sirletus. Hisce autem quod addam, nihil invenio.*

D E

DE S. DECUMANO EREMITA ET M.

IN COMITATU SOMMERSETIENSI ANGLIÆ.

Sylloge de loco, & cultu; Vita notationibus exposita.

J. P.

DIE XXVII
AUGUSTI.
Describitur
locus, in
quo Sanctus
obiit:

Nter alios plures Angliæ Comi-
tatus numeratur unus, cogno-
mento Sommersetia, vulgò Som-
merseths-hire, quem Cambden-
nus in sua Britannia, anno
1607 Londini edita, describit

pag. 161: Sommerfettensis, inquit, Comitatus
.. ampla fanà & opulenta est regio, Sabriniano
fretò à Septentrione pulsata, ab occasu Devonix,
ab austro Dorcestriæ, ab ortu Wiltonix, & par-
timp Glocestriæ Comitatus contermina. . . Ad Sa-
brinianum fretum .. primùm occurrunt Porlock ..
& Watchet .. His interponitur Dunstor castrum ..
Huic castro adjacent duo viculi, duobus Indige-
tibus facti: Caranton alter vocatur à Carantoco
Britanno; alter S. Decombes à Decumano, qui
è Southwallia solvens huc appulit" in vasta (ut
in antiquo Agonali legitur) ,, solitudine, frute-
,, tis, & vepribus oblita, densitate sylvarum in
,, longum & latum spaciosè porrecta, montium
,, eminentiâ educta, valliumque concavitate mi-
,, rabiler interrupta ,, : ubi mundi vanitati valedi-
cens, à sicario transfossus, divinum honorem ap-
pud populum consecutus est. Ex his Camdeni ver-
bis discimus cum loci situm, cui S. Decumanus
nomen indidit, & in quo vixit, tum publicam
ipsius & antiquam ibidem venerationem, post-
quam è vita migravit. Verba autem, qua legi as-
serebat Cambdenus in antiquo Agonali, ut voca-
bat, seu Passionali vel Legenda, habentur apud
Capgraviium, sicut postea videbimus.

probatur
ejusdem
cultus,

2 Nullum vidimus hæcenus Martyrologium
antiquum, quod hujus Sancti meminerit. Aliud
est de recentioribus. Wilsonus quippe cum hac die
laudat in suo Martyrologio Anglicano utriusque
editionis. Ferrarius in Novo catalogo Sanctorum
hæc refert: In Anglia S. Decumani eremitæ &
martyris. De eo etiam meminit Wion in Appen-
dice ad 3 librum Ligni vita pag. 413, & Castel-
lanus in Indice Sanctorum ad suum Martyrolo-
gium universale, illum indicans omissum die xxvii
Augusti. Alfordus Annalibus ecclesiæ Anglo-Sax-
onicæ illum etiam inserit ad annum 706 num. 8;
quo in ejus cultum, inquit, erecta ecclesiæ, ci-
tatque editionem primam Martyrologii Anglica-
ni, in quo ad istum circiter annum id factum re-
fertur: Cur autem nuper martyrii ejus annus in
nova editione ad annum Christi cccxx retrahatur,
fatetur se nescire. Ratio, qua nos movet, ut San-
ctum hunc aliis hujus diei Caliculis annumeremus,
in eo sita est, quod ab immemorabili tempore ante
decretum Urbani PP. VIII fuerit in possessione pu-
blici cultus, quem habuisse probatur ex Vita ejus
apud Capgraviium, Joannis Tinmuthensis com-
pilatorem: nam Joannes Tinmuthensis vixit se-
culo decimo quarto; Capgravius autem decimo
quinto: sive autem hanc S. Decumani Vitam hic
ex illo transcripserit, sive aliunde; verum tamen
manet, antiquam ab immemorabili tempore hic
obtinere possessionem, de qua dicebam.

3 En tibi nunc sequentes in eandem Vitam

observationes. Dicitur primò Sanctus oriundus in
occidentalibus Cambriæ partibus, quæ nunc Wal-
lia nuncupatur. Baudrandus Vallia, inquit, aliàs
etiam Cambria dicta, pars est occidentalis regni
Angliæ. . . Divisa fuerat aliàs in tres partes, quas
ibidem memorat. Nunc autem distinguitur tota
Vallia in Valliam Borealem, North Walles, &
in Valliam Australem, Sout Walles; & provin-
cias utriusque parvas, seu Comitatus subdit mox
idem geographus. Secundo, qua in Vita sequun-
tur de Wallia & Anglia ad Christi fidem conver-
sa, occasionem nobis præbent differendi de tempo-
re. Litteras ea de causa à Lucio Britannia rege ad
Eleutherium PP. missas scribit Pagius in Critica
Baroniana ad annum Christi 181 num. 3 post Uf-
ferium libro de Britannicarum ecclesiarum pri-
mordiis, cap. 4, ubi fuse ac diligenter disserit de
hoc argumento. Sic scribit ejusdem Vita auctor:
Natio siquidem illa, priusquam major Britannia,
quæ nunc est Anglia, barbarica feritate deposita,
& relicto errore gentilitatis .. mox Christo se sub-
didit, & evangelicis informari meruit institutis.
Famosissima vero est alia Angliæ conversio, ad
quam fortasse idem scriptor hic respexerit, quo S.
Augustinus, exeunte seculo sexto à Gregorio ma-
gno in Angliam missus est, Christi Evangelium
in eandem illaturus: quod eo fecit successu, ut
merito Anglorum apostolus fuerit appellatus. Si
certò constaret, intelligendum biographum de hac
Angliæ conversione, convenienter intelligi posset
ratio temporis S. Decumani apud Alfordum, ejus
gesta recitantem ad annum 706. Sed ad anteriora
longè tempora respexit Wilsonus, ut supra indi-
catum est. Id vero cur fecerit, fatemur cum Al-
fordo nos nescire, & addimus, non esse nobis com-
pertum verum ac justum tempus, quo Sanctus
idem floruerit.

4 Tertiò, Castrum Dorostorum, quod deinde observat-
ponitur in Vita, nunc Dunstor esse; Alfordus nes-
antea citatus indicat num. 9: de cujus sita vide
superius num. 1. Quarto, S. Egidius abbas spe-
ctat ad diem 1 Septembris. Quintò Vanga illa,
quacum Sanctus capite truncatus fertur, ignota
omnino nobis est, quam utique nondum invenimus.
Sextò, mirabilis illa veti capitis narratio, qua
deinde in eadem Vita memoratur, deberet aliunde
probari testimonio melioris notæ, ut cogitatio sus-
pecte fidei amoveatur, & historica veritate creda-
tur ita accidisse. Septimò, mentio deinde fit de
S. Dionysio: qui inscribitur Martyrologio Roma-
no ad diem 19 Octobris, quo etiam die dabitur ei
locus in Opere nostro. Denique, quamquam ex
aliis antiquioribus documentis probare non possi-
mus, quod S. Decumanus eremicola fuerit &
martyr, ita tamen nos illum supra nuncupavi-
mus, alios secuti, qui talem fuisse illum memo-
rant cum Capgravio. Quo autem tempore obierit,
quia compertum non habemus, ideo sine notis chro-
nologis illum antea signavimus, solo die xxvii
Augusti notatum, quo ab aliis refertur.

VITA

V I T A

Auctore anonymo

Ex Nova legenda Anglia apud
Capgraviium, anno 1516
Londini edita, à fol. 85
verso.

Sancti na-
tales, pia
educatio,

B

virtutes:

recensetur:

* f. facem

miro modo
per aquas
transit ad
solitudinis
locum,

B Eatus Decumanus ex illustri est profapia oriundus in occidentalibus Cambriæ partibus, quæ nunc Wallia nuncupatur, ex parentibus quidem cultoribus præcipuis Christianæ religionis. Natio siquidem illa, priusquam major Britannia, quæ nunc est Anglia, barbarica feritate deposita, & relicto errore gentilitatis, vivificis initiata sacramentis, mox Christo se subdidit, & Evangelicis informari meruit institutis. In qua quàm plures effulserunt fide præclari, virtutibus insignes, miraculis coruscantes. Inter quos pudicè enutritus, Catholicè instructus, velut lucifer inter minores stellas, omnium morum honestate præditus emicuit Decumanus. Hic postquam domi pueritiam transcendit per incrementa innocentis ætatis, cœpit bonæ indolis adolescens esse, & nequaquam, ut moris est, mente evagari; verùm disciplinæ regularis studiosius coërceci. Facile quidem præcepta transeunt in effectum, ubi gratia præstat auxilium, & obedientia mollit imperium.

2 Erat enim sermo purus, nihil habens lascivix, nihil, quoad potuit, otiositatis, sed qui totus esset ad ædificationem. In cibis & potibus temperantiæ medium tenuit, ne prorsus abstiniens, superstitionis argueretur, aut immodicè sumens, crapulâ gravaretur. Et cum beati Decumani cœtanei aut studio venandi, variè delectati, aut studio aliarum quarumlibet artium occupati tenerentur; ille spreta omni carnali delectatione, spiritui carnem servire cogebat, & ecclesiarum studiosus terens limina, ea, quæ de divinis Scripturis audiebat, ardentius memoriæ commendabat.

C 3 In facultate litterarum parùm admodum expeditus, totum se sanctitati dederat, quoad licuit: propter insolentiam curialium contulerat se contemplationi. Melius enim docent opera quàm littera: melius comprehendit sanctitas, quàm disputatio, & qui plus diligit, plus cognoscit. Sanè sanctus Decumanus, Spiritus sancti præventus ardore, jam statim volvebat in animo, quod postea claruit in effectu. Et tunc pio quidem faciem * dedisset desiderio; sed expectavit turbæ tumultuantis defluentiam, & suorum contribulium insolentium, quos summo opere detestabatur. Nemo enim propheta acceptus est in patria sua, & inimici hominis domestici ejus.

4 Cessit igitur propter scandalum, & se totum soli Deo committens, quod piè præconceperat, distulit imposterum. Tandem tempus observans, & fugæ secretioris opportunitatem inveniens, mare adiit Sabrinum clam suis omnibus, & præcipuè familiarioribus, & eis, qui sibi videbantur studio humanitatis conjunctiores, Christum solum conscium & ducem sui itineris habens. Quid plura? Defuit naulum, defuit & navigium, & maturanda erat fuga è vestigio subsequenti: Vir Dei misericordiâ Dei confidens, & nequa-

quam hæsitans de potentia, virgas secus mare in fruteto, quas reperit crescentes, colligavit in fasciculum, & tali utens vehiculo misit se in profundum: & sic, divina gubernante providentia, provecus est ad littus oppositum prope castrum Dorostorum. Tua sunt hæc, Christe, opera, qui Sanctos tuos ita mirificas. Verè in mari viæ tuæ, & semitæ tuæ in aquis multis.

5 Eo tempore, quo sanctus Decumanus divinitus perductus in Angliam venit, erat in eo territorio, in quo applicuit, vasta eremi solitudo, frutetis & vepribus obfita, & densitate silvarum in longum & latum spaciôsè porrecta, montium eminentiâ sursum educta, & concavitate vallium mirabiliter interrupta. Hæc ei sedes complacuit, hæc pio ejus proposito videbatur accommoda, adeo ut re ipsa videbatur dicere: Hæc requies mea in sæculum sæculi: hic habitabo, quoniam elegi eam. Sic igitur Vir sanctus patriam commutans exilio, antra deserti pro fastu palatii, cœpit ibidem commanere, herbis & radicibus victitare, jejuniis & orationibus crebrius insistere, carnem cilicio domans, vigiliis pœnaliter affligens, & quanto rariùs intererat hominum consortio, tanto frequentiùs angelorum mulcebatur & fovebatur eloquio. Tali sub tenore vitam ducens eremiticam, in jam dicta solitudine multis vixerat annis.

6 Fertur etiam vaccam habuisse, cujus lacte pro necessitate corporis saltem præclaris festivitibus magis sustentaretur, quàm aleretur, sicut de beato Egidio legitur, qui cervam habuit, quæ sibi beneficium lactis ministrabat. Nec defuit Sancto urgens & inspirata persecutio. Omnes enim, qui piè volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur. Hanc enim viam reliquit Christus coheredibus suis, ut in Evangelio legitur: Si me persecuti fuerint, & vos persequentur. Sed & ait Apostolus: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum. Quoniam quod fornax auro, quod lima ferro, quod flagellum grano, hoc tribulatio viro justo.

7 Cum igitur sanctus Decumanus multimodis signorum floreret virtutibus, quæ per negligentiam scriptorum abierunt in dissuetudinem, & pro magna parte penes nos in oblivionem; aliàs, Deo dante, reservarentur ad ædificationem; vir quidam, sed & ipse vir Belial, aspide ferior, viperâ truculentior, tanti Patris invidens sanctitati, in odium veræ virtutis, & in detestationem Christiani nominis, furiali mente debacchatus, bestialiter accurrit, & inter verba orationis, & preces sanctæ devotionis, Sanctum Domini capitis obtruncatione ad cælestia regna transmisit. Tali igitur martyrio migravit ad Dominum post tot & tantas, quas corpori suo indixit, molestias, ut evidentiùs suo monstraret exemplo, quodd non est transitus à deliciis ad delicias: sed qui volunt vivere secundum Evangelium, tota vita sua fiat crux & martyrium. Nimis enim delicatus est miles, qui vult hic gaudere cum mundo, & in futurum regnare cum Christo.

8 Sed & istud sub silentio non est prætereundum, quodd, cum decollatus esset cum quadam Vanga, ut fertur, truncus laceri corporis se erexit, & caput proprium cœpit pendulis brachiis vectitare à loco decollationis usque ad fontem limpidissimi liquoris, in quo caput suum propriis manibus abluere pro consuetudine habebat: qui usque hodie ad memoriam & reverentiam ipsius, fons sancti Decumani nuncupatur, dulcis, necessarius & salubris incolis ad potandum: in quo loco caput simul cum corpore postmodum à fidelibus

qui hic describitur, uti & severissimus ipse

E

in eodem rivendit mundus:

à quodam nefario homine interfectus

F

rem miram parasse fertur.

A libus quaesitum & inventum, sepulturæ honorificè tradebatur. Renovantur antiqua miracula, redi-
viva repullulant signa, quæ per beatissimi Diony-
sii Galliarum merita Dominus exercere dignatus
est ad laudem & gloriam sanctissimi nominis sui: A. ANO-
qui vivit & regnat per immortalia secula seculo- NYMO.
rum. Amen.

DE S. POEMENE ANACHORETA IN MONTE SCETHI LYBIÆ, ET IN ÆGYPTO,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Locorum notitia; Sancti nomen; diversus ab eo
Pambo; an Pœmen duplex? Pimenius cum Post-
humio non confundendus.

B
ANNO
CIRCITER
CDL.
Scethen,
alibi a nobis
descriptam,
illustrat hic
Sanctus,
viri & Æ-
gyptum,

Montem hunc, antiquis vita soli-
taria cultoribus valde memo-
rabilem, descripsimus in S. Ar-
senio anachoreta tomo IV Julii,
die XIX, pag. 605; ut necesse
non sit plura hic de eodem præ-
fari; sed unum tamen hoc repetere juvat, mon-
tem illum minùs propriè Ægypto accenseri. Præ-
ter montem hunc S. Pœmeni Ægyptum etiam as-
signabamus modo, tamquam loca duo è præcipuis,
in quibus indicatur vixisse (nam ubi obierit,
compertum non habemus.) De his meminere
apophthegmata, è Cotelerio inferius à nobis recu-
denda, IV, LXXVI, & CLXXX. De varia Ægy-
pti, regionis Africa celeberrima, & apud Geo-
graphos notissima, divisione actum est apud nos
tomo 2 Januarii à pag. 107. Inter veteres verò
patres, qui in eodem monte vita solitaria cursum
consummarunt, vix ullum invenias nominis ce-
lebritate spectabiliorem, quam S. Pœmenem vel
Pastorem, qui utpote quasi commune ipsorum fuit
oraculum, in dubiis perfugium, vitæque asceti-
cæ norma & exemplar. Pœmenem nominabam vel
Pastorem, aptato eidem personæ utroque nomine.
Sive igitur Pœmenem voces, sive Pastorem (&
quippe n̄ Pimenem, vel Pimenionem?) idem nobis
videtur esse nomen, idem nominis etymon, Ποι-
μῆνω Græcè, Latine Pastor; quod nonnulli sic in-
terpretati fuerint Latine, significationi vocis Græ-
cæ magis inherentes, quam ipsi proprio nomini,
atque adeo huic substituentes nomen appellativum
tamquam proprium. Huc facit, quòd censeamus
probabilius, duos admittendos non esse Pœmenes,
seniorem videlicet alterum; alterum juniorem,
prout infra dicitur.

perperam
geminatus
ex nomine
Pastoris ac
Pœmenis.

2 Ferrarius in Catalogo generali alium à Pœ-
mene Pastorem facit, & consignat xxv Julii, quod
prorsus improbabile esse, jam pridem observa-
tum est apud nos tomo 2 Januarii, die xvii,
pag. 111: cum perspicuum sit, easdem res, quæ
de Pœmene referuntur ab aliis, attribui ab aliis
Pastori. Ferrarium induxit in errorem Petrus de
Natalibus, quem malè citat lib. 6, c. 112, ubi,
ait Ferrarius, vitam & res gestas refert admiran-
das. Nam Petrus de Natalibus lib. 6, cap. 141
tractat de Pastore, qui hac die apud Græcos &
Latinos colitur, uti manifestissimè ibidem patet
ex compendio apophthegmatum, quod de Pastore
rexit: cum in eo referatur factum, soli Pœmeni
hodierno proprium, non alteri. Nam ibidem nar-
ratur historia de matre ejus, quæ videndi filii sui
Augusti Tomus VI.

gratià ad solitudinem accesserat, quamque ipse à
suo conspectu arcuit. Factum verò illud pluribus
narrabitur inferius. Ad eundem etiam Sanctum
nos referimus alia, quæ habentur loco citato, qui
unum dumtaxat Pœmenem seu Pastorem admit-
timus. Additur autem in fine: Quievit . . in Do-
mino vii Calen. Augu., quod est ire contra tor-
rentem hagiologorum Latinorum ac Græcorum, ut
dicitur postea. Eandem hallucinationem commi-
sit nostrum Ms. Florarium ad diem xxvi Julii,
dum memorat sequentia: Item natale beati Pa-
storis abbatis & conf. Hic multis annis in absti-
nentia magna se affligens in heremo multa reli-
gione pollebat. Vid. ejus gesta alibi. Hinc sequi-
tur, ut quæ ex eodem Petro ac Florario dicta sunt
apud nos tomo vi Julii, die xxvi ejusdem men-
sis, à pag. 307, de S. Pastore abbate in Sceti,
differenda fuerint ad diem xxvii Augusti. Nec so-
la hæc in S. Pœmene accidit hallucinatio: aliam
quippe, in quam lapsus est Eminentissimus Car-
dinalis Baronius, jam pridem observavit noster
Rosweydeus, sicut planum fiet ex sequentibus.

3 Baronius ad annum Christi 343 Tanti, in-
quit, facere solebat populus illustrium monacho-
rum (qualis erat S. Antonius, cujus occasione
hæc scribit) de fide Catholica testimonium, ut
Ariani hoc sentientes, mentiri non sint veriti,
magnum Antonium eadem de fide secum unà sen-
tire; adeo ut eam ob causam ipsi opus fuerit, re-
licta intima eremi solitudine, Alexandriam usque
descendere, & de Catholica fide, quam coleret,
publicè, ne populus laberetur, specimen edere,
quam signis quoque sequentibus confirmavit. . .
Vocatum quoque esse ab eodem S. Athanasio ali-
quando Alexandriam abbatem Pœmenem, spe-
ctatæ sanctitatis virum, habetur in Vitæ Patrum.
Hæc Baronius. Sed Rosweydeus noster in notatio-
nibus ad eandem Vitæ libro 1, cap. 41, num.
85, pag. 69 secundæ editionis, in S. Antonio,
Eminentissimum auctorem, ita refellit: Quod . .
de Pœmene ait, vel eum fefellit memoria; vel
Pœmenem eundem putavit cum Pamnone. De
Pamnone hoc habes hic apud Ruffinum libro 2
(lege libro 3) num. 164, quem eundem esse
cum Pamnone, non cum Pœmene, colliges ex
Pelagii libello 3, n. 14, & libello 17, n. xi,
ubi eadem apophthegmata narrantur nomine Pam-
bonis, quæ Ruffinus habet nomine Pammonis.
Alius ab his Pammon seu Pyammon, de quo
hic apud Ruffinum lib. 1, cap. 31*, qui Pal-
ladio cap. 72 est Ammonas.

E

Hic cum
Pamnone

F

* immò lib.
2, cap. 32

4 Hæc pag. 484

D

AUCTORE

J. P.
nonconfun-
dendus.

4 Hæc jam olim ad Vitam S. Antonii notaveram, inquit laudatus Rosweyda in quadam scheda, quam ante me habeo; Addo nunc, ait: Pœmenem distinctum à Pammonē seu Pambo, patet ex Ruffino lib. 2 (in nostro exemplari lib. xi de hîc sequentibus agitur) Histo. eccl. cap. 8, ubi Pambus in Cellulis ponitur, & Pœmen in monte Pispiri. Item ait: "Macarius de superiori eremo, aliusque Macarius de inferiori, Isidorus in Scithi, Pambus in Cellulis, Moyses, & Benjamin in Nitria, Seyron & Elias & Paulus in Apeliote, alius Paulus in Focis, Pœmen & Joseph in Pispiri". Hæc Rosweyda è Ruffino, de claris viris ac eremitis Ægyptiis agente, commemorans rectè quidem probat, Pammonem seu Pambum distinguendum esse à Pœmene: non tamen id evincere videtur diversitas loci: quia antiqui isti eremita non ita erant adscripti unico soli loco, ut ad alium quandoque non transirent, prout videre licet apud nos in ipso S. Pambone, tom. 1 Julii, die 1, pag. 35. Cum autem unum unicum Pœmenem existisse, probabilius existimemus, erit hic idem in nostra sententia Pœmen, de quo agebat Rosweyda. Verùm intricata se nobis hic offert controversia de uno Pœmene seu Pastore, an duobus. Tillemontius tomo 15 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 862 & sequente, in notatione 1 super S. Pœmenē, duos id nominis solitarios distinguendos censet, & alterum quidem seniore, juniorem verò alterum. Argumenta ejus non dissimulabimus. Primò itaque ponantur in medio, quæ faciunt pro Pœmene duplici: deinde subdantur ea, quæ pro uno.

B In *Vitis Patrum* lib. 3, num. 163, pag. 524, ubi de S. Arsenio vitâ sancto agitur, sunt ista: Cùm . . . vidisset abbas Pœmen, quia transiit, dixit: Beatus es, abba Arseni, quia te tantum in hoc sæculo planxisti. Notum itaque hinc est, Pœmenem supervivisse S. Arsenio: cujus Acta illustravimus tomo IV Julii, die XIX, à pag. 604, mortemque ejus secundum seriem chronologicam, ibidem pag. 613 præterpropter ordinatam, affiximus anno 449 vel 450. Verùm Tillemontius non videt, dici posse, quòd hic sit Pœmen ille, cui narratur S. Antonius, anno 356 die XVII Januarii mortuus, enuntiasse egregium hoc effatum in *Vitis Patrum* lib. 5, libello 15, num. 2: Dixit abbas Antonius abbati Pastori: Hoc est magnum opus hominis, ut culpam suam super seipsum unufquisque ponat coram Domino, & expectet tentationem usque ad ultimum vitæ suæ tempus. Dicitur Monumentorum collector citat etiam Cotelerium in Monumentis ecclesie Græca tom. 1, pag. 341, ubi scribitur, Ποιμήν, Pœmenî. Is, cui dixit S. Antonius tam sublimem veritatem, non erat puer sine dubio: difficile autem creditus est, eum supervivisse etiam tunc, uti pergit, centum post annis, nemine observante, Pœmenem ad inusitatam senectutem pervenisse. Pergamus cum Tillemontio: At verò, ait, probatio hæc minoris esset roboris, si esset sola. Si enim legitur duobus locis modò allegatis, insigne illud apophthegma dixisse S. Antonium Pœmeni; duobus aliis locis, illud retulisse Pœmenem ipsum tamquam ab eodem S. Antonio pronuntiatum, legitur. Nam ex editione Coteleriana pag. 623 hæc indicat: Retulit abbas Pœmen, dictum fuisse à beato abbate Antonio, quòd magna hominis potestas sit, ut super se mittat peccatum suum coram Domino, expectetque tentationem usque ad ultimum halitum. Designatur apophthegma exxv inter alia, quæ postea dabimus ex eadem editio-

ne. Alium locum indicat ex Ephram. Nos verba D ejus demus.

6 S. Ephram Syrus inter Apophthegmata Pa- pro duplici
trum, quæ referuntur pag. 504 Operum ejus edi-
tionis Coloniensis, quâ hic utimur, anni 1603,
& quam Gerardus Vossius præpositus Tungrensis
vulgavit & illustravit, sic loquitur: Dixit abbas
Pastor, à beato Antonio abbate solitum dici: In
eo magnum hominis opus atque officium situm;
ut suum, quo gravatur, errorem coram Deo
projiciat; expectetque semper tentationes, ad
extremum usque vitæ spiritum. Sed Ruffinus, in-
quit idem collector, historiam ejus citans lib. 2,
cap. 8, pag. 256, qui invisibat solitudines Æ-
gypti ab anno 375, refert, quòd inter Sanctos
solitarios, quos ibi viderat, vitæ simplicitate,
cordis sinceritate, magnisque miraculis, quibus
Deus virtutem eorum honorabat, felicitatem sibi
obtigisse, ut acceperit benedictionem manuum Pœ-
menis in Pispiri, quod erat monasterium S. An-
tonii. Nos proferamus Ruffini verba apud Roswey-
dam supra citatum: Florebat igitur, ait Ruffi-
nus, Ægyptus ea tempestate non solum eruditus
in Christiana philosophia viris, verùm etiam his
qui per vastam eremum commanentes, signa &
prodigia apostolica simplicitate vitæ, & cordis sin-
ceritate faciebant. Ex quibus interim quos ipsi vi-
dimus, & quorum benedicti manibus meruimus,
hi sunt: Macarius de superiori eremo &c. Pœ-
men & Joseph in Pispiri, qui appellatur Mons
Antonii. Quòd verò rectius hæc intelligantur de
priori Pœmene, quàm de posteriore synonymo San-
cto, diceret non incongruè suaderi cùm ex loco,
tum ex tempore, si duos cum Tillemontio synony-
mos admittas.

7 Ex loco, inquam: nam Scethe, Scithi, Pœmene
& Scithium, Ptolomæo Schitiaca regio, Lybiæ
pars est, ideoque ab Ægypto passim distinguitur in
Vitis Patrum, sicut observatum est tomo 2 Ja-
nuarii, ad diem XVII ejusdem mensis in Commen-
tario prævio S. Antonii magni, § 1 num. 3. Ibi-
dem tamen dicitur num. 4, Ægyptum ab aliis
latius aliquantò sumi. De Monte S. Antonii du-
plici, interiore videlicet & exteriori agitur ibi-
dem § 2, ac notatur Pisper, Pispir, seu Pispiri
monasterium appellatum, ac in Monte illo exteriori
conditum, ad quem itabat frequens S. Antonius:
quæ pluribus legi possunt loco jam indicato. Jam
verò hic mons exterior, vel S. Antonii monaste-
rium Pispiri, in quo aiebat Ruffinus, se vidisse
Pœmenem, longè distabat à solitudine Scethensi,
in qua floruit S. Pœmen noster, ut licet videre in
chorographia mansionum eremiticarum excusa an-
te *Vitis Patrum* apud Rosweydam: ita ut vero-
simile appareat, spectatâ locorum distantia, fuisse
se duos eremicolas diversos, quorum alter Pispiri,
alter in Scethi vitam asceticam duxerit.

8 Præter ea, quæ præmissa sunt de tempore, proponun-
tur Pœmeni Pispiriensi applicari potest apophthegma tur,
illud, quod habetur in *Vitis Patrum* libro 5, li-
bello 15, num. 40, pag. 625: Narravit abbas
Joseph: Quia fedentibus nobis aliquando cum ab-
bate Pastore, nominaverit abbatem Agathonem.
Et diximus ei: Juvenis est: quare eum appellas
abbatem? Et dixit abbas Pastor: Quia os suum
fecit eum appellari abbatem. Hoc apophthegma est
numero sexagesimum primum in editione Cotele-
riana, quòd ex eo postmodum daturi sumus, ubi
Pœmen vocatur. Videtur autem esse senior S. Pœ-
mene modò dictus Agatho, quia Joseph & Pa-
stor seu Pœmen hic occurrunt, iidem, ut suspici-
cari licet, quos vidisse se superius affirmabat Ruf-
finus

A *finus in Pispiri. Ruffinum vero invisisse eremos Aegyptiacas jam ab anno Christi 375, affirmat Tillemontius in notatione prima super S. Pœmene, tomo 5 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 863: (De Ruffini peregrinatione vidcri possunt, quæ habentur apud Rosweydam pag. 425 & sequentibus:) & tomo 7 in S. Antonio art. 17, pag. 142 mentionem faciens de Pœmene ac Josepho Pispiriensibus, de quibus ex eodem Ruffino egimus, censet cum in hisce terrarum tractibus versari potuisse versus eundem annum 375.*

9 Jam vero S. Antonium abbatis Josephi humilitatem approbasse, qui unâ cum aliis iverat ad ipsum, habemus è Vitis Patrum libro. 5, libello 15, num. 4, pag. 620. Rem gestam pluribus non refero, ne longior sim. De apophthegmate S. Antonii ad Pœmenem seu Pastorem, actum est supra: è quo, uti & ex Ruffino, si admittatur, esse probabilis, quod Pœmen hic sit diversus à Sancto synonymo, in historia antiquorum eremicolarum celebratissimo, qui vixit adusque seculi circiter quatuordecimum, alia difficillima oritur quaestio, utri Pœmeni seu Pastori, antiquiorine, an juniori Sancto attribui debeant dicta in Vitis Patrum sub isto nomine. Unum à S. Antonio pronuntiatum seniori, jam vidimus in sententia Tillemontii: ad quem etiam aliud, quod de Agathone dabamus supra num. 8, referri posse affirmat idem auctor. Reliqua omnia, inquit, conveniunt aequè uni vel alteri, aut ad secundum spectant; de quo Vita Patrum magis loquuntur, quam de aliquo alio: quia sine dubio memoria illius erat etiam tunc omnino recens, quando scripta fuerunt. Atque hæc quidem sunt argumenta, quæ proponenda censuimus pro duplici Pœmene, quorum aliter senior, junior alter fuisse perhibetur.

10 Sed preplacet nobis S. Pœmen unicus. Intellige, lector, rationes. Opinio Tillemontii habet sua incommoda, habet ambages, quia nescitur, utri eremita conveniat magna vel pleraque pars apophthegmatum, quæ postea proferemus. Deinde non sunt geminandi homines absque urgenti necessitate: quæ hic non videtur esse, sicut patet è responsis ad superiora argumenta. Ad unum quisque, quod sumebatur ex tempore S. Antonii num. 5, atque adeo è devexissima S. Pœmenis senectute, respondemus, nihil obesse, quo minus insignè illud monium Sanctus abbas iste dixerit S. Pœmeni nostro, non quidem tunc temporis puero, sed adolescenti quindecim, puta, circiter annorum vel sedecim: & verò monita, quæ in tali ætate accipiuntur, sicut diu solent inherere, sic faciliè imbibuntur. Etatis autem S. Pœmenis, quam creditu difficilem aiebat Tillemontius, summam reducemus in ejusdem chronotaxi ad annos circiter centum ac decem. In qua, quid adeo mirum, quid adeo inusitatum, ut Sanctus propterea geminari debeat? Ecquis enim nescit, satis fuisse usitatum inter antiquos istiusmodi eremicolas, ut pervenerint ad annoissimam senectutem?

11 Argumento alteri, à diversitate locorum desumpto, jam itum est obviam num. 4 ex tomo apud nos ibidem assignato: in quo inter argumenta, quæ ad geminandum Pambonem excogitavit Tillemontius, unum etiam petitur ex eo capite, quod Sanctus ille collocetur diversis locis. At verò rectè ei objicitur, quod in Vita S. Macarii Alexandrini tomo 1 Januarii, pag. 87 legatur, eum habuisse diversas cellas: unam quidem in Scete, quæ est interior in solitudine, & unam in Lybia, & unam in Celliis, & unam in monte Nitriæ.

Augusti Tomus VI.

Cur itaque Pœmen unus & idem non fuerit in Scethi, & in Pispiri? Cur non in Agypto, vel extra illam, ex apophthegmate xxvi apud Cotelerium: Præteriens aliquando abbas Pœmen per Agyptum &c. ? Cur non etiam in Thebaide, secundum dicta de S. Antonio supra in Commentario num. 7? Hinc colligitur, eum uni loco non semper ita fuisse affixum, ut ad alium subinde non transfret. Transibat enim aliquando abbas Pœmen cum abbate Anub in partibus Diolci, ex apophthegmate lxxii. Hæc nobis persuadent, ut de duplicando Pœmene non cogitemus. Superest elucidanda quaestio alterius generis.

12 In Commentario prævio S. Antonii magni, S. Pœmen, quem antea citavimus, § 5, pag. iii, ubi agitur de ejus discipulis in Thebaide inferiore, mentio fit Pœmenis illius, de quo jam diximus ex Ruffino, quique lib. 7 de Vitis Patrum Pimenius appellatur, sicut pag. eadem iii indicatum fuit, quaestione alia ad hanc diem xxvii Augusti remissa, an idem ille sit cum Posthumio, de quo inter dictos Antonii discipulos etiam scribitur loco designato. Vitam ejus habes apud Rosweydam de Vitis Patrum lib. 1 à pag. 233. In notatione autem prima ad istam vitam pag. 238 affirmat Rosweydam, alias editiones habere Palthumii, & addit, de hoc nihil sibi occurrisse vel in tabulis ecclesiasticis, vel apud historicos. Multa hic affinitas cum Pachomio, ejusque regula. Et cum Pachomius dicatur quibusdam Pachomius, vereor ne Palthumius ex Pachomio irrepserit. Sed hoc nobis non probari, indicavimus in memorato mox Commentario. De vero S. Pachomio tractavimus tomo III Maii, die xiv ejusdem mensis: contra alterum autem, qui est apud Rosweydam, varia difficultates objectæ sunt dicto die à pag. 357, Vitaque ejus data tamquam apocrypha.

13 Quod ad propositam modo quaestione perinet, illud est, an Pimenius sit idem cum isto Posthumio. Respondemus, quod hunc in illo nentiamquam invenire possimus. Non in nomine: nam nomen Pœmen, Pastor, Pimenius vel Pimenio, & nomen Posthumius, quaecumque illud sit nomen, sive verum sive apocryphum, nimis multum inter se differunt, quam ut pro eodem accipi posse videantur. Non etiam in rebus gestis; cujus utpote nulla sit mentio apud Rosweydam in Indice nominum propriorum post Vitam Patrum, nisi unica, quæ designatur idem ille Posthumius, cujus vitam edidit idem Rosweydam, & quidem cum titulo Beati: & tamen de morte ipsius nihil ibi legitur: quin immò in variis Fastorum sacrorum indicibus, quos inspeximus, reperire hæcenus non potuimus ejus nomen. Hæc abunde sufficere censemus ad propositam quaestione, quæ olim huc remissa fuit. Revertamur itaque ad S. Pœmenem nostrum.

§ II. S. Pœmenis fratres; ejusdem auctoritas & virtutes; vitæ chronotaxis; cultus & elogia.

H *Abibat Vir sanctus fratrem, nomine Anub, Sanctus habebat item alios quinque fratres, inter quos sex: erat unus, cui nomen Pafsius vel Pæsius, ex Vitis Patrum, ubi lib. 3, num. 199, pag. 529 sunt ista: Abbas Pœmen cum alio abbate seniore se, nomine Nub, & cum aliis quin-*

& difficultates, quæ hinc oruntur:

sed unus duntaxat

à nobis admittitur.

ACTORE
I. P.

que patribus &c. *Ibidem* num. 154, pag. 523: Abbas Poemen & abbas Nuph postquam in desertum venerunt, desiderabat mater eorum videre eos. *Libro 5, libello 4, num. 33, appellatur Anub. Et ibidem lib. 5, libell. 15, num. 11, pag. 622 hic dicit Pastori fratri suo: Nos, qui sumus septem fratres. . . efficiamur sicut statua hæc &c. Quod verò hi septem fratres fuerint uterini, ibi præmissum legitur: Abbas Anub & abbas Pastor, & residui fratres eorum ex uno utero nati, monachi fuerunt in Scithi. De Paytio fit etiam mentio ibidem libello 16, num. 8, pag. 631, qui & Paesius in apophthegmate secundo editionis Cotelieriana. Inter hos singulari quadam auctoritate valuisse S. Poemenem, colligitur è narratione facti, quod subjicimus.*

15 Tomo IV Julii, die XIX ejusdem mensis; inter eremi- pag. 605 & sequentibus illustravimus Acta S. Arsenii anachoreta in monte Scethi, & in Commentario eisdem prævio § 2 visum nobis est, necessarium ejus in solitudinem innectere anno circiter 394. Quo circiter tempore S. Poemen seu Pastor correxit aliquem defectum, quem S. Arsenius è seculo in solitudinem detulerat, quemque

asceta alii ob viri præstantiam corrigere non audebant, si vera sunt, quæ sub nomine Metaphrastis in dicto Commentario à pag. 607 narravimus. Res ibidem relata continet ista: Arsenius visus est etiam, postquam ad vitam accessisset monasticam, veluti quædam apud se servare reliquias aulicæ arrogantia & superfluitatis: in sedendo enim sublimem unum tenens ex pedibus, imprudens sæpe imponebat alteri. . . Hoc visum à patribus. . . ; sed magna viri dignitas & reverentia eos abducebat ab eo, quod statuerant. (Eum itaque patribus de hoc monere non ausis) postquam. . . hoc quoque novit monachus Pastor, qui erat prudentia simul & virtute incomparabilis. . . Cum ego, inquit, ad monachos accessero ad synaxim, & vobiscum confidens, sedero in eodem habitu. . . statim procedatis ad me reprehendum, & ego statim cedam, & ut qui perperam in hac re me geram, me corrigam. Quod quidem factum cum divinus intellexisset Arsenius. . . demisit pedem, & deinceps omnino abstinuit à turpi hac fessione. En tibi nunc, lector, virtutes insignes, quibus Vir magnus micuit, ad certam quadam capita reducatas.

16 Rigidissima Viri, dum erat juvenis asceta, à cibo abstinentia narratur apud Cotelierum in apophthegmate xxxi. Invitatus ab alio ad sumendum cibum, parebat vel invitus, obsequium illud cum lacrymis implens, ex apophth. xvii. Vino abstinet, tamquam omnino ad monachos non pertinente, apophth. xix. Quantopere excelluerit in temperando cibi usu, liquet ex hoc responso in apophth. clxviii: Sedere in cella. . . est operari manibus, semel in die comedere &c. Inter quatuor vite solitarie instrumenta ponit jejunium in apophth. lx. Magni faciebat mortificationem affectuum, ex apophth. clxxxiv. Ejus desiderium proficiendi in spiritu colligitur ex apophth. 1; odium familiaritatis particularis indicat apophth. 2; lenitatis erga delinquentes exemplum præbet apophth. clxxxiii & clxxx. Mutua Poemenis erga Anuph tamquam natu majorem, & hujus erga illum, tamquam inordinatum non habentem, observantia refertur apophth. cviii. Amorem erga matrem & consanguineos inordinatum non habebat, ut videre licet in apophth. v, vii & lxxvi. Ex profundissima utique humilitate, virtutum omnium fun-

damento, oriebatur ejus desiderium, quo satagebat cuncta in occulto facere. *Adi apophthegma cxxxviii. In Thesaurio ascetico, quem edidit Possinus noster, pag. 230 inter apophthegmata commendatur ab eo lex charitatis erga proximum, & oratio, his verbis: Lex, quæ vetatur redere malum pro malo, quatuor modis impletur: corde, visu, lingua, opere. Quod si potueris per orationem bene purgare cor, vicisti omnia, & plenè mandatam executus es. Adde illud dictum perbreve ibidem: Voluntas propria & remissio deiciunt hominem. Denique, divino eum spiritu, consilio, prudentia, rerumque spiritualium peritia in patris præditum fuisse, recursumque ad illum tamquam ad commune quoddam oraculum, argumento sunt ipsius facta, dicta, responsa, quæ habentur in contextu sæpe memoratorum apophthegmatum; & ad quæ lectorem mittimus. Nos interim ad contemendam vitam ac mortis ejus chronotaxin transeamus.*

17 Cum superius num. 10 & 11 unum dumtaxat admiserimus Poemenem, conabimur jam sic ordinare tempora, ut ob illa duplicari non debeat. Ponimus itaque sequentia per modum systematis chronologici. Natus fuerit anno circiter 340: solitarius anno 355, ætatis 15, quo audire potuit effatum S. Antonii, de quo dictum est antea: S. Arsenium monuerit circa annum 394, vita solitaria circiter 40: deinde decursis in eadem reliquis vite annis, obierit anno circiter 450 post S. Arsenium (cui supervixit, secundum apophthegma num. 5 citatum) ætatis centesimo decimo, anachoretica vite nonagesimo quinto. Nec videmus, cur præterpropter cum hisce temporum calculis combinari nequeat apophthegma S. Poemenis, quod tamquam res nuper acta, & temporibus Theodosii imperatoris, atque adeo post ejus, ut videtur, mortem refertur contigisse.

18 Sed in nostro systemate debet intelligi Theodosius senior, non potest junior: quia cum hic obierit anno 450, nullam habet probabilitatis speciem, quod S. Poemenis fratres eò usque vixerint, quibus ille scribitur idem apophthegma enuntiasse in *Vitis Patrum lib. 3, num. 19, pag. 498, ubi leguntur ista: Referebat autem beatus senior Poemen fratribus, dicens: Quoniam fuit nuper quidam monachus in Constantinopoli temporibus Theodosii imperatoris. Habebat autem parvâ cellâ foris civitatem. . . Audiens autem imperator, quod ibi esset quidam monachus solitarius. . . cepit deambulando pergere ad eum locum, ubi erat supradictus monachus, præcepitque sequentibus se eunuchis*, ut nullus approximaret ad cellulam monachi illius. Ipse autem solus perrexit, pulsavitque ostium. Surrexit autem monachus, & aperuit ei, & non cognovit eum, quod esset imperator. Tulerat enim sibi coronam de capite suo, ut non cognosceretur. Et post plura alia, quæ sequuntur, ac ibidem legi possunt, honoris vitandi gratiâ eadem nocte fugit inde, & perrexit in Ægyptum. Itaque consideremus, dilectissimi fratres, quanta sollicitudine virtutem humilitatis custodire famulus Dei studuit, ut in cælesti regno æternam gloriam pro labore sanctæ vitæ suæ, quem propter nomen Domini exercuerat, percipere à Christo Domino mereretur.*

19 De publico Sancti cultu hac nobis memoria in rauda occurrunt. Memoria ejus in sacris Græcorum Fastis occurrit frequens hac die, è quibus hoc nominatim recitasse suffecerit. Typicum quod vocatur S. Sabbæ, illum ita refert: Sancti patris nostri

egregia
ipsius viru-
res:

* i. e. eubl-
culariis vel
magnari-
bus aulicis

Memoria in
Fastis Græ-
corum
cis:

A nostri Pœmenis, ac Officium ipsius designat. Synaxarium è Menologio, jussu Basiliæ imperatoris collecto, hæc habet: Ὁ ἅγιος πατήρ ἡμῶν Ποιμῆνος ἡ ἀναχωρητὴς. Id est: Memoria sancti patris nostri Pœmenis anachoretæ. Eadem ferè memorat Menologium Sirletianum: quod in elogio ejus hæc addit: Tam egregiè omnem virtutem exercuit, ut omnes in Ægypto & Thebaide senes Patrem hunc appellarent, & ad rectè vivendi formam eruditi componerentur. Meneia magna typis edita hosce ei accinunt versiculos, qui de morte à nobis Latine redditi, sic sonant:

Ὁς ἐν λόγῳ χαίροντες ἠρώμεν βίῃ
 Ποιμῶν τὸ θεῖμα ἔμεγιστον Ποιμῆνος.
 Ποιμῆνα εἰς μέγαν ἰσθόμην εἰκόδι ὡχέτο Ποιμῶν.
 Velut inhiante raptus è lupo fuit;
 Pastori alumnus maximo, Pœmen migrans.

Pœmena Pœmnarchæ vigesima septima sistit.

Alludit poeta ad nomen proprium Ποιμῶν, & ad appellativum synonymum, quod Latine pastorem significat. Per Pœmnarcham intellige pastorem magnum, uti est in Græco, id est, Christum vel Deum.

B 20 Synaxarium modò designatum continet Viri laudationem: cujus textus Græcus legi potest apud nos ad calcem tomi 1 mensis Augusti pag. 668.

Hanc autem Latina interpretatione donamus in hanc sententiam: Sanctus pater noster Pœmen è regione Ægypti ortum habuit. Mundo autem relicto ad monasterium abiit unà cum fratribus suis, & monachus est factus. Post multos verò annos dum eorum abiisset mater, ut ipsos videret; non potuit: ocluserunt quippe ei ostium. Dumque expectaret flens, dixit ei Pœmen, non videns illam, Quid vis, mater? Hæc autem dicebat: Volo vos videre. Cui Pœmen: In illo (altero) mundo nos invicem videbimus. Quo audito illa recessit. Neque hoc dumtaxat egit memoriâ dignum, sed multa etiam alia. Nam regionis præfectus filium sororis ejus, comprehentum in malicia; volebat punire, & certior factus, quòd Sancti sororis esset filius, significavit ipsi: Si obtentus fueris, ipsum libero. Ille autem contra significavit: Examina ea, quæ ad ipsum spectant; & si morte sit dignus, moriatur: sin minus, facito quod vis. Et miratus præfectus, quòd in ipso non esset affectio, liberavit illum. Multis verò patris miraculis in pace requievit.

C colitur etiam apud Latinos:

21 Ex dictis conficitur, Virum hunc tam vivum, quam mortuum magna apud Græcos in veneratione fuisse, quæ ad Galliam usque fuerit propagata eo titulo, quòd, teste Castellano ad hunc diem in notula marginali, corpus ejus sit Durvelli (Gallicè scribit à Durvel) in provincia Cadurcensi, id est, ut ipse vocat, en Quercy. In ista Gallia Aquitanica provincia invenio apud Blavium Durevel ad fluvium Oldam (le Lot) occasum versus. At longè major Viro accessit celebritatis splendor in reliquo Occidente, quando annua ejus memoria inscripta est Martyrologio Romano, quod breviter ita illum annuntiat hac die. In Thebaide sancti Pœmonis anachoretæ. Ποιμῆνος (Latine Pœmenis) in casu genitivo scribitur constanter à Græcis; cur ergo hic Latine ponitur Pœmonis? Videtur autem non omnino propriè annuntiarì in Thebaide: nam tametsi eum ab hac regione non excluderim § 1, num. 11; quia tamen Schetin ac Ægyptum ei magis censeo congrua, malui illum ibidem potiùs, quam alibi annuntia-

re in titulo, quem huic Commentario prenotavi-
 mus. Accipe nunc, lector, nonnulla de hoc ma-
 gno Viro elogia, è Græcis extracta in hunc modum.

AUCTORE
 J. P.

22 In apophthegmate 1 senex anonymus ita elogia: cum affatur ac laudat: Nomen tuum sermone hominum celebrabitur per universam Ægypti regionem. Græci inter alia, quæ de ipso recitant in Meneis magnis, honorificentissimis titulis memoriam ejus celebrant, è quibus pauca hæc de multis libasse suffecerit. Ibidem igitur vocatur civis angelorum, monachorum dux, eremi princeps, luminare splendens miraculis universo orbi, verissimus miraculorum patror, lucerna discretionis, virtutum hospitium, immaculatum Dei speculum. Hisce atque aliis Græci magnam, quam de hoc præclarissimo Viro conceperant, estimationem non obscure expressam voluere; conformiter ad apophthegmata, in quibus cum nominis ejus celebratis, tum virtutum exercitationes, auctoritas apud monachos, vitæque innocentia tamquam in speculo relucet sanctitatis. Virtutes ejus etiam vel in solitudine tironis, narrat Vita num. 1. Postremo, de ejus Vita, quam è Græco sermone in Latinum convertimus, nonnulla etiam observemus.

23 Hanc præfert titulum: βίος ἡ πολιτεία ἡ Vita, quæ ὁ ἅγιος πατήρ ἡμῶν Ποιμῆνος τῷ ἀναχωρητῷ. Id est, Vita & conversatio sancti Patris nostri Pœmenis anachoretæ; signato ad marginem Græcè, ἡ Vita τῷ αἰῶνι κτ', id est, eodem mense (Augusto) xxvii die. Eiusdem Vitæ exemplar Græcum descripsit noster Papebrochius ex cod., uti addit, Ambr. f. N. n. 152: Et pro majore ejusdem notitia, Vide, inquit, Martyrium S. Maximi: de quo egimus ad diem xiiii Augusti; & ibidem in Commentario ad ejusdem Sancti Acta pag. 116, num. 80. indicavimus, ea fuisse desumpta ex codice Ambros. N. 152, continente Vitas mensis Augusti, scripto ante annos cō à monacho quodam Laurentio in monasterio Rutienfi, quod est in Calabria. Consuli etiam possunt, quæ de hoc Laurentio diximus die xvii hujus mensis pag. 420. Pauca sunt, quæ biographus ille refert de S. Pœmene, quæque penè omnia recurrent in apophthegmatibus postea recudendis: sed quia pauca sunt, Vitam Sancti, quam scripsit, lectoris oculis non subtrahemus, ut aliquam demus. Narratio ejus confirmatur ex eisdem apophthegmatibus. Singularia sunt, quæ de Sancti miraculis refert num. 1. Ægyptium illum fuisse affirmat ibidem. Porro Annotata in hanc Vitam dabimus breviter; longiora sequentur ad apophthegmata Cotelerii, post eam producenda.

24 Aliud Vita Græcæ seu elogii exemplar apud nos est, è codice bibliotheca Casarea Vindobonensis transcriptum, de quo per hujus mensis decursum sæpe mentionem fecimus. Sic verò incipit: Ὁ ὁσιος πατήρ ἡμῶν Ποιμῶν Αἰγύπτιος ἦν τῷ ἁγίῳ. Latine: Sanctas Pater noster Pœmen Ægyptius erat genere. Narrat historiam de matre ejus, quæ videndorum filiorum suorum erat cupidissima, sed ad conspectum eorum admissa non fuit. Subdit deinde factum præfecti regionis circa filium sororis S. Pœmenis. De his Laurentius scribit num. 2 & 4. Ms. Vindobonense jam assignatum habet longum apophthegma, quod est viii apud Cotelerium, & inferius legi potest. De his te monitum volui, lector, antequam Vitam promerem. Eam nunc accipe.

V I T A

Auctore Laurentio monacho Rutienſi in Calabria, è codice Ambroſiano, interprete Joanne Pinio.

Egregia Sancti vir- tutes,

MUltos alios illustres magnosque patres protu- lit Egyptus, & cum illis etiam protulit Poe- menem nomine ac re, anachoretam: cujus vitam mirati sunt angeli, obstupuerunt homines; ipsa vero rerum inanimatarum natura ex iis, quæ supra naturam, ut ita loquar, humanam penè erant, voluptatem cepit. Hic igitur (ut intermedia transeam: quænam quippe homini laus, qui genus, divitias, gloriam, ut res fluxas despexit; futura verò & immortalia dumtaxat elegit?) Hic igitur, qui ovium rationalium, non irrationalium, verè pastor exstitit, vocem evangelicam rectè edoctus, quæ dicit: Qui vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me; omnia hisce postponens, relicta patria, genere, divitiis, gloria, omnibusque vitæ delectamentis, unà cum suis fratribus (illos etenim suavis sermonum ipsius traxit vis) in eremum pervenit: ac virorum solitariorum insignium, virtuteque spectabilium contubernio sese adjungens, comam tondetur cum illis, ac monachum induit, humiliatur, & in bonam frugem evadit; jejunium exercet ac humicubationem, orationem amplectitur & vigilias, fundit lacrymas præ gaudio, ac, ut verbo dicam, fit magnus & spectabilis virtute, atque ita quidem, ut demones sola oratione ejiceret ex hominibus, omnemque alium eorum morbum curaret, nec non communis miraculorum esset thesaurus laborantibus.

ac varia

2 Quid tum postea? Elapsis plurimis annis solitudinis, matrem, matrem utique, tam insignis pro- lis, aliorumque filiorum desiderium incescit (fervidus quippe illorum amor urebat viscera ejus, ac ipsius anima videbatur igne confumi,) nec sciebat, quidnam ageret: simulque senectutis ac infirmitatis femineæ oblita, nec non charissimis filiis omnia postponens, audet contra longitudinem vitæ, ejusdemque incommoda, montes, flumina, solitudinem, & hujusmodi alia; spernit egregia illa & venerabilis senectus vitam; & ad filios, quorum ardebat desiderio, se confert. Significatur illis accessus ejus, quodque filiorum amans ad ostium staret, ingressum expectans: & omnino erat consentaneum, eratque apud alios quasi justa omnino naturæ lex, ut, simul atque hoc audierant, ad genitricem accurrerent, circum ipsam funderentur, amplecterentur illam, introducerent, verba amica ei proloquerentur, mensæ confortem facerent, epulum familiare proponerent, aliaque agerent, quæ filius, à longo tempore matrem senectute curvatam conspicatus, diligenter simul ac fervidè præstaret.

de illa

3 Illi verò nihil horum curarunt in animum demittere: nec canos fenilis matris, nec ubera, quorum lacte fuerant enutriti, nec quidquam, quo mater in liberorum educatione laborat, reveriti sunt: sed simulatque audierunt illius adventum, recesserunt, & ejus conspectui se subdixerunt; fieri non posse significantes, ut ipsam in vita conspicerent, matris suæ Creatorem, ac salutaria illius mandata majore prorsus in pretio habentes, qui dicit: Qui amat patrem aut matrem plùs quàm me, non est me dignus. Matrem itaque quid passam esse putatis,

Π Ολλὸς καὶ ἄλλος ὑπέρχε τὸ ἐπιφανῶν τῶν με- γάλων πατέρων ἢ Ἀγγυπία, ἤνερχε δὲ σὺν ἐκείνοις καὶ Ποιμνία τὸ ἀναχωρητικῶν καὶ λεγόμενον καὶ ἡρώδιον, ἔ τ βίον ἐθαύμασαν ἄγγελοι, ἐξε- πλάγησαν ἄνθρωποι· ἠδέσθη δὲ καὶ φύσις αὐτῆ τὸ ἀψύχων ὑπερ φύσιν, ὡς ἂν εἶποι τις, σχεδὸν ἀνθρωπίνην τυγχάνοντα. Οὗτῳ ποιμαρῶν (ἵνα τὸ ἐν μέσῳ παρῶ· τίς γὰρ ἐπανῶ ἀνθρώπων ἡμῶν καὶ παρῶτῳ, δόξα, καταπίσαντι μὴ ὡς λυομένων· ἐλομήσῃ δὲ μόνον τὰ μέλλοντα καὶ ἀθάνατα) Οὗτῳ ἔν ὁ τῶ ὄντι ποιμὴν λογικῶν ἐκ ἀλόγων πρεσβύτων καλῶς τὸ δὲ ἀγγελικῶν φωνῶν διδάχθεις τὸ, Ὅτις θελεῖ ὀπίσω μου ἰλθεῖν, λέγῃσιν, ἀπαρνησάτω ἑαυ- τὸν, καὶ ἀρῶτω τὸ σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήτω μοι, πάντα δόξασα τῶν ἡμερῶν, καταλιπὼν πατε- ρα, ἡμῶν, πατῶν, δόξαν, καὶ τὸ ἄλλα τὸ εἰ βίβη περὶ αὐτῶν, τὸς ἑαυτῶν λαβῶν ἀδελφῶν, (εἴλικε γὰρ αὐτὸς ἢ τὸ ἐκείνους λόγων σφραγῖς) τὸ ἔρημον κα- τήληφει· καὶ σεμνῶν ἀνδρῶν μονασῶν, καὶ πλὴν δρετικῶν ἐπιφθίμων μόνῃ πρεσβύτων, κείρεται τὸ κῶμην σὺν ἐκείνοις, καὶ τὸ μοναχὸν ἐπιρδύεται, ταπνῶσται, καὶ σάρεται, νησειῶν ἀσκή καὶ χαριδω- νίαν, πρεσβύτην ἀσπάζεται καὶ ἀγγυπτιαν, δά- κρυα χεῖρ τὸ τὸ χαρῆς παρῶτα, καὶ ἀπῶως, μέ- γας τὸ πλὴν δρετικῶν καὶ ἐπίελεπῶν, καὶ πῶσιν, ὡς καὶ δαίμονας ἐξ ἀνθρώπων μόνῃ δίχῃ διώκειν, καὶ πῶσιν ἀλλῆν νόσον αὐτῶν θεραπεύειν, καὶ κρινὸν εἶ- ναι ἡσαυρὸν θανμάτων ποῖς κείμενοι.

E

2 Τί ἔν τὸ ἐξῆς; χρόνος παρήλθον συχνοὶ τὸ ἀ- ναχωρήσεως, καὶ μήτηρ, οἷα δὴ μήτηρ, ἔ καλῶ παα- δῶς, καὶ τὸ ἄλλων τέκνων εἰς ἐπιθυμίαν ἰλθεῖσιν (καὶ γὰρ ἐφλεγε ταύτης τὰ σπλάγχνα ὁ θερμὸς ἔρωσ αὐτῶν, καὶ πυρπολεῖν ἰδοκεῖ πλὴν ταύτης ἰνυλῶ) σὺν εἶχεν ὅτι καὶ προσέειπεν· ὁμοῦς ἐπιπλαστομῶν καὶ γή- ρως καὶ γυναικείας ἀδενείας, καὶ πάντα δόξασα τὸ φιλιῶτων παίδων ἡμερῶν, κατατολμῶ μὴ μνησ- ὀδῶ, καὶ τὸ ἐν ταύτης κακῶν, ὄρων· πτωμῶν, ἐρημίας, καὶ τὸ ἄλλων αὐτῶν. Κατατολμῶ δὲ καὶ ζωῆς τὸ καλὸν ἐκείνο γήρως καὶ ὄσων, καὶ πρὸς τὸς πο- θεινῶς ἐρχεται παῖδας. Μιμνῶσται τῶσιν ἢ ταύτης ἀφίξῃς, καὶ ὡς πρὸς τῆ ἡμῶν ἔσηκεν ἢ φιλόπας, πλὴν εἰσοδὸν ἀναμῶσασα· καὶ ἡμῶν πάντως ἀκλυθῶν, καὶ ἡμῶν πάντως ὄσων πρὸς ἐτέρως καὶ ἴσσημα φύσεως δίκαιον, ἐνδραμεῖν ἅμα τῶ λόγῳ τῶσιν πρὸς πλὴν τεκῶσιν, πρὸς ἐλχυνθίωσιν ταύτη, κατασπῆσασα ταύ- τῶν, εἰσαγαγεῖν, φίλα ταύτη πρεσλαλήσῃ ἡμ- ματα, αἰλῶν αὐτῆ κρινωνῆσιν, κρινῶν ἰσθίαν πρε- θεῖναι, καὶ τὸ ἄλλα προσέειπεν, οἷς ἂν ἐν μακρῶ χρό- νῳ παῖς, καπδῶν γήρως καμπιομῶν μητέρως, σπασαίως ἅμα καὶ θερμῶς ἐχρήσασα.

F

3 Οἱ δὲ ἔδεν τῶσιν εἰς νῦν λαβεῖν ἐμελέτησαν, μὴ τρέχῃσιν πολίων ἀιδεοθέντες μητέρος γηραίας, μὴ μααδῶς, ὡν ἐτρεφίθησαν γάλακτι, μὴ δὲ ἄλλο μηδὲν οἷς μήτηρ ὑπὸ ἀναγωγῆ παίδων πονεῖ· ἀλλ' ἅμα- τε ἠκασαν ἐκείνης τὸ ἰλθεῖσιν, καὶ ἀπεσρεφίθησαν, καὶ ἀπείπαντο τὸ θεῶν, καὶ μὴ ἐγχαρῶν ἐδήλωσαν εἶναι ταύτων ἐν ζωῆ καπδῶν, τὸ πλάσῃν πάντως τὸ τεκῶσιν αὐτῶν, καὶ τὰς ἐκείνους σωματικῶς ἐντελῶς πρε- πμῶσιν ἡμερῶν, Ὁ φιλιῶν, λέγοντῶν, πατέρως ἢ μητέρως ὑπερ ἑμῆ, σὺν ἐστὶ με ἀξιῶν. Τί ἔν δὲ οἶθε παθεῖν τὸ μητέρως τῶτων ἀνίσασαν; ἐκείνα δηλα- δῶ.

A θῆ, ἃ καὶ πέπερχεν. Ἐκαστὸς μετὰ, ἐβόα συν-
εχῆ, δάκρυσι τὸ ἔδαφον ἔπλυνεν, εἴπως καὶ
αὐτοῖς ὁ τὸ τέκνον χορὸς μαλαχθῆ, καὶ καμφοδῆ
πρὸς ἔλεον. Οὐκ ἠθέλοντο ποιησέν τ' μητέρας ἰδεῖν,
ἢ τὴν φανερόν τ' πρὸς Χριστὸν αὐτὸ λογασιμῶσι
πῶς, τῶσι καὶ πάλιν αὐτοὶ τὰ αὐτὰ μιλύουσιν.
Εἴπερ ἡμᾶς, ὡ μητέρα, ἔδειξαι ἰδεῖν, καὶ ἐκείνῳ
πάντως ὄψει τ' μετὰ τὴν ἡμέραν, ὅτι νῦν ἡ ἀναχώ-
ρησι τ' ὡδε. Σιωπῶσα πίνω ἢ κακίπαισι τὸ μιλύον,
ἀπῆρε πρὸς τὴν ἐνεγκαιμῶν, δαξάξασα τ' Θεὸν
ἐφ' οἷς ἠκαστὸς καὶ εἶδε, καὶ ἐφ' οἷς ἔπει μέγιστοι τὴν
ἀρετῶν οἱ παῖδες γεγονᾶσι. Καὶ τὸ τοῦ μὲν ἔτος.

4 Ἀποδοτὴ τ' τ' χάρας ἀρχοντῶν ἰδεῖν ἐθέλον-
τῶν τ' ἀββᾶν Ποιμῆνα, καὶ λόγων τ' ἐκείνου μετα-
λαβῶν καὶ ὁχλῶν, ἔμμεν ἐκείνῳ εἶ τὸ παρῶσαν
ἠέρετο. Καὶ ποτὲ * τ' ἀδελφιδῶν αὐτῆ κακίπαισι
ὡς ἀπε καταχρῶν, καὶ τῆ εἰρηκῆ παρῶσας, εἰδ'
ἔτος ὁ Γέρον ἠπεῖξε τῶ ἀρχοντι πρὸς ὄψιν ἐλθεῖν.
Ἡ πίνω ἀδελφῆ, δὴ τ' ἀδελφῶν τ' ἀλλὰ δότι-
ρα ἡμεῖς, τῆ ἡμέρας τ' αὐτῆ κέλης ἐφίσαται, τ'
ἠσυχον ἐν τῆ δλίω καὶ ἀνακεχωρημῶν εἶον, πῶσας
ἔσαν ἐκλιπαρῶσα καὶ θραφῆ δὴ λῶσαι τῶ ἀρχοντι
τὴν δότιπαισι τ' παιδός. Τότε γυν μὲν αὐτῆ αὐ-
τῶν δότιπαισι ἀξιώσαντῶν, ἐκείνη κατεβόα τῆ-
τα, καὶ κατηγῆσι, ἀσπλάχχον, ἀκαρδίον, ἀνελεῖ-
μονα λέγασα, καὶ πῶσας ἀλλὰ, ὅσα δὴ καὶ οἶα πῶ
τ' γυναικείας φύσεως ἀδελφῆσι οἶδε λέγειν ἀχθῶ-
μῶν. Πρὸ τῆσι, Ἐλέησόν με, μέγαν ἐβόα, ὅτι μοι
μονοχρῆσι ὁ παῖς ἐστὶ, καὶ φλέγει με τὴν ψυχῆν
τῆ φρεσῆ καὶ πῶσας δεσμοῖσι ταισιπῶν. Φῶ μοι, τί
ἡμῶσι; πῶ τῶσας; πῶ τῶσας; ἐξ ἐπέρας τὴν λυ-
σιν ὄρωσι τ' κακῆ; Οὕτω τ' γυναικῶσι σὺ δα-
κρύων πηγαῖσι ἀνακλαισῶν, πέμψας ἐκείνῳ τ'
ἀδελφῶν ἕνα, ἔπει τῶσας δηλοῖ. Ἀπελθε, γυναικῆ,
τ' ὡδε. τί με καταβόασι; Ὁ Ποιμῆν τέκνων πα-
τῆρ σὺν ἐξήμερο.

* Cotelet.
πρὸς φάσει
τῆ, i. e.
sumpto
autem
prætextu

B τὴν δότιπαισι ἀξιώσαντῶν, ἐκείνη κατεβόα τῆ-
τα, καὶ κατηγῆσι, ἀσπλάχχον, ἀκαρδίον, ἀνελεῖ-
μονα λέγασα, καὶ πῶσας ἀλλὰ, ὅσα δὴ καὶ οἶα πῶ
τ' γυναικείας φύσεως ἀδελφῆσι οἶδε λέγειν ἀχθῶ-
μῶν. Πρὸ τῆσι, Ἐλέησόν με, μέγαν ἐβόα, ὅτι μοι
μονοχρῆσι ὁ παῖς ἐστὶ, καὶ φλέγει με τὴν ψυχῆν
τῆ φρεσῆ καὶ πῶσας δεσμοῖσι ταισιπῶν. Φῶ μοι, τί
ἡμῶσι; πῶ τῶσας; πῶ τῶσας; ἐξ ἐπέρας τὴν λυ-
σιν ὄρωσι τ' κακῆ; Οὕτω τ' γυναικῶσι σὺ δα-
κρύων πηγαῖσι ἀνακλαισῶν, πέμψας ἐκείνῳ τ'
ἀδελφῶν ἕνα, ἔπει τῶσας δηλοῖ. Ἀπελθε, γυναικῆ,
τ' ὡδε. τί με καταβόασι; Ὁ Ποιμῆν τέκνων πα-
τῆρ σὺν ἐξήμερο.

5 Μανθάνει ταῦτα ὁ ἀρχων, καὶ ἡμῶσας, καὶ
λόγῳ κελύσει μόνον, καὶ λύσω τ' παῖδα τ' φυλακῆσι.
Ἀνηγῆ ταῦτα τῶ Γέροντι, καὶ ἀντιλέγα πρὸς ἔτος
μίλωμασι ἔτος. Ἐξέτισιν, ἀρχων, τ' παῖδα καὶ
τῶσας νόμῳ, καὶ εἰ ἀξίος ἐστὶ θανάτου, θανατωθῆτω.
εἰδ' ὅσα ἀλλ', ὁ βέλει ποιῆσον ἐπ' αὐτῶν. ἠκασεν ὁ
ἀρχων. ἠπερθεταύμασιν, καὶ τ' φυλακῆσι τ' παῖδα
ἀπέλυσε. Πῶσας πίνω παρῶσας ἀπόντων πρὸς τ' Γέ-
ροντα ἀφελείας χάριν καὶ ὁχλῆσι, πάντας ὁ Γέρον
ἀφελεί τῶσας διδασκαλίαισι. ἠρώτησιν ἐν
πῶσας ποτὲ τ' συνιόντων, εἰ καὶ τῶσας ἀδελφῶν ἀ-
μαρτήματα τ' βλεψάντα συγκαλύψαι. Καὶ ὁ Γέρον.
Εἰ καλύψομαι, ἔφη, τέκνον, τὰ τ' ἀδελφῶν ἀμαρτή-
ματα, καλύψει πάντως καὶ Θεὸς τὸ ἡμέτερον. οἶον ἢ
μέτῳ μετῆσῶν, ἀντιμετρηθῆσεται ἡμῖν. Τότε
πίνω μὲν τ' ἀββᾶ Ἀνὸβ τ' ἀδελφῶν παρῶσας,
ὄρῶσι γυναικῆ κλαίοντα, καὶ δεινῶσι κοπιόμῶν, καὶ
ἀντίπαισι αὐτῶν κατενόον. μικρὸν ἢ πρὸς βάντες σιωπῶ-
τήσαντες πῶσι, τὴν αἰτίαν ἠρώτων τ' πῶσας ἐκείνῳ τ'
γυναικῶσι ὄδυμῶσι. Τῶσας τ' τ' ἀνδρῶσι θανάτου, τ'
ἠέτε καὶ τ' ἀδελφῶν ὁδονάται φαμῶν, ἐκείνῳ. Ἐάν
μὲν, λέγει τῶ ἀδελφῶ Ἀνὸβ, νεκρῶσιν ἀνδρῶν τ'
τ' ψυχῆσι τ' ἡμεῖς πάντα, καὶ κτήσιν τὸ πέν-
θῶσας τ' πῶ, εἰ δὴ τῶσας ἡμέτερον μοναχῶσι.

C Εἰ καλύψομαι, ἔφη, τέκνον, τὰ τ' ἀδελφῶν ἀμαρτή-
ματα, καλύψει πάντως καὶ Θεὸς τὸ ἡμέτερον. οἶον ἢ
μέτῳ μετῆσῶν, ἀντιμετρηθῆσεται ἡμῖν. Τότε
πίνω μὲν τ' ἀββᾶ Ἀνὸβ τ' ἀδελφῶν παρῶσας,
ὄρῶσι γυναικῆ κλαίοντα, καὶ δεινῶσι κοπιόμῶν, καὶ
ἀντίπαισι αὐτῶν κατενόον. μικρὸν ἢ πρὸς βάντες σιωπῶ-
τήσαντες πῶσι, τὴν αἰτίαν ἠρώτων τ' πῶσας ἐκείνῳ τ'
γυναικῶσι ὄδυμῶσι. Τῶσας τ' τ' ἀνδρῶσι θανάτου, τ'
ἠέτε καὶ τ' ἀδελφῶν ὁδονάται φαμῶν, ἐκείνῳ. Ἐάν
μὲν, λέγει τῶ ἀδελφῶ Ἀνὸβ, νεκρῶσιν ἀνδρῶν τ'
τ' ψυχῆσι τ' ἡμεῖς πάντα, καὶ κτήσιν τὸ πέν-
θῶσας τ' πῶ, εἰ δὴ τῶσας ἡμέτερον μοναχῶσι.

6 Καὶ ποτὲ πῶσας τ' γρόντων τῶσας παρῶσας ἀπόντες,
τ' συζητῶν αὐτῆσι πῶσας πρὸς τῶσας παιδῶν κατ'
ἐνέργειαν τ' σατανᾶ τὸ πρὸς τῶσας ἔχον σπυρῶν, καὶ
ἰδῶν τὸ πῶσας ἐκείνῳ τ' πατέρων ἔξω τ' μοναση-
εἶσι, μὲν τῶσας παιδῶσι ἀνάσιν κλαίων. Τῶσας τ' ἔτος
ἔχοντα πῶσι ἰδῶν τ' γρόντων, ἠρώτων μαθεῖν τὴν αἰ-
τίαν. Ὁ τ' τ' συζητῶν, εἶπεν, εἰμι τῶσας Ποιμῆν, καὶ
πρὸς τῶσας τὸ παιδίον κεκακομῶν ἔτος ἠπερ τῶσας
πῶσας, καὶ ἐφοβήθη, μήπως ἐνταῦθα παρῶσας μῶν
με ἀκῶσας, ἀπέμψας δὴ δῶσι με. εἰ βέλει ἢ ἰδεῖν
πῶσας τ' αὐτῆ. Ἀλλὰ σὺ ἐλεήσας με παρῶσας εἶσω
τ' μόνῳ τὸ παιδίον, καὶ ἠπερ αὐτῆ πρὸς τῶσας.

dum hæc audiret? Videlicet illa, quæ fecit. Mul-
tùm vociferabatur, assiduè clamabat, lacrymis ter-
ram lavabat, siquidem his filiorum cœtus miscesce-
ret, & ad misericordiam flecteretur. Non sustinue-
runt itaque matris conspectum, manifestam deside-
rii erga Christum jacturam id reputantes; ac pro-
inde iterum eadem ista significant: Si nos, ô ma-
ter, cupis videre, in magna illa die omnino vide-
bis: nunc autem recede hinc. Dum igitur hæc in-
tellexisset insignium filiorum parens, in patriam rediit,
Deum glorificans in iis, quæ audierat ac viderat a, & in quibus hi maximi filii ad virtutem
proveci sunt. Et hæc quidem ita.

A. LAU-
RENTIO
MONACHO.

4 Dum autem alio tempore præfectus regionis
videre vellet abbatem Pœmenem, fermonisque ejus
ac precum esse particeps; neutiquam ille obsecun-
davit. Dumque aliquando filium fororis ejus tam-
quam maleficum comprehendisset, & carceri man-
cipasset, ne vel sic quidem Senex morem gessit præ-
fecto, ut veniret in conspectum suum. Soror ita-
que ejus, propter fratrem alia postponens, ostio cel-
læ ipsius adstitit, in qua quietam & solitariam age-
bat vitam, obnixè rogans eum, ut vel scripto im-
petraret à præfecto liberationem filii. Quando itaque
eam ne quidem responsione dignatus esset, vocife-
rabatur illa adversus eum, tamquam inimicem, ex-
cordem, immisericordem accusans, aliaque dicti-
tans, quanta & qualia muliebris naturæ impotentia
offensâ novit dicere. Ad hæc, magnâ voce exclam-
abat: Miserece mei, quia unigenitus meus filius
est, animamque meam urit, carcere ac vinculis af-
flictus. Hei mihi! quid me fiet: quò me vertam:
per quemnam alium inveniam liberationem mali?
Ad mulierem, fontes lacrymarum ita emittentem,
uno è fratribus misso, hæc significat ei: Abi hinc,
mulier: quid contra me clamas? Pœmen filiorum
pater factus non est.

facta

E

5 Rescit ista præfectus, ac miratus, Si vel verbo
tantùm, ait, jufferit, juvenem carcere liberabo.
Hæc renuntiantur Seni, & contradicit illis, sic men-
tem indicans: Examina, præfecte, juvenem secun-
dum leges, & si reus sit mortis, moriatur; sin-
minùs, fac de illo quod vis. Audiit præfectus, mi-
ratus est valde, & juvenem carcere liberavit b. Dum
ergo multi accederent Senem utilitatis & oratio-
nis gratiâ; doctrinis à Deo inspiratis Senex prodest
omnibus. Quidam itaque ex illis, qui eum adibant,
aliquando interrogavit, an is, qui viderit peccatum
fratris, contegere illud debeat. Et Senex, Si tæxe-
rimus, inquit, filii, peccata fratrum, Deus omni-
no teget nostra: nam quâ mensurâ mensi fuerimus,
remetietur nobis c. Dum igitur cum abbate Anub
fratre transfret, mulierem vident flentem ac vehe-
menter afflictam, & subsistentes eam contemplaban-
tur: paulùm verò progressi occurrerunt alicui, &
sciscitanti sunt causam amari istius luctus mulieris. Quæ
ubi diceret, dolere se mortem viri, filiique ac fra-
tris; ille, Nisi, inquit fratri Anub, mortificârit ho-
mo omnia animæ placita, atque in isto luctu se pos-
federit, non potest fieri monachus.

scu apophthegmata

b

F

6 Multis senibus aliquando ad eum accedenti-
bus, quidam cognatorum ejus attulit puerum, qui à
fatana possessus contortum habebat vultum: vident-
que illam patrum multitudinem extra monasterium,
confedit cum puero flens. Hunc autem ita se haben-
tem quidam senum conspiciatus, interrogavit, ut cau-
sam intelligeret. Cui ille, Cognatus sumi, ait, Pœme-
nis, & puerum attuli à maligno spiritu tam malè ve-
xatum, & timui, ne, huc ïme advenisse audiens,
dimissum me pellat: neque enim vult videre quem-
quam suorum. Sed tu misertus mei accipe puerum
intra monasterium, ac pro ipso orate. Senex igitur
ipsum

à biographo

A. LAURENTIO MONACHO.

ipsum accipiens, & ingrediens, prudenter fecit quæcumque conveniebant: nec statim cum adduxit ad Pœmenem; sed à minoribus incipiens fratribus, singulos eorum quosque ex ordine rogavit, ut formarent signum Christi, usque ad Pœmenem. Posterius verò postquam illum adduxisset etiam ad ipsum; petitionem hic repulit, illi orabant dicentes: Sicut omnes, & tu Pater. Surgens autem ac spiritu gemens orabat dicens: O Deus, figmentum tuum sana, ut dæmon in illud non dominetur: &, signo crucis post factò, sanum reddidit eum patri.

memoratur:

7 Alius quidam fratrum, in prima hebdomade, Quadragesimæ accedens ad Pœmenem, cogitationes suas ei enarravit, &, capta aliquantulum quiete, dicit: Vix ausus sum huc venire hodie. Cui Senex ait: Quare? Quia, inquit frater, per Quadragesimam mihi neutiquam aperies. Cui Pœmen respondit: Nos non didicimus claudere januam ligneam, sed linguæ potiùs. Alius verò quidam necessitatis alicujus causâ ad ipsum digressus, & conspicatus, quòd parum aquæ in pedes suos mitteret, Quâ, ait, feveritate usi sunt nonnulli ad durè tractanda corpora sua! Et illi respondit: Nos dicit non fumus corpus occidere, sed pravas affectiones. Hæc sufficiunt, ut ostendamus Pœmenis magnalia, immò etiam alia ejusdem maxima virtutum officia.

moritur plenus dierum ac meritum.

* f. ἐπιτάνας, ex-tendens

8 Nos itaque ad ipsum præsentis vitæ ejus finem convertemus sermonem. Nunc igitur, ô beate Pœmen, dierum, qui sunt fluxi, rerumque spirituum plene, & orate omni virtute, omniumque, tam qui sunt in Ægypto quàm qui in Thebaïde, pater facte in Christo parùm agrotas, & attollens pedes, nec non spiritum piè commendans, manibus illius, qui hunc dederat, tradidisti. Et nunc cum angelis lætaris, cum justis exultas, qui à seculo sunt, & magis perspicuè versaris cum Deitate: quâ utinam & nos digni reddamur tuis apud benignum Deum intercessionibus: quem decet gloria, & imperium nunc & semper, & in secula seculorum. Amen.

Δαβὼν ἔν αὐτῷ ὁ γέρον, ἢ εἰσελθὼν ἐχρήσατο οἷα εἰκὸς συνετώσ, ἢ ἔπερσιώγειεν δὴθῆως τῷ Ποιμῆνι, ἀλλ' ὁπὸ τῷ μικροτέρων ἀφ' ἑαυτοῦ ἀδελφῶν παρεκάλεε ἕνα ἕκασον τῶτων ἀκροάσθαι, πλὴν τῷ Χρυσῷ σφοδρῶτα πηήσῃ μὲχρι ἢ τῷ Ποιμῆνι. Τῆστρον ἡ πρῶσα κροχῶς ἢ ἀπὸ, ἐκείνῳ πλὴν αἰτησιν παρεκρῆετο, ἢ οἱ μὲν ἐδέοντο. Καθῶς πάντες, καὶ σὺ, πάτερ, λέγοντες. Ὁ ἡ ἀνασῆς ἢ σενάξας τῷ πνδύματι πρῶσθῆζατο εἰπών. Ὁ Θεὸς, ἴασῃ τὸ πλάσμα σα, ἵνα μὴ ὑπὸ τῷ δαίμονῳ κατακυριεύθῃ, ἢ τὸ σαυρικὸν σημεῖον αὐθῆς ποιήσας, ἢ γῆ ἀπέδωκε τῷ πατέρει.

7 Ἐπερὸ δέ τις τῷ ἀδελφῶν χῆ τῷ τῷ τεσσαρεσῆσῃς πρώτῳ ἐβδομάδα πρῶσθῆζατο τῷ Ποιμῆνι ἐξείπεν ἀπὸ τῆς λογιμῆς, καὶ τυχὼν ἀναπαύσας πρῶσθῆζατο λέγῃ. Κατεκρέθῃ πρῶσθῆζατο ὡδε σήμερον. Καὶ ὁ Γέρον, Διατί λέγῃ; Ὁ π, εἶπεν ἀδελφὸς, μήποτε δὴ τῷ τεσσαρεσῆσθῃ ὅσα ἀνοίξῃ μοι. Καὶ ὁ Ποιμῆν πρῶσθῆζατο αὐτὸν. Ἡμεῖς ὅσα ἐμάθῃμ πλὴν ἐν πνδύματι κλείειν, ἀπεκρίνατο, ἢ πρῶσθῆζατο. ἀλλὰ μάλλον τῷ γλώτῃ. Καὶ ἀπὸ δέ τις εἰς αὐτὸν κατὰ πνα χρεῖαν πρῶσθῆζατο, καὶ ἰδὼν μικρὸν ὕδωρ εἰς τῆς πόδας βάλλοντα, Πῶς πνες, ἔφη, σπιτομίαν ἐχρήσαντο σπλησθῆζατο τῷ ἑαυτῷ σώματα. καὶ πρῶσθῆζατο, Ἡμεῖς ὅσα ἐδιδάχθῃμ, ἀντέφῃσεν, εἶνα σωματοκτόνοι, ἀλλὰ παθοκτόνοι. Ἰκανὰ ταῦτα πρῶσθῆζατο πλὴν τῷ Ποιμῆνῳ μεγαλειότητα, καὶ μὲν καὶ τῷ ἀλλὰ τῆς μέγας καταρδάματα.

8 Ἡμεῖς ἐν πρῶσθῆζατο τὸ τέλῳ τῷ παρῆσῃς αὐτῆς ζωῆς τῷ λόγον τῆς πνδύματι. Ἡ δὴ μὲν ἔν, ὡ μακάριε Ποιμῆν, ἡμερῶν πλῆρης γῆμῃμ τῷ πνδύματι, ἢ τῷ τῷ πνδύματι, καὶ παση διαπέψας ἀρετῇ, καὶ πάντων πατῆρ τῷ τε κατ' Ἀγγυπλον καὶ Θεβαϊδα γῆμῃμ ἐν Χρυσῷ, μικρὸν νοσῆς, ἢ τῆς πόδας ἐξάσας, ἢ καλῶς αὐτὸ ἀνασῆς χερσὶ τῷ δεδωκῆσθῃ τὸ πνδύμα παρῆσθῃ, καὶ νῦν ἀγγυλοῖς σιωδῆσθῃ, δικαιοῖς τοῖς ἀπ' αἰῶνῳ συναγαθῆμῃμ, καὶ τρῶσθῆζατο συνῶν τῇ θεότητι. ἢς γένοιστο καὶ ἡμῶς ἀξιώθῃμ ταῖς σῆς πρῶσθῆζατο Φιλῶνθροπον Θεὸν ἱκεσίαις. ὡ πρῶσθῆζατο ἢ δόξα, καὶ τὸ κρῆσθῆζατο νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τῆς αἰῶνας τῷ αἰῶνων. Ἀμῆν.

ANNOTATA

- a Factum hoc narrabitur postea ex apophthegmate LXXVI.
b Hæc historia ibidem habetur apophthegmate v; sed diverso ac breviori modo.
c Vide apophthegma LXIV; pro iis vero, quæ hic sequuntur, consule xxvi, vii, LVIII, & CLXXXIV. Nec his addimus plura Annotata: cum in brevi nostro Commentario facile possint legi, quæ huic Vitæ elucidanda subservire possint. Consule etiam Annotata, quibus illustrare conabimur Apophthegmata, quæ nunc subdimus.

APOPTHHEGMATA
Ex editione Cotelerii tomo I
Monumentorum ecclesiæ
Græcæ pag. 585 &
sequentibus.

Monitionis quædam prævia.

Tomum hunc anno 1677 Lutetia Parisorum vulgavit V. C. Joannes Baptista Cotelerius, ac Græcum textum Latine reddidit. Inter alia verò, in eodem tomo contenta, habentur Apophthegmata Patrum, citato pro illis in principio tomi post Præfationem Reg. Ms. 2466. Textum Græcum non dabimus, qui à curioso lectore, quantum ad S. Pœmenem spectat, ibidem legi potest. Hunc idem auctor elucidavit Observationibus ad

calcem dicti tomi, quæ usui etiam nobis erunt; non verò nota, seu variantes lectiones Græcæ marginales, quæ ad versionem Latinam apophthegmatum S. Pœmenis apponuntur. Non abs re autem fuerit ex ipso hic recudere citationes marginales, quibus, præter alios scriptores, indicantur Vita Patrum, libri, libelli ac numeri, non raro etiam Appendice ad easdem Vitæ signata. Porro cum apophthegmata illa sint satis longa; visum est nobis ea dividere in tres partes, ac numeris arithmeticis, seu cifris, ut vocant, etiam distinguere: ut res concinnior appareret, ac Annotatis aptior ad partes singulas apponendis. Hæc monitum volumus lectorem. Nunc ipsa exhibemus Apophthegmata, retentis numeris Romanis, quæ eisdem apponuntur in editione Coteleriana; non tamen citationibus Scripturæ sacre marginalibus, quas à multo jam tempore non solemus notare, quæque subsidio Concordantiarum, ut vocantur, in Bibliis sacra vulgata possunt inveniri hic signo ,, intercisâ.

PARS

PARS PRIMA.

Vitæ Patrum
libro v, li-
bello xi, nu-
mero 19.

Vitæ Patrum
libro v, li-
bello xvi,
numero 8.

v. x. 38.

III. 93. v.
XVII. 8.

v. VIII. 13.
Raderi Viri-
dar. III. VI.
28.

2 I. Profectus est aliquando abbas Pœmen, cum esset juvenis, ad fenem quemdam, ut interrogaret eum de tribus cogitationibus. Ut ergo pervenit ad fenem, oblitus est unam è tribus: & reversus est in cellam suam: sed ubi manum posuit, quò clavis aperiret; recordatus est obliti sermonis. Unde dimissâ clave, rediit ad fenem. Qui ait illi; Properasti ut venires, frater. Ille narravit; Quando posui manum meam ad sumendam clavem, recordatus sum verbi, quod quærebam: nec aperui; ideoque reversus sum. Erat autem spatium viæ plurimum. Dixit ei senex; Grægum Pœmen, id est pastor. Et nomen tuum sermone hominum celebrabitur per universam Ægypti regionem. II. Quodam tempore familiaritas intercessit inter Pœsium fratrem abbatis Pœmenis & alium quemdam extra cellam suam: abbas verò Pœmen nolebat. Unde exsurgens fugit ad abbatem Ammonam a, dicitque ei: Frater meus Pœsius habet cum quodam familiaritatem; quæ me quietè vivere non finit. Ait illi abbas Ammonas; Pœmen, adhuc vivis b? Vade, sede in cella tua; & pone in corde tuo, quasi jam ab anno jaceres in sepulcro. III. Venerunt aliquando regionis presbyteri ad monasteria, ubi erat abbas Pœmen: & ingressus est abbas Anub, dixitque ei: Invitemus hodie hic presbyteros. Cùmque diu stetit, non dedit illi responsum. Quocirca tristis exiit. Aiunt ei, qui juxtâ sedebant: Abba, cur non respondisti ei? Excepit abbas Pœmen: Ego causam culpamque non habeo. Mortuus enim sum. Mortuus autem non loquitur.

3 IV. Senex quidam degebat in Ægypto, antequam eò venisset abbas Pœmen cum suis, eratque multum notus atque honoratus. Ut ergo è Sceti ascendit Pœmen cum sociis, homines reliquerunt fenem, & veniebant ad abbatem Pœmenem; quiangebatur. Itaque dicit fratribus suis; Quid faciemus magno feni huic; quia nos in molestias miserunt homines, derelinquendo fenem, ac nobis, qui nihil sumus, attendendo. Quonam igitur modo poterimus fenis animum curare? Adjecit: Conficite parum edulii, & accipite saltem c vini; pergamisque, ac unâ manducemus: fortè per hoc poterimus delinire eum. Portaverunt igitur cibos, & profecti sunt. Ut autem fores pulsaverunt, audiens fenis discipulus, interrogavit: Quinam estis? Illi exceperunt: Refer abbati; Pœnen est, qui vult benedicere à te. Quod cùm discipulus nunciasset, ille significavit his verbis: Abi, non mihi vacat. At illi permanserunt ad æstum solis, aientes: Non secedemus; nisi postquam digni visi fuerimus admitti à fene. Porro senex, cernens humilitatem eorum, nec non patientiam, compunctione ductus, aperuit. Et ingressi, cibum sumpserunt cum eo. Cùm autem manducarent, ille dixit: Re verâ, non sunt eâ sola, quæ de vobis audivi, sed centuplum conspexi in opere vestro. Ex illa ergo die amicus eorum exstitit. V. Voluit aliquando præses provincie illius videre abbatem Pœmenem; nec admittebat senex. Igitur sumpto prætextu, quasi facinorosum comprehensum filium fororis ejus, misit in carcerem, dicens: Si venerit Senex, & oraverit pro eo, ego dimittam. Accessit foror ejus, deslens ad januam. Is verò non dedit responsum. Quare mulier maledictis his appetebat eum: Visceribus æneis prædite, miserere mei, Augusti Tomus VI.

quia hanc unam sobolem habeo. At ille mittens EX EDITIS. renunciavit: Pœmen liberos non suscepit. Atque recessit in hunc modum. Is ergo auditis, præses misit, aiens: Saltem verbo jubeat; dimittam illum. Senex verò vicissim significavit: Inquire secundum leges; & morte si dignus est, moriatur; si non est, fac ut placuerit.

4 VI. Deliquit aliquando frater in cœnobio: v. IX. 7. degebat autem is in locis anachoreta, qui à longo tempore non processerat. Veniens ergo cœnobii abbas ad fenem, nunciavit ei de fratre, qui deliquerat. Ait ille: Expellite eum. Egressus verò frater è cœnobio, intravit in speluncam, ibique flebat. Contigit opportunè, ut fratres nonnulli, qui ad abbatem Pœmenem proficiscebantur, audirent illum flentem: qui ingressi, invenerunt summo affectum dolore; hortatique sunt, ut ad fenem pergeret: sed noluit, dicens: Hic ego morior. Venientes porrò ad abbatem Pœmenem, rem ei narraverunt. Ille precibus inductos eò remisit, dicturos fratri: Abbas Pœmen vocat te. Venit frater. Quem senex intuitus afflictum, surrexit, complexus est, & cum eo comiter agens, rogavit, ut cibum fumeret. Misit autem abbas Pœmen aliquem fratrum suorum ad anachoretam, qui nunciaret: A multis annis videre te desidero, postquam de rebus tuis audivi; sed ex amborum pigritia non congressi sumus. Nunc ergo, Deo volente, occasione oblatâ, laborem itineris suscipe, ac videbimus nos. Non enim egrediebatur è cella sua. Ille audiens, apud se: Nisi Deus feni inspirasset, non misisset ad me. Quocirca surgens, accessit. Cùmque se mutuò læti salutassent, sederunt. Tum ad eum abbas Pœmen hunc instituit sermonem: Duo homines in quodam loco degebant, qui ambo mortuos habebant apud se: dimisit unus mortuum suum, atque abiit ad plorandum mortuum alterius. Audiens porrò senex, compunctus est eâ oratione, recordatusque est rei, quam fecerat, & dixit: Pœmen sursum sursum in cælo; ego verò deorsum deorsum in terra.

5 VII. Adierunt aliquando fenēs multi abbatem Pœmenem; cùm ecce quidam ex affinis abbatibus Pœmenis haberet filium, cujus facies, diabolo efficiente, conversa erat retrorsum. Itaque pater intuitus multitudinem patrum, assumpto filio extra monasterium sedebat plorans. Contigit autem, ut quidam senex exiret. Is cernens eum, ait: Quid ploras, homo? Respondit: Cognatus sum abbatis Pœmenis: atque en puero huic accidit ista tentatio: volentes autem Seni offerre, timuimus. Neque enim vult videre nos. Atque nunc si compererit me adesse, mittet ac expellet me. Ego verò ubi vidi adventum vestrum, ausus sum venire. Quemadmodum ergo libuerit, abba, mei miserere: introducito puerum, & orate pro illo. Senex assumens puerum, intravit. Porro usus est prudentiâ; nec statim obtulit abbati Pœmeni; sed incipiens à minoribus fratribus, dicebat: Consignate puerum. Cùmque fecisset, ut à cunctis ex ordine consignaretur, demum abbati Pœmeni attulit. Is nolebat, ut ad se appropinquaret. At illi rogabant, dicentes: Sicut cæteri, & tu, Pater. Tunc ingemiscens surrexit, atque ita precatus est: Deus, sana creaturam tuam, ne ab hoste in servitutem redigatur. Et cùm signasset eum, illico curavit, sanumque patri restituit. VIII. Aliquando quidam frater, ab oris abbatis Pœmenis discessit in peregrinam terram: illicque venit ad quemdam anachoretam, qui caritate præditus erat, & quem adibant multi. Frater nunciavit ei de abbate Pœmene. Ille, auditis

E

auditis

EX EDITIS.

auditis hominis virtutibus, desiderio tactus est videndi eum. Reverso igitur fratre in Ægyptum, paullo post exurgens anachoreta, è regione externa perrexit in Ægyptum ad illum fratrem, qui ipsum convenerat: nam indicaverat ei, ubi maneret. Videns autem eum ille, demiratus est, & valde est gavisus. Dixit anachoreta; Exerce caritatem, duc me ad abbatem Pœmenem.

6 Itaque assumens eum, pervenit ad Senem. Cui nunciavit, quæ ad ipsum spectabant, his verbis: Magnus vir est, caritate multâ, ingenti honore apud suos: de te annunciavi ei, & cupiens videre te, advenit. Suscepit ergo illum cum lætitia; & postquam se mutuo salutassent, confederunt. Tunc peregrinus cepit loqui ex Scriptura, de rebus spiritualibus & cælestibus. At abbas Pœmen vertit faciem, nec responsum reddidit. Unde is cernens quod non colloqueretur, tristis egressus est. Dixitque fratri, qui eum duxerat; Frustra hanc omnem peregrinationem suscepi. Veni namque ad Senem: ecce verò neque mecum colloqui vult. Itaque Frater ingressus ad abbatem Pœmenem, Abba, inquit, propter te accessit magnus iste homo, tantâ gloriâ in loco suo refulgens; quare non differuisti cum eo? Excepit Senex; Ille è supernis est, & cælestia loquitur; ego verò ex inferioribus sum, & terrena loquor. Si sermonem ad me habuisset de affectibus animi, ei respondiissem. Quod si agatur de cælestibus, ego illa nescio. Egressus itaque frater, retulit peregrino: Senex non facillè de Scripturis loquitur: sed si quis rogaverit de animi affectibus, responsum dat. Ille compunctus, Senem adiit, & ait ei: Quid faciam, abba, quandoquidem dominantur mihi animi affectus? Tunc oculis in eum coniectis, lætus Senex inquit: Modò bene venisti: nunc aperi os tuum de his, & implebo illud bonis. Ille verò plurimum animæ commodum cum cepisset, professus est: Planè hæc est vera via. Gratiisque Deo actis, quod cum ejusmodi Sancto meruisset convenire, reversus est in regionem suam.

v. IV. 32.

7 IX. Comprehendit aliquando rector provincie quemdam è vico abbatis Pœmenis; & venerunt cuncti, Senem rogantes, ut abiret, eumque è carcere emitteret. Dixit eis: Sinite me dies tres, tuncque proficiscar. Oravit ergo abbas Pœmen ad Dominum, his verbis: Domine, ne dederis mihi hanc gratiam: aliâ non permitturi sunt me sedere in hoc loco. Venit ergo senex, rogavitque judicem. Qui ad eum inquit: Pro latrone rogas, Abba? Senex autem gavisus est, quod gratiam ab eo non accepisset. x. Narraverunt quidam, quod aliquando abbas Pœmen & fratres ejus conficerent scolaces *d*: nec procedebat, quod non haberent, unde emerent funiculos. Et aliquis eis carus, rem narravit cuidam mercatori, homini pio. Cæterum abbas Pœmen volebat quidpiam à quoquam accipere, ad vitandam nimirum turbæ vexationem. Itaque mercator, cupiens opus Seni conficere, prætexuit indigere se scolacibus. Et adduxit camelum, sumpsitque. Veniens autem frater ad abbatem Pœmenem, audito quod fecerat mercator, ut qui vellet laudare eum, inquit: Sanè, abba, etsi non indigeret, accepit tamen, quò nobis opus faceret. Audiens verò abbas Pœmen, absque indigentia sumpsisse, dixit fratri: Surge, conduc camelum, & affer illos. Quod si non attuleris, Pœmen hic non amplius residebit vobiscum. Nolo namque cuiquam injuriam facere, cum non indigeat, ut damnum patiatur, capiatque lucrum meum. Abiit frater

ejus, & post multum laboris, attulit. Nisi enim attulisset, Senex discessisset ab eis. Ut ergo vidit illos, gavisus est, tamquam si invenisset magnum thesaurum. xi. Audiit aliquando presbyter Pelusii *e* de quibusdam fratribus, quod assiduo in urbe versarentur, lavarent, negligenter se: quocirca veniens ad collectam, sustulit ab iis habitum monachalem. Sed postea corde se tactum sensit, ac pœnitentiâ ductus est. Accessit ergo ad abbatem Pœmenem, velut cogitationibus ebrius, portans etiam levitones *f* fratrum; remque Seni annunciat. Ait illi Senex, Non habes tu quidpiam veteris hominis? exuistine eum? Respondit presbyter: Particeps adhuc sum veteris hominis. Senex reposuit: Ecce igitur, etiam tu, sicut fratres. Etsi enim parum retineas vetustatis, attamen peccato subjaces. Tunc abiens presbyter, vocavit fratres, ab ipsis undecim veniam supplex petiit, induit eos habitu monachi, necnon dimisit.

8 XII. Frater sic interrogavit abbatem Pœmenem: Commisi grande peccatum, & volo per triennium agere pœnitentiam. Dicit ei Senex: Multum temporis est. Ait frater; Sed ad annum usque? Iterum Senex; Multum est. Qui autem aderant, dixerunt: Usque ad quadraginta dies? Iterum ait; Multum est. Addiditque; Affirmo ego, quod si hominem ex toto corde pœnituerit, nec is amplius peccaverit, etiam in tribus pœnitentiæ diebus Deus illum suscipiet. xiii. Dixit adhuc; Signum monachi in tentationibus apparet. xiv. Iterum dixit: Sicut spatharius *g* imperatoris assistit ei, paratus semper: ita oportet animam promptam esse adversus dæmonem fornicationis. xv. Interrogavit abbas Anub abbatem Pœmenem de impuris cogitationibus, quas gignit cor hominis, & de vanis cupiditatibus. Dicit ei abbas Pœmen: Numquid gloriabitur securis sine eo, qui cædit in ipsa,? Tu quoque ne porrigas eis manum, & otiosæ erunt. xvi. Dixit iterum abbas Pœmen: Nisi Naburzardan coquorum *h* princeps venisset, non concrematum fuisset templum Domini. Hoc autem significat, quod nisi venisset in animam recreatio gulæ, mens non corrumpisset in bello contra inimicum. xvii. Aiebant de abbate Pœmene, quod invitatus ad comedendum contra voluntatem suam, proficiscebatur cum lacrymis, ne inobsequens esset fratri suo, eumque tristitiâ afficeret. xviii. Dixit præterea abbas Pœmen: Noli habitare in loco, in quo cernis nonnullos tibi invidere. Alioqui non facies progressum. xix. Narraverunt quidam abbati Pœmeni de aliquo monacho, quod vinum non biberet. Et dixit: Vinum omnino ad monachos non pertinet. xx. Abbas Esaias interrogavit abbatem Pœmenem de fordidis cogitationibus. Et respondit ei: Quemadmodum in capsa plena vestimentis, si quis reliquerit ea, tempore putrescunt: ita in cogitationibus; si eas corpore non executi fuerimus, per tempus abolerentur aut putrescunt. xxi.

Interroganti abbati Josepho de eadem quæstione, respondit abbas Pœmen: Quemadmodum si quis serpentem cum scorpio miserit in vas, illudque occluserit, omnino post aliquod tempus morientur: sic & pravæ cogitationes, quæ ex dæmonum instinctu pullulant, per tolerantiam deficiunt.

9 XXII. Frater venit ad abbatem Pœmenem, & ait ei: Sero agrum meum, atque ex eo facio agapen *i*. Respondit illi Senex: Rectè facis. Et abiit cum alacritate, auxitque eleemosynam suam. Abbas autem Anub, audito sermone, inquit ad abbatem Pœmenem: Non times Deum, qui ita locutus

D

e

f

v. x. 40.

E

v. VII. 13.

Dorothe.

Doctr. 13.

v. v. 3. In

Ephraim p.

387. n. 12.

g

v. x. 41.

Append. p.

999. n. 20.

b

v. IV. 30.

F

v. x. 45.

v. IV. 31.

v. x. 42.

v. x. 43.

v. x. 46.

i

A locutus sis fratri? Senex verò tacuit. Post duos autem dies, arcessivit abbas Pœmen fratrem, eique dicit, audiente abbate Anub: Quid mihi prolocutus es alio die? quoniam mens mea alibi erat. Tum frater: Dixi, à me feminari agrum meum, ex eoque dari eleemosynam. Excepit abbas Pœmen; Putabam te locutum de fratre tuo, qui in sæculo vivit. Quòd si tu es, qui hoc opus facis, non est hoc monachi. Is verò audiens, contristatus est, atque hæc profudit verba: Nullum aliud opus novi, nisi hoc, nec possum non feminare agrum meum. Postquam ergo discessisset, incurvavit se coram Pœmene Anub, aiens: Ignosce mihi. Tum abbas Pœmen, Ego quoque, inquit, à principio noveram non esse opus monachi *k*; sed secundum mentem illius pronunciaui, dedique ipsi alacritatem; ad caritatis processum. Nunc verò tristis abiit; atque iterum hoc ipsum faciet. **xxiii.** Dixit abbas Pœmen: Si peccaverit homo, & negaverit se peccasse, ne redargueris eum; aliàs excindis studium ipsius. Quòd si dixeris ei: Noli animum despondere; Frater, sed cave in posterum, excitas animam illius ad poenitentiam. **xxiv.** Iterum dixit: Bona res est experientia: ipsa enim docet hominem probum. **xxv.** Dixit iterum: Homo qui docet, nec, quæ docet, facit; similis est fonti: quia cunctis potum dat, cunctos abluit, seipsum verò non potest mundum præstare. **xxvi.** Præteriens aliquando abbas Pœmen per Ægyptum, conspexit mulierem ledentem in sepulcro, & plorantem amarè. Unde dixit; Etsi cuncta mundi hujus oblectamènta advenerint, non deducunt ejus animam à luctu. Sic etiam monachus, luctum debet semper in semetipso habere. **xxvii.** Dixit præterea: Est homo, qui videtur tacere, & cor ejus condemnat alios: is semper loquitur. Est alius; qui à mane ad vespèram loquitur, ac silentium tenet; hoc est, extra usum nihil pronunciat. **xxviii.** Frater venit ad abbatem Pœmenem, & ait: Abba, variis cogitationibus agitat, ex iis periclitor. Senex educit hominem, & sub dio collocat; jubetque ut expanso sinu retineat ventos. At ille respondit: Non possum hoc facere. Tum Senex: Si hoc facere nequis, nec potes impedire, ne subeant cogitationes: sed officium tuum est, illis obistere. **xxix.** Dixit abbas Pœmen: Si tres convenerint; quorum unus bene vitam quietam ducat, alter ægrotet gratiaque agat in morbo; tertius ministret eum pura cogitatione; isti tres paris ac veluti unius sunt operationis & virtutis. **xxx.** Iterum dixit: Scriptum est: " Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. " Quandoquidem cervi in solitudine multos deglutiunt serpentes; cumque comburunt eos venenum, desiderant ad aquas venire; postquam verò biberint, frigent à serpentum veneno: ita & monachi, in eremo sedentes, uruntur à veneno malorum dæmonum, ac desiderant Sabbatum atque Dominicam, quò accedant ad fontes aquarum, id est, ad corpus & sanguinem Domini, & purgentur à mali amaritudine. **xxxi.** Abbas Joseph interrogavit abbatem Pœmenem, quo modo jejunandum esset. Cui respondit sic: Ego volo, ut quis quotidie comedat, sed parum, ne fatiretur. Ait abbas Joseph: Quando eras juvenis, nonne cibo abstinebas per duos dies, abba? Excepit Senex: Revera etiam per tres & quatuor, totamque hebdomadem. Atque hæc omnia probaverunt Patres, ut potentes in virtute homines: sed invenerunt, præstantius esse quotidie pa-

Augusti Tomus VI.

rum manducare; atque nobis tradiderunt viam, quæ regia est, quia levis. **xxxii.** Aiebant de abbate Pœmene, quòd cum ad synaxim venturus esset, sedebat seorsum, discernens cogitationes suas, horà circiter unà; atque ita egrediebatur. **xxxiii.** Frater interrogans abbatem Pœmenem, dixit: Relicta mihi est hæreditas; quid faciam ex ea? Ait illi Senex: Abi, & post tres dies veni, responsumque feres. Rediit igitur, sicut definierat Senex. Qui sic locutus est ei: Quid tibi dicturus sum, frater? Si dixerò: Affer ad ecclesiam; illic prandia faciunt & convivia. Si: Da cognato tuo; mercedem non recipies. Si autem pronunciavero: Distribue in pauperes; facere negliges. Quidquid ergo placuerit, facito. Ego culpæ affinis non sum.

A N N O T A T A.

a Varios ejusdem nominis dedimus tomò 2. *Februarii*, die 26, à pag. 722 in *S. Ammona*. Fuit autem Anub, qui statim hic sequitur, S. Pœmenis frater natu major. Vide *Comm. præv.* § 2.

b Pœmen itaque ab Ammone diversus. Vide *eundem Comm. num.* 3.

c Lege sæitem, vel potiùs sæiten: in *textu Græco est σαιτες*. Cotelerius columnà 818 in *notis hic*: Saites, inquit, quæ mensura fit, explicatur à S. Epiphano lib. de mensuris & ponderibus cap. 24. Sed & Palladius Hist. Laus. cap. 22 ea voce utitur.

d Scolaces sunt fitnes intorti & cerati ad usum facis & candelæ, seu funalia & cerei funales. Observatum fuit à veteribus & recentioribus; prout habet Cotelerius pag. 818 citatâ. Consule *Glossarium Cangii* in voce scolax.

e Si hic sit S. Isidorus Pelusiota, monachus & presbyter in Ægypto; de eo tractavimus tomò 1. *Februarii*, die 4. ejusdem mensis, pag. 468 & seqq.

f In *Græco* λειψήτοιος: id est, colobia linea sine manicis, ex *Cangio* in *Glossario Græco* ad vocem λειψήτοιος: ubi inter alia exempla indicat hoc ipsum apophthegma *Græcum*.

g Spatharius, imperatorii corporis custos, σπαθητοφύλαξ, Cedreno: dignitas in imperio Constantinopolitano fat illustis, ex *Cangio*: ubi plura ad hanc vocem.

h *Lib. 4. Regum*, cap. 25. 8, *Septuaginta habent*: Ναβουζαρδάν ο αρχιμάγειρος, uti hic vocatur. At *Vulgata*: Nabuzardan princeps exercitus.

i Vox ἀγαπή, præter alia, qua significat, & de quibus *Cangius* in *Glossario Græco*, hic videtur pro eleemosynâ sumi, & sic vertitur bis eadem vox *Græca*, qua sequitur in hoc apophthegmate: at tertia vice illi substituitur vox caritatis eodem sensu: nam facere eleemosynam, & facere caritatem, idem significant.

k Si vera narrat scriptor; quomodo Pœmen non mentitus?

P A R S S E C U N D A.

xxxiv. Interrogavit eum alius frater, quid sibi vellet illud: " Ne reddas malum pro malo. " Ait Senex: Hic affectus quatuor habet modos: primum à corde, secundum ex aspectu, tertium de lingua, quartum verò est, non facere malum pro malo. Si potueris mundare cor tuum, non venit ad aspectum; quòd si in conspectum venerit, cave ne loquaris; si verò etiam locutus fueris,

E 2

ris.

v. x. 44. Regula Solit. cap. 54.

v. x. 52. VII. xxxvi. 1.

v. xviii. 17.

v. x. 55.

v. x. 51.

v. lxx. 10.

v. x. 50.

v. x. 49.

v. x. 48.

EX EDITIS, v. xi. 22. APP. P. 1004. n. 32.

v. x. 56.

E

F

v. xviii. 18.

- EX EDITIS.** ris, citò abscinde, ut non facias malum pro malo. xxxv. Dixit abbas Pœmen: Custodire, sibi attendere, & discretio, hæ tres virtutes viæ duces sunt animæ. xxxvi. Dixit iterum: Projicere se coram Deo, seipsum non metiri, mittere retro propriam voluntatem, sunt instrumenta animæ. xxxvii. Dixit quoque: Omnis laboris, quicumque supervenerit tibi, victoria est, tacere. xxxviii. Iterum dixit: Abominatio est Domino, omnis corporalis requies. xxxix. Dixit adhuc: In luctu duo sunt; operatur, & custodit. xl. Iterum dixit: Si te subierit cogitatio de rebus corpori necessariis, semelque constitueris; rursusque secundò subierit, ac tu constitueris; si tertio subierit, noli ei attendere: otiosa enim est. xli. Iterum; frater interrogavit abbatem Alonius: Quid est nihili se facere? Respondit senex: Esse te infra animalia ratione carentia, & nosse quòd illa condemnationi obnoxia non sint. xlii. Item: Si recordatus fuerit homo dicti quod in Scriptura legitur: "Ex verbis tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis"; eliget potius, tacere. xliii. Dixit præterea: Initium malorum est, distractio. xliv. Et hoc retulit, quòd abbas Isidorus Sceteos presbyter, ita aliquando ad multitudinem verba fecerit: Fratres, nonne propter laborem in hunc locum venimus? Nunc verò, non ampliùs laborem habet. Ego igitur apparatus meâ melote abeo ad locum, in quo labor est, illicque inveniam requiem. xlv. Frater dixit abbati Pœmeni: Si videro rem, jubes, ut eam efferam? Ait illi Senex: Scriptum est; "Qui responderit verbum, priusquam audiat; stultitia ei est, & opprobrium". Si ergo interrogatus fueris, profer; sin minus, tace. xlvi. Frater aliquis percontatus est abbatem Pœmenem: Potestne homo confidere in una actione? Respondit Senex, abbatis Johannis Curti a sermonem exstitisse: Ego cupio ex omnibus virtutibus nonnihil assumere. xlvii. Etiam narravit Senex, quòd frater interrogaverit abbatem Pambo b, utrùm bonum esset laudare proximum; & ille responderit, Melius est, tacere.
- 12 XLVIII. Dixit iterum abbas Pœmen: Licet homo produxerit novum cælum & novam terram, non potest curis carere. XLIX. Rursum dixit: Homo indiget humilitate ac Dei timore, quemadmodum flatu, qui è naribus ejus prodit. L. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, quid facere deberet. Ait illi Senex: Quando Abraham ingressus est in terram promissionis, sibi emit monumentum, ac per sepulcrum terram accepit in hæreditatem. Rogat frater: Quid est sepulcrum? Senex respondet: Locus fletus & luctus. LI. Frater dixit abbati Pœmeni: Si dederò fratri meo parum panis, aut aliud quid, dæmones polluunt illud, quasi ad placendum hominibus factum fuerit. Ait ei Senex: Licet studio hominibus placendi fiat, nos tamen fratribus demus, quæ illis necessaria sunt. Adjecit quoque hanc parabolam: Duo agricolæ in eadem civitate habitabant: unus ex iis feminavit, retulitque pauca & impura; alter cum ferere neglexisset, nihil omnino collegit. Itaque si contigerit famas, quis ex duobus inveniet, unde vivat? Respondit frater; Qui pauca illa impura confecit. Tum Senex: Pari igitur modo & nos, feminemus pauca, quamvis immunda, ne fame pereamus. LII. Etiam retulit abbas Pœmen hunc abbatis Ammonæ sermonem: Quidam per totum vitæ tempus securim portat, nec invenit modum dejiciendæ arboris. Est verò alius secandi peritus, qui paucis ictibus proster-
- nit arborem. Aiebat autem, securim esse discretionem. LIII. Frater percontatus est abbatem Pœmenem, dicens: Quem in modum debet homo vitam instituere? Et ad eum Senex: Cernimus Danielem; non potuit inveniri contra illum accusatio, nisi in cultu, quem exhibebat Domino Deo suo. LIV. Dixit abbas Pœmen: Voluntas hominis, murus est æneus inter ipsum ac Deum, necnon petra reperiens. Cum igitur eam homo dereliquerit, ipse etiam dicet, "In Deo meo, transgrediar murum". Itaque si justitia convenit cum voluntate, laborat homo. LV. Relatio ejusdem: Seditibus aliquando senibus & manducantibus, stabat ad ministerium abbas Alonius: quem videntes, laudaverunt. Ille verò nihil penitus respondit. Igitur nonnullus seorsum dixit ei: Quare non respondisti senibus, qui te laudabant? Excepit abbas Alonius: Si eis dedissem responsum, visus essem laudes admittere. LVI. Dixit iterum: Homines perfecti sunt in loquela, minimi in operatione.
- 13 LVII. Abbas Pœmen dixit: Sicut fumus expellit apes, tuncque opificii earum tollitur dulcedo: ita & corporalis quies timorem Dei ejicit ex anima, cunctamque ejus operationem dissolvit. LVIII. Frater convenit abbatem Pœmenem secundâ * Quadragesimæ hebdomadâ; cumque detexisset cogitata sua, & requiem invenisset, ait: Pæne detinui me, ne huc venirem hodie. Dixit ei Senex; Cur? Et frater: Reputavi, num propter Quadragesimam mihi non aperiretur. Tunc abbas Pœmen, Nos, inquit, non didicimus ostium ligneum claudere, sed potius linguæ januam. LIX. Monuit etiam abbas Pœmen: Fugienda sunt corporea. Quando enim homo prope est corporealem impugnationem, assimilatur viro juxta lacum profundissimum stanti, quem inimicus ejus, quamcumque hora visum fuerit, facile dejiciet ac immerget. Quòd si à corporeis rebus procul fuerit, similis est viro, qui longè abest à lacu; ut, quamvis traxerit eum hostis ad præcipitium, dum trahit ac vim infert, Deus mittat ei auxilium. LX. Dixit iterum: Paupertas, tribulatio, angustia, jejunium, hæc sunt vitæ solitariae instrumenta. Scriptum est enim: "Si fuerint tres, hi viri Noë, Job, & Daniel, vivo ego, dicit Dominus". Noë personam ac figuram gerit voluntariæ paupertatis; Job, laboris; Daniel, discretionis. Si ergo hi tres actus in homine exstiterint, Dominus habitat in eo. LXI. Retulit abbas Joseph: Seditibus nobis cum abbate Pœmene, nomen abbatis Agathonis dedit. Dicimus ei: Junior est, quare eum vocas abbatem c? Respondit abbas Pœmen; Quia os ejus fecit eum abbatem appellari. LXII. Venit aliquando ad abbatem Pœmenem frater, & ait illi: Quid agam, Pater, quia à fornicatione affligor: & ecce perrexerit ad abbatem Ibiptionem, qui dixit mihi: Non debes permittere, ut in te moram faciat. Respondit abbas Pœmen: Abbatis Ibiptionis actiones sursum sunt cum angelis, latetque eum, quòd ego ac tu in fornicatione sumus. Si tenuerit monachus ventrem & linguam, & peregrini vitam, confide, non morietur. LXIII. Dicitur est ab abbate Pœmene: Edoce os tuum loqui, quæ corde geris. LXIV. Interrogavit frater abbatem Pœmenem: Si, inquit, videro delictum fratris mei, bonumne est, ut obtegam illud? Respondit Senex; Quoties texerimus fratris nostri peccatum, & Deus teget nostrum: quâ verò horâ fratris lapsum manifestaverimus, Deus nostrum manifestum faciet.

v. xi. 23.
L. Doroth.
Doctr. 4.

v. i. 15. VII.
XXVI. 2.

v. x. 62. VII.
XXV. 3.

Miscellanea
Patrum per
Vossium
post Grego-
rium Thau-
mat. p. 133.

III. 140. VII.
XXV. 4.

Miscellan.
Voss. p. 134.

v. III. 11.

A 14 LXV. Narratio quoque abbatis Pœmenis fuit: Aliquis interrogavit aliquando abbatem Pœmenem sic: Quid faciam animæ meæ, quod sensu destituta est, nec Deum timet? Respondit: Abi, adhære homini timenti Deum; & inter appropinquandum ei, docebit etiam te, ut Deum timeas. LXVI. Dixit iterum: Si res duas monachus devicerit, poterit liber à mundo fieri. Interrogavit frater: Quas illas? Respondit: Carnalem requiem, & inanem gloriam. LXVII. Abraham ille abbatis Agathonis *d*, abbatem Pœmenem interrogavit: Qui sit, ut dæmones impugnent me? Ait illi abbas Pœmen: Te impugnant dæmones? Non decertant nobiscum, quamdiu voluntates nostras facimus. Voluntates enim nostræ, in dæmones evaserunt; & hi sunt, qui nos premunt, ut compleamus eas. Quod si cupis scire, cum quibus præliati fuerint dæmones; cum Moysè, ac ei similibus. LXVIII. Dixit abbas Pœmen: Hanc vivendi formam Israëlitis præscripsit Deus, ut abstinerent ab iis, quæ contra naturam sunt; hoc est ab ira, excandescencia, invidia; odio, detractione erga fratrem: & cætera quæ ad veterem Legem pertinent. LXIX. Rogatus abbas Pœmen à fratre, ut diceret ei verbum, ita locutus est: Principium rei, quod patres posuerunt, est luctus. Iterum frater petiit aliud verbum. Respondit Senex: Pro viribus exerce te in opere manuum, ut ex eo facias misericordiam. Scriptum est enim, quod elemosyna & fides purgant peccata. Ait frater: Quid est fides? Tum Senex: Fides est, in humilitate vivere, & facere misericordiam. LXX. Frater interrogavit abbatem Pœmenem hac oratione: Si videro fratrem, de cuius lapsu audiero, nolo introducere eum in cellam meam: sed si videro bonum fratrem, cum eo lætus ago. Dicit ei Senex: Si bono fratri boni parum feceris, duplum facito alteri: est enim infirmus. Scilicet erat quidam in cœnobio nomine Timotheus anachoreta; & audivit cœnobii præpositus famam alicujus fratris de tentatione; ac de eo percontatus est Timotheum; qui consilium dedit, ut expelleret fratrem. Cum ergo eiecisset, tentatio fratris supra Timotheum posita est, adeo ut periclitaretur. Flevit ergo Timotheus coram Deo, dicens: Peccavi, ignosce mihi. Et delata ad eum est ejusmodi vox: Timothee, ne existimes me ob aliam causam ista tibi fecisse, quam quia despectisti fratrem tuum in tempore tentationis suæ. 15 LXXI. Dixit abbas Pœmen: Propterea tot tantisque subjacemus tentationibus, quia nomina nostra & ordinem non servamus: quemadmodum & Scriptura docet. Nonne cernimus mulierem illam Chananæam, quæ admisit nomen suum; & Salvator requie illam donavit? Rursus de Abigæa *e*; quia dixit Davidi: "In me est peccatum," tum; exaudivit eam, dilexit eam. Abigæa personam sumit animæ, David Divinitatis. Si ergo anima se accusaverit coram Domino, diligit eam Dominus. LXXII. Transibat aliquando abbas Pœmen cum abbate Anub in partibus Diolci *f*; & venientes circa sepulcra, conspiciunt mulierem graviter plangentem, & flentem amarè; atque stantes considerabant eam. Paullum verò progressi, cuidam occurrerunt; quem interrogavit abbas Pœmen, quid haberet ea mulier, quod amarè ploraret. Respondit ille: Quia mortuus est maritus ejus, & filius, & frater. Tunc excipiens abbas Pœmen dixit abbati Anub; Aio tibi, nisi homo cunctas carnis voluntates mortuas reddiderit, huncque obtinuerit luctum, non potest fieri monachus. Tota enim hujus mulieris vita & mens

in luctu est. LXXIII. Dixit abbas Pœmen: Ne ex editis metiaris temetipsum, sed adhære homini, cujus conversatio bona est. LXXIV. Item retulit, quod si quis frater adiiisset abbatem Johannem curtum, tradebat ei ille caritatem, de qua apud Apostolum legitur: "Caritas patiens est, benigna est," LXXV. Retulit iterum circa abbatem Pambo, dixisse de eo abbatem Antonium: Per timorem Dei effecit, ut Spiritus Dei in eo habitaret. LXXVI. Narravit è patribus quidam de abbate Pœmene & fratribus ejus; quod in Ægypto habitabant: & mater eorum desiderans videre illos, nequaquam poterat. Observavit autem cum proficiscentur ad ecclesiam, & occurrit eis. Illi videntes eam, reversi sunt, clausuruntque januam ad os ejus. At ipsa ad ostium clamabat, miserabiliter plorans, ac dicens: Videam vos, filii mei dilecti. Quâ auditâ, intravit abbas Anub ad abbatem Pœmenem, aitque: Quid faciemus anui huic ad fores lacrymanti? Igitur stans intus, audivit eam miserè ejulantem: dixitque: Quare ita clamas, mulier? Illa, agnitâ ipsius voce, multo magis vociferabatur, flens ac inquam: Volo videre vos, filii mei. Quid enim est si conspexero? Nonne sum mater vestra? Nonne ego lactavi vos? Tota sum cana *g*. Cùmque percepi vocem tuam, conturbata sum. Excepit Senex: Hic viderè nos vis, an in illò sæculo? Respondit: Si non videro vos hîc, aspiciamne in illò sæculo? Ille: Si tibi vim intuleris, ut nos hîc non cernas, illic intueberis. Discessit ergo læta, cum his verbis: Si omnino illic conspectura sum, nolo hîc videre vos.

16 LXXVII. Frater percontatus est abbatem Pœmenem; Per Alta quid intelligitur? Respondit ei Senex; Justitia. LXXVIII. Venerunt aliquando hæretici quidam ad abbatem Pœmenem; conperuntque loqui contra archiepiscopum Alexandriæ, quasi à presbyteris accepisset ordinationem. Senex verò cum ad ista taceret, vocavit fratrem suum, & dixit: Appone mensam, & fac, ut manducent, sicque dimitte illos cum pace. LXXIX. Retulit abbas Pœmen, quod frater cum fratribus habitans, interrogaverit abbatem Besarionem *h*, quid faciendum sibi esset; Senex autem dixerit ei; Tace, ac ne metiaris teipsum. LXXX. Dixit iterum: De quo cor tuum plenè sibi non persuadet, ne ei attendas corde tuo. LXXXI. Rursus dixit: Si teipsum vilipenderis, habebis requiem, quocumque in loco sedearis. LXXXII. Retulit adhuc abbatis Sifois dictum hoc: Est pudor, qui habet peccatum illius confidentiæ, quâ caremus timore. LXXXIII. Iterum dixit, quod voluntas, & requies, atque in iis consuetudo, dejiciant hominem. LXXXIV. Hanc quoque protulit sententiam: Si tenueris silentium, habebis requiem, quocumque in loco habitaveris. LXXXV. Etiam narravit de abbate Pior *i*, quod ad unumquemque diem poneret principium. LXXXVI. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, his verbis: Si homo præoccupatus fuerit in quodam peccato, & converterit se, veniãne donabitur à Deo? Ait illi Senex: Enimvero Deus, qui hoc facere præcepit hominibus, nonne magis ipse faciet? Edixit enim Petro: "Usque septuagies septies," LXXXVII. Frater sciscitatus est abbatem Pœmenem, dicens: Bonumne est orare? Retulitque ei Senex sententiam istam abbatis Antonii; Hæc vox ex persona Domini prodit: "Exhortamini, populum meum, dicit Dominus, Orate," LXXXVIII. Frater sic interrogavit abbatem Pœmenem: Potestne homo retinere seu custodire uni-

EX EDITIS. versa cogitata, nec ullum ex iis tradere inimico? Respondit Senex: Est qui accipiat decem, ac unum det. LXXXIX. Idem frater eandem quaestionem detulit ad abbatem Sisoem. Et ait illi: Certè est, qui nihil hosti præbeat.

III. 83. Virt. dar. Raderi III. VI. 8. k
17 xc. Degebat in monte Athlibeos k magnæ virtutis quidam eremita; in quem irruerunt latrones; senex verò clamavit: & audientes vicini ejus, comprehenderunt fures, miseruntque præfidi; qui in carcerem eos conjecit. At fratres tristiâ affecti sunt, dixeruntque; Propter nos traditi fueruat. Surgentes igitur perrexerunt ad abbatem Pœmenem, remque ei nunciarunt. Itaque scripsit ad senem, in hæc verba: Recogita primam prodicionem, unde contigerit, tuncque cernes secundam. Nisi enim prius proditus fuisses intra te, non secundam prodicionem commisisses. Ille, perceptâ abbatis Pœmenis epistolâ, (erat autem in totâ regione celebris, nec exibat è cella sua) exurgens venit in urbem, latrones eduxit è carcere, eosque propalam liberavit. xci. Dixit abbas Pœmen: Monachus non est querulus; monachus non facit retributionem in malo; Monachus non est iracundus. xcii. Senem nonnulli ad abbatem Pœmenem profecti, dixerunt ei: Præcipisne, ut, si viderimus fratres in sacro Officio dormitantes, vellicemus eos, quò excitentur ad vigiliam? Ille verò ait ipsis: Ego profectò cum fratrem dormitantem conspicio, caput ejus pono super genua mea, eique concilio requiem.

Append. p. 1005, n. 82.

B
xciii. Narrabant de quodam fratre, quòd tentationem blasphemiam pateretur, ac erubesceret dicere: ubi verò audisset magni meriti senes esse, accederet ad eos, ut manifestaret; sed cum pervenisset, non auderet præ pudore confiteri. Sæpe igitur & abbatem Pœmenem adiit. Senex autem animadvertēbat eum cogitationibus vexari, & affligebatur, quòd frater nequaquam declararet. Itaque quodam die deducens illum, Ecce, inquit, à tanto tempore huc pergis indicaturus mihi cogitata tua, & cum ades, non vis effari, sed quemadmodum antea recedis cum iis anxius. Eloquere mihi; fili, quidnam tibi sit. Respondit ille: In blasphemiam pravamque de Deo opinionem impellit me dæmon, & rubore suffusus hucusque tacui. Cumque rem ei narrasset, illicò sensit levamentum. Ait illi Senex: Fili, ne te affligas, sed quoties subierit ea cogitatio, dic: Ego in causâ sive culpa non sum; blasphemiam tua super te sit, fatana. Hanc enim rem non vult anima mea. Quidquid porrò non vult anima, breve tempus durat. Atque medelâ animi susceptâ frater discessit.

III. 110. VII. XII. 1.

Doroth. Doctr. 7.

III. 131.

18 xciv. Interrogavit frater abbatem Pœmenem, oratione hac: Video, quòd quocumque perrexero, inveniam subsidium. Ait illi Senex: Qui præ manibus gladium tenent, Deum sentiunt misericorditer adjuvantem eos in præsentem tempore. Si ergo fortes exstiterimus, nobis misericordiam suam exhibebit. xcvi. Dixit abbas Pœmen, quòd si homo seipsum culpaverit, ubique perduraturus est. xcvi. Retulit iterum dictum hoc abbatis Ammonæ: Est homo, qui centum annos in cella perseverat, nec discit, quo pacto in cella residendum sit. xcvi. Dixit abbas Pœmen: Si homo pertigerit ad Apostoli effatum hoc: "Omnia munda, mundis,"; deprehendet se omni creatura minorem esse. Ait frater: Quo modo possum me pejorem homicidâ existimare? Et Senex: Si, inquit, pervenerit homo ad præfatum verbum, & conspexerit hominem eadem facere, dicet: Hoc solum peccatum iste commisit; ego verò quoti-

die mortem infero. xcvi. Interrogavit frater abbatem Anub de eodem dicto Apostoli, referens quid abbas Pœmen pronunciaffet. Is verò, Si atigerit, inquit, homo ad sermonem illum, & viderit culpas fratris sui, efficit, ut justitia sua eas devoret. Rogavit frater: Qualis est justitia illius? Ib. Respondit Senex: Ut semper reprehendat se. xcix. App. p. 1000 n. 5.
Fratr dixit abbati Pœmeni: Si cecidero in miserabile peccatum, me mens remordet, & accusat, quare prolapsus fuerim. Ait illi Senex: Quâ horâ homo, qui delicto succubuit, pronunciarit, Peccavi, confestim finem habet peccatum. c. Frater ex abbate Pœmiene percontatus est: Quare dæmones persuadent animæ meæ, ut cum eo, qui me supergreditur, converfer, efficiuntque, ut vilipendam eum; qui me est inferior? Respondit Senex; Ideo dixit Apostolus: "In magna dômo, non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia. Si quis ergo emundaverit se ab omnibus istis, erit vas in honorém, utile Domino, paratum ad omne opus bonum,". ci. Frater percontatus est abbatem Pœmenem hoc modo: Quare non permittor liberè loqui cum senibus de cogitationibus meis? Et Senex retulit ei sententiam abbatis Johannis Curti: In nullo ita gaudere inimicum, ac in iis, qui nolunt manifestare cogitata sua.

19 cii. Frater dixit abbati Pœmeni: Cor meum languidum redditur, si mihi contigerit vel parva vexatio. Ait illi Senex: Non admiramur Josephum, adolescentem annorum decem & septem, quo modo sustinuerit tentationem usque in finem? & Deus gloriosum eum effecit. Nonne videmus & Jobum, quo pacto ad finem usque non succubuerit, retinens patientiam? nec potuerunt tentationes eum dimovere à spe in Deum. ciii. Dixit abbas Pœmen: Ad cœnobium tres actus requiruntur; unus humilitatis, alter obedientiæ, tertius qui motum ac stimulum contineat, ob cœnobii opus. civ. Frater interrogavit abbatem Pœmenem, dicens: In tempore necessitatis meæ, nonnihîl mutuatus sum à quodam Sanctorum, deditque mihi ex caritate, velut elemosynam. Si ergo Deus ita mecum dispensaverit, ut habeam, dabone illud & ego aliis in elemosynam, aut potius ei, qui mihi commodavit? Respondit Senex: Equum est apud Deum, ut illi reddatur: ad ipsum enim pertinet. Addidit frater: Si igitur attulero, & noluerit accipere, sed dixerit mihi; Abi, pro libito da illud elemosynam; quid facere debeo? Exceptit Senex: Utique ipsius res est. Si verò quis tibi sponte suâ præbuerit, te non postulante, hoc tuum est. Quòd si tu petieris sive à monacho sive à sæculari, nec voluerit illud recipere, hoc est temperamentum, ut cum notitia ejus exhibeas pro eo ratione caritatis & elemosynæ. cv. Memorabant de abbate Pœmiene, quòd numquam voluerit dare consilium suum post alterius senis responsum; sed magis laudibus illud prorsus extulerit. cvi. Dixit abbas Pœmen: Multi è Patribus nostris fortes exstiterunt in vitæ austeritate; at in subtilitate discretionis, unus, unus. cvii. Sedente aliquando abbate Isaac apud abbatem Pœmenem, audita est galli vox. Dicit ergo ei; Hæccine hic sunt, abba? Respondit: Isaac, quid cogis me loqui? Tu ac tui similes auditis ejusmodi; at homini vigilanti, non est euræ de istis rebus. cviii. Aiebant, quòd, si accessissent nonnulli ad abbatem Pœmenem, prius mittebat eos ad abbatem Anub, quòd is major natu esset. Abbas verò Anub dicebat iis: Ite ad fratrem meum Pœmenem; ipse enim

habet

A habet sermonis donum. At si illic sedisset abbas Anub juxta abbatem Pœmenem, nullatenus loquebatur Pœmen præfente illo.

20 cix. Erat sæcularis quidam, homo in vita summè religiosus. Is abbatem Pœmenem invisit; venerant quoque alii fratres, qui à Sene postulabant audire aliquid verbi. Ait Senex fideli sæculari: Profer ad fratres sermonem. Ille verò rogabat, dicens: Ignosce mihi, abba: ego accessi, ut discerem. Verùm coactus à Sene, inquit: Sæculi homo sum, vendens olera, & negotians: solvo fasciculos, ac minores facio; emo parvi, & multi vendo. Ceterùm nescio ex Scriptura loqui; parabolam autem proferam. Homo quidam dixit amico suo: Quandoquidem desiderio flagro videndi imperatorem, veni mecum. Ait illi amicus: Proficiscar tecum usque ad medium iter. Dicit alteri amico suo: Age tu, duc me ad imperatorem. Excipit ille: Duco te usque ad imperatoris palatium. Petiit pariter à tertio, ut secum accederet ad imperatorem. Ille respondit: Ego venio, deduco ad palatium, sto, loquor, introduco te ad imperatorem. Interrogaverunt eum, quinam esset parabolæ sensus. Et responsum dedit in hæc verba: Primus amicus, exercitatio est, quæ deducit usque ad viam: secundus, est castitas, quæ ad cælum usque pertingit: tertius verò, eleemiosyna: nam introducit ad imperatorem Deum cum fiducia. Itaque fratres ædificati ac instructi discesserunt. cx. Frater residebat extra vicum suum, nec per multos annos ad eum profectus est, dicebatque fratribus: Ecce à quot annis hic sum, & non veni in vicum; vos verò toties itis. De eo autem retulerunt abbati Pœmeni. Ait Senex: Ego noctu accessissem, & circumvissem pagum, ne animis meus gloriaretur quòd non perrexissem. cxl. Frater rogavit abbatem Pœmenem, ut traderet ei aliquod documentum. Et ait illi: Quamdiu olla igne subjecto calefit, non potest musca, nec ullum aliud reptile, eam tangere: sed cum frigida fuerit, tunc insident ei. Pari modo monachus; quamdiu in spiritualibus actionibus permanet, non reperit inimicus, quòd eum dejiciat. cxli. Retulit abbas Joseph de abbate Pœmene, dixisse eum: Hæc est sententia scripta in Evangelio: " Qui habet tunicam, vendit eam, & emat gladium. Id est; Qui habet requiem, dimittat eam, viamque angustam teneat. cxlii. Patrum quidam interrogaverunt abbatem Pœmenem: Si conspexerimus fratrem peccantem, jubes, ut arguamus illum? Respondit Senex: Ego sanè si necesse habuero transire per illa loca, & videro eum delinquentem, præteribo, nec redarguam.

ANNOTATA.

a Vide dicta tomo III Martii, die 27, pag. 692.

b Legi possunt, quæ habet Commentarius prævius § 1, num. 11: & num. 3 & 4 de Ammona, quòd nomen sequitur in apophth. LII.

c Id est, patrem? Nam ita quidem vulgò compellabantur monachi omnes; præsertim tamen senio venerandi, ait Cangius in Glossario Græco ad nomen ἀββᾶ. Et verò juniores non ita vocari vulgò consuevisse, colligitur ex hoc apophthegmate.

d Tres synonymos Abrahamos invenio apud Tillemontium tomo 10 Monum. eccles., quorum unus Agathonis, alter Sisois fuerit discipulus, uti habetur ibidem pag. 31. De S. Sisoë magno

in Monte S. Antonii in Thebaide seculo 5, egimus tomo 2 Julii, die 6, à pag. 280: ubi pag. 282 & 283 occurrit Abraham, discipulus abbatis Sisois.

e Id est, de Abigaële. Vide lib. 1 Regum, cap. 25, vers. 24.

f Diolcos ad littus maris Egyptii inter Alexandriam & Pelusium, versus unum è Nili ostiis, notatur in Chorographia particulari mansionum eremiticarum apud Rosweydam post Prolegomena in Vitas Patrum. Urbs porò, ac solitudo multorum & magnorum monachorum fuisse indicatur ex Palladio apud nos tomo 2 Januarii, die 26, in S. Ammona.

g Græcè apud Cotelerium: ὅλη εἰμι πλιᾶ. Clarè Pelagius, uti habet Cotelerius in notis columnæ 818: " Tota sum jam canis plena. Sed quid sint ista Rufini, " Jam omni morarum con-, tractione repleta sum, planè nescio: nisi loco MORARUM permittatur mihi reponere RUGARUM. Quamquam codex Corbeiensis nihil mutat.

h Consuli possunt, quæ apud nos tomo III Junii, die 17 ejusdem mensis, à pag. 299 dicta sunt de S. Bessarione anachoreta in Egypto; sed an eodem, de quo hic, an alio?

i Sanctum eremitam in Egypto synonymum dedimus tomo ac die mox citatis à pag. 298.

k In textu Græco ἠ' ἀθλίβῃ legitur; sed apud Cellarium Notitiæ orbis antiqui tomo 2, lib. 4, cap. 1, pag. 33 in Egypto, scribitur Athribis, metropolis ad fluvium ejusdem nominis. Situm indicat tabula geographica de Egypti Delta, & Nili ostiis, quæ præmittitur. Apud Ortelium legitur Athribis, & Athlibis. Videri etiam potest Geographia sacra Caroli à S. Paulo in Notitiæ patriarchatus Alexandrini pag. 270. Tomo 2 Conciliorum editionis Harduiniana concilio Constantinopolitano episcoporum lxxxii, columnæ 786 subscribit Apollonius episcopus Athrabeos. Et tomo 1 in concilio Alexandrino col. 738 habetur Theodorus Athrabeos. In Chorographia apud Rosweydam supra designata scribitur Athribis, & ponitur in tractu Cairi. Ex dictis deducimus, montem Athrabeos in synonymo tractu urbis vel fluvii situm fuisse: quem montem sub isto nomine frustra quaesivimus. Nec est, quòd nos moretur tantilla unius litteræ discrepantia: nam vel scribi potuerit utroque modo, vel in λ mendosè mutari.

l Apophthegma hoc magna cum diversitate proferri in duobus Mss. optimis bibliotheca Colbertina, observat Cotelerius in notis citatis, dans deinde textum Græcum Latine versum in hunc modum: Erat sæcularis quidam admodum religiosus, qui accessit ad abbatem Pœmenem, ubi aderant alii multi fratres, postulaturi à Sene utilem sermonem. Ait abbas Pœmen sæculari: Eloquere fratribus verbum. Dicit homo sæcularis: Ego miser, quid habeo effari? Multum tamen adactus, inquit: Ego nihil quidquam scio: verùm magni senis audivi parabolam, quòd scilicet nonnullus aliquando rogaverit amicum, dicens: Quandoquidem imperatorem videre cupio, duc me ad eum. Respondit ille: Pergam tecum usque ad itineris dimidium. Tum ad alium amicum, Ducito me, inquit, ad imperatorem. Excipit is: venio tecum usque in palatium. Alterum amicum rogat; qui ait: Ego introduco te ad imperatorem, & pro te cum fiducia loquar. Dicunt sæculari: Expone nobis hanc parabolam. Ille, Primus amicus est exercitatio, quæ deducit usque ad dimidium regni. Secundus, castitas, quæ ad cælum usque

usque attingit. Tertius est obedientia, quæ per-
tingit & introducit cum fiducia ad imperatorem,
sive ad Deum.

PARS TERTIA.

21 cxiv. Dixit abbas Pœmen; Scriptum est:
"Quæ viderunt oculi tui, de his testimonium
„perhibe „ Ego autem dico vobis; Licet ma-
nibus vestris contrectaveritis, nolite attestari. Fra-
ter enim quidam illusionem hujusmodi passus est:
videre sibi visus est Fratrem cum muliere peccan-
tem: cumque multum tentatione vexatus fuisset,
abiens pulsavit pede, existimans eos esse, ac in-
fit: Cessate jam; quousque tandem? Cum ecce
reperit esse manipulos frumenti. Propterea edixi
vobis, quod quamvis manibus vestris apprehen-
deritis, non debetis arguere. cxv. Frater seiscita-
tus est abbatem Pœmenem, quid faciendum sibi
esset, quod tentationibus impelleretur ad forni-
cationem & iram. Respondit Senex: Eam ob
causam David dixit: "Leonem quidem percu-
„tiebam, ursum verò præfocabam „ Hoc au-
tem significat; Iram quidem amputabam, forni-
cationem verò per labores opprimebam. cxvi. Dixit
iterum: Non licet invenire majorem hac cari-
tate, ut quis ponat animam suam pro proximo
suo. Quod si aliquis audierit sermonem malum,
hoc est tristificum, cumque possit ipse etiam pa-
rem referre, se devicerit, ut non dicat; aut si cir-
cumventus fuerit, & toleraverit, nec retribuerit
fraudatori; talis homo, ponit animam suam pro
proximo. cxvii. Frater interrogavit abbatem Pœ-
menem, dicens: Quid est hypocrita? Ait illi
Senex: Hypocrita est, qui docet proximum suum
rem, ad quam ipse non pertigit. Scriptum est e-
nim: "Quid vides festucam in oculo fratris tui,
„ & ecce trabs est in oculo tuo „: & quæ se-
quuntur. cxviii. Frater interrogavit abbatem Pœ-
menem, quid esset, irasci temere fratri suo?
Et respondit: Quicumque injuriâ te affecerit fra-
ter tuus, si irâ adversus eum commotus fueris,
irascaris temere. Licet dextrum tibi oculum effo-
derit, & dextram manum amputaverit; tamen si
irâ in eum concitatus fueris, temere irascaris. Sed
ubi te à Deo separare voluerit, tunc irascere.

III. 16. In
Ephraim p.
387. n. 13.

C
V. XVII. 10.

V. 2. 47.

B
Miscell. Voff.
p. 132.

VII. XXII. 1.
Miscell.
Voff. Ib.

Miscell.
Voff. Ib.

cxix. Frater quæstionem proposuit abbati Pœme-
ni; quid faceret peccatis suis. Senex ita locutus
est ei: Qui vult redimere peccata, fletu redi-
met; & qui vult acquirere virtutes, fletu acqui-
ret. Nam flere, via est, quam tradidit nobis Scri-
ptura; necnon Patres nostri, dicendo; Flete.
Alia quippe via non est, præter istam. cxx. Per-
contatus est frater ex abbate Pœmene: Quid est
pœnitentia de peccato? Senex ait: Non amplius
illud perpetrare. Propterea enim qui iusti fuerunt,
vocati sunt immaculati, quia reliquerunt peccata,
iustique effecti sunt.

22 cxxi. Dixit iterum, hominum malitiam
à tergo eorum esse absconditam. cxxii. Frater
interrogavit abbatem Pœmenem: Quid faciam
perturbationibus his, quæ me vexant? Ait illi Se-
nex: Ploremus coram bonitate Dei in omni la-
bore nostro, donec erga nos ostenderit miseri-
cordiam suam. cxxiii. Iterum ab eo percontatus
est frater: Quid facturus sum inutilibus desideriis,
quibus teneor? Dixit: Est homo, qui rhonchif-
sat ad mortem, attenditque hujus sæculi deside-
riis. Ne appropinquaveris ad ea, ne tetigeris; &
secedent sponte. cxxiv. Frater interrogavit ab-
batem Pœmenem, hoc sermone: Potestne homo

esse mortuus? Ait illi: Si devenerit ad peccatum,
moritur; si verò pervenerit ad bonum, vivet,
illudque operabitur. cxxv. Retulit abbas Pœmen,
dictum fuisse à beato abbate Antonio, quod ma-
gna hominis potestas sit, ut super se mittat pec-
catum suum coram Domino, expectetque ten-
tationem usque ad ultimum halitum. cxxvi. In-
terrogatus est abbas Pœmen; in quem conveni-
ret verbum Scripturæ: "Nolite esse solliciti de
„ crastino „. Respondit Senex: Competit homi-
ni in tentatione posito, ac deficienti, ne sollici-
tus sit, dicens: Quanto tempore hac tentatione
vexandus sum? sed potius existimet, singulisque
diebus dicat, hodie. cxxvii. Dixit iterum: Do-
cere proximum, res est hominis sani ac pertur-
batione carentis. Alioquin quæ utilitas, si quis
ædificet alterius domum, suam verò evertat?
cxxviii. Rursus dixit: Quæ utilitas, ire quem-
dam ad artem, nec eam discere. cxxix. Dixit
præterea: Cuncta, quæ modum excedunt, Dæ-
monum sunt. cxxx. Hoc etiam prolocutus est:
Homo domum ædificaturus, multa necessaria col-
ligit, quod possit eam erigere; ac varias rerum
species congregat. Ita & nos, parum sumamus è
cunctis virtutibus. cxxxi. Rogaverunt quidam è
patribus abbatem Pœmenem, dicentes: Quâ ra-
tione abbas Nisterous adeo toleravit discipulum
suum? Respondit eis abbas Pœmen: Si ego fuif-
sem, etiam cervical posuifsem sub ejus caput. Ait
illi abbas Anub: Et quid dixisses Deo? Excepit
abbas Pœmen: Utique dicerem; Tua vox est:
"Ejice primùm trabem de oculo tuo, & tuac
„ videbis ejicere festucam de oculo fratris tui „.
cxxxii. Dictum fuit ab abbate Pœmene: Esuries
& dormitatio non siverunt nos videre minuta hæc.
cxxxiii. Dixit iterum: Multi potentes fuerunt,
pauci verò provocantes. cxxxiv. Rursus dixit,
editis gemitibus: Universæ virtutes in domum
hanc ingressæ sunt, præter unam; sine qua ta-
men ægrè stabit homo. Petierunt igitur ab eo,
quænam illa esset. Et inquit: Ut homo seipsum re-
prehendat.

23 cxxxv. Dixit sæpe abbas Pœmen, quod
aliâ re non indigemus, nisi mente vigilanti. cxxxvi.
Aliquis è Patribus interrogavit abbatem Pœme-
nem: Quisnam est qui dicit: "Particeps ego
„ sum omnium timentium te „. Et respondit Se-
nex, esse Spiritum sanctum. cxxxvii. Abbas Pœ-
men memoravit, quod frater sic interrogaverit
abbatem Simonem; Si è cella mea egressus fue-
ro, ac invenero fratrem meum distractum, ego
quoque cum eo distrahor; & ridentem si invene-
ro, etiam cum illo rideo; cumque intravero in
cellam meam, non sinor in quiete agere; & di-
xerit ei Senex: Vis, cum egressus è cella tua re-
pereris ridentes, tu etiam ridere; & loquentes,
tu pariter loqui; cumque intraveris in cellam
tuam, te talem invenire qualis eras? Ait frater:
Sed quid? Respondit Senex: Intus serva custo-
diam; extrâ serva custodiam. cxxxviii. Ex ore
abbatis Danielis: Venimus aliquando ad abbatem
Pœmenem, simulque cibum sumpsimus. Postea
ait nobis: Ite Fratres, parum quietis capite. Igi-
tur fratres abierunt cubitum ad modicum tempus;
ego autem permansi, ut seorsum colloquerer. De-
in exurgens veni in cellam ejus; Ut ergo ani-
madvertit me ad ipsum accedere, collocavit se
quasi dormiret. Hæc enim erat Senis operatio,
cuncta in occulto facere. cxxxix. Monitum ab-
batis Pœmenis: Si videris spectacula, & audieris
sermone, noli enarrare proximo tuo. Est enim
bellica subversio. cxl. Dixit etiam: Primò fuge

D

S. in Anton.
n. 4.

VI. IV. 9.

Doroth.
Epist. 1. 7.

L. Dorothel
Instit. 17.

E

Doroth.
Doctr. 7.

F

App. p.
semel, 1004. n. 43

- A semel, secundò fuge, tertio efficere velut rhomphaea. cxli. Dixit iterum abbas Pœmen ad abbatem Isaacum: Levem redde justitiæ tuæ partem, & habebis requiem in paucis diebus tuis. cxlii. Frater visitavit abbatem Pœmenem; atque, unâ sedentibus nonnullis, laudavit quemdam fratrem, quasi qui esset malorum osor. Dicit abbas Pœmen ei, qui id locutus fuerat: Et quid est malorum odium? At frater obstupuit, nec invenit, quid responderet: unde surgens, seni se inclinavit, petens doceret eum, quid esset odium malorum. Excepit Senex: Hoc est malorum odium, si quis peccata sua oderit, proximumque suum justum putaverit. cxliii. Frater, qui accesserat ad abbatem Pœmenem, ait illi: Quid faciam? Senex ad eum: Vade, adjuuge te homini dicenti, Quid ego volo? Et requiem consequeris.
- 24 cxliv. Narravit abbas Joseph, dixisse abbatem Isaac: Sedebam aliquando apud abbatem Pœmenem; & conspexi in ecstasi raptum; quodque multâ uterer erga illum loquendi libertate, incurvavi me coram ipso, ac deprecatus sum his verbis: Effare mihi, ubi eras? Ille verò coactus respondit: Mens mea in eo loco versabatur, in quo sancta Maria Dei genitrix stetit, plorans juxta crucem Salvatoris: atque ego cuperem semper eo modo flere. cxlv. Frater rogavit abbatem Pœmenem: Quid faciam oneri huic, quod me comprimit? Respondit ei Senex; Parvæ naves & magnæ zonis instructæ sunt, ut, si ventus secundus defuerit, nautæ mittant funem cum cingulis in pectora sua, & paulatim navem trahant, donec Deus ventum miserit: quod si compererint exsurrexisse caliginem, tunc appellant, & paxillum figunt, ne navis vagetur. cxlvi. Frater percontatus est abbatem Pœmenem de cogitationum infestationibus. Ait illi Senex: Hæc res similis est homini, qui habet ignem à sinistris, & craterem aquæ à dextris. Si ergo accensus fuerit ignis, accipiet è cratere aquam, ac exstinguet illum. Ignis est, sementis inimici; aqua verò, prostrare * se in conspectu Dei. cxlvii. Frater sciscitatus est abbatem Pœmenem, præstaretne loqui, quàm tacere. Et Senex respondit: Qui propter Deum loquitur, rectè facit; pari modo etiam qui tacet propter Deum. cxlviii. Frater quæsit ab abbate Pœmene: Quo modo potest homo effugere, ne malè loquatur de proximo? Dicit ei Senex: Nos & fratres nostri, duæ imagines sumus; quacumque verò hora homo sibi attenderit, ac redarguerit se, invenietur apud eum frater ejus honorabilis; at quando sibi videtur præclarus, invenit fratrem suum pravum in conspectu suo. cxlix. Frater percontatus est ex abbate Pœmene de segnitie. Et dixit illi Senex: Segnitias stat super omni principio, nec pejus illâ est vitium: sed si agnoverit eam homo, quod ipsa sit, obtinebit requiem. cl. Dixit abbas Pœmen: Tres corporeas actiones deprehendimus in abbate Pambo; jejunium quotidianum usque ad vesperam, silentium, & magnam manuum operationem. cli. Etiam retulit sententiam abbatis Theonæ: Licet quis virtutem acquisierit, Deus non ipsi soli præbet gratiam. Novit enim quod non foret fidelis in suo labore. Sed si perrexerit ad sodalem suum; tunc permanet apud eum.
- 25 clii. Frater interrogavit abbatem Pœmenem sic: Volo intrare in cœnobium, illicque remanere. Dicit ei Senex: Qui desideras vivere in cœnobio; nisi abjeceris curam omnis colloquii, omnique rei, non poteris, ut cœnobitam decet, operari. Non enim vel unius tantum baucalis do-
- minus es. cliii. Frater sciscitatus est ex abbate Pœmene, quid facere deberet. Respondit: Scriptum est: "Quoniam iniquitatem meam ego annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo". cxliv. Abbas Pœmen dixit: Quod spectat ad fornicationem & detractionem; non oportet, ut homo ullatenus vel loquatur de diabulis istis tentationibus; nec omnino intra se cogitet. Nam si eas voluerit aliquatenus discernere in corde suo, emolumentum non capiet, sed ubi erga illas ferociter se gesserit, habebit requiem. clv. Abbatis Pœmenis fratres dixerunt ei: Abeamus è loco isto: nos enim inturbant monasteria, quæ hic sunt, & perdimus animas nostras. Ad hæc, ecce infantes vagientes non sument nos quietè agere. Reposuit eis abbas Pœmen: Propter voces angelorum vultis hinc recedere. clvi. Interrogavit abbas Bitimius abbatem Pœmenem hoc dicto: Si quis habuerit adversus me simultatem, & ab eo veniam suppliciter petiero, ille verò flecti noluerit, quid acturus sum? Respondit Senex: Sume tecum alios duos fratres, ac ei te humiliter submitte. Quod si non fuerit persuasus, assume alios quinque. Si verò sic quoque renuerit, duc presbyterum. Atque si tunc etiam restiterit, tu deinceps securè ora Deum, ut ipsi in animum inducat, tuque careto sollicitudine. clvii. Dixit abbas Pœmen: Docere proximum, & arguere, similia sunt. clviii. Dixit iterum: Ne ad effectum perduxeris voluntatem tuam: necessarium potius est, ut humilem te exhibeas erga fratrem tuum. clix. Frater requisivit ex abbate Pœmene, dicens: Inveni locum omni fratrum quiete præditum; visne ut illic habitem? Et dixit Senex: Ubi non nocueris fratri tuo, ibi manere. clx. Dixit abbas Pœmen: Tria hæc capita utilia sunt; timere Dominum, precari, benefacere proximo. clxi. Frater dixit abbati Pœmeni: Corpus meum evasit debile, & affectus mei non debilitantur. Ait illi Senex: Affectus sunt spinæ rugæ.
- 26 clxii. Frater quæsit de abbate Pœmene: Quid faciam? Ait illi Senex: Cum Deus visiterit nos, de quonam curæ nobis esse debet? Respondit Frater: De peccatis nostris. Itaque Senex, Ingrediamur, inquit, in cellam nostram, & sedentes meminerimus peccatorum nostrorum, tuncque Dominus in cunctis concurret nobiscum. clxiii. Frater pergens ad mercatum, interrogavit abbatem Pœmenem, quid ipsi consilii daret. Senex autem respondit ei: Esto amicus illius, qui tibi vim intulerit; & cum quiete vendas vasa tua. clxiv. Dixit abbas Pœmen: Doce os tuum loqui, quæ sentis in corde tuo. clxv. Interrogatus de inquinamento abbas Pœmen, respondit: Si nos activos constituerimus, & diligenter vigilaverimus, non reperiemus inquinamentum in nobis. clxvi. Dixit abbas Pœmen: A tertia ætate Secteos a, & post abbatem Moysen b, non amplius Fratres progressum fecere. clxvii. Rursus dixit: Si homo ordinem suum custodierit; nequaquam conturbabitur. clxviii. Frater sic interrogavit abbatem Pœmenem: Quo modo oportet me sedere in cella? Dicit ei: Sedere in cella, quod spectat ad apparens, hoc est, operari manibus, semel in die comedere c, tacere, meditari: at occultus processus in cella, est, extorquere d querelam tui in quocumque loco, ad quem perrexeris; non negligere horas Officii, nec quæ abscondita sunt. Quod si contigerit, ut tempus otiosum habeas ab opere manuum, ingressus in collectam, sine perturbatione perage. Horum autem summa;

EX EDITIS. Append. p. 1004. n. 45.

Append. p. 1002. n. 3. In Ephraem p. 387. n. 12.

E

Miscellan. Voss. p. 132. Doroth. Doctr. 18.

F

Append. p. 1002. n. 5.

S. n. LXIII. v. XI. 21.

a b v. xv. 38.

v. x. 64. Append. p. 1003. n. 21.

c d Doroth. Doctr. 7.

F comita.

EX EDITIS.
111. 170.Ioh. Geom.
Parad. 32.* Mira hec,
nec imitan-
da.v. x. 53. Do-
roth. Doctr.
10.

comitatum fraternitatis bonum obtineto, abstine verò à malo congressu. CLXIX. Frater quæsit ex abbate Pœmenc: Si frater habuerit parum pecuniæ meæ, visne repetam? Ait illi Senex; Pete ab eo semel. Excepit frater: Quid ergo faciam? Non enim cogitationis meæ dominus sum. Senex respondit: Sine cogitationem tuam stagnare e; tantum fratri tuo ne sis molestus. CLXX. Contigit, ut quidam Patrum, quos inter erat abbas Pœmen, venirent in domum cuiusdam religiosi hominis: cumque comederent, appositæ sunt carnes; cuncti autem manducabant, præter abbatem Pœmenem: quem ob abstinentiam admirabantur senes, cognoscentes discretionem ejus. Ut ergo è mensa surrexerunt, aiunt ei: Tu es Pœmen, & sic fecisti? Respondit illis Senex: Ignoscite mihi, patres; vos comedistis, & nemo scandalum passus est; ego verò si edissem, quoniam fratres multi juxta me veniunt, illi damno fuissent affecti, & dixissent: Pœmen carnem manducavit, nos verò non edimus? Tunc demirati sunt ejus discretionem.

27 CLXXI. Dixit abbas Pœmen: Ego dico, In locum, in quem projicitur satanas, illic projicior. CLXXII. Idem suavit abbatem Anub: Averte oculos tuos, ne videant vanitatem. Nam libertas animas interficit. CLXXIII. Pugnam inierunt aliquando Pafius & frater ejus, usque ad effusionem sanguinis è capitibus suis, spectante abbate Pœmene; & nihil omnino eis locutus est Senex. Itaque ingressus abbas Anub; cernensque illos, dicit abbatem Pœmen: Quare sivistis fratres inter se pugnare, nihil locutus? Respondit abbas Pœmen: Fratres sunt, redibunt ad pacem. Tum abbas Anub: Quid hoc est? vidisti ita agentes, & ais, Redibunt in gratiam? Excepit abbas Pœmen:

Pone in corde tuo, me hic intrò non existisse. CLXXIV. Frater sciscitatus est de abbate Pœmene: Habitant mecum Fratres: suadesne, ut eis jubeam? Ait illi Senex, Non; sed tu prius facito opus, & si vivere desideraverint, ipsi per se videbunt. Subdidit frater: Cupiunt etiam ipsi, Pater, ut eis præcipiam. Respondit Senex: Nequaquam; sed esto illis exemplar, non autem legislator. CLXXV. Dixit abbas Pœmen: Cum accesserit ad te frater, & conspexeris te adventu illius non esse adjutum,

require in mente tua, atque reputa, quam cogitationem volveres animo ante ejus introitum: tuncque cognosces causam non captæ utilitatis. Quòd si hoc cum humilitate & attentione feceris, eris inculpatus cum proximo, portans defectus tuos. Si enim cum cautione fecerit homo sessionem suam, non offendet. Deus quippe coram illo est. Ut autem ego video, ex hac sede possidet homo timorem Dei. CLXXVI. Dixit iterum: Homo, qui habet puerum contubernalem, à quo inducitur ad quemlibet affectum veteris hominis, nec minus eum retinet secum; is homo similis est possidenti agrum, quem vermes devorant. CLXXVII. Etiam dixit: Malitia nequaquam malitiam tollit: sed si quis tibi malè fecerit, bene facito ei, ut per bonum factum destruas malitiam. CLXXVIII. Dixit adhuc: David quando cum leone pugnam commisit, ex gutture tenuit eum, statimque occidit. Si ergo nos quoque tenuerimus guttur & ventrem nostrum; auxiliante Deo, invisibilem leonem vincemus.

28 CLXXIX. Frater poposcit ab abbate Pœmene: Quid faciam, quia mihi contingit molestia, & commoveor? Respondit Senex: Vis efficit, ut cum parvi tum magni moveantur. CLXXX. Referebant hoc de abbate Pœmene: Residente eo

in Sceti cum duobus fratribus suis, junior affligebat eos. Quocirca Pœmen ita allocutus est alterum fratrem: Enervat avertitque nos iste natu minor; surge, abeamus hinc. Igitur egressi reliquerunt eum. Ut autem vidit, quòd tardarent, conspexitque postea longè distitos, cœpit currere post illos cum clamore. Dicit abbas Pœmen: Expectemus fratrem, quia defatigatur. Postquam ergo eos attigit, submissè salutavit, Quò abitis, inquit, ac me relinquitis solum? Respondit ei Senex: Quoniam vexas nos, ideo recedimus. Tum ille ad eos: Næ, næ, quocumque volueritis, eamus simul. Et Senex, conspectâ ejus simplicitate, fratri suo ait: Revertamur, frater: non enim sponte suâ facit hæc, sed diabolus est, qui illi suggerit. Reversi ergo venerunt in locum suum. CLXXXI. Interrogavit cœnobii præpositus abbatem Pœmenem: Quo modo possum obtinere timorem Dei? Respondit abbas Pœmen: Quâ ratione possumus possidere timorem Dei, qui inutus habemus ventres caseorum, & dolia falsamentorum? CLXXXII. Frater quætionem proposuit abbati Pœmeni, dicens: Abba, duo homines erant, unus monachus, alter sæcularis. Monachus vespere decrevit, habitum proximo mane abjicere; sæcularis constituit, fieri monachus: ambo autem nocte illâ mortui sunt. Quid reputabitur eis? Respondit Senex: Monachus mortuus est monachus, & sæcularis obiit sæcularis. In quo enim inventi sunt, abierunt.

29 CLXXXIII. Retulit abbas Johannes: Aliquando è Syria perreximus ad abbatem Pœmenem, volentes interrogare eum de duritia cordis: Senex verò Græcè nesciebat, nec interpretes inventus est. Itaque videns nos afflictos, cœpit linguâ Græcâ loqui, dixitque: Aquæ natura mollis est, lapidis autem dura: verum baucalæ, quod suspensum est supra lapidem, stillando paulatim eum forat. Ita etiam Dei sermo mollis est, cor verò nostrum durum; tamen cum homo frequenter audierit sermonem Dei, aperitur cor ejus, ut Deum timeat. CLXXXIV. Abbas Isaac convenit abbatem Pœmenem; quem cernens parum aquæ mittere in pedes suos; quòd haberet erga eum loquendi libertatem, dixit: Quo modo quidam usi sunt severitate, durè tractantes corpus suum?

Et ait illi abbas Pœmen: Nos non edocti sumus h corporis interfectores esse, sed affectuum. CLXXXV. Dixit iterum: Tria hæc non possum amovere, escam, vestem, somnum: attamen ex parte amovere possumus. CLXXXVI. Frater interrogavit abbatem Pœmenem his verbis: Multa olera manduco. Ait Senex: Non prodest tibi: sed comede panem tuum cum paucis oleribus; & ne propter necessitates abieris ad paternam domum. CLXXXVII. Referebant de abbate Pœmene, quòd, si federent senes coram eo, & loquerentur de senibus; si nominarent abbatem Sisoem; dicere soleret: Missa facite quæ ad abbatem Sisoem spectant: non enim ad mensuram narrationis venire possunt res ejus.

A N N O T A T A.

a Tillemontius in notatione 2 super S. Pœmene, satis convenienter rationi significari censet, quòd ab annis triginta, ac post mortem abbatis Moysis, à Mazicis interfecti versus annum 395, fratres Scetheos progressum non fecerint in virtute: s; hic verò sensus sit, dari ex eo sibi aliquem judicandi locum, quòd S. Pœmen etiam tunc habitaverit in Scethi versus annum 425. Verumtamen locum hunc

D

E

Infra in Sifoc. n. 38.

v. XVIII. 16.
VII. XXIX. 1.

f

Vir. Pat. p.
1000. n. 4.

g

F
L. Ioh.
Geom. Pa-
rad. 20.

h

A hunc intelligi etiam posse addit de monachis omnibus in genere, ac dici, quod non fecerint progressum ab annis triginta post primam Scetheos desolationem: pro qua etiam indicat illud apophthegma apud Cotelerium pag. 587, quod est ordine quartum: Senex quidam degebat in Aegypto, antequam eò venisset abbas Pœmen cum itis, eratque multum notus atque honoratus. Ut ergo è Sceti ascendit Pœmen cum fociis, homines reliquerunt fenem, & veniebant ad abbatem Pœmenem, qui angebatur. Itaque dicit fratribus suis &c. *Igitur tunc temporis S. Pœmenem fuisse admodum celebrem affirmat Tillemontius; difficile autem creditur censet, talem fuisse eum ab anno 395 vel 400, cum supervixerit S. Arsenio, atque adeo mortuus esse non potuerit, quam versus annum 450. Nihilominus; uti pergit, rem concludens, sicut non erat inusitatum sanctis istis solitariis vivere integris seculis, potuit habere annos 45 jam ab anno 395, & mereri jam tum estimationem omnium ac venerationem. Ita ille in suo systemate de duplici Pœmene, coactus suum juniorem facere circiter centenarium; ut dictam jam celebritatem cum anno ætatis ejus 45 conciliet. Ad hoc convenientior videtur annus ætatis circiter 55 secundum systema nostrum de unico Pœmene, quia sic majorem tunc habuerit auctoritatem & nomen. Ad difficultates de annosa illius senectute respondere conati sumus in Commentario prævio § 1. De Mazicis actum a nobis est in S. Arsenio tomo IV Julii pag. 610.*

B S. Moyfes Æthiops, qui ex insigni latrone insignis anachoreta factus est, inscribitur Martyrologio Romano die XXVII Augusti. Hunc opinamur hic intelligi virum celeberrimum. De illo agemus ad dictum diem.

C In Græco est *μονοσιτίου*. Cotelerius in notis

col. 818, Malui, inquit, cum Pelagio accipere de una per singulos dies comestione, quam cum Martino Dumienfi de solitariè sumpto cibò. Germanus CP. in primam jejuniorum Dominicam appellat *μόνοφαγίαν ἀσπαζέου*. In Historia Pachymeris lib. 12, cap. 21 *μόνοφαγίαν δι' ἑπὶς ἐξά- κρηβύλλου*: & cap. 23 lib. 13, *μόνοφαγίαν κατ' ἐνάτας δι' ἑπὶς ἀσπέν*. Quamquam *μονοσιτίου* & *μόνοφαγίαν* utramque habeat significationem. Sed *μονοσιτίου* præcepta in cella; magis respicit ad primam notionem.

d In textu Græco τὸ βασιλεύειν. Ibidem col. 819 notat ista Cotelerius: Ita Martinus Dumienfi: nam vertit ARCTARE. At Pelagius interpretando PORTARE; ostendit se legisse βασιλεύειν. Nec ea lectio contemni debet, fulta etiam auctoritate optimi cod. Cblbert.

e Textus Græcus habet λακκῶν. Animadvertit Cotelerius col. 820: A λακκῶ (Græcè fossa vel lacus) λακκῶν. Verbum interpretibus non intellectum, ideoque ab uno prætermisum; ab altero mutatum in λακκῶν, CREPARE.

f In Græco scribitur θανκάλιον. Apud Cæcium in Glossario Græco-barbaro sumitur pro patera, Gallis bocail*; appositis variis exemplis. In Glossario autem Latino-barbaro ejusdem auctoris accipitur pro specie vasis; & hæc ultima significatio videtur magis quadrare sensui hujus apophthegmatis, quam prior. Consuli etiam potest Dictionarium etymologicum Menagii ad vocem Bocal.

g In Græco est ἐχρήσατο τῆ δασυτομία. Cotelerius in notis col. 820; In antiqua, inquit; versione; USI SUNT DISCRETIONE; sed legendum videtur indifcretione, aut DISTRICTIÖNE.

h Ibidem post ἐδιδάχθη, quod est in Græco; indicat Cotelerius, regium codicem hic laceram supplevisse se per Colbertinum.

DE S. THEODORO II, EPISCOPO

OCTODORENSI VEL SEDUNENSI

IN VALLESIA APUD HELVETOS

SYLLOGE HISTORICA.

De Cultu, ætate, & gestis.

CIRCA AN-
NUM DXVI.
Sanctus à
synonymis
distinctus,
& notus in
Fastis cum
elogio,

Res à variis distingui episcopos Octodorenses vel Sedunenses, qui Theodoti vel Theoduli nomine innotescunt, horumque distinctionem ab aliis quibusdam in dubium vocatam esse, fuse expostum est tom. III Augusti à pag. 273, ubi etiam de episcopatu Octodorensi vel Sedunensi abunde disputatum, ita ut necesse non sit hæc rursum repetere. Interim ad XXVI Augusti cultum probavimus trium illorum; videlicet Theodori I, Theodori II, & Theoduli. Quapropter hic breviter tantum ea colligam, quæ de S. Theodoro II supersunt dicenda. Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ad XVI Augusti, licet Theodulum vocet; annuntiat Theodorum II hoc elogio: Eodem die, Seduni inter montes Alpinos ad Rodanum, depositio sancti Theoduli episcopi illius fedis & confessoris: qui post Constantium hoc pontificatu sublimatus, sancto regi Sigismundo Tomus VI Augusti.

eharus, eum ad opera pia religiosâ instantiâ instigavit: cui & suasor extitit construendi celebris cœnobii Agaunensis in honorem sancti Mauricii martyris, illic cum fociis coronati: cujus loci foundationi cum Viventio Lugdunensi, Victore Gratianopolitano, Maximoque Genevensi, exploratæ quoque sanctitatis præfulibus subscripsit: basilicamque ipsam pontificali ritu dedicavit. Deinde virtutum incrementis assiduus, clerum populumque suum sic ipsarum coloribus tinxit, ut morum purissimorum imitatores sedulos, piis nifibus superna afflante aura; effecerit. Et ita decursâ feliciter Dei mandatorum palæstrâ, ad supernorum senatorum confessum, perfectæ sanctitatis purpurâ insignis emigravit.

2 Illustrissimus D. Franciscus Augustinus episcopus Salutiensis in Historia chronologica Pedemontana regionis pag. 331 inter episcopos Sedunenses memorat eundem sine titulo Sancti his verbis: Theodorus secundus, sive Theodolus, qui

AUCTORE
J. S.

in fundatione monasterii S. Mauricii Agaunensis inter sexaginta episcopos secundus numeratur. *Henricus Murerus in Helvetia sancta pag. 183 & Sanctum vocat ad xvi Augusti, & monasterium Agaunense, eo suadente, conditum affirmat. Confirmatur utrumque horum sententia ex ipso fundationis instrumento, quod Sammarthani in Gallia Christiana tom. 4, a pag. 12 ediderunt, ex Agaunensis tabularii originali, ut asserunt: nam in eo haec leguntur: Tunc sanctus Theodorus episcopus Sedunensis ait: Instantia cordis mei est, ut proferam sermonem vestris salubribus conciliis, quid agendum sit de beatorum martyrum Thebaeorum corporibus, id est, Mauricii cum suis commilitonibus, qui pro Deo à Maximiano perempti sunt, & inhumati jacent: nescio, qui sit homo, qui praevaleat secundum merita eorum singulis fabricare ecclesias. Haec verba Sancti Officio inserta mox videbimus. Totum verò instrumentum legitur quoque apud Labbeum tom 4 Conciliorum à col. 1557, ubi monet illius fidem ab aliquibus in dubium vocari. Certè Cointius in Annalibus Francorum ad annum 536 num. 227 & seqq. illud non levibus argumentis oppugnat: & Mabillonius in Annalibus Benedictinis tom. 1, pag. 28 de illius defensione desperasse videtur, dum ita scripsit: At pugnare non vacat pro hujus monumenti auctoritate: quod, ut genuinum non sit, certè antiquissimum est, nec levis momenti ad illustrandam Agauni historiam. Hoc igitur instrumentum potius adduxi, ut antiquum, quam ut omnino authenticum.*

monasterii
Agaunen-
sis.

3 Officium, quod de S. Theodoro II nobis ex Brevariario transmissum monui ad xxvi Augusti in Theodoro I, hujusmodi habet secundi nocturni lectiones: Theodorus secundus, episcopus Sedunensis, praefuit ecclesiae Vallesianae temporibus Sigismundi regis, cujus jussu interfuit fundationi coenobii Agaunensis cum reliquis ibidem sanctis patribus convocatis: & ut dicecesanus alloquitur sanctum Sigismundum, reliquosque praesules hisce verbis: Instantia cordis mei est, ut proferam sermonem vestris salubribus conciliis, quid agendum sit de beatorum martyrum Thebaeorum corporibus, id est, Mauricii cum suis commilitonibus, qui pro Deo à Maximiano perempti sunt, & inhumati jacent. Nescio, qui sit homo, qui praevaleat secundum merita eorum singulis fabricare ecclesias. Haec verba non carent difficultate, cum constet ecclesiam sanctis martyribus Thebaeis dudum conditam fuisse, ut dictum est in S. Theodoro I ad xxvi Augusti. At responderi utcumque potest, ecclesiam illam minori amplitudine fuisse, & eo tempore forsitan destructam; ita ut martyres, super quorum corpora ecclesia fuerat aedificata, rursus jacerent quasi inhumati propter ecclesia illius ruinam. Ad Officium igitur redeamus.

C

4 Hymnemondo abbate Agaunensi, pro consummanda fabrica coenobii praesens multoties adfuit: & gregem suum pascere studuit, non ut domians in clero, sed forma gregis factus ex a-

nimo: corpore castus, mente incorruptus, abstinentia non parcus, sibi austerus, aliis benignus, humilis & mansuetus, & super omnia misericors erga pauperes & captivos, & eos, qui aliqua calamitate premerentur: quibus sublevandis cum aliud non haberet, confugiens ad praesidium orationis, miraculose succurrebat. Non lubet hic inquirere, utrum ante fundationem Sigismundi jam steterit monasterium Agaunense; de quo consuli potest Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 27 & seqq. Illud satis certum est, Hymnemundum, quem alii Hymnemodum vicinisque nominibus appellant, post monasterium à S. Sigismundo seu conditum seu restauratum, primum illius fuisse abbatem, eique successisse Ambrosium, huic autem Achivum, ut docet laudatus Mabillonius pag. 30 ex Bollando, qui tom. 2 Februarii pag. 545 & 546 primos illos tres abbates recensuit ex eorum Vita, quam servamus Ms. in scriniis, pluraque disputavit ad monasterium Agaunense spectantia, occasione S. Severini abbatis Agaunensis. Hinc patet, huc revocanda esse, qua in Officio S. Theodori I reprehendimus ad xxvi Augusti: Ambrosium abbatem Agaunensem ad construendam ecclesiam acclivem sanctis martyribus ex collectis provinciae insigniter juvit, & praedictorum Sanctorum ossa cum Ambrosio abbate legit. Haec enim Sanctus noster cum Ambrosio abbate facere potuit anno 516: nam illo anno Ambrosius Hymnemundo, post praefecturam septem mensium defuncto III Nonas Januarii, successisse legitur in Chronologica serie duodecim primorum abbatum Agaunensium, quam ex Ms. codice S. Joannis Bisonticensis nobis olim transmisit Chiffletius.

D
abbatesque
Agaunen-
ses in edifi-
cando ju-
visse;

5 Nunc lectionem sequentem audiamus: In omnium virtutum palaestra animum sic exercuit, ut saepius sponsae suae jura, libertates ac immunitates, etiam cum honorum discrimine, adversus seculi principes defenderit, inimicitias, multaque & gravia incommoda hac de re non minus hilari, quam constanti animo perpessus fuerit, beatum se existimans persecutionem pati propter justitiam. Jejunis & orationibus, aliisque piis operibus indefessè vacans, verbum Dei miro affectu praedicabat. Tandem virtutibus & meritis abundè cumulatus aeternam gloriae coronam adeptus est septimo Kalendas Septembris. Unde hic mortis dies desumptus sit ignoro. At si ille satis esset certus; annus mortis probabiliter saltem assignari posset 516. Etenim ad annum 516 pervenisse, ex diètis verisimile est: certum quoque est, post illum annum non diu superfuisse, cum successor ejus Constantinus anno 517, xvii Kalendas Octobris interfuerit concilio Epaonensi, cui subscriptus legitur apud Labbeum tom. 4, col. 1581. At, quia mihi non constat, quam certus sit obitus ille dies, cum aliqua latitudine mortem ejus consignavi circa annum 516, ita ut potuerit sequenti etiam obire, aut praecedenti.

E

ac obiisse
denuum cir-
ca annum
516.

F

DE S. LICERIO VEL GLYCERIO EPISCOPO CONFESSORE

CONSORANNIS IN NOVEMPOPULANIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

SECULO VI
ANTE ME-
DIUM.
Nomen
Sancti in
Fastis sa-
cris,

Onforanum, seu Conforan-
num, Novempopulania urbs,
qua hodie vulgò dicitur S.
Lizier de Conferans; sumptu
appellatione à S. Licerio, cu-
jus Acta hic dabimus, brevi-
ter descripta est in S. Valerio primo ejusdem ci-
vitatatis episcopo tom. 2 Julii pag. 227, & latius
elucidatur tom. 1 Gallia Christiana col. 1123 in
præfatione ad episcopos Conforanenses. De cultu
S. Licerii nullum potest esse dubium, licet me-
moria ejus in paucis celebretur Martyrologiis,
B & magna quidem varietate. Romanum ad xxvii
Augusti de eo sic habet: Ilerdæ in Hispania Tar-
raconensi S. Licerii episcopi. His consonat Ca-
stellanus in Martyrologio universali. Verumtam-
en hic clarè non edicitur, episcopum fuisse in
Hispania, sed coli ibidem, quod verum esse, de-
inde patebit. Martyrologium Parisiense memoriam
ejus annuntiat ad xxvi Augusti his verbis: Con-
suarannis, sancti Glycerii seu Licerii episcopi,
qui concilio Agathensi subscripsit, cujus nomine
extat urbs & ecclesia cathedralis. Hæc similia
scripsit Andreas Saussayus in Martyrologio Galli-
cano ad vii Augusti.

& cultus
apud Con-
seranenses

2 Audiamus eundem Saussayum in Supple-
mento ad xxvii Augusti, ubi stylum mutavit,
Sanctique memoriam ita celebrat: In Vasconia
oppido Conserano sancti Licerii, episcopi ex di-
scipulo sancti Faustii Tarbientis antistitis, qui ma-
gistri in exilium pro fide & sana doctrina pulli fo-
cius, & in munere pastoralis collega, ac in cer-
taminibus adversus impios commilito strenuus,
demumque in caelesti gloria confors effectus est.
C Tanta autem meritorum clarificatione post transi-
tum refulsit, ut ipsi ecclesiae, cui præfuerat, op-
pidoque nomen inelytum indiderit; ubi magna
celebritate colitur, tamquam præcipuus prote-
ctor, cum perfolutione octavæ. Ferrarius in Ca-
talogo generali Sanctorum ad xxvii Augusti, hæc
breviter: Conserannis in Aquitania S. Licerii e-
piscopi. In notis citat tabulas Conserannensis ec-
clesiæ, in qua, inquit, magna celebritate cum
octava colitur. Hic S. Faustii episcopi Tarbentis
discipulus fuit, & S. Quintiani episcopi Ruthen-
ensis nepos. De eo in Breviario antiquo Tolo-
fano, & in Officio proprio dictæ ecclesiæ. Hæc
cultum abundè probant: facta autem hic asserta
discutientur latius.

ac in Hi-
spania locis
variis,

3 Hispani etiam in veneratione habent S. Li-
cerium, ut patet ex verbis recitati Martyrologii
Romani, & ulterius ostendunt Antonius Domi-
nicus in Historia Sanctorum Catalonia ad diem
xxvii Augusti fol. 79, & Vincentius Blascus Lanuza
in Historia regni Aragonie tom. ultimo lib.
4, cap. 14, quorum relationem Hispanicam
compendio refert Nicolaus Antonius in Opere
posthumo Ms., quod anno 1721 nobiscum com-
municavit amplissimus dominus Adriani Conni-

que, defuncti consanguineus. Verba igitur lauda-
ti scriptoris subnecto: Licerium sub titulo episco-
pi Carinensis celebrabat olim, ante communem
factum ecclesiis omnibus Romanum ritum, Iler-
densis ecclesia in Catalonia principatu, & usque-
dum celebrat ejus festum die xxvii Augusti oppi-
dum Villa-major dictum in diocesi Barcinonensi,
cui & habet dedicatam ecclesiam sub titulo vulga-
ri sancti Lley. Hactenus Antonius Dominicus in
Historia Sanctorum Catalonia. Quibus adjungit
Vincentius Blascus Lanuza eo recentior in Histo-
ria ecclesiastica & seculari Aragoniæ regni, reli-
quias ejusdem sancti Episcopi in oppido ejusdem
Zuera * nuncupato in magna veneratione, & op-
pidum ipsum sub protectione ejus esse, in cujus
ecclesia conservari refert Breviarium ac missale
antiqua cum Officio S. Licerii proprio.

4 Volunt quidem Hispani aliqui ex suppositi-
tis Dexteræ & Juliani Operibus; Licerium hunc
Carinensem, vel Carensem in Hispania fuisse an-
tistitem, & cum sede sua Ilerdam * translatum,
adeoque distinctum à S. Licerio Conseranensi an-
tistite. Verum impostura pseudo-Dexteræ ac pseu-
do-Juliani notiores jam sunt eruditibus, quam ut
his refutandis diutius velim immorari; aut ver-
ba Nicolai Antonii, qui illas multis rationibus
acriter perstringit, lectorum oculis objicere. Suf-
ficient itaque ostendere, S. Licerium, quem ali-
quot locis colunt Hispani, eundem esse cum Li-
cerio Conseranensi. Facile id præstari potest ex
laudato Lanuza, cujus mentem Nicolaus Anto-
nius, post superiora, sic breviter exprimit: Ex-
tare quoque ait in tabulario hujus ecclesiæ (Zue-
ra) latinâ linguâ penè barbarâ scriptam sancti
Viri Historiam. Unde colligas, persuasionem ve-
terum hujus oppidi de suo Licerio hanc esse.
Hunc scilicet Gallum fuisse, sive in Gallia epi-
scopum Conseranicum; deinde Tarbensem in Fau-
stii magistri locum Caroli magni tempore, vixisse-
que episcopum quatuor supra quadraginta annis;
sanctæque in Domino obiisse; sequentibus post
mortem pluribus signis. Quamvis non omnia hæc
exactè conveniant cum Actis edendis: tam mul-
ta tamen congruunt, ut dubitare nequaquam pos-
simus, quin illud Hispanicum Ms. de eodem agat
Sancto; de quo Acta nostra. Utrobique enim idem
episcopatus locus, eadem duratio, idem Faustus
magister: deinde eadem miracula apud Lanuzam
breviter relata; & fusius in Actis nostris descri-
pta, dubium nullum relinquunt, quin idem sit
S. Licerius, quem Galli colunt & Hispani.

5 Jam verò reliquæ ejusdem Sancti variis mo-
dis ex provincia Gallie Hispanis vicina in Hispani-
am deferri poterunt, licet explicari non possit,
quo tempore, quaque occasione translatio illa sit
facta. Audi rursus laudatum Nicolaum Anto-
nium: De translatione ex Gallis in hoc Hispaniæ
oppidum Liceriani corporis, aut alicujus ex eo
portionis, non nisi traditionem Zuera oppidi La-
nuza

AVCTORE J. S. *nuza affert. Conjectatur tamen ab aliquo ex his adduci potuisse, quorum studium olim fuit è vicina Gallia currere ad Hispana castra Mauris infesta. In more quippe hujus nationis fuisse dicitur ad hoc sacrum bellum non minus armis his spiritualibus quàm corporalibus armatos descendere. Hinc planè, aut ex propinquitate & consuetudine Catalanorum & Aragonensium cum Gallis Aquitanis derivare potuit, quàm pluribus sacris thesauris suis Gallos ecclesias nostras, & fortasse Hispanos quoque Gallicas ditavisse: cujus rei exempla in laudata Sanctorum Cataloniae Historia passim offendes. Hactenus laudatus scriptor: atque haec sufficere existimamus ad ostendendum, Sanctum nostrum Hispanis in veneratione esse, illumque non Carinensem aut Carensensem ignota ipsi Hispanis civitatis, sed Conforanensem in Novempopulania fuisse antistitem. Nunc ad controversiam aliam, inter Gallos ipsos agendam, accedimus.*

6 *Cointius in Annalibus Francorum ad annum 508 num. 16 S. Licerium eundem esse existimat cum Glycerio Conforanensi episcopo, qui anno 506 interfuit concilio Agathensi, cui subscriptus legitur apud Labbeum tom. 4 col. 1395. Cointio consentit Longuevallius in Historia ecclesiae Gallicanae tom. 2, pag. 281, & Martyrologium Parisiense jam citatum. At dissentit ab his Dionysius Sammarthanus tom. 1 Galliae Christiana in catalogo episcoporum Conforanensium, in quo utrumque separatim ponit, contenditque Glycerium duobus seculis priorem esse S. Licerio. Quapropter, cum aetas quoque S. Licerii ab hac lite dependeat, opera pretium erit, si rem discutiamus, prioremque sententiam, quam veram omnino putamus, iis stabiliamus rationibus, quibus veri indagatores possint acquiescere.*

7 *In Vita num. 4 haec habemus: Apud virum apostolicum Quintianum Rutenicæ civitatis episcopum venit, & in ejus servitio ordinatus est subdiaconus, diaconus, & presbyter; tum episcopus Conseranensis ecclesiae est directus. Sola haec verba sufficiunt ad questionem dirimendam: nam S. Quintianus Rutenorum episcopus concilio Agathensi subscriptus cum Glycerio; dubitare itaque non possumus, quin S. Licerius idem sit cum Glycerio, cum ipse Sammarthanus col. 1125 scribit: Glycerius ad Christum migravit anno circiter DXLVIII; ita ut episcopus factus sit circa annum 504, id est, biennio circiter ante dictum concilium, modo justa sit mortis epocha, à qua ratiocinium meum non omnino dependet. Non ignoravit laudatus scriptor, hanc necessariam esse consequentiam, sed negat verba superius data de S. Quintiano Rutenorum antistite esse intelligenda, inducitque Quintianum Conforanensem episcopum, de quo haec dicta intelligi cupit. Unde haec hauserit Sammarthanus, me latet: certe quae affert pro conjectura sua stabilienda, non solum inefficacia sunt ad probandum praedicta verba de Quintiano Conforanensi fuisse prolata; at ne quidem evincunt, Quintianum ullum Conforanensi praefuisse ecclesiae, ita ut unum Quintianum in duos videatur divisisse, sicut ex uno Glycerio vel Licerio duos formare conatur.*

8 *Accipe probationes ejus col. 1125: Nec conjecturae nostrae, inquit, plurimum obest, quod hic Quintianus dicatur Rutenicæ civitatis episcopus; id enim potuit amanuentis de suo addere, quod S. Quintianus Rutenorum episcopus celebrior & notior foret, quàm Conforanensis praesul. Certè non videmus, quo jure S. Quin-*

tianus Rutenensis episcopus S. Licerium episcopum ordinasset in ecclesia Conforanensi alterius provinciae. At nihil vetabat S. Quintianum Conforanensem antistitem sibi assumpsisse S. Licerium ut coadjutorem, & episcopum consecrasset. *Audax sanè conjectura, quæ dicitur amanuentis addidisse verba, quæ praconcepta opinioni repugnant: quibus conjecturis si uti liceat sine evidenti ratione, & manifesta necessitate, brevi tempore hujusmodi conjecturis totam corrumpemus historiam. At verò adeo hic nulla est necessitas recurrendi ad conjecturam ejusmodi, ut sensus verborum conjecturam illam aperte renuat: dicit enim Vita: Tum episcopus Conseranensis ecclesiae est directus. Non igitur factus est episcopus in eadem ecclesia, in qua fuerat presbyter, ut vult Sammarthanus; sed directus est ad aliam, à Rutenensi videlicet ad Conseranensem. Quod objicitur de ordinatione ejus per Quintianum, nec in Vita dicitur, nec, si ibi diceretur, incredibile aut injustatum esset, cum id fieri potuisset ex amicitia, consentientibus illis episcopis, quorum erat ordinare Conseranensem.*

9 *Objicit deinde Sammarthanus aliud argumentum, seu errorem, seu lapsu memoria nixum, adeoque prorsus evanidum, his verbis: Sed qui S. Licerium à S. Quintiano Rutenorum episcopo fuisse ordinatum volunt, in insignem anachronismum labuntur: nam hic praesul subscriptus concilio Agathensi anno DVI; à quo tempore multum abest S. Licerius. Lapsus memoria, quo in abrupta hac deductus est, aperit col. 1125 in Glycerio, ubi sic habet: Glycerius subscripsit synodo Agathensi anno DVI. Alius videtur fuisse à B. Licerio sequenti, quod edita jam pridem Vita inuit, ubi S. Licerius notatur vixisse tempore Caroli Martelli Franciae ducis & majoris-domus. At ne littera quidem ulla habetur in Vita, ex qua colligi possit, S. Licerium vixisse tempore Caroli Martelli. Ex hoc memoria lapsu factum putem, ut duos episcopos Quintianum & Licerium in quatuor diribreret. Data à nobis epocha confirmari potest, quod Faustus Tarbensis, S. Licerii magister, fidei causâ missus sit in exilium: nam id fieri debuit per Visigothos Arianos, qui seculo quinto & sexto alios quoque antistites relegarunt. At verò Caroli Martelli tempore, seu seculo octavo, dudum Catholici erant Visigothorum reges in Hispania, nec ulli in Gallia dominabantur heretici, ita ut exilium Fausti pro fidee temporibus nequaquam congruat, at contingere debuerit sub finem seculi quinti aut initium sexti.*

10 *Præterea objicit Sammarthanus col. 1126 argumentum negativum his verbis: Certè in Vita S. Licerii nulla fit mentio itineris suscepti, ut adesset synodo Agathensi: quod minimè omisset, si idem esset cum Glycerio: nam de aliis Licerii peregrinationibus loqui sollicitus est Vita hujus scriptor. Legenda solum Vita, ut pateat, quàm infirma sit haec ratio: sic enim scripta est, ut virtutes in ea referantur & miracula; at gesta quatuor & quadraginta episcopatus annis silentio ferè involvantur. Quis igitur mirari potest, nullam in ea de concilio mentionem fieri, cum illud in plerisque SS. episcoporum Vitis contingat. Ex his concludo, sententiam, quæ eundem statuit Glycerium & Licerium satis certam videri: nam nec Licerius Glycerio potuit succedere, ut quis propter vocis differentiam aliquam posset existimare, cum Glycerium inter & successorem ejus Theodorum quadraginta quatuor anni reperi-*

Disputatur utrum Glycerius & Licerius sit idem episcopus,

B

probaturque eundem esse ex Vita,

C

solus argumentis Sammarthani,

D

E

quæ errore nuntur: floruit Sammarthani,

F

ante medium seculi 6:

A *ri nequeant, quibus sedit Licerius. Hinc ulterius colligo, Sanctum obiisse ante medium seculi sexti: quippe Theodorus ejus successor jam sedit anno 549, ut Sammarthannus habet col. 1125: quo autem anno sit defunctus, præcisè determinari non potest.*

Acta, & eorum auctor.

11 *Acta S. Licerii jam edidit Labbeus tom. 2 Bibliotheca Mss. à pag. 588, ubi docet, unde ea acceperit, hoc modo: Descripsimus ex apographo Sanctoralis Bernardi Guidonis episcopi Lodovensis, communicato ab illustrissimo & reverendissimo Francisco Bosqueto, episcopo Monspeliensi. Porro Bernardus Guidonis non quidem ætate propinquus fuit S. Licerio, utpote qui floruit seculo XIII & XIV; attamen cum vir fuerit doctus, Vitasque Sanctorum cum antiquas tum novas consuluerit, ut monet in præfatione Speculi sui Sanctoralis apud Labbeum pag. 514, auctoritate carere non debet; præsertim in hac Vita, in qua nihil occurrit, quod aut rectè rationi aut vera historię videatur repugnare. Habemus insuper fragmenta quadam ejusdem Vita ex Ms. codice Musciacensi, transmissa per dominum Lebense canonice Autissiodorensis, editis Opusculis satis notum. Hæc fragmenta, quæ admodum mendosa sunt, contulimus cum Vita per Labbeum edita, atque in annotatis ad illam observabo, quidquid occurrerit notatu dignum, minora etiam quadam asterisco in margine adjungam; at opera pretium non putavi minutias quaslibet scrupulosius annotare.*

V I T A

Auctore Bernardo Guidonis,
episcopo Lodovensi

ex editione Labbei, collata cum
Ms. Musciacensi.

C *Sancti patris, pater, & pia institutio:*
a
* in Ms. Spanus

b
* in Ms. præviator

desertis parentibus, discipulus sit S. Faustii,

B *eatissimus itaque Licerius antistes Conferanica civitatis, quæ Pyrenæis Alpibus a est affinis, quæ ab Iberis terminant Galliam, natione Hispanus * fuit, nobilitatis ornamento coruscante clarissimus, qui à patre rhetoricæ artis pomposâ refertus facundiâ, majus venerandis muneribus de se lumen generis extulit, quàm de patre suscepit, & roseis floribus in speciem meliorem germen parentis ornavit. Qui ætate parvulus, meritis celsus, à patre literis liberalibus est imbutus: sed apud terrenum magistrum cælesti formabatur plenus instrumento b. Dehinc ad Abrahamæ fidei concordiam festinabat, & mysticè ad præceptum illud, tamquam si ad se diceretur: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Et idè ad terram pervenit, quam ei pius Præmiator * ostendit; sicque inchoavit ab adolescentia esse maturi principii, ut ageret puerili in tempore, quod implere vix solet processus in sene.*

2 *Despectâ itaque sede patriæ, vitæque parentum, dilexit Dominum, & exclusâ claritate mundanâ, voluntarium elegit exilium. Vultus patris effugit, qui Abrahamæ credulitatem implevit: patriarchæ iter arripuit, & sine dubio fecit ejusdem justitiæ se consortem. Hic confugit ad virum beatissimum miraculis præditum, & palmâ gloriæ,*

Tarbæ c civitatis episcopum Faustum d, verè in A. BER-
Domini cultura felicem, cujus lingua per singu- NARDO
las homilias in Ecclesia Dei audiebatur, cui tur- GUIDONIS
ba triumphalis dicere posset: Pulchra vox tua, EPISC.
cujus magisterio & merito talis populus Dei esse c d
comprobatur. Mox verò ejus obsequio se famili-
ariter tradidit edocendum. Sed sacratissimus Fau-
stus pro causa Christi missus est in exilium in ci-
vitate Vico-Julio e: deinde eo redeunte, ad pro-
pria iste comes accessit.

3 *Igitur beatus Licerius ab ineunte adolescentia ita fuit divinis armis, gratiâ Dei prosequente, succinctus, ut, ubi se infelix belligerator ingessit, virtutis gloriâ non careret. Nam, ut unum pandamus de pluribus exemplum, dum inter pueriles turbas joculariter ludus ageretur incautus, quod familiare juvenili ætati est, providere ipse nil potuit, præsertim cum adolescentibus raptò impetu ludum sine ordine membris mutuis inceperent temerè. Accepto igitur amore certandi, percussus quidam oculus, cum gauderet, amisit; & cui luctus insistebat, per quem lacrymas funderet, non habebat. Mox verò sanctissimo faciente signum crucis in oculo, interior splendor reductus est. Ecce quale lumen in Juvene sibi sacrosancta præparabat Ecclesia, qui illuminationis recipit exempla, & quid ei jam poterat esse impossibile, cui oculus sanare fuit tam facile f?*

4 *Beatissimo igitur Fausto migrante ad Dominum, nolens parentes ejus repetere, apud virum confecratur
presbyter, & episcopus: per
pluviam incedit non
madefactus:*
g
h
F *Beatus Faustus migrante ad Dominum, nolens parentes ejus repetere, apud virum apostolicum Quintianum Rutenicæ g civitatis episcopum venit, & in ejus servitio ordinatus est subdiaconus, diaconus, & presbyter; tum episcopus Conferanensi ecclesiæ est directus; qui quamvis alicui non videbatur competere quòd sacerdos fuisset ordinatus h, tamen à cunctis est libenter exceptus. Quis enim de ejus electione potuit dubitare, cui tanta virtus pontificii ad coronam gloriæ quotidie crescebat? Florebat in eo jugiter religionis processus, sed & recti mysterii copia dispensandi. Et quantum gradus in eo crescebat, tantum ipse divinis assurgebat servitiis. Illo quoque tempore, dum iter ipse cum suis careret, supernâ gratiâ providente, subito serenitatis fides est immutata, terris coruscant fulgura, aër tonitruis permiscetur, cælum tempestate succingitur, imbre nubes armantur, & ex omni parte nimbi descendunt; pluvia, velut flumina, effunditur; non ut justum obrueret, sed probaret. Nam undique guttis influentibus per loca, per quæ tunc cum suis vir sanctissimus Licerius episcopus incedebat, sicca nubes pependit: & propter honorem Pontificis, illic fremebat divisa tempestas, ut eum erueret potius quàm sæviret: quia, quò gressum ille intulit, illum nimbus expavit. Credens * enim eum per qualemcumque * f. credet-
tectum decurrissè, quia per mediâs undas siccâ veste processit. Ecce ibi sicut dignitas erat venerabilis, ita merces illustris. Credo si orasset utique ne plueret, Helix meritum reformasset; & quod à paucis pro eo repulit Dominus, generalitati non negasset. Habet & ipse à pristino Moyse chirographum, quia quod ille non sensit in pelago, hic vitavit in nimbo.*

5 *Veniamus tandem ad eleemosynariæ pietatis officium, ascendens in altum, penetrans nubes, pertransiens cælum, stans ante Deum, extinguens peccatum. Quod inter reliqua bona palmæ triumphalis exempla, jactantiæ quoque causa ei non auferet, nec fructu multiplicatæ fegetis carebit. Quadam verò die, dum pauper parvam alimoniam posceret, ut beatus Licerius antistes sibi fi-*

A. BER-
NARDO
GUIDONIS
EPISC.

ne mora præberet, tunc ille, ad quem cura cellarii pertinebat, expensis omnibus, recurrens in cellam, panem dimidium non amplius dimisisse respondit, quod deberet offerri. Sed ut jam esset excusatus à Pontifice, & ut clamante paupere, furdâ aure ipsum panem dimidium ei denegaret, grave peccatum æstimans, si partem ejus, illo esuriente, episcopalis mensa reservaret, ingressus in locum, antequam offerretur aliquid, per solam voluntatem daturus, in decem tantum minus invenit: nam pro dimidio, quinque panes integros reperit. O mens purissima divinis mandatis intenta! O gula parcissima angelicis epulis nutrita, pauperi larga, sibi restricta! Elegit propter inopem esurire cibum, ut non esuriant cælestis mysterium; sed subito, quod quondam terrenam frugem obtulit, cælestem messem collegit. Ecce solitus est de pabulis & necessitatibus, ut consoletur alienos respectu ejus, qui ait: Spes agri mecum est. Nec istum sine illo distribuere potuit, qui de quinque panibus quinque hominum millia satiavit; ubi frux plus in mensa quam in terra nutritur, & in datis delitiis amplius quam in acceptis. Quanta denique erat in Sacerdote fiducia, ut non caperet de cespite, quod non caperet de sermone?

6 Illud quoque opportunum existimo patefieri, ne, quod videtur esse relatione terribile, culpa sit silentio præterire: sæpe enim hujusmodi relatio ad fructum emendationis proficit. Dum igitur ad quemdam locum Pontifex festinaret, infectus est eum quidam Beatus nomine, non illi, sed sibi crudelis; qui mox impulsus animi feritate, equum ei magno impetu & violenter abstulit. Tunc ipso orante, & vigilias peragente, cum gladio eadem nocte se perfodit. Tunc scelerosâ dextrâ ad crudele ministerium servatâ, uno momento committens culpam, & exigens pœnam, intulit Sacerdoti injuriam, & repræsentavit vindictam. Nam perditus, ne moram ad divinam faceret ultionem, non expectavit ab altero se feriri. Fortasse ad hoc in sua morte nullus inventus est socius, neque qui ejus fieret sanguine maculatus. Alius enim crimen abstulit, cum se malus author extinxit.

7 Adjiendum est etiam salutare multis ipsius curationis miraculum: nam quod honori illi erat, & præcipuum, reticere non debet imminutum. Interea nascente bellorum tumultu de militum discordia procreato, dum adversus regnum collidendum illi confurgerent, & ad ipsum confringendum vires suas exarmarent, fugientem virum venerabilem de loco ad locum judex quærit infectus, equum fræno retinet, verba molesta ingerit, unde venerat, eum redire compellit; Dei tamen judicio procedente, omnes suos laborantes infirmitatis tædio invenit. Nam universæ familiæ ejus febres intulerat pestilentia, nec prius eorum aliquis relaxatus est à languore, quam ipsi ad sua vestigia judex provolutus supplicaret. Oratione verò ejus, cujus causâ venerunt vulnera, fuit & medicina, & etiam intercessionis suæ imbre febrium vapor abscessit, & igne fidei languores ignis extinxit. Beatissima autem erat ejus voluntas, quam quodammodo sequebatur divina; quia ita mandatis cælestibus obediebat, quod cælos inclinabat ad vota. In tantum enim jam erat Christi familiaritati conjuncta, ut, quod Redemptor per ejus arcana susciperet, per signa monstraret.

8 Nec hoc prætereundum est, quod in villa Arnespenos k Vir ille accesserit, ut videretur quantus amor ei esset in eleemosyna largienda.

Dum verò ad ipsum locum venisset invitatus ad eulogias l, erogatis omnibus, unus ei panis remanserat, quem postea restituyente cellario, tribus pauperibus impertivit, dicens: Habet unde refectioem mihi Dominus meus dirigat. Tunc in momento quædam femina præter reliqua, quæ draginta illi panes direxit, ne præteriretur * quod dixerat, cui fides omnia ministrabat: quia sic tribuit, & non negavit; quod non habebat, accepit. Contigit quoque, quemdam multis sceleribus depravatum, præter alia latrocinia, ovem pauperis violenter occidisse. Qui interrogatus à Pontifice, quare tot assidue crimina perpetraret? respondit: Generatio m est, quæ talia admittit. Dicit ei beatissimus Licerius: Ergo oremus, ut ipsa generatio deleatur. Mox verò ultio Dei commitata sermonem ejus, in eadem hora flagitiosum hominem graviori, quam ipse alicui intulerat, flagello eum percussit. Est enim invasus ardore tali, quod si in aquam descenderet usque in aures, non tamen illi requiem vel unda conferret: æstuabat autem in flumine, nec, secreto incendio cruciante, flammis vitabat in gurgite; quia intra se portabat de culpa camini fornacem. Id igitur actum est, ut usque in finem tali pestilentia laboraret, quod vivens cadaver ejus existeret; cujus ad doloris augmentum caro resolveretur in cinerem. Nam in vorandis visceribus officium tumuli dira febris implevit, nec inventum est in ejus corpore, quod sepulcra consumerent, quia prius flamma per ejus membra defluxit.

9 Confido ergo, devotum populum, etsi pœna prolongetur, per varias miraculorum delicias epulando, non habere fastidium, quia inde sit salutis augmentum, quod tam breviter est explicandum. Quidam itaque laceratus à cane rabido, & ejus veneno potatus occurrit Viro sanctissimo, qui tollens facitergium n de capite suo, involvit in eo periclitantem, & tali medicamine ab imminente pernicie supplicem liberavit.

10 Operæ prætium ætino etiam istud inferi, qualiter oratio ejus fuit generalitatis ereptio; & quod prius in singulis fecit, postea probavit in cunctis. Igitur veniente ad civitatem deprædandam Ricofyndo o duce Gothorum per vulgatum Christi nuntium, perterritis omnibus, afflictæque graviter urbe, ipsa, tamquam quæ futuram timebat, jam emeruisse captivitatem deplorabat. Tunc verò universi cives de se desperantes, solum præsidium ab oratione Pontificis expectantes, occurrunt Sacerdoti, fletu potius quam voce eum rogantes, ut subveniret patriæ intrantibus hostibus perituræ, & ne gregem suum dente lupi raptoris contaminari permetteret, deprecabatur. Tunc universis civibus præsentibus Pastor venerabilis pietate percussus, ad divinum occurrit auxilium, ubi sine dubio fides obtinuit votum; moxque in oratione ipse prostrernitur, nox in vigiliis ducitur, terra lacrymis irrigatur, cælum planctibus aperitur, & angelica arma descendunt, superna mysteria consentientia. Prorsus eadem nocte B. Licerius duci, de quo diximus, per visionem in via occurrit, & magno impetu impellens eum, ne ultra præsumeret accedere obtestabatur, tantum donans spatium, quo locum, unde venerat, velociter appeteret. Tunc ille terribiliter castigatus, vix expectat diei lucem, nec pœnam sustulit, sed reverti ad domum suam sanum licuit ambulare. Ad propria ergo festinavit, nec fuit ulterius, quod exterritus recordaretur, ubi dux in fugam processit. Sic una nocte, ipso solo vigilante, populo quiescente, cive defenso, hofte

equum Sancto auferens se ipse occidit,

aliterius in ipsum injurii familia percussitur febre, sed ejus oratione sanatur:

k

civitatem oratione sua tuetur ab hostibus:

o

hos

A hoste repulso, sine ullo cujusquam vulnere meruit triumphare, solâ voce vincente. O quàm felicissimum patriæ propugnaculum, cujus non vacuè missa verbi jacula ceciderunt. O mens sacratissima cælesti dono dotata, in cujus lingua pendit victoria! Hic divina misericordia ultrâ quàm promiserat, pietatis ostendit exempla, ubi unum invenit, & tamen ex cunctis accolas illæfos servavit.

*multaque
alia agris
præstat be-
neficia:*

11 Sed quis ejus gesta felicia, miraculis crescentibus per singula comprehendat? Quantis ille per eulogias sanitatem pristinam reformavit? Quoties languentibus salutem sanctam transmisit? Sentiebat æger sub dente cibaria, & stupebat pleno gutture dapibus medicinam, quia vix sibi præstari sperabat subsidia languoris. Hispani quoque ad eum currebant, quia toties miseratione suâ & vultu salutifero porrigebat medelam. Cùm verò ægrotum manu leni tetigit, gravis morbus effugit. Ecce virtutis imperium, cui posse subjacuit de aspectu sanare.

*tempus epi-
scopatûs,
& mors.*

12 Quis verò dignè illum extollit, cujus spes quidquid voluit, in salutem convertit? Nullis umquam divitiis, non rebus sæcularibus est occupatus, sed repulsâ communi farcinâ, Christi crucem gerens, in alta sequutus est nudus, expeditus, & exercitus, vivens Deo, & sanctæ conversationi intentus. Quadraginta & quatuor annos pontificali honore insignitus implevit. Hic ergo Vir sanctissimus glorioso procedente triumpho per arctum & angustum iter gressu libero ducem sequens Christum, die sexto Kalendarum Septembrium, relictis terris, exceptus est cælo, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor, & gloria, virtus, & potestas per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Id est, Pyrenæis montibus: Pyrenæi autem montes inter Galliam & Hispaniam notiores sunt, quàm ut pluribus describi debeant.*

b *In Ms. Musciacensi: Cæleste formabatur pleniùs instrumentum.*

c *In Ms. Traviæ, pro Tarviæ opinor: nam vix ulla vox ibidem rectè est scripta. Tarba autem, vulgò Tarbes, urbs est Galliæ in Aquitania, episcopalis sub archiepiscopo Auxitano, in Bigerrensi comitatu, ut habet Baudrandus.*

C d *De Fausto agemus, dum eruditius aliquis nos docuerit diem, quo colitur, aut cultus aliquando fuit: nam de cultu dubitare vix possumus. Interim observo, secundùm ea, qua disputavimus in Commentario num. 6 & seqq., Faustum floruisse sub finem sæculi quinti, atque in serie episcoporum Tarbensium collocandum esse ante Aprum, qui anno 506 ad concilium Agathense misit Ingenuum presbyterum: licet in Gallia Christiana tom. 1 col. 1226 collocetur multo serius. Lanuza antiè laudatus refert, in Ms. Zuerensi dici, S. Licerium Fausti successorem fuisse in episcopatu Tarbenfi: at hoc non magis verum existimo, quàm, quod ibi quoque habetur, vixisse tempore Caroli magni. Utrumque enim huic*

Via repugnat, & ex errore hauriri potuit: pri- A. BERNARDUM, quod diceretur episcopus factus post mortem Fausti; unde putare potuerunt ei successisse: GUIDONIS secundum, quod fortè ejus reliquia tempore Caroli magni Zueram sint delata. Verùm, undecumque error provenerit, erratum in iis fuisse, satis certum apparet ex dictis in Commentario.

e *Vicus-Julius, vulgò Aire, aliàs Vico-Julius, & Sotia, urbs est Galliæ in Vasconia propria, ait Baudrandus, episcopalis sub archiepiscopo Aufcensi. Id factum per Evaricum Visigothorum regem Arianum, aut filium & successorem ejus Alaricum. Fortè per Evaricum relegatus, rediit sub Alarico: nam hic patre mitior fuit in persecutendis Christianis. De utroque hoc rege consuli potest Longuevallius in Historia ecclesie Gallicane tom. 2.*

f *Hoc miraculum ex Ms. Zuerensi habet etiam Lanuza, uti & sequens de pluvia.*

g *Ruteni vel Rutena, Gallis Rodez & Rodes, urbs est in Aquitania Rutenorum caput, & episcopalis sub archiepiscopo Bituricensi. De S. Quintiano dicta sunt aliqua in Commentario: Acta ejus dabuntur ad 13 Novembris, quo colitur. Quod Ferrarius num. 2 in Commentario dicit de consanguinitate Licerii cum Quintiano, velim certius videre probatum.*

h *Hinc quidem verisimile est, à S. Quintiano episcopum ordinatum esse S. Licerium; attamen id clarè non affirmatur.*

i *Hoc quoque miraculum, quòdque num. 10 habet de civitate servata, Lanuza attigit.*

k *In Fragmento Musciacensi in villa Arnespenos Vir &c., acsi auctor cum eo vixisset. Potuit sanè Bernardus Guidonis hujusmodi auctoris contemporanei habere lucubrationem, ejusque verba non mutata relinquere. Verumtamen id asserere non ausim, cum nomen villa forsitan fuerit Arnespenos.*

l *Vox eulogiæ, cujus varia est significatio, hic sumi videtur pro panibus benedictione consecratis, uti & infra num. 11. Vox cellerarius, qua mox sequitur, aliàs cellarius, eum significat, cui cibi & potûs cura incumbit.*

m *Responsio apparet Manichei vel Priscillianista: nam hi ambo & generationem in legitimo etiam conjugio damnant, & liberum tollunt arbitrium. De utrisque agit S. Augustinus lib. de Hæresibus cap. 46, & 70.*

n *Facitergium à facie tergendâ vocatur sudarium.*

o *De Ricofyndo hac notat Sammarthanus col. 1126: Hic Ricofyndus fortè fuit Recefvindus rex, ejus tempore celebratum est concilium Toletanum VIII. At id non convenit temporibus Caroli Martelli, quo vixisse vult S. Licerium; nec epocha à nobis confirmata. Nam Ricofyndus post medium sæculi VII regnum tenuit, id est diu post epocham nostram, & diutius ante Caroli Martelli tempora, quàm ut epocha Sammarthani cum hac opinione coherere possit. Malim itaque fateri, me de Ricofyndo hoc alibi nihil legisse: at suspicor ducem fuisse Alarici regis Ariani.*

DE S. CÆSARIO EPISC. CONFESS.

ARELATE IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§ I. Vitæ scriptores : cultus ; elogia.

ANNO
DNI II.
Vitam S.
Cæsarii,
editam à
Mabillonio,
scripserunt

Ira vite sanctitate ac miraculorum gloria seculo v in Gallia coruscavit S. Cæsarius ex monacho & abbate Arelatensis episcopus. Vitam ejus fideliter à discipulis conscriptam edidit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo 1, ubi pag. 658 ita præfatur : Sancti Cæsarii Arelatensis episcopi Vitam, quæ multis in locis interpolata hæcenus prodierat, sinceram & integram hic exhibemus ex codd. Mss. S. Germani Pratenfis, & Montis-majoris Arelatensis, in duos libros distinctam. Priorem scripsit Cyprianus, ut constat ex num. 30; posteriorem verò Messianus presbyter & Stephanus diaconus, quod ex fine libri 1, & ex libri 2 initio liquet. Cyprianus ille diversus non est à Cypriano Tolonenfi antistite, S. Cæsarii discipulo, cui mantum Cæsarius testamento reliquit. Huic Mabillonii sententia adstipulantur novissimi editores Gallie Christiana tom. 1, col. 741, ubi gesta S. Cypriani Tolonenfis breviter explicant. Neque de eo dubitandum videtur, cum ex Vita pateat num. 46 Cyprianum Tolonensem S. Cæsarii fuisse discipulum.

B

quinque
eris disci-
puli.

C

quorum tres
fu-rc episco-
pi, obtule-
runtque
Cæsarie ab-
batisse :

2 Nec refert, inquit Mabillonius, quòd prioris libri scriptor de seipso modestè ac humiliter, . . . magnificè verò de Cypriano Tolonenfi antistite . . . loquitur. Id enim de se non scripsit Cyprianus, sed illi, qui cum eo priorem istius Vitæ partem condiderunt. Quippe licet Cyprianus auctor sit præcipuus, non tamen solus fuit in ea describenda : sed cum eo Firminus & Viventius operam suam contulerunt. Probatum hoc ex initio libri 2, ubi expressis verbis Firminus & Viventius cum Cypriano auctores dicuntur prioris partis. Addit Mabillonius inscriptionem Vita præfixam in codice Ms. Montis-majoris, qua est hujusmodi : Incipit prologus & Vita Cæsarii, quam domaus Cyprianus & beatissimus Firminus & sanctus Viventius episcopus (legendum episcopi, ait Mabillonius) & presbyter Messianus & diaconus Stephanus scripserunt. Plures prioris libri fuisse auctores, evincunt etiam hæc verba num. 39, Unus ex nostris, qui hæc scripsimus. Hinc ita infert laudatus Mabillonius : Illud igitur elogium, quod de Cypriano Tolonenfi legis num. xxxiii (apud nos num. 46) Firmino & Viventio auctoribus adscribe : sicut dum in libri 2 (apud nos num. 7) Messianus VIR VENERABILIS dicitur, id à Stephano diacono, non ab ipso Messiano scriptum nemo non concedet.

3 Non est ullum dubium, quin Firminus & Viventius, aequè ac Cyprianus, discipuli fuerint S. Cæsarii, ac episcopi : coepiscopi enim vocantur initio partis secunda. Præterea Viventius episcopus nominatur in titulo epistolæ à Messiano ad eum data, quam infra recitabimus. Verumtamen obscurum hæcenus apparet, cui præfuerint eccle-

sia. Mabillonius quidem ait : Firminus fuit episcopus Ucetienfis, cui Bailletus assentiuntur in Vita S. Cæsarii ad xxvii Augusti & auctores Historia litteraria Francia tom. 3, pag. 197 : at editores novissimi Gallie Christiana tom. 6, col. 611 & 612, ubi agunt de S. Firmino Ucetienfi, sic loquuntur : In Actis nostri Firmini nulla occurrit, quæ huic favent opinioni. Neque ego in Mss. nostris de S. Firmino Ucetienfi quidquam reperire potui, quo evincam S. Cæsarii discipulum fuisse, aut cum aliis Vita scriptorem. Quapropter rem incertam relinquere cogor usque ad xi Octobris, ubi de S. Firmino Ucetienfi agitur latinus. Viventius autem quis fuerit, nondum constat, inquit Mabillonius. Vita à quinque laudatis auctoribus composita Cæsaria virgini, ad cujus preces erat conscripta, fuit dedicata. Egimus ad xii Januarii de S. Cæsaria sorore Cæsarii, qua prima monasterii Arelatensis abbatissa à sancto Fratre fuit constituta : verum hæc mortua est ante Cæsarium, sicut liquet ex Vita hujus num. 44, adeoque illi dedicata non est hæc Vita, ut per errorem scripserunt aliqui. S. Cæsarie alteram successisse Cæsariam, testatur Vita eodem loco, atque hæc ipsa est, cui S. Cæsarii Vita legitur inscripta. Illam Sanctæ titulo honorant scriptores Gallie Christiana tom. 1, col. 619 ; sed de cultu ejus nobis hæcenus non constat.

4 Laudata S. Cæsarii Vita edita fuerat à Suario ad xxvii Augusti, & à Vincentio Baralli in Chronologia Sanctorum Lerinensium pag. 229 & seqq. : sed præplacet editio Mabillonii, cum stylus in aliis fuerit alteratus, & in Suario non pauca in libro primo sint prætermissa. Habemus insuper primam hujus Vita partem Ms., acceptam operâ doctissimi Sirmondi ex veteri Ms. membraneo monasterii S. Martini à Campis Paris., Ordinis Cluniacensis, ut in apographo nostro notatur. Contuli hoc Ms. cum editione Mabillonii, à qua non nisi in paucis & levioribus quibusdam dissentit. Verumtamen, ut editio fiat exactior, & differentia utriusque appareant, partem hanc ex laudato Ms. edam, observaboque in notis, ubi quid occurreret in editione memorata diversum. Alteram partem, quam Ms. non habemus, subjiciam ex Mabillonio. Præter vulgata hæc S. Cæsarii Acta, aliam ejusdem Sancti Vitam nobis transmisse olim Chiffletius noster ex Ms. perantiquo ecclesiæ S. Joannis Bisonticensis, præcedenti multò breviorè : sive hæc ex illa fuerit contracta, sive hæc ipsa sit Vita, quam unus ex quinque auctoribus initio composuerat sine aliorum supplemento. Certè nihil addit præcedenti, nullumque continet factum, quod in illa non legatur ; sed facta eadem iisdem ferè verbis ibidem partim leguntur, partim omittuntur. Hinc non alteri usui fore hanc Vitam censui, quam ut conferatur cum Vita edenda ; noteturque suis locis, si qua facta clariùs in hac enuntientur.

§ Porrò

A *Celebritas* *Cæsarii pro-*
batur ex
elogio S.
Ennodii,

5 Porro quamvis Acta S. Cæsarii ab iis aucto-
ribus, eaque sinceritate sint conscripta, ut con-
firmatione nulla indigere videantur; taliaque ac
tanta doceant, ut ad laudem Sancti vix quid-
quam addi possit, lubet tamen aliunde adungere
quædam virorum præstantissimorum testimonia,
ut ex illis quoque elucescat, quanta de sancto An-
riste fuerit existimatio. S. Ennodius Ticinensis epi-
scopus, de quo egimus ad xvii Julii, in episto-
la ad Cæsarium, edita apud Sirmondum in Ope-
ribus variis tom. 1, col. 957, ejus laudes his
celebrat verbis: Te, mi Domine, in orbe jam
Christiano diva lex peperit, & apostolici uberis
lacte nutrit: tu cæteros, velut solis magnitu-
do astris minoribus comparata, transgredis: te
qui interioris hominis oculis inspexit, instructus
est. Nam & cum facie ipsa foveas puritatem,
delinquentes feriato ore castigas. Boni de con-
versatione tua, quocumque processeris, imitan-
da inveniunt: malis fugienda demonstrantur. Bea-
tus tu, cui à Deo tributum est, ut & monitis
doceas & exemplis: qui ad pii itineris directum,
semper existens prævius, invitasti. Quis non op-
tet, te loquente, ut sciat plura, non legere?
Tu, dum libris genium relatione concilias, &
magistros informas. Tibi debet quicumque ille
scriptorum maximus, quod cum dote elocutio-
nis amplificas. In te lux convenit sermonis & o-
peris. Plura ibi videri possunt, vel apud alios,
qui eandem epistolam ediderunt.

Floriani
ejus disci-
puli, Ve-
nantii For-
turnatii;

6 Preclarum quoque de S. Cæsario testimo-
nium subministrat Florianus monachus, ejusque
discipulus, in epistola ad S. Nicetium Treviren-
sem episcopum, apud Chesnium tom. 1 Scripto-
rum Francia, pag. 851 his verbis: Sed & co-
ronæ vestræ focium beatæ memoriæ dominum
Cæsarium Arelatensem episcopum, qui vixit in-
ter barbaros pius, inter bella pacatus, pater or-
phanorum, pastor egentium, qui tanti census
effusione nil perdidit, catholicæ regulam disci-
plinæ dictis factisque demonstrans. Ipse igitur mi-
hi Latinis elementis imposuit alphabetum; sed &
hunc pro famulo discipuloque suo impetrare con-
fido. Venantius Fortunatus, qui variis locis de
Cæsario ejusque regula mentionem facit, virtutes
ejus lib. 5, carmine 2 brevi hoc elogio per-
stringit:

C Qui fuit antistes Arelas, de forte Lirini,
Et mansit monachus, Pontificale ductus.
Monachum mansisse ait, insinuans, fuisse eadem
vitæ austeritate, orationis assiduitate, humilitate,
aliisque virtutibus, quibus floruerat mona-
chus.

ex accessu
variorum
ex longin-
quis parti-
bis, seu pro
medela cor-
poris per
eum obtri-
nenda,

7 Apud laudatum Sirmondum tom. 2, col.
29 recitatur epistola S. Aviti Viennensis episcopi
ad Cæsarium, quâ illi commendat Maximianum
episcopum, oculorum infirmitate laborantem. In
hac epistola non quidem virtutes Sancti recitan-
tur, exceptâ misericordiâ in afflictos, quæ his
verbis indicatur: Cum pietatem vestram, quæ-
rentem ubique misericordiæ aditus, non lateat
ubi est miseræ locus: at fama miraculorum ejus
latenter insinuat. Etenim non alia de causa
Maximianus videtur adivisse Sanctum, quam ut
cacitati suæ per eum consequeretur remedium:
nam sic intelligenda putem verba Aviti sequentia:
Principalis tamen ei, quantum dignatur asserere,
causa veniendi est, ut peritiorem Medicum quo-
cumque perquirat, qui imbecillitati corporum
luminum cujuscumque remedii arte succurrat.
Hæc, inquam, verba sic putem intelligenda, præ-
sertim quod subjungat exemplum Tobie, qui hu-
Augusti Tomus VI.

mana arte sanatus non fuit. Audi epistola ver-
ba: Spem verò recipiendi obtutus, quantum ar-
bitror, & ab exemplo requirit: quod scilicet
Tobiam nostrum... latens in angelo medicina
reducerit per collyrium fellis ad dulcedinem sani-
tatis. Subdit Avitus: Quocirca suscipite fratrem
sinceritate solita, reverentiâ dignâ: & si quid
consolationis sancto debetur, impendite. Imple-
bitur autem commune desiderium, si etiam qua-
liscumque infirmitati medela provenerit. Quibus
Cæsarium non obscure hortatur ad visum Maxi-
miano restituendum. Neque mirabitur famam mi-
raculorum ejus adeo sparsam fuisse, ut episcopus
ex longinquis regionibus ad ipsum accesserit ad vi-
sum recuperandum, qui miracula in Actis rela-
ta perlegerit.

8 Celebritatem quoque S. Cæsarii probare pos-
sumus accessu virorum illustrium, qui ejus con-
silia expetebant aut monita. Apud nos tom. 2
Martii pag. 352 in Actis S. Leobini Carnotensis
episcopi hæc leguntur ad propositum nostrum:
Non multo post tempore à beato Ætherio (Car-
notensi) pontifice ei (Leobino tunc presbytero)
injunctum est, ut causâ proficiendi in melius S.
Cæsarium, Arelatensem episcopum inquirere, &
adire deberet intrepidus: ad quem cum perve-
nisset S. Leobinus, pariterque cum eo B. Albi-
nus, qui comes ejus itineris fuerat; requisitus à
B. Cæsario, cur tanti itineris laborem assump-
sisset, respondit B. Albinus, se tantummodo sui
desiderii causâ venisse; beatum verò Leobinum,
derelictis fratribus, quibus præpositus fuerat, Le-
rinum properaturum, ubi omnibus fratribus de-
siderat esse subiectus. Porro S. Albinus Andega-
vensis episcopus de re gravissima consuluit S. Cæ-
sarium, ut in Actis illius legitur tom. 1 Martii
pag. 60: sed incertum est, an id factum sit, dum
ad illum profectus est cum S. Leobino, an postea
rursum accesserit. Verum ex hisce clarissime pa-
tet, nomen S. Cæsarii maximum fuisse per totam
Galliam, cum viri sancti, tanto terrarum inter-
vallo distantes, ad ipsum, iamquam ad oracu-
lum, consilii & progressus in virtutibus causâ
proficiscerentur. Ceterum jussit S. Cæsarius S. Le-
obinum redire, ad monachos, quibus præerat,
regendos, quod ille prestitit, uti ibidem pluribus
refertur. Hæc sufficiant ad ostendendum, quantiâ
Cæsarius floruerit nominis famâ, quantaque ubi-
que fuerit de sanctitate ac sapientia ejus existi-
matio.

9 Memoria ejus sacris Fastis adscripta legitur cultus Sari-
ad xxvii Augusti, quâ festivitas ipsius in diocesi
Arelatensi celebratur. Audi pro omnibus Ado-
nem: In Galliis, civitate Arelatensi, sancti Cæ-
sarii episcopi & confessoris, miræ sanctitatis &
pietatis & studii viri. Hisce alii fere consentiunt,
quorum verba recitare supervacaneum est. Tri-
themius de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti
lib. 3, cap. 84 Cæsarium monachus Benedictinis
adnumerat: at errorem illum abunde refutavit
Baronius in notis ad Martyrologium Romanum
xxvii Augusti. Error Trithemii ortus erat ex
anachronismo, videlicet quod putaret Cæsarium
floruisse multo serius, quam revera floruit. Hinc
in alium errorem lapsus est Andreus Saussayus,
qui præter Cæsarium nostrum, alterum annun-
tiat Cæsarium Arelatensem episcopum, istius no-
minis secundum. Videri potest in Appendice Mar-
tyrologii Gallicani pag. 1220, ubi facta quadam
S. Cæsario propria, secundo illi fictitioque Cæsa-
rio attribuit. Hic error, ut nulla ratione sustinens,
longiorem refutationem non meretur; præsertim
quod

quod jam rejectus sit ab eruditissimis, ut observatum est in S. Veredemio tom. xv Augusti, pag. 638. Itaque ad texendam Vitæ chronologiam progredior.

§ II. Præcipua vitæ capita chronologicè ordinata usque ad tempus monasterii sacris virginibus conditi, ubi de gemina Regula per Sanctum conscripta.

Variorum errores de atate Sancti jam refutati sunt.

Circa tempus, quo floruit S. Cæsarius, longissimè erraverunt scriptores aliqui, nimirum Vincentius Bellovacensis, Sigebertus, Trithemius & Petrus Suffridus, quorum verba recitata invenies apud Vincentium Barralim in Chronologia Sanctorum Lerinensis abbatiæ pag. 259 & seqq. Hisce refutandis non immoror, quod errores illi jam correcti sunt à variis, & sponte sua corruiere debeat opinio illorum ex ordine à nobis deducendo. Baronius quoque in atate Cæsarii assignanda multum deflexerat à viâ tom. 6 Annalium ad annum 453, num. 41, sed errorem illum utcumque correxit in additamentis, tom. 10 subjectis, pag. 959. Deinceps verò eruditi exaltius cognoverunt atatem Viri celeberrimi, atque in chronologia ipsius ferè jam consentiunt, si paucorum annorum excipiamus differentiam circa aliquot vitæ capita, quorum non omnino certa texti potuit chronologia.

Natus anno 469 vel 470, circa 487 fit clericus, dein monachus, presbyter, & abbas.

11 Mortuus est Sanctus, ut habet Vita lib. 2, num. 33, septuagesimo tertio atatis anno. Mortem autem incidisse in xxvii Augusti anni 542 plures existimant, & nos deinde probabimus. Hinc nasci debuit circa annum 470, videlicet post medium 469, si annus Vitæ septuagesimus tertius ferè fuerit impletus, alioquin ipso anno 470. Anno atatis decimo octavo, secundum Ms. nostrum Bisonticense & Arelatense Mabillonii, consura clericali donatus est, quod factum oportuit circa annum 487. Biennio inter clericos transfacto, ut habet Vita num. 4, Lerinum se contulit, ibique vitam monasticam exorsus est circa annum 489, atatis 20. Post annos aliquot in monasterio Lerinensi transfactus, cum nimia corporis maceratione in morbum incidisset, curanda valetudinis causâ Arelatem missus est, ubi ejus virtutes innotuerunt S. Eonio archiepiscopo Arelatensi, à quo diaconus & presbyter consecratus est sub finem seculi v. Circa annum 499 abbas factus, non Lerini, ut perperam scripsit Trithemius de Viris illustribus lib. 2, cap. 16, sed in Insula Rhodani prope Arelatem, monachos ultra triennium rexit, ut legitur in Vita num. xi.

diffensio eruditorum de initio episcopatus.

12 Ex abbate ecclesie Arelatensi presertus est episcopus post S. Eonium, qui illum sibi optaverat successorem, teste Vita num. 12 & 13. Neque huic successioni obstare debent diptycha Arelatensis ecclesie, in Analectis Mabillonii edita, cum illorum exigua sit auctoritas, ut jam adverterunt eruditi. Audi editores Gallia Christiana recense tom. 1, col. 534: In diptychis post Eonium legitur Joannes, cujus alibi nulla fit mentio. Multa sunt verò, quæ diptychorum illorum auctoritatem elevent. Aliunde verò legimus Cæsarium Eonio suffectum fuisse in episcopatu. Baronius quoque in Addendis ad tomum 6 Anna-

lium, impressis tom. 10, pag. 960 aliter ordinavit successionem episcoporum Arelatensium, dum Cæsarium Leontio, & hunc Eonio successisse scripsit. Verum error ille satis refutatur ex successione assignata in laudata Gallia Christiana, quæ nullum relinquit dubium, quin Eonius Leontio sit posterior. De anno inchoati episcopatus scriptores non omnino consentiant. Dionysius Samaritanus in Gallia Christiana col. 535 annum assignat 501 vel 502. Norisius Historia Pelagiana lib. 2, cap. 22 contendit anno 503 factum esse episcopum. Fleury verò in Historia ecclesiastica lib. 31, cap. 2 initium episcopatus assignat anno 501. Denum Pagius in Critica ad annum 502, num. 8, & Longuevallius in Historia ecclesie Gallicane tom. 2, lib. 5, pag. 267 Eonio suffectum Cæsarium existimant anno 502. Horum sententiam, ut ceteris veriore, breviter confirmabo.

13 Obiit Eonius xvi Augusti, ut probabimus in ejus Actis ad xxx hujus mensis. Hinc certum sit, mortuum non esse ante annum 502, quia Symmachus Papa in epistola ad Avitum Viennensem, data iii Idus Octobris Avieno & Pompeio consulibus, id est, anno Christi 501, de eo ut vivente mentionem facit. Epistola illa videri potest apud Labbeum tom. 4 Conciliorum col. 1311 & 1312. Jam verò episcopum factum non esse post annum 502, ex tempore episcopatus, cum anno mortis collato, evincitur. Etenim mortuus est Cæsarius xxvii Augusti anno 542, uti infra ostendam. Morti autem propinquus erat, ut Vita testatur lib. 2, num. 33, cum . . . quadragesimum in pontificatu verteret circulus gyrum. Unde necessario consequitur, episcopum ordinatum esse anno 502: nam Vita num. 12 innuit, non longo tempore post mortem Eonii eidem suffectum esse. Factum id forsitan mense Septembri, ita ut annos quadraginta ferè impleverit. Porro laudatus Norisius & Saxius in Pontificio Arelatensi non alia de causa annum 503 initio episcopatus attribuunt, quam quod existimant obiisse Cæsarium anno 543.

14 Pleraque præclare in episcopatu gesta recensentur in Vita, at non omnia. Quapropter ordine temporis adjungam, quidquid aliunde se obtulerit relatu dignum: illa verò, quæ referuntur in Vita, ad ordinem chronologicum revocare pergam. Anno 506 Cæsarius ad concilium convocavit episcopos sub ditione Alarici Visi-Gothorum regis constitutos, acceptâ ab eodem licentiâ, ut dicitur in præfatione concilii. Habitum est concilium istud Agatha (Gallis Agde) in Occitania sub die iii Idus Septembres, Messala V. C. consule, id est anno Christi dvi, Alarici Gothorum in Gallia regis xxii, Symmachi Papæ viii, cui interfuerunt episcopi triginta quinque. Sic titulus apud Labbeum tom. 4, col. 1381, licet subscripti legantur tantum triginta quatuor partim episcopi, partim presbyteri, episcoporum loco missi. Canoncs apud Labbeum habentur 71; at ibidem col. 1397 observat Sirmondus, tantum 47 inventos esse in variis codicibus Mss.; reliquosque ex aliis conciliis videri adjectos. Hi autem omnes conditi sunt ad disciplinam ecclesiasticam in Gallia restituendam. Primo loco subscripsit Cæsarius hunc in modum: Ego Cæsarius in Christi nomine episcopus Arelatensis, juxta id, quod universis sanctis coepiscopis meis, qui mecum subscriperunt, placuit, statuta Patrum secutus, his definitionibus subscripsi &c.

15 Invitatus fuerat ad concilium Agathense Ruri.

D
quod in-
veniam vi-
detur anno
502.
E
Anno 506
celebrat
concilium
Agathense.
F

A *Ruricius episcopus Lemovicensis; sed ille nec venerat ipse, nec alium pro se miserat; scripserat tamen ad Cæsarium litteras excusatorias, quæ perlata non erant. Quapropter Cæsarius litteras ad illum misit per Capillatum presbyterum, quibus partim objurgat, partim excusat Ruricium his verbis: Sed licet sanctos & desiderabiles vestros apices miseritis, tamen, sicut ipsi optime nostis, dignissimum fuerat, ut personam dirigeretis, quæ ad vicem vestram subscriberet; & quod sancti fratres vestri statuerunt, in persona vestra firmaretur. Sed quia novi, quam sancto, ac frequenti, & pio desiderio interesse volueritis, omnibus fratribus vestris votum vestrum, & sanctam voluntatem exposui. Pro qua re nihil pietati vestræ vel potuimus vel debuimus imputare. Epistola tota legitur apud Labbeum tom. 4. col. 1399: ubi subiecta quoque est responsoria Ruricii, in qua hæc leguntur: Quod verò scribitis, cur ad synodum... non venimus; fecit hoc infirmitas, non voluntas. Addit deinde epistolam Cæsarii sibi scripsisse allatam fuisse: nec aliam absentia sua causam allegat. Hinc commentitia sunt, quæ de causa hujus absentia scripsit Jacobus Basnage in notis ad has litteras, in Theatro monumentorum Canisi recuso tom. 1, pag. 397; ac si venire noluisse Ruricius, quia primatum & auctoritatem convocandi synodos indebite usurpabat Cæsarius.*

B *16 Porro ex laudata Cæsarii ad Ruricium epistola discimus, Virum, discipline ecclesiasticæ studiosissimum, conatum esse anno sequenti pleniorum ex Gallis & Hispanis congregare synodum. Audi epistola verba: Simulque indico pietati vestræ, & quia filius vester Eudomius, si potuerit hoc elaborare, desiderat, ut superveniente anno Tolosæ synodum, Christo propitio, habeamus, ubi etiam, si potuerit, Hispanos vult episcopos convenire. Et ideo oro te, ut tam sancto desiderio tuo Dominus tribuere dignetur affectum. Suspicio illud concilium cogi non potuisse propter bellum inter Alaricum & Clodoveum Francorum regem, qui anno sequenti Alaricum in prælio propria manu occidit, ut passim tradunt historici Galli. Porro ex tempore mortis Alarici erui utrumque potest annus primi exilii; per eundem Alaricum, teste Vita num. 17, Sancto influcti, quod accidisse videtur circa annum 505. Aliqui quidem illud post concilium Agathense collocarunt; at mihi vix est dubium, quin concilio sit præponendum, cum inter dictum concilium & mortem Alarici vix tempus sufficiens reperitur, quo Sanctus primam accusari, deinde Burdegalam deportari, incendium ibidem compercere, ac honorifice ab Alarico revocari potuerit, nisi hæc omnia brevi admodum intervallo invicem successisse fingamus, quod parum est verisimile. Malim itaque existimare anno 505 exilio relegatum, revocatumque sub sequentis initium, eaque occasione impetrasse ab Alarico licentiam convocandi synodum.*

pleniorum ex Gallis & Hispanis congregare synodum: tempus primi exilii:

monasterium circa 507 edificari cepit: carcer Sancti circa 509:

C *17 Circa annum 507 edificare cepit monasterium sacris virginibus: verum inchoata edificia dejecta fuerunt in urbis obsidione. Obsidionem autem captam per Francos & Burgundiones anno 508, Pagius ad eundem annum, num. 7, Gallicque historici scribunt. Addit Pagius non nisi anno 510, cæsis Francis per exercitum, a Theodorico Gothorum in Italia rege submissum, Arelatensem periculum exemptam fuisse, mansisseque deinde sub potestate Theodorici. De tempore soluta obsidionis consentit Coitinus ad annum 510 num. 2, alle-*

gans epistolam Theodorici, quæ Arelatenses pro tempore immunes à vectigalibus reddebat, quod egregie se defendissent, & multa in diuturna urbis sue oppugnatione essent passi. Hinc colligimus S. Cæsarium circa annum 509 in carcerem detrusum ob calumniam, num. 21 in Vita retentam, quæ à Judeis potissimum tempore obsidionis impetebatur. Altera hæc est proditiōnis accusatio, quam & tertia deinde secuta est, ut videbimus: verum ex omnibus gloriosior semper evasit Sanctus. Anno 510 post solutam obsidionem immensa Cæsarii charitas eluxit in redemptione captivorum, teste Vita num. 23.

D *18 Eodem tempore monasterium ante ceptum tempus per rursus edificare aggressus est, quod ad culmen facti & dedicati monasterii, perduxit post biennium. Nam citius absolutum fuisse non est verisimile: Vita quoque innuit num. 25 illo anno fuisse perfectum, priusquam in Italiam abduceretur Sanctus, quod contigit anno sequenti. Deinde Vita lib. 2, num. 34 habet: Erat constitutio monasterii ipsius eo tempore, quo obiit Sanctus, annis plenariis triginta. Cùm ergo mortuus sit Sanctus anno 542, monasterium perfectum fuit anno 512. Præmittitur ibidem in Vita, obiisse xxvii Augusti post diem dedicationis monasterii sui: Quare, ait Pagius ad annum 453 num. 17, ea dedicatio peracta vii Kal. Septemb. anni Christi quingentesimi duodecimi, quo die xxvi mensis Augusti in Dominicam incidebat.*

E *19 Porro cœnobii istius virginibus legibus scriptis informavit, eisque S. Cæsariam sororem suam præfecit, ut habet Vita num. 25. De scripta hisce virginibus per Cæsarium Regula variis locis meminuit Fortunatus, S. Gregorius Turonensis, & apud hunc S. Radegundis, quæ Regulam Cæsarii secuta est. Illorum verba jam produxit Bollandus tom. 1 Januarii pag. 729 & 730, ubi quoque de primis hujus monasterii abbatissis disseruit. Ipsam deinde Regulam subiecit in duodecim paragraphos divisam, ita ut necesse non sit eam hic rursus exhibere. In præfatione sic virginibus alloquitur: Sanctis & plurimum in Christo venerandis fororibus, in monasterio, quod Deo spirante & juvante condidimus, constitutis Cæsarius episcopus. Quia nobis Dominus pro sua misericordia inspirare & adjuvare dignatus est, ut vobis monasterium conderemus; quomodo in ipso monasterio vivere debeatis, secundum instituta antiquorum Patrum, monita vobis spiritualia de sancta condidimus: quæ ut, Deo adjuvante, custodire possitis, jugiter in monasterii cellula residentes, visitationem Filii Dei assiduis orationibus implorate, ut postea cum fiducia possitis dicere: Invenimus quem quæsitviti anima nostra. Tum illarum postulat orationes, ac leges suas subnectit. Mira in his legibus elucet S. Cæsarii prudentia & sapientia. Illam latè explicavit Coitinus in Annalibus Francorum ad annum 536 num. 47 & sequentibus.*

F *20 Nec satis fuit Sancto hæc virginibus præfata pro scripsisse constitutiones, sed curavit præterea, ut monasterium per summum Pontificem ratum haberetur, quid quid pro virginum commodo egerat, ipsumque monasterium ab episcopi jurisdictione esset exemptum, excepta tantum visitatione. Habemus illa in litteris S. Hormisdæ Pontificis, Regule apud nos subiectis, qui, post laudatum insigni elogio S. Cæsarii divina promovendi studium, pag. 737 sic prosequitur: Hæc ideo, quia in Arelatensi ecclesia, super clericorum & monachorum excubias consuetas, puellarum quoque Dei noviter choros instituisse te, directis litteris indicasti, postcens*

AUCTORE
J. S.

E

F

AUCTORE J. S. poscens ut in præfato puellarum monasterio, à te nuper condito, nullam potestatem successores quandoque tui habere penitus permittantur, quatenus sacratæ Deo virgines ab omni inquietudine vel molestia absolutæ, omnipotentî Deo liberis mentibus valeant jugiter famulari.

illudque eximit à potestate episcopi, peccante Cæsario :

21 Digna providentia sacerdotalibus institutis ad pudicitiam decantandam Deo corda compungere, & sacro cultui de illis feminibus mysticis fructum virginitatis offerre. Hoc esse summum votum suum in illis voluminibus sacris declaravit Apostolus, dicens: Desponsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Quamobrem petitionibus fraternitatis tuæ libentissimè annuentes, Apostolica auctoritate firmamus atque decernimus, ut nullus episcoporum, successorum quoque tuorum, in antedicto monasterio audeat sibi potestatem aliquam penitus vindicare, nisi tantum pro Dei intuitu, pastorem sollicitudinem gerens, familiam Christi Domini ibidem positam congruis quibusque temporibus (juxta quod concedet) sincero animo cum suis clericis studeat visitare. Tum deinde æquum est, ut parili devotione uterque sexus, locis sibi congruis consistens, Dei gloriam concinat, sicut stabili atque plenissima fide uterque spem redemptionis expectat. Deinde donationes venditionesque monasterio factas confirmat. De hac Romani Pontificis confirmatione in testamento suo, infra recitando, meminit ipse Cæsarius. Abbatissus hujus monasterii, quod primum S. Joannis, nunc S. Cæsarii nomen gerit, ac Regulam S. Benedicti hodie dum sequitur, recenset Dionysius Sammarthanus in Gallia Christiana tom. 1, col. 619 & seqq.

altera Regula monachis composita.

22 Non mulieribus modo, sed viris quoque Regulam monasticam composuit S. Cæsarius, licet de Regula viris data Vita scriptores non meminerint. Audi Cointius in Annalibus Francorum ad annum 536 num. 123: Præter Regulam, ... quam Cæsarius episcopus Arelatensis monialibus observandam tradidit, extat & Regula monachorum, cujus auctor idem Cæsarius, ut ex ipso titulo patebit infra. Hæc Regula vigeat apud plerosque monachos in ea Gallia Narbonensis parte, quam Ostrogothi Francis hoc anno cesserunt. Edita est sæpius in Bibliotheca Patrum, necnon à Prospero Stellartio inter Regulas Ordinum monasticorum ac militarium, & à Luca Holstenio in Codice Regularum, quas sancti Patres monachis & virginibus sanctimonialibus servandas præscripserunt. Operi duo præfiguntur tituli. Unus sic: "Incipit Regula, à sancto Tetradio presbytero, nepote beatæ memoriæ S. Cæsarii episcopi Arelatensis, abbati, mea parva persona rogante, transmissa, quam à suo supra memorato domino Cæsario dixit ipse dicitam, quam, dum esset sacerdos, ipse per diversa monasteria transmisit". Alter sic: "Incipit in Christi nomine Regula, qualis debeat esse in monasterio; ubi abbas est; quicumque fuerit". Ita editio Holsteniana, omnium ut postrema sic optima. Regulam ipsam post pauca subjicit Cointius, confertque cum Regula monialium, ac notis illustrat; ita ut necessarium non sit, illam hic rursus recudere aut explicare. In epilogo S. Cæsarius verbis efficacissimis hortatur ad virtutes monacho dignas, totumque concludit his verbis: Vestes enim seculares deponere, & religiosas adsumere, unius horæ momento possumus. Mores verò bonos jugiter retinere, vel contra malè dulces voluptates seculi hujus, quantumdiu vivimus, Christo adjutore, laborare debe-

mus, quia non qui inceperit, sed qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit. Hæc de Regulis per Sanctum scriptis sufficiant.

§ III. Chronologia vitæ producta usque ad annum DXXIV, ubi varia suppleantur in Actis prætermissa.

Gemina calumnia jam relata, quæ Sancti Sanctus gloria fuerat aucta, non obstabat, quo minus amuli Arianæ tertiam struerent apud Theodoricum Arianum Italia regem, teste Vita num. 26, in qua leges Cæsarium citatum fuisse à Theodorico, Ravennamque abductum; at eo demum exitu, ut nulla in re Viri sanctitas magis enituerit, aut gloria clarius fulserit. Sigonius de Occidentali imperio lib. 16 id factum refert ad consulatum Boetii, seu annum 510. At Pagius ad annum 508 num. 10 existimat, post annum 512, dedicatumque monasterium, exsilium istud Sancti secundum evenisse. Muratorius in notis ad Sigonium recusat, anno 512 exsilium istud alligat, & Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicana tom. 2, pag. 326 eodem anno innectit. Hisce Vita usumque favet, quia prius monasterium stratum narrat, deinde mox secundum hoc exsilium refert. At rerum gestarum ordo subjiciendus persuadet, non ante annum 513 rem contigisse. Exilium igitur Sanctum in Italiam abductum satis diu post dedicationem monasterii, videlicet anno 513, cum mense Novembri ejusdem anni egerit Roma cum summo Pontifice, ut infra videbimus.

24 Postquam aliquo tempore Ravenna fuerat, inde adie mortuoque ibidem suscitato demoneque expulso inclaruerat, Romam profectus est ad Symmachum Pontificem, à quo honorifice fuit exceptus, ut legitur in Vita num. 30. Præcipua ratio, cur Sanctus Romam proficisceretur, erat, ut jura ecclesiæ suæ explicanda curaret & confirmanda. Quippe post Viennensium controversia inter Arelatensem antistitem & Viennensem de jure metropolitico, seu primatus in Gallia; prævalueratque nunc Arelatensis nunc Viennensis, ut videre licet apud Thomassinum de Veteri & nova Ecclesiæ disciplina part. 1, lib. 1, cap. 30. In concilio Taurinensi, quod anno 401 habitum vult Pagius ad eundem annum num. 30, de controversia ita decretum erat can. 2: Illud deinde inter episcopos urbium Arelatensis & Viennensis, qui de primatus apud nos honore certabant, à sancta synodo definitum est, ut qui ex eis approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provinciæ honorem primatus obtineat: & ipse juxta canonum præceptum ordinationum habeat potestatem. Certè ad pacis vinculum conservandum, hoc consilio utiliore decretum est, ut, si placeat memoratarum urbium episcopis, unaquæque de his viciniores sibi intra provinciam vindicet civitates, atque eas ecclesias visitet, quas oppidis suis vicinas magis esse constitit: ita ut memores unitatis atque concordie, non alter alterum, longius sibi usurpando, quod est alii propius, inquietet. Sic apud Labbeum tom. 2, col. 1156.

25 Cum post hanc ordinationem, quæ jura vicinioribus equata, rursus nunc Arelatensis nunc Viennensis potiore obtinisset auctoritatem, S. Leo epist. 109 apud Labbeum tom. 3, col. 1444 singulis assignavit ecclesias, in quas jus haberent: Vici-

D

E

F

Impetrat, ut Symmachum Pontificem: de lite sua cum episcopo Viennensi.

A *Viennensi videlicet Valentinam, Tarantasiensem, Genevensem, & Gratianopolitanam; reliquas vero omnes subiecit Arelatensi. Attamen excitata rursus est ea contentio sub Anastasio Papa, & rursus causa melior Viennensis fuit, inquit laudatus Thomassinus num. 7. Verum agente S. Cæsario apud Symmachum, hic divisionem Leonis ratam habuit hac epistola, ad episcopos Gallia data apud Labbeum col. 1309: Sedis apostolicæ instituta prædicanda sollicitant, ut de concordia universalis Ecclesiæ; quæ toto orbe diffusa est, pervigili cura tractemus. Quæ tunc præcipue efficacius adolefcit, si ea, quæ à patribus statuta sunt, ætas subsequens reverenter observet. Cæsarius siquidem frater & cœpiscopus noster, metropolitanæ Arelate civitatis sacerdos, ecclesiæ beati apostoli Petri liminibus præsentatus, ea, quæ pridem de privilegiis ecclesiarum constituta sunt, nostris postulavit innovari sermonibus.*

divisionem à S. Leone factam inter Arelatensem & Viennensem ecclesiam:

26 Cuncta igitur inter ecclesias Arelatensem & Viennensem a decessore nostro beatæ recordationis Leone Papa, quæ super hac parte ordinata sunt, Ecclesiæ Romanæ fidelis declarat instructio. Atque ideo, ne ea, quæ semper veritatis est æmula, sibi aliquid vendicare queat oblivio, & prioris decreti vigor temporis diurnitate vergat in senium, necessarium duximus olim promulgata in lucem reddere nostris affatibus. Idcirco quemadmodum decessor noster Leo Papa dudum cognitis allegationibus partium definivit, parochiarum numerum, vel quantitatem Arelatensi & Viennensi sacerdotibus deputandam, & nos præcipimus nullius usurpatione transcendendi: sed, ut antè prædiximus, juxta indulgentiam supradicti Pontificis, Valentiam, Tarantasiam; Genevam, atque Gratianopolim opida Viennensis antistes juri suo vindicet; nec quidquam amplius ab his, quæ semel ab apostolica sibi Sede concessa sunt, æstimet præsumendum. Alias vero parochias, vel dioceses cunctas privilegio & honore suo Arelatensis episcopus sub temporum continuatione defendat. Nec enim observatio & vetustatis reverentia custoditur, si amplius de humilitate gloria sacerdotalis attollitur. *Concludit deinde epistolam, post adhortationem ad servanda prædicta, hujusmodi verbis: Data Idibus Novembris, Probo viro clarissimo consule; quæ annum 513 designant, quo Probus erat consul Occidentalis, non autem 502, quo quidem Probus aliquis erat consul, sed Orientalis: nam cum unus tantum consul nominabatur in litteris, scriptis in Occidentis imperio, Occidentalis designabatur, ut rectè observat Pagius ad annum 502 num. 10.*

pallio aliis- que ecclesiæ sue privilegiis honoratur a Pontifice:

27 Aliis quoque privilegiis Symmachus decopallio aliis- que ecclesiæ sue privilegiis honoratur a Pontifice: ravit ecclesiam Arelatensem in gratiam S. Cæsarii, teste Vita num. 30; ubi pallium ei concessum dicitur, diaconisque Arelatensis ecclesiæ indultum, ut dalmaticis uti liceret, sicut fiebat in Romana ecclesia. Thomassinus part. 1; lib. 2, cap. 54, num. 1 observat, primum videri Cæsarium in Occidente, cui honor pallii sit concessus. Probat deinde vices Sedis apostolicæ simul demandatas in Gallia, atque utrumque hunc favorem, qui Cæsario ob eximia merita collatus dicitur in Vita, ad posteros ejus diu propagatum. Ad privilegium diaconorum Arelatensium utendi dalmaticis observat in notis Mabillonius ex S. Gregorio, usum dalmaticarum ne episcopis quidem eo tempore communem fuisse, cum Aregio Vapincensi episcopo & Valatonio ejus archidiacono dalmatica usum concedat Gregorius e-

pistolâ 107 lib. 9 editionis nova. Plurâ de dalmaticis, quarum usus deinde factus est diaconis communis, differit Baronius ad Martyrologium Romanum die xxxi Maii, & non pauca observantur in notis ad laudatam Gregorii epistolam, ubi lapsus quidam Baronii a Ferrario dicuntur correcti lib. 9 de Re vestiaria cap. 9.

28 Studuit eodem tempore S. Cæsarius, ut huiusmodi abusus auctoritate Romani Pontificis abolerentur, ideoque libellum obtulit Symmacho, quo abusus illos explicat, eorumdemque prohibitionem flagitat. Libellum ipsum, ex quo pateat Viri sancti zelus, subjungo ex Labbeo tom. 4 Conciliorum col. 1294: Sicut à persona beati Petri apostoli episcopatus sumit initium, ita necesse est, ut disciplinis competentibus Sanctitas vestra singulis ecclesiis; quid observare debeant, evidenter ostendat. In Gallia siquidem provincia ab aliquibus personis ecclesiastica prædia diversis titulis alienantur. Ita fit, ut pro suo quis arbitrio devota mente relinquentium & egentium, necessitatibus deputatas imminuat facultates. Hoc postulamus ut fieri prohibeat apostolicæ Sedis auctoritas, nisi forsitan aliquid pietatis intuitu monasteriis fuerit largiendum. Illud etiam pari supplicatione deposcimus, ut de laica conversatione, qui in singulis iudicium officii meruerint, aut certè rexerint sub aliqua potestate provincias, nisi multo antè tempore præmissa conversatione legitima, & vitâ examinata, nullus clericus aut episcopus ordinetur.

29 Viduas etiam jam diu religioso habitu assumpto, & sanctimoniales longo jam tempore in monasteriis consistentes, poscimus ut unicuique conjugii causâ, nec volentes sibi jungere, nec invitas rapiendi libera sit facultas. Illud etiam humili præce suggerimus; ut nulli per ambitum ad episcopatum concedatur accedere, nec datâ pecuniâ sibi potentes homines suffragatores adhibeant. Et ut hæc facilius possint custodiri, clerici vel cives decretum facere, vel subscribere, sine metropolitani notitia vel consensu penitus non præsumant. Hæc omnia ultione districtionis vestræ fieri prohibete; quatenus & in ecclesia vestra, & in supradicta provincia, disciplina bonis actibus amica fervetur. *Libellum hunc præfens obtulit Cæsarius, uti ex ipsa ejus forma satis colligitur. Porro probavit Symmachus Viri sancti zelum, & omnia, quæ ut vetentur, hoc libello postulat, prohibuit per litteras, datas VIII Idus Novembris, Probo viro clarissimo consule, id est, anno 513. Videri poterunt hæc litteræ apud Labbeum, ubi post libellum Cæsarii sunt impressæ.*

30 Cæsarius Arelatensem reversus, non statim episcopos omnes habuit obsequentes, qui secundum divisionem S. Leonis, & à Symmacho confirmatam, ei subesse debebant, ut primati. Certè Aquensis antistes minus se exhibebat morigerum. Hinc S. Cæsarius anno sequenti Romam misit Egidium abbatem & Messianum notarium, ut aliam Symmacho offerrent libellum supplicem, quem jubebat subjungere ex Labbeo col. 1310, ubi sic habet: Quantum in omnibus ecclesiarum pontificibus, quæ in toto orbe diffusæ sunt, apostolica Sedes sibi vindicat principatum, & synodalibus decretis firmior ejus præcellit auctoritas; tantum potestatis suæ provisione dudum à sese concessa debet inconcussa fervare; quatenus Arelatensis ecclesia fruatur privilegiis suis. Quæ nunc per antistitem Cæsarium seriem suæ petitionis insinuat, & quam hæcenus habuit potestatem,

AUCTORE J. S.

E

F

Redux Arelatensem, a divisionem S. Leonis, & à Symmacho confirmatam, lium per ei subesse debebant, ut primati. Certè Aquensis antistes minus se exhibebat morigerum. Hinc S. Cæsarius anno sequenti Romam misit Egidium abbatem & Messianum notarium, ut aliam Symmacho offerrent libellum supplicem, quem jubebat subjungere ex Labbeo col. 1310, ubi sic habet: Quantum in omnibus ecclesiarum pontificibus, quæ in toto orbe diffusæ sunt, apostolica Sedes sibi vindicat principatum, & synodalibus decretis firmior ejus præcellit auctoritas; tantum potestatis suæ provisione dudum à sese concessa debet inconcussa fervare; quatenus Arelatensis ecclesia fruatur privilegiis suis. Quæ nunc per antistitem Cæsarium seriem suæ petitionis insinuat, & quam hæcenus habuit potestatem,

AUCTORE
J. S.

tem, vestra deposcit auctoritate firmari; ut quod veneranda Sedes quondam perenni functione custodiri præcepit, & pragmaticis specialiter decreta sunt constitutis, beatitudinis vestræ præceptis suis etiam nunc confirmet auctoritas. Aquensis etiam civitatis episcopum Sanctitatis vestræ moneri præcipite constitutis, ut dum à metropolitano antistite ecclesiæ Arelatenfis ad synodale concilium fuerit evocatus, vel aliqua ordinationis causa eum sibi postulet religio divina necessarium, minimè venire frustretur: quatenus ea, quæ longævis sæculis præcorum sanxit auctoritas, vobis præsulibus præsentis futuræque ætati inviolata ferventur. Data ab Ægidio abbate & Messiano notario.

quem obedi-
re Cæsario
vult Sym-
machus,

31 Respondit Symmachus per litteras, hisce apud Labbeum subjectas, hunc in modum: Qui veneranda Patrum statuta custodit, amicum se absolutæ religionis ostendit; & qui providet, ut locum excessibus non relinquat, demonstrat se de bono gratiæ cogitare. Rationabile est, ut sancta Arelatenfis ecclesia propriis privilegiis perfruatur; & quod vetustas præstitit, & Patrum auctoritas roboravit, nova non debet violare præsumptio. Sic tamen, ut ceterarum ecclesiarum privilegia temporibus acquisita non titubent: quia nec potest ex parte firmum esse, quod generalitatis tangit injuriam. Manentibus siquidem his, quæ Patrum constituta singulis ecclesiis concesserunt, decernimus, ut circa ea, quæ tam in Galliæ, quàm in Hispaniæ provinciis, de causa religionis emerferint, solertia tuæ fraternitatis invigilet: & si ratio poposcerit præsentiam sacerdotum, servata consuetudine, unusquisque tuæ dilectionis admonitus auctoritate conveniat. Et si Dei adiutorio controversia incidens amputari poterit, ipsius hoc meritis applicemus: alioquin existentis negotii qualitas ad Sedem apostolicam te referente perveniat: ut cunctis ordine suo peractis, unde inimicus bonitatis sibi blandiatur, locum invenire non possit. Igitur, quemadmodum supra diximus, per singulas ecclesias beneficia, quæ sunt diu custodita, ferventur. Et si tam ecclesiæ Aquensis antistes, vel alius quilibet, metropolitano pontifici juxta canonum definitionem vocatus obtemperare noluerit; noverit subdendum se, quod non optamus, ecclesiasticæ disciplinæ.

eique unâ
vices suas
delegat per
Galliam &
Hispaniam.

32 Et in hac parte magnopere te volumus esse sollicitum, ut si quis de Gallicana vel Hispana regionibus ecclesiastici ordinis atque officii, ad nos venire compulsus fuerit cum fraternitatis tuæ notitia iter peregrinationis arripiat: ut nec honor ejus per ignorantiam aliquam contumeliam patiat, & ambiguitate depulsa, à nobis animo securo in communionis gratiam possit admitti. Deus te incolumem custodiat, frater carissime. Data III Idus Junias Flavio Senatore viro clarissimo consule; id est, anno 514. Ex hisce autem intelligimus, non Aquensem modo episcopum Arelatenfem tum temporis subesse compulsam; sed vices Romani Pontificis Cæsario demandatas fuisse non in sola Gallia, at per Hispaniam quoque. Porro primatus ille Arelatenfis Ecclesiæ per Galliam propagatus est ad plures Cæsarii successores, quibus vices suas diu demandarunt Pontifices, palliumque transmiserunt. Verum illa latius prosequi non est hujus loci. Quapropter ad alia Sancti gesta progredior.

§ IV. Prosecutio ejusdem chronologiæ usque ad annum 530, in qua exponuntur concilia varia, & gesta Sancti contra Semi Pelagianos.

A Nno 515 S. Hormisdæ Pontifex litteras dedidit ad S. Cæsarium de regressis ad communionem Sedis apostolicæ Dardania & Illyrici episcopis, quos hæresis Eutyriana dividerat. In his zelum Viri sancti pro Ecclesiæ bono Pontifex declarat his verbis: Pro his nobiscum sæpissime Fraternalitas vestra condoluit, Apostolicæ non immemor lectionis, quæ monstratur: Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Epistolam totam exhibet Labbeus tom. 4, col. 1474 & seq. Anno 524, Opilione consule Occidentali, S. Cæsarius occasione dedicationis ecclesiæ S. Mariæ episcopos convocavit ad concilium iv Arelatenfem, quod aliqui iii nominarunt. Non desuerunt, qui existimarent, Cæsarii monasterii ecclesiam tunc fuisse dedicatam, sed manifestè errarunt, cum illa dedicata sit xxvii Augusti, concilium verò mense Junio habitum: Rectius ergo Saxius in Pontificio Arelatenfem in Cæsario sic habet: In hoc provinciali concilio dedicata est basilica beatæ Mariæ, quam vulgus Virginem de Majori appellat: hodie est collegium canonicorum. Conditii leguntur in illo concilio canones quinque, qui maxime spectant ad ordinationes clericorum. Præsedit illi Cæsarius, & primus subscripsit: post ipsum verò sedecim partim episcopi, partim presbyteri episcoporum legati. Ad Labbeum tom. 4, col. 1622 & seqq. ubi plura de hoc concilio notata leges. Inter reliqua can.

2 decretum erat, ut nulli laicum ad diaconatum, presbyteratum, aut episcopatum promovere liceret, nisi anno integro fuerit ab eis præmissa conversio. Hac de re anno 528 scripsit Felix IV Pontifex Romanus ad Cæsarium, fortiter inculcans, ut lex illa observaretur, & manus nemini citò imponerentur. Porro epistola illa, ut primum edita est, notabatur post consulatum Boëtii, indeoque tribuebatur Felici III, annoque 488, quo Cæsarius necdum erat episcopus; sed errorem detexit Sirmondus ex codice Arelatenfem, in quo rectè legebatur post consulatum Mavortii, quod congruit anno 528. Epistolam cum nota Sirmondi vide apud Labbeum col. 1657 & seq.

34 Has Felici litteras præcessit concilium Carpentora-
bitum, presidente rursum Cæsario. In hoc non
nisi unus canon decretus habetur. At ostendit
cum aliis episcopis Cæsarius, quàm non negligere
ret statuta Arelatenfis concilii. Ordinatam ibi
dem erat can. 3, ut ei, qui contra decreta in
concilio clericum ordinaret, anno integro Missas
facere non liceret. Agræcius verò Antipolitanus
antistes illicita ordinatione infregerat statuta A-
relatenfia, quibus ipse per legatum subscripserat.
Quapropter Cæsarius cum patribus concilii Car-
pentora-
censis memoratam pœnam infligit Agræcio per litteras, unâ cum concilio editas apud
Labbeum col. 1663 & seqq. Hinc patet, San-
ctum non modo in decernendis legibus fuisse dili-
gentem, sed in earum observatione urgenda for-
tem pariter & constantem. Ceterum concilia per
S. Cæsarium hætenus congregata ad disciplinam
ecclē-

A ecclesiasticam dumtaxat spectarunt: at nunc examinandum est, quid fecerit idem Sanctus ad reliquias Pelagianæ heresis in Gallia excidendas.

35 Non est dubium, quin circa hac tempora scripserit de Gratia & libero arbitrio, erroressque Semi-Pelagianorum refutaverit. Quippe id testatur anonymus, qui interpolavit Catalogum Gennadii de illustribus Ecclesiæ scriptoribus. Verba ipsa accipe ex Catalogo memorato cap. 86, quæ hujusmodi sunt: Cæsarius Arelatenfis urbis episcopus, vir sanctitate & virtute celebris, scripsit egregia & grata valde, & monachis necessaria Opuscula. De Gratia quoque & libero arbitrio edidit testimonia, divinarum Scripturarum, & sanctorum Patrum judiciis munita, ubi docet nihil hominem de proprio aliquid agere boni posse; nisi eum divina gratia prævenit. Quod opus etiam Papa Felix per suam epistolam roboravit, & in latius promulgavit. Floruit hic eo tempore, quo & Faustus, Anastasio rempublicam gubernante. Putavit olim Baronius in notis ad Martyrologium, hæc verba esse ipsius Gennadii; at alii postea satis clarè probarunt, alterius esse, qui

B Catalogum Gennadii interpolavit. Ad id ostendendum atque utriusque sufficit. Audi ipsum Gennadium cap. 91 de Theodulo: Moritur, inquit, hic scriptor ante triennium, regnante Zenone. Hinc rectè infert Pagius ad annum 490, scripsisse Gennadium sub initium imperii Anastasii, & non post annum 494, cum Zeno anno 491 sit defunctus. Jam verò Cæsarius vixit usque ad annum 542, ut probabimus, de eoque loquitur tamquam de defuncto. Non potuit igitur hæc scribere Gennadius, dum edebat Catalogum suum; ac ne postea quidem addere, cum nullo modo sit verisimile tam diu vixisse; & si eò usque vitam protraxisset, in errores illos incidere non potuerit, quos commisit hujus elogii scriptor. Etenim erravit primò elogii auctor, dum dixit per Felicem Pontificem Cæsarii Opus confirmatum, quod factum videbimus per Bonifacium II. Erravit iterum, dum Cæsarium Fausto prorsus contemporaneum fingit. Nam, etiamsi annus emortualis Faustus incertus sit, verisimile tamen non est usque ad seculum vixisse, adeo ut obiisse videatur juvene, aut forsan adolescente Cæsario. Videri potest Gallia Christiana tom. 1, col. 392 & 393.

C quod ita intellexerunt neoterici, ac si librum pro S. Augustino scripsisset contra Faustum:

36 Porro scriptores neoterici passim duo hic asserunt, videlicet Cæsarium scripsisse librum de Gratia & libero arbitrio, atque hunc Cæsarii librum contra Faustum Regensem nominatim fuisse compositum. Dubito sanè quàm maximè, an ullus unquam produclurus sit antiquum & idoneum horum assertorum testem: adeo ut vehementer mirer; hæc tanto consensu scripta fuisse à viris eruditissimis, tamquam indubia & certa. Fortasse in illam opinionem deducti sunt ex recitato jam elogio. Attamen neutrum inde consequitur, nisi per conjecturam omnino levem & ambiguam, desumptam ex titulo, qui prefixus erat libro cuidam Faustus. Audi Norisium lib. 2. Historia Pelagianæ cap. 22: Cæsarius . . . librum edidit de Gratia & libero arbitrio eodem prorsus titulo, quem suo Operi Faustus inscripserat, ut præsentissimo antidoto Rejenfis venena expelleret, in quo volumine S. Augustini doctrinam adversus Faustum insultus solidissimè propugnavit. Hinc celeberrimus ille Ennodius Ticinensis in epistola ad Cæsarium ait: "Tibi debet quicumque ille feriptorum maximus, quòd eum dote elocutionis, amplificas." Addit nobile scholion Baronius ad annum DVIII: "Sanctum Augustinum videlicet, Augusti Tomus VI,

quem adversus Faustum cum impugnantem de auctore, fendit. Ita Norisius magnificè magis quàm solidè.

37 Nam, ut dubitare non possumus, quin hæc istud Cæsarius in scriptis de Gratia & libero arbitrio refutaverit errores Semi-Pelagianorum, inter quos Faustus numeratur, ita neque ex elogio apud Gennadium tituli que similitudine, neque ex Vita Cæsarii, in qua de his agitur num. 40, neque aliunde probari potest, scriptis illis Cæsarii Faustum nominatim fuisse refutatum: cum nullus huc trahit Norisius ex epistola S. Ennodii, intelligi non potest de his Cæsarii scriptis, nisi omnem evertamus ordinem chronologicum: epistola enim Ennodii scripta est circa annum 513, cum Ennodius in eadem gratuletur Cæsario de iis, quæ illi cum Theodorico Gothorum rege anno 513 contigerant. At laudata Cæsarii scripta multis annis sunt posteriora, ut patebit. Ennodius igitur de homiliis Cæsarii loquitur, non de scriptis de Gratia & libero arbitrio. Nihil melius est, quòd addit Norisius de S. Augustino defenso per Cæsarium: nam, licet amator fuerit Augustini ejusque doctrinæ, nullus antiquorum asseruit, calamum sumpsisse in ejus defensionem. An certius sit, quòd subdit his verbis de libro deperdito: Verum & hic liber magno cum Augustiniana scholæ detrimento ad posterorum manus non pervenit: an id, inquam, certius sit ceteris; infra discutiam, cum examinabo, an hæc Cæsarii scripta diversa sint à capitulis Arauscanis.

38 Vir Sanctus, quò de superiori loco validè Semi-Pelagianos percuteret, ad Romanam Ecclesiam recurrit, acceptisque inde fidei articulis de gratia & libero arbitrio, concilium congregavit Arausone*, in quo Semi-Pelagiani errores condemnati sunt, fidesque Catholica triumphavit. Concilium illud, quòd est Arauscanum II, habitum est v Nonas Julias, Decio Juniore v. c. consule, id est, anno Christi DXXIX, Felicitis IV Papæ III, Athalarici Italiæ regis III, ut est in titulo apud Labbeum tom. 4, col. 1666. Præfuit Cæsarius & primus subscripsit, post eum duodecim alii episcopi, ac demum viri illustres octo, inter quos primus præfectus prætorio Galliarum ac patricius Liberius. Itaque celeberrimum fuit non numero personarum, sed contrita penitus hæresi Pelagianæ & Semi-Pelagianæ, secutaque deinde summi Pontificis confirmatione.

39 Occasionem hujuscè concilii exponunt ipsi ibique cum Patres in præfatione, simulque docent ab apostolica Sede transmissa fuisse doctrinæ capita, quæ ibidem ad credendum fidelibus sunt proposita. Audi igitur præfationem ipsam: Cum ad dedicationem basilicæ, quam illustrissimus præfectus & patricius filius noster Liberius in Arausica civitate fidelissima devotione construxit, Deo propitiante, & ipso invitante, convenissemus, & de rebus, quæ ad ecclesiasticam regulam pertinent, inter nos spiritualis fuisset oborta collatio; pervenit ad nos esse aliquos, qui de gratia & libero arbitrio per simplicitatem minùs cautè, & non secundum fidei Catholicæ regulam, sentire velint. Unde id nobis, secundum admonitionem & auctoritatem Sedis apostolicæ, justum ac rationabile visum, ut pauca capitula, ab apostolica nobis Sede transmissa, quæ ab antiquis Patribus de sanctorum Scripturarum voluminibus in hac præcipuè causâ collecta sunt, ad docendos eos, qui aliter quàm oportet sentiunt, ab omnibus observanda proferre, & manibus nostris subscribere deberemus.

H

Quibus

AUCTORE J. S.

E

F

habet concilium Arauscanum II, * Orange

suis variis capitula de gratia & libero arbitrio,

AUCTORE
J. S.

Quibus lectis, qui lucusque non sicut oportebat de gratia & libero arbitrio credidit, ad ea, quæ fidei Catholicæ conveniunt, animum suum inclinare non differat. *Hiscæ subjiciuntur capitula viginti quinque, heresi Semi-Pelagiana contraria, quæ una cum subscriptionibus ibidem videri possunt; uti & varia ad illa variorum annotata,*

40 *Laudati supra Benedictini in Historia literaria Franciæ tom. 3, pag. 225 existimant, de his capitulis Arausicanis agere interpolatorem Gennadii his verbis jam citatis: De gratia quoque & libero arbitrio edidit testimonia divinarum Scripturarum & sanctorum Patrum iudicii munita, ubi docet nihil hominem de proprio aliquid agere boni posse, nisi eum divina gratia prævenierit. Ex quo consequitur, nullum à Cæsario librum conscriptum de gratia & libero arbitrio, præter hæc Arausicani concilii capitula, quæ Semi-Pelagianis erroribus, adeoque & Faustis, sunt opposita, & S. Augustini doctrina conformia, aut potius ex Augustini libris fere desumpta. Fateor, hæc sententia plerisque scriptoribus neotericis est contraria, qui Baronium Norisumque secuti asserunt, librum præterea pro Augustini doctrina contra Faustum à Cæsario fuisse compositum; attamen dubitare vix possim, quin vera sit, laudatæque concilii Arausicani capitula sint illa ipsa scripta Cæsarii, de quibus agitur in Catalogo Gennadii. Ad verba modo attendat studiosus lector, & id facile mecum deprehendet.*

41 *Auctor ille ait: De gratia & libero arbitrio edidit testimonia divinarum Scripturarum & Sanctorum Patrum iudicii munita &c. Quid, obsecro, sunt capitula Arausicana, nisi testimonia de gratia & libero arbitrio auctoritate Scripturæ sacre & Patrum antiquorum roborata? Audi verba postremo capitulo subjecta apud Labbeum col. 1671: Ac sic secundum superscriptas sanctorum Scripturarum sententias, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante & prædicare debemus & credere, quod per peccatum primi hominis inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi eum gratia misericordiæ divinæ prævenierit. Itaque sive spectemus rem, de qua actum est in capitulis, sive formam ipsam capitulorum, sive doctrinam iis definitam, omnia persuadent hæc ipsa esse scripta Cæsarii, de quibus loquitur interpolator Gennadii. Frustra ergo quæremus aliud Cæsarii de gratia & libero arbitrio volumen, cum illud nunquam videatur in rerum fuisse natura.*

42 *Eodem anno S. Cæsarius Vafense concilium celebravit, sicut anno præcedente statutum fuerat in concilio Carpentoracensi. Quinque in illo conditi sunt canones; quibus varia disciplina ecclesiasticæ capita decernuntur. Inveniet illa studiosus lector apud Labbeum col. 1679 & seqq. Hiscæ pro temporis ordine breviter dictis de hoc concilio, quod postremum fuit, cui interfuisse legitur Vir sanctus, ad gestu adversum Semi-Pelagianos revertamur. Cum damnati essent in concilio Arausicano errores, quibus multi hæctenus firmiter adhaerant, non leviter obmurmuraverunt contra S. Cæsarium, cujus industriâ & auctoritate concilium illud celebratum, statutaque in eo condita, non ignorabant. Horum testis est Vita num. 46, in qua leguntur sequentia: Multi quidem æmuli surrexerunt, qui ejus resisterent doctrinæ de gratia... Etenim susurrus & mala in-*

Concilium Vafense: obmurmurantibus contra Cæsarium Semi-Pelagianis,

terpretatione quorundam oboritur in Galliarum partibus contra prædicationem Dei Homini frustra sinistra suspicio.

43 *Ob hoc antistites Christi ultra Iheram con-* *Valentina*
sistentes, caritatis amore collecti, in Valentina
civitate conveniunt: ubi etiam beatus Cæsarius
infirmittatis solitæ causâ, sicut disposuerat, pro- *synodus*
perare non potuit. Cointius ad annum 536 num. *congrega-*
9 existimavit Vita scriptorem hic memoriâ lap- *tur, cui*
sum, & pro Valentina synodo substituendam esse *provincia*
Arausicanam. At miror viro erudito eam inci- *antistites:*
dere potuisse cogitationem: nam clarum est, a-
liam ab Arausicana designari synodum. Primò
enim Arausicano concilio interfuit Cæsarius; huic
adesse non potuit morbo impeditus. Deinde epi-
scopi ultra Iheram consistentes episcopi sunt pro-
vincia Viennensis, qui non interfuere Arausica-
no, adfuere verò huic Valentino. Itaque, quod
objicit Cointius de concilio Valentinis, quæ diu
antè aut post celebrata notat, hisce minimè ob-
esse potest, cum alia sint ab hoc concilio, cujus
Acta perierunt. Habitum autem videtur illud
concilium Valentinum sub finem anni 529, vel
initium sequentis: namque medium fuisse inter
Arausicanum, cui obstrepebant aliqui, & ejus- *E*
dem Arausicani confirmationem, innuit Vita his
verbis: Nam & beatæ memoriæ Bonifacius, ..
calcata intentione jurgantium, prosecutionem
sancti Cæsarii apostolica auctoritate firmavit. Ap-
paret quidem ex laudata Vita, episcopos illos
provincia Viennensis initio non omnes fuisse Cæ-
sario, statutisque Arausicanis, hancque opinor
causam fuisse istius conventus. Prævaluit tamen
pars melior, agente præ ceteris pro bona causa
Cypriano Telonensi episcopo, ipsiusque Cæsarii di-
scipulo.

44 *Demum ad plenam victoriam de Semi-Pe-* *recurrit ad*
lagianis obtinendam multum conduxit confirma- *Pontificem*
tio summi Pontificis, per Cæsarium petita & im- *Cæsarius*
petrata mense Januario anni 530. Pro confirma- *pro confir-*
tione hac impetranda scripserat Sanctus ad Boni- *matione*
facium II, adhuc, ut putabat, Cardinalem, rausicani,
amicumque suum, ut is apud Felicem IV pro
confirmatione concilii ageret. At, mortuo inter-
rim Felice, Bonifacius ipse ad Pontificatum eve-
ctus, concilium Arausicanum confirmavit, datis
ad Cæsarium litteris, quæ apud Labbeum col. *E*
1689 notata sunt VIII Kalendas Februarias, Lam-
padio & Oreste viris clarissimis consulibus, id
est, anno 530. Initium epistola subjungo ad con-
firmationem dictorum: Per filium nostrum, in-
quit, Armenium presbyterum & abbatem literas
tuæ Fraternitatis accepimus, quas ad nos, ut
apparet, incius adhuc sacerdotii mihi commissi,
sub ea, quâ in Deo tenemur, caritate direxer-
as: quibus credideras postulandum, ut id, quod
à beatæ recordationis decessore nostro Papa Fe-
lice pro Catholicæ fidei poposceras firmitate,
meâ explicaretur instantiâ. Sed quia id voluntas
superna disposuit, ut quod per nos ab illo spe-
raveras, à nobis potius impetrares; petitioni tuæ,
quam laudabili fieri sollicitudine concepisti, cat-
holicum non distulimus dare responsum.

45 *Hiscæ subdit, quid peteret Cæsarius his ac Bonifa-*
verbis: Indicas enim, quod aliqui episcopi Gal- *cius II d. st-*
liarum, cum cetera jam bona ex Dei acquie- *nita in A-*
runt gratia provenire, fidem tantum, quâ in *rausicano*
Christo credimus, naturæ esse velint, non gra- *confirmat;*
tis; & hominibus ex Adam, quod est dici nefas
est, in libero arbitrio remansisse, non etiam
nunc in singulis misericordiæ divinæ largitate con-
ferri: postulans ut pro ambiguitate tollenda
confessio-

A confessionem vestram, quâ vos è diverso fidem rectam in Christo totiusque bonæ voluntatis initium, juxta Catholicam veritatem, per prævenientem Dei gratiam singulorum definitis sensibus inspirari, auctoritate Sedis apostolicæ firmaremus. Deinde interjectis paucis ad probandum, fidem nobis esse ex divina gratia, sic prosequitur: Quod etiam Fratritatem tuam, habita collatione (Arausicana) cum quibusdam sacerdotibus Galliarum, juxta fidem gaudemus sensisse Catholicam. Adjectisque aliis contra Semi-Pelagianos argumentis, definitionem concilii Arausicani confirmat hisce verbis: Quapropter affectu congruo salutantes, supra scriptam confessionem vestram consentaneam catholicis Patrum regulis approbamus.

quo fit, ut, cedemibus episcopis qui restiterant, plenam de Semi-Pelagianis consequatur victoriam.

B 46 Innuat quoque inferius Pontifex non paucos Cæsario restitisse, quos tandem manus veritati duros ominatur, ita scribens: His ita breviter assignatis, contra reliquas Pelagiani erroris ineptias, quas illa videtur epistola continere, quam à quodam tibi mandasti sacerdote transmissam, respondendum non duximus: quia speramus misericordiâ divinâ, quod ita per ministerium tuæ Fratritatis atque doctrinam, in omnium, quos dissentire mandasti, dignabitur cordibus operari, ut ex hoc omnem bonam voluntatem non ex se, sed ex divina credant gratia proficisci, cum se senserint id jam velle defendere, quod nitebantur pertinaciter impugnare. Vera vaticinatus est Pontifex; nam, ut habet Vita, donante Christo paulatim ecclesiarum antistites receperunt, quod optaverat diabolus repentina animositate cessare. Magna sanè hac est S. Cæsarii gloria; ita ut de eo ausim affirmare, alios quidem Patres uberioribus scriptis contra hereticos dimicasse, nullum majori certasse prudentia, feliciorique exitu, ac demum pleniori victoria, quam ipse certaverit contra Semi-Pelagianos.

§ V. Chronologiæ pars ultima usque ad mortem Sancti: mortis tempus examinatum.

C Procedit contra Contumeliosum, quem ex sententia Joannis Papa episcopatu privat:

S Sanctus, post victoriam de Semi-Pelagianis relatum, cum morum equè ac fidei puritatem cordi haberet, aliam ingressus est dimicationem. Contumeliosus episcopus Regensis, qui plerisque conciliis per Cæsarium habitis interfuit, sanctitatem professionis suæ variis criminibus deturparat. Contra hunc Vir sanctus cum episcopis Gallis secundum canones processit, processumque misit ad Romanum Pontificem, ut de episcopatu dejiceretur Contumeliosus, tamquam illo gradu indignus. Hinc Joannes II, qui Petri cathedra tunc præsidebat, anno 534 ad Cæsarium hujusmodi dedit litteras: Caritatis tuæ litteras animo libenti suscepimus, in quibus corporeas necessitates allegans, etiam quæ facius ille, qui lapsus est, fecerit indicasti. Dolemus de amissione pontificis, rigorem tamen canonum servare necesse est. Atque ideo prædictum ab episcopatus ordine nostra suspendit auctoritas. Neque enim fas est pollutum criminibus, sacris ministeriis deservire. Sed, te ordinante, in monasterio dirigatur, ubi delictorum memor in penitentia lacrymas effundere non omittat, ut ab eo, qui omnibus miseretur, Domino nostro Jesu Christo misericordiam valeat Augusti Tomus VI.

promereri. In cujus locum visitatorem constituit te, donec proprium ecclesia, quæ evacuata est ejus sacerdotio, merere valeat sacerdotem. Edita est hæc epistola apud Labbeum tom. 4, col. 1756, & 1757, ubi reliqua videri possunt. Præmittuntur dua alia epistola ejusdem Pontificis, altera ad episcopos Gallia, altera ad presbyteros & diaconos Contumeliosos episcopi, in quibus eadem in Contumeliosum sententia exprimitur: additque in posterioribus Pontifex, curam hujusce rei Cæsario commissam.

AUCTORE J. S.

E 48 Contumeliosus à prima sententia appellavit ad Agapetum Joannis Papa successorem. At incertum apparet, an Agapetus ante executionem Pontificem sententia jam esset Pontifex: imò, cum litteræ Joannis data sint mense Aprili anno 534, id est, plus quam anno integro ante pontificatum Agapeti, parum est verisimile, executionem tam diu fuisse dilatam, ut ante illam Contumeliosus ad Agapetum recurrere potuerit. Hoc observatum oportuit, quia Contumeliosus conquestus est apud Agapetum, appellationi suæ non delatum à Cæsario, sed, ea non obstante, sententiam executioni mandatam. Audi hæc ex epistola Agapeti mox assignanda: Melius autem fecerat Fratritas tua, inquit Pontifex, si posteaquam Sedis apostolicæ appellatione interposita desideravit examen, circa personam ejus à tempore sententiæ nihil permisisset imminui, ut esset integrum negotium, quod interposita provocatione quæreretur. Ratio, cur nihil ob appellationem de executione prætermiserit Cæsarius, ex dictis facile eruitur: videlicet quod ad Joannem appellaret, à quo jam erat damnatus, quique omnem sententiæ exsequende curam illi commiserat. Si hanc admittimus conjecturam, uti eam admittendam temporis ordo persuadet, nihil sanè erat, quod in factis Cæsarii reprehenderet Agapetus, nihil, quod improbaret. At verisimile est, Agapetum ignorasse sententiam ab antecessore suo fuisse seu latam seu confirmatam, indeque factum esse, ut & appellationem admitteret, & scriberet Cæsario, melius facturum fuisse, si post appellationem ad executionem non processisset.

F 49 Verum, quidquid causa fuerit, cur appellationem admitteret Agapetus, certum est admississe: nam litteras dedit ad Cæsarium xv kalendas Augusti, quas sic exorditur apud Labbeum col. 1798: Optaveramus, Frater amantissime, ut episcopi Contumeliosi opinione integra permanente, nec tibi dudum fieret necessitas judicii, nec nobis causa censendi. . . Unde quatenus præsumptione, sicut asserit, innocentia ad appellationis voluit auxilium convolare, orationibus affiduis hoc innitatur*, ut eum cognitionis iterata * forè enim beneficium gratulationi omnium restituat absolutum. Delegaturi enim, Deo nostro adjuvante, fumus examen, ut secundum canonum venerabilium constituta, sub consideratione justitiæ, omnia, quæ apud Fratritatem tuam de hujusmodi negotio acta gestave sunt, diligentissima investigatione flagitentur.

50 Deinde, ubi probare conatus erat equum & judices esse, ut iterum audiat reus, addit sequentia: se daturum Episcopum Contumeliosum, reddita sibi modò propria substantiâ, suspensum interim volumus ab administratione patrimonii ecclesiastici, & celebratione Missarum: quia id, quod sibi viderat judicio fuisse sublatum, gloriosius, si ei veritas suffragatur, judicio receperit, quam usurpationibus occupavit. Reliqua ibidem videri poterunt. Porro non constat omnino, an Pontifex judices re

AUCTORE
J. S.

vera in Galliam miserit; nedum an aliquid fuerit mutatum in sententia contra Contumeliosum lata. Attamen vix dubito, quin Cæsius Agapetum de omnibus rectius informaverit, docueritque omnia ex sententia Joannis Papa à se gesta. Deinde, cum Joannes Papa canones transmississet ad Cæsarium, secundum quos procedere deberet in causa Contumeliosi, ex illis scriptum composuit, gravi verborum & sententiarum pondere instructum, quo probat clericum quemcumque de adulterio convictum in gradum pristinum numquam esse restituendum. Scriptum illud cum dictis canonibus exstat apud Labbeum col. 1757 & seqq., & eruditi passim existimant illud esse Cæsarii, cuius zelus & stylus in eo relucet. Nullum quoque videtur dubium, quin compositum sit contra Contumeliosum. At non equè certum est, Romanne transmissum sit ad Pontificem, an verò delegatis ab eo iudicibus recitatum. Ceterum Bailletus, qui ad xxvii Augusti in Cæsario col. 425 de hoc facto differit ordine perturbato: nam refert sententiam primam executioni mandatam post delegatos ab Agapeto iudices, ulterius inferre nititur ex hoc facto, episcopos Gallia executioni mandasse sententiam, non obstante appellatione ad Pontificem. At istud non sequitur ex hac historia, prout verè à nobis relata est; & numquam probare potuisset Bailletus, perrexisse Cæsarium ad executionem post admissam ab Agapeto appellationem, licet fidenter id narraverit.

51 Alius eodem die responsorias ab Agapeto accepit Cæsius, ex quibus immensa Sancti in pauperes misericordia rursus innotescit. Non percipit hic sacris ecclesie sua ornamentis, ut indigentibus subveniret: nunc verò consuluerat Pontificem, an liceret prædia ecclesiastica distrahere eundem in finem. At respondit Pontifex id minime licitum esse per canones. Littera ejus habentur apud laudatum Labbeum tom. 4, col. 1798, quarum initium subjungo: Tanta est, Deo propitio, & ad ea libentissimè concedenda, quæ alimoniis proficiunt pauperum, & circa tuæ Fraternitatis affectum, nostra devotio, ut onerosum nobis nullatenus esse judicemus, quod annui vestris desideriis postulatis. Sed revocant nos veneranda Patrum manifestissima constituta, quibus prohibemur, prædia jure Ecclesie, cui nos omnipotens Dominus præesse constituit, quolibet titulo ad aliena jura transferre. Qua in re vestræ quoque sapientie credimus esse gratissimum, quod in nullo contra prisce definitionis constituta vel regulas, pro qualibet occasione, vel sub cuiuscumque personæ respectu, venire præsumimus. Exstat præterea apud Labbeum tom. 5, col. 293, & 314 epistola Vigilii ad Cæsarium, data vi Martii anni 538, id est, eo tempore, quo Vigilinus legitimus necdum erat Pontifex, quæ Sancto cura demandatur penitentiam imponendi cuidam incestuosus nuptiis contaminato. At hinc non constat, an Sanctus noster aliquid hac in re egerit, ac ne quidem, an Sedem apostolicam ea de re consuluerit. Fortasse Vigilinus hac ratione Cæsarium suis partibus conatus est adungere; illeque cavuit, ne susceptione causæ pontificatum ejus agnosceret.

52 Prinsquam de tempore felicitis obitus differere aggrediar, jurabit hoc loco interponere apparitionem Sancto oblatam, templumque ea de causa structum & dedicatum S. Hermeti martyri. Narrat hæc omnia Messianus presbyter, unus ex Vita scriptoribus, & testis rerum oculatus, in epistola ad Viventium episcopum, quam ex Ms. codice Arelateni edidit Mabillonius tom. 1 An-

Refert
Messianus
Sancti discipulus

nalium pag. 683. Epistolam ipsam accipe: Dominino meo Viventio episcopo Melianus omnium humillimus, solo nomine, non officio presbyter, in commissis proficere. Lectis, carissime, dilectionis tuæ litteris, quam dulce, quamque suave in cremo sapuerit, rescribendo tibi explicare non valeo. Quomodo, vel quemadmodum, quam vel felix iter nostrum Deo ordinante & prosperum fuit, ipse me melius nosti. Sed quid postquam à nobis secessisti parens dictis Magistri nostri, immò etiam præceptis apostolicis, contigit, nolumus te latere, quam honorificum est laudare magnalia Dei. Nam cum die septimo, postquam à te decessimus, in locum quemdam venissemus, ubi erant prata satis amœna & delectabilia, necnon fontis rivus subterfluens; ibi Missarum sollempnia sollempniter celebravimus, eo scilicet die, quo agebatur festum doctoris egregii beatissimi Augustini, cuius monitis & exemplis salubriter nos pius Magister in scholis reconditis instruere solet.

53 Cumque inibi pernoctarem, circa nona apparitionem Casaria factam
E
tis horam mediæ adest Dominus, ducens secum Petrum piscatorem pium, Paulumque doctorem egregium, Hermen verò martyrem gloriosissimum, & Augustinum prædicatorem eximium: in quorum adventu ego miser & infelix peccator præ odore mirifico & luce incomparabili expergestus sum, non meis meritis exigentibus, sed ut testis existerem veritatis. Tunc Dominus vocat magistrum nostrum ex nomine, ita dicens: Cæsari, excole vineam tibi commissam, & amputa amputanda, & enutri enutrienda, quia nummus remunerationis tibi debitus non tardat; & age penitentiam, quia memoriam martyris Hermetis, quam in præfenti habes, inter sacra Missarum mysteria, cuius festum à fidelibus hodie veneratur & colitur, negligenter oblivioni tradidisti. Et iis dictis, à nobis abscessit, benedictus per omnia. Mane autem facto surreximus, divino insistentes labori. Cumque nondum expleto divino officio, plura & pluriora solito nobis insinuasset; tandem post Evangelicam admonitionem, trahens longa suspiria ab alto pectore, sic exorsus est: Væ mihi misero, quia ex triennio infeliciter oblivioni tradidi memoriam martyris Hermetis, variis & inanibus fabulis occupatus! cuius memoria non derelinquetur in æternum. Sicque verbis finem imponens, conversus ad altare studet cœpta perficere. Quod ego ferre non valens, libera voce profecutus omnia per ordinem, sicut videram & audieram, coram cunctis edixi.

54 Expleto divino officio, erexit nobiscum templumque S. Hermeti martyri excitatum.
F
lapidem in loco illo, ubi Dominus ei apparuerat, & super eum crucis Dominicæ infixit vexillum. Inde ordinatis omnibus & præpositis, nobis abeuntibus, obvius occurrit presbyter Catorrosensis ecclesie, Ursus nomine, à quo die illo & nocte benignè recepti sumus: cuius puerum, te presente, per ecclesie cancellos elapsum, subitoque à dæmonio arreptum, dominus noster Magister piæ eruditionis liberavit, qui etiam adhuc superstes vobis famulatur. In craftinum Arelato pervenimus, ubi cum magna gloria ab omnibus, tam clero quam à populo, honorificè suscepti sumus, quibus & benedictionem & pacis osculum dedit, & salutationis litteras à Sede apostolica formatas recitavit. Post hæc cum apparatu necessario ad locum supra scriptum rediit, ubi ecclesiam construxit in honore beati Hermetis martyris, quam jure perpetuo Arelateni

A tenfi fedi deputavit : in cuius consecratione octavis Paschæ te adesse volumus & oramus ; & tunc de his atque aliis plenius conloquemur. Ora pro me, pater carissime, ad Dominum. *Mirum quidem apparet, nihil de hac apparitione in Sancti Vita relatum esse, cum Messianus unus sit ex Vita scriptoribus. Attamen inde satis argumenti non habemus, ad fidem epistola abjudicandam : potuit enim Messianus id de industria omittere ob rationes sibi notas. Fides autem epistola confirmatur ex Vita lib. 2, num. 16, ubi agitur de puero Ursi presbyteri sanato. Ceterum non improbabile est, visionem contigisse, dum Sanctus circa initium anni 514 Româ revertebatur Arelatem : nam id innumera littera salutationis à Sede apostolica formata, quas Arelatem attulisse dicitur. Fundatio autem templi S. Hermetis & dedicatio posterius facta, sed tempore nobis non satis noto. Itaque ad annum mortis examinandum progredior.*

55 Non immorabor refutandis erroribus illorum, qui putaverunt Cæsarium vixisse seculo Duplici ratione ostenditur, mortem Sancti B
vii, quod illi sufficienter jam refutati sunt ab aliis, eorumque error ex toto hoc Commentario abunde pateat. Quare tantum probabo mortuum esse anno 542, & ad opinionem parum hinc distantem breviter respondebo. Mortuus est Sanctus, ut testatur Vita lib. 2, num. 34, xxvii Augusti, triginta annis plene evolutis post constitutionem monasterii sui, & die uno post dedicationem. Hinc, cum dedicatio illa facta sit xxvi Augusti, non alio anno videtur contigisse, quam 512 : illo enim anno xxvi Augusti incidebat in Dominicam, ut patet ex littera Dominicali, qua tunc erat G. Præterea dedicatio fieri nequirit anno 513, quo ex aliorum opinione factam oportuit, cum illo anno mense Augusto in Italia esset Cæsarius, quemadmodum facile colliges ex gestis ejus cum Theodorico rege & Symmacho Papa § 3 relatis. Rursum contingere non potuit anno 511 : nam nullo modo verisimile est, monasterium jam tunc perfectum fuisse, cum anno dumtaxat 510 urbs obsidione fuerit liberata, deindeque monasterium readificari ceptum. Hac igitur prima sit ratio, qua Pagio ad annum 544 num. 8 sola suffecit, ut diceret, hanc epocham esse certissimam.

56 Altera hujus epochæ ratio producta est à C contigisse anno 542. Bollando ad xii Januarii in Commentario de S. Cæsario num. 6, petiturque ex tempore successoris Auxanii. Quippe existant littere Vigilius Papa ad Auxanium successorem Cæsarii, data xv Kalendarum Novembres, iterum post consulatum Basilii viri clarissimi, id est, anno 543, quibus scribit, accepisse se litteras de ordinatione Auxanii, pallioque & aliis per eum petitis, perlataque eas à Joanne presbytero & Teredio diacono. Jam verò non est probabile, inter xxvii Augusti & xviii Octobris peracta fuisse tam multa diversaque, videlicet electionem & ordinationem episcopi metropolitani, missionem legatorum cum litteris ad Pontificem, eorum iter Arelate Romam & accessum ad Vigilium & hujus responsum, cum hac omnia tardè & maturo consilio fieri soleant. Negat quidem hanc consequentiam Norisus in Historia Pelagiana lib. 2, cap. 22, contenditque quinquaginta duorum dierum spatio peracta esse omnia, adeoque Cæsarium anno 543 tantum esse defunctum : at parum probabiliter, etiamsi omnia alia deesset ratio, ut facile patebit consideranti, quam multa peracta oportuerit intra breve illud temporis intervallum. Annus igitur emortualis S. Cæsarii fuit 542, in quem hodie-

dum passim conspirant eruditi. De gestis verò Sancti in morbo supremo, morteque ipsa & sepultura agitur in fine Vita. AUCTORE J. S.

§ VI. Testamentum Sancti : scripta posteris relicta : discipuli : epitaphium.

T Testamentum S. Cæsarii edidit Baronius tom. 6 Annalium ad annum 508, Cujus, inquit num. 27, exemplum petiit ex archivo ecclesiæ Arelatensis, exscriptum per Claudium Saxi notarium, accepimus ab archidiacono Arelatensis ecclesiæ Francisco Clareto, Romæ cum esset. Notat præterea ibidem, in die saltem & consule, & ipsius Cæsarii atque testium subscriptione esse decurtatum. Antè num. 23 dixerat, illud esse nonnihil mendosum, & pulvere exesum. Idem testamentum deinde ediderunt Saxius in Pontificio Arelatensi in Cæsario, Vincentius Barralis in Chronologia Lerinensi à pag. 268, Holstenius in Codice regularum part. 3 à pag. 52, & Cointius in Annalibus Francorum ad annum 542 num. 23. Dignum sanè est, quod hoc etiam loco legatur. Quapropter illud ex editione Baronii subjungo.

58 Pax ecclesiæ Arelatensis, Cæsarius episcopus presbyteris & diaconibus, sanctæ ac venerabili Cæsariæ abbatissæ, quam dominus per meam parvitatem in monasterio nostro præposuit, ac universæ congregationi, quam ibi Dominus suâ gratiâ collocaverit, in Domino æternam salutem. Cum ecclesiastica pietas consuetudinis suæ rem faciat ordinabiliter, scilicet quo peregrinis & destitutis opem largitionis impendat : quanto magis cum oportunitas aut necessitas fuerit, ut sanctis quibusque & Deum timentibus aliqua largiatur, amplius debet pia misericordiæ suæ viscera dilatare ? Et ideo juxta hanc epistolam, quam manûs nostræ subscriptione roboravimus, cuique diem & consulem subitus adjecimus, Deo dispensante, hoc testamentum meum condidi, vel manu propria subscripsi, atque jure pratorio, vel jure civili, & ad vicem illorum codicillo firmavi. Ego Cæsarius peccator, dum debitum humanæ carnis reddidero, cunctum monasterium Arelatense S. Joannis, quod ego condidi, sub potestate Arelatensis pontificis canonicè sit, heredemque meum esse volo ac jubeo. Ceteri, ceterave exheredes sint. Totum quod cuique aut per hoc testamentum meum dederò, legavero, darive jussero, ut detur fiat. Ceterum autem, Arelatensem episcopum coheredem meo monasterio relinquo : quosque liberos, quasque liberas esse jussero, liberi, liberave sint omnes.

59 Ego tamen cum nihil de parentum bonis habuerim, hoc testamentum meum præsumere erubui : illa tamen me sententia compulit, ut plerosque, Salvatoris formidanda, quâ iniqui audituri sunt dicentem ; Ite in ignem æternum, pietatis affectu aliquid ecclesiæ meæ contulisse. Et ne fortè post obitum meum aliqui de parentibus meis, exceptis iis rebus, quas illis pro clogiis donaro, inquietare præsumant, cui præsum, ecclesiam : ideo hanc voluntatem meam tractare amplius desideravi, quâ de parentibus meis, ne apud ipsum monasterium præfatum, vel pontificem Arelatensis ecclesiæ, præter id, quod illis dederò ac dederim, præsumant requirere. Sancto

AUCTORE
J. S.

& domino meo archiepiscopo, qui mihi indigno dignè successerit, licet omnia in sua potestate sint, tamen si lubet & dignum ducit, indumenta paschalia, quæ mihi data sunt, omnia illi serviant, simul cum casula villosa & tunica, vel galnape, quod melius dimisero. Reliqua verò vestimenta mea, excepto birro amiculari, mei tam clerici, quam laici, cum gratia vel ordinatione domini archiepiscopi, sibi, ipso jubente, immò donante, dividant. Ea verò, quæ monasterio antè per donationem contuli, nunc affirmo; & si cui aliquid per epistolam, aut per pitacium, aut verbo, pietatis intuitu contuli, valere volo.

monasterii
curam suc-
cessori suo

60 Hoc etiam assuetè precor, quatenus cellam, quam bonæ memoriæ Augustus subdiaconus in atrio S. Sæphani euntibus parte dextra habuit, provisoribus monasterii propter custodiam illorum firmam D. archiepiscopus perpetuo dignetur jure concedere: ita ut eam sibi succedendam monasterii provisos habeant. Et hoc specialiter volo, & ita, domine archiepiscope, precor; five provisorum ad monasterium, five presbyterum ad basilicam S. Mariæ nullum alium habeat congregatio sancta, nisi quem ipsa elegerit, vel ordinari petierit. Et licet de tua, D. archiepiscope, pietate præsumam; tamen ne fortè contra monasterium nostrum aliquorum suggestiones importunas habeatis, adjuro vos per Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & per tremendum diem judicii, ne umquam apud vos prævaleat hostis antiquus, aut ancillas vestras contristari ac quietescatis; aut aliquid illis auferri de iis, quæ possident, eisque contulimus, permittatis: quia Deo propitio non sine discretione vel justitia quibuscumque sæcularibus jure directo res ecclesiæ vendidimus; nisi hoc tantum, quod ecclesiæ minus utile & instructuosum est. Et quod animabus sanctis & Deo vacantibus cum sanctorum fratrum consensu vel subscriptione tribuimus, perpetuo illis jure permaneat.

enixè com-
mendat,

61 Vos verò, dominæ filiolæ, per S. Trinitatem inseparabilem, & per Domini nostri Jesu Christi adventum adjuro, ut pontificem, qui mihi indigno, ordinante Deo, successerit dignè, omni affectu ut dominum rogètis, ac pura mente diligatis, & ne per vestram contristetis inobedientiam. Confidimus enim de Dei misericordia, quod ita omnibus sacerdotibus, quibus religionis collatio est, castum amorem impendat, ut nihil vobis, quod ad sustentandum corpusculum opus est, deesse permittant. Te iterum atque iterum, pontifex optime, rogo gratiâ divinâ præfati monasterii ut curam maximam habeas, & famam illarum cum grandi pietate satagas provideri. Quod si alicujus persona injustum tibi dederit consilium, cum auctoritate respondendum deprecor: quia hoc, quod episcopi agitur verbo, non solum auferri non debet, verum etiam nec omnino potest; tum præcipuè quia & hoc ipsa S. Papæ Urbicani suavitè auctoritas, ut hoc de te sancto & domino meo pontifice credam. Numquam enim apud te prævalebit tam iniqua suggestio, ut contra justam voluntatem qualiscumque antistitis pro meo studio substantia ad te multum profecerit, & prope duplicata sit. Additur ad hoc, quod Deus misericors per parvitatem meam, etiam immunitatem tributorum, tam juxta urbem & infra, quam etiam in suburbanis & villis ex maxima parte concesserit.

62 Agellum igitur Aucharianum, unde parvam particulam monasterio dedimus, multa servamus; nam plus minus centum aripennes vineæ

& trecentorum modiorum campos reservavimus: D

ita quod supradictum monasterium, tantum modiatas de terra, quam ego plantavi, habeat modiatas quadraginta; & de veteri vinea vix triginta aripennes contulimus: agellum Gallicumanum, Mercloanum, vel agellum Gemellos cum stagnis & paludibus cum omni jure & termino suo; & pasuum in campo Lapideo, vel si qua alia sunt, vel campum in Trifinitio super viam munitam, vel reliqua quæcumque sunt; agellum Orvedum, & agellum Martinatis, & agellum Silvanum, in quo est sita ecclesia S. Mariæ de Ratis, & agellum Mißliamanum, cum omnibus sibi pertinentibus pascuis, paludibus, cum omni jure & termino suo, sanctæ tuæ ecclesiæ reservavimus in stipendiis carum. Unde te, S. pontifex, adjuro, ut si Deus omnipotens per manus se timentium sanctæ matri Ecclesiæ monasterium sanctarum virginum aliquod majus bonum dederit, tua sancta dilectio unum ab altero non disjungat. Si verò (quod Deus non patiat) congregatio ibi aut congregata non fuerit, aut fortè postea (quod absit) cum congregata fuerit, esse defuerit, ad matrem ecclesiam revertantur.

E

63 Hæc quidem ego, ut timori meo satisfacerem, scripsi. Nam absit, ut de tua, piissime pontifex, inscientia ineulperis: quia (ut supra jam dixi) pietas divina concessit, ut per meam humilitatem immunitas ecclesiæ in tot capitibus daretur. Quod monasterio cum fratrum consensu dedimus, per hanc voluntatem meam confirmo. Ancillæ nostræ Cæsariæ abbatissæ, quem ipsa fecit, mantum majorem, quem de cannabe fecit, dari volo. Domino meo Leoni presbytero mansergium dari volo. Domino meo Cypriano episcopo mantum, & cunctorum meliorem, dari volo. Quidquid servo meo Briciano contuli, nunc per hoc testamentum meum confirmo. Agritia puella mea propria libentissimè monasterio S. Cæsariæ abbatissæ serviat: & verè gariolas, quas illis vel parentibus eorum dedi, confirmo. Omnes cubicularios meos tibi, domine episcope, coram Deo & angelis ejus commendo.

denum
quædam a-
liis legat.

64 Cointius ad annum 542 num. 24 suspensam habet vocem archiepiscopus in testamento positam, putatque rectius legendum esse episcopus, quod non improbabile apparet, cum se ipse sic vocet Cæsarius. Confirmat hanc correctionem

E

Dionysius Sammarthanus tom. 2 Gallia Christiana in instrumentis col. 501, ubi testatur in exemplari Ms. ad se misso semper legi episcopus. Accipe & vocem quarundam barbararum expositionem. Num. 59 antistiti successuro datur casula villosa & tunica vel Galnape. Variè sumitur casula; at cum vestem designat, supremam fere significat: & nunc quidem plerumque significat supremam vestem sacerdotis Missam celebrantis; at eo tempore, quo hæc scripta sunt, frequentius designabat vestem talarem, quæ episcopi, clerici, monachique utebantur extra Sacrificium, aliave officia sacra. Atque hoc sensu vocem hic intelligendam existimo. Ad Glossarium Cangii ad vocem casula. Vox autem villosa, qua additur, significat illam panni serici speciem, quam Galli velours nominant. Tunica, ait Cangius in Glossario, vestis sacerdotalis, quam duplicem induunt episcopi subter casulam, ut est apud Amalarium &c. Idem auctor ad vocem Galnape variè differt, & stragulum fere exponit: at illa significatio huic loco non quadrat: nam videtur ipsam tunicam alio nomine designare. Fortè Galnape corruptum est ex galbana, tunicaque sic vocata

A à colore subluvido, subalbo & pallido, qui color est galbanens. Certè galbana vocatur vestis quaedam apud juvenalem, in hoc versiculo:

Cæurelea indutus scutulata & galbana rafa.

65 Obscurum quoque est, quid vestimenti per birrum amicularem designet ibidem Sanctus: nam plurimas hæc vox significationes subiit, ut videre est apud Cangium in Glossario. Baronius ad annum 261 multa de birro disputat, & num. 44 ait eo humeros tantum teñtos fuisse & brachia: at eo sensu hic sumi vix potest, cum in Vita lib. 2, num. 10 narretur, birrum Cæsarii arreptum fuisse à Liberio sauciato, vulnerique impositum, quod intelligi non potest de vestimento tam brevi. Malim itaque hic per birrum intelligere indumentum lineum, quod vulgo rochetum à voce Italica rochetto nominatur. Paulo inferius per pitacium charta venit intelligenda aut schedula: nam & sensus id innuit, & vocem frequenter ita sumi, docet Cangius sæpe jam laudatus. Mantus verò, vel mantum, quod num. 63 recurrit, pallium significat. Mabillonius tom. 2 Annalium pag. 273, mantos interpretatur casulas, nec male ibidem, opinor. Mantum fuisse præcipuum ornamentum episcoporum observat Cangius ad eandem vocem. Manutergium est linteum ad manus tergendas in sacris officiis. Demum quid infra designetur per gariolas non perspicio. Fortè vox corrupta est, aut una in duas distracta, ut vegetariolas legi possit, si illa vox meliorem formaret sensum.

B 66 Scripta S. Cæsarii exstant non pauca: at ea omnia enumerare instituti non est mei. De utraque ejus Regula, scriptisque contra Semi-Pelagianos jam differimus. Quæ insuper ad nos pervenerunt, homilie fere sunt, seu sermones, quibus gregem sibi commissum Pastor sollicitus egregiè pavit ac erudit. Casimirus Oudinus tom. 1 de Scriptoribus col. 1345 & seqq. sermones seu homilias enumerat 158, quibus addit epistolas quatuor. Verùm hæc S. Cæsarii Opuscula nullibi hætenus in unum collecta sunt: at locis dispersa sunt variis. Eruditi Benedictini in Historia litteraria Francia tom. 3, à pag. 197 latè disputant de scriptis S. Cæsarii, enumerant varios illorum editores, conanturque ostendere, quanam certò sint ejus homilie, quæ verò dubia aut supposititia. Ex iis centum & ultra impressa leguntur in Appendice ad tom. 5 Operum S. Augustini postrema editionis Parisiensis: plurima quoque reperuntur in Bibliotheca Patrum; at non omnes Cæsarii sunt, quæ illi ibidem sunt adscripta. Quasdam edidit Vincentius Barralis; alias Baluzius aliique. Consule, lector, si lubet, laudatam Historiam litterariam Francia.

Scripta
Sancti varia,

C 67 Præclara in scriptis suis monita nobis reliquit S. Cæsarius, ex quibus pro exemplo adferre lubet, quæ scripsit ad Oratoriam abbatissam; præsertim quòd in hisce monitis se ipse pulchrè depingat. Edidit ea Holstenius in Codice regularum part. 3, à pag. 49 hunc in modum: Audi ergo me, dulcissima soror & filia: tu quantumcumque semper in studiis spiritualibus occupari desideras, propter sorores tamèn aliquando etiam exteriora tibi erunt negotia dirimenda. Curandum ergo tibi summopere est, ut si temporalia quasi pro tempore agas; at semper tenaciùs in spiritali devotione & amore inhæreas: ut cum temporalia citiùs dispensaveris, ad orationem illico vel lectionem, quasi ad matris sinum, recurras. Optare quippe debes, ut abjecta solitudine mundi, semper cogites de servitio Christi,

ex quibus
monita præclara recitantur,

sti, propter illud quod dicitur: Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, & cætera. J. S.

68 In omnibus, juxta Apostolum, temetipsam præbe exemplum bonorum operum; vitæque tua velut pennatum animal ad alta semper per desiderium evolet, per verbum resonet, luceat per exemplum. Cùm verò ad annuntiandum verbum Dei te fororibus affectaveris, seu pro utilitate animarum, tenoreque Regulæ constituendo, necessitas incubuerit altercandi, prius cauta consideratione pensa, ut quod ore promissis, factis impleas; & quod aliis prædicas, operibus præbeas. Scilicet ut in tuis humeris atque cervicibus prius sentias, utrum gravibus aut levibus oneribus colla fororum onustes. Verbi gratià, si jejunium super quotidianum, vel abstinentiam extra consuetudinem, nec non, ut assolet, plus solito in synaxi psalmos placuerit decantare. Prior in ecclesia inveniaris, postrema exeat. Prima suscipias laborem, posterior solvas, & in quotidianò corporis alimento atque communi cibo par sis his, cum quibus pari in mensa uteris confessu, iisdem denique, quibus sorores, ferculorum saporibus delectare, & æqualia vobis cibaria portionisque communes exhibeant discoseræ vel pincernæ: primatumque tuum, quem prior ad mensam tenes, prima ad virtutem parsimonie vindices: ut abstinentiam, quam lingua prædicat, proximæ fauces vel vicinus sentiat stomachus: ne forsitan subditæ audientes tacitis cogitationibus dicant: O quam pulchrè nobis abstinentiam prædicat plenus venter, & contentas nos jubet esse vilissimis cibus ac poculis, accuratis cibus poculisque refertum guttur, & eructans: illa enim de abstinentia prædicatio acceptabilis est, quam lurida jejuniis ora decantant.

69 Et in his omnibus hoc noveris convenire, ut angusti callis itinera, per quæ socias ammones gradiendum, prior ipsa gradiaris, omnia, quæ agenda sunt, antè factis impleas, ut postmodum ductilis tuba ex percussione perducta rectiùs erumpas in vocem, propter illud Dominicum: Quicumque, inquit, scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, & reliqua. Non sis vestibus ornatior cæteris, sed moribus. Inter cætera cum magna tibi cautela custodiendum est, ut omnes in monasterio, quarum gubernacula tuis æqualiter imposuisti cervicibus, æqualiter diligas; ne unam plus minusve ames: sed cuncta, quæ sunt, in quo possibilitas extat, æquo moderate disponas, parique moderatione dispenses, ac parem eis caritatem impertias: & non quibuslibet per privatum amorem, sed cunctis secundum merita singularum, quæ sunt necessaria largiaris.

70 Non quæ tibi vultu intuituque placuerit, Religiosa non quam tibi ad oculum cognoveris, vel cujus blandiori obsequio fueris delinita; sed quam amor Christi, & religiosior demonstraverit vita, præponas. Oportet enim te propter quasdam cultrum nonnumquam habere in gutture, cauterium in lingua gestare, virgam tibi & baculum in manu ferre: ut per cultrum defeces vitia, per cauterium verò ad sanitatem secta reducas, per virgæ disciplinam corrigas, per baculum verò disciplinatum sustentas. Si quando verò cum secularibus ad colloquendum fueris evocata, prius arma frontem trophæo Crucis, vexillo Christi pectus ingemina, ut cum sua virguncula Christus comitari dignetur. Confabulatio verò tua semper sit mixta gravitate atque dulcedine, & tantum loquaris, quantum opportunitas flagitaverit rei ac

E

Religiosorum

F

Religiosa-rumque præfectis

tempo-

AUCTORE
J. S.

temporis. Si quid verò ab eis petatum fuerit, quod præstare deliberas, cum vultu hilari præsta, si quid verò præstare non convenit, petitionem illorum saltem honestate sermonis mollifica.

71 Nomen tuum plures noverint, beneficia tua, in quantum præuales, plures sentiant, vultum rari cognoscant. Si quando autem tibi pro necessitate monasterii seorsim fuerit conloquendum, cum duabus, vel certè cum tribus electis sororibus facito, quia opinio bonæ famæ, sicut etiam perfectæ vitæ custodia, tibi necessaria est, & tunc primum despicienda humana detractio, cum Christus in causa est. Omnis quoque actio tua semper sit propter Deum, sermo de Deo, cogitatio in Deum. Et exceptis vitiis, quibus non compassio, sed rectitudo debetur, omnibus te cupio esse compassibilem, omnibus gratam, omnibus te præfectam piam. Ut videlicet juxta Paulum sis sancta corpore & spiritu, ipso Sponso & Domino tuo mentem tuam regente, & vias tuas sanctas disponente; qui vivit & regnat in secula seculorum. Amen. *Hæc*

B *ex monitis S. Cæsarii speciminis gratiâ attulisse sufficiat.*

72 *Demum concludere placet hunc Commentarium epitaphio Sancti, de quo Mabillonius in Annalibus tom. 1, pag. 99 docet sequentia: Ejus epitaphium, post eversum à Sarracenis ipsius sepulcrum, scripsit Paulus illustris anno Domini DCCCLXXIII, Indictione xv, Ranigaudo magistro, ut legitur post epitaphium in veteri codice Arclateni, sub hoc titulo, RESTAURATIO SEPULCRI SANCTI CÆSARII, cui titulo subjicitur epitaphium, longè emendatius quàm apud Saxium & alios, in hunc modum.*

Cernitur hîc vario renovatum marmore tectum
Patri Cæsario, pontificique sacro,
Quod scelerata cohors rabie destruxit acerba.
Hanc virtute Dei forbuit unda maris.
Præfule Rostagno hac Arclati sede locato,
Cernuus id Paulus strenuè compfit opus.
Cui Christus tribuat cælestis præmia vitæ,
Cœtibus angelicis confœciavit ovans.
Et nobis, venerande Pater, miserere precando,
Diluat ut noster crimina cuncta Deus.

C

V I T A.

L I B E R P R I M U S

Auctoribus Cypriano, Firmino,
& Viventio episcopis,

*Ex Ms. S. Martini à Campis,
Ordinis Cluniacensis Pa-
risiis, collato cum
editione Ma-
billonii.*

P R Æ F A T I O.

Præfatio
explicat oc-
casionem
scribendi,
a

Q Uia, reverenda nobis virgo Cæsaria, cum choro sodalium monacharum tibi commisso, petis à nobis, ut vitam & conversationem beatæ memoriæ sancti Cæsarii institutoris nostri *

ab exordio repetentes comprehendere litteris de-
beamus, per quam illius vita præmio fruitur b, cu-
jus beatitudo sermone mortalium non potest expli-
cari: quamvis olim per totum mundum ipso etiam
hîc vigente fuerit venerabiliter divulgata: nefas ta-
men esse credimus, si tam sancto desiderio minime
pareamus: præsertim cum hoc monasterio ve-
stro, ac magis ipsius, ad vicem possit ejus esse
præsentia: & nos dum de ipso loquimur, ipsum
nos etiam videre quodammodo gratulemur. Deo
igitur juvante aggrediemur implere; quod postu-
latis. Et multa quidem ipsius beatissimi domni *
nobis ratione comperta, multa à nobis ipsis vi-
sa, nonnulla etiam venerabilium presbyterorum
sive diaconorum, discipulorum suorum, relatio-
ne prolata didicimus, præcipuè tamen * Messia-
ni presbyteri & fidelissimi viri Stephani diaconi,
qui ab adolescentia illi servierunt, ea dumtaxat,
quæ minus onerent & sint à prolixitate sub-
mota.

2 Unum tamen hoc in præsentis Opusculi de-
votione à lectoribus postulamus, ut si casu scho-
lasticorum aures atque judicia nos simplices con-
tingerit relatores attingere, non arguant, quòd
filius noster videtur pompâ verborum & caute-
lâ artis grammaticæ destitutus: quia actus nobis
& verba vel merita tanti Viri cum veritate nar-
rantibus lux sufficit ejus operum & ornamenta
virtutum. Etenim memoratus domnus Cæsarius,
quem habemus in opere, solitus erat dicere:
Nonnulli rusticitatem sermonum vitant, & à vi-
tæ vitiis non declinant. Meretur siquidem hoc
& Christi virginum pura sinceritas, ut nihil su-
catum, nihil mundana arte compositum, aut o-
culis earum offeratur, aut auribus placiturum:
sed de fonte simplicis veritatis manantia purissi-
mæ relationis verba suscipiant. Atque ideo no-
ster iste sermo, integritatis religione contentus,
renuit mundanam pompam, respuitque cum suis
operibus gloriæ mundanæ jactantiam; & potiùs
delectatur eloquio Piscatorum c concordare, quàm
rhetorum. Nunc igitur unusquisque vivendo se-
qui appetat, quod legendo scire festinat.

A N N O T A T A.

a *Hæc Cæsaria non est soror S. Cæsarii, qua
ante ipsum erat defuncta, ut patet ex num. 44,
sed abbatissa ejusdem monasterii, qua illi erat
suffecta, ut ibidem dicitur.*

b *Multum hîc in verbis dissidet Mabillonii e-
ditio, quam lector poterit videre.*

c *Id est, Apostolorum.*

C A P U T I.

*Sancti patria, parentes, vita
clericalis & religiosa us-
que ad episcopatum.*

S ANctus ac beatissimus Cæsarius Arclatenis *Sanctus Ca-
episcopus, territorii Cabilonensis a fertur in-
digena: cujus parentes æquè profapies b (quod
est magnum & præcipuum honoris ac nobilita-
tis exemplum) supra omnes concives suos, fide
potiùs & moribus floruerunt. Qui venerabilis ac
sanctus, cum septimum seu ampliùs gereret æ-
tatis annum, ex vestimentis, quæ circa se ha-
buisset, absque ulla dubitatione pauperibus tri-
bue-*

D
* Mabillonius vestri.
b

* Mab. ad-
dit, Cæsari-
rii

* Mab. ad-
di vene-
rabilis

c fidei
auctorum.

E

c

F

a
b

A buebat. Sæpe domi semitudo revertens Vir beatus, cum visus à parentibus suis fuisset, cum districtione discussus, quid de vestimentis suis fecerit: ipse hoc tantummodo respondebat, à transeuntibus sibi fuisse sublata.

à pueritia elucet misericordia in pauperes: reliquis parentibus, clero,

c

d

** Mab. se*

4 Igitur sicut arbutus quædam stirpibus nobilibus fructificare solent, antequam crescere, in quibus utique quanto est ætas minor, tanto ubertas est gratior: ita in illo Viro sancto inter ipsa infantia rudimenta lætæ vernantis spei germen adeo erupit, ut priusquam spatio floret ætatis [fructum exuberaret ingenii. Cum ergo octavum decimum gereret ætatis] annum *c*, ignorante familiâ vel parentibus incolatum cupiens regni cælestis adipisci, se illius temporis Pontificis sancti Silvestri *d* vestigiis præmissa supplicatione prostraret, petens ut ablatis sibi capillis, mutatoque habitu, divino eum pontifex servitio manciparet, nec pateretur ultra supplicem * à parentibus ad prædium affectusque pristinos revocari. Agente ergo pontifice gratias Christo, nulla exstitit votis optimis mora. Cumque inibi biennio seu amplius sub hac inchoatione servisset, divinæ gratiæ instigatione succensus, deliberat arctius semetipsum expeditusque juxta Evangelium divino mancipare servitio, ut pro amore regni cælestis non solum parentibus, sed & patriæ redderetur extraneus.

deinde religioni se adiungit; ac in itinere demonem expellit:

f

5 Arrepta itaque salubriter fugiendi de sæculi compedibus libertate, Lirinense *e* monasterium Tiro sanctus expetiit. Cumque iter cum uno tantum famulo socius ageret, coram inquisitoribus missis matris suæ, flumen transiens visus ab eis non est. Diabolus verò in quemdam ingressus miserum, insequens iter ejus, post tergum incessanter clamabat: Cæsari, non vadas. Quem ille bibendi poculo benedicto porrectoque statim curavit: quod à memorato ejus comite referente compertum, ipsamque constitit eum primam fecisse virtutem. Susceptus ergo à sancto Porcario *f* abbate, vel ab omnibus senioribus, coepit esse in vigiliis promptus, in observatione sollicitus, in obauditione festinus, in labore devotus, in humilitate præcipuus, in mansuetudine singularis, ita ut quem instituendum susceperant in disciplinæ regularis initiis, perfectum se invenisse gauderent in totius institutionis augmentis.

cella præpositus rectè minus obiit; deinde ab hoc officio amotus nimia

** Mab. etiam*

** Addit Mab. ita*

6 Post parvum igitur tempus in cellario congregationis eligitur. Attentè & studiosè ergo coepit his tribuere velle, quibus necessarium erat, vel si * abstinentiæ amore nihil peterent; illis verò, quibus probaverat necesse non esse, nihil tribuebat, quamvis vellent accipere. Unde factum est, ut quibus adversa erat sancta discretio, supplicarent abbati, ut deberet à cellario removeri: quod & præstitum est. Mox curâ postpositâ *, desideratâ se tandem legendi, psallendi, orandique, & vigilandi assiduitate mactavit; ut adolescentiæ corpus invalidum, quod palpare potius quam debilitare decuerat, effecerit crucis nimietate curvatum pariter & contractum: ita ut de exigua oleris seu pulticulæ coctione, quam sibi Dominico die parabat, usque in alia Dominica * victum traheret.

** Mab. alteram Dominicam austeritate morbum contrahit: hinc missus Arelatem*

7 Hæc igitur in exordiis meritorum ejus bona fulserunt: quæ sequenti vitâ multiplicibus sunt augmentata virtutibus. Robur namque carnis attrivit, ut virtutem spiritus spei ac fidei soliditate firmaret. Et, ut ait Apostolus, triumphans de se sibi, ut coronari mereretur, evincens, interioris hominis exteriora transcripsit, ac præclaræ mentis imperiis rebellis corporis inci-

Augusti Tomus VI.

tamenta abiecit. Post hæc tamen stomacho fatigante typhum *g* quartanæ febris incurrit. Cumque de infirmitate ipsius abbas sanctus graviter turbaretur; & inter magistrum atque discipulum quemadmodum * esset ægritudo divisa, ut ille animo laboraret, hic corpore; respiceretque sanctus pater in cœnobium nullum eidem remedium posse præstari: ubi etiam si medicus adesset, fervens ad spiritalia Pueri consuetudo nihil sibi pateretur de abstinentiæ frenis & vigiliarum rigore laxari; jubet eum, immò cogit beatissimus abba ad civitatem Arelatensem causâ recuperandæ salutis adduci.

A. Cypriano etc.

** i. e. quodammodo*

ad curandam valedinam: arithmetica simul studere incipit,

E

i

A

8 Erat igitur tempore illo Firminus *h* illustris & timens Deum, & proxima ipsius materfamilias Gregoria, illustrissima feminarum in prædicta urbe Arelatensi, quorum studio & vigilantia curaque circa clerum & monachos, circaque cives & pauperes civitatis, prædicta reddebatur illustrior. Uterque enim proprias opes non consumebant mundanâ luxuriâ, sed ad paradisum sibi eas deportatione pauperum transfinitabant. Qui prædictum S. Cæsarium ad se causâ misericordiæ receperunt. Erat autem ipsis personis familiarissimus quidam Pomerius *i* nomine, scientiâ rhetor, Afer genere, quem ibi singularem & clarum *k* grammaticæ artus doctrina reddebat. Concipiunt igitur animo personæ generosæ, quantum tantâ Dei gratiâ S. Cæsarius refertus, tantaque memoriâ dono Christi videretur esse fultus, ut sæcularis scientiæ disciplinis monasterialis in eo simplicitas polleret.

9 Sed eruditionis humanæ signenta non recepit, quem instruendum per se sibi divina gratia præparavit. Librum itaque, quem ei legendum doctor tradiderat, casu vigiliâ lassatus in lectulo sub scapula sua posuit: supra quem cum nihilominus obdormisset, mox divinitus terribili visione percussus; & in soporem aliquantulum resolutus, videt quasi scapulam, in qua jacebat, brachiumque, quo innixus fuerat codici, dracone colligante corrodere. Excussus ergo è somno, territus ipso visu, terribilius se ex eodem facto coepit arguere, eo quod lumen regulæ salutaris stultæ mundi sapientiæ voluerit copulare. Igitur contempsit hæc protinus, sciens quia non deesset * illis perfectæ locutionis ornatus, quibus spiritalis eminuisset intellectus.

sed divinitus deterritur à scientiæ mundanæ amore.

** Mab. effect*

F

10 Post aliquos autem dies superscriptæ personæ suggererunt sancto Eonio *l* episcopo civitatis, dicentes esse quemdam penes se venerabilem Monachum & omni laude præcipuum, cujus personam deberet familiari & privata interrogatione cognoscere. Jubet igitur cum ad se perducere. Præsentatum ergo sibi S. Cæsarium venerabilis Eonius episcopus diligentius percunctatur, quis civis esset, quibusve parentibus fuerit procreatus. Cumque incolatum civitatis & parentum publicasset originem, congaudens sancta alacritate episcopus dixit: Meus es, filii, concivis pariter & propinquus: nam & parentes tuos reminiscor optimè, & per consanguinitatem parentali recordatione complector. Coepit ergo juvenem, non ut peregrinum sive extraneum, sed respectu attentiori intimis cordis oculis contemplari. Mox ergo ab abbate suo sancto Porcario eum expetiit. Rogante igitur beato viro Eonio episcopo, licet ab invito conceditur. Ilico diaconus, dehinc presbyter ordinatur.

Diaconus ordinatur à S. Eonio, & presbyter,

11 Numquam tamen canonicam modulationem monachi, numquam instituta Lirinensium vel modicum subrelinquens, Ordine & officio clericus, humi-

I

humili-

A. CYPRIANO ETC. nihil tamen remittit de instituto dicitur : abbas creatus bene regit.

humilitate, caritate, obsequio, cruce monachus pertractabat. Ad ecclesiam verò matutinis aliisque conciliis primus de intrantibus, ultimus de egredientibus aderat. Non visus, non auditus animus beati Viri à cælestium bonorum nectare sequestrabat, ita ut vultus ejus qualitas nescio quid semper videretur renitere cæleste. Posthæc autem defuncto abbati in suburbana insula civitatis, dirigitur à sancto Eonio beatus Cæsarius pater, ut monasterium, quod recentius fuerat destitutum obitu rectoris, ipse in eadem reverentiæ auctoritate succedens, ad disciplinam formaret abbatis. Suscepit ergo vitam in suburbano cœnobio libens, quam etiam intra urbem quotidianis semper excolebat actibus & votis semper optabat, monasteriumque prædictum taliter quotidianâ instantiâ & divinis informavit officii, ut inibi hodièque Deo propitiante servetur.

ANNOTATA.

B à Cabillonum urbs est Gallia in ducatu Burgundia ad Ararim sita, episcopalis sub archiepiscopo Lugdunensi, & satis nota, vulgò Chalalon seu Chalon sur Saône ad distinctionem alterius.

b Sensus hic non omnino perfectus est, at eadem in Mss. & editis.

c Hic phrasim corrupta est apud Mabillonium, ubi legitur: Priusquam spatium præteriret unius anni, quod planè mendosum est. In Ms. nostro prætermissa erant verba uncis inclusa, quod transcriptor à voce ætatis, priori loco posita, transiisset ad illa, quæ sequuntur post eandem vocem deinde repetitam. Nam omnia, quæ in textu dedi, leguntur in Ms. nostro Bisonticensi, & in Arelatensi apud Mabillonium in notis.

d Colitur S. Silvester xx Novembris, ut notantur majores nostri tom. III Martii pag. 516, ubi inventio corporis narratur occasione aliorum Sanctorum, qui simul inventi. Plura igitur de eo dabimus ad illum diem. Consuli interim potest Gallia Christiana recusa tom. 4 col 863, ubi ex Turonensi ecclesiam illam administrasse dicitur annis 42.

C e Baudrandus in Geographia Lerinensem insulam describit hoc modo: Lerina, insula Gallie Narbonensis Plinio, quæ Lerinum, & Lerinus dicitur apud scriptores ecclesiasticos, nunc Ille saint Honorat incolis, sant Honorato Italis, insula est parva Gallie, in ora Provincie, in mari Gallico, ubi Lerinense cœnobium præclarissimum, vix 2 leucis ab Antipoli distita in meridiem, & 5 à Foro-Julio in ortum, ipsa & Lero vulgò les Illes de saint Honorat, & de Lerins dicuntur, sed Lero major, & septentrionalior Lerinâ, à qua tenui freto separatur. De viris sanctis, qui magno numero prodierunt ex cœnobio Lerinensi, multa collegit Vincentius Barralis jam antè laudatus.

f Hic Porcarius abbas diversus est ab alio cognomine, qui octavo seculo martyrium passus est, inquit in notis Mabillonius. De S. Porcario II, & sociis martyribus actum est tom. 2 Augusti, ubi pag. 734 utriusque Porcarii distinctio latius probatur.

g Typus vel typhus pro febris accessione, vel ipsa febre, non rarò reperitur, ut videre est in Glossario Cangii.

h Apud Sirmondum tom. I, col. 827 existat epistola S. Ennodii ad Firminum, quem Sirmondus in notis eundem putat cum hoc nostro.

D i Mabillonius tom. I Annalium pag. 20 de Pomerio ita scripsit: Pomerius, Rhetor ille Afer, cui apud Arelate erudiendus traditus est Cæsarius, alius videtur à Juliano Pomerio, qui liberos scripsit de vita contemplativa: tamen ambo Afri fuisse, atque ambo monachi. Pomerius quippe ille Arelatensis abbatis nomine compellatur in duabus Ruricii Lemovicensis antistitis epistolis (videlicet lib. I epist. 17, & lib. 2 epist. 9, apud Henricum Canisum editis tom. I Theauri monumentorum:) & Julianus Pomerius, cum episcopus esset, voluit, uti ipse testatur, sarcinâ episcopatus sui depositâ, elongari fugiens, & manere in solitudine: quæ duo, episcopalis nempe dignitas & solitudo, Pomerio Arelatensi non conveniunt. Attamen hæc opinio difficultate non caret: vix enim credibile apparet, duos fuisse Pomerios, qui ambo fuerint Afri, ambo patriam reliquerint, ambo monachi instituto atque arte Rhetores existierint. Hinc Benedictini, qui Historiam litterariam Francia ediderunt, tom. 2, pag. 669 Mabillonium rectè refutant, & vocem episcopatus improprie sumunt pro administratione monasterii, cujus abbas erat Pomerius. Horum sententia præplacet, ut conformior toti antiquitati. Laudati scriptores pag. 666 existimant, Pomerium abbatem fuisse in Insula Arelati suburbana, ubi abbas deinde fuit Cæsarius Pomerio substitutus. Probabilis apparet hæc sententia, præsertim quòd Pomerius à S. Ennodio in epistola ad eum data vocetur alumnus Rhodani. Videri potest hæc epistola apud Sirmondum mox laudatum col. 826. Plura de Pomerio ejusque scriptis in assignata Historia litteraria Francie.

k Hic locus diversimodè legitur. Sirmondus in notis ad epistolam Ennodii ad Pomerium verba citat hoc modo: Quem ipsis singulariter carum &c. Ms. nostrum habet: Quem sibi singularem ecclesiarum. Quod apparet mendosum. Hac de causa editionem Mabillonii hic secutus sum.

l De S. Eonio agemus ad 30 Augusti, quo colitur.

m Hujus monasterii (quod ab Honorato conditum censet Saxius in Pontif. Arelat.) nullum amplius exstat vestigium. Ex eo prodiit S. Albeus sive Alveus Hibernie alter Patricius, de quo Colganus in Actis SS. Hibernie XII Septembris. Ita Mabillonius ad hunc locum. Au S. Alveus ibi floruerit sub Cæsario, ut affirmant aliqui, loco suo discutietur.

CAPUT II.

Invitus ad episcopatum promovetur: divina Officia disponit, ac ferventer prædicationibus vacat: infirmis, captivis, & pauperibus consulit: falso accusatus relegatur, agnitâ deinde innocentiam, honorificè revocatur: ignem compefcit, pluviam obtinet &c.

D Um ergo antelatâ insulâ * ultra triennium * Addit. in abbatis officio conversatur, sanctus Eo- Mas. pa- nius rum

A nius clerum vel cives alloquitur, & ipsos dominos rerum per internuntios, ut, cum ipse, Deo volente, migrasset ad Christum, nullum sibi alterum quam S. Cæsarium eligerent fieri successorem: quatinus ecclesiasticum vigorem, quem querebatur in multis regulis ægritudine sua fuisse molitum; per servum Christi Cæsarium ad statum suum & vigorem gratularetur revocari fraternitas; essetque subsequens labor, emolumentum aliquatenus decessoris *a*; ut, cum talem posterum relinquebat, augmentum æternæ hereditatis etiam in sanctissimi Viri electione perciperet; & non deesset post transitum socius electionis voto, qui etiam superstes auctor exstitit in decreto. Itaque his omnibus divinâ providentiâ fideliter ordinatis, securus de successore beatus Eonius migravit ad Dominum. Cum ergo pervenisset ad notitiam, de quo loquimur; Patris nostri, vera opinio quod esset ordinandus episcopus, inter quasdam sepulturas latibulum requisivit. Sed absconsus esse non potuit, quem detexit non culpa, sed gratia. Itaque de quadam sepultura trahitur vivus, quem non mortuum, sed absconsum vitæ claritas ostendebat.

B 13 Igitur episcopatus sarcinam coactus suscipit, mansuetoque jumento Christi impositum onus modestæ temperamento portavit. De profectibus itaque cunctorum sollicitus & providus Pastor, statim instituit, ut quotidie Tertie, Sextæque, & Nonæ *b* opus in sancti Stephani basilica clerici cum hymnis cantarent, ut siquis fortè sæcularium vel poenitentium sanctum opus exsequi ambiret, absque excusatione aliqua quotidiano interesse possit officio. Ipse verò spreta omni sollicitudine curaque terrestri, ad instar Apostolorum sollertiam culturæ in dispensatione ordinatibus & diaconibus credidit sub Dei obtestatione committendam, & totum se verbo Dei & lectioni, inquietis etiam prædicationibus mancavit. Revera ut spiritalis medicus, qui morborum vitia curaret inserta [& prohiberet malis cogitationibus nascitura: tantamque ei Deus gratiam de se dicendi dedit *c*] ut quidquid oculis videre potuisset, ad ædificationem audientium pro similitudinis consolatione proponeret. Tantum voluminum sacrorum seriem commendavit, sic semper recentia congregavit, ut de veteribus nihil amitteret, similis templo Dei, quod & novos quotidie hospites suscipit, & fovet antiquos; & ita semper crescit advenientium introitu, ut nunquam veterum discessione minuat. Ita quantalibet, si res poposcit, divinatorum voluminum exempla seriemque narravit, quasi de libro cognita recenseret, non quasi de memoriæ thesauro olim lecta proferret, impiens illud Evangelii dictum de homine, qui de thesauro suo profert nova & vetera. Advenientes verò pontifices sive presbyteros, cunctosque ordinis divini ministros, sive loci cives, sive etiam extraneos, ut salutavit atque oravit, paullulum de convivium vel suorum affectu saluteque consuluit.

C 14 Mox verò armis sanctæ prædicationis arreptis, de umbra præsentium disputans, de perennitate beatitudinis persuadens, alios dulci invitavit alloquio, alios acriori deterruit, alios minando, alios blandiendo correxit, alios per caritatem, alios per distractionem revocavit à vitiis, alios quasi in proverbii generaliter monens, alios asperius & sub contestatione divina increpans, ut monita sequerentur, æterna cum lacrymis supplicia minabatur, prout singulorum novebat aut virtutes, aut mores, aut vitia. Ita præ-

Augusti Tomus VI.

dicationem proferebat, ut & bonos incitaret ad gloriam, & malos revocaret à pœna. Sicut bonus medicus diversis vulneribus diversa medicamina providebat, offerens non quod unumquemque delectaret, sed potius quod curaret: non inspiciens voluntatem ægroti, sed sanitatem desiderans competentem infirmis, ipsosque pontifices sanctos, & reliquos rectores Ecclesiæ granditer increpabat, ut plebi sibi commissæ indefinenter spiritale pabulum ministrarent, dicens: Uteris in Christi nomine ordinis primi spiritualis militiæ loco, frater; attende pastoralis sollertiæ talenta tibi commissæ, quatenus Fœneratori eadem dupla restituas. Audi prophetam: Væ mihi, quia tacui. Audi Apostolum cum metu dicentem: Væ mihi erit, si non evangelizavero. Vide ne te occupante cathedræ locum alius forsitan secludatur & dicatur illud de te: Tulerunt clavem scientiæ, nec ipsi intrant, nec sinunt alios intrare, qui fortè melius Dominicis profectibus respondere potuerant. Hoc tamen, inspirante Deo, habuit proprium, ut, dum singulis singula proferebat, unicuique vitæ suæ cursum ante oculos præsentaret, ut qui eum audiebat, non solum scrutatorem cordis eum crederet, sed quemadmodum testem suæ conscientiæ fateretur. Et sicut erat circa se severissimus, ita apparebat circa alios pro emendatione districtus.

E 15 Adjecit etiam atque compulit, ut laicorum popularitas psalmos & hymnos pararet, altaque & modulata voce instar clericorum, alii Græcè *d*, alii Latine prosas antiphonasque cantarent, ut non haberent spatium in ecclesia fabulis occupari. Prædicationes quoque compunctissimas, temporis vel festivitatis congruentes, instituit pariter & invexit. Infirmis verò in primis * consuluit, subvenitque eis, & spatiosissimam deputavit domum, in qua sine strepitu aliquo basilicæ opus sanctum possint audire: lectos, lectuaria, sumptos * cum persona, quæ obsequi & mederi possit, instituit; locum libertatemque suggerendi captivis & pauperibus non negavit. Præcipiebat ministro suo semper, dicens: Vide si aliqui pauperum pro foribus adsunt, ne pro quiete nostrâ forsitan trepida & verecunda potestas ad peccatum nostrum præstolans patiatur injuriam. Trahensque longa de profundo cordis suspiria, dicebat: Verè factus est Christus præstolator *e*, & garrulus & surdus, & tamen rogat omnes; suadet, admonet, contestatur. Addebat etiam nostris procul dubio profectibus in præsentis sæculo pauperes impertitos, quibus nunc, fideiussore Christo, commendaremus in terris, quod postea reciperemus in cælis.

F 16 Sed tranquillitatem hujus sancti Viri post paucos dies æmula diaboli perturbavit adversitas: & cui non habebat, quæ opponeret, vitia corporis, crimen objicit traditoris. Etenim post aliquod tempus perditus quidam de notariis beati Viri, Licinianus nomine, adsumpsit gerere in Virum apostolicum, quod discipulus Judas non timuit adversus Salvatorem nostrum Dei Filium perpetrare. Veneno enim sævæ accusationis armatus, suggestit per atricularios Alarico regi, quod beatissimus Cæsarius, qui de Galliis habebat originem, totis viribus affectaret territorium & civitatem Arelatensem Burgundionum ditionibus subjugare: cum utique præstantissimus ille Pastor flexis genibus pacem gentium, quietem urbium, diebus ac noctibus à Domino generaliter postularet. Quâ magis causâ credendum est instinctu diaboli ad exilium sancti Viri ferocita-

Designatur ab Eonio amicus Arelatensis: quo defuncto later: sed inven-

a

ordinatur: Officia divina ordinat, ac vacat prædicationi,

b

c

quam universisque utilitati temperat.

A. Cypriano etc.

E

Sacra cantica laicis prescribit: infirmis, captivis, & pauperibus consulit.

d
** Mab. ad primè*

** pro sumptus*

F

e

Proditioms accusatus apud Alaricum,

A. CYPRIANO
ETC.

Burdegalam relegatur, ubi incendium compefcit:
f.

tem fuisse barbaram concitatam. Non enim acceptus aut gratus est inimico is, qui orat, ut ejus contradicatur operibus.

17 Igitur instigatione presentium, nec innocentiae fides attenditur, nec accusationis veritas flagitatur: sed falsis & illicitis accusationibus condemnatus cum ab Arelato fuisset abstractus, in Burdegalensem civitatem est quasi in exilio relegatus. Sed ut in eo Dei gratia non lateret, casu accidit, ut nocte quadam civitas sævo flagraret incendio, populique velociter concurrentes ad Dei Hominem proclamarunt: Sancte Cæsari, orationibus tuis exstingue ignem sævientem. Quod cum Vir Dei audisset, dolore ac pietate commotus, venienti flammæ obvis in oratione proster nitur, & statim flammarum globos fixit & repulit. Quo viso omnium concurrentium vocibus divinæ per eum laus est celebrata potentiae. Post hanc virtutem tanta admiratione ab omnibus habitus est, ut in eadem urbe non solum ut Sacerdos, sed ut Apostolus haberetur, & auctor persecutionis, id est diabolus, confunderetur, qui eum, quem nifus fuerat reum asserere, videbat divini operis miraculis eminere. Quod ita factum fideli relatione comperimus. Influxit itaque & ibi & ubique semper ecclesiam reddere, quæ sunt cæsaris cæsari, & quæ sunt Dei Deo: Obedire quidem juxta Apostolum regibus & potestatibus, quando iusta præcipiunt, & despectum habere in principe Arriani dogmatis pravitatem. Sic, Veritate testante, non potuit lucerna abscondi supra montem posita, sed quocumque accessit, cunctos illuminavit radians super candelabrum suum*.

* Mab. Domini

revocatus
accusatorem
suum periculo liberat, honorificèque exceptus
pluviam impetrat:

18 Posthæc compertâ innocentiam beati Viri, poscit nefarius princeps, quatenus sanctus Antistes ad pristinam reverteretur ecclesiam, seque civitati pariter præsentaret & clero; accusatorem verò ejus rex præcepit lapidari. Jamque cum lapidibus populi concurrebant, subito ad aures ejus jussio regis pervenit; statim festinus assurgens intercessione sua Vir sanctus, non tam vindictæ suæ accusatorem dari voluit, quam supplicatione propria maluit poenitentiae reservari; ut animam ejus per poenitentiam curaret Dominus, quam per falsam prodicionem captivam fecerat inimicus: & domestico hosti clementer indulgens, antiquum adversarium in una causa conscientia pura bis vinceret. Hoc etiam specialius Servus Dei studuit custodire, ut si de servis, seu de ingenuis obsequentibus sibi, numquam extra legitimam disciplinam, id est, triginta novem quisquis peccans acciperet. Si verò in gravi fuisset culpa deprehensus, permittebat ut post dies aliquot, paucis iterum cæderetur; præpositosque Ecclesiæ contestans, quod si quis amplius negligentem cædi præciperet, & pro ipsa disciplina homo mortuus fuerit, reus esset homicidii, cujus imperio factum fuerit. Cumque nuntiatus fuisset Homo Christi reverti atque imminere propè civitati, egreditur in occursum ipsius tota fraternitas, totusque sexus cum cereis & crucibus psallendo, sancti Viri opperiens ingressum. Et quia facit tripudiare suos virtutibus Christus, & perfidos aperta mirabilium luce confundi: in adventu Servi sui Dominus terram arentem longissima siccitate, largissimo imbri perfudit, ut fructum fecunditas sequeretur; quando revertebatur sibi placitus dispensator.

19 Posthæc quadam die prospiciens de altario, vidit aliquos lectis Evangelii de ecclesia foras exire, qui verbum beati Viri, id est prædicationem

dedignabantur in primo cognoscere. Illico occurrens, clamavit ad populum: Quid agitis, o filii? quò ducimini foris mala suasionem subverti? State pro animabus vestris ad verbum admonitionis, & audite solliciti. Hoc vobis in die iudicii facere non licebit. Moneo & clamo contestorqte: non ergo estote fugitivi vel furdi. Ecce oris mei buccinà, quasi anima cuiusque vestrum fuerit diaboli mucrone perempta. Non tenebor de taciturnitate culpabilis. Ob hoc sæpissime ostia post euangelia claudi fecit, donec Deo volente gratularentur coërcitione & proectu qui fuerant fugitivi.

* addit.
Mab. antè

ANNOTATA.

a In Ms. nostro, quod hic deferendum censui, mendosè legitur successoris.

b Omittit Primæ Officium, ut advertit Mabillonius, quod die Dominico, Sabbato, & festis solemnibus dumtaxat dici voluit, ut constat ex Appendice, quam Regulæ monialium subjecit: Hora canonica eo tempore necdum ordinata erant, prout hodie sunt.

c Quæ uncis inclusa vides, aberant à Ms., quod alias sequimur. Verùm habentur illa in editione Mabillonii, cui, paucis exceptis verbis, consonat Ms. Bisonticenses.

d Audi notata Mabillonii ad hunc locum: S. Hieronymus in Proëmio libri secundi in epistolam ad Galatas refert ex Varrone, Massilienses Arelatensium comprovinciales, trilingues fuisse, ac Græcè, Latine, Gallicèque locutos. Quem linguarum usum per Gallias ex celebri Massiliensium academia diffusum suspicari licet ex libro sexto Julii Cæsaris de Bello Gallico, quo auctore discimus, Gallos in omnibus fere rebus, publicis privatique rationibus, Græcis litteris usos esse. At verò ex hoc loco Vitæ S. Cæsarii colligimus, linguæ Græcæ usum ad sextum usque sæculum apud Arelatenses, etiam penes laicos & plebeios, remansisse, ac in sacris fuisse officii usurpatum.

e Mabillonius legit protelator. Porro per vocem Christus designantur hic pauperes, seu membra Christi, quorum vitia non negat; illis tamen succurrendum docet.

f Burdegala, Gallis Bourdeaux, urbs est notissima Gallia ad Garumnæ fluvium, qua Alarico Visi-Gothorum regi parebat tunc temporis. Totum hoc factum refert Sigonius de Imperio Occidentali lib. 16, num. 504 editionis novæ, rectèque cum Vita consentit, nisi quòd notarius, Sancti accusator, qui hic Licinianus dicitur, ab eo nominetur Licumannus. Laudatus Sigonius rem contigisse ait sub tempus consulatus Cethegi, id est, circa annum 504, quo is sine collega consulatum gessit. Nos annum 505 verisimiliter statuendum diximus in Commentario num. 16.

g Plagarum modus, Judæis præscriptus Deuteronomii cap. 25 §. 2 & 3, erat, ne quadragenarium numerum excederent. Illi verò ad cautelam unam de numero detrahebant. Hinc Paulus 2 Cor. cap. xi §. 24: A Judæis quinquies quadragenas, unâ minus, accepi.

A

CAPUT III.

*Cænobium sacris virginibus stru-
ctum, regulaque eis conscri-
pta: Sanctus calumniis ap-
petitus in carcerem truditur,
ac deinde Ravennam duci-
tur: captivi redempti: mi-
racula.*

*Incipit mo-
nasterium
struere sa-
cris virgini-
bus: quod
in urbs ob-
sidiōe de-
struitur:*

B

Concepit igitur mente Homo Dei, ut semper regnante Domino, divino instinctu, non solum clericorum catervis innumeris, sed etiam virginum choris Arelatensium ornaretur ecclesia, & civitas muniretur: quatenus plenariam segetem non infructuosus agricola cælestibus horreis & superstes conderet, & receptus sequacitate sua doceret inferri. Sed dispositionibus istis diabolicæ invidiæ obviavit aliquantisper adversitas. Etenim obsidentibus Francis ac Burgundionibus civitatem, jam Alarico rege à victoriosissimo Clodoveo in certamine perempto, Theodericus à Italiæ rex provinciam istam ducibus missis intraverat. In hac ergo obsidione, monasterium, quod forori seu reliquis virginibus inchoabat fabricari, multa ex parte destruitur, tabulis ac cœnaculis barbarorum ferocitate direptis pariter & everfis. Dumque laborem, quem festinus urgebat, manūque propria & sudore construxerat, everti videret & destrui; geminato coepit microre consumi.

*calumniis
appetitus
carceri
mancipatur,
* Addit
Mab. ar-
matus*

b

c

Calumniis appetitus carceri mancipatur, & addit Mab. armatus. Tunc quidam clericus concivis & consanguineus ipse, captivitatis timore perterritus, & juvenili levitate permotus, diaboli contra Servum Dei * instinctu b, funiculo per murum sese in nocte summittens, ultrò offertur in crastino sceleratissimis obsidentibus inimicis. Quod ubi Gothi intrinsecus agnoverunt, irruunt in sanctum Virum, popularium seditione pariter & Judæorum turbâ immoderatus perstreperente atque clamante, quod in traditionem civitatis, adversarii personam compatrioticam c noctu destinasset Antistes. Nihil ergo fidei, nihil probationi; nihilque puræ conscientiae reservatur, Judæis præsertim & hæreticis idipsum absque reverentia & moderatione clamantibus: Extrahatur à domo ecclesiæ Antistes, atque in palatio arctissimæ custodiæ mancipetur: quatenus sub nocte aut profundo Rodani mergeretur, aut certè in castro Ugernefi d teneretur detrusus, donec exilio & tribulatione ipse amplius baccharetur adversitas. Domus igitur ecclesiæ & cubiculum Antistitis Arrianorum mansionibus constipatur. Unus tamen ex ipsis Gothis, qui se in lectulo illius, aliis contradicentibus, collocavit, à Divinitate percussus, alia die mortuus est, ut Servi Dei locum nullus de reliquo auderet pollutâ conscientiam violare. Cum ergo ex utraque ripa drumonem e, quo inlectus fuerat, obsidione hostium Gothi Dei nutu subrigere non valerent, revocantes sub nocte in palatio sanctum Virum, personam ipse texere silentio, ut, utrum viveret, nullus Catholicorum posset agnoscere.

d

e

22 Dum ergo, diabolo exultante, ista geruntur in gaudio Judæorum, qui in nostros ubique sine ullo respectu perfidiæ probra ructabant;

nocte quadam unus ex caterva Judaica de loco, A. Cyubi in muro vigilandi curam fortè susceperant, PRIANO ligatam faxo epistolam, quasi inimicos percuteret, adversariis jecit: in qua nomen sectamque designans, ut in loco custodiæ eorum scalas nocte mitterent, invitavit; dummodo ad vicem impertiti benefici, nullus Judæorum intrinsecus captivitatem perferret aut prædam. Mane verò, amotis aliquantulum à muro inimicis, egredientes quidam extra antemurale, inter parietinas, ut solet, repertam epistolam deportant intro, & publicant eunctis in foro. Mox personam producit, convincitur & punitur. Tum verò sæva Judæorum immanitas Deo & hominibus invidiosa tandem apertâ luce confunditur. Mox Daniel quoque noster, id est, sanctus Cæsarius, de lacu leontum educitur, & sâtraparum accusatio publicatur; & impletum est de auctore eorundem, Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foream, quam fecit.

23 In Arelato verò Gothis cum captivorum immensitate reversis f; replentur basilicæ sacræ, replentur etiam domus ecclesiæ constipatione infidelium g, eisque in grandi penuria alimenta pariter & vestitum Homo Dei impertitur affatim, donec singulos redemptionis munere liberaret, expenso argento; quod venerabilis Eonius h antecessor suus ecclesiæ mensæ reliquerat, custodiens illud, quod Dominus in arantino i paropside tinxit panem, non in argenteo vase; & discipulis præcepit non possidere aurum neque argentum. Optis verò sanctum usque ad divini ministerii dispensationem peragitur: etenim * thuribus, calicibus, patenisque pro eorundem redemptione datis, sacra templi redemptione venduntur. Videtur etiam quod securium ictus in podiis & cancellis feriantur k, dum inde columnarum ex argento excutiuntur ornamenta. Hoc Vir Dei faciebat, dicens, ne rationabilis homo sanguine Christi redemptus; perditio libertatis statu, pro obnoxietate aut Arrianus efficiatur, aut Judæus, aut ex ingenuo servus; aut ex servo ingenuus.

24 Ornavit enim * & tutavit, non deformavit ecclesiam: aperire fecit filii matris viscera, non damnari: hoc sæpissimè dicens: Velim tamen dicerent darentque mihi rationem aliqui Dei mini sacerdotes, sive reliquis clerus, qui nescio quo superfluitatis amore nolunt dare insensibile argentum aut aurum de donariis Christi pro mancipiis Christi. Velim, inquam, dicerent, si sibi met casualiter ista adversa contingerent, utrum se cuperent insensibilibus liberari donariis: aut forsitan sacrilegium computarent, si * aliquis de divinis munusculis subveniret. Non credo, contrarium esse Deo de ministerio suo redemptionem dari, qui se ipsum pro hominis redemptione tradidit l. Videmus ex hoc aliquos laudare quidem factum sancti Viri, & tamen nullatenus æmulari. Nonne in vitro Sanguis Christi, & in ligno Corpus pretiosissimum ejus pependit pro nobis & fultit? Nos tamen credimus & confidimus in Domino Deo per misericordiam & fidem seu orationem beati Cæsarii, quia sic in diebus suis ab hostibus Arelatensis obsessa est civitas; ut nec captivitati meruerit, nec prædæ succumbere. Sic deinde à Wisigothis ad Ostrogothorum m devoluta est regnum. Sic hodieque in Christi nomine gloriosissimi Regis Childeberti n subditur ditioni, ut (sicut legimus) transferunt de gente in gentem & de regno ad populum alterum, & non permittit Deus sub illo Homine nocere Arelatensibus suis.

A. CYPRIANO
ETC.
canonibus
virginum
perficit, ei-
que sororem
dat abba-
tissam:

25 Inter ista igitur monasterium præcipuum, quod forori suæ parare cœperat, instar prioris normæ, & singularitate claustrî reædificavit. Ipse verò (siquidem nihil obviat mysterio, quod congruit Christiano) quasi recentior temporis nostri Noë, propter turbines & procellas, fodalibus vel fororibus in latere ecclésiæ monasterii fabricat arcam: evocatque è Massiliensi monasterio o venerabilem gestinam suam Cæsariam, quam inibi ideò direxerat, ut disceret quod doceret, & prius esset discipula quàm magistra, & in præparatis habitaculis cum duabus aut tribus interim fodalibus intromittit. Conveniunt inibi virginum multitudines cætervatim: facultatibus quoque & parentibus renuntiantes, respuunt mortalium flores fallaces pariter & caducos. Cæsarij patris, Cæsariæ matris expetunt gremium, quatinus cum eodem accensis lampadibus cælestis regni januam præstolentur, & competenter ingressæ, Christi perpetuis mereantur amplexibus inhærere: ita retrusæ, ut usque in diem transitus earum nulli liceat foris januam egredi de monasterio.

B
Ravennam
abauit, a
Theodorico
honoratur
muneribus:

26 Pro ista denique causa proque hoc studio procul dubio contra Servum Christi diabolus, ut leo rabidus intumescens, iterum accusatione confecta extrahi ab Arelate Antistitem fecit, & in Italiam sub custodia, Ravennamque perducit: ut impleretur in eo, Sicut probatur aurum & argentum in fornace, ita corda electorum apud Deum. Adiit ergo palatium, regem quoque Theodericum Christo dũce salutaturus aggreditur. Ut verò rex Dei Hominem intrepidum venerandumque conspexit, ad salutandum reverentè assurgit, ac deposito ornatu de capite elementer resalutavit, primùm interrogans de labore ipsius atque itineris, dehinc de Gothis suis, ac de Arelatenibus affectuosè requirens. Egresso igitur

* Addit
Mab. pon-
tificæ

Viro sancto à conspectu regis, suos alloquitur rex, dicens: Non parcat illis Deus, qui hujus innocentis Virum atque sanctitatis frustra fecerunt itinere tam longo vexari. Qualis sit ille, hinc probatur, quia ingressò eo ad salutandum me totus contremui. Video, inquit, angelicum vultum, video apostolicum Virum: nefas arbitror mali quippiam de tam venerando Viro censere. Posthæc recepto in diversorio mittit muneris loco,

C
P

pransuro argenteum discum, cujus pensa p ad sexaginta libras circiter jungebatur, adjectis solidis trecentis, rogante pariter, & dicente: Accipe, sancte Episcopo, rogat filius vester rex, ut vasculum istud muneris loco dignanter Beatitudo vestra percipiat, & in usum pro memoria sui habeat.

qua pauperibus
distribuit, rege
factum lau-
dante:
* cochlearibus

27 Ille verò, qui in usum mensæ suæ argentum numquam habuit absque cochlearia *, die tertia per ministros suos adpretiatum discum facit publicè venundari, ejusque pretio captivorum cœpit plurimos liberare. Mox, inveniunt, regi nuntiaverunt famuli sui: Ecce vidimus in proposito venalium dominicum munus venale, cujus pretio S. Cæsarius multitudines liberat captivorum. Etenim tanta enormitas pauperum in medietate q ipsius erat & domus atrio constipata, ut vix ad salutandum eum pro densitate suggerentium miserorum possit accedi. Nam & per plateas, innumeras cætervas infeliciam vidimus cursitantes, euntes scilicet ac redeuntes ad Virum. Quod ubi factum hujusmodi comperit Theodericus, tanta laude & admiratione prætulit, ut observantes ejus palatio senatores ac proceres certatim omnes oblationis suæ mercedem per beati

Viri dexteram cuperent dispensari, divinitus semet proclamantes esse respectos, quòd talem Pontificem fuissent digni conspiciere, qui temporibus illis, dictis & factis, verus Apostolorum successor & apostolicus appareret. Et quia nihil velocius famam percurrit, opere sanctissimo crebrescente, statim sancti Viri sancta pervolavit Romanam opinio, cœpitque inibi à senatu & proceribus, à Papa quoque & clericis, simulque & popularibus tanto caritatis desiderari fervore, ut antè singulorum cordis inhæreret amplexu, quàm corporalibus oculis videretur. Interea omnes captivos ultra Durentiam r, maximèque Arausici oppidi, qui * ex toto fuerat captivitate contraditus, & cujus etiam partem Arelatum t liberaverat redimendo, mox inventos in Italia redemit, ut possit. Et ut eis libertas plenior redderetur, imposuit cum sumpto * jumentis & plaustris in via, * pro sumfuorumque solatio & ordinatione fecit ad propria revocare.

D
r f
* l. quod
Et.

28 Inter hæc in prædicta Ravenna civitate quædam vidua habebat filium adolescentem præfectoris officii militantem, qui indigentiam genitricis emolumentis ac propriis stipendiis sustentabat. Hic puer, subita infirmitate faciente, jacebat exanimis. Cui cum humanæ curationis spes omnis & consolatio defecisset, mox mater ejus, relicto & amisso filio, ad Virum Dei festina percurrit: & prostrato corpore oculisque rigantibus, dans insuper ululatus, fide solummodo vigente, beati Viri genua complexa clamavit, dicens: Credo quia miseratio divina ideò huc te, Sancte *, deduxit, ut filium redderes matri. Flebiliter deprecanti mulieri paululùm recusavit; & tamen durum eredens, si tales non audiret lacrymas, solita miseratione commotus, volens scilicet sic debitum impendere caritatis affectum, & sic in Dei nomine virtutem exercere, ut in omnibus refugeret vanitatem, ad tugurium ejus occultè latenterque pervenit. Fusa itaque prece more solito prostratus, ubi divinam virtutem vocationis suæ per Spiritum sanctum adesse sensit, abscessit. Notario verò suo illo tempore, nunc venerabili Presbytero Messiano, relicto præcepit, ut cum adolescens ad se reverteretur, sibi protinus nuntiaret. Qui cum ante decumbentis lectulum excubaret, necdum horâ completâ, puer de mortis est tenebris revocatus, & mox referatis orbibus oculorum matrem alloquitur, dicens: Vade, mater, ad Servum Dei festinanter & propera, cujus orationibus tibi vitæque sum redditus, & age gratias, quòd meritis virtutibusque suis Deus dedit effectum. Illa perneciter advolans accurrit, gratias non tantum verbis, quantum lacrymis & vocibus gaudiisque, persolvens, postulansque, ut quem Deus per illum isti luci reddiderat, ad Gallias rediens de suo non pateretur discedere famulatu. Sed beatus ille Vir altioris ingenii respondit, eam illi potiùs debere referre gratias, cujus virtus & pietas omnibus mœrentibus & clamantibus adesse consuevit. Hujus igitur miraculi magnitudo non solum civitatem illam, sed provinciam cunctam fidelium devotionibus ac nunciis peragravit.

mortuum
ad vitam re-
vocat,

E

* addit
Mab. Dei

F

29 Medicus etiam Elpidius, regia domum de potestate ac sedulo famulatu intimus; diabolica infestatione non solum reliquis diversis insidiis fatigatus, sed & faxorum quoque imbre in domo sua crebrius appetitus, Sanctum Dei exorat, ut à vexatione ipsa ejus mereretur orationibus liberari. Cujus domum sanctificaturus ingrediens, bene-

domum de-
monum ve-
xatione li-
berat.

A benedictæ aquæ infusionem respexit, atque ita consuetæ vexationis discrimibus liberavit, ut ultra ibi nihil tale contigerit.

ANNOTATA.

a Theodoricus Ostrogothorum in Italia rex notissimus est in historia. Ejus ingressum in Italiam affigit Pagius anno 489, mortem anno 526. Arianus erat, ut Gotibi plerique eo tempore, sed moribus alioquin & regimine commendandus, ac erga Catholicos & viros sanctitate illustres satis benignus, si maculas aliquas non contraxisset. Factum hoc exposuimus in Commentario § 2, ubi diximus, Alaricum à Clodoveo captum anno 507, urbem obsideri ceptam anno 508, solutamque obsidionem anno 510.

b Id est, diabolo id agente, ut calumnia occasio daretur adversus Sanctum.

c Id est, popularem suum, in Burgundia natum, opinor: nam ibi natus erat Cæsius.

d Castrum Ugernense, inquit hic Mabillonius, ex Strabone lib. IV constituitur, debet inter Nemausum & Tarasconem, eo scilicet in loco, ubi nunc urbs Bellocaria, vulgo Beaucaire, conspicitur, ex Samsonis geographi regii sententia. Joannes Bularenis in Chron. ad annum III Mauricii meminit Ugerni castrum, quod in ripa Rhodani fluminis locat. Longuevallius tom. 2, pag. 299 observat, inter geographos non convenire de situ illius castrum. Multi, ait, existimant, urbem esse hodiernam Belloquadram (Beaucaire) dictam: probabilius est, insulam esse Rhodani, quæ GERNICA, LA VERGNE, vocatur, quia nimirum illud nomen viciniorum. Posterior hac sententia ex Valesio desumpta est, qui in Notitia Galliarum pag. 601 de Ugerno castro latius disputat.

e Drumo, rectius dromo, navim celerem designat à dō rō dēquæ, seu cursu.

f Nimirum post casus ingenti strage hostes, solutamque obsidionem ope submissi à Theodorico agminis.

g Non pauci etiam tum inter Francos ethnici, etiam si rex eorum Clodoveus ad fidem Christianam cum multis esset conversus.

h De S. Aonio pauca in Commentario, plura ad 30 Augusti, ut jam diximus.

i In Ms. nostro arantino. At vox hæc aquæ est ignota. Mabillonius vocabulum sic explicare nititur: Derivatam videtur ab *ἀγία*, quod rem fragilem significat, quale est vas figulinum vel vitreum, fortasse ab auctore hic intellectum, ut ex sequentibus colligitur.

k Hæc phrasis perturbata est apud Mabillonium, atque aliam exhibet sententiam, ut reperiet, qui utramque simul conferre voluerit.

l Ex hisce Sancti verbis abunde patet, non defuisse, qui charitatem hanc ejus reprehenderent. Defendere quoque se poterat Cæsius exemplo S. Augustini & S. Ambrosii, quos in hoc facto erat imitatus. Audi ipsum S. Ambrosium lib. 2 de Officiis cap. 28: Hoc maximum, inquit, incentivum misericordiae, ut compatiatur alienis calamitatibus, necessitates aliorum, quantum possumus, juvemus; & plus interdum quam possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel invidiam perpeti, quam prætereundere inclementiam; ut nos aliquando in invidiam incidimus, quod confregerimus vasa mystica, ut captivos redimeremus, quod Arrianis displicere potuerat; nec tam factum displiceret,

quàm ut esset, quod in nobis reprehenderetur. A. C. 7. Quis autem est tam durus, immitis, fœdus, cui displiceat quod homo redimitur à morte, ETC. femina ab impuritatibus barbarorum, quæ graviores morte sunt; adolescentulæ, vel pueruli, vel infantes ab idolorum contagis quibus mortis metu inquinabantur? Idem plane dicere poterat Cæsius.

m Theodoricus Ostrogothorum rex urbem obsidione liberatam eodem tempore sibi asservit, ut patet ex tributo per ipsum Arelatensibus remisso. Ad Commentarium num. 17.

n Childebertus obtigit civitas Arelatensis anno 536, cum Vitiges Ostrogothorum rex Francie cessit, quidquid possidebat in Gallia, regesque Francorum, filii & heredes, Clodovei, divisionem illam inter se partiti sunt. Plura de his Coitinus ad annum 536 num. 1, & seqq.

o In parthenone, ait Mabillonius, à Joanne Cassiano sanctimonialibus erecto in agro Massiliæ suburbano ad Yvelinum amnem, unde nomen eœnobio, quod pridem eversum est, reditibus S. Paulæ parthenoni urbano attributis.

p Pensa pro pondere, opinor, hic sumitur, licet alia quoque significet apud scriptores mediæ ævi.

q Vox obscura est, at sensus ex sequentibus colligitur.

r Druentia Gallie la Durance, oritur ex monte Genebra, uno ex Alpibus Cottis in Brigantino tractu Delphinatus, deindeque per Provinciam lapsus, Rhodano excipitur unâ leucâ infra Avenionem.

f Araulio vulgò Orange, oppidum est Provinciae trans Druentiam. Illud à Gothis, post casos apud Arelatem Francos & Burgundiones, Druentiam transgressis, captum fuisse, hinc satis colligitur.

t Mabillonius habet Arelato.

CAPUT IV.

Romam profectus varia obtinet à Pontifice: deinde domum regressus, variis virtutibus & miraculis fulget.

P Osthæc Romam veniens, beato Symmacho a tunc Papæ, ac deinde senatoribus & senatoribus præsentatur. Omnes Deo gratias & regi retulerunt, quod meruissent corporeis oculis intueri, quem jam dudum oculis cordis aspexerant. Igitur Virum apostolicum non jam facta vulgante, sed corporali præsentia comprobantes, certatim diligere ac venerari cœperunt. Pro qua re etiam Papa Symmachus tanta meritorum ejus dignitate permotus, non solum verissimè eum metropolitanæ honore suspexit, sed & concessio specialiter pallii decoravit privilegio Diaconos ipsius ad Romanæ instar Ecclesiæ Dalmaticarum fecit habitu præeminere.

31 Dehinc ad propria reversus, Arelatensem ingreditur civitatem, psallendo suscipitur, secumque expeditâ redemptione octo millia solidorum b, qui exsiliandus ierat, ab Italia defert. Etenim die, quâ civitatem ingressus est, ecclesiam ad vesperam benedictionem daturus intravit.

F

Rome varia
impetrat à
Pontifice:

a

ad suos res
versus, sec
minam sa
nat,

b

A. CY-
PRIANO
ETC.
* apud
Mab. addi-
tur in ec-
clesia

captivos
magno stu-
dio redimit.

c
d

C

præclaris
virtutibus

B

fulget,

* ad omittit
Mab.

* Mab. fi-
cut

vit: & ecce una ex feminis tremore correpta, cum spumis ejulans, & proclamans, pavefactis * cunctis, erupit: quæ adprehensa hinc atque inde manibus, beato Viro ante altare ilico præsentatur, exorantibus cunctis, ut depulsa peste reintegrari mulierem faceret sospitati. Tunc suo ille more pro eadem in oratione prosternitur, & imponens capiti manum, omnes sensus ac vultum tactu olei sacri perunxit. Quo factò, nequaquam deinceps repetit mulierem depulsa in nomine Christi calamitas.

32 Interea habebat præcipuam inter reliquas sollicitudinem captivorum: tantusque in hac administratione fuit, tamque præclarus, ut nullius hoc possit explere relatio. Nam quodam die, dum deesset sanctis manibus auri vel argenti species, quod daretur egenis, interpellatus à paupere, ait: Quid tibi faciam, miselle meus? Quod habeo hoc do tibi. Ingrediens ergo cellam suam, casulamque, quam processoriam e habebat, albamque d pascalem exhibens, dedit ei, dicens: Vade, vende cuicumque clerico, & pretio ipsius redime captivum tuum. Non solum enim, qui eum expetierunt captivitatis sunt vinculis absoluti, sed ipse quoque pro redimendis captivis Carcaffonam e profectus est civitatem. Nam & multis vicibus per loca diversa abbates, diacones & clericos pro redemptione miserorum direxit.

33 Tot autem divinæ gratiæ virtutes solus habere promeruit, quot vix in plurimis Deo fervientibus floruerunt. Ipse tamen sic in se unamquamque personam semper excoluit, tamquam si ipsam solam profus haberet: tamdiu ejus præcedentia pulcherrima ac jocundissima videbatur, quamdiu à sequentibus vinceretur: Quis enim ejus patientiam, quis puritatem, quis caritatem, quis fervorem spiritus, quis discretionem, quis benignitatem, quis zelum sanctum, quis jugem meditationem die ac nocte in lege Domini poterit explicare? Assertor fidei, forma sacerdotum, ornatus ecclesiarum, prædicator gratiæ, exstinctor jurgii, seminarium caritatis, norma disciplinæ, morum ponderator, libra consilii, defensor pupillorum, captivorum redemptio. Numquam de ore illius detractio, numquam mendacium, numquam maledictum contra qualemcumque personam processit. Et non solum non detraxit cuiquam, sed nec detrahentem patienter audivit.

34 Si quis suorum juravit subitò, aut forsitan maledixit, prout persona fuit, ita in eo salubriter vindicavit. Illius tamen ista fuit pro maledictione benedictio, si contra aliquem aliquando motus est: Deleat Deus peccatum tuum, auferat Deus peccata tua, castiget Dominus delictum tuum, ut illuc non fervetur tibi: corrigat hic Dominus errorem tuum. Ad * interiorem suum prodebat exterior. Nam vultu semper placido & angelico, ita ut secundum Scripturam, corde lætante vultus floreret. Sic * numquam in risu justo remissior, ita numquam mæroris nimietate depressus, nisi fortè quando pro alienis peccatis lugebat. Numquam aliquem odio habuit, & non solum pro amicis sed etiam pro inimicis toto affectu cordis orabat. Nec docuit verbis, quod non adimpleret exemplis. Nulla eum hora diei sine divini eloquii meditatione transibat, sed nec dormientem præteribat. Nam frequenter & dormire visus est & meditari. Et cum à meditatione psalmorum aut prædicatione cessare videretur, lector aut notarius ante eum lege-

re non desistebat: ita ut rectè & veracitè diceret: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

35 Quodam igitur tempore dum iter ageret circa Alpina loca, vir venerabilis sanctus Eucherius f episcopus cum ipso erat. Factum est autem, ut in media strata g, infelix & infirma mulier occurreret manibus & pedibus contractis, & per terram reptans. Quam cum fuisset intuitus, interrogavit ipsum sanctum Eucherium, quid esset hoc, quòd sic per terram se traheret. Ille mulierem interrogavit: Ipsa respondit, jam annis multis paralyticam se, & omnibus membris esse contractam. Tunc beatus Cæsarius dixit sancto Eucherio: Descende & signa eam. Ille quasi trepidare & excusare cœpit: omnino ille non desistere nisi faceret. Descendit itaque & signavit eam & dixit: Ecce feci, quod jussisti. Cui rursus ait: Mitte manum tuam, & apprehende manum illius, & erige eam. Ille respondit: Faciam aliud, quidquid tu Eucherio jusseris, hanc verò rem aggredi non præsumam. Sed istud fac tu, cui dedit Deus & animas & corpora sanare languentium. Respondit ei sanctus Cæsarius: Interim tu fac, quod dico. Cumque ille fortiter reniteretur, & humiliter ac lacrymabiliter excusaret, diutiusque contenderet, dixit ad eum: In ignem tu propter obedientiam ingressurus eras, qui nec propter misericordiam es paratus facere, quod caritas jubet? Mitte ergo manum tuam in nomine Domini & erige eam. Tunc jussis obediens, mulierem potrecta manu levavit, pedibus suis atque omnibus membris recuperatis, ad hospitium suum incolumis ambulavit.

36 Nam quantis virtutibus emicuerit, quis enarrare valeat? Factum est, ut in agro monasterii sui suburbano apri frequentarent. Egredebantur comites civitatis vel reliqui militantes, & non permittebant homines in domibus habitare vel laborare, sed nimia eos cæde mactabant, quare eos prohiberent. Illi verò diutius jam non ferentes injurias & inquietudines, venerunt & interpellaverunt ipsum Dominum, proclamantes & dicentes: Fac de nobis, quod jubes; nam nec fervire vobis, nec ibi stare possumus. Sollicitè interrogat, quæ essent querelæ eorum. Qui responderunt: Propter apros veniunt comites & Gothi & diversi venatores, & interficiunt nos. At ille publica voce, elevatis oculis & manibus, aspiciens in cælum dixit: Domine Jesu Christe, ne in loco ultra apri accessum habeant. Ex eadem hora usque in præsentem diem numquam ibi nutrierunt h, sicut consueverant, nec comparuit, quod venari posset. Meritò imperavit bestiis, qui à se repulit omne vitium. Potuit ille impetrare à Deo, cujus præceptum numquam præterivit.

37 Evenit etiam, ut illustrissimi viri Parthenii patricii puer, qui prælatus servis ceteris à domino suo præcipuus habebatur, per quamdam nequissimam tentationem sæpius in terram damnato sensu corruit. Et dum revera hostis ipsius vexatio magis animi quam corporis infirmitas videretur, oleo beatissimi Viri benedictione sacramento perunctus est. Quo factò, ita ab eo tentatio maligna * discessit, ut quem cessante curâ terreni medici per Servum suum Christus reddiderat sanitati, domi etiam suæ dominus ipse præponeret pro exemplo terroris. Et quod sub admiratione magis potest esse formidini; ad declarandum meritum Viri sanctissimi, memorabile

D

mulierem
per Euche-
rium episco-
pum sanas;

f
g

E

apros exter-
minat:

F

b

oleo ejus sa-
cro demon
expellitur,

* Mab. ma-
terreni medici

fa-

A factum ejus nefas est silentio præterire.

38 Dum Sanctus igitur dioceses suas circumiens, in villam, quæ Launico dicitur, à dominis propriis fuisset exceptus, in cella, in qua lectum habuit, post discessum illius in stratum ipsius pestifer quidam, Anatolius nomine, medicus, pro tali crimine valde condolendus, scortum expetiit meretricis: ubi mox ab incensore suo diabolo publica vexatione correptus, in conspectu hominum est elusus in terram: & publicâ voce, pro qua præsumptione correptus fuerat, dum Servi Dei virtutem confiteretur, sceleris sui publicavit admissionem.

39 Scimus etiam multas per intercessionem Viri* Dei Dominum fecisse virtutes, quas longum est per ordinem prosequi. Nam cum unus è nostris, qui hæc scripsimus, pro suffragio suo benedictionis ab ipso consecratum oleum postulasset, ampullulam plenam ab ipso acceptam diligenter ad domum referens, tamquam maximas reliquias studuit conservare. Et dum post aliquod tempus tertianæ febris urgeretur ardoribus, ampullulam, in qua erat oleum, maxima veneratione grandique præsidio ad caput suum petiit debere suspendi. Quæ dum fuisset mundissimo linteo involuta, ut credimus, negligentia faciente famulorum, contracta est. Sed ita intra ipsam stetit oleum, ut nullus liquor in terra vel in linteo descenderet. Quo viso, dum in vase alio cum summa velocitate mutaretur, cum perevacuata fuisset, statim se ampulla contracta dissolvit: & ab ipso qui hæc veraciter memorat, adjuvante Domino, febris sine ulla dilatione discessit.

miraculo servatur oleum ejus, contracta ampullâ. * Mab. ser. vi

B Strata pro via sepe legitur. h Mabilionius legit, nec truerunt; atque ita notat: Sic legendum videtur, non NUTRIERUNT, ut aliis: TRUO olim dictum pro DESTRUO, quod apris optimè convenit. Prælatet tamen lectio Ms. nostri, in quo habetur nutrierunt.

nec in Ms. nostro, nec in editione Mabilionii A. Cypriano Eucherius dicitur episcopus Lugdunensis, sed deatnr adjecta à Surio, qui eo modo rem magis explicare voluit. Ex Surio irrepit vox eadem in editionem Vincentii Barralis, qui Surium in multis secutus est. Jam vero non difficulter ostendi potest, cujus civitatis antistes fuerit Eucherius. In laudata Gallia Christiana tom. 1, col. 798 proferuntur ex vetustissimo conciliorum codice Ms. nomina quorundam episcoporum, qui subscripserunt concilio Arelatensi IV, additis urbium nominibus; quæ in conciliis editis desiderantur. Inter hos antistes legitur Eucherius in Christi nomine Avennicæ (id est, Avenionis) ecclesiæ episcopus. Hinc infero, Eucherium Avenionensem esse, qui quatuor conciliis per S. Cæsarium, ut narravimus, intra paucos annos habitis, nempe Arelatensi IV, Carpentoracensi, Arauscano II, & Vasensi subscriptus legitur Eucherius, sine urbis nomine. Hinc ulterius deduco, non alium Eucherium hoc loco fuisse S. Cæsarii comitem, quam laudatum Avenionensem, cum id locorum propinquitas omnino suadeat, & argumenta pro Eucherio Lugdunensi II altata nullius sint momenti, ut ostendi poterit suo loco.

g Strata pro via sepe legitur. h Mabilionius legit, nec truerunt; atque ita notat: Sic legendum videtur, non NUTRIERUNT, ut aliis: TRUO olim dictum pro DESTRUO, quod apris optimè convenit. Prælatet tamen lectio Ms. nostri, in quo habetur nutrierunt.

CAPUT V.

Fervor in prædicando per se & alios: statuta ejus quadam doctrina in suspensionem vocata & Roma probata: hospitalitas:

IN differendis autem Scripturis; & in elucidandis obscuritatibus, quanta gratia in illo emicuerit, quis poterit narrare? Ita ut hæc ei summa jocunditas fuerit, si illum aliquis, ut obscura differeret, provotaret. Et ipse frequentissimè incitabat, dicens nobis: Scio, quod non omnia intelligitis: quare non interrogatis, ut possitis cognoscere? Quia non semper vaccæ ad vitulos currunt, sed nonnumquam vituli ad vaccas, ut de matrum uberibus possint suam esuriam satiare. Hoc & vos omnino debetis facere, ut interrogando etiam nos exerceatis, ut debeamus perquirere, unde vobis possimus spiritalia mella proferre. Resplenduerunt in eum singulæ quæque virtutes, virginitas scilicet cum sinceritate, modestia cum verecundia, sapientia cum simplicitate, sinceritas cum mansuetudine, doctrina cum humilitate: vita denique immaculata, vita irreprehensibilis, vita sibi semper æqualis. Væ mihi misero Cypriano, qui tam tepidus in discendo existi, ut modò cognoscam & poeniteam! Quare de tanti fontis fluvio non tantum hausi, quantum meâ indigebat ariditas! Caritatis autem ejus ardorem, quæ omnes homines dilexit, quis poterit unquam imitari? Ille enim hoc maximè & corde & ore gestabat, & ut inimicos diligere a de-

Varia virtutes, ardor docendi & prædicandi. * Mab. & F

ANNOTATA.

a Symmachus Pontificatum tenuit ab anno 498 usque ad 514, quo obiit XIV Kalendas Augusti, ut ibidem habet Puginus num. 1. Gestæ autem Cæsarii cum Symmacho contigerunt anno 513, quæ latius exposuimus in Commentario § 3.

b Superflua ex elemosynis acceptis, opinor, ut ea Arelate impenderet redimendis captivis, aut aliis operibus piis.

c Id est, quantum conjicio, quæ in processionibus, seu supplicantium agmine, utebatur.

d Planetam albam explicat Mabilionius. Malim intelligere vestem lineam talarem, quæ alba passim dicitur, quæque sacerdotes induuntur Misam celebraturi sub casula seu planeta. Pascha-lem vocat, quia optima erat, & festivitati Paschali deputata.

e Carcaffo, quæ Carcaffona frequenter nominatur, Gallis Carcaffone, urbs est in Occitania inferiori ad Atacem fluvium, quæ satis nota est, & intervallo non exiguo ab urbe Arelatensi distita. Hinc eximium Sancti studium ad redimendos captivos luculentè innotescit.

f Eucherius scilicet junior; inquit Mabilionius: nam duos hujus nominis sedisse in cathedra Lugdunensi, supra in Actis S. Confortiæ demonstratum est. Verùm de Eucherio II, qui Cæsario fuisset contemporaneus, non levis est controversia inter eruditos, ut videre est in nova Gallia Christiana tom. 4, col. 20 & sequentibus, ubi præcipua utriusque partis argumenta recensentur. Ipsam litem omnino dirimere non est hujus loci, cum id fieri debeat, quando Acta S. Eucherii venient discutienda. Attamen facile ostendam, ex hoc loco imbelle depromi argumentum pro secundo Eucherio: Nam imprimis Augusti Tomus VI.

K

bere-

A. Cy-
PRIANO
ETC.

quod præ-
stat etiam
per alios,

* Mab.
muti
* in mō I-
saiæ 56 v 10

materiam
prædicar-
dam aliis
quoque mit-
tit.

Cautela
Sancti in or-
dinandis
diaconis :

c
d

beremus, hortatu blandissimo, sermone & exemplo laudabiliter instruebat. Vix aliquis illo affectu pro caris, quo ille pro inimicis orabat; & licet non essent causæ, quibus illi quisquam inimicus existeret, nisi fortè pro invidia aut disciplina æmuli aliqui esse viderentur; ille tamen eos non solum paterno, sed etiam materno diligebat affectu; hoc sæpius nobis insinuans, quia cum dilectio usque ad inimicos extenditur, fieri non potest ut proximus non ametur.

41 Docuit præterea memoriter quamdiu permit, altaque voce semper in ecclesia prædicavit. In quo opere tam pia atque salubris ejus provisio fuit, ut cum ipse pro infirmitate jam non posset ad ipsum officium peragendum accedere, presbyteros & diacones imbuerit atque statuerit in ecclesia prædicare; quo facilius nullus episcoporum se ab hac necessaria cunctis exhortatione cujuscumque impossibilitatis excusatione suspenderet, hæc dicens: Si verba Domini & Prophetarum sive Apostolorum à presbyteris & à diaconibus recitantur; Ambrosii, Augustini, seu parvitas meæ, aut quorumcumque Sanctorum, à presbyteris & diaconibus quare non recitentur? Non est servus major Domino suo. Quibus data est auctoritas Evangelium legere, credo & licitum est homelias Servorum Dei seu expositiones canonicarum Scripturarum in ecclesia recitare. Ego me exuo hoc instituendo; sancti sacerdotes, qui hoc implere contempserint, causas se in die judicii noverint esse dicturos. Non quidem credo, quod quisquam tam obduratum sensum habeat, ut cui Deus dicit: Clama, ne cesses, nec ipse clamet, nec alios clamare permittat. Timeat illud: Væ tacentibus de te, quoniam loquaces multi * sunt. Et illud Apostoli *: Canes muti, non valentes latrare. Etenim quantæ oves, tacente sacerdote, aberraverunt, de tantarum animabus redditurus est rationem.

42 Prædicationes quoque congruas festivitibus & locis, sed & contra ebrietatis & libidinis malum, contraque discordiam & odium, contra iracundiam atque superbiam, contra facrilogos & aruspices, contra Calendarum quoque paganissimos ritus, contraque augures, lignicolas, fonticolas, diversorumque vitia fecit, casque ita paravit, ut si quis adventantium peteret; non solum non abnueret impertire, sed & si, minime suggereret, ut deberet accipere, offerret tamen ei, ut importaret, ipsèque legeret. Longè tamen positus in Francia, in Gallia b, atque in Italia, & Hispania, diversisque provinciis constitutus, transmisit per sacerdotes, quid in ecclesiis suis prædicare facerent, ut projectis rebus frivolis & caducis, juxta Apostolum honorum operum fierent sectatores.

43 Bonus ergo Christi odor per ipsum longè latèque diffusus est, & flagravat ubique adventus, quorum c non est conspectibus præsentatus; tetigit pectora, quorum membra non contigit. Adjecit etiam hoc, ut numquam in ecclesia sua diaconem ordinaret ante tricimum d ætatis ejus annum. Verùm etiam & hoc addidit, ut nec in qualibet majore ætate ordinaretur, nisi quatuor vicibus in ordine libros veteris Testamenti legerit antè, & quatuor novi. Sanctæ conscientie suæ testis sum ego peccator, quia quidquid aliis præcepit ipse fecit, & propter Deum semper implevit. Quidquid autem prohibuit fieri, aut ipse vitavit facere; omnia in zelo Dei.

44 Nihil carnaliter aut egit aut sapuit: &

numquam otiosus ab opere Dei voluit esse, sed disposituit fabricavitque triplicem in una conclusione basilicam, cujus membrum medium in honore sanctæ Mariæ Virginis cultu eminentiore construxit, ex uno latere domni Johannis, ex alio sancti Martini subjecit. Et ut auferret sacris, quas congregaverat, virginibus curam necessariæ sepulturæ, monobiles * arcas corporibus humanis aptillimas de saxis ingentibus noviter fecit excidi, quas per omne pavementum basilicæ constipatis sterni fecit ordinibus: ut quæcumque congregationis illius de hac luce migrasset, locum sepulturæ paratissimum & sanctissimum reperiret. Non multo igitur post monasterii matrem germanam suam Casariam e sanctam, ad præmia Christi migrantem, inter has, quas præmiserat, inibi ad medium throni juxta eam, quam sibi paraverat, condidit sepulturam, succedente eidem, quæ nunc superest, Casaria matre, cujus opus cum sodalibus tam præcipuum viget, ut inter psalmos atque jejunia, vigiliis quoque & lectiones, libros divinos pulchrè scriptitent virgines Christi, ipsam magistram habentes.

45 Insistebat itaque, ut solitus erat, orationi & lectioni & eleemosynis beatus Homo, prædicationibus incessanter omni Dominicâ omnibusque diebus festis: frequenter etiam ad matutinos, ad lucernarium f propter adventantes homiliæ recitabantur, ut nullus esset; qui se de ignorantia excusaret. Obedientes invitabat, sollicitos instruebat, renitentes verò acriter contestabatur, quia sicut fidelibus in diem judicii digna esset retributio conferenda, ita & hos dignæ indignationis ultio sequeretur. Statuit etiam regulariter, ut nubentes ob reverentiam benedictionis ante triduum conjunctionis eorum eis benedictio in basilica daretur. Tantâ denique bona in se, largiente divinâ gratiâ, habuit & de audientium profectibus, & de discipulorum sequacitate, & de virginum consecratione, ut non uno tantum sit merito coronatus, sed inter tantas ac multiplices coronas de coruscantibus meritis suis cinctus, totus in coronam Ecclesiæ demutetur.

46 Multi quidem æmuli surrexerunt, qui ejus resisterent doctrinæ de gratiâ. Sed ô felicitas æmulanda! Etenim susurris & mala interpretatione quorundam oboritur in Galliarum partibus contra prædicationem Dei Homini frustra sinistra suspicio. Ob hoc antistites Christi ultra Iheram g consistentes, caritatis amore collecti; in Valentina h civitate conveniunt: ubi etiam beatus Casarius infirmitatis solite causâ, sicut disposuerat, propere non potuit. Misit tamen præstantissimos viros de episcopis cum presbyteris & diaconibus, inter quos etiam sanctus Cyprianus Tolenensis i magnus & clarus enituit, omnia, quæ dicebat, de divinis utique Scripturis affirmans, & de antiquissimis Patrum institutionibus probans; nihil per se in divinis profectibus quemquam arripere posse, nisi fuerit primitus Dei gratiâ præveniente vocatus. Sed dum suam justitiam quærebant statuere k, justitiæ Dei non erant subiecti, non reminiscetes Deum dixisse: Sine me nihil potestis facere. Et, Ego vos elegi; non vos me l. Et, Nemo habet quidquam, nisi illi datum fuerit desuper. Et per apostolum Paulum: Gratiâ Dei sum id, quod sum. Et per alium: Omne datum optimum desuper est. Et Propheta: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Et quod tunc verè liberum homo resumat arbitrium, cum fuerit

D
ecclesia tri-
partita mo-
nialibus
construeta
in eaque se-
pulcra, ubi
sepelit sor-
rem suam:
* fore im-
mobiles

e

E
oratio, le-
ctio, eleemo-
syna, servor
in prædi-
cando: sta-
tura nubent-
ibus:

f

doctrina
Sancti in
suspicionem
vocata, sed
confirmata à
Pontifice:

g
h

F

rit

A rit Christi liberatione redemptus, sub qua ab-
solutione valeat consequi perfectionis effectum. Quo-
rum intentionibus Homo Christi dedit veram &
evidentem ex traditione Apostolica rationem. Nam
& beatæ memoriæ Bonifacius Romanæ Eccle-
siæ Papa eandem conluctationem compertam m,
calcata intentione jurgantium, profecutionem fan-
cti Cæsarii apostolica auctoritate firmavit: do-
nante Christo paulatim ecclesiarum Antistites re-
ceperunt, quod optaverat diabolus repentina a-
nimofitate cessare.

47 Hoc frequenter quibuscumque prædicabat
dicens: Si amas Dei verbum, inspectoratum uti-
que retines, quod ingessi. Amori namque divi-
no congruebat decalogi summa perfectio: ut quod
in te sibi caritas Christi devinxit, reddas etiam
ipse cum homine participata largitate commu-
ne. Sed ne parentum, amicorum, sive clientum
de hoc alloquio nostro tantummodò credas ani-
mas esse pascendas; testor te coram Deo ejus-
que sanctis Angelis; reus eris salutis mancipio-
rum tuorum quorumlibet infirmorum, si non æ-
què illis, ut amicis vel parentibus; cum rever-
sus fueris, quod prædicavimus; ingesseris. Con-
ditione namque tibi corporeâ in præfenti subdi-
tum noveris esse mancipium, non perennitatis
vinculo mancipatum. Iterumque ad eos, quos
fuerat allocutus, dicebat: Quid diximus, fra-
tres? quid differuimus filioli? quæso vos, qui
fuerint nostri hæcenus in collatione sermones?
Si diligitis, retinetis: si retinetis, proculdubio
dicta cordibus conclusistis. Taliter provocando
etiam invitis studium retinendi extorquebat.

48 Ad prandium verò & ad cœnam mensæ
suæ sine cessatione quotidie legebatur; ut uter-
que interior exteriorque homo satiatus refectio-
ne duplici lætaretur. In hac ergo arcta constri-
ctaque conclusionem audientes cum sudore, fætor,
& verecundia grandi multi ante eum mox obli-
viosi sunt agniti: dum pauci, quod pejus est,
commissam narratiunculam potuerant saltuosus
compendiis replicare. In domo verò ecclesiæ suæ,
sicut illo præfente, ita absente convivium sem-
per præparatum est clericis, sive quibuscumque
advenientibus. Nullus illo superstite tamquam ad
extraneam civitatem; sed tamquam ad propriam
domum Arelato venit. Et quia de innumerabili-
bus ejus hæc pauca præsumpsimus attingere: suf-
ficient manifesta, etiam si celantur occulta. Ro-
gamus tamen vos, sancti fratres Messiane pre-
sbyter & Stephane diacone, quibus de illo mul-
ta comperta sunt; pro eo quòd ab adolescen-
tia in obsequio ipsius fuistis, ut huic Opuscu-
lo vestram collationem jungatis.

lectio perpe-
tua ad mem-
sam, & in-
signis hospi-
talis.

C

A N N O T A T A.

a Dilectionem inimicorum sapissimè inculcat in
Homiliis suis, ut patebit illas perlegenti.

b Mabillonius Galliis legit. Porro Francia
tunc distinguebatur à Gallia, & per Franciam
designatur vel hodierna Franconia, aut forsitan
quidquid Franci tunc possidebant etiam in Galliis.
Deinde Francia dici cepit, quæ nunc Insula Fran-
ciæ.

c Ita Ms. nostrum. Mabillonius habet: Fla-
gravit ubique profectibus, quo non &c.

d Hanc tamen legem aliis non præscripsit:
nam in concilio Arelatensi IV, cui Sanctus præ-
fuit, can. I statuitur, ut nullus episcoporum
diaconum, antequam viginti quinque annos im-
pleat, ordinare præsumat. Triginta verò anni in
Augusti Tomus VI.

bidem requiruntur pro ordinatione presbyteri vel A. Cy-
episcopi. Ad Labbeum tom. 4, col. 1622. PRIANO

e De S. Casaria actum est ad 12 Januarii, ETC.
ubi de secunda Casaria, & sequentibus abba-
tissis etiam dicta sunt aliqua.

f Id est, Vesperas, ait in margine Mabillio-
nius.

g Ifera, seu Ifara, Gallis l'Ifere, fluvius o-
ritur in Centroñicis Alpibus sive Darantaliensibus
apud Sapauidos; ait Valefius. Deinde ex Sa-
baudia in Delphinatum delapsus; eumque se-
cans, Rhodano miscetur paullo supra Valentiam
apud Confluentes. Videfis Valefium in Notitia
Galliarum pag. 253. De consilio Valentino eg-
imus in Commentario num. 43.

h Valentia urbs est episcopalis in Delphinatu
sub archiepiscopo Viennensi, sita ad Rhodanum
unâ leucâ infra confluentes Ifera, vulgò Valence
dicta.

i Telo Martius, Gallis Toulon, urbs episco-
palis est sub archiepiscopo Arelatensi in Provin-
cia ad mare Mediterraneum, celeberrimo portu
notissima. Cyprianus hic unus est ex Vita an-
toribus, de quo differui initio Commentarii.

k Id volebant Semi-Pelagiani; qui fidei ini-
tium viribus liberi arbitrii attribuebant, quibus-
que subjecti sacra Scriptura textus sunt contra-
rii. Videri possunt capitula Arausiana, & theo-
logi, qui de erroribus Semi-Pelagianorum dis-
putarunt: at inter illos lites non modicæ poste-
rioribus seculis sunt exortæ, quòd aliqui non
pauca pro erroribus Semi-Pelagianis venditarint,
quæ revera erant Catholica, & utrimque ad-
missa.

l Hic textus in Ms. nostro desideratur, tran-
scribentium, ut videtur; incuriâ prætermisus.

m Magis Latine diceretur, eadem colluctatio-
ne comperta. De confirmatione Bonifacii dictum
est in Commentario num. 44 & seqq.

V I T A.

LIBER SECUNDUS

Auctoribus Messiano presbytero,
& Stephano diacono, ex
editione Mabillonii.

C A P U T I.

Varia miracula, quibus moni-
ta quadam virtutesque
interponuntur.

Messianus presbyter & Stephanus dixerunt: Præfatur
De sancti, beatissimique patris & sacer-
dotis ac magistri nostri domni Cæsarii conver-
satione atque virtutibus illa dicturi; quæ vel si-
mul vel sigillatim de eo cognovimus, vel cum
sanctissimis cœpiscopis a, id est, domino Cypria-
no & domno Firmino atque sancto Vivento b
pariter vidimus; qui & ea, quæ de ipso supe-
rioribus scripta sunt, ab initio referentes usque ad
finem articuli concluderunt, & nobis permittere
ac jubere dignati sunt, ut unusquisque nostrum,
quæ sibi de gestis ejus essent benè cognita, fi-
de-

K 2 de-

A. MES-
SIANO
ETC.

deliter enarraret. Non indigemus, vel si nobis sup-
peteret eloquentia sæcularis, quia omnem mun-
danæ facundiæ transcendit ornatum sanctarum ve-
ritas actionum: ad quam plenissimè demonstran-
dam, illa nobis puritas simplicitatque sufficiat,
quâ ipse quoque beatissimus Pater miracula, quæ
à nobis sunt referenda, perfecit, maximè cum
frequenter hoc & ipse Dominus communi habue-
rit in sermone, quia quod eruditè diceretur, in-
telligentiam doctis tantummodò ministraret; quod
verò simpliciter, & doctos simul & simplices
competenter instrueret. Ergo ea, quæ veraciter
ab eo facta dictæve cognovimus, aggrediemur
Deo propitio verbis infucatis & integris, pro
parte, quâ possumus, fidelibus auditoribus intima-
re, ut ex ipsis & infirmis compunctionem,
& perfectis gaudium, & ad perfectionem tenden-
tibus ministraretur exemplum. Incipiemus igitur,
quemadmodum recordamur, breviter opera ejus
sancta, Deo adjuvante, retexere.

Puellam æ-
groam præ-
cibus

B

2 Potri diaconi hujus ecclesiæ filia, in qua om-
nis utilitas domus ipsius consistere videbatur,
languore gravi faciente, triduo jam muta jace-
bat: pro qua re quodam die pedibus se beatif-
simi Viri prostravit dicens: Misericere, Serve Chri-
sti; senectuti meæ, ora pro filia mea, quia con-
fido tibi à Domino nihil esse negandum. Pone
manum super eam, & salva erit. Jam enim per
triduum muta oculis clausis jacet, horisque &
momentis singulis exitum ejus expecto. Quo au-
dito, motus & compulsus lacrymis senis ad do-
mum ejus perrexit: ubi cum ingressus fuisset,
& omnes in ipsa domo cum patre fortiter flen-
tes videret, ad orationem prosternitur: ubi ve-
lut alter Helias c ad caput ejus inter angustias
aræ & lecti se attraxit. Post orationem, quam
cum lacrymis fudit, statim reverti ad domum
ecclesiæ cœpit.

sanitati re-
stituit:

C

3 Erat enim consuetudinis ejus, ut cum, spi-
ritu sibi insinuante, preces suas exaudiri pro in-
firmis agnosceret, statim cum celeritate exinde
discederet; ne si illo præsentè fieret, quod ip-
se à Domino precibus impetrasset, aliqua ar-
rogantiæ nasceretur occasio. Quia & revera fre-
quenter & dulciter quasi in figura, ut nemo in-
telligere posset, dicebat: Cui animarum cura cre-
dita est, fortiter debet timere corporum volu-
ptatem exercere. Denique simplicibus magis quàm
doctis istud divina gratia concessit. Utinam d in
his, quæ nobis misericors Dominus dedit, dis-
cretionem nobis sibi placitam concedat! Istud
tamen à nobis indignis minimè est præsumendum.
Discedente ergo eo e, cœpit iterum atque ite-
rum clamare pater post euntem: Novi quia, si
Deum tuum precatus esses, filiam meam mihi
reddidisset. Tunc ille unum de cubiculariis suis
reliquit, dicens: Vade, observa ibi, & post paul-
lulum veni, & dic mihi, quid agitur. Necdum
horâ completâ, & ecce illi nuntiavit: Domne,
inquit, reversa ad se est puella, supra quam o-
rastis: quæ hoc dicit: Dominus episcopus hic
fuit, cujus orationibus reddita sum & sana fa-
cta. Pro qua re venit pater gratias agens, & si-
bi jam per orationes vestras revocatam à morte
filiam protestatur. Nam Domino hodie denique
annuente, vivens hujus rei ipsa per se testis ex-
istit.

perpetua de
Deo cogita-
tio,

4 Sed licet (ut mos fervorum Dei est) sem-
per virtutes faciendas excusent; is præcipuè Ser-
vus Christi, & quando ad præsens sibi præsta-
ri, insinuante Domino, confidebat, nec tunc
temerè arripere, sed cautè subterfugere volebat.

Verum sive stetit, sive fugisset, numquam
sibi postulanti detuit Deus. Quem ille in
corde suo non solum in oratione & obsecra-
tione, sed etiam in convivio, in itinere, in col-
locatione, in confessu, in prosperis, in adver-
sis, etiam in somno semper secum habuit. Deni-
que nos ipsi vel confervi nostri, qui in cella ip-
sius manserunt, sciunt, quæ dicimus, illum
inter pausas somni, quas jam ætas non solum
exigebat, sed etiam pro infirmitate aliquoties
premebat, spiritu semper vigilante diceret * tam-
quam admonens, qui psalmum diceret; Age,
dic. Nulli dubium est, quòd aut spiritualiter cum
sanctis psallebat, aut certè illud impleverit pro-
pheticum: Ego dormio, & cor meum vigilat.
Frequenter etiam in sopore positus de futuro ju-
dicio vel de æterno præmio prædicabat. Intea
non est meorum meritorum, ut indignus
præclara de Famulo Dei referam f.

* sensus est
imperfectus.

f

5 Cum igitur in cella ipsius diaconus in servi-
tio illius ad iudicium meum delegatus essem, etiam in so-
mno: curam inter reliqua etiam de nocturnis Horis me-
jufferat habere. Itaque cum de cella inferiore,
ubi manebam, foris egressus fuisset, quia in
omnibus sanctus Vir modum semper voluisset
custodire, præcipuè ad nocturnos g vigilantissimè
observabat, ut absque id, quod sibi peculiari-
ter, Deo solo sibi attestante, dicebat, nullus
suorum, qui secum manebant, ante horam le-
gitimam excitaretur. Tunc per somnum lenta
voce dicebat: Duo sunt, nihil est medium:
duo sunt; aut in cælos ascenditur, aut in in-
fernum descenditur. Deforis ego revertens, ille
evigilavit, & ait ad me: Quid, inquit? Jam
hora est ad nocturnos. Ego dixi: Non est ho-
ra; adhuc sub tempore est. Et ille: Verè hora
est. Et revera sic erat. Tunc implevimus no-
cturnos. Et ait ad me: Cuidam per somnum
cum grandi intentione proclamabam: Duo sunt,
non est quidquam medium, aut in infernum, aut
in cælos itur. Ego respondi: Consuetudinem tuam
facis incessanter clamare. Tunc ego peccator ar-
bitratus sum, quòd semper ille de Deo & cum
Deo loqueretur. Hic enim, ut supra dictum
est, sic omnium virtutum amator fuit, ut nul-
lum bonum fuerit, quod vel per se cum alacri-
tate non exercuerit, vel cum fervore spiritus al-
ios habere voluerit & docuerit.

E g

F

6 Inter omnia igitur bona, quæ generaliter, preces fer-
ventes pro
peccatori-
bus:
ut fierent, docebat, & mala, quæ nulla omni-
no fieri pronuntiabat; præcipuè (quod benigna
& sincera conscientia vestra novit) infidelitatis,
mendacii, superbiæ, atque luxuriæ vitia & e-
brietatis impatientissimè omnino abhorrebat. Je-
su bone! quibus genitibus, quibus suspiriis,
quo fletu pro peccatoribus supplicabat! ut jam
videres. Hominem Dei tamquam in præsentè con-
spicere miserum peccatorem ad gehennæ suppli-
cia destinari. Denique, secundum Apostolum,
numquam soli sibi vixit, numquam pro se so-
lo oravit.

7 Quodam igitur tempore, cum velut ad cu-
aura atendi
captivos,
quos redi-
merat,
mulum meritorum suorum undique captivi A-
relato redimendi non frustra exhiberentur: ma-
gna multitudo redemptorum ingenuorum & mul-
torum nobilium Arelato ab ipso Viro sancto quo-
tidie pascebantur. Tunc venit ordinator ipsius,
& cœpit ipsum contestari & dicere: Captivi isti
vadant, Domne, per plateas, & petant unde
comedant: quia si hodie consuetudinariè ab ec-
clesia pasti fuerint, crastino ad mensam tuam,
unde panes fiant, non habebis. Tunc ille fidu-
ciali-

A cialiter in cellam ingrediens, ad orationis consuetudinaria subsidia confugiens (ubi numquam testem hominem habere voluit) petiit à Domino substantiam miseris dari. Nam si quis fortè, ubi ille solo stratus orabat, casu supervenisset, fortiter abhorrebat. Itaque tam profusè flevit, ut statim impetraret, quod postularet. Tunc ergo inde exiens cum alacritate & fiducia quodammodo infidelitatem ordinatoris objurgans, venerabili viro Messiano presbytero tunc temporis notario dixit: Vade in horreum & ita scopa, ut nec quidquam granorum, si fieri potest, ibi remaneat, & fiant panes secundum consuetudinem, & omnes simul manducemus; & si crastinà non fuerit, quod manducetur, omnes jejunemus, dummodo hodie bene nati homines, seu reliqui captivi, nobis sedentibus & bibentibus, non eant per plateas mendicare. Vocans tamen unum è nobis, in aure ejus dixit: Cras dabit Deus, quia qui dat pauperibus numquam egebit. Etenim adhuc ipsis captivis non licebat ad propria remeare.

B 8. Quid multa? Impletur quod iussit. Murmurabatur ab omnibus ecclesie convivantibus, unde essent ab hodie comesturi. Sed qui Helie providerat mulierem viduam, ad quam veniendo pauxillum sustentaretur, & isti sine ambiguitate, cum oraret, insinuaerat omnia captivis & peregrinis erogando, nihilque omnino sibi reservando, semper uberius ditaretur. Denique alia die, quâ pallentes lucefcere metuebant, hi qui ope ecclesie sustentabantur, & cum non minimis suspiriis expectarent, quid ageretur; Gundebaldus & Sigismundus *h* reges Burgundionum, scientes quam alacer Servus Domini ad opera misericordie festinaret, antequam lux ipsa diei claresceret, tres naves, quas latenae *i* vocant majores, plenas cum tritico direxerunt. Et omnes, qui pridie incredulitate famis periculo metuebant, videntes quòd Dominus Servo suo numquam deesset, gratias cum gaudio Deo in necessitate subvenienti maximas referebant.

C 9. Quodam igitur tempore patricius Liberius *k*, insidiantibus Gothis, quos Wisigothos vocant, lancea vulnere usque ad vitalia perforatus est. Et quia trans Durentiam periculum ipsum gestum fuerat, turbatis omnibus concurrentibusque post percussorem, ille solus remansit. Periculo vulneris ipsius perterritus, & spe vitæ suæ desperatus, quantum potest homo, donec fiat exanguis, prope non minus quingentos aut eo amplius passus in aliam ripam propriis pedibus transfugit. Sed cum ad locum Arnaginem *l*, ubi homines vici ipsius occurrere potuerunt, pervenit, omnino sine ulla spe vel respiratione animæ cadens jacuit. Hæc enim pæne omnis civitas novit. Tamen, quæ dicimus, magnificentissimo viro ipso referente, cum lacrymis & grandi admiratione virtutes Viri sancti cognovimus. Tunc, inquit, vir ille referebat nobis: Nihil mihi in supremum meum halitum aliud in memoriam venit nisi cum lacrymis proclamarem: Omnia remedia cessaverunt, domnum meum Cæsarium rogate, ut mihi subveniat. Quod nos per eum, qui missus fuerat, cum velocitate verum esse cognovimus. Nam dum in agro sancti monasterii sui aliquantum & repausare & ordinare aliqua voluisset, ibidem coeperat paululum remorari: & ecce subito, qui missus fuerat, anhelans venit suppliciter deposcens: Citò propera, inquit, Domne; filius tuus, ut ante obitum suum illum videas, rogat. Et cum nullum sine medicamento poenitentiae de hoc mundo Vir Dei voluisset recedere, illum

præcipue sine hoc remedio non optabat abire. **A. MESSIANO** Statim etenim ad vicum Arnaginem pervenimus. Ergo, sicut supra dixi, ea, quæ vir ipse mihi ex plurimis retulit indicabo.

10 Nam dum ita exanimis jaceret, ut non solum omnes reliquos suos, sed etiam nec conjugem nec filiam unicam agnosceret; tunc ipse cum sacramento dicebat, fuisse sibi visum, humanam vocem audisse, quæ illi in aëra * loquens dixerit: Ecce sanctus Episcopus venit; statim ad ipsam vocem oculos aperui, & ipsum Famulum Dei venientem cognovi. Sed ubi ad me accessit; manus illius, quantum necesse erat mihi, qui spem vitæ amiseram, osculari fortiter cœpi. Tunc ergo, ut credo, Deo mihi peccatori inspirante, byrrum *m* ipsius Domini mei apprehendi, & vulneri meo imposui. Sed cum ibidem paululum partem vestimenti ejus tenuissem, in eadem hora sanguis, qui penitus non desistebat fluere, ita deinceps cessavit, ut non solum sanitas, sed etiam virtus maxima mihi redderetur. Et si permissus fuisset, caballo sedens ad civitatem nitebar properare. Quod etiam apud nos, qui præsentem fuimus, verissimum esse constat.

11 Igitur illustissima femina Agretia *n* matrona ejusdem viri, cum mulleris illius, quæ extremam simbriam vestimenti Domini tetigit, infirmitate laboraret, non dissimilis fide & devotione liberata est. Cum ad occursum ejus venissem, illa familiariter dignabatur meam parvitatem, infirmitatem suam acsi cum verecundia matronali prodens, cœpit sub obtestatione Domini multis precibus exposcere à me, ut unum pannum de tessellis *o* illius, quem à nudo sui corporis habuisset, feminæ deferrem. Cumque ego in cella beati Viri dum essem, facile potuissem facere, quod sperabat, timere tamen cœpi, ne unde illa sibi remedium petebat, ego peccatum ex furto incurrerem. Tunc cubiculario, ad quem vestimenta sancta pertinebant, id indicavi, quòd aliquis pro fide tessellum sibi deportari postulasset. Pro qua re unum vetustum mihi ille dare non distulit. Domine Jesu Christe, gloriosus es in Sanctis tuis, & quis similis tibi? Tu tamen promissisti, quòd si quis in te crederet, opera, quæ facis, & ipse faceret. Nam dum apud me jam servatur pannus ipse deportandus; cum serò factum esset, ea consuetudo erat, ut ei, antequam repausaret *, tesselli adhiberentur calefacti ad focum, & aliis detractis adhiberentur. Exhibiti sunt, prout opus existimavit, qui serviebat. Cui ille: Non istos, inquit, sed alios, atque illum & illum talem volo. Exhibiti sunt alii veteres. Non est hic, inquit, quem quæro, exquirens, quod non consueverat, ut innotesceret, quod in spiritu prævidebat. Tunc nutibus ego & ille, qui mihi dederat, cœpimus recognoscere, quòd Servo Dei furtum nostrum non potuisset latere: ut perspicuum & evidens esset, quòd Famulus tuus, Domine, nobis indignis de donis illis, quæ ipsi tribueras, potuisset dicere: Tetigit me aliquis.

12 Tunc ego velut pro illa, quam tu, Domine Jesu, per orationes Servi tui sanasti, ego, inquam, timens & tremens, quod factum fuerat, cœpi Servo tuo fateri, dicens: Indulge Domine, egomet pannum, quem quæris, habeo: filia tua. (Usque hinc me loqui permisit.) Ille autem cum sibilo silentii, Tace, inquit: & cum grandi pietate apprehendens, adhuc etiam alium tessellum dedit mihi, & dixit: Vade, inquit, & porta ambos ad basilicam domni Stephani, & mitte illos sub altare, & ibi maneat, & unum,

singulari providentia Dei comprobata & adjuta:

Liberius patricius, lethali vulnere sauci,

ope Sancti sanatur;

** foris aure*

m

E

Et illius uxor Agretia

n

F

** i. e. cubiculum iret*

sanguinis mine Jesu, per orationes Servi tui sanasti, ego, fluxu liberatur.

A. MES-
SIANO
ETC.

quem volueris, porta mane ad eam, quæ te rogavit, & alium mihi revoca. Sicut iussit indigno seruo suo, feci: & tamen, cui portaverim, numquam à me requisivit, nec tessellum repetiit. Cùmque illa femina assidue exactrix esse non desineret, ut, quod petierat, deportarem, videntique me eminus venientem, porrectis porrò manibus, antequam darem, jamque raptura, quod exhibebam, impetu obviam venit. Quæ antequam de casula *p*, sub qua ipsum pannulum ferebam, erigerem, rapere, quod fidei alacritate poposcerat, festinabat. Ego verò, cum protulisset ipsum tessellum, dedi ei, illaque sibi super vestimenta sua circa se posuit, prius tamen oculis admovens, cum & devotione deosculans, ut dignum erat, honorabat. Nec mora, statim adfuit, Domino tribuente, fidelis petitionis suæ effectus. Et jam per vestimentum Servi Domini habuerunt, quod & post transitum ipsius habere noscuntur. Denique ut solebat ipsa fateri, cum ipsum pannum ad pectus suum posuisset, statim, velut si qui solent aquâ frigidâ respersi, ita omnia membra vel venæ ejus etiam cum parvo dolore in obrepilationem *q* suspena sunt, ut corpus ipsius aliquantum horrore simul & tremore quateretur. Sed illicò Domini misericordia adfuit, & fluxus qui erat, discessit, & numquam amplius ad ipsam rediit, impletumque est in ea: Vade, filia, secundum fidem tuam fiat tibi.

A N N O T A T A.

a Coepiscopi nomen non ad Messianum, qui solum presbyter, nec ad Stephanum, qui diaconus tantum erat; sed ad Cyprianum & alios referendum, ut observat Mabillonius.

b Vincentio legitur in textu Mabillonii, errore, opinor, typographico: nam ipse in Observationibus præviis hæc citans verba, habet Vincentio, uti & Surius & Barralis.

c Apud Surium & Barralim legitur Eliscus, nec satis apparet utra lectio sit præferenda. Nam uterque, Elias 3 Reg. cap. 17, & Eliseus 4 Reg. cap. 4, puerum mortuum revocavit ad vitam eodem fere modo.

d Utinam legitur apud Barralim, vitam apud Mabillonium, errore forsan typographi, certe non satis rectè.

e Eo desideratur in editione Mabillonii.

f Huc usque Messianus presbyter, ita ut reliqua videantur esse Stephani diaconi.

g Nocturnas preces designat, jam Matutinæ passim vocantur.

h Longuevallius in Historia ecclesie Gallicane tom. 2, pag. 336 mortem Gondebaldi Burgundionum regis alligat anno 517. Idem pag. 259 ostendit, Gondebaldum veritatem fidei Catholice agnovisse ope S. Aviti Viennensis; sed politicis rationibus adheisse erroribus Arianorum. Hinc mira videri non debet ejus in Virum sanctum benevolentia. Præterea id reges illi facere potuerunt ob redemptos per Cæsarium captivos Burgundiones. De S. Sigismundo Gondebaldi filio & successore, qui ab Arianis erroribus ad fidem Catholicam feliciter conversus est, egimus ad 1 Maii, quo colitur.

i Vox est aliunde mihi ignota, & barbara.

k Liberius patricius clarissimus erat rebus gestis & virtutibus. Agebat tunc præfectum prætorio pro Ostrogothis in Gallia, quorum ditionem contra Francos egregiè defendit. Eandem prætorii præfecturam Roma deinde obtinuit, ut refert

Baronius in Annalibus ad annum 530, num. 47 ubi adducit hæc Cassiodori verba: Respicite namque patricium Liberium, præfectum etiam Galliarum, exercitualement virum, communiione gratissimum, meritis clarum, formâ conspicuum, sed vulneribus pulchriorem, laborum suorum munera consecutum, ut nec præfecturam; quam bene gessit, amitteret, & eximium virum honor geminatus ornaret. Hæc & plura Cassiodorus, Indictione duodecima, ait Baronius, quando prætoriam præfecturam (Romæ) est consecutus anno quingentesimo trigesimo quarto. Subscripsit concilio Arausicano 11 apud Labbeum tom. 4, col. 1673 eo modo: Petrus Marcellinus Felix Liberius V. C. & illustris præfectus prætorio Galliarum atque patricius consentiens subscripsi. Ex his aliisque catholicum fuisse intelligimus, etiamsi in obsequio esset regis Ariani. Eximias viri laudes celebrat S. Ennodius Ticinensis in tribus ad eum scriptis epistolis, quas vide apud Sirmondum lib. 7, epist. 1, & lib. 9, epist. 23 & 29, ad quas plura de eo notat Sirmondus.

l Ad hunc locum sequentia notat Mabillonius: In Itinerario Antonini vocatur Ernaginum, duobus circiter milliariis ab Arelate distans Avenionem versus. De loco nunc non constat. Plura de Ernagino ex geographis adducit Valefius in Notitia Galliarum pag. 189; ubi etiam vocatur Mansio Arnagine. Addit ipse: Vulgò dicitur ERAGNAC, estque locus inter Cabellionem Cavarum & Tarasconem Salyorum.

m De birro quadam diximus in Commentario num. 65.

n Apud Barralim Agressia.

o Tessellos, inquit Mabillonius, interpretamur quadratos panniculos fovendo stomacho appositos. Vocem alibi non inveni.

p Per casulam hic designatur vestis clericalis, seu talaris, quantum conjicio. Certe apud Labbeum tom. 6, col. 1535 in concilio Germanico 1 can. 7 statuitur, ut presbyteri vel diaconi non sagis, laicorum more, sed casulis utantur, ritu fervorum Dei. Vide dicta in Commentario num. 64.

q Obrepilatio apud Cangium in auctiore Glossario explicatur fremitus, tremulus motus, horror.

C A P U T II.

Miracula varia per Sanctum patrata.

F Actum est ut quodam tempore quatuor a ei Mulierem episcopi ad occursum venirent, cum quibus tremulam ad Lucernarium * ad basilicam sancti Stephani descendit. Cùmque expleto lucernario benedictionem populo dedisset, egredientibus illis, mulier quædam in salutorio b occurrit: quæ tam horribilem infirmitatem incurrerat, ut die noctuque incessanter manus ei ita inter se colliderentur, quasi aliquid volventes. Quæ lacrymabiliter clamavit: Domne Cæsari, miserere infelicis; ora pro me, ut mihi manus meæ reddantur. Illius ut erat consuetudo, in orationem cum aliis episcopis prosternitur. Cùmque uterque surrexisset, inclinato capite uni de sanctis episcopis dixit: Jube, domne, rogo, signa manus mulieris istius. Qui obedientissimè paruit, sed nihilominus præfate manus

F

sanat,
a
* i. e. ve-
speras
b

A manus mulieris solitèolvebantur, Illa vehementius clamans, dixit: Domne Cæsari, ad te clamo, te rogo, tu signa. Iterum in oratione procubuit, erigensque se, crucem super infirmas manus fecit. Quæ statim steterunt. Mulier verò Deo, & Viro sancto gratias agens, incolumis reversa est.

*vasa olei
ab ipso be-
nedicti colli-
sa non fran-
guntur,*
c
d

14 Nam ad oleum benedicendum competentibus diebus in baptisterio *e* annis singulis veniebat. Et ingrediens cucumula *d*, cum ad consignandos infantes federet, parvuli illic pueri vel puellæ à parentibus missi certatim currebant exhibentes vascula cum aqua, alii cum oleo, ut eis benediceret. Cumque hi, qui deferebant contra se urceolos & ampullas, præ multitudine populi comploderent, sonus audiebatur percutientium & videbatur: & tamen vitrum, in quo benedictio Servi Christi effusa fuerat, numquam contractum est.

*oleo benedi-
cto energu-
menam libe-
rat,*
e
f
** al. Eu-
thyriã*

B
g

15 Quodam alio tempore, dum dioceses *e* visitaret, & ad castellum quod Luco *f* dicitur, venimus; erat ibi matrona quedam Eucheria ** n* nomine, quæ ancillam suam offerens ante pedes ejus prostravit: pro qua ut Domino supplicaret, lacrymabiliter exorabat. Ille autem causam perscrutans, ut erat Vir Deo plenus, & in omnibus perscrutantissimus, quid infirmitatis haberet, interrogavit. Dixerunt: Dæmonium, quod rustici Dianam *g* appellant: quæ sic affligitur, ut pæne omnibus noctibus assidue cædatur, & sæpe etiam in ecclesiam ducitur inter duos viros ut maneat: & sic flagris diabolicis occultè fatigatur, ut vox continua ipsius audiatur, & eis, qui sibi adherent, respondere penitus non possit. Tunc omnibus, qui cum Servo Christi aderant, poscentibus, ut rei veritas appareret, videre petierunt. Permittente igitur ipso Domino, sanctus Lucius presbyter & Didimus diaconus, qui eo tempore per parochias ambulabant, ad eam secretius videndam properaverunt, in quorum etiam obsequio perrexerunt. Si mihi fideles credunt, coram Deo dico; oculis meis vidi plagas, quas ante aliquos dies in dorsum & in scapulas acceperat, in sanitatem venire; pridianas autem & in ipsa nocte impressas recentes inter illas intextas, quas prius perpessa fuerat. Tunc iterum exhibita ante illum, ita turbatis oculis confusa & averfa ab eo facie apparuit, ut omnibus appareret in faciem Servi Dei minimè eam posse respicere. Sed ille capiti ejus manum imponens, benedictionem dedit: deinde oleum benedixit, ex quo eam nocturnis horis perungi iussit: statimque ita sana facta est, ut deinceps tentatio dæmonis ad illam non reverteretur.

*demon ex-
pellitur pue-
ro ante pe-
des Sancti
projecto,*

16 Alio verò tempore cum in dioceses venissemus, infans annorum circiter octo clericali habitu degens in altario venit: ubi post prædicationem (quam non solum in civitate, sed etiam in omnibus parochiis, cum potuit, per se memoriter facere minimè distulit) cum se de cancello ad altare revocasset, Missam jam cœperat celebrare. Homo verò ipse graviter à spiritu nequissimo cœpit vexari: nam tremore & spumis horribiliter quatiebatur. Tunc omnes terror non modicus invasit. Ille verò oculos in cælum elevans, preces ad Dominum pro recuperatione ejus direxit, & cœpit iterum omisso illo ad Missas faciendas se convertere. Tunc quidam presbyter Cataroscensis ecclesiæ, Ursus nomine, infantulum ipsum ante pedes ejus projecit. Quod ille agrè suscipiens, ait: Parcat tibi, inquit, Deus, benedictè: istud aliorum opus est, non meum. Et licet ille propter humanam arrogantiam denega-

ret, non tamen Servo suo defuit virtus divina. A. MES-
Statim ergo, ubi ante pedes ejus puer ipse pro-
jectus est, sanus surrexit; nec umquam ad eum
spiritus nequam rediit, quem etiam subdiaconem
in ipsa ecclesia vidi *b*.

17 Nam cum ad Citaristanam *i* parochiam venisset visitandi gratiã, cuiusdam Novati hominis ** filia* tam nefandum & novi generis dæmonium videbatur incurrisse, ut si quando pedem extra ostium domus suæ misisset, statim multitudine corvorum in faciem ipsius lacerantes irruerant; & illam tremore quassatam vel cum spumis volutantes, omne illius nudum, quod reperissent, corpus, hoc est, faciem, cervicem, vel quidquid aliud invenissent, deturparent. Quæ dum ad sanctum Virum fuisset exhibita, usque ad basilicam, quam ingressa est, ubi Vir Dei erat, supervenientes corvos nos vidimus super eam volitantes. Non tamen jam vel tunc ausi fuerunt importuni irruere. Nam cum ante ipsum venisset, videns faciem ipsius deformiter laceratam, nobis secretè dixit: Numquam isto genere diabolum insidiatum alicui vel legi, vel vidi, vel audivi. Tunc ante sanctum altare super caput ejus manus imponens, oleum benedixit, eique oculos & aures perunxit, cunctisque videntibus per plateam ad domum suam sana reversa est; & per biduum, quod ibi fuimus, ad ecclesiam processit, incurfusque ille deinceps ad ipsam numquam reversus est.

*puella quo-
que demon-
is vexatio-
nibus libe-
ratur;*
i

** al. nomi-
nis*

E

18 Devoluto hinc tempore venit ad agrum ecclesiæ nostræ, ubi & dioceses sunt, quod Succentiones *k* vocatur. Balnearia ibidem grandibus fastigiis constructa sunt: ubi si quis momentis singulis casu transfret, statim per nomen clamabatur: ilicò sibi ingentia saxa aut ante pedes, aut post se cadentia, cum metu aspiciebat, eavescentes universi ne inde umquam præterirent. Unde etiam monebantur omnes nescientes, ne in illud periculum inciderent, unde prætergredi non audebant. Cum ecce Vir Dei ibidem requisita ** ad* aliam ecclesiam pergeret, clericus, cui cura erat baculum illius portare (quod notariorum officium erat) oblitus est, in quo ministerio inutilis ego serviebam. Tunc loci illius incolæ, cum eum invenissent, gaudentes dicebant sibi à Domino præstitum, ut aliquid illius reperissent: mirantur & agunt Deo gratias, virgamque ipsam de pariete suspendunt; statimque effugata sunt insidiæ diaboli, & ultra nulli in loco nequissimum malum facere usque hodie adversarius ipse præsumpsit.

*baculo ejus
fugantur
dæmones,*
k

** Forè re-
quisitus*

F

19 Accidit etiam eo tempore, ut unus ex Gallis quidam, Benenatus nomine, non opere venerit, qui se deploraret cum nepotibus suis captivum esse. Habebat puellam parvulam, quam virili habitu induens, ad ipsum demonstrat, dicens: Hic nepos meus est, & mecum cum sorore sua, quæ post nos huc properat, captivi detinentur. Tunc Vir Dei dolens de captivitate eorum pro affectu, quem ei Dominus ab infantia inspiraverat, illum, qui puellam ipsam exhibuerat, & ipsam velut puerum credens, blandè osculatur. Igitur accepta uterque redemptione, ubi applicuerunt, revertuntur. Post biduum iterum puellam ipsam, velut in habitu proprio, ut amplius solidos acciperet, revocat. Hoc vero agebatur per suggestionem sancti viri Jacobi presbyteri, qui sancta simplicitate sua omnia illum in veritate queri insinuabat. Tunc & hujus puellæ accepit iterum redemptionem. Nam quorum tunc sollicitudinis fuit, cognoverunt: quod ipsam post

A. Mes-
siano
etc.
* Barralis
suggerebat

ea exhibuerat, quam prius virili habitu ostenta-
verat. Quod cum indignatione Sancto Dei non
solum ego illi, sed etiam supradictus presbyter
simul & cum verecundia suggerebant*. Tunc il-
le, ut erat circa peregrinos semper mitissimus &
benignus, presbytero dixit: Noli, inquit, tu
sancte irasci: tu bene fecisti peregrinum com-
mendare: tibi pro bona voluntate tua redditurus
est Deus mercedem. Et illi misello parcat Deus
peccatum hoc, qui me fecit puellam osculari;
& hoc præmium puella ipsa percipiat, ut, quia etiam
indignum Sacerdotem osculari præsumpsit, talem
sanctimoniam faciat, ut alium virum numquam
osculetur. Sed quia futurorum arbiter Deus sci-
vit illam sine dubio in virginitate perdurare non
posse; ne Servi Dei oratio irrita fieret, alia sta-
tim die de hoc mundo discessit. Hæc Arelato ad
basilicam Apostolorum, ubi ipse metatum habue-
rat, celebrè acta noscuntur.

pēs mulieris
luxatus cu-
ratur stragulo equi
ipsius,

20 Alio verò tempore matrona quædam in ur-
be Massiliense l casu pedem sibi luxavit, ita ut
per tempora multa pedem ipsum in terra ponere
non posset; sed manibus sustentata servulorum
suorum, vix ad ecclesiam duci poterat, validis-
simum sustinens dolorem. Sed quia multæ sunt
misericordiones Domini, quando ipse voluit, cau-
sas effecit, ut Vir Dei ad civitatem ipsam ambu-
laret. Audito mulier adventu ipsius, fecit se ad
eum salutandum adduci. Quæ accepta ab eo ora-
tione & benedictione, nihil ipsi de causa sua
præsumpsit suggerere. Sed regressa ab eo, ad sel-
larem m ipsius appropinquari se permitti rogavit.
Quæ de superfello, qui sellam tegebat, locum
debilitatum fideliter tangens, statim pristinam san-
nitatem recipiens, tamquam si malum non fuisset
perpeffa, pedibus suis, nullo sustentante, in-
columis reversa est, Domino usque in diem præ-
sentem gratias agens.

incendium
compefcit,

21 Quodam igitur die (quod multi noverunt)
hac in civitate cujusdam Johannis domum apprehendit
ignis, vicinam virginum monasterio. Adpropinquare
igitur cœpit, ut nulli dubium esset, omnia ibidem
concremanda. Turbatæ igitur ancillæ Dei, quibus
exire foris non licebat, libros vel res, cellas * &
seipsas per cisternas jactabant, ubi Deo dispensante
tunc aqua deerat, ne illas desperatio perturbaret.
Currentesque præpositi monasterii, nuntiaverunt
Patri ipsarum, eo quod jam in proximo esset
cellæ suæ. Ille festinanter egressus media nocte
per murum ad locum veniens, ubi flamma erat,
orationi se prosternens*, ipsique mandans &
de muro clamans, Non timeatis, benedictæ.
Mox sapiens flamma virtutis suæ dimisit incendium.

tempestates
baculo ejus
sedate,
ignisque
signo crucis.

22 Nec hoc silebo. Quodam igitur tempore
in Alpibus locis factum esse celeberrimum prædi-
catur, dum cujusdam fines nobilissimi viri tem-
pestas assidua perniciofa infusione contereret,
cunctosque fructus loci illius vis grandinis devo-
raret, ita ut annis singulis nulla ibidem spes sub-
sidii remaneret; cessitque iterum ut baculus ejus
casu ibidem remaneret, de qua virga possessor
ipse crucem fieri iussit, quam eminentiori loco
fide armatus infixit, ut, veniente lapide, contrairet
virga discipuli, crux Magistri. Tantam ibidem
Deus ob honorem Servi sui dignatus est operari
virtutem, ut ibi postmodum maximam ubertatem
daret, unde repulerat tempestatem.

Item quadam die domum Vincentii cujusdam
comprehendit ignis, cujus solarium ex ligno factum
flammæ cedebat. Ille videns se nihil valere posse,
quantâ potuit velocitate ad ipsum Dom-

num perrexit, genibus advolutus rogat, ut ora-
ret. Egressusque foras, crucem contra flammam
fecit, quæ continuo rediens, ita sopita est, ut
nec signum paruisset in solarium tabulis.

A N N O T A T A.

a Apud Barralim additur, aut quinqtæ.

b Id est, in sacario, sic dicto, quod episco-
pus ante Missarum sollempnia ibi federet, & salu-
tationes fidelium exciperet, qui se ejus orationi-
bus commendabant, aut ei aliquid negotii com-
municabant, inquit Menardus noster in Conc.
regul. cap. 5 § 25. Ita Mabillonius.

c Baptisterium, licet sumatur pro variis, hic
designat locum intra ecclesiam destinatum ad bap-
tizandum.

d Cucuma, inquit Mabillonius, cujus dimi-
nutivum est cucumula, designat vas vel etiam tu-
gurium in formam cucumeris: hic explicata de bap-
tisterio camerato. Barralis legit, cocinnulam,
quod æquè est obscurum.

e Diocesis non raro olim sumebatur pro paro-
chia, cui præerat presbyter, ut probatur in Glos-
sario Cangii. Forfan ita sumendum hoc loco voca-
bulum.

f Luco; le Luc, castrum diocesis Foroju-
liensis ad Caraniam fluviolum, inquit Mabillô-
nius.

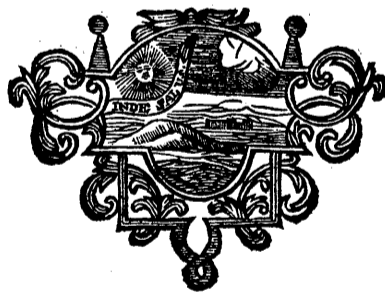
g Audi Fragmenta Capitularium edita à Ba-
luzio tom. 2 Capitul. regum Franciæ col. 365:
Illud etiam non omittendum, quod quædam sec-
lerate mulieres retro post satanam conversæ, dæ-
monum illusionibus & phantasmatibus ductæ;
credunt se & profitentur nocturnis horis cum
Diana paganorum dea & innumera multitudinè
mulierum equitare super quasdam bestias, & mul-
ta terrarum spatia intempestæ noctis silentio per-
transire, ejusque jussionibus velut dominæ obe-
dire, & certis noctibus ad ejus servitium evoca-
ri. Hinc nomen illud profuxisse crediderim, quod
demon, quo tyrannus non est crudelior, impe-
rium savissime exerceret in misellas suo semel ser-
vitio mancipatas.

h Hoc miraculum narratur etiam in litteris
Messiani presbyteri, recitatis in Commentario § 5.
i Cytharista, Cyreste, in ora Provinciæ inter
Telonem & Massiliam, ut notat Mabillonius.

k Locum non invenio: at constat illum esse in
Arelatensi agro.

l Massilia urbs est notissima in Provincia ad
mare Mediterraneum.

m Sellaris, aut Sellarius est equus sellam ge-
stans aut gestare solitus, ut variis exemplis osten-
ditur in Glossario Cangii. Superfellium verò est
stagulum sella equi impositum. Hoc malo suo ap-
plicuit mulier. Malè apud Surium & Barralim
legitur, cella.

CAPUT III.

Alia miracula: cura instruendi discipulos, & quosvis ad penitentiam hortandi: virtutes & visiones.

A *Emergunt mi liberati:* **R** Etulit etiam nobis nuper quidam presbyter, quoddam ante aliquot annos, dum adhuc laicus esset, filia sua à dæmonio vexabatur. Qui mœrens & lugens uni ex amicis suis dixit: Quid faciam infelix, quoddam filia mea à dæmonio vexatur? Melius mihi fuerat ut nec nata, aut certe mortua fuisset. Cui ille respondit: Noli flere, sed vade, duc eam ad domum Cæsarium, & offer eam illi secretè, ut curet eam. Ille verò nihil dubitans venit Arelato, & vadens occurrit ei, & prostravit se ad pedes ejus cum lacrymis, dicens: **B** Domne, miserere misero mihi; cura filiam meam. Qui sollicitè interrogans, quid haberet, respondit: Dæmonium. Dixit ei: Tace, & revertere ad domum tuam. Mane cum Matutinæ dicuntur, revertere & adduc tecum puellam ipsam, & matrem ejus, & observa * dictis Matutinis in atrio sancti Stephani: & cum secretum videris, veni ad cellam & appella. Ille verò fecit, sicut iusserat. Ipse autem secretè egrediens, & genua in terra figens, cum patre & matre puellæ oravit, erigensque se signavit eam & dimisit sanam.

** i. e. exspecta* Iterum ambulans per plateam civitatis, vidit econtrà in foro hominem, qui à dæmonio agebatur. Quem cum adtendisset econtrà, manum sub casula habens, ut à suis non videretur, crucem econtrà eum fecit; qui statim à tentatione inimici absolutus est.

zelus ad instruendum **24** Nam illud quàm sanctum & dulce erat, cum per dies incessabiliter opportunè volentibus, importunè nolentibus, verbum Dei ingereret: cum jam serò pausare venisset, ut vel ipsius horæ momento de Scripturis divinis & de instructione sancta non vacaret, aiebat ad nos: Dicite mihi, inquit, quid cœnavimus hodie? qualia ferula habuimus? Nos tacentes suspirabamus, quia illuc intellectus noster ducebatur, quod ille solitus erat nos provocare, quoddam de cibo spiritali loqui volebat; & ideo nos interrogaret. Dicebat iterum: Scio, inquit, quoddam si sollicitus fuero quid cœnaverimus, etiam & quid prandidistis * retinetis. Si autem interrogemus, quid ad mensam lectum sit, non recordamur. Unde datur intelligi, quia illud nobis, quod retinemus, dulciter sapuit; illud verò, quod non retinemus, non solum saporem in palato cordis nostri nullum præstitit, sed etiam fastidium forsitan fecit. Et ingemiscens dicebat: O infelix oblivio honorum, cui * nihil infelicius! Et incipiens ab initio, quod lectum fuerat vel expositum, repetebat; nobisque missellis voce prophetica cum gemitu dicebat: Colligite, colligite triticum Dominicum; quia dico vobis, non diu erit ut colligatis. Videte quod dico. Colligite quia quæsituri estis istud tempus; verè, verè quæsituri estis istos dies & valde desideraturi.

** prandistis* **25** Quod etiam tunc abusivè desidia nostra suscipiebat, jam tamen nunc venisse probamus, quod dixit. Illud Propheticum in nobis impletum est: *discipulos* *Augusti Tomus VI.*

Mittam vobis famem in terra, famem, inquit, *A. Mes-* non panis & aquæ, sed audiendi verbum Dei. *SIANO* Licet prædicationes, quas instituit, recitentur, *ETC.* tamen cessavit illa incessabilis vox, quæ implebat illud propheticum: Clama ne cesses, hoc sæpius dicens: Palatus cujuscumque cum verbum Dei fastidit, anima ejus febricitatur: cum ad sanitatem venerit, tunc esurit & sitit, quod, dum infirmatur, repudiat & negligit. Nam illud dulcissimum & sanctissimum recinium *a* quis verbis unquam valeat explicare! Sic, inquit, dicebat ad nos Servus Christi: Cœnam, inquit, jam ut potuimus expedivimus. Ab astantibus verò vel à cubiculariis suggerebatur, (propter lassitudinem suam, quia respirare vix fatigatus valebat) ut se pausaret. Ille respondebat: Bene, inquit, dicitis. Sed expectate modicum. Tunc cubicularii: Domne, quid dicis? Expectat diu mensa, multum dicendo lassasti, & hucusque non tacuisti, jam paullulum refice. Ille cum summa dulcedine iterum respondebat: Bene, inquit, dicitis: sed quia cœnam expedivimus, recinium nullum facturi sumus.

E **26** Incognitorum conscius novit, quod dico: *Et vitia verbis castis gauda:* quia Spiritus sanctus cum cœpisset per ipsum erudire, omnium vitia ita replicabat, & flagellis eruditionis suæ ita cædebat, & medicamentis divinis liniens, ad sanitatem sine ulla mora revocabat; tanquam spiritalis & sanctus organarius *b* corda tangebatur singulorum; ita ut exeuntes ab ipso, nobismetipsis de eo, quod dictum fuerat, aliquantum resonaremus, dicentes: Hinc tibi, Deus, gratias unusquisque ex nobis referat, quia jam non retineo malefactum, nec furit animus meus contra illum fratrem meum: quia utique vera sunt, quæ Servus tuus prædicat, & malo injuriam pati, quàm in die iudicii mihi iste Sanctus in testimonio exhibeatur. Ille alius de superbia eadem dicebat, aliusque de invidia, alius, qui de quolibet vitio laboraverat, similiter dicebat; omnesque sani animo & relevati ad cubilia nostra, Deo gratias agentes, revertentur.

sanctitas interna & externa: **27** Nam qualem vultum, Deus bone, plasmator sancte, qualem faciem, qualem personam quis potest unquam exponere? Nos verò desideramus in te, sancte Pater, doctrinam, formam, vultum, personam, scientiam, dulcedinem, quam specialem à Domino inter ceteros *F* homines habuisti. Quàm sancta fuit vita tua, quàm purus & dulcis affectus! Domine Jesu, quanta ei dederis quis potest vel cogitare, non dicam verbis exponere? Nam cum ad benedicendos fontes procederet, sicut hi, qui viderunt, & quæ dico audiunt, testes ipsi sibi idonei sunt, quia sibi credunt. Quis enim unquam terrenum hominem eum esse in processione illa credidit? Domine Deus cæli, fiducialiter pro veritate dico, quia per istos quadraginta annos, quibus administravit, quicumque cum illa die viderunt procedentem, tanquam si numquam antè vidissent, sic semper in oculis omnium novus apparebat. Resplendebat cum anima vultus ejus, quia revera vita ejus profectibus continuis sic crescebat, ut semper seipso fieret melior. Non immeritò extrinsecus apparebat, quod intrinsecus gerebatur.

visiones **28** Huic verò visitationes non solum quorumcumque Sanctorum multoties ostensæ; verumetiam *Sancto ex-* (quod est super omnia) Dominus Jesus cum *libita.* omnibus discipulis suis se in visione ei revelavit. Quod non passim ille jactavit, aut spiritu exaltatus est *c*, sed uni tantum satis fideli personæ sub sacramento, ut taceret, ita confessus est, qui

A. MES-
SIANO
ETC.

coram Deo asserit factum fuisse. Verumetiam & ante bicennium transitus sui cuncta præparatio, quàm percepturus erat pro omnibus operibus suis in cælis, in spiritu ei ostensa est, & dictum est ei: Lætare in Domino, quia ecce, quæ percipies pro servitio tuo. Et quia multa sunt adhuc factis & magna, quæ propter prolixitatem præterimus; plerique hi, qui nobiscum illa norunt, dolebunt nos proculdubio prætermisisse tam plurima, quæ utique nobiscum sciunt. Quos, ut ignorent, rogamus, quia satis indecorum est & onerosum aut barbarum eruditibus auribus diutius loqui præsumere; aut mutum, cum loqui non possit, velle amplius musitare. Det Deus, ut prius finem habeamus, quàm de amore, de nutrimento, de caritate, de prædicatione, de omnino sancta recordatione domini nostri sanctique patris nostri Cæsarii finem in animis nostris faciamus. Tamen quæ etiam, antequam ista scriberentur, post transitum ipsius de reliquiis ejus acta sunt, pauca referam.

A N N O T A T A.

B

a *Ad hanc vocem Mabillonius notat sequentia:* Vestem seu togam quadratam vocabant antiqui recinium, quasi rejicinium, quod mediam ejus partem in tergum rejicerent. Hic recinii nomine intellige merendam, hodieque Gallis, le reciner, quod sit dimidiata solum comestio, alia parte in cœnam rejecta. *Apud Surium scribitur*, reticinium; *apud Barralim verò*, recticinium.

b Organarius illum designat, qui organa pulsat musica. *Vide quadam Sancti monna sub finem Commentarii.*

c *Quàm modeste de se senserit Sanctus, declarat ipse in Sermonem 9 apud Barralim pag. 295, ubi celebratis monasterii Lerinensis laudibus, aliqua de se subjungit hunc in modum:* Nam omnes, quoscumque scilicet & beata habitatio ista susceperit: charitatis & humilitatis pennas ad excelsa virtutum culmina Christo sublimare consuevit. Quæ res cum pene in cunctis habitatoribus loci istius fuerit consummata foeliciter: in me tamen, resistentibus meis meritis, non probatur impleta. Cum enim parvitatem meam hæc sancta insula, velut præclara mater, & unica ac singularis honorum omnium nutrix, brachiis quondam pietatis exceperit, & non parvo spatio educaverit, vel nutrire contenderit: licet reliquos ad virtutum culmen evexerit, à me tamen, quia cordis mei duritia contradixit, omnes negligentias auferre non potuit. Et ideo cum omni humilitate supplico, & tota cordis contritione deprecor; ut, quod negatur meis meritis, vestris orationibus suppleatur: & ego peculiaris alumnum vestrum sic precum vestrarum suffragiis merear adjuvari; ut hoc ipsum, quod in isto sancto loco nutritus sum, non mihi iudicium pariat, sed profectum. *Plura ibi prosequitur in eadem sententiam, & alibi non raro: at hæc in Sancti scriptis legi poterunt.*

C A P U T I V.

B

Miracula quadam post mortem patrata: atas Sancti & tempus episcopatus: pia ad mortem prævisam preparatio, & beata mors: dolor omnium in ejus obitu, & sepultura.

C Hartarius a publicis, nomine Desiderius, Per aquam, cum multo tempore quartanis febribus fortiter ita urgeretur, ut etiam prævalida juvenute careret: aquam unde corpus illud sanctum lotum est, paululum hausit, atque etiam ita sanatus est, ut non solum febris ipsa juvenem non repeteret, sed etiam virtus & robur pristinum in ipso, Domino annuente, rediret.

Filius verò illustri viri Salvi, cum tertianis febribus satis graviter urgeretur, & ut est studium talis viri, crebris potionibus huic infirmitati competentibus illum studeret mederi, nihil proferri juvari potuit. Tunc ut Christianus: Curre, inquit, fili, & quære aquam, unde dominus Episcopus lotus est; aut certe de vestimento suo reliquias lava, & bibe, & Dominus dabit sanitatem. Statim ut factum est, omnis febris, & quidquid incommodum fuit, ab eo discessit.

Filius etiam illustri viri quondam Martiani graviter febribus incommodis sic angebatur, ut etiam à medicis desperaretur. Ille verò (ut Deus inspirat propitius, quibus vult mederi) fide & alacritate cœpit petere, ut aliquid, quod de vestibus Famuli Domini erat, ipsi lavatum hibernum daretur. Tunc ad me, vel ad reliquos absentes, qui inde sibi aliquid reservarant, curritur: apud quempiam quæsitum, inventum, datumque est de vestimento, quod exhibitum est, aquam ipsam sumpsit, sanusque effectus est, hujusque miraculi testis per seipsum existit.

30 Aliàs verò, eunte me per plateam, Francus quidam, jam totus frigore quartanæ febris incurvus atque tremebundus, ante me ambulabat. Et cum velociter ire disponerem ego, quod cœperam, cœpit post me clamare: Benedicte, si habes, da mihi de drapo b sancti Cæsarii propter frigiditas, quia multis valet, volo bibere. Ego, qui velociter properare volebam, quod cœperam, dixi: Si me expectas, crastino do tibi, quod quæris. Ille verò ait: Ego hodie habeo diem, & jam totus tremo; quando te expectare habeo? Tunc ego non otiosè mihi illum in platea toties antè positum cogitans, dixi ad eum: Veni juvenis: ego tibi dabo, quod quæris. Statim ambo redimus: & cum in cella mea ingressi, manus uterque lavassemus, protuli linteum, ex quo sanctum corpus dulcis Domini tersum fuerat. Tuli ego parvulam partem, ut darem ei; & ille Francus cum grandi furore ait ad me: Tolle homo, quid mentiris? Ego audiivi, quod ille Benedictus non linteum, sed pannos in usum habuerit, quod ego lavare volo, & de aqua desidero bibere. Tunc ego cum lacrymis dixi: Bene dicis, verum audisti. Sed hinc corpus ipsius Sancti, quando transit, detersum est. Et ille: Da ergo, linteum inquit, si sanus sum. Acceptura itaque statim in eadem hora à Domino sanitatem sensit.

31 Sed quia beneficia orationum Servi Domini,

*A lampas in
ejus cubi-
culo lapsa
nihil damni
accipit :*

ni, quæ corporibus & animabus Christus per illum præstitit, omnino nulla lingua valet, ut dignum est, expedire; licet rusticitas meæ eloquentiæ quasi fatua resonet, quia nec peritus sermone exsisto; tamen cum sapientibus sermo est, pauca etiam testimonia magna sunt rerum emolumenta; sensus suos pro testimonio habent, qui fideli mente vera dicta suscipiunt. Illud tamen non præteream quod nuper in cella sua cecidit, ubi corpusculum quievit, ex qua ad superna migravit. Dicentibus sanctis fratribus inibi Capitella *c*, ipsis præstantibus *, unus de cubiculariis, quos in obsequio habuit, dum cicindelem *d* cœninnaret, de manibus ei super lapidem lapsus est: qui nec veritatem *, nec fregit, nec extinctus est.

*c
* al. præ-
sentibus
d
* i. e. ver-
sus est
A. las ad
Childeberti
regnum
translata :*

32 Dum ergo hic Evangelista, ut legimus, eximium summumque verbi opus opportunè importunè agit, dumque sacrum complet officium, adest Dei nutu, non tradente ipso (ut criminabantur Arriani) sed tamen jugiter exorante pro omnibus; cum tranquillitate & quiete in Arelatenfium civitate gloriosissimi Childeberti *e* catholicissimum in Christi nomine regnum, cum virtute mansuetum, cum severitate commune; cum humilitate conspicuum, sacerdotes Domini non terrore concutiens, sed veneratione constringens: in Gallis eminentius omnibus, in ecclesiis cunctis æquale privilegio, celsitudine, civitatem humanitus recognoscens. De hoc ergo Homo Dei relictus pariter & lætus despexit Arriomanitidas minas & crebras accusationes; falsiloquia, simulationes confictas. Vidit ergo & lætatus est, appositusque ad patres suos in senectute bona in Christi nomine plenus dierum.

*etas Sancti
& morbus :*

33 Cum ergo crebrò semianimem redderet ipsum conspectibus nostris infirmitas; & inter hæc septuagesimum tertium gereret totius vitæ tramitis annum, è quibus quadragesimum in pontificatu verteret circulus gyrum; animadvertit per spiritum imminere sibi transitus diem, & inter non modicos, quos patiebatur dolores, sciscitatus est, quàm in proximo esset beatissimi Augustini depositionis dies. Et cum imminere commemorationem ipsius didicisset; Confido, ait, in Domino, quod meum transitum non longè divisius est ab ipsius; quia, ut ipsi nostis, quantum dilexi ejus catholicissimum sensum, tantum me, etsi discrepantem meritis, minimè tamen reor distantia longiore depositionis meæ diem ab ejus obitu tempore sequestrari. Interea erecit additurque exitus Israël de terra Ægypti; id est, animæ sanctæ de hoc mundo corporalis vitæ migratio.

*postremâ
monita, piâ
mors :*

34 Jubet ergo se monasterio virginum, quod ipse fundaverat, sellâ famulantium manu gestari, quasi consolaturus anxias, quibus suspicio transitus sui abstulerat somnum, & cibum oblivio. Psalmorum quoque sono lacrymis intercluso, mugitum pro cantico, & gemitum pro ALLELUIA reddebant. Consolatis igitur compellatisque filiabus non alacritatem contulit, sed mœrorem accumulavit. Etenim in promptu erat agnoscere jam migraturum esse ad divinam patriam pium Patrem. Alloquitur itaque primam, quasi more & dulcedine sua ultra ducentarum puellarum venerabilem Cæsariam *f* matrem, & consolatur, atque ad palmam tendere supernæ vocationis hortatur; & ut teneant Regulam, quam ipse ante aliquot annos instituerat, monet: sicque etiam taliter eisdem testamento suo *g*, succedentibus etiam sibi episcopis, & reliquo clero præfecturæ, vel comitibus, seu civibus per epistolas suas com-

mendat, quatenus minimè perferrent tempore post futuro laborem. Erat constitutio ipsius monasterii eo tempore annis plenariis xxx *b*. Dât ergo orationem & benedictionem, vale ultimum dicens, illis rugientibus, ad ecclesiam revertitur. Tertio namque die post sancti Genesii *i* festum, id est vi. Kalendarum Septembrium ante diem depositionis sancti Augustini antistitis, & post diem dedicationis monasterii sui *k*, cum jam vale dixisset pridie cunctis, imminente horâ primâ, inter manus, qui aderant, pontificum; & presbyterorum, ac diaconorum beatam animam lætus emisit ad Christum.

35 Sancti etiam corporis vestimenta ita à diversis lamentantibus vel fidelibus populis piâ violentiâ diripiebantur, ut adstantibus nobis presbyteris ministrisque vix potuerit vel à suscipiendarum reliquiarum patientia revocari. De quibus jugiter, Deo præstante sicut superius dixi, infirmorum curationes creberrimè celebrantur. Admirabile quidem gaudium fecit in cælis, in terris verò intolerabilem luctum reliquit; quem luctum non solum boni, sed & si qui mali viderunt, simul participarunt. Nam quis in exsequiis illis sanctus vel extraneus propter lacrymas psalmum cecinit? Sed omnes omnino boni malivè, justi & injusti, Christiani vel Judæi, antecedentes vel sequentes voces dabant: Væ, væ; & quotidie amplius væ, quia non fuit dignus mundus divitiis talem habere præconem seu intercessorem. Sepultus itaque est in basilica sanctæ Mariæ semper Virginis, quam ipse condidit, ubi sacra virginum corpora de monasterio suo conduntur. Nos quoque fideli devotione & sedulitate debitâ veneremur in terris, cujus anima confidimus; gaudemus, & gloriamur, quod præfulget in cælis, ad laudem & honorem Jesu Christi Domini nostri, qui cum æterno Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Chartarius hoc loco designat commentariensem, seu notarium, ut vulgò loquimur.

b Id est, panno, Gallis drap.

c Barralis legit capitulum. Porro vox capitulum pro variis sumitur: at hic significare videtur Horas canonicas breviores. Utitur hac voce Turonensis in Historia Francorum lib. 9, cap. 6 in eadem, ut apparet, significatione: Et ingressus in oratorium, me postposito, ipse capitellum unum atque alterum ac tertium dicit.

d Cicindelid, aut cicindilis; lampadem designat; ut jam alias monui.

e Quo tempore, & quâ occasione ad Childebertum pervenerit civitas Arelatenfis, jam dixi in annotatis ad lib. 1, cap. 3, lit. n. Porro Childebertus Catholicus erat, cum Gothis Arrianis diu paruisset Arelatenfes: erat quoque benignus in personas ecclesiasticas, ut testantur variae ejus fundationes. Hinc mirum non est laudari ejus regnum ab auctore Vitæ, licet alioquin gesta ejus omnia non sint aequè laudanda.

f Hæc Casaria secunda, quæ sorori Cæsariæ successerat.

g Testamentum dedimus in Commentario § 6.

h De monasterio edificato egimus ibidem § 2.

i Acta S. Genesii martyris Arelatenfis illustrata sunt ad 25 Augusti.

k Dedicationem factam 26 Septembris anni 512 diximus in Commentario num. 18, indeque cum Pagio probavimus mortuum esse anno 542.

A

DE SANCTO SYAGRIO EPISCOPO

AUGUSTODUNI IN BURGUNDIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§ I. Sancti cultus, & Acta: varia de stirpe & cognatione
ejus examinata: episcopatus initium, & obsequia
variis præfita.

CIRCA AN-
NUM DC.
Cultus
Sancti: A-
cta in Bre-
viario.

B

Nter præclaros Gallia antisti-
tes, qui seculo VI doctrinâ ac
sanctitate floruerunt, locum non
infimum sibi vendicat S. Sya-
grius Aduensis, seu Augusto-
dunensis in Burgundia episco-
pus. Annuntiant ejus memoriam Adu, Ufuar-
dus, ex iisque Martyrologium Romanum ad xxvii
Augusti his verbis: Augustoduni sancti Syagrii
episcopi & confessoris: atque eodem die Augu-
stoduni colitur Officio duplici. Hisce alia Marty-
rologia passim consonant. Verum Hieronymiana
Florentinii non modo xxvii Augusti, sed etiam
2 Septembris Syagrium Augustodunensem cele-
brant. Notat autem ad 2 Septembris Florentinius,
eodem etiam die S. Syagrium annuntiari in Ms.
Martyrologio S. Sabini de Levitania, in cujus
elogio quadam corrigat, ab alio Sancto ad Sya-
grium imperiè translata, quæ ibidem videri pos-
sunt, cum nec alibi reperiantur, nec ulla veri-
tatis specie vestiantur, ut superfluum esset illâ rur-
sum confutare. Acta S. Syagrii non habemus, nisi
in Breviario Aduensi, quod impressum est an-
no 1534. Sex ibidem de Vita ejus habentur le-
ctiones, quas pro Actorum compendio dabimus,
licet quedam in illis sint corrigenda, nec magnam
ab aetate auctoritatem habere possint. Reliqua verò
sancti Antistitis gesta ex variis auctoribus collige-
mus, quantum fieri poterit pro monumentorum
penuria.

C

Nec frater
regina Bru-
nichildis
fuisse pro-
batur,

2 Annus Sancti natalis ignotus est, uti & lo-
cus: at natum esse in Gallia seculo VI non mul-
tum provelto, ex episcopatus loco & tempore con-
jicere possumus. Stirpe nobili genitum, ex nomi-
ne ipso sit verisimile, & passim traditur à scri-
ptoribus: claritatem quoque generis memorat o-
ratio in Breviario Aduensi. Porro in Vita S.
Hugonis monachi Aduensis, apud nos tom. 2
Aprilis pag. 765 hæc reperio: Habebat... re-
gina (Brunichildis) fratrem... germanum S.
Syagrium Augustodunensem episcopum, inter
pontifices egregium. Consonat officium mox dicti
Breviarii. Saussayus in Martyrologio, aliique scri-
ptores recentiores opinionem illam sine examine
sunt amplexi: verum, ubi examinari cœpta est
accuratius, rejecta est passim, ut sine fundamen-
to asserta. Cointius in Annalibus Francorum ad
annum 560, num. 5 illam refutat ex silentio au-
ctorum coætanæorum, fabulamque vocat, quam
ortam existimat ex interpolatione litterarum S.
Gregorii Magni, quibus additam vult vocem,
propriam. At nec ad interpolationem recurrere
necesse est, nec illam vel verbo probat Cointius,
nec verisimilis est illa interpolatio. Audiamus igitur
textum Gregorianæ epistole, ex quo nata vi-

detur opinio illa, non ut illam citat Cointius,
sed ut novissimi editores Operum S. Gregorii tom.
2, col. 1015 verba illius expresserunt: Curam
verò & sollicitudinem ejusdem synodi, quam
fiendam decrevimus, fratri cœpiscopoque nostro
Syagrius, quem vestrum proprium novimus, spe-
cialiter delegare curavimus. Certe per vocem pro-
prium intelligere non debemus fratrem Brunichil-
dis, ad quam scribit Gregorius; sed satis erit,
si amicum, si familiarem, si dilectum interprete-
mur. Hinc itaque si nata est opinio, ut verisimile
est, fundamento caret idoneo. Deinde non appa-
ret credibile, silentibus coævis auctoribus, filium
regis Ariani, in Hispania dominantis, episco-
pum creatum fuisse in Burgundia.

3 Neque majori nititur ratione, quod in eo-
dem Breviario Desiderius Viennensis antistes S. Desi-
derii; at
Syagrii nepos vocatur. Idem enim antiquorum si-
lentium contra hanc opinionem militat. Edidit
Henschenius tom. v Maii, à pag. 252 Vitam S. Desi-
derii, ab auctore coævo scriptam, in qua ab
initio sic legitur: Hic vir sanctus, in Augustu-
dunensi civitate ex nobili profapia oriundus, &c.
Verum nec hic, nec alius quispiam contempora-
neus, quod sciam, de cognatione cum S. Sya-
grio meminit. Fateor tamen hanc opinionem mi-
nus à verisimilitudine recedere quam preceden-
tem, quod uterque Sanctus in eadem urbe for-
tasse sit natus. Browerus noster in notis ad Ve-
nantium Fortunatum pag. 148 de stirpe Syagrii
sic loquitur: Nec dubitem ejus profapiam referre
ad stirpem Syagriorum, in qua Sidonius (Apol-
linaris) epist. VIII, lib. VIII ponit deductum
„ nomen à trabeis, eboratas curules, & fastos
„ purpurifatos „, quos & Marcellinus & Cassio-
dorus agnoscunt. Quin idem disertè repetitis epi-
stolis Syagrium juniorem salutatur, & „ florem Gal-
„ licanæ juventutis, & Affranii Syagrii consulis
„ virili successione pronepotem „. Hæc sanè con-
jectura non displicet: verumtamen ne hæc qui-
dem ut certa affirmari possant.

4 Quid egerit Sanctus ante episcopatum, scri-
ptores non memorant: itaque initium episcopatus
investigare aggredior. Novissimi editores Gallia
Christiana tom. 4, col. 344 de Syagio ita ha-
bent: Episcopus ordinatus est anno, ut vulgò
creditur, circitèr DLX. Cointius ad annum 560,
num. 5 circa postrema Clotarii I tempora ad ca-
thedram evelum credit, quod in idem recidit:
at nihil probationis adducit. Eruditi Benedictini,
qui conscripserunt Historiam litterariam Francia,
tom. 3, pag. 257 inter antistites, qui intersue-
runt concilio II Parisensi, collocant Syagrium
Augustodunensem: concilium autem illud habi-
tum volunt ante annum 555, ita ut Syagrius
dix

E

F

A *diu ante annum 560 episcopus fuerit, si isti interfuit concilio. Porro Syagrius episcopus concilio subscriptus legitur, & Eduorum quidem seu Augustodunensem episcopum vocarunt antiqua exemplaria Mss.: sed nomen urbis per errorem irrepisse putat Sirmondus, quod & probare conatur apud Labbeum tom. 5, col. 813 hæc norans: Quod verò Syagrius, qui postremo loco subscribit, Eduorum episcopum appellabant (Mss. exemplaria,) id tamquam falsum expunximus. Syagrius enim Augustodunensem Eduorum episcopum longo post intervallo creatum fuisse, cum Germanus Parisiorum esset episcopus, constat ex Fortunato in Vita sancti Germani capite LXV. Quare Syagrius hic Gratianopolitanus potius videtur, qui Lugdunensi in concilio post duodecim annos per vicarium interfuit. Hinc Sirmondi conjectura assensu deinde sunt plurimi.*

5 *Posset quidem responderi, Fortunatum non dicere, episcopum fuisse S. Germanum, dum consecrationi S. Syagrii interfuit, adeoque adesse potuisse, dum abbas erat S. Symphoriani Eduensis, ut insinuat Bailletus tom. 2 ad xxvii Augusti in Syagrio. Verum, etiamsi expressis verbis non dicatur tunc temporis episcopus fuisse, aliunde id satis innuitur. Nam Fortunatus, apud nos tom. vi Maii pag. 785, ita loquitur: Itaque pergens Augustodunum (S. Germanus) pro ordinatione Syagrii episcopi &c. Si abbas erat Augustoduni, Augustodunum pergere non debebat pro ordinatione: itaque, dum hæc fiebant, jam Parisios translatus erat ad episcopatum. Præterea Fortunatus primò commemorat gesta S. Germani ante episcopatum, deinde verò, quid in episcopatu egerit, exponit; atque inter posteriora ordinationem S. Syagrii. Hinc mihi vix dubitandum videtur, quin S. Germanus ordinationi adfuerit jam episcopus; atque adeo laudati Benedictini perperam recensuerint S. Syagrius inter episcopos, qui in concilio in Parisiensi confederant, cum illud certò fuerit habitum ante episcopatum S. Germani. Hinc demum probabiliter concludere liceat, Syagrius non diu ante annum 560 ad episcopatum evectum esse, quod nihil ante illum annum ab eo gestum, nulli eum concilio interfuisse legamus: fuisse verò jam episcopum anno 561 mox videbimus, ita ut initium ejus episcopatus satis probabiliter statuatur circa annum 560.*

curat S. Rusticulam, que quinquennis rapta erat, monasterio restituentiam:

C *6 Magna mox auctoritatis in aula regia fuisse Syagrius antistitem, colligere possumus ex facto, quod primum ex gestis ipsius venit enarrandum. In Vita S. Rusticula, apud nos tom. 2 Augusti, pag. 658 refertur, eam, dum puella erat quinquennis, raptam fuisse à Cheraonio viro nobili, qui deinde nubilem nuptiis sibi alligare meditabatur. At Liliola abbatisa monasterii S. Cesarii Arelatensis petiit à venerabili Syagrio episcopo, qualiter agere deberet apud Gonderanum regem, ut intra septa monasterii faceret eam introire. Obtinuit abbatisa opè Syagrii, quod petebat, jubente Guntramno rege, ut puella illi traderetur, obtinente nequidquam Cheraonio. Factum id sub exitum anni 561 & initium 562 scribit Cointius ad annum 561 num. 5: nec opere pretium erit, si tempus hujusce rei exactius discutiatur. Sufficiet notasse, jamam Sancti jam tunc late vagatam fuisse, quod ejus potissimum operà uti voluerit apud regem abbatisa Arelatensis, longo sanè terrarum intervallo ab urbe Eduensi distita.*

7 *Uti gratià, quã valebat S. Syagrius apud Gallia reges, libenter usus est ad puellam memoratam in libertatem vindicandam, idque tam fo-*

liciter executus est, ut illa deinde abbatisa fieret & sancta; ita pietatem & doctrinam; qua eminebat inter antistites Gallia, studiosè aliis instillare conatus est, ut eos redderet sui similes. Exemplum habemus memorabile in S. Aunario, qui ad cathedram Autissiodorensis hac via ascendit, imò & ad sanctitatem eximiam. Quippe Aunarius, ut refertur in Historia episcoporum Autissiodorensium, apud Labbeum tom. 1 Bibliotheca Mss. librorum pag. 419, dum adolescens educabatur in aula Guntramni regis, vitam anticam pertusus, clam aufugit Turones, atque ad sepulcrum S. Martini ductus, amore Dei comam capitis deposuit: exinde sanctum Syagrius Augustodunensem episcopum petiit, qui tunc in Dei rebus præcipuus habebatur: quem ipse nimio eum amore suscipiens, tanta eum eruditione & disciplinâ instruxit, ut Virum decebat apostolicum. Eadem narratur ibidem pag. 529 in Vita S. Aunarii, ubi de Sancto nostro hæc memorantur: Eo tempore, quo hæc gesta sunt, Syagrius episcopus Augustodunensium apostolicæ cathedræ præsidebat. Hic audiens, quæ facta fuerant divinitus erga puerum, velociter misit, qui eum suis aspectibus præsentarent... Quo adducto, nimio eum amore suscipiens, tanta eum eruditione & disciplinâ instruxit, ut usque ad cultmen pontificale gradatim educando procheret. Consonat hæc Autissiodorensis monachus apud Cointium ad annum 571, num. 6, ubi Syagrius vocat virum sanctitate & doctrinâ præclarum. Facta hæc sunt sub initium episcopatus S. Syagrii, quando quidem S. Aunarius anno 573 concilio Parisiensi antistes interfuerit. At initium episcopatus, aliæque hujus Sancti gesta pluribus discuti poterunt ad xxv Septembris, quo legitur Martyrologio Romano adscriptus.

8 *Auctoritas quoque S. Syagrii & charitas elucet ex epistola Venantii Fortunati ad eum data, eum Fortunatus pro liberatione captivi cujusdam scribit ad eum, quam cum aliis Venantii Opusculis edidit Browerus jam memoratus à pag. 126. Ratio scribendi erat captivitas cujusdam, cujus pater ad Venantium recurrerat, ut filii sui liberationem commendaret Syagrio. Venantius autem, commemorato patris illius dolore de filii captivitate, ita alloquitur Sanctum nostrum pag. 126: Qui tandem, sedato querelarum strepitu, doloris sui properum * te designat antidotum; scilicet dum æger mente sibi poscit medelam, si se dignanter impendat, vestra lingua fit malagma. Porro Venantius cum epistola mittit versus triginta tres, representantes atatem Christi, qui nos redemit captivos. Miro sanè artificio hi versus vario apicum ductu inter se connexi & interpuncti sunt, ut ibidem videri potest. Difficultatem illius Opusculi describit ipse Venantius, eaque occasione suum in Syagrius amorem sic declarat pag. 127: Loquor pæne, quæ nescio; & tu me vincis amore, ne vincar ab opere. Ecce exigis à me, & quod in me vix invenis; violentiam facis ei, qui tuus, non rebellis est: extorques; nec repelleris. Amor blandus tyrannus est... Quid est, quod non obtineas? sicut amas, sic imperas. Epistolam totam cum ipso carmine ibi curiosus lector inveniet. Nos ad alia progredimur.*

AUCTORE
J. S.

§ II. Variis consiliis adest Sanctus: curat S. Virgilium ecclesiae Arelatenſi præficiendum: magnâ valet gratiâ apud reges Francorum, quâ utitur pro monachis S. Aredii: varia cum Brunichilde exstruit monasteria.

Interest
concilio
Lugdunensi
11, Pari-
sienſi 14,

Studium tuendi promovendique disciplinam ecclesiasticam, quo flagrabat Syagrius, colligere possumus ex conciliis, quæ cum aliis Gallia episcopis celebravit. Coactum fuit anno 567, ut notat Sirmondus apud Labbeum tom. 5, col. 850, concilium Lugdunense 11, jussu Guntrami regis pro renovandis sanctorum Patrum institutis, aliisque ecclesie necessitatibus, ut in ejus præfatione dicitur. Conditi ibidem sunt canones sex, quibus Syagrius . . episcopus ecclesie Eduorum cum aliis nomen suum subscripsit, ut videre est apud Labbeum citatum col. 849. Anno 573 episcopi ex tota fere Gallia pro causis publicis, privatorumque querelis Lutetiam convenerunt ad concilium Parisiense 14, ex eoque epistolam dederunt ad Egidium Remensem antistitem pro Pappolo Castrovincensi episcopo, contra quem Remensis temere ordinarat Promotum. Huic epistola nomen suum Syagrius noster cum reliquis subjunxit, uti invenies apud Labbeum laudatum col. 920. Porro favebat Promoto Sigebertus rex: nam S. Gregorius Turonensis lib. 7, cap. 17 ita scribit: Promotus verò, qui in Dunensi castro, ordinante Sigeberto rege, episcopus fuerat institutus &c. Hinc ad Sigebertum quoque regem iidem scripserunt episcopi, ne Promotum tueretur. Edidit has litteras Cointius ad annum 573, num. 28: verum, ut rectè ibidem observat, ex Gregorio Turonensi patet, episcopos hæc litteris parum profecisse; testatur enim non ante mortem Sigeberti regis amotum fuisse Promotum, contra quem judicium ita latum fuerat, ut presbyteri tantum officio fungeretur.

Matiscou-
nensi 1,
Lugdunensi
111, Mati-
sconensi 11,
in quibus
maxima ejus
auctoritas:

C 10 Anno 581 convocatum est concilium Matiscouense 1 tam pro causis publicis quam pro necessitatibus pauperum, ut in præfatione illius habetur apud Labbeum tom. 5, col. 967. Condit ibidem, subjectoque nomine firmavit cum aliis episcopis S. Syagrius canones novemdecim ad disciplinam Ecclesie spectantes. Anno 583 habitum est Lugdunense 111, in quo sex canones decreti, quos Syagrius noster cum septem aliis episcopis roboravit subscripto nomine, ut apud Labbeum videre licet col. 975. Anno 585 Matiscouense 11 celebrarunt collecti ex tota fere Gallia antistites, canonesque viginti condiderunt, quibus post metropolitanos primus subscripsit Syagrius, ut legitur apud Labbeum col. 987. Ado in Chronico ad annum 575 & sequentes, occasione hujus synodi ita de Sancto nostro loquitur: Quibus confedit quoque Syagrius Eduennensis episcopus, vir summæ sanctitatis. Porro non dubitem, quin plures recensere possem synodos, quibus S. Syagrius interfuit, si nomina episcoporum omnium Actis legerentur subjecta: at sufficiant modò relata, ut inde intelligamus, quanto disciplina ecclesiastica studio flagraverit Sanctus, cu-

jus inter episcopos adeo eminebat auctoritas, ut concilium Metense anni 888, apud Labbeum tom. 9, col. 414, citans canonem xv contra Judæos sancitum, solius S. Syagrii auctoritatem proferat, ac si ipse caput fuisset concilii, in quo metropolitani non pauci confederant.

D 11 Viduata erat anno 588 ecclesia Arelatenſis antistite suo Licerio, cujus mortem dicto anno illigant editores novissimi Gallia Christiana tom. cre viduum 1, col. 540: non obstitit locorum longinquitas, quo minùs S. Syagrius idoneum pastorem huic regi curaret præficiendum. Audi Gregorium Turonensem lib. 9 Historia Francorum cap. 13: Obstitit autem Licerius Arelatenſis episcopus, in cuius ecclesiam Virgilius abbas Augustodunensis, opitulante Syagrio episcopo, substitutus est. Gesta hujus S. Virgiliti traduntur breviter in laudata Gallia Christiana: Vitam edidere majores nostri ad diem v Martii, & Mahillonius seculo 2 Benedictino. Magnum circa hoc tempus scandalum excitatum erat in monasterio Pictaviensi ex ambitione Chrodieldis, Chariberti quondam regis filia, quæ abbatissam suam loco dejicere moliebatur, ut ipsa in illum ascenderet, adherentibus ei monialibus non paucis. Rem fusè narrat laudatus Turonensis lib. 9, cap. 39 & seqq. Allaboravit cum aliis episcopis Syagrius, ut concordiam reduceret, misitque ad rebelles moniales Desiderium diaconum suum: at cum vi agerent moniales, vibratum in illas anathema ab episcopis illic presentibus, quod Syagrius cum aliis presentibus apud Guntrammum regem congregatis ratum habuit, ut legitur in eorum epistola apud Turonensem cap. 41. Plura de his quæri possunt apud laudatum Turonensem, quandoquidem ad Syagrium non pertinent.

E 12 Anno 591 Parisios accessit Syagrius cum adest aliquot episcopis, petente Guntramo rege, ut ad Clotarii II baptismum: qui Clotario puero colatus in vico agri Parisiensis Nemptodoro, quem admodum narrat Turonensis lib. 10, cap. 28, ex eoque Cointius ad annum 591, num. 6. Porro ex dictis hætenas liquet, Syagrium apud Guntrammum; sanctum regem, magno semper in pretio fuisse: idque confirmatur ex Vita S. Aredii abbatis, data apud nos tom. v Augusti; in qua pag. 192 hæc leguntur: Quidam monachorum de viri sacratissimi cellula, (id est ex monasterio S. Aredii, cujus mors erat præmissa) nomine Baudenus, cum instrumentis chartarum, quibus monasterii possessio firmabatur, regionem Burgundie adire non distulit; qui igitur expetens venerabilem & egregium antistitem Syagrium, Eduæ civitatis episcopum, eumque suis precibus imploravit, eo quod honore dignissimus præ omnibus in regis palatio habebatur, ut ejus patrocinio à diversorum æmulorum infidiis cellula tueretur. Qui scilicet petitionibus præfati monachi annuens, quæ petivit, Vir reverentissimus non negavit; sed etiam auctoritate regali instrumenta munivit, & ad regionem remeandi tribuit libertatem. Factum id videtur sub finem anni 591, quo obiit S. Aredius.

F 13 Ex perpetua hac Syagrii apud Guntrammum gratia, ac sanctitate utriusque, mendosum num, con- apparet, quod legitur apud Ruinartium in Historia Turonensis epitomata per Fredegarium col. 582 de conspiratione Syagrii contra Guntrammum in favorem Gundehaldi, qui se Clotarii filium jactabat. Aut certè, si mendosum non sit, enigmatis instar haberi potest. Verba tamen accipe: Cum exinde fuisset reversus (in Galliam Gunde- baidus,

A baldus, ut illius partem occuparet, & pro rege se gereret, à Mummolo patricio fuit susceptus factione Syagrii & Flavii episcoporum, ut Guntramnum degradarent à regno, & sublimarent Gundobaldum. Ad hæc autem ita notat editor Ruinartius: Syagrius erat Augustodunensis, & Flavius Cabillonensis episcopi, quos fideles semper Guntramno existisse existimat Valesius; proditionisque accusatos à Mummolo invidiosè, quod eorum potentiam uirè ferret. *Crimine quidem hæc nota absolutè antistites; neque tamen mihi satisfaciunt. Etenim vix existimare possim, sine mendando hæc legi in epitome Turonensis, quæ in ipsa Turonensis Historia non invenio: neque enim quidquam in Historia Turonensis vel de factione horum episcoporum contra Guntramnum, vel de accusatione eorum per Mummolum reperis. Deinde ne Fredegarius quidem, cujus nomine epitome hæc edita est, in Chronico suo quidquam habet de hac Syagrii & Flavii factione, etiamsi Gundobaldi motum, ejusque & Mummoli mortem referat, apud Ruinartium col. 596 & 597. Porro apud Turonensem Sagittarius episcopus, moribus perversus; sepe inter duces factionis Gundobaldi commemoratur, ita ut suspicio esse possit; pro illius nomine irrepisse nomen Syagrii vitio & ignorantia transcribentium. Quidquid sit, certum videtur, Syagrium semper Guntramno fidelem fuisse, cum diu post mortem Gundobaldi apud ipsum in pretio & amore fuerit, nomenque S. Syagrii magnum apud posteros; & integrum semper permanserit.*

item apud Brunichildem reginam, quæcum xenodochium,

14 Guntramnus è vivis excessit anno 593, ut ibidem nam. 4 habet Coitius, heredemque regni sui reliquit Childebertum fratris sui filium, cujus mater Brunichildis adhuc vivebat, apud quam magna fuit Syagrii auctoritas, ut fuerat apud S. Guntramnum. Porro fama Brunichildis semper fuit ambigua, aliquibus illam laudantibus, aliis verò multa eidem scelera exprobrantibus; consuli potest ea de re Coitius ad annum 613, num. 6; & seqq., ubi famam hujus regine multis tueri conatur. At, qualiscumque fuerit Brunichildis, constat S. Syagrium illi non scelerum, sed honorum operum auctorem fuisse & adiutorem. Etenim xenodochium Augustoduni ac duo monasteria condidit Syagrius, opitulante Brunichilde, ut discimus ex epistolis S. Gregorii. Imprimis epist. 8 lib. 13 novissima editionis mentionem facit de xenodochio his verbis: Xenodochio, quod in civitate Augustodunensi à Syagrio reverendæ memoriæ episcopo, & prædicta excellentissima filia nostra regina (Brunichilde) constructum est; hujusmodi privilegia . . . indulgemus &c. De hoc xenodochio ita scribit Mabillonius tom. 1 Historia Benedictina, lib. 7, num. 66: Intra muros urbis situm est sancti Andochii olim xenodochium simul & monasterium virorum, nunc virginum cœnobium ab annis amplius octingentis. Xenodochii curam gerebant monachi ab ipsa institutione sub disciplina Senatoris abbatis, cui Gregorius magnus insigne privilegium concessit. Privilegium illud ibidem exponit, ac Syagrium cum Brunichilde xenodochii conditorem agnoscit.

15 Laudatus S. Gregorius epist. 10 lib. 13 eodem prorsus modo loquitur de cœnobio S. Adartiani per S. Syagrium & Brunichildem condito, quo supra de xenodochio; eademque illi quoque indulget privilegia. Hinc Mabillonius sic habet num. 54: Hunc Antistitem piorum Brunichildis in urbe Eduensi operum adiutorem fuisse, atque adeo condendo S. Martini cœnobio suppetias contu-

lisse, testes sunt Gregorii Magni epistolæ ad Lu-
ponem presbyterum & abbatem, quem primum
eius loci rectorem vulgati nobis indices sugge-
runt. Idem scribit ibidem, sancti Martini cœno-
bium situm esse in suburbio Augustodunensi, ver-
sus orientem angusta valle & exiguo amne Tarna-
neto * ab urbe disparatum, haud præcul à sancti * Tarne
Symphoriani abbatiæ. Addit ex aliorum opinione,
S. Martinum eodem in loco ecclesiam sub omni-
ne beatorum apostolorum Petri & Pauli possidisse,
quam postmodum in honorem ipsius sancti Marti-
ni Syagrius episcopus, volente Brunichilde dedi-
caverit. Hoc itaque monasterium curâ S. Syagrii,
opibusque Brunichildis ibidem fundatum est viris
religiosis.

16 Alterum verò mulieribus conditum quod alterum
olim sanctæ Mariæ, nunc sancti Joannis nomen
habet. Memorat illud S. Gregorius epist. 9 lib. 13
ad Thalassiam abbatissam, atque eadem etiam
privilegia concedit, quæ xenodochio & S. Mar-
tini cœnobio indulserat. Unde Mabillonius eosdem
conditores hujus quoque monasterii agnoscit, Sy-
agrium scilicet & Brunichildem, expressos in Gre-
gorii epistolâ. Conditum est, inquit num. 65
Mabillonius, ad muros urbis eo in loco, ubi
quondam Berecynthiæ sanum erat: & rectè qui-
dem, ut ibi veri Dei mater coleretur, ubi ina-
nium deorum mater profano cultu honorata fue-
rat. Thalassiae primæ, ut creditur, ejusdem par-
thenonis abbatissæ inscripta est Gregorii Magni
epistola, continens privilegium eidem loco indu-
tum: in quo monasterium SANCTÆ MARIÆ ap-
pellatur, prætermisso nomine sancti Johannis,
cujus modò solum nomen retinet, vulgò SANCTI
JOHANNIS MAJORIS; ut distinguatur ab alia
ejusdem urbis ecclesia, quæ itidem sancto Johan-
ni Baptistæ sacrata est. Tria hæc monasteria hæc-
nus supersunt sub Regula S. Benedicti, teste Ma-
billonio num. 57. Tempus, quo hæc peracta sunt,
neque ex Gregorii epistolis colligi potest, neque
aliunde innotescit. Verumtamen illos aberrare ex-
istimo, qui circa annum 589 facta putarunt cum
Mabillonio: neque enim credibile est hæc constru-
cta per Brunichildem ante mortem Guntramni,
cui Augustodunum parebat. Itaque intra annum
593, quo Guntramnus obiit, & 600, quo cir-
citer sublatus è vivis Syagrius, pia hæc opera
contigisse omninò mihi persuadeo.

17 Præterea cathedralem ecclesiam ornasse vi-
detur & extendisse: nam in Historia episcoporum cathedralium
Autissiodorensium, apud Labbeum in Bibliotheca
Mss. pag. 423, insinuatur, S. Desiderium idem
fecisse Autissiodori, quod Syagrius fecit Augustu-
duni. Verba accipe: Basilicam sanæ B. Stephani,
cui sedit Desiderius, miro decore ampliavit, in-
genti testudine à parte Orientis applicita, auro-
que ac multivo splendidissimè decoratâ, instar e-
jus, quam Syagrius episcopus Augustoduni fecit
se cognoscitur. Cum opus Desiderii comparetur
cum opere Syagrii, illeque ecclesiam cathedralem
decoraverit; verisimile est Syagrium quoque ca-
thedralem ornasse; licet hoc clarè non exprima-
tur. Verum hæc pauca sufficiant de egregiis ope-
ribus; quibus Sanctus noster ostendit dilexisse se de-
corem domus Domini; cum plura nobis inviderit
monumentorum penuria. Ad posteriora igitur ejus
gesta gradum facimus.

AUCTORE
J. S.

§ III. Opem fert S. Augustino
Anglos convertenti : pallium
obtinere à S. Gregorio Roma-
no Pontifice , cum præemi-
nentia ecclesiæ suæ : illum
magni facit Gregorius , va-
riaque ei imponit negotia :
tempus mortis : reliquæ.

S. Grego-
rius Syagrio
commenda-
vit Augusti-
num in An-
gliam mis-
sum : cui
ille opem
fert ,

E Gregia S. Syagrii virtutes , gesta que episcopo
digna effecerunt , ut ejus nomen fama que in-
notesceret Gregorio Magno , qui ad summum
Pontificatum anno 590 fuit evectus , sapiusque
deinde Syagrii opera usus est in negotiis variis.
Imprimis anno 596 , Indictione 14 scripsit ad
Desiderium archiepiscopum Viennensem & Sya-
grium Augustodunensem episcopum , ut Augusti-
num , quem in Angliam mittebat Pontifex ad
Anglorum conversionem , eis commendaret. Ver-
ba Gregorii epist. 54 lib. 6 hæc sunt : De frater-
nitatis vestrae sincera caritate bene confidimus ,
quod amore beati Petri Apostolorum principis
hominibus nostris vestra devotè solatia commo-
detis . . . Indicamus itaque sanctitati vestrae , nos
Augustinum servum Dei præsentium portitorem ,
cujus zelus & studium bene nobis est cognitum ,
cum aliis servis Dei pro animarum illuc causa ,
disponente Domino , direxisse : cujus relatione ,
quid sibi injunctum sit , subtiliter agnoscens , fra-
ternitas vestra ei modis omnibus , in quibus cau-
sa poposcerit , impendat solatia ; ut boni operis
adjutores , sicut decet & convenit , possitis existe-
re. Ita ergo fraternitas vestra in hac re se devo-
tam studeat demonstrare , ut bona , quæ de vo-
bis , opinione narrante , didicimus , vera esse o-
pere comprobemus. Addit commendationem Can-
didi presbyteri , cui cura patrimonii Ecclesia in
Gallia erat demandata.

C 19 In Officio Eduenfi , quod inferius subjici-
emus , lect. 4 Syagrius à Gregorio in Angliam
missus dicitur ad Anglorum conversionem. Illud
per errorem ex hac , aliqua epistola mox recitan-
da , collectum existimo. Certe nec auctores anti-
qui commemorant missionem Syagrii in Angliam ,
neque illa est verisimilis. Petit igitur Gregorius , ut
Syagrius opem præstet Augustino in Angliam dis-
cedenti , illicque commoranti : at non poscit , ut
eum illuc comitetur. Porro Syagrium cumulatè
satisfecisse expectationi desiderioque Gregorii , di-
scimus ex ejusdem Pontificis epistola 108 libri 9 ,
ubi is Syagrium his verbis alloquitur : Quia igitur
in prædicationis opere , quam . . . Anglorum
genti per Augustinum . . . impendere studui , ita
sollicitum atque devotum adiutoremque in omni-
bus te , ut oportuit , fuisse cognovimus , ut ma-
gnam me sibi Fraternitas tua hac de re faceret de-
bitorem &c. Eadem fere ex alia epistola mox ad-
ducentur. Attamen hæc non significant , Syagrium
in Anglia prædicasse ; sed prædicanti ibidem Au-
gustino fuisse subsidio , quod solum ab eo petierat
Gregorius.

Brunichildis pallium Syagrio petiit : at S. Gregorius
20 Post hæc Brunichildis regina pallium S.
Syagrio postulavit à S. Gregorio Romano Pontifi-
ce : verum Pontifex gratas quidem sibi fuisse re-
gina preces respondit ; at varias recensuit ratio-
nes , cur illud continuo non miserit. Audi par-
tes

D tim ejus ad Brunichildem responsoriam , videlicet
epist. xi lib. 9 : Susceptis itaque epistolis vestris ,
valde nobis excellentiæ vestrae studium placuisse
signamus , atque fratri & coepiscopo nostro Sya-
grio pallium dirigere secundum postulationem ve-
stram volumus. Propter quod & serenissimi dom-
ni imperatoris , quantum nobis diaconus noster ,
qui apud eum responsa Ecclesiæ faciebat , inno-
tuit , prima voluntas est , & concedi hoc omni-
no desiderat ; atque multa de prædicto Fratre
nostro , tam vobis quàm etiam aliis testificanti-
bus , ad nos bona perlata sunt , maximè vitam
ejus Johanne regionario * ad nos remeante co-
gnovimus. Et quid in fratre nostro Augustino fe-
cerit audientes , Redemptorem nostrum benedi-
cimus , quia cum sacerdotis nomen etiam operi-
bus implere sentimus. Sed res plurimæ restiterunt ,
quæ nos hoc interim facere minimè permiserunt.
Inter causas autem , ob quas pallii missionem di-
latam scribit , una erat , quod ipse Syagrius pal-
lium non flagitasset : Maxime , inquit , quia &
prisca consuetudo obtinuit , ut honor pallii , nisi
exigentibus causarum meritis , & fortiter postu-
lanti dari non debeat. Addit tamen , se pallium
mittendum curare ad Candidum presbyterum , ut
is illud Syagrio debite flagitanti concederet.

E 21 Satisfecit voluntati Pontificis Syagrius , ac petitum de-
pallium flagitatum , eo mittente , obtinuit anno
599 : verumtamen conditionibus adjectis congregandi
synodum , abususque aliquot in ea extir-
pandi. Refert id Gregorius ipse in epistola 107
lib. 9 ad Aregium episcopum Vapincensem , &
rursum in epistola ad Syagrium , quam mox reci-
tabimus. Quos autem abusus corrigi vellet Gre-
gorius fuse exponit in epistola 106 , lib. 9 ad
Syagrium Augustodunensem , quem ceteris , iisque
metropolitanis præponit , Etherium Lugdunen-
sem , Virgilium Arelatensem , & Desiderium
Viennensem , in cujus sine tres abusus , quos mul-
tis perstrinxerat , corrigi jubet his verbis : De his
itaque , quæ superius dicta sunt , fraternitatem
vestram , auctore Deo , volumus synodum con-
gregare , atque in ea . . . omnia , quæ sanctis ca-
nonibus , sicut prædiximus , sunt adversa , di-
strictè sub anathematis interpositione damnentur ;
id est , ut nullus pro adipiscendis ecclesiasticis or-
dinibus dare aliquod commodum præsumat , vel
pro datis accipere , nec ex laico habitu quisquam
repente audeat ad locum sacri regiminis perveni-
re. Neque ut aliæ mulieres cum sacerdotibus ha-
bitent , nisi hæc , quæ sacris , ut prædictum est ,
canonibus sunt permixtæ. De quibus cunctis re-
verendissimus frater noster Syagrius episcopus
cum omni synodo , dilectissimo filio nostro Cy-
riaco abbate remeante , nobis , quæ acta sunt ,
studeat renuntiare.

F 22 His subjungo epistolam 108 lib. 9 , quæ
pallium Syagrio mittit Gregorius , ejusque virtu-
tes prædicat & merita : Gregorius Syagrio epi-
scopo Augustodunensi. Magistra bonorum omnium
caritas , quæ nil sapit extraneum , nil asperum ,
nil confusum , ita exercet corda & corroborat ,
ut nihil grave , nil difficile , sed fiat totum dulce ,
quod agitur. Hujus igitur cum sit proprium nu-
trire concordia , fervare composita , dissociata
conjugere , prava dirigere , & virtutes ceteras
perfectionis suæ munimine solidare : quisquis in
ejus radices se inserit , nec à viriditate deficit ,
nec à fructibus inanescit , quia humorem fecun-
ditatis opus efficax non amittit. Atque ideo mul-
tùm tibi , dilectissime frater , in Domino conde-
lector atque congaudeo , quod sic eadem caritate
te

* i. e. dia-
cono re-
gionario

E

F

A te præditum multorum testificatione comperio, ut & ipse, quæ sacerdotis sunt, decenter exhibeas, & aliis te laudabiliter imitandum ostendas.

merita prædicat, pallioque

23 Quia igitur in prædicationis opere, quam diu cogitans Anglorum genti per Augustinum tunc monasterii mei præpositum, nunc fratrem & coëpiscopum nostrum, impendere studui, ita sollicitum atque devotum adiutoremque in omnibus te, ut oportuit, fuisse cognovimus, ut magnum me sibi fraternitas tua hac de re faceret debitorem: tantæ rei consideratione commotus, ne infructuosus erga te viderer existere, fraternitatis tuæ petitionem nulla pertuli ratione postponere. Proinde secundum postulationis tuæ desiderium pallii te usu, quod intra ecclesiam tuam habere debeas, ad sacra tantum Missarum solemnitas celebranda, Deo auctore, prævidimus honorandum.

præeminentiam sedis Eduensis conjungit,

24 Quod tamen ita tibi dandum esse decrevimus, si prius per synodi definitionem emendare promiseris, quæ corrigenda mandavimus: quia dignum profecto esse credimus, ut cum mentis gravitate, quâ Deo te propitio pollere didicimus, habitus quoque exterioris clarior in te cultus accresceret, præsertim cum id te non ad superfluæ elationis pompam, sed pro genio & honore tuæ arbitremur ecclesiæ petivisse. Cujus ne indumenti munificentiam nudam videamur quodammodo contulisse, hoc etiam pariter prospeximus concedendum, ut metropolitæ suo per omnia loco & honore servato, ecclesia civitatis Augustodunæ, cui omnipotens Deus præesse te voluit, post Lugdunensem ecclesiam esse debeat, & hunc sibi locum & ordinem ex nostræ auctoritatis indulgentia vindicare. Ceteros vero episcopos secundum ordinationis suæ tempus, sive ad confedendum in concilio, sive ad subscribendum, vel in qualibet alia re sua attendere loca decernimus, & suorum sibi prærogativam ordinum vindicare: quia omnino rationis ordo nos admonet, ut cum usu pallii aliqua simul, sicut diximus, largiri privilegia debeamus.

eumque ad vigilantiam pastorem hortatur.

C Sed quoniam cum honoris augmento, cura quoque sollicitudinis debet crescere, ut cultui vestium actionis quoque ornamenta conveniant: oportet ut enixius in cunctis se studiis vestra fraternitas exercent. Circa subjectorum actus sit vigilans, vestrum illis exemplum instructio, & vita magistra sit. Linguæ nostræ exhortatione discant, quod metuant; & doceantur, quod diligant; ut dum talenta credita lucro multiplicato reddideris, in die retributionis audire sis meritis: "Euge serve bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui". Curam præterea congregandæ synodi, quam vobis atque aliis fratribus nostris pro illicitarum rerum prohibitione sciendam scripsimus, vestræ specialiter sollicitudini noveritis incumbere. Unde quia præcellentissimos filios nostros Francorum reges magnam vobis novimus dilectionem impendere, omni vos studio omnique agere annis necesse est, ut, quod de synodo congreganda mandavimus, fraternitatis vestræ vigilantia compleatur, atque omnia illic, quæ pro animarum salute scripsimus, censeantur; quatenus per hoc, & vos zelum vestrum, & qualiter vobis illicita displiceant, ostendatis, & nos utiliter providisse, qui vestram ad hoc præceteris personam elegimus, videamur. *Hactenus Gregorius. At de synodo hac per Syagrium habitam nihil invenio. Credibile est illum morte impeditum fuisse, quo minus rem perficere posset: non diu enim post hæc tempora vixisse, infra videbimus.*

Augusti Tomus VI.

26 Extant inter Gregorii epistolæ lib. 9 tres auctore alia ad Syagrium data, quibus diversa negotia J. S. Sancto nostro curanda Pontifex imponit. Primum S. Gregorius epist. 113 scribit ad illum Gregorius, ut Menas & Theodorum episcopos in Italiam compellat redire. Menas autem seu Mennas à Gregorio missus erat in Galliam: verum accusatus nimia levitatis, revocatur Romam, ubi se purgavit, ac in Galliam remissus est, ut intelliges ex epistola Gregorii 6 lib. 13, in qua Mennas vocatur, notante editore ibidem, eundem hunc esse Telesinum in Campania episcopum. Theodorus vero erat episcopus provincia Mediolanensis, declinabatque judicium metropolitani sui, de quo etiam conquerebatur, ut scribit Gregorius epist. 30 lib. 6 ad Densdedit Mediolanensem antistitem. Hæc igitur perfecisse videtur Syagrius, cum uterque in Italiam ad superiorem suum sit reversus.

27 Deinde epist. 114 Gregorius reprehendit Sancto Virgilium Arelatensem & Syagrium Augustodunensem, quod Syagria quadam, qua vitam monasticam amplexa fuerat, gestaveratque vestem religiosam, coacta violenter fuisset matrimonio se copulare, quodque illi sacrilegium hujusmodi non impediissent. Sanè non erant inculpabiles episcopi illi, si illud potuissent impedire: at, cum uterque sanctus sit, moresque Gallorum ejusmodi essent eo tempore, ut episcopi varia crimina improbare magis possent quam impedire, crediderim memoratis episcopis rationes non defuisse, quibus se excusarent apud Gregorium. Porro cupiebat etiam tunc Syagria illa piis operibus sua impendere, qua in re ut illi subsidio sint Virgilius & Syagrius, hortatur Gregorius.

28 Demum epist. 115 Gregorius Syagrio commendat causam episcopi Taurinensis, qui con- querebatur diocesim suam esse diminutam, erecto novo episcopatu. Erat hic episcopatus Mauriennensis in Sabaudia, ut notat editor, & alii scriptores affirmant: verum, uti non defuerant rationes ad episcopatum illum erigendum tempore Guntramni regis, sic nec deerant hoc tempore ad sedem illam conservandam. De utrisque consuli potest Longuevallius noster in Historia ecclesie Gallicana tom. 3 pag. 143, ubi erectionem refert, & pag. 346, ubi ait, Gallos procul dubio rationes suas, utilitatemque novi illius episcopatus Gregorio proposuisse. Certè etiam Gregorius ad Theodoricum quoque & Theodebertum Francorum reges eadem de re scripserit epistolam 116, Mauriennensis episcopatus hactenus perseveravit. Hæc fere sunt, quæ de egregiis S. Syagrii gestis, colligere licuit. Quapropter ad tempus felicitis ejus obitus investigandum accedimus.

29 Novissimi editores Gallie Christiana tom. 4, cujus moris col. 346 sic ratiocinantur ad propositum nostrum: contigit circa annum 600: corpus, reliquia. * al. Lupo: * al. Thallia. RENDÆ MEMORIÆ EPISCOPUM vocat. Imò jam anno DC ex hac luce sublatum, inde inferunt viri doctissimi, quod inter litteras, quas anno sequenti DCI sanctus Pontifex diversis Galliarum episcopis ad Simoniacam hæresim extirpandam direxit, nulla Syagrio reperitur inscripta, ad quem tamen scribere non omisit, tum propter vices apostolicæ Sedis ipsi ad hoc demandatas, tum ob gratiam, quâ pollebat apud reges Francorum, & Brunehildem præcipuè. Ex his rationibus mi-

M

hi

AUCTORE
J. S.

hi verisimile non est, Syagrium vixisse post annum 600; at, cum nulla ad eum epistola legatur data post annum 599, nec synodus per eum sit celebrata, quam Pontifex tantopere cupiebat, defunctus esse potuit jam ipso anno 599. Hac de causa obitum consignavi circa annum 600, à quo certo non multum absuit. Hinc rectè concludimus ad annos circiter quadraginta cathedram Augustodunensem occupasse. Corpus servari in cœnobio virginum S. Audochii, per Sanctum, ut diximus, condito, testatur Officium mox dandum. Insignes quoque ejus reliquias haberi Parisiis in abbacia Vallis-gratia, quæ mulierum est Ordinis S. Benedicti, affirmat Bailletus in Syagrio, seu tom. 2, col. 428.

authore, prævidimus honorandum: & ne indumenti munificentiam nudam videamur quodammodo contulisse, hoc etiam pariter prospeximus concedendum, ut, metropolitæ suo per omnia loco & honore servato, ecclesia civitatis Augustunæ, cui omnipotens Deus te præesse voluit, post Lugdunensem ecclesiam esse debeat, & hunc sibi locum & ordinem ex nostræ auctoritatis indulgentia vindicare.

D
hinc pallio
ornatus à
Gregorio
cum præ-
eminentiâ
ejus sedis:

V I T A

Ex Breviario Eduensi.

B
Sancti epi-
scopatus,
& contem-
poranei,

a
b
c
d
e
f g
h

virtutes
varie,

C
ob quas lau-
datur à S.
Gregorio:

promota ab
eo fidei præ-
dicatio in
Anglia,
k

LECTIO I. Beatus Syagrium, Brunehildis reginæ Franciæ; cœnobii sancti Martini a ad muros Eduenses fundatricis frater b, vetere & antiqua progenie nobilis, sed dotibus animi, & puritate mentis nobilior, divino afflatu insignis, ecclesiæ Eduensis designatus est episcopus c. Cujus ætate sanctus Desiderius ejus nepos d Viennæ, divus Etherius e Lugduni, Antissiodori sanctus Amarius f, Aureliæ divus Austerius g, sancti Lupus h & Columbanus apud Senonas mira sanctitate claruerunt.

LECT. II. In beato Syagrio charitas admonuit maledicorum sibi contemnere; nec enim usque adeo putabat fervendum improborum linguis, ut necessarium officium hac gratia prætermittetur. Moderationem obtinuit in castigandis improborum moribus, ut lenitate sanaret potius quam austeritate exasperaret. Mensam habebat perquam frugalem, sed hospitibus expositam, magis frugiferis sermonibus, quam exquisitis eduliis opiparam; ut non minus animi convivarum reficerentur, quam corpora. Bibebat vinum, sed sicut Timotheus Pauli consilio.

LECT. III. Amabat perfectam pietatem, sed spontaneam, non extortam. Dixisset illi paternam maternaque viscera erga cunctos gerere, malos parturire, ut renascantur in Christo; imbecilles veluti gallinam sub alis fovere, ne pereant; bonos provehere, ut adolescant. Propterea huic congratulabatur beatus Gregorius frequentissimis epistolis in Registro, dicens: Multum tibi condilector atque congaudeo, quod sic eadem charitate præditum multorum testificatione te comperio, ut & ipse, quæ sacerdotis sunt, decenter exhibeas, & aliis te laudabiliter imitandum ostendas.

LECT. IV. Cum Anglos i à Christianismo ad idola defecisse audivisset beatus Gregorius, misit beatum Syagrium Augustodunensem episcopum in Angliam k, qui zelo domus Dei ductus, tam diligenter omnibus in Anglia Jesum Christum nuntiavit, ut, seposito errore & veritate cognita & persuasa, oves perditas in Jesu Christi ovile, tamquam bonus pastor, reduxerit; qui nullum unquam periculum metuit, quoties ecclesiæ commodis fervendum erat.

LECT. V. Tantæ rei (ait Gregorius ad Syagrium) consideratione commoniti, te usu pallii, quod intra ecclesiam tuam habere debeas ad facra tantum Missarum solemnia celebranda, Deo

LECT. VI. Sed quoniam cum honoris augmento cura quoque sollicitudinis accrescere debet, ut cultui actionis ornamenta conveniant, auctoritate beati Gregorii synodum constituit m, cujus definitione simoniaca labè notatos damnavit, & quæ corrigenda mandaverat Gregorius; emendavit. Lingua ejus bonis fomentum erat, pravis aculeus; timidos retundebat, iratos mitigabat, desides hortatu succendebat, desperatos consolabatur. Tandem Eduæ sexto n Kalendas Septembris talenta sibi à Domino credita cum scœnore Jesu Christo dicenti: Euge ferve bone & fidelis, intra in gaudium domini tui, tradidit; cujus corpus thecâ argenteâ clausum in celeberrimo virginum sancti Audochii cœnobio o Augustoduni servatur.

l
alia virtutes, mor-
beata, reli-
quie.

E

A N N O T A T A.

a De cœnobio S. Martini per Syagrium & Brunehildem condito egimus in Commentario num. 15.

b Illud sine fundamento assertum, nec verisimile esse, probavimus ibidem num. 2.

c Circa annum 560. Adi Commentarium num. 4 & 5.

d Hæc S. Desiderii cum Sancto nostro consanguinitas idoneo destituitur fundamento, ut dictum est in Commentario num. 3, ubi de S. Desiderio actum.

e S. Etherii gesta mox colligere, cultumque probare conabor.

f Qui hic Amarius scribitur, est S. Aunarius S. Syagrii discipulus, de quo aliqua diximus in Commentario num. 7. Idem sanctus, teste Coin-
tio ad annum 571; num. 6, appellatur subinde Anacharius, Aunacharius, Aunaharius, Aunarius, Augarius, Anguarius, Autmarius, & Autmacharius.

F

g Austerius apud S. Gregorium Turonensem in Historia Francorum lib. 9, cap. 18 vocatur Austrinus Pastoris quondam filius. Frater S. Aunarii episcopi Antissiodorensis, & S. Austregildis, quæ mater fuit S. Lupi Senonensis, fuisse dicitur ex Actis S. Lupi Senonensis, quæ latius pertractari poterunt ad 1 Septembris, cum colitur S. Lupus. Andreas Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani pag. 1234 Austrenum (sic enim vocat) Sancti titulo condecorat: Quem, inquit, mira sanctitate inter alios sua ætate claruisse, diptycha antiquissima perhibent ecclesiæ Eduensis. Officium, opinor, designat, quod explicamus, ex quo cultus non satis probatur. Gesta Austreni paullo latius prosequitur Carolus Saussayus in Annalibus ecclesiæ Aurelianensis pag. 141 & seqq.: at nec cultus ullum præfert indicium, & ne Sanctum quidem vocat. Quapropter rogatos volumus eruditos Aurelianenses, aliosve Gallos, ut legitimum hujus episcopi cultum nos doceant, si illum noverint.

h De S. Lupo Senonensi archiepiscopo mox locuti sumus: verum an fuerit episcopus cum Syagrio, an paullo posterius, hic non examinamus.
S. Colum-

A S. Columbanus abbas fuit, non episcopus. Is natus in Hibernia transfuit in Galliam, ubi varia condidit monasteria, ac tandem in Italiam discessit. Plura de eo dicuntur ad 21 Novembris, quo Romano Martyrologio est adscriptus: videri interim potest Surius ad eundem diem.

i Non defecerant Angli à fide, quam usque ad tempora S. Gregorii non erant amplexi. Britannii quidem, seu incolae antiqui hodierna Anglia, dudum erant conversi: ac populi illi septentrionales partim Saxones, partim Angli, qui seculo 5 Britanniam sunt ingressi, quique demum Angli omnes nominati sunt, Angliaque nomen suum dederunt, gentiles erant, & idola colebant, ut videri potest apud Alfordum in Annalibus ecclesiasticis Britannia ad annum Christi 449, ubi de eorum ingressu in Angliam, ac superstitioni-

bus disputat.

k Imò potius Syagrio commendavit Augustinum, quem mittebat in Angliam, ut ille auctoritate sua & gratia apud Gallia reges Augustino in Angliam tendenti, ibique laboranti, opem ferret. Consule Commentarium num. 19.

l Perseverat hactenus prerogativa illa Augustodunensis ecclesia, ut observat Longuevallius in Historia ecclesiae Gallicanae tom. 3, pag. 337.

m Synodum illam non fuisse habitam, morte interveniente Syagrii, diximus in Commentario num. 25.

n Unde hunc diem emortualem hausserit auctor, quove nitatur fundamento, me latet.

o Cenobium istud, tunc xenodochium, cum Brunichilde crexit Sanctus, ut in Commentario relatum est num. 14.

DE SANCTO ÆTHERIO EPISCOPO

LUGDUNI IN GALLIA

SYLLOGE HISTORICA.

De cultu, gestis ante episcopatum & in episcopatu usque ad mortem.

AN. DCII.
Sancti cultus, ac mul-
ti diei affi-
xus,

Quandoquidem S. Ætherius, vel Etherius, cultum non habet certo diei affixum, Actaque eius connexa sunt cum Actis S. Syagrii, de quo jam egimus, judicavimus Acta Ætherii huic

loco innectenda, quod apud alibi nequeant collocari. Cultum Sancti immemorabilem probat Theophilus Raynaudus in Hagiologio Lugdunensi pag. 47 hunc in modum: S. Etærius, aut, ut alii scribunt, Ætherius, silentibus licet Martyrologus omnibus, Sanctus prænominatur in novissima & cæteris accuratior Lugdunensium præfulum ferie, (apud Claudium Robertum in Gallia Christiana, ut habet in margine.) In litanis quoque peculiaribus Lugdunensis ecclesiae inter alios ejusdem sanctos, episcopos invocatur jam olim tamquam Sanctus. Adhæc in perantiquis Actis S. Austregisili ab Ætherio promoti in abbatem S. Nicetii; idem Ætherius jam vitæ functus, vocatur BEATISSIMUS; & insigni clógio sanctitatis exornatur. Ita apud Surius ad xx Maii, quem signat in margine. Apud nos verò tom. v Maii pag. 230 Ætherius eodem Actorum illorum loco Sanctus nominatur, quæ vox rem probat efficaciter.

2 Apud Aymoinum, & in Brevariò Augustodunensi, cum de S. Syagrio, Etærius Lugdunensis numeratur primo loco inter episcopos, qui divinæ virtutis gratiâ irradiati, fulserunt ut luminaria Galliae, temporibus Brunichildis reginæ, & annumeratur sanctissimis ejus ævi præfulibus, Desiderio Viennensi, Siagrio Augustodunensi, Aunario Antilliodorensi, Austreno Aurelianensi, ac Lupo Senonensi. Officium Syagrii mox dedimus, ubi hæc habentur num. 1. Denique S. Gregorius Magnus, eum commendat ab ecclesiastici ordinis amore, dilectione disciplinæ, studio observantiæ salubrium decretorum, & prompto ac humili ad summi Pontificis monita animo ac zelo. Itaque tanti Viri sanctitas, & debita inter cæli-

Augusti Tomus VI.

tes transcriptio, potest videri explorata. Facile assentior Raynaudo, præsertim ab invocationem Ætherii in litanis antiquis, quam affirmat quoque Andreas Saussayus in Appendice ad Martyrologium Gallicanum pag. 1222, quo item teste, sanctissimus & beatissimus in priscis codicibus nuncupatur. Itaque ad gesta ejus colligenda & discernenda progredior.

3 Vixit S. Ætherius ante episcopatum in aula Vivit in aula S. Guntramni regis, ut discimus ex Vita S. Austregisili tom. v Maii pag. 230, ubi à Guntramno regi no impetrasse dicitur S. Austregisilo licentiam amplectendi vitam clericalem, atque hæc de eo referuntur: Erat tunc in domo regis inter ceteros senatores. præstantissimus, Ætherius nomine, vir prudentissimus, & singulari cautela præditus, cui rex omnia tractatus sui arcana præcipue pandebat: qui tunc dignus episcopatu; postea Lugduno Galliae nobilissimæ civitati episcopus ornatissimus est, quique memoratum famulum Dei (Austregisilum) singulariter diligebat: quem Austregisilus rogavit, ut regis permissu peteret se ad clericatus onus venire debere: qui suggessit, & impetravit. Facta hæc sunt circa annum 585, nam paullo ante narratur Austregisilus orasse in S. Martini ecclesia, quæ, ut notat Henschenius lit. k, in suburbio Cabiltonensi structa erat a Guntramno anno Christi 584. Ætherius autem, licet in aula regis habitaret, clericus jam tunc erat: sic enim prædicta narratur in Bibliotheca Mss. Labbeana tom. 2, pag. 363: Quod ut fieret, cujusdam nobilissimi clerici precibus, Ætherii nomine, cui rex omnia tractatus sui arcana præcipue pandebat, obtinuit (Austregisilus;) quique (Ætherius) eum misit B. Aunario Antilliodorensi episcopo, ut suis sanctis manibus carceris sui capitis deponeretur. Qui & in hoc postulantis Amici explevit votum, ac insuper ad diaconatus eum promovit officium. Effectus ergo clericus continuò remeavit ad regem.

M 2.

4 Hæc

AUCTORE J. S. *Hac ante episcopatum peracta : quibus docemur , quantâ cum S. Guntramno , S. Annacoli S. Nicetio , ac S. Austregisilo amicitia fuerit junctus : unde non malè quis conjiciat , vitâ & moribus ei episcopatum prædixisse : id tamen certius probatur ex Vita S. Nicetii Lugdunensis episcopi , tom. I Aprilis , pag. 101 , ubi refertur S. Nicetius non modo probasse vitam & mores Ætherii , sed ejus quoque episcopatum prædixisse . At ipsum audiamus Vita auctorem , qui scripsit vivente adhuc Ætherio : Et pro beatissimo antistite Ætherio , inquit , suis precibus intercedat (Nicetius :) qui sancto laboravit studio , qualiter Vita ejus , quæ etiam post obitum florebat assiduitate operis , panderetur officio lectionis . Sed non immeritò ejus memoriâ dilectionis studio solenniter excolit , qui illum sibi successorem esse secundo loco prædixit , dum de ejus conversatione gauderet . Quem illico post ejus transitum devotio populi Lugdunensis ad ipsius pontificii gradum ambicenter expetiit : sed quod tunc præscia dispositio principis (Guntramni) negavit , successore defuncto , indulgere non destitit : ac sic quod sacri antistitis sermo , dum maneret in corpore , prodidit , hoc clementissimi regis cordi Deus auctor infudit : quo etiam obtinente factum est , ut qui fuit hæcenus Pater patriæ , nunc esset ecclesiæ . Videmus hinc insuper & Patrem patriæ vobiscum fuisse à populo , & magno Lugdunensium studio post mortem S. Nicetii ad episcopatum petiitum , quæ non mediocrem de virtutibus ejus existimationem insinuant . Porro non solum pietatem suam in S. Nicetium declaravit Ætherius , dum Vitam ejus curavit scribendam : at aliud insuper ejusdem pietatis specimen profert S. Gregorius Turonensis in præcedente apud nos S. Nicetii Vita pag. 98 , num. 15 his verbis : Lectulus , quo Sanctus quiescere erat solitus , sæpius miraculis adornatur illustribus : qui grandi studio ab Ætherio nunc episcopo fabricatus , devotissimè adoratur .*

4 *Annus , quo S. Ætherius ad metropolim Lugdunensem evectus est , assignari non potuit hæcenus . Inter S. Nicetium anno 573 defunctum & Ætherium sedit S. Priscus . Unde Henschenius ad Vitam S. Austregisili cap. 2 , lit. m notat sequentia de initio episcopatus : Ætherius factus archiepiscopus inter annum DLXXXV , quo Priscus decessor adhuc vivebat (nam eodem anno præfuit concilio Matisconensi II) & annum DLXXXIX , quo subscripsit rescripto episcoporum apud S. Gregorium Turonensem lib. IX Hist. cap. XLII . Hisce consentiunt editores Gallie Christiana recussa tom. 4 , col. 38 , nec annum ipsum assignant propius . Porro rescriptum illud episcoporum apud Turonensem est confirmatio excommunicationis , à quatuor episcopis lata contra Chrodioldem , eique adhaerentes moniales Pictavienses : nam Ætherius cum novem episcopis apud Guntramnum regem congregatis excommunicationem illam ratam habuit , rescriptoque primus subscripsit . De his turbis monialium Pictaviensium pauca diximus in Syagrio num. XI , at plura videri possunt apud Coitium ad annum 589 , num. XI & seqq .*

5 *Ætherius jam episcopus pristinam cum S. Austregisilo amicitiam demonstravit . Quippe in laudato istius Sancti elogio apud Labbeum in Bibliotheca tom. 2 , pag. 363 , post recitata superioris sic auctor prosequitur : Quem (Austregisilum , ad Guntramnum reversum) videns prædictus Ætherius , illico petivit à rege , ut sibi committeretur . Jam & ipse impetraverat à principe sedem Lugdunensis ecclesiæ : malebat nam-*

S. Austregisilum ordinat presbyterum : adest baptisimo Clotarii II :

que secum habere , quæ famosissimus noscebatur ab omni plebe . Quem & ipse præfatus Ætherius mox presbyterum & abbatem ordinavit in sanctâ basilica Nicetii . Eadem referuntur in Vita S. Austregisili jam memorata num. 7 his verbis : Regressus inde venit ad memoratum Ætherium : ille , jam episcopatu accepto , benignissimè eum cum ineffabili gaudio recepit , presbyterumque & abbatem basilicæ B. Nicetii episcopi & confessoris ordinavit : & ob dilectionem perfectionis , dedit ei de rebus ecclesiæ coloniam Albiacum , usibus suis profuturam . Familiaritatem inter utrumque Sanctum deinde perseverasse , colligitur ex eadem Vita num. 9 , ubi refertur miraculum S. Austregisilo contigisse eo tempore , cum esset memoratus Dei homo cum S. Ætherio episcopo in quadam villa . Anno 591 Ætherius cum Syagrio aliisque episcopis Parisios profectus est , petente Guntramno , & baptisimo Clotarii II interfuit . Nemptodori , ut de Syagrio in ejus Actis diximus num. 12 . Id habent quoque laudati Gallie Christiana auctores in Ætherio ; at malè referunt ad annum 594 , quo mortuus erat Guntramnus , quæ puerum è sacro fonte suscepit , ipsi fatentibus .

7 *Magni fecit Ætherium S. Gregorius , ut dicitur S. Gregorius ex variis hujus ad illum litteris . Primò rursus illi ad eum scripsisse reperitur anno 596 , quando commendat Augustinum in Angliam mittebat ad Anglorum conversionem , quem unâ cum candido presbytero , missio in Galliam ad curandum ibidem Ecclesiæ patrimonium , Ætherio commendat , prout eodem commendavit Syagrio Augustodunensi , aliisque Gallie episcopis per alias epistolas , quæ inter Gregorianas habemus lib. 6 , epist. 52 , 53 , & 54 . Non quidem inter epistolas Gregorii reperitur hæc ad Ætherium missa ; sed illam recitat Beda in Historia ecclesiastica lib. I , cap. 24 hoc modo : Reverendissimo & sanctissimo fratri Ætherio coepiscopo Gregorius servus servorum Dei . Licet apud sacerdotes habentes Deo placitam charitatem religiosi viri nullius commendatione indigeant : quia tamen aptum tempus scribendi se ingeffit , fraternitati vestræ nostra mittere scripta curavimus , insinuantes latorem presentium Augustinum servum Dei , de cujus certi sumus studio , cum aliis servis Dei , illuc nos pro utilitate animarum , auxiliante Domino , direxisset . Quem necesse est , ut sacerdotali studio sanctitas vestra adjuvet , & sua ei solatia præbere festinet . Cui etiam ut promptiores ad suffragandum possitis existere , causam vobis injunximus subtiliter indicare : scientes quòd , eâ cognitâ , tota vos propter Deum devotione ad solaudum , quia res exigit , commodetis . Addit commendationem Candidi & notat chronologicis , quæ designant x Kalendas Augusti anni 596 , quo erat Indictio 14 . Porro deceptus est Beda , dum Ætherium putavit Arelatensem antistitem : nam Arelatensis presul eo tempore erat S. Virgilius , ad quem Gregorius eandem ob causam dedit epistolam 53 libri 6 , quæ verbis non parum ab hac discrepat .*

8 *Dubitare non possumus , quin S. Ætherius quem ab Augustinum benignissimè exceperit , adeoque S. Ætherio , Gregorii desiderio cumulatè satisfecerit . At alia non à Virgilio Arelatensi , quæ scribitur ex prædicto Beda errore , quæ scriptores eruditos in varias distraxit partes : videlicet utrum S. Augustinus Anglorum apostolus fuerit deinde episcopus consecratus ab Ætherio Lugdunensi , an à Virgilio Arelatensi . Quippe laudatus Beda cap. 27 sic habet : Interea vir Domini Augustinus venit Arelas , & ab archiepiscopo*

A po ejusdem civitatis Etherio, juxta quod iussa sancti patris Gregorii acceperat, archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est. Reverfusque Britanniam &c. Consentiant nunc scriptores ordinationem illam contigisse anno 597, quo Etherius Lugdunensi, Virgilius Arelatensi ecclesie presidebat, indeque simul concludunt, Bedam errasse vel in urbis nomine, vel in antistitis, qui ordinavit. Henschenius in S. Laurentio tom. I Februarii pag. 290 in urbis nomine erratum esse putavit, adeoque ordinationem Etherio attribuit: idemque repetit tom. III ejusdem mensis pag. 472 in S. Ethelberto rege. At Cointius ad annum 597, num. 12 errorem esse contendit in nomine archiepiscopi, indeque Virgilio tribuit consecrationem: imo ne epistolam quidem commendatitiam pro Augustino ad Etherium missam voluit ad annum 596 num. 14. Pagius in Critica Baroniana partim adheret Henschenio, partim Cointio: nam epistolam, quam mox recitavimus, sine dubio ad Etherium scriptam agnoscit ad annum 596 num. 8; sed consecrationem Arelate peractam esse à Virgilio, existimat ad annum 597 num. 3.

probabilius
episcopum
esse ordina-
tum,

B 9 Neutram quidem sententiam omnino certam censo: illa tamen mihi videtur probabilior, qua Etherio consecrationem adscribit, quod Beda jactius errare potuerit in urbis nomine, quam in nomine archiepiscopi. Rationem hanc paucis elucidabo. Beda in præfatione Historia sua testatur se adjutum ab Albino abbate, qui per Nothelmum Londinensis ecclesie presbyterum transmisit, qua memoriâ videbantur digna: Qui videlicet Nothelmus, postea Romam veniens, nonnullas ibi beati Gregorii Papæ, simul & aliorum Pontificum epistolas, perscrutato ejusdem sanctæ Ecclesie Romanæ scrinio, . . . invenit: reverfusque nobis nostræ Historiæ inferendas cum consilio præfati Albini reverendissimi patris attulit. Hinc primò dubium non videtur, quin epistola ad Etherium jam recitata ex illis sit una. Itaque in nomine istius archiepiscopi, quod in ipsa legebat inscriptione, errare non potuit Beda. At errare potuit in urbe, cui presidebat, cum nomen urbis epistola non esset adjectum. Jam vero unde Beda in illum errorem inductus sit, ut putaverit Etherium fuisse Arelatensem presulem, non omnino constat: at certum est in eo errore versatum esse. Fortasse, quod nosset archiepiscopo Arelatensi vices Apostolicas à Gregorio demandatas, illamque unicam nactus esset commendatitiam pro Augustino, per conjecturam verisimilem existimavit, scriptam fuisse Arelatensi, adeoque Etherium isti ecclesie presedisse. Quidquid fuerit, Etherium Arelatensem putavit & Virgilius ejus in eadem ecclesia successorem: nam cap. 27 sic habet de alia Gregorii epistola: Epistolam verò, quam se Arelatensi episcopo fecisse commemorat (Gregorius,) ad Virgilium Etherii successorem dederat.

C 10 Porro quod Beda scribit de consecratione Augustini, evuisse videtur ex quadam Gregorii epistola: scribit enim Arelate ordinatum ab Etherio juxta quod iussa sancti patris Gregorii acceperat. Hinc concludo, in illa epistola expressum fuisse vel solum nomen Etherii, vel urbis solum: utrumque enim sine errore exprimi non poterat. At verò, si quis epistolas Gregorii pervolvat, reperiet ab eo frequenter prætermitti nomen urbis episcopalis, non vero ipsius episcopi, dum mentionem facit de episcopo quodam determinato. Sic lib. 6, epist. 55 ad alios scribens episcopos de Virgilio

Arelatensi meminit his verbis: Virgilio fratri ac coepiscopo nostro dicite &c.; sic frequentissime alibi. Ex consuetudine igitur Gregorii verisimile est, Bedam Etherii nomen ex ejus epistola hausisse, cui per errorem Arelatensem urbem apposuerit, ut supra factum vidimus in epistola ad Etherium scripta. Deinde si nomen urbis expressum in Gregorii epistola invenisset Beda, non potuisset Etherium designare sine temeritate cum etiam Virgilium noverit, quem putabat Etherii successorem: dubitasset igitur Beda in illo casu, an Etherio, an Virgilio ordinatio foret adscribenda, quod in anterioribus litteris Etherium invenisset, in posterioribus vero Virgilium, quos ambos credebatur Arelatenses, & quorum successionem nosse certe non poterat, cum invicem non successerint. Itaque quocumque modo rem consideremus, undique probabilis apparet, Bedam in primo errore, qui certus est, persistisse; nominique Etherii, de quo certus erat, Arelatensem urbem adjunxisse; adeoque Augustinum non per Virgilium Arelatensem, sed per Etherium Lugdunensem; neque Arelate, sed Lugduni fuisse ordinatum. Hisce rationibus satis quoque refutata sunt, qua

D 11 Anno 599 S. Gregorius ad quatuor Galliarum episcopos, inter quos secundus nominatur Etherius, epistolam scripsit ad abusum quosdam abolendos per synodum, ut dictum in Syagrio num. 21, ubi quoque notavimus, synodum illam non esse celebratam eo tempore. Hinc Gregorius rursus anno 601 de eadem synodo, aliisque negotiis dedit epistolam 56 libri XI, qua est hujusmodi: Gregorius Etherio episcopo Gallie. Epistolarum vestrarum plena venerabili gravitate locutio ita sibi cordis nostri fixit affectum, ut mutuum semper libeat miscere sermonem: quatenus etsi corporali vestra præsentia frui non valemus, nil sibi contra nos absentia hoc intercurrente valeat commercio vendicare. Quantum namque in vobis Ecclesiastici ordinis amor eniteat, quanta sit dilectio disciplinæ, quantum observantiæ studium salubrium decretorum, ex illo, quod nostram submissè & omnino libenter adhortationem accipitis, & servandam inviolabiliter prædicatis, ostenditis. Quia igitur ad aliorum emendationem promptum cor geritis, & vetustatis malum libera, sicut decet, voce damnatis, postquam & aliis fratribus coepiscopisque nostris ipsa voluntas est, oportet ut unanimes contra dominicos hostes insurgere, & avaritiam de domo Dei synodali debeatis definitione projicere.

E 12 Nihil in dandis ecclesiasticis ordinibus auri seve fames inveniat, nil blandimenta furrupiant, nil gratia conferat: honoris præmium vita sit, provectus incrementum modesta: ut obtinente hujusmodi observantia, & indignus, qui præmiis quærit ascendere, judicetur, & dignè, cui bonum testimonium actio perhibet, honoretur. Hæc vobis, dilectissime Frater, cura sit, hæc animis vestris sollicitudo semper invigilet, ut & zelum, quem litteris ostenditis, cordis vestri testem esse opere demonstratis. Itaque assidue instanterque ad congregandam synodum imminete; & ita vos eni-

AUCTORE
J. S.

F

S. Gregorius, laudans Etherii virtutibus, cum hortatur

F

ad simoniam, per synodum abolendam.

AUCTORE J. S. xius exhibet, ut nominis dignitatem officii administratione completis. Scripsit eadem de re Gregorius ad reges Francorum reginamque Brünichildem: atque ad varios Galliarum episcopos: at nullum eorum tantis exornat laudibus, quantis Ætherium. Quid verò congreganda synodo obstitit, non divino. At Pontifex sic prosequitur:

13 De eo verò quòd ecclesie vestræ concedendum ex antiqua consuetudine deposcitis, red ad alia; ac respondet deinde monachos ad Augustinum missos commendat: Unde nobis epistolas, quas vos dicitis habere, transmittite, ut ex eis, quid concedendum est, colligamus. Gestis verò vel scripta beati Irenæi iam diu est quòd sollicitè quæsimus: sed hæcenus ex eis inveniri aliquid non valuit. Præterea Fraternitas vestra monachos, quos ad reverendissimum fratrem & coëpiscopum nostrum Augustinum direximus, habere studeat in omnibus commendatos, suamque illis caritatem propter Deum exhibeat; atque illis ita studio sacerdotali obnixè concurret, & suo eos solatio ad agendum iter adjuvare festinet; ut dum nulla eis illic res morandi causas intulerit, & hi celerius pergere, & vos mercedem de præstitis invenire possitis. Datum die x Julii Indiçt. iv. Quid vellet ecclesia sua concedi S. Ætherius, non satis hinc liquet: forsasse pallium ad se mitteretur, vicesque Romani Pontificis sibi demandarentur, rogavit. Quod vero de scriptis S. Irenæi subjungitur, ita passim intelligunt scriptores neoterici, ut putent Irenæi scripta Lugduni non fuisse, ideoque petita per Ætherium: & verò etiam hodie multa ex iis latent, ut videre est in Historia litteraria Francie tom. 1, pag. 337 & seqq. Attamen non consequitur ex verbis Gregorii, nulla S. Irenæi scripta fuisse Lugduni.

14 Præterea S. Gregorius ad Ætherium scripsit postrema litteras, quibus docet, qua ratione ecclesia providendum sit, cum episcopus pre mentis infirmitate officio suo fungi nequit. Habetur illa quinta libri 13, referturque ad Indictionem vi, ita ut incertum sit, an scripta sit ante mortem Ætherii, cum Indictio vi inchoata sit mense Septembri anni 602, ac mense Novembri scripta videatur epistola, quòd inter duas istius mensis epistolas ponatur media, eodemque demum anno obierit Sanctus, mense ac die incerto. Nam Fredegarius in Chronico cap. 22 sic habet: Eo anno, Theodorici regis septimo, id est, Christi 502, Ætherius episcopus Lugdunensis obiit. Consentit Aimoinus lib. 3, cap. 90, atque ex iis neoterici passim. Hæc sunt, qua ob penuriam monumentorum istius temporis, de Viro hoc egregio colligere tantum potui.

DE S. EBBONE ET B. GERICO, GUERICO, VEL GOËRICO EPISCOPIS CONFESS.

SENONIS IN GALLIA,

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus utriusque probatus: initium & finis episcopatus B. Gerici.

CIRCA ANNUM DCCXLIII VEL DCCCL: ET CIRCA DCCX. Cultus S. Ebbonis,

Uamvis memoria S. Ebbonis, ex monacho & abbate archiepiscopi Senonensis, in antiquis non reperitur Martyrologiis, ac ne in hodierno quidem Romano, cultus tamen ipsius certus est, que indubitat. Etenim in Breviario Senonensi, quod habemus impressum anno 1625, de eo ad xxvii Augusti existat Officium novem lectionum, que ex Vita sunt deprompte. Annuntiat eodem die in Martyrologio Gallicano Saussay, in novo Parisiensi, & in universali Martyrologio Castellani. Menardus in Martyrologio Benedictino Sanctum eundem memorat ad xxvi Augusti, uti & Florarium nostrum Ms., eundemque diem pro cultu ejus notat Mabillonius. At nos S. Ebbonem variis locis remissimus ad xxvii, quo colitur præcipue in ecclesia Senonensi, ut jam probatum est. Translationem ejusdem Sancti memorat Saussayus ad xv Februarii his verbis: Senonis translatio S. Ebbonis episcopi ejusdem metropolis & confessoris, cujus depositio colitur die xxvii Augusti. Idem in Supplemento ad xx Martii hac scripsit: Senonis commemoratio sanctorum episcoporum

Gerici & Ebbonis; qua ulteriori de Gerico disquisitioni locum præbent.

2 Majores nostri in prætermiſſis ad xx Martii occasione hujus annuntiationis alios recensuerunt martyrologos, qui de B. Gerico una cum S. Ebbone meminerunt, videlicet Grevenum in auctario Ufuardi, Canisum in Martyrologio Germanico, Ferrarium in Catalogo Sanctorum; & quem primum merito nominant, utpote ceteris antiquiorem, Florarii nostri Ms. auctorem. Posterioris verba subjungo: Senonis sanctorum episcoporum & confessorum Ebbonis & Guerici. Idem ad xxix Martii de solo Gerico sic habet: Item sancti Guerici Senonensis episcopi & confessoris. Vixit hic auctor seculo xv, & Florarium absolvit anno 1486; ut ipse in conclusione indicat. Ex quo consequi videtur, Gericum plusquam centum annis ante bullam Urbani VIII cultum fuisse, adeoque huic nostro Operi posse inferi cum titulo saltem beati. Itaque cum promiserint majores nostri de eo agendum hoc die una cum S. Ebbone, in titulo utrumque commemoravi, & quidquid occurrerit apud scriptores de B. Gerico, elucidare conabor.

3 Sam-

A 3 *Sammarthani in Gallia Christiana tom. 1, pag. 618* haec solum de Gerico afferunt: Gericus, Tornodori nobili stirpe fatus, cedente Vulfranno, ab eodem cathedram (Senonensem) adipiscitur, quam per aliquot annos cum tenuisset, defunctus humatur in S. Petri. *Claudius Robertus in archiepiscopis Senonensibus pag. 141* tempus magis distinctè memorat, atque ita habet: Gericus, ex comite Tornodorense, & abbate Senonensi, in Chron. Ms. circa annum dcc, percessionem S. Vulfranni, sit antistes Senonensis. *Addit de sepultura: jacet ad S. Petrum Vivum. Quae de patria Tornodoro dicuntur, verisimilia sunt ex consanguinitate cum S. Ebbone. Non aequè mihi constat, quo nitatur fundamento, quòd dicatur comes fuisse Tornodorensis, & abbas Senonensis: nam haec magis congruunt S. Ebboni, à quo fortasse per errorem translata sunt ad B. Gericum. Deinde satis constat S. Vulfranno in episcopatum successisse Gericum: nam Acta S. Vulfranni apud Surium xx Martii, licet interpolata sint, nec chronologia ex iis firmari possit, in eo saltem fidem obtinent ab eruditis, quòd hoc aliunde firmetur. Audi Clarium in Chronico S. Petri Vivi tom. 2 Spicilegii Acheriani recusi pag. 464: Hujus (Pippini Herstallii) temporibus sanctus Vulfrannus Senonum archiepiscopus, relicto episcopatu, ordinatoque in eius loco donno Gerico, viro clarissimo, avunculo beati Ebbonis eximii confessoris, quique ei in episcopatu successit; Fontanellam monasterium petiit, ibique monachus effectus, Frisiam praedicavit. Hoc itaque in compertis habemus.*

B 4 *At multum disputant eruditi de tempore, quo S. Vulfrannus episcopatum B. Gerico reliquit, vehementerque à se dissident. Cointius in Annalibus Francorum ad annum 682 post longissimam de S. Vulfranno disputationem, num. 50 existimat, eundem circa dictum annum 682 Fontanellam se contulisse dimisso episcopatu Senonensi, eodemque tempore pontificales infulas delatas esse Gerico. At haec opinio longissimè à vero aberrare videtur. Mabillonius in Annalibus tom. 1 pag. 593 successionem memoratam anno 690 adscribit; sed rationes nullas allegat, & in observationibus praevius ad Acta S. Vulfranni seculo 3. Benedict. part. 1, pag. 356 ab eodem anno 690 episcopatum S. Vulfranni tantum ordiunt. Henschenius tom. III Martii pag. 144 in S. Vulfranno, iter ejus in Frisiam circa annum 700 contigisse putat: at nec haec sententia subsistere poterit ex dicendis. Itaque, relictis horum omnium opinionibus, quas ipsi viderunt fundamentis nitri non satis firmis, cum auctores, quos allegant, aut in multis erraverint, aut corrupti fuerint & interpolati; quid mihi appareat verisimilius paucis edisseram.*

C 5 *Mabillonius in Annalibus tom. 1, pag. 603 ita habet: Anno Childeberti regis primo Ragnacharius, abbas monasterii S. Columbæ & S. Lupi in suburbio Senonensi, privilegium ab Emone antistite concessum renovari ac confirmari curavit ab episcopis. Relatis autem aliorum episcoporum nominibus, haec subdit: Eidem privilegio etiam Vulfrannus Senonicæ ecclesiæ episcopus subscripsisse invenitur: sed incertum quo tempore; ante, an post Childeberti regis annum primum: quò anno Senonensem episcopatum, uti probabilius est; Goërico jam resignaverat. Posteriora haec addit Mabillonius, quia videbat haec contraria esse opinioni sua supra relatæ. At verò non video, cur dubitandum sit de tempore sub-*

scriptionis Vulfranni, quandoquidem Gericus non legitur subscriptus: ex quo sequi videtur, Vulfrannum eodem cum aliis tempore subscripsisse. Etenim; cum agatur de privilegio ab antistite Senonensi concessio, praeter ceteris illud confirmare debebat Senonensis: si ergo Vulfrannus se eo tempore jam abdicasset episcopatu, si Gericus locum ejus obtinisset, cur idem Gericus dictum privilegium non confirmasset? Quapropter omnino mihi persuadeo haec acta esse ante Gerici tempora, sedente adhuc Vulfranno, adeoque Gericum non obtinuisse episcopatum ante annum 695.

D 6 *Sed neque multò post annum 696 B. Gericus ad regimen Senonensis ecclesiæ admotus videtur, ut ex eodem probatur Mabillonio. Anno Childeberti secundo, vi die Martii, Agirardus episcopus Carnotensis privilegium indulgit canobio beatæ Mariæ, quemadmodum refert laudatus Mabillonius in Annalibus pag. 605. Subscripsit cum multis episcopis Goëricus metropolita Senonensis. Hinc ita infert Mabillonius, & rectè: Ex quibus patet: . . . Vulfrannum Senonicæ ecclesiæ regimen Goërico jam tum reliquisse. Hic subscribit Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicana tom. 4, pag. 173. Privilegium hoc ex ipso, ut asserit; autographo edidit Mabillonius de Re diplomatica lib. 6, cap. 24, seu pag. 478. Ex utroque autem hoc privilegio consequi mihi videtur, Gericum ad cathedram euectum anno Childeberti III primo vel secundo. Porro Childebertus regnare cepit anno 695 ante xxiii Martii, ut ostendit Pagius in Critica Baroniana ad annum 692 num. 18. Jam verò cum privilegium confirmatum sit vi Martii, incertum manet, utrum confirmatio illa incidat in annum 696, an 697: si enim Childebertus regnum adeptus sit ante vi Martii, privilegium confirmatum est initio anni ipsius secundi, & anno Domini 696. Si verò ille regnare ceperit inter diem vi Martii & xxiii ejusdem mensis, confirmatio privilegii referenda est ad finem anni secundi, & annum Christi 697. Hinc de initio episcopatus B. Gerici nihil certius determinari potest, quam episcopum factum esse circa annum 696.*

E 7 *Huic epocha nostra aliqua quidem opponi respondetur possunt, sed nihil, quod solidum, nihil quod ad praefractum modo ab aliis, refutatamque non sit. Unum tamen lubet expendere Cointii argumentum, quia & Pagio placuit, quamvis ab aliis neglectum sit ac confutatum. Auctor Chronici Fontanellensis cap. 2 refert corpora sanctorum Wandregisili, Ansberti, & Vulfranni in ecclesiam S. Petri translata esse anno 704; addit, corpus S. Vulfranni undecim annis ante hanc translationem jacuisse in S. Pauli ecclesiâ, ex quibus Cointius ad annum 704 num. 3 infert; S. Vulfrannum obiisse anno 693, cui consentit Pagius ad annum 700 num. 1. Quae autem Henschenius in S. Vulfranno pag. 144 & 145 ex Clario, ex Odoranno, ex Actis S. Vulfranni, aliisque adduxerat, huic epocha vehementer repugnantia, erroris insimulant. Verumenimverò non video, cur eadem facilitate Chronicon Fontanellense erroris accusare nequeamus, quam illi auctoritates sibi oppositas rejiciunt. Certè id jam fecit Mabillonius in notis ad Vitam S. Vulfranni pag. 364, & rursus in Annalibus tom. 2, pag. xi, ubi, memorata translatione duorum praecedentium, haec subdit: Quod de sancti Vulfranni itidem translatione eodem tempore facta legitur in Chronico Fontanellensi, ferius factum est, cum nondum mortuus esset Vulfrannus hoc anno (704.)*

Chil.

videtur episcopus factus Gericus non ante annum 695

AUCTOR F. J. S.

neque m. id post 696: sed circa annum eundem 695:

E

F

AUCTORE
J. S.

Childeberty regis decimo, quo anno hæc translatio facta est. *Seorsum factam esse translationem S. Vulfranni confirmant varia Martyrologia ab Henschenio pag. 144 citata, uti etiam videri potest in S. Wandregisilo tom. v Julii pag. 262. Hac igitur auctoritate infirmari non potest epocha nostra.*

8 Nunc inquirendum restat, quo anno B. Gericus episcopatum cum Vita deposuerit. Factum id regnante adhuc Childeberto III, ut habent Acta mox edenda num. 3. Confirmatur idem quoque à Mabillonio in *Annalibus tom. 2 pag. 5 ex eo, quod Ebbo, successor Gerici jam episcopus subscripserit litteris sororis sue Ingoara pro monasterio S. Petri: nam littera illa, quas edidit in Actis sanctorum Benedictinorum tom. 4 pag. 616, data sunt anno primo Dagoberty regis, ipsius Childeberty filii ac proximi successoris. Objici quidem potest eodem forsitan anno factum esse episcopum paullo ante donationem: at parum id est verisimile: & saltem necessario consequitur, episcopum factum non esse post annum primum Dagoberty. Clarus in *Chronico S. Petri Vivi apud Acherium tom. 2 Spicilegii pag. 464 de Ebbone sic habet: Temporibus istius Dagoberty (III) refulit sanctus Ebbo archiepiscopus, miraculis & nobilitate clarus. Hinc Cointius ad annum 711 num. 15 infert, Ebbonem fuisse episcopum sub Dagoberto. Porro non negat quidem Clarus, episcopum factum esse sub Childeberto: attamen, cum scribat floruisse sub Dagoberto, insinuat non diu sub Childeberto episcopatum administrasse. Unde existimo Ebbonem, Gerico successisse posterioribus annis regni Childeberty: cumque ille obierit anno 711, ut eruditi passim tradunt, mortem Gerici & initium episcopatus Ebbonis statuo circa annum 710, licet non inficiar aliquot annis citius contingere potuisse.**

§ II. Chronologia Vitæ S. Ebbonis: corporis elevatio, & reliquiæ: Acta.

C
S. Ebbo fit
monachus
sub Aigileno
abbate,

Recedentibus de B. Gerico expeditis, gesta S. Ebbonis ordinare utcumque aggredior. Natus fuit hand dubie S. Ebbo post medium seculi VI, quo anno incertum. Monachus in monasterio S. Petri Vivi factus est tempore Aigileni abbatis, cui illum successisse habet Vita num. 2, & Clarus tom. 2 Spicilegii pag. 464 inter Aigilenum abbatem & S. Ebbonem neminem recenset medium, licet clarè non dicat hunc illi successisse. Præerat Aigilenus, vel Aghilenus jam anno 658, ut evincitur ex privilegio, in *Annalibus Mabillonii memorato tom. 1, pag. 450, quod illo anno concessit monasterio S. Emmo archiepiscopus Senonensis. Attamen non video, cur idem abbas vitam protrahere non potuerit usque ad finem fere seculi VI, & tunc successorem habere S. Ebbonem, postquam hic aliquot annis egregia virtutum specimina dederat in vita monastica. Mabillonius quidem hisce calculum suum non adjecit: sed auctorem hujus Vitæ, & Clarium ejusdem cænobii monachum, errasse existimavit. Ratio ipsius petitur ex litteris donationis, quibus soror S. Ebbonis Leotheria, aliàs Mummia, monasterio S. Petri Vivi bona sua largitur. Edidit has litteras in Actis Ordinis S. Benedicti seculo 2, part. 2, pag. 615: atque ex iisdem in*

Annalibus tom. 1, pag. 602 sic fere argumentatur. Notantur hæc littere anno 5 Clodovei regis, id est, Christi 695; & Viriboldus tum erat abbas cænobii S. Petri; Ebbo igitur non successit Aigileno, sed Viriboldo, & hic Aigileno.

10 Hæc quidem rectè deducta non inficior, cui probabili modo dictæ donationis littera omni careant vitio. *lii. succedit abbas ant. fir-em seculi 6:* Examinauit illas Cointius ad annum 750 num. 2, arguitque imprimis annum quintum Clodovei, quod auctores antiqui annos quinque Clodoveo III non attribuant. Deinde Clarus tom. 2 Spicilegii pag. 464 scribit his multum repugnantia, quando donationes sororum S. Ebbonis commemorat his verbis: In illis diebus donna Ingoara Deo sacrata, soror sancti Ebbonis, fecit testamentum de hæreditate sua beato Petro, quæ circumjacet in pago Tornodorenfi, donno Chrodolino tunc abbate. *Hujus litteras edidit Mabillonius in Actis seculo 3 part. 2, pag. 616; notateque sunt anno 1 Dagoberty, id est, Christi 711, ut jam diximus: neque de hac donatione sub Chrodolino abbate, Ebbonis successore, ulla est difficultas. At Mabillonio repugnant quæ sequuntur: Defuncto autem Chrodolino, successit ei Virabodus, cujus in tempore alia soror beati Ebbonis Leotheria, & Mummia similiter Deo sacrata, dederunt eundem hereditatem suam beato Petro, vivente adhuc & confirmante beato Ebbone fratre suo. Jacent istæ duæ sorores in cænobio beati Petri, in oratorio sanctæ Mariæ; ubi & ipse sanctus Ebbo consecutus, innumerabilibus post mortem claruit virtutibus. Sane difficulter credi potest, adeo aberrasse Clarium in recensendis abbatibus cænobii, in quo degebat, cujusque scribebat Chronicon, ut Virabodum, aut Viriboldum collocaverit post Chrodolinum Ebbonis successorem, si ipsum præcesserit Ebbonem. Hac de causa malim existimare mendosas esse Leotheria litteras, easque multo serius datas, fortasse anno 5 Chilperici III aut Theodorici IV. Jam verò nondum constat, quo anno abbas factus sit S. Ebbo: at videtur id contigisse ante finem seculi VI, & fortasse annis non paucis: nam ignoramus, quot annis abbas præfuerit.*

11 Factus episcopus circa annum 710, ut diximus, virtutibus magnopere inclaruit: sed gesta ejus pleraque manserunt obscura. Anno Christi 723 de eo meminit Chronographus Fontanellensis apud Acherium tom. 2 Spicilegii pag. 270, cum refert interfuisse cum aliis episcopis conventui congregato in castro Tulpiaco, ubi Benignus abbas coram Carolo Martello villam quamdam evindicavit contra Bertharium comitem. Postea Saracenos ab urbe repulit virtute magis divina quam armorum potentiâ, sicut Vita refert num. 5. Vita consentit Clarus apud Acherium pag. 464 his verbis: Hujus in tempore gens Wandalorum Galliam vastare cœpit, ecclesiæ sunt destructæ, monasteria subversa, captæ urbes, desolatæ domus, diruta castra, strages hominum factæ; per totam Galliam Wandalis ferro & flammâ proterentibus omnia. Pervenientesque Senonas civitatem, cœperunt eam jaculis & machinis infestare. Quod cernens sanctus Ebbo, pro o-vibus sibi commissis se dedit periculo, exiensque civitate cum suis, fretus divina virtute fugavit eos ab urbis obsidione. Tantus autem timor illos invasit, ut penitus se de vita vivere desperarent, nisi fugæ præsidium expetissent. Illisque fugientibus, persequutus est eos, usque dum expellerentur de finibus nostris, cæsa multitudine eorum, Namque obcoecati per meritum san-

A sancti Præfatis, conuersique in se ipsis maximam partem de suis occiderunt, & qui euaferunt, cum confusione pauci ad sua redierunt. Sicque Deus omnipotens liberavit populum urbis à persecutione Wandalorum per meritum sancti Ebbonis. Eadem narrat Ordericus Vitalis in *Historica ecclesiastica lib. 7 circa initium, ut videri potest in Scriptoribus Normanniæ, quos edidit Andreas du Chesne, pag. 633. Non memorant quidem prædicti scriptores annum, quo hæc contigerunt: at Coitius ad annum 732, num. 22 & seqq. ostendit, Saracenos, qui Wandalorum nomine significatur, per Burgundiam eo tempore venisse Senonas usque; quod Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 88 magis firmavit. Annum statuit Coitius 732, Mabillonius 731 vel 732; Pagijs vero ad annum 731 num. 14 rem narrat. Et verò illorum probationes dubium non relinquunt, quin anno 731 vel 732 res contigerit: nec refert scrupulosius investigare, uter ex duobus his annis videatur præferendus.*

12. *Clarius post verba superius recitata subiicit sequentia: Post hæc vir Dei Ebbo soli Deo placere cupiens, eremiticam vitam diligens, cepit solus habitare in loco, qui appellatur Arcea, ubi sunt duæ ecclesiæ, una in honore sanctæ Mariæ, altera sancti Michaëlis. Ibiq; diebus ac noctibus Christo seruiens, mundo existit admirabilis. Consonat his Vita num. 6: sed nullibi explicatur, quo anno ad solitudinem illam recesserit Sanctus. De hoc loco Odorannus Monachus, apud Chesnium tom. 2 Scriptorum Francicæ historia pag. 641, ita scripsit: Anno MCCXXXII obiit Leothericus archiepiscopus. Hic dedit S. Petro villam, quæ Arcea dicitur, cum duabus ecclesiis S. Michaëlis scilicet, & sanctæ Mariæ sanctique Ebbonis cum appenditijs suis. Ex quibus verbis discimus, S. Ebbonem in illo solitudinis suæ loco cultu antiquissimo honoratum esse, ecclesiamque alteram ipsius quoque nomen habuisse. Addit Mabillonius in notis: Prope vicum istum, qui vernaculè ARCE appellatur, estque de jure archiepiscopi & abbatis S. Petri, hæc tenus conspicitur in humili colle vestigium speluncæ, in qua S. Ebbo delituisse creditur: ad cuius radicem aquæ vena fluit, à febricitantibus celebrata. Ipsius vicî ecclesia paræcialis S. Michaëli dedicata est, ubi etiam cultus S. Ebbo, cujus effigies altari imposta cernitur. B. Mariæ oratorium eversum jacet.*

13. *Porro Sanctum eo tempore non omnino reliquit curam gregis sui, probat Vita, & consentit Clarius sequentibus verbis: Sæpe autem rediens ad civitatem, illuminabat populum sibi commissum verbo & virtutibus. Hinc assentiri non possum Coitio; qui ad annum 750 num. 1 pro certo affirmat, S. Ebboni adhuc viventi aliam substitutum esse antistitem. Certè neque ex illis, quæ subdit Clarius, id colligi potest: Claruit autem idem non solum divinâ eloquentiâ, sed etiam miraculis, quæ non sunt per negligentiam scripta. Ea verò, quæ fuerunt scripta, perierunt sub persecutione paganorum. Reddidit enim cæcis visum, surdis auditum, gressum claudis, loquelam mutis, omnibusque ad se venientibus operam levaminis cum alacritate conferre non distulit. Verumtamen ex epocha mortis, quam tradit idem Clarius, si illa sit iusta, necessario sequitur, alium pro Ebbone factum esse episcopum Senonensem. Etenim ex epistola gemina Zachariæ Romani Pontificis ad S. Bonifacium, apud Labbeam tom. 6 Conciliorum, col. 1503 & 1504 constat, Art-*

bertum (Ardobertum vocant alii) constitutum AUCTORE esse archiepiscopum Senonensem circa initium anni 744: nam Pontifex epistolis illis electionem approbat, & prior illarum data est x Kalendas Julii anni 744. Hinc primo discimus, corrigendos esse Sammarthanos in Gallia Christiana tom. 1, pag. 618, ubi Artbertum Ebboni præponunt, cum eidem successerit. Secundo inquirendum restat, an illo tempore adhuc vixerit S. Ebbo.

14. *Clarius pag. 465 ad annum 750: Et obiit S. Ebbo. Odorannus apud Chesnium tom. 2, pag. 636 ad eundem annum 750 sic habet: His temporibus migravit ad Dominum sanctissimus Ebbon Senontum archiepiscopus; & sepultus est in monasterio S. Petri apostoli, ubi usque in præsentem diem gloriosis miraculis fulget. Accedit Vita S. Ebbonis, prout edita est à Mabillonio, in qua hæc leguntur pro mortis epocha: Anno Domini septingentesimo quinquagesimo. Verum hæc verba in Mss. nostris non habentur, ita ut suspicio mihi sit, adjecta esse ab aliquo, qui Clarium legerat vel Odorannum. Ex dictis auctoribus infert Coitius ad annum 750, num. 1; S. Ebbonem eodem anno vitam cum morte commutasse, & Artbertum viventi substitutum; licet alioquin iisdem scriptoribus tam parum tribuat, ut in consignanda morte S. Vulfranni annis omnino quadraginta & octo ab illis dissentiat. Mabillonius verò in notis ad hunc locum observat; S. Ebbonem obiisse ante annum 744: at in Annalibus tom. 2, pag. 127 annum mortis relinquit incertum, ita ut Chronologia Clarii & Odoranni parum detulerit. Sanè nec improbabile videtur, Ebbonem solitaria vita amantem onus episcopatus deposuisse; nec tamen satis certum ab auctoritate Clarii & Odoranni, qui frequenter cessitant in temporibus ordinandis. Rem igitur in medio relinquendam iudico, mortemque Ebbonis sub dubio statuendam circa annum 743, vel 750.*

15. *Mabillonius in appendice ad Acta ex libello Ms. Gaufridi de Collone de reliquijs S. Petri corporis: Vixi affert de S. Ebbone sequentia: vi Kalend. Septemb. migravit à sæculo, & in monasterio S. Petri Vivi prope suas sorores in oratorio B. Mariæ Virginis est sepultus. Anno ab Incarnatione Domini MXXXIV corpus ipsius relevatum fuit de loco, in quo jacuerat per CCXXVI annos, tempore Sevini archiepiscopi & Rainardi abbatis. Postea domnus Gaufridus abbas prædictum sanctum corpus in capsam argenteam reposuit. Infula sacerdotalis de serico, cum qua sepultus fuit S. Ebbo, quando corpus relevatum fuit, fere integra inventa est, quæ adhuc decenter servatur, & in festivitibus ipsius Missa ad majus altare cum eadem infula celebratur. Tempus elevati primum corporis non rectè expressum, observat Mabillonius, dicitque ex Clario, elevationem illam contigisse circa annum 970; cum Sevinius erat archiepiscopus Senonensis; & Rainardus ejus nepos abbas S. Petri Vivi. Verum cum Clarius pag. 472 episcopatum Sevini tantum ordiatur ab anno 976, ex mente ejus potius circa annum 980 elevatio collocanda veniet. Verba Clarii accipe ad dictum annum pag. 473: In diebus illis quiescebat adhuc sanctus Ebbo in priori tumulto, in oratorio B. Mariæ juxta altare ad dexteram; fulgens innumerabilibus signis: quapropter communi consilio prædictus archiepiscopus Sevinius ordinatus anno 976, ut præmiserat, & abbas Rainardus levaverunt eum cum magnò honore, convocato populo innumerabili. Subdit Clarius de Sevino inferius: Deinde brachium sancti Leonis Papæ cum digitis*

AUCTORE
J. S.

digitis sancti Ebbonis, ab abbate Rainardo, & à fratribus monasterii sancti Petri multa prece obtinens, auro & gemmis ornavit, & eidem casæ Dei (id est, monasterio Milidunensi) obtulit. Demum Mabillonius appendicem concludit his verbis: S. Ebbonis reliquæ præter caput, quod possident Cælestini Meduntenses, hætenus adservantur in Senonensi monasterio S. Petri, unâ cum ipsius infula, seu veste sacerdotali, quam casulam vocant.

16 *Acta S. Ebbonis edidit laudatus sæpe Mabillonius seculo 3, part. 1, pag. 649 & seqq. : eadem nos habemus Mss. in gemino egrapho. Primum notatur desumptum ex tomo 5 Legendarii Senonensis, quod P. Joannes Nicolaus Domvalle Societatis Jesu restatit se contulisse cum ipso Legendario. Alterum nobis transmisit Fr. Ludovicus Nicque biblioth. Sueffion. Cælest. anno 1666: at in eo non additur, unde fuerit descriptum. Hæc Mss. apprimè inter se conveniunt, neque dissentiant, nisi in voculis paucissimis, quæ nihil in sensu mutant. At non aequè consonant edita à Mabillonio Vita, in qua integra reperitur sententia, quæ absunt à Mss. nostris: contra verò in Mss. leguntur aliqua, quæ desiderantur in editione memorata. Judicare poterit studiosus lector ex collatione editionis nostræ cum Mabilloniana, uter habuerit Mss. puriora & concinniora: mihi certè præplacent nostræ. Ex his Senonense prælo subjiciam, notatis, ubi opus erit, editionis Mabillonii differentiis. Porro Vita auctorem S. Ebboni non fuisse coævum, ex ipsa Vita satis colligitur, quæ autem ætate vixerit anonymus ille, exactè determinari non potest: Mabillonius in observationibus præviis num. 1 rectè de eo sic habet: Istius Vitæ scriptorem post Nortmannorum procellas vixisse, colligimus ex num. vi (apud nos 4,) ubi scripta de S. Ebbonis rebus gestis, grassante paganorum vesania, flammis abolita fuisse queritur: quo paganorum nomine Nortmanni designari videntur. Hinc conjicit vixisse scriptorem illum seculo x, quod non omnino certum apparet: nam seriùs etiam vixisse potuit.*

V I T A

auctore anonymo

*Ex Legendario Senonensi Ms.,
collato cum Ms. Sueffionensi
& editione Mabillonii.*

Sancti patris, parentis spiritus, quibus promittitur divinitus, educatio, studium;

Sanctus igitur Ebbo, ut traditum est à patribus, Ternodorensis castri a exstitit oriundus, non minùs virtutibus quàm parentum nobilitate clarus. Fuit namque pater ejus & pia genitrix ex majoribus jam dicti pagi: qui vitam ducentes in Dei omnipotentis servitio, constituti in laicali proposito, divina dispensatione sanctitatis gratiam sunt consecuti meritò: quorum non fuit aliud vivere, nisi Christum cum firma dilectionis obsecundatione timere, & cum timore amplecti. Cùmque jam his tenerentur radiis virtutum, responsum acceperunt ab Angelo sancto divinum, quòd in proximo haberent filium, qui pro obtinenda ecclesiasticæ pacis victoria multas & varias toleraret adverfariorum atque incredulorum contumelias. Mox denique angelicæ promissionis flo-

rentia apparuerunt viscera, & magnificæ sanctitatis fructus, dante Deo, post paucos dies processit continuò ad ortum. Qui cum à prædictis parentibus, ut erat egregiæ indolis, docilis cerneretur, eorum decreto liberalibus studiis Christo sacrandus mancipatur. Hic itaque cunctis ingenii præstantiâ sodalibus emincendo, atque litterarum fluentia vivacissimo mentis igne hauriendo, celebritatem è merito, non tantùm fama, ac rei veritate promeruit.

2 Deinde relicto otio, & casu populo principe destituto, ipsius regimen pagi c assumpsit, quod jure hereditario sibi competens devitare nequivit. Sicque mundiali gloria sublimatus, atque deceptivis oblectamentis quodammodo infertus, ignem superni amoris non amisit, reminiscens timendò illius Scripturæ dicentis: "Neimo militans Deo" implicat se sæcularibus negotiis, ut ei placeat, cui se probavit. Hoc nimirum sæpe animo recolens, ne Christi militiam amitteret, tempus deponendi farcinam digerebat, quam non spontaneis, sed populi coactus acclamatione subierat. Reluctabatur siquidem menti popularis amor domesticorumque desolatio, ne quos fovebat ut liberòs, desereret erroneos. Tandem sacro afflamine * tactus, huic liti illud Dominicum attulit, quod legitur: "Qui non renuntiaverit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus." Monasterium sancti Petri Senonensis d petiit, committens ibi divitiarum copiam suæ hereditatis, & sub abbatis imperio legitime militavit, posthabito mundo cùm momentaneis oblectationibus. Sicque mundum evasit nudus Christum eligens f, qui numquam ab eo auferetur g. Dum verò adhuc novus videbatur, custodiæ (ut moris est) mancipatus, sacro Pneumate inspiratus docebat à quibus doceri putabatur h. In eo quippe otiositati non erat fas locum habere, qui si quid à bono cessasset opere, magnum sibi damnum irrogasse arbitraretur.

3 Sicque factus fociis totius exemplar virtutis, abbas eisdem loci procurator Aygilenus vir Dei abbas obiit, exigentibus meritis, regiminis arcem licèt reclamando suscepit, cujus tempore, multis ut accepimus indicis, magno sancti Petri ecclesia floruit honore: erat enim eò tempore prænominationum cœnobium beati Petri de sacra religione & sanctitate in his regionibus penè singulare. Suscepta itaque procuratione, sic studuit vivere, ut subditorum corda non solum doctrinâ; verùm etiam actuum exemplis valeret irrigare. Cujus virtus dum longè latèque precrebuit, lucerna sub modio latere non potuit, quam Deus super candelabrum statuere disposuit, ut luceret manentibus in domo Dei.

4 Temporibus illis siquidem regni Francorum sceptrum detinebat rex Childebertus pater Dagoberti junioris. Contigit autem ipso in tempore venerabilem Gericum avunculum beati Ebbonis, qui Senonensis ecclesiæ regimen tunc videbatur tenere, cursu præsentis vitæ peracto, è sæculo migrasse, populumque in suo interitu in merore reliquisse. Nec multo post plebs Senonum orbata parente, de episcopi * successione deliberatura, unum est coacta in locum. Sed nimium inter se differunt, dum privato quisque captus amore, postposito merito, juxta suum elegit animum. Tandem cælitus inspirati, una voce Ebbonem, monasterii sancti Petri abbatem, regi supradicto flagitantes requirunt, quem carnis passionibus mortuum, jam spiritaliter vivere norunt. Quod ut ad aures ejus pervenit, omni mentis nisu renuit,

dominium Ternodorense: vita monastica, & virtutes;

c

E
Mabill.
affamine

d

e

f

g

h

abbas eisdem loci procurator Aygilenus vir Dei abbas obiit, exigentibus meritis, regiminis arcem licèt reclamando suscepit, cujus tempore, multis ut accepimus indicis, magno sancti Petri ecclesia floruit honore: erat enim eò tempore prænominationum cœnobium beati Petri de sacra religione & sanctitate in his regionibus penè singulare.

F

deinde episcopus multis claret virtutibus;

* apud Mab. archiepiscopi

A nuit, feseque tanti arce culminis indignum proclamavit. Verum illis in incœpto persistentibus, & se numquam eum relicturos obnixè testantibus, vix * populi pietate desolati, precantissimæque lacrymis flexus, spondit se eorum condescensurum supplicationibus. Qui statuto die est cum tripudio & plebis alacritate assumtus, pontificali- que infula sublimatus, & gemmis virtutum decoratus, Deo dilectus, mundo enituit clarus. Erat enim beatus Ebbo mœstorum consolator, pauperum recreator, errantium revocator, & (ut ita dicam) omnibus omnia factus; urbanæ plebis vel rusticæ studiosissimus procurator. Pastor namque in clero constitutus, non dominari quæsit: sed forma factus gregi, fuit inter eos quasi unus ex illis. Et licet miracula, quæ multa per eum Dominus operatus est stilo digna, partim raritate incœptaque scriptorum non scripta, partim paginis inserta, grassante paganorum i- vesania rogi flammis sint abolita; unum quod plurimorum relatione comperimus, ad insinuandam populis ejus virtutem in medium deducere cen- suimus.

B 5 Eo itaque tempore gens Wandalorum k suis confinibus egressa, Galliam profigatâ profiliit, quæ per orbem dispersa hostili immanitate strages non modicas dedit. Urbes namque effregit, spolia diripuit, oppida diruit, monasteria subvertit, maximamque Galliarum partem in desolationem redegit. Denique multorum cæde peracta, Senonas civitatem adiit, mœnia castris obstruxit, portas, ne facilis civibus meatus panderetur, vigi- lanti cura custodivit. Nec multo post machinas, balistas, tormenta, cunctaque hujus officii in- strumenta composuit, atque cum omni infestati- one muros appetiit. At contra cives excidium suæ urbis timentes infirmiora muniunt, propu- gnacula conscendunt, missilia jaciunt, hostium- que machinamenta ignivomis spiculis penetrata dejiciunt. Qua de re barbarica gens, ut est insa- nia, acrius felle commota, se ita repulsam vehe- menter condoluit. Extemplo circumquaque mit- tit, & quidquid rogo potest comprehendere, sine cunctatione flammis exuri præcipit. Nec mirum, si cives, sua pessumdari videntes, ægre tulerunt: tristes conveniunt Episcopum, ac ab eo salubre requirunt consilium, qui illico in oratione Chri- stum altis gemitibus precatur, ne plebs sibi com- missa in direptionem daretur. Oratione autem facta, atque sua gente Dei auxilio sacra benedi- ctione relevata, docens non in copia trophæum divelli, sed Domini esse etiam liberare in paucis, feras patefieri iussit, ceteris in mœrore manentibus, se cum paucis de victoria certus dubiæ for- ti opposuit. Respiciente siquidem superna clemen- tia, quæ numquam parva * credentibus admittit præsidia, fugæ solamina hostium cunei capefunt, seque mutuatim bacchantium more propriis jacu- lis confodiunt. Tandem Christiani à cæde regres- si, spoliis ditati, & de victoria cælitus concessa exhilarati; laudem toto affectu rependunt Salva- tori, qui sic per sui Famuli merita dignatus est operari.

C 6 Qui postmodum, dum multa pace degeret, atque nitidiori, quâ * antea, virtutum luce resplenderet, proposuit animo solitudinem quæ- rere & civium frequentiam devitare, quod liberius posset orationi vacare. Quod cum nec in urbe quivisset adimplere, & gregem, quem regendum susceperat, nolisset deserere; quia Christi ali- quando aspectibus cum lucrato * talento cupie- bat apparere; elegit locum tanti spatii ab urbe, Augusti Tomis VI.

quo & animo solitudinem cupienti valeret obedi- re; & filios, si causa posceret, revivere. Qui locus Arcea l ab antiquis cognominatus; sexde- cim à sede distans millibus, magnis silvarum den- sitatibus accingitur. Ibi verò parva planities dua- bus illustratur ecclesiis, in honore beatæ Mariæ & sancti Michælis archangeli consecratis: ubi ejus conversationem fuisse eremiticam & à pluri- bus cognovimus; & innumera indicia coloniæ ostensa præstantur *. Quo in loco abstinentiæ & orationi Ebbo deditus ita membra mortificavit *, ac corpori cuncta mundi oblectamenta subtraxit, ut etiam ipsa ejus carnis afflictio in cælis fatere- tur convivere Christo. Et quamvis sic speculatio- ni deserviret, tamen ne plebs sibi commissa fa- mem verbi sentiret, semper Dominicis diebus sedem * revertebatur, ut & officium altari debi- tum celebraret, & populum cælesti dogmate il- lustraret, & facris benedictionibus confirmaret.

7 Ceterum cum jam Dominus ejus labori su- nem decrevisset imponere, fidelemque suum Ser- vium supra multa constituere, febre nimia corre- ptus ad extrema cœpit anhelare: Fratribus deni- que in præsentia convocatis, & cælestibus moni- tis roboratis, præcepit ne de sua morte tristaren- tur, quoniam de calamitate ad gloriam transere- batur. At ipsis in mœrore manentibus & pii Pa- tris desolationem vix humanè ferentibus, sexto Kalendarum Septembris solutus à corpore cæle- stem regiam, quam diu ardenti amore cupierat, accepit pro munere. Aderat clerus & populus m, in ejus veneratione conuñatus: in beati Petri basilicam humandum detulerunt corpus cum hym- nis & lacrymosis laudibus n.

A N N O T A T A.

a Ternodorensis castri habet utrumque Ms., Mabillonius Ternodorensis. Utrumque nomen usitatum fuit; ut invenies apud Valesium in No- ticia Galliarum pag. 550. Nunc vernaculè Ton- nerre dicitur, & dudum comitatûs titulo gau- det, licet sub regno Caroli Calvi, ut observat Valesius, vicecomitem haberet. Mabillonius in nota marginali Tornodorum adscripsit Burgundia; Baudrandus tamen in Geographia contendit in Campania situm esse, in tractu Senonensi, & in limite Burgundia.

b Apud Mabillonium, injurias & contume- lias.

c Clarius tom. 2 Spicilegii, pag. 464: Fuit autem ex castro Tornodorensi natus, & ejusdem pagi comes & dominus. Id facile admiserim, si ostendi possit titulo comitis eo tempore gavisum esse Tornodori dominum. Certè plus Vita declarat; quam gubernatorem dumtaxat fuisse à populo pe- titum, sicut Baillètus ad xxvii Augusti col. 428 de eo scripsit: nam loci dominium ei obvenisse morte principis, qui ejus haud dubiè fuit consan- guineus, hic clare edicitur.

d Senonensis in utroque Ms.; at Mabillonius editio habet Sennensis. De hoc monasterio agit Mabillonius in observationibus præviis ad Vitam, & num. 2 ita scribit: Monasterium S. Petri, in quo monachum induit Ebbo, situm in villa seti vico, qui dicebatur Vivus, in suburbio Seno- nensi, condidit Theodechildis seu Thechildis re- gina; locupletarunt Basolus Arvernorum comes, & ipse S. Ebbo etiam fororibus duabus. Qua plu- ribus deinde probat & explicat.

e Apud Mabillonium hic interponuntur aliqua, in Mss. nostris non reperta, & merito suspecta, quod

apud Mab. vi

Saracenos magna cæde ab urbe repellit: k

* apud Mab. parca

solitudinem perit, non reliquâ omnino cura ecclesie: * al. quàm

* Mab. lu- ce ac ta- lento

* Mab. protestan- tur * Mab. mi- rificavit

* aliud Ms. ad sedem

mortuus in S. Petri ba- silica sepeli- tur.

E

m

n

F

A. ANONYMO.

quod cum sensu non bene cohereant, ita ut suspicio esse possit, in margine notata fuisse, ac postea irrepsisse in textum. Verba accipe: Florebat igitur in eodem cœnobio venerabilis Aighilenus abba, in sancta religione multipliciter fervens. Ceterum sub quo abbate monasterium ingressus, ac cui ipse Ebbo successerit, disputatum est in Commentario num. 10.

f Eligens, ut in utroque Ms., licet Mabillonius ediderit diligens, minus rectè.

g Hic rursus in Mabillonii editione leguntur sequentia, qua non reperiuntur in Mss. nostris: Abnegato itaque se ipso tulit crucem suam, & secutus est Dominum; ita ejus minister factus, ut, ubi ille est, hic & esse mereretur. Et beatus Ebbo in monasterio positus obedientiam regulæ magistræ cum humilitatis gradibus sibi familiariter adscivit, ne quid, quem Deus vocaverat, pateretur abesse perfectionis. His igitur phaleris redimitus, cetera sancti patris monita perferretabatur, ut quod veste profitebatur, moribus actuque indifferenter exsequeretur.

h Ab hac voce usque ad finem hujus numeri multum differunt Ms. nostra, qua sibi consonant, ab editione Mabillonii, in qua hac leguntur: Et ut stella stellæ præstat in claritudine, multis su-

perminens operis exhibitione, quidquid aliis videbatur arduum, quia ex animo agebat omnia, opinabatur facillimum. Aighilenus abba vir Dei mortem obiit: exigentibus meritis regiminis arcem sanctus Ebbo licet reclamando suscepit, cujus virtus longè latèque percrebuit, lucerna sub modio latere non potuit, quam Deus supra candelabrum statuerè disposuit, ut luceret omnibus manentibus in domo Dei.

i Nortmannorum scilicet, ut notat Mabillonius, nam S. Ebbo supervixit cladibus inflicis per Saracenos, quos Wandalorum nomine improprie designat auctor iste, aliique.

k Per Wandalos Saraceni designantur, ut in Commentario etiam diximus num. xi, ubi ostendimus hac facta esse circa annum 732.

l De loco hoc actum est in Commentario.

m Editio Mabillonii subdit, qui in ejus veneratione coadunati.

n Apud Mabillonium additur hac mortis epocha: Anno Domini septingentesimo quinquagesimo, quam additam deinde existimo. Certè nec ipsi probatur Mabillonio, nec in Mss. nostris reperitur: de mortis autem tempore disputavimus in Commentario.

DE S. WERENFRIDO PRESBYTERO CONFESSORE

IN ELST VICO BETUÆ IN GELDRIA,

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Descriptio loci: cultus: reliquiæ: Acta: tempus prædicationis & mortis.

C
ANNO, UT
DICITUR,
DCCCLX.
Descriptio
locorum, in
quibus prædica-
vit & obiit San-
ctus:

N parte Geldria ducatus, qua Batavorum insula, Betua vel Batua vocatur, vulgo de Betuwe, inter Neomagum & Arnhemium situs est vicus Elst, qui S. Werensfridum viventem diu occupavit, defunctum vero patronum habere meruit & debita prosequi veneratione. Paucis inde leucis in Septentrionem distans est vicus Westervoert, cujus populum evangelii prædicatione idem Sanctus illustravit, ubi & demum vitam finivit in præclaro opere, ut ex Vita videbimus. Attamen secundus hic vicus trans Rhenum est prope Isalam in limite comitatus Zutphaniæ, ita ut Rhenus inter utrumque vicum sit medius, licet neuter Rheno adjaceat. De S. Werensfrido mentionem fecimus in prætermissis ad xiv Augusti, quo signatur in Martyrologiis, quoque olim ejus celebrabatur festivitas: at ejus Acta ibidem remissa sunt ad xxvii ejusdem mensis, quod illo die nunc colatur in diocesi Ultrajectina, quæ prædicti vici fuerunt comprehensi.

2. In Ussuardo nostro ad xiv Augusti codex Romanus ejus sive ydinus Sancti memoriam annuntiat his verbis: Eodem die, in Batueni insula, vico Elst, sancti Werensfridi presbyteri, qui à beato Willibrordo Trajectensi episcopo eidem genti prædicator transmissus, post beatæ prædicationis cursum,

in pace quievit in loco supradicto. Consentiant alii ibidem Ussuardi codices aucti, & Grevenus, elogium texens paullo prolixius hunc in modum: Deposito sancti Werensfridi presbyteri & confessoris: qui cum sancto Willibrordo Trajectensi episcopo de Anglia veniens, Batuam insulam vestitus purgavit erroribus, sollicitèque gubernavit, multis in vita pariter & post mortem clarus miraculis. Sacri etiam corporis ejus gleba, cum de ipsa populi disceptarent, navi sine regimine imposita, angelico ductu ad ulteriorem ripam tendit. Ubi iterum vaccis plaustris subjunctis superimposita, absque humana directione, in locum Elst dictum, ubi nunc placidè quiescit, perducta est. Florarium Sanctorum Ms. ad xiv Augusti de eodem Sancto sic habet: In Trajecto inferiori beati Werensfridi presbyteri & confessoris, qui à beato Willibrordo illic regiminis curam suscepit; ac virtuosam valde vitam duxit. Qui modica febre correptus in villa, quæ Westervoert dicitur, in Domino quievit, ubi populo Christum prædicavit, & ad fidem convertit. Hujus egrediente anima de carnis mole, tanta circumstantes miri odoris perfudit gratia, ut cunctis manifestissime innotesceret, quod tanti Viri spiritus per manus sanctorum angelorum ad cælestem aulam perduceretur. Cujus corpus statim ad villam, quæ Elst dicitur, in Batua partium Geldriæ miraculose

A culose deductum fuit, ubi ecclesia & collegium in ejus honore est fundatum. Obiit anno salutis DCLX. Hec omnia in Actis habentur latius prater mortis epocham, quam aliunde conabimur elucidare.

& cultus: 3 Non desunt alii recentiores martyrologi, qui S. Werensfridi memoriam Fastis suis inseruerunt. Inter hos Benedictini Menardus & Wion monachum nominant. At mihi ad manum nulla sunt monumenta, quibus eam opinionem confirmem: nec Mabillonius in Actis sanctorum Orainis sui inter pratermissos seculo 3 parte 2 collocasset S. Werensfridum, si existimasset eum fuisse monachum. Hisce igitur missis, audiamus Molanum, qui in Indiculo Sanctorum Belgii fol. 73 verso aliqua memorat, qua in Actis non reperiuntur scripta, hoc modo: Sanctus Werensfridus, sive Werensfredus, presbyter & confessor, cum beato Willibrordo venit Trajectum. Qui primum egregie predicavit, potissimum apud Medenblic (in Hollandia Boreali) & in Duerenstadio (ditionis Ultrajectinae.) Postmodum beatus episcopus in medio insulae Batuae, quae Rheni fluminis alveo circumcingitur, locum ei Elste commendavit. Sed & ecclesiam in villa Westervoert gubernandam suscepit. Cumque populum his duobus locis ad fidem converteret, infinitis clarificatus miraculis, tam in vita, quam in morte, apud vicum Westervoert praenominatum, in pace quievit decimo nono Calendas Septembris, sed miraculose in Elst tumulatur, . . . ubi de morbi articularis remediis frequentari solet in sui nominis collegiata ecclesia. Habet in usu Trajectensi festum duplex in pervigilio Assumptionis beatae Mariae. Adjuvat auctor Historia episcopatum foederati Belgii tom. 1, pag. 282 sequentia de cultu: Colitur S. Werensfridus per diocesim Ultrajectinam & suffraganeas ad diem xxvii, antea ad xiv Augusti. Hec sane de cultu sufficiunt. Nunc quaedam de sacris ejus pignoribus veniunt memoranda.

corpus in Elst sepulchrum, deinde de elevatione,
C 4 Auctor Historia episcopatum foederati Belgii loco citato de sepultura & elevatione corporis hac scripsit: In ecclesia illa à D. Willibrordo S. Salvatori dedicata post obitum fuit tumulatus: . . . cujus sacra ossa Baldericus Clivius XV Traj. episcopus solemniter è terra elevavit. Baldericus idem eadem in ecclesia excitavit collegium canonicorum praebendarum octo, quibus & alias quatuor sub anno MCDLV adjecit Henricus Ingelant armiger. Subjicit deinde praepositos aliquot ejusdem collegii S. Werensfridi: nam ejus nomen collegio aequè ac ecclesiae deinde impositum. Porro non meminit auctor, unde illam corporis elevationem acceperit: at Joannes de Beka in Chronica episcoporum Ultrajectensium pag. 34 & Wilhelmus Heda in sua Historia pag. 79 scribunt, corpus S. Werensfridi à Baldrico inventum, quod factum seculo x oportuit, cum Baldricus anno CMLVII vità excefferit, ex chronologia ejusdem scriptoris. Addunt, iis reliquiis ornasse ecclesiam suam, quod Rayssius in Gazophylacio Belgico pag. 337 ita intelligit, ac si deposita essent in ecclesia Ultrajectina S. Martini. At id falsum apparebit ex dicendis. De erecto canonicorum S. Werensfridi collegio testis accedit Aubertus Miraeus in Opusculo de Collegiis canonicorum cap. 119, ex quo praedicta fuere desumpta.

ac demum in Elst ab hereticis combustum,
5 Corpus Sancti ibidem permansit, donec, prevalente multis Belgii locis heresi, incipiens Calvinistarum furor in illud desecravit anno 1588. Deinde verò exusti ab heretico popello corporis reli-

quia Embricam (Clivie oppidum est ad Rhenum) AUCTORE J. S. translata sunt, atque in collegio Societatis Jesu haecenus servata, cultu Sancti eadem occasione illuc propagato. Docuit ista majores nostros P. Fredericus Eimeren habitans Embrica, scriptis anno 1669 litteris ad Henschenium, adjunctoque reliquiarum Embricensium catalogo, ex quo depromam, quae spectant ad Sanctum nostrum, S. Werensfridi presbyteri & confessoris, apostoli Gelliae inferioris, focii S. Willibrordi, cineres exusti in Elst, superioris, ut jam dividitur, Bataviae municipio, à Geusis anno MDLXXXVIII corporis, cum bene multis diminutis ossiculis instar articuli digiti ex eodem incendio residuis, collecti à Catholicis, & traditi R. D. Joanni Hollandi canonico S. Stephani Neomagi; qui eos, prout acceperat; dedit anno MDCLX * R. P. Theodoro Ryfwick Neomagensi Societatis Jesu presbytero, uni ex primis collegii Embricensis patribus; & postmodum anno MDCCXXV in odium religionis carceris squalore Neomagi extincto. Quibus haec subditur notatio: Ita P. Ryfwick manu propria, exceptis ultimis. Addit epistola scriptor P. Fredericus Eimeren, patrem suum D. Theodorum Eimeren collectioni reliquiarum illarum adfuisse, dum erat adolescens, eundemque anno 1629 in Elst defunctum.

cinerebus, & ossiculis collectis, & Embricam translatis.
6 In catalogo autem haec sequuntur: Anno MDCLXIV, xxv Martii praedicti cineres sacculo ferico rubro, cum ossiculis omnibus vitro separatim inclusis; cistae argenteae librarum quinque; donatae à praenobili domina Maria anna de Hutter vidua de Huissen, cum testimonio sigillato in pergamento superiora continente, impositi sunt; festumque deinceps celebratum in collegio ritu duplici xxvii Augusti, juxta ordinationem reverendissimi domini Philippi Rovenii, per patres Hollandiae vicarii apostolici missionarii ibidem in Directorio praescriptam, cum aliis xiv ejusdem mensis festum celebraretur. Confirmantur illa ex litteris annuis collegii Embricensis ad annum 1664, ex quibus sequentia ad majores nostros sunt transmissa: Supellex templi nostri aucta est cistâ argentea, munificentia praenobilis dominae Annae Mariae de Hutter dominae van Huissen, cui promovendae devotioni publicae placuit includere sacros cineres & ossicula combusti ab heretico popello corporis sancti Werensfridi presbyteri & confessoris, focii S. Willibrordi, & collegiatae olim ecclesiae canonicorum in Elst patroni, quem xxvii Augusti populus Catholicus Embricensis publica multorum communionem, aliisque devotionis exercitiis pro avertenda peste impense honoravit. Huc usque de gloria Sancti posthuma.

Acta jam edita, ac rursus ex Ms. edenda:
7 Acta habemus edita à Surio ad xiv Augusti, eademque anno 1641 huc misit P. Joannes Gamansius transcripta ex Passionali pergamento Ms. Bodecensis canobii Ordinis Regularium S. Augustini, diocesis Paderbornensis, ubi existant mense Augusto fol. 181, ut notat: Illa quoque Ms. ad nos pervenerunt ex schedis illustrissimi Lindani episcopi Ruremundensis, sed hinc inde mutila. Contuli utrumque Ms. cum editione Suriana, ex codice Ms. ecclesiae Trajectensis curata; & recte inter se convenire deprehendi; exceptis oculis quibusdam, quae sensum non mutant. Auctor hujus Vita est anonymus; & non omnino coarctus, ut ipse insinuat num. 8; ubi de miraculorum virtutibus ait: Quas prior aetas adhuc fide recens oblivioni tradidit, sed mox fide maturior, vix pauca de multis memoria commendare curavit, quae in sequentibus lectio recitabit. Verum-

AUCTORE tamen nihil in Vita invenio, quod sano repugnet
 J. S. iudicio: neque ex verbis allatis inferri potest, biographum multis seculis post S. Werenfridum vixisse. Hac igitur Aëta edam ex Ms. memorato cænobii Bodecensis, notatis, ubi opera pretium fuerit, differentiis Suriana editionis.

8 Attamen pauca prius inquirenda veniunt de dubitatur tempore, quo Sanctus floruit, & defunctus est, an Sanctus aliiſque, qua in Vita clarè non exprimuntur. Im- cum S. primis dubium videtur, an S. Werenfridus cum Willibrordo S. Willibrordo ex Anglia in Frisiam sit profectus, venerit ex an verò illum deinde sit secutus: nam in Vita Anglia, num. 1 tantum dicitur Sanctum Willibrordum secutus, quod est ambiguum. Mabillonius tom. 2 Annalium Benedictinorum pag. 116 putat, ab initio S. Willibrordi fuisse in hac peregrinatione socium, cui favent verba Greveni num. 2 citata. At Bollandus in S. Suiberto tom. 1 Martii pag. 73 in contrariam magis propendet sententiam, quia triginta fere & sex annis post primam hanc peregrinationem à S. Willibrordo in Betuam fuit missus. Etenim dicitur S. Willibrordus in Frisiam venisse anno 690, ut habet Mabillonius tom.

B 1 Annalium pag. 591: missus est verò S. Wer- renfridus in Elst. paulo antè à Carolo Martello traditum S. Willibrordo, ut Vita habet num. 2, ac proinde, ut rectè insert Bollandus, non ante annum DCCXXVI, si quidem genuinum est tradi- tionis, quod apud Wilhelmum Hedam pag. 30 extat diploma, datum " Tulpiaco castro publi- co, mense Julio, ix die, anno sexto regnan- te glorioso rege Francorum Theodorico, quem, inquit, alibi diximus, mortuo Chilperico, anno DCCXX à Carolo Martello in sedem regni constitutum. Hinc merito suspicatur, serius in Frisiam venisse S. Werenfridum, nec demum 36 peregrinationis anno in Elst fuisse missum.

9 Sanè si epocha mortis, num. 2 ex Florario & verifimi- data, vitiosa non est, Bollandi opinio satis certa lius est post apparet: nullo enim modo credibile est, anno eum in Fri- 690 Angliã egressum esse Sanctum, & Vitam siam profe- produxisse usque ad annum 760 ibi signatum, ctum: de cum de aetate ejus tam longeva, qua centum fere predicatio- annorum sic esse debuisset, nullibi fiat mentio. Et, nis & mor- quamvis illa mortis epocha ab auctoritate Florar- riis. rii non satis videatur certa, aliunde tamen veri- similis est, quia mors Sancti contigit ultra Isalam, ubi fidem non multo cuius promulgatam invenio.

C Itaque lubet interim epocham illam, tamquam probabilem amplecti, donec certiora quis inveniat. Hinc autem conijcere licebit, S. Werenfridum fuisse natum seculo VII ad finem vergente, in Fri- siam venisse diu post S. Willibrordum, fortasse circa annum 720, aliquot annis in Frisia pradi- casse, ac demum in Betuam missum anno 726, aut sequenti, insulamque illam ac loca vicina us- que ad mortem fide illustrasse. Die XIV Augusti mortem obiisse, scribit Joannes Gerbrandus à Ley- dis in Chronico Belgico lib. 2, cap. 42, ubi tra- dit Vita compendium ex Aëtis, quæ subjunge- mus, depromptum: eundem obitus diem alii ple- rique statuunt; an alio fundamento, quam quòd illo die olim coleretur, mihi est incompertum.

V I T A

Auctore Anonymo

Ex Ms. Bodecensi, collato cum
 editione Suriana & schedis
 Lindani.

C Um Dominus & Salvator noster, sol justi- Sanctus in
 tiae, suæ claritatis radios ubique per mun- Anglia na-
 dum vellet clarificare, longè latèque stellas per or- tus, venit
 bem ejusdem claritatis exoriri * fecit innumeras, in Frisiam,
 quæ luce virtutum æternæ noctis effugarent tene- * apud Su-
 bras. Sole etenim absente, solent stellæ terram rium oriri
 irradiare: ita doctores sancti, qui sunt stellæ firmamenti, quasi sole perenni non ubique præsen- te, genus humanum sanctæ prædicationis perlustrant lumine. Quorum per plurimos Hybernia si- ve Scotia mundo protulit, nonnullos Britannia eique adjacens Northumbria a procreare meruit. Inter quos summus pater Willibrordus b & lucifer inter stellas exoritur clarissimus, & merito- rum luce clarior cæteris in orbe procreatur, cu- jus radiis non modica pars mundi perlustratam se esse lætatur, quia gentem Francorum sanctæ eru- ditionis dono sublimavit: Frisonumque feritatem divino cultu prædicando mancipavit. Ille verò cum postpositis omnibus peregrè proficisci sibi proposuit: beatus Werenfridus, qui in eisdem partibus Anglorum oriundus exstitit, non solum sanctum Willibrordum cum exemplis, verumetiam studuit sequi vestigiis. Sprenens autem patriam par- entesque amore divino, utpotè pii patris erudi- tus exemplo, se prædestinavit in hac peregrina- tione peregrinari, quâ citius æternæ patriæ par- ticeps postmodum mereretur fieri.

2 Sanctus autem Willibrordus, Deo prædesti- & à S.
 nante sedis episcopalis in Trajecto c gubernans Willibrordu
 cathedram, multisque tantum viri sanctitatem pro- in Elst mit-
 spiciens esse profuturam, quemdam suæ diocæ- titur, ubi
 sis locum, Elst vocatum, paulò antè à Carolo si- fidem,
 bi traditum, commendavit, eique sanctæ prædi- F
 cationis curâ regendum. Est enim quædam insula * Surius
 valde populosa, Batue d nuacupata, quæ Rheni Elste
 fluminis undique alveo circumcingitur, cujus in medio locus idem supradictus situs esse cognosci- tur. Hunc igitur Vir vitæ venerabilis, ut suus pastor decreverat, divina secum comitante gratia, regendum susceperat, nil tamen ambiens terreni honoris, sed potius pii patris obtemperans præ- ceptis. Quid plura? Res inibi, quæ ad Ecclesiam attinet, properè construitur, antiqui erroris cultus omnino dejicitur, locus Sanctorum patrociniiis oppidò dicatur, plebs sancta prædicatione sancti- ficatur, fit Deus per tanti Viri meritum populo placabilis, sibi que populus esse meretur accepta- bilis, juxta illud, quod scriptum est: Et ipsi po- pulus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eo- rum Deus.

3 Sanctus autem Werenfridus, utpotè prudens multis vir-
 dispensator, quem constituit Dominus suus super- tutibus cla-
 familiam suam, gregi Dominico evangelici dog- tus,
 matis affatim administrans alimoniam, quod ver- bis edocuit, operibus adimplevit: quod salutari admonitione præmonuit, moribus & exemplis ostendit. Fuit etenim ultra vires fandi bonorum operum

A operum exhibitione præditus, consolatione providus, humilitate nulli comparandus, susceptio-
ne pauperum cunctis imitandus, mitis in animo,
dulcis in eloquio, pernox in vigiliis, efficax in
jejuniis, solummodo fide vivens, quia iustus ex
fide vivit: incultus in habitu, placidus in vultu,
sedulus in oratione, studiosus in sacra lectione,
jugi legis Dei meditatione * deditus, castitate præ-
cipuus, omniumque morum honestate perspicuus,
desperantium reformator, dolentium consolator:
quia dolentibus condoluit, infirmantibus conge-
muit, juxta vocem doctoris gentium, dicentis.
Quis ex vobis infirmatur, & ego non infirmor?
Sic igitur recto calle per hujus mundialis naufragii
circulum suæ professionis direxit remigium, ut
id deliciis spiritalibus honestatum ad æternæ quie-
tis perduceret feliciter portum. Quid in tantis mo-
rabor? Sed adhuc vel pauca de multis, causa
compendii, memorabor. In hoc enim Viro satis
dictum puto, quod mundum cum suis illecebris
despectui habuit omnino, non nisi cælestia cogi-
tavit, quæ Deo sunt placita, inhianter perscruti-
tari non cessavit, seculo nudus, fide ditatus,
corporaliter tantumdem * constitutus in terris,
spiritaliter procul dubio versabatur in cælis, ut
ait Apostolus: Nostra autem conversatio in cæ-
lis est. Nec satis sancto Viro videbatur, si ibi-
dem dumtaxat illius patriæ plebem Domino lu-
craretur, sed ecclesiam in villa, Westervoert
nominata, constructam, quæ in ipsa Rheni flu-
minis ripa sita esse cognoscitur, à supradicto
summo pontifice sub cura regendi suscepit gu-
bernandam.

C 4 Beatus enim Vir die noctuque secum tacite
revolvens, quid sanctis doctoribus Scriptura veri-
tatis promittat, dicens: Qui autem docti fuerint,
fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad
justitiam crudiunt multos, quasi stellæ in perpe-
tuas æternitates. Nec mora, Vir per omnia Deo
devotus, cælesti rhomphæa viriliter armatus, ec-
clesiasticæ rei destructa reædificat, pessundata stre-
nuè restaurat, & restaurata deificè gubernat, spi-
rituali vomere corda plebis evidenter exarat, in-
super & evangelicæ lucis semina non parcè semi-
nat: quia qui parcè seminatur, parcè & metet. Se-
minavit in benedictione, ut perennis gaudii mes-
sem meteret in remuneratione. Seminavit in spiri-
tu, quatenus de spiritu cælestis regni commercium
collegisset in futuro. Messiem verò Domini-
ci segetis superni roris fluentis incessanter irriga-
vit irriguis, & exinde fructum modò centesimum,
modò sexagesimum, Domini sui transvexit ad hor-
reum. Quidquid terrenæ facultatis vel aliorum lar-
gitione, vel propriæ operationis labore susceperat,
nil ultra naturalem usum sibi poposcerat,
sed per manus pauperum ad superni Regis studio-
sè transvexit * ararium, ubi fides non effoditur
nec furantur, nec arugo nec tinea demolitur,
illicque cor suum indissociabiliter defixerat, quoniam
illò tota mentis intentione tetenderat.

B 5 Hæc & his similia dum Vir sanctus per sin-
gula plenè peregit, utrorumque locorum regimen
in Christo firmiter stabilivit, suæ resolutionis im-
minebat tempus, ut peractò temporalis militiæ
congressu, Christi Regis castra mereretur intrare
coronandus. Ille autem ad Dominum suum cum
duplicato talento jam sibi eredito letus redire non
trepidat, cui specialiter Dominica voce dictum
fuisse nemo nostrum dubitat: Euge serve bone
& fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra
multa te constituam, intra in gaudium Domini
tui. Vir igitur sanctus in villa Westervoert supra-

dicta, vi febrium corporaliter attactus, adopta-
bili dierum jam numero provectus, cepit carne
languescere, quia tunc se pensit in anima con-
valescere. Convocatis itaque ad se religiosi viris
utriusque videlicet ordinis, eos ut patet egregius
in fide confortabat, eisque mox se migraturum
esse de carne revelabat. Nec longo post interval-
lo factò, sanctorum exsequiarum more peractò,
totius colluvionis immunis, mentorum trophæo
insignis, ex hujus carnis migravit ergastulo, sine
fine feliciter gavisurus in Domino. Quis ambigat
omnium illorum lamenta graviter ingruere? Quis
adstantium gemitum vel fletum potuit sustinere?
Erat illis itaque jure lamentandus, qui modò no-
bis est suppliciter venerandus. Egremente quidem
sancta de mole carnis anima, circumstantes tam
miri odoris invaserat fragrantia, ut cunctis mani-
festissimè declararetur, quod tanti Viri spiritus per
manus angelorum ad cælestem aulam deduceretur.

E 6 Mox ut terram hujuscemodi rumor perto-
nuit, plebs illuc universa dolens affluit, tota-
que Batua gemens atque inærens per profunda
supradicti fluminis stagna ruit, illuc undique con-
fluentes, corpus exanime circumsteterè dolentes.
Fit ratio de sepultura corporis, quæ populo con-
tulit causam non modicæ dissensionis. Fervet do-
lor unus adstantium, sed non eadem voluntas om-
nium. Insulanensis enim multitudo sanctum cor-
pus ad Elst deprimit debere deferri, ibique loco
proprio terram terræ commendari. Nobis, in-
quit, vivus existit pastor, noster & erit apud
Deum perpetuus intercessor. Quod nobiscum car-
ne vivens inchoavit, nunc regnans in Christo ad-
implere debet. Ad hæc adversa pars altera po-
puli: Rectè etenim, inquit, hic requiescit cor-
pore, ubi ipse spiritum voluit relaxare. Sit vobis
satis eum habuisse carne vivum, quem habere
gaudemus & modò carne mortuum. Quod vo-
biscum conversans erudiendo peregit, nobiscum
& nunc requiescens regnando cælitus adimplebit.

F 7 His etenim verbis populo satis diu inter se
altercante, quidam presbyterorum consilio me-
liores, in hanc vocem prorupere: Legimus, in-
quiunt, de arca testamenti Domini quondam in
captivitate ducta, quod ipsi, qui eam captivave-
rant, super novum plaustrum eandem impone-
rent, binasque vaccas, domi reclusis illarum vi-
tulis, eidem plaustro subjugarent, ut ab eis plu-
strum cum arca traheretur, & ad propria nutu
divino deduceretur: quod & factum est. Fiat &
inde hujuscemodi rei approbatio: sanctum cor-
pus deferatur ad navem illico, & si navis ipsa, nul-
lo vestrum remigante, amnem ultro transferit,
manifestum erit nobis omnibus, quid ipse volue-
rit. Nec minis exinde plaustrum novum cum
duabus vaccis, quæ domi lactant vitulos, præ-
paretur, ut in eo gleba sancta collocata, quo-
cumque deducenda sit, deducatur. Ad hæc pro-
tinus omnes assensere. Nec mora: navim quan-
tocius præparant, feretrum cum hymnis & psal-
modiis ad litus deportant, navim deponunt, in
medio neminem intrare permittunt. Res admodum
cunctis admiranda, navis eadem tam rectò itine-
re amnem transmeans, se ad litus alterum appli-
cuit, ut ipsam angelico remige ductam esse cun-
ctis patenter innotuit. Mox ut hæc circumstantes
adspexere, omnes una voce Dominum collauda-
vere, qui eis per tale miraculum dignatus est Ser-
vi sui meritum ostendere.

E 8 Tunc procul dubio supradictæ rei exemplum
assequitur: plaustrum novum cum vaccis duabus,
ut supra dictum est, citius acquiritur, & sanctum
corpus

*Dissensio
orta de cor-
pore,*

E

*illud nave
imponitur
quæ sponte
flumen
transit,*

F

*deinde
plaustrum,
quod vacca
in Elst per-
ducunt:*

A. ANONYMO.

corpus in eo reverenter superponitur. Quid truita? Vaccæ quidem, quæ numquam juga sustinere, tam privatæ vehiculum subiere, quali semper in eo solitæ essent opere; vitulorum prorsus immemores, per devia nequaquam errantes, per rectam semitam iter tetenderunt, sanctumque corpus usque ad Elst perduxerunt, cum angelorum, ut credendum est, comitatu atque populo Deum collaudantium concursu. Illuc quoque, ut dignum fuit, cum omni veneratione tantæ preciositatis thesaurus commendatur sepulturæ. Ibi enim per tanti Patris intercessionem multæ miraculorum declarantur à Domino virtutes, quas prior ætas adhuc fide recens oblivioni tradidit, sed mox fide maturior, vix pauca de multis memoriæ commendare curavit, quæ in sequentibus lectio recitabit.

contractus
monitus
adire sepulcrum, ibi sanatur,
* Sacerdos An-
celinus

B

9 Fuit quidam vir in partibus Aquitaniz, An-celmus * nomine, qui prorsus omnium membrorum officio destitutus, solo aspiramine vixit anhelus. Ille autem cum quodam vespere miserabiliter, ut contractus, stratu suo collocaretur, ei per nocturnam visionem nominatim dicitur: An-celme vis sanus effici? Si sanari curabis, ostendam tibi, quò iturus eris. Est locus in longinqua regione, qui appellatur Elst, ubi confessor Christi Werenfridus requiescit corpore: si illò perveneris ejusque suppliciter interventum invocaveris, per ipsius meritum adoptivæ sanitati restitueris. Post hæc expergestus à somno fit attonitus in animo, nomen loci secum retinuit, sed viam, per quam iturus esset, minimè sapuit: fidem adhibuit visioni, quia lætus efficitur ex promissione remedii. Nec moram pergendi diu distulit, quia se in longum morandi pœnituit: sui itineris vehiculum præparavit, Christoque duce, quò sibi eundem erat, citius pervenire non tardavit. Cumque illò pervenit debilis, promissam sibi sanitatem confestim promeruit hilaris.

at rediens
in patriam
rursum a-
grotat, rur-
sumque sa-
natur apud
sepulcrum:

C

10 Pòst, ubi naturali membrorum sospitate corroboratur, sua sponte jugi servitio beati Werrenfridi mancipatur: nam se devovit illuc omni tempore sub ejus famulatu perseverare. Ast non multo pòst transacto dierum circulo, destinavit ad patriam redire cum gaudio. Cum autem sanus sua subierat, mox ita fit contractus, ut antea fuerat: fit mente percussus, sui conscius propositi, se pœnitet redeundi, pudet facti. Mœrens ac debilis iterum remeavit, unde gaudens ac incolumis recessit. Divina etenim pietas eum sanitati secundo restituit, quam per tanti Viri meritum incessanter, ut sanaretur, exoravit. Nec opus est morandi: ter remeando ad patriam debilis efficitur, terque pœnitens remeando per sancti Viri clementiam sanitati restituitur. Tandem quoque victus, vult potiùs exulare quam cum suis domi debilis habitare. Sicque sua perfruens sospitate, permanfit ibidem usque ad finem vitæ suæ.

puer Sancto
devotus va-
lesudini
redditur:

11 Nec hoc silendum est, quòd quædam mulier in vico, Leona nuncupato, debilem nervis omnino contractis infantem habuit, quem, si sanaretur, sancti Werrenfridi se servitio dare spondit. Nec mora, surrexit properè, tetendit ad ecclesiam pergere, secum contractum detrans inter brachia filium, ut eum offerret Domino, sicut promiserat offerendum. Cum autem concito cursu properaverat, in medio campi parvulus ab amplexu matris ad terram deciderat, & consolidatis nervorum compagibus, ilico sanatur divinitus, atque post casum excipitur sanus, qui ad terram ruit antea debilis. Mater verò gaudens excipit parvulum, & quem priùs gemebunda devo-

verat infirmum, jam jocunda pergens ad ecclesiam, sancti Patris obtulit famulatu sanum.

D

12 Alio quoque tempore in pago, Veluwa e leprosus, vocabulum continente, quemdam virum tantæ visione præmonitus, tempore Missæ in Elst mundatur. e

Alio quoque tempore in pago, Veluwa e leprosus, vocabulum continente, quemdam virum tantæ asperitatis lepra discoloravit, ut vix alicui præscabie nimia, vultus illius appareret: labes insuper ipsam oculorum excavavit aciem, quòd ille nequaquam visu agnoscere potuit aliquem, quia tantà miseriam cruciatu solummodò sibi superfuit anhelitus. Contigit autem illum quadam nocte visionem sibi videre, per quam obstupefactus à suo cecidit stramine, seque in modum crucis prostravit, clamans ac vociferans, clamando KYRIE ELEISON sæpius iteravit. Eo clamore sui parentes expergesti, cœperunt interrogare, quid evenisset illi, quòd plùs solito impatiens esset. At ille visionem benè recotens, cuncta, quæ viderat, eis per ordinem retulit, ita dicens: Visum est mihi per quemdam locorum ire debere, quem cœnosa palus circumcinxit undique, ut nullatenus patuit via transeundi, per quam inde abire potui. Hinc dum admodum anxiarer mentis exers, obviavit mihi sacerdos venerabilis aspectu, sacerdotalique venerabiliter indutus habitu, quasi processurus esset ad Missarum solemniam, præparatoque ponte super paludem me transduxit incolumem, & ait: Estne tibi cura sanari? Scito me Werrenfridum appellari, & per me mfereris à lepra curari. Cum autem celebrabitur solemnitas archangeli Michæelis, tu ad Elst pervenire debebis, ibique, dum divina à pontifice f Missarum celebrantur solennia, tu mundaberis à labe mortifera. His auditis, parentes sui solito lætiores effecti sunt, & eum, sicut ipse voluerat, ad Elst perduxerunt. Nec diu visio promissionem distulit. Nam ut pontifex, qui tunc temporis illic præfuit, sub eodem die, quem prædixerat, Missarum libamina Dominò libaverat, ita evanuit ab illo pestis torrida, ut in eo venienferi coloris non comparuerit macula. Ipse verò non solum se à lepra mundatum esse pensit, sed etiam amissam oculorum lucem percipere meruit. Hujus stupendi miraculi declaratio, non unius vel duorum affirmatur testimonio, verum etiam totius populi; qui tunc ad ecclesiam confluerat, manifestissima declaratio verum esse demonstrat. Hæc & multa alia miracula, quæ perlongum est cuncta narrare per singula, Dominus noster Jesus Christus dignatus est ibidem ostendere, quatenus per hæc miraculorum beneficia, quantæ dignitatis Servus suus apud se haberetur, nobis omnibus apertè monstraretur. Qua de re summoperè credendum est, quòd possit suis meritis vulnera peccatorum sanare, qui totidem modis corporum languores dignatus est subveniando medicare: præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor & gloria per immortalia secula seculorum: Amen.

E

f

F

ANNOTATA.

a Northumbria hic designat antiquum Northumbria regnum, quod complectebatur partem Angliæ bene amplam trans Humbram flumen ad Boream extensam: pars regni illius est hodiernus Northumbria comitatus.

b De S. Willibrordo, ejusque ex Anglia egressu, pauca diximus in Commentario num. 8, ubi incertum esse ostendimus, utrum S. Werrenfridus eum ab initio sit comitatus, an deinde secutus: plura de viro hoc egregio dabuntur ad diem 7 Novembris, quo nomen ejus Martyrologio

A *gio Romano legitur inscriptum.*

c Trajectum inferius, seu Ultrajectum intelligitur, cujus primus episcopus fuit S. Willibrordus. Urbs ipsa hodieque satis nota est, & caput unius ex Belgii federati provinciis.

d De Betua, seu Batavorum insula, quam duo Rheni brachia, Rhenus nimirum, qui circa Durstadium, nunc vulgò Wyck te Duerstede, Leca nominari incipit, & Vahalit moluntur, dictum est initio Commentarii.

e Surius, cui Ms. Lindani consonat, legit Felua. Crediderim designari Velaviam, quæ vulgò de Veluwe dicitur. Porro Velavia, aut Veluvia, pars Geldria est satis ampla, quæ Rheno dividitur à Betua, extenditurque in Septentrionem usque ad mare Austrinum: ab ortu Isala flumine terminatur, ab occasu dominium attingit Ultrajectinum.

f Antistes Ultrajectinus procul dubio significatur.

DE S. JOANNE EPISCOPO

TICINI IN LONGOBARDIA

SYLLOGE HISTORICA.

J. S.

De cultu, tempore episcopatus, & gestis.

B
ANNO
DCCCXIII.
Cultus Sancti,
tempus
episcopatus

Icinum, alias Papiæ, urbs Italia non ignobilis ac regia olim Longobardorum, ad amnem Ticinum sita, inter varios ecclesie sue sanctos antistites colit S. Joannem, primum istius nominis Ticinensem episcopum, quem perperam secundum vocat in notula marginali ad xxvii Augusti Castellanus. Illum annuntiat Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia ad xxvii Augusti, notatque coli eodem die in ecclesia Ticinensi ritu duplici. In Martyrologio Romano ad diem memoratum breviter ejus memoria celebratur his verbis: Papiæ S. Joannis episcopi. Acta ejus desiderari, observat laudatus Ferrarius, breve tamen ei textit elogium, in quo asserit, trigesimum fuisse Ticinensem episcopum, ac præfuisse dicta ecclesia post Petrum II ad annos viginti, ac demum obiisse xxvii Augusti tempore Caroli magni & Leonis III Romani Pontificis, id est, initio seculi ix. Secutus est in hac chronotaxi Antonium Mariam Spelta, qui in Historia de vitis episcoporum Ticinensium pag. 215 & seq. in Joanne I eadem affirmat. Viginti quoque episcopatus annos S. Joanni attribuit Stephanus Breventanus in Historia urbis Ticinensis fol. 49. Consonat Jacobus Gnalla in Historia patrie sue pag. 26 ita scribens: Sepelitur denique antistes ipse, Vir eximia virtute venerandus; anno sui pontificatus vigesimo, ea in basilica magno honore ab universo Ticinensi populo.

2 Quantam huic chronologie fidem debeamus, difficile est determinare. Certè Ughellus tom. 1 Italia sacra in catalogo episcoporum Papiensium col. 1084 S. Joannem inter eos statuit quadragesimum tertium, atque episcopatus initium & finem memorat hoc modo: S. Joannes I hunc (Petrum II) secutus est anno DCCCXI. Decessit autem DCCCXIII, die xxvii mensis Augusti, qua ipsa die ejusdem festum celebratur Papiæ. Ex quibus necesse est, Joannem duodecim tantum annis ecclesie præfuisse. Porro ex omnibus his scriptoribus elogium concinnavit Joannes Baptista de Gasparis, quod in-

seruit Breviario sanctorum episcoporum Ticinensis ecclesie. Consentit hic Ughello, quem & nos sequimur, donec certiora innotescant, in anno mortis assignando; at unum agnoscit episcopum, quem ignoravit Ughellus (de hoc videri potest nota editoris, qui Ughelli Opus recudit) adeoque Joannem vocat episcopum quadragesimum quartum. Cum autem laudatus auctor omnia collegerit, quæ sparsim habent alii, ejus elogium pro Actorum compendio subjungam.

3 Joannes primus, Ticini claris natalibus or-
quo pauca
tus, optimis disciplinis apprime eruditus, & præ-
ejus gesta
stantis ingenii claritate insignis aditum sibi ad epi-
breviter ae-
scopalem Ticinensem sedem aperuit. Factus epi-
scribuntur
scopus nihil sine precibus aggredi solitus, facile obtinebat postulata, quibus populi sui salutem con-
sulebat. Disciplinam ecclesiasticam accuratè defendit, depravatos suæ plebis mores instauravit, viduis & orphanis pecuniâ, consilio & operâ, ut optimus pastor & pater, non defuit. Hic cælestibus magis, quàm humanis addictus, suorum auribus sempiternâ dignam memoriâ sententiam identidem ingerebat, Episcopum nominis sui officium non perolvere, nisi tum spiritualium tum temporalium curam gereret; non tamen ob spiritualium contemplationem omittenda temporalia. Addebat, multum sibi pensandum, quàm grave esset onus episcopale, de quo in tremendo Dei judicio ipse districtam esset redditurus rationem.

4 Quare ex his dictis patet, S. Episcopum ad
ac mortis
munus suum persolvendum aliorum adhortationi-
tempus, &
bus nullum reliquisse locum, sed in aliis erudien-
sepultura
dis eum non modo verbis, sed re ipsa egregie
referuntur.
optimi pastoris præstitisse partes. Cum verò duodecim annos Ticinensem ecclesiam auctoritate, doctrinâ, exemplo, ac pervigili curâ sanctissime administrasset, gloriosus tandem migravit ad Christum sexto Kalendas Septembris anno octingentesimo decimo tertio, & sepultus fuit in summo templo in ara ad dexteram, ubi erat altare majus. Sancti reliquias in eadem adhuc ade sacra venerationi esse, testatur antè laudatus Gnalla fol. 22 verso.

DE S. GEBHARDO VEL GEBEHAR-
DO EPISC. ET CONF.

CONSTANTIÆ IN SUEVIA,

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Illustre Sancti genus, parentes, ac fratres.

AN. CMXCV
VEL
CMXCVI.
A sorore re-
gii Franco-
rum & im-
peratoris
Romani

B

Constantia, vulgò Constantz, urbs Germania in Suevia Circulo, atque in ipso Helvetia confinio, ad lacum Constantiensem seu Acronium sita, & à celebrato in eadem concilio admodum nota, annuà sanctissimi sui Præsulis memorià nobilitatur hodierna die. De illustrissimis Viri natalibus Chronicon Constantiense, de quo infra, hac scribit, à pag. 643, quæ in gratiam lectoris à mendis purgavimus: Hic generosus & venerabilis Antistes meretur, ut nobilissimam generis sui propaginem edicamus, eam ex Annalibus monasterii Petri domus, quod ipse (ut subjicitur) fundavit & dotavit, excerpere & colligere potui, illam quoque ita scire convenit. In Gallia Togata vir siquidem erat nobilissimus, cui Francorum rex (qui & Romanorum imperator exstitit) sororem matrimonio copulavit. Ex qua duos genuit filios, qui ambo, ut genere, ita & animi virtute facti sunt clarissimi; hique cum adoleverint, & rebus opulenti, viribus atque armis essent acerrimi, contigit, ut inimicitia venenum inter regem provincie ipsius, & ipsos irreperet, eorumque præcordia in tantum inficeret, ut nullatenus antea cohiberi potuerit, neque regem manus gladii vitæ privaret.

* f. donec

C

sancti huius Præsulis majores originem ducere memorantur: * in Suevia * ibidem. Al. Buechorn * f. Altschaufen: ibidem.

* l. pro se

laudatur

ejus pater à pietate:

2 Rege igitur interempto, timentes hi duo comprovincialium fuorum conspirationem, ad avunculum suum imperatorem augustum se contulerunt, atque ab eodem gratanter accepti, in Alemannia habitationes acceperunt, loca quàm plurima, & sicut multa, ita & optima: dedit quippe eis Potamum & Brigantium, Uberlingen * & Buechorn *, Achihufen *, Turingen atque Heisteragew, Winterthur, cum omnibus appendiciis eorum: & in Curien. Retia Mersauch, & alia multa, quæ temporis vetustate, memorià deleta sunt. Talibus ergo ab imperatore donis ditati, cum ea adiiissent, & suo juri mancipassent, viris suis nobilibus, qui secum venerant, ex eis dona largiti sunt. Et alii quidem dederunt Turingen, alteri Uberlingen, alii vero Buechorn, qui & postea cum eis affinitate conjuncti sunt. Posteaquam igitur Gallorum furor, qui contra hos duos germanos ob regis sui necem exarserat, sopitus esset, propinqui & amici eorum mittentes, ut ad patriam suam redirent rogaverunt. Quorum unus magnis devictis precibus, in patriam rediit. Alter verò Udalricus nomine in Alemannia remansit. Et omnia, quæ ab imperatore data erant, retinuit per se * & posteris ejus.

3 Ex hujus itaque femine genitus est Utzo pius & venerabilis comes, qui apud Brigantium habitabat loco, qui adhuc ruinas ostendit habitationis antiquæ. Hic Utzo (ut incidens non omittamus)

tantæ factus fuit pietatis & meriti, ut & aures * ejus sanctitatem sentirent, ac de ejus manu cibum caperent, & cum fatietate abirent: alia denuò saturatæ venirent. Item uno die diluculo, ad ostium ejus cubilis cerva è sylva veniens pede pulsavit: cumque ostiarius aperiret, & videret bestiam altare, ostiumque pulsasse renuntiaret; Eia, inquit, ad servum, sequere eam, & vide, si quid forte velit. Ille nil moratus, secutus est præcedentem. Quæ in sylvam eum duxit, & ei partum suum ostendit in compede hærentem pede, & stans capite demisso, aurium motu quasi rogare cœpit. Ille confestim, dum pedem hinnulo de compede solvit, illa cum catulo læta in sylvam abiit, servusque ad Dominum rediit, atque ei, quæ gesta sunt, nuntiavit. Talibus & his similibus cum hoc venerabili viro Deus quasi joculabatur: quia, Jocundus homo, qui miseretur in Domino, non commovebitur in æternum.

* l. aves

E

4 Ex his perspicuum est, à dicti Chronici auctore illustrissimam S. Gebhardi nobilitatem referri ad sororem augustissimi in occidente imperatoris. Minus scivit, vel minus credidit Felix Manilius (è quo ejusdem Sancti Vitam dabimus) uti suspicor; quia generis ipsius claritudinem paucis dumtaxat perstringens, nobilissima, inquit, Alamannorum stirpe, patre videlicet Uzone vel Huozone nomine, Rhetianorum comite extitit oriundus. Chronicon itaque Constantiense egregiè meruit de præclarissimo Viri stemmate, modo tam vera sint, quàm splendida, quæ refert. Sed primò, atque istius auctoris tam recens in comparatione tam antiqui stemmatis, quod refert, parum habet auctoritatis: nam finit suum Chronicon Manilius, seu alter potius, qui illud postea auxit, ad annum 1607, ut videre est in titulo eidem præfixo. Secundo, nec imperatoris, nec sororis ejus, nec regis interempti nomen exprimit. Si tamen ad tempus attendas, videtur respicere ad familiam Caroli magni, vel aliorum, qui è natione Francorum seculo nono imperium Occidentis tenuerunt. Jacobus Basnage heterodoxus in Thesauro monumentorum, sive lectionibus antiquis Henrici Canisii, quas recudit, tom. 4, pag. 820 observat ista in rem nostram: Habetur genealogia Gebhardi in Constantiensi Chronico à magno quodam nobilissimoque Gallo, qui filiam regis Francorum, cujus tamen nomen non legitur, duxerat, deducta.

nonnulla

F

5 Nos itaque genealogiam istam tam obscure super scriptam ad sua principia revocare supersedemus, cum id propius ad genealogos quam ad hagiographos spectet; sed referimus quæ de illa sunt dicta; non verò, an & quomodo dici debuerint, discutimus. Tertio, quæ hujus genealogia sinceritati derogant,

A rogant, vide inferius num. 9. Nec vero etiam videtur opera pretium, locorum omnium, quae superius nominabantur, situm distinctè enucleare. Sufficiant ista: Gallia Togata, pars Galliae Cisalpinae Caesari & Plinio, à Placentia Anconam usque protensa (licet alii alios terminos faciant) in qua Æmilia, & pars Umbriae, in ora Senonum, Adriatico mari exposita &c. Potanium; Bodmen, castrum Germaniae in Suevia, ad lacum Potamicum ab eo dictum. . . 4 milliaribus Germanicis à Constantia in Arctos. Est autem Brigantium, oppidum Rhætiae Ptolomæo, Brigantia Antonino, hodie Bregentz, oppidum Germaniae in Suevia, comitatus cognominis caput, ad lacum etiam Brigantinum, ubi recipit fluvium parvum Bregentz. Has locorum descriptiones accepimus è Baudrando. Mirabilia verò prorsus sunt, & majoris auctoritatis indiga, quae narrat praedictum Chronicon de Uzonis sanctitate ab animalibus percepta, eorumque testimonio quasi comprobata. Veniamus jam ad ea, quae inter S. Gebhardum ac fratres ejus transacta memorantur.

B *Que spectant ad ejus fratres,*

6 Praedictus biographus apud nos infra cap. 8, libri 1 scribit de divisa inter Sanctum ac fratrem ejus hereditate paterna, occasionem nobis suggerens agendi de tribus ipsius fratribus, hereditateque divisa, quae in citato Chronico Constantiensi pag. 644 alio modo narratur accidisse, quam Vita auctor referat: Ergo Utzo comes quatuor genuit filios, unum Ulricum nomine, alterum Marquardum, Lutfridum tertium, quartum verò totius generis decus Gebhardum. Defunctis deinde parentibus cum fratres quatuor inter se hereditatem dividere vellent, unus eorum, Lutfridus nomine, cum deses esset & imbellis, caeterisque despicibilior, verens, ne forte propter ignaviam suam à fratribus in divisione contemneretur, secum tractare coepit, qua arte eos circumveniret, ut sibi hereditatis partem non negarent. Multa igitur secum volvens, & ad ultimum sibi, suisque posteris consilium experiens, sic unum è fratribus suis, aliis ignorantibus, affatus est: Scis, inquiens, frater, scis, quod ego fratribus meis impar, nequaquam saeculi negotiis idoneus appareo; sed si meis consensum praebueris consiliis, non modicum commodum tibi tuisque posteris praestabis. Te nempe praefratribus caeteris diligo meis, tecumque habitare desidero; & ideo, cum ad divisiones bonorum devenitum fuerit, omni nisu fatage, ut in meam partem cadat Winterthura cum appendiciis suis: sciasque procul dubio quin, si hæc in meam devenerit proprietatem, quod tibi eam sum traditurus, & ipse tecum deinceps, quemadmodum jusseris, ero permanens.

de divisam hereditatem;

7 In hoc ergo, tuae consule utilitati: obtemperare stude voluntati, pariterque fratri secundo. Sic clam locutus est & tertio, singulis credentibus, quod hæc sui amore loqueretur: omnesque hac spe promptos ad suae voluntatis reddidit effectum. Itaque cum ad divisionem ventum esset, [&] unicuique sua fors caderet, festinabant singuli Lutfridi adimplere petitionem, ignorantes singuli, quod unicuique eorum aequalia promississet: & quia omnium par erat voluntas, facile est ad effectum perductum, quod omnes uno animo voverunt. Et Lutfrido Winterthura, cum omnibus suis confirmaverunt. At ille merito lætabundus sibi tradita adiens egregia praedia, juri suo mancipavit universa, talique fratres fefellit astutia, atque agriculturæ operam dedit, & multa peculia congregavit, acceptaque uxore, ex ea filium ge-

Augusti Tomus VI.

nuit Adelbertum nomine, qui cum beato Leone AUCTORE J. P. Papa in Apuliam transit, ibique pro causa S. Petri contra Nortmannos, qui Apuliam invaserant, pugnant occubuit: ejusque filia erat Adelhaïdis, quam comes Hartmannus senior de Dilinga in matrimonium accepit, quæ ei Hartmannum peperit juniorem, & Adelbertum, & Udalicum, qui apud Constan. episcopus factus est, filiasque tres, quarum una in sanctimoniali habitu commorata est; alia verò Udalicum comitem in Gamertingem genuit, & Adelbertum comitem in Achalm. Hac ibi; quibus nonnullas subjicimus observationes.

8 De Winterthura consuli potest Theſaurus geographicus Ortelii ad vocem Vitodurum. Ad quam etiam vocem Baudrandus Vitodurum, inquit, oppidum Galliae Lugdunensis in Helvetiis, & in Tigurino pago Antonino, nunc Winterthur, oppidum Helvetiae, in Tigurino pago etiamnum, ad amnem Eulach, teste Scudo, prope Kiburgen castrum, 3 milliaribus Germanicis à Tiguro distans in ortum, Constantiam versus 6. De B. Leone, quem Adelbertus, Lutfridi filius, sanctique Praesulis nostri ex fratre nepos, comitatus in Apuliam dicebatur in causa S. Petri, vide dicta apud nos in S. Leone IX Romano Pontifice ad diem IX Aprilis, ubi res ejus gestas illustravimus pag. 642 & sequentibus. Conveniunt tempora nam natus ibidem affirmatur S. Leo anno 1002, mortuus anno 1054. Pagius in Critica Baroniana ad annum 1041 num. 4 scribit de Normanniis Apulia potius; ad annum verò 1053 num. 5 de bello Normannico, quod S. Leoni infansum fuit.

9 De Udalrico vel Ulrico, episcopo Constantiensi, in superiore genealogica serie nominato, tur. tractat Chronicon Constantiense pag. 567, inter alia de illo indicans, quod de S. Udalrici, episcopi Augustani, cujus Acta illustravimus ad diem IV Julii, sanguine fuerit, & sepultus apud Constantienses anno Domini MCXXVII. De aliis personis in dicta modo serie genealogica expressis consule idem Chronicon in tabula utcumque collecta familia S. Gebhardi pag. 647, & in alia de parte veteris Kyburgensium familia pag. 664: in hac autem tabula, quae, uti ad eandem notatur, multis locis correctionem postulat, ponitur S. Ulricus episcopus Constantiense non Hartmanni II seu senioris & Adelheida, filia Adelberti, neptis Lutfridi vel Luthfridi, prout ibidem additur, filius, sed Hugwaldi comitis in Dillingeni. Verum hæc & alia, ad genealogicam seriem, quam ex Chronico Constantiensi retulimus, attentione, ad curiosos genealogicarum rerum investigatores amandamus, ad alia, quae fori nostri sunt, progressuri.

S II. Pia Sancti educatio; an fuerit monachus; episcopatus; monasterium Petershusianum ab eo conditum; miracula:

DE miro, quo Sanctus in lucem prodit, mores do, ejusdemque pueritia, ac pia educatione scribit Felix Manilius lib. 1 cap. 1, num. 4 & 5 nostrae divisionis, quam posthac citabimus. In compendio Vita ac miraculorum, anno 1730 Brigantus

AUCTORE
J. P.

gantii Germanicè excuso, ac deinde in usum nostrum latinitate donato, indicatur in lucem prodiiisse in loco, cui nomen Pfannenbergh, prope Brigantium sito, anno Christi Servatoris cmlxix, die vii Augusti. Ibidem de ipsius juventute fructuosè transacta traduntur sequentia: Junior Gebhardus, grandiuisculus factus, à domino parente suo Constantiam missus, dominis Canonicis cathedralibus istius civitatis tum in literarum, tum in virtutum studio instituendus tradebatur. Nec sine fructu. Cum in prima sua ætate non obscura futuræ doctrinæ, & sanctitatis suæ indicia præberet. Erat enim studiorum amans, humilis, morigerus, & jam tum ob morum suavitatem carus omnibus: unde factum est, ut juvenilis ejus, sed moribus virilis ætas, omnes in admirationem & amorem raperet: ita ut, laude juventutis ipsius longè latèque diffusa, ipse magno in honore ac veneratione habitus fuerit, & in numerum Canonicorum cathedralium adscitus. Hoc ultimum videtur confirmari ex donatione ejus inferius producenda, in qua dicit: Ego Gebhart S. Constan. ecclesiæ frater.

B Plurimum enimvero ad formandam piissimam ad pietatem mi juvenis in virtute vitæque integritate institutionem contulit S. Conradus episcopus Constantiensis, teste Manilio num. 5 citato: Cum autem, inquit, puerilia transcendisset jura, & juvenilem vitam attigisset, Dei cœpit frequentare contubernia, & præcipuè beati ac Deo digni sacerdotis Conradi Constantiensis episcopi, cujus etiam familiarissimus pedissequus extitit; ut videlicet in ejus probitate disceret, quid adhuc in ejus moribus emendandum foret. Quantam verò jam tum sanctissimus juvenis apud laudatum præfulem de se concitavit expectationem, conficitur è vaticinio S. Conradi, quo eum ad insulas Constantienses admovendum prænuñtiavit. Factum narrat Manilius num. 6; & confirmatur ex Vita S. Conradi apud Surium vulgata ad diem xxvi Novembris, quo nobis agendum de illo erit cum Martyrologio Romano. In collectaneis Mss., quæ de isto Sancto pro dicta mox die asservamur, vaticinium illud extenditur ad duos, quibus idem antistes dictus insulas prædixerit, nimirum ad Gaminolphum, qui proximè ipsi in episcopatu successit, & ad Gebhardum, qui mediatè. Textum non transcribimus, cum quia nos latet, qua fide nitatur illa extensio, tum quia parum facit in rem nostram, magis utique pertinens ad S. Conradum.

C Quæres, an sanctus Episcopus noster professus fuerit vita monastica institutum. Affirmat Bucelinus in Menologio Benedictino ad diem xxvii Augusti: Eo, inquit, magistro (S. Conrado) tantum profecit, ut sacro in monachorum collegio facillè princeps pietate haberetur. Menardus in Martyrologio Benedictino ad eundem diem in notula marginali dubitare se indicat de illa re, dicens: Non tamen est adeo certum, an fuerit monachus. Apud Wionem in notis citatur Belforestius in sua Cosmographia in civitatis Constantiensis descriptione, qui ex monacho S. Galli (apud Helvetos) ad eam sedem assumptum narrat. Sed Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti tomo 5, pag. 840, facta mentione de abbacia, qua Petri domus dicitur, à S. Gebhardo constructa, monachatum ipsius rejicit his verbis: Et hanc quidem causam esse puto, quòd Gebhardus in Fastos nostros relatus sit, nempe ob constructionem abbatiæ Ordinis nostri. Nam in tota ejus Vita nihil de monastica ipsius professione legitur, neque apud alios idoneos auctores.

D 13 Bucelinus miro modo ad Constantiensem cathedram electum refert, ipsa Virgine Deipara dignitati eidem suffragante: Fuit, inquit, Gebhardus admirabili Matri, virginum Virgini, præcipua devotione addictissimus: quæ ipsum mox à morte Gaminolphi episcopi, suæ ecclesiæ ipsa pontificem elegerit, visa ipsi in soporem resoluta ligna sua in choro imagine lituum pontificalem porrigere cum hoc mandato: Dominicum gregem pasceret, eique pascua vitæ æternæ demonstraret. Pro cujus facti veritate desideraremus melioris antiquiorisque notæ testimonium; nisi exstaret apud Manilium num. 7, & aliunde nobis illud non redderetur suspectum; atque adeo rem relinquimus in sua possessione. Interea ecce tibi, lector, alia, qua ad elucidandum Viri sanctissimi episcopatum faciunt.

E 14 De anno inchoata istius dignitatis non convenit inter auctores. Manilius num. 6 nullum signat. In Compendio Vitæ recentioris Germanica dicitur electus Sanctus anno Christi 980. Hepidannus, cœnobita S. Galli, in Annalibus brevibus rerum in Alamannia gestarum sic scribit ad annum 985: Gebhardus episcopus efficitur. At præferenda videtur sententia Hermanni contracti, qui S. Gebhardi pontificatum sex annis prævertit, hæc scribens apud Henricum Canisium tomo 1 Antiquarum lectionum pag. 573: cmlxxix Constantiæ Germonolfus episcopus obiit; eique Gebhardus nobilis & venerabilis præful succedens, 16 annis ecclesiam rexit, qui basilicam sancti Gregorii in ripa Rheni, abbatiamque suis ex prædiis construxit: jam dicitur Petri domus. Hæc temporis notatio confirmari poterit ex iis, qua inferius referemus de annis sedis ipsius ac mortis. Ex his sequitur, ut Gebhardus noster cum duobus aliis synonymis ejusdem sedis episcopis confundi non possit: non cum primo, qui uno seculo illum præcessit, & de quo Chronicon Constantiense pag. 634 hæc scribit: Gebhardus hujus nominis primus, vixit circa annos Domini dcccxxxv: non cum tertio, qui Sancto nostro posterior fuit uno fere integro seculo: nam, sicut ibidem pag. 666 dicitur, anno Domini mxxxv episcopus creatur. Præful itaque noster inter duos hosce synonymos fuit medius, & hujus nominis secundus, qualis nuncupatur in privilegio Joannis Pape apud Manilium in Vita num. 12: in citato autem mox Chronico pag. 643 ponitur xxvi episcopus Constan.

F 15 Basnagius itaque antea memoratus recentioris scriptoris mendam merito castigat pag. 821 hisce verbis: Cave ne in errorem impingas, dum Morerium pervolvens occurrit tibi Gebhardus primus Constantiensis episcopus. Typographi incuriã cubat hic locus in mendo: quippe plurimi jam fuerant episcopi Constantienses ante Gebhardum: sed procul dubio dicitur primus, ut à Gebhardo secundo distingueretur. Cujus autem Gebhardi occasione hæc scribat, apertè colligitur ex his, qua ibidem præmittit: Fuit alius Gebhardus Constantiensis præful, toto seculo recentior: legitur ejus electio in fine Chronici Constantiensis. Indicatur ille etiam in narratione Udaschalci * 1. Udaschalci tamquam Pontificis legatus, adfuitque concilio Wastallensi, ibique Hermannum Augustensem episcopum, imperatoris partes tuentem, arte prudentique consilio liberavit. Meminit de hoc episcopo Udaschalci Narratio apud Henricum Canisium tomo 2 Antiquarum lectionum pag. 208, & in recenti earundem editione, quam Basnagius vulgavit, tomo 3 parte 2, pag. 7. Observa primò,

Episcopatum
ejus sævet
Deipara:hunc quan-
do inceperit
Sanctus,cum syno-
nymo non
confunden-
dus:* 1. Udal-
scalci

A mò, & collige è *suprà dictis*, hic agi de Gebhardo, quem tertium dicebamus. Secundo, ante hunc non inventos à nobis esse plurimos Constantiensis cathedrae praesules; sed duos dumtaxat, ut modo praemisimus. Tertio, ineptè prorsus mihi videtur Basnagius pronuntiare, dum vult, Gebhardum hujus nominis tertium (de hoc enim agit) dici primum, ut à Gebhardo secundo distingueretur: nam primo suum antea locum jam dedimus.

Otto imperator favet Sancto, qui divisionem hereditatis urget.

16 Non mediocrem verò approbationis ac gratulationis in S. Gebhardi electione partem habuit Otto II imperator, quando ei baculum cum pontificali annulo direxit, praecipiens, ut cum ovium subjectione Gebhardo omnes obedirent, eumque sibi datum à Domino pontificem gauderent, teste Manilio biographo num. 7; qui num. 8 eundem laudat à virtutibus vero pastore dignis, adjungens illis *piam vim*, qua fratres suos coegit vel invitos ad dividendam aqua lance parentum hereditatem, cujus partem munificè impendit in condendo Petershusiano monasterio admodum insigni: de quo tractat idem Manilius à num. 9, quodque nos variis documentis illustrare conabimur, acturi etiam de redditibus ac fundis, quibus ecclesiae cathedrali egregiè prospexit. Porro pluribus jam narrata sunt § 1 ex Chronographo Constantiensi, qua in bonorum paternorum divisione contigerunt. Hanc non rectè arrodit Basnagius, ut dicitur in *Annotatis ad caput 1 Vita lit. f. Nunc accipe, lector, observationes quasdam de memorati monasterii adificatione.*

Monasterii Petershusiani conditi tempus, ac situs:

17 Anno, inquit Manilius num. 9, Domini Incarnationis nongentesimo octogesimo tertio, episcopatus autem sui quarto, undecimo verò imperatoris Ottonis secundi, praedicti monasterii domum. . . construere cepit, non post diem utique VII Decembris ejusdem anni: nam, uti habet Labbeus in *Compendio Chronologico*, tunc obiit Otto post annos decem, menses septem, ac dies duos imperii à morte patris ejus. Pagius ad istum annum num. 5 ut auctores in die mortis conciliet, obiisse illum ponit nocte inter VI & VIII Idus Decembris, id est, inter diem VII & VIII ejusdem mensis. Sed tantilla minutia nos morari non debent. Ampliores de hoc caenobio notitias intellige ex *Bruschio de Monasteriis Germania à fol. 98 verso centuria prima*: Petri domus, vel Petershusium caenobium Benedictini instituti monachorum amplissimum, è regione Constantiensis urbis in Suevis cis Rhenanum pontem, in dextra videlicet Rheni è lacu Aconio prodeuntis situm. Fundatum & dotatum est munificentissimè anno Christi cmlxxx pro monachis è Cella Menradi accitis à S. Gebhardo episcopo Constantiensi, comite Brigantino & Zæringensi, qui templum hujus caenobii incepit construere anno cmlxxxiii, positus ad quatuor templi angulos in fundamenta quatuor aureis Rhenentibus. Absolutum est templum illud, & ab ipso fundatore Episcopo, beato Gregorio Papæ dedicatum & consecratum anno Domini cmxcii, quintà Calendarum Novembrium. . . Fuit hoc monasterium olim adeo opulentum, ut octoginta aleret monachos unà cum abbate. Hæc ille, subdens deinde hujus monasterii abbates. Etymon autem ejusdem templi refert Manilius num. 11.

prodigia

18 Quam verò grata esset Deo illius structura, patuit è miraculo, quod ab eodem biographo narratur num. 10. *Compendium Vita nove Germanicè excusum refert aliud miraculum, seu triplex potius, quia ex totidem rebus mirabili-*

bus constat. Illud itaque hac occasione narrandum etiam hic censuimus, relicta tamen rei fide penes auctorem. Factum Audi: Cùm jam ædificatum templum variis picturis orandum esset, quo tempore sanctus Gebhardus ob negotia episcopalia domo aberat, infidi pictores optimos, pretiosissimosque colores furati sunt, eosque in proxima sylva defossos absconderunt. Domum autem reverso sancto Episcopo conquerebantur pictores; se ob defectum colorum opus suum perficere non posse, indèque laborem suum plurimum pati. Hæc audiens Vir sanctus tantisper siebat, paulòque post aiebat: Si quid vobis desit, opus est, ut illud vobis procurem. Me itaque comitami: fortè Deus bonitatè suà solitè providebit nobis de his, quæ desideratis, ut opus inceptum perfici possit. Eos sine aliò quoquam duce ad illum locum perducit, in quò furto ablatos colores sub terram absconderant.

19 Ibi pedum suum terræ infigit, acens: in ejusdem Hic terram effodite, & videte, an aliquid repertiatis. Illi verò malè sibi conscii, ac perterriti terram fodiebant, sed inviti, absconditosque à se colores reperebant. Hic Sanctus blando vultu ad eos: Abite modò, filii mei dilecti, & coloribus istis, quos ostendit nobis Dominus, inceptum opus diligentius perficite. Illi autem hoc factò perterriti, ac pudore suffusi ad opus suum redibant: quodque mirandum magis, mox eodem loco exortus est fons usque in hodiernum diem limpidissimam aquam subministrans. Quod secundum erat prodigium. Sed necdum hinc finis prodigiosæ hujus rei exitus: tertium etiam accessit miraculum. Postridie itaque, cùm sanctus Praesul mensæ accumberet, & pictores operi suo vacarent, simul omnes torrebant, exanimisque jacebant instar mortuorum, vel tactorum apoplexiâ. Id sancto Gebhardo etiamnum prandenti magno tumultu huntiatur.

20 Ipse verò imperterrito ac sereno animo respondebat: Sinite eos: oportet, ut aliquantum luant, quod in rebus ad Sanctos spectantibus peccarunt. Ipse autem sine ulteriori animi motu manebat ad mensam, donec prandium finitum esset. Deinde lætus surgebat à mensa, & ascendens pegma, in quo pictores quasi mortui jacebant, baculo suo, quem manibus gestabat, illos tangebatur, dicens: Quod prostrati, & otiosi hic jaceatis, ob hoc nullum vobis solvam salarium: surgite, & laborate. Ad hanc vocem mox capita sua erigebant, sani, vegetique surgebant, & laborare incipiebant, acsi nihil quidquam ipsis accidisset mali. Habes, lector, miracula hinc tria qualiacumque, majoris certe apud nos splendoris, quam auctoritatis, quia idonei ad faciendam debitam fidem auctoris testificatione destituta.

21 At de monasterio Petershusiano alia nobis reliquia dicenda supersunt. Quippe Praesul sanctus Romam profectus, ejusdemque caenobii bono atque incoluntati pro futuris temporibus sedulo intentus, privilegium libertatis à Joanne PP. XV impetravit, quod datum notatur anno IV ejusdem Summi Pontificis, incidente in annum Christi 989. Proferatur à Manilio num. 12 & sequentibus. Biographus idem num. 11 egerat de multiplicibus & magnificis Sanctorum reliquiis, quibus saepe dictam ecclesiam cumulavit Vir sanctus. Inter quas etiam brachium, prout addit, sancti Philippi Apostoli ab Ottone III imperatore sibi cum aliis plurimis condonatum, summo studio ibidem collocavit. Ad diem 1 Maii pag. 11 de brachiis istius Apostoli, qua alibi locorum esse scribuntur ibidem; actum

AUCTORE
J. P.

actum est : que conciliari simul possunt cum brachio Petershusiensis, si dicamus, quod vel intelligenda sit pars brachii pro toto, vel alterius Sancti synonymi, sub nomine S. Philippi Apostoli aservata apud dictos Petershusenses.

22 Ad illud, quod dicebat Bruschius paullo antè de monachis è Cella Menardi, uti enim vocat, accitis ad incolendum saepe dictum Petershusianum monasterium; addere brevem juvat notitiam istius Cella ex eodem auctore fol. 74 verso: Cœnobium Ordinis divi Benedicti celeberrimum & opulentissimum . . . in quod antiquitus principes tantum, comites ac barones summo loco nati accipi solebant: non procul à Tiguro (Helvetia urbe, incolis Zurich) in Sylvi fluvio vicinia situm. Anno Christi MCCCLX cœpit, temporibus Ludovici sœcundi, Rom. imp., ædificante sibi illic facellum & cellulam S. Meginrado, Bertholdi illustris comitis à Sulgow ad Danubium habitantis imprimis religioso filio, qui monachus antea, & monachorum pædagogus, amplissimo cœnobii divitis Augiæ relicto monasterio, in hujus loci tenebrosissimam eremum religionis ergo concessit

B &c. De S. Meinrado, sive Meginrado eremita & martyre actum est apud nos die XXI Januarii, pag. 381 & sequentibus, dictumque est, monasterium illud etiam appellari Eremum Deiparæ, vulgò Einfidlen, quod ultimum vocabulum linguæ Germanicæ etiam indicatur apud Bruschiū citatum. De hoc cœnobio meminerunt variis locis Annales Benedictini à Mabillonio editi tomo 3, è quo evocati sunt à S. Gebhardo monachi, qui prima novi cœnobii Petershusiani exordia formarent. Verùm non parva hic se offert difficultas de capite S. Gregorii Magni, ut Petershusiani volunt, quod idem Sanctus Romæ ad illos detulerit. Rem examinabimus paragrapho proximo.

§ III. An caput S. Gregorii Magni ad Petershusientes à S. Gebhardo delatum; ornamenta eorum ecclesiæ; alia Sancti pia donatio.

Caput istius
Pontificis

M Anilius num. 15 narrat, S. Gebhardum inter alias, quas à Joanne PP. (hujus videlicet nominis XV) accepit Sanctorum reliquias, caput quoque sanctissimi Papæ obtinuisse Gregorii, insigni miraculo eadem occasione patrato in fluvio Pado, quem sicco corpore, locum pervium facientibus ipsius aquis, pertransisse, ibidem scribitur, ut Romanos, propter ablatum hunc pretiosum thesaurum se insequentes evaderet, sacrumque istud pignus ad suum terminum promoveret, ut pluribus perhibetur loco citato. Quamvis autem non disertè addat idem biographus, caput illud fuisse Gregorii Magni seu primi, constans tamen apud ascetas Petershusianos traditio est, hujus illud Pontificis caput fuisse, teste Murero in Helvetia sancta, pag. 274: Afferunt, ait, in hunc usque diem constanter Petridomus Religiosi, præfatum S. Gebhardum à Joanne Pontifice Romano, hujus nominis VI (immò, ut jam dixi, XV) caput S. Gregorii Magni impetrasse, atque inter alias reliquias Sanctorum, monasterio in honorem à se S. Gregorii prædicti constructo obtulisse. Verùm uno antè seculo An-

segisus, Senonensis archiepiscopus, caput illud acceperat à Joanne PP. VIII, sicut restatur Clarius in Chronico sancti Petri Vivi, tom. 2 Spicilegii Acheriani pag. 716 prioris editionis, ubi sunt ista: Postulavit autem idem Ansegisus à Joanne Papa dari sibi reliquias Pontificum atque Doctorum Gregorii atque Leonis, quod & interpretavit . . . Dedit autem ei Joannes PP. caput beati Gregorii Papæ universalis, filii Gordiani, plumbo inclusum, & brachium sancti Leonis Papæ & Doctoris.

24 Suscipiens autem hoc munus idem Ansegisus detulit Senones in basilicam sancti Petri, quod usque in hodiernum diem illic cum magno honore servatur. Quid, quod hoc idem caput annis centum post obitum S. Gebhardi in monasterio S. Petri Vivi ad solennem honorem fuerit evectum, sicut memoria prodidit laudatus Clarius chronographus ad annum 1095; scribens ista: Item hoc anno, jubente donno Richerio archiepiscopo, in monasterio sancti Petri Vivi factus est conventus solemnus, & sacratissimum caput beatissimi Gregorii Doctoris, quod erat repositum in quodam scrinio, unà cum osse de corpore sancti patris nostri Benedicti abbatis; palam omnibus ostensum, & exinde in vi Kal. Maii, ut solemniter hæc dies in monasterio agatur, stabilitum. Quid plura? Vide, quæ de hoc capite jam pridem apud nos dicta sunt ad diem XII Martii pag. 128 & 129, ubi leges, ejusdem capitis visitationem anno 1333 & anno 1439; & 1459 in nova capsâ depositionem. Petershusianis itaque incumbit probare, quod caput asservent S. Gregorii Magni, vel admittere propositionem disjunctivam supra datam de brachio S. Philippi Apostoli. An verò caput totum sibi vendicent, & an illud integrum habeant prædicti monachi S. Petri Vivi, nos latet, qui neutrum vidimus. Jam verò cum nec Manilius, ut jam notavimus, nec Chronicon Constantiense, uti mox videbimus, dicant, cujus Pontificis Gregorii caput ad Petershusianos delatum sit; cur ad eos non fuerit delatum caput S. Gregorii PP. II, qui floruit seculo 8, & cujus Acta illustravimus die XIII Februarii, tomo 2 ejusdem mensis pag. 692 & sequentibus? Cur non B. Gregorii PP. III, istius synonymi successor, qui dicto seculo vixit, & de quo agendum nobis erit cum Martyrologio Romano ad diem XXIII Novembris? De hujus tamen ultimi reliquiis an & quid dicendum tunc sit, nescimus.

25 Antequam ad alia pergamus, non piget hisce attexere modum, quo S. Gebhardus reliquias Romæ adeptus est, recitando sequentia ex Chronico Constantiensi pag. 646: Ex gratiâ Pontificis ei permissum est, ut manum mitteret ad corpus beati Gregorii Papæ, hac conditione, ut quidquid uno tactu de sacris ossibus manu levaret, hoc secum deferat. Itaque Dei gratiâ caput ejus, cum aliis magnificis de corpore ejus reliquiis, sustulit. Hoc siquidem sanctum caput, pluribus postea temporibus lapsis, inventum est in capsâ, firmiter olim solidata, scilicet præ antiquitate & incautela prorsus resoluta, quæ pristinis temporibus, ut dicebatur, in altari S. Petri in plaga meridiana recondita erat. Apertâ autem capsâ, in ipsâ altera capsâ rubricata inventa fuit, Sanctorum reliquiis plena, inter quas dilectissimus thesaurus capitis sanctissimi Papæ Gregorii comminuti repertus fuit. Obiter hic advertite, caput illud integrum non assevari apud cœnobitas Petershusianos. At hisce diutius fortasse quam par est immorari, pergimus ad S. Gebhardi donationem,

se possidere
centum Pe-
tershusiani;
sed magis
eis solvenda
difficultas:

E

F

Quomodo
caput S.
Gregorii
PP. acce-
pit Romæ S.
Gebhardus,

A nationem, quam apud Manilium non legimus. Habetur in Chronico Constantiensi pag. 645:

donatio à Sancto ecclesie Constantiensi facta,

* in silva Nigra prope Friburgum Brisgaviae.

* i. e. collegium canonicorum, vel forte locum eorum in communi habitantium.

B

26 Noverint omnes tam praesentes quam futuri, quod ego Gebhart S. Constan. ecclesiae frater indignus, cogitans pro remedio animae meae, necnon Evangelica & Apostolica secutus praecipua, cum consensu fratrum meorum, & advocati mei Udalrici, juris mei proprietatem, quam parentum successione in locis Oberndorff*, Hutzlinbach, Philophinga, Lutheresdorff, cum omnibus appendiciis, ad eadem loca pertinentibus, aedificiis, mancipiis, pascuis, sylvis, aquis, aquarumque decursibus, mobilibus, & immobilibus, & cunctis ad eadem loca pertinentibus, dignoscor habere; trado ad S. praedictae Constan. ecclesiae cenobium* fratribus Deo ibidem assidue famulantibus: cui Vir summæ religionis & doctrinae Conradus episcopus regimine speciali praefectus esse videtur; ea tamen conditione, ut ego eandem ad me recipiens proprietatem, vel alius ejusdem fraternitatis, quemcumque voluere, censum inde persolvat singulis quibusque adhuc in posterum annis, festivitate S. Patris nostri ac venerabilis Papae Gregorii praedictis fratribus, sicut canonica monstrabit regula, sumat. Acta Constantiae quarto Idus Martii, praesente & confovente praedicto advocato meo Udalrico, necnon & aliis testibus, quorum subscripta sunt nomina, Eberhart, Lutfrid, Eleibolt, Conpret, Adelbert, Merebot, Lutpret, Sigipret, Hadepret, Dietger, Wern, Adilgon. *Mabilionius supra indicatus, Sic, inquit, in ejusmodi donationibus Alemannicis interveniebat advocati facultas.*

27 Huic autem donationi quasnam Sanctus ejusdemque adjecerit conditiones, observasse juvat ex eodem conditiones: Chronographo, qui sic pergit: Sed nota, quod,

licet S. Gebhardus, antequam fieret episcopus, hanc donationem ecclesiae Constan. fecerit; ipsa praefata loca in beneficium recepit, ea conditione, ut ipse jam dictae ecclesiae fratribus in festivitate sancti Gregorii ministraret. Postea tamen, dum episcopus factus esset, & monasterium in Petridomo fundavit, jam dicta praedia praefata conditione illuc concessit, & versa vice eisdem fratribus Constantiensi ecclesiae constituit, ut ter in anno cum solenni processione ipsum monasterium adeant, singulisque vicibus, pro ejus anima Missam cantent: & insuper in festo S. Gregorii publicam de eo festo Missam decantent, monachique chorum regant, & ad altare ministrent, atque à clericis ea die de supra dictis praediis duo talenta & quinque solidi ad servitium dentur. *Liquet ex jam dictis, donationem hanc à Viro sancto factam fuisse ante episcopatum, & ante initia cenobii Petershusiani, nec non tempore S. Conradi episcopi Constantiensis, atque adeo non post annum 976, secundum tabulam Chronologicam familiae ipsius, quae apud eundem Chronographum exstat pag. 637: quia tamen connexionem habet cum isto monasterio, nihil vetat, quo minus hanc donationem huic loco inseruerimus, daturi etiam ex eodem Chronographo, quae ad illud, ejusque ornamenta attinent, & apud ipsam leguntur à pag. 645.*

ornamenta varia

28 Anno Domini ix. C. (id est, nongentesimo) lxxxiii basilicae jecit fundamenta, obtulitque aureos 4, quos sub singulis ecclesiae 4 angulis posuit: & cryptam fecit ab occidentali parte, in qua aquae puteum fodit, & altare S. Martini in ea collocavit, quod postea Geb. III destruxit. Super cryptam sanctuarium fecit, ubi altare

principale in S. Gregorii honore constituit: super quod ciborium* nimis speciosum fabricavit. Cum igitur columnas quatuor de ligno ilicis fecisset, & figuram vitis in eis fabricari disposuisset, urbanos Constan. in unum congregavit, eosque sic affatus, ait: Habeo quatuor filias, quas me nuptui tradere oportet: at sine adjutorio vestro eas nequeo ornare: ea de causa vos conventio, & ut aliquod solatium pro acquirendis ornamentis pro posse & velle vestris habeatis, peto. Cumque omnes, se id quam libenter facturos, respondissent, columnas perferri iussit, dixitque, se has argento vestiri velle, & ut sibi ad hoc auxilium ferrent, cepit precari: quod & omnes animo prompto fecerunt: nam eorum solatio columnas argento vestivit, easque super bases lapideas decentissimè sculptas constituit, super ipsasque columnas arcus quatuor posuit, quas à parte una exaurato argento, ex altera autem deaurato cupro vestivit.

29 Super arcus autem & columnas tabulam posuit magnitudinis tantae, ut totum operiret ciborium, in medio fenestram habens rotundam, & ipsam in circuitu intrinsecus aurato cupro ornata. Inferius autem marginem habebat prominentem, quam argento vestivit. Ipsa autem tabula erat per totum ex inferiori parte aurato cupro decenter operata, habens quatuor Evangelistarum imagines, elato opere in transversum, quod ejus per quatuor partes erant laminae affixae argenteae, & in unoquoque latere conscriptus erat versus unus aureis descriptus, qui sequitur:

Hoc opus exiguum diversis artibus actum,
Fert tibi, Gregori, supplex devotio servi,
Praefulis indigni, quem tu cum plebe fideli
Conjungas turmis, precibus, Pater alme, super-
pernis.

Aedificia quoque plurima fecit hic venerandus Antistes admodum pretiosa, tam in choro, quam in ecclesia, & circa altare: quae per quosdam abbates postea immutata sunt: quaedam etiam vetustas aufererebat: praesertim enim muri basilicae erant ex omni parte pulcherrimè depicti, ex sinistra veteris Testamenti materias habentes. Venetiarum namque episcopus modium plenum Graeci coloris*, qui Lazarius* dicitur, quam picturam Conradus abbas ex toto deleverat, quoniam antiquitas ei jam abstulerat decorem.

30 Venetiarum episcopus, qui non nominatur, est, ut suspicamus, Ursus Venetus apud Ughellum tomo 5 Italiae sacra columna 1271, qui successit Petro anno cmlxxxii: decessit anno cmlxxxii, sicut ibidem dicitur. Conradus vero abbas quando vixerit, & quis sit, non habemus exploratum. Tres quidem synonymi signantur apud Crusium mox citandum, pag. 145: sed sine distincta temporis notatione. Omnes tamen ponuntur post annum 1087, quo, ut ibidem scribitur, spoliatum & vastatum est cenobium ab Henrico comite Sacri montis. Aliam à S. Gebhardo institutam esse fundationem testatur idem Crusius Annalium Suevicorum libro 5 partis secundae pag. 144, de qua breviter haec memorat: Idem fundavit collegium Canonicorum Zurzachae, de sua pecunia, quod certis etiam proventibus annuis dotavit. *Situm indicat Bandrandus tomo 2 in fine: Zurzach, ait, Aquae durae, Ganodurum, Certiacum, oppidulum Helvetiae. Idem Geographus de duobus ultimis nominibus incerta refert; certiora autem de ipso loco Zurbach. Quippe ad vocem Ganodurum scribit ista: Ganodurum, oppidum Helvetiorum in Cellia Celta.*

AUCTORE J. P. * i. e. tabernaculum altaris

ecclesiae Petershusianae à Sancto adjecta: E

* adae subministraverat, vel quid simile * i. e. carulei

* i. e. lapis Lazuli alia Sancti fundatio. F

AUCTORE
J. P.

Celtica . . . ubi fuerit, non constat inter autores. Rhenanus enim & Althamerus credunt esse Zurzach, aut Lauffenbergam ad Rhenum sita oppida inter Constantiam & Basileam: Scudus vero, Cognatus & Cœnalis existimant fuisse Constantiam ad lacum Brigantium in Suevia. Ad vocem vero Certiacum præmiserat ista: Certiacum, urbs Helvetiorum excisa, quibusdam est Reckingen vicus in Badensi præfectura, aliis autem est Zurzach, vicus peramplus ad Rhenum fluvium, 5 mill. pass. à Foro Tiberii seu Keiserstul distans.

§ IV. Annus emortualis; sepultura; annuntiationes in Fastis sacris; an canonizatus; publica veneratio; reliquiæ; Officium proprium.

Obiit anno
995 vel
996:

E Xiguum unius dumtaxat anni discrimen est inter auctores in determinando obitu sancti Antistiti nostri, ita tamen ut illud non videatur sine examine transeundum. Ponamus itaque in medio eorum sententias. Chronographus Constantiensis pag. 646: Obiit, inquit, vi Kal. Sept. anno cmxcvi: quem etiam notant Crusius pag. 144, ac Vita nova Germanica. Adde citatum Bruschiolum fol. 99, qui tunc eum sepultum affirmat. Sed Hermannus Contractus annum proxime antecedentem signat, ad eundem sc. scribens Constantiæ Gebhardus episcopus venerabilis obiit. Ex Manilio autem hæc eruo, num. 9. Conneclit ibi annum Domini 983 cum anno quarto episcopatus ejus, cujus initium combinari potest cum anno 979, secundum præmissa § 2. Idem vero biographus num. 19 obiisse illum refert lexto decimo episcopatus sui anno: cujus si principium connectas cum fine, pervenies ad annum 995. Ex prædicto autem Chronographo annus unius mortis præ altero desiniri certo non potest: nam etiamsi è vita illum excessisse memoret anno 996, ut modò vidimus, addatque, cum regnasset annis 16; initium tamen adite ab eo dignitatis episcopalis ponit sub particula disjunctiva, dicens: Episcopus anno cmlxxix vel cmlxxx. Sed tantilla temporis discrepantia forte componi potest, auctoresque in ea variantes conciliari inter se, si ab aliis sumantur anni non completi, ab aliis vero completi, prout non raro contingit; quo supputandi modo, uti alias, sic in hoc nostro casu apparens inter illos discordia componi poterit. Nos tamen superius Sancti obitum intexuimus anno 995 vel 996.

ubi sepul-
tus:

32 Que Manilius scribit de ejus sepultura in ecclesia S. Gregorii, seu cœnobii Petershusiani, à se conditi, confirmantur ex Hermanno Contracto pag. 576 citatâ: In basilica, ait, sancti Gregorii Papæ à se constructa sepultus quiescit. Consonat Chronographus Constantiensis pag. 646: Sepultus in basilica S. Gregorii à se constructa. Crusius pag. 144 locum sepulture magis determinat, quando addit, hoc ibidem accidisse sub ara antechorum maxima. De rebus miris, occasione sæpe dictæ sepulture peractis, consule biographum à num. 20; ubi & Viri epitaphium; de quo & apud Bruschiolum fol. 99: adde etiam Crusium pag. 145; ubi hæc subjungit: Distribuebantur in memoriam ejus quotannis panes, in die Gebhardi, advenientibus omnibus, qui appellaban-

tur GEBHARDI PANES, Gebharts Brotlin. Nunc proferamus Fastos sacros, in quibus annua sancti hujus Præsulis memoria signatur.

33 Nomen ejus apud antiquissimos Martyrologos non reperiri, mirum non est, cum hi diu ante illum floruerint. Ad recentiores itaque confugiendum nobis est. Habetur in Martyrologio Germanico, quod vulgo vocatur Canisanum, & in additionibus ad Molani Usuardum, hisce vocibus: Civitate Constantia, natalis sancti Gebhardi, episcopi & confessoris. Quibus adjungi potest Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, nec non hagiologi monastici, Wion, Dorganus, Menardus, Bucelinus: quorum dno primi cum titulo miraculis clari illum annuntiant. Porro non est à præsentis proposito alienum, inquirere, an sanctus noster Antistes Calitum catalogo adscriptus fuerit, sicut nonnulli volunt. Murerus in Helvetia sancta, quam Germanicè edidit, eum ab Innocentio P. II, die xvii Augusti, anno 1134, in Pisano concilio canonizatum, & Sanctorum catalogo adscriptum memorat anno pontificatus ejus quinto. Hunc auctorem, vel alium fortè, nescio quem, secutus scriptor Compendii Vita nova Germanica, ista narrat: Hic sanctus episcopus Gebhardus postea ab Innocentio II anno mcccxxiv, die vii Augusti, centesimo trigesimo nono post mortem ipsius anno, Pisis in œcumenico concilio canonizatus, & Sanctorum numero adscriptus est. Concilium hoc inter œcumenica seu generalia non numeratur, quamquam non ignoremus, quòd aggregatis totius Occidentis episcopis, aliisque religiosi viris, magnæ gloriæ synodus nuncupetur à scriptore Vita S. Bernardi apud Labbeum tomo 10 Conciliorum columnâ 989. Verum de hac canonizatione nihil memoria proditum invenio apud Labbeum & Harduinum; qui pauca memorant de isto concilio. Viderint itaque assertores hujus canonizationis, qua auctoritate nixi illam retulerint; pro cujus veritate requirimus alia testimonia.

34 Sacrum Viri corpus peculiari in honore ac veneratione habetur, sicut memorat Compendium Germanicum, apud Petershusianos; additque singularem ipsi delatum honorem in loco ejus natali, qui fertur esse Pfannenburghum prope Brigantium, ob divina beneficia ibidem per ipsum præstita, de quibus infra agetur. De reliquiis Sancti aliò delatis vix quidquam novimus. Thomas Joannes Pessina de Czechorod in sua Metropolitana ecclesia Pragensi scribens de reliquiis, ex maxima parte à Carolo IV imperatore collectis, & ibidem asservatis, hæc refert pag. 516: S. Gebhardi ep. pars inf. allata per Carol. ex monast. Petershausen, quod est in civit. Constant. mccc. lxxiii. Cultum porro ejus apud Constantienses magis vixisse olim, quam sæculo 17, conficitur ex eo, quòd in breviario Constantiensi anni 1609 ne quidem ipsius nomen inveniam. In duobus autem aliis, quorum unum Lugduni excusum prænotatur anno 1561; alterum Dilingæ anno 1575, habetur proprium de ipso Officium, quod è priorè editione producam; sed è posteriore in nonnullis correctum. In primo & secundo nocturno ponuntur lectiones propriae ex Vita, quas omittam, cum consuli possit Vita, quam dabo. Nec proferram, que in eodem Officio dicuntur de S. Ruso. Datur autem sub hoc titulo: Gebhardi episcopi Constantiensis. AD VESPERAS SUPER OMNIA laudate. ANTIPH.

35 Beatus Gebhardus ab infantia spiritum Officium sortitus

annuntia-
tiones in
Fastis sa-
cris: an ca-
nonizatus:

E

veneratio;
miracula;
reliquiæ;
datur

F

A Tortus est bonum : per quem erat puer docilis & amabilis valde. **CAPITULUM.** Ecce Sacerdos magnus. **R.** Sancte Dei pater, memorum non immemor esto in tam solenni, quod nunc agimus, tibi festo : ut tua sint nobis semper suffragia praesto. **V.** Securi nullo nos impediante molesto. Ut tua sint. **HYMNUS.** Plebs rumpe cordis nubila, & voce clara jubila, & cole jam insignia Gebehardi solennia. Quem Deus ab infantia sua perfudit gratia : de qua plura remedia confert suis immania. Qui fabricam Constantiae recusavit mirifice, & in columbae specie dignatus est ostendere locum ejus sepulturae, ubi fulget clarissime, velut fulgur Galaxiae*, in loca ejus fabricae. Tu pater Regis superni, & splendor aulae olympi, ne demergamur, subveni a procella hujus mundi. Qui caput beatissimi Pontificis Gregorii agiler deduxisti, scindensque flumina Padi. Pater, summus Opilio de carnis jam ergastulo te eduxit cum júbilo, te laudamus cum cantico, ut mereamur cum Christo, cujus regnum principio caret, omni exilio, regnare sine termino.

* i. e. Viae lacteae, seu caeli

B 36 Athleta, ab hostis morsu defende nos & à lapsu, ne nos pro nostro reatu, deducat secum cum luctu. Sed nos in mortis prociactu defende ab hostis metu, & tecum læto vultu deduc in polum cum plausu. Praesta Pater ingenite, Jesu cum sacro Flamine, ut Gebehardi precibus jungamur in caelestibus. Amen. **EUANGELICA LECTIO.** Ave praeclare confessor Christi Gebeharde, ave flos paradisi pretiose : qui tuo suavi cuncta respergis odore, nos emundatos ab omni vitiorum squalore, atque, te gubernante, transvectos per hoc spatiosum mare, tuo patrocinio fac quandoque caelestem patriam feliciter introire. **ORATIO.** Omnipotens sempiternae Deus, qui populo tuo aeternae salutis beatum Gebehardum episcopum ministrum concessisti ; praesta, quaesumus, ut, quem doctorem vitae habuimus in terris, intercessorem semper apud te habere mereamur in caelis. Per. **AD MATUT. INVITATORIUM.** In confessione laudis adoremus Dominum, qui stolam gloriae confessorem suum decoravit Gebehardum. Ps. Venite exultemus.

proprium

C 37 **IN PRIMO NOCTURNO ANT.** Generosus ortus majoribus, sed fide Christi multo clarioribus, beatus Gebehardus lucefcit, ut gemma ex auro fulgefcit. Ps. Beatus vir. **ANT.** Non consuetudinem, sed vulvam matris constat hunc excisum, Domino praemonstrante, qui ipsum scivit & ante. Ps. Quare fremuerunt. **ANT.** Ad lucem prolatus & nutrici commendatus, ut Isaac patri de suo profectu gaudium conferebat : quod Dominus eum plus Salomone diligebat. Ps. Domine quid. **V.** Ecce sacerdos. *Sequuntur tres lectiones propriae ex Vita cum tribus his responsoriis :* **R.** Nobilissima stirpe progenitus sanctus pater Gebehardus, clarum sanguinem, quo fulgebat, probis moribus exornabat : ut virens palma florebat, & ut cedrus ramis virtutum se protendebat. **V.** Plantatus in domo Domini, in atriis domus Dei nostri. Ut virens palma.

ex Breviario

38 **R.** Flore primae aetatis jam vernante, spiritu scientiae sibi inspirante, Gebehardus illustris cellaria Regis introductus, mero divini verbi ita est inebriatus, ut postea ructaret, unde late flumen se daret. **V.** Os justus meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur iudicium. Ut postea ructaret. **R.** Egregius vir Gebehardus dilectus Deo & hominibus, amabilis Pontificibus, venerandus principibus. Effulsit decus mundi : flos paradisi,

Augusti Tomus VI.

gemma caeli. **V.** Familiae Domini prudens & fidelis dispensator praedestinatus in caelis. Effulsit decus. **IN SECUNDO NOCTURNO ANT.** Hic spiritu revocatus, & inter filios adoptatus, septenis columnis sustentatur, ut domus supernae sapientiae efficiatur. Ps. Cum invocarem. **ANT.** Infantiam domi transegit : ubi lacte teneri adolevit : quo sensim proficeret, ut solidum ecclesiae cibum post perciperet. Ps. Verba. **ANT.** Puerile accingens decus Gebehardus Deo electus mundo confestim alienatur, & literali disciplinae mancipatur. Ps. Domine, Dominus noster. **V.** Justum deduxit. **R.** Optima indolis adolescens virtutibus in dies pollen, laeva quaque devia linguebat, & dextera itinera toto nisu tendebat. **V.** Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam. Laeva. **LECTIO V. R.** Verus Israelita Gebehardus, parentum hereditate locupletatus, terrenas opes pro supernis refutavit, ut Deus per prophetam demandavit. **V.** Divitiae, inquit, si affluant, nolite cor apponere. Ut. **LECTIO VI. R.** Electus Christi discipulus Gebehardus euangelica verba mente revolvens, & haec operibus complens, ex omnibus, quae possedit, Aegypto liberatus, mansionem effecit. **V.** Quia dilexit mandata tua, Domine, super aurum & topazion. Ex omnibus.

39 **IN TERTIO NOCTURNO ANT.** In tabernaculo, quod fixit Deus, & non homo, cum Samuele innocenter ministrante Gebehardo, merito complacebat tam Deo, quam sancto praefull Conrado. Ps. Domine quis hab. **ANT.** Hic velut alter manu fortis patrimonium extorsit à cohæredibus suis, ut decorem exaltaret tuae dulcedinis juxta sui Domini desiderium cordis. Ps. Domine in virtute tua. **ANT.** Mirabile commercium, placatum posse habere Dominum ; oblatam sibi parvissimam glebam, cujus est omnis terra. Ps. Domini est terra. **V.** Amavit eum Dominus. **EUANGELIUM.** Vigilate. **R.** Beatus pater Gebehardus Christi amore provocatus, & hic & in caelestibus sanctam construxit aedem. Quia Christum sibi fecit heredem. **V.** Dispersit, dedit pauperibus, iustitia ejus manet in seculum seculi. Quia.

40 **R.** Post sedecim regiminis sui annos meritis felicibus plenus, liberatur civis iste Hierosolymita captivitate de Babylonica : redditurque patriae supernae : ubi celebrat pascha perenne. **V.** In pace factus est locus ejus, & habitatio ejus in Sion : ubi. **R.** O praecelsi meriti Gebeharde, sacerdos Christi, qui mandata Dei sequutus ; tua omnia dedisti pauperibus, adesto nobis famulis tuis, vitiorum pondere praegravatis : ut tuis patrocinis adjuti, aeterno Christi convivio quandoque mereamur perfrui. **V.** Qui jam triumphas in caelis, nostris miseratus aerumnis, appare vultui Dei pro nobis : ut. **[AD] LAUD. ANT.** In Domino laudabuntur opera hujus, qui seminavit in benedictionibus, cui nihil defuit, cum sua omnia pauperibus erogavit.

41 **ANT.** Hic stare fecit cantores contra altare, & in sono coram dulces fecit modos, quam te Domine decet hymnus in Sion : **ANT.** Justus iste venit saliens inter montes, transiens * colles, Soli * f. transiens iustitiae assistens, pulcher, & decorus, & ut palma cunctis virtutibus floridus. **ANT.** Beatus Gebehardus inventus est sine macula : quia non speravit in pecunia : ideo in Domino stabilita sunt illius bona, & eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia. **ANT.** Hodie posito corpore Praefull sanctus dives meritis penetravit in sancta ; similis factus in gloria Sanctorum. **EUANGEL. ANT.** Benedictus Dominus Deus patris nostri, qui ejus do-

P

etiam

AUCTORE
J. P.

E

Constantiensi

hic

F

recusant.

* f. transiens

AUCTORE
J. P.

etrinâ & exemplo ædificavit ecclesiam suam, ejus felici assumptione supernam lætificavit civitatem suam: ejus solenni recordatione præsentem hodie consolatur familiam suam. AD MISSAM: Sacerdotes tui. LECTIO: Ecce sacerdos. GRADUALE. Ecce sacerdos magnus alleluia. Juravit Dominus. OFFERTORIUM: Inveni David. EUANGELIUM: Vigilate. COMMUNIO: Beatus servus.

§ V. Notitiæ de Chronographo Constantiensi; scriptor Vitæ ac miraculorum, Sancti vaticinia.

Quando scripserit ille Chronographus, ac Vitæ auctor:

DE Chronographo Constantiensi, quo multum usi sumus in hoc Commentario, danda lectori aliqua notitia est. *Vossius de Historicis Latinis lib. 3, cap. 10, pag. 651*, Tempore, inquit, Maximiliani imp. etiam claruit Jacobus Manilius, Brigantinus doctor; qui nomen sibi peperit Chronico episcopatus Constantiensis. Absolvit illud Brigantiæ anno MDXIX, die XIX Augusti: quo ipso anno Maximilianus imp. è terris excessit. Chronicon hoc, cum appendice usque ad annum MDCVII, cumque illustribus episcoporum familiis, in lucem primus edidit Joannes Pistorius: apud quem Jacobo Manlio ei nomen datur, & pag. 722 dicitur author Brigantiæ absolvisse suum librum anno mox signato; sed XVII die Augusti, majorem habens auctoritatem, si majorem haberet ætatem. Idem hoc obtinet in Felice Manilio biographo, qui eodem tempore scripsisse affirmatur a *Vossio citato pag. 650*, ubi hæc refert: Felix Manilius anno Dom. MDXI libris duobus tradidit Vitam S. Gebharti, secundi Constantiensis episcopi. Primus ex chartis Mss. edidit Henr. Caninius T. VI Antiquæ lect. Ex hoc recusa legitur apud Surium hac die, ac denique apud Jacobum Basnagium, de quo supra num. 4, iteratis typis edita anno 1725.

unum è duobus Sancti vaticiniis

C 43 Novissimus hic Vitæ editor in suis ad illam Observationibus pag. 821 arrodit S. Gebhardi vaticinium, quod sic narrat, & apud nos habetur in ejus Vita num. 23: Scias pro certo, me apud omnipotentem impetravisse Deum, ut nullus fratrum, modò in hoc monasterio (Petershusensi) Christo deservientium, à morte lædatur secunda, sed omnes mortem subeuntes temporalem, vitam cum Christo possidebunt æternam. Quibus à se citatis subdit ista: Siccine Deus indiscriminatim salvat monachos omnes, qualitercumque viventes? *Insulsa & inepta interrogatio: quâ heterodoxus ille perperam interpretatur Sancti vaticinium, & conatur venenum exsugere ex verbis ejus, quæ in sensum pravum detorqueat. Quid enim? Berigero seu Beringero, primo Petershusiani cœnobii abbati apparens, tamquam rem certam indicat, se apud omnipotentem impetravisse Deum, ut nullus fratrum ibidem tunc Christo deservientium pereat, sed omnes post mortem salvi fiant. Indicat itaque sanctus Præsul, (prout nos quidem hunc Manilii locum interpretamur) impetravisse se apud Deum gratias ad æternam operandam salutem singulares, & donum perseverantiæ finalis, iis omnibus monachis, qui tunc temporis ibidem Christo serviebant.*

44 Quidnam hic inconcinni, quid ferulâ cœnasticatur: foriâ Basnagianâ digni? Apage ergo: Siccine

Deus indiscriminatim salvat monachos omnes, qualitercumque viventes? *An ipsum ad hanc falsam & crassam digressionem induxerit auxilium Sancti pro eorum salute apud Deum, non inquirimus. Hoc constat, illum à Sanctorum pro clientibus suis apud Deum intercedentium patrocinio alienum fuisse, cum Reformatæ, ut vocant, religioni fuerit addictissimus, sicut dicitur in ejus regio tomo seu volumine 1, post Præfationem generalem Operis supra citati, ab eoque recusi. Alia S. Gebhardi prophetia, quæ narratur apud nos num. 33, nullam habet difficultatem, quia sub hac annuntiat conditione: Quicumque in hoc monasterio VOLUNTARIE CUM BONO PROPOSITO DESERVIENS inventus fuerit &c., quæ ibidem legi possunt. Reliquum est, ut de Manilii sinceritate agamus.*

45 In præfatione sic loquitur num. 3: Nos Vita scripta omnia Sancti gesta non didicimus, sed pauca seniorum relatione ad nostras pervenerunt aures, quæ etiam, prout possumus, ad posteros transmittere curamus. *Deinde de inculto sese stylo excusans, fidem eorum, à quibus Sancti ejusdem historiam didicit, ita commendat: Quamquam hi, quorum relatu nos hæc percepimus, tales ac tanti extiterint, ut eorum verbis melius, quam propriis possemus credere oculorum obtutibus. Denique seniorum, qui viderunt, & interfuerunt his, quæ per illum Deus operatus est, silentium merito incusat. Ast etiam si hæc eò faciunt, ut amoveatur suspicio, quod seniores mendacia obtulerint Manilio; hoc tamen manet, in hujusmodi traditionibus non raro immisceri res falsas, vel saltem non satis in antiquitate fundatas: quæ bona quidem fide narrantur, & ad posteros transmittuntur, sed vim non habent genuina historia. Post miracula autem idem biographus num. 38 ita loquitur: Ecce, Pater, ut potui, tua iussa libens peregi, nec manibus conscripti, nisi quod auribus audivi à viris veracissimis, probatis etiam senioribus. Ex his conficitur, majore cum sinceritate scripsisse, quam auctoritate. Dissipicent inter alia varia ejus hyperbola: item ortus Sancti vix credibilis cap. 1, num. 4: juramentum cap. 2, num. 24.*

46 Ad miracula quod spectat; antiquis, quæ miraculâ narrat Manilius, addi debent recentia, publica auctoritate approbata, atque ad sancti ejusdem Præsulis gloriam & venerationem apud mortales propagandam admodum idonea. *Daturi ea sumus post Vitam ex impressione Germanica Latine redita. Ponimus tamen hic aliud antiquum è Compendio Germanico: Adhuc magis notatu dignum est, quod contigit anno MDCIV, juveni cuidam Religioso in Petershusen. Hic cum eo tempore, quo in choro matutinum decantabatur, magnâ premeretur siti, exibat choro ad puteum quemdam ad hauriendam aquam, quâ sitim restingueret: cumque vas hauriendæ aquæ destinatum imprudens vellet demittere, ipsemet in puteum præaltum, & angustum capite pronus, pedibus in altum erectis, lapsus est.*

47 Nullum medium ad mantum erat, quo se plurimis aquis posset extrahere: non vox, quâ opem imploraret; non manus auxiliatrix, quæ ipsum juvaret: uno verbo, spes omnis vitæ perdita erat. Spes unica supererat cogitatione piâ fixa in S. Thaumaturgo Gebhardo illius cœnobii patrono, & fundatore, cujus invocati auxiliatricem manum statim etiam expertus est, quæ ipsum pedibus prehensum è puteo illæsum extraxit. Adhuc aquâ diffuens ad chorum revertebatur. Magister ipse

A ipsius admirans interrogabat eum, quid hoc sibi vellet; unde totus madidus rediret. Ille verò narrabat, quidquid contigerat; nempe quomodo memorato modo in puteum lapsus esset, indeque per sanctum Gebhardum miraculosè iterum extractus, & à morte præservatus. Quod miraculum postea plurimos ad majorem venerationem, amorem, & devotionem erga sanctum Gebhardum prædicti cœnobii patronum, & fundatorem excitavit.

48 Deinde narrata apparitione, de qua agit Vir sanctus Manilius num. 27; sic pergit auctor Compendii & affirmat ista: Sed quia iste Religiosus, de quo agitur numero mox citato; apparitionem illam paucis manifestabat, divi Gebhardi sanctitas, merita, & præpotens apud Deum patrociniū innumeris aliis miraculis toti mundo perspicua reddebantur. Nam multi cum fiducia sanctum Gebhardum episcopum invocantes à malignis spiritibus liberati sunt: multi claudi & enerves gressum, cæci visum, & variis morbis oppressi sanitatem recuperarunt: præsertim mulieres prægnantes, & parturientes in extrema sua necessitate opem ejus, & patrociniū expertæ sunt. Quod innumeris penè miraculis (quæ in hoc compendio brevitate studio non adduco) ad longum testantur annales cœnobii [in] Petershaußen, qui talibus prodigiis casibus, & fidè dignis testimoniis repleti sunt.

49 Similia prodigia fiunt etiam hodièdum vix non quotidie non solum in Petershaußen, ubi sacrum ejus corpus sepultum est, & peculiari in honore ac veneratione habetur, verum etiam in patria ipsius, in qua mundo natus est: prout plurimæ prægnantes, & parturientes mulieres in necessitate sua, etiam calamitatibus variis oppressi pueri, multique alii hujus sancti Patroni concivis sui patrociniū, potentemque opem non à multo tempore experti sunt; prout ex subjuncta appendice novorum miraculorum sub juramento examinerunt, & approbatorum fati patet.

V I T A

B Auctore Felice Manilio,

Ex documentis Mss. monasterii Petershusensis edita apud Henricum Canisium Antiquarum lectionum tomo 6, pag. 475 & sequentibus.

PRÆFATIO AUCTORIS.

Auctor, memoratâ Dei misericordiâ in redimendo homine,

C Um rerum Conditor protoplastum in paradiso mandatis institueret salutaribus, eidemque eum præficeret loco, ut spiritalem ibidem gigneret prolem, donec prædestinatorum numero completo, sine ullo mortis interventu, simul cum corpore & anima ad illum scanderet locum, de quo malignus cum suis sequacibus ceciderat spiritus: livore invidiæ stimulatus diabolus, quod caro possessura esset gloriam, quam ipse spiritus perdidit, fallaci persuasione seduxit hominem, & promittendo divinitatem, quam non habuerat, etiam immortalitate simul cum gloria*, quam jam

** immò cum gratia*

Augusti Tomus VI.

habebat, nudavit. Deus autem plùs maliciam hominis, quàm casum hominis detestatus, hominem ad penitentiam revocavit; deceptorem verò æternâ pœnâ multavit: dedit verò homini rectores atque magistros, quibus per Spiritum inspiravit suum; sive quid faciendum, quidve vitandum foret; ut cæteros regerent atque docerent per semitâs justitiæ incedere, pravaque itinera devitare. Ad hoc promisit eis suum adventum in mundum, ut sua carne nostram liberaret carnem, & sua luce nostram illustraret cæcitate, qui sedebamus in tenebris, & in regione umbræ mortis. Hoc autem primò per patriarchas, deinde per legem; postremò verò per multiformia prophetarum prædixit oracula; hi enim omnes missi sunt, prænuntiare adventum Salvatoris in carne, parareque Domino plebem perfectam.

2 Ubi verò venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus, non solum autem eos, qui sine jugo erant, vocavit, dicens eis: "Tollite jugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde," & invenietis requiem animabus vestris. Expleta ergo dispensatione, pro qua carnem assumpsit, cum reverteretur ad Patrem, à quo nunquam per divinæ majestatis unitatem recesserat, non reliquit suos servos orphanos, sed consolatione sui Spiritus eos confirmavit atque solidavit, & jussit eos prædicare & testificari per omnes gentes penitentiam, & remissionem peccatorum accipere per lavacrum regenerationis, & fidem Christi Domini, introitumque regni cælestis, & gloriam permanentem. Hujus autem primi feminatores verbi fuerunt Apostoli, deinde eorum successores, videlicet sacerdotes Domini, quorum plurimi etiam usque ad sanguinem pro eodem verbo certaverunt, & mortem libenter pro Domino pertulerunt, ut vitæ æternæ participes fieri mererentur. Alii vero jejuniis, vigiliis, & orationibus semetipsos in ara cordis, Domino hostiam vivam immolantes, & aliis verbum vitæ annuntiantes, talentum sibi creditum eum lucrò reportaverunt.

3 Inter quos beatissimus Gebhardus velut splendidissimum sydus, Alamannicis rutilabat in partibus, qui omni virtutum jubare ornatus, morum probitate & testimonio vitæ pollebat, adeo ut Deus omnipotens per ejus merita crebrò faceret mirabilia; cujus nos omnia gesta non didicimus, sed pauca seniorum relatione ad nostras pervenerunt atres, quæ etiam, prout possumus, ad posteros transmittere curamus. Neminem ergo levitas remordeat verborum, nulli incultus sermo fastidium injiciat legendi, nec attendat auditor, quis, quomodo, sed quid, vel de quò loquatur, nec hoc quemquam movere debet, quod non visa, sed audita scribere præsumimus: cùm etiam Lucas & Marcus, Evangelium suum, & plerique sanctorum Patrum conscripserint, quæ utique non visu, sed solo auditu veraciter perceperunt. Quamquam & hi, quorum relati nos hæc perceperimus, tales ac tanti extiterint, ut eorum verbis melius quàm propriis possemus credere oculorum obtutibus, sed in hoc anteriores videlicet non mediocriter culpandi sunt, qui viderunt & interfuerunt his, quæ per illum Deus operatus est, quod hæc litteris tradere ad laudem Christi minimè curavere, sed his internis, nos, Deo adjuvante, ad narrandi ordinem veniamus.

F emicuisse S. Gebhardum scribit, & addit, unde habetis, quæ de eo refert.

d

^a *Insulsa comparatio; quia sancti Evangelistae, Deo inspirante, scripserunt.*

PARTITIO CAPITUM IN EDITIONE
HENRICI CANISII.

Liber I. Præfatio.

Caput I. De eo, quòd de ventre matris excisus est.

Cap. II. De pueritia ejus.

Cap. III. Quòd jam juvenis cum beato Conrado conversabatur.

Cap. IV. Quomodo ab eodem futurus prædictus est episcopus.

Cap. V. De electione ejus.

Cap. VI. Quomodo imago sanctæ Dei Genitricis ei in somnis apparuit.

Cap. VII. De Ortone imperatore.

Cap. VIII. De unctione, vitæque ejus sanctimonia.

B

Cap. IX. Quomodo fratrem suum paternam hæreditatem secum dividere coëgit.

Cap. X. Quòd de sua parte prædiorum monasterium construxit.

Cap. XI. Quando hoc incepit.

Cap. XII. De resurrectione ejus, qui cum vestibulo cecidit.

Cap. XIII. De situ ejusdem templi, ejusque dedicatione, & de reliquiis Sanctorum ibidem collocatis.

Cap. XIV. Quòd privilegium Romæ acquisivit.

Cap. XV. Privilegium ejusdem monasterii.

Cap. XVI. Quòd tunc etiam caput S. Gregorii acquisivit.

Cap. XVII. Quomodo Padum fluvium siccis pedibus pertransivit.

Cap. XVIII. Quòd duodenos ad locum deputavit fratres.

Cap. XIX. Quòd de fervis suis artifices delegit, & quæ jura ipsis constituit.

Cap. XX. De militibus, quos monasterio deputavit.

Cap. XXI. Quomodo claudum crexit.

Cap. XXII. De obitu ejus.

C

Cap. XXIII. De sepultura ejus & miraculis ad funus ipsius ostensis.

Cap. XXIV. Epitaphium super sepulchrum ejus scriptum.

Cap. XXV. Quomodo post obitum Perigero abbati apparuit.

Cap. XXVI. De habitu ipsius Sancti.

Cap. XXVII. Quamdiu in episcopatu fuit, & quo tempore obiit.

SECUNDUS LIBER DE MIRACULIS.

Caput I. De nebula, quæ super tumbam ejus visa est, & quomodo ipse cuidam clarificatus apparuit.

Cap. II. De cæco illuminato.

Cap. III. Quòd multi demoniaci per eum sunt liberati.

Cap. IV. De sanatione paralytici à demonio vexati.

Cap. V. De muliere vexata.

Cap. VI. Quomodo cuidam fratri apparuit.

Cap. VII. De custode ecclesiæ.

Cap. VIII. De scabioso fratre.

Cap. IX. De curatione paralytici pueri.

*Illustre Sancti genus; mirus,
quo lucem vidit, modus;
educatio; episcopatus;
monasterii Petershu-
siani fundatio.*

BEatus Gebhardus nobilissima a Alamanno-
rum stirpe, patrè videlicet Uzone vel Huo-
zone nomine, Rhetianorum b Comite extitit ori-
undus. Quem mater dum gestaret in utero, mor-
te debitum exigente, languore correpta est: in
extremis verò posita suis indicavit hominibus,
vivum scilicet in utero gestare infantem, rogat-
que, ut animà exhalatà ventrem sibi incidant,
infantum tollant, calido arvinæ globo invol-
vant, Deique providentiæ cautissimè custodiant.
Quæ omnia, ut ipsa rogaverat, completa sunt.
Hora autem adveniente, quâ infans nasci debuif-
set, si materno utero foveri liquisset, vocem e-
misit infans, indèque cognitum est revolvend-
um, lucique reddendum fore. O mira omnipo-
tentis Dei opera! qui, ut ait beatus Joannes Præ-
cursor Domini: Potens de lapidibus fuscitare fi-
lios Abraham, penè sine fotu muliebris uteri co-
lumnæ suæ procreavit Ecclesiæ. Huic certè ac-
commodari potest illud, quod Dominus ad Hie-
remiam Prophetam dixit: "Priusquam te forma-
,, rem in utero, novi te, & antequam exires de
,, vulva, sanctificavi te,,.

5 Tulerunt ergo infantulum & nutrirî com-
mendaverunt, adultumque litteris tradiderunt.

Tunc puer cœpit bonæ indolis esse, & ceu pru-
dentissima apis per multigenos flores mella, ita
ille per diversas sacræ Scripturæ paginas in alvea-
rio cordis dulciferas congregabat sententias, qui-
bus postmodum populorum dulcificaret fauces.

Cum autem puerilia transcendisset jura, & juve-
nilem vitam attigisset, Dei cœpit frequentare con-
tubernia & præcipuè beati ac Deo digni sacerdo-
tis Conradi Constantiensis episcopi, cujus etiam
familiarissimus pedissequus extitit, ut videlicet in
ejus probitate disceret quidquid adhuc in ejus mo-
ribus emendandum foret. Sciebat enim scriptum
esse: "Cum sancto sanctus eris, & cum viro
,, innocente innocens eris, & cum perverso per-
,, versus eris,,; ideo & pravorum fugiebat con-
fortia dicens cum Propheta: "Oculi mei ad fi-
,, deles terræ, ut sedeam cum eis, & ambulanti
,, in via immaculata huic ministrabam,,.

6 Unde & Spiritus sanctus dignatus est suis de
eo prænuntiare fidelibus, quod jugum portaturus
Domini, & pater-familias in domo Domini fu-
turus esset. Denique cum beatæ memoriæ Con-
radus, cujus superius mentionem fecimus, die
quodam cum suis resideret, & causa existente do-
mum ad horam fuisset excessus *; vir Domini

Gebhardus, jocandi gratiâ, ut fieri solet, ve-
nit & sedit in loco, de quo episcopus fuerat di-
gressus. Ingressus autem inopinatè episcopus, &
videns Gebhardum suum occupantem locum,
subridendo, ut fertur, ad eum locutus est: Eia,
inquit, Gebharde, quàm citò meum anticipare
voluisti locum: sed non ita erit; non enim tibi
post me, sed alteri debetur. Illo verò assumpto,
te Dominus suarum ovium rectorem prædestina-
vit

LIBER I.

CAP. I.

Nobilis ac
mirus San-
cti ortus:a
b

E

II.
educatio:

III.

F

IV.

episcopatum
à S. Cona-
do prædi-
ctum,

* egressus.

A vit atque pastorem. Hanc autem prophetiam *c* veracem esse, rei exitus approbavit. Nam beatissimo Conrado ad Dominum translato Bamenoldus * *v.* *alii Ga-* *minolphus.* ei in episcopatum successit, qui plus minus quatuor præstitit annis, quo defuncto, clerus, fenatus, populusque Constantiensis Gebhardum sibi pastorem unanimiter delegerunt, ipsam verò electionem summo Pastori acceptabilem, atque suis ovibus Pastorem hunc etiam ab ipso Domino prædestinatum fuisse, evidenti signo monstratum est.

VI. *a* Erat namque in eadem ecclesia imago sanctæ Dei genitricis Mariæ lignæ insculpta tabulæ, quæ beato Viro in somnis visa est virgam præbuisse pastorem, eique præcepisse, ut Dominicum gregem pasceret, eique pasqua vitæ monstraret æternæ. Otto etiam ejusdem nominis secundus *d* imperator, audiens obitum Constantiensis episcopi, consensumque populi in electione venerandi viri Gebhardi, gratulabundus ei baculum cum pontificali annulo direxit, præcipiens, ut cum ovium subjectione Gebhardo omnes obedirent, eumque sibi datum à Domino pontificem gauderent. Erat enim idem Vir domino imperatori familiarissimus, eo quòd compater *e* ejus esset, ideoque gaudebat, quòd occasionem invenisset ad hoc eum promovendi, quod jam dudum concupierat, & ad quod eum dignissimum omni vitæ sanctimoniam decernebat.

VII. *d* **B** 8 Canonica electione peracta, unctusque unguento sanctificationis, quod " de capite descendit in barbam Aaron, cæpit Vir Domini, boni pastoris imitari exemplum, mercenarii devitare perfidiam; talentum sibi creditum cum lucro reportare, omni mentis annisu satagere, omni virtuti operam dare, sicut decebat Domini dispensatorem: bonus, pius, pudicus, sobrius, castus, & ut breviter dicam, omni bonitate conspicuus, universò morum decore ornatus. " Ibat enim de virtute in virtutem, ut videret Domini, ni decorem in Sion. Omni custodia servabat cor suum, illud attendens quod Dominus in Evangelio ait: " Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt: omnibus omnia factus est, ut omnes salvos faceret: omnia autem faciebat propter Deum, ut hæres ejus fieret, cohæres autem Christi. Sed quia de nobilissimis & ditissimis fuerat parentibus, qui sibi fratribusque suis multitudinem copiosam prædiorum reliquerant (sicut est humana avaritia, quæ divitiis non impletur) fratres ejus sibi vendicabant universa, nec fratri quidquam dederant de sibi relicta substantia: Vir autem Dei non cupiditate prædiorum, sed Dei, cui ea tradere cupiebat, amore successus, suam partem possessionum *f* à fratribus sibi dari postulabat. Illis autem negantibus, vi extorsit ab eis, ut omnia æqua lance dividerent, nec quicquam eorum, quod suæ contigerat forti, permisit habere. Hæc verò non malitia sed divino zelo, animo inardescente peragebat; ne fortè fratres periculum suæ incurrerent animæ, si aliquid sibi injustè usurpatum possiderent.

VIII. *exornat me-* *ritis, &* *bona cum* *fratribus* *dividis.* **IX.** *e* **C** 9 Peracta autem hac hæreditaria divisione, vir Domini Gebhardus, animo revolvens illam sententiam, quæ Salvator in Evangelio ait: " Vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & Nisi quis renuntiaverit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus; suis ex prædiis monasterium sancti Gregorii Papæ in ripa Rheni fluminis juxta Constantiam civitatem construxit,

X. *Construit* *monaste-* *rium Pe-* *tershusia-* *num.* **XI.** *e* **E** deputatis illic duodenis fratribus, qui die noctuque divinis ibidem insisterent officiis, quibus sufficienter victum vestitumque suis ex facultatibus ministrari constituit. De terrena ergo substantia sibi nihil reservavit, sed cuncta Christi pauperibus fideliter erogavit, sicut scriptum est: " Disperdit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in æternum, thesaurizare sibi noluit in terra, ubi nesciret, cui congregaret, sed thesaurizabat sibi thesauros in cælo, ubi nec Ærugo, nec tinea demolitur, ubi fures non effodiunt, nec furantur. Anno autem Dominicæ Incarnationis nongentesimo octogesimo tertio, episcopatus autem sui quarto, undecimo verò imperii Ottonis secundi, hanc eandem manufactam domum ex materialibus lapidibus Domino construere cæpit, ipse vivus lapis ponendus in non manufacta domo æterna in cælestibus, dicens cum Apostolo: " Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus; thesaurizabat sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehenderet veram vitam, quæ est in Christo Jesu.

XI. *e* **E** **A** FELICE MANILIO.

A N N O T A T A.

a De illustri nobilitate Sancti plura vide in Commentario § 1.

b Rætia triplex; altera recens, altera late, altera proprie sumpta. Hæc regionem illam totam inter Alpes Ræticas, & Tridentum, quam hodie incolunt populi Grisones, complexa; seu Rætia, Comitatus Tirolensis, & Vallis Tellina, ubi populi suere Brigantini &c. Rætia late sumpta, post divisionem imperii Romani, continebat Rætiam propriam ad meridiem extensam, seu Rætiam primam, & Vindeliciam: ea verò, quæ septentrionem versus protendebatur, Rætia secunda nomen accepit. Duabus hæc Rætiis adde recentem, quæ angustioribus terminis coarctata, partem occidentalem Rætia propria tantum continet, seu populos Grisones vulgo nuncupatos. Plura de præsentis argumento suppeditat Baudrandus, è quo præcedentia contraximus. Quod autem Manilius scribit de Uzone S. Gebhardi patre Rætianorum comite, videtur probabilis intelligendum de Suevia, quæ tractum Constantiensem seu Brigantinum continet, notante Baudrandus ad nomen Suevia, quod olim duces habuerit proprios magni nominis. Vide loca superius memorata in Commentario § 1. Fieri tamen potuit, ut ditiones Uzonis ad alias etiam Suevia partes se extenderint.

c De hac prophetia diximus in Commentario § 2.

d Otto II, Ottonis imperatoris I filius, coronatus imperator anno Christi 967 ponitur apud Baronium, & apud Labbeum in Compendio chronologico ad eundem annum: mortuus 983, relicto filio Ottone III quadrienni, sicut apud Labbeum ibidem invenies.

e Compater, id est, quasi ejusdem filii pater dicitur is respectu illius, cujus filium baptizat, vel tamquam patrinus in baptismo aut confirmatione suscipit. Consule Cangium in Glossario. Compatrius igitur officio functum fuisse Sanctum in Ottonis imperatore III suspicor ex eo, quod præter hunc non inveniam alios Ottonis II liberos. Hinc confirmari possunt, quæ in Commentario præmissi de illustrissimo genere S. Gebhardi.

f Nodum hic in scirpo quarit Basnagius sepe jam citatus, dum pag. 825 ponit sequentem notulam marginalem: Viderint canonici juris do-

A. FELICE
MANILIO.

ctores, an vis illata fratribus sit laudanda. Quidnam hic videndum? Quid Sanctus hic egit, quod non sit laude dignum: actum quippe iustitia exercuit, quando parentum bona, jure natura sibi debita, & à fratribus injustè occupata, vi iusta extorsit, ut de iis disponeret in causas pias, dum bonà gratià impetrare illa non posset.

CAPUT II.

Miraculum; privilegium & sacra lipsana Romæ impetrata; alia miracula; cura pro monasterio Petershusiensi suscepta; obitus, sepultura, apparitio.

B
XII.
Homines à lapsu quasi exanimem sanat:

Cum autem, Deo prosperante, jecisset fundamenta ecclesiæ, toto nisu cæpto operi cepit cotidie insistere, & Deo incrementum dante, ventum est ad hoc, ut parietibus in altum excrecentibus, necessariò etiam lignorum instrumenta subrigerentur, per quæ onera portantes ascenderent & descenderent, super quæ etiam opera facientes constare possent. Et ecce, quadam die subitò ex improvísò accidit, quod omnes assistentes valde contristavit. Nam cum omnes certatim operi instarent, contigit, ut fractis sustentaculis, in quibus stabant operarii, caderent in terram; ita ut opifex, qui præerat operi, toto conquassato corpore, quasi exanimis inveniretur. Cumque ex eo, quod acciderat, magnà afficerentur tristitià, vir Domini Gebhardus confusus in eo, qui dixit: "Quæcumque petieritis Patrem, in nomine meo, dabit vobis,"; jussit eum levare, & in oratorium sancti Michaëlis, quod ibi erat, deportare, & ejectis omnibus, ipse clausit ostium, seseque in orationem dedit. Quo orante elisus sanus surrexit, cumque ad opus redire jussit, atque ait: Verè nullus deinceps ex hoc cadendo suæ periculum patietur animæ.

C
templum Petershusianum ornatur, ac dedicatur:

Jussitque omnes parietes certo tramite sursum sine vestibulis, sicut hæcenus cernuntur, construi, ita ut laquearia ejusdem templi in modum crucis suspensa esse videantur. Quæ laquearia deauratis baculis in modum stellati cæli undique decoravit: muros verò per circuitum variâ picturâ perornavit, non tali, qualem propheta Ezechiel perfollo pariete conspexit, sed tali, quæ opera Salvatoris, quæ vel in veteri vel in novo Testamento operatus est, ad ædificationem intuentium repræsentaret. Situs autem ejusdem templi ad occidentalem plagam versus est: secundum formam basilicæ principis Apostolorum Romæ constructam, formatum est, propter quod eundem locum Petri domum appellavit: per circuitum verò congrua monachis construxit habitacula, perfectisque omnibus decimo anno ecclesiæ in honore sancti Gregorii Papæ dedicavit, eamque multiplicibus & magnificis sanctorum reliquiis cumulavit: inter quas etiam brachium sancti Philippi apostoli ab Ottone tertio imperatore sibi cum aliis plurimis condonatum, summo studio ibidem collocavit.

XIV.
Romam profectus,

Cumque summo studio sanctorum reliquias & cætera quæque ad divinum cultum pertinentia undique ex diversis locis congregaret, ejusdem

rei gratià etiam Romam properavit, ut & de Apostolorum liminibus, Sanctorum exuvias, privilegiumque libertatis perciperet, quod & magnificè impetravit. Nam cum jam sæpe dictum locum principi Apostolorum proprietatis jure contradidisset, ab ejus vicario Joanne tale privilegium accipere promeruit. Joannes episcopus, servus fervorum Dei, in nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris videlicet, & Filii, & Spiritus sancti. Notum esse volumus omnibus Christi fidelibus, qualiter Gebhardus secundus amabilis episcopus sanctæ Constantiensis ecclesiæ, dilectissimus confrater noster, orationis causâ Romam veniens ad limina Apostolorum Principum Petri & Pauli, & ante nostram præsentiam, retulitque nobis, quatenus ipse Dei nutu compulsus, ecclesiæ cœnobarum construxisset super ripam fluminis, quod dicitur Rhenus, ad honorem beati Gregorii confessoris Christi, in quo loco regulam sancti Benedicti abbatis, & monachorum fratrum luculentissimè ordinaret: ubi devotissimè de suis propriis prædiis, quæ à suis parentibus illi evenerunt, & partem de rebus S. suæ ecclesiæ devotissimè obtulit, ad sustentationem & stipendium illorum videlicet monachorum, qui in ipso sancto monasterio sedulo Christi laudes persolvere die noctuque non cessant.

De quibus nostræ humilitatis supplicans clementiam, ut prædictus locus ipse sub tuitione & defensione sancti Petri nostra nostrorumque successorum Pontificum in perpetuum maneat: ita tamen, ut nullus rex, aut dux, neque marchio, nec etiam episcopus, qui per tempora in ipso episcopio fuerit, aut ulla persona audeant de omnibus, quæ ibidem ab ipso jam dicto Gebhardo episcopo concessa sunt, alienare, aut quoquo modo de ipso sancto monasterio extrahere; sed tuta & stabilita atque firma usque in futura tempora concedimus permanenda; sed & hoc apostolica præceptione, rogante supradicto Confratre nostro, interdicimus in nomine Domini nostri Jesu Christi, ne aliquis eidem monasterio præficiatur, nisi quem communi consensu fratres ibidem Christo sedulo servientes elegerint, electumque episcopus benedictionis titulo confirmare procuret. Et hoc ipsum de advocati electione discerni placuit.

Si verò, quod absit, aliquando contigerit, ut episcopus ejusdem sanctæ ecclesiæ hæreticus vel schismaticus existat, fratres supra dicti monasterii ex auctoritate Sedis Apostolicæ habeant potestatem ecclesiasticos ordines requirendi ubicumque Catholicum noverint esse episcopum, nec ille iniquus, de hoc aliquam eis injuriam inferre præsumat: nam si quis aliquis homo, cujuscumque sit ordinis vel potestatis, quod non credimus, in aliquo disrumpere tentaverit ea, quæ ab ipso jam dicto Confratre nostro in prædicto monasterio concessa sunt, & à jure & ditione ipsius monasterii auferre voluerit, nisi resipiscat, excommunicatus à Corpore & Sanguine Domini nostri Jesu Christi consistat, & anathematizatus à sanctis patribus omnibus, & à nobis, nec in exitu vitæ communicet, sed etiam mortuo, nomen ejus inter Missarum solennia nullo modo recitetur. Qui verò pio intuitu custos & procurator hujus nostri præcepti extiterit, benedictionis gratiam, vitamque ab ipso Domino Deo & Salvatore Jesu Christo mereatur in sæcula sæculorum. Amen. Scriptum per manus Johannis notarii, & regionarii & scrinarij sacri Lateranensis palatii in mense Aprilis & Indictione secunda: datum

D

XV

E

impetrat

d

F

privilegium, & reliquias:

e

tum

A tum verò septimo Kalendas Maias, per manus Gregorii episcopi sacrae Portuensis ecclesiae, & bibliothecarii Sedis Apostolicae, anno Pontificatus Domini nostri Joannis sanctissimi Papae quarto.

xvi. *quas ne eripiant Romani eum insequentibus,*

f

* f. perfequantur.

xvii.

g

B 15 Inter caeteras verò, quas idem Pontifex beato Viro Sanctorum dederat reliquias, caput quoque sanctissimi Papae sibi condonavit Gregorii f: sed hoc paucis & sibi familiarissimis cognoscentibus. Vir autem Dei, tanto munere accepto, maximo delibutus gaudio, festinus Urbem egreditur, verens hoc, quod etiam contigisset, nisi divina ministracione profectus fuisset. Romani enim cognoscentes se tanto pignore privatos, se quasi orbatos, gementes civitatem egressi, Virum Dei unanimiter prosequuntur *. Quod ille sentiens, fugam inivit, fugiendoque Placentia g ad Padum fluvium usque pervenit, quem in imensum excrevisse invenit, navemque altera in parte fluminis consistere doluit; cumque nullum adesse conspiceret, qui navim adchere potuisset, jam jamque insequentes se advenire formidaret, quod tunc solum subsidii noverat, ad arma orationum confugit, seseque in ripa fluminis Deo supplicem dedit, quem mox se invocantem Christum in tribulatione dilatavit: quia " Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum, & adhuc eo clamante dixit: Ecce adsum: illo namque orante & omnipotentis Dei misericordiam implorante, ut, si voluntatis ipsius esset, quatenus iste Sanctorum exuviae ad locum destinatum pervenirent, sibi in hoc necessitatis articulo subveniret. Mirum dictu, Padus se submisit, & per medium suimet sanctissimo Viro modum optimum patefecit, & sicut de Israelitico populo Psalmista canit: " Mare vidit & fugit, Jordanis conversus est retrorsum, & iterum: " Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moisi & Aaron, ita & nos de isto proclamare possumus: quia Padus illum vidit & fugit, & de cursu suo conversus est retrorsum, & fideles suos deduxit Dominus per aquas multas, in manu servi sui Gebhardi.

ficcò vestigio Padum transiit.

C 16 Ipse autem Vir Dei, statim ut sibi viam à Domino prospexit patefactam, cum suis omnibus ingressus, omni cum alacritate pertransivit. Unus autem nequam ex obsequio ipsius Sancti postremus pertranseuntium factus, cunctis aliis egressis, in alveo fluminis solus inventus, concurrentibusque aquis praeventus, atque suffocatus est, secundum illud quod scriptum est, " Vae soli, quia si ceciderit, non habet qui eum adjuvet, ut surgat. Quod cum Viro Dei nuntiatum fuisset, ait: Ex hoc nolite contristari, nulum enim hoc in loco dare debueramus, pro quo istum à Domino sublatum credamus; & cum laetitia Christo gratias agentes iter nostrum peragamus. Illi verò, qui Virum Dei illò persequuti fuerant, videntes, quae facta sunt, ad propria revertuntur. Quis verò hæc audiens non obstupescat, quisve obstupescens credat de sterili Alemannorum terra tantum emicuisse Virum, per quem Deus his temporibus antiqua renovare dignatus est mirabilia? Sicut enim Moises cum Israelitico populo, per mare rubrum; & Josue, Helias, & Heliseus, per Jordanica fluentia sicco pertransierunt vestigio: ita iste Domini Dilectus præpetes fluctus Padi alveo fidei concludens per semitam humanis pedibus hætenus inconcessam securis gressibus commeavit.

xviii.

17 Domum autem cum pervenisset, collocatis cum omni diligentia reliquiis, ordinatisque duodenis, ut supra dictum est, ad locum fratri-

bus, Periggerum b tertium decimum i vicem A. FELICE MANILIO. XIX. *Cura singulari prospicit Petrus hujusmodi:* h k
Christi inter eos agere constituit. Post hæc, convocatis servis suis, elegit ex eis optimos quosque, & constituit ex eis cocos & pistores, caupones & fullones, sutores & hortulanos, carpentarios k, & singularum artium magistros, & constituit eis, ut eo die, quo fratribus deservirent, de cibo & pane fratrum cibarentur, quia dignus est operarius cibo suo. Ut autem bono animo suis ministrarent dominis, hujusmodi donario ipsos cumulavit: scilicet ut cum quis praesentium, vel eorum successorum, qui de progenie illorum esset, moreretur, exuviae l de eis non sumerentur, sed hæredes relictam hæreditatem indivisam possiderent: si vero de alia progenie aliquis successisset, ab hoc donativo alienus extitisset. Constituit etiam alios clientes, qui equitando deservirent, scilicet ut semper parati essent ad equitandum; quocumque necessitas exegisset, & ad commodandum fratribus caballos suos quocumque poposcissent. Hæc autem Vir Domini, quasi pennatum " animal plenum oculis antè & retro, paravit, ut videlicet fratres ibidem Christo famulantes, spiritalibus atque carnalibus necessariis sufficienter instructi, expediti contemplativæ cum Maria ad pedes Domini vacarent vitæ, nec eos sollicitudo Marthæ in activa aliquoties perturbaret, & esset, sicut scriptum est: " Nihil deest timentibus eum, : sciebat enim scriptum: " Propter inopiam deliquerunt multi, : & ideo providebat illis interius exteriusque, quæque erant necessaria, ne inopia urgente cum periculo animæ subsidium quærerent hujus vitæ, & ipse pro hoc non beneficium, sed à districto iudice Deo gehennæ tulisset supplicium.

xxi. *claudum sanat:*

18 Cum ergo quodam die in sæpe dicto deambularet loco, obvium habuit quemdam claudum ejusdem loci incolam, qui curvatis ad terram genibus & scabellulis, quæ manibus gestabat, caput à terra sustentabat, in modumque quadrupedis omni corpore curvus deambulabat. Is autem peritissimus erat in omni sculptura lignorum, sicuti etiam in ejusdem basilicæ valvis melius addisci poterit. Hunc ergo cum venerabilis vidisset Pontifex, ait ad eum: Homo cur manibus genibusque tellurem premis, nec rectis gradis plantis? Scitis, ait, scitis dudum, Domine, quod Dei debilitatus iudicio erectus quocumque gressum movere nequeo. At ille, baculum, quem manu gestabat, claudo porrexit: Sume, inquit, & in hoc te sustenta, rectoque cursu deinceps ambula. Ille autem sumens baculum super eo se erexit, novisque gaudendo, Dominumque laudando gressibus currere cœpit. O Virum ineffabilem & principibus Apostolorum, Petro videlicet atque Paulo, comparandum! quorum unus claudum ad Speciosam portam templi jacentem & mendicantem erexit m; alter verò dormitantem Eutychem & de tertio cœnaculo in inferiora cadentem, vivum reddidit atque salvum n: sic iste Domini dilectus claudum non jacentem, sed manibus genibusque reptantem propriis gradi fecit plantis, hominemque de altitudine murorum cadentem, vivum reddidit & incolumem; qua in re considerandum est, quàm sanctus, quantumque apud Deum meriti fuerit, per quem Christus non minora, quàm etiam per suos Apostolos monstrare dignatus est. In modernis enim adhuc temporibus refrigescente etiam charitate multorum, in suo Fideli Veritas complere dignata est, quod suis promisit discipulis, dicens: " Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, "

19 Cum

A. FELICE
MANILIO.
XXII.
moriatur,

19 Cùm autem bonorum remunerator operum, Famulum suum de turbulento hujus mundi falo ad portum perpetuæ quietis educere decrevisset, molestia corporali pulsatus, dormitans non est inventus, sed succensa lampade venienti Domino atque pulsanti obvians, ovando ei aperuit, dicens cum Apostolo: " Cupio dissolvi, & esse cum Christo, "; cùmque languor corporis ingravesceret, & se de hoc sæculo citius migraturum præsensisset, rogavit, se in templo, quod ipse fabricarat, sepeliri: nam tunc temporis in Constantiensi morabatur civitate, in qua etiam hæc eadem eum infirmitas occupaverat. Languore autem ad vitalia veniente, sexto decimo episcopatus sui anno, sexto Calendas Septembris viam universæ carnis ingressus est: angelicisque, ut verè credendum est, manibus evehctus, talentum sibi creditum Domino duplicatum repræsentavit, & ab ipso auctore audire promeruit: " Euge serve bone & fidelis, quia in modico fidei delis fuisti: super multa te constituam, intra, in gaudium Domini tui, ". Cùm ergo lotus ac sacerdotalibus, ut moris est, vestibus indutus & feretro impositus ad ecclesiam fuisset deportatus; dissensio exorta est, utrum in ipsa ecclesia, sponsa videlicet sua, an, uti ipse rogaverat, in ea, quæ ab ipso constructa fuerat, debuisset tumulari. Illis verò ita inter se altercantibus, aliis quidem ejus petitionem implere cupientibus, aliis verò tanti pastoris exuviis carere dolentibus; tandem major minorem vicit partem, quæ se sui patris reliquiis exorbitare nolle clamabat. Et decreverunt eum in eodem loco sepeliri.

XXIII.
ac sepelitur

20 Accedentes autem hi, qui ad portandum feretrum deputati fuerant, loculum levare atque ad præparatum sepulchrum deferre conabantur: cumque brachia tenderent ad feretrum, ceperunt toto corpore tremere, ac immenso pavore concuti, ita ut etiam penè humano amisso sensu, amentes efficerentur: tantoque pondere ipsium depressum est feretrum, ut humanis viribus moveri nequiverit. Tunc omnes, qui aderant, hoc miraculo perterriti, ceperunt dicere, illum sepulchri locum à Deo sibi prædestinatum non fuisse. Tandemque divino correcti iudicio, decreverunt, eum, ubi ipse rogaverat, sepeliendum fore. Portitores autem iterum accedentes cum omni velocitate loculum levaverunt, atque omnis illi pristina gravitudo ita ex toto immutata est, ut penè nil ponderis se portare præsensissent.

non sine miraculis

21 Cùm autem januam ejusdem egrederentur ecclesiæ, aliud non minus miraculum divina monstrare dignata est misericordia. Nam illis, ut dictum est, ecclesiæ limen egredientibus, columba, cunctis cernentibus advolavit, & supra jam sæpè dictum beati Viri, nullo ambigente, confedit feretrum, indeque non recessit, donec transnavigato flumine, ecclesiam sancti Gregorii ingressi fuissent. Quam mox, ut intraverunt, columba, quæ videbatur, disparuit, eamque nullus deinceps videre prævaluit, tantique odoris fragrantia eos illic excepit, ut omnes se quasi renovatos crederent, nullusque se unquam aliquid, quod tanti esset odoris, præsensisse memorarit. Quæ etiam fragrantia tamdiu super sanctum corpus permanit, quousque eum maximo in honore in meridiana parte ejusdem templi sepulture tradidissent: quia enim columbinæ fuerat simplicitatis, rectè in ejus funere columba apparuit; per quam mentis illius sinceritas vitæque monstraretur innocentia: rectè in exequiis pii Pastoris nova odoris fragrantia bonarum resectæ sunt na-

res ovium, quæ videlicet prius in anima ejus prædicatione semper reficiebantur simul & oratione.

22 Utrum autem in ipsa columba sancta ejus anima, sicuti & de aliis Sanctis legitur, quorum animæ sæpius in columbæ specie, cælum visæ sunt penetrare: an quis alius apparuerit spiritus, nobis quidem incognitum; Deo autem, cui omnia nuda & aperta sunt, est cognitum: qui etiam hoc ipso miraculo suum in cælis dignatus est Famulum hominibus monstrare clarificatum. Igitur beati Pontificis anima cælo recepta, carne verò terræ honorificè commendata, tale epitaphium ejus tumbæ aureis subscripserunt characteribus:

Debita pars terræ fallentia tempora sperne,
Et memorare viæ, quam testatur cinis iste.
Gentis honor nostræ jacet hic, gentis dolor
atque.

Præfuit huic urbi, cuncto sed profuit orbi.
Hancque Deo sedem templi fundavit & ædem.
Parti terrenæ Deus ignoscens miserere.
Redde vicem justè, quia te dilexerat iste.

23 Post hæc quadam nocte ejusdem monasterii abbas Periggerus nomine, cujus superius mentionem fecimus, oratorium, causâ orandi ingressus est: cumque attentius in ipso noctis silentio orationi incumberet, ei beatus apparuit Gebehardus, & hilari vultu ad eum loquutus est: Scias pro certo, me apud omnipotentem impetrasse Deum, ut nullus fratrum modò in hoc monasterio Christo deservientium à morte lædatur secundâ; sed omnes mortem subeuntes temporalem vitam cum Christo possidebunt sempiternam. Hoc dicto, ab oculis ejus evanuit, nec eum ulterius cernere quivit. Ipse enim Beatus jam de hoc sæculo victoriam nactus, suorum adhuc in mundo laborantium ærumnis non est oblitus; sed ut quidam ait: " Verus amor Christi vera est custodia, legis. Et mandata Dei complet amans homines, nes, prioris recordatus amoris, sibi famulantibus & adhuc in via laborantibus, apud Deum est auxiliatus, eosque de prosperitate consummandi itineris est consolatus; ut videlicet eò ardentiores viam rectitudinis properarent, quò se ad patriam perventuros minus dubitarent. Quapropter & nos assiduè ejus implorare concedet auxilium, ut ejus meritis adjuti de periculis hujus evadamus exillius & patriam mereamur paradisi.

24 Erat etiam idem venerabilis Heros capite calvus omnino: sermonem autem suum hoc juramento solebat firmare, quasi diceret: Per meum caput non natum: quia videlicet non natus, sed de utero matris excisus, calido arvinæ globo est involutus, propter quod & dicebant, eum latum habere calvitium. Sedit autem in episcopatu annis sedecim: sexto decimo p defunctus est, die sexto Calendarum Septembrium, anno ab Incarnatione Domini nongentesimo nonagesimo sexto: tertio decimo verò anno q Ottonis Augusti ejusdem nominis tertii, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui unà cum Patre, & Spiritu sancto unus est honor & gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

A N N O T A T A.

a Ezechielis cap. 8, v. 7 & 8 leguntur ista: Introduxit me ad ostium atrii: & vidi, & ecce foramen unum in pariete. Et dixit ad me: Fili hominis fode parietem. Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum. Deinde agit textus sacer de abominationibus, quas vidit Ezechiel: &

D

ea occasione
patrias:
epitaphium:

apparuit ac
vaticinium:
E

F

tempus sedis
& mortis.

P

q

&

A & univerſa idola domus Iſraël depicta erant in pariete in circuitu per totum.

b *Crusius ſupra citatus de hoc templo ſcribens pag. 145, dicit, v. Calend. Novemb. à Gregorio V, qui c̄mxcv Papa factus eſt, conſecratum fuiſſe. Sed initium Pontificatus ipſius ab aliis auctoribus paſſim inſeritur anno 996. Verdenſem epiſcopum fuiſſe, affirmat Ciaconius in Vitis Romanorum Pontificum tomo 1, columnâ 745: ubi de illo plura.*

c *Conſuli poteſt Commentarius prævius § 2.*

d *Ibidem § 3 diximus occasione donationis à S. Gebehardo facta, advocati in donationibus ejuſmodi Alemanniſis facultatem interveniſſe. Hoc autem loco Manilius indicat, gravis fuiſſe momenti electionem advocati Cangius in Gloſſario multa collegit de advocatis.*

e *De regionariis agit idem Cangius, & Martii fratres in Hierolexico pag. 518.*

f *An S. Gregorii magni, ut volunt Petershuſenſes, an alterius PP. ſynonymi? Difficultates in hac re moventur & expenduntur in Commentario § 3.*

B g *Urbs eſt notiſſima Italia in Longobardia, fere uno milliari à Pado fluvio diſtans, ut obſervat Baudrandus.*

h *Mabillonius in Annalibus Benediſtiniſis tomo 4, ad annum 983, pag. 15, De primo, ait, ejus loci abbate Beringero, ejuſque ſucceſſoribus à Bucelino recenſitis, nihil fere comperti præter nomina habemus.*

i *Non erant igitur tunc temporis niſi aſcetae tredecim, teſte Manilio. Bucelinus in Menologio Benediſtino ad diem xxvii Auguſti varia memorat, qua non probamus, niſi melior accedat auctoritas. Sic enim ſcribit: Ipſe (ſanctus Praſul noſter) aliquamdiu... præfuit lectioribus monachis ad Petershuſianum monaſterium accitis, epiſcopus ſimul & abbas lectiſſimus, hoc tamen muneris eò ſolum uſque in ſe ſuſcipiens, dum confirmata cœnobii initia, & auctas rationes perſpiceret, ſimul cum redituum incrementis, de augendo fervorum Dei numero admodum ſolicitus, cum (ſacris virginibus exceptis, quas ſeparatis bene reclusas ædibus, veterum noſtrorum more, iſdem vivere reditibus ordinaverat) primo ſtatim tempore monachos octuaginta numeraret: quorum dimidium è fratribus; quos vocamus converſos, conſtare.*

C k *Etiamsi hac vox propriè ſignificet eum, qui facit carpenta; poſtmodum tamen adhibita eſt pro artiſtibus omnibus lignariis, ac tignariis (pronunt etiam hic ſumitur) ex Cangii Gloſſario.*

l *In margine exempl. manuſcripti. Legendum puto: EXUVIÆ EXINDE NON SUMERENTUR: Hæc notantur in editione Caniſiana ad marginem.*

m *Inſigne illud miraculum pluribus narrant Acta Apoſtolorum cap. 3.*

n *Vide ibidem cap. 20, ac diem 24 Auguſti pag. 753.*

o *Adi Commentarium prævium § 5.*

p *Conſule; quæ ibidem § 4 de anno emortuali præmiſſa ſunt.*

q *Ottoni II mortuo ſucceſſit filius ejus Otto III in regno Germaniæ anno 983; non autem in imperio, quod adeptus eſt anno 996; mortuus anno 1002. Vide Baronium, Pagium, & Compendium chronologicum Labbei. Manilius itaque ponit annos regni, non imperii Ottonis III.*

Auguſti Tomus VI.

MIRACULA

Apparitiones, ac vaticinia.

I Gitur poſtquam Redemptor humani generis famulum ſuum Gebhardum de voragine hujus ſæculi ad ſupernam patriam tranſduxit, referuntur multæ virtutes; quas per eum nobis Dominus oſtendere dignatus eſt, dum ſancta ejus anima abſolvebatur à vinculis carnis, & rediit ad Dominum, qui dedit illam: & quantam potentiam ejus miſericordia cunctis auxilium & gratiam ad ejuſ tumbam devotè precantibus Dominus fecerit; non eſt noſtræ ſcientiæ, ut dignum eſt, vobis intimare: quædam tamen ad notiſſimam poſteriorum, prout Dominus donare dignatus fuerit, literis commendare; quædam vero ſilentio prætere curamus; ne tædioſo lectori faſtidium incutiamus, & tantum ſtudioſo ſatiſfacere valeamus. Nomina verò eorum à quibus nobis tradita ſunt, ſupprimimus, ſicut fecimus; ne ipſa barbaries vocabulorum offendat, & Latinus ſermo ſuum decorem non amittat. Vir itaque angelicæ in carne vitæ, Deo devotione contriti cordis militavit; dum vixit, & penitus ſe in hæc carne crucifixit; ideo & Dominus, quia ſocius fuit paſſionum, confortem fecit eum & conſolationum; non tantum in ſupernis ſedibus remunerando; verum etiam in terris coram humanis obtutibus, ſignis & virtutibus illuſtrando, ſicut in ſequentibus luce clariùs patebit relationibus.

26 Frater quidam jam sæpe dicti monaſterii ad tumbam ſancti viti Gebehardi ſe orationi accommodavit: dumque ſe attentius Deo precibus commendaret, vidit nebulam totum ſepulchri ambitum contegentem, & ſuaviſſimum odorem ex ipſa nebula naribus præſenſit redolentem: quæ aliquantiſper morata, ab oculis cernentis atque ſupentis paulatim ſubtracta eſt. Qua in re conſiderandum, quanta claritate quantoque odore ſancta ejus anima in ſuperna civitate perfruatur, cuius etiam corporea putredo in terris tantæ odoris fragrantia illuſtrata eſt. Quia enim de illis fuerat quos Eſaias propheta prævidens admiratur dicens: "Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & rectè ab odorifera nube ejus viſitatum eſt maſoleum, cuius converſatio ſemper in cælis fuerat, & qui die noctuque ſuas ad cælum cum odoramentis bonorum operum direxerat orationes, quaſi incenſum ſacrificii veſpertini; & ut per hæc apertius monſtraretur æternæ lucis hunc inhabitare valde glorioſam manſionem."

27 Sic enim iſtis etiã temporibus, rudibus fratribus ejus merita ignorantibus, ejuſque ſanctitati detrahentibus, cuidam eorum in viſione apparuit in lucidiſſima ſedens manſione, ſacerdotilibus indutus veſtimentis, mitrâ capiti ſuperpoſitâ cum ineffabili claritate excelſe ſedens in throno; dicens ad eum: Ecce, frater; oculis approbare poteris tuis, quod conſpectui omnipotentis Dei non ita deſpicibilis aſſiſto, quomodo quorundam fratrum tuorum exiſtimationi appareo. In omnibus enim utilitati ſuorum conſulens, ne fortasſe ſibi detrahendo peccarent; ſuam, Deo opitulante, dignatus eſt eis præmonſtrare claritatem, ut videlicet ſcèrent, quanto honore dignus, qualive reverentia ab hominibus in terris eſſet excolendus. Sed quia frater ille, cui viſus eſt,

A. FELICE
MANILIO.

LIBER II
DE MIRAC.
Inter alia,
quæ biographus præterit, miracula.

F

CAP. I.
manifestatur ejus gloria in nube.

F

apparitione;
as demonia-
co.

Q

eſt,

A. FELICE MANILIO. est, præ humilitate ipsam visionem penè nulli innotescere voluerat hominum, divina clementia aliud apud sepulchrum illius cunctis astantibus atque cernentibus in dæmoniaco homine ostendere dignata est miraculum, sicut postea plenius scriptum invenitur. Ex quo omnes correcti Sanctum Dei digna deinceps cum veneratione excoluerunt, eique se suis in orationibus studiosissimè commendaverunt.

II. 28 Alio quoque tempore cæcus quidam de pago Turgau a advenit, & apud sepulchrum sancti Confessoris ad orationem constitit. Quem Deus secundum quod per Prophetam suum pollicitus est dicens: "Invoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me"; sua miseratione se invocantem respexit, eumque per merita sui famuli Gebehardi de tenebris cæcitatæ erutum lumen solis videre donavit. Ille autem admirans quis esset, quis fuerit, orbes oculorum circumducere cœpit, explorare cupiens, ubi esset, vel qualiter circa se actum fuisset. Tandem se soli redditum recognoscens, magno cum clamore Christo ejusque Confessori gratias egit, cunctisque se oculorum officia recepisse iagenti cum gaudio intimavit. At hi, qui cum cæcum advenisse viderant, videntem tardiùs credere poterant: sed postquam veritatem experti sunt, maximo cum tripudio misericordie Deo gratias retulerunt, qui in suis Sanctis semper est mirabilis, & quoniam in sæculum misericordia ejus super omnes, qui ex toto corde quærunt illum. Præterea dæmoniaco multi per eum sunt liberati:

B * non esse exituros b
III. quorum quidam, dum ad spelæum ducerentur, dixerunt, se ibidem esse exituros*, sed apud sanctum Conradum se ejiendos esse proclamabant. Cumque illò adducti fuissent, similia fatebantur, & reducendi plerumque in medio fluminis b liberabantur; ut per hæc manifestè daretur intelligi, utrorumque interventu eos à calumniatore esse liberatos.

IV. 29 Quidam autem colonus ejusdem loci, paralyti dissolutus, per multa tempora lecto decubabat languidus: qui die quadam solus cum sola conjuge domi remanens, subito arreptus à dæmonio de lecto profiliavit, sustem arripuit, mulierem petiit, sustemque ad percutiendum eam libravit. Illa autem exiliens in mansuiculam aufugit magnisque clamoribus cives advenire fecit. Audientes enim clamorem mulieris accurrerunt, hominemque, quem jam dudum paralyticum noverant, insanissimum reppererunt, quem vix maximo cum labore tenuerunt; nec ulla ratione ejus rabiem domare potuerunt; donec multorum viribus hominum collectis, fellæ illigatum ad ecclesiam deportarunt, & tumbæ sancti Confessoris superposuerunt, qui statim secundum illud Apostolicum: "Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari super quàm potestis portare; sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis sustinere", meritis beati pontificis Gebehardi liberatus, nec multo post etiam ex hac vita subtractus est.

V. 30 Muliercula de villa Schwindorf c dicta, de infestissimo dæmonio per multorum temporum curricula crudelissimè vexata, per plurima Sanctorum loca est deducta, nec mundata. Tandem ad beatum Gebehardum amici ejus illam se perducere velle dixerunt. Hoc audiens dæmon, contristatus est valde & dixit: Et quid prodest, si me ad illum perduxeritis Virum, in quo nil sanctitatis constat haberi? Ego enim nulla ratione per eum de hoc vase expelli poterò. Nam in vita sua

D simulator atque seductor extitit: & hic talis quomodo in me aliquam exercere poterit virtutem? Hæc & his pejora illo memorante, inventori falsitatis nequaquam fidem accommodantes, invadunt iter, quod ducit ad locum Petri domum dictum. Quod cum dæmon præsensisset, cœpit perturbari & contristari, & diras voces ad cælum dare, & multo plùs solito hominem discerpere atque vexare. Ad locum autem cum pervenissent, magno cum labore ad ecclesiam pertracta est. Statim dæmon per os mulieris Sanctum Dei maledicere cœpit, vociferando sæpius, quàm replicando atque dicendo: Væ tibi, male Gebeharde, ut quid me incendis? Tunc ad sepulchrum ducta, ibique miserabiliter ab hoste discerpta est, post paululum reducta est. Item post Missas, Sanctorum allatis reliquiis, multorum hominum viribus, aliis trahentibus, aliis verò compellentibus adducta, magnis clamoribus vociferando, Sanctumque Dei per nomen maledicendo, & quòd se incenderet, importunis vocibus conquerendo, tandemque, quamvis laboriosè, tumbæ sancti Confessoris superposita, atque à presbytero exorcismus, cunctis fratribus cum aliis multis astantibus, super eam recitatus est.

F 31 Quæ statim à maligno spiritu liberata concituit, nec ultrà vocem clamoris emisit. Antiquo ergo hoste recedente, mulier, cui paulo antè penè nemo appropinquare ausus fuit, jam quasi exanimis jacuit, nec ullum corporis membrum movere quivit. Tandem resumptis viribus surrexit, discoopertumque pectus velavit, & lachromabiliter Deum ac Salvatorem, ejusque confessorem Gebehardum quantis potuit verbis magnificavit. Quanta illic gaudia lachrimarum plena, quis memorare, quisve effari poterit? Ibi enim resonabant voces diversæ, monachorum, populorum, diversi sexus & ætatis, cum sono campanarum, omnes hymnum Deo concrepantes, qui per suum Servum facturam manuum suarum de manu superbi calumniatoris eripuit, & vas sacro fonte baptismatis ablutum, ab immundissimo autem invasore coinquinatum, emundavit, ad laudem & gloriam nominis sui sancti, & confessoris atque pontificis sui Gebehardi. Deinde verò cum vexillo sanctæ crucis, & populorum favore transmissa venit Constantiam, ut mater ecclesiæ mortuæ filiæ & resuscitatæ congauderet, congaudentisque spirituale convivium præpararet, ad quod amicos atque vicinos convocaret, dicens eis: "Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat, & iterum; Epu- lari & gaudere oportet, quia hæc filia mea mortua fuerat, & revixit, perierat, & inventa est".

F 32 Nocte autem subsecuta malignus iterum advenit habitator, & mulierem jam pridè dimissam suscitavit, ejusque auribus talia infudit venena dicens: O dilectum vas, quare tam nequiter contra me fecisti, quòd me tui antiquum inhabitatorem respuisti, & fidelitatem mecum jam dudum conservatam abnegasti propter seductorem illum Gebehardum, qui me expulit à te? Nam hunc ipsum scias tibi nullo modo profuturum fore. Sed redi quæso, redi ad me, non enim dignum est, ut alterum pro me tuum in vas recipias, sed rogo mihi non deneges jam tamdiu multum amabilem mei tecum cohabitationem. His & hujuscemodi sermonibus antiquo serpente auribus mulieris insibilante, illa religiosas fæminas, inter quas illa nocte manebat, excitavit, eisque, quas pateretur ab adversario, molestias aperuit, &

A &, ut Domino pro se supplicarent, postulavit. Quo facto, & die castino imagine Crucifixi & Euangelio; quod beatus Joannes de verbo, quod in principio erat apud Deum, conscripserat, donata atque consignata, omnis illa infestatio im-mundi spiritus ita ex toto discessit, ut ulterius nunquam eam molestaverit: sed sanissima cum omni gaudio ad propria comieavit, laudans & glorificans eum, qui fecit misericordiam cum illa, cujus gloriosum nomen erit benedictum ex hoc nunc & usque in sæculum. Amen.

vi.
Apparitio
Sancti &
vaticinium,
nec non po-
na cuicdam
inscripta:

33 In eodem monasterio erat quidam monachus psalmodiæ nimium deditus, cui per somnum visum est, quasi coram tumba sanctissimi confessoris episcopi Gebhardi constitisset: cui sic stanti sanctus Pontifex, quasi de tumulo progrediens apparuit, & salutationis verba ad eum protulit, eique pavitanti sic ait: Noli timere; frater. Ego enim sum Gebhardus ille, qui hanc ædem Christo, ejusque confessori Gregorio fabricavi: vade ergo & dic fratribus meis, ut bono animo sint, & voluntariè Christo sanctoque Papæ Gregorio in hoc meo monasterio deserviant. Atque his addidit: Sciatis pro certo, quod omnes*, quicumque in hoc monasterio voluntariè cum bono proposito deserviens inventus fuerit, in omni tentatione atque tribulatione me sanctumque Gregorium fortes auxiliares apud Deum habebit, & in extremo judicii examine ante thronum justi Judicis æternam vitam coronandum ipsum perducturi sumus. His dictis ab oculis cernentis elapsus est. Neque hoc prætereundum puto, quod quidam è custodibus ejusdem ecclesiæ, dum lumen lucernæ ad sepulchrum ejus ardens, ante lucem dici extinguere solitus esset, quadam nocte ei sanctus in somno apparuit Gebhardus, eique digito oculum tetigit. Quem statim morbus invasit, & in brevi luscum reddidit: & merito, ut qui Sanctum Dei, æterna luce in caelis clarificatum, in terris materiali lumine ex parte privavit, ipse quoque lumine, quo semitam reget ex parte privaretur.

B
* omnis

vii.

34 Alius etiam in eodem jam sæpe dicto cœnobio juvenis fuit, cujus brachia, tibiasque tumor & scabies valde gravis invaserat, nec ullis medicaminibus illi subveniri poterat. Cùmque jam de humano desperaret auxilio, ad illius se contulit præsidium, qui dixit: "Ego occidam, & vivere faciam, percutiam & ego sanabo," sed quia semet nequaquam idoneum conspexit ad ejus adjutorium implorandum, fidejussorem quaesivit, per cujus auxilium etiam, quod voluerat, impetravit. Nam cum ad Missas, quæ apud sepulchrum sanctissimi pontificis celebrantur Gebhardi, subdiaconi sæpiusungeretur officio, devoti cordis supplicatione flagitabat, ut, quoniam humano sibi non potuisset subveniri medicamento, divino per intercessionem ipsius Sancti sanaretur juvamento: ad hæc se in eadem congregatione, si sibi sanitas concederetur, voluntariè usque ad finem vitæ suæ permanfurum, Deo & Sanctis ejus devotissimè sponndit.

viii.
crura &
brachia

35 Quadam verò die post gemitus & suspiria orationum, caput super tumulum fessus reclina-vit. Cùmque surripiente somno obdormisset, vidit beatum Gebhardum quasi de crypta, quæ juxta est, pontificalibus amictum ornamentis procedentem, & ferulâ, quam manu gestabat, se tangentem, sibi que audivit dicentem: Sanctus sis in brachiis & tibiis. Hæc dixit & exparuit, & videns evigilavit, & illâ horâ leviùs habere se sensit, juxta illud, quod Psalmista de Domino lo-

sanamur:

quitur dicens: "Voluntatem timentium se faciet; A. FELICE
,, & deprecationem eorum exaudiet, & salvos MANILIO.
,, faciet eos,, Ergo ex illa hora, sicut ipse postea referebat; brachia, cruraque ipsius sanitate temperari cœperunt, donec in brevi adinstar pueri nuper nati omne corpus ejus integerrimæ sanitati restitueretur.

ix.
puer para-
lyticus

36 Quia verò regis secretum bonum scimus esse celatum, Dei autem mirabilia, quæ sunt nimis inenarrabilia, optimum esse palam narrare, Christicolisquæ studiosius prædicare; nos quoque nequaquam silebimus, quod divina pietas nuper apud sepulchrum jam sæpe dicti Confessoris Christi operari dignata est. In Constantia namque civitate erat muliercula divitiis valde paupercula; sed fide Christi, ut post patuit, plena; habens parvulum filium ab ineunte ætate paralyticum. Hic namque nunquam erectus federat, nunquam pedibus ambulaverat; sed semper æger lateri incubabat, & jam fere per quinquennium matrem sic debilis vexabat: quem mater ipsa miserabilis secum detulit in ulnis, cum plebs undique conflueret, ut festivitatem concelebraret beati Papæ Gregorii in loco piissimi præsulis Gebhardi.

E
pristinæ va-
lentudini re-
stituitur.

37 Ergo jam dicta matercula flebilis venit ad tumbam beati Antistiti; parvulum juxta antrum Sancti projecit, & ipsa secus illum orans consistit. Cùm subito se puerulus erexit & per semetipsum tunc primum assedit: quod cernens muliercula, lætabunda nimis est facta de sibi præstita Omnipotentis gratia, festinaque accurrit, filium in brachia sustulit, ad altare sancti Gregorii ipsum deportavit, & lætissimis vocibus Domini misericordiam collaudavit; & sic ad propria gaudens repedavit. Ex hoc cœpit puer in diebus confortari, & post paucos dies, à matre duos baculos postulare: quos cùm accepisset, se super hos utraque manu sustentavit, & aliquantibus diebus huc atque illuc per semetipsum in lari-bus deambulavit. Post hæc, calcæamenta sibi comparari, & ad medicum iterum se reduci cœpit postulare. Mater verò libens nuntia peregit; quæ parvulus ejus postulans exegit. Porro calcæamentis datis mulier filium tulit ad Sanctum, perrexit, & coram lecto se in oratione prostravit. Tunc post paululum puer baculos projecit, & per semetipsum firmis gressibus domum lætus cum matre remeavit.

F
Auroris ad
Sanctum
apostrophe.

38 Ecce, Pater, ut potui, tua jussa libens peregi, nec manibus conscripsi, nisi quod auribus audivi à viris veracissimis, probatis etiam senioribus, nec me culpate potest lector, quod meâ conscientia veritatum sim in aliquo transgressor: si quid tamen meâ imperitia culpatur, tua Pater, autoritate defendatur; erroremque benignè corrigat, si quis lector eum in hoc reprehendat. Ad extremum verò piè supplicamus Christo, ut, intercedente beato Gebhardo, veniam delictis tribuat, cælestique regnum nos intrare faciat: ubi ipse cum Patre, & Spiritu sancto vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

A N N O T A T A.

a Per pagum Turgau videtur auctòr designare tractum Turgoviensem in Helvetia versus lacum Constantiensem ad ortum; de quo plura Baudrandus ad nomen Turgea. Et verò pagum pro territorio, agro ac comitatu accipi, sicut à Gallis dicitur pays, observat Cangius in Glossario ad vocem pagus.

Q. 2

b in

A. FELICE
MANILIO.

b In medio fluminis, Rheni videlicet, qui monasterium Petershusianum dividit ab urbe Constantiensi, in qua S. Conradi corpus quiescebat. Uterque autem locus ponte jungitur. Crisostomus, de quo supra, pag. 144 scribit, Petershusam, monasterium trans pontem civitatis Constantiæ ædificatum esse ab episcopo Gebhardo; sed, uti subdit, pontem antea cir. cxxxvi à comite Eberhardo Rhordorffensi.

c Locum hunc quæsi, sed non inveni.

MIRACULA

RECENTIA

Ex impressione Germanica Latine reddita.

Notitie de
sequenti in-
strumento.

C Compendio Vita, anno 1730 Brigantii excuso, ut diximus in Commentario prævio, annectitur breve Compendium peculiarium quorundam miraculorum, & notatu dignæ opis, quam illi, qui veram habuerunt fiduciam, per patrocinium sancti Constantiensis episcopi Gebhardi, in Pfannenbergo prope Brigantium, ubi hic magnus Sanctus illustribus parentibus comitibus natus est, vel potius ex utero materno exsectus, & educatus: qui nunc verò magno populi concursu inter quotidiana Missarum sacrificia, aliæque divina Officia ibidem colitur, recenter experti sunt, & etiamnum experiuntur. Quæ miracula à commissariis episcopalibus, specialiter ad hoc statutis, sub iurejurando examinata, & approbata, & descripta sunt juxta tenorem hic typis expressi episcopalis decreti commissionis, quod mox dabitur. Utriusque verò Compendii prædicti libellum Germanicum huc misit R. P. Maurinus Chardon è Societate Jesu, reverendissimi ac celsissimi principis & episcopi Constantiensis & Augustani, pia memoria, infra laudandi, quondam à sacris confessionibus, ac præstitis humanissimè Operi nostro aliis officiis bene de nobis meritis: interpretationem verò Latinam procuravit P. Alexander de Cock, ejusdem Societatis Jesu in provincia nostra Flandrobegica sacerdos. Miraculis, seu celestibus favoribus, Sancto patrocinante obtentis, præmittuntur Latine decretum sequens celsissimi episcopi laudati, & approbatio Ordinarii, in hæc verba:

Profertur
decretum
commissiois

2 Commissionis decretum celsissimi, & reverendissimi in Christo patris, ac domini, domini Joannis Francisci, Dei, & Apostolicæ Sedis gratiæ episcopi Constans., S. R. I. principis, domini Augiæ Majoris, & Oeningæ &c., nec non coadjutoris diocesis August. &c. &c. vicarius in pontificalibus, & spiritualibus generalis &c. Dilecto nobis in Christo R. D. Laurentio Hofflin, ex-decano & beneficiato in Bregenz, salutem in Domino, & in commissis diligentiam adhibere fidelem. Cum nobis à Fratrem Gebhardo eremita ad capellam S. Gebhardi in monte Pfannenbergo prope Brigantium humiliter fuerit expositum, quod plures variis languoribus, & morbis periculosis imò & incurabilibus vexati, per intercessionem S. Gebhardi episcopi, cujus patrocinium humilibus precibus imploraverint, miraculoso Dei auxilio receperint sanitatem &c. Nos Dei, & Sanctorum cultui propagando intenti,

nolentes tamen, ut ficta quædam miracula ad hæreticorum ludibrium spargantur in populum, tibi per præsentem committimus & mandamus, ut illos, qui se ita miraculose à suis morbis liberatos asserunt, præstito juramento, si per ætatem eorundem liceat, audias, & diligenter examines. 1º. De ipso statu morbi. 2º. De adhibitis medicinis, & earundem effectu. 3º. Quo impulsu ad intercessionem S. Gebhardi episcopi invocandam se contulerint. 4º. An nullis mediis naturalibus ulterius adhibitis receperint sanitatem. 5º. Quomodo fuerint restituti, an per intervalla temporis, an in uno statim momento: pluraque alia ex ipsis facti circumstantiis eruenda interrogatoria superaddes.

3 Supra eodem facto testes ad minimum duos juramento præstito audias, & sedulo examines, quid ipsis de statu morbi, de adhibitis medicinis, & recepta sanitate constet, & an asserto miraculo fuerint præsentis: an non via naturali potuerit recipi sanitas, & ita naturaliter receptam esse judicari; aliæque omnia solemter discuties, quæ ad rei veritatem eruendam tibi videbuntur proficere. Examen partium & testium, ita, ut præmittitur, ritè peractum in scripta redigas, & ad nos semittas, supra quibus omnibus tuam conscientiam oneramus. In quorum fidem istas subscripsimus, sigillo officii nostri vicariatus communis. Datum Constantiæ die xxiv mens. Martii mdcxxvii. Indict. v. Franc. Joan. Ant. ep. Ulthin. suffrag. & V. Glis. (L. S.)

4 Post hoc decretum sequitur approbatio Ordinarii his verbis expressa: Hæc miracula secundum tenorem datæ commissionis ritè examinata & probata ad majorem divini nominis gloriam, & cultum S. Gebhardi episc. adaugendum, typis tuto evulganda censeo. Constantiæ xxx Junii mdcxxx. Franc. Ant. Rettich. Th. Dr. Conf. eccles., & librorum censor ordinarius. Hisce duobus instrumentis subditur narratio miraculorum, quam ex Germanico in Latinum conversam exhibeo; sed à me distributam in partes quatuor, ac totidem titulos, additis etiam Annotatis.

PARS PRIMA.

Sanctus in malè affectis pedibus, naufragii periculis, ac febris vehementi sospitator.

A Nno mdcxxviii, xxi Julii comparet coram commissaria episcopali magister Franciscus Fischer viator, & civis Brigantinus, præstitoque iurejurando, se rem non aliter, quam re verà contigerit, narraturum, affirmat, propriam suam filiulam, Helenam nomine, ante tres annos, quamvis jam tum quatuor esset annorum, usque ad illud tempus numquam pedibus insistere potuisse; sed, quotiescumque illam in pedes erigere tentassent, semper eam inceperunt tremere, & miserandum in modum lacrymari: ita ut ipse, & mater meritò timerent, ne filiola toto vitæ suæ tempore pedum usu privata maneret. Cùmque diu, multumque inter se deliberassent, quid agendum, quæ remedia huic malo adhibenda essent, statuerunt cum omni fiducia post Deum, ad sanctum Gebhardum, regionis illius patronum, confugere, eodemque adhuc die, nullo alio adhibito remedio, puellam suam tradiderunt Ursulæ

A lae Badstuberin ancillae suae, & Waldburgae Muxlin vicinae, mandantes, ut eam ferrent ad facellum S. Gebhardo dicatum in Pfannenberga, ibidemque preces funderent.

a puella datus, b

6 Inveniebant autem clausum facellum, & absentem, qui facelli curam gerebat, eremicolam: quare puerum apertae juxta facelli ostium fenestellae imponebant, protensis per cancellos pedibus, & psalterio cum litanis b de S. Gebhardo pie recitato, puerum secum domum retulerunt, & in medio cubiculi in pedes erectum statuerunt. Qui nullo adminiculo adjutus, erectus constitit, & mox subridens ad patrem occurrit, mirantibus, & gaudio repletis parentibus, ceterisque omnibus, qui aderant. Ex illo etiam tempore puellula ista semper sine ullo incommodo incedere, & currere potuit, ut alii. Solatio pleni parentes mox in gratiarum actionem tanti beneficii, peregrinationem instituerunt ad S. Gebhardum, in ejus facello anathema obtulerunt, & duo Sacra legi curarunt. Haec omnia ita, ut narrata sunt, contigisse, juramento testatae sunt praedictae Ursula Badstuberin, & Waldburga Muxlin, quae puellam istam, ut superius dictum est, ad Sancti facellum, & inde rursus domum portarunt, haecque omnia propriis viderunt oculis.

B ac puero,

7 Huic non absimile est, quod sub eodem dato jurejurando affirmavit dominus Carolus Andreas Mattburger, mercaturae institor, uti etiam Michael Berchmann civis, & offector Brigantii, nempe quomodo probi conjuges Jacob Nagel civis, & caementarius Brigantii, & Anna Maria Dissortin, ambo nunc defuncti, filiolum habuerint, Benedictum nomine, qui usque ad quintum aetatis suae annum numquam pedibus insistere potuit, sed qui cura semper in modum crucis cancellata tenebat plane enervia, ita ut humi sedens, huc atque illuc manibus reptare deberet. Quod triste erat visu. Anxii illi, & de sanitate filio sui solliciti parentes, neglectis aliis omnibus remediis, miserum suum puerum deferri jusserunt in Pfannenberga ad facellum S. Gebhardi, & ex voto illuc peregrinationem institui, & sacrificium Missae ibidem offerri curarunt. Vix dies aliquot effluerant, quin puer visus sit sanus, & incolumis cum aliis per plateas circumcurfare, admirantibus plurimis, qui id videbant. In gratiarum actionem hi nunc in Domino mortui parentes ante obitum suum tabulam votivam depingi, & in S. Gebhardi facello appendi jusserunt: quae hodie adhuc ibi visitur.

C

8 Joannes Georgius Brun nauta in Hard territorii & domini Brigantini, pedibus & cruribus usque ad superiorem corporis partem per tres septimanas captus jacuerat, ita ut nec pedibus insistere, nec incedere posset, sed manibus per terram repere cogere. Praeterea acutissimis cruciabatur doloribus. Is Chirurgum quidem accersierat, sed qui malo exteriori non apparenti nullo remedium noverat applicare; adeoque nullo medio usus fuerat, praeterquam quod aeger membra sua vino adusto unxisset; ex quo tamen nihil quidquam emolumenti percipiebat. Post dies aliquot aegrum illum forte invisebat frater Gebhardus eremita c ad divi Gebhardi in Pfannenberga, qui, cum morbum ipsius intellexisset, aegro suadebat, ut certa cum fiducia ad S. episcopum Gebhardum confugeret: cujus consilio ut obsequeretur praedictus Brun, voti religione interposita, promittebat, se uxorem suam cum duobus liberis novem diebus consequentibus misurum ad S. Gebhardum in Pfannenberga, ut sic

nonies piam peregrinationem instituerent, imprecabaturque, ut in sacro ibidem facello duo Sacra PRESSIS, dicerentur.

9 Cum jam quintam peregrinationem, ut dicitur S. Gebhardi, uxorem ejus, & liberi instituisent, antequam domum reversi essent, aeger subito sentiebat, vires suas aliquantulum restitui, tentabatque, num pedibus insistere posset: quod tam feliciter succedebat, ut uxori, & liberis adventantibus magno cum gaudio obviam procedens domus januam referare posset: eoque ex tempore vires ejus ita augebantur, ut nono die ipsemet sanus, & incolumis cum uxore & liberis nonam peregrinationem instituire posset in Pfannenberga, locum unam leucam inde distitum; nec posthac vel minimum quidem dolorem senserit.

10 Haec omnia praedictus Joannes Georgius Brun sub juramento testatus est, & confirmavit die xxii Aprilis mdcxxviii. Id pariter cum omnibus circumstantiis jurejurando testantur probus Joannes Greyfzing ex Hard, Joannes Brun, & admodum reverendus & clarissimus dominus Joannes Petrus Reich SS. theol. doctor, & zelosissimus parochus ibidem scriptotenus. Praeterea adjungit saepius nominatus Joannes Georgius Brun, se aliquoties in Lacu Bodamico in apertissimum naufragii periculum incidisse; sed singulis vicibus se ad patronum suum S. Gebhardum confugisse cum voto unius Sacri in facello ipsius in Pfannenberga dicendi, sicque feliciter semper periculo ereptum esse.

11 Eodem tempore, nempe xxii Aprilis mdcxxviii magister Martinus Steur, civis & tutor Brigantii, dominis commissariis sub juramento narravit, quomodo ipse quadragesimam proximam elapsam non minus vehementi, quam doloriferam febri correptus fuerit, & posteaquam eadem quatuordecim diebus laborasset, quomodo juvenis quidam, qui in facello S. Gebhardi in Pfannenberga ferme quotidie sacerdoti sacris operanti ministrare solebat, casu ad ipsum venerit, ut calcem ipsius rescicerentur: qui ipsum, sutorem nempe, aegrotare videns, narravit, fratrem Gebhardum eremitam habitantem in Pfannenberga habere parvos quosdam panes in honorem S. Gebhardi benedictos, quos populo distribuebat, quibusque plurimi usi, operum in necessitatibus suis experti sunt.

12 Hoc audiens, mox juvenem remittebat ad eremitam, rogans, ut aliquot e panibus illis ad se mitteret: quos etiam accepit eodem vesperae, sumptoque ex illis uno cum fiducia, promissit, se in S. Gebhardi honorem peregrinationem instituturum ad facellum ipsius, curaturumque, ut ibidem diceretur Sacrum. Post haec in somnum incidit usque ad secundam nocturnam, quo tempore, juxta ipsius calculum, eum febris invasura erat; cum votum suum S. Gebhardo factum cum fiducia renovavit, & rursus indormiit: nulloque alio remedio usus numquam exinde febrem sensit. Haec omnia jurejurando testati etiam sunt Barbara Brufflin uxor ipsius, & Michael Steur famulus viginti duorum annorum adolefens.

ANNOTATA.

a Locus est prope Brigantium, ut mox dicebatur num. 1. De Brigantio autem actum est supra in Commentario previo num. 5.

b Litanias de S. Gebhardo, & alias quasdam preces continet hic libellus Germanicus, vixae compendium

EX IM-
PRESSIS.pendium ac miraculorum ejusdem Sancti descri-
bens.

c Dedicacioni modo dicti libelli subscribitur Gebhardus cremita: ad finem autem horum miraculorum dicitur Ordinis S. Francisci. De illo etiam actum est supra in commissione episcopali num. 2.

PARS SECUNDA.

*Periculosa in somno ambulatio,
hernia, hemiplexia, tubera,
cruciatus in partu curantur.*

In somno
periculosè
ambulans

Magister Martinus Kientz tutor in Schwartzach parochiæ Wohlfurth testatur, filium suum Joannem Conradum Kientz sedecim annorum ab aliquot annis vix non singulis noctibus in somno è strato surgere solitum, & huc illuc extra cubiculum ambulasse, non sine manifesto casu, vel alterius infortunii periculo. Præterea miserandum in modum vociferari solebat in somno, putans, se aquis submergi, vel à latronibus trucidari, vel aliud quidpiam terribile, dum dormiret, sibi repræsentans. Unde parentes multum anxii sæpius preces pro ipso fundebant, filiumque hac de re admonebant: sed frustra.

patrocinio
Sancti Jos-
phatæ,

14 Donec intelligentes, plurimos homines per intercessionem S. Gebhardi in Pfannenberga Brigantii in variis casibus, & necessitatibus juvari, se etiam illuc peregrinatos promiserunt: quod mater cum quatuor liberis suis etiam statim fecit. Cumque in S. Gebhardi facello Sacris aliquot piè interfuisent, & præmissa sacramentali peccatorum confessione communicassent, summa cum fiducia, & fervore Sanctum invocarunt, tam prospero successu, ut prædictus ipsius filius ex illo tempore numquam amplius in somno surrexit, illoque tam periculoso malo usque in hunc diem planè liberatus sit. Id prædictus pater cum uxore Agatha Wurthin, præstito coram Dominis commissariis juramento, die xiii Maii mdcxxxviii testatus est.

C
nec non
puer

15 Dominus Franciscus Josephus Kayser consiliarius, & mercator Brigantii, & uxor ipsius Maria Clara Mattin sub fide jurisjurandi narra- runt anno mdcxxxviii, xxviii Julii, quomodo filiolus ipsorum Josephus Andreas nunc septem annorum, primo, quo mundo natus erat, anno periculosâ herniâ laboraverit, ita ut non solum parentes ipsius multum angerentur, & timerent vitæ pueri, sed etiam omnes, qui puerulum viderant, commiseratione tangerentur. Cum jam parentes in sectionem, ultimum & periculosum huic malo remedium, consentire nolentes, fasciam sibi comparare vellent, quâ ruptum pueruli corpusculum ligarent; ecce, matri filio suo compati- entem in mentem venit, melius fore, si infantulum suum hoc dolorifero medio non torqueret, sed si cum firma fiducia confugeret ad sanctum episcopum Gebhardum, de cujus ope necessitate aliquâ oppressis sæpius præstita, & prodigiis jam antea multum inaudierat.

herniâ labo-
ravit.

16 Placebat etiam domino parenti hoc consilium. Ambo igitur, facto voto, promittebant peregrinationem ad sacrum facellum divi Gebhardi in Pfannenberga, & Sacrum ibidem dicendum, uti & tabulam votivam, & donum illic offerendum: quæ omnia sine ulteriori mora executioni

mandarunt quàm devotissimè, simulque puerulum per ancillam suam eò deferri jussissent, tam optato successu, ut ex illo die hernia omnino evanuerit, & dilectus puerulus numquam amplius fasciâ indigerit, licet nec antea, nec postea ullam aliam medicinam huic malo adhibuissent. Præ- nobilis, & strenua domina Maria Helena de Aach, nata Prechtin de Hochenwarth testatur, se prædicti pueri herniam vidisse.

D

17 A sancto patrono nostro Gebhardo miraculosè acceptam opem agnoscit etiam, & primò confitetur scripto, manu & sigillo proprio subnotato, & postea etiam coram dominis commissariis oretenus, fide illustris suæ personæ interposita, prænobilis, ac strenuus dominus Joannes Antonius Yelin ex Cronhalden, Romanæ cæsareæ ac regiæ majestatis capitaneus, habitans Brigantii, dicens, se die xxv Martii anno mdcxxx periculosissimâ hemiplexiâ ita correptum fuisse, ut dexterum latus prorsus esset enerve, nec cochlear manu tenere posset, imò per octo etiam dies verbum nullum proferre. In tam miserabili statu nullâ medicinâ usus est præter pillulas aliquas, à medico ipsi præscriptas, quas semel tantum sumpsit, sed sine effectu.

Vir nobilis

E

18 Postea cum illo præsertim tempore multus in populo esset sermo de pia peregrinatione ad sanctum Gebhardum, quam plurimi non sine præfenti in necessitatibus suis auxilio instituebant, spem firmam in sancti hujus Patroni ope collocans, promisit primò, si pristinæ restitueretur sanitati, se jussurum confici tabulam votivam in facello in honorem ipsius consecrato appendendam: secundò, nonies se eò peregrinaturum: tertio, toto vitæ suæ tempore se hujus Sancti festum, incidens in vigesimam septimam Augusti, peculiari cultu & devotione celebraturum.

in periculo-
sissima he-
miplexia

19 Hoc voto emissio, eodem adhuc die enerve antea brachium non solum movere, sed omnino in altum tollere potuit, & sensum ita imminutum est malum, ut intra quinque dies loquelam unâ cum deperdita antea memoria receperit, ac paulatim iterum incedere disceret. Primum quatuordecim diebus post hæc elapsis, cum jam satis bene pedum usum recuperasset, aliquorum consilio usus est liquore ex cerasis nigris, ut eo membra lavando confortaretur. Supra dicta omnia asseruit uxor ipsius Maria Magdalena Yelinin, & sub juramento testata est Anna Maria Haiteringin ancilla ipsius xxvi Augusti mdcxxxviii.

Sancti opem
expertus:

F

20 Duobus filiis Annæ Sohmin parochiæ, Hardictæ Joanni, & Josepho Hermann primis suis annis ad collum tuber excrevit, quod indies ita augebatur, ut trium annorum spatium duorum pugnorum magnitudinem adæquaret. Tam matri, quàm filiis idcirco mirè anxii nullum huic malo remedium incidebat. Cum tamen eò tempore plurimi necessitate aliqua pressi ad S. Gebhardum confugerent, opem ejus implorantes, mater ipsorum pariter spem suam collocavit in hujus Sancti patrocinio anno mdcxxxii, cum filius natu major quatuordecim, alter undecim esset annorum, & simul cum filiis profecta est ad S. Gebhardi facellum in Pfannenberga; tribus ibi interfuit sacris, & cum prædictis filiis ter psalterium B. Mariæ virginis cum litanis de S. Gebhardo per viam recitavit.

duo alii

21 Cum domum reversi essent, ex utriusque antea tam magno tubere nihil quidquam amplius apparebat, nec per sex annos usque modò quidquam apparuit, nullo huic malo adhibito remedio. Quæ omnia ipsa mater juramento confirma-
vit

magno ad
collum tube-
re liberati,

A vit III Septembris anni MDCCLXXVIII, uti & prædictus filius ejus natu major Joannes, qui III Decembris etiam sub juramento hac de re interrogatus fuit, addens, quomodo postmodum peractæ peregrinationis populus admiratione plenus sciscitatus fuerit, quis ipsos sanasset. Anna Moklin ibidem à Parocho suo domino Joanne Petro Reich SS. theol. doctore interrogata, testatur, verum esse, quod superius nominati duo filii magnum habuerint tuber ad collum, & se illud vidisse: 2° verum esse, eos illo liberatos esse, ut patet ad oculum: 3° totam communitatem sibi firmiter persuasum habere, & credere, illos patrocinio, & ope S. Gebhardi sanatos esse.

ac mulier partus cruciatibus.

22 Hæc eadem Anna Sohmin superius nominato die sub juramento testata est, se ante sex annos per quinque omnino dies summis partus doloribus cruciatam fuisse; cum pueros suos, duos nempe filios, & filiolum unam ad S. Gebhardi in Pfannenberga misit, quibus dedit sex batzios *a*, ut ibidem Sacrum diceretur, & tres candelulæ accenderentur, admonens illos, ut ferventer orarent cum firmâ in sancto Patrono fiducia: & ecce, eo tempore, quo hæc peragerentur, antequam pueri è facello domum reversi essent, feliciter enixa est filiolum. Ob quod beneficium se numquam toto vitæ suæ tempore fati [esse] posse gratam, dicebat. Quæ omnia Anna Mockin obstetrix, quæ, dum hæc fierent, præfens fuit, coram domino parocho suo Joanne Petro Reich SS. theol. doctore etiam testata est.

ANNOTATIO.

a Monetæ genus, simul 2 solidos nostrates, salvo iusto, conficiens, vel aliquid ultra, secundum ea, qua ad marginem hujus Latine interpretationis notantur.

PARS TERTIA.

Distortus, hydropicus, mulieres in partu liberantur.

*Sanatur puer distortus: * f. Titia*

C Quam stupendum, & tripliciter miraculosum beneficium (Tit. *) dominæ conjugii, & filiolo perillustri domini liberi baronis Ludovici Ignatii Von Bodmann &c. &c., sereniss. principis San-Gallensis consilarii, & territorii Neo-Ravenspurgerici supremi præfecti, per intercessionem S. Gebhardi collatum sit, patet ex subjuncto hic attestato, propriâ ipsius manu, & sigillo munito: cujus tenorem prædictus perillustri dominus etiam oretenus coram domino commissario sub fide perillustri viri *a* confirmavit. Præterea à D. commissario interrogatus, an medicinam aliquam huic malo adhibuissent, respondit, filiolo suo antea medicamenta quæpiam applicata esse, sed sine ullo effectu: (Tit. verò) dominam conjugem suam in necessitatibus suis, in attestato expressis, nullo alio remedio usam esse præter magnam in S. Gebhardo fiduciam; adjungens, primum suum infantem, cum hora partus instaret, in utero materno membrum in transversum complicatis fuisse, sicque in lucem editum esse, & verum fuisse miraculum, quod tam feliciter partum suum enixa sit uxor. Præterea filiolum suum Antonium etiam sanum esse, & incolumem, constantemque sanitatem suam ipso vultu, totiusque corpo-

ris sui constitutione præ se ferre: factum episcopum Gebhardum puero adfuisse, ipsiusque ægra membra oblinisse, ac sanitati restituisse.

24 Ego Joannes Ludovicus Ignatius liber Baro-^{item hydro-}ro de Bodmann, dominus in Mœcklingen, & ^{picus}Liggeringen &c., principis San-Gallensis consilarius, supremus præfectus domini Neo-Ravenspurgerici, hæc attestor, & publicè confiteor vi hujus attestati, quod filiolum meum natu maximus Joannes Leodegarius Antonius septimo ætatis suæ anno legens vitam S. Gebhardi, peculiari zelo, ac devotione erga magnum illum Sanctum fuerit accensus, & in ea constanti cum fiducia perseveraverit. Paucis post septimanis, & quidem anno MDCCLXXIV, die xv Junii in circa accidit, ut filiolum hic periculoso hydrope laboraret, ita ut totum corpus intumisset, & tumor indies cresceret; nec non medicus, & chirurgus ægrum invadentes de recuperanda sanitate desperarent, ac tristes, consternatique domum se recipere.

25 Postero autem die, cum medicus, & chirurgus cum utroque parente lacrymante ægrum accederent, Noli, ô mater, aiebat æger decumbens puerulus, noli flere propter me, non moriar. Hac nocte vidi S. Gebhardum in habitu episcopali, manu tenentem pedum & librum, cui impositum erat cranium: is corpus meum oblinivit: simulque ægrotus enixè rogavit parentes, ut & ipsi S. Gebhardum patronum sibi eligerent, ac pollicerentur, tabulam votivam se oblaturos, & peregrinatos in Pfannenberga. Quod & factum est. Cumque medicus, & chirurgus ægri malum inspicere vellent, compererunt, tuber mediâ parte imminutum esse, ita ut brevi tempore totum evanuerit, atque æger pristina restitutus fuerit sanitati. Oblata deinde tabula votiva, & in debitam gratiarum actionem SS. Trinitati, immaculatæ Virgini Mariæ cælorum reginæ, & in honorem S. Gebhardi instituta peregrinatio. Instabat denuo filiolum, & enixè obsecrabat matrem, ut & ipsa divum Gebhardum patronum sibi eligeret: quod se facturam promisit.

26 Cumque paucis post septimanis uxor mea *mulier in* partui esset propinqua, & gravissimis partus *diverso partu* doloribus quadraginta & aliquot horis conflictaretur, ac S. Gebhardi patrocinio plenâ cum fiducia se commendaret, recens in lucem editus puerulus *F* manifesta vitæ dedit signa, & sacro baptismatis fonte ablatus est. Anno proximè sequente, dum rursus conjugii meæ pariendi tempus instaret, invocato S. Gebhardo, donoque in ipsius honorem promisso, eadem præter omnium spem feliciter enixa est filiolum, cui, sacrosanctum baptismi Sacramentum recipienti, in perpetuam collati beneficii memoriam, & gratiarum actionem Gebhardi nomen impositum est.

27 Post partum verò gravissimis juxta ac *ab eodem* periculosis angebatur doloribus ultra viginti *adjuta* horas durantibus, ita ut omnes de vita ipsius desperarent. Cum verò filiolum ejus natu maximus unâ cum matre fiduciam suam omnem in præpotenti divi Gebhardi patrocinio collocasset, invocata ejus ope, mater doloribus illis liberata, unâ cum puerulo recens nato periculum omne evasit. In quarum rerum fidem ad majorem SS. Trinitatis, & semper immaculatæ cælorum reginæ virginis Mariæ gloriam, nec non S. Gebhardi cultum, ac venerationis incrementum, ac debitam gratiarum actionem, hoc triplex attestatum majori liberi nostri baronatus sigillo, & manu propria facta subscriptione confirmare, & corroborare volumus. Datum in arce Neo-Ravenspur-
gericâ

EX IM-
PRESSIS.alia post
variosinfelices
partus,

c d

e

implorato

f

Sancti au-
xilii,

gicâ XIV Junii MDCCLXXVI. (L. S.) Joannes Ludovicus Ignatius L. baro de Bodmann.

28 Quamquam divi Gebhardi patrocinium in omni necessitate sit præpotens, tamen cum ipse è materno utero excisus fuerit, maximè stupendum est, quod præstare solet parturientibus: quod, præterquam plures alios, præcipuè experti sunt Matthias Müller sub-pistor, seu famulus pistoris in celeberrimo cœnobio vulgò Weingarten b, & Catharina Rundlerin conjuges. Hi viginti annis honestissimè in matrimonio convixere, & initio septem pueros feliciter mundo natos educarunt. Postea verò in quinque sequentium puerorum partibus tam infelices fuerunt, ut tres ex his, aliquà tantùm corporis [parte] è vulva prominentes, ab obstetrice baptizati fuerint, ac deinde, ut vita matri servaretur, ab expertissimo quodam chirurgo frustatim ex materno utero excisæ; alii autem duo mortui ab obstetrice vi è matris corpore extracti.

29 Post hæc cum prædicta femina hoc currente anno MDCCLXXVIII se rursus imprægnatam sentiret, ideoque non immeritò maximis curis angeretur, ecce, speciali Dei providentiâ factum est, ut alia quædam mulier Maria Francisca Locherin, habitans in Bayfurt, loco non procul à Weingarten distante, cum ipsa colloquens narraret, se etiam in aliquorum puerorum partu tam infelicem fuisse; sed hoc anno valde feliciter peperisse: quod post Deum S. Gebhardo in acceptis referebat. Addebat præterea, quo modo patrocinium, & opem S. Gebhardi experta esset (de quo infra fiet mentio.) Sollicitudine & anxietate ob appropinquantem partum plena Rundlerin narrationem hanc negligente primùm aure excipiebat, persuadens sibi, cum anno proximè elapso plures ex devotione peregrinationes instituisset etiam ad thaumaturgam Virginem Einsidlensem c, sacrum sanguinem d in Weingarten visitasset sæpiùs, Sacra plurima dici curasset, sacro divæ Walburgæ oleo e, aliisque mediis omnibus, quæ hunc in finem videbantur excogitari posse, fuisset usa; hisque non obstantibus æquè infelix in pariendo mansisset, actum esse de se, ceteraque omnia frustranea fore.

30 Audita tamen ex prædicta muliere Locherin paulatim attentius perpendere incipiebat, præfertim quia audierat, Sanctum hunc è matris utero excisum esse: eaque cogitatione permota sacrum sanguinem in Weingarten rursus invisere statuebat, non exiguà etiam conceptâ fiduciâ in patrocinio S. Gebhardi; quam non mediocriter adhortatione suâ maritus ipsius augere studebat. Proinde etiam ante partum Fratri eremicolæ habitanti in Pfannenbergo misit duos florenos, cum duobus cereis in altari S. Episcopi accendendis, enixè eundem obsecrans, ut preces ad intentionem suam funderet in sacello S. Gebhardi, rogans itidem dominam Priorissam monasterii Hirschthal f, Ordinis S. Dominici, vix leucâ unâ inde distiti, in quo habitat reverenda sanctimonialis foror ipsius mariti, ut duas istius cœnobii sacras virgines cum aliquot alumnis mitteret ad S. Gebhardum in Pfannenbergo, ad eandem intentionem ibidem oraturas Deum: quod & factum est.

31 Præterea ipsa, & maritus ipsius spondebant, se, si felix sequeretur partus, ex Weingarten decem leucarum peregrinationem instituturos Bregantium ad S. Gebhardi sacellum, & puerum ipsum cum dono aliquo votivo in accepti beneficii gratiarum actionem in prædicti fa-

celli altari oblaturos. Interim frater Gebhardus eremita mittebat ipsi parvos aliquot panes in S. Gebhardi honorem benedictos; ex quibus prægnans mulier diebus singulis firmâ cum fiduciâ genibus flexis frustulum aliquod fumebat manè. Cùmque pariendi tempus appropinquaret, iterum rogavit eremicolam, ut publicam in S. Gebhardi sacello comprecationem fieri curaret. Proxima jam partui, noctu solitos quidem parturientium dolores sensit; sed mater, posteaquam fœtum Sancti tutelæ iteratò commendasset, placidè indormivit, nec ullum deinde dolorem experta est usque ad sequentem meridiem, quando modicos iterum partus dolores sensit.

32 Accersita proinde obstetrix Theresia Keglin animadvertibat fœtum æquè infeliciter ac præcedentes, præpostero ordine prodire velle, pede uno è matris utero protenso. Quare mirum in modum consternata è cubiculo abscurrit, aquam, & testes quæsitura, ut, antequam moriatur infans, baptizari possit: sed ecce rem stupendam, ad parturientem reversa reperit matrem sine humana ope unico vix non momento, & absque omni fermè dolore puerum feliciter enixam esse, ipsumque infantulum juxta matris latus jacentem. Quotquot ibidem præsentés aderant, & puerperam invisebant, hunc tam felicem, & inopinatum partum ut specialem favorem, & manifestum miraculum à Deo per intercessionem S. Gebhardi obtentum deprædicabant.

33 Quapropter omnes, matre id flagitante, in genua provoluti, in gratiarum actionem, & honorem divi Gebhardi quinies Pater, & Ave recitarunt. Infantulus coniectis omnibus cæremoniis in templo baptizatus, novemdecim adhuc dies supervixit, post quos in cælum, Deum laudaturus, assumptus est. Hæc omnia prædicti conjuges III Novembris MDCCLXXVIII, cum ex voto promissam peregrinationem ad divi Gebhardi in Pfannenbergo instituisset, sub jurejurando testati sunt coram Dominis commissariis, dicentes, non solum prædictam juratam obstetricem, sed totam etiam viciniam hoc testari posse: sicut etiam Theresia Keglin jurata obstetrix, quæ rei illi interfuit, ab adm. reverendo patre Longino Fessler, celeberrimi imperialis monasterii Weingartenensis capitulari, ob distantiam loci subdelegato, hac super re interrogata, eadem jurejurando confirmavit.

34 Simile quid, vel etiam majus est, quod superius nominata mulier Francisca Locherin nata Nufferin, habitans in Bayfurt propè Weingarten, XXVII Augusti MDCCLXXIX *, sub fide jurisjurandi narravit, & coram commissione testata est: nempe, initio matrimonii cum marito suo tres pueros educavit, quos læta peperit. Quartus verò infantulus transverso corpusculo è matris utero infeliciter prodit, nec sacro fonte potuit abluì: & sic sex pueros consequenter infeliciter enixa est, quorum nullus baptizari potuit. Hoc infortunio mirandum in modum afflicta, cum se iterum gravidam sentiret, ab honorato domino Josepho Locher focero, venerando septuagenario sene, iussa est bono animo esse, qui eam adhortatus est, ut in necessitate hac extremâ imploraret opem sancti episcopi Gebhardi, cum devotè coleret, & voto sanciret, se peregrè profecturam in patriam ipsius ad sacellum in Pfannenbergo in ipsius honorem consecratum, ut illius intercessione felicem posthac à Deo partum impetraret.

35 Illa sine mora secuta est consilium optimi sui

D

miro modo

E

fœtum peperit
ris sospitem.

F

Mulier
alia post
quatuor in-
fausta puer-
peria
* L. MDCCLXXIX

A voto se ob-
struens
Sancto, do-
na in læto
partu,

fui foci, qui jam bis præfatum facellum invi-
ferat, & mirè erga hunc Sanctum afficiebatur;
statimque pròmisit, se, si per intercessionem fan-
cti hujus antistitis Gebhardi læto partu à Deo
bearetur, cum puerulo suo, & tribus aliis per-
sonis devotionis gratiâ Brigantium ad Sancti hu-
jus facellum profecturam, ibique oblato anathe-
mate curaturam dici tria Sacra. Brevi post, cum
pariendi tempus advenisset, sine magno dolore,
& ope humanâ omnino feliciter, ac læta protulit
fœtum masculum, qui etiamnum sanus, & in-
columis vivit.

B ac deinde
alio non mi-
nus felici

36 Anno proximè sequente, dum iterum im-
prægnata esset, rursus ad divi Gebhardi patro-
cinium confugiens, piam ut antè peregrinationem,
& tria Sacra cum donario in sancti Thau-
maturgi facello offerendo pròmisit, ac lætum ac
felicem pariter partum impetravit, ita ut, sicut
præcedente vice, intra unum horæ quadrantem
sine obstetrice læta pepererit puerum, qui pari-
ter etiamnum vivit. Quod ipsa, & maritus ejus
dominus Antonius Locher, sicut & alii omnes,
ut specialem gratiam ope S. Gebhardi miraculosè
impetratam agnoscunt, & dum vivunt, grati
agnoscent. Addit superiùs dicta domina Locher-
in, se antea, dum tam infeliciter peperit, in
Sacra, peregrinationes, aliaque media ultra cen-
tum florenos expendisse, & tamen frustra omnia
& infeliciter. In ultimo tamen felici partu etiam
bibit è sacro sanguine *g* asservato in celeberrimo
monasterio Weingartenli.

A N N O T A T A.

a In impressione Germanica, bey cavatiers par-
rollen.

b Mabillonius tomo 5 *Annalium Ordinis S.*
Benedicti ad annum 1094 num. cvii, agens de
isto monasterio, hac memorat: S. Martini mona-
sterium, diocesis Constantiensis, in Suevia posi-
tum, & à Vincis Weingartense appellatum, eti-
jus originem in tomo secundo paucis perstrinxit
C. Bruschius de monasteriis Germaniæ cen-
turiâ primâ, fol. 158 Vinciarum, inquit, po-
tentissimum amplissimumque instituti Benedictini
cœnobarum in Constantiensi diocesi domicilium,
non procul à Ravensburgo, imperiali in Suevis
civitate, in perveteri pago Altorff ad Schußium
annem. De hoc monasterio etiam tractat Buceli-
nus in ea sua Germaniæ parte, quæ agit de mona-
steriis, à pag. 92.

c Consuli possunt, quæ notata sunt in Com-
mentario prævio num. 21 de monasterio, cui no-
men Eremus Deiparæ, vulgò Einsidlen: De Deip-
paræ virgine ibidem thaumaturga hæc repetiisse
sufficiat, quæ apud nos dicta sunt ad diem 21
Januarii, pag. 83, ex Artmanno, ejusdem lo-
ci asceta & *Annalium* scriptore, ubi ex ejus pro-
loquio sunt ista: Etenim aut me suscepti operis
amor & professio transversum agit, aut nullus
uspian Christiano in orbe alius locus neque Re-
ginæ cœlorum præsentia religiosior. . . aut postre-
mò omnium propè nationum peregrinationibus
frequentior, atque miraculis est insignior. Adeo
alias aliis in locis sacras ædes videtur summus il-
le architectus rerum omnium ab reliquis consti-
tutas accepisse & probasse; hanc tamquam per-
petuum sui honoris & amoris erga Matrem mo-
numentum, & simul in genus humanum refu-
gium, solatiumque sua veluti manu posuisse,
stupendis signis, & incrementis insolitis fovisse
& ditavisse, omniumque penè provinciarum &
Augusti Tomus VI.

gentium cultu & religione & concursu celebrari
voluisse.

d Mabillonius, quem modò allegabam lit. b,
indicat, datum ecclesiæ Weingartensi pretiosissi-
mum thesaurum, id est, sanguinem Domini.
Hisce addo sequentiâ ex Bucelino mox citato lit.
a, qui pag. 93 Asservatur, inquit, in eodem
cœnobio insignis omnino SS. reliquiarum thesau-
rus, è quo incomparabilis ille sacrosanctus late-
ris Dominici exceptus à Longino centurione san-
guis summâ historiæ celebritate, testium sancti-
tate, Pontificum Rom. auctoritate; miraculorum
perpetuitate comprobatissimus. Sed & plures aliæ
SS. sanguinis commixti cum terra portiones, mi-
nus tamen certa historiæ fide; collectæ sub cruce:
quia * & alius sacramentalis è sacra profluens * f. quin
hostia ibidem ostenditur.

e Est in Germania virginum Benedictinarum
frequentissimum felicissimumque sub hujus Sanctæ
nomine cœnœbium, Aichstadii conditum, sicut
scribit Bucelinus; quem supra assignavi, pag.
92, ubi de ejusdem fundatione etiam agit; in
quo usque hodie, inquit, servatur magnus ille
sacratissimi corporis B. Walpurgæ thesaurus, ex
quo tot sæculis ab obitu ejusdem prodigiosissimum
emanat oleum variis ægrotudinibus mirificè salu-
tare. Tomo III Februarii, ad diem 25 ejusdem
mensis, Acta S. Walburgis virginis apud nos il-
lustrata sunt, ubi pag. 562 de miraculoso olei
fluxu ex ipsius corpore plura legi possunt.

f De hoc monasterio varia collegit Franciscus
Petrus in sua Suevia ecclesiastica à pag. 440.

g De hoc sacro sanguine jam egimus lit. d.
illud verò, quod hic dicitur, bibit è sacro san-
guine, cogito sic intelligendum, ut hierotheca, in
qua ille clauditur, immergatur vino, quod bi-
bendum præbeatur male habentibus, & magna
cum fiducia ad salutare hoc remedium confugien-
tibus.

P A R S Q U A R T A.

*Infirmas, pedis contractio, do-
lores cruris ac brachii, vehe-
mens vomitus sospitata.*

*S*uprà citatus dominus Josephus Locher hæc *Puer agros-
tus sanitati
restitutus;*
omnia, quæ superiùs de filii sui conjuge Fran-
cisca Locherin, natâ Nufferin, relata sunt, non
solum confirmat, sed etiam per adm. reveren-
dum religiosissimum patrem Longinum Fessler
ad Vincas capitularem, testatum facit, quatuor
annorum filiolam in lethalem morbum incidisse,
in quo periculoso casu suavit ipsius parentibus,
nempe prædicto filio suo Antonio Locher, &
Franciscæ Locherin, natæ Nufferin, ut piam pe-
regrinationem Brigantium ad divi Gebhardi cum
certa quadam devotione promitterent; ad obti-
nendam pteri incolumitatem: quo voto factò,
mox admirantibus omnibus, puer melius cœpit
habere, ac pristina etiam sanitati est restitutus.
Cum vero parentes promissam peregrinationem
nimis diu distulissent, infantulus in præorem mor-
bum reincident. Quod ubi ad avi atres pervenis-
set, mox iterum ægroti pueri parentes adiit, di-
cens; hunc pueri morbum aliud nihil esse, quam
feriam Dei admonitionem, ut promissam in ho-
norem S. Gebhardi peregrinationem, & devo-
tionem

EX IM-
PRESSIS.

tionem sine mora perficerent. Quam primùm autem anxii parentes hoc executioni mandaverant, puer pristinae restitutus fuit sanitati, ac etiamnum sanus & incolumis vivit.

uti & per
contractus
pulsæ.

38 Probus dominus Gallus Ignatius Keller bibliopægas, & civis Brigantinus, præstito juramento de dicendâ veritate, coram dominis commissariis testatus est sequentia: nempe filiulam suam Annam Mariam ante quatuor annos tum temporis quinque annorum ex variolis, quibus laboraverat, ita contractum unum retinuisse pedem, ut crus illud numquam in rectum extendi posset, nec ab ullo vel leviter tangi, quia miserandum in modum præ dolore exclamaret. Quod malum cum per octo dies durasset, pater simul cum matre (quia multus tum temporis in populo sermo erat de piis peregrinationibus in sancti episcopi Gebhardi honorem institutis) spem suam in ipsius patrocinio collocavit, & similem peregrinationem ad Sancti facellum in Pfannenberga, pedes ex cera, & Sacrum in honorem ipsius dicendum promisit: & ecce, postridie manè filiola, nullâ medicinâ, nullisque aliis mediis adhibitis, erecta in pedes constitit sana, ita ut eodem die unâ cum parentibus perrexerit in Pfannenberga, donumque promissum ipsa altari imposuerit, ac Sacro ibidem interfuerit, nec ab illo tempore quidquam in pede mali vel impedimenti senserit. Quæ omnia mater ejus Anna Catharina Hartmannin juramenti fide interpositâ testata est IV Septembris anno MDCCXXVIII.

B

Vir, varia
S. Gebhardi
de pollice
tus.

39 Magister Ferdinandus Bernath, cæmentarius in Lochen parochiæ Brigantinae, præterito mense Septembri per quatuor septimanas tantis in crure uno sponte exortis doloribus cruciatus fuerat, ut baculo se sustentans non sine maximo dolore pedi illi vel leviter tantum inniti posset. Vino adusto, aliisque variis unguentis cruri applicitis dolorem quidem lenire conatus fuerat, sed frustra, malo indies augete. Tandem frustranea videns esse omnia, & malum suum veneficio adscribens, spiritualia media adhibere statuit. Cumque intellexisset, plurimos in necessitatibus suis exoptatam divi Gebhardi opem esse expertos, nulla alia adhibens remedia, ad Sancti istius patrocinium & ipse confugit, primò piam in Pfannenberga peregrinationem promittens, 2º. cereum in Sancti altari accendendum, 3º. Sacrum ibidem audiendum.

C

doloribus
cruris liberatur.

40 Postero die prædictam instituit peregrinationem, sano tantum pede & baculo utens. Post tres tandem horas Sancti facellum non nisi unâ parvâ leucâ à pago ipsius distans pervenit, votum exolvit, & dum Sacris aliquot interesset, devotioni sedulo vacavit, magna cum fiducia Sancti Patroni sui opem implorans. Volens è facello discedere, vix quidquam amplius doloris sentiebat, ita ut baculo sustentando corpori vix indigeret in utrumque tandem pedem erectus, & sanus domum revertens, uxorem in clamans ait: Sint Deo, & sancto Gebhardo gratiæ, sanus sum, & incolumis: nunc iterum labori aptus sum, quo victum nobis comparem. Ad quem laborem tertio post die reversus est, & solito labori sine ullo dolore vel impedimento, ut antè, vacavit.

Quæ omnia ipse juramento testatur ita esse III Februarii MDCCXXIX, dicens, se Deo, & S. Gebhardo, dum vivet, de tanto beneficio gratias acturum.

D

41 Brigantii in celebri monasterio sanctæ Annæ, Ordinis S. Francisci, habitat sanctimonialis dicta Bernardina Schmidin, quæ ex rheumatismo magis in dextro brachio & manu doloribus vexabatur, ac dissolutis quasi nervis per quinque menses jacebat, ita ut nihil manu illâ tenere posset. Initio quidem mediis quibusdam, & medicinis ad medendum malo utebatur; cum verò illis nihil proficeret, tandem (inspirante haud dubiè angelo tutelari) ad sanctum episcopum Gebhardum statuit confugere. Cum venia igitur superiorum, novem consequentibus diebus in Sancti facello in Pfannenberga novem Sacra dici iussit, & per aliquot ad id selectos pueros novem dierum devotionem & comprecationem institui: primo etiam die de peccatis confessâ, sacra Eucharistiâ refecta est.

E

42 Duobus primis diebus hujus devotionis magis adhuc sentiebat dolores. His tamen non solum non perterrebatur; sed in conceptâ de sancti Patroni ope fiducia magis confirmabatur. Quarto die multò meliù se habere incipiebat. Octavo die non tantum omnis dolor abscesserat, sed eas etiam brachium antè enerve vires recuperabat, ut res valde ponderosas tollere posset, attonitis idcirco confororibus, & miraculum in clamantibus. Nono die in gratiarum actionem rursus sacra communionem reficiebatur, decrevitque, patronum suum S. Gebhardum, quoad vixerit, pie colere, exoptans, ut ejus cultum quaquaversum propagare posset. Hæc omnia superiorum iussu, à commissario interrogata, & examinata affirmavit ipsa; sicut & ipsa R. D. mater superior hujus celeberrimi monasterii cum aliis quinque sanctimonialibus idem testata est VII Martii anno MDCCXXIX.

peractis
vitiis in
Sancti
honorem
pietati
exercitiis,
convalescit.

43 Superius recensitis adjungi debet, quod illust. liber dominus Victor von Thurn in honorem & laudem sancti nostri Gebhardi palam fecit in sequenti attestato, manu propria, & sigillo munito: Ego Joannes Victor liber dominus de Thurn hæc fateor, me ante tres circiter annos ex febris acutissimâ semper ante paroxysmum tam vehementem vomitum passum fuisse, ut singulis vicibus timuerim, ne præ nimia vehementiâ vena mihi rumperetur. Quamvis multas huic malo medicinas adhibuerim, iisdem tamen nihil quidquam profeci.

alius à
de
bemente
vo
mitu

F

44 Cum autem insperatò mihi narraretur, patres sancti Gebhardi in his & similibus casibus plures sæpius adjuvisse, aliquot ex iis panibus à fratre Gebhardo, Ordinis S. Francisci, mihi comparavi, eosque ante paroxysmum sumpsi, dicto singulis vicibus septies Pater, & Ave. Cumque tertio iis usus essem, solito more evomens, salvâ veniâ, quasi sacculum, ovum magnitudine æquantem, ejeci; quo factò, pristinam sanitatem valde facili modo consecutus sum. Quod hæc in honorem omnipotentis Dei, ac sancti Gebhardi manu propria, adjuncto liberi mei domini sigillo, testor in Rorschach die XXIV Junii anni MDCCXXX. L. S.

sanatur.

A **DE S MALRUBIO MONACHO**
ET MARTYRE

IN MARNIA SCOTIÆ PROVINCIÆ.

Cultus, observationes, lectiones propriæ.

J. P.

ANNO
 MXXIV.
 Signatur ab
 bagiolis;

Arnia, qua & quibusdam Mer-
 nia (Mernis) Scotia borealis
 provincia, in Germanici mar-
 ris ora jacens inter Marriam
 ad septentrionem, & Angu-
 siam ad occasum, hujus San-
 cti cultui locum dedisse memoratur non vulgarem,
 à die xxvii Julii ad hunc remissi. Camerarius
 scribit ista: Sanctus Malrubius martyr à Norve-
 gis. Celebris habetur in Mernia. In Ms. nostro
 catalogo Sanctorum Scotia ita annuntiatur: S.
 Malrubus heremita & martyr in Mernia Sco-
 tiæ regione, addito anno MXXIV: A Greveno au-
 tem: In Scotia Malkubii (ita eam nominat)
 abbatis. In alio Ms. catalogo S. Malrubi mart.
 lego. Patricius Ninianus Wemyss; eruditus So-
 cietatis nostræ sacerdos, natione Scotus; inter col-
 lectanea Mss. de indubitatis Scotia Sanctis, quæ
 adinstar Martyrologii consinnavit & illustravit,
 ac cum museo nostro benigne communicavit, Mar-
 tyrem hunc illis meritis accenset ad presentem
 diem: S. Malrubius heremita & martyr sub Mal-
 colmo II, anno Christi MXXIV.

2 Etenim in collectione Ms. quam asserua-
 mus sub involucre Ms. 167; Sanctorum An-
 glia, Scotia & Hibernia; habentur Sanctorum
 Scotorum Vitæ ex Breviario in usum insignis ec-
 clesiæ cathedralis Aberdonensis, adeoque totius
 ecclesiæ Scoticanæ; impenis Valteri Chepman
 Edinburgensis mercatoris typis mandati Kal. Fe-
 bruariis anno à Christo nato MDIX. . . parte &c.
 excerptæ: in hac; inquam, collectione pag. 129
 in Ms. nostro; post hunc titulum Vita S. Mal-
 rubii abbatis, à Danis martyrio coronati, he-
 remitæ (Marne) in Scotia sub rege Malcolm
 II, anno MXXIV, Augusti xxvii, ponitur Offi-
 cium ejus proprium his verbis: Ad Vesp. p. fe-
 riales: Ant. & Cap. de communi unius Marty-
 ris. R. Beatus vir, qui suffert. ANT. S. Malru-
 bie, martyr Christi gloriose, adesto nostris pre-
 cibus pius & propitius; ut tecum in gloria læ-
 temur in cælestibus. PSAL. MAGNIFICAT: Sequi-
 tur mox hæc ORATIO: Infirmatam nostram re-
 spice omnipotens Deus, ut quos pondus pro-
 priæ gravat actionis, B. Malrubii martyris tui
 gloriose nos protegat intercessio. Per Dominum
 &c. Lectiones propriæ ad Matutinum his subji-
 ciuntur; quas nos inferius exhibebimus, postquam
 aliquot præmiserimus observationes.

3 Martyrio coronatus dicitur S. Malrubius an-
 no Christi 1024; tempore Malcolm II Scotorum
 regis. Apud illustrissimum Rossensem episcopum
 Joannem Leslaum lib. 5 de Rebus gestis Scoto-
 rum pag. 202, Grimo, anno 1010 in prælio oc-
 ciso, suffectus ponitur iste Malcolmus: de cujus
 morte hæc subduntur ibidem pag. 204: Cum bo-
 nam ætatis suæ partem multa cum laude & glo-
 ria transgisset, senex ita avaritiâ & tyrannide
 in multos defecit; ut à quibusdam, quorum
 Augusti Tomus VI.

amicos multis injuriis immaniter affecerat, in-
 fidiis petitus noctu ad arcem Glaninensem in An-
 gusia occideretur anno sui imperii primo supra
 xxx. Alterum est, quod notari volumus, San-
 ctum nostrum alibi nuncupari abbatem, alibi
 eremitam, ubique, ut jam vidimus supra, mar-
 tyrem, ac visuri sumus in lectionibus ipsius pro-
 priis: quarum exemplar nos secuti, hunc titu-
 lum ei modo dedimus. Præterea sub regula &
 habitu monachali longos vitæ suæ in calamita-
 te & miseria trivisse dies memoratur in lectione
 prima; quo videtur indicari institutum religio-
 sum: sed ubi, & cujus regula, in obscuro re-
 linquitur: nec mirum; nam præter incredulos
 ad fidem Christi ab eo conversos; nihil de Viri
 vita vel scivit, vel posuit harum lectionum con-
 ditor. Quidquid sit, monachum nos supra eam
 nuncupavimus. Quarto, Rossia occurrit in le-
 ctione secunda, qua est provincia ampla Scotiæ
 Borealis. Terminatur à septentrione Navernia
 & Sutherlandia provinciis; à meridie Abria &
 Moravia; à oriente mari Germanico; & ab
 occidente Hibernico, ex Baudrando. Plura hæ-
 bet Camdenus in sua Britannia à pag. 716.

4 Quinto, paucula his addimus ad eandem in propriat
 lectionem 2 circa Sancti martyrium. Ibidem in-
 dicatur à Norvegis interemptus: à Danis autem
 in titulo Officii proprii, antea prolato, Laudatus
 verò supra Wemyssius à Danis, inquit, aut Nor-
 vegis penes Nairnum, locum martyrii indicans
 non procul ab Innernesso interfectus. De Norva-
 gis seu Norvegis, qui in eadem lectione nomi-
 nantur, obiter indicò, res eorum gestas non se-
 gniter illustratas esse tomo VII mensis Julii, die
 xxix, occasione S. Olavi, Norvegiae regis ac mar-
 tyris anno 1030. Sexto basilicam Appilcroce,
 qua occurrit in lectione 3, frustra quæsvi. Hur-
 guthard, quod ibidem occurrit, ac dicitur è sa-
 cello in honorem Martyris constructo in paro-
 chialem ecclesiam erectum; referri posse ad lo-
 cum Urchart in provincia Rossia versus mare Ger-
 manicum, ubi & Contan, de quo in lectione
 octava, etiamsi non certo constat; videtur tamen
 verosimile. Consuli potest de duobus hisce locis
 mappa geographica regni Scotiae apud Blavium
 volumine sexto ante paginam 14. Hinc videtur
 etiam colligi posse; quod ecclesia dicta Appilcro-
 ce in designato statim Rossia territorio alicubi po-
 nenda sit. Ad illud Dani adversus Scotos bella
 moventes, quod dicitur in lectione septima, no-
 tare juvat; Danos invasisse Scotiam; ac tribus
 in Moravia arcibus occupatis Malcolmum II pri-
 mo prælio vicisse; secundo autem ab ipso victos
 tanta clade, ut Scotia passim diceretur Dano-
 rum sepulcrum, teste Leslao citato. Legi etiam
 potest Hector Boethius lib. XI Historia Scotorum.

5 Martyrium S. Malrubii à variis, ut supra lectiones ob-
 ditum est, affigitur anno Christi 1024; quos servatis,
 & nos supra secuti sumus, quia nec alium ha-
 bemus

AUCTORE
J. P.

bemus nobis magis compertum; nec ullum diserte ac precise definiunt sepe memorata lectiones, in quarum contextu ne vel invenio quidem, quod sub Malcolmii II regno illud contigerit. In iisdem vero lectionibus illud occurrit singulare, quod prescribantur post lectionem tertiam alia tres inferenda de S. Rufo martyre. Unde censemus, non satis cum vero consentire, qua scribit Wemyssius antea allegatus: Suspicio, hunc Malrubium eundem esse cum famoso illo Rossensium eremita, de quo mira narrantur, quem illi Melrigam vocant: quia narravit mihi P. Macra noster, eis in oris missionarius, & amicus meus, Rossos suum eremitam latine Rufum dicere: jam Malrubius & Rufus non multum discrepant. Superest, ut subjiciantur

citatur. In Ms. nostro indicantur hic interponenda tres mediae lectiones de S. Rufo martyre, qui Capuanus fortasse est, apud Martyrologos celeberrimus, ut videre licet hoc die, quo illum dedimus.

9 LECTIO VII. Interim populo alia quam plurima contingebant fieri miracula. Dani adversus Insulanos * bella moventes, ad praefatam ecclesiam de Appilcroce navigio terram illam vi & armis expugnandam & depraedandam arripuerunt. Verum quia terrae circumvicinae per fena a dicta ecclesia miliaria immunitatis beati Viri meritis gaudent privilegio, easdem a quibuscumque minus iuste depraedari minimè permittit. Dum vero de praemissis certiorati, Dei vindictam non formidantes, in B. Malrubii contemptum sacerdotibus & aliis ecclesiae ministris in opprobrium datis, victualia & animalia, cum quibus sese sustentare deberent, vi & palam abstulerunt & raperunt: atque licet ciborum inedia astricti fuerant, (iusto Dei iudicio) suis cum rapinis navibus festinarunt. Nam cum tanta prohibuit mora, quod illo in territorio manducare nec bibere potuerant; velisque extensis, mari minimè agitato ventis, sed tranquillo, prospero, ut apparuit, cursu navigantes, videntibus cunctis, mare eisdem omnes simul consumpsit & absorpsit.

hoc loco

** i. e. Scotos vel insule Britannia incolas.*

LECTIONES PROPRIÆ

Ex Breviario ecclesiae Aberdonensis.

eisdem

B LECTIO I. Malrubii martyris Christi transitum de mundo celebraturi dignis cum laudibus ejus commemorationem in hymnis psallendo & canticis transigemus, & ob Dei reverentiam diem praesentem diligenter decorare studebimus. Nec vestras subterfugiat sanctitates, hunc, quem colimus, Virum sub regula & habitu monachali longos vitae suae in calamitate & miseria trivisse dies, fidei incredulos ac gentilium paganos suis doctrina & praedicatione ad religionem, quam profitemur, Christianam convertendo.

lectoris

7 LECTIO II. Sed ne dies praecleara illa, de qua locuti fuimus, absque miraculorum per Dei Virum gestorum narratione transeat, ea paucis taxando, ubi plurima temporis non patitur angustia, declarabimus. Nam cum nonnulli malarum cogitationum viri de Norvagii regniculo navigio Rossiae confinibus applicarent; beatum audientes Malrubium alienam ab eorum gentilitate fidem praedicantem, sanguinolentas in Dei vinculum intulerunt manus, ac gladios de vaginis extrahentes funestos, beatum Dei Virum tamquam agnum mansuetum & pium pro Christi nomine patientem, crudelius, quam enarrari posset, percusserunt, & vulneraverunt, & tamquam mortuum in campis sylvestribus canibus & avibus devorandum reliquerunt.

oculis

8 LECTIO III. Beatum itaque corpusculum per triduum semivivum incognitum populo jacebat. Attamen per angelos Dei continua consolatione & visitatione a multis visum est associatum. Locus tamen, ubi corpus exanime incubuit, fulgore nimio coruscare pluribus apparuit: qui illuc venientes, B. Malrubium in agone laborantem repperunt. Sed eo, Sanguine & Corpore Jesu Christi immaculati agni participato, Dominum laudando, cum sancta patientia & senectute bona in fata decessit: corpusque ad basilicam, quae a vulgo dicitur Appilcroce, transferri, & ibidem tradi sepulturae mandavit. At ne sanguis beati Martyris pretiosus in terram effusus absque veneratione relinqueretur; illo in loco in honore Martyris nostri sacratissimi ex iuciso robore satis reverenter exstructa est capella, quae postea in parochialem erigitur ecclesiam, quae in praesens Hurquhard ab illius terrae incolis vo-

10 LECTIO VIII. Dehinc dum praefati Insulani contra Rossenses quosdam veteres excitarent inimicitias, cogitaverunt, qualiter in eos vindicarent, inito eorum consilio in magna virorum copia congregati, ignorantibus Rossis, qui cum in ecclesiam B. Malrubii de Conran annuam sancti Viri celebrarent solennitatem; Insulani clam noctis sub silentio eisdem insidiarunt, atque igne praefatam ecclesiam incenderunt, in qua plus quam centeni Christiani viri & mulieres ferro & igne extincti sunt: quod facinus Deus ipse gloriosus, qui sanguinis innocentium aspersio est ultor, impunitum non permisit. Nam cum quibusdam illorum occisorum parentibus beatus Vir apparuisset in somnis, Rossii in brevi aggregati sunt numero; verum quamquam Insulani illis fortiores & potiores fuerint; nihilominus Dei & beati Viri freti auxilio Rossii Insulanos illos ita compescuerunt, & gladio perdomuerunt, quod de quincenis armatis, triginta vix viri evaserant, qui etiam servi hostium & dedititii effecti. Immo omnes tamquam non videntes stupore formidinis percussi sunt, & pluribus adversariis beatus Vir baculum gestans manu visus est.

subiectas

producimus:

11 LECTIO IX. Sacerdos quidam parochialis inter divina celebranda solemnitate B. martyris Malrubii suis parochianis a servilibus observandam servitium praecipit. Parochiani autem illi quia autumnus instabat, grana * usque ad vesperam non obstante metebant, pauloque ante singulae domus metentium sponte igne accensae sunt. Verum quidam devotus diem Martyris solenniter celebrabat in divinis. Ita contigit, quod singulae domus incendio consumptae sunt, illius devoti viri domo, quae aliis domibus contigua erat, tantum excepta. Et cum isti messorum domesticas suas res de iisdem domibus adversus ventum extraherent, sicut fecerat iste devotus, ventus vero in aliam versus est regionem; & res illae, quae primitus a vento salvae fuerant, igne adversante similiter exhaustae sunt, rebus illius viri, aliis in medio admixtis, integris permanentibus.

** i. e. frumentum vel triticum*

A

DE B. JOANNE MANETTO
ANTELENSI CONF.

UNO EX SEPTEM FUNDATORIBUS ORDINIS SERVORUM BEATÆ MARIÆ VIRGINIS ,

IN MONTE SENARIO TUSCIÆ IN ITALIA ,

COMMENTARIUS HISTORICUS.

D

J. P.

§ I. Locus ; Beati nomen ; genus ; vita secularis ; gesta usque ad supremam in Ordine præfecturam.

B

ANNO
MCCLXVIII.
Montis Senarii descriptio :

Minentissimus Dominus Cardinalis Prosper de Lambertinis, qui anno 1740 ad Petri cathedram, plaudente Christiano orbe, euectus est, in laudatissimo Opere suo De Servorum Dei beatificatione, & Beatorum canonizatione, lib. 2 § 42, sive tomo 2, cap. 24, pag. 286 & seqq. agens de sex ex septem Fundatoribus Religiosi Ordinis Servorum Beatæ Mariæ Virginis, locum, in quo B. Joannes ex hac vita migravit, hisce conspiciendum exhibet verbis : Mons quidam insignis altitudinis adest in Thuscianæ provinciæ, qui è parte meridionali spectat civitatem Florentiæ ; è boreali contra respicit agrum Mucellanum, à continuata montium Apennini ferie circumvallatum. Mons hic dicitur Sanarius, quem aliqui ex antiquioribus scriptoribus Asinarium ; alii verò Sanarium ab aëris sanitate appellarunt. In ejus nempe fastigio ædificata est ecclesia cum sacra eremo, in quam fere quinque retro seculis, approbante Ardingo tunc episcopo Florentino, sese receperunt septem viri nobiles, qui, abjectis divitiis & seculi pompis, asperum vivendi genus amplexi sunt, & Ordinem Servorum Beatissimæ Virginis Mariæ fundarunt. In hoc facto loco omnes piè mortui sunt, excepto Alexio, qui pretiosâ occubuit morte in conventu sanctæ Mariæ de Caphagio, hodie sanctissimæ Annuntiationis de Florentia : est enim ejus cadaver fuit subinde ad ipsum Montem asportatum, & unâ cum cadaveribus aliorum sex sociorum sub ara majori reconditum. In dicto itaque Monte, dum viverent, positi, in novo sese vite instituto confirmarunt, in eoque Monte mortem obierunt laudati isti Fundatores, excepto uno. Montem hunc pluribus describit Archangelus Gianius mox citandus, lib. 1, centuriâ 1, cap. 9.

C

2 Eorum autem nomina apud laudatum Eminentissimum D. Cardinalem ita notantur : Bonfilius Monaldinus, Joannes Manettus, Benedictus Antellensis, Bartholomæus de Amideis, Ricoverus Lippius, Gerardinus Sosteneus, Alexius Falconerius. Eodem fere modo nominat eos Gianius in Annalibus Ordinis centuriâ 1, lib. 1, cap. 3. Ordo autem Generalium non ab omnibus ponitur idem ; sicut observatum est in Annotatis ad caput § Vite S. Philippi Benitii tomo IV Augusti apud nos, pag. 674, lit. c. Nos, Gianium secuti, generalem primum statuimus Bonfilium, (olim

N. de Monaldis) ex Annalibus citatis lib. 1, cap. 18, & lib. 2, cap. 11 : secundum Bonaiunctam (de Manettis, ut additur in indice eorumdem Annalium) ibidem lib. 2, cap. 20 : tertium Jacobum Senensem, lib. 3, cap. 1 : quartum Manettum nostrum Antellensem, lib. 3, cap. 10, qui, sicut habetur in indice, prius dictus Benedictus. Habemus itaque duplex ejus nomen ; cuius postmodum meminisse juvabit. Audiamus Gianium centuriâ 1, lib. 1, cap. 15, fol. 11, de nominum mutatione hac observantem : Bonfilius & Alexius idem seculi nomen retinuerunt : alii verò mutatum receperunt. Unde Gerardinus postea dictus fuit Frater Sosteneus ; Benedictus F. Manettus ; Ricoverus F. Ugucius seu Ugucionius ; Joannes F. Bonaiuncta ; Bartholomæus F. Amideus. Quæ nominum mutatio ab authoribus fortasse parum observata, occasionem multis errandi in his septem enumerandis frequenter præbuisse videtur. Hac distincte exponenda duxi propter ea ; quæ § 3 narrabo de nostro Manetto sub nomine Benedicti. Cujusmodi autem instituti cum Manettus noster, tum alii ipsius socii in seculo fuerint, tradit Gianius centuriâ 1, lib. 1, cap. 3, fol. 3 : Hi primo, inquit, rerum humanarum negotiatores . . . morum gravitate, & vitæ innocentia reformati ; mercatores cum essent . . . animarum postea negotiatores feliciter evaserunt. Erant item Florentini cives, ut refert idem Gianius cap. 5, fol. 4 : Talibus igitur cum pastoralis benedictione ab episcopo dimissi Florentini cives . . . omnes simul mane diluculo conveniunt in nomine Domini.

3 Nec generis nobilitas ipsis defuit, teste Gianio fol. 3 : nam cap. 4, fol. 3 Septem quoque Viri illi dicuntur sanguinis nobilitate pares. Idem in seculo : indicat cap. 5, fol. 4 : Convenientes boni omnino, deposita primum senatoria veste . . . pro militari cingulo ferreas catenas, pro purpurea ehlamyde detritas cillici seu cinericii coloris tunicas induunt. Ex familia Antellâ eum produsse, indicat Ferrarius hac die in Catalogo-Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, in notis. Hoc confirmatur infra num. 11 : Cui . . . non deest clara Antellensium propago. Ad septem horum Fundatorum ætatem quod attinet ; Omnes, ut scribit Gianius centuriâ 1, lib. 1, cap. 3, florentis fuere ætatis infra vigesimum ad trigessimum quintum annum : inter quos planum est, Bonfilium alios ætate præstasse* : Alexium verò

R 3

tertium tisse

AUCTORE tertium supra trigefimum annum attingiffe. *Eorum ibidem statu, dum in seculo degerent, ita commemorato, Horum septem, alios ferunt perpetuò virgines, alios conjugatos, alios verò defuncta uxore solutos; sententiam illam refutat inter Annotationes ad dictum caput: De illorum, ait, statu virginali, conjugali & viduali refert Petrus de Tuderto in Chron. Ms., & Thadæus Ademarius in Chron. Ms. cap. 2, & omnium comunis sententia, quidquid Chron. Bon. Ms., in quo ejus auctor incautè scripsit, omnes illos virgines fuisse: quod gratis dixisse videtur, cum omnium adverteretur sententiæ & veritati. Ceterum, quando cæperit Ordo Servorum B. V. M., quo loco, & quam miro modo, nec non alia, qua huc pertinent, inveniet lector apud Gianium. De eodem Ordine actum etiam est apud nos tomo IV mensis Augusti, die XXIII, à pag. 664, in Vita S. Philippi Benitii, ejusdem Ordinis propagatoris. Hinc gradum faciamus ad singularia Beati nostri gesta.*

B 4 De sacerdotio ejus agit Gianius lib. 2, cap. 2, fol. 14: Florentiam igitur è Sanario descendentes patres, Ardingum adeunt: à quo libenter excepti, & sacris initiati, munus sacerdotale suscipiunt anno videlicet Christi 1241, qui ibidem prenotatur. Deinde, uti pergit, Sanarium repetunt, & prima ibi Sacra solemnè ritu celebrant. Hoc unde colligat auctor, in annotationibus ad prædictum caput significat. De illustrissimo Hardingo episcopo Florentino vide Annotata ad Vita S. Philippi Benitii caput 2, pag. 666 lit. a. Jam verò ad laudem B. Manetti non mediocriter conducit, quod communi patrum consensu missus fuerit ad concilium primum Lugdunense, novum Ordinem in Gallia propagaturus. Oecumenicum illud concilium anno Christi 1245 celebratum est. Audiamus Gianium centuriâ I, lib. 2, cap. 6, fol. 16 verso, impositum Manetto munus exponentem: P. Bonifilius (erat is tunc temporis primus Ordinis Generalis) novi concilii publicitus auditâ famâ, plurimum suæ Religioni conducere existimans, si quempiam virum gravem ex focis illuc mittat, inito prius consilio cum patribus, fratrem Manettum, virum prudentem, ac integerrimæ vitæ, nec non in divinis Scripturis satis eruditum, mittere constituit: qui suo exemplo, sanctissimisque concionibus in regno Gallorum sui Ordinis fundamenta jaceret.

C 5 Hunc igitur de episcopi Ardingi consilio in Gallias cum facultate destinant, achi sui Ordinis procurator ad utriusque curiam & regis & Pontificis primus omnium hujus Ordinis mitteretur. Nam ex altera parte cupiebant patres (quamvis exigui tunc & pusilli gregis) more cæterorum mendicantium (quantum potuissent) S. R. E. summoque Pontifici præcipuâ exhibere obsequia: ex altera verò magni sui Ordinis incrementum ex hujuscemodi muneribus erga Apostolicam Sedem se posse in dies sperare arbitrabantur; quod viderent talibus officiis aliòs Ordines Religiosorum vehementer excrecere. Mentem quoque summorum Pontificum Gregorii & Innocentii intellexerant, qui optimos concionatores, selectosque Religiosos ad conservandam, propagandamque Christianæ reip. fidem, ad Tartaros mitterent, & quomodo omnem suam diligentiam, & curam intenderent pro sacro incundo bello ad recuperandum Hierosolymitanum regnum; quod non ita facilè sperarent assequi summi Pontifices sine hujusmodi Religiosorum ministerio, qui passim & ubique crucis signo in suis concionibus principes,

resp., & populos (id nimirum cœnobarum munus censetur, ut ii non minùs alienæ quàm propriæ salutis invigilare teneantur) ad sacrosanctum illud facinus excitarent.

D 6 Hujuscemodi igitur consiliis pater Manettus, in Gallia magni animi vir, benedictione accepta à suo prælato, Lugdunum cum socio pergit, cujus prudentiâ, & innocentissimæ vitæ exemplo prima Ordinis Servorum apud Gallos semina jaciuntur, quibus postea, tempore ineunte, haud difficile fuit B. Philippo Sosteneo, & aliis hanc Religionem longè latèque ibidem propagare, & administrare. De Tartaris multa narrantur in Commentario prævio ad Acta S. Ludovici Francorum regis, die xxv Augusti § 47, à pag. 407. Raynaldus Annalium ecclesiasticorum tomo 13, ad annum 1241, sedente Gregorio PP. IX, varia de Tartaris refert num. 13 & sequentibus: ad annum verò 1245 à num. 15 memorat, qua ab Innocentio PP. IV sunt præstita, ut ad fidem Catholicam eos aggregaret: Ad quos, inquit, Evangelii luce collustrandos, nonnullos Minoritas, in subeundis hujusmodi pro Christo laboribus ac periculis fortissimos milit. Apostolicis etiam litteris eisdem ad Christi fidem invitavit, qua ibidem dantur à num. 16. Gregorii laudati querela de infelici statu Terra sancta legi possunt apud Raynaldum ad annum 1227 à num. 35: qui de decreta pro Terra sancta ab Innocentio jam memorato sacra expeditione scribit ad annum 1245, num. 51. Redeamus ad priora.

E 7 Manettus impensis in Gallia ad propagationem Ordinis laboribus non contentus, novos in vincia præejusdem favorem adhibuit in Italia. Quippe post fructuosas, ut memorant Ordinis Annales citati centuriâ I, cap. 14 ad annum 1252, per Gallias conciones, populorumque conversionem, nonnullis ibidem locis pro Ordine fundatis, Italianam reversus, Bononiæ pro novo ædificando cœnobia agebat. De Ordine autem in provincias distributo videm Annales agunt ibidem lib. 3, cap. 5; signato anno 1260, ac Tuscia regimen Manetto commissum referunt his verbis: Cùmque jam latè videretur dilatari Ordo, non passi sunt patres ulterius differre, quin Religio in provinciis distingui inciperet. Quamobrem in his comitiis Florentiæ apud Caphagium censuerunt primum de Ordine in provincias distinguendo, mox de legibus pro tota administranda repub. ferendis. Primum igitur statuerunt duos præficere viros longè probatissimos ex iis, qui huic Ordini fundamenta jecerant, quorum auctoritate & consilio duæ regerentur provinciæ, Tuscia, quam patri Manetto; Umbria, quam patri Sosteneo, vigilantissimis præfectis commendarunt. De hospitio Caphagii, extra urbis Florentina moenia edificato, pluribus scribitur in sæpe repetitis Annalibus centuriâ I, lib. 1, cap. 11.

F 8 Ad hunc verò locum ecclesiâ instruendam & ad eorum operam contulit B. Manettus apud Clementem IV, siam ex anno 1265 ad summi Pontificatus culmen evectum, veterique usus necessitudine, qua sibi in Gallia cum illo fuerat, sicut latius memorant eisdem Annales centuriâ I, lib. 3, cap. 10, rogavit, ut concessis indulgentiis novam hanc ædificationem promoveret. Accipe pauca è multis Annalium verbis: Novam igitur veteris amici occasionem nactus P. Manettus Perusium pervenit, adoratoque summa cum gratulatione Pontifice, sui Ordinis necessitatem, & præcipuè Florentini cœnobia, extruendæque ecclesiæ paupertatem exposuit, & qualem præ manibus haberet sumptuo-

ad novum
Servitarum
Ordinem

sacerdotium: mit-
titur ad
concilium
Lugdunen-
se

in Gallia
propagati-
dum.

E

F

A sumptuosum opus Annuntiatae, narravit; quod vix sperare posset perficere absque ejus ope. Pontifex autem veteris amici, & optimi Religiosi non immemor, quamvis non ita facilis ad hujusmodi indulgentias concedendas; tamen ad honorem Beatæ Virginis, pro ejus delubro non semel; sed bis indulgentiarum thesaurum (quamvis parvè) dispensare constituit per apostolicas literas sequentis exempli: *quas & nos hic damus, quia perbreves, & ad majorem rei gesta notitiam conducentes. Sic ergo sonant:*

obtinere à
Clemente
PP. quarto

9 Clemens episcopus, servus servorum Dei; universis Christi fidelibus per Florentinam, Fesulanam, & Pistoriensem civitatem & diocesim constitutis salutem, & apostolicam benedictionem. Quoniam; ut ait Apostolus; omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus, sive bonum fuerit, sive malum, oportet nos diem messionis extremæ misericordiæ operibus prævenire, ac æternorum intuitu seminare in terris, quod, reddente Domino, cum multiplicato fructu recolligere debeamus in cælis; firmam spem, fiduciamque tenentes; quoniam qui parvè seminat, parvè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet vitam æternam. Cum itaque, sicut dilecti filii Manettus prior, & fratres domus Servorum de Caphagio juxta Florentiam, Ordinis sancti Augustini, nobis insinuare curarunt, iidem in domo ipsa quamdam ecclesiam ædificare de novo inceperint opere sumptuoso, nec ad hujusmodi consummationem operis eis propriæ suppetant facultates; universitatem vestram rogamus & hortamur in Domino, in remissionem votis peccaminum injungentes, quatenus de bonis, vobis à Deo collatis, eis pias ad hoc elemosynas, & grata charitatis subsidia erogetis, ut per subventionem vestram idem opus valeat consummari, & vos per hæc & alia bona, quæ Domino inspirante feceritis, ad æterna pollitis felicitatis gaudia pervenire.

indulgentias.

10 Nos enim de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus autoritate consili, omnibus verè penitentibus & confessis, qui eis ad id manum perrexerint adjutricem, viginti dies de injuncta sibi penitentia misericorditer relaxamus, præsentibus post triennium minimè valituris, quas mitti per quæstuarios firmiter inhibemus; eas, si fecus actum fuerit, carere viribus decernentes. Dat. Perusii xiii Kal. Junii Pontificatus nostri anno primo. *Addunt Annales, quod consimilem aliam bullam Indulgentiarum sub eisdem fere verbis die iv sequentis Decembris idem P. Manettus jam Generalis ab eodem Pontifice pro cadem fabrica ecclesiæ de Caphagio impetravit: & indicatur in notis ad dictum caput 10, utramque bullam haberi in archivio ecclesiæ Annuntiatae: de qua diffusè agunt iidem Annales in Tractatu de cænobiiis & sacris adibus Servitarum ad primam & secundam centuriam à fol. 152. De summa Ordinis præfectura, ad quam beatus Vir electus est; modo fiebat mentio: nos itaque ordine temporis nonnulla de ea subjungamus.*

§ II. Beatus ad Ordinis regimen promotus, rem approbante Clemente PP. IV; magistratus abdicatio; obitus; elogium.

Gianius ad annum 1265 centuriâ 1, lib. 3; Beatus à P. cap. 10 narrat ista: Interea tempus instabat, quo generalia comitia (P. Jacobo mandante) Senis celebrarentur, quibus cum P. Manettus interesse deberet, Pontificis benedictione Perusii obtenta; rectâ Senas pervenit. Congregato igitur patrum senatu die Pentecostes vigesima quartâ Maii in ecclesia S. Clementis, post salutatam Beatam Virginem, cæterisque de more peractis, P. Jacobus Generalis cupiens magistratum illum deponere, sic exortus est. *Sequitur ibidem ipsius ad patres congregatos oratio; in qua; præter alia, quibus eos affatur; Manetti laudes prædicat, illumque sibi ut successorem eligant; omnixè hortatur. Sic itaque locutus ibidem fertur:* Opportunitas verò nunc unumquemque vestrum movere debet, quæ, nuper oblata, nullo modo prætermittenda est; imò potius desideranda, si non adesset, & omnibus modò suffragiis amplexanda. Vestris nimirum votis (si rectè sapientis) arridens est, quod cum summum Pontificem modò habeamus illum; qui olim magno amoris vinculo patris nostri prudentissimi Manetti, dum ambo essent in curia Ludovici regis; tenebatur obstrictus: quique illum nuper tam blandè Perusii ad pedes excepit; tam amicè profecutus est; quænam erit occasio huic similis, illum in priorem generalem eligendi, cui adeo pateant non modò fores, non modò aures; sed gratia, sed benignitas, sed amor Romani Pontificis?

11 Ordo noster (fidem, quæso; mihi adhibeatis patres) Ordo noster veluti novellâ planta in agro Dominico, ut altas radices agat, ut fecundiora germina producat; iidem sustentari fulcimentis debet; quibus ab initio plantatus fuit. En P. Manettus unus ex septem, cui (si sanguini* respiciamus) non deest clara Antecessorum propago: si prudentiam cum bonitate conjunctam inspicimus, hanc quoque maximam indicant loca per ipsum in utraque Cisalpina & Transalpina Gallia recepta; & (quod omnium maximum est) si sapientiam cum vitæ innocentia copulatam in eo quæramus, id summi Pontificis Clementis IV testimonium & benevolentia declarabunt; cujus auspiciis & felicia omnia & fausta huic Ordini eventura prævideo. Adhuc finem dicendi fecerat P. Jacobus, cum una omnium vox erupit: P. Manettus Generalis, P. Manettus Generalis. Qui licet coactus, supremum tamen illud onus ea intentione suscepit, ut quam citò deponeret.

12 Absolutis verò comitiis, postquam citiorum Galliam pro quarta Ordinis provincia declarasset, eique fratrem Jacobum Rotam Florentinum præfecisset, assumpto iterum sibi in socium, quamvis denno renuente, P. Philippo, suffectoque F. Restauo priore Caphagii, Perusium ad curiam reversus est. *Hactenus Gianius eodem capite 10 antea citato. Jacobus supra laudatus; cui nomen à Podio Bonizio; Servitarum sacellanus, director spiritualis, ac deinde eiusdem Ordinis factus Religiosus, tertius eidem præfectus creatus*

AUCTOR
J. P.

Beatus à P. Jacobo Generali in comitiis Ordinis

F

laudatur ob doctas egregias, ejusque successor eligitur:

* ad sanguinem F

S. Philippum Bonitium socium sibi adsciscit.

AUCTORE
J. P.

creatus Generalis, occurrit variis locis in eorum
Annalibus. De ecclesia S. Clementis Senensi, eisdem PP. Servitis tradita, consuli possunt Annales in Tractatu de cœnobiiis & sacris adibus, quem supra indicavimus, fol. 153. Ludovicus, de quo fuit sermo, est hujus nominis nonus & sanctus: cujus gesta illustravimus ad diem xxv Augusti. Clemens vero PP. IV, antea vocatus Guido Grossus, primò archidiaconus, deinde episcopus Aniciensis, ac denique Narbonensis metropolitana creatus, ac Cardinalis, maximis effertur laudibus ob jurisprudentiam singularem, ut vide tomo 2 Gallie Christiana novis curis recussa columnâ 717: ubi dicitur ob doctrinæ & virtutis famam allectus. à S. Ludovico in secretius consilium; sub quo rege legitur quoque gessisse præfecturam senescalliæ Bellicadri. Socius verò ille, à B. Manetto in supremo Ordinis regimine hic assumptus, est S. Philippus Benitius. Hic ad idem manus à dicto Jacobo antea fuerat adlectus, ut videre est apud Gianium centuriâ 1, lib. 3, cap. 8, ac postea Manetto Generali suffectus; electione ejus cælitus confirmata, ibidem cap. 1.

B Quomodo autem Clemens PP. IV supremum Manetti magistratum viva vocis oraculo confirmavit, referamus ex Annalibus loco mox citato cap. xi.

Beati electio

13 Ut Urbani quarti decretum de Generali nuper ab Ordine electo, & per Apostolicam Sedem confirmando P. Manettus exequeretur, atque hujus occasione rursus benevolam sibi Pontificem inviseret, statim Perusium adventavit, & Clementis pedibus osculatis maxima Octoboni protectoris gratulatione exceptus, die Veneris vigesima nonâ Maii, primus omnium hujus Ordinis Generalis Apostolica vivæ vocis auctoritate per Rodulphum episc. card. Albanensem in eodem supremo magistratu fuit expressè confirmatus per infra scriptas litteras, quæ afferuntur eodem cap. 10, atque his constant verbis: Rodulphus, miseratione divina episcopus Albanensis, religiosus viris universis fratribus Ordinis Servorum S. Mariæ salutem in Domino. Fratre Jacobo de Senis priore olim vestri Ordinis Generale, prioratûs ipsius regimini & administrationi sponte cedente, vos postmodum fratrem Manettum vestri Ordinis in vestrum, & totius ipsius Ordinis priorem Generalem concorditer elegistis, & electionem hujusmodi de ipso fratre Manetto factam præsentatis Sedi Apostolicæ confirmandam.

C

jussu Pontificis confirmatur

14 Cùm autem Dominus Papa examinationem electionis ejusdem nobis vivæ vocis oraculo duxerit committendam, nos processum ipsius, & merita examinavimus diligenter. Quia igitur electionem ipsam invenimus canonicè secundum formam generalis concilii celebratam, eam auctoritate Domini Papæ & de speciali mandato ipsius tenore præsentium confirmamus: eidem administrationem prioratûs ipsius juxta dicti vestri Ordinis instituta in spiritualibus committentes. Quocirca universitati vestræ mandamus, quatenus & tamquam rectori vestro generali, pastori animarum vestrarum, intendatis humiliter, & devotè ipsi obedientiam, & reverentiam debitam exhibentes. In cujus rei testimonium præsentibus sibi concessimus litteras nostri sigilli munimine roboratas. Dat. Perusii quarto Kal. Junii Pontificatûs D. Clementis Papæ anno primo, die vigesima nona Maii.

per Cardinalem Rodulphum:

15 Deinde subdit Gianius sequentes de memorato Rodulpho notitias: Magnus planè vir, & optimus Rodulphus Cardinalis iste, cui Clemens talia commiserat: is enim natione Gallus ab Ur-

bano IV episcopus Card. Albanensis creatus Viterbii MCCXXI in quatuor temporibus Decembris, fuit unus ex illis quatuor Cardinalibus, qui Romæ Carolum fratrem S. Ludovici regem Sicilia coronavit, quem etiam legatione Sicula comitatus à Clemente quarto transmarinam Africa legationem cum S. Ludovico Francorum rege obtinuit, apud Tunetum in fevissima illa pestilentia mortuus. Plura de Viro isto inveniet lector apud Ciaconium in Vitis Pontificum & Cardinalium, tomo 2, à columnâ 157. Octobonus vero, uti eum appellat Gianius (al. Othobonus) fuit secundus Ordinis Servitarum protector: de quo idem Annalista centuriâ 1, lib. 2, cap. 20, Supererat, inquit, adhuc alter Innocentii IV ex Theodosio fratre nepos Octobonus de Flisco, quem patruus Pontifex . . MCCXI ex archidiacono Rhemeni . . Cardinalem creaverat . . Hunc ergo Summus Pontifex in demortui Guilielmi ex eadem Familia Flisco, Ordinis protectorem precibus Bonaiunctæ Generalis, secundo loco destinavit: qui eundem Ordinem . . diligenter protegit, & quantum fieri potuit, auxit, validèque tutatus fuit. Fuit is postea Romanus Pontifex Adrianus V. Consuli potest Ciaconius, quem citabam, à col. 129, & 207.

E

16 B. Manettus publico ac privato Ordinis sui officio illo bono intentus, litteras Apostolicas à Clemente PP. IV obtinet adversus apostatas, quæ cap. 12, libri 3 apud Gianium ad annum 1266 recitantur ex archivio conventûs Florentini, atque his verbis expresse sunt: Clemens episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Manetto Generali ministro, & fratribus Servis sanctæ Mariæ Matris Christi, Ordinis sancti Augustini, salutem & Apostolicam benedictionem. Vestræ devotionis precibus benignum impertientes assensum capiendi apostatas vestri Ordinis, si sub habitu inventi fuerint seculari, & eos aliàs subdendi disciplinæ religiosiori; sic etiam alios (si necesse fuerit) postquam excommunicationem ob hoc in se latam pertinaciter contemnentem, redire recusaverint (diocesani episcopi ad hoc accedente consensu) plenam vobis concedimus auctoritate præsentium facultatem, invocato ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachii secularis. Nulli ergo omnino, &c. si quis attemptaverit &c. Dat. Perusii Kal. Januarii Pont. nostri anno primo.

F

17 Annales Ordinis identidem memorati referunt ad annum Christi 1267 beatum Virum supremam ejusdem præfecturâ se abdicasse: Comitibus, inquit Gianius cap. 13, Florentiæ Nonis Junii per Generalem edictis, factoque fratrum conventu ad statutam diem Pentecostes, litteræ Apostolicæ primùm in apostatas cum maximo P. Manetti zelo pro reducendorum salute promulgantur, & passim pervulgari imperantur. Quibus peractis, P. Præful, cùm prospiceret, se ex ingravescente ætate, diutinoque langore minùs posse generalatûs officio satisfacere, patrum omnium veniâ ab eodem magistratu spontè se abdicat, qui & publicæ utilitati, & privatæ quieti simul consulere: in cujus locum plausibili omnium acclamatione, & præcipuè seniorum patrum consilio F. Philippus Benitius, cum à conventu Cæsenæ ad comitia pervenisset, ex collega Generalis summus pastor eligitur. De hac re pluribus agitur apud nos in ejus Vita superius designata: quam lege cap. 7, pag. 677. Atque hæc quidem hæctenus de rebus à B. Joanne gestis: de cujus pretiosa morte in conspectu Domini agendum jam est.

A 18 *Gianius ad annum 1268 cap. 14 hanc ita*
describit: Ineffabilis . . . Vir, servus Dei Manet-
tus . . . quartus inter primos institutores hujus Or-
dinis Prior Generalis, tot quotidianis infirmitati-
bus attritus, in quas inciderat propter diversas
itinerum ac laborum fatigationes pro Religione
fufceptas, tandem hoc anno (ut majorum tra-
dunt historiae) gloriosè evolat ad Christum. Ob-
it in Monte Senario, ut colligitur ex his, quae
ibidem scribuntur de S. Philippo Benitio: Ei nunt-
ius è Sanario accurrens imminentem P. Manetti
obitum retulit: cujus iacturam . . . aegrè accipiens,
continuo illuc, saltem aegrotanti solamen latur-
us, perrexit. Diem mortis incidisse in xxvii Au-
gusti, ibidem non satis clarè videtur indicari:
locus autem sepulturae clariùs exprimitur. Sic e-
nim illa duo exponuntur: Tanto igitur Patre or-
batus vir Dei Philippus, graviter tulit, se opti-
mo consultore caruisse: cui tandem cum extre-
ma in vi Kal. Septembris perfolvisset, ejusque
venerandum cadaver apud alios praedecessores sub
eadem ara majore apponi iussisset, Viterbium tan-
dem ad curiam (summi videlicet Pontificis Cle-
mentis IV) iter aggressus fuit.

B 19 *Vivumne, an jam mortuum Manettum in*
Monte Senario invenerit S. Philippus, quando
saltem aegrotanti solamen laturus eo se contulit,
si quaeserit quispiam; respondemus, quod cum
hoc modo loquendi, tum illo, extrema perfolvis-
set, videatur indicari, vivum fuisse inventum
Beatum à S. Philippo: cujus Vita auctor apud
nos pag. 682 de re gesta hac ponit, vel compo-
nit: Igitur quod retrò itineris ad montem Sena-
rium fuit celeriter remensus, postquam adventu
suo & conveniente tempore oratione Manettum
est consolatus, variisque pro utriusque sapientia
sermonibus de rerum praesentium fugacitate, &
contra de aeternitate futurarum, ultrò citroque
differuissent, beatus Senex, postquam quarto lo-
co Prior Generalis Ordinem suum singulari indu-
stria per Gallias praesertim propagasset, supremum
diem obiit anno Christiano mcccclxviii; non sine
singularis sanctitatis fama.

C 20 *At quid de aliis Viri elogis? Virtutes ejus*
hisce singillatim exornat laudibus Gianius dicto
cap. 14: Is profectò Pater tantus extitit man-
fuetudinis, pacis, humilitatis & obedientiae, ac
cæterarum virtutum amulator, ut jure ab omni-
bus ipsius vita irreprehensibilis censeretur; in gu-
bernando adeo prudens, ut à singulis optima re-
gendi norma appellaretur. Si quis tum ex fratri-
bis, tum ex civibus Florentinis (quibus erat
charissimus,) ut afflicto auxilium, ut moestus
solatium, ut aeger medelam, ut denique pauper
subsidiium expostulabat; statim remedium porta-
bat. Sed ut singula unicum colligat verbum, ejus
lingua spirituales & corporales curabat morbos.
Quod etiam Dialogus M. Pauli confirmat; in
quo habetur, quod; cum Sacrificium celebra-
ret, claudum, mutum ac surdum liberavit. At
nos ipsiusmet Pauli textum proferemus paragra-
pho proximo, ut ea, quae narrabat Gianius, ex
antiquiore hoc scriptore magis confirmantur ac il-
lustrentur.

Augusti Tomus VI.

S III. Aliud elogium; miracu-
 la; austeritas vitæ; reliquiæ;
 cultus publicus Romæ con-
 firmatus, & in Martyrologio
 Romano apponi iustus.

IN Pauli Florentini Dialogo apud Marrenium *Paulus*
in Veterum scriptorum & Monumentorum am-
plissima collectione tomò 6, à columna 567, de
Origine Ordinis Servitarum conscripto, & ad
Petrum Medicum, Cosma senioris filium, di-
recto ad medium circiter seculi decimi quinti, se-
quentia memorantur de Manetto sub nomine Be-
nediti (hoc autem etiam nomine eum vocatum
fuisse, indicavimus supra § 1) interlocutoribus
Petro ipso, atque Mariano, qui ex praefecto cœ-
nobii Annuntiata apud Florentinos, ut praemonet
Mabillonius ante dictum Dialogum, ad insulas
Cortonenses evectus est ab anno 1455. Per litteras
inaque M & P intellige personas loquentes: M.
 Nec aliter, ô Petre, duplici Benedictus merito
 inter hos viros aggregatur: nam litteris floruit,
 & sanctimonia claruit, qui unus ex septem hunc
 Ordinem inchoantium existit, qui semel immor-
 talitatem animæ; æternamque mundi famam con-
 secutus est. Dignum, ô Petre, censeas tantum Vi-
 ri memoriam agere, quod mortalibus gratus, or-
 dini gratior, & Deo gratissimus fuerit. P. Equi-
 dem, ô Mariane, inquit Petrus, quamvis non
 eâ facundiâ sim, vellem tamen ab immortalis Deo
 mihi datum, ut tecum tantorum virorum gesta
 divina cognitione consequi quirem. Verum cum
 sanctitati condigna merita reddere haud valeam,
 uberrimam saltem; ac maximam praesto volun-
 tatem.

22 M. Hic vir clarissimus, inquit Marianus, à virtutibus
 cælestis patriæ desiderio raptus; hominum con-
 fusionem horrens, Senarii montis accola effectus
 est, atque illic apostolorum morem tenens, ma-
 nus imponens, aegrotos quamvis arduos libera-
 bat. P. In montene, ô Mariane, ista fieri con-
 sueverunt? M. Et illic, ô Petre, omnem fer-
 pentium ferocitatem crucis signo adhibito peri-
 mtere consuevit. Homo quidem miræ simplicita-
 tis, clarus mortalibus emicuit signis, qui totus
 Dei deditus obsequio, herbis plerumque susten-
 tabatur, cui merito dici potest: Jacta cor tuum
 in Domino, & ipse te enutriet. Ad hunc magnò
 fletu affines nepotem claudum permutum affe-
 runt, si ejus virtute, & sanctitate illum reddere
 posset incolumem postulantem. Nunc Deus; in-
 quit, carissimi, votum vestrum absolvet, ex quo
 cuncta quævis bona procedunt. Tuâ paratus ad
 Missam, sacrificium Deo offerens, & eâ absolu-
 tà manibus infirmum adducens, rectè pedibus sus-
 tulit liberatum. Ac perinde corpus Domini oris
 infundens, exacta communionem, loquendi tribuit
 facultatem. Quamobrem nimia admiratione, gau-
 dio, & timore repletus populus exultavit. P. Mi-
 ra sanè, ô Mariane, narras. Tanta enim in Be-
 nediti laudem dixisti, ut nil majus, vel excel-
 lentius in ceteris superesse credam. Ita Paulus
 Florentinus: De miraculis hujus Beati meministi
 etiam Ferrarius in notis hac die, ista scribens:
 Aliquot claruit miraculis, quæ in præclaro illius
 facello, ex marmore vario & pretioso constructo
 in basilica D. Annuntiatæ depicta conspiciuntur

AUCTORE

J. P. vita severitas mitigata, quia modum excedebat:

23 *Singulare etiam elogium meretur Vir beatus ex asperissima vivendi severitate, quam Eminentissimus Cardinalis de Lambertinis § 42 supra designato laudat in septem Ordinis Fundatoribus, atque adeo Manetto, his verbis: Tam piè, & sanctè, & tanta sensuum mortificatione septem ipsi Fundatores in eremo vixerunt, ut Gaufridus Cardinalis legatus eos seriò admonuerit de nimia in se ipsos crudelitate, utpote quòd in tanta vitæ asperitate viderentur sibi velle mortem consciscere; quare ejus autoritate permoti pristinum rigorem remittere coacti sunt; quemadmodum legere licet apud Archangelum Gianium in Annalibus sacri Ordinis Servorum additis à patre Aloyfio Garbio lib. 1, cap. XII. *Hactenus Eminentissimus Cardinalis. Porro Gaufridus ille erat Mediolanensis ex nobilissima Castulonea familia . . . qui in Etruria & Longobardia pro Gregorio IX legatione fungebatur . . . vir nedum prudentia & eruditione, sed summa pietate & religione. confultissimus, ut refert Gianius, pluribus etiam narrans, quàm singularem septem Viri isti tenerent vivendi modum in afflicto corpore, ut carnem spiritui subicerent. De sacris eorumdem lipsanis accipio sequentia.**

caput seorsum locatum:

24 *Corpora prædictorum Fundatorum in Monte Senario sub ara majore fuisse recondita, diximus alia occasione superius § 1: Ad præsens autem, teste Eminentissimo Domino de Lambertinis, in facello post chorum sito, quod reliquiarum facellum communiter vocatur, adest altare ornatum, in cujus icone depicta apparet beatissima Virgo, quæ angelis comitata porrigit habitum nigrum septem Fundatoribus ante eam orantibus, & sub eodem altari, si pallium removeatur, licet confectum ex materia solida & opere vario, comparent septem capita separatim locata cum corona florum super unumquodque eorum, & cum quadam inscriptione litteris aureis sculpta, quæ ita se habet: SEPTEM BEATORUM ORDINIS SERVORUM BEATÆ MARIÆ VIRGINIS FUNDATORUM CAPITA, ut colligitur ex accessu episcopi Florentini eò loci facto de anno MDCCXIX, postea relato in processu confecto super cultu immemorabili horum sex ex septem Fundatoribus, in quo quidem processu innumera probationes publici antiquissimi cultus continentur. *His subdimus nonnulla circa publicam eorum venerationem.**

decretum sacre Congregationis

25 *Idem Eminentissimus loco citato profert publicam de legitimo eorum cultu Romæ approbato declarationem his verbis expressam: Decretum. Florentina canonizationis sex ex septem Fundatoribus Religionis Servorum B. M. V. Beatis nuncupat. Discussio in sacra Rituum congregatione ad instantiam postulatorum hujusmodi causæ dubio, an constet de cultu ab immemorabili tempore eisdem Beatis exhibito, & casu excepto à decretis sanctæ memoriæ Urbani Papæ VIII, ita ut sententia reverendissimi Ordinarii Florentini sit confirmanda in casu &c.; sacra eadem Rituum congregatio ad relationem Eminentissimi, & Reverendissimi domini Cardinalis Zondadarii, Reverendissimo Domino Prospero de Lambertinis archiepiscopo Theodosiæ, fidei promotore in scriptis, & in voce priùs audito, rescribendum censuit, constare de cultu immemorabili sex ex septem Fundatoribus Ordinis Servorum Beatæ Mariæ Virginis, si Sanctissimo Domino nostro visum fuerit. Die VII Julii MDCCXXV. Factaque deinde per me secretarium de prædictis Sanctissimo Domino nostro relatione, Sanctitas*

fua (Benedictus videlicet XIII) benignè annuit, die xxx ejusdem mensis, & anni MDCCXXV.

26 *Ne autem aliquis existimet, unum ex his viris excludi à publico aliorum cultu; audiat hanc sapientissimi Cardinalis observationem: Septimus porro, hoc est, Alexius Falconeus, in superioribus (Vide lib. 2, cap. 24, § 37) memoratus est; quia cum causa beatificationis & canonizationis ejusdem, curâ studio atque impensâ suæ nobilissimæ domûs initium habuerit & progressum (quod etiam factum est in causa beatæ Julianæ ex eadem familia) ubi causa aliorum sex Fundatorum promotâ fuit, & promovetur à religioso Ordine Servorum Mariæ, hinc unius causæ ab alia segregatio provenit, licet tum quo ad sanctitatem, tum quo ad cultum iidem omnino fundamentis utraque insisteret, sicut nonnullis, quæ ibidem subjicit idem Cardinalis, declaratur. B. Juliana Falconeria habetur apud nos tomo III Junii; die XIX, pag. 917; quæ cum postea Sanctorum catalogo adscripta sit, plura erant dicenda in Operis nostri supplemento de Sancta ista ad eundem diem, quæ ab Ecclesia colitur. Postremum est ut, antequam Commentaria huic finis imponatur, lectorem moneam primò, quòd, tametsi supra dictum decretum, & alia ex Eminentissimo D. de Lambertinis per decursum transcripta, habeantur in fine Commentarii prævisi ad vitam S. Philippi Beniti per modum epigramati; ea tamen visum mihi fuerit hoc loco repetere, quia sunt valde propria in rem præsentem, nec nimis proluxa. Secundo, cum nec apud nos repererim, nec norim hactenus, Beati nostri vitam seorsim fuisse conscriptam, usus sum Annalibus Ordinis à Gianio vulgatis, apud quem consulti etiam possunt auctores alii, quos assignat post capita.*

27 *Postquam hæc scripseram, incidi in Decretum Urbis & orbis, titulo Descriptionis in Martyrologio Romano beatorum confessorum Bonfilii Monaldii, Amidei de Amideis, Sostenei de Sosteneis, Uguccionis de Uguccionis, Manetti Antellensis, & Bonajunctæ Manetti, Ordinis Servorum Beatæ Mariæ Virginis. In hoc decreto annuntiari jubetur primus die I Januarii; secundus XVIII Aprilis; tertius & quartus III Maii; quintus die XX Augusti; sextus die XXXI Augusti, omnes cum elogio: Sanctissimus Dominus noster Benedictus XIII ad humillimas preces P. Fratris Petri Mariæ Pieri Generalis (qui deinde sacro Cardinalium collegio adscriptus est) & P. Fratris Josephi Mariæ Curti, procuratoris Generalis, Ordinis B. M. V., supra scripta elogia pro sex beatis Fundatoribus ejusdem Ordinis approbavit, eaque respectivè in eorum festivitibus ubique recitari, & cani, ac in Martyrologio Romano diebus assignatis apponi mandavit. Die VII Septembris MDCCXXVIII.*

28 *Hactenus decretum: quod cum seriùs pervenerit ad meam notitiam, quam ut Joannes Manettus Antellensis poni posset die XX Augusti cum Martyrologio Romano, cui tunc inscribi jubetur; damus eum hac die XXVII ejusdem mensis cum Ferrario in Catalogo antea citato, qui annum Viri memoriam ita signat: Florentiæ B. Manetti IV Servorum Generalis. Annuntiatio autem, quæ inseri mandatur in Martyrologio Romano, hæc de illo memorat: In sacra eremo Senarii montis Florentinæ diocesis beati Manetti confessoris, qui cum unus fuerit è septem Beatis, qui Servorum sanctissimæ Virginis Ordinem instituerunt, præstantissimeque splenduerit virtutibus, præcipuè verò*

de publico ipsius, & aliorum fundatorum cultu:

E

annuntiatio inscribi iussa

F

Martyrologio Romano.

A verò prudentiâ , pietatêque exquisita in Deiparam , huic dicens in obitu hymnos , in Domino sanctè obdormivit. *Decretum hoc praeceperat a-*

lind , datum VII Augusti 1728 , quo laudatus AUCTORE Pontifex eidem Martyrologio apponi mandavit e-
logia B. Alexii Falconerii , & B. Juliana Falconeriâ. J. P.

DIES VIGESIMA OCTAVA AUGUSTI.

SANCTI, QUI IV KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

- S**anctus Hermes M. Romæ.
S. Pelagius M. Constantiæ in Suevia.
S. Pelagius M. in Civitate nova in Istria.
S. Fortunatus M. } Salerni apud
S. Caius M. } Picentinos
B S. Anthes M. } in Italia.
S. Julianus M. Brivate in Arvernia.
S. Polienus M. }
S. Serapion M. }
S. Justilla M. } Alexandria.
 & forte }
S. Hermes M. }
S. Helias M. }
S. Stephanus diac. M. } Romæ.
S. Pollion M. }
S. Vicinius ep. conf. Sassinæ in Umbria.
S. Alexander ep. conf. Constan-
- tinopoli.
S. Moyfes Æthiops eremita in monte Scheti Lybiæ.
S. Ambrosius ep. conf. Santonis in Gallia.
S. Augustinus ep. & doctor Ecclesiæ , Hippone-regio in Africa. **E**
S. Bibianus vel Vivianus ep. Santonis in Gallia.
S. Facundinus ep. conf. Tadini in Umbria.
S. Juventinus archidiac. conf. apud Tadinates in Umbria.
S. Elmerus vel Ermelius episc. confess. Molhanii in diocesi Leodiensi.
S. Flannanus ep. conf. Laoniæ in Momonia Hiberniæ.
B. Adelindis abbatissa in Suevia.

C *PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.*

Johannis abbatis & confessoris meminit Grevenus. Florarium nostrum Ms. Apud Lingones Johannis abbatis & confessoris. Consule qua de S. Joanne abbate Reomaensi dicta sunt

apud nos ad diem xxviii Januarii.
S. Julianus Hospitator colitur hac die in vico del Fou diocesis Barcinonensis , uti ex Domeneco diximus ad diem , quo actum de illo est , xxix Januarii.

In Luca Valerii martyris memoriam faciunt Additiones Bruxellenses Ms. ad Usuardum Greveni. De synonymo episcopo martyre , qui Luca in Etruria colitur , actum est xxix Januarii : quem si velint dictæ Additiones , legi possunt pauca de illo scripta ibidem xxix Januarii.

Sanctus Tolmannus martyr in Germania post varios ibidem in prædicando Christi Evangelio labores , sicut habet Camerarius ad hunc diem , citans Lesleum lib. 4 Historia , Democharem Augusti Tomus VI.

de Misse Sacrificio , & alios ; sed eos non nominat. Qualis à Camerario nobis hic obrudatur Tolmannus , & sanctus quidem , prorsus non intelligimus. An voluit scribere Colmanus ? Ita enim verò vocatur à Lesleo lib. 4 , pag. 160 ; ubi vult , eum fuisse Lindisfarnensem episcopum , martyrio in Austria functum , & alia , qua perperam ipsi à Lesleo adscripta fuisse , diximus die xviii Februarii.

Nati (in Sicilia) translatio B. Conradi confessoris annuntiatur ab Octavio Caietano in Idea Operis de Vitis Siculorum Sanctorum. Illustravimus ejus Acta xix Februarii.

Sacro sancti martyris & Thaumaturgi Damæ memoriam hac die annotari in Ms. Synaxario Parisiensis collegii Claromontani , indicavimus in S. Euphyebio martyre ad diem ix Martii , eundemque hunc nobis Damam videri diximus , de quo magnus Basilius in epistola 291 ibidem citata loquitur. Ponit eum Castellanus xxviii Augusti. Quoniam vero alia à nobis de illo

- A *comperta non sunt, quàm quæ aliàs diximus, lectorem mittimus ad diem* ix Martii.
- Memoria S. Anastasiæ patriciæ est in nostro Græco Ms. Supplemento ex Synaxario Sirmondi ac Ms. Chiffletii. Patriciam synonymam, sub monachi habitu reclusam, habes apud nos die x Martii. Si hæc sit eadem cum illa, videatur dies x Martii.
- Gerundæ in Catalonia martyrium S. Narcissi, inquit Castellanus ad hunc diem. Illum tamquam episcopum & martyrem etiam ponit Ferrarius, hæc die xxix Octobris. Habetur in Martyrologio Romano, & apud nos xviii Martii.
- S. Contardus Peregrinus à Castellano refertur Blandenonæ ad Padum in dicecesi Placentina in Lombardia. Acta ejus illustrata sunt die xvi Aprilis.
- Leocatæ in Sicilia, translatio corporis sancti Angeli martyris, Ordinis Fratrum beatissimæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ de Monte Carmelo: quando ejus venerabiles reliquæ anno m̄d̄c̄lxii, numerofo comitante populo, grandique cum pietate ac lætitia, ex antiqua ecclesia ad novam, civium Leocatenfium elemosynis erectam, translatae fuerunt, sicut refert *Acies bene ordinata Philippi à Visitatione*, anno 1670 edita, ad hunc diem. De hoc Sancto tractavimus tomo 2. Maii die v, in ejusque appendice ad diem eundem v Maii.
- B Rainaldi eremitæ memoriam designat Hieronymus Nicolinus in Historia urbis Teatina pag. 120, ejusque corpus decenter ac devotè conservari indicat Fallascosi in dicecesi Teatina, addens, illustrem illum esse præcipuè in liberandis energumenis, festumque ipsius ibidem coli xxviii Augusti multa cum solennitate. De hoc Beato etiam agit Ferrarius in Catalogo generali. Lege apud nos dicta in SS. Reginaldo & Franco ad diem vii Maii.
- Corpora SS. Petri & Marcellini sepulta hoc die memorari apud Adonem & alibi, indicatur ad diem, quo de illis tractavimus, ii Junii.
- Sanctarum virginum Cunegundis, Mechtundis, & Wibrandis annuntiatio Eischelli in Helvetia, consignatur apud Ferrarium. Data sunt die xvi Junii.
- C Danielis prophetæ meminerunt hac die Withfordus, Maurolycus, Canisius, & Ferrarius. Actum de illo apud nos xxi Julii.
- Sancti patris nostri Acacii junioris (r̄s v̄s) meminerunt Menea magna Græca excusa, appositis duobus versiculis, qui indicant, collum ei abscissum gladio fuisse, & lac effudisse, candorem animæ significans. Die xxviii Julii dedimus synonymum Martyrem Miletii passum, cui aptantur idem omnino versiculi Græci, qui hodierno, atque adeo idem mortis genus, miraculum idem profusi lactis pro sanguine: ex Synaxario autem Basiliano capite minutus dicitur ibidem, sectione reddente sanguinem & lac. Hic tamen videtur diversus ab hodierno, quia titulus ei tribuitur Sancti patris nostri, & junioris nomine nuncupatur: nisi forte ex uno constati sint duo. Quidquid sit, nodum hunc aliis extricandum relinquimus. Quæ autem retulimus alibi à nobis dicta, legi possunt ad diem xxviii Julii.
- Civitate Ostia Auræ virginis depositio ex saepe dicto Florario Ms. Vide diem xxiv Augusti.
- Natalis Ezechie regis in pace quiescentis refertur & sancti titulo donatur idem rex in Menologio Sirletiano; de quo etiam agunt Menea magna Græca typis edita, & Castellanus. Spectat ad vetus Testamentum, in Opere nostro non ponendus, quia non habetur in Martyrologio Romano.
- Sufanna in veteri Testamento castitate notissima laudatur in Martyrologio Canisiano. Nos illam prætermittimus, dare consueti illas personas, quæ in Romano Martyrologio ex eodem Testamento notantur.
- In Africa depositio Faustini episcopi annuntiatur apud Florentinum in notis: de quo plura cupimus doceri.
- Pelagius PP I hesternò die inter Prætermittos ad hunc dilatus est, ut examinaretur publicus ejus cultus. Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 7, cap. 121 de hoc Pontifice scribit, & Sancti titulum ipsi tribuit, quod & facit Ferrarius, sicut heri dictum est. Idem Ferrarius in notis ad xxvii Augusti hæc scribit: Illum Canonici Reg. Officio ecclesiastico colunt. Sed nihil addit, quo id probet: nec ego in Officiis Canonicorum Regularium, & variarum quidem congregationum, illud inveni. Causa autem, cur ab aliquibus Sanctus vocetur, creditur esse illa, in Conatu chronico-historico ad Catalogum Pontificum Romanorum à nobis edito, pag. 86 sic expressa: Porro ingentia Pelagii elogia continet ejus epitaphium; cujus intuitu ab aliquibus credo SANCTUM vocari, etsi nullum cultus ecclesiastici ei aliquando exhibitum reperiatur vestigium. Verosimilius ex illo epitaphio inferas, posteriori aliquo seculo, puta xi, sub Sergio Papa III, hujus & aliorum variorum Pontificum in Vaticano tumulorum sepulcra marmoribus & titulis ornata fuisse. SERGII certe istius ætatem ac styllum referunt versus, ut patebit eos cum aliis istius Pontificis conferenti. Deinde subditur dictum epitaphium, illudque etiam edidit Baronius ad annum Christi 559 sub intiam, ubi nullum publici ipsius post obitum cultus indicium reperio.
- In Scandinavia, S. Gormanus; qui ex monacho Hirsaugiensi factus est episcopus Slesvicensis. Hæc è Castellano; apud quem ad marginem hujus annuntiationis vocatur Egoardus, ubi & apponitur annus 965. Locus Gallicè ab ipso scribitur en Scandinavie; in Tabula verò nominum locorum pag. 1057 Latine ab eo vocatur Scania. A Trihemio in Annalibus Hirsaugiensibus, typis monasterii S. Galli anno 1690 excusis, tomo 1 ad annum 965, pag. 109 appellatur Ewardus, & laudatur à doctrina, predicatione, vita merito, ac Scripturarum eruditione: qui sanctitatis suæ manifestum omnibus præbuit signum. Nam hominem in mari submersum suis precibus coram multitudine hominum ad vitam revocavit. Unde in stuporem conversi Slesvicenses, nomen illi dederunt Viri Dei, appellantes eum Gottmannum causâ reverentiæ & honoris, utpote quem tanto miraculo Dei cognoverunt esse amicum. Hinc colligo primò, nomen ejus non rectè scribi supra: secundo, non satis nobis constare è dicto elogio, quòd post mortem habuerit publicum ac stricti nominis cultum, qui aliunde probari deberet.
- Certamen triginta trium Martyrum Nicomediæ consummatorum habetur in nostro Supplemento Ms. ad Menea Græca excusa. Martyres varios ibidem passos dedimus aliàs in Opere nostro: de his nihil occurrit, quòd dicam.

- A** Cantuariæ in Anglia, beati Alfrici episcopi miraculis clari, uti habet Menardus. In elogio, quod de illo habet lib. 2. Observationum pag. 677; Fuit, inquit, abbas Abingdoniensis in Anglia, & Wiltoniensis episcopus: postea archiepiscopus Cantuariensis. Successit Ethelgario. Fuit à puero miraculis clarus. Obiit ad annum millesimum sextum. Post mortem claruit miraculis. Sepultum est ejus corpus Abingdoniæ, quod postea relatum est Cantuariam. Ejus sanctimoniam testantur litteræ cleri Cantuariensis ad monachos Abingdonienses de ejus electione, ut refert Nic. Harpesfel. sec. x, cap. 7 Hist. Angl. Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti ad annum Christi 1006 de illo agit tamquam Sancto; ubi litteræ indicat esse inter auctores, cui in sede Cantuariensi successerit. Verum hac res levioris est momenti: majoris est, quod non videatur nobis sufficienter probari publicus ejus cultus. Non ex dictis litteris; quia ille tunc vivebat: non etiam ex miraculis, quæ sola cultum non faciunt: non denique ex illis, quæ de eo habentur tomo 1 Angliæ sacræ, anno 1691 Londini edita, parte 1, pag. 54: xvi Cal. Decembr. Cantuariæ depositio BEATÆ MEMORIÆ Alfrici, ejusdem civitatis archiepiscopi, & confessoris. Ibidem pag. 166 in Historia cœnobii Abingdoniensis dicitur: Alfricus Dorobernenis archiepiscopus obiit, sine titulo sancti: quem illi etiam non dat Harpesfeldius. Si plura viderint eruditi Benedictini, dignentur nos certiores facere, ut huic venerando Præsuli detur locus in nostri Operis supplemento.
- B** Sanctorum martyrum Diomedis & Laurentii mentionem faciunt Menæa magna typis edita, cum versiculo duplici, è quo colligimus platano alligatos, facta etiam mentione de arcibus tensis, atque adco sagittis impetitos fuisse. Eorum quoque nomina sunt in Menæo Chiffletii. Quinam hi sint, quando, vel ubi passi, nos latet.
- S.** Magder abbas signatur apud Castellannum in Æthiopia. In Fastis sacris ecclesiæ Æthiopicæ, qui apud Jobum Ludolfum Historia istius gentis intexti sunt, pag. 427 notatur: Abba Magder. Nos cultum publicum ei non asserimus, nisi magis de illo constet.
- C** S. Clarus confessor; honoratus tamquam martyr, apud Castellannum annuntiat in Loisduni, quod est in Pictaviensi Gallia provincia. Certiora de publico cultu ac rebus ejus gestis desideramus. In catalogo Sanctorum, quem Bollandus nobis reliquit sua manu scriptum; notantur isti Sancti, non satis noti, quia vago modo signati: Balbina ex Rabano Ms. Treviris. Secundus M. ex eodem Ms. Quiriaci M. translatio ex Usuardo monasterii S. Martini Tornaci.
- In Scotia Euchini episcopi cognomento Dei timentis. Ita Dempsterus, citans aliorum collectanea; & Hectorem Boethium. Hac etiam die illum refert Ferrarius, floruisse memorans in notis circa an. dxxxiv, ex lib. 5 de Script. Scot. Apud nos die iv Februarii in S. Modano nominatur Euchinus episcopus ex dicto Hectore. Probari ejus cultum, si habeat, cupimus, ac plura de gestis, sicubi forte lateant; subministrari.
- Munyo magister VII Ordinis Prædicatorum tamquam beatus annuntiat in Additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis ad Usuardum Greveni. Bernardus Guido in Libello seu Tractatu Magistorum Ordinis Prædicatorum, apud Martenium tomo 6 Amplissima collectionis veterum scriptorum edito; hæc refert columnâ 409: Scriptimus Magister Ordinis. . . fuit frater Munio Hispanus, electus. . . anno Domini mcccxxxv. . . Hic fuit persona venerabilis &c. De ipsius autem morte ibidem etiam agitur; sed sine ullo indicio publici cultus.
- Joannes Præcurfor; Villarii in Brabantia } titulo beati donatur à Chy-
Walterus abbas Dunensis, in } sosome Henri-
territorio Furnensi } quez in Menol.
Depositio Malachiæ, episcopi } Cisterc.
Jacensis, in Hispania }
Primus etiam laudatur apud Raissium in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii, sed absque titulo beati: quo etiam abstinet in sequenti nomine
- Joannis de Wistrezées (de quo inter Pratermissos ad diem xx Februarii) in eodem Villariensi monasterio Conversi, quem laudat modo dictus Raissius.
- Thieszelmus monac. in Clara-valle memoratur in Calendario Ordinis Cisterciensis, quod anno 1617 impressum est Divione. Illustrissimus Angelus Manrique Annualium Cisterciensium tomo 2 ad annum 1155, cap. 2, num. 7, Thieszelmum aliàs Tescelinum appellat, & num. 8 narrat visionem Gaufridi in ipsius morte.
- Joannes Elvasius, & Sixtus, occisi in India Orientali pro Christo } apud Ar-
Tres confessores, in Monte Casali } turum no-
in Umbria } tantur
Sabbatianus conf.; apud Montem } tamquam
Ferrandum in territorio Claramontensi } beati,
Ventura conf., Perusie } duo primi
Angeli à Speculo conf., Luceria } etiam
Sarracenorum } tamquam
Jacobus Melphictanus conf., Melfapia in Calabria } martyres,
Alphonfus à Palentia conf., Abule in Hispania } in Marty-
rologio
Isabella à S. Francisco, Belvisi in } Franci-
territorio Placentino Hispanico } stano.
- Superioribus addi possunt alii ex Menol. Franciscano Hueberi.
- Petrus confessor Ordinis Minorum signatur & titulo beati honoratur in Additionibus Bruxellensibus Mss. ad Usuardum Greveni. Arturus plurimos ejusdem Ordinis confessores synonymos intexit suo Martyrologio; sed nullum ibidem lego hac die. An verò confessor iste in dictis Additionibus notatus, sit unus ex illis, qui memorantur apud Arturum, quis edisserat, cum ponatur absque alio cognomento seu signo characteristico? Sed, qualiscumque sit; antequam locum ei damus in hoc Opere, requiritur legitima probatio de publico ipsius cultu.
- Girtareus Cardinalis cum titulo beati est in Additionibus Bruxellensibus Mss. ad Usuardum Greveni: Quisnam hic sit, non est nobis exploratum.
- Eodem die (xxviii Augusti) festum recollectionis omnium festorum beatæ Mariæ semper virginis. Istud tenent quidam in Octava Assumptionis. In ecclesia cathedrali Antverpiensi festum recollectionis festivitatum B. M. V. celebratur officio proprio Dominicâ primâ post Octavam Assumptionis, ac ritu duplici 2 classis. Præcedens autem annuntiatio desumpta est ex Additionibus Mss., de quibus supra.

- A** Natalis sanctæ Annæ filix Phanuelis annuntiatur in Menologio ac Menais modo designatis. Apud Latinos autem colitur, ac Martyrologio Romano inscribitur 1 Septembris.
- Abundi & Abundantii meminuit Grevenus. Sunt in Martyrologio Romano xvi Septembris.
- Thaylis peccatricis conversio signatur in Florario nostro Ms. In Martyrologio quod sub nomine Canisii Germanicè editum est, scribitur Taidis & laudatur breviter, uti & apud Grevenum Latine his verbis: Taylis quondam peccatrici, quam sanctus Pafnutius abbas convertit, & in cella arcta inclusit. Ubi in maxima penitentia exactis annis tribus, postea quievit in pace. Notatur apud Græcos viii Octobris.
- Consecratio altaris sancti Dyonisii occurrit in nostro Ms. Florario. Natalis SS. Dionysii ep. & martyris, ac sociorum inscribitur Martyrologio Romano ix Octobris.
- Teclæ sanctimonialis & abbatissæ Wyzzenensis monasterii mentio fit in apographo nostro c Ms. S. Salvatoris Antverpiæ. Locus vocatur Eizingen apud Tribhemium lib. 3, cap. 172 de Viris illustribus. S. Theclam annuntiat in Germania Martyrologium Romanum xv Oct.
- B** In Scotia commemoratio S. Reguli confessoris, qui dum esset abbas Patra in Achaia, calidius fuit monitus, ut quâsdam e reliquiis S. Andreae deferret in Scotiam &c., ex Martyrologio Anglicano Wilsoni anno 1640 excuso. Agit de illo Alfordus variis locis Annalium suorum, quem, inquit ad annum 396, num. 6; pie mortuum Anglicani Fasti inter Sanctos numerant ad xxviii Augusti. Sed inter Prætermisissos & alio dilatos apud nos ad diem xxx Martii significatum est, eum apud Camerarium & Demsterum referri aliunde ad xvii Octobris. Agi autem de illo poterit ad diem, quo habetur in Breviario Aberdonensi, xv Octobris.
- Colonix Agnetis virginis & martyris cum titulo sanctæ annuntiatio habetur apud Ferrarium, ex Tab. ecclesiæ Colonien., sicut scribit in notis, addens ista: Passa est in Anglia circa an. ccclxxxiii, ex Martyrol. Angl., & Troph. eccl. Angl. Apud Wilsonum dicitur esse una ex undecim millibus Ursulanis. Gelenius in sua Colonia Agrippina lib. 4 in sacris & piis Fastis pag. 717 hæc memorat: Item Colonix S. Agnetis Anglicæ virginis & inart. Saussayus in Supplemento pag. 1162 vult, ejus exuvias Coloniam ex Anglia advectas. Alfordus ad annum 453, num. 35 de illa etiam meminit. Qualiscumque autem fuerit hæc virgo & martyr sub nomine Agnetis nuncupata, satis & abunde est, notasse superiora. De sancta verò Ursula, & sociabus ejus agendum erit ad diem, quo referuntur in Martyrologio Romano xxi Octobris.
- In Africa sanctorum martyrum Septimi, Januarii, Felicis, Cagi, & Anthios ac aliorum, annuntiatio est in nostris Additionibus Mss. Cartusæ Bruxellensis ad Grevenum. De Caio, Antho, una cum Fortunato, martyribus Salernitanis, agemus hac die; ubi legi possunt, quæ de his & aliis indicabimus. Videri etiam possunt auctaria ad Usuardum nostrum hac die xxviii Augusti, nec non Martyrologium Romanum ad diem, quo & dicenda apud nos expecta, xxiv Octobris.
- Rhumbaldi confessoris cum titulo sancti annuntiationem ponit Ferrarius hoc die, quo etiam refertur in Martyrologio Anglicano Wilsoni prioris editionis; sed in secunda signatur ad diem 2 Novembris. Alfordus in Annalibus ecclesiæ Anglo-Saxonice ad annum Christi 696, num. 27, Constat, inquit, Rumwoldum puerum, sanctum coli, & olim cultum esse in Buckinghamiensi ecclesia. Agitur de illo apud Capgraviu in Legenda Angliæ, & ibidem folio cclxxvi narratur obiisse tertio Nonas Novembris. Nos, quæ ad illum spectant, differimus ad eundem diem iii Novembris.
- Sanctæ memoriæ Agnetis virg. sororis sanctæ Claræ &c. annuntiatio habetur apud Grevenum: de qua & Martyrologium, quod dicitur Canisii, & uterque Ferrarii Catalogus. Arturus eam ponit & laudat in suo Gynæceo ad diem xvi Novembris, quo eam obiisse affirmat Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1253, num. 23, ubi de virtutibus & miraculis ipsius scribit. Si publicus hujus virginis cultus legitime probatus fuerit, poterit inseri Operi nostro ad diem, quò eam differimus, xvi Novembris.
- C**
- E**
- F**

DE S. HERMETE MARTYRE

ROMÆ

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS.

J.S.

§ I. Judicium de antiquitate & fide Actorum S. Alexandri, è quibus gesta S. Hermetis petenda: eorumque vindiciæ contra Tillemontium & alios.

AN. cxvi.
Gesta S.
Hermetis
relata sunt
in Actis S.
Alexandri,
de quorum
fide disce-
ptatur,

Quandoquidem gesta S. Hermetis illustrissimi martyris petenda sunt ex Actis S. Alexandri Romani Pontificis, variæque de Actis illis eruditi judicant, antè omnia inquirendum est, quid de antiquitate & fide Actorum illorum sit statuendum. Baronius ad annum: 132 num. 1 vocat Acta S.

Alexandri nimia antiquitate mendosa. Henschenius, qui illa edidit tom. 1 Maii a pag. 371 sincerissima putavit, & ut talia defendere conatus est in Commentario prævio, nixus auctoritate antiquorum martyrologorum, quibus eadem Acta placuerant, cum sua ex iis hauserint elogia. Alii demum Acta memorata non modo mendosa, sed & mendacia, iisque relata falsa & ficta omnia volue-

A voluerunt. Horum agmen duxit Joannes Pearsonius heterodoxus Anglus in Chronologia priorum Roma episcoporum pag. 227, quem secutus est Tillemontius in Monumentis historia ecclesiastica tom. 2, pag. 590 & 591, ac demum Bailletus in Vitis Sanctorum tom. 2, col. 7 & 8. At pro Actorum fide stetit rursus Schelstratius in Antiquitate Ecclesie dissert. 3, cap. 2. Huic accessit Blanchinus in notis ad Anastasium Bibliothecarium in Alexandro. De aetate Actorum non minus dissentiunt praedicti scriptores: nam Henschenius suspicatus est scripta esse seculo III ante persecutionem Decii; alii non nisi seculo VII procusa esse contendunt. Primum itaque investigabo, quo seculo Acta videantur conscripta, quia inde quoque elucescet, quanta eisdem fides debeatur.

Acta illa
scripta vi-
demur

B Licet tempus, quo scripta fuerunt haec Acta, non possit accurate ostendi, existimo tamen scripta non fuisse post seculum IV, seu pacem Ecclesiae restitutam a Constantino. Scripsit scripta non esse, suadet imprimis stylus ipse, qui satis Latinus est & simplex; longaeque purior, quam ut seculo VII congruat. Deinde antiquitatem horum Actorum insinuat silentium auctoris de cultu S. Hermetis: nam cultus is antiquissimus fuit; lateque propagatus, ut infra videbimus. Quin imò ex modo diverso, quo num. 14 refertur sepultura S. Quirini & S. Hermetis argumentum suppetit pro Actorum antiquitate longè melius, quam sit, quod ex eodem loco contra Henschenium intorsit Pearsonius. Quirini corpus, aiunt Acta, Christiani in via Appia sepelierunt, in caemeterio Prætextati. Hinc sic ratiocinatur Pearsonius pag. 228: At haec Actorum auctor scribere non potuit ante obitum Prætextati. Ille autem non ante Diocletianeam persecutionem, sed in ipsa sub Maximiano passus est. At ex eo certè deduci nequit, seculo VII scripta esse, aut post Constantini tempora. Imò probare debuerat Pearsonius, ab hoc Prætextato nomen caemeterio inditum, ut quidquam contra Henschenii conjecturam evinceret. Aringhus in Roma subterranea lib. 3, cap. 16 fuse disputat de caemeterio Prætextati; at incertum relinquit, à quo denominatum fuerit. Audi ejus verba num. 4: Quoniam igitur caemeterium, de quo mentio est, à præclaro ejusdem nominis viro extructum est, vel certè eam ob causam, quòd martyr quispiam, qui hoc potissimum nomine nuncuparetur, eodem loco conditus fuerit, inde PRÆTEXTATI titulum, ut nobis conijcere fas est, obtinuit. Itaque argumentum Pearsonii non probat, Acta hac scribi non potuisse ante persecutionem Decii; nedum priora non esse seculo VII.

initio seculi
IV, aut vi-
vius:

C 3 Nunc audiamus, quomodo ibidem refertur S. Hermetis sepultura: Corpus soror ejus Theodora collegit, & in Salaria veteri sepelivit, non longè ab urbe Roma, sub die quinto Kalend. Septembris. Cur auctor hic caemeterium tacuit, quod in Quirino expressit? Nam locus ille via Salaria veteri, ubi sepultus est S. Hermes; jam seculo IV vocabatur caemeterium Basilæ. Docet id Kalendarium seculo IV conscriptum, quod edidit Bucherius in Commentario suo ad Canonem Paschalem à pag. 267: Sic enim ibidem legitur: Quinto Kalendas (Septembris) Hermetis in Basilæ (caemeterio) Salaria veteri. Deinde, Tertio Idus (Septembris) Proti & Hyacinthi in Basilæ. Et infra: Decimo Kalendas Octobris, Basilæ Salaria veteri, Diocletiano IX & Maximiano VIII Coll. Ad Basilam, opinor, nomen caemeterii non additur, quia ab illa ipsa denominabatur. Cum ergo seculo IV locus sepulturae S. Her-

metis notus fuerit sub nomine caemeterii Basilæ, numquid auctor videtur id indicaturus fuisse, si scripsisset post nomen Basilæ caemeterio inditum; quemadmodum paullo ante fecerat referens sepulturam S. Quirini? Hinc igitur probabili saltem conjectura colligimus; non scripsisse post medium seculi IV, & fortasse multo citius, puta tempore per Henschenium ex conjectura designato.

D Attamen contra tantam horum Actorum antiquitatem aliud argumentum protulit Pearsonius, quod Tillemontio etiam placuit: Nominant, inquit, Acta Aurelianum COMITEM UTRIVSQUE MILITIAE; quisquis autem ille fuit, eo titulo describi non potuit, antequam talis titulus inventus est, hoc est, antequam magna formæ reipublicæ Romanæ mutatio per Constantinum facta est, post quem tandem comitatus rei militaris mentio saepe fit. At nec Pearsonius nec Tillemontius probaverunt, comites rei militares à Constantino primum institutos. Inferre igitur solidè nequibant illos ante Constantinum non existisse. Equè quibusdam ignoti erant comites domestici primi & secundi ordinis; illos tamen existisse diu ante Constantini tempora; ostendit Valesius in Annotationibus ad Eusebium de Vita Constantini lib. 4, cap. 1 ex inscriptionibus antiquis, ex quibus sic concludit: Unde colligitur, hanc COMITIVAM dignitatem ordinis primi ac secundi, non à Constantino primum institutam fuisse, ut censuit Cujacius in notis ad Codicem Justiniani; sed diu ante Constantini tempora usurpatam. Idem fuse ostendit Salmasius in notis ad Spartianum pag. 47, & ad Trebellium Pollionem pag. 307.

E 5 Garsus Loaisa in Collectione conciliorum Hispania pag. 456, explicans concilium Toleranum VIII, aliter de comitum origine loquitur. Verba ejus accipe: Comes, ut Spartianus est auctor in Adriano, inde fluxit. Cum enim Adrianus senatum in aulam suam transfulisset, receptis senatorum optimatibus in amicorum cohortem, inde domesticum quemdam senatum penes se habere cepit: qui, quoniam is continuatis penè delectaretur peregrinationibus, comitatus caesaris dici ceptus est; & ipsi amici, comites: eorum consiliis & ope in bello & pace usus. Eodem fere modo de comitum initio loquitur Salmasius in notis ad Spartianum pag. 47. At juvabit hac confirmare ex ipsis auctoribus antiquis. Spartianus in Adriano pag. 4 sic habet: Optimos quosque de senatu in contubernium imperatoriae majestatis adscivit. Hos comites imperatoris vocatos fuisse; colligimus ex ejusdem verbis pag. 9, ubi de Adriano hac scripsit: Quum judicaret, in consilio habuit non amicos suos aut COMITES solum, sed jurisconsultos, aliosque. Hic sanè comites non alii debent intelligi, quam illi, quos in contubernium suum adsciverat Adrianus. Porro hosce comites non modo ad exercenda judicia aderant imperatori, sed comitabantur etiam in expeditionibus militaribus. Audi Fulvium Capitolinum in Vero pag. 37: Ad Euphratem tamen (in bello Parthico) impulsu comitum suorum (qui cum eo erant in Syria) secundò profectus est Lucius Verus imperator. Idem, ut mox subditur pag. 18, confecto . . bello, regna regibus, provincias verò comitibus suis regendas dedit. Sanè non video, cur comites rei militaris, vel utriusque militiae dici non possent, qui provinciis praeficiebantur, adeoque bella gerere debebant. Nihil itaque est causa, cur haec voces in usu esse non potuerint ante Constantini, vel etiam Decii tempora; cum Lucius Verus Decium plus quam octoginta annis

F

AUCTORE
J. S.

annis præcesserit. Ceterum comitum origo alius quoque repeti poterit: nam laudatus ante Blanchinus jam sub Claudio imperatore comitem vocari Titum Plantium Silvanum, ex antiqua inscriptione ostendit. Sed hæc nobis sufficiunt, ad argumentum adversariorum solvendum, quod, si legitimum est, solum probaret, Acta Constantino non esse antiquiora.

nec obstant
alia adver-
sariorum
argumenta.

6 Displicet etiam Tillemontio hæc phrasis vice sacra judicans, quam vult inusitatam fuisse tempore Trajani, & diu postea. At inanis hic est scrupulus, neque enim phrasis illa postmodum fuit usitator. Si igitur sic ratiocinaretur: Phrasis illa non reperitur post Decium, quantum scio; Acta ergo scripta sunt ante Decium: non placeret, opinor, collectio ex ratione tam levi deducta. Nihil magis placere potest Tillemontii argutatio, cum innumera phrasæ reperiantur apud auctores Latinos, quas non nisi uno loco invenias. Nihil firmitus est, quod ex S. Gregorio uterque objicit; nimirum illum Romæ non invenisse Acta martyrum nisi pauca quædam in unius codicis volumine collecta; ex quo inferre nituntur, post tempora S. Gregorii hæc fuisse exarata. Etenim, etiamsi pauca martyrum Acta Romæ invenerit Gregorius, inde non consequitur, Acta S. Alexandri inter illa non fuisse; nedum illo tempore non fuisse conscripta. Nam & hodiecum dicere possumus pauca exstare Acta martyrum, si cum ingenti illorum numero comparentur. Deinde nec omnia, quæ tunc exstabant, Romæ erant; nec illa, quæ ibidem servabantur, omnia nota erant Gregorio, cum in eadem epistola 29 libri 8, ubi hæc habet, affirmet se adhuc illa querere, quæ petierat Eulogius Alexandrinus, & transmissurum, si potuerint inveniri. Ex dictis itaque concludo, nihil obstare, quo minus Acta illa scripta esse potuerint vigentibus adhuc persecutionibus, atque etiam ante Decii tempora, ut suspicatus est Henschenius, licet alioquin probabilius existimem, scripta esse circa Constantini tempora ex monumentis antiquioribus, aut forsitan ex traditione, quod antiquiora horum martyrum Acta in persecutione Diocletiani essent deperdita, & fidelium memoriâ necdum excidissent.

C
In Actis
quædam su-
pra verum
sunt exag-
gerata,

7 Hisce de ætate Actorum disputatis, restat ut examinemus, quanta illorum debeat esse auctoritas. Porro, cum rationes pro sinceritate Actorum, & contra eorumdem fidem utrimque allatas, veri investigandi studio diligenter perpenderit, plusculum auctoritatis, quam mereantur, Actis illis tribuisse Henschenius existimo, sed adversarios ejus Pearsonium & Tillemontium longius a via declinasse, quando contenderunt, nihil Actis illis fidei tribuendum, nihil in illis veri, nihil sinceri occurrere. Primum facile probatur ex ætate auctoris, styloque Actorum: nam cum auctor scripserit seculo III aut IV de rebus, quæ contigerunt seculo 2 non multum provecto, Actisque immiscuerit crebra colloquia, quæ non videtur descripta reperisse, omnino hinc colligitur, illum indulgisse plusculum ingenio suo, ut lucubratiunculam hanc exornaret. Idem probatur ex aliquibus, quæ nimium sunt exaggerata, & supra verum amplificata, qualia mox videbimus. Hinc in hisce Actis non omnia adjuncta pro certis aut veris habenda, uti fit in profanis plerisque historicis, qui amore ducti aut odio, principum aliorumve res gestas nimium exaggerarunt: at, sicut ea de causa non omnem abrogamus fidem historiographis hujusmodi, dum facta referunt, quibus aliunde nihil potest opponi, ita nec hisce aliisque

hujusmodi Actis omnem fidem detrahendam puto, quod aliqua in iis reperiantur exaggerationes aut errores. At nunc videamus, quid Pearsonio Tillemontioque tantopere displicuerit, ut, non reverenti auctoritatem Bedæ, Adonis, Rabani, Notkeri, quos fatentur ex his Actis sua hausisse elogia, omnino nobis persuadere voluerint, nihil ex his Actis historia inferendum.

8 Habentur in Actis num. 1 sequentia: Totius autem populi verum affectum gratia ei divina contulerat; ut & senatorum maximam partem converteret ad Dominum, & præfectum urbis quoque Hermen cum uxore & sorore & filiis baptizaret, cum mille quingentis quinquaginta servis suis, uxoribus quoque & filiis eorum, quos omnes in die sancto Paschæ prius fecit fieri ingenuos, & ita baptizari. Exclamat hic Pearsonius: Nonne hoc tam aperte falsum est, ut qui hoc asserit, fidem merei in aliis non potuerit? Tillemontius verò ait; maximam senatorum partem ne anno quidem 395 conversam fuisse, auctoremque sibi contradixisse ostendit, dum num. 2 scripsit; Omnem senatum famulatum esse Aureliano, ad Christianos persequendos missi. Respondeo auctorem exaggeratione nimia usum utroque loco. Forsan ex antiquis monumentis, aut ex traditione didicerat, varios senatores per S. Alexandrum conversos: mox, re supra modum amplificata, maximam partem effinxit. Forsan acceperat, mille ducentos quinquaginta homines cum S. Hermete baptizatos, interque eos aliquot servos, qui libertate donati sint, hinc ille conjecturâ non probabili fingere potuit, tot S. Hermetis servos libertate donatos, sacroque lavacro mundatos. Lubens igitur admitto, hæc supra verum exaggerata, nec historia iisdem verbis inferenda: at verò si omnem idcirco fidem auctori detrabere oporteat, abjicere quoque oportebit historiographos antiquos, qui res Græcas Romanasque memoria prodiderunt: nam nullus, opinor, inter illos est, qui non frequenter res variis sic extulerunt supra verum, verique etiam similitudinem.

9 Vehementer etiam carpunt scriptores memorari, quod de Trajano dicitur num. 2: Militi Aureliano comitem utriusque militiæ de Seleva Isauriæ ad interfectionem omnium Christianorum. Tillemontius exaggerat clementiam Trajani eo usque, ut dicat parum historia Romana peritum esse illum, qui credere potuerit, Trajanum mississe, ut Roma occiderentur omnes Christiani. Perpende mecum, lector, an hic Tillemontius in idem vitium non incidit, quod mox in auctore horum Actorum admisimus, an, inquam, nimia Trajani clementia exaggeratione in contradictionem non incidit. Certè agens de persecutione Trajani tom. eodem art. 2, pag. 169 adeo non extollit clementiam istius imperatoris, ut refutet Eusebium, qui persecutionem sub Trajano ortam popularibus motibus attribuerat, addatque Gallicè hæc verba: Trajanus, cujus mansuetudinem tantopere extollit historia, multum tamen contulit ad crudelitatem in illis tunc exercitam. Gloriæ sibi ducebat; religiosiorem esse principibus aliis, vigoremque legum Romanarum se tueri. Inflatu victoriis, quas de Dacis retulerat, . . . existimabat non posse se melius firmare imperium suum, quam COGENDO OMNES CHRISTIANOS amplecti cultum dæmonum, quibus acceptas referebat victorias triumphosque, quos soli debebat Deo vero. Plura ibidem prosequitur in eandem sententiam. At sanè non video, quæ hæc nexu rectè combinari valeant cum iis, quæ protulit.

D

ut ostendi-
tur: at id-
circo non
debent omni
auctoritate
carere:

E

persecutio-
nem Traja-
ni, qualem
Acta de-
scribunt,
admittit
Tillemontius
sibi con-
trarius,

F

A protulit, ad Acta S. Alexandri oppugnanda. eademque asseritur in Actis S. Ignatii ipse probatis:

10 *Quin* & alio loco eidem censura scripsit contraria. In Actis S. Ignatii apud Ruinarium pag. 8 hæc leguntur de Trajano: Omnes ipsos Dei cultores existentes vel sacrificare, vel mori cogebat. Hæc verba plus etiam significant, quam superiora ex Actis Alexandri sumpta, cum referantur ad omnes omnino Christianos. Attamen verba eadem in textu mox recitato adduxit Tillemontius; & Acta S. Ignatii, unde deprompta sunt, tanti facit, ut art. 2 de Ignatio, pag. 195 dicat: Non possumus hæc Acta nimis venerari, & notâ in Ignatium 4, pag. 578 affirmet, nihil in illis occurrere, quod non optimè congruat cum Eusebio, cum S. Chrysostomo, & cum historia Trajani. Hinc aliud concludere nequeo, quam Tillemontium, dum de persecutione Trajani, & de S. Ignatio agebat, agnovisse omnes Christianos, saltem qui ad iudices delati essent, & nolent sacrificare morti destinatos à Trajano; posteaque, dum Acta S. Alexandri oppugnabat, immemorem eorum, quæ antè scripserat, temere adoptasse objectionem Pearsonii, suis jam antè verbis abundè refutatam. Porro, ut ne vel minimus hic maneat scrupulus, observo in Actis non dici, Aureliano comiti investigandos fuisse omnes Christianos, sed omnes, qui nimirum delati erant, occidendos; prout antea ad Plinium junio-rem rescripserat Trajanus. Demum si Acta revera assererent, Trajanum sub vitâ finem magis persequi voluisse Christianos, quam antè fecerat; nihil ille fecisset, quam quod factum constat à Diocletiano.

aliæ quædam objectiones refutantur:

B 11 *Scrupulus* quoque est Tillemontio, quod Aurelianus missus dicatur de Seleucia Isauriæ, primò, quia Trajanus mortuus est Silinunte, non Seleucia; deinde Seleuciam credit Ciliciam tunc annumeratam fuisse, non Isauriam. *Scrupulum* hunc satis excutiet Eusebius, qui in Chronico de morte Trajani sic habet: Trajanus morbo in Scilunte perit, sive, ut alibi scriptum reperimus, apud Seleuciam Isauriæ profluvio ventris extinctus est. Si Seleuciam Isauria adscribat Eusebius, cur id facere non licuit auctori horum Actorum, qui si dixisset Trajanum Seleuciam obiisse, socium erroris habuisset Eusebio antiquiorem; at ne id quidem asseruit. Porro alium hinc scrupulum injicit Pagius in Criticis ad annum 67 num. 15, quod Trajanus tunc non videatur fuisse Seleuciae, unde missus dicitur Aurelianus. At satis est, si ibidem erat, aut residere solebat Aurelianus; qui inde Romam missus dicitur. Verum Schelstratus pag. 157 ex Dione lib. 68 ostendit, Trajanum anno 115 Seleucia fuisse, eodemque illo anno Romam missum existimat Aurelianus, qui eò pervenerit anno 116. Audi quo ille modo rem ordinaverit: Ante hiemem itaque anni cxv Trajanus Seleuciam venit, indeque ad relationem de Hermetis ejusque familiæ conversione Aurelianum utriusque militiae comitem Romam misit, qui ad urbem anno cxvi pervenit, ac v Kalend. Septemb. Hermetem urbis præfectum decollari præcepit: anno verò sequente cxvii, quinto Nonas Maias, S. Alexandrum punctis creberrimis perforati jussit, quo eodem anno Trajanus nutu divino interit. Placent hæc conjectura ex re nata, quibus fides Actorum firmatur. Quod præterea hic objicit Tillemontius, non fuisse munus præfecti militiae persequi Christianos; frivolum est; cum ipsi quoque imperatores id subinde fecerint, multique provinciarum præfides Christianorum cadibus famosi evaserint. Equè inane est, quod ait, Aurelianum Augusti Tomus VI.

hunc scriptoribus esse incognitum: nam dubium non est, quin multo plures fuerint præfecti apud Romanos eo tempore, quam quorum notitia ad nos pervenit.

AUCTORE J. S.

12 In Actis num. 17 Aurelianus dixisse asseritur Alexandro: Considera, quia triginta annorum ætas tibi est. At hinc non magis inferri potest, Alexandrum eo tempore tantum triginta annorum fuisse, quam inferri possit Christum fere quinquagenarium fuisse; dum ei dicebant Judæi Joân. 8 v. 57: Quinquaginta annos nondum habes; ut satis observaverat Henschenius. Attamen vehementer hic contra Acta exclamat Pearsonius, illisque verba tyranni fide non bona attribuit. Poterat sanè eadem fide affirmare, in Psalmis Deum negari, quia ibidem legitur: Dixit impius in corde suo: Non est Deus. Hæc itaque difficultatem non patiuntur, cum tyrannus ex vultu judicare potuerit Alexandrum multò juniorem esse, quam revera erat, ætatemque ejus de industria quoque extenuare. Verum quod ipse Eventius num. 18 de se dicit: Cum . . . essem viginti annorum, presbyter ordinatus sum; difficultate aliqua non caret. Attamen, licet hæc ætas incredibilis videatur ipsis Apostolicis temporibus Pearsonio; & Tillemontius nodum putet indissolubilem, non video, cur Acta hinc reprobari debeant. Imprimis enim mendum irrepserit vitio transcribentium, vel auctor ipse hallucinatus fuerit in tempore, quo Eventius presbyter erat ordinatus, id non obstabit, quominus Acta haberi possint sincera.

objectiones ex ætate Alexandri & Eventii sumptæ

13 Attamen non adeo videri debet mirabile, quod vir aliquis sanctus presbyter dicatur ordinatus, dum viginti agebat annos, ut id certo falsum credamus. Nec Apostolica tempora difficultatem hanc augent, sed minuunt potius. Novimus S. Joannem à Christo Domino apostolum electum, dum juvenis erat. Scimus Timotheum ab Apostolo ordinatum episcopum ætate parum maturâ. Certè multis annis post ordinationem ipsi scribit Apostolus: Adolescentiam tuam nemo contemnat. Quin imò, si Chrysostomo credimus in præfationem ad 1 Epistolam ad Timotheum, Paulus, dum eum circumcidit, illi totum ministerium tradidit, addens hanc inferius rationem: Tanta enim erat Timotheus virtute præditus, ut nihil juvenus impediret. Similia de S. Joanne habet Tillemontius in Joanne art. 1, seu tom. 1, pag. 331, ubi anno ætatis 25 aut 26 ad apostolatam credit vocatum. Si igitur virtus & morum gravitas supplere potuit in Joanne; & Timotheo ad majora vocatis, quod illorum ætati deerat; cur id fieri non potuit in S. Eventio? Præsertim cum eo tempore messis multa esset, operarii verò pauci; atque necdum sortasse determinata esset, quæ sacros ordines suscipere oporteret. Hæc itaque difficultas tanta non est, ut Acta reddat suspecta.

non officiunt fides Actorum:

E

F

14 Objicit insuper quadam Tillemontius, quæ propius spectant ad S. Hermetem, quem urbis præfectum fuisse vix credere potest. Secundum Acta, ut ratiocinatur, Hermes adhuc urbis præfectus erat anno uno antè mortem Trajani. Attamen, moriente Trajano, urbis præfectus erat Bæbius Macer, neque, ut apparet, a paucis mensibus, inquit Tillemontius, cum satis potens crederetur ad contendendum de imperio cum Adriano. Sic ille ratiocinatur, quia apud Spartianum pag. 3 Tatianus per epistolas monuisse Adrianum dicitur, ut & Bæbius Macer præfectus urbis, si reniteretur ejus imperio, necaretur, & Laberius Maximus, qui suspectus imperio in insula exulabat; & Frugi Crassus. Quam inane sit hoc argu-

mentum non probatur, urbis præfectum non fuisse Hermetem;

T

mentum

AUCTORE *mentum contra praefecturam S. Hermetis, ex ipso J. P. Tillemontio intellige. Tomo 2 Imperatorum pag. 229 in Adriano art. 5 hac citans verba, observat Babium Macrum anno 101 fuisse consulem, susceptum videlicet. An ergo Babius, qui consul fuerat a tot annis, timori esse non poterat, nisi diuturnam gessisset urbis praefecturam, cum exsules quoque timerentur? Aliquid deinde scrupuli injicit, quod nomen Hermes sit Graecum, rarium, inquit, inter eos, qui prima imperii munia obibant. At imperabat Trajanus, origine Hispanus; cur ergo Graeci origine imperii munia obire non potuissent? Deinde Blanchinus in notis ad S. Pium ex variis inscriptionibus ostendit, nomen Hermetis in urbe tunc satis fuisse commune. Nihil igitur est, cur negemus urbis praefectum fuisse.*

15 *Veheementius impugnat Acta num. 3, quod ibidem urbis praefectura captivo Hermeti continuanda promittatur, si idolis sacrificare voluerit: id enim se credere non posse affirmat. At ego omnino mihi persuadeo, id facile crediturum fuisse Tillemontium, si hac Acta defendenda suscepisset, non oppugnanda. Certè tom. 5 Monumentorum notat i in S. Theodotum, cujus Acta ibi defendit, pag. 661 credere potuit sacerdotium Apollinis, aliaque maxima Theodoro a tyrannis promissa, addens plura eos promittere solitos, quam prestare post labefactam Christianorum fidem. Jam vero si hac illi promittere potuerunt homini, qui cauponem agebat, ut videri potest in Actis S. Theodoti tom. IV Maii a pag. 149; idque credere potuit Tillemontius; cur credere recusavit Viro illustrissimo promissum fuisse, continuandam ipsi praefecturam, quam ante gesserat? Mihi sanè hoc magis apparet credibile quam illud; nec aliter apparebit rem rectè consideranti.*

16 *Displicuit Tillemontio in Actis num. 2, quod templorum pontifices dicantur accessisse Aurelianum; dum Romam venerat, ut accusarent Christianos: quod necessarium non fuisse contendit; cum missus esset Aurelianus ad Christianos occidendos. Inanis rursus scrupulus. Quis enim mirabitur; idololatras illos; qui rem ad imperatorem videntur detulisse; mox ad Aurelianum venisse, ut eum magis incenderent, ac de omnibus magis informarent? Tandem huic disputationi adjungere lubet verba Tillemontii, qua habet tom. 5, pag. 660, nota i in S. Theodotum: Pauca sunt monumenta, inquit; quantumcumque sint authentica, in quibus non reperiuntur difficultates, & quandoque multum negotii facientes, quas non tollas facile. Quapropter mirandum non est, si etiam occurrant in Actis sancti Theodoti, imò & Alexandri. Adde, difficultates, quibus ibidem respondere conatur, mihi non minores videri, quam ille sint, quas modo pertractavimus: Attamen Acta illa suscepit defendenda Tillemontius; nec reprobanda censuit; ita ut non satis perspiciam, quam consequenter hac tantopere oderit, ut nihil prorsus ex illis Actis assumere sustinuerit, ipsumque S. Alexandri martyrium variis locis negaverit.*

17 *At qua nixus ratione martyrium Alexandri negat Tillemontius? Irenaeus, inquit, lib. 3 S. Alexandri contra Hereses, cap. 3 enumerans Pontifices usque ad Eleutherium, de nullius martyrio mentionem facit, excepto Telesphoro: difficulter ergo credi potest, nullum illorum post Petrum fuisse martyrem praeter Telesphorum. Enimvero tam inutilis hac est ratio, viroque erudito indigna, ut crederem Tillemontio inadvertenter excidisse, nisi*

eadem variis locis repeteret, & ad alia quoque martyrum Acta impugnanda adhiberet. Quippe Irenaeus brevissimè ibidem commemorat successione primorum Pontificum, sicut cap. 1 breviter enumeraverat cum Petro & Paulo Evangelistas quatuor. Deinde ut cap. 3 silet martyrium Alexandri, sic cap. 1 non meminit de martyrio Petri aut Pauli; licet horum mortem attingat, ac ne obitum quidem Alexandri memoret. Verba accipe de morte Petri & Pauli prolata cap. 1: Post verò horum excessum, Marcus &c. De Alexandro autem, ejus antecessoribus, & successoribus, sic habet: Huic autem Clementi succedit Evaristus, & Evaristo Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus. Quis hinc inferat nullum inter primos Pontifices martyrem fuisse, nisi Telesphorum, quia de solius Telesphori martyrio fit mentio? Quis, inquam, hoc inde deducat, qui non eodem modo inferre posset, ne Petrum quidem aut Paulum fuisse martyres? Quin imò eadem consequentiâ, id est nullâ, contendere poterit, nullum è quatuor Evangelistis, antequam Irenaeus hac scriberet, mortem obiisse, quia videlicet mors Petri & Pauli commemoratur, Evangelistarum praeremittitur.

18 *Vides hinc, lector studiose, eò usque omnem fidem Actis S. Alexandri detrahere studuisse Tillemontium, ut ne martyrium quidem S. Alexandri admiserit, ut omnia ad S. Hermetem, alioque martyres spectantia, qua in iisdem Actis memorantur, tamquam nullius fidei haberi voluerit. Hunc ducem intrepidè secutus est Bailletus ad III Maii in Alexandro, & in Hermete ad XXVIII Augusti. Nec alii desuere, qui speciosis Tillemontii ratiociniis manus dederunt. Ne Sollerius quidem noster in Martyrologio Ussuardi; in Observationibus ad III Maii satis à Tillemontio recessit, cujus objectionibus acquievit contra Henschenium. Hinc ego ipse initio haesi dubius; & nisi rei gravitas me impulisset ad argumenta Tillemontii impigro labore excutienda, ne variorum martyrum Acta, qua ab uno hoc monumento petuntur, prorsus abjicerentur, facile lato jam contra Acta judicio adhaessem. At, cum singulas objectiones examinando, vanitatem illarum deprehendissem, mentem mutavi; & Acta defendenda censui, non quidem ut primigenia & sincerissima, & certa quoad omnes circumstantias, sed ut probabilia certe, & credibilia in factis praecipuis, imò in iis omnibus, quibus certiora monumenta non repugnant.*

19 *quod non eodem modo inferre posset, ne Petrum quidem aut Paulum fuisse martyres? Quin imò eadem consequentiâ, id est nullâ, contendere poterit, nullum è quatuor Evangelistis, antequam Irenaeus hac scriberet, mortem obiisse, quia videlicet mors Petri & Pauli commemoratur, Evangelistarum praeremittitur.*

20 *Vides hinc, lector studiose, eò usque omnem fidem Actis S. Alexandri detrahere studuisse Tillemontium, ut ne martyrium quidem S. Alexandri admiserit, ut omnia ad S. Hermetem, alioque martyres spectantia, qua in iisdem Actis memorantur, tamquam nullius fidei haberi voluerit. Hunc ducem intrepidè secutus est Bailletus ad III Maii in Alexandro, & in Hermete ad XXVIII Augusti. Nec alii desuere, qui speciosis Tillemontii ratiociniis manus dederunt. Ne Sollerius quidem noster in Martyrologio Ussuardi; in Observationibus ad III Maii satis à Tillemontio recessit, cujus objectionibus acquievit contra Henschenium. Hinc ego ipse initio haesi dubius; & nisi rei gravitas me impulisset ad argumenta Tillemontii impigro labore excutienda, ne variorum martyrum Acta, qua ab uno hoc monumento petuntur, prorsus abjicerentur, facile lato jam contra Acta judicio adhaessem. At, cum singulas objectiones examinando, vanitatem illarum deprehendissem, mentem mutavi; & Acta defendenda censui, non quidem ut primigenia & sincerissima, & certa quoad omnes circumstantias, sed ut probabilia certe, & credibilia in factis praecipuis, imò in iis omnibus, quibus certiora monumenta non repugnant.*

§ II. Elogium ex Adone; cultus antiquissimus; coemeterium cum ecclesia, aliaque loca ipsius nomini dicata.

Quidquid in Actis S. Alexandri refertur de S. Hermete, Ado satis fideliter intexuit elogio, quod ad XXVIII Augusti de S. Hermete recitat. In illo pro Aureliano imperatore substituit Aurelianum comitem sub Trajano imperatore, ut ipse Aurelianum vocat ad III Maii in Alexandro. Et numerum servorum, qui cum Hermete dicuntur conversi, mendosum aut nimis exaggeratum existima: Romae, inquit, natale beatissimi Hermetis martyris. Hunc illustrissimum virum B. Alexander Pontifex & martyr, cum esset praefectus

Tillemontium alibi ob similes difficultates Acta non reprobasse.

C

Martyrium Alexandri negat Tillemontius? Irenaeus, inquit, lib. 3 S. Alexandri contra Hereses, cap. 3 enumerans Pontifices usque ad Eleutherium, de nullius martyrio mentionem facit, excepto Telesphoro: difficulter ergo credi potest, nullum illorum post Petrum fuisse martyrem praeter Telesphorum. Enimvero tam inutilis hac est ratio, viroque erudito indigna, ut crederem Tillemontio inadvertenter excidisse, nisi

E

F

Elogium, in quo pauca corriguntur.

A fectus urbis Romæ, baptizavit cum uxore, & filiis ac forore Theodorâ, cumque eo pariter mille ducentos quinquaginta servos ejus, uxores quoque & filios eorum, prius ingenuitate illis concessâ. Et non multo post ab Aureliano imperatore trusus in carcerem, beato etiam Alexandro in custodiâ posito, tribuno Quirino commendatur. Qui dixit ad beatum Hermem: Quæ ratio est, vir illustris, ut vice sacrâ judicans, non solum ad istam injuriam te redigi velis, verum etiam præfecturæ honore spoliatum, in vinculis te tanquam privatum trudi æquanimiter feras? Sanctus Hermes ait: Ego præfecturam non perdidit, sed mutavi. Nam dignitas terrena à terris tollitur, ac mutatur; dignitas verò cælestis æterna sublimitate subsistit. Dicit ei Quirinus: Miror te prudentem virum ad tantam stultitiam devenisse, ut credas extra istam vitam te aliquid habiturum, postquam cineres humani corporis ita ad nihilum redigantur, ut nec ossa ipsa subsistant. Cui beatus Hermes: Et ego ante hos annos istam deridebam, & istam carnalem vitam utilem esse dicebam.

B *recitatur* 20 Et Quirinus: Fac & me probare, ut si ita est, sicut tu credidisti, & ego credam. Beatus Hermes dixit: Sanctus Alexander, qui habetur in vinculis, hæc me docuit. Audiens hæc Quirinus, cœpit maledicere Alexandro, & dixit ad Hermem: Ego te rogavi dicens, fac me probare justè te credidisse, & tu mihi nominasti hominem magum, quem in vinculis habeo, & in carceris ima conclusum. Si verum est ergo, quod dicis, vado ad eum ipse, & triplicabo illi vincula & custodes, si poterit horâ cenandi ad te venire, credam quæ docuerit. Ivit, triplicavit vincula, custodes apposuit. Primo igitur noctis initio, venit puer, qui videbatur esse non amplius quam quinque annorum, ferens faculam ardentem in carcere, & flectens genua sua cum beato Alexandro oravit, dicens orationem Dominicam, & apprehendens manum ejus eduxit per fenestram, & perduxit eum ad beatum Hermem in domum Quirini. Quirinus factum hoc ut vidit, exterritus est. Cui post alia beatus Hermes dixit: Ecce nos vides in unum, quos custodiis mancipasti.

C *ex Martyrologio* 21 Causa, cur ego sancto Alexandro crediderim, ista est. Unicus cum mihi esset filius in nimio languore positus, qui adhuc ambulabat ad litterarum studia, hicque in capitolium cum esset ductus à me & matre sua, & sacrificassemus diis, & pontificibus præmia dedissemus, mortuus est. Tunc increpare me cœpit nutrix ejus, dicens: Si eum ad limina sancti Petri duxisses, & credidisses Christo, filium tuum incolumem haberes. Cui ego respondi: Dum tu ipsa cæca sis facta, & non sis curata, quomodo filium meum reddet incolumem? Si ante istos, inquit, quinque annos credidisses Christo, redditi mihi essent oculi. Cui dixi: Vade, & crede: & si tibi oculos aperuerit Alexander, credam, quod & mihi reddat filium meum. Abiit ad ipsum cæca, & ecce reversa est ad me sana, imponensque humeris suis filium meum mortuum, cucurrit, & jactavit eum ante pedes beati Alexandri. At ille oratione facta resuscitavit eum. Ego confestim misi me ad pedes ejus, & rogavi me fieri Christianum.

S. Adonis. 22 Patrimonium verò matris ejus ipsi contuli: aliquanta etiam de meo addidi. Cetera verò aut pauperibus erogavi, aut fervis meis, qui mecum facti sunt Christiani, dedi. Hæc & his similia cum egisset circa Quirinum beatus Hermes, credidit

Augusti Tomus VI.

Quirinus cum omni domo sua, & baptizatus est. Aurelianus cuncta hæc audiens, dictavit in ultimo sententiam, ut beatus Hermes gladio puniretur. Qui decollatus, à beata forore sua Theodora collectus, in Salaria vetere non longè ab urbe Roma, sub die quinto, mense Septembrio sepultus est. *Hactenus Ado. At in fine pro die quinto Septembris, legendum quinto Kalendas Septembris, ut in Actis habetur, & Ado procul dubio scripsit, cum illo die ejus annuñtiet memoriam.*

23 Porro dubium apparet, utrum Hermes passus sit sub Trajano, an verò sub Adriano diebus octodecim post obitum Trajani. Quippe; uti scriptores jam consentiunt, defunctus est Trajanus circa x Augusti anno 117, Silinunte, dein Trajanopoli, in Cilicia. Hinc pati eodem anno potuit Hermes xxviii ejusdem mensis, priusquam mors Trajani Roma esset cognita. Ado, cui alii quidam consentiunt, Alexandrum Papam, quem præcessit Hermes, sub Trajano passum affirmat. At Usuardus ad iii Maii Alexandri martyrium sub Adriani imperio collocat: illi cum aliis adhaeret Martyrologium Romanum. Dissensio hæc orta est ex Actis S. Alexandri diverso sensu intellectis. Etenim illa sic habent num. 2: Unde nutu Dei eodem anno defunctus est Trajanus. Si ille defunctus est eodem anno, quo movit hanc persecutionem, necessum est, S. Hermes anno 117 passus sit, imperante jam Adriano. Sin verò Trajanus sit defunctus eodem anno, quo coronatus est Alexander cum sociis iii Maii, ut auctor verisimiliter insinuare voluit, cum nullibi loquatur de Adriano, passus est S. Hermes anno 116, imperante adhuc Trajano. Atque hoc mihi probabilius apparet, quia Aurelianus comes omnia executus videtur ex mandato Trajani, & rectius sic intelligitur, quo modo Seleuciâ sit Romam missus. Hisce expeditis, ad antiquissimum Hermetis cultum ostendendum progredior.

24 Jam num. 3 ostendimus memoriam S. Hermetis celebrari in vetustissimo Calendario per Bucherium edito. Scriptum illud est circa medium sæculi iv, eosque dumtaxat annuntiat Sanctos, quorum festivitates habebantur in cæmeteriis sub terra, ut observavit Papebrochius tom. 2 Junii, pag. 464. Porro cæmeterium Basillæ, in quo memoratur ibidem S. Hermetis festivitas, ab ipso Hermete, uti etiam à Proto & Hyacintho, nomen habuit; quemadmodum probat Aringhus in Roma subterranea lib. 4, cap. 34, ubi cæmeterium istud SS. Hermetis, Basillæ, Proti & Hyacinthi cum adjuncta basilica latè describit. Laudatus Papebrochius existimat, loco S. Hermetis nomen primò fuisse; deinde Proti & Hyacinthi nomina accessisse, ac demum à Basilla corpore ibidem deposito Basillæ cæmeterium frequentius appellatum. Idem suspicatur, ecclesiam in honorem istorum martyrum conditam fuisse Constantini tempore. Anastasius Bibliothecarius in Pelagio II ait: Hic fecit cæmeterium beati Hermetis martyris. Verum id fortasse de restauratione intelligi debet, cum cæmeterium sit antiquius, certè sub nomine Basillæ.

25 Adriannus I, teste eodem Anastasio in Adriano, basilicam cæmeterii sanctorum martyrum Hermetis, Prothi & Hyacinthi, atque basilicam (Basillæ) miræ magnitudinis innovavit. Legendum Basillæ, non Basilicam, censet & probat Aringhus in Roma subterranea tom. 2, pag. 234. Idem pag. 320 ex inventa inscriptione antiqua docet, cæmeterium istud cum ecclesia subterranea

AUCTORE
J. S.

adhuc exstare in villa Societatis Jesu. Addit pag. 321 : Eiusdem quoque Petrus Manlius disertis apertisque verbis meminit ; singula enim Urbis cœmeteria , quæ Pincianam extra portam sita sunt , enumerans ; hæc habet : " Cœmeterium S. Hermetis & Basilæ est foris portam Pincianam , ubi est ecclesia S. Hermetis martyris . Quod planè ex marmoreo quodam peristylii fragmento comprobatur , ut in ipso præmemoratae domus liminari adhuc cernitur : quo , dum illuc post Bosii obitum , ad delineandam cœmeterii ichnographiam venturatum esset , ejuscemodi fragmenta studiosis oculis exquirendo ac perlustrando , ipsi summet sancti Hermetis nomen ; his quidem notis exaratum perlegi contigit . . . HERME . . . Quod utique peristylium portæ ejusdem ecclesiæ sancti Hermetis , tituli instar , præfixum quondam fuisse , probabile ultro nobis conjecturæ suadent .

quæ describitur, prout nunc exstat :

26 Ut ipsam autem ecclesiam perlustramus ; hæc quidem ambitu satis ampla est ; longitudinis nempe palmorum xc circiter , latitudinis xxx cum dimidio , altitudinis l. Apsidem insuper satis amplam præfert , quam picturis quoque affabre olim excultam , concianatamque fuisse ipsamet adspæctus edocet . Hic verò venerandas Christi Domini Servatoris , ac beatorum angelorum imagines primum extitisse , seniores Societatis ejusdem Patres affirmant . Quoniam verò subterraneo loco ecclesia sita est , è foramine quodam , quadratam præferente formam , quod super apsidem aptatum cernitur , demissum ab alto lumen hæc recipit . In imis autem ejusdem parietibus , qui pavimento adhærent , haud pauci ad cœmeterium aditus , etiam humo obducti , à perscrutantibus deprehenduntur . Altero igitur eorundem referato , obvius ad cœmeterium illico ingressus patuit , is tamen eum in modum depressus , atque angustus , ut demisso prostratoque corpore humi aliquamdiu repere opus fuerit , ad alteriores quousque femitas , non absque ingenti incommodo ac labore deveniretur .

27 Porro S. Hermetem aliis etiam locis antiqua veneratio Antii , & Panormi , quo admodum cultu gaudere , probabiliter ex variis colligimus . Anastasius Bibliothecarius in Bonifacio I meminit de ecclesia quadam tunc Antii Sancto huic sacra . Eulalius , inquit , antipapa habitavit in civitate Antii ad S. Hermetem . At , cum urbs dudum eversa sit , ecclesia illa eandem haud dubie sortem subierit . Fuit & Panormi in Sicilia monasterium S. Hermetis , sub finem seculi vi , ut videtur , fundatum à S. Gregorio Magno . De illo meminit ipse Gregorius lib. 6 , epist. 42 (alias 41) his verbis : Urbicus abbas monasterii S. Hermetis , quod Panormi situm est , à nobis cum congregatione sua magnopere postulavit , in eodem monasterio presbyterum , qui sacra Missarum solemnia celebrari debeat , ordinari . Huic postulationi ibidem annuit Gregorius . Jam verò monasterium istud à Gregorio fundatum existimant , quia lib. 5 , epist. 6 (ante lib. 4 , epist. 4) ait : Urbicus monasterii mei præpositus , quod de eodem intelligendum , cum scribat ad episcopum Panormitanum . Rocchus Pirrus in Notitiis Siciliensium ecclesiarum tom. 1 , pag. 63 probat celebre fuisse illud monasterium , subjungitque sequentia : Hoc tandem monasterium Rogerus rex sive collapsum reparavit , sive dirutum construxit , ac D. Joanni dedicavit ; atque inde factum est , ut etiam nunc id monasterium dicatur , S. JOANNIS DE HEREMITIS : corrupta enim S. Hermetis vox in vocem Heremitis transiit : quamquam aliqui ex majori vocabuli simili-

tudine decepti crediderint , Heremitarum hominum cœnobium fuisse ; atque inde eam appellacionem exortam esse . Ad hoc monasterium crediderim pertinuisse proximum S. Mercurii templum , Hermes enim Latine Mercurius est . Ita ille . At fatemur non omnino certum esse , hæc spectare ad Hermetem nostrum , cum nomen Hermes & Hermetas , pluribus sit commune : nullus tamen inter illos est , cujus nomen tam est illustre .

28 In Gallia quoque certa occurrunt indicia in Gallia , antiqui cultus S. Hermetis . Ad xxviii Augusti ubi restituitur per S. Casarium num. 53 recitavi epistolam Messiani presbyteri , quæ testatur , Dominum cum SS. Casarium divinitus apparuisse S. Casario , ipsumque corripuisse his verbis : Age pœnitentiam , quia memoriam martyris Hermetis , quem in præfenti habes , inter sacra Missarum mysteria , cujus festum à fidelibus hodie veneratur & colitur , negligenter oblivioni tradidisti . Casarius autem , eodem teste aurito , manè suis post solitam exhortationem dicebat : Væ mihi misero , quia ex triennio infeliciter oblivioni tradidi memoriam martyris Hermetis , . . . cujus memoria non derelinquetur in æternum . Addit Messianus : Post hæc eum apparatu necessario ad locum (visionis) rediit , ubi ecclesiam construxit in honore beati Hermetis martyris , quam jure perpetuo Arelateni sedi deputavit . Facta hæc ante medium seculi vi , quo floruit Casarius ; spectantque haud dubie ad Hermetem nostrum , cum is solus colatur xxviii Augusti , quo oblata est visio .

29 Ex his mirum non est , memoriam Sancti nomen Sancti annuntiari in Fastis quibuslibet antiquissimis ; quæ in Fastis les sunt , præter Bucherianum jam dictum , Kalendarium à Frontone editum , Martyrologia S. Hieronymi nomen præferentia , Martyrologium vetus Romanum , Sacramentarium Gelasii Papa per Thomasm lucis datum , in quibus omnibus reperitur ad xxviii Augusti . Accedit Sacramentarium Gregorii apud Menardum , in quo habet præfationem specialem . Tandem , ne singula enumerando sim longior , Hermetem clarissimum martyrem , vetustissimo & perenni cultu celebratum , ostendunt antiqua Kalendaria apud Florentinum , & Martyrologia nostra omnia , in quibus (si Rabanum excipias , in quo transponitur) primum locum obtinet , ut observat Sollierius noster in Usuardo suo ad xxviii Augusti . Missa ergo facio Martyrologia reliqua ; & ad varias corporis translationes illustrandas progredior .

§ III. Diversæ sacri corporis translationes , & reliquæ variis locis sparæ .

Sacrum S. Hermetis corpus ex cœmeterio jam dicto elevatum fuit seculo ix , & translatum Sancti elevatum à Gregorio Pontificem , qui ecclesiam S. Marci Romani Pontificis , cujus fuerat Cardinalis , à fundamentis readificavit , teste Anastasio Bibliothecario in Gregorio IV . Non meminit quidem Anastasius de translato illuc S. Hermetis corpore , sed Eginhardus , tunc abbas Selingensadiensis , in Historia translationis SS. Marcellini & Petri , apud nos tom. 1 Junii , pag. 204 id factum per Gregorium IV eodem tempore , quo ecclesiam S. Marci , non Evangelistæ , ut per errorem scripsit , sed Romani

A *Romani Pontificis, edificabat. Imo Aringhus lib. 4, cap. 34, relata hac translatione, adjungit: Porro Hermetis martyris corpus in divi Marci ecclesia, in quam translatum fuerat, condigno adhuc honore asservatur. At id verisimile non est, primo quia nec Piazza in Hemerologio sacro, etiamsi alias assignet reliquias in variis ecclesiis, de corpore ibidem adhuc servato meminit, nec istud combinare possumus cum translatione corporis inferius referenda. Quin imò Pancirolus in The-sauris Urbis, seu indice reliquiarum in fine sub-jecta, ingenue fateatur, se nescire, ubi sit corpus S. Hermetis.*

31 Porro laudatus mox Eginhardus refert; quo tempore quo modo partem reliquiarum S. Hermetis accepit in Mulinheim, seu Selingenstadii, ut locus in Franconia ad Adenum deinde dictus, vulgo Selingstat. Casu igitur factum est, inquit; ut eo tempore, quo sepulcrum beatissimi Hermetis erat aperturus, & sacrum illius corpus inde fuerat sublaturus; unus ex nostris, qui eodem anno supplicandi gratia, ut moris est poenitentibus, Romam venerat, congregatae ad basilicam Martiris multitudini cum ceteris peregrinis interesset. Is negotio, quod agebatur, diligenter inspecto, spem adipiscendarum memorati Martyris reliquiarum, licet corde simplici, non tamen sine causa concepit: & Deudonam diaconum, cujus in primo libro crebram fecimus mentionem, adiens, obnixè rogavit, ut ex his quantulumcumque à custodibus loci acciperet, mihique deferendum sibi præstaret. Qui confestim precibus ejus annuens, id se sine mora facturum pollicetur: datoque custodibus pretio, non solum S. Hermetis, sed etiam sanctorum Proti atque Hyacinthi, quorum in eadem basilica corpora erant posita, reliquias accepit. Et illas quidem per quemdam familiarem suum, cui Sabbatino cognomen erat, simulque & nostrum, qui ei, ut hoc faceret, persuasit, mittere curavit: quod autem de corpore B. Hermetis potuit adipisci, ipse ad nos veniens, pro ingenti munere detulit.

32 Non diu post hac ipso die festo S. Hermetis infigne accidit miraculum, quod Eginhardus ibidem refert. Mulier quaedam Colonienfis, miserè contracta, usque membrorum aestivata, eò venerat ob famam miraculorum SS. Petri & Marcellini, jussaque divinitus fuerat, adventum Medici præstolaretur, qui eam esset procul dubio sanaturus: . . . Cum interim, inquit, circa medium fere mensem Augustum Deudona diaconus, cujus in primo Operis hujus libro crebram fecimus mentionem, Romam veniens, unum articulum digiti B. Hermetis martyris pro magno nobis munere detulit. Quem accipientes, capsulâ reconditum, in superiori parte basilicæ, supra ipsum occidentalem ecclesiæ introitum collocavimus. At femina, quæ, ut dixi, visione divinitus admonita illuc venerat, & duobus jam exactis mensibus, nihil promissæ opis sibi advenisse cernebat, delusam se vano somno existimans, reditum in patriam meditari cœpit. Statuitque cum negotiatoribus, qui se reducerent, ut proxima Dominicâ, quæ quinto Kalendarum Septembrium die simul cum anniversaria S. Hermetis solennitate erat futura, navem eorum in regionem suam reversura confunderet. Jamque instante nocte, quæ diem profectioi conductum erat sine dubio præcessura, cum nos secundum consuetudinem, completo nocturnali officio, ad quiescendum fuisset egressi; ceteris exeuntibus, femina illa introire volens, in ipso limine confedit: ibique coram

miraculo- que nobilitate:

C *omnibus stupore quodam oppressa, parumper obtulit: ac deinde erumpente ex omnibus pedum unguibus aliquanto sanguine, ad se reversa, manum circumstantibus porrexit, erectaque in pedes, ad sepulcrum martyrum ambulare cœpit. Quo cum pervenisset, ad orationem coram altari prosternitur, ibique tamdiu jacuit, quoadusque hymnus, quem exultantium simul atque mirantium multitudo Deum laudans devotissimè cantabat, completeretur. Quo finito, sana surrexit, sed in patriam ulterius redire noluit. Merito igitur miraculum istud B. Hermeti adscribitur, cujus die natalitio, & sub cujus reliquiis gestum esse constat. Facta hæc esse anno 830, colligitur ex Dominica, in quam festum S. Hermetis, seu xxviii Augusti; incidebat: nam id fiebat anno 830, quo litera Dominicalis erat B. Baronius itaque, hac referens ad annum 829 num. i, uno anno aberravit.*

33 Sigebertus in Chronico ad annum 851. corpus translationem corporis refert his verbis: Reliquiæ sancti Hermetis martyris per Lotharium imperatorem in Gallias mittuntur, & apud Indam monasterium honorificè conduntur. Idem in Chronico suo Albericus habet iisdem fere verbis, sed anno præcedenti. At potior fides est Sigeberto, ut antiquiori, quem etiam sequuntur Baronius ad eundem annum, citandique postea Molanus, Miræus, & alii. Advenisse eo corpus x Januarii existimant Majoress nostri in Prætermissis ad illum diem, quia in excuso aque ac Ms. Martyrologio Adonis x Januarii notatur, Adventio sancti martyris Hermetis. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad xxviii Augusti sic habet: In vetusto quodam Martyrologio annotatum observavi quarto Idus Januarii adventioem S. Hermetis martyris apud Indam. Quod an de primo, an de secundo adventu accipiendum sit, ignoro. At dubitandum non videtur, quin de primo adventu locus sit intelligendus: nam, si ipsa sint Adonis verba, res certâ est, cum Ado defunctus sit, antequam corpus S. Hermetis secunda vice Indam deferretur. Deinde, si quis putaret hæc Adoni postmodum adjecta, quod qua ratione dici possit, non video; ne sic quidem rectè intelligeretur locus de secundo adventu; cum tunc corpus tantum depositum sit metu Normannorum, ut restitueretur postea. Certe Rosweyds in Notationibus ad hunc locum Martyrologii Adonis primam translationem intelligit; & locum, quo reliquia tunc translata, explicat hoc modo: Inda locus est juxta Aquisgranum, ubi S. Cornelii monasterium, in quod hæc reliquiæ primò fuere illatæ. Porro monasterium Indense, seu S. Cornelii, Ordinis est S. Benedicti, ac vulgo Cornelis-munster dicitur.

34 Addit Rosweyds: Inde Rothnacum, quæ villa Brabantia est (imò Flándria nunc, ut videmus) anno hcccix deductæ vi Julii, ut habetur in Martyrologio propriæ ecclesiæ: " Ipso die, translatio corporis S. Hermetis martyris; in Rothnaco. " Hinc Danis Belgicam vastantibus, Othone imperatore, rursus Indam relata. Post rebus pacatis, ad Rothnacenses rediére. Sic ille breviter, quæ paulò latius exponam. Auber-tus Miræus in Fastis Belgicis & Burgundicis pag. 494 sic habet: Anno dcccix, die vi Julii S. Hermetis corpus Indâ Rothnacum, ad basilicam canonicorum, à S. Amando Trajectensi episcopo fundatam, est translatum, per Ludovicum imperatorem, Lotharii imperatoris jam nominati filium. Idem paullo brevius habet Meyerus in An-

nalibus

atque istinc Rothnacum translatum;

AUCTORE
J. S.

nalibus Flandria ad eundem annum. Lotharius jam statuerat illuc sacrum corpus deferre; sed, eo morte prævento, filius patris voluntatem implevit. Audi Molanum loco antiè assignato: Hujus (S. Hermetis) corpus Lotharius imperator Româ attulit, & ad tempus collocavit apud Aquisgranum in sancti Cornelii monasterio villæ Indensis, alium locum honorificum præparans: qui opere imperfecto Prumiæ monachus est effectus, & paulò post obiit. Filius autem Ludovicus, patris voluntatem adimplere volens, asportari fecit ad monasterium canonicorum de Rothnake anno octogentesimo sexagesimo. Habeturque ejus loci fundator secundarius, primarius enim jam antè fuerat sanctus Amandus. Hisce consentiunt monumenta varia partim impressa partim Mss., Rothnaco nobis transmissa, qua secutus est Molanus.

rursus Indam Coloniâque delatum metu Danorum,

B

35 Subdit ille, qua occasione corpus Indam rursus delatum, relatumque Rothnacum. Factum id circa annum 940 affirmat Miræus, addens Coloniâ usque translatum esse metu Danorum. Hisce multo antiquior, utpote qui initio sæculi XI floruit, Baldericus Noviomensis & Tornacensis episcopus, rem totam narrat in Chronico Cameracensi, edito per Colvenerium, lib. 1, cap. 75 hunc in modum: Danis quoque circa istam provinciam non minùs furentibus, & ut liquet ipsas historias legentibus, sanctas Dei casas incendentes, beatus Hermes martyr Christi, quem Papa Alexander Romæ baptizavit, de Rothnace villa Brabatense, de monasterio videlicet, quod beatus Amandus construxit, ad monasterium villæ Ende, quæ juxta Aquisgranum sita est, primò asportatur; deinde verò Coloniâ usque translatus, non paucò ibidem tempore demoratur. Unde intercedentibus aliquot annorum curricula, inter utrumque clerum, id est, inter Rothnascenses atque Endenses, magna exorta est disceptatio. Danis enim remotis, rebusque sanctæ Dei Ecclesiæ in prosperitate restitutis, Rothnascenses suum moluntur referre Patronum: Endenses verò unanimiter refragati, retinere contendunt, utpotè videlicet preciosum thesaurum.

deinde Rothnascensibus restituitur.

C

36 Hæc igitur altercatio inter se aliquandiu processit. Rothnascenses autem consilio saniore præventi, dominum Fulbertum pontificem suppliciter adierunt, suæque deplorationis seriem inculcantes, obnixè implorarunt, ut quia de parochia ejus translatus fuerat, ibi etiam à violentis extortum sanctum Martyrem reportari cum omni labore contenderet. Horum itaque causam competentem prævidens episcopus, omni modo laboravit, quoad usque beati Martyris glebam ad proprium locum referri coëgit. Pro tanti ergo beneficii recompensatione prædicti fratres, villam, quæ ab incolis Neuehova nuncupatur, sancti matri ecclesiæ Cameracensium libenter contulerunt. Villa illa Neuehova, vulgo Niewen-hove, notatur in tabulis Flandriæ non procul à Ninovia & Gerardi-Monte in confinio Hannoniæ, & Brabantia.

Templum Sancti votivis peregrinationibus celebre:

37 Rothnacum verò, ubi hodièdum adhuc quiescit sacrum corpus, quòdque aliis Rotornacum dicitur & Rothnace, Flandriæ Ronse, situm est inter Aldenardam & Tornacum, sed Aldenarne vicinior, à qua distat duabus leucis. Fuit olim juris Brabantini oppidum; at anno 1280 Guidoni Flandriæ comiti venditum, ad Flandriam accessit: similiter in erectione episcopatum Belgii sæculo XVI à diœcesi Cameracensi transit ad Mechliniensem. Illud pluribus describit Sanderus in Flandria illustrata tom. 2, pag. 535 & 536,

quem studiosus lector poterit consulere. De ecclesia Sancti nostri sic memorat: Fuit autem hæc D. Hermetis apud Rotornacum ecclesia fundata primùm à S. Amando, & à Ludovico Lotharii imperatoris filio, aliisque principibus dotata postmodum, & possessionibus aucta, habetque in hodiernum diem sub titulo ecclesiæ collegiatæ canonicos sub uno præposito constitutos. Canonici hi, præter natalem Sancti, quem colit totum territorium Rothnacense xxviii Augusti, translationem celebrant vi Julii, teste Molano, qui de loco in rem nostram adjungit sequentia: Locus autem est celeberrimus, eo quòd multi peregrini malè affecti ad S. Hermetis memoriam adventent, & frequenter restituti ac sani discedant. Miræus in Fastis laudatis pag. 496: Anno mcccxcii Carolus VI Galliarum rex æger statuam suam, ex cera confectam, dono misit Rothnacum ad S. Hermetem, & sanitatem recuperavit; ut Meierus in Annalibus narrat. Addit tamen restrictionem Meyerus ad dictum annum, hisce usus verbis: Et recuperavit rex sanitatem; quamquam per crebras vias & intervalla maneret phreneticus, adcoque laboraret; ut neminem agnosceret.

E

38 Reliquas sacri corporis transpositiones memorat laudatas Miræus. Pag. 495 sic habet: Anno mxxxix S. Hermetis reliquæ sunt collocatæ in novo feretro argenteo per Gerardum IV Cameracensem episcopum, additis his versibus:

Papa, puer, nutrix, orat, vitæ datur, affert,
Hæc videt, hic vivit, stupet Hermes, fonte novatur.

Fax Hermem Papæ sociat, Christoque Quirinum,

Facta reis pœna salvat, fanatque catena.

Hic trahit, ille necat, vivit Hermes, Angelus adstat:

Confortata Deo pars redditur, altera terræ.

Quibus versibus, pro sæculi barbarie rudioribus, vita & martyrium Hermetis breviter exprimitur. Testimonium hujus translationis in feretro positum est, quod inventum anno 1526 his verbis scriptum: Anno ab incarnatione Domini millesimo octogesimo nono, Indictione duodecima, v Kal. Novembris, translatae sunt in hoc vase reliquæ gloriosi Hermetis martyris à D. Gerardo II Cameracensi episcopo, episcopatus anno tertio, sub præsentia & testimonio dominorum Oiguardi abbatis, & D. Sigeri Blandiniensis abbatis, & Petri archidiaconi, & Tibaldi Rothnacensis præpositi, & Tibaldi decani, & domini Theoderici de Aldenarda, & ... advocati; adstante etiam honestarum personarum, clericorum & laicorum, non modica multitudine. De Gerardo II Cameracensi episcopo agitur in Gallia Christiana recusa tom. 3, col. 21 & seqq. Verùm, quod ibidem assignatur episcopatus initium anno 1076, non convenit cum anno tertio hic relato, sed cum anno decimo tertio, ita ut verisimiliter pro tertio legendum sit decimo tertio. Testimonium enim vix legi potuit ob vetustatem, ut testantur Rothnascenses, qui illud Ms. ad nos transmiserunt. Demum, ut subdit Miræus pag. 496, anno mxxvi Robertus Crojus episcopus Cameracensis (de quo in Gallia Christiana col. 52) per Godefridum Einhamensem abbatem, S. Hermetis reliquias ex veteri feretro, in quo Gerardi episcopi scriptum testimoniale est repertum, (ut mox recitavimus) supplicatio quotannis fieri solita, in qua Sancti corpus circumferunt. Præcipui magistratus nomine universi circumferunt.

gemina corporis in novis thecas translatio:

F

39 Porro Rothnascenses annis singulis in festo SS. Trinitatis corpus Patroni sui supplicantes circumferunt. Præcipui magistratus nomine universi circumferunt.

A *populi die Veneris ante festum prædictum corpus sibi concedi postulant ad supplicationem more solito instituendam, præstique ab ipsis juramento restituendi fideliter corporis, canonici de more annuntiant, ut nobis Rothnaco perscriptum. Supplicatio autem in Ordinario Rothnacensi sic describitur: Facta magnâ Missâ, ordinatur solemniter processio cum cappis fericis, cum feretro sancti Hermetis martyris, & egreditur per occidentalem januam ecclesiæ; ad egressum cœmeterii domini villæ cum populo suo recipit feretrum, sub cautione antedicta, ad portandum circa villam, ut supra dictum est, & processio regreditur ad ecclesiam per aquilonarem januam clausuræ. Eadem fere deinde leguntur hoc modo: Hodiè ad requestam * populi Rothnacensis, præpositus, decanus & capitulum concedunt, per bonam cautionem præhabitam, feretrum illustrissimi martyris Hermetis patroni nostri ferre circa villam, ob defensionem patriæ. Post Vesperas ad reditum feretri illustrissimi martyris Hermetis, totus chorus noster exit processionaliter obviam feretro, & recipit illud per duos canonicos, indutos cappis fericis, ferentes ad ecclesiam solemniter, cum cantico lætitiæ sui triumpho: O CHRISTI MARTYR. Hactenus de corpore, aut certe corporis parte præcipua. Nunc quasdam illius partes minores investigabimus.*

40 Piazza in Hemerologio sacro urbis Romæ ad xxviii Augusti sic habet: Festum (S. Hermetis) celebratur ad S. Mariam Majorem, ubi unum ejus brachium exponitur: atque in ecclesia S. Alexii, ubi pars bona est capitis ejus: alia

* i. e. postulationem

reliquiæ variis locis conservata.

pars est in S. Clementis, & in S. Annæ ad funarios. Bucelinus in Sacratio Benedictino ad xxviii Augusti: Insignis, inquit, portio reliquiarum ejus (Hermetis) in Hersfeldensi monasterio. Gelenius in Colonia Magnitudine pag. 263 & 266 reliquias S. Hermetis annumerat thesauro ecclesiæ S. Gereonis Colonia. Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag. 314 scribit, asservari in templo cathedrali Tornacensi costam integram gloriosi & illustris martyris Hermetis; & pag. 161 os parvum S. Hermetis martyris assignat collegio Anglorum Andomarensi. Idem pag. 45 inter sacras exuvias ecclesiæ S. Amati collegiata Duaci numerat S. Hermetis reliquias. Papebrochius in Itinere Romano Ms. pag. 295 narrat, Aquisgrani in ecclesiâ collegiata S. Alberti ostensas sibi omnes reliquias, in quibus, inquit, S. Hermetis martyris caput. Masinus in Bononia perlustrata part. 1, pag. 433 asserit, caput S. Hermetis martyris Servitiis Bononicis datum anno 1663 ab Alexandro summo Pontifice: at, cum adjungat acceptum esse ex cœmeterio S. Cyriaca, ubi S. Hermes noster non fuit sepultus, de alio id intelligi debet; nec desunt plurimi ejusdem nominis martyres, uti videre est in Opere nostro locis variis. Demum Thomas Pessina à Czechorod in Diario reliquiarum metropolis Pragensis ad xxviii Augusti hæc habet: S. Hermetis M. brachium, quod obtinuit Carolus (IV imperator) Aquisgrani apud S. Adalbertum anno mcccclvii. Item pars capitis, & duo frustula, quodlibet eorum digito majus.

AUCTORE J. S.

DE DUOBUS SS. PELAGIIS MART.

ALTERO CONSTANTIÆ IN SUEVIA; ALTERO IN CIVITATE NOVA ISTRIAE,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Constantiensis Martyris memoria in Fastis sacris; differentio de loco martyrii; corpus Constantiam translatum.

F

SUB NUMERIANO IMPERATORE, UT FERTUR. Annuntiantur S. Pelagius Constantiensis

Constantiensis urbis situm indicavimus in hoc tomo ad diem xxviii Augusti, occasione S. Gebhardi vel Gebehardi, ejusdem urbis episcopi: in qua hodiernum etiam martyrem S. Pelagium annuntiamus, singulares ibidem publica venerationis honores adeptum, cum Fastis sacris, eidem loco ipsum attribuentibus ad hunc diem. Wandelbertus duobus hisce versiculis eum memorat:

* f. Alamannorum Urbis Alamannorum * recolat Constantia sanctum

Hæc quoque Pelagium, fuso pro sanguine clarum.

Molanus: Apud Constantiam Gallia urbem natalis S. Pelagii martyris. Galestinus: Constantia, sancti Pelagii martyris. Martyrologium Romanum: Constantia in Gallia S. Pelagii martyris, qui sub Numeriano imperatore, & Euilasio iudice martyrii coronam accepit.

2 Alia Martyrologia Pelagium annuntiant sine in Fastis notatione loci. Nam Beda Plantinianus sic habet: Item natale sancti Pelagii martyris. Richenoviense, modo quod existat inter Martyrologia Hieronymiana contracta apud nos post tomum vii mensis Junii fere ei consonat: Et alibi, sancti Pelagii mart. Longe alius annuntiandi modus legitur apud Notkerum: Eodem die (xxviii Augusti) Emmonia; quæ est civitas provinciæ Carnia, passio sancti Pelagii martyris. Et subditur hoc martyrii compendium: Qui tempore Numeriani imperatoris, agente Velasio iudice, pro fide Christi primo ferri pondere collo manibusque gravatus in carcerem truditur: eductus virgis verberatur, dein fustibus caeditur: postea equuleo suspensus, ungulis laceratur, oleo bulliente ventrem infunditur, super fragmenta testarum, ligatis manibus ac pedibus, protrahitur, postremo capite truncatur. Grevenus, omisso primo loco, ponit eum in provincia Acarnannia. Martyrologicum Germanicum, sub Canisi nomine citari solitum, locum palæstra

* Euilasio

AUCTORE
J. P.
* in Ger-
manico
textu in
franci-
sco.
diverso.

palæstra ejus in Acarnania etiam signat; cultus autem Constantiæ in Gallia, vel Francia*.

3 Verùm tam hæc, quàm alia superius annuntiationes vago & improprio modo loquendi, Constantiam collocant in Gallia, uti jam pridem rectè observavit Sollerius noster in Auctariis ad Usuardum hac die, ubi post annuntiationem Molani ita monet: Suprà tribuebatur Pelagius CONSTANTIE GALLIÆ, quæ à Rheno longè distat; nisi Gallia, vel potiùs Francorum imperium in latissima significatione, quam olim habuisse constat, accipiatur. Hac lata & impropria significatio in errorem duxerit Saussayum, qui die ix Septembris scribit ista: Apud Constantiam in secunda Lugdunensi provincia, S. Pelagii martyris, ibi sub Numeriano imperatore, læviente Euilasio præside, necati in confessione pietatis. Ineptè hinc respexit Saussayus ad Constantiam synonymam in Normannia Gallia, vulgò Coutance vel Coutances (de qua agit Bandrandus.) Ibi itaque erit passum esse, erroneè asserit. Quod verò prædictus Martyrologus signet diem ix Septembris pro xxviii Augusti, accidisse suspicor, quia v Kalendas Septembris confuderit cum v Idus ejusdem mensis. His ita expositis & animadversis, opportunus se offert locus inquirendi, ubinam gentium sanctus noster Athleta coronam martyrii consecutus sit.

Dicitur
passus Emona in provincia Carnia:

4 Hoc accidisse in civitate Emona, quæ est in provincia Carnia, indicat Passio; quam dabimus, eidem adstipulante alio ejusdem exemplari. Petrus de Natalibus episcopus Equilinus in Catalogo Sanctorum lib. 7, cap. 120 nomina aliter scribit: Pelagius, inquit, martyr passus est in civitate Emona provincie Acarnannie. Martyrologium Notkeri & Canisi supra citavimus pro istis locis. De provincia Carnia, & civitate Emona etiam agitur in breviariis Constantiensibus, quorum alterum anno 1561, alterum anno 1575 impressum notatur, ut in lectionibus propriis S. Pelagii M. ibidem licet videre. Consentiens itaque & pervulgata sententia est, ipsius martyrium in dictis locis consummatum fuisse: ad quorum situm definiendum opus est ulteriore indagatione. Quærenda itaque nobis est civitas Emona in provincia Carnia.

deo hæc loca

5 Cellarius Notitia orbis Antiqui libro 2, cap. 8, pag. 353 hanc civitatem ponit in Pannonia superiore, pluribusque de illa disserit, è quibus ea depromam, quæ magis in rem nostram conducere videantur. Omissis itaque illis, quæ habet super diversa nominis efformatione, de situ ipsam audiamus. Herodianus, inquit, ad Italiam refert, ut περὶ τῆς Ἰταλίας πόλιν, primam & limitaneam urbem post Alpes constituens. Sed non intellexit Herodianum (interpret) cui ὑδροπέδιον περὶ τῆς Ἰταλίας τῆς Ἀλπεων, sita est ante radices Alpium, id est, Pannonicas: nam sequenti die ἔπι τῆς Ἀλπεων ἐπέγοντο, ad Alpes accesserunt. Malè verò Herodianus Italice fines, contra consensum omnium, trans Alpes removit. (Auctorem hunc lib. 8, cap. 1 citaverat ibidem Cellarius.) Cum Plinio ergo (lib. 3, cap. 25) Pannonia adscribamus.

variis

6 Loco citato Plinius hæc de illa scribit: Ad Septemtriones Pannonia vergit... In ea colonia Emona, Sciscia. Plinio Ptolemaum addit Cellarius, qui locum istum Pannonia superiori adjunxit ita, ut sit μετὰ τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τῆς Νωρικῆς Παννονίας, inter Italiam sub Norico Pannonia, id est, in harum regionum confinio, quemadmodum etiam Zosimus (lib. 5, cap. 29 ibidem citatus) posuit, μετὰ τὴν Παιονίαν τῆς ἀνωτάτω καὶ

Νωρικῆς, inter Pannoniam primam & Noricum. Et verò vir peritissimus, sicut pergit Cellarius, harum regionum Jo. Lud. Schönleben multis argumentis contendit, Emonam LABACUM Carniolæ esse, vulgò LAUBACH dictum, quod etiam iter Antonini ab Emona Sirmium confirmat. Sita est Emona ad fluvium Nauportum, qui nunc Labacus est, milliario Germanico à confluentibus. Sed superius ad idem flumen est oppidum Nauportum, perperam à Strabone dictum Ναύπορτον, Naupontum. Nomen enim à fluvio habet: cujus etymon Plinius lib. 3, cap. 18 revelavit disputans contra Nepotem, aliosque, qui ex Istro alveum in Adriaticum mare effluere crediderunt. Flumen ex Alpibus oritur prope Longaticam, mansioneim, quæ in Tabula (paullo antè à Cellario indicata erat Peutingerorum Tabula EMONA) est vi millibus ab oppido Nauporto: hoc xii ab Emona. Ex quo conjicitur, probaturque à laudato viro I. L. Schönleben, Nauportum oppidum fuisse in loco Super-Labaci, vulgò Ober Laubach... De situ universo inspicere tabulam nostram Norici (ad pag. 326) quæ hæc plenius, quàm Pannonia tabulâ, (ad pag. 346) exponuntur.

7 Ceterum, si quis plura de loco, quem hic elucidare conamur, desiderat; copiosissimas ei notitias suggeret admodum reverendus & eximius Dominus Joannis Ludovicus Schönlebens, sacre theologiae doctor, protonotarius apostolicus, & archidiaconus Carniolæ inferioris, jam memoratus, in libro, qui anno 1674 Salisburgi excusus est hoc titulo: Emona vindicata, sive Labaco metropoli Carniolæ vetus Emonæ nomen jure assertum. Idem auctor condidit Annales Carniolæ, quorum prenotatur tomus esse primus, & anno 1681 Labaci editus, & in quo de Carniolæ locis, atque aliis rebus ad illam spectantibus diffuse tractatur. Jam verò dispiciendum est, an & quo pacto relata hæcenus de Emona, quam alibi paullo aliter scribi vidimus, conciliari possint cum provincia Carnia, in qua hæc ponebatur.

8 Acarnannia apud Petrum de Natalibus, vel, ut rectius scribitur in Martyrologio Canisiano, Acarnania, huc non spectat, sed ad Græciam, ut videre datur apud Cellarium lib. 2, cap. 13, pag. 705. Acarnanniam verò suspicor apud Petrum de Natalibus mendosè intrusam esse pro Carnia. Hanc verò componere cum civitate Emona provinciam, difficile quidem est, sed conatu non indignum. Cogito itaque primò, fieri potuisse, ut in antiquo aliquo codice per abbreviationem litterarum exaratum fuerit Carnia pro Carniolia. Id si factum hic esse constaret, quod alibi sæpè fit, nihil esset ulterius inquirendum. Sed conjectura est. Secundo, quoniam Pannonia & Carnia, vel, ut nunc vocatur, Carniolia, contigua fuerunt regiones apud antiquos, non videri improbabile, quòd vel Auctor S. Pelagii scriptor ambas ex aliqua saltem parte confuderit; vel antiqua Pannonia vel Carnia diviso latius patuerit, itaque fuerit utraque vel alterutra extensa, ut aliquam altera alterius partem complecteretur. Ad majorem cogitationis meæ dilucidationem, mitto lectorem ad mappas geographicas. Et primò quidem in ea, quæ est apud Cellarium lib. 2, cap. 9 ad paginam 406, notantur Emona, Alpes Carnicæ, Julium Carnicum, item Carni, ita posita, ut, factum fuisse, quod jam dixi, non improbabile videatur. Secundo, consuli potest mappa ante Annales Schönlebianos, quæ exhibet Carnioliam antiquam, sive partem Norici, & Carnia &c.

A 9 Quoniam verò, qua disputavi supra, magis mihi videntur ad verum accedere, & probabiliora ad palestram martyrii S. Pelagii hodierni Emonæ in provincia Carniæ designandam cum Actis, qua dabimus; & Notkero; sequitur, ut alius martyrii locus non videatur inquirendus, donec meliorem edoceamur. Proinde rejicimus ista, qua habentur in Appendice 4 ad Chronicon Constantiense apud Pistorium, pag. 719: S. Pelagius

* f. Emone Emons * natus, passus martyrium in civitate, quæ postea cognominari Constantia cœpit ad Rhenum, quò propter persecutionem secesserat tempore Numeriani imperatoris: cujus pater Pelosius, & mater Claria, nobiles ac ditissimi Christiani. Eandem ob causam displicent ea, qua in Annalibus Carniolie Schönlebius allegat parte 3 ad annum Christi 284, pag. 202, ex Bucelini Constantia, quam citat, ad eundem annum: Fuit Ungarus natione, nobilibus & opulentis parentibus Pelusio & Hilaria Christianis Emmonæ editus, fugiens in patria persecutionem, hic sponte se offerens, juvenis xxv annorum. Hæc merito paucis castigans Schönlebius, Ungarum, inquit, posuit pro Pannone: nondum enim tunc Ungarorum nomen auditum, nec unquam Æmona Hungaris paruit.

B 10 Bucelinus itaque Sancti patriam à loco passionis perpèram distinguit, & prout narratur in dictis Annalibus; præsidem Rætia ponit Evilsunum, qui in urbe nostra (Constantiensi videlicet) & castello ejusdem inferiori (Niderburg deinceps dicto) . . . residens . . . post tentatam frustra Sancti constantiam, atque insueta tormenta, extra castellum gladio eum decollari præcepit. Hæc retuli è Schönlebi Annalibus, quia Bucelini Constantiam non reperi apud nos. Prætermitto ea, qua habet Murerus in Helvetia sancta pag. 153. His subdere placet notitias, qua ad corporis translationem pertinent, in cujus narratione inveniuntur nonnulla, qua à scriptoribus diverso modo referuntur.

C 11 Chronicon Constantiense supra allegatum, & apud Pistorium in tomo, in quo dantur scriptores sex, vulgatum, pag. 634 inter episcopos Constantienses refert ista: Salomon hujus nominis secundus, vicelimus primus electus fuit anno Domini DCCCLXXXV, & iste sarcophagum sancti Pelagii martyris fieri fecit preciosis gemmis adornando. Obit hic Salomon anno DCCXCI. Vide, quam ista prorsus non cohæreant cum Appendice, quam antè citabam, ad istud Chronicon, ubi scribitur, ejus corpus integrum per Salomonem hujus nominis tertium, ad majorem ecclesiam Constantiensem translatum. Idem Salomon (II) occurrit alibi: nam apud Crusium Suevicorum Annalium dodecade 1, lib. 10, partis 1, pag. 284 hæc sunt: Salomon DCCXCI, nobilis Ramschwagius. Hic S. Pelagii corpus Romæ . . . Constantiam attulit. Hartmannus in Annalibus eremi Deipara Matris, monasterii in Helvetia, ad annum 918 rem sic narrat: Anni nongentesimi decimi octavi initio, quia ex principum antè dicto supplicio dolor perpetuus Salomonem excruciat, veluti eorum exitii causam ferret, tamquam expiaturus Romam abiit, multaque animi demissione ab Joanne Pontifice culpæ, si quam in ea nece haberet, gratiam oravit. Pontifex non solum humaniter accepit, sed S. Pelagii martyris insuper facris reliquiis, quia eo die ex custodia Dietboldi burgi egressus erat, victoriamque de hostibus tantam reportarat, honoravit, quas summa veneratione Constantiam detulit, & inter episcopus Augusti Tomus VI.

patūs Divos tutelares S. Pelagium inferi voluit. Inter rerum Alamannicarum scriptores apud Goldastum, anno 1661 recusus, in libro de casibus monasterii S. Galli in Allamannia, qui Ekkehardi Junioris, ejusdem monasterii cœnobitæ nomine prenotatur, capite 1, quod est de Salomone III, & abbate S. Galli, pag. 19 translationi prædictæ adjunguntur de S. Pelagio sequentia: Qui cum multorum miraculorum virtutibus insignis esset; cottidie rumor ejus non solum proximis, sed & exteras Constantiam fecit orandi causâ turmatim confluere regiones. Plura de sancti Martyris corpore impetrato, ac deinde magnificè condecorato; ibidem etiam legi possunt. Superius præmissa in segnando Salomone non conveniunt; proinde dispiciamus, quisnam ex tribus hæc translationem fecerit.

E 12 In Chronico Constantiensi pag. 634 dicitur à Salomone obiisse anno 873 Salomon I; secundus anno 891; tertius, de quo ibidem pag. 635, anno 919. Primum non lego accepisse dictas reliquias. Secundo id attribuit Chronicon, ut vidimus, Constantiense; sed Appendix ad illud, tertio. Secundum indicabat Crusius per nomen Ramschwagius. Tertium Hartmannus; addens sacrum hoc pignus obtentum à Joanne Papa, quocum Salomonis III tempora conveniunt: sedisse enim ponitur Joannes X anno 912, obiisse anno 928. Magis itaque mihi arridet sententia, qua hæc rem gestam Salomoni III attribuit. Hæc dicta sint de sacri corporis ad Constantienses delatione, seu antiquo ejusdem statu: de presenti autem nihil deri didici. Liceat autem suspicari, insigniores pleraque ejusdem corporis partes à longo jam tempore ibidem non existisse; ad quod me movet epistola celsissimi domini Jacobi episcopi Constantiensis scripta ad Rotwilenses anno 1609, in qua non ita videtur fuisse locuturus, nec gratias tantas acturus Rotwilensibus pro accepto ab eis sacro osse, si corpus S. Pelagii apud Constantienses tali modo tunc temporis existisset. Dicta epistola dabitur inferius. Adde; quòd P. Fanningus noster in suo Itinere Ms. Belgico-Viennensi, solitus notare si quid in locis, per qua transibat, notatu dignum de Sanctis reperiret, aliud nihil observet sol. 16 verso de hoc Sancto, quam illi S. Pelagius mart. Constantiæ colitur xxviii Augusti cum octava, tamquam patronus civitatis.

F 13 Quares, unde probetur, quòd pignus sacrum S. Pelagii M., à Romano Pontifice datum Salomoni III, & ab hoc Constantiam delatum, Pelagii corpus Pelagii martyris illius, qui passus scribitur Emona in provincia Carniæ? Eundem hunc esse, non dicebat supra Notkero, non Wandelbertus, non Acta apud Petrum de Natalibus, non nostra ex apographo bibliotheca S. Galli postea excudenda, non denique auctores modo citati, qui scribunt de translatione pignoris istius sacri, sub nomine dumtaxat S. Pelagii martyris (apud Crusium sine titulo martyris) nullâ additâ aliâ nota characteristicâ, vi cujus discerni possit, an sit Emonensis, an alius synonymus: An igitur à Martyrologis num. 2 citatis, S. Pelagio M., qui Constantia colitur, Acta synonymi Emonensis sunt applicata? Ad objectam difficultatem respondeo, eam me eruditissimis Constantiensibus vel aliis expendendam relinquere; cum ex antiquis documentis hæc tricas dissolvi satis aptè à me non posse, candidè profitear, nec sciam, cujus Pelagii corpus hic intelligendum sit.

14 Nec præteriero aliud punctum; quòd aliam nec qualis molestiam creat, in eo sitam; quòd apud Wandelbertum ibidem antea cultus.

opinionem
non admittimus.

Corpus S. Pelagii Constantiam translatum

AUCTORE
J. P.

AUCTORE
J. P.

delbertam superius num. I memoratum S. Pelagio assignetur urbs Allamannorum . . Constantia. Ibidem ergo, cum addat recolit, non obscure indicat, sanctum aliquem Pelagium fuso pro sanguine clarum, id est, martyrem, in veneratione fuisse ibidem: atque adeo ante Salomonem III prædictum. Nam quod Wandelbertus, monachus Prumiensis in diœcesi Trevirensi, suum Martyrologium scripserit anno 842, indicatum est in Præfatione ad Usuardum à Solerio editum ac illustratum, articulo 3, pag. xvi. Salomon verò sancti alicujus Pelagii corpus accepit Romæ anno demum 918, ex dictis. Alicujus, inquam: nam cuius martyris determinatè illud fuerit, superius non dicitur. Si autem Appendix ad Chronicon Constantiense modo citata verum referat; dicens, corpus illud integrum (sed alii supra citati dicunt simpliciter corpus, quòd potest accipi pro notabili corporis parte) per hunc Salomonem ad majorem ecclesiam Constantiensem translatum; tunc corpus illud distinguendum esset à corpore; quod sub nomine S. Pelagii M. conditum legitur in Civitate nova apud Istrienses (de quo tractabitur paragrapho proxime sequenti.) Hoc tamen ab illo videtur distinguendum propter aliam rationem, qua modò dabitur.

§ II. S. Pelagius, qui colitur in Civitate nova, à superiore distinctus videtur.

S. Pelagius
synonymus

Hunc S. Pelagium subdo synonymo Martyris, qui apud Constantienses colitur, & de quo jam egi. Hic autem sicut non paucis, ut vidimus, tricis involutus est, ita etiam ille, de quo nunc agitur. Apud Ferrarium in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ad diem xxvii fere dices annuntiari Constantiensem: sic enim scribit: Emonia in Istria S. Pelagii Diaconi martyris sub Numeriano, ejus diœcesis patroni. In notis verò citat Maurolycum & Feliciam, nec non Petrum de Natalibus hac die in Catalogo lib. 7, cap. 20. At, uti subdit, in Tab. ecclesiæ Aquileien. die xxix hujus. Corpus in Civitate nova in ecclesia cathedrali unà cum corpore S. Maximi episcopi aservatur. Uterque est urbis tutelaris. Die autem xxix sic eum signat: Emonia in Istria S. Pelagii Diac. & martyris, patroni ejusdem civitatis, & addit in notis: Ex Tab. ecclesiæ Aquileien. hac die. Ejus memoria celebris est in tota diœces. Emonien. *, prout Nicolaus Manzol. I. C. Justinopolit. in Descriptione Istriæ testatur. Apud alios die xxvii hujus adnotatur. Videtur diversus ab eo, qui Constantiæ passus est hac die (immò qui colitur ibi xxviii Augusti) sub Numeriano, uti in Martyrologio Romano: illius enim corpus ibi aservatur; hujus verò in Civitate nova. Hac ille. Varia porro hic sunt inquirenda.

* I. Emonienfi

colitur in Civitate nova:

16 Ughellus tomo 5 Italia sacra columna 219 de utriusque cultu hac memorat: Cathedralis basilica in ipsa Emonienfi (ut vocat) civitate sita est titulo Deiparæ Virginis, & SS. Maximi & Pelagii, structura insigni, cujus dedicatio celebratur die xxviii Aug. Hic aservantur corpora eorumdem SS. Maximi & Pelagii. Et columna 220 scribens de illorum corporibus ibidem conditis, hanc profert inscriptionem in sepulcro, sicut addit, exarata: Anno Dominicæ Incarnationis

mcxlvii, vi Id. Octob. recondita sunt hæc Sanctorum corpora Pelagii & Maximi tempore domini Adami, episcopi. Ex his constat de S. Pelagii publico cultu. Optandum prorsus esset, ut, sicut de cultu ejus abunde instructi sumus, ita etiam de Actis aptè ratiocinari possimus. Sed aliter in hoc argumento res se habet, prout patebit ex his, qua lectori consideranda propono, antiquas de eisdem Actis apud nos querelas renovando.

17 Papebrochius tomo vii Maii, die xxix, sic ejus pag. 14 in S. Maximo, relata superiore inscriptione, Alius, ait; nullus titulus nominibus additur, neque verosimiliter plus de iis tunc sciebatur. Martyres tamen paulatim credi cœperunt, & quidem sic, ut Maximus episcopus, Pelagius diaconus dictus fuerit. Hujus opinionis si non auctor, promotor certè primarius fuit Nicolaus Manzolus in Descriptione Istriæ; cum Vitis Sanctorum provinciæ illius edita Venetiis: de quibus vir eruditissimus, multisquè libris scriptis etiam à morte clarus, Joannes Ludovicus Schötlebius, sacræ theologiæ doctor, & inferioris Carniolæ archidiaconus Labaci residens, mihi antehac scripsit, "Vitas istas ex vulgaribus opinionibus undecumque confarcinatas, sibi quæ valde suspectas esse, ne vel ex toto confictæ; sint pleræque, vel plurimum faltem admixtum habeant fictionis; Pergens Papebrochius Luculento exemplo id ostensum esse refert apud nos in S. Nicephoro, Petinentis civitatis in eadem Istria patrono &c. Consuli de hac re possunt dicta ad diem xxviii Maii, pag. 807.

18 Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia ad involuta diem xxix Augusti de S. Pelagio martyre, & passum tricis, trono Emonienfi scribens, profert Passionis compendium, quod continet in substantia illam, quam occasione S. Pelagii M., Romæ Constantiam delati, ac ibidem patroni, huic Commentario subjungemus. Compendium illud apud Ferrarium sic incipit: Pelagius Emonia in Histria nobilibus & copiosis parentibus ortus &c. Suspicor Istriam hic intrusam esse pro Carnia, propter dicta superius in Commentario prævio § 1, ubi de loco martyrii pluribus disertum est. Ecce autem hic redeunt trica, an, & qua ratione compendium illud conveniat Pelagio Civitanovano, & cujus Pelagii demum sit, an alterutrius ex illis, an alicujus tertii synonymi: tanta hic est, tamque confusa incertitudo. Ferrarius in Annotatione ad allegatum compendium observat ista: Acta hujus cum Actis Pelagii, qui Constantiæ in Germania passus est, confunduntur: ex quo quis hunc eundem cum illo esse suspicari possit: cujus corpus Constantiæ Emoniam delatum; sicque Pelagius Emonia tutelaris effectus: nisi Constantienses sui Martyris corpus haberent. Hac, que asserit Ferrarius, quòd Constantiæ in Germania passus, & corpus Constantiæ Emoniam delatum: item nisi Constantienses ejus corpus haberent, necum non conveniunt in Commentario prævio, quem modò citabam.

19 Idem hagiologus in appendice ad dictum & non satis Catalogum, sive ad Vitas, quas ad se tardius transmisit scribit, pag. 821 alia habet de suo S. Pelagio, ex monum. ejusd. Emonien. eccles., & Hist. Istriæ à Nicol. Manzolo I. C. Justinopolitano recens edita, his verbis: Pelagius Emonienfis diaconus furentibus in persecutione adversus Christianos gentilibus tentus, ac in fidei confessione persistens palmam martyrii gloriosam consecutus est. Corpus à Christianis apud Emoniam humatum, in magna semper fuit apud Emonienfes veneratione: qui illum uti patronum præcipuum

§ III. S. Pelagii Constantiensis
Officium proprium ; reliquiæ
Pragenfes ; Rotwilanæ ju-
ridicis instrumentis
probata.

A pium coluerunt, & colunt. Nam non solum Civitatis novæ, quod Amonia eversa corpus illius translatum est, sed & totius diocesis patronus habetur, & maximè colitur. Ejus quoque memoria per universam Aquileiæ diocesim celebratur. Hæc dicere, tantumdem fere est ac nihil dicere de martyrii historia: nam de imperatore vel iudice, sub quo illud acciderit; de loco item, de tempore, de cruciatuum circumstantiis, quidnam inde discas? Deinde, vocatur Amonienfis, id est, Civitanovanus secundum Ferrarium, ac diaconus, nec non palmam martyrii dicitur consecutus, sed nihil ex his probatur, immò verò videntur vacillare propter præmissa num. 17. Ego enim verò nihil video satis firmi quod asseram de hoc Martyre, præter ea, quæ de ejus cultu relata sunt.

20 Opera tamen pretium est inquirere, an prædicti Martyres Pelagii sint distincti, an unus in duos confusus. Distinctio placet Ferrario, ut jam vidimus, ex eo petita, quod diversus sit locus aservati eorum corporis. Sed hoc argumentum mihi non facit satis. Cui enim unus & idem Sanctus non possit coleri diversis locis etiam remotè inter se distantibus ob aservatum utrobique corpus idem, notabilem corporis partem sumendo pro toto corpore? Hoc autem modo apud nos itum esse obviam difficultatibus in hac materia occurrentibus, satis norunt, qui Opus nostrum pervolvunt. Locus itaque, quæ spectat Sanctorum pignora aservata; diversus, non videtur satis solvere præsentem difficultatem.

21 Nec sepe jam dictam distinctionem mihi suadet titulus diaconi, qui, præeunte Manzolo, quo se usum indicabat Ferrarius, sancto Martyri Civitanovano dabatur supra ab eodem Ferrario; quique non datur ab auctoribus Constantiensibus: quia titulus ille sufficienti auctoritate non probatur, prout antea indicatum est. Sed quandoquidem corpus S. Pelagii Constantiensis aservatum fuit Roma, ibidem utique per Salomonem III, præfulem Constantiensem, à Joanne PP. X impetratum, & inde ab eodem Salomone Constantiam deportatum, S. Pelagio ejusdem urbis patronis tutelaribus eadem occasione per illum adscripto, ex supra dictis; quandoquidem, inquam, Roma debetur hoc sancti Martyris pignus sacrum, nec scitur, corpus synonymi Civitanovani unquam Romæ existisse; ideo propendeo in illam opinionem tamquam probabiliorē, quod alter ab altero sit diversus.

22 Atque hæc opinio conformis etiam est qualiquam Civitanovanorum traditioni, seu Amonienfium, ut volebat Ferrarius supra: Corpus à Christianis apud Amoniam humatum, in magna semper fuit apud Amonienfes veneratione &c. Ex hac verò regione ullam istius corporis partem migrasse ad Constantienses, non novimus. Utrumque hunc Martyrem conjungere visum mihi est hæc die, etiamsi Civitanovanus signetur à Ferrario die xxix hujus mensis, eum in finem, ut, dum Sanctus uterque sub uno quasi conspectu hic exhiberetur, magis lucenter, & commodius expendi possent difficultates, quas solvere conatus sum. Ad Constantiensem verò referuntur, quæ de ipsius cultu ex Officio proprio, sacris lipsanis, atque adibus, sub ejus nomine Deo dicatis, jam expediunt.

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

Augusti Tomus VI.

P Rater ea, quæ protulimus è Fastis sacris de Datur nota-
publica S. Pelagii Constantiensis veneratione, tia Officij
alia dicenda supersunt ad majorem ejusdem con- proprii,
firmationem atque honorificam, quæ ad posteros
propagata est, commendandam Martyris memo-
riam. Apud Constantienses insignem adeptus me-
rito fuit cultum, uti patet è breviariis istius ec-
clesiæ; anno 1565 & 1575 typo editis, in quibus
hac die habet Officium proprium. Antiphonas
non do, nec lectiones proprias, quæ ex Actis sunt
desumptæ. Hymnus sic incipit: Felix mater Con-
stantia devotè Christo jubila festum sancti Pela-
gii, tui patroni optinii. Oratio propria: Deus, E
qui beatum Pelagium martyrem tutum inter vin-
cula liberum, inter tormenta securum gratiæ tuæ
ubertate fecisti: quæsumus clementiam tuam, ut
in nobis flammis corporalium passionum miseri-
cordiæ imbre restinguas, & ignem beatæ chari-
tatis clementer infundas. Per Dominum.

24 Publica veneratio hujus Sancti sumpsit et- & resti-
iam incrementum è lipsanis ejus sacris ad varia quiarum,
loca delatis: Thomas Joannes Pessina de Czecho- que Pra-
rod in sua Metropolitana Pragensi pag. 516, ad gam, &
diem xxviii Augusti hæc memorat: S. Pelagii M. Const-
scapula, & alia ossium frusta, Constantiâ allata sunt.
per Carolum (IV imperatorem) mccccliii. R.
P. Mauritius Chardon Societatis Jesu, celsissimo
ac reverendissimo sacri Romani imperii principi
Joanni Francisco; episcopo Constantiensi & Au-
gustano à sacris quondam confessionibus, huc mi-
sit anno 1740 sequentia documenta de inventione
reliquiarum in Rotwil seu Rotweil, quæ, uti ha-
bet Baudrandus ad nomen Rotevilla, est urbs par-
va Germaniæ in Suevia, imperialis & libera, ad
Nierum fluvium sub montibus Abnobæ... Di-
stat, inquit, 10 miliaribus Germanicis à Brisfo F
co* in ortum, & 6 à Schafhusia in Septemtrio- * l. Bisteco
nem. Ibi Camera seu juridica sedes totius Sueviæ
instituta anno mxcxlvii à Conrado III Duce Suc-
viæ. Quomodo igitur insignes S. Pelagii reliquiæ
ibidem sint repertæ; & os inde Constantiam delatum,
perhibent documenta authentica jam dicta, quæ,
etiamsi valde proluxa sint, lectoris tamen oculis
subtrahenda non censui. Pleraque omnia ex iis,
quæ occurrunt historica narrationi inventionis in-
serta idiomate vernaculo, seu Germanico, ponam
inter uncinos [] ex iis, quæ Latine reddita aliunde
pervenerunt ad nostras manus. Suspiciamus, re-
liquias hæc esse S. Pelagii Constantiensis, cum ex
loco, in quo repertæ sint, tum quia eò fortasse de-
lata fuerint Constantiâ, quando altare Rotwila-
num vel potius ecclesiâ consecrata est. En tibi
nunc ipsum instrumentum è nostro apographo:

25 Honorabili domino vicario curiæ Constā- Veritas scilicet
tensis humiles vestri magister Joannes Vallinger, cui signoris
& Joannes Bichter focius individuus in Rotwil, Rotweilen-
reverentiam in omnibus tam debitam, quam con- sis probantur
dignam. Venerabilis domine, virtute vestræ com-
missionis nobis injunctæ, ratione quarundam re-
liquiarum veterum in quodam altari, prout præ-
sumitur; inventarum in ecclesiâ parochiali in ve-
tera

AUCTORE
J. P.

teri villa Rotwil, juxta tenorem, & formam commissionis vestrae, diligentia, qua potuimus, testes super isto vocatos & citatos, & in hoc praesentes examinavimus divisim, & juramenta eorum recepimus de veritate dicenda, & calumnia vitanda, proximam feriam tertiam post festum S. Marci Evangelistae, hora octava diei ejusdem, quorum testium depositiones nostris sigillis clausas fideliter scripsimus, & vobis remittimus per prudentem & circumspicuum virum Joannem Bok, civem & schultetum oppidi in Rotwil. Domine vicarie venerande, nos praenominati examinatores, & commissarii in facto praesenti, in ecclesia parochiali S. Pelagii in veteri villa Rotwil, in choro & sacristia ejusdem ecclesiae testes infra scriptos juratos, omni diligentia, qua potuimus, ratione quarundam reliquiarum veterum ibidem inventarum, ut praesumitur, prout sequitur, juratos examinavimus.

ex jurata

B
* camento

26 Primus. Benzo de Tieringer annorum quinquaginta, civis Rotwilensis, vir bonae famae, murator juratus &c., & primo examinatus de dispositione altaris veteris jam destructi, in ecclesia ac choro praedictis, dicit, quod altare vetus ab intus non fuit concavum, sed repletum lapidibus, cimento * & gypso, in cujus summitate lapis tabularum fuit protensus, secundum longum a parte meridionali, sive dexteram versus Aquilonem sive sinistram habens quinque palmas longitudinis, & secundum latitudinem duas, post quod versus Orientem sunt alii tres lapides cimento & gypso juncti, & contiguati, & a duabus partibus altaris a dextris, & a sinistris murus cum gypso conglutinatus propter latitudinem, & complementum altaris ejusdem, quae pars gypsi propter vetustatem fuit disjuncta a lapide, & minabatur casum altaris, sicque dicit, quod ipse Bercholdus Cunradus Zepf, & Ulricus Sporer, sui consocii in eodem artificio & opere, & alii famuli ibidem praesentes, primo levabant de veteri altari tres lapides posteriores, & postea lapidem tabularem & principalem, quibus remotis ipse Benzo deponens solus partem altaris, quae remansit ex lapidibus parvis, & gypso superius polito malleo ferreo, vulgariter [malleo murario] percussit destruendo residuum altaris, & dum sic percussione partem a parte separaret, percussit super quoddam lignum, & tunc ex sonitu & repercussione, & unius ligni motione consideravit, & vidit aliquid esse inclusum, & melius perspicuus vidit cassam * ligneam, & aliquid intus jacens: quo viso statim cessavit ab ulteriori fractura.

* i. e. capsam

testis

* pyxidem

27 Idem dicit, quod Hainricus Giering, procurator luminum ejusdem ecclesiae, stetit in praesentia in facie altaris: qui idem videns dixit: [Audi, volo currere ad dominum] denotando plebanum ejusdem ecclesiae: credit reponens, quod Hainricus Gieri personaliter iverit pro plebano: qui plebanus statim veniens recepit de cassâ ligneâ id, quod inclusum fuerat, velatum & involutum in quodam panno serico; super cujus medium fuit plumbum jacens quantitatis unius manus: & dicit, illud deportasse plebanum in sacristiam, & posuisse super altare ibidem, & plebanum legisse in vulgari [Hoc est sancti Pelagii martyris.] Ipse autem deponens non legit, quia litteras nescit, sed plumbum vidit. Idem dicit, se vidisse pedem sinistrum a genu usque deorsum cum aliquibus pedicis. Idem dicit, retrò stetit pyxidem * ligneam parvam, & clausam, quam vidit, & clamando dixit: [Domine, ad-

huc plus hic est] quam plebanus recepit, & aperuit in sacristia, & a plebano audivit, quod in eadem pixide parva esset burfa serica, in qua essent aliquae partes reliquiarum inclusae, & aliquae cedulae *, sed ista dicit se non vidisse: quia prout * schedula diligens fuit ad ulterius quaerendum in muro altaris.

28 Insuper requisitus de cassâ, dicit, quod in cimento & gypso fuerunt quatuor ligna contigua ejusdem longitudinis, & ferè aequalis latitudinis, & duo ligna brevia capitalia, vulgariter [lignea capsula in modum sarcophagi alicujus pueri:] sine clavis ligneis, & ferreis, & superiore amoto, pes inventus, & panno involutus jacebat, acsi esset puer mortuus, prout sibi apparuit in primo aspectu: nullum sigillum vidit, sed plumbum praenotatum. Item dicit, quod secundum dispositionem lapidum, tabularum, & principalis altaris destructi fuit cassâ lignea desubtus in muro latens, ita quod una pars pedis inclusi fuit versus meridiem, & alia versus Aquilonem, puta pedica, & genu. Item requisitus an immediatè sine intervallo ipse reponens secutus fuerit presbyterum in sacristiam cum illo, quod importavit, dicit quod sic, & non solum ipse, sed & omnes alii testes infrascripti hoc viderint oculatâ experientia, scilicet, ibi esse pedem sinistrum.

29 Item de tempore, die, & hora hujus inventionis requisitus, dicit certitudinaliter, quod fuit in Quadragesima, una feria quinta, hora nona, vel decima diei, & credit quod feria quinta post medium Quadragesimae. Item, ut de facto magis certè examen constaret, illud, quod inventum est, quod praesumitur esse pes sinister Pelagii martyris, in sacristia coram eo denudavimus, & plumbum, & parvam pixidem apposuimus, & aliqua ligna cassae: & per juramentum requisitus, an id foret, quod esset inventum, respondit: Per juramentum meum, aliud non video, scio, nec credo. Demum requisitus, an crederet, & praesumeret, quod essent veræ reliquiae, respondit: Nisi forent reliquiae, in altari non fuissent inclusae, dicens: [Quid aliud in sacro altari reponderemus, nisi reliquias?] Et dicit, quod apud omnes audientes sit fama, & credulitas, quod ibi veræ reliquiae S. Pelagii sint inventae &c. *Ne lectori moram injiciat vox pedica, qua occurrit supra, significat ea digitum pedis, sicut probant exempla apud Cangium in Glossario nova & auctioris editionis.*

30 Deposito secundi testis. Cunradus Zepf testis secundorum sexaginta, murator, bonae famae vir, dicit, se scire, quod feria quinta, & credit, quod feria quinta ante Dominicam Passionis, postquam in ecclesia parochiali, de qua supra, in altari summo . . . lapis tabularum fuit amotus, ipse reponens cum Ulrico Sporer lapicida laborabat in inferiori parte chori in lapide novo, postquam Benzo Tieringer praenominatus, & primus deponens percussit super lignum, quod motum fuit ex percussione, acclamavit eos vocando, dicens in vulgari: [Domini, venite huc] qui statim accurrentes, & videntes cassam ligneam, & intus quid pannis involutum, dicebat deponens: [Unus est ex puerulis Herodis] motus ex forma, & dispositione lignorum, quia dicit: [Fuit capsula ossium mortuorum instar sarcophagi alicujus pueri] & stupefactus, & attonitus dixit: Non videamus, nec tangamus, sed mittamus nach Daff-strayen, quia indigni sumus tangere, & videre, eò quod reliquiae sunt.

A 31 Qui plebanus vocatus, statim veniens, lignum supremum amovit, & tunc ipse, & adjacentes melius videntes, vidit, quid in panno involutum: super cuius medium jacuit plumbum, & plebanus recipiens extra cassam, portavit id, quod fuit in cassâ, & plumbum in sacristiam: qui deponens cum aliis accurrens, & sequens plebanum vidit, postquam pannus fuit amotus, ibi pedem esse sinistrum cum quatuor pedicis à genu usque deorsum. Item requisitus de scriptura, & de pixide parvâ, & omnibus aliis superius expressis, omnino concordat cum primo deponente, addens, quod etiam viderit parvam burfam in pixide inclusam, quæ recens fuit, de qua & multum mirabatur. Demum respondit, & ad id, quod inventum est, ductus, dixit per iuramentum, illud esse, quod inventum fuit, & se firmiter credere esse pedem S. Pelagii martyris.

depositio etiam iurata:
qualis etiam est testis tertii,
B 32 Depositiō tertii testis. Ulricus de Kayffen, aliàs Sporer, lapicida, annorum quadraginta, juratus dicit, quod dominus Nicolaus Fry plebanus ibidem vocatus, & videns, quod ibi inclusum fuit, recepit stolam, & levavit reliquias de loco, & detulit ad sacristiam, cui ipse deponens dixit: [Domine, iterum quære, plus adhuc ibi est] denotando pixidem parvam clausam: qui recipiens eandem aperuit pixidem, in qua fuit bursula parva inclusa, quam deponens dicit se vidisse, & de reliquis intus inclusis non multum curasse; sed oculos ad id, quod primò inventum est, habuisse propter magnitudinem, & quantitatem pedis inventi. Requisitus de tempore, dicit, certitudinaliter fuisse feriâ quintâ proximâ post medium Quadragesimæ. De dispositione altaris veteris, de cassâ, & de lignis, & de modo inveniendi nullatenus discrepat, sed omnino concordat cum testibus suprâ examinatis, & per iuramentum requisitus, jam videns, quod pro tunc inventum fuerat, dicit illud esse idem in numero, & se credere, esse reliquias S. Pelagii martyris.

ac testis
C 33 Depositiō quartii testis. Hainricus Giering, procurator luminum ecclesiæ ibidem, annorum sexaginta, juratus etiam dicit, quod ipse, & alii procuratores ejusdem ecclesiæ, moti zelo charitatis ad honorem Dei, & reverentiam S. Pelagii martyris, qui patronus est ecclesiæ ejusdem, vetus altare, quod ex vetustate, & casurâ partium minabatur destructionem, convenerunt ædificare novum altare, & perfecerunt sumptibus & expensis fabricæ ecclesiæ: qui ulterius dicit, quod feriâ quintâ post medium Quadragesimæ anni præsentis, post remotionem omnium lapidum superiorum altaris veteris, Benzo de Tieringer volens amovere cymentum, gypsum, parvos lapillos, percussit cum malleo supra lignum, & perveniens super cassam ligneam, & audiens sonum, & videns lignum ex motione, dixit murario: [Audi, ne percute amplius, volo currere ad dominum meum] & velociter currens præ gaudio clamabat altâ voce: [Domine, veni citò, aliquid inveniemus in altari.]

quarti,
34 Qui descendens, & ambo intra ecclesiam currentes, plebanus asserem superiorem amovit, & intus respiciens dixit: [Reliquiæ hîc sunt] & plebano recipiente quod fuit in cassâ lignea cum plumbo, volens portare in sacristiam exclamavit post plebanum: [Domine, quære adhuc, hîc est adhuc frustulum.] Qui veniens, & recipiens intravit sacristiam, & deponens cum eo dicit, quod plebanus pannum, quo id, quod fuit inventum, erat involutum, amovit, & invento

denudato, vidit pedem sinistrum à genu usque deorsum, cum quatuor pedicis, minimâ pedicâ amotâ, & ibi non existente. Et requisitus de cassâ, sigillo, plumbo, & aliis concordat per omnia cum prædictis. Et demum per iuramentum respondit, & adductus ad id, quod inventum est, & ad plebanum, ad pixidem, & ad asseres, dicit, se scire, & non dubitare, id esse, quod inventum fuit, & se, & alios multum mirari, quod tantum tardamus in factò: etiam adjunxit bonum esse, quod superiores faciunt, volentes informari de veritate facti.

nec non etiam
35 Responsio quinti testis. Cunradus de Lippingen, mercenarius & laborator, qui ad laborem altaris fuit conductus, ista die, tanquam famulus magistrorum, annorum quadraginta, juratus etiam dicit, quod, postquam altare fuit denudatum pannis, pallis, & aliis ornamentis, & prima fractura & percussura fuit facta, plebanum * feriâ quintâ de manè post medium Quadragesimæ, ipse cum procuratore deposuit tres lapides à posteriore parte altaris veteris. Et postea Benzo Tieringer, & ipse, & alii coadjuvantes amoverunt lapidem principalem, qui fuit in anteriori parte altaris, & illis lapidibus omnibus amotis, dicit, quod Benzo Tieringer solus cum malleo ferreo, vulgariter, [malleo murario] percussit super gypsum in medio altaris, & percussit super lignum, quod movebatur ex percussione, dixit procurator Hainricus Giering [Audisne? Volo currere ad dominum.] Qui deponens interim amovit particulas gypsi, ne intro caderent in cassam ligneam, & plebano veniente, & lignum supremum movente, deponens introspiciens dixit: [Certò est unus ex puerulis Herodis:] quia vidit formam lignorum, [instar sarcophagi alicujus mortui] & quid intus inclusum, & in pannum involutum, & de importatione plebani in sacristiam, & de plumbo, & de lignis, & de pixide communiter concordat cum prædictis.

aliorum testium:
E 36 Responsio sexti testis. Cunradus Karrer custos campi, vulgariter *bantwaert*, oppidi in Rotwil, annorum xxx, juratus etiam dicit, quod feriâ v post medium Quadragesimæ, ex iussione civium in Rotwil missus fuit tanquam famulus operariorum pro lapidibus amovendis, & deportandis juxta modum & formam vocationis plebani, & motionem superiorum asserum intrâ respiciens, præ gaudio tremebat, & credebat, quod puer occisus per Herodem ibi foret sepultus, propter formam, & dispositionem lignorum, in quibus jacebat id, quod involutum fuit: & de aliis requisitus narrat per omnia, ut præcedentes, & per iuramentum respondit, quod modò vidit, dicit id esse, quod inventum est, & firmiter credit, esse reliquias S. Pelagii martyris. Responsio septimi testis. Joannes Benzinger etiam custos agrorum, annorum viginti sex, juratus dicit, quod à civibus Rotwilensibus missus fuit feriâ quintâ post medium Quadragesimæ &c., & omnia vidit, & narravit, ut Cunradus Karrer suus consocius in custodia campi, & in labore altaris prænotati, & iste, & omnes supradicti de panno serico, quo istud inventum circumdatum fuit, dicunt, quod fuit pannus albus aequaliter, & aliquibus filis flavis per texturam permixtus, sicut & hodie cernitur, & per iuramentum dicit, quod id, quod hodie vidit, sit illud, quod inventum fuit, & firmiter credit esse reliquias sancti Pelagii martyris.

37 Depositiō Plebani. Dominus Nicolaus Fry perpetuus vicarius ecclesiæ parochialis S. Pelagii, in

AVC. ORE
J. P.

in veteri villâ in Rotwil juratus deponit, quod, feriâ quintâ proximâ post medium Quadragesimæ, ipso existente in domo habitationis suæ propè ecclesiam parochialem, & eo Horas canonicas pfallente, Hainricus Gicing procurator fabricæ ecclesiæ ejusdem, eum vocavit dicens: [Domine, descende citò: magnum thesaurum invenimus in altari:] qui descendens, & accurrens vidit lignum superpositum aliis lignis, & partim motum, ut introspicere posset: perterritus & stupefactus, æstimans ibi fore reliquias inclusas, assumpsit stolam, ut magis honorificè tractare & videre posset, & lignum amovens, in aliis lignis ad modum loculi in altari videns in panno serico quid inclusum fatis magnum & longum, de loculo & casâ extraxit cum plumbo superposito in parte plicato, & prospiciens vidit PELAGII MARTYRIS in plumbo scriptum, sive sculptum: ipse præ gaudio attonitus, & nesciens, quid faceret, cum illo invento iter accepit versus sacristiam, aliquibus clamantibus post eum: [Domine, adhuc plus hic est.]

B
de sacri
ejusdem li-
tiani in-
ventione.

38. Primo invento in sacristiam deportato, & in altari collocato, statim exiit, & ibidem in altari reperit pixidem parvam, & clausam, quam etiam importavit, & multis eum sequentibus, in sacristiâ iterum in plumbo legit PELAGII MARTYRIS, & aperiens pannum, invenit pedem finistrum à genu usque ad pedicas inclusivè, quarum in numero sunt quatuor, & in pixide lignea reperit sex particulas reliquiarum cum cedulis earum, quæ notabiliter legi poterant, & aliis duabus præ vetustate corruptis, quas & ad majorem rei certitudinem in pixide Væ Pii remitti humiliter supplicavit unâ cum plumbo super pede reposito. In una cedularum continetur de pulvere Stephani Papæ & martyris, in alia Donati episcopi & martyris, in tertiâ Cyriaci martyris, & in quartâ Adelberthi episcopi. Aliæ legi non possunt. Per juramentum ad sancta Dei Evangelia dicit, nihil mutatum, nec ablatum, nec additum fore, sed clavem in custodiâ consulum, & procuratorum fuisse. In omnibus aliis concordat cum testibus supra dictis. Datum feriâ tertiâ post Marci Evangelistæ, anno Domini MDCXXII, Indictione quinta.

C
Quibus
subscriptum
notarii pu-
blici.

39. Ego Bernhardus Raslerus Mörzburgen. diœces. Constan. publicus, & in curia Rom. immatriculatus notarius, fateor, supra positas attestationes de reliquiis sancti Pelagii ex quodam pervetusto longo, in modum Rotuli complicato, papyreo exemplari (quod pro authentico apud ecclesiam Rottweilensem asservatur) descriptas, cum eodem exemplari in omnibus & per omnia de verbo ad verbum concordare. In cujus rei fidem, nomen, notariatûsque mei signum, unâ cum sigilli mei impressione apposui. Actum Mörzburgi die vigesima septima Februarii, anno Domini millesimo sexcentesimo decimo. Idem qui supra notarius. Præsentem copiam cum alia copia authentica, & vidimata*, de qua desumpta est fideliter, de verbo ad verbum concordare, testor manu propriâ, & sigilli mei appensione. Marispurgi xxvi Februarii MDCXXI, cellissimi ac reverendissimi S. R. I. principis, & episcopi Constantiensis, & Augustani &c. &c. archiviista juratus Joan. Casimirus Blaicher.

* i. e. ad
originale
collata, vel
recognita,
à Gallico
vidimer

D

§ IV. Sacrum ipsanum à Rotwilanis obtenitum, & Constantiam delatum; ejusdem urbis episcopi pro hoc sacro pignore gratiarum actio: reliquiarum, ut fertur, Lorbanenses.

Inventioni reliquiarum S. Pelagii M. modo Os sacrum narrata addo hic, earumdem partem à Rotwilanis impetratam fuisse, & ad Constantienses suffragan delatam, os videlicet sacrum, quod inferius in documento mox proferendo vocatur fibula. Gorræus in Definitionibus medicis pag. 370; Περόνη, fura, inquit, fibula à quibusdam. Est alterum os tibiæ exterius & tenuius. Alterum enim, quod crassissimum est, & interiori in parte situm, κνήμη Græcis, eodem cum tota parte nomine, Latinis tibia appellatur. Est autem η Περόνη supra brevior paulo, ut quæ genu ipsum non contingat; infra verò longior multo quam tibia... Scribit autem Galentus εν ταις γλώσσαις apud Hippocrat., η Περόνη diversa significare: aliquando quidem os totum membri, aliquando verò ipsius epiphysem*; interdum autem ejus protuberantiam, quæ nihil aliud est, quàm malleolus. Quod refertur in dicto documento, Habuit populus Rottwilanus ex antiquissima majorum suorum traditione... gloriosi Martyris pedem angelorum ministerio ad sese delatum esse, non tam probatur, quàm piè creditur. En tibi ipsum impetrati hujus ossis sacri testimonium, anno 1740 huc transmissum à supra laudato R. P. Chardono, cui etiam debemus epistolam post hoc dandam episcopi Constantiensis.

E

* i. e. uni-
tionem
ossis cum
altero osse

41. Ego Joannes Jacobus Mirgel, episcopus Sebaftenis, suffraganeus, canonicus & custos cathedralis ecclesiæ Constantiensis &c. fidem facio ad majorem Dei gloriam, ejusque Sanctorum cum ipso in cælis triumphantium honorem, publico hoc litterarum testimonio, manus meæ subscriptione, sigillique proprii ad calcem appensione munito, quod anno nostræ salutis supra millesimum sexcentesimo octavo, die verò mensis Septembris undecimo, cum valetudinis recuperandæ gratiâ me ad imperialem civitatem Rottwilanam fortè contulisset, receptisque nonnullis viribus, religionis studio parochialem ædem oppidi antiqui, vulgò *Mirgstat* dicti, illustrissimo martyri Pelagio dicatam & consecratam, adiiisset, inibi pedem finistrum ejusdem sancti Martyris, adhuc ab ipso genu inclusivè, ad plantam usque (solo minori digito desiderato) cum adnata, ac etiamnum tenaciter adhærescente carne, integrum reperirem*, meisque manibus ea, quâ par-
* I. reperi-
rim

F

42. Interea dum sacræ hujus fibulæ obtinendæ à Rottweilans desiderio magis magisque inardescit animus, nulum non moveo lapidem, ut optatissimum hoc juxta sacratissimumque pignus mecum Constantiam abducam. Ac primum quidem eos, qui ex amplissimi senatus decreto mihi adjudgebantur, adorie-

A adoriebar, enixè rogans, ut sacri hujus offis participem me facerent, illudque liberaliter vel reverendissimo & illustrissimo principi nostro Jacobo, episcopo Constantienfi, vel certè ædi primariæ ejusdem urbis, per me dono mitterent. Erant adjuncti isti RR. DD. Nicolaus Spreter, Rottwilæ ad divæ Virginis parochus, & Christianus Spreter, oppidi antiqui curatus: è senatorio autem ordine M. Joannes Schwarz *Birtstovgt* appellatus, Georgius Köllin tribunus plebis, & Thomas Linch, qui quidem omnes & singuli negarunt in sua esse potestate, postulato huic meo in re tanta annuere.

ac tandem impetrat

B 43 Ego verò ex hac repulsa nihilo factus fegnior, non desii eosdem omnibus rationibus ac viis sollicitare, ac pertentare. Quà quidem indefessà meà sollicitudinè ac instantià illud demum effectum est, ut, re ad universum senatum delatà, ipse tandem, auditis diligenterque examinatis, quas ipsis ultrò citroque suggereram, rationibus, consentientibus votis ac vivæ vocis suffragiis ipso decimo tertio Decembris die sacras reliquias mihi decreverint, ac reverendissimo illustrissimoque principi, ipsorum nomine offerendas tradiderint. Cæterùm habuit populus Rottwilanus ex antiquissima majorum suorum traditione, memoratum gloriosi Martyris pedem, angelorum ministerio ad sese delatum esse. Et verò hujusmodi translationis vestigium & argumentum minimè obscurum videtur esse totius historiæ series, in arcâ cupreâ auro inductâ affabre sculpta, in qua ejusdem gloriosi Martyris pes, unà cum cistâ lignæ diligenter hæctenus & honorificè fuit asservatus.

pro episcopo Constantienfi,

C 44 Duobus pænè retro sæculis, hoc est circa annum Domini quadringentesimum duodecimum, idem pes, denuo in ejusdem ecclesiæ altari repertus est. Inventionis ejus indubitatam fidem facit tum vetustissimus rotulus, tum accuratum examen super hoc ipso ab illius temporis vicario Constantienfi institutum. Quæ omnia ista ita se habere, ut jam narratum est, testor bona fide, & ad actorum majorem firmioremque fidem ac robur, volui publicum hæc testimonium, modo supra dicto munitum, expedire, & ad omnipotentis Dei, ejusque sacratissimæ Virginis gloriam, & hujus potissimum Sancti honorem, illustrissimæ suæ celsitudini offerre. Actum Constantiæ in meis ædibus, anno servatoris nostri Jesu Christi millesimo sexcentesimo octavo, mensis verò Septembris die vicesimo quarto. Joan. Jacobus episc. Sebasten. L. S.

qui gratias agit. Rotwilensibus

Præsentem copiam cum suo originali, de quo fideliter desumpta est, de verbo ad verbum concordare, testor manu propriâ, & sigilli mei appensione. Marispurgi xxvi Januarii mdcxxi, celsissimi & reverendissimi S. R. I. principis, & episcopi Constantien. & Augustani &c. archivista juratus L. S. Joan. Casimirus Blaicher.

45 *Aliud documentum Ms., quod è lingua Germanica Latine redditum est, hunc præferens titulum, Copia epistolæ celsissimi domini Jacobi episcopi Constantienfis piæ memoriæ, ad civitatem Rottwilensem scriptæ Marispurgo die xx Januarii mdcix, continet humanissimam gratiarum actionem pro laudato sacro pignore, quod acceperat. Ante epistolam ponitur tamquam titulus P. P., id est, prout ego quidem id interpretor, Patres patriæ. Illa autem sic sonat: Reverendus in Christo Joannes Jacobus episcopus Sebastenus, suffraganeus noster, nobis antehac vestro nomine donavit & misit reliquias sancti Pe-*

lagii, patroni summi templi nostri; quem sacrum thesaurum debitâ cum reverentiâ, & maximo gaudio accepimus. Et hoc tam præclarum sacrum donum jubet nos vobis debitas gratias agere, & mirum in modum nobis placet. Quod donum ad majorem gratiarum actionem eo loco reponemus, ut thesaurus à vobis donatus in perpetuam memoriam in templo nostro cathedrali permaneat.

AUCTOR J. P.

46 Et dum occasio sese offeret, ut in similibus, & aliis rebus spiritualibus, vobis & toti civitati gratificari possimus, opere ipso ostendemus, quàm gratum nobis fuerit hoc sacrum donum. Recepimus etiã antiqua descripta testimonia de prædictis reliquiis, accuratè servanda, & manemus vobis, totique vestræ civitati ex toto corde addictissimi. Datum Marispurgi &c.

pro hac sacra munere.

Præsentem copiam concordare de verbo ad verbum cum suo originali testor manu propriâ, & sigilli mei appensione Marispurgi xxvi Februarii mdcxxi, celsissimi ac reverendissimi S. R. I. principis, & episcopi Constantienfis, & Augustani &c. archivista juratus L. S. Joannes Casimirus Blaicher.

E *De reliquiis, ut servatur monasterii Lorbaniensis.*

47 *His de reliquiis S. Pelagii hæctenus memoratis addere liceat sequentia. Georgius Cardoso in Hagiologio Lusitano ad diem xix Maii scribens (post Britum in Opere Lusitano, quod inscribitur pars 1 Chronici Cisterciensis, lib. 6, cap. 29, fol. 447) de dedicatione antiquæ ecclesiæ cenobii Lorbaniensis in episcopatu Conimbricensi, sub patrocinio sanctorum martyrum Mameti & Pelagii, vult, eorum reliquias eo fuisse adductas à primis ejusdem domicilii monachis ante obitum S. Benedicti: & in suo ad eundem diem Commentario pag. 449 applicat ista S. Pelagio Constantienfi, qui colitur hac die; sed qua veritatis specie? Nam quæquælibet documentum, quod affert è Brito citato, narrat ista: Domus nostra Lorbani constructa fuit vivente P. N. Benedicto, & dedicata sanctis martyribus Mameti & Pelagio: illi enim, qui venerunt, deferébant reliquias istorum, propter quod assumpserunt illos in patronos, & fuit dedicata ista ecclesiâ illis iv Kal. Junii. Quæ, inquam, veritatis specie Cardoso hinc extudit S. Pelagium Constantiensem? Ad hæc, tanta istius monasterii antiquitas valde mihi suspecta est. Consulat lector, quæ dixi in Commentario prævio S. Mamantis vel Mameti martyris ad diem xvii Augusti, pag. 434. Agidius Gonsalvus d' Avila in Theatro ecclesiastico civitatis & ecclesiæ Asturicensis lib. 2, cap. 4, pag. 236 scribit, translatum esse corpus S. Pelagii martyris (nescio cujus) ad ecclesiam Ovetensem S. Marie, & in altari S. Joannis Baptiste collocatum indicat, re peracta seculo 10, uti colligo ex antecedentibus & consequentibus. Hæc in fide istius auctoris.*

F

§ V. Brachium in Augia divite; ædes variis in locis sacræ; Acta.

Augia dives, vulgò *Aetchenau*, celeberrimum Ordinis S. Benedicti monasterium, & insula prope Constantiam sita, possidet brachium S. Pelagii M., prout fidem faciunt documenta Mss., die ix Novembris anno 1739 ibidem data, ac deinde huc missa à R. P. Mauritio Chardono; in quibus leguntur sequentia: Cæterùm inter alias Sancto-

Honor isti brachio ex-

AUCTORE
J. P.

Sanctorum reliquias plurimas, etiam ecclesia nostra Augiensis asservat, & publicæ venerationi exponit os sanctum ex brachio . . S. Pelagii M., adhuc cute visibiliter vestitum, & non multo post corporis ejus translationem ad nos allatum; hujusque in honorem Sancti ecclesia vetusta in Augia ædificata hodieum cernitur, in qua vi beneficii, injuriâ temporum in redditibus nimum quantum coarctati, singulis hebdomadibus unum Sacrum legi assolet. *At quoniam mentio hic incidit de S. Pelagii ecclesia, aliarum quoque memoriam hoc loco non negligamus. Documenta Augiensia modò indicata pergunt in hac verba, & memorant, ea esse extracta ex ejusdem cænobii Actis:*

ecclesia

49 Ut ad cæteras quoque in sacra insula constructas sacras ædes enarrandas pergamus; sciendum, S. Pelagii martyris ecclesiam prope domum regiam, hoc est, abbatis palatium, sitam, admodum esse vetustam, quam etiam primam in Augia extitisse parochialem ecclesiam referunt Annales Augiensis. Quo autem tempore primitus ea exstructa fuerit, & à quo, hac conjectura consequi possumus. Hatto XVII Augiensis abbas, & archiepiscopus Moguntinus, magnam habens cum Salomone; claris ac illustribus orto natalibus, monacho S. Galli, propter ejus singulare & excellens ingenii acumen, familiaritatem & amicitiam; quem sua autoritate & promotione ad S. Galli abbatiam anno dcccxcxi, & non longè post etiam ad Constantiensem episcopatum; accedente regis Arnulphi, apud quem plurimum valuit, consensu evexit.

sub nomine
S. Pelagii
M.

50 Contigit autem interim, ut alter alteri in suæ familiaritatis necessitudine modò in hoc, modò in alio gratificaretur, & Hatto quædam secreta atque pretiosa, tamquam probato ac fideli suo ad tempus credens, proficisceretur Romam ad gravia quædam apud Romanum Pontificem expedienda negotia, & rediens inventiret credita à suo dilecto ac familiari in pios usus conversa: quod aliquo modò ægrè tulit, præsertim cum absque suo consensu id factum fuisset. Sed Salomone, quod in itinere infirmatus diem egerit extremum, sibi relatum id fecisse referente, Hatto, accepto ab eo S. Pelagii brachio, quievit, ac id in Augiam suam deferens, in ejusdem sancti Martyris honorem prædictam ecclesiam; in quam sancti Martyris etiam brachium in argento inclusum cum aliis nonnullis sacris reliquiis piè ac religiosè collocavit. Eandem postmodum ecclesiam paululum angustam, longè latiore & magnificentiore XXIV Augiensis abbas post annos ferme centum Wittegovo ædificavit, præposituram sex canonicorum ex ea constituens.

condita.

51 De ea Burchardus præpositus Augiensis, ac non longè post Ratisbonæ ad S. Emmeramum abbas, in Wittigovone sic:

Martyris ecclesiæ Christi sub honore dicatæ Est, qui Pelagius, canit ut scriptura, vocatus. Ædes inclusas, ac arto limite septas, Quas structura prius non congrua sustulit intus, Lumine quam nemo sapientum viderat æquo, Dicens hanc studiis sultam nimis * esse peritis, Hanc sic informem pater instauraverat idem, Æquans pulveræ glomeratum pondus arenæ, Fecit honorificum spatioso margine templum.

* 2. minùs

De parœciali ecclesia Rotvilana, in honorem Dei sub nomine S. Pelagii dicata, egi § 3. Nunc accedamus ad historiam martyrii.

52 Habemus exemplaria Mss. duo Actorum S. Pelagii, quorum unum prænotatur desumptum

ex bibliotheca S. Galli (celeberrimam hinc intelligo abbatiam Ordinis S. Benedicti in Helvetia:) Acta S. Pelagii, alterum ex vetusto pergam. Lectionario SS. Germani & Mauricii Spiræ insigni Ms., prout apponit P. Gamans S. I., alibi sæpe à nobis laudatus, à quo illud accepimus. Utrumque exemplar continet idem Passionis argumentum. Contulimus unum cum alio, variantesque lectiones aliquas posuimus ad marginem nostri apographi à bibliotheca S. Galli, quod daturi sumus; eidem etiam inseruimus voces nonnullas uncinulis inclusas: utrumque fit è Ms. Spirensi. Locus porro hic, qui occurrit apud nos num. 2, Facta est acerrima persecutio Christianorum sub imperio Numeriani imperatoris; movet aliquam difficultatem, jam pridem observatam à Baronio ad annum Christi 284 num. 5: Cum; inquit, Carus (imperator) ex his, quæ ibidem erant narrata, de Christianis benemeritis videatur, & filius ejus Numerianus paulò post patrem interfectus sit: unde, quæso, quòd nonnulli martyres sub Numeriano passi legantur in cunctis Martyrologiis? Haud res est facilis demonstrata.

E

53 Nam, sicut observat Tillemontius tomo 4. quæstio è noni Monumentorum ecclesiasticorum pag. 565 in S. str. Mss. Caio Papa, Numerianus parum habuit auctoritatis sub suo patre, cum juvenis admodum esset, & tantum Caesar. Ex quo autem fuit Augustus, vix habuit orium cogitandi de alia re, quam de exercitu è Persia removendo, & reducendo Chalcidionem versus, ubi interemptum illum affirmat ante xvii Septembris anno 284, atque adeo fere non regnasse in Oriente; in Occidente autem regnasse nequaquam: hoc præbere magnum timendum locum, ne attribuatursi principi id, quod factum fuerit sub aliis imperatoribus per administrum aliquem, cui etiam Numeriani datum fuerit nomen, vel nomen ad illud accedens. Sed huic, quam dicebam, difficultati obviam iri posse censeo aliò modo, videlicet; si dicatur, aliud esse, martyrium conficere Sanctos sub aliquo imperatore; vel tempore alicujus imperatoris; aliud, iussu alicujus imperatoris, id est, vi edicti publici, seu mota ab eo vel continuata in Christianos persecutionis. In nostro autem Sancto, qui secundum Acta in Occidente martyrio coronatus scribitur, cur locum non habeat brevis illa Baronii citati notatio? Accidisse, inquit, interdum, ut, invito ipso imperatore, Christianorum complures necarentur, quæ dicta sunt superius in Severo demonstrant. Si invito, quid obstat, quo minus Numeriano imperatore alibi degente, in Oriente videlicet, & non sciviente, occisus in Occidente fuerit ab Evilasio iudice; uti habent eadem Acta, S. Pelagius, Notkero eundem imperatorem ac iudicem signante, quod etiam facit Martyrologium Romanum? Et verò poni quidem aliquam persecutionem sub Numeriano, sed sine fundamento, dicitur apud Tillemontium in indice chronologico ad tomum 4 memoratum pag. 788.

F

54 Hisce tamen non consentiunt Acta loco citato, dum scribunt, quòd iudex Evelasius fuerit sum auctoritatis.

directus à Numeriano imperatore in supra memoratam civitatem Emmonam. Quæ non videntur verisimilia ob statum istius imperatoris antea expositum. Alia etiam occurrit in Actis difficultas, è qua exitum haud invenio. Quippe num. 1 dicuntur pater & mater S. Pelagii fuisse temporibus Numeriani imperatoris. Deinde num. 2: Cum autem factus fuisset annorum duodecim S. Pelagius, pater ejus Pelusius migravit ad Dominum. Et sequuntur ista: Cum esset infans adul-

tus

A tus usque in annos decem & octo . . , mater ejus de hoc recessit seculo . . . Cum autem esset annorum viginti & quinque , facta est acerrima persecutio Christianorum sub imperio Numeriani imperatoris. *Quomodo igitur pater , & mater ejus vixerunt temporibus Numeriani imperatoris , qui perbreui tempore , vel , ut ita dicam , vix imperavit ? Ex dictis facile conficitur , Passionem S. Pelagii ab auctore incerti nominis atque aetatis exarata , non esse genuinam , nec magna auctoritatis . Ad tempus quod attinet martyrii , posui illud , seu potius reliqui , sicut erat positum ab aliis , cum nihil in promptu habeam , quo fundatè illos corrigam , ac meliorem temporis notam substituam . Ad hac , novi equidem , incertum omnino esse , quisnam sit iste martyr Pelagius , qui apud Constantienses colitur , Emonensisne , an alius nescio quis , atque adeo , an Passio ejusdem Emonensis non sit applicata Constantiensi , sicut indicavi antea § 1 , num. 13 : verumtamen quia Passionis historia , & lectiones propria breviarii Constantiensis supra num. 4 citati , similia referunt in substantia , historiam illam qualemque & nos dabimus , non quia dari debet , sed quia datur ibi tamquam Athleta Constantiensi propria , & fortasse eidem dumtaxat applicata .*

Auctor recens

55 Marcus Hanszius noster tomo 1 Germania sacra , cap. 5 , pag. 30 & sequentibus tractat de S. Maximiliano ; episcopo Laureacensi ac martyre , & eadem occasione ibidem pag. 36 , num. 13 de S. Pelagio M. varia refert : Sed quoniam , de gloria ecclesiae Laureacensis , quae de vita & morte pretiosa sanctissimi martyris Maximiliani extitit , sermo est , condiscipulum ejus , & martyrii consortem omittere nefas puto . Fiat id bonae ecclesiae Constantiensis venia , quae pignus hodieque retinet ex Norico acquisitum . Pelagius est martyr . . Passus est sub Numeriano , ab Evilasio itidem iudice . Corpus ejus sanctus presbyter Uranius , qui cum sacris litteris imbuerat , sepelevit : ad haec , patria illi Noricum : nam Emonensis erat . Haec omnia componenti facile apparet , nupiam ejus locum martyrii , quam in Norico quaerendum . Hic Evilasius iudex ; hic Oranium presbyter ; hic Amona Celeiae propinqua : neque ista distrahi in tempora diversa possunt : brevissimum namque fuit Numeriani imperium , quo fieri non potuit , ut Evilasius jam Constantiae , jam Celeiae , alio atque alio tempore quaestiones exerceret ; quid statuam , nisi consortem Maximiliano Pelagium in martyrio fuisse ? Ecclesia Laureacensis cum ossa non habeat (nam Romam ablata sunt , indeque à Salomone Constantiensi episcopo anno cmxviii impetrata) decus tamen habet & specimèn admirandae fortitudinis , quae virgas , fustes , equuleum , ungulas , oleum fervens superasse scribitur , ac demesso demum capite coronam tulisse . *Hastennus Hanszius , citans ad marginem Martyrologium Greveni , & Manlii (al. Manilii) Chronicon Constantiense ; sed Acta nulla , nulla documenta , qua aliquam habeant proportionem ad faciendam fidem rerum gestarum S. Pelagii M. Emonensis , seculo tertio , ut fertur , passi .*

à nobis con-
venitur ,

56 Quod condiscipulus , ut volebat praedictus auctor , S. Maximiliani fuerit , non memini me nupiam legere . Ad alia , quae in allata jam historia mihi non placent , singillatim non respondeo ; sed lectorem mitto ad varios hujus Commentarii locos . De Norico , in quo Sancti natales ac martyrii palastram ponebat Hanszius , consule praemissa num. 4 & sequentibus : de S. Pelagii corpora Augusti Tomus VI.

re , è Norico Romam , & inde Constantiam delata . AUCTORE
to , ut volebat idem historicus , vide dicta num. J. P.
13 : de Numeriano , Evilasio , Uranio , nec non
de Actis ejusdem Martyris num. 54 , ubi dixi ,
ea non esse magna auctoritatis , atque adeo Gre-
venum , qui ab eodem auctore citatur . Quid ,
quod Acta S. Maximiliani Laureacensis in iis ,
quae narrant de illo ante episcopatum ejus , tam
multa referant similia vita , quam duxit S. Pela-
gius ante martyrium , ut suspicer quod vel confu-
sio hic facta sit , vel mala applicatio .

57 Nam Passio S. Maximiliani , quam habet & Aaa S.
ms ex Ms. Rubrae vallis , indicat , ejus parentes Pelagii con-
unicum tantummodò habuisse filium . . Cum au-
feruntur
tem factus esset annorum septem , commendaba-
cum S. Ma-
tur à parentibus cuidam presbytero , nomine Ora-
ximiliano .
nio . . Cum ergo attigisset tertium decimum aeta-
tis suae annum , pater ipsius . . sine felici migravit
ad Dominum . . Deinde post sex annos mater ejus ,
maritum secuta , feliciter diem clausit extremum .
Post obitum verò amborum beatus Maximilianus
omnem familiam suam liberaliter manumisit , de
praediis suis distribuens cuique secundum suam
conditionem . Residuum verò . . in sinum pauper-
rum & Deo ferventium abscondit . Conferat haec
lector cum Actis S. Pelagii num. 1 & 2 , & fal-
lor multum , si mecum non suspicetur , quod ve-
risimile non videatur , tot rerum adjuncta , tam-
que similia convenire duabus diversis personis . Ve-
rum haec ad meum propositum satis . Plura enim
de sancto Maximiliano , ejusque Actis dicenda
erunt ad xii Octobris , quo habetur in Martyrolo-
gio Romano .

PASSIO

auctore anonymo

Ex apographo nostro è biblio-
theca S. Galli , ad aliud
collato .

T Emporibus itaque Numeriani imperatoris , S. Martyris
erat quidam vir habitans in civitate Emmo-
na , quae est in provinciâ Carniâ a , nomine Pe-
lusius * , cum conjuge suâ , nomine Hilariâ , mul-
tùm dives & timens Dominum Jesum Christum ,
habentes unicum filium , nomine Pelagium b ;
& erant ambo obediētes praeceptis Domini Jesu
Christi , secundum Euangelium in humanitate
& mansuetudine perseverantes , & facientes elec-
mosynas viduis & egenis ; & si quos videbant vi-
ros & mulieres , cives vel advenas Christianos ;
universa juxta praeceptum Domini Salvatoris , di-
centis : Date elemosynam , & ecce omnia munda
sunt vobis , expendebant . Quotidie autem de-
precabantur Deum * omnipotentem , ut unicum * Domi-
filium , quem habebant , suâ magnâ clementiâ , num
à diversis * hujus vitae * periculis & supplantatio-
nibus antiqui liberaret hostis . Unde & docuerant
eum omnem subtilitatem fidei Christianae . Cum
ergo esset infans annorum ferè septem , consilio
salubriter peracto , commendaverunt eum cui-
dam presbytero , nomine Uranio * , qui erat oc-
cultus propter metum persecutionis paganorum ;
qui & docuit eum libros ad fidem Catholicam
pertinentes .

2 Cum autem factus fuisset annorum duo-
decim
elemosynas
decim

A. ANONYMO.

decim S. Pelagius, pater ejus Pelusius migravit ad Dominum, relinquens pecunias multas supra memorato Uranio presbytero ad ministerium pauperum. Et cum esset infans adultus usque in annos decem & octo, similiter & Hilaria mater ejus de hoc recessit seculo. Beatissimus autem Pelagius accepta potestate, omnem familiam suam, ob amorem Dei liberam dimisit, distribuens eis pecuniam cum universis possessionibus cæteris, quas ei reliquerunt parentes ejus. Et cœpit cum memorato presbytero commorari, faciens eleemosynas multas in pauperes. Cum autem esset annorum viginti & quinque, facta est acerrima persecutio Christianorum sub imperio Numeriani imperatoris. Et veniens c quidam iniquissimus judex, Evelasius nomine, directus d à Numeriano imperatore in supra memoratam civitatem Emmonem.

Evelasii judicis furor contra Christianos:

B

3 Hic judex multum impiissimus & sævus fuit in Christianos, qui per multas civitates pergyrans, multos Christi servos per bonam confessionem transmisit cum victoriâ & palmâ ad Dominum. Qui cum noctis horâ tertiâ sub silentio civitatem fuisset ingressus, illucescente verò die populum congregavit, & cœpit per præconia clamare, dicens: Secundum imperiale præceptum, sacrificare diis immortalibus. Si quos autem invenero non obediens præceptis domini nostri invictissimi principis, & fuerint contemptores, & non immolaverint diis, diversis poenis punita corpora eorum canibus derelinquam. Quo audito universi viri & mulieres derelinquebant Deum, & sacrificabant diis. Erat enim immensa persecutio e adversus Christianos.

S. Pelagius Deum precatus se offerre judici

C

4 Quo audito, beatissimus Dei famulus Pelagius flebens genua sua in oratione, lacrymas effudit coram Domino, dicens: Vide, Domine Jesu Christe, quoniam appropinquaverunt persequentes nos, qui quærent velut aquam absorbere nos. Sed tu, Domine, præsto esto cum servis tuis, ut non dicat inimicus: Prævalui adversus eos. Eadem verò horâ, cum orationem faceret ad Dominum, facta est ad eum vox de caelo, dicens: Surge, Pelagi; exaudita est oratio tua. Ego enim tecum sum, & non te deferam: descende & confunde audaciam tyranni istius. Sequenti verò die, dum descenderet Uranius presbyter in locum quemdam ad visitandum infirmum, virum Christianissimum; beatissimus autem Pelagius descendens ad civitatem, & se in faciem judicis obtulit, dixitque ad eum: Impiissime, & à Deo alienate, quid tibi cum servis Christi, quibus prævalere non poteris: quia cor tuum alienatum est à Deo patre Domini nostri Jesu Christi.

vinculis constringitur, oratur, illustratur carcer. * al. im-mitti

5 Audiens hæc Evelasius judex, jussit ei ferri pondera collo & manibus mitti *, & sic in carcerem protrahi, dicens: Crastinâ enim die de te examen perpetrabo: faciam te ludibrium universorum Christianorum, qui à te mala eloquia didicerunt. Cum autem protraheretur in carcerem, ingresso eo in interiorem custodiam, in loco obscurissimo reliquerunt eum quæstionarii. Ipse quoque flexis genibus orationem ad Dominum effudit, dicens: Domine Deus omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, da perseverantiam servo tuo, & confunde minas istius impiissimi judicis; quoniam in tuo nomine cursum agonis mei percurrere paratus sum. Statimque resulit lumen in carcere clarius sole, & non recessit usque in mane.

6 Tertio igitur die diluculo, Evelasius judex

præcepit eum in conspectu suo adduci. Cumque D fuisset introductus, & videns S. Pelagius tanta Spem mitormenta, & eculeo erecto, signum crucis faciens, dixit judici: Iniquissime judex perditionis, ecce video omnia præparata tua tormenta, & tortores præsto sunt: ut quid moras facis? Paratus est Christi famulus ad omnia tormenta, ut multiplicetur mei capitis corona. Evelasius judex dixit: Extendite eum fortiter, & virgis cædite, dicentes ei: In injuriam judicis noli contumaciter respondere. S. Pelagius dixit: Iniquissime, non de isto modico poteris constantiam meam superare, qui, quantum sævis, tantò magis me confortat Dominus meus Jesus Christus, ut vincam malam astutiam tuam. Evelasius judex dixit: Infelix, nescis, quia meus imperator mihi jussit potestatem habere mortificandi & vivificandi? Tibi autem, quæ est tua audacia, ut cum injuriis talia contra me loquaris verba? Beatissimus Pelagius dixit: Scio enim & cognosco, quia tuus imperator te fecit ministrum sathanæ, quem ambo colitis. Nam sicut tibi antea dixi, & iterum dico, quia non poteris Christianis facere quidquam.

E

7 Evelasius judex dixit: Fustes nodosos & contortos adferre; & illo extenso, cædite donec deficiat. Cumque hoc factum fuisset, ex Dei nutu ita emollierunt fustes, ut quasi de papyro cæderetur. Univerfus autem populus ex circumstantibus, videntes talem * mirabilem visionem, admiratione repleti sunt, dicentes ad invicem: Magnus Deus hujus juvenis, qui talia ei præstitit. Ecce enim tot horis cæsus, stat illæsus, & nullam maculam videmus in corpore ejus. Tunc exclamaverunt in conspectu judicis, dicentes ei: Magnus est Deus Christianorum, & nos pro eo pati parati sumus, sicut & hic Vir Dei. Audiens hæc Evelasius, jussit Sanctum Dei in eculeo suspensio unguis radi. Cumque hoc factum fuisset, nullum dolorem sentiebat, sed magis fides crescebat populò circumstanti. Sanctus autem Pelagius dicebat universis: Videatis, quanta sint præstita beneficia Domini mei Jesu Christi: judice sæviante, & Domino meo me confortante, nihil sentio.

U varia

* al. tam

8 Tunc irâ magnâ commotus Evelasius judex ejusdem jussit oleo valde calente ejus ventrem perfundi. Cumque hoc factum fuisset, manus quæstionariorum succendebantur, sancto autem Martyri erat frigidum, quasi frigidâ aquâ in hyemis temporibus esset perfusus. Videntes autem hæc omnes populi, exclamaverunt dicentes judici: Sufficiunt jam tanta mala sævitæ tuæ. Ecce tanta perpeffus est; tu defecisti sæviendo, & hic manet illæsus. Audiens autem hæc S. Pelagius dixit universo populo: Sinite eum, si quid adhuc potuerit exercere in me servum Domini, & me Dominus confortaverit; in omnibus se victum fateatur.

F.

9 Audiens hæc iniquitatis judex, jussit ministris [suprà] fragmenta testarum in pavementum effusa, ligatis manibus ac pedibus eum protrahere, ut sic possit spiritum exhalare. Cumque factum fuisset, sanctus Dei Pelagius exclamavit ad Dominum, dicens: Benedico te, Pater Domini mei Jesu Christi, qui me dignum fecisti, cursum agonis mei percurrere. Domine Jesu Christe, gratias tibi ago, qui me secundum dictum * tuum non deseruisti. Et dixit judici: Jam erubescere cum patre tuo diabolo, qui habitat in simulachris vestris, quæ colitis: qui & cor vestrum & principis vestri possidet.

perpeffus

tormenta,

* al. qui me servum

10 Hæc cum dixisset, statim commotus Evelasius,

A lasus, iussit ei capitalem dictare sententiam. Eductentes ergo eum ministri foris muros non longe, amputaverunt caput ejus, & relinquentes corpus ejus abierunt. Veniens autem mediæ noctis tempore Uranius presbyter, colligensque corpus ejus unâ cum fidelibus, sepelierunt eum [in] linteaminibus dignissimis, unâ cum populis, qui per ejus passionem crediderunt, abrenuntiantes omnia seculi hujus. Passus [est] autem B. Pelagius sub Numeriano imperatore & Evelasio iudice, die v Kal. Septembris, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor & gloria, virtus & potestas, in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

- a De loco martyrii disertum est in Commentario prævio § 1.
 b Cum Sanctus infra referatur martyrium consummasse sub Numeriano imperatore; sub eodem non vixerunt ejusdem Sancti pater & mater. Vide Commentarium § 5, num. 54.
 c Ponitur hic participium verbi pro ipso verbo.
 d Consule Commentarium § 5 num. 52 & 53.
 e Persecutio nulla scitur fuisse sub Numeriano. Vide ibidem dicta.

DE SANCTIS MARTYRIBUS SALERNITANIS
 FORTUNATO, CAIO, ET ANTHE

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

B § I. Locus; corpora ibidem deposita; cultus solennis; translationes.

E

SUB DIO-
 CLETIANO.
 In martyro-
 logio Roma-
 no sunt isti
 Martyres,
 & Salerni

Martyrologium Romanum annuam horum trium Christi Pugnatum memoriam signat hac die: Salerni, sanctorum martyrum Fortunati, Caii, & Anthes, sub Diocletiano imperatore, & Leontio proconsule decollatorum. Publica eorum veneratio sic probatur in notationibus: De his tabulæ ecclesiæ Salernitanæ, Breviarium, & alia ejusdem ecclesiæ antiqua monumenta. Horum translatio celebratur Idibus Maii. Ipsorum corpora asservantur in ecclesia cathedrali in inferiori crypta: in superiori autem sub altari majori positum est corpus S. Felicis presbyteri & martyris: cujus anniversaria celebritas illiè agitur XXI Februarii. Sed hæc pluribus à nobis confirmanda & declaranda sunt. Primum itaque loci, in quo Sancti isti summa cum veneratione honorantur, conspectum exhibemus. Ferdinandus Ughellus tomo 7 Italia sacra à columna 473 prioris editionis, Salernitanam metropolim ita describit: Inter Minervæ promontorium, ac Salerni amnem ad montis Boni radices sita est nobilis ac pervetusta Salerni civitas, Picentinarum metropolis & caput; in Citeriori, ut vocant, Principatu, à Neapoli in Eurum 30. m. p., quot à Benevento in Austrum, & Caput Aquarum; ab Amalphi in Ortum 15, à Nola in Meridiem 22 recedens. Ejus verò antiquitas & fama ex eo colligi potest, quod Cicero, Livius, Lucanus, Strabo, Silius Italicus, Plinius & Appianus de illo mentionem faciunt. Sed schola medicinæ, & academia Salernitana in primis illustris, adeoque, ut inde hæc ipsa civitas fons medicinæ diceretur. Consule Criticam Pagii ad an. 1087, num. 13. De propriis principibus, quos per multa secula habuit, aliisque ornamentis eam condecorantibus scribit laudatus Ughellus.

eorum cor-
 pora asser-
 vantur:

2. Ibidem inter alia; quibus metropolitana basilica laudatur, exstant ista: Sunt etiam quindecim Sanctorum corpora, quorum in ecclesia ipsa celebrantur Officia pro tempore, ac præsertim sunt Fortunati, Caii & Anthes, urbis tutelarium Sanctorum, corpora tumulata: quorum altare, Augusti Tomus VI.

quod perantiquum, & summæ venerationis erat, nos ipsi (scilicet Marcellus, e quo Ughellus refert elogium seu descriptionem dictæ basilicæ) Columna, archiepiscopus Salernitanus, Gregorii XIII Summi Pontificis auctoritate, privilegio donari curavimus pro animabus defunctorum à purgatorio liberandis, instar altaris Gregoriani, quod est in Urbe. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia agit de hisce Martyribus ad xxviii Augusti tamquam patronis Salerni. Festum celebratur cum Octava xxviii Augusti; uti patet ex Officiis propriis festorum Salernitanæ ecclesiæ, ab illustrissimo Mario Bolognino, archiepiscopo Salernitano, reformatis, & anno 1594 Neapoli editis. Lætiones proprias dabo post hunc Commentarium: sequentia è mox allegatis Officiis delibo hic.

3. IN PRIMIS VESPERIS... HYMNUS: Sanctis Martyribus laus, honor, & decus, qui cæli Domino sanguine proprio, sacrati superæ militiæ vice, invictam retinent fidem. Confictus validos ferrè viriliter, hostiles cuneos frangere fortiter, certavere sui corporis obice, ut post funera viverent. In regis positi nunc diademate, stellarum postus lumine prænitent; donativa suis militibus dedit Christus Filius hæc Dei. Ex quorum numero sunt, quibus optime gaudet plebs hodie cantica promere laudis nostra piæ, tanta velut decet hujus lumina patriæ. Fortunata, tuis utere prosperis rebus cum meritis, cui nota nominis concordat pariter; nosque tua prece da gaudere perenniter. Et tu, Cai, bonis moribus annue, nobis assidue corda retundere, & quod nunc petimus, sumere postea nos feliciter adjuva. Anthes, perpetuo lumine splendide, his & par merito, jure nec ultime, committam Dominum fac toties roges pro nobis, quoties potes. Hæc nobis Deitas, Rex, tua conferat, discordem numeris congeriem ligans, ut secum stabili pace per omnia vivamus tibi secula. Amen.

4. AD MAGN. ANTIPHONA. Intercessio nobis sanctorum Fortunati, Caii, & Anthes martyrum tuorum, Domine, succurrat, atque nos ubique protegat, ac defendat, ut eorum precibus ab omnibus malis liberemur. ORATIO: Beatorum

X 2

marty-

AUCTORE
J. P.

martyrum Fortunati, Caii & Anthæ natalicia veneranda, quæsumus Domine, ecclesia tua devota suscipiat, & fiat magnæ devotionis amore devotior. Per Dominum nostrum. Et nulla fit commemoratio. AD LAUDES ET PER HORAS. ANTI-PHONA: O beate martyr, egregie Fortunate, custos & pastor patriæ, funde pro populo preces ad Dominum, qui devotè celebrant tuum martyrium. ANTI-PH. Iste est martyr Christi verissimus, Fortunatus Dei electus, qui, calcato seculo, gloriosus hodie meruit cælestia regna conscendere. ANTI-PH. Hodie sanctus Fortunatus martyr cælum lætus ingressus est, cujus nos oratio commendat Domino. ANTI-PH. Præclara lumina militiæ Christi hodie sanguinem suum pro eo fuderunt, Leontio proconsule interempti, cives cælestes effecti sunt. ANTI-PH. Isti sunt Sancti gloriosi, martyres incliti: quorum patrocinio Salerni cives lætantur, & exultant in Domino.

proprio

B

5 HYMNUS: Salve dies Tutoribus nostris dicata, laudibus insignis, & virtutibus summis decora Martyrum: qui ritè temporalibus dum sempiterna præferunt; mucronis ictu concitè Christi probantur milites. Sunt mira, quæ post transitum hic contigisse creditur; aves eorum corpora custodiebant splendida: obsessa dirè patria, & penè morti tradita, mansit repentè libera horum quidem victoriâ. Secura jam concivibus Sanctis, Salerne, dulcibus, præbe tuis victoribus laudis novæ præconium. Hi sunt, quibus sæpissimè te gratulari concedet: quorum videris munere, metu represso, vivere. Hi mentis adversarios pellant, ut olim barbaros, augmenta pacis præbeant, summæque vitæ præmia. Summo Parenti gloria, Natoque sit victoria, & Flamini laus debita per seculorum secula. Amen.

celebratur.

C

6 AD BENEDICTUS ANTI-PH. Cùm ab iniquo proconsule Leontio occisi sunt, corpora eorum sunt sanctorum angelorum custodia munita, donec à fidelibus collecta, debito sunt honore sepulta. ORATIO: Majestatem tuam, Domine, suppliciter exoramus, ut, sicut nos jugiter sanctorum Martyrum tuorum Fortunati, Caii, & Anthæ solemnitate lætificas, ita semper supplicatione defendas. Per Dominum. Magna porrò in veneratione apud Salernitanos fuere isti Pugiles ab antiquis etiam temporibus: nam hymnus uterque, à nobis antea productus, habetur in Versibus Alphani, archiepiscopi Salernitani, qui vixit seculo XI, apud Ughellum tomo 2 Italia sacra in Appendice col. 1091 & 1092.

Corpora
Martyrum
translata

7 Sed antiqua illa sanctorum Martyrum veneratione apud Salernitanos ad novum antea evecta fuerat splendorem, quando corpora eorum solenni ritu translata sunt die xv Maii (de qua re tunc mentionem fecimus inter Prætermittos) seculo 10. Gaspar Musca in Catalogo episcoporum & archiepiscoporum ecclesia Salernitana pag. 21 agens de Bernardo hujus nominis primo, Anno, inquit, cml, imminente Agarenorum incurfione, metuens ne propriis fraudaretur patronis, sanctis quippe Martyribus Fortunato, Caio, & Anthæ, sacra eorum corpora ex propria ecclesia, ubi per longa temporum spatia requieverant, juxta flumen, qui Lirnus appellatur, idem egregius præsul ad ecclesiam jam dicti S. Joannis, (ab eodem præfule, sicut præmiserat, adificatam) intra mœnia civitatis debito cum honore deportavit, & ea ibidem perhonorificè collocavit, extructo in honorem ipsorum sanctorum Martyrum Fortunati, Caii & Anthæ, beatorumque omnium

Apostolorum, altari. Princeps Salernitanus tunc temporis erat Gisulphus, prout tradit Ughellus tomo 7 allegato, col. 475, ubi hac narrat: Gisulphus I, Guaimarii filius, ætate triennis, X salutatus est princeps anno cmlxxxiii. Variâ fortunâ principatum gessit ad annum usque cmlxxxiii.

8 Quæ de imminente Agarenorum incurfione indicabat Musca, breviter expono. Inter Rerum Italicarum scriptores tomi secundi parte alterâ, anno 1726 Mediolani edita, habentur Paralipomena anonymi Salernitani seu reliqua pars Historiæ ab eo conscriptæ, nondum, ut additur, edita, ab anno circitè 760 usque ad annum circitè 960, & cap. 94, columnâ 280 hac scribuntur de principe Gisulpho: Regnum Græcorum, Agarenorum, Francorum, Saxonumque nimirum ei obediebant, atque suum principatum illæsum obtinebat. Ad quem locum, quia videbatur anonymus nimium tribuere Gisulphi auctoritati, notantur sequentia: Aut vitiata vox, aut mitiùs exponenda. Scilicet cum eo amicitiam servarunt, aut ei munera conferebant, ut sibi amicum, sive minimè adversantem haberent. Hac verò non videntur obfata, quo minùs sanctorum Martyrum nostrorum translatio acciderit ex metu imminenti Agarenorum incurfionis, distinguendo tempora: nam variâ fortunâ principatum gessit, ut dicebat Ughellus. Quàm verò Agareni seu Saraceni Salernitanis fuerint infesti, refert idem anonymus. Vide indicem ad jam dictum tommum in voce Saraceni.

9 Nec abs re fuerit nonnulla notare ex Officiis propriis festorum ecclesia Salernitana supra indicatis, ut pateat, quanto in honore ibidem sint Pugiles nostri, quoniam Officio proprio ac solenni eorum translationem recolunt die xv Maii. Antiphonas, hymnos, Invitatorium non transcribo; sed do solam orationem, qua talis est: Veneranda nobis, Domine, tuorum martyrum Fortunati, Caii, & Anthæ translationis festivitas tuum imploret auxilium, ut, quos eorum lætificasti præfentiâ, humanis non finas subiacere periculis. Per Dominum nostrum. Tres autem lectiones, huic Officio insertæ, continent historiam translationis. Aliud ejusdem rei gesta exemplar Ms. habemus, cujus narratio notatur excerpta ex vetusto Ms. lectionario basilicæ S. Matthæi Apostoli, & prout additur, ex collect. P. Antonii Caraccioli tomo Vitæ SS. Martyrum; illius, ut suspicor, Antonii Caraccioli, qui Clericorum Regularium institutum professus, reipublica litteraria jam diu innotuit scriptis suis. Ex hoc apographo nostro translationem jam dictam proferemus; cùm ejusdem lectiones typis vulgata inter memorata Officia propria legi possint. Verùm antequam instrumentum ipsum Ms. exhibeamus, hæc de illo consideranda proponimus.

10 Primò, Sancti habuerunt propriam ecclesiam extra civitatem Salernitanam; in quam ex urbis illa translata sunt à Bernardo episcopo, & in ecclesia S. Joannis depositi, teste Musca superius citato. Deinde verò in basilica metropolitana S. Matthæi Apostoli fuere collocati, sicut ex Ughello jam diximus. Musca à pag. 23 alteram hujus sancti Apostoli translationem refert ad annum 954 sub Bernardo II episcopo Salernitano, & Gisulpho principe, ex Pæstana civitate Salernum, in majorem ecclesiam . . S. Mariæ: alteram sub Gregorio VII factam, ex dicta majori ecclesia ad novum templum, ære Ducis Roberti Guiscardi, tunc principis Salerni ædificatum, & beato Apostolo & Evangelistæ Matthæo dicatum: quod pluribus

D

in urbem
Salernitanam;

E

F

A ribus describitur apud Ughellum, sicut *num. 2* indicavimus. De inventione ac translatione ejusdem sacri corporis scribit anonymus Salernitanus, de quo ante, cap. 143; ad quod in notis dicitur, fortasse anticipandum tempus. Verum, ne quid in hac re, quæ propriè huc non spectat, prepropere statuamus, eam differimus ad XXI Septembris, quo de hoc sancto Apostolo erit agendum cum Martyrologio Romano. Porro de Roberto Guiscardo plura dabit Baronius ad annum Christi 1059, 1061, 1074 & sequentibus.

B *11* Secundò, Martyres nostri, prout refertur in translationis instrumento, quod mox daturi sumus, Salernitanam urbem, duris jam oppressam à barbaris, militari habitu de partibus Africæ venientes, divinâ præcincti potentiâ liberarunt. Hujus liberationis circumstantia, ut ex antiquis probentur, documenta in promptu non habemus. Re tamen substantiam confirmat Alphanus supra, dum hac canit: Obsessa dirè patria, & penè mortis tradita, mansit repente libera horum quidem victoriâ. Et mox: Hi mentis adversarios pellant, ut olim barbaros. Tertiò, de Priapo, cujus in modo dicto instrumento fit mentio, quemque horrorum præsidem ac deum superstitionis legunt credidisse antiquitas, varia spurca fabulantur poëta. His prænotatis, translationis instrumentum exhibemus.

§ II. Sanctorum Martyrum translationis historia.

D *Martyrum corpora prope Salernitanam occisa* **E**us omnipotens, qui in Sanctis suis gloriosus ostenditur, totius humani generis zelans salutem, Salernitanorum civium ita redemptionem sitiit, ut eorum mens idololatriæ caliginè hæcenus obumbrata, trium siderum, ab ipso vero sole justitiæ prodeuntium expurgaretur calore, & luce circumflua illustraretur. Placuit itaque divinæ providentiæ pretiosos martyres Fortunatum, Caium, & Anthem, passionum & gloriæ socios, non alibi, quàm juxta præclaræ civitatis Salerni mœnia, & prope fluvium, qui Lernus dicitur, sub Leutio*, qui Diocletiano & Maximiano imperatoribus in partibus Apuliæ proconsulatum tenebat, post atrociora tormenta, vitam cum morte commutare.

C ** l. Leontio* **13** Horum pretiosissima corpora jussu prædicti iniquissimi proconsulis bestiis avibusque exposita, ut veridica refert historia, nutu Deifico, nullius avis bestięve contactu diminuta, vel aliquantulum læsa, sed à tribus angelis, ad similitudinem trium aquilarum comparentibus, custodita, à fidelibus sunt inventa: qui cum hymnis, & spiritualibus canticis sancta corpora abstulere, & cum debito honore, juxta prædictum fluvium, terræ, ut jus humanitatis exposulat, commendarunt. Ubi crescentibus in Christum fidelibus, prædictorum Martyrum crebris pullulantibus miraculis, ad honorem eorum & gloriam, ecclesia cum eorum vocabulis est extructa: quæ illustrium militum corpora dudum extra muros civitatis recondita, qualiter intra civitatis mœnia translata sint, illo præstante, qui suos Martyres in ejus confessorum effecit gloriosos, texere procurabo.

14 Tempore, quo Salerni Inolphus* vir illustris, devotus, & providus per deificam gratiam principatus Salerni feliciter moderabatur habenas, & Bernardi piissimi præfulis, à quo tunc temporis Salernitanus nobilis episcopus felici tramite

*in eandem civitatem transferuntur, * al. Gisulphus*

regebatur, Deo Salernitanis civibus beatum Mattheum Apostolum & Euangelistam providente pastorem, cujus corpus, thesaurus inestimabilis margaritæ, tempore Gisulphi principis filii Guisfarii*, illo procurante, qui est omnibus ovibus Pastor unus, inventum extitit in Lucanis finibus, & in Salernitanæ urbis partibus est locatum.

15 Cujus prædicatæ civitatis in medio ecclesia miræ magnitudinis, & non minoris pulchritudinis ad honorem jam dicti Apostoli cum ejus vocabulo per Robertum Guiscardum ducem constituta est: nec immeritò, quia sicut cor inter membra corporis nobilissimum est in medio animalis reconditum, ut omnibus partibus suo modo influat sui virtutem, sic & coruscans berillus in medio civitatis locatus undique cives suos respiciens gubernaret. Sed quia indignum videbatur & erat, ut talium Martyrum sacratissimos artus locus incultus contegeret, quorum merita propriè cum effusione cruoris signis evidentissimis Salernitanam provinciam illustrarunt, fidelium dignum duxit devotio, eorum glebas, non minus adoratissimis floribus præstantes odorem, humili prius loco repositas, debito cum honore transferre.

16 Nec ratione hoc caruit: nam qui Salernitanam urbem, duris jam oppressam à barbaris, militari habitu de partibus Africæ venientes, divinâ præcincti potentiâ liberarunt; sic infra muros custodes fuere impositi, ut supervenientium hostium tam mentis, quàm corporum, velut invictissimi pugiles adversa fugarunt. Statuto igitur die ad exequendum translationis negotium procedit episcopus habitu pontificali, & clericali comitiva stipatus, cum vexillis, & thymiamatibus, candelabris, & signis cruceis præcedentibus: currit & populus, pufilli cum majoribus, cum innumerabili dominorum caterva; sed non minus corporalibus incessibus, quàm mens eorum currebat, & ad primum locum, ubi implicatus thesaurus erat absconditus, advenerunt.

17 Erat autem locus, ubi collecta à fidelibus corpora humata jam fuerant, prope satis constructam artificiosè lapidum fabricam, ubi pridem idolorum cultores deum Priapum, siquidem nominatum subdola ejus responsione decepti, ob dominarum intuitum, quæ defectu naturæ vel morbi concipere non valebant; (proh dolor!) sceleratissimis victimis excolebatur. Nec immeritò hunc locum primitus beatissimi Martyres elegerunt, ut in testimonium victoriæ, ac fidei incrementum, ubi hostem Leontium ejusdem Priapi ac aliorum sculptilium culturam sectantem, in gestis ab eo supplicii expugnarunt; ibidem quousque fidelium turba cresceret, locum sibi fieri voluerunt.

18 Fracto igitur monumento, ubi fulgentissimæ margaritæ, velut tres siderum radii coruscabant, tanta subito ex ipsis prodiit suavissimi odoris fragrantia, ut non sepulcrum, sed cella videretur aromatum patuisse. Decebat namque, & hic odor tantus erat, tamque mirabilis, ut cuncta manifestè superaret aromata, & inter suaves odores suavior, eorum odorem transcendens, quasi nulli naturali odori similis videretur: ut rectè secundum Scripturam in ipsorum quasi unguentorum odorem populi currebant, & verificaretur in eis verbum, & illa benedictio Patriarchæ: Ecce odor filii mei, quasi odor agri pleni, cui Dominus benedixit.

19 O stupendum, & omni plenum gaudio miraculum!

AUCTORE J. P. *recreat praesentes & abjentes:*
 raculum! quia non solum sacris Martyrum artibus talis odor inerat; sed etiam terrae circumquaque congestae, ac pulveri locelli ipsius firmiter inharebat: ita ut, postmodum de eo ad longinquas partes delato, multi vehementissimè mirarentur. Sancta autem erat circa eos utriusque sexus devotio, ut se beatissimum quisque putaret, qui vel minimam partem corporum, vel saltem pulverem tetigisse gauderet. Credebant siquidem; nec mirum, quia omnia possibilia sunt credenti, ut variis detenti languoribus liberati, & à futuris incommodis fervarentur: itaque factum est, ut multi sanitarum beneficia à quacunque oppreffi valetudine * repararentur.

* f. invaletudine
 solenni ritu
 translatio
 peracta:

B 20 Sed o! quam laude dignissimum, salutem hanc corporum, salutem esse secutam animarum; ut tantorum miraculorum beneficiis sublevati, se Christo protinus conformarent! Jussu denique praedicti pontificis cum omni reverentia, gaudio, & devotione corporibus de praedictis locis sublevatis, & in theca, pannis aureis circumtectâ, repositis, humerisque sacrarum personarum reverenter impositâ cum laudum praconiis: & sic processionaliter, sicut antè venerant, feliciori tamen mora, ad praedictae urbis moenia, ad majorem videlicet ecclesiam traduxerunt: nec passa est eos in morte divina providentia separari, quos in vita fieri socios passionum voluit. Quis autem modicæ fidei dubitare valeat, quod in eorum adventu immundi spiritus, quos in tyrannis devicerant, fugarentur?

fugati daemones:

21 Namque qui ejulatum magnum facientes, eurrentes per aërem daemones, dum sacratissima corpora ferebantur, dolebant siquidem de possessione amissa, ignitam populi devotionem cernentes, se, quos diu subdolis suggestionibus invaserant, amisisse. Nec mirum: nulla enim participatio lucis ad tenebras, & Christi ad Belial. Integri igitur artus, quos divina virtus ab avium bestiarumque moribus, quondam expositos servavit illæsos, per jam dictos duces translati ad praedictum locum advenerunt.

Salernum quasi tribus hujus stellis illustratum.

C 22 Tres igitur stellæ, videlicet Fortunatus, Caius, & Anthe, majori conjunctæ sunt sideri, ut unitus jam multis splendoribus fulgor magis micans appareret, & Salernitana civitas tantis fulgoribus adornata, & multiplicatis irradiata luminaribus, totius noctis se sentiret caliginem amisisse. Exulta igitur urbs fidelis & nobilis tribus custodibus, & uno principe gubernata, agnosce penitus à praedictis incommodis te per eos fuisse defensam, & spera te à futuris adversitatibus liberari, illo praestante, qui est gloriosus in secula. Amen. *Hactenus narratio translationis: cui nihil addimus, quia varias de eadem animadversiones praemisimus in fine paragraphi precedentis.*

§ III. Actis alii Sancti immixti; miraculum, quod in eisdem narratur, aliunde confirmatum; illorum characteres.

Damus Alia è lectionibus propriis Salernitanis:

Quandoquidem nullum in nostris collectaneis Altorum exemplar Ms. invenio, dabuntur illa, quæ in Officiis propriis ecclesie Salernitanae excussa sunt, & leguntur per Octavam sanctorum

D *Martyrum in varias lectiones dispersita; exceptis diebus tribus: nam xxix Augusti sit Officium de decollatione S. Joannis Baptistæ, xxx de SS. Felice & Aducto Martyribus, xxxi de S. Augustino. Lectionibus vero jam dictis immixti sunt martyres alii, nimirum Felix Buzocensis episcopus, & cum eo Donatus & Aductus presbyteri. Sed ab his diversi Felix & Aductus, qui viâ Ostiensi, secundo ab Urbe lapide, ducti, securi percussi sunt. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia ad hunc diem habet martyrium Fortunati, Caii, & Anthes in compendio; in quo etiam agit de Felice, Donato & Aducto in Apulia coronatis: difficultatem vero in hac re aliquam videns, ita occurrere eidem conatur in annotatione: Acta horum sanctorum Martyrum cum Actis SS. Felicis, Januarii, Aducti, Fortunati, ac Septimi, qui Venusiae passi sunt, confundi videntur. Nisi dicamus duos fuisse Fortunatos, hosque illorum socios esse. Rem, quantum pro presenti instituto sit satis, breviter proponamus.*

24 Non satis perspicimus, quam aptè immixti varii Sancti secantur lectionibus propriis Felix Buzocensis *, ut * Tubzocensis in eisdem lectionibus vocatur, episcopus, & cum eo Donatus & Aductus, quorum primus ac tertius (de secundi morte ibi est silentium) in via Ostiensi prope Romam ducti martyrium subierint, postquam antea una cum Martyribus nostris fuissent comprehensi, & ad proconsulis Amagleniani praetorium adducti. Nec cum his ullo modo cohererent Felix, Donatus, & Aductus apud Ferrarium, cum dicantur in Apulia coronati. Tillemontius tomo 5 Monumentorum ecclesiasticorum in notis pag. 665 & sequentibus, in S. Felice Thibarensi in Africa (alias Tubzocensi) varias congerit difficultates de episcopatus ejus loco, quem ignorari affirmat; de Actis ipsius diversis; de iis, qui cum illo comprehensi sunt; de martyrii sociis; de sententia denique in eum lata. Verum hæc tricas dissolvere, non est hujus loci: poterit esse alibi, vel ad diem videlicet xxiv Octobris, quo signatur in Martyrologio Romano Venusiae in Apulia natalis sanctorum martyrum Felicis episcopi Affricani, Aducti & Januarii presbyterorum, Fortunati & septimi lectorum: qui tempore Diocletiani à Magdelliano procuratore &c.; vel ad diem xxx Augusti, quo in eodem Martyrologio annuntiantur Felix & Aductus, martyres Ostienses. Consuli interim possunt observationes ad Usuardum nostrum diebus modo assignatis.

25 Inter auctaria ad eundem Usuardum hac eisdem indie xxviii Augusti diximus in Vaticano codice mixti: num. 5949 adjici ista: Apud Salernum, sanctorum martyrum Fortunati, Gagi, & Anthes. Et sanctorum martyrum Septimini, Januarii, & Felicis. Hos autem posteriores cum prioribus vel annexi eidem loco, vel in eo saltem coli; colligitur ex eo, quod mox ibidem subdatur: Et dedicatio trium altarium hujus ecclesie. In apographo autem nostro ecclesie Bovinensis (in Apulia Capitanata) etiam ponuntur tres illi posteriores, quos dicebam; qui post interrogationem Valeriani Christum confitentem, jussi sunt decollari in civitate Venusia quinto Kalendarum Septembrium. Ubi vides pro Magdelliano poni Valerianum. Atque superiores quidem difficultates hoc die quasi digito indicasse sufficiat, materiam praeitura suo tempore ulterioris inquisitionis non exigam. Satis quippe nobis & abunde est, quod habeamus Fortunatum, Caium, & Anthem, qui hodierna die apud Salernitanos coluntur: de quorum lectionibus hæc observanda supersunt.

A 26 *Qua lectiones ecclesia Salernitana infra mors impio regi Saraceno* num. 7 narrant de sanctorum Martyrum nostrorum ecclesia à rege Saracenorum profanata, ac morte eidem inflata, pluribus exponit anonymus Salernitanus, saepe jam allegatus, è quo, ut hoc factum magis confirmetur, recitare visum est sequentia cap. 113: Ille Agarenorum tyrannus (Abdila) in sanctissima æde beatorum Fortunati, & Gaii, & Anthes, cum suis satellitibus degerebat, atque in luxuriis, & variis inquinamentis fervebat in tantum, ut ille Abdila thorum sibi parari iusserit super sacratissimum altare: ibique puellas, quas nequiter deprædaverat, deludebat. Sed non diu perstitit tam immane contagium, immò & præsumptio, annuente Divinitate. Nam cum ei fuisset oblata quædam Christiana, nec non & speciosissima puella, continuo ad thorum suum illam deportari iussit. Sed dum eam stuprare fatageret, & illa omni nisu resisteret ei, immò & ei propriâ linguâ diceret: Antè morti incumbo, quam sacratissimum altare nimirum polluam, quia multa sacrificia super illud oblata sunt; tyrannus rex verba illius deludens, vi eam opprimere tentabat: cum repente per angelorum manus trabs ex alto diruptus * est, & super Abdilam regem decidit, & sine mora extinxit. Et mirâ Dei potentiâ puella illa minimè est ab ipso trabe contacta, & illæsa permansit.

B * dirupta 27 Et ne fortè Agareni fingerent, quòd non fuisset gestum per Dei clementiam, sed casu accidit, quomodo creberrimè conspiciuntur per vetustatem plurimæ ecclesiæ dirutæ, & non solum trabes, sed & parietes usque ad solum prostratæ*; haud procul* ab ipso altari sectum* nimirum fuit, & ubi contumax ille, Deoque odibilis super sacratissimum altare Dei ludebat, trabem projecit, eumque mortuum stravit. Et hætenus à parte australi in testimonium reliquit Redemptor suis fidelibus caput de ipsa trabe. Et non solum tyrannum illum, sed etiam plures illorum subitaneo contagio perdidit, & extemplo de hac luce abstraxit.

divinitus illata 28 Ab illo namque die, quamvis gentiles minimè jam dictam ecclesiam eo ordine intraverunt, Christiani indefinenter Redemptorem omnium collaudabant. Agareni e contra minimè obstupescabant. Extincto, quemadmodum diximus, rege illo tyranno, Agareni illico regem procreaverunt nomine Abemelec, licèt fuisset eunuchus. Erga res humanas audax fuit, & sagax. *Referunt lectiones Salernitane, simul cum rege interiisse filium ejus: sed hinc nulla de illo fit mentio. Baronius ad an. 874, Ad miraculi, ait, evidentiam declarandam accessit, quòd trabs illa procul ab altaris perpendiculari distans, non nisi divinâ potentiâ potuit in sacrilegum Sarracenum, altare prophanantem immitti.*

confirmatur è Chronico Salernitano. **C** 29 *Ceterum, quod attinet ad martyrium in eisdem narratum; non video equidem genuinos in eo characteres, quibus magnopere commendari possit tamquam primigenium & sincerum. Miracula autem damus in fide auctoris: quia apud anonymum Salernitanum non inuenio ullum, excepto illo, de quo modo fuit sermo. Idque mirum utcumque nobis apparet, cum indicet, Salernitanos divino auxilio fretos fuisse, ejusque opem implorasse adversus Agarenos. Cap. 93 hæc sunt: Salernitani, freti de Dei potentiâ, illico audaci animo super Agarenos irruunt, eosque undique comminuunt, multos ex eis interimunt, ita ut cruore illorum litora maris replerent. Cap. 94: Petrus ille jam dictus .. continuo Dominum in-*

Acta. vocans, & suos Martyres, ante quorum ecclesiam certamen iniebat*, scilicet sanctos Cosmam & Damianum, hastam, quam manu gestabat, in illum (Agarenum) protinus misit... & sine mora extinctus est. Christiani unâ omnes Dominum collaudabant.

vocans, & suos Martyres, ante quorum ecclesiam certamen iniebat*, scilicet sanctos Cosmam & Damianum, hastam, quam manu gestabat, in illum (Agarenum) protinus misit... & sine mora extinctus est. Christiani unâ omnes Dominum collaudabant.

A C T A

E lectionibus propriis ecclesia Salernitana.

LECTIO I. Diocletiano & Maximiano imperatoribus, decima a post Neronem persecutio excitata fuit, quæ omnibus antè actis ita fuit crudelior, ut per decem annos, ecclesiarum incendia, innocentium proscriptiones, martyrum cædes incessanter agerentur. Horum metu Felix Buzocensis episcopus, & cum eo Donatus, & Aductus b presbyteri, Fortunatus, Caius & Anthes, quum essent in unum congregati, in orationibus perseverantes, Deoque gratias agentes, à militibus comprehensi, ad proconsulis Amaglaniani prætorium adducuntur.

2 LECTIO II. Quos cum proconsul vidisset, ac nullis minacibus verbis terruit, & vinculis, carcere, aliisque pœnis affici iussit, mortemque demum minatur, nisi diis libamina adhiberent. Idque audacter detestati, Felix, & Aductus viâ Ostiensis, secundo ab Urbe lapide ducti, securi percussi sunt c. Fortunatum verò, Caium, & Anthen Leontius Apuliæ proconsul Salernum secum adduxit, blandisque verbis, pro tribunali sedens, compellavit, dicens: Supplicibus votis vos oramus, ut hæc deposita pertinacia, & Christicolarum superstitione, diis omnipotentibus cervicibus vestras flectatis, ac nobiscum eorum beneficiis perfruamini.

3 LECTIO III. Tunc Christi athleta Fortunatus respondit: Cum felle doloque tumens proconsul, innocentium animas perdere cupis, & ad injuriam summi Creatoris, corruptoribus atque adulteris hominibus, quos nunc tartarâ tenent, Dei famulos colla flectere cogis. Cui proconsul iratus dixit: Quomodo dii non sunt, qui super æthera tonant, mundumque perpetua ratione gubernant? Adversanter beatus Fortunatus, Vestri poëtæ, inquit, Diogenes carmen illud retulit: Jure igitur contemno Jovem, cui mater avara est. Cumque vocem faucibus hære sensisset proconsul, sanctos Martyres ad Priapi templum afferri, eique sacrificare præcepit.

4 LECTIO IV. Sancti verò Martyres nec verborum lenitate decepti, neque tormentorum acerbitate victi, dixerunt: Notum sit tibi, proconsul, quod numquam dæmonibus thura offerimus, nec genua inclinamus; sed soli Deo omnipotenti sacrificium nosmetipsos offerimus, qui est factor rerum, & mundanæ lucis origo: qui cælum, terramque regit moderamine summo, ipsum omnipotentem adoramus, ipsum veneramur, ipsumque labiis, & corde confitemur: ipsum totis visceribus concupiscimus, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum.

5 LECTIO V. Mox autem sanctus Fortunatus subjunxit: O spectaculum nobilissimæ civitatis, o generosa caterva, attendite id, ad quod vos impulit impius error. Quosnam deos esse putatis? Hisce

Sancti comprehensi.

E b

ac nullis minis

à veri Dei cultu

F

d

absterriti.

capite trun-

canitur:

A Hisce monitis, & alacrioribus verbis è vestigio indignatus proconsul, spiculatoribus iussit, ut gladio eorum capita minuerent, eorumque corpora avibus, beluisque inhumata relinquerent. Qui denique nec mortis poenâ territi, fortiter dato capite, ad caeleste regnum migrarunt quinto Kalendas Septembris.

6 LECTIO VI. Sanctorum corpora beluis exposita, trium angelorum, trium aquilarum visu, custodia illæsa sunt inventa, & à fidelibus, hymnis, canticisque spiritualibus humata juxta fluvium, qui Lirnus e dicitur, prope quem passi sunt. Christi denique fidelium crescente numero, basilica ad sanctorum Martyrum honorem erecta est; ibique sepulta requieverunt, donec intra urbis moenia ad cathedralem ecclesiam translata fuere. Ubique tamen miraculis non paucis claruerunt.

7 DIE I SEPTEMBRIS DE OCTAVA. . . LECTIO IV. Non post multa annorum curricula dignatus est omnipotens Deus per illos multa miracula demonstrare: nam dum Saraceni ab Africa venientes, & magna ex parte Italiam vastantes, agmina sua adversus Salernum dirigerent, ambitumque illius obsidione constringerent; audacter & impudenter eorum rex cum filio suo in ecclesiam beatorum martyrum Fortunati, Caii, & Anthæ ingressi, super eorum altare, lectum sibi sterni mandarunt; ibique dormientes (mirabile dictu) statim trabs ecclesiæ illius de parietibus egressa, super eos ruit, & unico ictu ambo demortui sunt.

LECTIO V. Alius autem in facti contemptum & Sanctorum, idem altare secessu fedare tentans, statim à dæmone correptus, in terram corruens expiravit. LECTIO VI. Inde Saraceni perterriti recedentes, propius ad urbis moenia accesserunt. Ubi etiam beatorum Martyrum intercessionibus pro Salernitanorum tutela, justum Dei iudicium si expectassent, illius utique ultricem manum sensissent.

8 DIE II SEPTEMBRIS LECTIO IV. Aliud etiam miraculum operatus est misericors Deus per martyrem suum Fortunatum: is enim speciosus, & ætate florens, Græcorum habitu indutus apparuit cuidam homini, in densam sylvam venationis causâ ingressus: à quo de nomine rogatus, respondit, se Christi famulum esse, & ad Salernitanam urbem tuendam accedere. LECTIO V. Ego sum, inquit, Fortunatus Christi famulus; meque ire Dominus Salernum voluit, & defensorum constituit, & illuc me confero, ut Saracenos, qui suis illam obsidionibus affligunt, funditus amoveam ac repellam, eorumque spolia Salernitanis dividenda tradam, ipsosque Saracenos Francorum & Salernitanorum gladiis subijciam. Quod ita factum est, ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui glorificavit Sanctos suos in secula seculorum. Amen.

9 LECTIO VI. Sub silentio insuper prætereundum non est, qualiter Deus, qui in Sanctis suis mirabilis prædicatur, propter præclara merita suorum beatorum martyrum Fortunati, Caii, & Anthæ, hoste prostrato, Salernum ab iniquorum manibus liberaverit. Tempore namque Guayferii Salerni principis, rex quidam Agarenorum Abdila nomine, de partibus Africæ cum ingenti Agarenorum multitudine veniens, Salernum pervenit. Ac cum civitatem ipsam Salerni moenibus, strenuisque militibus munitam invenisset, haud potuit ad eam introire. Cujus obsidionem à parte meridiei circa moenia præparavit, & ad littora præfatæ civitati adjacentia castrametati sunt.

10 DIE III SEPTEMBRIS. LECTIO IV. Cum igitur die quadam præfatus rex cum exercitu suo juxta mare ambulasset, prope civitatis prædictæ moenia; custodes murorum in silentio exercitum observantes, quum lapidibus eum offendere potuissent, ne lapillum quidem in eos ausus est quisquam jactare. Unde Agareni ad castra incolumes sunt reversi. Assumptâ ergo audaciâ creberrimè talia faciebant, cum nemo illis resisteret. LECTIO V. Itaque factum est, ut timidissimos Agareni Salernitanos putarent, injuriis, & conviciis, magnisque opprobriis eos afficiendo; etiam excidium haud modicum minabantur, in tantum, ut, nisi divina pietas, quæ suos nequaquam usque ad finem deserit, affuisset, ab iniquis civitas ipsa utique capta fuisset.

11 LECTIO VI. Attamen Agareni, pravitatis satellites, quia bis cum Salernitanis pugnantes, victores ad castra redierant, eorum plurimis vulneratis, paucis interemptis, omnibus tamen non mediocri timore perculsis, audaciores effecti, igne, ferro, & artibus omnia perdere volentes, statuta die ad certamen cunctos provocarunt.

DIE IV SEPTEMBRIS. LECTIO IV. Sed valde iniquâ industriâ usi sunt in pugnando: quum mane ab ortu solis, vespere autem ab occasu contra Salernitanos inirent certamen, quatenus, solis splendore oculorum aciem vincente, suas illi vires adversus iniquos deperderent, vel saltem ictus frustra in eos jactarent. Ex quo factum est, ut Salernitanos omnes non solum in personis molestaverint, sed eorum etiam bona diriperint. Quapropter Agarenorum rex in tantam elatus est superbiam, ut sacras Dei ædes profanare non timeret.

12 LECTIO V. Salernitani tamen Dei Sanctorumque ejus injuriam ferre non valentes, sæpius quoque ad pugnandum lacerati, Dei omnipotentis auxilio freti, qui salvos facit sperantes in se, ac protectione, intercessioneque sanctorum martyrum Fortunati, Caii, & Anthæ; die jam dicta, forti animo & armis muniti, de civitate exeuntes in Agarenorum gentes irruerunt, eosque undiq̄ comminuerunt, atque trucidarunt, quum tantummodo ex ingenti Salernitanorum multitudine septuaginta interierint. Unde victores inimicorum spoliis onusti, exultantes civitatem ingressi; Deo, & beato Fortunato gratias agentes, prædâ inter se divisâ, quilibet ad propria remeavit.

LECTIO VI. Rubent ergo littora infidelium Sanguine, & tamquam Ægyptiorum ad mare rubrum, eorum apparent corpora crudeli nece prostrata. Vifa igitur rex & Agareni fuorum strage, fistulâ, sambucâ, & universis bellicorum generibus, tubisque clangentibus ac perstreptentibus, paucos, qui remanserant, militum advocarunt, & civitatem atque obsidionem reliquerunt.

A N N O T A T A.

a Decima adversus Ecclesiam persecutionis sub Diocletiano inchoata, ac sub ejus successoribus continuata per annos decem, primum famosum editum prodit anno aë vulgaris 303.

b De Martyribus, qui hisce lectionibus immixti sunt, egimus in Commentario prævio § 3.

c De illis agit Martyrologium Romanum, sicut ibidem monuimus, ad diem 30 Augusti.

d Mentionem de illo fecimus in Commentario § 1 in fine.

e Ulteriore hujus fluxus notitiam non habeo compertam, atque adeo Salernitanis eum describendum.

A *bendum relinquo. Supra num. 12 vocatur Lernus.*
 f *Consule ibidem dicta num. 10.*
 g *Vide, quæ ex anonymi Salernitani Chronico præmissa sunt in Commentario § 3.*
 h *Breve est illud Baronii ad annum Christi 874: Salernitani tandem Dei beneficio ab ea longa ob-*

fidione sunt liberati à Ludovici imperatoris exercitu, eisdem Saracenis iterum profligatis. Legi etiam potest anonymi Salernitani Chronicum columnâ 240, & 243.
 i *De bello, Saracenos inter & Salernitanos gesto, legi potest idem anonymus à cap. cxi.*

DE S. JULIANO MARTYRE

BRIVATE IN ARVERNIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§ I. Locus & tempus martyrii : Acta gemina, & liber Miraculorum.

B
 CIRCA AN-
 NUM
 CCCIV.
 Sanctus
 Brivate se-
 pultus :

Eleberrimus in Gallia fuit S. Julianus martyr, Brivate in Arvernia coronam adeptus, ibique sepultus & coli captus, ut consentiunt eruditi. Attamen nec sic satis constat de loco martyrii.

Audi Ruinartium in notis ad Turonensem de Gloria martyrum lib. 2, cap. 1: Julianum martyrem Brivate passum fuisse & sepultum, nemo est qui infitiatur. Sed cum duplex ejus nominis vicus sit, vetus scilicet & nova Brivas, lis est, quo in loco primitus sanctus Martyr sit depositus. Savaro, Sirmondus, &c. censent, illum in veteri Brivate sepultum fuisse, hodieque Vieille-Brioude appellata: de quo Gregorium, Fortunatum, Apollinarem Sidonium in Propemptico seu carm. xxiv, aliosque veteres locutos fuisse volunt; alii verò hæc de nova Brivate intelligunt, ubi etiam nunc S. Juliani corpus asservatur in percelebri basilica, quæ nobili canonico- rum, qui comites nuncupantur, collegio illustratur. Posterioribus hisce omnino adherendum existimo, cum constet in oppido Brivatensi, quod nova Brivas, aut rectius Brivas ad ecclesiam, vulgò Brioude glise dicitur, hodie dum sacrum Martyris corpus servari, nec quidpiam rationis adferri possit, cur suspicemur illud ex vico Brivatensi, qui antiqua Brivas nunc nominatur, illuc delatum fuisse.

C
 quod intel-
 ligendum
 non esse de
 antiqua
 Brivate,

2 Valesius in Notitia Galliarum pag. 101 in hanc quoque propendet sententiam, & de loco utroque aliqua memorat ad propositum nostrum: Brivas, inquit, vicus fuit Arvernorum, tumulo ac basilicâ Juliani Arverni martyris nobilis... Eò delatus est Avitus augustus, ad pedes S. Juliani sepultus anno cdlxi, teste Gregorio Turonensi in Historia Francorum lib. 3, cap. xi, ubi sic habet: Avitus... basilicam sancti Juliani Arverni martyris cum multis muneribus expetivit: sed impleto in itinere vitæ cursu, obiit, delatusque ad Brivatensem vicum, ad pedes antedicti Martyris est sepultus. Itaque sancti Juliani ecclesia jam structa erat ante Avitum, quod aliunde confirmabitur. Audiamus rursus Valesium: Nunc oppidum est, ait, non longè à flumine, quod dicitur Elaver (Gallis l'Allier) BRIOUDE GLISE, ab ecclesia S. Juliani sæpe cognominatum: cui proximus vicus, impositus ei flumini, ubi & pontem fert, nuncupatur Vetus Brivas, Vieille Brioude. Addit Valesius, & exemplis probat, ex nomine illo Vetus Brivas consequens Augusti Tomus VI.

non esse, vicum illum altero, nunc oppido, antiquiorem esse.

3 Verum, quidquid fuerit de loci utriusque antiquitate, mihi dubitandum non videtur, quin primus sepultura locus fuerit, ubi hodie dum existat Brivatensis S. Juliani ecclesia. Etenim in Actis antiquioribus num. 5 refertur, super sepulcrum Sancti cellulam, id est sacellum, constructam fuisse à matrona Hispana; quod & Turonensis habet num. 9. Postea, eadem Vita testante, ædificata est ibi basilica in honorem ipsius, quæ cellum protulit ædificata fastigium. De hac ecclesia, votivisque ad eam peregrinationibus sapissime meminit Turonensis. Porro hanc ecclesiam non aliam esse ab illa, qua hodie est canonicorum in oppido Brivatensi, facile ostendi potest. Berengarius comes Brivatensis, imperante Ludovico Pio, ecclesiam, ubi sanctus Julianus martyr corpore requiescit, quæ est constructa in vico Brivatensi, quæ à Saracenis destructa & igne combusta erat, ad pristinum statum reduxit, & in eadem ecclesia constituit triginta quatuor canonicos, ut habent litteræ Ludovici Pii, date anno 825, quæ videri latius possunt apud Cointium ad dictum annum num. 37. Non negabunt, opinor, adversarii ecclesiam S. Juliani, in qua tempore Ludovici Pii imperatoris instituti sunt canonici, eandem esse cum illa, qua nunc superest in oppido Brivatensi, & Sancti corpus conservat. Nulla quæque est ratio, cur insipientur, ecclesiam illam, quæ exstabat tempore Gregarii Turonensis, restauratam fuisse prædicto tempore. Hinc manifestè consequi existimo, ecclesiam S. Juliani Brivatensem eodem nunc esse loco, in qua primum super Sancti corpus fuerat conditum sacellum, adeoque Sanctum sepultum fuisse, ubi nunc est oppidum Brivatense.

4 An Brivas illa jam oppidum esset, dum ibidem sepultus est Sanctus, non inquiram. Facile suspicarer, frequentis populi concursu ad sepulcrum Sancti factum esse, ut vicus paulatim in oppidum excresceret. Quippe huic suspitioni favet nomen addititium, quod dicitur Brivas ad ecclesiam. Verum, ut hæc non omnino sunt manifesta, ita certissimum est, locum gloriæ miraculorum & votivis peregrinationibus celebrem fuisse, ut patet ex Turonensi inferius. Apollinaris Sidonius in Propemptico ad libellum, seu carmine 24, ad propositum nostrum has habet versiculos:

Hinc te suscipiet benigna Brivas,
 Sancti quæ favet ossa Juliani:

Y

Quæ

E
 sed de Bri-
 vatenſi op-
 pido, mani-
 feste proba-
 tur :

F

locus ille
 Sancti mi-
 raculis olim
 celeberrimus.

AUCTORE
J. S.

Tempus
martyrii
non potest

manifestè
assignari :

at probabi-
liter passus
credetur in
persecutione
Diocletiani

Quæ dum mortua mortuis putantur,
Vivens è tumulo micat potestas.

5 Tempus, quo coronatus est S. Julianus, anti-
tigni non assignant; nec illud ex eorum scriptis
certò deduci potest. Recentiores quidem non pauci
asserunt, in persecutione Diocletiani passum esse
Julianum, at nec veterum auctoritatem, nec ido-
neas rationes allegant pro opinione sua. Tillemontius
tom. 5 Monumentorum notâ 3 in Julianum, pag. 700
adducit rationes aliquot ad opinionem illam utcumque
probandam; sed fatetur, illas minùs esse efficaces,
quàm ut rem satis reddant certam. Prima est, quod
senes duo, qui Sancti corpus sepelierant, in Actis
prioribus num. 4 dicantur vixisse, dum illac transibat
matrona Hispana ad imperatorem Treveri habitantem,
sen Trevericum, ut eum vocat Turonensis. Hoc argu-
mentum, si quid probet, evinceret potius sub
Juliano apostata passum esse S. Julianum. Quippe,
cùm per imperatorem Trevericum non alium
intelligere debeamus, quàm Maximum tyrannum,
qui nomen imperatoris assumpsit anno 383, ut
probabo inferiùs num. 14, poterant senes illi,
quorum vires miraculo aucta erant, facile in vi-
vis esse tempore Maximi, si sub Juliano passus
erat Sanctus noster, cùm inter Julianum & Ma-
ximum viginti solum anni & menses aliquot in-
tercedant. At verò si Julianum dicamus occisum
sub Diocletiano circa annum 304, jam senes illi
post corpus Sancti sepultum superfuissent annis fe-
re 80; quod nullo modo fit verisimile. Itaque hæc
ratio sub Juliano passum suaderet, si satis esset
certa. At verosimilius est, senes illos prædicto
tempore non vixisse, ut habet Turonensis num. 8.

6 Altera Tillemontii ratio est, quod Crispinus
Vienna residens jurisdictionem non habuisset in
Arvernia, ubi occisus est Julianus, nisi fuisset
aut præfectus pratorio aut vicarius: vicarios au-
tem primùm institutos sub Diocletiano advertit,
licet admittat aliquos fuisse sub imperatoribus præ-
cedentibus. Fatetur meritò, hunc quoque ratio-
nem exigui esse valoris. Certè non militat contra
tempora Juliani apostate, sub quo præfecti præto-
rio & vicarii in provinciis magis erant constituti,
quàm sub Diocletiano. Magis quoque Juliani
temporibus favent verba Actorum antiquiorum
num. 1: Quoniam passionis ejus necdum inter-
cepit oblivio. Nam, cùm Acta hæc scripta sint
seculo v, quo seriùs fuerit passus, eo faciliùs me-
moria gestorum ejus tamdiu conservari potuit.
Itaque, si solis hisce rationibus standum esset,
non video, cur non potius ad Juliani apostate,
quàm ad Diocletiani tempora esset respiciendum.
Hæc tamen rationes utcumque probant, S. Juliani
martyrium ad anteriores persecutiones non esse re-
ferendum: nec aliud, opinor, intendit Tillemontius.
At nunc restat probandum, cur potius videatur
sub Diocletiano passus quàm sub Juliano.

7 Acta S. Ferreoli data à Ruinartio in Actis
martyrum sinceris à pag. 462 magis insinuant,
Ferreolum aequè ac Julianum, qui amicum suum
Ferreolum non diu præcessit, in generali persecu-
tione passum esse sub Diocletiano & Maximiano,
non autem sub Juliano. Cùm per universas pro-
vincias, inquit Actorum scriptor, genus Chri-
stianorum, Deo carum, invisum diabolo; de-
fervire sacrilegis ritibus cogere, Crispinus qui-
dam, temporis illius præfes, in Viennensi civi-
tate juxta imperatorum præceptum cœpit ad sa-
crificandum cogere Christianos. Hæc verba tem-
pus innuunt, quo & plures erant imperatores,
& persecutio per universas provincias grassabatur.

Acta quoque priora Juliani num. 3 plurimum prin-
cipum meminerunt, & posteriora num. 1 perse-
cutionem insinuant latè diffusam. Porro & plures
erant principes, & latissimè grassabatur persecu-
tio imperantibus Diocletiano & Maximiano Her-
culio circa annum 304; neutrum contigit Ju-
liano imperium administrante: nam hic solus im-
perabat, nec ubique seviisse videtur persecutio,
eo imperante. Itaque, cùm vel sub Juliano vel
sub Diocletiano hos Martyres passos esse, pro-
babilitè eruatur ex Actis Juliani, si utrisque si-
mul Actis inniti velimus, martyrium S. Juliani
sub Diocletiano statuendum est circa annum 304,
quo vehementissimè seviit persecutio.

8 Acta S. Juliani existant duplicia, altera Gre-
gorio Turonensi antiquiora, & scripta, ut appa-
ret, seculo v; altera Gregorio Turonensi ab ali-
quibus attributa, sed male, ut existimamus. Prio-
ra jam edidit Franciscus Bosquet Monspelien-
s deinde episcopus part. 2 Historiarum ecclesie Gal-
licana à pag. 176. Eadem ex aliis Mss., & non-
nihil hinc inde immutata dedit Labbeus in Bi-
bliothecca nova Mss. tom. 2, à pag. 567. Illa
quoque habemus in codice Ms. antiquo, qui apud
nos notatur P. Ms. 20, & accepimus ex alio Ms.
vetustissimo; sed utrobique variis mendis consper-
sa sunt. Quapropter recudere malui editionem
Labbeanam, eamque illustrare, notatis iis, qua
in alia editione aut Mss. nostris diversa sunt,
notatque digna. Porro hæc Acta non esse seculo v
antiquiora, colligitur ex die obitus noto, dum
illa scribebantur: cùm ille primùm innotuerit
per S. Germanum Autissiodorensis circa annum
431, ut referemus infra. Eodem forsitan tempo-
re, quo facta est revelatio natalis, Acta fuere
scripta; certè non diu post medium seculi v. Nam
caput Sancti cum corpore S. Ferreoli inventum
est circa annum 474: de qua inventionem non si-
luisse auctor, si post illud tempus scripsisset. Acta
S. Juliani in ecclesia Brivatensi olim præclara fuis-
se, habemus ex Turonensi infra edendo num. 22:
quod forsitan de his Actis intelligendum. Hinc ta-
men non sequitur, tantam horum Actorum esse
auctoritatem, ut omnia in iis relata pro certis sine
habenda. Etenim, cum auctor nec coævus sit, nec
notus, potior fides est S. Gregorii Turonensis,
ubi ille auctor ab hoc dissentit, quod in paucis ar-
ticulis observabimus.

9 S. Gregorius Turonensis totum librum se-
cundum de Gloria martyrum de miraculis S. Ju-
liani contexuit, & cap. 1 martyrium ipsius com-
pendio narravit. Nec dubium mihi videtur, quin
illa omnia scripserit Gregorius eo ordine, quo le-
guntur in omnibus Operum ejus editionibus & in
plerisque codicibus Mss. Verùm inventa deinde
fuit in Mss. alia relatio martyrii S. Juliani, in
qua omnia, qua Gregorius primis quatuor capi-
tulis narrat, paullo uberiùs & mutato ordine ex-
ponuntur. Primam hujusce opusculi mentionem
fecit Tillemontius tom. 5 Monumentorum, notâ 1
in Julianum, pag. 696, aliisque investigandum
reliquit, an illud potius exhibeat textum S. Gre-
gorii, an liber secundus de Gloria martyrum,
qualis est editus. Ruinartius in postrema editione
Operum S. Gregorii à col. 1265 eandem lucu-
brationem separatam à miraculis edidit ex co-
dicibus Mss., præfixo nomine S. Gregorii Turo-
nensis. Habemus & nos istius Opusculi exemplar,
acceptum olim ex Legendario Ms. Prumiensi. At
in illo apographo nostro auctoris nomen non repe-
ritur præfixum, nulla addita est præfatio, mira-
culaque non leguntur subjuncta. Eandem Passio-
nem

A nem nobis transmisit Petrus Franciscus Chiffletius ex Legendario S. Theoderici, & Ms. codice Vallis-lucentis inter se collatis.

10 Ruinartius in præfatione sua num. 78 dubitat, an illius auctor sit ipse Gregorius, dum scribit sequentia: Haud plura dicam de passione sancti Juliani, quam in nonnullis codicibus scriptis invenimus, libro, qui de ejusdem sancti miraculis à nostro Gregorio scriptus est, insertam, ab ipso Gregorio, an ab alio quovis, divinare non licet. Erunt fortasse, qui ipsammet passionem Gregorii factum esse putent. At nemo sibi facile persuaserit hanc primum à Gregorio scriptam, & ab illo ipso miraculorum narrationi præmissam, à posteris verò detractam fuisse; cum è contrario multo verisimilius sit, eam miraculorum libro adjunctam fuisse, ut simul utrumque in sancti Martyris festivitate legi posset. Si quis tamen id ab ipso Gregorio factum fuisse dicat, non multum refragor. Præfatiuncula quippe ipsi præfixa Gregorii stylum sapit. Quare librum absque illa passione suo loco exhibere visum est, uti in plerisque scriptis, & in omnibus editis habetur. Passionem autem ipsam cum ejusdem libri initio, prout alii codices scripti habent, post cetera Gregorii opera proferemus. Hactenus Ruinartius, cui omnino assentior, Passionem illam libro Miraculorum post adjunctam fuisse. Nam id satis patet ex clausula: Regnante Domino nostro Jesu Christo &c., qua apud Tillemontium quoque reperitur adjecta Passioni, quæque ostendit, Opusculum ibidem finitum esse.

11 At ne existimare quidem possum, Passionem illam genuinum esse Gregorii factum. Etenim in Miraculis num. 2 asserit Gregorius, Julianum delituisse apud viduam quamdam: in Passione verò dicitur in quorundam fenestram se occultasse iugurio. Qua, etiamsi fortasse conciliari utrumque valeant, si credamus in eadem domo & viduam fuisse & senes, eundem tamen auctorem non insinuam. Laudatus Chiffletius transmisso apographo hanc adjecit notam: Hæc Narratio in codice Ms. Vallis-lucentis tribuitur Gregorio Turonensi, sed falsò; stylus enim iste nihil sapit Gregorii: & videtur esse Eucherii potius Lugdunensis. At neque hæc conjectura satis videtur certa. Probabilius igitur putem, Passionem illam partim ex Gregorio, partim ex antiquioribus Actis compositam fuisse, deindeque aliquibus Mss. Gregorianis insertam, quod Gregorii crederetur lucubratio. Quapropter post Acta antiquiora, hanc Passionem eadem incerti auctoris nomine, ac demum totum librum secundum S. Gregorii Turonensis subjiciam, ut studiosus lector omnia ad S. Julianum spectantia hic habeat conjuncta.

§ II. Cultus Sancti, & quomodo hic cœptus sit atque auctus, variisque locis propagatus.

Nomen Sancti in Fastis antiquis:

Memoriam S. Juliani annuntiant Martyrologia pleraque antiquissima ad xxviii Augusti. Hieronymiana apud Florentinum: In territorio Arvernensis urbi Brivatense natalis sancti Juliani martyris. Ado exactius & prolixius his verbis: Brivate, natale sancti Juliani martyris. Qui tempore persecutionis hortatu beati Ferreoli, cuius in militia comes erat, ex Viennensi urbe clausus Augusti Tomus VI.

defino discessit ad præfatum Arvernæ urbis territorium commigravit: ubi ab insequentibus persecutoribus tentus, defecto guttore, morte horribili necatus est. Sic fere Usuardus, aliique deinde secuti martyrologi, quorum verba adducere supersedeo. Longius elogium texuit Andreas Sausayus, quod in plerisque cum Actis consonat; at aberrat a vero, dum caput Sancti Viennam delatum asserit à S. Ferreolo: cum Ferreolus cadi non adfuerit, sed caput Sancti Vienna acceperit. In Romano Martyrologio additur, passum esse Julianum in persecutione Diocletiani, de qua temporis epocha jam egimus.

13 Cultus porro inchoatus videtur per constructum supra sepulcrum Sancti sacellum, quod constructum supra ejus sepulcrum existimamus seculo IV ad finem vergente. Res narratur à Turonensi in Miraculis infra num. 8, quam compendio accipe. Hispanus quidam in carcere erat apud imperatorem Trevericum. Illius uxor ex Hispania Trevirum proficiscens, apud sepulcrum Sancti Brivate pro incolunitate mariti sui vovet, se Martyris sepulcrum sacello inclusuram, si vir evaderet incolunitis. Liberato autem viro, pollicitationem, quam promiserat, cum immensis muneribus adimplevit, ait Turonensis. Jam verò, ut tempus adificati sacelli innotescat, inquirendum est, quem designet Turonensis per imperatorem Trevericum. Ruinartius in notis ad hunc locum existimat Maximum tyrannum designari. Idem suspicatur Tillemontius notà 3 in Julianum. At Dionysius Samaritanus tom. 2 Gallia Christiana col. 468 conjicit, fundamenta sacelli jacta esse sub Constantio Chloro aut Constantino Magno, quod fieri non potuit, si Maximum pro imperatore Treverico accipiamus. Quapropter breviter ostendam, non alium designari hoc nomine quam Maximum.

14 Turonensis ipse Historia Francorum lib. 1, circa finem cap. 38 mentem suam exponit, dum de Maximo seculi 4 sic habet: Maximus verò, cum per tyrannidem, oppressis Britannis, sumisset victoriam, à militibus imperator creatus est. In urbe Treverica sedem instituens, Gratianum imperatorem circumventum dolis interfecit. De nullo alio imperatore refert Turonensis, in urbe Treverensi habitationem fixisse, licet aliunde sciamus, aliquot imperatores ibidem ad tempus substituisse. Quem igitur per imperatorem Trevericum intelligere potuit, nisi illum, quem ibidem refert regiam habuisse, & collocasse? Hinc mox cap. 40, narrans filiam Maximi à S. Hillidio sanata, vocat imperatoris Treverici filiam, idemque nomen Maximo tribuit in Vita S. Hillidii apud Ruinartium col. 1153. Nullum igitur videtur esse dubium, quin Maximum tyrannum ubique intelligat Turonensis nomine imperatoris Treverici. Porro, cum mors Gratiani, quæ Maximus dominationem suam in Gallia stabilivit, passim affigatur anno 383, illeque Hispanus, qui forsitan pro Gratiano steterat contra Maximum, verosimiliter eodem vel sequenti anno mancipatus sit carceri, constructio sacelli accidisse potest anno 384 vel 385, aut certe non multo serius.

15 Cum autem post hæc sepulcrum Martyris ampla deinceps miraculis inclaresceret, Brivatenseque ad de ibidem fidem essent conversi, magna ibi basilica fabricata à fidelibus, teste Turonensi num. 14. Tempus condita hujus ecclesie nullibi exprimitur. Ait quidem Dionysius Samaritanus col. 468: Jam quinto ineunte seculo inter Galliarum nostrarum basilicas locum tenebat non infimum; at id ipse non probat, nec ego probare possum. Quin magis mi-

AUCTORE
J. S.

bi verisimile apparet, seculo v conditam fuisse, sub initium tamen istius seculi, cum Aëta satis insinuent, inter sacelli & ecclesia adificationem annos non paucos intercessisse. In apographis quibusdam Martyrologii Hieronymiani xv Aprilis inserta legitur S. Juliani martyris, Brivate apud Arvernos, dedicatio altaris, ut notarunt Majores nostri in prætermis ad illum diem. Incertum est, utrum hæc dedicatio ad primi sacelli, an ad ecclesia altare spectet: nec constat, quo facta sit anno: at suspicari quis posset, festivitatem Sancti illo dedicationis die celebratam fuisse, donec natalis Juliani innotesceret. Certè dies obitus dilatat, nec nisi divina revelatione tandem innotuit, ut jam explicabo.

diem obitus
revelatur
precibus S.
Germani
Autissiodo-
rensis:

16 Constantius presbyter in Vita S. Germani Autissiodorensis apud nos tom. vii Julii pag. 215 scribit sequentia: Denique cum multa peragraret loca, . . . pervenit quodam tempore ad Brivatensem vicum, ubi sanctissimi Juliani martyris corpus honorabiliter habebatur humatum. Ibi namque plebs vicina mœsta pendebat, eo quod ignoraret diem, in qua beatissimus Martyr deberet pro virtutis ac passionis gloria honorari. Factum est autem, dum ibidem adventaret, ut sciscitaretur ab incolis, quo tempore hujus sacra solemnia celebrarentur. At illi se nescire fatentur. Tunc ille: Oremus, inquit, & fortassis nobis hæc Domini potentia revelare dignabitur. Adveniente autem noctis tempore, redierunt quique ad sua. Tunc idem sanctissimus pontifex more solito in oratione pernoctavit. Redeunte verò matutino tempore, ac sole orto, convocatis senioribus loci, si cui fortè Dominus aliquid depalaverit, inquirat. At illi; Minimè, inquit, domine. Et ille: Quijato Calendarum mensis septimi celebrandam esse scitote festivitatem. Nam, ut mihi divinitus est ostensum, hac die hic ab infidelibus extinctus, sanctorum martyrum est societati conjunctus. Tunc devotus, qui aderat, populus, vota præfuit reddens, optatam refert corporis & animæ medicinam. Mensis septimus est September, initio sumpto à Martio; ita ut indicaverit xxviii Augusti, quâ festivitas deinde celebrata. Factum id videtur circa annum 431: nam, ut ibidem probatur in Commentario prævio num. 63, rediit S. Germanus à Britannia circa Maium anni 430: nec multo post profectus est Arelatè, teste Vita cap. 7: inde verò dum redibat, hæc contigisse narratur. Idem brevius refert Turonensis num. 36.

celebris S.
Juliani ec-
clesia Bri-
vatenfis se-
culo 5 & 6:

17 Ab eo tempore usque ad finem saltem seculi vi templum Sancti Brivatense multum inclinaruit. Patet id abunde ex Turonensis Opusculo, quod edemus. Pauca tamen adjungere lubet ex aliis ejus Operibus. Avitus imperator, ut habet in Historia Francorum lib. 2, cap. xi, comperito . . . quod adhuc indignans fenatus vitæ eum privare vellet, basilicam sancti Juliani Arverni martyris cum multis muneribus expetivit: sed impleto in itinere vitæ cursu, obiit, delatusque ad Brivatensem vicum, ad pedes antedicti Martyris est sepultus. S. Gallus Arvernensis, seu Claromontensis episcopus, postquam precibus suis lue inguinaria urbem Arvernensem liberaverat, rogationes illas instituit, ut mediâ Quadragesimâ psallendo ad basilicam beati Juliani martyris itinere pedestri venirent. Sunt autem in hoc itinere quasi stadia trecenta sexaginta, inquit laudatus Gregorius lib. 4, cap. 5. Egimus de S. Gallo tom. 2 Julii, in cujus Vita pag. 107 idem refert Gregorius. Cautinus Galli successor eandem suppli-

cationem obiit, teste Gregorio lib. 4, cap. 13; D & quidem asylum ibidem cum aliis quesivit contra persecutoris sui Chramni vexationes. Plura ad hanc ecclesiam spectantia dabit Dionysius Samaritanus in Gallia Christiana tom. 2 a col. 467, docens illam fuisse olim diœcesis Arvernensis, at nunc spectare ad diœcesim S. Flori, illiusque abbates, præpositos, & decanos recensens.

18 Porro S. Julianus non solum colebatur Brivate, sed jam seculo v diœcesis Arvernensis erat patronus. Hinc Venantius Fortunatus illum variis locis cum Sanctis celeberrimis recenset, atque Arvernis attribuit. Carminum lib. 10, carm. 10 sic de eo canit:

Est Julianus item gladio jugulatus amico,
Plebs quem Arverna colens, arma salutis
habet.

Et lib. 8, carm. 4.

Privatum Gabalus, Julianum Arvernis abundans,

Ferreolum pariter pulchra Vienna gerit.

Idem lib. 5, carm. 3 de Gregorio Turonensi ad episcopatum Turonensem promotum, sic populum Turonensem alloquitur:

Martino proprium mittit Julianus alumnum,
Et fratri præbet, quod sibi dulce fuit.

Innuit hic Fortunatus, talem Arvernis Julianum esse, qualis Turonensibus est Martinus, Gregoriumque patriâ Arvernum, qui Julianum habitum patronum habuerat, habiturum pro patrono S. Martinum. Sidonius Apollinaris, qui seculo v ad finem vergente Arvernensem regerat ecclesiam, lib. 7, epist. 1 scribens ad S. Mamertum Viennensem, simul memorat inventionem capitis S. Juliani cum S. Ferreoli corpore, ac simul ostendit illum esse Arvernorum patronum, dum Mamertum sic alloquitur: Et quia tibi soli concessa est . . . martyris Ferreoli solida translatio, adjecto nostri capite Juliani, quod istinc turbulento quondam persecutori manus retulit cruenta carnificis: non injurium est, quod pro compensatione deposcimus, ut nobis inde veniat pars patrocini, quia vobis hinc rediit pars Patroni. Memorat hæc Turonensis infra num. 5.

19 Ab inventionem ista capitis S. Julianum Viennæ coli coeptum suspicamus, nisi ibidem jam antea coleretur. In Breviario Viennensi, impresso anno 1522, ad xxviii Augusti festivitas ejus celebranda præscribebatur cum festivitate S. Hermetis martyris & S. Augustini Ecclesia doctoris. Inventio autem S. Juliani & S. Ferreoli in Martyrologiis quibusdam notata fuit ad xv Februarii, ut isto loco in prætermis observarunt Majores nostri. In Hieronymianis quoque apud Florentinum ad xix Septembris notatur Translatio capitis S. Juliani. At non satis liquet, quanam translatio designetur. Quippe & seculo viii, dum principatum in Gallia obtinebat Carolus Martellus, Wilicarius Viennensis antistes ossa beati Ferreoli cum capite Juliani martyris intra urbem transtulit, eisque accelerato opere, non magno precio ecclesiam construxit, inquit Ado in Chronico, asserens id factum, quod eorum ecclesia citra Rhodanum à Saracenis esset incensa.

20 Multis præterea locis à seculo vi cultum multisque fuisse Julianum, abunde patebit ex Turonensis Opusculo infra edendo, in quo varia commemorantur ecclesia Juliano Brivatensi dedicata, quas hic non recensebo. At præter memoratas ibidem, meminit idem in Historia Francorum lib. 6, cap. 17, & lib. 9, cap. 6 ecclesia S. Juliani Parisiis. Cum autem gemina sit Parisiis S. Juliani ecclesia, dubi-

E

F

A *dubitarunt aliqui, utra hic designetur. At Gerardus du Bois in Historia ecclesie Parisiensis lib. 9, cap. 5, num. 7 ostendit, illam designari, quae hodie vocatur S. Juliani pauperis; multaque de illa colligit, quae ibidem videri possunt. Acherius in Spicilegio tom. xi à pag. 283 ex chartulario Brivatensi edidit foundationem capelle in comitatu Talamitensi S. Juliano dicata, ejusque reliquiis illustrata anno 924, & pag. 292 instrumentum recitat, quo multa donantur S. Juliani ecclesie. Nec deerunt loca alia Sancto dicata, ejusve cultu insignita. At illa omnia scrupulosius enumerare non lubet. Hisce itaque prætermittis, Acta Sancti subjungo antiquiora primùm, deinde posteriora, Turonensi ab aliquibus attributa, ac demum miracula.*

atque ad exemplum cæterorum, qui in Viennensi A. ANOCIVITATE commemorabantur, caput S. Martyris recidentes, secum detulerunt. Sicque ille sacri sanguinis sui undâ perfusus est.

4 Illis autem temporibus à Gentilibus vana sepelitur à superstitione in his locis celebrabatur. Duo fenes *k* senibus, tamen compuncti divina virtute corpus Sancti de loco, ubi decollatus est, ad vicum, cui Brivate nomen est, transtulerunt, quod venerabiliter sepultura tradiderunt. Unde redeuntes pro beneficio sepulturae senferunt eam se à Deo, quam in juventute habuerant, pristinam recepisse virtutem. In illis diebus quidam dives opibus in Hispania imperatori l cuidam Treveris civitatis culpabilis extitit. Quem accersitum & carceri mancipatum pro suo crimine jussit post comperendinatis diebus capitalem subire sententiam. Cùm hæc comperisset uxor ejus anxia atque mœsta ad cadaver mariti sui colligendum celeriter properabat. Cùmque præfatum vicum matrona ipsa præteriret; prædicti fenes, quod tenderet *m*, vel quare tam tristis esset, diligentius inquirebant. At illa necessitatem vel causam exposuit eis.

5 Tunc dixerunt fenes matri-familias: Ante paululum decollatus est à persecutoribus quidam Christianus, cujus corpus cum summo honore sepelientes, indeque redeuntes, eam, quam in juventute habuimus, sensimus nos pristinam recepisse virtutem. Cùm hæc audisset fidelissima mulier, statim ad sepulchrum sancti Martyris incubuit, ac spondit, ut si virum suum videret incolumem, & ad domum suam * superstitis, in illius honore cellulam super sepulchrum sancti Martyris ædificarent. Cùmque diutissime orasset, proficiens viâ, quâ pergebat, venit ad civitatem. Ingressaque illam, vidit virum suum regis indulgentiâ solutum: & non solum absolutionem meruit, verumetiam honorem recepit. Quibus remeantibus ad beati viri Juliani sepulchrum vota implentes, cellulam, sicut promiserant, construxerunt, & deinceps per universos vitæ ipsorum annos ingentia munera pro tanto beneficio reportantes ad venerabile ipsius sepulchrum deferbant.

6 Postea verò opinio B. Martyris vel fama ubique declarata omni populo concelebranda innotuit, nunc verò huic talis testis adfuit, ut hujus tanti Martyris patrocinium non recedat. Inde per multa tempora à fidelissimis Christianis ædificata est basilica in honore illius, quæ cellum protulit ædificata fastigium, & fulget non uno muneris sui ornata privilegio, peculiaris Patroni nostri referta virtutibus. Nec silebo miraculum, quod Dominus ad laudem nominis sui facit, ut in die natalis illius *n* multa divina beneficia orationibus vel intercessionibus peculiaris patroni nostri Juliani martyris operetur. Nam *o* dæmones effugantur & omnes infirmi salvantur: & est laus Domini cum omni pace, & benedicatur ibi Christus Deus, Dei Filius, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Ipsam Arvernorum metropolim, quæ nunc Claromontium dicitur, auctor designat, non quia ibidem passus Julianus, sed quia ibidem aequè ac Brivate erat patronus. Editio Bosqueti & codex noster Ms. verbis dissonat, non sensu. Et opera pretium non puto, omnes vocum differentias notare.

b Editio Bosqueti, cui codex noster hic consonat, hæc posteriora verba sic exprimit: Ita & huic

PASSIO

auctore anonymo

B Ex editione Labbei collata cum editione Bosqueti & codice nostro Ms.

S. Julianus Arvernorum patronus,
a
b
c
d
e
f
C
g
h
i

S ublimem atque venerabilem passionem Arvernæ urbis *a* patroni B. Juliani martyris, quem patronum plebs hæc sibi venisse gaudet, scribimus. Non ille martyrium fugiens in hanc urbem advenit, sed Christus pro delictis nostris eum intercessorem tribuit, ut urbs vel plebs hæc tantâ Martyris tutelâ muniretur. Quoniam necdum passionem ejus intercepto oblivio, vel nunc oportet eandem fidelibus scriptis in tempora sequutura transmitti, quoniam in universo orbe illustrissimum est Martyres venerari, convenit & huic plebeculæ Julianum martyrem intercessoremque suum vel suffragatorem præferre *b*.

2 Igitur in illo tempore in Viennensi *c* urbe accidit persecutio Christianis sub Crispino *d* quodam præside. Sanctus autem Ferreolus *e* & ipse à Domino martyr probatus tunc in supradicta urbe Tribunitiam regebat potentiam. Sic tamen regebat militiæ officium ut sacræ religionis impleret propositum. Beatum autem Julianum, quia esset fidelissimus Christianus, in suo solatio *f* detinebat. Cùmque sanctus Ferreolus comperisset de Christianorum persecutione, ait ad sanctum Julianum: Cognovi persecutionem Christianorum ad hanc urbem esse venturam, & ideò obsecro, ut te ab isto loco amoveas, quousque desinat persecutio Christianis.

3 Ubi hanc relationem audivit B. Julianus, in territorio Arvernæ urbis se contulit; ingressusque est tugurium cujusdam veteranæ *g*, & ab ea se occultari deprecatus est. Quod *h* hospitium non longè aberat, ubi tunc à gentilibus vana simulacra celebrabantur. Ad hujus autem latebram persecutores protinus affuerunt, mulierem sciscitantes, ubinam esset ille, qui ante paululum in suo hospitio confugisset. Illaque negante *i*, sanctus Vir nolens sibi coronam fraudari, persecutoribus se ultro offerens, ait: Hic est quem quæritis, facite quod vobis à principibus vestris præceptum est. Cùmque aliquantulum incubuisset orationi, cervicem suas persecutoribus obtulit. At illi nihil morati, extracto gladio caput ejus amputantes,

sepelitur à senibus, quorum in-staurantur vires:

k

l

m

n

o *damnatus ad mortem, facto ab ejus uxore voto, liberatur:*

** adde redirent*

ecclesia Sancto stru-cta, in qua multa sunt miracula.

F

n

o

huic plebeculæ sanctum Julianum martyrem intercessorem vel suffragatorem præstare dignatus est Dominus.

c *Vienna caput olim Allobrogum, nunc urbs archiepiscopalis & primaria in Delphinatu, satis nota est.*

d *Hunc Crispinum præsidem Viennensem, quem Turonensis vocat consularem, non invenio nisi in Actis S. Juliani & S. Ferreoli.*

e *De S. Ferreolo agemus ad 18 Septembris, quo colitur. Acta ejus jam edidit Ruinartius in Actis Martyrum sinceris a pag. 462 editionis secunda.*

f *In editione quidam Labbeana, quam præcipue sequimur, legitur solario: at istud ut omnibus aliis contrarium & mendosum correxi. Porro in codice nostro adjunguntur sequentia: Quem etiam devinctissime ac singulariter diligebat. Nam sicut erant militiæ officio conjuncti, ita etiam sunt honore martyrii copulati.*

g *Consonant omnia exemplaria, uti & Turonensis in Miraculis num. 3, dissonat tamen Passio altera num. 3, qua mulieri vidua seu veterana senes substituit. At major est hujusce simul & Turonensis auctoritas, quam illius, scriptoris incerti, ut vel hinc evincitur.*

h *Bosquetus, eo quod hospitium ejus non longè haberet à loco &c.: sed minus rectè, quantum apparet. Labbeo consentit codex noster.*

i *Hanc mulieris negationem prætermisit Turonensis, uti & alia multa.*

k *Jacobus Branche in Sanctis Arvernensibus ad 18 Junii scribit Vitam sanctorum Elpidii & Arcontii, quos putat fuisse hos senes. Primum martyrem facit, alterum confessorem. At Papebrochius tom. 3 Junii pag. 574 & 575, ubi de Elpidio & Arcontio agit, merito dubitat, an hi iidem sint cum senibus hic memoratis: nam Branche nullum affert argumentum, quo id satis probatur.*

l *Imperator ille est Maximus tyrannus, ut probavimus in Commentario num. 14. Hispanum verò illum certò assignare nequimus. At verisimile est fuisse aliquem, qui Gratiani imperatoris partes foverat contra Maximum.*

m *Refert idem factum Turonensis num. 8 & 9, sed modo magis verisimili. Hic senes illi inducuntur, tamquam viventes eo tempore, quod credibile non est, cum imperium Maximi nimis distet à persecutione Diocletiani. Deinde quis credit senes illos sciscitatos fuisse ex matrona peregrina, quò tenderet? & cur tristis esset? illamque tristitia sua causam ipsis tam facile indicasse? Probabilius igitur est, senes eo tempore fuisse mortuos, remque totam contigisse, prout refertur à Turonensi.*

n *Additur in codice nostro Ms., quinto Kal. Sept.*

o *Editio Bosqueti cum codice nostro: Cæci namque illic illuminantur, dæmones effugantur &c.*

PASSIO II

auctore incerto

Ex tribus Mss., collatis cum
editione Ruinartii.

SANCTUS a igitur Julianus Viennensi ortus urbe, Arvernensis datus est martyr, profapia quidem illustis, ac morum probitate non mediocriter ornatus: sed, quod majus est, igne superni amoris vehementer succensus. Beatus verò Ferreolus tempore Crispini consularis jam Christi miles, at necdum proditus, officio tribuniciæ potestatis, habitu non corde, specie non affectu, apud præfatam urbem fungebatur. Cui videlicet S. Julianus, ætate jam adultus, collega mox futurus in cælo, providentiâ divinâ solatium præbebat in seculo. Se enim invicem, in contubernio militiæ temporalis constituti, plus fidei studio, quàm militari diligebant affectu*, & inter labores publicos Sanctorum societatem fidelibus vinculis sacra dilectio innexuerat. Cum præterea assiduis persecuutionibus se gentilium furor contra Christianorum genus Deo carum armasset & immortalis agricolæ renitens, pullulantem novellæ plantationis vineam radicitus evellere manu inimica contenderet: sicut impiorum rabies per diversas mundi partes callido, & inexaturabilis sævitæ gladio discurrebat, urbi nihilominus Viennensi proximare fama vulgante nuntiatur.

2 Itaque cum dubium non haberetur, quin eximius Christicola Julianus, martyrii amore flagrans, nullatenus occultare se pateretur; cœpit S. Ferreolus omnimodis agere, quatenus, antequam rabies persecutorum illò pertenderet, prædictus Vir Dei occultè discederet, & ad superstium Christianorum solamen ipse superstes, vefani furoris impetum paulisper evitaret. Hoc ergo consiliis suadet, hoc precibus exorat. Ille verò, quia virtute temperantiæ præditus erat, quamvis certamen martyrii toto cordis affectu jam dudum sitiret, tamen amicabilibus monitis parere non distulit. Videbat enim, quia nec hæc sine divino mandato peregrisset, quandoquidem tunc persecutio in Viennensi urbe ferretur: legerat enim Dominum percepisse: Si vos persecuti fuerint in ista civitate, fugite in aliam. Metuebat enim, ne ejus parentes essent obvii, si inter eos hoc certamen inisset, & perderet Christi miles coronam gloriæ, si legitimè non certasset. His verò omnibus apud se collatis, propria quæque relinquens, & carnales affectus solius Christi succensus amore parvipendens, juxta B. Ferreoli consilium clam discessit, & in Avernae urbis territorium divertens, non alibi, nisi ad Brivatensem vicum, in quo fanatici erroris næniæ colebantur, latere disposuit. Unde manifestum est, quia non metu mortis ab urbe Viennensium subterfugerat: sed ob hoc potius, ut Christi præceptum de civitate in civitatem fugiendo compleffet; & suis nihilominus vel rebus vel parentibus spretis, optati stadium certaminis liberius cucurrisset.

3 Porro Crispinus consularis, comperto quòd latitans & Vir sanctus clandestino discessu fugiens, in Arvernæ urbis territorio latitaret, ad hoc statim questus, exitiale dedit præceptum, ut ubicumque * reperiret

D

Cum persecutio nuntiaretur Viennæ mox futura,

E

* al. amplexu

suadente Ferreolo, Julianus fugit in Arverniam:

F

* al. ubi reperiret

A rirer eum, insequens eum persequutor extingueret. Et quidem ille juxta sui furoris insaniam, quâ totus in Sanctorum sanguinem præceps invehebatur, de B. Juliani nece dictabat: sed occulta dispensatione agebatur, quod & ille damnationis cumulum sibi exaggeraret, & gloriosus Martyr ad Christum, sicut jam dudum desiderabat, celeriter perveniret. Festinus itaque licitor, cum in loco, qui Vinicella *b* vocatur, S. Julianum consequenti aspectu imprimens contemplaretur, *c* ille quorundam senum *c* quasi occultandus ingreditur tugurium. Sed quia nutu Dei adversarios insequi se sentiebat, nec jam, qui, evocante Deo, ad cælum paratum habebat ascensum, immorari per divortium amplius licebat, illico se detegit poposcit: cum videlicet eum senes certatim occultare vellent.

ipse se offert, & capite truncatur.
B 4 Quibus nutantibus ac remorantibus, cum quidem ille minaci irrupentium terrore petere-
 tur, ne quid periculi excusantibus immineret, continuò foras profiliens, inquit, Quem poscitis, quem quæritis, en coram adsum: in me convertite ferrum, optatas pœnas jam mihi date, imperata supplicia de me sumite, reatum apostasiæ vestræ nullatenus adscribi patientiæ innocentis sanguinis sinat effusio. At illi, cum ad tantam constantiam beati Martyris obstupescerent hæsitassent, ille constantior subinde adjecit: Nolo ultra commorari in hoc sæculo, quia Christum tota animi aviditate sitio. Ecce occurro obvius, caput subdo intrepidus: habetis quod tota mente petistis; ictus tantum exerite, & vestram devotionem meumque desiderium implete. Et cum hujusmodi devotione beatissimus Vir animam suam studeret consecrare martyrio, subjuncta nihilominus religiosa oratione commendavit eam Christo. Barbaram verò immanitatem cruentosque insanientium animos non constantiâ pii propositi, non tam mirâ in sui oblatione fiducia ab effusione innocui sanguinis reflexit, sed eductam vibranti dextera frameam in cervicem ejus vibrant.

Caput Sancti Viennam delatum,
C 5 Sanctum vero caput, dissecto gutture abscissum, in fontem, qui fortè prope locum effusi sanguinis emanat, carnifices abluunt: & quia nec patrata nece persequutorum animus, utpote insatiabiliter æstuans, parcere novit; corpus truncum relinquentes, ad S. Ferreolum *d* illud, quod parricidales manus abluerant, deferunt caput: quatenus non dubitaret cæstum, quem ense, veritate attestante, videbat defectum; & agnosceret hoc se excepturum sua in morte, quod per passionem ejus cernebat in corpore. Quod totum juxta divinam voluntatem carnifices nesciendo fecerunt, ut videlicet fons sacro sanguine irroratus futura salus multis fieret, & pretiosius Sanctos Dei, quos conjunxerat militare collegium, pariter etiam ibi retineret sepulturæ *e* confortium. Nam sicut nulla discretionem minor est in cælo, ita maxima & præcipua parte corporis fociatur in tumulo. O quàm feliciter sanctus Vir, quàmque concito gradu ad summum meruit pervenire fastigium! quàm subito profectu pro Christo alacriter dimicans tyro rudis, factus est militiæ emeritæ veteranus! quod strenui commilitones vix longo tempore multoque labore percipiunt propositum victoribus præmium, brevi conflictu fortis bellator obtinuit: immortalitatis stipendia percepturus, inexercitata principia victrici auctoritate inclytis Sanctorum sinibus exæquavit.

6 Quibus itaque, sicut prædicandâ Martyris patientiâ consecratis, ita profana persequutorum atrocitate peractis, in tribus, ut ita dicam, par-

tibus gloriosus dividitur Miles: nam caput Vien-
 A. INCER-
 ne defertur, corpus à loco, in quo percussus est, *to*.
 Brivatim *f* delatum est; felix animâ à Christo con-
 ditore suscipitur. Beatissimi verò senes, qui suc-
 cenli spirituali gratia, sacrosanctum corpus se-
 pulturne mancipaverant, ita redintegrati sunt, ut
 in summa senectute positi, ætatis juvenilis vigore
 firmati, tamquam juvenes haberentur. Hic igitur
 Christi Confessor * & testis ibidem studiosè *
 reconditur, læta quotidie fidelium devotione vene-
 ratur: ubi tanta beneficia virtutesque patrantur
 assidue, ut eas humana lingua nullatenus sufficiat
 enarrare.

*fontem item, in quo candidibus aquis uberrimus, in quo à persequuto-
 ribus caput amputatum ablutum est. De quibus
 miraculis clarus.*
E 7 In illo autem loco, quo beatus Martyr per-
 cussus est, fons *g* habetur splendidus, lenis, *in quo ca-*
 dulcibus aquis uberrimus, in quo à persequuto-
 ribus caput amputatum ablutum est. De quibus
 aquis multæ sanitates tribuuntur infirmis: nam
 sæpe cæcorum oculi ab his tacti, illuminati sunt,
 tertianarum quartanarumque febrium ignibus ac-
 censi, ut potati fuerunt, qui patiuntur, con-
 quiescunt. Nam & si quis gravi laborans incom-
 modo, inspirante Martyre, desiderium habuit
 hauriendi; protinus, ut hauserit, convalescit,
 & ita velociter vis extinguitur febrium; seu si vi-
 deas, super immensum rogam projectis undis, in-
 cendia universâ restingui. Semper enim de tanto
 Patrono & ejus gratia indulto supplicationis affe-
 ctu populus gaudet, & quos locus ille merentes
 excipit, lætos remittit, regnante Domino nostro
 Jesu Christo, cui est honor & gloria cum Patre
 & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

A N N O T A T A.

*a Præfatio fere tota desumpta est ex Turonensi
 infra edendo, adeoque hic prætermittitur.*

*b Vinicella habent duo Mss. cum Ruinartio
 in Ms. Prumiensi Vincella.*

*c Imò in tugurium veteranæ, secundum Acta
 priora, seu viduæ, ut habet Turonensis.*

*d Existimo caput primò delatum ad Crispinum
 præsidem, ejusque jussu ad Ferreolum, cujus re-
 ligio fortè jam innotuerat. Certè Sidonius, cita-
 tus in Commentario num. 18, clarè dicit caput
 ad persecutorem à carnifice delatum.*

*e Nempe quia caput S. Juliani cum corpore S.
 Ferreoli sepultum.*

f Ruinartius Brivatim, aliud Ms. Brivate.

g Eadem de hoc fonte habet Turonensis num.

*6, ad quem locum Ruinartius notat sequentia:
 Locus autem, in quo B. Martyr occubuit, olim
 Vincella dictus, ab utraque Brivate haud multum
 distitit, nunc S. Ferreoli appellatur; ubi hodie-
 que visitur fons ille miraculis clarus, in quo S.
 Juliani caput lotum fuisse dicitur, priusquam de-
 ferretur Viennam. Ceterum videbit lector, editio-
 nem nostram satis consonare cum editione Ruinar-
 tiana, sicut Mss. nostra invicem consonant. Vo-
 cularum quidem paucarum est differentia, sed
 quæ sensum non mutat.*

A

MIRACULA

Auctore S. Gregorio Turonensi

Ex editione Ruinartii

ANTIQUÆ DIVISIONIS CAPITA.

P Ræfatio Gregorii.

Caput I. De passione sancti Juliani martyris.

Cap. II. De revelatione capitis ejus.

Cap. III. De virtute fontis, ubi caput ejus ablutum est.

Cap. IV. De senibus & matrona, cujus vir carcere tenebatur.

Cap. V. De eo, qui alium in basilica occidere voluit.

Cap. VI. De conversione incolarum.

B Cap. VII. Qualiter Hillidius populum ab hostilitate liberabat.

Cap. VIII. De interitu eorum, qui ministerium basilicæ exportaverunt.

Cap. IX. De Fedamia paralytica.

Cap. X. De eo, qui percussorem suum de basilica conabatur extrahere.

Cap. XI. De contracto, qui die Dominica boves junxit.

Cap. XII. De Anagildo muto, furdo & cæco.

Cap. XIII. De his, qui Theodorici regis tempore basilicam intraverunt.

Cap. XIV. De Sigivaldo pervasore.

Cap. XV. De pastoris malitia.

Cap. XVI. De contumacia Beconis.

Cap. XVII. De diacono, qui oves basilicæ abstulit.

Cap. XVIII. De eo, qui caballum in vigilia Sancti Petri furatus est.

* al. sancti Petri

Cap. XIX. De eo, qui propter triantem pejeravit.

Cap. XX. De eo, qui basilicam sanctam furto spoliavit.

Cap. XXI. De eo, qui caballum in festivitate perdidit.

C

Cap. XXII. De cæco illuminato.

Cap. XXIII. De pede Galli postmodum episcopi sanato.

Cap. XXIV. De febris Petri fratris mei. (al. nepotis ejus.)

Cap. XXV. De mei capitis dolore.

Cap. XXVI. De febricitante ad fontem sanato.

Cap. XXVII. De tonitruo in basilica facto & coruscatione.

Cap. XXVIII. De eo, qui præ multitudine populi ad sepulcrum non valebat accedere.

Cap. XXIX. De festivitate ejus.

Cap. XXX. De energumenis.

Cap. XXXI. De mansuetudine pecorum.

Cap. XXXII. De reliquiis ejus in Campaniam translatis.

Cap. XXXIII. De reliquiis ejus in Oriente exhibitis.

Cap. XXXIV. Qualiter Turonis in basilica ejus reliquiæ sunt locatæ.

Cap. XXXV. Quod vinum ea nocte creverit.

Cap. XXXVI. De contracto in eodem loco sanato.

Cap. XXXVII. De puella lippa, Mss. de cæco illuminato.

Cap. XXXVIII. De alio contracto.

Cap. XXXIX. De perjuris.

Cap. XL. De reliquiis ejus, quas Aredius presbyter sustulit.

Cap. XLI. De paralytico sanato.

Cap. XLII. De cæco illuminato.

Cap. XLIII. De cruce altaris furata.

Cap. XLIV. Qualiter expetita sunt ejus pignora.

Cap. XLV. De puero ad ariolos ducto, & alio per virtutem Sancti sanato.

Cap. XLVI. De rosis ad sepulcrum ejus divinitus ostensis.

Cap. XLVII. De muliere inluminata.

Cap. XLVIII. De reliquiis, quas Nanninus presbyter detulit.

Cap. XLIX. Quod de ejusdem reliquiis multi infirmi sanati sunt.

Cap. L. De alio cæco illuminato.

D

P R Æ F A T I O.

MAGNUM in nobis quodammodo igniculum ad justitiæ suæ adipiscendam semitam pietas divina succendit, cum dicit: Oculi Domini super justos, & aures ejus ad preces eorum, ostendens quod qui justitiam ex toto corde dilexerit, cum deprecatus fuerit, audiatur à Domino. Utinam quisque nostrum cum hæc cantare cœperit, statim spretis mundi scandalis, neglectis concupiscentiis vanis, derelictisque semitis pravis, justitiæ viam expeditus, & sine impedimento secularium actionum conaretur inreperere. Per hanc enim viam Abel justus suscipitur, Enoch beatus adsumitur, Noë reservatur, Abraham eligitur, Isaac benedicitur, Jacob dilatatur, Joseph custoditur, Moyses sanctificatur, David prædestinatur, Salomon ditatur: tres pueri inter incendia rorulenta vaticinantur, Daniel inter nocuas bestias pascitur. Per hanc viam Apostoli diriguntur, Martyres beati glorificantur. Et qualiter iniquis? Scilicet dum infirma curant, mortuos suscitant, præsentia contemnant, futura desiderant, tortores despiciunt, poenas non sentiant, ad cælestia regna contendunt. Quod proculdubio virtute propria non obtinerent, nisi per viam justitiæ rectissimè incedentes à Domino audirentur.

F

C A P U T I.

Martyrium Sancti: capitis inventio: fons miraculis clarus: quidam mortis periculo & carcere liberatus.

SCIC & inclytus Martyr Julianus, qui Viennensi sortus urbe, Arvernus datus est martyr, ab hoc igne succensus, hæc concupivit ac mente tota desideravit. Quia cum esset apud beatissimum Ferreolum jam tunc martyrii a odore flagrabat, qui relictis divitiis ac propinquis, tantum ob solius amorem martyrii Arvernum advenit. Sed nec hoc sine divino mandato peregit, cum tunc persecutio in Viennensi urbe ferret. Legerat enim Dominum prædixisse: Si vos persecuti fuerint in ista civitate, fugite in aliam. Contulit ergo se hic in Arvernum territorium, non metu mortis, sed ut relinquens propria, facilius perveniret ad palmam: metuebat enim ei

CAPUT I.

S. Julianus

Viennæ su-

git in terri-

torium Ar-

vernense,

a

A ei parentes essent obvii, si inter eos hoc certamen iniisset: & perderet Miles Christi coronam gloriæ, si legitime non certasset. Igitur instante persecutione ad Brivatensem vicum, in quo fanatici erroris nœniæ colebantur, advenit. Et cum insequi adversarios nutu Dei sensisset, à vidua quadam se oculi deprecabatur. Quem illa tegens, illico Martyre poscente, detexit, qui suis infecutoribus ita inquit: Nolo, inquit, diutiùs commorari in hoc seculo, quia sitio tota animi aviditate jam Christum.

ubi à persecutoribus occisus, Brivate sepelitur à duobus senibus, quorum vires instaurantur.

3 At illi, eductam vibranti dextera frameam, deciso capite, in tres, ut ita dicam, partes gloriosus dividitur Martyr. Nam caput Viennam defertur, artus Brivate reconduntur, felix anima à Christo conditore suscipitur. Senes quoque, qui sacrosanctum corpus manciperant sepulturæ, ita redintegrati sunt, ut in senectute summa positi tamquam juvenes haberentur. Caput quoque ejus Ferreolus martyr accepit, completoque certamine tam illius membra quam istius caput in unius tumuli receptaculo conlocantur. Quod ne cuiquam fortassis videatur incredibilis esse narratio, quæ audivi gesta; fideliter prodam*.

B
* al. pandam
II.
Sancti caput cum corpore S. Ferreoli à S. Mamerto

4 Quodam autem tempore, dum ad occursum beati Nicetii b antistitis usque Lugdunum processissem, libuit animo, non aliter nisi orationis causâ, Viennam adire, & præcipuè sepulchrum visitare Ferreoli martyris gloriosi: inconsiderat enim menti propter antiquam dilectionem eorum, me sic esse ejus alumnum ut Juliani. Denique oratione facta, erigo oculorum aciem ad tribunal c, conspicioque in eo vericulos hoc modo conscriptos.

* al. providens
d
* al. sanctum
C

Heroas Christi geminos hæc continet aula: Julianum capite, corpore Ferreolum. Cumque hæc legens, ædituum consulere, cur hæc scripta sic fuerint, respondit: Basilica sancti martyris Ferreoli, super ipsum Rhodani litus ab antiquis fuerat collocata: denique cum, impulsante violentia amnis, porticus, quæ ab ea parte erat locata, conrueret, providus* sacerdos Mamertus d nomine, qui tunc Viennensem regebat ecclesiam, ruinam futuram præveniens, aliam basilicam eleganti opere, & in ipsa mensura sagaci intentione construxit, illuc sancti* martyris transfere cupiens corpus. Advenit autem ad hoc opus abbatum atque monachorum magnus numerus, vigilataque nocte accepto sarculo fodere cœperunt. Cumque in profundum descenderent, tria sepulchra reperiunt, ac confestim stupor mentes spectantium invadit: nec quisquam erat certus, quisnam esset beati martyris tumulus.

Vienna inventum:
* al. habitate seu hebetate
e
* al. additur & sic

5 Igitur cum starent omnes in hebetitate* mentis attoniti, inspirante, ut credo, Divinitate, unus ex circumstantibus exclamat, dicens: Antiquitus referri solitum erat, & celebri per populos sermone vulgatum, caput Juliani martyris e in sepulchro retineri martyris Ferreoli. Si oportorio amoto unusquisque consideretur, * potest quæ sint membra Ferreoli martyris protinus inveniri. Hæc audiens sacerdos, cunctos jubet in oratione prosterni: quâ impletâ, procedit ad tumulos, detectosque duos singulos in iis quiescentes invenit viros. Cumque aperuisset & tertium, invenit in eo virum jacentem inlæso corpore, integro vestimento, qui deciso capite, caput amplexus aliud brachio retinebat. Erat enim acsi nuper sepultus, neque pallore faciei demutatus, neque capillorum decisione turpatus, neque ulla putredine resolutus, sed ita integer inlæsus, ut putares eum adhuc sopore corporeo detineri. Tunc Augusti Tomus VI.

antistes gaudio magno repletus, ait: Hoc esse A. S. GREGORIO cadaver Ferreoli, hoc esse caput Juliani martyris, dubium non habetur. Tunc cum magno TURONENSI. psallentio plaudente populo, in loco, ubi nunc adoratur, Domino annuente perducitur. Hæc autem ut ad sepulchrum martyris ab ipso ædituo cognovi, fideliter retuli. Præbet tamen huic operi testimonium Sollius f noſter, ipsi Mamerto scribens his verbis: "Tibi soli concessa est in partibus orbis Occidui, Martyris Ferreoli solida translatio, adjecto nostri capite Juliani: unde pro compensatione deposcimus, ut nobis inde veniat pars patrocinii, quia vobis hinc rediit pars Patroni."

6 In loco autem illo, quo beatus Martyr percussus est, fons habetur splendidus, lenis, dulcibus aquis uberrimus, in quo & à persecutoribus caput amputatum ablutum est, de quibus a quibus multæ sanitates tribuuntur infirmis. Nam sæpè cæcorum oculi ab his tacti illuminati sunt: tertianarum quartanarumque febrium ardore accensi, ut potati qui patiuntur fuerint, conquiescunt. Nam & si quis gravi laborans incommodo, inspirante Martyre, desiderium habuerit hauriendi, protinus, ut hausit, convalescit: & ita velociter extinguitur vis febrium, ceu si videas super immensum rogam projectis undis incendia universa restinguat.

7 Post passionem verò beati Martyris, ac fama præeunte de senibus, qui dum sanctos artus sepulturæ mandarent, fortitudini pristinae fuerint restituti, multa ibi beneficia expetentes credentesque indulgente Martyre consequuntur. De quibus pauca perstringenti deprecor veniam condonari, quod me minus vel idoneum, vel peritum ad hæc narranda cognosco, nec imbutum grammaticis artibus, nec literis liberalibus eruditum: sed quid facio, quod impellit me amor Patroni, ut nequeam hæc silere? Vincit quidam ab Hispaniis*, & carceri deditus apud Imperatorem Trevericum g, capitali dijudicatus sententia detinebatur.

8 Quo conjux illius cognito, dum tumulare viri membra festinat, ad Brivatensem vicum pervenit, repositosque viros, dum diversa studio intento rimaretur, cognoscit, quid ita eo loco vel de Martyre, vel de senibus fuerit gestum, fidelique insinuationi credens, ad sepulchrum beati Martyris deliberat properare, ut causas suggerat, casus referet, vel cunctum laborem suu dolo- ris exponat. Adferentibus tum præterea hominibus, absque dubio pollicemur, domina, tibi à Martyre reddi lætitiâ, qui senum quondam decrepitæ ætatis membra rigentia antiquo vigori restituit: impletaque hæc* oratione promittit, * al. hæc ut si sospitem reciperet conjugem, Martyris sepulchrum, in quo possit spatio, cæmento con- tegeret, fide plena, & de Martyris pietate secura, Treveris* est ingressa, inventumque virum gratia imperiali receptum, læta regreditur, in- quisitumque tempus, quo vir relaxatus esset è carcere, hæc fuit absolutionis hora, quâ illa Mar- tyris est auxilium precata: dehinc pollicitationem, quam promiserat, cum immensis muneribus ad- implevit.

ANNOTATA.

a In editionibus variis, ut, & in Breviario Turonensi, legitur, ob solius amorem Martini. At natus necdum erat S. Martinus, cum passus est S. Julianus. Id ergo certò mendosum.

A. S. GRE-
GORIO
TURO-
NENSI.

b De S. Nicetio Lugdunensi episcopo actum est tom. 1 Aprilis à pag. 95.

c Sic appellat Cyprianus pulpitem, in quo diaconus legebat Euangelium in ecclesia. Hodie iubeum appellamus, ait Ruinartius ad hunc locum.

d Gesta S. Mamerti apud nos illustrata sunt tom. 2 Maii à pag. 629.

e In editis & Mss. quibusdam legitur confessoris, quod in idem recidit: nam martyr Græcè idem est quod Latine confessor, & apud antiquos non raro confessores dicebantur, qui nunc vocantur martyres, licet hodie alius sit usus vocis confessor.

f S. Sidonium intelligit, cuius nomen Caius Sollius Apollinarius Sidonius. De eo egimus tom. 4 Augusti à pag. 597. Verba hic citata recitavimus in Commentario num. 18. Porro Wilicarius episcopus Viennensis hæc reliquias deinde in urbem transtulit, ut in Commentario diximus num. 19: Qua occasione, inquit Ruinartius ad hunc locum, Brivatenses dicunt, se caput S. Juliani cum B. Ferreoli brachio recepisse.

g Trevericum hunc imperatorem esse Maximum, probavimus in Commentario num. 13 & 14, & factum hoc ibidem illustravimus.

CAPUT II.

Prodigia apud sepulcrum patrata, quibus conversi gentiles: sanationes varia.

v.
Gentilis in
facellum
Sancti fu-
giens, divi-
nitus evadit
manus per-
cussoris;
* al. enim

E Rat autem * haud procul à cellula, quam supra sepulchrum Martyris hæc matrona construxerat, grande delubrum, ubi in columnam altissimam simulachrum Martis Mercurique colebatur. Cumque delubri illius festa à gentilibus agerentur, ac mortui mortuis thura deferrent, medio è vulgo commoventur pueri duo in scandalum, nudatoque unus gladio alterum appetit trucidandum. At ille cernens nihil veniæ reservari, cum à diis suis non defensaretur, nostræ religionis custodiam, nostræ confessionis veniam, nostræ contagionis medelam, cellulam expetit Martyris gloriosi. Tunc ille, qui sequebatur, cum in adfultu gladii eum non potuisset attingere, & hic super se ostium reserasset, atque ille adreptum utrumque postem, ostium conaretur infringere, illico adhærentes manus tabulis dolore maximo quatiuntur, & tanta afflictione miser torquetur, ut ubertim fluentes lachrymæ, qualis esset dolor intrinsecus, extrinsecus nuntiarent: interea stupente vulgo, inclusus qui fuerat, progreditur liber: parentes quoque illius, qui virtute Sancti retinebatur, cognoscentes Martyris sepulturam, devotis multis muneribus pro filio exorabant.

vi.
quo prodi-
gio, aliis-
que ibidem
factis,

C 10 Factum est autem, dum hæc agerentur, ut presbyter quidam viâ illâ descenderet. Qui cum didicisset quæ acta fuerant, pollicetur parentibus, ut si à gentilitate discederent, filium reciperent sanum. Ipse quoque sacerdos sequenti nocte videt per somnium simulachra illa, quæ à gentilibus colebantur, Numine divino comminui, atque in pulverem redacta solo prosterni. Quarta autem die, cum gentilitas vellet iterum diis exhibere libamina, moestus presbyter ad sepulchrum Sancti prosternitur: & cum lachrymis exorat, ut tandem gentilitatem hanc; quæ jacebat in tenebris, splendor divinæ potentiae visitaret, nec si-

neret ultra Martyr beatus alumnos proprios ista caligine detineri, cum ille perennis claritatis gloria possideret.

11 Confestim ad ejus orationem commoventur tonitrua, renident * fulgura, descendit imber igne mixtus, & grandine turbantur omnia: concurrunt vulgus ad cellulam, prosternitur coram sacerdote omnis caterva gentilium, & mixto cum lachrymis ululatu cuncti Domini misericordiam deprecantur, pollicenturque sacerdoti, si grando recederet, & Martyrem patronum expeterent, & ad Deum ejus, relictis simulachrorum cultibus, integro de corde transfirent. Porro ille fusa oratione, cuncta, quæ petiit, meruit obtinere. Recedente autem tempestate, puer cum parentibus credens, ipsa die à doloribus liberatur: gentiles in Trinitatis nomine baptizati, statuas, quas coluerant, confringentes, in lacum vico amnique proximum projecerunt. Ab eo enim tempore in loco illo & fides Catholica, & Martyris virtus est amplius declarata.

12 Post hæc venientes quidam de Burgundionibus ad Brivatensem vicum, eum cum armorum multitudine copiosa circumdant, captoque populo, directo ministerio sacrosancto, ultra amnem transeunt, & viros gladio interficere, reliquum vulgus forte dividere parant. Tunc Hillidius * quidam à Vellavo a veniens, & ut aiunt, commonitione columbæ alitis incitatus, super eos inruit. Hortatusque socios, ita hostes ad interfectionem cecidit, ut captivis laxatis triumphans in laudem Martyris, amne transmissis, ad beatam cellulam tamquam novus Moyses cum omni populo canendo revertitur: nec minor, ut arbitrator, exultatio fuit ereptis, quam quondam Israelitis demersis fuit Ægyptiis: quod ne quis dubitet hanc beati Martyris fuisse victoriam, sed insinatio columbæ aliquod mysterium fuisse creditur virtutis divinæ. Nam veniente Hillidio, hæc ei obviam venit: cum ille, ut adfolet, aliquid demoraretur, hæc in circuitu illius volitabat: illoque progrediente, ista præcedebat, & revertebatur in obviam, quasi accelerare deprecans iter. Dum hæc agerentur, adveniens puer captivitatem adnuntiat, & sic iste viam acceleravit. Sed & ipso pugnante, columba semper circa eum visa est decurrere. Quod ne quis iavideat confictum de columba, & homini præstitum Christiano, cum Orosius b consulem Romanum, id est, Marcum Valerium, à corvo alite scribat adjutum.

13 Prostratis ergo ab Hillidio hostibus, quatuor ex his per fugam lapsi patenam & urceum, qui anax c dicitur, in patriam deferunt, & divissam in tantis, ut erant, partibus patenam, urceum regi Gundobado d ob gratiam exhibent conquiendam. Reliquum verò argentum reginæ e sagacitas reperit, cui additis multis muneribus, loco illi sancto restituit, fideliter insinuans regi, non oportere eum, ut gratiam Martyris sancti propter argenti parvitatem amitteret.

14 Pro quibus ac talibus virtutum ornamentis magna ibi basilica fabricata à fidelibus, virtutibus, ut præfati sumus, Martyris beati refulget, in qua paralyticorum, claudorum, cæcorum, & aliorum quoque morborum sæpius petita remedia conquiuntur. Fedamia quædam mulier paralytis humore constricta, cui nullum corporis diis membrum sine dolore vigeat, exhibita est, deferentibus propinquis ad beatam basilicam, ut vel stipem à largientibus mereretur. Quæ dum in porticu illa, quæ sanctæ basilicæ conjungitur, decubaret, noctem

D

regionis in-
cole ad fi-
dem conver-
tuntur:
* al. reni-
tent

E

vii.
Burgundio-
nes preda-
tores cæsi sa-
vore Sancti.

* al. Illi-
dus

F

viii.
raptaque ab
iis regina
pietate ec-
clesiæ resti-
tuta:

e
d
e

ix.

paralytica
apud sepul-
crum, præ-
via visione,
sanata:

A noctem Dominicam dum sacrosanctis vigiliis populi fides devota concelebrat, & illa quiescens lectulo paululum obdormisset, à viro quodam per visum correpta atque increpata est, dicente sibi: Cur, reliquis excubias nocturnas Deo exhibitibus, illa deesset? Respondit se ab omni membrorum parte debilem, nec penitus gressum agere posse. Tunc quasi sustentata à viro, qui loquebatur ei, & ad sepulchrum usque deducta, dum in sopore fundit orationem, visum est ei quasi multitudo catenarum ab ejus membris solo decidere, à quo etiam sonitu expergefata, sensit omnium artuum recepisse plenissimam sanitatem. Protinus surrexit à lectulo, & stupentibus cunctis, cum gratiarum actione vociferans, sanctam est ingressa basilicam. Ferunt etiam quidam, solitam fuisse eam referre habitum viri, qui eam fuerat adlocutus: dicebat eum staturâ esse procerum, veste nitidum, elegantia eximium, vultu hilarem, flava caesarie immixtis canis, incessu expeditum, voce liberum, adlocutione blandissimum, candoremque cutis illius ultra lili nitorem fulgere, ita ut de multis millibus hominum, quæ sæpè vidisset, nullum similem conspicasset: unde multis non absurdè videtur ei beatum Martyrem adparuisse: quæ mulier post decem & octo annos sanata est.

X. *quidam ecclesie injurius prius excusatus, deinde poenitens facti sanatus:*

15 Quidam dum in seditione, quam commoverat, oculum amisisset, hominem, qui ictum intulerat, de basilica conabatur extrahere: quod dum agit, non modò amissi oculi non recipit lumen, verum etiam sensit alium, quem sanum habuerat, obocari. Porro cum peccata sua confiteretur, dicens: Meritò mihi evenit iudicium sine misericordia, qui non feci misericordiam, prostratus coram sancto sepulchro cum populo, qui tunc ad festivitatem advenerat, indulgens lædenti, & visum recepit & gratiam: sicque factum est, ut is, qui Sancti auxilium expetierat, tutaretur: ille verò, qui non credebatur, argueretur, & sic uterque lætus emendatusque discessit.

XI. *ausus operari die Dominica ac punitus, favore Sancti evadit incolumis:*

16 Alius quoque ausu temerario die Dominica jungens boves agrum sulcare cepit, adprehensaque securi, ut aliquid emendaret in vomere, protinus contractis digitis manubrium in dextera ejus adhæsit. Cumque præ dolore nimio cruciaretur, post duos annos veniens ad beati Martyris basilicam, vigiliis fideliter celebravit: statim in ipsa die Dominica, referata manus lignum, quod invitatus tenebat, amisit, magnam inferens populo disciplinam, ut quod die Dominica fuerat perpetratum, ipsa quoque die Dominica purgaretur. At ille magnificans gloriam Martyris, recessit incolumis, nec ultra die resurrectionis Dominicæ f quidquam ausus est operari.

f XII. *furdus, mutus, ac paralyticus sanatur. * al. Anagilus*

17 Sic & Anagildus * quidam mutus & furdus & cæcus, vel omnium membrorum compage debilitatus, ad limina sacrosancta projectus est, scilicet ut vel ab stipe pasceretur devotorum, qui victus alimoniam propriis manibus laborare non poterat. Igitur cum per annum integrum ante sanctam ædem decubasset, tandem visitatus à virtute beati Martyris, ab omni infirmitate sanatus est.

ANNOTATA.

a In aliis legitur Velauno. Hoc nomine, ut notat Ruinartius, Vellavorum regio intelligenda, vulgò le Velay. Velaunia autem Arvernæ superiori est contigua.
b Verba Orosii lib. 3, cap. 6 hæc sunt: Con-Augusti Tomus VI.

fecit hanc pugnam (contra Gallos) M. Valerius, A. S. GRE-auxiliante corvo alite, unde postea Corvinus est GORIO dictus. At tribunus militum tunc erat Valerius, TURO- & sequenti anno consul creatus est, ut videre est NENSI. apud Livium lib. 3, aliosque, qui rem narrant exactius.

c Per vocem anax designari vas sacrum, ex textu patet. Cangius in Glossario putat materiam vasis significari hac voce: at qui Glossarium ejus auverunt, contendunt formam potius vel usum designatum. Verumtamen non exponunt, quale vas sic fuerit nominatum, neque id ego invenire potui.

d Aliàs Gundebaldo. Gundebaldus autem Burgundionum rex Arianus obiit anno 517, ut habet Longuevallius in Historia ecclesie Gallicane tom. 2, pag. 336.

e Hæc fuit Caretene, quæ anno dvi obiit, conditaque est Lugduni in basilica S. Michaëlis, quam extruxerat, ut observat Ruinartius. Consentit laudatus Longuevallius pag. 262, docens catholicam fuisse & maxime piam. Miris laudibus ornatur in epitaphio suo apud Chesnium tom. 1, pag. 514.

f Hic & passim manifestè dies quælibet Dominica, resurrectionis Dominicæ dies appellatur, ait Ruinartius.

CAPUT III.

Pœna variorum, qui Sancto ejusve ecclesie injuriam intulerant.

Videtur mihi, ut sicut Sancti virtute curata morbida retexuntur, ita & infidelium pravitates oratione illius confutata ad emendationem aliorum, ne similia appetant, declarentur, quia utraque Sancti gloria præstat, ut & hos sanitati reddat, ne amplius crucientur, & illos arguat, ne in futuro iudicio condemnentur. Et quia nullum latere credo aliquid de hostilitate Theoderici a regis, ac infirmitatibus Sigivaldi, quæ ei in Arverno posito contigerunt, propter virtutem tamen beati Martyris, est diligentius exponendum, quò facilius fides dictis adhibeatur. Igitur cum ad direptionem Arvernorum rex antedictus festinaret, & ingrediens terminum vastationi cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata ad Brivatensem vicum infesta prorupit, fama vulgante, quòd in basilica essent incolæ cum multis thesauris adunati. Cumque pervenissent ad locum, inveniunt multitudinem promiscui sexus, obseratis ostiis in templo ipso cum propriis facultatibus residere. Cumque intrare non possent, unus effractam ceu fur, in altario * sancto fenestram vitream ingreditur, quia qui non intrat per januam hic latro est: dehinc referatis ædis illius valvis, exercitum intromittit. At illi direptam cunctam pauperum suppellectilem b cum ministris c ipsius basilicæ, reliquum quoque populum, qui infra erat, eductum, foris diviserunt haud procul à vico. Quæ cum ad regem delata fuissent; comprehensos ex his aliquos diversis mortibus condemnavit. Fugiens verò ille, qui inrupta æde caput fuit hujus sceleris, igne de cælo delapso consumptus interiit: super quem cum multi acervum lapidum congregassent, à tonitruis & coruscationibus detectus, terrenâ caruit sepulturâ. Qui ve-

XIII. *Pœna illorum, qui Sancti ecclesiam spoliarant,*

F

*** al. altari**

b

A. S. GRE-
GORIO
TURO-
NENSI.

d

10 de consentaneis d latentes regem in patria sunt regressi, correpti à dæmone, diversis exitibus hanc vitam crudeliter finierunt. Hæc audiens rex, omnia, quæ exinde sunt ablata, reddidit. Præceperat enim ne in septimo à basilica milliario quis vim inferret.

xiv.

19 Tunc Sigivaldus e cum rege præpotens cum omni familia sua in Arvernam regionem ex regis jussu migravit: ubi dum multorum res injustè competeret, villam quandam, quam gloriosæ memoriæ Tetradius f episcopus Biturigenis *, basilicæ sancti Juliani reliquerat, sub specie obumbratæ commutationis avidus pervasit: sed mensè tertio postquam adgressus est, correptus à febre & sine sensu effectus, declinavit caput ad lectulum. Cujus uxor, dum de hoc exitu mœsta penderet, à quodam sacerdote commonita est, ut eum si videre vellet incolumem, auferret à villa. At illa hæc audiens, præparatis carrucis, compositoque plauastro, quo eum evcheret, mox ut prædium sunt egressi, protinus divinâ sunt pariter gratiâ munerati: nam iste sospitate, illa meruit ex hujus incolumitate lætitiâ. Ferunt etiam in oratorium prædii illius sanctum Julianum martyrem cum Tetradio episcopo conloquentem, cuidam religioso revelatum fuisse, promittentem se episcopo villam, quam pro animæ suæ remedio sibi reliquerat, recepturum. Sed & habitum beati Martyris in eodem modo esse, ut quondam paralytica exposuerat, referebat.

e
f
* al. Bituricentis

B

xv.
fulmine
ictu, qui
bona Sancti
ecclesie in-
vaserat;
g
h

20 Pastor verò quidam non strenuitate, sed nomine Ingenius g, dum in multis rebus contra basilicam sancti Martyris injustè ageret, ad hoc levitas ejus inimico ingrassante convaluit, ut colonias h basilicæ concupiscens, quæ agro ejus erant proximæ, pervadere non timeret. Ad quem sacerdos loci, cum aliquos de clericis quasi legatos mitteret, ut accepta ratione, quod malè pervaserat, relaxaret, ille quasi contra iniquum hostem telis correptis profiliuit, fugatisque sagittis clericis, res Sancti in sua dominatione retinuit. Factum est autem ut in proximo adveniret dies passionis Martyris gloriosi: ad quam ille immemor pervasionis suæ atque injuriæ, quam intulerat clericis, ante quinque dies solemnitate ad vicum Brivatensem advenit, qui cum in domo hospitalitatis suæ convivio cum lætitiâ & exultatione fungeretur, subito coruscatione facta tonitruum sonuit. Rursumque iterato jaculo igneo de cælis elapso percussus est, nullo tamen de reliquis percunte. Deinde ad exemplum omnium, tanquam rogos flammeus ardens, paulatim consumebatur. Ad quod miraculum populus, qui ad Beati festa convenerat, hæc cernens cum admiratione, metuebat, factisque illi fuit, ne de rebus Sancti aliquid ultra contingeret. Quod ne fortuitò actum quis putet, cernat inter multos innoxios unum interiisse sacrilegum.

C

xvi.
alius mini-
strum ejus-
dem ecclesie
calumniatus,
i
k

21 Quid etiam ad Beconis i comitis confundendam superbiam beatus Martyr sit operatus, evolvam. Hic cum actiones k ageret publicas, & elatus jactantiâ multos contra justitiam adgravaret, casu contigit, ut dimissum accipitrem diu per diversa vagantem perderet. Similiter ut unus de servientibus basilicæ sancti Juliani, accipitrem alium, dum per viam ambularet, quasi vagum invenit: erat enim puer ille pincernâ in domo basilicæ. Quod cum ad Beconem pervenisset, quod scilicet puer repertum teneret accipitrem, calumniari cœpit ac dicere, Meus ille erat, inquit, & hic furto eum sustulit. Deinde succedente avaritiâ, misit illum vinctum in carcere,

deliberans eum in sequenti, patibulo condemna- re. Tunc sacerdos mœstus valde ad sepulchrum Sancti properat, referatisque cum gemitu capsis, adprehensis decem aureis, per fideles amicos Beccoai obtulit. Quod ille pro nihilo respuens, cum juramento adseruit, numquam se puerum dimissurum, nisi exinde aureos triginta acciperet. Quod presbyter desuper sepulchro Sancti accipiens, Beconi transmisit, quos acceptos satiat avari * cupiditate, puerum restauravit incolu- mem.

D

* al. auri,
vel auro

22 Sed Deus omnipotens, qui permanet ante solem, secundum bonitatis suæ divitias, humiliavit calumniatorem. Nam ipsius anni tranfacto curriculo veniens ad Sancti festivitatem cum cetera satellitum, ingressus est limen sanctum. Procedente verò lectore, qui beatæ passionis recenseret historiam, ut revolvit librum, & in principio lectionis, sancti Juliani protulit nomen, confestim Becco voce nescio qua teterrima, ad terram corruit, cruentèque spumans dare voces diversas cœpit: inde inter suorum manus sublatus à basilica, domum reducit. Nec fuit dubium pueris ejus hæc ob injuriam basilicaris famuli evenisse: omnem quoque ornatum, quod super se tunc habuit, tam in auro quàm in vestimentis, basilicæ contulit, & multa deinceps munera misit: sed usque ad diem obitus sui sine sensu duravit.

gravi morbo
percussus:

E

23 Fuit etiam quidam diaconus, qui relictam ecclesiam * fisco se publico l junxit, acceptaque à patronis potestate, tanta perpetrabat scelera, ut vix posset à vicinis circumpositis sustineri. Accidit autem quadam vice, ut saltus montenses, ubi ad æstivandum oves abierant, circumiret, atque pascuaria m, quæ fisco debebantur, inquireret. Cumque diversos spoliaret injustè, conspicit eminus greges, qui tunc sub nomine Martyris tuebantur: ad quos levi cursu evolans, tanquam lupus rapax diripit arietes. Conturbati atque exterriti pastores ovium, dicunt ei: Ne, quæsumus, contingas hos arietes, quia beati martyris Juliani dominio subjugati sunt. Quibus ille, hæc inridens, respondisse fertur: Putasne quia Julianus comedit arietes? Dehinc ipsis verberibus affectis, quæ voluit abstulit ignorans miser, quod qui de domibus Sanctorum aliquid aufert, ipsis Sanctis injuriam facit, ipso sic Domino protestante: Qui vos spernit me spernit, & qui recipit justum, mercedem justii accipiet.

xvii.
alius, qui
ovcs ecclesie
rapuerat,
l
* al. reliqua
ecclesie
m

F

24 Contigit autem, ut post dies multos, non religione, sed casu conferente, ad vicum Brivatensem properaret, projectusque humo ante sepulchrum, mox à febre corripitur, & tanti vi caloris opprimitur, ut neque confurgere, neque puerum evocare posset: famuli verò, cum viderent eum extra solitum plus occumbere, accedentes: Quid tu, inquiunt, in tantâ diuturnitate deprimeris? non enim tibi tam longus mos erat orandi, aut devotio n. Ferebant autem de eo, quod quandoquidem in ecclesia fuisset ingressus, parumper immurmurans, nec * capite inclinato, regrediebatur. Tunc interpellantibus pueris, cum responsum reddere non valeret, ablatu manibus è loco, in cellam, quæ erat proxima, lectulo collocatur. Igitur invalescente febre, proclamat se miser * incendi per Martyrem. Et quod primò siluerat, adnotis animæ judicii facibus, crimina confitetur, jactarique super se aquam voce, qua poterat, deprecabatur. Delatis quoque cum vasculo lymphis, & in eum sæpe dejectis, tanquam de fornace ita fumus egrediebatur

morse puni-
tus:

n

* al. ac

* al. misce-
rum

A batur è corpore. Interea miseri artus, ceu combusti, in nigredinem convertuntur. Unde tantus procedebat foetor, ut vix de adstantibus possent aliqui tolerare. Innuens enim dehinc manu, indicat se esse leviores: mox illis recedentibus, hic spiritum exhalavit: de quo haud dubium est qualem illic teneat locum, qui hinc cum tali discessit iudicio.

XVIII.
fur equum
nequit tota
nocte abdu-
cere:

25 Alius autem per vigiliam festivitatis, equum alicujus, qui tunc fortè ad eandem solemnitatem venerat, furto comprehendit, ascensoque velociter properat, scilicet ut qui lumen perdidit veritatis, non inveniretur à luce: & cuius peccus cupiditatis tenebræ obsederant, ejus & furtivam fraudulentiam nox celaret. De talibus enim Dominus dicebat in Evangelio: Omnis qui malè agit, odit lucem. Albescente igitur caelo dicebat: Jam securus sum, nam triginta leucas à Sancti basilica elongatus sum: jam fecus propriam domum esse me credo. Dum hæc tacitus revolveret intra se, demotis ex axe * tenebris, cognoscit se ipsi vico propinquum inter populos divagari: timentisque ne scelus suum patefieret publico, cum cautela grandi caballum in loco, unde digressus fuerat, reformavit: sic miser virtute Martyris tota nocte detentus in circuitu vici, & ut ego credo, ab auctore, qui cum obsederat, est delusus, ut viam, quam adprehendere voluit, non valeret. O scelerata cupiditas, quid agis? Semper amatores tuos in confusionem præcipitas.

* id est,
orbe

B

XIX.
volens pejo-
rare in San-
cti ecclesia
mutus hæret
& immo-
tus:

26 Quidam alteri triantem o præstiterat, quem interpositis paucis diebus recepit. Post annum vero in atrio Sancti convento homine, rem suam quasi non recepisset, sibi reddi deposcebat. At ille detestans, adseribat se reddidisse susceptum. Cumque diutissime altercarentur, ille, qui reddiderat, ait ad socium: Usque quò uterque contendimus: sub iudicio hoc omnipotentis Dei ponamus. Eamus ad tumulum Martyris, & quod sub sacramenti interpositione dixeris, discernat virtus sancta Patroni. At ille nec dubitans, ingressusque sepulchrum dum audacter elevat manus, ut pejeraret *, infeliciter miser inruit. Hæret vox in gutture, lingua coarctatur in fauce, vibrat labia vacua à sermone: ipsa quoque brachia, quæ ad adiutorium frustrati sacramenti erexerat, prorsus retrahere non valebat. Ad hæc vulgo admirante, publicato scelere, multitudo cuncta populi una voce prorumpens, Domini misericordiam, ac beati Martyris auxilium deprecatur. Post quatuor verò, aut eo amplius horas, ad sensum regressus, quod injustè repetebat, publica confessione patefecit, & sic sanus abcessit.

* al. perju-
ret

C

XX.
fur ecclesia
egressum
nequius
invenire,
obdormit &
deprehendi-
tur.
* al. in ma-
levolam
animam

27 Sæpe hæc ille audierat, qui basilicæ sanctæ violentiam intulit, sed iniquam mentem semel obsessam vitio, bonitas mollire non potuit, Salomone obtestante: In malevola anima * non ingreditur sapientia. Advenerat festivitas Sancti, & ecce quidam è populo conspicitur ornamentis immensis beatam basilicam effulgere. Concupiscit iniqua mente, quod adipiscens non poterat occultare. Igitur discedente populo à basilica, post gratiam vespertinam, hic se in angulo basilicæ reprimens, latitavit: ac dato cunctis nocturna quiete silentio, vel operiente umbrosa caligine mundi, confurgit ab angulo, & nihil dubitans, utique quia * fatellite fatana impellebatur, super cancellum beati sepulchri cursu profiliit rapido, detractamque à summo unam gemmis coruscantibus crucem ad terram dejecit; collectisque velulis ac palliolis de circuitu parietum pendentibus,

* al. qui à

unum voluclum * facit, imposuitque humeris, ac elevata cruce manu, locum, unde discesserat, repetit, ac posita capiti farcinâ, peccati sopore compressus, obdormivit. Media verò nocte circumstantes custodes sanctam basilicam, adspiciunt in angulo unam gemmam crucis, tamquam jubar caeleste refulgere: obstupefacti, accedunt cominus cum timore, admotoque cereo inveniunt personam cum rebus furatis, quas auferre non potuerat, inibi decubare. Denique sub custodia eum illa nocte detentum, mane facto cuncta, quæ fecerat, patefecit, adserens se lassum obdormisse, eo quòd diutissime circumiens cum face basilicam, ostium unde egrederetur, reperire non potuit.

A. S. GRE-
GORIO
TURO-
NENSI.
* al. volu-
culum, id
est, fasci-
culum

A N N O T A T A.

a Theodoricus, vel Theodericus, Turonensis etiam Theudericus, filius erat Clodovei I, ejusque successor in Austrasia. Expeditionem ejus contra Arvernos refert Turonensis in Historia Francorum lib. 3, cap. 12, ubi & breviter narrat direptionem ecclesie S. Juliani & pœnam sacrilegorum, addens hæc verba: Sicut in libro Virtutum ejus conscripsimus. Longuevallius jam laudatus tom. 2, pag. 378 expeditionem Theoderici innovit anno 532.

b In editis antè legebatur, direpta cuncta pauperum supellecilia.

c Ruinartius legendum putat, cum ministeriis.

d Id est, de iis, qui consenserant in direptionem.

e In Historia Francorum lib. 3, cap. 13: Theudericus autem ab Arverno discedens Sigivaldum parentem suum, in ea quasi pro custodia dereliquit. Et cap. 16 villam Bulgiantensem vocat, quam abstulerat Sigivaldus: additque ibidem de illo jam sanato: Vota beato Martyri vovens, ea, quæ simplum abstulerat, duplicata restituit. Meminimus & hujus virtutis in libro Miraculorum S. Juliani.

f De S. Tetradio breviter actum est tom. 2 Februarii pag. 887.

g In codice Vallis-Lucensis, teste Chiffletio, qui nobis varias illius codicis lectiones transmisit, legitur hoc modo: Pastor verò quidam, non strenuitate, sed nomine, ingenuus genere, dum &c.

h Colonia alias colonica medii ævi scriptoribus est prædium rusticum, seu domus coloni cum agris adjunctis.

i In codice max disto Becgonis.

k Id est, officium publicum, ut probat Ruinartius.

l Sen munus suscepit colligendi vectigalia regia, quod non erat diaconi.

m PASCUARUM, inquit Ruinartius, dicitur vectigal ex animalium pastione, ut AGRARIUM illud, quod agris imponitur.

n Plerique Mis., ait Ruinartius, tam longa mos erat orandi devotio.

o Alias in editis legebatur, trientem, & forsitan rectius. At obscurum est quid rei significetur. Triens quidem tertiam assis Romani partem significat; at agi non videtur de pecunia, saltem tam modica. Calepinus ad vocem Triens ait: Item sumitur pro calice quatuor continente cyathos. Hinc Propertius lib. 3: Cum fuerit multis exacta trientibus hora. Poculum igitur forsitan designaverit Gregorius.

CAPUT IV.

*Beneficia varia variis Sancti
favore præstita.*

xxi.
Equus a-
missus,
Sancto inwo-
cato, repe-
riitur;
* al. sunt
* al. quod

a
B
* al. equum

xxii.
cæcus apud
sepulchrum
illumina-
tus;
C
* al. visio-
ne
* al. se ge-
rat

xxiii.
pes S. Galli
sanatus;
b
c

Multa quidem & alia in prævaricatoribus ostendit, sed satis sint * ista ad coercendam desidiam eorum: nunc verò ad gaudia prosperitatum, quæ larga pietate præstat populis, revertamur. Sed prius illud non arbitror postponendum, quod expertum valde cognovimus, quid * in rebus perditis apud hunc Patronum fidelis deprecatio consequatur: ex quibus unum tantum commemorare studui. Ad festivitatem beati Martyris devotus pauper advenerat, laxatoque equite a sacram ingressus est ædem, ac vigiliis immobilis instans, noctem cum cæteris orando deduxit: inlucescente verò cælo, ad metatum regressus, caballum, quem reliquerat, non invenit: quæsitumque diutissimè, nec signa quidem in quam partem discessisset, agnovit. Transacto igitur biduo recurrit iterum per saltus, perscrutans locorum incolas, si fortè aliquis aut teneret captum, aut capi vidisset ab aliquo. Nullum dehinc indicii genus reperiens, anxius atque mœstus ad sepulchrum Sancti regreditur, ibique causas doloris ac mœroris exponens, aiebat: Ad tua, Sancte, limina veni, nihil aliud quam parvitas meæ vota deferre: nihil injustè abstuli, nihil gessi indignum tua solemnitate, cur, inquam, perdidit rem meam? rogo ut restituas amissum, ut necessarium reddas. Hæc fletu addito aiebat, ut egressus est templum, conspicit e minus à quodam viro suum equitem * retineri. Ad quem accedens, dum discutit, unde sit, aut unde venerit, aut ex quo tempore hunc habeat equum, didicit ipsam horam cum fuisse repertum, quâ ille beati Martyris imploravit auxilium.

29 Cùm autem quidam ab eo loco per incursum diabolicum, oculum perdidisset & ad hospitium suum viduatus lumine infelicitè resideret, ac manibus propriis nihil laborare prævalens, spem ullam alimonii non haberet, apparuit ei vir in visu * noctis commonens, ut ad Beati basilicam ambularet: ibique si devotè suggerat *, promittit auxilium inveniri. At ille nihil moratus, adrepto baculo, adminiculante puero, sanctum ingressus est locum: qui post completam orationem archipresbyterum, qui tunc locum ipsum regèbat, nomine Publiani, adivit, supplicans ut oculis cæcis Christi crucem imponeret, erat enim valde religiosus. Quod ille, dum jactantiam evadere cupit, evitans, tenetur à cæco, nec omnino dimittitur, nisi quæ petebat adimpleret. Tunc ille prostratus ante sepulchrum diutissimè Martyris est suffragium deprecatus. Deinde ad motam oculis cæcis manum, protinus ut signum crucis imposuit, visum iste recepit. Admiramini quæso virtutem Martyris, cui cum parum sit per se exercere miracula, nunc etiam per manus discipulorum, ad stipulante virtutis suæ favore, publicè operatur: sed nec meritum discipuli fuit exiguum, cui hæc præstita esse cernuntur.

30 Erat etiam tunc temporis apud urbem Arvernensem patruus meus Gallus b episcopus, de quo non videtur omitti, qualiter in adolescentia sua fuerit à Sancti virtute juvatus. Et quia sæpius commemoravi c, quale excidium Arvernæ regio-

ni Rex Theodericus intulerit, cùm neque majoribus, neque minoribus natu aliquid de rebus propriis est relictum, præter terram vacuum, quam secum barbari ferre non poterant. His ergo temporibus gloriosæ memoriæ patruus meus, qui postea, ut dixi, sacerdotali fasce Arvernensem rexit ecclesiam, pupillus erat, cujus facultates ita direptæ sunt ab exercitu, ut nihil profusus remaneret. In promptu ipse quoque cum uno tantum puerulo, usque ad Brivatensem vicum plerumque itinere pedestri discurrebat. Accidit autem quodam tempore, dum hoc iter teneret *, * al. tene-
ret
d
E
F
f
ut laxatis præ calore solis calceamentis, nudâ incedens plantâ, sudem calcaret spineum: qui d
tunc fortassis incisus adhuc terræ hærens erecto acumine inter herbas virides latitabat. Qui defixus plantæ & supergressus effractusque deorsum extrahi nequibat. Igitur defluente sanguinis rivo, cùm gressum facere non valeret, beati Martyris implorat auxilium, paululumque dolore compresso, licet claudicando, iter, quod cœperat, expedit. Tertia verò nocte computrescente vulnere, dolor maximus incitatur. Ille verò ad experta dudum præsidia confugiens, sepulchro glorioso prosternitur, expletisque vigiliis regressus ad lectulum, dum virtutem Martyris præstolatur, somno incumbente deprimitur. Deinde confurgens, nullam doloris sentit injuriam, aspectaque plantâ, pars sudis, quæ ingressa fuerat, non videtur: evulsam tamen sentiebat à pede, quod lignum diligenter inquirens in stratu suo, reperit admirans qualiter fuisset egressum: solitus namque erat in episcopatu suo locum vulneris ostendere, in quo magna adhuc fossa conspiciebatur, obtestans in hoc beati Martyris fuisse virtutem.

31 Post multum verò tempus advenerat festivitas beati Martyris, & pater meus cum omni domo sua ad hujus solemnitatis gaudia properabat. Nobis verò iter agentibus, Petrus e frater meus senior, ab ardore febrium occupatur, & tam graviter agit * ut neque vigere *, neque cibum sumere posset, totumque illud iter cum grandi agitur mœrore, & in discrimen res vertitur, utrum convalescat aut * pereat. Denique cum isto labore pervenitur ad locum: ingredi-mur basilicam, adoramus sacrosancti Martyris sepulchrum: prosternitur & ægrotus in pavimentum, deprecans medelam à Martyre glorioso. Post completam verò orationem, ad metatum f regressus, febris paululam conquievit: veniente autem nocte, nobis ad vigiliis properantibus, rogat se & ille deferri: incumbensque ante sepulchrum tota nocte, Martyris suffragium deprecatur. Exactis deinde nocturnis excubiis, rogat ut de pulvere, qui circa beatum erat tumulum, collecto vel potui darent, vel collo suspenderent. Quo facto, ita omnis ardor febrium conquievit, ut ipsa die & cibum caperet incolumis, & ubi delectatio vertisset animum, ambularet.

32 Sequenti verò festivitate, dum iterum cum magno gaudio ad sanctam properarem basilicam, mihi caput à sole percussum graviter dolere coepit: qui dolor ad crescens, febrem intrinsecus generabat, ita ut nec cibum me capere, nec loqui permitteret: cùmque per duos dies ab hoc dolore consumerer, die tertia ad basilicam sancti Ferreoli, cui fons ille, de quo superius meminimus, est contiguus, advenimus. Distat autem basilica à Brivatensi vico quasi stadiis decem. Cùmque in locum illum venissemus, libuit animo ad fontem usque procedere, confidens de virtute Martyris, quod si me exiqde levis unda pertun-

xxiv.
frater Gre-
gorii febris
liberatus
apud sepul-
chrum,
e
* al. agitur
vel angitur
* al. bibere
* al. an

xxv.
Gregorius
ipse capitis
dolore apud
fontem.

CAPUT V.

*Alia mirabilia: obitus dies re-
velata: reliquia in Campa-
niam, & in Orientem por-
tata, adificataque illic eccle-
sia, & facta miracula.*

A perfunderet, mox sanarer. Adveniens verò, ora-
tionem fundo, aquam haurio, os refrigero, ca-
put infundo, statimque decidentibus lymphis, fu-
gato dolore sanus abscedo, & usque ad sepul-
chrum Martyris gloriosi lætus ingredior, admi-
rans & gratias agens Martyri, quod prius me vir-
tute sua dignatus fuerit visitare, quam ipsius me-
rerer cernere sepulchrum.

33 Est enim * ad hunc fontem g, quia ibidem
Martyr percussus est, virtus eximia. Quidam à
febre correptus, dum in extremis ageret, de-
siderium habuit de aqua fontis haurire, ad quam
etiam se deportari fideliter exoravit: qui à suis
inter manus adprehensus, & in loco depositus,
protinus ut aquæ haustum accepit, & faciem ca-
putque perfudit, recipere meruit sanitatem: &
aliorum manibus inlatus, propriis gressibus est
regressus: fuit autem incola hujus vici, sed ex-
cidit nomen ejus.

34 Quadam autem die orta tempestas cum
magno venti impetu super vicum Brivatensem ra-
pidè descendebat: micabant enim de nubibus
fulgura ac tonitrua terribilia, voces dabant,
quæ terra fragore, & exuri à coruscatione
penè omnia putabantur: sola erat expectatio in
virtute Martyris gloriosi. Nec mora, dato cum
fulgore gravi sono tonitruum, jaculum igneum per
aditum, quo funis ille signi dependet, ingreditur:
percussisque duabus columnis, frustra excus-
sit: inde repercussus per fenestram, quæ super
sanctum habetur tumulum, est egressus: nul-
lum tamen per Beati custodiam de populo læsit.

B O quàm magnus circa alumnos proprios beati
Martyris amor, columnas sustinuit h percuti, non
sinit phalangas: confringi passus est vitream, non
catervam: permisit super sepulchrum proprium
præterire coruscum, ne fieret multitudinis totius
interitus. Igitur expulsus à basilica sancti Martyris
jaculum, acervos steni combussit, interfecit pec-
cora, jumenta delevit. Quod si hæc fortuita quis
putat, admiretur magis & stupeat inclyti poten-
tiam Martyris, quod præteriens ignis per medium
populi, neminem nocuit, sed ibi tantum exple-
vit vota, ubi se cognovit habere licentiam.

ANNOTATA.

C a Eques pro equo non raro invenitur. apud
scriptores mediæ ævi. In editione priorè legebatur
equo.

b De S. Gallo Arverneusi episcopo, & patre
Gregorii actum est tom. 1 Julii à pag. 103, Vi-
taque ejus ibidem data ex Gregorio.

c Maxime in Historia Francorum lib. 3, cap.
15 & sequentibus illam Arvernorum vastationem
resulit: de illa meminit supra num. 18.

d Editio est Ruinartii, quam damus ubique.
Affirmat ille in scriptis codicibus omnibus sic legi,
quibus codex noster consentit. Alii tamen edide-
runt, sudem spineam, quæ &c. in feminino ge-
nere.

e Diaconus erat, cum ab inimicis occisus est,
ut refert Gregorius in Historia lib. 5, cap. 5.

f Metatus, quæ vox familiaris est Gregorio,
designat hospitium, vel etiam domum propriam.

g Editiones aliqua mendosè habent Hunoro-
nem.

h In aliis, columnas sustulit, percuti non si-
nit phalangas.

C Lericus autem quidam Aridii a Lemovicini
abbatis ad festivitatem veniens, præ multi-
tudine populi non modò ad sanctum tumulum ac-
cedere, verum etiam nec in ipsam basilicam potuit
introire. Cumque mœstus metatui se reddidisset,
recubans in lectulo obdormivit. Protinus adstuit
ei vir in visù, dicens: Quid tu, inquit, sopore
deprimeris? vade celeritè ad templum Martyris,
& omnia invenies referata. At ille metu territus
exurgens, credulus dictioni, properat veloci-
ter experiri, si vera essent quæ sibi fuerant indi-
cata. Cumque venisset ad osium, reperit, re-
motis undique populis *, usque ad sanctum alta-
re, vel ipsum tumulum viam factam nullo ob-
sistente: & sic sine ulla impressione accedens,
fusa oratione cum gaudio est regressus. Quod ne
quis dubitet, testor omnipotentem Deum, quia
ab ipsius abbatis hæc ore cognovi, apud cujus
monachum gesta sunt.

36 Hujus festivitatis temporis ignara plebs,
mœsta pendebat, nesciens diem, in quo Martyr
beatus deberet pro virtutis ac passionis gloria ho-
norari: & hæc ignorantia usque ad beatum Ger-
manum Autisiodorensis antistitem est protrac-
ta. Factum est autem ut antedictus pontifex Briva-
tem adveniret, sciscitatusque ab incolis, quo
tempore hujus sacra celebrarentur, se nescire
respondent. Tunc ille: Oremus, inquit, & for-
tassis nobis hæc Domini potentia revelabit. Quod
cum fecissent, mane orto, convocatis seniori-
bus loci ait, quinto Kalendarum mensis Septi-
mi * celebrandam esse festivitatem b. Ex hoc * id est Se-
nunc devotus adveniens populus, vota præfulti ptembris
reddens, refert & animæ & corporis medicinam.

37 Energumeni verò, cum advenerint, ple-
rumque evomunt in Sanctum Dei convitia, cur
Sanctos alios ad sua convocet festa, ipsosque no-
minatim consistentes, eorum fatentur virtutes &
merita. Aiunt enim: Sufficiat tibi, Juliane, nos
propria virtute torquere, ut quid reliquos pro-
vocas? quid invitas extraneos? Ecce Martinum
Pannonicum c, inimicum jugiter nostrum, qui
tres à nostris cavetnis repulit mortuos. Adest
Privatus ex Gabalis d, qui oves suas barbaris
nostra instigatione commotis, tradere noluit. Ad-
venit Ferreolus collega tuus ex Viennensibus,
qui nobis in te supplicium, incolis præsidium mi-
sit. Quid Symphorianum Æduum e, quid Satur-
ninum f vocas Tolosanum? Aggregasti concilium,
ut nobis ingeras infernale tormentum. Hæc
& his similia dicentibus, ita Sanctos Dei huma-
nis mentibus repræsentant, ut nulli sit dubium
eos inibi commorari: multi tamen ab his infirmi
curantur, & sani recedunt.

38 Sed & illud est memoratu dignissimum,
quæ sit mansuetudo pecorum in hac basilica vo-
tivorum: qualiter vituli petulantes, calcitrantes
equi, grunnientes suillæ *, cum limen sanctum
ingressi fuerint, conquiescunt. Nam vidimus sæ-
pè sues

xxvi.
tibi & alius
ex febre
convalescit:
* al. etiam
g

xxvii.
ecclesia
Sancti ful-
mine per-
cussa, ille so
populo.

b

xxviii.
Monacho
divinitus
patet in-
gressus in
ecclesiam:
a

E
* al. remo-
tos. po-
pulos

xxix.
die marty-
rii revelatae

* id est Se-
ptembris
b

xxx.
energumens
apud sepul-
crum sape
lib. iii:
f

c

d

e

f

xxxii.
pecora man-
suescunt in
Sancti ec-
clesia:
* id est,
pè sues

A. S. GRE-
GORIO
TURO-
NENSI.

pè cothurnofos tauros, qui à quindecim aut eo amplius viris alligati, funibus ducebantur, talem in hominibus impetum dare, ut putares eos ipsos quoque difrumpere funes: sed cum ædem sanctam ingressi sunt, ita quieverunt, ut arbitreris eos tamquam agnos mansuetos haberi. Vidimus etiam per medias turmas multos ingredi, inclinato capite populos amoventes rostro, non cornibus, & tamquam tribunal adirent judicis, aliquem sensum habere timoris: non calcem mittere, non aliquem cornu petere, non oculis torvis aspicere, sed in omni mansuetudine usque ad sanctum properantes altare, osculantesque rursus in ipsa, quâ ingressi fuerant, patientia repedare. Sic & reliquorum jumentorum petulantia cum illic accesserit, deposito cuncto furore, mitescit, ut ea in mansuetudine columbarum cum grandi admiratione conspicias. De his verò, quæ votiva sunt, nulli penitus quippiam subtrahere licet: nullus priusquam ad basilicam veniat, aut commutare præsumit, aut emere. Nam qui fecerint, sæpius ultione divina graviter quatiuntur, nam aut febris imminet, aut malum aliquod obrepit, aut damnum grave succedit, aut hoc, quod abstulit, morbus aufert. Difficile tamen sine præfenti ultione res præterit.

xxxii. 39 De illis dixisse virtutibus sufficiat, quæ circa sanctam basilicam aut * gesta sunt aut geruntur: nunc pauca de locis illis, in quibus ejus habentur reliquiæ, differentes, sinem hujus libelli facere placet, devotione commonente. Quidam apud Belgicæ secundæ provinciam, id est suburbano Remensis g urbis, basilicam in honore beati Martyris studiosè construxit, cujus reliquias post perfectam fabricam expetiit fideliter ac devotè, quas acceptas, dum viatim psallendo regreditur, Remensem est ingressus Campaniam. Erat enim haud procul à via ager cujusdam divitis Campanensis, ad quem scindendum magna multitudo convenerat. Igitur adpropinquante viatore cum his pignoribus, coepit quidam de aratoribus malè torqueri, & quasi in excessu mentis dicere: En, inquit, beatissimum Julianum adpropinquantem, ecce virtutem ejus, ecce gloriam ejus: currite viri, relinquire boves, dimittite aratra, caterva omnis eat ei obviam. Stupentes illi, & quid narraret ignoti *, dum hebetati admirantur tam voces quam dicta personæ, protinus miser relicto in arvis vomere, elidens se in terram, verberansque palmas, in parte, qua vir ille beati Martyris veniebat, cursu celeri rapitur, clamans: Ut quid me, Sancte, sic crucias? ut quid me, gloriose Martyr, incendis? cur regionem tibi non debitam aggredieris? cur habitacula nostra perlustras? Talia eo dicente, ad locum, ubi jam sacerdos tabernaculum erexerat, turbulentus advenit, prostratusque coram Sancti reliquiis, diutissimè humo * incubuit, tunc presbyter capsulam illam sanctam super eum ut posuit, illico erumpente ex ore ejus sanguine, ab incurfione diabolici erroris mundatus est, ac deinceps virtutem Sancti prædicans, comes fuit hujus itineris.

xxxiii. 40 Quid de ejus reliquiis in Oriente fidelium fratrum relatio signat, edicam. In quadam Orientis civitate, dum in ecclesia à dæmonio quidam torqueretur, in navi beati Martyris prædixit esse reliquias. Cumque navis portum fuisset adepta, hic ad eam saltuatim profiliit, ac provolutus solo coram navi, erumpente ab ore & naribus tabe, persona purgata est. Quæ cum episcopo nuntiata fuissent, commovet * populum, cum accensis

cercis ad portum usque procedere. Igitur nauclerus audiens, fletusque præ gaudio, in occursum episcopi properat, nihil se aliud adferens de Beati sustulisse basilica, nisi parumper pulveris, qui circa sanctum jacebat tumulum: sed Deus omnipotens comprobans fidem viri, oculi virtutem Martyris non permisit. Dehinc episcopus sublatis reliquiis, usque ad sanctam ecclesiam cum magno honore deportat. Negotiator verò tanta cernens mirabilia, basilicam in honore Martyris ædificavit, in qua beatas reliquias collocans, multa deinceps ibi miracula vidit operari.

ANNOTATA.

a De S. Aridio vel Aredio egimus tom. 5 Augusti à pag. 171: plura quoque de eo inferius num. 57.

b Hoc factum exposui in Commentario num. 16.

c Colitur S. Martinus, ex Pannonia oriundus, & præsul Turonensis, xi Novembris, quo ampla dabitur de eo agendi materia.

d De S. Privato Gabalitano episcopo & martyre, disputatum est tom. 4 Augusti à pag. 433.

e Ibidem quoque de S. Symphoriano martyre Augustodunensi pag. 491.

f Saturninus episcopus Tolosanus & martyr Fastis Romanis insertus est ad 29 Novembris.

g Remi urbs est notissima in Campania Gallicæ & Belgicæ secundæ olim metropolis, de qua ejusque antiquis nominibus fusè agit Valesius pag. 180 & seqq. Basilica S. Juliani Remis etiam nunc superest archimonafterio Remigiano subjecta, cum parochiali titulo, ait Ruinarius.

CAPUT VI.

Reliquiæ Turones translata,
conditaque ibidem ecclesia
& facta miracula:
perjuri puniti.

Hæc ego dudum expertus sum a. Contigit ut post ordinationem meam Arvernos accederem: profectusque Beati basilicam adivi, expletaque festivitate, difruptis à palla b, quæ sanctum tegit tumulum, fimbriis, in his mihi præsidium ferre credens, impleta oratione discessi. Apud Turonicam verò urbem monachi in honore ipsius Martyris basilicam c, qualem possibilitas eorum habuit, ædificaverunt, cupientes eam ejus virtutibus consecrari. Audientes autem hæc pignora à me fuisse delata, rogabant ut dedicata ædes iisdem augetur exuviis. At ego adprehensam secretiùs capsam, ad basilicam beati Martini, incipiente nocte, propero. Referebar autem mihi vir fidelis, qui tunc eminus adstabat, cum nos basilicam sumus ingressi, vidisse se pharum immensi luminis è cælo delapsam, super beatam basilicam descendisse, & deinceps quasi intro ingressa fuisset. Cum enim nobis hæc in crastinum à fidelibus relata fuissent, conjicimus eam à virtute beati Martyris processisse. Depositis ergo super altare * sacrosanctis reliquiis, vigilata nocte cum grandi psallentio *, ad antedictam deferantur basilicam: & ecce unus ex energumenis, manibus in se conlitis, ore patulo, cruenta pro-

F

xxxiv. Monasterium cum ecclesia apud Turonenses Sancto dicata, illatque in eam reliquiis energumenus liberatus:

a

b

c

* al. altarium
* id est can-
tu
jiciens

A jiciens spūta *, aiebat : Ut quid te , Martine , Juliano junxisti ? Quid cum in his provocas locis ? satis nobis erat præsēntia tua supplicium : similem tui ad augenda tormenta vocasti ? cur hæc agis ? Quare nos cum Juliano sic crucias ? Hæc & alia misero declamante , expletis Missarum solennitatibus , dum se ante sanctum altare diutissime conludit , profuente sanie ex ore ejus , ab infestatione furoris diabolici liberatus est.

xxxv. **§ 1** Sed nec hoc silere * puto , quid in nocte illa priusquam sanctæ reliquiæ ibidem conlocarentur , sit gestum. Monachus ipsius loci , dum de adventu solennitatis gauderet , & singulos quosque ad cellarium d. basilicæ promptissimus invitaret , hortans ut omnes in basilica fideliter vigilarent , extracto à vase vino , cœpit eis causâ devotionis cum gaudio propinare , dicens : Magnum nobis patrocinium in beatum Martyrem pietas divina largitur ; ideo rogo charitatem vestram , ut unanimiter vigiletis mecum : cras enim sanctæ ejus reliquiæ in hoc loco sunt conlocandæ. Exacta quoque cum factis hymnis modulisque cælestibus nocte , celebratis etiam Missarum solenniis , festivitate ovans clericus * , cœpit eos iterum , quos prius invitaverat , rogare ad refectio-

B nem , dicens : Gratias vobis ago , quod sic ad vigilandum immobiles perstitistis : sed nec Martyr diu distulit bonam voluntatem virtutis suæ gratiâ munerare. Nam ingressus promptuarium clericus reperit cupellam * , quam penè mediam reliquerat , per superiorem aditum redundare , in tantum ut copia defluentis vini rivum per terram ad ostium usque duceret. Quod ille admirans , posito deorsum vase , sapiens extulit plenum , sed & de ipso cum satis abundeque fuisset expensum , nihil profus defuit , sed usque in crastinum , mirantibus cunctis , semper stetit plenum.

§ 2 Erat autem III Kalend. mensis quinti e. O admirabilis virtus Martyris , cum produxit de vase sine flore vindemiam , cum sit solitum ut collecta vina condantur in vascula , protulit doliū musta , in quo non uva * , sed virtus sola defluxit : turgescit vasculum à liquore , fructus non inlatus est , sed creatus. Agit hoc ille Dominus ad glorificandum Martyrem , qui implens uterum Virginis sine semine , permanere præstitit Matrem in castitate : sed tamen hic novo magis exuberat fructu , cum sine codicibus falerna porrigit ad bibendum. In aliis vineis vix adhuc erumpunt gemmæ : in hoc verò vase vinum defluit à virtute , æquatur Maius Octobri , cum nova porrigit pocula : & plus habet quàm ille , cum in promptu non ostenditur vinca , & in domo gignuntur falerna. Rudis etenim venit sine torculari vindemia , quæ non in palmitibus , sed in occultis mysteriis est reperta : acervus acinorum non premitur ab arbore , & vini defluunt undæ : hauriuntur falerna , cum in torculari non cernuntur impressa ; vitis ecce non aspicitur , & pocula largè complentur. Sed quid inquam ? Non enim deest fidelibus virtus illa cælestis. Nam qui quondam nuptiis de aquis præstitit vina , nunc suis eadem largè porrigit sine ullius elementi natura : & qui geminis piscibus quinque millia hominum satiavit , nunc bonæ voluntati multiplicata restituit. In ipsius enim ortus tempore angelica vox testata est , dicens : Gloria in excelsis Deo , & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Sed jam ad sequentia virtutum opera veniamus.

xxxvi. **§ 3** Serviens * hujus monasterii diu contractus , infeliciter trahebatur. Adveniēns autem ad ipsam Sancti basilicam , vigiliis * celebrat : quibus ex-

Augusti Tomus VI.

pletis , mane dum ad stratum suum regreditur , inter portantium manus resolutis sanatus est nervis.

§ 4 Puella quædam lippis erat oculis & nimio timore lachrymarum profuente penè cæcata : cuius pater , audita virtute Martyris gloriosi , cum ea ad basilicam sanctam properat , celebratisque vigiliis , manè pauperibus , qui ad matriculam illam erant , cibum potumque protulit : epulantibus verò illis , subito puella capitis dolore se torqueri proclamant , & ut modico sopori indulgeatur , implorat : qua quiescente , cum convivæ epulum explicarent * , illa surrexit , & ad sanctum se altare duci deposcit , antequam * solo prostrata fuisset , & adtentè Domini misericordiam deprecaretur , restrictis lachrymis ; purgatis lippitudine oculis , læta surrexit : tunc patre gaudente domi redditur * sana.

§ 5 Alius quidam puerulus parvulus , cuius parentes haud procul ab ipsa basilica commanebant , in secundo ortus sui anno membris totis contractus , sine spe alicujus boni nutriebatur , qui ita contractus erat , ut genua ab ejus ore penitus separari non possent. Cujus parentes , cum ad sanctam basilicam vigilassent , & projectum infantulum coram sacrosanctis reliquiis dimississent , post paululum reperiunt eum sedentem , membris omnibus esse directum. Dehinc fusa oratione , gaudentes ad domum suam regressi sunt.

§ 6 Est etiam in Turonico vicus , cui Gaudiacoco f nomen est , in quo beati Martyris reliquiæ continentur , qui cum magnis virtutibus crebro inlustretur , in perjuriis tamen plerumque agit ultionem. Nam cum ibidem quis inimico humani generis suadente perjurerit , ita ultio divina prosequitur , ut protinus aut in successione damni aut in amissione proximi , aut in consumptione morbi manifesta patefcat : non tamen causam remanere inultam , Martyr profus indulget : sed nec inibi tam * ausu temerario perjurat barbarorum cruda rusticitas ; de quo negotio ista sufficiant , quia longum est singula , quæ de his acta sunt , per ordinem memorare.

A N N O T A T A.

a In codicibus quibusdam Ruinartii , uti & in nostro legitur : Hæc ego dudum experta , nimirum pro , his expertis. Alii : Hæc habens experta.

b Pallæ sepulcrales sunt aulea seu velamina , quibus olim Sanctorum aliorumve honoratorum sepulcra tegebantur , ut multis exemplis probatur in auctiore Cangii Glossario.

c Monasterium S. Juliani Turon. , olim de Scalariis dictum , à Nortmannis dirutum , restauratum fuit anno circiter emxxxviii à Tetolone archiepiscopo , qui ipsū S. Odoni abbati Cluniacensi reformandum commisit Hodieque subsistit Regulæ Benedictinæ addictum sub Congregatione S. Mauri. Hæc Ruinartius. Porro cultus Sancti videtur ceptus apud Turonenses à translatis eò reliquiis. At festivitas ejus notatur in Breviario Turonensi anni 1635 ad 27 Augusti , verosimiliter quia festum S. Augustini occurrit 28.

d Cellariolum diminutivum est à cella vel cellario , designatque locum hospitibus refectendis designatum.

e Hic , ut notat Ruinartius , contra suum morem Gregorius mensē quintum videtur Maium appellare ; proindeque inchoare annum à Januario : nam infra dicit : Equatur Maius Octobri. Certè num. 36 annum à Martio inchoavit , uti eum aliis locis fecisse ostendit Ruinartius.

A a

f Aliæ

A. S. GREGORIO

TURONENSIS

* al. servus

* al. vigiliam

xxxvii. puella ex lippitudine restituta :

* al. adplacent

* ante quod cum solo

* al. reducitur & redit

xxxviii. puer contractus malo suo liberatus :

E

xxxix. perjury puni.

f

* al. jam

A. S. GRÆ-
GORIO
TURO-
NENSI.

f *Alias Gaudiacum. De loco Raimartius no-
tat sequentia: Habetur apud Turones ad Carim
fluvium locus Joyacum dictus, vulgò Joué, aut
Jouay, qui fortè hic designatur. In libro autem
v Historiæ cap. xiv memoratur domus Jocun-
diacensis, (diciturque civitati Turonensi proxima,
) quam nonnulli putant esse hunc ipsum lo-
cum Jouay; aliàs Gaudiacum, aut Joyacum,
appellatum. Urfinus in Vita S. Leodegarii Gau-
diacum memorat cap. xxix, sed in parochia Car-
notensi.*

CAPUT VII.

*Ecclesia à S. Aredio edificata,
Sanctique reliquias ditata, in
qua miracula varia narra-
ta: reliquias aliis locis
servate, & mira-
culis clara.*

B

XL.
Condità à
S. Aredio
ecclesia, in
qua balsa-
mum; ex
aqua Sancti
Jovis sa-
lutem ser-
vatur:

C Um autem ad me Aridius presbyter ex Le-
movicino a venisset, vir valde religiosus,
cujus etiam in secundo virtutum beati Martini li-
bro b memini, dum sollicitè vitam ejus perscruta-
rer & actionem, inquirere cœpi, quæ ibidem
beatissimus Julianus in miraculis prodidisset. In
honore enim beati Martyris basilicam edificavit,
quam & ejus reliquiis illustravit. Sicut ergo est
verecundissimus, diu cunctatus, tandem hæc &
valde invitus exposuit. Quando, inquit, primum
beati Juliani adivi basilicam, parumper coræ à
sepulchro sustuli: inde veniens ad fontem, in quo
beati Martyris sanguis effusus est; abluta aquis
facie, parvam ab his pro benedictione complevi
ampullam. Testor omnipotentem Deum, quia
antequam ad domum accederem, colore, spissitu-
dine atque odore in balsamum commutata est.
Veniens verò sacerdos ad dedicandam ædem,
cùm hæc exposuisssem, nihil aliud pro reliquiis
in sanctum altare condere voluit, nisi vasculum,
cujus aqua in balsamum commutata fuerat, dicens:
C Hæ sunt certæ reliquias, quas Martyr pa-
radisiacis virtutibus illustravit.

XLI.
paralyticus
sanatus;

58 Multa quidem & alia sunt, de quibus plu-
rima prætermittens, aliqua pando. Infirmus qui-
dam, omnibus membris debilis, plastro impo-
situs, ad ejus monasterium est adductus. Qui
cùm ante ipsam basilicam in hoc vehiculo nocte
jaceret, videt eam subito magno splendore ful-
gentem, vocesque in ea psallentium tamquam
multorum hominum audiebat. Dum hæc ageren-
tur, & ille orationem funderet, quasi stupens factus
* nec memor dolorum, eo adpropinquante
splendor, quem viderat, præterit ante oculos e-
jus. At ille fulgore demoto, in se reversus, fen-
sit se pristinæ saluti recuperatum.

XLII.
cæco visus
restitutus;

59 Cæcus quoque, adminiculo deducente, ad
sacrosanctum altare ejus accedens, dum de oper-
torio sanctarum reliquiarum oculos adigit, lu-
men recepit: sed & energumeni ab hac palla coop-
erti, sæpè mundati sunt, & potestas judicum,
quotiescumque in eo loco superflue egit, confu-
sa discessit.

XLIII.
c

60 Pendebat autem super ipsum altare crux
holocrysa c, eleganti opere facta: & erat tam
præclara visu, ut eam putares ex auro esse mun-

dissimo. Advenientibus verò barbaris, à quodam
esse aurea æstimata, direpta est & sinu recondi-
ta. At is, qui eam sustulerat, tanto subito ponde-
re prægravatur, ut eam penitus sustinere non
posset, statimque compunctus virtute Martyris,
ac poenitentia motus, de itinere transmissam lo-
co sancto restituit.

61 Quæ postquam gesta sunt, misit d cleri-
cum suum, dicens: Vade, inquit, ad beati Julia-
ni basilicam, & funderis orationem, supplica,
ut tibi aliquid coræ vel pulveris, de sepulchro
jacentis, largiri dignentur æditui, ut delatum à
me cùm benedictione suscipiatur. Ille verò ve-
niens, quæ sibi fuerant imperata, flagitat ac sus-
cipit. Et cùm suscepta ferre vellet, tanto grava-
tur pondere, ut vix cervicem posset erigere:
undè tremore magno concussus, pavimento pro-
sternitur; & iterum cùm lachrymis orationem
fundens, surrexit incolumis, & acceptam sensit
abeundi habere se libertatem. Igitur arrepto iti-
nere, incalcescente nimium sole, sit corripitur.

62 Veniens autem ad villam viæ proximam,
unam casalam adit, aquam deposcens: de qua
egrediens juvenis dare responsum, ut eum vidit,
in tertium corruit, factusque est sicut mortuus.
Concurrentes autem parentes ejus calumniaban-
tur hominibus, adherentes parentem suum eo-
rum magicis artibus fuisse peremptum, & adpre-
hensum puerum elevaverunt eum semivivum. At
ille de manibus eorum elapsus, percussis palmarum
cepit debnechando clamare vel dicere, quod
martyris Juliani virtute exureretur. Clericus ve-
rò hæc audiens, posita super caput ejus capsula
cùm pignoribus sanctis, fide plenè orare cepit
attentus: ipse quoque cùm vomitum sanguinem
dæmoniumque projiciens, purgatus abscessit. De-
hinc firmatus in fide portitor, iter totum cùm
psalmis & gratiarum actionibus carpens, ad lo-
cum præoptatum, Martyre ducente, pervenit.
Jam exinde tempore procedente quanti ibi ener-
gumeni, frigorigici e, vel diversis morbis oppres-
si, Martyris virtute sanati sunt, nec nomina re-
tineri, nec numerus potuit colligi.

63 Inter reliqua verò insignia suscipiendorum
miraculorum, ponimus & istud, quod insipientes
corrigat & roboret sapientes. Igitur Cautini f epi-
scopi tempore, quo ingruentibus peccatis populi
Arverna regio ab excidio luis, quam inguinarium
vocant, devastabatur, ego Brivatensem vicum
expetii, scilicet ut qui meritis tutari nequibam,
beati martyris Juliani salutarè præsidio: in quo
dum commorarer vicò, unus puer ex nostris ab
hoc morbo corripitur, reclinatoque ad lectulum
capite, graviter ægrotare cœpit. Erat autem fe-
bris assidua cùm stomachi pituita, ita ut, si ali-
quid acciperet, confestim rejiceret. Nec erat ei
cibus confortatio, sed magis exitus putabatur.
Denique mei cùm viderent eum in extrema ve-
xari, ariolum quemdam invocant. Ille verò ve-
nire non differens, accessit ad ægrotum & artem
suam exercere conatur. Incantationes immurmu-
rat, sortes jactat; ligaturas collo suspendit, pro-
mittit vivere, quem ipse mancipaverat morti.
Hæc autem me nescio agebantur: quæ cùm mi-
hi delata fuissent, amarissimus reddor, & cum
gravi suspitio illud commemoro, quod Dominus
per Heliam prophetam Ozia g regi pronuntiat,
dicens: Quia dereliquisti Dominum Deum Israël
& consuluisti Deum Acharon, ideò de lectulo,
in quo ascendisti, non confurges, sed morte mor-
rieris. Nam iste post adventum arioli validius fe-
bre succensus, spiritum exhalavit.

64 Cujus

D
crux furto
altari abla-
ta nimio
pondere su-
rem gravat:

XLIV.
pulvis ex
sepulchro
Sancti pei-
tus pro re-
quis:

XLV.
eoque de-
nom ege-
tus:

E
* al. homi-
nem

f
puer æger,
ad quem
vocati ha-
rioli, ex
morbo oc-
cumbit;

F

g

A 64 Cujus post obitum interpositis paucis diebus, puer alius simili laborare cœpit incommodo: tunc ego eis inquit: Accedite ad Martyris tumulum, & aliquid exinde ad ægrotum deportate, & videbitis magnalia Dei, atque cognoscetis, quid sit inter justum & injustum, & inter timentem Deum & non fervientem illi. Accedentes autem parumper pulveris circa sepulchrum jacentis sustulerunt. De quo ut hausit infirmus cum aqua, protinus adsecutus est medicinam, recuperatisque viribus ac restincta febre, convaleuit. Intelligite ergo nunc, ô omnes, qui insipientes estis in populo, & postquam ista discusseritis, scitote quia nihil sunt, quæ ad seducendum humanum genus diabolus operatur. Ideo moneo, ut si quis vexillo crucis signatus, si quis baptismi ablutione mundatus; si quis vetustate deposita in novo nunc homine viget, talia postponat ac negligat: quærat autem patrocinia Martyrum, per quos sanitatum miracula celebrantur: postulet adjutoria Confessorum, qui merito amici sunt Dominici* nuncupati, & quæ voluerit, obtinebit.

* al. Domini

XLVI.
rose ad sepulchrum divinitus orta, quibus energumenus liberatus:

C 65 Eo tempore, cum post obitum Proserii martyrii *h*, Urbanus diaconus; hujus basilicæ ordinatur æditus, mira res ad sepulchrum Sancti adparuit. Nam vigilante diacono in lectulo suo auditus est sonitus, quasi ostium basilicæ panderetur. Post multarum verò horarum spatium audivit ipsum iterum claudi. Post hæc surgens de strato, præcedente lumine accedit ad tumulum Sancti: mirum dictu, vidit pavementum rosis rutilantibus esse respersum. Erant autem magnæ valde, cum fragrantia odoris immensi. In ipsas quoque cancelli celaturas, mirabatur rosas intus: nonus enim erat mensis *i*: & hæc ita erant virides, ac si easdem ipsius putares horæ momento *k* ramis virentibus esse decerptas. Tunc cum grandi reverentia collectas secretius posuit: multis exinde infirmis medicamenta distribuens. Nam energumenus quidam ex Turonico veniens, ut exinde delibutum potum sumpsit, ejecto dæmone purgatus abscessit.

XLVII.
cæca S. Martino supplicans, monetur ad e ecclesiam S. Juliani, quod * al. expectatis

B 66 Mulier erat à nativitate cæca, quæ se exhiberi à parentibus ad B. Martini tumulum deprecata est: ubi * cum venisset, prostrata per triduum ad cancellos, qui ante sepulchrum Sancti antistitis habentur, extrinsecus responsum accepit per somnium, dicente sibi sancto viro: Si lumen recipere desideras, require basilicam sancti Juliani, in qua dum præsidium Martyris expetes*, ille conjunctus Martino visum tibi necessarium simul orationum suarum suffragiis revocabunt. Exurgens autem mulier & ignorans, quod in Turonico hujus Martyris reliquiæ tenebantur, ad Sanctonicam *l* urbem dirigit.

aditque eam in agro Santonico stantem, & sanatur:

l 67 Victorina *m* etenim materfamilias ex nobili stirpe progenita in villæ suæ territorio basilicam construxerat, reliquiasque beati Martyris condiderat. Ad hanc ergo ædem mulier accedens, orat per triduum. Die autem tertia advenit natalis Baptistæ Dominici: stante autem populo, & lectionum dogmata auscultante, subito murmur magnum oritur. Presbyter verò, qui solemnia celebrabat, comprimere voces cupiens, interrogat quid hoc esset. Cui unus ex adstantibus ait: Murmur mitescere non potest, quia virtus Domini miraculum prodidit. Ecce enim mulier illa, quæ se cæcam testabatur ortam, erumpente ab oculis sanguine, visum recepit. Tunc omnes benedixerunt Deum, cognoscentes pariter, quæ fuerant gesta.

Augusti Tomus VI.

A. S. GREGORIO
68 Nanninus *n* igitur presbyter domus Vibriacensis *o*, Martyris hujus gloriosi reliquias expetivit, quas ex jussu beati Aviti *p* pontificis, adsumptas, cum psallentio tulit usque ad basilicam sancti Ferreoli, quæ *q* procul ab ipso vico sita est, & cum ad eam pervenisset, unus ex energumenis est mundatus. Procedens autem psallendo, cum ad medianam * pervenisset horam, hoste *r* improbo virtute Sancti depulso, puella alia purgata discessit.

69 Accedens autem ad locum, ubi oratorium, quod in honorem Sancti construxerat, posuit hæc pignora in altari sancto. Accedens autem ad eum unus cum amissis oculis *s*; alius manu debilis, impleta oratione, hic lucem recipit post tenebras, * *al. meridianam* manū ille usum post otia diuturna. Mulier etiam nomine Æterna * cum filia ab hoste iniquo vexata, ad hoc altare curata, cum prole sospes abscessit; Frigoritici etiam in illo loco nonnulli salvati * sunt.

70 Sed quoniam non est absurdum, si beatus Julianus cum Johanne aut Martino dona sanitatum impertiat, cum quibus victor seculi in cælo tripudiat, referam adhuc qualiter cum Nicetio Lugdunensi *t* simili virtute floruerit. Igitur infra terminum territorii Turonici, Litomeris quidam in honore sancti Martyris basilicam ædificavit: in qua nos ex more ad benedicendum evocati, sancti Juliani martyris cum Nicetii Lugdunensis reliquias conlocavimus. Sed non multo post tempore cæcus adveniens, dum fideliter orationem fudit, visum recipere meruit. Memini hujus cæci in libro vitæ sancti Nicetii, quia dignum est, ut communis virtus utriusque Sancti scripta * connectat. Ergo his miraculis lector intendens intelligat, non aliter nisi Martyrum reliquorumque amicorum Dei adjutoris se posse salvari. Ego autem Domini misericordiam per beati martyris Juliani patrocinia deprecor, ut advocatus in causis alumni proprii coram Domino assistens obtineat, ut absque impedimento maculæ ullius, hujus vitæ cursum peragam, atque illa, quæ confessus sum in baptismo, inreprehensibiliter teneam, fideliter exerceam, ac viriliter usque ad consummationem hujus vitæ custodiam. Amen.

A N N O T A T A.

F
a In Actis S. Aredii tom. 4 Augusti pag. 173 agitur de cænobio Atanensi, quod nunc S. Aredii nomen habet, situmque est in finibus pagi Lemovicini versus Petrocorios.

b Nimirum cap. 39.

c Id est, tota inaurata, quantum existimo. Vox quidem holochrysum, si Græcam originem intueamur, significat totum ex auro, ut Macri in Hierolexico illam exponunt: ac clarum est, crucem illam auream non fuisse.

d Tres Ruinartii codices habent, misit supra dictus Aredius clericum.

e Frigoritici, vel frigoretici vocantur febribus laborantes, sicut febris ipsa quandoque frigus.

f Cantinus Arvernensis seu Claromontensis episcopus obiit tempore luis inguinaria hic memorata anno DLXXII, inquit Dionysius Sammarthannus tom. 2 Gallia Christiana col. 241, ubi de eo plura videri possunt. Agit de hisce Gregorius in Historia lib. 4, cap. 31.

g Imò Ochozia 4 Reg. 1, v. 16, ubi hæc leguntur Elia verba: Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israël, à quo posses interrogate ser-

A. S. GRE-
GORIO.
TURO-
NENSI.

monem, ideo de lectulo, super quem ascendi-
sti, non descendes, sed morte morieris. *Sensum
verborum dedit, & verisimiliter transcribentium
vitio Ozias irrepit pro Ochozia.*

h Martyrarius idem est ac adituus, aut ca-
stos ecclesia.

i Novembrem verosimiliter designat.

k In aliis editionibus, acti eadem ipsius pu-
tares horâ & momento &c.

l Urbs Sanctonica haud dubiè est metropolis
Santonum, vulgo Saintes dicta.

m Nomen hoc in alio Ruinartii codice Victu-
riana, in alio, Victurina, ut & in nostro.

n In codice nostro Nannius, in aliis apud
Ruinartium Manninus, aut Naninus.

o Audi observationes Ruinartii: Nominè Vi-
briaei Veterem-Brivatem, vulgo Vieille-Brioude,
hic designari censet Savaro in Originibus Clä-
rom., & quidem basilica exstat in honore S. Fer-

reoli haud procul à Veteri-Brivate sita. Verùm **D**
Nanninus reliquias S. Juliani è nova ad veterem
Brivatem deferens, S. Ferreoli ecclesiam habere
obviam non potuit: siquidem Brivas nova inter
veterem sita est & ecclesiam S. Ferreoli. Fortè
Vibriacensis domus hïc appellatur Vibrac seu Vi-
brat, vicus diœcesis Claromontensis, aut certè
Vibret in eadem diœcesi.

p S. Avitus episcopus Arvernensis successit Cau-
tino antè memorato. De eo egimus tom. 4 Au-
gusti à pag. 444.

q Addendum hoc loco non monet Ruinar-
tius.

r in editis & Mss. quibusdam, coram ho-
ste &c.

f In codice Gemeticensi, veniensque ad eum
unus, amisso oculorum usu.

t Pro S. Nicetio jam assignavi tom. 1 Aprilis
pag. 95.

DE SS. POLIENO, SERAPIONE, JUS-

B TILLA, AC FORTE HERMETE **MM.** **E**

ALEXANDRIÆ.

ITEM DE SS. HELIA, STEPHANO DIA-

CONO, POLLIONA MM.

ROMÆ.

J. P.

Ex Hieronymianis.

XXVIII AU-
GUSTI.

C *Artyrologium, quod tamquam
vetustissimum, & S. Hierony-
mi nomine insignitum vulgavit
Acherius tomo 4 pag. 669 hanc
trium Martyrum classem refert:*
In Alexandria, natalis sancto-
rum Polieni, Serapionis, Jus-
tillæ. Pro hac poni-
tur apud Florentinum Hermetis. *Ibidem in no-
tis scribuntur tantum istiduo: In Alexandria Po-
lici, Serapionis. Ex Martyrologio autem Cor-
beiensi mox subduntur ibidem tres isti, quos ex
Acherio recitavimus. Classis altera apud Ache-
rium est à priore diversa, & sic annuntiat:*
Romæ, via Salaria vetere, in cimiterio, nata-
lis sanctorum Hermetis, Basillei, Helix, Ste-
phani diaconi, Pollionis. *Martyrologium Augu-
stanum inter Hieronymiana contracta apud nos
excusum ab Acheriano dissonat: Romæ, Her-*

metis, Stephani, Polieni. *In Augustano eodem
post annuntiationem S. Viviani Sanctonensis, de
quo agimus hac die, mentio fit Perasii, & A-
bundii MM. Hic ultimus forte est idem, quem
ex Greveno sub nomine Abundi referimus in his
Pratermissis, ac simul cum Abundantio differimus
ad xvi Septembris. De S. Hermete M. Romano
tractamus hac die: nomen Basillei suspectum no-
bis est; quod non sit Sancti, sed cœmeterii, ut
pluribus dicitur in eodem S. Hermete § 2 num.
24. Porro Sanctos sub titulo Martyrum annun-
tiavimus superius, quia in exemplaribus Hie-
ronymianis tales notari solent. His non addidimus
Perasium, qui notabatur in uno exemplari, &
sine clara & distincta notitia loci. S. Hermetem
sub dubio posuimus, qui forte Romanus est, &
perperam Alexandria applicatus.*

DE

DE S. VICINIO CONFESSORE

EPISCOPO SASSINATENSIS IN ITALIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

Locus, cultus, miracula, tempus, Vitæ exemplaria.

POST PERSECUTIONES, UT CREDITUR, IMPERATORUM GENTILIUM. *Varia de loco, * f. addendum confinio*

Ughellus tom. 2 Italia sacra columna 702 editionis prioris hanc dicta jam cathedra præsulibus præmittit notitiam topographicam: Sassinam; quam hodie Sarfinam vulgus appellat; collocat Strabo in Togatæ Galliæ * ad dexteram fluminis Sapis, ad extremum Umbriæ: Plinius autem in 6 Italiæ regione. Flaminia antiquissima civitas est, Plauti patria, comici theatri principis .., sed ita hoc tempore magna ex parte excisa, ut vix 400 mortales alere dicatur. Sequuntur plura alia, quæ idem scriptor collegit de isto loco. Adde Leandrum Albertum in descriptione Italia, anno 1566 Latine excusa Colonia Agrippina, pag. 451, & Cluverium in Italia antiqua pag. 622. Primum hujus sedis episcopum fuisse S. Vicinium memorat Ughellus columna 704: quanta verò cum laude, vitæ integritate, ac secuta deinde miraculorum celebritate eidem præfuerit & profuerit, docebunt sequentia.

publica Sancti

B Breve est illud Leandri Alberti pag. 452: Sarfinæ quondam episcopus fuit Vicinius, Ligur, vir sanctissimus, & miraculis clarus. Laudatur etiam à Ferrario in utroque Catalogo ad hunc diem xxviii Augusti; quo illam suo Martyrologio universali inscribit Castellanus. Sassinæ prætor vocatur ab Ughello. *Varia de ejus cultu succinctè tradit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia in annotatione; Memoria, inquit, S. Vicinii etiam ab ecclesiis Cæsenate & Parmen. celebratur, ut in tabulis earundem ecclesiarum vidimus: licet Parmæ de eo xxvii agi consueverit. Postremo die Dominico mensis Maii apud M. Musellam festivitas illius magno accolarum concursu celebratur, vel quod ille translationis dies sit, quando ex eo M. corpus Sarfinam translatum est, vel ordinationis. In Vita memorata (de qua agitur inferius num. 5) S. Vicinii; illum Bleræ apud Viterbium colli, quod ibi caput ejus habeatur, inter alia continetur. Sed Bleræ S. Viventius, non Vicinius colitur. Postquam Ughellus col. 705 retulisset ex Ferrario de S. Vicinii cultu Parma; inque arce, inquit, sub ejus effigie hæc de eodem carmina extant:*

„ Dum sacros artus, jejunia, templa, catenæ;
„ Dum sylvæ macerant, hunc regis atque gregem,
„ Dum cælum scandis, quatuor * æstas septima vertit,
„ Nos voti damnas, numina tetra fugas *;

* f. quater
* i. e. malignos spiritus
veneratione ex variis hic colliguntur.

C In litteris Italicis, Sassina scriptis, quas ante me habeo, narratur, Sanctum nostrum ecclesie titulare ac civitatis protectorem esse; populo eum annuntiari secundum usum basilicarum Romæ; corpus ejus conservari sub altari cujusdam sacelli honorifici; quod ipsi dedicatum est: præterea existere ibi catenam, à Sancto penitentia causâ gestari ad collum consuetam, eamdemque festo ipsius die xxviii Augusti magno cum

decore ac concursu deferri in supplicatione propter pium admodum erga illam affectum in diocesi & in circumvicinis locis, & perquam prodigiosam esse præsertim in emergentibus. De hac catena agitur pluribus in Vita S. Vicinii inter miracula. Ex his abunde constat de ejus cultu. Superest, ut ad alia progrediamur.

4 Nescimus, quo anno sedere cæperit in sua cathedra; & quo obierit. Ughellus columna 705, vixisse, ait, creditur post diram Diocletiani; & Maximiani imperatorum persecutionem, Silvestri Pontificis temporibus. Sedit hic ab anno era vulgaris 314, usque ad 335. Indeterminata illa temporis positio conformis est auctori Vita, quam sumus daturi. Nam in ea proximè post Prologum dicuntur ista: Beatus verò Vicinius, ut fertur, ex Liguriæ partibus imminenti persecutionis tempore veniens, urbem Saxenatem. . . petiit: ibique verbum Dei populo prædicans. . . divinâ providentiâ est episcopus ordinatus. Non dicitur hic; quanam persecutio ista fuerit, an Diocletiani, an alterius imperatoris; sed forte respexit auctor ad Diocletianeam celeberrimam, eamque antonomastice indicare voluit. Nos, Ughellum secuti, qui referebat credi, quod vixerit sanctus Præsul post dictam persecutionem, indicavimus supra, eum etiam vitâ functum post illam; quia omnino ignoramus, quamdiu eidem supervixerit. Si tamen verum dicat biographus apud nos num. 5 indicans eum vixisse in episcopatu per viginti septem annos, & tres (Ughellus ponit 7) menses. . . à Domino. . . evocatus; tunc vivere potuit ad annum circiter Christi 330; si imminente Diocletiani persecutione prædicavit Sassinatibus; & eodem circiter tempore ad episcopatum apud illos promotus sit. Sed in tanta rei chronologica obscuritate fiximus ejus obitum post persecutiones imperatorum gentilium, saltem per modum systematis chronologici, donec exploratiora quis doceat.

5 De Vita exemplaribus observamus ista. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia hæc in rem nostram suggerit notitias, perbreve, quam de sancto Præsule habet, collectionem afferens desumptam ex monum. ecclæs. Sassinatis; quæ inde, ait, accepimus: in quibus aliqua corrigenda sunt; & ex ejus Vita typis excusa an. D. mcccix ex antiquiss. cod. Ariminen. ecclæs. ante de annos scripto. Nos neutrum illud exemplar vidimus. Ughellus de exemplari, quo nititur, sic scribit: Ejus gesta ex antiquo membranaceo codice exscripsit Jo. Petrus Ferrattus Ravennas episcopus Milensis, quæ extant inter ejusdem eruditissimi præsulis monumenta in Vaticana bibliotheca volu. 5834, in hunc, qui sequitur, modum: "Beatus verò Vicinius, ut fertur, ex Liguriæ partibus imminenti persecutionis tempore veniens ad urbem Sassinatem &c., Finiunt autem his verbis: Quia sua carne solutus, non mortem passus est, sed evasit: non vivere desistit *; sed incepit vitam, quam moriturus poscebat;".

Tempus sedis ac moriis incertum;

E

F

exemplaria Vita;

AUCTORE
J. P.

bat, invenit mortem victurus. *Qua ibidem memorantur de S. Vicinio conveniunt in substantia cum alio nostro apographo, quod habet prologum, & varia refert miracula.*

6 *Pranotatur hoc titulo: Incipit narratio vitæ & miraculorum S. Vicinii Saxenatis episcopi per petuò recolenda, ut habetur in libro, qui est apud ill. societatem S. Hieronymi de Arimin. à fol. 145 usque ad fol. 154. Auctor est incerti temporis ac nominis, atque adeo non probata auctoritatis. Plus equo verborum est num. 8 & 9: Scripsit die post S. Vicinium ex num. 10 in fine, & ex num. 31, ubi Saxenatis ecclesiæ præful nomine Ubertus ab eo signatur: vixit autem ille seculo XI, sicut dicemus ibidem in Annotatione. Ms. à nobis vulgandum Bollandus noster accepit Româ à P. Guilielmo du Loroy S. J., quod à variis mendis expurgare conati sumus, editione Ughelli non omnino neglecta. Denique textum biographi nostri divisimus in capita, titulos ac numeros: more nobis consueto, quibus subjungimus Annotata.*

B

V I T A ET MIRACULA

Auctore anonymo

Ex libro Hieronymianorum Ariminensium.

P R O L O G U S.

Sanctorum
gesta

Ecclesiasticæ religionis [ad] cultum non est ambiguum pertinere, quotiescumque aliquis peritorum aliqua divina miracula mundo patentia, non ut nequam servus domini sui pecuniam abscondens, terræ latibulis occultari permittit, sed ad imitationem præcedentium doctorum, ut Domino lucrando multiplicet, humanæ prosperitatis memoriæ retinenda coaptat: præsertim cum de beatorum virorum meritis ea procedere dignoscuntur, quorum corpora ex antiquæ venerationis studio in terris debita religione recoluntur.

C
ad posteros
transmis-
tenda.

2 Hinc est, quod David inquit: [In memoria] æterna erit iustus. Memoria enim iusti æterna apud mortales esse non potest, nisi litterario stilo in perpetuam succedendi seriem commodetur: cum ipsa mortalis conditio cogat humanum genus, etiam pleraque ex his, quæ sibi sunt modò notissima, repente penitus ignorare. Oportet igitur mirabilium operum efficaciam, quæ ex beatorum virorum meritis prodeunt, literis adnotari, ut in æterna memoria apud homines valeant perdurare. Quæ licet per quadripartiti mundi climata esse innumera prædicentur, hic tamen ex multis pauca, quæ de beati Vicinii Saxenatis episcopi meritis & precibus salubria certum est pervenisse, ut possumus, referamus.

C A P U T I.

D

*Sancti patria; prædicatio apud
Sassinates; episcopatus; mors,
sepultura; auctoris de post-
huma Sancti gloria
parergon.*

Beatissimus vero Vicinius, ut fertur, ex Liguriæ a Insignes partibus imminentis persecutionis tempore veniens, urbem Saxenatam, vulgo Bobium b vocatam, quæ in Appenninis Montibus sita est, petiit; ibique verbum fidei populo prædicans, pro bonorum operum studiis; quibus omnipotenti Domino inhærebat; omnique populo complacebat, divinâ providentiâ est episcopus ordinatus. In quo tandem spiritualis montis vertice constitutus, inexplicabilibus cœpit ad cœlestis fastigii culmina desiderii anhelare. Agebat enim ipse in monte verbis sublevatus, quæcumque in valle lacrimabilis corruptionis positos sibi subditos edocebat. Omni clero magister amabilis, populo venerabilis, pauperibus mitis ut Pater, viduis locuples, sibi pauper, orfanis tutor, patientibus compatiens existerat, vigiliis pernoctans, orationibus insistens, jejuniis voluptatem domans, abstinentiis se cælibem exhibebat.

E

4 Charitatis verò cæterarumque virtutum a ac vero profectus quid in eo opus est favorum gradibus b scilicet cum constet, eum nullis rectitudinis actibus caruisse, nullis hujus mundi vanis deditum studiis tepuisse: sed omnibus, quibus Deus omnipotens delectatur, virtutum odoribus efflagrasset. Ipse nimirum se non solum sacrificium Domino, verum etiam holocaustum interiùs & exteriùs incendebat. Præcipuus verò doctor Vicinius subditis suis diversas ammonitionis species, prout expediebat, singulis exhibebat. Eos quidem, quos arrogantia tumidos sentiebat, ad humilitatem ferventis rigore disciplinæ revocare studebat: quos verò callidi serpentis astutiâ hujus mundi vanis illecebris deditos providebat, omnipotentis Dei iussionibus parere, importunè opportunè ammonendo, insistendo cogebat.

F

5 Talius igitur exercitiis indefinenter infestus, ad admirabilium operum efficaciam beatus Vicinius meruit pervenire, adeo ut illius præsentia, cujus voluntas semper Domino inhærebat, omnes languorum accessus suis precibus effugaret, dæmoniis spiritibus comminando solveret occupatos: & quidquid salubritatis populo expetebat, evidenter obtinens à Domino precibus impetrabat. Præcipue tamen inter cætera, sicut hætenus, in expellendis dæmoniis ab infectis humanis cordibus prævalebat. Hic verò dum in episcopatu per viginti septem annos, & tres menses corporeis pro Deo laboribus infudaret, & nunquam ab his, quæ noverat Deo amabilia, vacaret, à Domino, quem dilexerat, evocatus, somnum, quem Deus omnipotens dilectis suis in introitum veræ hæreditatis tribuit, accepit.

6 In qua nimirum non ulterius eam excolendo laboravit, sed peracti laboris præmia perhenniter manenda * exultando suscepit: in qua * mansura videlicet dum multiplices manipulos, quos Christo seminans mœstuit, intuetur, de acceptis lucris multipliciter in Domino gloriatur. O quam beata

virtutes

* mansura

A beata hæreditas, quam nullus filius potest succeden-
do, nisi patre vivendo * fortiri, quam nulla pro-
les, nisi prius pro genitore moriatur, possidere c.
Mirabilis est nimirum illa æterni Patris hære-
ditas, quam ibi pro ea natus, moriens accipit d,
hic sine illo vivus amittit: cujus possessor illam
nemini derelinquit, nisi ad hanc, qui cum eo
superfite participari cupit, anhelet e.

7 Sed quia vir Deo amabilis Vicinius post me-
tam corporeæ vitæ, anima in cælestibus exultante,
terrenæ quoque laudis munere inter homines care-
re non debuit, ubi videlicet laborum carnalium cer-
taminibus contra invisibilem hostem spiritualiter
insudavit, ac post illius triumphales exequias,
quibus fuit ab ecclesiasticis viris honorificis ex-
cubiis pertractatus, ac fragrantium thymiamarum
odoribus, celeberrimoque vigiliarum func-
re decoratus, & sepultus in marmoreo sarco-
phago requievit, non modò solita eum miracu-
lorum potentia non reliquit, verùm etiam po-
tiora & famosiora in Christo mortuus exercuit,
quàm ab eo superfite facta claruissent: & ju-
stè quidem Creator omnium rerum illum non
mortuum, sed migratum majori in populo præ-
rogativa, quam viventem corpore sublimavit:

B quia tunc carne solutus, non mortem passus est,
sed evasit; non vivere desit, sed incepit: vi-
tam, quam moriturus poscebat, invenit, mor-
tem, quam victurus f in solo corpore metuebat,
exemit.

8 Non enim justus animâ valet vivere, nisi
corpore moriatur. Opportuniùs igitur eum vi-
ventem vitalia miracula comitari debuerit, quæ
cum ipso semper subsistente vivere non desiste-
rent; quàm moriturum, quæ, eo deficienti in-
deficientia nescirentur. Sæpe namque memini-
mus in libris ecclesiasticis atque sæcularibus re-
periri quosdam magicis artibus eruditos nefariæ
disciplinæ potentia extra naturam humanam [pa-
trasse] effectus, viventes quædam mirabiliter
operatos, mortuos verò cum ipsis famosis effi-
caciis ingloriosos defecisse. Quod idcirco fieri
credimus, quia talia sectantes interiùs mortui,
opus à mortuis accipiunt, quod exercent: dum
verò utraque morte depereunt, ea etiam, in
quibus makè viventes jactanter valuerunt, infeli-
citer amittunt.

C 9 Liqueat igitur, quia hi per beatam vitam,
quæ post mortem carnis incipit, imitantur ex
meritis deficientis vitæ, in qua innocentes exi-
stunt, vitalia miracula defuncto corpore exag-
gerant, non extinguunt. Post depositionem ergò
beati Vicinii, ecclesiastici vigoris cultus,
quem prædicationis ejus exarante vomere arva
Christianæ devotionis fructificancia susceperunt,
gratiæ cælestis imbre complutus, ad eximia fan-
ctæ fidei piæque operationis fastigia, prostrato
humani generis hoste, succrevit.

10 Sed quia, ut manifestum cernimus, cum
plantata arbuscula crebris irrigationibus circum-
fusa, fervorem torrentis ætatis evaserit, atque
annuatim humanis adjuncta subsidiis, ad aëra fru-
tuosos ramos extenderit, operosus cultor, secu-
rus ab irrigatione quiescens, in carpendis ejus
fructibus & metendis exultat; sic quoque beati
Vicinii crebra miracula, quia his sua ecclesia fan-
ctæ fidei, sanctæque operationis studiis erecta
minùs indigebat, per aliquot prolixi temporis
spatia apparere cessaverunt. Post hæc verò te-
pescentibus circa priora bonorum actuum studia
fidelium cordibus, rursus Deus omnipotens prio-
ra miraculorum beneficia beati Vicinii meritis

excitavit, quæ seniorum virorum memoria no-
A. ANO-
stris junioribus intimavit, quæ, ut valeamus, ob-
NYMO,
nitiùs exequamur.

A N N O T A T A.

a Liguria, Italia regio in Gallia Cispadana,
olim duplex fuit, litorea videlicet & mediterranea.
Vide geographos.

b Ughellus aptea citatus tradit ista, columnâ
703 de Sassina agens: Interdum autem Saxina;
recentioribus verò temporibus etiam Bobium;
forte à Boiis, qui illic antiquitus habitasse ce-
runtur. Quidquid autem præsulum jurisdictionem
attingit, ita Bobium appellatur, ut episcopus
ipse Bobii aliquando sit dictus, tamen hodie
Sassinæ, comes autem Bobii, ad quorundam
oppidorum retinendam jurisdictionem, denomi-
netur. Non desuere, qui suspicati sunt, Bobium
haud procul à Sassina alteram civitatem existi-
se, ubi modò Galeata, abbatæ S. Hilarii ju-
risdictio spectatur: quæ eversa, cum Sassina ex-
citæ civitatis coivisse episcopatum; sed profecto
falluntur, ut modò diximus: siquidem Sassina
ipsa, ejusdemque territorium Bobii nomine cen-
sentur, ut prolixè admodum refert Philippus An-
toninus in libro de Antiquitate Sassinæ.

c Ughellus col. 705 habet: Quam nulla pro-
les, nisi prius à genitore mereatur possidere.

d Non rectè apud Ughellum: Quam ibi pro
eis natus mori accepit.

e Hic sine illo vivus, & reliqua usque ad an-
helet inclusive non sunt apud Ughellum.

f Ibidem narratio sic finitur: Sed incepit
vitam, quam moriturus poscebat, invenit mor-
tem victurus.

C A P U T II.

*Dæmoniâ liberati; bona suo
domino restituta; Sancti
catena prodigiosa.*

Q Uidam Aretinæ patriæ colonus, Bonizo no-
mine, dæmonio arreptus, ab eo, utpote
humani generis semper inimico, miserabiliter ve-
strabatur: quem cum illius affines lacrimosis su-
spiris afflicti, per plurima Sanctorum loca, Do-
mini pro eo clementiam flagitantes circumqua-
que deferrent, nequicquam circa illius præsidia
laborabant. Cumque ab obsequentibus propin-
quis jam penè diffidentibus casto fatigio a lin-
queretur, ad beati Donati martyris b sepulchrum
Aretium est deductus: cujus antiqua prodigia
cum magno crescentis Ecclesiæ decore patue-
runt. Ibi quippe dum beati Donati meritis cun-
cti eum salutem ex moribus accepturum in pro-
ximo confidissent, vox dæmonis ore vexati ho-
minis exclamavit: Quid miserimè per innumera
Martyrum loca labore ambiguo circumfertis?
Nulli Martyrum, nemini Confessorum cedere ju-
beor, nisi beato Vicino Saxenati episcopo, qui
mihi meisque sodalibus semper etiam dum cor-
pore viveret, obviavit.

12 Quo audito, virum miserum diligentes,
quis esset, vel ubi consisteret beatus Vicinius,
inquirere studuerunt. Comperto denique loco
Saxenatis ecclesiæ, cui corpus venerabile beati
Vicini præsidebat, ad eum celeriter properare
cœperunt. Dæmon verò miserum obsessum ho-
mi-

narrantur:
mors, sepul-
tura:

ejus gloria
jure merito

ad postero-
rum noti-
tiam

propagata.

Energume-
nus, fru-
stra aliorum
Sanctorum
ope implora-
ta;

a
b

ad S. Vici-
ni sepul-
crum duci-
tur.

A. ANONYMO.

minem interioribus ligaminibus innectens, nefandis impediens viribus, incessabiliter luctabatur: nimirum ne sancti Vicinii præsentaretur vicinitatibus metuebat. Hic tandem quia Dei imperio reniti penitus non valebat, coactus usque ad præfati episcopii loca proxima est deductus. Cumque eum ad beati Viri sepulchrum perducere niterentur, tanta fortitudine nequam spiritus resistebat, ut vix eum magna hominum multitudo loculo admovere potuisset; sed caninos latratus, porcorumque rugitus edebat, dentium moribus, & manuum ictibus circumstantes clamando terrebat, humoque prostratus marmorei ponderis à trahentibus putabatur.

Ex per ejusdem cate-
nam
* f. adden.
ope

13 His igitur tumultibus sacerdotes prædictæ ecclesiæ concitati, occurrerunt misero dominicæ præmuniti. Cumque illum cernerent insuperabili commotione furentem, accersitam in nomine Domini sanctique Vicinii catenam, quæ propter effugandos dæmones antiquitus fuerat fabricata, collo illius circumponentes, ex parte omnipotentis Dei, sanctique Vicinii præcepere, ut ad illius sepulchrum minus properare differret. Quo audito, velut est servus iniquus, quamvis invitatus ad Domini sui præsentiam sine trahentium difficultate pervenit.

B liberatur.

14 Celebrantibus ergo pro ejus absolutione sacerdotibus Missam, devotèque Domino supplicanti, vir ille miserabilis in terram proci-dens, ore cœpit spumas evomere, caput huc & illuc vertendo quassare: sic paulatim dormit-ando quievit. Transacto denique vix unius ho-ræ spatio à sacerdotibus subrectus, se incolumem factum, Christo Domino sanctoque Vicinio gratias agens, benignis vocibus exclamavit: qui postea sanus plurimis annis vixit, multoque tem-pore in obsequio sancti Vicinii processionalem crucem, ubicumque expediebat, per loca plu-rima deferebat: post hæc domum rediens deinceps beato Vicinio gloriosa præconia perhibendo annuatim & sæpissimè se in suis obsequiis fre-quentavit.

Diaconus
bonis suis
privatus
d

C

15 Apud urbem Regium d, quæ in Liguria provincia sita est, erat quidam vir nobilis, & terrenis facultatibus locuples, qui, sicut huma-na cupiditas exigit, in exaggerandis rebus avidus, cuidam suo diacono, qui mediocri generis erat & simplicis puritatis, cœpit insensus existere, adeo ut, direptis cunctis suppellectilibus, molendinum, cujus ope suam suorumque vitam excolendo fovebat, eriperet. Hunc verò diaconus cum nec piis supplicationibus mitigando inflexibilem posset inclinare, nec ad juris censuram sua cæterorumque comparium procerum protectione sublimem, cogere valuisset, mœrensque suam inopiam deflens, elegit Regi regum suisque Sanctis sua incommoda, cui nota fuerant, intimare, debitisque precibus supplicare.

post varios
Sanctos in-
vocatos, S.
Vicini

16 Reperit itaque consilium salutis: ad beati Petri apostolorum principis limina, illius suffragia postulando, processit, atque iteratim singulas Sanctorum, quas poterat, basilicas visitabat. Redeunti denique ab urbe revelatum est ei in somnis, quòd, si beati Vicinii Saxenatis episcopi solatia postularet, qui scilicet omnibus petentibus subvenire consuevit, accipere meruisset. Dum ergo quis esset Vicinius, sollicitus trepidusque nutaret, à quàm plurimis follertiùs inquirendo cognovit. Tandem per devia locorum, per abrupta Alpium anxius incedendo, ad exoptatæ partis ignota loca pervenit.

17 Introgressus igitur ecclesiam, interioris se-

creti facellum, quo beati Vicinii corpus quiescit, appetiit, terræque provolutus his est cum lascescens verbis aggressus: Huc ad te, ô beate Vicini Deo amabilis, ego omnium miserrimus accessi, hic te devotus exoro, ut mihi tuos mores pristinos imitatus occurras, mihi inopi præter solitum non desinas subvenire. Non enim à te mihi concedi injusta depono: ut mea mihi sublata restituantur exoro. Novi quidem te posse à Deo, etiamsi majora poposceris, impetrare. Quòd si, meis exigentibus, aures tuas ad præfens meis precibus renueris inclinare, hinc nunquam exeam: hic tuam faciem obnixis supplicationibus occupabo, donec aut infeliciter spiritum exhalando deficiam, aut experiar, si tu miserorum infelicitatibus commoveris.

* f. adden.
peccatis

18 Dum hæc igitur & quàm plura alia multis diebus exaggerando indeficiens postularet, beatus Vicinius solita miseratione coactus, apparuit [in] noctis somno Regienti nobili viro, imperans ut diacono molendinum cum cæteris abreptis restituere non differret: qui eum cum quis esset inquireret, Sanctus, inquit, Vicinius Saxenatis ecclesiæ sum episcopus, ipsius quidem diaconi assiduis lamentationibus excitatus. Quòd quidem cum prædictus vir negligens præteriret, secunda nocte beatus Vicinius eadem denuo repetens acriùs imperavit. Tertia verò nocte suis imperiis resistentem non solum increpatis verbis, verum etiam verberibus laceravit. Protinus homo inter crebra verbera, sub jurejurando polliceri cœpit, se, quæcumque jubebat, sine aliquo obstaculo perfecturum, id etiam postulans, ut ad se prædictum diaconum dirigere dignaretur. Præcepit itaque beatus Vicinius prædicto diacono in somno, ut securus ad suam patriam remearet. Quòd cum fecisset, restitutus est in pristinas facultates, &, quoad vixit, cum prædicto nobili viro immensas beato Vicinio retulit grates, ejusque ecclesiam deinceps crebriùs visitavit.

Ex illa, eodem Sancto apparente, recuperat.

E

19 In præfati episcopii ecclesia ex antiquo mon-
strabilia
re catena, quæ dicebatur sancti Vicinii, consistebat. Cujus scilicet catenæ usibus in solis propellendis dæmoniacis spiritibus, quoties expediebat, sacerdotes ex sancti Vicinii meritis fungebantur. Hanc quidam deuvittonibus c, qui medicando * terram circumeunt, dum tanti sacramenti eam ignoraret, furatus est, cœpitque principio cum ea fugere. Cumque usque ad fluvium Sapium *, qui proximus est eidem urbi, celeriter cucurrisset, effecit in illum Deus omnipotens quod per Prophetam reprobis comminatus est dicens, Immittam in eos spiritum vertiginis, & errare faciam ut cæcos, per noctis totius circulum juxta utraque prædicti fluvii littora perculsa & devia, per incommoda vallium, spinis ac rupibus offendens incessit, sperans se perfectentes magno spatio itineris evasisse.

quedam

* f. mendicando
* al. Sapi vocatur.

20 Lucescente verò aurora infelix vir utraque cæcitate percussus, juxta fluvium in eodem loco se, quo vespere fuerat, reperit. Ammirans igitur, stupens, hæsitans, ne ab insequentibus caperetur, violabiliter formidabat. Iterum fugam moliens nequidquam, impeditus præcipationibus, laborabat. Cumque adesse * sibi omnine fugæ auxilium cerneret, catenam in gurgitis medium projecit, & continuo reversus ad ecclesiam se recepit: ibique triduo permanens medicando * frontem innocentiae præferebat. Inter hæc quidam dæmonio arreptus ad beati Vicinii tumultum est allatus: confestim sacerdotes

referuntur

* l. abesse

* l. mendicando

cate-

A catenam, quâ ex more collum illius necerent, inquirere fategerunt, comprehensumque ex opinione spiritus hominem terroribus impulsum, facinus prodero coegerunt.

de Sancti
catena.
* l. projecti

21 Feci, inquit homo, ut latro, &, quod deterius & irrevocabile puto, catenam in profundum immani gurgitis projecisti*. Continuo ad fluvium cum homine concurrentes viderunt catenam prope litus in aquae superficie enatantem. Laudantes igitur omnipotentem Deum beatique Vicinii merita, proferentes catenam facili conamine protraxerunt: hac vero praedictus daemon obstrictus celeriter obsessum hominem dereliquit, & sic ex uno bina miracula claruerunt.

A N N O T A T A.

a Vox fatigium, vel fatigiae (Gallicè fatigues) significat hic molestias vel labores. Consule Cangiium in Glossario.

b De S. Donato Aretino in Tuscia egimus ad diem 7 Augusti.

c Non intelligo, quid velit dicere biographus. Fortè legendum de viatoribus in apographo admodum mendoso.

C A P U T III.

*Mulier in Sanctum irreverens
punita, ac deinde sanata;
equus, quia non servatum
pro eo votum, mortuus; de-
pulsus falsa accusatio.*

Mulier
sancti Epi-
scopi festum
profanans

Circa hæc tempora dum beati Vicinii natalitius dies, qui in eadem patria ab universis annuatim excolitur, immineret, quaedam mulier ejusdem patriæ diem felicissimum parvipendens, spreto venerabilis solemnitate officio, molam, quâ frumentum frangeret, apprehendit. Cumque eam multiplici rotatu & exertis brachiis regyraret, hanc altera mulier, quæ mentis intellectu fanior esse videbatur, verbis arguens increpavit, quia scilicet in tanta solemnitate beati Vicinii ab his operibus non vacasset: cui quidem mulier insultans sic dicitur respondisse: Qui bonum vicinum habet, cum illo gaudeat serò atque manè. Mox vero vocem hujus insultationis obstinataeque mulieris impudentiam divina est ultio subsecuta.

punitur, ac
deinde sof-
puitur:

23 Manus quippe illius & brachium, quibus opus tunc illicitum exercebat, sic sub mamilla repente pectori cohæserunt, ut nec ab illa, nec à quibuslibet nitentibus aliis velut simul nativa separari valuissent; sed more ficci stipitis insensibilibus digitorum nervis exanguis dextera in pectore languebat. Protinus mulier lacrymabili voce vicinos evocans accersivit, & portentum indicans, affectum animi, quem tegere nequibat, indicavit. Cognitâ igitur prodigii causâ, quia ex sancti Vicinii meritis procedebat, mulieres affines, atque vicini eam moerentem octavo natalitii die ad sepulchrum beati Vicinii producerunt: ibi enim biduo permansens, poscentibus clementiam Domini sacerdotibus, ac populis beati Vicinii suffragia postulantis, fanitatem accepit, & ita deinceps beati Vicinii nativitas annuâ & potiori fuit veneratione celebrata.

Augusti Tomus VI.

24 Eodem quoque tempore quidam Raven- A. ANO- natis ecclesiæ nobilis diaconus, nomine Hone- NYMO. stus, dum causâ orationis Romam peteret, ho- equus clau- spitium sibi in loco prædicti Saxenatis episcopi dus pedem adeo claudicabat, ut nec jam passum unum verberibus compulsus ulterius pergere valuisset. Hoc vero modo ille suisque comitatus immaniter præpeditus in cordis mœstitia dilapsus, circa equi medicinam inaniter infudabat. Tunc prædictus diaconus devotæ mentis affectu beati Vicinii auxilium poposcit: O, inquit, sancte Vicini, nunc mihi in tua patria præpedito miseratus occurre: equo meo restitue fanitatem.

25 Quod si feceris, devoveo tibi, me candela corporis mei altitudinem habentem, quotannis, donec ego, & ipse equus vixerit, oblaturum. Quo vix expleto sermone, tanta cœpit equus yalitudine congregi, ut cæteros præcedendo, nullam claudicationis maculam habuisse videretur. Ita demum diaconus cœptum iter peragens, domum alacriter est reversus. Biennium quidem votum, quod sancto Vicinio voverat, exolvit: tertio vero anno, eo die, quo ortum fregit, equus inter manus habenas illius tenentium est defunctus: & sic patuit, quod vir ille, quod in voto sollicitus à beato Vicinio poposcit, accepit: quia post hoc solvere neglexit, amisit.

fospes red-
diur; sed,
voto non
servato, de-
inde mori-
tur.

F

26 Præfata Saxenatis urbis episcopus vocabulo Benno a delatorum suavoris accusationibus concitatus, presbyterum ecclesiæ suæ nomine Pertarum, dum sibi infanti delaturi crimen opponerent, occupavit. Qui cum per xx dies jejuniis & vigiliis maceratus, catenam sancti Vicinii nomine dedicatâ vinctus continuo atque inevalibilis custodiae laqueo se affici quereretur, una die, ut liceret sibi ecclesiam ingredi, & saltem aliquo spatiolo beati Vicinii sepulchro præsentem assistere, [à] custodibus postulavit. Custodes quidem, quia sine permissione episcopi hoc agere non audebant, acceptâ ipsius licentiâ eodem vinculo catenatum antè beati Vicinii tumulum deduxere.

Presbyter
ope sancti
Vicini

a

27 Qui verò flexis poplitibus terram osculans, opem sibi à Domino concedi deposcens, modico spatio prostratus, quia diutius non permittebatur insistere, seipsum inter lacrimas suberexit. Continuo, miserante Deo, beatoque Vicinio deposcente, catena, quâ collum illius adstringebatur, elapsa est, & presbyter, circumspicientibus custodum oculis, apparuit dissolutus: veloci cursu episcopo nuntiare studuere. Quo audito episcopus ad eum magna festinatione cucurrit, cernensque presbyterum dissolutum, eum infontem illico proclamavit, & sic demum ad pedes illius provolutus, ut sibi ignosceret flebiliter postulavit. Presbyter verò Deum laudans, sanctumque Vicinium magnis vocibus exaltans, episcopo suo indulgens, dehinc sibi præ cæteris extitit magna familiaritate copulatus.

mirificè can-
lumina li-
beratur.

F

A N N O T A T I O.

a Ughellus col. 706 scribit Stephanum inter Sassinates episcopos floruisse anno 680, post quem proximè sic pergit: Beno (ita ejus nomen ibi scribitur) ad eandem sedem subvectus est, tamen, quo floruerit, tempus ignoretur: post Stephanum tamen reperitur cum subsequenti elogio:

Credulus infontem torquet, vincitque catenam Presbyterum, Divi iussibus illa cadit.

B b

Solem-

A. ANONYMO.

Solemni festo Vicini oblata ministris
Munera tollit, equi crimina punè luunt.
*Insigne scilicet elogium, uti Ughellus vocabat.
De pecunia seu numeribus oblatis, & equis agitur
infra in principio capituli 4.*

CAPUT IV.

*Avaritia punita; diffracta è
lapsu membra sanata; mira
de amisso lipsano Sancti histo-
ria; innumerabilis in miseros
beneficentia ejus.*

*Episcopi,
o' l'iam in
Missam pecu-
niam sibi
avarè vin-
dicantis,
punitio:*

PER idem quoque tempus dum sancti Vicinii dies ab universo populo natalitius ageretur, prænominatus Benno episcopus Missam solenniter celebravit. In qua cum ex more cunctus utriusque sexus populus diversa munera suis manibus obtulisset, quidam dives solidos sibi aureos impendit. Quos episcopus cupiditate ductus sacerdotibus, quorum usibus ex more oblationes cunctæ impertiebantur, auferens, suis privatis commodis reservavit. Sacerdotes verò pro sublatis aureis vehementius condolentes, cæteras videlicet panum oblationes minimè susceperunt. Quos quidem panes post aliquot dies episcopus cernens in pavimento ecclesiæ vetustate putrescentes abstulit: & quia humanis comestionibus deprehendit ineptos, irâ commotus equis suis edendos apponi præcepit. Consumptis igitur ab equis sacris panibus, cuncti, qui ex eis partem aliquam gustaverunt equi, velociter sunt defuncti: & sic episcopus tali prodigio correptus ad oblationum violentiam ulterius non accessit.

*Quidam è
turri lapsus,
& per se-
ptennium*

29 Post hæc quidam rusticæ plebis Aretinæ patriâ oriundus, de arduo turris fastigio, cui ex senioris sui præceptis diligenter custodiam sapius exhibebat, corruit, in quo fractis brachiis, genibus, cruribusque diruptis, pusillum vitalis status anhelo pectore remansit. Transmissis itaque diebus aliquot vitam ei divina miseratio non negavit; sed membrorum status pristinos non concessit: erat quippe illi renum curvitas sinuosa, crurium & coxarum connexio glomerata, brachiorum & manuum imbecillitas, adeo ut nisi rependo velut quidam enervis quadrupes incedere nullatenus valuisset. Talibus igitur per septennium miseris occupatus, cum jam mortem quam vitam potius expetisset, apud prædictæ ecclesiæ canonicos, quorum alimoniis vitam miseram educabat, assiduo hospitio fungebatur.

*miserimè
affectus sa-
natur:*

30 Inter hæc verò spes salutis, quæ semper infelicibus animis solatium aliquod administrat, mentem illius subit titubantem, ut, si sancti Vicinii præsidia quæretet, forsitan miserante Deo impetrare valuisset. Accedens itaque genibus, manibusque rependo ad sacratissimum beati Vicinii tumulum, lacrymabilibus querelis ingentibusque fletibus hospitatis remedia postulavit. Cumque Dominicæ curationis accessum differri sibi patientissimè suspiraret, verba divinæ admonitionis, quam Dominus noster Jesus Christus, amicum nocte cum pueris recubantem petenti amico panes improbè porrigentem, sub exemplo conclusit, attendit; cunctis dierum ac noctium horis marmoreum sancti Vicinii tumulum amplectens, pectus pugnans invalidis obtundens quære-

bat, petebat, januam pietatis divinæ pulsabat, ut ex Domini promisso munus salutis inveniret. Flexit igitur Deus omnipotens sancti Vicinii precibus accessibilem suæ clementiam pietatis. Cum jam infelix vir inter miseros ploratus, crebrosque gemitus quadam die arcam manu gemina apprehendere niteretur, ut erat integerrimus, usque ad superiorem se marmoris altitudinem erexit, intellexit illico, quod præter solitum artus totius corporis jam in staturæ amissum ordinem undique concordarent, tentare cœpit si rectè incedere potuisset. Directis igitur gressibus expertus diu optatissimam sanitatem, Dei omnipotentis clementiam sanctique Vicinii merita tunc & deinceps collaudavit. Quem noti & proximi in proceræ staturæ valetudine contuentes, nimia admiratione commoti, divinitatis potentiam favorabiliter narraverunt.

31 Sed quid mirum si ex totius corporis beati Vicinii præsentia mirabilia prodierunt, cum noscamus etiam ex modica ossium ejus particula magnum aliquod claruisse. Supradictæ namque Saxonatis ecclesiæ præsul nomine Ubertus a causâ devotæ orationis ad oratorium sancti archangeli Michaelis, quod est in monte Garganico b situm, cujus memoria ex vetusti temporis more per orbem celeberrima veneratur, disposuit proficisci. In quo tamen itinere ut ab adversitatum incursum tueretur, pusillum os corporis beati Vicinii decenti pyxide conclusum, in pera sua positum asportavit. Cumque, opitulante Deo, in eundo dextris successibus uteretur, quodam die in loco est, qui dicitur * hospitatus. Peractis igitur vesperis his, quæ sibi suoque comitatu expedierant, mulier, quæ eum hospitio susceperat, suum sibi lectulum impendit: in quo tandem fessus episcopus recumbens, peram cum præfati sancti Vicinii reliquiis sub pulvinar, quod capiti inhæserat, occultavit.

32 Huic quidem nocte, dum gravi sopore premeretur, sanctus Vicinius apparens, Fatue, inquit episcopo, fecisti, quia me in muliebri lectulo posuisti. Quo dicto abiit. Post hæc episcopus à conviatorum vociferante multitudine excitatus, adhuc sopitis palpebris penè venerabilis atque nocturnæ visionis oblitus, cum sodalibus est profectus, tantoque munimine destitutus usque ad horam tertiam perrexit. Interim cum adhuc nox esset, prædicta mulier, relicti thesauri nescia, [lectulum] episcopi, quem vacuum arbitrabatur, accessit: continuo tantus eam interiorum viscerum dolor occupavit, ut parturienti assimilata intolerabili doloris cruciatu torqueri videretur.

33 Inter ipsos tandem languores debili conamine de lectulo surgens exiit, ut forte ex levi motu leviùs torqueretur. Mox (mirabile relatu) illam egressam pristina est salubritas subsecuta. Post hæc parvo interjecto spatio, quidam familiaris ejusdem domus nocturno itinere fessus veniens, imminente sopore coactus in eundem lectulum se projecit: quem repente mulieris languor invasit, moestisque vocibus se cœpit miserum clamare. His auditis mulier exterrita, moerentis viri proprioque repentinos dolores anxia interiùs mente volutabat, magnumque aliquid ex episcopi meritis fluxisse suspicata, virum, ut de strato surgeret, adorâ est ammonere.

34 Qui ut stratum deseruit, subito mulieris adinstar sanissimus est effectus. Ammirantes igitur & stupentes utrique à lectulo cessaverunt, nec stratum contingere, nec quid hoc esset, ausi sunt experiri. Inter hæc episcopus [sese peram] jam

* f. omisum loci nomen

esse perditam

narratur

historia:

A Jam reliquiffe deprehendens, dolens & tristis effectus uni de pedissequis suis pro ea celeriter redpedare præcepit: qui verò cursu reciprocò præfati hospitii domum revertens, peram ibidem intactam reperit, atque geminos dolores eisdem, qui passi sunt, referentibus agnovit. Hoc quidem episcopus audiens, terrore correptus, majori deinceps venerationis studio sancti Vicini reliquias custodiavit.

beneficia
miseris à
Sancto col-
lata

35 Jam verò quantum in expellendis dæmoniibus aliisque hominum remediis sanctus Vicinius apud Deum impetrando valuerit, non est per singula nostræ facultatis enarrare, cum constet ab innumera testium multitudine cognosci, omnes malignorum spirituum vexatione furentes illius sepulchri præsentia liberatos, cunctos languorum accessus ipsius ope fugatos: nullum cujuslibet pressuræ mœrore subactum, opitulationis illius accessibilem clementiam exorantem, sine ejus præsidio recessisse. Præstat nimirum hæcenus indigentibus corporeas valetudines, & quod est præstantius, concedit petentibus vigorem spiritus, quo animi divini amoris flammâ succensî, eaque, quæ Deo sunt placita, peragendo, in supernæ Hierusalem mœnibus componuntur, & quæcumque adhuc mundo superstes fidelibus viva vo-

ce prædicabat, eadem corpore defunctus, in su- A. ANO- perniis vivens, orationum præsidis prosequitur NYMO. postulantibus impendenda.

36 Quæ nimirum quia sunt multiplicia, & sunt innumera. nullo valent numero comprehendi, nunc tandem de immensi gurgite paucas guttulas fidelibus potandas nobis hausisse sufficiat. Hæc enim de ejus vita atque miraculis . . . retulimus, ne vel nimis compendioso silentio ignavi, vel immoderato eloquio fastidiosi in scribendo fuisse videremur. Sit igitur æterno omnipotenti Deo, qui hæc beato Vicinio episcopo concedit, laudis honor incomparabilis, decoris favor interminabilis, virtutis gloria indeficiens nunc & deinceps ab omnibus creaturis; per infinita sæcula sæculorum. Amen.

A N N O T A T A.

a Vixit ille præsul seculo xi secundum Ughellum col. 707.

b Mons est Apulia in provincia Capitanata, apparitione S. archangeli Michaelis celeberrimus. Celebratur ea Officio ecclesiastico ad diem 8 Maii, quo apud nos inter Prætermisissos dilata est ad diem 29 Septembris, dedicata ibidem ipsi ecclesie sacro. E

DE S. ALEXANDRO EPISC. CONF.

C O N S T A N T I N O P O L I

C O M M E N T A R I U S H I S T O R I C U S.

J. S.

§ I. Sancti cultus apud Græcos & Latinos; gesta ejus in concilio Nicæno, contraque philosophos ethnicos, & Arianam hæresim.

AN. CCCXL.
Nomen
Sancti in
Fastis Græ-
cis ac Latini-
nis.

Inter antistites, qui seculo iv contra Arium ejusque asseclas decertarunt, illustris habetur S. Alexander Byzantinus seu Constantinopolitanus episcopus. Hujus memòria Fastis sacris adscripta est apud Græcos æquè ac Latinos, at diebus diversis. Græci festivitatem ejus annuntiant xxx Augusti, quemadmodum videri potest in Menologio Sirleti, & Menais. Latini verò, ut Ado, Ussuardus, aliique posteriores, ad xxviii ejusdem mensis eundem inferuerunt Martyrologiis suis, eademque die nomen ejus reperitur in antiquissimo Martyrologio, nomine S. Hieronymi insignito. Nolim hic multorum verba accumulare, cum unum pro omnibus sufficiat Martyrologium Romanum, in quo hæc leguntur: Constantinopoli sancti Alexandri episcopi, gloriosi senis, cujus orationis virtute Arius divino judicio damnatus crepuit medius, & effusa sunt viscera ejus. Idem fere habent Ussuardus & Ado, sed hic addit: Dormivit verò idem beatus Pontifex vitæ suæ anno nonagesimo octavo, episcopatus trigésimo tertio. Verum tempus illud episcopatus certò erroneum est, ut patebit ex dicendis. Brevius ejusdem memoria habetur in Romano antiquo seu parvo.

2 Acta S. Alexandri nulla exstant, qua quibus Augusti Tomus VI.

dem nomen Actorum merentur: nomine enim Acta de re Actorum S. Alexandri digna non est Oratio nescio nulla ex- cuius de gestis in concilio Nicæno, etiamsi titulus stant. F. istius Orationis apud Photium Vitam S. Alexandri æquè ac Metrophanis & Constantini magni promittat, cum nihil fere de Alexandro contineat quam quadam occasione concilii relata. De hac autem Oratione historica, fideque ejus in multis vacillante, abunde disseruit Fanningus noster in S. Metrophane tom. i Junii pag. 385. Quapropter ne quidem commemorare lubet, qua ibi leguntur de prædicto à Metrophane Alexandri episcopatu, utpote fide parum digna. Itaque Actorum vices utcumque supplere debebunt antiqui Patres, historicique, qui meminerunt de S. Alexandro, ejusque laudes celebrarunt. Ex his ea colligam, quibus pateat quantus fuerit Alexander, & gesta, que innotuerunt, ordine discutiam.

3 Ut certa separemus ab incertis, breve gestorum accipe compendium. Constat Alexandrum in S. Alexandri cathedra Constantinopolitana sedisse post S. Metrophanem: at dissentiunt scriptores, non recentiores modò, sed antiqui etiam, utrum ei successerit ante Nicenam synodum, an postea. Interfuit Alexander synodo memorata, sed incertum rursus, an adfuerit episcopus, an presbyter tantum. Hinc æquè disputatur de episcopatus duratione, cum alii attribuant annos 23, alii 13 aut 14.

B b 2

non-

AUCTORE
J. S.

nonnulli pauciores, aut multo plures: at posteriores illi jam satis convicti sunt erroris, ita ut dubitatio tantum superesse videatur de annis 13 aut paullo pluribus, & 23. Demum, ut constat Sanctum Ario fortiter obstinisse, ne ecclesiam ingrederetur, ejusque mortem precibus à Deo obtinuisse, ita acriter disceptatum est de anno Sancti ipsius emortuali: nam quidam annum 331 mortis ejus assignarunt, quorum sententia abunde est refutata: alii præulerunt annum 336 aut 338, alii demum 340 omnino statuendum existimarunt. Posteriores hanc sententiam præcipue stabilire conatus est Fanningus noster tom. vi Junii à pag. 71, cujus rationibus ut probabilioribus malim hic consentire, quam tempus Sancti emortuale ad novum examen revocare. Adire lector poterit dissertationem Fanningi assignatam.

4 Sicut sententiam Fanningi aliorumque de anno emortuali non omnino certam existimo, ita certa esse non video, qua disputavit in Metrophane § 2, seu tom. i Junii à pag. 386, ubi probare conatur, Alexandrum tempore Nicani concilii presbyterum solum fuisse, concilioque interfuisse, ut legatum Metrophanis. At cum contraria opinionis multa etiam sint difficultates, ac neutra certis rationibus demonstrari valeat, licet multa hinc inde sint disputata, rem in medio relinquere malim, quam longam instituere discussionem, posteaque nihil certi statuere. Pro chronologia igitur Vita S. Alexandri lectorem remittere placet ad Historiam chronologicam patriarcharum Alexandrinorum ante tom. i Augusti pag. 13 & 14. Porro apud Theodoretum Historie ecclesiasticae lib. 1, cap. 4 exstat epistola S. Alexandri episcopi Alexandrini ad Alexandrum nostrum de heresi Ariana, molitionibus Arii, ac ejus sequacium. Scripta fuit hæc epistola ante Nicenam synodum, ex eaque præcipuum argumentum desumitur pro episcopatu Alexandri ante dictam synodum, quod scripta videatur ad ipsum jam episcopum: at videri possunt, qua respondet Fanningus pag. 387 & 388.

5 Habita fuit Nicæna synodus anno 325. Adfuit pro episcopo suo Alexander presbyter, si Historia concilii credimus, in qua id variis locis habet Gelasius Cyzicenus apud Labbeum tom. 2 Conciliorum. Egregie ibidem decertasse contra Arianos idem refert Gelasius col. 166 hisce verbis: Cum his (Arianorum antesignanis, quos enumeraverat,) generose decertabant sancti patres nostri, Alexander tunc presbyter Constantinopolitanus, & Athanasius archidiaconus ecclesie Alexandrinorum. Absoluto autem concilio, cum mitterentur episcopi, ut decreta concilii toto orbe promulgarent, inter illos electus est Alexander, qui illa in Cycladibus insulis annuntiaret: nam in catalogo episcoporum, quos ad id munus electos narrat Gelasius, Alexandrum memorat hoc modo col. 267: Alexander Constantinopolis tunc solum presbyter, postea verò ecclesie illius episcopatum fortitus, cum Paulo tunc lectore, atque ipsius notario, ecclesiis omnium Cycladum insularum. Hæc de gestis Alexandri ad concilium Nicænum spectantibus.

6 Jam verò si Alexander episcopus revera non erat concilii tempore, dubitare vix possumus, quin paullo post ecclesie Constantinopolitana sit profectus. Nec multis post annis contigisse videtur egregium sancti Viri facinus contra philosophos quosdam ethnicos, quod aliqui perperam referunt ad concilium Nicænum, cum acciderit Byzantii, qua anno 330 Constantinopolis vocari

Egregie se-
geni in sy-
modo Nicæ-
na contra
Arianos,
synodique
decreta pro-
mulgat; C

philoso-
phum ethni-
cum solo im-
perio mu-
tum facit:

capta. Sozomenus lib. 1 Historia cap. 18 rem narrat hunc in modum: Quo tempore Constantinus Byzantium venit, adentes eum quidam philosophi, conq̄testi sunt; quod non rectè Deum coleret, & sacrorum ritus innovaret, novum cultum in reipublicam introducens, contra morem institutumque majorum sitorum, & omnium retrò principum, qui vel apud Græcos vel apud Romanos unquam fuisse memorantur: petebantque ut de hac doctrina cum Alexandro episcopo disputarent. Ille verò, licet in hujusmodi certaminibus parum alioqui exercitatus, vitæ tamen integritate fretus, (erat enim vir bonus atque honestus) certamen subiit, imperatore ita præcipiente. Itaque cum philosophi convenissent, ac simul omnes disputare vellent; postulavit Alexander, ut unum, quem vellent, eligerent, reliqui verò sedentes silentium fervarent. Cùmque unus ex illis disputandi partes suscepisset, In nomine Jesu Christi, inquit illi Alexander, præcipio tibi ne loquaris. Quo dicto, protinus vir ille, frænata linguâ, obmutuit. Ex hoc facto non rectè concludens, Alexandrum indoctum fuisse. Nam ex eo solum consequitur, Sanctum tricus dialecticis minus assuetum, virtute divina eos capere maluisse, qui subtili ratiocinio vix aut ne vix quidem capi potuissent.

7 Porro fidem Catholicam à S. Alexandro egregie fuisse defensam contra impietatem Arianam, probant illustra Sanctorum Patrum de eo elogia. Audi S. Gregorium Nazianzenum de eo loquentem ad cives Constantinopolitanos Orat. 27 sub initium: Neque verò fidei rectæ doctrinam, quam arctissimo complexu tenetis, vobis primus prædicavi, sed aliena dumtaxat vestigia secutus sum, & quidem vestra; (dicam enim quod res est) siquidem eximii illius Alexandri discipuli estis, magni Trinitatis propugnatoris & præconis, qui & sermone & rebus ipsis impietatem exturbavit, ac de medio sustulit. Neque enim memoriâ vobis excidit apostolica illa precatio, quæ impietatis ducem (Arium) in locis impurissimâ linguâ dignis oppressit. Theodoretus brevius Alexandri doctes memorat lib. 1. Historia cap. 3, ita scribens: Constantinopoli per idem tempus Alexander pontificalis sedem tenebat, vir donis apostolicis ornatus. Photius apud Labbeum tom. 2 Conciliorum, col. 101 hoc Alexandrum commendat elogio: Alexander, qui sedem Constantinopolitanam obtinebat, vir cum senectute, tum prudentiâ gravis, vitæque splendore, ac summo pietatis fideique studio, & magna divinis in rebus loquendi libertate insignis. Sed nimis impudenter fallere conatur Photius schismaticus, cum Alexandrum præfuisse scribit Nicæno concilio.

§ II. Resistit Arianis, ne in ecclesiam inducatur Arius, cuius mortem precibus impetrat: gesta in fine vitæ.

Nomen Alexandri præ ceteris illustre reddidit mors Arii, ejus precibus obtenta. Factum istud breviter refert S. Epiphanius Har. 69, cap. 10, seu tom. 1, pag. 734: Post hæc, inquit, cum Arius Constantinopoli Catholicæ Ecclesie communionem affectaret, instante vehementer Eusebio (Nicomediensi,) qui apud imperatorem plurimum poterat, & Constantinopolitanum

fidem catho-
licam stren-
nuè defen-
dit contra
Arianos.

F

Mors Arii
obtentâ præ-
cibus Alex-
andri hæc
occasione:

A litanum episcopum molestius urgente : qui communionem illi dare nolens , & per vim oppressus ingemiscebat. Cumque Eusebius jactaret : Nisi sponte velis admittere , crastina luce , quæ Dominica erit , mecum in ecclesiam intrabit. Quid autem contra nos efficias ? Tum demum religiosissimus episcopus ac Deum timens Alexander , ecclesiae illi praefectus , . . . ubi hæc audiit , tota die ac nocte cum gemitu ac mœrore in oratione perseveravit , supplex à Deo petens , ut vel animam suam reciperet , ne se Arii communione pollueret ; aut stupendum quiddam & inusitatum faceret. Quod quidem posterius obtinuit. Nam Arius noctu ventris levandi gratiâ progredi coactus , & in secessum abiens , in ipsa cella deficiens crepuit , ac mortuus est inventus. Ita foetidissimo in loco repertus est , cum intestina omnia perinde eiecisset ; atque impurissimum dogma vomuerat. Sic Epiphanius. *At factum hoc paullo exactius expendamus.*

9 Anno 336 , ut passim eruditi admittunt ; cum Arius evocatus erat Arius Constantinopolim à Constantino magno , agentibus id Eusebianis ejus favoribus , & repugnante nequidquam S. Alexandro , uti docent verba S. Athanasii post recitanda. Conventerant eò factionis Ariana duces , ut synodum celebrarent , quod frustra quoque impedire conabatur Alexander. *Qua de re Sozomenus lib. 2 , cap. 29 sic habet : Arius , . . . cum Alexandrina ecclesia communicare ei renuisset , denuo venit Constantinopolim. Cum verò qui idem cum eo sentiebant , & quotquot Eusebio Nicomedensi episcopo adhaerebant , separatim de industria eò convenissent , & ad celebrandam synodum se pararent , Alexander , qui tunc temporis Constantinopolitanam sedem regebat , intellecto eorum consilio , synodum dissolvere conatus est. Sed cum id perficere minimè valuisset , societati & communioni cum Ario jungendæ palam contradixit ; nefas esse dicens , & ab Ecclesia prorsus alienum , & suam ipsorum sententiam , & eorum , qui ex universo prope terrarum orbe Nitæam convenissent , irritam facere. Qui verò cum Eusebio erant , cum primò quidem verbis Alexandrum flectere minimè valuissent , contumelias eum afficientes , cum sacramento interminati sunt , nisi Arium intra certum diem suscipisset , ipsum quidem expulsam ecclesiâ , in exilium abiturum , successorem verò ipsius cum Ario communicaturum esse. Easdem Eusebii minas refert Socrates lib. 2 , cap. 37 , ubi addit : Verum Alexander , non tam sollicitus erat de abdicatione sua , quam de doctrina fidei , quam illi subvertere omni studio conabantur. Nam cum Nicænae synodi decretorum custodem se ac patrum esse duceret , totus in id incumberebat , ne res in illa synodo judicatae ullatenus labeficerentur.*

B cap. 29 sic habet : Arius , . . . cum Alexandrina ecclesia communicare ei renuisset , denuo venit Constantinopolim. Cum verò qui idem cum eo sentiebant , & quotquot Eusebio Nicomedensi episcopo adhaerebant , separatim de industria eò convenissent , & ad celebrandam synodum se pararent , Alexander , qui tunc temporis Constantinopolitanam sedem regebat , intellecto eorum consilio , synodum dissolvere conatus est. Sed cum id perficere minimè valuisset , societati & communioni cum Ario jungendæ palam contradixit ; nefas esse dicens , & ab Ecclesia prorsus alienum , & suam ipsorum sententiam , & eorum , qui ex universo prope terrarum orbe Nitæam convenissent , irritam facere. Qui verò cum Eusebio erant , cum primò quidem verbis Alexandrum flectere minimè valuissent , contumelias eum afficientes , cum sacramento interminati sunt , nisi Arium intra certum diem suscipisset , ipsum quidem expulsam ecclesiâ , in exilium abiturum , successorem verò ipsius cum Ario communicaturum esse. *Easdem Eusebii minas refert Socrates lib. 2 , cap. 37 , ubi addit : Verum Alexander , non tam sollicitus erat de abdicatione sua , quam de doctrina fidei , quam illi subvertere omni studio conabantur. Nam cum Nicænae synodi decretorum custodem se ac patrum esse duceret , totus in id incumberebat , ne res in illa synodo judicatae ullatenus labeficerentur.*

C 10 Metus Alexandro præcipuus erat ab imperatore , quem Ariani partim artibus suis , partim ipsius Arii perjurio , sibi faventem reddiderant. Perjurium Arii refert S. Athanasius in epistola ad Serapionem hoc modo : Ab imperatore Constantino Eusebianorum operâ accitus Arius fuerat : ingressum autem Arium imperator interrogavit , num Ecclesiae Catholicae fidem servaret : is verò se rectè credere jurejurando affirmavit , ac rescriptum fidei suæ tradidit , quo iis occultatis , quorum causâ ab Alexandro episcopo Ecclesiâ pulsus fuerat , Scripturarum verba dolose proferebat. Cum jurasset itaque , se non eam tenuisse sententiam ; cujus causâ ab Alexandro

exactus fuerat ; illum imperator dimittens , Si auctore recta , ait ; est fides tua , bene jurasti ; sin impia , & iamèn jurasti , Deus ex juramento causam tuam judicet. *Hoc perjurio , & Ariatorum precibus deceptus Constantinus , Arium admitti jussit , teste Theodoro lib. 4 Hæreticarum fabularum cap. 1 , ubi sic habet : Imperator autem , suscepta supplicatione , jussit regiae urbis Episcopum ei , salutem desideranti , manum porrigere. Divinus autem Alexander , is enim illius civitatis clavum tenebat , primùm quidem conatus est persuadere imperatori , ne fictis Arii verbis seduceretur. Postquam autem vidit eum aegre ferre , tacitus exiit. Mandatum illud Constantini confirmant Marcellinus & Faustinus in Libello precum pag. 18 his verbis : Denique ipse Constantinus jussit ; ut ei sanctus ac beatæ memoriæ episcopus Alexander communicaret.*

11 Hoc imperatoris favore inflati Eusebiani , & Ariani minati sunt , se Arium vi in ecclesiam inducturos sequenti die Dominica. Audi S. Athanasium se vi illum loco mox citato : Illum igitur ab imperatore ita digressum Eusebiani , solita usi violentiâ , in ecclesiam introducere voluerunt. Obstitit Constantinopolitanus episcopus beatæ vitæ memoriæ Alexander , non debere , aïens , hæresis autorem in ecclesiam recipi. At Eusebiani , minis adhibitis , dicebant : Ut , repugnantibus licet vobis , obtinuerimus ut illum imperator accerferet ; sic die crastina , etiamsi id non è sententiâ sit tua , Arius in hac ecclesia nobiscum synaxi aderit. Sabbatum autem erat , cum hæc illi effutirent. *Non poterat non timere Alexander , ne ad effectum perducerent Ariani , qua minabantur. Quare , relicta humanis prædiciis , ad solam Dei opem confugit , presente Macario , à quo S. Athanasius se comperisse testatur , qua de his scribit.*

12 Pergit autem ille hunc in modum : Quibus auditis ; episcopus Alexander , magno mœrore perflatus , in ecclesiam ingressus est , extensisque ad Deum manibus , collacrymans in vultum procidit in sacrario : humique jacens orabat. Aderat Macarius , qui & ipse orabat , orantisque vocem audivit. Alterutrum autem his verbis enixè rogabat Episcopus : Si Arius crastina die ad conventum accederet , me servum tuum ex hac vita dimitte , & ne pium cum impio perdidideris : sin Ecclesiae tuæ miserearis , misereberis autem , hoc bene novi , respice in Eusebianorum verba , & ne dederis in exitium & in opprobrium hæreditatem tuam ; ac tolle Arium , ne ingrediente illo in ecclesiam , hæresis cum illo introire videatur : neve deinceps impietas pro pietate habeatur. Hæc precatus Episcopus , multum anxius recessit : & res mirabilis incredibilisque contigit. Eusebians quippe minitantibus , episcopus orabat , Arius verò Eusebians fretus , ac multa nugatus , ingressus in latrinas ; quasi alvi exonerandæ causâ , derepente ; uti scriptum est , pronus factus crepuit mediis ; prolapsusque statim expiravit , utroque simul , vitâ scilicet & communione privatus. *Theodoretus , Sozomenus , Marcellinus & Faustinus hæc de Alexandri oratione satis consentiunt ; ut Socrates & solum orasse multis diebus & noctibus scribit ; & orationem ipsam perpetuam exposuit.*

13 Quod attinet ad mortem Arii , breviter ab hinc Arius Athanasio relatum , non omnes consentiunt in adsubito , effundis quibusdam. Marcellinus & Faustinus pag. 18 sic habent : Cujus oratio quam constans fuerit , quam fidelis , hinc probatum est , quod idem Arius , antequam intraret ecclesiam , dedit per-

AVCTORE
J. S.

nas novus & gravissimas usque ad turpem interi-
tum. Nam cum pridie quam se putavit sanctam
ecclesiam imperatoris auxilio homo impius intra-
turum, cum nihil languoris, nihil doloris in cor-
pore pateretur, sed, quod gravius est, solo ani-
mi morbo insanabiliter ægrôtaret, humana con-
suetudine secessum petiit, atque illic cum sedet-
ret, gravissimo repente dolore cruciatus, omnia
sua viscera, & ipsum cor, quod erat thesaurus
impietatis, effudit in stercora, atque ita, mira-
bile dictu, internis omnibus evacuatis, attenua-
tus est, & ad momentum sicut luridati corporis
tabe resolutus est, ut per angustias foraminis &
sedilis totus ipse laberetur. *Postremum hoc, uti
apud alios non invenitur, sic parum est verisimi-
le, imo contrarium dictis aliorum, qui asserue-
runt Arium in latrina mortuum inventum, se-
pultumque ab Eusebianis.*

in latrina
moritur,

B

14 Socrates lib. 1, cap. 38 mortem Arii sic
refert: Perditis Arii conatibus divina ultio jam
instabat. Egressus enim ex imperiali palatio, Eu-
sebianis satellitum instar eum stipantibus, per
mediam civitatem magnificè incedebat, omnium
oculos in se convertens. Cumque venisset iuxta
forum, quod dicitur Constantini, quo in loco
statua porphyretica posita est; terror quidam ex
conscientia scelerum ei subortus est; & cum tre-
more simul alvus relaxata. Percontatusque num
in proximo essent latrinæ, cum post Constantini
forum esse didicisset, illuc perrexit. Mox animo
deficere cepit, & unâ cum excrementis anus ipsi
delabitur; & id quod medici vocant ἀπέθρομα,
protinus per anum decidit. Subsecuta est sangui-
nis copia; ac postremò tenuia intestina simul cum
splene ac jecore effusa sunt. Et ille quidem con-
tinuò animam exhalavit. Latrinæ autem illæ Con-
stantinopoli post forum Constantini, sicut antea
dixi, & post macellum, quod est in porticu,
etiamnum monstrantur; & extinctis prætereun-
tibus digitum ad eas intendentibus, genus mor-
tis Arii perpetuò memorabile posteris reddunt.
*Rem contigisse vesperi, cum nondum . . . sol oc-
ciderat, testatur S. Athanasius in epistola ad epi-
scopos Egypti & Lybia, in qua etiam totum
narravit factum.*

C
ac sepelitur
à suis,
Deum lau-
dantibus
Catholicis.

15 Quid post mortem Arii sit actum, refert
partim Theodoretus lib. 4 Hæret. fabul. cap. 1
hoc modo: Cum autem plaga divinitus immissa
universæ populosissimæ civitati significata esset,
in templum omnes simul accurrerunt. Postquam
autem & imperatoris promissum, & Pontificis
preces cognoverunt, ecclesiarum Præsidem eol-
audarunt, & impietatis hæresim abominati sunt.
S. Athanasius in epistola ad Serapionem anti lau-
data quadam addit his verbis: Eiusmodi fuit Arii
exitus: Eusebianique ingenti pudore suffusi, con-
juratōnis suæ socium sepelierè. Beatæ verò vir
memoriæ Alexander, gaudente Ecclesia, syna-
xin cum pietate & sana fide celebravit, preces-
que fudit pro fratribus omnibus, ac Deum ma-
gnopere glorificavit: non quo gauderet de illius
interitu, absit: nam statutum est omnibus homi-
nibus semel mori; sed quòd ea res humana judi-
cia visa fuerit superare. Ipse namque Dominus
inter Eusebianorum minas & Alexandri preces ju-
dicem sese constituens, hæresim damnavit Aria-
nam, declaravitque esse illam Ecclesiæ commu-
nitione indignam.

16 Supervixisse deinde S. Alexandrum usque
ad annum 340, probabilius esse jam diximus.

At de gestis ejus posterioribus pauca intotterunt. D
Magna semper auctoritate Ariani resistisse, te-
statur Sozomenus lib. 3, cap. 4, sic scribens: usque ad
Quamdiu superstes fuit Alexander, Ariani quidem mortem for-
parum fiduciæ ac libertatis habuere: populus ve-
rò defixis in illum oculis, nutum ejus sequeba-
tur, Deoque laudes dicebat; maximè post in-
speratam Arii calamitatem, quem per divinam ul-
tionem eo, quem diximus, modò imprecationi-
bus Alexandri extinctum fuisse credebant. Vixit
se Alexandrum annos nonaginta & octo Socrates
& Sozomenus tradunt, qui adjungunt episcopa-
tum gessisse annis viginti tribus, quod incertum
esse jam diximus, cum sic episcopus esse debuerit
ante Nicanum concilium.

17 Addunt iidem auctores, interrogatum fuisse interrogatus
se de successore; videnturque dicere, propositum de successo-
re S. Pau-
ab eo fuisse S. Paulum, unâ cum Macedonio, lum com-
ita tamen ut Paulum prætulerit. Audi Sozome- mendat; at
num loco assignato: Nam Alexander annos jam Macedo-
natus octo & nonaginta, ex quibus tres ac vigin-
ti in episcopatu fortissimè transfegerat, cum ex
hac vita migraturus esset, interrogantibus eum
clericis, cuiam post ipsum committenda esset E
ecclesia: Si virum, inquit; pietate præditum;
simulque idoneum ad docendum quæritis, habetis
Paulum: sin hominem ad res sæculares & ad col-
loquendum cum iudicibus aptum mavultis, po-
tior est Macedonius. Ab his non multum ablu-
Socrates lib. 2; cap. 6, rem ita exponens: Alex-
ander ecclesiæ illius urbis episcopus; qui contra
Arium stentè dimicaverat, cum tres quidem
ac viginti annos in episcopatu egisset; octo verò
ac nonaginta vixisset; ex hac luce migravit, ne-
mine in suum locum subrogato: Mandavit tamen
iis, penes quos jus eligendi erat; ut alterum ex
duobus, quos ipse nominaret, eligerent. Ac si
quidem eum vellent; qui & ad docendum ido-
neus, & vitæ ac morum integritate conspicuus
esset, Paulum, quem presbyterum ordinarat,
assumerent, ætate quidem adhuc juvenem, sed
prudentiâ senem. Sin eum sibi mallent; qui ex-
terna tantum specie gravitatis commendaretur;
Macedonium eligerent, qui ecclesiæ illius jam
pridem erat diaconus; & ad senilem jam verge-
bat ætatem.

F

18 Eminentissimus Baronius ad annum 340, cum eo non
postquam hac retulerat, num. 16 sic loquitur: comparavit;
Sed cum Alexandri episcopi integritati animi ut is elige-
considero, adduci non possum, ut credam ab retur; sed
eo Macedonium quoque unâ cum Paulo ad ele- potius ut res
ctionem faciendam episcopi Constantinopolis tum jiceretur.
nominatum fuisse. Ratio illius est, quòd Macedo-
nionus; qui demum hæresiarca evasit; jam tum
Arianorum partes fuisset secutus. Assentior omni-
no vivo doctissimo, credibile non esse, locutum fuisse
se Alexandrum de Macedonio, ut is eligeretur.
At commodè forsan exponi poterunt Socrates &
Sozomenus, si existimemus hac de Macedonio di-
cta fuisse ab Alexandro, quòd de eo consultus es-
set, studiaque aliquorum in ipsum inclinare cer-
neret, non ut ipse eligeretur, sed potius ut ab
ejus electione detereretur, commemoratis Macedo-
nii qualitatibus episcopo minimè congruis. Certè
Socrates, relata Pauli electione, addit hac ver-
ba: In quo sanè videbatur mortui Alexandri va-
luit suffragium. Et Sozomenus ait: Verum, ut
reliqui fere omnes affirmant, ob testimonium A-
lexandri, cujus in locum successit, . . . ordinatus
est Paulus.

DE S. MOYSE ÆTHIOPE EREMITA,
ABBATE, ET FORTASSIS MART.

IN MONTE SCETHI LYBIÆ,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Sanctus è latrone ad pœnitentiam conversus, &
per ipsum alii.SECULO
CIRCITER
IV EXEUN-
TE.
Profopogra-
phia ejus,
ac vita in
seculo

De xxvii hujus mensis in S. Pœmene anachoreta mentionem feci de hoc monte, quem idem Sanctus dictis præclaris ac virtutibus egregie illustravit. En tibi nunc, lector, alterum istius montis fidus S. Moyles Æthiops, singulari prorsus miserentis Dei bonitate à perditissimis in seculo moribus ad perfectissimam in solitudine vita sanctitatem vocatus; ita ut verè de illo dici possit, quòd fuerit prodigium divina gratiæ admirandum, ac fortissimum magnorum peccatorum; ut corde contrito ad Deum revertantur, incitamentum. In Lausiaca Palladii historia, anno 1576 Parisiis Latine edita; quæ utor, cap. 22, pag. 62 sunt ista: Fuit quidam Moses nomine; Æthiops genere; niger. Erat etiã procerò corpore: nam in Vitis Patrum apud Rosweydam libro 5, libello 8, num. 10, pag. 593 secunda editionis, quam posthac citabo, dicitur longus. Vile exercuit vivendi genus ac facinorosum, teste Sozomeno ex interpretatione Valesii anno 1668 Parisiis edita, Ecclesiastica historia lib. 6, cap. 29; pag. 682: Moses, inquit, cum esset servus; propter improbitatem ex ædibus domini sui ejectus; & ad latrocinandum conversus, agmini latronum duce[m] se præbuit. Palladius citatus scribit, quòd fuerit servus cujusdam; qui gerebat rempublicam.

2 Idem verò scriptor paullo aliter exprimit criminata ejus; quem, inquiens, propter morum improbitatem, & latrocinii crimen projecit ejus dominus. Dicebatur enim etiam usque ad cædes progredi: cogor enim dicere facta ejus improbitatis, ut postea ostendam virtutem ejus pœnitentiæ. Narrarunt ergo aliqui, eum fuisse præfectum magnæ catervæ latronum. Et mox ad singularia perveniens, de effrenata ipsius barbarie memorat sequentia: Cujus inter cætera latrocinandi opera, hoc quoque fertur, quod infesto & vindictæ cupido animo erat in pastorem, qui, ne rem aliquam effectam redderet, ei fuerat impedimento, dum cum canibus gregis noctu abiret. Quem cum vellet occidere, obibat locum, in quo ejus oves habebant stationem. Ei autem significatum est, ipsum esse trans Nilum: & cum fluvius illo tempore inundaret, & plus quàm mille passus pateret latitudine, ensen tenens mordicus, & tunicam, quæ erat indutus, imponens suo capiti; natando sic transmisit fluvium.

3 Dum autem tranaret, potuit pastor se abscondere alicubi infodiens. Cum ergo Mosis ceptum non successisset, occisis quatuor egregiis arietibus, & catenâ alligatis, Nilum rursus tra-

navit: & cum in parvam quamdam villam venisset, excoriavit arietes: & cum quæ erant carnis optima comedisset, & pelles pro vino venum dedisset, cum scitia octodecim ebibisset, illinc ad quinquaginta lapides est profectus; ubi habebat collegium.

4 Ex his intelligitur, qualis fuerit ipsius vita ante conversionem. Hæc verò tanto exstitit mirabilior, quanto magis ista perditissimis erat sceleribus inquinata, per veram utique pœnitentiam, ac cor contritum atque humiliatum, quod divina misericordia non despicit, ad insignem deinde sanctimoniam deducta. Rem explico. Palladius pag. 63, Hic princeps, ait, latronum serò tandem casu aliquo, qui ei acciderat, compunctus; tradidit se ipsum monasterio. Casus ille, quem singillatim non explicant Palladius atque Sozomenus, videtur diversus esse ab eo, qui sic legitur in Appendice ad Vitas Patrum cap. 14, pag. 995, seu aliquid à duobus modo dictis auctoribus diversum significare: nam textus citatus hæc narrat: Quodam tempore à quodam viro religioso audiens verbum Dei, & in die judicii futuram examinationem inter justos & peccatores; inter criminosos & Sanctos, ac etiã inter amaras gehennæ & ignis æterni pœnas, & cruciatus sine fine in tenebris exterioribus; quæ præparata sunt iniquis & peccatoribus: item audiens æternam gloriam, & æternos honores, & requiem in regno cælorum inter angelos sanctos, quæ præparavit Deus Sanctis & justis ferventibus sibi, compunctus corde cœpit amarissimè flere cum gemitu & ejulatu. Ingressusque monasterium, dedit se in pœnitentiam, & cruciabat semetipsum in multis lacrymis, indulgentiam & veniam peccatorum suorum de pietate & misericordia à Domino postulando, & ita permansit in monasterio.

5 Hic, inquam, conversionis modus non probatur intentus à Palladio ac Sozomeno per id casu quodam. At verò Cassianus collatione 3, cap. 5, pag. 221 editionis Lugdunensis anni 1606 memorat illam modo diverso à priore, hisce verbis: Nec enim abbati Mosis, qui habitavit in loco istius eremi, qui Calamus nuncupatur, quidquam defuit ad perfectæ beatitudinis meritum, quod metu mortis, quæ ei propter homicidii crimen intentabatur, impulsus ad monasterium decucurrit, quia ita necessitatem conversionis arripuit, ut eam in voluntatem prompta animi virtute convertens, ad perfectionis fastigia summa pervenerit. Nominatus autem modo Moyses creditur apud Tillemontium infra identidem memorandum, pag. 64, idem esse, de quo hic agimus.

6 Videndum est etiam, quàm dignos pœnitenti-

tiæ

AUCTORE J. P. *ita bonorumque operum fructus protulerit Viri sancti conversio. Palladius pag. 63 narrat hoc factum singulare, quo alios ad vitam pessimam mutationem miro modo induxit. Textus sic habet: Inter cætera autem dicitur, quod, cum quatuor latrones in eum in cella sedentem irruissent, ignorantibus eum esse Mosem, beatus Moses eos tamquam sacco paleæ ligatos & humeris imposuit, & ad fratrum portavit ecclesiam, dicens: Quoniam non licet mihi alicui facere injuriam, inveni autem eos me aggressos, quid de iis jubetis fieri? Hoc modo autem comprehensi à sancto Mose, Deo confessi sunt. Et cum cognovissent eum esse Mosem, qui fuit aliquando insignis princeps latronum, Christum eo nomine glorificantes, illi quoque mundo renuntiaverunt propter ejus penitentiam, & evaserunt monachi probatissimi, sic cogitantes: Si hic, qui tantum valebat viribus, latrocinia parvi faciens, sic Deum timet: quid nos adhuc nostram salutem differimus?*

B § II. Vita solitaria; vehemens & longa carnis lucta; adhibita contra eam remedia; dæmonis in Sanctum crudelitas; mira hujus in illum potestas.

Amat Sanctus silentium: **S**equimur Virum sanctum in solitudinem Schetensium, egregiorum solitariorum altricem. Apud Cotelerium in Ecclesiæ Græcæ monumentis, quæ à Græco vertit Latine, ac notis illustravit, inter Apophthegmata Patrum pag. 538 referuntur ista: Dixit abbas Moyse, abbati Macario in Sceti: Volo cum quiete ac silentio vivere, nec sinunt me fratres. Ait illi abbas Macarius: Video te indolis mollioris esse, nec posse fratrem à te avertere: sed si desideras quietam vitam, proficiscere ad eremum intrò in Petra, & illic quietè deges. Atque hoc fecit, & conquievit. *Ibidem pag. 554 sic narratur: Aiebant de abbate Moyse in Sceti, quòd Petram (rupem esse lego in solitudine Schetensi) venturus, defatigatus est in itinere; dixitque apud semetipsum; quâ ratione potero hinc congregare aquam meam? Tunc descendit ad illum vox hujusmodi: Intra, nec quidquam curaveris. Itaque introivit. Accesserunt ad eum patrum nonnulli; nec habuit nisi unicum lagenam aquæ: quæ, ubi parum lenticularum coxisset, consumpta est. Unde senex angebatur. Ergo ingrediens ac egrediens orabat Deum. Cum ecce nubes imbris venit super Petram, atque è pluvia omnia vasa sua implevit. Post hæc senem compellant, Ediffere nobis, quare ingrediebaris & egrediebaris. Respondit eis; Causam cum Deo disceptabam; adduxisti me huc, atque en aqua careo, quam bibant servi tui. Propterea intrabam & exhibam rogans Deum, usque quò nobis miserit.*

gravissimâ **8** Dubitare vix possum, quin vehemens illa dæmonis impugnatione, quam jam narraturus sum, primis Sancti vite solitariae annis acciderit, & ante fortassis, quam habitavit in Petra. Heroicam Viri pugnam intellige ex Palladio pag. 63 & 64: Beatum autem Mosem (sic enim oportet eum vocare) deinceps adorti sunt dæmones, ad fornicatoriæ intemperantiæ impellentes eum consuetudinem. Qui usque adeo ab ipsis fuit tenta-

tus, sicut ipse narravit, ut parum abfuerit, quin eum ab instituto dimoverent. Cum autem accessisset ad magnum Isidorum, qui sedebat in Scete, tertio ad eum retulit de bello fornicationis. Cui respondit Sanctus: Ne conturberis, ô frater, sunt principia: & ideo te vehementius invaserunt, priorem requirentes consuetudinem. Sicut enim canis cum assueverit in macello ossa rodere, non recedit à consuetudine; sed si fuerit clausum macellum, & nemo ei dederit, fame enectus non amplius accedit: sic tu quoque, si permaneris in tuæ continentiae exercitatione, mortificans membra tua, quæ sunt supra terram, & excludens ab ingressu ingluviem, quæ parit intemperantiam, ægrè ferens dæmon, ut qui cibos non habeat, qui accendant, à te recedat.

9 Cum ergo secessisset Christi servus Moses, carnis lucta, & ab illa hora seipsum inclusisset in cella, maximâ in omnibus exercebatur tolerantia, maximè autem in abstinentia à cibis, ut qui nihil aliud sumeret præter panis ficci uncias XII, plurimum operans, & quinquaginta orationes quotidie peragens. Porro autem quamvis suum liquefecisset corpusculum; permansit tamen inflammatus, & præcipuè in fornibus. *Nec hisce remediis cessavit gravissima sancti Solitarii cum spiritu tenebrarum, præsertim in somniis, colluctatio; sed ulterius summa cum pertinacia perduravit, prout discimus à Palladio, qui ita pergit: Cum autem surrexisset, convenit quemdam alium monachum sanctum probatissimum, & ei dicit: Quid faciam, abba? Rationi meæ tenebras offundunt somnia animi; ut quæ eis ex veteri consuetudine delecter (id est, delectationem patiar vel invitatus, ut colligitur è statu S. Moyse; nihil non facere ac pati recusantis; ut eandem à se amoliretur.)* Dicit ei ille Sanctus: Non cohibuisti mentem tuam à visis, quæ in eis versantur: ea de causa hæc sustines.

10 Fac ergo quod dico. Dede te paulatim vigiliæ, & ora sobrius: & ab his citò liberaberis. *singula* Cum hoc autem monitum audiisset Vir præclarus, tamquam ab eo, qui erat artifex experientia, in cellam reversus, dixit se, quod quidem sua sciat conscientia, tota nocte non dormisse: non orationis prætextu genu flexisse, ut somni fugeret tyrannidem. Cum annis ergo sex mansisset in cella, totas noctes stans in medio cellæ, & Deum orans assidue, & non claudens oculos, non potuit intemperantem vincere cupiditatem. Re vera enim non potest verè castigari cupiditas. Cum enim seipsum liquefecisset laboribus, turpem illam affectionem non potuit subigere. *ria* *In Vitæ Patrum libro 3, num. 10, à pag. 494, vehemens adeo Virum pugilem vexavit pugna in hac materia, ut eum è dilectissima sibi cella expulerit. Res sic describitur ibidem:*

11 Beato abbati Moyli, qui habitabat in loco, qui appellabatur Petra, quodam tempore in tantum imposuit durissimam impugnationem dæmonis fornicationis, ut non prævaleret sedere in cellula sua, sed abiit ad sanctum abbatem Isidorum, & retulit ei violentiam impugnationis suæ. Cumque de Scripturis sanctis abbas Isidorus proferens testimonia, consolaretur eum, & ut ad cellulam suam reverteretur, rogaret eum, noluit abbas Moyse pergere ad cellulam suam. Tunc abbas Isidorus pariter cum abbate Moyse ascenderunt in superiora cellulæ suæ. Et dixit ei Isidorus: Respice ad Occidentem, & vide. Cumque respiceret, vidit multitudinem dæmonum vehementer cum furore perturbari, & quasi ad præ-

lium

A lium præparatos, festinantefque pugnare. Dixit autem ei abbas Isidorus: Respice iterum ad Orientem, & vide. Cùmque respiceret, vidit innumerabilem multitudinem sanctorum angelorum, gloriosum & splendens super lumen solis caelestium virtutum exercitum. Ait autem ei abbas Isidorus: Ecce quos in Occidente vidisti, ipsi sunt, qui etiam impugnant Sanctos Dei.

adhibita

12 Nam quos ad Orientem conspexisti, ipsi sunt, quos ad adiutorium Sanctis suis mittit Deus. Cognosce ergo, quia plures sunt nobiscum, sicut dicit Eliasus propheta. Verùm etiam sanctus Joannes dixit: Quia major est, qui in nobis est, quam qui in hoc mundo. Et his auditis confortatus in Domino sanctus abbas Moyses, reversus est in cellulam suam, gratias agens, & glorificans Domini nostri Jesu Christi bonitatis patientiam. Nec verò congrua lucte sua neglexit remedia sanctus Athleta; sed alius atque alius vita austeritates huic medicandæ adhibuit. Nam, ut ait Sozomenus pag. 682, quoniam bona corporis habitudine, quam ex priore victu contraxerat, adhuc fervens, ad cogitationes scdæ libidinis incitabatur, omni philosophicæ exercitationis genere corpus suum maceravit, nunc exiguo pane victitans sine obsonio, nunc plurimum operis faciens, oransque quinquages. Interdum etiam singulis noctibus stans, per sex continuos annos orabat, nec genua flectens; nec oculos claudens ad somnum capiendum.

à Sancto re-
media:

13 Nonnumquam monachorum cellas noctu circumiens, hydrias singulorum clam aquâ implebat. Quod quidem laboriosum erat inprimis. Ab aliis enim decem; ab aliis viginti; à quibusdam verò triginta & amplius stadiis aberat locus ille, unde aquam hauriebant. Diu tamen pristinum robur retinuit, licet plurimis exercitationibus illud frangere studuisset, & assiduis vexationibus corpus attereret. *Invenit hac magis declarare, ac confirmare ex Palladio, qui pag. 65 & 66 ita loquitur: Post hæc aliam sibi suggessit rationem asperæ vitæ agendæ. Egrediens hic Pugil satanæ (variè enim cum eo decertavit) noctibus abibat ad cellas monachorum, qui se exercendo confenerant in laboribus, & per se aquam non poterant amplius importare, & accipiens hydrias eis nescientibus, illas aquâ implebat. Habent enim in illis locis aquam certa distantem longitudine. Alii quidem ad duos lapides; alii verò ad quinque; alii verò ad dimidium.*

à diabolo
caditur us-
que ad mor-
tem, &
lucta

14 Una ergo nocte, quâ hoc faciebat, dæmon, qui eum observaverat, non amplius ferens Athletæ fortitudinem, cùm ipse se inclinasset in puteum, ut unius monachi impleret hydriam, clavam quamdam ei impexit in lumbos, & etiam in eo loco reliquit jacentem mortuum, nihil omnino sentientem, neque quid, neque à quo id passus sit. Cùm ergo alio die venisset quidam monachus ad aquam hauriendam, cum illic invenit jacentem linqui animo. Is autem id renuntiavit magno Isidoro presbytero Sectæ. Qui abiens cum aliquot aliis, eum accepit, & tulit in ecclesiam. Ille verò anno toto ægrotavit, ut vix corpus ejus & anima convalesceret. Tunc dicit illi magnus Christi sacerdos Isidorus: Cessâ deinceps, frater Moyses, contendere cum dæmonibus, & ne sic eis insultaveris. Est enim modus quoque fortitudinis in exercitatione. Is autem illi dicit: Non cessabo cum eis pugnare, donec mihi cessaverit phantasia somniorum. Tunc ei dicit sanctus Isidorus presbyter: In nomine Domini nostri Jesu Christi, ab hoc temporis articulo cessarunt

Augusti Tomus VI.

tuipia tua somnia. Bono deinceps & fidenti animo communica Sacramentis. Ne enim gloriare-
AUCTORE
J. P.
ris, ut qui tua exercitatione viciffes affectionem, ideo vehementer in te suam exercuit potestatem, ad tuam utilitatem, ne incideres in animi elationem. His auditis reversus est in cellam, quietè deinceps attendens moderato instituto exercitationis. Post duos autem vel tres menses rogatus à beato Isidoro presbytero exercitator Moyses, numquid amplius ei molestiam exhibuisset spiritus, respondit: Ab illa hora, quâ mihi precatus est Christi servus, nihil mihi accidit ejusmodi.

15 Ex his, Bono deinceps & fidenti animo *diurnâ* communica Sacramentis, *diceres confici, San-* *liberatur:* *Etum in ardentissimo illo tentationum estu vel non communicasse Sacramentis, vel saltem hoc non fecisse & παρρησίας, sicut lego in textu Græco Palladii, id est, cum libertate vel cum audacia, dicamus nos liberè & audacter. Huc pertinet alius Palladii textus in Vita abbatis Dioscouri presbyteri, in qua, interprete Herveto, quo utimur, cap. 68, pag. 164 narrat ista: Vidimus autem alium quoque presbyterum in Thebaïde, nomine Dioscurum; patrem centum monachorum: qui cùm ad Dei gratiam esset accessurus, dicebat eis: Videte, ne quis, qui noctu phantasiam habuit mulieris, audeat accedere ad sancta Sacramenta. Ne quis ex vobis, visis & phantasiis pulsus somniet. Nam qui absque phantasiis fiunt fluxus feminis, casu fiunt, nec ex uniuscujusque libero animi arbitrio insunt, sed absque voluntate. Procedunt enim ex natura, & ex redundanti materia excernuntur. Quocirca nec sunt peccato obnoxii. Visa autem ac phantasiæ (accedente ad illa hominis consensu) procedunt ex libera eligendi voluntate, & sunt argumentum mali animi. Ad Sanctum nostrum redeamus. Verba Isidori apud Palladium, Bono deinceps animo &c. ita expono. Primò, non est credibile, Sanctum nostrum per annos omnino sex, quibus duravit iste carnis conflictus, à Sacramentis abstinuisse. Secundò, videtur verosimile; quòd rariùs tamen eisdem communicavit quàm alii monachi, ex sacro quodam horrore ac magna reverentia indignum se reputans, ut creberrimè illà frequentaret.*

16 Quid dicam de aliâ lucta non quidem tam *vehementi* diurna, quàm erat prior, sed admodum tamen mens ejus periculosa ac difficili, prout licet colligere ex singulari modo, quem Deus adhibuit ad medelam, *tentatio:* **F** *rem narrante Cassiano in Collatione 7, cap. 27, pag. 312, in hæc verba: Secundus verò, quem diximus in hac tremo (nimirum in loco, qui Calamus nuncupatur, ibidem ex cap. 26, pag. 311, in Scheti, ut alibi lego, situs) commemoratum, cum ipse quoque singularis & incomparabilis vir esset, ob reprehensionem unius sermonis, quem contra abbatem Macarium disputans paulo duriùs protulit, quadam scilicet opinione præventus, tam diro confestim est traditus dæmoni, ut humanas egestiones ori suo * suppletus ingereret. * editio Ga-* *Quod flagellum purgationis gratiâ se Dominus intulisse, ne scilicet in eo vel momentanei delicti ab eo macula resideret, velocitate curationis ejus atque auctore remediî demonstravit. Nam continuo abate Macario in oratione submissò, dicto citiùs nequam spiritus ab eo fugatus abscessit.*

17 Atque hæc quidem certamina sustinuit in- *mirum in* *victus noster Athleta, cui tot & tam atræ carnis dæmones im-* *tempestates non obsuere, quo minùs anima ejus perium:* *magnâ celestium radiorum abundantia illustra-* *elogium* *retur, ac in demonia potens ac mirum exerceret imperium, teste Palladio pag. 66. Dignatus est,*
C c *inquit*

AUCTORE J. P. inquit, hic Sanctus gratiâ adversus dæmones : adeo ut, sicut nos muscas hyeme contemnimus, ita, atque adeo ampliùs, hic magnus Moses contemneret dæmones. *Locum alium, in quo narratur Vir sanctus maximum dæmonibus terrorem incussisse, dabimus inferiùs num. 38, ubi de ipsius elogiis erit sermo.*

§ III. Sancti virtutes ; apophthegmata & instructiones.

Profundissima

I *N Vitis Patrum libro 5, libello 15, num. 29, pag. 624, agitur de S. Moyse sacerdote, profundissima Viri in tenues modestie atque abjectionis umbras se colligentis humilitate probato. Rem audi : Dicebant de abbate Moyse, quia factus esset clericus, & posuerunt ei superhumeralia. Et dixit ei archiepiscopus : Ecce factus es candidatus, abba Moyse. Et ille respondit : Putas à foris, domne papa, aut deintus ? Volens autem episcopus probare eum, dixit clericis : Quando intrat abbas Moyse ad altare, expellite eum, & sequimini, ut audiat quid dicat. Dum autem cœpissent eum mittere foras, dicebant ei : Exi foras, Æthiops. Ille verò egrediens dicebat : Bene tibi fecerunt, cinerente & caccabate. Qui cum homo non sis, quare te in medio hominum dare præsumpsisti ? De voce cinerente atque caccabate observat hac in notatione ad librum citatum Rosweyda pag. 643, num. 43 : Ita manuscripti Vedastinus & Audomarensis. Variant editi. Quidam, CINERENTE ET CACCABATE ; quidam, CINERATE ET CACCABATE. Existimo cinerentum dictum eâ formâ, quâ PULVERULENTUS, & similia. Vide Onomasticon.*

B *19 Eadem profundissime humilitatis virtutem in multis aliis occasionibus ostendit. Nam in Vitis Patrum libro 5, libello 16, num. 7, pag. 631, Facta aliquando congregatione fratrum in Scithi, cum voluissent senes probare abbatem Moysem, contempserunt eum, dicentes : Ut quid iste Æthiops venit in medio nostrum ? Ille autem audiens, tacuit. Cùm verò dimissus fuisset conventus, dixerunt ei hi, qui eum injuriosè tractaverant : Nec modò non es turbatus ? Et ille respondit : Turbatus sum, & non sum locutus. Et ibidem libello 8, num. 10, pag. 593 aliud edidit exemplum, quo ostendit, quam parvus & abjectus esset in oculis suis : Audivit enim aliquando judex provinciæ de abbate Moyse, & perrexit in Scithi, ut videret eum ; & nuntiaverunt quidam seni de adventu ejus, & surrexit, ut fugeret in paludem ; & occurrit ei ille judex cum suis, & interrogavit eum, dicens : Dic nobis, senex, ubi est cella abbatis Moyse ? Et dicit eis : Quid vultis eum inquirere ? Homo fatuus est & hæreticus.*

C *20 Et veniens judex ad ecclesiam, dixit clericis : Ego audiens de abbate Moyse, veni ut viderem eum ; & ecce occurrit nobis senex pergens in Ægyptum, & interrogavimus eum, ubi esset cella abbatis Moyse, & dixit nobis : Quid eum quæritis ? Fatuus est, & hæreticus. Audientes autem clerici, contristati sunt, dicentes : Qualis est senex ille, qui hæc de sancto homine locutus est ad vos ? Et illi dixerunt : Senex vetustissimo vestimento utens, longus & niger. Et illi dixerunt : Ipse est abbas Moyse ; & quia noluit videri à vobis, ideo hæc vobis ipse de se dixit. Et multum ædificatus judex discessit. Quid, quòd eadem virtus, ac virtutum omnium regi-*

na, sanctum nostrum Confessorem terribilem faceret superbis dæmonibus, viamque præcluderet accessui eorum, ne illum tentare auderent. Factum accipe è Vitis Patrum libro 3, num. 102, pag. 516 : Abbati quoque Moyse frequenter apparuerunt dæmones maledicentes ei, ac dicentes : Prævaluisti nobis, Moyse, & nihil tibi possumus facere : quoniam quoties te in desperationem humiliare volumus, exaltaris ; quoties autem exaltaris, ita te humilias, ut nullus de nobis accedat ad te.

D *21 Huic virtuti, quam in eximio gradu habebat S. Moyse, adjuuge singularem charitatem, sem in qua egregiè etiam excelluit. Libro eodem septimo, cap. 18, num. 2, pag. 673 scribuntur ista : Quidam frater veniens in Scithi, ut videret abbatem Arsenium postulabat. Cùmque alii fratres ei, ut paululum requiesceret, suaderent, respondit : Non manduco panem, nisi illum videre meruero. Tunc unus ex fratribus ipsum duxit ad abbatem Arsenium, pulsatoque ostio cellulæ, introduxit eum. Deinde suscepti, & oratione facta, confederunt. Cùm autem beatus taceret Arsenius, ille, qui fratrem adduxerat, ait : Ego discedo. Sed & is, qui ex magno desiderio venerat, videns quia nihil ei locutus fuisset abbas Arsenius, præ verecundia tacitus sedens, dixit : Et ego quoque tecum, frater, abcedo. Ac sic uterque discesserunt. Postulabat autem, ut etiam ad abbatem Moysem, qui ex latronibus conversus fuerat, deduceretur. A quo susceptus, facta charitate dimissus est. Frater autem, qui ad utroque ipsum duxerat, dixit illi : Ecce, utroque, quos postulabas, vidisti : quis tibi plus ex ambobus placet ? At ille ait : Mihi interea hic melior videtur, qui nos utroque & bene suscepit, & bene pavit. Quo sermone comperto, unus ex patribus ad Dominum oravit, dicens : Domine, hanc mihi rem precor ostende, quia unus propter nomen tuum omnes homines videre aut appellare refugit ; alter verò omnibus propter nomen tuum communis est. Et ecce in exstasi duæ illi naves per fluvium ostensæ sunt ; & in una quidem vidit Spiritum sanctum cum silentio & requie unâ cum abbate Arsenio navigantem ; in altera verò navi vidit abbatem Moysem & angelos Dei, mel & favum in os & in dentes ejus inferentes.*

E *22 Ex hac etiam virtute profuxit factum sancti Patris nostri, dum maluit videri minus rigidus in quadam, ut credo, consuetudine jejunii, quam parum hospitalis in quorundam solitariorum adventu. Res gesta in Vitis Patrum libro 5, libello 13, num. 4, pag. 615 scribitur ita accidisse : Factum est aliquando in Scithi mandatum, ut jejunarent illâ hebdomadâ, & facerent Pascha. Contigit autem, ut in ipsâ hebdomada venirent ad abbatem Moysem fratres quidam ab Ægypto ; & fecit eis modicum pulmentum : & cum vidissent vicini fumum, dixerunt clericis ecclesiæ, quæ illic est : Ecce Moyse solvit mandatum, & coxit apud se pulmentum. Illi autem dixerunt : Quando venerit, loquemur ei nos. Facto autem sabbato, videntes clerici magnam conversationem abbatis Moyse, dicunt ei coram omni plebe : O abbas Moyse, mandatum quidem hominum solvisti, sed Dei mandata fortiter alligasti.*

F *23 Cum virtute charitatis non parvam habet & misericordiam erga delinquentes. Hanc cordiam demonstravit Vir sanctus in se reperiri præ aliis ga delinfratribus eremicis : nam hi punitum volebant quædam alium, defectus nescio cujus reum ; ille verò ei parci-*

A *parcitur. Historiam intellige è Vitis Patrum libro 5, libello 9, num. 4, pag. 594: Frater aliquando in Scithi inventus est culpabilis, & fecerunt seniores conventum, & miserunt ad abbatem Moysem, dicentes, ut veniret: ille autem venire noluit. Misit autem ad eum presbyter, dicens: Veni, quia plebs fratrum te exspectat. Et ille surgens venit. Tollens autem secum sportam vetustissimam, implevit eam arenâ, & post se portavit. Illi verò exierunt ei obviam, dicentes: Quid hoc est, pater? Dixit autem eis fenex: Peccata mea sunt post me currentia, & non video ea, & veni ego hodie judicare aliena peccata. Illi autem audientes, nihil locuti sunt fratri, sed ignoverunt ei. *Alia plurima Sancti virtutes variis hujus Commentarii locis insperse sunt.**

apophthegmata

24 *Varia etiam abbatis Moylis in Vitis Patrum referuntur apophthegmata, quæ declarant pia ejus sensa. Libro 3, num. 58, pag. 510 sunt ista: Dixit abbas Moyse: Per has quatuor res passio gignitur: per abundantiam escæ & potûs; & per satietatem somni, & per otium & jocum, & ornatis vestibus incedendo. Ibidem lib. 7, cap. 1, num. 7, pag. 665: Idem dixit: Corporeæ multæ sunt passiones. Et dicit ei frater: Et quæ sunt, Abba? At ille respondit: Quia Paulus Apostolus dicit: Fornicatio & immunditia, vel omnis cupiditas nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: visus quoque & fiducia frequenter ad prælium veniunt. Libro 3, num. 196, pag. 529: Abbas Moyse commonebat fratres, dicens: Quatuor sunt monacho principalia observanda; id est, tacendi, servandi mandata Dei, humiliandi semetipsum, & angustia paupertatis. Oportet ergo monachum, ut semper lugeat, semper suorum sit memor peccatorum, & omni hora ponat sibi mortem ante oculos suos. Quatuor hisce jam prolatis fere consonant ea, quæ habentur in Vitis Patrum libro 7, cap. 35, num. 1, pag. 680. Cella amorem estimabat admodum, uti patet ex brevi hoc, sed ad persuadendum efficaciter apophthegmate, quod in dictis Vitis legitur lib. 3, num. 109, pag. 516: Quidam frater cum expetisset sermonem ab abbate Moyse, dicit ei Senex: Vade, & sede in cella tua. Cella autem tua omnia te potest instruere, si ibi permaneris. Sicut enim piscis ex aquâ eductus statim moritur; ita & monachus perit, si foris cellam suam voluerit tardare. *Alia super eodem argumento nititur similitudine in libro 5, libello 2, num. 10, pag. 564: Dixit abbas Moyse: Homo fugiens hominem, similis est uvæ maturæ: qui autem cum hominibus conversatur, sicut uva acerba est.**

B *Alia profertur, uti patet ex brevi hoc, sed ad persuadendum efficaciter apophthegmate, quod in dictis Vitis legitur lib. 3, num. 109, pag. 516: Quidam frater cum expetisset sermonem ab abbate Moyse, dicit ei Senex: Vade, & sede in cella tua. Cella autem tua omnia te potest instruere, si ibi permaneris. Sicut enim piscis ex aquâ eductus statim moritur; ita & monachus perit, si foris cellam suam voluerit tardare. *Alia super eodem argumento nititur similitudine in libro 5, libello 2, num. 10, pag. 564: Dixit abbas Moyse: Homo fugiens hominem, similis est uvæ maturæ: qui autem cum hominibus conversatur, sicut uva acerba est.**

alia profertur,

25 *Apud Cotelerium citatum datur pag. 553 hoc apophthegma: Frater sic interrogavit abbatem Moysem: Rem video coram me, nec possum eam occupare. Dicit ei Senex: Nisi factus fueris mortuus instar eorum, qui sepulcro obteguntur, non poteris illam apprehendere. In Vitis Patrum libro 5, libello 10, num. 63, pag. 602: Dixit abbas Pastor, quia frater quidam interrogaverit abbatem Moysem, dicens: Qualis homo mortificat se? homo à proximo suo? Et respondit ei: Nisi posuerit homo in corde suo, quia triennium habet in sepultura, non attingit ad hoc verbum. *Videri etiam potest caput 26 libri 7, num. 1, pag. 678. Ibidem libro 6, libello 4, pag. 657 habentur instructiones variæ hoc titulo: Septem capitula verborum, quæ misit abbas Moyse abbati Pœmenio &c. Longa est narratio, & jam pridem apud nos transcripta die VII Februarii pag. 47: quæ ibidem attribuitur Moyse Augusti Tomus VI.**

si Lybico. De S. Pœmenio, celeberrimo in Scheti AUCTORE & in Ægypto anachoreta, actum est in hoc tomo ad diem xxvii Augusti. Non videmus, cur Pœmenius, qui supra vocabatur, sit ab eo diversus; nec cur Moyse, qui inter ipsius apophthegmata nominatur pag. 41, num. 26, debeat statui alius ab eo, de quo hic agimus. Inter sententias Ægyptiorum Patrum apud Rosweydam num. 109, pag. 1007, monita superiora aliter ac breviter ponuntur hoc titulo: Hæ sunt sententiæ septem, quas locutus est abbas Moyse ad abbatem Pœmenionem &c., quæ ibi legi possunt, uti & apophthegmata apud Cotelerium pag. 555, 557, & ejusdem nota pag. 816, & Vita Patrum libro 5, libello 10, num. 63, pag. 602. Tillemontius tomo 10 Monumentorum ecclesiasticorum in S. Moyse applicat ipsi varias instructiones, quæ sunt apud Cassianum.

26 *Non proferebat promiscuè & sine fructu & institutionibus suas de perfectione institutiones, sed volebat ejusdem avidos, ac corde contrito & humiliato illam querentes, ne, si non essent tales, sibi noceret. Audi Cassianum collatione 1, cap. 1, pag. 174 de abbate Moyse ita loquentem: Cum in eremo Scithi (anno circiter 390, uti vult Tillemontius pag. 72) ubi monachorum probatissimi patres, & omnis commorabatur perfectio, abbatem Mosen, (eundem sine dubio, de quo hic loquimur, sicut censet mox nominatus auctor) qui suavius inter illos egregios flores, non solum actuali, verumetiam theoretica vita flagrabat, institutione ejus fundari cupiens expetissem unâ cum sancto abbate Germano., pariterque ab eodem abbate ædificationis sermonem fulis lacrimis ambiremus; quippe cujus hunc animi rigorem manifestissimè noveramus; ut nisi fideliter desiderantibus, & cum omni cordis contritione querentibus, nequaquam penitus acquiesceret perfectionis aperire doctrinam, ne scilicet si passim vel nolentibus eam vel tepidè sitientibus exhiberet, res necessarias, & quæ folis perfectionem cupientibus debent esse compertæ, indignis & fastidiosè fuscipientibus pandens; aut jactantiæ vitium, aut prodicionis crimen videretur incurere &c.*

27 *Cassianus de Institutis renuntiantium lib. remedium 10, cap. 25, pag. 142 narrat, hoc se remedium contra acediam à Moyse abbate accepisse: Cum incipiens, ait, in eremo commorari, abbati Moyli; omnium sanctorum in ea habitantium summo dixissem, me ægritudine acedie hæsterno die gravissimè fuisse confectum, nec ab ea potuisse aliàs liberari, nisi ad abbatem Paulum protinus cucurrissem; ille: Non te, ait, ab ea liberaisti, sed magis ei te addictum ac subditum præbuisi. Gravius enim te ut desertorem ac fugitivum deinceps adversarius impugnavit, quem de conflictu superatum protinus aufugisse conspexit: nisi de cetero commissa congressione, non desertione cellæ, vel somni torpore ingruentes æstus ejus ad horam evaporare malueris, sed tolerantia potius & conflictu didiceris triumphare. Unde experimento probatum est, acedie impugnationem non declinando fugiendam, sed resistendo superandam.*

28 *Cassianus idem (prout pergit Tillemontius) vitiis fræduas primas collationes suas abbatis Mofi Schemgalitas, tenis nomine inscribit, & in earundem secunda, cap. 21, pag. 214 sic eum loquentem inducit: Si vultis experiri vim statuti hujus (egerat cap. 19 de optimo cibi quotidiani modo) modum istum jugiter retinete, nullum extrinsecus coctio-*

AUCTORE J. P.

nis pulmentum die Dominico vel Sabbati, neque sub aliqua advenientium fratrum occasione fumentes: nam his resecta caro non solum minore quantitate diebus residuis poterit sustentari; verum etiam totam refectionem sine labore differre, illorum scilicet ciborum, quos extrinsecus sumperit, adjectione suffulta. Quod nullo modo facere, nec refectionem panis differre in diem posterum praevaleret, quisquis fuerit semper praedictae mensurae quantitate contentus. Etenim memini seniores nostros (quod nos quoque retineo frequenter fuisse perpeffos) cum tanto labore ac difficultate hanc parsimoniam sustentasse, tantaque vi atque inedia praedictam custodisse mensuram, ut inviti quodammodo nec sine gemitu atque tristitia hunc finem sibi refectionis imponerent. Porro ista supradictae mensurae quantitas cap. 19 in duobus paxamaciis statuitur, quos parvulos panes vix unius librae pondus habere certissimum est. Hec paxamacia, ut ibi scribitur, alias paximacia, sunt panes sicci, ex historia Lausiac cap. 22, pag. 64, ubi in Vita Moysis, qui fuit de laironibus, narratur ista, & superiora confirmantur: Cum ergo secessisset Christi servus Moyfes . . , maxima in omnibus exercebatur tolerantia, maxime autem in abstinentia a cibis; ut qui nihil aliud fumeret praeter panis sicci uncias XII.

29 Apud Cassianum collatione 2, cap. 17, pag. 213, quod est de immoderatis jejuniis & vigiliis, narrat quousque progressus fuerit in abstinentia a cibis, & quod modus in ea tenendus sit, docet. Etenim memini, inquit, me frequenter ita appetitum cibi penitus respicisse, ut duobus diebus ac tribus refectione dilata, ne memoria quidem ullius edulii meam interpellaverit mentem, & rursus ab oculis meis ita somnum diaboli impugnatione subtractum, ut plures noctes ac dies paululum quid somni meis oculis a Domino precarer infirmi, graviusque me periclitatum somni cibique fastidio, quam soporis & gastrimargiae colluctatione perenssi.

30 Verosimile videtur, in S. Moyfen nostrum cadere illud insigne elogium, quod habetur in collatione 19, cap. 9, a pag. 536, & in quo Moyfes, Paphnutius, ac duo Macarii laudantur a rerum secularium contemptu, & a vita contemplativa: Qui ita erant in utraque ista professione perfecti, ut, cum ultra omnes eremi accolas secedentes, insatiabiliter secreto solitudinis pascerentur, quantumque in ipsis erat, nequaquam inquirerent humana confortia, tamen ita frequentiam ac fragilitates ad se concurrentium sustinebant, ut, cum ad eos visitationis vel profectus gratia innumera fratrum multitudo conflueret, tam jugem penè susceptionis inquietudinem immobili patientia tolerantis, nihil aliud vel didicisse vel exercuisse omni vitae suae tempore crederentur, quam ut communibus tantum advenientium officiis deservirent, ita ut apud cunctos esset ambiguum, in qua potissimum professione eorundem major esset industria: id est, utrum in illa eremitica puritate, an in ista conversatione communi, magnanimitas eorum mirabilius aptaretur.

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

§ IV. Donum prophetiae; mors; cultus apud Graecos & Latinos; elogia; chronotaxis.

Præter alia plurima dona, quae Deus in sanctum Eremitam nostrum benignissime congestis, spiritum etiam prophetiae ipsi contulit. Id probatur à Vita Patrum libro 5, libello 5, num. 35, pag. 578, ubi leguntur ista memoria prodita, quae cui aptius applicentur, quam abbati Moyfi Æthiopi, qui adeo in Scheti claruit, non video: Senex quidam erat in Scithi: qui cum incurrisset in ægritudine magna, serviebant ei fratres. Et videns senex, quia laborarent, dixit: Vado in Ægyptum, & non solvam fratres istos. Et dicit ei abbas Moyfes: Non vadas, quoniam in fornicationem incursumus es. Ille autem contristatus dicebat: Mortuum est corpus meum, & tu mihi ista dicis? Surgens ergo abiit in Ægyptum. Quod cum audissent homines circumquaque habitantes, offerebant ei multa. Venit etiam ad eum quaedam virgo fidelis, volens obsequium suum seni infirmanti deferre. Et post aliquantum temporis, cum paululum de ægritudine, quae tenebatur, melius habuisset, incurrit in eam, & illa concepit. Interrogata autem à vicinis loci, unde conceperit; illa respondit: De senex hoc.

32 Illi autem non credebant ei. Senex vero dicebat: Ego hoc feci; sed custodite mihi infantem, quem peperit. Quae cum genuisset puerum, & ablactatus fuisset, tulit senex infantem in humeris suis, & die, quae erat festivitas in Scithi, occurrit ibi, & intravit in ecclesiam coram multitudine fratrum. Illi autem videntes eum, fleverunt: Qui dixit fratribus: Videtis infantem hunc? filius est inobedientiae meae. Cavete ergo vos, fratres, quia in senectute hoc feci, & orate pro me. Et pergens ad cellam suam, ad initium primae conversationis suae reversus est.

33 Aliud vaticinium sanctus Abbas noster e didisse dicitur in eodem monte Scheti, & imminentem Mazicorum grassationem praeannunciavisse. Tomo IV Julii, die XIX ejusdem mensis, pag. 610 in S. Arsenio anachoreta, dixi de illorum barbara crudelitate, duplici irruptione, ejusdemque tempore, quae hic non repeto. Quoniam vero solitudo Schetica erat satis propinqua barbarae isti genti (vide Historiam Lausiacam cap. 7) non mirum est, solitarios istos grassationibus Mazicorum expositos fuisse. Sancti porro vaticinium super eorum adventu in Schetum, ita narratur in Vita Patrum libro 5, libello 18, num. 13 & 14, pag. 638: Dicebat abbas Moyfes in Scithi: Si custodimus mandata patrum nostrorum, ego praesumens de Deo spondeo vobis, quia huc barbari non venient: si autem non custodierimus, defolendus est locus iste. Sedentibus aliquando fratribus apud eundem abbatem Moysem, dicit eis: Ecce barbari hodie in Scithi venient, sed surgite & fugite. Dicunt ei illi: Et tu non fugies, abba? Ille autem dicit eis: Ego per tot annos expecto diem istum, ut impleatur sermo Domini mei Jesu Christi dicentis: Omnes qui accipiunt gladium, gladio peribunt. At illi dixerunt ei: Neque nos fugiemus, sed tecum moriemur. Et ille dixit eis: Ego causam non habeo: unusquisque vestrum videat quomodo se deat. Erant autem septem fratres cum eo, & dicunt

tenendus in eo modus:

vita sociabilis monastice conjuncta.

C

D

E

F

A cunct ei : Ecce barbari appropinquarunt januæ , & statim intrantes barbari occiderunt eos. Unus autem ex eis timore carnali perterritus fugit , & abscondit se post plectas de palmis ; & vidit septem coronas descendentes , & coronantes abbatem Moysem & sex fratres , qui cum eo fuerant interfecti.

tamquam martyr dicitur ,

34 Porro corona illa , sicut observat Tillemontius tomo 10 Monumentorum ecclesiasticorum in S. Moysse pag. 75 , non tantum designabant gloriam , quam Sancti isti per suam in penitentia ac bonis operibus perseverantiam adepti erant ; verum etiam martyrii honorem , quem morte sua meruerant , Ecclesiâ catalogo Martyrum consuetâ illos adscribere , qui post sanctam vitam occisi fuere à barbaris infidelibus , sicut sancti Paulus , Isaias , & alii in solitudine , cui nomen Rhaitum , & in Sinâi (loca sunt in Arabia ad Mare rubrum) ad annum circiter 373 perempti (de quibus agit tomo 7 à pag. 573.) Hisce addit , quos eodem etiam die & in eadem solitudine Sinâi occisos refert circa initium seculi 5 , mittens lectorem ad ea , quæ collegit de S. Nilo , videlicet S. Sarmatam , discipulum S. Antonii , cujus memoria agitur die xi Octobris. Id causa est , prout observat idem auctor , quod creditum sit die vii Februarii nostri pag. 46 , titulum hunc debere S. Moysi ac sociis ejus (eisdemne , an diversis ab iis , de quibus modo dixi , postea discutiam.) Hæc est Tillemontii ratiocinatio ulterioris nobis infra prebitura materiem examinis.

refragante Palladii sententia :

35 Vide interim , quantopere ab isto martyrio S. Moysis Æthiopsis discrepet Palladius , auctor gravissimus ac fide dignissimus , qui de ipsius quidem morte , atate , presbyteratu , ac discipulis disertè meminit , sed de genere mortis nihil dicit , & non aliter de ea loquitur , quam si contigisset sine violentia & in pace : Obiit , ait pag. 66 , ante septuaginta quinque annos natus in Scete , cum factus esset presbyter , relictis septuaginta quinque * discipulis. Si Sanctus fuit martyr , quomodo Palladius hoc ignorare potuit ? Si non ignoravit , quomodo potuit sic scribere ? Hic Rhodus , lego ἰσθδομύνηντα , hic saltus. Atque hæc quidem sunt semina controversiæ admodum intricata , de qua pluribus infra. Subjicio interea temporis cultum S. Moysis hodierni , & elogia.

* in Græco textu apud Meursium vit , quomodo potuit sic scribere ? Hic Rhodus , lego ἰσθδομύνηντα , hic saltus. Atque hæc quidem sunt semina controversiæ admodum intricata , de qua pluribus infra. Subjicio interea temporis cultum S. Moysis hodierni , & elogia.

C cutius apud Græcos

36 Annua S. Moysis memoria inscribitur Typico S. Sabba nuncupato , ac Synaxario , quod ex Menologio , jussu Basilii imperatoris Porphyrogeniti edito , exstat apud nos ad calcem tomi i Augusti. Annuntiat etiam Sanctus noster & laudatur in Menologio Sirlletiano. Nostra apographa Græca Mss. singillarim his atexere pratermitto. In Officio sacro , quod hac die habetur in Menais magnis Græcis typo editis , compellatur egregiis elogiis , & sequentibus duobus versiculis honoratur ; & quoniam Menæa illa , quibus utor , valde mendosa sunt , adhibui eis manum , prout judicavi sensum exigere , qui sic sonat :

Φησὶ τὸ ῥητὸν • Καὶ Ἰωνὸν Μωϋσῆς μέλως ,
Ἄνθρωπος ὄψιν , ἢ θεὸς ἢ καρδίαν.

Dictum refert : Vel mortuus Moyses niger : Homo facie , sed corde qui deus fuit.

Additur hoc hexametrum de ejus sepultura :

Τάλαν ἐν εἰκοτῷ Μωϋσῶ ὀγδοῦν Αἰθιοπία.

Æthiopem sepelit vicena octava Moyssem.

Fortasse respicit ad paræmiam Græcam poëta in primo versu , Αἰθίοψ ἢ λθκαίνετα , de qua dixi in S. Æthiops Eunuchus per S. Philippum diaconum baptizato pag. 5 hujus tomi. Quâ verò metapho-

rica similitudine deus vocetur , non habeo exploratum ex ejus dictis & gestis.

AUCTORE J. P.

37 Gloria verò posthuma S. Moysis singulare & incrementum accepit , quando ab ecclesia Græca ad Latinam propagata est , qua in suo Martyrologio hac die illum ita annuntiat : Item sancti Moysis Æthiopsis , qui ex insigni latrone insignis anachoreta , multos latrones convertit , & secum duxit ad monasterium. Singulare etiam est , quod annua S. Moysis memoria fuerit peculiari titulo propagata ad ecclesiam S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis Antverpiæ. Nam in libello ibidem impresso , qui continet festa particularia ejusdem ecclesie propter notabiles Sanctorum & Sanctarum reliquias , notantur ista : xxviii Augusti S. Moysis eremitæ & confess. M. & com. in utrisque vesp. & laud. , collecta : DEUS QUI NOS.

38 Accipe Viri sanctissimi elogium. Palladius pag. 66 in editione Herveti , Hæc est vita , quam egit Moyses Æthiops , qui ipse quoque numerabatur inter magnos. Græca verò Meursii sic habet : Ἀπὸ τῆς ἑβδόμης τῆς ἀσκήσεως πολιτείας ἔ ἀκαταγώνισε ἀδελφῆ Μωϋσῆος ἔ τῷ ῥῆμα Αἰθιοπῶν , τὴν ἢ ψυχῶν ἐθισαυτῶν θεία χάριτι ὅς καὶ αὐτὸς ἔ ἐν τοῖς μεγάλοις ἢ πατέρων καπερὶ θάματα ἔ μῦθοι. Quæ ita interpretor : Hæc (est) divina exercitationis conversatio invicti pugilis Moysis , genere Æthiopsis , animâ verò se affuefacientis divinæ gratiæ , qui etiam ipse inter magnos patres rectè factis numerabatur. Sozomennus pag. 683 his eum laudibus extollit : Aiunt .. , nemini unquam talem ac tantam mutationem ex vitio ad virtutem contigisse , quantam isti : quippe qui ad culmen monasticæ philosophiæ pervenerit , & dæmonibus maximum terrorem incusserit , & Schetienium monachorum presbyter factus sit. En tibi nunc , lector , elogium , ex dicto mox Synaxario Græco , quod habetur ad calcem tomi i mensis Augusti , Latine redditum de morte , etiam si aliunde satis nota sint , qua in eodem narratur : Mense eodem (Augusto) xxviii (die) memoria sancti patris nostri Moysis Æthiopsis. Hic Beatus genere quidem erat Æthiops , colore autem admodum niger , cujusdam administri reipublicæ famulus , quem dominus ejus expulit propter multam morum perversitatem , & latrocinandi institutum. Hic aliquando infesto in pastorem quemdam fuit animo , memor , quod in re aliqua impedimentum sibi interposuisset : quem etiam occidere voluit.

E

F

39 Gnarus igitur , quod trans Nilum esset aquis inundantem , oris morfu tenens machæram , & vestimentum capiti imponens , natando transiit. Pastor verò præsentens adventum ejus , fugâ se subduxit. Hic autem , arietibus quatuor egregiis inactatis & vinculo ligatis , Nilum natando iterum trajecit. Dum verò comedisset eorum carnes , & pelles pro vino vendidisset , ad socios suos discessit. Hæc autem narravi , ut ostendam , salvari posse [peccatores] per penitentiam , si velint. Hic tandem aliquando compunctus ex occasione aliqua , monasterio se tradidit , & confisque penitentiae processit , ut socios suos ad Christum adduxerit. Dum federet aliquando in cella sua , latrones quidam accesserunt ad illum , ignorantes quod ipse esset Moyses : quos Beatus tunc ligatos adinstar sacci palearum , humeris suis imposuit , atque ad ecclesiam * se contulit ; & ad fratres dicit : Quoniam sanè non licet mihi injuriam facere & hos inveni accedentes ad me , quidnam de his vultis ? Illi autem cognoscentes , quod

ejus :

* in Græco est κτελομένον

AUCTORE
J. P.

quoddam Moyfes effec famofus ille atque infuperabilis latronum princeps, postquam Deum glorificasset, etiam ipsi mundo renuntiarunt, & probatissimi monachi facti sunt. Sanctus itaque Senex exacta vitâ secundum Dei placitum, ac dæmonis libidine superata, moritur annorum septuaginta quinque, presbyter etiam factus, & discipulos relinquens septuaginta. De voce *κρησσοῦν*, (id est ad litteram Dominicum) quam Latine vocavi ecclesiam, consuli potest Cangius in utroque Glossario.

40 *Ætas* porro ista annorum septuaginta quinque occasione nobis præbet tentandi, an ex his atque aliis contexti possit chronotaxis vita, quam dabimus per modum conatus vel systematis chronologici, cum difficile sit, eam exactè definire, & suis illam annis aptare. *Ætas* verò Sancti jam dicta confirmatur ex Historia Lausiacâ superius num. 35, de qua etiam apographum Vita, quam habemus è bibliotheca Casarea Vindobonensi; etiam si Nicephorus Callistus tomo 2 Ecclesiastica historia lib. xi, cap. 36 asserat, vitam circiter annum octogesimo quintum finivisse. Si vitam

clausit S. Moyfes seculo circiter quarto exeunte, ponamus vivere eum cœpisse anno circiter 325. Tillemontius tomo 10 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 64 conversionem ejus accidere potuisse indicat anno ætatis 25 vel 30, qui poterit concurrere secundum jam dicta cum anno seculi istius 50 vel 55. In monasterio quodam Schetensi dirigendis solitariis præfuit anno circiter 375 vel 380, si Baillero credimus in ejus Vita.

41 Difficilioris prorsus indaginis negotium est definire annum ejus emortualem. Prædictus Monumentorum collector pag. 75 hanc difficultatem vidit, certumque esse affirmat, quod obierit ante annum 420, cum Palladius de ipsius morte loquatur. Sed ista temporis notatio nimis vaga est. Addit, judicium ferri posse, quod acciderit illud inter annum 391 vel 392, quo auctor iste videtur cum eo locutus, & annum 400, quo Cassianus potuit discessisse ex Ægypto. Sed idem collector præfens argumentum pluribus curis discutere conatur in notatione 5 super S. Moyse latrone, pag. 728 & 729, quæ est de tempore mortis ejus. Si Moyfes, inquit, à Mazicis occisus, sit Lybicus aut alius quispiam à latrone diversus, nihil videmus dicendum de tempore mortis ejus, quam quod contigerit in fine seculi 4, vel in exordio seculi 5. Deinde significat, haberi ex epistola Synesii, quod Ausuriani vel Ausoriani, barbari illarum regionum populi, universam depopulati fuerint Lybiam anno 412, immò verò minati fuerint Ægypto. Floruit scriptor ille imperantibus Arcadio & Theodosio juniore, fuitque archiepiscopus Ptolemaidis in Lybia, ejusque gesta in historicam narrationem redegit Tillemontius tomo 12 pag. 499 & sequentibus, ubi articulo 24, à pag. 550 ex eodem Synesio depopulationem jam dictam pluribus exponit. Et nonnullis interjectis in notatione 5 modò indicata, redit ad tempus mortis S. Moylis, quod inquirimus.

42 Quod si Moyfes, ait, martyr sit idem, qui latro, & idem, qui habitabat in Calamis, mortuus sit oportet ante annum 400: Serenus quippe & Paphnutius cum Cassiano loquuntur de eo tamquam de homine jam mortuo, qui habitavit &c. Vide Collationis tertia caput 5, & Collationis septima caput 26. Jam verò Cassiano S. Chrysostomi discipulo factò postquam profectus esset in Schetim, vix hoc accidere potuit post annum 400; atque adeo mortuus fuerit eo tem-

pore, quo Cassianus erat in Ægypto, id est, ut nos, inquit, credimus, inter annum 390 & 400: cum mortuus esse non potuerit ante annum 390, idque non ideo tantum, quia hunc eundem esse credimus, quocum Cassianus sermones contulit in Scheti; verum etiam quia S. Arsenius, qui ad solitudinem se non contulit ante annum 385, solitarius erat jam tum, quin immò in pietate multum provecus, quando S. Moyfes tunc etiam vivebat, ex Cotelerio pag. 368 & 369.

43 Palladius, qui in Cellulas pervenit anno ordinatur. 391, videtur dicere, quod sibi retulerit historiam suarum tentationum: idque colligit Tillemontius è textu Græco *ὡς αὐτὸς διηγήσατο*, id est, sicut ipse narravit. His, quæ proposui hæcenus è dicto collectore, obiter addo, illud, sicut ipse narravit, haberi in Latina versione Gentiani Herveti, quæ utor, pag. 63; sed non inveniri à me in textu Græco, quem edidit Joannes Meursius. Longa quidem & varia est superior Tillemontii ratiocinatio, in omnem se operosè versantis partem, ut ad exactam veri temporis, quo obiit S. Moyfes noster, cognitionem perveniret; sed omnia & singula non revoco ad novum examen; præfenti controversia eò redeunte, ut videatur non improbabile, quod Sanctus è vita excefferit anno circiter Christi 400, sicut eum ponit Castellanus, & ut huic aliam etiam annumeremus, Bailetus. Nos initio hujus Commentarii signavimus eum obiisse seculo circiter quarto exeunte, quod fere in idem redit.

§ V. Solitarii Sancto nostro synonymi; hujus discipuli, dignitas abbatialis, sacerdotium & fortasse martyrium.

Sanctus Moyfes, episcopus Saracenorum in Arabia, diversus est ab hodierno, quem cum isto confusum fuisse diximus tomo 11 Februarii, die VII, quo de illo actum est, pag. 45. Ibidem pag. 46 dati sunt apud nos SS. Moyfes abbas & sex monachi martyres, & ponuntur in Ægypto: Moyfes verò ille Lybicus dictus refertur. At primò, non satis intelligo, cur annuntientur in Ægypto; & non potius in Scheti; cum in prædicatione ac narratione eorum martyrii, quæ ibidem producit ex Vitis Patrum, & quam superius § 4 post initium retuli, legantur ista: Dicebat abbas Moyfes in Scithi &c. Sedentibus aliquando fratribus apud eundem abbatem Moysean, dicit eis: Ecce barbari hodie in Scithi venient, & barbari occiderunt eos. Palæstra itaque eorum martyrii non fuit propriè in Ægypto, sed in Scheti Lybia. Secundo, non satis video, quod Moyfes ille Lybicus dictus intelligi hic debeat, nec satis capio, quo fundamento varia ei applicentur apophthegmata ad eundem diem VII Februarii. Ex Palladio certè id conficere nequeo, neque ex Sozomeno, quia paucula dumtaxat de illo habent.

45 Nam Palladius signatè de isto Moyse tractans cap. 88, pag. 184 sub hoc titulo, Vita abbatibus Mosis Lybici, hæc memorat: Moyfes Lybicus fuit vir mitissimus, & maxima charitate præditus. Is dignus est habitus dono curationum. Is hoc narravit, aqua videlicet venam mirabili modo

chronotaxis
vita

B

ac mortis

C

succumque

D

E

F

synonymus,

- A** modo in puteo à Piore eliciam in usum monachorum. Alia verò de isto Moyse ibidem non lego, præter hac paucula. Sozomenus Historia ecclesiastica lib. 6, cap. 29, pag. 684 de illo hac scribit: Moyfes . . mansuetudine & caritate, & languorum curationibus, quos oratione sola pellebat, præ cæteris inclaruisse memoratur. Tertio, probare neutiquam possum, quòd Moyfes Lybicus sit ille, qui cum sex monachis occisus fuerit in Scheti: nam quoniam ibidem interemptus Moyfes dixit: Ego per tot annos exspecto diem istum, ut impleatur sermo Domini mei Jesu Christi dicentis: Omnes, qui accipiunt gladium, gladio peribunt, ut videre datur supra § 4, seipsum fortasse hic designat ille Moyfes, qui in vita seculari latrocinii assuetus, è latrone ad optimam frugem ac eximiam sanctitatem conversus est. Et verò mors ejus, quæ ponitur inter apophthegmata apud Cotelerium pag. 553, his ibidem pag. 549 & sequentibus depingitur characteribus, qui soli & uni Moyfi hodierno videntur esse proprii: dicitur enim vehementissimè . . tentatus ad fornicationem . . Æthiops . . longus & niger . . in Sceti.
- B** 46 Validum tamen contra hanc sententiam est argumentum, quòd Palladius, qui multis scribit de abbate Moyse, qui fuit ex latronibus, quique vel ipsum mortis ejus locum, annos ætatis, ac numerum discipulorum indicat, nihil dicit de genere mortis ipsius. Hic nodus est difficultatis, quam tangebam num. 35. At respondeo, auctorem eundem etiam scribere de Moyse Lybico, ac nihil dicere de illius morte. Neque reponas, eum obiter dumtaxat scripsisse de Moyse Lybico, atque accidere potuisse, ut ignoraverit mortem ejus, si inciderit in tempus illud, quo Palladius discesserat è solitudine. Nam respondeo, hæc in meris posita esse conjecturis: neque enim Palladius scripto plus de eo tradidit, quam supra diximus. An, & quid de illo postmodum didicerit extra solitudinem, quisnam divinet? Respondeo denique ad objectum è Palladio silentium de genere mortis S. Moyfis è latrone conversi, auctores historicos omnes non scribere omnia semper, sed varia omittere non raro, quæ alii suppleunt historiarum collectores. Quod quàm sæpè fiat in Opere nostro, quis ignorat? Non sequitur ergo: Palladius hoc non refert, ergo falsum est. Nec objicias Græcos in Menais magnis excusis, nec in elogio Synaxarii Græci, supra à num. 38 à me Latine reddito, quia vel secuti sunt, vel transcripserunt Palladium, aliumve scriptorem, qui hausit ex isto fonte. Si tamen Palladii silentium alicui appareat tanti ponderis argumentum, ut eidem refragandum non censeat; querere ipsi licet Moysem alium, cui aptius conveniant congruentia, quas de hodierno præmissi: hæc tamen quoniam rem non evincunt, controversiam presentem non decido, sed in medio eam relinquens eruditorum judicio permitto. Jam verò alia se offert controversia, quisnam sit ille Moyfes, qui in Collationibus Cassiani nominatur.
- C** 47 Tillemontius in notatione tertia super S. Moyse latrone pag. 728 conatur probare, quòd hic Moyfes verosimiliter sit Moyfes Schetenensis, de quo loquitur Cassianus. Gazæus, inquit, Cassiani commentator (quem citat in notis pag. 218, designatà in indice citationum collatione prima Cassiani, anno 1642 Parisii edita) credit, Moysem Schetensem, qui loquitur in duabus primis Collationibus istius auctoris, esse haud posse eum, qui fuerat latro; propterea quòd hic multo fuerit antiquior quàm Cassianus. Sed respondet supra di-
- ctus Monumentorum ecclesiasticorum collector, se nescire, quidnam habeat fundamenti, ut hoc dicat. Deinde appellat ad textum Cassiani, & ex eo affirmat, necesse esse, ut Moyfes latro vixerit usque ad annum 390, quo Cassianum in Schetum venisse memorat, & etiam ulterius: cum Cassianus apprime norit virtutem Moyfis, qui propter latrocinium à se commissum in solitudinem secesserat, quique ibidem vixerat in quodam eremi Schetenensis loco, cui nomen Calamus. (Vide textum Cassiani à nobis allegatum § 1, num. 5.)
- 48 Hic autem intelligi Moysem latronem se- qui loquitur- cundum Gazæum pag. 336, asserit idem collector. Et verò cum Moyfes in Calamis, uti addit, Cassianum: Gazæo pag. 218 idem etiam sit, qui loquitur in Collationibus Cassiani, probabile admodum est, Moysem istum esse latronem, in Vitis Patrum & in Palladio adeo celebrem: id saltem à Gazæo negari non potuisse, nisi contrarius sibi fuerit. Ludovicus Bulteau in Historia Ordinis monastici lib. 1, cap. 10, pag. 154 affirmat, Moysem illum, qui loquitur apud Cassianum, ab Æthiopo nostro distinguendum, propterea quòd hic à juvenute sua fuerit apud S. Antonium. Hoc si probaret, non mediocre tribueret pondus sententiæ Gazæi. Verum cum non desinet locum, in quo hoc dicatur, addatque collector supra memoratus, se non potuisse illud reperire, non meretur audiri. Ratio itaque temporis non videtur excludere Moysem hodiernum è Collationibus Cassiani: an tamen hic fuerit, non mihi certò constat.
- 49 Quòd Moyfes synonymus in Nitria, quem de Moyse ex Rufino nominavimus in hoc tomo in S. Pæmene in Nitria: ne anachoreta pag. 26, aliquid habeat presentis vel superiori controversiæ consentaneum, non habemus compertum, neque meminimus, eas ad notitiam nostram pervenisse hætenus vite ejus circumstantias, quæ hoc probent: non ideo tamen certò removeri hinc deberet, si alia adjuncta id suaderent, quia, ut diximus, in Nitria memoratur (monte ad confinia Schetios:) solitarios quippe istos antiquos non ita uni semper affixos fuisse loco, ut subinde ad alium non transirent, in laudato jam Pæmene pag. xi ostendimus contra Tillemontium, qui eidem insistens errori in notatione tertia super S. Moyse hodierno antè citata, præter alia, quæ dixisse se significat de Moyse Lybico, cui martyrium adjudicat, illud adjungit, quòd in Nitria potius, quàm in Scheti habitasse videatur.
- 50 At quid dicemus de S. Moyse Æthiopo, item de syn- & Sanctis VII anachoretis martyribus, ex Ha- onymo cum- giologio metrico. Habessinorum breviter apud nos septem aliis. datis tomo III Junii, die xviii ejusdem mensis pag. 586? Dum ea, quæ de hisce Martyribus narrantur, confero cum morte synonymi, sociisque septem, de quibus antea differui, dubitare vix possum quin sint iidem, mihi, ut credo, suffragaturo curioso lectore, qui alteram historiam conferre cum altera, & utramque expendere voluerit. In Fastis sacris ecclesie Æthiopica apud Jobum Ludolfum pag. 419 ad diem xviii Junii annuntiantur Abba Moyfes niger. vii Fratres Moyfis nigri: & observatur ibidem in notis litterà i: Moyfes Æthiops in Menologiis Græcorum & Latinorum die xxviii Augusti appellatur; ex insigni latrone insignis anachoreta factus.
- 51 Paragraphis superioribus deprompsi apoph- An dicta thegmata, & facta historica, quæ Tillemontius & facta, adoptavit & posuit sub titulo S. Moyfis hodierni, quæ antè relata sunt, ac proinde quæ visa ipsi sunt convenire eidem Moy- ad Moysem ad Moysem hodiernum si. Sed ego me vadem ponere nolim, quòd omnia ad spectem:

An S. Moyse hodiernus sit idem,

AUCTORE J. P.

E

F

AUCTORE J. P.

ad unum referenda sint. Certiora interim in hoc genere sunt, qua habent Palladius & Sozomenus: quibus adde Vitas Patrum, quando congruentia concurrunt, in qua hic potius, quam alius videbitur relucere. Quamquam non refragabor, si quis dicat, quod presumi utcumque posse videatur, quadam in dictis Vitis solo Moyse nomine notata, hodierno forte Moyse tacite attribui per antonomasiam, cum propter magnam inter antiquos eremicolas nominis celebritatem, tum propter septuaginta discipulos, quos habuit. At de his aliqua etiam animadvertenda sunt.

52 Monumentorum ecclesiasticorum sapè nominatus collector sua de S. Moyse hoierno lucubrationi subjungit duos è pluribus ejusdem, uti vult, Moyse discipulos, Zachariam videlicet & Carionem, pag. 76 & sequentibus varia de iis memorans è Vitis Patrum atque Apophthegmatibus apud Cotelarium. Hac legi possunt pag. 443 & 444, item pag. 516 & sequentibus: illa vero libro 3, num. 86, pag. 513, & lib. 5, libello 15, num. 17, pag. 623. Invenio apud Cotelarium nomen Moyse, ac duos istos, de quibus agebam, in Scheti resedisse, ac mentionem fieri de Isidoro ejusdem loci presbytero, eodem forte, de quo Palladius, & quocum egit S. Moyse Æthiops è latrone conversus: rei gesta textum citavi § 2. Sed idem auctor magnum Isidorum illum ibidem vocat. Verum cum dubitari non possit, quin hic Moyse in tanto discipulorum numero omnes vel plerosque saltem habuerit virtutum suarum testes atque heredes, parum nostrà & Sancti interest, an Zacharius & Carion sub ejusdem fuerint disciplina, an sub alterius synonymi.

53 Ex tam multis ejus discipulis videtur con- fuit abbas, fici, veri nominis abbatem existisse. Abbas vocatur apud Palladium in titulo Vitæ prævio, qui in eodem non est in Græco exemplari, quod vulgavit Meursius. Factus fuit presbyter, teste Palladio. Potest etiam appellari martyr ab iis, qui eum non distinguendum à synonymo, qui à barbaris occisus est, censebunt cum Tillemontio. Titulos hosce illi dedi ante exordium hujus Commentarii prævii, ita tamen, ut martyrium restrinxerim per adverbium fortassis, si alteri synonymo conveniat.

C § VI. Vitæ Græcæ exemplaria; nostræ observationes.

Duplex Vita Græca P Recipuus Vitarum fons est Palladius, antea à nobis laudatus. Ad hunc referenda sunt, qua de Sancto commemorant duo biographi Græci, quorum narrationis exemplaria Mss. sunt apud nos. Unum acceptum è codice Ms. bibliotheca Casarea Vindobonensis, de quo sepe facta jam fuit mentio per decursum hujus mensis Augusti. Nul- lum præfert auctorem; sed hoc prænotatur titulo: Τῆς ὁσίας πατρὸς ἡμῶν Μωϋσῆος ἡ Αἰθίοπος ΚΗ'. Hoc est: Sancti patris nostri Æthiopsis (Vita) xxviii (Augusti.) Incipit: Οὐτὸς ὁ μακάριος Μωϋσῆς τῶ μὲν γενεῇ τῷ Αἰθίοψ, τῇ χροίᾳ μέλας ἀπεβῆς. Hic beatus Moyse genere quidem erat Æthiops, colore (autem) niger admodum. Finis est: Τελευτῶν δ' ἐπ' ἐβδομήκοντα πέντε ἐν τῇ Σιήτῃ, γεγονώς καὶ περὶ βύτερος, καταλιπὼν ἐβδομήκοντα μαθητάς. Τῶς πρεσβείαις αὐτῆς, Κύριε, σῶσον πάντας ἡμᾶς &c. Obiit autem annorum septuaginta quinque in Scheti, factus etiam presbyter, relinquens se-

ptuaginta discipulos. Intercessionibus ejus, Do- mine, salva nos omnes &c.

55 Aliud Vita exemplar reliquit nobis Pape- exemplar & brochius noster à se scriptum ex cod., prout ad- notationes nonnullæ dit, Ambros. f. N. n. 152. Vide Mart. Maximi. Majorem de hoc codice notitiam suggesti in hoc tomo pag. 29, ubi etiam agitur de ejusdem scri- ptore monacho quodam Laurentio in monasterio Rutienti, quod est in Calabria. In hoc Ms. ali- quanto longior est narratio, quam in superiore. Vitam porro istam typis committam, è Græco in Latinum sermonem à me conversam, & Anno- tatis instruem. In eadem apud nos num. 9 oc- currit παλὸς ἐστὶ; quæ expressio aliquantulum exer- cuit Tillemontium in notatione 2 super S. Moyse latrone. Dicit enim, se non invenire vocem παλὸς nec in Constantino, nec in Meursio: voci autem παλὸς non dari ab illis significationes, nisi qua huic loco non conveniant. Sed Palladius, inquit, quem allegat cap. 41; pag. 958 & sequentibus, adhi- bet eandem vocem respectu filie, quæ fatuam se- se & possessam sorgebat; addens, se idcirco credi- disse, quod vox ista deberet hic sumi in eodem sensu, pro quo insuper affert versionem Cotelarii. (Consuli hac potest pag. 552.)

56 Ibidem etiam observat ex Vitis Patrum, in illud, quod stultus sit in versione Pelagii Diaconi, & alterius, quem volunt esse Rufinum; sed utrum- que ibidem addere & hæreticus, quod non est in textu Græco, & vix umquam passos esse Sanctos, ut appellarentur heretici, longè minus, ut ipsi- met hoc se onerarent opprobrio. Quod hic præfere- bat Tillemontius è duobus istis scriptoribus, habe- tur in Vitis Patrum lib. 5, libello 8, num. 10, pag. 593, & lib. 3, num. 119, pag. 517. Et vero nomen adjectivum, de quo hic agebatur, adeo apud antiquos fuit notum ac pervulgatum, ut in nomen proprium fuerit commutatum, illis- que datum Sanctis, qui, ut mundi desipientis va- nitati ac fatuitati ludos facerent, sub simulate atque affectato stultitia velo caelestem suam sapien- tiam occultarunt, facti stulti propter Christum. Consule, qua jam pridem scripsi tomo i Julii, die 1 ejusdem mensis, pag. 129 in S. Symeone Salo, ubi obiter indicavi; hujusmodi Sanctis id cognominis Παλὸς inditum à voce Syriaca.

57 Haud equidem miror, nihil memorari in quod à no- bis Vita prædicta, quam Laurentius Rutientis mona- chus scripsit, de quodam dæmone ad meliorem bis F frugem converso per S. Moysem nostrum; hoc vi- detur utcumque mirum, quod res illa breviter memorata in textu Græco Palladii, quem edidit Meursius, & in quo narrantur gesta Moyse Æthiopsis, sit omissa in Latina Herveti versione, quin immò, sicut lego apud scriptorem neoteri- cum, in versionibus diversis. Textus Græcus Pal- ladii sic habet: Καὶ ἔτι πρὸς ἄλλην τῶ πρὸς γμα- π ἡ μετανοίας, ὡς καὶ αὐτὸς ἡ συμπεπικτω αὐτῆς ἐν νεότητι δαίμονα, ἡ εἰς πάντα αὐτῆς σωμαμαρ- τῆρα, ἀντικρὺς εἰς ἑπίγνωσιν ἀγαγεῖν ἡ Χρῆσθ. Quæ in Appendice ad Vitas Patrum cap. 7, pag. 954 in Heraclidis eremita Paradiso, eadem cum Pal- ladio tractantis, incerto sed veteri interprete, sic redduntur Latine: Suxque pœnitentiæ vitam sic vehementer arripuit, ut etiam Clemonem malo- rum consortem fuorum, qui à prima cum eo æ- tate peccaverat, ad cognoscendam virtutem Chri- sti eminus collocaret.

58 Cur autem in Latina Palladii Historia hac Græcè red- prætermissa? Suspicor, id accidisse, quia per dæ- ditum monem intellexerint interpretes diabolum. Verum hac significatio tam esset ridicula, & Palladio in- digna.

A digna, ut potius sit fatendum, vel corruptum esse locum, vel dæmonem hic nomen proprium hominis esse. Rosweyds in notatione ad locum supra productum pag. 1008, In Græco, inquit, Palladio Parisiensi συμπαίκτης αὐτῆς, COLLUSOREM SUUM. In Palatino erat συμπαίκτης. Utrobique autem in Græco erat δαίμονα pro Κλήμονα. Sed ex Heraclide Palladius emendandus.

cum plus habeat conjectura, quam facti, magis mihi arridet sententia Rosweydi.

AUCTORE J. P.

60 Quod tamen attinet ad vocem συμπαίκτης, cui subjiçitur, Rosweyds substituebat συμπαίκτης; videtur mihi in hac aliquid esse contorti, adeo ut incidat mihi suspicio, legendum fortassis esse συμπαίκτης, id est, socium vel confortem. Sic autem, ni fallor, legerit vetus Heraclidis interpres, de quo dicebam, ponendo malorum confortem, non vero collusorem. Sic etiam legitur in codice Casareo Vindobonensi συμπαίκτης plurali numero: cuius fragmentum producemus in Annotatis ad Vitam litterâ a. Accipe nunc, lector, Vitam, quæ licet res Sancti gestas referat ab antiquis antea ad posteros transmissas, ejusdem tamen exemplar superprimendum non judicavi, quod non novi unquam hætenus vulgatum prælo fuisse.

prælo

59 Quidnam igitur tantopere commernit ista historia, quid peccavit, ut nonnulli interpretes eam omiserint, tamquam luce publica indignam? Si verò cuiquam non faciat satis observatio Rosweydi, quæ apparet mihi admodum bona, consideres is, quod dicebam de nomine proprio dæmonis, quod vel ex patre homo ille traxerit, vel aliunde ei datum fuerit propter singularem crudelitatem ac profugatum vita modum. Sed hoc

V I T A

A Laurentio monacho Rutienfi descripta,

B

E

E codice Ambrosiano, interprete Joanne Pinio.

ΟΤῆ δέλοις, εἴη κακέρους ἢ βασιλεία ἔθεῖς ἀποκλείεται, ἀλλ' ἐνός εἰσι ταύτης οἱ τῆ μετανοίας, κατὰ δὲ, κεχρημένοι, καὶ τ' οἱ ὀρθῶς αἰετέμενοι, καὶ ἔθ' Θεόν· εἴ Σκυθίας πάντως, εἴ ἡ Αἰθίοψι· πάντες γὰρ χωρεῖται τῆ ἀγλήῃ * Χελσῆ, καὶ πάντας ἔλκει πρὸς τὸ μάνδρα τὸ ἴππυγνώστως ὁ Ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ πθεῖς τ' ψυχῆν ὑπερ τ' πρὸς βράτων, Χελσῆς. Καὶ ἔπο ἔξ ἄλλων μὲν πλείω ἐνεσι κατὰ εἶν, εἰδὼ δὲ καὶ ἀπ' αὐτῆς, ἔσκεμμεν νῦν ἡμῖν εἰς δὴ γησιν, Μωσῆς, Φημι, ἔ Αἰθίοψι. Ὅσα γὰρ καὶ δύσροπ' ἴω ὁ ἀνήρ, ποσῶτα καὶ τ' ἄρετ' γέρον· μέγας καὶ εὐλοβήτ'.

εἰ ἀγλήῃ

2 Οὗτ' εἶν ὁ μεμελασμένον ἔχων μὲν τὸ σῶμα, λαμπερότερον ἢ τ' ψυχῆν τ' ἡλιακῶν κτήσμεν μαρμαρυγῶν, οἰκίτης γέρονε πολιτομομίας πνός, οἰκ της σὺκ ὄνης, εἴη Φίλα δεσπότη Φρονῶν, ἐναντία ἢ καὶ τ' καλῶν τρόπων ὄντα μακρόν. Πᾶν γὰρ εἰ π συρφετῶδες καὶ φαῦλον, πᾶν εἰ π δύσροπ' ἢ ἀπειρημένον εἰραζέσποτε, καὶ ἐμελέτα, καὶ καθ' ἐκάστῳ, ὡς εἰπείν, τ' ἡμέραν ἐν χερσὶν εἴχε καὶ λογισμῶ, μὴ μεταβαλλόμεν' τὸ σύνολον τ' σιοπὴν μὴ ὀργῆ δεσπότης, μὴ παιδεία, μὴ κακώσσειν ἀδικίας. Εὐθὺν τοι καὶ τ' διόρθωσιν ἀπαγορεύσας ὁ τότε δεσπότης πέρρω τῶν βράζει ἔ αὐτῆς ὁ καλῶς ποιῶν ὀφθαλμῶν· καὶ ὅς ληθείας καὶ κλοπαῖς ἐνεφίλοχῶρει καὶ φόνοις καὶ λοιπαῖς ἀδικίας κακουργίας παντοίας, ὧν μιάς ἀπληροῦμαι καλόν.

3 Τῆ ἔ σῶματ' ῥαίμη πεποιθὼς ὁ Μωσῆς ἔξεισι μόν' εἰς ληθείαν ποτέ. Ποιμὴν εἶν πν' παρεμποδίσαντ' καὶ κωλύσαντ' αὐτ' τ' ὀργῆς, εἴτε μὴνύμασιν, εἴτε τρέπεις ἀδικίας ποῖν, σὺκ ἐχῶ λέγαν, ἐκείν' ὄλ' ἐκμανῆς γερονῶς, ἀπλήρηται τῶν τῶν Νεῖλόν νύκτωρ ἀλεμμερῶντα διανηξάμεν'. Τῆς ἢ πρὸς αἰδομίας τ' ἐφοδόν, καὶ πρὸς φυγῆν τραπεμίας, ὁ Μωσῆς ἀποτιχῶν ἔ σκοπέ, κελῆς πῶσαρεσ, ἀπλήκτες ἐν θυμῶ σφαρασας, καὶ ἀοίω συνδήσας, τ' ποταμὸν δὲ αὐτ' νηχόμεν' ἀντιπέρασσε. Τῶν κρεῶν τοίνυν αὐτ' μεταχῶν, καὶ τὰ κώδια τῶν οἶν διαπαλήσας, τῆς ἐταίρας κατέλαθε πενήτησιν πρὸς τ' ποταμῶ τῶν οἰκισιν σαδίας ἀπέχοντας. Ταῦτα ἔ Μωσῆς τ' δεινὰ νεανιδμάτα καὶ πεχνάσματα καὶ τοιαῦτα καὶ μίζονα.

Augusti Tomus VI.

NEC fervis, nec maleficis regnum Dei occlusum est (sed intra illud sunt, qui, ut oportet, penitentiam exercent, atque ad rectè vivendum, & secundum Deum, appellant animum) nec Schytis, nec Æthiopicibus : omnes enim sunt capaces gregis Christi, bonusque Pastor omnes trahit ad cognitionis stabulum, qui animam posuit pro eis, Christus. Atque hoc quidem licet videre cum ex aliis plurimis, tum verò etiam ex ipso, cujus nobis nunc præ manibus est narratio, Moyse, inquam, Æthiope. Quanto enim vir moribus erat perverfior, tanto etiam virtute major ac famosior evasit.

Post præfatiunculam

2 Hic igitur denigratum quidem habens corpus, animâ verò solaribus fulgoribus splendidiore præditus, cujusdam præfecti reipublicæ erat famulus, non benevolus, neque intendens animum fervus ad ea, quæ domino erant chara; sed ad contraria, quæque à bonis moribus longè distabant. Quidquid enim erat abjectum & vile, quidquid improbum ac nefandum, operabaturque & meditabatur, ac per dies singulos, ut ita dicam, habebat in manibus ac cogitatione, nec domini irâ, nec castigatione, aliique inflictis malis vel tantillum à proposito absteritus. Unde dominus ejus, desperata illius emendatione, è conspectu cum suo amovit, rectè faciens. Ille autem latrocinii, furtis, cædibus, reliquisque aliis maleficiis multimodis operam dabat, quorum unum meminisse juverit.

narrat scriptor

3 Corporis robore confusus Moyfes exit solus aliquando ad latrocinium. Dum igitur pastor quidam impetum ejus impediret ac iniberet, (an signis, an aliis modis quibusdam, non habeo dicere;) ille totus in furias raptus, ad eum se agit, Nilum inundantem noctu transnatans. Illo autem accessus præficio, atque in fugam verso, Moyfes sine suo frustratus, quatuor arietibus egrègiis in furorè mactatis, & sine ligatis, fluvium cum ipsis natando transiit. Eorum igitur carnibus potitus, pellibusque eorum pro vino venditis, pervenit ad socios, quorum habitatio quinquaginta stadia à fluvio aberat. Hæc Moyfis est horribilis strenuitas, ac machinamenta hujusmodi ac majora. Hæc verò cursum retuli, Dei erga suum figmentum commiserationem

profugatum Moysis utam,

A. LAU-
RENTIO
MONACHO.

f *Mirum ejus in demones imperium confirmatur ibidem num. 17 ex Palladio, & ex Sozomeno* D
num. 38.
g *Factum hoc narratur è Vitis patrum in Commentario nostro prævio num. 23.*
h *Vide, qua de voce ααδς huic significationi Latina respondente præmissimus ibidem num. 55*
& 56.
i *Ibidem num. 19 & 20 refertur hac historia è Vitis patrum.*

DE S. AMBROSIO EPISCOPO CONF. SANTONIS IN GALLIA.

J. S.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

SUB INI-
TIUM SE-
CULI V.
S. Ambro-
sius Santo-
nensis epi-
scopus fuit
ante S. Bi-
bianum, B

Dionysus Sammarthanus tom. 2 *Gallia Christiana in episcopis Santonenſibus col. 1056* S. Ambrosium postponit S. Bibiano, de eoque hac scribit: Solum S. Ambrosii Santonum pontificis nomen nobis notum. In Breviario Santonenſi legitur S. Bibianum S. Ambrosio successisse; sed hoc Breviarium non est majoris auctoritatis quam vulgati catalogi. Nitiur ergo sola auctoritate vulgatorum catalogorum Sammarthanus, dum Ambrosium Bibiano postponit. Attamen ne catalogi quidem omnes huic favent opinioni. Certè Demochares de *Miſſe Sacrificio* pag. 45, recensens episcopos Santonenſes ex catalogo à canonicis Santonenſibus anno 1560, ut testatur, accepto, S. Ambrosium præponit S. Bibiano. Verum, etiamsi repugnarent catalogi magna ex parte vitiosi, vel sola *Acta S. Bibiani*, ad hunc diem edenda, satis evincunt, Ambrosium præfuisse ecclesie Santonenſi ante Bibianum, ut mox patebit. Porro annum S. Ambrosii emortualem exactè determinare non possumus; at ex successore Bibiano, cujus mortem notabimus circa medium seculi V, mortem S. Ambrosii statuere oportet sub initium ejusdem seculi.

2 *In laudatis S. Bibiani Actis num. 2* hac leguntur ad S. Ambrosium spectantia: Cùm (Bibianus) ad annos sedecim pervenisset, primam ætatem suam divinis erudiri cupiens disciplinis, sancti Ambrosii Sanctonicæ civitatis episcopi devoto se mancipavit obsequio. Quem ille paterna pietate suscipiens, dum sacris litteris erudiret, in Ordine lectorum conversationis ejus initiavit studium. Addit ab eodem subdiaconum, diaconum, & anno atatis trigesimo presbyterum consecratum. Deinde mortem Sancti subjungit his verbis: Itaque divina providente gratia, ut sanctissimus Institutor dignum sibi relinqueret successorem, . . . beatissimus Ambrosius sancta emigratione de hac hospitali vita decedens dormivit in Domino. In alia *S. Bibiani Vita* apud Martenium tom. 6 *Collectionis amplissimæ* col. 762 hac referuntur: Sanctissimus igitur Ambrosius dignum suis meritis cupiens relinquere successorem, in omni regulari disciplina atque pontificali magnificentia eum constituit, sibi que vicarium post ejus discessum prælegit. Alia rursus ejusdem *Bibiani Vita* apud nos Ms., ubi narrat Bibianum S. Ambrosii discipulum factum, hac subnectit: Diligens insuper virtutum inspector Præsul pro unico illum amplectitur, dum ipse quoque sancta conversatione polleret, tantum de viri contubernio sibi maxime complacerebat, & tanto vehementius se in ejus transtundeabat dilectionem,

qui ejus di-
scipulus
fuit, ab eo-
que sacris
Ordinibus
initiatuſ: C

quanto quotidianam virtutum ejus videbat augmentationem. Unde factum est, ut sibi illum successorem exoptaret & speraret. Et Dominus quidem Sanctum suum voluntate laborum fuorum non fraudavit: non longo enim post tempore vitæ præsentis metam excedens, æternæ beatitudinis muneratus est bravio &c.

3 *Vides, opinor, studiose lector, quam honorificam de S. Ambrosio mentionem faciunt scrip- titulos sancti Am- broſio passim tributus, nomenque inſcriptum Fastis:*
Vides, opinor, studiose lector, quam honorificam de S. Ambrosio mentionem faciunt scriptores illi, qui certè antiqui sunt, etiamsi non equalis omnes auctoritatis. Hinc mirum videri potest, nomen S. Ambrosii nostri antiquis Martyrologiis non legi adscriptum. Quippe in aliis Fastis illum non reperi, præterquam in Florario nostro Ms., quod seculo XV exaratum est. Ibidem ad XXVIII Augusti annuntiatum his verbis: Apud Sanctonas sancti Ambrosii episcopi & confessoris. Verumtamen titulo Sancti passim decoratur. An etiam ecclesiastico Officio cultus fuerit, mihi est incompertum. Inter epistolas S. Sidonii Apollinaris sexta libri 9 data legitur ad Ambrosium episcopum, quem hunc ipsum esse putavit eminentissimus Baronius in *Observationibus ad diem XXVIII Augusti Martyrologii Romani*. At longè antiquior est Ambrosius noster, quam ut Sidonius ad illum scribere potuerit, ut jam observavit Savaro in notis ad laudatam epistolam.

4 *Claudius Robertus in Gallia Christiana pag. 467* aliam de Sancto nostro conjecturam refert his istimant verbis: Hunc nonnulli suspicantur esse eum, qui huic Ambrosio attribuitur. Factum narratur à S. Gregorio Turonensi lib. 1 de *Miraculis S. Martini* cap. 5, & S. Ambrosio Mediolanensi attribuitur. Verum eruditi passim contendunt, illud cum tempore obitus S. Ambrosii Mediolanensis conciliari non posse, factumque ut fabulosum rejiciunt non pauci. Hinc aliqui existimarunt attribuendum esse S. Ambrosio Santonenſi, cujus ætas non repugnat. Ratio illorum est, teste laudato Roberto, quod urbs Santonum olim Mediolanum diceretur. Errasset igitur Turonensis, & quod relatum invenerat vel audierat de Ambrosio Mediolanensi Santonum episcopo; attribuisse perperam celeberrimo Ecclesie doctore ac præfule Mediolanensi in Liguria. Hec quorundam conjectura probabilior quidem apparet, quam eorum censura, qui Turonensis relationem prorsus fabulosam existimant. At, cum Henschenius noster ante tom. 1 Aprilis pag. XXXIX non levibus argumentis totam Turonensis relationem cum morte S. Ambrosii conciliare conatus sit, rem ulterius discutiendam remitto ad *Acta laudati Ecclesie doctoris, aut ipsius S. Martini*.

5 *Rem interim audi ex laudato Gregorio Turonensi:*

A
quam de
Ambrosio
Mediola-
nensi nar-
rat Turon-
ensis.

hensi: Eo namque tempore beatus Ambrosius, cuius hodie flores eloquii per totam Ecclesiam redolent, Mediolanensi civitati præerat episcopus. Cui celebrandi festa Dominicæ dici ista erat consuetudo, ut veniens lector cum libro suo non antea legere præsumeret, quam Sanctus nutu iussisset. Factum est autem, ut illa die Dominica, prophetica lectione recitata, jam lectore ante altare stante, qui lectionem beati Pauli proferret, beatissimus antistes Ambrosius super sanctum altare obdormiret. Quod videntes multi, cum nullus eum penitus excitare præsumeret, transactis fere duarum aut trium horarum spatiis, excitarunt eum, dicentes: Jam hora præterit. Ju-

beat dominus lectori lectionem legere; expectat enim populus valde jam lassus. Respondens autem beatus Ambrosius: Nolite, inquit, turbari. Multum enim mihi valet sic obdormisse, cui tale miraculum Dominus ostendere dignatus est. Nam noveritis fratrem meum Martinum sacerdotem egressum fuisse de corpore, me autem ejus funeri obsequium præbuisse, peractoque ex more servitio, capitellum tantum, vobis expectantibus, non explevi. Tunc illi stupefacti pariterque admirantes, diem & tempus notant, sollicitè requirentes. Qui ipsam diem tempusque transitus Sancti repererunt, quod beatus Confessor dixerat, se ejus exsequiis defervisse.

AUCTORE
J. S.

DE S. AURELIO AUGUSTINO, ILLUSTRI ECCLESIAE DOCTORE,

B ET HIPPONENSI EPISCOPO,

HIPPONE-REGIO IN AFRICA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

E

G. C.

§ I. Notitia prævia monumentorum, ex quibus Vita hujus sancti Præfulis illustrabitur.

ANNO
CDXXX.
Modus in
scribendo
servandus:

ostquam inclita S. Augustini gesta & posthumam ejusdem præclari Doctoris gloriam attentius examinare cepi, mox in ipso disquisitionis initio paulatim expertus sum, mihi tantam

tamque variam rerum pertractandarum materiam offerri, ut inopem me copia faciat: si enim omnia, ad hunc sanctum Virum nuncumque spectantia, singulatim commemorare vel diffusius exponere voluero, consuetos Commentariorum nostrorum limites prætergrediar, & hac sola lucubratione mea haud difficulter integrum Operis nostri totum implebo, cum tamen in eodem volumine plures Sanctos illustrare conveniat. Si verò nimium brevis esse velim, jure merito vereor, ne obscurus sim. Quapropter eligenda erit via media, quam tenere conabor, ut præcipua sancti hujus Episcopi gloria breviter & clarè proponatur. Unde chronologicas minoris momenti questiones, ab aliis operose agitatae, obiter dumtaxat assignabo, ne Commentarius meus in nimiam molem excrescat. Insuper omittam odiosas quasdam controversias, quæ prolixam dissertationem requirerent, & suo loco justam istius omissionis causam indicabo. Utrum promissis steterim, postea judicabit eruditus lector, cui claritatis gratiâ hic prius ostendam suppellectilem litterariam, quam ad Acta S. Augustini dilucidanda præ manibus habeo.

2 Primus inter biographos occurrit ipse sanctus Doctor, qui in diversis scriptis Acta quadam sua posteritati reliquit: nam in libris Confessionum distinctè narrat ea, quæ ab exordio vite usque ad annum trigessimum tertium ætatis sue gessit. Hanc primam Actorum partem, ex novem

prioribus Confessionum libris excerptam, post Commentarium prævium primo loco recedemus. Cum autem S. Augustinus illam Vite suæ partem ibi satis copiosè descripserit, nos eam leviter attingemus in Commentario nostro, ne cuius iudicio lectoris bis eadem repetantur. Si tamen ex aliis eximii Doctoris Operibus aliqua suppleri, vel hac ipsa clarius explicari possint, illa Sancti testimonia sedulo colligemus. Quod si biographi quidam recentiores ab hoc authentico Vita fragmento recesserint, aut alibi à veritate aberraverint, eos emendare ac in viam reducere conabimur.

3 Alter Actorum scriptor est sanctus Possidius, altera pars Calamensis in Africa episcopus, qui per annos fere quadraginta cum S. Augustino familiariter vis. Possidio, & insignia illius gesta sincero calamo expressit, ut ex prologo & epilogo ipsius infra constabit. Unde satis mirari nequeo temerariam censuram Joannis Clerici, qui sub Græco cognomine Pherponi, id est Laboriosi, fidem huic sancto biographo abrogare nititur in heterodoxis Animadversionibus suis ad omnia S. Augustini Opera, ubi etiam sanctissimos Ecclesie doctores, & testes oculatos omni exceptione majores, impudenter mendacii arguit. At R. D. Joannes Salinas Neapolitanus ex Ordine Canonicorum Regularium in præfatione ad eandem S. Possidii lucubrationem, quam Romæ anno Christi 1731 vulgavit, pro meritis excepit hæreticum istum censorem, quem nos etiam inferius alia occasione conveniemus. Interim sciat lector, hunc S. Possidium in Opere nostro ad diem xvii Maii locum habere, & Vitam ejusdem biographi coævi & testis oculati distinctius à laudato Joanne Salinas anno 1731 Romæ recensam, notisque copiosis illustratam fuisse.

D d 3

4 Potre

AUCTORE
G. C.
post priorem
edenda :

4 Porro sanctus ille praesul Calamensis potissimum narrat ea, quae S. Augustinus post conversionem suam egit, ut liquet ex praefatione, in qua sic scribit: Nec attingam ea omnia insinuare, quae idem beatissimus Augustinus in suis Confessionum libris de semetipso, qualis ante pereceptam gratiam fuerit, qualisque jam sumpta viveret, designavit. Cum ergo sanctus Doctor ipse primam vitae suae partem literis mandaverit, eamque sanctus Possidius usque ad obitum venerandi Praesulis prosecutus fuerit, inserens hanc secundam Actorum partem priori subnectemus. Ceterum illa sancti Possidii lucubratio jam saepius impressa est, & passim Operibus S. Augustini annexa reperitur, eamque laudatus Joannes Salinas non ita pridem cum aliis Mss. codicibus contulit, & anno 1731 Roma recudi iussit, ut jam monuimus. Sequemur hanc novissimam editionem Romanam, quam tamen conferemus cum vetusto manuscripto Musei nostri codice, qui P. Ms. 5 signatur. Si quoddam notatu dignum discrimen inter editionem & codicem nostrum occurrat, illud in margine vel Annotatis observari curabimus. Si vero sanctus Possidius aliqua praclariorum Doctoris gesta praetermiserit, aut brevius obscuriusve indicaverit, ea ex ipsis S. Augustini scriptis in Commentario praevio supplebimus, vel dilucidius exponemus.

5 Sed lectorem praemonitum volo, tantum tres editiones Operis Augustiniani nobis ad manum esse. Prima est Basileensis anni 1556, quae ex praelo Frobeniano prodit, & cui Erasmi Roterodamensis epistola dedicatoria, ad illustrissimum Alfonso Foussecam archiepiscopum Toletanum data, à typographo praefigitur. Altera est Antverpiensis, quam jam a seculoseculo Lovanienses aliquot theologi correxerunt notisque illustrarunt, & quam Christophorus Plantinus celeberrimus istius temporis architypographus regius Antverpia tunc eleganter impressit. Tertia denique, quam dono datam accepimus, & qua Parisiensem monachorum Benedictinorum editionem imitari voluit, ineunte hoc seculo recusa est typis Hollandicis, est Antverpiae sumptibus societatis cum privilegio impressa subdole fingatur, ut omnes eruditi hujus urbis incola, & plerique Belgae jam norunt.

6 Ipse Casimirus Ondinus apostata, ex cœnobio suo in Hollandiam profugus, etiam exteris nationibus hanc crassam bibliopolarum Batavorum fraudem publicè detexit; dum in Commentario suo de scriptoribus ecclesiasticis tomo 1 col. 986 & sequente scribit in hunc modum: Joannes Clericus, qui damnat alios novis sanctorum Patrum editionibus incumbentes, . . . in illud, cuius alios arguit, ipse omnium primus impegit, in editione Operum sancti Augustini omnium anni mdc Amstelodamensi, quam tomis seu voluminibus quatuordecim in folio distinctam vendi vidimus hic Lugduni Batavorum enormi auctione pretii, inuili tot voluminum partitione & compactione, ac meditata à bibliopolis deceptione eorum, qui minus sibi suisque pecuniis non dispendendis attendunt. His non contentus, ut obtemperaret typographis, mercenarium ipsum conducentibus, anno mdcxiii Appendicem Augustinianam sub ficto Joannis Phereponi nomine, ac tomis duodecim titulo, edere contra principia à se adversus alios stabilita aggressus est. Unde Augustinianorum Operum pretium auctum, & exemplaria novae editionis, quae non vendebantur, difficiliora adhuc venditu facta sunt . . . Opus istud

falsò inscriptum est, IMPRESSUM ANNO MDCXIII ANTVERPÆ SUMPTIBUS SOCIETATIS, cum constat, editum fuisse Amstelodami apud fratres Huguetanos & Petrum Mortier, apud quos venditur. Nos huic editioni Batava non fidimus, & jam simul rationem dissidentia nostra reddimus.

7 Lipsenses in Actis eruditorum ad annum quoque Christi 1707 pag. 94 & sequentibus recitant schedulam monitoriam Joannis Baptista Clavelli bibliopola Veneti, qui novam Operum Augustinianorum impressionem promittit, & jam memoratam editionem Hollandicam accusat his verbis: Quoad Amstelodamensem verò editionem, Antverpiae nomine pervulgatam, unde quaque reprobatur, non tantum propter duodecimum tomum, multam non sanæ doctrinæ copiam continentem, verum etiam propter transcriptionis infidelitatem ipsius divi Patris textus, quem non solum adulterati sunt, multa verba demendo, sed etiam mutilum reddiderunt, integras periodos auferendo, præter innumeros errores passim insertos. Cerè apud eruditos Catholicos constat, hunc tomum duodecimum hereticis Clerici notis contaminatum esse, quemadmodum evidentibus argumentis probare possem, si theologum polemicum agere vellem, quod hic ab instituto meo alienum est.

8 Etiam si Casimirus Ondinus locè supra citat nec illius to non approbet iteratam illam Batavorum editionem, tamen à Clavello objectionem predicte editionis Hollandicæ corruptionem sic frigidè excusat: Imprudens hic bibliopola fallitur; quamvis enim Joannis Clerici tomum duodecimum non approbem ob tumorem, quo plenus est, & Operis inutilitatem, falsum tamen est, quod multam doctrinæ non sanæ copiam contineat; itemque, quod multa verba decerpta sint, & integræ etiam periodi ablatae: si quæ talia contigerunt, vitia & errores sunt correctorum parum accuratorum, non eorum, qui editionem illam reiterandam voluerunt. Facilis enimvero & nova methodus excusandi omnes non tantummodo sanctorum Patrum sed etiam sacra Scriptura corruptores: sic enim Lutherus oscitantem correctorem poterat excusare, dum perperam ex Apostolo asseruit, hominem sola fide justificari, quamvis ipse hanc vocem heresi suæ faventem fraudulenter addiderit. Sic Calvinus & Beza aliique heretici varias sanctorum Codicum corruptiones, quarum convicti sunt, imperitis aut parum accuratis correctoribus imputare potuissent.

9 Interea Ondinus ibidem sine testibus aut talibus affirmat, Opera sanctorum Patrum potius à Pontificiis aut Papiculis (sic ei Catholicos hic appellare placuit) quam à Lutheranis vel Calvinistis corrumpi, ac deinde Clavello refutare pergit his verbis: Nec, opinor, editio Veneta correctior erit Amstelodamensi, quæ quamvis male correctæ sit, à nemine tamen Pontificiorum adulterationis de industria factæ hucusque accusata fuit. Imo venditur publicè ut authentica, tum Antverpiae, tum in Belgicis partibus Pontificiis, nemine contradicente; quod Belgæ non passi fuissent, si adulterata de industria hæc editio fuisset. At quis hac in re statim credat homini apostata, qui Deo & religiosa sua professioni infidus fuit? Unde primò scire vellem, ubi, & à quibus in Belgio Catholico nunc editio illa Amstelodamensis, ut authentica, publicè vendatur. Imò nihil evinceret Ondinus, etiam si gratis ei concederem, initio seculi labentis aliquos Belgas imperitos, aut falso loci titulo deceptos, eam editionem vel emisse vel vendidisse: nam quotidianam experientiam discimus.

scimus.

A scimus, fidei librorum editionibus exteros Catholicos ab astutis bibliopolis Batavis non raro decipi. Cur autem finxerunt, hæc omnia S. Augustini Opera in urbe Catholica Belgii edita esse, nisi ut incautos empiricos fallerent? At si isti errores ex negligentia irrepererint, siue de industria congesti fuerint in editionem Amstelodamensem, nobis non vacat hanc conferre cum novissima Parisiensi (inter illas duas haud dubie Clarellus magnam discrepantiam reperit) & ideo collationem istam relinquimus iis, quibus plus otii est.

sed verius agnoscit Joannem Clericum.

10 Verosimiliter Oudinus hac effugia quaesivit, ut placeret hominibus nova secta, ad quam transfugerat, & ut serio videretur odisse Catholicos, à quibus discesserat. Unde facilis ei fidem adhibeo, dum Joanni Clerico gregali suo superbiam, quæ in oculis uniuscujusque lectoris ultro incurrit, ibidem col. 988 exprobrat his verbis: Incipit Joannes Phereponus præfatione, quam tomo huic duodecimo præmittit, ut rationem Appendicis hujus adjectæ reddat, & quæ in ea continentur, recenseat. Quantum autem de se Joannes Clericus præsumat, quanto fastu turgeat, abundè ex præfatione ista liquet, ubi Augustinum sibi longè inferiorem facit. Deinde refert ipsa Clerici verba, & ex iis ita concludit: Nihil unquam istis verbis insolentius dici potest, quibus eruditionem suam Joannes Clericus orbi literario commendatam esse cupit.

editionis auctorem, virum esse arrogantia inaudita.

11 Denique Oudinus post enumeratas aliorum lucubrationes, quæ in hac Appendice continentur, ibi col. 990 exiguum Joannis Laboriosi siue Phereponi laborem sic explodit: In hoc tomo duodecimo à pag. 1 ad 470 nihil omnino est, quod ad laborem Joannis Clerici spectet, excepta præfatione; quæ superbiam ejus orbi literario detegit. A pag. 471 ad 622, quæ tomus concluditur, vix columnæ viginti ex labore Clericali procedunt, aliis omnibus ad Desiderium Erasmi; Henricum de Noris, vel ad alios pertinentibus. Unde mirum est, tanto fastu nomen suum tomò huic præfixisse; in quo tam modica laboris pars ad ipsum spectat. Ad hanc ridiculam eruditionis ostentationem accedit impudentia, quæ Clericus sanctissimos Ecclesiæ Patres de mendacio accusare non erubescit, ut forsitan alia occasione obiter indicabo. Verùm nunc oportet ab hac digressionem in viam redire; & alios S. Augustini biographos recensere.

Vitam S. Augustini recentius scripserunt Philippus ab Eleemosyna.

12 Seculo XII Philippus ab Eleemosyna Præmonstratensis in Hannonia abbas vitam S. Augustini exaravit, ut Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica, & alii bibliographi passim testantur. Habemus hanc vitam, quam R. D. Nicolaus Chamart ejusdem cœnobii abbas anno 1620 vel 1621 Duaci cum aliis abbatibus Philippi opusculis edi curavit. Videtur autem Philippus illa sancti Doctoris Acta ex libris Confessionum & S. Possidii contraxisse, quemadmodum in prologo innuit his verbis: Eâ ergo, quæ vel ipse de seipso humiliter dixit, vel alius de ipso veraciter scripsit, præsentis opusculo inferui, prout ipso juvante & gratiam impetrante, legendo colligere potui: quæ enim hic de eo dicta sunt, alibi, etsi non eisdem verbis, eodem tamen sensu scripta sunt, & ibi fortè meliùs; sed brevius hæc; ut, qui illuc non vacat legendo colligere, hic, si placet, possit collecta legere. Non indigemus illo Vita compendio, nec opus est rivulos sequi, quando fontes ipsos adire possumus. Cum tamen Philippus abbas habeat nonnulla ad posthumam sancti Doctoris gloriam spectantia, illis postmodum utemur.

13 Jacobus de Voragine, ex Ordine Prædicatorum ad cathedram Genuensem assumptus, Acta S. Augustini seculo XIII collegit. Sed us immiscuit nonnulla, quæ alibi non invenimus, & quæ postea discutiemus. Interim audi Echardum, qui inter Scriptores Ordinis Prædicatorum recensitos tomo I pag. 456 de fide scriptoris istius ita disserit: Fatendum tamen, in hoc Opere non pauca esse, quæ viris eruditissimis merito displicuerunt, neque solum Ludovico Vives aut Melchiori Cano seculi decimi sexti scriptoribus, sed longè antea Magistro Ordinis XIII Berengario de Landora, archiepiscopo postea Compostellano, qui propterea Bernardo Guidonis iussit, ut Legendam alteram ex sincerioribus Actis colligeret ac ederet; quod & fecit, ut dicitur postea, ubi de eo: quod tamen non impedivit, ne Legenda Jacobi de Voragine sua brevitate commoda passim ab omnibus conquiretur, & avidè legeretur. Justa porro Jacobi defensio est, quam ipse innuit; Vitas hæc Sanctorum non à se compositas; sed, ut ipse ait, compilatas tantum, id est jam diu antea à variis scriptis, sed & apud varios dispersas à se collectas, in ordinem digestas, & ex historicis factis, qui sua ætate in pretio erant, locupletatas in lucem produisse, additis passim suis annotationibus. Nos tantum discere cuperemus, ex quibus auctoribus Jacobus de Voragine acceperit illas historias, quæ inter gesta sancti Doctoris refert, ut ex infra dicendis apparebit.

14 Præterea seculo XIV Jordanus de Saxoniam ex Ordine Eremitarum Augustinianorum contulit eandem S. Augustini vitam ex ipso sancto Doctore & S. Possidio, quemadmodum manifeste declarat in suo prologo, qui apud Jacobum Hommey Augustinianum Gallum in Supplemento Patrum pag. 569 sic incipit: Divi Patris ac Doctoris eximii, Hipponensis Episcopi ortum percursumque ac finem vitæ, auxiliante eo; qui laudatur in Sanctis suis, fideliter descripturus, nihil huic Operi inferendum censui, quod non in suis propriis dictis, aut aliorum authenticis scripturis continetur; secutus præcipuè vestigium illius venerandi viri sancti Possidii Calamensis episcopi, ejusdem sancti Patris discipuli, & in suo monasterio olim Canonici, qui ejus gesta, prout viderat, & per experientiam didicerat, diffusè conscripsit; ad ea maximè se referens tempora, quibus ipse cum eo præsentialiter fuerat conversatus. Etiam non indigemus illa Jordanii collectione, cum post hunc Commentarium prævium edituri sumus ipsos primigenios auctores, ex quibus ille narrationem suam hausit. Attamen ibi leguntur quedam de chronotaxi Actorum & duabus sacri corporis translationibus, quæ inferius examinanda erunt.

15 Denique seculo XV Religiosus quidam Cartusianus, cujus apographum in Museo nostro servamus, Acta S. Augustini ex Operibus ejus copiose collegit, & in duas partes divisit, ut patet ex fine istius lucubrationis, ubi legimus sequentia: Explicunt duo libelli in Vita beatissimi Augustini compilati anno MCDLXXXIV, & finiti octavo die Novembris in domo Vallis Regalis Ordinis Cartusienensis juxta Gandavum, per Fratrem quemdam ejusdem Ordinis. Verùm anonymus iste Cartusianus hæc Acta suppositiis quibusdam sancti Doctoris opusculis implevit; & ea moralibus instructionibus aliisque superfluis digressionibus amplificavit. Hinc etiam proluxa & interpolata illa collectio nulli usui nobis esse poterit, cum ipsa genuina & emendatiora S. Augustini scripta præ-

AUCTORE
G. C. *pra oculis habeamus. Omittimus hic alia recentioris aut incerta atatis apographa, qua Vitam ejusdem Sancti continent, & in Museo nostro conservantur.*

16 Nolumus etiam hoc loco singillatim recensere Gerardum Moringum, Prosperum Stellartium, Cornelium Lancilottum, Joannem Navium, Joannem Rivium, Sebastianum Tillemonium, Benedictinos Gallos à congregatione sancti Mauri, & plurimos alios scriptores, qui Vitam S. Augustini prelo subjecerunt. Attamen spondemus, hos auctores à nobis examinandos esse, ut vestigiis eorum inhaeramus, aut illos errantes refutemus: sicut enim proxime laudati Benedictini Galli Vitam sancti Doctoris, quam Latine vulgaverunt, magna ex parte monumentis Tillemonianis acceptam referunt; ita libenter alieno labore utemur, si hac via ad inveniendam veritatem, & illustrandam Sancti gloriam, brevior apparuerit. Nihilominus ubique testimonia S. Augustini in ipso fonte consulemus, eaque propter rationem superius allegatam citabimus ex editione Plantiniana, quod hic semel monuisse sufficiat. His ad clariorem rerum dicendarum intelligentiam premissis, ipsa sancti Doctoris Acta ab exordio nativitatis illustrare incipiamus.

§ II. Sancti patria, tempus nativitatis, nomen, parentes & consanguinei.

Patria Sancti **S** *Auctus noster hodiernus, sicuti splendida totius Ecclesiae lux, obscurum Africa municipium, quod Thagaste vel Tagasta dicebatur, & inter Hipponem-regium ac Medauros in mediterranea Numidia parte situm erat, ortu suo illustravit. Ipse jam Praeful Hipponensis hanc patriam suam agnoscit in epistola 227, quam scripsit ad hospites Romanos, qui ipsius desiderio in Africam venerant, & Tagasta commorabantur. In hac epistola se excusat, quod propter necessitatem praesentia sua in ecclesia Hipponensi non potuerit eos invisere & Tagastam excurrere: Si enim id mihi licuisset, inquit, simul etiam fruerer carnalis patriae meae tam spirituali felicitate, quae vos etiam praesentes habere meruit. Deinde epistolam illam sic concludit: Huic meae sollicitudini procul dubio libenter ignoscitis; praesertim quoniam si succenseretis & velletis ulcisci, nihil fortasse gravius inveniretis, quam id quod patior; cum vos Tagastae non video. Spero autem vestris adjutus orationibus, quod mihi ad vos, ubicumque in Africa fueritis, venire quantocyus concedatur, cum hoc, quo nunc detentus sum, praeterierit; si haec civitas, in qua laboramus, digna non est (quia nec ego audeo dignam putare) quae nobiscum de vestra praesentia collaetetur. Insuper in epistola 225, quam ad Albinam piam mulierem dedit; Tagasta ab ipso carnalis patria mea vocatur.*

Tagasta, **18 Denique praclarus Ecclesiae Doctor in epistola 48, ad Vincentium Rogatistam data, priorem quamdam opinionem suam mutat, & hac occasione rursus de patria sua sic meminit: Mea primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogendum; verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos haereticos noveramus. Sed haec opinio mea, non**

D *contradictentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis: nam primò mihi opponebatur civitas thea, quae cum tota esset in parte Donati, ad unitatem Catholicam timore legum imperialium conversa est, quam nunc videmus ita hujus vestrae animositatis perniciem detestari, ut in ea numquam fuisse credatur. Haec est civitas Tagastensis; quae circa annum Christi 349 sub imperatore Constante schisma Donatistarum deferere coacta est, & postmodum unitati Catholicae firmiter adhaesit, ut Alypius S. Augustini discipulus & popularis in prima Collatione Carthaginiensi § 136 testatur, ubi apud Labbeum nostrum tomò 2 Conciliorum col. 1391 hic civis & episcopus Tagastensis ita loquens inducitur: Alypius episcopus Ecclesiae Catholicae dixit; Tagastenus Carthagini constitutus, praesente V. C. tribuno & notario Marcellino, hoc mandatum suscepi & subscripsi. Quare idem dixit: Utinam, quemadmodum Tagastis antiqua unitate gaudet, ita etiam de ceteris locis gaudeamus.*

19 Ex his omnibus evidenter patet; S. Augustinum in oppido Tagastensi natum esse. Quare ego, ut per Jacobus de Voragine errat, dum in editione Parisiensi anni 1475 cap. 119 Vitam Sancti nostri sic exorditur: Augustinus doctor egregius in provincia Africana; civitate CARTHAGINENSI ortus est. Nescimus, ubi Carthaginensem illam S. Augustini patriam repererit Vir iste simplex, qui bona fide, sed sine severo examine, plurimas historias fabulosas in chartam coniecit. Fortè deceptus fuit ab illo impostore, qui sub ficto S. Ambrosii nomine sermonem nonagesimum secundum composuit. Illud sanè eo seculo, artis critica passim ignaro, quo Jacobus de Voragine vixit, non est magnopere mirandum. Sed magis miramur, quòd Prosper Stellartius eremita Augustinianus hac de re in Augustinò-machia sua lib. 1 Dissert. 1 cavilletur, & inutilibus ratiunculis adversus eminentissimum Baronium contendat, hunc sanctum Doctorem rectè Carthaginensem nominari posse. Sed vir ille, litterarum humaniorum quam artis criticae peritior, ad hanc exoticam sententiam arripendam inductus est auctoritate Sermonis nonagesimi secundi de baptismo sancti Augustini, qui in quibusdam editionibus inter Opera S. Ambrosii legitur, & in quo editio Basileensis eorundem Operum tomò 3 pag. 397 habet sequentia: Divinae clementiae innumeras gratias agere debemus, quòd Augustinus Afer CARTHAGINENSIS, philosophus acutissimus; contempto gentiliu cultu; ad veram Christianam religionem divino nutu tandem pervenit.

20 Stellartius itaque perperam existimat, hunc putarum genuinum S. Ambrosii sermonem esse, & in ea aliqui: hypothesi contra eminentissimum Baronium argumentatur. At prius hac hypothesi solide probanda erat, cum sermonem illum sancto Ambrosio indignum censeant eruditissimi viri, inter quos eminentissimus Bellarminus in Opere de scriptoribus ecclesiasticis apud nos pag. 142 & sequente spurium istum fetum rejicit his verbis: Sermo quoque nonagesimus secundus de baptismo sancti Augustini longissimè distat à stylo & gravitate Ambrosii; neque ullo modo credibile est, quod in eo sermone dicitur, Ambrosium saepe Deum orasse, ut eum à captionibus Augustini liberaret: Augustinus enim non disputando cum Ambrosio, sed eum concionantem audiendo ad fidem Catholicam conversus est, ut ipse idem testatur libro v Confessionum cap. XIII & libro vi cap. 1: Cardinalis Baronius in Vita S. Ambrosii, Operibus ejus

A ejus præfixa, de eodem suppositio sermone simile fert iudicium, quod exactiores bibliographi passim censurâ suâ confirmant. Nemo igitur imposturam propter hanc falsam Stellartii hypothese dubitet, quin S. Augustinus in oppido Tagastensi primam lucem aspexerit.

B 21 Sanctus autem ibi natus est Idibus Novembris anni 354, cum ad Superos migraverit anno 430, die xxviii Augusti, quando septuagesimum sextum ætatis suæ annum ferme compleverat, ut in ejus obitu postmodum ex lucubratione Possidii & Chronico Prospero colligimus. Hinc corrigendi sunt eminentissimus Baronius, Joannes Navius eremita Augustinianus, & alii scriptores, qui nativitatem ejus anno Christi 355 affixerunt. Longius ab hæc vera chronotaxi nostra aberravit Jordanus de Saxonia, dum apud Hommeyum in Supplemento Patrum pag. 633 tempus nativitatæ & mortis ejus assignat his verbis: Natus est præclarissimus doctor Augustinus, quantum colligitur ex Chronica Eusebii, anno Domini cccclx, Pontificatûs Liberii Papæ anno quinto; imperii verò Constantii quondam Constantini Magni filii anno decimo nono. . . Obiit autem idem sanctissimus Pater anno Domini cxxxvi, Pontificatûs Sixti Papæ tertii anno secundo; imperii verò Theodosii junioris anno decimo nono. *Tota hæc Jordanii chronologia corrui, & cum assignatis Pontificum ac imperatorum annis non coheret, ut cuilibet accuratioribus chronologos. consulere volenti manifestum fiet. Porro sanctus Doctor in libro de Beata vita apud nos tomo 1 Operum pag. 213 diem nativitatæ suæ sic aperte & breviter indicat: Idibus Novembris mihi natalis dies erat.*

C 22 Foran ex animi demissione factum est, ut ipse sanctus Doctor in scriptis suis sese tantummodo appellaverit Augustinum; quamvis etiam aliud prænomen habuerit, ut mox ostendemus. Jacobus de Voragine fulem nominis ab ipso Sancto usurpati etymologiam excogitavit, eamque posteris explicuit in hunc modum: Augustinus hoc nomen sortitus est propter excellentiam dignitatis, vel fervorem dilectionis, vel propter etymologiam nominis. Propter excellentiam dignitatis; quoniam sicut imperator Augustus præcellerat omnes reges, sic & iste excellit omnes doctores. . . Secundo propter fervorem dilectionis; quoniam sicut mensis Augustus valde fervet æstu caloris, sic & ipse valde incaluit igne divini amoris. . . Tertio propter etymologiam nominis; dicitur enim Augustinus ab AUGEO, & ASTIN, quod est civitas, & ANA, quod est sursum; inde Augustinus, quasi augens supernam civitatem. Simplex ille vir eruditissimus risum movet, dum postremam illam nominis etymologiam ex verbo Latino augeo, & duabus vocibus Græcis miscet & ineptè coagmentat. Attamen Echardus in Scriptoribus Ordinis Prædicatorum recensitis tomo 1 pag. 456 similes Jacobi Genuensis ineptias excusare conatur his verbis: Præfationes cuilibet Vitæ à Jacobo additæ, quæ ferè in nomine Sancti lusum sunt, palato hujus sæculi faniori non placent; sed is erat sæculi xiii & sequentium gustus; & quid patribus nostris non condonandum, ubi de fide non agitur? Licet Echardus id suo sæculi ejusque seculo condonandum existimet, tamen non parum dubitamus, an adeo benignus futurus sit erga Cornelium Lancilottum Augustinianum, qui seculo præterito floruit, & in Vita S. Augustini typis Plantiniani Antverpiæ edita lib. 1, cap. 1 ad nomen ejusdem sancti Doctoris alludit hoc modo: Nomen ipsum, quod omnis boni quiddam vide-

Augusti Tomus VI.

tur, ad laudem ejus accommodationem habet; ut enim Octaviano Augusti nomen est inditum, quod ipse amplissimæ dignitatis, quæ tum in terris erat, honore sit auctus, vel quod domi militiæque sopito belli furore dilapsæ reipublicæ dignitatem ad pristinæ felicitatis splendorem adauxerit, sic & Augustinus, velut per vitæ præfagium, ab augendo dictus videatur, quia ejus invicto labore longè lateque refutatis hæreticorum erroribus, doctrinæque præstanti contra sectarios Ecclesiæ Catholica defendenda & augenda foret. *Omissis aliis etymologiis, quas ad utrumque Sancti nomen explicandum Lancilottus ibidem profert, jam potius ex antiquis & fide dignis monumentis probemus, olim quoque prænomen Aurelii huic eximio Doctori datum fuisse.*

E 23 Primo Paulus Orosius presbyter Hispanus, sed vocatus & sancto Doctori nostro synchronus, septem libris suos Historiarum, quos adversus paganos scripserat, ad Aurelium Augustinum anno 417 direxit, ut legitur in titulo præfationis, de quo Ludovicus Lantius in notis præviis ad editionem Moguntinam anni 1615 monet sequentia: Hanc esse veram inscriptionem, & finis harum Historiarum imprimis declarat, & bibliothecæ metropolitanæ Coloniensis vetustissimi codicis confirmat auctoritas. Secundo Claudianus Mamertus, Orosio suppar, in Opere suo de Statu anima lib. 2, cap. 10 impense laudat eundem sanctum Doctorem, qui ibidem ab eo diserte Aurelius Augustinus nominatur. Tertio venerabilis Beda in Vita S. Cuthberti episcopi Lindisfarnensis, quam nostri Majores ad diem xx Martii diligenter illustrarunt, tomo tertio istius mensis pag. 113 propter similitudinem miraculi, quo uterque sanctus antistes jam morti proximus agrum sanavit, ad propositum nostrum hæc scribit: In qua profectò curatione sequebatur exemplum sanctissimi & reverendissimi patris Aurelii Augustini episcopi. Denique Benedictini Galli, qui non ita pridem Opera S. Augustini recuderunt, in Vita istius sancti Doctoris num. 3 testantur, sese prænomen istud Aurelii diversis & antiquioribus opusculorum ipsius voluminibus præfixum reperisse. Nunc ad parentes & alios Sancti nostri consanguineos progredimur.

F 24 Præclarus hic Ecclesiæ Doctor in civitate Tagastensi, de numero curialium parentibus honestis & Christianis progenitus erat, ut ex his ipsius S. Possidii verbis infra repetendis apparebit. Joannes Rivinus Augustinianus in Vita S. Augustini lib. 1, cap. 1 § 2 aliique recentiores biographi per nomen curialium hic intelligunt eos, qui curiæ officium administrabant, & procurabant mania civilia, ita ut in municipiis illi vocarentur curiales, qui Romæ & in coloniis senatores appellabantur. Explicatio illa nobis non improbabilis videtur. At primo intuitu non tam facile videmus, quomodo S. Possidius asserat, eundem Sanctum parentibus Christianis progenitum fuisse, cum S. Augustinus lib. 2 Confessionum cap. 3 de patre suo Patricio asserat, quod illè adhuc catechumenus & hoc recens esset, quando ipse jam decimum sextum suæ ætatis annum agebat, ut post hunc Commentarium in prima Actorum parte num. 30 rursus audiemus. Hac tamen inter se conciliari possunt, si dicatur S. Possidius prolepti usus esse, & patrem Sancti nostri per anticipationem temporis nominasse Christianum, quia postea Christianam fidem amplexus fuit.

25 Illustrissimus Josephus Pamphilus non solum deinde coram S. Possidii phrasim correctus; E c

rexit,

AUCTORE G. C.

AUCTORE
G. C.

rexit, dum Chronicon Ordinis Eremitarum Augustinianorum exorsus est his verbis: Anno à partu Virginis ccccliv, Idibus Novembris, sanctus pater Augustinus natus est Tagastæ in Africa, haud longe à Carthagine, ex patre catechumeno, nomine Patricio Carthaginensi, & matre recente Christiana, nomine Monycha. Quomodo S. Augustinus ex patre jam catechumeno nasci potuit, cum Patricius anno hujus Filii sui decimo sexto catechumenus & hoc recens esset, ut supra probavimus? Præterea sanctus Doctor innuit, patrem suum postremis vita annis ad fidem conversum fuisse, dum lib. 9 Confessionum cap. 9 post alia matrem suam Monicam ita laudat: Denique etiam virum, jam in extrema vita temporali ejus, lucrata est tibi (Deum hic alloquitur) nec in eo jam fideli planxit, quod in nondum fideli toleraverat. Non videmus igitur, illam Josephi Pamphili assertionem veritati consentaneam esse, nisi hic etiam dicatur proleptice loqui, quod potius antiquo scriptori Possidio, quam huic recentiori condonamus.

B
mater Mo-
nica Chri-
stiana &
parentibus
Christianis
nata;

26 At multo minus intelligimus, quomodo idem Pamphilus asserere potuerit, sanctum Doctorem ex matre recente Christiana natum fuisse, quandoquidem ipse S. Augustinus indicavit, eam ex parentibus Christianis ortam, ab ipsa pueritia fidem ac timorem Domini didicisse, quemadmodum facile colligitur ex lib. 9 Confessionum cap. 8, ubi de matre sua sic scribit: Erudit me in timore tuo virga Christi tui, regimen unici Filii tui, in domo fideli, bono membro Ecclesie tuæ. Nec tantam erga suam disciplinam diligentiam matris prædicabat, quantam famulæ cujusdam decrepitæ, quæ patrem ejus infantem portaverat, sicut dorso grandiuscularum puellarum parvuli portari solent. Cujus rei gratia & propter senectam ac mores optimos, in domo Christiana factis à dominis honorabatur. Quæ igitur specie verisimilitudinis Monica dici potest recens Christiana, quam sedula ancilla in domo fideli & bono membro Ecclesie diligenter educavit ac optimis moribus imbuit? Ista hoc loco referre volumus ex libris Confessionum, quia post hunc Commentarium in prima Actorum parte prætermittimus Vitam S. Monica, qua in Opere nostro ad diem 14 Maii satis illustrata est. His circa fidem parentum examinatis, de conditione vel statu eorumdem breviter agamus.

C
illorum no-
bilitas non
satis proba-
ta,

27 Joannes Baptista Melgarus, Canonicus Regularis, in Vita S. Augustini, qua Venetiis a nobis no 1648 edita est, patrem sancti Doctoris illustri nobilitate donat, & ibidem pag. 194 de parentibus ipsius hac tradit: Matrem habuit vitæ integritate inlytam Monicam, patremque adeo nobilem, ut ex equestri esset ordine, & patricius & curialis. Joannes Nevius eremita Augustinianus in Vita ejusdem Sancti cap. 1 patrem ipsius domo nobilem appellat. Alii etiam plures sine ullo veterum scriptorum testimonio nobilem Patricii stirpem admittunt. Imò non desuerunt, qui parentibus hujus Sancti magnas opes affingerent, ut Prosper Stellartius in Augustino-machia sua testatur, ubi dissertatione secunda de avita Patricii nobilitate dubitat, & alios temerarios divitiarum assertores ita refellit: Nunc de fortuna, quæ non lata & lauta adeo, ut ferunt nescio qui, clarissimos & nobilissimos, ditissimosque acclamantes. Dixerint illi & conceptissima affirmatione probent. Ego avitam & generosam stirpem suspicari tantum possum, donec certius aliquid ad aures vel oculos mihi deveniret: nam ne opibus & divitiis

abundantes dicam, vetat ipsa, quam scio, rei D
veritas.

28 Deinde Stellartius hanc veritatem probat i-
divitia ex
ipsis S. Augustini verbis, qua ex libris Confessio-
num excerpfit, & qua post Commentarium præ-
vium apud nos infra legentur. His addimus uni-
cum & evidens ejusdem sancti Doctoris testimo-
nium ex Sermone 50 de Diversis, ubi tomo 10
editionis Antverpiensis pag. 523 publicè coram
populo Hipponensi pronuntiavit sequentia: Offer-
ratur mihi, verbi gratia, byrrhum pretiosum;
fortè decet episcopum, quattvis non deceat Au-
gustinum, id est, hominem pauperem de pauperibus
natum. Probè scimus, paupertatem vel tenuem
rei domesticæ facultatem avito nobilitatis
stemmati non repugnare. Sed cum Stellartio can-
didè facemur, illam Patricii nobilitatem nobis
hactenus incertam esse, & eam libenter agnosce-
mus, ubi veteribus ac fide dignis instrumentis
comprobata fuerit. Ea verò, quæ de amplis pa-
rentum ejus opibus aut fortunis circumferri dicun-
tur, adeo manifestè falsa sunt, ut ulteriori refu-
tatione non indigeant.

29 Porro S. Augustinus sub initium libri de consanguini-
Beata vita quosdam consanguineos suos nominat;
videlicet S. Monicam matrem, Adeodatum fi-
lium, Navigium fratrem, Lastidianum & Ru-
sticum consobrinos, aliosque discipulos ac ami-
cos, qui cum illo ex urbe Mediolanensi ad præ-
dium rusticum Verecundi migrarunt, ut tran-
quillus ibi Christiana philosophia vacarent, quem-
admodum inferius alia occasione ex ipso refere-
mus. Insuper in Epistola 109 sanctus Præsul etiam
meminit de sorore sua, quæ vidua Deo ser-
viens multo tempore usque in diem obitus sui præ-
posita ancillarum Dei vixit, ut S. Possidius apud
nos infra num. 54 testabitur, ubi etiam de nepoti-
bus ejusdem Sancti mentionem facit. Sermone au-
tem 50 proximè citato de Diversis S. Augustinus
inter alios nepotem suum laudat his verbis: Omnes
fratres & clericos meos, qui mecum habi-
tant, presbyteros, diaconos, subdiaconos, &
Patricium nepotem meum tales inveni, quales
desideravi. Patricius ille erat subdiaconus, ut ibi-
dem paulò inferius expressè nominatur.

30 Denique sanctus Doctor habuit consanguineum
neum, nomine Severinum, quem à schismate
Donatistarum retrahere conatur Epistola 170,
quam sic exorditur: Litteras fraternitatis tuæ est
valde serò, etsi præter quod speraveram, tamen
lætus accepi, maximèque ampliori gaudis perfu-
sus sum, cum cognovissem, hominem vestrum
hac ipsa sola causa venisse Hipponem, ut ad me
litteras tuæ fraternitatis afferret; cogitavi enim
hoc exortum esse in animo tuo, ut recoleret con-
sanguinitatem nostram, nisi quia fortasse perspi-
cis, sicut novi non leve pondus prudentiæ tuæ,
quàm sit dolendum, ut qui secundum carnem fra-
tres sumus, in Christi corpore non una societate
vivamus. Circa finem verò epistolæ istius hunc con-
sanguineum suum ad unitatem Ecclesie Catholice
sequendam exhortatur his verbis: Sed nescio quæ
carnalis consuetudo, frater Severine, ibi vos te-
net; & olim doleo, olim gemo, maximè pru-
dentiam tuam cogitans, & olim te videre deside-
ro, ut de hac re tecum loquerer. Quid enim pro-
dest vel salus vel consanguinitas temporalis, si
æternam Christi hæreditatem salutemque perpetuam
in nostra cognatione contemnimus? Si quos
alios ejusdem Sancti consanguineos, aut insignes
discipulos vel amicos invenerimus, eos alia occa-
sione memorabimus. Interim pergimus ad gesta
pueritiæ

E

F

A pueritia & adolescentia ejus, qua cum Sanctus ipse singillatim conscripserit, reliquas spicas tantummodo colligemus, & aliqua cum illis connexa vel ad hanc Vita partem spectantia clarius explicabimus.

§ III. Gesta studiaque ipsius in pueritia & adolescentia.

S Aneta Monica filiolum suum Augustinum ab infantia inter catechumenos Ecclesie Catholicae referri curavit, eumque à teneris annis fidem Christianam sedulo docuit. Id ipse sanctus Antistes indicat, dum postea sapiens deploravit, sese per novem ferè annos erroribus Manichæorum adhasisse, sprete religione, quæ mihi puerulo à parentibus insita erat, ut scribit in libro de Utilitate credendi cap. 1, quem ad Honoratum direxit. Hoc etiam liquet ex Libro de duabus animabus contra Manichæos, quem Sanctus inchoavit his verbis: Opitulante Dei misericordia, disruptis & derelictis Manichæorum laqueis, tandem Catholicæ gremio constituto*, libet considerare nunc saltem ac deplorare illam meam miseriam: multa enim erant quæ facere debui, ne tam facile ac diebus paucis religionis verissimæ femina, mihi à pueritia salubriter insita, errore & fraude falsorum fallaciumve hominum effossa, ex animo pellerentur. Ex his facile quilibet intelligit, S. Augustinum fide Catholica ab incunte ætate imbutum fuisse, quod tamen in Libro primo Confessionum inferius edendo susius ac distinctius explicabitur.

Ab incunte ætate imbutur religione Catholica:
* ad restitutum

B Cum Puer valeret ingenio & memoriâ, parentes eum magistro maturè tradiderunt, ut artibus liberalibus imbueretur. At Augustinus ad puer, ludo lusum quam ad studia litterarum propensor, ut ea fert ætas, exercitiis ac nugis puerilibus indulgebat. Etiam videtur aucupio deditus fuisse, quem admodum colligimus ex Libro de quantitate animæ, ubi cap. 21 Sanctus de seipso sic loquitur: Puer multo amplius itineris conficiebam sine defectu, cum aucupandi studio in ambulando exercebam, quam adolescens, cum me ad alia studia, quibus sedere magis cogebam, contuliffem. Propterea tunc fallebat innumerabilibus mendaciis & pædagogum & magistrorum & parentes amore ludendi, studio spectandi nugatoria, sicut ipse inferius in prima Actorum parte num. 23 totidem verbis ingenuè confitebitur. Itaque nihil minus curabat, quam studia litterarum, ita ut minis & verberibus ad ea compelli debuerit.

litteris erudiendus puer, ludo lusum quam magis est intentus,

C Maxime autem abhorrebat à litteris Græcis, quas tamen invitus discere cogebatur. Unde tunc temporis in doctrina lingue Græcæ non multum profecit, ut plerumque contingit in iis studiis, qua reluctanti animo, vel invita minervâ, ut vulgò aiunt, arripere compellimur. Sed fortè postmodum S. Augustinus ætate major, utilitate istius lingue perspecta, rudimenta grammaticæ Græcæ, qua puer audierat, studio maturiore repetiit, & privata lectione saltem aliquanto clarius percepit: quamvis enim Sanctus in libro 2 contra literas Petiliani Donatista cap. 38 pro solita animi sui submissione concedat, se vix, aut ne vix quidem, lingue Græcæ peritum esse, tamen eodem loco hunc adversarium, qui vocem Græcæ quamdam fraudulenter interpretatus fuerat, refellit his verbis: Et ego quidem Græcæ lingue perparum affecutus sum & propè nihil. Non tamen impudenter me dico nosse ὄλον non

Græcis abhorret; tunc tamen didicit,

Augusti Tomus VI.

esse UNUM, sed TOTUM, & καθόλον SECUNDUM AUCTOREM TOTUM; unde Catholica nomen accepit.

G. C.

34 Sapiens alibi sanctus Doctor eruditione sua Græca refutavit hæreticos, ut inter alia exempla patet ex libro 1 contra Julianum Pelagianum, cui Basilium magnum objicienti Sanctus cap. 5 citati libri primi respondet in hunc modum: Sed audi, quod ad rem præsentem spectat, quid de peccato primi hominis ad nos etiam pertinente dicat iste sanctus sine ulla ambiguitate Basilium; quod etsi reperi interpretatum, tamen propter diligentiore veri fidem, verbum è verbo malui transferre de Græco. Insuper ibidem alias Græcorum Patrum sententias accuratè in linguam Latinam transtulit. Quinimo legit & intellexit libros S. Epiphani non dum Latine redditos, ut eruimus ex epistola ad Quodvultdeum data, qua tomo 6 Operum apud nos pag. 3 libro de Hæresibus præfixa est, & ubi ad rem nostram occurrunt sequentia: Scripsit etiam Græcè episcopus Cyprius Epiphanius, in doctrina Catholicæ fidei laudabiliter diffamatus; sed ipse utriusque temporis hæreses colligens, octoginta complexus est. . . . Vide ergo, ne fortè librum sancti Epiphani tibi mittere debeam (ipsum enim arbitror Philastrio doctius hinc locutum) qui possit apud Carthaginem in Latinam linguam verti facilius atque commodius, ut tu potius præstes nobis, quod quaeris à nobis.

E

35 Denique Scripturam sacram frequenter ex Græcis codicibus interpretatus est, ut discimus ex Epistola 59 de novem quæstionibus, quas episcopus Paulinus ei proposuerat, & quarum primam sanctus Doctor ita explicuit: Iste autem sensus, quo ita exponitur quod scriptum est, SATURATI SUNT FILII, non mihi occurrerat, cum antè rescriberem; sed recensui brevissimam quamdam ejusdem psalmi expositionem, quam jam olim dictaveram, & hoc satis breviter à me positum reperi. Inspeci etiam codices Græcos, utrum dativus casus esset, quod dictum est FILII, an genitivus, quo lingua illa utitur pro ablativo, & inveni genitivum. Quod si ad verbum interpretaretur, scriptum esset, SATURATI SUNT FILIORUM; sed rectè interpres sententiam secutus est, & Latino more dixit: SATURATI SUNT FILII. Ibidem, & in septem libris de locutionibus divinarum Scripturarum S. Augustinus passim Græcos codices cum Latinis confert, & occurrentes quæstiones ex codicibus Græcis illustrat aut dissolvit. Hac aliaque satis probant, S. Augustinum peritorem fuisse lingua Græcæ, quam nonnulli communiter existimant.

F

36 Propterea libenter subscribimus opinioni Benedictorum Gallorum, qui in Vita hujus sancti Doctoris non ita pridem Latine edita lib. 1 cap. 2 num. 5 de Græca ipsius scientia sic disserunt: Tametsi verò Græci texendarum fabularum peritissimi sint, ab iis tamen lingue ipsius peregrinitate longissimè abalienabatur, & Homerum quoque, lepidis licèt deliriis animos oblectantem, prorsus respuebat. Sævis terroribus ac poenis urgebatur Puer, ut Græcas litteras condisceret; sed cum in ea re, quam quis invitus agit, parum proficiat, hisce litteris leviter imbutum se fuisse fatetur Augustinus. Hujus quoque lingue inopiâ, se suosque populares Africanos legendis libris de divina Trinitate Græcè scriptis impares fuisse non dissimulat. Eâ tamen quantulumcumque Græci sermonis notitiâ, quam sibi comparaverat, usque adeo feliciter usus est, ut nisi ipse pro innata modestia ejus se rudem professus esset,

E c 2

lit-

AUCTORE
G. C.

litteris Græcis apprime eruditus videri potuisset: nam legit Epiphanius commentarium de hæresibus, aut certe breviarium ejus, nondum Latinitate donatum. Deinde aliorum Patrum Græcorum libros pervolvit, è quibus testimonia non pauca deprompsit adversus hæreticos. Denique crebra Græcarum vocum interpretatio, quæ passim in ejus Opusculis occurrit, ac complurium Scripturæ locorum ex collatione codicum Græcorum cum Latinis restitutio, documento esse possunt, Augustinum haud ita mediocriter Græcè scivisse.

linguam
Hebraicam
ignoravit,

37 *Hac occasione quæri posset, an S. Augustinus etiam simili modo linguam Hebraicam sciverit. Joannes Rivinus in Vita Sancti lib. 1 cap. 2 § 8 videtur affirmativa sententia patrocinari, & illius assertioni favet Epistola 120, quam de quinque questionibus ab Honorato propositis exaravit, & ubi cap. 3 significationem vocis Hebraicæ confidenter exponit his verbis: Cùm autem venit plenitudo temporis, ut gratia, quæ occultabatur in veteri Testamento, jam revelaretur in novo, misit Deus Filium suum factum ex muliere, quo nomine proprietate Hebraicæ linguæ omnis femina nuncupatur, sive viro intacta, sive jam mixta. Sed ipse sanctus Doctor in Epistola 131 circa finem fatetur, se linguam Hebraicam ignorare, & libro XI Confessionum cap. 3 de Moyse sic scribit: Si Hebræa voce loqueretur, frustra pulsaret sensum meum; nec inde mentem meam quidquam tangeret; si autem Latine, scirem, quid diceret.*

licet voces
quasdam
Hebraicas
intelligeret:

38 *Quamvis hoc loco S. Augustinus dicat, quòd Moysen Hebraicè loquentem non esset intellecturus, tamen inde non sequitur, omnes voces Hebraicas ei ignotas fuisse. Sic verbi gratiâ Germanus aut Belga vel Gallus Anglum patriâ linguâ loquentem non intelliget, etiamsi tres illa nationes ex vernaculo suo idiomate plurimas Anglicas voces, paululum pronuntiatione vel inflexione mutatas, propter affinitatem cum suis linguis agnoscant. Quapropter existimamus, S. Augustino notas fuisse multas voces Hebraicas, idiomati Punico præsertim affines, de qua linguarum affinitate sanctus ipse Doctor lib. 2 contra litteras Petilianus Donatistæ cap. 104 agens de Christo tradit sequentia: Hunc Hebræi dicunt Messiam, quod verbum Punicæ linguæ consonum est, sicut alia Hebræa permulta & penè omnia. Ex hac utriusque lingua cognatione sequetur, S. Augustinum linguæ Hebraicæ non prorsus imperitum fuisse, si noverit idioma Punicum, cujus aliqualem peritiam nunc ei vindicare conabimur.*

sermonem
Punicum
puer

39 *Non omnino temere conjectamus, hunc Sanctum in pueritia vel adolescentia didicisse linguam Punicam, qua tunc temporis adhuc utebantur Afris præsertim illi, qui ruri degebant, vel in exiguis & mediterraneis oppidis commorabantur: nam sæpius in scriptis suis aliquam linguam hujus notitiam prodit. Unde sanctus Doctor Maximo Madaurense grammatico, qui Punica quadam Sanctorum nomina riferat, in Epistola 44 sic post alia respondet: Neque enim usque adeo te ipsum oblivisci potuisses, ut homo Afër scribens Afris, cùm sumus utrique in Africa constituti, Punica nomina exagitanda existimares. Nam si ea vocabula interpretemur, Namphanio quid aliud significat, quam boni pedis hominem, id est, cujus adventus afferat aliquid felicitatis; sicut solemus dicere, secundo pede introisse, cujus introitum prosperitas aliqua consecuta sit? Quæ lingua si improbatum abs te, nega Punicis libris, ut à viris doctissimis proditur, multa sapienter esse*

mandata memoriæ. Pœnitcat te certè ibi natum, ubi hujusmodi linguæ cunabula recalent. Deinde Sanctus ibidem argumento ad hominem pagannum probat ex Virgilio, se rectè explicasse nomen S. Namphanionis, de quo in Opere nostro Sollerius ad diem IV Julii obiter egit.

40 *Sic etiam Sermonem 35 de verbis Domini didicisse videtur, cap. 2 vocem Hebraicam mammona ex idiomate detur, Punico interpretatur his verbis: Primum quid est mammona? Verbum est enim, quod Latinum non est. Hebræum verbum est, cognatum linguæ Punicæ; istæ enim linguæ sibi significationis quadam vicinitate sociantur. Quod Punici dicunt mammon, Latine lucrum vocatur. Quod Hebræi dicunt mammona, Latine divitiæ vocantur. Etiam aliis Operum suorum locis S. Augustinus non rarè voces & phrasas Hebraicas ex Punico loquendi modo exponit, & his explicationibus ostendit, linguam Punicam satis sibi notam fuisse. Non improbabiler itaque superius coniecimus, illum in pueritia vel adolescentia linguam Punicam didicisse. Confirmationis gratiâ tamen addimus unicum hujus rei argumentum, quod ipse Sanctus in Sermonem 24 de verbis Apostoli cap. 3 suggerit his verbis: Proverbium notum est Punicum, quod quidem Latine vobis dicam, quia Punicè non omnes nostis. Punicum enim proverbium est antiquum: Nummum quærat pestilentia; duos illi da, & ducat se. Numquid non hoc proverbium de Euangelio videtur natum?*

41 *Ex hoc ultimo sermone discimus, linguam Latinam in populosis Africa civitatibus adeo vulgarem fuisse, ut multi Afri vetus idioma suum Punicum non amplius intelligerent. Neque id magnopere mirandum est, cum Romani victores semper operam dederint, ut imperiosa civitas non solum jugum, verum etiam linguam suam domitis gentibus per pacem societatis imponeret, quemadmodum sanctus Doctor in Opere suo de Civitate Dei lib. 19 cap. 7 scribit. Hinc etiam clarius intelligimus, quomodo S. Augustinus puer linguam Latinam inter blandimenta nutricum discere cœperit, sicut in parte prima Actorum num. 15 post hunc Commentarium prævium ipse testatur. Sed postmodum hac prima Latinitatis rudimenta tam scrupulosè ad præscriptas Grammaticæ leges exegit, ut magis barbarismum contra præcepta Grammaticæ, quàm peccatum contra mandata Dei formidaret, ut infra ex Confessionibus ejus audiemus.*

42 *Postquam tetricas Grammaticæ difficultates superaverat, animum ad legendos poetas apertit, & eorum fabulis potissimum delectabatur. At inde cœpit animus ejus inflammari ad libidinem, quæ postea magis crevit, & quam Sanctus, ad frugem reductus, publicè deploravit. Cùm verò jam in patria & in oppido Madaurense litteris humanioribus operam dedisset, eloquentia discenda causâ Carthaginem missus est, propter tenuem parentum ejus fortunam sumptus in iter & studia partim faciente Romaniano, primario cive Tagastensi ac viro divite, quem Sanctus hujus beneficii memor in Opere suo contra Academicos lib. 2 cap. 2 sic alloquitur: Ergone tibi gratiam non repensabo? An fortasse paululum debeo? Tu me adolescentulum pauperem ad peregrina studia pergentem & domo & sumptu & (quod plus est) animo excepisti. Tu patre orbatum amicitia consolatus es, hortatione animasti, ope adjuvisti. Tu in nostro ipso municipio, favore, familiaritate, communicatione domus tuæ penè tecum clarum primatemque me fecisti.*

F

Carthagine
nem abit ad
discendam
Rhetoricam;
ibi lectione poetarum,

A cisti. Deinde commemorat alia Mecenatis hujus beneficia, de quibus forsitan infra mentionem faciemus.

Et spectaculis obscenis, quae frequentabatur,

43 Quando in urbe Carthagenensi commorabatur, cum circumstrepbat undique fartago flagitiosorum amorum, quos obscenis spectaculis ac ludis theatralibus, aliisque lascivie fomitibus nutriebat, ut ipse Sanctus penitens in prima Actorum parte post hunc Commentarium num. 62 & sequentibus humiliter & ingenuè declarabit. Hac & hujusmodi perniciose spectacula, ni fallor, ipse Sanctus in Opere suo de Civitate Dei lib. 2 cap. 4 describit ac damnat his verbis: Veniebamus nos etiam aliquando adolescentes ad spectacula ludibriaque sacrilegiorum. Spectabamus arreptitios, audiebamus symphonicos; ludis turpissimis, qui diis deabusque exhibebantur, oblectabamur. Cælesti virgini & Berecynthiæ matri deorum omnium, ante ejus lecticam die solenni lavationis ejus; talia per publicum cantitabantur à nequissimis scenicis, qualia non dico matrem deorum, sed matrem qualiumcumque fenatorum vel quorumlibet honestorum virorum; imò vero qualia nec matrem ipsorum scenicorum deceret audire. Dein eodem lib. 2 cap. 26 similia Sanctus Doctor hoc modo repetit: ubi simulacrum illud locatum conspicebamus, universi undique confluentes, & ubi quisque poterat stantes, ludos, qui agebantur, intentissimi spectabamus, intuentes alternante conspectu, hinc meretriciam pompam, illinc virginem deam; illam suppliciter adorari, ante illam turpia celebrari. Non ibi pudibundos mimos, nullam verecundiorum scenicam vidimus; cuncta obscenitatis implebantur officia.

in luxuriam incidit, & filium ex concubina concipit.

44 His itaque libidinum stimulis agitatus Augustinus adolescens incidit in luxuriam, ita ut anno ætatis sue decimo octavo filium suscepit ex concubina, quam multis annis secum retinuit, ut postea videbimus. Porro facili ac perspicaci ingenio pradtus erat, & in eloquentia aliisque scientiis ita excellebat, ut postmodum magno cum plausu rhetoricam Carthagine docuerit. At hisce De donis abutebatur, cum propter istud ingenii acumen superbiret, & ambitione, vanâ gloriâ, aliisque peccatis animam suam coinquinaret, ut in libris Confessionum candidè fatetur. Eo tempore tamen curabat, ut interiora mentis sua vulnera regeret, & exterius in publico consortio quendam decorem servaret: cum enim esset fœdus atque inhonestus, ut in libris Confessionum proximè citatis ipse loquitur, elegans & urbanus abundanti vanitate videri volebat. Unde Vincentius Rogatista; qui Sanctum adhuc adolescentem Carthagine noverat, ut ipse Sanctus Doctor Epistola 48 circa finem testatur, post annos multos ei scripsit in hunc modum: Cum optime noverim, te longè adhuc à fide Christiana sepositum, & studiis olim deditum litterarum, quietis & honestatis fuisse cultorem &c.

que peccata sua ipse agnovit;

45 Tamen ipse S. Augustinus sibi magis delictorum suorum conscius, ingenuè & ultro confitetur, se in urbe Carthagenensi turpiter vixisse. Propterea in Concione 3 ad Psalmum 36, quam publicè coram Carthagenensibus instituit, tomo 8 Operum pag. 125 peccata sua ibi perpetrata agnovit, & hæreticis Donatistis ei præterita vitia objicientibus ita respondet: Vident enim in causa se nihil habere, & linguas convertunt in nos, & incipiunt de nobis dicere mala, multa quæ sciunt, multa quæ nesciunt. Quæ sciunt, præterita nostra sunt: fuimus enim aliquando, sicut

dicit Apostolus, stulti & increduli, & ad omne opus bonum reprobi. In errore perverso delipientes & infanientes fuimus; non negamus, & quantum præteritum nostrum non negamus, tanto magis Deum, qui nobis ignovit, laudamus.

46 Quid ergo, hæretice, dimittis causam, & is ad hominem? Quid enim ego sum? Quis sum? Numquid Catholica ego sum? Numquid hæreditas Christi diffusa per gentes ego sum? Sufficit mihi, ut in ea sum. Vituperas mala mea præterita. Quid magnum facis? Severior sum ego in mala mea, quam tu: quod tu vituperasti, ego damnavi. Utinam velles imitari, ut error tuus fieret aliquando præteritus! Ista sunt mala præterita, quæ noverunt, maximè in ista civitate: hic enim malè viximus, quod ego confiteor; & quantum gaudeo de gratia Dei, tantum de meis præteritis timeo. Quid dicam? Doleo? Doleam, si adhuc sic essem. Quid dicam? Gaudeo? Nec hoc possum dicere: utinam enim numquam fuisset! Quidquid tamen fui, in nomine Christi præteritum est. Quod autem modò reprehendunt, non norunt. Etiam si Sanctus Doctor in libris Confessionum satis fusè narret, quomodo in hæresim Manichæorum incidit, eamque postea suspectam habere cœperit, tamen hæc narratio ex aliis ipsius Opusculis jam confirmabitur, & ex paragrafo sequente lucem quamdam accipiet.

§ IV. Causa vel occasio, quæ festam Manichæorum amplexus est, aliosque ad eandem pertraxit; nonnullæ rationes, ob quas hanc hæresim suspectam habere cœpit, & prima ejus lucubratio.

Deus occulto, sed justo judicio, nonnumquam permittit, ut homines ingeniosi & scientiâ tumidi propter superbiam in propudiosa crimina & infames ridiculosque errores prolabantur, quemadmodum Sanctus apostolus Paulus in Epistola ad Romanos cap. 1 indicat his verbis: Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipientes eorum: dicentes enim, se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, & volucrum & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Hic Apostoli textus ferè convenit adolescenti Augustino, qui famâ doctrina sua inflatus & fastu turgidus, in absurdam Manichæorum hæresim incidit, ut ex sequentibus apparebit.

48 Cum ageret annum decimum nonum ætatis, contemptu lecto Ciceronis Hortensio, exarsit ad amorem sapientie & veritatis, ut ipse initio libri de Beata vita testatur: Ego ab usque undevicesimo anno ætatis meæ, inquit, postquam in schola rhetorum librum illum Ciceronis, qui HORTENSIVS vocatur, accepi, tanto amore philosophiæ succensus sum, ut statim ad eam me transferre meditarer. Sed neque mihi nebulæ defuerunt, quibus confunderetur cursus meus, & diu fateor, quibus in errorem ducebar, labentia in Oceanum

AUCTORE num altra suspexi. *At frustra querebat apud eth-*
G. C. *nicos philosophos & vanos astrologos veritatem,*
cum interim sacras Litteras, in quibus hac in-
venienda erat, ob humilem stylum superbe con-
temneret.

sacra Scri-
ptura,
 49 *Hac impia sacra Scriptura vituperatio,*
& ambitiosa veritatis inquirenda temeritas, a-
liaque similia vitia probroso lapsui, ac diuturno
superbi Adolescentis errori precipuam causam de-
derunt, sicut ipse postmodum Sermonem 65 de di-
versis cap. 5 publice coram populo fassus est in
hunc modum: Loquor vobis aliquando deceptus,
cum primò puer ad divinas Scripturas ante vel-
lem afferre acumen discutiendi, quàm pietatem
quærendi. Ego ipse contra me perverfis moribus
claudebam januam Domini mei. Cum pulsare
deberem, ut aperiretur, addebam, ut claude-
retur: superbus enim audebam quære, quod
nisi humilis non potest invenire. Quanto vos bea-
tiores estis modò, quàm securi discitis, quàm
utiliter quicumque adhuc parvuli estis in nido fi-
dei, & spiritalem escam accipitis. Ego autem mi-
ser, cum me ad volandum idoneum putarem,
B *reliqui nidum & prius cecidi quàm volarem. Sed*
Dominus misericors me, à transeuntibus ne con-
culcarer & morerer, levavit, & in nido repo-
suit. Nunc audiamus alias causas, quibus indu-
ctus est, ut hanc turpem Manichæorum sectam
per novem ferè annos incautè defenderet & se-
queretur.

& fraudi-
bus hereti-
corum
 50 *Ipse Sanctus cuidam Honorato, quem non-*
dum Christianum ad haresim illam amplectendam
impulerat, in libro de Utilitate credendi cap. 1
precipuam lapsus & erroris sui causam exponit
his verbis: Est igitur mihi propositum, ut pro-
bem tibi; si possim, quòd Manichæi sacrilegè
ac temerè invehantur in eos, qui Catholicæ fi-
dei auctoritatem sequentes, antequam illud ve-
rum, quod pura mente conspiciatur, intueri queant,
credendo præmuniuntur, & illuminaturo præpa-
rantur Deo: nosti enim, Honorate, non aliam
ob causam nos in tales homines incidisse, nisi
quòd se dicebant, terribili auctoritate separata,
mira & simplici ratione eos, qui se audire vel-
lent, introducturos ad Deum, & errore omni
liberatos. Quid enim me aliud cogebat annos
ferè novem, sprete religione, quæ mihi pueru-
lo à parentibus insita erat, homines illos sequi
ac diligenter audire, nisi quòd nos superstitione
C *terreri, & fidem nobis ante rationem imperari*
dicerent; se autem nullum premere ad fidem,
nisi prius discussa & enodata veritate? Quis non
his pollicitationibus illiceretur, præsertim ado-
lescentis animus cupidus veri, etiam nonnullor-
um in schola doctorum hominum disputationi-
bus superbus & garrulus; qualem me tunc illi
invenerunt, spernentem scilicet quasi aniles fa-
bulas, & ab eis promissum, apertum & sincere-
rum verum tenere atque haurire cupientem?

in Mani-
chæorum
heresim la-
bitur,
 51 *Insuper in libro de Duabus animabus cap.*
9 duas alias ejusdem cecitatis & pertinacia sua
causas ita profert: Sed me duo quædam maximè,
quæ incautam illam ætatem facillè capiunt, per
admirabiles attrivere circuitus, quorum est unum
familiaritas, nescio quomodo repens quadam i-
magine bonitatis, tamquam sinuosum aliquod vin-
culum multipliciter collo involutum. Alterum,
quod quædam noxia victoria penè mihi semper
in disputationibus proveniebat differenti cum Chri-
stianis imperitis, sed tamen fidem suam certatim,
ut quisque posset, defendere molientibus. Quo
succesfu creberrimo gliscebatur Adolescentis animo-

D *fitas & impetu suo in pervicaciæ magnum ma-*
lum imprudenter vergebat. Quod altercandi ge-
nus quia post eorum auditionem aggressus eram,
quidquid meo vel qualicumque ingenio vel aliis
lectionibus poteram, folis illis libentissimè tri-
buebam. Ita ex illorum sermonibus ardor in cer-
taminum proventu, amor in illos quotidie move-
batur. Ex quo accidebat, ut quidquid dicerent,*
** al. no. a-*
miris quibusdam modis, non quia sciebam, sed barur
quia optabam verum esse, pro vero approbarem.

52 *Propter hos crebros disputationum succes-*
& alios in
sus & damnosas victorias arrogantia elatus Au-
gustinus sædam illam haresim juvenili impetu citè
tuebatur, & fidem Catholicam miserrima & fu-
riofissima loquacitate vastabat, ut iisdem verbis
utar, quibus ille lib. 2 de Dono perseverantia
cap. 20 cacam suam istius temporis obstinationem
expressit. Non contentus erroribus Manichæorum
propugnandis, etiam amicos quosdam suos in-
duxit, ut eandem sectam amplecterentur. Inter
hos novimus Alypium, Romanianum ejus ma-
cenatam, & quemdam Honoratum, qui postre-
mus adhuc hereticis illis adhaerebat, quando S.
E *Augustinus jam sacerdotio initiatus erat, ut in-*
fra videbimus. Propterea Sanctus misit ipsi li-
brum de Utilitate credendi, ubi cap. 1 sic eum al-
loquitur: Tu nondum Christianus, qui hortatu
meo, cum eos vehementer execraris, vix ad-
ductus es, ut audiendi tibi atque explorandi vi-
derentur, qua quæso alia re delectatus es (re-
cordare, obsecro te) nisi magna quadam præ-
sumptione & pollicitatione rationum? Deinde va-
riis argumentis hunc virum, quem olim incau-
tum seduxerat, ad fidem Ecclesia Catholica pro-
fitendam movere nititur.

53 *Quamvis autem Augustinus eo tempore nunquam*
tam ferventer haresim Manichæorum defenderet tamen in
ac propagaret, tamen inter eos ad gradum E-gradu
lectorum, qui majoris aestimabatur, ascendere
noluit: nam duabus professionibus, hoc est, E-
lectorum & Auditorum ecclesiam suam consti-
tere voluerunt, ut ipse in libro de Haresibus ad
Quodvultdeum haresi 46 loquitur. Itaque se con-
tinuit in gradu Auditorum, qui arcana scilicet i-
stius mysteria & occulta flagitia ignorabant. Un-
de in Disputatione prima contra Fortunatum Ma-
nichæum, sive tomo 6 Operum pag. 66, huic
Manichæorum presbytero sic respondet: De mo-
ribus autem vestris plenè scire possunt, qui E-
F *lecti vestri sunt. Nostis autem, me non Electum*
vestrum, sed Auditorem fuisse. Itaque quamvis
& orationi vestræ interfuerim, ut interrogasti,
utrum separatim vobiscum habeatis aliquam ora-
tionem, Deus solus potest nosse & vos. Ego ta-
men in oratione, in qua interfui, nihil turpe ge-
ri vidi, sed solum contra fidem animadverti,
quam postea didici & probavi, quòd contra so-
lem faciatis orationem. Præter hoc in illa ora-
tione vestra nihil novi comperi. Quisquis autem
vobis opponit quæstionem aliquam de moribus,
Electis vestris opponat. Quid autem inter vos a-
gatis, qui Electi estis, ego scire non possum:
nam & Eucharistiam audivi à vobis sæpè quod
accipiatis; tempus autem accipiendi cum me la-
teret, quid accipiatis, unde nosse potui? Itaque
serva, si placet, quæstionem de moribus, ut
inter Electos vestros discutiatur, si discuti po-
test. Mihi fides data est à vobis, quam hodie
improbo. Sanctus Doctor hic de sola fide contra
Fortunatum disputare voluit, etiamsi corruptos
Manichæorum mores abundè nosset, ut ex postea
dicendis patebit.

A
Electorum
fuit.

54 Ex his evidenter apparet, Augustinum inter Manichæos numquam fuisse in numero Electorum vel presbyterorum, quamvis Petilianus Donatista hanc calumniam ei impingere voluerit. Quapropter ipse lib. 3 contra litteras Petiliani cap. 17 manifestum istud accusatoris sui mendacium leviter explodit his verbis: Pergat etiam sermone multiloquo, sed planè vaniloquo in ea, quæ profusus ignorat, vel in quibus potius abutitur ignorantia plurimorum, & ex confessione cujusdam feminæ, quod catechumenam se dixerit Manichæorum, quæ sanctimonialis & Catholica fuerat, quod ei placet, de illorum baptismo dicat; & scribat nesciens, aut nescire se fingens, non illicitè appellari catechumenos, tamquam ejus baptismus quandoque debeatur, sed eos hoc vocari, qui etiam Auditores vocantur, quod videlicet tamquam meliora & majora præcepta observare non possint, quæ observantur ab eis, quos Electorum nomine discernendos & honorandos putant. Me etiam presbyterum fuisse Manichæorum vel falsus vel fallens mirabili temeritate contendat. Jam referamus ex ipsis Sancti scriptis (semper hoc loco excipimus libros Confessionum, qui post hunc Commentarium maxima ex parte receduntur) quas ob causas seductus Adolescens in secta Manichæorum vacillare cœperit.

B
Causa, quæ
Manichæo-
rum

55 Sanctus Doctor unam ex istis causis assignat in libro de Utilitate credendi, dum ibi cap. 1 ad Honoratum inter alia sic scribit: Quærens ratio revocabat, ne apud eos penitus hærerem, ut me in illo gradu, quem vocant Auditorum, tenerem, ut hujus mundi spem atque negotia non dimitterem; nisi quod ipsos quoque animadvertēbam plus in refellendis aliis disertos & copiosos esse, quam in suis probandis firmos & certos manere? . . . Sed quia diu multumque de imperitorum erroribus latissime ac vehementissime disputabant, quod cuivis medio-criter erudito esset facillimum, ferè didici. Si quid etiam suorum nobis inferebant, necessitate retinendum, cum alia non occurrerent, in quibus acquiesceremus, arbitramur. Itaque nobis faciebant, quod insidiosi aucupes solent, qui viscatos surculos prope aquam defigunt, ut fidentes aves decipiant: obruunt enim & quodammodo cooperiunt alias, quæ circa sunt, aquas, vel inde etiam formidolosis molitionibus deterrent, ut in eorum dolos non electione, sed inopia decidatur.

C
hæresim

56 Etiam vehementer Augustino displicebat illa sectæ suæ consuetudo, qua Manichæi ferè profusus negligebant annum Paschatis festum, quod ab omnibus Christianis solenniter celebrari nove-rat. Quapropter in libro contra Epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, cap. 8 de causa istius negligentia suspicionem suam sic indicat: Quid ergo aliud suspicer nescio, nisi quia iste Manichæus, qui per Christi nomen ad imperitorum animos aditum quærit, pro Christo isto ipso se colit voluit? Hoc unde conjiciam; breviter dicam. Cum sæpe à vobis quærerem illo tempore, quo vos audiebam, quæ causa esset, quod Pascha Domini plerumque nulla, interdum à paucis tepidissima celebritate frequentaretur, nullis vigiliis, nullo prolixiore jejunio indicto Auditoribus vestris, nullo denique festivo apparatu, cum vestrum bema (Græca vox quæ significat gradum vel tribunal, ex qua significatione verosimiliter illa Manichæorum festi-vitas nomen suum traxit) id est diem, quo Manichæus occisus est, quinque gradibus instructo

tribunali & pretiosis linteis adornato; ac in prom-
ptu posito & objecto adorantibus, magnis ho-
noribus prosequamini.

AUCTOR
G. C.

57 Hoc ergo cum quærerem, respondebatur, suspectam ejus diem passionis celebrandum esse, qui verè passus est; Christum autem, qui natus non esset, neque veram sed simulatam carnem humanis oculis ostendisset, non pertulisse sed finxisse passionem. Quis non ingemiscat; homines; qui se Christianos dici volunt, timere; ne polluiatur veritas de Virginis utero; & de mendacio non timere? Sed ut ad rem redeam; quis non suspicetur, qui diligenter attenderit; ideo negari à Manichæo Christum natum esse de femina, & humanum corpus habuisse; ne passio ejus, quod totius jam orbis festissimum tempus est; ab eis, qui sibi credidissent; celebraretur, & non tantæ devotione diem mortis suæ desiderata solennitas honoraret? Hoc enim nobis erat in illa bematis celebritate gratissimum, quod per Pascha frequentabatur; quoniam vehementius desiderabamus illum diem festum, subtracto alio, qui solebat esse dulcissimum. Licet hæc Manichæorum consuetudo, aliæque fanatica eorum opiniones hæud dubitè offenderent Augustinum, subtili ingenio pruditum & minimè credulum, tamen adhuc inter illos eum detinebant duo laquei, quos ipse lib. 1 de Moribus Ecclesiæ Catholica cap. 1 explicat his verbis: Dux maximè sunt illecebæ Manichæorum, quibus decipiuntur incauti, ut eos velint habere doctores. Una, cum Scripturas reprehendunt; vel quas malè intelligunt, vel quas malè intelligi volunt. Altera, cum Vitæ castæ & memorabilis continentie imaginem præferunt. Hic liber congruentem Catholicæ disciplinæ sententiam nostram de vita & moribus continet, in quo fortasse intelligitur, & quam sic facile simulare, & quam difficile habere virtutem. Eum sanè modum tenebo, si potero, ut neque in illorum morbos, qui mihi sunt notissimi, tantè graviter invehar, quam illi in ea, quæ ignorant; sanari enim eos potius, si fieri potest, quam oppugnari volo. Sed utrumque laqueum illum dirupit, postquam sacras Litteras humili corde pervolvit, & obscænos pravosque Manichæorum mores detexit.

E

58 Interea non parum quoque ad augendas fluctuantis animi suspensiones contulerat adventus Fausti famosi Manichæi, quem diu expectatum Carthagine dubitans Augustinus consuluit. Sed præsentia famam minuit: acutus enim Adolescens in hoc colloquio Carthaginensi expertus est, illum magni nominis Faustum potius eloquentem, quam doctum vel eruditum esse, eumque dubiis suis dissolvendis imparè deprehendit, ut in prima Actorum parte post hunc Commentarium prævisum cap. 9 distinctè narrabitur. Postea Augustinus scribens Opus grande adversus eundem Faustum adhuc recordabatur istius colloquii Carthaginensis, ut satis innuit in proæmio dicti Operis, quod exorditur his verbis: Faustus quidam fuit gente Afer, civitate Milevitanus; eloquio suavis, ingenio callidus, secta Manichæus; ac per hoc nefando errore perversus. Noveram ipse hominem; quemadmodum commemoravi in libris Confessionum mearum. Deinde ibidem exponit, qua occasione ac methodo lucubrationes hæreticas hujus Faustii refellendas suscepit.

F

59 Eo tempore, quo Augustinus adhuc Carthagine degebat, exercendi vel ostendendi ingenii pusculum causâ conscripsit Opus de pulcro & apto, de qua primum; prima ipsius lucubratione R. P. Joannes Rivius quod innotuit
Eremita

AUCTORE
G. C.

Eremita Augustinianus in Vita Sancti nostri lib. 1, cap. 1 § XI sic differit: Sed cum annorum jam viginti sex aut septem, pulcri & pulcritudinis amator esset, ad eorum contemplationem & causam, cur talia amentur, investigandam animum appulit, scripsitque libros duos aut tres de Pulcro & Apto. Et pulcrum, quod per seipsum, aptum autem, quod ad aliquid accommodatum deceret, definiebat & distinguebat, & exemplis corporeis adstruebat. Hos libros, qui interciderunt, dedicavit Hierio, Romanæ urbis oratori, homini Syro, Græcè & Latine facundissimo, & scientissimo rerum pertinentium ad studium sapientiae; quem jam tum amabat ex doctrinæ fama, facie licet ignotum. Verum Augustinus de primo illo opusculo suo mentionem faciet in Actis post hunc Commentarium recudendis, ubi num. 76 & sequentibus sparsim similia ex ipso Auctore fusius audiemus. Interea nunc illum Carthagine discedentem, ut ex Africa in Italiam navigaret, & Romæ commorantem, fideliter & curiose comitabimur.

B
§ V. Discessus ejus ex Africa in Italiam, commoratio Romana, corrupti Manichæorum mores ibi detecti, transitus à Manichæis ad Academicos.

Ex Africa Romam per-
git,

A Nno Christi 383 S. Augustinus ex Africa Romam navigavit, ut turbulentas discipulorum Carthagenensium seditiones effugeret, & ibi quietius rhetoricam doceret. Ex illo migrationis anno redarguitur crassa calumnia Donatistarum, qui adversus omnem veri similitudinem sinxerunt, Augustinum adhuc Manichæum propter sententiam, quam Messianus proconsul contra Manichæos tulerat, ex Africa in Italiam profugisse. Quapropter ipse sanctus Doctor lib. 3 contra Litteras Petiliani Donatistæ cap. 25 illud evidens mendacium sic refellit: Inter multa etiam prorsus ad rem non pertinentia dicit, Messiani proconsulis sententiâ me fuisse percussum, ut ex Africa fugerem; & propter hoc falsum (quod si non ipse confinxit, certè malevolis fingentibus malevolè credidit) quàm multa alia falsa consequenter, non utcumque dicere, sed etiam scribere miram temeritate non timuit; cum ego Mediolanum antè Bautonem consulem venerim, eique consuli Calendis Januariis laudem in tanto conventu conspectuque hominum pro mea tunc rhetorica professione recitaverim, & ex illa peregrinatione jam post Maximi tyranni mortem Africam repetiverim; Manichæos autem Messianus proconsul audierit post consulatum Bautonis, sicut dies gestorum ab eodem Petiliano insertus ostendit. Quæ si dubitantibus vel contradicentibus probare necesse esset, multos possem claros in seculo viros testes locupletissimos adhibere totius illius temporis vitæ meæ. Hinc evidenter videmus, illos S. Augustini accusatores impudenter mentitos esse, quandoquidem sententia Messiani contra Manichæos data est anno Christi 386, ante & post quem Sanctus in Italia commorabatur.

C
61 Porro ex Africa in Italiam discessit, insciis amicis ac ipso macenate suo Romano, cujus filios discipulos suos Carthagine reliquerat, & quem postea lib. 2 contra Academicos cap. 2 sic

D
alloquitur: Tu etiam, cum te absente atque ignorante navigassem, nihil succensens, quod non tecum communicassem, ut solem, atque aliud quidvis quàm contumaciam suspicans, mansisti inconcussus in amicitia; nec plus ante oculos tuos liberi deserti à magistro, quàm nostræ mentis penetralia puritasque versata est. Attamen de itinere illo videtur aliquid scivisse aut suspicatus esse. Mariannus ejus amicus, qui ei in Italiam profecturo occinuit Terentianum istum versum. Nunc hic dies vitam aliam affert, alios mores postulat, ut colligimus ex Epistola 155, quam ad veterem illum amicum suum scripsit. Quomodo autem deceperit sanctam Monicam, qua Filium comitari volebat, eumque usque ad mare secuta fuerat, inferius ex libris Confessionum discemus.

E
62 Cum S. Augustinus Romam pervenisset, Romæ habitatio apud Manichæum, hospitio Auditoris Manichæi usus est, ibique periculoso morbo laboravit: licet enim doctrinam Manichæorum de falsitate suspectam haberet, ut hospitii suo indicavit, tamen adhuc familiariter agebat cum Auditoribus & Electis eorum, qui clanculum Romæ magno numero debebant. Forasan hæc familiaritas ei præbuit occasionem detegendi varia Manichæorum flagitia, qua lib. 2 de Moribus Manichæorum cap. 19 & 20 postea confidenter illis exprobravit in hunc modum: Denique tam multa & tam gravia peccata in his moribus deprehenduntur, ut si quis accusare vellet omnia homo alicujus facultatis, singula ut minimum, singulis voluminibus possit. Hæc igitur si custodiretis, vestramque impleteretis professionem, nihil vobis esset ineptius, nihil stultius, nihil imperitius. Cum autem laudatis & docetis ista, nec facitis, quid vobis fallacius, quid insidiosius, quid malitiosius dici aut inveniri potest?

F
63 Novem annos totos magnâ curâ & diligentia vos audivi; nullus mihi Electorum innotescere potuit, qui secundum hæc præcepta non aut deprehensus in peccato, aut certè suspitioni subditus fuerit. Multi in vino & carnibus, multi lavantes in balneis inventi sunt. Sed hæc audiebamus. Nonnulli alienas feminas seduxisse approbati sunt, ita ut planè dubitare non possim. Sed sit & hæc magis fama, quàm verum. Vidi ipse non solus, sed cum iis, qui partim jam illa superstitione liberati sunt, partim adhuc opto ut liberentur. Vidimus ergo in quadrevio Carthagenis in platea celeberrima, non unum sed plures quàm tres Electos simul, post transeuntes nescio quas feminas tam petulanti gestu adhinnire, ut omnium trivialium impudicitiam impudentiamque superarent. Quod de magna venire consuetudine, atque illos inter se ita vivere satis eminebat; quandoquidem nullus focii præsentiam veritus, omnes, aut certè penè omnes, eadem teneri peste indicabat: non enim erant hi ex una domo; sed diversè prorsus habitantes, ex eo loco, ubi conventus omnium factus erat, pariter fortè descenderant.

G
64 Nos autem graviter commoti, graviter etiam questi sumus. Quis tandem hoc vindicandum, non dicam separatione ab ecclesia, sed pro magnitudine flagitii vehementius saltem objurgationibus arbitratus est? Et hæc erat omnis excusatio impunitatis illorum, quod eo tempore, quo conventicula eorum lege publica prohiberentur, ne quid læsi proderent, metuebatur. Ubi est ergo, quod perpetuam sibi persecutionem in hoc mundo futuram prædicant, eoque se commendatiores haberi volunt; hinc interpretantes, quod hæc mundus eos oderit, & propterea penes se quæ-

A quærendam veritatem affirmantes, quia in promissione Spiritus sancti paracleti dictum est, quod eum mundus accipere non possit. De qua re non iste locus differendi est. Sed certè si perpetua vobis persecutio futura est, usque in sæculi finem, perpetua erit & hæc dissolutio, tantæque turpitudinis impunita contagio, si tales lædere formidatis.

65 Id etiam nobis responsum est, cum ad ipsos primates detulisset, conquestam nobis esse mulierem, quod in conclavi, ubi cum aliis feminis erat, de illorum scilicet sanctitate securam, ingressis Electis pluribus, & ab uno lucernam extinctam, incerta cujus eorum in tenebris appetita esset amplexu, & coacta in flagitium, nisi subsidio clamoris evasisset. Hoc vobis quoque notissimum nefas, de quanta consuetudine venisse arbitrandum est? Et hoc factum est ea nocte, quæ festæ apud vos vigiliæ celebrabantur. Sed revera etiam, si nullus esset prodicionis metus, quis posset damnandum offerre episcopo, qui sic præcaverat, ne agnosceretur? Quasi verò non omnes idem crimen involutos teneat, qui simul ingressi erant: nam omnibus petulanter jocantibus lucerna extincta placuerat.

66 Suspicionibus verò januæ quantæ aperiebantur, cum eos invidos inveniebamus, cum avaros, cum epularum exquisitarum avidissimos, cum in jurgiis frequentissimos, cum de rebus exiguis mobilissimos? Non utique arbitramur, eos temperare posse, à quibus se temperare profitebantur, quando latibula & tenebras invenirent. Duo quidem erant existimationis fatis bonæ, facili ingenio, atque in illis suis disputationibus principes, nobis amplius quam ceteri familiariusque conjuncti; quorum unus, qui propter studia liberalia nobis arctius adhærebat hic, nunc ibi presbyter esse dicitur. Hi sibi graviter invadebant, & objiciebat alter alteri, non accusatione manifesta, sed sermone apud quos poterat & fufurris, ab eo violenter attentatam cujusdam Auditoris uxorem. Ille autem se purgans, interim apud nos alium ejusdem sceleris Electum criminabatur, qui apud eundem Auditorem, quasi amicus fidelissimus habitabat: quem quoniam subito ingrediens cum muliere deprehenderat, dicebat, mulieri & adultero ab illo inimico atque invidio consilium datum, ut illa sibi conflaretur calumnia, ne, si quid proderet, crederetur. Angebatur nos, & molestissimè ferebamus, quod etiam de appetita muliere incertum erat, livor tamen in illis duobus, quibus meliores ibi non inveniebamus, apparebat acerrimus, & alia conjicere cogebat.

67 Postremò in theatris Electos & ætate & nefanda (ut videbantur) moribus graves, cum sene presbytero sæpissimè invenimus. Omitto juvenes, quos etiam rixantes pro scenicis & aurigis deprehendere solebamus; quæ res non mediocri argumento est, quomodo se possint continere ab occultis, cum eam cupiditatem superare non possint, quæ illos Auditorum suorum oculis sustentat, & prodit erubescences atque fugitantes. An verò illius etiam sancti, ad cujus disputationes in ficariorum vicum ventitabamus, tantum illud flagitium proderetur, si virginem sanctimoniam, mulierem tantum, non & prægnantem facere potuisset. Sed occultum & incredibile malum, crescens uterus latere non passus est. Quod cum mater fratri juveni prodidisset, acerrimè dolens, religionis tamen nomine ab accusatione publica revocatus est; perfecitque, ut ille (non enim hoc ferre quisquam possit) de illa ecclesia pelle-

Augusti Tomus VI.

retur; & ne impunita res omnino esset, cepit auctore consilium, ut adjunctis sibi amicis, hominem pugnis calcibusque concideret.

68 At ille cum graviter cæderetur, clamabat, ut sibi ex auctoritate Manichæi parceretur; Adam primum hominem peccavisse, & post peccatum fuisse sanctiorem. Talis est namque apud vos opinio de Adam & Eva. Longa fabula est; sed ex ea attingam, quod in præsentia satis est. Adam dicitis sic à parentibus suis genitum, abortivis illis principibus tenebrarum, ut maximam partem lucis haberet in anima, & perexiguam gentis adversæ. Qui cum sanctè viveret propter exsuperantem copiam boni, commotam tamen in eo fuisse adversam illam partem, ut ad concubitum declinaretur; ita eum lapsum esse, atque peccasse, sed vixisse postea sanctiorem. Hic ego non tam de nequam homine conqueror, qui stupro nefario alienam famulam sub habitu Electi & sancti viri ad tantum dedecus infamiamque perduxit. Non hoc vobis objicio. Fuerit hoc hominis perditissimi potius, quam consuetudinis vestræ: non enim tantum flagitium in vobis, sed in illo arguo. Illud tamen in omnibus vobis quemadmodum ferri & tolerari possit, ignoro, quod cum animam partem Dei esse dicatis, asseritis tamen etiam exiguo admixto malo, majorem ejus copiam uberatamque superari: quis enim cum hoc crediderit, & eum libido pulsaverit, non ad talem defensionem potius, quam ejus libidinis refrænationem compressionemque confugiat?

69 Quid amplius dicam de moribus vestris? scelerata Dixi, quæ ipse comperi, cum in ea essem civitate, ubi ista commissa sunt. Romæ autem, me absente, quid actum sit, longum est explicare. Dicam tamen brevi: eo enim res erupit, ut occulta esse non posset absentibus; & ego quidem postea Romæ cum essem, omnia vera me audisse firmavi, quamvis tam familiaris & mihi probatus, qui præsens erat, ad me rem pertulerat, ut omnino dubitare non possem. Nam quidam vester Auditor, in illa memorabili abstinentia nihilo Electis cedens, qui & liberaliter institutus esset, & vestram sectam copiosè vellet & soleret defendere, molestissimè ferebat, quod ei vagè pessimèque habitantium passimque viventium Electorum mores perditissimi sæpe disputanti objiciebantur. Cupiebat itaque, si fieri posset, omnes, qui secundum illa præcepta vitam degere parati essent, congregare in domum suam, & suis sumptibus sustinere: erat enim & non mediocris pecuniæ contemptor, & non mediocriter pecuniosus. Querebatur autem, impediri tantos conatus suos episcoporum dissolutione, quibus adjuvantibus, implere debebat.

70 Interea autem episcopus quidam; homo paulatim planè (ut ipse expertus sum) rusticanus atque impolitus, sed nescio quomodo eam ipsam duritiâ severior in custodiendis bonis moribus videbatur. Hunc diutissimè desideratum & aliquando præsentem arripit iste, exponit voluntatem suam. Laudat ille atque consentit; placet, ut in domo ejus prior ipse incipiat habitare. Quod ubi factum est, eò congregati sunt Electi omnes, qui Romæ esse potuerunt. Proposita est vivendi regula de Manichæi epistola. Multis intolerabile visum est. Abscesserunt. Remanserunt tamen pudore non particeps. Cæpit ita vivi, ut placuerat, & ut tanta præscribebat auctoritas; cum interim Auditor ille vehementer omnes ad omnia cogere, neminem tamen ad id, quod non prior ipse suscipere. Interea rixæ inter Electos oriebantur creberrimæ, objicie-

F f

AUCTORE
G. C.

objiciebantur ab invicem crimina, quæ ille omnia gemens audiebat, dabatque operam, ut seipfos in jurgando incautissimè proderent. Prodebant nefanda & inmania. Ibi cognitum est, quales essent, qui tamen inter ceteros vim præceptorum illorum subeundam sibi putaverunt esse. Jam de ceteris quid suspicandum erat, aut quid potiùs judicandum?

detegit,

71 Quid plura? Coacti aliquando murmura-verunt, sustineri illa mandata non posse. Inde in seditionem. Agebat Auditor causam suam complexione brevissima, aut illa omnia esse servanda, aut illum, qui talia sub tali conditione præcepisset, quæ nullus posset implere, stultissimum existimandum. Vicit tamen (non enim aliter poterat) unius sententiam effrenatissimus strepitus. Postea etiam ipse cessit episcopus, & cum magno dedecore aufugit: hujus sanè cibi præter regulam clanculò accepti, & sæpe inventi ferebantur, cum ei de proprio sacculo diligenter occultato pecunia copiosa suppeteret. Hæc si falsa esse dicitis, nimis apertis & pervulgatis rebus obstitit. Sed utinam hoc dicatis! Cum enim sint ista manifesta & iis, qui scire voluerint, cognitu facillima, intelligitur, quàm verè dicere soleant, qui hæc vera esse negaverint.

B

quæ ipsis

72 Sed aliis defensionibus utimini, quas ego non improbo: aut enim dicitis aliquos, qui vestra præcepta custodiant, nec eos aliorum criminibus debere perfundi; aut non oportere omnino quæri, quales sint homines, qui vestram sectam profitentur, sed qualis sit ipsa professio. Quorum ego utrumque admiserò, quamquam nec illos fidos mandatorum observatores demonstrare, nec ipsam hæresim à tot & tantis nugis atque sceleribus purgare possitis. Illud tamen à vobis magnopere requiram, cur maledictis infectemini Christianos Catholici nominis, quorundam intuentes perditam vitam, cum de vestris hominibus haberi quæstionem, aut impudenter recusetis, aut impudentius non recusetis, velitisque intelligi in tanta vestra paucitate latere nescio quos, qui sua præcepta custodiant, & in tanta Catholice multitudinis non velitis?

postmodum

C

73 Forsan Augustinus magnam narrationis hujus partem rescivit ex illo ipso Romano Manichæorum Auditore, qui Constantius vocabatur, & postea fidem Catholicam amplexus est, ut discimus ex Opere contra Faustum Manichæum, ubi sanctus Doctor lib. 5, cap. 5 & 6 simile discrimen inter mores & præcepta Manichæorum breviter repetit his verbis: Adhuc in rebus humanis est ille Constantius, modò jam frater noster Catholicus Christianus, qui multos vestrum Romæ in domum suam congregaverat propter implenda præcepta Manichæi, satis quidem vana & inepta, sed tamen quæ magna existimatis. Quibus cum vestra infirmitas cederet, dispersi estis quisque in viam suam. Unde illi, qui in eis perdurare voluerunt, à vestra societate schisma fecerunt; & quia in mattis dormiunt, mattarii appellantur, à quorum stratis longè dissimiles fuerunt plumæ Faustii & caprinæ lodices, quæ deliciarum affluentia non solum mattarios fastidiebat, sed etiam domum patris sui hominis pauperis Milevitani. Auferre ergo perditam simulationem, si de moribus non vultis, saltem de litteris vestris, ne lingua vestra cum vita vestra, tamquam ille primus homo cum gente tenebrarum, non mendacibus elementis, sed verbis pugnare videatur.

exprobra-
vit:

74 Sed ne in homines potiùs non implentes ea, quæ sibi præcipiuntur, quàm in ipsam fe-

etiam vanissimi erroris me ista dicere quisquam reprehendat, hoc dico: talia sunt ipsa præcepta Manichæi, ut si ea non faciatis, deceptores, si autem faciatis, decepti sitis. Neque enim Christus vobis præcepit, ut herbam non evellatis, ne homicidium perpetretis, qui discipulos suos per segetem transeuntes & esurientes vellere spicas Sabbato non prohibuit; unde convinceret & præfentes Judæos & futuros Manichæos; illos, quia Sabbato fiebat; istos verò, quia fiebat. Sed planè Manichæus præcepit, ut otiosis manibus vestris de homicidiis vivatis alienis: & illa quidem falsa sunt homicidia; sed vestra sunt vera, cum tali dæmoniorum doctrina miseris animas trucidatis. *Hæc & similia sancti Doctoris argumenta, quæ per decursum contra Manichæos occurrunt, clarius intelligentur infra, postquam ex ipso deliratorum hæreticorum dogmata retulerimus. Ceterum hoc loco præmittimus alia nefanda Manichæorum crimina, quæ postmodum comperta ac juridicè probata sunt: hæc enim doctrina morumque discrepantia accedens aliis suspicionibus, quas paragrapho precedente memoravimus, Augustino veritatem quærenti sufficiebat, ut infamem crassamque horum hæreticorum sectam desereret.*

E

75 Sed evitata charybdi, in scyllam incidit, transit ad & à Manichæis transit ad Academicos, qui de Academicis omnibus dubitabant, ut ipse Sanctus in libro de Beata vita, seu tomo 1 pag. 212 declarat his paucis verbis: At ubi discullis eis, evasi, maximè trajecto isto mari, diu gubernacula mea repugnantia omnibus ventis in mediis fluctibus Academici tenuerunt. Id iterum indicat in libro de Utilitate credendi, quem ad Honoratum adhuc Manichæum scripsit, ubi cap. 8 candidè exponit ei, quomodo post relictam Manichæorum sectam more Academicorum in veritate indaganda dubius hæsitaverit: Ut enim à vobis trans mare abfessi, inquit, jam cunctabundus atque hæsitans, quid mihi tenendum, quid dimittendum esset; quæ mihi cunctatio in dies major oboriebatur, ex quo illum hominem (intelligit Faustum Manichæum famosum, de quo supra mentionem fecimus) cujus nobis adventus, ut nosti, ad explicanda omnia, quæ nos movebant, quasi de cælo promittebatur, audivi, eumque, excepta quadam eloquentiâ, talem quales ceteros esse cognovi, rationem ipse mecum habui, magnamque deliberationem jam in Italia constitutus, non utrum manerem in illa secta, in quam me incidisse pœnitebat, sed quonam modo verum inveniendum esset, in cujus amorem suspiria mea nulli meliùs quàm tibi nota sunt.

F

76 Sæpe mihi videbatur non posse inveniri, hæretique magnique fluctus cogitationum mearum in Academicorum suffragium ferebantur. Sæpe rursus intuens, quantum poteram, mentem humanam tam vivacem, tam sagacem, tam perspicacem, non putabam latere veritatem, nisi quod in ea quærendi modus lateret, eundemque ipsum modum ab aliqua divina auctoritate esse sumendum. Restabat quærere, quænam illa esset auctoritas, cum in tantis dissensionibus se quisque illam traditurum polliceretur. Occurrebat igitur inexplicabilis sylva, cui demum inferi multum pigebat; atque inter hæc sine ulla requie, cupiditate inveniendi veri animus agitabatur. Dissuebam me tamen magis magisque ab istis, quos jam deserere propofucram. Cum inter illos cogitationum fluctus ambiguus hæreret, ex urbe Romana Mediolanum evocatus est, ut ibi rhetoricam profiteretur. Propter quamdam fraudem discipulorum Romanorum

A mandrum Augustinus libenter eam provinciam suscepit, & sic divinam providentiam paulatim ad veram religionem inveniendam propius accedebat, ut paragrafo sequente explicabitur.

§ VI. Professio rhetorica Mediolani, notitia cum sancto Ambrosio episcopo, studium quærendæ veritatis, mira ad Deum conversio, & exempla piorum hominum, quibus ad perfectiorem vitam excitatus est.

Mediolani docens, adis S. Ambrosium,

C Um Mediolani jam degeret Augustinus, prae rhetorica sua professione iussus est eloquentia specimen dare, & ideo Kalendis Januarii anni 385 panegyricum Bantoni consuli publice recitavit. Eo tempore ecclesiam Mediolanensem magnâ pietatis & doctrina famam gubernabat S. Ambrosius episcopus, quem cum aliquando salutationis aut humanitatis causâ Augustinus adisset, adeo benignè ab illo exceptus est, ut hunc presulem redamare cœperit. Sed in eo magis amabat paternam benignitatem, quam veram religionem, cum ex inveteratis Manichæorum principiis, & incertis Academicorum placitis sibi persuaderet, veritatem in Ecclesia Catholica inveniri non posse. Insuper veritatem quærebat apud Academicos, & quotidie magis magisque implicabatur pluribus dubitationibus, quas Ambrosio dissolvendas proponere non poterat, quia ferè semper ipsum lectioni intentum vel aliis occupationibus impeditum reperiebat.

eumque pro matre sua consulit de jejuniis Sabbati

78 Tamen aliquando propter dubitationem matris sue, qua ex Africa Mediolanum venerat, breviter Ambrosium consulit, ut in Epistola 118 ad Januarium data cap. 2 legitur his verbis: Credo, te aliquando ex me audisse; sed tamen etiam nunc commemoro. Mater mea Mediolanum me consecuta, invenit ecclesiam Sabbato non jejunantem. Cœperat perturbari & fluctuare, quid ageret, cum ego talia non curabam; sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. Respondit, se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nosset, id potius observaret. Cumque ego putassem, nulla reddita ratione, auctoritate sola sua nos voluisse admonere, ne Sabbato jejunarem, subsecutus est, & ait mihi: Cum Romam venio, jejuno Sabbato; cum hic sum, non jejunum. Sic etiam tu, ad quam fortè ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum matri renuntiassem, libenter amplexa est. Sanctus Doctor Casulano presbytero circa finem Epistola 86 scribit similia de jejuniis prescorum, qua tunc nondum Catholicus parum curabat.

concionantem audit:

79 Quamvis hac de re propter anxiam matris sue animum paucis Ambrosium interrogasset, tamen ei non audebat operosiora sua dubia proponere, & occupatissimum virum diutius interpellare. Igitur hac ope destitutus, antistitem illum publicè concionantem vel disputantem diligenter audiebat, sed potius curiositatis quam instructionis gratiâ, quemadmodum inferius in libris Confessionum Augusti Tomus VI.

sonum rotundè edicet. At simul cum verbis, quorum captator erat, sensim veritas doctrina vel ipsa res, quas negligebat, in animum ejus inflebant, ut in libro de Utilitate credendi cap. 8 ad Honoratum à Manichæis etiam seductum scribit hoc modo: Restabat autem aliud nihil in tantis periculis, quam ut divinam providentiam lacrymosis & miserabilibus vocibus, ut opem mihi ferret, deprecarer. Atque id sedulo faciebam; & jam ferè me commoverant nonnullæ disputationes Mediolanensis episcopi; ut non sine spe aliqua de ipso veteri Testamento multa quærere cuperem, quæ, ut scis, malè nobis commendata exsecrabamur. Decreveramque tamdiu esse catechumenus in Ecclesia, cui traditus à parentibus eram, donec aut invenirem quod vellem, aut mihi persuaderem, non esse quærendum. Opportunissimum ergo me ac valde docilem tunc invenire posset, si fuisset, qui posset docere.

80 Deinde magno labore veritatem indagavit, verum intellectisque cum profanis tum sacris plurimum scriptorum libris, cepit infallibilem sacræ Scripturæ auctoritatem agnoscere, errantes suas in fidè sententias mutare, & indecoros in conversatione mores corrigere. Præter alia vitia pravam temerè jurandi consuetudinem emendavit, ut in Sermone 28 de verbis apostoli Jacobi cap. 5, seu tomo 10 Optimum pag. 148 significat auditoribus suis hac publica confessione: Juravimus & nos; passim habuimus istam teterrimam consuetudinem & mortiferam. Dico charitati vestræ, ex quo Deo servire cœpimus, & quantum malum sit in perjurio vidimus, timuimus vehementer, & veterosissimam consuetudinem timore frenavimus. Frenatâ restringitur, restricta languescit, languescens emoritur, & malæ consuetudini bona succedit. Denique S. Augustinus post diurnam luctationem variosque fluctuantis animi affectus (hæc omnia post Commentarium prævium graphicè in libris Confessionum depinguntur) celesti voce ad Deum conversus est, & non tantum Catholicam fidem, sed etiam perfectiorem vivendi normam amplecti decrevit.

81 Verosimiliter Augustinus illud excellentioris vitæ genus apud Catholicos arripere statuit incitatus exemplo S. Antonii eremite aliorumque monachorum, quod non ita pridem Mediolani Pontianus ei narraverat, ut in parte prima Actuum cap. 16 post hunc Commentarium legetur. Certè hæc Pontiani narratio tam firmiter animo ejus inhaesit, ut in libro de Moribus Ecclesie Catholice cap. 31 postea recens baptizatus eandem contra Manichæos ita adhibuerit: Accipite, Manichæi, perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda tantum, sed etiam capeffenda visa est, mores & continentiam singularem; ne vos impudenter jactare apud animos imperitorum quasi difficillimâ rerum abstinentiâ, si quid in vobis pudoris est, audeatis. Non ea dicam, quæ vos ignoratis, sed quæ nobis occultatis. Quis enim nescit summæ continentie hominum Christianorum multitudinem per totum orbem Indies magis magisque diffundi, & in Oriente maxime atque Ægypto, quod vos nullo modo potest latere.

82 Nihil de iis dicam, quos paulò ante commemoravi, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa intervalla temporum affertur, & aquâ contenti, desertissimas terras incolunt, persfuentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & ejus pulcritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi

AUCTORE
G. C.

sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar: videntur enim nonnullis res humanas plus quam oporteret, deseruisse, non intelligentibus, quantum nobis eorum animus in orationibus profit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. Sed hinc disputare longum & supervacaneum puto: nam hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum & honorandum videtur, oratione nostra videri qui potest? Tantum isti admonendi sunt, qui sese inaniter jactant, intantum processisse temperantiam & continentiam sanctissimorum Catholicæ fidei Christianorum, ut restringenda nonnullis & quasi ad humanos fines revocanda videatur. Usque adeo supra homines illorum animos evasisse, ab iis etiam, quibus id displicet, judicatur.

viam

83 Porro S. Augustinus institutum horum eremitarum tanti faciebat, ut aliquando illud imitari desideraverit, & hoc desiderium executioni mandaturus fuisset, nisi Deus eum ab isto solitaria vita proposito avocasset, sicut ipse lib. 10 Confessionum cap. 43 indicat his verbis: Conterritus peccatis meis & mole miseræ meæ, agitaveram in corde meditatufque fueram fugam in solitudinem; sed prohibuisti me, dicens: Ideo pro omnibus Christus mortuus est, ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est. Ex hoc textu satis clarè colligimus, Sanctum nostrum divinitus monitum fuisse, ut potius animabus Deo lucrandis instaret, quam sibi soli in eremo prodesset. Unde Wangnereckius noster ad hunc locum Confessionum, quarum priores decem libros anno 1631 Dilingæ piis notis illustratos edidit, utiliter lectorem monet hac observatione: Etsi peccatorum magnitudo incitaret ad grandem penitentiam & vitam solitariam sanctum Augustinum, vocavit tamen illum Deus ad regimen animorum, ut innumeras ex luto hæresis & scelerum extraheret, in quo ipse hæserat. Paruit ille; & maluit Christo vivere, ac minister redemptionis ejus effici, quam vivere sibi soli; qua in re illustre exemplum dedit, etiam in vita communi & officiis ecclesiasticis prioris vitæ delicta caritate Dei ac proximi posse expiari.

laudat

84 Sanctus Doctor ab eremitis transit ad cœnobia, & loco supra citato communem sanctamque horum vitam Manichæis ita objicit: Sed si hoc excedit nostram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque desertis mundi hujus illicebis, in communem vitam castissimam sanctissimamque congregati simul ætatem agunt, viventes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus; nullâ superbiam tumidi, nullâ pervicaciâ turbulenti, nullâ invidentiâ lividi; sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimum munus ipsi offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operantur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & à Deo mens impediri non possit. Opus autem simul tradunt eis, quos decanos vocant, eo quod sint denis præpositi, ut neminem illorum cura sui corporis tangat, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud opus est vel quotidianæ necessitati, vel mutatæ (ut assolet) valetudini. Illi autem decani cum magna solitudine omnia disponentes & præsto facientes, quidquid illa vita propter imbecillitatem corporis postulat, traditionem tamen etiam ipsi reddunt uni, quem patrem vocant.

85 Hi verò patres non solum sanctissimi moribus, sed etiam divinâ doctrinâ excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nullâ superbiam contulunt iis, quos filios vocant, magna sua in jubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conveniunt autem diei tempore extremo de suis quisque habitaculis, dum adhuc jejuni sunt ad audiendum illum patrem, & conveniunt ad singulos patres terna, ut minimum, hominum millia: nam etiam multo numerosiores sub uno agunt. Audiunt autem incredibili studio, summo silentio affectiones animorum suorum, prout eos pepulerit differentis oratio, vel gemitu vel fletu, sed modesto & clamore vacuo, gaudium significantes. Corpus deinde reficitur, quantum salutis & salubritati fat est, coercente unoquoque concupiscentiam, ne se profundat vel in ea ipsa, quæ præsto sunt, parca & vilissima. Ita non solum à carnibus & vino abstinent pro sufficientia domandarum libidinum, sed ab iis etiam, quæ tanto concitatus ventris & gutturis provocant appetitum, quanto quasi mundiora nonnullis videntur; quo nomine solet turpe desiderium exquisitorum ciborum, quod à carnibus alienum est, ridiculè turpiterque defendi. Sanè quidquid necessario victui redundat (nam redundat plurimum ex operibus manuum, & epularum restrictione) tantâ curâ egentibus distribuitur, quantâ non ab ipsis, qui distribuunt, comparatum est: nullo modo namque satagunt, ut hæc sibi abundant, sed omni modo agunt, ut non apud se remaneat, quod abundaverit, usque adeo ut oneratas etiam naves in ea loca mittant, quæ inopes incolunt. Non opus est plura de re notissima dicere.

86 Hæc est etiam vita feminarum Deo sollicitè castèque servientium, quæ habitaculis segregatæ ac remotæ à viris quam longissimè decet, pia tantum illis charitate junguntur & imitatione virtutis; ad quas juvenum nullus accessus est, neque ipsorum quamvis gravissimorum & probatissimorum senum, nisi usque ad vestibulum necessaria præbendi, quibus indigent, gratiâ: lanificio namque corpus exercent atque sustentant, vestesque ipsas Fratribus tradunt, ab iis invicem, quod victui opus est, resumentes. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo; & vereor, ne judicare videar, per se ipsum tantummodo expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem, cothurnum etiam laudatoris addendum putavero. Hæc Manichæi reprehendite, si potestis. Nolite cæcis hominibus & discernere invalidis ostentare nostra zizania.

87 Deinde ibidem cap. 32 clericum ecclesiasticum sic laudat: Neque tamen ita sese angustæ habent Ecclesiæ Catholicæ mores optimi, ut eorum tantum vitas, quos commemoravi, arbitrer esse laudandas. Quam enim multos episcopos optimos viros sanctissimosque cognovi, quam multos presbyteros, quam multos diaconos & hujusmodi ministros divinorum Sacramentorum, quorum virtus eo mihi mirabilior, & majore prædicatione dignior videtur, quo difficilius est eam in multiplici hominum genere & in ista vita turbulentiore fervare: non enim sanatis magis quam sanandis hominibus præfunt. Perpetienda sunt vitia multitudinis, ut curentur, & prius toleranda quam sedanda est pestilentia. Difficillimum est hic tenere optimum vitæ modum & animum pacatum atque tranquillum. Quippe, ut breviter explicem, hi agunt, ubi vivere discitur, illi ubi vivitur.

A 88 *Demum capite sequente ejusdem Operis as-*
ignat alias piorum hominum congregationes, quas
ipse in Italia vidit, easque describit hoc modo:
 Nec ideo tamen laudabile Christianorum genus
 contempserim, eorum scilicet, qui in civitatibus
 degunt, à vulgari vita remotissimi. Vidi ego di-
 versorum sanctorum Mediolani non paucorum
 hominum, quibus unus presbyter præerat vir
 optimus & doctissimus. Romæ etiam plura co-
 gnovi, in quibus singuli gravitate atque pruden-
 tia & divinâ scientiâ præpollentes ceteris secum
 habitantibus præfunt, Christiana charitate, fan-
 ctitate & libertate viventibus; ne ipsi quidem cui-
 quam onerosi sunt; sed Orientis more, & Pau-
 li Apostoli auctoritate manibus suis se transigunt.
 Jejunia etiam prorsus incredibilia multos exerce-
 re didici, non quotidie semel sub noctem refi-
 ciendo corpus, quod est usquequaque usitatissi-
 mum, sed continuum triduum vel amplius sæpi-
 simè sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in vi-
 ris tantum, sed etiam in feminis; quibus item
 multis viduis & virginibus simul habitantibus, &
 lanâ ac telâ victum quærantibus, præfunt singu-
 læ gravissimæ probatissimæque, non tantum in
 instituentis componendisque moribus, sed etiam
 instruendis mentibus peritæ ac paratæ.

B 89 *Atque inter hæc nemo urgetur in aspera,*
quæ ferre non potest; nulli, quod recusat, im-
ponitur, nec ideo condemnatur à ceteris, quod
in eis se imitandis fatetur invalidum: meminerunt
enim, quantopere Scripturis omnibus commen-
data sit charitas. . . Multi neque vescuntur car-
nibus, neque tamen eas immundas superstitione
putant. Itaque iidem ipsi, qui sani temperant, si
ratio valetudinis cogat, ægroti sine ulla formi-
dine accipiunt. Multi vinum non bibunt, nec
tamen eo se coinquinari arbitrantur: nam & qui-
busdam languidioribus & prorsus omnibus, qui
sine illo nequeunt salutem corporis obtinere, hu-
manissimè ac modestissimè præberi faciunt; &
stultè nonnullos recusantes fraternè admonent, ne
vana superstitione debiliores citius quàm sanctio-
res fiant. . . . Continent se igitur ii, qui possunt,
qui tamen sunt innumerabiles, & à carnibus &
à vino duas ob causas; vel propter Fratrum im-
becillitatem, vel propter suam libertatem. Char-
itas præcipuè custoditur; charitati victus, char-
itati sermo, charitati habitus, charitati vultus
aptatur. Coitur in unam conspiraturque charita-
tem: hanc violare tamquam Deum nefas duci-
tur; huic si quis resistit, expugnatur atque ejici-
tur; hanc si quis offendit, uno die durare non
finitur. Haud dubiè Sanctus noster his similibusve
piorum hominum regulis usus est ad dirigendos
illos, quibuscum postea in congregatione vixit,
& videtur aliquod istius vite communis specimen
inchoasse, dum Mediolano cum amicis in præ-
dium rusticum discessit, ut jam dicemus.

§ VII. Abdicatio Mediolanensis magisterii, secessus in villam rusticam, utiles in ea oc- cupationes, & opuscu- la ibi conscripta.

E *Lapsis aliquot mensibus, ob exortum stoma-*
chi vel pectoris dolorem abdicavit se magiste-
rio rhetorica, & cum matre, filio ac amicis qui-

busdam secessit in villam Verecundi civis Medio-
lanensis, ut sese & alios in studio Christiana phi-
losophia perficeret; ibique tranquillius ad sacrum
baptismum suscipiendum gradatim prepararet.
Hanc secessus causam & utiles in eo occupationes
ipse Sanctus lib. 1 de Ordine cap. 2 sic indicat:
 Cum stomachi dolor scholam me deferere coë-
 gisset, qui jam, ut scis, etiam sine tali necessi-
 tate in philosophiam confugere moliebar, statim
 me contuli ad villam familiarissimi nostri Vere-
 cundi. Quid dicam, eo libente? Nosti optimè
 hominis, cum in omnes, tum verò in nos, be-
 nevolentiam singularem. Ibi differebamus inter
 nos quæcumque videbantur utilia, adhibito sanè
 stylo, quo cuncta exciperentur, quod videbami
 conducere valetudini meæ: cum enim nonnullâ
 loquendi curâ detinerer, nulla inter disputandum
 irrepbat immoderata contentio; simul etiam ut
 si quid nostrum litteris mandare placuisset, nec
 aliter dicendi necessitas, nec labor recordationis
 esset. Agebant autem ista mecum Alypius, &
 Navigius frater meus, & Licentius repentè ad-
 mirabiliter poëticæ deditus. Trigetium item no-
 bis militia reddiderat, qui tamquam veteranus ad-
 amavit historiam. Etiam in libris nonnihil habe-
 bamus.

91 *Tam capite sequente ejusdem libri sic per-*
git: Sed nocte quadam cum evigilassem de mo-
re, mecumque ipse tacitus agitarem, quæ in
mentem, nescio unde, veniebant: nam id mihi
amor inveniendi veri jam in consuetudinem ver-
terat, ut aut primam, si tales curæ inerant, aut
certè ultimam dimidiam tamen ferè noctis partem
pervigil quodcumque cogitarem; nec me patie-
bar adolescentium lucubrationibus à me ipso avo-
cari, quia & illi per totum diem tantum agebant,
ut nimium mihi videretur, si aliquid etiam no-
ctium in studiorum laborem usurparent; & id à
me ipsi quoque præceptum habebant, ut aliquid
& præter codices secum agerent, & secum ha-
bitare consuefacerent animum. Quomodo autem
sanctus Doctor in illo secessu discipulos suos ad
omnem pietatem instituerit, & quantum Magi-
ster ipse in cognitione ac amore Dei profecerit,
abundè liquet ex opusculis, quæ tunc temporis
elucubratus est, & de quibus statim mentionem
faciemus.

92 *Certè tunc tanto divina philosophia amore*
tenebatur, ut lib. 2 Soliloquiorum cap. 12 dicat,
se maximum dentium dolorem, quo in Villa Ve-
recundi torquebatur, non fuisse sensurum vel pro-
nihilò toleraturum, si menti ejus se fulgor veri-
tatis aperuisset. Quapropter ibidem tantummodo
conqueritur, quod ob acerrimum istum dentium
dolorem ab inquirenda veritate impediretur. Præ-
terea modum, quo caelestem illam scientiam dili-
gebat, capite sequente ejusdem libri secundi ex-
primit his verbis: Jam certè ostendi, nihil aliud
me amare, siquidem quod non propter se ama-
tur, non amatur. Ego autem solam propter se
amo sapientiam; cetera verò vel adesse mihi vo-
lo, vel deesse timeo, propter ipsam; vitam,
quietem, amicos. Quem modum autem potest
habere illius pulcritudinis amor, in qua non so-
lùm non invideo ceteris, sed etiam plurimos quæ-
ro, qui mecum appetant, mecum inhient, me-
cum teneant, mecumque perfruantur; tantum
mihi amiciores futuri, quanto erit nobis amata
communior. Hinc colligimus S. Augustinum ad-
huc catechumenum non propria dumtaxat salutis
& perfectionis, sed etiam aliena, desiderio fla-
grasse.

AUCTORE
G. C.
illamque
discipulis

93 *Tam serio autem ac severe discipulos ibi erudiebat vera philosophia & Christianis moribus, ut etiam leviores eorum noxas acriter reprehenderet, sicut ipse pius Magister lib. 1 de Ordine cap. 10 indicat hac narratione: Hic ubi eos silentio, vultu, oculis, suspensione, atque immobilitate membrorum, & rei magnitudine satis commotos, & audiendi desiderio inflammatos esse conspexi; Ergo, inquam, Licenti, si tibi videtur, collige in te quidquid virium potes, elima quidquid habes acuminis, & ordo iste quid sit, definitione complectere. Tum ille ubi se ad definiendum cogi audivit, quasi aqua frigida aspersus, & turbatiore vultu me intuens, atque, ut fit, ipsa trepidatione subridens; Quid hoc est rei, quod quasi tibi videor, inquit, an verè nescio quo adventitio spiritu me credis inflatum? Statimque se animans, Aut fortasse, ait, aliquid mecum est; paululumque siluit, ut in definitione quidquid illi in ordine notionis erat, conduce-*

instillare

B

94 Deinde erectior; Ordo est, inquit, per quem aguntur omnia, quæ Deus constituit. Quid ipse Deus, inquam, non tibi videtur agi ordine? Prorsus, inquit, videtur. Ergo agitur Deus, ait Trigetius. Et ille: Quid enim, inquit, Christum Deum negas, qui & ordine ad nos venit, & à Patre Deo missum esse se dicit? Si igitur Deus Christum ordine ad nos misit, & Deum Christum esse non negamus, non solum agit omnia, sed agitur ordine etiam Deus. Hic Trigetius addubitans; Nescio, inquit, quomodo istud accipiam: Deum enim quando nominamus, non quasi mentibus ipse Christus occurrit, sed Pater; ille autem tunc occurrit, quando Dei Filium nominamus. Bellam rem facis, inquit Licentius. Negabimus ergo Dei Filium Deum esse? Hic ille, cum ei respondere periculosum videretur, tamen se coegit, atque ait: Et hic quidem Deus est, sed tamen propriè Patrem Deum dicimus. Cui ego; Cohibe te potius, inquam: non enim Filius impropriè Deus dicitur.

diligenter

C

95 At Trigetius religione commotus cum etiam verba sua scripta esse nollet, urgebat Licentius, ut manerent, puerorum scilicet more, vel potius hominum (proh nefas!) pænè omnium, quasi verò gloriandi causâ inter nos illud ageretur: cujus motum animi cum objurgarem gravioribus verbis, erubuit: qua ejus perturbatione animadverti ridentem lætantemque Trigetium. Et ambobus; Itane agitis, inquam? Nonne vos movet, quibus vitiis molibus atque imperitiæ tenebris premamur & cooperiamur? Hæccine est illa paulò antè vestra, de qua ineptus lætabar, attentio, & in Deum veritatemque surrectio? O si videretis vel tam lippientibus oculis, quam ego, in quibus periculis jaceamus, cujus morbi dementiam risus iste indicet! O si videretis, quam citò, quam statim, quantoque productius eum verteretis in fletus! Miseri, nescitis, ubi sumus. Demersos quidem esse animos omnium stultorum indoctorumque commune est, sed non uno atque eodem modo demersis opem sapientia & manum porrigit. Alii sunt, credite, alii sunt, qui sursum vocantur, alii, qui in profunda laxantur.

studens.

96 Nolite, obsecro vos, geminare mihi miseria. Satis mihi sint vulnera mea, quæ ut sanentur, pænè quotidianis fletibus Deum rogans, indigniorem tamen esse me, qui tam citò saner quam volo, sæpe memetipse convinco. Nolite, obsecro, si quid mihi amoris, si quid necessitudinis debetis, si intelligitis, quantum vos dili-

gam, quanti faciam, quantum me cura exagitet morum vestrorum; si dignus sum, quem non negligatis; si denique Deo teste non mentior, nihil me plus mihi optare, quam vobis, rependite mihi beneficium. Et si me magistrum libenter vocatis, reddite mihi mercedem. Boni estote. Hic, ubi ne plura dicerem, lacrymæ mihi modum imposuerunt &c. Mox ibidem Licentium interrogantem, quid tantopere deliquissent, acriter perstringit, & vanam eorum gloriolam teris adeo coloribus depingit, ut uterque emendationem spoponderit. Ex his similibusque colloquiis, in illo secessu habitis, prodierunt utiles & acute nonnulla lucubrationes, quas jam breviter enumerabo.

D

97 In hoc otio rurali scripsit Augustinus contra Academicos, quibus aliquamdiu prius adhaeserat, ut lib. 1 Retractionum cap. 1 tradit in hunc modum: Cum ergo reliquisset, vel quæ adeptus fueram in cupiditatibus hujus mundi, vel quæ adipisci volebam, & me ad Christianæ vitæ otium contulisset, nondum baptizatus, contra Academicos vel de Academicis primùm scripsi, ut argumenta eorum, quæ multis ingerunt veri inveniendi desperationem, & prohibent cuiquam rei assentiri, & omnino aliquid, tamquam manifestum certumque sit, approbare sapientem, cum eis omnia videantur obscura & incerta, ab animo meo, quia & me movebant, quantis possem rationibus amoverem. Tempus autem cæpta hujus lucubrationis, quam mæcenati suo Romaniano dedicavit, lib. 1 ipsius Operis adversus Academicos cap. 1 distinctius ita indicat: Pauculis igitur diebus transactis, posteaquam in agro vivere cœperamus, cum eos ad studia hortans atque animans, ultrà quàm optaveram paratos & prorsus inhiantes viderem, volui tentare pro ætate quid possent.

E

98 Hinc colligimus, illud fuisse primum Opus, & de Beata quod Augustinus in villa Verecundi inchoavit, & vita, cui lucubrationes alias interposuit, ut ipse lib. 1 Retractionum cap. 2 testatur his verbis: Librum de Beata vita, non post libros de Academicis, sed inter illos ut scriberem, contigit. Ex occasione quippe ortus est diei natalis mei (is erat XIII Novembris, ut supra diximus) & tridui disputatione completus, sicut satis ipse indicat. In quo libro constitit inter nos, qui simul quærebamus, non esse beatam vitam, nisi perfectam cognitionem Dei. Displicet autem illic, quod Manlio Theodoro, ad quem librum ipsum scripsi, quamvis docto & Christiano viro, plus tribui, quam deberem... Sanè istum librum nostro in codice interruptum reperi, & non parum minus habere, & sic à fratribus quibusdam descriptus est; nec adhuc apud aliquem integrum inveneram, ex quo emendarem, quando hæc retractavi.

F

99 Quinam huic disputationi de beata vita interfuerint, Augustinus in fine præfationis ad illum librum indicat hoc modo: Idibus Novembris mihi natalis dies erat. Post tam tenue prandium, ut ab eo nihil ingeniorum impediretur, omnes qui simul non modò illo die, sed quotidie convivabamur, in balneas ad confedendum vocavi: nam is tempori aptus locus secretusque occurrerat. Erant autem (non enim vereor eos singulari benignitati tuæ notos interim nominibus facere) in primis nostra mater, cujus meriti credo esse omne quod vivo; Navigius frater meus, Trigetius & Licentius cives & discipuli mei: nec Lastidianum & Rusticum consobrinos meos, quamvis nullum vel grammaticum passi sint, de-

esse

A esse volui, ipsumque sensum communem ad rem, quam moliebar, necessarium putavi. Erat etiam nobiscum ætate minimus omnium, sed cuius ingenium, si amore non fallor, magnum quiddam pollicetur, Adeodatus filius meus.

presente
Monica
matre, cu-
jus laudat
sententiam;

100 Deinde pius hujus disputationis auctor prudentem & acutam matris sue Monica sententiam, in isto colloquio pronuntiatam, sic refert ac laudat: Ego rursus exordiens, Beatos esse nos volumus, inquam. Vix hoc effuderam, occurrerunt una voce consentientes. Videturne vobis, inquam, beatus esse, qui quod vult, non habet? Negaverunt. Quid, qui quod vult habet, beatus est? Tum mater; Si bona, inquit, velit, & habeat, beatus est: si autem mala velit, quamvis habeat, miser est. Cui ego arridens atque gestiens; Ipsam, inquam, prorsus, mater, arcem philosophiæ tenuisti. Nam tibi procul dubio verba defuerunt, ut non sicut Tullius te modò panderes, cujus de hac sententia verba ista sunt. Nam in Hortensio, quem de laude ac defensione philosophiæ librum fecit; Ecce autem, ait, non philosophi quidem, sed prompti tamen ad disputandum, omnes aiunt esse beatos, qui vivant, ut ipsi velint. Falsum id quidem: velle enim quod non deceat, idem ipsum miserimum. Nec tam miserum est non adipisci, quod velis, quam adipisci velle, quod non oporteat: plus enim mali pravitas voluntatis affert, quam fortuna cuiquam boni. In quibus verbis illa sic exclamabat, ut obliti penitus sexus ejus, magnum aliquem virum confidere nobiscum crederemus, me interim quantum poteram intelligente, ex quo illa & quam divino fonte manarent.

queque
perperam
irridetur à
Joanne Cle-
rico:

101 Monica protulit plures hujusmodi sententias, doctâ ac sanctâ feminâ dignissimas, quæ in hoc & sequenti colloquio legi possunt. Attamen arrogans Joannes Clericus in his acutis effatis nihil ingenii invenit, & in hæreticis suis Animadversionibus ad Opera S. Augustini pag. 478 & sequente tomi duodecimi ea appellat verba bonæ anis, quibus jam meliora qualibet mulier paulò liberalius educata etiam aliud agens effunderet. Quinimo ibidem larvatus ille criticus sub nomine Phereponi pium S. Monica Filium propter has similesque laudes matri impensas ineptè reprehendit ac irridet. Verùm nugax Aristarchus ille nos hoc loco non morabitur, cum propter hanc ipsam puerilem censuram satis vapulaverit ab anonymo theologo Cantabrigiensi, qui eximium hunc Ecclesiæ Catholice Doctorem adversus hæreticas Phereponi Animadversiones breviter ac singillatim defendit, ut infra dicemus: nobis enim non lubet identidem Commentarium nostrum prævium interrumpere, ut occurrentes hujus nugatoris censuras refellamus. Quapropter inferius alia occasione semel audacem istius superbi scriptoris arrogantiam generaliter retundemus, & aliorum de illo homine judicium allegabimus. Interim alia pii Cathedumeni nostri opuscula, quæ solitarius ille locus hoc tempore peperit, recensere pergimus.

scribit ibi
quoque &
Ordine,

102 Suprà laudatus itaque hic Magister lib. 1 Retractionum cap. 3 ad rem nostram habet sequentia: Per idem tempus inter illos, qui de Academicis scripti sunt, duos etiam libros de Ordine scripsi, in quibus magna quæstio versatur, utrum omnia bona & mala divinæ providentiæ ordo contineat. Sed cum rem viderem ad intelligendum difficilem, satis ægrè ad eorum perceptionem, cum quibus agebam, disputando posse perducì, de ordine studendi loqui malui, quò à corporalibus ad incorporalia potest profici. Et

iam in illo colloquio partim præsens fuit S. Monica, quemadmodum gratius ejus Filius in fine libri primi de ordine commemorat his verbis: Interea mater ingressa est, quæsitivæ à nobis, quid promovissemus: nam & ei quæstio nota erat; cujus & ingressum & rogationem cum scribi nostro more jussissem, Quid agitis? inquit. Numquidnam in illis, quos legitis, libris, etiam feminas umquam audivi in hoc genus disputationis inductas?

AUCTORIB
G. C.

103 Cui ego: Non valde curo, inquam, superborum imperitorumque judicia, qui similiter in legendos libros atque in salutandos homines irruunt: non enim cogitant, quales ipsi, sed qualibus induti vestibus sint, & quantâ pompâ rerum fortunæque præfulgeant. . . . Nec deerit, mihi crede, tale hominum gentis, cui plus placeat hoc ipsum, quia mecum philosopharis, quam si quid hic aliud aut jucunditatis aut gravitatis invenerit: nam & feminæ sunt apud veteres philosophatæ, & philosophia tua mihi plurimum placet. Nam ne quid, mater, ignores hoc Græcum verbum, quod philosophia nominatur, Latine amor sapientiæ dicitur. . . . Contemnerem te igitur in his litteris meis, si sapientiam non amares; non autem contemnerem, si eam mediocriter amares, multo minus, si tantum, quantum ego, amares sapientiam. Nunc verò cum eam multo plus quam meipsum diligas, & noverim, quantum me diligas, cumque in ea tantum profeceris, ut jam nec cuiusvis incommodi fortuiti, nec ipsius mortis, quod viris doctissimis difficillimum est, horrore deterrearis, quam summam philosophiæ arcem omnes esse confitentur, egone me non libenter tibi etiam discipulum dabo? Hic illa cum blandè ac religiosè numquam me tantum mentitum esse dixisset, & viderem tam multa nos verba fuisse, ut neque scribenda non essent, & jam libri modus esset, neque tabulæ reliquæ forent, placuit quæstionem differri.

post dispu-
tationem,
presente
rursus ma-
tre, habi-
tam:

104 Denique Augustinus ultimam suam lucubrationem, quam in villa Verecundi composuit, lib. 1 Retractionum cap. 4 sic assignat: Inter hæc scripti etiam duo volumina secundum studium meum & amorem, rationem indagandæ veritatis de his rebus, quas maxime scire cupiebam, me interrogans, mihi que respondens, tamquam duo effemus, ratio & ego, cum solus essem. Unde hoc Opus SOLILOQUIA nominavi; sed imperfectum mansit. Ita tamen, ut in primo libro quæreretur & utcumque appareret, qualis esse debeat, qui vult percipere sapientiam, quæ utique non sensu corporis, sed mente percipitur. Et quadam ratiocinatione in libri fine colligitur ea, quæ verè sunt, immortalia esse. In secundo autem de immortalitate animæ diu res agitur; sed non peragitur. Porro oportet hoc opus Soliloquiorum distinguere ab alio, quod eundem titulum præfert, & perperam S. Augustino adscribitur, ut editores Benedictini in Appendice post tomum sextum editionis sue invidtis argumentis demonstrant, antequam ibi supposititium istud opusculum exhibent.

demum So-
liloquia,
distinguen-
da ab Opere
supposititio
eiusdem no-
minis:

105 Ceterum in isto genuino Soliloquiorum opere Augustinus interiorem animæ suæ statum candidè exprimit, & variis responsionibus evidenter ostendit, quantum in secessu illo ad frandas animi cupiditates jam profecisset: nam à Ratione interrogatus de ambitione divitiarum & honorum, modestè sincerèque respondet, divitias & honores à se non amplius jam desiderari. Præterea interrogatus, an ei non placeret uxor pulchra, pudica, morigerâ,

F

quantum in
illo secessu
mutatus
Augustini
fuit.

AUCTORE morigera, litterata, & locuples, aliisque dotibus
G. C. ornata, ibidem lib. 1, cap. 10 Rationi vel sibi-
metipsi sic respondet: Quantum velis, licet eam
pingere atque cumulare bonis omnibus, nihil mi-
hi tam fugiendum quam concubitus esse decre-
vi. Nihil esse sentio, quod magis ex arce deji-
ciat animum virilem, quam blandimenta femi-
nea, corporumque ille contactus, sine quo uxor
haberi non potest. Itaque si ad officium pertinet
sapientis (quod nondum comperi) dare operam
liberis, quisquis rei hujus tantum gratia concum-
bit, mirandus mihi videri potest, at verò imi-
tandus nullo modo: nam tentare hoc periculo-
sus est, quam posse felicius. Quamobrem fatis,
ut credo, justè atque utiliter pro libertate animæ
meæ mihi imperavi, non cupere, non quærere,
non ducere uxorem. Quisquis ibi plura legere vo-
luerit, haud difficulter intelliget, quantum Au-
gustinus hoc tempore mutatus esset ab illo, qui
fuerat in adolescentia, & simul judicabit, hunc
pium Catechumenum jam baptismo digne susci-
piendo maturum fuisse. Quare nunc illum in-
vovimus Mediolani, ad quam urbem Sacramenti
hujus petendi causâ mox revertetur.

§ VIII. Pii Catechumeni reditus Mediolanum, opuscula ibi scripta: baptismus, hujus Sa- cramenti collati tempus & quædam circumstantia.

Redit Me-
diolanum
& parat se
ad bap-
tismum:
C A Propinquante Quadragesima, circa cujus
initium catechumeni nomina sua inter com-
petentes aut competitores sacri baptismatis dare
consueverant, Augustinus unâ cum filio suo Adeo-
dato & Alypio discipulo ex villa Verecundi Me-
diolanum rediit, gratiam hujus Sacramenti per-
cepturus. Quanta autem humilitate & sollicitudi-
ne se suosque ad istud regenerationis lavacrum
preparaverit, abundè colligimus ex libro de Fide
& operibus, ubi cap. 6 de preparatione ad ba-
ptismum sic inter alia scribit: Si autem fanus pe-
tit spatium discendi, quæ discenda sunt, quod
aliud opportunius tempus reperiri potest, quo au-
diat, quemadmodum fidelis fieri ac vivere de-
beat, quam illud, cum attentiore animo atque
ipsa religione suspensio saluberrimæ fidei Sacra-
mentum petit? An usque adeo dissimulamus à
sensibus nostris, ut nosmetipsos non recordemur,
quàm fuerimus attentis atque solliciti, quid nobis
præciperent, à quibus catechizabamur, cum fon-
tis illius sacramenta peteremus, atque ob hoc
COMPETENTES etiam vocaremur; vel non intuea-
mur alios, qui per annos singulos ad lavacrum
regenerationis accurrunt, quales sint ipsis diebus,
quibus catechizantur, exorcizantur, scrutantur;
quantâ vigilantia conveniant, quo studio fer-
veant, quâ curâ pendeant? Si tunc tempus non
est discendi, quæ vita congrua tanto, quod ac-
cipere desiderant, Sacramento, quando erit?
Ex hoc testimonio facile quilibet intelligit, quàm
sedulo Vir iste doctus & tunc pius animum ad
hanc singularem Sacramenti gratiam recipendam
comparaverit.

107 Eo tempore adhuc catechumenus Medio-
lani conscripsit aut inchoavit quadam opuscula,
diolani par- de quibus ipse lib. 1 Retractionum cap. 5 &
tim scripta, sequente sic meminit: Post libros Soliloquiorum

jam de agro Mediolanum reversus, scripsi librum
de Immortalitate animæ, quem mihi quasi com-
monitorium esse volueram propter Soliloquia ter-
minanda, quæ imperfecta remanserant. Sed ne-
scio, quomodo me invito, exiit in manus homi-
num, & inter mea opuscula nominatur. Hunc
librum, forsitan volante calamo exaratum & adhuc
debita claritate destitutum, Auctore inscio vel in-
vito, ad manus aliorum pervenisse, satis etiam
colligimus ex verbis, quæ mox ibidem Auctor ita
subjungit: Qui primò ratiocinationum contor-
sione atque brevitate sic obscurus est, ut fatiget,
cum legitur, etiam intentionem meam, vixque
intelligatur à me ipso. Dein more suo quadam in
eo opusculo corrigi cepit, ut nunc aliquoties mo-
nuimus.

108 Insuper eodem libro 1 Retractionum cap. partim ibi
6 alias ejusdem temporis lucubrationes huic ita dem inchoa-
ta,
subnectit: Per idem tempus, quo Mediolani fui
baptismum percepturus, etiam Disciplinarum li-
bros conatus sum scribere, interrogans eos, qui
mecum erant, atque ab hujusmodi studiis non ab-
horrebant; per corporalia cupiens ad incorpora-
lia quibusdam quasi passibus certis vel pervenire
vel ducere. Sed earum solum de Grammatica li-
brum absolvere potui, quem postea de armario
nostro perdidit, & de Musica sex volumina:
quantum attinet ad eam partem, quæ rhythmus
vocatur. Sed eosdem sex libros jam baptizatus,
jamque ex Italia regressus in Africam scripsi: in-
choaveram quippe tantummodo istam apud Me-
diolanum disciplinam. De aliis verò quinque di-
sciplinis illic similiter inchoatis, de dialectica,
de rhetorica, de geometria, de arithmetica, de
philosophia, sola principia remanserunt, quæ ta-
men etiam ipsa perdidimus; sed haberi ab aliqui-
bus existimo. Hoc Opus sic incipit: OMNIA NO-
MINA TREDECIM.

109 Hanc de Musica lucubrationem capite ex quibus
undecimo ejusdem libri primi iterum recenset his exstant. 6
verbis: Deinde, ut supra commemoravi, sex libri de
libros de Musica scripsi, quorum ipse sextus ma-
ximè innotuit, quoniam res in eo digna cogni-
tione versatur, quomodo à corporalibus & spi-
ritalibus, sed mutabilibus numeris perveniatur ad
immutabiles numeros, qui jam sunt in ipsa in-
commutabili veritate, & sic invisibilia Dei per
ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciantur. Cum
Memorius episcopus illud Opus ab Augustino
postea peteret, hic in epistola 131 sic inter alia ei
respondet: Quod sanè opusculum si potero mit-
tere, non quidem me tibi obtemperasse, verum-
tamen te hoc à me tantopere flagitasse poenitebit:
difficillimè quippe intelliguntur in eo quinque li-
bri, si non adlit, qui non solum disputantium
possit separare personas, verum etiam pronun-
tando ita sonare morulas syllabarum, ut eis ex-
primantur, sensumque aurium feriant genera nu-
merorum; maximè quia in quibusdam etiam fi-
lentiorum dimensa intervalla miscentur, quæ o-
mnino sentiri nequeunt, nisi auditorem pronun-
tator informet. Sextum sanè librum, quem e-
mendatum reperi, ubi est omnis fructus cetero-
rum, non distuli mittere charitati tuæ; fortassis
ipse tuam non multum refugiet gravitatem. Unde
Lovanienses & Benedictini sex illos Musica libros
inter genuinas S. Augustini lucubrationes edide-
runt.

110 Sed editores Benedictini libros alios de di-
Grammati-
ciplinis, quos Lovanienses inter Opera S. Au-
ca Augu-
gustini vulgarant, in appendicem tomi primi re-
stino adju-
dicatus à
jecerunt, eique abjudicant ob sequentes rationes: Lovaniens-
Librum bus,

A Librum de Grammatica Augustino in prius excusis attributum, inter supposititia censemus opuscula ob eam in primis causam, quia methodo æquè & scopo totus discrepat ab eo, quem ipse in lib. 1 Retract. cap. 6 unà cum aliis disciplinarum libris à se Mediolani jamjam baptismum percepturo elaboratum recognoscit. Quippe hos libros conscripserat dialogi formâ, eoque animo, ut per corporalia ad incorporalia, quibusdam quasi passibus certis, uti ibidem ait, vel perveniret vel duceret. Ipsi nimirum à tempore suæ conversionis religioni fuit operam dare litteris deinceps, nisi illæ Christo fervirent, ex lib. 1X Confessionum cap. IV, num. VII. Porro autem subjectum hîc opusculum neque dialogi formam gerit, neque ad incorporalia promovet animum.

eadem abjunctatur ab aliis.

B Id præterea eruditi alicujus scriptoris, nedum tanti viri, solertiam non refert, quæ tum maximè singularis & summa apparet, cum se ipse in re exercet per se humili ac vulgari. Confer libros de Musica, necnon eum locum secundi de Ordine, ubi disciplinarum inter se ordinem, earumque occasionem, naturam, & proprietates leviter perstringit: hinc profectò intelliges non quidpiam passim obvium, aut quod omnium pedibus tritum esset, de grammatica fuisse ab ipso litteris commendatum. Quæ sanè rationes non minus valent adversus tria alia, quæ huc pariter conjecimus opuscula, quæ inscribuntur Principia dialecticæ, Categoriarum decem, & Principia rhetoricæ. Scrupulum injiciebat clausula capituli VI lib. 1 Retractionum assuta; scilicet, hoc opus sic incipit: OMNIA NOMINA TREDECIM. . . At fraudem deteximus ex Mss. tum veteribus, tum etiam recentioribus, qui eam non habent. *En hætenus ea, quæ Vir eruditus in Italia ante baptismum gessit ac scripsit.*

Baptizatur ab Ambrosio.

C Tandem S. Augustinus cum Adeodato & Alypio aliisque baptizatus est, propinquantibus diebus sanctis Paschæ, quemadmodum Possidius cap. 1 Vita ipsius asserit, & ideo verosimiliter ex more istius temporis in vigilia Paschæ, quod anno Christi 387 in diem xxv Aprilis incidebat, & quod ipse S. Ambrosius ob incidentem quandam controversiam eo die celebrari jusserat. Sacramentum baptismatis ei contulit S. Ambrosius, quod beneficium S. Augustinus grato animo sæpius in scriptis suis memorat, ac nominatim lib. 1 contra Julianum cap. 3 recollit; ubi huic heretico Pelagiano testimonium istius sancti præsulis Mediolanensis ita objicit: Sed adhuc audi alium excellentem Dei dispensatorem, quem veneror ut patrem, in Christo enim Jesu per Euangelium ipse me genuit, & eo Christi ministro lavaerum regenerationis accepi; beatum loquor Ambrosium, cujus pro Catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, sive operibus, sive sermonibus, & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus.

probabilius anno 387.

D Non ignoramus, inter eruditos subtiliter & fuse disceptari de anno, quo S. Augustinus ad Deum conversus est, & postmodum ab Ambrosio baptismum recepit, ut apud Tillemontium tomo 13 Monument. eccles. pag. 954 & 962 Gallicè, vel in Vita sancti Doctoris, quam Benediclini Galli ex Tillemontio collegerunt, lib. 2, cap. 7 & 11 Latine legi potest. Omnibus argumentis attentè consideratis, probabilior nobis videtur opinio illorum, qui conversionem ejus anno Christi 386 & baptismum anno sequenti assigunt. Sed quidquid sit de certo anno, quo hæc contigerunt, Ecclesia Romana tanti fecit illam S. Augustini conversionem, Augusti Tomus VI.

versionem, ut eam Martyrologio suo inseruerit, & die v Maii solennem ejusdem memoriam quædam annis adhuc renovet hac annuntiatione: Mediolani. . . conversio sancti Augustini episcopi & Ecclesiæ doctoris, quem beatus Ambrosius episcopus fidei Catholicæ veritatem docuit, & hac die baptizavit.

AUCTORIBUS
G. C.

E 114 Eminentissimus Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 388 num. 71 ex testimonio Possidii refert, S. Augustinum anno 388 baptizatum fuisse Paschali tempore, ut probabiliter hoc latiore loquendi modo baptismum sancti Doctoris die v Maii posset collocare, vel annuntiationem Martyrologii Romani defendere. Sed (quod salva eruditissimi viri pace dictum sit) non videtur satis scrupulosè ponderasse verba Possidii, qui cap. 1 Vita phrasi minimè obscura asserit, propinquantibus diebus sanctis Paschæ, adeoque consequenter ante festa Paschalia, ni fallimur, hunc eximium Catholicæ Ecclesiæ Doctorem salutaribus aquis ablutum fuisse. Quare Pagius in Critica historico-chronologica Annalium doctissimi Baronii ad annum 388 num. 9 chronologiam eminentissimi istius viri corrigit, eique communior sententiam opponit hoc modo: Divum Augustinum antò tricesimo tertio ætatis baptismum suscepisse, inter omnes convenire debet. Tota difficultas est, num is annus fuerit completus, vel tantum inchoatus. Baronius & Rivius lib. 1 de Vita Augustini cap. 1 aliique contendunt, sanctum Doctorem aquis salutaribus ablutum anno ætatis tricesimo tertio completo. Verum Augustinum baptizatum fuisse die vicesima quarta Aprilis sabbato sancto, anno trecentesimo octogesimo septimo, cum nondum annum ætatis tricesimum tertium egressus esset, communis nunc est eruditorum sententia. Deinde Pagius hanc chronologiam suam solidis argumentis operosè probat.

F 115 Porro Benediclini Galli in Vita Latina S. Augustini lib. 2, cap. 11, num. 3 Pagium, Tillemontium, aliosque sequuntur, & verbis Possidii supra relatis adherentes, præcipuè diem quintam Maii huic baptismati assignatam refellunt his rationibus: Inde Baronius intulit, eum tempore Paschali fuisse regeneratum, eo sanè consilio, ut ejus baptismum ad diem quintum Maii, quo die illius conversionem Ecclesiæ nunc celebrat, adaptaret; quamvis ea Possidii verba, si juxta morem, quem tunc Ecclesia servabat, exponantur, eum in Paschæ pervigilio baptizatum fuisse significent; qui dies adultorum præcipuè baptismi destinatus erat, ita ut extra eum diem multos aquis salutaribus abluere, quemadmodum in Augustini regeneratione accidit, infrequens & perrarum esset. Hoc itaque contigit ea nocte, quæ quintum & vicesimum diem Aprilis antecedebat; quo die Ambrosius Pascha anno trecentesimo octogesimo septimo esse celebrandum publicè epistolâ probaverat. Quamvis autem die quinta Maii baptismus Augustino non fuerit collatus, Ecclesia tamen annuam hujus conversionis memoriam instituens, tanto honore sanctum illum Doctorem affecit, ut hætenus nulli Sanctorum similis obtigerit, si solus excipiat Apostolus Paulus, cujus etiam conversio die xxv Januarii quotannis in Martyrologio Romano celebratur.

G 116 Hæc salutis aqua seu baptismi gratia S. Augustinum tam magno gaudio delibutum reddidit, ut præ tenera mentis dulcedine inter latos laudamus hymnos ecclesiæ Mediolanensis uberrimas lacrymas profuderit, sicut ipse Sanctus in prima Actorum parte num. 238 testabitur. Hinc forsan originem

G g

habet

AUCTORE
G. C.

habet illa incerta auctoritatis traditio, quam Rivinus in Vita Sancti Doctoris lib. 1, cap. 1 § 31 proponit his verbis: Huic verò rei nihil par ab initio Ecclesie fuit, nil est secundum; quod baptizato videlicet Augustino, ad agendas Deo optimo maximoque gratias, incinuisse Ambrosium ferunt TE DEUM LAUDAMUS, & respondisse Augustinum TE DOMINUM CONFITEMUR; eorumque alternis vocibus suavissimum hymnum ad finem usque esse compositum, quem porrò quotidiano jubilo frequentare Ecclesia universa non cessat. Deinde vulgarem hanc traditionem ibidem probare conatur ex fragmento Chronici, quod adscribitur S. Datio Mediolanensi episcopo, qui circa medium seculi sexti ex hac vita migravit. Magna sanè esset hac in re auctoritas antiqui presulis Mediolanensis, si Chronicon istud ab ipso conscriptum fuisset. Sed plures eruditi scriptores ei Chronicon illud abjudicant, ut jam videbimus.

117 Imprimis Hugo Menardus Benedictinus in notis & observationibus ad librum Sacramentorum sancti Gregorii Papa pag. 400 & sequente affirmat, hoc Chronicon perperam S. Datio Mediolanensi episcopo tribui vel sub ejus nomine citari, quemadmodum eminentissimus Cardinalis Bona in Tractatu de Harmonia psallentis Ecclesie cap. 16 § 12 refert his verbis: Hugo Menardus in notis ad Sacramentarium ejusdem sancti Gregorii certum ait, non esse sancti Dacii illud Chronicon, ex quo praeallegata auctoritas desumpta est, quod non redoleat stylen illorum temporum, atque etiam quaedam falsa contineat. Sententiae Menardi subscribit Bartholomæus Gavantus, totumque canticum uni Ambrosio deberi ait, cum careat dialogismo. Præterea Mabillonius certiorum hujus Chronici notitiam Mediolano per litteras accersivit, & ex ipsis Mediolanensium responsis collegit, istud Opusculum minime S. Datio Mediolanensi presuli tribuendum esse, sicut tomo 1 veterum Analectorum pag. 3 & sequentibus videre est. Denique Muratorius inter Scriptores rerum Italicarum non ita pridem editos idem Chronicon S. Datio abrogat, & tomo 4 istius Collectionis pag. 50 & sequentibus illud Landulpho seniori adscribit, ut ibidem fusè legi potest.

118 Etiam si Gavantus hunc hymnum soli S. Ambrosio deberi putet, attamen in Rubricis Breviarii sect. 5, cap. 19 addit, in antiquissimo Breviario Ms. Collegii Aniciani de Urbe hæc cantico præfigi sequentem titulum: Hymnus S. Abundii. Insuper in antiquo Breviario monasterii Cassinensis, quod seculo XI descriptum est, vocatur hymnus Sisebuti monachi, & in Psalterio Ms. Basilicae sancti Petri in Vaticano hymnus S. Sisebuti. Demum in Psalterio Latino-Gallico idem hymnus S. Nicetio tribuitur, ut Pagius in Critica ad annum Christi 388 num. 11 testatur, ubi in fine numeri istius ex hac inscriptionum diversitate concludit, auctorem hujus hymni nobis adhuc ignotum esse.

119 Verùm auctor illius cantici jam detectus est, si subscribamus opinioni Benedictinorum, qui Opera S. Hilarii Pictavorum episcopi Parisiis anno 1693 ediderunt, ubi in Præfatione istius editionis num. 22 de præsentis controversia sic disserunt: De auctore hymni TE DEUM non minus diversæ sunt sententiæ. Qui illum ab aliquo sancti Patris nostri Benedicti discipulo compositum existimavit, quia in illius Regula cap. 9 præceptum est, ut singulis Dominicis cantetur, refutatur ex Cæsarii Benedicto æqualis, immò etiam paulo superioris, Regula, in qua idem hymnus

cap. 21 memoratur. Quæ autem Ambrosium & Augustinum auctores illius facit vulgi opinio, solo nititur pseudo-Dacii Chronico lib. 1, cap. 10. Eundem in Ms. ante annos quadringentos exarato vidimus uni Ambrosio adscriptum, Smaragdo in Regulam Benedicti cap. 11 suffragante, ubi hymnum cum vocat Ambrosianum.

120 At Abbo Floriacensis epistolâ in Ms. Pithæano relicta, in qua nonnullas explicat Grammaticæ regulas, rem veluti notam & constantem ponit, illius parentem esse Hilarium nostrum. Deinde ipsa verba Abbonis Floriacensis, qui hunc hymnum S. Hilario Pictaviensi episcopo & inclito seculi quarti scriptori tam confidenter attribuit, ibidem laudati Benedictini recitant hoc modo: In Dei palinodia, quam composuit Hilarius Pictaviensis episcopus, non juxta quorundam imperitorum errorem SUSCEPISTI, sed potius SUSCEPTURUS legendum: TU AD LIBERANDUM SUSCEPTURUS HOMINEM &c. Cum Smaragdus ille Viridunensis explicator Regulae Benedictinae ante medium seculi noni floruerit, ut Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 28, num. 91 probat, & Abbo Floriacensis in eunte seculo undecimo interfectus sit, eruditi merito dubitabunt, an testimonio Abbonis Floriacensis præferri non debeat auctoritas Smaragdi senioris, qui hunc hymnum Ambrosianum vocat, ut editores Benedictini fatentur. Ex his omnibus eruditus lector facile colligit, de certo istius hymni auctore nondum constare, & consequenter adhuc magis dubiam nobis esse traditionem illam, qua mirabilem ejusdem hymni compositionem sanctis Ambrosio & Augustino alternatim cantantibus adscribit. Equidem scio, quod Nicolaus Crusenius in Monastico Augustiniano part. 1, cap. 5 hanc traditionem confirmari putaverit ex quodam Sermone, quem ibidem sancto Ambrosio vindicare nititur. Sed hoc loco non lubet operosè demonstrare falsas ineptias hujus pseudo-sermonis, quem forsitan inferius alia occasione discutiamus. Interim certiora Sancti nostri gesta, & reliquam ipsius in Italia commorationem prosequamur.

§ IX. Iter ad Ostia Tiberina, mors matris, secunda commoratio Romæ, lucubrationes ibi scriptæ.

Nescimus, quanto tempore Neophytus noster Augustinus Mediolani post receptum baptismi Sacramentum manserit. At certè decreverat in patriam redire cum consanguineis & amicis, ut ibi simul communem piamque vitam ducerent. Quare Mediolano discessit ad Ostia Tiberina brevi in Africam renavigaturus, nisi repentina matris ejus mors intervenisset, ut ex infra dicendis intelligitur. Jordanus de Saxonia, quem paragræpho primo hujus Commentarii prævi citavimus, Augustino tunc ad Ostia Tiberina profecturo duodecim socios eremitas adjungit, & in Supplemento Patrum apud Hommeyum pag. 589 tradit sequentia: Post hæc autem cum, instigante ejus matre, de Mediolano recedere & ad Africam remeare disponderet, adivit sanctum Simplicianum petens, ut sibi aliquos de Fratribus suis eremitis servos Dei donaret, quos secum in Africam asfumeret, & cum eis ibi Ordinem plantaret: cujus piis precibus pius ille pater Simplicianus annuens,

ut volunt aliqui ex Chronico, Datio Mediolanensi male attributo,

B

quisque illius hymni

C

sit auctor,

nequid satis constat.

E

F

A nuens, dedit ei duodecim Fratres viros religiosos; cum quibus adjunctis sibi charissimis amicis suis, qui diu secum fuerant, Nebridio, Evodio, Alipio & Pontiano, cum matre & filio Adeodato ad Africam proficiscendi iter arripuit.

ex sermone 21 ad Fratres in Eremo, qui suppositivus est,
 122 Verum tota hac Jordani narratio prodit ex sermone vigesimo primo ad Fratres in eremo, quem Lovanienses editores in Appendicem tomi decimi pag. 723 rejecerunt. Eminentissimi Baronius & Bellarminus, alique prudentes critici jam passim plerosque illos Sermones ad Fratres in eremo suppositivos esse censent & acri censura perstringunt, ut videre est in admonitione prævia, quam Benedictini Galli iisdem sermonibus in Appendice tomi sexti præfixerunt. Imò ipse Christianus Lupus Augustinianus in Quæstione quodlibetica cap. 38 nominatim narrationem hujus Sermonis ita explodit: Primò falsum est, quod Augustinus ex Italia in Africam secum duxerit istos monachos Italos. Patet id ex sancto Possidio: dicit enim Augustinum regressum esse in Africam cum aliis civibus & amicis suis, nulla facta mentione istorum Italorum. Et ex ipsius Augustini

B Confessionibus: dicit namque se regressum in Africam cum fratre Navigio, filio Adeodato, Alipio, Evodio ac Nebridio. Dicit, se egisse cum Simpliciano ante auditum Potitianum, adeoque antequam monachos sciret, aut de monachismo cogitaret. Et sanè si Itali isti Augustinum ad Afros comitati sint, cur nulla penitus apud ipsum de illis mentio aut memoria? Proinde comitatus iste est inter fabulas computandus.

alii ipsum deducunt ad eremitas Etruriam,
 123 Quamvis ideo recentiores biographi de duodecim istis comitibus Italos alium sileant, tamen aliqui adhuc in illo itinere Mediolanensi versus Ostia Tiberina trahunt nimis longas moras, & querunt improbabile diverticulum, de quo Cornelius Lancillottus in Vita Sancti nostri lib. 2, cap. 8 hac tradit: Arbitratus autem Augustinus, in patria commodius Deo vacare se posse, matris precibus etiam accedentibus, Romam versus itineri se accingit, & vale dicto amicis, in primis Simpliciano & Ambrosio, ab eisque benedictione, obtenta, proficiscitur cum Alipio & Evodio per desertam Etruriam, quæ alii vocant Montem Pisantum. Quibus in locis cum velut suavissimum odorem sanctitatis percepisset eremitarum illorum, qui inibi morabantur, ad eos cupidè deflexit, invenitque complures in eis partibus, quas Centumcellas vocabant (erant autem centum judicum totidem cellæ, quas Adrianus princeps ædificandas curavit ad audiendum se præsentem causas) sanctimoniâ vitæ insignes.

C Inter hæc ædificia jam diruta vivebant iidem viri religiosi, qui Augustinum doctrinâ & sanctitate multò sibi antè notum (ut suprâ ex Petrarcha & aliis demonstratum est) amicum veste religiosa, similiter & ipsi vestibus induti monasticis, honore magno receperunt: qui talium virorum consuetudine, suæ non absimili, multùm delectatus longiores apud eos moras traxit, ut Martinus V, Gerson & Mantuanus de eodem testatur; loquens enim de sancto Augustino ait:

ubi eremum incoluisse voluit;
 Memoratur eremum
 Incoluisse maris Thuscæ prope littora centum
 Cellarum, quæ vicus erat, Tyberina petivit
 Ostia.

Etiâ illa digressio ad eremitas Thuscæ legitur apud Jordanum de Saxonia, qui pag. 590 Operis supradicti sic scribit: Transiens autem & iter faciens per Thusciam, ubi, ut fertur, plura erant loca eremitica, ubicumque Fratres sui pro-

Augusti Tomus VI.

positi invenit, ipsos charitative visitavit, & eos suis collationibus, salutis pabulo dulciter recreavit. Nicolaus Crusenius in Monastico Augustiniano cap. 6 partis prima, & Simplicianus à sancto Martino in Apologia Gallica contra Gabrielem Pennottum cap. 1 § 1, alique eremita Augustiniani diversis versiculis ac inscriptionibus veritatem hujus traditionis stabilire conantur.

125 At Canonici Regulares testimoniis illis respondent, & novissimè Nicolaus Desnos lib. 3, impugnant cap. 8 longiorem istam digressionem ratione temporis ita impugnat: Baptismo autem suscepto, inquit, brevissimo tempore moratus in Italia Augustinus; statim enim maturavit reditum suum in Africam. Et inde falsum, quod dicunt Eremitæ Augustiniani, ipsum triginta annos natum, cum baptismum suscepit, tribus sequentibus annis in Italia remansisse, & versatum fuisse cum monachis in Etruria & Centumcellis, nunc Civitavecchia: observandi enim sunt anni Augustini, dum baptismum suscepit, & tempus, quo in Africam, relicta Italia, repedavit. Deinde illam Eremitarum Augustinianorum opinionem evertere nititur variis argumentis chronologicis, quæ curiosus lector ibidem legere ac expendere poterit: nam firmiter decrevimus, imposterum populares hujusmodi traditiones aut controversias huic Commentario non amplius inserere, ne fortè falsa veris aut certa dubiis immisceantur. Quapropter hoc loco præmittimus vulgarem historiam de puerulo, qui cochleari totum mare scrobiculo includere conabatur, & qui sub tali forma S. Augustino juxta mare Thuscum deambulanti & mysterium sanctissimæ Trinitatis examinanti tunc temporis apparuisse dicitur. Itaque deinceps huic & similibus historiis aut traditionibus, quæ per decursum sese offerent, in fine Commentarii prævi post obitum sancti Doctoris unum alterumve paragraphum reservabimus, & in primis earum scriptores inquiremus, ut eruditus lector simul & semel de narrationibus hujusmodi prudens judicium ferre possit. Nunc in viam revertamur, & ad terminum itineris istius cum sancto Neophyto nostro properemus.

126 Cum Augustinus pervenisset ad Ostia Tiberina, mater ejus quasi mortis imminens præscia pium colloquium de vita æterna cum Filio habuit, ut ipse lib. 9 Confessionum cap. 10 testatur his verbis: Imminente autem die, quo ex hac vita erat exitura, quem diem tu noveras, ignorantibus nobis, provenerat (ut credo) procurante te occultis tuis modis, ut ego & ipsa foli staremus incumbentes ad quamdam fenestram; unde hortus intra domum, quæ nos habebat, prospectabatur illic apud Ostia Tiberina, ubi remoti à turbis post longi itineris laborem instaurabamus nos navigationi. Colloquebamur ergo soli valde dulciter, & præterita obliviscentes in ea, quæ antè sunt, extenti quærebamus inter nos apud præsentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita æterna Sanctorum, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Non diu post hoc colloquium, quod Augustinus ibi totum refert, S. Monica in febrim incidit, & nono ægritudinis die spiritum Creatori reddidit, ut ibidem capite sequente narratur. Gratus Filius fideliter adstitit morienti matri, cujus precibus & lacrymis conversionem suam magna ex parte attribuebat. Insuper exsequias ejus decenter celebrari jussit, pro anima defunctæ oravit, & pia sancta istius femina gesta meritaque virtutum laudes posteritati reliquit. Nos hic & inferius

AUCTORE
G. C.

ea omnia. suppressimus, ne actum agamus, quandoquidem die IV Maii Papebrochius noster hac & alia ad sanctam Monicam spectantia satis copiose illustravit.

Opuscula
duo Romæ
scripta:

127 *Defuncta matre, Sanctus ob causas nobis ignotas reditum in Africam distulit, & aliquamdiu Romæ commoratus est, sicut colligimus ex Opusculo tunc ibi conscripto, quod ipse lib. I Retractionum cap. 7 sic indicat: Jani baptizatus autem cum Romæ essem, nec ferre tacitus possem Manichæorum jactantiam de falsa & fallaci continentia vel abstinentia, quâ se ad imperitos decipiendos, veris Christianis, quibus comparandi non sunt, insuper præferunt, scripti duos libros, unum de Moribus Ecclesiæ Catholicæ, alterum de Moribus Manichæorum. Partem hujus secundi libri superius § v transcripsimus occasione prima commorationis Romane, cujus intervallo forsitan improbos Manichæorum mores agnovit, & ab eorum secta alienari cepit, ut ibidem vivimus. Ibidem quoque composuit Opusculum de Quantitate anime, quemadmodum lib. I Retractionum cap. 8 testatur his verbis: In eadem urbe scripsi Dialogum, in quo de anima multa quærentur ac differuntur, id est, unde sit, qualis sit, quanta sit, cur corpori fuerit data, cum ad corpus venerit, qualis efficiatur, qualis cum abscesserit. Sed quoniam quanta sit, diligentissimè ac subtilissimè disputatum est, ut eam, si possemus, ostenderemus corporalis quantitatis non esse, & tamen magnum aliquid esse, ex hac una inquisitione totus liber nomen accepit, ut appelleretur DE QUANTITATE ANIMÆ. Hanc disputationem Vir sanctus appellat dialogum, quia scripta est per modum colloquii, quod Augustinus instituit cum Evodio, cui multas quæstiones proponenti postmodum sanctus Doctor Epist. 101 inter alia sic respondit: Illa si relegas, quæ tibi jam diu nota sunt, vel, nisi fallor, fuerunt, quia ea fortasse oblitus es, quæ te conferente mecum ac fermocinante conscripsi, sive de animæ quantitate, sive de libero arbitrio, invenies, unde dissolvas, & sine mea opera, dubitationes tuas.*

aliud ibidem inchoatum.

128 *Denique in eadem urbe pius Neophytus inchoavit opus de Libero arbitrio, cujus ipse lib. I Retractionum cap. 9 sic meminit: Cum adhuc Romæ demoraremur, voluimus disputando quærere, unde sit malum; & eo modo disputavimus, ut, si possemus, id, quod de hac re divinæ auctoritati subditi credebamus, etiam ad intelligentiam nostram quantum differendo, opitulante Deo, agere possemus, ratio considerata & tractata perduceret. Et quoniam constitit inter nos, diligenter ratione discussa, malum non exortum nisi ex libero voluntatis arbitrio; tres libri, quos eadem disputatio peperit, appellati sunt DE LIBERO ARBITRIO: quorum secundum & tertium in Africa, jam etiam Hippone-Regio presbyter ordipatus, sicut tunc potui, terminavi. In his libris ita multa disserta sunt, ut incidentes nonnullæ quæstiones, quas vel enodare non poteram, vel longam fermocinationem in præfenti requirebant, ita differrentur, ut ex utraque parte vel ex omnibus earundem quæstionum partibus, in quibus non apparebat, quid potius congrueret veritati, ad hoc tamen ratiocinatio nostra concluderetur, ut quodlibet eorum verum esset, laudandus crederetur vel etiam ostenderetur Deus. Propter eos quippe disputatio illa suscepta est, qui negant, ex libero voluntatis arbitrio mali originem duci, & Deum, si ita est, creatorem omnium naturarum culpam-*

dum esse contendunt; eo modo volentes secundum suæ impietatis errorem (Manichæi enim sunt) immutabilem quamdam & Deo coæternam introducere mali naturam.

129 De gratia verò Dei, quâ suos electos sic ac postea ab- prædestinavit, ut eorum, qui jam in eis utuntur solutum. libero arbitrio, ipse etiam præparet voluntates, nihil in his libris disputatum est propter hoc proposita quæstione. Ubi autem incidit locus, ut hujus gratiæ fieret commemoratio, transeunter commemorata est, non quasi inde ageretur, operosa ratiocinatione defensa. Aliud est enim quærere, unde sit malum, & aliud est quærere, unde redeatur ad pristinum, vel ad majus perveniatur bonum. Quapropter novi hæretici Pelagiani, qui liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, ut gratiæ Dei non relinquunt locum, quandoquidem eam secundum merita nostra dari asserunt, non se extollant, quasi eorum egerim causam; quia multa in his libris dixi pro libero arbitrio, quæ illius disputationis causa poscebat. Deinde variis argumentis ostendit, hæresim Pelagianam, priusquam exoriretur, à se potius impugnatam quam defensam fuisse in hoc Opere, licet illud præcipuè contra Manichæos scripserit. Sed propter Manichæos, quos Augustinus hoc tempore agredi cepit crebroque postea refellit, ad cognoscendam eorum originem & impiam doctrinam paragrapho sequente digredi oportebit, ut varia in hoc Commentario prævio occurrentia, ac ipsa Acta post hunc edenda facilius intelligantur.

§ X. Occasione librorum, quos pius Neophytus Romæ scripsit adversus Manichæos, præcipuus hujus hæreseos auctor assignatur, & impia sectatorum ejus dogmata recensentur.

Jam propter rationem mox allatam digredimur ad primum Manichæorum magistrum vel antesignanum & ad abominanda discipulorum ejus deliria, quæ omnia sanctus Doctor in libro de Hæresibus ad Quodvultdeum num. 46 sic exponit: Manichæi à quodam Perfa exstiterunt, qui vocabatur Manes, quamvis & ipsum cum ejus infana doctrina cepisset nomen prædicari: nam antehac Urbicus (Epiphanius hæresi 66 Cubricum appellat) vocabatur. Sed in Græcia discipuli ejus vitantes nomen infantiæ, quasi doctiores, & eo ipso mendaciores, geminatâ N litterâ, Mannichæum, quasi manna fundentem [pro Manichæo, id est, infano] appellaverunt. Ille duo principia inter se diversa atque adversa, eademque æterna & coæterna, hoc est semper fuisse, composuit: duasque naturas atque substantias, boni scilicet & mali, sequens alios antiquos hæreticos, opinatus est, quarum inter se pugnam & commixtionem, & boni à malo purgationem, & boni, quod purgari non poterit, cum malo in æternum damnationem secundum sua dogmata asseverans multa fabulatur, quæ cuncta intexere huic Operi nimis longum est.

131 *His addi merentur ea, quæ Socrates lib. ejusque de- 1. Historia ecclesiastica cap. 22 circa doctrinam & livia,*

mor-

A *mortem Manetis aut Manichæi ex auctore hujus hæretici coevo sic breviter contraxit*: His acceptis, libertus Cubricus in Persidem profectus, se quidem mutato nomine Manem appellavit; libros verò Buddæ five Terebinti, tamquam à se conscriptos, sectatoribus suis tradidit. Horum porro librorum argumenta verbis quidem religionem Christi præ se ferunt, sed si dogmata attendentis, propius accedunt ad gentilitatem: multos enim deos colendos esse, Manichæus utpote impius præcepit. Solem quoque adorandum esse docet. Fatum præterea introducit, & libertatem humani tollit arbitrii. Idem corpora ex aliis in alia transmutari asserit, Empedoclis & Pythagoræ, Ægyptiorumque opinionem manifestè fecutus. Et Christum quidem in carne existisse negat, phantasma illum fuisse dicens. Legem verò ac prophetas rejicit, seque ipse paracletum appellat. Quæ quidem omnia à recta Ecclesiæ fide aliena esse constat. Quin etiam in epistolis se ipsum ausus est Apostolum nominare. Verùm falsi hujus erroris debitas tandem pœnas luit ob hujusmodi causam.

B *pena*: 132 Perfarum regis filius fortè in morbum inciderat: eum pater ut morbo liberaret, omnem, ut vulgò dicitur, movebat lapidem. Cùm autem Manichæi fama ad eum pervenisset, ratus vera esse hominis prodigia atque miracula, eum tamquam Apostolum accersit; sperans scilicet fore, ut filius ejus operâ sanaretur. Qui cùm venisset, ficta ac simulata specie regalem puerum curandum in manus sumit. Rex verò, qui puerum inter manus ejus mortuum esse viderat, hominem in vincula conjici jubet, extremo supplicio propediem affecturus. Verùm ille ex vinculis elapsus, in Mesopotamiam profugit. At rex Perfarum comperto, quòd Manichæus in illis partibus moraretur, inde abrepto cutem detrahi jussit, eamque paleis oppletam ante civitatis portas appendit. Atque hæc nos haudquaquam commenti sumus; sed ex disputatione quadam Archelai Cæscharorum urbis in Mesopotamia episcopi à nobis lecta excerpimus: hic enim Archelaus ait, se cum Manichæo ipso coram disputasse, & ea, quæ superius à nobis relata sunt, de illius vita commemorat. *Hactenus Socrates, cujus historici fides hic confirmatur ex ipsa præsulis Archelai disputatione cum Manichæo, quam Laurentius Alexander Zacagnius, eruditissimus Vaticanæ bibliothecæ præfectus, non ita pridem reperit, & inter Collectanea monumentorum veterum ex antiqua versione Latina Roma anno 1698 vulgavit.*

C *insulsi*: 133 Porro nunc audire pergamus insulsas Manichæorum fabulas, quas amantes discipuli ex principis magistri sui deducebant, ut Augustinus insani hujus dogmatis apprimè peritus ibidem testatur in hunc modum: Ex his autem suis fabulis vanis atque impiis coguntur dicere, animas bonas, quas censent ab animarum malarum naturæ scilicet contrariæ commixtione liberandas, ejus, cujus Deus est, esse naturæ. Proinde mundum à natura boni, hoc est, à natura Dei factum, consententur quidem; sed de commixtione boni & mali, quæ facta est, quando inter se utraque natura pugnavit: ipsam verò boni à malo purgationem ac liberationem, non solum per totum mundum & de omnibus ejus elementis virtutem Dei facere dicunt, verùm etiam Electos suos per alimenta, quæ sumunt: & eis quippe alimentis, sicuti universo mundo, Dei substantiam perhibent esse commixtam;

quam purgari putant in Electis suis eo genere **AUCTORIS** vitæ, quo vivunt Electi Manichæorum, velut **G. C.** sanctius Auditoribus suis: nam his duabus professionibus, hoc est Electorum & Auditorum, ecclesiam suam constare voluerunt.

134 In ceteris autem hominibus, etiam in *Manichæorum* ipsi Auditoribus suis, hanc partem bonæ divinitæque substantiæ, quæ mixta & colligata in escis & potibus detinetur, maximèque in eis, qui generant filios, arctius & inquinatius colligari putant. Quidquid verò undique purgatur luminis, per quasdam naves, quas esse lunam & solem volunt, regno Dei tamquam propriis sedibus reddi: quas itidem naves de substantia Dei pura perhibent fabricatas; lucemque istam corpoream animantium mortalium oculis adjacentem, non solum in his navibus, ubi eam purissimam credunt, verùm etiam in aliis quibusque lucidis rebus, ubi secundum ipsos tenetur admixta, crediturque purganda, Dei dicunt esse naturam. Quinque enim elementa, quæ genuerunt principes proprios, genti tribuunt tenebrarum; eaque elementa his nominibus nuncupant, fenum, tenebras, ignem, aquam, ventum. In fumo nata animalia bipedia; unde homines ducere originem censent: in tenebris serpentina, in igne quadrupedia, in aquis natatilia, in vento volatilia. His quinque elementis malis debellandis alia quinque elementa de regno & substantia Dei missa esse, & in illa pugna fuisse permixta, fumo æra, tenebris lucem, igni malo ignem bonum, aquæ malæ aquam bonam, vento malo ventum bonum. Naves autem illas, id est, duo cæli luminaria, ita distinguunt, ut lunam dicant factam ex bona aqua; solem verò ex igne bono: esse autem in eis navibus sanctas virtutes, quæ se in masculos transfigurant, ut illiciant feminas partis adversæ, & per hanc illecebram commotæ eorum concupiscentiâ, fugiat de illis lumen, quod membris suis permixtum tenebant, & purgandum suscipiatur ab angelis lucis, purgatumque illis navibus imponatur ad regna propria reportandum.

135 Qua occasione, vel potiùs execrabilis **errores** superstitionis quadam necessitate, coguntur Electi eorum velut eucharistiam consperitam cum semine humano fumere, ut etiam inde, sicut de aliis cibis, quos accipiunt, substantia illa divina purgetur. Sed hoc se facere negant, & alios, nescio quos, sub nomine Manichæorum facere affirmant. Detecti sunt tamen in ecclesia, sicuti scis, apud Carthaginem, jam te ibi diacono constituto, quando instante Urso tribuno, qui tunc domui regiæ præfuit, aliqui adducti sunt: ubi puella illa, nomine Margarita, istam nefariam turpitudinem prodidit; quæ cùm esset annorum duodecim, propter hoc scelestum mysterium se dicebat esse violatam. Tunc Eusebiam quamdam Manichæam quasi sanctimoniam, id ipsum propter hoc ipsum passam, vix compulsi confiteri, cùm primum illa se asseruisset integram, atque ab obstetrice inspici postulasset; quæ inspecta & quid esset inventa, totum illud turpissimum scelus, ubi ad excipiendum & commiscendum concumbentium semen farina substernitur (quod Margarita indicante, absens non audierat) similiter indicavit: & recenti tempore nonnulli eorum reperti & ad ecclesiam ducti, sicut gesta episcopalia, quæ nobis misisti, ostendunt, hoc non sacramentum, sed execrumentum, sub diligenti interrogatione confessi sunt: quorum unus, nomine Viator, eos, qui ista faciunt, propriè Ca-

AUCTORE
G. C.

tharistas [id est mundatores vel purgatores] vocari dicens, cum alias ejusdem Manichææ sectæ partes in Macarios & specialiter Manichæos distribui perhiberet; omnes tamen has tres formas ab uno auctore propagatas, & omnes generaliter Manichæos esse, negare non potuit.

ex ipsa

136 Certè illi libri Manichæi sunt omnibus sine dubitatione communes, in quibus libris illa portenta ad illiciendos & per concupiscentiam dissolvendos utriusque sexus principes tenebrarum, ut liberata fugiat ab eis, quæ captivata tenebatur in eis divina substantia, de masculorum in feminas & feminarum in masculos transfiguratione conscripta sunt, unde ista eorum, quamlibet negant ad se pertinere, turpitudine defluxit. Divinas enim virtutes, quantum possunt, imitari se putant, ut purgent Dei sui partem; quam profectò, sicut in omnibus corporibus cælestibus & terrestribus, atque in omnium rerum feminibus, ita & in hominis femine teneri existimant inquinatam. Ac per hoc sequitur, eos, ut sic eam de femine humano, quemadmodum de aliis feminibus, quæ in alimentis sumunt, debeant manducando purgare. Unde etiam Catharistæ appellantur, quasi purgatores, tantâ eam purgantes diligentia, ut se nec ab hac tam horrenda cibi turpitudine abstineant. Nec vescuntur tamen carnibus, tamquam de mortuis vel occisis fugerit divina substantia, tantumque ac tale inde remanserit, quod jam dignum non sit in Electorum ventre purgari. Nec ova saltem sumunt, quasi & ipsa, cum franguntur, expirent; nec oporteat ullis mortuis corporibus vesci, & hoc solum vivat ex carne, quod in farina, ne moriatur, excipitur. Sed nec alimoniam lactis utuntur, quamvis de corpore animantis vivente mulgeatur sive fugatur; non quia putant, divinæ substantiæ nihil ibi esse permixtum, sed quia ipse sibi error non constat. Nam & vinum non bibunt dicentes, sed esse principum tenebrarum, cum vescantur uvis: nec musti aliquid vel recentissimi sorbent.

Augustino

137 Animas Auditorum suorum in Electos revolvi arbitrantur, aut feliciore compendio in escas Electorum suorum, ut jam inde purgata in nulla corpora revertantur. Ceteras autem animas & in pecora redire putant, & omnia, quæ radicibus fixa sunt atque aluntur in terra (herbas etiam atque arbores) sic putant vivere, ut vitam; quæ illis inest, & sentire credant, & dolere, cum læduntur; nec aliquid inde sine cruciatu eorum quemquam posse vellere aut carpere: propter quod agrum etiam spinis purgare nefas habent. Unde agriculturam, quæ omnium artium est innocentissima, tamquam plurium homicidiorum ream dementes accusant, suisque Auditoribus ideo hæc arbitrantur ignosci, quia præbent inde alimenta Electis suis, ut divina illa substantia in eorum ventre purgata impetret eis veniam, quorum traditur oblatione purganda. Itaque ipsi Electi nec in agris operantes, nec poma carpentes, nec saltem folia ulla vellentes, expectant hæc afferri usibus suis ab Auditoribus suis, viventes de tot ac tantis secundum suam vanitatem homicidiis alienis. Monent etiam eosdem Auditores suos, ut, si vescuntur carnibus, animalia non occidant, ne offendant principes tenebrarum in cælestibus colligatos, à quibus omnem carnem dicunt originem ducere; & si utuntur conjugibus, conceptum tamen generationemque devitent, ne divina substantia, quæ in eis per alimenta ingreditur, vinculis carnis

ligetur in prole: sic quippe in omnem carnem, id est, per escas & potus, venire animas credunt. Unde nuptias sine dubitatione condemnant, & quantum in ipsis est, prohibent, quando generare prohibent, propter quod conjugia copulanda sunt.

138 Adam & Evam ex parentibus principibus fumi asserunt natos, cum pater eorum, nomine Saclas, fociorum suorum fœtus omnium devorasset, & quidquid inde commixtum divinæ substantiæ ceperat, cum uxore concumbens in carne prolis tamquam tenacissimo vinculo colligasset. Christum autem fuisse affirmant, quem dicit nostra Scriptura serpentem, à quo illuminatos eos asserunt, ut cognitionis oculos aperirent, & bonum malumque dignoscerent: eumque Christum novissimis temporibus venisse ad animas, non ad corpora, liberandas; nec fuisse in carne vera, sed simulatam speciem carnis ludificandis humanis sensibus præbuisse, ubi non solum mortem, verum etiam resurrectionem similiter mentiretur: Deum, qui legem per Moysen dedit, & in Hebræis prophetis locutus est, non esse verum Deum, sed unum ex principibus tenebrarum; ipsiusque novi testamenti Scripturas tamquam infalsatas ita legunt, ut quod voluerint inde accipiant, quod nolunt rejiciant, eisque tamquam non totum verum habentibus nonnullas apocryphas anteponunt.

139 Promissionem Domini Jesu Christi de paracletò Spiritu sancto in suo hæresiarcha Manichæo dicunt esse completam. Unde se in suis literis Jesu Christi apostolum dicit, eo quod Jesus Christus se missurum esse promiserit, atque in illo miserit Spiritum sanctum. Propter quod etiam ipse Manichæus duodecim discipulos habuit adinstar apostolici numeri, quem numerum Manichæi hodieque custodiunt: nam ex Electis suis habent duodecim, quos appellant magistros, & tertium decimum principem ipsorum; episcopos autem septuaginta duos, qui ordinantur à magistris; & presbyteros, qui ordinantur ab episcopis. Habent etiam episcopi diaconos. Jam ceteri tantummodo Electi vocantur; sed mittuntur etiam ipsi, qui videntur idonei, ad hunc errorem, vel ubi est, sustentandum & augendum, vel ubi non est, etiam disseminandum. Baptismum in aqua nihil cuiquam perhibent salutis afferre, nec quemquam eorum, quos decipiunt, baptizandum putant. Orationes faciunt ad solem per diem quaquaversum circumit; ad lunam per noctem, si apparet: si autem non apparet, ad Aquiloniam partem, quæ sol cum occiderit, ad Orientem revertitur, stant orantes. Peccatorum originem non libero arbitrio voluntatis, sed substantiæ tribuunt gentis adversæ; quam dogmatizantes esse hominibus mixtam, omnem carnem non Dei, sed malæ mentis perhibent esse opificium, quam à contrario principio Deo coæternam esse aiunt.

140 Carnalem concupiscentiam, quæ caro concupiscit adversus spiritum, non ex vitata in primo homine natura nobis inesse infirmitatem, sed substantiam volunt esse contrariam, sic nobis ad hærentem, ut quando liberamur atque purgamur, separetur à nobis, & in sua natura etiam ipsa immortaliter vivat; easque duas animas vel duas mentes, unam bonam, alteram malam in uno homine inter se habere conflictum, quando caro concupiscit adversus spiritum & spiritus adversus carnem; nec in nobis sanatum hoc vitium, sicut nos dicimus, numquam futurum, sed à nobis

A nobis sejunctam atque seclusam substantiam istam mali, & finito isto seculo post conflagrationem mundi in globo quodam, tamquam in carcere sempiterno, esse victuram: cui globo affirmant accessurum semper & adhæsurum quasi cooperitorium atque tectorium ex animabus, naturâ quidem bonis, sed tamen quæ non potuerant à naturæ malæ contagione purgari. *Sanctus Epiphanius heresi 66 similem Manichæorum originem, & crassos eorum errores multo fusiùs enarrat. Sed nobis sufficiunt aniles istorum hereticorum fabula jam relate, quarum iurverit inferius recordari, quando pœnitens Augustinus in prima Aetorum parte deplorabit, se per novem annos insanis Manichæis adhæsisse.*

Quaratione fieri potuerit,

141 *At quomodo potuit, inquires, acutus & ingeniosus Adolescens ineptis hisce Manichæorum figmentis fidem adhibere? Imprimis respondemus, Augustinum hac in re similem fuisse superbis illis philosophis, quorum Paulus Apostolus in Epistola ad Romanos cap. 1 meminit, ut superius initio paragraphi quarti diximus. Unde Wagnereckius noster in observationibus ad Confessiones S. Augustini, quas anno 1631 Dilingæ simul cum notis utilibus edidit, lib. 3 cap. 10 pium lectorem monet his verbis: Impletum est in Augustino, quod sanctus Paulus de philosophis magna cum exaggeratione dixit: "Evanue- runt in cogitationibus suis, & obscuratum est, insipiens cor eorum: dicentes enim se sapientes, stulti facti sunt, Quid stultius, quàm talia credere? Et tamen paulatim ad has nugas credendas perductus est superbus & lascivus Augustinus. Ut vel ex hoc exemplo persuadear, etiam viros doctos, quantumvis ingeniosos, posse dari in sensum reprobum, non solum ut faciant, verum etiam ut credant, quæ non conveniunt, & quia faciunt impia, credant stulta, fiantque ferio hæretici iudicio Dei iusto, sed tremendo.*

ut Augustinus

142 *Præterea respondemus, Augustinum tunc necdum fuisse conscium flagitiorum, quæ Manichæi clanculum commitebant, & consequenter tantummodo fuisse speculativum istius heresis sectatorem: nam semper inter eos in gradu Auditoris substitit, ut superius ex ipso audivimus, & improbos eorundem mores in urbe Romana præcipuè deprehendit. Etiam procul dubio Roma (utrum in prima an secunda commoratione Romana, nescimus) audivit horribilia scelera, quæ Manichæi in aliis regionibus perpetrabant, & de quibus Augustinus in libro de Natura boni cap. 47 sic obiter meminit: Hoc se facere quidam confessi esse in publico iudicio perhibentur, non tantum in Paphlagonia, sed etiam in Gallia, sicut à quodam Romæ Christiano Catholico audivi. Quamvis hæc occultorum criminum ignorantia peccatum hereseos in temerario Adolescente non excuset, tamen culpam ejus nonnihil minuit.*

insanis huiusmodi deliriis

143 *Nullus itaque cum Donatistis ac Pelagianis hæreticis inclementer exprobrat Augustino præteritos errores, quos ipse postea toties deslevit. Sed quisque potius moveatur tali miserationis affectu, qualem ille ostendit erga cecos Manichæos, quos in libro contra Epistolam fundamenti cap. 2 & sequente sic alloquitur: Illi in vos sæviant, qui nesciunt cum quo labore verum inveniatur, & quàm difficile caveantur errores. Illi in vos sæviant, qui nesciunt quàm rarum & arduum sit carnalia phantasmata piæ mentis serenitate superare. Illi in vos sæviant, qui nesciunt cum quanta difficultate sanetur oculus interioris hominis;*

ut possit intueri solem suum; non istum, quem AUCTORE vos colitis, cælesti corpore oculis carnis & hominum & pecorum fulgentem atque radiantem; sed illum, de quo scriptum est per prophetam: Ortus est mihi iustitiæ Sol; & de quo dictum est in Evangelio: Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Illi in vos sæviant, qui nesciunt, quibus suspiriis & gemitibus fiat, ut ex quantulacumque parte possit intelligi Deus.

G. C.

144 *Postremò illi in vos sæviant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali vos deceptos vident. Ego autem, qui diu multumque jactatus tandem perspicere potui, quid sit illa sinceritas, quæ sine inanis fabulæ narratione percipitur; qui vanas imaginationes animi mei variis opinionibus erroribusque collectas vix miser merui, Deo opitulante, convincere; qui me ad detergendam calliginem mentis tam tardè clementissimo Medico vocanti blandientique subjeci; qui diu flevi, ut incommutabilis & immaculabilis substantia, concinentibus divinis Libris, sese mihi persuadere intrinsecus dignaretur; qui denique omnia illa figmenta, quæ vos diuturna consuetudine implicatos & con-*

E

strictos tenent, & quævis curiosè, & attentè audivi, & temerè credidi, & instanter, quibus potui, persuasi, & adversus alios pertinaciter animosèque defendi, sævire in vos non possum, quos sicut meipsum illo tempore, ita nunc debeo sustinere, & tantâ patientiâ vobiscum agere, quantâ mecum egerunt proximi mei, cum in vestro dogmate rabiosus & cæcus errarem. *Jam tempus est, ut ex Italia revertamur in Africam: nam verosimiliter Augustinus Roma mansit usque ad exeuntem mensem Julium vel Augustum anni 388, cum in Africam tantummodo redierit post cadem Maximi tyranni, sicuti jam probabitur.*

§ XI. Reditus in Africam, commoratio in urbe Carthaginiensi, miracula ibi visa vel audita.

F

Tyrannus nomine Maximus, qui anno Christi 387 Valentianum juniorem ex Occidentis imperio fugaverat, anno sequente ab imperatore Theodosio debellatus & die xxviii Julii vel xxvii Augusti, sicut apud Socratem lib. 5 cap. 14 legitur, jussu victoris occisus est, ut exactiores chronologi ex antiquis auctoribus ostendunt. Cum itaque S. Augustinus lib. 3 contra Litteras Petiliani Donatistæ cap. 25 testetur, se post Maximi tyranni mortem ex Italia in Africam renavigasse, reditus ike circa mensem Octobrem vel Novembrem anni 388 probabiliter collocandus est, etiamsi quidam scriptores eundem anno Christi 389 affigant. Videtur autem Sanctus noster, jam multum mutatus ab illo Augustino, qui anno Christi 383 ex Africa in Italiam discesserat, primò Carthaginem appulisse, & ibi aliquanto tempore commoratus esse, quemadmodum eminentissimus Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 389 num. 7 affirmat: nam Carthagine contigerunt ea miracula, quæ nunc ex ipso Sancti testimonio referemus.

146 *In libro de Cura pro mortuis gerenda prodigia, S. Augustinus varias apparitiones recenset, & ibidem cap. 11 miram quamdam rem de se ipso, vit, quam*

AUCTORE
G. C.

quam post reditum suum ex Italia audivit Carthagine, exponit his verbis: Eodem ipso ferme tempore, quo id audivimus, id est, nobis apud Mediolanum constitutis, Carthaginis rhetor Eulogius, qui meus in eadem arte discipulus fuit, sicut mihi ipse, posteaquam in Africam remeavimus, retulit, cum rhetoricos Ciceronis libros discipulis suis traderet, recensens lectionem, quam postridie fuerat traditurus, quemdam locum offendit obscurum. Quo non intellecto, vix potuit dormire sollicitus; qua nocte somniant ego illi, quod non intelligebat exposui: imò non ego, sed imago mea, nesciente me, & tam longè trans mare aliquid aliud, sive agente, sive somniante, & nihil de illius curis omnino curante. Quomodo fiant ista, nescio. Sed quomodolibet fiant, cur non eodem modo fieri credimus, ut in somnis quisque videat mortuum, quomodo fit ut videat & vivum? Paulo antea narraverat exemplum patris defuncti, qui filio suo apparuerat, & quod Mediolani pro certo narrari audiverat. Hinc supra dicit, illam sui ipsius viventis apparitionem Eulogio fieri debuisse eodem ipso ferme tempore, quo Mediolani pater iste mortuus filio suo apparuit, vel quo rem illam Mediolani constitutus ipse pro certo audivit.

147 Sanctus Doctor lib. 12 de Civitate Dei cap. 8 disputat adversus ethnicos, qui negabant Christi Sanctorumque miracula, & Christianis objiciebant, suo tempore non amplius patrari talia prodigia, qualia ipsi ex sacris Litteris aut antiquis monumentis predicabant. Hanc ethnicorum objectionem Sanctus ibi acute refellit, & ea occasione quadam miracula sua atavis ita commemorat: Etiam nunc fiunt miracula in ejus nomine, sive per Sacramenta ejus, sive per orationes vel memorias Sanctorum ejus... Miraculum, quod Mediolani factum est, cum illic essemus, quando illuminatus est cæcus, ad multorum notitiam potuit pervenire, quia & grandis est civitas, & ibi erat tunc imperator, & immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora martyrum Protasii & Gervasii; quæ cum laterent, & penitus nescirentur, episcopo Ambrosio per somnium revelata, reperta sunt, ubi cæcus ille, depulsis veteribus tenebris, diem vidit.

148 Huic subnectit alterum, quod consigit Carthagine post reditum suum ex Italia, & quod ipse testis oculatus ita narrat: Apud Carthaginem autem quis novit, præter admodum paucissimos, salutem, quæ facta est Innocentio exadvocato vicariæ præfecturæ, ubi nos interfuimus, & oculis aspeximus nostris? Venientes enim de transmarinis, me & fratrem meum Alypium, nondum quidem clericos, sed jam Deo fervientes, ut erat cum tota domo sua religiosissimus, ipse suscepit, & apud eum tunc habitabamus. Curabatur à medicis propter fistulas, quas numerosas atque perplexas habuit in posteriore atque ima corporis parte. Jam secuerant eum, & artis suæ cetera medicamentis agebant. Passus autem fuerat in sectione illa & diuturnos & acerbos dolores. Sed unus inter multos sinus fefellerat medicos, atque ita latuerat, ut eum non tangerent, quem ferro aperire debuerant. Denique sanatis omnibus, quæ aperta curabant, iste remanserat solus, cui frustra impendebatur labor. Quas moras ille suspectas habens, multumque formidans, ne iterum feceretur, quod ei prædixerat alius medicus domesticus ejus, quem non admiserant illi, ut saltem videret, cum primam sectus est.

quomodo id facerent, iratusque illum domo abjecerat, vixque receperat, erupit atque ait: Iterum me secturi estis? Ad illius, quem noluissem esse præsentem, verba venturus sum? Irridere illi medicum imperitum, metumque hominis bonis verbis promissionibusque lenire.

149 Præterierunt & alii dies plurimi, nihilque proficiebat omne, quod fiebat. Medici tamen in sua pollicitatione persistebant, non se illum sinum ferro, sed medicamentis esse clausuros. Adhibuerunt & alium grandævum jam medicum, satisque in illa arte laudatum (adhuc enim vivebat) Ammonium dico, qui loco inspecto, idem quod illi ex eorum diligentia peritiamque promisit; cuius ille factus auctoritate securus, domestico suo medico, qui futuram prædixerat aliam sectionem, faceta hilaritate velut jam salvus illudit. Quid plura? Postea tot dies inaniter consumpti transierunt, ut fessi atque confusi faterentur eum, nisi ferro, nullo modo posse sanari. Expavit, expalluit nimio timore turbatus; atque ubi se collegit, farique potuit, abire illos iussit, & ad se amplius non accedere. Nec aliud occurrit fatigato lacrymis & illa jam necessitate constricto, nisi ut adhiberet Alexandrinum quemdam, qui tunc chirurgus mirabilis habebatur, ut ipse faceret, quod ab illis fieri volebat iratus. Sed posteaquam venit ille, laboremque illorum in cicatricibus sicut artifex vidit, boni viri sanctus officio, persuasit homini, ut illi potius, qui in eo tantum laboraverant, quantum ipse inspiciens mirabatur, curationis suæ sine fruerentur, adjiciens quod revera, nisi sectus esset, salvus esse non posset; sed valde abhorrere à suis moribus, ut hominibus, quorum artificiosissimam operam, industriam, diligentiam admirans in cicatricibus ejus videret, propter exiguum, quod remansit, palmam tanti laboris auferret. Redditi sunt animo ejus & placuit, ut eodem Alexandrino assistente, ipsi sinum illum ferro, qui jam consensu omnium aliter insanabilis putabatur, aperirent. Quæ res dilata est in consequentem diem.

150 Sed cum abiissent illi, ex mœre nimio domini tantus est in domo illa exortus dolor, ut tamquam funeris planctus vix comprimeretur à nobis. Visitabant eum quotidie sancti viri, episcopus tunc Uzalenis beatæ memoriæ Saturninus, & presbyter Gelosus, ac diaconi Carthaginensis ecclesiæ; in quibus erat, & ex quibus solus est nunc in rebus humanis episcopus cum honore à nobis debito nominandus Aurelius, cum quo recordantes mirabilia opera Dei, de hac re sæpe collocti sumus, eumque valde meminisse, quod commemoramus, invenimus. Qui cum eum, sicut solebant, vespere visitarent, rogavit eos miserabilibus lacrymis, ut mane dignarentur esse præsentem suo funeri potius quàm dolori: tantus enim eum metus ex prioribus invaserat pœnis, ut se inter medicorum manus non dubitaret esse moriturum. Consolati sunt eum illi & hortati, ut in Deo fideret, ejusque voluntatem viriliter ferret. Inde ad orationem ingressi sumus; ubi nobis ex more genua figentibus atque incumbentibus terræ, ille se ita projecit, tamquam fuisset aliquo impellente prostratus, & coepit orare. Quibus modis, quo affectu, quo motu animi, quo fluvio lacrymarum, quibus gemitibus atque singultibus succutientibus omnia membra ejus, & penè intercludentibus spiritum, quis ullis explicet verbis? Utrum orarent alii, nec in hæc eorum averteretur intentio, nesciebam. Ego tamen propterea orare non poteram; hoc tantummodo breviter

ter

A ter in corde meo dixi : Domine, quas tuorum preces exaudis, si has non exaudis? Nihil enim mihi videbatur addi jam posse, nisi ut exspiraret orando. Surreximus itaque, & accepta ab episcopo benedictione discessimus, rogante illo, ut mane adessent, illisque, ut æquo animo esset, hortantibus.

151 Illuxit dies, qui metuebatur; aderant ferri Dei, sicut se affuturos esse promiserant. Ingressi sunt medici; parantur omnia, quæ hora illa poscebat; tremenda ferramenta proferuntur, attonitis suspensisque omnibus. Eis autem, quorum erat major auctoritas, defectum animi ejus consolando erigentibus, ad manus secturi membra in lectulo componuntur; solvuntur nodi ligamentorum, nudatur locus, inspicit medicus, & fecandum illum sinum armatus atque intentus inquirat. Scrutatur oculis, digitisque contrectat. Tentat denique modis omnibus; invenit firmissimam cicatricem. Jam illa lætitia & laus atque gratiarum actio misericordie & omnipotenti Deo, quæ fusa est ore omnium lacrymantibus gaudiis, non est committenda meis verbis; cogitetur potius, quàm dicatur. *Sanctus Doctor eodem capite narrat plura miracula, quæ per Sacramentum regenerationis, aut intercessionem Sanctorum publicè suo tempore contigerunt, & quorum testis oculatus vel auritus fuit. Quamvis hic instituti nostri non sit illa prodigia transcribere, tamen horum occasione postea pro meritis excipiemus famosum Joannem Clericum, qui similes oculatorum vel auritorum testium narrationes sub nomine Phereponi impudenter explofit.*

152 Porro subitam Innocentii sanationem fuisse referre volumus, eo quòd abbas Philippus ab Eleemosyna, qui seculo duodecimo vitam Sancti nostri collegit, cap. 17 illud beneficium precibus Augustini præcipuè tribuat in hunc modum: Augustinus hospitis sui miseram fortem miseratus, cum videret illum & multos suorum de medicorum auxilio desperare, fixis genibus, ad orationis confugit remedium, orans eum, qui facit mirabilia magna solus, ut viro tam liberali, tam hospitali, tam religioso, in tanto periculo misericorditer subveniret, & (si dici fas est, immò quia est) votis ut hominum Deus obediret: Josue quippe prælianti & oranti Deus legitur obdixisse: cum ad ejusdem Josue imperium oblitus itineris sui sol super Gabaon & luna super vallem Ajalon immobilis staret; donec ille quinque regum tyrannidem expugnaret. Eadem fide armatus tiro devotus Augustinus oravit, & ab eodem Deo, sub cuius signis & ipse militabat præcipuus, effectum impetravit.

153 *Jordanus de Saxonia procul dubio Philippum abbatem Præmonstratensem secutus est, dum in Vita sancti Doctoris apud Hommeyum in Supplemento Patrum pag. 592 sic breviter de eodem miraculo meminit: Veniens Carthaginem à quodam honorato viro (Innocentius nomine) hospitio receptus est; qui cum ob gravem corporis infirmitatem à medico incidi deberet, Augustinus suo hospiti piè compatiens, sua oratione ipsum curavit, cunctis stupentibus, quòd ille de tam gravi infirmitate sic subito curatus fuerit. Cornelius Lancilotus in Vita ejusdem Sancti lib. 2, cap. 11, & alii recentiores biographi similia confidenter asserunt. Sed non scimus, an aliquos hujus assertionis suæ testes, duobus jam citatis antiquiores, allegare possim. Quare vellem, ut sanctus Possidius mentionem hujus miraculi fecisset, ne quis dubitandi locus superesset: nam pro-*
Augusti Tomus VI.

pter illud Possidii silentium, ni fallor, Joannes AUCTORE Rivius in Vita sancti Doctoris lib. 1, cap. 1 § G. C. 36, Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. pag. 122, & Benedictini Galli in Latinis S. Augustini Actis lib. 3, cap. 1 miram illam Innocentii curationem huic Sancto nostro dubitanter adscribunt.

154 *At non satis intelligo, quid sibi velit licet miraculum Joannes Baptista Melegarus, Canonicus Regularis ex Congregatione Lateranensi, dum in Opere de Institutis & progressu Clericorum Regularium inter ea, quæ in Actis S. Augustini corrigenda vel omittenda putat, pag. 250 memoratum miraculum collocat his verbis: Non omni dignum fide censeam miraculum de cruris sanatione Innocentii Carthaginensis, cujus domi in primo in Africam adventu cum fociis commoratus est, cum id à classicis narratum auctoribus non comperiam. Si Melegarus hoc loquendi modo tantum neget, istud miraculum intercessione S. Augustini patratum fuisse, tolerabilis est ejus censura, quamvis abbas Philippus & Jordanus de Saxonia illud precibus ipsius asseveranter adscribant. Si verò Melegarus hac obscura phrasi significare voluerit, istud miraculum non omni fide dignum esse, quia ab auctoribus classicis id narratum non comperit, ignorantiam testimonii supra relati prodit, & turpiter hallucinatus est, cum illud disertè narraverit S. Augustinus oculatus testis, qui facile locum classicorum auctorum in hac re supplet, & cui soli Melegarus historicam fidem adhibere poterat. Cum tamen ambigua Catholici & Religiosi scriptoris verba semper in meliorem partem nos interpretari deceat, hanc obscuram periodum libenter in sensu prioris explicationis intelligemus. Jam prosequamur alia, quæ tunc Augustinus Carthagine videtur gessisse.*

155 *Perosimiliter in hac commemoratione Carthaginensi Sanctus noster ad fidem Catholicam convertere conatus est Manichæum illum, quem argumentis suis ad incitatem redegerat, & ejus responsionem in libro de Moribus Manichæorum cap. 12 recitat his verbis: Illud verò nondum dictum erat, quod nuper apud Carthaginem audivi; cum enim quidam, quem maxime illo errore cupio liberari, hac quæstione in eisdem compingeretur angustias, ausus est dicere, scilicet regnum habuisse quosdam fines suos, qui possent invadi à gente contraria; nam ipsum Deum nullo modo potuisse violari. Sed dixit, quod neque auctor ille vester ullo modo dicere cogeretur: videret enim fortasse consequentes ruinas suæ sectæ multò post hanc sententiam, quàm per aliam, faciliores. Et revera ita se hoc habet, ut si quisquam mediocri cordis audierit in natura illa fuisse aliud violabile, aliud inviolabile, facile intelligat, non jam duas, sed tres esse naturas, unam inviolabilem, alteram violabilem, tertiam violatricem. Forstian ad tempus hujus commemorationis Carthaginensis etiam pertinent impudici plurimum Elektorum mores, quos in quadrivio Carthaginis se vidisse testatur Augustinus, quosque Manichæis in libro proxime citato exprobrat, ut alia occasione superius § 5 retulimus.*

156 *At quomodo, inquit, Augustinus hæc ubi & posteriora Carthaginensia Manichæorum dicta vel gesta narrare potuit in libro de Moribus Manichæorum, quem Romæ scripsit, antequam in Africam rediisset, ut § 9 dictum est? Patres Benedictini Galli in Vita S. Augustini lib. 2, cap. 14, num. 1, agentes de utraque illa lucubratione Roma conscripta, nodum istum rectè solvunt his*
verbis

AUCTORE
G. C.

verbis: Ipso initio testatur (*nimirum* Augustinus in libris de *Moribus Ecclesie Catholicae & Manichaeorum*) fat in aliis libris ostendisse se, quemadmodum error & impietas, quae in vetus Testamentum invehuntur Manichaei, possit impugnari. Eum tamen hac de re superioribus Opusculis egisse non legimus. Quapropter non alios opifamur memoratos ibi ab eo libros, nisi geminos illos, quibus initium Genesis contra Manichaeorum calumnias post reditum in Africam exposuit. Quod si ita est, libri de *Moribus Ecclesiae & de moribus Manichaeorum* scripti quidem Romae fuerint, quando ipse auctor id testatur; non tamen ibi publicati, neque perfecti prorsus, nisi Augustino in Africa jam constituto. Enimvero locis nonnullis perinde est locutus, ac si Romam abesset, ut videre est libri primi capite trigesimo tertio, & libri secundi capite vigesimo. Quid, quod in eisdem libri secundi capite duodecimo memorat quodpiam pro Manichaeae haeresi novum responsum, quod se nuper apud Carthaginem audivisse testatur? Quaedam scilicet his libris Romae primum scriptis accessio postea fieri in Africa potuit, antequam vulgarentur. *Similia laudat PP. Benedictini repetunt in monitione, quam duplici huic Opusculo praefixerunt. Nunc occasione miraculorum, quae superius ex Augustino teste oculato vel aurito assignavimus, retundenda est philantia Joannis Clerici, qui sub glorioso Phereponi nomine se ipsum stulte laudat, & hereticas suas cavillationes apertis antiquorum Patrum testimoniis praefereudas arbitratur.*

B

Similia laudat PP. Benedictini repetunt in monitione, quam duplici huic Opusculo praefixerunt. Nunc occasione miraculorum, quae superius ex Augustino teste oculato vel aurito assignavimus, retundenda est philantia Joannis Clerici, qui sub glorioso Phereponi nomine se ipsum stulte laudat, & hereticas suas cavillationes apertis antiquorum Patrum testimoniis praefereudas arbitratur.

§ XII. Castigata Phereponi temeritas, & adversus ipsum vindiciae pro miraculis, quae Sanctus noster oculato vel aurito testimonio suo confirmavit.

Insignis

C

Non tantum Catholicis, sed etiam scriptores heterodoxi conqueruntur de vana Joannis Clerici sive Phereponi arrogantia, quae veteres Ecclesiae Patres contemnit, & leves suas ratiunculas aut sophismata sententiis illorum praefert. Jam supra § I hujus Commentarii praevii retulimus, quid Oudinus apostata judicaverit de manifesto ipsius fastu, quo labores suos litterarios extollit, ac seipsum stolidè miratur. Huic addimus Guilielmum Caveum, qui in Epistola apologetica adversus iniquas Joannis Clerici criminationes anno 1700 Londini vulgata, pag. 16 & sequente contemptum sanctorum Patrum apud Anglos suos invalescentem sic ei imputat: Mirari quidem subit, unde factum sit, ut venerandae vetustatis antistites, qui per omnia rei Christianae secula magno in pretio, summoque in honore habiti sunt, quos tanta veneratione haecenus coluit Christianus orbis, hac demum, quae vivimus, aetate, in contemptum venirent, vilescerent indies, & pro nihilo ducerentur.

arrogantia

158 Si quis in eorum libris occurrit defectus, mox augetur & amplificatur; si vel levissima hallucinatio, exaggeratur, & in portentosum errorem provehitur, sacrarum Litterarum interpretationes ab iis adhibitae, tamquam ludicae, insipidae & planè ἀπερίστονται rejiciuntur; rationes & argumenta, velut futilia, ficulnea, imbecillia

exsibilantur. Quid verba multa? Tamquam stolidi, fungi, bardi, blenni, buccones, praefecundis saltem, sublimibus acutissimisque nostri temporis ingeniis à plerisque irridentur. Quenam, Deus bone! tam stupendae mutationis causa? Unde inversae adeo rerum vices? Serio haec mecum pensanti vix ulla commodior occurrit ratio, quam quod sancti Patres Catholicae fidei, Nicænorumque dogmatum testes sunt inconculsi, vindices acerrimi; qui fidem ab Apostolis traditam, à majoribus acceptam ad nos usque propagarunt, acceptam vitam, voce, etiam & sanguine suo confirmarunt, invictisque argumentis contra omnia haereticorum molimina factam tectam conservarunt; quique nullis sophismatibus flecti queant, ut in unitariorum causam testimonium dicant. Hinc illae lacrymae, haec fundi calamitas. *Caveus hac clausula significat, Joannem Clericum praecipue sanctis Ecclesiae Patribus infensum esse, eo quod hi veteris fidei vindices Arianis haereticis obstiterint, eumque sic tacite insinuat Socinianismi, de qua haeresi scriptores alii apertius illum accusarunt, ut in eadem Epistola apologetica Cavei pag. 105 & sequentibus videre est.*

E

159 Theologus anonymus Cantabrigiensis, qui ac temeritate anno 1707 Cantabrigia Defensionem S. Augustini te, typis academicis edidit, in Praefatione severius eundem Joannem Clericum sive Phereponum redarguit his verbis: Cum multi jam dudum fuerint, qui animum in sanctos Patres Ecclesiae prodiderint nimis iniquum quidem atque infensum; neminem tamen puto haecenus reperiri, qui majore, quam Joannes Clericus, studio atque opere probris eos conviciisque oneraverit. Quod enim scriptum homini perpetuo scribenti umquam excidit, in quo aliquid de illorum existimatione ac auctoritate non detractum cuperet? Quid in Arte, quam excogitavit, critica, & Bibliothecis, quas vocat, sive universalibus, sive selectis, proposuisse sibi aliud magis videatur, quam ut eosdem & doctrinae laude & integritatis honore spoliare valeat? Justinum martyrem, Basilium, Gregorium Nazianzenum, aliosque Patres doctissimos atque sanctissimos dudum est adortus, & quotidie, arrepta qualibet occasione, ita impugnat, ut omnibus contemnendos penitus ac irridendos dare conetur. Nuper vero Augustinum sibi potissimum delegit, in quo ostenderet, quid & possit & audeat in hoc certaminis genere; quem proinde ego hoc tempore praecipue defendendum existimavi, nec ferendum judicavi, ut qui pietatis & doctrinae gloria suo jure & merito hucusque floruerit, arrogantia cujuspiam aut malevolentia ludibrio haberetur; cum praesertim ejus obrectator tam turpiter saepe in suis Animadversis & ridicule se dederit, ut augeri & inclarescere Augustini fama inde possit, unde iste labem illi aspersam voluit.

F

160 Atqui homo astutus sub conficto Phereponi nomine latere gestit; quod modestiae tribui forte postulat; cum tamen nec quisquam sit, qui de vero auctoris nomine dubitet; & suos ipse labores ingentes & continuos ostentare, collataque in Rempublicam, si placet, litterariam nimis ingratis, beneficia exprobrare hac sub persona tutissime se posse judicaverit. Sit istud autem modestiae, quod nomen suum non profitetur; sed à laboribus maluit praenotari, post tanta demum in evolvendis Augustini libris devorata tædia, ut à querela sanè lamentabili temperare se nequiret. Sumat sibi, quot titulos & nomina libebit, non invideo; sit qualis & quantus, ipse velit, nil contradico.

A tradico: sed quæcumque Joanni vel Clerico vel Pherepono debeatur sive industriæ sive eruditionis laus, nihil tamen inde excusatiùs aut impuniùs in sanctorum Patrum famam & meritum involaverit. Me verò hæcenus continui, ut expectarem tamdiu, num quis ex erudita Benedictinorum familia, quorum curæ & diligentæ novissimam Augustini Operum editionem debemus, reprehensiones, quibus scitent Animadversiones in eandem à Pherepono conscriptæ, dilueret. His bonus Phereponus monachis adblandiri fæpiuscule visus est, subvererique, ne pœnas ob Augustinum contumeliosè habitum exigerent. Quando autem viri illi doctissimi labores suos utiliùs quotidie collocant, quàm ut nœniis istis vacent; favebunt, opinor, incepto hominis, qui tot tantæque ipsorum in recudendis sanctorum Patrum Operibus lucubrationes haud frustra fuisset ostendit.

161 Deinde post alia, quæ hoc loco brevitate heterodoxi, causâ præmittimus, anonymus iste Cantabrigiænsis ita Præfationem suam prosequitur: Quæ autem à Pherepono Animadversa ad Augustini

B ignominiam facere potissimum videbantur, ea in præfatione memorantur, rediguntur in indicem, in Bibliotheca triobolari venditantur: nam Phereponus semel maledixisse non contentus, maledicta sua singulis ferè mensibus nundinatur, atque Augustinum Animadversionibus, præfationibus, indicibus, Bibliothecis oppugnat, omnemque non modò lapidem, sed syllabam & litteram movet, ut invidiam ipsi odiumque conflare valeat. Cùm verò tanta in Augustino fuerit dignitas præstantiaque pietatis & eruditionis, ut nec à Donatistis, nec à Pelagianis absque aliqua saltem honoris cujusdam significatione nominari soleat, committendum Phereponus non putavit, ut quos in susceptis adversus Augustinum inimicitis sæpe superaret, eorum hanc tamen consuetudinem non aliquando imitaretur. Atqui si eum fortè laudat, tam parcè tamque restrictè facit, quasi invideret; certè invitum facere manifestum est: & de his quidem quas insperfit laudationibus, malignis fanè ac invidiosis, quò vituperationes faciliorem fidem inveniunt, in præfatione, in conclusione Animadversionum, in indice denuò meminit. Ad eò sanctum Patrem ubique omnibus modis ludos facit.

C 162 Denique memoratus anonymus Pherepono-mastix Præfationem suam concludit his verbis: Quis igitur non molestè ferat, ut homo inverecundus, vehemens, implacabilis, admirator sui, contemptor aliorum, præsertim veterum, tum se demum satis doctum & beatum putet, si aliorum errores possit detegere, satis celebrem alienà infamiâ? Si quid in ipso reprehendendum aliquis ducat, excandescit, vociferatur, fidem hominum inclamat, Dei judicium minitatur; quasi ipsi nequiquam culpando culpæ alios soli liceret. In Patres maledicus, in omnes arrogans, ita quotidianis libellis complet & infestat omnia, quasi & religionem & philosophiam suo unius supercilio niti arbitraretur. Augustinum autem conviciis profcindit, concidit, totis voluminibus obruit; nec satis putat in tantum Virum tot atrocias conscripisse, nisi & putida dictoria admisceat, & illepidos ac scurriles jocos. Errasse nonnumquam & ipse Augustinus se fatetur; nec quisquam, puto, deinceps negaverat; sed ingratiitudinis erga Deum notâ non caret, in contemptum vilioresque opinionem hominum cum velle adducere, per quem illi tanta in Ecclesiam suam beneficia

Augusti Tomus VI.

conferre placuit; eundemque non doctorum tantum virorum, sed & proborum hominum numero eximere conari, qui religionis veritatem non scriptis solum, sed multo magis vitâ & factis & moribus comprobavit. Hoc igitur probandum in me suscipio, non tam errare, quàm delirare fæpissimè gravem hunc & atrocem Augustini reprehensorem; Augustinum verò, si quando ratio fugerit, non tamen pietatem, non veri studium, non bonam mentem & charitatem fugisse; id quod Phereponus sanctissimo Patri ubique expræbrat: quàm hoc temere ac inique fecerit, patebit ex iis, quæ deinceps dicentur. Ponam autem in medio verba primò sancti Augustini paulò altius repetita, quàm repetenda sibi Animadversor censuit; deinde Phereponi Animadversiones; postremo responsiones meas subjiciam. *Vivis hisce coloribus anonymus ille nobis ignotus generatim depinxit Phereponum, quem postea promisso modo singillatim refellit.*

163 Etiam Muratorius sub nomine Lamindi Pritanii composuit Latinum *justa molis Opus de Ingeniorum moderatione in religionis negotio, quod anno 1737 Parisiis recusum est, ut saltem præfert titulus editionis, quam præ manibus habemus.* Auctor in hac lucubratione sæpe S. Augustinum ab ineptis Phereponi censuris vindicat, & pro miraculis ab illo Sancto narratis caput undecimum libri tertii sic exorditur: Miraculorum quoque majestate damnatos hæreticos Augustinus ait. At ista pariter pro nihilo Phereponus ducit. En potentissimam rationem, cur ea criticus noster exhiberet. Hæc, inquit, illo ævo STRATAGEMATA ERANT ECCLESIASTICA, QUIBUS PLEBECULÆ FUCUS FIEBAT. Ingeniosam profectò methodum, qua se ab adversariis citò litigator expediat. Quando rationes urgent, nullusque alius exitus datur, facta ipsa, quamquam luce clariores negantur. Sed hoc ipsum puerile Phereponi dicitur tam facile negatur, quàm profertur. An forsitan superbus iste Criticus putat, Catholicos ad eo stupidos esse, vel se tantam auctoritatem habere, ut ei sine testibus & tabulis quilibet effatenti & evidentia miracula neganti statim credant? Sed ne dicamur insultare mortuo leoni, qui jam ab aliquot annis obiit, quemlibet ex ejus sectatoribus confidenter provocamus, ut absurdas Phereponi calumnias saltem speciosè defendat. Si quis ex heterodoxis hanc malam causam tueri velit, singulari dissertatione vindicabimus historicam fidem illorum miraculorum, quæ sancti Patres oculati testes narrant: nam nobis hic singula discutere non licet. Interea curiosum lectorem, qui singulares hujusmodi refutationes legere desiderat, ad anonymum Cantabrigiensem vel Muratorium remittimus.

164 Porro audax Phereponus occasione miraculorum, quæ S. Augustinus lib. 22 de Civitate Dei cap. 8 probat adhuc fieri sua ætate, cum veteribus ethnicis consentit, & pag. 594 memorata farraginis hæretica sanctum Doctorem de dolosa sententia sua mutatione ac impio mendacio sic accusat: Est objectio ethnicorum, ad quam commodius solvendam ficta sunt, quarto præsertim seculo, innumerabilia miracula Reliquiarum, quæ antea inaudita fuerant. Cùm incautiùs ac proinde veriùs loquebantur Christiani hujus ævi, fatebantur, miracula non ampliùs fieri, quod contigit Augustino in libro de Vera religione cap. xxv, ubi negat miracula illa (qualia Apostolorum) in nostra tempora durare permessa. Sed postea hæc verba retractavit propter nova miracula, cujus

H h 2

(scrn-

AUCTOR
G. C.

B

F

accusat
Augusti-
num fcto-
rum mira-
culorum.

AUCTORE
G. C.

(scrupulosus ille grammaticus melius quorum dixisset, ut recta periodi constructio postulat) utilitatem animadvertere seriùs cœpit. His verbis impudens Phereponus incanto lectori persuadere nititur, priùs Augustinum nulla sua atatis miracula agnovisse; sed postmodum, cognita miraculorum utilitate, priorem sententiam mutasse, vel potiùs miracula finxisse, ut objectiones ethnicorum faciliùs eluderet.

verbaque
ejus malè
exponit:

165 Non opus est longo ratiocinio, ut hanc crassam Phereponi fraudem detegamus: nam Phereponus haud dubie noverat, quod apud Augustinum & antiquos linguae Latinae auctores retractare plerumque significet iterum tractare vel accuratius repetere. Sed mendax ille censor uti maluit verbo equivoco retractare in alio sensu, ut lectorem faciliùs deciperet, eique fraudulentè persuaderet, ab Augustino priorem sententiam postea mutatam vel revocatam fuisse. Nunc ergo criticum istum evidenter male fidei convincamus ex ipso sancto Doctore, qui lib. 1 Retractionum cap. 13 opus de Vera religione retractans aut iterum recensens, opinionem de miraculis sui temporis antea traditam non mutat aut revocat; sed potiùs confirmat, & clariùs exponit his verbis: Item quod dixi, nec miracula illa in nostra tempora durare permilla sunt, ne anima semper visibilia quæreret, & eorum consuetudine frigeret genus humanum, quorum novitate flagavit; verum est quidem: non enim nunc usque, cum manus imponitur baptizatis, sic accipiunt Spiritum sanctum, ut loquantur linguis omnium gentium; aut nunc usque ad umbram transeuntium prædicatorum Christi sanantur infirmi, & si quæ talia facta sunt, quæ postea cessasse manifestum est. Sed non sic accipiendum est, quod dixi, ut nunc in Christi nomine fieri miracula nulla credantur: nam ego ipse, quando istum ipsum librum scripsi, ad Mediolanensium corpora Martyrum in eadem civitate cæcum illuminatum fuisse jam noveram, & alia nonnulla, qualia tam multa etiam istis temporibus fiunt, ut nec omnia cognoscere, nec ea, quæ cognoscimus, enumerare possimus. Ex hac clausula patet malignum Joannis Clerici mendacium, cum S. Augustinus ibi disertè testetur, adhuc innumerabilia miracula suo tempore patrari.

C
ejusdem
fictionis sa-
cilega Am-
brosum in-
simulæ Cle-
ricus,

166 Etiam si Phereponus alibi miracula ab Augustino relata sapiens explodat, tamen astute silet de cæco illo, qui Mediolani ad tumulum SS. Gervasii & Protasii illuminatus est. Sed fundamentum hujus miraculi subvertere tentavit, dum in hæreticis suis Animadversionibus pag. 475 ipsam horum Martyrum inventionem de fraude suspectam reddere conatus est hac frivola sua censurâ: Si hæc, inquit, aliæque ejusmodi inventiones sanctorum cadaverum non fuissent conjunctæ cum ingenti lucro ac emolumento eorum, qui ea effoderunt, multi, qui callidorum hominum figmenta hæc credunt ad plebeculam in officio continendam, fidem eis non facillè detraherent. Hæc inventio, exempli causâ, non parum auxit existimationem auctoritatemque Ambrosii, quandoquidem eâ Justinæ principis Arianæ animus, ut habet noster (nimirum S. Augustinus lib. 9 Confessionum cap. 7,) etiam ad credendi sanitatem non ampliatus*, à persequendi tamen furore compressus est. Hinc post alias ineptias, quas anonymus Cantabrigiensis & Muratorius operosè refutant, ex temeraria sua suspitione sic concludit: Sed lege cetera, ubi torti diaboli, ope horum Martyrum, Arianos opportunè

* al. appli-
citus

damnant; nec amplius miraberis esse, qui stragem hoc Ambrosianum fuisse censeant, quoplebem sibi devinceret, Justinamque & Arianos perterrefaceret, excogitatum.

167 Hæc Clerici verba rotundè exposita significant, S. Ambrosium fuisse sacrilegum impostorem, qui propter lucrum vel vanam gloriam falsis miraculis Arianos & Catholicos, omnesque posteros deceperit: nam consequenter etiam negare debet, quod eo tempore Mediolani cæcus civis civitatisque notissimus, ut hodiernus Sanctus noster lib. 9 Confessionum cap. 7 loquitur, per intercessionem SS. Gervasii & Protasii coram innumerabili populo, qui ad sacras horum Martyrum reliquias concurrebat, publicè ac verè illuminatus fuerit. An forsitan hic incerta secta homo (nonnulli Clericum Sociniana hæresi additum fuisse putant) tali calumnia favere voluit proavis suis Arianis, qui manifesta miracula tunc temporis patrata pertinaciter ac stolidè negabant? At cuiuscumque secta fuerit ille hypercriticus, hac in re præse insitit vestigiis veterum Arianorum, quos ipse S. Ambrosius in Parisiensi Operum suorum editione, quæ annis 1686 & 1690 vulgata est, tomo 2 col. 878 & sequente sic evidenter convincit: Negant cæcum illuminatum; sed ille non negat, se sanatum. Ille dicit: Video, qui non videbam. Ille dicit: Cæcus esse desivi; & probat factò. Isti beneficium negant, qui factum negare non possunt. Notus homo est, publicis, cum valeret, mancipatus obsequiis, Severus nomine, lanus ministerio. Deposuerat officium, postquam inciderat impedimentum. Vocat ad testimonium homines, quorum antè sustentabatur obsequiis. Eos indices suæ visitationis arcessit, quos habebat testes & arbitros cæcitatatis. Post hæc sanctus præsul Mediolanensis cum illo confert cæcum Evangelicum à Christo illuminatum, & evidentibus argumentis ostendit, Arianos Judæis obstinatioribus esse.

168 Unde Benedictini editores ibidem in notis ad hunc S. Ambrosii textum rectè monent sequentia: Nihil hoc miraculo certius aut magis testatum, non modò propter gravissimam Ambrosii auctoritatem, & adjuncta illius universis Mediolanensibus, quos alloquebatur hic idem præsul, compertissima; verum etiam propter Augustini oculatum, sit verbo venia, testimonium, quod lib. 22 de Civitate Dei cap. 8, & expressius adhuc fermone in Natali martyrum Gervasii & Protasii legere est. Idem etiam miraculum simul cum aliis, quæ memorantur in hac epistola, narrat, qui similiter oculatus testis esse potuit, Paulinus in Ambrosii Vita. Mirum igitur, tantam fuisse Arianorum pervicaciam, ut miracula tam evidentia pro commentitiis, immò etiam, ut Paulinus auctor est, pretio simulatis habuerint. Verumtamen ex iisdem Augustino atque Paulino cognoscimus, perfidiam hæreticorum ea martyrum manifestatione, sin minus fractam, saltem debilitatam fuisse, ac deseruisse persecutionem. Et hinc sanè magis miramur, inter nostri temporis heterodoxos, qui vix majorem in alium ullum è Patribus, quàm in Ambrosium nostrum venerationem præ se ferunt, inventum tamen, qui veterem Arianorum calumniam, licet sub quibusdam dictionum involucris, renovaret. Forsitan hic tacitè designatur ipse Joannes Clericus, qui leves suas ratiunculas aut futes conjecturas gravissimis sanctorum Patrum testimoniis præferre non erubescit.

169 Quinimo severus ille censor in re seria hisstrionem agit, & in citata sarragine sua hæretica pag. 550

D

antiquorum
Arianorum
ea in re se-
ctator,

E

F

licet mira-
culo, quod
impugnat,
nihil si cer-
tius:

A pag. 550 genuinos Sermones, quos S. Augustinus de authenticis S. Stephani miraculis instituit, petulantiter comœdia comparat in hunc modum: Sermones cccxxii legi potest & sanè debet fabula, ex qua de tota illius ævi histrionia certum iudicium ferri queat. Primo die Paschæ producitur Paulus nescio quis è Cappadocia, hominum nequam feracissimâ, si veteri famæ & Isidoro Pelusiotæ credimus, curatus à sancto Stephano; sed libellus ejus, hoc est, historia morbi & curationis differtur, ut magis plebs cognoscendi cupidine inflammetur. Is est primus Actus, qui est sermonis cccxx Actus secundus habetur Sermonem cccxxi, ubi promittitur plebi libellus ille mirificus, quia nonnulla Augustino indicarat, quæ nosse debebat plebs AD MAJOREM ADMIRATIONEM ET DOMINI NOSTRI GLORIAM. Tertius est Sermonem cccxxii, in quo Augustinus præfatur; deinde historiam Pauli, die Paschæ curati, jubet recitari. Quartus Actus continetur Sermonem cccxxiii, ubi Augustino ad populum dicente, subito curatur Pauli soror, sequiturque adclamatio populi. Quintum denique Actum complectitur Sermonem cccxxiv, ubi pius Antistes omnia in rem suam convertit, populumque prudenter monet, cum Deus alibi potuisset hæc miracula tam insignia facere, ubi etiam erant reliquæ sancti Stephani, tamen Paulum & sororem ad se fuisse directos; quod, nisi fallor, spectabat tota fabula. *Desinde ex sinceris Sancti Sermonibus excerpta totam miraculi historiam, & ibidem pag. 552 pueriliter effudit, nihil huic comœdia deesse, præter illam vulgarem vel similem theatri clausulam: Quæ res bene vortat mihi & vobis, spectatores, plaudite.*

B 170 *Hæcine sunt argumenta digna viro, qui at impia superbi hominis arrogantia etiam hereticis displicet.* *gravis & eruditus vult videri? Nos ea tanti fecimus, ut ipsa tumidi hujus heretici verba sine periculo hic recitari posse existimaverimus: nam Catholici etiam simpliciores in avita fide sua confirmantur, dum legunt vel audiunt, oculatis & venerandis sanctorum Patrum testimoniis tales ineptias opponi. Propterea dubitamus, an hæc impudens Phereponi sive Joannis Clerici temeritas ipsis cordatis moderatisque Lutheranis & Calvinistis non sit displicitura. Certè ea placere non potuit Guilielmo Caveo heterodoxo, qui in Historia litteraria scriptorum ecclesiasticorum apud nos pag. 149 S. Ambrosium impensè laudat, & à quo Mediolanensis ille antistes ibidem vocatur vir summa pietate omnique virtute venerabilis; invicti animi præful, qui Judæis, gentilibus & cujuscumque generis hæreticis animosè restitit; litterarum Græcarum æquè ac Latinarum peritissimus. At vir tam pius, tantusque sui ipsius ac rerum caducarum contemptor, impio stratagemate propter lucrum aut inanem gloriam adversus Arianos finxit miracula, si garrienti Clerico lubet fidem adhibere. Credite posteri!*

C 171 *Caveus pag. 169 ejusdem Historia litteraria S. Augustinum post brevem Actorum ejus synopsis exornat hoc elogio: Egregios Viri sanctissimi mores per totum vitæ curriculum pulchrè depingit Possidius. Erat utique pius, modestus, pudicus, mitis, mansuetus, urbanus, placidus, in concionando frequens, in disputando acer, in scribendo indefessus, in tractandis negotiis tam civilibus quàm ecclesiasticis sedulus & assiduus, pauperum studiosus, quibus vel ex redditibus ecclesiæ, vel ex oblationibus fidelium prospiciebat &c. Quinimo supra num. 169 idem sanctus Doctor ab ipso Clerico (jocòne an seriò, nescimus)*

qui Augustinum & Ambrosium impensè laudant.

pius antistes appellatur. Si seriò, quomodo Clericus hanc S. Augustini pietatem conciliabit cum turpi miraculorum fictione, quam ei imputat, & qua Deum graviter offendit, ut omnes theologi docent? Si autem joco vel ironicè illum vocaverit pius, temere contradicit toti antiquitati, quæ sanctitatem & doctrinam tanti Viri religiosè venerata est, & hoc insulsum hypercritici convitium rideri potius, quàm refelli meretur. Quare potius ad alia Sancti nostri gesta transeamus.

§ XIII. Pia Sancti vita ferè per triennium Thagastæ cum sociis transacta, & lucubrationes eo tempore conscriptæ.

Post aliquantam in urbe Carthagenensi moram vitam comitatus noster inde Thagastam discessit, ut munem dubi cum popularibus aliquot & amicis communem cit cum sociis, lam ferè triennem cum sodalibus commorationem breviter audiemus ex sancto Possidio, cujus verba Philippus abbas in Vita cap. 18 nonnihil amplificavit hoc modo: Augustinus, Carthagine relicta, ad agros proprios profectus est, ibique cum suis, jejuniis & orationibus vacans, per triennium in ordine laicali conversatus est. Per idem verò tempus lectioni & scriptioni intentus, scribebat libros, & docebat indoctos, legens & non negligens, quia hæc est pietas, quæ super omnia utilis est ad omnia. Labor enim juxta Apostolum etiam utilis est, ad modicum utilis est; pietas verò ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & ejus, quæ futura est: quæ nimirum pietas nulla convenientius intelligitur, sicut à sanctis doctoribus exponitur, quam exercitatio in Scripturis divinis, cum devotè leguntur, implentur, docentur juxta prophetam docentem: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua! Levavi manus meas ad mandata tuæ; narrabo omnia mirabilia tua. His igitur sollicitè impendens studium, Marthæ & Mariæ implevit officium, cum Martha docendo proximos, paciscens Dominum; cum Maria legendo, meditando, audiens Dominum. Hinc facile colligimus, quibus occupationibus S. Augustinus in illa commoratione Thagastensi distineretur.

173 *Ex nihilibus colloquiis doctisque disputationibus, quibus Sanctus eo tempore contubernales suos instruxit, ortum habuit liber Octoginta trium questionum, quem postea; tunc episcopus, vulgavit, & cujus in libro 1 Retractionum cap. 26 sic meminit: Est etiam inter illa, quæ scripsimus, quoddam prolixum Opus, quod tamen unus deputatur liber, cujus est titulus: DE DIVERSIS QUÆSTIONIBUS OCTOGINTA TRIBUS. Cùm autem dispersæ fuissent per chartulas multas, quoniam ab ipso primo tempore conversionis meæ, posteaquam in Africam venimus, sicut interrogabar à fratribus, quando me vacantem videbant, nulla à me servata ordinatione dictatæ sunt, jussi eas jam episcopus colligi, & unum ex eis librum fieri, adhibitis numeris, ut quod quisque legere voluerit, facillè inveniat. Deinde singillatim recenset titulos illarum questionum, quas ipsius in Plantiniana Operum editione tomo quarto à pag. 231 curiosus lector evolvere poterit.*

AUCTORE 174 *Verosimiliter etiam in illo secessu Thaga-*
 G. C. *stenfi sanctus Vir edidit duos libros de Genesi con-*
duos de Ge- tra Manichæos, ut lib. 1 Retractionum cap. 10
nesi contra memorat his verbis: Jam verò in Africa confi-
Manichæos, titutus, conscripti duos libros de Genesi contra

Manichæos: quamvis enim in superioribus libris quidquid disputavi, unde ostenderem, Deum summe bonum & immutabilem creatorem esse omnium mutabilium naturarum, nec ullam esse naturam malam sive substantiam, in quantum natura est atque substantia, adversus Manichæos nostra invigilaret intentio; isti tamen duo libri apertissime adversus eos editi sunt in defensionem veteris Legis, quam vehementi studio vesani erroris oppugnant. In hac expositione Geneseos allegoricum sensum secutus est, cum tunc nondum auderet tanta rerum naturalium secreta ad litteram explicare, sicut inferius alia occasione videbimus. Postea tamen litteralem ejusdem Libri explicationem dare tentavit; sed coactus est illud Opusculum relinquere imperfectum, quamvis denique in sacris Litteris exponendis exercitior conscripserit de Genesi ad litteram libros duodecim, de quibus infra mentionem faciemus.

B 175 Porro Sanctus initio memorati Operis de Genesi contra Manichæos prodiit humilem animi sui modestiam, dum rationem reddit, cur ab aliis monitus, illud simpliciore stylo composuerit, & lib. 1 cap. 1 sic prefatur: Si eligerent Manichæi, quos deciperent, eligeremus & nos verba, quibus eis responderemus. Cum verò illi & doctos litteris & indoctos errore suo persequantur, & cum promittunt veritatem, à veritate conentur avertere; non ornato politoque sermone, sed rebus manifestis convincenda est vanitas eorum. Placuit enim mihi quorundam verè Christianorum sententia, qui cum sint eruditè liberalibus litteris, tamen alios libros nostros, quos adversus Manichæos edidimus, cum legissent, viderunt eos ab imperitioribus aut vix aut difficile intelligi, & me benevolentissime monuerunt, ut communem loquendi consuetudinem non defererem, si errotes illos tam perniciosos ab animis etiam imperitorum expellerè cogitarem: hunc enim sermonem usitatum & simplicem etiam docti intelligunt, illum autem indocti non intelligunt. Solent ergo Manichæi Scripturas veteris Testamenti, quas non noverunt, vituperare, & ea vituperatione infirmos & parvulos nostros non inveniunt, quomodo sibi respondeant, irridere atque decipere.

C 176 Præterea sanctus Doctor in alio Opere de Genesi ad litteram lib. 8 cap. 2 duos hosce libros de Genesi contra Manichæos iterum sic recenset: Ego contra Manichæos, qui has litteras veteris Testamenti non aliter quàm oportet accipiendo errant, sed omnino non accipiendo & detestando blasphemant, duos conscripti libros recentè tempore conversionis meæ, citò volens eorum confutare deliramenta, vel erigere intentionem ad quærendam Litteris, quas oderunt, Christianam & euangelicam fidem. Et quia non mihi tunc occurrebant omnia, quemadmodum propriè possent accipi, magis non posse accipi videbantur, aut vix posse aut difficile, ne retardarer, quid figuratè significarent ea, quæ ad litteram non potui invenire, quanta valui brevitate & perspicuitate explicavi, ne vel multa lectione vel disputationis obscuritate deterriti, in manus ea fumere non curarent. Memor tamen, quid maximè voluerim, nec potuerim, ut non figuratè, sed propriè primitus cuncta intelligerentur, nec omnino

desperans, etiam sic posse intelligi, id ipsum in prima parte secundi libri ita posui. Sanè, inquam, quisquis voluerit omnia, quæ dicta sunt, secundum litteram accipere, id est, non aliter intelligere, quàm littera sonat, & potest evitare blasphemias, & omnia congruentia fidei Catholicæ prædicare, non solum ei non est invidendum, sed præcipuus multumque laudabilis intellectus habendus est.

D 177 Etiam sex libros de Musica, quos in Italia Sanctus noster inchoaverat, circa hoc tempus in Africa absolvit, sicuti superius § 8 diximus. Quinque priores hujus Operis libros, quantumlibet eruditè conscriptos, Auctor ipse nugis humiliter annumerat, quas apud benevolos lectores nomine officiosi laboris excusari posse existimat, ut liquet ex initio libri sexti, cui præfixit sequentem prologum: Satis diu penè atque adeo planè pueriliter per quinque libros in vestigijs numerorum ad moras temporum pertinentium morati sumus; quam nostram nugacitatem apud benevolos homines facile fortassis excuset officiosus labor, quem non ob aliud suscipiendum putavimus, nisi ut adolescentes vel cujuslibet ætatis homines, quos bono ingenio donavit Deus, non præproperè, sed quibusdam gradibus à sensibus carnis atque carnalibus litteris, quibus eos non hæere difficile est, duce ratione, avellerentur, atque uni Deo & Domino rerum omnium, qui humanis mentibus nulla naturâ interpositâ præsidet, incommutabilis veritatis amore adhærescerent. Deinde propter utilitatem præcipuè commendat librum sextum, in quo pia lectoris mens ex consideratione numerorum ad ipsum Deum elevatur.

E 178 Eodem circiter tempore vulgavit dialogum de Magistro, cujus S. Augustinus lib. 1 Retractionum cap. 12 post sex Musica libros ita commemorat: Per idem tempus scripsi librum, cujus est titulus DE MAGISTRO; in quo disputatur, & quæritur, & invenitur, magistrum non esse, qui docet hominem scientiam, nisi Deum; secundum illud etiam, quod in Evangelio scriptum est: Unus est magister vester Christus. Novissimi PP. Benedicini editores in admonitione, quam huic Opusculo præfigunt, de tempore scriptiois illius ita differunt: Opusculi sequentis ætatem prodiit ipse ejus Auctor in lib. 19 Confessionum cap. vi, ubi prænotato, quod annorum ferme quindecim erat Adeodatus, quando ipsi focis Mediolanum baptisimi suscipiendi causâ pergentibus comes adjunctus est, testatur subinde hunc dialogum cum illo tunc habitum fuisse, cum esset in annis sedecim, id est, anno secundo ab eorum baptisinate, quo certè initiati fuere anno Christi cccclxxxvii. Quapropter libris de Genesi contra Manichæos & de Musica, qui circiter annum cccclxxxix perfecti fuerant, recensitis adjecit Augustinus in libro primo Retractionum cap. 12, se librum de Magistro per idem tempus scripsisse. Post hunc commentarium prævium in prima Actorum parte num. 237 ex ipso Patris testimonio hæc ætas Adeodati & consequenter asserta lucubrationis istius chronologia confirmabitur.

F 179 Denique S. Augustinus ultimum suum librum edit Opusculum, quod ante susceptam sacerdotii dignitatem scripsit, lib. 1 Retractionum cap. 13 ligione, assignat in hunc modum: Tunc etiam de vera Religione librum scripsi, in quo multipliciter & copiosissime disputatur, unum verum Deum, id est; Trinitatem, Patrem, & Filium & Spiritum sanctum religione vera colendum; & quantà misericor-

A fericiordia ejus per temporalem dispensationem concessa sit hominibus Christiana religio, quæ vera religio est, & ad eundem cultum Dei quemadmodum sit homo quadam vitâ suâ coaptandus. Maximè tamen contra duas naturas Manichæorum liber hic loquitur. *Habes hic obiter materiam istius libri, quem Sanctus Romaniano civi suo ac mæcenati nuncupavit. Tempus autem lucubrationis hujus in admonitione prævia PP. Benedictini Galli referunt ad annum Christi 390, cum numeretur ultimo loco inter Opuscula ejus scripta ante sacerdotium, quod anno Christi 391 suscepit.*

ut promiserat amico suo Romaniano,

180 Sanctus noster argumentum hujusmodi descriptionis ante annos aliquot amico suo Romaniano promiserat, ut patet ex cap. 7 ejusdem Operis, ubi sic illum alloquitur: Cum ante paucos annos promiserim tibi scribere, charissime mihi Romaniane, quid de vera religione sentirem, tempus nunc esse arbitratus sum, postquam tuas acerrimas interrogationes sine ullo certo fine fluctuare, ea charitate, quâ tibi obstrictus sum, diutiùs sustinere non possum. Repudiatis igitur omnibus, qui neque in sacris philosophantur, nec in philosophia consecrantur; & iis, qui vel prava opinione, vel aliqua similitate superbientes, à regula & communione Ecclesiæ Catholice deviarunt; & iis, qui sanctarum Scripturarum lumen & spiritualis populi gratiam, quod novum Testamentum vocatur, habere noluerunt, quos quanta potui brevitate perstrinxi; tenenda est nobis Christiana religio & ejus Ecclesiæ communicatio, quæ Catholica est, & Catholica nominatur non solum à suis, verum etiam ab omnibus inimicis: velint enim nolintve, ipsi quoque hæretici & schismatici alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant: non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur.

qui cum alicuius quatuor contra Manichæos scriptis,

181 Cum S. Paulinus episcopus Nolanus ab Alypio accepisset hunc librum de Vera religione cum duobus libris de Moribus Ecclesiæ & Manichæorum, ac aliis duobus de Genesi, quos propterea pentateuchum contra Manichæos appellat, in novissima Operum suorum editione Veronensi col. 13 epistolam quartam sic exorditur, & Auctorem pentateuchi istius ita laudat: Charitas Christi, quæ urget me, & absentes licet per unitatem fidei alligat, ipsa fiduciam ad te scribendi, pudore depulso, præstitit, teque per litteras tuas visceribus meis intimavit, quas & de scholasticis facultatibus affluentibus, & de cælestibus favis dulces, ut animæ meæ medicas & altrices in quinque libris interim teneo, quos munere benedicti & venerabilis nobis episcopi nostri Alypii, non pro nostra instructione tantum, sed etiam pro ecclesiæ multarum urbium utilitate suscepimus. Hos igitur nunc libros lectioni * habeo, in his me oblecto, de his cibum capio, non illum, qui perit, sed qui operatur vitæ æternæ substantiam per fidem nostram, quâ adcorporamur in Christo Jesu Domino nostro; cum fides nostra, quæ visibilium negligens invisibilibus inhiat, per charitatem omnia secundum veritatem omnipotentis Dei credentem, litteris & exemplis fidelium roboretur.

magna Sancti commendatione,

182 Deinde ingenti admiratione & amore abreptus, ad laudem S. Augustini sic exclamat: O verè sal terræ, quo præcordia nostra, ne possint seculi errore vanescere, condiuntur! O lucerna dignè supra candelabrum Ecclesiæ posita,

quæ latè Catholicis urbibus de septiformi lychno pastum oleo lætitiæ lumen effundens, densas licet hæreticorum caligines discutit, & lucem veritatis à confusione tenebrarum splendore clarifici sermonis enubilas! Denique in laudes ejusdem Sancti sic iterum excurrit: Vides, frater unanimè, admirabilis in Christo Domino & suscipiende, quàm familiariter agnoverim te, quanto admirer stupore, quàm magno amore complectar, qui quotidie colloquio litterarum tuarum fruor, & oris tui spiritu vescor: os enim tuum fistulam aquæ vivæ & venam fontis æterni merito dixerim; fons in te aquæ salientis in vitam æternam Christus effectus est: cujus desiderio sitivit in te anima mea, & ubertate tui fluminis inebriari terra mea concupivit; ideoque cum hoc pentateucho tuo contra Manichæos me satis armaveris, si qua in alios quoque hostes Catholicæ fidei munimina comparasti, quia hostis noster, cui mille nocendi artes, tam variis expugnandus est telis, quàm oppugnat insidiis, quæso, promere mihi de armamentario tuo & conferre non abnuas arma justitiæ. *Sæpius hic Sanctus alibi Doctorem nostrum meritis laudibus exornat.*

183 Videtur autem in hoc pentateucho potissimum Paulino placuisse liber de Vera religione, sicut eruimus ex Epistola 32, quâ S. Augustinus ei respondet, ac inter alia Romanianum amicum suum commendat his verbis: Ecce charissimus meus est & ab ineunte adolescentia mihi familiariter amicissimus, qui hanc eximietati tuæ ac præstantissimæ charitati epistolam apportat; hujus nomen est in libro de Vera religione, quem tua sanctitas (quantum litteris indicas) libentissimè legit: factus est enim tibi etiam tanti viri, qui tibi eum misit, commendatione jucundior. *Certe Sanctus adhuc neophytus & solo Christiani Catholici nomine præditus, quando illud Opus de Vera religione conscripsit, in eo tam clare mysteria nostræ religionis explicuit, ut veteris & eximii doctoris Catholici partes impleverit. Unde libenter subscribimus elogio, quod in Vita S. Augustini lib. 3 cap. 3, num. 4 laudati PP. Benedictini Galli propter illud ei contexuerunt in hunc modum: Vix ulla est lucubrationum Augustini, quæ ad illius incredibilis ingenii magnitudinem demonstrandam plus valeat. Nihil enim admiratione dignum vel stupendum magis, quàm hominem religionis Christianæ mysteriis recens imbutum, nec adhuc alio quàm Fidelis nomine in Ecclesia decoratum, de divina illa religione tam eximie differere, & adeo egregiam illius dignitatis ac excellentiæ imaginem depingere potuisse.*

184 Brevitatis causâ prætermittimus hic epistolam, quas Sanctus illo triennio ad Nebridium, scripta, ne Maximum Madaurensem ethnicum, aliosque diverse professionis homines dedit. Ad has litteras ultro citroque scriptas accedebant negotia, que Sanctus Magister pro discipulis aut civibus suis suscipere cogebatur, ut colligimus ex Epistola 114 Nebridii, qui negotiis istis exoptatam amici sui quietem nimis interpellari conqueritur hoc modo: Itane est, mi Augustine, fortitudinem ac tolerantiam negotiis civium præstas; necdum tibi reditur illa exoptata cessatio? Quæso, qui te tam bonum homines interpellant? Credo, qui nesciunt, quid ames, quid concupiscas. Nullusne tibi amicorum, qui eis amores referat tuos? Nec Romanianus, nec Lucinianus? Me certè audiant. Ego clamabo, ego testabor, te Deum amare, illi servire, atque inhærere cupere. Vellem er-

AUCTORE
G. C.

go te in rus meum vocare, ibique acquiescere: non enim timebo, me seductorem tui dici à civibus tuis, quos nimium amas, & à quibus nimium anaris. Ex his omnibus abundè patet, ab Augustino istud commorationis Thagastensis ferè triennium potius in negotioso secessu, quam in tranquilla solitudine utiliter peractum fuisse.

185 Cùm tamen ibi sanctus Vir, alienatis à se curis secularibus, ferè per tres annos in communitate vixerit, & jejuniis, orationibus, bonisque operibus institerit, in Lege Domini meditantis die ac nocte, quemadmodum S. Possidius in Actis infra num. 6 testabitur, aliqui scriptores confidenter asserunt, S. Augustinum tunc vitam monasticam duxisse, & sodalibus monachis praefuisse. Sed alii contendunt, hæc omnia pietatis exercitia optimè convenire piis doctisque laicis aut secularibus, qui simul vivunt, & curam rei familiaris œconomio cuidam relinquunt. Quapropter hunc S. Augustini monachatum prorsus negant, & variis argumentis contendunt, illum tunc tantummodo socialem vitam duxisse, qualem in villa Verecundi duxerat, & qualem diu antea ducere desideraverat, nisi amor mulierularum hoc desiderium vel propositum turbasset, ut inferius in prima Actuum parte num. 144 legitur. Quod autem maxime mireris, utraq; contententium pars eundem S. Possidii textum pro sententia sua allegat. Hinc inter Eremitas Augustinianos & Canonicos Regulares orta est controversia, qua seculo decimo quinto tantas iribus excitavit, ut Romanus Pontifex utrique Religioso Ordini & quibuslibet eorum defensoribus silentium sub pœna excommunicationis indixerit, & illam questionem deinceps agitari vetuerit. At postmodum licentia opinionem suam modeste defendendi restituta est saltem alumnis utriusque istius Ordinis, ut paragrapho sequente videbimus.

B

§ XIV. Lis inter Eremitas Augustinianos & Canonicos Regulares de monastica Sancti nostri professione, quam hi negant, illi asserunt.

C

Ex pia & communi S. Doctoris vita

Erardus Moringus Belga, de quo rursus infra mentio recurret, & Bibliotheca scriptorum Belgarum consuli potest, in Vita S. Augustini § 20 sese huic controversiæ non videtur immiscere; sed ibi tantum pia prædicti secessus Thagastensis exercitia & præcipuas in eo Sancti nostri occupationes exponit his verbis: In Africam transgressus cum Alipio & Evodio, & aliquot eodem spiritu tactis amicis, primum (ut fertur) triennium hæsit in solo natali, quod ibi, ut diximus, suos quisque habebat agros ac fortunas tuendæ vitæ necessarias: nam erant ferè omnes indidem oriundi. Nec verò hic quidquam de concepto ardore remisit; quinimo collatis in commune facultatibus, prout Apostoli vivebant sub exordio Ecclesiæ euangelicæ, facris precibus aliisque piis factis, sicut antea, incumbere cum iis, cum quibus erat, numquam cessabat. Sacrarum Litterarum studio in dies magis inflammescibat. Si quid divina benignitas aut acrius scrutanti aut intentius precanti sibi aperuerat, tum viva voce tum editis scriptis in publicam u-

tilitatem benignè expromebat, haud ignarus, fraudi fuisse servo inerti, qui commissum à Domino talentum, ut in usuram depromeret, infrugiferè in terram defoderat; ita ut brevi etiam iis locis sanctitas vitæ ejus, excellensque in facris eruditio omnium ore circumcirca prædicaretur.

187 Ex hoc sociali pioque vivendi genere, contentio or- quod hic & paragrapho superiore descriptum est, ta de mo- & rursus infra breviter à Possidio describetur, charu San- ti: Eremita Augustiani deducunt monasticam S. Augustini professionem, & ad eam plerique referunt Ordinis sui primordia, quamvis aliqui ex iis velint, istud vita institutum, & consequenter originem eremitici sui Ordinis in villa Verecundi, vel in ipso Sancti baptismo cœpisse, sicut ex Monastico Augustiniano Nicolai Crusenii, aliisque eorum libris patet. Sed huic opinioni contradicunt Canonici Regulares, & variis argumentis ostendere nituntur, S. Augustinum nullo umquam tempore monachum fuisse. Interim Eremita Augustiniani contendunt, hunc monachatum ex ipso Sancti Doctoris testimonio certum esse, & eundem confidenter ac strenuè propugnant. Hæc questio circa finem seculi decimi quinti tam acriter agitata fuit, ut anno Christi 1484 Sixtus IV Pontifex utrique parti silentium indixerit. Abrahamus Bzovius Dominicanus in Annalibus ecclesiasticis post eminentissimum Baronium continuatis ad annum Christi 1484 num. 2 originem hujus tumultuose litis ex Celso Mapheo Canonico Regulari narrat, & præcipuam istius altercationis causam Eremitis Augustinianis imputat. Verum Dominicus Antonius Gandolfus in Dissertatione historica de ducentis celeberrimis Augustinianis scriptoribus pag. 56 & sequente contendit, illam Bzovii narrationem falsam esse. Sed tam parum nostrâ interest scire, quinam fuerint primi discordia istius auctores, ut in hanc rem operosius inquirere nolimus.

188 Saltem in Bullario Augustiniano, quod Summus Roma anno 1628 Laurentius Empoli Eremita Pontifex Augustinianus edidit, pag. 321 & sequentibus constitutio Sixti IV Pontificis ita sonat: Sixtus episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Qui Apostolis præcepit, ut se invicem diligerent, sine dilectione mutua bonum aliquod perfectum esse non posse demonstravit; in illa enim consistit omnis bene vivendi ratio & operatio, si odia transeunt in dilectionem, si inimicitia convertantur in pacem, si tranquillitas extinguat iram, si mansuetudo remittat vincendi cupiditatem. Sed hostis antiqui veruscia, ubi majoris charitatis fervorem esse conspicit, ibi sagacius vires suas intendit, ut fidelibus Christi famulis per diverticula & superfluas contentiones abstractis, de sua sagacitate lætetur; cujus conatibus obviare & mutuam charitatem & pacis dulcedinem inter fideles quosque, præsertim sub eadem vocatione & suavi Religionis jugo Deo militantes, enutrire, ac discordiarum fomenta & inanes contentiones, quæ nihil ad rem pertinent, nec ædificant, sed destruunt, falce vigilantia pastoralis ad radicem posita evellere & extirpare totis conatibus infudamus, ne debile simplicitatis initium per longam altercationem ad inextricabiles prorumpat errores, qui postmodum difficilius valcant emendari.

189 Sanè non sine mentis nostræ displicentia singulari pluries jam dudum ad nostrum perverit auditum, quòd inter dilectos filios Canonicos Regulares Ordinis sancti Augustini congrega-

tionis

A tionis Lateranensis, & Fratres Ordinis Eremitarum ejusdem beati Augustini quædam minus necessaria, minusque laudabilis controversia pullulare cepit de ipsius præclarissimi Ecclesiæ doctoris Augustini habitu, ac de pictura, & Ordinum hujusmodi institutione, parte qualibet diversimodè sentiente, ac prædicante; nec veriti sunt libros super hujusmodi levitatibus componere, eosque legere, & aliis legendos tradere non sine scandalo & perturbatione mentium legentium & aliorum Christi fidelium, & per ineptias hujusmodi, quos Deo lucrifacere deberent, perdere festinant.

utriusque litigantium parti
190 Nos attendentes, quòd clarissimum Ecclesiæ lumen Augustinum, præter episcopalis dignitatis habitum, alium gestasse, aut professioni alienæ se subjecisse, aut affirmare aut negare ad rem non pertinet, nisi quantum contentio supervacanea aucupari nititur, ac tam enorme facinus, & periculosas contentiones de medio tollere penitus & extirpare volentes, motu proprio, non ad alicujus nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed nostrâ certâ scientiâ, & mera voluntate, tam Canonicis Regularibus dictæ Congregationis, quàm omnibus & singulis Fratribus Ordinis Eremitarum sancti Augustini, quibuscumque nominibus censeantur & quacumque præfulgeant dignitate; in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, quam in singulas tam Fratrum Eremitarum, quàm

B Canonicorum prædictorum personas contra facientes ferimus in his scriptis, à quâ absolvi nequeant, nisi à Nobis; vel successoribus Romanis Pontificibus canonicè intrantibus, seu in mortis articulo constituti, auctoritate Apostolica tenore præsentium inhibemus, atque districtè præcipiendo mandamus, quatenus à contentionibus, ac de beato Augustino assertionibus hujusmodi, prædicationibus, disputationibus, jurgiis, & controversiis penitus abstineant, nec de eis mentionem de cetero faciant, & se mutua charitate in Christo Jesu Domino nostro diligant; & mutuo venerantes, & ea, quæ decorem & venustatem ambarum partium concernunt, alternatim afferentes, & ea, quæ ædificant & instruunt, & ad salutem animarum Christi fidelium profunt, populo prædicent, omnis & penitus rejectis *

* ad relictiis

C vanis assertionibus & altercationibus; ut Ordo à beato Augustino datus, qui idem est in omnibus, licet instituta particularia àliqualiter differant, non divisus, non factiosus; non contaminatus, sed unicus, pacificus, integer & immaculatus, prout est & esse debet, etiam ab omnibus censeatur.

sub pœna excommunicationis

191 Præterea ut censura ecclesiastica ab omnibus formidetur, præter Canonicos Regulares & Fratres Eremitarum hujusmodi, eos insuper, qui eisdem Canonicis & Fratribus dederint in præmissis auxilium, consilium, & favorem, publicè vel occultè, directè vel indirectè, quovis quæsito colore; sententiâ, censuras & pœnas supradictas incurrere volumus eo ipso, nisi postquam de præsentibus notitiam habuerint, à præstatione auxilii, consilii & favoris destiterint. Et nihilominus eorundem Canonicorum Regularium & Fratrum Eremitarum modernis & pro tempore existentibus Rectori & Generali, & eorum Capitulo generali, sub similibus pœnis injungimus, ut præsentibus litteras in eorum monasteriis, claustris & capitulis, dum major Canonicorum & Fratrum Eremitarum prædictorum multitudo convenerit, semel, bis, ter & pluries solemniter publicent & interpretentur, ita quòd ab omni-

Augusti Tomus VI.

bus, etiam Grammaticæ ignavis, planè intelligi auctores valeant; & harum litterarum transumptum seu copiam ad unumquodque monasterium Canonicorum & Fratrum Eremitarum hujusmodi transmittant.

192 Quod si fecus egerint, & mandatis Apostolicis non paruerint (quod absit) ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc, prout ex nunc, excommunicationis latæ sententiæ; anathematis, & maledictionis æternæ pœnas prædictas eos, & singulares personas ex eis incurrisse, illisque irretitos etiam motu, auctoritate, & scientiâ prædictis decernimus & declaramus, & pro talibus ab omnibus reputari volumus & mandamus, donec & quo usque Sedes Apostolica super contentione hujusmodi aliud duxerit determinandum. Deinde post consuetas constitutionum Pontificiarum clausulas hoc decretum notatur datum Romæ apud sanctum Petrum; anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, quinto Idus Maii, Pontificatus nostri anno decimo tertio. Hanc Empoli editionem subinde vitiosam correximus ex duobus ejusdem Bullæ exemplaribus, quorum unum Bzovius Annalibus suis ecclesiasticis inseruit, & alterum Gabriel Pennottus in præfatione ad Historiam tripartitam Canonicorum Regularium vulgavit.

193 Gandolfus Eremita Augustinianus pag. at posteriori Operis supra laudati de Bulla illa Sixtina res Pontifices Eremitarum Augustiniani; lectorem sic monet: Sciendum insuper est, Innocentium VIII vivæ vocis oraculo, Riario Cardinali camerario factò, declarasse decretum Sixti IV, ut in Bullario Ordinis pag. 324; in qua declaratione hæc inter alia scintillant verba: "Post, sint publicè & privatè respondere & se defendere in judicio & extra judicium, & quòd libri, ac tractatus per eosdem Fratres Ordinis Eremitarum, & pro eorum parte & defensione contra eosdem Canonicos Regulares, & eorum libros & tractatus, & quorumcumque aliorum pro eis [hactenus super] hæc materia confecti & publicati, in suo robore permaneant; ac liberè scribi, vendi, retineri, & uti, ac largiri [per eosdem Fratres Ordinis Eremitarum] possint. Hic unicus inclusimus ea verba, quæ Gandolfus omiserat. Certè error irrepsit in annum hujus declarationis, qui pag. 326 memorati Bullarii Augustiniani notatur his verbis: Datum Romæ in ædibus nostris apud sanctum Laurentium in Damaso, die penultima Martii, millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. Innocentii divinâ providentiâ Papæ octavi anno . . . Verùm illo anno millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, qui hic claris verbis exprimitur, Innocentius VIII nondum erat Pontifex Romanus, cum tantum mense Augusto anni 1484 in locum Sixti IV defuncti successerit.

194 Equidem ex hac declaratione satis intelligitur, quòd Eremita Augustiniani acceperint facultatem sese defendendi contra Canonicos Regulares, & quòd libri eo tempore in favorem illorum editi, per eosdem Fratres Ordinis Eremitarum licitè retineri ac distribui possint; sed nondum vidèo, facultatem illam extensam fuisse ad alios, qui eisdem Canonicis & Fratribus dederint in præmissis auxilium, consilium & favorem, publicè vel occultè, directè vel indirectè, quemadmodum Sixtus IV supra num. 191 loquitur, & quos eadem excommunicationis sententiâ involvit. Similis aut eadem facultas postmodum concessa est Canonicis Regularibus, ut Pennottus in Præfatione sua ad

uti & Canonicis Regularibus; licentiam dederunt

AUCTORE
G. C.

Historiam tripartitam testatur. Etiam non ignoro, multos illustres varia conditionis auctores, qui ad neutrum litigantium Ordinem pertinebant, post editam Bullam Sixti IV sese huius controversia immiscuisse, ut alterutri parti patrocinarentur. At hi procul dubio crediderunt, hanc Pontificis constitutionem penitus revocatam fuisse, quod mihi haecenus omnino persuadere non possum. Quamvis hac in re nimis scrupulosus aliquibus videar, tamen ob hanc aliasque rationes infra proferendas firmiter decrevi memoratum Sixti IV Papae decretum reverenter observare.

defendendi
opinionem
suam:
quam ali-
qui putant
externam
ad omnes.

195 Neque me movet auctoritas Abrahami Bzovii, qui in Annalibus suis ecclesiasticis ad annum Christi 1484 num. 5 in hanc rem scribit sequentia: Ceterum cum post tempora ejusdem Sixti IV plures de hac materia libri prodierint, & nunc prodeant, videtur hoc decretum in disfluetudinem ivisse, praesertim cum duobus abhinc annis Canonici Regulares Lateranenses apud illusterrimos & reverendissimos dominos Cardinales sacrae Congregationis Indicis institerint, ne liber recens editus per Joannem Marquez Augustinianum Eremitam de origine Eremitarum, in quo pluribus circa idem argumentum versatur, publicaretur, nihilominus eidem illustrissimis dominis Cardinalibus concedentibus, idem liber fuerit publicatus. Similia Pennottus in supradicta Praefatione sua refert, & ibidem addit, tunc etiam Canonici Regularibus Lateranensibus datam fuisse facultatem scribendi pro sua opinione, & respondendi ad ea, quae Marquez in illorum praedictum proferret. Sed haec omnia tantummodo probant, id licuisse alumnis utriusque religiosi Ordinis, & ad superiorem scrupulum mihi eximendum non sufficiunt.

Hinc con-
troverfia,
quae sopita
fuerat,

196 Porro videamus, quomodo hac controversia post decretum Sixti IV rursus agitari coeperit, & post multos editos utrimque libros adhuc etate nostra perseveret. Hunc antiqua litis progressum Petrus à sancto Trudone Canonicus Regularis, qui Lovanii anno 1654 Examen testamenti S. Augustini contra eximium P. Lupum Augustinianum edidit, usque ad sua tempora deducit, & in praefatione praedicti Opusculi breviter enarrat hoc modo: Summus Pontifex Sixtus IV hujusmodi contentioni finem imponere volens, utrifque silentium indixit, speciali desuper decreto edito, quod referunt Pennottus in Historia tripartita, & Bzovius in Annalibus ad annum MCDLXXXIV. Atque per hoc decretum pro tempore quidem sopita fuit hujusmodi controversia, non tamen omnino extincta: paulatim enim iterum resuscitata exarsit, etsi non cum tanto stridore ac offendiculo; nonnulli enim utriusque partis, praeter praefatos (paulo superius de primis & acrioribus amborum Ordinum vindicibus egerat) idem denuo controversum argumentum scriptis editisque libellis in lucem protulerunt; ex Canonicis Regularibus Joannes Philippus Novariensis, Anselmus episcopus Havelburgensis ac postea archiepiscopus Ravennas (non capio, cur hoc loco citetur Anselmus iste, qui seculo XII floruit) Joannes Trullus Arragonius, Joannes Mauburnus Bruxellensis, Petrus Heligerius & ceteri. Ex Eremitis Ludovicus ab Angelis, Cornelius Lancilottus Belgae, Aegidius à Praesentatione Lusitanus, seu Nicolaus Plenevalx Leodius & ceteri, conspirantibus utrimque multis viris doctis, theologis, jurisperitis & historicis. Unde decretum istud Sixti IV Papae (secundum eorum saltem iudicium)

aut in disfluetudinem abiisse, aut ubique locorum non tam strictè obligasse videtur.

197 Denique hac nostra tempestate, causa hæc iterum ad Pontificum tribunal deducta fuit: renovata, cum enim P. Joannes Marquez, Ordinis Eremitarum sancti Augustini, sacrae theologiae doctor Salmanticensis & regius concionator, idiomate Hispano librum edidisset de origine Ordinis sui, isque in Italicum translatus, procurantibus Canonici Regularibus Congregationis Lateranensis, illustrissimis S. R. E. Cardinalibus Congregationis Indicis nuncupatae, oblatus fuisset, ab eisdem publicari permissus fuit, data simul facultate Canonici Regularibus, non obstante decreto Sixti IV pro suorum opinione scribendi, & ad ea, quae praefatus Pater Marquez in ipsorum praedictum scriberet, respondendi, hoc tamen salvo, quod à contumeliis & conviciis omnino abstinerent, uti viros Religiosos decet. Hoc autem tam clarè, abundè, ac solidè ex commissione Superiorum suorum praestitit D. Gabriel Pennottus Novariensis, Canonicus Regularis Congregationis Lateranensis, tunc sancti Juliani apud Spoletum, denique totius suae Congregationis abbas Generalis, in Historia sua tripartita Ordinis Clericorum Canonicorum, edita prius Romae & postea Coloniae Agrippinae anno Domini MDCXXX, ut adversariorum fundamenta ad imum usque exactissimè perscrutans atque excutiens, eaque non nisi meras phantasmatum nebulas esse ostendens, etiam monachismum Augustino ab eis affictum, omnino vanum & nullum esse convincat, ut cuiusvis neutri parti addicto lectori, si æquo attentoque animo scripta ejus pervolvere voluerit, facile constare poterit.

198 Nemo miretur, Petrum à sancto Trudone ne tam confidenter hic in fine ad aequos attentosque utraque lectores provocare, & de victoria quasi jam parata gloriari: nam Canonici Regulares & Eremitae Augustiniani putant, se firmissimis fundamentis niti, & argumenta adversariorum longè suis infirmiora arbitrantur. Unde Simplicianus à sancto Martino Augustinianus in praefatione Operis Gallici, quo Historiam tripartitam Gabrielis Pennotti refellit, benignum & à partium studio vacuum lectorem tantummodo rogat, ut iudicium suspendere velit, donec lucubrationem suam pervolverit. Deinde ibidem promittit, se luce clarius ostensurum, quod Pennottus objectas sibi difficultates solvere non potuerit, & non nisi crassis erroribus & imposturis Historiam suam impleverit. Unum alterumve similis confidentia exemplum paragrapho sequenti reservabimus.

199 Interea spectemus duos eruditos pugiles, acriter pro qui post medium seculi XVII non minori confidentia utrimque ad singulare certamen descenderunt. scriptis Ambo sinceris & aequalibus armis ex compacto pugnare volunt, id est, ex genuinis S. Augustini scriptis oppositas suas opiniones stabilire nituntur. Primus ex his duobus illustribus athletis est R. P. Christianus Lupus Eremita Augustinianus, qui Quaestionem quodlibeticam de hac controversia Duaci anno 1651 in lucem dedit. Imprimis in Epistola dedicatoria hujus lucubrationis, quam sodalibus suis obtulit, de opinione sua sic intrepide pronuntiat: Cuius sedulo Augustini lectori laicus Eremitarum monachismus adeo densè incurrit in oculos, ut nec ipse Carneades de isto possit dubitare. Deinde ex S. Optato Milevitano proponit similitudinem de filiis, qui post obitum patris de hereditate litigant, prolatoque tandem patris

A patris testamento, ad concordiam reducantur. Unde magna cum fiducia sodales suos alloquitur, & ex hac comparatione sic concludit: Hoc ipso jure, reverendi Patres, in præfenti quæstione agendum credidi cum fratribus meis Canonicis Regularibus. Convictos eos volui ex ipso Patris nostri testamento, id est, ex ipsis Operibus sancti Augustini. Quod an verè fecerim, judicatum velim à nullo, quàm à vestro judicio: neque enim nancisci possim judices magis æquos. Istud namque Patris nostri testamentum quotidie vobis versatur ante oculos, atque ex illo nobis enatum jus, tu eximie Pater Prior, nuper in hac academia, in aula tua doctorali, acerrimè propugnasti. Interim judices quæro, non mercenarios præcones: causam quippe ago, agi dignam etiam coram judice inimico.

Christianus Lupus; 200 Denique eximius P. Lupus in Quæstione prævia ante caput primum, sive pag. 6 & 7 ejusdem lucubrationis suæ, acriter adversarios aggreditur his verbis: Quisquis Augustino ejus monasteria, ejusque non in domibus episcopalibus Clericos, sed in agris ac desertis insulis monachos eripit, non solummodo calumniosus est, sinistrorumque faber armorum; sed insuper eum omni solatio ac refugio orbatum vult torquere ac consumere mœrore. Hoc scelus volunt ejus filii; filii alieni, nugacibus ratiunculis, tamquam parricidalibus pugiunculis in pium Patrem armati. Verum ad rem. Ostendamus, Eremitas ab Augustino institutos ac fundatos; & quidem tamquam primogenitos ac longè carissimos filios, idque ex ipso Augustino.

B 201 Nunc ex adversa parte in arenam prodit R. D. Petrus à sancto Trudone, Prior Canonico-regularium in Lovaniensi sancti Martini cœnobio, & eruditissimus sacra theologia Licentiatas, qui Lovanii anno 1654 contra Quæstionem quodlibeticam eximii P. Lupi vulgavit Opusculum, quod Examen testamenti S. Augustini inscripsit. Hic autem in Præfatione hujus Opusculi lectorem de methodo & assertionibus adversarii sui sic præmonet: Relicto trito hæctenus confratrum suorum itinere, quo ad monachismum Augustino imponendum, seque genuinos ejus filios afferendos, diversis diversorum historiis, sermonibus, epistolis & ceteris uti consuevit sunt, ex foliis divi Augustini aut coævorum Patrum scriptis Canonicos Regulares convictos vult, se suosque confratres Eremitas esse ipsius primogenitos longèque charissimos filios; Canonicos Regulares verò tantùm secundo-genitos; imò, quod durius est, eo quod negent divo Augustino monachos ac Eremitarum monasteria in desertis insulis ac agris, etiam alienos ejus filios, & quasi parricidalibus pugiunculis, id est, nugacibus ratiunculis in pium Patrem armatos, calumniosos, sinistrorum fabros armorum, eumque omni solatio ac refugio orbatum velle torquere ac consumere mœrore. Præsultavit huic Patri Lupo (sed cum majori modestia ac gravitate) eximius Pater Joannes Rivius sacrae theologiae doctor, & Eremitarum sancti Augustini per Germaniam inferiorem Prior Provincialis in Vita divi Augustini, ex Operibus ejus concinnata, in qua etiam nonnulla in Canonicam divi Augustini professionem & Canonico-regularium institutum præjudicialia sparsim interferit.

C 202 Post hæc ibidem causam & modum suæ refutationis ita exponit: His concoloribusque horum duorum eximiorum Patrum Rivii & Lupi decisionibus, nimis, ut mihi quidem videtur, à

Petrus à sancto Trudone: Augusti Tomus VI.

vero devii, pro eo, quem debeo veritati, instituto Clericali sancti Augustini & Ordini nostro, amore & studio, stimulantibus quoque nonnullis doctissimis optimisque viris, & silentium nostrum in hac ipsa causa improbantibus, paucis mihi obviandum censui: & quia præcipuus intentionis meæ scopus est inquirere verum legitimumque sensum scriptorum ac testimoniorum divi Augustini, aliisque judicandum proponere, an ea, quæ pro causa sua aut prætensa primogenitura venerandi Patres Eremitæ præfati allegant, eis contra Canonicos Regulares faveant; eaque P. Lupus sancti Augustini testamentum vocat, scriptum hoc nostrum EXAMEN TESTAMENTI S. AUGUSTINI inscribendum fuit: in quo P. Lupum præcipuè pari quasi passu insequendo, ab ipso primo divi Augustini antè & in primordiis conversionis suæ proposito inchoando, conabor ostendere ex vi verborum testamenti ipsius manifestè convinci, Canonicos Regulares non alienos, sed proprios, primogenitos, aut potius unigenitos ejus esse filios; Eremitas verò in eo neque ut primogenitos, sed neque secundo aut tertio-genitos agnosci, adeoque aliunde quærendum eis esse, quales sint Augustini filii, quales fratres nostri, & unde Augustiniani dicti.

203 Hos duos athletas secuti sunt alii recentiores ex utroque religioso Ordine, qui communem sui Ordinis opinionem in hac controversia tinentur. Ex Canonicis Regularibus occurrunt Nicolaus Desnos in Opere Latino, quod Canonicus secularis & Regularis inscribitur, & alius in Disquisitionibus Latinis de Canonicorum Ordine, qui Le Large cognominari dicitur, etiamsi nomen suum huic Operi non præfixerit. Ex Eremitis Augustinianis ad manum sunt eminentissimus Norisius, Jacobus Hommey, & Dominicus Antonius Gandolfus, de quibus infra mentionem faciemus. His & aliis Ordinum suorum defensoribus accesserunt externi, sive neutrius Ordinis alumni, nimirum Sebastianus Tillemontius, Stephanus Baluzius, Ludovicus Thomassinus, Natalis Alexander, & Benedictini Galli, qui Latinam S. Augustini vitam non ita pridem cum Operibus ejus ediderunt. Inter hos exteros aliqui Eremitis Augustinianis favent, quidam isdem adversantur, ita ut hæc lis nondum planè decisa sit. Ultra pars argumentis vincat, judicandum relinquo sedulis lectoribus, qui Opera eorum pervolvere voluerint: ego enim firmiter proposui nullum ferre judicium de controversia ista, & jam duobus paragraphis sequentibus plures hujus propositi mei rationes allegabo.

§ XV. Quidam neutrius Ordinis scriptores ab utraque dissidentium parte acriter reprehensi, eo quòd huic liti sese immiscuerint.

Quamvis mihi liceret alterutram sententiam recensentibus propugnare sine illo scrupulo, quem paratur ratio grapho præcedente propter expressa decreti Sixtini, ob verba propositi, tamen adhuc arbitror, illam litem decisionem hic ab instituto meo alienam fore: tunc enim singula Canonico-regularium & Eremitarum Augustinianorum instrumenta proferenda essent, ut lis prudenter secundùm allega-

AUCTORE
G. C.

ta & probata decideretur. At imprimis hac omnia nobis ad manum non sunt, etiam si multa ex iis habeamus. Insuper hac instrumentorum allegatio tam copiosa foret, ut maximam hujus Commentarii partem occuparet. Hinc omittenda essent alia, quae propius ad Sanctum nostrum spectant, & quae curiosi praeque lectores pluris aestimant.

huic liti se
immiscere
noluit,

205 Fortasse quispiam dicet, me potuisse numerosam illam instrumentorum congeriem breviter contrahere, vel tantum praecipua utriusque partis argumenta curioso lectori proponere, iisque maturè expensis, aequum de tota controversia iudicium ferre. Sed huic candidè respondeo, compendiosam istam praecipuorum argumentorum collectionem suspicionibus & querelis obnoxiam esse: nam facile fieri possit, ut ego quaedam ratiocinia, quae Canonici Regulares aut Eremita Augustiniani firmissima & invicta putant, exigui roboris aut momenti esse arbitrarer, eaque proinde praetermitterem. Hinc alterutra vel etiam utraque pars conqueretur; solida sententia sua fundamenta non fuisse fideliter assignata, & me de studio partium accusabit, aut saltem suspectum habebit. Equidem fateor, nos aliquando in quaestiuiculis parva molis post relata utriusque partis argumenta de majori alterutrius opinionis verisimilitudine iudicasse. Sed id breviter fieri non potest in hac proluxa quaestione, de qua defensores utrimque multos ac magnos libros ediderunt. His adde, quod litigantes utriusque partis agrius ferre soleant, si quis alterius professionis arbiter aut iudex sese liti eorum immiscuerit, & plerumque censes illos acrius increpent, quam consuetos apertosque adversarios. Jam proferam aliquot huius rei exempla, quae me cautorem reddiderunt.

explican-
turque dif-
ficultates,

206 Curiosi Germanica historia lectores haud dubie norunt, quibus sese difficultatibus ob hanc controversiam implicuerit Jacobus Wimpfelingus, vir doctus & apprime Catholicus, quem Guilielmus Eysengreinus in Catalogo testium veritatis fol. 184 laudat his verbis: Jacobus Wimpfelingus Slettatensis Germanus, sacrae paginae doctor atque professor gymnasii Erfordienis, post Haidelbergensis, presbyter ecclesiae Spirensis, ecclesiasticae munus haud modica apud Nemetes laude perfecit. Vir fide Catholicus, in lege Dei exercitissimus atque sacris Scripturis doctissimus, philosophus insignis, historicus gravis, poeta & orator facundissimus, ad Bertholdum archiepiscopum Moguntinum Opus celeberrimum hexametro & pentametro versu elegantissimo in laudem beatæ Mariæ Virginis Dei Matris composuit, cui de Triplici candore titulus tribuitur. De laudibus & caeremoniis ecclesiae Nemetum carmen ad Ludovicum de Helmstat Spirensium antistitem scripsit. Petente rursus Ludovico episcopo, Officium de compassione beatæ Mariæ semper Virginis composuit, quod per Spirensium diocesan quotannis solenniter peragitur. De nuntio angelico heroicum carmen absolvit. Excusationem ad Julium II Pontificem transmisit, quod scripserit, Augustinum non fuisse monachum, aut Fratrem mendicantem. Deinde alias ejusdem scriptoris lucubrations enumerat.

quas incur-
rerunt

207 Licet Eysengreinus hanc excusationem ad Julium II memorans, non obscure innuat, Eremitas Augustinianos apud Pontificem Romanum de Wimpfelingo conquestos esse, tamen non satis adjuncta & consuetaria istarum querelarum exponit. Quapropter hac de re potius audiamus Joannem Trithemium, coevum Ordinis Benedictini

abbatem, qui in Epistolis familiaribus lib. 2, epist. 52 ad Mattheum Herbenum amicum anno 1507 post alia sic scribit: Jacobus Wimpfelingus Argentinae est, gravem à Fratibus Eremitis divi Augustini sustinens persecutionem, propterea quod in quodam Opere suo DE INTEGRITATE praenotato scripsit, ipsum Augustinum non existisse monachum sive cucullatum. Compatior homini pæne ultra vires molestiam ferenti, cujus nobile ingenium jam senescentis ad jurgia compellitur juristarum. Nam in propria persona citari illum ad Sedem Apostolicam procurantur; cujus apologiam in centum versiculos editam cum litteris meis ad te misi, ut excusationem viri intellegas.

208 Audis hic iterum mentionem fieri de excusatione ad Pontificem Romanum scripta. Sed ob qui, hunc ambiguum loquendi modum dubitari potest, utrum Wimpfelingus priorem suam sententiam revocaverit aut mitigaverit; an vero propter justas causas tantum sese excusaverit ab itinere Romano conficiendo, cum Desiderius Erasmus Roterodamensis in epistolis suis lib. 23, epist. 10 videatur honorificum & felicem persecutionis istius finem tribuere Wimpfelingo, quando in elogio ejus eandem rem breviter ita narrat: Romam exiit homo & senio & hernia tardus monachorum Augustinensium opera, quod alicubi scripsisset, Augustinum non fuisse monachum, aut certe non talem, quales nunc habentur Augustinenses, cum hi tamen illum in tabulis ac libellis exhibeant promissa barbâ, nigra cucullâ, & zonâ coriacea. Hoc incendium ex minima scintilla latius evagaturum Julii secundi pressit auctoritas, idque bonorum omnium applausu.

209 At quocumque modo lis hac finita fuerit, quid com-
Wimpfelingus omnes illas molestias evitare potue-
rat, si de odiosa ista quaestione non disputasset, ^{controversia}
aut saltem iudicium non tulisset. Unde supra lau-
datus abbas Trithemius anno Christi 1507 in epi-
stola 38 libri secundi inter alia sic ad ipsum
Wimpfelingum scribit: Tribulationibus, quas
pateris, ex corde fidelissimo compatior, & si
quid me posse pro tua pace existimas, fac sciam,
moxque paratum ad omnia invenies. Confide in
Domino Jesu, & ambula firmiter in via veritatis,
& ipsa veritas te liberabit. Unum hoc solum
te moneo, promptulus ne fies in antea negotiis
& rebus occupare claustralium; quia quod extra
te ac conditionem status tui, nihil ad te. Quid
enim ad te Augustinus cucullatus fuerit an toga-
tus? Scripsisti in libello illo tuo de Integritate,
Bedam non fuisse monachum & plerosque alios,
quos ego inter monachos computaverim in libro
de Scriptoribus ecclesiasticis, quod nisi mihi de-
ferres amico, te facile probaturum polliceris.
Congrediamur inter nos, si placet; quos ego
monachos scripsi, & Bedam maximè, tu monachos
non existisse, minimè docebis. Videris mihi
non satis transacti temporis perlustrasse histo-
rias, qui Bedam fuisse monachum ignoras. Sed
ego tibi parcendum duxi, quem Fratrum Eremitarum
sancti Augustini vexationibus plus quam satis
tribulatum intelligo. Huic Wimpfelingo ad-
jungimus aliquos recentioris aevi scriptores, qui
alterutram hujus quaestione opinionem secuti, se-
se acrioribus adversariorum reprehensionibus ex-
posuerunt.

210 Laurentius Landmeter Canonicus Ordi-
nis Praemonstratensis in Opere suo de Vetere cleri-
co-monacho lib. 1, part. 1, cap. 13 candidè ne-
gat monachatum S. Augustini, & ante expositam
suam

A *suam sententiam sic modestè præfatur* : Ut hic explicem, quod sentio, primò lectorem rogo; ne quid existimet me spiritu contradictionis aut contentionis asserere. Odi enim animositates illas & pugnæ verborum, jam olim per Apostolum præjudicatas; & si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Sed existimavi in re obscura cuique liberum esse in suo sensu abundare. At malui Augustinum de se, discipulum de Magistro loquentem sequi, quàm quemvis alium. *Deinde ex ipso sancto Doctore & S. Possidio ejus discipulo probare conatur*, S. Augustinum numquam strictè dictum monachum fuisse, quantumvis cum aliis cœnobiticum vivendi modum tenuerit.

211 *At illa opinio offendit Egidium à Præfatione Eremitarum Augustinianum, qui propterea in suo Primato Augustiniano cap. 10 sive pag. 231 alludens ad cognomen adversarii, quod idiomate Flandrico mensuram agri vel terra significat, illum perstringit his verbis* : At priusquam progrediar, mirari sat non possum, qualiter R. D. P. Landmeter in suo de Veteri clerico-monacho, Lovanii anno MDCXXV edito, agri proprii limites ita liberaliter emensus fuerit, ut digrediendo, longissimè errans & palans egrediatur. Hæc femita, obsecro, refectro, revertatur. *Simul ibidem nostrum Georgium Witweiler, qui in Germanica S. Augustini Vita, Constantia anno 1624 edita, cap. 13 eandem sententiam obiter indicaverat, ita reprehendit* : Idipsum contestor ex voto Georgium Witweiler in ea, quam Germanicè scripsit, Augustini Vita; qui ut est novæ Societatis (ab heroibus tamen viris mihi per dilectæ) socius, sic novarum rerum inventor novus, dum antiquissimum Eremitarum Ordinem antiquissimo capite Augustino & fundatore injustè privare conatur.

B *Ex contraria parte Joannes Baptista Melegarus Canonicus Regularis Ludovicum Cellotium nostrum, eo quod Eremitis Augustinianis in illa lite patrocinatus esset, dignum censet hac acri reprehensione* : Attamen, inquit pag. 260 Operis supra citati, etiam multi Eremitarum Patres gloriam sibi decusque inaniter quæritantes, ab anno MDCXL huc usque in Ordinem Canonicum multa & dixerint & scripserint, nemo tamen extra Eremitarum Ordinem tam abs re sese huic addidit discrimini ac litigio, uti Pater Ludovicus Cellotius sacerdos Parisiensis, qui sacre Societatis Jesu degenerans à more (quæ à suis ipsis exordiis de nostro Canonico Ordine omni modestia & laude sensisse hæcenus visa est) primus animum suum ipsis tam adversantem Canonicis patefecit, de quorum progressu etiam aliquid ex iis multis, quæ verè & jure dici potuissent, in suo Hierarchiæ & de Hierarchis libro quinto attigerit, eodem tamen in libro cap. 9 § 1, 2, 3 & 4 tam prolixè & latè (licet falsò) de ipso Eremitico Ordine fundato immediatè (ut ipse ait) ab ipso sancto Patre Augustino; & de eorum Regula ab eodem illis composita differit, ut stuporem cohibere non possum considerando, tanti auctorem ponderis in Opere tam eximio (quale est materia Hierarchiæ cælestis & ecclesiasticæ) voluisse inferere tractatum ita arduum & omnibus auctoribus classicis ac omni destitutis passione tam adversantem. *Deinde suspicatur Cellotium hanc sententiam amplexum esse, ut gratias referret Eremitis Augustinianis, qui lucubrationem ipsius cum elogio approbaverant.*

212 *Denique Melegarus Apologeticam respon-*

213 *Denique Melegarus Apologeticam respon-*

sonem suam adversus Cellotium pag. 412 memorati Operis ita concludit : Magis in mea confirmo me sententia jam adducta, quòd scilicet iniquè & extra rem (contra consuetum sanctissimæ Societatis Jesu morem) Pater Cellotius ibidem voluerit totam suam malam in Canonicos Regulares amplecti affectionem; cum par esset & æquum, quod & ipsum cum Magistro (Cellotius in Hierarchia S. Augustinum vocaverat magistrum suum, & cum eo submisè fassus fuerat, se ex eorum numero esse, qui proficiendo scribunt & scribendo proficiunt) atque Doctore puderet de hujusmodi liteculis & dissidiis, ad eum non spectantibus, voluisse judicium & oraculum proferre; cum potius munus hoc deceat tantum summos Pontifices, seu iudices ab ipsismet delegatos, quibus & ego subijcio quidquid exiguo in hoc meo labore ad gratæ matris meæ Canonicæ Religionis æquo animo suscepto dissertui; non contra venerabilissimos Patres Societatis Jesu, quos summo semper sum profectus honore, sed in eos, qui à majoribus degenerantes, conati sunt falsis jactationibus & mendaciis antiquissimam floccipendere nostram Canonicorum Regularium Religionem, primò à sanctis Apostolis constitutam, à divò rursus Augustino (qui nullam unquam professus est aliam Religionem, quàm hanc, velint nolintque adversarii) restauratam sub Regula à sanctis Apostolis constituta, & à tot summis Pontificibus, sanctissimis Patribus atque eximiiis doctoribus laudibus decoratam. *Procul dubio miores ejusdem litis arbitri judicabunt, Cellotium virum doctum ac gravem propter opinionem, quam tot alii ante ipsum defenderant, non tam severè reprehendendum fuisse.*

214 *Non minùs inclementer ab alia parte vapulatus Franciscus Macedo, qui è Societate nostra sent, ad Ordinem Minoritarum transiit, & quem Fulgentius Fossus Augustinianus, aut verius sub hoc nomine latitare volens eminentissimus Norisus, inter Somnia quinquaginta pag. 62 & sequente alloquitur his aculeatis verbis* : Nos soli Augustiniani ægre ferimus, te, quem dudum in oculis ac corde ferebamus, ea in litteras mittere, quibus apud universos hac tua non provecta, sed planè decrepita ætate, in ridiculo habearis. Nos quidem Aborigines & sine certo auctore natos, uti & cetera, somniaisti. At scito, monachatum sancti Augustini solidiori fundamento innixum esse, quàm ut ab somniantem, non dicam subruum, sed ne tantillum loco moveri possit. Angelicus Aprosius Intimeliensis, magnam bonarum artium ac sodalitiū nostri ornamentum, nuperas ad me litteras misit; quibus significabat, P. Magistrum Aloysium Torellum Bononiensem in præfatione tomi sexti Seculorum Augustinensium, quam ex Pennotto crambem recoctam & comestam (tertium epitheton, quod in hunc tuum foetum maxime quadret, apud Catullum bis invenies Epigrammate trigésimo septimo) reposuisti; uno oris flatu in ventos sparsisse.

215 *Gabriel Pennottus, te certè melior historicus, plura contra Augustini monachatum con-*

AFFECTORE
G. C.

saltem cognoscendi tibi fuissent hostes, priusquam eos ad pugnam provocares. Ceterum Augustiniani recentis adversarii tui conatus immemores, veteris tantum amicitiae memores, hocce te scripto admonendum censuerunt, ut itinerarium Augustini non quidem ad limam, sed ad incudem revoces, & si forte illud in meliorem formam haud potis sis redigere, cum omnes penè litteraturam poscant, duas illas tibi somnias pagellas, mille in partes laceratas, flammis absumas. Non omnes aequi rerum aestimatores judicabunt, ut opinor, hunc eruditum ac decrepitum senem, propter opinionem ab aliis multis antea propugnatam, tanto vituperio dignum fuisse. Quidquid sit de justa vel injusta hujus acerba objur-gationis causa, ex allatis exemplis patet, Canonicos Regulares & Eremitas Augustinianos facilius professis adversariis, quam alienis censoribus de lite sua iudicium ferentibus ignoscere, quemadmodum superius iterum monui.

magisque
etiam, quam
expectare
debeant à
viris Reli-
giosis.

B

216 Certè non decebat viros religiosos ob hanc exigui momenti quaestionem, & inter auctores eruditos passim controversam, tot acerba verba profundere ac fraternam charitatem ledere. Quare prorsus assentior Gerardo Moringo, qui Vitam S. Augustini breviter à se compositam Canonicis Regularibus Bethleemitanis prope Lovanium anno 1531 dedicavit, & in hac lucubratione sua, quam Antonius Sanders Antverpia anno 1644 recudi curavit, § 23 verè candidèque scribit sequentia: Si affectus seponamus, quid refert ad pietatem, siue monachus fuerit Augustinus, & clericos monachos habuerit, siue non: neque enim ob id concedendum est, nullos omnino monachos fuisse id temporis. Imò etiam tum tale genus monachorum fuisse, quale jam est, Hieronymus in epistola ad Eustochium scribens, locuples auctor est. Item Augustinus in libro de Moribus Ecclesiae Catholicae modò citato. Verùm an Augustinus monachus talis fuerit, an non, quorsum pertinet? Inde colligi non potest, eum non fuisse virum modis omnibus sanctissimum. Et alioqui pietas germana his in rebus potissimum non est sita. Symbola sunt ejus, quae intus est in pectore, aut certè inesse debet, pietatis; quae si non respondeat, gestamina omnia externa prorsus otiosa sunt atque inania. Quocirca consultissimum fuerit, deposita omni contentione, integritatem morum, eminentemque eruditionem sancti Patris potius pro viribus exprimere, quam ob res quasdam nihili charitatem fraternam dirimere. Gratius hoc fuerit tum Deo, tum sanctissimo Patri: & eos demum veros suos agnoscat discipulos ac sectatores; ceteros habeat pro nothis & supposititiis. Licet hac suffice-rent ad decisionem istius controversiae prudenter omittendam, tamen etiam nunc alias silentii nostri causas assignabimus.

§ XVI. Praecipuae rationes, propter quas hanc litem indicifam relinquere volumus.

Aliae ratio-
nes,

Exempla severa reprehensionis, qua paragra-pho precedente recitata sunt, & ex his similibusve forsan imminens discordia periculum, me movent, ut à ferendo iudicio abstineam, tametsi utramvis litigantium partem ex hypothetica Bul-

la Sixtina revocatione mihi certissimè tueri lice-ret: sicut enim fert humana fragilitas, facile fieri posset, ut aculeatis huiusmodi censuris ultro provocatus, acrius alterutri parti responderem. Forsan hinc orirentur rixae inter viros Religio-sos, utiliora studia interrumpenda essent, & fra-terna charitas laderetur. Itaque silentio discrimen istud evitabo, cum prorsus nolim, ut de me ve-rè dici possit illud, quod illustrissimus Henricus Spondanus in Annalibus ecclesiasticis ad annum 1484 num. 1 contra quosdam nimis fervidos utriusque partis defensores in hac ipsa materia sic scripsit: Anno Christi millesimo quadringentesimo octogesimo quarto, Indictione secunda Sixtus Pon-tifex auctoritatem majoris Penitentiarum, quae multis capitibus à nonnullis convellebatur, definivit atque stabilivit, Constitutione edita septimo Idus Maii. Et biduo post, nempe quinto Idus, alia Constitutione Canonicos Regulares Lateranen-ses nuncupatos, & Eremitas Ordinis sancti Au-gustini, gravi Ecclesiae scandalo animosissimè con-tendentes de eisdem sancti Patris habitu & pi-ctura, ac de Ordinis institutione, compefcere studens, sub anathemate prohibuit, ne ulterius in eiusmodi contentione persistenter; sed om-nino quiescerent, & se mutua charitate dili-gerent.

E

218 Sed non ii sunt plerique monachi & Re-gulares, ut facile acquiescant iussis Apostolicis. Quare cum causam praecipuè edicto Pontificio dedissent adversa scripta ac publicae conciones invektivae Dominici Tarvisini Canonici Regularis & Bartholomaei Patavini Eremitae; etiam post evulgatum Pontificium decretum ausus est Am-brosius Coranus, siue Coriolanus, Romanus Ere-mitarum Prior Generalis vir doctus apologiam contra Canonicos scribere, eandemque ipsimet Sixto Pontifici nuncupare; quam cum Pontifex tribus Cardinalibus examinandam commisisset, fuit illa, ex eorum sententia, ob probra & con-tumelias, quibus scatebat, reprobata; uti nar-rat Celsus Mapheus Veronensis, qui tunc eam causam pro suis Canonicis apud Sedem Apostoli-cam agebat, in libro, quo ejusdem Coriolani op-positionibus respondit. Nec denique haecenus ces-sarunt cae inter ipsos controversiae, quin adhuc acerrimè de iis disputetur. Et quod imprimis in huiusmodi omnibus Regularium altercationibus observes, est, quòd qui de iis acrius contendunt, ii plerumque minimè omnium solliciti sunt de imi-tatione Sanctorum, de quibus decertant: qui sane si eo spiritu ducti fuissent, quo istorum plu-rimi, vix umquam ad patriam Sanctorum perve-nissent. Ignoscite, Fratres; scitis me vera lo-qui, & nolite de cortice digladiari; sed ad medullam penetrate, quae in charitate & humilitate reperitur. Paterna sanè praesulis Appamiensis ad-monitio, qua nos omnes Regulares ad exactam decretorum Apostolicorum observantiam, mutuam charitatem, & Sanctorum imitationem excitare debet!

F

219 Insuper omnia huius litis instrumenta cum notabili temporis dispendio maturè exami-nare ac tandem de illis iudicare non volo, quia tur, nullum tam laboriosi examinis aut iudicii fru-ctum expecto: quid enim post operosas diutur-nasque tot illustrium virorum disceptationes effi-ciet auctoritas mea, quam tenuissimam vel potius hac in re nullam esse cognosco? Quapro-pter hanc controversiam comparo cum quaestio-nibus illis scholasticis, de quibus inter theologos Catholicos ab immemorabili tempore disputatur,

G

A & qua verosimiliter numquam decidentur, nisi Sedes Apostolica eas auctoritate sua finiverit. Si quis autem ad unam vel alteram sententiam (puta exempli gratia Prædeterminationem physicam vel Scientiam mediam) defendendam accesserit, neutra pars ideo multum perdet aut lucrabitur. Ita quoque iudicium meum in hac historica questione nihil conferet ad litem decidendam, cum præsertim utraque pars opinioni suæ mordicus adhaereat, & sententiam Ordinis sui certissimam existimet. Jam præter illa persuasionis hujus exempla, qua paragrapho præcedente producta sunt, unum alterumque ejusdem confidentiæ specimen hic exhibeo.

220 *Supra citatus Pennottus in præfatione ad Historiam tripartitam pro Canonicis suis Regularibus allegat aliqua S. Augustini & S. Possidii verba, ex quibus ibidem sic confidentissime concludit:*

B Ex istis testimoniis apertissimis & omni exceptione longè majoribus totus eruditorum consensus ante annos circiter quadringentos duas has veritates certissimas deduxit, nimirum beatum Augustinum professione Clericum canonicum sive Regularem existisse, Clericorum canonicorum habitum gestavisse, cum Clericis canonicis communem vitam duxisse; & eisdem Clericis canonicis Regulam ad exemplum vitæ Apostolicæ congruatam scripsisse ac tradidisse. Porro istas veritates totus doctorum consensus per annos octingentos & amplius tam firmiter complexus est, tam liberè prædicavit, & constanter adeo asseruit ac defendit, ut, si veterum libros cunctos evolvas, summorum Pontificum, conciliorum, & sacrorum canonum decreta, historicorum monumenta, neminem prorsus invenias, qui de illis vel in apice quidem hæsitaverit. Inter eruditos disputatur, quibus hæc Regula primum scripta fuerit, ut apud Tillemontium *tom. 13 Monument. eccles. pag. 163 videre est.*

221 *Porro Pennottus ibidem post alia pergit his verbis:* Quæ cum ita se haberent, quis amabo credidisset, aut etiam suspicari potuisset, veritatem adeo constantem, perspicuam, perviam, flumen adeo clarum, tot seculorum decursibus purum & limpidum servatum, fore unquam ullo tempore turbandum? Et ecce illud quoque post longum decursum turbatum est, & veritas non solum in dubium, sed in discrimen manifestum aliquando revocata: nam exorto post sancti Lateranensis concilii tempora, per Innocentium III hujus nominis Pontificem, ex Ordine Canonicorum Regularium assumptum, absoluti, sacro Eremitarum Ordine, antea Fratris Joannis Boni, aut, ut aliis placet, divi Guilielmi nuncupato; postea verò concessione summorum Pontificum beati Augustini Regulæ & titulo donato, paulatim oriri cœpit cum illo inter populares veritatis ignaros dubium, an Ordo ille à divo Augustino verè esset institutus, vel an ejusmodi vitæ genus Augustinus aliquando tenuisset. Quod dubium ipso Eremitarum Instituto per varias provincias, locorum & personarum numero paulatim aucto, in opinionem coalescere, & successibus temporum ex opinione in assensum * certum & constans cœpit apud non paucos erumpere; nec levis contentions inter personas ecclesiasticas fomitem ministravit.

unquam fore,

C 222 *Sed non minori confidentia post alios Eremitas Augustinianos, qui Historiam tripartitam Pennotti refutarunt, supra memoratus Gandolfus in præfatione ad Dissertationem suam historicam de ducentis celeberrimis Augustiniani*

* forsan affertum

ut pars

scriptoribus, quam anno 1704 Romæ vulgavit, AUCTORÆ G. C. hunc & alios adversarios ita interrogat: Ad eos sermonem dirigo, qui nos Aborigines esse proclamant, & solum aliquos paucissimis annis ante magnam unionem exstasse sub nomine sancti Augustini. Si ita putant, & avidè esse cupiunt, quinam erant illi Eremitæ Augustiniani Fontis Giardi & de Linceio, de quibus locutus est B. Innocentius tertius in suo Breve directo Hugoni abbati, & Conventui majoris monasterii Turonensis, anno XIV sui Pontificatus, videlicet MCCXII; quorum causa jam agitata fuerat, vivente Eugenio III, nempe MCXLV, quorumque initium ex veridicis monumentis & certis historiis ferè Augustini Patris tempora ostendit attingere eruditissimus ac plurimum linguarum, præcisè Orientalium, professor meus Guilielmus Bonjour Tolosanus?

223 *Post hæc eosdem adversarios ulterius ad alterutra respondendum provocat hoc modo:* Quinam erant illi Fratres Eremitæ sanctæ Mariæ de Morimundo sub Regula sancti Augustini, ad quos fuit ordinatum aliud Breve ejusdem Pontificis Innocentii III, à me inventum in nostro Perusino archivo, datum anno XVI sui Pontificatus, scilicet MCCXIII; cujus copiam in fine hujus præfationis reponam? Quinam illi, quibus Innocentius II scripsit: "Dilectis filiis Guidoni Priori & Fratribus Ordinis Eremitarum sancti Augustini in Ecclesia beatæ Mariæ de Rheno regularem vitam professis &c. Datum Pisis MCXXXVI, Pontificatus anno VII", ut per extensum exhibens litteras profert citatus Leal Lusitanus? Quinam illi Fratres Eremitæ sanctæ Mariæ de Aphrico Ordinis Eremitarum sancti Augustini in territorio Montis Catini Tusciæ, cujus cœnobium anno Christi CMIII igne conflatum fuit, ut in authentica forma scripturam exhibuit Torellus pag. 633, tom. 7. Seculorum Augustinensium? Quinam denique illi, ut plurima alia præmittam, quæ nostris in scriptoribus apparent, ad quos major pars Sermonum ad Fratres in eremo directæ fuit (pro quibus tamen Sermonibus libenter amplector censuram ultimæ editionis Operum divi Patris Augustini) quæ Ms. exstabat, ut testatur unus ex contrariis nostris abbas Liriensis Mauburnus, tempore Pipini regis Francorum, nempe circa annum DCCXX? Si ista tam patentia & clara sunt, ut à quolibet videri queant, non est ergo tam modernus Ordo, & nomen Eremitarum sancti Augustini, ut aliqui recentiores cram- bem recoquendo ostendere tentarunt.

E 224 *Attamen his aliisque Eremitarum Augustinianorum argumentis non terrentur Canonici mutet; Regulares, ex quibus Nicolaus Desnos in suo Canonico seculari & Regulari lib. 3 cap. 10, tamquam de victoria certus, ita scribit:* Talis tantusque vir fuit Augustinus moribus, doctrinâ, ingenio, ut certatim omnes ipsum vel magistrum vel parentem habere totis votis ambierint. Docti quique ipsius se discipulos, Clerici ac Monachi filios ac æmulatores profitentur. Unde sicut olim ac nuper inter doctos quosque viros orta sunt tumultuosa certamina utrimque ad se trahentium Augustinum; sic dudum ac etiam non ita pridem zelo prorsus incredibili certatum est Clericos inter ac Monachos pro dignoscendo Instituto divi Augustini, quod clericale clamant Canonici; monasticum verò reclamant Monachi, utriusque Augustinum sui cultus ac vitæ generis vel auctorem vel sectatorem autumantes. Longior esset, si hic referre vellem tragedias, quas

F 224 *Attamen his aliisque Eremitarum Augustinianorum argumentis non terrentur Canonici mutet;*

Regulares, ex quibus Nicolaus Desnos in suo Canonico seculari & Regulari lib. 3 cap. 10, tamquam de victoria certus, ita scribit: Talis tantusque vir fuit Augustinus moribus, doctrinâ, ingenio, ut certatim omnes ipsum vel magistrum vel parentem habere totis votis ambierint. Docti quique ipsius se discipulos, Clerici ac Monachi filios ac æmulatores profitentur. Unde sicut olim ac nuper inter doctos quosque viros orta sunt tumultuosa certamina utrimque ad se trahentium Augustinum; sic dudum ac etiam non ita pridem zelo prorsus incredibili certatum est Clericos inter ac Monachos pro dignoscendo Instituto divi Augustini, quod clericale clamant Canonici; monasticum verò reclamant Monachi, utriusque Augustinum sui cultus ac vitæ generis vel auctorem vel sectatorem autumantes. Longior esset, si hic referre vellem tragedias, quas

AUCTORE
G. C.

quas ea de re excitavit nimis partium suarum amor. Has legere est apud Gabrielem Pennottum, Petrum à sancto Trudone & Joannem Melegarum, quorum prior jam pridem, alii verò duo postremi nuper doctas concinnavere apologias Romæ & Lovanii editas pro vindicando Augustini Clericatu & ejurando ipsius monachatu, contra novos propugnatores ejusmodi monachismi, Rivium; Lupum; Eremitas Augustinenses, & cellotium Jesuitam, quos à laudatis scriptoribus penitus exarmatos nemo non sentiet, qui illas apologias legerit.

vum utra-
que

225 *E contrario Gandolfus proximè laudatus existimat, Eremitas suos Augustinianos insignem victoriam retulisse, & adversarios eorum jam penitus exarmatos esse, cum post illa certamina memoratam præfationem ad ducentos Ordinis sui scriptores exordiatur his magnificis verbis: A divi Augustini parentis magni, doctoris maximi, plantatione derivare Eremitanam monasticam Religionem, tot celeberrimorum heroum genitricem, approbarunt plurimi Pontifices supremi; imperatores & reges suis in diplomatibus agnovere; testati sunt plùs quam trecenti & viginti scriptores præclarissimi, inter quos aliqui Sancti & beati, ut distinctè ostendit Emmanuel Leal Lusitanus in suo Conflatorio purificativo; Ulyssipone impresso; ac apertè demonstrarunt, editis de hoc ex professo fundatis voluminibus, ultra quadraginta doctores mei ejusdem Ordinis, atque, quod notabilis est, idemmet magnus Parens suis apparitionibus, quas circa duodecim enumerat accuratus Herrera in Responsione pacifica, dignatus est confirmare, & uti legitimo partui favere.*

opinioni suæ

226 Nihilominus hanc tam lucidis radiis veritatem illustratam aliqui moderni scriptores conati sunt obfuscare, & vel non attendentes splendores, vel considerare nolentes clarissima fundamenta hoc probantia, denuo aliquorum argumentorum nebulas, jam à validissimis ventis scriptorum nostrorum dispersas & dissipatas, in aërem elevare. Quo tamen eventu id egerint, apertè cernere possunt eruditi: nam Nicolao Desnos Gallo, Nicolao à sancta Maria Lusitano, Canonicis Regularibus, Francisco Macedo Minoritæ, Philippo Labbeo Jesuitæ Bituricensi, & Thomafino contradictoribus tam fundatè se opposuerunt Aloysius Torellus, Eustachius à sancto Ubaldo, olim amici, ac citatus Emmanuel Leal, ut comprobaverint verissimum, quod eminentissimus auctor protulit in libello erudito contra Quinquaginta somnia Macedoniana pag. 63 de argumentis à Macedo adversus monachatum Augustini allatis. Inter obscurare volentes apparuerunt quoque ultimò viri aliàs clarissimi, natalis Alexander suis in Dissertationibus ad selecta historię ecclesiasticę capita, abbas Baluzius incidenter in Vitis Paparum Avenionensium, alique, qui linguâ Gallicâ scripserunt. Verùm cum nihil afferant, quod à supradictis nostris elucidatum non fuerit, judico, in Operibus edendis, aliâ viâ scilicet securâ, incedere eos posse.

firmisimè
adhæreat.

227 Quidam etiam ex nostris contrariis omnem machinam moverunt contra divi Augustini monachatum; sed tam validis munitis, præcisè sumptis ex clarissimis textibus ejusdem sancti Patris, castrum istud vallarunt tot nostri scriptores, inter quos primum tenet eminentissimus Purpuratus Norisius in Historia Pelagiana, ac postremò sapientissimi sancti Germani Parisienses monachi in ultimo tomò divi Augustini Operum, ut jam impossibile sit illud convellere. Alii æciem

direxerunt contra successionem, asserentes, nos seriem successionis probare non posse. Sed vel non viderunt, vel observare noluerunt nostros eruditos Marquezium, Herreram, Sabatinum, & copiosum Torellum, qui suis in Operibus plurima exposuerunt, successionis seriem patenter ostendentia. Fateor ingenuè, varia à nonnullis scriptoribus nostris adducta, vel debilia esse vel infirma, utpote innixa historiis insubstantibus Marci Maximi, Flavii Dextri, Juliani & similium; sed alia tam clara conspiciuntur & evidèntia, ut sine nota pervicaciæ & obstinationis negari non possint. *Quis cum manifesto offensionis periculo sese gloriosis hisce pugilibus interponat? Cùm ergo nullus iudicii mei fructus sit sperandus, amplector prudens Gerardi Moringi consilium, quod alia occasione transcripsi, & ab hac digressionem ad illustriorem Sancti nostri Vitam progredior.*

§ XVII. Occasio, quâ Sanctus Hippone-Regio electus est ad sacerdotium, obtinuit monasterium, ac petiit exiguum dilationis tempus, ut sese præpararet ad meliùs exercendas officii sui functiones.

Postquam Sanctus noster in oppido vel agro Tagastensi fermè triennium cum sodalibus communiter ac piè vixerat, negotii cujusdam causâ Hipponem-Regium venit, ibique sacerdotium suscipere coactus est, ut constabit ex inferioris danda S. Possidii narratione, quam Philippus abbas Premonstratensis in Vita ejusdem Sancti nostri cap. 18 contraxit his verbis: Cùm lumen tantæ sanctitatis non posset diutius latere, sed opportunum esset, illud omnibus, qui in domo sunt, apparere, famam ejus quidam Hipponensium civis audivit, cogitans & recogitans apud se, quia si illum videre & ei colloqui mereretur, juxta consilium ejus, relicto seculo, ad Dominum converteretur. Quod cùm beato Augustino, mediante legato, innotesceret, volens Vir sanctus Deo lucrari animam, Hipponem profectus est, virumque prædictum ad contemptum mundi & amorem Dei, quantum potuit, exhortatus est; cujus ille præsentia gaudens, exhortationem ejus satis grater accepit; sed tamen, quod promiserat, occulto Dei consilio ad præsens implere distulit.

229 Cùm verò divina sapientia, quæ suaviter disponit omnia, adventum Viri sancti, qui sibi jam videbatur inutilis esse, multis fecit prodesse, & cùm ille doceret, se non proficere uni, cui voluit, coactus est multis prodesse; unde & ampliùs doluit: contigit enim ut beatus Valerius, qui tunc temporis Hipponensem episcopatum regebat, cùm verbum Dei loqueretur in populo, inter loquendum consilium ejusdem populi & assensum quæreret de eligendo in ecclesia presbytero, adstante beato Augustino in turba, & audiente verbum Dei cùm turba. Cujus quia famam beatus Valerius compererat, eumque virum eruditum, facundum, religiosum audierat, divino Spiritu innuente, ipsum ordinandum elegit,

A elegit; tam clero quam populo unanimiter con-
sonante, & ut id sine dilatione fieret, postu-
lante. Quo comperto, Vir sanctus graviter inge-
ruit, lecto & intellecto, quantum imminabat
periculi his, qui constituuntur iudices populi.

230 Flebat igitur vehementer, & incertus flu-
tuabat, cum terreret eum illud Propheticum;
ibique relucens
Væ, qui pascent se ipsos, & non oves meas;
compelleret verò illud Evangelicum: Si diligis me,
pasc oves meas. Tandem flentem & frustra re-
nitentem beatus Valerius de turba segregavit &
licet invitum, presbyterum ordinavit. Sciens ve-
rò desiderium ejus & propositum, quòd scilicet
cum clericis nihil habentibus, nihil habens opta-
bat vivere, dedit hortum, in quo mox ædifica-
to monasterio, cœpit ejusdem propositi Fratres
colligere, & cum eis secundum modum & regula-
m sanctorum vivere Apostolorum; ut omnia
scilicet essent eis communia, & nullus diceret sibi
aliquid proprium; & distribueretur unicuique,
quod esset necessarium; quod quidem ipse prior
jam fecerat, quando de transmarinis ad sua re-
dierat.

B 231 Hanc narrationem testimonio suo confir-
mas ipse sanctus Doctor, dum in Sermone 49 de
presbyter ordinatus,
Diversis cap. i auditores suos Hipponenses ita ul-
loquitur: Ego, quem Deo propitiò videtis epi-
scopum vestrum, juvenis veni ad istam civitatem,
ut multum vestrum noverunt. Quærebam, ubi con-
stituerem monasterium, & viverem cum Fratri-
bus meis. Spem quippe omnem seculi relique-
ram, & quod esse potui, esse nolui; nec tamen
quæsi esse, quod sum. Elegi in domo Dei mel
abjectus esse magis, quam habitare in taberna-
culis peccatorum. Ab eis, qui diligunt seculum,
segregavi me; sed eis, qui præfunt populis, non
me cœquavi; nec in convivio Domini thei su-
periorum locum elegi, sed inferiorem & abje-
ctum; & placuit illi dicere: Ascende sursum.
Usque adeo autem timebam episcopatum, ut quo-
tiam cœperat esse alicujus jam momenti inter ser-
vos Dei fama mea, in quo loco sciebam non esse
episcopum, ne illò accederem, cavebam. Et
hoc agebam, quantum poteram, ut in loco hu-
mili salvarer, ne in alto periclitarer. Sed, ut di-
xi, Domino servus contradicere non debet.

C 232 Veni ad istam civitatem propter videndum
ordinatus- que in com-
muni vix-
erit.
amicum, quem putabam me lucrari posse Deo,
ut nobiscum esset in monasterio. Quasi securus
pervenit, quia locus habebat episcopum. Appre-
hensus, presbyter factus sum, & per hunc gra-
dum perveni ad episcopatum. Non attuli aliquid;
non veni ad hanc ecclesiam, nisi cum iis indu-
mentis, quibus illo tempore vestiebar. Et quia
hic disponebam esse in monasterio cum Fratribus,
cognito instituto & voluntate meâ, beatæ me-
moræ senex Valerius dedit mihi hortum illum,
in quo nunc est monasterium. Cœpi boni propo-
siti Fratres colligere, compares meos, nihil ha-
bentes, sicut nihil habebam, & imitantes me,
ut quo modo ego tenuem paupertatulam meam
vendidi & pauperibus erogavi, sic facerent & il-
li, qui mecum esse voluissent, ut de communi
viveremus; commune autem nobis esset magnum
& uberrimum prædium ipse Deus.

233 Hipponense monasterium, de quo hic
Hipponense
Sancti
monaste-
rium,
mentio facta est, eminentissimus Baronius in An-
nalibus ecclesiasticis ad annum Christi 391 num.
24 innuit fuisse primum, quod S. Augustinus in-
stituit in Africa, quemadmodum colligimus ex
sequentibus ipsius verbis: Ceterum ante presby-
teratum adhuc laicus, unâ cum suis sociis, de
Augusti Tomus VI.

quibus diximus, idem vitæ genus in Africa exco-
luerat apud Tagastem; sed nondum aliquod ab
eo instructum fuerat monasterium, cujus erigen-
di gratiâ se Hipponem contulerat, Hipponensem
civem; Agentem in rebus; cujus Possidius memi-
nit, conventurus; à quo fuerat accersitus. At
alii putant, cœnobium Tagastense huic Hippo-
nensi præponendum esse; & ideo illud ordine ac
tempore primum numerant. Insuper eminentissi-
mus Annalium ecclesiasticorum conditor ibidem
numero sequente suspicatur, istud Hipponense
monasterium à sancto Possidio confusum fuisse cum
altero, quod Sanctus noster postea ad episcopa-
tum evelus Hipponensis-Regio constituit. Sed non sa-
tis aperte videmus, cur hæc improbabilis duorum
cœnobiolorum confusio testi cœvo tribuenda sit, ut
ex infra dicendis apparebit.

234 Sed occasione monasterii istius Hipponensis in quo an-
ter eruditos magis disputatur, cujus professio-
nis homines illud incoluerunt. Hæc de re diversa
sunt auctorum sententia, quas Ludovicus Tho-
massinus Oratorii Gallicani presbyter in Opere de
Veteri & nova Ecclesia disciplina tom. 1 sive
part. 1, lib. 3, cap. 2, num. 7, post recitata
S. Possidii verba sic recenset: Neminem præterit,
quanta sit opinionum dissensio super hoc Augusti-
ni instituto. Existimant nonnulli, exstructum ab
eo fuisse monasterium, monachisque assignatum.
Malunt alii Canonicorum Regularium institutio-
nem ei adscribere. Visum est aliis, Clericos ab
eo in communis vitæ societatem invitatos addu-
ctosque fuisse. Denique censuerunt aliqui, paren-
tem illum gemini fuisse collegii seu congregatio-
nis, clericorum alterius; alterius monachorum.
Non mihi hæc ego partes assumo iudicis aut arbi-
tri. Tanti non est mea vel peritia vel auctoritas.
Meam tamen præfatus reverentiam & observan-
tiam summam in eos omnes, qui tam pulchra &
laudabili cupiditate adoptandi sibi parentis & pa-
troni Augustini flagrarunt, eoque in partes scissi
sunt, dicam, quod propius à vero abesse mihi
visum est, excussis ventilatisque, quâ summâ po-
tuit diligentia, Augustini & Possidii scriptis.

235 Thomassinus ibidem numeris sequentibus laici
opinionem suam modestè proponit, & ei proba-
bilis videtur, quod in illo monasterio simul ha-
bitaverint pii laici, quales S. Augustinus olim
Mediolani & Roma viderat, ex quibus capaci-
res in ordinem clericorum cooptabantur, ut post-
ea sacris ordinibus initiati functiones apostolicas
aut clericales obirent. Hæc sententia, quam nos
nec approbamus nec improbamus, non displicet
Canonicis Regularibus, inter quos Gabriel Pen-
notus parte 1 Historia tripartita cap. 12, num.
4 sic scribit: Primum monasterium à beato Au-
gustino in horto Valerii fundatum, non fuit mona-
chorum aut eremitarum; sed clericorum, qui
vel actu vel saltem aptitudine proxima tales erant.

236 Deinde Pennotus hanc assertionem suam clericorum
exponit his verbis: Hæc assertio prius explican-
da est, & deinde probanda. Dixi enim notanter,
religiosos illos viros in primo Augustini monaste-
rio constitutos & institutos, aut actu aut saltem
aptitudine clericos fuisse; quia non erididerim
eos, qui monasterium illud ingrediebantur, in
ipso statim ingressu omnes clericos fuisse, vel, ut
tales essent, aliqua certa lege ab Augustino con-
stitutum; sed quòd illud monasterium collegium
esset religiosorum virorum, ex quo juxta varias
ecclesiarum indigentias ipsi clerici sumerentur,
sicut modò sumuntur ex seminariis & collegiis in
omnibus ferè civitatibus ad hunc eundem finem
instit-

AUCTORE
G. C.

P

F

AUCTORE
G. C.

instituitis, qualia præsertim Romæ plura videmus, ut seminarium Romanum, collegium Germanicum, Græcorum, Anglorum, & alia.

aut mona-
chi,

237 *At eximius Christianus Lupus Eremita Augustinianus in Quæstione quodlibetica cap. 15 illam Pennotti sententiam & aliquas hujus probationes ita refellit: Hæc suas devias cogitationes probat Pennottus primò ex sancto Possidio, qui ex primo Hipponensi Augustini monasterio plures promotos dicit ad episcopatum, aliumque omnem inferiorem clericatum. Deinde ex ipso Augustino ad Papam Cælestinum scribente de infelicissimo isto primo ecclesiæ Fussalensis episcopo Anthonio. Dicit, cum à parvula ætate secum fuisse in monasterio enutritum, soloque lectoris gradu notum. Istud Anthonii monasterium putat Pennottus, fuisse primum monasterium, eo quòd in secundo nulli parvuli nutrentur, atque ex eo infert, primi monasterii Fratres passim fuisse lectores, aliosve clericos minores, candidatos ordinum altiorum.*

non defini-
mus.

B

238 *Deinde Lupus Pennottum confidenter ita alloquitur: Verum, Pennotte, multiformiter erras. Primò, dum dicis, primum agri Hipponensis monasterium fuisse quasi seminarium ac novitiatum secundi monasterii, atque in ipso vixisse clericos minores, candidatos graduum altiorum. Etenim primum monasterium sine ullo ordine ad secundum ab Augustino institutum est, qui tum de secundo non plùs quàm de apice episcopali cogitabat, ideoque esse nequit secundi novitiatum ac tyrocinium: novitiatum quippe est quid relativum. Primum, inquam, monasterium erat domus planctus, atque altissimi silentii, in qua degabant plures Fratres irregulares, omnis ecclesiasticæ ordinationis inhabiles. Quomodo ergo esse potuit palæstra ac tyrocinium clericorum minorum sperantium majora? Scimus quidem ex illo plures ad clericatum assumptos; verum contra spem ac propositum suum, contraque sui instituti scopum. Denique laudatus Lupus ibidem plura congerit argumenta, qua singula Petrus à sancto Trudone postea in Examine testamenti S. Augustini cap. 12 & sequentibus operose refutavit. Si quis huic controversiæ sese immiscere voluerit, utrumque illum scriptorem legere & attentè contrarias eorum opiniones examinare poterit. Nobis ob rationes superius allatas nec licet nec lubet de lite illa iudicium ferre.*

C

Sanctus

239 *Quapropter utilis in gratiam illorum, qui aliquando sacros ordines suscipiunt, exhibebimus centesimam quadragesimam octavam sancti Neo-myse nostri epistolam, ex qua forsitan aliqui jam sacris ordinibus initiati non sine salutari pudore nunc primum discent, qualem preparationem S. Augustinus ad sacerdotale munus rite administrandum requirat. Hæc epistola, quam Sanctus ad episcopum suum Valerium dedit, propter exemplum modestissima pietatis integra transcribi meretur, & apud nos tomo 2 Operum ejus pag. 262 sic sonat: Domino beatissimo & venerabili, in conspectu Domini sincera charitate charissimo patri Valerio, Augustinus presbyter in Domino salutem. Ante omnia peto, ut cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita & maximè hoc tempore facilius & lætius, & hominibus acceptabilius episcopi aut presbyteri aut diaconi officio, si persunctoriè atque adulatoriè res agatur; sed nihil apud Deum miserius & tristius & damnabilius; item nihil esse in hac vita, & maximè hoc tempore difficilius, laboriosius, periculosius episcopi aut presbyteri aut diaconi*

officio; sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator jubet. Quis autem iste sit modus, nec à pueritiâ nec ab adolescentia mea didici, & eo tempore, quo discere cœperam, vis mihi facta est merito peccatorum meorum, (nam quid aliud existimem nescio) ut secundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram.

240 Sed arbitror, Dominum meum propterea *humillimè* me sic emendare voluisse, quòd multorum peccata nautarum, antequam expertus essem, quid illic agatur, quasi doctior & melior reprehendere audebam. Itaque postquam missus sum in medium, tunc sentire cœpi temeritates reprehensionum mearum, quamquam & antea periculosissimum judicarem hoc ministerium. Et hinc erant lacrymæ illæ, quas me fundere in civitate ordinationis meæ tempore nonnulli fratres animadverterunt, & nescientes causas doloris mei, quibus potuerunt sermonibus, qui omnino ad vulnus meum non pertinent, tamen bono animo consolati sunt. Sed multo valde, multo amplius expertus sum, quàm putabam; non quia novos aliquos fluctus aut tempestates vidi, quas antè non noveram, vel non audieram, vel non legeram, vel non cogitaveram; sed ad eas evitandas aut perferendas solertiam & vires meas omnino non noveram, & alicujus momenti arbitrabar.

241 Dominus autem irrisit me, & rebus ipsis *de se sententiam,* ostendere voluit me ipsum mihi. Quod si non damnando, sed miserando fecit (hoc enim spero) certè vel nuuc, cognita ægritudine mea, debeo Scripturarum ejus medicamenta omnia perscrutari, & orando ac legendo agere, ut idonea valetudo animæ meæ ad tam periculosa negotia tribuatur, quod antè non feci, quia & tempus non habui: tunc enim ordinatus sum, cum de ipso actionis tempore ad cognoscendas divinas Scripturas cogitarem, & sic nos disponere vellemus, ut nobis otium ad hoc negotium posset esse. Et quod verum est, nondum sciebam, quid mihi deesset ad tale opus, quale me nunc torquet & coarctat. Quod si propterea in re ipsa didici, quid sit homini necessarium, qui populo ministrat Sacramentum & verbum Dei, ut jam non mihi liceat assequi, quod me non habere cognovi; jubes ergo ut peream, pater Valeri? ubi est charitas tua? Certè diligis me, certè diligis ipsam Ecclesiam, cui me sic ministrare voluisti; & tamen certus sum, quòd & me & ipsam diligis. Sed putas me idoneum, cum ego melius me noverim, qui tamen nec ipse me nossem, nisi experiendo didicissem.

242 Sed dicit fortasse sanctitas tua: Vellem *tempus petis* scire, quid desit instructioni tuæ. Tam multa autem sunt, ut faciliùs possim enumerare, quæ habeo, quàm quæ habere desidero: audeo enim dicere, scire me, & plena fide retinere, quid pertineat ad salutem nostram. Sed hoc ipsum quomodo ministrem ad salutem aliorum, non quærens, quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant? Et sunt fortasse aliqua, imò non est dubitandum, esse in sanctis Libris conscripta consilia, quibus cognitis & apprehensis, possit homo Dei rebus ecclesiasticis ordinationibus ministrare, aut certè inter manus iniquorum vel vivere conscientia faniore vel mori, ut illa vita non amittatur, cui uni Christiana corda humilia & mansueta respirant. Quomodo autem hoc fieri potest, nisi quemadmodum ipse Dominus dicit, petendo, quærendo, pulsando, id est, orando, legendo, plangendo *? Ad hoc negotium mihi * *al. agendum* parvum do

D

E

F

A parvum tempus vel usque ad Pascha impetrari volui per Fratres à tua sincerissima & venerabili charitate, & nunc per has preces volo.

quo se parat ad officium sacerdotale
 243 Quid enim responsurus sum Domino iudici? Non poteram ista jam quaerere, cum ecclesiasticis negotiis impediret. Si ergo mihi dicat: Serve nequam, si villa ecclesiae calumniosum aliquem pateretur, cujus fructibus colligendis magna opera impenditur, neglecto agro, quem rigavi sanguine meo, si quid agere pro ea posses apud iudicem terrae, nonne omnibus consentientibus, nonnullis etiam iubentibus & cogentibus, pergeres, & si contra te iudicaretur, etiam trans mare proficisceris; atque hoc modo vel annuam vel amplius absentiam tuam nulla querela revocaret, ne alius possideret terram, non animae sed corpori pauperum necessariam; quorum tamen famem vivae arbores meae multo facilius mihi gratius, si diligenter colerentur, expleant? Cur ergo ad discendam agriculturam meam vacationem temporis tibi defuisse caufaris? Dic mihi quid respondeam, rogo te? An forte vis dicam? Senex Valerius, dum me omnibus rebus instructum esse credidisset, quanto amplius me dilexit, tanto minus ista discere permisit.

vire obediendum,
 244 Attende omnia ista, senex Valerius, obsecro te per bonitatem & severitatem Christi, per misericordiam & iudicium eius, per eum, qui tantam tibi inspiravit erga nos charitatem, ut te nec pro lucro animae nostrae audeamus offendere. Sic autem mihi Deum & Christum testem facis innocentiae & charitatis & sinceri affectus, quem circa nos habes, quasi ego non de his jurare omnibus possim. Ipsam ergo charitatem & affectum imploro, ut miserearis mei, & concedas mihi ad hoc, quod rogavi, tempus, quantum rogavi, atque adjuves me orationibus tuis, ut non sit inane desiderium meum, nec infructuosa Ecclesiae Christi atque utilitati fratrum & conservorum meorum absentia mea. Scio, quod illam charitatem pro me orantem, maxime in tali causa, non despiciet Dominus, & eam sicut sacrificium suavitatis accipiens, fortassis breviori tempore, quam postulavi, me saluberrimis consiliis de Scripturis suis reddet instructum. *Ex hac epistola colligimus, quam humiliter sanctus Neo-presbyter de se sentiret, & quantum ingenio suo diffideret.*

quod ei verisimiliter concessum.
 245 Porro vix dubitamus, quin episcopus Valerius huic pio S. Augustini desiderio satisfecerit, eique petitiu preparationis tempus usque ad Pascha concesserit. Unde Joannes Rivinus Augustinianus in Vita Sancti lib. 1, cap. 2 § 1 scribit, eum verosimiliter in eunte Quadragesima anni 391 presbyterum ordinatum fuisse, & tunc usque ad Pascha ejusdem anni sacris Litteris operam navasse, ut tanto melius ad sacras ministerii sui functiones exercendas sese prepararet. Sed Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. pag. 151 mavult, S. Augustinum exeunte anno Christi 390 vel in eunte 391 ad gradum sacerdotii evehctum esse, & officio sui gradus fungi coepisse circa festum Paschatis, quod anno Christi 391 in diem sextam Aprilis incidebat. Quidquid sit de exigua temporis differentia, sacerdotalem ejus ordinationem anno 391 assignant plerique auctores, inter quos Fulgentius Fossens Augustinianus, seu verius eminentissimus Norisus, in Somniis quinquaginta pag. 34 vel Somnio 29 pronuntiat sequentia: Augustinus anno CCCLXXXVIII Tagastem reversus est, ac in paternis agris FERME TRIENNIO vixit, ex Possidio ejus discipulo cap. 3. In eunte anno CCCXCI ordinatur presbyter à Valerio
Augusti Tomus VI.

episcopo, à quo parvum tempus vel usque ad Pascha petiit, ut ad delatum munus laudabilius exercendum sese prepararet, ex epistola 148. *Nunc illustrabimus precipua ex iis, quae Sanctus tempore presbyteratus sui gessit, ac scripsit.*

AUCTOR
 G. C.

§ XVIII. Sancti Sacerdotis conciones ad populum, cura pro dioecesi Hipponensi, gubernatio monasterii, ad quod homines variae conditionis admittebat.

Cum Valerius episcopus Hipponensis; natione Graecus, linguam Latinam non calleret, suo statim adeoque minus aptus esset ad instituendas coram populo conciones, eo sine praecipue S. Augustinum ad sacerdotium promovit, ut hic in sermonibus publicis habendis vices suas suppleret, quem admodum supra laudatus Philippus abbas Premonstratensis in citata Vita Sancti cap. 19 breviter ex S. Possidio refert his verbis: Sanctus vero Valerius, qui eum ordinaverat, exultans uberiùs gratias Deo agebat, quod talem Virum juxta desiderium suum sibi contulerat; qui verbo & doctrina salubri Ecclesiam aedificare poterat; cui rei non satis se idoneum praevidebat, qui naturam Graecus, lingua Latinam & litteris minus instructus erat. Quocirca eidem Augustino potestatem contulit, ut etiam in praesentia sui verbum Dei in populo loqueretur, quamvis hoc in ecclesiis Africanis hactenus inusitatum haberetur. Unde nonnulli episcopi murmurantes detrahebant, & sic contra morem non debere fieri asserabant. Sed vir sanctus Valerius sciens, hoc in ecclesiis Orientalibus actitari, linguas detrahentium non curabat, & non suam sed Dei gloriam quaerens, malebat populum Dei per alium fieri doctum, quam per se remanere indoctum. Unde postea hujusmodi fama discurrere, & bono exemplo procedente, nonnulli presbyteri, quibus competens & erudita inerat facundia, accepta potestate, ceperunt loqui verbum Dei in populo, etiam in episcoporum suorum praesentia. *De consuetudine illa Africana consuli possunt auctores, quos Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. art. 62 alia legat.*

247 Quinimò Valerius videtur non solum praedicationis officium S. Augustino demandasse, sed iam dioecesi ei etiam ferè totam dioecesis suae curam reliquisse: cum enim Donatista diaconum quemdam Mutigenensem rebaptizassent, Sanctus adhuc presbyter epistolam 203 ad Maximinum Donatistarum episcopum dedit, in qua circa finem de grege Hipponensi fidei sua commisso tamquam Valerii vicarius ita scribit: Ego, rebaptizato diacono nostro, filere non possum. Scio enim quam mihi silentium perniciosum sit. Non enim cogito in ecclesiasticis honoribus tempora ventosa transigere; sed cogito, me Principi pastorum omnium rationem de commissis ovibus redditurum. Si forte nolles, ut haec tibi scriberem, oportet te, frater, ignoscere timori meo. Multum enim timeo, ne me tacente & dissimulante, alii quoque rebaptizentur à vobis. Decrevi ergo, quantum vires & facultatem Dominus praebere dignatur, causam istam sic agere, ut pacificis collationibus
 K k 2 nostris

Ab episcopo
 tur ad po-
 pulum pro
 concione do-
 cendum,

E

F

Et alia et-
 negotia ei
 committun-
 tur.

AUCTORE
G. C.

nostris omnes, qui nobis communicant, noverint ab hæresibus aut schismatibus quantum Catholica distet Ecclesia, & quantum sit cavenda pernicies vel zizaniorum vel præcisorum de vite Domini farmentorum. Quam collationem mecum si libenti animo susceperis, ut concordibus nobis amborum litteræ populis recitentur, ineffabili exultabo lætitia.

ut patet
ex epistola
de diacono
rebaptizato
scripta.

248 Si autem id æquo animo non accipis, quid faciam, frater, nisi ut te quoque invito, epistolas nostras populo Catholico legam, quo esse possit instructor? Quod si rescribere dignatus non fueris, vel meas solas legere decrevi, ut saltem, diffidentia vestra cognita, rebaptizari erubescant. . . Episcopus meus benevolentia tuae fortasse potius litteras misisset, si esset præsens, aut ego, illo vel jubente vel permittente, scripsissem. Sed illo absente, cum diaconi rebaptizatio recens esse dicitur, frigidescere actionem ipsam dilatione non passus sum, de fraterna & vera morte acerbissimi doloris aculeis excitatus. Quem dolorem meum, adjuvante misericordia & providentia Domini, pacis fortasse compensatio lenitura est. Deus & Dominus noster tibi mentem pacatam inspirare dignetur, domine dilectissime frater. *Mutugenna ad diocesim Hipponensem pertinebat, eoque se contulerat Augustinus hujus facinoris indagandi gratia, sicut indicatur in hac ipsa epistola, cujus alterum fragmentum paragrapho sequente dabimus. Hinc interea liquet, Presbyterum nostrum tanta auctoritate præditum fuisse, ut etiam in causis gravioribus, qualis hæc erat, vices episcopi sui confidenter suppleret.*

B

Monasterii
sui curam
habet, ex
quo multi

249 Ad has aliasque muneris ejus occupationes accedebat cura monasterii, cui locum ab episcopo Valerio impetraverat, ut paragrapho præcedente audivimus: nam presbyter ordinatus cepit quosdam boni propositi Fratres colligere, quibuscum de communi viveret, ut ipse superius testatur. Inter hos eo tempore adscitus esse videtur S. Possidius, qui in Vita S. Augustini cap. 31, sive apud nos infra num. 72 asserit, se ferme annis quadraginta cum sancto Doctore illo familiariter ac dulciter vixisse. Quinimo ipse S. Augustinus indicat, Possidium spirituali doctrina à se instructum fuisse, dum in epistola 131 Memorio episcopo post alia sic scribit: Debui ergo nunc libros mittere, quos emendaturum me esse promiseram; & ideo non misi, quia non emendavi; non quia nolui, sed quia non potui, curis videlicet multis & multum prævalentibus occupatus. Nimis autem ingratum ac ferreum fuit, ut te, qui nos sic amas, hic sanctus frater & collega noster Possidius, in quo nostram non parvam præsentiam reperies, vel non disceret, vel sine litteris nostris disceret: est enim per nostrum ministerium non litteris illis, quas variarum servi libidinum liberales vocant, sed Dominico pane nutritus, quantum ei potuit per nostras angustias dispensari.

C

prodierunt
sanctitate
illustres.

250 Præter Possidium Calamensem episcopum ex illo monasterio prodierunt alii plures viri doctriam & sanctitate illustres, qui ad varias Africa cathedras evecti sunt, & quos ipse Possidius infra num. 22 sibi notos fuisse testatur. Hand dubie S. Alypius Tagastensis episcopus, alique præfules ex hac congregatione ad insulas assumpti cœnobiticum istud vita genus in diocesis suis instituerunt, & late per Africam propagarunt. Unde S. Paulinus Nolanus ad Alypium scribens, in nova Veronensi Operum suorum editione tertiam epistolam concludit his verbis: Benedictos sanctitatis tuæ comites & æmulatores in Domino,

fratres, si dignantur, nostros tam in ecclesiis, quam in monasteriis, Carthagini, Thagastæ, Hipponne-Regio, & totis parochiis tuis, atque omnibus cognitis tibi per Africam locis Domino catholicè servientes, multo affectu & obsequio salutari rogamus. *Cum laudatus Paulinus in aliis litteris ad Augustinum datis pios ejus contubernales suo nomine salvere jussisset, Hipponensis Antistes in fine epistola 32 sic ei respondet: Fratres non solum, qui nobiscum habitant, & qui ubilibet habitantes Deo pariter serviunt, sed prope omnes, qui nos in Christo libenter noverunt, salutant, venerantur, desiderant germanitatem, beatitudinem, humanitatem tuam. Non audeo petere, sed si tibi ab ecclesiasticis muneribus vacat, venias & videas, quid mecum sentiat Africa.*

Donatista
monachis
male confe-
rebant Cir-
cumcellio-
nes suos;

251 Petilianus Donatista illum monasticum vivendi modum contemnebat, ut colligimus ex S. Augustino, qui contra Litteras illius lib. 3, cap. 40 scribit sequentia: Deinceps perrexit (nimirum Petilianus) ore maledico in vituperationem monasteriorum & monachorum, arguens etiam me, quod hoc genus à me fuerit institutum. Quod genus vitæ omnino quale sit, nescit, vel potius toto orbe notissimum nescire se fingit. *Tamen alii Donatista, forsitan bonâ monachorum famâ convicti, postea videntur circumcelliones suos (erant hi furibundi ejusdem hæreseos sectatores, de quibus Optatus Milevitanus libro tertio & Sanctus noster variis locis consuli possunt) monachis Catholicis opposuisse vel comparasse: nam S. Augustinus Enarratione in Psalmum 132 de inæqualitate hujus comparationis auditores suos ita monet: Ex voce hujus psalmi appellati sunt & monachi, ne quis vobis de isto nomine insultet Catholicis. Quando vos rectè hæreticis de circumcellionibus insultare cœperitis, ut erubescendo salventur, illi vobis insultant de monachis. Primò si comparandi sunt, vos videte. Si verbis nostris opus est, jam laboratis. Non opus est, nisi ut admoneam unumquemque, ut attendat. Solum attendat & comparet. Quid opus est verbis nostris? Comparentur ebriosi cum sobriis, præcipites cum consideratis, furentes cum simplicibus, vagantes cum congregatis.*

E

252 Ex hac comparatione discimus, illos Africanos monachos sobriam ac piam vitam duxisse. *Africani sobrii erant & probi, licet inter eos* Sed hanc laudem istis omnibus non potuisse verè tribui, fatetur ipse sanctus Doctor, explicacionem ejusdem Psalmi post pauca sic prosequens: Verumtamen, charissimi, sunt & qui monachi falsi sunt; & nos novimus tales. Sed non perit fraternitas pia propter eos, qui profitentur, quod non sunt: tam sunt enim monachi falsi, quam & clerici falsi & fideles falsi. Omnia ista genera, fratres mei, quæ aliquando vobis commendavimus, & ut puto non semel, habent bonos suos, habent malos suos. *Sæpius alibi similia repetit, ac ipse pius Magister habuit in sua congregatione perversos discipulos, qui postea moribus suis scandalum præbuerunt, & pacem Ecclesie turbarunt. Talis fuit Paulus Cataquensis episcopus, quem sanctus Doctor in Christo Jesu per Evangelium genuerat, & à cujus communione sese propter excitatas in ecclesia Hipponensi turbas sejungere debuit. Præterea talis erat Antonius, quem à teneris annis in monasterio suo nutrierat, & ad episcopatum Fussalensem provexerat: hic enim postea præposterè officio suo functus est, & tanto mæore nutritorem suum affectit, ut S. Augustinus episcopatum abdicare cogitaverit, & privatus pro errore suffragationis suæ pœnitentiam agere voluerit.*

F

A 253 *Ut alios omittam, tales etiam fuerunt Donatus ejusque frater, qui sponte monasterium Hipponense deseruerant, ut in ecclesia Carthagenensi ad clericatum promoverentur, & de quibus sanctus Vir ad Aurelium Carthagenensem in Epistola 76 scribit hoc modo: Legi epistolam benignitatis tuæ de Donato & fratre ejus, & quid responderem, diu fluctuavi. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti, quid sit utile salutis eorum, quibus in Christo nutriendis servimus, nihil mihi aliud occurrere potuit, nisi non esse istam viam dandam servis Dei, ut se facilius putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Et ipsis enim facilis lapsus, & ordini clericorum fit indignissima injuria, si desertores monachorum ad militiam clericatus eligantur, cum ex his, qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores atque meliores in clerum assumere soleamus: nisi fortè, sicut vulgares dicunt, malus choraula, bonus symphonicus est; ita iidem ipsi vulgares de nobis jocabuntur, dicentes: Malus monachus, bonus clericus est. Nimis dolendum, si ad tam ruinofam superbiam monachos surrigamus, & tam gravi contumelia clericos dignos putemus, in quorum numero sumus, cum aliquando etiam bonus monachus vix bonum clericum faciat, si adsit ei sufficiens continentia, & tamen desit instructio necessaria, aut personæ regularis integritas. Etiam inter Clericos, quos Sanctus postea episcopali dignitate ornatus in contubernio habuit, grave scandalum exortum est, ut forsitan infra referemus.*

B 254 *Non est profectò mirum, bonis plerisque monachis malos aliquot immixtos fuisse, cum pius Pater de salute omnium sollicitus obscuros cujusvis conditionis homines ad monasterium suum admitteret, ut ipse in libro de Opere monachorum apud nos cap. 22 fatetur his verbis: Nunc autem veniunt plerumque ad hanc professionem servitutis Dei & ex conditione servili, vel etiam liberti, vel propter hoc à dominis liberati sive liberandi, & ex vita rusticana & ex opificum exercitatione & plebeio labore, tanto utique felicius, quanto fortius educati; qui si non admittantur, grave peccatum est: multi enim ex eo numero verè magni & imitandi extiterunt. Nam propterea & infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia, & stulta mundi elegit, ut confunderet sapientes, & ignobilia mundi, & ea, quæ non sunt, tamquam sint, ut ea, quæ sunt, evacuentur, ut non gloriatur omnis caro coram Deo. Hæc itaque pia & sancta cogitatio facit, ut etiam tales admittantur, qui nullum afferant mutatae in melius vitæ documentum. Neque enim apparet, utrum ex proposito servitutis Dei venerint, an vitam inopem & laboriosam fugientes, vacui pauci atque vestiri voluerint, & insuper honorari ab eis, à quibus contemni conterique consueverant.*

C 256 *At cur (inquiet aliquis) prudens Pater ignotos cujuslibet sortis homines in monasterium suum promiscuè recipiebat? Huic interrogationi S. Augustinus in Enarratione ad Psalmum 99 jam diu respondit hoc modo: Quid dicturus est mihi, quisquis talibus locis fortè præest, imò servit fratribus in his, quæ monasteria dicuntur? Quid dicturus est? Cautus ero, nullum malum admittam. Quomodo nullum malum admittes? Nullum hominem malum, nullum fratrem malum intrantem admitturus sum; cum paucis bonis bene mihi erit. Ubi cognoscis, quem fortè vis excludere? Ut cognoscatur malus, intus probandus est. Quomodo ergo excludis intraturum, qui postea*

Sanctus quoslibet admittit ad suum monasterium,
curque id faceret, indicat;

probandus est, & probari, nisi intraverit, non potest? Repelles omnes malos? Dicis enim, & nosti inspicere. Omnes nudis cordibus ad te veniunt, qui intraturi sunt. Ipsi se non noverunt, quanto minus tu: multi enim sibi promiserunt, quòd impleturi essent illam vitam sanctam, in communi habentem omnia, ubi nemo dicit aliquid suum, quibus est una anima & cor unum in Deum. Missi sunt in fornacem & crepuerunt. Quomodo ergo cognoscis eum, qui sibi adhuc ignotus est? Excludes malos fratres à conventu bonorum. De corde tuo, quisquis ista dicis, omnes malas cogitationes, si potes, à te exclude. Non intret in cor tuum vel suggestio mala.

257 *Deinde ibidem ex his concludit, perfectam bonorum congregationem non nisi in celo futuram, & errorem illorum, qui vitam monasticam vel clericalem nimis laudibus extollebant, aut nimis vituperabant, ita refellit: Hinc autem falluntur homines, ut vel non suscipiant meliorem vitam, vel temere aggrediantur, quia & cum laudare volunt, sic laudant, ut non ibi dicant mala, quæ mixta sunt; & qui vituperare volunt, tam invidio animo & perverso vituperant, ut claudant oculos adversus bona, & sola mala, quæ ibi vel sunt vel putantur, exaggerent. Inde fit, ut unaquæque professio malè laudata, id est, non cautè laudata, cum invitaverit homines laude sua, inveniant illi, qui illuc veniunt, aliquos, quales ibi esse non credebant; & offensi à malis, resiliant à bonis. Fratres, disciplinam istam ad vitam vestram conferte, & sic audite, ut vivatis. Laudatur, ut generaliter dicam, Ecclesia Dei: magni homines Christiani, soli Christiani, magna Ecclesia Catholica, diligunt se omnes, impendunt sibi quisque quod possunt, orationibus, jejuniis, hymnis vacatur per totum orbem terrarum, una consensione pacis laudatur Deus. Audit fortè, qui nescit, tacitum esse de commixtis malis; venit laude invitatus; invenit commixtos malos, qui non illi prædicti sunt, antequam veniret; offenditur à falsis Christianis; refugit à veris Christianis.*

258 *Rurfus odiosi, maledici irruunt in vituperationem: Quales Christiani? Qui Christiani? Avari, feneratores. Nonne ipsi sunt, qui theatra & amphitheatra implent per ludos & per alia spectacula, qui implent ecclesias per thias festos? Ebriosi, voraces, invidi, insectatores alterutrum? Sunt tales, sed non soli tales. Et iste vituperator cæco animo tacet bonos, & ille laudator incauto animo tacet malos. Si autem sic laudamus in hoc tempore Ecclesiam Dei, quomodo laudant Scripturæ. Ecce quomodo nunc dixit: Sicut lilius in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum. Audit homo, considerat; placet illi lilius, intrat, adhæret lilio, tolerat spinas: merebitur esse in laude & in oculis sponsi, qui dicit: Sicut lilius in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum. Ita & in clericis. Laudatores clericorum intendunt ibi bonos ministros, fideles dispensatores, omnium tolerantiores, viscera sua impendentes his, quos volunt proficere, non quærentes quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi. Laudant hæc, obliviscuntur, quia mixti sunt malis. Rurfus qui reprehendunt avaritiam clericorum, improbitates clericorum, lites clericorum, appetentes res alienas, ebriosos, voraces, jactantes; & tu invidè vituperas, & tu incautè laudas. Tu qui laudas, dic mixtos malos, tu qui vituperas, vide ibi & bonos.*

ACTORE
G. C.
ad expli-
cans, unde
oriatur,

259 Sic & in illa vita communi fratrum, quæ est in monasterio, magni viri, sancti, quotidie in hymnis, in orationibus, in laudibus Dei, inde vivunt. Cum lectione illis res est. Laborant manibus suis; inde se transigunt, non avare aliquid petunt. Quidquid eis infertur, à piis fratribus, cum sufficientia & cum charitate utuntur. Nemo sibi usurpat aliquid, quod alter non habeat. Omnes se diligunt, omnes invicem se sustinent. Laudat, qui nescit, quid interius agatur; qui nescit, quomodo illo vento intrante (superius comparaverat monasterium portui, in qua naves interdum vento collisa periclitantur) etiam naves in portu colliduntur. Intrat quasi securitatem sperans, neminem, quem toleret, habiturus: invenit ibi fratres malos, qui mali inveniri non possent, nisi admitterentur. Et necesse est, ut primò tolerentur, ne fortè corrigantur. Nec excludi facile possunt, nisi prius fuerint tolerati, & fit ipse intolerandæ patientiæ. Quis me huc quærebat? Ego putabam, quia charitas esset hic. Et paucorum hominum molestiâ irritatus, dum non perseveraverit implere, quod novit, fit defertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi.

B
ut multi de
Religiosis
malè lo-
quantur.

260 Jam verò cum inde exierit, fit & ipse vituperator & maledicus; & dicit ea sola, quæ quasi non pati se potuisse asseverat, & forsan vera. Sed vera malorum toleranda sunt propter societatem bonorum. Dicit illi Scriptura: Væ his, qui perdiderunt sustentiam. Et quod est amplius, ructat indignationes, malorum odorem, unde absterreat intraturos, quia ipse cum intrasset, perdurare non potuit. Qualos illi? Invidi, litigatores, neminem sustinentes, avari. Ille illud ibi fecit, & ille illud ibi fecit. O male, quare taces bonos? Quos tolerare non potuisti, jactas; qui te malum toleraverunt, taces. Denique hanc sententiam suam Sanctus ibi confirmat aliis comparationibus, quas hic brevitate causa præmittimus. Porro illud monasterium Hipponense, quod huic dissertationi occasionem dedit, simile fuisse videtur istis, qua S. Augustinus olim Mediolani & Roma viderat, ut superius § 6 rescribimus. Ceterum de cœnobiis clericorum & sanctimonialium, qua postea episcopus instituit, infra mentionem faciemus. Interea progredimur ad polemicos labores, quos Sanctus adhuc presbyter adversus varias hæreticorum sectas exantilavit, & reliquis occupationibus suis adjunxit.

§ XIX. Zelus sancti Sacerdotis ad convertendos hæreticos, tum Manichæos, tum Donatistas.

Zelus Sancti ad convertendos Manichæos, ex libro de Utilitate credendi,

Cebra diverseque novi Sacerdotis occupationes eum non impediebant, quo minus, tum scriptis libris, tum viva voce, certaret adversus Manichæos ac Donatistas, quorum magnus numerus Hipponense-Regio degebat. Sanctus Possidius in secunda Actorum parte post hunc Commentarium prævium edenda, plerumque breviter aut generatim narrabit hæc certamina, qua nos ex ipso S. Augustini testimonio jam confirmabimus aut distinctius exponemus. Neomystra noster primum fervoris sui specimen ad convertendos Ma-

nichæos exhibuit Honorato, quem ante annos aliquot ad sectam eorum seduxerat, ut patet ex libro de Utilitate credendi, cujus in Retractionibus lib. 1 cap. 14 mentionem facit hoc modo: Jam verò apud Hipponem-Regium presbyter scripti librum de Utilitate credendi, ad amicum meum, quem deceptum à Manichæis, adhuc eo errore noveram detineri, & irridere in Catholicæ fidei disciplina, quod juberentur homines credere; non autem, quid esset verum, certissima ratione docerentur.

262 Quam pura ac simplici intentione S. Augustinus illum librum scripserit, in principio eius scribentis indicat his verbis: Nihil est facile mihi charissime, quam non solum se dicere, sed etiam opinari verum invenisse; sed quàm re ipsa difficillimum sit, agnosces, ut confido. his litteris meis: quæ ut tibi profint, aut certe nihil obliant, omnibusque omnino, quorum in manus fortè devenerint, & rogavi Deum & rogo; & spero ita fore, si bene mihi conscius sum, quod ad hunc stylum pio & officioso animo, non vani nominis appetitione aut nugatoriæ ostentationis accessi. Deinde cap. 2 ex hac pia intentione spem suam corroborat, & amicum veterem sic alloqui pergit: Opto autem ac spero, te hoc animo accepturum, quo à me dicuntur. Scit autem Deus, cui nota sunt arcana conscientie meæ, nihil me in hoc sermone malitiosè agere, sed, ut existimo accipiendum esse, veri probandi causâ, cui uni rei vivere jam diu statuimus, & incredibili sollicitudini, ne mihi errare vobiscum facillimum fuerit, iter autem rectum tenere vobiscum sit, ne durius loquar, difficillimum. Sed præsumo, quod & in hac spe, quâ spero, vos viam sapientiæ mecum obtenturos, non me deseret ille, cui sacratus sum, quem dies noctesque intueri conor; & quoniam propter peccata mea, propterque consuetudinem plagis veterosarum opinionum sauciatus oculum animæ gerens, invalidum me esse cognosco, sæpe rogo cum lachrymis. . . . Non me ergo deseret, si nihil fingo, si officio ducor, si veritatem amo, si amicitiam diligo, si multum metuo, ne fallaris. Videtur autem Deus pium Sacerdotem nostrum voti compotem fecisse, cum Honoratus hic verosimiliter sit idem cum illo ejusdem nominis Catholico, ad quem S. Augustinus postea episcopus epistolam 120 scripsit, ut Rivinus, Tillemontius, aliique probabiliter existimant.

263 Alterum Opusculum, quod sanctus Presbyter eodem circiter tempore adversus Manichæos de Duabus edidit, lib. 1 Retractionum cap. 15 recensetur animabus. his verbis: Post hunc librum scripti adhuc presbyter contra Manichæos de Duabus animabus, quarum dicunt unam partem Dei esse, alteram de gente tenebrarum, quam non condiderit Deus, & quæ sit Deo coæterna; & has ambas animas, unam bonam, alteram malam, in uno homine esse delirant. Istam scilicet malam, propriam carnis esse dicentes, quam carnem etiam dicunt gentis esse tenebrarum: illam verò bonam ex adventitia Dei parte, quæ cum tenebrarum gente conflixerit, atque utramque miscuerit, & omnia quidem bona hominis illi bonæ animæ, omnia verò mala illi malæ animæ tribuunt. Pelagiani postmodum aliquos hujus Opusculi textus in favorem hæresis suæ detorserunt; sed S. Augustinus illos hic & alibi in Retractionibus suis ita explicavit, ut erroribus eorum nequaquam patrocinentur. Porro hæc duo Opuscula referimus ad

an-

A annum Christi 391 vel 392 nondum elapsum, quia Sanctus eadem praeiit publica disputationi, quam anno 392 circa finem mensis Augusti cum Fortunato Manichæo instituit, & de qua nunc agemus.

Disputatio publica contra Fortunatum Manichæum,

264 Tempus huius disputationis, quæ à notariis publicis excepta est, in principio authentica relationis apud nos tomo 6 Operum pag. 66 sic exprimitur: Quinto Calendas Septembris Arcadio Augusto bis & Rufino viris clarissimis consulibus, habitâ disputatione adversus Fortunatum Manichæorum presbyterum, in urbe Hipponensium regionum, in Balneis Solii, sub præsentia populi. Post hæc alternatim sequuntur utriusque disputatoris ratiocinationes, in quarum fine Fortunatus pag. 71 fatetur, se dissolvendis adversarii argumentis imparem esse; cui tacenti sanctus Presbyter dixit hæc verba: Et ego novi, te non habere, quid dicas, & me, cum vos audirem, in hac quæstione nunquam invenisse, quod dicerem; & inde fuisse admonitum divinitus, ut illum errorem derelinquerem, & ad fidem Catholicam me converterem, vel potius revocarem ipsius indulgentiâ, qui me huic fallaciæ semper inhærere non sivit. Sed si confiteris non habere te, quod respondeas, omnibus audientibus & recognoscentibus, quoniam fideles sunt, Catholicam fidem si permittunt & volunt, exponam.

in qua dubium quoddam exponitur,

265 Circa finem huius responsionis ex ambigua periodo oritur aliqua difficultas, ad quam Benedictini Galli post Tillemontium in Vita Ladamæ exponunt, sequentia: Sub Actorum finem significari credas, solos fideles baptizatos adfuisse disputationi secundæ. Nihilominus liquet ex Possidio, Manichæos etiam plures, cum in ea Fortunatus obmutuit, præsentibus fuisse; vixque aut ne vix quidem credi potest, rem se aliter habuisse. Sed hæc apparens contradictio inter Augustinum & Possidium videtur tolli posse, si conjunctionem quoniam superius expressam pro conjunctione quod usurpemus eo sensu, quo apud Mattheum cap. 2 v. 16 legitur: Tunc Herodes videns, quoniam illud esset à magis. In hac significatione verba Augustini sic explicari possunt, ac si dixisset: Omnibus Catholicis hic presentibus, ac etiam aliis recognoscentibus, quod fideles sunt in voto, vel Catholici fieri cupiunt, Catholicam fidem, si permittunt & volunt, explicabo. Si omnes, qui huic disputationi aderant, fuissent fideles aut Catholici, cur Augustinus permissionem vel voluntatem illorum requisivisset, ut fidem Catholicam exponeret? Quidquid sit de hac interpretatione nostra, quam pro conjectura dumtaxat accipi volumus, eo modo sanctus Magister in hac narratione cum sancto suo discipulo conciliari potest.

Et in qua ille se videtur, at non convertitur:

266 Interim Fortunatus ad incitas redactus, ita demum respondit: Sine præiudicio professionis meæ dixerim; illa, quæ à te opponuntur, cum retractavero meis cum majoribus, si minùs responderint interrogationi huic meæ, quæ similiter à te nunc mihi offertur, erit in mea contemplatione (quia & ego animam meam cupio certa fide liberari) venire ad huius rei inquisitionem, quæ à te mihi offertur, & ostensurum te polliceris. Post hæc Fortunati promissionem sanctus Sacerdos noster Deo gratias egit, & sic illa disputatio finita est. Quis non crederet, hunc Manichæum manifestè convictum postea veritati manus daturum fuisse? Tamen ipse sanctus Do-

ctor lib. 1 Retractionum cap. 18 post multos annos exitum huius disputationis ita narrat: Eodem tempore presbyterii mei contra Fortunatum quemdam Manichæorum presbyterum disputavi, qui plurimum temporis apud Hipponem vixerat, seduxeratque tam multos, ut propter illos ibi eum delectaret habitare. Quæ disputatio, nobis altercantibus, excepta est à notariis, veluti gesta conficerentur: nam & diem habet & consulem. Hanc in librum memoriæ mandandam conferre curavimus. Versatur ibi quæstio, unde sit malum; me asserente, exortum fuisse hominis malum ex libero voluntatis arbitrio; illo autem naturam mali Deo coæternam persuadere moliente. Sed consequenti die tandem confessus est, nihil se adversus nos invenire, quod diceret. Nec sanè Catholicus factus est; sed tamen ab Hipponem discessit. Possidius infra in Actis occasionem & successum huius disputationis iterum magis enteleate referet.

267 Ne disjungamus eas lucubraciones, quas Sanctus noster adhuc presbyter adversus Manichæos edidit, hoc loco præcedentibus eiusdem materiae subjungimus Opusculum post alia nonnulla conscriptum; quod ipse lib. 1 Retractionum cap. 22 sic recenset: Eodem tempore (nimirum presbyterii) venerunt in manus meas quædam disputationes Adimanti, qui fuerat Manichæi discipulus, quas conscripsit adversus legem & prophetas, velut contraria eis euangelica & apostolica scripta demonstrare conatus. Huic ergo respondi; verba ejus ponens, eisque reddens responsionem meam. Quod Opus unico volumine conclusi, & in eo quibusdam quæstionibus non semel, sed iterum respondi; quoniam quod primum responderam, perierat, & tunc inventum est, cum jam iterum respondissem. Aliquas sanè earundem quæstionum popularibus ecclesiasticis sermonibus solvi, adhuc etiam quibusdam non respondi; aliquæ remanserunt, quæ, rebus aliis magis urgentibus, prætermittæ sunt, cumulo quoque oblivionis adjuncto. Jam tempus est, ut à Manichæis transeamus ad Donatistas, quos etiam S. Augustinus adhuc presbyter impugnare cepit.

268 Sed ad clariorem rerum dicendarum intelligentiam prius sciendum est, quid Donatistarum origo, docuerint, & quam sævos erroris sui sectatores habuerint. Hanc notitiam curioso lectori subministrat ipse sanctus Doctor in libro de Hæresibus, ubi num. 69 originem, doctrinam, divisionem, pertinaciam & rabiem eorum describit his verbis: Donatiani vel Donatistæ sunt, qui primum propter Cæcilianum contra suam voluntatem ordinatum ecclesiæ Carthaginensis episcopum schisma fecerunt, objicientes ei crimina non probata, & maxime, quod à traditoribus divinarum Scripturarum fuerit ordinatus. Sed post causam cum eo dictam atque finitam, falsitatis rei deprehensi, pertinaci dissensione firmata; in hæresim schisma verterunt: tamquam Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, seu vera, seu (quod magis iudicibus apparuit) falsa, de toto terrarum orbe perierit, ubi futura promissa est, atque in Africa Donati parte remanserit, in aliis terrarum partibus quasi contagione communionis extincta. Audent etiam rebaptizare Catholicos, ubi se amplius hæreticos esse firmarunt, cum Ecclesiæ Catholicæ universæ placuerit, nec in ipsis hæreticis baptismum commune rescindere.

269 Huius hæresis principem accipimus fuisse Do-

AUCTORE
G. C.

Scribit contra Adimantum Manichæum.

E

Donatistarum origo, & eorum schismatis occasio.

F

AUCTORE
G. C.
eorumdem
principes,

Donatum, qui de Numidia veniens, & contra Cæcilianum Christianam dividens plebem, adiunctis sibi ejusdem factionis episcopis, Majorinum apud Carthaginem ordinavit episcopum: cui Majorino Donatus episcopus alius in eadem divisione successit, qui eloquentiâ suâ sic confirmavit hanc hæresim, ut multi existiment, propter ipsum potius eos Donatistas vocari. Exstant scripta ejus, ubi apparet eum etiam non Catholicam de Trinitate habuisse sententiam; sed quamvis ejusdem substantiæ, minorem tamen Patre Filium, & minorem Filio putasse Spiritum sanctum. Verum in hunc, quem de Trinitate habuit, ejus errorem Donatistarum multitudo intenta non fuit, nec facile in eis quisquam, qui hoc illum sensisse noverit, invenitur. Isti hæretici in urbe Roma Montenses vocantur, quibus hinc ex Africa solent episcopum mittere, aut hinc illuc Afri episcopi eorum pergere, si forte ibi eum ordinare placuisset.

Et divisio-
nes:

B

270 Ad hanc hæresim in Africa & illi pertinent, qui appellantur Circumcelliones, genus hominum agreste & famosissimæ audaciæ, non solum in alios immania facinora perpetrando, sed nec sibi eadem infana feritate parcendo: nam per mortes varias maximè præcipitiorum & aquarum & ignium seipfos necare consuêrunt; & in istum furorem alios, quos potuerint, utriusque sexus seducere, aliquando ut occidantur ab aliis, mortem, nisi fecerint, comminantes. Verumtamen plerisque Donatistarum displicent tales, nec eorum communione contaminari se putant, qui Christiano orbi tetrarum dementes obijciunt ignotorum crimen Afrorum. Multa & inter ipsos facta sunt schismata, & ab iis se de diversis cœtibus alii atque alii separarunt, quorum separationem cetera grandis multitudo non sensit. Sed apud Carthaginem Maximianus contra Primianum ab ejusdem erroris centum ferme episcopis ordinatus, & à reliquis trecentis decem, cum eis duodecim, qui ordinationi ejus etiam præsentia corporali interfuerunt, atrocissima criminatione damnatus, compulit eos nosse etiam extra ecclesiam dari posse baptismum Christi: nam quosdam ex eis cum eis, quos extra eorum ecclesiam baptizaverant, in suis honoribus sine ulla in quoquam repetitione baptismatis receperunt; nec eos, ut corrigerent per publicas potestates agere destiterunt, nec eorum criminibus per sui concilii sententiam vehementer exaggeratis, communionem suam contaminare timuerunt.

illorum
multitudo
potentia,
odium in
Augusti-
num.

271 Ex his facile colligimus, in Africa Donatistas multitudine innumerabiles & feritate terribiles fuisse. Certè Hippone-Regio non diu ante adventum S. Augustini tanta erat illorum violentia vel auctoritas, ut Faustinus eorum in hac urbe episcopus panem Catholicis coqui prohibuerit, sicut ipse sanctus Doctor lib. 2 contra Litteras Petiliani Donatista cap. 83 significat hac interrogatione: Nonne apud Hipponem, ubi ego sum, non defunt, qui meminerint, Faustinum vestrum regni sui tempore præcepisse, quoniam Catholicorum ibi paucitas erat, ut nullus eis panem coqueret, ita ut cujusdam diaconi nostri furnarius inquilinus domini sui panem incoctum abjecerit, eique nulla exilii lege damnato, communicationem non solum in civitate Romana (Hippo-Regius hic vocatur civitas Romana, quia juris erat Romanorum) sed etiam in patria sua; nec solum in patria, sed etiam in domo sua negaverit? Quinimò rabies Donatistarum contra sanctum Presbyterum nostrum eo usque progredie-

batur, ut eum publicè seductorem animarum ac lupum nominarent, & certam peccatorum omnium veniam promitterent iis sua partis hominibus, qui Augustinum occidissent, quemadmodum sanctus Possidius in Actis infra dandis num. 18 testabitur.

272 Verum his adversariorum minis non terrebatur intrepidus Catholica fidei Vindex; & contra tam multos tamque formidabiles veritatis hostes edidit adhuc tempore sui presbyterii publicum Opusculum, cujus materiam ac methodum lib. 1 Retractionum cap. 20 sic breviter indicat: Volens etiam causam Donatistarum ad ipsius humilimi vulgi & omnino imperitorum atque idiotarum notitiam pervenire, & eorum, quantum fieri posset, per nos inhærere memoriæ, Psalmum, qui eis cantaretur, per Latinas litteras feci; sed usque ad V litteram (tales enim abecedarios appellant) tres verò ultimas omisi; sed pro eis novissimum quasi epilogum adjunxi, tamquam eos mater alloqueretur Ecclesia. Hypopsalma etiam, quod responderetur & proœmium causæ, quod nihilominus cantaretur, non sunt in ordine litterarum: earum quippe ordo incipit post proœmium. Ideo autem non aliquo carminis genere id fieri volui, ne me necessitas metrica ad aliqua verba, quæ vulgo minis sunt usitata, compelleret. Iste Psalmus abecedarius in editione Plantiniana Operum S. Augustini initio tomii septimi pag. 3 impressus est, ad quem annotationes theologorum Lovaniensium post eundem tomum pag. 6 consuli possunt.

173 Sanctus alteram lucubrationem tunc contra Donatistas editam, qua jam perit, vel adhuc alicubi latet, eodem lib. 1 Retractionum cap. 21 commemorat his verbis: Librum etiam contra Epistolam Donati, qui partis Donati, secundus post Majorinum episcopus apud Carthaginem fuit, eodem presbyterii mei tempore scripsi; in qua epistola ille agit, ut non nisi in ejus communione baptismus Christi esse credatur, cui nos contradicimus. Deinde quasdam opiniones à se in Opere illo traditas corrigit, exponit, aut revocat. Unde omnibus evidenter patet, quanto animi candore S. Augustinus etiam literarios aut historicos errores suos agnosceret. Eodem circiter tempore ad Maximum Donatistarum episcopum dedit Epistolam 203, cujus fragmentum paragrafo precedente exhibuimus, ut ostenderemus, quantam curam S. Augustinus adhuc presbyter pro diœcesi Hipponensi gereret. Tota hac epistola transcribi mereretur, nisi nimis proluxa foret. Quapropter hic alterum ejusdem fragmentum exhibemus, ut ex eo manifestum fiat, quam humaniter & mansuetè Sanctus noster cum Donatistis egerit, eosque ad fidem Catholicam amplectendam invitaverit.

274 Itaque pacificus Presbyter post honorificos contra Donatistas, quos huic Donatistarum episcopo Maximino tribuit, & quorum in exordio rationem reddit, epistolam 203 mox citatam sic profequitur: Ego cum in ista regione conductudinem hominum lugendam atque plangendam, qui, cum Christiano nomine gloriantur, Christianos rebaptizare non dubitant, quibus verbis poteram detestarer, non defuerunt laudatores tui, qui mihi dicerent, te ista non facere. Fateor, primò non credidi. Deinde considerans, posse fieri, ut animam humanam de futura vita cogitantem Dei timor invaderet, ut se à scelere apertissimo temperaret, gratulatus credidi, quòd tali proposito ab Ecclesia Catholica nolueris esse nimis

A nimis alienus. Quærebam sanè occasionem loquendi tecum, ut si fieri posset, ea, quæ parva remanserat, inter nos diffensio tolleretur. Cùm ecce ante paucos dies diaconum nostrum Mutugennensem te rebaptizasse, nuntiatum est. Doli vehementer & illius miserabilem lapsum, & tutum, frater, inopinatum scelus: novi enim, quæ sit Ecclesia Catholica; gentes sunt hereditas Christi, & possessio Christi termini terræ. Nostis & vos; aut si non nostis, advertite; facillimè à volentibus sciri potest. Rebaptizare igitur hæreticum hominem; qui hæc sanctitatis signa perceperit; quæ Christianam tradidit disciplinam, omnino peccatum est; rebaptizare autem Catholicum; immaniissimum scelus est.

Maximinum eorum episcopum

275 Tamen non adeo credens, quia de te mihi bene persuasum tenebam; Mutugennam ipse perrexi, & eum quidem miserum videre non potui; à parentibus verò ejus audivi, quod vester jam etiam diaconus factus sit. Et tamen tam bene adhuc de tuo corde sentio, ut eum rebaptizatum esse non credam. Quære te; frater dilectissime, per divinitatem & humanitatem Domini nostri Jesu Christi obsecro, ut rescribere mihi digneris, quid gestum sit; & sic rescribere, ut noveris me in ecclesia fratibus nostris epistolam tuam velle recitare. Quod ideo scripsi, ne cùm id postea facerem, quod me non sperares facturum, offenderem charitatem tuam, & justam de me apud totumque amicos querelam deponeres. Quid ergo te impediatur ad rescribendum, non video: si enim rebaptizas, nihil est; quod homines de tuo collegio formides, cùm id te rescripseris facere, quod te illi facere, etiam si nolles, juberent. Cùm autem id quantis potueris documentis faciendum esse defenderis, non solum non succensent, sed etiam prædicabunt. Si autem non rebaptizas, arripe libertatem Christianam, frater Maximine, arripe, quæso te: non cuiusquam hominis in contemplatione Christi aut reprehensionem vereris, aut exhorreas potestatem. Transiit honor hujus sæculi, transiit ambitio. In futuro Christi judicio nec absidæ gradatæ, nec cathedræ velatæ, nec sanctimonialium occursantium atque cantantium greges adhibebuntur ad defensionem, ubi cœperit accusare conscientia, & conscientiarum arbiter judicare. Quæ hinc honorant, ibi onerant; quæ hic relevant, ibi gravant. Ista quæ pro tempore propter Ecclesiæ utilitatem honori nostro exhibentur, defenduntur fortè bonâ conscientia, defendere autem non poterunt malam.

humantissimis litteris

276 Quod ergo tam pio & tam religioso animo facis, si tamen facis, ut Ecclesiæ Catholicæ baptismum non iteres, sed approbes potiùs tamquam unius verissimæ matris, quæ omnibus gentibus & regenerandis sinum pandit, & regeneratis ubera infundit, tamquam unius possessionis Christi; sese usque ad terræ terminos porrigentis, si hoc verè facis, cur non erumpis in exultantem & liberam vocem? Cur lucernæ tuæ tam utilem splendorem præmis sub modio?... Clama ergo, rectè te facere, si non rebaptizas; & non solum sine trepidatione, sed etiam cùm gaudio mihi inde rescribe. Nulla te tuorum consilia, frater, exterreant: si enim hoc eis displicuerit, non sunt digni, qui te habeant. Si autem placuerit, credimus de misericordia Domini, qui timentes sibi displicere & conantes placere numquam deserit, quod inter nos & vos citò pax erit, ne propter honores nostros, de qua sarcinâ periculosâ ratio reddetur, miseræ

Augusti Tomus VI.

plebes credentes in Christum habeant in domibus suis communes cibos, & mensam Christi communem habere non possint. Nonne ingemiscimus, quod vir & uxor, ut fideliter conjungant corpora sua, jurant sibi plerumque per Christum; & ipsius corpus Christi diversa communionè dilaniant? Hoc tantum scandalum, tantus diaboli triumphus, tanta pernicietas animarum, si per tuam modestiam & prudentiam & dilectionem, quam debemus ei, qui pro nobis suum sanguinem fudit, ablata de mediò in his regionibus fuerit, quis explicet verbis, quam tibi palmam præparet Dominus, ut ad cetera membra sananda, quæ per totam Africam tabefacta miserabiliter jacent, à te proficiatur tam imitabile medicinæ documentum?

277 Quam vereor, quoniam cor meum videre non potes, ne tibi cum insultatione potius quam cum dilectione loqui videar. Sed certe amplius quid faciam; non invenio; nisi ut inspiciendum sermonem meum tibi offeram; animum Deo. Tollamus de mediò inania objecta; quæ à partibus imperitis jactari contra invicem solent; nec tu objicias tempora Macariana, nec ego sævitiam Circumcellionum. Si hoc ad te non pertinet, nec illud ad me. Area Dominica nondum ventilata est, sine paleis esse non potest. Nos oremus atque agamus, quantum possumus, ut frumentum sinus: . . . Re agamus, ratione agamus; divinarum Scripturarum auctoritatibus agamus; quieti atque tranquilli, quantum possumus, petamus; quæramus, pulsemus, ut accipiamus & inveniamus; & aperiat nobis; ne forte fieri possit, ut adjuvante Domino concordēs conatus & orationes nostras tanta deformitas atque impietas Africanarum regionum de nostris terris incipiat aboleri.

278 Forsan hac suavi fortique exhortatione qui verosimiliter ille commotus est, ut postea fidem militem esse Catholicam amplecteretur: nam Maximinus episcopus Sinitensis ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ ex schismate Donatistarum transiit; ut S. Augustinus Epistolâ 166 testatur. Holstenius autem alique probabiliter existimant, hunc cum illo eundem esse. Quidquid sit, hac specimina sufficiant ad ostendendum fervorem, quem Sanctus tempore presbyteri sui pro conversione Manichæorum & Donatistarum habuit. Postea per decursum hujus Commentarii prævii breviter afferemus alia testimonia, quæ Sanctus ad cathedram Hippontensem jam evectus, cum Manichæis, Donatistis aliisque hæreticis inivit. Interim paragrafo sequente colligemus illa, quæ S. Augustinus adhuc presbyter ad utilitatem Ecclesiæ scripsit ac gessit.

§ XX. Reliqua scripta, quæ Sanctus tempore sui presbyteratus edidit, & ex horum postremo orta controversia inter ipsum & S. Hieronymum.

Hippone-Regio generale totius Africa concilium mense Octobri anni 393 celebratum est, Sancti de sicut editores conciliorum & chronologi consentiant. In hac synodo S. Augustinus adhuc presbyter de fide & symbolo differere jussus est; & eam dissertationem, rogantibus amicis, postmodum scripto vulgavit; ut ipse lib. 1 Retractionum

L 1

cap.

AUCTORE
G. C.

invitat ad
fidem Ca-
tholicam:

E

F

Disputatio
Fide &
Symbolo:

AUCTORE cap. 17 testatur hoc modo : Per idem tempus co-
G. C. ram episcopis hoc mihi iubentibus , qui plena-
rium totius Africæ concilium Hippone-Regio age-
bant * , de fide & symbolo presbyter disputavi :
* al. habe- quam disputationem , nonnullis eorum , qui nos
bant familiariter diligebant , studiosissimè instantibus ,
in librum contuli , in quo de rebus ipsis ita dis-
feritur , ut tamen non fiat verborum illa contex-
tio , quæ tenenda memoriter competentibus tradi-
tur. *Alias ejusdem ferè temporis lucubraciones
collocabimus eo ordine , quo sanctus Doctor illas
in libris Retractationum recenset.*

279 Itaque lib. 1 , cap. 18 aliquod Opus im-
Opusculum perfectum memorat his verbis : Cùm de Genesi
imperfectum duos libros contra Manichæos condidissem , quo-
de Genesi niam secundum allegoricam expositionem Scriptu-
ad litteram : ræ verba tractaveram , non ausus naturalium re-
rum tanta secreta ad litteram exponere , hoc est ,
quemadmodum possent secundum historicam pro-
prietatem , quæ ibi dicta sunt , accipi ; volui ex-
periri in hoc quoque negotiosissimo ac difficillimo
Opere , quid valerem ; sed in Scripturis exponen-
dis tyrocinium meum sub tanta sarcinæ mole suc-
cubuit : & nondum perfecto uno libro , ab eo ,
quem sustinere non poteram , labore conquievi.

B Sed in hoc Opere cùm mea Opuscula retractarem ,
iste ipse , ut erat imperfectus , venit in manus ,
quem neque edideram , & abolere decreveram ,
quoniam scripsi postea XII libros , quorum titu-
lus est : DE GENESI AD LITTERAM. In quibus
quamvis multa quæsitæ potiùs quàm inventa vi-
deantur , tamen eis iste nullo modo est compa-
randus. Verùm & hunc posteaquam retractavi ,
manere volui , ut esset index , quantum existimo ,
non inutilis rudimentorum meorum in enuclean-
dis atque scrutandis divinis Eloquiis , ejusque ti-
tulum esse volui DE GENESI AD LITTERAM IM-
PERFECTUS.

280 Sanctus eodem lib. 1 Retractationum cap.
19 testatur , sese per idem tempus de sermone
Domini in monte secundum Matthæum duo vo-
lumenta scripsisse. Tribus sequentibus ejusdem libri
capitibus enumerat Opuscula sua , quæ tunc ad-
versus Donatistas & Adimantum Manichæum
vulgavit , & quorum paragrafo precedente me-
minimus. His ibidem subjungit tres commenta-
rios in Epistolas Apostoli Pauli , cujus occasionem
C cap. 23 refert hoc modo : Cùm presbyter adhuc
essem , contigit , ut apud Carthaginem inter nos ,
qui simul eramus , ad Romanos Apostoli Epistola
legeretur , & quædam interrogabar à fratribus ;
quibus cùm , sicut poteram , responderem , vo-
luerunt scribi potiùs , quæ dicebam , quàm sine
litteris fundi : ubi cùm eis obtemperarem , liber
unus accessit Opusculis meis. Ex hoc libro Semi-
Pelagiani adducebant opinioni suæ patrocinium.
Sed Augustinus lib. 1 de Prædestinatione Sancto-
rum cap. 3 & sequenti candidè errorem suum
agnoscit , priorem sententiam mutat , & illos er-
rantes prioris opinionis suæ sectatores ad exem-
plum suum imitandum invitat.

Opuscula : 281 Lib. 1 Retractationum cap. 24 sic aliud
ejusdem ferè generis Opusculum commemorat :
Post hunc librum exposui ejusdem Apostoli Epi-
stolam ad Galatas , non carptim , id est , aliqua
prætermittens , sed continuanter & totam. Hanc
autem expositionem uno volumine comprehendi.
Sed sanctus Interpres hanc explicationis metho-
dum tenere non potuit in altero sacra Scripturæ
commentario , quem ibidem cap. 25 recenset his
verbis : Epistolæ quoque ad Romanos , sicut ad
Galatas , expositionem susceperam. Sed hujus O-

peris , si perficeretur , plures libri erant futuri ; D
quorum unum in sola disputatione ipsius saluta-
tionis absolvi , ab initio scilicet usque ad illud ,
ubi ait : " Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro
, & Domino Jesu Christo ,". Factum est quippe ,
ut immoraremur , cùm vellemus solvere inciden-
tem sermoni nostro difficillimam quæstionem de
peccato in Spiritum sanctum , quod non remitta-
tur neque in hoc seculo , neque in futuro. Sed
deinde alia volumina cessavi adjungere exponen-
do Epistolam totam , ipsius Operis magnitudine
ac labore deterritus , & in alia faciliora deflexus
sum. Ita factum est , ut librum , quem feceram
primum , relinquerem solum , cujus esse titulum
volui , EPISTOLÆ AD ROMANOS INCHOATÆ EX-
POSITIO.

282 Miramur , ibidem cap. 26 librum de quando
Octoginta tribus quæstionibus collocari inter Opera, scriptus li-
qua S. Augustinus adhuc presbyter scripsit : nam ber 83
sanctus Doctor ibi testatur , illas quæstiones à se Quæstio-
dictatas fuisse primo tempore conversionis suæ , num.
postquam in Africam rediit , quas postea jam epi-
scopus ordinatim colligi & in unum librum redi-
gi jussit. Forsan eas presbyter recognovit , epi-
scopus postea vulgavit , & ideo tempore presbyte-
ratus ejus recensentur. At quacumque sit hujus
ordinis causa , nos illas § 13 retulimus ad seces-
sum Tagastensem , cui originem suam debent.
Sic etiam superius § 9 recensuimus Opus de Libe-
ro arbitrio , quod Sanctus Roma adhuc laicus in-
choavit , etiamsi illud in Africa jam presbyter ab-
solverit. Nihil hic annotare volumus circa pri-
vatas epistolas , quas Sanctus tempore sui presby-
teratus ad Paulinum aliosque dedit , ne Commen-
tarius noster prævius nimium excrescat.

283 Denique Sanctus lib. 1 Retractationum Scribit de
cap. 27 postremum Opus à se presbytero composi- Mendacio ,
tum indicat , & ab altero similis materie distin- & contra
guit his verbis : Item de Mendacio scripsi librum, Menda-
qui etiam cum aliquo labore intelligitur , habet tam- cium ,
men non inutilem ingenii & mentis exercitatio-
nem , magisque moribus ad veriloquium diligen-
dum proficit. Hunc quoque auferre statueram de
Opusculis meis , quia & obscurus & anfractu-
sus , & omnino molestus mihi videbatur ; propter
quod eum nec edideram. Deinde cùm postea scri-
pisssem alterum , cujus titulus est CONTRA MEN-
DACIUM , multo magis istum non esse decreve-
ram , & jusssem ; sed non est factum. Itaque in
ista retractatione Opusculorum meorum , cùm
eum incolumem reperissem , etiam ipsum retra-
ctatum manere præcepi ; maximè quia in eo non-
nulla sunt necessaria , quæ in illo altero non sunt.
Propterea verò illius inscriptio est CONTRA MEN-
DACIUM ; istius autem DE MENDACIO : quoniam
per illum totum oppugnatio est aperta mendacii ;
istius autem magna pars in inquisitionis disputa-
tione versatur. Ad eundem tamen finem uterque
dirigitur. Utrumque illud Opus in editio. se Plan-
tiniana sub initio romi quarti typis excusum est.

284 In epilogo prioris hujus opusculi de Men- in quo taci-
dacio contrariam quorundam sententiam redar- tē reprehē-
guit his verbis : Quisquis autem esse aliquod ge- dit S. Hie-
nus mendacii , quod peccatum non sit , putave- ronymum ,
rit , decipiet se ipsum turpiter , cùm honestum se
deceptorem arbitratur aliorum. Tanta porrò cæ-
citas hominum animos occupavit , ut eis parum
sit , si dicamus quædam mendacia non esse pec-
cata , nisi etiam in quibusdam peccatum dicant
esse , si mendacium recusemus ; eoque perducti
sunt defendendo mendacium , ut etiam primo il-
lo genere , quod est omnium sceleratissimum , di-
cant

A cant usum fuisse apostolum Paulum : nam in Epistola ad Galatas , quæ utique sicut ceteræ ad doctrinam religionis pietatisque conscripta est ; illo loco dicunt esse mentitum , ubi ait de Petro & Barnaba : Cum vidissem quia non rectè ingrediuntur ad veritatem Evangelii . Cum enim voluit Petrum ab errore , atque ab illa , in quam inciderat , viâ pravitate defendere ; ipsam religionis viam , in qua salus est omnibus , confracta & comminuta Scripturarum auctoritate , conantur evertere . In quo non vident , non solum mendacii crimen ; sed etiam perjurii ; se objicere Apostolo in ipsa doctrina pietatis , hoc est , in Epistola , in qua prædicat Evangelium ; ibi quippe ait , priusquam ista narraret : " Quæ autem , scribo vobis , ecce coram Deo , quia non mentior , , .

qui docuerat Petro Paulum restitisse
 285. *Hic tacito nomine S. Augustinus reprehendit Hieronymum , qui in Commentario Epistole S. Pauli ad Galatas jam scripserat sequentia :*
 Ex eo quod Petrus , antequam quidam de Hierosolymis Antiochiam venirent , edebat cum gentibus ; ostenditur non eum oblitum fuisse præcepti ; nullum hominem communem & immundum dicere ; sed quia propter eos , qui adhuc Legem observandam putabant , paululum se à convictu subtraxerat gentium ; ita ut etiam ceteri , qui ex Judæis erant , similiter facerent ; & Barnabas , qui cum Paulo in gentibus Evangelium prædicabat , hoc facere cogere , hi qui Antiochiæ crediderant ex gentibus , nec fuerant circumcisi , compellebantur ad Legis onera transcendere ; non intelligentes dispensationem Petri , quæ Judæos salvari cuperet , sed putantes ita se Evangelii habere rationem . Cum itaque vidisset Apostolus Paulus periclitari gratiam Christi , nova belator ejus usus est arte pugnandi , ut dispensationem Petri , quæ Judæos salvari cupiebat , nova ipse contradictionis dispensatione corrigeret , & resisteret ei in faciem , non arguens propositum , sed quasi in publico contradicens , ut ex eo quod Paulus eum arguens resistebat , hi qui crediderant ex gentibus , fervarentur .

B 286 Quod si putat aliquis , verè Paulum Petro Apostolo restitisse , & pro veritate Evangelii intrepidè fecisse injuriam præcessori , non ei ita bit illud , quod & ipse Paulus Judæis Judæus factus est , ut Judæos lucrifaceret , & ejusdem simulationis tenebitur reus , quando caput totondit in Cenchris & facto calvitio oblationem obtulit in Jerusalem ; & Timotheum circumcidit , & nudipedalia exercuit , quæ utique manifestissimè de cæremoniis Judæorum sunt . Si itaque ipse , qui ad prædicationem gentium missus erat , non putavit abs re dicere : Sine offendiculo estote Judæis & Ecclesiæ Dei ; quomodo & ego omnibus per omnia placeo , non quærens quod mihi utile est , sed quod multis , ut salventur ; & fecit aliqua , quæ contraria essent Evangelii libertati , ne scandalizaret Judæos ; qua auctoritate , qua fronte audet hoc in Petro reprehendere , qui circumcisionis Apostolus erat , quod ipse Apostolus gentium arguitur commisisse ? Sed , ut antè jam diximus , restitit secundum faciem publicam Petro & ceteris , ut hypocrisis observandæ legis , quæ nocebat eis , qui ex gentibus crediderant , corruptionis hypocrisis emendaretur , & uterque populus salvus fieret ; dum & qui circumcisionem laudant , Petrum sequuntur ; & qui circumcidi nolunt , Pauli prædicant libertatem . Quod autem ait , REPREHENSIBILIS ERAT , propterea mediè temperavit , ut intelligamus , non tam à Pauli

ex quadam simulatione.

C 287 *Sed hæc opinio nequaquam placet Augustino ; qui adhuc presbyter Hieronymo inscripsit Epistolam octavam , in qua cap. 3 sic eum alloquitur :* Legi etiam quædam scripta , quæ tua dicerentur , in epistolas Apostoli Pauli , quarum ad Galatas cum enodare velles , venit in manus locus ille , quo Apostolus Petrus à perniciofa simulatione revocatur ; dictumque ibi patrocinium mendacii susceptum esse vel abs te tali viro ; vel à quopiam , (si alius illa scripsit) fateor , non mediocriter doleo , donec restantur , si fortè refelli possunt ea , quæ me movent : mihi enim videtur exitiosissimè credi , aliquod in Libris sanctis esse mendacium , id est , eos homines , per quos nobis illa Scriptura ministrata est atque conscripta ; aliquid in libris suis fuisse mentitos . . . : admisso enim semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio ; nulla illorum Librorum particula remanebit , quæ non , ut cuique videbitur , vel ad mores difficilis , vel ad fidem incredibilis ; eadem perniciosissimâ regulâ ad mentientis auctoris consilium officiumque referatur . Deinde Sanctus noster pluribus ibidem ratiociniis hoc argumentum suum urget , & in epistola sequente rursus repetit .

lo eum fuisse reprehensibilem , quàm his fratribus , cum quibus antè edens , se ab eis postea separabat . Deinde S. Hieronymus variis exemplis ostendere nititur , hanc reprehensionem ex conditio utriusque Apostoli propter alios simulatam ac licitam fuisse .

288 *At Hieronymus in Epistola inter Augustinianas undecima remittit Augustinum ad præfationem sui Commentarii in Epistolam ad Galatas , ubi veteres ejusdem sententia defensores assignaverat ; & caput tertium istius Epistole undecima concludit his verbis :* Ego , imò alii ante me exposuerunt causam , quam putaverant , non officiosum mendacium defendentes , sicut tu scribis , sed docentes honestam dispensationem , ut & Apostolorum prudentiam demonstrarent ; & blasphemantis Porphyrii imprudentiam coercerent ; qui Petrum & Paulum puerili dicit inter se pugnasse certamine ; imò exarxisse Paulum in invidiam virtutum Petri , & ea scripsisse jactanter , quæ vel non fecerit , vel ; si fecerit , procaciter fecerit , id in alio reprehendens , quod ipse commiserit . Interpretati sunt illi , ut potuerunt . Tu quomodo locum istum edisseres , utique meliora dicturus , qui veterum sententiam reprobasti . *Igitur occasione Opusculi de Mendacio & ex litteris hac de re à terò citroque scriptis inter hos duos sanctos doctissimosque viros orta est illa controversia , qua paulatim ferventius agitari cæpit : Hieronymus enim postea duas acriores epistolas ad Augustinum dedit , qua inter Augustinianas numero XIII & XIV legi possunt .*

289 *Attamen Sanctus noster his litteris exposulatois epistolam decimam quintam reddidit , ubi cap. 2 subviratum Hieronymum placavit hac mansueta responsione :* Restat igitur , ut lædere me rescribendo disponeres , si certo documento meas esse illas litteras nosceres . Atque ita , quia non credo , quod injustè me lædendum putares , superest , ut agnoscam peccatum meum , quod prior te illis litteris læserim , quas meas esse negare non possum . Cur itaque conor contra fluminis tractum , ac non potiùs veniam peto ? Obsecro te ergo per mansuetudinem Christi , ut ; si læsi te , dimittas mihi , ne me vicissim lædendo malum pro malo reddas . Lædes autem me , si mihi tacueris errorem meum , quem fortè inveneris

quem ille respondet Augustino Hieronymus subviratus ,

AUCTORE
G. C.

in factis vel dictis meis : nam si ea in me reprehenderis , quæ reprehendenda non sunt , te lædis magis quàm me ; quod absit à moribus & sancto proposito tuo , ut hoc facias voluntate lædendi , culpans in me aliquid dente maledico , quod mente veridica esse scis non culpandum . Ac per hoc aut benevolo corde arguas , etiamsi caret delicto , quem arguendum putas ; aut paterno affectu mulceas , quem adicere nequeas : potest enim fieri , ut tibi aliud videatur , quàm veritas habet ; dum tamen abs te aliud non fiat , quàm charitas habet : nam & ego amicissimam reprehensionem gratissimè accipiam , etiamsi reprehendi non meruit , quod rectè defendi potest ; aut agnoscam simul & benevolentiam tuam & culpam meam , & quantum Dominus donat , in alio gratus , in alio emendatus inveniar . Præterea Sanctus noster epistola decimâ nonâ fusiùs Hieronymo respondit , ejuſque sententiam de reprehensio Petro suaviter ac fortiter iterum refutavit .

290 Sic ea disceptatio sopita est inter illustres istos Ecclesie Doctores , & hac amantium rixa videtur amoris redintegratio fuisse , quemadmodum colligimus ex epistola vigesima quinta , quâ postmodum sanctus Hieronymus Augustinum laudat his verbis : Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo , quo decet , honore veneratus sum , & habitantem in te dilexi Dominum Salvatorem ; sed nunc , si fieri potest , cumulo aliquid addimus , & plena complemus , ut absque tui nominis mentione ne unam quidem horam præterire patiamur , qui contra flantes ventos ardore fidei perstitisti , maluisti que , quantum in te fuit , solus liberari de Sodomis , quàm cum pereuntibus commorari . Scit , quid dicam , prudentia vestra . Macte virtute ; in orbe celebraris ; Catholici te conditorem antiquæ rursus fidei venerantur atque suspiciunt ; & quod signum majoris gloriæ est , omnes hæretici detestantur ; & me pari persequuntur odio , ut , quos gladio nequeunt , voto interficiant . Incolumem & mei memorem te Christi Domini clementia tueatur , domine venerande , & beatissime papa .

291 Imò non dubitamus , quin Hieronymus in hac materia sententiam S. Augustini tandem amplexus fuerit , cum postea in Dialogo adversus Pelagianos lib. 1 , cap. 8 sub nomine Critobuli scribat sequentia : Apostolus (nimirum Paulus) dicit de Petro , quod non recto pede inceserit in Evangelii veritate , & in tantum reprehensibilis fuerit ; ut & Barnabas adductus sit in eandem simulationem . Quis indignabitur , id sibi denegari , quod princeps Apostolorum non habuit ? Hac prioris sententia mutatio confirmatur ex ipso S. Augustino , qui Oceano hanc veterem controversiam renovare cupienti in epistola 260 post alia sic respondet : Sed quid hinc diutiùs ? cum de hac quæstione inter nos ego & prædictus venerabilis frater Hieronymus satis litteris egerimus ; & in hoc Opere recentissimo , quod sub nomine Critobuli adversus Pelagium modò edidit , eandem de ista re gesta dictisque Apostolicis sententiam tenuit , quam beatissimi Cypriani etiam nos secuti sumus .

292 Ad evitandas difficultates , qua ex hac opinione obijciuntur , antiqui quidam scriptores asseruerunt , quod Cephæ ille reprehensus , non fuerit Apostolus Petrus , sed alius ab ipso diversus , ut in supra citato Commentario Epistole ad Galatas Hieronymus tradit his verbis : Sunt , qui Cephæ , cui hinc in faciem Paulus restitisse se scribit , non putent Apostolum Petrum , sed a-

lium de septuaginta discipulis isto vocabulo nuncupatum ; & dicunt nequaquam Petrum à conviviis gentium se potuisse subtrahere , qui & centurionem Cornelium baptizavit ; . . maxime cum Lucas scriptor historiæ nullam hujus dissensionis faciat mentionem ; nec dicat , umquam Petrum Antiochiæ fuisse cum Paulo ; & locum dari Porphyrio blasphemanti , si aut Petrus errasse , aut Paulus procaciter Apostolorum principem confutasse credatur . Quamvis S. Hieronymus ibidem mox refellat hanc antiquam sententiam , tamen Harduinus noster alique recentiores eum secuti , rursus illam suscitaverunt , & non contemnendis argumentis hætenus defendunt . Cum non sit hinc instituti nostri probabilior ex istis opinionibus tueri , theologis & sacra Scriptura interpretibus ulterius indagandam relinquimus illam controversiam , de qua interim Historia Apostolica , quam Antonius Sandinus anno 1731 Patavii edidit , & Gerardus Casseel in Controversiis ecclesiastico-historicis , Colonia Agrippina anno 1734 impressis , controversiâ xiiii consulti possunt . Nunc ab his eruditissimis viris Sancti nostri scriptis transmissis ad egregium ejusdem facinus , quod adhuc tempore presbyterii sui patravit .

§ XXI. Hippone-Regio sacrilegus mos epulandi in templo , qui festis quorundam Sanctorum diebus sub larva pietatis fervari solebat , exhortatione Sancti nostri sublatus .

Turpis Afrorum mos erat , ut sub falsa specie religionis in cæmeteriis Martyrum , seu venerandis Sanctorum templis vinolenta convivium instituerent , eoque modo annuam illorum festivitatem colerent , aut verius profanarent . Sanctus Presbyter noster hanc sacrilegam consuetudinem agerrimè ferebat , & propterea anno Christi 392 ad Aurelium Carthaginensem episcopum receniter electum scripsit epistolam sexagesimam quartam Plantiniana editionis , in qua ipsum graviter exhortatus est , ut auctoritate conciliorum & prævio ecclesie sue Carthaginensis exemplo hunc abusum ex Africa fortiter simulque suaviter eliminaret . Nobis ignotum est , an Aurelius Carthaginensis antistes id executioni mandare potuerit , quamvis apud Labbeum nostrum tomo 2 Conciliorum col. 1069 inter canones ecclesie Africana , procurante verosimiliter Augustino , sequens ordine quadragesimus secundus exprimat hunc abusum : Ut nulli episcopi vel clerici in ecclesia conviventur , nisi fortè transeuntes hospitiorum necessitate illie reficiant ; populi etiam ab hujusmodi conviviis , quantum fieri potest , prohibeantur . At certè Sanctus noster Hippone-Regio hunc canonem observari jussit , & illam sædam convivendi in ecclesia consuetudinem penitus abolevit , ut discimus ex Epistola vigesima nona novissima editionis Parisiensis , quam S. Augustinus adhuc presbyter Alypio jam episcopo Tagastensi scripsit , & quam PP. Benedictini Galli non ita pridem in Ms. codice Cisterciensium reppererunt .

294 Quamvis hac epistola sit longior , & laudati PP. Benedictini in Vita S. Augustini lib. 3 , cap. 11 materiam illius redegerint in compendium , quod inde faciliùs hic excerpti posset , tamen

ita ut amicitia illorum hinc augetur ,

Hieronymus videatur in Augustini sententiam transivisse .

quomodo aliqui explicant locum de Cephæ reprehensio .

B

F

D

B

A *men hanc rem præclare gestam referre malumus ex ipso sancto Presbytero nostro, & propterea prælixiorum ejus narrationem hoc loco transcribere non gravabimur. Alypius anno Christi 395 versabatur in urbe Hipponensi, quando imminabat annua S. Leontii quondam Hipponensis episcopi festivitas, quam cives solito conviviorum apparatus celebrare decreverant. Sed præsul ille sciens firmiter Presbyteri nostri propositum, pro sancto rei successu preces effuderat, & forsitan ob urgentia diæcesis sua negotia ante abusum illum sublatum inde discesserat, ut colligimus ex initio memorata epistola, quam Sanctus noster ita continuat: Cum post profectionem tuam nobis nuntiatum esset, tumultuari homines, & dicere se ferre non posse, ut illa solemnitas prohiberetur, quam LÆTITIAM nominantes, vinolentiæ nomen frustra conantur abscondere, sicut etiam, te præsentem, jamjam nuntiabatur; opportunè nobis accidit occulta ordinatione omnipotentis Dei, ut quartâ feriâ illud in Evangelio capitulum consequenter tractaretur: "Nolite dare Sanctum canibus, neque"*

projeceritis margaritas vestras ante porcos."

B *Tractatum est ergo de canibus & de porcis; ita ut & pervicaci latratu adversus Dei præcepta rixantes, & voluptatum carnalium fordibus dediti erubescere cogentur; conclusumque ita, ut viderent, quàm esset nefarium, intra ecclesiæ parietes id agere nomine religionis, quod in suis domibus si agere perseverarent, à Sancto & Margaritis ecclesiasticis eos arceri oporteret.*

*vehementer
invelatus,*

295 Sed hæc quamvis gratè accepta fuerint, tamen quia pauci convenerant, non erat satisfactum tanto negotio. Iste autem sermo cum ab eis, qui aderant, pro cuiusque facultate ac studio foris ventilaretur, multos habuit contradictores. Postea verò quàm dies Quadragesimæ illuxisset, & frequens multitudo ad horam tractationis occurrit, lectum est istud in Evangelio, ubi Dominus de templo expulsis venditoribus animalium, & everfis mensis numulariorum, dixit: domum Patris sui pro domo orationum, speluncam latronum esse factam. Quod capitulum, cum eos intentos proposita vinolentiæ quæstione feci, & ipse quoque recitavi; adjunxique disputationem, quâ ostenderem, quanto commotius & vehementius Dominus noster ebriosa convivia, quæ ubique sunt turpia, de templo expelleret, unde sic expulit concessa commercia, eum ea venderentur, quæ sacrificiis illo tempore licitis essent necessaria; quærens ab eis, quibus similiorem putarent speluncam latronum necessaria vendentibus, an immoderatè bibentibus. Et quoniam mihi præparatæ lectiones suggerendæ tenebantur, adjunxi deinde, ipsum adhuc carnalem populunt Judæorum in illo templo, ubi nondum Corpus & Sanguis Domini offerebatur, non solum vinolentia, sed nec sobria quidem unquam celebrasse convivia; nec eos publicè religionis nomine inebriatos inveniri in historia, nisi cum festa fabricato idolo exsolvent: quæ cum dicerem, codicem etiam accepi, & recitavi totum illum locum. Addidi etiam cum dolore, quo potui, quoniam Apostolus ait, ad discernendum populum Christianum à duritie Judæorum, epistolam suam, non in tabulis lapideis scriptam, sed in tabulis cordis carnalibus, eum Moyses famulus Dei, propter illos principes, binas lapideas tabulas confregisset, quomodo non possumus istorum corda confringere, qui homines novi Testamenti, Sanctorum diebus celebrandis ea vellent solenniter exhibere, quæ populus veteris Testa-

menti & semel, & idolo celebravit.

296 Tunc reddito Exodi codice, crimen ebrietatis, quantum tempus sinebat, exaggerans sumpsi apostolum Paulum, & inter quæ peccata posita esset, ostendi, legens illum locum: "Si quis frater nominetur aut fornicator, aut idolis serviens, aut avarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere"; ingemiscendo admonens, cum quanto periculo convivarentur cum eis, qui vel in domibus inebriarentur. Legi etiam illud, quod non longo intervallo sequitur: "Nolite errare; neque fornicatores, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores; neque fures, neque avari; neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis; sed abluti estis, sed justificati estis, in nomine Domini Jesu Christi & Spiritu Dei nostri". Quibus lectis, dixi; ut considerarent, quomodo possent fideles audire, SED AB LUTI ESTIS, qui adhuc talis concupiscentiæ fordes, contra quas clauditur regnum cælorum, in corde suo, id est, in interiore Dei templo esse patiuntur. Inde ventum est ad illud capitulum: "Convenientibus ergo vobis in unum, non est Dominicam cenam celebrare; unusquisque enim propriam cenam præsumit in manducando; & alius quidem esurit, alius ebrius est, manducando & bibendo. An ecclesiam Dei conamnis? Quo recitato, diligentius commendavi, ne honesta quidem & sobria convivia debere in ecclesia celebrari, quandoquidem Apostolus non dixerit: Numquid domos non habetis ad inebriandos vos, ut quasi tantummodo inebriari in ecclesia non liceret; sed, Ad manducandum & bibendum, quod potest honestè fieri, sed præter ecclesiam, ab eis, qui domos habent, ubi alimentis necessariis refici possint: tamen nos ad has angustias corruptorum & diffluentium mortum esse perductos, ut iis nondum modesta convivia, sed saltem domesticum regnum ebrietatis optemus.

297 Commemoravi etiam Evangelii capitulum, quod pridie tractaveram, ubi de pseudo prophetis dictum est: "Ex fructibus eorum cognoscetis eos". Deinde in memoriam revocavi fructus eo loco non appellatos, nisi opera. Tum quæsi, inter quos fructus nominata esset ebrietas, & recitavi illud ad Galatas: "Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum servitutes, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, invidiæ, ebrietates, commestiones, & his similia; quæ prædico vobis, sicut prædixi; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt". Post quæ verba interrogavi; quomodo de fructu ebrietatis agnoscerentur Christiani, quos de fructibus agnosci Dominus iussit. Adjunxi etiam legendum, quod sequitur: "Fructus autem Spiritus est caritas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia". Egique ut considerarent, quàm esset pudendum atque plangendum, quod de illis fructibus carnis non solum privatim vivere, sed etiam honorem ecclesiæ deferre cuperent, & si potestas daretur, totum tam magnæ basilicæ spatium turbis epulantium ebriorumque completerent: de spiritualibus autem fructibus, ad quos & divinarum Scripturarum auctoritate & nostris gemitibus invitarentur,

AUCTORE

G. C.

demonstrat

raque ex

Scripturis

E

rei turpitudi-

dine; animarumque

ex illa periculo;

F.

AUCTORE
G. C.

*si in alio-
rum & suo
finem ora-
tioni imponi-
t*

tur, nolunt adferre Deo munera, & his potissimum celebrare festa Sanctorum.

298 Quibus peractis, codicem reddidi, & imparata oratione, quantum valui, & quantum me ipsum periculum urgebat, & vires administrare Dominus dignabatur, constitui eis ante oculos commune periculum & ipsorum, qui nobis commissi essent, & nostrum, qui de illis rationem reddituri essemus pastorum Principi, per cuius humilitatem, insignes contumelias, alapas, & sputa in faciem, & palmas, & spicam coronam, & crucem ac sanguinem obsecravi, ut si se ipsi aliquid offendissent, vel nostri miserentur, & cogitarent venerabilis senis Valerii circa me ineffabilem caritatem, qui mihi tractandi verba veritatis tam periculosum onus non dubitavit propter eos imponere, eisque saepe dixerit, quod orationes ejus exaudire essent de nostro adventu; quos non utique ad communem mortem vel spectaculum mortis illorum, sed ad communem conatum in aeternam vitam ad se venisse laetatus est. Postremo etiam dixi, certum esse me, & fidere in eum, qui mentiri nescit, qui per os Prophetarum sui pollicitus est de Domino nostro Jesu Christo dicens: "Si reliquerint filii ejus legem meam, & in praeceptis meis non ambulaverint; si justificationes meas profanaverint, visitabo in virga facinororum eorum, & in flagellis delicta eorum; misericordiam autem meam non auferam." In eum ergo me fidere, quod si haec tanta, quae sibi essent lecta & dicta, contemnerent, visitaturus esset in virga & flagello, nec eos permissurus cum hoc mundo damnari. In qua conquisitione sic actum, ut pro negotii atque periculi magnitudine tutor & gubernator noster animos facultatemque praeberet. Non ego illorum lacrymas meis lacrymis movi; sed cum talia dicerentur, fateor, eorum fletu praeventus, meum abstinere non potui. Et cum jam pariter flevissemus, plenissima spe correctionis illorum, finis sermonis mei factus est.

*cum tamen
aliqui ad-
huc obmur-
murarent,*

299 Postridie vero cum illuxisset dies, cui solebant fauces ventresque se parare, nuntiatur mihi, nonnullos eorum etiam, qui sermone aderant, nondum a murmuratione cessasse, tantumque in eis valere vim pessimae consuetudinis, ut ejus tantum voce uterentur & dicerent: "Quare modo; non enim, antea qui haec non prohibuerunt, Christiani non erant?" Quo audito, quas majores commovendi eos machinas praepararem, omnino nesciebam; disponebam tamen, si perseverandum putarent, lecto illo loco de propheta Ezechiele, "Explorator absolvitur, si periculum denuntiaverit, etiamsi illi, quibus denuntiatur, cavere noluerint; vestimenta mea excutere atque discedere. Tum vero Dominus ostendit, quod nos non deserat, & quibus modis, in se ut praesumamus, hortetur: namque ante horam, qua exhedram ascenderemus, ingressi sunt ad me iidem ipsi, quos audieram de oppugnatione vetustae consuetudinis fuisse conquestos; quos blandè acceptos paucis verbis in sententiam sanam transtuli; atque ubi ventum est ad tempus disputationis, ommissa lectione, quam praeparaveram, quia necessaria jam non videbatur, de hac ipsa quaestione pauca disserui, nihil nos nec brevius nec verius posse adferre adversus eos, qui dicunt, QUARE MODO, nisi & nos dicamus VEL MODO.

*prudenter
oratione eos
placat,*

300 Verumtamen ne illi, qui ante nos tam manifesta imperitiae multitudinis crimina vel permiserunt, vel prohibere non sunt ausi, aliqua à

nobis affici contumeliâ viderentur, exposui eis, D qua necessitate ista in Ecclesia viderentur exorta: scilicet post persecutiones tam multas tamque vehementes, cum, facta pace, turbæ gentilium in Christianum nomen venire cupientes, hoc impedirentur, quod dies festos cum idolis suis solerent in abundantia epularum & ebrietate consumere, nec facile ab his perniciosissimis & tam vetustissimis voluptatibus se possent abstinere, visum fuisse majoribus nostris, ut huic infirmitatis parti interim parceretur, diesque festos post eos, quos relinquebant, alios in honorem sanctorum Martyrum vel non simili sacrilegio, quavis simili luxu, celebrarentur; jam Christi nomine conligatis, & tantæ auctoritatis jugo subditis salutaria sobrietatis praecepta traderentur, quibus jam propter praecipiens honorem ac timorem resistere non valerent: quocirca jam tempus esse, ut qui non se audent negare Christianos, secundum Christi voluntatem vivere incipiant, ut ea, quae, ut essent Christiani, concessa sunt, cum Christiani sunt, respuantur.

301 Deinde hortatus sum, ut transmarinam abusumque rum ecclesiarum, in quibus partim ista recepta efficaciter numquam sunt, partim jam per bonos rectores, abrumptis populo obtemperante, correcta, imitatores esse vellemus. Et quoniam de basilica beati apostoli Petri; quotidianæ vinolentiae proferebantur exempla; dixi primo audisse nos saepe, esse prohibitum; sed quod remotus sit locus ab episcopi conversatione, & in tanta civitate magna sit carnalium multitudo, peregrinis praesertim, qui novi subinde veniunt, tanto violentius quanto inscius illam consuetudinem retinentibus, tam immanem pestem nondum compeisci sedarique potuisse. Verumtamen nos, si Petrum apostolum honorarem, debere praecepta ejus audire, & multo devotius Epistolam, in qua voluntas ejus apparet, quam basilicam, in qua non apparet, intrari; statimque accepto codice, recitavi, ubi ait: "Christo enim passo pro nobis per carnem, & vos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est carne, desit à carne, ut jam non hominum desideriis, sed voluntate Dei reliquum, quum tempus in carne vivat. Sufficit enim vobis praeteritum tempus voluntate hominum perisse, fecisse ambulantes in libidinibus, desideriis, ebrietate, commensationibus & nefandis idolorum servitutibus." Quibus gestis, cum omnes uno animo in bonam voluntatem ire, contempta mala consuetudine, cernerem, optatus sum, * forte hostis ut meridiano tempore divinis lectionibus & psalmis interessent; ita illum diem multo mundius atque sincerius placere celebrandum; & certè de multitudinis convenientium facile posse apparere, qui mentem, & qui ventrem sequeretur. Ita lectis omnibus, sermo terminatus est.

302 Pomeridiano autem die major, quam ante hinc ac te meridiem, affuit multitudo, & usque ad horam, quâ cum episcopo egredieremur, legebatur alternatim & psallebatur; nobisque egressis, duo psalmi lecti sunt. Deinde me invitum, qui jam cupiebam peractum esse tam periculosum diem, jussu compulsi Senex, ut aliquid eis loquerer. Habui brevem sermonem, quo gratias agerem Deo. Et quoniam in haereticorum basilica audiebamur ab eis solita convivia celebrata, cum adhuc etiam eo ipso tempore, quo à nobis ista gerebantur, illi in poculis perdurarent, dixi, dici pulcritudinem noctis comparatione decorari, & colorem candidum nigri vicinitate gratiorem; ita nostrum spiritualis celebrationis conventum minus

nus

A nūs fortasse futurum fuisse jocundum, nisi ex alia parte carnalis ingurgitatio conferretur, hortatufque sum, ut tales epulas instanter appeterent, si gustassent, quā suavis est Dominus; illis autem esse metuendum, qui tamquam primum sectantur, quod aliquando destruetur; cū quisque comes efficiatur ejus rei, quam colit, insultarique Apostolus talibus dicens; "Quorum deus venter,, , cū idem alio loco dixerit: "Esca,, ventri, & venter escis; Deus autem & hunc,, & illas evacuabit,,. Nos proinde oportere id sequi, quod non evacuatur, quod remotissimum à carnis affectu spiritus sanctificatione retinetur. Atque in hanc sententiam pro tempore cū ea, quæ Dominus suggerere dignatus est, dicta essent, acta sunt vespertina, quæ quotidie solent; nobisque cum Episcopo recedentibus, fratres eodem loco hymnum dixerunt, non parva multitudine utriusque * ad obcuratum diem manente atque psallente.

* forte deest
sexus

B 303 Ex his abundè patet, quā feliciter ac patheticè S. Augustinus hanc inveteratam consuetudinem susulerit. Sed occurrit difficultas circa tempus anni 395, quo res ista contigit: cū enim Sanctus noster in epistola superius exhibitā num. 295 dicat, se concionem coram populo tunc habuisse, quando dies Quadragesimæ illuxit, id factum videri posset die XII Februarii, quandoquidem Pascha anni 395 in diem XXV Martii inciderebat; unde per quadraginta dies retrogradiendo ad diem duodecimam Februarii vel initium Quadragesimæ perveniremus. Verū annua S. Leontii Hipponensis episcopi solennitas post Pascha celebrari consueverat, & aliquando cum festo Ascensionis Domini concurrat, ut discimus ex Sermone decimo tertio de Diversis editionis Plantiniana, quem S. Augustinus jam episcopus in basilica Leontiana festo Ascensionis instituit, & in quo post alia sic loquitur: Hodiernum ergo diem Ascensionis ipsius celebramus. Occurrit autem huic ecclesiæ à tabernaculo * solennitas; conditoris basilicæ hujus sancti Leontii hodie depositio est. Sed dignetur obscurari stella à sole. Ergo de Domino potius, quod cœperamus, loquamur. Gaudet bonus servus, quando laudatur dominus. Hodierno ergo die, hoc est, quadragesimo post Resurrectionem suam, Dominus ascendit in cælum.

* melius
alii vernacula

C 304 Propter allegata memoratæ Epistola verba & expressum posterioris hujus Sermōnis tempus aliqui dubitanter admittunt duas S. Leontii festivitates, quarum una mense Februario, altera mense Maio quotannis celebrari potuerit. At nos cum Tillemontio in Monumentis ecclesiasticis tomo XIII pag. 974 & sequente probabilius existimamus, mendum librarii in hanc Epistolam irrepsisse, & pro 10 dies Quadragesimæ, mutatâ unicâ litterâ, 10 dies quadragesima (videlicet post Resurrectionem Domini) legendum esse. Novissimi Operum S. Augustini editores ab hac opinione nostra non abhorrent, dum in notis ad eandem Epistolam monent sequentia: Suspiciari quis possit, legendum esse DIES QUADRAGESIMA ILLUXISSET, id est, dies Ascensionis: maximè quia convivii & comotationibus, quibus sese dedere Catholici cupiebant, quibusque toto illo die dediti Donatistæ fuerunt, nusquam hic jejunii Quadragesimalis religionem Augustinus opponit.

305 Cum Majores nostri de S. Leontio presule Hipponensi non meminerint, hic illis & antiquis notantur de Martyrologis ignotus fuisse videtur: si enim S. Leontio. Etus iste Hipponensis basilica conditor ex Sermone

decimo tertio mox citato notus illis fuisse, saltem inter Prætermisissos de illo mentionem fecissent, etiam si gesta ejus ignorarent. Licet eminentissimus Baronius eundem sanctum presulem Martyrologio Romano non inseruerit, tamen alia occasione mentionem ipsius facit: sed ei perperam attribuit episcopatum Tagastensem, dum die XIII Januarii in notis ad Martyrologium Romanum ita scribit: Habet & Africa suum sanctum Leontium episcopum Tagastensem, de quo sanctus Augustinus Sermone XIII de Diversis, ibidem & de basilica Leontina ab ipso sic dicta. Vir eminentissimus huic sancto Leontio Tagastensem episcopatum tribuens, evidenter errat, ut liquet ex Epistola XXIX jam recitata, cui præfigitur hic antiquus titulus: Epistola presbyteri Hipponensium-Regiorum ad Alypium episcopum Thagastensium de die natalis Leontii, quondam episcopi Hipponensis. Porro Tillemontius tomo XIII Monument. eccles. pag. 211 & sequente putat, hunc episcopum Hipponensem seculo tertio floruisse, & annuam ejus festivitatem die IV Maii constanter celebratam fuisse. Quapropter etiam Castellanus in Corollario Martyrologii sui universalis pag. 735 eundem die IV Maii annuntiat. Quidquid sit de certo ætatis tempore, quo sanctus ille presul claruit, aut fixo mensis die, quo solennitas ejus annua celebratur, Augustinus anno Christi 395 fortiter abrupit illam pessimam consuetudinem, quæ huic digressioni materiam præbuit. Denique sanctus Presbyter noster hoc illustri facinore, aliisque præclaris scriptis ac factis tantam auctoritatem adeptus est, ut Valerius Hipponensis episcopus eum sibi collegam seu dignitatis suæ socium statuerit adsciscere, quemadmodum paragrapho sequente videbimus.

§ XXII. Promotio Sancti ad cathedram ecclesiæ Hipponensis, quam simul cum Valerio rexit, & hujus episcopalis ordinationis modus ac tempus.

C Um nomen illustre S. Augustini quotidie magis magisque percrebresceret, Valerius adventi Valentis Hipponensis non immeritò metuebat, ne forsitan ille ab aliis Africa ecclesiis episcopus deposceretur, ut sanctus Possidius in Actis postea recitandis num. 16 narrabit. Expenso igitur hoc amissionis periculo, pius senex Valerius Augustinum, quem prius successorem habere cupiebat, collegam expetiit, & apud alios Africa presules effectit, ut voti sui compos fieret, quemadmodum discimus ex Epistola 36 inter Augustinianas, quam S. Paulinus ad Romanianum dedit, & in qua ad rem nostram sic scribit: Non tantum hoc scribimus gratulandum, quod episcopatum Augustinus acceperit, sed quod hanc Dei curam meruerint Africanæ ecclesiæ, ut verba cælestia Augustini ore perciperent, qui ad majorem Dominici muneris gratiam novo more proventus, ita consecratus est, ut non succederet in cathedra, sed accederet: nam incolumi Valerio Hipponensis ecclesiæ episcopo coepiscopus Augustinus est; & ille beatus senex, cui purissimam mentem nulla umquam liventis invidiæ macula suffudit, dignos sui cordis pace nunc ab Altissimo

mo

AUCTORE
G. C.

mo fructus capit, ut quem successorem sacerdotii sui suppliciter optabat, hunc mereretur tenere collegam. Sed duplex obstaculum removendum fuit, antequam ea res ad optatum finem perduceretur; sicut jam referemus.

ubi ei persuaserunt exempla alia hujusmodi ordinationis præcessisse;

307 Primò vincenda erat humilitas Augustini, qui se munere episcopali indignum putabat. Etiam cum Valerio simul Hipponensem cathedram occupare renuebat, quia verosimiliter noverat, non esse moris apud Catholicos, ut in eadem civitate duo presules sederent, ac eandem diocesim gubernarent. At tandem timens, ne divina voluntati resisteret, precibus Valerii & communis totius cleri plebisque desiderio cessit, cum præsertim exempla duplicis antistitis in eadem civitate proferrentur, ut in Epistola 34 ad Paulinum & Therasiam data satis innuit his verbis: Sed quæ ecclesiæ curâ teneat, ex hoc vestra charitas oportet attendat, quod beatissimus pater Valerius, qui vos nobiscum quantum salutat, quantum sicut, audietis ex fratribus, nec presbyterum me esse suum passus est, nisi majorem mihi coepiscopatus sarcinam imponeret. Quod quidem quia tanta ejus charitate, tantoque populi studio Dominum id velle credidi, nonnullis jam exemplis præcedentibus, quibus mihi omnis excusatio clauderetur, vehementer timui excusare.

ipsam tamen postea hujus consecrationis penituit.

308 Quali acumque fuerint illa exempla duorum episcoporum in eadem urbe, de quibus Augustinus hoc loco meminit, postea sanctum Praesulem penituit istius illicitæ consecrationis episcopalis, ut aperte declaravit in authentico instrumento, quo Eradium presbyterum sibi in episcopatu successorem designavit (nunc est Epistola centesima decima Planiniana editionis) ubi post alia clerum populumque sic alloquitur: Scio, quod scitis & vos; sed nolo de illo fieri, quod de me factum est; quod autem factum sit, multi scitis. Illi soli nesciunt, qui tunc aut nondum nati erant, aut nondum habebant ætatem sciendi. Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ patre & episcopo meo fene Valerio, episcopus ordinatus sum; & sedi cum illo, quod concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo... Erit presbyter, ut est, quando Deus voluerit, futurus episcopus. Ita Sanctus noster alios ab errandi periculo retraxit, & simul innocuum animi sui candorem prodidit.

Ante consecrationem accusatus à Megalio Calamensi

309 Interim Megalius episcopus Calamensis & Numidia primas huic ordinationi alterum impedimentum attulit, & Augustino succensens (quam ob causam non certo scitur) ei consecrationem episcopalem conferre noluit. Tantummodo ex authentico testimonio constat, Megalinum tunc temporis scripsisse litteras, quibus Augustinum de re quadam perperam gesta accusabat. Equidem non ignoro, quod Joannes Rivinus in Vita Sancti nostri lib. 1, cap. 3 § 1 causam hujus recusationis confidenter expresserit his verbis: Megalius Augustinum ordinare noluit allegans amatorium mulieri cuidam, marito non solum conficio, verum etiam favente, ab illo datum; quod & aliis episcopis per litteras significavit. Sed hæc impudens calumnia potius videtur adscribenda Petiliano Donatista, quam Megalio presuli Catholico, quemadmodum colligimus ex ipso Augustino, qui contra Litteras istius heretici lib. 3, cap. 16 hæc falsam accusationem sic explodit: Titulos epistolarum mearum à se vel à suis, sicut eis placuit, inscriptos legat, & tamquam me in eis comprehendisse se gestiat, contententem eulogias panis sim-

pliciter & hilariter datis ridiculo nomine, & venenosæ turpitudinis ac furoris infamet, & de nostro corde tam malè sentiat, ut amatoriam inaleficia datâ mulieri, marito non solum conficio, verum etiam favente, credi sibi posse præsumat. Quod de me adhuc presbytero scripsit iratus ordinator futurus episcopatus mei, velit valere adversus me; quod autem à sancto concilio de hoc, quod in nos ita peccavit, veniam petivit & meruit, nolit valere pro me; ita Christianæ mansuetudinis & præcepti Evangelici vel nescius vel oblitus, ut etiam quod fratri, ut sibi ignoscere-tur, humiliter postulanti clementer ignotum est, criminetur. Sanctus hoc loquendi modo probabiliter innuit, istam philtri dati calumniam non fuisse excerptam ex litteris Megalli; sed potius esse confictam ab ipso Petiliano, qui tam crassam accusationem ab incautis Augustini adversariis credi posse speraverat.

310 Quinimo Cresconius grammaticus indicat, sese ignorasse, qua de re Megalius Augustinum accusaverit, dum ei objicit hæc verba: Epistolam principis vestri, qua nescio quid de te scripsit, cum te ordinari nollet, tenent non pauci nostrorum. Certè hic hereticus calumniator pro suo adversus Augustinum odio non siluisset tam turpe crimen, si illud ex litteris Megalii primatis sibi notum fuisset. Unde Sanctus noster ibidem lib. 3 contra Cresconium cap. 80 contemnit hæc epistolam; licet etiam Megalius in accusatione sua perseverasset, & illam adversarii objectionem breviter refellit his verbis: Illam verò minime curarem (videlicet epistolam Megalii) nec si ejus, à quo scripta dicitur, non perspicua pro nobis sententiâ legeretur, illam calumniam falsitatemque condemnans; quanto minus eam curat Catholica Ecclesia, cujus causam contra vos agimus, cui tot divinis testimoniis præfidenti, nulla humana de quoquam homine testimonia seu vera seu falsa; quæ gaudet auferunt veritatem. Desine talibus; unus homo sum: Ecclesiæ inter nos agitur causa, non mea: Ecclesiæ, inquam, quæ in nullo homine spem ponere, à suo didicit Redemptore.

311 Cum inter Felicianum & Primianum Donatistarum ortum esset dissidium, Sanctus noster argumentum ad hominem, sicut vulgò dicitur, eamdem Cresconii Donatista objectionem lib. 4 mox citati Operis cap. 64 sic refutat: Cum ego epistolam primatis nostri, de qua fecisti * sub eadem * urbana obliquitate mentionem, quam de me ille scripsit iratus, cum in episcoporum concilio probare, quod intenderat, urgeretur, ejus ipsius sententiâ se corrigentis, & de hac re veniam postulantis, legam esse damnatam; tu quære, utrum possis legere, ubi correctus damnaverit Felicianus, quæ non accusans, sed damnans, dixit in Primianum, vel saltem ipse Primianus saltem evacuaverit, quæ damnans dixit in Felicianum. Quod si inveneris, nec sic par erit causa; quia ille accusationem instituerat, quam falsam esse pervidens, cum veniæ postulatione damnavit, non aspernans emendationis humilitatem dignitate primatus, sed potius recolens prudenter quod scriptum est: "Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam". Isti autem non invicem apud alios accusaverant, sed adversus invicem iudices federant; proinde invicem damnaverant, damnati concordaverunt. Non invidemus in parte Donati pacem damnatorum, si & Christi pacem non respuant in orbe terratum.

312 Igitur hæc publica primatis palinodia sublatum

de re quæpiam incerta, sed ab solutus

E

F

* al. vitiosè quia fecisset

A Latum est alterum ordinationis impedimentum, & Augustinus ab ipso Megalio consecratus est episcopus, ut discimus ex Breviculo collationum per tres dies cum Donatistis habitatum, ubi hi heretici consecrationem istam arridere cupiebant, sicut ipse sanctus Doctor cap. 7 tertia diei narrat hoc modo: Quæsierunt etiam, quis ordinaverit Augustinum, nescio quas, sicut jactabatur, calumnias præparantes. Ubi cum eis intrepidè responderet, à Megalio se ordinatum, qui tunc fuerit primas episcoporum in Numidia ecclesiæ Catholicæ; & urgeret instanter, ut jam proferrent, quæ præparaverunt, ut ibi etiam calumniosi demonstrarentur, illi intentionem in aliud detorserunt, redeuntes ad Cæciliani personam, quam dicebant Catholicæ Ecclesiæ non obesse, etiam si vera ejus crimina monstrarentur, & tamen etiam ipsa non posse vera monstrari. Nunc verisimiliorem consecrationis hujus annum breviter assignabimus.

313 Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. pag. 214 ac præsertim pag. 975 circa tempus, quo S. Augustinus ordinatus est episcopus, varias proponit difficultates, quas PP. Benedictini Galli in Actis ejusdem sancti Doctoris lib. 4, cap. 1, num. 4 Latine contraxerunt his verbis: Hæc nimirum fuit Augustini promotio, cujus ille memoriam quotannis renovabat... Exstat in hanc rem egregius præ ceteris sermo, ad plebem ipso die episcopalis ordinationis ejus habitus, in quo Naxalem Domini imminere dicit. Facit hæc observatio, ut consecrationem ejus, quam in hujus anni trecentesimo nonagesimo quinti finem referre visum est, nemo putaverit rejiciendam ultra annum trecentessimum nonagesimum sextum; quippe cum anno trecentesimo nonagesimo septimo sanctionibus concilii Carthaginensis tertii, die Septembris prima vel Augusti vigesima octava celebrati, subscripserit inter episcopos Augustinus; quo etiam impulsore, ut diximus, fuit in ea synodo constitutum, ut ordinandis episcopis vel clericis decreta conciliorum prælegerentur.

B Licet annus consecrationis

314 Ne tamen illa ordinatio ponatur ante eundem annum trecentessimum nonagesimum sextum, obitare videtur alia observatio; quia videlicet librorum, quos episcopus elaboravit in ipso, ut loquitur, episcopatus sui exordio, primi sunt duo ad Simplicianum Mediolanensem, quem & in epistola nuncupatoria & in libri principio PATREM appellat; quo eum titulo putari potest exornasse, quod jam successisset Ambrosio, qui tamen ex hac vita non decessit nisi anno trecentesimo nonagesimo septimo, pridie Nonas Aprilis. Quare dum Augustini ordinatio trecentessimum nonagesimum sextum annum Christi præcessisse dicitur, eum annos propemodum duos feriatum, nulla edita lucubratione, traduxisse fatendum videtur; quod profectò vix credi possit de sancto illo Doctore, qui curas, quas fratribus suis impendere tenebatur, in hoc potissimum se ponere dixit, ut iis & lingua & stilo suo, quas bigas in eo caritas agitabat, maximè serviret.

C labores difficultate aliqua,

315 Etiam si hæc argumentatio vim suam non videtur beat, tamen laudati PP. Benedictini episcopalem S. Augustini consecrationem cum Tillemontio probabilius assignant anno Christi 395 propter expressum testimonium S. Prosperi, qui in Chronico sub consulibus Olybrio & Probino sic scribit: Augustinus beati Ambrosii discipulus, vir multà facundia doctrinæque excellens, Hippone-Regio in Africa episcopus ordinatur. Certè consulatus horum duorum fratrum in annum Christi 395 in-

Augusti Tomus VI.

cidit, ut Fasti consulares & Cassiodorus confirmant. Quare nos etiam cum plerisque scriptoribus hanc opinionem amplectimur, & ibidem cum laudatis PP. Benedictinis ita concludimus: Quotquot Augustini gesta scripserunt, hæc adeo expressam auctoritatem velut epocham chronologicam ratam & fixam minimeque dubiam habuerunt. Itaque ut ne ab illa nos discedamus, quæremus postea, quo tempore conscripti sint libri ad Simplicianum, curvè ille, licet adhuc presbyter, PATRIS appellatione dignus haberi potuerit ab Augustino jam episcopo.

316 Ceterum hæc Augustini promotio ad dignitatem episcopalem summo totius Africa Catholica plausu excepta est, ut abundè liquet ex Epistola 36 superius memorata, quam S. Paulinus Romaniano scripsit, ubi post alia jam relaxa erumpit in hæc lætas voces: Exultemus itaque & lætemur in eo, qui facit mirabilia solus, & qui facit unanimes habitare in domo, quoniam ipse respexit humilitatem nostram, & visitavit in bono plebem suam; qui erexit cornu in domo David pueri sui, & nunc exaltavit cornu ecclesiæ suæ in electis suis, ut cornua peccatorum, sicut per prophetam spondet, hoc est Donatistarum Manichæorumque confringat. Utinam hæc nunc Domini tuba, quæ per Augustinum intonat, filii nostri Licentii pulset auditus; sed ut illa audiat aure, quæ Christus ingreditur, de qua non rapit Dei semen inimicus. Tunc verè sibi summus Christi pontifex Augustinus videbitur, quia se tunc & exauditum sentiet ab Excelso, si quem sibi dignum genuit in litteris, hunc & sibi dignè filium patriat in Christo: nam & nunc, velim credas, flagrantissima de ipso nobis sollicitudine scripsit.

317 Sed inter hos similesque gratulantium ipsius verbis plaususangebatur electus Episcopus, dum grave ingenis sobmuneris sibi impositi onus considerabat, ut satis apertè colligimus ex Homilia xxv, quam in anniversario sua consecrationis episcopalis die instituit, & qua tomo 10 Plantiniana editionis pag. 173 sic incipit: Hodiernus dies iste, fratres, admonet me attentius cogitare sarcinam meam; de cujus pondere etiam si mihi die noctuque cogitandum sit, nescio quo tamen modo anniversarius iste dies impingat eam sensibus meis, ut ab ea cogitanda omnino dissimulare non possim: & quanto anni accedunt, imò decedunt, nosque propinquiores faciunt diei ultimo, utique quandoque sine dubitatione venturo, tanto mihi est acrior cogitatio & stimulus plenior, qualem Domino Deo nostro rationem possim reddere pro vobis: hoc enim interest inter unumquemque vestrum & nos, quod vos penè de vobis solis reddiduri estis rationem; nos autem & de nobis, & de omnibus vobis. Ideo major est sarcina; sed bene portata majorem gloriam comparat, infideliter autem gesta ad immaniissimam præcipitat poenam.

318 Quid ergo mihi hodie maximè faciendum, de munere nisi ut commendem vobis periculum meum, ut rectè obeundo sitis gaudium meum? Periculum autem meum est, si attendam, quomodo laudatis, & dissimulem, quomodo vivatis: ille enim novit, sub cujus oculis loquor, imò sub cujus oculis cogito, non me tam delectari laudibus popularibus, quàm stimulari & angere, quomodo vivant, qui me laudant. Laudari autem à malè viventibus nolo, ab horreo, detestor; dolori mihi est, non voluptati. Laudari autem à bene viventibus si dicam nolo, mentior: si dicam, volo, timeo, ne sim inanitatis appetentior quàm soliditatis. Ergo quid di-

M m

cam?

AUCTORE

G. C.

E

F

AUCTORE
G. C.

cam? Nec plenè volo, nec plenè nolo. Non plenè volo, ne in laude humana pericliter. Non plenè nolo, ne ingrati sint, quibus prædico. *Deinde difficultatem muneris episcopalis ex Ezechiele propheta sic explicat, ut ea quolibet animarum pastores terrere possit. Denique auditores hortatur, ut prævivendo onus suum relevent, & quia Natalis Domini imminet, cibo spiritualis instructionis, quem singulis & omnibus offerebat, utiliter vescantur. Etiam Sanctus alibi sapius in publicis concionibus aut privatis litteris onerosam pastoralis sollicitudinis suæ sarcinam proponit, & auditorum vel amicorum preces exposcit, ut eam facilius mitiusque portare possit. Nunc alios biographos hinc imitabimur, & paragraphis aliquot sequentibus effigiem S. Augustini jam episcopi depingemus illis coloribus, quos ipse Sanctus Præsul ex scriptis suis submitistrabit. Sed id obiter hoc loco præstabimus, & rudiores picture nostra lineamenta Sancto Possidio post hunc Commentarium prævium præficienda relinquemus.*

B § XXIII. Occultus animæ status, quem Sanctus ipse iam præsul Hipponensis in libro decimo Confessionum declaravit.

Qua de causa scripsit Sanctus libros Confessionum.

Sanctus Doctor anno post episcopalem confessionem quarto vel quinto conscripsit libros Confessionum, quorum novem prioribus enarrat delicta juvenitatis, ac tandem suam ad Deum conversionem, sicut parte prima Actorum post hunc Commentarium lector videbit. *Esti temerarius ac suspicax Phereponus in hæreticis suis Animadversionibus pag. 475 de motivo hujus lucubrationis malignè garriat, & Augustinum ex suo fastu metiens, vanæ gloria vel philantia insinuat, tamen potius fidem adhibemus ipsi Sancto Præsuli, qui lib. 10 Confessionum cap. 3 causam publicæ suæ confessionis indicat, ita Deum alloquens: Confessiones præteritorum malorum meorum, quæ remisisti & texisti, ut beares me in te, mutans animam meam fide & sacramento tuo, cum leguntur & audiuntur, excitant cor, ne dormiat in desperatione & dicat: Non possum; sed evigilet in amore misericordiæ tuæ, & dulcedine gratiæ tuæ, quæ potens est omnis infirmus, qui sibi per ipsam fit conscius infirmitatis suæ. Et delectat bonos audire præterita mala eorum, qui jam carent eis; nec ideo delectat, quia mala sunt, sed quia fuerunt, & non sunt.*

in iisque statum anime suæ aperuerit:

320 *Insper à quibusdam rogatus Augustinus, ut etiam tunc præsentem animæ suæ statum patefaceret, novem præcedentibus libris addidit decimum, quo jam episcopus bonas ac malas animi sui propensiones ingenuè confitetur. Cui autem huic amicorum petitioni satisfecerit, exponit ibidem capite mox citato & initio sequentis, ubi Deum sic rursus alloquitur: Quo itaque fructu, Domine Deus meus, cui quotidie confitetur conscientia mea, spe misericordiæ tuæ securior, quam innocentia suâ, quo fructu, quæso, etiam hominibus coram te confiteor per has litteras, adhuc quis ego sim, non quis fuerim? Nam illum fructum vidi & commemoravi. Sed quis adhuc sim, ecce in ipso tempore confessionum mearum, & multum hoc nosse cupiunt, qui me nove-*

runt, & non me noverunt; qui ex me vel de me aliquid audierunt... Volunt ergo audire confidentem me, quid ipse intus sim, quo nec oculum, nec aurem, nec mentem possunt intendere... Sed quo fructu id volunt? An congratulari mihi cupiunt, cum audierint, quantum ad te accedam munere tuo, & orare pro me, cum audierint, quantum retarder pondere meo? Indicabo me talibus: non enim parvus est fructus, Domine Deus meus, ut à multis tibi gratiæ agantur de nobis, & à multis rogeris pro nobis. *Nunc igitur ex hoc libro docimo, quo certius testimonium requiri non potest, interiora quadam mentis ejus sensa sparsim colligemus.*

321 *Imprimis Sanctus Episcopus noster de sua quod sanctè erga Deum charitate, quam serius inceptam per humillime fici desiderat, capp. 27 & 28 sic disserit: Serò præstat, serò te amavi. Et ecce intus eras, & ego foris, & ibi te quærebam, & in ista formosa, quæ fecisti, deformis irrueram. Mecum eras, & tecum non eram. Ea me tenebant longè à te, quæ si in te non essent, non essent. Vocasti & clamasti, & rupisti surditatem meam. Coruscasti, splendisti, & fugasti cæcitatem meam. Fragrasti, & duxi spiritum, & anhelo tibi. Gustavi, & esurio & sitio. Tetigisti me, & exarsi in pacem tuam... Cum inhæsero tibi ex omni me, omnino nunquam erit mihi dolor & labor; & viva erit vita mea, tota plena te. Nunc autem, quoniam quem tu imple, sublevas eum; quoniam tui plenus non sum, oneri mihi sum; contendunt lætitiæ meæ stendæ cum lætandis mœroribus: ... contendunt mœrores mei mali cum gaudiis bonis; & ex qua parte stet victoria, nescio. Hei mihi, Domine, miserere mei. Hei mihi! Ecce vulnera mea non abscondo. Medicus es; æger sum. Misericors es; miser sum... Prospera in adversis desidero, adversa in prosperis timeo. Quis inter hæc mediis locus, ubi non sit humanæ vitæ tentatio? Sanctus his suspiriis innuit, se nec prosperis nec adversis commovendam esse, si purum Dei amorem possideret.*

322 *Postquam Augustinus divinam misericordiam consecutus ibi ad frugem bonam se receperat, ab omni luxuria lascivies nocturne abhorruit, ut animo pudibundo submissus, soque confiteretur etiam nocturnas illusiones, quas invidus in hac materia patiebatur, & à Deo perfectum castitatis donum instanter flagitaret, quem admodum patet ex capite trigesimo ejusdem libri decimi, quod exorditur his verbis: Jubes terte, ut contineam à concupiscentia carnis & concupiscentia oculorum & ambitione seculi. Jussisti à concubitu; & de ipso conjugio melius aliquid, quam concessisti, monuisti. Et quoniam dedisti, factum est, & antequam dispensator Sacramenti tui fierem. Sed adhuc vivunt in memoria mea, de qua multa locutus sum, talium rerum imagines, quas ibi consuetudo mea fixit; & occurrant mihi vigilantem quidem carentes viribus; in somnis autem non solùm usque ad delectationem, sed etiam usque ad confessionem factumque simillimum. Et tantum valet imaginis illusio in anima mea & in carne mea, ut dormienti falsa visa persuadeant, quod vigilantem vera non possunt. Numquid tunc ego non sum, Domine Deus meus? Et tamen tantum interest inter meipsum, & me ipsum intra momentum, quo hinc ad soporem transeo, vel huc inde retransco.*

323 *Ubi est tunc ratio, quæ vigilans animus quas subinde patiebatur invidus;*

A tur cum oculis? Numquid sopitur cum sensibus corporis? Et unde sæpe etiam in somnis resistimus, nostrique propositi memores, atque in eo castissimè permanentes, nullum talibus illecebris adhibemus assensum? Et tamen tantum interest, ut cum aliter accidit, evigilantes ad conscientiam requiem redeamus, ipsaque distantia reperiamus, nos non fecisse, quod tamen in nobis quoquo modo factum esse doleamus. Numquid non potens est manus tua, Deus omnipotens, sanare omnes languores animæ meæ, atque abundantiore gratia tua lascivos motus etiam mei soporis extinguere? Augebis, Domine, magis magisque in me munera tua, ut anima mea sequatur me ad te, concupiscentiæ visco expedita, ut non sit rebellis sibi, atque ut in somnis etiam non solum non perpetret istas corruptelarum turpitudines per imagines animales usque ad carnis fluxum, sed ne consentiat quidem: nam ut nihil tale vel tantillum libeat, quantum possit nutu cohiberi, etiam in casto dormientis affectu, non tantum in hac vita, sed etiam in hac ætate, non magnum est Omnipotenti, qui vales facere supra quam petimus & intelligimus. Nunc tamen, quid adhuc **B** sim in hoc genere mali mei, dixi bono Domino meo, exultans cum tremore in eo, quod dedisti mihi, & lugens in eo, quod inconsummatus sum; sperans, perfecturum te in me misericordias tuas usque ad pacem plenariam, quam tecum habebunt interiora & exteriora mea, cum absorpta fuerit mors in victoriam.

irritamenta gula,
324 Capite 31 Sanctus noster irritamenta gula, ad quam subinde concitabatur, exponit his verbis: Est alia malitia diei, quæ utinam sufficiat ei. Reficimus enim quotidie ruinas corporis edendo & bibendo; priusquam eficas & ventrem destruas, cum occideris indigentiam meam fatietate mirifica, & corruptibile hoc indueris incorruptione sempiterna. Nunc autem suavis est mihi necessitas, & adversus istam suavitatem pugno, ne capiar, & quotidianum bellum gero in jejuniis, sæpius in servitutem redigens corpus meum, & dolores mei voluptate pelluntur: nam fames & sitis quidam dolores sunt; urunt, & sicut febris necant, nisi alimentorum medicina succurrat. Quæ quoniam præsto est ex consolatione munerum tuorum, in quibus nostræ infirmitati terra & aqua & cælum serviunt, calamitates deliciæ vocantur. Hoc me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam.

que ob corporis alendi necessitatem
325 Sed dum ad quietem fatietatis ex indigentia molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ: ipse enim transitus voluptas est; & non est alius, quàm transeat, quàm quàm transire cogit necessitas. Et cum salus sit causa edendi ac bibendi, adjungit se, tamquam pedissequa, periculosa jucunditas; & plerumque præire conatur, ut ejus causâ fiat, quod salutis causâ me facere vel dico vel volo. Nec idem modus utriusque est: nam quod salutis fatis est, delectationi parum est. Et sæpe incertum fit, utrum adhuc necessaria corporis cura subsidium petat, an voluptuaria cupiditatis fallacia ministerium suppetat. Ad hoc incertum hilarescit infelix anima, & in eo præparat excusationis patrocinium, gaudens non apparere, quid satis sit moderationi valetudinis, ut obtentu salutis obumbret negotium voluptatis. His tentationibus quotidie conor resistere, & invoco dexteram tuam ad salutem meam, & ad te refero æstus meos, quia consilium mihi de hac re nondum stat. Audio vocem jubentis Dei mei: "Non graventur
Augusti Tomus VI.

„ corda vestra in crapula & ebrietate „, Ebrietas AUCTORE longe est à me; misereberis, ne appropinquet mihi. G. C. Crapula autem nonnumquam surrepit servo tuo.

326 In hac clausula malevolus Phereponus tam perfecte existimat, se reperisse claram materiam carpenti vincere ne- vel potiùs irridendi S. Augustinum, & ideo in quibat, memoratis Animadversionibus heretica sua far- raginis pag. 475 ad hunc textum notavit sequen- tia: Non erat quidem ebriofus, ita ut vino ef- fet deditus; sed aliquando tamen satis vini bibe- bat, ut crapula ei esset molesta. Nam crapula idem est Latine, quod Græcè κρηπίδα, hoc est, dolor capitis, qui ex hesternâ comotatione su- perest. Verùm theologus anonymus Cantabrigien- sis, quem § 12 superius allegavimus, pag. 32 & sequente frivolum istam superbi nugatoris ob- servationem refutat hoc modo: Poterat autem Phereponus non ignorare, crapulam etiam ex ci- bis obrepere, præsertim stomacho per inediaam languido & vacillanti, qualis erat Augustini, qui bellum gessit in jejuniis, sæpius in servitutem redigens corpus suum, quemadmodum eodem loco narrat. Isidorus certè lib. xx, cap. ii, satis qui- dem imperitè, CRAPULAM quasi CRUDAM EPULAM dici vult, cujus cruditate gravatur cor, & sto- machus indigestus efficitur. Atque cum Isidorus seculo ab Augustino proximo vixerit, satis hoc argumenti est, Augustini tempore ex cibo, non ex potu, ægritudinem CRAPULAM fuisse vocatam.

327 His adde, quod in *Vitis Patrum Emeri-* ut cruditas tensum, qua ineunte seculo septimo conscripta stomachi sunt, apud eminentissimum Aguirrium tomo 2 aliquando Conciliorum Hispania pag. 641 gulofus quidam non obrepe- monachus à Paulo diacono Emeritensi dicatur ci- tet; bo jam nimio crapulatus. Ex hoc loquendi modo colligimus, ægritudinem stomachi, qua ex nimio vel crudiore cibo oritur, apud veteres auctores etiam crapulam appellari. Facile autem fieri po- tuit, ut Augustinus aliquando comederit pluscu- lum, quàm necessitas exigebat, aut imbecillus ejus stomachus poterat ferre, cum præsertim fue- rit infirma valetudinis, sicut paragrapho sequen- te videbimus. Interim severiores Aristarchi, hy- percritico Pherepono similes, egregium Ecclesiæ Doctorem propter hanc levem culpam reprehende- re vel explodere desinant: nos enim libenter hanc aut similem crapulam ortam ex nimio cibo, F vel etiam potu, si ita velint, inter minora eorum delicta numerabimus. Sed erga rigidos istos alie- na culpa censores tam benigni sumus ea lege, ut exemplo S. Augustini in jejuniis quotidianum bel- lum gerant adversus intemperantiam, & corpus suum in servitutem redigant, ne crapula sibi sub- repat. Quod si delicatiores Phereponi gregales aut sectatores ab hujusmodi corporis afflictationibus abhorreant, ut solent, & sanctum Virum propter hanc humanam fragilitatem pergant contemnere, imitabuntur austeros illos aliorum castigatores, de quibus Christus in Evangelio Matthæi cap. 23 & 24 dixit: Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui decimatis mentham & anethum, & cyminum, & reliquistis, quæ graviora sunt legis, judicium, & misericordiam, & fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere. Du- ces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes. Nunc ab hac brevi digressionem in viam revertimur.

328 Deinde sanctus Doctor capitibus aliquot & tentatio- sequentibus ejusdem libri decimi Confessionum sub- nem vana- tiliter examinat illecebras quinque sensuum, in glorie, quibusdam levioris momenti affectibus se veni- humi-
M m 2

AUCTORE
G. C.

humiliter agnoscens, & tandem cap. 37 de amore propria laudis ita ratiocinatur: Tentatur his tentationibus quotidie, Domine, sine cessatione tentamur. Quotidiana fornax nostra est humana lingua. Imperas nobis & in hoc genere continentiam. Da quod jubes, & jube, quod vis. Tu nosti de hac re ad te gemitum cordis mei, & flumina oculorum meorum. Neque enim facile colligo, quam sim ab ista peste mundatior, & multum timeo occulta mea, quæ norunt oculi tui, mei autem non: est enim qualiscumque in aliis generibus tentationum mihi facultas explorandi me; in hoc penè nulla est... Obsecro te, Deus meus, & meipsum mihi indica, ut confitear oraturis pro me fratribus meis, quod in me faucium comperero. Iterum me diligentius interrogem. Si utilitate proximi moveor in laudibus meis, cur minùs moveor, si quisquam alius injustè vituperetur, quam si ego? Cur eà contumelià magis mordeor, quæ in me, quam quæ in alium eadem iniquitate coram me jacitur? An & ego hoc nescio? Etiamne id restat, ut ipse me seducam, & verum non faciam coram te in corde & lingua meà? Infaniam istam, Domine, longè fac à me, ne oleum peccatoris mihi sit os meum ad impinguandum caput meum. Egenus & pauper ego sum, & melior in occulto gemitu displicens mihi, & quærens misericordiam tuam, donec reficiatur defectus meus, & perficiatur usque in pacem, quam nescit arrogantis oculus.

329 *Denique capp. 38 & 39 de tentatione vana gloria ac philantia sic agit:* Sermo autem ore procedens, & facta quæ innotescunt hominibus, habent tentationem periculosissimam ab amore laudis, qui ad privatam quamdam excellentiam contrahit emendicata suffragia. Tentat & cum à me in me arguitur, eo ipso, quo arguitur, & sæpe homo de ipso vanæ gloriæ contemptu vaniùs gloriatur; ideoque non jam de ipso vanæ gloriæ contemptu gloriatur: non enim eam contemnit, cum gloriatur intus... Etiam intus est aliud in eodem genere tentationis malum, quo inanescunt, qui placent sibi de se, quamvis aliis vel placeant vel displiceant, nec placere affectent ceteris. Sed sibi placentes multum tibi displicent, non tantum de non bonis quasi bonis, verum etiam de bonis tuis, quasi suis, aut etiam sicut de tuis, sed tamquam ex meritis suis; aut etiam sicut ex tua gratia, sed non secundum sua merita, non tamen socialiter gaudentes, sed aliis invidentes eam. In his omnibus atque hujuscemodi periculis & laboribus vides tremorem cordis mei; sed & vulnera mea magis subinde à te sanari, quam mihi non infligi sentio. *Ex hæcenus relatis eruditus lector haud dubiè concludet, S. Augustinum tenerioris ac timorata conscientia fuisse post adeptam episcopatus dignitatem, cum tunc temporis intimos cordis recessus tam diligenter indagaverit, ubique culpam formidaverit, & minimos etiam nevos humiliter agnoverit. Hinc ad exteriores ejusdem Sancti mores indicandos progredimur.*

quã se non carere fateatur, hisce simul ostendens, quàm sollicitè in minimos defectus indagaris.

C

D

§ XXIV. Exteriores naturæ gratiæque dotes, quibus sanctus Antistes præditus fuit, & infirma corporis ejus valetudo.

M Unificentissimus omnium bonorum largitor *Natura domini, & memoria, variisque natura donis exornaverat, ita ista rerum ut inter eruditissimos sui seculi viros haberetur. omnium Insuper ab ipsa adolescentia cepit legere poetas, scientia, philosophos, historicos, aliosque diversi generis scriptores, & assiduo studio adeptus est vastam variarum rerum scientiam, quam in libris de Civitate Dei multisque aliis scriptis suis passim prodit. Unde lib. 2 de Doctrina Christiana cap. 28 notitiam chronologia commendat his verbis: Quid igitur de ordine temporum tranfactorum indicat ea, quæ appellatur historia, plurimum nos adjuvat ad sanctos Libros intelligendos, etiam si præter Ecclesiam puerili eruditione discatur. Nam & per Olympiadas & per Consulium nomina, multa sæpe quæruntur à nobis, & ignorantia Consulatus, quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coëgit errare, ut putarent quadraginta sex annorum ætate passum esse Dominum, quia per tot annos ædificatum esse templum, dictum est à Judæis, quod imaginem Domini corporis habebat. Et annorum quidem ferè triginta baptizatum esse retinemus auctoritate Evangelica. Sed postea quot annos in hac vita egerit, quamquam textu ipso actionum ejus animadverti possit, tamen ne aliunde caligo dubitationis oriatur, de historia gentium collata cum Evangelio, liquidiùs certiusque colligitur. Id ibidem confirmat exemplo Ambrosii episcopi, qui temerarios quosdam Platonis laudatores ex historia temporis evidentè refellit.*

331 *Sanctus Doctor in eodem libro sparsim quã usus ostendit, liberales gentilium artes ac ipsas poetarum fabulas Christianis utiles esse, licitumque earum usum ibi cap. 40 probat hac similitudine: Philosophi autem qui vocantur, siqua fortè vera & fidei nostræ accommoda dixerunt, maxime Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tamquam injustis possessoribus in usum nostrum vindicandã. Sicut enim Ægyptii non solum idola habebant & onera gravia, quæ populus Israël detestaretur & fugeret, sed etiam vasa atque ornamenta de auro & argento & vestem, quæ ille populus exiens de Ægypto sibi potius tamquam ad usum meliorem clanculò vendicavit, non auctoritate propria, sed præcepto Dei, ipsis Ægyptiis nescienter commendantibus * ea, qui- * al. combus non bene utebantur, sic doctrinæ omnes modanti-gentilium non solum simulata & superstitiosa figmentum, gravesque sarcinas supervacanei laboris habent, quæ unusquisque nostrum, duce Christo, de societate gentilium exiens, debet abominari atque devitare, sed etiam liberales disciplinas usui veritatis aptiores, & quædam morum præcepta utilissima continent, deque ipso uno Deo colendo nonnulla vera inveniuntur apud eos, quod eorum tamquam aurum & argentum, quod non ipsi instituerunt, sed de quibusdam quasi metallis divinæ providentiæ, quæ ubique infusa est, eruerunt, & quo perversè atque injuriosè ad obsequia*

E

F

A sequia dæmonum abutuntur, cum ab eorum infera societate sese animo separat, debet ab eis auferre Christianus ad usum iustum prædicandi Evangelii.

Et hereticos:

332 Vestem quoque, id est, hominum quidem instituta, sed tamen accommodata humanæ societati, quæ in hac vita carere non possumus, accipere atque habere licuerit in usum convertenda Christianum: nam quid aliud fecerunt multi boni fideles nostri? Nonne aspiciamus, quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus doctor suavissimus & martyr beatissimus? Quanto Lactantius? Quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? Ut de vivis taceam, quanto innumerabiles Græci? Quod prior ipse fidelissimus Dei famulus Moyse fecerat, de quo scriptum est, quod eruditus fuerit omni sapientiâ Ægyptiorum. Sanctus noster hos orthodoxa fidei defensores imitatus est, & profanam gentiliam doctrinam, quam puer & adolescentens didicerat, ad ethnicos & hereticos convertendos utiliter adhibuit. Sic lib. 20 contra Faustum cap. 9 deliria Manichæorum cum fabulis poetarum comparat, illorumque dogmata superstitionibus ethnicis deteriora esse demonstrat. Sic etiam Epistola 44 Maximum Madaurensem paganum, qui epistola præcedente religionem Christianam ludibrio exposuerat, eruditè ex poeta Virgilio refellit, eique post alia respondet his verbis: Si ridere delectat, habes apud nos * magnam materiam facetiarum; deum Stercutium, deam Cloacinam, Venerem calvam, deum Timorem, deum Pallorem, deam Febrem, & cetera innumerabilia hujuscemodi, quibus Romani antiqui simulachrorum cultores templa fecerunt, & colenda censuerunt: quæ si negligis, Romanos deos negligis. In libris de Civitate Dei fusus has similesque gentiliam superstitiones ex historia Romana explodit.

insignis eloquentia,

333 Præterea S. Augustinus exercitatione artis rhetorica, quam Carthagine, Roma, ac Mediolani quondam docuerat, tantam facundiam famam sibi comparaverat, ut Darius comes ab ore ipsius concionantis pendere vehementer desideraret, & Epistola 263 sic ad eum scripserit: Utinam, domine sancte Pater, ut meum nomen ad aures tuas, coëpiscoporum, ut ais, tuorum Urbani & Novati benigna erga me gratia faciente, perlatum est, ita memetipsum Deus omnium, Deus tuus, manibus tuis atque oculis obtulisset, . . . ut cælestis sapientiæ tuæ verissimos atque immortales fructus, ore tuo potius, veluti cujusdam puræ aquæ dulcedinem, ab ipso fontis præsentis ac perpetuo liquore sumpsissem. O me non modò ter aut quater, ut apud nescio quem est, sed millies & omni numero plus beatum, si mihi datum esset præsentis intueri tuos verè fidereos vultus, vocemque divinam ac divina canentem, & non solum mentis fructus, sed etiam cum aurium jucunditate sumere & haurire licuisset! Putarem profectò, me quædam immortalitatis leges non modò de cælo, sed in ipso constitutum cælo suscipere, & quædam Dei voces non longè de templo, sed prope ipsum Dei adstantem tribunal audire.

Et ab ipsis ejus adversariis laudata,

334 Quod si laudes ille per hyperbolen ex nimio cordis affectu proficiantur, quales etiam S. Augustino visæ sunt, audiamus Secundinum Manichæum, qui de simili erga ipsum benevolentia suspectus esse non potest. Quamvis hic hereticus in Epistola sua, quæ in editione Plantiniana apud nos tomo VI, pag. 217 legitur, Augustinum

acriter reprehendat & ad sectam Manichæorum reducere conetur, tamen eloquentiam ejus laudare cogitur hoc modo: Muta, quæso, sententiam; depone Punicæ gentis perfidiam & recessionem tuam ad veritatem, quæ per timorem facta est, converte. Noli his mendaciis te excusare: legis enim aliquanta exile meum, & qualecunque est Romani hominis ingenium, reverendæ tuæ dignationis scripta, in quibus sic irasceris veritati, ut philosophiæ Hortensius. Hæc itaque cum suspensio animo agilique oculo iterum iterumque repetissem, summum inveni ubique oratorem, & deum penè totius eloquentiæ; nusquam verò comperi Christianum, & armatum quidem contra omnia, affirmantem verò nihil; cum te magis scientiâ peritum debueris ostendere, non sermone: Ego namque fateor, non tali diligentia, nec tantâ industriâ Anicianæ domus micare marmora, quantâ tua scripta perlucet eloquentiâ. Hanc si voluisses veritati concordare, magnum utique nobis exstitisset ornamentum. Sanctus Præsul ibidem pag. 219 & sequentibus hanc Secundini epistolam refellens ostendit, se non minori scientiâ quàm facundiâ polere.

AUCTORE

G. G.

335 Etsi Sanctus noster esset eloquens, & ap- quam tamen primè peritus lingua Latina, tamen elegantiam non affectabat Latinitatis non affectabat puerili more quorumdam Grammaticorum, qui de voce minis Latina vel illius inflexione, tamquam re magni momenti, scrupulosè disceptabant. Unde lib. 2 contra Cresconium grammaticum cap. 1 de nomine Donatistarum, quod hic suis gregalibus ab Augustino perperam datum fuisse contendebat, ita obiter respondet: Audi ergo, Cresconi, dum breviter & hoc demonstro, nihil te dixisse per totam epistolam tuam, quo refelleres meam, nisi fortè, quod me nomina derivare vel declinare docuisti, ut à Donato Donatianos potius quàm Donatistas dicere, quam tamen Græcam saltem declinationem esse concedis, videlicet quod ita Donatistæ à Donato, ut Evangelistæ ab Evangelio nominentur, quo te delectari dicis, ut vestris Evangelium prædicantibus, à simili mutata sit vocabuli declinatio. Vide ergo, ne fortè ipsi priores hoc voluerint appellari, quia Donatum habent pro Evangelio; . . . tuque potius eis facias injuriam, cum scribis in Latino sermone, non nisi Latinam regulam probans, Donatianos à Donato, sicut ab Arrio & Novato Arrianos & Novatianos velles vocari.

E

quam tamen non affectabat puerili more quorumdam Grammaticorum, qui de voce minis Latina vel illius inflexione, tamquam re magni momenti, scrupulosè disceptabant.

F

336 Deinde exemplo Demosthenis ostendit, contemnens hanc esse futilem de nomine questionem, & pro- minuitias præterea libenter adversario suo, de lana caprina disputanti, cap. 2 ejusdem libri palmam concedit his verbis: Sed ego ea in re, in qua nihil causæ nostræ minuitur, me facillimum præbeo, & quando tecum ago, jam Donatianos voco; quando autem cum aliis, consuetudinem potius sequor, quæ his sonis jure dominatur. Tu tantum memento, me, cui tantam tribuisti eloquentiam, nondum nosse nomina declinare, & nuntia vestris securitatem, ne jam timeant tamquam dialecticum, cui vides adhuc necessarium esse grammaticum. Quod si disciplina disputandi, sive illam dialecticam velis appellare, sive quid aliud, satis tamen sobriè docet, cum de re constat, non esse de nomine laborandum. Sicut non euro, utrum ea ipsa dialectica vocetur, euro tamen, quantum valeo, nosse ac posse disputare, hoc est, veritatem à falsitate in loquendo discernere; quia hoc nisi curavero, perniciosè errabo: ita non euro, utrum Donatistæ an Donatiani peri-

AUCTORE
G. C.

tius & litteratius declinamini . . . Quod tamen hæretici fitis, & ideo ne decipiatis, cautissimè devitandi, nisi diligenter demonstrare curavero, non parvam negligentiae culpam pro mei officii sarcina incurram.

Grammaticorum,

337 Certè sanctus Doctor magis curabat clarum nominum significationem, quam tersam eorum Latinitatem, sicut lib. 3 de Doctrina Christiana cap. 3 indicat hac dubia cujusdem vocis explicatione: Est etiam ambiguitas in sono dubio syllabarum; & hæc utique ad pronuntiationem pertinens: nam quod scriptum est, "Non est absconditum à te os meum, quod fecisti in abscondito," non elucet legenti, utrum correpta littera os pronuntiet, an producta. Si enim corripiat, ab eo quod sunt ossa, si autem producat ab eo, quod sunt ora, intelligitur numerus singularis.

Sed talia linguæ præcedentis inspectione dijudicantur: nam in Græco non ὄσσω, sed ὄστω positum est. Unde plerumque loquendi consuetudo vulgaris utilior est significandis rebus, quam integritas litterata. Mallem quippe cum barbarismo dici, Non est absconditum à te ossum meum, quam ut ideo esset minùs apertum, quia magis Latinum est. Sic etiam tractatu 2 in Evangelium Joannis ad vocem sanguinibus, qua apud Latinos in plurali numero non est usitata, breviter observat sequentia: Sanguina * non est Latinum. Sed quia Græcè positum est pluraliter, maluit ille, qui interpretabatur, sic ponere, & quasi minus Latinè loqui secundum Grammaticos, & tamen explicare veritatem secundum auditum infirmorum; si enim diceret sanguinem singulari numero, non explicaret, quod volebat: ex sanguinibus enim homines nascuntur maris & feminae. Dicamus ergo, non timeamus ferulas grammaticorum, dum tamen ad veritatem solidam & certiore perveniamus.

sed quâ
terribilis
erat hæreticis,

338 Licet sanctus Praesul magis esset sollicitus de veritate rerum, quam de elegantia verborum, tamen adversus hæreticos adeo ornate & acutè diserebat, ut Donatista cum illo disputare non auderent, eumque propter eloquentiam & dialecticam suis sectatoribus vitandum dicerent. Sed sanctus Doctor lib. 1 contra supradictum Cresconium cap. 13 & sequentibus hos imprudentes calumniatores abundè refutavit, & variis exemplis evidenter ostendit, ipsos Donatistas, Apostolum Paulum, ac etiam Christum Dominum dialecticè passim usos fuisse. Quinimo Sanctus noster, ut adversariis omne tergiversationis effugium praecluderet, magis bonitate causa quam peritiâ disputandi confusus, Proculianum Donatistarum episcopum invitavit ad pacificam disputationem instituendam cum praesule Catholico, qui liberalium artium imperitus erat, sicut patet ex fine Epistola 168, ubi ad Eusebium scribit sequentia: Mihi tota hujus quaestionis ratio maximè cum Proculiano est. Sed si fortè imparem se putat, cujus voluerit collegæ sui imploret auxilium . . . Quamquam & iste, qui se tot annorum episcopum dicit, quid in me tyrone timeat, quo minùs mecum velit conferre sermonem, non fatis intelligo.

qui cum ipso
disputare
de recta-
bana.

339 Si doctrinam liberalium litterarum non novit, quas fortè ipse aut non didicit, aut minùs didicit, quid hoc pertinet ad eam quaestionem, quæ vel de sanctis Scripturis vel documentis ecclesiasticis aut publicis discutienda est, in quibus ille per tot annos versatur, unde in eis deberet esse peritior? Postremò est hic frater & collega meus Samfucius episcopus Turrensis ecclesiae, qui nullas tales didicit, quales iste dicitur formidare.

Ipse adsit, agat cum illo. Rogabo eum, & ut confido in nomine Christi, facillè mihi concedet, ut suscipiat in hac re vicem meam; & eum Dominus pro veritate certantem, quamvis sermone imperitum, tamen vera fide eruditum, sicut confidimus, adjuvabit. Nulla ergo causa est, cur ad alios nescio quos deferat, ne inter nos, quod ad nos pertinet, peragamus. Nec tamen, ut dixi, etiam illos defugio, si eorum ipse poscit auxilium. Porro ex hac ipsa Donatistarum formidine concludimus, ornate dicendi copiam & acutam differendi subtilitatem, aliasque S. Augustini doctes fuisse tantis ac hæreticis adeo terribiles, ut solidis ipsius argumentis nec auderent nec possent resistere. Quapropter obstinati tantum generatim calumniabantur ea, quibus respondere non poterant.

340 Fortè propter assiduum litterarum studium vel ob naturalem corporis constitutionem sanctus Episcopus noster tam tenera ac parum firmata valetudine utebatur, ut etiam frigus Africanum ferre non posset. Quapropter in Epistola 227, ad Albinum *, Pinianum, & Melianum * scripta, præter alias excusationes affert asperitatem hiemalem, cujus causâ illos Tagasta commorantes invisere non posset. Hinc etiam Nobilio episcopo, qui eum ad dedicationem ecclesiae suae invitaverat, Epistola 251 sic respondet: Tanta est solennitas, ad quam me affectus tuæ fraternitatis invitavit, ut corpusculum meum ad vos traheret voluntas, nisi teneret infirmitas. Possem venire, si hiems non esset; possem hiemem contemnere, si juvenis essem: aut enim ferret rigorem temporis fervor ætatis, aut temperaret frigus ætatis fervor ætatis. Nunc hieme iter tam prolixum non suffero cum annositate algida, quam mecum fero.

341 Propter eandem causam semper abstinentia corporis re cogebatur ab itineribus longinquis, præsertim transmarinis, ut in Epistola 138 indicat Hipponensibus, apud quos absentiam suam sic excusat: In primis peto charitatem vestram, & per Christum obsecro, ne vos mea contristet absentia corporalis: nam spiritu & cordis affectu puto vos non dubitare nullo modo me à vobis posse discedere, quamvis me amplius contristet, quam fortè vos ipsos, quod infirmitas mea sufficere non potest omnibus curis, quas de me exigunt membra Christi, quibus me & timor ejus & charitas servire compellit. Illud enim noverit dilectio vestra, numquam me absentem fuisse licentiosa libertate, sed necessaria servitute, quæ sæpe sanctos fratres & collegas meos, etiam labores marinos & transmarinos compulit sustinere, à quibus me semper non indevotio mentis, sed minùs idonea valetudo corporis excusavit.

342 Ad hanc invalidam corporis habitudinem & morbi accedebant interdum morbi, de quibus Sanctus noster in Epistola 149 ad Profuturum ita scribit: Secundum spiritum, quantum Domino placet, atque vires ipse præbere dignatur, rectè sumus, corpore autem ego in lecto sum: nec ambulare enim, nec stare nec federe possum, rhagadis vel exochadis dolore & tumore. Sed etiam sic, quoniam id Domino placet, quid aliud dicendum est, nisi quia rectè sumus? Potius enim id si nolumus, quod ille vult, nos culpandi sumus, quam ille non rectè aliquid vel facere vel finire existimandus est. Nosti hæc omnia; sed quia mihi es alter ego, quid libentiùs tecum loquerer, nisi quod mecum loquor? Commendamus ergo sanctis orationibus tuis & dies & noctes nostras, ut oretis pro nobis, ne diebus intemperanter utamur; ut noctes

D

Tenerima

* I. Albinam
* I. Melianiam
E

F

A noctes æquo animo toleremus, ut etiam si ambulemus in medio umbræ mortis, nobiscum sit Dominus. *Sunt autem rhagades vel exochades ulcera quadam oblonga vel fissura circa anum, de quibus Gorraeus in Definitionibus medicis ad has voces pagg. 146 & 400 consuli potest. Alias in sine longioris Epistola 56 Dioscoro significat, se perturbatione valetudinis febribusque laborasse.*

343 Ex his similibusque morbis indies diminuebantur imbecilli corporis vires, & hinc Augustinus ante ætatem senuerat, ut in sermone 49 de Diversis publicè coram populo Hipponensi innotuit hac concionis clausula: Multa locutus sum; date veniam loquaci senectuti, sed timidæ infirmitati. Ego, sicut videtis, per ætatem jam senium; sed per infirmitatem corporis olim senex fui. Hac valetudinis imbecillitas amicis ejus passim nota erat, eamque in Epistola 259 Ceciliano exponis his verbis: Quod verò in epistola tua legi, jam te cogi credere, ne à me videreris, & Carthagini me negatum, tu potiùs cogis his verbis, ut absentia meæ causas non taceam; quarum est una, quoniam laborem, quem in illa urbe perpeti necesse est, & quem si exponere velim, aliud tantùm loquendum est, jam sustinere non possum; quòd infirmitati meæ propria, quæ nota est omnibus, qui familiariùs me noverunt, accessit etiam senectus, quæ generis humani est communis infirmitas. Hanc etiam procul dubio noverat laudatus comes Darius, quandoquidem in sine Epistola 263 supra citata sanctum Præsulem de quibusdam morbi remediis, ab experto medico præscriptis, & à se transmissis ita monet:

* al. archiatro

B Nescio quæ medicamenta ab Arriatro*, qui nobiscum est, accepta dedimus Zazapo sacro presbytero, ad tuam beatitudinem deferenda, quæ, ut vir memoratus affirmat, ad alleviationem doloris & morbi curationem non parum proficiunt. *Ex omnibus hoc paragrafo dictis colligimus, debile Augustini corpusculum robusto spiritu animatum fuisse. Nunc ad domesticam ejusdem Sancti conversationem pergimus.*

§ XXV. Communis & domestica sancti Præsulis vita cum suis clericis, horumque professio, & origo.

Exponit Sanctus monachus.

C **O**ccasione cujusdam offensionis & calumnie coactus est sanctus Episcopus suam suorumque contubernaliùm famam tueri, & publicè populo Hipponensi domesticam vivendi rationem exponere. Præcipuè id præstitit in duabus concionibus, ex quibus hic excerpemus illa, quæ ad rem nostram propius attinent. Igitur sermone 49 de Diversis inter alia communem congregationis suæ disciplinam declarare incipit hoc modo: Nostis omnes, aut penè omnes, sic nos vivere in ea domo, quæ dicitur domus episcopi, ut quantum possumus, imitemur eos Sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apostolorum; Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Quia fortè aliqui vestrum non sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, ut hoc sic noverint, quomodo volo vos nosse, dico quid sit, quod breviter dixi. . . . Pervenit ad episcopatum; vidi necesse habere episcopum exhibere humanitatem assiduam quibusque venientibus sive transeuntibus. Quod si non fecissem, episcopus in-

humanus diceret. Si autem consuetudo ista in auctore monasterio permissa* esset, indecens esset. Et ideo volui habere in ista domo episcopi mecum G. C. monasterium clericorum. *Novissimi Operum Augustinianorum editores ad hanc lectionem variantem missa pro permissa nonnihil observarunt, quod etiam R. D. Canonicus Regularis le Large cognominatus in Disquisitionibus de Ordine Canonico-rum, Parisiis anno 1697. Latine impressis, pag. 182 notatu dignum censuit.*

345 Porro sanctus Doctor in eodem sermone ad quo in communi vivimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium. Sed fortè aliqui habent. Nulli licet: si qui habent, faciunt, quod non licet. Bene autem sentio de fratribus meis, & semper bene credens, ab hac inquisitione dissimulavi; quia & ista quærere, quasi malè sentire videbatur: noveram enim & novi omnes, qui mecum viverent, nosse propositum nostrum, nosse legem vitæ nostræ. . . . Sanè etiam hoc noverit charitas vestra, dixisse me fratribus meis, qui mecum manent, ut quicumque habet aliquid, aut vendat, aut erogat, aut donet, & commune illud faciat. Ecclesiam habet, per quam Deus nos pacifacit. Ego dedi dilationem usque ad Epiphaniam propter eos, qui vel cum fratribus suis non dividerunt, & dimiserunt, quod habent, apud fratres suos, vel nondum de re sua aliquid egerunt, quia expectabatur ætas legitima. Faciant inde, quod volunt, dum tamen fiat pauperes mecum, simul expectantes misericordiam Dei.

346 Certè ego sum, qui statueram, sicut nonnullis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere; ut si vellet discedere à proposito, rectè illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum cœptumque confortium. Ecce in conspectu Dei & vestro, muto consilium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus & ecclesia sua, maneat, ubi volunt & ubi possunt; non eis aufero clericatum. Nolo habere hypocritas: malum enim esse, quis nesciat? Malum est cadere à proposito; sed pejus est simulare propositum. Ecce dico, audite: Qui societatem communis vitæ jam susceptam, quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Observet judicem scilicet Deum, non me. Ego ei non aufero clericatum. Quantum sit periculum, ante oculos ejus posui; faciat, quod vult: novi enim, quòd si aliquem hoc facientem degradare voluero, non ei deerunt patroni, non ei deerunt suffragatores & hic & apud episcopos, qui dicant: Quid mali fecit? Non potest tecum tolerare istam vitam. Extra episcopatum vult manere, & de proprio vivere; ideo non debet perdere clericatum.

347 Ego scio, quantum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere. Vovete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Et melius est non vovere, quàm vovere, & non reddere. Virgo etiam numquam fuit in monasterio, & virgo sacra est, illi nubere non licet, quamvis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, & deseruit, & tamen virgo est, dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem & clericatum. Interiùs sanctitatem: nam clericatum propter populum suum Deus imposuit cervicibus ipsius, cui magis onus est, quàm honor. Sed quis sapiens & intelliget hæc? Ergo professus est sanctitatem, professus est communiter vivendi societatem, & professus est quàm bonum

AUCTORE
G. C.

bonum & quàm jucundum habitare fratres in unum. Si ab hoc proposito ceciderit, & extrà manens clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit. Quid ad me? Non eum judico. Si foris servat sanctitatem, dimidius cecidit. Si verò intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo, habeat necessitatem simulandi. Scio, quomodo homines ament clericatum: nemini eum tollo nolenti mecum communiter vivere. Sed habet Deum, qui mecum manere vult. Si paratus est pasci à Deo per ecclesiam ipsius, non habere debet aliquid proprium; sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere; maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem, & videat, utrum habere possit felicitatis aeternitatem.

348 Sanctus Doctor sermone 50 de Diversis iterum populo Hipponensi rationem reddit de suis clericis, ut antea promiserat, eorumque paupertatem adversus obrectatores quosdam defendit his verbis: Omnes fratres & clericos meos, qui mecum habitant, presbyteros, diaconos, subdiaconos, & Patricium nepotem meum tales inveni, quales desideravi. Sed sunt, qui de sua qualicumque paupertate, quod statuerant, nondum fecerunt. Hi sunt Valens diaconus, & paulo antè dictus nepos meus subdiaconus. Sed matris vita impediēbat, quia inde vivebat. Expectabatur in illo etiam legitimæ ætatis accessus, ut quod faceret, firmissimè faceret: nondum autem fecit, quia ipsos agellos habet cum suo fratre communes, & sub indiviso eos possident. . . . Nepos autem meus, ex quo conversus est, & mecum esse cœpit, impediēbatur & ipse aliquid de agellis suis agere, invitâ usufructuariâ matre suâ, quæ hoc anno defuncta est. Inter ipsum & sororem ejus sunt quædam causæ in Christi adiutorio citò finiendæ, ut & ipse faciat, quod Dei servum decet. Ibidem subjungit impedimenta similia nonnullorum, qui jam desiderio erant pauperes, etiamsi de facultatibus suis hactenus disponere non potuissent, quas brevi ab ipsis relinquendas esse spondet.

349 Hinc auditores monet, ne clericos suos ob hanc exigui temporis administrationem vel opum olim habitatum famam vocent divites, cum jam plures verè pauperrimi sint: Ceteri, id est, subdiaconi, inquit, pauperes sunt, Deo propitio, & misericordiam Dei expectant. Unde ipsi faciant, non habent, & nullas habentes facultates, finierunt mundi cupiditates. Vivunt nobiscum in societate communi, & nemo eos distinguit ab eis, qui aliquid attulerunt. Charitatis unitas præponenda est terrenæ commodo hereditatis. Restant presbyteri: sic enim ad eos gradatim ascendere volui. Citò dixerim; pauperes Dei sunt. Nihil ad domum societatis nostræ attulerunt, nisi ipsam, quâ nihil charius est, charitatem. Verumtamen quoniam scio, natos fuisse rumores de divitiis ipsorum, non à me ad aliquid compellendi, sed vobis meo sermone purgandi sunt. Vobis dico, qui fortè nescitis: nam vestrum plurimi sciunt presbyterum Leporium, quamvis seculi natalibus clarum, & apud suos honestissimo loco natum, tamen jam Deo servientem cunctis, quæ habebat, relictis, inopem suscepi; non quia nihil habuit, sed quia jam fecerat, quod Lectio ista (nimirum lectio ex Actibus Apostolorum præferat initio concionis) persuadet. Non hic fecit; sed nos scimus, ubi fecit. Unitas Christi & ecclesiæ una est, ubicumque fecit bonum opus. Deinde singillatim demonstrat, Leporium omnes suas facultates in pias causas expendisse.

defendit
contra
quosdam,

B

qui dice-
bant eos esse
divites:

C

350 Præterea populum Hipponensem rogat, ut eleemosyna, quas in pauperes clericos erogare vult, potius tribuantur congregationi, quàm singularibus ejusdem membris, eo quod omnibus communes esse debeant. Denique Sanctus primam sententiam, quam de tollendo clericatu contra desertores instituta societatis aut violatores præscripta paupertatis ferre decreverat, & postea mitigaverat, hic iterum renovat, & confirmat his verbis: Qui habere voluerit proprium & de proprio vivere, & contra ista præcepta nostrâ facere; parum est, ut dicam: non mecum manebit; sed nec clericus erit. Dixeram enim (& scio me dixisse) quòd si nollet suscipere socialem vitam mecum, non illis tollerem clericatum; sed seorsum manerent, & seorsum viverent, quomodo nosset, Deo viverent. Et tamen ante oculos posui, quantum mali sit à proposito cadere: malui enim habere cæcos vel claudos, quàm plangere mortuos. Qui enim hypocrita est, mortuus est. Quomodo ergo quicumque voluisset extrà manere & de suo vivere, non tollerem ei clericatum: ita modò, quia placuit illis, Deo propitio, socialis hæc vita, quisquis cum hypocritis vixerit, quisquis inventus fuerit habens proprium, non illi permitto, ut inde faciat testamentum, sed delebo eum de tabula clericorum. Interpellet contra me mille concilia; naviget contra me, quo voluerit, sit certè, ubi potuerit, adjuvabit me Deus, ut, ubi ego episcopus sum, illic clericus esse non possit.

351 Erasmus Rotrodamensis, Petrus Aurelianus, & Onuphrius Camaianus sacra aula Augustini clericali advocatus, alique scriptores, qui ab eruditissimis Gabriele Pennotto ac Ludovico Thomassino citantur, ex his duabus Augustini concionibus erunt, clericos sancti Præsulis nostri contubernales non fuisse votis obstrictos, ut hanc religiosam & communem vitam ducerent. Etiam tacite videtur huic opinioni favere Gerardus Moaringus, dum in supradicta S. Augustini Vita nullam voti mentionem facit, & ibidem § 23 de clericis illis ita scribit: Ego verò opinor, clericos Augustini tales fuisse, quales præscis temporibus episcopi quoque in aliis locis sibi ascisciebant. Non moror jam, quo nomine appellati fuerint, sive monachi, sive aliter. Solent enim episcopi præscæ ætatis asciscere in familiam suam viros aliquot spectatæ tum pietatis tum eruditionis, cum quibus communiter vivebant juxta vitam Apostolicam nascentis Ecclesiæ, stans horis Deo canentes, strepitus omnes mundanos fugientes, totum otium divinis litteris sacrisque precibus impendentes. Quod si plures eum ad modum cum episcopo degere cuperent, quàm ut ædes ejus possent capere, collocabantur in proximo; sed ita ut episcopo ejusque familiæ præsto adessent, si quando res divina fieret, unâ cum eis canentes & precantes, cibumque sumentes.

352 Porro autem crescente indies multitudine, ut omnes nec circum episcopum habitare possent, collocabantur aliis locis sub eodem per omnia instituto, sub regimine præpositi, qui decanus appellari cœpit, qui deinceps episcopo suberat; ut verò proximum sit, hos fuisse prima rudimenta canonicorum nostri temporis; id quod etiamnum haud obscurè arguunt porticus in orbem extructæ eæ, quas hodie præcipuis templis plerisque in locis appendices videmus, tamen si genus vitæ communis tempore exolevit. Atque hæc colligere licet ex scriptis antiquorum patrum, & ex præscis historiis, locis quamplurimis, in quibus

E

F

contra ali-
quos id ne-
gantes.

A bus producendis hic demorari non debeo, ne non agam, quod ago, ut proverbio dicitur. *Moringus* hoc loquendi modo videtur istos S. Augustini clericos magis equiparare canonicis secularibus, ut jam passim cognominantur, quam canonicis Regularibus aut Religiosis, cum de stabili professione vel votis non meminerit. Ut ut est, alii plerique censent, illos sancti Praesulis contubernales implicite saltem tria vota substantialia Religionis emisisse.

probat

353 Audiatur ex omnibus eruditissimus Oratorii Gallicani presbyter Thomassinus, de studio partium minime suspectus, qui in veteri & nova Ecclesia Disciplina part. 1, lib. 3, cap. 3, num. 10 de controversia ista sic iudicium suum profert: Quoad illos vero, qui clericos seminarii Augustiniani opinati sunt, nullo voto, nullo vinculo astrictos fuisse; uti nunc cernere est in presbyteris Oratorii tum Romani tum Gallicani, poterant illi, nimirum Petrus Aurelius, Miræus, Clemens Renerius aliique hoc errore carere, perleas duabus illis concionibus Augustini, ex quibus hoc caput conteximus: disertis enim verbis sanctus Pater professionem & votum evangelicæ paupertatis expressit, quo clericos suos constringebat omnes. Si tacuit autem vota obedientiæ, continentiae & stabilitatis, in causa fuit, quod clerus iste domesticus & episcopo conjunctissimus non constaret nisi presbyteris, diaconis, clericisque, qui ordinibus suis uti vinculis illigabantur continentiae, adeoque & obedientiae, quæ episcopo impendenda erat, ac denique stabilitatis in ecclesia propria.

Thomassinus.

354 Suo intra loco comprobabimus, ipsa ordinatione sua clericos affixos ecclesiae suae, mancipatos episcopo suo fuisse, atque adeo nec alio opus fuisse voto vel obedientiae vel stabilitatis. Ordinibus superioribus in ecclesia Latina lex inexorabilis continentiae incumberebat, adeoque & subdiaconis ipsis in Africa tempore Augustini. Una ergo restabat voluntaria paupertas, quam sancire posset Augustinus in suo clero, eique singulare hinc decus & ornamentum sanctimoniae conciliante; quod & strenue perfecit. Ceterum Nicolaus Desnos in suo Canonico seculari & regulari (hoc ejus Opus Parisiis anno 1674 Latine editum est) consuli meretur lib. 3, cap. 24 & sequentibus, ubi contraria Erasmi Roterodamensis argumenta singillatim dissolvit, personatum Petram Aurelium nominatim refellit, & vota istorum clericorum distinctis explicat. Nobis hic sufficit assignare praecipuos utriusque sententiae defensores, quos curiosus lector otio suo poterit consulere, cum non sit instituti nostri singulas incidentes hujusmodi quaestiones dirimere, vel operosius examinare.

De origine Clericorum Regularium.

355 Propterea nunc quoque summam referenda erit controversia de tempore, quo canonici Regulares exorti sunt, & circa quod auctores in longe diversas opiniones abierunt, ut memoratus D. le Large Canonicus Regularis initio Disquisitionum suarum, quas Parisiis anno 1697 Latine vulgavit, pag. 1 praeponet his verbis: De Regularium Canonicorum Ordine qui nostra aetate judicantur, mirum quantum inter se dissentiant. Quidam enim negant, Regulares Canonicos existisse ullos ante seculum Ecclesiae undecimum, cum Ordinis nostri magna, concessu omnium, est facta conversio. Quidam Regularium Canonicorum originem revexerunt ad concilium Aquigranensis tempora. Sunt, qui instituti nostri rationem omnem in Augustinum tamquam in primum auctorem referant. Alii quipiam rem adhuc

Augusti Tomus VI.

altiùs ab Apostolicis usque temporibus repetunt. **AUCTORE** **G. C.** Deinde per decursum laudati Operis, quod non est exigua molis, quatuor illas quaestiones examinat; ac tandem pag. 280 sententiam suam prodis hac conclusionem: Hoc itaque contendo atque assevero; clericorum canonicorum sive Regularium Ordinem in Apostolos tamquam proprios auctores posse referri ac debere.

356 Gabriel Pennottus in Historia tripartita Ordinis sui parte 2, cap. 2 & sequente varias alias opiniones refert, iisque refutatis, ibidem capp. 4 & 5 sententiam suam declarat duabus assertionibus, quarum prima haec est: Ordo clericorum canonicorum, qui nunc Regulares canonici dicuntur, à sanctissimis Apostolis, sive ab illorum immediatis discipulis fuit verè & propriè & immediatè institutus. Altera verò assertio sic sonat: Beatissimi Apostoli & omnes Clerici in primitiva Ecclesia instituti, communem vitam ac cetera substantialia Religionis vovebant. Quamvis Pennottus utramque illam propositionem probare nitatur auctoritate summorum Pontificum, testimoniis sanctorum Patrum, aliisque multis argumentis; tamen haec ejus opinio non admittitur ab omnibus Canonicis Regularibus: nam Nicolaus Desnos ejusdem Ordinis Canonicus in Opere supra citato lib. 3, cap. 2 singulas Pennotti rationes explicat aut refellit, & tandem caput illud ita concludit: Igitur Gabrieli Pennotto ac sequacibus hinc haeret aqua, ut probent Canonicos Regulares voventes esse institutos ab Apostolis & primævis clericis.

votis obstrictorum.

E

357 Tunc capite sequente ejusdem libri post alia sententiam sibi probabiliorē exponit his verbis: Augustinus non segnior instaurando clero in sua Hipponensi ecclesia adlaboravit, & ipse regularibus institutis ab Athanasio & Eusebio (nimirum Vercellensi) in clerum jam investis vota insuper addidit & introduxit. Unde originem mutantur ii Canonici Regulares voventes, qui simpliciter Canonici Regulares nunc dicuntur: nulla enim mentio votorum apud Clericos reperitur ante Augustinum, licet regularibus institutis devinctos ante ipsum legamus. Ex quo existimandum est, diviti Augustinum primum fuisse, qui Clericos proprietatis lethargo graves ac somnolentos suscitaverit, provocaveritque ad vitam morefque Apostolicæ institutioni conformandos, & tale genus vitae, votis Deo nuncupatis, firmaverit. Cum diutius his immorari nec liceat, nec lubeat, opiniones aliorum scriptorum, qui Canonicos Regulares aetate juniores faciunt, apud Gabrielem Pennottum & Nicolaum Desnos in Operibus jam laudatis examinari possunt, ubi fuse referuntur ac consulantur. Porro alias domesticas S. Augustini consuetudines in Actis post hunc Commentarium recudendis ex sancto Possidio distinctis intelligemus. Nunc pastoralem Sancti nostri sollicitudinem aliasque nonnullas virtutes breviter illustrabimus.

opinionet variæ.

F

N n

§ XXVI.

AUCTORE
G. C.

§ XXVI. Sancti Pastoris cura pro suo grege, misericordia erga pauperes, sollicitudo pro viduis afflictis, aliisque feminis, & Hipponensi congregatione sanctimonialium.

Zelus Sancti in predicando,

Sedulius Antistes noster adeo frequenter & sollicitè populum Hipponensem sibi commissum publicis sermonibus, tum privatis monitis, ad peccata vitanda, virtutes acquirendas, & æternam denique salutem consequendam excitabat, ut interdum sæpius in hebdomada & nonnumquam bis eodem die concionaretur, quemadmodum ex Tractatibus in Joannem & Enarratione in Psalmum 88 aliisque scriptis ejus facile colligi potest. Etiam si sanctus Contionator corpore imbecillis esset, tamen spes lucri spiritualis ei vires addebat, ut liquet ex initio & fine Homiliae 27, quam exorditur & concludit his verbis: Ego, fratres, vires parvas habeo; sed verbum Dei magnas habet. Valeat in cordibus vestris. Ergo, & quod lentè dicimus, valde * auditis, si obedieritis... Videtis certè, quia nescio, quomodo ego invalidus accedo, & loquendo fortis fio. Tantus est mihi animus, tanta intentio in profectu vestro: operarius enim in agro fructum sperans, minus sentit laborem: sitis fructus mei, ut vobiscum sim; & omnes sumus fructus Dei.

* al. validè

quam præcipuam muneris sui

359 Inter omnes episcopalis muneris occupationes, unam ex gravissimis reputabat onus prædicandi verbum Dei, quod Homilia 28 cap. 2 suis auditoribus exponit hoc modo: Quam terribiliter locutus est per prophetam Ezechielem, credo adhibuistis aurem; credo audistis, quemadmodum dixerit; Ad domum Israel mittam te, non ad populum altioris linguæ te mittam. Populus autem ille non vult audire te, quia non vult audire me. Quid ostendit; nisi quia ipse Deus per prophetam loquebatur? Quia verò in ipsis verbis prophetis nos maximè terri sumus, id est, præpositi, quos posuit loqui ad populum suum, prius in illis verbis videamus faciem nostram: demonstratum est enim nobis, sonante lectore, quasi speculum, ubi nos inspicere; & inspeximus nos; inspicite vos.

partem ex-istimabat:

360 Ecce ego facio, quod ibi audivi. Si non discreveris, inquit, justum; si non dixeris peccatori, morte morieris, & ostenderis illi, ut recedat ab iniquitatibus suis, ipse quidem in peccatis suis morietur; sanguinem autem ejus de manu tua exquirant: si autem dixeris, & ille contempserit, & non obedierit, ille in sceleribus suis morietur; tu autem animam tuam liberabis. Dico vobis, libero animam meam: in magno enim sum, non periculo, sed exitio constitutus, si tacuero. Sed cum ego dixerò, & implevero officium meum, vos jam attendite periculum vestrum. Quid autem volo? Quid desidero? Quid cupio? Quare loquor? Quare hic sedeo? Quare vivo, nisi hac intentione, ut cum Christo simul vivamus? Cupiditas mea ista est, honor meus iste est, gloria mea ista est, gaudium meum hoc est, possessio mea ista est. Sed si me non audieritis, & tamen ego non tacuero, animam meam liberabo. Sed nolo esse salvus sine vobis. Ex hac pathetica clausula facile lector eruet ar-

dentem amorem, quo sanctus Praesul erga salutem populi sui flagrabat, & exemplo sancti Pauli Apostoli anathema pro fratribus suis esse cupiebat.

361 Cum Afri proclives essent ad ebrietatem, sæpius in luxuriam, juramenta & superstitiones, sanctus Antistes ea potissimum vitia crebris exhortationibus arguebat, & ex diocesi sua extirpare nitentur. Tali tamen in criminibus arguendis utebantur cautione, ut occultos peccatores secreto, publicos autem palam corripere, & de periculo damnationis aeternae moneret, quemadmodum colligimus ex Sermone 16 in Evangelium Matthai, ubi de correptione fraternæ suos auditores ita instruit: Ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus; ipsa verò corripienda sunt secretius, quæ peccantur secretius... Novit enim nescio quem homicidam episcopus, & alius illum nemo novit. Ego volo illum publice corripere; at tu quæris inscribere. Proius nec prodo, nec negligo. Corripio in secreto; pono ante oculos Dei judicium, terreo cruentam conscientiam, persuadeo poenitentiam. Hæc charitate præditi esse debemus. Unde aliquando homines reprehendunt nos, quod quasi non corripimus; aut putant, nos scire, quod nescimus; aut putant, nos tacere, quod scimus. Sed forte quod scis, & ego scio. Sed non coram te corripio, quia turare volo, non accusare. Sunt homines adulteri in domibus suis, in secreto peccant; aliquando nobis produntur ab uxoribus suis pleurumquè zelantibus, aliquando maritorum salutem quærentibus: nos non prodimus in palam; sed in secreto arguimus. Ubi contigit malum, ibi moriatur malum. Non tamen vulnus illud negligimus.

362 Prudens Episcopus noster è contrario publicum astrologia judiciaria professorem (illud hominum superstitionum genus in Africa frequens erat, & tunc nomine mathematicorum appellabatur) publicè poenitentem precibus auditorum suorum sic commendat: Illa Ecclésiæ sitis etiam istum quem videtis, bibere vult. Simul etiam ut noveritis, quàm multi ex commixtione Christianorum ore suo benedicant; & in corde suo maledicant; iste ex Christiano & fideli poenitens redit, & territus potestate Domini, convertitur ad misericordiam Domini: seductus enim ab inimico, cum esset fidelis, diu mathematicus fuit, seductus seducens, deceptus decipiens; illexit, fefellit, multa mendacia locutus est contra Deum, qui dedit hominibus potestatem faciendi; quod bonum est, & non faciendi, quod malum est. Iste dicebat, quia adulterium non faciebat voluntas propria, sed Venus, & homicidium non faciebat voluntas propria, sed Mars, & justum non faciebat Deus, sed Jovis *, & alia multa sacrilega non parva. Quàm multis eum putatis Christianis nummos abstulisse? Quàm multi ab illo emerunt mendacium, quibus dicebamus; Filii hominum usque quò graves corde, ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Modò, sicut de illo credendum est, horruit mendacium, & multorum hominum interitum. Se aliquando à diabolo sensit illectum; convertitur ad Deum poenitens. Putamus, fratres, de magno timore cordis accidisse; quid enim dicturi sumus? Numquid, si ex pagano converteretur mathematicus, magnum quidem esset gaudium; sed tamen posset videri, quia sic conversus est, clericatum

publicos publicè corripiebat, ut colligitur.

* Id est Jupiter

A ricatum quærere in Ecclesia. Pœnitens est; non quærit, nisi solam misericordiam.

ex pœnitente publico, quem, corruptum publicè,

** al. redeat ad cor*

363 Commendandus est ergo & oculis & cordibus vestris. Eum, quem videtis, cordibus amate, oculis custodite. Videte illum, scitote illum, & quocumque ille transferit, fratribus ceteris, qui modò hîc non sunt, ostendite illum; & ista diligentia misericordia est, ne ille seductor retrahat cor *, & oppugnet. Custodite vos; non vos lateat conversatio ejus, via ejus, ut testimonio vestro nobis confirmetur, verè illum ad Dominum esse conversum: non enim filebit fama de vita ejus, quando sic vobis & videndus & miserandus offertur. Nostis, in Actibus Apostolorum esse scriptum, quia multi perdit, id est, talium artium homines & doctrinarum nefariorum sectatores omnes codices suos ad Apostolos attulerunt, & incensi sunt libri tam multi, ut pertineret ad scriptorem æstimationem eorum facere & summam pretii conscribere. Hoc utique propter gloriam Dei, ne tales etiam perdit desperarentur ab illo, qui novit quærere, quod perierat. Perierat ergo iste; nunc quæstus, inventus, adductus est: portat secum codices incendendos, per quos fuerat incendendus, ut illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat. Sciat eum tamen; fratres, olim pulsare ad Ecclesiam ante Pascha: ante Pascha enim cœpit petere de Ecclesia Christi medicinam. Sed quia talis est ars, in qua exercitatus erat, quæ suspecta esset de mendacio atque fallacia, dilatus est, ne tentaret, & aliquando tamen admissus est, ne periculosius tentaretur. Orate pro illo Christum. Prorsus hodiernam precem pro illo fundite Domino Deo nostro: scimus enim & certi sumus, quia oratio vestra delet omnes impietates ejus.

admisit in ecclesiam, post pœnitentiam debitam.

364 Quemadmodum Firmus Manichæus unica S. Augustini concione ad fidem & pœnitentiam conversus est, ut infra post hunc Commentarium ex Possidio teste oculato audiemus, ita verosimiliter hic vanus astrologus ad frugem rediit excitatus sermonibus, quos Sanctus adversus impios hujus vana superstitionis sectatores sapiens instituebat. Ut ut est, in illo publici pœnitentis exemplo videmus severitatem sancti Doctoris conjunctam cum prudentia & benignitate erga maximos peccatores, quibus omnibus veniam scelerum promittebat, ut manifestum fit ex Enchiridio ejus ad Laurentium scripto, ubi cap. 65 tradit sequentia: Sed neque de ipsis criminibus, quamlibet magnis, remittendis in Ecclesia desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundum modum sui cujusque peccati. In actione autem pœnitentiæ, ubi tale crimen commissum est, ut is, qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris: Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Verùm quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcumque alia signa procedit, cum sit coram illo, cui dicitur; Gemitus meus à te non est absconditus, rectè constituuntur ab iis, qui Ecclesiæ præfunt, tempora pœnitentiæ, ut fiat etiam fatis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata.

Cura omnes instruendi,

365 Porro pastoralis illa sollicitudo promiscuè ad omnes cujuslibet conditionis homines sese extendebat. Quapropter in sermone 205 de Tempore, cap. 5 divites & pauperes simul instruit his verbis: Admonui divites; audite pauperes. Vos erogate; vos rapere * nolite. Vos tribuite facultates; vos frenate cupiditates. Audite pauperes eundem Augusti Tomus VI.

** al. cupere*

Apostolum: Est autem quæstus magnus (quæstus est acquisitio lucri) est autem quæstus magnus, inquit, pietas cum sufficientia. Commune habetis cum divitibus mundum; non commune habetis cum divitibus domum; sed commune habetis cælum, communem lucem. Sufficientiam quærere; quod sufficit, quærere; plus nolite. Cetera gravant, non sublevant; onerant, non honorant. Quæstus magnus pietas cum sufficientia. Imprimis pietas. Pietas est Dei cultus; pietas cum sufficientia. Attulisti huc aliquid? Sed nec vos divites aliquid attulisti. Totum hîc invenistis, cum pauperibus nudi nati estis. Communis est in utroque infirmitas corporis, communis vagitus miseriarum testis. *Quam verò benevolus fuerit hic sanctus Præsul erga pauperes, apparet ex plurimis concionibus, quibus locupletiores hortatur, ut elemosynas egenis distribuant. Licet hæc Sancti cura pro pauperibus passim nota sit, tamen eam confirmabimus exemplo singulari, quod hoc loco breviter afferemus.*

366 Mos erat apud Hipponenses, ut quotannis vestirent aliquot pauperes; aut potius nudum Christum in illis pauperibus, quemadmodum S. Augustinus sermone 19 de Diversis cap. 8 loquitur. Hæc laudabilis consuetudo, quam pius egenorum Pater introduxerat, eo absente, semel ob calamitatem temporum prætermissa fuerat. Id intelligens beneficis ovium nudarum Pastor, & hanc negligentiam agrè ferens, in Epistola 138 demonstrat, pauperes illo tempore calamitoso magis esse sublevandos, & ad clerum populumque Hipponensem post alia scribit in hunc modum: Nuntiatum est mihi, quòd morem vestrum de vestiendis pauperibus fueritis oblit, ad quam misericordiam, cum præfens essem, vos exhortatus sum, & nunc exhortor, ne vos vincat & pigros faciat contritio hujus mundi, cui talia videtis accidere, qualia Dominus & Redemptor noster, qui mentiri non potest, ventura prædixit.

& pauperes commendandi

E

367 Non solùm ergo non debetis minùs facere opera misericordiæ, sed etiam debetis amplius, quàm soletis: sicut enim ad loca munitiora festinantius migrant, qui ruinam domus vident contritis parietibus imminere, sic corda Christiana quanto magis sentiunt mundi hujus ruinam, crebrescentibus tribulationibus, propinquare, tanto magis debent bona, quæ in terra recondere disponebant, in thesaurum cælestem impigra celeritate transferre, ut si aliquis humanus casus acciderit, gaudeat, qui de loco ruinoso emigravit. Si autem nihil tale fuerit subsecutum, non contristetur, qui quandoque moriturus immortalis Domino, ad quem venturus est, bona propria commendavit. Itaque, fratres mei dilectissimi, ex eo quod quisque habet, secundum suas vires, quas ipse novit, facite quod soletis, alacriore animo quàm soletis, & inter omnes sæculi hujus molestias Apostolicam exhortationem corde retinete, ubi ait: Dominus in proximo est; nihil solliciti fueritis. Talia mihi de vobis nuntientur, quibus noverim, non propter meam præsentiam, sed propter Dei præceptum, qui numquam est absens, vos solere facere, quod multis annis me præfente, & aliquando etiam me absente fecistis. Hæc benignitas erga pauperes etiam satis eruitur ex memorabili ipsius effato, quod in sermone 49 de Diversis protulit, ubi cap. 4 publice auditoribus suis dicit, non esse episcopi servare aurum, & manum mendicantis à se repellere.

divitum misericordiæ:

F

368 Etiam si sanctus Episcopus rarò conversaretur cum feminis, & nullam quantumvis sanguineam quibuslibet,

sollicitudo de feminis quibuslibet,

AUCTORE
G. C.

sanguineam in episcopali domo commorari sineret, tamen de viduis presertim ac pupillis magnam curam gessit: nam Epistolâ 121 Probam illustrem viduam suscipit docet, quomodo orandus Deus. Etiam Epistolâ 6 Italicam viduam de obitu mariti, & Epistolâ 248 Sapidam virginem de morte fratris diaconi Carthaginensis ecclesie consolatur. Epistolâ 199 mulierem conjugatam, nomine Ecdiciam, graviter reprehendit, quod imprudenter facultates suas alienasset, inscio marito, qui inde occasionem arripuerat violandi votum continentia, quod mutuo consensu fecerant, & eam humiliter à viro suo veniam petere jubet. Alias quoque feminas utilibus monitis instruxit, ut apud Rivium in Vita S. Augustini lib. 1, cap. 4 § 7 breviter videri potest. Denique vigilantissimus Pastor pupillam ecclesie Hipponensi commendatam sollicitè à teneris annis educari curavit, & usque ad aetatem nubilem cautè conservari, quemadmodum ex Epistolis 219, 233 & sequente colligimus.

ex quibus
congregatio-
nem insti-
tuit,

B

369 Quinimò sanctus Antistes hunc instabilem sexum primus in una eademque domo stabilivit, & ex piis feminis antea sparsim habitantibus regularem sanctimonialium congregationem instituit, quamvis ecclesia Africana prius etiam virgines Deo sacras habuerit, ut ex S. Cypriano discimus, & eximius P. Lupus Augustinianus in Quaestione quodlibetica superius memorata cap. 32 suscipit probat. Hæc pia seminarum communitas, quam sanctus Episcopus noster congregaverat, & cui germana soror ejus per plures annos præfuerat, interiori pace fruens, indes proficiebat in virtutibus, & S. Augustinum spiritali gaudio replebat. Sed hanc domesticam pacem postea turbaverunt ipsa sanctimonialia, dum seditiosè Præpositam mutare volunt, & tumultuosa dissensione magnum dolorem Institutori suo attulerunt. Hæc omnia distinctius intelligentur ex Epistola 109, quâ sanctus Præsul illas fortiter & suaviter ad saniora consilia revocare studet hoc modo: Sicut parata est severitas peccata, quæ invenerit, vindicare, ita non vult charitas, quod vindicet, invenire. Hæc causa fecit, ut ad vos non venirem, cum meam præsentiam quæreretis, non ad pacis vestræ gaudium, sed dissensionis vestræ augmentum. Quomodo enim contemnerem & impunitum relinquerem, si & me præsentem tantus vester tumultus existeret, quantus me absente, etiam oculos meos latuit, tamen aures meas vestris vocibus verberavit? Nam fortasse etiam major esset vestra seditio in præsentia mea, cum necesse esset vobis non concedi, quæ in perniciosissimum exemplum contra sanam disciplinam, quod vobis non expedit, petebatis, ac sic, quales non volo, invenirem vos, & ipse inveniret à vobis, qualem non volebatis.

C

quam tur-
batam &
tumultuan-
tem* al. rectius
effunderem

370 Cum ergo scribat Apostolus ad Corinthios dicens; Testem Deum facio super animam meam, quia parcens vobis nondum veni Corinthum, non quia dominamur fidei vestræ, sed cooperatores sumus gaudii vestri: hoc ego etiam dico vobis; quia parcens vobis, non ad vos veni. Peperci etiam mihi, ne tristitiam super tristitiam haberem, & elegi non ut exhiberem faciem meam vobis, sed effundere * cor meum Deo pro vobis, & causam magni periculi vestri, non apud vos verbis, sed apud Deum lacrymis agerem, ne convertat in luctum gaudium meum, quo soleo gaudere de vobis, & inter tanta scandala, quibus ubique abundat hic mundus, & aliquando consolari, cogitans copiosam congregationem &

castam dilectionem & sanctam conversationem vestram, & largiorem gratiam Dei, quæ data est vobis, ut non solum carnales nuptias contemneretis, verum etiam eligeretis in domo societatem unanimes habitandi, ut sit vobis anima una & cor unum in Deum. Hæc in vobis bona, hæc Dei dona considerans, inter multas tempestates, quibus ex aliis malis quatitur cor meum, solet utcumque requiescere. Currebatis bene. Quis vos fascinavit? Suasio illa non est ex Deo, qui vocavit vos. Modicum fermenti (nolo dicere, quod sequitur.) Hoc enim magis cupio, & oro, & hortor, ut ipsum fermentum convertatur in melius, ne tota massa, sicut penè jam fecerat, convertatur in pejus. Si ergo repullulastis sanum sapere, orate ne intretis in tentationem, ne iterum in contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, seditiones, suffrationes. Non enim sic plantavimus & rigavimus hortum Dominicum in vobis, ut spinas metamus istas ex vobis. Si autem adhuc vestra tumultuatur infirmitas, orate, ut eruamini de tentatione. Quæ autem conturbant vos (si adhuc conturbant vos) nisi correxerint se, portabunt iudicium quæcumque illæ fuerint.

D

E

371 Cogitate, quid mali sit, ut, cum de Deo natis * in unitate gaudeamus, interna schismata in monasterio lugeamus. Perseverate in bono proposito, & non desiderabitis mutare Præpositam, qua in monasterio illo per tam multos annos perseverante, & numero & ætate crevistis, quæ vos mater non utero, sed animo suscepit: omnes enim, quæ illuc venistis, ibi eam, aut sanctæ Præpositæ forori meæ servientem, placentem, aut etiam ipsam Præpositam, quæ vos suscepit, invenistis; sub illa estis eruditæ, sub illa velatæ, sub illa multiplicatæ: & sic tumultuamini, ut eam vobis mutetis, cum lugere deberetis, si eam vobis mutare vellemus. Ipsa est, quam nostis, ipsa est, ad quam venistis, ipsa est, quam per tot annos habendo crevistis. Novum non accepistis nisi Præpositum, aut si propter illum quæritis novitatem, & in ejus invidiam contra matrem vestram sic rebellastis, cur non potius id petistis, ut ipse vobis mutaretur? Si autem hoc exhorretis, quia novi, quomodo eum in Christo venerabiliter diligatis, cur non potius illam? In vobis namque regendis sic Præpositi rudimenta turbantur, ut magis velit vos ipse deserere, quam istam ex vobis famam & invidiam sustinere, ut dicatur, non vos aliam quæsituras fuisse Præpositam, nisi ipsum coepissetis habere Præpositum. Tranquillet ergo Deus & componat animos vestros; non in vobis prævaleat opus diaboli, sed pax Christi vincat in cordibus vestris: nec dolore animi, quia non sit, quod vultis, vel quia pudet voluisse, quod velle non debuistis, erubescendo curratis in mortem, sed potius poenitendo resumatis virtutem, nec habeatis poenitentiam Judæ traditoris, sed potius lacrymas Petri pastoris. His immediatè subjungitur Regula, quam S. Augustinus certè præscripsit solis feminis, ut jam passim censent eminentissimus Bellarminus, aliique scriptores, quos Papebrochius noster in Responsionibus suis ad articulum decimum tertium § 6, num. 71 & sequentibus allegat.

ad unitatem
reducere
conatur:
* al. Dona-
tistis

F

372 Potuissimus hoc paragrapho dare plura pastoralis istius cura specimina, & asserre privatas epistolas, quibus hic sanctus animarum Curator Christinum ad pietatem incendit, Sebastianum & Feliciam adversus scandala corroborat, Christinum à desperatione revocat, impudicum quem-

Regula his-
ce moniali-
bus scripta:
cura de
aliis.

A quemdam Cornelium acriter reprehendit, aliosque plures à peccatis deterret. Sed jam relata sufficere videntur, ut ingeniosus lector ex iis concludat, S. Augustinum exemplo Apostoli Pauli omnibus omnia factum esse, ut omnes faceret salvos. Imò hac ipsa sanctimonialium factio, quam supra retulimus, tanto dolore pium Patrem affecit, ut cum eodem Apostolo in Epistola secunda ad Corinthios cap. xi v. 29 dicere potuerit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? Etiam brevitate causa prætermisimus alias sancti Præfulis occupationes in agendis Catholicorum negotiis, & dirimendis eorum litibus, ut ea tempora ferebant: hac enim & similia post hunc Commentarium parte secunda Actorum narrabuntur. Interim paragrapho sequente colligemus aliquas Sancti nostri virtutes, qua in Augustino doctissimo magis suspicienda sunt, eo quod in eruditus viris rarius inveniantur.

§ XXVII. Sancti Præfulis modestia, cum laudaretur; animi moderatio, cum vituperaretur; & ingenua ignorantia suæ confessio, quando confulebatur.

B

Sanctus agnoscit difficile esse non capi laudationem hominum;

Quandoquidem scientia inflat, ut ait Apostolus, certe mirum non est, homines doctos, & propter eruditionem toto orbe celebratos, laudibus suis delectari, & interdum superbiâ extolli. Quapropter Augustinus adhuc presbyter in Epistola 64 ad Aurelium Carthaginensem de hac periculosa vana gloria tentatione sic inter alia scribit: Magnum est de honoribus & laudibus hominum non lætari, sed & omnem pompam inanem præcidere, & si quid inde necessarium retinetur, id totum ad utilitatem honorantium salutemque conferre. . . . Ista, quæ tecum confecto, mihi dico; dignaris tamen, credo, mecum considerare, quàm sint gravia, quàm difficilia: non enim hujus hostis vires sentit, nisi qui ei bellum indixerit; quia etsi cuiquam facile est laude carere, dum denegatur, difficile est eam non delectari, cum offertur. Et tamen tantam mentis in Deum debet esse suspensio, ut si non merito laudemur, corrigamus eos, quos possumus; ne arbitrentur, aut in nobis esse, quod non est, aut nostrum esse, quod Dei est, aut ea laudent, quæ quamvis non desint nobis, aut etiam supersint, nequaquam tamen sunt laudabilia; velut sunt bona omnia, quæ vel cum pecoribus habemus communia, vel cum impiis hominibus. Si autem merito laudamur, propter Deum gratulemur eis, quibus placet verum bonum, non tamen nobis, quia placemus hominibus, sed si coram Deo tales sumus, quales nos esse credunt, & non tribuitur nobis, sed Deo, cujus dona sunt omnia, quæ verè meritoque laudantur.

C

at difficultatem illam superare conatus est.

374 Hæc mihi ipse canto quotidie, vel potius ille, cujus salutaria præcepta sunt, quæcumque sive in divinis lectionibus inveniuntur, sive intrinsicè animo suggeruntur; & tamen vehementer cum adversario dimicans, sæpe ab eo vulnera capio, cum delectationem oblatae laudis mihi auferre non possum. Hac clausula Vir hu-

milis innuit, se adhuc presbyterum laudibus suis ultro oblati aliquando delectari. Sed haud dubie jam ad cathedram Hipponensem evectus, & quotidie in virtutibus acquirendis proficiens, hanc humanam infirmitatem inter ceteras leviores noxas superavit, cum jam episcopus lib. 10 Confessionum cap. 36 Deum sic oret: Nos autem, Domine, pusillus grex tuus ecce fumus. Tu nos posside; prætende alas tuas, & fugiamus sub eas. Gloria nostra tu esto, propter te amemur, & verbum tuum timeatur in nobis. Qui laudari vult ab hominibus, vituperante te, non defendetur ab hominibus, judicante te, nec eripietur, damnante te. Quare non dubitamus, quin Augustinus atate provecior, & propriis monitis instructus, indies magis magisque laudes humanas contempserit, ut nunc exemplis quibusdam probabimus.

375 Volusianus vir illustris, sed adhuc ethnica superstitioni deditus, Epistolâ secundâ quaestiones aliquot circa mysteria Christiana religionis Augustino proponit, illisque laudes ejus sic obiter immiscet: Interest famæ tuæ, ut quaesita noverimus. Utcumque absque detrimento cultus divini in aliis sacerdotibus toleratur inficitia; at cum ad antistitem Augustinum venit, legi deest, quidquid contigerit ignorari. Sanctus Doctor epistolâ terciâ quaestionibus istis respondens, hanc honorificam Volusiani existimationem repellit his verbis: Adjungis etiam, famæ meæ interesse, ut quaesita noveritis, quod utcumque absque detrimento divini cultus in aliis sacerdotibus toleratur inficitia; at cum ad me antistitem venit, legi deesse, quidquid contigerit ignorari. Primum igitur hanc de me opinionem facile præsumptam, quaeso, deponas, eumque animum, quamvis erga me benevolentissimum, solvas atque exuas; ac de me mihi magis, quam ulli alteri credas, si mihi dilectionis vicem rependis: tanta est enim Christianarum profunditas litterarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab incunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere; non quo ad ea, quæ necessaria sunt salutis, tanta in eis perveniatur difficultate, sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua pie recteque non vivitur, tam multa tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opaca intelligenda proficientibus restant, tantaque non solum in verbis, quibus ista dicta sunt, verum etiam in rebus, quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientia, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet: "Cum con-, summaverit homo, tunc incipit,"

Laudes ab aliis sibi dantur

E

F

376 Vir quidam pius & artis poetica non subtili re-ignarus, nomine Audax, prolixas litteras ab sponso Augustino desideraverat; sed cum breviores expectatione sua accepisset, Epistolâ 139 de brevitate earum modestè conqueritur, & tamen illarum Scriptorem simul ibidem laudat his verbis: Provocavi itaque te, dulcis Antistes, non ut prælargi pectoris pusillum libamen acciperem, sed ut ingens divitis ubertim flumina haurirem. Thesaurum sapientia desideravi, sed minus accepi, quàm volui, licet minus non debet dici, sed munus, quod oraculum Legis contulerit Augustinus, sacrorum justitia, instaurator spiritalis gloria, dispensator salutis æternæ. Verum modestus Doctoris animus hos honorificos Audacis titulos non patiebatur, & ideo Epistolâ 140 singulos ita refellit vel explicat: Quod à nobis in eadem sermonis prolixitate desideras, ad hoc me

AUCTORE
G. C.

idoneum non esse respondeo: thesaurum enim sapientiae te desiderasse dixisti; sed minus accepisse, quam voluisti, cum ego ex illo thesauro mendicabunda prece quotidianam stipem rogem, vixque impetrem. Oraculum autem Legis quomodo sum, de cuius latis atque abditis penetralibus nescio longè plura, quam scio, ejusque multiplices sinus opacosque secessus adire ac penetrare non valco, sicut volo, & me non aliud quam minùs dignum esse cognosco? Porro facrator justitiae quis ego, cui me sacratum esse permagnus est? Jam verò quòd instauratorem spiritualis gloriae me appellas (da veniam) multum, cui loqueris, ignoras: ipse quippe adhuc in hac gloria sic instauror, ut de die in diem non solum quantum accedam, sed utrum omnino aliquid accedam, latere me fatear. Dispensator planè salutis aeternae cum ceteris innumerabilibus confervis meis sum. . . . Multi ergo dispensatores sunt. Sed quaeritur, inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur.

modestè
pellis:

B

377 *Cum Darius comes, de quo superius mentionem fecimus, Epistola 263 facundiam & alias dotes S. Augustini magis laudibus exornasset, humilis Doctor istud elogium nimio comitis affectui tribuit, & circa finem Epistola 264 responsoriae Confessiones suas ei legendas assignat in hunc modum: Sume itaque, fili mi, sume, vir bone, & non in superficie, sed Christiana charitate Christiane, sume, inquam, libros, quos desiderasti, Confessionum mearum; ibi me inspice, ne me laudes ultra, quam sum; ibi non aliis de me crede, sed mihi; ibi me attende, & vide, quid fuerim in me ipso per me ipsum, & si quid in me tibi placuerit, lauda ibi mecum, quem laudari volui de me: neque enim me, quoniam ipse fecit nos & non ipsi nos; nos autem perdidimus nos; sed qui fecit, refecit. Cum autem ibi me inveneris, ora pro me, ne deficiam, sed perficiar, ora, fili, ora. Cum verò sanctus Paulinus Epistola 31 lucubrations ejusdem Doctoris laudasset, S. Augustinus Epistola sequente sic humaniter & subtiliter ei respondet: Me in illa epistola tantis laudibus honorare dignatus es, ut cum tibi me refundo, si parum hoc tibi putem, non credidisse convincar. Pudet me quidem tantum boni de me credere; sed plus piget, tibi non credere. Est, quod faciam. Non me credam talem, qualem putas, quoniam non agnosco; & credam, me abs te diligi, quoniam sentio & planè percipio: ita nec in me temerarius, nec in te ingratus existero. Et cum me tibi totum offero, parum non est: offero enim, quem vehementissimè diligis; & offero, si non qualem me esse arbitraris, eum tamen pro quo, ut talis esse merear, deprecari. Hoc enim magis jam peto facias, ne minùs optes mihi adjici ad id, quod sum, dum me existimas jam esse, quod non sum. Ex his liquet, quam studiosè simul & ingeniosè Sanctus noster laudes ab amicis sibi impensas eluderet aut vitaret. Jam videbimus, quam moderate reprehensiones adversariorum ferret, & quam humiliter ab aliis consultus inscitiam suam fateatur.*

modestia
Sancti,

378 *Sape sanctus Doctor ingenuè confessus fuerat, originem animae sibi non satis cognitam esse. Propter hanc ignorantiam quidam Vincentius Victor, aetate juvenis, & professione laicus, spreverat ac reprehenderat Augustinum praesulem, qui lib. 4. de Anima ejusque origine cap. 1 & sic reprehensori suo modestè respondet: Reprehendisti me bis numero exprimens etiam meum*

nomen. Et cum te in principio libri tui imperitiae tuae admodum conscium, & doctrinae adminiculo destitutum; me verò, ubi nominasti, doctissimum ac peritissimum dixeris, tamen quibus in rebus tibi visus es nosse, quod ego vel nescire me fateor, vel quamvis nesciam scire praesumo, libertate, qua oportebat, non tantum senem juvenis, & episcopum laicus, verum etiam hominem tuo iudicio doctissimum & peritissimum non dubitasti reprehendere. Ego autem & me doctissimum ac peritissimum nescio; imò verò me non esse certissimè scio: & fieri posse non ambigo, ut aliquid imperito & indocto cuiquam scire contingat, quod aliquis doctus & peritus ignorat; & in hoc te planè laudo, quòd veritatem, etsi numquam percepisti, certè quam putasti, homini praetulisti: ideo quidem temerè, quia existimasti scire te, quod nescis; sed ideo liberè, quia personam non veritus, elegisti aperire, quod sentis. . . .

379 *O si illa reprehenderes mea, quae justa reprehensione sunt digna! Neque enim negare debeo, sicut in ipsis moribus, ita multa esse in tam multis opusculis meis, quae possint iusto iudicio & nulla temeritate culpari: ex quibus si aliqua reprehenderes, illic & tibi ostenderem, qualem te esse, in quibus non perperam reprehenderes, vellem, neque tibi juniore major, & praepositus subdito correctionis exemplum quanto humiliter tanto salubrius exhiberem. Sed ea in me reprehendisti, quae non corrigere humilitas, sed partim fateri, partim defendere veritas cogit. Haec autem sunt: Unum, quod de origine animarum, quae post primum hominem datae sunt, vel dantur hominibus, non sum ausus aliquid definire, quia fateor, me nescire; alterum, quod animam scire me dixi spiritum esse, non corpus. Sed in hoc altero duo reprehendisti: unum, quod non eam crederem corpus esse; alterum, quod eam spiritum crederem: tibi enim videtur & corpus esse animam, & non esse spiritum. Postquam Sanctus noster hanc absurdam Vincentii sententiam familiari similitudine refutavit, in fine capituli tertii ibidem amorem veritatis inveniendae indicat his verbis: Ignorantiam meam de origine animarum te corripientem atque objurgantem non molestè ferrem, imò insuper & gratias magnas agerem, si eam mihi non solum duris percutes convitiis, sed veris etiam excutes dictis: si enim me posses docere, quod nescio, non solum te verbis, sed & pugnis caedentem deberem patientissimè sustinere.*

380 *Sanctus Doctor eodem veritatis amore impulsus scripta sua censura aliorum libenter submittebat, ac ea corrigi desiderabat, ut discimus ex proemio Operis ad Simplicianum Mediolanensem directi, ubi in fine praesulem illum sic alloquitur: Tantum illud quaeso, ut pro mea infirmitate deprecari Deum, & sive in iis, quibus me exercere benignè paternèque voluisti, sive in aliis quaecumque nostra in tuas sanctas manus fortè pervenerint, quia sicut Dei data, sic etiam mea errata cognosco, non solum curam legentis impendas, sed etiam censuram corrigentis assumes. Hinc etiam in Epistola 7 ad Marcellinum comitem scribit sequentia: Etsi defendi sententia mea liquidà ratione non potest, mea est, non ejus auctoris, cujus sensum improbare fas non est, etiam cum, eo non intellecto, hoc inde sentitur, quod improbandum est. Ego proinde fateor, me ex eorum numero esse conari, qui proficiendo scribunt, & scribendo pro-*

dum repre-
henderetur.

E

F

Scripta sua
lubens alie-
no submit-
tebat judi-
cio,

fi-

A sciunt. Unde si aliquid vel incautiùs vel indoctiùs à me positum est, quod non solum ab aliis, qui videre id possunt, merito reprehendatur, verum etiam à me ipso, quia & ego saltem postea videre debeo, si proficio; nec mirandum est, nec dolendum, sed potius ignoscendum atque gratulandum, non quia erratum est, sed quia improbatum: nam nimis perversè se ipsum amat, qui & alios vult errare, ut error suus lateat.

libentius discibas

381 *Propter istud errandi periculum Sanctus malebat discere, quam docere, & jam senex ab Auxilio juniore episcopo circa valorem excommunicationis instrui postulavit: cum enim Auxilius virum quemdam spectabilem cum tota familia propter personalem juris ecclesiastici violationem, sicut putabatur, anathemate percussisset. Augustinus de legitimo istius excommunicationis vinculo dubitans, in Epistola 75 sic ad eum scribit: Si habes de hac sententia certis rationibus vel Scripturarum testimoniis exploratam, nos quoque docere digneris, quomodo rectè anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti uxor, aut pro domini servus. . . . Ego autem, quoniam si quis ex me quærat, utrum rectè fiat, quid ei respondeam, non invenio; numquam hoc facere ausus sum, cum de quorundam facinoribus immaniter adversus Ecclesiam perpetratis gravissimè permoverer. Sed si tibi quàm justè fiat, Dominus revelavit, nequaquam juvenilem ætatem tuam & honoris ecclesiastici rudimenta contemno. En adsum senex à juvene cœpiscopo, & episcopus tot annorum à collega necdum anniculo paratus sum discere, quomodo vel Deo vel hominibus justam possumus reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno, ex quo non trahunt, sicut ex Adam (in quo omnes peccaverunt) originale peccatum, spiritali supplicio puniamus.*

B

quàm doceret,

382 *Quanto promptior esset Augustinus ad discendum quàm docendum, patet insuper ex Opere ejus de Octo questionibus Dulciti, ubi questionem tertiam absolvit his verbis: Ceterum quod attinet ad questionem resurrectionis propter illos, qui creduntur non esse morituri, sed ex hac mortalitate ad immortalitatem sine morte media transituri, inquisitio diligentior adhibenda est; & si quid hinc absolutum ac definitum disputatione rationabili atque perfecta vel audisti, vel legisti, vel etiam ipse adhuc audire, aut legerè, aut excogitare potueris, peto mihi mittere non graveris: ego enim, quod confitendum est charitati tuæ, plus amo discere, quàm docere. Similia de questionibus aliis indicat, dum in fine questionis octavae laudatum Opus concludit hoc modo: Sicut potui, respondi inquisitionibus tuis. Si quid de istis rebus invenisti melius, sive invenire potueris, gratissimum habebimus, si nos feceris nosse: ego enim, quod & supra de me commemoravi, magis amo discere, quàm docere. Nec eum pudebat ignorantiam candidè fateri, quemadmodum nunc uno alterove exemplo probabimus.*

C

et ignorantiam confitebatur ingenuè.

383 *Cum Januarius varias questiones proposuisset Augustino, quem nihil latere existimabat, hic Epistola 119, cap. 21 post longam dissertationem sic ei demum respondet: Hæc tibi si fatis esse ad ea, quæ requisisti, non putaveris, nimis ignoras & vires & occupationes meas: tantum enim abssum ab eo, quod putasti, nihil me latere, ut nihil in epistola tua legerim tristius, quia & apertissimè falsum est; & miror, quia hoc te latet, quod non solum in aliis innumerabilibus*

rebus multa me latent, sed etiam in ipsis sanctis Scripturis multo nesciam plura, quàm sciam. Denique in libro ad Orosium cap. xi sanctus Præsul in alia re humiliter ignorantiam suam declarat his verbis: Esse itaque sedes, dominationes, principatus, potestates in cælestibus apparibus, firmissimè credo, & differre inter se aliquid, indubitata fide teneo. Sed quo me contempnas, quem inagnum putas esse doctorem, quantum ista sint, & quid inter se differant, nescio. Nec cæ sanè ignorantia periclitari me puto, sicuti inobediencia, si Domini præcepta neglexero. Plura ad hunc paragraphum spectantia proferri possent. Sed hæc sufficere arbitramur, ut pius lector intelligat, insignem Sancti nostri scientiam cum summa animi demissione conjunctam fuisse.

AUCTORE G. C.

384 *Hactenus exposuimus ea, quæ S. Augustinus ab inente ætate usque ad susceptum episcopatum gessit aut scripsit. Aliquot autem paragraphis sequentibus interiorè & exteriorè Sancti jam præsulis statum, sive varias naturæ gratiæque dotes ex scriptis ipsius erimus; ac rudi penicillo depinximus. In his omnibus ferè secuti sumus ordinem Actorum, quæ Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. Gallicè vulgavit, & PP. Benedictini in novissima Augustinianorum Operum editione Parisiensis Latine contraxerunt. At deinceps istam chronologicam Vitæ seriem de severe decrevimus, ac potius certamina, adversus eosdem hostes Ecclesiæ Catholice diversis temporibus ab Episcopo nostro suscepta, non narrationis filo conjungemus, ne identidem historiam interrumpere, & sæpius ad eosdem paganos aut hereticos reverti cogamur. Quapropter illos omnes Ecclesiæ Catholice hostes, quos sanctus Aristet impugnavit, in suas classes dividemus; ita ut sigillatim simul ac semel narraturi simus ea, quæ Sanctus noster diversis episcopatus sui annis contra paganos exempli gratiâ, vel Manichæos, Donatistas, Pelagianos, aliosve hereticos gessit ac scripsit. His separatim subjungemus illa gesta & scripta, quibus sanctus Doctor Catholicos erudivit. Scimus, hac methodo chronologicam rerum dicendarum seriem nonnihil perturbari; sed huic incommodo facile remedium afferri potest in fine hujus Commentarii prævii, quando res precipuas, ab Augustino gestas & scriptas, ad brevem chronotaxim reducemus. Jam paragrapho sequente prædictam materiæ divisionem exordiemur ab ethnicis, quos sanctus Episcopus ad Christianam fidem convertere tentavit.*

Ordo dicitur in Commentario servandus.

B

F

§ XXVIII. Scripta & gesta sancti Præsulis adversus errantes & seditiosos ethnicos.

Sanctus Possidius cap. 1 Indiculi sui recenset varias S. Augustini lucubrationes contra paganos exaratas, quæ partim adhuc existant, partim latent, aut perierunt. Tamen inter alia generis istius Opera, quæ sanctus Doctor tempore episcopatus sui conscripsit, etiamnum supersunt quatuor libri de Consensu Evangelistarum, qui tomo 4 Plantiniana editionis à pag. 160 leguntur, & de quibus ipse Sanctus noster lib. 2 Retractionum cap. 16 meminit in hunc modum: Per eodè annos, quibus paulatim libros de Trinitate dictabam, scripsi & alios labore continuo, interponens eos illorum temporibus, in

Contra Gentiles scripti libri quatuor

qui-

AUCTORE
G. C.

quibus sunt libri quatuor de Consensu Evangelistarum, propter eos, qui tamquam dissentientibus calumniatur; quorum primus liber adversus eos scriptus est, qui tamquam maximè sapientem Christum vel honorant vel honorare se fingunt; & ideo nolunt Evangelio credere, quia non ab ipso illa conscripta sunt, sed ab eius discipulis, quos existimant ei divinitatem, quæ crederetur Deus, errore tribuisse. *Tribus sequentibus libris ostendit, Evangelistas inter se nunquam dissentire; quod sane scriptoris argumentum sancto viro difficile fuit, cum destitutus esset iis adiumentis, quibus abundarunt illi, qui postea eandem materiam tractarunt.*

de Consensu
Evangelistarum,

386. Sanctus Antistes lib. 1. ipsius huius Operis cap. 7. clarius occasionem & scopum lucubrationis suæ sic indicat: Has Domini sanctas quadrigas, quibus per orbem vectus subigit populos leni suo iugo & sarcinæ levi, quidam vel impia vanitate vel imperita temeritate calumniis appetunt, ut eis veracis narrationis derogent fidem, per quos Christiana religio disseminata, per mundum tanta fertilitate provenit, ut homines infideles jam inter se ipsos calumnias suas mulitare vix audeant, compressi fide gentium & omnium devotione populorum. Verumtamen quia nonnulli adhuc calumniosis disputationibus suis vel retardant à fide, non credant, vel jam credentes, quantum potuerint, agitando perturbant; nonnulli autem fratres salva fide nosse desiderant, quid talibus respondeant questionibus, vel ad profectam scientiæ suæ, vel ad illorum vaniloquia repellenda, inspirante atque adiuvante Domino Deo nostro (quod utinam & ipsorum salutis proficit) hoc Opere demonstrare suscepimus errorem vel temeritatem eorum, qui contra Evangelii quatuor libros, quos Evangelistæ quatuor singulos conscripserunt, satis argutas criminationes se proferre arbitrantur. Quod ut fiat, quam non sibi adversantur iidem scriptores quatuor, ostendendum est: hoc enim solent quasi palmam suæ vanitatis objicere, quod ipsi Evangelistæ inter se ipsos dissentiant. *Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. art. 125 asserit, hos quatuor libros circa finem anni 399 vel initium 400 conscriptos fuisse.*

C
libri 22 de
Civitate
Dei,

387. Adhuc quoque superest ingens Opus de Civitate Dei contra gentiles, quod S. Augustinus anno Christi 413 inchoavit, ac ineunte circiter anno 427 tandem absolvit. Occasionem huius Operis sui, quod viginti duos libros complectitur, ipse Sanctus lib. 2. Retractionum cap. 43 assignat his verbis: Interea Roma Gothorum irruptione, gentium sub rege Alarico, atque impetu magnæ cladis everfa est, cuius everfionem deorum fallorum multorumque cultores, quos usitato nomine paganos vocamus, in Christianam religionem referre conantes, solito acerbius & amariorum Deum verum blasphemare cœperunt. Unde ego exardescens zelo domus Dei, adversus eorum blasphemias vel errores, libros de Civitate Dei scribere institui: quod Opus per aliquot annos me tenuit, eo quod alia multa intercurrebant, quæ differre non oporteret, & me prius ad solvendum occupabant. Hoc autem de Civitate Dei grande Opus tandem viginti duobus libris est terminatum. *Deinde ibidem materiam Operis explicat, & more suo quedam prius obscure vel perperam dicta corrigit, aut clarius illustrat.*

liber de Di-
vinatione,

388. Huc etiam pertinet liber de Divinatione demonum, cuius in eodem libro 2. Retractionum

num cap. 30 mentionem facit. *Quantam porrò occasione istud Opusculum prodierit, Augustinus in Plantiniana Operum suorum editione tomo 3 pag. 321, sive in ipso Opusculi exordio sic exponit: Quoniam * die in diebus sanctis octavarum (solenniores octava circa Pascha occurrebant, ut PP. Benediclini Galli hic & alibi observarunt) cum manè apud me adessent multi fratres laici Christiani, & in loco solito confedissemus, ortus est sermo de religione Christiana adversus præsumptionem & tanquam miram & magnam scientiam paganorum, quem recordatum atque completum litteris mandandum putavi, non expressis contradicentium personis, quamvis Christiani essent, & magis contradicendo quærere viderentur, quid pagani responderi oporteret. Cum ergo de divinatione demonum quæreretur, & affirmaretur prædixisse, nescio quem, everfionem templi Serapis, quæ in Alexandria facta est, respondi, non esse mirandum, si istam everfionem templi simulacris suis * imminere, demones & scire & prædicere potuerunt, sicut alia multa, quantum eis nosse & prænuntiare permittitur. *Sepius alibi superstitiosum deorum cultum explodit, & quosdam Christianos idololatrarum imitatores acriter increpat.**

D

* al. Quodam

* al. simulacri sui

E

389. Contra gentiles in Epistola 49 resolvuntur sex questiones, quas sanctus Doctor in proximo citato libro Retractionum cap. 31 sic enumerat: Inter hæc missæ sunt mihi à Carthagine questiones sex, quas proposuit amicus quidam, quem cupiebam fieri Christianum, ut contra paganos solverentur, præsertim quia nonnullas earum à Porphyrio philosopho propositas dixit: sed non eum esse arbitror Porphyrium Siculum illum, cuius celeberrima est fama. Harum questionum disputationes in unum librum contuli non prolixum, cuius est titulus: SEX QUÆSTIONES CONTRA PAGANOS EXPOSITÆ. Earum autem prima est de resurrectione; secunda de tempore Christianæ religionis; tertia de sacrificiorum distinctione; quarta de eo, quod scriptum est: „In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis,“ Quinta de Filio Dei secundum Salomonem; sexta de Jona propheta. *Præterea sanctus Antistes Orosio presbytero Hispano persuasit, ut Historiam mundi contra paganos in lucem proferret. Denique ipse Sanctus noster ad eradicandam idololatriam scripsit plures epistolas, quas hoc loco singillatim non allegabimus, licet ex una alterave jam demonstraturi simus, quanto ardore salutem paganorum desideraret.*

Questiones
sex contra
paganos:

F

390. Cum in negotio quodam civis Madanensis (istud Numidia oppidum Tagasta vicinum adhuc eo tempore idola venerabatur) operâ sancti Praesulis Hipponensis indigerent, per quemdam Florentinum, qui verosimiliter ex principibus istius urbis incolis erat, humanissimas litteras communi nomine ad ipsum dederunt. Hac occasione usus Augustinus, illos ad fidem Christianam amplectendam hortatur, usque Epistolâ 42 perhumaniter respondet in hunc modum: Si fortè illi, qui inter vos Catholici Christiani sunt, talia mihi scripta miserunt, hoc tantum miror, quod non suo potius, quam ordinis nomine. Si autem revera omnes aut propè omnes ordinis viri ad me dignati estis litteras dare, miror quod PATRI & in DOMINO salutem scripsistis, quorum mihi superstitiosus cultus idolorum, contra quæ idola facilius templa vestra, quam corda clauduntur, vel potius quæ idola non magis in templis, quam in vestris cordibus includuntur, cum ma-

ex epistola
Sancti ap-
paret,

gno

A *al. quem* gno est dolore notissimus, nisi fortè jam de salute ipsa, quæ in Domino est, per quam * me salutare voluistis, tandem prudenti consideratione cogitatis: nam si non ita est, quæso vos, quid læsi, quid offendi benevolentiam vestram, ut me titulo epistolæ vestræ irridendum potius, quàm honorandum esse putaretis, domini prædicabiles & dilectissimi fratres? Quod enim scripsistis; "Patri Augustino in Domino æternam salutem", cum legerem, tanta spe subito erectus sum, ut crederem vos ad ipsum Dominum, & ad ipsam æternam salutem aut jam esse conversos, aut per nostrum ministerium desiderare converti.

quàm suaver & formier gentiles
B 391 Sed ubi legi cetera, refriguit animus meus. Quæsi tamen ab epistolæ perlatore, utrum jam vel essetis Christiani, vel esse cuperetis: cujus responsione posteaquam comperi, nequaquam vos esse mutatos, gravius dolui, quòd Christi nomen, cui jam totum orbem subiectum esse conspicitis, non solum à vobis repellendum, sed etiam in nobis irridendum esse credidistis: non enim potui cogitare alterum Dominum, secundum quem posset episcopus Pater à vobis vocari, præter Dominum Christum. Et si esset hinc aliqua de interpretatione vestræ sententiæ dubitatio, subscriptione epistolæ tolleretur, ubi apertè posuistis: "Optamus te, domine, in Deo & Christo ejus per multos annos semper in clero tuo gaudere". Quibus omnibus perlectis atque discussis, quid mihi aliud occurrere potuit, aut cuilibet homini potest, nisi aut veridico aut fallaci scribentium animo hæc esse conscripta? Sed si veridico animo ista scribitis, quis vobis ad hanc veritatem interclusit viam? Quis aspera dumeta substravit? Quis rupium prærupta inimicus opposuit? Postremò quis basilicæ januam ingredi cupientibus clausit, ut in eodem Domino, per quem nos salutatis, eandem salutem nobiscum habere nolitis? Si autem fallaciter atque irridenter hæc scribitis, itane tandem mihi negotia vestra curanda imponitis, ut nomen ejus, per quem aliquid possum, audeatis non veneratione debita attollere, sed insultatione adulatoria ventilare? Sciatis me, charissimi, cum ineffabili pro vobis tremore cordis hoc dicere: novi enim, quanto graviorem & perniciosiorem causam sitis habituri apud Deum, si frustra vobis hoc dixerò.

ad veram fidem invitaret
C 392 Deinde veritatem religionis Christiana variis argumentis probat, & tandem epistolam suam concludit hac peroratione: Expergiscimini aliquando, fratres mei & parentes mei Madaureses (forsan eos his titulis exornat, eo quòd in pueritia Madaura litteris operam dederit) hanc occasionem scribendi vobis Deus mihi obtulit. Quantum potui quidem in negotio fratris Florentini, per quem litteras misistis, sicut Deus voluit, adfui & adjuvi. Sed tale negotium erat, quod etiam sine opera mea facillè peragi posset: prope omnes enim domus ipsius homines, qui apud Hipponem sunt, noverunt Florentinum, & multum ejus orbitatem dolent. Sed epistola mihi à vobis missa est, ut non impudens esset epistola mea, cum occasione à vobis accepta, idolorum cultoribus de Christo aliquid loqueretur. Sed, obsecro vos, si eum non inaniter in epistola nominastis, ut non inaniter vobis ista scripserim. Si autem me irridere voluistis, timete illum, quem prius judicatum irrisit superbus orbis terrarum, & nunc judicem subiectus expectat: erit enim testis affectus in vos cordis mei
Augusti Tomus VI.

per hanc (quantum potui) paginam expressus. Erit testis vobis in judicio ejus, qui credentes sibi confirmaturus est, & incredulos confuturus. Deus unus & verus vos ab omni hujus seculi vanitate liberatos convertat ad se, Domini prædicabiles & dilectissimi fratres. *Quis fructus hujus epistolæ fuerit, ignoramus. At scimus, illustrem virum Volusianum, cujus mentio paragrapho precedente occurrit, & quemdam philosophum vel fortè sacerdotem paganum, nomine Longinianum, instructionibus sancti nostri Præsulis ab idololatria ad Christianam fidem adductos esse, sicut apud Tillemontium tomo 13 Monument. eccles. artic. 105 & 224 licet videre.*

altunde verò probatur
E 393 Quemadmodum S. Augustinus errantes & dociles ethnicos comiter instruebat, ita pertinaces & superbos Christianorum calumniatores acriter refutabat, ut patet ex libris de Civitate Dei, ubi sapius insulas eorum fabulas publicè ludibrio exponit. Ut alia hujus rei exempla præmittamus, lib. 18 laudati Operis cap. 53 primum rejicit opiniones quorundam Christianorum, qui de fine mundi varias incertasque conjecturas faciebant: Frustra igitur annos, inquit, qui huic seculo remanent, computare ac definire conamur, cum hoc scire non esse nostrum, ex ore Veritatis audiamus; quos tamen alii quadringentos, alii quingentos, alii etiam mille ab ascensione Domini usque ad ejus ultimum adventum compleri posse dixerunt. Quemadmodum autem quicquæ eorum adstruat opinionem suam, longum est demonstrare & non necessarium: conjecturis quippe utuntur humanis; non ab eis certum aliquid de Scripturæ canonicæ auctoritate profertur. Omnium verò de hæc calculantium digitos resolvit, & quiescere jubet ille, qui dicit: "Non est vestrum scire tempora, quæ Pater in sua potest, fuit potestate".

quàm acriter refutaret
E 394 Deinde ibidem mox mendaces quosdam paganos, qui ex falso deorum suorum oraculo jactaverant, religionem Christianam tantummodo duraturam esse per trecentos sexaginta quinque annos, ita explodit: Sed hæc quia evangelicæ sententia est, mirum non est, non eâ repressos fuisse deorum multorum falsorumque cultores, quominus fingerent dæmonum responsis, quos tamquam deos colunt, definitum esse, quanto tempore mansura esset religio Christiana: cum enim viderent, nec tot tantisque persecutionibus eam potuisse consumi, sed his potius mira incrementa sumpsisse, excogitaverunt nescio quos versus Græcos, tamquam consulenti cuidam divino oraculo effusos, ubi Christum quidem ab hujus tamquam sacrilegii crimine faciunt innocentem; Petrum autem maleficia fecisse, subjungunt, ut coleretur Christi nomen per trecentos sexaginta quinque annos; deinde completo memorato numero annorum, sine mora fumeret finem. Post hæc sanctus Doctor argumento ad hominem utitur, & imprudentes hujus fabula auctores interrogat, quales sint isti dii, qui infortunium illud prædicere nec tamen avertere potuerunt. Imò falsè paganos irridet, eo quòd omnis deorum potestas uni Petro malefico tam diu succumbere debuerit.

ethnicos persinaces.
E 395 Tum caput sequens & ultimum ejusdem libri sic exorditur: Hæc atque hujusmodi multa colligerem, si nondum annus iste transisset, quædam divinatio ficta promisit, & decepta vanitas credidit. Cum verò ex quo nominis Christi cultus per ejus in carne præsentiam & per Apostolos institutus est, ante aliquot annos anni trecenti sexaginta quinque completi sint, quid aliud quærimus,

AUCTORE
G. C.

rimus, unde ista falsitas refellatur? Denique ex computatione temporum vanos istos prophetas evidenter erroris convincit, eosque potius ipsam superstitionis suae ruinam praenuntiasse, circa finem proximè citati capitis offendit his verbis: Porro sequenti anno, consule Manlio Theodoro (hic consulatus in annum Christi trecentesimo nonagesimum nonum incidit) quando jam secundum illud oraculum dæmonum, aut figmentum hominum, nulla esse debuit religio Christiana, quid per alias terrarum partes forsitan factum sit, non fuit necesse perquirere. Interim, quod scimus, in civitate notissima & eminentissima Carthagine Africæ Gaudentius & Jovius comites imperatoris Honorii, quarto decimo Calendis Aprilis, falsorum deorum templa everterunt, & simulacra frugerunt. Ex quo usque ad hoc tempus per triginta ferè annos quis non videat, quantum creverit cultus nominis Christi, præsertim posteaquam multi eorum Christiani facti sunt, qui tamquam vera illa divinatione revocabantur à fide, eamque, completo eodem annorum numero, inanem irridendamque viderunt?

B
Cum ethnici
Calamenses

396 Sed pervicaces aliqui pagani in Africa leges illas imperatoris Honorii contempserunt, ut eruimus ex Epistola 267, quam S. Augustinus anno Christi 399 secundum novissimos Augustiniani Operis editores Gallos principibus vel senioribus Coloniae Suffectanæ inscripsit, & cujus initio de cade sexaginta Christianorum sic acerbè conqueritur: Immanitatis vestrae famosissimum scelus & inopinata crudelitas terram concutit, & percutit cælum, ut in plateis ac delubris vestris eluceat sanguis, & resonet homicidium. Apud vos Romanæ sepultæ sunt leges, judiciorum rectorum calcatus est terror; imperatorum certè nulla veneratio, nec timor. Apud vos sexaginta numero fratrum innocens effusus est sanguis, & si quis plures occidit, functus est laudibus, & in vestram curiam tenuit principatum. Ex sequentibus ejusdem epistola verbis colligimus causam hujus cædis, quam eminentissimus Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 399, num. 72 clariùs explicat. Porro hi sexaginta Christiani, tunc ea occasione interfecti, quotannis in Martyrologio Romano ad diem xxx hujus mensis annuntiantur hoc modo: Coloniae Suffetulanæ in Africa beatorum sexaginta martyrum, qui furore gentilium cæsi sunt. Vera istius martyrii palestra, qua hic Colonia Suffetulana dicitur, & alibi Suffectana cognominatur, ad diem trigessimam Augusti operosius indaganda erit, & tunc hac de re Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. pag. 324 consuli poterit.

C
gravem seditionem excitassent in Christianos,

397 Quamvis annis aliquot sequentibus similes leges adversus idololatrias ab imperatore Honorio latae vel identidem renovatae fuerint, tamen ethnici Calamenses anno Christi 408 contra Christianos excitaverunt seditionem, quam Sanctus noster in Epistola 202 narrat hoc modo: Contra recentissimas leges, Calendis Junii festo paganorum factilega solennitas agitata est, nemine prohibente, tam insolenti ausu, ut, quod nec Juliani temporibus factum est, petulantissima turba saltantium in eodem profus vico ante fores transfiret ecclesiæ. Quam rem illicitissimam atque indignissimam clericis prohibere tentantibus, ecclesia lapidata est. Deinde post dies ferè octo, cum leges notissimas episcopus ordiui replicasset, iterum ecclesia lapidata est. Postridie nostris ad imponendum perditis metum, quod videbatur apud acta dicere volentibus, publica ju-

ra negata sunt; eodemque ipso die, ut vel divinitus terrentur, grando lapidationibus reddita est, quæ transacta, continuo tertiam lapidationem, & postremò ignes ecclesiasticis tectis atque hominibus intulerunt; unum fervorum Dei, qui oberrans occurrere potuit, occiderunt, cæteris partim, ubi potuerant, latitantibus, partim quò potuerant, fugientibus; cum interea contritus atque coarctatus quodam loco se occultaret episcopus, ubi se ad mortem quaerentium voces audiebat, sibi que increpantium, quòd, eo non invento, gratis tantum perpetrassent scelus.

398 Hæc Sanctus Praesul exponit Nectario pagano, qui erat unus ex principibus aut senioribus Calama civibus, & ex amore patriæ suæ pro popularibus intercesserat, Augustinum per litteras anxie rogans, ne pagani innocentes cum nocentibus ob illam seditionem plecterentur. At Sanctus huic demonstrat, ibi vix ullos ex magistratu vel primatibus innocuos esse, dum post memoratam narrationem sic ibidem pergit: Gesta sunt hæc ab hora ferè decima usque ad noctis partem non minimam. Nemo compefcere, nemo subvenire tentavit illorum, quorum esse gravis posset auctoritas, præter unum peregrinum, per quem & plurimi fervi Dei de manibus interficere conantium liberati sunt, & multa extorta prædantibus; per quem clarum factum est, quam facile illa vel omnino non fierent vel cæpta desisterent, si cives, maximèque primates, ea fieri perficique vetuissent. Proinde in universa illa civitate non innocentes à nocentibus, sed minùs nocentes à nocentioribus poteris fortasse discernere: nam in parvo peccato illi sunt, qui metu deterriti maximèque ne offenderent eos, quos in illo oppido plurimum posse & inimicos Ecclesiæ noverant, opem ferre non ausi sunt. Scelerati autem omnes, quibus etiam non facientibus, neque immittentibus, tamen volentibus, ista commissa sunt; sceleratissimi, qui commiserunt; sceleratissimi, qui immiserunt. . . . Quid eos, qui restant, nullane censes disciplinâ coercendos, & proponendum existimas impunitum tam immanis furoris exemplum? Non præterita vindicando pascere iram nostram studemus, sed misericorditer in futurum consulendo satagimus.

399 Cum verò Nectarius antea commendasset mansuetudinem vel clementiam, quæ decet episcopos Christianos, Augustinus ei sic acutè respondet: Præscribit nobis quodammodo prudentia tua de persona episcopali, & dicit, patriam tuam non levi populi sui errato prolapsam: quod quidem si juris publici rigore metiamur, debet plecti severiori censura; sed episcopum, inquis, fas non est, nisi salutem hominibus impertire, & pro statu meliore causis adesse, & apud omnipotentem Deum veniam aliorum mereri delictis. Hæc omnino servare conamur, ut severiore censura nemo plectatur, neque à nobis, neque ab alio ullo, intercedentibus nobis; & salutem hominibus cupimus impertire, quæ posita est in recta vivendi felicitate, non in malefaciendi securitate. Veniam quoque non tantum nostris, verum & aliorum instamus delictis mereri, quod impetrare nisi pro correctis omnino non possumus. Adjungis etiam & dicit: Quanta possum supplicatione deprecor, ut si defendenda res est, innoxius defendatur, ab innocentibus molestia separetur. Accipe breviter, quæ commissa sunt, & noxios ab innocentibus ipse discerne. Tum subjungit ea, quæ jam superius retulimus.

400 Non diu post hunc tumultum S. Augustinus

D

Sanctus a-
vrite re-
spondet Ne-
ctario paga-
no.

E

qui fuiti-
bus rationi-
bus poenam
seditionis
rum depre-
cabatur,
F

§ XXIX. Scripta & gesta sancti Præ-
fulis adversus Manichæos,
postquam cathedram
Hipponensem a-
scenderat.

A
docerque
pœnis coër-
cendos.

stinus Calamam profectus fuerat, ut in fine e-
jusdem epistola declarat his verbis: Modò cum
apud Calamam essemus, ut nostri in tam gravi
dolore vel consolarentur afflicti, vel sedarentur
accensi, quantum potuimus, quod in tempore
oportuisse existimavimus, cum Christianis egi-
mus. Deinde etiam ipsos paganos, mali tanti ca-
put & causam, petentes, ut ab eis videremur,
admisimus, ut hac occasione admoneremus eos,
quid facere deberent, si sciperent, non tantum
pro removenda præsentis sollicitudine, verum etiam
pro inquirenda salute perpetua: multa à nobis
audierunt, multum etiam ipsi rogaverunt;
sed absit, ut tales servi simus, quos ab eis ro-
gari delectet, à quibus noster Dominus non ro-
gatur. Unde pervides pro vivacitate mentis tuæ,
ad hoc esse nitendum, servata mansuetudine &
moderatione Christiana, ut aut ceteros deterrea-
mus eorum imitari perversitatem, aut ceteros
optemus eorum imitari correctionem. Damna,
quæ illata sunt, vel tolerantur à Christianis vel
resarciuntur per Christianos: animarum verò lu-
cra, quibus acquirendis cum periculo etiam san-
guinis inhiamus, & in loco illo quæstuosius pro-
venire, & aliis locis illo exemplo non impediri
desideramus. Sapius in eadem epistola sanctus
Episcopus huic fervido patriæ amatori inculcat,
nullum esse remedium efficacius ad incolumita-
tem patriæ conservandam, & justam civium suo-
rum punitionem averiendam, quam si Calamen-
ses ethnici veram Christianamque fidem ample-
ctantur. Sed astutus ille idolorum cultor tergi-
versabatur, & per septem vel octo menses his Au-
gustini litteris nihil respondit, sperans, hanc Ca-
lamensem popularium suorum seditionem paulatim
oblivioni tradendam esse.

ne similia
impsterum
audeant.

401 Interea Possidius Calamensis episcopus ad
aulam imperatoris Honorii discesserat, ut de vio-
latis imperialibus legibus & injuria Christianis
illata conquereretur. Hoc audiens Nestarius, &
merito timens, ne tumultuosi cives sui manda-
to imperatoris severe punirentur, iterum tandem
ad Augustinum scripsit, ut intelligimus ex Epi-
stola 254, quam Sanctus noster ita exorditur:
Legi litteras benignitatis tuæ, quibus mihi lon-
gè postea respondisti, quam meas ad te perfe-
rendas dedi; nam ego rescripseram, cum adhuc
nobiscum esset, neque navigasset sanctus frater
& coepiscopus meus Possidius. Has autem, quas
mei causâ illi dignatus es reddere, accepi vi Ca-
lendas Aprilis post menses ferme octo, quam scri-
pseram. Cur ergo ad te tam serò mea scripta
pervenerint, aut ad me tua, prorsus ignoro;
nisi fortè modò rescribere prudentiæ tuæ placue-
rit, quod facere antè contempseras. Deinde tota
hac epistola Nestarium, qui falsis philosopho-
rum placitiis & vanis gentiliū superstitionibus
adherebat, partim blandis verbis instruit, par-
tim subtilibus argumentis urget, & priorem suam
responsonem magis magisque confirmat. Hæc sunt
præcipua, quæ sanctus Præsul adversus paganos
scripsit ac gessit. Hinc jam transibimus ad Ma-
nichæos, quos episcopatus sui tempore variis lu-
cubrationibus ac disputationibus impugnavit.

Augusti Tomus VI.

A Lia occasione superius indicavimus impiam
Manichæorum doctrinam, cujus hic memi-
nisse juverit, & simul recensuimus ea, quæ
Sanctus noster adhuc laicus aut presbyter adver-
sus hos hereticos egit. Jam verò proferemus illa,
quibus episcopali dignate fulgens eisdem Ecclesia
Catholica hostes impugnavit, & inter quæ lib. 2
Retractionum cap. 2 refert ipse sequens Opuscu-
lum: Liber contra Epistolam Manichæi; quam
vocant fundamenti, principia ejus sola redarguit;
sed in ceteris illius partibus annotationes, ubi
videbatur, affixæ sunt, quibus tota subverti-
tur; & quibus commoneret; si quando contra
totam scribere vacavisset. Sanctus Antistes initio
istius lucubrationis erga cæcipientes Manichæos in-
gentem commiserationis affectum demonstrat, &
difficultatem mutandi sententiam semel arreptam
fateitur experimento proprio, quandoquidem ipse
per novem annos iisdem erroribus adhaeserat.
Quapropter illis suadet; ut sine præjudicio &
arrogantiâ veritatem inquirent, eosque ad paci-
ficam disputationem invitât.

Scribit con-
tra Mani-
chæos li-
brum contra
Epistolam
fundamen-
ti,

E

403 Dein cap. 4 motiva credibilitatis, quibus
ipse ad gremium Ecclesia Catholica reductus est,
& in eodem detinetur, adversariis ita proponit:
Ut ergo hanc omittam sapientiam; quam in ec-
clesia esse Catholica non creditis, multa sunt a-
lia, quæ in ejus gremio me iustissimè teneant.
Tenet consensus populorum atque gentium; te-
net auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita,
charitate aucta, vetustate firmata; tenet ab ipsa
Sede Petri apostoli, cui pascendas oves suas post
resurrectionem Dominus commendavit, usque ad
præsentem episcopatum successio sacerdotum;
tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod
non sine causâ inter tam multas hærefes sic i-
sta Ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes hære-
tici se Catholicos dici velint; quærenti tamen
peregrino alicui, ubi ad Catholicam convenia-
tur, nullus hæreticorum vel basilicam suam vel
domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta
Christiani nominis charissima vincula rectè homi-
nem tenent credentem in Catholica Ecclesia, et-
iamsi propter nostræ intelligentiæ tarditatem vel
vitæ meritum; veritas nondum se apertissimè o-
stendat. Apud vos autem; ubi nihil horum est,
quod me invitet ac teneat; sola personat veri-
tatis pollicitatio, quæ quidem si tam manifesta
monstratur, ut in dubium venire non possit;
præponenda est omnibus illis rebus, quibus in
Catholica teneor. Si autem tantummodo promit-
titur, & non exhibetur, nemo me movebit ab
ea fide, quæ animum meum tot & tantis nexi-
bus Christianæ religioni adstringit. In decursu
dissertationis hæc omnia singillatim probat, & to-
tum Manichæorum fundamentum sensim subvertit.

in quo ex-
ponit motiva
credibilita-
tis suæ;

F

404 Præterea sanctus Antistes adversus Fau-
stum Manichæum, cujus indoles alibi superius de-
picta est, conscripsit triginta tres libros, de quibus
ipse S. Augustinus lib. 2 Retractionum, cap. 7
sic meminit: Contra Faustum Manichæum, blas-
phem.

libros 33
contra Fau-
stum,

AUCTORE
G. C.

phemantem legem & prophetas, & eorum Deum, & incarnationem Christi; Scripturas autem novi Testamenti, quibus vincitur, falsatas esse dicentem, scripsi grande Opus, verbis ejus propositis, reddens responsiones meas: triginta & tres disputationes sunt, quas etiam libros cur non dixerim? Nam etiam sunt in eis aliqui perbreves, tamen libri sunt. Unus verò eorum, ubi à nobis adversum ejus criminationes patriarcharum vita defenditur, tantæ prolixitatis est, quantæ nullus ferè librorum meorum. Porro sanctus Doctor toto hoc Opere (sicut ipse est mos in hereticis refutandis) ingeniosè vana Manichæorum somnia explodit, & antiquam Ecclesiam Catholicam doctrinam solidè confirmat, ut facile nobiscum judicabunt eruditi, qui hanc ejus lucubrationem attento animo pervolvere voluerint. Adjungimus hic tamen unicum refutationis istiusmodi specimen, ut ex eo curiosus lector de reliquis conjecturam facere possit.

quem acriter

B

405 Cum superbus ille Faustus lib. 5 memorati Operis cap. 7 jactasset, sibi convenire beatitudines evangelicas à Christo laudatas, ac inter eas posuisset persecutionem, quam ipse sui propter doctrinam patiebantur, S. Augustinus ibidem capite sequente post alia sic acriter ei respondet: Quomodo persecutiones & odia sustinetis propter justitiam, quibus hæc sacrilegia prædicare & persuadere justitia est; pro qua impia perversitate, propter Christianorum temporum mansuetudinem, quam parva & propè nulla patiamini, cur non cogitatis? Sed tamquam cæcis fatuisque loquamini, justitiæ vestræ velut magnum esse vultis indicium, quod opprobria sustinetis, persecutionemque patimini? Porro si tanto est quisque justior, quanto graviora perpetitur, omitto dicere, quod videre facillimum est, quam multo graviora vobis patiantur aliis atque aliis quibusque facinoribus flagitiisque polluti. Illud dico: Si pro nomine Christi quoquo modo usurpato atque suscepto quisquis patitur persecutionem, jam etiam veram fidem justitiamque tenere dicendus est, concedite, ut ille sit fidei verioris majorisque justitiæ, quem multo vobis graviora perpessum potuerimus ostendere, & millia jam vobis nostrorum martyrum occurrant; atque ipse præcipuè Cyprianus, cujus etiam litteris edocetur, quod in Christum crediderit natum ex Virgine Maria. Pro hac ille fide, quam vos detestamini, usque ad gladium mortemque pervenit cum gregibus Christianorum tunc ita credentibus, atque ita graviusque morientibus.

C

refellit;

406 Faustus autem convictus vel confessus, quod Manichæus esset; cum aliis nonnullis secum ad iudicium proconsulare perductis, eis ipsis Christianis, à quibus perducti sunt, intercedentibus, levissimam pœnâ (si tamen illa pœna dicenda est) in insulam relegatus est; quod sua sponte quotidie servi Dei faciunt, se à turbulento strepitu populorum remove cupientes, & unde publica terrenorum principum vota per indulgentiam solent relaxare damnatos. Denique non multo post inde omnes eadem solenni forte dimissi sunt. Fatemini ergo, illos fidem tenuisse verioris justiorisque vitam, qui pro ea multo quam vos atrociora sustinere meruerunt; aut definite vos inde jactare, quod multis detestabiles sitis: sed discernite, quid sit persecutionem pati pro blasphemia, & persecutionem pati pro justitia, & pro qua istarum patiamini, in vestris libris etiam atque etiam diligenter advertite. Cum denique superbus iste Faustus suam paupertatem &

rigidam vivendi rationem jactaret, S. Augustinus objicit huic delicato hypocrite plumas & caprinas lodices, aliasque vita commoditates, ipsis Auditoribus Manichæorum notissimas, ut superius alia occasione retulimus.

407 Sanctus Doctor anno Christi 404 cum Felice Manichæo instituit publicam disputationem, quam lib. 2 Retractionum cap. 8 commemorat hoc modo: Contra Manichæum quemdam, nomine Felicem, præsentem populo in ecclesia biduo disputavi. Hipponem quippe venerat, eundem seminaturus errorem; unus enim erat ex doctoribus eorum, quamvis ineruditus liberalibus litteris; sed tamen versutior Fortunato. Gesta sunt ecclesiastica; sed inter meos libros computantur. Duo ergo libri sunt, in quorum secundo disputatum est de libero voluntatis arbitrio, sive ad malum operandum, sive ad bonum. Sed de gratia, quâ liberi fiunt, de quibus scriptum est, Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis, diligentius disputare, quoniam talis erat, cum quo agebamus, nulla fumus necessitate compulsi. Sanctus hoc loco videtur innuere, se tantum biduo vel bis cum Felice Manichæo disputasse. Possidius tamen infra num. 33 in secunda gestorum parte narrabit, quod ille Manichæus post secundam vel tertiam collationem cum sancto Præsule habitam veritati victas manus dederit. Sed hæc facile conciliantur, cum S. Augustinus tantummodo computaverit duas disputationes, quas publicè coram populo & notariis instituit. Possidius autem videtur iis annumerare privatam colloquium, quod pridie inter illos habitum fuerat, ut colligimus ex initio primæ disputationis, ubi S. Augustinus Felicem sic alloquitur: Hesternum die scis, te dixisse, quod possis defendere scripturas Manichæi, & asserere, quod veritatem habeant.

408 Porro Tillemontius tomo 13 Monument. eccles. pag. 412, & alii eruditi dubitant, an hic Felix sit idem cum presbytero illo Manichæo, quem sanctus Episcopus noster in Epistola 244 monuerat his verbis: Itaque denuntio tibi in nomine Christi, ut si paratus es, solve questionem, in qua defecit præcessor tuus Fortunatus; & ita hinc ierat, ut non rediret, nisi cum suis disputatione collata, inveniret, quid contra respondere posset, disputans cum fratribus. Si autem ad hoc non es paratus, discede hinc, & noli pervertere vias Domini, & illaqueare & venenis inficere animas infirmas, ne, adjuvante dextera Domini nostri, quomodo non putaveras, erubescas. Forsan hic Felix successerat in locum Fortunati, quocum S. Augustinus adhuc presbyter publicè disputaverat, sicut superius § 19 narravimus. Ut ut est, fructus duplicis hujus disputationis fuit conversio Felicis ad ecclesiam Catholicam, qui in fine authenticorum Actorum errores suos revocavit, & scripsit hæc verba: Ego Felix, qui Manichæo credideram, nunc anathematizo eum, & doctrinam ipsius & spiritum seductorem, qui in illo fuit; qui dixit, Deum partem suam genti tenebrarum miscuisse, & eam tam turpiter liberare, ut virtutes suas transfiguraret in serpentes contra masculina, & ipsas iterum in masculos contra feminina demonia, ita ut postea reliquias ipsius suæ partitis configat in æternum globo tenebrarum. Has omnes & ceteras blasphemias Manichæi anathematizo.

409 Præterea sanctus Antistes lib. 2 Retractionum cap. 9 post hanc disputationem cum Felice, contra Manichæos aliud Opusculum collocat hoc modo: Liber de Natura boni adversus Manichæos est,

D

duas Disputationes, quas publicè habuit cum Felice,

E

qui illi ad fidem est conversus;

F

librum de Natura boni,

A est, ubi ostenditur, naturam incommutabilem Deum esse ac summum bonum, atque ab illo esse ceteras naturas, sive spirituales sive corporales, atque omnes in quantum naturæ sunt, bonas esse: & quid vel unde malum, & quanta mala Manichæi ponant in natura boni, & quanta bona in natura mali, quas naturas finxit error ipsorum. *Sanctus cap. 47 istius Opusculi probat, ex impio Manichæi dogmate sequi execrabilia scelera, qua ab aliquibus ipsius sectatoribus occultè perpetrabantur, & quorum sepius in publico iudicio juridicè convicti fuerunt. Similia Manichæorum flagitia postmodum Carthagine etiam detecta sunt, & authenticis testimoniis ad propria reorum confessione innoverunt, quemadmodum supra § 5 & 10 satis superque retulimus, ubi corruptos eorum mores & insanam Manichæi doctrinam exponere oportuit, ut deinceps dicenda clariùs intelligerentur.*

in quo ardentem orat pro Manichæis;

B *410 Ne igitur ista fœda crimina hoc loco repetantur, audiamus potiùs ardentem perorationem pii Præsulis, qui capite ultimo dicta lucubrationis pro cæcis istis hæreticis ita Deum precatur: O magna patientia tua, Domine, misericors & miserator, longanimis & multum misericors & verax, qui facis oriri solem tuum super bonos & malos, & plus super justos & injustos, qui non vis mortem peccatoris, quantum ut revertatur & vivat; qui parcis corripienti, dans locum pœnitentiæ, ut relicta malitiâ credant in te, Domine; qui patientiâ tuâ ad pœnitentiâ adducis, quamvis multi secundum duritiâ cordis sui & cor impœnitens thesaurizant sibi iram in die iræ & revelationis iusti iudicii tui, qui reddis unicuique secundum opera sua: qui in quacumque die converfus fuerit homo à nequitia sua ad misericordiam tuam & veritatem tuam, omnes iniquitates ejus oblivisceris; præsta nobis, da nobis, ut per nostrum ministerium, quo execrabilem & nimis horribilem hunc errorem redargui voluisti, sicut jam multi liberati sunt, & alii liberentur, & sive per sacramentum sancti baptismi tui, sive per sacrificium contribulati spiritus & cordis contriti & humiliati in dolore pœnitentiæ, remissionem peccatorum & blasphemiarum suarum, quibus per ignorantiam te offenderunt, accipere mereantur. Tantum enim valet præpollens misericordia & potestas tua, & veritas baptismi tui, clavesque regni cælorum in sancta Ecclesia tua, ut nec de illis desperandum sit, quamdiu in hac terra per tuam patientiam vivunt, qui etiam scientes, quantum malum sit talia de te sentire vel dicere, propter aliquam temporalis & terrenæ commoditatis consuetudinem vel adaptionem in illa maligna professione detinentur, si ad tuam ineffabilem bonitatem saltem increpati tuis correptionibus fugiant, & omnibus carnalis vitæ illecebris cælestem vitam æternamque præponant.*

contra Secundinum, à quo erat appetitus mordaciter;

C *411 Circa annum Christi 405 Secundinus Manichæus ad Sanctum nostrum scripsit urbanam simul & aculeatam epistolam, cui S. Augustinus longiorem responsionem sive librum opposuit, eique ipsam Secundini epistolam præfixit, ut ipse lib. 2. Retractionum cap. 10 significat his verbis: Secundinus quidam, non ex eis, quos Manichæi Electos, sed ex eis, quos Auditores vocant, quem nec facie quidem noveram, scripsit ad me velut amicus, honorificè objurgans, quod oppugnarem litteris illam hæresim, & admonens, ne facerem, atque ad eam potiùs sectandam exhortans cum ejus defensione & fidei Catholicæ reprehensione. Huic respondi; sed quia in eisdem*

Opusculi capite non posui, quis cui scriberet, non in epistolis meis, sed in libris habetur. Illic ab exordio conscripta est etiam ejus epistola. Hujus autem voluminis mei titulus est: CONTRA SECUNDINUM MANICHÆUM; quod meâ sententiâ omnibus, quæ adversus illam pestem scribere potui, facilè præpono. *Temerarius & arrogans hic Manichæus in epistola sua, cujus fragmentum superius alia occasione dedimus, laudibus Augustini miscet mordaces reprehensiones, ac inter alia dicitur sic Episcopum sanctum alloqui audent: Muta, quæso, sententiam; depone Punicæ gentis perfidiam, & recessionem tuam ad veritatem, quæ per timorem facta est, converte. Noli his mendaciis te excusare.*

AUCTORE
G. C.

E *412 At sanctus Doctor has similesque contumelias nihil aut parum curans, audaci illi calumniatori placidè respondet, & refutationem memoratæ epistolæ cap. 1 libri sui exorditur his blandis verbis: Tua in me benevolentia, quæ apparet in litteris tuis, grata mihi est; sed quàm te redamari à me oportet amantem me, tam tristis sum, quòd tenaciter inhæsi suspitionibus falsis, partim adversus me, partim adversus ipsam, quæ mutari non potest, veritatem. Sed quòd de animo meo verum non sentis, facilè contemno: hoc enim sentis, quod etsi in me non agnosco, fieri tamen potest, ut sit in homine. Ergo etiam si erras in me, non tamen ita erras, ut me de hominum numero eximat tua opinio; quia id de me credis, quod fieri potest in animo humano, etiam si non sit factum in animo meo.*

& quem tamen placidè

F *413 Non igitur opus est, ut tibi hanc suspitionem magnopere coner auferre: non enim spes tua pendet ex me, aut bonus esse non poteris, nisi ego fuero. Senti de Augustino quidquid libet; sola me in oculis Dei conscientia non accuset. Quod enim ait Apostolus; "Mihi minimum est, ut à vobis iudicer, aut ab humano die." Ego autem vicem tibi non rependam, ut de tua mente aliquid existimare in malam partem audeam, quod intueri non valeo. Nec dico, quod me subdolè lacerare volueris; sed tantum de te opinor, quantum de te indicas verbis. Quamobrem etsi non bona de me suspicatus sis, quòd carnali timore alicujus incommoditatis, quæ de vestra societate mihi accidere poterat, hæresim Manichæorum relinquerem vel cupiditate honoris, quem in Catholica adeptus sum; tamen non de te vicissim malè sentiens, credo esse benevolam suspitionem tuam, & hoc non criminandi causâ, sed corrigendi studio scripsisse te existimo. Si autem mihi accommodares credendi benevolentiam, quoniam latebras animi mei arguis, quas utique promere ad oculos tuos & demonstrare non possum, facilè de ipso mutares sententiam, & nolles amplius temere affirmare, quod nescis. Deinde per decursum totius libri, neglectâ serè sui ipsius defensione, causam Ecclesiæ Catholicæ tue-tur, & impiam hujus hæretici doctrinam strenuè refellit.*

& strenuè refutat.

F *414 Carthagine circa annum Christi 421 nonnulli Manichæi, quorum infamis secta jam dudum legibus imperialibus proscripserat, ab Urso tribuno regique domus procuratore detecti sunt, & ab episcopis ad tabulas auditi, quemadmodum S. Possidius infra in Actis num. 32 loquetur, & jam supra § 10 ex ipso S. Augustino narravimus. Hoc etiam forsitan tempore sanctus Antistes deprehendit occultum Manichæum, qui sub larva subdiaconi Catholici latebat, & de quo ad Deuterium metropolitanum Cesareensem in*

Manichæum sub specie Catholici subdiaconi,

AUCTORE
G. C.

Epistola 74 sic scribit: Nihil melius me facere posse arbitratus sum, quàm ut tuæ sanctitati potissimum scriberem, ne per negligentiam in vestra provincia Domini nostri Jesu Christi ovile vastet inimicus, qui non desinit insidiari, ut perdat animas tam magno pretio comparatas. Mallianensem quemdam subdiaconum Victorinum apud nos constitit esse Manichæum, & in tam sacrilego errore sub nomine clerici latitabat: nam est etiam ætate senex. Ita est autem manifestatus, ut etiam ipse à me interrogatus, antequam à testibus coargueretur, negare non posset: tot enim & tales esse sciebat, quibus se incautus effuderat, ut nihil aliud, si negare tentaret, quàm, non dico impudentissimus, sed insanissimus appareret. Auditorem sanè Manichæorum, non Electum se esse confessus est.

415 *Explicatâ deinde Auditorum & Electorum differentiâ, Deuterio summam præcipuas Manichæorum blasphemias indicat, & Epistolam suam concludit sequentibus verbis*: Has cum illis intolerabiles blasphemias subdiaconus iste, quasi Catholicus, non solum credebat, sed quibus viribus poterat, edocebat: nam docens patefactus est, cum se quasi discipulis credidit. Rogavit me quidem, posteaquam se Manichæorum Auditorem esse confessus est, ut eum in viam veritatis doctrinæ Catholicæ revocarem; sed, fateor, ejus fictionem sub clerici specie vehementer exhorruï, eumque coercitum pellendum de civitate curavi. Nec mihi hoc satis fuit, nisi & tuæ sanctitati eum meis litteris intimarem, ut à clericorum gradu congruè ecclesiastica severitate dejectus, cavendus omnibus innotescat. Petenti autem poenitentiae locum tunc credatur, si & alios, quos illic novit esse, manifestaverit nobis, non solum in Malliana, sed in ipsa tota omnino provincia.

denuntiat
episcopo
ipsius, ut
ecclesiâ ex-
pellatur.

B

416 *Sanctus Possidius cap. 2 Indiculi recenset plura opuscula, quæ Sanctus noster adversus Manichæos scripsit, & ex quibus aliqua nunc desiderantur. Imò ipse sanctus Doctor indicat, se multas lucubrations adversus hos hæreticos edidisse, dum lib. 3, cap. 79 contra Cresconium Grammaticum, qui sancto Prasuli Manichæismum exprobrabat, hanc impudentem calumniam diluit hac brevi refutatione*: Quid enim iudicem de Manichæorum pestilentissima & Christianis omnibus anathematizanda vanitate, si tantum dicere solemus, ac non etiam conscriptis libris multis multiplicibusque testarere; nec sic quidem esset adversus me ullus calumniæ vestræ locus. . . . Cum verò contra Manichæos, qui me adolescentulum aliquando deceperant, mea tanta scripta, qui voluerit, legere possit, non usque adeo desipit, ut de me credat potius vestris verbis, quàm oculis & sensibus suis. *Sanctus Doctor lib. 4 ejusdem Operis contra Cresconium cap. 64 repetitam istam calumniam rursus refellit, & postmodum similia serè respondit hæreticis Pelagianis, qui eidem strenuo Manichæorum debellatori Manichæismum impudenter objiciebant. Jam progredimur ad acriora & periculosa certamina, quæ sanctus Episcopus noster cum Donatistis inivit, ut ex paragraphis aliquot sequentibus patebit.*

Plura Opuscula
contra Ma-
nichæos
scripta,
quæ nunc
latent.

C

417 *Sanctus noster adhuc munere presbyteri fungeretur, Donatistas aggredi cœpit, ut supra § 19 demonstravimus, ubi quoque breviter originem hujus schismatis & hæreseos explicuimus. Cum verò cathedram Hipponensem ascendisset, majori studio & labore schismaticos istos & hæreticos ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ reducere conabatur. Unde privatis epistolis & publicis provocationibus eos ad amicas disputationes invitabat, ut colligimus ex testimonio ipsius S. Augustini, qui lib. 1 contra Litteras Petiliani cap. 1 sic scribit*: Nostis, nos sæpe voluisse Donatistarum hæreticorum sacrilegum errorem in notitiam manifestam, non tam ex nostro quàm ex ipsorum opere producere atque convincere. Unde factum est, ut ad nonnullos etiam primates eorum litteras daremus, non quidem communicationis, quibus se jam in præteritum indignos à Catholica Ecclesia dissentiendo fecerunt, nec tamen contumeliosas, sed pacificas, ut nobiscum quæstione discussa, quæ illos ab orbis terrarum sancta communione dirupit, considerata veritate, corrigi vellent; nec majorum suorum animosam perveritatem pertinacia stultiore defenderent, sed ad fructum charitatis radici Catholicæ redderentur. *At illi sub frivolo prætextu ad litteras ejus nihil responsi dabant, ac propter eloquentiam & artis dialecticæ peritiam, sicut ineptè causerentur, cum sancto Prasule congregari non audebant. Quinimò odium pro dilectione reddentes, ei ferventer urgenti mortem minabantur, ut infra Possidius num. 18 Actorum testatur.*

§ XXX. Sancti Præfulis intrepidus amor & sollicita benignitas erga Donatistas.

418 *Verum his minis non terrebatur intrepidus fidei Catholicæ Defensor, ut abundè patet ex sermone seu tractatu de Pastoribus, ubi cap. 7 ad rem nostram contra Donatistas habet sequentia*: Hic inter manus latronum & dentes luporum furentium utcumque versamur; & pro his periculis nostris ut oretis, oramus. Et contumaces sunt oves, quia quæruntur errantes, alienas sese à nobis dicunt; errore suo & perditione sua dicunt: Quid nos vultis? Quid nos quæritis? Quasi non ipsa causa sit, quare eas velimus & quare quæramus, quia errant & pereunt. Si in errore sum, si in interitu, quid me vis? Quid me quæraris? Quia in errore es, revocare volo; quia peristi, invenire volo. Sic volo errare, sic volo perire. Sic vis errare, sic vis perire? Quanto melius ego nolo? Prorsus audeo dicere: importunus sum. Audio enim dicentem Apostolum: Prædica verbum; insta opportunè, importunè. Quibus opportunè? Quibus importunè? Opportunè utique volentibus; importunè nolentibus. Prorsus importunus sum, audeo dicere. Tu vis errare, tu vis perire. Ego nolo. Non vult postremò ille, qui me terret. Si voluero; vide, quid dicat; vide quid increpet. "Quod errabat, non revocastis, & quod periit, non inquisistis, Te magis timebo, quàm ipsum?"

419 *Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi. Non timeo: non enim potest evertere tribunal Christi, & constituere tribunal Donati. Revocabo errantem, requiram perditam. Velis, nolis, id agam, etsi me inquirentem la-*

Sanctus
Donatistas
sæpe invita-
bat ad col-
lationem.

E

F

mira ardore
quarebat:

nient

A nient vepres fylvarum ; per omnia angusta me coarctabo , omnes sepes excutiam . Quantum mihi virium Dominus terrens donat , omnia peragrabo ; revocabo errantem ; requiram pereuntem . Si me pati non vis , noli errare , noli perire . Parum est , quod doleo te errantem atque pereuntem ; timeo , ne negligens te , etiam , quod forte est , occidam . Vide enim , quod sequitur ; " Et quod forte fuit , confecistis , . Si neglexero errantem atque pereuntem , & eum , qui fortis est , delectabit errare atque perire . Cupio lucra exteriora , sed timeo plus damna interiora . Si indifferentem habuero errorem tuum , attendit , qui fortis est ; putat nihil esse , ire in hæresim . Quando aliquod commodum de seculo reluxerit , unde mutetur ; statim mihi dicit fortis ille periturus , cum te perditum non requiro . Et hæc & hæc Deus est : Quid interest ? Homines inter se litigantes hoc fecerunt ; ubicumque colendus est Deus . Si fortè illi dixerit aliquis Donatista : Non tibi do filiam meam , nisi fueris de parte mea . Illi opus est , ut attendat , & dicat : Si nihil mali esset , esse de parte eorum , non contra illos dicerent pastores nostri ; non pro illorum errore fatagerent . Si ergo cessemus & taceamus , contraria locuturus est : Utique si malum esset , esse in parte Donati , loquerentur contra , redarguerent eos , fatagerent lucrari eos ; si errant , revocarent illos ; si pereunt , quærent illos . *His vigilantissimus Pastor indicat , monitiones suas ab adversariis agrè ferri non posse , cum jussu divino vel ex officio pastoralis teneretur ad procurandam ovium aberrantium salutem .*

B *420 Cum verò pertinaces & temerarii quidam Donatista salutaribus Sancti nostri monitis aculeata scripta & falsas contumelias opponerent , has ille calumnias nihil aut parum curabat , ac interim causam Ecclesie Catholicae fortiter agebat , omittis propria fama vindictis . Hac ejus lenitas aut mansuetudo facile eruitur ex capite primo libri tertii contra Litteras Petilianæ , ubi conviciatori isti Donatista placidè respondet in hunc modum : Legi , Petilianæ , litteras tuas , quando legere potui , quibus te satis indicasti adversus Catholicam Ecclesiam pro parte Donati nec aliquid valuisse dicere idoneum , nec tacere permisissum . Quos æstus passus es , quanta cordis tempestate fluctuasti , cum legisses ea , quibus parti epistolæ tuæ , quæ in manus meas tunc venerat , quanta potui brevitate ac perspicuitate respondi ? Vidisti enim tanta firmitate roboratam , tanta luce illustratam , quam tenemus & defendimus veritatem , ut quid contra eam dicendum esset , quo convicta refelleretur , invenire non posses . Attendisti etiam multorum , qui ea legerant , expectationem in te esse conversam scire cupientium , quid diceres , quid ageres , quæ evaderes , quo ex tantis angustiis , quibus te Dei verbum circumvallarat , erumperes . Hic tu , qui debueras , contempta opinione vanorum , pergere in veram sanamque sententiam , fecisti quod de talibus Scriptura prædixit : " Dilexisti malitiam suam , per benignitatem , iniquitatem magis quam loqui , qui æquitatem , .*

C *421 Proinde si & ego tibi vellem pro maledictis maledicta rependere , quid aliud quam duo maledicti essemus , ut ii , qui nos legerant , alii detestatos abjicerent sana gravitate , alii suaviter haurirent malevola voluntate ? Ego quando cuique vel dicendo vel scribendo respondeo , etiam contumeliosis criminationibus lacescitis , quantum mihi Dominus donat , frenatis atque*

coërcitis vanæ indignationis aculeis , auditori lectorive consulens , non ago , ut efficiat homini conviciando superior , sed errorem convincendo salubrior . Si enim quaecumque cor habent , qui ea , quæ scripsisti , considerant , quid tibi profuit ad causam , quæ inter nos de communione Catholica , vel de parte Donati , agitur , quòd relicto negotio quodammodo publico , privata quadam similitate hominis unius vitam maledictis opprobriis infectatus es , quasi homo ille sit causa , quæ inquiritur ?

422 Tam malè existimasti , non dicam de Christianis , sed de ipso humano genere , ut non crederes posse tua scripta in manus aliquorum venire prudentium , qui se à personis nostris tollerent , & quæstionem potiùs , quæ inter nos verteretur , inquirerent , nec qui vel quales essemus , sed quid pro veritate vel contra errorem diceremus , attenderent ? Et horum judicium tibi reverendum fuit , horum reprehensio præcavenda , ne te arbitrarentur nihil invenisse , quod diceres , nisi tibi proponeres , cui quodammodo malediceres : sed videlicet quorundam levitate atque vanitate , qui libenter audiunt lites nugantium difertorum , ut cum attendunt , quàm eleganter conviciaris , simul non intueantur , quàm veraciter convincaris . Simul & illud ; opinor , egisti , ut occupatus in mea defensione susceptam causam etiam ipse desererem , atque ita hominibus non ad disputantium sed ad litigantium verba conversis , obscuraretur veritas , quàm dilucescere atque innotescere formidatis . Ego itaque contra tale consilium quid agam , nisi mea potiùs defensione neglecta , rem teneam , de qua intentionem meam nullus meus criminatorem excutiat ? Domum Dei mei , cujus decorem dilexi , præconio ferventis votis extollam ; me verò humiliabo & abjiciam : elegi enim abjectus esse in domo Dei mei magis quam habitare in tabernaculis hæreticorum . A te ergo , Petilianæ , sermonem parumper avertam , & ad eos convertam , quos à maledictis tuis es conatus avertere , quasi hoc ego moliar , ut homines ad me convertantur , & non potiùs mecum ad Deum .

423 Tum capite sexto ejusdem libri sanctus animarum Venator asserit , se propter amorem Dei contumelias illas adversariorum non tantum patienter , sed etiam libenter tolerare , lectores Catholicos ita alloquens : Hæc vobiscum & cum omnibus , quos Christo lucrari cupimus , actitantes , atque inter cetera sanctam Ecclesiam , quam in Dei Litteris promissam legimus , & sicut promissa est , in omnibus gentibus reddi cernimus , prædicantes , ab iis , quos ad ejus pacificum gremium attrahi cupimus , pro actione gratiarum flammam meruimus odiorum ; quasi nos eos in ea parte ligaverimus , pro qua non inveniunt , quid loquantur , aut nos mandaverimus tantò antè prophetis & Apostolis , ut in libris suis nulla testimonia ponerent , quibus pars Donati Ecclesia Christi esse doceatur . Et nos quidem , charissimi , cum falsa crimina audimus ab eis , quos offendimus prædicando eloquia veritatis , & erroris vaniloquia convincendo , habemus , sicut nostis , abundantissimam consolationem : nam si in eis , quibus me criminantur , testimonium conscientie meæ non stat contra me in conspectu Dei , quo nullus oculus mortalis intenditur , non solum contristari non debeo , verum etiam gaudere & exultare , quia merces mea multa est in cælis : neque enim intuendum est , quàm sit amarum , sed quàm falsum , quod audio , & quàm verax , pro

AUCTORE
G. C.G. C. , relicta
persona sua
causa ,

E

causam Ec-
clesie unice
tuebatur ,

F

cujus

AUCTORE
G. C.

cujus nomine hoc audio. Denique per decursum totius Operis contra Petilianum, relicta sui ipsius apologia, Catholicam Ecclesiam ab injurijs Donatistarum accusationibus strenue vindicat.

miro studio
cavens,

424 Simili ferè modo pacificus Prasul refellit Cresconium Donatistam, & contumeliosum Grammaticum, qui Petiliano suppetias tulerat, & easdem calumnias adversus Sanctum nostrum repetierat: rursus enim contemnens injurias sibi illatas, communem Catholicæ Ecclesiæ causam fortiter defendit. Cum tamen Cresconius S. Augustinum accusasset, quasi probrosum & acerbius nomen Petiliano impegisset, publicus noster Ecclesiæ Index istam perniciosam calumniam, quæ Donatistas ab unione potuisset abalienare, lib. 3, cap. 78 refutandam censuit hac responsione: Quin etiam me promissam in exordio lenitatem non servasse reprehendis, eo quòd Manichæorum facta mentione permotus dixerim: "Sicut non potest, quod Dominus ait, fatanas fatanam excludere, ita non potest error Manichæorum, Donatistarum errorem evertere,"; quasi Petilianum fatanæ comparaverim, ac non errorem, cujus eum cupio laqueis expediri.

B

ne acerbioribus
verbis illos offendet,

425 Bene, quòd Apostolus nos adversus tales calumnias communit eo ipso loco, ubi nos mites, patientes & modestos esse admonet, quando aliquem dissentientem corripimus. Cum enim dixisset; Servum autem Domini litigare non oportet, sed esse mitem ad omnes, docibilem, patientem, in modestia corripientem diversa sentientes, continuo subjunxit: Ne fortè det illis Deus poenitentiam ad agnoscendam veritatem, & respiciant de diaboli laqueis, captivati ab ipso secundum ipsius voluntatem. Ecce Apostolica mansuetudo, cum quibus placidè, patienter, modestèque agi præcepit, eos ipsos dicit à diabolo captivatos; nec tamen, quam commendabat, amisit lenitatem, quia eam, quam docebat, tacere noluit veritatem. Quinimo sanctus Doctor istud Cresconii mendacium unioni Donatistarum tam noxium judicabat, ut eandem refutationem cap. 64 libri quarti contra prædictum Cresconium repetierit his paucis verbis: Dicis, me non servasse pacem & lenitatem, quam principio litterarum mearum promiseram, quòd fatanam Petilianum appellaverim. Ego non Petilianum, nec quemquam hominem in parte Donati, sed ipsum errorem partis Donati fatanæ comparavi, ex cujus laqueis homines, quos diligo, cupio liberari: nam lege consideratiùs; invenies.

C

soliciteque
monens Catholicos,

426 Pacificus hereseos Oppugnator non tantum cavebat, ne Donatistas acerbioribus verbis laderet aut ab unione averteret, sed etiam publice Catholicos exhortabatur, ut iis nullam offensionis occasionem praberent: nam quando imminabat disputatio vel collatio Carthaginensis inter Catholicos & Donatistas instituenda, S. Augustinus sermone 35 de Laude pacis, qui inter quadraginta novos à Sirmondo nostro primùm vulgatos legitur, auditores suos de Donatistis amice tractandis post alia sic monet: Proinde, charissimi, exhortor charitatem vestram, ut exhibeatis illis Christianam & Catholicam mansuetudinem. Nunc curandis instatur. In fervore sunt oculi sanctorum. Cautè curandi leniterque tractandi sunt. Nemo suscipiat cum aliquo litem; nemo velit nunc vel ipsam suam fidem altercando defendere, ne de lite scintilla nascatur, ne quærentibus occasionem occasio præbeatur. Prorsus convicium audis; tolera, dissimula, præteri; memento curandum.

427 Videte quàm blandi sunt medici eis, quos etiam mordaciter curant. Audiunt convicium, præbent medicamentum, nec reddunt convicium convicio. Verbum fit verbo, ut unus sit curandus, alter curat*, non duo litigantes. Fertote, obsecro, fratres mei. Sed non fero, inquit, quia blasphematur Ecclesiam. Hoc te rogat Ecclesia, ut feras, quia blasphematur Ecclesia. Detrahit, inquit, episcopo meo; crimen dicit in episcopum meum, & taceo? Crimen dicat, & tace, non agnoscendo, sed ferendo. Hoc præstas episcopo tuo, si pro illo, illo tempore non miscearis. Intellige tempus, habeto consilium. Deum tuum quanti blasphemant? Tu audis, & ille non audit? Tu nosti, & ille non novit? Et tamen facit oriri solem super bonos & malos, & pluit super justos & injustos; ostendit patientiam, differt potentiam. Sic & tu agnosce tempus; noli provocare tumentes oculos ad turbandos seipfos. . . . Noli conviciis repellere conviciantem, sed ora pro eo. Loqui vis illi contra illum; loquere Deo pro illo. Non tibi dico, quòd taceas; sed elige magis, ubi loquaris, apud quem tacitus loqueris, labiis clausis, corde clamante. Ubi non te videt, ibi esto bonus pro illo.

D
ne in collationibus

* forte curator

E

428 Præterea sanctus Doctor alterum de eadem materia sermonem, qui inter quadraginta novos Sirmondianos ordine trigesimus sextus est, exorditur hoc modo: Curam nostram pro vobis, & pro inimicis nostris & vestris, & pro salute omnium, pro quiete, pro pace communi, pro unitate, quam Dominus iussit, Dominus diligit, adjuvent preces sanctitatis vestræ, ut de illa identidem ad vos loquamur, & vobiscum gaudeamus. Etenim de pace & caritate loqui, si semper amamus, semper debemus. Multo magis ergo isto tempore, quando pax sic amatur, ut in periculo ejus amandæ & tenendæ constituti illi, quibus malum pro malo non reddimus, & cum quibus, sicut scriptum est, odio habentibus pacem sumus pacifici, & quia pacem loquimur eis, debellare nos volunt gratis. Illi ergo, qui tales sunt, periclitantur inter amorem pacis & confusionem pudoris; nec id agunt, cum vinci nolunt, ut invicti sint: qui enim vinci à veritate nolunt, ab errore vincuntur. O si eos caritas potius, quàm animositas superaret! Inde victores fierent, unde victi essent. Nos pro Ecclesia Catholica, ad cujus pacem & concordiam, & reconciliationem invitamus inimicos ejus, non humanis opinionibus, sed divinis testimoniis, amamus, tenemus, & defendimus. Quid cum illo agam, qui pro parte clamat, & contra totum litigat? Nonne bonum illi est vinci, qui si victus fuerit, totum tenebit; si vicerit, in parte remanebit? Imò si vincere sibi videbitur: nam non vincit, nisi veritas; victoria veritatis est caritas.

nullam præberent

F

429 Cum verò Marcellinus comes ad evitandam omnem dissensionis aut tumultus ansam nomine imperatoris prudenter vetuisset, ne quis ex plebe Catholica locum disputationis intraret, S. Augustinus in fine ejusdem sermonis publice populum monet his verbis: Ad collationis locum nullus vestrum irruat, fratres mei. Prorsus, si fieri potest, etiam per illum locum transitum devitate, ne fortè aliquis contentionis & litis aditus inveniatur, vel occasio præbeatur, & inveniatur ipsam occasionem, qui quærunt occasionem. Maxime quoniam, qui parùm Deum timent, aut admonitionem nostram parvi pendunt, vel quia præsentia diligunt, debent saltem terrenæ potestatis

turbatum

A stas severitatem venerari. Edictum viri illustris publicè propositum legistis; quod quidem non propter vos propositum est, qui Deum timetis & commonitionem episcoporum vestrorum non contemnitis; sed ne quis ista non curet, ne quis ista contemnat.

occafionem. 430 Videant igitur quales sunt, ne fortè illis eveniat, quod ait Apostolus: " Qui enim resistit, potestati, Dei ordinationi resistit. Principes enim non sunt timendi bono opere, sed malo. Vitemus omnes seditiones, omnes causas seditionis. Fortè dicitis; Intenti sumus, quid facturi sumus. Et quid vobis injungamus? Partes fortè uberes pietatis. Nos disputemus pro vobis; vos orate pro nobis. Orationes etiam vestras, sicut jam antè præmonuimus, jejunii & elemosynis adjuvate: addite pennas illis, quibus volat ad Deum. Sic agentes negotium, fortasse utiliores nobis eritis, quàm nos vobis: nemo enim nostrum in hac disputatione pro se præsumit. In Deo est tota spes; neque enim meliores sumus Apostolo, qui dicit: Orate pro nobis. Orate, inquit, pro me, ut detur mihi sermo. Illum ergo pro nobis rogetis, in quo spem posuimus, ut de nostra disputatione gaudeatis. Tenete ista, fratres, obsecramus vos per nomen ipsius Domini, per amorem pacis, per plantatorem pacis, oramus vos, ut eum pacificè oretis, pacificè deprecemini, & memineritis esse filii ejus, à quo dictum est: " Beati pacifici, quoniam filii Dei vocati, cabuntur. At plerique Donatista pertinaces huic solliciti Pastoris amori furorem rependebant, ut paragrapho sequente referemus.

§ XXXI. Rabies Donatistarum adversus Augustinum aliosque Catholicos, quæ legibus imperatoris utiliter coercenda fuit.

*Rabies per-
vicacium
Donatista-
rum in Ca-
tholicos ob-
conversionem quo-
rumdam,*
C Um quidam Donatista continuis S. Augustini aliorumque præsulum exhortationibus & invictis argumentis ad unionem Ecclesie Catholice converterentur, alii pervicaces hujus hæresis sectatores (utemur verbis nostri sancti Doctoris in Epistola 50) sic exarserunt, & tantis sunt odiorum stimulis incitati, ut contra eorum insidias atque violentias, & apertissima latrocinia vix ullæ nostræ communionis ecclesie possent esse securæ, vix ulla via tuta, quâ iter agerent, quicumque adversus eorum rabiem pacem prædicarent; eorumque dementiam perspicua veritate convincerent. Usque adeo prorsus non solum laicis, vel quibuslibet clericis, sed ipsis quoque episcopis Catholicis quodammodo proponebatur dura conditio: aut enim tacenda erat veritas, aut eorum immanitas perferenda. Sed si veritas taceretur, non solum nemo fuerat ejus silentio liberandus, sed multi etiam illorum seductione perdendi. Si autem veritatis prædicatione furor eorum ad sæviendum provocaretur, aliquibus liberatis, nostrisque firmatis, rursus à sequenda veritate formido impediret infirmos.

*quam aber-
rando à via
feliciter ali-
quando vi-
tavit San-
ctus,*
432 Sanctus noster aliquando rabiem illorum feliciter evitavit, ut ipse in Enchiridio ad Laurentium cap. 17 testatur his verbis: Nonnullis errare profuit aliquando; sed in via pedum, non in via morum: nam nobis ipsis accidit, ut in Augusti Tomus VI.

quodam bivio falleremur, & non iremus per eum locum, ubi operiens transitum nostrum Donatistarum manus armata subfederat; atque ita factum est, ut eò, quò tendebamus, per devium circuitum veniremus, cognitisque insidiis illorum, nos gratularemur errasse, atque inde gratias ageremus Deo. Sanctus Possidius in Actis post hunc Commentarium prævium edendis num. 23 narrabit idem S. Augustini periculum, cui statim subjunget insidias sibi structas, & injurias ab iisdem furentibus Donatistis illatas, quamvis ille pius biographus præ modestia nomen suum suppresserit. Sed ex Opere S. Augustini contra Cresconium grammaticum lib. 3, cap. 46 novimus, id ipsi Possidio Calamensi tunc episcopo contigisse, quem admodum mox audiemus.

433 Sanctus Doctor in Epistola 156 eandem rem de Possidio refert, ubi prius Donatistis alia quadam crudelitatis specimina breviter exhibet, alii, eos ita alloquens: Ut longè præterita & multa non repetamus, saltem recentia facta vestra cogitate. Marcus presbyter Casphalianensis à nemine coactus, propria voluntate Catholicus factus est; quare illum vestri persecuti sunt, & penè occidissent, nisi Dei manus per homines supervenientes violentias eorum compressisset. Restitutus Victorianensis ad Catholicam, nullo cogente, se transtulit; quare captus est de domo sua, cæsus, in aqua volutatus, budâ vestitus (est genus ignominiosa vestis, de qua voce Cælius in Glossario consuli potest) & nescio quot dies in captivitate retentus est, nec libertati propriæ fortasse restitutus esset, nisi jam penè propter ipsam causam Proculianus sibi exhibitionem videret imminere. Marcianus Urgensis Catholicam unitatem propria voluntate delegit; quare subdiaconum ejus, cum ipse fugisset, propè usque ad mortem cæsum clerici vestri lapidibus obruerunt, quorum domus pro suo scelere everse sunt. Quid ampliùs dicamus? Modò præconem misistis, qui clamaret Siniti: Quisquis Maximino communicaverit, incendetur domus ejus. Quid antequam ipse ad Catholicam conversus esset, & nondum de transmarinis remeasset? Ad quid aliud presbyterum Siniti miseramus, nisi ut nulli molestus nostros visitaret, & in domo juris sui positus, pacem Catholicam volentibus prædicaret, quem vos inde cum gravi injuria projecistis?

*inter quot
S. Possi-
dius:*
434 Quid aliud agebamus, quando unus nostrum Calamensis episcopus Possidius ibat ad fundum Fugilinensem, nisi ut nostri quamvis pauci, qui illic erant, visitarentur, & audito verbo Dei ad unitatem Christi, qui vellent, converterentur? Cui ambulanti viam suam, latronum more, insidiati sunt; & quia in eorum insidias cadere non potuit, eum apertâ violentiâ in fundo Liveniensi penè vivum cum domo, quò fugerat, incenderant, nisi tertio suppositas flammæ coloni ejusdem fundi propter periculum suæ salutis extinguerent. Quid Possidius post istud incendii periculum ab iisdem furentibus hæreticis passus fuerit, idem sanctus Doctor lib. 3 contra Cresconium grammaticum cap. 46 clarius exponit his verbis: Tunc domum, in qua cum suis se Possidius incluserat, sepere armatis, lapidibus circumtundere, ambire flammis, aditum ex omni parte moliri; quæ verò aderat incolentium multitudo memor periculi sui, si in eo loco aggressum tantum facinus impleteretur, partim illum deprecabatur, ut parceret, quem resistendo non audebat offendere, partim verò ignes suppositos extinguebat. Cum ille (videlicet Donatistarum ductor) nihi-

AUCTORE
G. C.

lo seignis ceptis fervidus atque inexoratus instaret, cellit aliquando ictibus janua; ingressi sunt, fauciatifque cæde jumentis, quæ in interiore domus parte compererant, de superioribus episcopum deposuerunt, afficientes plagis & contumeliis. Hac omnia num. 24. *Actorum confirmabit tacito suo nomine ipse Possidius, qui illam Donatistarum crudelitatem expertus est.*

435. *Etiam Clerici Catholici Hipponensis ecclesie in Epistola 66, quam Januario prima sedis episcopo Donatista scripserunt, merito de immani Donatistarum persecutione conqueruntur in hunc modum: Clerici & circumcelliones vestri novi generis & inaudite crudelitatis persecutione in nos læviunt. Qui si malum pro malo redderent, etiam sic contra legem facerent Christi. Nunc vero consideratis omnibus factis nostris & vestris, invenimur hoc pati, quod scriptum est: "Retribuebam mihi mala pro bonis". Et in alio Psalmo: "Cum his, qui oderant pacem, eram pacificus; cum loquebar illis, debellabant me gratis". Deinde proferunt authentica veterum imperatorum decreta, quibus Donatista condemnabantur, & ex iis ita disserunt: De nobis ergo quid queramini, non habetis; & tamen Ecclesie Catholice mansuetudo etiam ab his imperatorum jussionibus omnino conquieverat, nisi vestri clerici & circumcelliones per suas immanissimas improbitates furiosasque violentias quietem nostram perturbantes atque vastantes, hæc in vos recoili & moveri coëgissent. Nam priusquam recentiores leges istæ, de quibus modo querimini, venissent in Africam, insidias in itineribus nostris episcopis tetenderunt, conclericos nostros plagis immanissimis quassaverunt, laicis quoque & plagas gravissimas infixerunt, & intulerunt eorum ædificiis incendia.*

436. *Denique Clerici Hipponenses ostendunt, has contumelias ab episcopo suo Augustino non fuisse delatas ad imperatorem; sed missimum Verum prius obtulisse Donatistis acerbissimas pacis in eunda conditiones, quas hi superbe repudiaverunt, atque narrationem suam prosequuntur hoc modo: Pejora mala nobis vestri nunc faciunt; non tantum nos fustibus quassant, ferroque concidunt, verum etiam in oculos extinguendos calcem mixto aceto, incredibili excogitatione sceleris mittunt. Domos insuper nostras compilantes, arma sibi ingentia & terribilia fabricarunt, quibus armati per diversa discurrent, comminantes atque anhelantes cædes, rapinas, incendia, cæcitates. Quibus rebus compulsi sumus tibi primitus conqueri. Consideret gravitas tua, quam multi vestrum, imò vos omnes, qui vos pati dicitis persecutionem, sub ipsis quasi terribilibus imperatorum Catholicorum legibus, in possessionibus vestris & alienis securi fedecatis, & nos à vestris tam inaudita mala patiamur. Vos dicitis pati persecutionem, & nos ab armatis vestris fustibus & ferro concidimur. Vos dicitis pati persecutionem, & nostræ domus ab armatis vestris compilando vastantur. Vos dicitis pati persecutionem, & nostri oculi ab armatis vestris calce & aceto extinguuntur. Insuper etiam, si quas mortes sibi ultro ingerunt, nobis volunt esse invidiosas, vobis gloriosas. Quod nobis faciunt, sibi non imputant, & quod sibi faciunt, nobis imputant. Vivunt, ut latrones; moriuntur, ut circumcelliones; honorantur, ut martyres; & tamen nec latrones aliquando audivimus, eos, quos deprædati sunt, excæcasse. Occisos auferunt luci, vivis auferunt lucem.*

437. *Propter hæc aliaque notoria Donatistarum scelera tandem S. Augustinus mutavit priorem suam sententiam circa pœnas hæreticis infligendas, quæ mansuetissimo Prasuli semper antea displicuerant, ut in Epistola 48 fatetur his verbis: Mea primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis: nam primò mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem Catholicam timore legum imperialium conversa est, quam nunc videmus ita hujus vestræ animositatis perniciem detestari, ut in ea numquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, ut ipsis rebus agnoscerem, etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est: "Da sapienti occasionem, & sapientior erit". Quam multi enim, quod certò scimus, jam volebant esse Catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum reverendo quotidie differebant.*

438. *Deinde sanctus Doctor in Epistola 50 iustitiam legum imperatoriarum variis argumentis ex sacra Scriptura desumptis demonstrat, & earum promulgandarum occasionem ibidem exponit his verbis: Antequam istæ leges, quibus ad convivium sanctum coguntur intrare, in Africam mitterentur, nonnullis fratribus videbatur, in quibus & ego eram, quamvis Donatistarum rabies usquequaque sæviret, non esse petendum ab imperatoribus, ut ipsam hæresim juberent omnino non esse, pœnam constituendo eis, qui in illa esse voluissent; sed hoc potius constituerent, ut eorum furiosas violentias non paterentur, qui veritatem Catholicam vel prædicarent loquendo, vel legerent constituendo. Quod eo modo fieri aliquatenus posse arbitrabamur, si legem piissimæ memoriæ Theodosii, quam generaliter in omnes hæreticos promulgavit, ut quisquis eorum episcopus vel clericus ubilibet esset inventus, decem libris auri mulctaretur, expressius in Donatistas, qui se negabant hæreticos, ita confirmarent, ut non omnes eâ multâ ferirentur, sed in quorum regionibus aliquas violentias à clericis vel à Circumcellionibus vel populis eorum Ecclesia Catholica pateretur; ut scilicet post protestationem Catholicorum, qui fuissent ista perpeffi, jam curâ ordinum ad perfolvendam multam episcopi sive ministri ceteri tenerentur.*

439. *Ita enim existimabamus, eis territis & nihil tale facere audentibus, posse liberè doceri & teneri Catholicam veritatem, ut ad eam cogere nemo, sed eam, qui sine formidine vellet, sequeretur, ne falsos & simulatores Catholicos haberemus. Et quamvis aliis fratribus aliud videretur, jam ætate gravioribus, vel multarum civitatum & locorum exempla currentibus*, ubi firmam & veram Catholicam videbamus, quæ tamen ibi talibus beneficiis Dei constituta esset atque firmata, dum per priorum imperatorum leges ad communionem homines Catholicam cogere: obtinimus tamen, ut illud potius, quod dixi, ab imperatoribus peteretur; decretum est in concilio nostro; legati ad comitatum missi sunt. Sed Dei major misericordia, qui sciret, harum legum terror & quædam medicinalis molestia quam multorum esset pravis vel frigidis animis necessaria, & illi duritiæ, quæ verbis emendari non potest, sed tamen aliquantula severitate disciplinæ potest,*

D
occasionem
dedit impe-
ratoriE
leges com-
dendi

F

contra ipsos,

* al. cer-
nentibus
vel narra-
tibus

A potest, id egit, ut legati nostri, quod suscep-
erant, obtinere non possent: jam enim nos præ-
venerant ex aliis locis quædam episcoporum que-
relæ gravissimæ, qui mala fuerant ab ipsis multa
perpeffi, & à suis sedibus exturbati; præcipuè
horrenda & incredibilis cædes Maximiani episcopi
Catholici ecclesiæ Vagiensis * effecit, ut nostra
legatio jam quid ageret, non haberet: jam enim
lex fuerat promulgata, ut tantæ immanitatis hæ-
resis Donatistarum, cui crudeliùs parci videba-
tur, quàm ipsa sæviebat, non tantùm violentà
esse, sed omnino esse non sineretur impunè.

* al. Vagai-
entis aut
Bagaiensis

440 *His subjungitur immane scelus, quod
crudeles Donatista perpetrarunt adversus S. Ma-
ximianum Bagaiensem præfulem, qui die tertia
Oëtobris in Martyrologio Romano annuntiat* his
verbis: In Africa sancti Maximiani episcopi Ba-
gaiensis, qui à Donatistis iterum atque iterum sæ-
vissima passus, ex alta denique turri præcipitatus,
& pro mortuo derelictus, gloriâ confessionis il-
lustris postmodum quievit in Domino. *Quapropter
hic sanctus Maximianus ad dictam diem terti-
am Oëtobris in Opere nostro illustrandus occur-
ret. Sed hac occasione successores nostros præmonem-
us, ut diligenter examinent, an ille Maximia-
nus ab alio ejusdem nominis episcopo distingui de-
beat. Porro de hac intricata difficultate Tilemon-
ius in Monumentis ecclesiasticis tomo 13, pag.
991 & sequente consuli poterit. Consulendus et-
iam erit eminentissimus Baronius, qui in Anna-
libus ecclesiasticis ad annum Christi 402, num.
62 priorem sententiam suam revocat, & duos
Maximianos ejusdem ferè temporis episcopos in
Africa distinguit.*

quas, ut
necessarias,

B

441 *Certe Maximianus ille, cui sævi Dona-
tista tot cruenta vulnera infixierant, & quem sa-
ma jam mortuum nuntiaverat, mirabiliter morti
ereptus, ad Honorium imperatorem trans mare
discessit, ac recentibus adhuc cicatricibus crude-
litate Donatistarum accusavit, ut Sanctus ibi-
dem narrat verbis sequentibus: Auxilium ergo
petivit ab imperatore Christiano, non tam sui ul-
ciscendi causâ, quàm tuendæ ecclesiæ sibi credi-
tæ. Quod si prætermisisset, non ejus fuisset lau-
danda patientia, sed negligentia meritò culpanda.
Neque enim & apostolus Paulus vitæ suæ transi-
toria consulebat, sed Ecclesiæ Dei, quando con-
tra illos, qui eum occidere conspiraverant, con-
siliùm illorum tribuno ut proderetur, effecit. Un-
de factum est, ut eum ad locum, quò fuerat
perducendus, deduceret miles armatus, ne illo-
rum pateretur insidias: Romanas etiam leges im-
plorare minimè dubitavit, civem Romanum se
esse proclamans, quos tunc affligi verberibus non
licebat; itemque, ne Judæis eum interimere cu-
pientibus traderetur, cæsaris poposcit auxilium;
Romani quidem principis, sed non Christiani.
Ubi satis ostendit, quid facere deberent postea
Christi dispensatores, quando imperatores Chri-
stianos periclitante Ecclesia reperirent. Hinc ergo
factum est, ut imperator religiosus & pius, per-
latis in notitiam suam talibus causis, mallet piis-
simis legibus illius impietatis errorem omnino cor-
rigere, & eos, qui contra Christum Christi signa
portarent, ad unitatem Catholicam terrendo &
coercendo redigere, quàm sæviendi tantummo-
do auferre licentiam, & errandi ac pereundi re-
linquere. Jam verò cum ipsæ leges venissent in
Africam, præcipuè illi, qui quærebant occasio-
nem, aut sævitiam furentium metuebant, aut
suos verecundabantur offendere, ad Ecclesiam
continud transferunt.*

& utiliter
latis,

C

Augusti Tomus VI.

442 *Cum desperati quidam Donatista & ha-
rum legum impatientes antiquo majorum suorum
more seipsos interficerent aut se interficiendos of-
ferrent, & hanc eadem Catholicis imputarent,
Augustinus exemplo Absalonis & alia familiari
similitudine stultam illam accusationem sic ibidem
refellit: Illi autem, quod & alibi aliquando di-
ximus, & quod nobis faciunt, sibi non impu-
tant, & quod sibi faciunt, nobis imputant. Quis
enim nostrum velit, non solum aliquem illorum
perire, verum etiam aliquid perdere? Sed si al-
ter non meruit pacem habere domus David, nisi
Absalon filius ejus in bello, quod contra patrem
gerebat, fuisset extinctus, quamvis magnâ curâ
mandaverit suis; ut eum, quantum possent, vi-
vum salvumque servarent; ut esset, cui peni-
tenti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit,
nisi perditum flere, & sui regni pace acquisita
suam moestitiam consolari?*

AUCTORE
G. C.
contra ca-
lumnias
Donatista-
rum.

443 Sic ergo Catholica mater bellantibus ad-
versus eam quid aliud quàm filius suis, quia uti-
que ex ipsa magna arbore, quæ ramorum suo-
rum porrectione toto orbe diffunditur, iste in A-
frica ramusculus fractus est, cum eos charitate
parturiat, ut redeant ad radicem, sine qua ve-
ram vitam habere non possunt, si aliquorum per-
ditione ceteros tam multos colligit, præsertim
quia isti non sicut Absalon casu bellico, sed spon-
taneo magis interitu pereunt; dolorem materni
cordis lenit & sanat tantorum liberatione populo-
rum: quorum si videas in Christi pace læticias;
frequentias, alacritates, & ad hymnos audiendos
& canendos, & ad verbum Dei percipiendum ce-
lebres hilaresque conventus, multorumque in eis
cum dolore magno recordationem præteriti erro-
ris, & cum gaudio considerationem cognitæ ver-
itatis, & cum indignatione & detestatione men-
daciùm magistrorum, quòd modo cognoscant, de
nostris Sacramentis quàm falsa jactaverint, mul-
torum etiam in eis confessiones, quòd olim vel-
lent esse Catholici, nec inter homines tanti furo-
ris auderent; horum ergo populorum congrega-
tiones per plurimas Africæ regiones ab illa perdi-
tione liberatorum, si sub uno conspectu videres,
tunc diceres, nimis fuisse crudelitatis, si dum
timeretur; ne homines desperati, & istorum in-
numerabili multitudini nulla æstimatione compa-
randi, suis & voluntariis ignibus cremarentur,
isti in æternum perdendi & sempiternis ignibus cru-
ciandi * relinquerentur.

defendit

E

F

444 Si enim duo aliqui in una domo habita-
rent, quam certissimè sciremus esse ruituram,
nobisque id prænuntiantibus nollent credere, at-
que in ea manere perfliterent; si eos inde posse-
mus eruere vel invites, quibus imminenti illam
ruinam postea demonstrarem, ut redire ulterius
sub ejus periculum non auderent, puto, nisi fa-
ceremus, non immeritò crudeles judicaremur.
Porro si unus illorum nobis diceret: Quando in-
traveritis eruere nos, me ipsum continud truci-
dabo; alter autem nec exire quidem inde, nec
erui vellet, sed neque necare se auderet, quid
eligeremus, utrum ambos ruinæ opprimendos re-
linquere, an uno saltem per misericordiæ no-
stram operam liberato, alterum non nostrâ cul-
pâ, sed suâ potiùs interire? Nemo est tam infe-
lix, qui non quid fieri in talibus rebus oporteat,
facillimè judicet. Et de duobus hominibus, uno
perdito & uno liberato similitudinem istam propo-
sui. Quid ergo sentiendum est de quibusdam pau-
cis perditis, & innumerabili multitudine populo-
rum liberatorum? Non enim vel tot sunt illi ho-

* al. cre-
mandi
Augusti-
nus.

AUCTORE
G. C.

mines, qui sua voluntate pereunt, quot liberantur per istas leges ab illa pestifera æternaque pernicie, fundi, pagi, vici, castella, municipia, civitates. Ex hoc discursu colligimus, imperatoris legibus multos Donatistas ad gremium Ecclesie Catholicae reductos esse, quorum numerus adhuc crevit post disputationem Carthaginensem, qua inter Catholicos & Donatistas instituta fuit, ut paragrapho sequente narrabitur.

§ XXXII. Præcipua, quæ Sanctus noster in congressu Carthaginensi & post illum contra Donatistas egit.

Donatista, qui ad collationem sepius erant frustra invitati,

B

S Sanctus Episcopus noster Hipponensis alique Catholici presules Africa Donatistas ad amicam disputationem sepius invitaverant. At hi quaslibet æquissimas pacis ineunda conditiones superbe rejiciebant, & allegabant varias fuitiles hujus recusationis ratiunculæ, ex quibus in Epistola 166 S. Augustinus unam maxime frivolam refellit hoc modo: Vestri episcopi conventi à nobis, numquam nobiscum pacificè conferre voluerunt, quasi fugientes cum peccatoribus loqui. Quis ferat istam superbiam; quasi Paulus apostolus non contulerit cum peccatoribus, & cum valde sacrilegis? Legite Actus Apostolorum & videte. Quali ipse Dominus non cum Judæis, à quibus crucifixus est, sermones de lege habuerit, eisque congruenter responderit? Postremò diabolus est primus omnium peccatorum, qui converti ad justitiam numquam poterit, & tamen nec ipse Dominus de lege dedignatus est ei respondere; ut intelligatis, istos ideo nobiscum nolle conferre, quia causam suam perditam norunt. Attamen post aliquot annos, impulsore potissimum S. Augustino, Honorius imperator episcopos Donatistarum Carthaginem convenire jussit, ut cum Catholicis de religione disputarent. Hinc illi licet inviti simulabant, à se desiderari hunc congressum, à quo semper antea abhorruerant.

C ad illam coguntur per imperatorem.

446 Sanctus Doctor hac opportuna occasione utendum existimabat, ut arrogantes illorum episcopos publicè confunderet, iisque palam convictis, quorum pertinaciam noverat, saltem simpliciores Donatistas ad unionem Catholicae Ecclesie perduceret. Ex illa collatione Carthaginensi Sanctus noster hunc præcipuè fructum expectabat, ut lib. 3 contra Julianum cap. 1 satis indicat, ubi Pelagianos ita alloquitur: Nec vos nec alios decipiatis, velut talem vocem habentes adversus nos, qualem nos adversus Donatistas, quos ad collationem nobiscum venire per imperialia jussa compulimus. Illorum enim furor occupaverat Africam totam, nec prædicari à Catholicis veritatem contra suum patiebantur errorem, violentis aggressionibus, latrocinationibus, itinerum obsidionibus, rapinis, ignibus, cædibus multa vastantes, cuncta terrentes; cum quibus apud episcopos, quos communes non habebamus, nihil agere poteramus. Quod verò antecentum ferme annos majores nostri cum eis egerant, jam populorum memoria non tenebat. Hæc igitur necessitas compulit, ut saltem gestis nostra collatione confectis, eorum contunderemus inverecundiam, & reprimeremus audaciam. Vestra verò apud competens judicium communium episcoporum modò causa finita est.

447 Ibidem deinde Pelagianos comparat Maximianistis, qui ex Donatistis ortum habuerunt, & à colloquio Carthaginensi propter paucitatem exclusi sunt, ut exponit his verbis: Similes autem estis potius Maximianistis, qui cupientes exitum suam nomine saltem certaminis consolari, & ideo videri aliquid apud eos, quibus contemptibiles erant, quia inire nobiscum sinerentur examen; interpellantes eos, & libellum dantes, provocantesque contempsimus: magis enim de certamine nominari desiderabant, quam formidabant in certamine superari; nec sperabant victoriæ gloriam, sed famam requirebant collationis, quia multitudinis non habebant. Si ergo putatis, ideo vos esse victores, quia non vobis datum est quale desideratis examen; Maximianistæ vos ad ista vaniloquia præcefferunt: quamvis dederit vobis Ecclesia Catholica judicium, quale debuit, ubi causa vestra finita est; illis autem nullum dare dignata est, quia non à nobis, sicut vos, sed à Donatistis fuerant segregati. Si autem in Maximianistis videtis non esse consequens, ut qui conferre in aliquo judicio non sinuntur, putari debeant de veritate confidere, nolite ulterius hæc vana jactare; vobisque sufficiat, quod vos Ecclesia Catholica & materna lenitate sustinuit, & judiciaria severitate, vel potius medicinali necessitate damnavit. Rejicitis itaque Maximianistis, illa collatio Carthaginensis anno Christi 411 inter Catholicos & Donatistas habita est, quemadmodum jam breviter ex contractis S. Augustini scriptis referemus.

D exclusi tamen Maximianistis.

448 Honorius imperator curam collationis hujus cogenda ac dirigenda demandavit viro clarissimo Marcellino comiti, qui litteris encyclicis omnes utriusque partis episcopos ex universa Africa moneri jussit, ut intra quatuor menses publicè disputationis instituenda gratiâ Carthaginem convenirent. Præterea Marcellinus sine jussione imperatoris reddidit ecclesias Donatistis, qui se venturos pollicerentur, ut eos hoc modo demulceret, ac etiam beneficiis ad congressum invitaret. Denique illis obtulit, ut alium, quem vellent, cum illo judicem, seu causæ cognitorem constituerent, juravitque per mysterium sanctissimæ Trinitatis, nihil se aliud judicaturum, nisi quod allegationes utriusque partis & veritas rei persuaderent. Igitur ex Catholicorum parte Carthaginem venerunt antistites ducenti octoginta sex, cum ferme centum viginti in suis ecclesiis senectute vel morbis impediti remansissent, essentque eo tempore sexaginta sedes episcopales pastoribus orbata. Ex parte autem Donatistarum eo confluerunt episcopi centum quinquaginta novem, quamvis hi falso jactarent, se numero plures quam quadringentos esse; sed alios ob varias corporis infirmitates domi remansisse. Quinimò in subscriptionibus eorum legebantur ducenta septuaginta nomina, cum tantum centum quinquaginta novem presules illorum adessent, & multi pro absentibus fraudulentè subscripsissent. Sed hæc subscriptionum falsitas, aliæque crassa mendacia facile postmodum detecta sunt. Porro Donatista tantâ speciosæ agminis pompâ simul omnes Carthaginem ingressi sunt, ut istius magnæ civitatis oculos in se converterent, sicut S. Augustinus loquitur, cum Catholici ad evitandam ostentationem non omnes simul, sed seorsum, prout quisque poterat, eandem urbem intrarent.

Conveniunt episcopi Carthagine, cognitore Marcellino comite.

F

449 Omnibus utriusque partis episcopis jam Carthagine presentibus, Marcellinus comes locum, tempus, atque ordinem collationis constituit,

eliguntur ab utraque parte sepum ad disputandum,

A tuit, ac inter alia edicto cavuit, ut ex unaquaque parte deligerentur octodecim, quorum officia sic inter se divisa essent, ut ex iis septem deputarentur ad disputandum, totidem, cum opus esset, ad consulendum; reliqui quatuor actis conscribendis atque custodiendis praesent, ne quid addi vel detrahi ab aliquo posset. Insuper additi sunt notarii quatuor, ut bini cum exceptoribus iudicis sive cognitoris alternarent, ne quis se dixisse causaretur, quod non fuisset exceptum vel annotatum. Marcellinus etiam postulavit, ut reliqui utriusque partis episcopi signatis ad se litteris promitterent, ratum habituros, quicquid a septenis fuisset actum. Inter episcopos Catholicos ex septem disputatoribus celebriores erant Aurelius Carthagenensis, Alypius Tagastensis, & Augustinus Hipponensis, qui licet inter hos tres ordine sit ultimus, tamen in agendis huius colloquii negotiis non fuit postremus, ut infra dicitur. Ex parte vero Donatistarum praecipui disputatores seu potius cavillatores erant Primianus Carthagenensis, Emeritus Caesariensis in Mauritania, Gaudentius Tamugadensis, & Petilianus olim clamorosus caesariensis, ac tunc episcopus Cirtenensis aut Constantinensis.

B
aquis Donatistas sibi iniquas conditiones offerunt Catholicici,

B 450 Marcellinus haec ita prudenter ordinaverat, ut nullum seditionis aut tumultus periculum suboriretur, & in eundem finem publico edicto prohibuerat, ne plebs Carthagenensis ad locum collationis propius accederet. Unde S. Augustinus etiam duplici concione populum Catholicum sedulo monuit, ut omnes edicto clarissimi cognitoris obtemperarent, & nemini ex Donatistis ullam offensionis ansam praeberent, sicuti superius alia occasione diximus. Verum haec decreta tumultuosae concordiae inimicis minime placuerunt, & imprimis Donatista postularunt, ut locus collationis omnibus suis pateret. At quanta fuit Donatistarum pertinacia adversus edictum cognitoris, tanta fuit Catholicorum erga illud observantia: nam Catholicici datis ad clarissimum virum litteris indicarunt, consentire se omnibus, quae edicto illo statuta fuerant. Insuper in iisdem litteris promiserunt, si in parte Donati veritas eis demonstraretur Ecclesiae, non se illic episcopalem honorem quaesituros, sed consilium eorum secuturos pro salute Christiana. Si autem in sua communione potius veritas Ecclesiae ostenderetur, honorem episcopalem eis se non negaturos, & hoc a se fieri bono pacis, ut intelligerent hi, quibus hoc praestaretur, quod in eis Catholicici non Christianam consecrationem, sed humanum detestarentur errorem. Quinimo Catholicici praesules episcopatibus suis cedere parati erant, si pax ita confirmari posset, ut sanctus Doctor in libro de gestis cum Emerito fusius exponit.

C
qui & capit. assignam, de quibus disputaretur:

C 451 Denique Catholicici consenserunt, ut voluntati Donatistarum satisfaceret, & ex iis omnes, qui vellent, ad locum collationis confluerent, cum tamen ex Catholicis episcopis illi soli adessent, quos edicto suo Marcellinus assignaverat; ut si aliquis tumultus existeret (quod Catholicici verebantur) hic imputari non posset illis, qui paucissimi adessent, sed potius iis, qui multitudinem suam praesentem esse voluissent. Cognitor, acceptis Donatistarum & Catholicorum litteris, quicquid utraque pars scripserat, in publicam populi notitiam transmisit, ut antea sponderat; quod forsitan eo consilio fecit, ut gnarus omnium populus evidenter sciret, quam aequas adversariis & sibi iniquas pacis conditiones Catholicici admisissent, ac tanto facilius imperita plebs Donati par-

tem sequens obstinatos in schismate Donatistas desereret. Interim Catholicici Marcellino comiti dederant ac litteris mandaverant praecipua controversae capita, quae discutienda erant; nempe Ecclesiam Christi toto terrarum orbe diffusam esse, Caecilianum perperam de crimine traditionis accusatum fuisse, iussiones imperatorias, quas pro se contra Donatistas Catholicici nonnumquam intraverant, non esse damnandas, cum ipsi quoque Donatista Maximianistas hostes suos publicis aliquando iudiciis essent infectati; & alia similia dissidii puncta, in quibus cardo rei vertebatur.

452 Omnibus igitur ita preparatis, plures utriusque partis episcopi Thermas Gargilianas (erat is locus in mediterraneo Carthagenis situs & collationi destinatus) ipsi Kalendis Junii anni 411 intraverunt. Ingressus est una cum illis Marcellinus comes ac postmodum martyr, qui non solum tribunus militaris erat, sed & notarius, id est, a secretis imperatoris, ut constat ex titulo epistola Catholicorum ad ipsum ante collationem Carthagenensem scripta. Hic tamen in illa collatione non proprie iudicis, sed cognitoris nomen pra se tulit: ita enim nominare consuevit antiquitas iudices seculares, quorum arbitrio disponebantur in synodis ea, quae ad pacificum & tranquillum congressum pertinerent. Ut autem pacta & conventa conservarentur, iis interloqui nonnumquam licebat, & ex authenticis instrumentis declarare potiora partis alterutrius iura, quamvis episcopis integrum iudicium relinquerent, sicut ex variis conciliis passim notum est, & in hac ipsa collatione apparet.

453 Ceterum Donatista ab ipso collationis huius initio tergiversari & cavillari coeperunt: cum enim a cognitore interrogarentur, utrum ex parte sua iam elegissent eos, qui susceptam causam peragerent, inter alias ineptias dixerunt, prius agendum esse de tempore; quod iam praeteriisse contendebant. At cognitor respondit, hanc non episcopalem, sed forensam potius esse objectionem; siquidem de tempore, licet decimo quarto Kalendas Junias completum esset, utraque tamen pars in Kalendas ipsas Junii consenserat. Imo addidit, etiamsi pars qualibet nondum adfuisset, duos alios menses superesse, quos imperator adjunxerat trinis edictis fuisse servandos. Cum Donatista viderent, istud effugium sibi praclusum esse, ex illa responsione cognitoris intulerunt, nihil ergo secum publico jure agi debere, sed tantummodo divinis Scripturis. Hoc audito, cognitor quaesivit, quid utrique parti de hac re placeret. Catholicici responderunt, iam mandatum electis suis disputatoribus injunctum fuisse, ut non forensibus argumentis, sed divinis testimoniis ageretur, & hoc mandatum legi iusserunt; quantumlibet adversarii reclamarent. Alias deinde tergiversationes obtruserunt, ut non ageretur id, ad quod agendum convocati fuerant.

454 Praterea Donatista in hoc triduo colloquio Catholicos ignominiose & contemptim traditores appellabant, aliisque contumeliosis verbis perstringebant. Exemplo sit arrogans & vana superstitio, quam cum Catholicis in collatione sedere noluerunt: cum enim cognitor eos ad sedendum humaniter invitasset, id facere recusarunt dicentes, hoc sibi non esse licitum, quia in Psalmo 25 legitur: Non sedi in concilio impiorum. Prima vice Catholicici illam contumeliam patienter tolerarunt, ne nugis huiusmodi refellendis inutiliter tempus perderent. Cum tamen Donatista tertia die collationis idem convicium repeterent, acriter Ca-

ubi ad locum collationis per-
ventum;

E

mox tergiversari

F

incipiunt
Donatista;

AUCTORE
G. C.

tholici responderunt, eos etiam non debuisse *Thermas Gargilianas* ingredi, quia in eodem *Psalmo* haec sequuntur: Et cum iniqua gerentibus non introibo. Quare Sanctus noster in libro, quem post collationem ad Donatistas scripsit, cap. 5 superstitionem illam explodit his verbis: Episcopi vestri . . . nobiscum federe noluerunt dicentes sibi scriptum esse, ne cum talibus sedeant; illud utique non spiritualiter, sed carnaliter intelligentes, quod in *Psalmo* positum est: "Et cum impiis non fedo, debo." Et tamen fecerunt, quod in eodem ipso loco *psalmi* prohibetur: nam ibi dicit *Propheta*; "Et cum iniqua agentibus non introibo," bo. Si ergo, quia nos iniquos vel noverant vel putabant, ideo nobiscum federe noluerunt, quare (quod similiter prohibetur) nobiscum introierunt, ex parte sancti, ex parte polluti, nisi quia *Scripturas sanctas* intelligendo & carnaliter sapiendo ipsam unitatem dissipaverunt?

455 Denique Catholici, praecipuis innumeris tergiversationibus & ineptis cavillationibus, Donatistas etiam reluctantes ad praecipua controversia capita sensim deduxerunt, & ex evidentissimis sacrae *Scripturae* testimoniis probarunt, Ecclesiam toto terrarum orbe diffusam contagione malorum non perire. Deinde actum est de causa *Ceciliani*, & ex variis instrumentis publicis ostensum est, innocentiam ipsius jam multoies fuisse probatam; Donatistas autem multis iudiciis ecclesiasticis & civilibus convictos atque damnatos fuisse. Cum Donatista manifestis his argumentis nihil solidi respondere possent, tandem *Marcellinus* cognitor tulit sententiam, confutatos a Catholicis Donatistas omnium documentorum manifestatione pronuntians, ut sanctus *Doctor* in *Breviculo de collationibus trium dierum* cap. 25 sub finem testatur. Sanctus *Possidius Calamensis* episcopus, qui tribus illis collationibus interfuit, S. Augustino praecipuam istius negotii partem & felicem disputationis eventum tribuere videtur, ut inferius in secunda *Altorum* parte post hunc *Commentarium* praeivum num. 26 narrabitur.

456 Pronuntiata contra Donatistas sententia, cognitor integerrimus obstinatis illis datam fidem servari iussit, ut ad dioceses suas sine periculo vita vel insidiarum redire possent. At simul iis declaravit, sibi non licere diutius executionem legum imperatoriarum differre. Quapropter ex voluntate imperatoris cæsus aut conventicula eorum prohibuit, & ecclesias, quas Donatista pertinaces occupaverant, Catholicis restitui curavit. Unde *Marcellinus* incurrit odium Donatistarum, qui falso virum innocentem de *Heracliana* conjuratione accusarunt, ac fraudibus suis effecerunt, ut *Marinus Honorii* dux eum capite plecli iussit. Hinc *Hieronimus* in *Dialogo tertio adversus Pelagianos* circa finem de pio illo comite sic loquitur: Scripsit dudum vir sanctus & eloquens episcopus Augustinus ad *Marcellinum*, qui postea sub invidia tyrannidis *Heraclini* ab hæreticis innocens cæsus est, duos libros de Infantibus baptizandis contra hæresim vestram. Ceterum de præclaro illo martyre consuli potest *Opus nostrum* die vi Aprilis, ubi *Godefridus Henschenius Martyrologium Romanum* secutus ex diversis monumentis gesta S. *Marcellini* collegit. His addi potuisset *Epistola* 259, quam S. Augustinus ad *Cecilianum Africae* praesidem scripsit, & in qua varias huius clarissimi viri virtutes enumerat.

457 Forsan Donatista speraverant fore, ut auctoritas sententia *Carthaginensis* hac *Marcellini* cade labefactaretur. Sed hac de re consultus *Hono-*

rius imperator *Juliano Africa* proconsuli sub consulatione *Constantii & Constantis* tertio Kalendas Septembris, id est exeunte mense *Augusto* anni 414, respondit in hunc modum: Notione & sollicitudine *Marcellini* spectabilis memoriz viri contra Donatistas gesta sunt ea, quæ translata in publica monumenta habere volumus perpetuam firmitatem; neque enim morte cognitoris perire debet publica fides. Unde sanctus *Doctor* in praecipuas *Africae* ecclesias induxit consuetudinem quotannis publice recitandi *Acta authentica collationis Carthaginensis*, ut in libro de gestis cum *Emerito* refertur. Nihil igitur obstinatis Donatistis ac ubique damnatis supererat, nisi ut more consueto reorum ac praesertim hæreticorum, arbitrum seu cognitorem cause de studio partium accusarent, formam iudicii reprehenderent, & alia vana sua damnationis effugia quærent.

458 Sed inanes horum obtrectatorum calumnias S. Augustinus acutè refellit in libro post *Collationem Carthaginensem ad Donatistas* scripto, quem sic exorditur: Quid adhuc, Donatistæ, seducimini ab episcopis vestris, quorum fallaces tenebræ clara luce discussæ sunt, quorum apparuit error, quorum pertinacia superata est? Quid adhuc creditis hominibus victis? Cum vobis dicunt, iudicem præmio fuisse corruptum, quid novi faciunt? Quid aliud omnes victi facere consueverunt, qui veritati consentire nolunt, nisi ut de iudicis iniquitate mentiantur? Dein cap. 23 ejusdem libri hanc materiam prosequitur his verbis: Objiciunt nobis, ut adhuc vos seducant, quod aurum iudici dederimus, ut pro nobis contra illos sententiam diceret. Vos dicite, si potestis, quantum dare debuerimus electis defensoribus episcopis vestris, ut tanta contra se pro nobis vel dicerent vel proferrent, ut sic agerent causam nostram, sic perimerent suam? . . . Quanti emere debuimus, ut more forensium advocatorum de temporibus & diebus, de personis etiam nobis præscribere conarentur, & sic omnibus hominibus etiam illis, qui nostras disputationes intelligere non possent, satis apertè monstrarent, quàm malam causam haberent, quàm proferre & agere sic timebant apud eum iudicem, cujus erga se benignitatem atque justitiam tanto præconio laudaverant, & cujus motum adversum se nullum adhuc fenserant?

459 Præterea Donatista pueriliter asserbant, refutat sententiam damnationis suæ non esse validam, quia tempore nocturno lata fuerat. At sanctus *Doctor* ex sacra *Scriptura* ac ipsis Donatistarum gestis illam ridiculam accusationem cap. 12 refellit operosius, quàm refutari mereatur. Demum capite ultimo laudati libri rursus hanc & aliam non minus futilem cavillationem explodit hoc modo: Quid adhuc attenditis ad eorum insanas querelas & vana mendacia? Noctè causa finita est; sed ut nox finiretur erroris. Noctè dicta sententia est, sed fulgens lumine veritatis. Inclusos & tamquam in carcere se fuisse conquesti sunt; ibi & nos eramus. Aut utriusque facta est injuria, aut utriusque adhibita diligentia. Sed quomodo dicemus injuriam, quando in tam spatioso & lucido & refrigeranti loco nos fuisse recolimus? Aut quomodo erat carcer, ubi erat & iudex? Postremò clausos fuisse nos nesciebamus, qui simul intus eramus. Ipsi unde sciunt, nisi quia fugere fortasse voluerunt? Sed quis non videat, quod ista inania & ridenda potiùs, quàm refellenda, de tali cognitore non dicerent, si pro sua causa possent validum

adducti tamen ad capita controversiæ, respondere nequeunt: B

damnatos igitur ecclesiis suis expelli jubet *Marcellinus*, illorum odio deinde martyr, C

D
cujus decretum confirmat imperator:

Donatistarum cavillationes

E

F

A validum aliquid invenire, quod dicerent? *Indefessus Ecclesie Catholica Vindex hac & alia post collationem Carthaginensem contra Donatistas egit aut exaravit: nam postea Emeritum Donatistarum presulem, qui collationibus interfuerat, in publica disputatione elinguem reddidit. Etiam Gaudentium Tamugadensem Donatistarum episcopum duobus libris avocare conatus est ab impia desperatione, qua Dulcitio tribuno minitabatur se ipsum cum pervicacibus aliquot Donatistis & ecclesia incendere, si leges imperatorias executioni mandaret. Quales autem victorias S. Augustinus hoc assiduo scribendi disputandique labore retulerit, & quam multos errantes Donatistas in viam reduxerit, ex paragrapho sequente apparebit.*

§ XXXIII. Variæ lucubrationes, quas sanctus Antistes adversus Donatistas edidit, & earum fructus.

B Scripti contra Donatistas duo libri contra Partem Donati,

J Am paragrapho decimo nono mentionem fecimus de nonnullis Opusculis, quæ S. Augustinus adhuc presbyter contra Donatistas exarare cepit. *Istis nunc addemus alia plura, quibus hic strenuus Ecclesie Catholica Defensor ad cathedram Hipponensem promotus eosdem schismaticos & hereticos impugnavit. Has autem lucubrationes enumerabimus eo ordine, quo Sanctus ipse libro secundo Retractionum illas collocavit. Igitur lib. 2 Retractionum cap. 5 primum Opusculum, quod adversus Donatistas Episcopus Hipponensis edidit, recensetur hoc modo: Sunt duo libri mei, quorum titulus est; contra Partem Donati. In quorum primo libro dixi, non mihi placere ullius secularis potestatis impetu schismaticos ad communionem violenter arctare. Et verè tunc mihi non placebat, quia nondum expertus eram, vel quantum mali eorum auderet impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ. Quamvis hæc lucubratio non amplius invenitur, tamen aliunde novimus, sanctum Doctorem, fuisse prius in illa mihi opinione, quam postea rationibus & experientia convictus mutavit, ut jam supra retulimus.*

C tres libri contra Epistolam Parmeniani, septem de Baptismo, aliud Opusculum,

461 Deinde cap. 17 & duobus sequentibus ejusdem libri tres alias istius materia lucubrationes ita commemorat: In tribus libris contra Epistolam Parmeniani Donatistarum Carthaginensis episcopi successorisque Donati quæstio magna versatur & solvitur; utrum in unitate & eorundem communionem sacramentorum mali contaminent bonos, & quemadmodum non continentur disputatione propter Ecclesiam toto orbe diffusam, cui calumniando schisma fecerunt. *Ibidem cap. 18 subjungit hanc alterius Operis sui notitiam: Contra Donatistas, auctoritate beatissimi episcopi & martyris Cypriani se defendere molientes, septem libros de Baptismo scripsi, in quibus docui, nihil sic valere ad repellendos Donatistas & ad eorum profus ora claudenda, ne adversus Catholicam Ecclesiam suum schisma defendant, quomodo litteras factumque Cypriani. Post aliquas hujus Operis emendationes de alia quadam sua lucubratione, quæ jam non amplius invenitur, cap. 19 sic meminit: Cum adversus partem Donati multa crebris disputationibus ageremus, attulit ad ecclesiam quidam laicus tunc eorum nonnulla contra nos dictata vel scripta in paucis*

velut testimoniis, quæ suæ causæ suffragari putant. His brevissimè respondi.

462 Recensitis aliquot alterius generis Operibus, ad controversiam cum Donatistis agitatam cap. 25 sic iterum redit: Antequam finirem libros de Trinitate & libros de Genesi ad litteram, inquit sanctus Doctor, irruit causa respondendi litteris Petiliani Donatistæ, quas adversus Catholicam scripsit, quam differre non potui. Et scripsi in hanc rem tria volumina, quorum primo primæ parti epistolæ ipsius, quam scripsit ad suos, quia non tota in nostras manus venerat, sed prior parva pars ejus, quantâ potui celeritate & veritate respondi. Etiam ipsa epistola est ad nostros; sed ideo inter libros habetur, quia ceteri duo in eadem causa libri sunt: postea quippe invenimus totam, eique tantâ diligentia respondi, quantâ Fausto Manichæo, verba scilicet ejus sub ipsius nomine prius ponens particulatim, & sub meo per singula responsum meam. Sed prius, quod scripseram, antequam totam reperiremus, pervenit ad Petilianum; & iratus respondere conatus est, in me potius dicens, quidquid ei libuit, in causa verò deficiens: quod cum posset, collatis utriusque nostrum scriptis, facillimè adverti, tamen propter tardiores hoc ipse respondendo demonstrare curavi: sic est additus eidem nostro Operi liber tertius.

463 Deinde contra Cresconium Donatistam scripsit, ut ibidem cap. 26 testatur his verbis: Grammaticus etiam quidam Donatista Cresconius, cum invenisset epistolam meam, quâ primas partes, quæ in manus meas tunc venerant, epistolæ Petiliani redargui, putavit mihi esse respondendum, & hoc ipsum scripsit ad me. Cui Operi ejus libris quatuor respondi, ita sanè ut tribus peragerem, quod universa responsio flagitabat. Sed cum viderem de sola Maximianensium causa, quod suos schismaticos damnaverunt, & eorum aliquos rursus in suis honoribus receperunt, baptismumque ab eis extra suam communionem datum non repetiverunt, responderi posse ad cuncta, quæ scripsit, etiam quartum librum addidi, in quo idipsum, quantum potui, diligenter atque evidenter ostendi. Hos autem quatuor libros quando scripsi, jam contra Donatistas leges dederat Honorius imperator. Ex illa clausula conjectamus, hos quatuor libros adversus Cresconium anno Christi 406 scriptos esse: nam sanctus Doctor lib. 3 istius Operis cap. 43 satis aperte significat, imperatorem anno 405 tulisse primas has leges occasione lethalium vulnerum, quæ furentes Donatista Maximiano episcopo inflixerant, ut supra vidimus. Has autem leges Honorii imperatoris ibidem cap. 47 ejusdem libri recentissimas appellat. Unde probabiliter concludimus, istud Opus anno circiter 406 conscriptum fuisse.

464 Præterea Sanctus noster tres lucubrationes suas, quæ jam perierunt, vel adhuc latent, cap. 27 & duobus sequentibus assignat in hunc modum: Post hæc ut ad Donatistas pervenirent contra eorum errorem & pro Catholica veritate necessaria documenta, curavi, five de ecclesiasticis, five de publicis gestis, five de Scripturis canonicis. Et primò ad illos eadem promissa direxi, ut ipsi ea, si fieri posset, exposcerent: quæ cum venissent in eorum quorundam manus, nescio quis existit, qui suo nomine tacito contra hæc scriberet, ita se confitens Donatistam, tamquam hoc vocaretur; cui ego respondens & alium librum scripsi. Illa verò documenta, quæ promiseram, eidem libello, quo ea promiseram, junxi,

AUCTOR

G. C.

tres libri contra Petilianum,

E

quatuor libri contra Cresconium,

F

alia contra eosdem Opuscula deperdita,

AUCTORE
G. C.

junxi, & ex utroque unum esse volui, eumque sic edidi, ut in parietibus basilicæ, quæ Donatistarum fuerat, prius propositus legeretur. In hoc Opusculo corrigi errorem chronologicum, sicut etiam cap. 28 facit his paucis verbis: Alterius libri, quem supra commemoravi, titulum esse volui: CONTRA NESCIO QUEM DONATISTAM; ubi similiter de absolutione ordinatoris Cæciliani verus ordo temporis non est. Postmodum cap. 29 scribit sequentia: Cùm viderem, multos legendi labore impediri à discendo, quàm nihil rationis atque veritatis habeat pars Donati, libellum brevissimum feci, quo eos de solis Maximianistis admonendos putavi, ut posset facilitate describendi in manus plurium pervenire, & ipsa sui brevitate facilius commendari memoriæ.

465 Interpositis aliquibus alterius materiae libris, ad alia adversus Donatistas scripta cap. 34 sic pergit: Eodem tempore librum DE UNICO BAPTISMO amicus quidam meus, à nescio quo Donatista presbytero accepit indicante, quod Petilianus episcopus eorum Constantinensis eum scripserit. Hunc ad me ille attulit, ac vehementer, ut ei responderem, rogavit; & factum est. Librum autem etiam meum, in quo respondi, eundem titulum habere volui, hoc est, DE UNICO BAPTISMO. Tum cap. 35 aliud Opus huic ita subnectit: Scripsi etiam librum inter cetera contra Donatistas, non brevissimum, sicut antea, sed grandem multo diligentius, in quo apparet, quemadmodum eorum adversus Ecclesiam Catholicam impium ac superbissimum errorem sola funditus Maximianistarum causa subvertat, quod schisma factum est ex ipsa parte Donati. Non commemoramus hoc loco librum de Unitate Ecclesie, quamvis hic communiter ab editoribus inter Opera polemica S. Augustini contra Donatistas collocetur: nam sanctus Doctor in libris Retractionum de illo non meminit, ac propterea putamus illam lucubrationem potius pertinere ad illius epistolas, quas unà cum sermonibus retractare prætermisit. Huic opinioni nostra favent Patres Benedictini Galli, qui Latina sancti Doctoris Acta non ita pridem vulgaverunt, ubi lib. 5 Vita cap. 8, num. 3 illud Opus epistolam bene longam nominant.

466 Denique Sanctus noster Opuscula post collationem Carthaginensem contra Donatistas scripta, ac in primis cap. 39 brevem istius collationis historiam recenset hoc modo: Postquam facta est cum Donatistis nostra collatio, breviter commemoravi, quæ gesta sint, litterisque comprehendendi secundum tres dies, quibus cum eis contulimus; idque Opus utile existimavi, quo quisque commonitus vel sciat sine labore, quid actum sit, vel consultis numeris, quos rebus singulis adnotavi, legat in eisdem gestis ad locum quodcumque voluerit, quoniam fatigant illa nimia prolixitate lectorem. Hujus autem Operis titulus est: BREVICULUS COLLATIONUM. Huic alteram ejusdem ferè temporis lucubrationem cap. 40 sic adjungit: Librum etiam scripsi grandem fati, quantum existimo, diligenter ad ipsos Donatistas post collationem, quam cum episcopis eorum habuimus, ne ab eis seducerentur ulterius; ubi respondi etiam quibusdam vanitatibus eorum, quæ ad nos pervenire potuerunt, quas victi, ubi potuerant & quomodo potuerant, jactabant, præter illa, quæ dixi de gestis collationis; unde, quid actum sit, breviter nosceretur. Multo autem brevius id egi in quadam ad eosdem rursus epistola. Sed quia in concilio Numidiæ omnibus,

qui ibi eramus, hoc fieri placuit, non est in epistolis meis. Sanctus noster ad Donatistas hanc epistolam dedit sub communi nomine præsulum Catholicorum, qui concilio Cirtenfi interfuerant.

467 Postea de Opusculo, quod jam non invenitur, adversus Emeritum Casariensem in Mauritania episcopum Donatistam, cap. 46 hanc notitiam suggerit: Ad Emeritum Donatistarum episcopum, qui in collatione nostra, quam cum illis habuimus, eorum causam maximè agere videbatur, aliquanto post eandem collationem scripsi librum fati utilem, quoniam res, quibus vincuntur vel victi esse monstrantur, commoda brevitate complectitur. Dein cap. 48 aliud Opusculum contra Donatistas ita breviter indicat: Eodem tempore scripsi etiam librum de Correctione Donatistarum propter eos, qui nolebant illos legibus imperialibus corrigi. Demum cap. 51 victoriam de suprascripto Emerito publicè relatam memorat his verbis: Aliquanto post collationem, quam cum hæreticis Donatistis habuimus, orta est nobis necessitas pergendi in Mauritaniam Casariensem. Ibi apud ipsam Casaream Emeritum Donatistarum episcopum vidimus; unum scilicet eorum septem, quos pro suæ causæ defensione delegerant, & qui in eadem causa maximè laboraverat. Quæ cum illo egerimus, præsentibus episcopis ejusdem provinciæ & plebe Casariensis ecclesiæ, in qua civitate & civis & memoratorum hæreticorum episcopus fuit, ecclesiastica gesta testantur, quæ in meis habentur Opusculis. Ubi non inveniens quid responderet, totum sermonem meum, quem de solis Maximianistis in auribus ejus & omnium, qui aderant, explicavi, tamquam mutus audivit.

468 Qua tandem occasione sanctus Doctor ultimum Opus suum contra Donatistas ediderit, ipse lib. 2 Retractionum cap. 59 exponit hoc modo: Per idem tempus (novissimi editores hanc lucubrationem circa annum Christi 420 collocant) Dulcitiu tribunus & notarius hic erat in Africa exsecutor imperialium jussionum contra Donatistas datarum; qui cum dedisset litteras ad Gaudentium Tamugadensem Donatistarum episcopum, unum illorum septem, quos in nostra collatione auctores suæ defensionis elegerant, exhortans eum ad unitatem Catholicam, & dissuadens incendium, quo se ac suos cum ipsa, in qua erat, ecclesia consumere minabatur, addens etiam, ut, si se justos putarent, fugerent potius secundum præceptum Domini Christi, quàm nefandis se ignibus concremarent; ille rescripsit epistolas duas, unam brevem, festinante, ut asseruit, perlatores; aliam prolixam, quasi plenius diligentiusque respondens. Has mihi supra memoratus tribunus existimavit mittendas, ut eas potius ipse refellerem: quas ambas uno libro redargui, qui cum in ejusdem Gaudentii pervenisset manus, rescripsit quod ei visum est ad me ipsum, nulla ratione respondens, sed magis se nec respondere nec tacere potuisse declarans. Quod cum satis posset intelligenter legentibus & nostra atque ipsius dicta conferentibus, apparere, nolui tamen sine rescripto relinquere, quidquid illud fuit. Hinc factum est, ut hi nostri ad illum duo libri essent. Hac sunt præcipua, quibus sanctus Episcopus obstinatos Donatistas oppugnavit: nihil enim hoc loco dicimus de privatis epistolis, quas in illa materia conscripsit, ut supra monuimus.

469 Quantum autem fructus ex imperatoris legibus & his polemicis S. Augustini lucubrationibus in Ecclesiam Catholicam redundaverit, jam breviter

D

liber perditus
contra
Emeritum,
aliud Opus-
culum.

E

libri duo
adversus
Gauden-
tium:

F

quantus
fructus ex
his scriptis
& legibus
imperatoris

liber de U-
nico bap-
tismo, Opus
aliud,

C
Breviculus
Collatio-
num, liber
alius,

A *breviter indicabimus ex ipso sancto Doctore, qui in Epistola 50 diversas Donatistarum conversiones ita recenset: Magna in eos fit misericordia, cum etiam per istas imperatorum leges ab illa secta, ubi per doctrinas dæmoniorum mendaciloquorum mala ista didicerunt, prius eripiuntur inviti, ut in Catholica postea bonis præceptis & moribus fiantur assueti. Nam multi eorum, quorum jam in unitate Christi pium fidei fervorem charitatemque miramur, cum magna lætitia Deo gratias agunt, quod illo errore caruerunt, ubi mala ista bona putaverunt; quas gratias modò volentes non agerent, nisi prius etiam nolentes ab illa nefaria societate discederent. Quid de illis dicamus, qui nobis quotidie confitentur, quod jam olim volebant esse Catholici; sed inter eos habitabant, inter quos id, quod volebant, esse non poterant per infirmitatem timoris, ubi si unum verbum pro Catholica dicerent, & ipsi & domus eorum funditus everterentur? Quis est tam demens, qui neget, istis debuisse per iussa imperialia subveniri, ut de tanto eruerentur malo, dum illi, quos timebant, timere coguntur, & eodem timore aut etiam ipsi corriguntur, aut certè, cum se correctos esse confingunt, correctis parcunt, à quibus antea timebantur?*

provenerit, cum plerique Donatista

B *470 Porro Sanctus in eadem epistola post allatas sacra Scriptura testificationes & aptissimas similitudines ita pergit: Cum ipsæ leges venissent in Africam, præcipue illi, qui quærebant occasionem, aut sævitiam furentium metuebant, aut suos verecundabantur offendere, ad Ecclesiam continuò transierunt. Multi etiam, qui sola illic à parentibus tradita consuetudine tenebantur, qualem verò causam ipsa hæresis haberet, numquam antea cogitaverant, numquam quærere & considerare voluerant, mox ubi cœperunt advertere, & nihil in ea dignum invenire, propter quod tanta damna paterentur, sine ulla difficultate Catholici facti sunt: docuit enim eos sollicitudo, quos negligentes securitas fecerat. Istorum autem omnium præcedentium auctoritatem & persuasivonem secuti sunt multi, qui minus idonei erant per seipsos intelligere, quid distaret inter Donatistarum errorem & Catholicam veritatem. Ita cum magna agmina populorum vera mater in sinum gaudens reciperet, remanserunt turbæ duræ & in illa peste infelici animositate sistentes. Ex his quoque plurimi simulando communicaverunt, alii paucitate latuerunt. Sed illi, qui simulabant, paulatim affuescendo & prædicationem veritatis audiendo, maxime post collationem & disputationem, quæ inter nos & episcopos eorum apud Carthaginem fuit, ex magna parte correcti sunt. In quibusdam verò locis, ubi pertinacior & impacator prævaluit multitudo, cui resistere non poterant pauciores, quorum erat melior de communione sententia, aut turbæ auctoritati paucorum potentiorum subditæ in malam partem obtemperarunt, aliquanto diutius laboratum est. Ex his sunt, in quibus adhuc laboratur, in quo labore multi Catholici, & maxime episcopi & clerici horrenda & dura perpessi sunt, quæ commemorare longum est, quando quorundam & oculi extincti sunt, & cujusdam episcopi manus & lingua præcisa est; nonnulli etiam trucidati sunt. Taceo crudelissimas cædes & domorum deprædationes per nocturnas aggressiones & incendia non solum privatorum habitaculorum, verumetiam ecclesiarum, in quas flammas non desuerunt, qui codices Dominicos mitterent. Sed nos hujusmodi afflictos malis consequens consolatus est fructus:*

Augusti Tomus VI.

nam ubicumque à perditis ista commissa sunt, ibi ferventiùs atque perfectiùs unitas Christiana profecit, & uberiùs laudatur Dominus, qui donare dignatus est, ut servi ejus passionibus suis lucrarentur fratres suos, & oves ejus mortifero errore dispersas in pacem salutis æternæ suo sanguine congregarent.

471 Quinimo ipsi furibundi Donatistarum circumcelliones unionem Ecclesie Catholice amplexi sunt, ut S. Augustinus in Epistola 48 Vincentio Rogatista inter alia scribit his verbis: O si possem tibi ostendere, ex ipsis circumcellionibus quam multos jam Catholicos manifestos habeamus, damnantes suam pristinam vitam & miserabilem errorem, quo se arbitrabantur pro Ecclesia Dei facere, quidquid inquieta temeritate faciebant! Hinc etiam Sanctus lib. 1 contra Gaudentium Tamugadensem cap. 28 & 29 de circumcellionibus ita loquitur: Quis enim nescit hoc genus hominum in horrendis facinoribus inquietum, ab utilibus operibus otiosum, crudelissimum in mortibus alienis, vilissimum in suis, maxime in agris territans, ab agris vacans & victus sui causâ cellas circumiens rusticanas (unde & circumcellionum nomen accepit) universo penè mundo famosissimum Africani erroris opprobrium? Ex hoc igitur genere quis ignorat, quam multi antea per diversas mortes ibant & peribant, & nunc in illorum comparatione quam pauci suis ignibus ardeant? ... Neque enim isti, qui pereunt, illorum saluti numero æquantur, qui ex ipso genere nunc jam tenentur ordine disciplinæ, colendisque agris, amisso circumcellionum & opere & nomine, inserviunt, fervant castitatem, tenent unitatem.

*472 Cur autem plerique presules Donatistarum pertinaces in hæresi & schismate perseverarent, S. Augustinus in Sermone 22 de verbis Apostoli cap. 10 satis indicat hoc modo: Pro veritate non timeant eos, quibus falsitatem diutissime vendiderunt; ipsos enim timent offendere, erubescunt humanæ infirmitati, & non erubescunt invictissimæ veritati. Utique hoc timent, ne dicatur eis; Quare ergo nos decepistis? Quare nos seduxistis? Quare tanta mala & falsa dixistis? Respondere deberent, si Deum timerent: Humanum fuit errare; sed diabolicum est, per animositatem in errore manere. Melius quidem erat, si numquam errarem; sed vel quod secundum est faciamus, ut errorem aliquando emendemus. Decepimus, quia decepti eramus: falsa prædicavimus, qui præjudicantibus * falsa credidimus. Dicant suis: Simul erravimus, simul ab errore recedamus. Duces vobis fuimus ad foveam, & secuti estis, cum duceremus ad foveam, & nos sequimini, cum ducimus ad Ecclesiam. Sed hanc superbam presulum Donatistarum pervicaciam superavit aut confudit innumera plebis multitudo, qua ad unionem Ecclesie Catholice conversa est: nam tota ferè civitas Cirtensis in Numidia schisma Donati deseruit, ut ex Epistola 130 constat. Etiam post publicam disputationem, quam S. Augustinus cum Emerito Donatista instituit, omnes ferè cives Casarienses ad unitatem Catholicam accesserunt, ut ex libro de Gestis cum illo obstinato Donatista colligi potest. Hinc Idacius in Chronico, quod inter Opera collectanea Sirmondi nostri Venetiis anno Christi 1728 recensum est, tomo 2 col. 233 sic scribit: Augustinus Hippone-regiensis episcopus habetur insignis, inter cujus studia magnifica, Donatistas ab eo Dei adjutorio superatos, probata fides demonstrat auctorum.*

AUCTORE
G. C.

ad Eccl.
siam redierint,

E

licet eorum
episcopi per
tinacius re-
sisterentur.

F

* al. prædicantibus

AUCTORE
G. C.

Fam paragrapho sequente prodibit aliud genus hæreticorum, qui patientiam & calammum sancti Doctoris etiam non parùm fraudibus suis exercuerunt.

§ XXXIV. Pelagiana hæresis, & hujus præcipui defensores.

Pelagiana
hæresis,

D *Inurno bello, quod S. Augustinus ingenti fervore contra Donatistas gesserat, nondum prorsus finito, cepit Pelagius, natione Britannus, Romæ clanculum docere suos errores, quos sanctus Doctor in libro de Hæresibus ad Quodvultdeum hæresi 88 recenset in hunc modum: Pelagianorum est hæresis hoc tempore omnium recentissima à Pelagio monacho exorta; quem magistrum Cælestius sic secutus est, ut sectatores eorum Cælestiani etiam nuncuparentur. Hi Dei gratiæ, quæ prædestinati sumus in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, & quæ erui-mur de potestate tenebrarum, ut in eum credamus, atque in regnum ipsius transferamur, propter quod ait; Nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo, & quæ diffunditur charitas in cordibus nostris, ut fides per dilectionem operetur, in tantum inimici sunt, ut sine hac posse hominem credant facere omnia divina mandata; cum, si hoc verum esset, frustra Dominus dixisse videretur: Sine me nihil potestis facere.*

eius

B *474 Denique Pelagius à fratribus increpatus, quod nihil tribueret adjutorio gratiæ Dei ad ejus mandata facienda, correptioni eorum hæcenus cessit, ut non eam libero arbitrio præponeret, sed infideli calliditate supponeret dicens, ad hoc eam dari hominibus, ut quæ facere per liberum jubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam. Dicendo utique, Ut facilius possint, voluit credi, etiam si difficilius, tamen posse homines sine gratiâ divinâ facere jussu divinâ. Illam verò gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio, quod nullis suis præcedentibus meritis ab illo accepit nostra natura, ad hoc tantum existimantes ipsum adjuvantem per suam legem atque doctrinam, ut discamus quæ facere & quæ sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum Spiritus sancti, ut quæ didicerimus esse facienda, faciamus: ac per hoc divinitus nobis dari scientiam consentitur, quæ ignorantia pellitur. Charitatem autem dari negant, quæ piè vivitur; ut scilicet cum sit Dei donum scientia, quæ sine charitate inflat, non sit Dei donum ipsa charitas, quæ, ut scientia non inflat, ædificat.*

errores.

C *475 Destruunt etiam orationes, quas facit Ecclesia, sive pro infidelibus & doctrinæ Dei resistentibus, ut convertantur ad Deum; sive pro fidelibus, ut augeatur in eis fides, & perseverent in ea: hæc quippe non ab ipso accipere, sed à seipsis homines habere contendunt, gratiam Dei, quæ liberamur ab impietate, dicentes secundum merita nostra dari. Quod quidem Pelagius in episcopali judicio Palæstino damnari metuens, damnare compulsus est; sed in posterioribus suis scriptis hoc invenitur docere. In id etiam progrediuntur, ut dicant, vitam justorum in hoc seculo nullum omnino habere peccatum, & ex his Ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici, ut sit omnino sine macula & ruga, quasi non sit Christi Ecclesia, quæ in toto terrarum orbe clamat ad Deum: "Dimitte nobis debita nostra", Parvulos etiam negant, secundum Adam carnaliter*

D *natos, contagium mortis antiquæ prima nativitate contrahere: sic enim eos sine ullo peccati originalis vinculo asserunt nasci, ut prorsus non sit, quod eis oporteat secunda nativitate dimitti; sed eos propterea baptizari, ut regeneratione adoptati admittantur ad regnum Dei, de bono in melius translatis, non ista renovatione ab aliquo malo obligationis veteris absoluti: nam etiam si non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei, sed tamen æternam & beatam quamdam vitam suam. Ipsum quoque Adam dicunt, etiam si non peccasset, fuisse corpore moriturum, neque mortuum merito culpæ, sed conditione naturæ. Objiciuntur eis & alia nonnulla; sed ista sunt maximè, ex quibus intelliguntur etiam illa vel cuncta vel penè cuncta pendere.*

476 Etiam si Pelagius hos & similes errores occultè spargeret, tamen aliquando Romæ manifestius hæresim suam prodidit, sicut S. Augustinus lib. 2 de Dono perseverantia cap. 20 narrat his paucis verbis: Quid autem meorum Opusculorum frequentius & delectabilius innotescere potuit, quàm libri Confessionum mearum, cum & ipsos ediderim antequam Pelagiana hæresis exstisset? In eis certè dixi Deo nostro, & sæpe dixi: DA QUOD JUBES, ET JUBE QUOD VIS. Quæ mea verba Pelagius Romæ, cum à quodam fratre coepiscopo meo fuissent eo præsentate commemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquantò commotius, penè cum eo, qui illa commemoraverat, litigavit. At sanctus Doctor de erroribus Pelagii paulatim certior factus est, ut liquet ex libro de Gestis Pelagii cap. 22, ubi ipse Sanctus noster apud Vignierium in Supplemento Operum suorum tomo 1, pag. 428 sic scribit: Ut de meipso potissimum dicam, prius absentis & Romæ constituti Pelagii nomen cum magna ejus laude cognovi. Postea cœpit ad nos fama perferri, quod adversus Dei gratiam disputaret; quod licet dolerem, & ab eis mihi diceretur, quibus crederem, ab ipso tamen aliquid, vel ejus aliquo libro nosse cupiebam, ut si inciperem redarguere, negare non posset.

477 Interim sanctus Doctor resellebat errores istius hæresis, quamvis auctorem nondum nominaret, & hujus consilii sui rationem sic ibidem reddit: Postea verò quàm in Africam venit (nimirum Pelagius) me absente, nostro, id est, Hipponensi littore exceptus est, ubi omnino, sicut nostis, nihil ab illo hujusmodi auditum est, quia & citius, quàm putabatur, inde profectus est. Postmodum ejus faciem Carthagine, quantum recolo, semel vel iterum vidi, quando curâ collationis, quam cum hæreticis Donatistis habituri eram, occupatissimus fui; ille verò etiam ad transmarina properavit. Interea per ora eorum, qui ejus discipuli ferebantur, dogmata ista fervebant, ita ut Cælestius ad ecclesiasticum judicium perveniret, & reportaret dignam sua perveritate sententiam. Salubrius sanè adversus eos agi putabamus, si hominum nominibus tacitis, ipsi refutarentur & redarguerentur errores, atque ita metu ecclesiastici judicii corrigerentur homines, quàm ipso judicio punirentur. Nec libris igitur adversus mala illa nec popularibus tractatibus cessabamus. Cum verò Sanctus per Timasium & Jacobum, quos Pelagius ad hæresim suam seduxerat, post conversionem eorum quemdam Pelagii librum accepisset, apertius hæresiarcham cœpit impugnare, tacito tamen adhuc ejus nomine, quem admodum ibidem capite sequente narratur, & ex infra dicendis apparebit.

varii;

E

quam pri-
mum tacito
auctorum
nomine re-
sellebat San-
ctus,

F

A
de Pelagio
monet S.
Paulinum,

478 *Interea versipellis Pelagius adeo subdole venenum hereseos sua tegebat, ut viris apprimè Catholicis & doctis amicus esset. Hinc postea S. Augustinus ad Paulinum episcopum Epist. 106 sic scribit: Pelagium, quem credimus, ut ab isto distingueretur, qui Pelagius Tarenti dicitur, Britonem fuisse cognominatum, quòd ut servum Dei dilexeris, novimus; nunc autem quemadmodum diligas, ignoramus: nam & nos non solum dileximus, verum etiam diligimus eum. Sed aliter nunc diligimus, aliter aliquando dileximus: tunc enim, quia nobis rectæ fidei videbatur, nunc autem, ut ab iis, quæ inimica & adversa gratiæ Dei sentire dicitur, illius misericordiâ liberetur. Nam cum hoc de illo aliquamdiu fama jactaret, non utique facile credendum fuit (solet quippe fama mentiri) sed propius ut crederemus accessit, quòd librum quemdam ejus, ea prorsus persuadere molientem, quæ gratiam Dei per unum mediatorem Dei & hominum hominem Jesum Christum generi humano impertitam, de fidelium cordibus creditam deleant, legimus traditum nobis à famulis Christi, qui eum talia docentem studiosissimè audierant, fuerantque sectati. Cui quidem libro, eidem rogantibus, quia id fieri oportere videbamus, tacito nomine auctoris, ne offensus insanabilior redderetur, unius nostrum disputatione responsum est, quod libro continetur, & multipliciter atque abundanter asseritur.*

acceptis ab
eo litteris
breviter re-
spondet,

479 *Quinimo Pelagius ad ipsum S. Augustinum dederat humanissimas litteras, in quibus eximias ejus virtutes ac animi dotes magnopere laudabat. Astute forsitan id fecit, ut egregium Virum, cujus ingenium & stylum formidabat, sibi conciliaret, aut saltem ab heresi sua resuanda cohiberet. Quidquid sit de intentione, quæ Pelagius istas litteras scripsit, ipse S. Augustinus in libro de Gestis Pelagii cap. 27 & sequente responsorias suas ita recitat: Domino dilectissimo & desideratissimo fratri Pelagio Augustinus in Domino salutem. Gratias ago plurimum, quod me litteris tuis exhilarare dignatus es, & certum facere de salute vestra. Retribuat tibi Dominus bona, quibus semper sis bonus, & cum illo æterno vivas in æternum, domine dilectissime & desideratissime frater. Ego autem, etsi in me non agnosco præconia de me tua, quæ tuæ benignitatis epistola continet, benevolo tamen animo erga exiguitatem meam ingratus esse non possum; simul admonens, ut potius ores pro me, quo talis à Domino fiam, qualem me jam esse arbitraris. Alia manu additum erat: Memor nostri incolumis Domino placeas, domine dilectissime & desideratissime frater. Etiam si Sanctus noster ea breviter & cautè scripsisset, tamen Pelagius in synodo Diospolitana illud ipsum S. Augustini epistolium & alias episcoporum Catholicorum litteras produxit, ut impietatem suam hac larva teget, & omnem suspicionem hereseos à se depelleret.*

quam epi-
stolam

* al. ullius

480 *Unde sanctus Doctor in iisdem Pelagii Gestis cap. 26 istam responsonem suam explicuit his verbis: Ego quidem in epistola mea, quam protulit, non solum ab ejus laudibus temperavi, sed etiam quantum potui, sine ejus * commotione quæstionis de Dei gratia, rectè sapere admonui. Dixi eum quippe in salutatione DOMINUM, quod epistolari more etiam non Christianis quibusdam scribere solemus, neque id mendaciter, quia omnibus ad salutem, quæ in Christo est, consequendam, debemus quodammodo liberam servitutem. Dixi DILECTISSIMUM, quod & nunc dico, etsi iratus fuerit, adhuc dicam, quoniam nisi ex Augusti Tomms VI.*

ga eum dilectionem tenuero, illo irascente, ipse mihi magis nocebo. Dixi DESIDERATISSIMUM, quoniam valde cupiebam cum præsentè aliquid colloqui: jam enim audieram contra gratiam, quæ justificamur, quando hinc aliqua commemoratio fieret, aperta eum contentione conari.

AUCTOR
G. C.

481 *Denique litterarum ipsarum brevis textus hoc indicat: nam cum egissem gratias, quòd me scriptis suis exhilarasset, certum faciendo de sua salute ac suorum, quos utique si correctos volumus, etiam corporali salute salvos velle debemus. Mox ei bona optavi à Domino retribui, non ad salutem corporis pertinentia, sed ea potius, quæ putabat esse, vel fortè adhuc putat, in solo arbitrio voluntatis & propria potestate posita, simul optans & propter hoc vitam æternam. Deinde quia litteris suis, quibus respondebam, talia quædam in me bona multum benignèque laudaverat, etiam ibi petivi ab eo, ut pro me oraret, quo potius à Domino talis fierem, qualem me esse jam crederet, ut eum sic admonerem, contra quod ille sapiebat, ipsam quoque justitiam, quam in me laudandam putaverat, non esse volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Hoc est totum, quod brevis illa epistola mea continet, eaque intentione dictata est.*

postmodum
exposuit,

482 *Deinde cap. 29 ejusdem Operis post recitatam epistolam suam, quam superius integram retulimus, hanc larvam Pelagio sic detrahare pergit: In ipsa quoque subscriptione, quod posui, ut Domino placeat, magis hoc esse significavi in ejus gratia, quam sola hominis voluntate, quando id nec hortatus sum, nec præcepi; nec docui, sed optavi: quemadmodum verò si hortarer, aut præciperem, vel docerem, pertinere hoc ad liberum arbitrium demonstrarem, nec tamen Dei gratiæ derogarem, ita quia optavi, Dei quidem commendavi gratiam, non tamen arbitrium voluntatis extinxit. Ut quid ergo in hoc judicio protulit hanc epistolam? secundum quam, si ab initio sapisset, nullo modo fortassis, licet à bonis fratribus, sed tamen perversitate disputationum ejus offensis, ad episcopale judicium vocaretur. Porro autem, sicut ego rationem de hac mea epistola reddidi, ita de tuis, si esset necessè, redderent, quorum allegantur, dicentes, vel quid putaverint, vel quid ignoraverint, vel qua ratione scripserint. Proinde Pelagius de quorumlibet sanctorum amicitia se jactaverit, quorumlibet de suis laudibus litteras legerit, quælibet purgationis suæ gesta protulerit, nisi ea, quæ contra Dei gratiam, quæ vocatur & justificamur, posuisse in libris suis idoneorum testium fide probatur, confessus anathematizaverit, ac deinde * contra hæc ipsa scripserit & disputaverit, nequam his, quibus plenius notus est, videbitur esse correctus.*

larvamque
detraxit
Pelagio;

E

F

* al. de-
mum

483 *Sic nimirum callidus heresarcha honorificis ac in speciem piis litteris benevolentiam Catholicorum præsulum, & illustrium maroniarum vel virginum captabat, ut orthodoxorum testimonio posset aliquando gloriari, & impingendum sibi crimen hereseos tanto facilius amoliri. Testes sunt Paulinus, Pammachius & Oceanus, Proba, Juliana, Demetrias, Albina, Pinianus & Melania, aliaque plures persona pietate & doctrinâ insignes, in quarum amicitiam irreperere conabantur, ut illis errorem suum asslaret, aut eorum ope sectam suam minus odiosam redderet. Quare S. Augustinus apertius hæc Pelagii fraudes detegere cepit, ne Catholicos ambiguis explanationibus & ficta pietate deciperet, quemadmodum patet*

qui in per-
sonarum il-
lustrum
amicitiâ se
insinuare
studebat:

AUCTORE
G. C.Cælestius
Pelagii di-
scipulus,
qui apertius
loquebatur:

ex variis lucubrationibus, quibus haresarcham illum nominatim postea impugnavit.

484 Porro Pelagius habuit discipulum, nomine Cælestium, de cujus ingenio & patria inter auctores non convenit, licet haresi Pelagiana propaganda tantam navaverit operam, ut illius secta homines ab ejus nomine Cælestiani nuncuparentur, quemadmodum initio hujus paragraphi audivimus. Hic Cælestius erat Pelagio liberior & apertior, ita ut in synodo Carthaginensi statim detectus ac condemnatus fuerit. Discrimen inter magistrum & discipulum sanctus Doctor in libro de Peccato originali cap. 12 graphicè designat his verbis: Videtis, anathematizasse Pelagium eos, qui tenent, quod Adæ peccatum ipsum solum læserit, & non genus humanum, & quod infantes, qui nascuntur, in eo statu sint, in quo Adam fuit ante prævaricationem. Quid ergo hic aliud episcopi judices intelligere potuerunt, nisi eum confiteri, quod peccatum ex Adam in parvulos transeat? Quod ne confiteretur Cælestius, hæc damnare noluit, quæ iste damnavit. Proinde si ostendero, etiam ipsum nihil aliud sentire de parvulis, nisi quod sine ulla cujusquam vitii contagione nascuntur, quid inter istum & Cælestium in hac quaestione distabit, nisi quod ille apertior, iste occultior fuit; ille pertinacior, iste mendacior, vel certè ille liberior, hic astutior? Ille enim nec in ecclesia Carthaginensi damnare voluit, quod in Romana postea se tenere confessus est, & corrigi paratum se esse professus est, si ei tamquam homini error obrepserit. Iste autem & illud dogma damnavit, tamquam contrarium veritati, ne ipse à Catholicis iudicibus damnaretur, & id sibi defendendum postea reservavit, aut mendaciter damnans, aut callidè interpretans.

alter illius
discipulus
Julianus,

485 Huic postmodum accessit acerrimus haresis Pelagiana defensor Julianus, in Apulia natus ex patre Memore vel Memorio, quocum S. Augustinus non parvam inierat amicitiam, & cujus filium propter spem bona frugis olim charissimum habuerat, ut ex ipso sancto Doctore epist. 131 & lib. 1 contra Julianum cap. 4 discimus. Hic autem adolescens haresi Pelagiana tam arroganter ac pertinaciter adhaesit, ut Catholicos omnes contemptim vocaret Manichæos, & opinionem suam superbè sanctis Patribus Orientis & Occidentis opponeret, quemadmodum S. Augustinus lib. 1 contra ipsum cap. 5 testatur hac interrogatione: Tantumne apud te possunt Pelagius & Cælestius, ut à solis ortu usque ad occasum tot ac tantos Catholicæ fidei doctores & defensores, antiquos & nostræ ætati contiguos, dormientes & manentes, non solum deferere, verum etiam Manichæos audeas appellare? Quapropter lib. 2 citati Operis in fine capituli octavi sanctus Doctor hunc Julianum vocat juvenem confidentissimum, eique post allegata sanctorum presulum Catholicorum verba suadet, ut his egregiis Ecclesia doctoribus duram cervicem submittat.

mirâ arro-
gantiam ur-
gidus.

486 Deinde lib. 3 ejusdem Operis cap. 1 S. Augustinus intolerabilem hujus adversarii arrogantiam reprehendit hac humili refutatione: Quam verò lauta & lepida est gratulatio tua, quod unum dicis egressum, qui in se summam prælii sitam optat intelligi; videlicet ut Pelagianis tu videaris David, ego autem Goliath. Videris, si tu hoc induxisti pactum & placitum cum Pelagianis, ut, si victus fueris, nihil ulterius illi audeant. Ego autem absit, ut ad monomachiam vos provocem, quos ubicumque apparueritis, ubique diffusus Christi debellat exercitus, qui debellavit apud

Carthaginem Cælestium, quando illic ipse non eram. Denique lib. 6, cap. 8 similem Juliani superbiam redarguit his verbis: Cur autem dicis, quod certaminis singularis oblitus in vulgum refugerim? Quis tibi promisit meum singulare certamen? Ubi, quando, quomodo, quibus præsentibus, quibus arbitris? Oblato, sicut loqueris, placuit componi fœdere bellum, ut pugnas omnium contentio nostra dirimeret. Absit, ut mihi apud Catholicos arrogem, quod tibi apud Pelagianos arrogare non pudet. Unus sum è multis, qui profanas vestras novitates, ut possumus, refutamus, sicut unicuique nostrum Deus partitus est mensuram fidei. Antequam essem natus huic mundo, & antequam essem renatus Deo, multa Catholica lumina vestras futuras tenebras redarguendo prævenerunt. Alibi sapiens ab Augustino tumidus istius Juliani fastus reprimitur. Omissis aliis obscura fama Pelagianis, tantummodo commemoravimus hos duos famosos Pelagii discipulos, quos sanctus Doctor unà cum magistro nominatim refutavit, ut paragrapho sequente videbimus.

D

E

§ XXXV. Præcipua sancti Augustini scripta & gesta adversus Pelagianos, qui tandem ab Apostolica Sede damnati sunt.

Quomodo & quandonam sanctus Doctor contra Pelagianos agere ac scribere cœperit, ipse lib. 2 Retractionum cap. 33 significat hac narratione: Venit etiam necessitas, quæ me cogeret adversus novam Pelagianam hæresim scribere, contra quam prius, non scriptis, sed sermonibus & collocationibus agebamus, ut quisque nostrum poterat aut debebat. Cum Cælestius Carthagine condemnatus in Siciliam profugisset, & inde propterea Hilarius ad Augustinum scriberet, hic epist. 89 illi fusè respondens, circa finem quaestionis tertie de concionibus à se quondam contra Pelagianos habitis ita meminit: Multa de iis quaestionibus, inquit sanctus Doctor, in aliis nostris opusculis, & ecclesiasticis sermonibus diximus, quoniam fuerunt etiam apud nos quidam, qui ubicumque poterant, hæc sui erroris nova femina spargerent, quorum nonnullos per ministerium nostrum fratrumque nostrorum misericordia Domini ab illa peste sanavit. Nec tamen hic deesse aliquos arbitror, maximè apud Carthaginem; sed jam occultè mullitant timentes Ecclesiæ fundatissimam fidem.

Pelagianam
hæresim
Sanctus ser-
monibus

F

488 Nam unus eorum, nomine Cælestius, in ejusdem civitatis ecclesia jam ad presbyterii honorem surrepere cœperat; sed fidelissima libertate fratrum propter has ipsas contra Christi gratiam disputationes usque ad iudicium episcopale perductus est; tamen coactus est confiteri propter baptizandos parvulos, quod & ipsis redemptio sit necessaria. Ubi quamquam noluerit de originali peccato aliquid expressius dicere, tamen ipso redemptionis nomine non parum sibi præscripsit: unde enim redimendi sunt, nisi à diaboli potestate, in qua esse non possent, nisi originalis obligatione peccati? Aut quo pretio redimuntur, nisi Christi sanguine, de quo apertissimè scriptum est, quod in remissionem effusus sit peccatorum? Sed quia

Et litteris
cœpit oppu-
gnare:

A quia magis convictus & ab Ecclesia detestatus, quam correctus & pacatus abscellit, veritus sum, ne forte ibi sit ipse, qui vestram fidem perturbare conatur. Ideo nominis ipsius commemorationem putavi esse faciendam. Sed sive ipse sit, sive alii consortes ejus erroris (plures enim sunt, quam sperare possumus) & ubi non redarguuntur, etiam alios ad suam sectam seducunt, & sic crebescunt, ut nesciam, quò sint erupturi. Nos tamen malimus, eos in Ecclesie compage sanari, quam ex illius corpore velut insanabilia membra refecari; si tamen hoc permittit ipsa necessitas: timendum est enim, ne plura putrescant, dum putribus parcitur. Porro *diversi sermones ab Augustino contra Pelagianos instituti sparsim in Operibus ejus legi possunt.*

scribit deinde tres libros de Peccatorum meritis & remissione,

B Ceterum Sanctus loco *Retractionum* proximè citato primas suas lucubrationes adversus errores Pelagianorum sic recenset: Missis ergo mihi à Carthagine quaestionibus eorum, quas referendo dissolveram, scripsi primum libros tres, quorum titulus est; DE PECCATORUM MERITIS ET REMISSIONE; ubi maximè de baptisate disputatur parvulorum, & de gratia Dei, quà justificamur, hoc est, justii efficiamur. . . . Contra quæ omnia sentientes illi novam hæresim condiderunt. In his autem libris tacenda adhuc arbitratus sum nomina eorum, sic eos facilius posse corrigi sperans; imò etiam in tertio libro, quæ est epistola, sed in libris habita, propter duos, quibus eam connectendam putavi, Pelagii ipsius nomen non sine laude aliqua posui; quia vita ejus à multis prædicabatur: & ejus illa redargui, quæ in suis scriptis non ex persona sua posuit, sed quid ab aliis diceretur, exposuit; quæ tamen postea jam hæreticus pertinacissima animositate defendit. Cælestius verò discipulus ejus jam propter tales assertiones apud Carthaginem in episcopali judicio, ubi ego non interfui, excommunicationem meruerat.

de Gratia novi Testamenti,

C 490 Deinde lib. 2. *Retractionum* cap. 36 aliam lucubrationem contra Pelagianos ita recenset: Eo ipso tempore, quo contra Donatistas vehementer exercebamur, & contra Pelagianos exerceri jam coeperamus, amicus quidam mihi misit quinque à Carthagine quaestiones, & rogavit, ut eas illi scribendo exponerem. . . . Ego autem intuens supradictam hæresim novam inimicam gratiæ Dei, sextam mihi proposui quaestionem de gratia novi Testamenti. Fuit hic amicus sancti Doctoris Honoratus, cui librum de Utilitate credendi antea dedicaverat, ut eum ab hæresi Manicheorum ad fidem Catholicam converteret. Ille autem vir eruditus quinque quaestiones proposuerat S. Augustino, quas hic epist. 120 dissolvit, & ultro sextam addidit adversus errores Pelagianorum, quorum venenum jam Carthagine diffundi ceperat.

de Spiritu & littera,

491 Postquam Opus supra memoratum de Peccatorum meritis & remissione legerat Marcellinus, ad quem scripseram tres libros, inquit sanctus Doctor capite sequente ejusdem libri *Retractionum*, quorum titulus est de Peccatorum meritis & remissione, ubi diligenter disputatur etiam de baptisate parvulorum, rescripsit mihi se fuisse permotum, quod dixerim, fieri posse, ut sit homo sine peccato, si voluntas ejus non desit, ope adjuvante divina, quamvis nemo tam perfectæ justitiæ in hac vita vel fuerit, vel sit, vel futurus sit. Quæsit enim, quomodo dixerim fieri posse, cujus rei desit exemplum. Propter hanc ejus inquisitionem scripsi librum, cui est titulus DE SPI-

RITU ET LITTERA pertractans Apostolicam sententiam ubi ait: "Littera occidit, spiritus autem vivificat". In quo libro, quantum Deus adjutvit, acriter disputavi contra inimicos gratiæ Dei; quæ justificatur impius.

AUCTORE
G. C.

492 Libro 2. *Retractionum* cap. 42 aliud Opusculum Pelagianis oppositum memorat hoc modo: Venit etiam tunc in manus meas quidam Pelagii liber, ubi hominis naturam contra Dei gratiam, quæ justificatur impius, & quæ Christiani fumus, quanta potuit argumentatione defendit. Librum ergo, quo huic respondi, defendens gratiam; non contra naturam, sed per quam natura liberatur & regitur; DE NATURA ET GRATIA nuncupavi. Quomodo sanctus Doctor hunc Pelagii librum acceperit, in Opere de Gestis Pelagii cap. 23 clarius exponit his verbis: Cum verò mihi etiam liber ille datus esset à servis Dei bonis & honestis viris Timasio & Jacobo; ubi apertissimè Pelagius objectam sibi a se ipso tamquam ab adversariò, unde jam grandi invidia laborabat, de Dei gratia quaestionem, non aliter sibi solvere visus est; nisi ut naturam cum libero arbitrio conditam, Dei diceret gratiam, aliquando, idque tenuiter, nec apertè, ei conjungens vel legis adjutorium; vel remissionem etiam peccatorum; tum verò sine ulla dubitatione mihi claruit, quàm esset Christianæ salutis venenum illius perverstitatis inimicum.

de Natura & gratia,

E

493 Præterea sanctus Doctor ibidem capitibus 47, 49 & 50 alias suas in eadem materia lucubrationes sic enumerat: Per idem tempus in Orientem, hoc est, in Syria Palæstina, Pelagius à quibusdam Catholicis fratribus ad episcopalia gesta perductus, eisquæ absentibus, qui de illo libellum dederant, quoniam ad diem synodi non potuerunt occurrere, ab episcopis quatuordecim auditus est, ubi eum dogmata ipsa damnantem, quæ inimica gratiæ Dei adversus eum de libello legebantur, Catholicum pronuntiaverunt. Sed cum in manus nostras eadem gesta venissent, scripsi de his librum, ne, illo velut absoluto, eadem quoque dogmata putarentur iudices approbasse; quæ ille nisi damnasset, nullo modo ab eis nisi damnatus exisset. . . . De Præsentia Dei scripsi librum, ubi nostra intentio contra hæresim Pelagianam maximè vigilat, non expressè nominatam, sed in eo etiam de præsentia naturæ, quem Deum verum & summum dicimus, & de templo ejus operosè ac subtiliter disputatur. . . . Postquam Pelagiana hæresis cum suis auctoribus ab episcopis Ecclesiæ Romanæ, prius Innocentio, deinde Zosimo, cooperantibus conciliorum Africanorum litteris, convicta atque damnata est, scripsi duos libros adversus eos, unum de Gratia Christi, alterum de Peccato originali.

de Gestis Pelagii, de Gratia Christi, de Peccato originali,

F

494 Ibidem capitibus 53 & 61 S. Augustinus alia hujusmodi Opuscula sic recensere pergit: Scripsi duos libros ad illustrem Comitem Valerium, cum audissem; Pelagianos ei nescio quid scripsisse de nobis; quod scilicet nuptias damnaremus; asserendo originale peccatum; quorum librorum titulus: DE NUPTIIS ET CONCUPISCENTIA. Bonitatem quippe defendimus nuptiarum, ne putaretur earum esse vitium concupiscentiam carnis, & lex in membris repugnans legi mentis; quo malo libidinis bene utitur ad filios procreandos pudicitia conjugalis. Ut autem duo libri essent, primus venit in Juliani Pelagiani manus, & scripsit adversus eum libros quatuor, ex quibus quidem nonnulla decerpit, & Comiti Valerio misit, ille verò ad nos: quæ cum accepissem, alio li-

de Nuptiis & concupiscentia, Contra duas epistolas Pelagianorum,

AUCTORE
G. C.

bro ad eadem ipsa respondi . . . Sequuntur libri quatuor , quos contra duas epistolas Pelagianorum ad Episcopum Romanæ ecclesiæ Bonifacium scripsi , quia cum in manus ejus venissent , ipse mihi eas miserat , inveniens in illis calumniosè interpositum nomen meum.

495 Denique capitibus 62 , 66 & sequente sanctus Doctor huic materia finem imponit his verbis : Interea libri quatuor Juliani Pelagiani , quos supra commemoravi , venerunt etiam in manus meas , in quibus comperi illa , quæ ex eis decerperat , qui ea comiti Valerio miserat , non omnia eo modo , quo à Julianò dicta sunt , ad eundem comitem scripta , sed nonnulla eorum aliquantum fuisse mutata. Scripsi ergo sex libros adversus illos quatuor ; sed in eorum duobus primis , testimoniis Sanctorum , qui fidem Catholicam post Apostolos defenderunt , Juliani impudentia redarguitur ; qui tamquam Manichæorum dogma nobis obijciendum putavit , quia ex Adam trahi dicimus originale peccatum , quod per lavacrum regenerationis , non solum in majoribus , verum etiam in parvulis solvitur. Quantum autem ipse

B

Julianus quibusdam sententiis suis adjuvet Manichæos , in primi libri mei parte posteriore monstravi. Ceteri autem nostri quatuor redduntur illis libris , singulis singuli . . . Propter eos , qui , cum defenditur Dei gratia , putantes negari liberum arbitrium , sic ipsi defendunt liberum arbitrium , ut negent Dei gratiam , asserentes eam secundum merita nostra dari , scripsi librum , cui titulus est : DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO. Ad eos autem scripsi monachos Adrumetinos , in quorum monasterio de hac re cœperat esse contentio , ita ut me contulere eorum aliqui cogebantur . . . Rursus ad eosdem scripsi alterum librum , quem DE CORREPTIONE ET GRATIA prænotavi , cum mihi nuntiatum esset , dixisse ibi quemdam , neminem corripiendum , si Dei præcepta non facit , sed pro illo , ut faciat , tantummodo orandum.

Opus imperfectum
contra Julianum,

496 Sanctus Doctor in libris Retractationum non meminit de postremo suo Opere , cui immortuus est , & de quo sanctus Prosper in Chronico ad annum 430 sic mentionem facit : Augustinus episcopus per omnia excellentissimus moritur quinto Kalendas Septembris , libris Juliani inter impetus obsidentium Vandalorum in ipso dierum suorum sine respondens , & gloriose in defensione Christianæ gratiæ perseverans. Unde idem sanctus Augustini discipulus & defensor initio libri contra Collatorem diuturna ac gloriosa sancti Magistri sui certamina adversus hæresim Pelagianam perstringit his paucis verbis : Novorum hæreticorum commenta disjecit , & diabolicum tumorem Pelagianæ elationis elisit. Viginti amplius anni sunt , quod contra inimicos gratiæ Dei Catholica acies hujus Viri ductu pugnat & vincit ; & vincit , dico , quia non patitur respirare , quos vincit , & in quorum excidium unam cunctorum sacerdotum manu sententiam scripsit. Hac clausula S. Prosper innuit , S. Augustinum per annos viginti strenuè laborasse , ut Pelagiana hæresis unanimi sacerdotum consensu in variis conciliis provincialibus proscriberetur , ac tandem ab Apostolica Sede damnaretur.

quod aliqui
Perfectum
vocare ma-
lum :

497 Ceterum huic ultimo sancti Doctoris Opere , quo Julianum Pelagianum refutavit , apud Vignierium tomo 2 Supplementi pag. 1 præfigitur hic prologus : Scripsi librum ad comitem Valerium , cujus libri est titulus ; DE NUPTIIS ET CONCUSPISCENTIA ; eo quod ad illum pervenisse

cogoveram dicere Pelagianos , damnatores nos esse nuptiarum. Denique in illo Opere nuptiarum bonum à concupiscentiæ carnalis malo , quo bene utitur pudicitia conjugalis , quali potui disputatione discrevi. Quo libro accepto , memoratus vir illustris misit mihi in chartulis nonnullas sententias decerptas ex Opere Juliani hæretici Pelagiani (in quo Opere libris quatuor respondisse sibi visus est illi uni , quem de nuptiis & concupiscentia me scripsisse memoravi) missas sibi à nescio quo , qui eas ut voluit , ex primo Juliani libro decerptas putavit : quibus ut ocyus responderem , idem Valerius poposcit. Et factum est , ut sub eodem titulo etiam secundum librum scriberem , contra quem Julianus alios octo nimia loquacitate conscripsit. His nunc respondeo , ejus verba proponens , eisquæ subjungens responsum meam ad loca singula , sicut refutatio eorum visa est esse edenda ; cum jam priores quatuor ejus libros , postquam in manus meas venerunt , satis apertèque refellerim. Quidam volunt , istud ultimum sancti Doctoris Opus , quod sex libros complectitur , imperfectam vocari debere ; alii verò contendunt , illud idem Opus potius perfectum vocandum esse. Sed est questio de nomine , circa quam novissimi editores Benedictini consuli possunt in admonitione prævia , quam eidem Opere recuso præmiserunt.

E

498 Inter hac polemica S. Augustini scripta non numeravi varias epistolas , quibus illustres utriusque sexus personas adversus ambiguas Pelagii responsiones & fraudulenta effugia præmunivit. Etiam inter ejus gesta contra Pelagianos speciatim non recensui laboriosam industriam , quæ sanctus Doctor Africanis synagorum provincialium Patribus ac ipsi sancti Petri successoribus occultas Pelagii & discipulorum fraudes detexit. Quantà autem modestiâ & efficaciâ sanctus Doctor rationes suas Romanis Pontificibus proponeret , erui potest ex libris ad Bonifacium Papam scriptis , ubi lib. 1 , cap. 1 summum Pontificem alloquitur his verbis : Ausus sum aliquid ad tuam Beatitudinem scribere de his rebus , quæ hoc tempore episcopalem curam , siqua in nobis est , ad vigilantiam pro grege Dominico stimulo recentiore sollicitat : novi quippe hæretici , inimici gratiæ Dei , quæ datur pusillis & magnis per Jesum Christum Dominum nostrum , etsi jam cavendi evidentiùs apertiore improbatione monstrantur , non tamen quiescunt scriptis suis minùs cautorum vel minus eruditorum corda tentare : quibus utique esset respondendum , ne se vel suos in illo nefando errore firmarent , etiam si non metueremus , ne quemquam Catholicorum verisimili sermone deciperent.

epistola varia
contra
Pelagianos :
S. Augustini

F

499 Cum verò non desinant fremere ad Dominici gregis caulas , atque ad diripiendas tanto pretio redemptas oves , aditus undecumque rimari , communisque sit omnibus nobis , qui fungimur episcopatus officio , quamvis ipse in eo præeminens celsiore fastigio speculæ pastoralis , facio quod possum pro mei particula muneris , quantum mihi Dominus , adjuvantibus orationibus tuis , donare dignatur , ut pestilentibus & insidiantibus eorum scriptis mendacia & munitia scripta prætentandam , quibus rabies , quæ furiant , aut etiam ipsa fanetur aut à lædendis aliis repellatur. Hæc autem quæ duabus epistolis eorum respondeo ; uni scilicet , quam dicitur Romam misisse Julianus , credo ut per illam , quos posset , suos aut inveniret , aut faceret ; alteri autem , quam decem & octo velut episcopi participes ejus erroris ,

ad Romanum Pontificem scribens modestiâ.

A non ad quolibet, sed ad loci illius episcopum sua calliditate tentandum, & ad suas partes, si posset fieri, traducendum, ausi sunt Theffalonicam scribere. Hæc ergo, quæ istis, ut dixi, duabus epistolis illorum ista disputatione respondeo, ad tuam potissimum dirigere Sanctitatem, non tam discenda quàm examinanda, & ubi forsitan aliquid displicuerit, emendanda constitui.

Pelagiani damnati,

500 Tandem Pelagiani post maturum examen in variis synodis provincialibus & ab Apostolica Sede damnati sunt, ut S. Prosper in Carmine de Ingratis cap. 2 canit hoc modo:

Talia dum demens latè diffunderet error,
Commentisque rudes traheret lethalibus aures;
Adfuit, exhortante Deo, provisâ per orbem
Sanctorum pia cura Patrum, non dispare motu
Conficiens diros jaculis cælestibus hostes:
Iisdem namque simul decretis Spiritus unus
Intonuit. Pestem subeuntem prima recidit
Sedes Roma Petri, quæ Pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet ar-
mis,

Relligione tenet.

B Auctoritati ecclesiastica adjunxit sese potestas civilis, & Honorius imperator illos hæreticos ubique proscripsit, ut S. Augustinus in libro de Peccato originali cap. 17 significat his paucis verbis: Profectò sentitis, in tam nefandi erroris auctores, episcopalia concilia, & Apostolicam Sedem, universamque Romanam Ecclesiam, Romanumque imperium, quòd Deo propitiò Christianum est, rectissimè fuisse commotum, donec resipiscant de diaboli laqueis. Juliano autem propter hanc severitatem imperatorum conquerenti sanctus Doctor lib. 3 contra ipsum cap. 1 sic respondet: Ne argumento miserrimo utamini, quo universi utuntur hæretici, quos à perniciosâ licentia leges imperatorum Catholicorum premunt: omnes quippe hujusmodi dicunt, quod ipse dixisti, laborare illam partem rationis inopiâ, quæ in differendo cum terrorem subrogat, nullum à prudentibus impetrat, sed cæcum à meticulosis extorquet assensum. Novi quidem hæretici vos estis, sed istam penè omnium hæreticorum veterum vocem cum ceteris agnovistis atque tenuistis.

C, licet sine synodo universalis, sufficienti tamen judicio,

C 501 Cum verò Pelagiani etiam consueto hæreticorum more conquererentur, dogmata sua in concilio œcumenico non fuisse ventilata atque discussa, S. Augustinus lib. 4 ad Bonifacium Pontificem capite ultimo eos ita refellit: Quid est ergo, quod dicunt, de simplicibus episcopis sine congregatione synodi in locis suis sedentibus extorta subscriptio est? Numquid beatissimis & in fide Catholica excellentissimis viris Cypriano & Ambrosio ante istos adversus istos extorta subscriptio est; quæ eorum impia dogmata tanta manifestatione subvertunt; ut quæ contra eos manifestiora dicamus, vix nos invenire possimus? Aut verò congregatione synodi opus erat, ut aperta perniciès damnaretur; quasi nulla hæresis aliquando nisi synodi congregatione damnata sit, cum potius rarissimæ inveniantur, propter quas damnandas necessitas talis existerit; multoque sint atque incomparabiliter plures, quæ ubi exstiterunt, illic improbari damnarique meruerunt, atque inde per ceteras terras devitandæ innotescere potuerunt. Verùm istorum superbia, quæ tantum se extollit adversus Deum, ut non illo velit, sed potius in libero arbitrio gloriari, hanc etiam gloriam captare intelligitur, ut propter illos Orientis & Occidentis synodus congregetur: orbem quippe Catholicum, quoniam, Deo eis resisten-

te, pervertere nequeunt, saltem commovere conantur, cum potius vigilantia & diligentia pastoralis post factum illis competens sufficiensque iudicium ubicumque isti lupi apparuerint, conterendi sint, sive ut sanentur atque mutantur, sive ut ab aliorum salute atque integritate vitentur.

502 Quamvis paragrapho precedente S. Augustinus ex animi submissione responderit Juliano Pelagiano ad monomachiam provocanti, se tantummodo unum esse ex multis sacerdotibus Catholicis, qui Pelagianos impugnabant; tamen S. Prosper in Carmine de Ingratis cap. 3 maximam victoriam de Pelagianis relatam sancto Doctori nostro tribuit, ita canens:

An alium in finem posset procedere sanctum
Concilium, cui dux Aurelius, ingeniumque
Augustinus erat? quem Christi gratia cornu
Uberiore rigans, nostro lumen dedit ævo,
Accensum vero de Lumine: nam cibus illi,
Et vita & requies Deus est, omnisque voluptas
Unus amor Christi est, unus Christi est honor
illi.

Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia, & in sancto regnat Sapiencia templo.
Istius ergo inter cunctos, qui de grege sancto
Infanas pepulere feras, industria major,
Majus Opus, totum præstantius imbuit orbem...

Cumquæ foris rabies avidorum exclusa luporum
Frenderet, inque omnes mendacia verteret ar-
tes,

Ne mentes ullarum ovium corrumpere posset;
Neu dubia obliquis turbaret corda querelis;
Istius ore Viri fecit Deus: istius ore
Flumina librorum mundum effluxere per om-
nem.

Ex hoc elogio metrico concludimus, assiduis S. Augustini lucubrationibus & laboribus hæresim Pelagianam præcipuè debellatam fuisse. Sed ex hac venenosa stirpe ante mortem sancti Doctoris remansit aut prodiit subtilior errorum surculus; ut paragrapho sequente videbimus.

§ XXXVI. Præcipui Semi-Pelagianorum errores ab Augustino refutati, & post obitum ejus ab Ecclesia Romana legitimè damnati.

Videtur hujus sectæ prodromus fuisse quidam Vitalis Carthagenensis, ad quem S. Augustinus in Epistola 107 post alia sic scribit: Quomodo dicis, quod te audio dicere, ut rectè credamus in Deum; & Euangelio consentiamus, non esse donum Dei; sed hoc nobis esse à nobis, id est ex propria voluntate, quam nobis in nostro corde non operatus est ipse? Et ad hoc, cum audieris, Quid est ergo quod ait Apostolus; Deus in nobis operatur & velle & perficere? Respon-des, per legem suam, per Scripturas suas Deum operari, ut velimus, quas vel legimus vel audimus; sed eis consentire, vel non consentire, ita nostrum est, ut si velimus, fiat; si autem nolimus, nihil in nobis operationem Dei valere faciamus: operatur quippe ille, dicis; quantum in ipso est, ut velimus, cum nobis nota fiunt ejus eloquia; sed si eis acquiescere nolumus, nos ut operatio ejus nihil in nobis profit, effcimus.

503 De-

AUCTORE
G. C.

& Augustini potissimum scriptis refutari.

E

F

Semi-Pelagianorum errores

AUCTORE
G. C.
refutat
Sanctus,

504 Deinde circa finem ejusdem Epistola post varia argumenta, quibus illum Vitalem refutat & ab hæreticis Pelagianis distinguit, eundem nihilominus erroris convincit hoc ratiocinio: Contra Pelagianos est iste conflictus tibi nobisque communis; illi quippe omnia ad fidem piamque vitam hominum pertinentia ita tribuunt libero voluntatis arbitrio, ut habenda ex nobis, non à Domino putent esse poscenda. Tu autem, si ea, quæ de te audio, vera sunt, initium fidei, ubi est etiam initium bonæ, hoc est, piæ voluntatis non vis donum esse Dei, sed ex nobis nos habere contendis, ut credere incipiamus: cetera autem religiosæ vitæ bona Deum per gratiam suam ex fide petentibus, quærentibus, pulsantibus donare consentis. Nec attendis ideo pro infidelibus Deum rogari, ut credant, quoniam Deus donat & fidem. Quamobrem ut hunc ad te sermonem aliquando concludam, si negas, orandum esse, ut qui nolunt credere, velint credere, si negas agendas esse Deo gratias, quoniam credere voluerunt, qui nolebant credere, aliter tecum agendum est, ut non sic erres, aut si errare persistis, ne mittas alios in errorem. Si autem, quod de te magis credo, sentis atque consentis, orare nos Deum debere ac solere pro nolentibus credere, ut velint credere, & pro eis, qui adversantur & contradicunt legi ejus atque doctrinæ, ut ei credant eamque sectentur; si sentis atque consentis debere nos etiam Deo agere gratias ac solere pro talibus, quod ad fidem ejus doctrinamque conversi, volentes ex nolentibus fiant, oportet sine dubitatione fatearis, voluntates hominum Dei gratiâ præveniri, & ut bonum velint homines quod nolebant, Deum facere, qui rogatur, ut faciat, & cui nos novimus agere gratias dignum & justum esse, cum fecerit. Dominus tibi det intellectum in omnibus, domine frater.

505 Sanctus Doctor hunc Vitalem errorem tam sollicitè & operosè refellebat, eo quod ipse adhuc juvenis ante adeptum episcopatum & exortam hæresim Pelagianam in eundem prolapsus fuisset, sicut in libro de Prædestinatione Sanctorum cap. 3 candidè fatetur his verbis: Non sic pius atque humilis doctor ille sapiebat (Cyprianum beatissimum loquor) qui dixit, in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit. Quod ut ostenderet, adhibuit Apostolum testem dicentem: Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Quo præcipuè testimonio etiam ipse convictus sum, cum similiter errarem putans; fidem, quâ in Deum credimus, non esse donum Dei; sed à nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter & justè & piè vivamus in hoc seculo: neque enim fidem putabam Dei gratiâ præveniri, ut per illam nobis daretur, quod posceremus utiliter; nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium veritatis. Ut autem prædicato nobis Euangelio consentiremus, nostrum esse proprium & nobis ex nobis esse arbitraber: quem meum errorem nonnulla Opuscula mea satis indicant, ante episcopatum meum scripta, in quibus est illud, quod commemorastis in litteris vestris (alloquitur Prosperum & Hilarium, qui ei opiniones quorundam Gallorum indicaverant, & ad quos unum librum de Prædestinatione Sanctorum, & alterum de Dono perseverantia miserat) ubi est expositio quarundam propositionum ex Epistola, quæ est ad Romanos.

506 Denique cum mea cuncta Opuscula retra-

ctarem, eamque retractationem stylo prosequer, cujus Operis jam duos abolveram libros, antequam scripta vestra prolixiora sumpsissem, cum ad hunc librum retractandum in primo volumine pervenissem, sic inde locutus sum. Deinde, allegato prolixo verborum suorum textu, ibidem caput quartum sic exorditur: Videtis certè, quid tunc de fide atque operibus sentiebam, quamvis de commendanda Dei gratia laborarem: in qua sententia istos fratres nostros esse (intelligit Massilienses seu Semi-Pelagianos, qui tunc adhuc erant Catholici) nunc video; quia non sicut legere libros meos, ita etiam in eis curaverunt proficere mecum: nam si curassent, invenissent istam quæstionem secundum veritatem divinarum Scripturarum solutam in primo libro duorum, quos ad beatæ memoriæ Simplicianum scripti, episcopum Mediolanensis ecclesiæ, sancti Ambrosii successorem, in ipso exordio episcopatus mei, nisi fortè non eos noverunt. Quod si ita est, facite, ut noverint.

507 Igitur ex malo intellectis aut explicatis S. Augustini scriptis hic alique affines errores ex Africa in Galliam transferunt, ubi defensores eorum communiter nomen Massiliensium acceperunt, eo quod in urbe Massiliensi plures degerent. Etiam dicti sunt Semi-Pelagiani, quia nonnulla Pelagii placita retinebant, licet alia ejusdem hæretici dogmata rejicerent. Inter illos sancti Doctoris adversarios erant viri dignitate, doctrinâ, & vita sanctitate insignes, ut S. Prosper in epistola sua mox restabitur. Hinc judico, S. Joannem Cassianum, aliosque pios presules & monachos innocenter in hac materia errasse, & cum Natali Alexandro in Historia ecclesiastica seculi quinti cap. 3, art. 9, sive tomo 5 novissima editionis Parisiensis pag. 62, judicium istud propterea concludo his verbis ipsius: Ut ut sit, certum est Semi-Pelagianos tunc Catholico nomine exornatos fuisse, Pelagianam illos hæresim anathemati devovisse, Sedis Apostolicæ contra illam decreta fuisse complexos, Romanis Pontificibus & Ecclesiæ universæ communionem conjunctos fuisse; & Cælestini, Sixti & Leonis tempore, imò & sequentium Pontificum usque ad Felicem IV, & Arausicanæ synodi celebrationem, à Catholici nominis honore non excidisse, nec eorum sententiam fuisse hæreseos notâ ab Ecclesia inultam.

508 Quamvis hac Semi-Pelagianorum secta tunc nondum esset hæretica, tamen eam periculosam censebat S. Prosper, & ideo in Epistola, quæ proximè memoratis libris de Prædestinatione Sanctorum & Dono perseverantia præfigitur, ad S. Augustinum ita scribit: Ignotus quidem tibi facie, sed jam aliquatenus, si reminiscaris, animo ac sermone compertus; nam per sanctum fratrem meum Leontium diaconum mihi epistolas & recepi; nunc quoque beatitudini tuæ scribere audeo, non solum salutationis, ut tunc, studio; sed etiam fidei, quâ Ecclesia vivit, affectu: excubante enim pro universis membris corporis Christi vigilantissimâ industriâ tuâ, & adversus hæreticarum doctrinarum insidias veritatis virtute pugnante, nullo modo mihi verendum putavi, ne onerosus tibi aut importunus essem in eo, quod ad multorum salutem ac perinde ad pietatem tuam pertinet; cum potius reum futurum esse me crederem, si ea, quæ valde perniciose esse intelligo, ad specialem patronum fidei non referrem.

509 Multi ergo fervorem Christi, qui in Massiliensi urbe consistunt, in sanctitatis tuæ scriptis,

D
sed illum
correxisse.

Semi-Pelagianam, alias Massilienses, Augustini tempore non damnati,
E

F
quorum
dogmata

ad Augustinum
quæ

A quæ adversus Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant Patrum opinioni & ecclesiastico sensui, quiddam in eis de vocatione electorum secundum Dei propositum disputasti. Et cum aliquamdiu tarditatem suam culpam maluerint, quam non intellecta reprehendere, quidamque eorum lucidiorem super hoc atque apertiore beatitudinis tuæ expositionem voluerint postulare, evenit ex dispositione misericordiae Dei, ut cum quosdam intra Africam familia movissent, librum de Correctione & Gratia plenum divinæ auctoritatis emitteres. Quo in notitiam nostram insperata opportunitate delato, putavimus, omnes querelas resistentium sopiendas; quia universis quæstionibus, de quibus consulenda erat sanctitas tua, tam plenè illic absolutèque responsum est, quasi hoc specialiter studueris, ut quæ apud nos erant turbata, componeres. Recensito autem hoc beatitudinis tuæ libro, sicut qui sanctam atque Apostolicam doctrinam tuam auctoritatem antea sequebantur, intelligentiores multo instructionesque sunt facti, ita qui persuasionis suæ impediabantur obscuro, aversiores, quam fuerant, recesserunt. Quorum tam abrupta dissensio primum propter ipsos metuenda est, ne tam claris tamque egregiis in omnium virtutum studio viris spiritus Pelagianæ impietatis illudat: deinde ne simpliciores quique, apud quos horum magna est de probitatis contemplatione reverentia, hoc tiffimum sibi æstiment, quod audiunt eos, quorum auctoritatem sine iudicio sequuntur, asserere.

per scribit

§ 10 *Tunc aliquas eorum opiniones ita sancto Doctore exponit:* Hæc ipsorum definitio ac professio est; omnem quidem hominem, Adam peccante, peccasse: & neminem per opera sua, sed per Dei gratiam regeneratione salvari. Universis tamen hominibus propitiationem, quæ est in sacramento sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam, ut quicumque ad fidem & baptismum accedere voluerint, salvi esse possint. Qui autem credituri sunt, quive in ea fide, quæ deinceps per Dei gratiam sit juvanda, mansuri sunt, præscisse ante mundi constitutionem Deum, & eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos dignos futuros electione & de hac vita bono sine excessibus esse præviderit: ideoque omnem hominem ad credendum & ad sperandum divinis institutionibus admoneri, ut de apprehendenda vita æterna nemo desperet, cum voluntariæ devotioni remuneratio sit parata.

sanctus
Prosper,

C § 11 *Deinde explicat, quomodo nonnulli ex ipsis ad hæresim Pelagianam propius accedant, & alii ad objectionem sibi factam respondeant hoc modo:* Cumque inter hæc innumerabilium illis multitudo parvulorum, qui utique excepto originali peccato, sub quo omnes homines similiter in primi hominis damnatione nascuntur, nullas adhuc habentes voluntates, nullas proprias actiones, non sine Dei iudicio secernuntur; ut ante discretionem boni ac mali de usu vitæ istius auferendi, alii per regenerationem inter cælestis regni assumantur heredes, alii sine baptismo inter mortis perpetuæ transeant debitores: tales aiunt perdi, talesque salvari, quales futuros illos in annis majoribus, si ad activam fervarentur ætatem, scientia divina præviderit. Nec considerant, se gratiam Dei, quam comitem, non præviam humanorum volunt esse meritum, etiam illis voluntatibus subdere, quas ab ea secundum suam phantasmam, non negant esse præventas; sed in tantum quibuscumque commentitiis meritis electionem Dei subiciunt, ut quia præterita, quæ

Augusti Tomus VI.

non extant, futura, quæ non sint futura, confundant; novoque apud illos absurditatis genere & non agenda præscita sint, & præscita non acta sint. Propter eandem Dei præscientiam affirmabant, uni nationi præ altera Evangelium prædicari, & quosdam populos in tenebris & umbra mortis relinqui, quia scilicet Deus præviderat, eos non esse credituros.

AUCTORIBUS
G. C.

§ 12 *Ex his principiis deducebant diversa corollaria, quæ partim Catholico partim hæretico sensu intelligi possunt, ut apud theologos passim obvius videre est. Unde Janseus Iprensis non satis noverat dogmata Semi-Pelagianorum, quando defendit duas propositiones, quarum una hæc est: Semi-Pelagiani admittebant interioris prævenientis gratiæ necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; & in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset voluntas humana resistere vel obtemperare. Altera verò sic sonat: Semi-Pelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse. Sed iure merito assertiones istæ inter quinque famosas Janseii propositiones ab Innocentio X & aliis Pontificibus Romanis, tamquam falsæ & hæreticæ, in sensu ab auctore intento damnatae sunt. Quare non est hic opus longa propositionum istarum explicatione, ut hæreticus earum sensus ostendatur, cum recentiores theologo Catholici hunc satis superque demonstraverint.*

quæ Janseus non intellexit,

E

§ 13 *Ex simili Semi-Pelagianorum dogmatum ignorantia verosimiliter prodit invidiosa accusatio, quæ nonnulli imperiti Catholicam quorundam theologorum sententiam cum Semi-Pelagiano errore confundunt, ut Natalis Alexander in Historia ecclesiastica, Parisiis anno 1714 recusa, tomo 5, pag. 60, testatur his verbis: Cavendum tamen, ne recentioribus quibusdam theologis, qui prædestinationem electorum ad gloriam intuitu meritum à Deo fieri contendunt, & scientiam quamdam mediam propugnant, Semi-Pelagianæ erroris nota inuratur, quod imprudenter & temerè novi quidam auctores fecerunt vel Semi-Pelagianorum dogmatum ignari, vel studio partium in transversum acti: magnum enim est, quantum ad hoc utrumque dogma inter Semi-Pelagianos & theologos illos discrimen. Nullam enim verò prædestinationem gratuitam Semi-Pelagiani admittebant, nedum ad gloriam, sed nec ad gratiam; electionem scilicet ad gloriam meritis operum tribuebant, electionem ad gratiam merito fidei, de qua dici non posset: Quid habes, quod non accepisti? utpote quæ in eadem natura remanserit, licet vitiatâ, quæ prius sana ac perfecta donata sit, ut refert Hilarius ad sanctum Augustinum scribens: quæ Semi-Pelagianorum sententia erat hæretica.*

quæque ab aliquibus male confusa sunt

F

§ 14 *Theologi verò laudati prædestinationem ad gratiam omnino gratuitam profitentur. Solam electionem ad gloriam intuitu meritum fieri volunt; quod mihi quidem à sancti Augustini & sancti Thomæ doctrina penitus alienum videtur, non tamen aliquâ censurâ notandum. Quod spectat scientiam illam, quæ media nuncupatur, non in hoc fuerunt hæretici Semi-Pelagiani, quod eam admiserint ac propugnaverint; sed quod ex præscientia meritum vel peccatorum, quæ nusquam essent futura, Deum hominum fortes definire assererent, & alios prædestinare ad gloriam, alios damnare ad pœnam; idque etiam locum habere in parvulis. At recentiores illi theologo, de quibus agimus, longè sunt ab istius erroris flagi-*

cum doctrina Theologorum quorundam Catholicorum.

R r

tio:

AUCTORE
G. C.

tio : quod enim propugnant scientiæ mediæ genus, circa merita vel peccata, sub conditione, quæ nusquam ponenda sit, futura non ita versatur, ut Deus in prædestinationis & reprobationis negotio rationem eorum aliquam habeat. Illam quidem sententiam ex sancti Augustini doctrina non operosè refelli existimo; ipsam sentio à veritate alienam; sed quæ tamen salva religione in utramque partem impunè ventilari possit. *Ita scriptor ille nequaquam suspectus de nimio favore erga theologos istos, quorum opinioni adversatur.*

Quo demum tempore damnati Semi-Pelagiani.

§ 15 Porro periculosos Semi-Pelagianorum errores, quos S. Augustinus in libris de Prædestinatione Sanctorum & Dono perseverantia refutaverat, post obitum ejus S. Prosper & Hilarius aliique strenuè impugnarunt. Tandem post multos annos auctoritatem Felicis III Papa contra Semi-Pelagianos imploravit S. Casarius, cui Pontifex ille sententias ex libris S. Augustini præcipuè collectas transmisit. Has S. Casarius protulit in synodo secunda Arausicana, qua anno Christi 529 celebrata est, & ibi viginti quinque canonibus perniciosâ Semi-Pelagianorum dogmata solenniter proscripserunt. Hanc Arausicanam secuta est synodus Valentina, in qua similiter errores Semi-Pelagianorum damnati fuerunt. Interea mortua Felice III Papa, S. Casarius curavit, ut hæc utraque synodus à Bonifacio II summo Pontifice confirmaretur, sicut apud Labbeum nostrum in Collectione conciliorum tomo 4, col. 1687 & sequentibus legi potest. Hoc est ultimum vulnus lethale, quo confossus est iste error, quem sanctus Doctor noster ante multos annos jam prædamnaverat.

B

§ XXXVII. Certamina sancti Doctoris adversus Arianos & alios diversi generis hæreticos.

Disputat Sanctus cum Pascenio Arianis.

C

S Sanctus Possidius in Actis huic Commentario subjungendis apud nos num. 34 & sequentibus indicabit successum duplicis disputationis, quam S. Augustinus cum duobus hæreticis Arianis instituit. Circumfertur quedam disceptatio, quam sanctus Doctor cum Pascenio, domus regia comite Ariano, habuisse dicitur. Sed hoc instrumentum tot falsitatis indicia exhibet, ut novissimi Augustinianorum Operum editores Benedictini merito post alios viros eruditos illud in Appendicem tomi secundi rejecerint. Quamvis autem illud disceptationis instrumentum sit suppositivum, tamen aliquando S. Augustinus cum Pascenio comite de fide disputavit, ut ipse Sanctus testatur in Epistola 174, quam ad Pascenium Arianum scripsit, & in qua sic ipsum alloquitur: Volueram quidem, petente te atque instante, ut meminisse dignaris, imò pro merito ætatis ac dignitatis tuæ, jubente te, de fide Christiana etiam præsens cum præsentem, in quantum mihi facultatem Dominus largiretur, conferre sermonem.

cui exprobrat, noluisse, ut disputationis scriberetur;

§ 17 Sed quia tibi post prandium displicuit, quod inter nos mane placuerat, ut à notariis verba nostra exciperentur, ne ulterius dicas, quod te audio non tacere, non me fuisse ausum tibi dicere fidem meam, his litteris accipe, quod & tu legas, & cui volueris legendum tradas, & quod volueris, vicissim scribendo ipse respondeas: iniquum est enim, ut quisque de alio ju-

dicare velit, & judicari de se nolit. Et de præterito quidem placito nostro, quod condicito meridiano implere nolueris, facile existimari potest, quis nostrum fidei suæ fiduciam non habuerit; utrum qui volebat, ut diceretur, & timebat, ne teneretur; an qui usque adeo nolebat eam disceptantium judicio subtrahi, ut mandata litteris vellet etiam legentium memoriæ commendari, ne quisquam vel oblivione opinatus vel diffensione irritatus diceret ab aliquo nostrum aut non esse dictum, quod dictum erat, aut dictum esse, quod dictum non erat: in his enim solent laterbras suæ malæ defensionis inquirere, qui contentionis sunt cupidiores quàm veritatis. Hoc autem nec à te, nec à me, nec de te, nec de me dici posset, si in fide condiciti permaneres, ut verba nostra exciperentur & scriberentur, præsertim quia tu ipse in iis verbis, quibus fidem tuam pronuntiasti, quoties ea repetisti, toties variasti, quod nulla credo fraude sed oblivione factum esse.

§ 18 Habemus adhuc alteram disputationem, quam S. Augustinus cum Maximino Arianorum episcopo per modum dialogi publicè instituit, & que tomo 6 Operum Lovaniensis editionis à pag. 283 legi potest. Huic disputationi sanctus Doctor addidit duos libros adversus eundem Maximinum, quorum priori præfixit hunc prologum: Disputationi Maximini Arianorum episcopi, cujus prolixitate spatium diei, quo præsentem conferebamus, absumpsit, responsum debitam reddens, ad ipsum loqui debeo; si adhuc existimet, contradicendum esse, cum legerit, sive Domino in ejus corde mirabiliter operante, manifestæ consentiat veritati. Quid tibi visum est, ô homo Ariane, tam multa dicere, & pro causa, quæ inter nos agitur, nihil dicere, quasi hoc sit respondere posse, quod est tacere non posse. Prius itaque ostendam, refellere te non potuisse, quæ dixi; deinde quantum necessarium videbitur, ego refellam, quæ ipse dixisti.

§ 19 Ipse sanctus Doctor aliam dissertationem polemicam, contra Arianos editam, lib. 2 Retractationum cap. 52 recenset his verbis: Inter hæc venit in manus meas quidam sermo Arianorum, sine nomine auctoris sui. Huic, petente atque instante, qui eum mihi miserat, quanta potui, etiam brevitate ac celeritate respondi, adjuncto eodem sermone à capite responsum meum, & adhibitis ad singula numeris, quibus inspectis, quid cuique loco responderim, facile possit adverti. Brevitatis causâ non commemoro hoc loco diversas epistolas, quibus S. Augustinus Arianos ad fidem Catholicam convertere conatus est, aut obstinatos strenuè refutavit. Ob eandem rationem prætermitto varios tractatus aut sermones, quos sanctus Doctor instituit adversus eosdem hæreticos, ut hos ad veram sanctissimæ Trinitatis confessionem perduceret, aut Catholicos in fide suâ confirmaret.

§ 20 Sed inter has polemicas lucubrationes numerari meretur egregium Opus de Trinitate, quod quindecim libros complectitur, & de quo Sanctus in Epistola prævia ad Aurelium episcopum Carthaginiensem ita scribit: De Trinitate, quæ Deus summus & verus est, libros juvenis inchoavi, senex edidi: omiferam quippe hoc Opus, posteaquam comperi, præreptos mihi esse, antequam eos abolverem, & retractatos*, ut mea dispositio fuerat, expolirem. Non enim singillatim, sed omnes simul edere ea ratione decreveram, quoniam præcedentibus consequentes inquisitione proficiente necantur. Cum ergo per eos homi-

D

Et cum Maximino, contra quem duos insuper scribit libros;

E

Alia dissertatio contra Arianos scripta

F

libri quindecim de SS. Trinitate,

* al. retractatus

A nes, qui priusquam vellem, ad quosdam illorum pervenire potuerunt, dispositio mea nequivisset impleri, interruptam dictationem reliqueram, cogitans hoc ipsum in aliquibus meis scriptis conqueri, ut scirent, qui possent, non à me fuisse eosdem libros editos, sed ablatos, priusquam mihi editione mea digni viderentur.

qui imper-
fecti pri-
mum, inscio
Augustino,

§ 21 Verum multorum fratrum vehementissima postulatione, & maxime tua jussione compulsus, Opus tam laboriosum, adjuvante Domino, terminare curavi, eosque emendatos; non ut volui, sed ut potui, ne ab illis, qui subrepti jam in manus hominum exierant, plurimum discrepant, venerationi tuæ per filium nostrum diaconum charissimum misi, & cuicumque audiendos, describendos, legendosque permisi; in quibus si fervari mea dispositio potuisset, essent profecto, etsi easdem sententias habentes, multo tamen enodatiores atque planiores, quantum rerum tantarum explicandarum difficultas & facultas nostra pateretur. Sunt autem, qui primos quatuor, vel potius quinque, etiam sine præemiis habent, & duodecimum sine extrema parte non parva. Sed si eis hæc editio potuisset innotescere, omnia, si voluerint & valuerint, emendabunt. Peto sanè, ut hanc Epistolam, seorsum quidem, sed tamen ad caput eorundem librorum jubeas anteponi. Ora pro me.

fuerant edi-
ti:

§ 22 Libro 2 *Retractionum* cap. 15 idem Opus ita recenset: Libros de Trinitate, quæ Deus est, quindecim scripsi per aliquot annos. Sed cum eorum duodecimum nondum perfecissem, & eos diutius tenerem, quam possent sustinere, qui vehementer illos habere cupiebant, subtracti sunt mihi minus emendati, quam deberent ac possent, quando eos edere voluisssem. Quod posteaquam comperi, quia & alia eorum apud nos exemplaria remanserant, statueram eos jam ipse non edere, sed sic habere, ut in alio aliquo Opusculo meo, quid mihi de his eveniret; dicerem: urgentibus tamen fratribus, quibus resistere non valui, emendavi eos, quantum emendandos putavi, & complevi & edidi, adjungens ei à capite epistolam, quam scripsi ad venerabilem Aurelium episcopum Carthaginensis ecclesiæ; quo tamquam prologo exposui, & quod accidisset, & quid facere mea cogitatione voluisssem, & quid fratrum charitate compellente fecissem. Deinde ibidem nonnulla ex hoc Opere retractat, aut clarius exponit.

scribit con-
tra Adver-
sarium le-
gis,

§ 23 Præterea sanctus Doctor contra Adversarium legis & prophetarum edidit duos libros, quorum initio occasionem scribendi hujus Operis ita indicat: Libro, quem misisti, fratres dilectissimi, nescio cujus hæretici invento, sicut scripsisti; in platea maritima; cum vernalis codex ipse ferretur, & concurrentibus turbis periculosa curiositate & delectatione legeretur, ut quanto possem compendio responderem, prius quælibet cujusnam esset erroris: non enim soli Manichæi legem prophetasque condemnant, sed & Marcionistæ, & alii nonnulli, quorum sectæ non ita innotuerunt populis Christianis. Iste autem, cujus nomen in eodem libro non comperi, detestatur Deum mundi fabricatorem, cum Manichæi; quamvis librum Genesios non accipiant atque blasphemant, Deum tamen bonum fabricasse mundum, etsi ex aliena natura atque materia confiteantur. Sed quamquam non mihi apparuerit; cujus sectæ sit iste blasphemus, defendenda est adversus ejus linguam Scriptura divina, quam maledicis disputationibus infectatur. Et quoniam quo-

Augusti Tomus VI.

quo modo Christianum se videri cupit; unde & ex Evangelio & ex Apostolo ponit aliqua testimonia, etiam Scripturis ad novum Testamentum pertinentibus refellendus est; ut ostendatur in reprehensione veterum inconsideratius quam veritatis insanire: Sanctus lib. 2 *Retractionum* cap. 58 similem de hoc Opere suo mentionem facit.

AUCTORE
G. C.

§ 24 Cum Orosius presbyter Hispanus implorasset opem S. Augustini contra Priscillianistas & Origenistas, sanctus Doctor illos impugnavit, ut ipse lib. 2 *Retractionum* cap. 44 testatur his verbis: Inter hæc Orosii cujusdam Hispani presbyteri consultationi de Priscillianistis; & de quibusdam Origenis sensibus, quos Catholica fides improbat, quanta potui brevitate & perspicuitate respondi; cujus Opusculi titulus est: AD OROSIIUM CONTRA PRISCILLIANISTAS ET ORIGENISTAS. Et ipsa enim consultatio responsioni meæ à capite adjuncta est. Etiam scripsi librum contra Mendacium, cujus Operis occasionem lib. 2 *Retractionum* cap. 60 sic indicat: Tunc & contra mendacium scripsi librum; cujus Operis ea causa existit; quod ad Priscillianistas hæreticos investigandos, qui hæresin suam non solum negando atque mentiendo; verum etiam pejerando existimant occultandam, visum est quibusdam Catholicis Priscillianistas se debere simulare, ut eorum latebras penetrarent; quod ego fieri prohibens; tunc librum condidi.

Ad Orosium contra Priscillianistas & Origenistas. Contra mendacium:

E

§ 25 Sanctus Doctor errores horum hæreticorum & sollicitam dogmatum suorum occultationem in libro de Hæresibus ad Quodvultdenum hæresi 70 describit his verbis: Priscillianistæ, quos in Hispania Priscillianus instituit, maxime Gnosticorum & Manichæorum dogmata permixta sectantur; quamvis & ex aliis hæresibus in easordes, tanquam sentinam quamdam horribili confusione confluerint. Propter occultandas autem contaminationes & turpitudines suas, habent in suis dogmatibus & hæc verba: JURA, PERJURA, SECRETUM PRODERE NOLI. Hi animas dicunt ejusdem naturæ atque substantiæ; cujus est Deus, ad agonem quemdam spontaneum in terris exercendum per septem caelos & per quosdam gradatim descendere principatus, & in malignum principem incurrere; à quo istum mundum factum volunt, atque ab hoc principe per diversa carnis corpora seminari. Adstruunt etiam fatalibus stellis homines colligatos, ipsumque corpus nostrum secundum duodecim signa cæli esse compositum, sicut hi; qui Mathematici vulgò appellantur; constituentes in capite arietem; taurum in cævite, geminos in humeris, canerum in pectore; & cetera nominatim signa percurrentes, ad plantas usque perveniunt, quas piscibus tribuunt, quod ultimum signum ab astrologis nuncupatur.

Priscillianistarum

F

§ 26 Hæc & alia fabulosa, vana, sacrilega, quæ persequi longum est, hæresis ista contextit. Carnes tanquam immundas eficas etiam ipsa devitat. Conjuges; quibus hoc malum potuerit persuadere, disjungens & viros à nolentibus feminis & feminas à nolentibus viris: officium quippe omnis carnis non Deo bono & vero, sed malignis angelis tribuunt; hoc veritiores etiam Manichæis, quod nihil Scripturarum canonicarum repudiant, simul cum apocryphis legentes omnia, & in auctoritate sumentes; sed in suos sensus allegorizando vertentes; quidquid in sanctis libris est, quod eorum evertat errorem. De Christo Sabellianam sectam tenent, eundem ipsum esse dicentes, non solum Filium, sed etiam Patrem, & Spiritum sanctum. In Epistola ducentesima quinta

errores,

AUCTORE
G. C.

quagesima tertia, quam S. Augustinus ad Cere-
tium episcopum dedit, etiam leguntur insulsa hu-
jusmodi Priscillianistarum dogmata, & quomodo
ea detecta fuerint, ibidem explicatur his verbis:
In ipsa nefaria doctrina hæresis suæ præceptum ha-
bere perhibentur, ut occultandorum dogmatum
suorum causâ, etiam cum falsa juratione men-
tiantur. Hi, qui eos experti sunt, & ipsorum
fuerant, atque ab eis Dei misericordiâ liberati
sunt, etiam verba ipsa præcepti hujus ista com-
memorant: JURA, PERJURA, SECRETUM PRO-
DERE NOLI.

Origenes
duplex, &
vtriusque
sectatorum

527 Cum sanctus Doctor etiam scripserit ad-
versus Origenistas, & duplex eorum secta fue-
rit, libro proxime citato de hæresibus ad Quod-
vultdenum hæresi 42 & sequente illos ab his ita di-
stinguit: Origeniani à quodam Origene dicti sunt;
non ab illo, qui ferè omnibus notus est, sed ab
alio nescio quò, de quo vel sectatoribus ejus E-
piphanius loquens, Origeniani, inquit, cujus-
dam Origenis discipuli; turpis autem sunt opera-
tionis: isti sunt nefanda facientes, sua corpora
corruptioni tradentes. Alios autem Origenianos
continud subjiçiens; Origeniani, inquit, alii,
qui & Adamantii tractatoris illius sectatores, qui
& mortuorum resurrectionem negant; Christum
autem & Spiritum sanctum creaturam dicunt; pa-
radisum autem & cælos & alia non credunt esse
secundum litteram, sed in allegoria. Hæc quidem
de Origine Epiphanius refert; sed defensores ejus
dicunt, Origenem Patrem & Filium & Spiritum
sanctum unius ejusdemque substantiæ docuisse,
neque resurrectionem repulisse mortuorum; sed
qui ejus plura legerunt, contradicunt.

B

errores:

528 Sunt & alia hujus Origenis dogmata, quæ
Catholica ecclesia omnino non recipit; in quibus
nec ipsum falsò arguit, nec potest ab ejus defen-
soribus excusari, maxime de purgatione & libe-
ratione, ac rursus post longum tempus ad eadem
mala revolutione rationalis universæ creaturæ:
quis enim Catholicus Christianus vel doctus vel
indoctus non vehementer exhorreat eam, quam
dicit purgationem malorum, id est, etiam eos,
qui hanc vitam in flagitiis & facinoribus & sacrile-
giis atque impietatibus quamlibet maximis finie-
runt; ipsum etiam postremò diabolium atque an-
gelos ejus, quamvis post longissima tempora,
purgatos atque liberatos regno Dei lucique resti-
tuit, & rursus post longissima tempora omnes,
qui liberati sunt, ad hæc mala denuò relabi &
reverti; & has vices alternantes beatitudinum &
miseriarum rationalis creaturæ semper fuisse, sem-
per fore? De qua vanissima impietate adversus
philosophos, à quibus ista didicit Origenes, in
libris de Civitate Dei diligentissimè disputavi. Ni-
mirum lib. 21 laudati Operis cap. 17 & sequen-
tibus hunc & similes illorum errores impugnat.

C

contra Jo-
viniani er-
rores

529 Quid verò S. Augustinus contra Jovi-
nianistas scripserit, ipse lib. 2 Retractionum
cap. 22 & 23 indicat hoc modo: Joviniana hæ-
resis sacrarum virginum meritum æquando pudici-
tiæ conjugali tantum valuit in urbe Roma, ut
nonnullas etiam sanctimoniales, de quarum pudici-
tia suspicio nulla præcesserat, dejecisse in nu-
ptias diceretur, hoc maxime argumento cum eas
urgeret dicens: Tu ergo melior quam Sara, me-
lior quam Susanna sive Anna, & ceteras com-
memorando testimonio sanctæ Scripturæ commenda-
tissimas feminas, quibus se illæ meliores, vel et-
iam pares, cogitare non possent? Hoc modo et-
iam virorum sanctorum sanctum cælibatum, com-
memoratione patrum conjugatorum & prædicatio-

ne frangebatur. Huic monstro sancta Ecclesia, quæ
ibi est, fidelissimè ac fortissimè restitit. Reman-
ferant autem istæ disputationes ejus in quorum-
dam fermunculis ac fufurris, quas palam suadere
nullus audebat.

D

530 Sed etiam occultè venenis repentibus, facultate, quam Donabat Dominus, occurrendum
fuit; maxime quoniam jactabatur, Joviniano re-
sponderi non posse cum laude, sed cum vitupe-
ratione nuptiarum. Propter hoc librum edidi, cu-
jus inscriptio est DE BONO CONJUGALI. . . . Post-
eaquam scripsi de bono conjugali, expectabatur
ut scriberem de sancta virginitate; nec distuli,
atque id Dei munus, & quam magnum & quanta
humilitate custodiendum esset, uno sicut potui
volumine ostendi. Sanctus in libro de Hæresibus
jam sape citato, Hæresi 82 tempus, auctorem &
interitum hujus sectæ distinctius exponit. Hoc loca
tacitus prætereo Tertullianistas, Abelianos, aut
Abelianos, quorum secta ætate sancti Doctoris in
Africa interierunt, ut ibidem Hæresibus 86 &
87 legi potest, & ad quas extinguendas S. Au-
gustinus fortè non exiguam operam contulit. Et-
iam prætermitto Epistolam centesimam octavam,
in qua Novatianos hæreticos refellit, & hic glo-
riosus ejus concertationibus adversus impias va-
riarum sectarum hæreticos finem impono.

scribis de
Bono conju-
gali, &
de Sancta
virginitate.

§ XXXVIII. Commercium litte- rarum cum S. Paulino: li- bri ad Simplicianum.

J. S.

Quandoquidem Cuperus gloriosus Sancti ad-
versus hæreticos concertationibus finem im-
posuit, & eodem prorsus loco scribendi finem fe-
cit, reliqua S. Augustini gesta partim temporum
partim rerum ordine subtexam, regrediarque ad
prima episcopatus tempora, ubi annorum ordi-
nem ille cepit deserere, ut certamina contra hæ-
reticos aut gentiles conjungeret, majorique in lu-
ce collocaret. Verumtamen non lubet persequi sa-
cta qualibet singularia & minutiora, qua ex San-
cti epistolis deduci possent, tum quòd illa brevi-
tatis causâ prætermittere voluerit ipse Cuperus,
cujus sequor vestigia, tum quòd varia ex illis pro
exemplo relata sint, quibus similia sunt, qua
præmittuntur, ac demum quòd Sancti epistola
cuilibet pateant, eas pervolvere volenti, ita ut
neceffe non sit quævis sancti Doctoris monita, et-
iamsi præclara sint, huc congerere.

Mors Cu-
peri, qui
huc usque
scripsit; &
ratio prose-
quendi ce-
tera.

F

532 S. Paulinus Nolanus postea episcopus, S. Pauli-
nus Augu-
stinus ad
Sanctum nostrum epistola qua-
dam dicta sunt num. 181 & sequentibus, ad eum-
dem rursus scripsit circa tempus, quo ad episco-
patum promotus est Augustinus, quem post mul-
tam amoris sui testificationem hisce ad se invitat
verbis: Quare utinam hoc quoque nobis munus
annuerit gratia Dei, per Dominum nostrum Je-
sum Christum, ut etiam in carne faciem tuam
videremus: non solum desideris nostris magnum
conferretur gaudium, sed etiam mentibus lumen
accresceret, & ex tua copia locupletaretur ino-
pia nostra. Quod quidem & absentibus largiri po-
tes, hac præsertim occasione, quâ filii nostri u-
nanimes & charissimi in Domino, Romanus &
Agilis, quos ut nos alteros tibi commendamus,
in nomine Domini revertentur, opere charitatis
impleto, in quo tuæ charitatis affectu specialiter
utantur, rogamus. Epistola hæc est inter Augu-
stinianas

S. Pauli-
nus Augu-
stinus ad
Sanctum ad
se invitat.

A *stinianas 33, perlatæque à mox laudatis Romano & Agile, quos Sanctus humanissime excepit.*

& hic illum vicissim:
 § 33 Respondit Augustinus Paulino per epistolam 34, in qua ostendit multa sui in Paulinum amoris indicia, deinde excusat se, quod ad ipsum venire nequeat ob onus episcopale, quod nuper susceptum nuntiat, & Paulinum vicissim invitat his verbis: Sed quamquam jugum Christi per se ipsum lene sit, & sarcina levis, tamen propter nostram asperitatem atque infirmitatem, si quid me mordet hoc vinculum, atque urget hoc onus, ineffabiliter mihi aliquanto vestræ præsentia solatio, tolerabilius & portabilius redderetur, quos audio curis ejusmodi expeditiones liberioresque vivere: quare non impudenter ego rogo vos, & postulo & flagito, ut in Africam majore talium hominum siti, quam siccitatis nobilitate laborantem, venire dignemini. Scit Deus, quia non solum propter desiderium meum, neque solum propter eos, qui vel per nos vestrum propositum, vel undecumque fama prædicante didicerunt, sed etiam propter cæteros, qui partim non audiunt, partim audita non credunt, tamen possunt comperta diligere, vos istis terris etiam corporaliter adesse cupimus. Quamvis enim sedulo atque misericorditer id agitis, tamen etiam coram hominibus regionum nostrarum luceant opera vestra, ut videant bona facta vestra, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. *Misit eadem occasione libros de Libero arbitrio, memoratos num. 128, petiitque ut Paulinus ad se mitteret quosdam S. Ambrosii libros, qui deinde exciderunt. Plura de mutua horum Sanctorum amicitia dabunt laudata epistola.*

mutuus Sanctorum illorum amor,
 § 34 Porro quanta Paulinum videndi cupiditate teneretur Augustinus, declarat rursus in epistola 250, multo serius scripta, in qua cum sic affatur: Et tamen si quisquam nostrum propter hoc solum iret trans mare, ut vestra præsentia frueretur, quid hac causâ justius, quid posset dignius inveniri? Sed id vincula nostra non ferrent, quibus religati sumus infirmorum servire languoribus, nec eos præsentia corporali relinquere, nisi &c. *Non invisit quidem Augustinus Paulinum, neque hic illum, licet uterque id maxime cuperet, at perpetua mansit inter eos amicitia, & frequens litterarum commercium. Nec modo Paulinus variis questionibus pulsabat Augustinum; sed hic etiam, uti non minori erat modestiâ quam doctrinâ, Paulinum subinde consulebat. Accipit verba Augustini ex epist. 65, qua id doceant: Ecce illam quæstiunculam, quam nuper proposueram, tamquam si præsens præsentia inter dulces loquelas objicerem, planè Christiano intellectu & devotione solvisti, sed nimis cursum & breviter; posset quippe ibi aliquanto diutius & uberius habitare gratia oris tui, si cum dixisses ita te illo, quo feliciter uteris, loco perseverare decrevisse, ut si quid de te aliud Domino placuerit, ejus voluntatem præferas tuæ, id ipsum aliquanto apertius explicares, quoniam modo voluntatem Dei, quæ nostræ voluntati præponenda est, noverimus. Quam difficultatem ubi magis exposuerat, subjungit: Hinc oro, participem me facias cogitationum tuarum, quid in talibus vel facere soleas, vel faciendum esse reperias.*

& utriusque modestia,
 § 35 Consuluit quoque Paulinum Augustinus de futura vita Beatorum. At ille, Augustinum non patrem modo sed & magistrum vocans, miris ejus sapientia laudibus responsorias suas conspersit. Pauca ex epistola ejus, inter Augustinianas

249 Speciminis gratiâ subjungo: Lucernâ, inquit, semper est pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Ita quotiescumque litteras beatissimæ Sanctitatis tuæ accipio, tenebras insipientiæ meæ discuti sentio, & quasi collyrio delectationis infuso, oculis mentis meæ prius video, ignorantia nocte depulsa, & caligine dubitationis absterfa. Quod cum sæpe aliàs per munera epistolarum tuarum mihi donatum fenserim, tum præcipuo isto recentium litterarum libello, cuius mihi tam gratus quam dignus portitor fuit, vir benedictus Domini frater noster Quintus diaconus. . . . Quid ergo humilis & terrenus respondeam ad hanc sapientiam, quæ data est tibi desuper, quam hic mundus non capit, & quæ nemo sapit, nisi sapientiâ Dei sapiens, & Dei verbo eloquens? Itaque quia experimentum habeo Christi in te loquentis, in Deo laudabo sermones tuos, & non timebo à timore nocturno.

dum consu- lum invi- cem,
 § 36 Deinde inferius: Quæ verò post resurrectionem carnis in illo seculo beatorum futura sit actio nostra, tu me interrogare dignatus es. At ego de præsentia vitæ meæ statu & magistrum & medicum spiritalem consulo, ut doceas me facere voluntates Dei, tuisque vestigiis ambulare post Christum, & mortem istam Euangelicam prius emori, quam carnalem resolutionem voluntario præveniamus excessu: non obitu, sed sententiâ recedentes ab hujus sæculi vita, quæ tota tentationum plena, vel, ut tu aliquando ad me locutus es, tota tentatio est. Utinam ergo sic dirigantur viæ meæ post vestigia tuâ, ut exemplo tuo solvens calcamentum vetus à pedibus meis, dirumpam vincula mea, & liber exultem ad currendum viam, quod possim assequi mortem istam, quâ tu mortuus es huic sæculo, ut vivas Deo in Christo vivente in te, cuius & mors & vita in corpore tuo, & corde, & ore cognoscitur. Quia non sapit cor tuum terrena, nec os tuum loquitur opera hominum, sed verbum Christi abundat in pectore tuo, & spiritus veritatis effunditur in lingua tua, superni fluminis impetu lætificans civitatem Dei. Quæ autem virtus hanc in nobis efficit mortem, nisi charitas quæ fortis est?

ait ad quæ- sita respon- dem.
 § 37 Demum, ubi Augustini interrogationi quædam responderat, vicinam difficultatem ex ipso vicissim quarit, sic eum modestè & honorificè alloquens: Hoc est ergo, quod egenus & pauper ego, ille insipiens & parvulus tuus, quem ut verus sapiens ferre consuesti, rogo ut me scientiam vel opinionem super hoc tuam doceas, quia scio te illuminatum spiritu revelationis ab ipso Duce & Fonte sapientium; ut sicut præterita cognovisti, & præsentia vides, ita etiam de futuris quid æstimes, quid censeas de his cælestium creaturarum, vel etiam super cælos in conspectu Altissimi agentium vocibus sempiternis, quibus tandem organis exprimentur. Rescripsit Augustinus epistolam 260 ad hanc Paulini, & partim ad ejus quæstia respondit, partim alia rursus ex ipso quæstivit, vehementer laudans ejus sententiam, quæ dixerat de statu quoque præsentis vitæ consulendum. Hac sufficiant de commercio litterarum, & arctaque amicitia Sancti nostri cum S. Paulino Nolano episcopo, in ejus Vita apud nos ad xxii Junii varia quoque de his legi possunt. Epistola autem Augustini ad Paulinum octo tantum notantur in Possidii Indiculo, quot etiamnum exstant in editione Benedictinorum: at dubium non videtur, quin plures scripserit, quæ Possidio facile potuerunt esse ignota, ut advertit etiam Tillemontius art. 116.

AUCTORE

J. S. Sanctus initio episcopatus scribit libros ad Simplicianum,

538 Sub initium quoque episcopatus sanctus Doctor exaravit duos libros ad Simplicianum Mediolanensem episcopum, quem Mediolani in conversione sua adiutorem habuerat, ut infra legitur in Actis num. 190 & 191. Hinc cum Simplicianus quæstiones quasdam pertractandas misisset, Sanctus, post modestissimas atque humanissimas litteras ad ipsum missas, in limine Operis eum sic affatur: Gratissimam planè atque suavissimam interrogationum tuarum dignationem mihi, pater Simpliciane, misisti, quibus nisi responderè conarer, non solum contumax, verum etiam ingratus existerem. De hoc Opusculo lib. 2 Retract. cap. 1 sic meminit: Librorum, quos episcopus elaboravi, primi duo sunt ad Simplicianum ecclesiæ Mediolanensis antistitem, qui beatissimo successit Ambrosio, de diversis quæstionibus, quarum duas ex epistola Pauli apostoli ad Romanos, in primum librum contuli. . . Posterior in hoc libro quæstio est, ab eo loco ubi ait, "Non solum autem, sed & Rebecca ex uno concubitu, habens Isaac patris nostri, : usque ad illud, ubi ait, "Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomer, morrha similes fuissetis, : in cujus quæstionis solutione laboratum est quidem pro libero arbitrio voluntatis humanæ, sed vicit Dei gratia. Nec nisi ad illud potuit perveniri, ut liquidissima veritate dixisse intelligatur Apostolus, "Quis enim, te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis, :? Quod volens etiam martyr Cyprianus ostendere, hoc totum ipso titulo definiuit, dicens: In nullo gloriandum, quando nostrum nihil est. In II libro tractantur cæteræ quæstiones, & pro nostra quantulacumque facultate solvuntur, quæ sunt omnes de Scriptura, quæ REGNORUM appellatur, quas singulas deinde recenset.

maximique semper fecit, que de Gratia ibidem disse-ruerat.

539 Porro quanti faciendæ sint, quæ Sanctus in hoc Opusculo ad Simplicianum disseruit de gratia Dei, ex ipso abundè intelligimus. Quippe lib. de Prædestinatione Sanctorum cap. 4 Semi-Pelagianos eò remittit his verbis: Nam si curassent (proficere in libris Augustini) invenissent istam quæstionem secundum veritatem divinarum Scripturarum solutam, in primo libro duorum, quos ad beatæ memoriæ Simplicianum scripsi. . . in ipso exordio episcopatus mei, nisi fortè non eos noverunt. Quod si ita est, facite ut noverint. Ad ductisque verbis suis ex lib. 2 Retract. subnectit: Ecce quare dixi superius, hoc Apostolico præcipuè testimonio etiam me ipsum fuisse convictum, cum de hac re aliter saperem, quam mihi Deus in hac quæstione solvenda, cum ad episcopum Simplicianum, sicut dixi, scriberem, revelavit. Rursum de Dono perseverantiæ cap. 21 eò remittit Massilienses: Videant, inquit, utrum in primi libri posterioribus partibus, eorum duorum, quos mei episcopatus initio, antequam Pelagiana hæresis appareret, ad Simplicianum Mediolanensem episcopum scripsi, remanserit aliquid, quo vocetur in dubium, gratiam Dei non secundum merita nostra dari; & utrum ibi non fati egerim, etiam initium fidei esse donum Dei; & utrum ex iis, qui ibi dicta sunt, non consequenter eluceat, etiam non sit expressum, etiam usque in finem perseverantiam non nisi ab eò donari, qui nos prædestinavit in suum regnum & gloriam. Hinc igitur clarissime patet, quanti fecerit Augustinus jam senex, quæ ad Simplicianum de gratia disputavit, atque exposuit. Nec mirum videbitur in illo

libro mentem Augustini de natura gratiæ efficacis clariùs expositam esse, si consideremus ab ipso conscriptum esse sine ullo adversario, atque eum in finem, ut explicaret locum Apostoli, quo gratia efficax clarè asseritur. Unde autem sanctus Doctor efficaciam gratiæ desumat, egregiè exposuit Liberius Gratianus, seu P. Livinus de Meyer in Opusculo, quod conscripsit de Mente S. Augustini circa gratiam physicè prædeterminantem cap. 1.

D

§ XXXIX. Opuscula de Agone Christiano; de Doctrina Christiana, Confessiones, Quæstiones Evangeliorum, Annotationes in Job, de Catechizandis rudibus: an Sanctus interfuerit concilio Carthaginensi tertio & quarto.

Augustinus lib. 2 Retract. cap. 3 aliud Opusculum recenset hoc modo: Liber de Agone Christiano fratribus, in eloquio Latino ineruditus, humili sermone conscriptus est, fidei regulam continens & præcepta vivendi. In eo deinde quidpiam clariùs explicat, & subjungit: Hic liber sic incipit, CORONA VICTORIÆ. Cum hoc Opusculum ponatur tertio loco inter ea, quæ scripsit episcopus, dubium non apparet, quin ad priores episcopatus annos sit referendum. Cassiodorus de Institutione divinarum Litterarum cap. 16 hunc librum commendat hisce verbis: Item ejusdem (Augustini) liber unus, quem de Agone Christiano composuit, maximè vobis necessarius, qui calcato sæculo defudatis in certamine Christiano. Porro scriptus quidem hic liber ad instruendos Christianos, varia tamen in illo etiam contra hæreticos breviter sunt disputata, ut patebit legenti.

E. Scribit de Agone Christiano.

541 Post hunc, quantum colligi potest ex ordine lib. 2 Retract. servato, Sanctus scribere cepit libros de Doctrina Christiana, quos imperfectos primum reliquit, ac demum absolvit, cum libros Retractationum exarare cœperat. Audi de iis Sanctum ipsum lib. 2 Retract. cap. 4: Libros de Doctrina Christiana, cum imperfectos comperissem; perficere malui, quam eis sic relictis, ad alia retractanda transire. Complevi ergo tertium, qui scriptus fuerat usque ad eum locum, ubi commemoratum est ex Evangelio testimonium de muliere, quæ abscondit fermentum in tribus mensuris farinæ, donec fermentaretur totum. (Habetur id lib. 3, cap. 25.) Addidi etiam novissimum librum, & quatuor libris Opus illud implevi, quorum primi tres adjuvant, ut Scripturæ intelligantur, quartus autem, quomodo, quæ intelligimus, proferenda sint. Post hæc quadam retractat, quæ ibidem videri poterunt.

de Doctrina Christiana.

542 Post libros modò memoratos secuti sunt libri Confessionum, ita tamen, ut intercesserit Opusculum contra Donatistas compositum: at cum scripta contra hæreticos jam memorata sint, illa deinceps tacitus præteribo. De Confessionibus suis lib. 2 Retract. cap. 6 sic habet sanctus Doctor: Confessionum mearum libri XIII & de malis & de bonis meis Deum laudant justum & bonum, atque in eum excitant humanum intellectum & affectum; interim quod ad me attinet, hoc in me egerunt,

F. Confessio- nes,

A egerunt, cum scriberentur, & agunt, cum leguntur. Quid de illis alii sentiant, ipsi viderint, multis tamen fratribus eos multum placuisse & placere scio. A primo usque ad decimum de me scripti sunt. In tribus cæteris de Scripturis sanctis, ab eo quod scriptum est, IN PRINCIPIO FECIT DEUS CÆLUM ET TERRAM, usque ad Sabbathi requiem. *Pauca mox in illis corrigenda subiungit. Hi Confessionum libri testes sunt luculentissimi profunda S. Augustini humilitatis, quam magis declaravit Sanctus, cum illos ad comitem Darium mitteret, adjunctis verbis num. 377 citatis.*

contra Hilarium,

543 *Alterius Opusculi occasione Sanctus exponit lib. 2 Retract. cap. xi, ipsumque Opusculum, quod hodie non exstat, memorat hoc modo: Inter hæc Hilarius quidam vir tribunitius, laicus, Catholicus, nescio unde adversus Dei ministros, ut fieri adfolet, irritatus, morem, qui tunc esse apud Carthaginem cœperat, ut hymni ad altare dicerentur de Psalmorum libro, sive ante oblationem, sive cum distribueretur populo, quod fuisset oblatum, maledica reprehensione, ubicumque poterat, lacerabat, asserens, fieri non oportere. Huic respondi jubentibus fratribus, & vocatur liber ipse, CONTRA HILARIUM. Hic liber sic incipit, QUI DICUNT MENTIONEM. Memoratur hic liber in Indiculo Possidii his verbis: Contra Hilarium de canticis ad altare, liber unus. Tillemontius art. 114 videtur credidisse, Hilarium quadam objecisse contra hunc librum, eique iterum respondisse Augustinum: quia aliud ejus Opusculum sic refert Possidius: Responsio objectis Hilarii, liber unus. Verum insinuat ibidem Possidius epistolam 89, qua ad alium data est Hilarium.*

Quæstiones Evangeliorum

544 *Mox Augustinus cap. 12 aliud Opusculum subdit hunc in modum: Sunt quædam expositiones quorundam locorum ex Evangelio secundum Matthæum, & aliæ similiter secundum Lucam, in unum librum illæ, in alterum istæ redactæ sunt. Titulus autem Operis hujus est, QUÆSTIONES EUANGELIORUM. Huic Operi sic præfatur tom. 4, pag. 141: Hoc Opus non ita scriptum est, ac si Evangelium exponendum ex ordine susceptum esset à nobis: sed pro arbitrio & tempore consulentis, cum quo legebatur; si quid ei videbatur obscurum. Ideoque multa & fortassis obscuriora prætermissa sunt: quia jam ea noverat, qui ea, quæ nondum noverat, inquirebat: nec tenere volebat festinationem suam in iis, quæ antea jam sic acceperat, ut etiam assiduitate audiendi atque tractandi memoriæ stabilitate firmæque mandaret. Nonnulla etiam hic non eodem ordine inveniuntur exposita, quo in Evangelio narrata sunt, quoniam quædam festinatione dilata, cum tempus daretur, retractabantur: & eo loco scribebantur, qui vacuus in ordine jam expositarum rerum subsequeretur. Quod posteaquam comperi, ne quis fortè quærens aliquid legere in hoc Opere, quod cum in Evangelio movisset, & ad quærendum excitasset, tædio perturbati ordinis offenderetur, quandoquidem ea, quæ carptim, ut poterat, dictabantur, in unum corpus collecta & contexta cognovi, feci ut ordine numerorum præscriptis titulis, quod cuique opus esset, facillè investigaret.*

Annotationes in Job,

545 *Hic Sanctus lib. 2 Retract. cap. 13 aliud subnectit Opusculum, quod fatetur sibi minus placere. Verba ejus accipe: Liber, cujus est titulus, ANNOTATIONES IN JOB, utrum meus habendus sit an potius eorum, qui eas, sicut po-*

tuertur vel voluerunt, redegerunt in unum corpus descriptas de frontibus codicis, non facillè dixerim. Suaves enim paucissimis intelligentibus sunt, qui tamen necesse est offendantur multa non intelligentes, quia nec ipsa verba, quæ exponuntur, ita descripta sunt in multis locis, ut appareat, quid exponatur. Deinde brevitate sententiarum tanta secuta est obscuritas, ut eam lector vix ferre possit, quem necesse est plurimam non intellecta transire. Postremò tam mendosum comperi Opus ipsum in codicibus nostris, ut emendare non possem, nec editum à me dici vellem, nisi quia scio fratres id habere, quorum studio non potuit denegari. Hoc opus sic incipit: ER OPERA MAGNA ERANT EI SUPER TERRAM. At Cassiodoro non displicuerunt hæc Annotationes, de quibus sic loquitur cap. 6 de Institutione divinarum Scripturarum: Sanctus quoque Augustinus in eodem libro (Job) Annotationes faciens, eum solita curiositate tractavit.

546 *Subdit Augustinus cap. 14: Est etiam liber noster DE CATECHIZANDIS RUDIBUS hoc ipso titulo prænotatus. Ad quem, & qua occasione scriptus sit hic liber, in quo egregia traduntur documenta, Sanctus ipse enarrat cap. 1, seu tom. 4 Operum pag. 295, his verbis: Petisti à me, frater Deogratias, ut aliquid ad te de catechizandis rudibus, quod tibi usui esset, scriberem. Dixisti enim quòd sæpe apud Carthaginem ubi diaconus es, ad te sæpe adducantur, qui fide Christiana primitus imbuendi sunt, eo quod existimeris habere catechizandi uberem facultatem, & doctrinam fidei & suavitatem sermonis: te autem penè semper angustias pati, id ipsum quòd credendo Christiani sumus, quo pacto commodè intimandum sit: unde exordienda, quousque sit perducenda narratio: utrum exhortationem aliquam terminata narratione adhibere debeamus, an præcepta sola, quibus observandis, cui loquimur, noverit Christianam vitam professionemque retinere. Sæpe autem tibi accidisse confessus atque conquestus es, ut in sermone longo & tepido tibi ipse vilesceres essetque fastidio, necdum illi, quæ loquendo imbuebas, & cæteris, qui audientes aderant: eaque te necessitate fuisse compulsus, ut ea me, quam tibi debeo, charitate compelleres, ne gravarer inter occupationes meas, tibi de hac re aliquid scribere. Ego verò non ea tantum, quam familiariter tibi, sed etiam quam matri Ecclesiæ universaliter debeo, charitate ac servitute compellor, si quid per operam meam, quam Domini nostri largitate possum exhibere, idem eos Dominus, quos mihi fratres fecit, adjuvari jubet, nullo modo recusare, sed potius prompta & devota voluntate suscipere. Quanto enim cupio latius erogare pecuniam Dominicam, tanto magis me oportet, si quam dispensatores confervos meos difficultatem in erogando sentire cognosco, agere, quantum in me est, ut facillè atque expedite possint, quod impigrè ac studiosè volunt.*

547 *Ad eundem, opinor, Deogratias tunc presbyterum scripsit Augustinus epistolam 49, in cujus exordio ejus eruditionem commendat. Solvuntur illà epistolâ quæstiones sex contra Paganos, de quibus actum est num. 389. Dubium videtur, an hic idem sit Deogratias, qui deinde sub Gensericò factus est episcopus Carthaginensis, mortuusque circa annum 456 vel 457. Egerunt Majores nostri de S. Deogratias episcopo ad xxv Martii, nec ullam de hisce mentionem fecerunt. Tillemontius quoque in Augustino art. 114 insi-*

AUCTORE
J. S.

de Catechizandis rudibus ad Deogratias & E

F

tertium hinc postea fuerit episcopus Carthaginensis.

AUCTORE
J. S.

nuat, alium apparere ab illo episcopo, quod repetit tom. 15 in Eugenio art. 14. Ratio ejus est, quod Deogratias ille octogenario major fuisset, dum anno 454 consecratus est episcopus, cum jam diaconus rudis doctrinam Christianam imbueret circa annum 400, dum laudatum librum ad illum conscripsit Augustinus. Hac fatetur, ratio non est contemnenda. Verumtamen cum Victor Vitenfis, apud nos citatus tom. III Aprilis pag. 384 carolice senectutis meminerit, & S. Deogratias non nisi triennio episcopus fuerit, non video cur idem esse nequeat, licet res alias parum videatur certa; nam plures esse potuerunt ejusdem nominis.

Concilium
Carthagi-
nense 111.

548 Apud Labbeum tom. 2 Conciliorum exhibetur concilium Carthaginense 111 anni 397, cui interfuisse dicuntur episcopi quadraginta & quatuor, conditique canones quinquaginta. Subscriptiones col. 1178 exprimentur hoc modo: Aurelius episcopus ecclesie Carthaginensis, huic decreto consenti, & relecto subscripsi. Epigonius episcopus Bullensis regionis, subscripsi. Augustinus episcopus plebis Hipponæ Regiensis, subscripsi. Similiter & omnes episcopi, quadraginta quatuor numero, subscriperunt. Hac subscriptio sufficit Schelstratio in Ecclesia Africana diff. 3, cap. 7, pag. 209, ut credat Augustinum huic adfuisse concilio; at non sufficit Tillemontius, qui notat 26 in Augustinum de ejus presentia disputat, ac rem fere relinquit dubiam. Affert tamen & aliam rationem, qua innuere videtur Sanctum interfuisse laudato concilio, quam paulo accuratius exponam.

B

549 Possidius in Vita inferioris num. 16 sic habet: Unde etiam fategit, ut conciliis statueretur episcoporum, ab ordinatoribus debere ordinandis vel ordinatis omnium statuta sacerdotum in notitiam esse deferenda. In dicto autem concilio can. 3 id ipsum statutum est his verbis: Item placuit, ut ordinandis episcopis vel clericis, prius ab ordinatoribus suis decreta conciliorum auribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra statuta concilii fecisse asserant. Non video, quod respicere potuerit Possidius, nisi ad hunc canonem. Quod vero ait Tillemontius potuisse Augustinum per litteras agere apud Aurelium: id revera solis litteris factum, non est verisimile. Accedit alia ratio huic non absimilis. Augustinus epist. 235 ad Quintianum memorat statuta duo hujus concilii, videlicet de clericis alienis non suscipiendis, & de Scripturis canonicis, eaque a se quoque fuisse decreta in concilio, innuit his verbis: Ut quod statutum est à nobis in concilio permaneret. At ea statuisse non potuit cum aliis Augustinus, nisi in concilio Carthaginensi 111, quantum apparet: quamvis enim in concilio Hipponensi eadem fuissent decreta, decernere ibidem non poterat Augustinus, qui tunc solam erat presbyter. Dicendum itaque dicto concilio adfuisse Augustinum, non modo quia subscriptus legitur, sed etiam quia ex gestis ibidem interfuisse deprehenditur. Varia quidem objicit Tillemontius, sed prorsus levia, & ipse ea abunde solvit. Illa igitur brevitatis causa prætermitto.

ubi &
quarto.

550 Anno 398 celebratum est concilium Carthaginense IV, cui similiter subscriptus legitur S. Augustinus loco tertio, post Aurelium videlicet & Donatianum, ommissis aliorum nominibus, ut videri potest apud Labbeum laudatum col. 1208. Porro credibile non est, Augustinum revera tertio loco subscripsisse, sed collector ejus nomen, ob Viri celebritatem retinuit, aliorum nominibus omisis. Schelstratus in Ecclesia Africana diff. 3, cap.

8, pag. 214 de hoc concilio docet sequentia: Gravis est quaestio de Actis presentis synodi, quæ cum nullibi apud antiquiores Latinos, & nec ab auctore Concilii vulgò Africani, nec à Fulgentio Ferrando Carthaginensi diacono, nec à Dionysio exiguo abbate Romano, nec ab iis, qui Codicem canonum ecclesie Africanæ in Græcum translulere, ulla illorum facta sit mentio, supposititia credita sunt à nonnullis viris eruditioribus, quibus viam aperuit Christophorus Justellus præfatione in Codicem canonum Africanæ ecclesie. At respondit utcumque his difficultatibus ipse Schelstratus, & latius post ipsum Tillemontius notat 29 in Augustinum; ad quos lectorem remittimus, ut ad alia Sancti gesta gradum faciamus.

D

§ XL. Opuscula Sancti, ad Inquisitiones Januarii, de Opere Monachorum, de Genesi ad litteram: concilia duo Carthaginensia, quibus videtur interfuisse: deponit Abundantium presbyterum.

E

Recensui hætenus scripta Sancti Doctoris, inter initium episcopatus & annum 400, ut apparet, exarata. Nunc quadam enumerabo, quæ anno 400 & sequentibus videntur alliganda. Primum se offerunt quaestiones varia Sancto proposita, ab eoque soluta; de quibus lib. 2 Retract. cap. 20 sic habet: Libri duo, quorum est titulus, AD INQUISITIONES JANUARI, multa de Sacramentis continent disputata, sive quæ universaliter, sive quæ particulariter, id est, non peræque in omnibus locis observat Ecclesia, nec tamen commemorari omnia potuerunt, sed satis ad inquisita responsum est: quorum librorum prior epistola est; habet quippe in capite, quis ad quem scribat; sed ideo inter libros annumeratur hoc Opus, quoniam sequens, qui nomina nostra non habet, multo est prolixior, & in eo multo plura tractantur... Hoc Opus sic incipit: AD EA, QUÆ ME INTERROGASTI. Exstat utrumque Opusculum inter epistolas Augustini, quarum sunt 118 & 119. Quam modestis verbis secundum terminaverit, dictum est num. 383. Quis vero fuerit Januarius, ad cujus quaestita responsum, non satis constat. Vide Tillemontium in Augustino art. 129.

Sanctus re-
spondet ad
Inquisitiones
Januarii:

F

552 Post Opuscula præfata Sanctus cap. 21 recenset librum de Opere monachorum, ejusque scribendi occasionem sic explicat: Ut de opere monachorum librum conscriberem, illa necessitas compulit, quod cum apud Carthaginem monasteria esse cœpissent, alii se suis manibus transigebant, obtemperantes Apostolo: alii vero ita ex oblationibus religiosorum vivere volebant, ut nihil operantes, unde necessaria vel haberent vel supplerent, se potius implere præceptum Evangelicum existimarent atque jactarent, ubi Dominus ait: Respicite volatilia cæli & lilia agri. Unde etiam inter laicos inferioris propositi, sed tamen studio ferventes, existere cœperant tumultuosa certamina, quibus Ecclesia turbaretur, aliis hoc, aliis aliud defendentibus. Huc accedebat quod criniti erant quidam eorum, qui operandum non esse dicebant. Unde contentiones hinc reprehendentium,

scribit de
Opere mo-
nachorum.

A dentium, inde quasi pugnantium pro partium studiis augebantur. Propter hoc venerabilis senex Aurelius, ecclesie ipsius civitatis episcopus, ut hinc aliquid scriberem iussit, & feci. Hic liber sic incipit: Jussioni tuæ sancte frater Aureli. *Habemus hoc sancti Doctoris Opusculum tom. 3 Operum pag. 293 & seqq.*

de Genesi ad litteram. 553 Deinde post scripta contra Jovinianam heresim, quæ jam relata sunt, Augustinus cap. 24 Opus recenset majoris moliminis, cui simile antea tentaverat, ut ex ipso relatum est num. 279.

B De presenti autem Opere sic habet: Per idem tempus de Genesi libros XII scripsi ab exordio, donec de paradiso dimissus est Adam; & flammea tomphæa posita est custodire viam ligni vitæ. Cum autem ad hoc usque XI libri peracti essent, duodecimum addidi, in quo diligentius de paradiso disputatum est. Titulus horum librorum inscribitur: DE GENESI AD LITTERAM; id est; non secundum allegoricas significationes, sed secundum rerum gestarum proprietates. In quo Opere plura quæsitæ, quàm inventa sunt; & eorum, quæ inventa sunt; pauciora firmata; cætera verò ita posita, velut adhuc requirenda sunt. Hos sanè libros posteriùs cœpi, sed priùs terminavi; quàm DE TRINITATE: ideo eos nunc ordinè; quò cœpi, recollui.

in quo Opere plura querit quàm solvit. 554 Porro quod Sanctus modestè ait, plura in illo Opere quæsitæ quàm inventa, id in ipso Opusculo saepe apparet, & lib. 12, cap. 1, sen tom. 3 Operum pag. 274 rationem reddit, cur ita fecerit, quæ eruditus nequit esse inutilis: Ab exordio, inquit; Scripturæ sanctæ; quæ inscribitur GENESIS, donec homo primus de paradiso dimissus est, undecim libris sive asserendo atque defendendo, quæ certa nobis sunt, sive inquirendo & ambigendo de incertis, quæ potuimus, & sicut potuimus, differuimus atque conscripsimus, non tam præscribentes de rebus obscuris unicuique; quid sentiat, quàm nos docendos, in quibus dubitavimus, ostendentes, temeritatemque affirmandi athventes à lectorè; ubi non valimus præbere sententiæ firmitatem. Pari igitur modestia usus est Sanctus in scribendo Opere & in illo deinde recensendo. *Andi Cassiodori de hoc Opere judicium cap. 1 de Institutione:* De eisdem principis sanctus quoque Augustinus disertus atque cautissimus disputator duodecim volumina conscripsit, quæ doctrinarum penè omnium decore vestivit, hæcque vocavit DE GENESI AD LITTERAM. Qui quamvis de eadem re tractaverit, de qua beatus Basilus & sanctus Ambrosius celebrissima laude fulserunt: tamen, quod post disertos viros difficile contingere solet, Opus suum longè in aliam summam, Domino largiente, perduxit.

Concilium Carthaginense anni 401.

C 555 Eodem fere tempore; quo hæc scribi cœpta, geminum anno 401 habitum est Carthagine concilium, ut colligitur ex Codice canonum ecclesie Africana apud Labbeum tom. 2 Conciliorum. Primum col. 1081 habitum notatur post consulatum Fl. Stiliconis viri clarissimi XVI Kalendas Julius, Carthagine in secretario basilicæ Restitutæ. Stilico autem cum Aureliano consul fuit anno 400; ut concilium in prædictum annum 401 incidere debuerit. Varia in eo concilio leguntur statuta, partim ad Donatistas faciliùs Ecclesia conciliandos, partim ad reliquias ethnica superstitionis exterminandas, partim ad disciplinam Ecclesie stabiliendam, ut lector videre poterit apud Labbeum citatum. Non quidem omnino certum est, Augustinum huic interfuisse concilio, Augusti Tomus VI.

cum de eo mentio non fiat, & solus Aurelius Carthaginensis jam legatur subscriptus cum hac clausula; Similiter & ceteri episcopi subscripserunt. Sanctum tamen huic concilio aequè ac sequenti interfuisse putat Tillemontius art. 131, quod concilii utriusque statuta sancti Doctoris menti videantur conformia.

556 Alterum; cui dicuntur adfuisse ex Affricanis omnibus provinciis episcopi; apud Labbeum col. 1089 habitum scribitur Vincentio & Flavio (alii Fravita aut Flavito) viris clarissimis consulibus, Idibus Septembris, Carthagine in secretario basilicæ Restitutæ: quæ epocha idem annus 401 designatur, quo Vincentius & Fravita fuere consules. Decreta hujus concilii vide apud Labbeum. Duo ex illis refero, quia spectant ad Sanctum nostrum. Col. 1096 can. 78 viginti episcopi leguntur ad ecclesiam Hipponensium Diaretoræ (urbs erat provincia proconsularis in Zeugitana; ac Hippo Diarrhytus vocabatur ad distinctionem Hipponis Regii, de qua Cellarius in Africa pag. 102) ut alium ibidem statuant episcopum in locum Equitii jam antè depositi. Inter illos autem tertio loco numeratur Augustinus. Hinc satis certum redditur, Sanctum huic concilio interfuisse, quod ex aliis quoque decretis firmari potest; ex quibus unum subjungo.

557 Col. 1097 can. 80 ita statuerunt concilii Patres: Item placuit, ut si quis de alterius monasterio susceptum vel ad clericatum promovere voluerit, vel in suo monasterio Majorem monasterii constituerit, episcopus, qui hoc fecerit; à ceterorum communionè sejunctus, sitæ tantum plebis communionè contentus sit, & ille neque clericus neque præpositus perseveret. Illud ipsum acciderat, antequam hæc statuerentur: nam fratres duo ex monasterio Augustini discesserant, eò repugnante, Carthaginem; ex quibus alterum; Donatum nomine; Aurelius Carthaginensis episcopus in clericum adlegerat; ratus fortasse abiisse bonam Augustini veniam: Hinc Sanctus epistolâ 76 Aurelio graviter proponit, quàm incongruum sit hujusmodi desertores monasteriorum Clero adscribere, factumque Aurelii excusans addit sequentia: Sed de istis, credo, arbitrata sit beatitudo tua; nostra voluntate, ut suis potiùs corregionibus utiles essent, de monasterio recessisse. Sed falsum est, sponte abierunt; sponte deseruerunt, nobis; quantum potuimus, pro eorum salute renitentibus. Et de Donato quidem, quia jam factum est; ut antequam de hac re aliquid in concilio statueremus, ordinaretur, si fortè à superbiæ pervertitate correctus est, quod vult, faciat prudentia tua. De fratre verò ejus, cuius vel maximè causâ de monasterio etiam ipse Donatus abcessit, cum intelligas, quid sentiam, nescio quid respondeam. Ex verbo statueremus intelligimus; canonem mox citatum ab Augustino cum aliis decretum; adedque illi concilio adfuisse; & recitata simul docent, quàm exactè observata vellet conciliorum statuta.

558 Aliud iusta severitatis; & exactæ canonum observantia exemplum dedit sub finem ejusdem anni 401, removendo ab officio Abundantium, fame non integra presbyterum. Rem totam narrat ipse Sanctus epist. 236 ad Xantippum tunc Numidia primatem; quam huc transfero: Officio debito meritibus tuis; salutans dignationem tuam, tuisque me orationibus valde commendans; in finem prudentiæ tuæ, Habundantium quemdam in fundo Strabonianensi, pertinente ad curam vestram, ordinatum fuisse presbyterum. Qui cum

AUCTORE J. S.

alterum ejusdem anni, cui Sanctus adfuit;

E

ut probatur ex ejus ad Aurelium epistolâ:

F

Abundantium fame non integræ

AUCTORE
J. S.

non ambularet vias fervorum Dei, non bonam famam habere cœperat, quâ ego conterritus, non tamen temere aliquid credens, sed planè sollicitior factus, operam dedi, si quo modo possem ad aliqua malæ conversationis ejus certa indicia pervenire.

559 Ac primò comperi, eum pecuniam cujusdam rusticani divino apud se commendato intervertisse: ita ut nullam inde posset probabilem reddere rationem. Deinde convictus atque confessus est, die jejunii Natalis Domini, quo etiam Gippitana ecclesia, sicut cæteræ jejunabant, cum tamquam perrecturus ad ecclesiam suam valefessisset collegæ suo presbytero Gippitano, horâ fermè quintâ; & cum secum nullum clericum haberet, in eodem fundo restitisse, & apud quamdam malæ famæ mulierem & prandisse & cenasse, & in una domo mansisse. In hujus autem hospitio jam quidam clericus noster Hipponensis remotus erat: & hoc quia iste optinè noverat, negare non potuit. Nam quæ negavit, Deo dimisi, judicans quæ occultare permissus non est. Timui ei committere ecclesiam, præsertim inter hæreticorum circumlatrantium rabiem constitutam. Et cum me rogaret, ut ad presbyterum fundi Armemanensis in campo Bullensi, unde ad nos devenerat, causâ ejus insinuatâ litteras çarem, ne quid de illo atrocius suspicaretur, ut illic vivat, si fieri potest, sine officio presbyterii correctior, misericordiâ commotus feci. Hæc autem præcipuè prudentiæ tuæ intimare oportebat, ne aliqua tibi fallacia subreperet. Audivi autem causam ejus, cum centum dies essent ad Dominicum Paschæ, qui futurus est octavo Idus Aprilis.

560 Hoc propter concilium insinuari curavi venerabilitati tuæ, quod etiam ipsi non celavi; sed ei fideliter, quid institutum esset, aperui. Et si intra annum causam suam, si fortè sibi aliquid agendum putat, agere neglexerit, deinceps ejus vocem nemo audiat. Nos autem, beatissime domine & venerabiliter suscipiende pater, si hæc indicia malæ conversationis clericorum, maxime cum fama non bona eos cœperit comitari, non putaverimus eo modo vindicanda, quod in concilio institutum est: incipimus cogi ea, quæ sciri non possunt, velle discutere, & aut incerta damnare, aut verè incognita præterire. Ego certè presbyterum, & qui die jejunii, quo ejusdem loci etiam ecclesia jejunabat, valefaciens collegæ suo ejusdem loci presbytero, apud famosam mulierem, nullum secum clericum habentem, remanere & prandere & cenare ausus est, & in una domo dormire, removendum ab officio presbyterii arbitratus sum, timens ei deinceps ecclesiam Dei committere. Quod si fortè iudicibus ecclesiasticis aliud videtur, quia sex episcopis causam presbyteri terminare concilio statutum est, committat illi, qui vult, ecclesiam suæ curæ commissam: ego talibus fateor quamlibet plebem committere timeo, præsertim quos nulla bona fama defendit, ut hoc eis possit ignosci: ne si quid perniciosius eruperit, languens imputem mihi.

eaque de re scribit ad Xanthippum Numidie primatem.

C

§ XLI. Controversia Sancti cum Severo episcopo Milevitano occasione Timothei clerici, in qua mirè eluxit moderatio ejusdem in defendendo jure ecclesiæ suæ.

E Odem fortasse anno 401, aut sequente non multum provelto, aliquid controversia fuit S. Augustino cum antiquo amico Severo Milevitano antistite. Lis cœpta est sine ulla Sancti culpa, ut patebit, & terminata sine ullo amicitia detrimento, quòd Augustinus sic voluerit jura sua defendere, ut nec amicum exacerbarer, nec scandalum crearetur infirmis. Res tota deducenda est ex duabus Augustini epistolis, nimirum ex 240 & 241, ex quibus posterior prius fuit conscripta. Erat in diœcesi Hipponensi Timotheus quidam lector. Hic temere juraverat Severo, se non recessurum ab eo. Postulat igitur ipsum Severus ab Augustino. Interim, dum deliberatur, an Severo tradi deberet, inscio Augustino, quorundam molitionibus ordinatur subdiaconus, ut sic firmitus alligaretur parochia Subsana, in qua erat lector. Hinc lis inter Severum, qui Timotheum petebat ob juramentum, & Carcedonium presbyterum prædictæ parochiæ, qui, favente Ecclesiæ disciplina, contendeat non dimittendum Timotheum memoratum.

562 Controversia finita fuisset, si Severus voluisset Timotheum jurisjurandi religione solvere, idque petebat Augustinus cum Alypio & Samsucio episcopis; sed renuebat Severus, Timotheumque sibi mitti volebat. Itaque, quod unum supererat concordia remedium, induxit Carcedonium Augustinus, ut patienter ferret dimitti Timotheum, ipsumque re vera misit ad Severum, suaviter tamen & fortiter eundem monens, ut coram Deo dispiceret, an ipsum posset retinere cum jactura disciplina ecclesiastica. Hæc omnia ex laudatis epistolis clarè eruuntur. At ipsa epistolarum verba subjungemus, ut dicta nostra confirmetur, & mira Sancti lenitas cum prudentia pari conjuncta magis elucescat.

563 In epistola 241, ubi se & Carcedonium presbyterum de quibusdam excusaverat, dixeratque se quadam perperam facta partim objurgando, partim monendo, partim orando correxisse; rogat Severum ut jurisjurandi religione liberet Timotheum his verbis: Memoratus filius noster Timotheus vehementissimè perturbatus, quòd dubietatem tam inopinatam invitissimus senserit: indicavit nobis, quòd cum ageres cum illo, ut apud Subsanam Deo serviret, erupit & juravit, à te omnino non recessurum. Cumque ejus voluntatem requireremus, respondit se hac juratione impediri, quo minus ibi esset, ubi eum esse etiam antea volebamus: cum jam præsertim de suæ libertatis manifestatione securus sit. Cumque illi aperuissimus non eum futurum perjuri reum, si non per ipsum, sed per te fieret, ut propter vitandum scandalum tecum esse non posset, quandoquidem non de tua voluntate, sed de sua jurare potuerit, nec te sibi vicissim aliquid jurare confessus sit: ad extremum dixit, quod servum Dei Ecclesiæ filium dicere oportebat, quidquid nobis cum tua sanctitate de illo fieri placuisset, id

D

Controversia Sancti cum Severo Milevitano episcopo,

E

ob Timotheum clericum, qui juraverat se Severo adhaerentem;

F

petit Samsucius, ut Severus Timotheum jurisjurandi religione liberet;

se

A fe sine dubio fecuturum. Proinde petimus, & per charitatem Christi obsecramus prudentiam tuam, ut omnium, quæ locuti sumus, memineris, & rescriptis tuis nos lætifices. Debemus enim nos firmiores (si tamen inter tanta tentationum pericula dicere hoc audendum est) sicut ait apostolus, infirmorum onera sustinere. Frater Timotheus ideo non scripsit sanctitati tuæ, quia omnia, quæ gesta sunt, sanctus frater tuus significavit.

quod cum ille detrectaret, querelas ingerens, Augustinus

564 Renuit Severus facere, quod petierat Augustinus, quamvis æquissimum id videri possit cuius rem rectè consideranti: quin & ad querelas delapsus est, injuriam sibi fieri dictitans, contendensque non solum fuisse dolendum de ordinatione Timothei, sed illum omnino fuisse restituendum. Reposuit ad hæc Augustinus epistolam 240, quæ se ita excusat, ut sapius probet malè agere Severum, quod Timotheum exigeret, & clarè ostendat, in toto illo negotio nihil à se peccatum, ac tandem mira simul suavitate atque energiâ inducere conetur Severum, ne, quem ejus arbitrio permittebat, retinere audeat Timotheum. Si dicam, inquit, quæ me ipsa causa cogit dicere, ubi erit libertas amicitiae? Verumtamen fluctuans interim, elegi me purgare potius, quam te arguere. Scripsisti te mirari, nos cum dolore nostro tolerare voluisse, quod correctione emendari potuisset: quasi non sint dolenda, quæ malè facta sunt, etiam si quantum possunt, postea corriguntur: aut non id maximè tolerandum sit, quod cum manifestum sit perperam factum, fieri non possit infectum. Desine itaque mirari, frater sincerissime. Nam ordinatus est apud Subfanam subdiaconus Timotheus, præter meum consilium & voluntatem: cum quid de illo agendum esset, adhuc inter nostras alternas sententias deliberatio nutaret. Ecce adhuc doleo, quamvis jam ad te redierit, in quo nos tuæ voluntati paruisse non penitet. Audi etiam quid objurgando, quid monendo, quid orando correxerimus, & antequam hinc esset profectus: ne adhuc propterea videatur tibi nihil à nobis tunc fuisse correctum, quia nondum ad vos ipse redierat.

pacis gratiâ remittit Timotheum,

565 Exponit deinde quàm seriò reprehendisset omnes, qui in hoc facto peccaverant; illique culpam suam essent confessi, ut ibi videri poterit. Tum subdit: Monendo autem correximus primò omnes, ut deinceps talia non auderent, ne iram Dei experirentur: deinde præcipuè Timotheum, qui sola juratione se cogi dicebat ad tuam pergere charitatem, ut si sanctitas tua, quod fore spectabamus, considerans, quæ simul locuti fuimus, propter infirmorum scandalum, pro quibus Christus mortuus est, & propter Ecclesiæ disciplinam, quam periculosè negligunt, quoniam hic jam lector esse cœperat, nolles eum esse tecum, jam liber à vinculo jurationis, æquissimo animo Deo serviret, cui sumus rationem nostrorum actuum reddituri. Ipsum quoque fratrem Carcedonium, quantum potuimus, monendo ad hoc perduxeramus, ut etiam ipse patientissimè acciperet, quidquid de illo fieri, conservandæ ecclesiasticæ disciplinæ provisió & necessitas cogeret. Orando autem correxeramus nos ipsos, ut & gubernationes & exitus nostrorum consiliorum misericordiæ Dei commendaremus, & si quid indignationis nos momorderat, sub illius medicinalem dexteram confugiendo sanaremur. Ecce quàm multa, partim objurgando, partim monendo, partim orando correxeramus.

566 Et nunc considerantes vinculum charitatis Augusti Tomus VI.

tis, ut non possideamur à satana, non enim ignoramus mentes ejus: quid aliud facere debuimus nisi obtemperare voluntati tuæ, qui non putasti, quod factum est, corrigi potuisse, nisi ipse, in quo tibi injuriam factam esse conquereris, juri tuo redderetur? Hoc etiam frater ipse Carcedonius, quamvis non post levem animi turbationem, de qua peto ut ores pro illo, tamen Christum in te cogitans, æquanimiter fecit. Et cum adhuc ego, utrum apud nos remorante Timotheo, alias ad tuam germanitatem litteras mitterem, cogitandum putarem, veritus est ipse paternam commotionem tuam, & præcidit deliberationem meam, non solum sinens, sed etiam instans, ut tibi Timotheus redderetur. Ego autem, frater Severe, causam meam judicio tuo dimitto. Certus sum enim Christum habitare in corde tuo: per quem te obsecro, ut ipsum consulas, tuæ menti sibi subditæ præsentem: utrum homo, qui in ecclesia meæ dispensationi credita jam legere cœperat, & non semel, sed iterum & tertio, apud Subfanam & presbytero Subfanensis ecclesiæ comitatus, & apud Turres, & apud Cizan, & apud Verbalis legerat, non fuisse lector possit aut debeat judicari.

567 Non meminit Sanctus concilii Milevitani, quod celebratum est anno 402, vi Kalendas Septembris, ut est apud Labbeum tom. 2, col. 1100, & in quo col. 1104, can. 90 statutum est, ut quicumque in ecclesia vel semel legerit, ab alia ecclesia ad clericatum non teneatur. Hinc Tillemontius art. 140 rectè colligit, ante Milevitani concilium contigisse litem hanc, & verosimiliter occasionem præbuisse condendi dictum canonem. Suspiciatur idem, non retentum à Severo Timotheum: quod & mihi verisimile est, nisi deinde Augustinus forsitan contentus fuerit voluntate Severi, ipsum restituere volentis. Verum, quidquid de his fuerit, Sanctus gravi adhortatione concludit laudatam epistolam. Et sicut nos, inquit, quod postea nobis invitis factum est, Deo jubente correximus: sic & tu, quod priùs te neficiente factum est, eodem jubente similiter corrige. Neque enim vereor, ne tu parùm intelligas, quantus aditus aperitur ad dissolvendum ordinem ecclesiasticæ disciplinæ, si alterius ecclesiæ clericus cuicumque juraverit, quod ab ipso non sit recessurus, eum secum esse permittat, ideo se facere affirmans, ne author sit ejus perjurii; cum profectò, qui hoc non sinet, nec illum apud ipsum remanere permittet; quia de se, non de altero, jurare potuit, ipse pacificam regulam sine aliqua reprehensione custodiat. Sic Sanctus libera aequè ac amica monitione cupiebat disciplinam servare illasam, dum amico cedebat, ne scandalum generaretur, aut amicitia quid detrimenti acciperet.

568 Porro illorum amicitiam deinde perseverasse, ac planè fuisse eximiam, colligimus: ex litteris utriusque post aliquot annos datis, quibus nihil potest esse tenerius. Consule 37 Severi, cujus partem recitabimus, ut simul intelligatur, quanti faceret Severus Augustini scripta: Deo gratias, inquit, frater Augustine, cujus donum est, quidquid in nobis bonorum gaudiorum est. Fateor, bene mihi tecum est, multum te lego: mirum dicam, sed verum planè, quàm mihi absens solet esse præsentia, tam præsens facta est absentia tui. Nullæ se nobis interponunt turbulentæ actiones temporalium rerum. Ago quantum possum, etsi non tantum possum quantum volo: quid ego dicam, quantum volo? nosi optime quam

AUCTORÈ
J. S.
sed graviter
hortatur
Severum,

E

ne illum
retineat
contra di-
sciplinam
Ecclesiæ.

F

Mira Aus-
gustini et-
iam post
hanc litem
amicitia ex
litteris Se-
veri,

AUCTORE
J. S.

quàm avarus sim tui : nec tamen murmuro , quia non tantum ago , quantum volo , quoniam rursus non minus ago , quantum possum. Deo ergo gratias , frater dulcissime , bene mihi tecum est , gaudeo tecum artius conjunctus : & ut ita dicam , uniuersimè quantum potest adhærens tibi , redundantiam uberum tuorum suscipiens vires comparo , si possum idoneus effici ad ea concutienda & exprimenda : ut quidquid secretius & interius clausum custodiunt , remotis pellibus , quas adhuc latentem fugendas inferunt , ipsa mihi viscera si possibile est , dignentur effundere. Viscera , inquam , mihi ut refundantur cupio : viscera tua , viscera pinguium saginæ cœlesti , & condita omni dulcedine spiritali : viscera tua , viscera pura , viscera simplicia , nisi quòd duplici sunt vinculo redimita geminæ charitatis : viscera tua , viscera perfusa lumine veritatis , & resplendentia veritatem. Horum me manationi vel refultationi subijcio , quo nox mea in lumine tuo deficiat , ut in diei claritate simul ambulare possimus.

quibus amicissimè respondet Augustinus.

B

569 *Hiscæ amicissimè respondit Augustinus per epistolam 135 , in qua Severum amicum agnoscit fidelem , ingeniosè tamen & modestè ad laudes ab eo datas sic respondet :* Ecce mihi novam feci quaestionem , quam tu non proposuisti , & eam fortassis expectas ut solvam : ita mihi parum erat quòd debitor eram , nisi etiam me ampliore debito ipse cumularem : quamquam hoc facile sit ostendere , & si non ostendam facile tibi videre , & vera infideliter dici posse , & non vera fideliter. Qui enim sic credit , ut loquitur , etsi non vera loquitur , fideliter loquitur : qui autem non credit , quæ loquitur , & si vera loquitur , infideliter loquitur. Numquid ergo dubito , quòd ea de me credas , quæ scripsisti ? Quæ cum in me non agnosco , potuisti fideliter de me non vera dicere : sed nolo te vel benevolentia sic falli , cui benevolentia debitor sum , quia & tam fideliter & tam benevolè ea , quæ vera sunt , possum de te dicere , nisi , ut supra dixi , verecundia tuæ parcerem.

laudes tamen sibi datas ingeniosè refellens.

C

570 Ego autem quando laudor à germanissimo & familiarissimo animæ meæ , velut à me ipso lauder , sic habeo. Quod cernis quàm molestum sit , etiam vera si dicantur. Quanto potius quia etiam cum sis altera anima mea , imò una sit anima tua & mea , sic in me falleris , putando mihi adesse , quæ desunt , quomodo & de se ipse unus homo falli potest ? Quod non tam ideo nolo , ne , quem diligo , tu fallaris , verum etiam ne minus ores , ut sim , quod jam me esse credis : nec in eo sum tibi debitor , ut eadem progressu benevolentia credam & loquar de te bona , quæ adhuc & tu tibi deesse cognoscis , sed ut animo tam quidem benevolo ea tantum dicam bona tua , dona Dei , de quibus in te certus sum. Quod non ideo non facio , ne fallar in eis , sed ne tu à me laudatus , ipse te laudasse videaris : & propter illam justitiæ regulam , quia mihi fieri nolo. Quod si fieri debet , eligo esse debitor , quamdiu puto non esse faciendum. Si autem fieri non debet , nec debitor sum. *Plura de amicitia Augustinum inter & Severum tradit Tillemontius in Augustino art. 141 , ubi & alia de Severo prosequitur.*

Concilium Milevitano , cui adfuisse videtur Sanctus.

571 *Concilio Milevitano , quod habitum fuisse anno 402 jam diximus , interfuisse putamus Augustinum , tum quia fuit in Numidia , cujus provincia erat episcopus , tum quia laborasse videtur , ut executioni mandaretur canon ibi statutus. In dicto concilio apud Labbeum col. 1101 sic statuitur :* De Maximiano autem Bagaiensi , &

ad eum & ad ipsam plebem placuit de concilio literas dari , ut & ipse ab episcopatu discedat , & illi sibi alium requirant. *Cessit Maximianus , eaque de causa laudatur ab Augustino epist. 238 , quæ cum Alypio simul hortatur fratrem Maximiani Castorium , qui cum ipso à Donatistis accesserat ad Ecclesiam Catholicam , ut episcopatum illum suscipiat. Pauca ex epistola accipe :* Retribuatur ei (Maximiano) pax æterna , quæ promissa est Ecclesie , qui intellexit sibi non expedire , quod paci non expediat Ecclesie. Tu vero , fili charissime , non mediocre gaudium nostrum , qui nulla tali necessitate à suscipiendo episcopatu impediris , decet indolem tuam in Christo in te dicere , quod dedit. Ingenium quippe tuum , prudentia , eloquentia , gravitas , sobrietas , & cætera , quibus ornantur mores tui , dona sunt Dei. Cui serviunt melius quàm ei , à quo tributa sunt ? Ne serviant huic sæculo , ne vaneant cum illo atque dispercant. *His subduntur similia. An autem episcopatum acceptarit Castorius , non omnino constat.*

D

§ XLII. Adest concilio Carthaginiensi anno 404 : scandalum ex Sancti monasterio ortum : objurgat discipulum quemdam episcopum : Concilium Carthaginense anni 407 : Expositio epistolæ S. Jacobi : liber de Fide & operibus.

E

A *Pud Labbeum tom. 2 Conciliorum col. 1108 Adest Sanctus concilium Carthaginense contra violentias Donatistarum habitum legitur , cui interfuit S. Augustinus , ut ex ipsis concilii decretis , si conferantur cum verbis Augustini relatis § 31 , præsertim num. 438 & 439 , facile colligitur , cum dicat :* Obtinuumus tamen , ut illud potius , quod dixi , ab imperatoribus peteretur ; decretum est in concilio nostro , legati ad comitatum missi sunt. *Dixerat autem petiitum esse , ut lex Theodosii de multa hæreticorum renovaretur eo modo , quo id factum legitur in ipso concilio col. 1109. Itaque non modo huic concilio adfuit Sanctus , sed ejus quoque sententia ibidem prevaluit. Quin & litteras , quas concilii Patres scribendas decreverunt , ad imperatores , ad eminentissimas potestates , ad judices , ac demum ad episcopum Romanæ Ecclesie ; per Augustinum scriptas existimo : Possidius enim in Indiculo has Augustini conjungit epistolas , Innocentio Episcopo , Imperatoribus , Stilliconi , Præfectis Italiæ : at illa omnes exciderunt. Anno sequenti 405 aliud fuit concilium Carthagine habitum x Kalendas Septembris , ut videre est apud Labbeum col. 1112. Illi de more adfuisse Augustinum verisimile est ; at decreta illius concilii interciderunt.*

Adest Sanctus concilio Carthaginiensi anni 404.

F

573 *Inter has curas , quibus perpetuè occupabatur Sanctus ad utilitatem Ecclesie , non deseruerunt adversa aliqua , quibus & patientia ejus exerceretur , & humilitas , aliæque virtutes clarior elucescerent. Duo ex ipsius monasterio , alter presbyter Bonifacius , alter inferioris Ordinis , cui Spes erat nomen , invicem accusabant de impudicitia ,*

scandalum excitatum in monasterio Sancti.

A pudicitia, & licet Augustinus conaretur efficere, ut accusatio maneret occulta, erupit tamen summo cum scandalo populi. Res tota narratur ab Augustino in epistola 137, data ad Hipponenses, ad medendum scandalo quod excitatum erat: illius quoque meminit in 136 ad Felicem & Hilarinum. Compendium accipe, ut verba epistole clarius deinde intelligantur. Bonifacius motum impudicum, ut dicebat, Spei senserat, & revelaverat Augustino. Spes crimen regerit in Bonifacium, dicens se falso accusatum. Sanctus cum neutrum posset convincere, & de Spe malè suspicaretur; Deo quidem permittebat iudicium, Spem tamen promovere renuebat. Hic autem exacerbatus contendebat Bonifacium quoque ab officio presbyteratus removendum, in quod renuebat consentire Sanctus, innocentem credens. Mittuntur tandem ambo Nolam ad corpus sancti Felicis, ut Deus de eorum causa iudicaret. At accusatio interim erumpit cum populi scandalo. Hinc Augustinus causam enarrare coactus est, quod facit laudatâ epistolâ 137, in qua praclare de scandalis disputat. Illa huc solum transferam; quæ ad propositum nostrum videntur aptiora.

ex mutua
duorum ac-
cusatione,

B 574 Ubi multa de scandalis eruditè promouerat, causam exponere aggreditur: Proinde, charissimi, in isto scandalo, quo de Bonifacio presbytero nonnulli perturbantur; non vobis dico ut non doleatis: qui enim ista non dolent, non est in eis charitas Christi: qui autem etiam de talibus gaudent, abundat in eis malignitas diaboli. Non quia in memorato presbytero apparuit aliquid, quod dignum damnatione iudicaretur, sed quia duo de domo nostra talem habent causam, ut unus eorum sine dubio perditus habeatur; & sit alterius fama apud quosdam mala, apud quosdam dubia, etiam si non sit maculata conscientia. Dolete ista, quoniam dolenda sunt. Non tamen sic, ut eo dolore vestra charitas à bene vivendo refrigescat, sed potius ad Dominum deprecandum inardescat, ut, si innocens est presbyter noster, quod magis credo, quia cum sensisset alterius motum impudicum & immundum, nec consentire voluit nec tacere, citò eum suâ divinâ sententiâ manifestatum ministerio proprio præsentet. Si autem malè sibi conscius, quod suspicari non audeo, voluit alterius existimationem lædere, cum ejus pudicitiam contaminare non posset, sicut dicit ipse; cum quo habet causam, non eum permittat suam occultare nequitiam, ut quod homines invenire non possunt, de quolibet eorum divino iudicio propaleatur. Cum enim ista me causa diu cruciasset, nec invenirem, quomodo unus è duobus convinceretur, quamvis magis presbytero credidisset: cogitaveram primò sic ambos Deo relinquere, donec in uno eorum, qui mihi suspectus erat, aliquid existeret, unde non sine iusta & manifesta causa de nostro habitaculo projiceretur.

in qua quo
se modo

C 575 Sed cum promoveri in clericatu, sive illic per me, sive alibi per litteras meas vehementissimè conaretur, ego autem nullo modo adducerem ei homini, de quo tantum mali existimarem, manus ordinationis imponere, aut per commendationem meam alicui fratri meo eum subintroducere, turbulentiùs agere cœpit, ut si ipse in clericatu non promoveretur, nec presbyter Bonifacius in suo gradu esse permetteretur. In qua ejus provocatione cum viderem Bonifacium nolle quibuslibet infirmis, & ad suspicionem propensis, de suæ vitæ dubitatione scandalum fieri, paratumque esse honoris sui apud homines damnatum

perpeti potius, quam in ea contentione, in qua non posset ignorantibus; & dubitantibus vel ad malè suspicandum proclivioribus suam demonstrare conscientiam, usque ad Ecclesiæ perturbationem inaniter progredi; elegi aliquid medium, ut certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se peregrinatos, ubi terribiora opera Dei non sanam cuiusque conscientiam multo faciliùs aperirent; & ad confessionem vel poenâ vel timore compellerent. Ubique quidem Deus est; & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & cum à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorari, ut in occulto exaudiens, in occulto etiam justificet & coronet. Verumtamen ad ista, quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest ejus consilium perferuari, quare in aliis locis hæc miracula fiant; in aliis non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci; ubi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, quod volui ut pergerent, quia inde nobis faciliùs fideliusque scribi potest; quidquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum.

E 576 Deinde docet cur negotium voluisset occultum, & cur nomen Bonifacii noluisse ex numero presbyterorum delere, quod in epist. 136 latius prosequitur. Ipsum rursus audi Sanctum epist. 137: Quapropter cum ego noluissem hunc gravissimum dolorem cordis mei vobis perferri in notitiam, ne vos atrociter & inaniter contristando turbarem; fortassis ideo Deus noluit vos latere, ut nobiscum orationibus incumbatis, ut quod ipse in hac causa novit, nos autem nosse non possumus; etiam nobis manifestare dignetur. Nomen autem presbyteri propterea non ausus sum de numero collegarum ejus vel suppressere vel delere, ne divinæ potestati, sub cuius examine causa adhuc pendet, facere videret injuriam, si illius iudicium meo vellem præiudicio prævenire: quod nec in negociis secularibus iudices faciunt; quando causæ dubitatio ad majorem potestatem refertur, ut pendente relatione aliquid audeant commutare. Et in episcoporum concilio constitutum est, nullum clericum, qui nondum convictus sit, suspendi à communione debere, nisi ad causam suam examinandam se non præsentaverit. Bonifacius tamen hanc humilitatem suscepit, ut nec litteras acciperet, quibus in peregrinatione honorem suum quæreret, ut in eo loco, ubi ambo ignoti sunt, circa ambos æqualitas servaretur. Et nunc, si vobis placet ut nomen ejus non recitetur; ne iis, qui ad Ecclesiam accedere nolunt, sicut ait apostolus, demus occasionem quærentibus occasionem, non erit nostrum hoc factum, sed eorum; quorum causâ fuerit factum.

F 577 Multa his subjungit contra perversos aliena fama demigratores, Donatistas maxime designans; licet aliis etiam conveniant. Pauca accipe quæ & temporibus nostris sunt verissima: Ad quid enim aliud sedent isti, & quid aliud captant, nisi ut quisquis episcopus vel clericus vel monachus vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, jactent, contendant, sed non omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi cum aliqua maritata invenitur adulterata, nec projiciunt uxores suas, nec accusant matres suas. Cum autem de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falsi sonuerit vel veri patuerit, instant, fatagunt, ambiunt, ut de omnibus hoc credatur. Hos ergo de nostris doloribus suavitatem suæ malæ linguæ captantes, facile est ut illis canibus comparemus, si fortè in malo intelligendi sunt, qui lingebant vulnera pauperis illius,

AUCTORE
J. S.ecclesiasti-
corum &
monacho-
rum.

qui ante januam divitis jacebat, & quotiesque veniret ad requiem sinus Abrahæ, laboriosa & indigna omnia tolerabat.

578 *Demum Sanctus verè humilis reprehendit istos, qui ob lapsum Donatistarum gloriati fuerant, talia non fieri in Augustini monasterio, docetque nullam congregationem tam sanctam, in qua non reperiantur perversi: Audio, inquit, nonnullos vestrum hinc amplius contritari, quàm de lapsu duorum illorum diaconorum, qui ex parte Donati venerant, tamquam disciplinæ Proculiani (episcopi Donatistarum) insultaverint, velut gloriantes de nobis, quod ex nostra disciplina nihil tale in clericis extitisset. Quod quicumque fecistis, fateor vobis, non bene fecistis. Ecce docuit vos Deus, ut qui gloriatur, in Domino glorietur. . . . Orate quidem pro me, ne fortè aliis prædicans ipse reprobos inveniar. Verumtamen cum gloriâmini, non in me, sed in Domino gloriemini. Quantumlibet enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines vivo, nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit quàm arca Noè, ubi tamen inter octo homines reprobos unus inventus est, . . . aut melior quàm cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua undecim boni perfidum & furem Judam toleraverunt. . . . Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergo propter amurcam, quâ oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, unde apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implentur. Ita sanctus Doctor. Quid autem de duobus istis innotuerit, aut contigerit, non constat. Reperitur quidem inter episcopos Africa Bonifacius Cataquensis in Numidia deinde episcopus, quocum magna Augustino erat amicitia, ut ostendit Tillemontius pag. 174: at incertum, an idem sit cum hoc Bonifacio presbytero, licet id satis appareat verisimile, ut agnoscit laudatus Tillemontius art. 153.*

Acrius ob-
jurgat Pau-
lum episco-
pum disci-
pulum
suum:

579 *Dolorem quoque non modicum creavit Sancto alter discipulus, Paulus nomine, ad episcopatum evectus. Cataquensem fuisse episcopum putat Tillemontius art. 163, quod non omnino est certum. At cujuscumque fuerit sedis episcopus, Augustinus sancta libertate illum reprehendit in epistola 216, cujus partem subjungo: Ut tibi non communicem, nulla causa est, nisi quia tibi adulari non possum. Tibi enim maxime debeo, quia in Christo Jesu per Evangelium ego te genui, salubrem mordacitatem charitatis veraciter objurgando. Nec ita gaudeo multos in Ecclesiam Catholicam, adjuvante Domino, per te esse collectos, ut non debeam plangere plures inde dispergi. Sic enim vulnerasti ecclesiam Hipponensem, ut nisi te Dominus omnibus curis & sarcinis secularibus expeditum, ad veram episcopalem vitam victumque revocaverit, tale vulnus sanari non possit. Cum autem tu magis magisque implicare te non cesses, ut etiam rebus, quibus renunciaſti, te post renunciationem inferueris, quod nec apud humanas ipsas leges ullo modo defendi potest, & in ea professione vivere dicaris, cui frugalitas Ecclesiæ tuæ sufficere non possit: ut quid quæris communionem meam, cum audire numquam volueris admonitionem meam? An ut quidquid facis mihi imputent homines, quorum querelas sustinere non possum? Frustra autem suspicaris eos esse obtrectatores tuos, qui tibi semper & in vita priore adversati sunt. Non est ita, nec mirum, quod multa te latent. Sed etiam si hoc verum esset, nihil in tuis moribus invenire*

debuerunt, quod rectè reprehenderent, & unde Ecclesiam blasphemarent. Adhuc me putas fortasse ideo ista dicere, quia non accepi satisfactio- nem tuam. Imò propterea dico, ne ipse non pos- sim fatis Deo facere de peccatis meis, si hæc tibi tacuero.

580 *Anno 407 rursus Africani episcopi convenere in concilium, de quo apud Labbeum tom. 2, col. 1113, ubi habitum dicitur gloriosissimis imperatoribus Honorio septimum & Theodosio secundum augustis consulibus, Idibus Julis, Carthagine in basilica regionis secundæ. Multa ibi statuta, quæ exhibet Labbeus. Cum autem Maurentio Tuburcicensi episcopo lis esset cum populo nova Germania, judicem causa sua, approbante concilio, cum aliis quinque elegit Augustinum. Sed de lite illa nihil occurrit præterea. Concilio interfuisse Sanctum verisimile est, licet hoc ibidem non exprimat. Aliud rursus concilium fuit Carthagine anno 408: sed Augustinus illi non interfuit, ut ostendit Tillemontius art. 175. Nunc, omittis aliquot epistolis, in quibus non occurrunt res magni momenti, Opuscula subjungam, quæ circa hæc tempora videntur conscripta, quantum colligi potest ex ordine, quem in suis referendis Sanctus ipse servavit.*

581 *Lib. 2 Retract. cap. 32 sic habet: Inter Opuscula mea reperi Expositionem Epistolæ Jacobi apostoli, quam retractans adverti adnotationes potius exppositorum quorundam ejus locorum in libram redactas fratrum diligentia, qui eas in frontibus codicis esse noluerunt. Adjuvat ergo aliquid, nisi quod ipsam epistolam, quam legebamus, quando ista dictavi, non diligenter ex Græco habebamus interpretatam. Hic liber sic incipit: DUODECIM TRIBUBUS, QUÆ SUNT IN DISPERSIONE, SALUTEM. Laudat hoc Opusculum Casiodorus de Institutione cap. 8 his verbis: Sanctus quoque Augustinus Epistolam Jacobi apostoli solita diligentia suæ curiositate tractavit, quam vobis in membranaceo codice scriptam reliqui. Verum non exstat hodie liber ille.*

582 *Post hunc, interpositis tamen scriptis variis contra hæreticos, apud Augustinum cap. 38 sequitur alius liber, de quo sic meminit: Interea mihi sunt mihi à quibusdam fratribus laicis quidem, sed divinatorum eloquiorum studiosis scripta nonnulla, quæ ita distinguerent à bonis operibus Christianam fidem, ut sine hac non posse, sine illis autem posse perveniri suaderetur ad æternam vitam. Quibus respondens librum scripsi, cujus nomen est DE FIDE ET OPERIBUS. In quo disputavi non solum quemadmodum vivere debeant gratiâ Dei regenerati; verum etiam quales ad lavacrum regenerationis admitti. Hic liber sic incipit, QUIBUSDAM VIDETUR. Exstat Opusculum istud tom. 4 Operum à pag. 25, in quo plura videri poterunt de erroribus, quos in eo oppugnavit Sanctus.*

D

interest ve-
risimiliter
Carthagi-
nensi conci-
lio anni
407,

E

exponit
Epistolam
S. Jacobi,scribit de
Fide &
operibus.

F

A

§ XLIII. Scripta varia de Visione Dei: Dioscorum à vanis studiis deterret, Consentium errantem instruit: commercium litterarum cum S. Hieronymo.

Varia Sancti scripta

Uti sepe consulebatur Sanctus de questionibus maximè diversis, & per epistolas ad varia respondebat, sic ad alia, tamquam aliena à professione sua, respondere detrectabat. Hic conjungam, qua de Visione Dei variis locis sunt dispersata. Epistolâ 9, quâ Italicam matronam Romanam consolatur de obitu mariti, de Visione Dei disputat, ac refellit opinionem illorum, qui putabant Deum videri oculis corporeis. Brevis hac epistola occasionem præbuit longiori, quam inter libros suos numeravit ipse Sanctus lib. 2

B

Retract. cap. 41, ubi sic habet: De videndo Deo scripsi librum, ubi de spiritali corpore, quod erit in resurrectione Sanctorum, inquisitionem diligentiorum distuli, utrum vel quomodo Deus, qui spiritus est, etiam per corpus tale videatur, sed eam postea quætionem sanè difficillimam in novissimo, id est in vicefimo & secundo libro de Civitate Dei, fatis, quantum arbitror, explicavi. Liber mox memoratus est epistola Sancti 112 ad Paulinam, in qua cap. 21 de priori epistola sic meminit, ut satis pateat, ex illa occasionem natam longioris hujusce conscribenda.

de Visione Dei,

§ 84 Porro Sanctum in epistola 112 quætionem propositam studiosè pertractasse, declarat epistola initium hisce verbis conceptum: Memor debiti, quod ex tua petitione, & mea promissione factum est, religiosa famula Dei Paulina, per solutionis quoque ejus negligens esse non debui. Cum enim petivisses, ut de invisibili Deo, utrum per oculos corporeos possit videri, prolixè aliquid copiosè ad te scriberem, negare non potui, ne sanctum tuum studium offenderem; sed promissum distuli, sive propter alias occupationes meas, sive quòd à me id flagitaretur, unde aliquanto diutius cogitari oportebat. Sed cum tanta res esset, quæ cogitando non tam, quid de ea sentiendum dicendumve esset, quàm quoniam modo persuadendum iis, qui diversa sentirent, fieret difficilior, finem aliquando dilationi adhibendum putavi, sperans divinum adiutorium magis mihi scribenti quàm differenti adfuturum.

C

§ 85 Aliud de eadem materia Opusculum Sanctus memorat post verba ex lib. 2 Retract. mox data, quibus hæc subjungit: Inveni etiam in quodam nostro codice, in quo & iste liber est, quoddam commonitorium à me factum de hac re ad episcopum Sicensem Fortunatianum, quod in Opusculorum meorum indiculo, nec inter libros nec inter epistolas est nominatum. Habemus hoc quoque Opusculum inter epistolas, quarum est 111 ad Fortunatianum. Occasio autem hujusce Opusculi eadem fuit, qua precedentis. Putat tamen Tillemontius art. 228, ex alia quapiam epistola offensionem natam, qua huic occasionem dederit; quod illi consentire nequeo, cum omnia insinuent, epistolam 6 huic præbuisse occasionem: nam & sexta illa ad Italicam revera expressiones quasdam habet duriores, de quibus in hac 111 veniam petit Sanctus, & initium hujus contex-

quam oculis corporeis fieri posse negat?

tum sexta rectè exponit iis verbis, qua miram Sancti humilitatem simul declarabunt: Sicut præfens rogavi, inquit, & nunc commoneo, ut fratrem nostrum; de quo colloqui sumus; videre & rogare digneris, ut ignoscat mihi, si quid durius & asperius in se dictum accepit in epistola, quam me illò modo scripsisse non pœnitet, quia dixi, istius corporis oculos nec videre Deum, nec esse visuros: causam quippe adjunxi, cur hoc dixerim, ne scilicet Deus ipse corporeus esse credatur, & in loci spatio intervalloque visibilis. Hæc dicta erant verbis paululum mutatis in epistola ad Italicam, & in hac auctoritate Scripturarum & Patrum confirmantur.

§ 86 Verùm audi, quanto quàmque humili studio Sanctus placare per Fortunatianum conatus sit offensum priori sua epistola episcopum, quàm ingenuè culpam qualemcumque suam non extenuare, sed exaggerare voluerit, ne charitas laderetur, aut, si malis, ut læsa repararetur: In qua, inquit epistola, dum essem in admonendo sollicitus, quam nominibus tacitis conscripsi, in corripiendo nimius atque improvidus fui, nec fraternam & episcopalem personam sicut frater & episcopus, quemadmodum fuerat dignum, cogitavi: hoc non defendo, sed reprehendo: hoc non excuso, sed accuso. Ignoscatur peto, recorder nostram dilectionem pristinam, & obliviscatur offensionem novam. Faciat certè, quod me non fecisse succensuit. Habeat lenitatem in danda venia, quam ego non habui in illa epistola conscribenda.

§ 87 Hoc per tuam charitatem rogo, quod præfens præsentem rogare volueram, si ejus haberem copiam. Quod cum conatus essem, scribente ad eum viro venerabili, nobisque omnibus honore præferendo, venire noluit, dolui forsitan meum, sicut pleraque humana sunt, quantum existimo, suspicatus, à quo me longè abesse, tu illi fac fidem, quantum potes, qui præfens facilius potes. Indica ei cum quanto & quàm vero dolore de offensione animi ejus tecum fuerim colloctus. Novit quàm non eum contempnam, & quantum in illo Deum timeam, & cogitem caput nostrum, in cujus corpore fratres sumus.

§ 88 Ad locum in quo habitat ideo mihi putavi non esse veniendum, ne spectaculum faceremus ridendum alienis, nostris dolendum, nobis pudendum: per tuam sanctitatem & charitatem totum rectè agi potest. Ab illo quippe agitur, qui per fidem suam habitat in corde tuo, quem credo, quòd non spernit in te, cum agnoscat in se. Ego certè in hac causa quid meliùs facerem non inveni, quàm ut veniam peterem à fratre, qui læsum se litterarum mearum asperitate conquestus est. Deinde sententiam suam eruditè confirmat, & demum epistolam concludit hac obsecratione: Nunc tamen per Christum obsecro, ut de illa asperitate litterarum mearum, quæ eum non immeritò offensum esse didici, veniam mihi ab illo impetres, & me rescriptis, Domino adjuvante, lætifices. Hæc Sancti humilitas seriò considerata prodesse poterit Scriptoribus omnibus, ne bile nimia adversarios carpant, & si id factum fuerit, injuriam reparent.

§ 89 Quemadmodum Sanctus, etiamsi occupatissimus esset, libenter respondebat ad interrogata etiam difficilia eorum, qui aliqua petebant ex pietate, aut ea, qua ad salutem conducebant, sic liberè reprehendebat illos, qui curiosa tantum quærebant, ut inane scientie nomen aucuparentur. Testatur id luculenter epistola 56, quæ respondet

AUCTORE J. S.

mira ejus humilitas, ob expressiones quasdam duriores

E

per alium

veniam flagitantis.

F

Dioscorum curiosa quærentem Sanctus reprehendit;

spondet

AUCTORE
J. S.

spondet Dioscoro cuidam adolescenti Græco. Proposuerat ille Augustino quæstiones multas philosophicas rhetoricasque : pro ratione autem, cur illas solvi cuperet, allegaverat hæc verba Epist. 55 : Mores hominum non ignoratis, qui proclives sunt ad vituperandum, & quàm, si interrogatus quis non responderit, indoctus & hebes putetur, vides. Ad hæc verba cum pervenisset Sanctus, eaque in sua epistola 56 repetiisset, mira gravitate adolescentis vanitatem reprehendere incipiens, hæc subdit : Hoc loco verò exarsti ad rescribendum tibi : hoc enim languore animi tui penetrasti mihi pectus, & irrupisti in curas meas, ut dissimulare non possem, quantum me Deus adjuvaret, mederi tibi, non ut de tuis quæstionibus enodandis explicandisque cogitarem, sed ut felicitatem tuam, pendentem ex linguis hominum atque nutantem, à tam infelici retinaculo abrumperem, & cuidam sedi omnino inconcussæ stabilique religarem. Multa deinde subjungit, quibus hortatur ne curiosis quæstionibus anram capiet populare; sed ea potius perdiscere studeat, quibus ad beatam vitam peringere possit. Videri potest epistola integra, qua admodum proluxa est, multaque continet lectu dignissima; at pauca ex iis, qua interrogaverat Dioscorus.

B

Consentium
ex simplici-
tate erran-
tium

590 *Iisdem fere temporibus ad Augustinum, tamquam ad commune oraculum, recurrit Consentius quidam, in insulis habitans, & eremiticam forsitan ibidem vitam ducens. Scripserat ille Opuscula quadam, quibus errores inseruerat non leves, ut in epistola sua fatetur, qua 221 est inter Augustinianas. Monuerat ipsum de erroribus Augustinus, cui libros suos dederat corrigendos. Imo Sanctus paternam planè benevolentiam ipsum ad se invitaverat, ut præsens præsentem instrueret, librosque suos illi legendos coram daret, quemadmodum verba ipsius mox recitanda docebant. Accipe quid ad prædicta responderit Consentius verè humilis epist. 221 : Unde confirmari me ex omnibus non solum præsentibus, sed etiam pleniori epistola velim. Neque enim fas est, ut nostri tantum pedes ab ista, in qua multum ingredimur, erroris via, te monente, revoentur. Cum enim multi in illis, in quibus habitamus, insulis, dum recto ad viam pergunt aggere, in tramitem hujus tortuosi erroris incurrerint, eritne aliquis illic Augustinus, cujus authoritati cedant, cujus doctrinæ credant, cujus ingenio superentur? An fortè ex illo paternitatis affectu mavis me occulta comonitione dirigere, quam velut comitem pravi itineris inerepare? Sed mihi pro utilitate animæ magis, quam pro seculi laude currere cupienti, non est inutilis, ac proinde etiam non amara coargutio tua, maxime cum & mihi & cæteris vitam simul & laudem paritura sit. Hæc similia præmiserat ac deinde subjicit.*

C

paternam be-
nevolentiam
corrigit :

591 *Respondit igitur Augustinus per epistolam 222 bene longam ac doctrinam theologiam plenam, ex qua solum principium huc transfero, ut pateat quam benignè officia sua illi detulerit Sanctus : Ego propterea, inquit, ut ad nos venires rogavi, quoniam in libris tuis valde sum tuo delectatus ingenio. Proinde volui, ut quædam nostra Opuscula, quæ arbitratus sum tibi esse necessaria, non procul à nobis positus, sed potius apud nos legeres, ut ea, quæ fortè minus intellexisses, non difficulter præsens interrogares, atque ex nostra fermocinatione mutuoque colloquio, quantum Dominus & nobis promere, & tibi capere tribuisset, quod in libris tuis emendandum esset, ipse cognosceres, ipse emendares. Eius*

quippe es facultatis, ut possis ea, quæ fenseris, explicare, ejus porrò probitatis & humilitatis, ut merearis vera sentire. Et nunc in eadem sum, quæ nec tibi debet displicere, sententia. Unde te nuper admonui, ut in his, quæ à nobis elaborata apud te leges, signa facias ad ea loca, quæ te movent, & cum his ad me venias, & de singulis quæras. Nondum quæ fecisti, exhortor ut facias. Rectè quippe verecundareris, ac te pigret id agere : si vel semel voluisses, & me difficilem reperisses. Illud quoque dixeram, cum à te audissem, quod mendosissimis fatigareris codicibus, ut in nostris legeres, quos emendatioribus posses cæteris invenire. Hæc adjungere possem epistolas, iisdem fere temporibus scriptas, sed cum illa fere spectent ad curam pastorem, de qua jam multa sunt relata, singulas non excutio; at de commercio litterarum cum S. Hieronymo quadam adjungo.

D

592 *Possidius in Indiculo notat sex solum epistolas ad S. Hieronymum, quot etiamnum existant, præter duas alias, quas Possidius aequè ac Augustinus ipse inter libros numeravit, ut mox videbimus. Attamen aliqua haud dubiè exciderunt. Porrò acrem satis controversiam, sed qua amicitiam auxerit potius quam exstinxerit, inter duos hos Sanctos fuisse, dictum est § 20 : ubi & de aliis quibusdam epistolis facta est mentio. Duas igitur hic solum addo, quas libros vocatos dixi. Augustinus lib. 2 Retract. cap. 45 utramque sic memorat : Scripsi etiam duos libros ad Hieronymum presbyterum sedentem in Bethleem, unum de Origine animæ hominis : alterum de Sententiâ Jacobi apostoli, ubi ait : Quicumque totam legem servaverit, offendant autem in uno, factus est omnium reus : de utroque consulens eum. Sed in illo priore quæstionem, quam proposui, ipse non solvi, in posteriore autem, quod mihi de illa solvenda videretur, ipse non tacui. Sed utrum hoc approbaret etiam ille, consului. Rescripsit autem, laudans eandem consultationem meam, sibi tamen ad rescribendum otium non esse respondit. Ego verò quousque esset in corpore, hos libros edere nolui, ne fortè responderet aliquando, & cum ipsa responsione ejus potius ederentur. Illo autem defuncto, ad hoc edidi priorem, ut qui leget admoneatur, aut non querere omnino, quomodo detur anima nascentibus, aut certè de re obscurissima eam solutionem quæstionis hujus admittere, quæ contraria non sit apertissimis rebus, quas de originali peccato fides Catholica novit in parvulis, nisi regenerentur in Christo, sine dubitatione damnandis. Posteriorem verò ad hoc, ut quæstionis, de qua ibi agitur, etiam, quæ nobis visa est, solutio ipsa noscatur. Hoc opus sic incipit : DOMINUM NOSTRUM QUI VOS VOCAVIT.*

Epistola ad
Hieronymum de
anima, &
de loco Jacobi :

E

593 *Habemus illa Opuscula inter epistolas, quarum sunt 28 & 29. In priori autem sic præfatur Sanctus : Deum nostrum, qui nos vocavit in suum regnum & gloriam, & rogavi & rogo, ut hoc, quod ad te scribo, sancte frater Hieronymè, consulens te de his, quæ nescio, fructuosum esse nobis velis. Quamquam enim te multo quam ego sum ætate majorem, tamen etiam ipse jam fenex consulo : sed ad discendum, quod opus est, nulla mihi ætas fera videri potest ; quia etiam fenex magis decet docere quam discere, magis tamen discere quam quid doceant ignorare. Nihil equidem molestius fero in omnibus angustiis meis, quas patior in difficillimis quæstionibus, quam in tam longinquæ tuæ charitatis absentia, ut vix possim*

F

A possim meas dare vel recipere litteras tuas, per intervalla, non dierum, non mensium, sed aliquot annorum: cum, si fieri posset, quotidie presentem te habere vellem, cum quo loquerer, quidquid vellem. Nec ideo tamen non debui facere, quod potui, si non potui totum, quod volui. Ecce venit ad me religiosus juvenis, Catholica pace frater, ætate filius, honore presbyter noster Orosius; vigil ingenio, paratus eloquio, flagrans studio, utile vas in domo Domini esse desiderans, ad refellendas falsas perniciosasque doctrinas, quæ animas Hispanorum multo infelicius quam corpora barbaricus gladius trucidarunt. Nam inde ad nos usque ab Oceani littore properavit, famam excitus, quod à me posset de his, quæ scire vellet, quidquid vellet audire. Neque nullum cepit adventus sui fructum: primo ne de me multum famæ crederet. Deinde docui hominem; quod potui: quod autem non potui, unde discere posset, admonui, atque, ut ad te iret, hortatus sum. Qua in re consilium vel præceptum meum, cum libenter & obedienter acciperet, rogavi eum, abs te veniens, per nos ad propria remearet. Quam ejus pollicitationem tenens, occasionem mihi credidi à Domino esse concessam, quâ tibi scriberem de his, quæ per te scire cupio.

hic amica
responsione
de iis judi-
care renuit:

B *694 Hac abunde ostendunt quanti Augustinus fecerit Hieronymum. Quanti vicissim Hieronymus estimaverit Augustinum, ejus responsoria, quæ inter epistolas Hieronymi est 94, manifestum faciet. Initium accipe laudata epistola, quam idem Orosius ad Augustinum pertulisse videtur. Virum honorabilem, inquit, fratrem meum, filium dignationis tuæ Orosium presbyterum, & sui merito, & te jubente suscepi. Sed incidit tempus difficillimum, quando mihi tacere melius fuit, quam loqui; ita ut nostra studia cessarent, & juxta Appium, canina exerceretur facundia: itaque duobus libellis tuis, quos meo nomini dedicasti, eruditissimis & omni eloquentiæ splendore fulgentibus, respondere non potui: non quod quidquam in illis reprehendendum putem: sed quia juxta Apostolum, unusquisque in suo sensu abundet, alius quidem sic, alius autem sic. Certè quidquid dici potuit, & sublimi ingenio de Scripturarum sanctarum hauriri fontibus, à te posurum atque dissertum est: sed quæso reverentiam tuam, parumper patiaris me tuum laudare ingenium: nos enim inter nos eruditionis causâ differimus. Cæterum æmuli, & maxime hæretici, si diversas inter nos sententias viderint, de animi calumniabuntur rancore descendere. Mihi autem decretum est, te amare, te suspicere, colere, mirari; tuaque dicta quasi mea defendere. Certè & in dialogo, quem nuper edidi, tuæ beatitudinis, ut dignum fuerat, recordatus sum.*

quanti Au-
gustinum
faceret Hieronymus,

595 Verba ipsa Hieronymi, quorum hic meministi, ex Dialogo contra Pelagianos lib. 3 cap. 6 lubet huic loco attexere, quæ hujusmodi sunt: Scripsit dudum Vir sanctus & eloquens, episcopus Augustinus ad Marcellinum, qui postea sub invidia tyrannidis Heraclianæ ab hæreticis innocens cæsus est, duos libros de infantibus baptizandis contra hæresim vestram, per quam vultis asserere baptizari infantes, non in remissionem peccatorum, sed in regnum cælorum: juxta illud quod scriptum est in Evangelio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum cælorum. Tertium quoque ad eundem Marcellinum contra eos, qui dicunt idem, quod posse homi-
Augusti Tomus VI.

nem sine peccato esse, si velit, absque Dei gratia. Et quartum nuper ad Hilarium contra doctrinam tuam, multa perversa fingentem. Alios quoque specialiter tuo nomini eudere dicitur, qui necdum in nostras venere manus. Unde superfedendum huic labori censeo, ne dicatur mihi illud Horatii: In silvam ne ligna feras. Aut enim eadem diceremus ex superfluo: aut si nova voluerimus dicere, à clarissimo ingenio occupata sunt meliora.

AUCTORE
J. S.

596 Adde epistolam Hieronymi 80, quâ Augustino gratulatur victoriam de Pelagianis relata, summamque in eum amorem declarat hoc modo: Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo, quo decet, honore veneratus sum; & habitantem in te dilexi Dominum Salvatorem: & nunc si fieri potest, cumulo aliquid addimus, & plenè complem, ut absque tui nominis mentione ne unam quidem horam præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei perstitisti. Maluisti, quantum in te fuit, solus liberari de Sodomis, quam cum pereuntibus commorari. Scit, quid dicam, prudentia tua. Macte virtute; in orbe celebraris: Catholici te conditore antiquæ rursus fidei venerantur; atque suspiciunt; & quod signum majoris gloriæ est, omnes hæretici detestantur, & me pari persequuntur odio, ut quos gladiis nequeunt, voto interficiant. Incolumem, & mei memorem te Christi Domini clementia tueatur, Domine venerande beatissime Papa. Idem Hieronymus epist. suam 79 Augustino & Alypio eundem fere in finem scribit, & alia quadam adjungit. Pauca accipe, ut concludam litterarum commercium inter laudatos Sanctos, quæ veram eorum amicitiam ostendunt. Mihi, inquit, omnis occasio gratissima est, per quam scribo vestræ Reverentiæ, testem invocans Deum, quod si possit fieri, assumptis alis columbæ, vestris amplexibus implicarer, semper quidem pro merito virtutum vestrarum; sed nunc maxime, quia cooperatoribus & auctoribus vobis, hæresis Cælestiana jugulata est: quæ ita infecit corda multorum, ut cum superatos damnatosque esse se sentiant; tamen venenâ mentium non omittant; & quod solum possunt, nos oderint; per quos putant se libertatem docendæ hæreseos perdidisse. Hac scribis scripta ob rerum connexionem hic conjungi: at nunc ad anteriora regredior.

maximè post
confutatos
ab ipso Pe-
lagianos.

E

§ XLIV. Veniunt in Africam
Albina, Pinianus, & S. Melania, Romani nobilissimi:
quid Augustino Piniani
occasione acciderit.

Occasione Romæ ab Alarico Gothorum rege Ariano obsessa ac demum intercepta, quod factum anno 410 affigunt alii, alii 409; multi nobiles viri & mulieres alio se receperunt, ex quibus in Africam venerunt aliqui præ ceteris illustres; videlicet Pinianus cum uxore sua S. Melania juniore, & Albina Melania matre. Reliquerant illi Romam, omnemque seculi splendorem, suadente id seniore Melania, ut pluribus exponit Tillemontius tom. 10 Monumentorum in Melania seniore, & tom. 14 in S. Melania juniore. De hac agitur in Opere nostro ad xxxi Decembris, quo colitur: an senioris item memoria

Pinianus,
Albina, &
Melania
junior Ta-
gastam ve-
niunt:

T

cele

AUCTORE
J. S.

celebretur, disquiri poterit suo loco. Hic autem explicandum est, quid cum personis illis, pietate non minus quam genere illustribus, egerit S. Augustinus, ad quem visendum Tagastam usque excurrerant. Fuerat antea apud Augustinum Melania senior, ut colligitur ex epistola Paulini, inter Augustinianas 249, ubi de ea ad Sanctum nostrum meminit his verbis: Quia docuisti me in spiritu veritatis salutare moderandi in occiduis mortalibus animi temperamentum, quo & illam beatam matrem & aviam Melaniam fleuisse carnalem obitum unici filii taciturno quidem luctu, non tamen sicco à maternis lacrymis dolore vidisti. Hisce plura addit in laudem Melania; sed ad juniorem hujus neptem, ejusque conjugem Pinianum & Albinam regredior, qui circa annum 411. advenerunt Tagastam.

illos inviseret cupit Sanctus,

598 Cupiebat quam maximè Augustinus Tagastam excurrere, ut personas adeo amicas ac tanta pietate præstantes inviseret; at impediatur partim hiemis asperitate, quam valetudo ejus non ferebat, partim Hipponensium suorum necessitate, quos necdum sustinebat deserere. Ut ergo se excusaret, scripsit epistolam 227, quæ licet in antiquis editionibus inscribatur Albino, Piniano, & Meliano, data fuit ad Albinam, Pinianum, & Melaniam, quibus etiam inscripta legitur apud Benedicinos, ex auctoritate Possidii in Indiculo cap. 7, & Ms. vetustissimi, poniturque ibidem 124. Illam totam ad dictorum confirmationem subijcio: Cum habitu valetudinis vel naturâ frigus ferre non possim, numquam tamen majores æstus quam ista hyeme tam horrenda perpeti potui: quod ad vos, ad quos volatu maria transeunda fuerant, tam in proximo constitutos, tam de longinquo visendi nos gratiã venientes, non dicam pergere, sed volare non potui: & fortè sanctitas vestra eandem hyemalem asperitatem poenæ meæ tantum causam putaverit. Absit charissimi. Quid enim grave ac molestum, vel etiam periculosum habent imbres isti, quod non mihi subeundum ac ferendum fuit, ut ad vos venirem, tanta in tantis malis nostris solatia, in hac generatione tortuosa ac perversa, tam ardentem accensã de summo lumine lumina, suscepta humilitate sublimia, & contempta claritate clariora? Simul etiam fruerer carnalis patriæ meæ tam spirituali felicitate, quæ vos etiam præsentibus habere meruit: de quibus absentibus, cum id, quod nati estis, & quod gratiã Christi facti estis, audiret; quamvis charitate crederet, tamen ne non crederetur; narrare forsitan verebatur.

sed impeditus litteris se excusat:

599 Dicam igitur, quare non venerim, & quibus malis à tanto bono impeditus sum: ut non solum à vobis veniam, sed etiam vestris orationibus ab illo, qui in vobis, quod ei vivitis, operatur, merear misericordiam. Populus Hipponensis, cui me Dominus servum dedit, cum ex magna, & penè ex omni parte ita infirmus sit, ut pressurâ etiam levioris tribulationis possit graviter ægrotare, nunc tam magna tribulatione cæditur, ut etiam, si non sic esset infirmus, vix eam cum aliqua salute animi sustineret. Eum autem modò, cum regressus sum, periculosissimè scandalizatum comperi de absentia mea: vestris autem, de quorum spirituali robore gaudeamus in Domino, sanis utique faucibus, sapit quomodo dictum sit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? Præsertim quoniam multi sunt hic, qui detrahendo nobis cæterorum animos, à quibus di-

ligi videmur, adversus nos perturbare conantur, ut locum in eis diabolo faciant. Cum autem irascuntur nobis, de quorum salute fatagimus, magnum illis consilium vindicandi, est libido moriendi, non in corpore, sed in corde: ubi finis occultè prius suo putore sentitur, quam nostra cogitatione prospicitur. Huic meæ sollicitudini procul dubio libenter ignoscitis: præsertim quoniam si succenseretis, & velletis ulcisci, nihil fortasse gravius inveniretis, quam id, quod patior, cum vos Tagastæ non video. Spero autem vestris adjutus orationibus, quod mihi ad vos, ubicumque in Africa fueritis, venire quantum concedetur, cum hoc, quo nunc detentus sum, præterierit: si hæc civitas, in qua laboramus, digna non est: quia nec ego audeo dignam putare, quæ nobiscum de vestra præsentia collæteretur.

600 Ubi his litteris se excusaverat S. Augustinus, Pinianus Hipponem venit cum S. Melania, & S. Alypio Tagastensi episcopo, Albina tamen Tagastæ manente. Cum autem timeret Pinianus, ne forsitan invitatus cogere ab Hipponensibus acceptare gradum presbyteratus, ut ipsi acciderat Augustino, juramentum ab Augustino exegerat, se non ordinandum ab ipso invitum, & promissionem insuper, sacerdotium sibi non suadendum ab eodem. Verumtamen illa cautela non impedit, quo minus gravissima ibidem oriretur perturbatio, quæ Sancto nostro magnam creavit invidiam. Binas hac de causa scripsit litteras Augustinus, in quibus rem totam enarravit; alteram nimirum ad S. Alypium, qua 224 est, alteram 225 ad Albinam Piniani sacrum, quæ se magnâ modestiã & charitate excusat, diluitque oblique in se detortam avaritiã suspitionem, ac si voluisset violentiam illam Piniano inferri, ut vir ditissimus ac liberalissimus ecclesiæ suæ alligaretur. Excusat se quoque, sed minus operose, de contumeliosis vocibus, ea occasione contra Alypium ab Hipponensibus jactatis.

601 At, priusquam hæc prosequamur, factam Piniano violentiam audiamus, ex epistola Sancti 225. Cum in ecclesiâ esset Augustinus, ibique cum Alypio & Melania adesset Pinianus, subito ingens exortus est populi clamor, postulantem, ut Pinianus ordinaretur presbyter. Ego autem, inquit Sanctus, post primos eorum clamores, cum eis dixissem de illo invito non ordinando, qua jam promissione detinerer: atque adjeissem, quod si, mea fide violata, illum haberent presbyterum, me episcopum non haberent, ad nostra subsellia, relicta turbâ, redieram. Tum illi aliquantulum inopinata mea responsione cunctati atque turbati, velut flamma vento paululum pressa, deinde cœperunt multo ardentius excitari, existimantes fieri posse, ut vel mihi extorqueretur illud non servare promissum, vel, me tenente promissi fidem, ab alio episcopo ordinaretur. Dicebam ego, quibus poteram, qui ad nos in absidem honoratioris & graviores ascenderant, nec à promissi fide me posse dimoveri, nec ab alio episcopo in ecclesiâ mihi tradita, nisi me interrogato ac permittente, posse ordinari. Quod si permitterem, à fide nihilominus deviare. Addebam etiam, nihil eos velle, si ordinaretur invitatus, nisi ut ordinatus abscederet. Illi hoc posse fieri non credebant. Multitudo verò pro gradibus constituta, horrendo & perseverantissimo clamorum fremitu in eadem voluntate persistens, incertos animi consilii que facebat.

D

venit Hipponem Pinianus cum Melania & Alypio, accepta ab Augustino promissione se non ordinandum: E

in ecclesiâ à populo postulatur ad sacerdotium:

F

A at repugnat populo tumultuanti Augustinus;

602 Tunc illa in fratrem meum indigna clamabantur, tunc à nobis graviora timebantur. Sed quamvis tanto motu populi & tanta perturbatione ecclesie permoverer, nec aliud constitutioni illi dixissem; nisi eum me invitum ordinare non posse: nec sic tamen abductus sum, quia & hoc promiseram non me fuisse facturum; ut aliquid ei de suscipiendo presbyterio suaderem. Quod si persuadere potuissem, non jam ordinaretur invitus. Servavi utriusque promissionis fidem, non solum illius, quam jam populo patefeceram; verum etiam illius, in qua uno teste, quantum ad homines attinet, detinebar. Servavi, inquam, fidem promissionis; non jurationis, in tanto periculo: quod licet falsò, sicut postea comperimus, metuebatur, omnibus tamen, si quod esset, communiter impendebat; & erat metus ipse communis, ac per ecclesiam, in qua eramus, maxime metuens abscedere cogitabam. Sed metuendum fuit, ne magis me absente tale aliquid faceret & reverentia minor, & dolor ardentior. Deinde si cum fratre Alipio discederem per populum constipatum, cavendum fuit, ne quisquam in eum manum mittere auderet. Si autem sine illo, quæ frons esset existimationis, si quid ei fortassis accideret: & viderer eum propterea deferuisse, ut furenti populo traderetur?

B Pinianus vero, ut vixit declinet, jurat populo, se Hippone mansurum

603 Inter hos æstus meos gravemque mærorem, & nullius consilii respirationem: ecce repente atque inopinatè sanctus filius noster Pinianus mittit ad me servum Dei, qui mihi diceret, eum se velle populo jurare, quòd si esset ordinatus invitus, ex Africa discederet: omnino, credo, existimans eos; quandoquidem pejerare non posset, non jam ulterius infructuosà perseverantià clamatos; ad expellendum hinc hominem, quem saltem deberemus habere vicinum. Mihi autem quia videbatur vehementiorem eorum dolorem post hanc jurationem fuisse metuendum, apud me tacitus habui: & quia simul petierat, ut ad eum venirem, non distuli. Cùm mihi dixisset hoc ipsum, continuò & illud adjunxit eidem jurationi, quòd mihi, dum ad eum pergo, per alium Dei servum mandaverat, de præsentia scilicet sua, si ei clericatùs sarcinam nolenti nullus imponeret. Hic ego in tantis angustiis quasi aura spirante recreatus, nihil ei respondi: sed ad fratrem Alipium gradu concitatore perrexi, eique, quid dixerit, dixi. At ille, ut existimo, devitans ne quid se authore fieret, unde vos putabat offendi: Hinc me, inquit, nemo consulat. Quo audito, ad populum tumultuantem perrexi: factoque silentio, quid promissum esset, cum promissione etiam jurationis aperui.

C Et, si aliquid quando ordinari vellet, non alibi ordinandum:

604 Illi verò, qui solum ejus presbyterium cogitabant atque cupiebant, non ita, ut putabam; quòd oblatum fuerat acceperunt: sed inter se aliquantulum mullitantes, petiverunt ut adderetur eidem promissioni atque jurationi, ut, si quando illi ad suscipiendum clericatum consentire placuisset, non nisi in ipsa Hipponensi ecclesia consentiret. Retuli ad eum: sine dubitatione annuit. Renunciavi illis, lætati sunt, & mox jurationem pollicitam poposcerunt. Reverti ad filium nostrum, eumque inveni fluctuantem, quibusnam verbis comprehendi posset illa cum juratione promissio, propter necessitates irruentes, quæ possent eum, ut abscederet, cogere. Simul etiam quid timeret ostendit, ne quis irruisset hostilis incurfus, qui esset discessione vitandus. Volebat addi sancta Melania & aëris morbidi causatio-

Augusti Tomus VI.

nem: sed illius responsione reprehensa est. Ego autem dixi, gravem ab illo & non contemnendam causam necessitatis ingestam, quæ cives etiam emigrare compelleret. Sed si hæc populo dicerentur, timendum esse, ne malè nos ominari videremur: si autem sub necessitatis nomine fieret excusatio, non nisi fraudulentam necessitatem putari. Placuit tamen ut de hac re populi animum experiremur, & nihil aliud quàm id, quòd putaveramus, invenimus. Nam cum ejus verba à diacono dicta recitarentur, & omnia placuissent: ubi nomen interpositæ necessitatis insonuit, continuò reclamatum est, promissioque displicuit, tumultu recrudescente; & nihil aliud quàm fraude secum agi populo existimante.

605 Quòd cùm sanctus filius noster vidisset, iussit inde auferri nomen necessitatis, rursusque ad lætitiàm populus remeavit. Et cùm lassitudinem excusarem; sine me ad plebem accedere noluit, simul accessimus. Dixit ei, quæ à diacono audita erant, se mandasse, se jurasse, eaque se esse facturum, continuòque omnia eo tenore, quòd dictaverat, profecutus est. Responsum est, Deo gratias: & petium, ut totum scriptum subscriberetur. Dimisimus catechumenos, continuòque scriptum subscripsit. Deinde peti cepimus nos episcopi, non vocibus populi, sed tamen à populo per honestos fideles, ut nos quoque subscriberemus. At ubi cœpi subscribere, sancta Melania contradixit. Miratus sum; quare tam serò, quasi promissionem illam & jurationem nos, non subscribendo, facere possemus infectam: Sed tamen obtemperavi. Ac sic remansit mea non plena subscriptio, nec ultra nobis quicquam, ut subscriberemus, putavit instandum. Qui autem alio die, posteaquam ipsum discessisse didicerunt; fuerint motus vel linguæ hominum, quantum satis arbitratus sum, sanctitati vestræ per commonitorium intimare curavi. Quisquis itaque vobis contraria his, quæ narraui, fortè narravit, aut mentitur, aut fallitur. Quædam enim, quæ mihi ad curam non pertinere visa sunt, prætermisisse me sentio, nulla tamen falsa dixisse. Proinde sanctus filius noster Pinianus; quòd me præsentè ac permittente juraverit, verum est: quòd autem me præcipiente juraverit, falsum est. Scit ipse, sciunt servi Dei, quos ad me misit, primo sanctus Barnabas, deinde Timasius, per quem etiam de promissione præsentiae suæ mihi mandavit. Ipse quoque populus ad presbyterium, non ad jusjurandum clamando cogebat: sed oblatum sibi non respuit; ea spe, quòd posset in eodem apud nos habitante voluntas fieri, quòd consentiret ad ordinationem, ne sicut juraverat, si invitus ordinaretur, abscederet.

606 Ex mox dictis intelligimus; Pinianum non quia postridie Hippone discessisse; indeque ortam in populo Hipponensi turbationem. Baronius in Annalibus ad annum 409 num. 23 discessum Piniani interpretatur hoc modo: Pinianus autem, quòd quæ per vim & metum pollicitus esset, se obligatum minimè teneri; probè sciret, sequenti die clam unà cum suis Tagastam reversus est. Hac quidem verà sunt de promissione simplici; at canonistæ & theologî passim docent, juramentum illi additum, licet injuriâ extortum sit, obligationem tamen inducere; donec illa relaxetur. Dubitabat quidem de obligatione S. Alipius: verum Augustinus ei sic respondet epist. 224: Nam quòd scripsisti, de genere jurationis violenter extortæ, ut inter nos requiramus: obsecro te, ne res lucidissimas disputatio nostra faci-

AUCTORE J. S.

discedit tamen postridie,

E

F

non quia juramentum erat invalidum;

AUCTORE
J. S.

ciat obscuras. Deinde pluribus probare conatur, ejusmodi juramento obligationem induci. Idem rursus probat in 225 ad Albinam, ubi quoque negat juramentum fuisse extortum, ita scribens: Hæc dicerem, si verè à nobis, aut à populo juratio ei fuisset extorta promittendæ præsentia. Nunc verò non extorta est, dum negaretur; sed, dum offerretur, accepta. Et re vera dicitur extortum non erat iusjurandum; sed illud elegerat Pinianus, ad se liberandum ordinationis aut mali cuiuspiam timore.

607 Alia igitur erat ratio, cur Piniano licuisset discedere Hippone, animo tamen illuc redeundi, quod scilicet solum intendisset jurare se ibidem habitaturum ut civem, cui licitum est aliò ire ad tempus. Hanc quoque rationem discessus allegarat Alypius, hanc probavit Augustinus epist. 224 sic ei respondens: Illud sanè rectissime dici non ambigo, non secundum verbum jurantis, sed secundum expectationem illius, cui juratur, quam novit ille, qui jurat, fidem iurationis impleri. Proinde quia Hipponenses sanctum Pinianum, non sicut damnatum, sed sicut charissimum inhabitatorem suæ civitatis habere voluerunt, etsi verbis ejus non satis comprehendendi potuit, usque adeo tamen in promptu est, quid ab illo expectaverint, ut quod nunc post iurationem absens est, neminem moveat eorum, qui audire potuerunt, certà eum causà profecturum esse cum voluntate redeundi. Ac per hoc perjurus nec erit, nec ab eis putabitur, nisi eorum expectationem deceperit. Sicut ergo in Commonitorio rescripti, impleat promissum, quo ita se promisit ab Hippone non recessurum, quemadmodum ego vel ipsi Hipponenses non recedimus, quibus tamen & abeundi & redeundi facultas est libera. Eadem ferè repetit in epistola sequenti ad Albinam. An porro Pinianus redierit Hippone, ibique aliquo tempore habitavit, incertum est; sed constat ibidem non habitasse perpetuò, & nullo modo verisimile est, eum aliquid fecisse contra juramentum suum, ita ut omnino credendum videatur, eum juramenti obligatione liberatum fuisse vel per Hipponenses ipsos, adnitente S. Augustino, vel per legitimum superiorem ecclesiasticum, à quo facile obtineri potest hujusmodi iusjurandi relaxatio.

608 Demum audire lubet, quàm sollicita charitate studuerit Sanctus placare personas nobilissimas ac piissimas, hoc facto non parum offensas. Scripsit in hunc finem utramque epistolam, jam sape laudatam. At satis erit ad propositum nostrum subicere initium 224 ad Alypium: Dolemus quidem graviter, inquit, nec fieri potest ut parvipendamus, quòd in injurias sanctitatis tuæ populus Hipponensis tanta clamavit: sed multo gravius dolendum est, frater bone, talia de nobis existimari, quàm illa clamari. Quando enim nos credimur cupiditate pecuniæ, non dilectione justitiæ, servos Dei velle retinere: nonne optandum est, ut, qui hoc credunt, occultum cordis sui voce testentur: ac sic aliqua, si fieri potest, tanto majora remedia requirantur, quàm ut taciti pereant perniciosis suspitionibus venenati? Quapropter magis fatagendum est, unde etiam priùs quàm hoc fieret, locuti sumus, quomodo persuadeatur hominibus, quibus nos ad exemplum bonorum operum præbere præcipimur, falsum esse, quod suspicentur, quàm quomodo arguendi sunt, qui suspiciones suas vocibus verbisque declarant. Proinde ego sanctæ

Albinæ non succenseo, nec arguendam judico, sed à tali suspitione sanandam. Quæ, quia non in meam personam eadem verba dixerit, sed tamquam de Hipponensibus quæstia est, quòd a peruerint cupiditatem suam, se non clericatùs, sed pecuniæ causà hominem divitem, atque hujusmodi pecuniæ contemptorem & largitorem apud se tenere voluisse: tamen quòd de nobis senserit; penè clamavit. Nec ipsa tantum, verum etiam sancti filii ejus: qui hoc etiam ipsa die in abside dixerunt. Hos ergo, ut dixi, magis sanandos ab hujusmodi suspitionibus, quàm propter has arguendos existimo. Ubi enim nobis à spinis talibus securitas & requies præparari vel præberi potest, si adversus nos in tam sanctis nobisque charissimis cordibus nostris pullulare potuere?

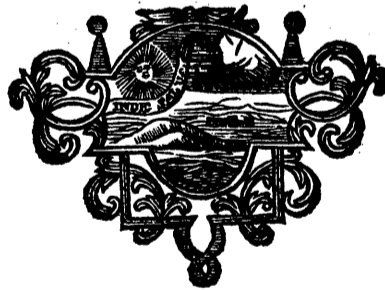
609 De te quippe imperitum vulgus hoc sensit: de nobis lumina Ecclesiæ. Unde quid magis dolendum sit, vides. Utrumque autem non accusandum sentio, sed sanandum. Homines enim sunt, & de hominibus talia, licet falsa, non tamen incredibilia, suspicantur. Nam utique non usque adeo desipiunt tales homines, ut credant populum suam desiderare pecuniam: præsertim jam experti, quòd nihil ex eà populus Tagastensis accepit: sic ergo & Hipponensis. Verum omnis hæc invidia non nisi in clericos æstuat, maximèque in episcopos, quorum videtur præminere dominatus, qui uti fruique rebus ecclesiæ tamquam possessores & domini existimantur. Ad istam cupiditatem tam noxiam atque misericordiam, si fieri potest, mi Alypi, non ædificentur per nos infirmi. Recordare quid locuti fuerimus, antequam ista tentatio, quæ plus ad hoc cogit, accideret. Ex hoc potius conferendo, adjuvante Domino, providere conemur: nec nobis sufficiat nostra conscientia, quia non talis causa est, ubi debeat sola sufficere. Si enim servi Dei, non reprobi sumus, si aliquid viget in nobis illius igniculi, quo charitas non quærit quæ sua sunt: providere utique debemus bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ne tranquillam aquam bibentes, in nostra conscientia pedibus incautis agere convincamur, ut oves Dominicæ turbidam bibant. Hæc & plura hujusmodi Sanctus pari charitate & modestiâ. Ceterum amicitiam inter Augustinum & laudatas personas restitutam fuisse certum est: nam cum deinde in Palæstina cum Pelagio egissent, ut ipse errores suos scripto damnaret, eaque de re scripsissent ad sanctum Doctorum; hic illis destinavit librum de Gratia Christi, cui sic præfatur: Quantum de vestra corporali & maximè spiritali salute gaudeamus, sincerissimi fratres, dilecti à Deo Albine*, Piniane, & Melania, quia effari non possumus, vobis cogitandum credendumque committimus, ut ea, de quibus nos consulivitis, potius jam loquamur. Deinde S. Hieronymus epist. sua 79 eorundem nomine Augustinum salutat & Alypium.

qua ex memoria facta. Erat oratio.

E

F

* lege Albinæ

§ XLV. Epistola de Orando Deo ad Probam Faltoniam, liber de bono Viduitatis ad Julianam, Demetrias ad virginitatem inducta, Orosius ad Historiam scribendam instructus, Psalmorum expositio.

tum est pro Petro, oratum est pro Paulo, & vos in ejus familia esse gaudemus, & incomparabiliter plus quam Petrus & Paulus orationum fraternarum auxiliis indigemus.

AUCTORE
J. S.

612 *Prolixa hac quidem epistola, inter epistolas tamen retenta. Verum qua conscripta est ad preces Julianae de bono viduitatis epistola, nunc inter Sancti libros habetur tom. 4 Operum à pag. 321. Hujus quoque exordium subnecto, quod est hujusmodi: Ne petitioni tuae & in Christo dilectioni diutius essem debitor, promissionis meae arripui utcumque inter alias urgentissimas occupationes meas de professione sanctae viduitatis aliquid ad te scribere; quoniam & praesentem me rogando honorasti, & cum tibi hoc non potuissem negare, saepe promissum meum litteris flagitasti. In quo sane opere nostro cum aliqua legeris ad tuam vel ad vestram, quae simul in Christo vivitis; personam minime pertinere, nec admonitioni vitae vestrae propriae necessaria, non ideo debetis superflua judicare. Ista quippe litterae, quamvis ad te, non tamen tantummodo tibi scribendae fuerunt. Sed ut aliis per te quoque prodesse, non utique à nobis negligendum fuit. Quidquid ergo hic inveneris, quod vobis necessarium vel numquam fuerit, vel jam non sit, & tamen aliis esse perspexeris, nec habere te pigeat, nec dare legendum, ut & tua charitas sit utilitas aliorum. Cum igitur in omni quaestione, quae ad vitam moresque pertinet, non sola doctrina, verum etiam exhortatio sit necessaria: ut doctrinam quid agendum sit noverimus, exhortatione autem excitemur, ne pigeat agere, quod agendum esse jam novimus: quid ergo amplius te doceam, quam id quod apud Apostolum legimus? sancta enim Scriptura nostrae doctrinae regulam figit, ne audeamus sapere plus quam oportet sapere: sed sapiamus, ut ipse ait, ad temperantiam, sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei. Non sit ergo mihi aliud te docere, nisi verba tibi doctoris exponere, & de his, quod Dominus dederit, disputare.*

alteri Julianae librum

Maestresma-
ne Ro-
mane Car-
thaginem
appulsa San-
cto innotef-
cunt.

A Nno 411 Sanctus interfuit Collationi Carthaginiensi, & sequenti anno Cirthenfi concilio: verum de illis actum est § 32 & 33, dum gesta contra Donatistas sunt exposita. Ad alia itaque progrediendum. Venerat in Africam occasione Roma capta nobilissima femina Romana Proba Faltonia, trium consulum Prohini, Olibrii & Probi mater, degebatque Carthagine cum Juliana Olibrii filii sui vidua, horumque filia Demetriade, dum ibidem fuit S. Augustinus. De pietate, divitiis ingentibus, nobilitateque insigni illustriissima hujus matrona plura dabit S. Hieronymus epist. 8, ex qua diximus hac pauca. Mihi satis erit exposuisse, quid Sanctus noster praestiterit nobilissimis his feminis. Cognovit has ille primam per litteras; deinde etiam familiari congressu, ut ipse mox narrabit. Congressus autem ille primus verosimiliter contigit anno 411, dum Carthaginem profectus est Sanctus ad Collationem. Quantum porro singula Augustini verbis & monitis ad pietatem profecerint, docuit effectus: Proba enim per Sanctum instrui voluit, quo modo pie Deum oraret; Juliana de vita in viduitate recte instituenda; Demetrias vero, spretis mundi illecebris, inducta est ad virginitatem suam Deo consecrandam. Accipe singula.

hanc uni
Probæ Fal-
tonia scribit
de Oratio-
ne,

611 *Implevit Proba desiderium Augustinus per epistolam 121, quae de oratione praecleara dat documenta, immiscens tamen non pauca de virtutibus aliis, quae viduis magis sunt consentanea. Initium epistola huc transfero: Et petiisse te, inquit, & promississe me recolens, ut de orando Deo ad te aliquid scriberem, ubi tribuente ipso, quem oramus, tempus facultasque concessa est, oportuit ut debitum meum jam jamque persolverem, & pio studio tuo in Christi charitate fervirem. Quam me autem laetificaverit ipsa petitio tua, in qua cognovi, quantam rei tantae curam geris, verbis explicare non possum. Quod enim majus oportuit esse negotium viduitatis tuae, quam persistere in oratione nocte ac die, secundum Apostoli admonitionem? Ille quippe ait: Quae autem verè vidua est & desolata sperat in Domino, & persistit in oratione nocte ac die. Unde mirum videri potest, cum sis secundum hoc seculum nobilis, dives, tantaeque familiae mater: & ideo, licet vidua, non tamen desolata: quomodo occupaverit cor tuum praecipueque sibi vendicaverit orandi cura: nisi quia prudenter intelligis, quod in hoc mundo & in hac vita nulla anima possit esse secunda. Hisce alia quadam in hunc sensum, & plurima subjungit documenta, quae legi poterunt in ipsa epistola, ac demum sub finem ejus orationibus modestè se commendat his verbis: Sane meminertis & pro nobis non negligenter orare. Nolumus enim sic nobis honorem, quem periculosum gerimus, deferatis, ut adjutorium, quod necessarium novimus, auferatis. A familia Christi ora-*

613 *Sequitur deinde disputatio satis proluxa de bono viduitatis, cuiusque Opusculum concludit his verbis: Deinde obsecro vos per illum, à quo & hoc donum accepistis, & hujus doni praemia speratis, ut me quoque orationibus vestris memineritis inferere cum tota domestica vestra ecclesia. Ordinatissimè quippe provenit, ut matri vestrae jam grandævæ de oratione epistolam scriberem. Ad ipsam quippe maximè pertinet orando concertare pro vobis, quae de se minùs sollicita est quam de vobis; & ut ad te potiùs quam ad illam hoc de continentia viduali Opusculum facerem, quia tibi superare adhuc restat, quod jam aetas illius superavit. Virgo autem sancta proles vestra, si aliquid de sua professione desiderat, ex laboribus nostris habet grandem librum de sancta Virginitate, quem legat. De quo legendò etiam te commonebam, quoniam multa continet, utrique necessaria castitati, hoc est, virginali atque viduali, quae hic propterea partim tenuiter attingi, partim omnino praetermissi, quia ibi copiosius disputavi. Perseveres in gratia Christi. Videmus Demetriadem virginem ipsamque Julianam mitti ad librum Augustini de sancta Virginitate, mentionemque hic fieri de epistola ad Probam mox laudata, ita ut certum sit hoc esse genuinum Augustini Opusculum, licet in Retractionibus omitteretur; quod factum haud dubiè, quia inter epistolas numerabatur à Sancto. Possidius quoque*

AUCTORE J. S. *Indiculi cap. 7 inter epistolas Sancti recenset & hoc & præcedens Opusculum.*

614 *Juliana filiam Demetriadem Augustini & Alypii hortationibus virginitatem nuptiis prætulisse, docet epistola 143, quam Sancti illi scripserunt ad Julianam matrem, ut virgo illa piissima præmuniretur contra fraudes Pelagii, qui ad Demetriadem scripserat. Scripta quidem est epistola Alipii eque ac Augustini nomine; at dubium non videtur, quin hic ejus sit auctor præcipuus.*

Accipe initium: Gratè admodum nobis jocundèque accidit, ut simul nos constitutos apud Hipponem tuæ reverentiæ litteræ reperirent, quibus hæc rescripta pariter redderemus, cognita vestra incolumitate gaudentes, vicissimque nostram, quam vobis charam esse confidimus, mutua dilectione nunciantes, domina debitis in Christo officiis honoranda & meritò illustris filia. Scire autem vos optimè scimus, quantum vobis debeamus religionis affectum, quantaque nobis & apud Deum & inter homines sit curâ de vobis. Licet enim vos per litteras primùm, deinde etiam præsentia corporali, pia & Catholica, hoc est vera membra Christi, exiguitas nostra cognoverit: tamen etiam per ministerium nostrum, cum accepissetis verbum auditus Dei, sicut dicit Apostolus, accepistis non ut verbum hominum, sed, sicut est verè, verbum Dei. Cujus ministerii nostri adjuvante gratia & misericordia Salvatoris, in domo vestra tantus fructus exortus est, ut humanis nuptiis jam paratis, sancta Demetrias spiritalè Sponsi illius præferret amplexum, cui specioso præ filiis hominum ad habendam spiritus uberiorem fecunditatem, nec ad amittendam carnis integritatem virgines nubunt. Nesciremus autem quemadmodum nostra illa tunc exhortatio à fideli & nobili virgine fuisset accepta, nisi nobis profectis, cum post paululum professâ fuisset sanctimoniam virginalem, hoc ingens Dei donum, quod per servos quidem suos plantat & rigat, sed per seipsum dat incrementum, nobis operariis provenisse, vestrarum litterarum lætissimo nuncio & veraci testimonio disceremus. Reliqua omnia eò tendunt, ut fraudes Pelagiana detegantur, & vitentur à Demetria de ipsaque Juliana, ut lector ibidem perspicere poterit.

C *615 Quantopere autem gavisus sit Augustinus, ubi audierat ex litteris Proba & Juliana Demetriadem elegisse pro nuptiis virginitatem, luculenter ostendit epistola ejus 179, quâ Proba & Juliana hac de re gratulatur. Illam, cum brevis sit, rotam subijcio. Impletis, inquit, gaudio cor nostrum tanto jucundiùs, quanto chariùs, tanto gratiùs, quanto citiùs. Vestræ namque stirpis sanctimoniam virginalem, quam, quacumque innotuistis, ac per hoc ubique, fama celeberrima prædicat, velocissimum volatum ejus fideliore atque certiore litterarum nuncio prævenistis, & priùs nos fecistis exultare de cognito tam excellenti bono quàm dubitare de audito. Quis verbis explicet? quis digno præconio prosequatur, quantum incomparabiliter gloriosiùs atque fructuosiùs habeat ex vestro sanguine feminas virgines Christus, quàm viros consules mundus? Nam volumina temporum, si magnum atque præclarum est nominis dignitate signare, quanto est majus atque præclarius cordis & corporis integritate transcendere?*

616 Magis itaque gaudeat puella nobilis genere, nobilior sanctitate, quòd sit per divinum consortium præcipuam in cælis consecutura sublimitatem, quàm si esset per humanum count-

de virginitate Demetriadis.

gaudium suum testatur

D *bium prolem propagatura sublimem. Generosiùs quippe elegit Aniciana posteritas tam illustrem familiam beare nuptias nesciendo, quàm multiplicare pariendo, & in carne jam imitari vitam angelorum, quàm ex carne adhuc numerum augere mortalium. Hæc est uberior fecundiorque felicitas, non ventre gravescere, sed mente grandescere; non lactescere pectore, sed corde candescere; non visceribus terram, sed cælum orationibus parturire. Dominarum honore dignissimæ filia, perfruamini in illa, quod defuit vobis, perseveret usque in finem, adhærens conjugio, quod non habet finem. Imitentur eam multæ famulæ dominam, ignobiles nobilem, fragiliter excelsæ excelsiùs humilem, virgines, quæ sibi optant Aniciorum claritatem, eligant sanctitatem. Illud enim quantalibet cupiditate quando assequuntur? Hoc autem si plenè cupierint, mox habebunt. Protegat vos incolumes & feliciores dextera Altissimi, dominæ honore dignissimæ & præstantissimæ filia; pignora sanctitatis vestræ præcipuæ ipsam sanctitatem præcipuam debito vestris meritis officio dilectione Domini salutamus. Velationis apophoretum gratissimè accepimus. Plura de illustribus hisce mulieribus memorant historici. Consule Tillemontium in Augustino art. 235 & sequentibus.*

617 Circa annum 415 Paulus Orosius Hispanus presbyter venit in Africam, Sanctumque nostrum inuisit, à quo benignè exceptus est, ut pluribus exponit Tillemontius in Augustino art. 245 & seqq. Scripta autem quadam Sancti ad preces Orosii contra Priscillianistas & Origenistas jam relata sunt § 37. Orosium verò deinde ab Augustino cum litteris missum ad S. Hieronymum, narravimus num. 593. Idem Orosius Historiam suam componere cepit, hortante Augustino, & methodum præscribente talem, ut ora Paganorum, qui multa contra Catholicos garriebant ob Romam captam, illâ historiâ non minùs comprimerentur, quàm Opere suo de Civitate Dei, quod eadem de causa exarabat. Audi Orosium in Prefatione Historia sua: Præceptis tuis parvi, beatissime pater Augustine: atque utinam tam efficaciter quàm libenter. Quamquam ego in utramvis partem parùm de explicito movear; rectène an fecus egerim: tu enim jam isto judicio laborasti, utrumne hoc, quod præciperes, possem: ego autem solius obedientia, si tamen eam voluntatem conatuque decoravi, testimonio contentus sum... Nam cum subjectio mea præcepto Paternitatis tuæ factum debeat, totumque tuum sit, quod ex te ad te redit, Opus meum hoc solo meo cumulatiùs reddidi, quòd libens feci.

618 Præceperas mihi, ut adversus vaniloquam pravitatem eorum, qui alieni à Civitate Dei ex locorum agrestium compitis & pagis PAGANI vocantur, sive gentiles, quia terrena sapiunt; qui cum futura non quærant, præterita autem aut obliviscantur, aut nesciant; præsentia tantùm tempora, veluti malis extra solitum infestissima, ob hoc solum, quòd creditur Christus, & colitur Deus, idola autem minis coluntur, infamant: præceperas ergo, ut ex omnibus, qui haberi ad præsens possunt, historiarum atque annalium fastis, quæcumque aut bellis gravia, aut corrupta morbis, aut fame tristia, aut terrarum motibus terribilia, aut inundationibus aquarum insolita, aut eruptionibus ignium metuenda, aut ictibus fulminum plagisque grandinum sæva, vel etiam parricidiis flagitiosque misera, per transacta retro sæcula re-

Orosium ad scribendam historiam impellit;

F

modumque docet contra gentiles utilem:

pe-

A perissem, ordinato breviter voluminis textu explicarem: maxime cum Reverentiam tuam perficiendo adversum hos ipsos paganos undecimo libro insistentem, . . . levi Opusculo occupari non oporteret . . . dedi operam &c. *Addit ibidem investigando se reperisse, praterita tempora non minus misera fuisse quam presentia. In conclusione autem totius Historiæ quid agere conatus sit refert his verbis: Explicui, adjuvante Christo, beatissime pater Augustine, ab initio mundi usque in presentem diem, hoc est, per annos quinque m dxx & viii* cupiditates & punitiones hominum peccatorum, conflictationes sæculi, & judicia Dei, quam brevissimè & quam simplicissimè potui, Christianis tamen temporibus, propter presentem magis Christi gratiam, ab illa incredulitatis confusione discretis. Ita jam ego certo & solo, quem concupiscere debui, obedientiæ meæ fructu fruor. De qualitate autem Opusculorum tu videris, qui præcepisti: tibi adjudicanda, si edas; per te iudicata, si deleas.*

*i. e. 5618

explicat
Psalms:

B 619 *Eodem fere tempore S. Augustinus incumbat ad expositionem Psalmorum, ut colligitur ex epistola 102 ad Evodium. Quippe recenset sub finem epistole varia Opuscula tunc composita, interque illa trium Psalmorum expositionem, & librum ad Orosium. Sub initium verò epistole de Psalmis explicatis sic habet: Dictavi etiam trium Psalmorum expositionem non parvis voluminibus, sexagesimi septimi, septuagesimi primi, septuagesimi septimi. Reliqui nondum dictati neque tractati, vehementer à nobis expectantur atque flagitantur. Ab his me revocari & retardari irruentibus de transverso quibuscumque quæstionibus, nolo: ita ut nec libros de Trinitate, quos diu in manibus verso, nondumquæ complevi, modò attendere velim, quoniam nimis operosi sunt, & à paucis eos intelligi posse arbitror: unde magis urgent, quæ pluribus utilia fore speramus.*

postremo ex-
positus 118,
& quare:

C 620 *Quo tempore absolverit Sanctus Psalmorum expositionem, examinabimus postea. Post ceteros omnes exposuit 118, cui sic præfatur: Psalmos omnes ceteros, quos codicem Psalmorum novimus continere, quod Ecclesiæ consuetudine Psalterium nuncupatur, partim fermocinando in populis, partim dictando exposui, donante Domino, sicut potui: Psalmum verò centesimum octavum decimum, non tam propter ejus notissimam longitudinem, quam propter altitudinem paucis cognoscibilem, differebam. Et cum molestissimè ferrent fratres mei, ejus folius expositionem, quantum ad ejusdem corporis Psalmos pertinet, deesse Opusculis nostris, meque ad hoc solvendum debitum vehementer urgerent, diu patientibus jubentibusque non cessi: quia quotiescumque inde cogitare tentavi, semper vires nostræ intentionis excessit. Quanto enim videtur apertior, tanto mihi profundior videri solet, ita ut etiam, quam sit profundus, demonstrare non possim. Aliorum quippe, qui difficilè intelliguntur, etiam in obscuritate sensus latet, ipsa tamen apparet obscuritas: hujus autem nec ipsa, quoniam talem præbet superficiem, ut lectorem atque auditorem, non expositorem necessarium habere credatur. Et nunc quòd tandem ad pertractationem ejus accedo, quid in eo possim, prorsus ignoro: spero tamen, ut aliquid possim, affuturum atque adjuturum Deum. Sic enim feci de omnibus, quæcumque sufficienter, cum prius mihi ad intelligendum vel explicandum difficilia ac penè impossibilia viderentur, exposui. Statui autem per sermones id agere, qui proferuntur in*

populis, quos Græci *ὄμιλας* vocant. Hoc enim justius esse arbitror, ut conventus ecclesiastici non fraudentur etiam Psalmi hujus intelligentiâ: cujus, ut aliorum, delectari assolent cantilenâ.

AUCTORE
J. S.

621 *Porro de quibus Psalmis ad populum dixerit, quos verò tantum scripto exposuerit, docet Indiculus Possidii post Vitam imprimendus. Cassiodorus præfatione in Psalterium mirificè commendat Augustini expositionem Psalmorum, in qua, inquit, tanta erat copia congesta dictorum, ut retineri vix possit relectum, quod abundè videtur expositum. Et inferius: Est enim litterarum omnium Magister egregius; & quod in ubertate rarum est, cautissimus disputator. Decurrit quippe tamquam fons purissimus, nulla fæce pollutus; sed in integritate fidei perseverans, nescit hæreticis dare, unde se possint aliqua colluctatione defendere: totus Catholicus, totus orthodoxus invenitur; & in Ecclesia Domini suavissimo nitore resplendens superni luminis claritate radiatur. Triplex præfatio in editione Plantiniana Psalmorum expositioni præfigitur: at nulla ex his videtur esse S. Augustini. De prima eruditi consentiunt, scriptoris esse recentioris, idque manifestum est, cum in ea Augustinus ipse citetur. Secunda olim Augustino attributa est ab ipso etiam auctore præfationis prima. At testantur Benedictini editores, illam præfationem non repertam in omnibus Mss.; adduntque in titulo: Ipsa est Basilii ad ejus Commentarium in Psalmos præfatio ex interpretatione Rufini. Basilii esse lector studiosus videbit, qui primam ejus in Psalmos hominiam perlegere voluerit. De tertia demum iidem editores monent sequentia: In editis quidem antiquioribus Augustino tributa est, sed non in omnibus Mss. reperta, neque de Psalmorum auctore consentiens cum Augustini opinione in lib. xvii de Civitate Dei cap. xiv. Quippe præfatio illa sic habet: Non enim omnes Psalmi à David editi sunt . . . David ergo solus novem Psalmos ore proprio cecinit. Examinat illam opinionem Augustinus lib. 17 de Civitate cap. 14, de eaque sic pronuntiat: Mihi autem credibilius videntur existimare, qui omnes illos centum quinquaginta Psalmos ejus Operi tribuunt: quam sententiam rationibus confirmat. Itaque nec hac præfatio Augustini dicenda est. Plura de methodo, quâ Psalmi exposui, & exemplaribus, quæ Sanctus est secutus, disputant Benedictini in præfatione sua.*

præfationes
in expositionem
Psalmorum non
sunt Au-
gustini.

E

F

§ XLVI. Sanctus respondet ad quæsitâ Evodii: curâ scribendi à duobus conciliis ipsi demandatâ, restringit curam litigantes audiendi: dicit ad populum & scribit in Euangelium & Epistolam S. Joannis; scribit ad Dardanum librum de Præsentia Dei.

Quamquam Augustinus semper erat occupatissimus seu cura pastorali, seu libris utilissimis conscribendis, frequenter tamen interrumpere cogebatur Opera inchoata, ut responderet ad quæstiones, quæ undique mittebantur tamquam ad commune oraculum. Cupiebant omnes haurire

Sanctus de
variis &
difficilibus
consultus,

AUCTORE
J. S.

ex abundanti illo scientia fonte ; & ipse Sanctus tanta fervebat charitate , ut vix aliquid negare posset , cum utilia postulabantur. Evodius Uzalensis episcopus , & antiquus Sancti amicus , praeteris varia querebat & difficilia , ut videri potest ex epistola ejus 98 & sequentibus Augustini , nimirum 99 , 100 , 101 , 102 , in quibus ad varia ejus interrogata respondet , ita tamen ut variis locis significet , nolle se questionibus difficilibus & curiosis ita occupari , ut utiliora intermittere cogeretur. Accipe initium epistolae 101 , qua simul docemur , quantam curam uteretur Sanctus , dum ad propositas quaestiones respondebat : Multa quaeris , inquit , ab homine multum occupato , & quod est gravius , ea putas praecipitari debere dictando , quae sunt tam difficilia , ut cum magna diligentia dictata vel scripta vix perducere possint ad intellectum etiam talium , qualis ipse es.

licet ad multa responderet , fugiebat tamen curiosa & minus utilia :

B

623 Huc accedit , quia non tu & tales tantummodo cogitandi estis lecturi esse , quod scribimus , sed utique & illi , qui minus acuto minusque exercitato ingenio praediti , eo tamen studio feruntur ad cognoscendas litteras nostras , sive amico sive inimico animo , ut eis subtrahi omnino non possint. Ista cogitanti cernis , quanta cura in scribendo esse debeat , praesertim de rebus ita magnis , ut in eis & magni laborent. Si autem cum aliquid in manibus habeo , intermittendum est & differendum , ut ad ea potius respondeatur , quae supervenientia requiruntur , quid fiet , si etiam ipsis dum respondetur , alia supervenerint ? Num placet , ut etiam his omissis illa suscipiantur , & semper priora fiant , quae posteriora oboriuntur , caque sola terminare contingat , quibus cum scribuntur non supervenerit aliquid , quod quaeratur ? quod ut mihi accidat , difficillimum est , sed non opinor tibi hoc placere. Non ergo debui alia interrompere , cum tua supervenissent , sicut nec tua , si alia rursus irruerint , & tamen servare hanc justitiam non sinor. Nam ecce ut tibi haec ipsa rescriberem , quibus id admonerem , intermissi quae agebam , & animum meum ad hanc epistolam ab alia magna intentione detorseri. Facile autem fuit hanc excusationem , ut arbitror , non iniquam , litteris inditam tibi remittere , respondere autem inquisitionibus tuis non ita facile est : & puto in ipsis Opusculis , quae me nunc intentissimum detinent , non defutura quaedam loca , ubi haec ipsa expediam , quae requiris , si Dominus fuerit. Epistolam vero 102 claudit verbis istis : Haec omnia (tunc scripta) si habere volueris , aliquem mitte , qui tibi cuncta describat. Me autem permittite his vacare quaerendis atque dictandis , quae quoniam multis sunt necessaria , praeposenda esse arbitror ad valde paucos pertinentibus inquisitionibus tuis.

C

imposita ei scribendi provincia , restringere cupit tempus audiendi litteras :

624 Duo celebrata sunt anno 416 concilia contra Pelagianos , alterum Carthaginense , alterum Milevitianum. Huic interfuit Augustinus , ut videre est apud Labbeum tom. 2 , col. 1544 in titulo epistolae synodalis. Ad haec autem concilia Baronius in Annalibus ad annum 416 num. 15 referenda putat , qua de se narrat Augustinus in epistola 110 , seu in Actis , quibus Eradius presbyter Sancto successor eligitur. Verba ipsa Augustini accipe : Nostis ante aliquot annos quid facere voluerim , & non permisistis. Placuit mihi & vobis propter curam Scripturarum , quam mihi fratres & patres mei coepiscopi duobus conciliis Numidiae & Carthaginis imponere dignati sunt , ut per quinque dies (in hebdomada) nemo mihi molestus esset (litteris suis ad iudicium episcopa-

le deferendis.) Gesta confecta sunt , placuit , acclamastis. Recitatur placitum vestrum , & acclamatio vestra. Parvo tempore servatum est circa me , & postea violenter irruptum est , & non permittor , ad quod volo , vacare. Ante meridiem & post meridiem occupationibus hominum teneor. Ita undique occupabatur Sanctus , dum episcopi scripta ab eo postulabant , docti difficultatum suarum solutionem , subtilia curiosi , instructionem verbo & scripto pii , ac demum pacem litigantes.

625 Ad instructionem gregis maxime spectant tractatus de Evangelio & Epistola 1 Sancti Joannis , quos ad concionem dixit hisce fere temporibus , ut videbimus postea. Memorantur illi à Posidonio in Indiculo cap. 6 brevibus hisce verbis : Tractatus de Evangelio Joannis à capite usque ad finem in codicibus sex. Et cap. 9 : De epistola Joannis ad Parthos sermones decem. Cassiodorus de Institutione cap. 7 de Evangelio sic habet : Joannem beatus Augustinus copiosa & insigni expositione lucidavit. Et cap. 8 de Epistola : In epistola vero prima beati Joannis sanctus Augustinus decem sermonibus multa & mirabiliter de charitate disseruit. Frequenter etiam Donatistas impugnavit hisce tractatibus , & alios subinde hereticos , ut legenti erit manifestum. Hi omnes tractatus ad populum dicti sunt , & quidem diebus quibuscumque seu festis seu profestis. In hisce praecipue mirari possumus Sanctum , tot aliis occupationibus detentum , toties ad concionem dicere potuisse.

626 Lubet pro exemplo exhibere quinque tractatus , diebus quinque ex ordine sequentibus dictos. Tractatum 19 sic claudit : Proinde hujus promissionis , quam ad hodiernum tempus , si superesset , distuleram , tenete me , adjuvante Domino , in crastino debitorem. In tractatu 20 sic habet in fine : Caetera , quae sequuntur , . . quoniam & crastino die sermo debetur vobis , adestote , ut audiat. Hinc sequitur , tractatus 19 , 20 & 21 tribus diebus consequentibus dictos. Secutum vero postridie 22 , docet ejus initium , quod est huiusmodi : Nudiustertiani & hesterni diei sermones redditos vobis sequitur hodierna euangelica lectio. Hunc rursus postridie secutus est tractatus 23 , in quo pag. 83 ait : Facilis est ergo , fratres , hodierna lectio ; sed propter hesternum debitum (scio enim quid distulerim non abstulerim ; & Dominus dignatus est donare etiam hodie loqui ad vos) recordamini , quid reposcere debeatis. Hic hesternum debitum vocat partem hesternae lectionis non expositam : nam saepe in difficultioribus non explicabat omnia , quae ex Evangelio erant praelecta. Quinque igitur diebus hos sermones continuavit , forsitan & longè pluribus ; sed id ubique ostendi nequit , cum praecedentium sermonum non faciat semper mentionem. Quin imo tract. 8 in fine se excusat , quod praecedenti die fuisset impeditus , & auditores suos invitavit in diem sequentem , ita ut suspicari possimus plerisque diebus non impeditis hos sermones fuisse dictos.

627 Verumtamen totum S. Joannis Evangelium consequenter non exposuit Sanctus , sed ejusdem Epistolam illi interposuit , Evangelium postea resumpturus , ob rationem , quam allegat in praefatione ad Epistolam his verbis : Meminit sanctitas vestra Evangelium secundum Joannem ex ordine lectionum nos solere tractare. Sed quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum , quibus certas ex Evangelio lectiones oportet in ecclesia recitari , quae ita sunt annuae , ut abae esse

D

explicat pro concione Evangelium S. Joannis , ejusque Epistolam ,

E

dicens ad populum multis diebus consequentibus

F

Evangelio ininterrupto ob tempus Paschale interponit Epistolam :

A esse non possint: ordo ille, quem susceperamus; necessitate paululum intermissus est, non omiffus. Cùm autem cogitarem; quid secundum hilaritatem præsentium dierum per hanc hebdomadam vobiscum de Scripturis agerem; quantum Dominus donare dignatur; quod possit in istis septem vel octo diebus finiri, occurrit mihi Epistola beati Joannis, ut cujus Euangelium paululum intermisimus, ejus Epistolam tractando ab eo non recedamus, præsertim quia in ipsa Epistola satis dulci omnibus; quibus sanum est palatum cordis, ubi sapiat panis Dei, & satis memorabili in sancta Ecclesia Dei, maximè charitas commendatur. *Hæc interruptio videtur contigisse post tractatum 12; expositaque Epistolâ, expositio Evangelii resumpta per tractatum 13; cujus initium satis insinuat; tractatus in Euangelium aliquo tempore fuisse intermissos. Ceterum præfatam illam, quæ tractatibus in Euangelium præfigitur, Augustini non esse; notant editores.*

628 Dum hisce occupabatur curis Augustinus, novis questionibus pulsabatur ab illustri ac pio viro Dardano, quem Tillemontius art. 272 suspicatur fuisse præfectum Galliarum & patricium. Respondit Sanctus serius quidem, sed tali epistola, ut illam ipse inter libros suos recenscat lib. 2. Retract. cap. 29, ubi sic habet: De Præsentia Dei scripsi librum, tibi nostra intendo contra hæresim Pelagianam maximè vigilat, non expressè nominatam; sed in eo etiam de præsentia naturæ, quem Deum verum & summum dicimus, & de templo ejus operosè & subtiliter disputatur. Hic liber sic incipit: FATEOR; FRATER DILECTISSIME DARDANE. Questiones ibidem disputatas videre in ipsa epistola 57 lectori licebit: at initium & finem juvabit hic exhibere, quia magis spectant ad propositum nostrum: Fateor me, inquit, frater dilectissime Dardane; illustrior mihi in charitate Christi, quàm in hujus seculi dignitate, litteris tuis tardius respondisse quàm debui. Cujus rei causas nollem quæreres, ne molestius me feras diutius excusantem, quàm pertulisti tardius rescribentem. Cùm ergo te malim offensio- ni meæ facile ignoscere quàm de mea defensione judicare, quæcumque illæ causæ fuerint, crede nullum tui apud me esse potuisse contemptum. Imò enimverò citissime rescripsissem, si te contemp- sissetem.

B *629 Nec modò quia tandem aliquando rescripsi; ideò saltem tandem aliquando dignum aliquid te lectore molitus sum, & quod meritò possim tuo nomine prænotare: sed rescribere utrumque jam malui; quàm pati, & hanc ætatem me hujus officii debitore transire. Nec tua me dignitas terruit fecitque cunctantem, cùm sit humanitas tua gratior quàm illa suspectior. Sed unde te magis amo, hinc difficilius, unde sufficiam tantæ aviditati religiosi tui amoris invenio. Huc accessit quòd præter mutæ charitatis flammam, quâ fit, ut etiam eos, quos numquam vidimus, diligamus, dum eos habere, quod diligimus, credimus, ubi me utique prævenisti, fecistisque ut verear in me decipi opinionem atque expectationem tuam: præter hoc ergo mihi tales questiones in tua epistola poposuisti, quæ si à quolibet propositæ forent, otio quoque meo, quod mihi deest, non parvum negotium facerent. Cùm verò abs te proponuntur, cui profunda rimanti solutionis earum superficies nequaquam sat est; & proponuntur occupatissimo aliarumque curarum molibus vallato & obstricto; tuæ prudentiæ est & benevolentiae cogitare, quàm te placidum*

Augusti Tomus VI.

habere debeam, vel quòd diu non respondi, vel si etiam nunc pro tuæ intentionis granditate non respondero. *Hisce modestissimus Præsul disputationem suam de questionibus propositis subjungit; ac tandem eadem charitate & modestiâ epistolam sic concludit: Sed cùm me delectat loqui tecum; nescio utrùm fervaverim sermonis sufficientis modum, quasi diuturnum silentium loquacitate compensarem. Verùm quia religione & benevolentia, quâ me præoccupasti, ita invisceratus es cordi meo; ut tamquam cum amico verè colloquar; quidquid in opere styli nostri utiliter elaboratum esse cognoscis, Deo gratias age. Si quæ autem vitia mea perspicias, uti charissimus amicus ignosce, eadem scilicet sinceritate dilectionis mihi optans medicinam; quâ contedis & veniam.*

§ XLVII. Iter Sancti Cæsaream Mauritaniae, & ibi gesta: epistolæ ad Optatum, Mercatorem, & Hesygium: adest concilio Carthaginiensi.

Possidias in Vita inferiorum num. 28 narrat, S. Augustinum cum aliis episcopis venisse Cæsaream Mauritaniam, mandante summo Pontifice, ibique Emeritum Donatistarum episcopum ab eo conventum, & elinguem factum. Contigit illud iter anno 418, ut constat ex verbis Augustini mox dandis. Attingit gesta illa Cuperus num. 467: at opera pretium erit, si factum adeo celebre magis exponamus, gestaque Sancti Cæsareæ hoc loco jungamus. Meminit de hoc suo itinere Augustinus ipse in epistola 157 editionis Plantiniana, & in epistola alia, quam Benedictini primum vulgarunt & 193 fecerunt. Ex posteriori hac liquet Sanctum prius Carthagine fuisse, ubi accepisse se dicit litteras Mercatoris, adjungens sequentia: Cùm verò inde digressi sumus; perreximus usque ad Mauritaniam Cæsariensem, quò nos ecclesiastica necessitas traxit, per quas totas terras cùm intentionem nostram huc atque illuc, quæ ingerebantur sensibus, diversa raptarent &c. In priori autem, se Cæsareæ fuisse ait, quò nos, inquit, in juncta nobis à venerabili Papa Zosimo apostolicæ Sedis Episcopo ecclesiastica necessitas traxerat. *Quanam illa fuerit necessitas, quidve in reliqua Mauritaniam gesserit sanctus Antistes, non constat.*

631 At gesta Cæsareæ exponit ipse Augustinus tom. 7, pag. 250 in libro de Gestis cum Emerito; quem exorditur hoc modo: Gloriosissimis imperatoribus, Honorio duodecimum & Theodosio octavum consulibus; duodecimo Calend. Octob., Cæsareæ in ecclesia majori, cùm Deuterius episcopus metropolitanus Cæsariensis unà cum Alipio Tagastensi, Augustino Hipponensi, Possidio Calamensi, Rustico Cartenitano, Palladio Tigabitano, & cæteris episcopis in exedram processissent, præsentibus presbyteris & diaconis; & universo clero, ac frequentissima plebe; adest etiam Emeritus partis Donati episcopus; Augustinus episcopus ecclesiæ Catholicæ dixit: Fratres charissimi; qui ab initio Catholici fuistis, & quicumque ad Catholicam ex Donatistarum errore venistis, & pacem hujus sanctæ Ecclesiæ Catholicæ cognovistis, & veraci corde tenuistis; & qui

AUCTORE
J. S.

E

F

ubi convenit Emeritum Donatistarum episcopum;

AUCTORE
J. S.

qui adhuc fortè de Catholicæ unitatis veritate dubitatis, audite nos sollicitos pura dilectione pro vobis. Quando venit ad hanc civitatem die nudius tertiana frater noster Emeritus, Donatistarum adhuc episcopus, perlatum est ad nos subito, eum esse præsentem. Et quoniam charitate, quam Deus videt, desiderabamus ejus præsentiam, ad eum videndum continuo convolvimus, invenimus eum stantem in platea. Facta invicem salutatione, admonuimus, quòd durum esset ac turpe eum in platea remanere, ut ad ecclesiam nobiscum veniret. At ille nobis sine ulla recusatione consensit, ubi nos putavimus eum ita communionem Catholicam non recusaturum, quem admodum vel spontaneum obtulit adventum, vel ad ecclesiam venire minimè dubitavit. Illo autem in perversitate hæretica, quamvis intra ecclesiam Catholicam, diutiùs remorante, allocutus sum dilectionem vestram, sicut meminisse dignamini. Multa dixi, quæ audistis, & quæ sine dubio, quantum potestis, etiam meministis. Multa de pace, multa de charitate, multa de sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, quam Deus promisit & præstitit, unitate. In quo meo sermone & vos alloquebar, & illum exhortabar, & quantum in me poterant viscera charitatis, omnes in periculo animæ suæ constitutos in illo meo sermone parturiebam & parere Domino cupiebam.

632 *Plura recenset ad circumstantes dicta, ac deinde subdit, quo se modo ad Emeritum converterit, his verbis: Nunc autem præsentis est, modo nobis dignetur dicere, quare advenerit. Frater Emerite, præsentis es, Collationibus interfuisti, si victus es, quare venisti? si autem te victum esse non putas, loquere unde tibi victor esse videaris? Tunc enim victus es, si veritate victus es. Si autem videris victus potestate, & vicisti veritate, non est hæc potestas, quæ victus videris. Audiant cives tui, unde te Victorem præsumis esse. At si nosti adversus te victricem fuisse veritatem, quid adhuc respicis unitatem? Emeritus episcopus partis Donati dixit: Gestas indicant, si victus sum, aut vici: si veritate victus sum, aut potestate oppressus sum. Augustinus episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Quare ergo venisti? Emeritus episcopus partis Donati dixit: Ut hoc dicerem quod requiris. Augustinus episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Requiro quare veneris; hoc non quærerem, si non venisses. Emeritus episcopus partis Donati dixit notario, qui excipiebat, Fac. Cùmque reticeret, Augustinus episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Si ergo sub veritate tacuisti, non sine causa venisti, nisi quia istos decipere voluisti. Cùmque diu reticeret, Augustinus episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Videtis fratres diu tacentem, moneo ut optetis respicientem, obsecro ne sequamini pereuntem.*

633 *Post hac multa disputat de Collatione Carthaginensi, multa de Maximianistis, qui schismate divisi erant ab aliis Donatistis, ac demum concludit verbis, quæ Apostolicum Viri zelum omnino demonstrant, ideoque & lectori exhibenda censeo: Ideo sudamus, inquit, ideo laboramus, ideo inter eorum arma & cruentas furias Circumcellionum periclitati sumus, & adhuc reliquias eorum qualicumque donatà à Deo patientià toleramus, dum arbor * quærit ramum *, dum grex ex ovili Christi ovem perditam quærat. Si pastoralibus visceribus præditi sumus, per sepes & spinas nos coarctare debemus. Membris laceratis ovem quæramus, & Pastori Principique omnium cum lætitia reportemus. Multa diximus*

* i. e. Ecclesia
* i. e. Donatistas

quem coram
populo ta-
censem

etiam fatigati, & tamen frater noster, propter quem ista dicimus vobis, & cui pariter dicimus, & pro quo tanta agimus, adhuc pertinax consistit. Constantem se putat fortitudo crudelis. Non adhuc de vana & falsa fortitudine gloriatur. Audiatur Apostolum dicentem: Virtus in infirmitate perficitur. Oremus pro illo: unde scimus, quid velit Deus? Multæ cogitationes, sicut scriptum est, in corde viri, consilium autem Domini manet in æternum.

634 *Tantus Sancti fervor tantaque solertia inutilis fuit Emerito; at ejus gregi seducto quam maximè profuit, ut testatur Possidius. Agit etiam de hoc facto Augustinus in libro contra Gaudentium Donatistam cap. 14, ubi quadam clariùs explicat rei adjuncta. Verba ejus accipe: Dicendum est de Emerito Cæsariensi, quod dicere tu timuisti. Falsa quidem de illo fama jactata est, quòd Catholicus factus sit; sed quemadmodum hoc audistis, ita totum, quod factum est, nosse potuistis. Cur ergo laudes coepiscopi tui, cujus tibi pro exemplo nomen objectum est, tacere voluisti? Profectò si fecit aliquid laude dignum, in tanto articulo non abs te fuit utique reticendum. Sed quia ejus laudibus non vis, ut te invidere potuisse credamus, quare ergo tacuisti, nisi quia de illo erubescere timuisti? Venit ergo Emeritus Cæsaream, illic positus & præsentibus nobis. Venit autem non apprehensus cujusquam sagacitate, non adductus alterius potestate, sed excitatione propria voluntate, videre nos voluit. Vidimus eum, ad Ecclesiam Catholicam pariter venimus, affuit maxima multitudo, nihil pro sua, seu vestra defensione dicere potuit, communicare noluit, dilatus perseveravit, convictus obmutuit, illæsus abscessit. Quid fieri potuit pro nostra mansuetudine lenius, quid pro veritate Catholica invictius, quid pro vestra, si sapitis, correctione salubrius?*

635 *Cùm enim sponte ad nos, nisi pro vobis contra nos dicturus aliquid convenisset*, profectò dixisset, si quod diceret, invenisset. Quæcumque enim, ut veniret, præparaverat dicere, adjuvante misericordia Domini, antè sunt nostra præventionem refutata, quàm illius circumventionem prolata. Et certè si putas eum potuisse, sed noluisse respondere, lege quod cum illo actum est, & ipse responde. Si in pacem Catholicam transisset Emeritus, diceretis eum non divina miseratione consensisse lumini veritatis, sed ponderi persecutionis humana infirmitate cessasse. Si denique captus adduceretur invitatus, non inopià respondendi, sed evadendi consilio tacuisse pro vestro arbitrio jactaretis. Nunc verò quandoquidem ultro venit, profectò quod tacuit, non lingua, sed causa defecit. Quod autem transire in unitatem Catholicam noluit, animam superbam confusio pertinacissimam fecit: sed hoc quantum ad ipsius exitium atque supplicium tantum, ad aliorum confirmationem salutemque profecit. Si enim viderent Emeritum nobis communicantem, suspicarentur hominem formidantem. Cùm autem viderunt & in parte Donati permanentem, & tamen adversus Catholicam reticentem, magis illis apparuit contra suos silendo damnare. An verò cùm voce atque ore sano & libero staret, non erat pro vestra causa contra nos testis idoneus Emeritus ille, ille Emeritus, inquam, & inimicus & mutus?*

636 *Eodem tempore pessimam consuetudinem abrogavit Sanctus, aut potius abrogandam curavit, dum fervida oratione populum induxit ad*

D

E

F

sed consuetudo
dit:
* lege non
venisset

can

A
eodem tem-
pore velli-
mam con-
suetudinem
abolendam
curat.

eam abrumpendam. Rem ipse narrat lib. 4 de Doctrina Christiana cap. 24, ex quo verba ejus huc transfero: Denique cum apud Cæsaream Mauritanæ populo dissuaderem pugnam civilem, vel potius plus quam civilem, quam CATERVAM, vocabant: neque enim civēs tantummodo, verum etiam propinqui, & fratres, postremo parentes ac filii lapidibus inter se in duas partes divisi, per aliquot dies continuos, certo tempore anni solemniter dimicabant, & quisque, ut quemque poterat, occidebat: egi quidem granditer, quantum valui, ut tam crudele atque inveteratum malum de cordibus & moribus eorum avellerem, pelleremque dicendo: non tamen egisse aliquid me putavi, cum eos audirem acclamantes, sed cum flentes viderem. Acclamationibus quippe se doceri & delectari, flecti autem lachrymis indicabant. Quod ubi aspexi, immānem illam consuetudinem à patribus & avīs, longēque à majoribus traditam, quæ pectora eorum hostiliter obfidebat, vel potius possidebat, devictam, antequam re ipsa id ostenderent, credidi. Moxque sermone finito ad agendas Deo gratias corda atque ora converti. Et ecce jam ferme octo vel amplius anni sunt, propitio Christo, ex quo illic nihil tale tentatum est.

B
Redux va-
rias scribis
epistolas:

637 *Redux Hipponem* Augustinus nec fuit nec esse potuit otiosus ob negotia per absentiam suam enata. Scripsit imprimis Optato episcopo epistolam 157 bene longam de Origine animarum. Respondit Mercatori ad binas litteras per epistolam Benedictinorum 193. De utraque hac epistola superius meminimus, & utramque hoc tempore scriptam esse, colligimus ex verbis de itinere Cæsariensi jam relatis. Elucet rursus in hisce litteris mira Sancti modestia & charitas. In fine prioris, post questionem diligenter disputatam, sic loquitur: Hoc sicut potui, non quidem ad me datis, sed tamen ad charissimos nostros, sanctitatis tuæ litteris, non peritiā, quam desiderasti, sed sollicita dilectione respondi. Si gratē accipis, & admonitionem fraternam & utilem, non errando; sed prudenter considerando, cum Ecclesiæ pace confervas, Deo gratias. Si autem me ista nondum nosse miraris, vel etiam nec miraris, & me aliquid certum de origine animarum, salva ista fide, quæ certissima atque clarissima est, mutua charitate docere non renuis, multo uberius Deo gratias. Eodem ferè sensu in altera epistola, postquam responderat quaesitis, ad Mercatorem loquitur, inquiens: Ego enim plus amo discere quam docere.... Ut... discamus, invitare nos debet suavitas veritatis; ut autem doceamus, cogere necessitas caritatis. Ceterum hic ille est Marinus Mercator; cujus quadam Opuscula nuper edita sunt; de quo plura Tillemontius art. 290, qui probat art. 291, Sanctum eo tempore scripsisse ad Celestinum, & ad Sixtum Romanos postea Pontifices.

C
adeft Car-
thaginensi
concilio:
respondet
Hesychiō.

638 Anno sequenti 419 Sanctus interfuit concilio Carthaginensi vi, cui adfuerunt ex tota Africa episcopi cum legatis summi Pontificis. Gesta hujus concilii dat Labbeus tom. 2, & consuli possunt scriptores varii, qui de illo egerunt. Porro cum omnia concilii hujus negotia minus cito absolvi possent, ne episcopi omnes abesse ecclesiis suis cogentur, delecti sunt ex singulis provinciis terni; qui cetera peragerent. Inter hos etiam fuit S. Augustinus, ut videre est apud Labbeum laudatum col. 1132. Eodem fere tempore sanctus Doctor scripsit epistolam 80 ad Hesychiū Salona in Dalmatia episcopum, ut notant Benedicti Augusti Tomus VI.

ni ad hanc ipsam epistolam; ibidem 197. Scripsit Hesychius ad Sanctum epist. 79, supremum judicii diem; quem non longē abesse putabat; inquirendum esse. Disputat igitur Augustinus de locis sacra Scriptura, quæ supremum diem memorant, docetque non inquirendum illud, quod Dominus nos latere voluit. Prolixa admodum est epistola, quæ pro libro haberi possit. Tempus, quo scripta est, utcumque indicat his verbis: A Nativitate Domini hodie computantur anni ferme quadringenti viginti. Meminit de hac sua epistola lib. 20 de Civitate Dei cap. 5:

§ XLVIII. Scripta varia, quæ, præter polemica contra hæreticos; ab anno circiter 419 usque ad 424 fuerunt edita.

C Ommemoranda veniunt hoc loco quadam Sancti scripta eodem tempore composita, ut ipse testatur lib. 2 Retractionum, ubi cap. 54 sic habet: Septem libros de septem libris divinarum Scripturarum, id est, Moyfi quinque, & uno Jesu Nave; & altero Judicum feci, notatis locutionibus singulorum, quæ minus usitatae sunt linguæ nostræ; quas parum advertendo sensum quæruunt; qui legunt; divinarum eloquiorum; cum sit locutionis genus, & nonnumquam exculpunt aliquid, quod à veritate quidem non abhorreat, non tamen id sensisse auctor, à quo hoc scriptum est, invenitur, sed genere locutionis hoc dixisse, credibilis apparet. Multa autem in Scripturis sanctis obscura, cognito locutionis genere diluciscunt. Propter quod cognoscenda sunt eadem genera locutionum, ubi sententiæ patent, ut etiam, ubi latent, cognitio ipsa succurrat, easque intentioni legentis aperiat. Hujus Operis titulus est: LOCUTIONES DE GENESI, atque ita de singulis libris. Tum, modica correctione adhibita, sic concludit: Hoc Opus sic incipit: LOCUTIONES SCRIPTURARUM:

640 Cap. 55 Sanctus aliud Opusculum recenset his verbis: Eodem tempore scripsi etiam libros Quæstionum de libris eisdem divinis septem, quos ideo appellare sic volui, quia ea, quæ ibi disputantur, magis quærenda proposui, quam quæ sita dissolvi. Quamvis multo plura in eis mihi videantur ita pertractata, ut possint etiam soluta & exposita non immerito judicari. Regnorum quoque libros eodem modo jam considerare coeperam: sed non multum progressi, in alia, quæ magis urgebant, animum intendimus. Varia mox in hoc Opusculo corrigi, ac subdit: Hoc Opus sic incipit: CUM SCRIPTURAS SANCTAS. Habemus hoc Opusculum Operum tom. 4, præcedens autem tom. 3. Cassiodorus de Institutione cap. 1 laudat utrumque Opusculum, ita scribens: Quæstiones etiam, quæ in voluminibus sacris ardua difficultate poterant operiri, libris septem necessaria nimis & syllogistica probatione declaravit, enifus Magister optimus, & vir acer ingenio, ut quod ad salutem animarum constat esse concessum, nequaquam indiscussum mortiferam negligentiam relinqueretur. Scripsit etiam de modis Locutionum septem alios mirabiles libros, ubi & schemata sæcularium litterarum, & multas alias locutiones divinæ Scripturæ proprias, id est, quas

E
Scripta Lo-
cutiones
Scriptura-
rum;

F
Quæ-
stiones, lau-
data à Cas-
siodoro:

AUCTORE
J. S.
* in Mss.
urgeretur

communis usus non haberet, expressit; confidens, ne compositionum novitate reperta, legentis animus nonnullis offensionibus angeretur*. Simulque ut & illud ostenderet Magister egregius, generales locutiones, hoc est, schemata grammaticorum atque rhetorum exinde fuisse profecta, & aliquid tamen illis peculiariter fuisse derelictum, quod adhuc nemo doctorum sæcularium prævaluit imitari.

641 Augustinus cap. 56 præcedentibus aliud subiungit Opus, sic scribens: Eodem tempore quidam Vincentius Victor in Mauritania Cæsariensi invenit apud Hispanum quemdam presbyterum Petrum nonnullum Opusculum meum, ubi quodam loco de origine animæ hominum singulorum, utrum ex illa una primi hominis, ac deinde ex parentibus propagentur, an sicut illi uni, sine ulla propagatione singulæ singulis dentur, me nescire confessus sum; verumtamen scire, animam non corpus esse, sed spiritum. Et contra ista mea ad eundem Petrum scripsit ille duos libros, quos mihi de Cæsarea Renatus monachus misit. Quibus ego lectis, responsione mea quatuor libros reddidi. Unum ad Renatum monachum, alterum ad presbyterum Petrum, & duos ad eundem Victorem. Sed ad Petrum, quamvis habeat libri prolixitatem, tamen epistola est, quam nolui à tribus cæteris separari. In iis autem omnibus, in quibus multa necessaria differuntur, defendi de origine animarum, quæ singulis hominibus dantur, cunctationem meam, & multos errores atque pravitates præsumptionis ejus ostendi. Quem tamen juvenem non præproperè detestandum, sed adhuc docendum, quanta potui lenitate, tractavi, & ab eo rescripta correctionis ejus accepi. Hujus operis liber ad Renatum sic incipit: SINCERITATEM TUAM ERGA NOS. Ad Petrum autem sic: DOMINO DILECTISSIMO FRATRI ET COMPRESBYTERO PETRO. Duorum verò novissimorum ad Vincentium Victorem: primus sic incipit: QUOD MIHI AD TE SCRIBENDUM PUTAVI. Secundus autem sic: ACCIPE NUNC JAM DE ME IPSO. *Exstant quatuor hi libri tom. 7 Operum à pag. 481.*

642 Qualis esset ille Vincentius Victor variis locis declarat Sanctus. In epistola ad Petrum, seu lib. 2, cap. 1 de eo ejusque Opere sic loquitur: Pervenerunt ad me duo libri Vincentii Victoris, quos ad sanctitatem tuam scripsit, mittente mihi eos fratre nostro Renato, homine quidem laico, sed pro tua fide, & eorum, quos diligit, prudenter religiosèque follicito. Quibus lectis, vidi hominem in sermone quidem non solum usque ad sufficientiam, verum etiam usque ad redundantiam profluentem; sed in rebus, de quibus loqui voluit, nondum, sicut oportet, instructum; quod si ei fuerit, Domino donante, collatum, poterit esse utilis pluribus. Habet enim non minimum facultatis, quâ possit explicare atque ornare, quæ sentit, si prius det operam recta sentire. Valde quippe sunt noxia prava diferta, quia hominibus minus eruditis, eo quod diferta sint, videntur & vera. Quomodo autem eosdem libros ipse acceperis, nescio. Verumtamen, si verum est, quod audivi, diceris, eis recitatis, ita exiluisse lætitiâ, ut caput juvenis illius fenex, & laici presbyter osculatus, didicisse te, quod ignorabas, gratias egeris. Ubi quidem non improbo humilitatem tuam, imò verò etiam laudo, quod honorasti doctorem tuum, nec hominem, sed ipsam, quæ tibi per illum loqui dignata est, veritatem; si tamen potueris demonstrare, quid per illum

hominem dixerunt magis quam doctum,

veritatis acceperis. Vellem itaque rescriptis tuis, quid te docuerit, me doceres: absit enim ut erubescam à presbytero discere, si à laico tu non erubuisse prædicanda & imitanda humilitate vera didicisse. *Donatistam seu Rogatistam antè fuisse, docent hæc Augustini verba lib. 1, cap. 2: Caruit enim Donatistarum vel potius Rogatistarum divisione & errore, quo antea tenebatur: si tamen Catholicam veritatem, sicut oportet, intelligat, ut verè de illius conversione gaudeamus.*

643 Quam verò benignè interpretaretur mentem Victoris contra ipsam scribens, quamque paternè ipsum tractare vellet, aperit sanctus Doctor citato cap. 2 scribens ad Renatum. Hic scripta Victoris transmiserat, quem ob id laudat Sanctus: at simul eundem suaviter reprehendit, quod iis transmittendis offensam timuisset. Verba accipe: Sed hinc angor paululum, quod adhuc tuæ sanctitati minus quam vellem cognitus sum, quandoquidem putasti me sic accepturum, quasi tu mihi injuriam feceris, notum faciendo, quod alius fecit. Quantum autem hoc absit ab animo meo, vide, ut nec ab illo quidem me passum injuriam conquerar. Cum enim aliter quædam quam ego, sciperet, numquidnam debuit reticere? Unde mihi gratum esse debet, quod ita non tacuit, ut id etiam legere possimus. Deberet quidem tantum scribere potius ad me, quam ad alterum de me; sed quod mihi esset ignotus, non est ausus se mihi ingerere, in meorum refutatione doctorum. Nec consulendum me putavit, ubi sibi videtur minimè dubitandum, sed planè cognitam & certam tenere sententiam. Obtemperavit autem amico suo, à quo se, ut scriberet, dicit esse compulsus. Et si quid inter disputandum, quod in meam contumeliam redundaret, expressit, non eum conviciantis voluntate crediderim, sed diversa sentientis necessitate fecisse. Ubi enim mihi animus erga me hominis ignotus est & incertus, melius arbitror meliora sentire quam inexplorata culpæ. Fortassis enim amore mei fecit, sciens ad me pervenire posse, quod scripsit, dum in eis rebus errare me non vult, in quibus se potius errare non putat. Et ideo debeo etiam ejus habere gratam benevolentiam, cujus me necesse est improbare sententiam: ac per hoc in eis, quæ non rectè sapit, adhuc leniter corrigendus mihi videtur, non asperè detestandus, præsertim quia, sicut audio, nuper Catholicus factus est, quod ei gratulandum est.

644 Servasse Augustinum in libris ad Victoriam benignitatem illam, quâ hic nunc proponit, patet in tractatibus ac conversionibus. Lib. 3, cap. 14, ubi verba Victoris adduxerat, quibus ille dicebat se libenter instrui velle, nec pertinacis esse judicii, sic eum alloquitur: Modò proba, charissime, non te fallaciter ista dixisse, ut de tua indole non solum ingeniosa, verum etiam cauta, pia, modesta, gaudeat Catholica Ecclesia, non de contentiosâ pertinaciâ hæretica exardescat infania... Nec sis improbi obstinatique judicii, ut nolis citius ad tramitem rationis inflecti. Si enim hæc liberaliter elocutus es, si non in labiis ista sonuisti, sed intus & germanitus in corde sensisti, in tuæ correctionis tanto bono, etiam moras odisti. Parum quippe tibi fuit dicere, improbi obstinatique esse judicii, nolle ad tramitem rationis inflecti, nisi adderes citius: ut hinc ostenderes, quam sit execrandus, qui bonum hoc numquam facit; quandoquidem qui tardius facit, tanta tibi videtur severitate culpandus, ut merito improbi judicii

cujus mentem benignè interpretatur,

E

F

quemque patet in tractatibus ac conversionibus.

A dicii obstinatique dicatur. Audi ergo teipsum, tuque potissimum & maxime eloquii tui fructibus utere, ut citius te ad rationis tramitem gravitate mentis inflectas, quam te inde minus erudite parumque consulte lubrico ætatis averteras. Nimis longum est omnia, quæ in tuis libris, vel potius in teipso volo emendari, pertractare atque discutere, & saltem brevem tibi de singulis corrigendis reddere rationem. Nec ideo tamen te contemnas, ut arbitreris ingenium & eloquium tuum parvi esse pendendum. Nec sanctarum Scripturarum memoriam in te parvam esse cognovi, sed eruditio minor est, quam tantæ indoli laborique congruebat. Itaque te nec amplius quam oportet tibi tribuendo vanescere volo, nec rursus te abjiciendo ac desperando frigescere. Utinam tua scripta tecum legere possem, & colloquendo potius, quam scribendo, quæ sint emendanda monstrarem. Facilius hoc negotium perageretur nostra inter nos sermocinatione, quam litteris: quæ si scribenda esset, multis voluminibus indigeret. Verùm ista capitalia, quæ certo etiam numero comprehendere volui, instanter admoneo, ne corrigere differas, & ea prorsus à fide & prædicatione tua facias aliena: ut quanta tibi facultas est disputandi, munere Dei utaris utiliter ad ædificationem, non ad destructionem fanæ salubrique doctrinæ. *Hac humanitate egregius Pastor aberrantem ovculam in viam reduxit.*

libri duo de
Coniugiis
adulteri-
nis :

B 645 *Cap. 57 sic pergit scripta sua enumerare:* Scripsi duos libros de Coniugiis adulterinis, quantum potui, secundum Scripturas, cupiens solve-
C re difficillimam quæstionem. Quod utrum enodatis-
sime fecerim, nescio: imò verò non me pervenisse ad hujus rei perfectionem sentio, quamvis multos sinus ejus aperuerim, quod judicare poterit, quisquis intelligenter legit. Hujus Operis primus liber sic incipit: PRIMA QUÆSTIO EST, FRATER. Secundus autem sic: AD EA, QUÆ MIHI SCRIPSERAS. *Pollentius quidam huic Opusculo occasionem præbuerat, Sanctum consulendo, ut videre est tom. 6 Operum pag. 350. Idem alia quadam ad primam interrogationem addendo, Sanctum impulsit ad librum secundum conscribendum. Quippe hunc pag. 357 sic orditur sanctus Doctor:* Ad ea, quæ mihi scripseras, frater religiose Pollenti, jam rescripseram non parvum volumen de iis, qui, viventibus conjugibus suis, aliis copulantur. Quod cum innotuisset dilectioni tuæ, addidisti aliqua ad libellum tuum, etiam his me respondere desiderans. Sed cum facere disponerem addendo & ego ad meum, ita ut unus liber esset responsionis meæ, repente illud editum est, quod absolveram, prius flagitantibus fratribus nostris, & nescientibus quòd adhuc aliquid esset addendum. Hinc factum est, ut alterò seorsum Opusculo ad ea, quæ addidisti, respondere compellerer.

Enchiridion;

646 *Post alia quadam Opera, contra varios hæreticos scripta, Augustinus cap. 63 sic profertur:* Scripsi etiam librum de Fide, spe, & charitate, cum à me, ad quem scriptus est, postulasset, ut aliquod Opusculum haberet meum, de suis manibus non recessurum: quod genus Græci Enchiridion vocant. Ubi satis diligenter mihi videor esse complexus, quomodo sit colendus Deus, quam sapientiam esse hominis utique veram divina Scriptura definit. Hic liber sic incipit: DICI NON POTEST. *Liber de Fide, spe, & charitate sub titulo Enchiridion, ut nunc passim vocatur, exstat tom. 3 Operum à pag. 66. Porro scriptum certè non est hoc Enchiridion seu*

Manuale ante annum 421, tum cap. 87 S. Hieronymus citetur tamquam defunctus. Laurentius, in cuius gratiam liber hic compositus, vir erat non modo illustris, sed etiam eruditus; ut Sanctus ipse testatur cap. 1. In libro ad Dulcitium mox memorando cap. 1 citans Enchiridion; Laurentium vocat Dulciti fratrem.

647 *Porro Enchiridii cap. 83 agens de peccato in Spiritum sanctum, ait:* De qua quæstione difficili in quodam propter hoc solum conscripto libello enucleatissime, quantum potui, disputavi. *Possidius quoque Indiculi cap. 10 notat tractatum, De blasphemia Spiritus sancti. Videtur indicari Sermo xi de Verbis Domini, qui admodum prolixus est, & diligenter de peccato in Spiritum sanctum conscriptus. Certè Lovanienses editores verba Augustini citata memorato Sermoni præfigunt, tamquam ad istam pertinentia. Consentiant Benedicini in notis ad hunc Sermonem, apud ipsos 71. Forsan Sanctus ex sermone prius ad populum dicto libellum deinde fecit: nam longior est sermo, quam ut videatur totus una vice ad concionem dictus.*

648 *Sequuntur in Retractationibus duo alia Opuscula memoranda, nec multis annis post præcedentia exarata. De priori cap. 64 sic habet:* Librum de Cura pro mortuis gerenda scripsi, cum interrogatus litteris fuisset, utrum prosit cuique post mortem, quòd corpus ejus apud Sancti aliquis memoriam sepeliatur. Hic liber sic incipit. DIU SANCTITATI TUÆ, COEPISCOPE VENERANDE PAULINE. *Exstat tom. 4 ad S. Paulinum Nolanum, & pag. 294 in conclusione fatetur, se non modo diu distulisse responsum ad ejus interrogationem, sed periculum quoque fuisse, ne propter ingentem negotiorum molem respondere omnino prætermitteret: Hunc ergo librum, inquit, quemadmodum acceperit venerabilis dilectio tua, peto rescriptis tuis noverim, quem tibi perlator ejus faciet sine dubio gratiorem, frater scilicet & compresbyter noster Candidianus, quem per tuas litteras cognitum toto corde suscepi, invitatusque dimisi. Multum enim nos in charitate Christi suam præsentiam consolatus est, & quod fatendum est, ejus instantiam tibi parui. Nam cor meum tanta distendunt, ut nisi ipso assidue commonente non sinerer oblivisci, profectò interrogationi tuæ mea responsio defuisset.*

649 *Alterum cap. 65 sic memorat:* Liber, quem prænotavi de octo Dulciti quæstionibus, non esset in hoc Opere commemorandus inter libros meos, cum sit confectus ex iis, quæ à me in aliis antea conscripta sunt, nisi & disputationis aliquid à nobis interpositum reperiretur in eo, & uni earum quæstionum non ex Opusculo alio meo responsionem, sed tunc, quæ potuit occurrere, reddidisset. Hic liber sic incipit: QUANTUM MIHI VIDETUR. *Editus est tom. 4 à pag. 280.*

de octo
Quæstioni-
bus Dulci-
ti.

AUCTORE
J. S.

§ II. Dolor Sancti de indigno
discipulo suo imprudenter ad
episcopatum promotum, gesta-
que in causa ipsius: mirabilis
fanatio Pauli & Palladiæ, fa-
cta præsentem Augustino.

Dolor Sancti, quod Fussalensis, suam operam commiseris.

Disputant eruditi de anno emortuali Bonifacii Papa I, & successione Celestini: alii enim statuunt annum 423; alii volunt, utrumque contigisse anno 422 ad finem vergente. Verum non lubet ambigua huius controversia interponere, licet ex illa epocha colligi debeat tempus, quo S. Augustinus scripsit ad S. Celestinum epistolam suam 261, quam sic orditur: Primum gratulationem reddo meritis tuis, quod te in illa Sede Dominus noster sine ulla, sicut audivimus, plebis tuæ discissione constituit. *Gratulatur Pontificatum Celestino, ex quo collige epistolam scriptam esse circa finem anni 422 vel initium sequentis, aut in aliorum sententia uno anno serius.* At redeamus ad Augustinum sic prosequentem: Deinde insinuo Sanctitati tuæ, quæ sint circa nos, ut non solum orando pro nobis, verum etiam consulendo & opitulando subvenias. In magna quippe tribulatione positus, hæc ad tuam Beatitudinem scripta direxi. Quoniam volens prodesse quibusdam in nostra vicinitate membris Christi, magnam illis cladem improvidus & incautus ingessi. *Hic Sanctus subnectit factum, quod tantum ipsi creabat dolorem, quod ex hac potissimum epistola enarrabimus: Fussala, inquit, dicitur Hipponensi territorio confine castellum: antea ibi numquam episcopus fuit, sed simul cum contigua sibi regione ad parœciam Hipponensis ecclesiæ pertinebat. Paucos habebat illa terra Catholicos, cæteras plebes illie in magna multitudine hominum constitutas, Donatitarum error miserabiliter obtinebat, ita ut in eodem castello nullus esset omnino Catholicus. Actum est in Dei misericordia, ut omnia ipsa loca in unitate Ecclesiæ cohærerent, per quantos labores & pericula nostra, longum est explicare, ita ut ibi presbyteri, qui eis congregandis à nobis primitus constituti sunt, expoliarentur, cæderentur, debilitarentur, excæcarentur, occiderentur. Quorum tamen passionibus inutiles ac steriles non fuerunt unitatis illic securitate perfecta. Sed quod ab Hipponem memoratum castellum milibus quadraginta sejungitur, cum in eis regendis, & eorum reliquiis licet exiguis colligendis, quæ in utroque sexu aberrabant non minaces ulterius, sed fugaces, me viderem latius quam oportebat extendi, nec adhibendæ sufficerem diligentia, quam certissima ratione adhiberi debere cernebam, episcopum ibi ordinandum, constituendumque curavi.*

episcopum dedisset Antonium, qui episcopali iudicio,

651 Quod ut fieret, aptum loco illi congruumque requirebam, qui & Punicâ linguâ esset instructus; & habebam, de quo cogitabam paratum, presbyterum, propter quem ordinandum sanctum senem, qui tunc primatum Numidiæ gerebat, de longinquo ut veniret, rogans, litteris impetravi. Quo jam præsentem, omniumque in re tanta suspensis animis, ad horam nos ille, qui mihi paratus videbatur, omnimodo resistendo frustravit. Ego autem, qui utique, sicut exitus docuit, differre potius debui, quam periculosum præci-

pitare negotium, dum nolo gravissimum & sanctissimum senem ad nos usque fatigatum sine effectu, propter quem venerat, tam longè ad propria remeare, obtuli non petentibus quemdam adolescentem Antonium, qui mecum tunc erat, in monasterio quidem à nobis à parvula ætate nutritum, sed præter lectionis officium nullis clericatûs gradibus & laboribus notum. At illi miseri, quid futurum fuerat, ignorantes, offerenti eum mihi obedientissimè crediderunt. Quid plura? factum est. Esse illis episcopus cœpit. Quid faciam, nolo apud tuam venerationem gravare, quem nutriendum collegi, nolo deferere, quos colligendos timoribus & doloribus parturivi. Et quomodo utrumque agam reperire non possum. Res quippe ad tantum scandalum venit, ut in eum hic apud nos causas dicerent, qui de illius episcopatu suscipiendo tamquam bene sibi consulentibus obtemperaverant nobis. In quibus causis cum stuprorum crimina capitalia, quæ non ab ipsis, quibus episcopus erat, sed ab aliis quibusdam objecta fuerant, probari minimè potuissent, atque ab eis, quæ invidiosissimè jactabantur, videretur esse purgatus, tam miserandus factus est & nobis & aliis, ut quidquid à castellanis, & illius regionis hominibus, de intolerabili dominatione, de rapinis & diversis oppressiõibus & confractionibus objiciebatur, nequaquam nobis tale videretur, ut propter hoc, vel propter simul cuncta congesta, episcopatu eum putarem esse privandum, sed restituenda, quæ probarentur ablata. Denique sententias nostras sic temperavimus, ut salvo episcopatu, non tamen omnino impunita relinquerentur, quæ non deberent, vel eidem ipsi deinceps iterumque facienda, vel ceteris unienda proponi. Honorem itaque integrum servavimus juveni corrigendo, sed corripiendo minuius potestatem, ne scilicet eis præesset ulterius, cum quibus sic egerat, ut dolore iusto eum sibi præesse ferre omnino non possent, & eum suo illiusque periculo in aliquod scelus forsitan erupturam impatientiam sui doloris ostenderent. *Hactenus Augustinus. Iudicium autem hoc latum esse tempore Bonifacii Pontificis, sequentia satis ostendunt.*

652 Porro pœna Antonio inflicta variè intellecta est à variis. Christianus Lupus de Appellationibus cap. 23, pag. 630 ex Augustini verbis sic infert: Antonius igitur non fuit privatus omni jurisdictione, sed aliqua ejus portione dumtaxat truncatus. Permanit verus episcopus, non vanum ac inane simulacrum episcopalis nominis. *Et infra: Non omnis diœcesis potestati ejus fuit subtrahita, sed ista tantummodo loca, in quæ tyrannum egerat. Hæc omnia ex verbis S. Augustini partim recitatis, partim recitandis probare nititur. Verum Tillemontius art. 315 negat, se illa cum verbis Augustini conciliare posse, putatque solam habitationem in diœcesi permissam Antonio sine ulla jurisdictione. Probare id debuerat Tillemontius, non temere asserere, præsertim cum sua probasset Lupus. At adeo probari non potest ex laudata Epistola, episcopatu privatum Antonium, ut nihil clarius appareat, quam episcopum permanisse in quadam diœcesis parte, subtrahita ejus jurisdictioni parte altera. Accipe breviter rationes. Punitus est, salvo episcopatu ait Augustinus. Quomodo fuit ei salvus episcopatus, si non mansit episcopus? Honorem, inquit, integrum servavimus juveni. Quomodo honor ei integer servatus, si ablata jurisdictione episcopalis? Minuimus potestatem, inquit. Quomodo immunita dumtaxat potestas, & non omnino detracta,*

D

E

parte diœcesis multitudine fuerat;

F

A *si sola habitatio in diœcesi sine ulla jurisdictione permessa? Plura sequuntur inferius, ex quibus idem elucescat, cum ubique episcopus vocetur, & Catholicus episcopus; sed unum dumtaxat locum adjungam, ex quo simul pateat, mitiori hac episcoporum sententia abusum esse Antonium. Audi epistolam: Clamat (Antonius:) Aut in mea cathedra federe debui, aut episcopus esse non debui. Id sic videtur intelligendum: Aut Fussalâ in ecclesia cathedrali permanere debui, aut diœcesim totam amittere, ita ut cathedra videatur Fussalâ ad locum alium amota. Respondet sanctus: Quasi nunc sedeat nisi in sua. Propter hoc enim loca illa eidem dimissa atque permessa sunt, in quibus & prius episcopus erat, ne in aliena cathedra contra statuta Patrum translatus illicite diceretur. Numquid clarum est, loca illa ei permessa ad jurisdictionem episcopalem? Quippe illa potius ei permessa sunt, quam loca alterius diœceseos, ne fieret contra Patrum statuta. At contra Patrum statuta non erat, si ad aliam diœcesim translatus esset, ut illic sine jurisdictione habitaret. Hac ergo propria diœceseos loca Antonio permessa sunt, ut ibidem esset episcopus.*

B *ut ex Augustini verbis probatur.*
653 *Idem studiosus lector colligere poterit ex sequentibus Augustini verbis, quibus Antonium refutat, contententem aut totam diœcesim auferendam fuisse, aut totam relinquendam: Aut verò, inquit, quisquam ita esse debet, sive severitatis, sive lenitatis exactor, ut qui non nisi fuerint episcopatus honore privandi, nullo modo in eis aliquid vindicetur: aut in quibus aliquid visum fuerit vindicandum, episcopatus honore privetur. Existat exemplo, ipsa Sede Apostolica judicante, vel aliorum judicata firmante, quosdam pro culpis quibusdam, nec episcopali spoliatis honore, nec relictos omnimodis impunitos. Quæ, ut à nostris temporibus remotissima non requiram, recentia memorabo. Clamet Priscus provinciæ Cæsariensis episcopus: Aut ad primatum locus, sicut cæteris, & mihi patere debuit, aut episcopatus mihi remanere non debuit. Clamet alius ejusdem provinciæ Victor episcopus, cui relicto in eadem pœna, in qua & Priscus fuit, nusquam nisi in diœcesi ejus ab alio communicatur episcopo. Clamet, inquam, aut ubique communicare debui, aut etiam in meis locis communicare non debui. Clamet tertius ejusdem provinciæ Laurentius episcopus, & prorsus hujus vocibus clamet, aut in cathedra, cui ordinatus sum, federe debui, aut episcopus esse non debui. Sed quis vituperet? nisi qui parum attendit, nec inulta omnia relinquenda, nec uno modo omnia vindicanda.*

Cum Antonius fraudulenter cum Bonifacio Papa egisset per primatem suum,

654 *Hec ad Celestinum Sanctus, qua probationis causâ hoc loco adduximus. At nunc explicare oportet, quid molitus sit Antonius post expositum episcoporum de eo judicium. Mitiores fuisse fortasse sententiam, quam oporteret, eaque clementiâ abusum Antonium, insinuat Augustinus his verbis: In illis autem multiplicibus gestis, quibus de illo nostrum judicium continetur, magis deberem vereri, ne tibi minus severè, quam oporteret, judicasse videamur, nisi scirem vos tam propensos ad misericordiam, ut non solum nobis, quia illi pepercimus, verum etiam ipsi existimetis esse parcendum. Sed ille, quod à nobis aut benignè aut remissè factum est, in præscriptionem vertere atque usurpare conatur: contendendo sibi totam diœcesim relinquendam fuisse, aut totam adimendam, ut jam vidimus. Egit id primum cum primatu suo, per eumque cum Bo-*

nifacio Papa: sed clanculum, atque ita, ut initio videretur episcoporum judicio consentire. Sic enim Augustinus superius: Vide... quemadmodum judicio nostro adeo confenserit communionem privatus, nisi prius Fussalensibus omnia redderentur, jam postea ut re acta æstimatis * rebus solidos seposuerit, ut ei communicatio redderetur: quàm versuta suasionè sanctum senem primatem nostrum gravissimum virum, ut ei cuncta crederet, quem velut omni modo inculpatum venerando Papæ Bonifacio commendaret, induxerit, & cætera, quæ à me quid opus est recoli, cum memoratus venerabilis senex ad tuam sanctimoniam universa retulerit.

655 *Bonifacius accepta purgatione Antonii & commendatione primatis, illum restituere jussit, si cuncta fideliter essent exposita. Id insinuant verba Augustini inferius, ubi sic habet: Quia ergo pastoralis vigilique cautela beatissimus Papa Bonifacius in epistola sua posuit, de Antonio loquens episcopo, & ait: "Si ordinem rerum nobis fideliter indicavit, ac si omnino fuisset absolutus, totam sibi diœcesim subijcere tentavit, ut prosequens Augustinus indicat his verbis: Accipe nunc, quæ post ejus sanctæ memoriæ viri (Bonifacii) in Africa [lectas] litteras gesta sunt, & subveni hominibus, opem tuam in Christi misericordia multo avidius, quàm ille, poscentibus, à cujus inquietudine desiderant liberari. Judicia quippe illis, & publicas potestates, & militares impetus, tamquam executuros apostolicæ Sedis sententiam, sive ipse, sive rumores creberrimi comminantur, ut miseri homines Christiani Catholici graviora formident à Catholico episcopo, quàm, cum essent hæretici, à Catholicorum imperatorum legibus formidabant.*

656 *Resistebant hisce molitionibus cum Augustino episcopi alii, in quorum partes jam regressus erat primas, qui videbat hand dubiè se ab Antonio deceptum, ut colligitur ex verbis jam citatis num. 654. Cum memoratus venerabilis senex ad tuam sanctimoniam universa retulerit. Omnes illi judicabant, non absolutum à Bonifacio Antonium; ob adjectam ab illo restrictionem, si ordinem rerum nobis fideliter indicavit. Ut verò ostenderent, non fideliter omnia ab Antonio exposita, per primatem miserunt ad Celestinum gesta omnia, quibus hanc suam epistolam addidit Augustinus, in qua dicit supra: Collabora, obsecro, nobiscum, pietate venerabilis domine beatissime & debita caritate venerande sancte Papa, & jube tibi, quæ directa sunt, omnia recitari. Hactenus causam exposuimus. Nunc audi, quàm ardentem precem in fine epistola adjungat Sanctus, quantoque dolore urgeretur, quod imprudenter his turbis occasionem dedisset.*

657 *Non sinas, inquit, ista fieri, obsecro te per Christi Sanguinem, per apostoli Petri memoriam, qui Christianorum præpositos populorum monuit, ne violenter dominantur inter fratres. Ego Fussalenses Catholicos filios in Christo meos, & Antonium episcopum, filium in Christo meum, benignitati charitatis sanctitatis tuæ, quia utroque diligo, utroque commendo. Neque Fussalensibus succenseo, quia justam de me querimoniam ingerunt auribus tuis, quod eis hominem nondum mihi probatum, nondum saltem ætate firmatum, à quo sic affligerentur, infixi. Neque huic noceri volo, cui quanto magis sinceram habeo charitatem, tanto magis pravæ ejus cupiditati obstito. Utrique misericordiam mereantur tuam; illi*

AUCTORE
J. S.

* sic editio
Benedictinorum

ac Pontifex
illum restituere
jussit, si
vera essent
relata;
Antonius
vi se restituere
conatur:

E

veram resistunt
ei
Africani
episcopi,
&
causam
Celestino
exponunt,

F

ad quem
&
litteras
ardentissimas
scribit
Augustinus.

AUCTORIBUS

J. S.
* al. rectius
Catholicam

illi ne mala patiantur, iste ne faciat: illi, ne oderint Catholicum*, si à Catholicis episcopis, maximèque ab ipsa Sede Apostolica, contra Catholicum non eis subveniatur episcopum: iste autem, ne se tanto scelere obstringat, ut quos molitur invitos facere suos, à Christo faciat alienos. Me sanè, quod confitendum est beatitudini tuæ, in isto utrorumque periculo, tantus timor & mœror ex cruciat, ut ab officio cogitem gerendi episcopatum abscedere, si per eum, cujus episcopatum per imprudentiam suffragatus sum, vastari Ecclesiam Dei, & quod ipse Deus avertat, etiam cum vastantis perditione perire conspexero.

malens episcopatum suum deservere, quam Antonium restitui.

B

658 Recolens enim; quod ait Apostolus, Si nosmetipsos judicaremus, à Domino non judicemur, judicabo meipsum, ut parcat mihi, qui judicaturus est vivos & mortuos. Si autem & membra Christi, quæ in illa regione sunt, ab exitiabili timore ac tristitia recreaveris, & meam senectutem hac misericordiæ justitiâ fueris consolatus, retribuet tibi & in præsentia & in futura vita, qui per te nobis in ista tribulatione succurrit, & qui te in illa Sede constituit. *Eminentissimus Baronius ad annum 424; ubi hac narraverat, num. 9 rectè subdit sequentia: Annuisse quidem Augustino Cælestinum Romanum Pontificem, inde certam capimus conjecturam, quòd idem Cælestinus vehementer ipsum coluit Augustinum, & laudibus mirificè celebravit. Haud enim par est credere, Cælestinum hæc rogantem & enixius expetentem Augustinum, negando in vehementiorem mœrorem conjecisse, quem dilexisset & magno in honore habuisse, certum est. Quòd insuper constat post hæc perseverasse Augustinum suæ Hipponensi ecclesiæ episcopum præfidere; æquè manifestum indicium est, ex animi ejus sententia Cælestinum in eadem causa rescriptisse. Idem observat Henschenius noster in Actis S. Cælestini tom. 1 Aprilis pag. 543.*

Liberi matris execratione graviter à Deo puniuntur:

C

659 Sanctus lib. 22 de Civitate cap. 8 miramur juxta ac horrendam narrat historiam de septem fratribus & tribus sororibus, genere non ignobili Cæsarea in Cappadocia natis, qui imprecatione matris graviter à Deo erant puniti, & ex quibus duo Hippone apud reliquias S. Stephani sunt sanati; præsentem Augustino. Sanatio illorum contigit Paschali tempore, anno 425, ut putat Tillemontius art. 322. Idem factum refertur in Sermonibus de Diversis, ubi serm. 31 recitatur libellus Pauli primò sanati, in quo ille jussu Augustini exponit causam mali, & cur cum sorore sua Palladia Hipponem venerit. Verba ejus accipe: Cum adhuc in patria Cæsarea Cappadociæ moraremur, frater noster natu major gravibus atque intolerandis communem matrem affecit instantum injuriis, ut ei etiam manus non dubitaret inferre. Quod nos omnes filii pariter congregati patienter tulimus, ut ne verbum quidem fratri nostro pro matre nostra, cur hoc faceret, dixerimus. Illa autem feminei doloris stimulis incitata, injuriosum filium maledicendo punire constituit. Cumque ad sacri baptismatis fontem post gallorum cantus memorato filio suo iram Dei imprecatura properaret: tunc ei nescio quis in patris nostri similitudine, ut intelligitur, dæmon occurrit, & ab ea prior, quòd pergeret, requisivit. Cui illa, ad maledicendum filio suo ob intolerabilem contumeliam, se ire respondit. Tunc autem ille inimicus, quoniam in mulieris corde insaniente locum facilè invenire potuit, ut omnibus malediceret persuasit. Illa autem viperis inflammata consiliis, sacrum fontem provoluta cor-

ripuit, & sparsis crinibus nudatissime uberibus hoc à Deo potissimum postulavit, ut extorres patriæ & circumstantes alienas terras, omne hominum genus nostro terremus exemplo. Mox maternas preces efficacis vindicta profecit: eundemque continuo fratrem nostrum, ætate culpæque majorem, tremor membrorum tantus invasit, quantum in me usque ante hoc triduum vestra sanctitas vidit. Servato autem ordine, quo nati eramus, intra unum annum eadem nos poena omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam pervenisse, impicitatis suæ conscientiam & opprobrium hominum diutius ferre non potuit: sed laqueo guttur astringens, luctuosam vitam termino funestiore conclusit. Egressi ergo nos omnes, opprobrium nostrum non ferentes, & communem patriam relinquentes, passim sumus per diversa dispersi.

660 Ex nobis autem omnibus decerni fratribus, qui nascendi quoque ordine primum sequitur, ad gloriosi martyris Laurentii memoriam, quæ apud Ravennam nuper collocata est, sicut audivimus, meruit sanitatem. Ego autem, qui nascendi ordine sum sextus illorum, cum hac sorore mea, quæ me ætate subsequitur, ubicumque gentium, ubicumque terrarum loca esse sacra, in quibus operaretur Deus miracula, comperissem, magno desideratæ sanitatis amore carpebam iter. Sed ut de cæteris celeberrimis Sanctorum locis taceam, etiam ad Anconam, Italiæ civitatem, ubi per gloriosissimum martyrem Stephanum multa miracula Dominus operatur, eadem circuitione perveni. Sed ideo alibi curari non potui, quia huic loco divina prædestinatione servabar. Nec Usalium civitatem Africæ prætermisi, ubi beatus martyr Stephanus magna prædicatur frequenter operari. Veruntamen ante hos tres menses, id est, Calendarum Juniarum die, tam ego quam soror mea, quæ hæc mecum est, eadem adhuc passione detenta, evidenti sumus visione commoniti. Ait enim mihi quidam aspectu clarus, & candido crine venerabilis, quòd intra tertium mensem desiderata esset mihi sanitas affutura. Sorori autem meæ in visione sanctitas tua in ea effigie, in qua te præsentem videmus, apparuit: per quod nobis significatum est, ad istum locum nos venire debuisse. Nam & ego beatitudinem tuam sæpius postea videbam per alias civitates in itinere, quòd veniebamus, talem profusus, qualem modò conspicio. Admoniti ergo evidenti auctoritate divina, ad hanc venimus civitatem ante dies ferme quindecim. De apparitione illa modestissime Sanctus ipse loquitur in sequenti sermone 32 hunc in modum: Quid enim sumus, quia ego apparui istis nesciens? Illi enim me videbant, & ego nesciebam; & admonebantur, ut ad istam civitatem venirent. Quis sum ego? Homo sum unus de multis, non de magnis.

661 Accipe nunc; qua de sanatione sua præcedentibus subjungit Paulus: Passionis meæ, inquit, vel oculi vestri testes sunt, vel miserabilis soror mea, quæ ad eruditionem omnium communis mali præbet exemplum; ut, qui in illa, qualis ego fuerim, vident, in me, quantum per Spiritum sanctum suum Dominus sit operatus, agnoscant. Orabam ego quotidie cum magnis lacrymis in loco, ubi est memoria gloriosissimi martyris Stephani. Die autem Dominico Paschæ, sicut alii, qui præsentem erant, viderant, dum orans cum magno fletu cancellos teneo, subito cecidi. Alienatus autem à sensu, ubi fuerim, nescio.

ex quo frater & oror, viso Augustino moniti, Hipponem venimus: ubi primum frater &

E

F

deinde & soror, sanamur apud reliquias S. Stephani.

A nescio. Post paululum affurrexi, & illum tremorem in corpore meo non inveni. *Addit Augustinus lib. 22 de Civitate cap. 8*: Quis ergo intuentium se tenuit à laudibus Dei? Clamantium gratulantiumque vocibus ecclesia usquequaque completa est. Inde ad me curritur, ubi sedebam jam processurus: irruit alter quisque post alterum, omnis posterior, quasi novum, quod alter prior dixerat, nunciantes. Meque gaudente, & apud me gratias Deo agente, ingreditur etiam ipse cum pluribus, inclinatur ad genua mea, erigitur ad osculum meum. *Post quadam in templo adhuc facta, pergit Sanctus cetera referre unà cum sanatione Palladia his verbis*: Nobiscum homo prandit, & diligenter nobis omnem suæ ac maternæ fraternæque calamitatis indicavit historiam. Sequenti itaque die post sermonem redditum, narrationis ejus libellum in crastinum populo recitandum promisi. Quod cum ex Dominico Paschæ die tertio fieret in gradibus exedræ, in qua de superiore loquebar loco, feci stare ambos fratres, cum eorum legeretur libellus. Intuebatur populus universus, sexus utriusque, unum stantem sine deformi motu; alteram membris omnibus contremementem. Et qui ipsum non viderant, quid in eo divinæ misericordiæ factum esset, in ejus sorore cernebant. Videbant enim, quid in eo gratulandum, quid pro illa esset orandum. Inter hæc recitato eorum libello, de conspectu populi abire eos præcepi: & de tota ipsa causa aliquanto diligentius cœperam disputare, cum ecce me disputante, voces aliæ de memoria martyris novæ gratulationis audiuntur. Conversi sunt eò, qui me audiebant, cœperuntque concurrere. Illa enim, ubi de gradibus descendit, in quibus steterat, ad sanctum martyrem orare perrexerat. Quæ mox, ut cancellos attingit, collapsa similiter, velut in somnum, sana surrexit. Dum ergo requireremus, quid factum fuerit, unde iste strepitus lætus extiterit, ingressi sunt cum illa in basilicam, ubi eramus, adducentes eam sanam de martyris loco. Tum verò tantus ab utroque sexu admirationis clamor exortus est, ut vox continuata cum lachrymis non videretur posse finiri. Perducta est ad eum locum, ubi paulò antè steterat tremens. Exultabant eam similem fratri factam, cui doluerant remansisse dissimilem. Et nondum suas preces suas pro illa, jam tamen præviam voluntatem tam citò exauditam esse cernebant. Exultabant in Dei laudem voces, sine verbis tanto sonitu, quantum aures nostræ ferre vix possent. *Hactenus Augustinus. Habent ex hoc factò, quod discant parentes aequè ac liberi, neque illud inutile erit hæreticis reliquiarum oforibus, modò oculos aperire velint, ut videant.*

§ L. Successor in Cathedram Hipponensem ab Augustino postulatus, & obtentus: Leporius errores suos revocat ope ejusdem Sancti.

Augustinus jam senex

A Nno 426 S. Augustinus jam septuagenario major, cum varios tumultus vidisset in episcoporum electionibus, & periculum turbarum paullo antè fuisset post obitum Severi Milevitani episcopi, quod ille successorem sibi elegisset coram clericis, at non coram universo populo, pericula

Augusti Tomus VI.

hæc omnia evitare voluit, successorem sibi postulando coram clero & populo congregato. Res tota narratur in Actis ea de re confectis, quæ inter Augustini epistolas exhibentur, tamquam epistola 110. Accipe igitur Acta ipsa, quæ satis sunt compendiosa: Gloriosissimo Theodosio duodecies, & Valentiniano Augusto iterum consule, sexto Calen. Octobris, cum Augustinus episcopus una cum Religiano & Martiniano coëpiscopis suis confedisset in ecclesia pacis Hipponensium regionum, præsentibus Saturnino, Leporio, Barnaba, Fortunatiano, Rustico, Lazaro, & Eradio presbyteris, adstante clero & frequenti populo, Augustinus episcopus dixit: Quod hesternò die promisi charitati vestræ, propter quod vos volui frequentius convenire, & video frequentius convenisse, mora omni postposita hoc agendum est. Si enim aliud velim loqui, in illud suspensi, minùs auditis. Omnes in hac vita mortales sumus, & dies hujus vitæ ultimus, omni homini est semper incertus: verumtamen in infantia, speratur pueritia; & in pueritia, speratur adolescentia; & in adolescentia speratur juvenitus; & in juvenute speratur gravitas; & in gravitate speratur senectus: utrum contingat, incertum est: est tamen quod speretur. Senectus autem aliam ætatem, quam speret, non habet: incertum est enim ipsa senectus quamdiu sit homini; illud tamen certum est, nullam remanere ætatem, quæ possit succedere senectuti: quia voluit Deus, ad istam civitatem cum vigore ætatis adveni, & tamen juvenis fui & senui.

663 Scio post obitus episcoporum, per ambiciosos aut contentiosos solere ecclesias perturbari, & quod sæpe expertus sum & dolui, debeo quantum ad me attinet, ne contingat huic prospicere civitati. Sicuti novit charitas vestra, in Milevitana ecclesia modò fui: petierant enim me fratres, & maxime servi Dei, qui ibi sunt, ut venirem: quia post obitum beatæ memoriæ fratris & coëpiscopi mei Severi, nonnulla ibi perturbatio populi timebatur. Veni, & quomodo voluit Dominus adjuvit nos pro sua misericordia, ut cum pace episcopum acciperent, quem vivus designaverat episcopus eorum. Hoc enim eis cum innotuisset, voluntatem præcedentis & decedentis episcopi sui libenter amplexi sunt. Minùs tamen aliquid factum erat, unde nonnulli contristabantur, quia frater Severus credidit posse sufficere, ut successorem suum apud clericos designaret, ad populum inde non est locutus: & erat inde aliquorum nonnulla tristitia. Quid plura? Deo placuit: tristitia fugata est, gaudium successit. Ordinatus est episcopus, quem præcedens episcopus designaverat. Ergo ne aliquis de me quæratur, voluntatem meam, quam credo Dei esse, in omnium vestrum notitiam perfero: presbyterum Eradium mihi successorem volo. A populo acclamatum est; Deo gratias, Christo laudes: dictum est vicies ter. Exaudi Christe, Augustino vita; dictum est sexies decies. Te patrem, te episcopum; dictum est octies.

664 Cùmque reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Non opus est me de laudibus ejus aliquid dicere, faveo sapientiæ, & parco verecundiæ: sufficit quia nostis eum & hoc me velle dico, quod vos velle scio: & si antè nescirem, hodie probarem. Hoc ergo volo: hoc à Domino Deo nostro, nunc etiam in ætate frigida, votis ferventibus posco: hoc ut mecum oreis exhortor, admoneo, rogo, ut omnium in pace Christi collatis & conflatis mentibus confirmet

X x

Deus,

AUCTORE
J. S.

successorem sibi postulat,

F

etumque obtinet, sed relinquit presbyterum;

AUCTORE
J. S.

Deus, quod operatus est in nobis. Qui misit mihi cum, fervet eum; fervet incolumem, fervet sine crimine, ut qui facit gaudium viventis, locum suppleat morientis. A notariis ecclesiae, sicut cernitis, excipiuntur quae dicimus, excipiuntur quae dicitis, & meus sermo, & vestrae acclamationes in terram non cadunt. Apertiùs ut dicam, ecclesiastica nunc gesta conficimus. Sic enim hoc esse, quantum ad homines attinet, confirmatum volo. A populo acclamatum est trigiesies sexies; Deo gratias, Christo laudes. Exaudi Christe, Augustino vita, dictum est tredecies. Te patrem, te episcopum, dictum est octies. Dignus & justus est; dictum est vicies. Bene meritis, bene dignus, dictum est quinquies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Ego, ut dicebam, voluntatem meam & voluntatem vestram gestis ecclesiasticis, quantum ad homines attinet, confirmatum volo: quantum vero ad latentem Omnipotentis voluntatem, omnes (ut dixi) oremus ut confirmet Deus, quod operatus est in nobis. A populo acclamatum est; Judicio tuo gratias agimus; dictum est sedecies. Fiat, fiat; dictum est duodecies. Te patrem, Eradium episcopum; dictum sexies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit; Scio, quod scitis & vos, sed nolo de illo fieri, quod de me factum est: quod autem factum sit, multi scitis: illi soli nesciunt, qui tunc aut nondum nati erant, aut nondum habebant aetatem sciendi. Adhuc in corporeposito beatæ memoriæ patre & episcopo meo fene Valerio, episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo, quod concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo. A populo acclamatum est; Deo gratias, Christo laudes; dictum est tredecies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dicit: Erit presbyter, ut est, quando Deus voluerit, futurus episcopus.

ad eundem
deferri ju-
bet contro-
versias,

C

665 Sed planè modò facturus sum adjuvante misericordia Christi, quod adhuc usque non feci. Nostis ante aliquot annos, quid facere volem, & non permisistis. Placuit mihi & vobis propter curam Scripturarum, quam mihi fratres & patres mei episcopi duobus conciliis Numidiæ & Carthagini imponere dignati sunt, ut per quinque dies nemo mihi molestus esset. Gesta confecta sunt, placuit, acclamastis. Recitatur placitum vestrum, & acclamatio vestra. Parvo tempore servatum est circa me, & postea violenter irruptum est, & non permittor ad quod volo vacare. Ante meridiem & post meridiem occupationibus hominum teneor. Obsecro vos & obstringo per Christum, ut huic juveni, huic presbytero Eradio, quem hodie in nomine Christi designo episcopum successorem mihi, patiamini me refundere onera occupationum mearum. A populo acclamatum est; Judicio tuo gratias agimus; dictum est vicies sexies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Ego charitati & benevolentiae vestrae apud Dominum Deum nostrum gratias ago, imò de illa Deo gratias. Ergo fratres, quidquid est, quod ad me perferebatur, ad illum perferatur: ubi necessarium habuerit consilium, meum non negabo auxilium. Absit ut me subtraham: tamen quidquid illud est, quod ad me perferebatur, ad illum perferatur. Ipse me autem consulat, si fortè non invenit, quid facere debeat, aut poscat adiutorem, quem novit patrem: ut & vobis nihil desit, & ego tandem aliquando, si quantulumcumque spatium mihi hujus vitæ donaverit Deus, ipsam meam quantu-

lancumque vitam non dem fegnitici, nec donem inertiae, sed in sanctis Scripturis, quantum ipse permittit & largitur, exerceam: hoc & ipsi proderit, & per ipsum etiam vobis. Nemo ergo invideat otio meo, quia meum otium magnum habet negotium. Video me de hac re, propter quam vos invitavi, omnia vobiscum egisse, quae debui.

666 Hoc ad ultimum rogo, ut gestis istis dignemini subscribere qui potestis. Hic mihi responsione vestra opus est: teneam responsionem vestram: de hac assensione aliquid acclamate. A populo acclamatum: Fiat, fiat; dictum vicies quinquies: Dignum est, justum est; dictum vicies octies: Fiat, fiat; dictum quater decies: Olim dignus, olim meritis; dictum vicies quinquies: Judicio tuo gratias agimus; dictum tredecies: Exaudi Christe, Eradium conserva: dictum octies decies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit: Bene habet, ut ea, quae Dei sunt, circa sacrificium ejus agere valeamus, in qua hora supplicationis nostrae maxime commendo charitati vestrae, ut omnes vestras causas & negotia intermittatis, & pro ista ecclesia, & pro me, & pro presbytero Eradio Domino precem fundatis. *Hactenus Acta, in quibus aliquid notandum de nomine successoris S. Augustini. In editione Plantiniana, quam sequimur passim, semper vocatur Eradius, uti & in aliis usque ad Benedictinam. At Benedictini editores ad hac Acta (qua ibi habent locum epistola 213) observant, in omnibus Mss. legi Eraclium, aut Heraclium, ideoque apud ipsos ubique legitur Eraclius.*

667 Porro S. Augustinus de eodem agit in *Scrm. 50 de Diversis, cum ipse erat diaconus, ubi Lovanienses etiam in textu vocant Eraclium, licet notent in margine alias legi Eradium. Verba Augustini subjungo, ut virtutes Eraclii ex iis innotescant: Diaconus Eraclius, inquit, ante vestros oculos versatur, & opera ejus lucent coram oculis vestris. De opere ejus & expensa pecunia memoriam * sancti Martyris habemus. De pecunia sua emit etiam possessionem ex consilio meo: nam ipsam pecuniam voluit per manus meas erogare, sicuti mihi placeret. . . Emit etiam spatium ab ista postea ecclesia notum vobis, & suam pecuniam aedificavit domum. Et hoc nostis. Ante paucos dies . . . eam donavit ecclesiae. Expectabat enim, ut eam perficeret, & perfectam donaret. Testimonium ei perhibeo, pauper remansit, sed in charitatis possessione remansit. Aliqui servuli ejus reliqui fuerant, jam quidem in monasterio viventes, quos tamen gestis ecclesiasticis manu missurus est hodie. *Hac sufficiunt, ut ostendamus, quam dignum sibi successorem voluerit Augustinus. Ad concionem dixisse, jubente Augustino, probat sermo ejus perbrevis, quem Benedictini editores dederunt tom. 5 Operum Augustini col. 1524, ut notat Tillemontius art. 325. Gesta ejus posteriora sunt ignota, nisi quod constat ex libro 1 S. Augustini contra Maximinum cap. 1, ubi Heraclius dicitur, cum Maximino Arianorum episcopo disputasse, priusquam hic cum Augustino ipso congredere.**

668 Celebris fuit seculo v palinodia Leporii monachi ac deinde presbyteri, quam Tillemontius in Augustino art. 323 putat contigisse circa annum 427. Ratio ejus petitur ex Augustino, qui cap. xi de Correctione & gratia hac habet: Neque enim quisquam tantam rei hujus & fidei caecus est ignorantiam, ut audeat dicere, quamvis de Spiritu sancto & Virgine Maria Filium hominis natum, per liberum tamen arbitrium bene vivendo, &

nomen suc-
cessoris il-
lius variè
scriptum:

E

ejusdem
virtutes &
merita.* i. e. ec-
clesiam

F

Cum Lepo-
rius mona-
chus in Pe-
lagianos &
Nestorianos
errores inci-
disset,

line

A sine peccato bona opera faciendo meruisse, ut esset Dei Filius. Idem tamen Augustinus in Opere imperfecto contra Julianum lib. 4, cap. 83 eundem errorem Pelagianis attribuit, dum inter alia sic dicit: Siccine vos contra Dei gratiam defensionis liberi arbitrii præcipites agit, ut etiam ipsum Mediatorem, ut esset Dei Filius unicus, voluntate sua meruisse dicatis? Hinc colligitur, errorem illum Augustino innotuisse medio tempore inter scripta laudata Opuscula. Itaque, cum ille error esset Leporii, & innotescere debuerit Augustino ex ejus palinodia, videtur illa contigisse circa annum 427, ut rectè colligit Tillemontius, qui contrariam Norisii opinionem refutat notâ 85. Ex hac epocha ibidem probat laudatus Tillemontius Leporium hunc diversum esse à Leporio, Augustini presbytero, quem laudat Serm. 50 de Diversis; cum Hipponensis ille Leporius jam presbyter esset anno 425 aut 426; alter verò solùm monachus, dum errores suos publicè correxit.

B 669 Porro Leporium operâ maximè S. Augustini ad mentem redactum, docet Gennadius Massiliensis, qui lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis cap. 59 de eo sic habet: Leporius adhuc monachus, postea presbyter, præsumens de puritate vitæ, quam arbitrio tamèn & conatu proprio, non Dei adjutorio obtinuisse crediderat, Pelagianum dogma coeperat sequi; sed à Gallicanis doctoribus admonitus, & in Africa per Augustinum emendatus, scripsit emendationis suæ libellum. In quo & satisfacit de errore, & gratias agit de emendatione: simul &, quod malè fenserat de Incarnatione Christi, corrigens, Catholicam sententiam tulit, dicens, manentibus in Christo duabus naturis; unam credi Filii Dei personam. Libellum Leporii edidit Sirmondus, in cujus Operibus recens habetur tom. 1 à col. 203. Ex illo facilè colligitur, ejus errores maximè versatos esse circa Incarnationis mysterium, præcursoremque fuisse Nestorii: quod & aliunde constat. Libellum hunc cum Aurelio Carthagenensi aliisque duobus episcopis subscripsit Augustinus, litterasque cum eisdem adjecit, ut Gallia episcopis innotesceret, Leporium verè respicuisse. Edidit has quoque litteras laudatus Sirmondus, atque observavit, ex stylo apparere, scriptas esse ab Augustino, licet quatuor episcoporum nomine insignita sint.

C 670 Quin & libellum ipsum ab Augustino compositum esse, existimat cum aliis Tillemontius art. 331, tum quòd conformis videatur epistola Sancti 3 & 57, tum quòd citetur nomine S. Augustini à Concilio Chalcedonensi (tom. 4 Concil. col. 365,) à S. Leone Magno epist. 134, & à Theodoro Dialogo 2 pag. 108, tum quòd ipse Leporius in subscriptione non dicat à se compositum, sed libellum meo sensu dictatum... subscripsi. He rationes hujusmodi sunt, ut libellus Augustino videatur adjudicandus. Occurrit tamen difficultas aliqua. Quippe in isto libello asseri videtur, per mortem Christi corpus ejus ita relictum à Divinitate, sicut ab anima fuit relictum: cui opinioni Augustinus tract. 47 in Joannem adversatur, latè probans carnem Christi, etiam separatam ab anima, cum Divinitate fuisse conjunctam. Verba ipsa libelli accipe: Quia per mortem crucis necessariò terrenum corpus erat à Deo pro tempore relinquendum, non solùm à Deo, verùm etiam ab anima sua, quæ erat unita cum Deo &c. Et mox: Divinitas cum unita sibi anima... exanimem carnem deseruit ad tempus. Hæc non apparent conformia Augustino, ut dixi, nisi Augusti Tomus VI.

commoda expositio alium sensum, quàm verba ipsa præferre videntur, invenire potuerit. Expositioni autem locum præbent verba sequentia: Et tam Christus Filius Dei tunc mortuus jacuit in sepulchro, quàm idem Christus Filius Dei ad inferna descendit. Si enim Filius Dei jacuit in sepulchro, ut verè dicitur, dum in sepulchro jacuit corpus: ergo cum corpore unita erat Divinitas. Existimare igitur possumus, auctorem libelli verbis citatis solùm docere voluisse, corpus Christi eo sensu desertum à Divinitate, quòd Divinitas mortem corporis non impediverit, licet corpori semper manserit unita: & sic nihil obicit, quo minùs libellum S. Augustino adjudicemus.

AUCTORE
J. S.

§ LI. Libri Retractationum, Speculum, liber de Hæresibus.

D Vos Retractationum libros ab Augustino sub finem vite scriptos, testatur Possidius infra cap. 6, num. 60, illos nominans de Recensione librorum. Opus illud diu ante meditatam esse Sanctum, discimus ex epistola 7 ad Marcellinum, quam Tillemontius art. 226 affigit anno 412. Labet audire quantà modestiâ Doctor sapientissimus ibidem loquatur de Operibus suis, quæ bonorum omnium approbatione & plausu maximo excipiebantur. Post verba dicta epistola num. 380 citata, quorum postrema: Nimis perverè seipsum amat, qui & alios vult errare; ut error suus lateat: modestissimus Præsul sic profertur: Quanto enim melius & utilius, ut ubi ipse erravit, alii non errent, quorum admonitu errore careat. Quod si noluerit, saltem comites erroris non habeat. Si enim mihi Deus, quod volo, præstiterit, ut omnium librorum meorum quæcumque mihi rectissimè displicent, Opere aliquo ad hoc ipsum instituto colligam atque demonstrem: tunc videbunt omnes homines, quàm non sim acceptor personæ meæ. Vos autem, qui me multùm diligitis, si talem me asseritis adversus eos, quorum malitiâ, vel imperitiâ, vel intelligentiâ reprehendor, ut me nusquam scriptorum meorum errasse dicatis, frustra laboratis, non bonam causam suscepissis, facilè in ea me ipso iudice superamini: quoniam non mihi placet, cum à charissimis meis talis esse existimor, qualis non sum. Profectò enim non me, sed pro me alium sub meo nomine diligunt: si non quod sum, sed quod non sum, diligunt. Nam in quantum me noverunt, vel de me verum credunt, ego ab eis diligor: in quantum autem mihi tribuunt, quod in me non cognoscunt, alium talem, qualem me putant, pro me diligunt. Romani maximus autor Tullius eloquii, Nullum unquam verbum, inquit, quod revocare vellet, emisit.

E Sanctus modestissimè sentiens de scriptis suis,

F

672 Quæ quidem laus quamvis præclarissima videatur, tamen credibilior est de nimium fatuo, quàm de sapiente perfecto. Nam & illi, quos vulgò moriones vocant, quanto magis à sensu communi dissonant, magisque absurdi & insulsi sunt, tanto magis nullum verbum emittunt, quod revocare velint, quia dicti mali, vel stulti, vel incommodi penitere, utique cordatorum est. Sed si in bonam partem accipiatur, ut quempiam talem fuisse credamus, qui cum sapienter omnia loque-

& agnoscens se quoque erroribus obnoxium,

AUCTORE
J. S.

loqueretur, nullum umquam verbum, quod revocare vellet, emisit: hoc potius de hominibus Dei, qui Spiritu sancto acti loquuti sunt, quam de illo, quem sic Cicero laudat, saluberrima pietate credendum est. Ab hac ego excellentia tam longè absum, ut, si nullum verbum, quod revocare vellem, protulero, fatuo sim quàm sapienti similiar. Illius quippe scripta summâ sunt auctoritate dignissima, qui nullum verbum, non quod revocare vellet, sed quod revocare deberet, emisit. Hoc quisquis nondum est assequutus, secundas habeat partes modestiæ, quia primas non potuit habere sapientiæ: quia non valuit omnia non poenitenda diligenter dixisse, poeniteat quæ cognoverit dicenda non fuisse. Cùm ergo non sicut quidam charissimi mei putant, nulla vel pauca, sed potius plura fortasse quàm etiam maledici opinantur, verba dixerim, quæ mallet revocare, si possem, non mihi Tulliana illa blanditur sententia, quâ dictum est: Nullum umquam verbum, quod revocare vellet, emisit: sed angit me planè Horatiana sententia, Nescit vox missa reverti. Hinc est quoddam periculossimarum questionum libros, de Genesi scilicet, & de Trinitate, diutius teneo quàm vultis & fertis: ut si non poterint nisi habere aliqua, quæ merito reprehendantur, saltem pauciora sint, quàm esse possent, si præcipiti festinatione inconsultius eederentur. Vos enim, ut vestræ indicant litteræ, (nam hoc mihi etiam sanctus frater & coepiscopus meus scripsit Florentius) ideo ut edantur urgetis, quod possint à me, dum in hac carne vivo, defendi, cùm vel ab inimicis mordentibus, vel etiam ab amicis parùm intelligentibus, fortasse in quibusdam cœperint accusari. Quod utique propterea dicitis, quia non putatis esse in eis aliquid, quod vera possit ratione culpari. Alioquin non me ad eorum editionem, sed ad diligentiorum emendationem potius hortaremini. Ego autem iudices veros, & veritate severos magis intueor, inter quos & meipsum primitus constituere volo, ut ad illos ea tantùm reprehendenda perveniant, quæ à me quamvis sedulo perscrutante, minimè videri potuerunt.

673 *Hanc mentem suam expressit quoque lib. de Dono perseverantiæ cap. 21 his verbis: Quamvis neminem velim sic amplecti omnia mea, ut me sequatur nisi in iis, in quibus me non errare perspexerit. Nam propterea nunc facio libros, in quibus Opuscula mea retractanda suscepi, ut nec meipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrarem, sed proficenter me existimo Deo miserante scripsisse, non tamen à perfectione cepisse: quandoquidem arrogantius loquor quàm verius, si vel nunc dico, me ad perfectionem sine ullo errore scribendi jam in ista ætate venisse. Demum in præfatione ad ipsos Retractationum libros plenius explicat, & qua de causa, & quo ordine, libros istos conscripserit, dum ita rationem consilii sui reddit: Jam diu istud facere cogito atque dispono, quod nunc adjuvante Domino aggredior: quia differendum esse non arbitror, ut Opuscula mea sive in libris, sive in epistolis, sive in tractatibus, cum quadam judiciaria severitate recenscam, & quod me offendit, velut censorio stilo denotem. Neque enim quisquam nisi imprudens, ideo quia mea errata reprehendo, me reprehendere audebit. Sed si dicit, non ea debuisse à me dici, quæ postea mihi etiam displicerent, verum dicit, & mecum facit. Eorum quippe reprehensor est, quorum & ego. Neque enim ea*

diu medita-
tus est Re-
tractatio-
num libros,
C

reprehendere deberem, si dicere debuisssem. Sed qui primas non potuit habere sapientiæ, secundas habeat partes modestiæ: ut qui non valuit omnia impoentenda dicere, saltem poeniteat, quæ cognoverit dicenda non fuisse. Sed ut volet quisque accipiat hoc, quod facio, me tamen apostolicam illam sententiam & in hac re oportuit intueri, ubi ait: Si nosipfos judicaremus, à Domino non judicaremur. Illud enim, quod scriptum est: Ex multiloquio non effugies peccatum: terret me plurimum, non quia multa scripsi, vel quia multa etiam, quæ dictata non sunt, tamen à me dicta conscripta sunt. Absit enim ut multiloquium deputem, quando necessaria dicuntur, quantalibet sermonum multitudine ac prolixitate dicantur. Sed istam sententiam Scripturæ sanctæ propterea timeo, quia de tam multis disputationibus meis sine dubio multa colligi possunt, quæ si non falsa, at certè videantur, sive etiam convincantur, non necessaria.

674 Quem verò Christus fidelium suorum non terret, ubi ait: Omne verbum otiosum, quodcumque dixerit homo, reddet pro eo rationem in die iudicii? Unde & ejus apostolus Jacobus: Sit, inquit, omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Et alio loco: Nolite, inquit, plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam majus iudicium sumitis: in multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Ego mihi hanc perfectionem nec nunc arrogo, cùm jam sim senex: quanto minùs cùm juvenis cœpi scribere, vel apud populos dicere: tantumque mihi tributum est, ut ubicumque me præsentem loqui opus esset ad populum, rarissimè tacere atque alios audire permitterer, & esse velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Restat igitur ut me ipse iudicem sub Magistro uno, cujus de offensionibus meis iudicium evadere cupio. Magistros autem plures tunc fieri existimo, cùm diversa atque inter se adversa sentiunt. Cùm verò id ipsum dicunt omnes, & verum dicunt: ab unius veri Magistri magisterio non recedunt. Offendunt autem, non cùm illius multa dicunt, sed cùm addunt sua. Sic quippe incidunt ex multiloquio etiam in falsiloquium. Scribere autem ista mihi placuit, ut hæc emittam in manus hominum, à quibus ea, quæ jam edidi, revocare emendanda non possum. Nec illa sanè prætereo, quæ catechumenus jam, licèt relicta spe, quam terrenam gerebam, sed adhuc secularium litterarum inflatus consuetudine scripti: quia & ipsa exierunt in notitiam describentium atque legentium, & leguntur utiliter, si nonnullis ignoscatur: vel si non ignoscatur, non tamen inhæreatur erratis. Quapropter quicumque ista lecturi sunt, non me imitentur errantem, sed in melius proficientem. Inveniet enim fortasse, quomodo scribendo profecerim, quisquis Opuscula mea ordine, quo scripta sunt, legerit. Quod ut possit, hoc Opere, quantum potuero, curabo ut eundem ordinem noverit. *Hactenus Sancti præfatio. Quo usque verò hoc Opus profecerit, explicat in conclusione libri 2 hisce verbis: Hæc Opera nonaginta tria in libris ducentis triginta duobus me dictasse recolui, quando hæc retractavi, utrum aliquos adhuc essem dictaturus, ignorans: atque ipsam eorum retractationem in libris duobus edidi urgentibus fratribus, antequam epistolas & sermones ad populum, alios dictatos, alios à me dictos, retractare cœpisssem. Inter sermones numeravit*

ex quibus
duo edidit.
Sermones
& Episto-
las
E

F

Exposi-

A *Expositionem Psalmorum, atque Evangelii & Epistola S. Joannis, de quibus in Retractionibus non meminit.*

675 Cupiebat quidem summopere sanctus Doctor Epistolas quoque & Sermones ad limam revocare. Verum, dum istis occupabatur, coactus est respondere Juliano Pelagiano, ut docet in epistola ad Quodvultdeum, impressâ tom. 6 Operum pag. 4, ubi sic habet: Cujus instantiâ (Alpium dicit, qui urgebat ut responderet Juliano) coactus sum remissius semper agere, quod agebam, ut Operi utrique non deessem, uni diebus, alteri noctibus, quando mihi ab aliis occupationibus, hinc atque hinc venire non desistentibus, parceretur. Agebam verò rem plurimum necessariam: nam retractabam Opuscula mea, & si quid in eis me offenderet, vel alios offendere posset, partim reprehendendo, partim defendendo, quod legi deberet & posset, operabar: & duo volumina jam abolveram, retractatis omnibus libris meis, quorum numerum nesciebam; eosque cccxxii esse cognovi. Restabant epistolæ & tractatus populares, quos Græci homilias vocant. Et plurimas epistolarum legeram, sed adhuc nihil inde dictaveram, cum me etiam isti Juliani libri occupare cœperant. Hac Quodvultdeo, qui petebat, ut de Hæresibus scriberet, quod se promittit facturum, & simul illud, inquit, de Retractione Opusculorum nostrorum, nocturnis & diurnis temporibus in singula distributis. Ita diligentissimus Senex. Neutrum tamen perficere potuit morte præventus, ut de Opusculo de Hæresibus mox videbimus.

B

676 At nunc prius audiamus iudicium Cassiodori de Retractionum libris, quos duos tantum cum Possidio agnoscit, ita ut alii in lucem non videantur prolati. Ille de Institutione cap. 16 de iis hæc scripsit: Si quis . . . dicta sua diligentissime cupit examinatione purgare, nec incauta temeritate delinquere, duos libros Retractionum sancti Augustini studiosa lectione percurrat: unde & se comat imitando, & agnoscat quantam sapientiæ copiam beatissimo Patri indulgentia divina contulerit; ut quem nemo poterat fortasse reprehendere, ipse se videatur cautissima retractione corrigere. Longum est illius Viri singula quæque memorare, dum de ejus Opusculis indicandis codex non parvus existat; qui quamlibet dicta ipsius breviter commemoret; tamen in numerosas progressus est paginas lectionum. Ceterum, ne quis putet magnos multosque errores ab Augustino correctos, observat Rivinus lib. 4, cap. 5 § 7 excepto Semipelagianorum errore, qui juveni exciderat, nihil in illis præcipui erroris correctum. Quippe, ut rectè monet, magis in explicanda doctrina ipsius, ac præcavendis alienis erroribus, & castigando phrasium quarumdam aut vocabulorum usu; quàm in propriis erroribus, vel rebus alicujus momenti corrigendis versantur.

C

677 Possidius in Vita inferiori edenda num. 60 insinuat, etiam Speculum S. Augustini scriptum fuisse sub finem vite ipsius, cum illud libris Retractionum mox subnectat. Opusculum istud satis prolixum ex sacra Scriptura collectum est, atque exstat tom. 3 Operum à pag. 324. Quid in eo componendo intenderit Sanctus, exponit in præfatione his verbis: De his . . . quæ ita sunt posita in Literis sacris, vel jubendo, vel vetando, vel sinendo, ut etiam nunc, id est tempore novi Testamenti, ad vitam piam exercendam moreque pertineant, hoc Opus, quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, ut, quantum me Deus

Speculum ex sacra Scriptura collectum,

adjuvat, omnia talia de canonicis Libris colligam, atque, ut facillè inspici possint, in unum tamquam speculum colligam: . . . Nos autem in hoc Opere nec infidelem vel adducimus, vel ædificamus ad fidem: nec exercemus quibusdam salubribus difficultatibus ingenium intentionemque discentium: sed eum, qui jam credens obedire Deo voluerit, ut hinc se inspiciat, admoneamus, quantumque in bonis moribus operibusque profecerit, & quantum sibi desit, attendat. Sic enim potest & de his, quæ habet, gratias agere, [& de his, quæ non habet, ut habeat, satis agere] ac propter illa servanda curam precesque fidelis pietatis adhibere.

678 Hisce, qua perfecta habemus, alia meditabatur Sanctus adungere, de quibus sic prosequitur: In his autem omnibus, quæ inspicienda ponere institui, quæcumque inter se videbuntur esse contraria, postea propositis quæstionibus exponenda atque solvenda sunt. Verum, cum de his quæstionibus nihil memoret Possidius, nihil ad posteros pervenerit, credibile est, Sanctum non potuisse id Opus perficere. Speculum verò ipsum sic commendat Cassiodorus de Institut. cap. 16: Similiter etiam liber ejusdem quasi philosophiæ moralis, quem pro moribus instituendis atque corrigendis ex divina auctoritate collegit, Speculumque nominavit, magna intentione legendus est. Porro quandoquidem huic Speculo apprimè conveniunt, qua de Augustini Speculo refert Possidius, dubium esse non potest, quin istud sit ipsius. Verum eadem ratione inter supposititia haberi debent tria alia Specula, qua nomine S. Augustini aliquando fuerunt insignita; cum unum dumtaxat Speculum memoret Possidius; ejusque verba aliis istis Speculis non concordent. Unum ex prædictis Speculis edidit Hieronymus Vignier, quod Augustini non esse latius probat Tillemontius art. 336. Duo alia in Appendicem tom. 6 rejecerunt editores Benedictini, atque in præmonitione ad utrumque probarunt, auctorem esse Augustino longè posteriorum. Hisce itaque missis, ad Opus progredior, quod postremo inchoavit.

679 Huic occasionem præbuit Quodvultdeus diaconus Carthaginensis, qui non destitit summis precibus ab Augustino contendere, ut de Hæresibus scriberet, donec tandem obtinuerit, quod desiderabat. Epistola ejus gemina edita est ante ipsum Opus de Hæresibus tom. 6, pag. 3: in prima autem sic affatur Sanctum: Diu trepidus fui, & ausus meos aliquotiens distuli: sed me principaliter, ut dici assolet, animavit Beatitudinis tuæ benevolentia omnibus comprobata. Quam dum confidero, magis timui, ne non petendo superbus, non quærendo desidiosus, non pulsando piger à Domino judicaret. Sufficere autem mihi crederem hujusmodi tantummodo voluntatem, si fructum adipisci non possem. Cum autem pro certo noverim, ostium divini sermonis, quod Venerationi tuæ cælestis gratia patefecit, paratam esse mentem tuam sanctam, quam possidet Christus, non solum cunctis volentibus pandere, verum etiam nolentibus, ut introire non pigeat, persuadere; occupationi Reverentiæ tuæ multiloquio superfluo moram non faciam, sed desiderium obsecrationis meæ breviter indicabo. Desiderabat nimirum breviter, perstrictè atque summatim, & opiniones . . . cujuslibet hæresis poni, & quid contra teneat Ecclesia Catholica, quantum instructioni satis est, subdi. Quod latius explicat, ac concludit his verbis: Video quàm onerosus existam meliora cogitanti, & disponenti

alterum Speculi librum meditati, perficere non potuit:

E

contendente id multis atque iteratis precibus Quodvultdeo,

F

AUCTORE
J. S.

majora sancto Seni, & querelas corporis sustinenti. Sed per Christum Dominum rogo, qui te participem sapientiae suae sine invidia esse concessit, ut hanc gratiam dones indoctis Ecclesiae, qui te agnoscis sapientibus atque insipientibus debitorum; merito ac jure dicturus: Videte quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem. Potui adhuc offerre supplices & multiplices preces, & mecum imperitorum classes adsciscere; sed malui jam gaudere dictantem, quam adhuc occupare legentem.

inchoat Opus de Hæresibus, ac primum librum perficit.

680 Respondit Augustinus S. Epiphanium & Philastrum de hæresibus scripsisse. Vide ergo, ait Quodvultdeo, ne fortè librum sancti Epiphani tibi mittere debeam; ipsam enim arbitror Philastro doctius hinc locutum, qui possit apud Carthaginem in linguam Latinam verti facilius atque commodius, ut tu potius præstes nobis, quod quaeris à nobis. *Non acquievit hisce Quodvultdeus; verùm & rationibus & iteratis precibus Augustinum permovere conatus, ut Opus aggrederetur, epistolam ibi subjunctam sic concludit:*

B Quamobrem ad peculiare patrocinium Pietatis tuae confugio, & voce mea, sed universali desiderio, paratum ad misericordiam sacrosanctum pietatis peccus appello, sequestratis saporibus peregrinis, considerato textu prioris epistolae, panem Afrum, quem nostra provincia solet habere præcipuum, caelesti etiam manna conditum, serò pulsanti & famem patienti non deneges. Perfecto enim nec ego pulsare cessabo, donec ipse concedas; ut quod non impetrat privilegium, ubi nullum est meritum, saltem indefessa importunitas mereatur. *Permotus his litteris Augustinus Opus meditari cepit, sed aliis nimium occupatus, istud necdum potuit inchoare, uti docet epistola ejus responsoria, ex qua superius quadam citavimus. Demum tamen incepit, ac primum librum absolvit: at totum, quod meditabatur, Opus perficere non potuit. Hinc Possidius Indiculi cap. 1 vocat Opus imperfectum. Scripserat quidem sanctus Doctor de hæresibus usque ad sua tempora, postremam memorans Pelagianam, indeoque Opus hac ex parte perfectum videri potest: verùm quid insuper meditaretur in conclusione exponit his verbis: Quid ergo faciat hæreticum, deinceps requirendum est; ut cum hoc*

C Domino adjuvante vitamus, non solum ea, quæ scimus, verùm etiam, quæ nescimus, sive quæ jam orta sunt, sive quæ adhuc oriri poterunt, hæretica venena vitemus. *Tum subdit: Hujus autem sit jam voluminis finis, quem propterea vobis, antequam totum hoc Opus perficerem, credidi esse mittendum, ut eum quicumque legeritis, ad id, quod restat, implendum, quod tam magnum esse cernitis, me orationibus adjuvetis. Hujus quoque libri lectionem commendat Cassiodorus de Instit. cap. 22.*

§ LII. Occasio Africae vastatae per Wandalos, ipsaque vastatio & mors S. Augustini.

Miseram Africae vastationem, factam postremis S. Augustini annis per Wandalos gentesque iis federatas, describit Possidius in Vita apud nos cap. 6. At non explicat, qua occasione barbari illi in florentissimam provinciam pe-

Bonifacius comes, vir egregius, & S. Augustino familiaris;

netrarint, eamque totam demum sibi subjugarint. *Id igitur hic enarrabimus. Africam comitis titulo administrabat Bonifacius S. Augustino familiaris. De hujus virtutibus Photius in Bibliotheca ex Olympodoro cap. 80 pag. 195 sic habet: Bonifacius vir erat heroicus, qui cum multis sæpe gentibus barbaris strenuè pugnavit, paucis interdum copiis adhibitis, interdum pluribus, nonnumquam verò & singulari certamine; & ut verbo dicam, barbaras multas variasque gentes Africam expulit. Idem justitiæ vel in primis studiosus & abstinens ac pecuniarum contemptor fuit, &c. Similia de bellica ejus virtute Procopius post citandus, alique, quos brevitate causa prætermitto. Augustinus verò epistolam 50, quam ad illum scripsit de coercendis Donatistis, sic orditur: Laudo, & gratulor, & admiror, fili dilectissime Bonifaci, quòd inter curas bellicorum & armorum, vehementer desideras ea nosse, quæ Dei sunt. Verè hinc te apparet etiam de ipsa virtute militari fidei servire, quam habes in Christo. Idem epist. 205, ubi petenti monita sanctissima præscripserat Christianè & piè vivendi, subjungit: Et in his quidem bene studiosum te esse cognovi, & famam tuam multum delector, multumque tibi in Domino gratulor, ita ut hæc epistola magis tibi sit speculum, ubi qualis sis videas, quam ubi discas, qualis esse debeas.*

682 Videtur Bonifacius, dum hac scribebat Augustinus, in animo habuisse militiam deserere omnemque mundi vanitatem: Sanctus enim inter alia ei hæc scribit: Noli existimare neminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat. *Et, ubi hoc variis exemplis probaverat, subdit: Alii ergo pro vobis orando pugnant contra invisibiles inimicos, vos pro eis pugnando laboratis contra visibiles barbaros. . . . Non debemus ante tempus velle cum solis sanctis & justis vivere, ut hoc suo tempore mereamur accipere. Hac animum Bonifacii utcumque indicant: sed obscurius. Verùm ea mente aliquando fuisse, ut, relicta militiâ, monasticam vitam amplecti voluerit, idque ei dissuasum ab Augustino & Alypio, certum est ex epistola Augustini 70, in qua Bonifacium sic alloquitur: Recole qualis fueris, adhuc in corpore constituta religiosæ memoriæ priore conjugæ tuæ, & recenti ejus obitu, quomodo tibi vanitas seculi hujus horruerit, & quomodo concupieris servitutem Dei. Nos novimus, nos testes sumus, quid nobiscum apud Tubunas de animo & voluntate tua fueris collocutus. Soli tecum eram ego & frater Alipius. Non enim existimo tantum valuisse terrenas curas, quibus impletus es, ut hoc de memoria tua penitus delere potuerint. Nempe omnes actus publicos, quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in otium sanctum conferre, atque in ea vita vivere, in qua servi Dei monachi vivunt. Ut autem non faceres, quid te revocavit, nisi quia considerasti, ostendentibus nobis, quantum prodesset Christi Ecclesiis, quod agebas, si ea sola intentione ageres, ut defensionibus barbarorum, quietam & tranquillam vitam agerent, sicut dicit Apostolus, in omni pietate & castitate: tu autem ex hoc mundo nihil quaereris, nisi ea, quæ necessaria essent huic vitæ sustentandæ tuæ ac tuorum, accinctus balteo castissimæ continentiae, & inter arma corporalia spiritualibus armis tutius fortiusque munitus. Hac quo tempore gesta sint non liquet.*

683 Porro, etiamsi negari non possit prudens fuisse Augustini & Alypii consilium, coeventum

D

E

cui ille cum Alypio vitam monasticam dissuaserat.

F

secundis nuptiis ad deteriora prolabitur,

A tamen habuit funestum. Causa fuisse videtur novum Bonifacii matrimonium, quo ille ad deteriora prolapsus est. Audi Augustinum loco indicato: Cum ergo te esse in hoc proposito gauderemus, navigasti, uxoremque duxisti: sed navigasse obedientiæ fuit, . . . uxorem autem non duxisses, nisi susceptam deferens continentiam, concupiscentiâ victus esses. Quod ego cum comperissem, fateor, miratus obstupui. Dolorem autem meum ex aliqua parte consolabatur, quod audivi te illam ducere noluisse, nisi prius Catholica fuisset facta. Et tamen hæresis eorum, qui verum Filium Dei negant, tantum prævaluit in domo tua, ut ab ipsis filia tua baptizaretur. *Addit alia ejus peccata, que falsa esse optat.* Deinde vero: Ista omnibus patent, tot & tanta mala, quæ te, posteaquam conjugatus es, consecuta sunt. *Quibus verbis insinuat Sanctus, in multa incidisse infortunia, quia secundis nuptiis, cum Ariana femina contractis, Deum offenderat. Præterea existimat Baronius nuptias istas etiam occasionem præbuisse calumnia, quâ ab emulis depressus est.* Verba ejus accipe ad annum 427 num. 2: Porro anfa Bonifacium accusandi, & in suspicionem adducendi apud imperatorem, ea æmulis tributa est, quod cum eidem Bonifacio jussu ejusdem imperatoris proficiscendum fuisset in Hispaniam, ibi affinem Wandalorum regibus uxorem duxerat, eosque barbaros, sibi foedere nuptiarum obstrinxerat. *Hæc quidem conjectura non omnino certa est, satis tamen probabilis.*

Calumnia appetitus, suspectus fit;

B 684 At certum est, calumniam ei structam, eamque fraudulento dolo subnixam, ex qua Africa ruina orta est. Audi Procopium de Bello Wandalico lib. 1 cap. 3: Duces erant Romani duo, Aëtius & Bonifacius, fortissimi, nec minus quam quivis hominum, quos illa tulit ætas, usu bellorum exerciti. Illi quidem in administranda republica inter se discrepabant; tanta vero animi magnitudine, eoque virtutis cumulo præditi erant; ut verè dici possit uterque vir summus Romanorum: nimirum Romana virtus omnis in par illud confluerat. Cum Bonifacium universæ comitem Africæ Placidia declarasset, ægrè id quidem Aëtius, obscurè tamen ac dissimulanter, ferebat. Nondum enim eorum similitudines eruperant; sed vultu uterque mentito odium occultabat. Postea verò quàm discessit Bonifacius; ad Placidiam Aëtius detulit, Africam omnem ipsi & imperatori ab illo jam tyranno ereptam: subjecit, verum deprehendi facile posse: numquam enim venturum Bonifacium, si Romam acciretur. His auditis, probavit consilium fœmina, & explevit. Præmiserat jam Aëtius arcenas ad Bonifacium litteras, per quas significabat insidiari ipsi imperatoris matrem, & eripere vitam velle: præmonebat magnum machinationis indicium allatum iri: fore enim propediem, ut indictâ causâ revocaretur. Hæc erat litterarum sententia: quam minimè negligens Bonifacius, ut primùm affuere, qui ipsum accersiebant ad principem, & huic & matri ejus parere abnuit, nemini prodita Aëtii commotione. Certior de his facta Placidia, sibi persuasit res imperatoris maximè cordi esse Aëtio, quidque in Bonifacium oporteret suscipi inquisivit.

hostisque declaratur imperii:

685 Hæc autem inquisitione facta, bellum in ipsum decretum est, tamquam in hostem imperii, ac tres contra eum duces in Africam missi, Marvortius, Galbio & Sinox, qui perierunt omnes, ut narrat Prosper in Chronico ad consulatum Hierii & Ardaburii, qui in annum 427 incidit.

Addit ibidem Prosper: Exinde gentibus, quæ uti navibus nesciebant, dum à concertantibus in auxilium vocantur, mare pervium factum est, bellicque contra Bonifacium cœpti in Sigifvultum comitem cura translata est. Gens Vandalorum ab Hispaniis ad Africam transiit; vocante nimirum Bonifacio. *Verum tamen ingressio Wandalorum in Africam non contigit eodem anno 427: sed vel anno 428, ut ostendere nititur Tillemontius com. 6 Imperatorum notâ 4; vel 429, ut multis argumentis contendit Pagius ad annum 428 num. 3 & seqq. Præcessit certè irruptionem illam epistola Augustini 70, quâ Bonifacium piissimis ac pulcherrimis rationibus ad officium reducere conatur atque ad seculi contemptum, nolens interim judicare, justè an injustè se defenderet, ut docent hæc ejus verba:* Justam quidem dicis habere te causam, cujus judex ego non sum: quoniam partes ambas audire non possum: sed qualiscumque sit tua causa, de qua modò querere vel disputare non opus est, numquid coram Deo potes negare, quod in istam necessitatem non pervenisses, nisi bona sæculi hujus dilexisses, quæ tamquam servus Dei, quem te antè noveramus, contemnere omnino & pro nihilo habere debuisti. *Hæc epistola continere non potuit tunc Bonifacium, at forsân effecit, ut deinde ad se rediret.*

686 Quo autem pacto advocaverit Wandalos, laudatus Procopius narrat his verbis: Bonifacius verò, cum nec resistere posse imperatori videret, nec, si Romam peteret, salutis ulla spes oboriretur, statuit omni ope eniti, ut societatem cœret cum Vandalis, quos supra dixi in Hispania prope Africam fedes fixisse: ubi, jam mortuo Godigifelo, dominatum susceperant ejus filii, Guntharis ex justa uxore ipsi natus, & Gizerichus nothus. . . Igitur nonnullos ex intimis in Hispaniam misit, sibi que ambos Godigifeli filios adjunxit æquali conditione, & his legibus, ut Africæ tertiam quisque partem obtineret, ac seorsum præflect suis. Ad eam passionem accesserunt Vandali, transmissoque freto Gaditano, pedem in Africa posuere. *Duo in his corrigenda. Nam primò Godigifelus Wandalorum rex jam in Gallia occisus erat, priusquam Vandali Hispaniam intrarent, ut ostendit Pagius ad annum 406 num. 14. Secundo Gizerichus, vel Geisericus, qui hic Gizerichus vocatur, solus in Africam Wandalos duxit: laudatus enim Pagius ad annum 428 num. 2 ex Idacio & Isidoro refert, Gundericum Geiserici fratrem, qui Guntharis hic dicitur, occubuisse in Hispania ante Wandalorum in Africam ingressum. Atque ipse Procopius inferius ait, se ex Vandalis audivisse Gundericum seu Guntharim in Hispania mortuum, Wandalosque à solo Geiserico in Africam ductos.*

687 Pœnituit brevi Bonifacium barbarorum advocatorum, sed serò nimis. Audi Procopium: Romæ autem qui Bonifacium familiaris noverant, illis considerantibus viri mores, ac reputantibus quàm esset inopinabile, quod audiebant, permirum videbatur occupasse tyrannidem Bonifacium. Eorum quidam Placidia jussu Carthaginem iverunt: ubi, eum in congressum Bonifacii venissent, legerunt Aëtii litteras: tum omnia ordine edocti, Romam quàm celerrimè reversi sunt, & Placidia, quo in ipsam esset animo Bonifacius, enuntiarunt. His obstupefacta Placidia, quoniam plurimum pollebat Aëtius, resque imperii jam ægræ & inclinatæ erant, idcirco, quæ in Augusti domum ille peccaverat,

ille verò ut se defendat, inito cum Vandalis pacto, eos in Africam vocat;

reconciliatus imperio, cum Vandalis Africâ egredi renuentibus configit, & vincitur;

AUCTORE
J. S.

ea ulcisci, immo verò exprobrare tunc superedit. Sed monita, quibus ab Aëtio occupata fuerat, edidit amicis Bonifacii, & fidem dans ac iurjurando devinciens obsecravit, ut, si quo modo possent, ei reditum in patriam persuaderent, atque instarent, ne à Barbaris imperium Romanum proculcari fineret. Quibus auditis Bonifacius, facti pœnitens & pactionis cum Barbaris initæ, illos, ut ex Africa demigrarent, & precibus, & promissis amplissimis inducere contendit. Qui cùm dicta respuerent, haberi se ludibrio rati, acie decernere coactus est, victusque Hipponem regium se recepit, Numidiæ munitam ac maritimam urbem, quam Barbari castris positus obsederunt, duce Gizericho, circa mensem Maium aut Junium anni 430, cùm Augustinus tertio obsidionis mense agrotare cœperit, ac xxviii Augusti obierit.

consultus
Sanctus, an
episcopi li-
ceret fuge-
re, respon-
det gregem
non dese-
rendum :

B

638 Porro quàm immani ac barbara crudelitate Africam populati sint Wandali, latè exponit Victor Vitenfis episcopus lib. 1, ad quem lectorem remitto, cùm sufficientia ad propositum nostrum referat Possidius in Vita. Cùm autem in sacerdotibus ac antistites aequè ac in alios sevirerent barbari, consultus est Augustinus à Quodvultdeo & Honorato episcopis, utrùm antistites aliique clerici fugâ sibi consulere deberent, an manere in ecclesiis suis. Respondit Sanctus per epistolam satis prolixam ad Honoratum, in qua mentem suam explicat his verbis: Faciant ergo servi Christi, ministri verbi & sacramenti ejus, quod præcepit sive permisit. Fugiant omnino de civitate in civitatem, quando eorum quisquam specialiter à persecutoribus quæritur, ut ab aliis, qui non ita requiruntur, non deferatur Ecclesia, sed præbeant cibaria confervis suis, quos aliter vivere non posse noverunt. Cùm autem omnium, id est episcoporum, clericorum, & laicorum * est commune

* al. omittitur laicorum

C

periculum, hi, qui aliis indigent, non deserantur ab his, quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant; aut, qui habent remanendi necessitatem, non relinquuntur ab eis, per quos eorum est ecclesiastica supplenda necessitas, ut aut pariter vivant, aut pariter sufferant, quod eos Paterfamilias volet perpeti. Quæ ubi latè & eruditè probat, sic concludit: Quicumque igitur isto modo fugit, ut Ecclesiæ necessarium ministerium illo fugiente non desit, facit, quod Dominus præcepit sive permisit. Qui autem sic fugit, ut gregi Christi ea, quibus spiritaliter vivit, alimenta subtrahantur, mercenarius ille est, qui videt lupum venientem & fugit, quoniam non est ei cura de ovibus. Inseruit hanc epistolam Vita Augustini Possidius, in qua illam quoque retinuit Salinas. Verùm editores Operum S. Augustini eam passim omiserunt in Vita, eorumque nos sequimur exemplum, quòd exstat inter alias Sancti epistolam apud Lovanienses 180, apud Benedictinos verò 228.

dum obside-
tur Hippo,
in morbum
incidit &
piè moritur:

689 Hac patria sua mala lugebat sanctus Senex, præsertim ob animarum pericula & damna, ut advertit Possidius num. 62. Interea tertio mense obsidionis Hipponensis, ex febre decumbere cœpit, eodem teste num. 66. S. Victor Vitenfis ad propositum nostrum sic scribit lib. 1: Qua tempestate Hippo Regionum obsessa est civitas, quam omni laude dignus beatus Augustinus, librorum multorum confector, pontifex gubernabat. Tunc illud eloquentiæ, quod ubertim per omnes campos Ecclesiæ decurrebat, ipso metu siccatum est flumen, atque dulcedo suavitatis dulciùs propinata, in amaritudinem absinthii versa

est, ut Davidicum præconium conveniret: " Dum ,, confisteret peccator adversum me, obmutui ,, & humiliatus sum, & filii à bonis ,, . Usque ad illud tempus ducentos jam triginta & duos confecerat libros (imò tot in Retractionibus enumerati, sed alii deinde adjecti) exceptis innumerabilibus epistolis, vel expositione totius Psalterii & Evangeliorum, atque tractatibus popularibus, quos Græci Homilias vocant, quorum numerum comprehendere fatis impossibile est. Tempus mortis notat S. Prosper in Chronico ita scribens: Theodosio xiiii & Valentiniano iii consulibus (is est annus 430) Augustinus episcopus per omnia excellentissimus moritur v Kalendas Septembris, libris Juliani inter impetum obsidentium Vandalorum in ipso dierum suorum fine respondens, & gloriosè in defensione Christianæ gratiæ perseverans.

690 Hac mortis epocha aliunde confirmatur. Cùm propter hæresim Nestorii congreganda esset circa Pentecosten anni 431 Ephesina synodus, advocatus cum aliis fuit S. Augustinus, cujus mors adhuc ignota erat Constantinopoli. Quin & epistola Theodosii imperatoris ad ipsum Augustinum, quem præ ceteris adesse cupiebat, directæ fuit. Docet hoc epistola Capreoli Carthaginensis episcopi ad synodum data, in qua apud Labbeum tom. 3 Conc. col. 529 hæc leguntur: Primùm . . . domini & filii nostri religiosissimi Theodosii imperatoris literæ, ad manus nostras perlata, ejusmodi erant, quæ beatæ memoriæ fratris & coepiscopi nostri Augustini præsentiam peculiari ratione esflagitabant. Verùm cùm ex litteræ illum jam tum è vivis excessisse comperissent, ego regiam illam significationem, licèt ad prædictum Augustinum præcipuè destinata videretur, excipiens, missis ad universas Africæ provincias congruis literis, consuetisque sermonibus, synodum cogere volui convenientem. Hisce addit rationes, quibus impediebantur Africani episcopi ad synodum venire. Videmus hinc simul, quanti Augustinus fieret in Oriente ipsaque aula imperatoris, qui & ipsum præcipuè adesse synodo volebat, atque ei potius quam Carthaginensi episcopo, totius Africa primati, convocationis litteras inscribebat.

691 Annum verò emortualem hinc confirmari, breviter ostendo. Litteræ convocationis datæ ad S. Cyrillum Alexandrinum datæ sunt Constantino poli xiiii Kalend. Decembris, consulatu . . . Theodosii quidem xiiii, Valentiniani verò iii; id est xx Novembris anni 430. Eo igitur tempore nota nondum erat Constantinopoli mors Augustini. At credibile non est, mortem ejus ibidem futuram fuisse ignotam, si obiisset ante annum 430. Deinde ex epistola citata Capreoli, quæ anno 431 in concilio lecta est, & Sancti mortem annuntiat, necessario consequitur, mortuum esse ante concilium, quod circa Pentecosten congregatum est; adeoque, cùm obierit xxviii Augusti, defunctum esse anno 430. Atque in hunc annum conspirant eruditi. Ceterùm Rivinus lib. 4, cap. xi § 10 de litteris Theodosii hæc observat: Sunt, qui scribant, has litteras Theodosii imperatoris ad Augustinum . . . olim extitisse, aut etiamnum extare in monasterii Patavini S. Justinæ bibliotheca: sed prout exhibitæ legi, suspectæ fidei sunt, cùm indicinam sequentis anni præferant, quo erat finitum concilium: quarto Idus Augusti Basso & Antiocho Cos. Plura de his litteris observat Norisus in Historia Pelagiana lib. 2, cap. 9, quæ omnino evincunt, supposititias esse. De pluribus morbi mortisque adjunctis agit Possidius cap. 6.

692 Idem

D

vocatur ab
imperatore
ad concili-
um Ephe-
sinum jam
defunctus,

E

ex quo pro-
batur mor-
tuum esse
annus 430:

F

A 692. *Idem de etate num. 68 hac breviter*: Vixit annis LXXVI, in clericatu autem vel episcopatu annis ferme XI. Cum autem natus esset Sanctus Idibus seu XIII Novembris, ut dictum num. 20, & obierit XXVIII Augusti, deerant ad diem natalem menses duo & dies sexdecim, quos neglexit Possidius. Hinc ita ratiocinatur Ricciolius Chronologia reformata lib. 9 cap. 10 art. 1: Aut igitur nondum complerat annos LXXVI, sed tamen ob maximam anni LXXVI partem exactam verè dixit Possidius vixisse eum annos LXXVI: & hinc sequitur, natum esse anno Christi CCCLIV, ut nos cum Petavio... aliisque posuimus. Aut si Possidius numeravit annos tantum completos, neglectis mensibus IX, & diebus XIV supernumerariis; quod minus probabile est: sequeretur S. Augustinum complevisse annos LXXVI die XIII Novembris, anno Christi CXXXIX; atque adeo natum esse anno Christi CCCLIII. Rectè ait, minus esse probabile, Possidium neglexisse menses 9, & dies 14, cum in annis enumerandis à suscepto presbyteratu menses pauciores non pratermiserit. Presbyter enim ordinatus videtur circa initium anni 391, ut dictum num. 245.

B

§ LIII. Gestorum brevis chronotaxis.

Brevis

Quandoquidem brevem gestorum chronotaxim promisit Cuperus, cujus vestigiis insistere debeo, illam hoc loco texere aggredior. Sequar autem ea in re Tillemontium & editores Benedictinos passim sine disputatione nova, ita tamen ut eorum rationes examinaturus sim, & alios quoque auctores consulturus. Præterea huic compendio chronologico quadam inseram breviter, quæ in Commentario brevitas causâ fuerunt prætermissa, epistolas præsertim non paucas, quas in antiqua Lovanienfium, & nova Benedictinorum editione assignabo. Insuper ad gesta præcipua & scripta notabo, ubi de iis actum sit vel in Commentario, vel in *Vitis* infra edendis, ut lector studiosus singula fusius explicata ope hujus compendii invenire commodè valeat.

C

Anno 354, Idibus seu XIII Novembris nascitur Sanctus. Comment. num. 21.

Mox infans à matre S. Monica catechumenis adscribitur. Adolescens primum, ut apparet, studet Tagasta, ac gravi correptus morbo baptismum flagitat, qui differtur convalescenti. Vita I num. 8 & 9. Studet deinde Madauris num. 29.

gestorum

694. Anno 369 sub finem, aut certe sequentis initio, Madauris revocatur Tagastam, & libidini se tradit anno ætatis 16. Vita I num. 28 & 29.

Anno 370 luxuria crescit ex otio, furtum committit. Vita I cap. 2. Carthaginem mittitur ad eloquentiæ prosequenda studia, circa finem anni ejusdem aut sequentis initium.

Anno 371 Carthagine studens, spectaculis nutrit libidinem, & concubinam sumit, ex qua filium gignit Adeodatum, circa initium sequentis anni natum: quietem tamen amat & honestatem. Comment. num. 43 & seqq. Vita I cap. 4. Moritur ejus pater, ibid. num. 47.

Anno 373, ætatis suæ 19, lecto Ciceronis Hortensio, incenditur amore sapientiæ, ac fastidit sacras Litteras ob styli simplicitatem. Hinc eodem anno 19 ætatis in hæresim Manicheorum incidit, ab eo tempore seductus & seducens, ut ipse dicit Augusti Tom. VI.

in Vita num. 62. Lapsus in hæresim ad annum 374 removet Tillemontius art. 8: at minus rectè, opinor; quia jam anno ætatis 19 alios seducebat. Vide de lapsu ejus Commentarium § 4, & Vitam I cap. 5 & 6.

Anno 374 annos natus ferme viginti Categorias Aristotelis sine magistro intelligit. Vita I num. 83.

Ab anno, ut videtur, 375 usque ad 378 contigerunt sequentia. Revertitur Tagastam, ubi Grammaticam docuit. Vita II num. 3. Ibidem degens amicum intimum amittit, cujus mortem vehementer dolet, eaque de causa Carthaginem rediit, docturus illic Rhetoricam. Vita I cap. 7, & num. 64.

695. Anno 379 aurspicem contemnit, qui vitiorum promittebat in disputatione publica, num. præcipuum 65. Verum astrologia judiciaria nimium deditus, ab ea avocari non potest per amicos num. 66, 67 & 68.

Circa annum 380 vel 381, cum esset annorum viginti sex aut septem scribit primum Opusculum de Pulcro & apto, quod interit. Comm. num. 59. Incipit tunc pravos Manicheorum mores cognoscere, & de eorum doctrina dubitare.

Anno 383, ætatis suæ 29, agit cum Fausto Manichæo, cujus frivolis rationibus magis vacillat, & suspectam habet Manicheorum doctrinam. Comm. § 4, à num. 55. Vita I cap. 9. Carthagine Romam discedit, ubi docet Rhetoricam, in morbum incidit, ac magis detegit corruptos Manicheorum mores, transitque ad Academicos de omnibus dubius. Comm. § 5. Vita I cap. 10.

Anno 384 Romam abijt Mediolanum, ut Rhetoricam ibi doceat. Audit ibi S. Ambrosium: cujus sermonibus paulatim ab errore respiscit. Vita I num. 113 & seqq.

Anno 385 S. Monica venit Mediolanum. Augustinus verò ex concionibus S. Ambrosii agnoscit auctoritatem sacra Scriptura, ac magis instruitur. Vita I cap. 11. Ambitio ejus reprimitur exemplo mendicis latantis: deliberat de statu vite eligendo: mater ei uxorem querit: relicta primâ concubinâ, aliam sumit: intelligere nequit, unde sit malum: discit vanitatem astrologia judiciaria: in libris Platoniorum quadam invenit consentanea doctrina Christiana. Vita I cap. 11, 12, 13, 14.

Anno 386 desiderio melioris vite incensus, sed carnis concupiscentiâ retardatus, consulit S. Simplicianum. Demum aliorum exemplis excitatus, post multam carnis luctam, voce divina legere jubetur sacram Scripturam, planèque convertitur. Vita I cap. 16 & 17. Comm. § 6. Abdicato docendi munere, secedit in villam suburbanam cum discipulis quibusdam, quos rectè instituit. Scribit ibidem libros contra Academicos, de Beata vita, de Ordine, & Soliloquia. Vita I cap. 18. Comm. § 7. Scribit item ad Nebridium, absentem tunc, epistolam olim 151, nunc 3, & alias: dentium quoque dolore divinitus liberatur. Vita I num. 229 & 335.

696. Anno 387 redit Mediolanum, & circa Pascha baptizatur à S. Ambrosio. Verum ante baptismum ibidem scribit librum de Immortalitate animæ, & incipit scribere de liberalibus disciplinis, absolvens solum librum de Grammatica; libros verò de Musica aliisque disciplinis ibi tantum inchoavit. Vita I cap. 19. Vita II cap. 1. Comm. § 8. Discedit Mediolano cum matre S. Monica, qua moritur apud Ostia Tiberina.

Yy

Comm.

AUCTOR
J. S.**E****F**

chronotaxis,

AUCTORE
J. S.Comm. § 9. *Vita I num. 241 & seqq.*

Anno 388 *Roma subsistens*, scribit de Moribus Ecclesie Catholice, de Moribus Manichaeorum, ac de Quantitate animae. Inchoat Opus de Libero arbitrio *ibidem*, quod deinde perfecit. *Comm. num. 127 & seqq.* Redit in Africam, & videt miraculum Carthagine factum. *Comm. § xi.* Carthagine Tagastam venit, ubi communem vitam amplectitur cum sociis.

Anno 389 & 390 mansit Augustinus in secessu suo prope Tagastam. Interea variis per litteras questionibus pulsatur ab amico suo Nebridio, cui ad illas rescribit epistolas varias, quas cum Nebridii litteris inter primas Augustini locarunt Benedictini. *Ibidem* quoque conscriptum Opus de diversis Questionibus octoginta tribus, per partes scilicet, sicut interrogabatur de singulis. Accedunt libri de Genesi contra Manichaeos, & libri de Musica tunc perfecti. *Vulgat insuper dialogum de Magistro, ac librum de vera Religione. Comm. § 13.* Eodem tempore scripsisse videtur epistolam olim 44, nunc 17 ad Maximum Madurensis ethnicum, quem faceret ac eruditè ridet; epistolam olim 63, nunc 18 ad Celestinum: uti & 84 olim, nunc 19, ad Caium, & 126, nunc 20, ad Antoninum, cum videantur ab eo adhuc laico conscripta.

Anno 391 invitus ordinatur presbyter Hipponensis à Valerio episcopo. Monasterium ibi instituit, in quo cum discipulis suis communem vitam ducit. Fubetur ad concionem dicere, etiam presente episcopo. *Comm. § 17 & 18.*

697. Anno 392 Cum Aurelius creatus esset Carthaginensis antistes, Augustinus illum hortatur, ut aboleat pravas quasdam consuetudines. Epistola est 64, nunc 22. Scribit contra Manichaeos librum de Utilitate credendi, & de Duabus animabus. Fortunatum Manichaeum publica disputatione superat. *Vita II num. xi.*

Anno 393 habetur concilium Hipponense, in quo sanctus Presbyter disputat de Fide & Symbolo. *Comm. num. 279.*

Anno 394 scribit epistolam olim 8, nunc 28, ad S. Hieronymum: librum de Genesi ad litteram imperfectum, duo volumina de Sermone Domini in monte, in epistolam ad Romanos, & ad Galatas, ac Opusculum de Mendacio. *Comm. § 20.* Eodem anno Donatistas aggreditur, ac scribit in eos Psalmum abecedarium, librum contra Epistolam Donati, ad Maximinum Donatistarum episcopum dat epistolam olim 203, nunc 23. *Comm. § 19.* Ad hunc quoque annum revoca Opusculum contra Adimantum Manichaei discipulum.

Anno 395 Augustinus ex lucubrationibus suis innotescit S. Paulino Nolano, qui ad ipsum dat epistolam olim 35, nunc 24. Respondet Augustinus per epistolam olim 32, nunc 27. Paulinus vero alteram ad ipsum mittit olim 31, nunc 25. Augustinus Licentium juvenem nobilem, à quo carmen acceperat, ad mundi contemptum hortatur epistolam olim 39, nunc 26. Consuetudinem convivendi in ecclesia Sanctus abrumpit concionibus aliquot, ut ipse scribit Alypio epist. 29 editionis nova. *Comm. § 21.* Illo etiam anno perfecisse videtur libros de Libero arbitrio, ante episcopatum absolutos. Sub finem ejusdem anni Valerio Hipponensi coepiscopus ordinatur Augustinus, multum tamen reluctans. *Vita II cap. 2, Comm. § 22.* Plures longè Sancti epistolas ad hunc annum memorant Benedictini in *Vita lib. 4*: sed magis, ut mores sancti Antifitii exponant,

quàm ut illarum designent tempus. Ab illis igitur hic abstinendum.

Anno 396 Paulinum de ordinatione sua certiore facit Sanctus epist. 34, nunc 31. Cum Proculeiano episcopo Donatista colloqui tentat epist. 147, nunc 33, eaque de causa scribit ad Eusebium epistolam 148, nunc 34, & sequentem, quàm de Proculeiano expostulat. Forsan ad hunc annum collocanda epistola 86, nunc 36, ad Casulanum, quem instruit de jejuniis Sabbati. Circa idem tempus per obitum Valerii solus diocesim regere cepit Sanctus. Non multò post scribit libros ad Simplicianum. *Comm. num. 538.* Hos quidem ad annum 397 differt Tillemontius art. 111: sed scripti sunt initio episcopatus.

698. Ad annum 397 collocari possunt varia scripta Opuscula, sub initium episcopatus scripta post libros ad Simplicianum. In Manichaeos editus liber contra Epistolam fundamenti. *Comm. num. 402.* Ad instruendos autem Catholicos scriptus liber de Agone Christiano, inchoati libri de Doctrina Christiana, qui postmodum completi. Secuti sunt libri duo contra partem Donati, qui non exsiant. *Comm. num. 460.* Accedunt Confessiones tunc scriptae, quibus ipse subdit Opus insigne contra Faustum Manichaeum. *Comm. num. 404.* Sequitur liber contra Hilarium, qui excidit cum Responsione ad objecta Hilarii. Addi possunt Quaestiones Euangeliorum ex Matthaeo & Luca, Annotationes in Job, ac liber de Catechizandis rudibus. Quae ex his Opusculis hoc anno scripta non sunt, certè non multis annis sunt posteriora; quaedam etiam precedenti anno possunt esse exarata. *Comm. § 39.* Adest sanctus concilio Carthaginensi III. *Comm. num. 549.* Eodem anno scripsit ad Profuturum epistolam 149, nunc 38: ad Paulinum epistolam nova editionis 42 & cum Alypio 45: ad Hieronymum 9, nunc 40. Circam petiit, ut adsit ordinationi Fortunati, ac eo in itinere confert cum Fortunio Donatistarum episcopo, qua de re scribit exeunte hoc anno aut sequentis initio epistolam 163, nunc 44. Alia cum Donatistis collatio hanc forsitan praecessit, quam Sanctus narrat epistolam 162, nunc 43. Disputat per epistolam 161, nunc 49, cum Honorato episcopo Donatista.

Anno 398 adest concilio Carthaginensi IV. *Comm. num. 550.* Respondet per epistolam 154, nunc 47, questionibus Publicole, quas hic in epistola precedente proposuerat. Eodem forsitan anno scribit ad Eudoxium abbatem epistolam 81, nunc 48. Hoc anno & sequenti verosimiliter composita quaedam ex memoratis ad precedentem Opusculis. Circa eosdem annos inchoasse videtur libros de Trinitate, quos juvenis aggressus est, & senex perfecit. *Comm. num. 520 & seqq.*

Anno 399 scribit epistolam 267, nunc 50, & hoc vel sequenti anno contra Donatistas epistolam 172, nunc 51, ad Crispinum episcopum Donatistam, & forsitan 170, nunc 51, ad Severinum Donatistam.

699. Anno 400 componit Opus de Consensu Euangelistarum. *Comm. § 28.* Respondet ad Inquisitiones Januarii de sacramentis & variis Ecclesiae consuetudinibus epist. 118 & 119, seu 54 & 55. Scribit de Opere Monachorum, de Genesi ad litteram. *Comm. § 40.* Attamen non omnia eodem anno sunt absoluta. Multa eodem tempore contra Donatistas egit & scripsit: imprimis epistolam olim 165, nunc 53, quàm refutatur epistola presbyteri cujusdam Donatista: tres libros contra Epistolam Parmeniani, libros septem

D

B

in qua breviter

C

E

F

de

A de Baptifino, ac libellum, cui titulus, Contra quod attulit Centurius à Donatiftis. *Comm. num.* 461. Geminà epiftolà, nempe 237 & 210, nunc 56 & 57, adjunçtoque Opufculo Celerem à confuetudine Donatiftarum abducere conatur. Contra Jovinianiftas fcribit de Bono conjugali, & de fancta Virginitate. *Comm. num.* 529 & 530.

Anno 401 duo habentur Carthagine concilia, primo verofimiliter, alteri certò interfuit Sanctus. Scribit ad Aurelium Carthaginensem epiftolam 76, nunc 60, exeunte hoc anno datam. *Comm.* § 40. Pammachio mittit epiftolam 134, nunc 58: Victorino epiftolam 217, nunc 69: & Quintiano 235, nunc 64. Sub finem ejufdem anni Abundantium presbyterum ab officio removet, eaque de re fcribit Xantippo Numidia primati epift. 236, nunc 65. *Comm.* § 40. Cum Severo epifcopo Milevitano controverfiam habet, de qua fcripta epiftola 241, nunc 62, & 240 nunc 63. *Comm.* § 41. Demum expoftulat cum Crifpino epifcopo Donatifta, qui Catholicos quofdam rebaptizarat Epift. 173, nunc 56. Hoc item anno, opinor, exaravit librum I contra Litteras Petilianì, quem prapropere ad annum precedentem commemorarunt Tillemontius & Benedicini, cum Sanctus ipfe dicat capium poft Opus de Genefi ad litteram.

Anno 402 fcripiffe videtur librum fecundum & tertium contra Litteras Petilianì Donatifta, fic tamen, ut ante tertium, quo refponfo Petilianì confutatur, composuerit librum de Unitate Ecclefie, qui exftat tom. 7 Operum, quemque habuit pro epiftola pastoralì ad fideles fcripta contra Donatiftas, licet liber fit fatis prolixus. *Comm. num.* 462 & 465. Adest verofimiliter Sanctus concilio Milevitano: hinc cum Alypio fcribit ad Caftorium epiftolam 238, nunc 69, ut pro fratre fuo Maximiano fufcipiat epifcopatum. *Comm. num.* 571. Epiftolam 12, nunc 67, deftinat ad S. Hieronymum, & fequentem ab eo accipit.

& epiftola
700. Anno 403 epiftolam 10, nunc 71, fcribit Hieronymo, & expoftulatoriam ab eo deinde accipit, qua olim 14, nunc 72. Furunt Donatifta in Catholicos, eodemque forfan anno Auguftinus aberrando à via illorum infidiis liberatur. *Vita II num.* 23. Cum epifcopi Donatifta congregatum cum Catholicis fugerent, ad eorum laicos fcribit Sanctus epiftolam 171, nunc 76.

C Anno 404 S. Poffidius in difputatione fuperat Crifpinum Donatiftarum epifcopum. *Vita II num.* 24 & 25. Carthagine concilium habetur contra violentias Donatiftarum, in qua prevalet S. Auguftini fententia. *Comm. num.* 572. Scandalum oritur in Sancti monafterio ex mutua accusatione Bonifacii & Spei, fcripteque ea de re epiftola 136 nunc 77, & 137 nunc 78. Felicem Manicheum publica difputatione fuperat & convertit, duosque libros de illa difputatione confcribit. *Comm. num.* 407 & 408. *Vita II num.* 33. Scripta verofimiliter ad Felicem illum epiftola 244, nunc 79.

Anno 405 concilium Carthagine habitum eft, cui Sanctum adfuiſſe eft verifimile. *Comm. num.* 572. Epiftolà 65, nunc 80, confultat S. Paulinum: offenfum S. Hieronymum placare ftudet epiftolà 19, nunc 82: fcribit Caciliano prefidi epiftolam 60, nunc 86, ut coërceat Donatiftas. Circa hunc aut fequentem annum compofita videntur duo Opufcula contra Manichæos, alterum de Natura boni, alterum contra Secundinum. *Comm.* § 29.

Anno 406 fcripta epiftola 68, nunc 88, no-
Auguſti Tomus VI.

mine clericorum Hipponenſum de injuriis Donatiftarum, & 164 nunc 87 ad Emeritum Donatiftarum epifcopum, quem variis urget argumentis. Componit quatuor libros contra Creſconium Donatiftam. *Comm. num.* 463. Reprehendit epiftolà 216, nunc 85, Paulum epifcopum difcipulum fuum. *Comm. num.* 579. Confert cum Paſcentio comite Ariano, eique fcribit epiftolam geminam, nimirum 174 & 175, nunc 238 & 239. Hac omnia huic anno non tam certo alliganda ſunt, ut paulò citiùs aut ferius contingere non potuerint, cum tempus non fit fatis compertum. Licet hic adjungere Opufcula quadam circa idem tempus fcripta, aut certè non multo poſteriora, qualia ſunt: liber Probationum & teſtimoniorum contra Donatiftas; alter, cui titulus erat, Contra neſcio quem Donatiftam; & Admonitio Donatiftarum de Maximianiftis. Hac deperdita, aut haftenus latentia. *Comm. num.* 464. Exſtant verò ſequentia, liber de Divinatione dæmonum, & Quæſtiones ſex contra Paganos ſolutæ, quod Opufculum eſt epiftola 49, nunc 102.

701. Anno 407 intereſt verifimiliter concilio Carthaginenſi. Ad hac fere tempora pertinere videtur Expoſitio Epiftolæ S. Jacobi, qua deperdita eſt. *Comm. num.* 581.

Anno 408 Melania ſenior venit in Africam, de qua Sanctus fcribit ad Paulinum, à quo accipit epiftolam 249, nunc 94, illique mittit ſuam 250, nunc 95. Pagani Calamenſes ſacra ſua legibus vetita celebrantes, Catholicos multis afficiunt injuriis. Neſtarius item paganus rogat Auguſtinum epift. 101, nunc 90, ut pro reis intercedat, cui Sanctus acriter reſpondet ſequenti epiftola: Poffidius verò Calamenſis epifcopus eam ob cauſam ad imperatorem proficiſcitur. Scribit Auguſtinus ad Italicam viduam de Viſione Dei epiftolam 6, nunc 92; & deinde 133, nunc 99: ad Olympium pro Bonifacio Cataqueniſi epifcopo epiftolam 124, nunc 96, & 129, nunc 97, ut tueatur leges contra paganos & hereticos latas: ad laudatum mox Bonifacium de quaſitis ab eo propoſitis epiftolam 23, nunc 98: ad Memorium mittit epiftolam 131, nunc 101, cum libro ſexto de Muſica: ac demum ad Donatum epiftolam 127, nunc 100, ut coërceat Donatiftas. Huic etiam ſcripſit epiftolam 128, nunc 112.

F Anno 409 Neſtarii pro paganis Calamenſibus ſecundam epiftolam ſuà 254, nunc 104, confutat Sanctus; epiftolà 166, nunc 105, Donatiftas hortatur ad concordiam; Feſtum epiftolà 167, nunc 89, docet, reſtè legibus coërceci Donatiftas: litteras Vincentii Rogatiani prolixà epiftolà 48, nunc 93, refutat: Macrobinum Donatiftarum epifcopum Hipponenſem à rebaptizandis Catholicis deterret brevi primùm epiftola 265, nunc 106, deinde prolixiori 255, nunc 108: ad Victorianum fcribit de miſeriis temporum conſolatoriam 122, nunc 111. Ad hoc fere tempus reduci poteſt reſponſoria ad amiciffimas Severi Milevitani litteras, qua fuit 135, nunc eſt 110; & quadruplex epiftola in gratiam Faventii cujuſdam data, qua olim 229, 228, 230, 231, nunc 113, 114, 115 & 116. Adde duo Opufcula, qua non longè abeſſe videntur ab hoc anno, nempe librum de Unico baptiſmo, & librum de Maximianiftis, contra Donatiftas compoſita. *Comm. num.* 465.

702. Anno 410 Dioſcorum, multa curioſa quærentem, partim à vano ſtudio deterret, partim inſtruit epiftolà 56, nunc 118. Conſentium
Y y 2 ex

AUCTORE
J. S.

ex simplicitate errantem recta docet, & amicè ad se invitat epistolâ 222, nunc 120. Hipponensibus suis diuturnam absentiam excusat, eosque hortatur ad pauperes afflictis temporibus sublevandos epistolâ 138, nunc 122. Captâ per Gothos Româ, multos ea de re sermones habet ad populum.

Anno 411 Veniunt in Africam Albina, Pinianus & Melania junior. Pinianum Hipponenses vi ad presbyteratum pertrahere student. Hac de re se excusat Sanctus epistola 224 & 225, nunc 125 & 126. Ante adventum Piniani ad eosdem dederat 227, nunc 124. Eodem forsitan anno Armentarium & Paulinam hortatus est ad mundi contemptum, & ad servandum continentia votum epistolâ 45, nunc 127. Ad hunc certè spectant gesta Sancti praclara in Collatione Carthagenensi. Comm. § 32. Eodem, ut videtur, anno heresis Pelagii Sancto innotescit, eamque sermonibus suis impugnare incipit, sed tacito Pelagii nomine. Comm. § 34 & 35.

Anno 412 Sanctus contra Pelagianos componit libros tres de Peccatorum meritis & remissione ac de baptismo parvulorum, ac librum de Gratia novi Testamenti, seu epistolam 120, nunc 140, ad Honoratum. Comm. num. 489 & 490. Accedit epistola 144, nunc 145 ad Anastasium. Scribit contra Donatistas Breviculum collationum, & epistolam 152, nunc 141, ad laicos Donatistas directam suo & aliorum episcoporum nomine, quibuscum intererat concilio Cirtensi. Comm. num. 466. Laborabat eodem tempore, ne Donatista, per imperatorem damnati, morte plederentur: hunc in finem data epistole ad Marcellinum tribunum 159, nunc 133, & 158, nunc 139; ad Apringium verò proconsulem 160, nunc 134. Donatistis autem conversis gratulatur epistolâ 257, nunc 142, & 130 nunc 144. Eodem forsitan anno scripta epistola 204, nunc 173, quâ Donatum presbyterum Donatistam hortatur, ut respiscat. Eodem tempore cum Marcellino tribuno sollicitus erat de conversione Volusiani nobilis ethnici; scriptaque hac de causa epistole 1, nunc 132, & 3 ac 5, nunc 137 & 138, quibus ad proposita Volusiani dubia respondet. Accedit hisce 7, nunc 143, quâ simul ad aliud Marcellini respondet quaesitum.

C
chronologi-
cum

703. Anno 413 Sanctus, opinor, scripsit librum de Spiritu & littera: quia scriptus est, postquam Marcellinus perlegerat libros de Peccatorum meritis & remissione. Scripsit dein de Fide & operibus, ac epistolam 112, nunc 147, seu librum de Videndo Deo ad Paulinam; uti & epistolam 111, nunc 148, seu Commonitorium ad Fortunatianum. Comm. num. 491, 582 & § 43. Eodem aut sequenti anno epistolâ 59, nunc 149, respondet Paulino ad interrogata varia. Redux Carthagine, ubi concionatus erat contra Pelagianos, fortiter scribit ad Cacilianum de morte Marcellini, dolo Donatistarum sublato, epistolam 259, nunc 151. Circa idem tempus incepisse videtur Opus grande de Civitate Dei, cui multis annis insudavit, aliis frequenter hoc interrumpentibus. Comm. num. 387. Cùm in Africam venisset nobilissima vidua Proba Faltonia cum Juliana & Demetriade, egit cum illis Sanctus coram Carthagine, & scriptis absens. Hinc primum, fortè ante congressum, scripta ad Probam epistola 156, nunc 131. Deinde prolixâ epistolâ 121, nunc 130, eamdem docuit, quo modo sit orandus Deus. Ad Julianum scribit librum de Bono viduitatis. Demetrias Sancti monitis virginitatem proficitur: de qua latus Augu-

stinus, Proba & Juliana gratulatur per epistolam 179, nunc 150. Comm. § 45. Circa eundem annum Sanctus Pelagio respondit epistolâ apud Benedictinos 146.

Anno 414 geminam epistolam dedit ad Macedonium Africa vicarium, videlicet 54, & 52, nunc 153 & 155. Utraque admodum prolixa est, & egregiis instructionibus plena. Rescripsit etiam longissimam epistolam ad quasita Hilarii, qua olim 89, nunc est 157.

Anno 415 contra Pelagianos scribit librum de Natura & gratia, & alterum de Perfectione iustitiæ ad Paulum & Eutropium. De hoc in Retractionibus suis non meminit Sanctus, quòd inter epistolas numeraret. Absolvit librum quartum & quintum de Civitate Dei, Psalmorum quorundam expositionem dicit: totum verò Opus in Psalmos anno sequenti absolutum putat Tillemontius, quòd hoc anno strenuè in illud incumberet, ut patet ex epistola ad Evodium mox memoranda. Præterea hoc anno ad Augustinum venit Paulus Orosius: qua occasione Sanctus exaravit librum ad Orosium contra Priscillianistas & Origenistas. Eidem duos libros tunc scriptos, & ad S. Hieronymum perferendos dedit, alterum de Origine animæ, alterum de Sententia Jacobi. Comm. num. 618 & seqq., & num. 592 & 593. Evodio Uzalensi episcopo tres misit epistolas, partim respondens ejus interrogatis, partim rogans, ne curiosis quaestionibus studia meliora impediatur: sunt hæc 100, 101 & 99, nunc 159, 162 & 164. Addi forsitan potest epistola 66, nunc 170, ad Maximum, & 220, nunc 171, ad Peregrinum.

704. Anno 416 interest concilio Milevitano. Duo concilia Sancto imponunt curam studendi sacra Scriptura, ideoque hic abdicare cepit provinciam litium judicandarum. Scribit ad Hilarium epistolam 94, nunc 178, ad Joannem Hierosolymitanum epistolam 152, nunc 174; & cum aliis ad Innocentium Papam 95, nunc 177. Hæc omnes agunt de heresi Pelagiana. Quibus accedit epistola olim 260, nunc 180, ad Oceanum de origine anime. Hoc aut sequente anno Orosius Historiam suam scripsit.

Anno 417 Sanctus in Pelagianos scripsit librum de Gestis Pelagii, & prolixam epistolam 106, nunc 186, ad Paulinum, quâ eum instruit de heresi Pelagiana, & 143, nunc 188, ad Julianam, quòd Pelagius scripsisset ad filiam ejus Demetriadem. Accedit liber de Præsentia Dei ad Dardanum, seu epistola 57, nunc 187, in qua Pelagiani etiam confutantur. Ad Bonifacium tribunum ac dein comitem scripsit librum de Correctione Donatistarum, seu epistolam 50, nunc 185: eundemque ad pietatem instituit epistolâ 95, nunc 189. Eodem tempore Sanctus Evangelium & Epistolam 1 S. Joannis exposuit verbo ad populum & scriptis tractatibus. Comm. § 46.

Anno 418 post concilium Carthagenense scribit contra Pelagianos libros de Gratia Christi & de peccato originali. Inde proficiscitur Casaream Mauritaniam, ubi Emeritum Donatistarum episcopum confundit, & pravam consuetudinem abolet. Scribit Optato de Origine anime epistolam 157, nunc 190; Mercatori epistolam apud Benedictinos 193; Sixto presbytero dein Papa geminam, nempe 104 & 105, nunc 191 & 194, Celestino Romano deinde Pontifici 62, nunc 192, Asellico episcopo 200, nunc 196, contra Aptium vel Aptium judaizantem; ac demum Hesychio 78, nunc 197, de non investigando supremo mundi die. Comm. § 47. Eodem anno aut sequen-

D

E

utrumque
revocantur,

F

A *te liber conscriptus contra Sermonem Arianorum, de quo num. 519.*

Anno 419 Augustinus assistit concilio Carthaginiensi vi. Scribit Hesycho prolixiore epistolam 80, nunc 199, de fine seculi; libros de Nuptiis & concupiscentia contra Pelagianos ad comitem Valerium, quorum postremus videtur scriptus anno sequenti; in Scripturam sacram Locutionum libros septem, & totidem Quæstionum; libros quatuor de Anima & ejus origine contra Victorium, & demum ad Pollentium duos libros de Conjugiis adulterinis. *Comm. § 48.*

licet certum tempus.

705. Anno 420 Sanctus componit duos libros contra Adversarium legis & prophetarum: Contra Gaudentium Donatistam libros item duos, & alterum contra Mendacium. *Comm. num. 523, 468, 525.* Eodem anno edit libros duos ad Bonifacium Papam contra duas Epistolas Pelagianorum. *Comm. num. 494.* Accedunt epistola sequentes, nimirum 61, nunc 204, ad Dulcitium tribunum de Donatistis; 146, nunc 205, ad Consentium interrogata; 270, nunc 206, ad Valerium; & forsitan 253, nunc 235, ad Ceretium de fraudibus Priscillianistarum.

B Anno 421 scribit libros sex contra Julianum Pelagianum, quos cum epistola prefixa transmittit Claudio episcopo. Victorinum subdiaconum Manicheum denuntiat Deuterio episcopo per epistolam 74, nunc 65. *Comm. num. 495 & 414.*

Anno 422 Sanctus scribit Enchiridion ad Laurentium, & hoc vel sequenti librum de Cura pro mortuis ad Paulinum. Circa hoc tempus agitata est causa Antonii Fussalensis episcopi, de qua *Comm. § 49: de illis § 48.*

Anno 423, aut circa id tempus, Sanctus dat litteras ad Celestinum Papam de causa memorati Antonii. Editores Benedictini putant circa eundem annum scriptas esse sequentes epistolas, nimirum 209, nunc 208, ad Feliciam virginem; 87, nunc 210, ad Felicitatem & Rusticum; ac 109, nunc 211, ad monachas. Posterior hac concordiam monialibus, quæ tumultuata erant, commendat, vitæque regulam iisdem prescribit. *Vide dicta num. 369 & seqq.*

Anno 424 componit librum de Octo Dulcitiæ quæstionibus. *Comm. num. 649.* Circa idem tempus Tillemontius art. 317 collocat prolixam epistolam contra Vitalem Semipelagianorum prodromum, quæ olim 107, nunc est 217. At Benedictini in Vita lib. 8, cap. 7 scriptam putant circa annum 427. *Comm. § 36.* Sanctus hoc vel sequenti anno accepit reliquias S. Stephani protomartyris. Cùm sub finem hujus anni in monasterio Hipponensi obiisset aliquis cum pecunia sibi retenta, quam ecclesia legabat, Sanctus illam respuit, clericos vitæ communi arctius alligat, clero ejecturus omnes, qui aliquid deinde haberent proprii. Demum, ut scandalo excitato mederetur, duos sermones de suo suorumque statu ad populum instituit. Sunt hi inter sermones de Diversis 49 & 50, in nova editione 355 & 356. Posterior dictus est post Epiphaniam anni sequentis.

omnibus assignari nequeat.

706. Anno 425 scripta videtur epistola 103, nunc 212.

Anno 426 adest ordinationi episcopi Milevitani: Eradium vel Eraclium sibi successorem designat, in eumque administrationem transfert. *Comm. § 50.*

Anno 427 discordia oritur inter monachos Adrumetinos ex scriptis Augustini malè intellectis: de qua monitus Sanctus, scribit ad eos epistolam 46, nunc 214: deinde librum de Gratia & li-

bero arbitrio, quem cum epistola 47, nunc 215, ad ipsos mittit: ac demum librum de Correptione & gratia. *Comm. num. 495.* Leporius operâ S. Augustini inducitur ad errores suos de Incarnatione & gratia publicè retractandos. *Comm. num. 668.* Bonifacius comes Aëtii dolo hostis imperii declaratur: Sanctus, ut illum in viam reducat, scribit ei pulcherrimam epistolam olim 70, nunc 220, quæ etiam sequenti anno potest esse scripta. Circa hoc tempus scripta fortassis epistola 208, nunc 218, ad Palatinum.

Anno 428 Sanctus componit libros Retractationum, & Speculum. *Comm. § 51.* Inchoat Opus imperfectum contra Julianum: confert cum Maximino Ariano, quem anno sequenti refutat duobus libris. *Comm. num. 496 & 518.* Hoc vel sequenti anno Vandali Africam ingrediuntur, quam miserè populantur.

Anno 429 monitus Augustinus per Prosperum & Hilarium de exortis in Gallia Semipelagianis, contra eos scribit librum de Prædestinatione Sanctorum, & de Dono perseverantiæ. *Comm. § 36.* Rogatus à Quodvultdeo inchoat Opus de Hæresibus; sed solum librum primum absolvit. *Comm. à num. 679.* Alypio scribit de miraculosa conversione Dioscori epistolam 67, nunc 237: ac geminam Dario comiti, videlicet 262 & 264, nunc 229 & 231: posteriori addit libros Confessionum. Hoc item aut sequenti anno scripta epistola 180, nunc 228, quæ docet, quando-nam episcopis liceat fugere.

Anno 430 Bonifacius comes, jam imperio reconciliatus, confugit adversum Wandalos, vitæque Hipponem se recipit. Hinc urbs obsidetur à Wandalis. Augustinus interim, nihil remittens de consuetis pro Ecclesia laboribus, tempore obsidionis morbo corripitur supremo, ac pie moritur xxviii Augusti.

§ LIV. Aliqua incerta, quæ posteriores scriptores de Sancto adhuc vivente narrant.

QUandoquidem res gestas S. Augustini, antiquorum scriptis consignatas, usque ad beatam Sancti mortem persecuti sumus, restat ut facta quadam coævorum auctoritate carentia, & à posterioribus solum relata scriptoribus, hoc loco examinemus, ut studiosus lector intelligat, quantum illa fidei mereantur. Petrus de Natalibus Equilinus episcopus in Catalogo Sanctorum lib. 7, cap. 128 ad propositum nostrum habet sequentia: Fertur de eo, quod cùm librum de Trinitate compilare cogitasset, transiens juxta littus, vidit puerum, qui foveam parvam in littore fecerat, & cochleâ aquam de mari haustam in foveam mittebat. Et cùm Augustinus puerum interrogasset, quid faceret: respondit puer, quod mare disposuerat cochleâ exficcare, & in foveam illam mittere. Cùmque hoc Augustinus impossibile esse diceret, & simplicitatem pueri rideret: puer ille ei dixit, quod possibilis sibi esset hoc perficere, quàm Augustino minimam partem mysteriorum Trinitatis in libro suo explicare, assimilans foveam codici, mare Trinitati, cochleam intellectui Augustini: quo dicto puer disparuit. Augustinus autem ex hoc se humiliavit, & librum de Trinitate, oratione præmissa, utcumque potuit,

F *Historium-cula de puero, Augustino apparente, & aquam maris exhauriente,*

AUCTORE
J. S.

compilavit. Idem refert Ambrosius Staibano in Templo Augustiniano cap. 8, citans plures medii ævi scriptores. Accedit Ludovicus Torellus in seculis Augustinianis Italicè scriptis ad annum 388 num. 12 & 13, multique alii neoterici.

fabulosa videtur & antiquis est incognita:

708 Verumtamen factum istud non solum difficultatem patitur ex antiquorum omnium scriptorum silentio, sed vel maximè suspectum redditur ex loco & tempore, quo istud voluit contigisse. Scribunt enim visionem Augustino oblatam ad litus maris Thusci prope Centumcellas, nunc Urbem Veterem, & vulgo Civita Vecchia dictam. Affirmat Torellus ibidem in ecclesia quadam legi hæc verba: Sive viator es, sive inquilinus, Eremitarum venerare domum; venerare facellum, ubi perfulgidum illud Ecclesiæ Christi lumen Augustinus egregium Trinitatis Opus inchoavit, quod mirifico cælestis pueri, juxta Bertaldi litus apparentis, oraculo intermissum in Africa tandem jam senex absolvit. Eundem locum designat Volaterranus ibidem citatus, aliique: & sanè inscriptio illa, qua styli non est medio ævo usitati, satis insinuat, illam esse Augustinianorum opinionem. Tempus verò illud assignant, quo Sanctus post conversionem suam in Italia mansit, & Torellus quidem eundem annum 388, quo in Africam est reversus. Voluit igitur S. Augustinum paulo post conversionem suam, dum sacris Litteris minùs adhuc erat imbutus, inchoasse libros difficillimos de sublimi SS. Trinitatis mysterio, quod non minùs à verisimilitudine recedit, quam alienum erat à modestia prudentiaque Augustini, qui sollicitè semper consideravit, quid ferre recusarent, quid valerent humeri. Porro Sanctum inchoasse libros de Trinitate jam episcopum, docet ordo, quem in scriptis suis retractandis servavit, cum lib. 2 non recenset libros, nisi in episcopatu elaboratos; hos tamen ibidem collocet post alios multos cap. 15, non eo, quo absoluti sunt, ordine, sed quo inchoati. Quapropter considerare poterit studiosus lector, quid toti isti historiuncula de apparente puero fidei debeatur, cum antiquis omnibus incognita sit, suisque temporibus tam malè divisa.

alia fabella ridiculè conficta:

709 Memoratus Torellus ad eundem annum 388 num. 76 S. Augustinum, ex Italia in Africam discedentem, Calarim in Sardiniam venisse scribit, ibique miro inclaruisse prodigio. Ignorant iter illud Sardinicum veteres, aut certè non commemorarunt; ac ne illi quidem recentiores, qui majore cura secreverunt certa ab incertis, inter quos Rivius, qui lib. 1, cap. 1, § 36 Augustinum rectè ex Italia deducit in Africam. Verumtamen Torellus, non modò in Sardinia fuisse Sanctum contendit, sed etiam curasse, ut prope Calarim modicum construeretur monasterium. Perdaxerant, inquit, operarii muros monasterii & ecclesia ad eam altitudinem, ut trabes iis imponi jam deberent. Inter trabes autem unam, in altum jam levatam, invenerunt justo breviorum, quam deorsum demiserunt tristes. Id intuens Augustinus, præcepit uni è suis, ut trabem ab una parte apprehenderet, ipse verò trabis partem alteram assumpsit: tunc ambo viva fide trahentes effecerunt, ut trabs illa justam acciperet longitudinem, Deo miraculose id operante. Afferit pro illo prodigio traditionem communem; & duos scriptores neotericos, videlicet Dionysium Bonfant, & Martinum Cariglio, quos vult omni exceptione esse majores; addens idem à pluribus esse scriptum, ex quibus duos hosce, ut probatissimos, elegit. Subrisi, fateor, scribens hæc

fabellam, nec necesse est eam operosè refutare; cum sponte sua collabatur, licet illam tanto ardore defendat Torellus, ac si pro aris ac focis pugnaret. Sanè ignorare debet S. Augustini modestiam, qui existimat, eum non diu post conversionem suam tam mira patrare voluisse prodigia, cum humillimus Præsul extremo correptus morbo induci vix potuerit, ut egrotanti manus imponeret. Merito igitur contemnuntur hujusmodi prodigia, que sine antiquorum testimonio ex fama populari narrantur à scriptoribus neotericiis. De trabe tamen Calari servata agatur postmodum.

710 Laudatus Equilinus adductus ante verbis subdit sequentia: Mulier quædam afflicta ad Augustinum accessit, ut ejus consilium imploraret: quem studentem inveniens salutavit; nec ille ei quidquam respondit. Quæ propiùs accedens, negotium suum ei explicavit: sed nec ille se convertit, nec verbum protulit. Unde mulier ampliùs contristata discessit. Sequenti die, dum mulier Augustino celebranti assisteret; cum Corpus Dominicum elevasset, ipsa ante tribunal Trinitatis in spiritu rapitur, ubi vidit Augustinum de Trinitatis gloria attentissimè disputantem; dictumque est ei, quòd, cum ad Augustinum accesserat, ille sic attentissimè de Trinitate disputabat: ideoque quòd ibi fuisset, non adverterat: sed ad ipsum securè rediret, & salubrem consiliatorem inveniret. Quod illa ad se rediens fecit, & Augustinum clementissimum invenit. Idem habet Jacobus de Voragine cap. 119. Verum hoc factum non modò antiquorum caret auctoritate: sed relatam quoque est modo non verisimili. Cum enim Sanctus cautissimè ageret cum feminis, non est credibile, ullas unquam ingressas esse lacum, ubi studebat; nisi ille præmonitus saltem esset, & assisterent aliis. Hoc igitur fabulis potiùs annuera, quam veris historiis.

711 Memoratus supra Staibanus cap. 9 narrat, Christum Dominum Augustino, degenti in solitudine, apparuisse specie pauperis, cui ille pedes laverit: disparemque Christum Augustino dixisse hæc verba: Magne pater Augustine, Filium Dei in carne hodie videre meruisti. Hoc, inquit, refert Jordanus de Saxonia in sermone quodam, quem ex libro quodam S. Prosperi Aquitani fecit de S. Augustino, & confirmatur à Ferrando Hispano. Ita quidem Staibanus, eademque fusiùs Torellus ad annum 390 num. 19. Sed nec in Operibus S. Prosperi, nec in Vita S. Augustini, quam scripsit Jordanus de Saxonia, nec apud ullos scriptores antiquos, de mirabili hac visione quidquam memoratum invenio, ita ut fidem habere nequeam relatis à Staibano, donec certioribus documentis fulciantur: nam ex Sermone Jordanani de Saxonia plura referuntur, quæ agrè fidem inveniunt.

712 Addit præcedentibus memoratus Equilinus: Miraculorum quoque glorià claruit: nam in libro xxii de Civitate Dei duo miracula de se quasi de alio loquens recitat. Quorum primum est: quia cum virginem quamdam dæmoniacam oleo perunxisset, & pro ea orasset, ipsam ab immundo spiritu liberavit. Pro alio etiam adolescente, quem non vidit, oravit; & ille continuò dæmonio, qui eum obsidebat, caruit. Cum quidam fistulam patiens incidi deberet; Augustinus unà cum ipso infirmo, & pro eo oravit; & manè sine incisione aliqua sanus repertus fuit. Eadem miracula indubitanter Augustino attribuit Jacobus de Voragine in Legendis Sanctorum cap. 119. Verumtamen res non videtur omnino certa, ut

D

tertia nibilo verisimilior:

E

visio Sancti antiquorum auctoritate destituta:

F

miracula Augustino ab aliquibus attributa:

ut

A ut de tertio jam ostensum est § XI, ubi id refertur fufius. De duobus aliis ipsa Sancti verba accipe, qui lib. 22 de Civitate cap. 8 ea sic refert: Hipponensem quamdam virginem scio, cum se oleo perunxisset, cui pro illa orans presbyter instillaverat lacrymas suas, mox à dæmonio fuisse sanatam. Scio etiam episcopum semel pro adolescente, quem non vidit, orasse, illumque illico dæmone caruisse. Ex his verbis certo colligi nequit, hæc miracula Augustino ipsi attribuenda: id tamen non est improbabile, cum nihil videatur obstare, nisi silentium Possidii, qui illa ignorare potuit.

insulsa fabella de eo relata:

713 Planè fabulosum & fictitium apparet, quod refert Jacobus de Voragine cap. 119 his verbis: Legitur quoque, quod dum Augustinus in carne viveret, & quædam relegeret, ante se transire vidit dæmonem, librum humeris bajulantem: qui ab ipso protinus adjuratur, ut, quæ ibi scripta lateant, sibi pandat. Qui peccata hominum ibidem esse asserit scripta, quæ undecumque colligit & reponit. Moxque ei præcepit, ut, si aliquid peccatorum fuorum ibi scriptum retineretur, sibi legendum continuò manifestet. Ostenso autem loco, nihil ibi Augustinus reperit, nisi quod quadam vice Completorium ex oblivione dimisit. Præcipiensque diabolo, ut suum præstolaretur adventum, ecclesiam est ingressus, & Completorium devotè dixit, & solitas orationes completè peregit. Reverfusque dixit ei, ut prædictum locum sibi ostenderet iterum relegendum. Qui dum crebrò revolveret, & tandem locum vacuum reperisset, iratus dixit: Turpiter me decepisti: pœnitet me, quod librum meum tibi ostendi, qui peccatum tuum orationum tuarum virtute delesti. Et his dictis, confusus evanuit. Miror fabellam tam insulsam Torello etiam placere potuisse: nam eadem paululum mutata refert ad annum 430 num. 57, citans Leonardum Utinensem, quem antiquum vocat scriptorem, cum non floruerit ante seculum xv. Non meretur seriam refutationem tam inepta historiuncula, qua fingi non potuit, nisi ab homine planè indocto.

oratio Augustini nunc circumlata.

714 Rivius in Vita lib. 4, cap. xi describens Africa excidium per Wandalos, de Augustino § 2 ex recentiorum auctoritate sic loquitur: Tradunt & orationem, per id tempus admodum opportunam, Deo fundere consuevisse, quam Cardinalis Seripandus alicubi repertam protulerit in concilio Tridentino, cujus agebat nomine Sedis apostolicæ legatum; ab Urbano Papa VIII novissimè agnitam. Orationem deinde ipsam subdit, his verbis conceptam: Ante oculos tuos, Domine culpas nostras ferimus; & plagas, quas accepimus, circumferimus. Si pensamus malum, quod fecimus; minus est, quod patimur; majus est, quod meremur. Peccati pœnam sentimus, & peccandi pertinaciam non vitamus. In flagellis tuis infirmitas nostra teritur, & iniquitas non mutatur. Mens ægra torquetur, & cervix non flectitur. Vita in dolore suspirat, & in opere non se emendat. Si expectas, non corrigimur: si vindicas, non duramus. Confitemur in correctione, quod egimus; obliviscimur post visitationem, quod flevimus. Si extenderis manum, facienda promittimus: si suspenderis gladium, promissa non facimus. Si ferias, clamamus ut parcas: si peperceris, iterum provocamus ut ferias. Habes, Domine, confitentes reos. Novimus, quod nisi dimittas, rectè nos perimus*. Præsta, Pater omnipotens, sine merito quod rogamus; qui fecisti ex nihilo, qui te rogarent.

* al. perimmas

§ LV. Elogia varia de moribus, virtutibus, ingenii & eruditionis præstantia, ac de scriptis S. Augustini.

Quandoquidem S. Augustinus, uti contingere solet viris quibuslibet præstantissimis, suos olim obrectatores habuit, & iniquos nostro etiam ævo censores, nec inutile erit nec ingratum lectori, si elogia quadam hic exhibeamus, quibus summa Viri integerrimi sapientissimique contra insulas hominum sibi placentium calumnias vindicatur. In iis autem recensendis ordinem ferè temporis sequi conabor, exordium ducturus ab iis, qui Augustinum familiariter cognoverunt, aut certè litterarum cum eo habuerunt commercium; & paucos deinde addituros, qui post Sanctum nostrum vixerunt.

Nebridius discipulus ac familiaris Sancti amicus, epist. 114 editionis Plantiniana, at § nova editionis Parisiensis, ejus nuper conversi amorem in Deum sic declarat: Itane est, mi Augustine, fortitudinem ac tolerantiam negotiis civium præstas, necdum tibi redditur illa exoptata cessatio? Quæso, qui te tam bonum homines interpellant? Credo, qui nesciunt, quid ames, quid concupiscas? Nullusne tibi est amicorum, qui eis amores referat tuos? Nec Romanianus, nec Lucinianus? Me certè audiant. Ego clamabo, ego testabor, te Deum amare, illi fervire atque inhærere cupere. Idem epist. olim 71, nunc 6, Augustini sapientiam commendat his verbis: Epistolæ tuas perplaceat* ita servare ut oculos meos. Sunt enim magnæ, non quantitate, sed rebus, & magnarum rerum magnas continent probationes. Illæ mihi Christum, illæ Platonem, ille Plotinum sonabunt. Erunt igitur mihi & ad audiendum propter eloquentiam dulces, & ad legendum propter breviter faciles, & ad intelligendum propter sapientiam salubres.

716 Sapientiam quoque atque eloquentiam Augustini agnovit Maximus Madaurensis homo ethnicus, qui in epist. 43, nunc 16, illum sic affatur: Sed illud, quæso, Vir sapientissime, uti remoto facundia robore atque expulso, quâ cunctis clarus es, omiſſis etiam, quibus pugnare solebas, Chryſippeis* argumentis, postpositâ paululum dialecticâ, quæ nervorum fuorum luctamine nihil certi cuiquam relinquere nititur, ipsa re approbes, quis sit iste Deus &c. S. Paulinus Nolanus episcopus in laudes Augustini excurret frequentissimè ac disertissimè, sed quadam ex illo jam recitata sunt, pauca tamen alia hoc loco adjungo. Epist. 35, nunc 24, ad Alypium sic habet: Accepimus enim insigne & præcipuum dilectionis & sollicitudinis tuæ opus, sancti & perfecti in Domino Christo viri, fratris nostri Augustini, libris quinque confectum, quod ita miramur atque suscipimus, ut dictata divinitus verba credamus. Plura de his ad ipsum Augustinum scripsit Paulinus, quæ data sunt num. 182. Idem epist. 58, nunc 121, Augustinum de multis questionibus consulens, cum initio sic alloquitur: Dic ergo mihi, benedicte Doctor Israël. Et in fine: Expone ergo hanc... clausulam mihi, quia lucere non dubito sanctæ animæ tuæ, quæ de interioris oculi puri-

Elogiis suis Augustinum exornarunt Nebridius ejus discipulus,

E

* al. perplacet

Maximus Madaurensis paganus, & Paulinus Nolanus,

F
* i. e. dialecticis

AUCTORE
J. S.

Januarius,
Nectarius
paganus,
Severus
Milevitanus.

puritate meruit illuminationem Spiritus sancti, per quem scrutari & inspicere possit etiam alta Dei.

717 *Januarius tantam de Augustini sapientia existimationem conceperat, ut eum consulens scripsisset, nihil latere Augustinum, ut ex responsione Sancti colligitur, seu epistola 119, nunc 55, cap. 22, ubi ait: Tantum enim absit ab eo, quod putasti nihil me latere &c.*

Nectarius paganus epist. 201, nunc 90, Augustinum vocat, instructum disciplinis omnibus Virum.

Severus Milevitanus antistes, qui jam laudavit Augustinum ejusque scripta num. 568, eundem his verbis exornat epist. 37, nunc 109: O verè artificiosa Apis Dei, construens favos divini nectaris plenos, manantes misericordiam & veritatem, per quos discurrens deliciatur anima mea, & vitali pastu, quidquid in se minus invenit, aut imbecillum sentit, refarcire & suffulcire molitur. Benedictus Dominus per præconium oris tui, & fidele ministerium: quod sic concinere & respondere facis canenti tibi Domino, ut quidquid de ejus plenitudine ad nos usque redundat, jucundius efficiatur & gratius per tuum elegantem famulatum & succinctam munditiam, & fidele ac castum simplexque ministerium: quod ita resplendere facis per argutias tuas & vigilantiam tuam; ut perstringat oculos, & in se rapiat; nisi tu idem innuas Dominum, ut quidquid in te delectabile lucet, referentes nos ad illum, ipsius esse agnoscamus, de cujus bonitate tam bonus es, & de cujus puritate & simplicitate & pulchritudine, purus, simplex & pulcher es.

Conscientius
monachus,
Volustianus
ethnicus,
Macedonius vir il-
lustris.

718 *Conscientius, multas Augustino quaestiones proponens, epist. 221, nunc 119, sic affatur Sanctum sub initium epistola: Tamen tu Vir admirabilis, si tibi ille Pater noster, solus conscientis secretorum, qui habet clavem David, serenissimo cordis obtutu cælorum machinam penetrare concessit, & revelata (ut scriptum est) facie gloriam Domini speculari, in quantum tibi ille, qui hujusmodi cogitationem dedit, promendi dederit facultatem, enuncia nobis &c. Et in medio: Sed tu Vir, cui cælum, ut arbitror, ipsum subtilitate cogitationum intrare concessum est, super omnia sidera ad ipsam contemplationem, altitudinem mundi cordis attollis &c. Ac demum circa finem volens errores suos publicè ab ipso corrigi: Cur ergo, Vir doctrinæ hujus, quæ in Christo est, culmen, arguere palam corrigendum de cætero filium dubitas?*

Volustianus ethnicus moderatus, pro cujus conversione laborabat Sanctus, epist. 2, nunc 135, Augustinum sic compellat: Petis à me, Vir probitatis justitiæque documentum. Et ejusdem eruditionem in fine commendat hisce verbis: Inter est famæ tuæ, ut quæsitæ noverimus. Utcumque absque detrimento cultus divini in aliis sacerdotibus toleratur inscitia, at cum ad antistitem Augustinum venit, Legi deest, quidquid contigerit ignorari.

Macedonius vir pius aequè ac illustris epist. 51, nunc 154, ad Augustinum scribit sequentia: Miro modo afficior sapientiâ tuâ, & in illis, quæ edidisti, & in his, quæ interveniens pro sollicitis, mittere non gravaris. Nam & illa tantum habent acuminis, scientiæ, sanctitatis, ut nihil supra sit: & hæc tantum verecundiæ, ut, nisi faciam, quod mandas, culpam penes me remanere, non in negotio esse, dijudicem. Explicui tuos libros (tres priores de Civitate Dei) neque enim tam languidi aut inertes erant, ut*

* al. scele-
ratis

me aliud quàm se curare paterentur: injecerunt manum, ereptumque aliis sollicitudinum causis, suis vinculis illigarunt. Ita enim mihi Deus propitius sit, ut ego anceps sum, quid in illis magis mirer, sacerdotii perfectionem, philosophiæ dogmata, historiæ plenam notitiam, an facundiæ plenam jucunditatem, quæ ita imperitos etiam illicere potest, ut donec explicent, non desistant, & cum explicaverint, adhuc requirant.

719 *S. Hieronymus multis locis Augustini celebrat eruditionem: at, cum pleraque jam relata sint § 20 & 43, unum hic addo ex epistola Hieronymi inter Augustinianas 27, nunc 165, ad Marcellinum & Anapsychiam, in qua Marcellinum remittit ad Augustinum his verbis: Certè habes ibi virum sanctum & eruditum Augustinum episcopum, qui viva, ut aiunt, voce docere te poterit, & suam, imò per se nostram, explicare sententiam.*

Jacobus & Timasius, ab erroribus Pelagianis avulsi, in Epistola apud Benedictinos 168 librum S. Augustini de Natura & gratia celebrant his verbis: Ita nos refecit & recreavit gratia Dei, ministrata per verbum tuum, ut prorsus germani dicamus, "Misit verbum suum & sanavit eos", domine beatissime & meritò venerabilis Pater. Sanè eâ diligentia ventilasse sanctitatem tuam textum ejusdem libelli (Pelagii) reperimus, ut ad singulos apices responsa reddita stupeamus. Et inferius: Nos verò, etsi olim spiritu claritatis, qui in te est, docti, subjectionem ejus abjecerimus erroris, in hoc etiam nunc gratias agimus, quòd hæc, quæ antè credidimus, nunc aliis aperire didicimus, viam facilitatis uberiore Sanctitatis tuæ sermone pendente.

Valentinus abbas Adrumetinus in Epistola 256, nunc 216, acceptum ab Augustino librum de Gratia & libero arbitrio non minori prosecutus est laude. Verba ejus subnecto: Venerabilia scripta, & librum tuæ Sanctitatis ita tremebundo corde suscepimus, ut, sicut beatus Helias, cum in speluncæ limine staret, faciem suam, gloria Domini transeunte, velavit, ita nos objurgatos oculos teximus, quia per rusticitatem fratrum nostrorum nostro judicio erubimus, quorum inordinata profectio tuam meruimus. Beatitudinem salutare, quia tempus loquendi & tempus tacendi, ne, dum per dubitantes, & de veritate fluctuantes scriberemus, de dictis sapientiæ tuæ, quæ est sicut angeli Dei, dubitare cum dubitantibus videremur. Non enim erat nobis necessarium interrogare de beatitudine & de sapientia tua, quæ est nobis nota per Dei gratiam. Nam ad librum dulcissimum Sanctitatis tuæ ita sumus alacriter jocundati, ut sicut Apostoli Dominum, post resurrectionem prandentem secum, non audebant interrogare, quis esset: sciebant enim, quia Jesus est: ita & nos nec voluimus nec ausi sumus interrogare de libro, utrum tuæ sanctitatis esset, cum ipsa fidelium gratia, quæ in eo liberaliter commendatur, nobis tuum*, domine sancte Papa, eloquiis vivacissimis contestetur.*

720 *Quodvultdeus diaconus Carthaginensis miris elogiis Sanctum commendavit, dum postulabat, ut scriberet de Hæresibus; at ejus verba jam prolata sunt num. 679 & 680: unum hic addo, quod in Epistola Benedictinorum 223 respondit excusanti se Sancto ob difficultatem Operis: Difficultatem Operis... nec ipse ignorans antè prædixi: sed de divini fontis ubertate, quam tibi Dominus tribuit, veraci corde præsumpsi.*

Darius comes in Epistola 263, nunc 230, singulararem

S. Hieronymus, Jacobus & Timasius, Valentinus abbas,

E

F

* quæ omittitur apud Low.

* Low: tuis Quodvultdeus diaconus, Darius comes,

A *gularum erga Augustinum venerationem cum pari amore declarat hisce verbis* : Utinam , domine sancte Pater , ut nomen meum ad aures tuas . . . perlatum est , ita memetipsum Deus omnium Deus tuis , manibus tuis atque oculis obtulisset , . . . ut cælestis sapientiæ tuæ verissimos atque immortales fructus ore tuo potiùs , veluti cuiusdam puræ aquæ dulcedinem , ab ipso fontis præsentis ac perpetuo liquore sumpsissem ! O me , non modò ter aut quater , ut apud nescio quem est , sed millies & omni numero plus beatum , si mihi datum esset præsentis intueri tuos verè sidereos vultus , vocemque divinam ac divina canentem , & non solùm mentis fructus , sed etiam cum aurium iucunditate sumere & haurire licuisset . Putarem profectò me quasdam immortalitatis leges , non modò de cælo , sed in ipso constitutum cælo suscipere , & quasdam Dei voces non longè de templo , sed prope ipsum Dei astantem tribunal audire . *Idem post multa alia Sancti elogia suum in ipsum amorem sic exponit* : Si enim credis , mi Pater , adeo nostris sensibus ac præcordiis inhæsisisti , ex quo non contenti tuâ famâ tam gloriosâ , tam maximâ , scriptis te * tuis intueri maluimus , cum unâ mihi , atque hæc brevis , epistola tua ardoris tantas flammâs incendiaque commoverit .

* *Low. me*
B

Longinianus ethnicus philosophus ,

721 *Longinianus philosophus Ethnicus , acceptis Augustini litteris , in Epistola 21 , nunc 234 , de eo quid sentiret , exprimit* : Beatus sum , inquit , & relucens puro virtutis tuæ lumine admodum illustratus , qui dignum me divini tui affaminis honore cumulandum esse duxisti . *Et deinde* : Priusquam . . . Lybia possideret virum bonum , ut tu mediūfidius & eris & fuisti . Siquidem adhuc post hominum memoriam , nisi Xenophontis figmentis compositæ fabulæ schema concedas , adhuc audierim , legerim , viderim neminem , aut certè post unum , nullum , quod , Deo teste , bono periculo certoque dixerim , nisi te , Deum coniti semper agnoscere , & posse puritatem animi corporisque , projecta gravedine , sectari facillimè , & spem perfectæ conscientiæ non dubia credulitate tenere . *Et demum sub finem* : Sed ante omnia quæso te , ut . . . me , quid de his existimes , vel tu quid sentias , sanctis scriptis tuis , ut ille ait , jam non melle , sed nectare dulcioribus , informare digneris .

C

Audax grammaticus ,

722 *Audax grammaticus , cupiens prolixiorrem ab Augustino epistolam , hæc ad eum scribit Epistolâ 139 , nunc 260* : Provocavi . . . te , dulcis Antistes , non ut prælargi pectoris pusillum libamen acciperem , sed ut ingens divitis ubertim flumen haurirem . Thesaurum sapientiæ desideravi , sed minus accepi quàm volui , licet minus non debet dici , sed munus , quod oraculum Legis contulerit Augustinus , sacrator justitiæ , instaurator spiritalis gloriæ , dispensator salutis æternæ . Tam tibi mundanus orbis notus est quàm notatus : tam tu ei cognitus quàm probatus . Opto itaque sapientiæ floribus pasci , & vivi fontis hauribus irrigari .

S. Prosper Aquitanus ,

723 *S. Prosper in Epistola ad Augustinum , præfixa libro de Prædestinatione Sanctorum , apud Benediclinos inter Epistolas 225 , curam Sancti pro universa Ecclesia contra hereticos commendat hunc in modum* : Excubante enim pro universis membris corporis Christi vigilantissima industria tua , & adversus hæreticarum doctrinarum insidias veritatis virtute pugnante , nullo modo mihi verendum putavi , ne onerosus tibi aut importunus essem in eo , quod ad multorum fa-

Augusti Tomus VI.

lutem , ac perinde ad pietatem tuam pertinet ; cum potiùs reum futurum esse me crederem , si ea , quæ valde perniciofa esse intelligo , ad specialem Patronum fidei non referrem . *Idem S. Prosper in Epistola ad Rufinum , in novissima Operum ejus editione col. 89 , sic loquitur de Sancto nostro* : Beatissimus quoque Augustinus , præcipua utique in hoc tempore portio Domini sacerdotum , copiosè & pulchrè in multis voluminum disputationibus destruxit (*versutias Pelagianorum* :) utpote inter multa Dei dona , quibus illum abundantissimè Spiritus veritatis implevit , habens etiam hanc scientiæ & sapientiæ ex Dei caritate virtutem , ut non solùm istam adhuc in suis detractionibus palpitantem , sed etiam multas prius hæreses invictò verbi gladio debellaret . Cui inter tot certaminum palmas , inter tot triumphorum coronas ad illuminationem Ecclesiæ , & ad gloriam Christi , quâ ipse illustratus est , quidam nostrorum (quod de ipsis multum dolendum est) occultis , sed non incognitis suffurationibus obloquuntur . *Hi erant Semipelagiani . Idem in libro contra Collatorem cap. 1 , Viginti , inquit , & eo amplius anni sunt , quòd contra inimicos gratiæ Dei Catholica acies hujus Viri ductu pugnat & vincit . Et cap. 21 Augustinum vocat , præcipuum suo tempore in doctrina ecclesiastica Virum , & pastoralis speculæ validissimam Turrim . Prolixius ex S. Prospero elogium datum est num. 502 . Plura habet idem Sanctus locis variis , qua brevitate gratiâ prætermittimus .*

AVCTORE
J. S.

724 *S. Celestinus Papa , in Epistola ad Galliciarum episcopos , inter Opera S. Prosperi col. 262 sic habet* : Augustinum sanctæ recordationis virum , pro vita sua atque meritis , in nostra comunione semper habuimus , nec umquam hunc sinistra suspitionis saltem rumor asperfit : quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus , ut inter magistros optimos etiam à meis semper decessoribus haberetur . Bene ergo de eo omnes in comune fenserunt , utpote qui ubique cunctis & amori fuerit & honori .

S. Celestinus Papa ,

725 *Julianus Pomerius , qui floruit sub finem seculi v , ac magister fuit S. Casarii Arelatensis , in Opere de Vita contemplativa adscripto olim S. Prospero , at nunc in ejus Appendice impresso , lib. 3 , cap. 31 de Sancto nostro scripsit sequentia* : Sanctus Augustinus episcopus , acer ingenio , suavis eloquio , læcularis litteraturæ peritus , in ecclesiasticis laboribus operosus , in quotidianis disputationibus clarus , in omni sua actione compositus , in expositione fidei nostræ Catholicæ , in quæstionibus absolvendis acutus , in revincendis hæreticis circumspectus , & in explicandis Scripturis canonicis cautus .

Julianus Pomerius ,

726 *Gennadius Massiliensis in Catalogo scriptorum cap. 38 partim laudat , partim reprehendit Augustinum , ut vel hinc agnoscas hominem* *Semipelagianis erroribus addictum . Apud Suffridum Petrum pag. 157 elogium ejus sic legitur impressum* : Augustinus Afer , Hipponensis oppidi episcopus , vir eruditione divina & humana orbi clarus , fide integer , & vitâ purus : scripsit quanta nec inveniri possunt . Quis ergo * gloriatur omnia se illius habere : aut quis tanto studio legat , quanto ille scripsit ? Unde & multa * loquenti accidit , quod dixit per Salomonem Spiritus sanctus : In multiloquio non effugies peccatum . Edidit tamen fenex , quod juvenis cœperat , de Trinitate libros duodecim (*alias quindecim* *) in quibus (ut Scriptura ait) introductus in cubiculum Regis , & decoratus veste multifaria fa-

Gennadius Massiliensis

* *in Mss. enim*

* *in Mss. Ex multa eloquentia*

* *Quindecim in Mss. nostris*

AUCTORE
J. S.* sequentia
non sunt in
Mss.qui, dum
quædam in
Sancto car-
pit, vel
hinc se pro-
dit Semipe-
lagianum,

B

Demum,
omissis aliis,
S. Grego-
rius,

C

S. Bernar-
dus ac Pe-
trus Clu-
niacensis.Sanctus à
seculo VI
Fastis ad-
scriptus.

pientia Dei, exhibuit Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid ejusmodi. De Incarnatione quoque Domini idoneam edidit pietatem. De Resurrectione etiam mortuorum simili eucurrit sinceritate: licet minus capacibus dubitationem de abortivis fecerit. Catholicus permansit * tamen, & error illius ferme multo, ut dixi, contractus, luctu hostium exaggeratus, necdum hæresis quæstionem dedit.

727 Ab his non multum differt editio Joannis Martianay tom. 5 Operum S. Hieronymi col. 35, licet verba hinc inde aliqua sint mutata. Quædam etiam verba aliter leguntur in duobus codicibus nostris Mss., ut notavi in margine, sensus tamen est idem. Porro apud Siffridum adduntur sequentia, qua notat ab interpolatore quodam adjecta: Egregio ingenio & excellenti studio Ecclesie serviens, Juliani hæretici libris inter impetum obsidentium Vandalorum in ipso dierum suorum fine respondit: & in defensione Christianæ sapientia perseverans, moritur Theodosio & Valentiniano regnantibus. Ceterum dubitare non possumus, quin Gennadio in Augustino displicuerint ea, qua contra Semipelagianos scribit, atque aliqua etiam improbaverit in scriptis contra Pelagianos. Verum judicium hominis à veritate alieni & erroribus additi officere non potest Sancti gloria. Quod autem addat, Catholicum permansisse, inde haud dubie factum, quod Augustinus Semipelagianos non impugnaverit, ut hæreticos, sed ut errantes, cum errores eorum post Sancti mortem sint ab Ecclesia proscripti.

728 Possent hic recensere varios Pontifices & concilia etiam œcumenica, qua doctrinam S. Augustini laudaverunt atque approbaverunt: at id minime necessarium judico, cum nullus sanæ mentis dubitet de doctrina S. Augustini ejusque dogmatum præstantia. Quapropter, cum infinitum sit, omnes recensere velle aut media aut nostra ætatis scriptores, qui Sanctum eximius prosecuti sunt elogiis, ommissis ceteris omnibus, duos tantum addo Ecclesie doctores, S. Gregorium scilicet Magnum, & S. Bernardum: quibus accedere poterit Bernardi amicus venerabilis Petrus Cluniacensis.

Gregorius lib. 10, epist. 37. editionis novissima ad Innocentium Africa præfectum, qui ipsius Expositionem in Job postulaverat, sic rescribit: Si delizioso cupitis pabulo saginari, beati Augustini patriotæ vestri Opuscula legite, & ad comparationem filiginis illius nostrum furfurem non quæ-
ratis.

729 Bernardus serm. 80 in Cantica sic breviter habet: Augustinus hic est, validissimus malleus hæreticorum. A Petro Cluniacensi in Epistola ad Bernardum, qua inter Bernardinas nova editionis est 229, Augustinus vocatur, Maximus post Apostolos ecclesiarum instructor. Ne plura de Operibus Sancti nostri elogia corradere sit necesse, facit communis etiam hodie Ecclesia consensus, ut jam monui. Ad alia igitur progredior.

§ LVI. Cultus Sancti.

Quo præcisè tempore inchoatus sit S. Augustini cultus, exactè determinari non potest: at venerationem ipsius viguisse jam seculo VI, certum est & indubitatum. Imprimis ejus memoria celebratur in antiquissimo Calendario Carthaginiensi, quod edidit Mabillonius tom. 3 Analectio-

rum, ubi pag. 399 ad IV Kalendas Septembris sic legitur: Deposito Restituti & Augustini * episcopi. Non constat, cur Sanctus hic annuntietur xxix Augusti, cum obierit xxviii ejusdem mensis. Tillemontius art. 352 inde suspicatur, illum obiisse nocte inter xxviii & xxix media. Verum, quidquid sit de hac conjectura, uti Victor Vicensis asserit, Sanctum xxviii Augusti defunctum esse, ita festivitas ejus in Occidentali Ecclesia eadem die semper celebrata est, nomenque ejus omnibus passim Fastis adscriptum. Hieronymiana apud Flarentinum ad xxviii sic habent: Ippone Regio depositio sancti Augustini episcopi & confessoris. Vetus Romanum à Rosweydo editum: In Africa Augustini episcopi. In Gallia quoque celebratam esse à seculo VI S. Augustini festivitatem, manifestè probant Acta S. Cesarii Arelatensis, ad diem præcedentem edita, num. 33, dictaque ibidem in Commentario prævia num. 52.

731 Ado ad eundem diem prolixo Sanctum & cultus laudat elogio, cujus postremam tantum partem xxviii Augusti, subjungo: Hujus corpus venerabile, primò de sua civitate propter barbaros Sardiniam translatum, nuper à Leutprando rege, dato magno pretio, Ticinis relatum, & honorificè conditum est. Hisce de translationibus post exponendis consonant Ussardi & Beda Martyrologia. Verum, ommissis aliis, unius Romani hodierni elogium subnecto, quod est hujusmodi: Hippone Regio in Africa natalis sancti Augustini episcopi, & Ecclesie doctoris eximii: qui beati Ambrosii episcopi operà ad Catholicam fidem conversus & baptizatus, eam adversus Manichæos, aliosque hæreticos acerrimus propugnator defendit: multique aliis pro Ecclesia Dei perfunctus laboribus, ad præmia migravit in cælum: cujus reliquæ primò de sua civitate propter barbaros in Sardiniam delatæ, & postea à Luitprando rege Longobardorum Ticinum translatae, ibi honorificè conditæ sunt.

732 Aliis quoque diebus de Sancto nostro a festa conversionis & baptismi Martyrologia. Conversionem ejus & baptismum annuntiat Romanum cum auctario quodam Ussardi nostri die V Maii: conversio autem in Indice Ms. Ussardi notatur xvii ejusdem mensis, ut illa die observarunt Majores nostri in Prætermissis. Verumtamen neutra est conversionis aut baptismi dies, ut dictum est § 8. Unde verò contigerit, ut illa dies V Maii scriberetur in Martyrologio, colligi videtur ex Chronicis Josephi Pamphili, qui fol. 52 hac memorat: Anno Domini mcccxli conventus habitus est Tolosæ, decerniturque ut fieret festum conversionis S. Augustini, idque in Calendario scriberetur die quinta Maii. Forsan non alia de causa dies illa electa, quam ut post festum S. Monica Filii ejus conversio celebraretur. De posteriori corporis sacri translatione meminit Romanum ad xxviii Februarii his verbis: Papiæ translatio corporis sancti Augustini episcopi ex Sardinia insula, operà Luitprandi regis Longobardorum. Eandem translationem illa die memorant auctaria varia in Ussardo nostro. Sed ab aliis ibidem ponitur translatio in Sardiniam, qua apud Eremitas Augustinianos celebratur XI Octobris, & eodem die memoratur in variis Ussardi nostri auctariis. Habetur insuper in variis Fastis Commemoratio S. Augustini diebus variis, videlicet xxiv Januarii, VI Martii, I Aprilis, & V Junii, quemadmodum in Prætermissis ad prædictos dies in Opere nostro observatum est.

733 Porro festivitatem sancti Doctoris celebra-

D
* I. Augu-
stiniE
XXVIII
Augusti,

E

F
festa con-
versionis &
baptismi
translatio-
nis:

F

tam

A
festivitas
Sancti olim
celebrata

tam aliquando fuisse eo modo, quo celebrantur festa Apostolorum, discimus ex Bullario Augustinianorum, edito per Laurentium Empoli, in quo à pag. 243 recitatur bulla Leonis X, quâ, exemplo prædecessorum suorum Sixti IV & Alexandri VI, festivitatem Augustini modo prædicto celebrari jubet. Bullam ipsam accipe: Leo Papa decimus universis & singulis, præsentibus litteras inspecturis, salutem & Apostolicam benedictionem. Accepimus, quòd licet Sanctorum favor apud Deum pro humani generis salute necessarius maximè sit, & fel. rec. Sixtus Papa quartus prædecessor noster proinde considerans beatissimi Augustini de fide orthodoxa plurima & insignia merita, ejus festum perpetuis temporibus ex tunc futuris à Christi fidelibus cum cessatione eo die ab omni opere, sicuti cujusvis Apostoli festum, ubique coli & celebrari debere statuerit, & sub excommunicationis sententia præceperit; & deinde piæ memoriæ Alexander Papa sextus, etiam prædecessor noster, eadem consideratione motus, statutum & præceptum hujusmodi innovaverit & approbaverit, prout in eorum inde confectis litteris plenius continetur: tamen in aliquibus orbis partibus, præsertim in provincia Provinciæ, in qua plures Fratrum Eremitarum Ordinis ejusdem Sancti domus existunt, statutum & præceptum prædicta in eorum, qui id audent, animarum perniciem, omnipotentis Dei, qui venerari voluit in Sanctis suis, indignationem, & Apostolicæ auctoritatis contemptum, violare præsumunt.

cum vacacione ab opere,

734 Quare nos, qui cum universa militanti Ecclesia in ejusdem Sancti spiritualibus plantis, quas ad Christianæ religionis præsidium jam ab inde consuevit, in dies reficimur, volentes super his salubriter providere, ex certa nostra scientia, auctoritate Apostolica, statutum & præceptum, ac litteras Sixti & Alexandri prædecessorum hujusmodi approbamus & innovamus, ac universos & singulos utriusque sexûs Christi fideles ubilibet, & præcipuè in dicta provincia constitutos, hortamur in Domino & monemus, eisque in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis sententiæ poena districtè præcipiendo mandamus, ut ex nunc de cetero in perpetuum festum S. Augustini prædictum, qui unus ex quatuor Ecclesiæ Doctoribus, quorum Officium majus duplex ex ordinatione Pontificum exiit, sicuti cujusvis apostoli colant solemniter & observent, abstineantque eo die penitus ab opere, in festis Apostolorum exerceri prohibito. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Denique fidem adhiberi mandamus non modò nostris his litteris, verum etiam & earum exemplis, seu transumptis, modò prælati in dignitate Ecclesiastica constituti sigillo munita, & notarii alicujus publici manu lignata fuerint. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die quinta Aprilis, millesimo quingentesimo decimo quinto, Pontificatus nostri anno tertio. Idem statutum jam fuerat pro locis quibusdam particularibus per Joannem XXII & Innocentium VIII, quorum statuta ad totam Marchiam Tarvisinam extendit Alexander VI, ut videre est in ejus bulla anni 1493, in laudato Bullario pag. 34. Quamdiu autem festivitas Sancti eo modo celebrata sit, non invenio. Si illa consuetudo citius non fuit abolita, abrogata certè fuit per constitutionem Urbani VIII, anno 1642 datam, editamque in Bullario Cherubini tom. 5 Augusti Tomus VI.

pag. 410, quâ abrogantur festa omnia ibidem non expressa: nam Augustini festivitas de præcepto celebranda in bulla non præscribitur.

AUCTORE
J. S.

735 Verumtamen pietas Caroli II Hispaniarum regis erga S. Augustinum effecit apud Innocentium XI, ut Sancti festivitas Hispanis omnibus celebranda præscriberetur. Bullam Innocentii edidit Ludovicus Torellus in *Seculis Augustinianis* tom. 5 pag. 188. Data hac est anno 1677, xxiii Februarii, in eaque sic loquitur Pontifex: Cum itaque sicut charissimi in Christo filii Caroli Hispaniarum regis Catholici nomine dilectus filius noster Joannes Everardus S. R. E. presb. card. Nidhardus nuncupatus, ipsius Caroli regis apud nos & sedem Apostolicam orator, nobis nuper exposuit, ipse Carolus rex pro singulari sua, subditorumque suorum in Hispaniarum regnis gentium, erga S. Augustinum episcopum Hipponensem Ecclesiæ doctorem præcellentissimum, devotione, festum ejusdem sancti Doctoris in dictis regnis de præcepto fervari plurimum desideret; nos devota grataque animi devotione considerantes, quantis optimus ille Magister, à sanctis prædecessoribus nostris Cœlestino, & Gregorio Magno, eximiis laudibus decoratus, in Ecclesia Dei (quam editis ad orthodoxæ fidei defensionem, suæque doctrinæ elucidationem, vitæque & morum ex Christi norma formandarum institutionem, tot clarissimis atque irrefragabilibus scriptis, longè latèque illustravit, & illustrare hodieque non cessat) meritis præfulgeat, ac proinde piis enixisque memorati Caroli regis precibus, nobis super hoc humiliter porrectis benignè inclinati, ut perpetuis futuris temporibus festum ejusdem sancti Augustini in universis Hispaniarum regnis prædictis de præcepto fervetur, auctoritate Apostolica tenore præsentium statuimus ac decernimus & ordinamus.

quod deinde
derursus
in Hispania
cepium.

E

§ LVII. Gemina sacri corporis translatio.

Corpus S. Augustini, quod Hippone primum fuerat sepulchrum, in Sardiniam delatum esse, indeque postea Ticinum translatum, consensunt eruditi: at de tempore harum translationum aliisque adjunctis, non omnino concordant, quòd in illis varie occurrant difficultates, quas hoc loco examinandas explicandasque suscipimus. Epistolam de utraque translatione ad Carolum Magnum scripsisse dicitur Petrus Oldradus archiepiscopus Mediolanensis: verum & fides illius epistola suspecta admodum est, & quæ narratur in illa tam accurata & certa non sunt, ut ex illius auctoritate tempora aliaque adjuncta determinare possimus. Itaque, priusquam recitemus dictam epistolam, illa aliunde stabilire conabimur, quantum possumus.

Corpus Sancti translatum in Sardiniam, inde de Ticinum:
F

737 Scriptores omnes, qui commemorarunt translationem ex Africa in Sardiniam, testantur eam esse factam propter barbaros, id est, Wandalos Arianos, qui Catholicos in Africa persecuti sunt sub variis regibus, ita ut hinc certum esse, sub quo Wandalorum rege translatio sit peracta. Memorata Petri Mediolanensis epistola habet, translationem contigisse in persecutione Trasamundi, qui Africanos episcopos in Sardiniam relegavit; eaque opinio plurimis probata est. Baronius in Annalibus ad annum 504 agens de hac episcoporum relegatione, num. 38 subjungit sequentia: Tunc planè accidisse perhibetur,

translatio
prima facta
tempore per-
secutionis
Wandalorum
ce, sub
Trasamundo,
ut creditur.

AUCTORE
J. S.

ut Hipponensis episcopus, & alii ejus provinciae Numidiæ sacerdotes occultè (ut licuit) facrum ferrent secum unà thesaurum, nempe venerandum corpus magni illius totius Ecclesiæ Catholicæ magistri Aurelii Augustini Hipponensis episcopi, simulque ejusdem sacri verticis ornamentum, mitram episcopalem, & episcopatus insigne, baculum pastoralem, sed & alias secum plures everherent Sanctorum reliquias. *Ruinartius in Historia persecutionis Wandalica cap. xi, num. 17 consentit his verbis: Sed inter alia cimelia, quæ secum in Sardiniam attulere episcopi Africani, unum certè è pretiosissimis fuit beati Augustini corpus. Cujus quidem translationem etsi nullus istius temporis scriptor memoraverit, tunc tamen factam fuisse ex iis, quæ postmodum contigere, certissimè scimus.*

738 *Tillemontius tom. 13 Monumentorum art. 353, & notà 95, hisce repugnat, ac probare nititur, ossa verisimilius translata esse in persecutione Hunnerici anno 484 excitata, quæ universalis fuit. Rationes autem, quas allegat sunt hæc. Oldradus ait, corpus S. Augustini mansisse in Africa annis 56: itaque transferri non potuit tempore Trasamundi, qui regnum adeptus est circa annum 496. Verùm hac ratio nihil evincit, cum Oldradus sibi ipse contradicat, ex quo argumentum Tillemontii sic retorqueo. Oldradus asserit ossa Sancti translata esse à fidelibus & Catholicis episcopis, qui ob Christi fidem ab iniquo Trasamundo rege unà cum Fulgentio Ruspeni episcopo... in eandem insulam (Sardiniam) relegati fuerant. Diutius ergo in Africa manserunt sacra ossa quam annis 56. At, inquit, præstaret deserere auctoritatem Oldradi in iis, quæ de Trasamundo & Fulgentio asserit, & inhærerere epochæ 56 annorum, quam alibi procul dubio invenit. Miror hanc crism, præsertim cum illam ipse mox evertat. Nam continuo subdit, annis 56 substituendos 54. Quomodo igitur inheret epochæ Oldradi, quam alibi procul dubio invenit. Jam verò quis nescit, scriptores in annis computandis facilius aberrare, quàm in factis referendis? Quis ignorat numeros sæpe perturbari transcribentium vitio, annosque à scriptoribus rectè numeratos, hinc deinde apparere mendosos? Itaque, si aliquid auctoritatis tribuendum est Oldradi epistola, persona, quas exprimit, retinenda sunt, numerique corrigendi. Verùm Tillemontius ex epocha Oldradi ratiocinatur contra Oldradum, atque interim ex tribus, quas ille statuit, epochis nullam servat illasam, sed omnes corrigendas contendit. Hac igitur prima ejus ratio nihil probat, sed ei potius adversatur, cum translationem sub Trasamundo factam clarè edicat Oldradus, idque facile invenire potuerit apud antiquiores, seu ex documentis haurire Ticini aut alibi repertis.*

739 *Altera ejus ratio, quæ maximè nititur, aperte erronea est & falsa. Persecutio, inquit, anni DVIII sub Trasamundo, forsitan non spectabat nisi ad Byzacenam, adeoque causa non fuerit translationis corporis S. Augustini, quod erat in Numidia. Illustrissimus Fontaninus Ancyranus archiepiscopus in Disquisitione de corpore S. Augustini, ubi cap. 4 latè probaverat, persecutionem Trasamundi universalem fuisse in Africa, cap. 5 sic progreditur: Hanc tamen persecutionem ab Hunerico, non à Trasamundo excitatam, suspicatus est Tillemontius. Sed quo minus vir doctus à suspitionibus suis, quibus sæpe nimis indulgit, in errorem abreptus fuerit,*

altera planè
erronea,

minimè dubito. Siquidem Ferrandus Chiffletianus initio capitis XXI, Victor Tunnonensis, Isidorus, Ado, Paullus diaconus, Anonymus Ruinarti, atque auctor Vitæ S. Aviti, à me omnes proximè adducti, quos Tillemontius magnitudine sui Operis fessus & quasi obrutus, consuluisse nequaquam videtur, non certè de Hunerico, sed de Trasamundo nominatim loquuntur, idque consulenti eosdem historicos liquet. *Ruinartius in Historia persecutionis Wandalica cap. xi num. 8 idem jam antè ostenderat; sed Tillemontium decepit auctor Vita S. Fulgentii, qui scripsit sexaginta & eo amplius episcopos catenâ ligatos exsilio fuisse, quia, ut habet Ruinartius, solos Byzacenæ provinciæ antistites memorat.*

740 *Verùm audiamus ex laudato Ruinartio, utprobatur: quam latè se extenderit dicta Trasamundi persecutio: Certè Victor Tunnonensis in Africa episcopus, qui vivente Justiniano floruit, disertis verbis affirmat in Chronico, ex omni Africa centum viginti episcopos à Trasamundo in exsiliu detrusos fuisse. Hæc sunt ejus verba: "Trasamundus Arianâ insaniâ plenus, Catholicos in-, sectatur, Catholicorum ecclesias claudit, & in Sardiniam exsilio ex omni Africana ecclesia centum viginti episcopos mittit.", Eadem habet Isidorus in brevi Wandalorum Historia ærà DXXVI. Ducenti & viginti numero fuisse dicuntur in Chronico brevi, quod suprà à nobis editum est. Totidem recenset auctor Historiæ miscellæ, quæ vulgò Pauli diaconi nomine inscribitur. Quinque superadjiciunt Sigebertus & Marianus Scotus. At Hermannus Contractus triginta & ducentos episcopos à Trasamundo in Sardinia variisque insulis afflictos fuisse commemorat. Idem ferè habent alii istius ævi scriptores, quos singillatim recensere nihil juvat; at vel ex solo Eugenii Carthaginensis exemplo patet, aliarum etiam, præter Byzacenam, provinciarum episcopos è suis sedibus à Trasamundo ejectos fuisse.*

741 *Itaque acquiescere poterat Tillemontius sententia passim recepta, quæ creditur, ossa S. Augustini tempore persecutionis Trasamundi in Sardiniam delata fuisse ab episcopis eò relegatis. Nam ipse fatetur, in persecutione Hunerici episcopos non ablegatos fuisse in Sardiniam, sed partim in Corsicam missos, partim in Africa retentos, ita ut minimè fiat verisimile, ossa Sancti tunc in Sardiniam delata; aliamque translationem fingere oporteret, de qua nullus umquam vel verbo meminit. Quo autem Trasamundi, aut Christiana epochæ anno, translatio contigerit, determinari certò non potest. Si credamus Oldradi epistola, eam esse factam, dum S. Fulgentius Ruspenis episcopus in exsiliu missus est à Trasamundo, non potuit esse facta ante annum 508, quo S. Fulgentius ordinatus est episcopus, ut passim tradunt eruditi. At fateor epistola auctoritatem tantam non esse hac in re, ut per illam res satis fiat certa. Sufficiat igitur dixisse, translationem contigisse sub Trasamundo circa initium seculi VI.*

742 *Postquam ultra ducentos annos sacra ossa in Sardinia fuerant deposita, cum insula vastaretur à Saracenis, magno pretio redempta sunt operâ Luitprandi Longobardorum regis, ac Ticinum translata. De anno hujus translationis disputant eruditi: nam alii statuunt 712, alii 721, alii 722 aut etiam 723 ac 725, alii demum annos alios, ut contingere solet in re obscura atque incerta. Baronius in Annalibus ad annum*

D

E

annus hujus translationis incertus.

E

Variæ sententiæ de anno translationis secundæ:

A 725 num. 1 eodem ipso anno ossa Sancti translata credit. Mabillonius in *Actis sanctorum Ordinis sui* tom. 3 pag. 437 translationem illigavit anno 722: sed in *Museo Italico* tom. 1 pag. 221 ob inventum quoddam Luitprandi diploma sententiam mutavit, annumque designavit 712, quem etiam amplexus est Ruinarius in *Historia persecutionis Wandalica* cap. xi num. 17. Verum Tillemontius in Augustino notâ 95, & Pagi-
 gius in *Critica ad annum 725 num. 1* contendunt, annum hujus translationis adhuc incertum esse, opinionemque secundam Mabillonii tot rationibus oppugnant, ut illam ipse rursus deseruerit in *Annalibus Benedictinis* tom. 2 pag. 67, atque anno 722 translationem iterum innexerit. Fontaninus in *Disquisitione de corpore S. Augustini* cap. 10 non modo annum 722 amplectitur, sed confidenter quoque subjungit: Quare annus translationis, qui Pagio . . . & Tillemontio videbatur incertus, jam certus habendus est. Ita illi. At priusquam hæc disquiramus, audiamus translationem per scriptores antiquos assertam, ut inde disputationi nostra lux affulgeat.

B 743 Venerabilis Beda, qui eodem illo vivebat tempore, in fine libri de Sex ætatibus mundi, describens primos novem Leonis Isaurici annos, hæc omnium postrema memorat: Liudbrandus audiens, quod Saraceni, depopulata Sardinia, etiam loca fœdarent illa, ubi ossa sancti Augustini episcopi propter vastationem barbarorum olim translata, & honorificè fuerant condita, misit, & dato magno pretio accepit, & transtulit in Ticinis, ibique cum debito tanto Patri honore recondidit. Hisce omnino consonat Paulus Diaconus lib. 6 de Gestis Longobardorum cap. 48. Addit Fontaninus cap. 7 genuinum, ut vocat, Bedæ Martyrologium pag. 413, cujus hæc sunt verba: In Africa sancti Augustini episcopi, qui primò de sua civitate propter barbaros Sardiniam translatus, nuper à Liuthbrando rege Langobardorum Ticinis relatus, & honorificè conditus est. Ex his pro tempore translationis figendo nihil sequitur, nisi translationem contigisse intra primum novennium imperii Leonis Isauri, id est, inter xxv Martii anni 717, quo Leonem ad imperium evectum probat Pagi-
 gius ad annum 716 num. 3, & anni 726 memoratum diem. Baronius tamen mox laudatus ex Beda verbis conjecturam suam desumpsit, sic scribens: Quod scilicet producit ille commentarium suum de Sex ætatibus usque in annum nonum Leonis imperatoris, ponensque extremo loco eam translationem, quâ claudit eam lucubrationem, possumus existimare hoc anno (725) eandem contigisse. At cum Beda omnia, quæ novem annis Leonis sunt facta, confusè referat, fallere videtur hæc conjectura. Legitimè tamen ex Bedæ verbis deducitur, translationem non esse factam anno 712, ut agnovit Mabillonius; aut anno 734, ad quem eam retulerat Marianus Scotus.

C 744 Nunc videamus, utrum annus 722, qui variorum auctorum calculo firmatur, adeoque saltem probabilis apparet, certus etiam haberi debeat. Laudatus Fontaninus cap. 10, post adductam auctoritatem pervetusti Chronici, in quo translationem consignari anno 722, dixerat Mabillonius in *Actis Sanctorum Ordinis sui* tom. 3 pag. 437, addit sequentia: Non unum istud Chronicon Germanensè Augustini ossium translationem illi anno dccxxii connectit; sed & alia hoc faciunt. Elnonensis enim, Herbipolensis, & Saxonici Chronicorum auctores idipsum uno o-

re confirmant. Primum edidit Edmundus Martenius in *Thefauro Anecdotorum* tom. III pag. mcccxciii: alterum Stephanus Baluzius in *Miscellaneis* tom. I pag. DII: tertium Godefridus Guilielmus Leibniti-
 us Accessionum historicarum tom. 2 pag. cx. In tertio tamen hoc Chronico annus Christi dccxxii, quo ea, quæ diximus, facta sunt, cum v, non vi, imperii Leonis Isaurici anno copulatur, quia Chronographus Saxo annum primum Leonis illigavit A. D. dccxviii, quem A. D. dccxvii illigare debuisset. Hisce demum subdit auctoritatem Sigonii, qui lib. 3 de Regno Italia eodem anno translationem commemorat.

745 Hæc quidem Chronica, quæ seculo xii & xiii scripta sunt, sufficere mihi videntur, ut translationem figamus circa annum 722, donec certiora proferantur monumenta. Verum illa mihi tanti non sunt, ut cum Fontanino affirmare auserim, annum 722 omnino certum esse, præsertim quia dissentiunt Sigebertus abbas Gemblacensis, Albericus monachus Cisterciensis, anonymus Strozianus apud Fontaninum cap. 14, & Hermannus Contractus in *Chronicis suis*: ex quibus tres primi translationem commemorant anno 721, tertius anno 723, qui anni æquè cum Bedæ calculis componi possunt ac 722. Quod autem ait Fontaninus, latercula horum chronologorum loco mota esse, dici non potest, nisi divinando, & parùm probabiliter, cum nullam ejusce corruptionis probationem adducat. Quapropter translationem malim figere circa annum 722 cum aliqua extensione, quàm affirmare certò factam esse anno 722; nam aequalia ferè momenta militant pro anno 721, quem à Vincentio Bellovacensi etiam designatum, docebunt verba ejus post citanda.

746 Odoricus Raynaldus in *Annalibus ecclesiasticis* ad annum 1228 num. 37 aliam quamdam translationem invenisse se putavit, dum ita scripsit: Neque illud hoc loco reticendum videtur, insertum Pontificio hujus anni regesto Gregorii diploma de translatione corporis S. Augustini episcopi & doctoris, quod Ticini in ecclesia S. Petri de Cælo aureo nuncupata jacebat, in sacrum Mortariense templum solemnè pompa celebrata. Fortasse repererit Raynaldus bullam Pontificis, in qua permixtum fuit, sacrum corpus Mortariam transferre: at credibile non est, eò translatum unquam fuisse, sive Ticinenses id nunquam permisissent, sive alia quacumque de causa. Dubitari etiam posset, an rescriptum, quod vidit Raynaldus, sit satis authenticum, & si tale sit, an translatio ex eo rectè sit deducta, cum verba non attulerit. Quidquid sit, illam translationem fusè refutat Ludovicus Torellus in *Seculis Augustinianis ad eundem annum*, eademque satis refutabitur ex iis, quæ dicemus § sequenti.

§ LVIII. Litteræ sub Petri Oldradi nomine editæ de utraque translatione examinantur.

P Agius ad annum 725 num. 2 totam Petri Mediolanensis epistolam adulterinam contendit & suppositivam variis rationibus, quas huc transfero: Hæc enim ejus inscriptio, inquit: „Domino regum piissimo Carolo Magno Petrus

AUCTOR
J. S.

alii tamen
721, ita ut
neuter sit o-
mnino cer-
tus.

E

Alia translatio, ab aliquibus asserita, facta non videtur.

F

Litteræ,
Petri Oldradi nomine editæ,
aut interpolatæ sunt.

AUCTORE
J. S.

„Oldradus indignus Mediolanensium archiepi-
scopus,, Anno enim Christi dccxcvi, quo
ea dicitur data, Carolus in litteris Magnus non
cognominabatur; imò nec quoad in vivis fuit,
hoc titulo nominatus reperitur. (*Probat id ex
Mabillonio tom. 2 Analect. pag. 420.*) Secundò,
Caroli magni tempore episcopi solum nomen
suum, numquam verò cognomen exprimebant.
Imò nondum eo tempore cognomina instituta
fuisse, communis sententia fert. Tertio, Pape-
brochius in Exegesi de episcopis Mediolanensi-
bus, præfixa tomo vii Sanctorum mensis Maii,
observat, aliqua diplomata Petro Oldrado epi-
scopo Mediolanensi fuisse afficta, & ab Ughel-
lo in Italia sacra recitata, quorum falsitas ma-
nifesta est ex variis capitibus, & præsertim quòd
in illis Petrus dicatur OLDRADUS, in gratiam
scilicet familiæ ejusdem nominis. Denique ea e-
pistola tot anachronismis fœdata est, ut nullam
prorsus fidem mereatur.

748 *Rationes hæc evincunt, inscriptionem epi-
stola aut fictitiam esse aut certè adulteratam. Fie-
ri autem facile potuit, ut quis ad nomen Ca-
roli cognomen Magni adderet, ac Petri nomen
cognomento Oldradi augetet. Quod verò ait Pa-
ganius de diplomatis Petro Oldrado affictis, non ca-
ret errore. Etenim Petri Mediolanensis diploma-
ta, que edidit Ughellus, ut legitima habet Pa-
pebrochius, sed unum Caroli magni diploma im-
probat, quòd Petrus in eo cognominetur Oldra-
dus. Quòd demum de anachronismis objicitur,
non sufficit ad totam Petri epistolam pro suppo-
sitiis habendam, cum adeo magni non sint, ut
Petro exciderè non potuerint, quia eo tempore
scientia chronologica minus erat perfecta. Verum-
tamen & aliud occurrit in his litteris, quòd dis-
pliceat. Audi Fontaninum cap. xi: Etiam æræ
nostræ vulgaris semel iterumque injecta mentio,
quæ seculo vi ineunte à Dionysio Exiguo pri-
vatim disposita, & solum post Carolum Magnum
publico usu in Italia recepta est, nullo modo
probari potest. Ex his concludere oportet, vel
epistolam interpolatam esse, vel scriptoris esse mi-
nus antiqui, cui mendax inscriptio deinde fuerit
apposita: quòd ultimum verisimilius apparebit
ex dicendis.*

B

749 *Verumtamen Fontaninus putat potiore
Epistola partem veram esse, quia pleraque in
in illa relata ab aliis etiam scriptoribus affirman-
tur, ut patebit. Totam igitur cum observatio-
nibus quibusdam subjecio ex editione Baronii ad
annum 725. Domino regum piissimo Carolo Ma-
gno Petrus Oldradus indignus Mediolanensium
archiepiscopus perennem in Christo coronam.
Opus, quòd celsitudo vestra, dum in urbe Me-
diolani moraretur, mihi imponere dignata fuit,
ut aliquid de translatione corporis beati Augusti-
ni episcopi de Sardinia Papiam inquirerem, &
fidei sermone celsitudini vestræ transcriberem:
quantum humana fragilitas laborare potuit, elab-
oravi: & quòd ex litteris & libris Regum Longo-
bardorum, & etiam ex traditione multorum
legi & audivi, Deo adjuvante, breviter scribam.
Beatus Augustinus, doctor Ecclesiarum Christi,
post multa miraculorum signa, quibus in hoc
mundo effulsit: post multam infudationem labo-
rum, quâ obstinationem hæreticorum, rectum
iter viæ depravantium, oppugnaverat, Deo a-
nimam reddens, honorificè à fidelibus sepultus
est in civitate Hipponensi in episcopatu suo, in
ecclesia sancti Stephani, currente anno Incarna-
tionis Christi quadringentesimo trigésimo; ibique*

C
multa tamen
in illis vi-
demur vera.
Refertur in
illis trans-
latio Sancti
in Sardi-
niam;

honorificè sepultus per manum discipulorum suo-
rum, jacuit annis fere quinquaginta sex: deinde
in Sardiniam translatus est à fidelibus & Catho-
licis episcopis: qui ob Christi fidem ab iniquo
Tranfamundo rege unà cum Fulgentio Ruspen-
si episcopo, cum innumerabilibus Christi fide-
libus in eandem insulam relegati fuerant, quo
tempore Wandali armis Africam vastabant, ne
gemma & thesaurus tantus ab immundis spiriti-
bus pollueretur, secum cum nonnullis aliis San-
ctorum reliquiis deportarunt. Ibi multis miracu-
lis claruit annis ducentis viginti tribus. In quo
manifestum datur intelligi, quòd, quos Deus ca-
ros habet, ad sanctitatis eorum testimonium cla-
rificat & insignit virtutibus miraculorum. *Porrò
in qua Sardinia urbe exceptum servatumque San-
cti corpus, antiqui non expriment. Recentiores ve-
rò Calarim designant, ubi & miraculis claruif-
se, & hodie etiam magna solemnitate coli affir-
mant. Videri potest Torellus tom. 2 ad annum 505
à num. 21, cujus asserta hic non lubet discute-
re. Ad litteras redeamus.*

750 Unde Luithprando Asprandi filio Longo-
bardorum rege, quo tempore à die obitus ipsius
Sancti ducenti & octuaginta anni evoluti fuerant,
regno Longobardorum adepto, & perseverante
in vero religionis proposito, quippe qui prote-
ctor & defensor fidelis ecclesiarum Dei extitit,
vir certè tanto principatu dignissimus, si pruden-
tiam, sapientiam, consiliumque, quo plurimum
valebat, quis inspexerit, justitiâ autem & clemen-
tiâ ita insignis haberetur, ut difficile judicaretur,
qua in re majorem promereretur laudem, Chri-
stianissimus adeo fuit, ac religionis amator, ut
nulla umquam in regno templa sine suo suffra-
gio ædificari permiserit: nam ut de ceteris ta-
ceam, Papiæ plurima templa ornatu miro con-
struxit, donatis & additis multis castris & posses-
sionibus: & præcipuè in palatio suo oratorium
in honorem Salvatoris mundi exstruxit, ubi &
sacerdotes & clericos multos instituit, qui die
noctueque divina officia exolverent, attributis
multis bonis, ut honestiùs & alacriùs Deo infer-
vire possent. Et primo regni sui anno donatio-
nem, quam beato Petro Aripertus rex donave-
rat, confirmavit, scilicet Alpes Cottias, in qui-
bus Janua est, & quidquid ab ea Alpes usque
ad Galliarum fines continebant. Et beato Petro
apostolorum principi in suburbio Papiensi mon-
asterium construxit artificis opere excellenter or-
natum, cui etiam indidit nomen, Cælum au-
reum. *De constructione monasterii & ecclesiæ S.
Petri in Calo aureo agetur inferius.*

751 Barbarorum igitur infinita multitudo Sar-
diniam expugnare est aggressa: quam cum in-
vasissent, & subjugatam destruerent, loca etiam
sancta violenter aggressi polluebant, inter quæ
sepulchrum beati Augustini. Hæc cum justitiæ
cultor & amator religionis Luithprandus rex au-
disset, à sanctæ memoriæ Petro Papiensi episco-
po, quem rex maximo honore & summâ reve-
rentiâ ob vitæ sanctitatem prosequabatur, vide-
licet coinquinari & inhonestè tractari sanctissimi
Augustini locum; legatos suos proceres nobiles
cum magno pondere auri & argenti transmisit
in Sardiniam, ut corpus tanti Sancti redimerent
precio, & transferrent quamprimum ad civita-
tem Papiensem. Qui iussioni & desiderio piissimi
regis satisfacere cupientes, navigio venerunt in
Sardiniam, & redimentes corpus sanctum à bar-
baris, navique illud imponentes, Dei misericor-
diâ & ingenti eorum gaudio plenis velis per tran-
quil-

D

E
pietas Luit-
prandi
Longobar-
dorum re-
gis;

F

cujus iussu
sacrum cor-
pus ex Sar-
diniâ fertur
Germaniam;

A quillum mare in unius diei & noctis spatio perducti sunt ante portum & stationem Januensem; & per legatos regi, quæ facta erant, denunciarunt, & ut honorificè occurrerent ad reliquias tam gloriosi corporis suscipiendas.

inde per agrum Dertonensem, quod rex ipse obviam dicitur profectus.

752 Quo audito, rex immenso gaudio perfusus, gratias ingentes Deo referebat, quod desiderium suum implevisset: omnique negotio postposito, rogatis & convocatis omnibus civitatum suarum episcopis, & universo clero, usque ad finem agri Dertonensis ad suscipiendum tam præclarum Dei munus cum maxima humilitate processit; & more Davidico, ad accipiendam Arcam Domini, & reponendam in decentiori loco, properabat cum innumerabili procerum & populi utriusque sexus multitudine, Deo gratias omnes agentes de tantis donis datis. Cùm autem ad locum, ubi jacebat sanctum corpus, appropinquasset, depositis regalis aulæ insignibus, nudatoque capite & pedibus cum tanta humilitate & devotione procedebat, ut omnes, qui aderant, mirarentur, & Deum super tanta devotione piissimi regis laudarent. Ad Confessorem autem suum clarificandum misericors Dominus dignatus est multa miracula operari: multi enim aliquo officio corporis privati aderant, qui recuperata sanitate, alacres ad laudem & honorem Dei vociferantes, læti ad propria remeabant. Unde corpus beati Confessoris cum laudibus & hymnis deferentes pervenerunt ad fines agri Dertonensis, ad prædium, quod appellant Savinariense, ubi rex Luithprandus cum universo episcoporum & procerum comitatu pernoctantes, & debitum tanto Patri officium digæ peragentes: rex ipse tamquam unus de plebe prope sanctissimi corporis reliquias nimio devotionis zelo ardens pernoctavit.

753 Cùm autem aurora sequentis diei illucesceret, ad peragendum iter ad urbem Ticinensem sistentes, nullo modo sanctum corpus movere potuerunt. Cùm igitur plures ad feretrum accederent, nec quidquam proficerent: rex Luithprandus scissis vestibus & deformata facie in terra devolutabatur; quippe qui immenso desiderio tanti Patris transferendi reliquias ad urbem Ticinum æstuabat nimis: at tum omnino ab omni spe ceciderat posse amoveri sanctum corpus.

ubi corpus factum immobile, sed, emissivo voto, rursum mobile.

C Quo miraculo omnes episcopi & proceres stupebant, cogitantes intra se, quidnam Deus omnipotens indicare vellet de reliquiis tam gloriosi Doctoris. Aderat inter cœtum episcoporum sanctæ memoriæ Gratianus Novariensis ecclesiæ præful, vir multâ doctrinâ præditus, & omni scientiarum genere illustris, & verè Dei sacerdos, qui accessit confidenter ad Luithprandum regem, affirmans Dei misericordiam non verbis & actibus externis, sed magis votis & operibus implorandam. Quæ rex libentissimè monita audiens, facto voto, deliberavit, si Dominus Deus omnipotens corpus beati Augustini Ticinum deferri permitteret, quod supranominatum prædium Savinariense Deo & ecclesiæ beati Petri, ad quam ipsum sanctum corpus deferre volebat, perpetuò habendum tribueret. Factum est igitur, ut cùm votum perfolvisset, accederet ad feretrum: qui cùm corpus de terra levare tentaret, ita levissimum invenit, ut nullo ulterius onere impediante, corpus beatissimum, quod prius nec moveri poterat à pluribus, modò non prohiberetur ferri à duobus. Peragebant igitur inceptum iter, ingenti gaudio & exultatione laudantes Dei omnipotentiam, qui vota regis tam facilè audisset.

754 Cùm autem in urbe auditum esset de adventu regis cum reliquiis beatissimi Confessoris: ad suscipiendum corpus sanctissimum omnes, qui residui fuerant, festinarunt occurrere, & cum summo honore, utpote tanto Patri debito detulerunt cum hymnis & canticis, & totius populi concursu, summo gaudio perfusi, & reposuerunt in ecclesia beati Petri in Cælo aureo. Jure autem in apostolica positus est ecclesia, qui pro ecclesiastica dimicans fide; diabolicas hæreticorum fraudes disperfit. Ubi etiam ad sanctitatis ejus testimonium, ad argumentum fidei posteriorum; multis signis & miraculis claruit. Illud memoriâ dignum contigit post translationem Papiam factam, quo Deo, beatoque patri Augustino gratam fuisse eam translationem innotuit: siquidem multi tactu sacrorum pignorum tantum, ex variis morbis statim convaluere.

Insignis multorum sanatio prævia apparitione Sancti.

755 Sed insignis fuit illa apparitio facta quibusdam Ultramontanis numero quadraginta, qui petentes Romam, prope viculum Cavæ, Papiâ distantis circiter tria millia passuum, quo membra fessa in longo itinere curarent, pernoctantes, circa secundam horam noctis ab ecclesia, quæ vicina erat, dicata sanctis martyribus Cosmæ & Damiano, viderunt egredi hominem habitu pontificali ornatum, qui ipsis appropinquans, percunctatus est, quò pergerent. Cùm respondissent, se Romam ad basilicas sanctorum Petri & Pauli proficisci, quatenus à Domino impetrarent liberari ab infirmitatibus, quibus uniusquisque eorum afflictabatur: (erant enim omnes infirmi, ideo Romam peregrinabantur) tum ut viderent sancta loca, tum ut Sanctorum meritis ibi quiescentium Deus eos sanaret, dixit illis Pontifex: Dirigite gressus vestros ad urbem vobis vicinam, Papiam nempe, & ingredimini templum beati Petri in Cælo aureo; ingressi sanabimini languoribus vestris. Quis esset, interrogantibus peregrinis respondit, se esse Augustinum Hipponensem episcopum. His auditis, stupore & gaudio repleti, festinantes Papiam, & templum ingressi, clamantes dixerunt: Sancte Augustine, sicut pollicitus es, restitue nobis sanitatem. His vix pronunciatis, senserunt se pristinæ incolumitati redditos, & Deo beatoque Augustino gratias agentes, ad propria læti & incolumes remearunt, narrantes mirabilia, quæ fecerat Dominus intercessione tanti Doctoris. *Idem refert Jacobus de Voragine cap. 191, sed annum designat circiter 912: quæ si justâ sit epocha, non potest hæc esse epistola Petri archiepiscopi ad Carolum Magnum, sed auctorem habebit longè juniorem. Audiamus tamen reliqua.*

pietas regis Luithprandi in Augustinum.

756 Dona autem, quæ piissimus rex Luithprandus ecclesiæ beati Petri donavit, tam in prædiis & possessionibus, quam in vasis aureis & argenteis & vestibus ad Dei cultum pertinentibus, excedunt omnium piorum & Catholicorum opinionem. Existimabat autem rex ille, se tantum non posse donare ministris, qui custodiebant corpus beati Patris, quòd opinioni & voluntati suæ penitus satisfaceret. Et tanto gaudio ad corpus tanti Viri receptum repletus est, quòd die ac nocte in hymnis & canticis Dei cum clericis & sacerdotibus in ecclesia pernoctaret, & tamquam unus de ministris in canticis Dei & psalmodia se exerceret. Hæc translatio corporis sancti Augustini facta fuit pridie Kalendas Martii, sedente in sancta Petri Sede bonæ memoriæ Gregorio ejus nominis secundo. Excellentiam magnitudinis vestræ per multa annorum curricula Rex regum

AUCTORE
J. S.
Ticinum
transfertur
& miraculis
inclare
scit.

Insignis
multorum
sanatio præ
via apparitione
Sancti.

E

F

AUCTORE
J. S.

regum Christus Dominus suâ dignetur custodire potentia. Datum in urbe Mediolani anno salutiferæ Incarnationis Domini septingentesimo nonagesimo sexto. *Haftenus epistola, Petri Oldradi nomine olim insignita, sed forsitan aliquot seculis post Petrum & Carolum Magnum conscripta. Certè illam epistolam ignoravit Philippus ab Eleemosyna, qui max dicet, se scriptum invenire non potuisse, Quando . . . vel quomodo, vel à quibus sacrum Augustini corpus in Sardiniam sit translatum: quod non dixisset, si hanc vidisset epistolam. Hac de causa cum epistola parum fidei mereatur, subjungam ex aliis scriptoribus, quarum harum translationum adjuncta videantur certiora.*

§ LIX. Ex aliis scriptoribus confirmantur pleraque in præcedentibus litteris relata, ac differitur de monasterio & ecclesia S. Petri in Cælo aureo, ubi corpus depositum.

Prædicta
pleraque

Philippus ab Eleemosyna abbas Bone spei in Vita S. Augustini cap. 33 de translationibus ita scripsit: Defunctus itaque beatus Augustinus in civitate sua Hipponensi, tertio mense obsidionis ejusdem, quinto Kalendas Septembris, à sanctis coëpiscopis, qui præsentibus aderant, & fratribus suis, ibidem cum luctu & mœrore sepultus est: sed inde postea, divino disponente consilio, Sardiniam translatus est. Quando verò, vel quomodo, vel à quibus illuc translatus sit, scripto commendare nolui nec debui, quia scriptum invenire non potui. Illic verò ferè usque ad ducentesimum octogesimum obitus sui annum honorificè jacuit, donec occulto, sed non injusto Dei judicio eadem quoque civitas perditioni succubuit. *Videmus hic, & infra in aliis videbimus eundem anachronismum de secunda translatione, qui occurrit in litteris Petro Mediolanensi adscriptis. Litteras autem illas ignotas fuisse huic scriptori ex citatis ejus verbis jam dixi. Redeo ad Philippum.*

C
de gemina

758 Irruentes quippe Saraceni, percusserunt eam in ore gladii, & ignorantes Deum, omnia, quæ Dei erant, subverterunt: & quod detestabilis est, ipsa etiam sacra loca, omni veneratione ablegata, indignè sceleraverunt. Verumtamen, cum eadem civitas hostili succumberet excidio, non sustinuit divina providentia, ut Viri sancti fama obtineretur silentio. Pro tempore religiosus rex Leuthbrandus *, Deo disponente, regebat Italiam, qui diligens quæ Dei sunt, sanctam summopere venerabatur Ecclesiam . . . Is nimirum Leuthbrandus, devotione pulsatus non modica, in honore B. Petri apostoli trans * muros civitatis Papiæ basilicam ædificavit, quam insignem ornatu regio Cellam auream nominavit. Cui dum sollicitè impenderet studium, audivit, quòd hostilis Saracenorum impietas Sardiniam depopularetur, & locus ille venerabilis, in quo beatus Augustinus diu honorificè requieverat, contemptui haberetur. Assumens itaque legatos, quos strenuos & fideles judicavit, cum multo auri & argenti pondere eos illò destinavit, orans & orando impetrans, ut vel prece, vel precio, vel quolibet ingenio sanctum illud corpus de Sardi-

* i. e. Luitprandus

* i. e. extra

nia tollere, & sibi niterentur adferre. Dicebat enim princeps devotus, ecclesiam suam digno fulgore clarescere, si tanto mereretur thesauro ditescere.

759 Illi verò injunctum sibi fideliter exequentes officium, Sardiniam profecti sunt, & assumpto corpore, dato multo precio, cum gaudio reversi sunt. Qui muniti tanto Præsidente, & securi tanto munimine, commiserunt se mari, & implente zephyro carbasa, sibilante favonio, & crispante maris planitie, fulcaverunt æquor remige veloci & cursu prospero, Memiensis * civitatis portum intraverunt, ibique jactis anchoris aliquantisper quieverunt. Rex autem Leuthbrandus, cognito quòd voti compotes redirent nuntii, multo stipatus milite illuc eis lætabundus occurrit, & sanctum illud corpus flexo genu ruens in faciem humiliter adoravit. In cujus præsentia per beatum Augustinum multa illic Deus miracula operatus est, ut cujus vita extitit mirabilis, post mortem nihilominus appareret laudabilis. *Hicce de secunda translatione consentiunt varii. Eodem modo loquuntur Anonymus Strozianus apud Fontaninum citatus cap. 14, & Vincentius Bellovacensis lib. 23, cap. 148, cujus verba subnecto: Anno Leonis IV Luitprandus Longobardorum rex, audiens quòd Saraceni, depopulatâ Sardinia, illa etiam loca scelerasset, ubi ossa beati Augustini, ob vastationem barbarorum olim ab Hipponne translata & recondita fuerant, legatos suos illuc direxit, qui, dato auro multo, preciosas illas reliquias secum devexerunt, & ad urbem Genuesem regressi sunt, ubi præfatus rex occurrens cum gaudio, corpus almificum devotè adoravit, & reverenter excepit, visis nimirum miraculis, ad declarandum Sancti meritum ibi paratis. Petrus de Natalibus lib. 3, cap. 161, & Jacobus de Voragine in Chronico Fanmense, quod editum tom. 9 Scriptorum Italia, pag. 77, cap. 7 similiter affirmant, corpus ex Sardinia Genuum advectum, eoque obviam venisse Luitprandum.*

760 Præcedentibus hæc subjungit Philippus abbas: Deinde soluta statione navali, sublato corpore, rex & sui inde profecti sunt, & venientes in episcopium Terdunense *, quemdam vicum regium, qui vulgo Mons Samarius dicitur, ingressi sunt. Quia verò, perfecto labore diurno, sol jam parabat occubitum, & instante vespera dies vergebat ad exitum, deposito corpore ibidem quieverunt, cereisque & lampadibus, hymnis & laudibus totam noctem festivam reddiderunt. Mane autem . . . rex moræ impatiens, ipso diluculo jussit corpus tolli, sperans juxta solitum sine aliqua difficultate proficisci. Jussu regis audito, arripiunt feretrum bajuli, inveniunt rem plenam miraculi. Corpus enim illud tantæ inventum est gravedinis, tanti inventum est ponderis, ut non solum levare ab illis prioribus, verum etiam removeri non posset ab omnibus. Expavescunt & admirantur, nocte recens transita quid culpæ contraxerunt, si tantam pfallendo & laudando offensam incurrerunt. Tandem rex divino instinctu commonitus, . . . ad placandum Virum sanctum munus obtulit, dicens: Si te, pater Augustine, ad locum, quæ (lege quem) elegi, deferri permiseris, hanc villam, in qua sumus, & omnia, quæ ejus sunt, in perpetuum dabo tibi ad usum ministrantium tibi. Mira res, beatus ille Sanctus, qui juxta Scripturam manus suas excussit ab omni munere, hujusmodi placatur munere, corpusque suum, quod paulò antè profus erat immo.

sacri corporis

* I. Genuesis

E

translatione
* Dertonense urbs vulgò Tortona dicitur.

F

A immobile, audita oblatione reddidit portabile.

ex aliis
scriptoribus

761 Eadem paucioribus verbis memorant Bellovacensis loco jam assignato & Anonymus Strozianus. Audi priorem: Sanè rex & fui inde (Genuâ) progressi cum preciosissimâ illo thesauro iverunt ad quamdam villam, in Tordonensi diocesi sitam. Verumtamen cum inde corpus sanctissimum tollere voluissent, ita stetit imobile, ut nulla vis, nulla posset illud ars humana movere. Quod videns rex, votum vovit, quod si beatus Confessor ex illo loco se tolli permetteret, & transfundi Papiam, villam cum omnibus appendiciis suis concederet ferventibus ipsius perpetuò possidendam. Voto factò atque firmato, corpus sanctissimum inæstimabili facilitate sustollitur. *Jacobus de Voragine supra memoratus narrat idem miraculum, at Genua illud scribit contigisse. Verba ejus accipe: Dum verò rex vellet ipsa ossa Papiam facere deportari, in tantum ponderaverunt, quòd nullo modo levari à vectoribus poterunt. Tunc rex B. Augustino votum vovit, quòd si dimitteret se levari, & Papiam deduci, ecclesiam in honorem suum in loco scilicet illo, ubi apud Januam fuerat hospitatus, faceret ædificari. Factò igitur voto, statim illi, qui corpus deportabant, leviter levaverunt, & rex votum suum fideliter adimplevit. At ubi modò sit ista ecclesia, non invenitur, nec scitur. Quia, ut opinor, numquam fuit constructa. Plus enim fidei debetur scriptoribus antè citatis, qui miraculum istud scribunt factum in agro Dertonensi, quàm huic; aut etiam Petro de Natalibus, qui miraculum utroque loco factum, atque utroque adificatam à Luitprando ecclesiam affirmat; imò & locis omnibus, in quibus sacrum corpus cum rege pernoctabat.*

B

confirmatur:

762 Reliqua ad translationem spectantia Philippus abbas prosequitur hunc in modum: Dato quidem & confirmato, quod rex Leuthbrandus devotè promiserat, sanctum illud corpus, omni difficultate remota bajuli sustulerunt, & aggredientes iter optatum, Papiam cum gaudio pariter deventerunt. Præcurrentibus autem nuntiis, lætitia ineffabili tota civitas commota est, & utriusque sexus innumera multitudo cum hymnis & laudibus in obviam egressa est. Qui laudantes Dominum, cujus incomprehensibili gratia tantas reliquias suscipere meruerunt, ad basilicam regiam revertentes, eas ibidem quinto Idus Octobris honorificè reposuerunt. *Bellovacensis de his sic habet: Ticinum usque transectum (corpus,) clero pariter ac populo concurrente, honorificè & gaudenter excipitur, & in basilica beati Petri, quam præfatus rex constituens, CÆLUM AUREUM dixerat, dignissimè collocatur. Hæc item Anonymus Strozianus apud Fontaninum cap. 14, addens tamen: Facta est autem translatio anno Domini dccxxi, eclxxxii * annis ab ejusdem Confessoris transitu jam decursis.*

C

* forte
ccxc

de die utriusque translationis.

763 Observanda venit hoc loco dies hujusce translationis, cum Philippus abbas contra sententiam plerorumque xi Octobris eidem assignet: namque in epistola Oldradi, apud Petrum de Natalibus, in Calendario antiquo apud Florentinum ad xxviii Februarii, ac demum in Martyrologiis plerisque facta dicitur xxviii Februarii, quæ ejus festivitas celebratur apud Augustinianos, & Ticinenses. Contra verò prima in Sardiniam translatio recolitur apud Augustinianos xi Octobris, quo secundam contigisse affirmat abbas Philippus. Hinc colligimus alteram translationem factam esse xxviii Februarii, alteram xi Octobris, aut certè Augusti Tomus VI.

id diu fuisse creditum: at non eundem apud omnes fuisse consensum, utra xxviii Februarii contigisset, utra verò xi Octobris, cum in auctariis Usuardinis mira de iis sit discrepantia, ut monui num. 732. Verumtamen, cum hodieque ea sententia passim recepta sit, quæ secunda translatio facta creditur xxviii Februarii, eademque pluribus nitatur fundamentis, suspicari possumus, Philippum abbatem confudisse diem primæ translationis cum die translationis secundæ, ex eoque eundem errorem irrepisse in auctos Usuardi codices. Quippe benignior quàm probabilior videtur interpretatio Fontanini cap. 15, ubi Philippum cum aliis conciliare nititur hoc modo: Menti obversatur, magni Patris lipsana Ticinum fortassis advecta die xxviii Februarii, deinde confessioni, quæ tunc extrui debuit, illata die xi Octobris, vel vice versa.

764 Cum S. Augustini corpore alia quoque Sanctorum corpora translata fuisse, atque in eadem ecclesia deposita, scribunt varii: verum id ad nos non spectat hoc loco. Anonymus Ticinensis, editus tom. xi *Scriptorum Italia, lib. de Laudibus Papiæ cap. 4, col. 13 de ecclesia, ubi S. Augustini & aliorum ossa sunt deposita sic scribit: Intra tertii & exterioris muri ambitum, quo ipsa civitas fuit amplius aucta per circuitum, continentur istæ aliæ ecclesiæ... Ecclesia S. Petri in Cælo aureo, quam amplificavit Luitprandus rex Longobardorum, atque dotavit. In qua jacet corpus beatissimi Augustini episcopi Hipponensis doctoris eximii, qui multas ibi virtutes ostendit. Hic scriptor non obscure insinuat, ecclesiam illam ante Luitprandum fuisse structam, dum dicit, amplificavit. Idem verisimile fit ex eo, quod in eadem ecclesia sepultus sit Severinus Boetius, quòd diu ante Luitprandi tempora Ticini occisus est, & de quo fertur, inquit idem scriptor, quòd decollatus à loco decollationis usque ad præfatam ecclesiam caput suum inter ulnas portavit. Factum illud non discuto: at solùm ex illo colligo, ecclesiam illam Luitprando antiquiorem esse. Quin & suspicio mihi est, de eadem ecclesia loqui Paulum Diaconum, dum lib. 4, cap. 32 ait, Apud Ticinum quoque in basilica beati Petri apostoli, Petrus cantor fulmine ictus tempore Agilulphi regis, & toto seculo ante Luitprandum. Loquitur quidem iste auctor lib. 6, cap. 5 de alia S. Petri ecclesia Ticini; verum addit, Quæ ad vincula dicitur, ita ut priori loco de prima loqui videatur, quæ nomen Cæli aurei à Luitprando accepit. Mabillonius in Itinere Italico tom. 1, part. 1, pag. 222 sic scribit: Idem Luitprandus anno regni sui tertio donationem decessoris sui Ariperti regis confirmat" basilicæ beatissimi Apostolorum, principis Petri, sitæ foris muros civitatis Ticinensis, & venerabili viro Lucedo presbytero. Quæ rursus clarè insinuant, ecclesiam ante Luitprandum fuisse conditam, modò diploma istud, editum apud Gabrielem Pennottum in Historia tripartita lib. 1, cap. 58, satis sit authenticum.*

765 Hinc assentiri nequeo scriptoribus neotericis, qui asserunt cum Bellovacensi, ecclesiam illam à Luitprando fuisse exstructam. Minus etiam placet opinio illustrissimi Fontanini, qui capiti decimo Disquisitionis suæ hunc præfixit titulum: Basilica sancti Petri in Cælo aureo à Luitprando rege constructa ob unum Augustini corpus in ejus confessione deponendum, ubi semper quievit. Nam verba Pauli Diaconi lib. 6, cap. 58, quæ ad istud probandum allegantur, solùm evincunt, monasterium à Luitprando conditum, nec

Ecclesia S. Petri in Cælo aureo condita videtur ante Luitprandum, à quo aucta est.

E

F

adjectum-
que ecclesia
monasterium:

AUCTORE
J. S.

quidquam præterea. Audi ipsa ejus verba : Hic gloriosissimus rex multas in Christi honore, per singula loca, ubi degere solebat, basilicas construxit. Hic monasterium beati Petri, quod foras muros civitatis Ticinensis situm est, & Cælum aureum appellatur, instituit. *Malim itaque existimare, solum monasterium, quod Benedictinorum fuit, à Luitprando exstructum, ecclesiam verò amplificatam atque exornatam, quod præbere potuit aliquibus occasionem scribendi, ecclesiam ipsam ab illo edificatam.*

quod primò à Benedictinis in habitatum : qui successerunt Canonici & Eremitæ Augustiniani.

B

766 Ceterum ecclesia illa cum monasterio per Honorium III summum Pontificem translata est à Benedictinis ad Canonicos Regulares, quibus deinde additi Eremitæ Augustiniani per Joannem XXII. Primum tradit Mabillonius in Itinere Italico pag. 222, utrumque Fontaninus in Disquisitione cap. 18, ubi hæc adjungit : Jam ipsi (Eremitæ) & Lateranenses ad statuta Bonifacii IX alternis mensibus divina Officia in media æde persolvunt ad aram maximam. Eremitæ, ut mox subdit, latus australe basilicæ occupant, Canonici Regulares aquilonare, aut certè latus Evangelii. *Viderunt hæc Mabillonius & Papebrochius infra allegandi. At nunc exponendum, quàm studiosè sacrum corpus fuerit reconditum & conservatum.*

§ LX. Corpus magnâ curâ reconditum : locus, in quo illud depositum multi crediderunt : corporis inventio & recognitio.

Opinio quorundam de corpore in loco ignoto recondito :

C

Bernardus Saccus in Historia Ticinensi lib. 10, cap. 3 hæc scribit : In templo itaque divi Petri à Lytprando ædificato conditum Augustini corpus fuit, & ne facile resciri posset, quo loco corpus esset, ferunt Lytprandum, tribus locis effossis structisque sepulcris, alibi deinde nocte, paucis operi adhibitis, jussisse corpus condidi, omnibus simul sepulcris eadem nocte occlusis, ut, certa corporis sede ignorata, difficilior in ævum fieret occasio ejus perquirendi rapiendique. Constructum deinde alio seculo sacellum divo Augustino fuit juxta templum divi Petri, in quo sacello area illa marmorea ac celebris composita est, Augustini sepulcrum repræsentans. *Exprimit scriptor ille, quid ante bina secula ab aliquibus de sepulcro Sancti nostri creditum fuerit. At junior est, quàm ut jurare oporteat in ejus verba. Certè, si sacellum istud Augustini, seu pars templi posterior, quæ aram maximam & chorum continet, post aliam ecclesiam partem fuerit edificata, ut hic auctor asserit, suspicari merito possumus, illam partem à Luitprando ecclesiam adjectam, cum probaverimus ecclesiam ab eo non conditam, sed auctam ; indeque verisimile fiet, locum illum constructum, ad deponendum in eo corpus Augustini.*

crypta, in qua plerique dudum crediderunt corpus depositum : puteus ibi saluifer :

768 Sanè Papebrochius noster, dum Româ reversus est in Belgium, ecclesiam illam diligenter perlustravit, & in Reditu suo Ms. pag. 226 de illa sic scripsit : Augustinianus Prior ad templum, quod sub CÆLO AUREO nominatur, deduxit. Cujus pars anterior inter Eremitas Canonicosque divisa. Hæc antiquo nomine DIVI PETRI, altera recentiori DIVI AUGUSTINI dicitur. Choro alter-

natim utuntur per menses, sub quo ara atque ingens lateritia tumba, quâ D. Augustini ossa recondita creduntur à multis. Neque sanè apparet, quis alius ejus usus fuerit, nisi ut sepulcrum operiret : eo magis, quòd puteus, ex quo salubriter advenientes aquam hauriunt, dicatur proximè ad corporis conditorium natus. *De hoc puteo Bellovacensis lib. 23, cap. 148 differit hunc in modum : Quòd autem in prædicta ecclesia corporis ejus preciosus thesaurus reconditus sit, stupendo & evidenti miraculo elucescit. Siquidem in crypta ecclesie, in qua jacet, puteus est, qui aliquot annis in die festi superabundans, totam cryptam supereffluxit, in signum, quia sic aqua ista sordes diluit ; sicut sordes hærefeos ab Ecclesia affluens ejus doctrina deterfit. Idem habet Anonymus Strozianus apud Fontaninum cap. 14 cum hac tantum differentia : Qui (puteus) quotannis in die festi super nudam totam cryptam pereffluit. Cum autem hic dicat, Quotannis pereffluit, Bellovacensis verò, Aliquot annis supereffluit : inde colligi videtur, fluxum illum superabundantem præteritè defuisse, antequam scriberet Bellovacensis, licet puteus ipse permanserit.*

769 Mabillonius in Itinere Italico pag. 221, ubi dixerat sacrum corpus à Luitprando ad laudatam ecclesiam translatum, quod modò, inquit, ibidem incerto in loco latet, hæc subjungit ad propositum nostrum : Attamen in crypta sub altari, ubi corpora Sanctorum reponi olim solebant, mausoleum exstat ex lapidibus coctis, & lampas ardens ante mausoleum : quod indicio est, ibi superesse, aut aliquando fuisse corpus sancti Doctoris. Elegans ejus cenotaphium cernitur ex parte Eremitarum Augustinianorum, qui latus australe occupant ecclesie, Canonici Regulares aquilonare, aut certè latus Evangelii. *Hæc Mabillonius, uti & supra Papebrochius, ante inventionem sacri corporis. De lampade à Mabillonio memoratâ scribit Fontaninus cap. 19, illam alternis mensibus Canonicorum Regularium & Eremitarum curâ. perpetuò ibidem arsisse ; & duas alias huic ab Eremitis adjunctas. Hinc facile colligit studiosus lector, creditum fuisse à plerisque, reconditas esse in crypta illa, seu confessione, ut vocant, sacras S. Augustini reliquias, licet de loco determinato dubitarent aliqui, & dudum dubitaverint, ut nunc ostendam.*

770 Anonymus Ticinensis, scriptor seculi XIV ante laudatus, de Laudibus Papiæ cap. 17 hæc memorat : Et est sciendum, quòd visitantes altaria & areas sanctorum corporum, præsertim BB. confessorum Syri & Augustini, qui sunt in cryptis ecclesiarum, semper stant ab aquilone viri, & à meridie mulieres propter honestatem. Habent enim specialem patronum ipsum beatissimum Augustinum. Unde, ne sibi (quod absit) auferretur ab ullis regibus vel principibus, ipsum in profundo & secretissimo loco per tale artificium incluserant, quòd auferri non posset, etiamsi illic multi per multum temporis laborarent. Et insuper statutum fuit per eos, quòd debeat ab omnibus semel in hebdomada visitari. Nam & propter illum intra urbis septa servandum, à parte illa per murum tertium tantum terræ spatium incluserunt, quòd illud monasterium S. Petri nunc intra urbis mœnia retinetur : mallent enim corporis vitam quàm illud perdere. Numquam enim B. Valerius prædecessor ejus episcopus Hipponensis ipsum viventem cariorum habuit, quàm nos mortuum possidemus. *Hæc simul indicant, quanti facerent Ticinenses corpus S. Augustini. Eadem mens*

D

E
alia corporis
itidem servati
indicia :

F

ex magna
Ticinensium cura
servandi
corporis locus
crypta,

A mens fuit sepe jam laudati Philippi abbatis, qui in sine Vita illam sic exprimit: Felicem illam ecclesiam dixerim, quæ tali thesauro locupletatur, qui omni preciosior auro, gemmis præclarior merito judicatur. Felicem, inquam, quæ tantas reliquias impræsentiarum meruit continere! . . . Mallem ecclesiam nostram ditari & ornari ossibus Augustini, quæ in ecclesia Papiensi continentur, quàm sericis vestibus, quæ multæ (ut audivi) in foro Papiensi venales inveniuntur. Mallem in ecclesia nostra conservari preciosas Augustini reliquias, quàm pomposas Croesi divitias.

in quo corpus depositum, ignotus fuit, at non ipsa crypta:

B 771 *Quandoquidem Anonymus ille Ticinensis narrat, contigisse ex summo Ticinensium desiderio conservandi sacrum corpus, ut ipsum in profundo & secretissimo loco deponerent, ejus verba non interpretanda existimo, sicuti aliqui interpretati sunt, acsi significare voluisset, prorsus ignotum esse, qua totius ecclesie parte sacrum corpus fuerit depositum. Id enim esset thesaurum amantissimum aliquo modo abjicere, ne perderetur. Verùm id solum voluisse videtur, ignotum fuisse suo tempore, qua crypta seu confessionis parte sacer thesaurus esset absconditus, ita tamen ut constaret, in crypta memorata depositum esse. Hujusmodi interpretationem exigunt ipsa ejus verba. Quippe de SS. Syro & Augustino dicit, Qui sunt in cryptis ecclesiarum. Addit statutum esse, quòd debeat ab omnibus semel in hebdomada visitari. Visitari autem non poterat, nisi locus utcumque esset notus. Auctor verò non dixisset, in crypta esse, si ignorasset, qua ecclesie parte corpus esset depositum. Hinc itaque meâ quidem sententiâ solum colligitur, determinatum crypta seu confessionis locum ante corporis inventionem fuisse ignotum, quòd aliunde satis constat. Verumtamen dubitari deinde cœptum, an revera sacrum corpus in crypta illa superesset, ut abundè patet ex verbis Mabillonii antè relatis.*

Quidam voluerunt, sacrum corpus aliquando ab isto loco amovum;

C 772. Non defuerunt, qui contenderent sacrum Augustini corpus non semper quiescisse eodem loco, ubi à Liutprando fuit depositum. Bernardus de Montfaucon in Diario Italico cap. 2, pag. 26 illam quorundam opinionem declarat his verbis: Aiunt autem ex Chronico quodam Brixienfi, & ex inscriptione, quæ visitur à sinistris facelli S. Apiani, constare, anno MCCXXXIII metu Gallorum incurfantium, quæ animus illas reliquias subripere, & in Gallias asportare, sacrum corpus translatum fuisse, & defossum sub altari S. Apiani, exinde verò, postquam Ticinenses respirassent à Gallico metu, XI post annis reditum in pristinas sedes; esseque opinionem ferme omnium, ibidem latuisse semper ossa sancti Doctoris. Gabriel Pennottus in Historia Tripartita lib. 1, cap. 37, num. 8 idem affirmat ex Chronico Brixienfi. Verùm ridet hæc Fontaninus cap. 17, & à Pennotto primum prolata affirmat: Sed hic Pennottus, inquit, vapulat à non meticolosis Augustinianis, Petro Campensi, Thoma Herrera, Aloysio Taurello, Josepho Sabbatino, & Cardinali Norisio in Quinquaginta somniis festivè excussis, ubi ait, Franciscum Macedum sua somnia de Augustino ex Pennotto gratis accepisse, qui fuorum scriptorum papavere bellè eum soporavit.

quod vehementer negant alii:

773. Etiam si judicem me interponere nolim huic disceptationi, audire tamen juvabit, quid litigiosæ isti translationi opponat Fontaninus: Quem enim metum Gallorum obtrudunt, inquit, cum somniis reputandum facilè vides. Quandoquidem, si hujusce metus epocham sciscitaris, nunc ad sæ-

Augusti Tomus VI.

culum VIII pavidi convolant, nunc ad sæculum IX & X, nunc tandem ad sæculum XIII, XIV & XVI mœsti incertique salutis confugiunt, post celebrem illam atque omnibus notam & veram à Liutprando translationem factam, sex alias minime veras, sibique unis notas, pro suo arbitrio somniantes, ne verum Augustini corpus dudum repertum fateantur. At fabulas istas aniles, serò nimis excogitatas & malè compactas, prorsus convellunt eorundem sæculorum testes Pontifices & episcopi Ticinenses usque ad nostram ætatem una voce disertum de Augustini corpore in Confessione servato testimonium perhibentes. Rifum in re tam gravi tenere vix possumus, ubi istum Gallorum metum in editis forensibus libris ad nauseam obtrusum recogitamus. Vides, lector, translationem istam ab aliis asseri, negari ab aliis: nec illa tanti momenti est in rem nostram, ut acerbis litibus me immiscere sit necesse.

774. Quidquid igitur sit de translatione ista, corpus sub finem præcedentis seculi inventum est in loco, ubi illud depositum diximus. Audi laudatum Montfauconium in Diario Italico pag. 27: Demum anno MDCXCV, die prima Octobris, cum Ecclesiam sancti Petri in Cælo aureo instaurarent, & cryptam, in qua jacere Sancti reliquias opinio erat, in elegantiorum formam exornare cuperent, casu repertæ sunt reliquæ, quæ jam in dubium vocantur. Est autem crypta illa, quam item SCUROLUM & CONFSSIONEM nuncupant, subterraneum capellæ majoris, adestque altate inferius. A superiori capella autem ad inferiorem per viginti circiter gradus fit descensus. Cum igitur huic vacarent operi, casu evenit ut artifices lateritium quoddam ædificium pone altare, erectum quasi ad fornicem, ferro contingerent, & lateritia quædam fragmenta excuterent, tum rimis apertis exploratur esse interiùs oclusum vas marmoreum: hinc excitantur ad curiosius perverstigandum; excutitur hinc inde lateritia moles, & detegitur arca marmorea, longitudine ulnarum trium & totidem unciarum, latitudine unius ulnæ & duarum unciarum, altitudine ulnæ unius & unciarum quatuor, cujus quatuor anguli validissimo quique sigillo ferreo muniebantur. In actu autem excrustationis, aiunt in libello quodam ea de causa edito, dictæ marmoreæ arcæ à cæmento, quo undique tegebatur, legendum apparuit, primò litteris Gothicis in cæmenti parte non adhuc remota à marmore, hoc nomen, AGOSTINO, & subinde in crassitudine operculi marmorei dictæ arcæ, hoc idem verbum, AGOSTINO, ex quadam materia facilis deletionis, formatum quasi ex carbone. Ex quo nomine, quamvis ex artificis inadvertentia deletio, nasci cœpit spes inveniendi tandem hac occasione, sed divino fortè consilio, corpus & reliquias S. Augustini episcopi, & Ecclesiæ doctoris: hæc ad verbum exscribere visum, quia magni in utramvis partem momenti sunt.

775. Fontaninus cap. 20 contendit, nomen ibidem lectum non fuisse Agostino, sed Augustino. Accipe ipsa ejus verba: Sub mausoleo lateritio in crusta ex lapide struètili, literis colore nigro, quasi carbone confectis, hisque uncialibus, sed ob vetustatem evanescentibus, lectum est, AUGUSTINO, ex primæva indole nascentis Italicæ linguæ, veluti in casu obliquo, & absque prænomine SANCTUS more antiquissimo. Literas verò istas fuisse Gothicas nemo affirmavit in Actis, quamvis in libellis forensibus, tunc editis, hoc legatur . . . Mox in mausoleo lateritio detectus al-

AUCTORUM
J. S.

qua occasione corpus inventum, & quo modo.

F.

de nomine Augustino duobus locis lecto.

AUCTORE
J. S.

bus sarcophagus marmoreus undique clausus. In tabula, anteriorem ejus partem obducente, pariter, ut in crusta, ad funalia accensa lectum ab omnibus AUGUSTINO, more, ut dixi, antiquissimo, & sine prænominē SANCTUS . . . In marmore ipso, postquam etiam color fuscus litterarum evanuit, earundem vestigia superfuerunt. Ita legimus in Actis publicis, ab illustrissimo & reverendissimo episcopo Ticinensi ad summum Pontificem huc in urbem transmissis. Lectum vero est duobus in locis nomen AUGUSTINO tanta facilitate ob distinctam magnitudinem uncialium characterum, ut ab ipsis etiam fabris murariis, ceteroqui parum solute legentibus, distingui & legi potuerit: quod sacramento obstricti, in tabulis actisque publicis deposuerunt. Hoc ipsum & reliqua ex iisdem tabulis, publica tunc auctoritate conscriptis, atque huc Romam, ut dixi, nuper transmissis, didicimus. Non certe lectum est AGOSTINO, ut forensia scripta typis edita exhibent, & refertur ex eorumdem scriptorum forensium relatu ab amico nostro Bernardo à Montefalconis. *Hactenus Fontaninus.*

B
alia simul
cum corpore
& in arcis
reperta:

776 *Montfauconius verò post precedentia sic prosequitur*: Absente tum episcopo, evocatur inspectum vicarius ejus cum notario & aliis, qui, cum non subesset alia arcæ aperiendæ ratio, jubent frangi sigilla plumbea & ferrea ligamina: neque tamen ita potuit operculum arcæ moveri loco, donec fractis angulis, inferius massam quætere facultas fuerit. Intra marmoream arculam exstabat argentea capsula longitudine ulnæ & unciam quinque, cum operculo item argenteo. Orbicularis fera non clausa clavi extrinsecus posita erat supra crucem ex lamulis compactam, cui cruci similes & prorsus æquales tres aliæ visæ, & præferabant vultum D. Jesu cum litteris J. C. nec non parvam rosam in extremis. In argentea capsula hæc deprehensa sunt: velum sericum, quod ad primum tactum in minutas partes solutum est; quædam præterea partes alicujus, ut videbatur, capsæ plumbeæ; frustulum cujusdam assis, ac præter hæc vascula duo vitrea, ceu sanguine tincta. *Posteriora hæc cap. 21 Fontaninus describit hoc modo*: Arcæ marmoreæ resectâ, mox argentea facillimè patuit. Quare amoto hujus operculo, velum sericum lineolis rubris distinctum primò se obtulit, undique tamen vetustate fatiscens, subque eodem velo beati Augustini ossa in capsula ex plumbo, quam longa ætas attriverat, apparuerunt. Hunc plumbeum loculum recipiendis Augustini ossibus Hippone factum putamus. *Et mox cap. 22*: Tres ergo capsæ, una intra aliam, repertæ: prima marmorea, secunda argentea, tertia plumbea ceterarum veterrima . . . In capsula argentea, duæ phialæ vitreæ, sed vacuæ & oblongæ, una major & longiuscula, altera minor exstabat. *Has autem phialas non rubras fuisse, ceu sanguine tinctas, ut habet Montfauconius, probat Fontaninus cap. 33 ex Actis.*

recognitio
Sacrorum
ossium,

777 *Pergit hic cap. 22 hunc in modum*: Singula ossa, post arcam plumbeam, minimo tactu statim evertam, intra argenteam servata, rei anatomice peritorum examini subjienda, super altari sollicitè & reverenter exposita, diligenterque inspecta, & contrectata hæc sunt. . .

I. Frusta decem cranii, & quædam aliæ per exiguam particulam unâ cum parte ossis basilaris.

II. Maxilla inferior cum gemino dente molari.

III. Unum ex ossibus petrosi cum meatu auditorio.

IV. Decem vertebræ spinalis medullæ, quarum aliæ colli, aliæ dorfi, quædam lumborum sunt.

V. Portio ossis sacri.

VI. Clavicula sinistra cum scapulæ frusto.

VII. Ex costis legitimis & spuris frustra VII & XX.

VIII. Portio ossis pubis.

IX. Ossis ilii frustum unum & alterum.

X. Os ischion & femur utriusque coxæ. Uni tamen ex femoris ossibus summa pars deest. Alteri, in tres partes fracto, desunt extremæ partes.

XI. Frustum ossis tibiæ cum sua fibula.

XII. Scapulæ dexteræ os ab humero ad cubitum, in duas partes scissum. Johannes à Vico Genuensis in praxi chirurgica lib. I, cap. XIII phrasî Ligurum & Insuorum OS ADJUTORIUM appellat.

XIII. Ossa duo à flexu brachii dexteri ad extremam usque manum, aliàs cubitus & radius.

778. XIV. Deest lævæ scapulæ alterum os ab humero ad cubitum, sancto Egelntho Cantuariensi archiepiscopo dono traditum A. D. MXXXII inque Angliæ cœnobium Conventreje primùm, in Glastoniense monasterium deinde translatum, ut postea dicemus. Ossa tamen adfuit, quæ cubitus, & radius vocantur, sive ejusdem lævæ scapulæ focile geminum.

ex quibus
desideran-
tur pauca.
E

XV. Quædam frustula carpi & metacarpi, sive ossa manus. Tarfi quoque & metatarfi ossa quædam, sive pedum. Novem pariter ossa, aliàs internodia, digitorum manuum & pedum.

XVI. Talus utriusque pedis.

XVII. Sex & octoginta plurium ossium particulæ præter alia frustula.

XVIII. Pulvis ad librarum septem & trium unciam pondus ascendit, cumque recensitis ossibus justam corporis humani mensuram complet.

Hæc brevius Montfauconius his verbis: Ad ossa lustranda accersitur anatomistes, qui singulis ossibus diligenter inspectis, pronuntiavit omnes humani corporis solidiores partes adesse, etsi multæ comminutæ essent: nam cranii decem particulæ majores aderant aliæque minores, & similiter aliæ particulæ in pulverem penè actæ. Atque anatomistes abesse tantum os brachii ab humero ad cubitum, nihilque præterea desiderari. *Verumtamen in postrema recognitione, facta xxv & xxvi Junii, anno 1728, observatum est, desiderari etiam spinalem vertebram primam, quam Atlantem vocant medici.*

F

§ LXI. Diuturna controversia de corpore invento, quæ tandem finitur judicio episcopali, per summum Pontificem confirmato.

Post inventionem sacri corporis modò relatam Diuturna de corpore invento controversia: acris orta est contentio, quæ annis ferè triginta & tribus magno partium studio fuit agitata, quòd multi negarent S. Augustini corpus esse, quòd erat inventum. De illis laudatus sæpe Fontaninus sic loquitur cap. 19: Quamdiu mausoleum, in quo corpus inventum, intactum stetit, illud esse vacuum palàm jactitarunt: fuisse quidem in eo corpus sancti Doctoris, at non amplius esse. Ubi postea non vacuum, sed plenum, in-

que

A que arca argentea corpus Augustini ibidem reperi-
tum est, tunc beati Viri corpus alibi quærendum
esse conclamaverunt. *Exercuit illa controversia
calamum multorum eruditorum. At nimis pro-
lixum, & post latam sententiam minimè necessa-
rium judico, omnia hinc inde prolata argumenta
curiosè discutere. Fruabit tamen breve totius con-
troversia dare compendium, quod præcipuè desu-
mam ex Collectione actorum & allegatorum in
hac causa, impressa Venetiis apud Sebastianum
Coleti anno 1729. Huic Collectioni præfationis lo-
co præmittitur Series historica & chronologica a-
ctorum, quæ lumen præbebit toti controversia.*

ossa variis
vicibus re-
censita, te-
stesque au-
diti;

780 Cum sacra ossa inventa essent die 1 Octo-
bris, anno 1695, facta fuit prima ossium visita-
tio per vicarium generalem, absente episcopo. Se-
cuta est altera visitatio ac recensio per anatomicos
die 19 Februarii, anno 1696. Die xxiii Junii il-
lustrissimus præsul Ticinensis Laurentius Trotti
adivit confessionem S. Augustini, cunctaque ipse
lustravit ac descripta in utraque ossium visitatione
recognovit. Deinde anno 1698, die xv Maii, alia
rursus sacrorum ossium recensio facta est & de-
scriptio. Interea mense Novembri & Decembri
anni 1695, & mense Februario anni sequentis,
examinati sunt testes de nomine AUGUSTINO in
corporis inventionem lecto, ut perpetuum fieret do-
cumentum. Idem testes rursus auditi sunt anno
1698, mense Februario & Martio, exceptis iis,
qui interim obierant. Eodem anno 1698, juxta
instructionem Romæ transmissam, aliud institutum
est examen, in quo auditi sunt testes super pu-
blica voce, fama ac traditione de perpetua ex-
istentia S. Augustini corporis in confessione eccle-
siae S. Petri in Calo aureo. Hactenus de examini-
bus institutis, dum prima fervebat disputatio.
Nunc accipe, quanam interim conscripta fuerint,
prout res tota refertur in Serie actorum memo-
rata.

scripta va-
ria pro ve-
ritate corpo-
ris Augu-
stiniani:
contra quæ
scribens
alius,

781 Michaël de Collibus Clericus Regularis
Barnabita variis scriptis probare conatus est, cor-
pus S. Augustini esse, quod erat inventum. Ele-
ctus hic erat cause patronus à pralatis utriusque
monasterii, & non modò pro asserendis ossibus S.
Augustino quinque scripta produxit circa tempus
memoratum, sed tribus quoque aliis respondit ob-
jectionibus advocati fiscalis, ut vocant. Præterea
laudatus de Collibus totius processus allegatarum-
que rationum compendium concinnavit, quod ad
præcipuos Italiae theologos cum aliis suis scriptis
transmisit. Ex illis theologi & jurisconsulti trigin-
ta tres, in actorum Serie enumerati, ac viri
prorsus insignes, rescripserunt sententiam suam
pro corpore S. Augustini. Eodem etiam tempore
suas lucubrationes ediderunt pro corpore invento
duo Ticinenses Eremitæ Augustiniani, videlicet
P. Mathis linguâ Italicâ, & P. Bandini Latinâ.
Contra Ferdinandus Lera abbas Canoniarum Re-
gularium Lateranensium Ms. quemdam libellum
emiserat sub nomine Responionis apologeticæ ad
PP. Eremitanos, quâ probare nitebatur, non esse
corpus S. Augustini, quod erat inventum.

subita per-
cussit in-
firmitate,

782 Verum laudatus abbas retractavit senten-
tiam, aut certe scripto suo renuntiavit, ut ha-
bet Series pag. 4, ubi recitatur ejus epistola, ad
quemdam amicum data, ex qua id ostenditur.
Epistola illa Italica est, spectatque vel maximè ad
S. Augustinum. Quapropter totam hic Latine red-
do: Occasione arcæ inventæ in scurolo ecclesiae
nostræ majoris, in qua asseruntur ferveri ossa
corporis patris nostri S. Augustini, quod scriptis
suis, variisque auctororum allegationibus probare

conabatur P. de Collibus Barnabita collegii S. AUCTOR
Mariæ Cellæ novæ, jussus sum ei contradicere, J. S.
quod executus sum. Dum redeo ad cubiculum
meum, vix perveneram ad medium claustrum, cum
me invadit malum adeo mirabile cum doloribus
tam ingentibus, ut non nisi magno labore regre-
di possem ad sedendum in vicino scamno ad e-
gressum sacriarii nostri: & ibidem tam vehemen-
ter sum oppressus, ut ferri magis quàm duci ad
lectum me oporteret. Vocati subito medicus &
chirurgus omni diligentia & curâ aliquot mihi ad-
hibuerunt remedia, quibus non multum recrea-
tus sum. Dimisi satis serè illos, qui mihi assiste-
bant, ut tentarem, an dormire valerem, atque
etiam, ut illi possent quiescere: cum media no-
cte corripuerunt me dolores tam horrendi, ut
ossa omnia mihi confringi viderentur & viscera
cruciantur, ita ut voce quoque destitutus, quâ
audiri possem, totus dejectus, quasi ad agoniam
deducerer.

783 In isto statu cum solus essem, tantum
mihi sensus supererat, ut mente recurrerem ad
patrem nostrum S. Augustinum, opem ejus im-
plorando in extrema ista necessitate. Post hæc ap-
paruit mihi S. Augustinus, pontificali ornatu ac
pedo insignis, sicut pingi solet. (Certum est, me
non somniasse.) Hinc preces apud ipsum humili-
ter iteravi & cum fiducia. Ille mihi dixit: "Bel-
,, lam enimvero occasionem habeo te juvandi,,
Unde prudentior per hoc factus, promisi San-
cto, me continuo renuntiaturum omnibus meis
scriptis, adversus alia in causa illius facta com-
positis, dono eidem illa offerendo cum protesta-
tione non immiscendi me similibus contradic-
tionibus. Videbatur Sanctus mihi dicere: "Rectè:
,, confide, me tibi subventurum,,. Quo dicto,
disparuit visio: & re ipsa sensi me recreatum ex
magna illa oppressione, ita ut me extenderim,
reliquumque noctis aliquantulum quieverim cor-
pore, at non mente. Illucescente tandem die,
jussi rogari P. Priorem Augustinianorum, ut ve-
niret ad me, quod cum eo communicare debe-
rem negotium urgentissimum. Istud cum ille be-
nignè fecisset, autographum ipsi tradidi, renun-
tians omnibus in eo contentis, ac subjungens P.
Priori, daret illud Patri de Collibus, aut cui-
cumque vellet, de eoque faceret, quod judica-
ret expedire. Et sanè ex iis scriptis, aut aliis ad
eamdem causam spectantibus, ne verbum quid-
dem retinui. Et hæc quidem, quantum signifi-
care possum, de morbo meo. Et si re ipsa illæ
essent reliquæ S. Patris Augustini, vehementer
me delectaret, quod exponerentur publicæ ve-
nerationi. Hæc ibi.

& habita
apparitione
Augustini,
scriptis suis
renuntiat:
E

F

784 Antonius Pacini, supremus Augustinia-
ni Ordinis moderator, Ticinum venit, ibique
ad quatuor menses hæsit, ut causam promoveret.
At incassum tunc tentata sunt omnia, nec obtine-
ri potuit declaratio in favorem ossium repertorum,
adeo ut sacra ossa in tenebris remanserint absque
ulla veneratione publica. Circa annum 1700 no-
va spes affulsit PP. Augustinianis obtinendi de-
clarationem desideratam. Verum obstetit alia rur-
sum lucubratio Josephi Mariae Bellini Canonici
Regularis, quam nuncupavit, Dubia, quibus ra-
tiones pro tumulo & reliquiis nuper compertis...
ventilantur, expressa. Contra hunc mox prodie-
runt scriptis suis Michaël de Turribus cause pa-
tronus, Gaspar Baretta Benedictinus Casinensis,
& Albertus Castellanus Ordinis Prædicatorum.
Horum conatus irritos reddidit libellus Italicus,
anno 1703 in lucem datus nomine Marii Callini

at lis nec
tunc finita,
nec anno
1700, quo
multa rur-
sum vitro
cirroque
scripta:

AUCTORE
J. S.

Canonici Regularis, cum hoc titulo, quem Latine reddo: Motiva, quæ cogunt dubitare, an reliquæ, in confessione S. Petri anno MDCXCV inventæ, sint eadem cum ossibus sacratissimis S. P. Augustini. Respondit quidem huic libello Michaël de Turribus lucubratione item Italica, quam inscripsit Summarium rationum hæcenus allegatarum &c. Verumtamen nihil obtineri potuit in favorem ossium, quod dubitationes ex predicto libello orta, dissipari tam cito nequirent. Secuta demum morte Michaëlis de Turribus, lis pependit indecisa, & quasi deserta fuit ab anno 1704 usque ad 1728. Colligere hinc poterit studiosus lector, quam cautè Ecclesia procedat in approbandis Sanctorum reliquiis.

Benedictus XIII jubet litteras resummi, ac post duos menses finiri:

B

785 Cùm summus Pontifex Benedictus XIII audivisset, litteras hanc pendere indecisam, sacraque ossa jacere sine honore, controversiam sine mora terminatam voluit. Itaque anno 1728, die XXIII Januarii litteras dedit ad episcopum Ticinensem Franciscum Pertusati, quibus eum jubet liti finem imponere iudicio episcopali. Edidit has litteras Fontaninus ante Disquisitionem suam pag. 9, ex quibus pauca accipe: Itaque fraternitati tuæ sedulo injungimus, ut, ceteris quaestionibus de alio corpore inveniendis remotis, iudicium instituas de solo antedicto corpore, quod anno MDCXCV istic in ecclesia sancti Petri in Cælo aureo in confessione inventum esse tradunt documenta, quæ in acta curiæ istius episcopalis relata sunt. Volumus proinde & mandamus, ut cavillationibus eorum, qui decisionem ac definitionem hujusce causæ impedire tentaverint, etiam per censuras ecclesiasticas occurras. Illis autem, à quibus causa cognoscenda erit, iisdem adhibitis, si opus fuerit, remediis, edicas, ut nullis officiis, commendationibus, aut partium studiis obsequantur, sed solum Deum veritatis præ oculis habeant. Ne autem novis procrastinationibus locus esse possit, bimestre tempus huic iudicio conficiendo præfigimus. Quod si intra duos menses à die, quæ fraternitati tuæ traditæ fuerint hæ nostræ in forma brevis litteræ, causa absoluta non sit, eandem ad nos exinde devolutam fore declaramus. Ha littera exhibita sunt episcopo Ticinensi die XIX Maii.

C
episcopus Ticinensis cum quindecim consultoribus

786 Interea, jubente Pontifice, processus antea facti epitome in Urbem erat missa, Disquisitio de corpore S. Augustini per illustrissimum Fontaninum erat composita, supremus Augustiniani Ordinis moderator Fulgentius Bellelli Ticinum se contulerat cum memoratis Benedicti Papa litteris, episcopo presentandis. Verum, cùm episcopus ad diocesim suam lustrandam abiisset, reditus ejus fuit expectandus: indistincte interim preces ab Augustiniani Ordinis Præposito ad opem divinam implorandam. Reduci episcopo litteras Pontificias obtulerunt Josephus de Gregoriis & Aloysius Bellagente Augustiniani, causæ procuratores constituti. Episcopus verò, acceptis hisce litteris, eadem die XIX Maii utrique parti litiganti indixit, ut intra dies quindecim proferrent, quod pro causa sua prolatum vellent. Quapropter procuratores Augustiniani comparuerunt die XXVI ejusdem mensis, ac pro se adduxerunt ante prolata: quibus nova quadam addiderunt, nominatim Disquisitionem Fontanini, & Scripturam juris & facti, quam alter procuratorum Josephus de Gregoriis composuerat. Die XXVIII ejusdem mensis episcopus quatuordecim elegit consultores ex variis ordinibus, theologos septem, ac totidem canonistas, quorum nomina exhibet Series actorum pag.

xi. His unus deinde adjunctus Stephanus Antonius Saxius, Ambrosiana bibliotheca præfectus Mediolani. Consultores isti utrique parti sunt indicati, ut documenta omnia informationesque ad eosdem perferrentur, prout factum est.

787 Die VII Junii coram episcopo comparuerunt Canonici Regulares, profitentes, se ejus iudicio libenter velle acquiescere. Die XIV ejusdem mensis habita fuit consultorum congregatio prima coram episcopo, cui omnes adstiterunt, uno excepto canonista, ob morbum impedito. In illa actum fuit de voce AUGUSTINO, in corporis inventione lecta, prout deposuerant testes: conclusumque de nomine illo lecto non esse dubitandum. Die XVI altera fuit congregatio, in qua iudicatum, corpus in confessione ecclesie S. Petri fuisse ab immemorabili tempore, sive alio translatum aliquando fuisset, sive non. Interea Fulgentius Bellelli præpositus Augustinianorum Opuscula duo Italica, suppresso tamen nomine, in vulgus sparsit, maxime contra Callini Motiva antè memorata, & contra Adnotationes super iis, quæ huc usque allata sunt pro identitate sacrorum ossium &c., quæ à contraria parte erant vulgata. Tertia consultorum congregatio habita fuit XVIII ejusdem mensis Junii: quarta verò die XX, in quibus argumenta reliqua fuerunt examinata. Eodem die episcopus decretum edidit, quo varia suis præscripsit pietatis exercitia, ad opem divinam implorandam. Hinc die XXIII instituta est pia supplicatio, cantataque Missa votiva de Spiritu sancto: indictum quoque fuit jejunium pro die Veneris sequente, seu XXV, jussique sunt sacerdotes in Sacrificiis suis recitare Collectam, ut vocant, de Spiritu sancto. Demum venerabile Sacramentum expositum, varique preces variis hominum ordinibus præscripta vel commendata.

788 Die XXV & XXVI ejusdem Junii ossa rursum ab episcopo visitata sunt, uti & alia omnia, quæ cum ossibus erant reperta. Quanam in hac visitatione observata fuerint, explicat epistola, Italicè hac de re scripta ab Ordinis Augustiniani secretario ad Fulginatensem episcopum, Latineque reddita & impressa, in qua hæc leguntur: Præter os adjutorium brachii sinistri, ab archiepiscopo Egelnoto anno MXXII in Angliam translatum, deest quoque os Atlanticum, quod caput sustinet, & quod ab antiquo tempore, prout constat ex litteris authenticis, quas sanctitas sua Ragusâ mitti curavit, & P. Generalis allegavit, in supra dicta civitate conservatur. In duabus ampullis vitreis, quæ revera vacuæ sunt, quas contradictores sanguine tinctas volunt, nulla tinctura observatur. Major est in forma urceoli cum anfa sua: minor est similis vasculi ad conservandum balsamum. Particulæ ligni, quæ tanto tempore gloriosissimo Confessori identitatem disputaverunt, sunt numero quatuor, una lata digitis quatuor, longa quinque, & medio crassa. Aliæ duæ sunt minores, sed primæ similes. Quarta clarè videtur esse residuum limbi alicujus cistulæ, eidem globulo conjuncti: ita ut manifestum sit, esse fragmenta residua antiquæ cistæ ligneæ: prout etiam indubiè sunt fragmenta antiquæ cistæ plumbeæ, particulæ plumbeæ, quæ ibidem similiter inveniuntur. Antiquum velum putridum, quod totum in fragmenta & ferè in pulveres redactum est, nullum nativum colorem ostendit. Cista argentea pondus habet unciarum imperialis circiter CCXXV, non comprehensâ laminâ æneâ, quæ illius os circumdans fortificat, cum qua pondus ascendit ad uncias CCXLVI. Vultus

D

momenta litigantium expendit,

E

ossa, aliaque in arceis reperta rursum visitat.

F

Salvato-

A Salvatoris, & cruces laterales redactæ sunt similes iis, quibus utebatur Liuthprandus rex, juxta testimonium Pauli diaconi, Guallæ, & Breventani.

789 Die xxx ejusdem mensis ultima fuit consistorii congregatio, in qua omnes in eandem abiere sententiam. Deinde sequenti mense singulis suffragia sua, scripto exarata sigilloque munita, ad episcopum attulerunt: quæ ille die VII & VIII Julii coram quatuor testibus aperuit atque examinavit. Hac consistorii judicia variis rationibus firmata erant, exceptis tamen paucis, in quibus rationes fuere prætermisse. Imò Epistola apologetica Josephi Antonii Saxii, quæ reliquis dissertationibus hac de re compositis cedere non debet, non alia de causa videtur conscripta ab ipso, quàm ut sententiam suam insinuaret episcopo. Videri illa potest in Collectione actorum part. 2, à pag. 17: sicut & aliorum judicia seu vota huic subjuncta. Die XIII Julii episcopus moneri jussit partes litigantes, se sententiam suam pronuntiaturum die XVI: preces igitur precibus jungerent, & procuratores statuto tempore adessent sententiam audituri. Dicta autem die XVI, celebrata prius Missa de Spiritu sancto, sententiam prælegi fecit procuratoribus causa, ac deinde subscripsit, præsentibus consultoribus omnibus.

790 Die XIX ejusdem mensis Julii secuta est sollemnis sententia promulgatio, de qua laudatamox secretarii epistola sic habet: Finaliter feriâ secundâ, XIX ejusdem, matutino tempore in ecclesia cathedrali dicta sententia solemniter publicata fuit: deinde cantata Missa in gratiarum actionem, cui cum maximè exemplari devotione & pietate adstitit idem dominus episcopus, qui successivè vestibus pontificalibus indutus intonuit TE DEUM: quo tempore more festivo sonuerunt campanæ ecclesiæ cathedralis, quibus unitæ fuerunt reliquæ campanæ aliarum ecclesiarum cum explosione tormentorum bellicorum. Præter multitudinem cleri huic functioni interfuerunt illustrissimi & excellentissimi domini senatores, marcescallus civitatis, illustrissimi domini abbates, & decuriones cum magno numero nobilium & frequentissimi populi. Vespertino tempore ejusdem feriæ secundæ sono festivo omnium campanarum adjuncta fuit illuminatio totius civitatis prædictæ, & ignes artificiales in arce, quos Patres utriusque monasterii S. Petri, & S. Augustini in signum gaudii extrui fecerunt.

791 Ipsa illustrissimi episcopi sententia legi poterit in Collectione actorum part. 2, pag. 193. Hisce pag. 197 subditur epistola Benedicti XIII, quæ episcopo gratulatur peractum judicium, sequè summopere sollicitum, ut sacræ exuvia diligenter custodirentur, ostendit his verbis: Quamobrem districtè interdiximus, ne quis auferre, asportare, aut distrahere audeat quamlibet sacratissimi ejus depositi particulam, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, cujus absolutionem fraternitati tuæ reservamus. Præterea fraternitati tuæ facultates necessarias & opportunas impertimur, ut, si quæ inciderint difficultates & controvertentiæ in peragenda optatissima inventionis celebritate, ipse possis tamquam delegatus apostolicus, quæ rationi consentanea censueris, decernere. Ex hac potestate facta sunt, quæ refert Series actorum pag. 20 hoc modo: Ut autem tantæ declarationis monumentum præclarissimum in posterum permaneret, die XVIII mensis Septembris, Augustiniani sacri sepulcri exteriora rursus claustra referata sunt, & argenteæ interioris arcæ fron-

ac solemniter promulgat, quæ assa S. Augustino asseruntur:

ti extimæ duodecim claviculis argentea item lamina auro obducta affixa est, præsentibus reverendissimo comite Paleari, provicario illustrissimi ac reverendissimi episcopi Ticinensis, reverendissimo patre Priore generali Ordinis, & reverendissimo patre abbate S. Petri, aliisque: eaque incisus characteribus inscripta.

CORPUS SANCTI AUGUSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI

ANNO MDCXCV, DIE I OCTOBRIS, IN HAC CAPSULA ARGENTEA JUXTA ALTARE CONFESSIONIS S. PETRI IN C. A. INVENTUM, ANNO MDCCXXVIII RECOGNOVIT, ET DIE XVI JULII JURIDICE DECLARAVIT, BENEDICTO XIII PONT. MAX., CAROLO VI IMP., D. FRANCISCUS PERTUSATI EPISCOPUS TICINENSIS.

792 Demum subjungo bullam Benedicti XIII, quæ judicium episcopale confirmavit, eique contradici vetuit. Data hac est eodem anno, X Kalendarum Octobris, atque his verbis concepta: Benedictus Episcopus fervorom Dei ad perpetuam rei memoriam. Ad summi Dei gloriam in Sanctis ejus amplificandam mirabile nuper factum est in oculis nostris, dum exuvia sancti Augustini Hipponensis episcopi & præstantissimi Ecclesiæ doctoris, quarum venerationem antiquus Dei & Sanctorum hostis aliquamdiu perturbare tentaverat, tandem omnium Christi fidelium cultui, pristinaque honorificentia, universa Ecclesia plaudente, restituta fuerunt.

793 Probatissimis literarum monumentis constat, Vandolorum persecutione in Africanam ecclesiam excitata, sanctissimos illarum partium episcopos, & fidei Catholicæ confessores, in Sardiniam exilio damnatos, corpus eximii Doctoris sub finem sæculi V secum in eandem insulam transtulisse, ibique usque ad initium sæculi VIII Christiana, id est maxima, religione custoditum. Tunc enim Saracenis, qui in Sardiniam irruerant, loca sacra impiè sedantibus, Liutprandus Langobardorum rex sanctarum Augustini reliquiarum pietate motus, per legatos ab se illuc transmissos, magno eas pretio redimendas, & Ticinum, quæ alias Pavia dicitur, sacrâ pompâ transferendas curavit, ubi in confessione ædis sancti Petri in Cælo aureo, tunc primùm ad hoc unum jussu regis exstructa, Augustiniani corporis thesaurus debito tanto Patri honore depositus fuit, populisque devotionis causâ usque ad nostram ætatem illuc undique confluentibus, in ejusdem confessionis crypta inter puteum, aqua salutari manantem, & altare inferius piissimo studio servatus est. Tandem verò die I Octobris anni Dominici MDCXCV albus marmoreus sarcophagus sub mausoleo lateritio ibidem loci detectus, inque eo sacratissimæ Augustini exuvia, in arca argentea clausæ, repertæ fuerunt: quæ omnia coram plurimis testibus canonicè comprobata, per curiæ episcopalis ministros & actuarios, in processu & commentarios, publica auctoritate munitos & summa fide conscriptos, tunc digesta, perque totum quinquennium adversus quorundam dubitationes non segniter agentibus fratribus Eremitis Ordinis sancti Augustini, qui in eadem sancti Petri basilica æquè ac Canonici regulares Congregationis Lateranensis, alternis mensibus divina officia persolvunt, disceptata fuerunt, donec unus & triginta sacræ Paginæ, & decretorum doctores pro iisdem Augustini reliquiis sententiam suam, mira consensione firmatam, scripto ediderunt.

794 Quum verò ad audientiam nostram pervenisset, ob non extinctas & abolitas judicio

AUCTORIBUS
J. S.

Constitutio
Benedicti
XIII.

E

quæ narratur inventio corporis.

F

episco-

AUCTORE
J. S.
mandatum
Pontificis
de finienda
lite,

episcopali Ticinensium præfulum ejusmodi dubitationes, venerandos tanti Doctoris cineres, quasi incertos, sine debito honore habitos, nos rei gravitate perculli, literas nostras sub anulo piscatoris die xxiii Januarii hujusce anni ad venerabilem fratrem episcopum Ticinensem dedimus, ei seridò injungentes, ut iudicium de invento illic sancti Augustini corpore, ulteriori dilatione sublata, secundum Deum & veritatem, ceteris quaestionibus de alio corpore inveniendis remotis, ad finem perduceret; illi præterea mandantes, ut cavillationibus eorum, qui decisionem ac definitionem hujusce causæ impedire tentassent, etiam per ecclesiasticas censuras occurrere deberet, utque illis, à quibus causa cognoscenda esset, iisdem abhibitis, si opus esset, remediis, ediceret, ne ullis officiis, commendationibus, aut partium studiis obsequerentur; sed solum Deum veritatis præ oculis haberent. Et ne in re tanta definienda novis procrastinationibus locus esse posset, bimestre tempus huic iudicio conficiendo præfiximus. Has verò literas dilectus filius Fulgentius Bellellus prior generalis fratrum Eremitarum totius Ordinis sancti Augustini, in cœnobio juxta prædictam ædem sancti Doctoris, aliàs sancti Petri in Cælo aureo, Ticini constitutus, ipsi episcopo per dilectos filios Josephum de Gregoriis à sancto Elpidio & Aloysium de Bellagente Ticinensem, fratres Eremitas ejusdem Ordinis, tamquam speciales procuratores in hac causa à se deputatos, præsentari curavit.

facta per
episcopum
Ticinensem
ante iudicium,

795 Episcopus Ticinensis, acceptis literis nostris, & juridicè vocatis vocandis, qui olim pro identitate sacri corporis declaranda, nomine eorumdem fratrum Eremitarum, in memorato cœnobio degentium, vocati fuerant, inspectisque actis, in eadem causa à mense Octobris anni mdcxcv usque ad mensem Martium anni mdcxcix confectis, unà cum visitationibus & recognitionibus ipsius corporis sancti Augustini, annis mdcxcv, mdcxcvi & mdcxcviii pariter factis, nec non juribus, documentis, testium depositionibus, aliisque monumentis & scripturis, tunc & subsequenter annis publica auctoritate exaratis; compluries etiam theologis, sacrorumque canonum interpretibus coram se congregatis, quos ex piis doctisque viris ad præscripta sacrosancti concilii Tridentini, in consilium sibi adhibendos delegerat, quibus pœnas, in iisdem literis nostris expressas, indixit, singula causæ momenta attentè discussa & maturè considerata fuerunt. Tandem verò idem episcopus die xxv Junii unà cum iisdem suis hac in causa consiliariis, ab se delectis, coram fratribus Eremitis Augustinianis, & Canonicis Regularibus Lateranensibus sacrum corpus, in confessione repertum anno mdcxcv, post recitatum ad aram maximam hymnum, VENI CREATOR SPIRITUS, ex confessione in capsa clausum ad eandem aram per sex presbyteros inter accensa funalia reverenter perlato, exactè & sedulò visitavit diebus xxv & xxvi Junii, adhibitis tribus ex peritioribus civitatis anatomis professoribus, jurejurando de veritate dicenda obstrictis, qui singulas sacri corporis partes studiosè recognoscentes, OS BRACHII SINISTRI ab humero ad cubitum, atque aliud, quod ATLAS vocatur, deesse animadverterunt: quorum primum Ticini à felicis memoriæ decessore nostro Benedicto Papa VIII beato Egelnotho primati Cantuariensi dono traditum fuerat; alterum verò in Dalmatiâ servatur in thesauro sacrarum reliquiarum metropolitanæ ecclesiæ Ragusinae.

796 His peractis, sacroque deposito in pristinum confessionis locum eadem cæremoniâ restituto, idem episcopus Ticinensis solemnes supplicationes, aliasque publicas & assiduas preces, ad divinam opem pro recto iudicio, secundum Deum & veritatem ferendo, impetrandam, indixit, quibus devotè cum utroque clero & populo civitatis interfuit; visisque tandem omnibus videndis, & consideratis considerandis, congregatisque iterum coram se sacre theologiæ magistris, & canonum professoribus, quos, uti jam diximus, ad sanctiones concilii Tridentini antea in consilium vocaverat, quique decem & septem numero pro veritate atque identitate reliquiarum sancti Augustini unanimem sententiam tulisse memorantur, ipse coram dilectis filiis priore generali totius ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini, & præposito Canonicorum Regularium Congregationis Lateranensis, atque aliorum complurium, qui illuc, supremum hac de re episcopale iudicium audituri convenerant, post Missæ sacrificium de Spiritu sancto celebratum, solum Deum veritatis præ oculis habens, hoc eodem anno mdcxcviii, Indictione vi, Feriâ vi, die xvi mensis Julii, horâ tertiarum in episcopio pro tribunali sedens, hoc decretum cum plena causæ cognitione pronunciavit: "Christi nomine repetito, per hanc nostram definitivam sententiam, dicimus, pronunciamus & declaramus, fatis constare, corpus, inventum in confessione templi sancti Petri in Cælo aureo hujus civitatis, die prima Octobris anni mdcxcv, & nuper per nos recognitum, ac sigillo nostro munitum, esse corpus sancti Augustini Ecclesiæ doctoris, ideoque pro tali esse colendum, & publicè fidelium venerationi exponendum, D. Franciscus Episcopus Papiensis.

D
ipsa episcopi
sententia
de corpore,

797 Nuncio tam sancti, tam gravis & maturi iudicii episcopalis ad nos perlato, præ gaudio exsiliit cor nostrum, summâque lætitiâ perfusi gratias Deo egimus, quòd suam gloriam in sancti Augustini exuviis canonicè vindicatis augere voluerit, quem ob sanctimoniam, atque intemeratam doctrinæ excellentiam, ut fulgentissimum Ecclesiæ lumen, Innocentius, Zosimus, Bonifacius, Cælestinus, Gelasius, Hormisdas, aliique decessores nostri Romani Pontifices magno semper in honore habuerunt, nosque ipsi, ut parentem æquè ac magistrum veneramus, utpote cuius Regulam & doctrinam in nostro Prædicatorum Ordine à primis adolescentiæ annis professi sumus, & favente Deo profitemur. Ut autem nostrum juxta ac totius Ecclesiæ gaudium ubique diffunderetur, per literas nostras universis Christi fidelibus inscriptas die iv Augusti, omnibus & singulis utriusque sexus, verè pœnitentibus & confessis, qui aliquam ex ecclesiis tam Fratrum, quam Sororum Ordinis Eremitarum sancti Augustini, ubicumque existentem die, per ordinarios locorum designando, visitassent, atque ibi pro Christianorum principum concordia, hæresum extirpatione, ac sanctæ matris Ecclesiæ exaltatione piis ad Deum preces effudissent, plenariam omnium peccatorum indulgentiam & remissionem concessimus; dieque subsequenti alias literas dedimus ad episcopum Ticinensem, ipsius pietatem & fidem laudantes, quod omnem dubitationis nebulam de veritate corporis sancti Augustini tam accurato examine dissipare studuisset; districtè interdicens sub pœna excommunicationis lætæ sententiæ, ne quis auferre, asportare aut distrahere quamlibet sacratissimi ejus depositi particulam audeat.

ac facta per
Pontificem
post latam
sententiam,

A deret. Subinde in die festo ejusdem Ecclesie Doctoris xxviii Augusti ad ejusdem titulum & cœnobium fratrum Eremitarum nos ipsi accedentes, in illius honorem sacrosanctum Missæ sacrificium ritu pontificali celebravimus, adfidentibus nobis venerabilibus fratribus nostris S.R.E. Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis & episcopis; & post peracta divina mysteria, in gratiarum actionem, pro sancto ejus corpore luculentè & canonicè comprobato, hymnum, TE DEUM, Christianæ lætitiæ prænuncium solempni cæremonia præcinentes, in trinis Personis unum Deum collaudavimus.

*quæ demum
hac consti-
tutione ap-
probatur &
confirmatur.*

798 Ne verò ex pastoralis officii debito erga sanctarum Augustini reliquiarum conservacionem & venerationem à nobis quidquam præmittatur, quascumque dubitationes, controversias, causas & lites de corpore sancti Augustini quomodolibet exortas sive introductas, illarumque jura, scripturas & titulos omnes præsentibus pro plenè expressis habentes, & quatenus opus sit, ad nos avocantes, prorsus extinguimus & abolemus, & perpetuum silentium super illis imponimus. Et ne umquam futuris temporibus de prædicto episcopali judicio, ad sanctiores Ecclesie regulas absoluto, possit quomodolibet hæsitari, ad submissas preces dilecti filii Felicis Leonii, totius Ordinis eorundem fratrum Eremitarum procuratoris generalis, ejus libello supplicis nobis porrectas, piæ recordationis antecessoris nostri Martini Papæ V vestigiis inhærentes, qui translationem corporis beatæ Monicæ, venerabilis Augustini matris, ex civitate nostra Ostiensis ad hanc eandem ecclesiam domus Fratrum dicti Ordinis Eremitarum sancti Augustini factam, suis apostolicis literis, incipientibus, PIA CARITAS, adprobavit; nos quoque judicium episcopi Ticinensis de veritate corporis sancti Doctoris, ut apud Christi fideles notius & manifestius evadat, ac devotio erga Augustinum magis inflammetur, tenore præsentium ratum & gratum habentes, ex certa scientia, atque etiam motu proprio, Apostolica auctoritate undequaque adprobamus & confirmamus, & perpetuis futuris temporibus firmum semper & validum esse & fore decernimus, non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis, avocationis, extinctionis, abolitionis, silentii impositionis, decreti adprobationis, confirmationis & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo vicefimo octavo, decimo Kalendas Octobres, pontificatus nostri anno quinto.

§ LXII. Beneficia quædam, quæ facta narrantur occasione corporis inventi.

*Beneficia
quædam per
Sanctum
impetrata,
dum lis de
corpore vi-
gebat:*

Beneficia varia ope S. Augustini obtenta, dum vigeat controversia de corpore invento, referuntur in Collectione actorum jam sæpe memorata, quæ hoc loco juvabit colligere. Collectionis part. I in Summario documentorum pag. 79 & seqq. testes varii, legitime interrogati, affirmant Augusti Tomus VI.

verunt generatim, se audivisse, personis diversis infirmis, quæ ad arcam inventam accesserant, sanitatem restitutam. Et pag. 83 nominatim exprimuntur quinque, videlicet Carolus Emmanuel Marcellinus canonicus ecclesie cathedralis, comitissa Gambarana, causidicus Solivetta, Magdalena Marcona, & filius Anna Franciscæ Sala. Ex his quatuor interrogati sunt juridicè, & gratiam sibi præstitam exposuerunt fuse cum omnibus adjunctis, prout ibidem videri potest pag. 89 & seqq. Horum quatuor testimonium depositio referatur etiam part. 2 pag. 87 in Voto Caroli Josephi Caimotti promotoris profiscalis, ommissis tamen iis, quæ ad formam juris magis spectant quàm ad facta illustranda. Hac de causa Caimotti relationem ut brevior sequar, & verba testimonii Italice Latine hic exprimam.

800 Adm. R. D. Carolus Emmanuel Marcellinus, canonicus ordinarius ecclesie cathedralis, teste Caimotto, hac Italice testatus est: Erant jam circiter tres aut quatuor anni, quibus affligabar malo capitis instar vertiginis, ita ut, cum aliquando id me corripere bis per hebdomadam, mihi ingereret tantum timorem tantamque nervorum debilitatem, ut, dum stabam ad altare ad celebrandum sacrosanctum Missæ sacrificium, quando me vertere debebam ad populum, mihi viderer lapsurus. Hinc semper me stare oportebat una manu nixum altari, & meliori, quo poteram, modo, ut contra hujusmodi cadendi timorem me munirem. Postquam inventa erant Sancti reliquia, genuflexus, ut prosequitur, super gradum ferreorum clathrorum, præmissis fidei actu, dixi similia verba: Domine, si ita res habet, pro benignitate & misericordia tua in manifestatione sacrarum reliquiarum sancti Augustini, quando hæ ipse sunt, te oro, ut gratiam mihi præstes, liberesque me isto capitis malo, ut liberè celebrare valeam sacrosanctum Missæ sacrificium. Atque ita me sensi sequenti die pro magna parte liberum primo illo timore: & sic continuato tempore semper me magis liberum deprehendi: neque umquam deinceps ad altare hujusmodi timorem expertus sum. Hæc omnibus vestita adjunctis fuse referuntur loco primum allegato.

801 D. Franciscus Bernardus * Mayus Solivetta causidicus, legitime item interrogatus sic respondit: Die xiii mensis Septembris anni mdcxcvi oppressus sum febris, quam cum medici examinassent & judicarent mortiferam, ipseque me sentirem graviter pressum, nec vires habere ad resistendum malo, incensus pietate erga gloriosum patrem sanctum Augustinum, cogitavi postulare, sicut revera feci, ut fumeretur mihi aqua ex puteo, qui est in confessione, ubi quiescere dicitur corpus ejusdem Sancti. Ex illa mihi portata aliquid forbui ex devotione die xxii dicti mensis. Die sequenti xxiii, quæ erat Dominica, sentiens me vehementius afflictum, verti me toto animo ad imaginem B. Virginis cum Jesu & Josepho, quæ erat, uti adhuc est, ad latus cubiculi, in quo jacebam, totoque corde me eis commendabam, postulans sanitatem. Absoluta vixdum oratione, animi tranquillitatem expertus sum, ac citissimè in somnum incidì. Deinde videbar audire vocem dicentem: "Bi-, be aquam D. Augustini, & salvus eris." Quandoquidem vox illa in somno erat allata, ad ipsam non attendebam: verum continuans eandem quietem aut somnum, audivi intra modicum tempus repeti eandem vocem, ad aurem

*nimirum
canonicus
quidam ca-
pitis verti-
gine.*

E

*alter peri-
culosa fe-
bri,
* al. Ber-
nardinus*

F

B b b

nimi-

AUCTORE
J. S.

nimirum: "Bibe aquam D. Augustini, & salvus eris," Verumtamen non advertens ad dictam vocem, continuavi somnum aut quietem. Verum audiens adhuc repeti memoratam vocem; "Bibe aquam D. Augustini, & salvus eris,"; subito evigilavi læto animo, & dixi, mihi adferrent aquam S. Augustini... quia de illa gustare volebam. ex devotione, consideratâ gratiâ obtentâ per opem & intercessionem Sancti, cum me sentirem quasi omnino recreatum ex ista febre. Alratâ mihi mox aquâ, ex illa gustavi, & sentiens me multo magis ex febre illa relevatum, profectus sum, me intercessione dicti Sancti gratiam consecutum, ac in gratiarum actionem de beneficio cum domesticis meis cantavi TE DEUM LAUDAMUS. Matutino tempore sequentis diei, quæ Lunæ erat & xxiv, mihi ad sepulcrum pro gratiarum actione facem ceream, quæ accensa est eidem Sancto. Hæc ex ipso testimonio part. 1, pag. 91 & 92, quæ à Caimotto contracta sunt. Utrouque subiungitur visio, quam brevitate causa in compendium redigo. Eadem nocte, cum post bibitam predictam aquam lenius haberet, videbatur sibi esse in confessione, in qua est Sancti sepulcrum, videretque Sanctum ipsum, pontificali habitu ornatum, egredientem ex arca, in qua sacrum corpus quiescit, ac procedentem ad altare, ubi eidem benedixit, sanumque fore promisit.

802 Accipe item compendio, quæ fusiùs referuntur Italicè part. 1 pag. 93, & part. 2 pag. 89. Anna Francisca Vallé, uxor Pauli Salæ Pelizarii, mulier 40 annorum, filiolum habebat sexdecim mensium, nomine Josephum Antonium Dominicum, quem illa ipsa lactabat. Infans ille tribus jam mensibus febre laboraverat, & os totum habebat plenum ulceribus, quibus & matris ubera infecerat periculosissime. Hinc gravissimis doloribus tortâ mater, dum audiret corpus S. Augustini inventum, ad Sanctum confugere statuit, & filium tribus diebus ad arcam inventam portavit, diutius idem factura, nisi continuâ sex dierum pluviam fuisset absterrita. Noctē sex illos dies secuta, dum lactabat filium, vidit episcopum, ornatum pontificali & mitrâ insignem, similem pictæ S. Augustini imagini, quam vidit postea. Ille mulieri dixit Italicè hæc verba: Dixisti te portaturam filium istum ad S. Augustinum, & non portasti. Porta illum, quia sanabitur. Cum nondum illa die tulisset filium ob pluviam continuatam, sequenti nocte visio eadem apparuit, eademque iussio repetita. Hinc sequenti die cum filio se contulit ad confessionem S. Augustini: ubi ipsa arcam ejus osculata est, & curavit, ut eam oscularetur filiolus. Deinde aquâ, ex puteo Sancti haustâ, lavit os filioli sui, & ubera sua: bibit etiam cum filio suo ex eadem aqua. Postea domum reversa est cum filio: ac intra biduum sanatus infans ex febre & ulceribus, mater verò uberum suorum malo liberata. Facta hæc dicuntur eodem anno, quo sacra ossa inventa, mense Octobri, ut mulier ipsa post biennium testata est coram iudicibus.

803 Subiungitur utroque loco quartum beneficium, quod, omissis superfluis, sic habet. Magdalena Massarola, uxor Caroli Antonii Marconi, nata annos 34, septem mensibus laboraverat tantis ischiadis doloribus, ut incedere non posset, nisi egerimè. Post septem menses decumbere semper debuit duobus mensibus. Interim audivit, inventa esse ossa S. Augustini, cujus opem cepit implorare. Transactis duobus istis mensibus

ac mulier
ischiadis
doloribus
liberati.

de lecto subinde se levare poterat, & per cubiculum ambulare nixa fulcro subalari. Ita se habuerat duobus item mensibus, cum nocte quadam solito vehementius afflicta, invocavit toto animo sanctum Augustinum, Qui, inquit ipsa Italicè, mihi apparuit in habitu pontificali, cum mitra in capite, & pedo pastorali, formâ viri magni & barbâ canâ, & simul cum ipsius præsentia vidi ingentem in cubiculo meo splendorem, qui illud illuminabat, ac si lux fuisset accensa: & dixit mihi hæc ipsa verba: "Ne dubita, gratiam, quam me rogasti, brevi obtinebis," deindeque subito disparuit. Hinc illa mane adiit confessionem S. Augustini nixa fulcro subalari, & apertam ferente marito. Post preces aliaque pietatis officia, inde rediit nonnihil recreata, fulcroque in arca Sancti relicto, succurrente tamen marito. Duobus sequentibus diebus regressa est ad arcam Sancti, comitante rursus marito: & quotidie rectius habebat, ita ut sine ullo dolore incederet, dum coram iudicibus comparebat. Fatebatur tamen, aliquid subinde doloris præcedentis se rursus sensisse; at affirmabat, gressum sibi nunquam sic impeditum fuisse, uti antea fuerat. Laudatus Caimottus part. 2 Collect. pag. 90, relatis hæc beneficiis, sic ratiocinatur: Hæc miracula, quæ non longè à veritate sunt, juncta cum apparitionibus & locutionibus Sancti, sequutis abique perturbatione animi, immo cum levamine & hilaritate infirmi, quæ effectum sortitæ sunt promissum, atque adeo non provenientius à malo spiritu aut imaginativâ, sunt divina sigilla, quibus authenticantur ossa, reperta in confessione sancti Petri in Cælo aureo Papiæ, esse sancti Augustini episcopi & doctoris Ecclesiæ eximii. Nunc quasdam Sancti reliquias aliis locis servatas ostendimus.

§ LXIII. Reliquiæ aliis locis servatæ.

W ilhelmus Malmesburiensis de Gestis regum Anglorum lib. 2, cap. xi, pag. 275 de Egelnotho Cantuariensi antistite hæc memorat, postquam iter ejus Romam descripsit: Domum rediens, apud Papiam brachium sancti Augustini doctoris, centum talentis argenti & talento auri comparatum, apud Conventreiam misit. Cernobium erat in diocesi Cestrensi, ut idem scriptor affirmat in Gestis pontificum Anglorum lib. 4 pag. 289, ubi hæc rursus habet: Conventreix habetur brachium magni Augustini, thecâ inclusum argenteâ: cernunturque in cælatura hujusmodi litteræ: "Hoc brachium S. Augustini Egelnodus archiepiscopus, rediens à Roma ad Papiam emit centum talentis argenti & talento auri," Alfordus in Annalibus ecclesiæ Anglicanæ ad annum 1020 num. 14 non admittit brachium ab Egelnotho emptum, sed dono acceptum contendit. Idem vehementer pugnat Fontaninus in Disquisitione sæpe memorata cap. 40, argumentum deducens ex enormi pretio, quod à Luitprando datum putat pro redemptione totius corporis.

805 Verum Baronius ad annum 1027 num. 7, & Mabillonius in Actis Sanctorum Benedicti, seculo 6 pag. 448 idem referentes, emptionem non negant. Et sanè pretium hîc memoratum non evincit, os illud brachii non fuisse emptum, cum talentum eo tempore tam variè sumeretur, ut per florenum etiam reperiat expostum, quem-

Reliquiæ
Sancti in
Angliam
portatæ.

F

pretio, ut
fertur,
comparatæ,
admo-

A *admodum videre est in Glossario Cangii ad vocem Talentum. Deinde emptio reliquiarum eodem tempore inusitata non erat apud quosdam etiam probos, qui illam illicitam esse ignorabant. Videri possunt, quæ hac de re dixi tomo precedenti in S. Bartholomæo pag. 104, num. 269. S. Antoninus in Historia tit. 16, cap. 7, § 3 idem referens factum, monet verba sano sensu intelligenda: Reliquias enim Sanctorum, inquit, vendere vel emere non licet; quod simoniacum. Sed, gratis oblatis, licet ob gratitudinem aliqua donantibus condonare liberaliter, vel etiam vasa ipsa aurea vel argentea emere. Quæ sanè expositio, etiamsi benigna magis sit quam certa, verisimilior tamen est, quam sit hac Fontanini conclusio: Itaque nullus ambigo, quin Guillelmus ex notitiis, ab se malè digestis, errans, pretium pro toto corpore Augustini redimendo olim solutum, unius brachii emptioni falsò adplicuerit, Cantuariensi primati tribuens, quod regi Langobardorum tribuendum fuerat.*

B *806 Porro reliquia hæc S. Augustini Egelnotho Cantuariensi episcopo, non Cnutoni aut Canuto regi tradita fuerunt, ut lapsu calami scripsit Baronius loco mox assignato. Nec Romæ illas accepit, ut alii perperam asseruerunt, sed Ticini seu Papiæ. Factum id anno 1022 putat Fontaninus cap. 41, dum Benedictus VIII ibidem celebrabat concilium, de quo apud Labbeum tom. 9, col. 819 & seqq.: indeque existimat, tunc plures Sancti reliquias ad alia loca missas. Quæ ut verisimilia admitti possunt; at certa non sunt. Idem advertit os illud Augustinianum, quod cænobio Conventriensi dederat Egelnothus, postea translatum fuisse ad abbatiam Glastoniensem agri Somersetensis. Certè in Monastico Anglicano tom. 1, pag. 6 inter reliquias Glastoniensis ecclesiæ numeratur de S. Augustino doctore os unum. Nec refert, quòd brachium vocet Malmesburienfis: nam os unum brachii brachium non rarò vocatur, quando de reliquiis agitur. Fateor tamen, hinc certum non esse, idem istud os esse, quod Conventria fuit servatum.*

C *807 Ragusi in Dalmatia servatur vertebra illa, quam os atlanticum vocant medici. Testatur id capitulum Ragusinum in litteris, anno 1728, xix Februarii datis, quas exhibet Collectio Actorum in causa corporis Augustiniani part. 1, pag. 34. Pauca ex illis accipe: Testatur, inter venerandas Beatorum reliquias hujus excellentissimæ reipublicæ in pervetusto ex argento opere, humani dorfi formam referente, asservari vertebram D. Augustini doctoris Ecclesiæ, recognitam à medicis & anatomicæ artis peritis, ab his dici primam & capiti proximior, vocatam Atlans, à Græcis verò * . . In dicto opere hæc inclusa sub effigie ejusdem Sancti habet hanc inscriptionem, antiquis majusculis characteribus exaratam: SPINA S. AUGUSTINI DOCTORIS; quæ inscriptio in membrana eidem vertebræ affixa inspicitur. In indice porro, quem constat esse scriptum anno reparatæ salutis millesimo trecentesimo quinto, ac in posteris indicibus, qui servantur in hoc sacrarum reliquiarum thesauro, habentur insuper hæc verba: SCINALE S. AUGUSTINI DOCTORIS. Quæ quidem reliquiæ ab immemorabili peculiari religionis ac pietatis cultu semper veneratæ sunt, & ad præsens quoque venerantur. In posteriori corporis recognitione observatum esse, hanc vertebram desiderari, jam diximus.*

Nid *808 Fontaninus in Disquisitione cap. 22 tres Sancti digitos assignat his verbis: Unum ex digitis Augusti Tomus VI.*

*tis Viri Dei servat ecclesia Eremitarum sancti Augustini in Monte Ilicino, ex Aloysio Taurello * seculo v Augustiniano pag. lxxxiv num. xx. Alius servatur Placentiæ in æde sancti Augustini, aliàs Benedicti, ex Petro Maria Campio in Historia ejusdem civitatis tomo III lib. xxiv, pag. ccv, col. 2. Tertius apud Augustinianos Valentia in Hispania, ex Thomæ Herreræ Alphabeto pag. dxxxix. Digito addit Herreræ mitræ & baculum D. Augustini. Taurellus verò digitum memoratum ait esse indicem manus dexteræ, quem inclusum asserit theca tribus clavibus observata. Subdit Fontaninus: Quidpiam aliud Uliisipone apud presbyteros Societatis Jesu in æde sancti Rochi adservari, docet Johannes Bollandus tomo 11 Januarii pag. DCXII. Et cap. 37 inter reliquias Casino datas à Benedicto VIII numerat particulam aliquam S. Augustini ex Leone Ostiensi. Nec plura Sancti ipsana commemorat; alia tamen variis locis ostenduntur, ut breviter declarabo.*

E *809 Arnoldus Rayssius in Hierogazophylacio Belgico varia assignat: imprimis pag. 55 testatur se vidisse aliquid ex ossibus Augustini doctoris Ecclesiæ in cænobio Canonicorum Regularium Aquæ-curtiensis prope Bappalmam in Artesia: pag. 91 affirmat nonnihil de sanctis reliquiis . . . Augustini præstantissimi Ecclesiæ doctoris servari Duaci in cænobio Belli-loci, quod virginum est Ordinis S. Augustini: pag. 209 assignat os sancti Augustini Hipponensis episcopi & doctoris Ecclesiæ abbatia ejusdem Ordinis in Monte S. Eligii prope Atrebatum: pag. 395 memorat reliquias brachii sancti Aurelii Augustini Hipponensis episcopi, argenteo brachio reclusas, in oratorio palatii Bruxellensis, quod ab annis aliquot totum ferè in cineres redactum est. Hac satis componi possunt cum ossibus Sancti recensitis Ticini, cum particula videantur esse non magna. At, si intelligi debeat, prout verba sonant, non aequè cum illis congruere videtur, quod idem scriptor commemorat pag. 452 his verbis: S. Augustini Hipponensis antistitis & Ecclesiæ doctoris clarissimi medietatem brachii possidet, ut antè dixerat, Rutilensis Cartusia ad ripam Mosæ. Sed forsitan medium brachium vocatur pars quedam unius ex ossibus brachii. Eodem teste Rayssio pag. 119, in abbacia Bona-spei juxta Binchium in Hannonia, quæ est Ordinis Pramonstratensis, servatur culter, quo usus traditur S. Aurelius Augustinus Hipponensis episcopus. In Vita S. Angilberti tom. III Februarii pag. 103 inter reliquias abbacia Centulensis in provincia Pontivensi numerantur S. Augustini reliquia.*

E *810 Egidius Gelenius in Opere de Magnitudine Coloniae Agrippinensis variis urbis sue ecclesiis attribuit sacras S. Augustini exuvias, videlicet pag. 266 ecclesiæ Collegiatae S. Gereonis, pag. 289 collegiatae item S. Cuniberti, pag. 442 S. Catharinae Ordinis Teutonici, pag. 456 duo ossa magna ex corpore sancti Augustini episcopi Ecclesiæ doctoris adscribit ecclesiæ Cartusianorum, pag. 492 particulam vestimentorum sanctissimi P. Augustini ecclesiæ Eremitarum Augustinianorum, pag. 587 reliquias ejusdem Sancti ecclesiæ monasterii B. M. Virginis in Bethlehem, quas item pag. 597 servari ait in monasterio S. Apolloniae, inclusas argenteo brachio, & demum pag. 615 in sacello SS. Willibrordi & Bonifacii. Ha omnes exiguae procul dubio sunt particule, exceptis duobus ossibus memoratis. Thomas Joannes Pessina de Czechorod in Phosphoro Pragensi pag. 516 de Sancti nostri reliquiis in metropoli Pragensi servatis*

AUCTORE
J. S.

sic habet: S. Augustini episcopi frustum insigne, per Wencellaum II regem ex Hungaria allatum anno mccciv: aliæ item duæ partes per Carolum mccciv. Masinus in Bononia perlustrata tom. 1, pag. 432 ejusdem Sancti reliquias adseribit ecclesia S. Jacobi Majoris Eremitarum Augustinianorum, & ecclesia S. Joannis in Monte Canoniorum Lateranensium Bononia. Hactenus enumerata reliquia conciliari satis poterunt cum ossibus Ticini repertis, si perpendamus, ossa Sanctorum, quæ etiam insignia, notabilia, & magna vocantur, ossicula esse minuta, aut majorum ossium partes non magnas; pulveris etiam aliquid venire reliquiarum nomine. Hujusmodi autem particula non pauca desunt thesauro Ticinensi, ut facile intelligat, qui ossa in recensione enumerata consideraverit.

fabulosa
quadam de
pollice San-
cti,

B

811 Fidem apud eruditos non invenient mirabilia, quæ de digito S. Augustini relata leguntur apud scriptores aliquot. Audire pro omnibus lubet Josephum Pamphilum in Chronicis Ordinis Eremitarum S. Augustini ad annum 1477, fol. 91, ubi sic habet: Paulus de Verona theologus & concionator egregius. in sermone, qui de Oratione inscribitur, refert insigne miraculum, quod Papiæ circa corpus beati Augustini dicitur accidisse. Vir quidam nobilis genere Senensis, cum aliquam particulam corporis divi Augustini, quam coleret, habere apud se vehementer exoptaret, Ticinum profectus, à sancti corporis custode eam efflagitavit, magna vi pecuniæ illi proposita. Custos id se facturum recepit: sed non ausus quidquam de sanctissimo corpore detrahere, viro illi operam dare assimulans, ad sepulchrum cujusdam, qui paucis ante diebus humatus erat, accessit, illiusque cadaveris dexteræ abscissum pollicem, ferico involutum, viro illi nobili porrexit, asserens eum esse divi Augustini digitum. Quem patritius ille reverenter accipiens, religiosissime colebat, modò ori, modò oculis admovent, sæpe eundem sinu refovens. Nocte quadam in ædibus suis non plenè dormienti, divus Augustinus viro apparuit in luce multa, dixitque illi: Fili, quiddam apud te reliquiarum mei corporis habere credis, sed falleris, quem enim digitum veneraris, non est meus, sed alterius vitæ sancti, utque reipsa verba comprobem, manus meæ integræ sunt (vide) sed ne fides tua vana sit, accipe digitum hunc meum. Statimque ademptum dexteræ suæ pollicem ei dono dedit, evanuitque ab oculis illius. Multa quidem ubicumque aderat vir ille, signa & prodigia sacro digito faciebat. Quod audiens Longobardorum rex, sancti corporis custodiam * in carcerem conjici jussit: voluitque rem penitus cognoscere. Custode verò affirmante se alterius cadaveris pollicem abscissum patritio illi tradidisse, rex, ubi divi Augustini corpus asservabatur, locum patefieri jussit, sanctoque corpori dexteræ pollicem, præterea nihil, deesse comperit. Hæc Paulus Veronensis, & eo antiquior Jordanus de Saxonia in libro Sermonum de sanctis, form. lxx de transl. S. Augustini. Is digitus hodie venerabiliter asservatur in templo nostro S. Augustini Montis Ilcini in Hæteruria præclara Italiæ regione. Taurellus prudenter ea omisit, ut fabulosa, opinor, licet agat de indice Sancti in Monte Ilcino servato, ut supra vidimus. Sanè, cum Longobardorum rex inducatur in fabulam, factum illud contingere debuisset ante extinctum Longobardorum in Italia regnum, seu ante seculum ix; adeoque Jordanus de Saxonia, qui floruit seculo xiv, junior

* I. custo-
dem

C

est, quàm ut nos securos reddere possit, fidemque extorquere de facto adeo mirabili, ut credibile non sit, nisi cœvorum testimonio fulciretur; quodque aliunde malè coheret cum summa illa diligentia, quæ Sancti corpus semper fuit custoditum.

812 Tædet referre, quid de corde Augustini fabulati sint aliqui, quibus consentire videtur Taurellus ad annum 430, seu tom. 1, pag. 615 & 616. Cum obiisset Sanctus, inquit, angelus de calo descendit, & cor extraxit corpore, illudque anno 951 donavit S. Sigeberto episcopo Lurudunensi. Non novi sanctum illum Sigebertum Lurudunensem episcopum, ac ne Lurudunum quidem inveni. Si illud noverat Taurellus, explicare debuerat, in qua situm sit provincia. Invenit illam historiam Hieronymus Romanus in libro antiquissimo; teste Taurello. At, me judice, & Hieronymus Romanus & Taurellus ipse, prudentiores esse debebant, quàm ut scriberent rem adeo incredibilem sine irrefragabili auctoritate: nam alioquin merito timere poterant, ne se exponerent risui eruditorum, qui hujusmodi facta solent fabulis annumerare, etiamsi à variis referantur neotericis. Porro mirabilia quoque narrata sunt de motibus cordis S. Augustini: at cum nulli probatum inveniam, cor separatim à corpore alibi fuisse servatum, nullus urbem nominet, in qua illud venerationi vel sit vel fuerit expositum, malim illa omnia silentio premere, quàm multis verbis refutare.

D

ejusque
corde con-
silia.

E

§ LXIV. Variæ Sancti apparitiones, & beneficia aliis collata.

Quamquam non ignoro multos hodie reperiri, qui visiones & apparitiones inter fabulas passim numerent, atque supercilio despiciant, quidquid de hisce in Vitis Sanctorum ac historiis ecclesiasticis refertur: omittere tamen nolui, quæ de apparitionibus S. Augustini variis locis scripta reperi, etiamsi lubens fatear non omnia illa æquè esse certa aut probabilia. Quippe, uti non probamus scriptores nimis credulos, qui sine ullo examine amplectuntur omnia, quæ alibi scripta invenerunt, sic assentiri quoque non possumus severioribus quibusdam criticis, qui statim pro fabulis habent, quacumque visionum, apparitionum, revelationum, ac miraculorum nomine insignita legunt, cum ex sacris Litteris constet, miracula visionesque & apparitiones in veteri ac nova Lege contigisse, adeoque nulla sit ratio, cur fidem adhibere non possimus iis, quæ à probatis scriptoribus referuntur, atque aliunde nihil involvunt, quo reddantur suspecta. Accipe igitur, lector benèvole, quæ spectant ad Sanctum nostrum, in quibus recensendis conabor utcumque ostendere, quæquam plus minusve fidei mereantur.

Visiones &
apparitiones
non omnes
rejicienda
aut admittenda:

F

814 Petrus de Natalibus lib. 7, cap. 128 hæc habet: Eadem horâ, quâ obiit Sanctus (ut vult hic auctor, sed res contigit posterius) in quodam monasterio quidam monachus in spiritu raptus, vidit Augustinum in nube sedentem, pontificalibus insignitum, cujus oculi quasi solis radii totam ecclesiam illuminabant, & odor de eo nimis exhalabat. Alio etiam tempore, dum ejus sermones ad Matutinum in ecclesia legerentur, beatus Bernardus vidit Augustinum episcopum,

gemina re-
fertur visio
cum aliqua
differentia:

s. 9)

de

A de cujus ore tantus impetus aquarum exibat, quòd totam ecclesiam inundabat. *Utrumque hoc refert etiam Jacobus de Voragine cap. 119 cum aliqua tamen mutatione: In monasterio, inquit quod Elemofina dicitur, monachus quidam in vigilia sancti Augustini raptus, in spiritu vidit nubem splendidam cælitus elapsam, & super nubem Augustinum sedentem, pontificalibus insignitum, cujus oculi, quasi solis radii, totam illam ecclesiam illuminabant, & odor inde nimius exhalabat. Sanctus quoque Bernardus, dum quadam vice in Matutinis existens aliquantulum obdormisset, & de quodam tractatu Augustini lectiones legerentur, vidit quemdam pulcherrimum juvenem ibi stantem, de cujus ore tantus inundantium aquarum impetus exibat, quòd totam illam ecclesiam videretur replere. Qui Augustinum esse non dubitavit, qui fonte doctrinæ totam Ecclesiam irrigavit. *Hæc secunda relatio prioris visionis probabilior saltem est quàm prima, quâ res contigisse dicitur in morte Sancti. Elemofyna autem abbatia est Ordinis Cisterciensis in diocesi Carnotensi. Judicium de duabus hæc visionibus prudentis esto lectoris: nam, licet contineant nihil, quod earum falsitatem ostendat, auctoritas tamen ea referentium tanta non est, ut fidem indubitam extorquere debeat.**

duplex benescium à Sancto præstitum:

B 815 Memoratus Jacobus de Voragine relatis modo præmisit alia duo miracula, his verbis narrata: Molendinarius quidam in beatum Augustinum specialem devotionem habens, cum quamdam infirmitatem, quæ dicitur flegma falsum, in tibia pateretur, beatum Augustinum devotè in sui adjutorio invocabat. Cui per visum sanctus Augustinus apparuit, & tibiam manu palpans, integre restituit sanitati. Qui excitatus se liberatum invenit, & Deo & beato Augustino gratias reddidit. Quidam puer, cum vitio lapidis premere, & de consilio medicorum incidi deberet; mater pueri mortis sibi timens periculum, beatum Augustinum devotè in sui filii subsidium invocavit, statimque, fusa oratione, puer lapidem cum urina emisit, & plenam sanitatem recepit. *Non video, cur hæc fidei aliquid habere nequeamus, quod de sequenti etiam visione dici potest.*

visio alia:

C 816 Apud Burgundiam, inquit, in monasterio, quod dicitur Fontanetum, erat quidam monachus, Hugo nomine, sancto Augustino valde devotus, qui in ejus scriptis miro desiderio pascabatur: quem etiam crebra supplicatione rogaverat, ut ipsum ex hac luce migrare non sineret, nisi in die suæ sacratissimæ solemnitatis. Ipse igitur xv die ante festum ejusdem sic cœpit duris febribus æstare, ut in vigilia ipsius super humum tamquam moriens poneretur. Et ecce plures decori ac fulgentes viri, amici albis, ecclesiam dicti monasterii processionaliter intraverunt: quos sequebatur quidam reverendus pontificalibus insignitus. Quidam autem monachus in ecclesia consistens, hoc videns obstupuit, & quinam essent, vel quòd pergerent, inquisivit. Cui unus eorum dixit, quòd sanctus Augustinus esset cum suis canonicis, qui ad devotum suum morientem pergeret, ut ejus animam ad regnum gloriæ deportaret. Post hoc illa reverenda processio ad infirmariam ingreditur, ubi cum aliquamdiu mansisset, sancta illa anima à carne soluta est, quam dulcis ille amicus & ab hostium insidiis securam reddidit, & ad cæli gaudia introduxit. *Refert idem Angelus Maurique in Annalibus Ordinis Cisterciensis tom. 3 ad annum 1190, cap. 4, num. 9 & 10, ubi monachus ille vocatur Hugo*

Flavigniacensis, Fontaneti prior. *Citat autem Ad- AUCTORE*
ditiones ad Exordium magnum Cisterciense cap. J. S.
24 & 25, ubi visio narratur hæc verbis: Facta est autem in ipsa nocte hujusmodi revelatio cuidam ipsius monasterii monacho religioso: vidit enim processionem candidatorum de cælo venientium ecclesiam introire, & circa corpus, quod ibidem more solito servabatur, assistere. Porro unus ex illis, staturâ procerus, vultu & veste gloriosus atque præfulgidus, accessit ad monachum illum, & cœpit cum eo loqui. Ille verò percontabatur, quis esset, & cujus rei gratiâ advenissent. Cui Sanctus ita respondit: Isti, quos vides, angeli Dei sunt & alii Sancti, ego verò Augustinus episcopus Hipponensis: nostri verò adventus est causa, ut animam hujus fratris deducamus ad sidera nobiscum. *Differunt hæc relationes in adjunctis quibusdam, unde colligitur, alterum ab altero non accepisse: at difficulter determinari potest, uter rem exactius narraverit.*

817 Alia mirabilia subdit laudatus de Voragine, post pauca sic scribens: Cum quidam Papienses à marchione Malaspine in carcere detinerentur, ab eis omnis potus penitus est interdictus, ut posset ab eis magna pecunia extorqueri. Unde plerique jam spiritum exhalabant: quidam verò urinam bibebant. At quidam juvenis inter eos, qui in beatum Augustinum magnam devotionem habebat, ipsum in sui adjutorium invocavit. Tunc circa noctis medium sanctus Augustinus prædicto adolescenti apparuit, & quasi manum ejus dexteram apprehendens, usque ad fluvium Graveloni ipsum deduxit, ibique cum folio vitis in aquam madefacto sic ejus linguam refrigeravit, ut qui urinam bibere cupierat, de potu nectaris non curaret.

vincit carcerem liberatus,

E

818 Præpositus cujusdam ecclesiæ, in beatum Augustinum magnam devotionem habens, cum per tres annos gravem infirmitatem incurrisset, ita ut de lecto surgere non valeret, adveniente solemnitate sancti Augustini, cum jam in vigilia ad vespertas pulsaretur, ad rogandum sanctum Augustinum tota devotione se contulit. Cui in albis Augustinus apparens, eidem ter citato proprio nomine dixit: Ecce adsum, toties à te rogatus. Surge citò & celebra mihi Officium vespertinum. Qui fanus surgens, cunctis stupentibus, ecclesiam intravit, & Officium devotè peregit.

eger sanatus, aliter gemino malo,

F

Cum cuidam pastori sævum ulcus inter scapulas ortum esset, adeo morbus invaluit, ut jam totis esset viribus destitutus. Qui dum ad sanctum Augustinum preces emitteret, eidem Augustinus in visu apparuit, & super locum infirmum manum apponens, perfecte eum sanavit. Idem quoque vir procedente tempore oculorum lumine est privatus. Qui cum sanctum Augustinum sedulè invocaret, quadam die circa meridiem eidem apparuit, & oculos manibus suis tergens, pristinam sibi sanitatem restituit.

819 Relata hæcenus miracula nihil videntur involvere, cur iis fidem abrogare debeamus, licet scriptor, qui ea narravit, etiam si satis sincerus appareat, nimia tamen credulitate non multum fidei apud eruditos obtineat, & in Opere nostro sepe refutetur. Difficilius fidem inveniet apud prudentes visio alia, quam idem præcedentibus immiscuit his verbis: Fertur quoque, quòd dum quidam vir sanctus in spiritu raptus, Sanctos in gloria conspexisset, & beatum Augustinum minimè vidisset, quemdam de Sanctis, ubinam Augustinus esset, percunctatus est. Qui re-

visio quædam, ut videtur, fictitia;

AUCTORE
J. S.

spondit : Augustinus residet in excelsis , ubi disputat de gloria excellentissimæ Trinitatis. *Videtur hac visio conficta ex factis num. 710 refutato, quod simile est satis huic visioni & aquæ videtur ficitium.*

altera ad
Augusti-
num patrum
spectans :

820 *Simplicianus de sancto Martino in Vita S. Augustini pag. 75 gloriam insignem Sancti ostendere conatur ex apparitione S. Gregorii cum aliis Sanctis , qua narratur in prefatione ad libros Moralium S. Gregorii. Res ita se habet. Tagio Casarugustanus episcopus Romam profectus , querebat libros Moralium S. Gregorii , sed incassum. Huic autem noctu in ecclesia S. Petri oranti apparuit S. Gregorius cum SS. Petro & Paulo aliisque pluribus , ac Tagionem docuit , quo loco libri Moralium essent positi. Cum verò quæreretur Tagio , an S. Augustinus inter Sanctos , quos cernebat , adesset ; respondisse dicitur S. Gregorius : Beatum Augustinum virum excellentissimum , de quo quæris , altior à nobis continet locus. Hinc libenter concluderet laudatus scriptor , S. Augustinum Gregorio aliisque ibidem presentibus Sanctis , exceptis tamen Petro & Paulo , altiore in calo locum possidere. At verba illa forsitan nihil significant , nisi Augustinum non adfuisse cum Sanctis ibi apparentibus : nec decet inter Sanctos comparationem instituire , unum alteri præferendo , sed potius omnes venerari.*

B

Sanctus ap-
parens S.
Norberto
Regulam
tradidit :

821 Circa annum 1121 apparuit S. Augustinus S. Norberto , eique Regulam suam tradidit. *Narratur hac visio locis variis. In Vita B. Godefridi Capenbergensis cap. 3 , apud nos tom. 1 Januarii pag. 847 ita res exponitur : Audivi nihilominus eundem orthodoxæ veritatis assertorem (S. Norbertum , de quo ibi agit ,) in communi capitulo hæc , quæ sequuntur , prosequentem : Scio , inquit , unum ex professionis nostræ fratribus , cui de Regula nostra studiosius indaganti , non quidem suis meritis , imò confratrum suorum orationibus , beatus visus est Augustinus , qui auream Regulam , à latere suo dextro prolatam , illi porrexit , seque ipsum luculento ei sermone intimavit , dicens : Quem vides , Augustinus ego sum , Hipponensis episcopus. Ecce habes Regulam , quam ego conscripsi , sub qua si bene militaverint confratres tui , filii mei , securi Christo adstabunt in extremi terrore iudicii. Et quidem ista humiliter tamquam de alio profectus est : nos tamen ipsum fuisse , cui hoc revelatum est , indubitanter advertimus. Idem referunt fratres Capenbergenses in *Actis S. Norberti tom. 1 Junii pag. 859 , iisdemque prorsus utuntur verbis , nisi quod initio dicant , Audivimus , ubi hic habet , Audivi. Et brevius eadem visio narratur ex Ms. Capenbergensi in Addendis ad Vitam B. Godefridi tom. 1 Januarii pag. 1112 his verbis : Apparuit insuper eidem (S. Norberto) in Capenberg B. Augustinus , qui & auream Regulam , à latere suo dextero prolatam , illi porrexit , & ait : Quem vides , ego sum Augustinus Hipponensis episcopus. Ecce habes Regulam , quam conscripsi , sub qua si bene militaverint fratres tui , filii mei , securi Christo adstabunt in extremi terrore iudicii. Non est , cur de hac apparitione dubitemus , cum narretur ex ore ipsius S. Norberti à scriptoribus synchronis.**

C

alia Sancti
apparitio :

822 *Alia S. Augustini cum S. Monica apparitio habetur in Historia translationis reliquiarum S. Monica , qua contigit post medium ejusdem seculi , & conscripta est à Waltero Canonico Regulari Aroasiensi in Flandria , qui Sanctæ reliquias ipse transfulerat. Religioso cuidam dicti mo-*

nasterii , qui apud reliquias S. Monica cum alio ad mediam ferè noctem in oratione vigilaverat , tam tenuiter somnus irrepsit , ut nec se dormire putaret. Verumtamen confopitis sensibus , . . . excessu mirabili , visum est ei quòd prostratus jaceret orans ante altare B. Augustini. Qui cum ab oratione surrexisset , vidit quamdam matronam decora facie & splendidissima veste renitentem , quæ cum dignitate & auctoritate reverenda videretur stare super altare. Cum verò & decorem vultus & nitorem habitus cum magna admiratione adspiceret ; cogitabat , quæ esset , & cujus auctoritatis , cujus splendore totus ille locus clarifceret ; & quomodo illuc adveniens , eà horâ præter consuetudinem super altare staret. Talia eo cogitante , subito apparuit B. Augustinus , episcopali veste indutus , juxta illam stans super ipsum altare , dixitque fratri : Quid aspicias , & cur tantum admiraris ? Certissime scias , quòd hæc est mater mea , & ego sum filius ejus. Frater autem jam per spiritum intelligebat , ipsum S. Augustinum esse , qui ei talia diceret &c. Subcunctos etiam penè simile vidit , sed dissimiliter. Videbat enim quemdam , pontificali veste gloriose indutum , juxta altare B. Augustini in sede episcopali sublimiter residentem : juxta quem erat quædam matrona , vultu decora , & habitu præclaro veneranda. Cui Episcopus vultu hilarum magis amicitiam familiaritatem exhibebat , & adeo honorabat , ut tam ille frater , quàm & plures , qui adesse videbantur , valde mirarentur. Quibus dixit Episcopus : Nolite mirari , si eam diligam , & ei honorem deferam , quia ipsa est mater mea. Hac ibi.

D

823 *Aliam visionem , post medium seculi XIII oblatam Alexandro IV summo Pontifici , referunt multi scriptores , inter quos reperitur Henricus de Ulimaria , qui eodem floruit seculo , & Jordanus de Saxonia , qui sequenti , ita ut res abunde videatur testata. Verba Henrici de Ulimaria , ex Opere ejus de Origine Ordinis S. Augustini , quod mihi ad manum non est , hæc adducit Taurillus ad annum 1256 , num. XI : Nam tempore Alexandri IV , ut ipsemet testatus est , B. Augustinus eidem in visione apparuit , grandis quidem capite , sed membris exilis. Ex qua visione , tamquam divino oraculo , Papa commoitus , univit fratribus Eremitis S. Augustini plures alios Ordines , similiter in eremis habitantes. Hac iisdem ferè verbis deinde bis repetit. Jordanus de Saxonia in *Vitis fratrum lib. 1 , cap. 14 refert , conjunctionem diversorum Eremitarum sub una S. Augustini Regula ceptam ab Innocentio IV , perfectam verò ab Alexandro IV , hac visione monito : Unde , inquit , beatus Augustinus volens dispersiones suæ Religionis congregari , succedenti ei (Innocentio IV) in Sede apostolica , scilicet domino Alexandro Papæ quarto in visione apparuit , grandis quidem capite , sed membris exilis. Ex qua visione , velut divino oraculo , Papa commoitus , unionem , per prædecessorem suum dominum Innocentium inchoatam , consummavit. Ipse namque fratres omnes Eremitas diversorum Ordinum ; quorum quidam sancti Guilielmi , alii fratris Joannis Boni , alii de Fabali , alii de Bretinis , censebantur : alii quoque apud homines ambiguis nuncupationibus vacillabant : necnon & fratres de Pœnitentia Jesu Christi , qui Saccitæ vocabantur : hos , inquam , omnes in unum rededit , & Ordini Eremitarum S. Augustini cum personis & locis effectualiter incorporavit , & univit. Ita ille. An autem omnes**

E

F

A omnes congregationes enumerata certò cum Augustinianis junctæ sint, hoc loco non dispuo.

824 Opposuit se huic visioni Pennottus in Historia tripartita lib. 1, cap. 40 num. 5, quia Pontifices in bullis Pontificum, quibus Eremitas redegerunt in corpus unum, de illa non meminere. At illa ratio sufficiens non videtur, ad omnem fidem laudatis scriptoribus abrogandam, cum Pontifices visionem allegare non deberent, sed solidas potius rationes, quibus utilitas ejusdem unitionis omnibus fieret manifesta. Quin & laudatus Taurellus num. 16 contendit, Alexandrum Papam in quadam sua bulla istius visionis meminisse. Bullam illam vidit, teste Taurello, Hieronymus Romanus in tabulariis conventus Crassensis & Herbitolensis, ex eaque produxit hæc verba: Cùm essem in majori noctis quiete, requiescens in cubili à continuo labore mei muneris, subitò circumdatus sum splendore quodam: & ecce in medio ejus S. Augustinus, indutus pontificalibus, id est pluviali & mitrà; & subtus portabat cuculam nigram, præcinctam cingulo coriaceo, & super caputium monachi: & videbatur S. Doctor caput ingens habere, cætera verò membra exilia: hocque mihi accidit tribus noctibus continuis: ex quo ego admiratus vocavi homines in divinis litteris eruditos, petique ut mihi visionem illam interpretarentur, responsumque mihi ab omnibus fuit, per caput magnum representari fundamentum magnum, quod in Ecclesia fuerat: per membra vero exilia denotari ejus fratres, qui favore nimis erant destituti, & dispersi per omnem Christianitatem. Scripserat hæc Hispanicè Hieronymus Romanus, cujus verba Latine reddidit Herrera, inquit Taurellus. Verùm non dubito, quin & verba illa & bulla ipsa suspecta sint futura eruditis: mirum enim videbitur, cur nec Herrera nec Taurellus ipse bullam illam quæserint ac invenerint, si illam in conventibus memoratis vidit ac legit Hieronymus Romanus.

locusta per
Sanctum ab-
acta

825 Abrahamus Bzovius in Annalibus ecclesiasticis ad annum 1268 refert sequentia: Hoc ipso anno in Hispaniis agrum Toletanum locustarum agmina adeo vastarunt, ut etiam arborum frondes, non tantum herbas aut fegetes depastæ fuerint. Hinc maxima calamitate oppressi populi, cum & famem metuerent, & ex morte locustarum, quæ saturæ rumpebantur & aërem inficiebant, pestilentiam expectarent, ad Deum supplices adierunt, & processionibus institutis, maxima cum dimissione misericordiam illius implorarent. Non frustra fusæ ab illis orationes fuerunt. Divus enim Augustinus episcopus Hipponensis, quem præ cæteris Sanctis intercessorem postularent, cunctis illis populis apparuit, pedo pastoralis agmina locustarum abigere, emortuas colligere, & in Tago præterfluente demergere. Hieronym. Roman. centuriâ 9 Chron. Augustinianorum. Taurellus ad eundem annum num. 12 idem refert, asseritque ex Ludovico de Angelis, in antiquo libro membranaceo ecclesiæ Toletana legi hæc verba: Hac die est nobis obligatio faciendi processionem usque ad monasterium S. Augustini, ex voto factò pro locusta. Lancilotus verò in Vita Sancti lib. 3 cap. 67 tribus locis idem miraculum contigisse scribit. Has enim, inquit, (locustas) exoratus abegit primum in regni Toletani civitate Guadalajara, deinde prope Malaganium in civitate Ernan Cavalleros: & multò antè civitatem ipsam Toletanam extrema fame laborantem præsentissimæ mortis eripuit. Ita ipse.

826 In vita S. Nicolai Tolentinatis apud Saurium x Septembris legitur alia Sancti apparitio cum Jesu & Maria morienti Nicolao facta, ut in Actis S. Nicolai Tolentinatis latius explicabitur, & jam exposuit Taurellus ad annum 1305 num. 50. Morienti etiam B. Clara de Monte Falconis apparuisse cum aliis Sanctis Augustinum, affirmat Taurellus ad annum 1308 num. 44. Idem ex fama refert ad annum 1310 num. 26, Sanctum nostrum visum esse à moriente Christina seu Christiana de sancta Cruce Vallis Arni. Hicce magis innotatum est, quod scribit Herrera in Alphabeto Augustiniano de Gundisalvo Ruiz, defuncto Toleti anno 1323. Cadaver, inquit, in parochia S. Thomæ solenniter humatum, & à cælitibus infueto honoris genere honestatum. Cùm enim Gundisalvi exuvie in sepulcrum essent inferendæ, adstante populo, videntibus universis, è cælo missi Stephanus & Augustinus, ille templi Augustinianorum patronus, hic Eremitarum Pater, sancti viri corpus propriis manibus tumulo intulerunt, hæc addentes: „ Qui Deo & Sanctis servit, sic à Domino honoratur. „ Idem habet Taurellus ad annum 1323 num. 20: at vellem eos assignassent auctores, quibus rem tam mirabilem tuto credere possemus.

827 Jordanus de Saxonia in Vita Fratrum visio oblata
Jordanus de
Saxonia
lib. 1, cap. 18, ubi narraverat conatus Eremitarum Augustinianorum apud Joannem XXII summum Pontificem, ut acciperent corpus S. Augustini, quod soli tunc possidebant Canonici Regulares Ticini, subjungit visionem sibi ipsi oblata, ut putant Augustiniani, quæ obscure innuebatur, corpus brevi impetrandum. Verba Jordanani accipe: Porro ista diu affectata reunio, antequam facta esset, cuidam fratri nominato in Ordine per visum revelata fuit hoc modo. Videbatur enim ei, quòd ipse cum multis Fratribus, & melioribus personis Ordinis esset in quadam ecclesia non nostri Ordinis, in qua erat quoddam sepulcrum elevatum, unius sancti magni Episcopi, sicut ex figura imaginis desuper sculptæ ostendebatur: quod quidem sepulcrum minus decenter à personis illius ecclesiæ tenebatur. Nam pulpita, & candelabra antiqua cum pulveribus irreverenter super jactata apparebant. Itaque Fratribus in ecclesia stantibus, & sepulcrum aspicientibus; ecce imago episcopi visa est se elevare, & illas scorias super se jactatas indignanter rejicere: & sic surgens episcopus de tumulo pontificaliter indutus, ivit stare ante altare: & invitans ad se Fratres cantare cœpit: Venite venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos, & cantavit hæc verba nota gradualis, sicut episcopi in inthronizationibus cantare solent. Quo expleto sedet ipse, & Fratres omnes ante se per ordinem sedere jussit, & tunc dulcem exhortationem, velut pater suis filiis, fecit: ex quo iste frater intellexit in spiritu; illum fore beatum Augustinum.

828 Volens autem idem antistes Fratribus amorem ostendere singularem, habebat quidem in manu sua vitrum mundum eum potu valde clario & pulchro. Bibit ipse primò, & postea per ordinem de manu sua singulis propinavit, intonans valde dulciter, & cantans: Aquâ sapientiæ potavit eos Dominus. Et cùm pervenisset episcopus ad Fratrem istum, bibit & ipse, fuitque potus nobilis, & dulcis innotatum saporem habens quasi claretum * antiquum; ex quo potu Frater iste totus exhilaratus fuit: & cùm bibissent omnes, Episcopus benedixit eis, & sic ad

AUCTORE
J. S.
apparitiones
varie:

E

F

de corpore
Sancti ab
Augustiniani
impetrando;

* i. e. vinum factitium, seu aromatis

AUCTOR
J. S.

ad sepulcrum redire cœpit; quod videntes Fratres unanimiter fleverunt, dolentes de Patris recessu. Ipse autem consolans eos paternè, ait eis, Nolite flere, filii: ecce enim vobiscum ero usque ad consummationem seculi. Hoc dicto, Frater iste evigilavit, & invenit os suum, linguam, & palatum de potu illo valde dulcoratum. Unde repletus stupore & gaudio, gratias egit Deo, sperans illam visionem non esse otiosam, sed alicujus boni pro Ordine prælagam, sicut non multò post claruit, in effectu. Nam infra duos menses, vel circà, venerunt litteræ certæ de curia Romana nunciantes nova, quomodo corpus beatissimi patris nostri Augustini esset Ordini redonatum. Per omnia benedictus Deus.

829 *Haftenus Jordanus. Donatum est autem corpus S. Augustini Eremitis ejus Ordinis, dum ipsi anno 1326 per Joannem XXII introducti sunt in ecclesiam S. Petri in Cælo aureo, ubi Sancti corpus quiescit. Porro hanc visionem ipsi Jordano oblatam, colligunt ex notatione, qua habetur in antiquo exemplari ad calcem hujus capituli, his verbis expressa: Hic est sciendum, quod quidam frater Ordinis nostri, videlicet frater Eremitarum S. Augustini, valde cupiens nomen illius fratris scire, cui Deus hanc visionem ostendit, scripsit illi patri reverendissimo ac devotissimo lectori Jordano, compilatori istius libri, quatenus dignaretur sibi insinuare, qui fuisset ille frater. Cui inter alia respondit in hæc verba formaliter: Quod autem petitis vobis scribi, quis sit ille frater, qui habuit istam visionem, de qua fit mentio primo lib. cap. xviii Vitæ Fratrum in fine; de hoc nescio vobis aliud scribere, nisi quia peccator est, & ideo oreis Dei misericordiam pro eo. Hoc unum sciatis, quia certissimè visio fuit ita, sicut ibi scribitur. Ex qua responsione manifestè videtur, sibimet revelatam tam mirabilem visionem hanc & gratiosam, licet ratione humilitatis, & jactantiæ vitandæ, hic omiserit exprimere nomen suum.*

830 *Taurellus ad annum 1327 num. 23 scribit, S. Augustinum cum S. Michaelis archangelo apparuisse parentibus B. Angeli Neapolitani, beatumque hunc filium parentibus tunc promissum. Verum visio illa habet adjuncta tam mirabilia, ut irrefragabili auctoritate confirmari deberet. Quod cum factum non sit, illam latius non referimus. Josephus Pamphilus Signiensis episcopus in Chronico Ordinis Eremitarum ad annum 1400 memorat sequentia: Franciscus Gonzaga filius, Mantuæ marchio, cum per annum continuum gravissimum non sine sui regni periculo bellum cum Liguribus & Galeatio Mediolani duce gessisset, ipso die S. Augustini, cui se antea voverat, qui & ei apparuerat victoriam pollicens, duplicem & miserabilem conflictum Liguribus & Mediolani duci intulit; curavitque postea Augustinum eo modo pingi, quo apparuit, cucullo videlicet nigro & pontificalibus indutum; jussitque ejus festum Mantuæ in ecclesia nostra S. Agnetis magnis solemnibus celebrari; & per dignum epigramma memoriæ tradidit posteris, quo pacto tali victoria potius sit, ipsum S. Augustinum patriæ & suum protectorem appellans. Audi & memoratum epigramma.*

831 *In Vita B. Rita, apud nos tom. v Maii pag. 225, legitur S. Augustinus cum SS. Joanne Baptista & Nicolao Tolentino apparuisse B. Rita, illamque induxisse in monasterium S. Mariæ Magdalene Ordinis Augustiniani Cassia in Umbria. Rem accipe compendio. Rita post mortem mariti ingressum saepe petierat in dictum monasterium, sed repulsam semper passa, nocte quadam auxilio apparentium SS. Joannis Baptista, Augustini & Nicolai intra monasterium ipsum penetravit, portis fenestrisque omnibus clausis, ut erant, manentibus. Quo miraculo mota moniales ipsam admiserunt, ut pluribus refertur loco assignato. Taurellus id factum refert ad annum 1418, num. 12. In Vita B. Helena Utinensis, tom. iii Aprilis pag. 253 S. Augustinus cum Christo aliisque Sanctis B. Helena apparuisse dicitur, uti etiam Taurellus habet ad annum 1458 num. 36. In Vita B. Veronica de Binasco, tom. i Januarii pag. 895 terna memoratur Sancti apparitio, facta oranti B. Veronica anno 1497, diebus plurimis singulæ apparitioni interjectis. Habitus apparentis sic describitur: Ea luce circumseptus erat, quæ omnis locus, quo occlusa virgo latebat, sicut dies illuminaretur. Contangebatur Augustinus cappâ fericâ, vesteque purpurea. Divini cujuspiam aspectus videbatur, in capite fulgentissimam mitram gerens. Horruit primum Veronica claritudine immensa, dein cælestibus gessit gaudiis &c.*

832 *Taurellus ad annum 1503 num. 9 refert, Ticinum eo anno sevâ pestilentia afflictam fuisse, at, voto facto, S. Augustini intercessione liberatam. Hinc imago Sancti Ticinensium jussu depicta, sub qua scribi curarunt sequentia verba: Anno MDIII, urbe nostra lævissima peste affecta, desperato irritoque humano consilio, cælesti Protectori duodeviginti faces albas quotannis oblaturi, nuncupato voto, salubrem statum impetrarunt. Addit singulis annis ab eo tempore supplicationem institui ad ecclesiam Augustinianorum Ticinensium, offerrique octodecim faces, prout latius declaratur in instrumento civitatis, quod factum est xxvii Augusti anno 1507, & ad eundem annum recitat Taurellus num. 23. Factum in dicto instrumento sic exponitur: Attendentes die crastina adesse festum gloriosissimi S. Augustini, hujus civitatis veri protectoris & defensoris, & quod, licet ex antiqua consuetudine civitas solita esset facere oblationem ad ecclesiam, in qua quiescit corpus suum; at tamen considerantes, quod de anno curso MDIII, dum vigeret ambissima pestis in hac civitate, quæ quasi ab omnibus derelicta erat, cives tunc adstantes in officialibus, devotissimè recurrerunt ad*

Vos patriæ cives, quibus hic pater expulit olim Bis Ligures, lætumque dedit bis habere triumphum,
Dum sua curriculo bis festa darentur eodem:
Este boni memores, & grata advertite dona,
Et mecum huic laudes, mecum hos celebretis honores.

Protector patriæ spes ac tutissima nostræ,
Augustine, parens, doctor, lux inclyta sacri
Eloquii, innumeras Ocnæas accipe laudes.
Tendimus inde manus humiles, oculosque precantes
Venturo adversis, ut quondam, protege princeps.

Hæc carmina recitant varii, inter quos Simplicianus à S. Martino in Apologia pro monachatu S. Augustini pag. 130, ubi Ocnæas laudes exponit Mantuanas, quia fundator vocabatur Ocnus. Victoriæ autem geminam Francisci Gonzaga de Joanne Galeatio Mediolanensium duce varii narrarunt, inter quos Raynaldus ad annum 397 num. 2; at apparitionem S. Augustini non legi, nisi apud scriptores Augustinianos.

831 *In Vita B. Rita, apud nos tom. v Maii pag. 225, legitur S. Augustinus cum SS. Joanne Baptista & Nicolao Tolentino apparuisse B. Rita, illamque induxisse in monasterium S. Mariæ Magdalene Ordinis Augustiniani Cassia in Umbria. Rem accipe compendio. Rita post mortem mariti ingressum saepe petierat in dictum monasterium, sed repulsam semper passa, nocte quadam auxilio apparentium SS. Joannis Baptista, Augustini & Nicolai intra monasterium ipsum penetravit, portis fenestrisque omnibus clausis, ut erant, manentibus. Quo miraculo mota moniales ipsam admiserunt, ut pluribus refertur loco assignato. Taurellus id factum refert ad annum 1418, num. 12. In Vita B. Helena Utinensis, tom. iii Aprilis pag. 253 S. Augustinus cum Christo aliisque Sanctis B. Helena apparuisse dicitur, uti etiam Taurellus habet ad annum 1458 num. 36. In Vita B. Veronica de Binasco, tom. i Januarii pag. 895 terna memoratur Sancti apparitio, facta oranti B. Veronica anno 1497, diebus plurimis singulæ apparitioni interjectis. Habitus apparentis sic describitur: Ea luce circumseptus erat, quæ omnis locus, quo occlusa virgo latebat, sicut dies illuminaretur. Contangebatur Augustinus cappâ fericâ, vesteque purpurea. Divini cujuspiam aspectus videbatur, in capite fulgentissimam mitram gerens. Horruit primum Veronica claritudine immensa, dein cælestibus gessit gaudiis &c.*

832 *Taurellus ad annum 1503 num. 9 refert, Ticinum eo anno sevâ pestilentia afflictam fuisse, at, voto facto, S. Augustini intercessione liberatam. Hinc imago Sancti Ticinensium jussu depicta, sub qua scribi curarunt sequentia verba: Anno MDIII, urbe nostra lævissima peste affecta, desperato irritoque humano consilio, cælesti Protectori duodeviginti faces albas quotannis oblaturi, nuncupato voto, salubrem statum impetrarunt. Addit singulis annis ab eo tempore supplicationem institui ad ecclesiam Augustinianorum Ticinensium, offerrique octodecim faces, prout latius declaratur in instrumento civitatis, quod factum est xxvii Augusti anno 1507, & ad eundem annum recitat Taurellus num. 23. Factum in dicto instrumento sic exponitur: Attendentes die crastina adesse festum gloriosissimi S. Augustini, hujus civitatis veri protectoris & defensoris, & quod, licet ex antiqua consuetudine civitas solita esset facere oblationem ad ecclesiam, in qua quiescit corpus suum; at tamen considerantes, quod de anno curso MDIII, dum vigeret ambissima pestis in hac civitate, quæ quasi ab omnibus derelicta erat, cives tunc adstantes in officialibus, devotissimè recurrerunt ad*

quod revera contigit:

B

* i. e. Vitæ

rum

hostes superari, apparente, ut fertur, Sancto:

C

D

vixæ Sancti apparitiones:

E

Ticinum peste liberatum, F.

A ad praelibatum gloriosissimum corpus, vovendo de votum faciendo de portando unusquisque eorum, qui interfuerant, numero decem, & octo, torciam * unam ponderis libræ unius pro quolibet, in die festo ejusdem gloriosissimi Sancti, dignareturque Deum rogare, ut civitas ipsa à tanto ambissimo veneno, in quo erat innodata, liberaretur, ipsoque voto sic facto, incontinenter miraculosè cessavit ipsa pestis, taliter quòd ab inde in antea quisquam peste non periclitavit, & civitas ipsa munda permanit ipsa peste, prout notorium existit; adhucque attestantur egregii viri DD. Joannes Augustinus de Georgiis, & Jacobus Philippus de Poma officiales sanitatis in Papiâ tunc, & nunc super officio sanitatis.

*binc varia
ibidem ad
honorem
Sancti de-
creta:*

B Unde perseverantes prædicti domini in devotione jam cæpta prædicto glorioso sancto Augustino, & in aliquo deficere nolentes, quantum eis sit possibile, ordinaverunt, quòd die crastina fiat omnimodè dicta oblatio, & sic semper omni anno in perpetuum, juxta solitum, & invitetur populus, & deferantur dictæ torciæ ad oblationem prædictam, & insuper, ne in futurum deleatur devotio prædicta, & miraculum prædictum perpetuò remaneat in corde prædictæ civitatis affixum, ordinaverunt & ordinant, quòd in camera provisionis præsentis, ubi designabitur & designatum fuerit, depingatur imago prædicti gloriosissimi sancti Augustini ornatissima cum civitatis Papiæ insignibus, & dicti miraculi, & in versiculis superinde apponendis mentionem faciendam de miraculo & obligatione prædictis: confidentes in prædicto gloriosissimo Sancto prædicto*, civitatem prædictam ab omni contagione pestifera, & ab omni alio periculo debere præservari.

* redundat

834 Herrera in *Alphabeto Augustiniano* pag. 420 narrat beneficium viro nobili & militari Joanni de Pineda collatum. Is fortiter se gesserat in bellis Americanis, at dum, orta contentione, in ecclesia irreverenter coram gubernatore se gerit, missus in carcerem, capitis damnatur absque humana remissionis spe. Sed ille in nocte anxius divinam opem implorat, & gemebundus ad Virginem Deiparam recurrit, & Augustini patrocini-um exposcit, promittens se Eremiticum illius institutum, si viveret, amplexurum. Augustinus quasi clientis sui curam habens, gubernatorem dormire non patitur, & cor laxum emollit, ut mane vitam Joanni donet, poenâ mortis in exilium commutatâ. Hinc votum suum implevit Joannes, assumens anno 1559 Lima habitum Augustinianum cum Didaco de Arana, ad idem vite institutum pertracto, in quo uterque egregiè se probavit.

*quidam
Sancti bene-
ficio mortis
periculo
ereptus:*

C 835 Taurellus ad annum 1573 num. 33, describens foundationem monasterii Limani Ordinis sui, narrat prodigium eo tempore factum per imaginem S. Augustini. Rem paucis expono. Augustiniani habitaverant Lima loco minus commo- do, eaque de causa ad alium locum & monasterium & ecclesiam suam transferre cupiebant. Loco obtento, edificabatur ecclesia, sed, cum duo sacella ad utrumque ecclesia latus adjicere cuperent, secularis quispiam domum suam, ad alterum è sacellis necessariam, pertinaciter vendere noluit. Confugiunt ad orationem Patres Augustiniani, cum subito tabula ara principis, S. Augustini effigie insignis, se sponte ab ara separat, ac se affigit domui prædicti illius secularis. Hic autem eo prodigio motus, domum suam concessit, ut sacellum ibidem erigeretur. De prodigiosa illa Augusti Tomus VI.

*imago Au-
gustini pro-
digio incli-
ta.*

§ LXV. Quædam memoriæ, quæ de Sancto osten- duntur.

T Andem, ut concludamus hunc Commentarium, recensere lubet quædam monumenta antiqua, quæ ostenduntur, tamquam ad S. Augustinum pertinentia, licet de plerisque nihil certi possit affirmari. Mabillonius in *Itinere Italico* pag. 16, agens de monumentis Mediolanensibus, hac memorat: In horto monasterii Ambrosiani exstat sacellum sub titulo sancti Remigii, eo (ut credunt) in loco, ubi Augustinus hoc oraculum audivit, TOLLE ET LEGE. Ad australem basilicæ partem, haud longè ab eadem ecclesia, aliud exstat sacellum, in quo Augustinum à S. Ambrosio baptismum accepisse tradunt. De loco baptismatis magis verisimile id apparet quam de loco conversionis, cum hic non tam propinquus fuisse videatur ecclesie Ambrosiana, & sacellum ipsum non S. Augustino, sed S. Remigio sit sacratum. Potuit autem locus ille eligi ad honorandam Sancti conversionem, quòd locus conversionis esset ignotus. Montfauconius in *Diario Italico* pag. 186, ubi visa Roma commemorat, sic habet: Proximè sita est ecclesia S. Mariæ in Cosmedin, quæ titulus Cardinalitius est: olim schola Græca vocitabatur, in qua S. Augustinum tradunt rhetoricam docuisse.

*Quædam
loca Sancti
memoriâ re-
ligiosa;*

837 Cornelius Lancilotus in *Vita S. Augustini* lib. 3, cap. 70 sic habet: Constat etiam hoc ipso tempore superesse Calari in Sardinia trabem, quæ divinitus excrevit, cum brevior esset quàm ut ab una parte sacelli (ædificabatur hoc juxta divi Augustini sepulcrum) ad alterum latus extendi posset. Ea ipsa trabs in partes quotidie divisa, maxime pro febricitantibus, non imminuitur, nec minimum decrevit. Celebrant hanc trabem scriptores varii cum Sardi tum Augustiniani, quos citavit Taurellus tom. 1 ad annum 388 num. 80 & sequentibus. Ibidem quoque num. 83 refertur miraculum, quod contigisse dicitur anno 1626 in pervigilio S. Francisci, atque est hujusmodi. Didacus Truffillo Calaritanus morti vicinus videbatur ex morbo gravissimo, qui modicum quid ex ligno trabis rasurâ avulsam aqua impositum bibit, & continuo melius habuit, atque intra paucos dies omnino convaluit. Porro, etiamsi num. 709 negaverimus, hanc trabem per S. Augustinum viventem fuisse extensam, quod ne Lancilotus quidem credidit, cum extensam velit, dum sacellum edificabatur juxta sepulcrum Sancti, non negamus tamen trabem illam Calari superesse: at incertum credimus, quo tempore illa trabis extensio facta sit: imò ipsam trabis extensionem non omnino certam putamus, cum aliunde oriri potuerit, ut Deus voluerit, illam miraculis inclarescere, vel quia corpus Sancti in illa aliquando fuit positum, ut habet Martinus Cariglio apud Taurellum num. 81, vel alia de causa nobis ignota.

*trabs prodigi-
osa;*

838 In monasterio B. Mariæ, quod Regula dicitur, atque ordinis est Augustiniani ad littus Oceani in Hispania, famosa atque antiqua est imago beate Virginis, quam voluerunt aliqui ab Augustino olim cultam, ut scribit Herrera in *Alphabeto* C c c

*insignis
Deiparæ
imago,
quam ali-
qui sine
fundamento
Augustini
esse puta-
runt:*

AUCTORIB
J. S.

*Alphabero part. 2, pag. 366, qui ipse refutat illorum opinionem. Verba ejus accipe: Ferunt anno MDCXXX cuidam Religioso revelatum, facram hanc Deiparæ imaginem ex Africa post D. Augustini mortem ab Eremitis Augustinianis in Hispanias adductam; adduntque, dæmonem, qui feminam quamdam obsidebat; anno MDCXXX ab exorcista compulsam, declarasse eam imaginem ab Augustino olim cultam, ex urbe Thagastensi allatam à S. Cypriano diacono, Eremita Augustiniano; & in Hispaniæ devastatione à ven. Fr. Simone, Eremita etiam Augustiniano & cœnobii priore occultatam; & in eo cœnobio vixisse nostros Eremitas cclxx annis; atque adeo adfecta fuit imago anno cdxliii. Verum hæcine *revelationes, præcipuè his temporibus, & dæmonum testificationes, cautè examinandæ sunt, & maturè expendendæ: neque facillè hominum quorumcumque revelationibus, aut dæmonum testimoniis fides adhibenda.*

* I. hujusmodi vel hæ

Loca quædam

B

839 *Foannes Baptista Gramaye in Africa illustrata lib. 5, cap. 3 varia assignat loca, quæ in Numidia Mauris etiam in veneratione sunt ob S. Augustini memoriam: Patria, inquit, Augustinæ fuit Tagastense opidum Numidiæ. . . Opidi nulla modò supersunt vestigia, incisum interim in rupe antrum superest, & à Mauris colitur memoriæ B. Augustini, ubi natum addunt. Eo solent pridem Horamenses præsidarii bis annuatim, scilicet Idibus Novembris & v Kal. Septembris (id est, die, quo natus, & quo defunctus est Sanctus) illuc se conferre, & Rem divinam peragere. Superest enim ara mediocris, ad quam gradibus quatuor ascenditur, in quorum infimo foramen rotundum lapidi incisum, in quod oleo Arabes defuso votivam lucem accendunt, & sterilitatis tempore preces fundunt, opem salutarem pluries experti. Ara porro non adhæret parieti, sed circumiri potest, reliquæque picturarum alibi conspiciuntur in parietibus & fornice. Statuam etiam Augustini insulati, albisque amicti & cincti, raræ antiquitatis ibidem se vidisse, testatus mihi est Fr. Hieronymus Hiurada Horamensis, Ordinis B. Mariæ de Mercede Religiosus, summa mihi junctus necessitudine Argellæ, è cujus amplius relatu ipsum specum per Garsiam Pamanq servum, etiam oculatum testem, delineatum ruditer curiosè asservo. Hæcenus laudatus scriptor, qui Horamenses vocat Orani incolæ. Oranum autem tunc erat sub Hispanorum rege, prout hodie, adeoque ejus præsidarii erant Hispani.*

C

in Africa,

840 *Post alia quædam Gramaye alium assignat locum, Augustini memoriæ venerabilem, his verbis: Montrant citra Rubricati ripas Mauri in rupe, juxta vicum, gentilitia voce CHASA dictum, incisum lectisternium, quod honorant, & credunt Augustini esse, & ulcerofos infantes imponi mos habet, certissimo, ut aiunt, valetudinis recuperandæ solatio; prout à Joseph Dominici mercatore, inter Arabes pronuper captivo, oculato teste miraculorum, Argellæ didici. Refert hæc Gramaye ad primam sancti solitudinem, in qua vixit, antequam Hippone presbyter ordinaretur à Valerio. Subjungit deinde rudera, ut putat, primi monasterii, prope Hippone structi: Locus, inquit, & rudera hujus monasterii supersunt, & in summa apud incolæ veneratione, eo quod non tantum referant, nulli bruto, si fortè intra septa progrediatur, integrum esse sanum egredi, sed etiam credant, animalia venenata nulla, nec verò aves umquam nidis suis istum locum polluisse. Est in proximo*

ejus Mauri divitis palatium, & retulerunt mihi servi aliquot ejus, frequenter se luminaria ibidem per noctem vidisse, & symphonias imò angelicas ab ipsis Mauris subinde auditas Kalendis Julii.

D

841 *Hæc, inquit, initia monachorum Africa, quos in eremos à persecutione Wandolica profugos, Eremitas vocavit posteritas, diversos à Clericis, quorum etiam vitam . . . ad normam in Italia servatam revocavit. . . Rudera etiam hujus loci (monasterii Clericis conditi) & quædam ædificia supersunt haud procul à mozquetta secundaria, nobis visa, & spectabile antiquitatis facellum prope ergastulum Mauri Ramirez cum ara, & supernè tabula veteri: ubi sanctus Pontifex, obsidentibus civitatem Wandalis, lecto moribundus decumbit mitratus, & brachiis candida vestitis & super stragulo extensis, astante ad pedes turba Religiosorum pelibus involutorum, & crucem eorum uno erectam tenente, antrorsum autem aliis superpelliceo seu rochetto indutis, nigro habitu subtus prominente. Qui & genuflexi, & corona caput insigniente, ut apparebat, unusque codicem lecto innixus apertum tenebat. . .*

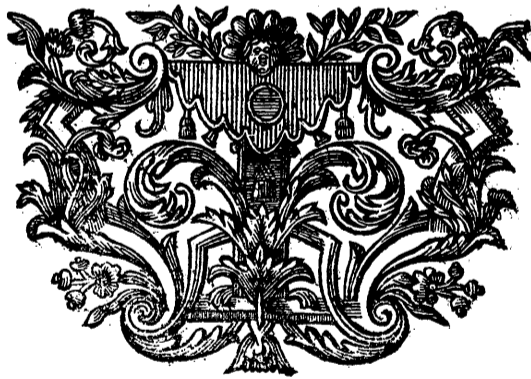
in quibus viget

E

Sancti memoria,

842 *Quod autem Hippone mansit reliquum hujus magni Antistitis & doctoris Ecclesiæ, præter monasteria supradicta, est inscriptio vetus ad latus mozquettae exterius versus Meridiem, ubi incisæ saxo litteræ fuerunt olim & figura episcopi, restantibus adhuc insula & parte baculi pastoralis litterisque his Gothicis AU, cum reliqua essent obsoleta. Et Judæorum aliqui asseruerunt mihi, ab interiori parte opposita templi juxta columnam esse saxum sepulcrale, ubi putent Augustinum sepultum fuisse, & Mauri credunt Morabuti illic cæsi esse memoriam, non autem sepulcrum. Præterea docuit me Hipponensis presbyter, Kalendis Julii à monticolis quibusdam choreas quotannis agi solere, & corollis arbores ornari ad memoriæ cuiusdam magni prophetae Hipponensis, quem KEAST vocant, nomine verosimiliter corrupto ex GUST, quod Augustinum Gothicis contractè sonabat: Hæc laudatus Gramaye, qua manifestum faciunt, memoriæ S. Augustini non omnino excidisse in Africa. Quam vera aut certa sint hæc Afrorum traditiones, non inquirò. Addit hisce laudatus scriptor fabellas quasdam Maurorum, quas prætermitto: uti & Azuages, qui genus suum ad Augustinum referunt. Nec lubet illos refutare, qui affinitatem regum Hispaniarum, aliorumque cum Augustino ostendere conati sunt, ut refert eodem capite: illi enim ridendi potius sunt quam refutandi.*

F

ACTA

ACTA PRIORA

S I V E

PRIMA VITÆ PARS,

Ab infantia usque ad trigessimum tertium ætatis annum,

AUCTORE IPSO S. AUGUSTINO,

Excerpta ex novem prioribus libris Confessionum ejus, quas anno 1650 Balthasar Moretus Antverpiæ edidit.

CAPUT I.

Sancti infantia, pueritia, morbus, & consuetudo hujus ætatis vitæ.

LIBER I.
CAPUT VI.
Augustinus infantie sue immemor
VII.

VIII.
describit pueritiam,

* *al. prentabam*

C Onfiteor tibi, Domine cæli & terræ, laudem dicens tibi de primordiis & infantia meâ, quæ non memini: & dedisti ea homini ex aliis de se conjicere, & auctoritatibus etiam muliercularum, multa de se credere... Hanc ergo ætatem, Domine, quâ me vixisse non memini, de quâ aliis credidi, & quam me egisse ex aliis infantibus conjeci; quamquam ista multum fida conjectura sit, piget me annumerare huic vitæ meæ, quâ vivo in hoc sæculo. Quantum enim attinet ad oblivionis meæ tenebras, par illi est, quâ vixi in matris utero. Quod si & in iniquitate conceptus sum, & in peccatis mater mea in utero me aluit, ubi oro te, Deus meus, ubi, Domine, ego servus tuus, ubi aut quando innocens fui? Sed ecce omitto illud tempus. Et quid mihi jam cum eo est, cujus nulla vestigia recole?

2 Nonne ab infantia huc pergens veni in pueritiam; vel potius ipsa in me venit, & successit infantia? Nec discessit illa (quod enim abiit?) & tamen jam non erat. Non enim eram infans, qui non farer, sed jam puer loquens eram: & memini hoc; & unde loqui didicerim post adverti. Non enim docebant me majores homines, præbentes mihi verba certo aliquo ordine doctrinæ, sicut paulò post litteras: sed ego ipse mente, quam dedisti mihi, Deus meus, cum gemitibus & vocibus variis, & variis membrorum motibus edere vellem sensa cordis mei, ut voluntati pareretur; nec valerem quæ volebam omnia; nec quibus volebam, omnia præstare * memoriâ; cum ipsi appellabant rem aliquam, & cum secundum eam vocem corpus ad aliquid movebant, videbam, & tenebam hoc ab eis vocari rem illam, quod sonabant, cum eam vellent ostendere.

3 Hoc autem eos velle, ex motu corporis *Augusti Tomus VI.*

aperiebatur; tamquam verbis naturalibus omnium gentium, quæ sunt vultu & nutu oculorum, ceterorumque membrorum actu, & fonitu vocis indicante affectionem animi in petendis, habendis, rejiciendis, faciendisve rebus. Ita verba in variis sententiis locis suis posita, & crebrò audita, quarum rerum signa essent paulatim colligebam, measque jam voluntates, edomito in eis signis ore, per hæc enunciabam. Sic cum his, inter quos eram, voluntatum enunciandarum signa communicavi, & vitæ humanæ procellosam societatem altius ingressus sum, pendens ex parentum auctoritate, nutuque majorum hominum.

4 Deus Deus meus, quas ibi miseras expertus sum & ludificationes, quandoquidem rectè vivere mihi puero id proponebatur, obtemperare monentibus, ut in hoc sæculo florerem, & excellere linguosis artibus, ad honorem hominum & falsas divitias famulantibus. Inde ad scholam datus sum, ut discerem litteras, in quibus quid utilitatis esset, ignorabam miser; & tamen, si segnis in discendo essem, vapulabam. Laudabatur enim hoc à majoribus: & multi ante nos vitam istam agentes præstruxerant ærumnosas vias, per quas transire cogebamur multiplicato labore & dolore filiis Adam.

5 Invenimus autem, Domine, homines rogantes te; & didicimus ab eis, sentientes te (ut poteramus) esse magnum aliquem, qui posses, etiam non apparens sensibus nostris, exaudire nos & subvenire nobis. Nam puer cœpi rogare te, Auxilium & refugium meum; & in tuam invocationem rumpebam nodos linguæ meæ: & rogabam te parvus, non parvo affectu, ne in scholâ vapularem. Et cum me non exaudiebas (quod non erat ad insipientiam mihi) ridebantur à majoribus hominibus, usque ab ipsis parentibus, qui mihi accidere mali nihil volebant, plagæ meæ, magnum tunc & grave malum meum. Estne quisquam, Domine, tam magnus animus, prægrandi affectu tibi cohærens; estne, inquam, quisquam? (Facit enim hoc quædam etiam stoliditas.) Est ergo, qui tibi piè cohærendo ita sit affectus granditer, ut eculeos & ungulas atque hujuscemodi varia tormenta, pro quibus effugendis tibi per universas terras cum timore magno supplicatur, ita parvi æstimet, irridens eos, qui hæc acerbissimè formidant, quemadmodum parentes nostri ridebant tormenta, quibus pueri à magistris affligebamur? Non enim aut minùs ea metuebamus, aut minùs te de his evadendis deprecabamur; & peccabamus tamen minùs scribendo, aut legendo, aut cogitando de litteris, quàm exigebatur à nobis.

6 Non enim deerat, Domine, memoria vel ingenium, quæ nos habere voluisti pro illâ ætate; sed delectabat nos satis ludere, & vindicabatur in nos ab eis, qui talia utique agebant. Sed majorum nugæ, negotia vocantur; puerorum autem talia cum sint, puniuntur à majoribus: & nemo miseratur pueros, vel illos, vel utrosque. Nisi verò approbet quisquam bonus rerum arbiter vapulasse me, qui ludebam pilâ puer, & eo ludo impediabar, quò minùs celeriter discerem litteras, quibus major deformiùs luderem. Haud aliud faciebat idem ipse, à quo vapulabam: qui si in aliquâ quæstiunculâ à conductore suo victus esset, magis bile atque invidia torquebatur, quàm ego, cum in certamine pilæ à collusore meo superabar.

7 Et tamen peccabam, Domine Deus, ordinator & creator omnium rerum naturalium, peccato-

A. IPSO S. AUGUSTINO.

in qua loqui didicit.

IX.
Deinde narrat,

E

quomodo ad scholas miseris

F

ob amorem ludendâ

X.
justa parentum neglexerit,

A. IPSO S.
AUGUSTI-
NO.

a

XI.
agrotans pe-
nerit bap-
tisma,

b

B

quod tamen
dilatatum est,

c

C

d

e

XII.
ad prima
litterarum
studia cogi
debuerit.

peccatorum autem tantum non a ordinator. Domine Deus meus, peccabam faciendo contra præcepta parentum & magistrorum illorum. Poteram enim postea bene uti litteris, quas volebant ut discerem quocumque animo illi mei. Non enim meliora eligens eram inobediens, sed amore ludendi, amans in certaminibus superbas victorias, & scalpi aures meas falsis fabellis, quod prurirent ardentius, eadem curiositate magis magisque per oculos periculosa micante in spectacula ludosque majorum, quos tamen qui eduat, eadem dignitate præditi excellunt, ut hoc pæne omnes optent parvulis suis; quos tamen cædi libenter patiuntur, si spectaculis talibus impediuntur à studio, quo eos ad talia edenda cupiunt pervenire. Vide ista, Domine, misericorditer, & libera nos jam invocantes te; libera etiam eos, qui nondum te invocant, ut invocent te, & liberes eos.

8 Audieram enim ego adhuc puer de vitâ æternâ nobis promissâ per humilitatem Filii tui Domini Dei nostri, descendens ad superbiam nostram; & signabar jam signo crucis ejus, & condiebar ejus sale, jam inde ab utero matris meæ, quæ multum speravit in te. Vidiisti, Domine, cum adhuc puer essem, & quodam die pressus stomachi dolore, repente æstuare pæne moriturus. Vidiisti, Deus meus, quoniam custos meus jam eras, quo motu animi & quâ fide baptismum Christi tui, Dei & Domini mei, flagitavi à pietate matris meæ, & matris omnium nostrum Ecclesiæ tuæ. Et conturbata mater carnis meæ, quoniam & sempiternam salutem meam charius parturiebat corde casto in fide tuâ, jam curaret festinabunda, ut Sacramentis salutaribus initiarer & abluerer, te, Domine Jesu, confiteas in remissionem peccatorum, nisi statim recreatus essem.

9 Dilata est itaque mandatio mea; quasi necesse esset, ut adhuc fordiderer, si viverem; quia videlicet post lavacrum illud major & periculosior in sordibus delictorum reatus foret. Ita jam credebam, & illa, & omnis domus, nisi pater c solus; qui tamen non evicit in me jus maternæ pietatis, quod minus in Christum crederem, sicut ille nondum crederat. Nam illa satagebat, ut tu mihi pater esses, Deus meus, potius quam ille; & in hoc adjuvabas eam, ut superaret virum, cui melior serviebat; quia & in hoc tibi, utique id jubenti, serviebat. Rogo te, Deus meus, vellem scire, si tu etiam velles, quo consilio dilatus sum, ne tunc baptizarer: utrum bono meo mihi, quasi laxata sint lora peccandi, an non laxata sint. Unde ergo etiam nunc de aliis atque aliis sonat undique in auribus nostris, Sine illum, faciat quod vult; nondum enim baptizatus est: & tamen in salutem corporis non dicimus, Sine, vulneretur amplius; nondum enim sanatus est? Quanto ergo melius d, ut citò sanarer, & id ageretur mecum meorum meaque diligentia, ut recepta salus animæ meæ tuta esset tutelâ tuâ, qui dedisses eam! Melius verò. Sed quot & quanti fluctus impendere tentationum post pueritiam videbantur: noverat eos jam illa mater, & terram e magis per eos, unde postea formarer, quam ipsam jam effigiem committere volebat.

10 In ipsâ tamen pueritiâ (de quâ mihi minus quam de adolescentiâ metuebatur) non amabam litteras, & me in eas urgeri oderam: & urgebar tamen, & bene mihi fiebat, nec faciebam ego bene; non enim discerem, nisi cogerer. Nemo enim invitus bene facit, etiam si bonum est, quod facit. Nec qui me urgebant, benefaciebant;

sed bene mihi fiebat abs te, Deus meus. Illi enim non intuebantur, quod referrem, quod me discere cogebant, præterquam ad fatiandas infatigabiles cupiditates copiosæ inopiæ, & ignominiosæ gloriæ. Tu verò, cui numerati sunt capilli capitis nostri, errore omnium; qui mihi instabant ut discerem, utebaris ad utilitatem meam; meo autem, qui discere nolebam, utebaris ad poenam meam; quia plecti non eram indignus tantillus puer & tantus peccator. Ita de non benefacientibus tu benefaciebas mihi; & de peccante meipso, justè retribuebas mihi. Jussisti lenim, & sic est, ut poena sua sibi sit omnis inordinatus animus.

ANNOTATA.

a *Rectius videtur legi in editione Parisiensi, curata per Monachos Benedictinos Congregationis S. Mauri hoc modo: Peccatorum autem tantum ordinator, sine non. Sic idem sanctus Doctor lib. xi de Civitate Dei ait: Sed Deus, sicut naturarum bonarum optimus creator est, ita malarum voluntatum justissimus ordinator, subdens ad expositionem hæc verba: Ut cum malæ illæ utuntur naturis bonis, ipse bene utatur etiam voluntatibus malis. Sensus itaque est, quod Deus ex ipsis etiam peccatis bonum eliciat.*

b *De S. Monica, Augustini matre, actum est apud Nōs tom. 1. Maii à pag. 473; seu ad diem 4 ejusdem mensis, quo colitur.*

c *De Patricio Sancti patre, ad fidem deinde converso, dicta sunt quadam in Commentario prævio num. 24 & seqq.*

d *Clare hic improbat S. Augustinus consuetudinem multorum sui temporis, qui baptismum diu differebant.*

e *Varia hic occurrit lectio. Editio Lovaniensis, aliaque habent: Et tibi tam eos &c. Sed mendosè, opinor. Quippe videtur terram, informem nempe, opponere effigiei, id est, hominem baptismo non ablutum homini baptizato. Benedictini autem S. Mauri testantur terram legi in plerisque Mss., sed magis illi omittunt, & subintelligendum putant.*

CAPUT II.

Studium litterarum humaniorum, odium linguæ Græcæ, & amor poeticarum fabularum.

Quid autem erat causæ, cur Græcas litteras oderam, quibus puerulus imbebar, ne nunc quidem mihi fatis exploratum est. Adamaveram enim Latinas, non quas primi magistri, sed quas docent qui Grammatici vocantur. Nam illas primas, ubi legere & scribere & numerare discitur, non minus onerosas pœnalesque habebam, quam omnes Græcas. Unde tamen & hoc, nisi de peccato & vanitate vitæ? quia caro eram, & spiritus ambulans & non revertens. Nam utique meliores, quia certiores erant primæ litteræ, (quibus fiebat in me, & factum est, & habeo illud, ut & legam, si quid scriptum invenio, & scribam ipse, si quid volo) quam illæ, quibus tenere cogebam *Æneæ a* nescio cujus errores,

D

E

F

XIII.

Litteris
Græcis pri-
misque stu-
diis.

a

A rōres, oblitus errorum meorum; & plorare Didonem mortuam, quia se occidit ob amorem; cū interea meipsum in his à te morientem, Deus vita mea, siccis oculis ferrem miserimus. Quid enim miserius misero non miserante seipsum; & flente Didonis mortem, quæ fiebat amando Æneam, non flente autem mortem suam, quæ fiebat non amando te?

quibus pueros imbui necesse est,

12 Deus lumen cordis mei, & panis oris intus animæ meæ, & virtus maritans mentem meam & sinum cogitationis meæ, non te amabam: & fornicabar abs te, & fornicanti sonabat undique, Euge, euge. Amicitia enim hujus mundi, fornicatio est abs te: & euge, euge dicitur, ut pudeat si non ita homo sit. Et hæc non flebam; sed flebam Didonem extinctam, ferroque extrema secutam, sequens ipsæ extrema condita tua relicto te, & terra iens in terram: & si prohiberer ea legere, dolerem, quia non legerem, quod dolerem. Talis dementia honestiores & uberiores litteræ putabantur, quàm illæ, quibus legere & scribere didici.

B ut rectè legant, scribant, ac computent,

13 Sed nunc in animâ meâ Deus meus clamet, & veritas tua dicat mihi: Non est ita; non est ita; melior est prorsus doctrina illa prior. Nam ecce paratior sum oblivisci errores Æneæ, atque omnia ejusmodi, quàm scribere & legere. At enim vela pendent liminibus grammaticarum scholarum; sed non illa magis honorem secreti, quàm tegumentum erroris significant. Non clament adversum me, quos jam non timeo, dum confiteor tibi, quæ vult anima mea, Deus meus, & acquiesco in reprehensione malarum viarum mearum, ut diligam bonas vias tuas. Non clament adversum me venditores grammaticæ, vel emptores: quia si proponam eis interrogans, utrum verum sit quòd Æneam aliquando Carthaginem b venisse Poëta dicit; indoctiores se nescire respondebunt, doctiores autem etiam negabunt verum esse.

inutilia poetarum fragmenta præferbat,

14 At si quæram, quibus litteris scribatur Æneæ nomen, omnes mihi, qui hæc didicerunt, verum respondent secundum id pactum & placitum, quo inter se homines ista signa firmarunt. Item si quæram, quid horum majore vitæ hujus incommodo quisque obliviscatur, legere & scribere, an poetica illa fragmenta; quis non videat quid responsurus sit, qui non est penitus oblitus sui? Peccabam ergo puer, cū illa inania istis utilioribus amore præponebam: vel potius ista oderam, illa amabam. Jam verò unum & unum duo, duo & duo quatuor, odiosa cantio mihi erat; & dulcissimum spectaculum vanitatis, equus ligneus c plenus armatis, & Troiæ incendium, atque ipsius umbra Creüsæ.

XIV. quantumque oderat linguam Græcam,

15 Cur ergo Græcam etiam grammaticam oderam, talia cantantem? Nam & Homerus peritus texuit tales fabellas, & dulcissimè vanus est; mihi tamen amarus erat puero. Credo etiam Græcis pueris Virgilius ita sit, cū eum sic discere coguntur, ut ego illum, videlicet difficulter. Difficultas omnino ediscendæ peregrinæ linguæ quasi felle aspergebat omnes suavitates Græcas fabulofarum narrationum. Nulla enim verba illa noveram, & sævis terroribus ac pœnis, ut nossem, instabatur mihi vehementer. Nam & Latina aliquando (infans utique) nulla noveram: & tamen advertendo didici, sine ullo metu atque cruciatu, inter etiam blandimenta nutricum d, & joca arridentium, & lætitiis alludentium.

d

16 Didici verò illa sine pœnali onere urgentium, cū me urgeret cor meum ad parienda

concepta sua: & quia non esset, nisi aliqua verba didicissem, non à docentibus, sed à loquentibus, in quorum & ego auribus parturiebam quidquid sentiebam. Hinc satis elucet, majorem habere vim ad discenda ista liberam curiositatem, quàm meticulosam necessitatem... Domine, Rex meus, tibi ferviat quidquid utile puer didici, tibi ferviat quod loquor, & scribo, & lego, & numero. Quoniam cū vana discerem, tu disciplinam dabas mihi: & in eis vanis peccata delationum mearum dimisisti mihi. Didici enim in eis multa verba utilia: sed & in rebus non vanis disci possunt; & ea via tuta est, in quâ pueri ambularent.

17 Sed væ tibi flumen moris humani! Quis resistet tibi? Quamdiu non siccaberis? Quousque volves Hevæ filios in mare magnum & formidolosum, quod vix transeunt, qui lignum conscenderint? Nonne ego in te legi & tonantem Jovem & adulterantem? Et utique non posset hæc duo; sed actum est, ut haberet auctoritatem ad imitandum verum adulterium, lenocinante falso tonitruo. Quis autem penulorum magistrorum audit aure sobriâ, ex eodem pulvere hominem clamantem & dicentem, Fingebat hæc Homerus, & humana ad deos transferebat: divina mallem ad nos. Sed veriùs dicitur, quòd fingebat hæc quidem ille, sed hominibus flagitiosis divina tribuendo, ne flagitia putarentur; & ut quisquis ea fecisset, non homines perditos, sed cælestes deos videretur imitatus.

18 Et tamen, ô flumen tartareum! jactantur in te filii hominum cum mercedibus ut hæc discant: & magna res agitur, cū hoc agitur publicè in foro, in conspectu legum super mercedem salaria decernentium: & saxa tua percussis & sonas, dicens: Hinc verba discuntur: hinc acquiritur eloquentia, rebus persuadendis sententiisque explicandis maximè necessaria. Ita verò non cognosceremus verba hæc; imbrem aureum, & gremium, & fucum, & templa cæli, & alia verba, quæ in eo loco scripta sunt, nisi Terentius induceret nequam adolescentem, proponentem sibi Jovem ad exemplum stupri, dum spectat tabulam quamdam pictam in pariete, ubi inerat pictura hæc: Jovem quo pacto Danaæ misisse aiunt in gremium quondam imbrem aureum, fucum factum mulieri.

19 Et vide quemadmodum se concitat ad libidinem, quasi cælesti magisterio. "At quem Deum, inquit? Qui templa cæli summo sonitu concutit. Ego homuncio id non facerem? Ego verò illud feci, ac libens." Non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudine ista confidentius perpetratur. Non accuso verba, quasi vasa electa atque pretiosa; sed vinum erroris, quod in eis nobis propinabatur ab ebriis doctoribus: & nisi biberemus, cædebamur; nec appellare ad aliquem judicem sobrium licebat. Et tamen ego, Deus meus, in cujus conspectu jam secuta est recordatio mea, libenter hæc didici, & delectabar miser, & ob hoc bonæ spei puer appellabar.

20 Sine me, Deus meus, dicere aliquid & de ingenio meo, munere tuo, in quibus à me deliramentis atterebatur. Proponebatur enim mihi negotium animæ meæ, satis inquietum præmio laudis & dedecoris, vel plagarum metu, ut dicerem verba Junonis irascentis & dolentis, quòd non posset Italiâ Teucrorum avertere regem, quæ numquam Junonem dixisse audieram:

Ccc 3

A. IPSO S. AUGUSTINO.

quæ ei difficilis appareret,

xv.

xvi.

tantum delectabatur lascivis fabulis, * i. e. navem

c

E

quas de Jovis adulterio

* al. supra

F

libenter audiebat vel legebat:

xvii.

ex quo studio id affectus est,

sed

A. IP SO S.
AUGUSTI-
NO.

fed figmentorum poëticorum vestigia errantes fe-
qui cogebamur; & tale aliquid dicere solutis ver-
bis, quale Poëta dixisset versibus. Et ille dice-
bat laudabilius, in quo pro dignitate adum-
bratæ personæ, iræ ac doloris similior affectus
eminebat, verbis sententias congruentes vestien-
tibus. Ut quid mihi illud, ô vera vita mea, Deus
meus? Quid mihi recitanti acclamabatur præ mul-
tis coætaneis & conlectoribus meis? Nonne ecce
illa omnia fumus & ventus? Itane aliud non e-
rat, ubi exerceretur ingenium & lingua mea?
Laudes tuæ Domine, laudes tuæ per Scripturas
tuas suspenderent palmitem cordis mei; & non
raperetur per inania nugarum turpis præda vola-
tilibus *f.* Non enim uno modo sacrificatur tran-
sgressoribus angelis.

f

XVIII
ut exemplo
aliorum ma-
gis curaret

21 Quid autem mirum quòd in vanitates ita
ferebar, & à te, Deus meus, ibam foras; quan-
do mihi imitandi proponebantur homines, qui
aliqua facta sua non mala si cum barbarissimo aut
solœcismo enunciarent, reprehenti confundeban-
tur? si autem libidines suas integris & ritè con-
sequentibus verbis copiosè ornatèque narrarent,
laudati gloriabantur? Vides hæc, Domine, &
taces, longanimis & multum misericors & ve-
rax. Numquid semper tacebis? Et nunc eruis
de hoc immanissimo profundo quærentem te ani-
mam, & sitientem delectationes tuas, & cujus
cor dicit tibi; Quæsvi vultum tuum, vultum tuum,
Domine, requiram. Nam longè à vultu tuo ieram
in affectu tenebroso. Non enim pedibus & spatiis
locorum itur abs te, aut reditur ad te. Aut
verò filius ille tuus minor *g* equos aut currus vel
naves quæsvit, aut avolavit pennâ visibili, aut
moto poplite iter egit; ut in longinquâ regio-
ne vivens, prodigè dissiparet, quod dederas pro-
ficiënti? Dulcis Pater, quia dederas, & egeno
redeunti dulcior. In affectu ergo libidinoso; id enim
est tenebroso, atque id est longè à vultu tuo.

g

observare
leges Gram-
maticæ
quàm præce-
pta Dei,

22 Vide, Domine Deus, & patienter, ut vi-
des, vide quomodo diligenter observent filii
hominum pacta litterarum & syllabarum, acce-
pta à prioribus locutoribus; & à te accepta æ-
terna pacta perpetuæ salutis negligant: ut qui il-
la sonorum vetera placita teneat aut doceat, si
contra disciplinam grammaticam sine aspiratione
primæ syllabæ OMNEM dixcrit, magis displiceat
hominibus, quàm si contra tua præcepta homi-
nem oderit, cum sit homo. Quasi verò quem-
libet inimicum hominem perniciosius sentiat, quàm
ipsum odium, quo in eum irritatur; aut vastet
quîsquam persequendo alium gravius, quàm cor
suum vastat inimicando. Et certè non est inter-
ior litterarum scientia, quàm scripta conscien-
tia, id se alteri facere, quod nolit pati. Quàm
tu secretus es, habitans in excelsis in silentio,
Deus solus magnus, lege infatigabili spargens
pœnales cæcitates super illicitas cupiditates. Cum
homo eloquentiæ famam quærit, astans ante ho-
minem judicem, circumstante hominum multitu-
dine, inimicum suum odio immanissimo insectans,
vigilantissimè cavet, ne per linguæ errorem dicat,
INTER HOMINIBUS: & ne per mentis fu-
rorem hominem auferat ex hominibus, non cavet.

C

XIX
que crebris
mendaciis,

23 Horum ego puer morum in limine jace-
bam miser, & hujus arenæ palæstra erat illa, ubi
magis timebam barbarissimum facere, quàm
cavebam, si facerem, non facientibus hæc in-
videre. Dico hæc, & confiteor tibi, Deus meus,
in quibus laudabar ab eis, quibus placere tunc
mihi erat honestè vivere. Non enim videbam vo-
raginem turpitudinis, in quam projectus eram

ab oculis tuis. Nam in illis jam quid me foedius
fuit; ubi etiam talibus displicebam, fallendo in-
numerabilibus mendaciis & pædagogum, & ma-
gistros, & parentes, amore ludendi, studio spe-
ctandi nugatoria, & imitandi ludicra inquietu-
dine?

D

24 Furta etiam faciebam de cellario parentum
& de mensâ, vel gulâ imperitante, vel ut ha-
berem, quod darem pueris, ludum suum mi-
hi, quo pariter utique delectabantur, tamen ven-
dentibus. In quo etiam ludo fraudulentas victo-
rias, ipse vanâ excellentiæ cupiditate victus,
sæpè aucupabar. Quid autem tam nolebam pa-
ti, atque atrociter si deprehenderem arguebam,
quàm id, quod aliis faciebam? & si deprehen-
sus arguerer, sævire magis quàm cedere libebat.
Istane est innocentia puerilis? Non est, Domi-
ne, Domine, non est, oro te, Deus meus.
Nam hæc ipsa sunt, quæ à pædagogis & ma-
gistris, à nucibus & pilulis & passeribus, ad
præfectos & reges, aurum, prædia, mancipia:
hæc ipsa omnino succedentibus majoribus æta-
tibus transeunt, sicuti ferulis majora supplicia
succedunt....

furtis, aliis-
que peccatis
violabat.

ANNOTATA.

E

a De Aenea & Didone egit Virgilius in A-
eneide.

b Assentiuntur Augustino eruditi plerique,
qui probant Didonem trecentis ferè annis Aeneâ
antiquiorem.

c Hæc item decantata à Virgilio fabula. Porro
hac Virgiliana Aeneidos scientiâ egregiè deinde
usus est Sanctus, contra gentiles disputans in li-
bris de Civitate Dei.

d Videlicet quia Latinus Sermo communis tunc
erat in Africa, eò inductus à Romanis.

e Penulati dicuntur magistri artis grammati-
cæ, quia pallio utebantur vili, ut notat editor.

f Id est, æris potestatibus.

g Filius prodigus Luca 15, v. 13.

CAPUT III.

Deplorata adolescentia peccata,
ac nominatim furtum, tunc
ex malitia propter prævos
sodales perpetratum.

F

Recordari volo transactas fœditates meas, &
carnales corruptiones * animæ meæ; non
quòd * eas amem, sed ut amem te, Deus meus.
Amore amoris tui facio istud, recolens vias meas
nequissimas in amaritudine recogitationis meæ,
ut tu dulcescas mihi, dulcedo non fallax, dul-
cedo felix & secura, & colligens me à disper-
sione, in quâ frustatim discissus sum, dum ab
uno te averfus, in multa evanui. Exarsi enim
aliquando fatiari in a inferis, in adolescentiâ;
& silvescere ausus sum variis & umbrosis amo-
ribus: & contabuit species mea, & computrui
coram oculis tuis, placens mihi, & placere cu-
piens oculis hominum.

LIB. II
CAP. I
Defles ob-
scena def-
deria
* al. volu-
ptates
* al. quo

26 Et quid erat quod me delectabat, nisi a-
mare & amari? Sed non tenebatur modus ab
animo usque ad animum, quatenus est lumino-
sus limes amicitia: sed exhalabantur nebulæ de
limosâ concupiscentiâ carnis & scatebrâ puber-
ta-

II
Et alia hu-
jusmodi
peccata,

ta-

A tatis; & obnubilabant atque obfuscabant cor meum, ut non discerneretur ferenitas dilectionis à caligine libidinis. Utrumque in confuso æstuabat, & rapiebat imbecillem ætatem per abrupta cupiditatum, atque mersabat gurgite. Invaluerat super me ira tua, & nesciebam. Ob-

* *al. obsur-*
dueram

quæ adole-
sceniam in-
gressus,
* *al. modu-*
laretur

* *al. mortis*

B

anno ætatis
sua decimo
sexto admi-
sit,

C

III
dum studia
tantis per
intermitte-
ret,

b

c

d

fordueram * stridore catenæ mortalitatis meæ, pœnâ superbæ animæ meæ, & ibam longiùs à te, & sinebas; & jactabar, & effundebar, & difflebam, & ebulliebam per fornicationes meas, & tacebas. O tardum gradum meum! Tacebas tunc, & ego ibam porrò longè à te in plura & plura sterilia femina dolorum, superba dejectione & inquieta lassitudine.

27 Quis mihi moderaretur * ærumnam meam, & novissimarum rerum fugaces pulchritudines in usum verteret, earumque suavitatibus metas præfigeret, ut usque ad conjugale litus exæstuant fluctus ætatis meæ, si tranquillitas in eis non poterat esse, sine procreandorum liberorum contenta, sicut præscribit lex tua, Domine, qui formas etiam propaginem mortalitatis * nostræ, potens imponere lenem manum, ad temperamentum spinarum à paradiso tuo seclusarum? Non enim longè est à nobis omnipotentia tua, etiam cum longè sumus à te: aut certè sonitum nubium tuarum vigilantius adverterem: Tribulationem autem carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco. Et, Bonum est homini mulierem non tangere. Et, Qui sine uxore est, cogitat ea, quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo: qui autem matrimonio junctus est, cogitat ea, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.

28 Has ergo voces exaudirem vigilantior, & absoissus propter regnum cælorum, felicior expectarem amplexus tuos. Sed efferbui miser, sequens impetum fluxus mei, relicto te; & excessi omnia legitima tua, nec evasi flagella tua. Quis enim hoc mortalius? Nam tu semper aderas misericorditer sæviens, & amarissimis aspergens offensionibus omnes illicitas jucunditates meas, ut ita quærerem sine offensione jucundari. Et ubi hoc possem, non invenirem quidquam præter te, Domine, præter te, qui fingis dolorem in præcepto, & percutis, ut sanes, & occidis nos, ne moriamur abs te. Ubi eram, & quam longè exulabam à deliciis domus tuæ anno illo sexto decimo ætatis carnis meæ, cum accepit in me sceptrum, & totas manus ei dedi vesaniæ libidinis, licentiosæ per dedecus humanum, illicitæ autem per leges tuas? Non fuit cura meorum ruentem excipere me matrimonio; sed cura fuit tantum, ut discerem sermonem facere quam optimum, & persuadere dictione.

29 Et anno quidem illo intermissa erant studia mea, dum mihi reducto è Madauris *b* (in quâ vicinâ urbe jam coeperam litteraturæ atque oratoriæ percipiendæ gratiâ peregrinari) longinquioris apud Carthaginem *c* peregrinationis sumptus præparabantur, animositate magis quam opibus patris, municipis Thagastensis admodum tenuis *d*. Cui narro hæc? Neque enim tibi, Deus meus; sed apud te narro hæc generi meo, generi humano, quantalacumque ex particulâ incidere potest in istas meas litteras. Et ut quid hoc? Ut videlicet ego & quisquis hæc legit, cogitemus de quam profundo clamandum sit ad te. Et quid propius auribus tuis, si cor confitens & vita ex fide est? Quis enim hominum non extollebat laudibus tunc patrem meum, quòd ultra vires rei familiaris suæ impenderet filio, quidquid etiam longè peregrinanti studiorum cau-

sâ opus esset? Multorum enim civium longè opulentiorum nullum tale negotium pro liberis erat; cum interea non satageret idem pater, qualis crescerem tibi, aut quam castus essem, dummodò essem disertus, vel disertus potiùs à culturâ tuâ, Deus, qui es unus, verus & bonus Dominus agri tui, cordis mei.

30 Sed ubi sexto illo decimo anno, interposito otio ex necessitate domesticâ feriatu ab omni scholâ, cum parentibus esse cœpi, excenserunt caput meum vepres libidinum, & nulla erat eradicans manus. Quinimò, ubi me ille pater in balneis vidit pubescentem, & inquietâ indutum adolescentiâ, quasi jam ex hoc in nepotes gestiret, gaudens matri indicavit, gaudens vino-lentiâ, in quâ te iste mundus oblitus est Creatorem suum, & creaturam tuam pro te amavit de vino invisibili perverfæ atque inclinatæ in imavoluntatis* suæ. Sed matris in pectore jam inchoaveras templum tuum, & exordium sanctæ habitationis tuæ. Nam ille adhuc catechumenus, & hoc recens erat. Itaque illa exiluit piâ trepidatione ac tremore: quamvis mihi nondum fideli, timuit tamen vias distortas, in quibus ambulat, qui ponunt ad te tergum & non faciem.

31 Hei mihi! & audeo dicere tacuisse te, Deus meus, cum irem abs te longiùs? Itane tu tacebas tunc mihi? Et cujus erant nisi tua verba illa per matrem meam fidelem tuam, quæ cantasti in aures meas? Nec inde quidquam descendit in cor meum, ut facerem illud. Volebat enim illa, & secretò, meminì, ut monuerit cum sollicitudine ingenti, ne fornicarer, maximèque ne adulterarem cujusquam uxorem. Qui mihi monitus muliebres videbantur, quibus obtemperare erubescerem. Illi autem tui erant, & nesciebam: & te tacere putabam, atque illam loqui, per quam mihi tu non tacebas: & in illâ contemnebaris à me, à me filio ejus, filio ancillæ tuæ, fervo tuo. Sed nesciebam; & præceps ibam tantâ cæcitate, ut inter coætaneos meos puderet me minoris dedecoris, quam audiebam eos jactitantes flagitia sua, & tantò gloriantes magis, quantò magis turpes essent: & libebat facere non solum libidine facti, verum etiam laudis.

32 Quid dignum est vituperatione nisi vitium? Ego, ne vituperarer, vitiosior fiebam; & ubi non suberat, quo admisso æquarer perditis, fingebam, me fecisse, quod non feceram, ne viderer abjectior, quòd eram innocentior; & ne vilior haberer, quòd eram castior. Ecce cum quibus comitibus iter agebam platearum Babylonis, & volutabar in cœno ejus tamquam in cinnamomis & unguentis pretiosis. Et in umbilico ejus quò tenaciùs hærerem, calcabat me inimicus invisibilis, & seducebat me, quia ego seductilis eram. Non enim & illa, quæ jam de medio Babylonis fugerat, sed ibat in ceteris ejus tardior mater carnis meæ, sicut monuit me, pudicitiam ita curavit, quod de me à viro suo audierat. Jamque pestilentiosum & in posterum periculosum sentiebat, coërcere termino conjugalis affectus, si refecari ad vivum non poterat. Non curavit hoc, quia metus erat, ne impediretur spes mea compe uxoriâ; non spes illa, quam in te futuri sæculi habebat mater, sed spes litterarum, quas ut nossem, nimis volebat parens uterque. Ille, quia de te propè nihil cogitabat, de me autem inania; illa autem, quia non solum nullo detrimento, sed etiam nonnullo adjumento ad te adipiscendum profutura existimabat usitata illa studia doctrinæ. Ita enim conjicio, recolens ut possum

A. 1750 S.
AUGUSTI-
NO.

patre hanc
morum cor-
ruptionem
pariam cu-
rante,

* *al. volu-*
ptatis

E

Et ab illis
vitiis fru-
stra debor-
tante matre,

cujus pia
monita flo-
ci pendebat.

F

A. IP SO S.
AUGUSTI-
NO.

IV.
Præcipue
deflet fur-
tum,

B

quod contra
consuetudi-
nem homi-
num,

V.

quibus ali-
quid in pec-
cato apparet
utile,

C

E

VI.
sine ulla sua
utilitate

fum mores parentum meorum. Relaxabantur etiam mihi ad ludendum habentia, ultra temperamentum severitatis in dissolutionem affectionum variarum, & in omnibus erat caligo intercludens mihi, Deus meus, serenitatem veritatis tuæ; & prodibat tamquam ex adipe iniquitas mea.

33 Furtum certe punit lex tua, Domine, & lex scripta in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur? Nec copiosus adactum inopiâ. Et ego furtum facere volui, & feci, nullâ compulsus egestate nec penuriâ, sed fastidio iustitiæ & faginâ iniquitatis. Nam id furatus sum, quod mihi abundabat, & multo melius. Nec eâ re volebam frui, quam furto appetebam, sed ipso furto & peccato. Arbor erat pyrus in viciniâ vineæ nostræ pomis onusta, nec formâ nec sapore illecebrosus. Ad hanc excutiendam atque asportandam nequissimi adolescentuli perreximus nocte intempestâ, quousque ludum de pestilentia more in areis produxeramus; & abstulimus inde onera ingentia, non ad nostras epulas, sed vel projicienda porcis, etiam si aliquid inde comedimus; dum tamen fieret à nobis, quod eò libèret, quod non liceret.

34 Ecce cor meum, Deus meus, ecce cor meum, quod miseratus es in imo abyssi. Dicat tibi nunc ecce cor meum, quid ibi quærebat, ut essem gratis malus, & malitiæ meæ causa nulla esset, nisi malitia fœda. Et amavi eam, amavi perire, amavi defectum meum; non illud, ad quod deficiebam, sed defectum ipsum meum amavi, turpis anima & diffiliens à firmamento tuo in exterminium, non dedecore aliquid, sed dedecus appetens. . . . Cum itaque de facinore quaeritur quâ causâ factum sit, credi non solet, nisi cum appetitus adipiscendi alicujus illorum bonorum, quæ infima diximus, esse potuisse apparuerit, aut metus amittendi. Pulchra sunt enim & decora; quamquam præ bonis superioribus & opibus beatificis abjecta & jacentia.

35 Homicidium fecit. Cur fecit? Adamavit ejus conjugem aut prædium; aut voluit deprædari, unde viveret, aut timuit ab illo tale aliquid amittere, aut læsus ulcisci se exarsit. Num homicidium sine causâ faceret ipso homicidio delectatus? Quis crediderit? Nam & de quo dictum est vecordi & nimis crudeli homine, quod gratuitò potius malus atque crudelis erat, prædicta est tamen causâ, ne per otium (inquit) torpesceret manus aut animus. Quare id quoque? Cur ita? Ut scilicet illa exercitatione scelerum captâ urbe, honores, imperia, divitias assequeretur; & careret metu legum, & difficultate rerum, propter inopiam rei familiaris, & conscientiam scelerum. Nec ipse igitur Catilina e amavit facinora sua, sed utique aliud, cujus causâ illa faciebat.

36 Quid ergo miser in te amavi, ô furtum meum, ô facinus illud meum nocturnum sextidecimi anni ætatis meæ? Non enim pulchrum eras, cum furtum esses; aut verò aliquid es, ut loquar ad te? Pulchra erant poma illa, quæ furati sumus, quoniam creatura tua erant, pulcherrime omnium, Creator omnium, Deus bone, Deus summum bonum, & bonum verum meum. Pulchra erant illa poma, sed non ipsa concupivit anima mea miserabilis: erat enim mihi meliorum copia; illa autem decerpsi tantum, ut furarer. Nam decerpta projecit, epulatus; inde solâ iniquitate, quâ lætabar, fruens. Nam et si

quid illorum pomorum intravit in os meum, D
condimentum ibi facinus erat. . .

37 O putredo, ô monstrum vitæ, & mortis profunditas! Potuitne libère, quod non licebat, non ob aliud, nisi quia non licebat? Quid retribuam Domino, quod recolat hæc memoria mea, & anima mea non metuit inde? * Diligam te Domine, & gratias agam, & confitear nomini tuo, quoniam tanta dimisisti mihi mala & nefaria opera mea. Gratia tuæ deuto & misericordia tuæ, quod peccata mea tamquam glaciem solvisti. Gratia tuæ deuto, & quæcumque non feci mala. Quid enim non facere potui, qui etiam gratuitum facinus amavi? Et omnia mihi dimissa esse fateor, & quæ meâ sponte feci mala, & quæ te duce non feci.

38 Quis est hominum, qui suam cogitans infirmitatem, audeat viribus suis tribuere castitatem atque innocentiam suam, ut minùs amet te, quasi minùs ei necessaria fuerit misericordia tua, quâ donas peccata conversis ad te? Qui enim vocatus à te secutus est vocem tuam, & vitavit ea, quæ me de meipso recordantem & fatentem legit, non me derideat ab eo Medico ægrum sanari, à quo sibi præstitum est, ut non ægrotaret, vel potius ut minùs ægrotaret. Et ideò te tantumdem, imò verò amplius diligit; quia per quem me videt tantis peccatorum meorum languoribus exui, per eum se videt tantis peccatorum languoribus non implicari.

39 Quem fructum habui miser aliquando in iis, quæ nunc recolens erubescō, maximè in illo furto, in quo ipsum furtum amavi, nihil aliud; cum & ipsum esset nihil, & eo ipso ego inferior? Et tamen solus id non fecissem, sic recordor animum tunc meum, solus omnimodo id non fecissem. Ergo ibi amavi etiam consortium eorum*, cum quibus id feci. Non ergo nihil aliud quàm furtum amavi; imò verò nihil aliud, quia & illud nihil est. Quid est reverà? Quis est, qui doceat me, nisi qui illuminat cor meum, & discernit umbras ejus? Quid est quod mihi venit in mentem quaerere, & discutere, & considerare? Quia si tunc amarem poma illa, quæ furatus sum, & eis frui cuperem, possem etiam solus, si satis esset committere illam iniquitatem, quâ pervenirem ad voluptatem meam; nec confractione* conficiorum animorum accenderem prurium* cupiditatis meæ. Sed quoniam in illis pomis voluptas mihi non erat, ea erat in ipso facinore, quam faciebat consortium simul peccantium.

40 Quid erat ille affectus animi? Certè enim planè turpis erat nimis, & vix mihi erat qui habebam illum. Sed tamen quid erat? Delicta quis intelligit? Ritus erat quasi titillato corde, quod fallebamus eos, qui hæc à nobis fieri non putabant, & vehementer nolebant. Cur ergo eo me delectabat, quo id non faciebam solus? An quia etiam nemo facillè solus ridet? Nemo quidem facillè: sed tamen etiam solos & singulos homines, cum alius nemo præsens est, vincit ritus aliquando, si aliquid nimis ridiculum vel sensibus occurrerit vel animo. At ego illud solus non facerem, non facerem omnino solus. Ecce est coram te, Deus meus, viva recordatio animæ meæ. Solus non facerem furtum illud, in quo me non libebat, id quod furabar, sed quia furabar; quod me solum facere profus non libèret, nec facerem. O nimis inimica amicitia, seductio mentis, investigabilis ex ludo & joco nocendi aviditas, &

VII.
ex mera
malitia

* al. Inde
diligam

patravit,

E

VIII.
ut pravis
sodalibus

* al. reo-
rum

F
* al. con-
fricatio-
nem
* al. pruri-
tu

IX.
placeret.

A & alieni damni appetitus, nullâ lucri mei, nullâ ulciscendi libidine: sed cum dicitur, Eamus, faciamus, & pudet non esse impudentem... De fluxu abs te ego, & erravi, Deus meus; nimis devius à stabilitate tuâ in adolescentiâ, & factus sum mihi regio egestatis.

A N N O T A T A.

a *Benedictini illud in expunxerunt, juxta Mss., inquit, & Arn., id est, Antonium Arnaldum.*

b *Madaura urbs fuit Numidiæ, vicina Tagasta, ut hinc patet. Cellarius in Geographia antiqua, part. 3, pag. 121 de ea disputat, inquirisque an eadem sit cum Maduro.*

c *Carthago urbs erat Africa notissima, ac Roma quondam amula, at deinde eversa est.*

d *Hac quoque non congruunt cum amplis divitiis, quas patri S. Augustini attribuerunt aliqui in Commentario num. 27.*

e *De Catilina, qui consulibus Cicerone & Antonio ruinam meditabatur reipublica Romana, consuli potest Sallustius, cujus verba mox citavit.*

C A P U T I V.

Luxuriosa conversatio in urbe Carthaginensi; desiderium spectaculorum tragicorum, studia philosophica, & lectio sacra Scriptura ob simplicem stylum contempta.

LIBER III.
CAP. I.
Carthagine impuros amores suos
* al. amare

Veni Carthaginem, & circumstrepebat me undique fartago flagitiorum amorum. Non dum amabam, & amari * amabam; & secretiore indigentia oderam me minus indigentem. Querebam quod amarem, amans amari, & oderam securitatem, & viam sine muscipulis. Quoniam fames mihi erat intus ab interiori cibo, teipso, Deus meus, & eâ fame non esuriebam; sed eram sine desiderio alimentorum incorruptibilem; non quia plenus eis eram, sed quod inanior, eò fastidiosior. Et idem non bene valebat anima mea; & ulcerosa projiciebat se foras miserabiliter, scalpî avida contactu sensibilem. Sed si non haberent animam, non utique amarentur. Amare & amari dulce mihi erat magis, si etiam amantis corpore fruerer. Venam igitur amicitiaë coinquinabam fordibus concupiscentiaë, candoremque ejus obnubilabam de tartaro libidinis; & tamen scœdus atque inhonestus, elegans & urbanus esse gestiebam abundantî vanitate. Rui etiam in amorem, quo cupiebam capi. Deus meus, misericordia mea, quanto felle mihi suavitatem illam, & quàm bonus aspersisti; quia & amatus sum, & perveni occultè ad vinculum fruendi, & colligabar lætus ærumnosis nexibus, ut cæderer virgis ferreis ardentibus zeli, & suspicionum, & timorum, & irarum atque rixarum. Rapiebant me spectacula theatrica, plena imaginibus miseriarum mearum, & fomitibus ignis mei.

11.
nutriebat spectaculis theatralibus

42 Quid est quod homo ibi vult dolere, cum spectat luctuosa atque tragica, quæ tamen pati ipse nollet? Et tamen pati vult ex eis dolorem spectator, & dolor ipse est voluptas ejus. Quid
Augusti Tomus VI.

est, nisi miserabilis infania? Nam eò magis eis movetur quisque, quò minus à talibus affectibus fanus est: quamquam, cum ipse patitur, miseria; cum aliis compatitur, misericordia dici solet. Sed qualis tandem misericordia in rebus fictis & scenicis? Non enim ad subveniendum provocatur auditor, sed tantum ad dolendum invitatur: & auctori * earum imaginum amplius favet, cum amplius dolet. Et si calamitates illæ hominum vel antiquæ vel falsæ sic agantur, ut qui spectat non doleat, abscedit inde fastidiens & reprehendens. Si autem doleat, manet intentus, & gaudens lacrymatur. Lacrymæ ergo amantur & dolores? Certè omnis homo gaudere vult. An, cum miserum neminem esse libeat, libet tamen esse misericordem? Quod quia non sine dolore est, hac unâ causâ amantur dolores. Et hoc de illâ venâ amicitiaë est.

43 Sed quò vadit? quò fluit? Ut quid decurrit in torrentem picis bullientis, æstus immanes tetrarum libidinum, in quos ipsa mutatur & vertitur per nutum proprium, de cœlesti serenitate detorta atque dejecta? Repudietur ergo misericordia? Nequaquam. Ergo amentur dolores aliquando. Sed cave immunditiam, anima mea, sub tutore Deo meo, Deo Patrum nostrorum, & laudabili, & superexaltato in omnia sæcula, cave immunditiam: neque enim nunc non misereor; sed tunc in theatris congaudebam amantibus, cum sese fruebantur per flagitia, quamvis hæc imaginariè gererentur in ludo spectaculi. Cum autem sese amittebant, quasi misericors conturbabar, & utrumque me delectabat tamen. Nunc verò magis misereor gaudentem in flagitio, quàm velut dura perpeffum detrimento perniciosæ voluptatis, & amissione miseræ felicitatis.

44 Hæc certè verior misericordia, sed non in eâ delectatur * cor. Nam etsi approbatur officio charitatis qui dolet miserum; mallet tamen utique non esse, quod doleret, qui germanitus misericors est. Si enim est malevola benevolentia, quod fieri non potest; potest & ille, qui veraciter sinceriterque miseretur, cupere esse miseros, ut misereatur. Nonnullus itaque dolor approbandus, nullus amandus est. Hoc enim tu, Domine Deus, qui animas amas, longè latèque * purius quàm nos & incorruptibilius misereris, quòd nullo dolore fauciaris. Et ad hæc quis idoneus? At ego tunc miser dolere amabam, & querebam ut esset, quod dolerem, quando mihi in ærumnâ alienâ & falsâ & saltatoriâ, ea magis placebat actio histrionis, meque alliciebat vehementius, quàm mihi lacrymæ excutiebantur. Quid autem mirum, cum infelix pecus aberrans à grege tuo, & impatiens custodiaë tuæ, turpi scabie scœdaret? Et inde erant dolorum amores, non quibus altiùs penetrarer; (non enim amabam talia perpeti, qualia spectare) sed quibus auditis & fictis, tamquam in superficie raderer: quos tamen quasi unguis scalpentium fervidus tumor & tabes & fanies horrida consequebatur. Talis vita mea numquid vita erat, Deus meus?

45 Et circumvolabat super me fidelis à longè misericordia tua. In quantas iniquitates distabui, & sacrilegam curiositatem secutus sum, ut deserentem te deduceret me ad ima infida, & circumventoria obsequia dæmoniorum; quibus immolabam facta mea mala, & in omnibus flagellabas me. Ausus sum etiam in celebritate solemnitatum tuarum intra parietes ecclesiaë tuæ concupiscere, & agere negotium procurandi fructus mortis. Unde me verberasti gravibus pœnis: sed
D d d nihil

A. 1750. S.
AUGUSTI-
NO.

* al. actori

in quibus
per falsam
misericordiam condolebat

E

infaustis
amantium
eventibus,
* al. delectat dolor

* al. altè-
que
F

III
in ipso
templo fovea
bat malas
cogitationes;

A. 1950 S. AUGUSTINO.

nihil ad culpam meam, o tu prægrandis misericordia mea, Deus meus, refugium meum à terribilibus nocentibus, in quibus vagatus sum præfidenti collo ad longè recedendum à te; amans vias meas & non tuas, amans fugitivam libertatem.

sed imptedentes illufores seu everfores oderat,

* al. scævum

46. Habebant & illa studia, quæ honesta vocabantur, ductum suum intuentem fora litigiosa, ut excellerem in eis, eò laudabilior, quò fraudulentior. Tanta est cæcitas hominum, de cæcitate etiam gloriantium. Et major jam eram in scholâ rhetoris, & gaudebam superbè, & tumebam typho; quamquam longè sedatior, Domine, tu scis, & remotus omnino ab everfionibus, quas faciebant everfores (hoc enim nomen scævum * & diabolicum velut insigne urbanitatis est) inter quos vivebam pudore impudenti, quia talis non eram: & cum eis eram, & amicitii eorum delectabar aliquando, à quorum semper factis abhorrebam, hoc est, ab everfionibus; quibus prætervè infectabantur ignotorum verecundiam, quam perturbarent gratis illudendo, atque iade pascendo malevolas lætities suas. Nihil est illo actu similius actibus dæmoniorum. Quid itaque verius quàm everfores vocarentur? Everfi planè priùs ipsi atque perverfi, deridentibus eos & seducentibus fallacibus occultè spiritibus, in eo ipso quòd alios irridere amant & fallere.

iv. ex quodam libro Ciceronis

47. Inter hos ego imbecillâ tunc ætate dicebam libros eloquentiæ, in quâ eminere cupiebam sine damnabili & ventoso per gaudia vanitatis humanæ: & usitato jam discendi ordine perveneram in librum quemdam cujusdam Ciceronis; cujus linguam ferè omnes mirantur, pectus non ita: sed liber ille ipsius exhortationem continet ad Philosophiam, & vocatur Hortensius. Ille verò liber mutavit affectum meum, & ad te ipsum, Domine, mutavit preces meas, & vota ac desideria mea fecit alia. Viluit mihi repentè omnis vana spes, & immortalitatem sapientiæ concupiscebam æstu cordis incredibili, & surgere jam cœperam, ut ad te redirem. Non enim ad acuedam linguam, quod videbar emere maternis mercedibus, cum agerem annum ætatis undevigesimum, jam defuncto patre ante biennium. Non ergo ad acuendam linguam referebam illum librum; neque mihi locutionem, sed quod loquebatur persuaserat.

concepit desiderium sapientiæ,

48. Quomodo ardebam, Deus meus, quomodo ardebam revolare à terrenis ad te! & nesciebam quid ageres mecum. Apud te est enim sapientia. Amor autem sapientiæ nomen Græcum habet φιλοσοφίαν, quò me accendebant illæ literæ. Sunt qui seducant per philosophiam, magno & blando & honesto nomine colorantes & fucantes errores suos; & propè omnes, qui ex illis & supra temporibus tales erant, notantur in eo libro & demonstrantur; & manifestatur ibi salutifera illa admonitio spiritus tui per servum tuum bonum & pium: "Videte ne quis vos decipiat, per philosophiam & inanem seductionem, secundum traditionem hominum, secundum elementa hujus mundi, & non secundum Christum: quia in ipso inhabitat omnis plenitudo, divinitatis corporaliter". Et ego illo tempore, scis tu, lumen cordis mei, quoniam nondum mihi hæc Apostolica nota erant; hoc tamen solo delectabar in illâ exhortatione, quòd non illam aut illam sectam, sed ipsam, quæcumque esset, sapientiam ut diligerem, & quærerem, & assequerem, & tenerem atque amplexarer. Fortiter excitabar sermone illo, & accendebar & ar-

debam: & hoc solum me in tantâ flagrantia refrangebat, quòd nomen Christi non erat ibi. Quoniam hoc nomen, secundum misericordiam tuam, Domine, hoc nomen Salvatoris mei Filii tui, in ipso adhuc lacte matris tenerum cor meum piè biberat, & altè retinebat; & quidquid sine hoc nomine fuisset, quamvis litteratum & expositum & veridicum, non me totum rapiebat.

D

49. Itaque institui animum intendere in Scripturas sanctas, ut viderem, quales essent. Et ecce video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris; sed incessu humilem, successu excelsum, & velatam mysteriis: & non eram egotialis, ut intrare in ea possem, aut inclinare cervicem ad ejus ingressus. Non enim sicut modò loquor, ita sensi, cum attendi ad illam Scripturam; sed visa mihi est indigna, quam Tullianæ dignitati compararem. Tumor enim meus refugiebat modum ejus, & acies mea non penetrabat interiora ejus. Verumtamen illa erat, quæ cresceret cum parvulis. Sed ego dedignabar esse parvulus, & turgidus fastu mihi grandis videbar.

v. contemptam tamen sacra Scriptura simplicitate.

CAPUT V.

E

Lapsus in heresim Manichæorum, matris ejus ob hunc dolor precesque, & solatium divinitus ab ipsa obtentum.

Itaque incidi in homines superbè delirantes, & carnales nimis, & loquaces; in quorum ore laquei diaboli, & viscum confectum commixtione syllabarum nominis tui, sed & Domini Jesu Christi, & Paracleti consolatoris Spiritus sancti. Hæc nomina * omnia non recedebant de ore eorum, sed sono tenui & strepitu linguæ, ceterum cor inane veri. Et dicebant: Veritas & veritas; & multi * eam dicebant mihi, & nusquam erat in eis; sed falsa loquebantur, non de te tantum, qui verè Veritas es, sed etiam de istis elementis hujus mundi, creaturis tuis; de quibus etiam vera dicentes philosophos transgredi debui præ amore tuo, mi Pater summè bone, pulchritudo pulchrorum omnium. O Veritas, veritas, quàm intimè etiam tunc medullæ animi mei suspirabant tibi, cum te illi sonarent mihi frequenter & multipliciter voce solâ, & libris multis & ingentibus. Et illa erant fercula, in quibus mihi esurienti te, inferebantur pro te sol & luna, pulchra opera tua, sed tamen opera tua, non tu, nec ipsa prima. Priora enim spiritualia opera tua quàm ista corporea, quamvis lucida & cælestia.

vi. In heresim Manichæorum prolapsus,

* al. hæc enim omnia * al. multum

51. At ego nec priora illa, sed te ipsam, te Veritas, in quâ non est commutatio, nec momenti obumbratio, & esuriebam & sitiebam: & apponebantur adhuc mihi in illis ferculis phantasmata splendida, quibus jam melius erat amare istum solem, saltem istis oculis verum, quàm illa falsa animo decepto per oculos. Et tamen quia te putabam, manducabam; non avidè quidem, qui nec sapiebas in ore meo sicuti es: neque enim tu eras illa figmenta inania, nec nutriebar ex eis, sed exhauriebar magis. Cibus in fomis simillimus est cibus vigilantium; quo tamen dormientes non aluntur, dormiunt enim. At illa nec similia erant ullo modo tibi, sicut nunc mihi locuta es; quia

F

sequebatur eorum deliramenta,

A quia illa erant corporalia phantasmata, falsa corpora, quibus certiora sunt vera corpora ista, quæ videmus visu carneo, sive cælestia, sive terrestria: cum pecudibus & volatilibus videmus hæc, & certiora sunt, quàm cum imaginamur ea. Et rursus certius imaginamur ea, quàm ex eis suspicamur alia grandiora & infinita, quæ omnino nulla sunt; qualibus ego tunc pascebar inanibus, & non pascebar.

*que fabulis
poeticis pe-
jora erant.*

§2 At tu, Amor meus, in quem deficio, ut fortis sim, nec ista corpora es, quæ videmus, quamquam de cælo, nec ea es, quæ non videmus ibi: quia tu ista condidisti, nec in summis tuis conditionibus habes. Quantò ergo longè es à phantasmatibus illis meis, phantasmatibus corporum, quæ omnino non sunt: quibus certiores sunt phantasiæ corporum eorum, quæ sunt; & eis certiora corpora, quæ tamen non es: sed nec anima es, quæ vita est corporum. Ideo melior vita corporum certiorque, quàm corpora. Sed tu vita es animarum, vita vitarum, vivens tepidè, & non mutaris vitæ animæ meæ. Ubi ergo mihi tunc eras, & quàm longè? Et longè peregrinabar abs te, exclusus & à siliquis porcorum, quos de siliquis pascebam. Quantò enim meliores grammaticorum & poetarum fabellæ, quàm illa decipula! Nam versus & carmen & Medea volans utiliores sunt certè, quàm quinque elementa variè fucata, propter quinque antra tenebrarum, quæ omnino nulla sunt, & occidunt credentem. Nam versum & carmen etiam ad vera pulmenta * transfero. Volantem autem Medeam etsi cantabam, non asserebam; & si cantari audiebam, non credebam: illa autem credidi.

* at. ele-
menta

vii.
*ita ut crede-
ret Deum
corpore pre-
ditum.*

§3 Nesciebam etiam aliud verè, quod est; & quasi acutè movebar, ut suffragarer stultis deceptoribus, cum à me quærent, unde malum; & utrùm formâ corporeâ Deus finiretur, & haberet capillos & unguis; & utrùm iusti existimandi essent, qui haberent multas uxores simul, & occiderent homines, & sacrificarent de animalibus. Quibus rebus ignarus perturbabar: & recedens à veritate, ire in eam mihi videbar; quia non noveram malum non esse, nisi privationem boni, usque ad quod omnino non est. Quod unde viderem, cujus videre usque ad corpus erat oculis, & animo usque ad phantasma?

C
*irrideret
iustos veteris Testa-
menti*

§4 Et non noveram Deum esse spiritum, non cui membra essent per longum & latum, nec cui esse moles esset; quia moles in parte minor est quàm in toto suo, & si infinita sit, minor est in aliquâ parte, certo spatio definita, quàm per infinitum: & non est tota ubique, sicut spiritus, sicut Deus. Et quid in nobis esset, secundum quod essemus similes Deo; & si rectè in Scripturis diceremur ad imaginem Dei, profus ignorabam. Et non noveram justitiam veram interiorum, non ex consuetudine judicantem, sed ex lege rectissimâ Dei omnipotentis, quâ formarentur mores regionum & dierum pro regionibus & diebus: cum ipsa ubique ac semper esset, non alibi alia, nec aliàs aliter: secundum quam iusti essent Abraham, & Isaac, & Jacob, & Moyse, & David, & illi omnes laudati ore Dei: sed eos ab imperitis judicari iniquos, judicantibus ex humano die, & universos mores humani generis ex parte moris sui metientibus: tamquam si quis nescius in armamentis, quid cuique membro accommodatum sit, ocreâ velit caput contingi, & galeâ calcari, & murmuret, quod non aptè conveniat: aut in uno die indictò à pomeridianis horis iustitio, quisquam stomachetur non

Augusti Tomus VI.

sibi concedi quid venale proponere, quia manè concessum est: aut in una domo videat aliquid tractari manibus à quoquam servo, quod facere non finatur, qui pocula ministrat; aut aliquid post præsepia fieri, quod ante mensam prohibeatur; & indignetur, cum sit unum habitaculum & una familia, non ubique atque omnibus idem tribui.

A. ipso S.
Augusti-
no.

§5 Sic sunt isti, qui indignantur, cum audierint illo sæculo licuisse iustis aliquid, quod isto non licet iustis, & quia illis aliud præcepit Deus, istis aliud pro temporalibus causis, cum eidem iustitiæ utrique servierint: cum in uno homine, & in uno die, & in unis ædibus videant aliud aliâ membro congruere, & aliud jam dudum licuisse, & post horam non licere; quiddam in illo angulo permitti aut juberi, quod in isto iustè veretur & vindicetur. Numquid iustitia varia est & mutabilis? Sed tempora, quibus præsidet, non pariter eunt; tempora enim sunt. Homines autem, quorum vita super terram brevis est, quia sensu non valent causas contexere sæculorum priorum, aliarumque gentium, quas experti non sunt, cum his, quas experti sunt; in uno autem corpore vel die vel domo facillè possunt videre, quid cui membro, quibus momentis, quibus partibus personifve congruat: in illis offenduntur; his serviunt.

quia illis
aliqua lice-
bant.

E

§6 Hæc ego tunc nesciebam, & non advertebam; & feriebam undique ista oculos meos, & non videbam. Et cantabam carmina, & non mihi licebat ponere pedem quemlibet ubilibet, sed in alio atque alio metro, aliter atque aliter, & in uno aliquo versu non omnibus locis eundem pedem. Et ars ipsa, quâ canebam non habebat aliud alibi, sed omnia simul. Et non intuebar justitiam, cui servirent boni & sancti homines, longè excellentius atque sublimius habere simul omnia, quæ præcepit Deus, & nullâ ex parte variari; & tamen variis temporibus non omnia simul, sed propria distribuentem ac præcipientem. Et reprehendebam cæcus pios patres, non solum sicut Deus juberet atque inspiraret utentes presentibus, verum quoque sicut Deus revelaret futura prænuntiantes...

que nunc
illicita
sunt.

§7 Hæc ego nesciens irridebam illos sanctos servos & prophetas tuos. Et quid agebam, cum irridebam eos, nisi ut irriderer abs te, sensim atque paulatim perductus ad eas nugas, ut crederem ficum plorare, cum decerpitur, & matrem ejus arborem lacrymis lacteis? Quam tamen ficum si comedisset aliquis sanctus, alieno sanè non suo scelere decerpam, misceret visceribus, & anhelaret de illâ angelos, imò verò particulas Dei gemendo in oratione atque ructando; quæ particulæ summi & veri Dei ligatæ fuissent in illo pomo, nisi electi Sancti dente ac ventre solverentur. Et credidi miser magis esse misericordiam præstandam fructibus terræ, quàm hominibus, propter quos nascerentur. Si quis enim esuriens peteret, qui Manichæus non esset, quasi capitali supplicio damnanda buccella videretur, si ei daretur.

x.
*quæ pueret,
ficum plora-
re, dum de-
cerpitur.*

F

§8 Et misisti manum tuam ex alto, & de hac profundâ caligine eruisti animam meam, cum pro me fletet ad te mater mea, fidelis tua, amplius quàm flet matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meam ex fide & spiritu, quem ex te habebat, & exaudisti eam, Domine. Exaudisti eam, nec despexisti lacrymas ejus, cum profluentes rigarent terram sub oculis ejus in omni loco orationis ejus, & exaudisti eam. Nam

a
xi.
*ob quos er-
rores mater
ejus plo-
rans.*

D d d 2

unde

A. IPSE S. AUGUSTINO. * al. me concederet

unde illud somnium, quo eam consolatus es, ut vivere me secum crederet *, & habere secum eandem mensam in domo, quod nolle cœperat, averfans & detestans blasphemias erroris mei? Vidit enim stantem se in quadam regulâ lignea, & advenientem ad se juvenem splendidum, hilarem atque arridentem sibi, cum illa esset mœrens & mœrore confecta. Qui cum causas quæsisset ab eâ mœstitiæ suæ, quotidianarumque lacrymarum (docendi, ut affolet, non discendi gratiâ) atque illa respondisset, perditionem meam se plangere, iussisse illum, quod secuta esset, atque admonuisse, ut attenderet & videret; ubi esset illa, ibi esse & me. Quod illa ubi attendit, vidit me juxta se in eadem regulâ stantem. Unde hoc, nisi quia erant aures tuæ ad cor ejus?

celesti visione recreatur.

B

59 O tu, bone Omnipotens, qui sic curas unumquemque nostrum, tamquam solum cures; & sic omnes, tamquam singulos. Unde illud etiam, quod cum mihi narrasset ipsum visum, & ego ad id trahere conarer, ut illa se potius non desperaret futuram esse, quod eram, continuo sine aliquâ hæsitatione, Non, inquit; non enim mihi dictum est, Ubi ille, ibi & tu; sed, Ubi tu, ibi & ille. Confiteor tibi, Domine, recordationem meam, quantum recolo (quod sæpe non tacui) amplius me isto per matrem vigilantem responso tuo, quod tam vicinâ interpretationis falsitate turbata non est; & tam citò vidit, quod videndum fuit (quod ego certè, antequam dixisset, non videram) etiam tum commotum fuisse, quam ipso somnio, quo femine piæ gaudium tanto potest futurum, ad consolationem tunc præsentis sollicitudinis, tantò antè prædictum est. Nam novem ferme anni secuti sunt, quibus ego in illo limo profundi ac tenebris falsitatis, cum sæpe surgere conarer, & gravius alliderer, volutatus sum: cum tamen illa vidua casta, pia & sobria, quales amas, jam quidem spe alacrior, sed fletu & gemitu non fegnior, non desineret horis omnibus orationum suarum de me plangere ad te. Et intrabant in conspectum tuum preces ejus, & me tamen dimittebas adhuc volvi & involvi illâ caligine.

xii. Et ab episcopo quodam

C

60 Et dedisti alterum responsum interim, quod recolo. Nam & multa prætereo, propter quod propero ad ea, quæ me magis urgent confiteri tibi, & multa non memini. Dedisti ergo alterum, per sacerdotem tuum quemdam episcopum, nutritum in Ecclesiâ & exercitatum in libris tuis. Quem cum illa femina rogasset, ut dignaretur mecum colloqui, & refellere errores meos, & dedocere me mala, ac docere bona (faciebat enim hoc, si quos fortè idoneos invenisset) noluit ille, prudenter sanè, quantum sensu postea. Respondit enim me adhuc esse indocilem, eò quod inflatus essem novitate hæresis illius, & nonnullis quæstiunculis jam multos imperitos exagitassem, sicut illa indicaverat ei. Sed sine (inquit) illum ibi; tantum roga pro eo Dominum; ipse legendo reperiet, quis ille sit error & quanta impietas.

consolationem accipit.

61 Simul etiam narravit, se quoque parvulum à seductâ matre suâ datum fuisse Manichæis, & omnes pænè non legisse tantum, verum etiam scriptitasse libros eorum; sibi quoque apparuisse, nullo contra disputante & convincente, quam esset illa secta fugienda; itaque fugisse. Quæ cum ille dixisset, atque illa nollet acquiescere, sed instaret magis deprecando, & ubertim flendo, ut me videret, & mecum differeret; ille jam substomachans tædio, Vade (inquit) à me,

ita vivas: fieri enim non potest; ut filius istarum lacrymarum pereat. Quod illa ita se accepisse inter colloquia sua mecum sæpe recordabatur, ac si de cælo sonuisset.

ANNOTATIO.

a De erroribus Manichæorum agitur in Commentario § 10, quem consule, ut relatis hoc capite lux accedat. De lapsu autem Augustini in illam hæresim disputatur § 4.

CAPUT VI.

Aperta Manichæismi professio, magisterium rhetorica, filius ex concubina natus, spreta haruspicina; sed superstitiosa astrologia credulitas.

E

PER idem tempus annorum novem, ab undecimo anno ætatis meæ, usque ad duodecesimum, seducebamur & seducebamur, falsi atque fallentes in variis cupiditatibus; & palam per doctrinas, quas liberales vocant, occultè autem falso nomine religionis: hinc superbi, ibi superstitioni, ubique vani, ac popularis gloriæ sectantes inanitatem, usque ad theatricos plausus, & contentiosa certamina*, & agonem coronarum feminearum, & spectaculorum nugas, & intemperantiam libidinum. Illac autem purgari nos ab istis fordibus expetentes, cum eis, qui appellantur electi & sancti, afferremus escas, de quibus nobis in officinâ aqualiculi sui fabricarent angelos & deos, per quos liberaremur; & sectabar ista atque faciebam cum amicis meis, per me ac mecum deceptis.

LIBER IV. CAP. I. Per novem annos ab hæreticis seductus.

* al. carmina

63 Irrideant me arrogantes, & nondum salubriter prostrati & elisi à te, Deus meus: ego tamen confiteor tibi dedecora mea in laude tuâ. Sine me, obsecro, & da mihi circuire præsentem memoriâ præteritis circumitus erroris mei, & immolari tibi hostiam jubilationis. Quid enim ego sum mihi sine te, nisi dux in præceps? Aut quid sum, cum mihi benè est, nisi fugens lac tuum, aut fruens te cibo, qui non corrumpitur? Et quis homo est quilibet homo, cum sit homo? Sed irrideant nos fortes & potentes, nos autem infirmi & inopes confiteamur tibi.

etiam alios seducit.

F

64 Docebam illis in annis artem rhetoricam, & victoriosam loquacitatem victus cupiditate vendebam. Malebam tamen, Domine, tu scis, bonos habere discipulos, sicut appellantur boni; & eos sine dolo docebam dolos; non quibus contra caput innocentis agerent, sed aliquando pro capite nocentis. Et tu, Deus, vidisti de longinquo lapsantem in lubrico, & in multo fumo scintillantem fidem meam, quam exhibebam in illo magisterio diligentibus vanitatem, & quærentibus mendacium, focius eorum. In illis annis unam habebam, non eo, quod legitimum vocatur, conjugio cognitam, sed quam indagaverat vagus ardor inops prudentiæ: sed unam tamen, ei quoque servans thori fidem; in quâ sanè experirer exemplo meo, quid distaret inter conjugalis placiti modum, quod federatum esset generandi gratiâ,

II. Et Carthagine rhetoricam docens.

A gratiâ, & pactum libidinosi amoris, ubi proles etiam contra votum nascitur, quamvis jam nata cogat se diligi.

abhorret ab
haruspici-
na;

* al. cari-
tate

65 Recolo etiam, cum mihi theatri carminis certamen inire placuisset, mandasse mihi nescio quem aruspicem, quid ei dare mercedis vellem, ut vincerem; me autem scæda illa sacramenta detestatum & abominatum respondi, Nec si corona illa esset immortaliter aurea, muscam pro victoriâ meâ necari sinerem. Necaturus enim erat ille in sacrificiis suis animantia, & illis honoribus invitaturus mihi suffragatura dæmonia videbatur. Sed hoc quoque malum non ex tuâ castitate * repudiavi, Deus cordis mei: non enim amare te noveram, qui nisi fulgores corporeos, cogitare non noveram. Talibus enim figmentis suspirans anima, nonne fornicatur abs te, & fidit in falsis, & pascit ventos? Sed videlicet sacrificari pro me nollem dæmonibus, quibus me illâ superstitione ipse sacrificabam. Quid est enim aliud ventos pascere, quàm ipsos pascere; hoc est errando eis esse voluptati atque derisui?

B

III.
Sed astrolo-
gie vane
deditus,
* al. pla-
nos, id est,
impositores

66 Ideò illos Planetarios *, quos Mathematicos vocant, planè confulere non desistebam, quòd quasi eis nullum esset sacrificium, & nullæ preces ad aliquem spiritum ob divinationem dirigerentur: quod tamen Christiana & vera pietas consequenter repellit & damnat. Bonum est enim confiteri tibi, Domine, & dicere, Miserere mei, cura animam meam, quoniam peccavi tibi. Neque ad licentiam peccandi abuti indulgentiâ tuâ, sed meminisse Dominicæ vocis, Ecce fanus factus es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. Quam totam illi salubritatem interficere conantur, cum dicunt, De cælo tibi est inevitabilis causa peccandi; & Venus hoc fecit, aut Saturnus, aut Mars: scilicet ut homo sine culpâ sit caro & sanguis & superba putredo; culpandus sit autem cæli ac siderum Creator & ordinator. Et quis est hic, nisi Deus noster, suavitas & origo justitiæ, qui reddes unicuique secundum opera ejus, & cor contritum & humiliatum non spernis?

ab hac su-
perstitione

C

67 Erat eo tempore vir sagax, medicinæ artis peritissimus, atque in eâ nobilissimus; qui proconsul a, è manu suâ coronam illam agonisticam imposuerat non sano capiti meo, sed non ut medicus. Nam illius morbi tu sanator, qui resistis superbis, humilibus autem das gratiam. Numquid tamen etiam per illum senem defuisti mihi, aut destitisti mederi animæ meæ? Quia enim factus ei eram familiarior, & ejus sermonibus (erant enim sine verborum cultu, vivacitate sententiarum jucundi & graves) assiduus & fixus inhærebam; ubi cognovit ex colloquio meo, libris genethliacorum esse me deditum, benignè & paternè monuit, ut eos abjicerem, neque curam & operam, rebus utilibus necessariam, illi vanitati frustra impenderem; dicens ita se illam didicisse, ut victui suo ejus professionem primis annis ætatis suæ deferre voluisset, quâ vitam degeret, etsi Hippocratem intellexisset, & illas utique litteras potuisset intelligere; & tamen non ob aliam causam se postea illis relictis medicinam affectum, nisi quòd eas falsissimas comperisset, & nollet vir gravis decipiendis hominibus victum quærere. At tu, inquit, quòd te in hominibus sustententes, rhetoricam tenes; hanc autem fallaciam libero studio, non necessitate rei familiaris sectaris; quòd magis mihi te oportet de illâ credere, qui eam tam perfectè discere elaboravi, quàm ex eâ solâ vivere volui.

68 A quo ego cum quæsissem, quæ ergo causa faceret, ut multa inde vera pronunciarentur; respondit ille, ut potuit, vim fortis hoc facere in rerum naturâ usquequaque diffusam. Si enim de paginis poëtæ cujuscumque longè aliud canentis atque intendentis, cum fortè quis consuluit, mirabiliter consonus negotio sæpè versus exiret; mirandum non esse dicebat, si ex anima humana, superiore aliquo instinctu, nesciente quid in se fieret, non arte, sed forte sonaret aliquid, quod interrogantis rebus factisque concineret. Et hoc quidem ab illo vel per illum procurasti mihi, & quid ipse postea per meipsum quærerem, in memoriâ meâ delineasti. Tunc autem nec ipse, nec charissimus meus Nebridius b, adolescens valdè bonus & valdè cautus, irridens totum illud divinationis genus, persuadere mihi poterunt, ut hæc abjicerem; quoniam me amplius ipsorum auctorum movebat auctoritas; & nullum certum, quale quærebam, documentum adhuc inveneram, quo mihi sine ambiguitate apparet, quæ ab eis consultis vera dicerentur, fortè vel forte, non arte inspectorum siderum dici.

A. ipso S.
AUGUSTI-
NO.

per amicos
avelli non
potest.

b

ANNOTATA.

E

a Tillemontius tom. 13 Monumentorum à pag. 28, seu in Augustino artic. 12 Vindicianum fuisse existimat hunc medicum, qui proconsul creatus sit circa annum 379, aut 380, ut habet tom. 5 Imperatorum in Gratiano artic. 6. Plura de eo videri possunt utroque loco assignato. Nomen exponit ipse Sanctus infra num. 158. Eundem laudat Augustinus in epistola 5 (in posteriori editione 138) ad Marcellinum.

b Nebridius hic inter precipuos fuit Augustini amicos, de cujus morte agit inferius num. 227, nec dubitat asserere beatum esse.

CAPUT VII.

Vehemens tristitia ex obitu amici, patria propter illam relicta, & ea occasione opusculum ab ipso conscriptum.

F

IN illis annis, quo primùm tempore in municipio a, quo natus sum, docere cœperam, comparaveram amicam societate studiorum nimis charum, coævum mihi, & confluentem flore adolescentiæ. Mecum puer creverat, & pariter in scholam ieramus, pariterque luseramus. Sed nondum sic erat amicus, quamquam ne tunc quidem, sicuti est vera amicitia: quia non est vera, nisi cum eam tu agglutinas inter inhærentes tibi charitate diffusâ in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sed tamen dulcis erat nimis, cocta * fervore parilium studiorum. Nam & à fide verâ, quam non germanitus & penitus adolescens tenebat, deflexeram eum in superstitiosas fabellas & perniciosas, propter quas plangebat me mater. Mecum jam errabat in animo homo ille, & non poterat anima meâ sine illo. Et ecce tu, imminens dorso fugitivorum tuorum, Deus ultionum & fons misericordiarum simul *, qui convertis nos ad te miris modis; ecce abstulisti hominem de hac vitâ, cum vix ex-

IV.
Tagaste
habuit ami-
cum,
a

* al. coacta

* al. simul-
que con-
vertens nos

A. IP SO S.
AUGUSTI-
NO.

qui post
susceptum
baptismum
miro modo
convalesce-
rat.

B
in mor-
bum reci-
dens obie-
rat.

b

C
VI.
ob cuius
moriem

tanto dolore
affectus est.

plevisset annum in amicitia mea, suavi mihi supra omnes suavitates illius vitæ meæ.

70 Quis laudes tuas enumerat unus, in se uno quas expertus est? Quid tunc fecisti, Deus meus, & quàm investigabilis abyssus iudiciorum tuorum! Cùm enim laboraret ille febribus, jacuit diu sine sensu in sudore letali. Et cùm desperaretur, baptizatus est nesciens, me non curante, & præsumente id retinere potius animam ejus, quod à me acceperat, non quod in nescientis corpore fiebat. Longè autem aliter erat: nam recreatus est & salvus factus. Statimque, ut primùm cum eo loqui potui (potui autem mox ut ille potuit; quoniam non discedebam, & nimis pendebamus ex invicem) tentavi apud illum irridere, tamquam & illo irrifuro mecum baptismum, quem acceperat mente atque sensu absentissimus, sed tamen jam se accepisse didicerat. At ille ita me exhorruit ut inimicum; admonuitque mirabili & repentinâ libertate, ut si amicus esse vellem, talia sibi dicere desinerem.

71 Ego autem stupefactus atque turbatus, distuli omnes motus meos, ut convalesceret prius, essetque idoneus viribus valetudinis, cum quo agere possem, quod vellem. Sed ille abreptus dementiæ meæ, ut apud te servaretur consolationi meæ, post paucos dies, me absente, repetitur febribus, & defungitur. Quo dolore contenebratum est cor meum; & quidquid adspiciebam mors erat. Et erat mihi patria supplicium, & paterna domus mira infelicitas: & quidquid cum illo communicaveram, sine illo in cruciatum immanem vertebatur. Expetebant eum undique oculi mei, & non dabatur mihi: & oderam omnia, quia non haberent eum. Nec mihi jam dicere poterant, Ecce veniet, sicut cùm viveret, quando absens erat. Et factus eram ipse mihi magna quæstio, & interrogabam animam meam, quare tristis esset, & quare conturbaret me valdè: & nihil noverat respondere mihi. Et si dicebam, Spera in Deum, justè non obtemperabat: quia verior erat & melior homo, quem charissimum amiserat, quàm phantasma *b*, in quod sperare jubebatur. Solus fletus erat dulcis mihi, & successerat amico meo in deliciis animi mei...

72 Sic ego eram illo tempore, & flebam amarissimè, & requiescebam in amaritudine. Ita miser eram, & habebam chariorem illo amico meo vitam ipsam miseram. Nam quamvis eam mutare vellem, nollem tamen amittere magis quàm illum. Et nescio, an vellem vel pro illo: sicut de Oreste & Pylade traditur, si non fingitur, qui vellent pro invicem vel simul mori, quâ morte peius eis erat, non simul vivere. Sed in me nescio quis affectus nimis huic contrarius ortus erat; & tædium vivendi erat in me gravissimum, & moriendi metus. Credo, quò magis illum amabam, eò magis mortem, quæ mihi illum abstulerat, tamquam atrocissimam inimicam oderam & timebam; & eam repentinè consumpturam omnes homines putabam, quia illum potuit. Sic eram omnino, memini.

73 Ecce cor meum, Deus meus: ecce intus vide, quia memini, spes mea, qui me mundas à talium affectionum immunditiâ, dirigens oculos meos ad te, & evellens de laqueo pedes meos. Mirabar enim ceteros mortales vivere, quia ille, quem quasi non moriturum dilexeram, mortuus erat; & me magis, quia illi alter eram, vivere illo mortuo mirabar. Benè quidam dixit de amico suo, Dimidium animæ meæ: nam ego sensu, animam meam & animam illius unam fuisse ani-

mam in duobus corporibus: & ideò mihi horro-
ri erat vita, quia nolebam dimidius vivere. Et c
ideò fortè mori metuebam, ne totus ille more-
retur, quem multùm amaveram.

74 O dementiâ nescientem diligere homines humaniter! O stultum hominem, immoderatè humana patientem, quod ego tunc eram! Itaque æstuabam, suspirabam, flebam, turbabar; nec requies erat, nec consilium. Portabam enim conficissam & cruentam animam meam, impatientem portari à me; & ubi eam ponerem, non inveniebam: non in amœnis nemoribus, non in ludis atque cantibus, nec in suaveolentibus locis, nec in conviviis apparatus, neque in voluptate cubilis & lecti, non denique in libris atque carminibus acquiescebat. Horrebant omnia, & ipsa lux: & quidquid non erat, quod ille erat, improbum & odiosum erat, præter gemitum & lacrymas. Nam in eis solis aliquantula requies.

75 Ubi autem inde auferebatur anima mea, onerabat me grandis farcina miseræ, quæ à te, Domine, levanda erat & curanda. Sciebam, sed nec volebam, nec valebam, eò magis, quia non mihi eras aliquid solidum & firmum, cùm de te cogitabam. Non enim tu eras, sed vanum phantasma, & error meus erat Deus meus. Si conabar eam ibi ponere, ut requiesceret, per inane labebatur, & iterum ruebat super me; & ego mihi remanseram infelix locus, ubi nec esse possem, nec inde recedere. Quò enim cor meum fugeret à corde meo? Quò à meipso fugerem, quò me non sequeretur? Et tamen fugi de patriâ. Minus enim eum quærebant oculi mei, ubi videre non solebant; atque à Tagastensi oppido veni Carthaginem...

76 Deus virtutum, converte nos, & ostende faciem tuam, & salvi erimus. Nam quaquaversum se verterit anima hominis, ad dolores figitur alibi, præterquam in te; tametsi figitur in pulchris extra te, & extra se... Hæc tunc non noveram, & amabam pulchra inferiora, & ibam in profundum, & dicebam amicis meis, Num amamus aliquid, nisi pulchrum? Quid est ergo pulchrum? & quid est pulchritudo? Quid est, quod nos allicit & conciliat rebus, quas amamus? Nisi enim esset in eis decus & species, nullo modo nos ad se moverent. Etenim animadvertēbam & videbam in ipsis corporibus aliud esse quasi totum, & ideò pulchrum: aliud autem, quod ideò deceret, quoniam aptè accommodaretur alicui; sicut pars corporis ad universum suum, aut calcamentum ad pedem, & similia. Et ista consideratio scaturivit in animo meo ex intimo corde meo; & scripsi libros de Pulchro & Apto, puto duos aut tres. Tu scis, Deus: nam excidit mihi: non enim habemus eos, sed aberraverunt à nobis, nescio quomodo.

77 Quid est autem, quod me movit, Domine Deus meus, ut ad Icherium* Romanæ urbis oratorem d scriberem illos libros, quem non noveram facie, sed amaveram hominem ex doctrinæ famâ, quæ illi clara erat, & quædam verba ejus audieram, & placuerant mihi? Sed magis quia placebant aliis, & efferebant eum laudibus, stupentes quòd ex homine Syro, docto prius Græcæ facundiæ, post in Latinâ etiam doctor * mirabilis extitisset, & esset scientissimus rerum ad studium sapientiæ pertinentium, mihi placebat. Laudatur homo, & amatur absens. Utrumnam ab ore laudantis intrat in cor audientis amor ille? Absit. Sed ex amante alio accenditur alius. Hinc enim amatur qui laudatur, dum non fallaci corde lauda-

D
c

VII:
ut patriam
deserens.

Tagastâ
Carthagini-
nem redie-
rit.
E

x.
qua occasi-
one scripsit
libros de
Pulchro &
Apto.
XIII.

F

xiv.
quos oratori
Romano sibi
ignoto,
* al. Hier-
rium
d

* al. dictor

CAPUT VIII.

*Difficultas ejus in percipiendis
rebus spiritualibus, & fa-
cilitas intelligendi ca-
tegorias Aristoteli-
telis.*

A laudatoris prædicari creditur, id est, cum amans eum laudat. Sic enim tunc amabam homines ex hominum judicio: non enim ex tuo, Deus meus, in quo nemo fallitur. Sed tamen cur non sicut auriga nobilis, sicut venator studiis popularibus diffamatus, sed longè aliter & graviter, & ita quemadmodum & me laudari vellem?

78 Non autem vellem ita laudari & amari me, ut histriones, quamquam eos & ipse laudarem & amarem; sed eligens latere, quam ita notus esse, & vel haberi odio, quam sic amari. Ubi distribuuntur ista pondera variorum & diverforum amorum in anima una? Quid est, quod amo in alio, quod rursus, nisi odissem, non à me detestarer & repellerem, cum sit uterque nostrum homo? Non enim, sicut equus bonus amatur ab eo, qui nollet hoc esse, etiam si posset, hoc & de histrione dicendum est, qui naturæ nostræ socius est. Ergone amo in homine, quod odi esse, cum sim homo? Grande profundum est ipse homo; cujus etiam capillos tu, Domine, numeratos habes, & non minuuntur in te: & tamen capilli ejus magis numerabiles sunt, quam affectus ejus & motus cordis ejus.

B 79 At ille rhetor ex eo erat genere, quem sic amabam, ut vellem me esse talem: & errabam typho, & circumferebar omni vento, & nimis occultè gubernabar abs te. Et unde scio, & unde certus confiteor tibi, quod illum in amore laudantium magis amaveram, quam in rebus ipsis, de quibus laudabatur? Quia si non laudatum vituperarent eum iidem ipsi, & vituperando atque spernendo ea ipsa narrarent, non accenderer in eum, & non excitarer. Et certe res non aliæ forent, nec homo ipse alius, sed tantummodò affectus alius narrantium. Ecce ubi jacet anima infirma, nondum hærens soliditati veritatis. Sicut auræ linguarum flaverint à pectoribus opinantium, ita fertur & vertitur, torquetur ac retorquetur, & obnubilatur ei lumen, & non cernitur veritas: & ecce est ante nos. Et magnum quiddam mihi erat, si sermo meus & studia mea illi viro innotescerent: quæ si probaret, flagrarem magis; si autem improbaret, fauciaretur cor vanum & inane soliditatis tuæ. Et tamen Pulchrum illud atque Aptum, unde ad eum scripseram, libenter animo versabam, & ostentationem & contemplationis meæ nullo colaudatore mirabar.

ANNOTATA.

a Hic affirmat Sanctus, se primùm docuisse in municipio, ubi natus erat, id est, Tagasta, at non explicat, quid ibidem docuerit. Explicat istud Possidius apud nos num. 3 his verbis: Nam & grammaticam prius in sua civitate, & rhetoricam in Africæ capite Carthagine postea docuit.

b Ita loquitur, quia Deus, prout à Manichæis explicabatur, phantasma esset.

c Hanc sententiam retractavit Sanctus, tamquam nimis levem, lib. 2 Retract. cap. 6.

d Hic orator aliunde mihi ignotus.

e Pleraque editiones habent, ob os contemplationis meæ, & Mss. quadam, ob modos &c.

Sed tantæ rei cardinem in arte tuâ nondum videbam, Omnipotens, qui facis mirabilia solus: & ibat animus meus per formas corporeas; & Pulchrum, quod per seipsum; Aptum autem, quod ad aliquid accommodatum deeeret, definiebam & distinguebam, & exemplis corporeis astruebam. Et converti me ad animi naturam; & non me finebat falsa opinio, quam de spiritualibus habebam, verum cernere. Et irruerat in oculos meos ipsa vis veri; & avertebam palpitantem mentem ab incorporeâ re ad lineamenta, & colores, & tumentes magnitudines. Et quia non poteram ea videre in animo, putabam me non posse videre animum meum. Et cum in virtute pacem amarem, in vitiositate autem odissem discordiam; in illâ unitatem, in istâ quamdam divisionem notabam. Inque illâ unitate mens rationalis, & natura veritatis ac summi boni mihi esse videbatur: in ista verò divisione, irrationabilis * vitæ nescio quam substantiam, & naturam summi mali, quæ non solum esset substantia, sed omnino vita esset, & tamen abs te non esset, Deus meus, ex quo sunt omnia, miser opinabar. Et tamen illam Monadem appellabam, tamquam sine ullo sexu * mentem; hanc verò Dyadem a, iram in facinoribus, libidinem in flagitiis, nesciens quid loquerer.

81 Non enim noveram neque didiceram, nec ullam substantiam malum esse, nec ipsam mentem nostram summum atque incommutabile bonum. Sicut enim facinora sunt, si vitiosus est ille animi motus, in quo est impetus, & se jactat insolenter ac turbidè; & flagitia, si est immoderata illa animæ affectio, quâ carnales hauriuntur voluptates: ita errores & falsæ opiniones vitam contaminant, si rationalis mens ipsa vitiosa est: qualis in me tunc erat, nesciente alio lumine illam illustrandam esse, ut sit particeps veritatis, quia non est ipsa natura veritatis. Quoniam tu illuminabis lucernam meam, Domine Deus meus, illuminabis tenebras meas: & de plenitudine tuâ nos omnes accepimus. Es enim tu lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; quia in te non est transmutatio, nec momenti obumbratio. Sed ego conabar ad te, & repellebar abs te, ut saperem mortem, quoniam superbis resistis.

82 Quid autem superbius, quam ut affererem mirâ dementiâ, me id esse naturaliter, quod tu es? Cum enim ego essem mutabilis, & eo mihi manifestum esset, quod idè utique sapiens esse cupiebam, ut ex deteriore melior fierem, nralebam tamen etiam te opinari mutabilem, quam me non hoc esse, quod tu es. Itaque repellebar, & resistebas ventosæ cervici meæ, & imaginabar formas corporeas, & caro carnem accusabam, & spiritus ambulans nondum revertēbar ad te, & ambulando ambulabam in ea, quæ non sunt, neque in te, neque in me, neque in

xv.
Tamã re-
rum spiri-
tualium i-
gnorantiã
tunc labo-
rabat,

E

* al, ratio-
nalis vel ir-
rationalis

* Mss. quæ-
dam sensu

a
ut duas sub-
stantias sibi
fingeret,

F

quarum u-
na summè
bona, altera
summè mala
esset,

A. ipso S. AUGUSTINO. in corpore. Neque mihi creabantur à veritate tua, sed à mea vanitate fingebantur ex corpore : & dicebam parvulis fidelibus tuis, civibus meis, à quibus nesciens exulabam. Dicebam illis gar-
 * al. poenâ
 rectius
 rulus, & ineptus, Cur ergo errat anima, quam fecit Deus? Et mihi nolebam dici, Cur ergo errat Deus? Et contendebam magis incommutabilem tuam substantiam coactam errare, quam meam mutabilem spontè deviasse, & pænè* errare confitebar. Et eram ætate annorum fortasse viginti sex aut septem, cum illa volumina scripti, volvens apud me corporea figmenta, obstrepentia cordis mei auribus; quâs intende-
 B
 & quamvis
 categorias
 Aristotelis
 facile in-
 telligeret
 bam, ô duleis Veritas, in interiorem melodiam tuam, cogitans de Pulchro & Apto, & stare cupiens & audire te, & gaudio gaudere propter vocem sponsi, & non poteram; quia vocibus erroris mei rapiebar foras, & pondere superbiæ meæ in ima decidebam. Non enim dabas auditui meo gaudium & lætitiâ, aut exultabant ossa meâ, quæ humiliata non erant.

83 Et quid mihi proderat, quòd annos natus ferme viginti, cum in manus meas venissent Aristotelica quædam, quas appellant Decem categoriâs; quarum nomine cum eas rhetor Carthagenensis magister meus buccis typho crepantibus commemoraret, & alii, qui docti habebantur, tamquam in nescio quid magnum & divinum suspensus inhiabam? Legi eas solus, & intellexi. Quas cum contulisset cum eis, qui se dicebant vix eas magistris eruditissimis, non loquentibus tantum, sed multa in pulvere depingentibus intellexisse, nihil inde aliud mihi dicere potuerunt, quam ego solus apud meipsum legens cognoveram. Et satis apertè mihi videbantur loquentes de substantiis, sicuti est homo; & quæ in illis essent, sicuti est figura hominis, qualis sit & statura, quot pedum sit; & cognatio, cuius frater sit, aut ubi sit constitutus; aut quando natus, aut stet, aut sedeat, aut calceatus vel armatus sit; aut aliquid faciat, aut patiat aliquid: & quæcumque in his novem generibus, quorum exempli gratiâ quædam posui, vel in ipso substantiæ genere innumerabilia reperiuntur.

84 Quid hoc mihi proderat, quando & oberat: cum etiam te, Deus meus; mirabiliter simplicem atque incommutabilem, illis decem prædicamentis putans quidquid esset omnino comprehensum, sic intelligere conarer, quasi & tu subiectus esses magnitudini tuæ aut pulchritudini, ut illa essent in te quasi in subiecto, sicut in corpore: cum tua magnitudo & tua pulchritudo tu ipse sis: corpus autem non eo sit magnum & pulchrum, quo corpus est; quia etsi minus magnum & minus pulchrum esset, nihilominus corpus esset. Falsitas enim erat, quam de te cogitabam, non veritas, & figmenta miseriæ meæ, non firmamenta beatitudinis tuæ. Jusseras enim, & ita fiebat in me, ut terra spinas & tribulos pareret mihi, & cum labore pervenirem ad panem meum.

85 Et quid mihi proderat, quòd omnes libros artium, quas Liberales vocant, tunc nequissimus malarum cupiditatum servus, per meipsum legi, & intellexi, quoscumque legere potui? Et gaudebam in eis, & nesciebam, unde esset quidquid ibi verum & certum esset: dorsum enim habebam ad lumen b; & ad ea, quæ illuminantur, faciem: unde ipsa facies mea, quâ illuminata cernebam, non illuminabatur. Quidquid de arte loquendi & differendi, quidquid de dimensionibus figurarum, & de musicis, & de numeris, sine magnâ difficultate, nullo hominum tradente, in-

tellexi, scis tu, Domine Deus meus, quia & celeritas intelligendi, & disputandi * acumen, donum tuum est: sed non inde sacrificabam tibi. Itaque mihi non ad usum, sed ad perniciem magis valebat: quia tam bonam partem substantiæ meæ fategi habere in potestate; & fortitudinem meam non ad te custodiebam, sed profectus sum abs te in longinquam regionem, ut eam dissiparem in meretricias * cupiditates. Nam quid mihi proderat bona res, non utenti benè? Non enim sentiebam illas artes, etiam ab studiosis & ingeniosis, difficillimè intelligi, nisi cum eis easdem conabar exponere: & erat ille excellentissimus in eis, qui me exponentem non tardius sequeretur.

86 Sed quid mihi hoc proderat, putanti quòd tu, Domine Deus meus Veritas, corpus esses lucidum & immensum, & ego frustum de illo corpore? Nimia perversitas. Sed sic eram: nec erubescio, Deus meus, confiteri tibi in me misericordias tuas, & invocare te, qui non erubui tunc profiteri hominibus blasphemias meas, & latrare adversum te. Quid ergo mihi tunc proderat ingenium per illas doctrinas agile, & nullo adminiculo humani magisterii tot nodosissimi libri enodati, cum deformiter & sacrilegâ turpitudine in doctrinâ pietatis errarem? Aut quid tantum oberat parvulis tuis longè tardius ingenium, cum à te longè non recederent; ut in nido Ecclesiæ tuæ tuti plumescerent, & alas charitatis alimento sanæ fidei nutrent? O Domine Deus noster, in velamento alarum tuarum speremus; & protege nos, & porta nos. Tu portabis & parvulos, & usque ad canos tu portabis: quoniam firmitas nostra quando tu es, tunc est firmitas: cum autem nostra est, infirmitas est. Vivit apud te semper bonum nostrum; & quia inde averfi sumus, perversi sumus. Revertamur jam, Domine, ut non evertamur: quia vivit apud te sine ullo defectu bonum nostrum, quod tu ipse es: & non timebimus ne non sit, quòd redeamus, quia nos inde ruimus; nobis autem absentibus non ruit domus nostra, æternitas tua.

A N N O T A T A.

a Hæc sunt duo illa Manichæorum principia, de quibus in Commentario § 10, qui item consuli poterit pro ceteris, quæ ex sententia Manichæorum sensisse se narrat Sanctus.

b Deum intelligit.

C A P U T IX.

Colloquium cum Fausto episcopo Manichæo, & post illud iusta Sancti suspicio de falso Manichæorum dogmate.

P Roloquar in conspectu Dei mei annum illum undetricimum ætatis meæ. Jam venerat Carthaginem quidam Manichæorum episcopus, Faustus a nomine, magnus laqueus diaboli: & multi implicabantur in eo per illecebram suaviloquentiæ, quam ego tametsi laudabam, discernere tamen à veritate rerum, quarum dis-

D
 * al. dispi-
 ciendi aut
 discendi

* al. meret-
 trices

cum donis
 Dei malè u-
 teretur.

E

F

LIB. V.
 CAP. III.
 Narrat ad-
 ventum
 Fausti Ma-
 nichæi.

scen-

A scendarum avidus eram : nec quali vasculo fermenis, sed quid mihi scientiæ comedendum apponeret, nominatus apud eos ille Faustus, intuebar. Fama enim de illo prælocuta mihi erat, quod esset honestarum omnium doctrinarum peritissimus, & apprimè disciplinis liberalibus eruditus.

quem in cognitione astrologiæ

88 Et quoniam multa philosophorum legeram, memoriæque mandata retinebam, ex eis quadam comparabam illis Manichæorum longis fabulis : & mihi probabiliora ista videbantur, quæ dixerunt illi, qui tantum potuerunt valere, ut possent æstimare sæculum, quamquam ejus Dominum minimè invenerint. Quoniam magnus es, Domine, & humilia respicis, excelsa autem à longè cognoscis. Nec propinquas nisi obrutis corde, nec inveniris à superbis; nec si illi curiosâ peritiâ numerent stellas & arenam, & dimetiantur sidereas plagas, & investigent vias astrorum. Mente enim sua quærunt ista, & ingenio, quod tu dedisti eis : & multa invenerunt, & prænuñciaverunt ante multos annos defectus luminarium solis & lunæ, quo die, quâ horâ, quanta ex parte futuri essent; & non eos fefellit numerus, & ita factum est ut prænuñciaverunt : & scripserunt regulas indagatas, & leguntur hodie, atque ex eis prænuñciatur, quo anno, & quo mense anni, & quo die mensis, & quâ horâ diei, & quota parte luminis sui defectura sit luna vel sol : & ita fiet, ut prænuñciatur.

longè superabant gentiles philosophi,

89 Et mirantur hæc homines & stupent, qui nesciunt ea, & exultant atque extolluntur, qui sciunt; & per impiam superbiam recedentes & deficientes à lumine tuo, tanto antè solis defectum futurum prævident, & in præsentia suam non vident. Non enim religiosè quærunt, unde habeant ingenium, quo ista quærunt. Et invenientes, quia tu fecisti eos, non ipsi se dant tibi, ut serves, quod fecisti, & quales se ipsi fecerant : occidunt * se tibi, & trucidant exaltationes suas sicut volatilia, & curiositates suas sicut pisces maris, quibus perambulans secretas semitas abyssi, & luxurias suas sicut pecora campi; ut tu, Deus, ignis edax, consumas mortuas curas eorum, recreans eos immortaliter.

** al. occidunt & trucidant*

90 Sed non noverunt viam, Verbum tuum, per quod fecisti ea, quæ numerant, & ipsos, qui numerant, & sensum, quo cernunt, quæ numerant, & mentem, de quâ numerant; & sapientiæ tuæ non est numerus. Ipse autem Unigenitus factus est nobis sapientia, & justitia, & sanctificatio, & numeratus est inter nos, & solvit tributum cæsari. Non noverunt hanc viam, quâ descendant ad illum à se, & per eam ascendant ad eum. Non noverunt hanc viam, & putant se excelsos esse cum sideribus & lucidos, & ecce ruerunt in terram, & obscuratum est insipientis cor eorum. Et multa vera de creatura dicunt, & Veritatem, creaturæ artificem, non piè quærunt, & idè non inveniunt : aut si inveniunt cognoscentes Deum, non sicut Deum honorant, aut gratias agunt; sed evanescent in cogitationibus suis, & dicunt se esse sapientes, sibi tribuendo, quæ tua sunt : ac per hoc student perverissima cæcitate etiam tibi tribuere, quæ sua sunt, mendacia scilicet in te conferentes, qui Veritas es, & immutantes gloriam incorrupti Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum; & convertunt veritatem tuam in mendacium, & colunt & serviunt creaturæ potiùs quàm Creatori.

qui superbè gloriabantur

91 Multa tamen ab eis ex ipsâ creaturâ vera dicta retinebam, & occurrebat mihi ratio per

Augusti Tomus VI.

numeros & ordinem temporum, & visibiles attestationes siderum; & conferebam cum dictis Manichæi, qui de his rebus multa scripsit copiosissimè delirans, & non mihi occurrebat ratio, nec solstitiorum & æquinoctiorum, nec defectuum luminarium*, nec quidquid tale in libris sæcularis sapientiæ didiceram. Ibi autem credere jubebat, & ad illas rationes numeris & oculis meis exploratas non occurrebat, & longè diversum erat.

92 Numquid, Domine Deus veritatis, quisquis novit ista, jam placet tibi? Infelix enim homo, qui scit illa omnia, te autem nescit : beatus autem, qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui verò & te & illa novit, non propter illa beator, sed propter te solum beatus est, si cognoscens te, sicut Deum glorificet, & gratias agat, & non evanescat in cogitationibus suis. Sicut enim melior est, qui novit possidere arborem, & de usu ejus tibi gratias agit, quamvis nesciat, vel quot cubitis alta sit, vel quantâ latitudine diffusa, quàm ille, qui eam metitur, & omnes ramos ejus numerat, & neque possidet eam, neque creatorem ejus novit aut diligit; sic fidelis homo, cujus totus mundus divitiarum est, & quasi nihil habens omnia possidet, inhærendo tibi, cui serviunt omnia, quamvis nec saltem septemtrionum gyros noverit, dubitare stultum est, quin utique melior sit, quàm mensor cæli, & numerator siderum, & pensor elementorum, & negligens tui, qui omnia in mensurâ & numero & pondere disposuisti.

93 Sed tamen quis quærebat Manichæum nescio quem etiam ista scribere, sine quorum peritiâ pietas disci poterat? Dixisti enim homini; Ecce pietas est sapientia, quam ille ignorare posset, etiam si ista perfectè nosset : ista verò, quia non noverat, impudentissimè audens docere, prorsus illam nosse non posset. Vanitas est enim, mundana ista etiam nota profiteri; pietas autem, tibi confiteri. Unde ille devius ad hoc ista multum locutus est, ut convictus ab eis, qui ista verè didicissent, quis esset ejus sensus in ceteris, quæ abditiora sunt, manifestè cognosceretur. Non enim parvi existimari se voluit, sed Spiritum sanctum, consolatorem & ditatorem fidelium tuorum, auctoritate plenaria personaliter in se esse persuadere conatus est.

94 Itaque cum de cælo ac stellis, & de solis ac lunæ motibus, falsa dixisse deprehenderetur; quamvis ad doctrinam religionis ista non pertineant, tamen ausus ejus sacrilegos fuisse satis emineret : cum ea non solum ignorata, sed etiam falsata, tam vesana superbiæ vanitate diceret, ut ea tamquam divinæ personæ tribuere sibi niteretur. Cum enim audio Christianum aliquem fratrem, illum aut illum ista nescientem, & aliud pro alio sentientem, patienter intueor opinantem hominem; nec illi obeffe video, cum de te, Domine creator omnium, non credat indigna, si fortè situs & habitus creaturæ corporalis ignoret. Obest autem, si hoc ad ipsam doctrinæ pietatis formam pertinere arbitretur, & pertinaciùs affirmare audeat, quod ignorat.

95 Sed etiam talis infirmitas in fidei cunabulis à charitate matre sustinetur, donec assurgat novus homo in virum perfectum, & circumferri non possit omni vento doctrinæ. In illo autem, qui doctor, qui auctor, qui dux & princeps eorum, quibus illa suaderet, ita fieri ausus est, ut qui eum sequerentur, non quemlibet hominem, sed Spiritum sanctum tuum se sequi arbitrarentur,

A. 1850 S. AUGUSTI-NO.

*propter hanc scientiam, * al. lunarium*

IV. *est sola Dei cognitio eos laude dignos reddidisset.*

E

V. *Faustus multa de stellis falsa docebat.*

F

Impudenter hujus sententiæ suæ auctorem

jababat esse Spiritum sanctum.

A. IPSE S.
AUGUSTI-
NO.

tur, quis tantam dementiam, sicubi falsa dixisse convinceretur, non detestandam, longèque abjiciendam esse judicaret? Sed tamen liquidò nondum compereram, utrùm etiam secundùm ejus verba vicissitudines longiorum & breviorum dierum atque noctium, & ipsius noctis & diei, & deliquia luminum, & si quid ejusmodi in aliis libris legeram, posset exponi: ut si fortè posset, incertum quidem mihi fieret, utrùm ita se res haberet aut non ita, sed ad fidem meam illius auctoritatem propter creditam sanctitatem proponerem.

VI.
idque naturali sua eloquentia persuadere nitentur;

96 Et per annos fermè ipsos novem, quibus eos animo vagabundus audivi, nimis extento desiderio venturum expectabam istum Faustum. Ceteri enim eorum, in quos fortè incurrissem, qui talium rerum quæstionibus à me objectis deficiebant, illum mihi promittebant; cujus adventu collatoque colloquio, facillimè mihi hæc, & si qua fortè majora quærerem, enodatissimè expedirentur. Ergo ubi venit, expertus sum hominem gratum & jucundum verbis; & ea ipsa, quæ illi solent dicere, multò suavius garrientem. Sed quid ad meam sitim, pretiosorum poculorum decentissimus ministrator? Jam rebus talibus satiata erant aures meæ: nec idèd mihi meliora videbantur, quia meliùs dicebantur: nec idèd vera, quia diferta: nec ideo sapiens anima, quia vultus congruus & decorum eloquium. Illi autem, qui eum mihi promittebant, non boni rerum æstimatores erant; & idèd illis videbatur prudens & sapiens, quia delectabat eos loquens.

sed Augustinus magis curans veritatem rerum,

97 Senti autem aliud genus hominum etiam veritatem habere suspectam; & ei nolle acquiescere, si compto atque uberi sermone promeretur. Me autem jam docueras, Deus meus, miris occultis modis: & propterea credo, quòd tu me docueris, quoniam verum est: nec quisquam præter te alius est doctor veri, ubicumque & undecumque claruerit. Jam ergo abs te didiceram, nec eò debere videri aliquid verum dici, quia eloquenter dicitur: nec eò falsum, quia incompòsitè sonant signa labiorum. Rursum, nec idèd verum, quia impolitè enunciatur; nec idèd falsum, quia splendidus sermo est: sed perinde esse sapientiam & stultitiam, sicut sunt cibi utiles & inutiles: verbis autem ornatis & inornatis, sicut vasis urbanis & rusticanis, utrosque cibos posse ministrari. Igitur aviditas mea, quâ illum tanto tempore expectaveram hominem, delectabatur quidem motu affectuque disputantis, & verbis congruentibus, atque ad vestiendas sententias facilè occurrentibus.

quàm facundiam verborum,

98 Delectabar autem, & cum multis, vel etiam præ multis laudabam ac efferebam: sed molestè habebam, quòd in cœtu audientium non finerer illi ingerere, & partiri cum eo curas quæstionum mearum, conferendo familiariter, & accipiendo ac reddendo sermonem. Quod ubi potui, & aures ejus cum familiaribus meis eo quoque tempore occupare cœpi, quo non dedeceret alternis differere, & protuli quædam, quæ me movebant; expertus sum priùs hominem expertem liberalium disciplinarum, nisi grammaticæ, atque ejus ipsius usitato modo. Et quia legerat aliquas Tullianas Orationes, & paucissimos Senecæ libros, & nonnulla poetarum, & suæ scætae si qua volumina Latine atque compositè conscripta erant; & quia aderat quotidiana fermocinandi exercitatio, inde suppetebat eloquium; quod fiebat acceptius, magisque seductorium moderamine ingenii, & quodam lepore natura-

li. Itane est, ut recolo, Domine Deus meus, arbiter conscientia meæ? Coram te cor meum, & recordatio mea, qui me tunc agebas abdito secreto providentiæ tuæ, & inhonestos errores meos jam convertebas ante faciem meam; ut viderem, & odissem.

99 Nam posteaquam ille mihi imperitus eorum artium, quibus eum excellere putaveram, fatis apparuit, desperare cœpi posse eum mihi illa, quæ me movebant, aperire atque dissolvere; quorum quidem ignarus posset veritatem tenere pietatis, sed si Manichæus non esset. Libri quippe eorum pleni sunt longissimis fabulis, de cælo & sideribus, & sole & lunâ: quæ mihi eum, quod utique cupiebam, collatis numerorum rationibus, quos alibi ego legeram, utrùm potiùs ita essent, ut Manichæi libris continebantur, an certè vel par etiam inde ratio redderetur, subtiliter explicare posse, jam non arbitrabar. Quæ tamen ubi consideranda & discutienda protuli, modestè sanè ille, nec ausus est subire ipsam facinam. Noverat enim se ista non nosse, nec eum pudit confiteri. Non erat de talibus, quales multos loquaces passus eram, conantes ea me docere, & dicentes nihil. Iste verò cor habebat, etsi non rectum ad te, nec tamen nimis incautum ad seipsum. Non usquequaque imperitus erat imperitiæ suæ, & noluit se temerè disputando in ea coarctari, unde nec exitus ei ullus, nec facilis esset reditus. Et jam hinc mihi ampliùs placuit. Pulchrior est enim temperantiæ confidentis animi, quàm illa, quæ nosse cupiebam: & eum in omnibus difficilioribus & subtilioribus quæstionibus talem inveniebam.

100 Refracto itaque studio, quo intenderam in Manichæi litteras, magisque desperans de ceteris eorum doctoribus, quando in multis, quæ me movebant, ita ille nominatus apparuit; cœpi cum eo pro studio ejus agere vitam, quo ipse flagrabat in eas litteras, quas tunc jam rhetor Carthaginensi adolescentem docebam, & legere cum eo, sive quæ ille audita desideraret, sive quæ ipse tali ingenio apta existimarem. Ceterum omnis conatus meus, quo proficere in illa secta statueram, illo homine cognito, prorsus intercidit; non ut ab eis omnino separarer, sed quasi melius quidquam non inveniens eo, quòd jam quoquo modo irrueram: contentus interim esse decreveram, nisi aliquid fortè, quod magis eligendum esset, eluceret. Ita ille Faustus, qui multis laqueus mortis exstitit, meum, quo captus eram, relaxare jam cœperat, nec volens nec sciens. Manus enim tuæ, Deus meus, in abdito providentiæ tuæ non deferebant animam meam; & de sanguine cordis matris meæ, per lacrymas ejus diebus ac noctibus pro me sacrificabatur tibi, & egisti mecum miris & occultis modis. Tu illud egisti, Deus meus. Nam à Domino gressus hominis dirigentur, & viam ejus volet. Aut quæ procuratio salutis, præter manum tuam, reficientem quæ fecisti?

A N N O T A T I O.

a Contra hunc Faustum scripsit deinde Augustinus, ut dictum in Commentario num. 58, & uberiori § 29.

D

VII.
compertâ ejus imperitiâ in aliis scientiis,

E

à secta Manicheorum alienari cœpit.

F

A

CAPUT X.

Iter ex urbe Carthagenensi Romam fraudulenter institutum; morbus ibi periculosus, familiaritas cum Manichæis, & causa inde migrandi Mediolanum, ubi conciones S. Ambrosii præfulis ab ipso audita.

VIII.
Exosus ni-
miam licen-
tiam

E Gisti ergo mecum, ut mihi persuaderetur Romam pergere; & potius ibi docere, quod docebam Carthagine. Et hoc unde mihi persuasum sit, non præteribo confiteri tibi: quoniam & in his altissimi tui recessus, & præsentissima in nos misericordia tua cogitanda & prædicanda est. **B** Non ideo Romam pergere volui, quod majores quæstus, majorque mihi dignitas ab amicis, qui hoc persuadebant, promittebatur (quamquam & ista ducebant animum tunc meum) sed illa erat tunc causa maxima & pænè sola, quod audiebam quietius ibi studere adolescentes; & ordinatiore disciplinæ coërcitione sedari, ne in ejus scholam, quo magistro non utuntur, passim & protervè irruant; nec eos admitti omnino, nisi ille permiserit.

Scholasticorum Carthagenensium,

102 Contrà, apud Carthaginem fœda est & intemperans licentia scholasticorum. Irrumpunt impudenter, & propè furiosâ fronte perturbant ordinem, quem quisque discipulis ad proficiendum instituerit. Multa injuriosa faciunt mirâ habitudine, & puniendâ legibus, nisi consuetudo patrona sit: hoc inferiores eos ostendens, quod jam, quasi liceat, faciunt, quod per tuam æternam legem numquam licebit; & impunè se facere arbitrantur, cum ipsâ cæcitate, faciendi puniantur, & incomparabiliter patiantur pejora quam faciunt. Ergo quos mores, cum studerem, meos esse nolui*, eos cum docerem cogebam perpeti alienos: & ideo placebat ire, ubi talia non fieri, omnes, qui noverant, indicabant. Verùm autem tu., Spes mea & portio mea in terrâ viventium, ad mutandum terrarum locum pro salute animæ meæ, & Carthagini stimulos, quibus inde avelerem, admovebas, & Romæ illecebras, quibus attraherem, proponebas mihi per homines, qui diligebant vitam mortuam, hinc insana facientes, inde vana pollicentes: & ad corrigendos gressus meos utebaris occultè & illorum & meâ perveritate. Nam &, qui perturbabant otium meum, fœdâ rabie cæci erant; & qui invitabant ad aliud, terram sapiebant. Ego autem, qui detestabar hinc veram miseriam, illic falsam felicitatem appetebam.

decepta matre, quæ vehementer dolebat,

103 Sed quare hinc abirem & illuc irem, tu sciebas, Deus; nec indicabas mihi nec matri, quæ me profectum atrociter planxit, & usque ad mare secuta est. Sed fefelli eam violenter me tenentem, ut aut revocaret, aut mecum pergeret: & finxi me amicum nolle deserere, donec vento facto navigaret. Et mentitus sum matri, & illi matri, & evasi. Quia & hoc tu dimisisti mihi misericorditer, fervans me ab aquis maris, plenum execrandis fordibus, usque ad aquam gratiæ tuæ,

Augusti Tomus VI.

quâ me abluto, ficcarentur flumina maternorum oculorum, quibus pro me quotidie tibi rigabat terram sub vultu suo. Et tamen recusanti sine me redire, vix persuasi, ut in loco, qui proximus nostræ navi erat memoria beati Cypriani a, maneret eâ nocte. Sed eâ nocte clanculo ego profectus sum; illa autem remansit* orando & flendo. Et quid à te petebat, Deus meus, tantis lacrymis, nisi ut navigare me non sineres? Sed tu altè confulens, & exaudiens cardinem desiderii ejus, non curasti, quod tunc petebat, ut in* me faceres, quod semper petebat.

104 Flavit ventus, & implevit vela nostra, & littus subtraxit aspectibus nostris: in quo manè illa insaniebat dolore, & querelis ac gemitu implebat aures tuas contemnentibus ista; cum & me cupiditatibus meis raperes ad finjendas ipsas cupiditates, & illius carnale desiderium justo dolorum flagello vapularet. Amabat enim secum præsentiam meam more matrum, sed multis multò amplius: & nesciebat, quid tu illi gaudiorum facturus esses de absentia meâ. Nesciebat, ideo flebat & ejulabat, atque illis cruciatibus arguebatur rea reliquiarum* Hevæ, cum gemitu quærens, quod cum gemitu pepererat. Et tamen post accusationem fallaciarum & crudelitatis meæ, conversa rursus ad deprecandum te pro me, abiit ad solita, & ego Romam.

105 Et ecce excipior ibi flagello ægritudinis corporalis, & ibam jam ad inferos, portans omnia mala, quæ commiseram & in te, & in me, & in alios multa & gravia, super originalis peccati vinculum, quo omnes in Adam morimur. Non enim quidquam mihi donaveras in Christo; nec solverat ille in cruce* suâ inimicitias, quas tecum contraxeram peccatis meis. Quomodo enim eas solveret in cruce phantasmatis, quod de illo credideram? Quam ergo falsa mihi videbatur mors carnis ejus, tam vera erat animæ meæ: & quàm vera erat mors carnis ejus, tam falsa vita animæ meæ, quæ id non credebatur. Et ingravescentibus febribus, jam ibam & peribam. Quod enim irem, si tunc hinc abirem, nisi in ignem atque tormenta digna factis meis in veritate ordinis tui? Et illa hoc nesciebat, & tamen pro me orabat absens. Tu autem ubique præsens, ubi erat exaudiebas eam; & ubi eram miserebaris mei, ut recuperarem salutem corporis mei, adhuc insanus corde sacrilego. Neque enim desiderabam in illo tanto periculo baptismum tuum; & melior eram puer, quando illum de maternâ pietate flagitavi, sicut jam recordatus atque confessus sum.

106 Sed in dedecus meum creveram, & consilia medicinæ tuæ demens irridebam, qui me non sivistis talem bis mori. Quo vulnere si feriretur cor matris, numquam sanaretur. Non enim satis eloquor, quid erga me habebat animi, & quantum majore sollicitudine me parturiebat spiritu, quàm carne pepererat. Non itaque video, quomodo sanaretur, si mea talis illa mors transverberasset viscera dilectionis ejus. Et ubi essent tantæ preces, & tam crebræ sine intermissione? Nusquam, nisi ad te. An verò tu, Deus misericordiarum, sperneres cor contritum & humiliatum viduæ castæ ac fobriæ, frequentantis eleëmofynas, obsequentis atque fervientis Sanctis tuis, nullum diem prætermittentis oblationem ad altare tuum? bis in die, manè & vespere, ad ecclesiam tuam sine ullâ intermissione venientis, non ad vanas fabulas & aniles loquacitates, sed ut te audiret in tuis sermonibus, & tu illam in suis orationibus?

E e c 2

107 Hu-

A. IPso S. AUGUSTI-NO.

a

* al. non mansit

* al. ut me

Carthagine discedis Romam,

* al. in ea reliquiarum E

IX. ubi periculo morbo laborat,

* al. in carne

F

Et restituam sibi JANITATEM

A. IPSO S. AUGUSTINO.

continuis matris sua precibus adscribit.

107 Hujusne tu lacrymas, quibus non à te aurum & argentum petebat, nec aliquod mutabile aut volubile bonum, sed salutem animæ Filii sui; tu, cujus munere talis erat, contemneres & repelleres ab auxilio tuo? Nequaquam, Domine. Imò verò aderas, & exaudiebas, & faciebas ordine, quo prædestinaveras esse faciendum. Absit ut tu falleres eam in illis visionibus & responsis tuis, & quæ jam commemoravi, & quæ non commemoravi, quæ illa fidei pectore tenebat; & semper orans, tamquam chirographa tua ingerebat tibi. Dignaris enim, quoniam in sæculum misericordia tua, eis, quibus omnia debita dimittis, etiam promissionibus tuis debitor fieri.

x. *Esti Romæ adhuc familiariter ageret cum Manichæis,*

B

* al. peccabat

* al. in me

*de veritate dogmatis eorum dubitaret, * al. circumstantiæ * al. combinabam*

C

ut hospiti suo Manichæo indicabat,

* al. occultabat

108 Recreasti ergo me ab illâ ægritudine, & salvum fecisti Filium ancillæ tuæ, tunc interim corpore, ut esset, cui salutem meliorem atque certiozem dares. Et jungebar etiam tunc Romæ falsis illis atque fallentibus sanctis: non enim tantum auditoribus eorum (quorum è numero erat etiam is, in cujus domo ægrotaveram & convalesceram) sed eis etiam, quos electos vocant. Adhuc enim mihi videbatur non esse nos, qui peccamus, sed nescio quam aliam in nobis peccare naturam; & delectabat superbiam meam, extra culpam esse. Et cum aliquid mali fecissem, non confiteri me fecisse, ut sanares animam meam, quoniam peccabam * tibi; sed excusare eam amabam, & accusare nescio quid aliud, quod mecum esset, & ego non essem. Verum autem totum ego eram, & adversum me impietas mea me dividerat: & id erat peccatum insanabilis, quo me peccatorem non esse arbitrabar: & execrabilis iniquitas, te, Deus omnipotens, te à me * ad perniciem meam, quàm me à te ad salutem malle superari.

109 Nondum ergo posueras custodiam ori meo, & ostium continentia * circum labia mea, ut non declinaret cor meum in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis cum hominibus operantibus iniquitatem; & ideo adhuc combinabar * cum electis eorum. Sed tamen jam desperans in ea falsa doctrina me posse proficere; eaque ipsa, quibus, si nihil melius reperirem, contentus esse decreveram, jam remissius negligentiusque retinebam. Etenim suborta est etiam mihi cogitatio, prudentiores ceteris fuisse illos philosophos, quos Academicos *b* appellant, quod de omnibus dubitandum esse censuerant, nec aliquid veri ab homine deprehendi posse decreverant. Ita enim & mihi liquidò sensisse videbantur, ut vulgò habentur, etiam illorum intentionem nondum intelligenti.

110 Nec dissimulavi eundem hospitem meum reprimere à nimia fiducia, quam sensi eum habere de rebus fabulosis, quibus Manichæi libri pleni sunt. Amicitia tamen eorum familiaris utebar, quàm ceterorum hominum, qui in illâ hæresi non fuissent. Nec eam defendebam pristina animositate: sed tamen familiaritas eorum (plures enim eos Romæ occultat *) pigrius me faciebat aliud quærere; præsertim desperantem, in Ecclesiâ tuâ, Domine cæli & terræ, Creator omnium visibilium & invisibilium, posse inveniri verum, unde me illi averterant. Multumque mihi turpe videbatur, credere te figuram habere humanæ carnis, & membrorum nostrorum lineamentis corporalibus terminari. Et quoniam, cum de Deo meo cogitare vellem, cogitare nisi moles corporum non noveram: (neque enim videbatur mihi esse quidquam, quod tale non ef-

set:) ea maxima & propè sola causa erat inevitabilis erroris mei.

111 Hinc enim & mali substantiam quamdam credebam esse talem, & habere suam molem tetram & deformem, sive crassam, quam terram dicebant; sive tenuem atque subtilem, sicuti est aëris corpus, quam malignam mentem per illam terram repentem * imaginantur. Et quia Deum bonum nullam malam naturam creasse, qualicumque pietas me credere cogebat, constituebam ex adverso sibi duas moles; utramque infinitam, sed malam angustius, bonam grandius: & ex hoc initio pestilentioso me cetera sacrilegia sequebantur. Cum enim conaretur animus meus recurrere in Catholicam fidem, repercutiebar: quia non erat Catholica fides, quam esse arbitrabar. Et magis pius mihi videbar, si te, Deus meus, cui consentitur ex me miserationes tuæ, vel ex ceteris partibus infinitum crederem (quamvis ex unâ, quâ tibi moles mali opponebatur, cogerer finitum fateri) quàm si ex omnibus partibus in corporis humani forma te opinarer finire.

112 Et melius mihi videbar credere nullum malum te creasse, quod mihi nescienti non solum aliqua substantia, sed etiam corporea videbatur, quia & mentem cogitare non noveram, nisi eam subtile corpus esse, quod tamen per loci spacia diffunderetur; quàm credere abs te esse, qualem putabam naturam mali. Ipsum quoque Salvatorem nostrum, Unigenitum tuum, tamquam de massa lucidissima molis tuæ porrectum ad nostram salutem ita putabam, ut aliud de illo non crederem, nisi quod possem vanitate imaginari. Talem itaque naturam ejus nasci non posse de Mariâ virgine arbitrabar, nisi carni concerneretur. Concerni autem & non inquinari non videbam, quod mihi tale figurabam. Metuebam itaque credere in carne natum, ne credere cogerer ex carne inquinatum. Nunc spirituales tui blandè & amanter ridebunt me, si has confessiones meas legerint: sed tamen talis eram.

113 Deinde, quæ illi in Scripturis tuis reprehenderant, defendi posse non existimabam: sed aliquando sanè cupiebam cum aliquo illorum librorum doctissimo conferre singula, & experiri, quid inde sentiret. Jam enim Helpidii cujusdam, adversus eisdem Manichæos coram loquentis & differentis, sermones, etiam apud Carthaginem, movere me cœperant, cum talia de Scripturis proferret, quibus resisti non facile posset, & imbecilla mihi responsio videbatur istorum. Quam quidem non facile palam promebant, sed nobis secretius, cum dicerent Scripturas novi Testamenti falsatas fuisse à nescio quibus, qui Judæorum legem inferere Christianæ fidei voluerunt, atque ipsi incorrupta exemplaria nulla proferrent. Sed me maximè captum & offocatum, quodammodo deprimebant corporalia cogitantem moles illæ, sub quibus anhelans in auram tuæ veritatis liquidam & simplicem respirare non poteram.

114 Sedulo ergo agere cœperam, propter quod veneram, ut docerem Romæ artem rhetoricam; & prius domi congregare aliquos, quibus & per quos innotescere cœperam: & ecce cognosco alia Romæ fieri, quæ non patiebar in Africa. Nam revera illas everfiones à perditis adolescentibus ibi non fieri, manifestatum est mihi. Sed subito, ne mercedem magistro reddant, conspirant multi adolescentes, & transferunt se ad alium desertores fidei, & quibus præ pecuniæ charitate justitia vilis est. Oderat etiam istos cor meum, quamvis non perfecto odio. Quod enim

D

tamen ob ignorantiam substantiæ incorporeæ

* al. tetram repente

E

retardabatur ab amplectenda fide Carbonicorum,

XI.

quorum argumentis Manichæi resistere non poterant.

F

XII.

Propter fraudem discipulorum

ab

A ab eis passurus eram, magis oderam fortasse, quam eò quòd cuilibet illicita faciebant. Certè tamen turpes sunt tales, & fornicantur abs te, amando volatica ludibria temporum & lucrum luteum, quod cum apprehenditur manum inquinat, & amplectendo mundum fugientem, contemnendo te manentem & revocantem, & ignoscentem redeunti ad te meretrici animæ humanæ. Et nunc tales odi pravorum & distortos, quamvis eos corrigendos diligam; ut pecuniæ doctrinam ipsam, quam discunt, præferant, ei verò te Deum veritatem & ubertatem certi boni & pacem castissimam. Sed tunc eos magis pati nolebam malos propter me, quam fieri bonos propter te volebam.

xiii.
Romæ mi-
grat Medio-
lanum,

d

e

B 115 Itaque, posteaquam missum est à Mediolano Romam ad præfectum urbis, ut illi civitati rhetoricæ magister provideretur, impertita etiam evectione c publica; ego ipse ambivi per eosdem ipsos Manichæis vanitatibus ebrios, quibus ut carerem, ibam. Sed utrique nesciebamus, ut dictione proposita me probatum præfectus tunc Symmachus d mitteret. Et veni Mediolanum ad Ambrosium e episcopum, in optimis notum orbi terræ, pium cultorem tuum; cujus tunc eloquia strenuè ministrabant adipem frumenti tui, & lætitiæ olei, & sobriam vini ebrietatem populo tuo. Ad eum autem ducebar abs te nesciens, ut per eum ad te sciens ducerer. Suscepit me paternè ille homo Dei, & peregrinationem meam satis episcopaliter dilexit.

ubi ex cu-
riositate

C

* al. nesciens aut nescivi

xiv.
audit conciones S. Ambrosii episcopi,

* al. decipiendum

116 Et eum amare cœpi, primò quidem non tamquam doctorem veri (quod in Ecclesiâ tuâ profusus desperabam) sed tamquam hominem benignum in me. Et studiosè audiebam disputantem in populo, non intentione, quâ debui, sed quasi explorans ejus facundiam, utrùm conveniret famæ suæ, an major minorve proflueret quam prædicabatur: & verbis ejus suspendebam intentus: rerum autem incuriosus & contemptor astabam, & delectabar suavitate sermonis; quamquam eruditioris, minùs tamen hilarescentis atque mulcentis, quam Fausti erat, quod attinet ad dicendi modum. Ceterùm rerum ipsarum nulla comparatio: nam ille per Manichæas fallacias aberrabat; iste autem saluberrimè docebat salutem. Sed longè est à peccatoribus salus, qualis ego tunc aderam: & tamen propinquabam sensim, & nesciebam*.

117 Cùm enim non fatagerem discere, quæ dicebat, sed tantùm, quemadmodum dicebat audire (ea mihi quippe jam desperanti ad te viam patere homini, inanis cura remanserat;) veniebant in animum meum simul cum verbis, quæ diligebam, res etiam, quas negligebam. Neque enim ea dirimere poteram. Et dum cor aperirem ad excipiendum* quàm disertè diceret, pariter intrabat & quàm verè diceret, gradatim quidem. Nam primò etiam ipsa defendi posse mihi jam coeperant videri: & fidem Catholicam, pro quâ nihil posse dici adversus oppugnantes Manichæos putaveram, jam non impudenter asseri existimabam; maximè audito uno atque altero, & sæpius ænigmate soluto de Scripturis veteribus: ubi, cùm ad litteram acciperem, occidebar spiritualiter.

quibus exci-
tatus, se-
ctam Mani-
chæorum
deserere

118 Itaque plerisque illorum librorum expositis locis, jam reprehendebam desperationem meam; illam dumtaxat, quâ credideram, legem & prophetas detestantibus atque irridentibus resisti omnino non posse. Nec tamen jam ideo mihi Catholicam viam tenendam esse sentiebam, quia & ipsa poterat habere doctores assertoresque

suos, qui copiosè & non absurdè objecta refellent: nec ideo jam damnandum illud tenebam, quia defensionis partes æquabantur. Ita enim Catholica non mihi victa videbatur, ut nondum etiam victrix appareret. Tunc verò fortiter intendi animum, si quo modo possem certis aliquibus documentis Manichæos convincere falsitatis. Quòd si possem spirituales substantias cogitare, statim machinamenta illa omnia solverentur, & abjicerentur ex animo meo; sed non poteram.

119 Verumtamen, de ipso mundi hujus corpore, omnique natura, quam sensus carnis attingeret, multò probabiliora plerosque sensisse philosophos, magis magisque considerans atque comparans judicabam. Itaque Academicorum more, sicut existimantur, dubitans de omnibus, atque inter omnia fluctuans, Manichæos quidem relinquendos esse decrevi; non arbitrans eo ipso tempore dubitationis meæ, in illâ sectâ mihi permanendum esse, cui jam nonnullos philosophos præponebam: quibus tamen philosophis, quòd sine nomine salutaris Christi essent, curationem languoris animæ meæ committere omnino recusabam. Statui ergo tamdiu esse catechumenus in Catholica Ecclesiâ, mihi à parentibus commendatâ, donec aliquid certi eluceret, quòd cursum dirigerem.

ac ulterius
veritatem
indagare
statuit.

E

A N N O T A T A.

a De S. Cypriano Carthaginiensi præfule & martyre agetur suo loco.

b Scripsit Sanctus tres libros contra Academicos, qui consuli possunt de eorum opinionibus.

c Evectio, ut passim exponitur, est diploma, quo concedebatur facultas utendi cursu publico, quod aliàs non licebat.

d Hic Urbis præfectus ipse erat orator, at paganus. Nomen ejus Quintus Aurelius Symmachus, ut testatur Tillemontius tom. 5 Imperatorum in Theodosio I artic. 91, ubi gesta Symmachi illustrat, atque præfectum fuisse anno 384, quo hac contigit Augustini missio.

e Quid cum S. Ambrosio fuerit actum Mediolani, explicatur in Commentario § 6. De eo frequenter recurrit sermo.

F

C A P U T X I.

Latitia S. Monica Mediolanum adventantis ob inchoatam Filii sui conversionem, reverentia illius erga S. Ambrosium, & ex concionibus hujus præfulis ab Augustino agnita sacra Scriptura auctoritas.

S Pes mea à juventute meâ, ubi mihi eras, & quòd recesseras? An verò non tu feceras me, & discreveras me à quadrupedibus & volatilibus cæli? Sapientior me feceras, & ambulabam per tenebras & lubricum, & quærebam te foris à me, & non inveniebam Deum cordis mei; & veneram in profundum maris, & diffidebam & desperabam de inventionem veri. Jam venerat ad

LIBER VI.
CAP. I.
Mater Augustini Mediolanum veniens gaudet.

A. 1950 S.
AUGUSTI-
NO.

me mater pietate fortis, terrâ marique me fequens, & in periculis omnibus de te secura. Nam & per marina discrimina ipsos nautas consolabatur, à quibus rudes abyssi viatores, cum perturbantur, consolari solent, pollicens eis perventionem cum salute, quia hoc ei tu per visum pollicitus eras. Et invenit me periclitantem quidem graviter desperatione indagandæ veritatis. Sed tamen ei cum indicassem, non me quidem jam esse Manichæum, sed neque Catholicum Christianum, non quasi inopinatum aliquid audierit, exilivit lætitiâ; cum jam secura fieret ex ea parte miseriæ meæ, in qua me tamquam mortuum, sed resuscitandum, tibi fiebat; & feretro cogitationis offerebat, ut diceres filio viduæ; Juvenis tibi dico, surge: & revivifceret, & inciperet loqui, & redderes illum matri suæ.

*filium suum
non amplius
adhærecere
Manichæis,*

B

* al. curre-
rem
* al. in Am-
brofium

11.
*et Africa
consuetudi-
nem omittit*

C

* al. potil-
lum

*ex reveren-
tia erga S.
Ambro-
sium.*

121 Nulla ergo turbulenta exultatione trepidavit cor ejus, cum audisset ex tanta parte jam factum, quod tibi quotidie plangebat, ut fieret, veritatem me nondum adeptum, sed falsitati jam ereptum. Imò verò, quia certa erat & quod restabat te daturum, qui totum promiseras, placidissimè & pectore pleno fiducia respondit mihi, credere se in Christo, quòd priusquam de hac vita emigraret, me visura esset fidelem Catholicum. Et hoc quidem mihi: tibi autem, Fons misericordiarum, preces & lacrymas densiores, ut accelerares adjutorium tuum, & illuminares tenebras meas: & studiosius ad ecclesiam currere*, & in Ambrosii* ora suspendi, & ad fontem fallentis aquæ, in vitam æternam. Diligebat autem illum virum sicut angelum Dei, quòd per illum cognoverat me interim ad illam ancipitem fluctuationem jam esse perductum, per quam transiturum me ab ægritudine ad sanitatem, intercurrente acriore periculo, quasi per accessionem, quam criticam medici vocant, certa præsumebat.

122 Itaque cum ad memorias Sanctorum, sicut in Africâ solebat, pultes & panem & merum attulisset, atque ab ostiario prohiberetur; ubi hoc episcopum vetuisse cognovit, tam piè atque obedienter amplexa est, ut ipse mirarer, quòd tam facile accusatrix potius consuetudinis suæ, quàm disceptatrix illius prohibitionis effecta sit. Non enim obsidebat spiritum ejus vinolentia, eamque stimulabat in odium veri amor vini, sicut plerisque mares & feminas, qui ad canticum sobrietatis, sicut ad potionem aquatam madidi, nauseant: sed illa cum attulisset canistrum cum solemnibus epulis prægustandis atque largiendis, plus etiam quàm unum pocillum* pro suo palato satis sobrio temperatum, unde dignationem sumeret, non ponebat. Et si multæ essent, quæ illo modo videbantur honorandæ memoriæ defunctorum, idem ipsum unum, quod ubique poneret, circumferebat; quod jam non solum aquatissimum, sed etiam tepidissimum, cum suis præsentibus per forbitiones exiguas partiretur: quia pietatem ibi quærebat, non voluptatem.

123 Itaque ubi comperit à præclaro prædicatore atque antistite pietatis præceptum esse, ista non fieri, nec ab eis, qui sobriè facerent, ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis: & quia illa quasi parentalia superstitioni gentilium essent simillima, abstinuit se libentissimè; & pro canistro pleno terrenis fructibus, plenum purgationibus votis pectus ad memorias Martyrum afferre didicerat; ut &, quod posset, daret egentibus, & sic communicatio Dominici Corporis illic celebraretur, cujus passionis imitatione imolati & coronati sunt Martyres. Sed tamen vi-

detur mihi, Domine Deus meus, & ita est in conspectu tuo de hac re cor meum, non facile fortasse de hac amputanda consuetudine matrem meam fuisse cessuram, si ab alio prohiberetur, quem non sicut Ambrosium diligebat, quem propter salutem meam maximè diligebat, eam verò ille, propter ejus religiosissimam conversationem, quâ in bonis operibus tam fervens spiritu frequentabat ecclesiam: ita ut sæpè erumperet, cum me videret, in ejus prædicationem, gratulans mihi, quòd talem matrem haberem, nesciens qualem illa me filium, qui dubitabam de illis omnibus, & inveniri posse viam vitæ minimè putabam.

124 Nec jam ingemifcebam orando, ut subvenires mihi: sed ad quærendum intentus, & ad differendum inquietus erat animus meus. Ipsumque Ambrosium felicem quemdam hominem secundum sæculum opinabar, quem sic tantæ potestates honorarent; cœlibatus tantum ejus mihi laboriosus videbatur. Quid autem ille spei gereret, & adversus ipsius excellentiæ tentamenta quid luctaminis haberet, quidve solaminis in adversis, & occultum os ejus, quod erat in corde ejus, quàm sapida gaudia de pane tuo ruminaret, nec conicere noveram, nec expertus eram; nec ille sciebat æstus meos, nec foveam periculi mei. Non enim quærere ab eo poteram, quod volebam, sicut volebam, secludentibus me ab ejus aure atque ore catervis negotiorum hominum, quorum infirmitatibus serviebat. Cum quibus quando non erat (quod per exiguum temporis erat) aut corpus reficiebat necessariis sustentaculis, aut lectione animum. Sed cum legebat, oculi ducebantur per paginas, & cor intellectum rimabatur, vox autem & lingua quiescebat.

125 Sæpè cum adessemus (non enim vetabatur quisquam ingredi, aut ei venientem nuntiari mos erat) sic eum legentem vidimus tacitè, & aliter numquam. Sedentesque in diuturno silentio (quis enim tam intento esse oneri auderet?) discedebamus: & conjectabamus eum parvo illo tempore, quod reparandæ menti suæ nancifcebat, feriatum ab strepitu causarum alienarum, nolle in aliud avocari; & cavere fortasse, ne auditore suspensio & intento, si qua obscurius posuisset ille, quem legeret, etiam exponere necesse esset, aut de aliquibus difficilioribus disceptare quæstionibus; atque huic operi temporibus impensis, minùs quàm vellet voluminum evolveret: quamquam & causa servandæ vocis, quæ illi facillimè obtundebatur, poterat esse justior tacitè legendi. Quolibet tamen animo id ageret, bono utique ille vir agebat.

126 Sed certè mihi nulla dabatur copia sciscitandi, quæ cupiebam de tam sancto oraculo tuo pectore illius, nisi cum aliquid breviter esset audiendum. Æstus autem illi mei otiosum eum valdè, cui refunderentur, requirebant, nec unquam inveniebant. Et eum quidem in populo verbum veritatis rectè tractantem omni die Dominico audiebam; & magis magisque mihi confirmabatur, omnes versutarum calumniarum nodos, quos illi deceptores nostri adversus divinos Libros innecebat*, posse dissolvi. Ubi verò etiam comperi, ad imaginem tuam hominem à te factum, à spiritualibus filiis tuis, quos de matre Catholica per gratiam regenerasti, non sic intelligi, ut humani corporis formâ te terminatum crederent atque cogitarent: quamquam quomodo se haberet spiritualis substantia, ne quidem tenuiter atque in ænigmate suspicabar; tamen gaudens erubui,

D

III.
qui tot occupationibus distinebatur,

E

ut Augustinus eum commode ac diu non posset consuleret;

F

sed ex publicis ejus concionibus didicit

* al. inve-
stabant,

A erubui, non me tot annos adversus Catholicam fidem, sed contra carnalium cogitationum figmenta latrasse. Eo quippe temerarius & impius fueram, quod ea, quæ debebam quærendo discere *, accusando dixeram. Tu enim Altissime & proxime, secretissime & præsentissime, cui membra non sunt alia majora & alia minora, sed ubique totus es, & nusquam locorum es, non es utique forma ista corporea: tamen fecisti hominem ad imaginem tuam, & ecce ipse à capite usque ad pedes in loco est.

IV. 127 Cum ergo nescirem, quomodo hæc subsisteret imago tua, pulsansque * proponerem, quomodo credendum esset, non insultans opponerem, quasi ita creditum esset: tantò igitur acrior cura rodebat intima mea, quid certi retinerem, quantò me magis pudebat tamdiu illudum & deceptum promissione certorum, puerili errore & animositate tam multa incerta quasi certa garrisse. Quod enim falsa essent, postea mihi clariuit. Certum tamen erat, quod incerta essent, & à me aliquando pro certis habita fuissent, cum Catholicam tuam cæcis contentionibus accusarem, etsi nondum compertam vera docentem, non tamen ea docentem, quæ graviter accusabam. Itaque confundebar, & convertebar; & gaudebam, Deus meus, quod Ecclesia * unica, corpus Unici tui, in quâ mihi nomen Christi infanti est inditum, non saperet infantiles nugas; neque hoc haberet in doctrina sua sana, quod te Creatorem omnium in spatium loci, quamvis summum & amplum, tamen undique terminatum, membrorum humanorum figurâ contruderet.

B * al. ad- dum tua
128 Et gaudebam etiam, quod vetera scripta Legis & prophetarum jam non illo oculo mihi legenda proponerentur, quo antea videbantur absurda, cum arguebam tamquam ita sentientes Sanctos tuos, verum autem non ita sentiebant. Et tamquam regulam diligentissimè commendaret, sæpè in popularibus sermonibus suis dicentem Ambrosium lætus audiebam, Littera occidit, spiritus autem vivificat; cum ea, quæ ad litteram perveritatem docere videbantur, remoto mystico velamento, spiritualiter aperiret, non dicens, quod me offenderet, quamvis ea diceret, quæ utrùm vera essent, adhuc ignorarem. Tenebam enim cor meum ab omni assensione, timens præcipitium, & suspensio magis necabar. Volebam enim eorum, quæ non viderem, ita me certum fieri, ut certus essem, quod septem & tria decem sint. Neque enim tam insanus eram, ut ne hoc quidem putarem posse comprehendere; sed sicut hoc, ita cetera cupiebam; sive corporalia, quæ coram sensibus meis non adessent; sive spiritualia, de quibus cogitare nisi corporaliter nesciebam. Et sanari credendo poteram, ut purgatiores acies mentis meæ dirigeretur aliquo modo in veritatem tuam semper manentem, & ex nullo deficientem. Sed sicut evenire assolet, ut malum medicum expertus etiam bono timeat se committere; ita erat valetudo animæ meæ, quæ utique nisi credendo sanari non poterat; & ne falsa crederet, curari recusabat, resistens manibus tuis, qui medicamenta fidei confecisti, & aspersisti super morbos orbis terrarum, & tantam illis auctoritatem tribuisti.

quas prius sibi demonstrari cupiebat,
C
129 Ex hoc tamen quoque jam præponens doctrinam Catholicam, modestius ibi minimè que fallaciter sentiebam juberi, ut crederetur, quod non demonstrabatur; (sive esset quid, sed cui fortè non esset, sive nec quid esset;) quàm illic te-

V. quibus tamen deinde simpliciter assensum præbuit
129 Ex hoc tamen quoque jam præponens doctrinam Catholicam, modestius ibi minimè que fallaciter sentiebam juberi, ut crederetur, quod non demonstrabatur; (sive esset quid, sed cui fortè non esset, sive nec quid esset;) quàm illic te-

meraria pollicitatione scientiæ credulitatem irrideri, & postea tam multa fabulosissima & absurdissima, quia demonstrari non poterant, credenda imperari. Deinde paulatim, tu Domine, manu mitissima & misericordissima pertractans & componens cor meum, consideranti quàm innumerabilia crederem, quæ non viderem, neque cum gererentur affuissem; sicut tam multa in historia gentium, tam multa de locis atque urbibus, quæ non videram; tam multa amicis, tam multa medicis, tam multa hominibus aliis atque aliis; quæ nisi crederentur, omnino in hac vita nihil ageremus: postremò, quàm inconcussa fixum fide retinerem, de quibus parentibus ortus essem; quod scire non possem, nisi audiendo credidissim.

130 Persuasisti mihi, non qui crederent libris tantis, quos tanta in omnibus ferè gentibus auctoritate fundasti, sed qui non crederent, esse culpandos; nec audiendos esse, si qui fortè mihi dicerent, Unde scis illos libros unius veri & veracissimi Dei spiritu esse humano generi ministratos? Id ipsum enim maximè credendum erat, quoniam nulla pugnacitas calumniosarum quæstionum, per tam multa, quæ legeram, inter se configentium philosophorum extorquere mihi potuit, ut aliquando non crederem te esse, quidquid esses, quod ego nescirem, aut administrationem rerum humanarum ad te pertinere. Sed id credebam aliquando robustius, aliquando exilius: semper tamen credidi, & esse te, & curam nostri gerere, etiamsi ignorabam, vel quid sentendum esset de substantia tua, vel quæ via duceret aut reduceret ad te.

131 Ideoque cum essemus infirmi ad invenendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset auctoritate sanctorum Litterarum, jam credere cœperam, nullo modo te fuisse tributurum tam excellentem illi Scripturæ per omnes jam terras auctoritatem; nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te quæri voluisses. Jam enim absurditatem, quæ me in illis Litteris solebat offendere, cum multa ex eis probabiliter exposita audissem, ad sacramentorum altitudinem referebam: eoque mihi illa venerabilior, & sacrosancta fide dignior apparebat auctoritas, quod & omnibus ad legendum esset in promptu, & secreti sui dignitatem in intellectu profundiore servaret, verbis apertissimis & humillimo genere loquendi se cunctis præbens, & exercens intentionem eorum, qui non sunt leves corde: ut exciperet omnes populari sinu, & per angusta foramina paucos ad te trajiceret; multo tamen plures, quàm si nec tanto apice auctoritatis emineret, nec turbas gremio sanctæ humilitatis hauriret. Cogitabam hæc, & aderas mihi: suspirabam, & audiebas me: fluctuabam, & gubernabas me: ibam per viam sæculi latam, nec deserebas me.

ANNOTATIO.

a Consuetudinem hanc abrogavit deinde Hippone-Regio Augustinus, ut fuse expositum est in Commentario § 21.

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

CAPUT XII.

*Solicita Augustini ambitio re-
pressa exemplo mendici lanan-
tis, deliberatio de stabili vi-
ta genere eligendo, & infir-
mitas ad superandas carnis il-
lecebras.*VI.
Viso quo-
dam mendici
jocante,

INhiabam honoribus, lucris, conjugio; & tu irridebas. Patiebar in eis cupiditatibus amarissimas difficultates, te propitio tantò magis, quantò minùs sinebas mihi dulcescere, quod non eras tu. Vide cor meum, Domine, qui voluisti, ut hoc recordarer, & confiterer tibi. Nunc tibi inhæreat anima mea, quam de visco tam tenaci mortis exuisti. Quàm misera erat! & sensum vulneris tu pungebas, ut relictis omnibus converteretur ad te, qui es super omnia, & sine quo nulla essent omnia; converteretur, & sanaretur. Quàm ergo miser eram! & quomodo egisti ut sentirem miseriam meam die illo, quo cum pararem recitare imperatori *a* laudes, quibus plura mentirer, & mentienti faveretur ab scientibus, easque curas anhelaret cor meum, & cogitationum tabificarum febribus æstualet; transiens per quemdam vicum Mediolanensem, animadverti pauperem mendicum, jam credo saturum, jocantem atque lætantem: & ingemui, & locutus sum cum amicis, qui mecum erant, multos dolores infaniarum nostrarum: quia omnibus talibus conatibus nostris (qualibus tunc laborabam, sub stimulis cupiditatum trahens infelicitatis meæ sarcinam, & trahendo exaggerans) nihil vellemus aliud, nisi ad securam lætitiæ pervenire, quò nos mendicus ille jam præcessisset, numquam illuc fortasse venturos? Quod enim jam ille pauculis & emendicatis nummulis adeptus erat, ad hoc ego tam ærumnosis anfractibus & circuitibus ambiebam, ad lætitiæ scilicet temporalis felicitatis.

C
agnoscit mi-
seriam suam
ambitionis,

133 Non enim verum gaudium habebat, sed & ego illis ambitionibus multò falsius quærebam. Et certè ille lætabatur, ego anxius eram; securus ille, ego trepidus. Et si quisquam percunctaretur me, utrum mallet, exultare an metuere, responderem, exultare. Rursus, si interrogaret, utrum me talem mallet, qualis ille, aut qualis ego tunc essem; meipsum curis timoribusque confectum eligerem, sed perversitate: numquid veritate? Neque enim eò me præponere illi debebam, quò doctior eram; quoniam non inde gaudebam, sed placere inde quærebam hominibus; non ut eos docerem, sed tantum ut placerem. Propterea & tu baculo disciplinæ tuæ confringebas ossa meâ. Recedant ergo ab anima mea, qui dicunt ei, Interest unde quis gaudeat.

qua omni
lætitia care-
bat,

134 Gaudebat mendicus ille vinolentiâ, tu gaudere cupiebas gloriâ. Quâ gloriâ, Domine? Quæ non est in te. Nam sicut verum gaudium illud non erat, ita nec illa vera gloria, & amplius evertibat mentem meam. Et ille ipsa nocte digesturus erat ebrietatem suam; ego autem cum mea dormieram & surrexeram, & dormiturus & surrecturus eram; vide quot diebus. Interest verò, unde quis gaudeat, scio: & gaudium spei fidelis incomparabiliter distat ab illa vanitate; sed

& tunc distabat inter nos. Nimirum quippe ille felicior erat, non tantum quòd hilaritate perfunde-
debat, cum ego curis evifcerarer; verum etiam, quod ille benè optando acquisiverat vinum, ego autem mentiendo quærebam typhum. Dixi tunc multa in hac sententia charis meis; & sæpè advertebam in his quomodo mihi esset; & inveniebam malè mihi esse, & dolebam, & conduplicabam ipsum malè. Et si quid arrisisset prosperum, tædebat apprehendere: quia pænè priusquam teneretur avolabat.

135 Congemiscabamus in his, qui simul amice vivebamus, & maximè ac familiarissimè cum Alipio & Nebridio ista colloquebar; quorum Alipius *b* ex eodem erat, quo ego, ortus municipio, parentibus primatibus municipalibus, me minor natu; nam & studuerat apud me, cum in nostro docere cœpi oppido, & postea Carthagini: & diligebat me multum, quòd ei bonus & doctus viderer; & ego illum propter magnam virtutis indolem, quæ in non magnâ ætate satis eminebat... Hunc ergo Romæ inveneram, & adhæsit mihi fortissimo vinculo, mecumque Mediolanum profectus est, ut nec me desereret & de jure, quod didicerat, aliquid ageret, secundum votum parentum magis, quam suum... VII.
Et propter-
ea cum ami-
cis

136 Nebridius etiam, qui relicta patriâ vicinâ Carthagini atque ipsa Carthagine, ubi frequentissimus erat, relicto rure paterno optimo, relicta domo, & non *secura matre, nullam ob aliam causam Mediolanum venerat, nisi ut mecum viveret in flagrantissimo studio veritatis atque sapientiæ: pariter suspirabat, pariterque fluctuabat, beatæ vitæ inquisitor ardens, & quæstionum difficillimarum scrutator acerrimus. Et erant ora trium egentium, & inopiam suam fibimet invicem anhelantium, & à te expectantium, ut dares eis escam in tempore opportuno, & in omni amaritudine, quæ nostros sæculares actus de misericordia tua sequebatur: intuentibus nobis finem, cur ea pateremur, occurrebant tenebræ; & averfabamur gementes, & dicebamus, Quamdiu hæc? Et hoc crebrò dicebamus: & dicentes non relinquebamus ea; quia non elucebat certum aliquid, quod illis relictis apprehenderemus.

137 Et ego maximè mirabar, fatagens & recolens, quàm longum tempus esset ab undevicesimo anno ætatis meæ, quo fervere cœperam studio sapientiæ; disponens, eâ inventâ, relinquere omnes vanarum cupiditatum spes inanes & insanias mendaces. Et ecce jam tricenariam ætatem gerebam, in eodem luto hæsitans aviditate fruendi præsentibus, fugientibus & dissipantibus me, dum dico, Cras inveniam: ecce manifestum apparebit, & tenebo: & ecce Faustus veniet, & exponet omnia. O magni viri Academici, nihil ad agendam vitam certi comprehendi potest? Imò quæramus diligentius, & non desperemus. Ecce jam non sunt absurda in libris Ecclesiasticis, quæ absurda videbantur, & possunt aliter atque honestè intelligi. Figam pedes in eo gradu, in quo puer à parentibus positus eram; donec inveniatur perspicua veritas. XI.
inter divcr-
sas animi
fluctuationes
F

138 Sed ubi quæretur? quando quæretur? Non vacat Ambrosio, non vacat legere. Ubi ipsos codices quærimus? Unde aut quando comparamus? à quibus sumimus? Deputentur tempora, distribuantur horæ pro salute animæ. Magna spes oborta est. Non docet Catholica fides, quod putabamus, & vani accusabamus. Nefas habent docti ejus, credere Deum figurâ humani corporis terminatum; & dubitamus pulsare, quò
aperian-

de veritate
ulterius in-
quirenda

A aperiantur cetera? Antemeridianas horas * discipuli occupant, ceteris quid facimus? Cur non id agimus? Sed quando salutamus amicos majores, quorum suffragiis opus habemus? Quando præparamus, quod emant scholastici? Quando reparamus nosipfos, animum relaxando ab intentione curarum? Pereant omnia, & dimittamus hæc vana & inania; conferamus nos ad solam inquisitionem veritatis. Vita hæc misera est, mors incerta. Si subito obrepat, quomodo hinc exhibimus? Et ubi nobis discenda sunt, quæ hic negleximus? An non potius hujus negligentia supplicia luenda sunt? Quid si mors ipsa omnem curam cum sensu amputabit & finiet? Ergo & hoc quærendum. Sed absit ut ita fit. Non vacat, non est inane, quod tam eminens culmen auctoritatis Christianæ fidei toto orbe diffunditur. Numquam tanta & talia pro nobis divinitus agerentur, si morte corporis etiam vita animæ confunderetur. Quid cunctamur igitur, relicta spe sæculi, conferre nos totos ad quærendum Deum, & vitam beatam?

B 139 Sed expecta: jucunda sunt etiam ista, habent non parvam dulcedinem suam. Non facile ab eis præcedenda est intentio, quia turpe est ad ea rursus redire. Ecce jam quantum est, ut impetretur aliquis honor? Et quid amplius in his desiderandum? Suppetit amicorum majorum copia, ut nihil aliud, & multum festinemus; vel præfidatus dari potest; & ducenda uxor cum aliqua pecunia, ne sumptum nostrum gravet: & ille erit modus cupiditatis. Multi magni viri, & imitatione dignissimi, sapientiæ studio cum conjugibus dediti fuerunt. Cum hæc dicebam, & alternabant hi venti, & impellebant huc atque illic cor meum, transibant tempora, & tardabam converti ad Dominum Deum; & differebam de die in diem vivere in te, & non differebam quotidie in memetipso mori. Amans beatam vitam, timebam illam in fede sua; & ab ea fugiens, quærebam eam. Putabam enim me miserum fore nimis; si feminæ privarer amplexibus; & medicinam misericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem sanandam non cogitabam: quia expertus non eram, & propriarum virium credebam esse continentiam: quarum mihi non eram conscius, cum tam stultus essem, ut nescirem, sicut scriptum est, Neminem esse posse continentem, nisi tu dederis. Utique dares, si gemitu interno pulsarem aures tuas, & fide solida in te jactarem curam meam.

XII. C 140 Prohibebat me sanè Alipius ab uxore ducenda, causans nullo modo nos posse securo otio simul in amore sapientiæ vivere, sicut jam diu desideraveramus, si id fecissem. Erat enim ipse in ea re etiam tunc castissimus, ita ut mirum esset; quia vel experientiam concubitûs ceperat in ingressu adolescentiæ suæ, sed non hæserat, magisque doluerat & spreverat; & deinde jam continentissimè vivebat. Ego autem resistebam illi exemplis eorum, qui conjugati coluissent sapientiam, & promeruissent Deum, & habuissent fideliter ac dilexissent amicos. A quorum ego quidem granditate animi longè aberam: & delectatus * morbo carnis, & mortiferâ suavitæ trahebam catenam meam, solvi timens; & quasi concusso vulnere repellens verba bene suadentis, tamquam manum solventis.

141 Insuper etiam per me ipse quoque Alipio loquebatur serpens, & innectebat atque spargebat per linguam meam dulces laqueos in via ejus, quibus illi honesti & expediti pedes implicarentur.

Augusti Tomus VI.

Cum enim me ille miraretur, quem non parvipenderet, ita hæere visco illius voluptatis; ut me affirmarem, quotiescumque inde inter nos quæreremus, cœlibem vitam nullo modo posse degere; atque ita me defenderem, cum illum mirantem viderem, ut dicerem multum interesse inter illud, quod ipse raptim & furtim expertus esset, quod pænè jam nec meminisset quidem, atque ideo nullâ molestiâ facilè contemneret delectationes consuetudinis meæ: ad quas si accessisset honestum nomen matrimonii, non eum mirari oportere, cur ego illam vitam nequirem spernere; cœperat & ipse desiderare conjugium, nequaquam victus libidine talis voluptatis, sed curiositatis. Dicebat enim scire se cupere, quidnam esset illud, sine quo vita mea, quæ illi sic placebat, non mihi vita, sed pœna videretur.

142 Stupebat enim liber ab illo vinculo animus servitutem meam, & stupendo ibat in experiendi cupidinem, venturus in ipsam experientiam, atque inde fortasse lapsurus in eam, quam stupebat servitutem, quoniam sponsonem volebat facere cum morte. Et qui amat periculum, incidet in illud. Neutrum enim nostrum, si quod est conjugale decus in officio regendi matrimonii & suscipiendorum liberorum, ducebat nisi tenuiter. Magna autem ex parte atque vehementer consuetudo satiandæ insatiabilis concupiscentiæ me captum excruciat; illum autem admiratio capiendum trahebat. Sic eramus, donec tu, Altissime, non deserens humum nostram, miseratus miseros, subvenires miris & occultis modis.

143 Et instabatur impigrè, ut ducerem uxorem. Jam petebam, jam promittebatur, maximè matre dante operam, quò me jam conjugatum baptismus salutaris ablueret, quò me indies gaudebat aptari; & vota sua ac promissa tua in mea fide compleri animadvertibat. Cum sanè & rogatu meo & desiderio suo forti clamore cordis abs te deprecaretur quotidie, ut ei per visum ostenderes aliquid de futuro matrimonio meo, numquam voluisti. Et videbat quædam vana & phantastica, quò cogebat impetus de hac re satagentis humani spiritus, & narrabat mihi, non cum fiducia, quâ solebat, cum tu demonstrabas ei, sed contemnens ea. Dicebat enim discernere se nescio quo sapore, quem verbis explicare non poterat, quid interesset inter revelantem te, & animam suam somniantem. Instabatur tamen, & puella petebatur, cujus ætas fermè biennio minor quàm nubilis erat; & quia ea placebat, expectabatur.

144 Et multi * amici agitaveramus animo, & colloquentes ac detestantes turbulenta humanæ vitæ molestias pænè jam firmaveramus remoti à turbis otiosè vivere; id otium sic moliti, ut si quid habere possemus, conferremus in medium, unamque rem familiarem confiamus ex omnibus; ut per amicitia sinceritatem non esset aliud hujus & aliud illius, sed quod ex cunctis fieret unum, & universum singulorum esset, & omnia omnium: cum videremur nobis esse posse decem ferme homines in eadem societate, essentque inter nos prædivites, Romanianus c maximè communiceps noster, quem tunc graves æstus negotiorum suorum ad comitatum d attraxerant, ab ineunte ætate mihi familiarissimus; qui maximè instabat huic rei, & magnam in suadendo habebat auctoritatem, quòd ampla res ejus multum ceteris anteibat. Et placuerat nobis, ut bini annui tamquam magistratus omnia necessaria curarent, ceteris quietis. Sed posteaquàm cœpit cogitari,

Fff

utrum

A. ipso S. AUGUSTI- NO.

sibi intolera- rabilem ju- dicaret,

E

XIII. mater ei uxorem parat;

F

XIV. sed ipse interim, ab- jecto vitæ communis consilio, * al. multa

c

d

* al. meri- dianis horis

Cy tran- quillo vitæ genere eli- gendo deli- berat.

XII. Cum Au- gustinus vi- tam cali- bem,

* al. delica- tus, aut deligatus

de qua cum Alipio di- spuraverat,

A. 1750 S. AUGUSTINO. * al. firmabamus * ab. additur convertebamur

xv. concubinae suae discedenti aliam substituit,

e

B

xvi. in carnis voluptatibus quaerebat beatam vitam,

f

quam in solo Deo invenire poterat.

C

utrum hoc mulierculæ finerent, quas & alii nostrum jam habebant, & nos habere volebamus, totum illud placitum, quod bene formabamus*, dissiluit in manibus, atque contractum & abjectum est. Inde ad suspiria & gemitus*, & gressus ad sequendas latas & tritas vias sæculi; quoniam multæ cogitationes erant in corde nostro, consilium autem tuum manet in æternum. Ex quo consilio deridebas nostra, & tua præparabas, nobis daturus escam in opportunitate, & aperturus manum tuam, atque impleturus animas nostras benedictione.

145 Interea peccata mea multiplicabantur, & avulsâ à latere meo, tamquam impedimento conjugii, cum qua cubare solitus eram, cor ubi adhærebat, concisum & vulneratum mihi erat, & trahebat sanguinem. Et illa in Africam redierat, vovens tibi alium se virum nescituram, relicto apud me naturali ex illa filio e meo. At ego infelix, nec feminæ imitator, dilationis impatiens, tamquam post biennium accepturus eam, quam petebam, quia non amator conjugii, sed libidinis fervus eram, procuravi aliam, non utique conjugem; quâ tamquam sustentaretur & perduceretur vel integer vel auctior morbus animæ meæ satellitio perdurantis consuetudinis in regnum uxorium. Nec sanabatur vulnus illud meum, quod prioris præcisione factum fuerat, sed post fervorem doloremque acerrimum putrescebat, & quasi frigidius, sed desperatius dolebat.

146 Tibi laus, tibi gloria, fons misericordiarum. Ego fiebam inferior, & tu propinquior. Aderat jam jamque dextera tua, ereptura me de cœno & ablutura, & ignorabam. Nec me revocabat à profundiore voluptatum carnalium gurgite, nisi metus mortis & futuri iudicii tui; qui per varias quidem opiniones, numquam tamen recessit de pectore meo. Et disputabam cum amicis meis Alipio & Nebridio de finibus bonorum & malorum: Epicurum f accepturum fuisse palmam in animo meo, nisi ego credidissem post mortem restare animæ vitam, & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit.

147 Et quærebam, si essemus immortales, & in perpetua corporis voluptate, sine ullo amissionis terrore viveremus, cur non essemus beati, aut quid aliud quæreremus? Nesciens idipsum ad magnam miseriam pertinere, quod ita demersus & cæcus cogitare non possem lumen honestatis, & gratis amplectendæ pulchritudinis, quam non videt oculus carnis, & videtur ex intimo. Nec considerabam miser, ex qua vena mihi manaret, quod ista ipsa, fœda tamen, cum amicis dulciter conferebam; nec esse sine amicis poteram beatus, etiam secundum sensum, quem tunc habebam, in quantalibet affluentia carnalium voluptatum. Quos utique amicos gratis diligebam, vicissimque ab eis me diligere gratis sentiebam. O tortuosas vias! Væ animæ audaci, quæ speravit, si à te recessisset, se aliquid melius habituram. Versa & reversa in tergum, & in latera, & in ventrem; & dura sũnt omnia, & tu solus requies. Et ecce ades; & liberas à miserabilibus erroribus, & constituis nos in via tua, & consolaris, & dicis, Currite, ego feram, & ego perducam, & ibi ego feram.

A N N O T A T A.

a Valentiniano II, cujus comitatus fuerat constitutus Mediolani, ut loquitur Possidius num. 3.

b De S. Alypio, Tagastensi deinde episcopo,

actum est in Opere nostro tom. 3 Augusti à pag. 201.

c Romaniano Mæcenati suo inscripsit Sanctus libros contra Academicos, & de vera Religione. De illo mentio facta est in Commentario num. 42 & alibi. Plura de Romaniano collegit Tillemontius tom. 13 Monumentorum in Augustino artic. 37 & 38.

d Id est, ad aulam imperatoris Valentiniani II.

e De filio Augustini Adeodato vide Commentarium num. 29, & 44.

f Sententia Epicuri, felicitatem hominis in sola voluptate constituentis, passim nota est eruditius. Refutatur illa à Cicerone in libris de Finibus,

C A P U T XIII.

Paulatim crescens in eo notitia Dei immutabilis & infinite boni contra errores Manichæorum.

J Am mortua erat adolescentia mea mala & nefanda, & ibam in juventutem, quanto ætate major, tanto vanitate turpior; qui cogitare aliquid substantiæ nisi tale non poteram, quale per hos oculos videri solet. Non te cogitabam, Deus, in figura corporis humani, ex quo audire aliquid de sapientia cœpi: semper hoc fugi; & gaudebam me hoc reperisse in fide spiritualis matris nostræ Catholicæ tuæ: sed quid te aliud cogitarem, non occurrebat. Et conabar cogitare te homo, & talis homo, summum & solum & verum Deum: & te incorruptibilem, & inviolabilem, & incommutabilem, totis medullis credebam; quia nesciens unde & quomodo, planè tamen videbam, & certus eram, id, quod corrumpi potest, deterius esse, quàm id, quod non potest: & quod violari non potest, incunctanter præponebam violabili; & quod nullam patitur mutationem, melius esse, quàm id, quod mutari potest.

149 Clamabat violenter cor meum adversus omnia phantasmata mea, & hoc uno ictu conabar abigere circumvolantem turbam immunditiæ ab acie mentis meæ: & vix dimota in ictu oculi, ecce conglobata rursus aderat, & irruebat in aspectum meum, & obnubilabat eum; ut quamvis non formâ humani corporis, corporeum tamen aliquid cogitare cogerer, per spatia locorum, sive infusum mundo, sive etiam extra mundum per infinita diffusum, etiam ipsum incorruptibile & inviolabile & incommutabile, quod corruptibili & violabili & commutabili præponebam: quoniam quidquid privabam spatiis talibus, nihil mihi esse videbatur. Sed prorsus nihil, ne inane quidem, tamquam si corpus auferatur loco, & maneat locus omni corpore vacuatus, & terreno & humido & aëreo & cælesti: sed tamen sit locus inanis, tamquam spatiosum nihil.

150 Ego itaque incrassatus corde, nec mihi metipsum vel ipse conspicuus, quidquid non per aliquanta spatia tenderetur, vel diffunderetur, vel conglobaretur, vel tumeret, vel tale aliquid caperet aut capere posset, nihil prorsus esse arbitrabar. Per quales enim formas ire solent oculi mei, per tales imagines ibat cor meum: nec videbam

D

E

LIBER VII. CAPUT I. Cum Deum inviolabilem

F incommutabilem crederet.

etiamsi necdum incorporeum,

A debam hanc eandem intentionem, quâ illas ipsas imagines formabam, non esse tale aliquid, quæ tamen ipsas non formaret, nisi esset magnum aliquid. Ita etiam te, Vita vitæ meæ, grandem per infinita spatia undique cogitabam penetrare totam mundi molem, & extra eam quaquaversum per immensum sine termino, ut haberet te terra, haberet cælum, haberent omnia, & illa finirentur in te, tu autem nusquam. Sicut autem luci folis non obsisteret corpus aëris hujus, qui supra terram est, quò minùs per eum trajiceretur penetrans eum, non dirumpendo aut concidendo, sed implendo eum totum; sic tibi putabam non solum cæli & aëris & maris, sed etiam terræ corpus pervium, & ex omnibus maximis minimisque partibus penetrabile, ad capiendam præsentiam tuam occulta inspiratione intrinsecus & extrinsecus administrantem omnia, quæ creasti. Ita suspicabar, quia cogitare aliud non poteram; nam falsum erat. Illo enim modo major pars terræ majorem tui partem haberet, & minorem minor; atque ita te plena essent omnia, ut ampliùs tui caperet elephantis corpus quàm passeris, quò esset isto grandius, grandioreque occuparet locum; atque ita frustatim partibus mundi, magnis magnas, brevibus breves partes tuas præfentes faceres. Non es autem ita. Sed nondum illuminaveras tenebras meas.

11. *tamen inde agnoscebat errorem Manicheorum,*

* al. voluisses?

151 Sat erat mihi, Domine, adversus deceptos illos & deceptores & loquaces mutos, quoniam non ex eis sonabat verbum tuum: sat erat ergo illud, quod jam diu ab usque Carthagine à Nebridio proponi solebat, & omnes, qui audieramus, concussi sumus. Quid erat tibi factura nescio quæ gens tenebrarum, quam ex adversa mole solent opponere, si tu cum eâ pugnare noluisse? Si enim responderetur, aliquid fuisse nocituram, violabilis tu & corruptibilis fores. Si autem nihil ea nocere potuisse diceretur, nulla afferretur causa pugnandi; & ita pugnandi, ut quædam portio tua & membrum tuum, vel proles de ipsa substantia tua misceretur adversis potestatibus, & non à te creatis naturis; atque in tantum ab eis corrumpere & commutaretur in deterius, ut à beatitudine in miseriam verteretur; & indigeret auxilio, quo erui purgarique posset: & hanc esse animam, cui tuus sermo ferventi liber, & contaminatæ purus, & corruptæ integer subveniret; sed & ipse corruptibilis, quia ex una eademque substantia. Itaque, si te, quidquid es, id est, substantiam tuam quasi incorruptibilem dicerent, falsa esse illa omnia & execrabilia: si autem corruptibilem; id ipsum jam falsum, & prima voce abominandum. Sat ergo erat istud adversus eos omnino evomendos à pressura peccatoris; quia non habebant, quâ exirent, sine horribili sacrilegio cordis & linguæ, sentiendo de te ista & loquendo.

111. *Et hinc deprehendebat,*

* al. putabam,

152 Sed & ego adhuc, quamvis incontaminabilem, & inconvertibilem, & nulla ex parte mutabilem dicerem, firmèque sentirem Dominum nostrum Deum verum, qui fecisti non solum animas nostras, sed etiam corpora, nec tantum animas nostras & corpora, sed omnes & omnia, non tenebam explicitam & enodatam causam mali. Quæcumque tamen esset, sic eam quærendam videbam*, ut non per illam constringerer Deum incommutabilem mutabilem credere, ne ipse fierem quod quærebam. Itaque securus eam quærebam, & certus non esse verum, quod illi dicerent; quos toto animo fugiebam, quia videbam quærendo unde malum, repletos mali-

Augusti Tomus VI.

tiâ, quâ opinarentur tuam potius substantiam etiam malè pati, quàm suam malè facere. Et intendebam ut cernerem, quod audiebam, liberum voluntatis arbitrium causam esse ut malè faceremus, & rectum iudicium tuum, ut pateremur; & eam liquidè cernere non valebam.

153 Itaque aciem mentis de profundo educere conatus, mergebar iterum, & sæpè conatus mergebar iterum atque iterum. Sublevabat enim me in lucem tuam, quòd jam tam sciebam me habere voluntatem, quàm me vivere. Itaque, cum aliquid vellem aut nollem, non aliud quàm me velle ac nolle certissimus eram, & ibi esse causam peccati mei jam jamque animadvertēbam. Quod autem invitus facerem, pati me potius quàm facere videbam; & id non culpam, sed poenam esse judicabam, quâ me non injustè plecti, te justum cogitans, citò fatebar. Sed rursus dicebam: Quis fecit me? Nonne Deus meus, non tantum bonus, sed ipsum bonum? Unde igitur mihi malè velle & benè nolle, ut esset cur justè poenas luerem? Quis in me hoc posuit, & inseruit mihi plantarium amaritudinis, cum totus fierem à dulcissimo Deo meo? Si diabolus auctor, unde ipse diabolus? Quòd si & ipse perversa voluntate ex bono angelo diabolus factus est; unde & in ipso voluntas mala, quâ diabolus fieret, quando totus angelus à conditore optimo factus esset bonus? Et his cogitationibus deprimebar iterum, & suffocabar: sed non usque ad illum infernum subducebar erroris, ubi nemo confitebitur tibi, dum tu potius mala pati, quàm homo facere putabatur.

154 Sic enim nitebar cetera invenire, ut jam inveneram, melius esse incorruptibile quàm corruptibile: & idèd te, quidquid esses, esse incorruptibilem confitebar. Neque enim ulla anima umquam potuit, poteritve cogitare aliquid, quod sit te melius, qui summum & optimum bonum es. Cum autem verissimè atque certissimè incorruptibile corruptibili præponatur (sicut jam ego præponebam) poteram jam cogitatione aliquid attingere, quod esset melius Deo meo, nisi tu esses incorruptibilis. Ubi igitur videbam incorruptibile corruptibili esse præferendum, ibi te quærere debebam, atque inde advertere, unde sit malum, id est, unde sit ipsa corruptio, quâ violari substantia tua nullo modo potest. Nullo enim profus modo violat corruptio Deum nostrum, nulla voluntate, nulla necessitate, nullo improvise casu; quoniam ipse est Deus, & quod sibi vult bonum est, & ipse est idem bonum. Corrupti autem non est bonum. Nec cogaris invitus ad aliquid; quia voluntas tua non est major potentia tuâ. Effet autem major, si teipso tuipe major esses: voluntas enim & potentia Dei, Deus ipse est. Et quid improvise tibi, qui nosti omnia; & nulla natura est, nisi quia nosti eam? Et ut quid multa dicimus, cur non sit corruptibilis substantia, quæ Deus est, quando si hoc esset, non esset Deus?

155 Et quærebam, unde malum; & malè quærebam; & in ipsa inquisitione mea non videbam malum. Et constituebam in conspectu spiritus mei universam creaturam, quidquid in ea cernere possumus; sicuti est terra, & mare, & aër, & sidera, & arbores, & animalia mortalia; & quidquid in ea non videmus, sicut firmamentum cæli, insuper & omnes angelos, & cuncta spiritualia ejus: sed etiam ipsa, quasi corpora essent, locis & locis ordinavit imaginatio mea: & feci unam massam grandem distinctam generibus

A. 1750 S. AUGUSTINO.

liberum arbitrium esse causam peccati,

E

IV. *Deumque cogi non posse,*

F

V. *qui cum summe bonus omnem creaturam implet,*

A. ipso S. AUGUSTINO.
* al. creaturam tuam

corporum creaturarum tuarum * ; sive quæ reverrà corpora erant , sive quæ ipse pro spiritibus finxeram. Et eam feci grandem , non quantum erat (quod scire non poteram) sed quantum libuit , undiqueversum sanè finitam. Te autem , Domine , ex omni parte ambientem & penetrantem eam , sed usquequaque infinitum : tamquam si mare esset ubique , & undique per immensa spatia infinitum solum mare , & haberet infra se spongiam quamlibet magnam , sed finitam tamen ; plena esset undique spongia illa ex omni sua parte ex immenso mari : sic creaturam tuam finitam te infinito plenam putabam , & dicebam , Ecce Deus , & ecce quæ creavit Deus , & bonus est Deus , atque his validissimè longissimèque præstantior ; sed tamen bonus bona creavit , & ecce quomodo ambit atque implet ea.

Augustinus anxie quaerebat ,

156 Ubi ergo malum , & unde , & quà huc irrepfit ? Quæ radix ejus ? & quod semen ejus ? An omnino non est ? Cur ergo timeamus & caveamus , quod non est ? Aut si inaniter timeamus , certe vel timor ipse malum est , quo incassum stimulat & excruciat cor. Et tantò gravius malum , quantò non est quod timeamus , & timeamus. Idcirco aut est malum , quod timeamus ; aut hoc malum est , quia timeamus. Unde est igitur ? Quoniam Deus fecit hæc omnia , bonus bona. Major quidem & summum bonum minora fecit bona ; sed tamen & creans & creata , bona sunt omnia. Unde est malum ? Aut a unde fecit ea ? Materies aliqua mala erat , & formavit atque ordinavit eam , sed reliquit aliquid in illa , quod in bonum non converteret ? Cur & hoc ? An impotens erat totam vertere & commutare , ut nihil mali remaneret , cum sit omnia potens ? Postremò , cur inde aliquid facere voluit , ac non potius eadem omnipotentia fecit , ut nulla esset omnino ? Aut verò existere poterat contra ejus voluntatem ? Aut si æterna erat , cur tamdiu per infinita retrò spatia temporum sic eam sivit esse , ac tantò post placuit aliquid ex ea facere ?

unde malum irrepfit.

157 Aut jam si aliquid subito voluit agere , hoc potius ageret Omnipotens , ut illa non esset , atque ipse solus esset , totum verum & summum & infinitum bonum. Aut si non erat benè , ut non aliquid boni etiam fabricaret & conderet , qui bonus erat , illà sublatà & ad nihilum redactà materià , quæ mala erat , bonam ipse institueret , unde omnia crearet. Non enim esset omnipotens , si condere non posset aliquid boni , nisi eà , quam ipse non condiderat , adjuvaretur materià. Taliaolvebam pectore misero , ingravidato curis mordacissimis de timore mortis , & non inventa veritate : stabiliter tamen hærebat in corde meo in Catholicà Ecclesià fides Christi tui & Domini & Salvatoris nostri ; in multis quidem adhuc informis , & præter doctrinæ normam fluctans * , sed tamen non eam relinquebat animus , imò in dies magis magisque imbibebat.

* al. fluctans

ANNOTATIO.

a *Aliqui hinc legunt* : An unde fecit ea , materies aliqua &c.

CAPUT XIV.

Vanitas divinationis astrologica ei monstrata , origo mali difficulter inquisita , & in libris Platoniorum reperta quædam fidei Christianæ consentanea.

J Am etiam Mathematicorum fallaces divinationes & impia deliramenta rejeceram. Consciteantur etiam hinc tibi de intimis visceribus animæ meæ miserationes tuæ , Deus meus. Tu enim , tu omnino ; nam quis alius à morte omnis erroris revocat nos , nisi Vita , quæ mori nescit ; & Sapientia mentes indigentes illuminans , nullo indigens lumine , quæ mundus administratur , usque ad arborum volatica folia ? Tu procurasti pervicaciæ meæ , quæ oblectatus sum Vendiciano a acuto feni , & Nebridio adolescenti mirabilis animæ ; illi vehementer affirmanti , huic cum dubitatione quidem aliqua , sed tamen crebrò dicenti , non esse ullam * artem futura prævidendi ; conjecturas autem hominum habere sæpè vim sortis , & multa dicendo dici pleraque ventura , nescientibus eis , qui dicerent , sed in ea non tacendo incurrentibus.

vi. Vanas astrologorum divinationes contempsit ,

E

* al. illam

159 Procurasti ergo tu hominem amicum , non quidem segnem consultorem Mathematicorum , nec eas litteras benè callentem , sed (ut dixi) consultorem curiosum : & tamen scientem aliquid , quod à patre suo se audisse dicebat ; quod quantum valeret ad illius artis opinionem evertendam , ignorabat. Is ergo vir nomine Firminus b ; liberaliter institutus , & excultus eloquio , cum me tamquam charissimum de quibusdam suis rebus , in quas sæcularis spes ejus intumuerat , consuleret quid mihi secundum suas , quas constellationes appellant , videretur ; ego autem , qui jam de hac re in Nebridii sententiam flexi cœperam , non quidem abnuerem conijcere ac dicere , quod nutanti occurrebat , sed tamen subjicerem , propè jam mihi esse persuasum , ridicula esse illa & inania.

dum ex amico quoddam audis ,

b

160 Tum ille mihi narravit patrem suum fuisse librorum talium curiosissimum , & habuisse amicum æquè illa simul sectantem , qui pari studio & collatione flagrabant * in eas nugas igne cordis sui : ita ut mutorum quoque animalium , si quæ domi parerent , observarent momenta nascentium , atque ad ea positionem cæli notarent , unde illius quasi artis experimenta colligerent. Itaque dicebat audisse se à patre suo , quod cum de eodem Firmino prægnans mater esset , etiam illius paterni amici famula quædam pariter utero grandescibat , quod latere non potuit dominum , qui etiam canum suarum partus examinatissimà diligentia nosse curabat. Atque ita factum esse , ut cum iste conjugis , ille autem ancillæ dies & horas , minutioresque horarum articulos cautissima observatione numerarent , enixæ essent ambæ simul : ita ut easdem constellationes , usque ad easdem minutias , utrique nascenti facere cogerentur , iste filio , ille servulo. Nam cum mulieres parturire cœpissent , indicaverunt sibi ambo , quid in sua cujusque domo ageretur , & paraverunt ,

sub eadem constellatione nasci

* al. stabant

runt ,

A runt, quos ad se invicem mitterent: simul ut natum, quod parturiebatur, esset, cuique nuntiatum; quod tamen ut continuo nuntiaretur, tamquam in regno suo facile effecerant. Atque ita qui ab alterutro missi sunt tam ex paribus domorum intervallis sibi obviam factos esse dicebat, ut aliam positionem siderum, aliasque particulas momentorum, neuter eorum notare sineretur. Et tamen Firminus amplo apud suos loco natus, dealbatiore vias sæculi cursitabat, augebaturque divitiis, sublimabatur honoribus: servus autem ille, conditionis jugo nullatenus relaxato, dominis serviebat, ipso indicante, qui noverat eum.

*dominum
& servum,*
161 His itaque auditis & creditis (talibus quippe narraverat) omnis illa reluctatio mea resoluta concidit: & primo Firminum ipsum conatus sum ab illa curiositate revocare, cum dicerem constellationibus ejus inspectis, ut vera prænuntia-rem, debuisse me utique videre ibi, parentes inter suos esse primarios, nobilem familiam propriæ civitatis, natales ingenuos, honestam educationem, liberalesque doctrinas. At si me ille servus ex eisdem constellationibus, quia & illius ipsæ essent, consulisset, ut eidem quoque vera proferrem, debuisse me rursus ibi videre abjectissimam familiam, conditionem servilem, & cetera longè à prioribus aliena, longèque distantia. Unde autem fieret, ut eadem inspiciens diversa dicerem, si vera dicerem; si autem eadem dicerem, falsa dicerem? Inde certissime collegi, ea, quæ vera, consideratis constellationibus, dicerentur, non arte dici, sed forte: quæ autem falsa, non artis imperitiâ, sed fortis mendaciâ.

*quin imo
geminos di-
versæ condi-
tionis.
* al. auditu*
162 Hinc autem accepto aditu*, ipse mecum talia ruminando, ne quis eorumdem delirorum, qui talem quæstum sequerentur (quos jam jamque invadere atque irrisos refellere cupiebam) mihi ita resisteret, quasi aut Firminus mihi, aut illi pater falsa narraverit, intendi considerationem in eos, qui gemini nascuntur: quorum plerique ita post invicem funduntur ex utero, ut parvum ipsum temporis intervallum, quantamlibet vim in rerum natura habere contendunt, colligi tamen humana observatione non possit, litterisque signari omnino non valeat, quas Mathematicus inspecturus est, ut vera pronuntiet. Et non erunt vera, quia eandem litteras inspiciens, eadem debuit dicere de Esau & Jacob. Sed non eadem utrique acciderunt: falsa ergo diceret. Aut si vera diceret, non eadem diceret, at* eadem inspicere. Non ergo arte, sed forte vera diceret. Tu enim, Domine justissime, moderator universitatis, consulentibus consultisque nescientibus occulto instinctu agis, ut dum quisque consulit, hoc audiat, quod oportet eum audire occultis meritis animarum, & abyssu justitiae tui; cui non dicat homo, Quid est hoc? aut, ut quid hoc? Non dicat, non dicat; homo est enim.

*vii.
Etsi frustra
laboraret
investigando
originem
mali,*
163 Jam itaque me, Adjutor meus, illis vinculis solveras; & quærebam unde malum, & non erat exitus. Sed me non sinebas ullis fluctibus cogitationis auferri ab ea fide, quæ credebam & esse te, & esse incommutabilem substantiam tuam, & esse de hominibus curam & iudicium tuum: & in Christo Filio tuo Domino nostro, atque in Scripturis sanctis, quas Ecclesiæ tuæ Catholicæ commendaret auctoritas, viam te posuisse salutis humanæ ad eam vitam, quæ post hanc mortem futura est. His itaque falsis, atque inconcussè roboratis in animo meo, quærebam æstuans, unde sit malum. Quæ illa tormenta parturientis cordis mei, qui gemitus, Deus meus! Et ibi erant au-

res tuæ, nesciente me. Et cum in silentio fortiter quærerem, magnæ voces erant ad misericordiam tuam, tacitæ contritiones animi mei.

*A. IPSO S.
AUGUSTI-
NO.
& propter
superbiam
nesciret,*
164 Tu sciebas, quid patiebar, & nullus hominum. Quantum enim erat, quod inde digerebatur per linguam meam in aures familiarissimorum meorum? Numquid totus tumultus animæ meæ, cui nec tempora nec os meum sufficiebat, sonabat eis? Totum tamen ibat in auditum tuum, quod rugiebam à gemitu cordis mei, & ante te erat desiderium meum, & lumen oculorum meorum non erat mecum. Intus enim erat, ego autem foris. Nec in loco illud: at ego intendebar in ea, quæ locis continentur, & non ibi inveniebam locum ad requiescendum: nec recipiebant* me ista ut dicerem, Sat est, & bene est: nec dimittebant redire, ubi mihi fatis esset bene. Superior enim eram istis, te verò inferior: & tu gaudium verum mihi subdito tibi, & tu mihi subjeceras, quæ infra me creasti.

** al. rapie-
bant*
165 Et hoc erat rectum temperamentum, & media regio salutis meæ, ut manerem ad imaginem tuam, & tibi serviens dominarer corpori. Sed cum superbè contra te surgerem, & currem adversus Dominum in cervice crassa scuti mei, etiam ista infima supra me facta sunt, & premebant, & nusquam erat laxamentum & respiramentum. Ipsa occurrebant undique acervatim & conglobatim cernenti: cogitanti autem imagines corporum, ipsæ opponerentur redeunti, quasi diceretur, Quò is indigne & fordide? Et hæc de vulnere meo creverant, quia humiliasti tamquam vulneratum superbum, & tumore meo separabar abs te, & nimis inflata facies mea claudebat oculos meos.

*quid esset
spiritus,*
166 Tu verò, Domine, in æternum manes: & non in æternum irasceris nobis, quoniam miseratus es terram & cinerem; & placuit in conspectu tuo reformare deformia mea. Et stimulis internis agitabas me, ut impatiens essem, donec mihi per interiorum aspectum certus esses. Et sic residebat tumor meus ex occulta manu medicinæ tuæ, aciesque conturbata & contenebrata mentis meæ acri collirio salubrium dolorum meorum, de die in diem sanabatur.

*viii.
tamen Deo
juvante,*
167 Et primo volens ostendere mihi quàm resistas superbis, humilibus autem des gratiam; & quanta misericordia tua demonstrata sit hominibus viâ humilitatis, quòd Verbum tuum caro factum est, & habitavit inter homines: procurasti mihi per quemdam hominem, immanissimo typho turgidum, quosdam Platoniorum libros ex Græca lingua in Latinam versos: & ibi legi, non quidem his verbis, sed hoc idem omnino multis & multiplicibus suaderi rationibus; quòd in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in eo, vita est: & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Et quia hominis anima, quamvis testimonium perhibeat de lumine, non est tamen ipsa lumen, sed Verbum Dei. Deus est enim lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et quia in hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit. Quia verò in sua propria venit, & sui eum non receperunt, quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine ejus: non ibi legi.

A. IPSE S. AUGUSTINO. reperit divinitatem Christi.

168 Item ibi legi : Quia Deus Verbum, non ex carne, non ex sanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo natus est. Sed quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis : non ibi legi. Indagavi quippe in illis litteris variè dictum, & multis modis, quòd sit Filius in forma Patris, non rapinam arbitratus esse æqualis Deo, quia naturaliter idipsum est. Sed quia femetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo, humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod Deus exaltavit eum à mortuis, & donavit ei nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus in gloria est Dei Patris : non habent illi libri.

169 Quòd enim ante omnia tempora, & supra omnia tempora incommutabiliter manet unigenitus Filius tuus coæternus tibi; & quia de plenitudine ejus accipiunt animæ, ut beatæ sint, & quia participatione manentis in se sapientiæ renovantur, ut sapientes sint : est ibi. Quòd autem secundum tempus pro impiis mortuus est, & Filio unico tuo non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti eum : non est ibi. Abscondisti enim hæc à sapientibus, & revelasti ea parvulis, ut venirent ad eum laborantes & onerati, & reficeret eos, quoniam mitis est & humilis corde; & dirigit mites in iudicio, & docet mansuetos vias suas, videns humilitatem nostram, & laborem nostrum, & dimittens omnia peccata nostra. Qui autem cothurno tamquam doctrinæ sublimioris elati, non audiunt dicentem, Discite à me, quoniam mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris : etsi cognoscunt Deum, non sicut Deum glorificant, aut gratias agunt, sed evanescent in cogitationibus suis, & obscuratur insipiens cor eorum; dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.

170 Et idèò legebam ibi etiam immutatam gloriam incorruptionis tuæ in idola & varia simulachra, in similitudinem imaginis incorruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum; videlicet Ægyptium & cibum, quo Esau perdidit primogenita sua, quoniam caput quadrupedis pro te honoravit populus primogenitus, conversus corde in Ægyptum, & curvans imaginem tuam, animam suam ante imaginem vituli manducantis scenum : inveni hæc ibi, & non manducavi. Placuit enim tibi, Domine, auferre opprobrium diminutionis ab Jacob, ut major ferviret minori, & vocasti gentes in hereditatem tuam. Et ego ad te veneram ex gentibus, & intendi in aurum, quod ab Ægypto voluisti ut auferret populus tuus, quoniam tuum erat, ubicumque erat. Et dixisti Atheniensibus per Apostolum tuum, quòd in te vivimus, & movemur, & sumus; sicut & quidam secundum eos dixerunt. Et utique inde erant illi libri. Et non attendi in idola Ægyptiorum, quibus de auro tuo ministrabant, qui transmutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quàm Creatori.

Et inde velut spolia Ægyptii collegit.

C

171 Et inde legebam ibi etiam immutatam gloriam incorruptionis tuæ in idola & varia simulachra, in similitudinem imaginis incorruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum; videlicet Ægyptium & cibum, quo Esau perdidit primogenita sua, quoniam caput quadrupedis pro te honoravit populus primogenitus, conversus corde in Ægyptum, & curvans imaginem tuam, animam suam ante imaginem vituli manducantis scenum : inveni hæc ibi, & non manducavi. Placuit enim tibi, Domine, auferre opprobrium diminutionis ab Jacob, ut major ferviret minori, & vocasti gentes in hereditatem tuam. Et ego ad te veneram ex gentibus, & intendi in aurum, quod ab Ægypto voluisti ut auferret populus tuus, quoniam tuum erat, ubicumque erat. Et dixisti Atheniensibus per Apostolum tuum, quòd in te vivimus, & movemur, & sumus; sicut & quidam secundum eos dixerunt. Et utique inde erant illi libri. Et non attendi in idola Ægyptiorum, quibus de auro tuo ministrabant, qui transmutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quàm Creatori.

A N N O T A T A.

a De Vendiciano pauca notavi ad cap. 6 lit. a.

b Firminus hic alibi mihi non occurrit.

c In Psalmum 46 sic differit sanctus Doctor : Lenticulam autem invenimus cibum esse Ægyptiorum,

nam ibi abundat in Ægypto; unde magnificatur lenticula Alexandrina, & venit usque ad terras nostras, quasi hic non nascatur lenticula. Ergo Esau desiderando cibum Ægyptium perdidit primatum. Sic & populus Judæorum, de quo dictum est : Conversi sunt corde in Ægyptum, lenticulam quodam modo desideraverunt, & primatum perdiderunt. Eodem sensu hic loquitur Sanctus.

D

C A P U T XV.

*Cognitio Dei & Verbi incarnati clariùs ex sacris Litteris ab ipso hausta, quàm ex libris Platoniorum, cum in his plura fidei nostræ mysteria omis-
sa sint.*

ET inde admonitus redire ad memetipsum, intravi in intima mea duce te : & potui, quoniam factus es adjutor meus. Intravi, & vidi qualicumque oculo animæ meæ supra eundem oculum animæ meæ, supra mentem meam, lucem Domini incommutabilem, non hanc vulgarem & conspicuam omni carni; nec quasi ex eodem genere grandior erat, tamquam si ista multo multoque clariùs claresceret, totumque occuparet magnitudine. Non hoc illa erat, sed aliud, aliud valde ab istis omnibus. Nec ita erat supra mentem meam, sicut oleum super aquam; nec sicut cælum super terram; sed superior, quia ipsa fecit me, & ego inferior, quia factus sum ab ea. Qui novit veritatem, novit eam : & qui novit eam, novit æternitatem. Caritas novit eam.

E

Tandem divina inspiratione discit.

172 O æterna Veritas, & vera Caritas, & chara Æternitas ! Tu es Deus meus : tibi suspiro die ac nocte. Et cum te primùm cognovi, tu assumpsisti me, ut viderem esse, quod viderem, & nondum me esse, qui viderem. Et reverberasti infirmitatem aspectus mei, radians in me vehementer, & contremui amore & horrore : & inveni me longè esse à te in regione dissimilitudinis, tamquam audirem vocem tuam de excelso, Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me. Nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Et cognovi, quoniam pro iniquitate erudisti hominem; & tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Et dixi, Numquid nihil est Veritas, quoniam neque per finita neque per infinita locorum spatia diffusa est? Et clamasti de longinquo, Imò verò, ego sum qui sum. Et audivi, sicut auditur in corde; & non erat prorsus unde dubitarem. Faciliùsque dubitarem vivere me, quàm non esse Veritatem, quæ per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicitur.

F

173 Et inspexi cetera infra te, & vidi nec omnino esse, nec omnino non esse. Esse quidem, quoniam abs te sunt : non esse autem, quoniam id, quod es, non sunt. Id enim verè est, quod incommutabiliter manet. Mihi autem inhærere Deo bonum est : quia si non manebo in illo, nec in me poterò. Ille autem in se manens innovat omnia. Et Dominus meus es, quoniam bonorum meorum non eges.

XI.

quomodo sint & non sint creatura,

174 Et manifestatum est mihi, quoniam bo-

XII.
na

A na sunt, quæ corrumpuntur; quæ neque corrumpi possent, si summa bona essent; neque nisi bona essent, corrumpi possent. Quia si summa bona essent, incorruptibilia essent: si autem nulla bona essent, quod in eis corrumperetur, non esset. Nocet enim corruptio, & nisi bonum minueret, non noceret. Aut igitur nihil nocet corruptio, quod fieri non potest: aut, quod certissimum est, omnia, quæ corrumpuntur, privantur bono. Si autem omni bono privabuntur, omnino non erunt. Si enim erunt, & corrumpi jam non poterunt, meliora erunt, quia incorruptibiliter permanebunt.

omnia sint bona,

175 Et quid monstruosius quàm ea dicere omni bono amisso facta meliora? Ergo si omni bono privabuntur, omnino nulla erunt. Ergo quamdiu sunt, bona sunt. Ergo quæcumque sunt, bona sunt. Malumque illud, quod quærebam unde esset, non est substantia: quia si substantia esset, bonum esset. Aut enim esset incorruptibilis substantia, magnum utique bonum; aut substantia corruptibilis esset, quæ nisi bona esset, corrumpi non posset. Itaque vidi, & manifestatum est mihi, quia omnia bona tu fecisti; & prorsus nullæ substantiæ sunt, quas tu non fecisti. Et quoniam non æqualia omnia fecisti, idèd sunt omnia (quia singula bona sunt) & simul omnia valdè bona: quoniam fecisti, Deus noster, omnia bona valdè.

xiii. laudantque Deum,
a

176 Et tibi omnino non est malum; non solum tibi, sed nec universæ creaturæ tuæ: quia extra te a non est aliquid, quod irrumpat, & corrumpat ordinem, quem posuisti ei. In partibus autem ejus, quædam quibusdam quia non conveniunt, mala putantur: & eadem ipsa conveniunt aliis, & bona sunt, & in semetipsis bona sunt. Et omnia hæc quæ sibimet invicem non conveniunt, conveniunt inferiori parti rerum, quam terram dicimus, habentem cælum suum nubilosum atque ventosum, congruum sibi. Et absit jam, ut dicerem non esse nisi ista b: quia etsi sola ista cernerem, desiderarem quidem meliora, sed jam etiam de solis istis laudare te deberem: quoniam laudandum te ostendunt de terra dracones & omnes abyssi; ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatum, quæ faciunt verbum tuum; montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cædri; bestiarum & omnia pecora, reptilia & volatilia pennata; reges terræ & omnes populi, principes & omnes judices terræ; juvenes & virgines, seniores cum junioribus, laudent nomen tuum. Cùm verò etiam de cælis te laudent, laudent te, Deus noster, in excelsis omnes angeli tui, omnes virtutes tuæ; sol & luna, omnes stellæ & lumen, cæli cælorum & aquæ, quæ super cælos sunt, laudent nomen tuum. Non jam desiderabam meliora, quia omnia cogitabam; & meliora quidem superiora quàm inferiora; sed meliora omnia quàm sola superiora judicio saniore pendebam.

xiv. & nihil displicere debeat in iis,

177 Non est sanitas eis, quibus displicet aliquid creaturæ tuæ; sicut mihi non erat, cùm displicerent multa, quæ fecisti. Et quia non audebat anima mea, ut ei displiceret Deus meus, nolebat esse tuum, quicquid ei displicebat. Et inde ierat in opinionem duarum substantiarum, & non requiescebat, & aliena loquebatur: & inde rediens fecerat sibi Deum per infinita spatia locorum omnium, & eum putaverat esse te; & eum collocaverat in corde suo, & facta erat rursus templum idoli sui abominandum tibi. Sed postquam fovisti caput nescientis, & clausisti oculos

meos, ne viderent vanitatem, cessavi de me paululum, & consopita est insania mea. Et evigilavi in te, & vidi te infinitum aliter; & vitus iste non à carne trahebatur.

178 Et respexi alia, & vidi tibi debere, quia sunt & in te cuncta finita: sed aliter, non quasi in loco, sed quia tu es omnitenens manu veritate, & omnia vera sunt in quantum sunt: nec quidquam est falsitas, nisi cùm putatur esse, quod non est. Et vidi, quia non solum locis sua quæque suis conveniunt, sed etiam temporibus: & quia tu, qui solus æternus es, non post innumerabilia spatia temporum cœpisti operari; quia omnia spatia temporum, & quæ præterierunt, & quæ præteribunt, nec abirent nec venirent, nisi te operante & manente.

179 Et sensi, & expertus sum non esse mirum, quòd palato non fano pœna est panis, qui fano suavis est; & oculis ægris odiosa lux, quæ puris amabilis est. Et justitia tua displicet iniquis: nedum vipera & vermiculus, quæ bona creasti, apta inferioribus creaturæ tuæ partibus, quibus & ipsi iniqui apti sunt, quanto dissimiliores sunt tibi; apti autem superioribus, quanto dissimiliores sunt tibi. Et quævisi quid esset iniquitas, & non inveni substantiam; sed à summa substantia te Deo detortæ in infamam voluntatis perverstatem, projicientis intima sua, & tumescens foras.

180 Et mirabar quòd jam te amabam, non pro te phantasma. Et non stabam * frui Deo meo, sed rapiebar ad te decore tuo; moxque diripiebar abs te pondere meo, & ruebam in ista cum gemitu: & pondus hoc, consuetudo carnalis. Sed mecum erat memoria tui; neque ullo modo dubitabam esse, cui cohærerem, sed nondum esse me, qui cohærerem: quoniam corpus, quod corrumpitur, aggravat animam; & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Eramque certissimus, quòd invisibilia tua à constitutione mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus & divinitas tua. Quærens enim unde approbarem pulchritudinem corporum, sive cælestium, sive terrestrium; & quid mihi præsto esset integrè de mutabilibus judicanti & dicenti, Hoc ita esse debet, illud non ita. Hoc ergo quærens, unde judicarem, cùm ita judicarem, inveneram incommutabilem & veram veritatis æternitatem supra mentem meam commutabilem. Atque ita gradatim à corporibus ad sentientem per corpus animam; atque inde ad ejus interiorum vim, cui sensus corporis exteriora nuntiaret; quousque possunt bestiarum. Atque inde rursus ad ratiocinantem potentiam, ad quam refertur judicandum, quod sumitur à sensibus corporis.

181 Quæ se quoque in me comperiens mutabilem, erexit se ad intelligentiam suam, & abduxit cogitationem à consuetudine, subtrahens se à contradicentibus turbis phantasmatum, ut inveniret, quo lumine aspergeretur; cùm sine ulla dubitatione clamaret, incommutabile præferendum esse mutabili, unde nosset ipsum incommutabile: quod nisi aliquo modo nosset, nullo modo illud mutabili certo præponeret, & perveniret * ad id, quod * est in ictu trepidantis aspectus. Tum verò invisibilia tua per ea, quæ facta sunt, intellecta conspexi, sed aciem figere non valui: & repercussa infirmitate redditus solitis, non mecum ferebam nisi amantem memoriam, & quasi olfacta desiderantem, quæ comedere nondum possem.

A. ipso S. AUGUSTI- NO.

xv. quæ Deus creavit,

xvi. licet aliqua quibusdam non sint apta:

E

c

xvii. Fatetur, se gradatim ab anima * al. instabam

F

ad aliqualem divinitatis agnitionem pervenisse.

* al. pervenit * al. non est

A. IP SO S.
AUGUSTI-
NO.XVIII.
*Et in Chri-
sto, qui via
ad salutem
est.*

B

XIX.
*non agno-
viffe divi-
nitatem,*

C

*sed excel-
lentis sa-
pientia au-
toritatem,*

d

e

XX.

182 Et quærebam viam comparandi roboris, quod esset idoneum ad fruendum te; nec inveniebam, donec amplecterer mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Jesum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, vocantem & dicentem, Ego sum via, veritas, & vita: & cibum, cui capiendo invalidus eram, miscentem carni: quoniam Verbum caro factum est, ut infantia nostræ lactesceret sapientia tua, per quam creasti omnia. Non enim tenebam Dominum meum Jesum Christum, humilis humilem; nec cuius rei magistra esset ejus infirmitas noveram. Verbum enim tuum æterna veritas, superioribus creaturæ tuæ partibus supereminens, subditos erigit ad seipsam: in inferioribus autem ædificavit sibi humilem domum de limo nostro, per quam subdendos deprimeret à seipsis, & ad se trajiceret, sanans tumorem, & nutriens amorem; ne fiducia sui progredierentur longius, sed potius infirmarentur, videntes ante pedes suos infirmam divinitatem ex participatione tunice pelliceæ nostræ; & lassī prosternerentur in eam, illa autem surgens levaret eos.

183 Ego verò aliud putabam, tantumque sentiebam de Domino Christo meo, quantum de excellentis sapientiæ viro, cui nullus posset æquare; præsertim, quia mirabiliter natus ex Virgine, ad exemplum contemnendorum temporalium pro adipiscenda immortalitate, divinâ pro nobis curâ tantam auctoritatem magisterii meruisse videbatur. Quid autem sacramenti haberet, Verbum caro factum, ne suspicari quidem poteram. Tantum cognoveram ex iis, quæ de illo scripta traderentur, quia manducavit, bibit, dormivit, ambulavit, exhilaratus est, contristatus est, sermocinatus est, non hæsisse carnem illam Verbo tuo, nisi cum anima & mente humana. Novit hoc omnis, qui novit incommutabilitatem Verbi tui, quam ego jam noveram, quantum poteram; nec omnino quidquam inde dubitabam. Etenim nunc movere membra corporis per voluntatem, nunc non movere; nunc aliquo affectu affici, nunc non affici; nunc proferre per signa sapientes sententias, nunc esse in silentio: propria sunt mutabilitatis animæ & mentis. Quæ si falsa de illo scripta essent, etiam omnia periclitarentur mendacio; neque in illis litteris ulla fidei salus generi humano remaneret.

184 Quia itaque vera scripta sunt, totum hominem in Christo agnoscebam; non corpus tantum hominis, aut cum corpore sine mente animum, sed ipsum hominem non personam veritatis, sed magnâ quâdam naturæ humanæ excellentiâ & perfectiore participatione sapientiæ præferri ceteris arbitrabar. Alipius autem Deum carne indutum ita putabat credi à Catholicis, ut præter Deum & carnem non esset in Christo anima, mentemque hominis non existimabat in eo prædicari. Et quoniam benè persuasum tenebat, ea, quæ de illo memoriæ mandata sunt, sine vitali & rationali creatura non fieri, ad ipsam Christianam fidem pigrius movebatur. Sed postea hæreticorum Apollinaristarum d hunc errorem esse cognoscens, Catholicæ fidei collætatus & temperatus est. Ego autem aliquanto posterius didicisse me fateor, in eo, quod Verbum caro factum est, quomodo Catholica veritas à Photini e falsitate dirimatur. Improbatio quippe hæreticorum facit eminere, quid Ecclesia tua sentiat, & quid habeat sana doctrina. Oportuit enim & hæreses esse, ut probati manifesti fierent inter infirmos.

185 Sed tunc lectis Platoniorum illis libris,

posteaquam inde admonitus quærerem incorporam veritatem, invisibilia tua per ea, quæ facta sunt, intellecta conspexi: & repulsus sensu, quid per tenebras animæ meæ contemplari non sineret certus esse te, & infinitum esse, nec tamen per locos finitos infinitosve diffundi; & verè te esse, qui semper idem ipse esses, ex nulla parte nulloque motu aliter aut aliter; cetera verò ex te esse omnia, hoc solo firmissimo documento, quia sunt. Certus quidem in istis eram, nimis tamen infirmus ad fruendum te. Garriebam planè quasi peritus: & nisi in Christo Salvatore nostro viam tuam quærerem, non peritus, sed periturus essem. Jam enim ceperam velle videri sapiens, plenus poenâ meâ, & non fiebam, insuper & inflabar scientiâ.

186 Ubi enim erat illa ædificans charitas à fundamento humilitatis, quod est Christus Jesus? Aut quando illi libri me docerent eam? In quos me propterea, priusquam Scripturas tuas considerarem, credo voluisti incurrere, ut imprimeretur memoriæ meæ, quomodo ex eis affectus essem: & cum postea in libris tuis mansuefactus essem, & curantibus digitis tuis contrectarentur vulnera mea, discernere atque distinguerem, quid interesset inter præsumptionem & confessionem; inter videntes, quod eundem sit, nec videntes quâ, & viam ducentem ad beatificam patriam, non tantum cernendam, sed & inhabitandam. Nam si primò sanctis tuis Litteris informatus essem, & in earum familiaritate obdulcuisses mihi, & post in illa volumina incidissem; fortasse aut abrupissent me à solidamento pietatis; aut si in affectu, quem salubrem imbiberam, perstitissem, putarem etiam ex illis libris eum posse concipi, si eos solos quisquam didicisset.

187 Itaque avidissimè arripui venerabilem stylium Spiritus tui, & præ ceteris Apostolum Paulum: & perierunt illæ quæstiones, in quibus mihi aliquando visus est adversari sibi, & non congruere testimoniis Legis & Prophetarum textus sermonis ejus. Et apparuit mihi una facies eloquiorum castorum, & exultare cum tremore didici. Et cepi, & inveni quidquid illic verum legeram, hac cum commendatione gratiæ tuæ dici, ut qui videt, non sic gloriatur, quasi non acceperit, non solum id, quod videt, sed etiam, ut videat. Quid enim habet, quod non accepit? Et ut te, qui es semper idem, non solum admoneatur, ut videat, sed etiam sanetur, ut teneat. Et qui de longinquo videre non potest, viam tamen ambulet, quâ veniat, & videat, & teneat. Quia & si condelectetur homo legi Dei secundum interiorem hominem, quid faciet de alia lege in membris suis repugnante legi mentis suæ, & se captivum ducente in lege peccati, quæ est in membris ejus? Quoniam justus es, Domine, nos autem peccavimus, iniquè fecimus, impiè gessimus, & gravata est super nos manus tua, & justè traditi sumus antiquo peccatori præposito mortis; quia persuasit voluntati nostræ similitudinem voluntatis suæ, quâ in veritate tua non stetit.

188 Quid faciet miser homo? Quis eum liberabit de corpore mortis hujus, nisi gratia tua, per Jesum Christum Dominum nostrum, quem genuisti coæternum: & creasti * in principio varum tuarum, in quo princeps hujus mundi non invenit quidquam morte dignum: & occidit eum, & evacuatum est chirographum, quod erat contrarium nobis? Hoc illæ litteræ non habent. Non habent illæ paginæ vultum pietatis hujus, lacrymas confessionis, sacrificium tuum, spiritum contritulum,

D
*donec in li-
bris Platonio-
nicorum
excitatus**ad quæren-
dam incor-
poram ve-
ritatem,*

E

XXI,
*in sacra
Scriptura
reperit hu-
militatem,*

F

*Et Platonio-
cis ignotam
salutis
viam.
* al & pos-
sedisti*

A tribulatum, cor contritum & humiliatum, populi salutem, sponfam civitatem, arrham Spiritus sancti, poculum pretii nostri. Nemo ibi cantat, Nonne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse est Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus, non movebor amplius. Nemo ibi audit vocantem, Venite ad me qui laboratis: & dedignantur ab eo disce-re, quoniam mitis est, & humilis corde. Abscon-distis enim hæc à sapientibus & prudentibus, & revelastis ea parvulis. Et aliud est de silvestri cacu-mine videre patriam pacis, & iter ad eam non invenire, & frustra conari per invia, circum ob-sidentibus & insidiantibus fugitivis desertoribus, cum principe suo leone & dracone: & aliud, te-nere vitam illuc ducentem, curâ cælestis Impera-toris munitam, ubi non latrocinantur, qui cæle-stem militiam deseruerunt: vitant enim eam sicut supplicium. Hæc mihi inviscerabantur miris modis, cum minimum *f* Apostolorum tuorum lege-rem, & consideraveram opera tua, & expave-ram.

A N N O T A T A.

- B** a *Illud te melius videtur expunctum, nam abest à Mss., & abesse debet, cum sensus sit, nihil esse extra universam creaturam, quod ad perturbandum ordinem à Deo constitutum irrum-pat, ut notant editores Benediclini.*
 b *Alii hic legunt, non essent ista; alii, non esse ista.*
 c *Anverpiensis editio habet, detortam in in-fima; alia, detortæ in infima.*
 d *De Apollinari, ejusque hæresi consuli potest S. Epiphanius Hæresi 77, qui fuse explicat & refutat, ejusque sectatores Dimœritas vocat, qui ab auctore deinde vocati sunt Apollinaristæ.*
 e *De Photino, ejusque sectatoribus Photinia-nis, idem Pater tractat hæresi 71.*
 f *Paulum dicit, qui se Minimum Apostolo-rum vocat 1 Cor. 15 v. 9.*

C A P U T X V I.

C *Augustinus exemplis aliorum ad conversionem excitatus; sed adhuc in eo languidum imi-tandi desiderium, & varia fluctuantis animi affectiones.*

LIB. VIII.
CAP. I.
*Augusti-nus de Ca-tholica fide certus, * al. dele-tatione*

Deus meus, recorder in gratiarum actione tibi, & confitear misericordias tuas super me. Perfundantur ossa mea dilectione * tua, & dicant, Domine quis similis tibi? Dirupisti vin-cula mea, sacrificem tibi sacrificium laudis. Quo-modo dirupisti ea, narrabo; & dicent omnes, qui adorant te, cum audient hæc, Benedictus Dominus in cælo & in terra, magnum & mirabi-le nomen ejus. Inhæferant præcordiis meis verba tua, & undique circumvallabar abs te. De vita tua æterna certus eram, quamvis eam in ænig-mate, & quasi per speculum viderem. Dubita-tio tamen omnis de incorruptibili substantia, quod ab illa esset omnis substantia, ablata mihi erat: nec certior de te, sed stabiliior in te esse cupie-bam. De mea verò temporali vita nutabant o-

Augusti Tomus VI.

nia, & mundandum erat cor à fermento vete-ri: & placebat via ipse Salvator, & ire per ejus angustias adhuc pigebat.

190 Et immisisti in mentem meam, visumque est bonum in conspectu meo pergere ad Simpli-cianum *a*, qui mihi bonus apparebat fervus tuus, & lucebat in eo gratia tua. Audieram etiam, quod à juventute sua devotissimè tibi viveret: jam verò tunc fenuerat, & longa ætate in tam bono studio sectandæ viæ tuæ multa expertus, multa edoctus mihi videbatur; & verè sic erat. Unde mihi ut proferret volebam conferenti secum æstus meos, quis esset aptus modus sic affecto, ut ego eram, ad ambulandum in via tua. Videbam enim plenam Ecclesiam; & alius sic ibat, alius autem sic. Mihi autem displicebat quod agebam in sæ-culo, & oneri mihi erat valdè, non jam inflam-mantibus cupiditatibus, ut solebant, spe honoris & pecuniæ ad tolerandam illam servitutem tam gravem. Jam enim me illa non delectabant præ dulcedine tua, & decore domus tuæ, quam dilexi: sed adhuc tenaciter colligabar ex femina: nec me prohibebat Apostolus conjugari, quam-vis exhortaretur ad melius, maximè volens omnes homines sic esse, ut ipse erat.

191 Sed ego infirmior eligebam molliorem lo-cum: & propter hoc unumolvebar in ceteris languidus, & tabescens curis marcidis, quod & in aliis rebus, quas nolebam pati, congruere cogebam vitæ conjugali, cui deditus obstringebar. Audieram ex ore Veritatis, esse spadones, qui seipfos abscederunt propter regnum cælorum, sed qui potest (inquit) capere, capiat. Vani sunt certè omnes homines, quibus non inest Dei sci-entia; nec de iis, quæ videntur bona, potue-runt invenire eum, qui est. At ego jam non e-ram in illa vanitate: transcenderam eam, & con-stante universa creatura tua, inveneram te Crea-torem nostrum, & Verbum tuum apud te Deum, tecumque cum Spiritu sancto unum Deum, per quod creasti omnia. Et est aliud genus impiorum, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glori-ficaverunt, aut gratias egerunt. In hoc quoque incideram, & dextera tua, Deus, suscepit me, & inde ablatum posuisti, ubi convalescerem; quia dixisti homini, Ecce pietas est sapientia, & No-li velle videri sapiens; quoniam dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Et inveneram jam bo-nam margaritam; & venditis omnibus, quæ ha-berem, emenda erat, & dubitabam.

192 Perrexi ergo ad Simplicianum, patrem in accipienda gratia tua tunc episcopi Ambrosii, quem verè ut patrem diligebat. Narravi ei circui-tus erroris mei. Ubi autem commemoravi, le-gisse me quosdam libros Platoniorum, quos Vi-ctorinus quondam rhetor urbis Romæ, quem Christianum defunctum esse audieram, in Lati-nam linguam transtulisset; gratulatus est mihi, quod non in aliorum Philosophorum scripta inci-dissem, plena fallaciarum & deceptionum secun-dum elementa hujus mundi; in istis autem omni-bus modis insinuari Deum, & ejus Verbum. De-inde, ut me exhortaretur ad humilitatem Christi, sapientibus absconditam & revelatam parvulis, Victorinum ipsum recordatus est, quem, Romæ cum esset, familiarissimè noverat; deque illo mi-hi narravit, quod non filebo.

193 Habet enim magnam laudem gratiæ tuæ confitendam tibi, quemadmodum ille doctissimus fenex, & omnium liberalium doctrinarum peritissimus, quique philosophorum tam multa lege-rat, & dijudicaverat, & dilucidaverat, doctor

G g g

A, ipso S. AUGUSTI-NO.

S. Simpli-cianum ad-ire stavit.

E
Quamvis adhuc mi-lierosus.

F

II.
illum de vi-tæ statu amplectendo consulit.

qui conver-sionem Vi-ctorini rhe-toris ei nar-rat.

tot

A. IPSE S.
AUGUSTI-
NO.* al. inspi-
rabatv.
quam qui-
dem imitari
volebat ;
b

c

B

sed adhuc
cum concu-
piscencia
carnis
* al. addi-
tur in
* al. quam
C

* al. illa

tot nobilium senatorum ; qui etiam ob insigne præclari magisterii , quod cives hujus mundi eximium putant , statum in Romano foro meruerat & acceperat , usque ad illam ætatem venerator idolorum , sacrorumque sacrilegorum particeps (quibus tunc tota fere Romana nobilitas inflata spirabat * , populisque etiam , & omnigenum deum monstra , & Anubem latratorem , quæ aliquando contra Neptunum & Venerem , contraque Minervam tela tenuerant , & à se victis jam Roma supplicabat , quæ iste senex Victorinus tot annos ore terrecræpo defenitaverat) non erubesceret esse puer Christi tui , & infans fontis tui , subiecto collo ad humilitatis jugum , & edomita fronte ad crucis opprobrium

194 Sed ubi mihi homo tuus Simplicianus de Victorino b ista narravit , exarsi ad imitandum. Ad hoc enim & ille narraverat. Postquam verò & illud addidit , quod imperatoris Juliani temporibus lege data prohibiti sunt Christiani docere litteraturam & oratoriam c , quam legem ille amplexus , loquacem scholam deferere maluit quam verbum tuum , quo linguas infantium facis disertas ; non mihi fortior quam felicius visus est , quia invenit occasionem vacandi tibi. Cui rei ego suspirabam ligatus non ferro alieno , sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus , & in se mihi catenam fecerat , & constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa facta est libido : & dum servitur libidini , facta est consuetudo : & dum consuetudini non resistitur , facta est necessitas. Quibus quasi anfulis quibusdam sibi innoxis , unde catenam appellavi , tenebat me obstrictum dura servitus. Voluntas autem nova , quæ mihi esse cœperat , ut te gratis colerem , fruique te vellem , Deus , sola certa jucunditas , nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ , una vetus , alia nova , illa carnalis , illa spiritualis , consfigebant inter se , atque discordando dissipabant animam meam.

195 Sic intelligebam * me ipso experimento id , quod legeram , quomodo caro concupisceret adversus spiritum , & spiritus adversus carnem. Ego quidem in utroque , sed magis ego in eo , quod in me approbavam , quam in eo , quod in me improbavam. Ibi enim magis jam non ego , quia ex magna parte id patiebar invitus , quod * faciebam volens. Sed tamen consuetudo adversus me pugnacior ex me facta erat ; quoniam volens , quod nollem perveneram. Et quis jure contradiceret , cum peccantem iusta poena sequeretur ? Et non erat jam ulla * excusatio , quâ videri mihi solebam propterea me nondum contempto sæculo fervire tibi , quia incerta mihi esset perceptio veritatis : jam enim & ipsa certa erat. Ego autem adhuc obligatus , militare tibi recusabam ; & impedimentis omnibus sic timebam expediri , quemadmodum impediri timendum est. Ita sarcinâ sæculi , velut somno affolet , dulciter premebar ; & cogitationes , quibus meditabar in te , similes erant conatibus expergisci volentium , qui tamen superati soporis altitudine remerguntur. Et sicut nemo est , qui dormire semper velit , omniumque sano iudicio vigilare præstat , differt tamen plerumque homo somnum excutere , cum gravis torpor in membris est , eumque jam displicentem carpit libentiùs , quamvis surgendi tempus advenit ; ita certum habebam , esse melius tuæ charitati me dedere , quam meæ cupiditati cedere.

196 Sed illud placebat , & vincebat ; hoc libebat , & vinciebat. Non enim erat , quod tibi responderem dicenti mihi ; Surge qui dormis , &

exurge à mortuis , & illuminabit te Christus : & undique ostendenti vera te dicere , non erat omnino , quod responderem veritate convictus , nisi tantum verba lenta & somnolenta ; Modò , ecce modò ; sine paululum. Sed modò & modò non habebant modum ; & , sine paululum , in longum ibat. Frustra condelectabar legi tuæ secundum interiorem hominem , cum lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meæ , & captivum me duceret in legem peccati , quæ in membris meis erat. Lex enim peccati est violentia consuetudinis , quâ trahitur & tenetur etiam invitus animus , eo merito , quo in eam volens illabitur. Miserum ergo me quis liberaret de corpore mortis hujus , nisi gratia tua , per Jesum Christum Dominum nostrum ?

197 Et de vinculo quidem desiderii concubitus , quo arctissimo tenebar , & sæcularium negotiorum servitute , quemadmodum me exemeris , narrabo , & confitebor nomini tuo , Domine , adiutor meus & redemptor meus. Agebam solita crescente anxietudine , & quotidie suspirabam tibi. Frequentabam ecclesiam tuam , quantum vacabat ab eis negotiis , sub quorum pondere gemebam *. Mecum erat Alipius , otiosus ab opere jurisperitorum post affectionem * tertiam , expectans quibus iterum consilia venderet , sicut ego vendebam dicendi facultatem , si qua docendo præstari potest. Nebridius autem amicitiam nostram cesserat , ut omnium nostrum familiarissimo Verecundo d Mediolanensi & civi & grammatico subdoceret , vehementer desideranti & familiaritatis jure flagitanti de numero nostro fidele adiutorium , quo indigebat nimis. Non itaque Nebridium cupiditas commodorum eò traxit (majora enim posset , si vellet de litteris agere) sed officio benevolentiam petitionem nostram contemnere noluit amicus dulcissimus & mitissimus. Agebat autem illud prudentissimè , cavens innotescere personis secundum hoc sæculum majoribus ; devitans in eis omnem inquietudinem animi , quem volebat habere liberum , & quam multis posset horis feriatum , ad quærendum aliquid , vel legendum , vel audiendum de sapientia.

198 Quodam igitur die , non recolo causam , quæ erat absens Nebridius , cum ecce ad nos domum venit ad me & Alipium Pontitianus quidam , civis noster , in quantum Afer , præclare in palatio militans. Nescio quid à nobis volebat : & confestim ut colloqueremur , & fortè supra mensam lusoriam , quæ ante nos erat , attendit codicem ; tulit , aperuit , invenit Apostolum Paulum , inopinatè sanè ; putaverat enim aliquid de libris , quorum professio me conterebat. Tum verò aridens meque intuens , gratulatoriè miratus est , quod eas & solas præ oculis meis litteras repente comperisset , Christianus quippe & fidelis erat , & sæpè tibi Deo nostro prosternebatur in ecclesia crebris & diuturnis orationibus.

199 Cui ego cum indicassem illis me Scripturis curam maximam impendere , ortus est sermo (ipso narrante) de Antonio e Ægyptio monacho ; cujus nomen excellenter clarebat apud servos tuos , nos autem usque in illam horam latebat. Quod ille ubi comperit , immoratus est in eo sermone , insinuans tantum virum ignorantibus , & admirans eandem nostram ignorantiam. Stupebamus autem audientes tam recenti memoria , & propè nostris temporibus testatissima mirabilia tua in fide recta & Catholica Ecclesia. Omnes mirabamur , & nos , quia tam magna erant , & ille , quia inaudita nobis erant.

D
prava
consuetudi-
ne luctaba-
tur.vi.
Pontitianus
Afer eiE
* al. dege-
bam
* al. ascen-
sionem

d

sacras Lit-
teras legen-
ti
Frefert vitam
S. Antonii
eremita.
e

A 200 Inde sermo ejus devolutus est ad monasteriorum greges, & mores suaveolentiae tuae, & ubera deferta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat monasterium Mediolani plenum bonis Fratibus extra urbis moenia sub Ambrosio nutritore, & non noveramus. Pertendebat ille, & loquebatur adhuc, & nos intenti tacebamus. Unde incidit ut diceret nescio quando se & tres alios contubernales suos, nimirum apud Treveros, cum imperator *f* pomeridiano Circensium spectaculo teneretur, exisse deambulatum in hortos muris contiguos; atque illic ut forte combinati spatiantur, unum secum seorsum, & alios duos itidem seorsum pariterque digressos: sed illos vagabundos irruisse in quamdam casam, ubi habitabant quidam servi tui spiritu pauperes, quallium est regnum caelorum; & invenisse ibi codicem, in quo scripta erat vita Antonii. Quam legere coepit unus eorum, & mirari & accendi; & inter legendum meditari arripere talem vitam, & relicta militia saeculari servire tibi. Erat * autem ex eis, quos dicunt Agentes in rebus *g*.

* al. erant
g

B 201 Tunc subito repletus amore sancto & sobrio pudore, iratus sibi conjecit oculos in amicum, & ait illi; Dic, quaeso te, omnibus istis laboribus nostris quod ambimus pervenire? Quid quaerimus? Cujus rei causa militamus? Majorne esse poterit spes nostra in palatio, quam ut amici imperatoris simus? Et ibi quid non fragile, plenumque periculis? Et per quot pericula pervenitur ad grandius periculum? Et quamdiu * istud erit? Amicus autem Dei, si voluero, ecce nunc fio.

* al. quando
do

C 202 Dixit hoc, & turbidus parturitione novae vitae, reddidit oculos paginis; & legebat, & mutabatur intus, ubi tu videbas, & exuebatur mundo mens ejus, ut mox apparuit. Namque dum legit, & volvit fluctus cordis sui, infremuit aliquando & discrevit, decrevitque meliora; jamque tuus, ait amico suo; Ego jam abrui me ab illa spe nostra, & Deo servire statui; & hoc ex hora hac in hoc loco aggredior: te si piget imitari, noli adversari. Respondit ille, adherere se socio tantae mercedis tantaeque militiae. Et ambo jam tui aedificabant turrim sumptu idoneo relinquendi omnia sua, & sequendi te. Tunc Pontitianus, & qui cum eo per alias horti partes deambulabant, quaerentes eos devenerunt in eundem locum, & inventientes admonuerunt ut redirent, quod jam declinasset dies.

Et sponfas suas reliquerunt;

vii.
quibus exemplis auditis,

* al. viderem

203 At illi narrato placito & proposito suo, quoque modo in eis talis voluntas orta esset atque firmata, petiverunt ne sibi molesti essent, si adjungi recusarent. Isti autem nihilo mutati a pristinis steterunt se tamen, ut dicebat; atque illis pie congratulati sunt, & commendaverunt se orationibus eorum; & trahentes cor in terra, abierunt in palatium: illi autem affigentes cor in caelo, manserunt in casa. Et ambo habebant sponfas; quae, posteaquam hoc audierunt, dicaverunt etiam ipsae virginitatem tibi.

204 Narrabat haec Pontitianus. Tu autem, Domine, inter verba ejus retorquebas me ad meipsum, auferens me a dorso meo, ubi me posueram, dum nollem me attendere; & constituebas me ante faciem meam, ut viderem quam turpis essem, & quam distortus, & sordidus, & maculosus, & ulcerosus. Et videbam, & horrebam; & quo a me fugerem non erat. Et si conabar a me avertere aspectum, narrabat ille, quod narrabat: & tu me rursus opponebas mihi, & impingebas me in oculos meos, ut invenirem *

Augusti Tomus VI.

iniquitatem meam & odifsem. Noveram eam; sed dissimulabam, & connivebam *, & obliviscebam. Tunc vero, quanto ardentius amabam illos, de quibus audiebam salubres affectus, quod se totos tibi sanandos dederant, tanto execrabilius me comparatum eis oderam, quoniam multi mei anni mecum effluerant, forte duodecim anni, ex quo ab undevicesimo anno aetatis meae, lecto Ciceronis Hortensio, excitatus eram studio sapientiae, & differebam contempta felicitate terrena ad eam investigandam vacare, cujus non inventio, sed vel sola inquisitio jam praeponebatur erat etiam inventis thesauris regniisque gentium, & ad nutum circumfluentibus corporis voluptatibus.

205 At ego adolescens miser valde, miser in exordio ipsius adolescentiae, etiam petieram a te castitatem, & dixeram; Da mihi castitatem & continentiam, sed noli modò. Timebam enim ne me cito exaudires, & cito sanares a morbo concupiscentiae, quam malebam expleri quam extinguere. Et ieram per vias pravae superstitione sacrilega, non quidem certus in ea, sed quasi praeponebam eam ceteris, quae non pie quaerebam, sed inimicè oppugnabam. Et propterea putaveram me differre de die in diem contempta spe saeculi te solum sequi, quia non mihi apparebat certum aliquid, quod dirigerem cursum meum. Et venerat dies, quo nudarer mihi, & increparet me conscientia mea.

206 Ubi es lingua? Nempe tu dicebas propter incertum verum nolle te abjicere farcinam vanitatis. Ecce jam certum est, & illa te adhuc premit; humerisque liberioribus pennas recipiunt, qui neque ita inquirendo attriti sunt, nec decennio & amplius ista meditati. Ita rodebar intus, & confundebam pudore horribili vehementer, cum Pontitianus talia loqueretur. Terminato autem sermone & causa, qua venerat, abiit ille. Et ego ad me, quae non in me dixi? quibus sententiarum verberibus non flagellavi animam meam, ut sequeretur me conantem post te ire? Et renitebatur, recusabat, & se non excusabat. Consumpta erant & convicta argumenta omnia; remanserat muta trepidatio; & quasi mortem reformidabat restringi a fluxu consuetudinis, quo tabescebat in mortem.

Augustinus erubescerat,

E

quod contemptum terrenae felicitatis adhuc differret.

A N N O T A T A.

F

a *Succesit S. Simplicianus S. Ambrosio in episcopatu Mediolanensi, & Augustinus sub initium sui episcopatus duos ad ipsum scripsit libros, qui exstant. Plura de S. Simpliciano diximus tom. 3 Augusti pag. 280 & seqq.*

b *Victorini rhetoris conversio plenius videri potest in ipso Augustino: nam multa hic brevitate causa sunt omissa. De eodem agitur in Actis S. Simpliciani mox laudatis.*

c *Faciebat id Julianus apostata, ut Christianos a litteris avocaret. Vapulat ob eam legem apud Nazianzenum Orat. 3, seu primam invectivam in Julianum.*

d *Verecundum hunc familiarem suum vocat Augustinus epist. 72 ad Nebridium. De eo infra rursus agit num. 226.*

e *Vitam S. Antonii dedimus ad 17 Januarii. f Maximus tyrannus, opinor, qui Treveris residere solebat.*

g *Agentes in rebus vocabantur, qui mandata principum deferebant ad loca varia, ut probatur in Glossario Cangii.*

CAPUT XVII.

Post diurnam carnis ac spiritus luctam ignota vox audita, jubens illum legere sacram Scripturam, eaque lecta, firmum vita emendanda propositum conceptum.

VIII.
Memor eorum, quae narrari audiverat,

TUm in illâ grandi rixâ interioris domus meae, quam fortiter excitaveram cum anima mea in cubiculo nostro corde meo, tam vultu quam mente turbatus invado Alipium, & exclamo; Quid patimur? Quid est hoc? Quid audisti? Surgunt indocti, & caelum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce ubi volutamur in carne & sanguine? An quia praecesserunt, pudet sequi, & non pudet nec saltem sequi? Dixi nescio quae talia; & abripuit me ab illo æstus meus, cum taceret, attonitus me intuens. Neque enim solita sonabam; plus loquebantur animum meum frons, genæ, oculi, color, modus vocis, quam verba, quæ promebam.

cum Alipio discedit in hortum

208 Hortulus quidam erat hospitii nostri, quo nos utebamur sicut tota domo: nam hospes ibi non habitabat dominus domus. Illuc me abstulerat tumultus pectoris, ubi nemo impediret ardentem litem, quam mecum aggressus eram, donec exiret, quæ tu sciebas; ego autem non; sed tantum insaniebam salubriter, & moriebar vitaliter, gnarus quid mali essem, & ignarus quid boni post paululum futurus essem. Abscessi ergo in hortum, & Alipius pedem * post pedem. Neque enim secretum meum non erat, ubi ille aderat. Aut quando me sic affectum desereret? Sedimus, quantum potuimus, remoti ab ædibus. Ego fremebam spiritu, indignans turbulentissima indignatione, quod non irem in placitum & pacatum tecum, Deus meus, in quod eundem esse omnia ossa mea clamabant, & in caelum tollebant laudibus; & non illuc ibatur navibus, aut quadrigis, aut pedibus, quantum saltem de domo in eum locum ieram, ubi fedebamus.

*C
Et sibi indignatur,*

209 Nam non solum ire, verum etiam pervenire illuc, nihil erat aliud quam velle ire, sed velle fortiter & integrè, non semifauciam hac atque hac versare & jactare voluntatem, parte assurgente cum alia parte cadente luctantem. Denique tam multa faciebam corpore in ipsis cunctationis æstibus, quæ aliquando volunt homines, & non valent, si aut ipsa membra non habent, aut ea vel colligata vinculis, vel resoluta languore, vel quoquomodo impedita sint. Si evulsi capillum, si percussi frontem, si confertis digitis amplexatus sum genu, quia volui feci. Potui autem velle & non facere, si mobilitas membrorum non obsequeretur. Tam multa ergo feci, ubi non hoc erat velle, quod posse; & non faciebam, quod & incomparabili affectu amplius mihi placebat, & mox, ut vellem, possem; quia mox, ut vellem, utique vellem. Ibi enim facultas ea, quæ voluntas, & ipsum velle jam facere erat; & tamen non fiebat. Faciliusque obtemperabat corpus tenuissimæ voluntati animæ, ut ad nutum membra moverentur, quam ipsa sibi anima ad voluptatem suam magnam in sola voluntate perficiendam.

210 Unde hoc monstrum? & quare istud? Luceat misericordia tua; & interrogem, si forte mihi respondere possint latebræ pœnarum hominum, & tenebrosissimæ contritiones filiorum Adam. Unde hoc monstrum, & quare istud? Imperat animus corpori, & paretur statim: imperat animus sibi, & resistitur. Imperat animus, ut moveatur manus, & tanta est facilitas, ut vix à servitio discernatur imperium: & animus animus est, manus autem corpus est. Imperat animus, ut velit animus, nec alter est, nec facit tamen. Unde hoc monstrum? & quare istud? Imperat, inquam, ut velit; qui non imperaret, nisi vellet, & non fit, quod imperat. Sed non ex toto vult, non ergo ex toto imperat. Nam in tantum imperat, in quantum vult; & in tantum non fit, quod imperat, in quantum non vult. Quoniam voluntas imperat, ut sit voluntas, nec alia, sed ipsa. Non utique plena imperat, idè non est, quod imperat. Nam si plena esset, nec imperaret, ut esset, quia jam esset. Non igitur monstrum, partim velle, partim nolle, sed ægritudo animi est; quia non totus assurgit veritate sublevatus, consuetudine prægravatus. Et idè sunt duæ voluntates, quia una earum tota non est; & hoc adest alteri, quod deest alteri.

211 Pereant à facie tua, Deus, sicuti pereunt vaniloqui & mentis seductores, qui cum duas voluntates in deliberando animadverterint, duas a naturas duarum mentium esse asseverant, unam bonam, alteram malam. Ipsi verè mali sunt, cum ista mala sentiunt; & iidem ipsi boni erunt, si vera senserint, verisque confenserint; ut dicat eis Apostolus tuus, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Illi enim, dum volunt esse lux, non in Domino, sed in seipsis, putando animæ naturam hoc esse, quod Deus est, ita facti sunt densiores tenebræ: quoniam longius à te recesserunt horrendâ arrogantia, à te vero lumine illuminante omnem hominem venientem in hunc mundum. Attendite quid dicatis, & erubescite; & accedite ad eum, & illuminamini, & vultus vestri non erubescant. Ego cum deliberabam, ut jam fervirem Domino Deo meo, sicut diu disposueram, ego eram, qui volebam, ego eram, qui nolebam; ego ego eram, nec plenè volebam, nec plenè nolebam. Idè mecum contendebam, & dissipabar à me ipso. Et ipsa dissipatio me invito quidem fiebat; nec tamen ostendebat naturam mentis alienæ, sed pœnam meæ. Et idè non jam ego operabar illam, sed quod habitabat in me peccatum, de supplicio liberioris peccati, quia eram filius Adam. Nam si tot sunt contrariæ naturæ, quot voluntates sibi resistunt; non jam duæ, sed plures erunt.

212 Si deliberet quisquam utrùm ad conventiculum eorum pergat, an ad theatrum; clamant isti, Ecce duæ naturæ, una bona hæc ducit, altera mala illac reducit. Nam unde ista cunctatio sibi met adversantium voluntatum? Ego autem dico ambas malas, & quæ ad illos ducit, & quæ ad theatrum reducit. Sed non credunt, nisi bonam esse, quæ itur ad eos. Quid si ergo quisquam nostrum deliberet, & secum altercantibus duabus voluntatibus fluctuet, utrùm ad theatrum pergat, an ad Ecclesiam nostram, nonne & isti, quid respondeant, fluctuabunt? Aut enim fatebuntur (quod nolunt) bona voluntate pergi in Ecclesiam nostram, sicut in eam perguat, qui sacramentis ejus imbuti sunt, atque detinentur; aut duas malas naturas, & duas malas mentes in

D
IX.
quod Deo servire partim vellet, partim nollet,

E
X.
quæ luctatio non probat, esse duas naturas in homine,

E

quarum una sit bona, altera mala;

A uno homine configere putabunt ; & non erit verum , quod solent dicere , unam bonam , alteram malam : aut convertentur ad verum , & non negabunt , cum quisque deliberat , animam unam diversis voluntatibus æstare. Jam ergo non dicant , cum duas voluntates in homine uno adversari sibi sentiunt , duas contrarias mentes de duabus contrariis substantiis & de duobus contrariis principiis contendere , unam bonam , alteram malam.

sed unam eandemque animam

213 Nam tu , Deus verax , improbas eos , & redarguis atque convincis eos , sicut in utraque mala voluntate , cum quisque deliberat utrum hominem veneno interimat an ferro : utrum fundum alienum , illum an illum invadat , quando utrumque non potest : utrum emat voluptatem luxuriâ , an pecuniam fervet avaritiâ : utrum ad circum pergat , an ad theatrum , si uno die utrumque exhibeatur : addo etiam tertium , an ad furtum de domo aliena , si subest occasio : addo & quartum , an ad committendum adulterium , si & inde simul facultas aperitur ; si omnia concurrant in unum articulum temporis , pariterque cupiantur omnia , quæ simul agi nequeunt.

diversis voluminibus æstare.

B 214 Discerpunt enim animum sibi adversantibus quatuor voluntatibus , vel etiam pluribus in tanta copia rerum , quæ appetuntur , nec tamen tantam multitudinem diversarum substantiarum solent dicere : ita & in bonis voluntatibus. Nam quæro ab eis , utrum bonum sit delectari in lectione Apostoli ; & utrum bonum sit delectari Psalmo sobrio ; & utrum bonum sit Evangelium differere ? Respondebunt ad singula , Bonum. Quid si ergo pariter delectent omnia , simulque uno tempore , nonne diversæ voluntates distendunt cor hominis , cum deliberatur , quid potissimum arripiamus ? Et omnes bonæ sunt , & certant secum donec eligatur unum , quod feratur tota voluntas una , quæ in plures dividebatur. Ita etiam , cum æternitas delectat superius , & temporalis boni voluptas retentat inferius , eadem anima est , non tota voluntate illud aut hoc volens : & idem discerpitur gravi molestia , dum illud veritate præponit , hoc familiaritate non ponit.

XI. Tandem post varias animi affectiones,

C 215 Sic ægrotabam & excruciar , accusans memetipsum solito acerbius nimis , ac volvens ac versans me in vinculo meo , donec abrumpere totum , quo jam exiguo tenebar , sed tenebar tamen. Et instabas tu in occultis meis , Domine , severâ misericordiâ , flagella ingeminans timoris & pudoris , ne rursus cessarem , & non abrumpere id ipsum exiguum & tenue , quod remanserat , & revalesceret iterum , & me robustius alligaret. Dicebam enim apud me intus , Ecce modò fiat , modò fiat. Et cum verbo jam ibam in placitum. Jam pænè faciebam , & non faciebam : nec relabebar tamen in pristina , sed de proximo stabam , & respirabam. Et item conabar , & paulò minùs ibi eram , & paulò minùs jam jamque attingebam & tenebam : & non ibi eram , nec attingebam , nec tenebam , hæsitans mori morti , & vitæ vivere : plusque in me valebat deterius inolitum , quàm melius insolitum. Punctumque ipsum temporis , quo aliud futurus eram , quantò propius admovebatur , tantò ampliore incutiebat horrorem : sed non recutiebat retrò , nec avertebat , sed suspendebat.

retinentibus hinc seculi voluptatibus,

216 Retinebant nugæ nugarum , & vanitates vanitatum , antiquæ amicæ meæ , & succutiebant vestem meam carneam , & submurmurabant ; Dimittisne nos ? & à momento isto non erimus te-

cum ultrà in æternum ? & à momento isto non tibi licebit hoc & illud ultrà in æternum ? Et quæ fuggerebant in eo , quod dixi hoc & illud , quæ fuggerebant , Deus meus , avertat ab anima servi tui misericordia tua. Quas fordes fuggerebant ? quæ dedecora ? Et audiebam eas jam longè minùs quàm dimidiis , non tamquam liberè contradicentes eundo in obviam , sed velut à dorso muscantes , & discedentem quasi furtim vellicantes , ut respicerem. Retardabant tamen me recunctantem abripere atque excutere ab eis , & transilire quò vocabar , cum diceret mihi consuetudo violenta , Putasne sine istis poteris ?

217 Sed jam tepidissimè hoc dicebat. Aperiebatur enim ab ea parte , quâ intenderam faciem , & quò transire trepidabam , casta dignitas continentia , serena , & non dissolutè hilaris , honestè blandiens , ut venirem , neque dubitarem , & extendens ad me suscipiendum & amplectendum piæ manus , plenas gregibus honorum exemplorum. Ibi tot pueri & puellæ ; ibi juvenus multa , & omnis ætas , & graves viduæ , & virgines anus ; & in omnibus ipsa continentia nequaquam sterilis , sed secunda mater filiorum gaudiorum , de marito te , Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria , quasi diceret ; Tu non poteris quod isti & istæ ? An verò isti & istæ in semetipsis possunt , ac non in Domino Deo suo ? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas & non stas ? Projice te in eum , noli metuere , non se subtrahet , ut cadas. Projice te securus , excipiet & sanabit te. Et erubescere nimis , quia illarum nugarum murmur adhuc audiebam , & cunctabundus pendebam. Et rursus illa , quasi diceret ; Obsurdesce adversus immunda illa membra tua super terram , ut mortificentur. Narrant tibi delectationes , sed non sicut lex Domini Dei tui. Ista controversia in corde meo , non nisi de meipso adversus meipsum. At Alipius affixus lateri meo , inusitati motus mei exitum tacitus operiebatur.

218 Ubi verò à fundo arcano alta consideratio contraxit & congestit totam miseriam meam in conspectum cordis mei , oborta est procella ingens , ferens ingentem imbrem lacrymarum. Et ut totum effunderem cum vocibus suis , surrexi ab Alipio : solitudo enim mihi ad negotium stendi aptior fuggerebatur. Et fecessi remotius quàm ut posset mihi onerosa esse etiam ejus præsentia. Sic tunc eram , & ille sensit b nescio quid. Aliquid enim puto dixeram , in quo apparebat sonus vocis meæ jam fletu gravidus , & sic surrexeram. Mansit ergo ille , ubi sedebamus , nimis stupens. Ego sub quadam fici arbore stravi me , nescio quomodo ; & dimisi habenas lacrymis , & proruperunt flumina oculorum meorum , acceptabile sacrificium tuum : & non quidem his verbis , sed in hac sententiâ multa dixi tibi ; Et tu Domine usquequo ? Usquequo Domine irasceris in finem ? Ne memor fueris iniquitatum nostrarum antiquarum. Sentiebam enim me ab eis teneri ; & jactabam voces miserabiles : Quamdiu ? quamdiu cras & cras ? Quare non modò ? quare non hac hora finis turpitudinis meæ ?

219 Dicebam hæc , & flebam amarissimâ contritione cordis mei : & ecce audio vocem de vicina domo , cum cantu dicentis & crebrò repetentis , quasi pueri an puellæ , nescio ; TOLLE LEGE , TOLLE LEGE. Statimque mutato vultu , intentissimus cogitare cœpi , utrumnam solerent pueri in aliquo genere ludendi cantare tale aliquid ; nec occurrebat omnino audivisse me us-

A. IPSO S. AUGUSTI-NO.

imitantibus inde Sanctorum exemplis.

E

XII. abertim lacrymas effundens.

F

b

caelesti voce jubetur legere sacram Scripturam.

A. IPSE S.
AUGUSTI-
NO.quâ lectâ,
tonus ad
Deum con-
vertitur,

B

matre ejus
plurimum
gaudente.

C

piam. Repressoque impetu lacrymarum surrexi, nihil aliud interpretans, nisi divinitus mihi juberi, ut aperirem codicem, & legerem, quod primum capitulum invenissem. Audieram enim de Antonio, quod ex Evangelica lectione, cui forte supervenerat, admonitus fuerit, tamquam sibi diceretur, quod legebatur; Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis; & veni, sequere me; & tali oraculo confestim ad te esse conversum.

220 Itaque concitus redii ad eum locum, ubi sedebat Alipius; ibi enim posueram codicem Apostoli, cum inde surrexeram. Arripui, aperui, & legi in silentio capitulum, quo primum coniecti sunt oculi mei: "Non in comestationibus & ebrietatibus; non in cubilibus & impudiciis; non in contentione & æmulatione; sed induite Dominum Jesum Christum, & carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis." Nec ultra volui legere, nec opus erat. Statim quippe cum sine hujusce sententiæ, quasi luce securitatis infusa cordi meo, omnis dubitationis tenebræ diffugerunt. Tum interjecto aut digito, aut nescio quo alio signo, codicem clausi, & tranquillo jam vultu indicavi Alipio. At ille, quid in se ageretur, quod ego nesciebam, sic indicavit. Petiit videre, quid legissem; ostendi: & attendit etiam ultra quam ego legeram, & ignorabam, quid sequeretur. Sequebatur verò: "Infirmum autem, in fide recipite." Quod ille ad se retulit, mihi que aperuit. Sed tali admonitione firmatus est, placitoque ac proposito bono & congruentissimo suis moribus, quibus à me in melius jam olim valde longèque distabat, sine ulla turbulenta cunctatione conjunctus est.

221 Inde ad matrem ingredimur, indicamus: gaudet. Narramus, quemadmodum gestum sit: exultat & triumphat, & benedicit tibi, qui potens es ultra quam petimus aut intelligimus facere, quia tantò amplius sibi à te concessum de me videbat, quam petere solebat miserabilibus flebilibusque gemitibus. Convertisti enim ita me ad te, ut nec uxorem quærerem, nec aliquam spem sæculi hujus, stans in ea regula fidei, in qua me ante, tot annos ei revelaveras. Et convertisti luctum ejus in gaudium multò uberius quam voluerat; & multò charius atque castius, quam de nepotibus carnis meæ requirebat.

A N N O T A T A.

a *Rursus hac contra Manichæos intorquet.*b *Benedictini habent, & ille sensit: nescio quid enim puto dixeram &c.*

C A P U T XVIII.

Abdicata rhetorica docenda professio, secessus in villam Mediolano vicinam, & ibi preparatio ad baptismum recipiendum.

LIBER IX.
CAP. I.
Deo gratias
agit pro sua
conversione,

O Domine, ego servus tuus, ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Laudet te cor meum & lingua mea, & omnia ossa mea dicant, Domine, quis similis tibi? Dicant, & responde

mihi, & dic animæ meæ, Salus tua ego sum. Quis ego, & qualis ego? Quid non mali ego, aut facta mea; aut si non facta, dicta mea; aut si non dicta, voluntas mea fuit? Tu autem, Domine, bonus & misericors, & dextera tua respiciens profunditatem mortis meæ, & à fundo cordis mei exhauriens abyssum corruptionis. Et hoc erat totum nolle, quod volebas*, & velle, quod nolebas. Sed ubi erat tam annofo tempore, & de quo imo altoque secreto evocatum est in momento liberum arbitrium meum, quo subderem cervicem leni jugo tuo, & humeros levi sarcinæ tuæ, Christe Jesu, adjutor meus & redemptor meus? Quam suave mihi subito factum est carere suavitatibus nugarum; & quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat. Ejiciebas enim eas à me, vera tu & summa Suavitas: ejiciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, sed non carni & sanguini; omni luce clarior, sed omni secreto interior; omni honore sublimior, sed non sublimibus in se. Jam liber erat animus meus à curis mordacibus ambiendi, & acquirendi, & volutandi atque scalpendi scabiem libidinum: & garriebam tibi claritati meæ, & divitiis meis, & salutem meam, Domino Deo meo.

223 Et placuit mihi in conspectu tuo non tumultuosè abripere, sed leniter subtrahere ministerium linguæ meæ nundinis loquacitatis; ne ulterius pueri meditates non legem tuam, non pacem tuam, sed insanias mendaces & bella forensia, mercarentur ex ore meo arma furori suo. Et opportunè jam paucissimi dies supererant ad vindemiales ferias; & statui tolerare illos, ut solenniter abscederem, & redemptus à te jam non redirem venalis. Consilium ergo nostrum erat coram te, coram hominibus autem, nisi nostris, non erat. Et convenerat inter nos, ne passim cuiquam effunderetur: quamquam tu nobis à convalle plorationis ascenditibus, & cantantibus canticum graduum, dederas sagittas acutas, & carbones vastatores adversus linguam subdolum, velut consulendo contradicentem, & sicut cibum affolet amando confumentem. Sagittaveras tu cor nostrum charitate tua, & gestabamus verba tua transfixa visceribus; & exempla servorum tuorum (quos de nigris lucidos, & de mortuis vivos feceras) congesta in sinum cogitationis nostræ urebant & absumentem gravem torporem, ne in ima vergeremus; & accendebant nos validè, ut omnis ex lingua subdola contradictionis flatus inflammare nos acrius posset, non extinguere.

224 Verumtamen quia propter nomen tuum, quod sanctificasti per terras, etiam laudatores utique haberet votum & propositum nostrum, jactantiæ simile videbatur, non opperiri tam proximum feriarum tempus, sed de publica professione atque ante oculos omnium sita antè discedere, ut conversa in factum meum ora cunctorum intuentium quam vicinum vindemialium diem prævenire voluerim, multa dicerent, quod quasi appetissem magnus videri. Et quò mihi erat istud, ut putaretur & disputaretur de animo meo, & blasphemaretur bonum nostrum? Quin etiam quòd ipsa æstate litterario labori nimio pulmo meus cedere cœperat, & difficulter trahere suspiria, doloribusque pectoris testari se faucium, vocemque clariorem productionemve recusare, primò perturbaverat me, quia magisterii illius sarcinam penè jam necessitate deponere cogebat; aut si curari & convalescere potuissem, certè intermittere.

D

* *al. volebam*

E

II.
magisterium rhetoricæ,

F

quod Mediolani exercebat,

A **termittere.** Sed ubi plena voluntas vacandi & videndi, quoniam tu es Deus, oborta mihi est atque firmata, nosti, Deus meus, etiam gaudere cœpi, quod hæc quoque suberat non mendax excusatio, quæ offensionem hominum temperaret, qui propter liberos suos me liberum esse numquam volebant.

circa ferias vindemiales abdicat,

225 Plenus igitur tali gaudio tolerabam illud intervallum temporis, donec decurreret. Nescio utrùm vel viginti dies erant, sed tamen fortiter tolerabatur: quia recesserat cupiditas, quæ mecum solebat ferre grave negotium; & ego premeus remanseram, nisi patientia succederet. Peccasse me in hoc quisquam fervorum tuorum fratrum meorum dixerit, quod jam pleno corde militiâ tuâ, passus me fuerim vel unâ horâ federe in cathedra mendacii. At ego non contendo. Sed tu, Domine misericordissime, nonne & hoc peccatum cum ceteris horrendis & funereis in aqua sancta ignovisti & remisisti mihi?

III. quando Verecundus ei villam suam obtulit,

B 226 Macerabatur anxietudine Verecundus de isto nostro bono, quod propter vincula sua, quibus tenacissimè tenebatur, deserere se nostro confortio videbat, nondum Christianus conjuge fidei: ea ipsa tamen arctiore præ ceteris compe- de, ab itinere, quod aggressi eramus, retardabatur. Nec Christianum esse alio modo se velle dicebat, quàm illo, quo non poterat. Benignè sanè obtulit, ut quamdiu ibi essemus, in rure ejus essemus. Retribues illi, Domine, in resurrectione justorum, quia jam ipsam sortem retribuisti ei. Quamvis enim absentibus nobis, cum Romæ jam essemus, corporali ægritudine correptus, & in ea Christianus & fidelis factus, ex vita hac migravit; ita misertus es non solum ejus, sed etiam nostri, ne cogitantes egregiam erga nos amici humanitatem, nec eum in grege tuo numerantes, dolore intolerabili cruciaremur.

in quam cum Nebridio, cuius conversionem

C 227 Gratias tibi, Deus noster, tui sumus: indicant hortationes & consolationes tuæ, fidelis promissor reddes Verecundo pro rure illo ejus Cassiciaco, ubi ab æstu sæculi requievimus in te, amœnitatem sempiternè virentis paradisi tui; quoniam dimisisti ei peccata super terram, in monte incafeato, monte tuo, monte uberi. Angebatur ergo tunc ipse; Nebridius autem colætabatur. Quamvis enim & ipse nondum Christianus in illam foveam perniciosissimi erroris inciderat, ut veritatis Filii tui carnem phantasma crederet; tamen inde emergens, sic sibi erat, nondum ullis Ecclesiæ tuæ Sacramentis imbutus, sed inquisitor ardentissimus veritatis. Quem non multò post conversionem nostram, & regenerationem per baptismum tuum, ipsum etiam fidelem Catholicum, castitate perfectâ atque continentiam tibi fervientem in Africa apud suos, cum tota domus ejus per eum Christiana facta esset, carne solvisti, & nunc ille vivit in sinu Abraham.

ac felicem mortem narrant,

228 Quidquid illud est, quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus vivit, dulcis amicus meus; tuus autem, Domine, adoptivus ex liberto filius, ibi vivit. Nam qui alius tali animæ locus? Ibi vivit, unde me multa interrogabat homuncionem inexpertum. Jam non ponit aurem ad os meum, sed spirituale os ad fontem tuum; & bibit quantum potest sapientiam pro aviditate sua, sine fine felix. Nec sic eum arbitrator inebriari ex ea, ut obliviscatur mei, cum tu, Domine, quem potat * ille, nostri sis memor. Sic ergo eramus Verecundum consolantes tristem, salvâ amicitiam, de tali conversione * nostra; &

** al. quo potatur
* al. conversatione.*

exhortantes ad fidem gradus sui, vitæ scilicet conjugalis: Nebridium autem operientes, quando sequeretur, quod de tam proximo poterat, & erat jam jamque facturus: cum ecce evoluti sunt dies illi tandem; nam longi & multi videbantur præ amore libertatis otiosæ, ad cantandum de medullis omnibus; Tibi dixit cor meum, quæfivi vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiram.

229 Et venit dies, in quo etiam actu solverer à professione rhetorica, unde jam cogitatu solutus eram. Et factum est. Et eruisi linguam meam, unde jam erueras cor meum; & benedicebam tibi gaudens, profectus in villam cum meis omnibus. Ibi quid egerim in litteris, jam quidem fervientibus tibi, sed adhuc in superbiæ scholam tamquam in pausationem anhelandibus, testantur libri b disputati cum præsentibus, & cum ipso me solo coram te: quæ autem cum absente Nebridio, testantur epistolæ c. Et quando mihi sufficiat tempus commemorandi omnia magna erga nos beneficia tua in illo tempore, præsertim ad alia majora properanti? Revocat enim me recordatio mea; & dulce mihi fit, Domine, confiteri tibi, quibus internis me stimulis perdomueris, & quemadmodum me complanaveris humilitatis montibus & collibus cogitationum mearum, & tortuosa mea direxeris, & aspera lenieris: quòque modo ipsum etiam Alipium, fratrem cordis mei, subegeris nomini Unigeniti tui, Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi, quod primò dedignabatur inferi litteris nostris. Magis enim eas volebat redolere gymnasiorum cedros, quas jam contrivit Dominus, quàm salubres herbas ecclesiasticas, adversas serpentibus.

230 Quas tibi, Deus meus, voces dedi cum legerem Psalmos David, cantica fidelia & sonos pietatis excludentes turgidum spiritum, rudis in germano amore tuo, catechumenus in villa, cum catechumeno Alipio feriat; matre adhærente nobis muliebri habitu, virili fide, anili securitate, materna charitate, Christiana pietate. Quas tibi voces dabam in Psalmis illis, & quomodo in te inflammabar ex eis, & accendebar eos recitare si possem toto terrarum orbe, adversus typhum generis humani? Et tamen toto orbe cantantur, & non est, qui se abscondat à calore tuo. Quàm vehementi & acri dolore indignabar Manichæis, & miserabar eos rursus, quod illa sacramenta, illa medicamenta nescirent, & infani essent adversus antidotum, quo sani esse potuissent! Vellem ut alicubi juxtâ essent, ignorante me, utrùm audirent tunc; & me nesciente, quod ibi essent, intuerentur faciem meam, & audirent voces meas, quando legi quartum Psalmum, in illo tunc otio quid de me fecerit ille Psalmus.

231 Cum invocarem, exaudisti me, Deus justitiæ meæ, in tribulatione dilatasti mihi. Miserere mei Domine; & exaudisti orationem meam. Audirent ignorante me, utrùm audirent: ne me propter se illa dicere putarent, quæ inter hæc verba dixerim. Quia revera nec ea dicerem, nec sic ea dicerem, si me ab eis audiri viderique sentirem: nec si dicerem, sic acciperent, quomodo mecum & mihi coram te de familiari affectu animi mei inhorruerim timendo, ibidemque inferbui sperando, & exultando in tua misericordia, Pater. Et hæc omnia exhibant per oculos meos & vocem meam, cum conversus ad nos Spiritus tuus bonus, ait nobis: Filii hominum, quousque graves corde? ut quid diligitis vanitatem, &

A. ipso S. AUGUSTINO.

IV. aliisque amicis secessit, ut sibi vacaret,

b

c

E

hoc tranquillo loco legeret psalmos Davidos,

F

ex quibus quartum

quæ-

A. IP SO S.
AUGUSTI-
NO.

adversus
Manicheos
explicat,

B

præteri-
tam suam
cæcitatem

in hæresi eo-
rum defen-
denda de-
plorans,
* al. ubi

C

* al. tem-
poribus

quæritis mendacium? Dilxeram enim vanitatem, & quæsieram mendacium. Et tu, Domine, jam magnificaveras Sanctum tuum, fuscitans eum à mortuis, & collocans ad dexteram tuam, unde mitteret ex alto promissionem suam Paracletum Spiritum veritatis: & miserat eum jam, sed ego nesciebam.

232 Miserat eum, quia jam magnificatus erat, resurgens à mortuis & ascendens in cælum. Antè autem Spiritus nondum erat datus, quia Jesus nondum erat clarificatus. Et clamat Propheta; Quousque graves corde? Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et, Scitote, quoniam Dominus mirificavit sanctum suum. Clamat, QUOUSQUE; clamat, SCITOTE: & ego tamdiu nesciens vanitatem dilexi, & mendacium quæsi. Et ideò audiui & contremui, quoniam talibus dicitur, qualem me fuisse reminiscebar. In phantasmatibus enim, quæ pro veritate tenueram, vanitas erat & mendacium. Et infonui multa graviter ac fortiter in dolore recordationis meæ. Quæ utinam audissent, qui adhuc usque diligunt vanitatem, & quærunnt mendacium: fortè conturbarentur, & evomissent illud; & exaudires eos, cum clamarent ad te; quoniam vera morte carnis mortuus est pro nobis, qui te interpellat pro nobis.

233 Legebam, Irascimini, & nolite peccare. Et quomodo movebar, Deus meus, qui jam didiceram irasci mihi de præteritis, ut de cetero non peccarem? Et meritò irasci, quia non alia natura gentis tenebrarum de me peccabat, sicut dicunt, qui sibi non irascuntur; & thesaurizant sibi iram in die iræ, revelationis iusti iudicii tui. Nec jam bona mea foris erant, nec oculis carnis in isto sole quærebantur: volentes enim gaudere forinsecus, facilè evanescent, & effunduntur in ea, quæ videntur & temporalia sunt, & imagines eorum famelica cogitatione lambunt. Et, ò si fatigentur inedià, & dicant; Quis ostendet nobis bona? Et dicamus, & audiant; Signatum est in nobis lumen vultus tui, Domine. Non enim lumen nos sumus quod illuminat omnem hominem; sed illuminamur à te, ut qui fuimus aliquando tenebræ, simus lux in te.

234 O si viderent internum lumen æternum, quod ego quia gustaveram, fredebam, quoniam non eis poteram ostendere; si afferrent ad me cor in oculis suis foris à te, & dicerent, Quis ostendet nobis bona? Ibi enim, ibi * mihi iratus eram intus in cubili, ubi compunctus eram, ubi sacrificaveram mactans vetustatem meam, & inchoata meditatione renovationis meæ sperans in te: ibi mihi dulcescere cœperas, & dederas lætitiã in corde meo. Et exclamabam legens hæc foris, & agnoscebat intus. Nec volebam multiplicari terrenis bonis, devorans tempora, & devoratus temporalibus*; cum haberem in æterna simplicitate aliud frumentum, & vinum, & oleum. Et clamabam in consequenti versu clamore alto cordis mei: O in pace; O in idipsum; O quid dixit: Obdormiam & somnum capiam? Quoniam, quis resistet nobis, cum fiet sermo qui scriptus est; Absorpta est mors in victoria? Et tu es idipsum valdè, qui non mutaris; & in te requies obliviscens laborum omnium, quoniam nullus alius tecum; nec ad alia multa adipiscenda, quæ non sunt, quod tu; sed tu, Domine, singulariter in spe constituisti me. Legebam, & ardebam: nec inveniebam, quid facerem surdis mortuis, ex quibus fueram pestis, latrator amarus, & cæcus adversus litteras de melle cæli melleas, & de lumine tuo luminosas:

& super Scripturæ hujus inimicos d tabescebam, quando recordabar omnia dierum illorum feriatorum.

235 Sed nec oblitus sum, nec filebo flagelli tui asperitatem, & misericordiæ tuæ mirabilem celeritatem. Dolore dentium tunc excruciebas me: & cum in tantum ingravesceret, ut non valerem loqui, ascendit in cor meum admovere omnes meos, qui aderant, ut deprecarentur te pro me Deum salutis omnimodæ. Et scripsi hoc in cera, & dedi eis ut legeretur. Mox ut genua supplicii affectu fiximus, fugit dolor ille. Sed quis dolor? aut quomodo fugit? Expavi, fateor, Domine meus, Deus meus; nihil enim tale ab ineunte ætate expertus fueram. Et insinuati sunt mihi in profundo nutus tui, & gaudens in fide laudavi nomen tuum. Et ea fides me securum esse non sinebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per Baptismum tuum remissa nondum erant.

ANNOTATA.

a Illud ego delent Benedictini, & sic legunt, Quid non mali aut facta mea &c. Lovanienses, Quid non mali ego? An facta mea &c.

b Libri scripti in Verecundi villa memorati sunt in Commentario § 7.

c Exstant varia Sancti epistola ad Nebridium. Inter scriptas eo tempore recenseri debet 151, cui titulus, Quibus in rebus sita sit vera beatitudo, ut jam notavit Tillemontius in Augustino artic. 45. Idem suspicatur ille de epistola 117, cui præfigitur titulus; Quantum profecerit in secessu, contemplatione rerum æternarum. Neque verò id dubium mihi videtur, cum in ea de otio suo agat & repentina depositione onerum suorum. Reliqua ad Nebridium epistola ad aliud tempus videntur referenda; maxime 71, 218, 268, & 269: id non aequè clarum est de 115 & 116.

d Lovanienses ediderunt: Et super inimicis scripturis Scripturæ hujus &c. Alii sensum exprimunt hoc modo: Et super inimicis Scripturæ hujus tabescebam. Deinde novum ordiuntur, Quando recordabor &c.

CAPUT XIX.

Baptismus ei aliisque Mediolani solenniter administratus ab Ambrosio, illumque brevi secutus S. Monica obitus apud ostia Tyberina, & preces Sancti pro anima matris sue defunctæ.

Renuntiavi, peractis vindemialibus, ut scholasticis suis Mediolanenses venditorem verborum alium providerent, quòd & tibi ego servire delegissem, & illi professioni præ difficultate spirandi ac dolore pectoris non sufficerem. Et insinuavi per litteras antistiti tuo, viro sancto Ambrosio pristinos errores meos, & præfens votum meum, ut moneret quid potissimum mihi de libris tuis legendum esset, quò percipiendæ tantæ gratiæ paratior aptiorque fierem. At ille

v.
Consulto
prius S.
Ambrosio.

dolore denti-
um divi-
nitus libe-
ratur.

E

F

v.
Consulto
prius S.
Ambrosio.

♂ iussit Isaiam Prophetam; credo, quod præ ceteris Euangelii vocationisque gentium sit prænuntiator apertior. Verumtamen ego primam hujus lectionem non intelligens, totumque talem arbitrans, distuli repetendum exercitior in Dominico eloquio.

VI.
*Mediolani
cum aliis
baptizatur.*

a

b

237 Inde, ubi tempus advenit, quo me nomen dare oporteret, relicto rure, Mediolanum remeavimus. Placuit & Alipio renasci in te mecum, jam induto humilitate Sacramentis tuis congrua, & fortissimo domitori corporis, usque ad Italicum solum glaciale nudo pede obtendum insolito ausu. Adjunximus etiam nobis puerum Adeodatum a, ex me natum carnaliter de peccato meo. Tu benè feceras eum. Annorum erat ferè quindecim, & ingenio præveniebat multos graves & doctos viros. Munera tua tibi confiteor, Domine Deus meus, Creator omnium, & multum potens reformare nostra deformia: nam ego in illo puero præter delictum nihil habebam. Quod enim enutriebatur à nobis in disciplina tua, tu inspiraveras nobis, nullus alius. Munera tua tibi confiteor. Est liber noster qui inscribitur de Magistro b: ipse ibi mecum loquitur. Tu scis esse sensa omnia, quæ inferuntur ibi ex persona collocutoris mei, cum esset in annis sedecim.

*Et spiritua-
li gaudio
delibutus
flet inter hy-
mnos,*

* al. ex ea
æstuabat

VII.
*quorum ori-
ginem in ec-
clesia Me-
diolanensi*

C

*ibique in-
ventionem
SS. Gerva-
sii & Pro-
tasii marty-
rum recen-
set.*

d

238 Multa ejus alia mirabilia expertus sum. Horreri mihi erat illud ingenium: & quis præter te talium miraculorum opifex? Citò de terra abstulisti vitam ejus; & securior eum recordor, non timens quidquam pueritiæ, nec adolescentiæ, nec omnino homini illi. Sociavimus eum coævum nobis in gratia tua, educandum in disciplina tua: & baptizati sumus, & fugit à nobis sollicitudo vitæ præteritæ. Nec satiabar illis diebus dulcedine mirabili, considerare altitudinem consilii tui super salutem generis humani. Quantum flevi in hymnis & canticis tuis, suavisonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter? Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum; & exæstuebat inde * affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & benè mihi erat cum eis.

239 Non longè cœperat Mediolanensis ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multò amplius, cum Justina c Valentiniæ regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causâ, quâ fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in ecclesia, mori parata cum episcopo suo, sermo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, sollicitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat. Nos adhuc frigidi à calore spiritus tui, excitabamur tamen civitate attonitâ atque turbatâ. Tunc hymni & psalmi ut canerentur, secundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est: & ex illo in hodiernum retentum, multis jam ac pænè omnibus gregibus tuis, & per cetera orbis imitantibus.

240 Tunc memorato antistiti tuo per visum aperuisti, quo loco laterent martyrum corpora Gervasii & Protasii d, quæ per tot annos incorrupta in thesauro secreti tui recondideras, unde opportunè promeres, ad coëcendam rabiem femineam, sed regiam. Cum enim propalata & effossa digno cum honore transferrentur ad Ambrosianam basilicam, non solum, quos immundi vexabant spiritus, confessis eisdem dæmonibus,

Augusti Tomus VI.

fanabantur; verùm etiam quidam plures annos cæcus civis civitatisque notissimus, cum populi tumultuantis lætitiæ causam quæsisset atque audisset, exilivit, eoque se ut duceret suum ducem rogavit. Quò perductus impetravit admitti, ut sudario tangeret feretrum pretiosæ in conspectu tuo mortis Sanctorum tuorum. Quod ubi fecit, atque admovit oculis, confestim aperti sunt. Inde fama discurrens; inde laudes tuæ ferventer lucentes; inde illius inimicæ animus, etsi ad credendi sanitatem non applicitus, à persequendi tamen furore compressus est. Gratias tibi, Deus meus. Unde & quò duxisti recordationem meam, ut hæc etiam confiterer tibi, quæ magna oblitus præterieram. Et tamen tunc, cum ita flagraret odor unguentorum tuorum, non currebamus post te; & ideo plus flebam inter cantica hymnorum tuorum, olim suspirans tibi, & tandem * respirans, quantum patet aura in domo scæna.

241 Qui habitare facis unanimes in domo, confociasti nobis & Evodium e juvenem ex nostro municipio. Qui cum Agens in rebus militaret, prior nobis ad te conversus est, & baptizatus; & relicta militia sæculari, accinctus est in tua. Simul eramus, simul habitaturi * in placito sancto. Quærebamus quisnam locus nos utilius haberet fervientes tibi. Pariter remeabamus in Africam. Et cum apud ostia Tyberina essemus, mater defuncta est. Multa prætereo, quia multum festino. Accipe confessiones meas & gratiarum actiones, Deus meus, de rebus innumerabilibus etiam in silentio. Sed non præteribo quidquid mihi anima parturit de illa famula tua, quæ me parturivit, & carne, ut in hanc temporalem, & corde, ut in æternam lucem renascerer f: . .

242 Imminente autem die, quo ex hac vitâ erat exitura, quem diem tu noveras, ignorantibus nobis, provenerat (ut credo) procurante te occultis tuis modis, ut ego & ipsa soli staremus, incumbentes ad quamdam fenestram, unde hortus intra domum, quæ nos habebat, prospectabatur, illic apud Ostia Tyberina, ubi remoti à turbis post longi itineris laborem instaurabamus nos navigationi. Colloquebamur ergo soli valde dulciter: & præterita obliviscentes, in ea quæ antè sunt extenti, quærebamus inter nos apud præsentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita æterna Sanctorum, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluente fontis tui, fontis vitæ, qui est apud te, ut inde pro captu nostro aspersi, quoquo modo rem tantam cogitaremus. Cùmque ad eum finem sermo perduceretur, ut carnalium sensuum delictatio quantalibet, in quantalibet luce corporeâ, præ illius vitæ jucunditate, non comparatione sed nec commemoratione quidem digna videretur; erigentes nos ardentiore affectu in id ipsum, perambulavimus gradatim cuncta corporalia, & ipsum cælum, unde sol & luna & stellæ lucent super terram. Et adhuc ascendebamus interiùs, cogitando & loquendo te, & mirando opera tua: & venimus ad mentes nostras, & transcendimus eas, ut attingeremus regionem ubertatis indeficientis, ubi pascis Israël in æternum veritatis pabulo; & ubi vita sapientia est, per quam fiunt omnia ista, & quæ fuerunt, & quæ futura sunt, & ipsa non fit, sed sic est, ut fuit, & sic erit semper; cum potius fuisse & futurum esse, non est in eâ, sed esse solum, quoniam æterna est. Nam fuisse & futurum esse, non est æternum. Et dum loquimur & inhiamus illi, attingimus eam g modicè

* al. tantum

VIII.
*Eo tempore
ejus mater,*

* al. habitabamus

f
x.

*quæ ferventer
cum ipso
loquitur.*

F

g

H h h

dicè

A. IPSO S. AUGUSTINO.

de celesti beatitudi-
ne.

B

b

moritur.

XIII.
pro cuius
aeterna re-
quie.

C

* al. homi-
nes homi-
nes

dicè toto ictu cordis; & suspiravimus, & reliquimus ibi religatas primitias spiritûs; & remeavimus ad strepitum oris nostri, ubi verbum & incipitur & finitur. Et quid simile Verbo tuo Domino nostro, in se permanenti sine vetustate, atque innovanti omnia?

243 Dicebamus ergo; Si cui fileat tumultus carnis, fileant phantasiae terræ & aquarum & aëris: fileant & poli, & ipsa sibi anima fileat, & transeat se, non se cogitando: fileant somnia & imaginariae revelationes, omnis lingua & omne signum, & quidquid transeundo fit, si cui fileat omnino. Quoniam si quis audiat, dicunt hæc omnia: Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos qui manet in æternum. His dictis si jam taceant, quoniam exerunt aurem in eum, qui fecit ea, & loquatur ipse solus, non per ea, sed per se ipsum, ut audiamus verbum ejus, non per linguam carnis, neque per vocem angeli, nec per sonitum nubis, nec per ænigma similitudinis; sed ipsum, quem in his amamus, ipsum sine his audiamus; sicut nunc extendimus nos, & rapidâ cogitatione attingimus æternam sapientiam super omnia manentem, si continetur hoc, & subtrahantur aliæ visiones longè imparis generis, & hæc una rapiat & absorbeat & recondat in interiora gaudia spectatorem suum, ut talis sit sempiterna vita, quale fuit hoc momentum intelligentiæ b, cui suspiravimus: nonne hoc est; Intra in gaudium domini tui? Et istud quando? An cum omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur?

244 Dicebamus talia, etsi non isto modo & his verbis. Tamen, Domine, tu scis, quod illo die cum talia loqueremur, & mundus iste nobis inter verba vilesceret cum omnibus delectationibus suis, tunc ait illa; Fili, quantum ad me attinet, nullâ re jam delector in hac vitâ. Quid hic faciam adhuc, & cur hic sim nescio, jam consumptâ spe hujus sæculi. Unum erat, propter quod in hac vitâ aliquantum immorari cupiebam; ut te Christianum Catholicum viderem priusquam morerer. Cumulatius hoc mihi Deus meus præstitit, ut te etiam, contemptâ felicitate terrenâ, servum ejus videam. Quid hic facio?...

245 Quamquam illa in Christo vivificata, etiam nondum à carne resoluta sic vixerit, ut laudetur nomen tuum in fide moribusque ejus; non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptismum regenerasti, nullum verbum exisse ab ore ejus contra præceptum tuum. Et dictum est à Veritate Filio tuo; Si quis dixerit fratri suo, fatue erit gehennæ ignis. Et vae etiam laudabili vitæ hominum, si remotâ misericordiâ discutias eam. Quia verò non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum invenire indulgentiæ. Quisquis autem tibi enumerat vera merita sua, quid tibi enumerat nisi munera tua? O si cognoscant se omnes * homines; & qui gloriantur, in Domino gloriantur! Ego itaque, laus mea & vita mea, Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis ejus actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor te: exaudi me per medicinam vulnerum nostrorum, quæ pependit in ligno, & sedens ad dexteram tuam te interpellat pro nobis. Scio misericorditer operatam, & ex corde dimisisse debita debitoribus suis; dimitte illi & tu debita sua, si qua etiam contraxit per tot annos post Aquam salutis. Dimitte, Domine, dimitte obsecro; ne intres cum ea in judicium. Superexaltet misericordia judicium, quoniam eloquia tua vera sunt,

& promisisti misericordiam misericordibus. Quod ut essent, tu dedisti eis, qui misereberis cui misertus eris; & misericordiam præstabis cui misericors fueris. Et credo jam feceris, quod te rogo; sed voluntaria oris mei approba, Domine.

246 Namque illa, imminente die resolutionis suæ, non cogitavit suum corpus sumptuosè conungi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupivit, aut curavit sepulchrum patrum. Non ista mandavit nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei prætermisione servierat, unde sciret dispensari victimam sanctam, quâ delectum est chirographum, quod erat contrarium nobis, quâ triumphatus est hostis, computans delicta nostra, & quærens, quid objiciat, & nihil inveniens in illo, in quo vincimus. Quis ei refundet innocentem sanguinem? Quis ei restituet pretium, quo nos emit, ut nos auferat * ei? Ad cuius pretii nostri sacramentum ligavit ancilla tuam animam suam vinculo fidei.

247 Nemo à protectione tua dirumpat eam. Non se interponat nec vi nec insidiis leo & draco. Neque enim respondebit illa nihil se debere, ne convineatur & obtineatur ab accusatore callido; sed respondebit dimissa debita sua ab eo, cui nemo reddet, quod pro nobis non debens reddidit. Sit ergo in pace cum viro, ante quem nulli, & post quem nulli nupta est; cui servivit, fructum tibi afferens cum tolerantia, ut eum quoque lucraretur tibi. Et inspira, Domine Deus meus, inspira servis tuis fratribus meis, filiis tuis dominis meis, quibus & voce & corde & litteris servio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ, cum Patrio quondam ejus conjuge; per quorum carnem introduxisti me in hanc vitam, quemadmodum nescio. Meminerint cum affectu pio parentum meorum in hac luce transitoria, & fratrum meorum sub te patre in matre Catholica, & civium meorum in æterna Hierusalem; cui suspirat peregrinatio populi tui, ab exitu usque ad reditum: ut quod à me illa poposcit extremum, uberius ei præstetur in multorum orationibus, tam per confessiones, quam per orationes * meas.

A N N O T A T A.

a *Quamdiu Adeodatus supervenerit post baptismum, non invenio.*

b *De eo libro agitur in Commentario num. 178.*

c *De Justina Ambrosium persequente fufius agitur in Vita Ambrosii, per Paulinum ipsius notarium ad Augustinum scripta, ubi & inventio corporum SS. Gervasii & Protasii refertur, eique subjunguntur hæc verba: Denique ex hoc tempore sedari cœpit persecutio, quæ Justinæ furore accendebatur; ut sacerdos (Ambrosius) de ecclesia pelleretur.*

d *De SS. Gervasio & Protasio actum est tom. 3 Junii à pag. 817, confirmataque ibidem miracula, quæ hic referuntur.*

e *Evodius hic diu adhaesit Augustino, factusque deinde episcopus Uzalensis, multa præclare gessit, quæ videri possunt apud Tillemontium tom. 12 Monumentorum à pag. 581.*

f *Multa ad S. Monicam spectantia hic prætermissa sunt, licet utcumque pertineant ad Sanctum nostrum, quod illa jam data sint in Vita S. Monica cap. 3, seu tom. 1 Maii à pag. 478: prætermittere tamen nolui colloquium Sancti cum ma-*

sicut ipsa
ante obitum
rogaverat.

* al. offerat

Deum pre-
catur.

E

* al. opera-
tiones

F

A tre, quod aliqui ex eo probare contendunt, S. Augustinum in raptu vidisse essentiam divinam. At, cum plerique Patres & theologi id ne de Moyse quidem aut Paulo admittant, pro quibus tamen solidiora in sacris Litteris habentur fundamenta, videant illi, quo modo eruditae opinionem suam probare possint ex loco satis obscuro, & qui varias patitur interpretationes.

g Nimirum caelestem beatitudinem, de qua loquitur.

h Ex hoc maxime loco evincere conantur, Sanctum vidisse essentiam divinam: verum non asserit Augustinus, saltem clare, intelligentiam illam in omnibus similem fuisse intelligentiae Beatorum, seu fuisse intuitivam, ut loquuntur theologi.

ortu, & procurfu, & debito fine, quæ per eum didici, & expertus sum, quàm plurimis annis ejus inhærens caritati, ut Dominus donaverit, explicandum suscepi*. Verum summam quæso Majestatem, quod munus hujusmodi à me arreptum ita geram & peragam, ut nec Patris luminum offendam veritatem, nec bonorum Ecclesiæ filiorum ulla ex parte fraudare videar caritatem. Nec adtingam ea omnia insinuare, quæ idem beatissimus Augustinus in suis Confessionum libris de semetipso, qualis ante perceptam gratiam fuerit, qualisque jam sumptâ viveret, designavit. Hoc enim* facere voluit, ut ait Apostolus, ne de se quisquam hominum supra, quàm se esse noverat, aut de se auditum fuisset, crederet vel putaret, humilitatis sanctæ more utens, & jam nullum fallens c, sed laudem non suam, sed sui Domini, de propria liberatione ac munere quærens, ex iis videlicet, quæ jam perceperat; & fraternas preces poscens, de iis, quæ accipere cupiebat. Sacramentum igitur regis, ut angelica auctoritate prolatum est, " bonum est abscondere; re; opera autem Domini revelare, & confiteri, honorificum est,,.

A. S. POSSIDIO.

* in Ms. suscipio

* in Ms. autem

c

E

ACTA ALIA,

SIVE

B SECUNDA VITÆ PARS,

Præsertim ab anno trigesimo tertio ætatis usque ad obitum.

AUCTORE S. POSSIDIO, SANCTI DOCTORIS DISCIPULO, EJUSQUE PER ANNOS FERÈ QUADRAGINTA CONTUBERNALI.

Ex editione Romana anni 1731, quam cum vetusto Musei nostri codice, signato P. Ms. 5, contulimus.

P R Æ F A T I O.

C Causam scribendi * in Ms. Omnipotentis Trinitatis

* al. ædificationis * al. præelecti

a

b

modum explicat auctor.

I nspirante rerum omnium factore, & gubernatore Deo, mei memor propositi, quo per gratiam Salvatoris omnipotentis*, ac divinæ per fidem Trinitati servire decrevi, & antea in vita laicorum, & nunc in officio episcoporum, studens ex qualicumque accepto ingenio & sermone ædificationi* prodesse sanctæ ac veræ Christi Domini Catholicæ Ecclesiæ, de vita ac moribus prædestinati, & suo tempore præsentati* sacerdotis optimi Augustini, quæ in eodem vidi, ab eoque audiui, minimè reticere debeo a. Id enim etiam ante nos factitatum fuisse à religiosissimis sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ viris legimus & comperimus, qui divino afflato Spiritu, sermone proprio atque stilo, & auribus & oculis scire volentium, dicendo & scribendo similia studioforum notitiæ intulerunt, quales quantique viri ex communi Domini gratiâ b in rebus humanis, & vivere & usque in finem obitûs perseverare meruerunt.

2 Idcirco ipse quoque dispensatorum omnium minimus, fide non ficta, quâ Domino dominantium omnibusque bonis serviendum & placendum est fidelibus, de prædicti venerabilis Viri & ex-

Augusti Tomus VI.

A N N O T A T A.

a Debeo abest à Ms. nostro. Illud autem ubique designo in lectionibus variantibus ad marginem notatis per litteras Ms.

b Notat Joannes Salinas, in Vedastino codice & uno Floriacensi esse, per communis Domini gratiam, in Regio, ex communi Dominica gratia, uti est in nostro.

c In tribus Mss., ait Salinas, More utique nihilo fallens. Sic & fere in nostro, Humilitatis sanctæ more utique nihil fallens.

C A P U T I.

Perversa ejus adolescentia, conversio ad frugem, baptismus, sacerdotium, & acta usque ad initium episcopatus.

F

E X Provincia ergo Africana a, civitate Thagastensi b, de numero curialium parentibus honestis & Christianis progenitus erat*; alitudoque ac nutritus eorum curâ, & diligentia, impensisque c, secularibus litteris eruditus apprime, omnibus videlicet disciplinis imbutus, quas liberales vocant. Nam & grammaticam prius in sua civitate, & rhetoricam in Africæ capite Carthagine postea docuit. Consequenti etiam tempore trans mare in urbe Roma, & apud Mediolanum, ubi tunc imperatoris Valentiniani d minoris comitatus fuerat constitutus. In qua urbe tunc episcopatum administrabat acceptissimus Deo, & in optimis viris præclarissimus sacerdos Ambrosius. Hujus interca verbi Dei prædicatoris frequentissimis in ecclesia disputationibus adstans in populo, intendebat suspensus, atque affixus.

4 Verum aliquando Manichæorum apud Carthaginem adolescens fuerat seductus: & ideo ceteris suspensior aderat, ne quid vel pro ipsa, vel contra ipsam hæresim diceretur. Et præ-

H h h 2

Sancti naturales & adolescentia:

a b * in Ms. additur Augustinus * in Ms. propria d

conversio ex hæresi Manichæorum, & baptismus:

venit

A. S. Pos- venit * Dei liberatoris clementiâ sui sacerdotis cor
SIDIO. pertractantis, ut contra illum errorem incidentes
* in Ms. Legis solverentur quæstiones: atque ita edoctus,
provenit senlim atque paulatim hæresis illa miseratione di-
vinâ ejus ex animo pulsa est: protinusque ipse in
* in Ms. fide Catholica confirmatus, proficiendi in reli-
injectus gione eidem amoris ardor innatus * est, quò propinquantibus diebus sanctis Paschæ salutis aquam perciperet. Et factum est divina præstante opitulatione, ut per illum talem ac tantum antistitem Ambrosium, & doctrinam salutarem Ecclesiæ Catholiciæ, & divina perciperet Sacramenta e.

e
relinquit 5 Moxque ex intimis cordis medullis conver-
spem omnem fus: ad Deum f, spem omnem, quam habebat in
terrenorum, seculo, dereliquit; jam non uxorem, non filios
f carnis, non divitias, non honores seculi quærens: sed g Deo cum suis servire statuit, in illo,
g & ex illo pufillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: "Nolite timere pufillus grex: quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Vendite quæ possidetis, & date elemosynam: facite vobis fuculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in cælis, & cetera. Et illud, quod dicit iterum Dominus, idem Vir sanctus facere cupiens, "Si vis esse perfectus, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni sequere me." Et super fidei fundamentum ædificare desiderans, non ligna, fœnum, & stipulam, sed aurum, argentum, & lapides pretiosos. Et erat tunc annis major triginta, sola superstitite matre h, sibi que adhærente, & de suscepto ejus proposito serviendi Deo amplius, quàm de carnis nepotibus exultante. Nam ejus pater antea defunctus erat. Renuntiavit etiam scholasticis, quos rhetoricam * docebat, ut sibi magistrum alium providerent, eo quòd servire Deo ipse decrevisset.

6 Ac placuit ei, perceptâ gratiâ i, cum aliis civibus & amicis suis, Deo pariter servientibus, ad Africam, & propriam domum agrosque remeare. Ad quos veniens, & in quibus constitutus, ferme triennio, & à se jam alienatis k curis secularibus, cum iis, qui eidem adhærebant, Deo vivebat, jejuniis, orationibus, bonisque operibus, in lege Domini meditans die ac nocte. Et de iis *, quæ sibi Deus cogitanti, atque oranti intellecta revelabat, & præsentis, & absentes sermonibus ac libris docebat. Contigit fortè eodem tempore, ut quidam ex iis, quos dicunt Agentes in rebus, apud Hipponem-regium l constitutus, bene Christianus, Deumque timens, compertâ ejus bonâ famâ atque doctrinâ, desideraret atque optaret eum videre, promittens se posse mundi hujus omnes contemnere cupiditates atque illecebras, si aliquando ex ejus ore Dei verbum audire meruisset. Quod quum ad se fidei fuisset relatione delatum, liberare m animam cupiens ab hujus vitæ periculis, morteque æterna, ad memoratam ultro atque confestim venit civitatem, & hominem visum alloquutus frequentius, atque exhortatus est, quantum Deus donabat, ut quòd Deo voverat, redderet *. Ac * se ille de die in diem facturum pollicebatur, nec tamen in ejus tunc hoc implevit præsentia: sed vacare * utique, & inane esse non potuit, quòd per tale vas mundum, & in honore, utile Domino, & ad omne opus bonum paratum, in omni loco divina gerebat providentia.

7 Eodem itaque tempore in ecclesia Hipponensi Catholica Valerius n sanctus episcopatum gerebat. Qui quum, flagitante ecclesiastica necessitate, de providendo & ordinando presbytero civitati * plebem Dei alloqueretur & exhortaretur; jam scientes Catholici sancti Augustini propositum & doctrinam, manu injecta, (quoniam, & idem in populo securus, & ignarus quid futurum esset, adstabat: solebat autem laicus, ut nobis dicebat, ab eis tantum ecclesiis, quæ non haberent episcopos, suam abstinere præsentiam:) eum ergo tenuerunt, & ut in talibus consuetum o est, episcopo ordinandum intulerunt, omnibus id uno consensu & desiderio fieri perficique petentibus, magnoque studio & clamore flagitantibus, ubertim eo flente: nonnullis quidem lacrymas ejus, ut nobis ipse retulit, tunc superbè interpretantibus, & tamquam eum consolantibus ac dicentibus, quia & locus presbyterii, licet ipse majore dignus esset, appropinquaret * tamen episcopatu: quum ille Homo Dei, ut nobis retulit, majori consideratione intelligeret, & gemeret, quàm multa, & magna suæ vitæ pericula de regimine & gubernatione ecclesiæ impendere jam, ac provenire spectaret, atque ideo fletet. Et eorum, ut voluerunt, completum est desiderium.

8 Factus ergo * presbyter monasterium intra ecclesiam mox instituit: & cum Dei servis vivere cepit secundum modum & regulam sub p sanctis Apostolis constitutam; maxime ut nemo quidquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribuere unicuique, sicut opus erat: quòd jam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset. Sanctus verò Valerius ordinator ejus, ut erat vir pius, & Deum timens, exultabat, & Deo gratias agebat, suas exauditas à Domino fuisse preces, quas se frequentissimè fudisse narrabat, ut sibi divinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei, & doctrina salubri Ecclesiam Domini ædificare: cui rei se homo naturâ Græcus, minusque Latinâ linguâ, & litteris instructus, minus utilem pervidebat.

9 Et eidem Presbytero potestatem dedit coram se q in ecclesia Evangelium prædicandi, ac frequentissimè tractandi; contra usum quidem, & consuetudinem Africanarum ecclesiarum: unde etiam ei nonnulli episcopi detrahebant. Sed ille vir venerabilis ac providus, in Orientalibus ecclesiis id ex more fieri sciens & certus, & utilitati Ecclesiæ consulens, obtrectantium non curabat linguas, dummodo factitaretur à presbytero, quòd à se episcopo impleri minimè posse cernebat. Unde accensa & ardens elevata super candelabrum lucerna, omnibus, qui in domo erant, lucebat. Et postea currente & volante hujusmodi fama, bono præcedente exemplo, accepta ab episcopis potestate, presbyteri nonnulli coram episcopis, populis tractare cœperunt verbum Dei r.

10 Sanè in illa tunc Hipponensi urbe Manichæorum pestilentia quàm plurimos vel cives vel peregrinos infecerat & penetraverat, seducente & decipiente ejusdem hæresis quodam presbytero, nomine Fortunato s, ibidem conversante atque manente. Interea Hipponenses cives, & * peregrini Christiani tam Catholici, quàm etiam Donatistæ adeunt t presbyterum, ac deposcunt, ut illum hominem Manichæorum presbyterum, quem doctum credebant, videret, & cum eodem de Lege tractaret. Quòd idem, ut scriptum est, "paratus ad responsonem * omni poscenti, se rationem de fide, & spe quæ in Deum est, potensque exhortari in doctrina sana, & con-

,, tradi-

D
* Editio Lugd. Civitatis

* in Ms. propinquaret

E
ac monasterium instituit: * in Ms. factusque p

predicat etiam coram episcopo, q;

F

r
disputat cum Fortunato Manichæo,

s
* Ms. vel

t
* in Ms. confessionem

n
tibi presbyter ordinatur,

A ,, tradicentes redarguere ,, , minimè renuit. Sed utrum etiam ille hoc fieri vellet, sciscitatus est. At illi confestim ad ipsum Fortunatum id detulerunt, petentes, & exhortantes, ac flagitantes, quòd id minimè recufaret.

11 Sanè quoniam idem Fortunatus jam apud Carthaginem sanctum noverat Augustinum, adhuc in eodem secum errore constitutum; cum eodem congregari pavitabat. Verumtamen suorum maximè instantiâ coactus, ac verecundatus, promisit in cominus se esse venturum, certamenque disputandi subiturum. Unde condicto die & loco convenerunt in unum, concurrentibus quàm plurimis studiosis turbisque curiosis, & apertis notariorum tabulis, disputatio cœpta primo, & secundo finita est die.

12 In qua ille Manichæus præceptor, ut gestorum continet fides, nec Catholicam assertionem potuit vacuare, nec Manichæorum sectam veritate subnixam valuit comprobare: sed responsione deficiens ultimâ, collaturum se cum suis majoribus ea, quæ refellere non potuit, prosequutus est; & si sibi fortè de his satis minimè fecissent, suæ animæ consulturum: atque ita ab omnibus, apud quos magnus & doctus videbatur, nihil valuisse in suæ sectæ assertionem judicatus est. Qua ille confusione affectus, & sequenti tempore de Hipponensi civitate profectus, ad eam amplius non remeavit: ac sic per memoratum Dei Hominem omnium cordibus, vel qui aderant, vel qui absentes illa, quæ gesta sunt, cognoverant*, error ille ablatus, Catholica est intimata ac retenta sincera Religio.

13 Et docebat ac prædicabat ille privatim & publicè, in domo & in ecclesia, salutis verbum cum omni fiducia adversus Africanas hæreses, maximèque contra Donatistas, Manichæos & Paganos, libris confectis, & repentinis* sermonibus, ineffabiliter admirantibus Christianis & collatantibus*, & hoc ipsum, ubi poterant, non tacentibus, sed* diffamantibus. Sicque x, adjuvante Domino, levare in Africa Ecclesia Catholica exorsa est caput, quæ multo tempore illic, convalescentibus hæreticis, præcipuèque rebaptizante Donati parte, majorem multitudinem* Afrorum, seducta & oppressa* jacebat.

14 Et hos ejus libros sive tractatus mirabili Dei gratiâ procedentes ac profuentes, * instructos rationis copiâ, atque auctoritate sanctarum Scripturarum, ipsi quoque hæretici concurrentes cum Catholicis ingenti ardore audiebant: & quisquis, ut voluit & potuit, notarios adhibens*, etiam ea, quæ dicebantur, excepta descripsit. Et inde jam per totum Africæ corpus præclara doctrina odorque suavissimus Christi diffusus* & manifestatus est, congaudente quoque, eo comperto*, Ecclesiâ Dei transmarinâ. Quoniam sicut, dum patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: ita etiam quum gloriificatur unum membrum, congaudent omnia membra y,,.

15 Et hoc ipsum, quod in Africa prædicatum est, in Italia, Gallia, & alijs partibus, per Augustinum, & alios, qui ab Africa venerunt, divulgatum est. Quod etiam in Africa, per Augustinum, & alios, qui ab Africa venerunt, divulgatum est. Quod etiam in Africa, per Augustinum, & alios, qui ab Africa venerunt, divulgatum est.

C

A N N O T A T A.

a Libentiùs legerem AFRICÆ, ut Mss, tres codices Vaticani ferunt, ait Salinas. Ratio illius est, quòd provincia Africana proconsularem designet propriè, cum Sanctus in Numidia sit natus. At Possidius fortasse ad propriam illam significationem minus attendit.

b De Sancti patria, urbeque natali actum est in Commentario num. 16, & deinde de ejus pa-

rentibus, aliisque, quæ ordine queri poterunt, dum hic brevitas causâ non explicatur aut asignantur.

c Duo codices Vatic. ut notat Salinas, habent: Impensius secularibus litteris eruditus, apud omnibus disciplinis imbutus. Quæ lectio fortè melior, cum constet, Sanctum Romaniani quoque impensis adjutum fuisse in studiis.

d Valentinianus II Junior passim vocatur, qui cum fratre Gratiano, ac post ipsum, in Occidente imperavit.

e Codex Regius cum nostro divinum perciperet Sacramentum.

f Conversus ad Deum omittitur in codice nostro.

g In editis alijs foli Deo. In uno Vaticano cod. : Sed Deo servire constituens; in altero, sed Deum, cui servus esse constituit.

h Aliqui codices addunt nomen matris Monica, & deinde patris Patricius, ut observat Salinas.

i In editis alijs additur baptisimi, non in Mss.

k In Mss. varijs omittitur curis secularibus. Codex Regius 1025, ut notat Salinas, & à se jam alienatis pristinis vitis, Duo alii alienatus pro alienatis.

l Hippo-regius urbs erat Numidia maritima, atque hodieque in dirione Algeriana est sita, ac Bona dicitur, ut geographi passim habent. De altero Hippone in Zeugitana sive agit Cellarius in antiqua Geographia Africa pag. 102. De Hippone-Regio idem disputat pag. 112.

m Codices duo Vatic. cum nostro, liberari.

n Quæ de Valerio episcopo nota sunt, vel hic sequuntur, vel dicta sunt in Commentario locis varijs. Collegit ea Tillemontius tom. 13 Monumentorum in Augustino art. 60.

o Hujus consuetudinis, quæ viros præclaros ad presbyteratum vi pertraherent, multa exempla affert Salinas: additque ordinationes illas violentas jure merito fuisse prohibitas ab Ecclesia.

p Cod. Vat. 118, ut notat Salinas, ab Apostolis.

q Hinc inferri nequit, presbyteros omnino non prædicasse in Africa ante Augustinum, sed solùm, id non fecisse præsentem episcopo. Videri potest Salinas in notis ad hunc locum, & Tillemontius art. 62.

r Verbum Dei omittitur in Ms. nostro.

s Disputatio contra Fortunatum latius exposita est in Commentario num. 264 & seqq.

t In editis alijs additur, Augustinum, uti & in Ms. nostro, licet id abesse à suis Mss. restetur Salinas.

u In prioribus editionibus legebatur Pelagianos, repugnantibus omnibus Mss., inquit Salinas, qui & observat Pelagianos necdum notos fuisse, dum Augustinus erat presbyter.

x Cod. Reg. apud Salinas: Sicque dono Dei pax in Africanâ ecclesiâ orta est, apud quam multo tempore &c. In Mss. Benedictinorum & nostro, atque Dei dono levare.

y In editis additur, ait Salinas, Per idem tempus coram episcopis hoc illi jubentibus, qui plenarium totius Africæ concilium Hippone agebant, de fide & symbolo presbyter adhuc Augustinus disputavit. Quæ verba ex lib. 1 Retract. cap. 17 huc translata, rectè observat, cum in nullis habeantur Mss.

CAPUT II.

*Electio ad episcopatum Hipponensem, & varia in eo gesta adversus Donatistas hereticos, horumque furor.**Sanctus, agente id Valerio episcopo,*

Ille verò beatus senex Valerius ceteris ex hoc amplius exultans, & Deo gratias agens de concessio sibi speciali beneficio, metuere cœpit, ut est humanus animus, ne ab alia ecclesia sacerdote privata, ad episcopatum quæreretur, & sibi auferretur: nam & id provenisset, nisi & hoc idem episcopus cognito, ad locum secretum eum transire curasset, atque occultatum à quærentibus minimè inveniri fecisset. Unde amplius formidans idem venerabilis senex, & sciens se corpore & ætate infirmisimum, egit secretis litteris apud primatem episcoporum * Carthaginensem *a*, allegans imbecillitatem corporis sui ætatisque gravitatem, & obsecrans, ut Hipponensi ecclesiæ ordinaretur episcopus, quò suæ cathedræ non tam succederet, sed confacerdos accederet Augustinus. Et quæ optavit & rogavit satagens, re-scripto impetravit.

16 Et postea petito *b* ad visitandum & adveniente ad ecclesiam Hipponensem tunc primatè Numidiæ Megalio Calamensi *c* episcopo, & Valerius antistes * episcopis, qui fortè tunc aderant, & clericis omnibus Hipponensibus, & universæ plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem: omnibusque audientibus gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, episcopatum suscipere contra morem Ecclesiæ, suo vivente episcopo, Presbyter recusat. Dumque illi fieri solere, ab omnibus suaderetur, atque id ignaro transmarinis & Africanis Ecclesiæ exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, & episcopatus curam *d* & majoris loci ordinationem suscepit. Quod in se * postea fieri non debuisset, ut vivo suo episcopo ordinaretur, & dixit & scripsit, propter concilii universalis vetitum, quod jam ordinatus didicit: nec quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit *e*. Unde etiam fatēgit, ut conciliis constitueretur episcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis vel ordinatis omnium statuta sacerdotum in notitiam esse deferenda.

17 Atque ita factum est, ut episcopus multò instantius ac ferventius majore auctoritate, non adhuc in una tantum regione, sed ubicumque rogatus venisset, verbum salutis æternæ alacriter ac gnæviter *f*, pullulante atque crescente Domini Ecclesia, prædicaret *, paratus semper poscentibus reddere rationem de fide & spe, quæ in Deum est. Et ejus dicta atque excepta, maximè Donatistæ in eadem Hipponensi vel vicina manentes civitate, ad suos episcopos deferebant. Quæ quum audissent, & contra fortè aliquid dicerent, aut à suis refellebantur, aut eadem responsa ad sanctum Augustinum deferebantur, eisque compertis *, patienter ac leniter, & ut scriptum est, "cum timore & tremore salutem, omnium *g* operabatur,": ostendens, quàm nihil illi refellere voluerint ac valuerint, quamque verum manifestumque sit, quod Ecclesiæ Dei fides tenet ac docet.

laborat strenuè ad Donatistas

** in Ms. prædicabat*** in Ms. eaque comperta**g*

18 Et hæc diebus ac noctibus ab eodem jugiter agebantur. Nam & Epistolas privatas ad quosque ejusdem erroris episcopos *h*, & eminentes scilicet laicos dedit, ratione reddita admonens atque exhortans, ut vel ab illa se pravitate corrigerent, vel certè ad disputationem venirent. At illi causæ diffidentia *i* ne quidem *k* umquam rescribere voluerunt: sed irati furiosa loquebantur, atque seductorem & deceptorem animarum Augustinum esse, & privatim & publicè conclamabant; & ut lupum occidendum esse in defensionem gregis sui, dicebant & tractabant; omniaque peccata à Deo indubitanter esse credendum posse dimitti iis *, qui hoc facere ac perficere potuissent, nec Deum timentes, nec homines erubescerent *l*. Et ut eorum causæ diffidentia cunctis innotesceret, elaboravit: & publicis gestis conventi, non sunt ausi conferre *m*.

19 Habebant etiam iidem Donatistæ per suas penè omnes ecclesias inauditum hominum genus perversum ac violentum, velut sub professione continentium ambulantes, qui Circumcelliones *n* dicebantur. Et erant in ingenti numero & turbis per omnes penè * Africanas regiones constituti. Qui malis imbuti doctoribus, audaciâ superbâ, & temeritate illicita, nec suis, nec alienis aliquando parcebant, contra jus fasque in caussis * interdicens * hominibus: & nisi obedissent, damnis gravissimis & cædibus afficiebantur *, armati diversis telis, bacchantes per agros villasque, usque ad sanguinis effusionem accedere non metuentes.

20 Sed dum Verbum Dei sedulo prædicaretur, & cum his, qui oderant pacem, paci ratio haberetur; illi loquentem debellabant gratis, & quum adversus eorum dogma veritas innotesceret, qui volebant & poterant, sese inde vel eripiebant vel subducebant, & paci atque unitati Ecclesiæ cum suis, quibus poterant, cohærebant. Unde illi sui erroris congregationes minui videntes, atque augmentis Ecclesiæ invidentes, accensi exardecebant irâ gravissimâ, & intolerabiles persecutiones unitati Ecclesiæ compacti *o* faciebant; ipsique *p* sacerdotibus Catholicis & ministris aggressiones diurnas atque nocturnas, direptionesque rerum omnium inferebant. Nam & multos Dei servos cædibus debilitaverunt. Aliquibus etiam calcem cum aceto in oculos miserunt, aliosque occiderunt. Unde etiam suis iidem Donatistæ rebaptizatores in odium veniebant.

21 Proficiente *q* porrò doctrina divina, sub sancto & cum sancto Augustino in monasterio Deo fervientes, ecclesiæ Hipponensi clerici ordinari cœperunt. Ac deinde innotescente & clarescente de die in diem Ecclesiæ Catholicæ *r* prædicationis veritate, sanctorumque fervorum Dei proposito, continentia, & paupertate profunda, ex monasterio *s*, quod per illum memorabilem Virum & esse & crescere cœperat, magno desiderio poscere atque accipere episcopos & clericos pax Ecclesiæ atque unitas & cœpit primò, & postea consequuta est.

22 Nam ferme decem *t*, quos ipse novi, sanctos ac venerabiles viros continentes & doctissimos, beatus Augustinus diversis ecclesiis, nonnullis quoque eminentioribus, rogatus dedit. Similiterque & ipsi ex illo * sanctorum proposito venientes, Domini ecclesiis propagatis, & monasteria instituerunt; & studio crescente ædificationis Verbi Dei, ceteris ecclesiis promotos fratres ad suscipiendum sacerdotium præstiterunt. Unde per multos & in multis salubris fidei, spei,

*D reducendos ad Ecclesiam, h**i k*** in Ms. his**l**m**furemibus eorum Circumcellionibus, n*** in Ms. ferè**E * al. incautis * in Ms. intercedentes * al. afficiebant**Et Catholicos crudeliter persequentibus; o p**o**p**F**evocati ex monasterio Augustini q**r**s**ad cathedras, egressi cum eo laborant; t*** al. ex illorum**&c*

A & charitatis Ecclesiae innotescere doctrina, non solum per omnes Africae partes, verum etiam in transmarinis, & per libros editos atque in Graecum sermone translatos, ab illo uno Homine, & per illum multis, favente Deo, multa innotescere meruerunt. Atque hinc, ut scriptum est, "peccator videns irascebatur, dentibus suis frendebat", & tabescebat, : servi autem Dei, ut dictum est, "cum his qui oderant pacem, errant pacifici, & quum loquerentur, debellabuntur gratis ab eis".

* in Ms. fremebat
* in Ms. tui

Sanctus errore via evadit insidias hereticorum :
* in Ms. famulo Dei Augustino

* Ms. suis

B

dictus à Possidio in disputatione episcopus Donatistarum,

* in Ms. praedicator

C

Donatista multati imperatoris legibus :

23 Aliquotiens verò etiam vias armati iidem Circumcelliones contra famulum Dei Augustinum obsederunt, dum fortè iret rogatus ad visitandas, instruendas & exhortandas Catholicas plebes, quod ipse frequentissimè faciebat. Et aliquando contigit, ut illi succenturiati hæcenus perderent captivum : evenit enim Dei quidem providentiâ, sed ductoris hominis errore, ut per aliam viam cum suis comitibus Sacerdos, quò tendebat, venisset, atque per hunc, quem postea cognovit errorem, manus impias evasisset. Et quum in omnibus liberatori Deo gratias egisset, omnino suo more illi furentes nec laicis nec clericis pepercerunt, sicut publica contestantur gesta.

24 Interea silendum non est, quod ad laudem Dei per illius tam egregii in Ecclesia Viri studium domusque Dei zelum adversus prædictos rebaptizatores Donatistas gestum, & perfectum est. Quum fortè unus ex iis, quos de suo monasterio & clero episcopos Ecclesiae propagaverat, ad suam curam pertinentem Calamensis ecclesiae diocesim visitaret, & quæ didicerat, pro pace Ecclesiae contra illam hæresim prædicaret, factum est, ut medio itinere eorum insidias incurrisset, & pervasum cum omnibus illi comitantibus, sublati animalibus & rebus, injuriis & cæde eum gravissima affecissent. De qua re, ne pacis Ecclesiae ampliùs impediretur profectus, defensor Ecclesiae inter leges non siluit. Et præceptus est Crispinus, qui eidem Donatistis in Calamensi civitate & regione episcopus fuit, prædicatus scilicet & multi temporis, & doctus ad multam teneri aurariam, publicis legibus contra hæreticos constitutam. Qui resultans legibus præsentatus, quum apud proconsulem se negaret hæreticum, oborta est necessitas, ut illi recedente Ecclesiae defensore, à Catholico episcopo resistere, & convinceretur eum esse, quod se fuisse negaverat : quoniam si ab eodem dissimularetur, fortè Catholicus episcopus ab ignorantibus hæreticus crederetur, illo se quod erat negante, atque ita ex hac defidia infirmis scandalum nasceretur.

25 Et memorabili Augustino antistite omnimodis instante, ad controversiam ambo illi Calamenses episcopi venerunt, & de ipsa diversa communione tertio conflictum secum egerunt, magna populorum Christianorum multitudinem causæ exitum, & apud Carthaginem, & per totam Africam exspectante : atque ille Crispinus proconsulari & libellari sententiâ est pronuntiatus hæreticus. Pro quo ille apud Cognitorem Catholicus episcopus intercessit, ne auraria multa exigeretur ; & ei est beneficium impetratum. Unde quum ingratus ad piissimum principem provocasset, & ab imperatore relationi debitum est responsum solum, & consequutum est præceptum, nullo prorsus loco hæreticos Donatistas esse debere, & eos ad vim legum omnium contra hæreticos latorum ubique teneri debere. Ex

quo & iudex, & Officium aa, & idem Crispinus, quòd minimè fuerit exactus, præcepti sunt denas auri libras fisci iuribus inferre. Sed protinus opera data est per Catholicos episcopos, præcipue per sanctæ memoriæ Augustinum, ut illa omnium condemnatio principis dimitteretur indulgentiâ : & Domino adjuvante perfectum est. Quà diligentia & sancto studio multum crevit Ecclesia.

26 Et de his omnibus pro pace Ecclesiae gestis, Augustino Dominus & hic palmam dedit, & apud se justitiæ coronam reservavit : ac magis magisque, juvante Christo, de die in diem augebatur & multiplicabatur pacis unitas, & Ecclesiae Dei fraternitas. Et id maximè factum est post collationem, quæ ab universis episcopis Catholicis apud Carthaginem cum eisdem Donatistarum episcopis postmodum facta est, id iubente gloriosissimo & religiosissimo imperatore Honorio, propter quod perficiendum etiam à suo latere tribunum & notarium Marcellinum in Africam iudicem miserat. In qua controversia illi omnimodis confutati, atque de errore à Catholicis convicti, sententiâ Cognitoris notati sunt, & post eorum appellationem, piissimi Regis responso iuste inter hæreticos condemnati sunt. Ex qua ratione solito ampliùs eorum episcopi cum suis clericis & plebibus communicaverunt, & pacem tenentes Catholicam, multas eorum persecutiones usque ad membrorum amputationem & interneccionem pertulerunt. Et totum illud bonum, ut dixi, per sanctum illum Hominem, consentientibus nostris episcopis & pariter satagentibus, & coeptum & perfectum est.

27 Porro autem quoniam post illam, quæ cum Donatistis facta est, collationem, non defuerunt, qui dicerent, permisos non fuisse eosdem episcopos apud potestatem, quæ causam audivit, dicere omnia pro suis partibus, quoniam Catholicæ communionis Cognitor suæ favebat Ecclesiae : licet hoc deficientes & victi ad excusationem jactarent, quandoquidem & ante controversiam iidem hæretici Catholicæ communionis eundem esse noverant, & quum ab eodem convenirentur publicis gestis, quòd ad collationem occurrerent, se esse facturos prosequuti sunt. Poterant utique suspectum eum habentes reculare congressum.

28 Tamen Omnipotentis Dei præstitit auxilium, ut postea in Cæsariensi Mauritaniae civitate constitutus venerabilis memoriæ Augustinus, quòd eum venire cum aliis ejus coepiscopis sedis Apostolicæ litteræ compulerant, ob terminandas videlicet alias Ecclesiae necessitates : hac ergo occasione provenit, ut Emeritum ejusdem loci Donatistarum episcopum, quem suæ sectæ præcipuum in illa collatione habuerunt defensorem, videret, & cum eodem publicè in ecclesia, populo adstante diversæ communionis, ex hoc ipso disputaret, & provocaret gestis ecclesiasticis, ut quod fortè, sicut dicebant, prosequi potuit in collatione, sed permissus non erat, in præstanti sine alicujus potestatis prohibitione aut potentia securus dicere minimè dubitaret, & in sua civitate suis omnibus præsentibus civibus fiducialiter propriam defendere communionem non denegaret.

29 Ille neque hac hortatione, nec suorum parentum & civium instanti petitione id facere voluit, qui ei pollicebantur, se ad ejus redituros communionem, etiam cum discrimine patrimoniorum salutisque suæ temporalis, si modò Catholicam superaret assertionem. At ille ampliùs dicere

A. S. Possidio.

aa

multi illorum conversionem si post collationem,

* Lov. per

bb
* abest à Ms. etiam
cc
* Ms. ad

E
* in Ms. injusti

* Ms. non habet nostris
Emeritus, multa jactans contra Catholicos,

* Ms. dum

F
in publica disputatione ad

* Ms. compulerunt
ee

* Ms. &

* Ms. denegasset ab Augustino confusus.

* Ms. nec hac oratione

A. S. Possidio.

* Ms. facta .. manifestâ

cerere illis gestis nihil voluit, nec valuit, nisi tantum: "Jam illa, inquit, gesta continent apud Carthaginem inter episcopos confecta, utrum, vicimus, an victi fuerimus". Et alio loco, dum à notario, ut responderet, admoneretur, & reticeret, ejus cunctis manifestatâ * diffidentia, Ecclesie Dei augmenta ac firmamenta provenerunt. Quisquis ergo diligentiam & operam beatissimæ memoriæ Augustini pro Ecclesie Dei statu cognoscere plenius voluerit, etiam illa percurrat gesta: & inveniet quæ vel qualia protulerit, quibus illum doctum, eloquentem, & prædicatum hominem provocarit, hortatusque fuerit, ut pro suæ defensione partis, quod vellet, ediceret; illumque victum cognosceret.

A N N O T A T A.

a Episcopus Carthaginensis & totius Africae primas tunc erat Aurelius, qui cum Augustino multum laboravit contra hereticos. Gesta ejus refert Tillemontius tom. 12 Monument. Eccl., & sanctum vocat. Majores autem nostri nomen ipsius memorant inter prætermisissos ad 20 Julii, at tunc ignorarunt, opinor, memoriam ejus annuntiare eodem die in Calendario antiquissimo ecclesie Carthaginensis, edito per Mabillonium tom. 3 Analectorum pag. 398. Quapropter in Supplemento Operis ad dictum diem de eo erit agendum.

b Sic Mss., ait Salinas, editi verò. "Post, quam petitionem ad visitandum adveniente,"

c Megalins primùm Augustini ordinationi resistit, eumque falsò accusavit, ut dictum in Commentario num. 309; sed, petita falsa accusationis veniâ, eundem consecravit. Porro Calama, cujus fit mentio apud Augustinum, urbs erat Numidia mediterranea: primas autem Megalins, quia senior inter episcopos Numidia.

d Codices penè omnes, teste editore, cum nostro omittunt, & episcopatus curam.

e De hisce quoque in Commentario § 22,

f Apud Salinas codex unus, cui consentit noster, cum editis aliis, suaviter.

g Duo codices apud Salinas, & noster, hominum.

h Mss. quatuor apud Salinas cum nostro, Episcopos eminentes scilicet, & laicos dedit.

i Editiones aliqua cum nostro codice habent, causâ diffidentia.

k Codex unus, apud Salinas, nihil rescribere voluerunt; sed irati furiosè loquebantur.

l Cod. unus, ut notat Salinas, cum nostro, reverentes.

m Hac omnia, quæ gesta cum Donatistis referuntur hoc capite, latius exposita invenies in Commentario § 30, 31, 32, & 33.

n In codice nostro, & aliquot aliis apud Salinas Circelliones, de quibus varia notata sunt apud Salinas, & in Commentario mox assignato.

o Codex 541 apud Salinas, cum pactis faciebant.

p Ibidem cod. Vat. 1190, justis Catholicisque sacerdotibus:

q Aliquot codices apud Salinas, proficientes.

r Cisterciensis codex, ait Salinas, Ecclesia Catholica.

f De hoc monasterio consule § 18 & 25 Commentarii.

t Salinas hoc loco notat sequentia: Præter ipsum (Possidium), qui fuit Calamæ episcopus, ex his decem, septem in nostram venire notitiam: nempe Alypius Thagastensis, Evodius U-

zalenis, Profuturus Cirtensis Numidia metropolitani, Fortunatus ejusdem successor, Severus Milevitanus, Urbanus Siccensis, & Peregrinus. De his & pluribus agit Tillemontius in Augustino art. 63: at non aequè certi sumus de omnibus.

u Non audeat asserere Salinas, libros per ipsum Augustinum translatos fuisse in Gracum sermonem, neque id mihi est verisimile, aut assertum à Possidio; licet Sanctus Graci sermonis non esset ignarus, ut ostensum est in Commentario § 3.

x Hanc voculam, quæ in aliis non est, auctoritate cod. 541 posuimus, inquit Salinas.

y Unus ille est ipse Possidius, ut dictum in Commentario num. 433 & 434.

z Multa hac erat decem librarum auri. Ad Commentarium num. 438.

aa Officium hic designat rei forensis ministros.

bb Imperare cepit Honorius, si prætermittamus annos, quibus titulum imperatoris habuit vivente patre, anno 395, obiit anno 423. De legibus ab eo contra Donatistas latis quedam dicta sunt in Commentario.

cc De S. Marcellino piissimo tribuno & dein martyre egimus ad diem 6 Aprilis. Vide etiam Commentarium num. 456.

dd Casarea Mauritania urbs erat maritima, cujus antiqua nomina ubi exposuerat Cellarius in Geographia antiqua Africa, de hodierno nomine pag. 128 addit hæc verba: Plures in eo consentiunt, esse Cæsaream, quam hodie ALGER vocant, armis & piraticâ famosam: quod barbaricum ejus nomen non mediocriter confirmat.

ee De Emerito plura in Commentario num. 467.

C A P U T III.

Certamina sancti Prasulis contra hereticos Manichæos, Arianos, ac Pelagianos.

S Cio item non solus ipse, verum etiam alii fratres & conservi, qui nobiscum tunc intra Hipponensem ecclesiam cum eodem sancto Viro vivebant, nobis pariter ad mensam constitutis eum dixisse: Advertistis hodie in ecclesia meum sermonem, ejusque initium & finem contra meam consuetudinem processisse, quoniam non eam rem terminatam explicuerim, quam proposueram, sed pendentem reliquerim? Cui respondimus: Ita nos in tempore miratos fuisse scimus & recognoscimus. At ille: Credo, ait, quod * forte aliquem errantem in populo Dominus per nostram oblivionem & errorem doceri & curari voluerit, in cujus manu sunt & nos & sermones nostri. Nam quum propositæ quæstionis latebras * pertractarem, in aliud sermonis excursu perrexi; atque ita non conclusa vel explicata quæstione, disputationem terminavi, magis adversum Manichæorum errorem, unde nihil dicere decreveram, disputans, quàm de iis, quæ asserere proposueram.

31 Et post hæc, nisi fallor, ecce alia die vel post biduum venit quidam Firmus a nomine, negotiator, & intra monasterium sedente sancto Augustino, nobis coram, ad pedes ejus genibus provolutus sese jactavit, lacrymas fundens, & rogans

D

E

Sanctus in prædicatione abductus à disputatione proposita,

F

* quod non est in Ms.

* in Ms. latera

Manichæum convertit:

a

A rogans, ut pro suis delictis Sacerdos cum Sanctis *
 * *al. suis* Dominum precaretur, confitens quòd Manichæorum sectam sequutus fuisset, & in ea quàm plurimis annis vixisset, & propterea pecuniam multam ipsis Manichæis, vel eis, quos dicunt electos, incassum erogasset: ac se in Ecclesia, Dei misericordiâ, fuisse ejus tractatibus nuper correctum atque Catholicum factum. Quod & ipse venerabilis Augustinus, & nos, qui tunc aderamus, ab eodem diligenter inquirentes, ex qua re potissimum in illo tractatu sibi fuerit satisfactum, & referente eo, nobisque omnibus sermonis feriem recognoscentibus, profundum consilium Dei pro salute animarum admirantes & stupentes, glorificavimus sanctum ejus nomen, & benediximus; qui quum voluerit, & unde voluerit, & quomodo voluerit, & per scientes & per nescientes salutem operatur animarum. Et ex eo ille homo proposito fervorem Dei adhærens, negotiatoris dimisit actionem, & proficiens in Ecclesiæ membris, in alia regione ad presbyterii quoque Dei voluntate petitus & coactus accessit officium, tenens atque custodiens propositi sanctitatem: & fortè adhuc usque in rebus humanis vivit trans mare constitutus.

B 32. Apud Carthaginem quoque, dum per quemdam domûs regiæ procuratorem, nomine Ursum, fidei Catholicæ hominem, ad quosdam Manichæorum, quos electos vel electas dicunt, præfentes perveniretur, atque ad ecclesiam ab eodem deducerentur & perducerentur, ab episcopis ad tabulas *b* auditi sunt. Inter quos etiam sanctæ memoriæ Augustinus fuit, qui præ ceteris illam * execrabilem sectam noverat, & eorum prodens ejusmodi damnabiles blasphemias ex locis librorum, quos illi accipiunt Manichæi, usque ad confessionem earumdem blasphemiarum eos perduxit: & quæ inter se illi suo more malo indigna & turpia facere consueverant*, feminarum illarum velut electarum prodicione, illis Ecclesiasticis gestis declaratum est.

C 33. Atque ita pastorum diligentia, Dominico gregi & augmentum accessit, & adversus fures atque latrones defensio competens procurata est. Cum quodam etiam Felice, de numero eorum, quos electos dicunt Manichæi *c*, publicè in Hipponensi ecclesia notariis excipientibus disputavit populo adstante: & post secundam vel tertiam collationem ille Manichæus, frustrata vanitate & errore ipsius sectæ, ad nostram conversus est fidem *d* atque Ecclesiam, sicut eadem relecta docere poterit scriptura.

C 34. Præterea cum quodam etiam Pascentio *e* comite domûs regiæ Ariano, qui per auctoritatem suæ personæ fisci vehementissimus exactor, fidem Catholicam atrociter ac jugiter oppugnabat, & quàm plurimos sacerdotes Dei simpliciori fide viventes, dicacitate ac potestate exagibat & perturbabat, interpositis * honoratis & nobilibus viris, apud Carthaginem ab illo provocatus, coram contulit. Sed idem hæreticus tabulas atque stilum, quod * Magister noster & ante congressum & in congressu instantissimè fieri volebat, ne adessent omni modo recusabat. Et dum id pernegasset, dicens, quòd metu legum publicarum periclitari tabulis scriptis nollet; atque interpositis id placere Augustinus episcopus cum suis, qui aderant, consacerdotibus videret, ut absque ulla scriptura privatim disputarent, collationem suscepit: prædicens, ut postmodum contigit, quòd post solutum conventum esse cuiquam posset liberum * fortè dicere, nullo scriptu-

Augusti Tomus VI.

re documento, se dixisse, quod fortè non dixerit, vel non dixisse, quod dixerit.

35. Et miscuit cum eodem sermonem, atque asseruit, quid crederet, & ab illo, quid tene- ret, audivit, & vera ratione atque auctoritate Scripturarum probata * docuit, & ostendit nostræ fidei firmamenta: illius autem asserta nullâ veritate, nullâ Scripturarum sanctarum auctoritate suffulta docuit, & frustravit. Et ut à se invicem partes digressæ sunt, ille magis magisque iratus & furens, mendacia multa pro fide sua falsa jactabat, victum esse à se ipso proclamans multorum ore laudatum Augustinum. Quæ quum *f* minimè laterent, coactus est ad ipsum scribere Pascentium, propter illius metum ommissis nominibus conferentium, & in eis litteris quidquid inter partes dictum vel gestum fuerat, fideliter intinavit; ad ea, si negarentur, probanda magnam testium habens copiam, clarissimos scilicet atque honorabiles, qui tunc aderant, viros. Atque *g* ille ad duo sibi directa scripta, unum vix reddidit rescriptum, in quo magis injuriam facere, quàm suæ sectæ rationem valuit declarare. Quod à volentibus & à valentibus legere comprobatur.

36. Cum ipsorum quoque Arianorum episcopo quodam Maximino *h* cum Gothis ad Africam veniente, apud Hipponem quàm plurimis * volentibus atque petentibus, & præclaris interpositis viris, contulit: & quid singulæ asseruerint partes, scriptum est. Quæ si studiosi diligenter legere curaverint, procul dubio indagabunt, vel quid callida & irrationabilis hæresis ad seducendum & decipiendum profiteatur, vel quid Ecclesia Catholica de divina teneat & prædicet Trinitate. Sed quoniam ille hæreticus de Hippone rediens ad Carthaginem, de sua multa in collatione loquacitate victorem se de ipsa collatione recessisse jactavit, & mentitus est; quæ utique non facile à divinæ legis ignavis examinari & dijudicari possent: à venerabili Augustino sequentis temporis stilo, & illius totius collationis de singulis objectis & responsis facta est recapitulatio, & quàm nihil ille objectis referre potuerit, nihilo minùs demonstratum est, additis supplementis, quæ in tempore collationis angusto cuncta inferri & scribi minimè potuerunt. Id enim egerat nequitia hominis; ut sua novissima prosequutione multò * longissima, totum, quod remanserat, diei spatium occuparet.

37. Adversus Pelagianistas *i* quoque novos nostrorum temporum hæreticos & disputatores calidos, arte magis subtili & noxiâ scribentes, & ubicumque poterant publicè & per domos loquentes, per annos ferme decem *k* laboravit, librorum multa condens & edens, & in ecclesia populis ex eodem errore frequentissimè disputans. Et quoniam iidem perverfi sedi Apostolicæ per suam ambitionem eandem perfidiam persuadere conabantur, instantissimè etiam conciliis Africanis sanctorum episcoporum gestum est, ut sancto Papæ Urbis, & prius venerabili Innocentio *l*, & postea sancto Zosimo *m* ejus successori persuaderetur, quàm illa secta à fide Catholicâ & abominanda & damnanda fuisset.

38. At illi tantæ sedis Antistites, suis diversis temporibus eisdem notantes, atque à membris Ecclesiæ præcidentes, datis litteris & ad *n* Africanas Occidentis, & ad Orientis partis Ecclesias, eos anathemandos * & devitandos ab omnibus Catholicis censuerunt. Et tale de illis Ecclesiæ Dei Catholicæ prolutum iudicium, etiam piissimus imperator Honorius audiens ac sequens,

A. S. Possidio.

coram multis disputat;

* in Ms. prolata

f

g

E

ut *h* cum Maximino eorumdem episcopo:

* in Ms. pluribus

F

* in Ms. multum impugnat Pelagianos,

k

l

m

qui damnatur:

n

* *al.* anathemandos

A. S. Pos-
sio.
* in Ms.
damnan-
dos, &

utilissimi
pro Ecclesia
labores.

B

o scripto-
rum multi-
tudo.

o

* in Ms.
potuerint

fuis eos legibus damnatos *, inter hæreticos ha-
beri debere constituit. Unde nonnulli ex eis ad
sanctæ matris Ecclesiæ gremium, unde resilie-
rant, redierunt, & adhuc alii redeunt, inno-
tescente & prævalente adversus illum detesta-
bilem errorem rectæ fidei veritate.

39 Et erat ille memorabilis Vir, præcipuum
Dominici corporis membrum, circa universalis
Ecclesiæ utilitatem sollicitus semper ac pervigil.
Et illi divinitus donatum est, ut de fuorum la-
borum fructu, etiam in hac vita gaudere pro-
venisset, prius quidem in Hipponensi ecclesia &
regione, cui maxime præsidebat, usitate ac pa-
ce perfecta; deinde in aliis Africæ partibus, si-
ve per se ipsum, sive per alios, & quos ipse
dederat sacerdotes, pullulasse, & multiplicatam
fuisse Domini Ecclesiam pervidens, illosque Ma-
nichæos, Donatistas, Pelagianistas, & Paganos
ex magna parte defecisse, & Ecclesiæ Dei fo-
ciatos esse congaudens; profectibus quoque &
studiis favens erat & exultans bonorum omnium;
indisciplinationes piæ ac sanctæ tolerans fratrum,
ingemiscentisque de iniquitatibus malorum, sive
eorum, qui intra Ecclesiam, sive eorum, qui
extra Ecclesiam sunt constituti, Dominicis, ut
dixi, lucris semper gaudens, & damnis mœrens.

40 Tanta autem ab eodem dictata & edita
sunt, tantaque in Ecclesia disputata, excepta at-
que emendata, vel adversus hæreticos confere-
pta, vel ex Canonicis libris exposita ad ædifi-
cationem sanctorum Ecclesiæ filiorum, ut ea om-
nia vix quisquam studiosorum perlegere & nosse
sufficiat. Verumtamen ne veritatis verbi o avidis-
simos in aliquo fraudare videamur, statui, Deo
præstante, in hujus Opusculi sine etiam eorum-
dem librorum, tractatum, & epistolarum Indi-
culum adjungere: quo lecto, qui magis Dei ve-
ritatem quam temporales amant divitias, sibi quis-
que, quod voluerit, ad legendum & cognos-
cendum eligat, & id ad describendum, vel de
bibliotheca Hipponensis ecclesiæ petat, ubi e-
mendatiora exemplaria fortè poterunt * inveniri,
vel unde valuerit inquiret, & inventa describat
& habeat, & petenti ad describendum, sine in-
vidia etiam ipse tribuat.

A N N O T A T A.

C

a Varios Firmos recenset Tillemontius in Au-
gustino art. 96; at incertum quis ille sit, qui
hic dicitur conversus.

b Ad tabulas auditi sunt, id est, notariis ex-
cipientibus, & in tabulas inferentibus interroga-
ta & responsa, ut observat Salinas.

c Hic editi addunt, inquit Salinas, Quippe
Hipponem venerat eundem feminaturus erro-
rem.

d De conversione Felicis plura in Commen-
tario num. 407 & 408. Porro turpissimi Mani-
chaorum errores late expositi sunt § 10: gesta verò
Sancti in episcopatu contra eosdem hæreticos § 29.

e Adi pro his. Commentarium num. 516 &
517.

f Hic editi adjiciunt, ut notat Salinas, Il-
lum venerabilem Virum.

g Cod. Reg. 541 apud Salinas sic habet: Quod
audiens hæreticus ad duo scripta sibi directa u-
num librum reddidit scriptum.

h Sermo 140 novissima editionis Benedictino-
rum hunc habet titulum: Contra quoddam di-
ctum Maximini Arianorum episcopi, qui cum
Segisvulto comite constitutus in Africa blasphemabat.

Cum Possidius dicat cum Gothis venisse
Maximinum, & Segisvulto adhaesisse ex verbis
citatatis liqueat, colligunt inde Scriptores, Segis-
vultum, cui teste Prospero in Chronico cura
commissa est belli in Africa cepti contra Boni-
facium Hierio & Ardabure coff., id est anno
Christi 427, Gothum fuisse & Arianum. De hac
verò disputatione contra Maximinum vide Com-
mentarium num. 518.

i Pelagiana hæresis, gestaque Sancti contra il-
lam exposita sunt in Commentario § 34 & 35.
k Annos à Pelagiani erroris exortu ad illius
per Zozimum condemnationem computat, in-
quit Salinas. Nam alioquin contra dictos hæreti-
cos disputavit ad annos facile viginti, ut habet
S. Prosper in Commentario num. 496.

l Innocentii I gesta apud nos exposita sunt
ad 28 Julii, quo colitur.

m De S. Zozimo agemus cum Martyrologio
Romano ad 26. Decembris.

n In editis quibusdam ante legebatur, datis
litteris ad Africanas Orientis & Occidentis eccle-
sias. Codex noster habet: Datis litteris & Afri-
canis & Occidentis & Orientis &c.

o Verbi in editione Plantiniana & Lugdunen-
si omittitur.

C A P U T I V.

Sollicitudo ejus pastoralis, & di-
versa pro grege suo occu-
pationes.

Secundum Apostoli quoque sententiam, di-
centis, "Audet quisquam vestrum adversus
alterum negotium habens judicari ab iniquis,
& non apud Sanctos? An nescitis quia Sancti
mundum judicabunt? Et si in vobis judicatur
mundus, indigni estis judiciorum minimorum?
Nescitis quia angelos judicabimus, nedum se-
cularia? Secularia igitur judicia si habueritis
inter vos, eos qui contemibiles sunt in Ec-
clesia, hos collocaate ad judicandum a. Ad re-
verentiam vobis loquor: sic non est inter vos
quisquam sapiens, qui possit inter fratrem suum
dijudicare; sed frater cum fratre dijuda-
tur b, & hoc apud infideles. Interpellatus ergo
à Christianis, vel à cujusque sectæ homini-
bus, causas audiebat diligenter ac piæ, cujus-
dam sententiam ante oculos habens, dicentis se
malle inter incognitos, quam inter amicos cau-
sas audire: eo quòd de incognitis, pro quo
arbitrè * æquitate judicaretur, amicum posset
acquirere, de amicis verò unum esset, contra
quem sententia proferretur, perditurus.

42 Et eas aliquando usque ad * horam refe-
ctionis, aliquando autem tota die jejunans, sem-
per tamen noscebat, & dirimebat c: intendens
in eis Christianorum momenta animorum, quan-
tùm quisque vel in fide bonisque moribus pro-
ficeret, vel ab iis deficeret; atque compertis
rerum opportunitatibus, divinæ Legis veritatem *
partes docebat, eamque illis inculcabat, & eas,
quo adipiscerentur vitam æternam edocebat, &
admonebat, nihil aliud quærens ab iis, quibus
ad hoc vacabat, nisi tantum obedientiam, &
devotionem Christianam, quæ & Deo debetur
& hominibus: peccantes coram omnibus arguens,
ut ceteri timorem haberent: & faciebat hoc tam-
quam speculator à Domino constitutus domui
Israël,

D

E

Cura San-
cti contro-
versias at-
tendi

F

* al. arbi-
trata

o lites di-
rimendi:
* Ms. in

* al. verita-
te

- A** Israëli, prædicans verbum atque instans opportunè, importunè, arguens, hortans, increpans, in omni longanimitate, & doctrina; præcipueque operam dans instruere eos, qui essent idonei & alios docere. Rogatus quoque à nonnullis in eorum temporalibus *d* causis, epistolas ad diversos dabat. Sed hanc suam à melioribus rebus occupationem tamquam angariam deputabat *e*, suavem semper habens de iis, quæ Dei sunt, vel alloquutionem vel colloquutionem fraternæ ac domesticæ familiaritatis.
- 43 Novimus quoque eum à suis carissimis litterarum intercessum apud seculi potestates postulatum non dedisse, dicentem cuiusdam sapientis servandam esse sententiam, de quo scriptum esset, quod multa suæ famæ contemplatione amicis non præstitisset: & illud nihilo minus suum addens, quoniam plerumque potestas, quæ præstat, premit. Quum verò intercedendum esse rogatus videbat, tam id honestè ac temperatè agebat, ut non solum onerosus aut molestus non videretur, verum etiam mirabilis existeret. Nam dum exortâ necessitate suo more apud quemdam Africæ vicarium, Mæcedonium *f* nomine, pro supplici litteris interveniret, atque ille paruisset, hoc modo rescriptum misit: "Miro modo afficior sapientiâ tuâ; & in illis, quæ edidisti, & in iis, quæ interveniens pro sollicitis mittere non gravaris. Nam & illa tantum habent acuminis, scientiæ, sanctitatis, ut nihil supra sit: & hæc tantum verecundiæ, ut nisi faciam, quod mandas; culpam penes me remanere, non in negotio esse, dijudicem, domine merito venerabilis & suscipiende pater. Non enim instas, quod plerique homines istius loci faciunt, ut quodcumque sollicitus petitor voluerit*, extorqueas: sed quod tibi à iudice tot curis obstricto petibile visum fuerit, admones subserviente verecundia, quæ maxima, difficile inter bonos efficacia est. Proinde statim commendatis effectum desiderii tribui: nam sperandi viam ante patefeceram.
- 44 Sanctorum concilia sacerdotum per diversas provincias celebrata, quum potuim, frequentavit *g*; non in eis, quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi quærens; ut vel fides sanctæ Ecclesiæ Catholicæ inviolata maneret, vel nonnulli sacerdotes & clerici, sive per fas, sive per nefas excommunicati, vel absolventur vel abjicerentur. In ordinandis verò sacerdotibus & clericis consensum majorem Christianorum, & consuetudinem Ecclesiæ sequendam arbitrabatur.
- 45 Vestes ejus, & calceamenta, vel lectualia ex moderato & competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abjecta plurimum: quia his plerumque vel jactare se insolenter homines solent, vel abjicere; ex utroque non quæ Jesu Christi, sed quæ sua sunt iidem quærentes: at iste, ut dixi, medium tenebat, neque in dexteram, neque in sinistram declinans. Mensâ usus est frugali & parcâ, quæ quidem inter olera, & legumina, etiam carnes aliquando propter hospites, vel quosque infirmiores, semper autem vinum habebat *h*. Quia noverat, & docebat, ut Apostolus dicit, quod omnis creatura Dei bona sit, & nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.
- 46 Et, ut idem Augustinus sanctus in suis Confessionum libris posuit, dicens: "Non ego immunditiam obsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio Noë omne genus carnis, quod cibo
- „ esset usui, manducare permissum; Eliam cibo carnis refectum; Joannem mirabili abstinentiâ præditum, animalibus, hoc est, locustis in escam cedentibus, non fuisse pollutum: scio & * Esau lenticulæ concupiscentiâ deceptum; David propter aquæ desiderium à se ipso reprehensum; & regem nostrum, non de carne, sed de pane esse tentatum. Ideoque & populus in eremo, non quia carnes desideravit, sed quia escæ desiderio contra Deum murmuravit, meruit improbari. De vino autem fumendo Apostoli exstat sententia ad Timotheum scribentis, ac dicentis, "Noli usque adhuc aquam bibere, sed vino modico utere propter stomachum & frequentes tuas infirmitates. Cochlearibus tantum argenteis utens, cetera vascula, quibus mensæ inferebantur cibi; vel testea, vel lignea, vel marmorea fuerunt: non tamen necessitatis inopiâ, sed proposito voluntatis.
- 47 Sed & hospitalitatem semper exhibuit. Et in ipsa mensa magis lectionem vel disputationem, quam epulationem potationemque diligebat. Et contra pestilentiam humanæ consuetudinis in ea scriptum ita habebat:
- Quisquis amat dictis absentem rodere vitam, Hanc mensam indignam *i* noverit esse sibi*.
- Et ideo omnem conviviam à superfluis, & noxiis fabulis & detractionibus *k* se se abstinere debere admonebat. Nam & quosdam suos familiarissimos coëpiscopos illius scripturæ oblitos, & contra eam loquentes, tam asperè aliquando reprehendit, commotus ut diceret, aut delendos esse illos de mensa versus, aut se media refectio ad suum cubiculum surrecturum. Quod ego & alii, qui illi mensæ interfuimus, experti fumus.
- 48 Compauverum* verò semper memor erat, eisque inde erogabat, unde & sibi suisque omnibus secum habitantibus *l*, hoc est, vel ex reditibus possessionum Ecclesiæ, vel etiam ex oblationibus fidelium. Et dum fortè (ut adfolet) de possessionibus ipsis invidia clericis fieret, alloquebatur plebem Dei, malle se ex collationibus magis plebis Dei vivere, quam illarum possessionum curam vel gubernationem pati; & paratum se esse illis cedere, ut eo modo omnes Dei servi & ministri viverent, quo in veteri Testamento leguntur, altari deservientes de eodem participari. Sed numquam id laici suscipere voluerunt.

A N N O T A T A.

a Ad judicandum in duobus codicibus non legitur, ut monet Salinas, sicuti nec in textu Apostoli Græco.

b Lovanienses habent, iudicio contendit: codex noster cum 1025 Regina contendit.

c Audi Sanctum ipsum serm. 24 in Psalm. 118 in ea verba, declinate à me maligni, & scutabor mandata Dei mei de his conquerentem: Maligni, inquit, exercent ad facienda mandata, à scrutandis autem avocant: non solum cum persequuntur, aut litigare nobiscum volunt, verum etiam cum obsequuntur & honorant, & tamen suis vitiosis & negotiosis cupiditatibus adjuvandis occupemur, & eis nostra tempora impendamus, efflagitant, aut certè infirmos premunt, ut causas suas ad nos deferre compellant; quibus dicere non audemus: Dic, homo, quis me constituit iudicem aut divisorem inter vos? Constituit enim talibus causis ecclesiasticis

A. S. Pos-
SIDIO.

cos Apostolus cognitores, in foro prohibens jur-
gare Christianos . . . Ignoscant obedientes fide-
les, qui pro suis saecularibus causis raro nos
quaerunt, & iudiciis nostris facillime acquiescunt;
nec nos conterunt litigando, sed obtemperando
potius consolantur. Certè propter eos, qui & in-
ter se pertinaciter agunt, &, quando bonos pre-
munt, nostra iudicata contemnunt, faciuntque
nobis perire tempora rebus eroganda divinis:
certè, inquam, propter istos & nobis liceat ex-
clamare in hac voce corporis Christi: Declinate
à me, maligni, & scutabor mandata Dei mei.
*Conqueritur & aliis locis Sanctus de munere illo
difficili lites dirimendi, praesertim de Opere Mo-
nachorum cap. 29, ubi addit: Quem tamen la-
borem non sine consolatione Domini suscipimus,
pro spe vitae aeternae, ut fructum feramus cum
tolerantia. Servi enim sumus ejus Ecclesiae, &
maximè infirmioribus membris. Porro de hac epi-
scoporum jurisdictione, legibus imperatorum va-
riis confirmata, late disputat Thomassinus in Ve-
teri & nova Ecclesia disciplina part. 2, lib. 3,
cap. 101 & sequentibus.*

B d Pro exemplo sit epistola ad Hipponenses suos
data in gratiam Fastii, qui, cum urgeretur à
creditoribus ad solvendum, primò mutuum acce-
perat pecuniam ope Augustini; cumque illam non
posset refundere, scripsit pro eo Sanctus, ut pu-
blica collatione juvaretur. Vide epistolam 215 e-
ditionis Plantiniana.

e Audi de hac apud seculares potestates inter-
cessione Sanctum ipsum serm. III de Diversis cap.
19: Saepe de nobis dicitur, Ivit ad illam pote-
statem: & quid quaerit Episcopus cum illa pote-
state? Et tamen omnes nostis, quia vestrae ne-
cessitates nos cogunt venire, quò nolumus; ob-
servare, ante ostium stare, intrantibus dignis &
indignis expectare, nunciari, vix aliquando ad-
mitti, ferre humilitates, rogare, aliquando im-
petrare, aliquando tristes abscedere. Quis vellet
haec pati, nisi cogemur? . . . Nolumus habere
rationem cum potestatibus. Novit ille, quia co-
gimur.

C f Miris laudibus ab Augustino effertur Macedo-
ninus, ut videri potest in epistolis 52 & 54 ad
ipsum datis, qua responsoria sunt ad epistolas
Macedonii, cujus verba mox sequentia ex epi-
stola 51 relata sunt. Laudata Augustini epistola
& sapientià divinà plena sunt, & in 54 Sanctus
docet, cur episcopi pro reis intercederent, sicut
Macedonius in 53 rogaverat sic scribens: Offi-
cium sacerdoti vestri esse dicitis, intervenire pro
reis, & nisi obtineatis, offendi, quasi quod erat
officii vestri, minimè reportetis. Quod ut expo-
nat, amicè postulat. Porro Augustinus non aequè
in petendo verecundus erat, cum iustitia aliud
exigeret. Ad epistolam 211 ad Romulum, quem
metu divini iudicii terret, ne pergat tributa acer-
bius exigere à pauperibus, atque ita exorditur:
Veritas & duleis est & amara. Quando dulcis est,
parcit; quando amara, curat. Si non recusas bi-
bere, quod in hac epistola offero, probabis,
quod dixi.

g Interfuit Sanctus Carthaginensi III anno 397,
IV anno 398, aliisque, Cirtensi 412, Mile-
vitano 416, variisque collationibus, ut suis lo-
cis explicatum est in Commentario.

h Ulimerius sic legit, ut observat Salinas:
Propter hospites habebat vel quosque infirmiores.
Semper autem vinum bibebat, quamvis modicè
& temperanter, quia noverat. Lovanienses ha-
bent: Propter hospites vel quosque infirmiores

continebat. Semper autem vinum habebat, (al.
bibebat.)

i In tribus Mss. Hac mensa indignam nove-
rit esse suam. Ulimerius: Hanc mensam vetitam
noverit esse sibi. Cod. Reg. 541: Hanc mensam
indignè noverit esse suam. Ita Salinas.

k Et detractionibus in Ms. nostro omittitur,
& in aliis quibusdam.

l Consule Commentarium § 25.

CAPUT V.

*Domestica sancti Antistitis cor-
versatio, observantia disci-
plina, morum integritas,
& amor erga subditos.*

D Omnis ecclesiae curam omnemque substan-
tiam ad vices valentioribus clericis delega-
bat & credebatur. Numquam clavem, numquam
anulum a in manu habens: sed ab eisdem domus
praepositis cuncta, & accepta, & erogata nota-
bantur: quæ anno completo eidem recitabantur,
quò sciretur quantum acceptum, quantumque dis-
pensatum fuisset, vel quid b dispensandum re-
mansisset; & in multis titulis magis illius praeposi-
ti domus fidem sequens, quam probatum mani-
festatumque cognoscens. Domum, agrum, seu
villam numquam emere voluit. Verum si fortè
Ecclesiae à quoquam sponte tale aliquid vel do-
naretur, vel titulo legati dimitteretur, non re-
spuebat, sed suscipi jubebat. Nam & aliquas eum
hereditates recusasse novimus, non quia paupe-
ribus inutiles esse possent, sed quoniam justum
& æquum esse videbat, ut à mortuorum vel fi-
liis c vel parentibus vel affinibus magis possideren-
tur, quibus ea deficientes dimittere noluerunt.

50 Quidam etiam ex honoratis d Hipponen-
sium apud Carthaginem vivens ecclesiae Hippo-
nensi possessionem donare voluit, & confectas ta-
bular, sibi usufructu retento, ultro eidem san-
ctae memoriae Augustino misit: cujus ille obla-
tionem libenter accepit, congratulans ei, quòd
aeternae suae memor esset salutis. Verum post ali-
quot annos nobis fortè cum eodem cominus con-
stitutis, ecce ille donator litteras per suum filium
mittens, rogavit ut illae donationum tabulae suo
redderentur filio; pauperibus verò erogandos di-
rexit solidos centum: quo ille Sanctus cognito,
ingemuit, hominem vel finxisse donationem, vel
eum de bono opere poenituisse, & quanta potuit
Deo suggerente cordi ejus cum dolore * animi de
eadem defraudatione * dixit, in illius scilicet in-
crepationem, & correctionem: & tabulas, quas
ille sponte miserat, nec desideratas, nec exactas,
confestim reddidit, pecuniamque illam respuit;
atque rescriptis eundem, sicut oportuit, & ar-
guit & corripuit, admonens, ut de sua simula-
tione vel iniquitate cum poenitentiae humilitate
Deo satisfaceret, ne cum tam gravi delicto de
seculo exiret.

51 Frequentius quoque dicebat, magis secu-
rius, & tutius Ecclesiam legata à defunctis dimis-
sa debere suscipere, quam hereditates fortè fol-
licitas, & damnosae; ipsaque legata magis offe-
renda esse, quam exigenda. Commendata verò
quæque ipse non suscipiebat, sed volentes susci-
pere clericos non prohibebat. In iis quoque, quæ
Eccle-

Domus suae
curam tem-
poral. m a-
liis permit-
tit: quo se-
modo gere-
ret

a
b
E

c

in admit-
tendi, vel
recusandis
oblationibus
piis,

d
F

* al. dolenti
animo
* al. ex ca-
dem refra-
gatione

aut legatis:
animus ejus
à tempora-
libus liber,
& intentus
ad spiritua-
lia:

A
* al. addi-
tur cupidi-
tate
* al. &
omittitur.

Ecclesia habebat, & possidebat, intentus amore vel implicatus * non erat: sed majoribus magis & * spiritalibus suspensus, & inhærens rebus, vix aliquando se ipsum ad illa temporalia ab æternorum cogitatione relaxabat & deponebat. Quibus ille dispositis & ordinatis, tamquam à rebus mordacibus ac molestis, animi recursum ad interiora mentis & superiora faciebat; quò vel de inveniendis divinis rebus cogitaret, vel de jam inventis aliquid diceret, aut certè ex jam dictatis atque transcriptis aliquid emendaret. Et id agebat in die laborans, & in nocte lucubrans. Et erat tamquam illa religiosissima Maria typum gestans supernæ Ecclesiæ, de qua scriptum est, quòd federet ad pedes Domini, atque intenta ejus verbum audiret: de qua foror conquesta, quòd ab eadem circa multum ministerium occupata non adjuvaretur, audivit: "Martha, Martha, meliorem partem elegit Maria, quæ non, auferetur ab ea, Nam fabricarum novarum numquam studium habuit, devitans in eis implicationem sui animi, quem semper liberum habere volebat ab omni molestia temporali: non tamen illa volentes, & ædificantes prohibebat, nisi tantum immoderatos.

tura paupe-
rum,

B
e

¶ Interea dum Ecclesiæ pecunia deficeret, hoc ipsum populo Christiano denunciabat, non se habere, quod indigentibus erogaret. Nam & de vasis Dominicis, propter captivos, & quàm plurimos indigentes, frangi & confari jubebat, & indigentibus dispensari. Quod non commemorassem, nisi contra carnalem sensum quorundam fieri perviderem. Et hoc ipsum etiam venerabilis memoriæ Ambrosius in talibus necessitatibus indubitanter esse faciendum, & dixit, & scripsit f. Sed & de neglecto à fidelibus gazophylacio g & secretario, unde altari necessaria inferuntur, aliquando in ecclesia loquens admonebat: quod etiam beatissimum Ambrosium se præsentem in ecclesia tractavisse, nobis aliquando retulerat.

f
g

disciplina
domestica:
h

* al. ad
modicum

C

¶ Cum ipso semper clerici h, unà etiam domo ac mensâ, sumptibusque communibusalebantur & vestiebantur. Et ne quisquam facili juratione etiam ad perjurium decidisset, & in ecclesia populo prædicabat, & suos instituerat, ne quis juraret, ne ad mensam * quidem. Quòd si prolapsus fuisset, unam de statutis perdebat portionem: numerus enim erat suis secum commorantibus & convivantibus poculorum præfixus. Indisciplinationes quoque & transgressiones suorum à regula recta & honestate, arguebat, & tolerabat, quantum decebat & oportebat: in talibus præcipuè docens, ne cujusquam cor declinaretur in verba maligna ad excusandas excusationes in peccatis: & dum quisque offerret munus suum ad altare, & illic recordatus fuisset, quòd frater suus haberet aliquid adversus illum, relinquendum esse munus ante altare, atque eundem i, quòd fratri reconcilietur, & tunc veniendum, & munus ad altare offerendum: si verò ipse adversus fratrem suum aliquid haberet, corripere eum debere in parte; & si eum audisset, lucratus esset suum fratrem: sin minus, adhibendum esse unum aut duos: quòd si & ipsos contemneret, Ecclesiam adhibendam: sin verò & huic non obediret, esset illi ut ethnicus & publicanus. Et illud addens, ut fratri peccanti & veniam petenti, non septies, sed septuagies septies delictum relaxetur, sicut quisque * à Domino quotidie sibi postulat relaxari.

* Ms. unus.
quisque

¶ 54 Feminarum intra domum ejus nulla unquam conversata est, nulla mansit, ne quidem

germana foror, quæ vidua Deo ferviens multo tempore usque in diem obitus sui præposita ancillarum Dei vixit. Sed nec patris sui filia k, & fratris sui filia, quæ pariter Deo serviebant: quas personas sanctorum episcoporum concilia in exceptis posuerunt. Dicebat verò, quia etsi de forore, & neptibus secum commorantibus nulla nasci posset mala suspicio; tamen quoniam illæ personæ sine aliis necessariis secumque manentibus feminis esse non possent, & quòd ad eas aliæ etiam à foris intrarent, de his posse offendiculum, aut scandalum infirmioribus * nasci, & illos, qui cum episcopo vel quolibet clerico fortè manerent, ex illis omnibus feminarum personis posse unà commorantibus vel adventantibus, aut tentationibus humanis perire, aut certè malis hominum suspicionibus pessimè diffamari.

¶ 55 Ob hoc ergo dicebat, numquam debere feminas cum servis Dei, etiam castissimis *, una manere domo, ne (ut dictum est) aliquod scandalum aut offendiculum tali exemplo poneretur infirmioribus: & si fortè ab aliquibus feminis, ut videretur vel salutaretur, rogabatur; numquam sine clericis testibus ad eum intrabant *, vel solus cum solis umquam est locutus, nisi l secreto- rum aliquid interesset.

¶ 56 In visitationibus verò modum tenebat ab Apostolo definitum, ut non nisi pupillos, & viduas in tribulationibus constitutas visitaret. Et si fortè ab ægrotantibus ob hoc peteretur, ut pro eis in præsentem Dominum rogaret, eisque manus imponeret; sine mora pergebat. Feminarum autem monasteria non nisi urgentibus necessitatibus visitabat.

¶ 57 Servandum quoque in vita, & moribus hominis Dei referebat, quod in instituto * sanctæ memoriæ Ambrosii compererat, ut uxorem cuiquam numquam posceret, neque militare volentem ad hoc commendaret, neque in sua patria petitus iret ad convivium. De singulis rebus reddens causas, scilicet ne dum inter se conjugati casu jurgarent, ei maledicerent, per quem conjuncti essent: sed planè ad hoc sibi jam illis * consentientibus petiti interesse debere Sacerdotem, ut vel eorum jam pacta & placita firmarentur, vel benedicerentur. Et ne militiæ commendatus ac m malè agens ejus culpa suffragatori tribueretur, & ne per frequentiam in patriæ conviviis constitutus n, temperantiæ amitteretur modus.

¶ 58 Indicaverat quoque nobis, se prædicti beatæ memoriæ * viri, in ultimo vitæ constituti, audisse sapientissimum & piissimum responsum, & multum laudabat ac prædicabat. Nam quum ille venerabilis ultima jaceret ægritudine, & à fidelibus honoratis lecto ejus adstantibus, & videntibus eum de seculo ad Deum migraturum, & ob hoc moerentibus tanti ac talis antistitis Ecclesiam posse privari verbi & Sacramenti Dei dispensatione, rogaretur cum lacrymis, ut sibi à Domino vitæ posceret comitatum o, eum illis dixisse: "Non p sic vixi, ut me pudeat inter vos, vivere; sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, Et in his noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur & laudabat verba. Ideo enim eum dixisse intelligendum esse, Nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus; ne crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumisse, Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens * examen æquitatis divinæ, * in Ms. ad de bono se dixit Domino magis confidere q: cui

A. S. Pos-
sidio.
feminas
nullas in
domo sua
habitare si-
nit, k

* Ms. infr-
mis

¶ cum illis
agit cautis-
sime:
* Ms. ca-
stissimas

E
* Low. ad
eas intra-
bat

l
pupillos, vi-
duas, &
ægrotos vi-
sit,

à tribus se
abstinet,
* al. insti-
tutis

* illis non
est in Ms.

m

F

n

Ambrosii
laudat sen-
tentiam,
* Ms. beati

o
p

* in Ms. ad
examen

A. S. Possidius.

uti & alterius episcopi.

B
* Ms. adstantem

etiam in oratione quotidiana Dominica dicebat, " Dimitte nobis debita nostra ,,"

59 Cujusdam quoque coepiscopi, & familiarissimi sui amici, in extremis vitæ de talibus frequentissimè referebat dictum: ad quem quum visitandum jam morti propinquantem ventitasset, & ille manus gestu se de seculo exiturum significaret, atque à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium vivere posse, illum, ne putaretur hujus vitæ teneri cupiditate, ei respondisse: " Si numquam, bene; si aliquando, quare non modo, ? Et talem sententiam mirabatur, & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timentem, verumtamen in villa natum & nutritum, sed non multà lectionis eruditum scientià: contra illum scilicet sensum ægrotantis episcopi, de quo sanctus in epistola sua, quam de Mortalitate scripsit martyr Cyprianus, ita retulit, dicens: " Quum quidam de collegis & con-, sacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de-, appropinquante morte sollicitus, commeatum sibi precaretur, adstuit deprecanti & jam penè morienti juvenis honore & majestate venerabilis, staturà celsus, & clarus adpectu, & quem adstantem * sibi vix posset humanus ad-, spectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre jam poterat de seculo recessurus: atque illè non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit, & dixit, Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis, ?

A N N O T A T A.

a Hæc profert Possidius, inquit Salinas, ut ostendat Augustino nihil peculiare fuisse, quod suo posset communire signaculo. Veteres enim ad feras domorum, scriniorum, arcularum, vice clavium, obserandas adhibebant anulos. Verum quidem est, in domo Augustini omnia fuisse communia; at auctor hic magis docere intendit, quam perfecte omnem curam rerum temporalium aliis permiserit, ut ipse sublimioribus posset occupari.

b Lovanienses, alique: Vel quidquid indispenfatum vel dispenfandum &c.

c Hæc magis exponit ipse Augustinus serm. 49 de Diversis cap. 3, ubi explicat se non modò legata suscipere, sed hereditates etiam, si filios non reliquerint defuncti; at non eorum, qui filios voluerint exheredare. Nam, ubi dixerat se laudari ab aliis, ab aliis reprehendi, quòd oblata omnia nollet accipere, sic pergit: Planè suscipio, profiteor me suscipere oblationes, oblationes sanctas. Si quis autem irascitur filio suo, & moriens exhereditat eum; si viveret, non eum placarem? non ei filium suum reconciliare deberem? Quomodo ergo cum filio suo volo ut habeat pacem, cujus appeto hereditatem? Sed planè si faciat, quod sæpe hortatus sum; unum filium habet, putet Christum alterum; duos habet, putet Christum tertium; decem habet, Christum undecimum faciat (legando nempe partem Ecclesiæ) & suscipio. Quia ergo feci hoc in quibusdam rebus, jam volunt bonitatem meam... in aliud vertere, ut alio modo me reprehendant, quia oblationes devotorum hominum nolo suscipere. Considerent quàm multa susceperim. Quid opus est ea numerare? Ecce unum dico, filii Juniani hereditatem suscepi. Quare? Quia sine filiis defunctus est. Bonifacii hereditatem suscipere nolui; non misericordià, sed timore. Et mor: Quicumque vult exhereditato filio hære-

dem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui suscipiat, non Augustinum; imò Deo propitio neminem inveniat.

d Observat Salinas, honoratos dici eos, qui res civiles in urbe vel in provincia gesserant.

e Serm. 50 de Diversis de Leporio presbytero dicit Sanctus: Habebat Xenodochium ædificandum, quod modò videtis ædificatum. Ego illi injunxi, ego jussi. Obtemperavit mihi libentissimè, & sicut videtis, operatus est. Quomodo etiam meo jussu basilicam ad octo martyres fabricavit, de his, quæ per vos Deus donavit. Plura exempla hujusmodi affert Tillemontius in Augustino art. 93, ex quibus discimus Sanctum non abhorruisse ab ædificandis piis operibus, sed per alios ea curasse faciendam, ne illis distraherentur, ut insinuat Possidius.

f Idem fecit S. Casarius Arelatensis, ut dictum ad diem præcedentem in Vita ejus cap. 3, ubi lit. l id factum ex ipso Ambrosio defendimus.

g Gazophylacium est locus, in quo reconduntur vel servantur pretiosa. Hic videtur designari arcula illa, quæ elemosyna excipiebantur fidelium. Secretarium verò designat sacrarium, seu locum, quo servatur qualibet ecclesiæ suppellex. Monebat igitur Augustinus fideles, quando non erogabant stipem sufficientem ad debitam rei divina administrationem.

h Vide Commentarium § 25, ubi hæc latius deducta.

i Editi, inquit Salinas, Atque eundem fratrem esse reconciliandum. At lectio, quam ex ipso damus, est in Mss.

k Patruum sui filiarum deest in Mss. Benedictinorum S. Mauri, & in codicibus, quos vidit Salinas, uti & in nostro.

l Lovanienses alique legunt, nec si secretorum, vel secretiorum &c. Codex noster etiam habet nec si. Defendit Salinas lectionem suam aliquot Mss. & editis; at videtur alia lectio præferenda. Credibile est Sanctum de secretis quidem cum solis feminis locutum esse, ita tamen, ut videri ab aliis posset, licet audiri non possent, quæ dicebantur. Sic enim & honestati, & secreto consulebatur.

m Lovanienses, alique, suam culpam malè agens suffragatori tribueret, repugnantibus Mss.

n Sensus hoc loco est imperfectus, & locus forsitan mendosus. In codice nostro sic legitur: Et ne per frequentiam in probis conviviorum institutis temperantiæ amitteretur modus.

o Multa de voce commeatus notat Salinas, qua videri possunt. Significat hoc loco facultatem seu licentiam, prout vox etiam usitata fuit apud scriptores aurei seculi.

p Refert hæc Paulinus presbyter in Vita S. Ambrosii.

q Addunt editiones aliqua, quàm de meritis suis, qua non sunt in Mss.

C A P U T VI.

Scripta ejus circa finem vitæ,
extremus morbus, pia mors,
ac sepultura.

A Nte proximum verò diem obitus sui à se dictatos & editos recensuit libros, five eos, quos primo tempore conversionis suæ adhuc la-

Varia Opera
scula sub
finem Vita
scripta:

A cus, sive quos presbyter, sive quos episcopus dictaverat: & quæcumque in his recognovit aliter, quàm sese habet ecclesiastica regula, à se fuisse dictata & scripta, quum adhuc ecclesiasticum usum minùs sciret, minùsque sapuisset *, à semetipso & reprehensa & correcta sunt. Unde etiam duo conscripsit volumina, quorum est titulus, DE RECENSIONE LIBRORUM *a*. Præreptos etiam sibi quosdam libros *b* ante diligentem emendationem à nonnullis fratribus conquerebatur, licèt eos postmodum emendasset. Imperfecta etiam quædam suorum librorum præventus morte dereliquit. Quique prodesse omnibus volens, & valentibus * multa librorum legere, & non valentibus, ex utroque divino Testamento, vetere & novo, præmissa præfatione, præcepta divina seu vetita ad vitæ regulam pertinentia excerptit, atque ex his unum codicem fecit: ut qui vellet legeret, atque in eo vel quàm obediens Deo inobediensve esset, agnosceret: & hoc opus voluit SPECULUM appellari.

B 61 Verùm brevi consequenti tempore divina voluntate, & potestate provenit, ut manus ingens diversis telis armata & bellis exercitata, immanium hostium Wandalorum & Alanorum commixtam secum habens Gothorum gentem, aliarumque diversarum personas, ex Hispaniæ partibus transmarinis, navibus Africæ influxisset & irruisset: universaque per loca Mauritaniarum etiam ad alias nostras transiens provincias & regiones, omni sæviens crudelitate & atrocitate, cuncta, quæ potuit, exspoliatio, cædibus, diversisque tormentis, incendiis, aliisque innumerabilibus & infandis malis depopulata est, nulli sexui, nulli parcens ætati, nec ipsis Dei sacerdotibus vel ministris, nec ipsis ecclesiarum ornamentis seu instrumentis vel ædificiis.

62 Et hanc ferocissimam hostium grassationem & vastationem, ille Dei Homo, & factam fuisse & fieri, non ut ceteri hominum sentiebat, & cogitabat: sed aliùs & profundius ea considerans, & in his animarum præcipuè vel pericula vel mortes prævidens, solito amplius, (quoniam, ut * scriptum est, " Qui apponit scientiam, apponit dolorem: & cor intelligens, tinea ossibus, ") fuerunt ei lacrymæ panes die ac nocte, amarissimamque & lugubrem præ ceteris suæ feneclutis jam penè extremam ducebat ac tolerabat vitam.

C 63 Videbat enim ille Homo Dei civitates excidio perditas, pariterque cum ædificiis villarum habitatores, alios hostili nece extinctos, alios effugatos atque dispersos; ecclesias sacerdotibus ac ministris destitutas, virginesque sacras & quosque continentes ubique dissipatos; & in his alios tormentis defecisse, alios gladio interemptos esse, alios in captivitate, perdita animi & corporis integritate ac fidei, malo more ac duro hostibus deservire; hymnos Dei & laudes de ecclesiis deperisse, ædificia ecclesiarum quàm plurimis locis ignibus concremata, solemnina, quæ Deo debentur, de propriis locis defuisse, sacrificia ac sacramenta divina vel non quæri, vel quærenti qui tradat non facilè reperiri, in ipsas * montium silvas, & cavernas petrarum & speluncas confugientes, vel ad quasque munitiones, alios fuisse expugnatos, & interfectos *, alios ita necessariis sustentaculis evolutos, atque privatos, ut fame contabescerent, ipsosque ecclesiarum præpositos & clericos, qui fortè Dei beneficio vel eos non incurrerant, vel incurrentes evaserant, rebus omnibus exspoliatos atque nudatos, egentis-

miserrima Africa conditio:

* Ms. ipsis silvis &c.

* al. interceptos

fimos mendicare, nec eis omnibus ad omnia, quibus fulciendi essent, subveniri posse: vix tres superstites ex innumerabilibus ecclesiis, hoc est, Carthaginensem, Hipponensem, & Cirtensem, quæ Dei beneficio excisæ non sunt, & earum permanent civitates, & divino & humano fultæ præsidio; licèt post ejus obitum urbs Hipponensis incolis destituta ab hostibus fuerit concremata. Et se inter hæc mala cujusdam sapientis sententiâ consolabatur, dicentis: " Non erit magnus magnum *c* putans, quod cadunt ligna & lapides, & moriuntur mortales, "

64 Hæc ergo omnia ille, ut erat altè sapiens, quotidie ubertim plangebatur. Accrevitque mœroribus, & lamentationibus ejus, ut etiam adhuc in suo statu consistentem ad eandem Hipponensem regionem * civitatem ab iisdem hostibus veniretur obsidendam: quoniam in ejus tunc fuerat defensione constitutus comes quidam *d* Bonifacius cum Gothorum quondam fœderatus exercitu, quam urbem ferme quatuordecim mensibus conclusam obsederunt: nam & littus illi marinum interclusione abstulerunt. Quo etiam ipsi nos de vicino cum aliis nostris * coëpiscopis confugeramus, in eademque omni ejus obsidionis tempore fuimus. Unde nobiscum sæpissimè colloquebamur, & Dei tremenda judicia præ oculis nostris posita considerabamus, dicentes, " Justus es, Domine, & rectum judicium tuum, " Pariterque dolentes, gementes, & flentes orabamus miserationum Patrem & Deum omnis consolationis, ut in eadem nos tribulatione sublevare dignaretur.

65 Et fortè provenit, ut unà cum eodem ad mensam constitutis, & inde confabulantibus nobis diceret: Noveritis me hoc tempore nostræ calamitatis id Deum rogare, ut aut hanc civitatem ab hostibus circumdatam liberare dignetur, aut si aliud ei videtur, suos servos ad perferendam suam voluntatem fortes faciat, aut certè, ut me de hoc seculo ad se accipiat. Quæ ille dicens, nosque instruens, deinceps cum eodem & nos, & nostri omnes, & ipsi, qui in eadem fuerant civitate, à summo Deo similiter petebamus.

66 Et ecce tertio illius obsidionis mense decubuit febribus fatigatus, & illà ultimà exercebatur ægitudine. Nec suum sanè Dominus Fatalum fructu suæ precis fraudavit. Nam & sibi ipsi, & eidem civitati, quod lacrymosis depoposcit precibus, in tempore *e* impetravit. Novi quoque eundem & presbyterum, & episcopum, pro quibusdam energumenis patientibus ut oraret rogatum, eumque in oratione lacrymas fundentem Deum rogasse, & dæmones ab hominibus recessisse. Itemque ad ægrotantem & lecto vacantem quemdam cum suo ægroto venisse, & rogavisse ut eidem manum imponeret, quò sanus esse posset: eumque respondisse, si aliquid in his posset; sibi hoc utique primitus præstitisset: & illum dixisse visitatum se fuisse, sibi per somnium dictum esse: Vade ad Augustinum episcopum, ut eidem manum imponat, & salvus erit. Quod quum comperisset, facere non distulit, & illum infirmum continuò Dominus sanum ab eodem discedere fecit.

67 Interea reticendum minimè est, quum memorati impenderent hostes, à sancto Viro quoque nostro coëpiscopo Thiavenis *f* Ecclesiæ Honorato *g*, literis fuisse consultum, utrumnam illis adventantibus, ex ecclesiis episcopis vel clericis recedendum esset, necne: eique rescriptis insinuasse quid magis ab illis Romanicæ *h* everforibus

A. S. Pos-
SIDIO.

Hipponis
obsidio:

* al. regionum
malè

d

E
* Ms. tribus

quid Sanctus
Deum
tunc oraverit.

e impetravit: miracula quædam ab eo facta:

F

e

quid responderit petentibus episcopis, an liceret fugere:

f

g

h

A. S. POS-
SIDIO.

i

pietas San-
cti in mor-
bo :
* Catholi-
cæ omittitur
in Ms.
k l
mB
* Ms. in-
trabantmors sancta
& sepul-
ta :* edit. Lov.
addit in pa-
ce

n

quibus bi-
bliothecam
aliaque re-
liquerit :
* al. fideli
presbytero

C

* Benedic-
tionem
continenti-
bus* al. pro
epigram-
matequantum
profuerint
scripta ejus,
verbaque
& exem-
pla :

o

ribus esset metuendum. Quam ejus epistolam huic scripturæ inferere volui : est enim sacerdotum Dei , & ministrorum moribus valde utilis , & necessaria. Isto modo rescriptum est ad eundem ab eodem i . . .

68 Sanè ille Sanctus in vita sua proluxa pro utilitate ac felicitate sanctæ Ecclesiæ Catholicæ divinitus condonata , vixit k annis lxxvi l , in clericatu autem vel episcopatu annis ferme xl m. Dicere autem nobis inter familiaria colloquia confueverat , post perceptum baptismum , etiam laudatos Christianos , & sacerdotes absque digna & competenti poenitentia exire de corpore non debere. Quod & ipse fecit ultima , quâ defunctus est , ægritudine : nam sibi iusserat Psalmos Davidicos , qui sunt paucissimi de poenitentia , scribi , ipsosque quaterniones jacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur , & legebat , & jugiter ac ubertim flebat : & ne intentio ejus à quoquam impediretur , ante dies ferme decem quàm exiret de corpore , à nobis postulavit præsentibus , ne quis ad eum ingrederetur , nisi iis tantum horis , quibus medici ad inspiciendum intrarent * , vel quum ei refectio inferretur. Et ita observatum ac factum est : & omni illo tempore orationi vacabat.

69 Verbum Dei usque ad ipsam extremam ægritudinem imprætermisè , alacriter , & fortiter , sana mente , sanoque consilio in ecclesiâ prædicavit. Membris omnibus sui corporis incolumis , integro adpectu atque auditu , & ut scriptum est , nobis adstantibus , & videntibus ; & cum eo pariter orantibus , obdormivit * , cum patribus suis , enutritus in bona senectute , & nobis coram pro ejus commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est , & sepultus n est. Testamentum nullum fecit , quia unde faceret Pauper Dei non habuit.

70 Ecclesiæ bibliothecam , omnesque codices diligenter posteris custodiendos semper jubebat. Si quid verò ecclesiâ , vel in sumptibus , vel in ornamentis habuit , fidei presbyteri * , qui sub eodem domus ecclesiæ curam gerebat , dimisit. Nec suos consanguineos , vel in proposito vel extrâ constitutos , in sua vita , & morte vulgi more tractavit : quibus , dum adhuc superesset , id si opus fuit , quod & ceteris , erogavit , non ut divitias haberent , sed ut aut non , aut minus egerent. Clerum sufficientissimum , & monasteria virorum ac seminarum continentium * cum suis præpositis plena , ecclesiæ dimisit , unâ cum bibliothecis , libros & tractatus vel suos vel aliorum sanctorum habentibus , in quibus dono Dei qualis quantusque in Ecclesiâ fuerit noscitur , & in his semper vivere à fidelibus invenitur. Juxta quod etiam secularium quidam poëtarum , suis jubens , quo sibi tumulum mortuo in aggere publico collocarent , programmata * finxit , dicens

Vivere post obitum vatem vis nosse viator ,
Quod legis ecce loquor , vox tua nempe
mea est.

71 Et in suis quidem scriptis ille Deo acceptus & carus Sacerdos , quantum lucente veritate videre conceditur , rectè ac sanè , fidei , spei , & caritatis Catholicæ Ecclesiæ vixisse manifestatur : quod o agnoscent qui eum de divinis scribentem legentes proficiunt. Sed ego arbitror plus ex eo proficere potuisse , qui eum & loquentem in ecclesiâ præsentem audire , & videre potuerunt , & ejus præsertim inter homines conversationem non ignoraverunt. Erat enim non solum eruditus scriba in regno cælorum , de thesauro suo pro-

ferens nova & vetera , & unus negotiatorum , qui inventam pretiosam margaritam , quæ habebat venditis , comparavit : verum etiam ex iis , ad quos scriptum est , " Sic loquimini , & sic facite , te , : & de quibus Salvator dicit , " Qui fecerit & docuerit sic homines , hic magnus vocabitur in regno cælorum , , .

72 Peto autem impendio vestram caritatem , qui hæc scripta legitis , ut mecum omnipotenti Deo gratias agatis , Dominumque benedicatis , qui tribuit mihi intellectum , ut hæc in notitiam & præsentium & absentium præsentis temporis & futuri hominum , & vellem deferre , & valuissem , & mecum ac pro me oretis , ut illius quondam Viri , cum quo ferme annis quadraginta Dei dono absque amara ulla diffensione familiariter , ac dulciter vixi , & in hoc seculo æmulator & imitator existam , & in futuro omnipotentis Dei promissis cum eodem perfruar. Amen.

A N N O T A T A.

a De his Retractionum libris plura in Commentario § 51.

b Id Sanctus conqueritur de libris prioribus de Trinitate , ut dictum in Commentario num. 522. Quod verò spectat ad scripta , quæ morte præventus persicere non potuit : duo præcipue Opera , ut observat Salinas , imperfecta derelicta sunt , quum morte fuit præventus : Opus postremum contra Julianum , reluctante licet Hieronymo Vignerio. Alterum est Opus de Hæresibus ad Quodvultdeum. Consule Commentarium num. 497 & 680 : & adde Retractionum libros.

c Sola editio Lovaniensis , inquit Salinas : Non erit magnum , quod cadant &c.

d Benedictini ex Mss. ediderunt : Comes quondam Bonifacius cum Gothorum foederatorum exercitu , uti in Ms. nostro etiam legitur. De Bonifacio comite multa relata sunt in Commentario § 52 , ubi & cladis Africana occasio exposita.

e Nam memoratam quatuordecim mensium obfidionem solvere coacti sunt Vandali. At cum rursus anno 431 auctas Bonifacii copias profugissent , non modo Hipponem , sed totam Africam Romanam subjugarunt.

f Alia editiones habent , Thabennensis. At Mss. , ait Salinas , Thiabensis aut Thiavensis. Incertum est , quam civitatem designet. Ruinartius in Historia persecutionis Vandalica pag. 362 notat sequentia : Inter Catholicos antistites , quos initio libri de Gestis cum Emerito recenset Augustinus , occurrit Palladius TIGABITANUS episcopus. Eidem fedi paulò post præfuit Honoratus , ad quem egregiam epistolam scripsit sanctus Augustinus. Hæc ipsa est epistola , de qua agitur. Putat igitur laudatus Ruinartius eam urbem esse in Mauritania Casariensi : nam inter antistites istius provincia Tigabitanus recensetur sexagesimus octavus , ad quem hæc notat. Addit ibidem : In Codice canonum ecclesiæ Africanæ cap. xcvi mentio fit civitatis THIGANENSIS in Mauritania , cui , uti videtur , præerat Primofus ; & quidem Ms. codex , ut monet Holstenius , habet TIGAVENSIS , Græcus textus in editis ὁ Ἱγὰβεντίας πῆλωος. Apud Ptolemæum lib. iv , cap. 2 dicitur TIGAVA , codex Palatinus habet PIGAVA. Civitas TIGAVÆ memoratur à Plinio lib. v , cap. 2. TIGAVIAS laudat Ammianus Marcellinus lib. xxix , cap. v. Porro duplicem nominis istius locum in Mauritania fuisse ex Antonini Itinerario patet , ubi

D

epilogus au-
toris , qui
40 annis
cum Sancto
vixit.

E

F

A ubi TIGAVAS municipium, Opidum novum colonia, TIGAVA, castra. Tamen editio Bertii habet TIGAVAS castra. *Hæc ille. At ejus opinio non omnino videtur certa, cum in eadem Mauritania occurrat episcopus Tabunienfis, ad quem varia notat pag. 373, & cathedra Tubunensis pag. 376, atque in Numidia Tubunienfis, de quo agit pag. 282.*

g Verisimile est, Honoratum episcopum eundem esse cum Honorato, qui ex monasterio Tagastensi factus erat presbyter Thianensis aut Thianensis ecclesie. De cujus bonis scripsit Augustinus ad Alypium epistolam 239 apud Lovanienses, apud Benediclinos verò 83.

h Romania hic vocatur, ditio Romani imperii in Africa.

i Epistolam nos omittimus, quia prolixior est & cum aliis Sancti epistolis edita. Docet in illa Sanctus, licitum quidem esse fugere, si populus habeat, à quibus pascatur; at prorsus illicitum, gregem sine pastore relinquere.

k Ms. nostrum cum aliis apud Salinas, nam vixit.

B **l** Exceptis tamen duobus mensibus & diebus sexdecim. Vide Commentarium num. 692.

m Annos numerat à suscepto presbyteratu, de cujus initio actum est in Commentario num. 245. Deerant ad annos 40 menses aliquot.

n In epistola supposititia Petri archiepiscopi Mediolanensis, in Commentario num. 749, sepultus dicitur in ecclesia sancti Stephani... per manum discipulorum suorum.

o Noster codex hic tantum habet, atque eum de divinis &c.

PRÆMONITIO

De Indiculo Possidii.

Quandoquidem post libros Retractationum, nullum habemus aptius subsidium secernendi vera & sincera Augustini scripta à spuris & supposititiis, quam Indiculum Possidii ejus discipuli, de quo vix ulla esse possit suspicio, vel aliquid Indiculo suo inseruisse, quod Sancti non erat, vel Opera multa alicujus momenti prætermisisse; Indiculum hunc non modò edere statui, ut factum est hæcenus; sed diligenter quoque illustrare. Quapropter conferam editionem Plantinianam Lovaniensium & Parisiensem Benediclinorum, hac de causa, cum nobis deesset, quaestitam, cum codice nostro Ms. Cum autem adverterem, codicem hunc magis cum Parisiensi editione convenire, quam cum Plantiniana seu Antverpiensi, Parisiensem recudere placet, atque annotare, ubi vel Lovaniensium editio, vel codex noster dissonet. Præterea assignabo, quibus utriusque laudata editionis tomis singula impressa sint Opera, cum id constat: inquiram verò de iis, quæ dubia sunt, & indicabo deperdita, certè quantum diligenti investigatione consequi poterò.

Augusti Tomus VI.

INDICULUS
SCRIPTORUM a OMNIUMAuctore S. Possidio Calamensi
episcopoEx editione postrema Parisiensi,
collata cum editione Antverpiensi & codice nostro Ms.

CAPUT I.

Contra Paganos.

DE Academicis, libri tres *b*.De Ordine *c*, libri duo.De Utilitate *d* credendi, liber unus.De Vera *e* religione, liber unus.De Animæ *f* immortalitate, liber unus.Quæstio, Utrum anima *g* à seipsa sit.Quæstio alia, Utrum à Deo auctore *h* sit homo deterior.Item alia quæstio, Utrum corporeis *i* sensibus ** in Ms. corporis* percipi veritas possit.

Item alia quæstio, Quare Christus de femina natus sit.

Item alia quæstio, de Filio Dei.

Item alia quæstio, de Deo & creatura.

Item alia quæstio, de Patre & Filio.

Item alia quæstio, de Providentia.

Item alia quæstio, Quare Deus mundum facere voluerit.

Item alia quæstio, Utrum aliquid sit sursum aut deorsum in universo.

Item alia quæstio, Utrum rem ullam alius alio magis intelligat; atque ita ejusdem rei per infinitum ** eat intelligentia.*

Item alia quæstio, Quemadmodum Dei sapientia Dominus Jesus Christus, & in utero matris fuerit, & in cælis.

Item alia quæstio, Quare tanto post venit Dominus Jesus Christus.

Item alia quæstio, de Credibilibus.

De Consensu *k* Euangelistarum, libri quatuor.Quæstiones contra Porphyrium *l* expositæ sex, id est, de Resurrectione. De Tempore Christianæ religionis. De Sacrificiorum distinctione. Ex eo, quod Dominus dicit, In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. De Filio Dei secundum Salomonem. De Jona propheta.De Divinatione *m* dæmonum, liber unus.De Civitate *n* Dei, libri viginti duo.

Epistolæ contra quos supra.

2. Maximo *o* Madaurenfi.Fratribus *p* Carthagenensibus.Madaurenibus *q*.

Dioscoro.

Volufiano *r*.Marcellino *s*.

K k k

Mace-

E*b**c**d**e**f**g**h*** in Ms. corporis**†*** al. per infinitam intelligentiam.***F***k**l**m**n**o**p**q**r**s*

A. S. Pos- Macedonio t de Intercessionibus episcoporum.
s. 310. Item ipsi, de Veris virtutibus.
t Longiniano u, duæ.

Tractatus adversus quos supra.

x 3. Exhortatio x ad fidem.
y De Timore Dei y.
z De Parentalibus z.
De Defectu solis.
aa De Epiphania aa, duo.
bb Item de Epiphania, contra bb quos supra, duo.
cc De Kalendis Januarii, contra quos supra, duo cc.
dd De Resurrectione dd, tractatus duo.
De lectione Actuum Apostolorum, ubi Epicurei
ee & Stoici ee philosophi cum apostolo Paulo con-
ff tulerunt de Testimoniis ff Scripturarum, contra
Donatistas & idola.

Contra Mathematicos.

gg 4. Quæstio gg adversus quos supra.
hh Epistola hh ad Lampadium.

Contra Judæos.

ii 5. Quæstio ii de Judæis.
kk Item alia quæstio de Annis quadraginta kk sex ædi-
ficati templi.
ll Epistola ad Afellicum ll episcopum, de cavendo
Judaismo.
mm Adversus quos supra, tractatus mm duo.

A N N O T A T A.

a In Codice nostro Indiculus hic Vita mox
subjungitur sub hoc titulo: Incipit indicium li-
brorum omnium sancti Augustini episcopi. Porro
idem codex in contextu, cum libros Operum enu-
merat, plerumque tantum habet per abbreviatio-
nem lib., quandoque tamen librum vel libros,
ubi in editionibus legitur liber vel libri. Quod se-
mel observasse sufficiat.

b Exstant in utraque editione tom. 1 Operum,
& actum de iis in Commentario num. 97.

c Ponitur & hoc Opusculum, & alia quadam
sequentia, diverso ordine in editione Lovanien-
si: ordo autem codicis nostri etiam alius est, sed in
paucis. Eadem tamen Opuscula ubique enume-
rantur. Exstant libri de Ordine in utraque edi-
tione tom. 1. Vide de iis Comm. num. 102.

d Exstat apud Lovanienses tom. 6, apud Be-
nedictinos tom. 8. Nec minus id Opus est contra
Manichæos, quam contra Paganos, de quo in
Comm. num. 261.

e Habetur in utraque editione tom. 1. Adi
Comm. num. 179.

f Et hic liber utrobique habetur tom. 1. De
eo Comm. num. 107.

g Hæc est prima quæstio paucis verbis absolu-
ta, ut pleraque alia, in libro 83 Quæstionum,
qui exstat apud Lovanienses tom. 4, apud Bene-
dictinos tom. 6. De hoc libro, quem frequenter
assignabimus, actum in Comm. num. 173. Ad-
dunt inter uncas Lovanienses hæc verba: libri
tres, quæ superflua sunt.

h Tertia hæc est ex Quæstionibus 83, item per-
brevis. Perperam itaque hic additur apud Lov-
nienses, libri quatuor.

i Hæc in dicto libro est quæstio nona, sequens

verò undecima: tum decima sexta, decima no-
na, vigesima tertia, vigesima septima, vigesima
octava, vigesima nona, trigesima secunda, qua-
dragesima secunda, quadragesima quarta, ac de-
mum quadragesima octava.

k Exhibent id Opus Lovanienses tom. 4, Be-
nedictini tertio. Consule de eo Comm. num. 385.

l Hæc quæstiones exponit epistola apud Lov-
nienses 49, apud Benedictinos 102. De illa in
Comm. num. 389.

m Exstat liber de Divinatione tom. 3 Lov-
niensium, & tom. 6 Benedictinorum. Agit de eo
Comm. num. 388.

n Implet hoc Opus tomum 5 apud Lovanien-
ses & tomum 7 apud Benedictinos. Vide Comm.
num. 387.

o Lovanienses, Ad Maximum Maudarensem
Paganum. Est autem epistola Lovaniensibus 44,
Benedictinis 17.

p In Ms. nostro legitur: Fratribus Teastagi-
nensibus. At inter epistolas S. Augustini nullam
reperio simili inscriptione notatam: suspicor ergo
excidisse, quibuscumque demum fuerit scripta.

q Est hæc in priori editione 42, & in postero-
ri 232; sequens verò 56 & 118.

r Exstant ad Volusianum duæ Sancti epistolæ:
nec dubium esse potest, quin utraque ipsius sit,
cum Volusianus in sua ad Augustinum epistola 2,
alias 137, prioris mentionem claram faciat, &
Augustinus in posteriori ad totam Volusiani episto-
lam respondeat. Prior autem, eaque perbrevis,
est apud Lovanienses 1, nunc 132, altera 2 &
135. Itaque aut Possidius unam ex his omisit,
aut ex Indiculo ejus excidit vox duæ.

s Duæ item exstant ad Marcellinum, in qui-
bus respondetur objectionibus gentilium, nimirum
5 aut 138, & 7 aut 143. Utraque certissime est
Augustini, ut perlegenti patebit. Exstant & duæ
alia Augustini ad Marcellinum de Donatistis,
quas prætermisit.

t Prior ad Macedonium est 54 aut 153, al-
tera 52 aut 155. Porro in litteris ad Macedo-
nium & supra ad Dioscorum ex professo non a-
git Sanctus contra Paganos; sed varia gentilium
philosophorum placita in iis rejiciuntur. Quæ cau-
sa potuit esse, cur illas epistolas hoc loco posuerit
Possidius, licet Dioscorus & Macedonius essent
Catholici.

u Prior ad Longinianum est 20 vel 233, al-
tera 22 vel 235. Miror in hisce epistolis non re-
censeri duas ad Nestarium Calamensem Paga-
num, videlicet 202 seu nunc 91, & 254 nunc
104, cum in his gentilium sacra vehementer im-
pugnet Sanctus. Sequentur tamen illæ epistola in-
ter reliquas.

x Sermo aliquis verosimiliter indicatur: at non
est certum quis ille sit: sed designari posset 27 de
Verbis Apostoli, qui est 43 apud Benedictinos,
in hæc verba: Nisi credideritis non intelligetis.

y Est sermo 214 de Tempore apud Lovanien-
ses, in nova editione sermo 348: nam in eo con-
tra Paganos disputat, & eundem habet titulum.

z Hunc, uti & sequentem, assignare nequeo.

aa Multa exstant Augustini sermones de Epi-
phania. Contra Paganos verò utcumque disputat
in 34 de Tempore, qui in nova editione 199, &
in 67 de Diversis, qui nunc 374. Hi igitur for-
san designati.

bb In editione Lovaniensium solum habetur,
contra quos supra, duo. Et in codice nostro duæ
hæc lineæ sic efferuntur: De Epiphania contra quos
supra. Item de Epiphania, duo. Hinc ambiguum
videtur,

A videtur, an quatuor tractatus seu sermones de Epiphania insinuet, an solum duos, in quibus Pagani oppugnentur.

cc Duo omittitur apud Lovanienses, & in codice nostro. Porro assignant hic Benedictini Sermonem 197 & 198 editionis sue. Uterque est de Kalendis Januarii, in utroque agitur contra gentiles. Sed prioris fragmenta tantum exhibent: alter est ex Sirmondianis 7. Desideratur uterque in editione Lovaniensium.

dd De Resurrectione corporum contra gentiles titulus est Sermonum 139, 143 & 147 de Tempore, qui sunt apud Benedictinos 240, 241, & 242. At etiam sermones de Diversis 120 & 121, qui apud Benedictinos 361 & 362, titulum habent de Resurrectione mortuorum, in iisque etiam contra Paganos differunt. Vel duo ergo ex tribus precedentibus, vel potius posteriores hi duo designati sunt, ut observant etiam Benedictini.

ee. Clarè his verbis indicatur tractatus de Epicureis & Stoicis, qui habetur apud Lovanienses tom. 6, & apud Benedictinos est Sermo 150. **B** Dixit quidem Erasmus de hoc tractatu: Non omnino malus, sed nihil aut quàm minimum habens Augustini. At censuram hanc Lovanienses ac Benedictini rejiciunt. Audi posteriores: Contra nos quidem judicamus, & omnino bonum sermonem, & nihil habentem nisi Augustini. Sane non video, quid in toto hoc sermone à dictione aut mente Augustini recedat, & illius esse, certissime existimo.

ff Hac apud Lovanienses junguntur precedentibus, ac si unus esset tractatus. Verum in codice nostro clarissime ab iis separantur, uti in editione Benedictinorum. Verumtamen obscurum est, quis indicetur tractatus.

gg Est hac quaestio 45 in libro 83 Questionum.

hh Epistola hac apud Lovanienses 243, apud Benedictinos 246.

ii Hic ita Observant Benedictini: Hic fortè lapsus est auctor Indiculi. Nam in libro Octoginta trium quaestionum exstat quaedam DE IDEIS quaestio, quæ in hoc Indiculo sola prætermittitur; nulla verò est DE JUDÆIS. Imò forsan est error describentium, quia omnes alias istius libri Quaestiones recensuit Possidius. Quaestio autem de Ideis est 46. **C**

kk Est ibidem 56.

ll Epistola est olim 200, nunc 196.

mm Bernardus Vindingus in Critico Augustiniano pag. 69 putat, hic designari sermones 234 & 235 de Tempore, qui apud Benedictinos sunt 91 & 92. At id probabile non videtur, cum pauca in iis differantur contra Judæos, & 91 memoretur cap. 8. Lovanienses tom. 6 Operum pag. 23 de duobus tractatibus ibidem editis hanc dederunt censuram: Nonnulli putant ad hanc Concionem, & sequentem Orationem pertinere, quod Possidius habet cap. 1 Indiculi: Adversus quos supra (Judæos videlicet) tractatus duo. Prioris autem tractatus apud ipsos titulus est: Concio ad catechumenos, contra Judæos, Paganos, & Arrianos. Posterioris verò iste: Oratio adversus Judæos. De posteriori hac Oratione consentiunt Benedictini, qui illam ediderunt tom. 8 sub titulo: Tractatus adversus Judæos: nec dubium videtur, quin hic tractatus designetur à Possidio. Verum alia est aliorum opinio de Concione ad Catechumenos, quam ne genuinum quidem Augustini factum esse, contendunt cum Vin-

Augusti Tomus VI.

dingo Benedictini, qui illam rejecerunt ad appendicem tom. 8.

A. S. Possidio.

CAPUT II.

Contra Manichæos.

DE Moribus a Ecclesiæ Catholicæ, & de moribus eorum, libri duo.

De Duabus b animabus, liber unus.

Unde malum c, & de libero arbitrio, libri tres. Acta contra Fortunatum d Manichæum, liber unus.

In Genesin contra e Manichæos, libri duo.

Contra epistolam f Fundamenti, liber unus.

Contra Adimanti calumnias, quaestiones diversæ, numero viginti g octo.

Quaestio * de Libero h arbitrio.

Item quaestio de Malo.

Item alia quaestio, Utrum corpus à Deo sit.

Item alia quaestio, Non fuisse corpus Domini nostri Jesu Christi phantasma.

Item quaestio, Utrum Deus mali author non sit.

Item quaestio, Deum non pati necessitatem.

Item quaestio, Utrum & peccatum & rectè factum in libero sit voluntatis arbitrio; quod ita esse, omnino verissimum est.

Item quaestio, de Cruce Christi.

Item quaestio, Cùm animarum natura una sit, unde hominum diversæ voluntates?

Item quaestio, Quare Filius Dei in homine apparuit, & Spiritus sanctus in columba?

Item quaestio, Quare filii Israël sacrificabant visibiliter pecorum victimis.

Item alia quaestio, De homine factò ad imaginem & similitudinem Dei.

Item alia quaestio, De eo, quod dictum est, Pœnitent me hominem fecisse.

Item quaestio, De auro & argento, quod ab Ægyptiis Israëlitarum acceperunt.

Item quaestio, de eo, quod scriptum est, Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentulæ, quarum non est numerus.

Item quaestio de eo, quod scriptum est, Et habitus inventus ut homo.

Contra epistolam Secundini Manichæi, liber i unus.

Acta habita cum Felice Manichæo, libri duo.

De Natura boni, liber unus.

Contra Faustum Manichæum quaestiones diversæ, libri triginta tres.

Epistola ad Honoratum.

Tractatus adversus memoratos.

7. De, In principio k fecit Deus cælum & terram; &, In principio erat Verbum.

Ex eo, quod in Aggæo propheta scriptum est, Meum est aurum l, & meum est argentum.

Contra quos supra, Quaestio de m sacrificiis spiritalibus.

Contra quos supra, de die Domini secundum Sophoniam prophetam.

Contra quos supra, ex eo, quod scriptum est in Job, Venerunt n angeli in conspectu Dei, & diabolus in medio eorum; & ex Evangelio, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

K k k 2

Contra

A. S. Pos-
SIDIC.

Contra Priscillianistas.

- o S. Ad o Orosium, liber unus.
- p Ad Optatum p episcopum, de anima, epistolæ duæ.

A N N O T A T A.

- a Exstant in utraque editione tom. 1. Nos de iisdem in Commentario egimus num. 127.
- b Editus est hic liber apud Lovanienses tom. 6, apud Benedictinos tom. 8. De eo Comment. num. 263.
- c Habetur Opus istud tom. 1 utriusque editionis. Consule Comm. num. 128.
- d Apud Lovanienses tom. 6, & 8 apud Benedictinos. Comment. num. 264.
- e Apud utrosque tom. 1. Vide Comment. num. 279.
- f Hoc, uti & sequens, Opusculum Lovanienses exhibent tom. 6, Benedictini tom. 8. De iis actum in Comment. num. 402 & 267.
- g Apud Lovanienses & in codice nostro legitur octoginta octo: at mendose, opinor, cum in libro tantum sint capita viginti octo, & totidem tractentur quæstiones.
- h Quæstiones hæ sunt in libro 83. Quæstionum, videlicet 2, 6, 10, 14, 21, 22, 24, 25, 40, 43, 49, 51, 52, 53, 55 & 73.
- i Desunt apud Lovanienses hæc verba, liber unus. Porro hoc Opusculum & tria sequentia ediderunt Lovanienses tom. 6, Benedictini tom. 8. De omnibus actum in Comment. § 29.
- k Est Sermo de Diversis 14 in editione Lovaniensium, apud Benedictinos 1.
- l Hic verò est 15 de Diversis, apud Benedictinos 50.
- m Hunc tractatum assignare nequeo, nec sequentem.
- n Sermo est 16 de Diversis, apud Benedictinos 12.
- o Apud Lovanienses tom. 6, apud Benedictinos tom. 8. Vide Comment. num. 524. Apud Lovanienses adduntur hæc verba, sed uncis inclusa: Quæstio contra Priscillianistas.
- p Una ex his epistolis est 157 apud Lovanienses, aliàs 190. Altera latet.

C A P U T III.

Adversus Donatistas.

- a Salmus a Abcdarius.
- * Lovan. epistolas
b Contra epistolam * Donati b hæretici, liber unus.
- c Contra suprascriptos c, libri duo *.
- * ibid. liber unus
d Contra epistolam Parmeniani d episcopi, libri tres.
- e De Baptismo, contra e suprascriptos libri septem.
- f Contra partem epistolæ Petilianæ, liber unus.
- g Item contra plenariam ejusdem epistolam, liber unus.
- h Contra secundam epistolam ejusdem, liber unus.
- i Contra epistolam Vincentii f Donatistæ & Rogatistæ, liber unus.
- z Contra quo clàm hoc sermonis g sumptum est à suprascriptis, liber unus.
- aa Contra epistolam h Cresconii grammatici, libri quatuor.
- bb Contra quod attulit Centurius i à suprascriptis, liber unus.

- D De unico baptismo contra k Petilianum, ad Constantinum, liber unus.
- l De Maximianistis contra suprascriptos, libri tres.
- m Breviationes m gestorum de collatione facta contra suprascriptos Donatistas, libri tres.
- n Post collationem contra suprascriptos Donatistas, liber unus.
- o De Correctione n Donatistarum, liber unus.
- p Ad Emeritum o episcopum Donatistarum, liber unus.
- q Responsum contra epistolas duas Gaudentii p episcopi Donatistarum, liber unus.
- r Epistola contra quos supra, ad Catholicos q fratres, liber unus.
- s Januario r, primati partis Donati.
- t Primiano s commonitorium.
- u Macrobio t, epistolæ duæ.
- v Vincentio u, una.
- w Ad Proculianum x, quatuor.
- x Ad Emeritum y, duæ.
- y Ad Crispinum z, quatuor.
- z Ad Eusebium aa, duæ.
- aa Thiavensibus bb, duæ.
- bb Constantiniensibus cc, una.
- cc Donato dd Mutugennensi.
- dd Cresconio ee Grammatico.
- ee Festo commonitorium ff contra suprascriptos.
- ff Epistola ad Maximinum gg eorum episcopum.
- gg Clericis hh, qui ex parte Donati sunt conversi.
- hh Ad Dulcitium ii tribunum, epistola contra suprascriptos.
- ii Ad Gaudentium, Donatistarum episcopum, epistola una.

Tractatus contra Donatistas.

- kk 10. Tractatus tres, de Traditione kk in perfectionibus, & falso baptismo.
- ll Item contra suprascriptos ll, unus de iis, qui se cogi ad unitatem conqueruntur.
- mm De Bono unitatis mm Ecclesiæ.
- nn Item de duabus mulieribus nn de parvulo discipulantibus, contra suprascriptos, Siniti habitus.
- oo De testimoniis oo Scripturarum, contra suprascriptos; & contra idola.
- pp Contra suprascriptos per natalem sancti Salvii pp martyris.
- ff Contra suprascriptos, Quia non homines baptizant, sed Christus.
- qq De Baptismo contra suprascriptos brevissimus qq, liber unus.

A N N O T A T A.

- a Exstat apud Lovanienses tom. 7, & Benedictinos tom. 9 sub titulo, Psalmus contra partem Donati.
- b Excidit aut latet hic liber, ut dictum in Comment. num. 273.
- c Duos hos libros commemorat lib. 2 Retract. cap. 5, ac vocat, Contra partem Donati. Sed & hi exciderunt aut latent, ut monuimus in Comment. num. 460.
- d Exstant hoc & sequentia quatuor Opuscula apud Lovanienses tom. 7, apud Benedictinos tom. 9. De omnibus agit Comment. § 33.
- e Contra suprascriptos abest ab editione Lovaniensium.
- f Habetur inter epistolas olim 48, nunc 93.
- g Ita editio Lovaniensium aequè ac Benedictinorum. Codex noster habet: Contra quodam uxoris missum est ad suprascriptos lib. 1. Duo Mss. apud

A apud Benedictinos sensum exhibent paulò clarioribus his verbis : Contra quosdam , à quibus (vel à quo) responsum est supra scripto libro , liber 1. At quocumque demum modo locus legatur , laet liber iste. Sed posset esse idem cum eo , quem Augustinus memorat lib. 2. *Retract.* cap. 28 sub titulo : Contra nescio quem Donatistam , qui a- què ignotus est.

h Exstat hoc Opus tom. 7 Lovaniensium & tom. 9 Benedictinorum. Vide *Comment. num.* 463.

i Et hoc Opusculum , de quo lib. 2 *Retract.* cap. 19 , latere haecenus , diximus num. 461.

k Exhibent hoc Opusculum Lovanienses tom. 7 , Benedictini tom. 9. Vide *Comment. num.* 465.

l Notant in margine Benedictini legendum liber unus. At , cum nullum afferant codicem , in quo sic legatur , rectè legi existimo , libri tres. Etenim duo certè de Maximianistis libri à Sancto conscripti : nam illos ipse commemorat lib. 2 *Retract.* cap. 29 & 35. Tertius autem esse potest Opus alio titulo ab Augustino memoratum. Certè in libro de Gestis cum Emerito multum disputat de Maximianistis , neque de illo Opere meminit aliàs Possidius. Res tamen est incerta.

m Editum est hoc , uti & sequens Opusculum apud Lovanienses tom. 7 , apud Benedictinos tom. 9. Vulgò vocatur Breviculus Collationum , de quo in *Comment. num.* 466 , ubi etiam de sequente.

n Est epistola ad Bonifacium olim 50 , nunc 185.

o Excidit hic liber , ut dictum in *Commentario num.* 467. At exstat apud Lovanienses tom. 7 , apud Benedictinos tom. 9 , Sermo ad Cæsariensis ecclesiæ plebem de Emerito , & coram eodem habitus , de quo non meminit Possidius , etiam si certò sit Augustini , qui de illo loquitur lib. 2 *Retractionum* cap. 51 , ubi commemorat librum de Gestis cum Emerito , quem tomis assignatis editores laudati exhibent , quique item prætermittitur à Possidio , nisi fortè sit inter tres libros de Maximianistis commemoratus , ut jam monui.

p Exstant apud Lovanienses tom. 7 & Benedictinos tom. 9 libri duo contra Gaudentium à Sancto ipso memorati , ut dictum in *Comment. num.* 468. At librum secundum , qui brevis est & in modum epistola scriptus , pro epistola habuit Possidius , quantum conjicio. Hinc nec epistola ad Gaudentium , inferius memorata , deperdita est , ut putavit Werlinus in *Appendice Censura Lovaniensis* pag. 180 , nec liber secundus hic omissus.

q Habetur hoc Opusculum apud Lovanienses tom. 7 sub isto titulo : Liber seu epistola contra Petilianum Constantiensis episcopi Donatistæ epistolam. At ex initio statim apparet , idem esse Opusculum , cum sic ordiatur : Augustinus episcopus dilectissimis fratribus ad nostræ dispensationis curam pertinentibus. Apud Benedictinos tom. 9 sic inscribitur : Ad Catholicos epistola contra Donatistas , vulgò , De unitate Ecclesiæ liber unus. Advertunt autem laudati editores , titulum in *Ms.* fuisse varium , & in *Ms. Floriacensi* , finito libro , sic legi : Explicit epistola Aurelii Augustini episcopi ad Catholicos fratres. Ex quo rectè concludunt , istud esse Opusculum , quod hic memorat Possidius.

r In codice nostro , & aliis quibusdam apud Benedictinos , Januariano. Est autem epistola Lovaniensibus 68 , Benedictinis 88 , scripta quidem nomine Clericorum Hipponensium , sed haud du-

biè ab Augustino , cujus in eo stylus reluceat.

f Latet haecenus istud Opusculum.

t Altera est apud Lovanienses 265 , apud Benedictinos 106 , altera 255 & 108.

u Exstat revera epistola ad Vincentium Rogatissimam , sed ea nomine libri jam indicata est ad litteram f , & liber nominari omnino potest. Itaque vel his idem designavit Opusculum , vel desideratur hæc epistola.

x Una solum innotuit ad Proculianum epistola , Lovaniensibus 147 , Benedictinis 33. Tres igitur alie desiderantur.

y Una item exstat ad Emeritum olim 164 , nunc 87. Alia itaque latet.

z Ex quatuor his dua tantum nota sunt , nimirum 172 & 173 apud Lovanienses , nunc 51 & 66.

aa Exstant amba , nempe 168 & 169 , aut 34 & 35.

bb Lovanienses Thianensibus , codex noster cum aliis Thiabensibus. Nulla exstant quidem littera Thiavensibus inscripta ; sed vehementer suspicor , designari epistolas ad Glorium , Eleusium &c. , qua Lovaniensibus sunt 162 & 163 , Benedictinis verò 43 & 44 : hæc enim ex professo contra Donatistas scripta sunt , & nullibi commemorantur à Possidio , & inscribuntur non solum istis quatuor , quos fratres vocat , sed & ceteris omnibus. Porro civitatem aliquam Thianensem seu Thiavensem in Numidia fuisse , colligitur ex epistola 239 aliàs 83 , in qua Honoratus ex monacho Tagastensi factus dicitur presbyter Thianensis seu Thiavensis. Hosce autem , ad qua bina ista littera data sunt , non longè Tagastâ abfuisse , ex sine secunda colligitur , ubi inveniuntur ad conveniendum in villa quadam sive in Tubursicensi sive in Tagastensi. Itaque Thiavenses fuisse existimo , quibus scripta sunt laudata epistola.

cc Non dubito , quin hæc sit epistola 130 , nunc 144 , qua Cirtensibus inscribitur. Audi Carolum à S. Paulo in *Geographia sacra Africa* pag. 93 : CIRTA Pomponio lib. 1 , cap. vi dicitur CONSTANTINA , & metropolis civilis Numidiæ can. LXXXVI codicis Africani , hodie Constantina etiam nuncupatur. Quod ibidem multis confirmatur in notis , & res est minimè dubia.

dd Est Lovaniensibus epistola 204 , aliàs 173. Addit Lovaniensium editio presbytero , sed inter uncas.

ee Excidit aut latet haecenus.

ff Est epistola 167 , aliàs 89.

gg Lovanienses Maximianum. Est autem epistola 203 , aliàs 23.

hh Hæc Lovaniensibus 257 , aliàs 142.

ii Hæc verò 61 , aut 204.

kk Etiam si varii exstant Augustini sermones contra Donatistas ; obscurum tamen est , quosnam ex illis designet Possidius. Nullum certè ex his tribus assignare possum.

ll Neque hunc assignare certò possum : attamen sermo seu tractatus de Pastoribus , qui editus tom. 9 Lovaniensium , & apud Benedictinos est sermo 46 , utcumque congruit cum hoc Possidii titulo. Porro editio Lovaniensis , cui consentit codex noster , duos hic tractatus exhibet hoc modo : Item contra suprascriptos , unus. De iis qui se cogi &c. Sequitur autem in utraque editione post sermonem de Pastoribus , sermo de Ovibus , contra Donatistas item habitus , qui alter ex duobus esse posset. Sed fateor rem planè esse incertam.

mm Exstant tres sermones , primum editi à Sirmondo , deinde inter Benedictinos 357 , 358 ,

A. S. POSSIDIO.

359, qui agunt de pace & concordia cum Donatistis. Sed incertum, an alium non designet Possidius.

nn Videtur esse sermo apud Benedictinos 10, unus item ex Sirmundianis. Porro haec voces Sinitii habitus cum sequenti sermone junguntur apud Lovanienses. In codice nostro voces illa alium à duobus sermonem insinuant, cum se jungantur, & ibidem repetantur haec voces: Contra quos supra.

oo Hic sermo jam memoratus est cap. 1, ubi ad ff diximus eum latere. Latent nos & sequentes contra Donatistas.

pp Consentit hic codex noster. At apud Lovanienses in unum constantur duo hoc modo: Per natalem sancti Salvii martyris contra superscriptos, quia non homines baptizant, sed Christus. Porro codex noster cum tribus Benedictinorum pro Salvii habet Silvii, mendose, opinor.

qq Codex noster omittit voces, liber unus.

CAPUT IV.

Contra Pelagianistas.

DE Baptismo a parvulorum ad Marcellinum, libri duo.

Et epistola ad ipsum de Peccatorum meritis & remissione.

De Spiritu & litera ad Marcellinum, liber unus.

De Natura & gratia, liber unus.

Ad episcopos Eutropium & Paulum, de Perfectione justitiae hominis, liber unus.

Contra gesta Pelagii, liber unus.

* *Loz. male*
Cælestinum
* *ibid.* Albinum
mendose.

Contra Pelagium & Cælestium*, de gratia Christi, & de peccato originali, libri duo, ad Pinianum, Albinam*, & Melaniam.

Contra quaestiones Pelagianistarum b, liber unus. Ad Valerium, de Nuptiis & concupiscentia, liber unus.

Ad Papam Bonifacium c contra superscriptos, libri quatuor.

Contra Julianum, libri sex.

Epistolae ad Sixtum presbyterum d, contra superscriptos, duae.

Ad Mercatorem epistola e contra eosdem, una. Tractatus de baptismo f parvulorum.

Ad Valentinum monachum, de Gratia & libero arbitrio, liber unus.

Item ad quem supra, de Gratia & correptione, liber unus.

Item contra secundam Juliani responsionem, imperfectum g Opus.

ANNOTATA.

a De omnibus his Operibus actum est in Comment. § 35, exceptis epistolis ad Sixtum & Mercatorem, de quibus num. 637. Omnia quoque, qua non assignabimus alibi, impressa sunt apud Lovanienses tom. 7, part. 2, apud Benedictinos autem tom. 10.

b Hic Benedictini observant sequentia: Istud Opusculum vel ipse est liber seu epistola c. xvii ad Hilarium, recensita rursus infra cap. vi, vel non aliud forte à libro de Perfectione justitiae hominis. Nam illud ipsum nonnullis in Mss. notatum reperitur non hoc loco, sed paulò supra, ante Opus contra Gesta Pelagii, proximo videlicet loco post praedictum librum de Perfectione justitiae,

cujus quidem libri titulus à Prospero in lib. contra Collatorem c. xxi, n. lxx profertur hunc in modum: Ad Paulum & Eutropium sacerdotes, contra Pelagii & Cælestii quaestiones. At sic idem Opusculum bis fuerit recensitum eodem ferè loco, quod non est verisimile. Porro, cum exstent duo libri de Nuptiis & concupiscentia, iique non simul sint scripti, sed in secundo respondeatur objectionibus contra primum factis à Pelagianis, suspicio esse potest, secundum ex illis hic designari; praesertim quia ubique legitur: Ad Valerium de Nuptiis & concupiscentia, LIBER UNUS, qui primus erit, si prioribus verbis secundus designatur. Haec certè conjectura praevaleret: nam liber ille secundus vocari ab Augustino primum potuit, Contra quaestiones, seu objectiones Pelagianistarum.

c Titulus hujus Operis nunc est: Contra duas epistolas Pelagianorum, ad Bonifacium &c.

d Sunt apud Lovanienses epistola 104 & 105, apud Benedictinos 191 & 194.

e Apud Lovanienses & in nonnullis Mss. legitur pro epistola vox episcopum, sed mendose. Codex noster cum hac editione habet epistola. Est illa 193 Benedictinorum, quam ignorarunt Lovanienses.

f Indicat sermonem 14 de Verbis Apostoli, qui Benedictinis est 294.

g Edidit hoc Opus Vignierius tom. 2 Supplementi, sed perperam vocat Opus perfectum. Benedictini idem exhibent cum aliis tom. 10, & rectè vocant Opus imperfectum. Non recensuit Possidius libros de Praedestinatione Sanctorum, & de Dono Perseverantiae, licet certo sint Augustini, scriptique contra Semipelagianos.

CAPUT V.

Adversus Arrianos.

Questio, de Trinitate a.

Quaestio, de semper nato.

Quaestio, de Aequalitate Filii.

Item alia, de eo, quod scriptum est, Tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui illi subjecit omnia.

De Trinitate b, libri quindecim.

Contra superscriptos Arrianos, ad Pascentium c, liber unus.

Epistola d ad eundem, contra quaestiones diversas, contra superscriptos.

Epistola ad Helpidium e.

Ad Therentianum f, una.

Ad Maximum g una.

Tractatus diversi adversus superscriptos, qui Filium inaequalem Patri esse contendunt.

13. Ex Euangelio h Joannis, Non potest Filius facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem.

Ex eodem Joanne, Pater enim diligit Filium, & omnia demonstrat ei.

Item de i Trinitate.

De, In principio erat k Verbum.

Collatio cum Maximino l Arrianorum episcopo. Ad

- A** Item ad quem supra, libri duo.
m De Hærefibus *m* ad Quodvultdeum diaconum, imperfectum Opus.
n Adversus Apollinaristas, *n* quæstio.

A N N O T A T A.

- a** *Quæstiones hæ quatuor sunt in libro 83 Quæstionum 18, 37, 50, & 69.*
b *Exstant apud Lovanienses tom. 3, apud Benedictinos tom. 8. Consule Comment. num. 520 & seqq.*
c *Designat epistolam 164, nunc 238, quæ liber vocari potest.*
d *Rectius hoc loco codex noster habet: Epistolæ duæ ad eundem contra quæstiones diversas. Quippe exstant duæ ad Pascentium epistola à prædicta alia, nimirum apud Lovanienses 175 & 177, apud Benedictinos verò 239 & 241. Et sic melius intelliguntur hæc verba, Contra quæstiones diversas, quæ singulis convenire vix possunt, at rectè congruunt utrique.*
e *Lovaniensium editio, Helvidium. Duo Mss. apud Benedictinos, Ellidium. Noster verò codex cum tribus Benedictinorum, sicut editum est, Helpidium. Est epistola Lovaniensium 150, Benedictinorum 242.*
f *Codex noster, Terentianum, duo Benedictinorum Terentianum, alter Terentium. Ignota est hæc epistola.*
g *Est epistola apud Lovanienses 66, apud Benedictinos 170, scripta Alypii & Augustini nomine, ut plures alia. Lovanienses hæc legunt Maximinum, at in epistola inscriptione Maximum.*
h *Apud Lovanienses est 32 ex Homiliis 50, apud Benedictinos sermo 126. Sequentem verò tractatum nequeo assignare.*
i *Videtur esse sermo 63 de Verbis Domini, apud Benedictinos sermo 63.*
k *Est sermo 18 de Verbis Domini, 117 apud Benedictinos.*
l *Exstant hoc & duo sequentia Opuscula tom. 6 Lovaniensium & tom. 8 Benedictinorum. At Lovanienses Collationem jungunt cum duobus libris contra Maximinum, & sic numerant contra Maximinum libros tres, quorum primus est Collatio: Benedictini verò Opera illa distinxerunt.*
m *De hoc Opere actum in Comment. num. 679 & 680. Legitur apud Lovanienses tom. 6, apud Benedictinos tom. 8.*
n *Est quæstio 80 in libro 83.*

C A P U T VI.

Diversi libri vel tractatus, vel epistolæ, ad utilitatem omnium studiosorum conscriptæ.

- a** De Beata vita, ad Theodorum, liber unus.
b Soliloquiorum *a*, libri duo.
c De Grammatica *b*, liber unus.
d De Musica *c*, libri sex.
e Cæterarum disciplinarum principia, libri *d* quinque, id est, de Dialectica, de Rhetorica, de Geometria, de Arithmetica, de Philosophia.
f De Animæ quantitate *e*, liber unus.
 De Agone Christiano *f*, liber unus.

- De Magistro *g*, liber unus.
 De Fide vel symbolo *b*, liber unus.
 De sermone Euangelii *i* in monte, libri duo.
 Quædam expositio Epistolæ omnis ad Galatas, liber unus.
 Quæstio *k*, Quæ sit causa, ut sit homo deterior.
 Item quæstio, Utrum animal irrationale beatum esse possit.
 Item quæstio, Quæ propriè in animante anima dicitur.
 Item quædam expositio in Epistolam ad Romanos, libri duo.
 Item quæstio *l*, Utrum anima per se moveatur.
 Item quæstio, de mente raundanda ad videndum Deum.
 Item quæstio, Quo documento constet homines bestiis excellere.
 Item quæstio, de Intellectu.
 Item quæstio, de Scientia Dei.
 Item quæstio, de Loco Dei *m*.
 15. Item quæstio, de Differentia *n* peccatorum.
 Item quæstio, Utrum omnia in utilitatem hominis creata sunt.
 Item quæstio, Quemadmodum virtutes animæ à Cicerone divisæ ac definitæ sunt.
 Item quæstio, de metu.
 Item quæstio, Utrum non aliud amandum sit quàm metu carere.
 Item quæstio, Quid amandum sit.
 Item quæstio, de nutrienda charitate.
 Item quæstio, de conformatione animæ.
 Item quæstio, de alimentis.
 Item quæstio, Cùm omnia Deus fecerit, quare non æqualiter fecerit.
 Item quæstio, Utrum aliquando cogitationes nostras videre possimus.
 Item quæstio de eo, quod scriptum est, Mihi autem adhærere Deo bonum est.
 Item quæstio, de centum quinquaginta tribus piscibus.
 Item quæstio, de Joanne Baptista.
 Item quæstio, de decem virginibus.
 Item quæstio, De die autem & hora nemo scit, neque angeli cælorum, neque Filius hominis, nisi Pater solus.
 Item quæstio, de eo, quod scriptum est in Evangelio, turbam Dominum in monte pavisse de panibus quinque.
 Item quæstio ad id, quod scriptum est in Evangelio, quod baptizabat Jesus plures, quàm Joannes, quamquam non ipse baptizaret, sed discipuli ejus.
 Item quæstio, de Verbo.
 Item quæstio, de muliere Samaritana.
 Item quæstio, de resurrectione Lazari.
 16. Item quæstio, de eo, quod scriptum est, An ignoratis, fratres, (scientibus enim legem loquor,) quia lex dominatur homini, in quantum tempus vivit; usque ad eum locum, in quo scriptum est, Vivificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum ejus in vobis.
 Item quæstio, de eo, quod scriptum est, Existimo enim quod indignæ sint passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis; usque ad id, quod dictum est, Spe enim salvi facti sumus.
 Item quæstio de eo, quod scriptum est, O homo tu quis es, qui respondeas Deo?
 Item quæstio de eo, quod Apostolus dicit, Absorpta est mors in victoria, ubi est mors contentio tua? ubi est mors aculeus tuus? aculeus autem

A. S. Pos-
SIDIO.*g*
b
i
*k**l**m*
*n***E****F**

A. S. Pos-
SIDIO.autem mortis peccatum est, virtus autem pec-
cati lex.Item quaestio de eo, quod scriptum est, Invicem
onera vestra portate, & sic adimplebitis legem
Christi.

Item quaestio, de temporibus aeternis.

Item quaestio de eo, quod scriptum est in Epistola
Pauli ad Colossenses, In quo habemus redem-
ptionem, remissionem peccatorum, qui est im-
ago Dei invisibilis.

Item quaestio, de hereditate Dei.

Item quaestio de eo, quod apostolus Jacobus
dicit, Vis autem scire, o homo inanis, quia fi-
des sine operibus otiosa est?

Item quaestio de timore, utrum peccatum sit.

Item quaestio, de pulchritudine simulachrorum.

Item quaestio, Quare magi Pharaonis fecerunt
quaedam miracula, sicuti Moyses famulus Dei.

Item quaestio, de Quadragesima & Quinquagesima.

Item quaestio de eo, quod scriptum est, Quem
enim diligit Dominus, corripit; flagellat au-
tem omnem filium, quem recipit.**B** Item quaestio, de conjugio.o 17. De Doctrina Christiana, libri quatuor.
p Ad Simplicianum p, de diversis quaestionibus,
libri duo.

q Responsio objectis q Hilarii, liber unus.

r Annotationes r Evangeliorum, libri duo.

f Annotationes in Job, liber unus.

t Ad Inquisitiones f Januarii responsio, libri duo.

u Confessionum t, libri tredecim.

x Catechismi u, liber unus.

y De Opere monachorum x ad Aurelium episco-
pum, liber unus.

z Epistola Jacobi y exposita non tota, liber unus.

aa De veteri Testamento z, aliqua exposita.

bb De sancta Virginitate aa, liber unus.

cc De Bono conjugali, liber unus.

dd De Genesi bb ad litteram, libri duodecim.

ee Quaternio cc unus, quem propria manu S. epi-
scopus Augustinus initiavit.ff Quaestiones diversae de veteri Testamento dd, in
libris triginta tribus.gg Contra Hilarium ee de canticis ad altare, liber
unus.hh De Gratia ff novi Testamenti ad Honoratum, li-
ber unus.**C** De Fide & gg operibus, liber unus.

ii De videndo Deo, ad Paulinam hh, liber unus.

kk De Perfectione justitiae ii hominis, liber unus.

De Origine animae kk ad sanctum Hieronymum,
liber unus.De sententia Jacobi apostoli ad eundem, liber
unus.ll 18. De praesentia Dei ll ad Dardanum, liber
unus.

mm Ad Casulanum mm, de Jejunio Sabbati.

nn Ad Victorem nn de Natura animae & ejus origine,
libri quatuor.oo Ad Pollentium oo, de Incompetentibus nuptiis,
libri duo.pp Contra Adversarium pp Legis & Prophetarum,
libri duo.

qq Adversus Mendacium qq, liber unus.

rr Ad Laurentium rr, de Spe, fide & charitate, li-
ber unus.ss Psalmi expositi ss, à primo usque ad trigésimum
secundum. Ex his in populo tractati sunt ss,
decimus quartus, decimus quintus, vigési-
mus primus, vigésimus sextus, trigésimus, tri-
gésimus primus, trigésimus secundus, trigési-
mus tertius.Item alii dictati, id est, sexagesimus octavus,
septuagesimus primus, septuagesimus septimus,
septuagesimus octavus, octuagesimus secundus,
octuagesimus sextus, octuagesimus octavus,
centésimus quartus, centésimus quintus, cen-
tésimus septimus, centésimus octavus, cen-
tésimus decimus, centésimus undecimus, cen-
tésimus duodecimus, centésimus decimus ter-
tius, centésimus decimus quartus, centésimus
decimus quintus, conjunctis sibi centésimo de-
cimo sexto, centésimo decimo septimo, cen-
tésimo trigésimo quinto, centésimo quinquage-
simo.Reliqui omnes, excepto centésimo decimo octa-
vo, in populo disputati sunt, numero nona-
ginta septem. Fiunt ergo omnes tractatus Psal-
morum in populo habiti, numero centum vi-
ginti tres, quia centésimus vicesimus primus
bis * est expositus.Tractatus de Evangelio nn Joannis, à capite us-
que ad finem, in codicibus sex.

A N N O T A T A.

a Duo hac Opuscula in utraque editione saepe
dicta leguntur tom. 1. Consule de iis Comment.
§ 7.b Librum de Grammatica Augustini nomine
ediderunt Lovanienses tom. 1; at illum Sancto
abjudicari à Benedictinis, dictum est in Commen-
tario num. 110. Excidit igitur liber Augustini de
Grammatica.c Exstant tom. 1, & Sancto ab omnibus at-
tribuuntur. De iis Comment. num. 109 & 177.d Post memoratum de Grammatica librum
subjecerunt Lovanienses tom. 1: Principia Dia-
lecticæ, Categorias Decem, & Principia Rhetor-
icæ, acsi essent Opuscula tria ex quinque hic re-
censitis. Verum Benedictini hac etiam in Appendi-
cem rejecerunt, ac probant esse supposita. Vide
Comment. num. 108 & seqq.e Exstat apud editores tom. 1. De eo Comm.
num. 127.f Editus est tom. 3 Lovaniensium & tom. 6
Benedictinorum. Consule Comment. num. 540.g Habetur in utraque editione tom. 1. Comm.
de eo num. 178.h Apud Lovanienses tom. 3, & tom. 6 apud
Benedictinos. Comment. num. 279.i Hoc & sequens Opusculum usi & Expositio
in Epistolam ad Romanos max memoranda, ha-
bentur apud Lovanienses tom. 4, Benedictinos
tom. 3, part. 2. De his agitur in Comment. num.
280 & 281.k Hic rursus multas enumerat quaestiones ex
libro 83 Quaestionum, hac ibidem est §, & se-
quens 7.l Est ibidem quaestio 8, sequuntur autem 12,
13, 15, 17 & 20 de Loco Dei.m Sequitur hic apud Lovanienses: Item qua-
estio, de Ira Dei. At observant Benedictini, istud
abesse à Mss. Nec reperitur in codice nostro.n Hac est ibidem 26, tum 30, 31, 33, 34,
35, 36, 38, 39, 41, 47, 54, 57, 58, 59,
60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70,
71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82,
83.o Hoc Opus in utraque editione legitur tom.
3. Egimus de eodem in Comment. num. 541.p Ediderunt istud Opusculum Lovanienses
tom. 4, Benedictini tom. 6. Consule Comment.
§ 38.

D

* Lov. ibi
nn

E

F

q Vide.

A q Videtur esse epistola 89 Lovaniensium, alias vero 157. Nam, quod putat Tillemontius art. 114, id Opusculum fuisse scriptum contra Hilarium tribunum, adversus quem de Canticis scripsit Sanctus, ut inferius videbimus, verisimile non est, tum quia Opuscula hac disjungit Possidius; tum quia Augustinus ipse lib. 2 Retract. cap. xi commemorat Opusculum de Canticis contra Hilarium, nec meminit alterius.

r Exstat tom. 4 Lovaniensium titulo Quaestionum Evangelicarum, & tom. 3 Benedictinorum sub titulo Quaestionum Evangeliorum: iidem quoque tom. exhibent sequens Opusculum. Agitur de utroque in Comment. num. 544 & 545.

f Hi duo libri sunt inter epistolas 118 & 119, vel 54 & 55; de quibus in Comment. num. 551.

t Exstant Confessiones in utraque editione tom. 1. Vide Comment. num. 542.

u Significat haud dubie Opusculum de Catechizandis rudibus, quod Lovanienses tom. 4 & Benedictini tom. 6 ediderunt. Nos de eodem egimus in Comment. num. 546.

B x Hoc Opusculum habent Lovanienses tom. 3, Benedictini tom. 6. Vide de illo Comment. num. 552.

y Latet istud Opusculum, ut monuimus in Comment. num. 581.

z Videtur designare libros septem in Heptateuchum, seu in septem primos sacra Scriptura libros, de quibus egimus in Comment. num. 640, ubi Sanctus illos vocat Quaestionum libros. Ediderunt Opus istud Lovanienses tom. 4, Benedictini tom. 3. Forsan simul intelligit Locutionum libros item septem, quos tom. 3 inseruerunt Lovanienses, Benedictini vero Quaestionum libris preposuerunt. Vide de illis num. 639. Certè nisi hic simul designentur, omnino pratermissi sunt à Possidio.

aa De hoc & sequente Opusculo actum est in Comment. num. 529 & 530. Utrumque ediderunt Lovanienses & Benedictini tom. 6.

bb Exstant in utraque editione tom. 3. Consulde de iis Comment. num. 553.

cc Ignotum est istud Opusculum, si umquam in lucem fuerit emissum. Verumtamen conjectura aliqua mihi occurrit, quam lubet aequis lectoribus proponere. Videtur Possidii verbis designari

C Opusculum aliquod molis non magna & imperfectum. Tale autem Opusculum est, quod ediderunt Lovanienses tom. 4 sub hoc titulo: Divi Aurelii Augustini liber Quaestionum Evangelicarum secundum Matthæum. Itaque, si constet illud Opusculum esse Augustini, non improbabile videtur, istud his verbis designatum, quod Sanctus illud imperfectum reliquisset, ac sine titulo. Opusculum idem inseruerunt Benedictini tom. 3 sub titulo huiusmodi: Quaestionum septemdecim in Evangelium secundum Matthæum liber unus. Omittunt illi nomen S. Augustini, quia dubitant, an ejus revera sit Opusculum: Audi initium præfationis eorumdem editorum: Ut hic exhibeatur, inquirunt, inter Augustini germana Opera, nec tamen ipsius, uti solet, Augustini nomine prænotetur, iste alius Quaestionum in Matthæum liber, non temere fit, neque frustra. Nempe STILUM in primis ET RES CONGRUERE AUGUSTINO censent post Erasimum Lovanienses theologi. Deinde fragmenta ejusdem libri quædam cum nomine Augustini profert Rabanus Maurus in libro iv Commentarii super Matthæi Evangelium, quem ipse circiter dcccxi Christi annum, collectis hinc inde veterum expositionibus, concin-

Augusti Tomus VI.

nabat. Denique in Indiculo Operum Augustini Possidiano, qui per Johannem Vlimmerium ex Villariensi codice vulgatus est, recensentur pag. v QUESTIONES EUANGELIORUM LIB. II, moxque ANNOTATIONES ALIQUOT IN MATTHÆUM LIB. I. Hisce rationibus, quæ suadent genuinum esse Augustini Opusculum, alias deinde opponunt, quibus contrarium videtur insinuari. Accipe illas compendio. Nihil habet Augustinus de illo Opusculo in libris Retractionum. Deinde parabola de zizaniis hic quaest. xi aliter exponitur, quam solebat exponi ab Augustino. Tertio Eugypius abbas nihil ex hoc libro decerpit, licet ex Quaestionibus Evangelicis varia descripserit. Quarto in quibusdam antiquis codicibus hæc Quaestiones non leguntur post Quaestiones Evangelicas, in aliis post illas sequuntur sine nomine Augustini. Quinto demum in Indiculo Possidii hæc non reperiuntur, nisi in solo Vlimmeriano, qui fuit interpolatus. Ita laudati editores. At omnia hæc argumenta vim magnam non habebunt, si Augustinus illud Opusculum post Retractiones inchoaverit, & imperfectum reliquerit sine titulo: quale Opusculum designat Possidius per quaternionem illum. Nam sic memorari non potuerit in Retractionibus, & designatum fuerit hic à Possidio: nec mirum erit, in aliquibus codicibus scriptum fuisse, in aliis prætermisum, cum edi debuerit post mortem Sancti, quando alia Opera jam erant in lucem emissa: atque hinc abbas Eugypius illud in suis codicibus non invenerit, licet alioquin illius silentium parùm urgeat. Restat igitur una solùm solvenda objectio quam laudati editores sic proponunt: Zizaniorum parabola hic exponitur longè fecus, quam foleret ab Augustino, ex tempore præsertim Carthaginensis collationis, in qua Donatistæ, Catholicis reclamantibus, id vehementer affirmabant, quod in hujus libri quaestione xi n. i dicitur, AGRUM IPSUM NON ECCLESIAM, SED MUNDUM, Domino interpretante, intelligendum esse, ut videre est in Actis collationis parte 3, cap. 258, 265 & sequentibus. Quæ de re Augustinus in lib. , cui titulus: Post collationem ad Donatistas, cap. 8: "Diu contendunt, inquit, dicentes zizania, quæ cum tritico simul crescere usque ad messem permessa sunt, non in Ecclesia, sed in mundo esse, contra intellectum martyris Cypriani, qui dixit: Etsi videntur in Ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides, aut caritas nostra, &c. Quid quod iste auctor in quaestione xii n. 2 responsum illud Patris-familias, zizania ante messem evelli prohibentis, non modò non torquet in Donatistas more Augustini, sed interpretatur eo pacto, ut in illos torqueri non valeat; quandoquidem de non auferendis ex hac vita hominibus sermonem haberi putat. Ad duplex hoc argumentum responderi primùm potest, varios sacra Scriptura locos variè expostos esse ab Augustino, adeoque id satis argumenti non futurum, etiamsi omnia rectè essent deducta, & Augustinus à priori expositione sua hic recessisset. At non video eò esse confugiendum, cum hic nihil affirmasse videatur, quod alibi dictis sit contrarium. Quippe contendebant Donatista, zizania non esse in Ecclesia, sed in mundo extra Ecclesiam: hisce cum aliis Catholicis contradicebat Augustinus, affirmando non solùm in mundo extra Ecclesiam, sed in ipsa etiam Ecclesia reperiri zizania. Idem dicitur in hoc Opusculo quaest. xi: nam licet num. i probetur, per zizania intelligi posse hereticos, tamen in conclusione adduntur

A. S. Possidio.

E

F

A. S. POSSIDIO.

hac verba: Quamquam in hac parabola Dominus, sicut in ejus expositione conclusit, non quædam, sed omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem, zizaniorum nomine significasse intelligitur. Præterea in Sermonem 18 de Verbis Domini, qui certò est Augustini, & Benedictinis 88, per agrum intelligit mundum universum. *Audi pauca verba*, cap. 19 contra ipsos Donatistas intorta: Quis est ager? Numquidnam Africa? Non. Quis est ergo? Non interpretemur nos, Dominus dicat... Quis est ager? Ager est, inquit, hic mundus. Aliud igitur est, per agrum intelligere mundum separatim ab Ecclesia; aliud, interpretari mundum cum Ecclesia conjunctum. Primum voluerunt Donatista, alterum Augustinus. Porro, quòd Sanctus quæst. 12 responsum Patris-familias in Donatistas non torqueat, nihil evincit, cum ibidem contra Donatistas non disputet: neque verò negat, responsum istud alio etiam modo exponi posse, atque ita in Donatistas torqueri. Verumtamen audi locum, in quo hanc ipsam expositionem contra Donatistas intorsit. In Epistola 171, aliàs 76, eos sic alloquitur: Ipse (Christus) dixit, AGER EST HIC MUNDUS; non dixit, Ager est Africa. Ipse dixit, MESSIS EST FINIS SÆCULI; non dixit, Messis est tempus Donati. Ipse dixit, MESSORES ANGELI SUNT; non dixit, Messores principes Circumcellionum sunt. *Explicat hic locum contra cedes ac violentias Circumcellionum, quia angeli, non circumcelliones, sunt messores. Si igitur hac expositione impeditus non fuit, quo minus contra schisma ipsum explicaret eundem textum, non video, cur in expositione de non auferendis ex vita hominibus sibi ademerit facultatem alio etiam modo locum exponendi. Hinc demum concludere liceat, rectè post Erasmus judicasse Lovanienses, stilum & res in hoc Opusculo contentas Augustino congruere, adeoque nihil esse; cur id ipsi abjudicemus, sive verbis Possidii designatum sit, ut dixi verisimile esse, sive id ab eo prætermisum sit, ut alia quadam.*

B

dd Diverse omittitur apud Lovanienses. Afsignant Benedictini in margine Opus contra Faustum Manichæum, quod jam memoratum est cap. 2, sed iterum memorari potuit, quia omnibus est utile.

C

ee Excidit hoc Opusculum, ut monuimus in Comment. num. 543.

ff Exstat inter Epistolas, ubi olim 120, nunc 140. Consule Comment. num. 490.

gg Habetur istud Opusculum tom. 4 Lovaniensium & tom. 6. Benedictinorum. De eodem actum est in Comment. num. 582.

hh Liber hic inter Epistolas 112, aut 147. Vide Comment. § 43.

ii Hunc librum, contra Pelagianos scriptum, jam recensuit cap. 5.

kk Hic liber & sequens inter epistolas sunt 28 & 29, aliàs 166 & 167.

ll Est inter Epistolas 57, aliàs 187.

mm Epistola est 86, aut 36.

nn Exstant hi libri quatuor tom. 7 apud Lovanienses & tom. 10 apud Benedictinos. Non omnes quidem ad Victorem, sed omnes contra Vincentium Victorem sunt exarati. Egimus de illis in Commentario § 48.

oo Exstant hi libri in utraque editione tom. 6 cum titulo, De Adulterinis conjugis. De iis actum in Comment. num. 645.

pp Habentur tom. 6 Lovaniensium & tom. 8 Benedictinorum. Adi & Comment. num. 523.

qq Exstat liber hic, uti & alius de Mendacio, quem Possidius prætermisit, apud Lovanienses tom. 4, apud Benedictinos tom. 6. De utroque actum in Comment. num. 283.

rr Apud Lovanienses tom. 3, & tom. 6 apud Benedictinos. Vide Comment. num. 646, ubi diximus vulgò vocari Enchiridion.

ss Implet Psalmorum expositio tomum 8 Lovaniensium, & tomum 4 Benedictinorum. Egimus de illa in Comment. num. 619 & seqq., atque observavimus, præfationes non esse Augustini.

tt Nititur Possidius assignare, quinam Psalmi coram populo sint expositi, & quinam dictati seu scripto expositi. Verum non dubito, quin multa hic sint mendosa, ut manifestè patet ipsam Psalmorum expositionem diligenter consideranti.

Porro congruit quidem editio Benedictinorum cum editione Lovaniensium: at utrique notant varias lectiones aliorum codicum. Noster autem codex dissentit non parùm ab editione utraque, nec dubito, quin aliqua ibidem rectius sint expressa.

Accipe igitur totum illius contextum: Psalmi expositi à primo usque ad tricimum secundum. Ex his in populo tractati sunt XVIII, XXI, XXVI, XXIX, XXX, XXXI, XXXII. Hi omnes certò expositi sunt pro concione, ut ad singulos notarunt Benedictini: sed accedere potuisset XXV, qui tamen nec in editis legitur, in quibus mendose habentur XIV, XV, & XXXIII, qui expositus quidem pro concione, at inter primos 32 non comprehensus. Ad codicem redeo: Item alii dictati, id est, LXVI, (legendum LXVII, non LXVIII, ut est in editis) LXXI, LXXVII, LXXVIII, LXXXII, LXXXVII, LXXXIX, CIV, CV, CVII, CVIII, CX, CXI, CXII, CXIII, CXIV, CXV, conjuncto sibi CXVII, CXXXV, CL. De Psalmo CX & sequentibus omnibus merito dubites, an scripto sint expositi, an viva voce: nam sermonem quandoque dirigit ad populum, ex quo videretur expositio coram populo facta. Contra verò expositio caret digressionibus illis atque exhortationibus longioribus, quibus usus est Sanctus, dum ad concionem dicebat. Quod verò suos quandoque alloquitur, non satis evincit, expositionem illorum Psalmorum coram populo factam: nam idem contingit in expositione Psalmi CXVIII, que ad populum dicta non est, teste Possidio. Inherendum igitur iudico verbis Indiculi, præsertim cum editio utraque in posterioribus hisce congruat cum codice nostro, si excipiamus Psalmum CXVII, pro quo habent CXVI. Quod autem ad Psalmos anteriores spectat, rectè omnes recensiti videntur in codice nostro, non item in editis. Subdit præcedentibus codex: Reliqui omnes, excepto CXVIII, in populo disputati sunt, numero XCVII. (Demptis videlicet ex 150, seu toto numero, primis 32, & 21, quos recensuit.) Fiunt ergo omnes tractatus Psalmorum in populo habiti CXXIII, quia centesimus vigesimus primus bis est expositus. Illa iterata expositio unius Psalmi 121 efficere non potest, ut tot sint sermones, ita ut hic aliquid vel desideretur, uti in editis, vel locus sit mendosus. Voluit, opinor, insinuare Possidius, varios Psalmos expositos esse vel duobus, vel tribus, vel etiam quatuor sermonibus, uti revera factum videmus, & sic reperiri poterit numerus sermonum hic assignatus.

uu Leguntur hi tractatus apud Lovanienses tom. 9, apud Benedictinos tom. 3. De illis nos egimus in Comment. § 46.

D

E

F

CAP.

A

CAPUT VII.

Epistolæ.

		Novato <i>rr</i> episcopo.	
		Felici.	A. S. Pos-
		Adeodato.	SIDIO.
		Catulino.	<i>rr</i>
		Eusebio <i>ff</i> .	<i>ff</i>
		Fausto & Pelagiæ.	
		Aurelio episcopo.	
		Placentino episcopo.	
		Seleucianæ <i>tt</i> .	<i>tt</i>
		Severo <i>uu</i> .	<i>uu</i>
		Memori <i>xx</i> episcopo.	<i>xx</i>
		Afello <i>yy</i> .	<i>yy</i>
		Æmilio.	
		Theodoro & Felicissimo.	
		Aproniano & Avitæ.	
		Florentinæ <i>zz</i> .	<i>zz</i>
		Marinianæ.	
		Innocentio <i>aaa</i> episcopo.	<i>aaa</i>
		Imperatoribus.	
		Stiliconi.	
		Præfectis Italiæ.	
		Crescenti episcopo.	
		Alipio episcopo.	E
		22. Restituto <i>bbb</i> diacono.	<i>bbb</i>
		Macario.	
		Domnioni.	
		Viventio presbytero.	
		Delphino.	
		Item Innocentio episcopo.	
		Pammachio <i>ccc</i> .	<i>ccc</i>]
		Agrippino.	
		Plebi Cataquensi.	
		Item Aurelio episcopo.	
		Gerontio.	
		Maximiano <i>ddd</i> .	<i>ddd</i>
		Item Severo episcopo.	
		Felici & Hilarino <i>eee</i> .	<i>eee</i>
		Item plebi propriæ.	
		Item ipsi.	
		Item ipsi.	
		Item Innocentio episcopo.	
		Maximo <i>fff</i> .	<i>fff</i>
		Burnio *.	* duo Miss.
		Presbyteris propriis.	Burnioni
		Item Macario.	
		Theodolo.	
		Concordio.	F
		23. Item Memorio <i>ggg</i> episcopo.	<i>ggg</i>
		Item Cratoni.	
		Item Severo episcopo.	
		Novato.	
		Mercurio Diacono.	
		Romano.	
		Item Æmilio presbytero.	
		Theodoro & Felicissimo, duæ.	
		Oratori.	
		Item Aurelio episcopo, duæ.	
		Firmo <i>hhh</i> .	<i>hhh</i>
		Muneri.	
		Repentino.	
		Lauritio.	
		Pelagasio & Vagulo.	
		Ampelio episcopo.	
		Item Repentino.	
		Maximo.	
		Samfucio.	
		Possidio <i>iii</i> episcopo.	<i>iii</i>
		Protogeni & Thalasio.	
		Item Protogeni.	
		Item Thalasio.	
		Item Protogeni, duæ.	
		Item Aurelio episcopo.	
			I. 112
			Cle-
<i>a</i>	A D Nebridium <i>a</i> , decem.		
<i>b</i>	Ad Hermogenianum <i>b</i> .		
<i>c</i>	Ad Zenobium.		
<i>e</i>	Ad Firminum <i>c</i> .		
<i>d</i>	Ad Cælestinum <i>d</i> .		
<i>e</i>	Antonino <i>e</i> .		
	Saturnino.		
<i>f</i>	Thalasio <i>f</i> & Valentino.		
	Eumatio.		
<i>g</i>	Gaio <i>g</i> .		
	Licentio.		
<i>h</i>	Desiderio <i>h</i> .		
<i>i</i>	Valerio <i>i</i> episcopo.		
<i>k</i>	Donato <i>k</i> .		
<i>l</i>	Læto <i>l</i> .		
B	Cratoni & aliis Carthagenensibus.		
<i>m</i>	Maximo <i>m</i> episcopo.		
<i>n</i>	Prosuturo <i>n</i> .		
	Præsidio.		
<i>o</i>	Victori <i>o</i> presbytero de campo Bullensi.		
<i>p</i>	Anastasio <i>p</i> .		
	Sebastiano Monacho.		
<i>q</i>	Consentio <i>q</i> .		
<i>r</i>	Bonifacio <i>r</i> episcopo.		
	Romaniano.		
	Item ipsi.		
<i>s</i>	20. Paulo <i>s</i> episcopo.		
<i>t</i>	Plebi <i>t</i> propriæ.		
	Item ipsi.		
<i>u</i>	Aurelio <i>u</i> episcopo.		
	Item ipsi.		
	Item ipsi.		
<i>x</i>	Alipio <i>x</i> episcopo.		
	Item ipsi.		
<i>y</i>	Deogratias <i>y</i> presbytero.		
<i>z</i>	Ad S. Hieronymum <i>z</i> , sex.		
<i>aa</i>	Ad Paulinum <i>aa</i> , octo.		
<i>bb</i>	Severino <i>bb</i> .		
C	Generoso.		
<i>cc</i>	Armentario <i>cc</i> & Paulinæ.		
<i>dd</i>	Jovino <i>dd</i> & Joviniano, & cæteris.		
<i>ee</i>	Evodio <i>ee</i> , epistolæ tres.		
<i>ff</i>	Probæ <i>ff</i> , de orando Deo.		
	Item ipsi, duæ.		
<i>gg</i>	Item ipsi, & Julianæ <i>gg</i> , de velatione Deme-		
	triadis.		
	Julianæ, de sancta viduitate.		
<i>hh</i>	Honorato <i>hh</i> , tres.		
<i>ii</i>	Flactiano <i>ii</i> .		
	Nectario, quatuor.		
<i>kk</i>	Cæciliano <i>kk</i> .		
	Publicolæ, duæ.		
	Orontio.		
<i>ll</i>	Olympio <i>ll</i> .		
<i>mm</i>	Cornelio <i>mm</i> .		
	Donato.		
	Item Olympio.		
	Plebi propriæ, duæ.		
<i>nn</i>	Paulo <i>nn</i> episcopo.		
	Item Paulo superscripto.		
<i>oo</i>	Theodoro præfidi <i>oo</i> .		
<i>pp</i>	21. Victorino <i>pp</i> .		
	Celeri.		
	Cæciliano.		
<i>qq</i>	Severo <i>qq</i> episcopo.		
	<i>Augusti Tomus VI.</i>		

A. S. Pos- Clericis Carthaginis.
sidio. Sebastiano monacho.
kkk 24. Cristino kkk.
Anifio.
Felici.
Geminiano.
Item Firmo supra scripto.
lll Audaci lll Grammatico.
Acatio.
mmmm Cresconio mmm.
Item Alypio episcopo.
Item Alypio.
Albinæ.
Apringio proconsuli.
Item Cristino.
nnnn Albinæ, Piniano & nnn Melaniæ.
Romulo.
Panchario.
Florentino.
Cresconio.
ooo Fortunato ooo episcopo.
Item Generoso.
Benenato episcopo, duæ.
B Rustico.
ppp 25. Quintiano presbytero ppp.
Xantippo.
Item Aurelio episcopo.
qqq Item Clero qqq.
Castorio.
Item Alypio episcopo.
Item Severo episcopo, duæ.
rrr Italicæ rrr.
Lampadio.
Fabiolæ.
Naucellioni.
Fratribus à Carthagine.
Redempto.
Fratribus Carthaginis.
Item plebi propriæ.
sss Maximæ sss.
Ad Ecciciam, epistola una.
Ad Petrum & Abraham, una.

A N N O T A T A.

- a Exstant ex his novem, qua apud Lovanienses sunt 151, 117, 72, 105, 116, 268, 269, 218, & 115; apud Benedictinos verò 3, 4, 7, 9, 10, 11, 12, 13 & 14.
b Hac 213, aliàs 1; sequens verò 214, aliàs 2.
c Unus codex apud Benedictinos habet, Ad Firmianum. Excidit illa epistola.
d Est epistola 63, aliàs 18.
e Duo Mss. apud Benedictinos Antonio. Est Epistolâ 131, seu 20: sequens verò 257, aliàs 142.
f Excidit hac & sequens. At ibi pro Eumalio Lovanienses habent Rumaclio: duo Mss. apud Benedictinos Hermatio.
g Apud Lovanienses Caio. Est aut Epistola 84, aliàs 19. Sequens verò est 39, seu 26.
h Fortè Dario, notant in margine Benedictini: nulla enim exstat Epistola ad Desiderium; dua verò supersunt ad Darium comitem data, nempe 262 & 264 Lovaniensium, seu 229 & 231 Benedictinorum, quas alibi non recensuit Possidius. Eadem conjectura fieri potest de Deuterio, ad quem exstat epistola 74, seu 236, nullibi item memorata.
i Exstat hac Lovaniensibus 148, nunc 21.
k Gemina legitur Donato proconsuli inscripta,

nimirum 127 & 128 apud Lovanienses, apud Benedictinos verò 100, & 112. Altera memorabitur infra.

l Est 38, seu 243. Sequens verò desideratur. m Follatensis codex, ut notant Benedictini, Maximino episcopo. Nulla exstat epistola ad Maximum episcopum: reperitur quidem una ad Maximinum episcopum Donatistam: at illa jam memorata est cap. 3.

n Hac est 149, seu 38; sequens 16, nunc 74.

o Duo Mss. apud Benedictinos, Victorino episcopo de Campo &c. Codex noster, Victorii presbytero & ampo Bullesi, mendose opinor. Porro nulla exstat Epistola Victori presbytero inscripta: verum 122 Lovaniensium, seu 111 Benedictinorum inscripta est Victoriano presbytero, nec illa alibi memoratur à Possidio. Exstat quoque Epistola apud Lovanienses 217, aliàs 59, ad Victorinum episcopum, item pratermissa à Possidio. Verumtamen ex his neutram designatam existimo, quia Augustinus in Epistola 236, nunc 65, affirmat se scripsisse de causa Abundantii presbyteri ad presbyterum fundi Armemanensis in Campo Bullensi. Hac igitur Epistola hand dubie hic designata, qua ad nos non pervenit.

p Hac est 144, seu 145; sequens 145, seu 248.

q Exstat gemina ad Consentium, videlicet 221, aliàs 120, & 146, seu 205.

r Est Epistola 23, nunc etiam 98: sequens verò 113, seu 15. Altera ad Romanianum excidit, sed exstat Epistola Paulini ad eundem data, qua inter Augustinianas est 36, seu 32.

s Hac est 216, seu 85.

t Exstant tres Epistola ad Hipponenses data, sed plures infra memorantur à Possidio, nisi easdem repetierit eodem hoc capite, quod minus est verisimile. Ex his 215, seu 268, soli plebi inscripta est: at 137, seu 78, & 138, seu 122, clero simul & populo inscripta sunt.

u Quatuor reperio Epistolas ad Aurelium Carthaginensem datas: at plures deinde memorat Possidius, ita ut aliqua videantur excidisse. Prima temporis ordine est 148, seu 22; secunda 77, seu 41; tertia 76, seu 60; quarta praefixa est libris de Trinitate, ac Benedictinis est 174. Porro in Ms. nostro hic tantum semel habetur, Item ipsi.

x Quatuor reperuntur ad Alypium data, at sexies ejus nomen ponitur in Indiculo, ita ut videantur dua deperdita. Quatuor autem illa sunt 29 Benedictinorum, qua desideratur apud Lovanienses: & 239 Lovaniensium, nunc 83; 224, seu 125; & 67, seu 227.

y Est proluxa Epistola Lovaniensibus 49, Benedictinis 102.

z Exstant octo ad S. Hieronymum, sed duas ex illis inter libros commemoravit cap. 6. Reliqua sex sunt ordine temporis sequentes, 8, seu 28; 9, seu 40; 12, seu 67; 10, seu 71; 15, seu 73; & 19, seu 82.

aa Reperiuntur ha octo apud Benedictinos, apud Lovanienses verò desiderantur dua. Accipe illas ordine temporis. Prima est 32, seu 27; sequuntur 34, seu 31; Benedictinorum 42; apud eosdem 45; tum apud Lovanienses 65, illis 80; 250, seu 95; 59 seu 149; & 106, seu 186. Porro aliqua ex his inscripta Paulino & Therasice, aliqua Alypii simul nomine data.

bb Hac est Epistola 170, seu 52. Sequens verò, qua Fortunati quoque & Alypii nomine ab Augu-

Augu-

- A** Augustino scripta est contra Donatistas, est verosimiliter 165, seu 53. Exstat tamen & alia Generoso alteri inscripta, & memoranda inferius. Porro in Ms. nostro pro Generoso legitur Genesio, mendose, opinor, cum nulla reperiat ad Genesium.
- cc Est Epistola 45, seu 127.
- dd Fossatens. codex habet, Et Johanno. Alii quidam Mss., Et Joviano, aiunt Benedictini. Codex noster: Jobiano & Jobiano & ceteris. At quomodocumque legatur, ignota est hac epistola.
- ee Aliquot Mss. apud Benedictinos, Evodio episcopo tres. Porro habentur quatuor ad Evodium, ex quibus una ignota potuit esse Possidio, ut fuerunt plures alie. Sunt hæc 100, seu 159; 101, seu 162; 99, seu 164; & 102, seu 169.
- ff Hac est apud Lovanienses 121, alias 130. Ex duabus sequentibus una tantum exstat 156, seu 131.
- gg Est hac 179, seu 150. Sequens est liber de Bono viduitatis apud Lovanienses tom. 4, apud Benedictinos tom. 6. De hisce quoque in Comment. § 45.
- B** hh Exstant quidem tres Epistole, quæ inscribuntur Honorato. Sed una ex illis inter libros computata, jam recensita est cap. 6. Nec constat de duabus aliis, an utraque sit memorata: nam diversi videntur Honorati, ad quos illæ data. Etenim 161, seu 49, data est ad Honoratum episcopum Donatistam; & 180, seu 228, scripta est ad Honoratum episcopum Catholicum, qui ab altero diversus est, nisi forsitan ille fuerit conversus.
- ii Sic tres Mss. Alii verò cum editis, Flacciano exnotario, inquit Benedictini. Codex noster habet cum hac editione, Flacciano. Ac deinde: Necthario quatuor. Si hac genuina sit lectio, excidit Epistola ad Flaccianum, seu Flaccianum, & due ex quatuor ad Nectarium, similiter exciderunt: nam exstant ad ipsum due, videlicet 202, seu 91; & 254, seu 104.
- kk Est Epistola 60, seu 86. Ad Publicolam exstat solum 154, seu 47. Epistola verò ad Orontium est 123, seu 257.
- ll Due exstant ad Olympium, quæ apud Lovanienses sunt 124 & 129, apud Benedictinos 96 & 97. Altera autem mox infra memorabitur illis verbis, Item Olympio, quæ desiderantur apud Lovanienses, sed addita sunt à Benedictinis ex Mss., & in nostro etiam Ms. reperiuntur.
- C** mm Hac 125, seu 259. De sequente vide dicta ad litteram k: de duabus verò ad plebem propriam ad litteram t.
- nn Ad Paulum una exstat 216, seu 85, jam superius memorata. Latet alia.
- oo Dubium est, an his verbis duo significentur, an unus, propter varietatem Mss. Audi observationes Benedictinorum: In tribus Mss. omissum, PRÆSIDI. Hoc tres optimæ notæ Mss. habent: cujus loco in uno Carnotensi codice substitutum, CRESIMI: apud Lov. CRESCENTI: in editione Ulim, EPISCOPO. Huic autem Theodoro duo Mss. præmittant, CRISINO. In codice nostro legitur post Theodorum Cresimi. Porro exstat Epistola ad Theodorum, quæ Lovaniensium est 223, Benedictinorum 61: at ex illa satis liquet, Theodorum non fuisse præsidem. Improbanda igitur videtur lectio hæc, Theodoro præsidi, & potius videntur designata due persone. Cum autem habeatur Epistola 83, seu 244, quæ inscribitur Chryfimo, Chryfimo vel Chrifimo, & nulla legatur Crescenti inscripta, legendum suspicor Chryfimo aut Chrifimo, illamque ipsam epistolam hic designatam.
- pp Est hac Epistola 217, seu 59. Due leguntur ad Celerem data, nimirum 237 & 210 Lovaniensium, quæ alias sunt 56 & 57. In uno codice Carnotensi, uti & in nostro, pro Celeri legitur Celerino. Epistolam unam ad Cecilianum assignavi ad kk: si sequens diversa sit, latet hæcenus.
- qq Reperiuntur tres epistole ad Severum episcopum data. At Possidius quinque enumerat interpolatis vicibus, ita ut aliæ videantur excidisse. Quæ exstant, sunt 241, seu 62; 240, seu 63, & 135, seu 110.
- rr Est Epistola 242, seu 84. Hic duo Mss. addunt, inquit Benedictini, Item ipsi. At nulla alia exstat ad Novatum. Sequens est 217, seu 252. Due post hanc sequentes, Adeodato & Catulino inscripta, exciderunt. Pro Catulino in Ms. nostro est, Catulliano.
- ss Ad Eusebium leguntur due, sed illæ memoratae sunt cap. 3, & assignatae ibidem ad aa. Hac forsitan est deperdita; uti & sequens interiit. Porro de Epistolis ad Aurelium vide dicta ad litteram u. Quæ notatur ad Placentinum, excidit.
- tt Lovanienses habent, Eleusianæ, sed mendose, opinor. Nam exstat Epistola Seleucianæ inscripta, quæ est 108, seu 265.
- uu Severo, non additur, episcopo, uti solet in aliis ad Severum episcopum Milevitanum. At Epistola illa nullibi comparcet.
- xx Duo Mss. Benedictinorum cum nostro Memorio episcopo, qui infra recurrit. Exstat una ad Memorium 131, seu 101.
- yy Fortè Afellico, aiunt Benedictini. Ad Afellicum est 200, seu 196. Tres sequentes non comparent. At notant Benedictini, pro Avitæ legi etiam Avitæ & Habitæ.
- zz Hac est 132, seu 266. Sequens desideratur.
- aaa Exstat ad Innocentium Papam Epistola Concilii Carthaginensis nomine ab Augustino verosimiliter scripta, uti & altera Concilii Milevitanum, & tertia nomine Aurelii, Alypii, Augustini, Evodii & Possidii. Prima est 90, seu 175, altera 92, seu 176; & tertia 95, seu 177. Omnes tres videntur esse Augustini, & revera bis infra repetitur, Innocentio episcopo. Porro quatuor sequentes exciderunt. Sed observant Benedictini pro Præfectis Italiæ in tribus Mss. legi, uti & in nostro habetur, Præfectis Italicæ, & in aliis tribus, Præfecto Italiæ. Præterea notant, post vocem Crescenti in tribus Mss. omitti episcopo, quæ vox in nostro etiam omittitur. De Alypio consule dicta ad litteram x. Pro Alypio codex noster cum uno Carnotensi habet, Olympio.
- bbb Observant hic Benedictini sequentia: Duo Mss., Restituto episcopo. Unus Carnot. Restituto diacono & Restituto episcopo, (huic noster consonat,) Fossatensis, Restito diacono, Restuto, Marario, Domnioni &c. Exstat Epistola ad Restitutum diaconum, quæ est 69, seu 249. Nullam invenio ad Restitutum episcopum: nullam item ad Macarium aut Domnionem. Pro Macario fortè legendum Macrobio suspicantur Benedictini: at id verisimile non est, cum due ad Macrobius memoratae sint cap. 3. Exciderunt igitur illæ, uti etiam due sequentes ad Viventium, & ad Delphinum.
- ccc Fossatensis codex, Pammatico. Verum exstat Epistola ad Pammachium, quæ est 134, seu 58. At exciderunt due sequentes, & quæ mox sequi-

A. S. Pos-
SIDIO.

E

F.

A. S. Pos-
SIDIO.

sequitur, Gerontio scripta. De Aurelio jam egimus.

ddd Fortè Maximino, notant in margine Benedictini. Verùm Epistola, qua exstat ad Maximum episcopum Donatistam, recensita est cap. 3. De sequenti vide ad litteras qq.

eee Codex noster cum variis Mss. & editione Lovaniensium, Hilariano. Est hac Epistola 136, seu 77. De quatuor sequentibus supra egimus.

fff In Ms. nostro Maximiano, in uno Carnotensi, Maximino. Colbertinus verò & Cassaniensis apud Benedictinos, tres titulos conjungunt hoc modo: Maximo & Burnio (vel Burino) presbyteris propriis. Exstat ad Maximum Epistola 66, seu 170, quam putamus hic designatam, alias verò duas excidisse, uti & sequentem ad Macarium, cum duabus subjunctis: nisi forsitan illa, qua Presbyteris propriis fuit scripta, sit una ex illis, qua ad clerum & plebem Hipponensem sunt data. Vide ad litteram t. Porro infra repetitur, Maximo, & ediderunt Benedictini post omnes Epistolas fragmentum Epistole ad Maximum, qua indicari potuit.

B ggg De Memorio egimus ad xx. Sequens excidit. De Severo ad qq. De Novato ad rr. Qua deinde sequuntur usque ad vocem Oratori, pro qua codex noster cum uno Carnotensi Aratori, & alius, Oratorio, omnes sunt ignota. De Aurelio autem supra ad litteram u.

hhh Hac item excidit cum quinque sequentibus usque ad Maximum, de quo mox egimus. Excidit & sequens ad Samsucium. Porro pro Pelagasio & Vagulo, codex noster habet, Pegasio & Bagulo. Tres verò apud Benedictinos, Pegasio, alii tres, Pelgasio, unus, & Valgulo.

iii Hac est 73, seu 245. Qua deinde post aliquot sequitur, ad Sebastianum monachum est 245, seu 248 jam superius memorata, nisi una ad Sebastianum lateat. Intermedia sunt ignota, excepta forsitan una ad Aurelium, de quo egimus.

kkk Lovanienses Pristino cum plerisque Mss., ut fatentur Benedictini. At maluerunt sequi duos codices Carnotenses, in quibus legitur, Cristino, quia inferius repetitur, Item Cristino. Codex noster etiam habet, Cristino. Una habetur ad Christinum 226, seu 256. Excidit igitur una, vel Pristino, vel Cristino scripta. Latet quoque sequens, cum una ad Felicem data, nisi illa, quam ad rr assignavimus Felici inscripta, hic repetatur. Sequentes deinde dua exciderunt.

C lll Codex noster Addaci grammatico. Apud Benedictinos alter Adaci, alter, Saddaci, & deinde, Grammatico. Sed preferenda vulgaris lectio. Exstat Epistola ad Audacem, qua 140 est, seu 261; eique pramittitur Audacis Epistola, ex qua satis colligitur & grammaticum fuisse, & alteram prius ab Augustino accepisse Epistolam, qua latet hactenus; uti & sequens Acatio inscripta, apud Lovanienses Agatio.

mmm Est hac Epistola 229, seu 113. Qua deinde Albinæ inscribitur, est 225, seu 126: qua Apringio, est 160, seu 134. De Christino mox actum.

nnn Hac est 227, seu 124: sequens verò 211, seu 247: ad Pancharium est 212, seu 251; ad Florentinum 228, seu 114. Unam ad Romulum mox memoratam assignavimus: nisi hac repetita hic sit, altera excidit.

ooo Est hac 230, seu 115; sequens 231, seu 116: aliam ad alterum Generosum assignavimus ad litteras bb. Ad Benenatum amba exstant, videlicet 232 & 233, seu 253 & 254.

Ad Rusticum quoque legitur 234, seu 255.

ppp Quatuor Mss. apud Benedictinos cum codice nostro, Quintiliano presbytero. Verùm vulgaris lectio preferenda: nam exstat ad Quintianum presbyterum Epistola 235, seu 64. Ad Xantippum verò est 236, seu 65. De Aurelio actum.

qqq Unus è Carnot. Mss., inquit Benedictini, Item Celeri, quod in nostro etiam codice legitur. Hac forsitan lectio vulgari preferenda, cum dua exstant epistola ad Celerem, quas assignavi ad litteras pp, & ex quibus una tantum ibidem memorata. Ad Castorium exstat 238, seu 69.

rrr Exstat gemina ad Italicam, videlicet 6, seu 92; & 133, seu 99. Sequens est 243, seu 246. Ad Fabiolam est 206, seu 267: ad Nautellionem 207, seu 70. Tres tum sequentes non comparent.

fff Hac est 141, seu 264; sequens 199, seu 262: postrema excidit.

CAPUT VIII.

Tractatus diversi.

D E charitate & timore casto a.
De spe b.

De eo, quod scriptum c est, Jugum meum suave est, & sarcina mea levis est.

De placendo & non d placendo hominibus.

De eo, quod scriptum est, Ille arguet mundum de peccato, de justitia, & de judicio.

Tractatus de Psalmo trigésimo e quarto, non toto. De generationibus f secundum Matthæum & Lucam.

De Jacob & Esau.

De duobus cæcis.

De filio Abrahamæ g ducto ad sacrificium.

Item de Abraham, vel ejus filiis duobus.

De tribus virginibus Jacob, & de Psalmo vigésimo primo non toto.

De decem chordis h.

De utilitate agendæ i pœnitentiæ.

De Goliath & k David, & de contemptu mundi.

De peregrinatione Christianorum, quæ in hac vita est.

De centum quinquaginta l tribus piscibus, ex Euangelio Joannis.

27. De judicio Salomonis m inter duas mulieres meretrices.

Ad n juvenes de die octavarum infantium, duo.

De versu Psalmi, Deus o canticum novum cantabo tibi.

De cantico o Isaïæ.

De cantico p Exodii.

De Psalmo decimo septimo, & Joannis apostoli epistola.

De Psalmo vigésimo primo q, & epistola beati Petri apostoli.

De responso Psalmi, Da nobis auxilium de tribulatione; & vana salus hominis.

Sermo, in quo multæ propositæ sunt quæstiones, sed una soluta est.

Alius, in quo quæstiones propositæ ex Actibus r Apostolorum & Euangelio solvuntur.

De vocatione apostoli Pauli, & commendatione Dominicæ orationis.

De eo quod Petrus in mari s titubavit.

De Psalmo quadragesimo quarto t non toto.

De

D

E

a

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

F

m

n

o

p

q

r

s

t

- A De depositione Cyri episcopi Carthaginis.
De novissimo die.
- u De Psalmo septuagesimo primo u non toto.
- x De natali S. Joannis, de x voce & verbo.
- De Apostolo, Finis enim legis Christus: & de versu Psalmi nonagesimi.
- De Euangelio, Si vos Filius liberaverit, verè liberi eritis.
- De venatoribus Dei & seculi.
- De versu Psalmi centesimi tertii.
- y 28. De muliere curva, decem & octo y annos habente in infirmitate.
- De eo, quod ait in Ecclesiastico, Omne animal diligit simile sibi, & omnis caro ad similem sibi conjungitur, & si communicabit lupo agno aliquando, sic peccator iusto.
- De Apostolo ubi ait, Credenti in eum, qui justificat impium; & Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum, &c.
- De versu Psalmi quinquagesimi secundi in natali martyrum.
- z De versu Psalmi sexagesimi z septimi, Sicut deficit fumus, deficient, &c.
- Ex eo quod Apostolus ait, Secundum justitiam quæ ex lege est, qui fuerim * sine querela; & de versu Psalmi centesimi quadragesimi secundi.
- * Lev. con-
versatus
B
De versu Psalmi vigesimi quarti, Vias tuas, Domine, ostende * mihi, &c.
- * Lev. de-
monstra
De versu Psalmi quadragesimi primi, Quemadmodum cervus desiderat ad fontes aquarum, &c.
- De versu Psalmi centesimi noni, ubi ait, Tecum principium in die virtutis tuæ; & de Melchisedech.
- De Apostolo, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?
- De muliere, quæ fluxum sanguinis patiebatur; & de Jeremia, ubi ait, Accepit lumbare lineum, & abscondit eum in petra.
- De Apostolo, Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo.
- De depositione Restituti episcopi Carthaginis.
- aa 29. De Euangelio, Ecce ego aa mitto vos sicut oves in medio luporum, &c.
- De obedientia.
- bb De utilitate bb jejunii.
- Item de utilitate agendæ pœnitentiæ, & de versu Psalmi quinquagesimi, Miserere mei Deus.
- c De quinque cc porticibus, ubi multitudo languentium jacebat; & de piscina Siloë.
- Ex eo, quod scriptum est in Genesi, Fecisse Deum tertio die.
- Item alius, de die quarto.
- Alius, de die quinto.
- Alius, de die sexto.
- Alius, de die septimo.
- dd De ebrietate Noë, & nudatione femorum ejus.
- De luctatione Jacob dd cum angelo.
- De virga conversa in serpentem, & manu colorata, & aqua in sanguinem.
- ee Ex eo, quod ait Isaias, Qui autem dediti mihi erunt, possidebunt terram ee, & hæreditabunt montem sanctum meum. Et de Apostolo, Has ergo promissiones habentes, charissimi, &c.
- Ex Euangelio, de Pastore, mercenario, & fure.
- ff De Apostolo ff, Nemo umquam carnem suam odio habuit. Et ex Euangelio, Qui amat animam suam, perdet eam.
- gg 30. Ex eo, quod Apostolus ait, Nihil gg intulimus in hunc mundum; & de versu Psalmi quinquagesimi, Miserere mei Deus.
- Ex Euangelio, Agite pœnitentiam.
- De Regnorum bb, ex eo, quod David intravit ad Bersabee, & maritum ejus occidendum curavit.
- De versu Psalmi trigesimali tertii, Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos: & de muliere in adulterio deprehensa, quæ Domino oblata est.
- Ex Euangelio, Ego sum via, veritas, & vita ii. Sermo habitus, cum pagani ingrederentur.
- De Apostolo, O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei! & de versu Psalmi quinquagesimi noni, Deus repulisti nos, & destruxisti nos; & de versu Psalmi centesimi decimi octavi, Bonum mihi, quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas.
- De versu Psalmi trigesimali, In te Domine speravi, non confundar in æternum.
- De operibus misericordiæ.
- Ex Euangelio Joannis, ubi regulum increpavit. De caritate inquieta.
- De responso * Psalmi centesimi trigesimali primi, Paravi lucernam Christo meo, &c.
- De responso Psalmi centesimi tertii, Benedic anima mea Domino, Domine Deus meus, magnificatus es nimis.
- De responso Psalmi quinquagesimi primi, Speravi in misericordia Dei*.
- De lectione Proverbiorum Salomonis, ab eo loco, ubi dictum est, Mulierem kk fortem quis inveniet; usque ad finem libri, hoc est, Et laudetur in portis vir ejus.
- Ab eo, quod scriptum est in Proverbiis Salomonis, Sunt qui divites se affectant, nihil habentes; & sunt, qui se humiliant, cum sint divites: & Redemptio animæ viri divitiæ ejus, pauper autem non suffert minas.
- Item de eo, quod scriptum est in Proverbiis, Filii ll, si sapiens fueris, tibi sapiens eris, & proximis tuis; si autem malus evaseris, solus hauries mala.
- De eo, quod scriptum est in Euangelio, Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum; & mm in Salomone, Annuens oculis cum dolo, congregat hominibus mæstitiam; qui autem arguit palam, pacem facit.
- De Euangelio, ubi Dominus interrogat Judæos; cujus dicerent Christum esse filium nn; & de vidua illa, quæ misit duo minuta in gazophylacium.
- Ex Euangelio Matthæi, de thesauro in agro, & pretiosa margarita, & de reti missio in mare.
- Ex Euangelio, ubi Dominus tangi se noluit à Maria oo, eo quod nondum ascenderat ad Patrem.
- Ex Euangelio, ubi Dominus oves suas Petro commendat.
- De responso Psalmi quinquagesimi sexti, Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea.
- Ex Euangelio, ubi de divite pp, qui induebatur purpura & bysso, scriptum est.
- De quadragesima ascensionis qq Domini.
- De quinquagesima per vigiliis rr, ex eo, quod scriptum est, In principio fecit Deus cælum & terram.
- Item alius ejusdem diei ff, de responso Psalmi centesimi quadragesimi, Pone Domine custodiam ori meo.
- De octo sententiis beatitudinum tt, ex Euangelio.
- Item de die Pentecostes, ex eo, quod scriptum est in Tobia, A die Pentecostes, qui est sancta septimanarum.
- A. S. Pos-
sidio.
hb
ii
* Lev. Ref-
ponione
E
* Lev. an-
tua
kk
ll
mm
nn
oo
pp
qq
rr
ff
tt
De

A. S. Pos- De Euangelio, ubi scriptum est, Concorda tu
SIDIO. cum adversario tuo, cum es cum illo in via.
Ex Apostolo, de homine vetere exuendo, & no-
vo induendo; & de versu Psalmi vigesimi
quinti.
Ex Euangelio, Videbo vos iterum, & gaudebit
cor vestrum, &c.

ANNOTATA.

- a Quandoquidem exstant varii sermones Au-
gustini de Charitate, varii etiam de timore, dif-
ficulter hic, ut in multis sequentibus, pro certo
affirmari potest, quinam Possidii verbis designen-
tur. Verumtamen verba hac satis congruunt ser-
moni 214 de Tempore, qui apud Benediclinos est
348.
- b Videtur designari sermo 23 de Verbis Apo-
stoli, apud Benediclinos 157.
- c Congruit titulus sermoni 9 de Verbis Domi-
ni, alias 70; nisi hic designetur, excidit.
- d Hic est sermo 2 de Verbis Domini, qui ap-
ud Benediclinos 54: sequens verò 61 de Verbis
Domini, alias 144.
- B e Hic sermo mihi ignotus, nisi fortè sit 114
de Diversis, seu 313 Benediclinorum, qui pon-
nunt quintum in Natali sancti Cypriani martyris,
in quo quatuor tantum sermones recenset Possi-
dus cap. 10. Certè in illo exponitur pars quadam
Psalmi 134.
- f Hic est sermo 63 de Diversis, seu 51 Be-
nediclinorum: sequens autem 44 de Diversis, seu
4 Benediclinorum: tum sequitur 18 de Diversis,
seu 88.
- g Est hic 72 de Tempore, 2 Benediclinis: se-
quens videtur esse ille, cujus fragmentum dede-
runt Benediclini pro sermone 3. Tum sequens
de tribus virgibus Jacob &c. latet hactenus. Atta-
men Benediclini duo dant fragmenta, primum
ex Beda & Floro 1 Cor. 1, alterum ex Beda
nondum vulgato ad 1 Tessal. 2, qua afferunt ex
hoc sermone desumpta. Vide eorum fragmenta ser-
monibus subjecta tom. 5 in fine.
- h Ediderunt hunc sermonem Lovanienses tom.
9, ubi liber vocatur: Benediclinis est sermo 9.
- i Exstant duo sermones hoc titulo insigniti,
nimirum apud Lovanienses inter Homilias 50
homilia 27: seu sermo Benediclinorum 352; &
homilia 50, seu sermo Benediclinorum 351:
C alterum deinde designat Possidius his verbis: I-
tem de Utilitate agendæ poenitentiae, & de ver-
su Psalmi quinquagesimi, Miserere mei Deus.
Difficulter autem dici potest, uter prioribus ver-
bis designatus fuerit, uter posterioribus; cum in
utroque sermone quadam exponantur ex Psalmo
Miserere. Verumtamen duos prædictos sermones
designatos putem.
- k Apud Lovanienses est sermo 20 de Diver-
sis, apud Benediclinos sermo 32, sequens est Be-
nediclinis sermo 346, ab ipsis primum editus.
- l Apud Lovanienses sermo 148 de Tempore,
qui Benediclinis est 248, huic titulo consonat.
Verum sequuntur quatuor alii sermones ejusdem
argumenti apud Benediclinos, nimirum 249,
250, 251, 252, qui sunt ex Vignerianis 21
& 22, ac de Diversis Lovaniensium 4 & 5.
- m Exstat hoc titulo sermo Benediclinorum 10,
ab ipsis primum vulgatus: sed ille jam recensitus
est cap. 3. Bis ergo idem memoratus est, aut
unus excidit.
- n He voces Ad juvenes apud Lovanienses jun-
guntur præcedenti titulo. At in Ms. etiam nostro

cum hoc titulo copulantur rectius, ut videtur. D
Porro dies octavarum infantium non designat diem
octavam festi Innocentium, sed diem octavam re-
center baptizatorum, ita ut Paschali tempore
sermones hi sint dicti. Repetit Possidius cap. 10:
De octavis infantium, tractatus duo. Porro af-
signant Benediclini in margine sermones editionis
suae 259, 260, 353 & fortè 391. Primus est
19 ex Sirmondianis, alter xi de Diversis apud
Lovanienses, tertius ibidem inter Homilias est
20, & quartus eisdem 246 de Tempore. Ad
hunc autem notant sequentia: Hunc Lovanien-
ses ambiguum habent, supposititium Verlinus cen-
set ac Verdingus. Iste porro ab stylo Ambro-
siano dicit non abhorre: sed profectò ab Au-
gustiniano priorum annorum haud abhorret ma-
gis. Ita isti. At mihi stylus floridior & comptior
apparet, quàm sit stylus Augustini etiam junio-
ris. De hoc igitur sermone merito dubitatur, cum
stylus meo etiam judicio Ambrosium magis refe-
rat. Posset etiam designari sermo 160 de Tempo-
re, seu 376, dictus Dominicà in octavis Paschæ,
in quo cap. 2 dicit: Hodie octavæ dicuntur in-
fantium. Sed & hic dubius est.

o Hic est sermo de Diversis 18, Benediclini E
nis 33. Sequens mihi ignotus.

p Hic ex Sirmondianis 2, apud Benediclinos
363, sed mutilus, ut videtur. Sequentem assi-
gnare nequeo.

q Codex noster cum uno Carnotensi, vigesimo
secundo. At nec hunc sermonem, nec duos se-
quentes invenio.

r Est hic sermo 26 de Diversis, Benediclinis
149: sequens 34 de Diversis, alias 278.

s Est sermo 13 de Verbis Domini, alias 76.

t Tres Mss. apud Benediclinos, Quadragesi-
mo tertio; unus Carnotensis cum nostro, Qua-
dragesimo quinto; Beccensis, Quadragesimo sex-
to. Idem Beccensis pro Cyri habet Quirini: duo
Carnotenses cum nostro, Quiri. Lovanienses cum
Ms. nostro pro Carthagini, habent Carthagenen-
sis. Porro duos hosce sermones non invenio. At,
qui sequitur de Novissimo die, videtur esse 21
de Verbis Domini, alias 97.

u Hic sermo mihi ignotus. Post hunc titulum
apud Lovanienses legitur: De Psalmo octuages-
simo primo non toto. Id videtur redundare.

x Lovanienses hunc titulum in duos divise-
runt: atque ita dividi videtur in codice nostro. F
Verisimilius tamen est, non nisi unum esse: nam
sermo 23 ex Sirmondianis, qui apud Benedicli-
nos est 288, clarè hoc titulo designatur. Qua-
tuor sequentes ignoti sunt. At ubi hic legitur,
Psalmi nonagesimi, Lovanienses habent, Nona-
gesimi primi.

y Lovanienses mendosè, Decem & septem an-
nos habens &c. Est autem hic sermo 31 de Ver-
bis Domini, seu 110 Benediclinorum. Ignoti sunt
tres sequentes. In tertio autem pro Quinquagesimi
primi, legitur in duobus Mss. Psalmi sexti, aut
Benediclini.

z Est hic sermo 109 de Tempore, aliis 22:
Sequens verò 49 de Tempore, seu 170. Septem,
qui deinde sequuntur, hactenus ignoti sunt.

aa Est sermo 119 de Diversis, Benediclinis
64. Sequentem non reperio.

bb Exstat hic sermo apud Lovanienses tom. 9
pag. 326, apud Benediclinos autem tom. 6. De
sequenti vide dicta ad litteram i.

cc Est hic sermo inter Sirmondianos 15, apud
Benediclinos 125. At de sex sequentibus nihil
reperio.

dd Hic

A dd Hic est sermo 1 inter Sirmondianos, Benedictinis 5. Sequens est 17 de Diversis, aliis 6. ee Lovanienses habent, Qui autem serviunt mihi, erunt possidentes &c. : dein separant sequentia, & de Apostolo &c. Verum est unus tantum sermo inter Sirmondianos 12, apud Benedictinos 45. Sequens est 49 de Verbis Domini, seu 137.

ff Hic est sermo 37 inter Homilias quinquaginta, seu 368. Lovanienses titulum perperam dividerunt in duos.

gg Sermo Benedictinorum 177 optimè explet primam partem hujus tituli: at nihil habet de versu, Miserere mei Deus. Forfan his verbis indicatus fuerit alius sermo, aut illa conjungenda sunt cum sequenti titulo, Ex Evangelio agite poenitentiam, prout conjunguntur in Ms. nostro per & interpositum. Quidquid fuerit, de aliis istis seu titulis seu ejusdem tituli partibus nihil invenio.

hh Lovanienses, De regno cælorum habent pro titulo separato: at genuina videtur lectio, De Regnorum, subaudi, libro. Attamen sermonem hunc non reperio, uti nec sequentem.

B ii Hunc rursus titulum in duos distraherunt Lovanienses. At sermo 55 de Verbis Domini, alias 145, utramque satis implet tituli partem. Verum octo sequentes sermones videntur latere.

kk Hic est sermo 45 de Diversis, apud Benedictinos 37. Sequens est 212 de Tempore, alias 36. In cuius titulo hic pro, Qui divites se affectant, Lovanienses habent, Qui divites se efficiunt.

ll Hic est sermo 10 inter Sirmondianos, apud Benedictinos 35.

mm Sequentia verba pro alio titulo ponunt Lovanienses; & pro, Annuens oculis, quod in Ms. nostro, Intuens oculis, habent, Intuens oculos. Porro sermo 16 de Verbis Domini, qui apud Benedictinos 82, totum hunc exhibet titulum.

nn Est sermo 234 de Tempore, seu 91, sed de parte posteriore, seu de vidua illa non agit ille sermo, ita ut iis verbis alius forsan designetur. Sequentem sermonem non reperio.

C oo Hic est sermo 6 de Diversis, seu 243: sequens verò 62 de Verbis Domini, seu 146. De titulo deinde sequente nihil reperio.

pp Huic titulo congruit sermo 25 de Verbis Domini, qui est apud Benedictinos 367. At dubitant Lovanienses, an sit genuinus Augustini sermo. Afferunt quidem Benedictini in omnibus Ms. Augustino attribui: verumtamen & ipsi dubitant ob stylum, qui cum stylo Augustini non concordat; uti & mihi apparet. Itaque malim existimare, designari sermonem xi ex Sirmondianis, qui apud Benedictinos 41: nam & huic titulus satis congruit, etiamsi alium præferat in editis.

qq In Ms. nostro additur, duos esse tractatus: at duo in editis non invenio. Porro per quadragesimam, nempe diem, intelligitur dies Ascensionis Domini. Exstant autem apud Benedictinos quinque sermones de die illa, videlicet 261 & quatuor sequentes, ex quibus Lovanienses habent tres primos, puta 12, 13 & 90 de Diversis; quartus autem primus à Benedictinis fuit editus, & quintus est inter additos à Parisiensibus 6. Itaque si vox duo rectè addita sit hoc loco in Ms. nostro, hosce omnes quinque recensit Possidius: nam cap. 9 alterum de eodem die memorat, & duos rursus cap. 10. Exstat Augusti Tomus VI.

tamen & alius apud Benedictinos, ubi est 377, in Ascensione Domini inscriptus, sed ille apud Lovanienses, ubi est 57 de Diversis, inscribitur de Nativitate Domini, & minus certò est Augustini. Præterea sermonem perbreve de Ascensione Domini post fragmenta ediderunt Benedictini.

rr Hunc titulum in duos distrahunt Lovanienses. Verum idem infra recurrit cap. 9, mutatis tantum verbis, hoc modo: De die Pentecostes (quod hic, Quinquagesima) per vigiliis, ex eo quod scriptum est, In principio &c. At nullus comparat sermo de die Pentecostes, in quo prima Geneseos verba In principio &c. exponuntur, si ve unus, si ve duo fuerint in hanc sententiam disti.

ss Hunc rursus dividunt Lovanienses. Videtur autem designari sermo 3 de Diversis, seu 29, cum in eo explicentur verba: Pone Domine custodiam &c., nisi is clarè assignaretur mox cap. 9 aliis verbis.

tt Congruit utcumque titulus sermoni 14 inter additos à Parisiensibus, apud Benedictinos 53. Nisi hic infra designetur cap. 9 his verbis: Ex Evangelio de beatitudinibus. Sequens verò non invenitur.

uu Est sermo 1 de Verbis Domini, seu 109. Duos sequentes assignare nequeo.

CAPUT IX.

D E Natali a Domini.

De die quadragesima Adscensionis Domini. Ex Evangelio, quod scriptum est b, Messis multa, usque ad id, quod ait, Pax vestra ad vos revertetur.

Ex Evangelio, de thesauro in cælo condendo. Ex Evangelio, ubi Jesus dicit discipulis suis, Usque nunc nihil petistis in nomine meo.

De die natali martyrum Casti & Emilii.

De die Pentecostes, de versu Psalmi centesimi quadragesimi, Emendabit me justus in misericordia.

Item de eodem die, de versu Psalmi centesimi decimi septimi, Confitemini Domino, quoniam bonus est.

De flamma in rubo c in Exodo, eo quòd non comburebatur.

Per jejunium quinquagesimæ, de versu Psalmi centesimi quarti, Lætetur cor quærentium Dominum.

Item de versu per jejunium quinquagesimæ Psalmi centesimi decimi quinti, Ego dixi in pavore meo, Omnis homo mendax.

Ex Evangelio, ubi Jesus non se adscensurum d ad diem festum dixerat, & tamen adscendit.

Ex epistola ad Galatas, ubi Paulus Petrum reprehendit.

Ex Evangelio, ubi Jesus arborem arefecit, & de illo, ubi se finxit longius ire.

De avaritia e.

De Apostolo ubi ait, Qui gloriatur, in Domino gloriatur; & de versu Psalmi septuagesimi, In tua justitia erue me & exime me.

De Evangelio, ubi Domino Martha f ministra bat.

De natali Joannis g Baptistæ.

De natali SS. Apostolorum Petri h & Pauli.

Ex Evangelio, de dilectione i Dei & proximi.

Ex Evangelio, ubi Pharisei Dominum interrogant, Si licet uxorem quacumque ex causa dimittere.

M m m

De

A. S. Pos-
SIDIO.

E

F

f

g

h

i

AUCTORE

J. S.

k

l

m

n

o

B

p

q

r

f

s

t

u

C

v

y

z

aa

bb

De Apostolo, ubi ait, Quis k nos separabit à charitate Christi ?

Ex Euangelio, Qui non odit patrem & matrem, &c.

Per natalem Catullini.

Per natalem sanctorum martyrum Scyllitanorum, tractatus l duo.

Ex Euangelio, ubi ait Jesus, Impleta sunt tempora, & appropinquabit regnum Dei, poenitemini, & credite Euangelio.

Ex Euangelio, Aut facite arborem m bonam & fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, & fructum ejus malum.

Per natalem S. martyris n Laurentii.

Ex Euangelio, de muliere, quæ decem & octo annos curvata erat; & de his, super quos turris ceciderat.

34. Per natalem o martyrum Massæ candidæ.

Per natalem martyris Quadrati.

Ex Euangelio, Ego sum panis, qui de cælo descendi; & Operamini escam, non quæ perit, sed quæ permanet in æternum.

De versu Psalmsi decimi septimi, Disciplina tua me direxit in finem, & disciplina tua ipsa me docebit.

De versu Psalmsi decimi noni, Mittat tibi auxilium de sancto.

De Euangelio, ubi ait, Nolite p timere eos, qui occidunt corpus, &c.

Ex Euangelio de beatitudinibus.

De natali S. q Vincentii.

De versu Psalmsi quadragesimi tertii, Quoniam propter te morte r afficimur &c.

Per natalem S. Agilæi.

De Euangelio, Venite f ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam.

Item ex eadem lectione, per natalem Carthæriensium.

De amore Dei t.

35. De euangelica lectione, ubi Domino jubente Petrus super mare ambulavit.

De ordinatione diei u, & depositione episcopi Florentii.

De episcopo eligendo & ordinando in locum memorati.

De versu Psalmsi septimi, Justum auxilium meum à Domino, qui salvos facit rectos corde.

De versu Psalmsi septuagesimi tertii, Exurge Domine, judica causam meam, commemorare opprobriorum tuorum.

De versu Psalmsi centesimi, Misericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine.

De epistola Joannis ad Parthos, sermones x decem.

De versu Psalmsi octuagesimi secundi, Deus y, quis similis tibi erit? ne taceas neque mitescas Deus.

De natali S. Joannis Baptistæ.

De decem plagis, & decem z præceptis.

De lectione Euangelica.

De die natali martyrum.

Ex Euangelio Lucæ, & de Actibus Apostolorum.

36. De versu Psalmsi centesimi quadragesimi tertii, Deus canticum aa novum cantabo tibi &c.

De lectione Isaïæ, Domine, quis credidit auditui nostro?

Ex Euangelio, Qui amat animam suam, perdet eam.

De natali S. Joannis, tractatus duo.

De natali apostolorum Petri & Pauli.

De Euangelio, ubi Centurio bb Dominum rogat pro puero suo.

De adolescentium luxuria.

De tribus cc mortuis à Domino resuscitatis.

Ex Euangelio, Non potest Filius à se facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem.

De eo, quod scriptum est, Quod oculus dd non vidit, &c.

De die Pentecostes per vigiliis, ex eo, quod scriptum est, In principio fecit Deus cælum & terram.

De charitate, tractatus ee duo.

De versu Psalmsi septuagesimi, Libera me de manu peccatoris, &c.

De versu Psalmsi septuagesimi quarti, Confitebimur tibi, Deus, confitebimur tibi, &c.

De versu Psalmsi centesimi decimi septimi, Confitemini Domino, quoniam bonus est.

De retenta unitate ad senem Maximum.

A N N O T A T A.

a Addit alios septem de Natali Domini habitos initio cap. 10. Veruntamen plures exstant eo titulo insigniti. Benediçtini inter sermones certos 13 recensent, videlicet 184 & duodecim sequentes, qui apud Lovanienses sunt 56 & 62 de Diversis, 19, 27 & 25 de Tempore, rursum 55, 61 & 60 de Diversis, 16 de Tempore, 58 de Diversis, 23 & 12 de Tempore, & 59 de Diversis. Hisce laudati Benediçtini addunt quatuor sermones dubios, nimirum 369, 370, 371 & 372. Primi duo ex illis sunt de Tempore 5 & 20, alii duo de Diversis 52 & 54. Assignari non potest, quinam designati sint à Possidio aut omissi: nam aliquos prætermisisse videtur, licet alioquin non omnes, quos inter certos ediderunt Benediçtini, cerò ab omnibus Augustino attribuantur, uti videre est in observationibus Benediçtinorum. De sequenti titulo vide dicta cap. 8 ad litteras qq.

b Est hic sermo 42 de Sanctis, seu 101: sequens 50 de Tempore, seu 60. Deinde sequuntur inter editos ex Mss. Cartusia majoris 3, apud Benediçtinos 145; 4 inter editos ex dictis Mss., seu 285; 5 ex eisdem Mss., seu 266; & 3 de Diversis, seu 39, de quo supra locutus sum. At ibi notant Benediçtini, legi in Mss.: Confitemini Domino, quoniam BONUM est. Noster codex tamen habet cum editis, quoniam bonus est.

c Est hic sermo 6 inter editos ex Mss. Cartusia, apud Benediçtinos 7; sequens ex iisdem Mss. est 7, seu 28. Qui deinde signatur, non comparet.

d Hic sermo inter editos ex memoratis Mss. est 8, seu 133; sequens latet. At tum subditur ex iisdem Mss. 9, seu 89.

e Videtur indicari sermo 28 de Diversis, seu 107. Sequens est xi inter editos ex Mss. Cartusia, alias 160 apud Benediçtinos.

f Duo exstant sermones, quibus hic titulus congruit, videlicet 26 & 27 de Verbis Domini, qui 103 & 104 in editione Benediçtinorum.

g De Natali S. Joannis, qui ubique Baptista videtur, infra hoc capite recensentur adhuc sermones tres, & unus cap. 10: unus etiam relatus est cap. 8 cum addito, de verbo & voce, quem ibidem assignavimus ad litteram x. Ediderunt autem Benediçtini inter sermones certos de Natali Joannis Baptistæ sermones 7, nimirum 287 cum sex sequentibus. Ex his unus est de verbo & voce: sex alii sunt partim apud Lovanienses, partim in Supplemento Vignerii; apud

D

cc

dd

ee

E

F

A *apud illos videlicet 40 de Diversis, 44 inter Homilias quinquaginta, & 23 de Sanctis; apud Vignerium 3, 4, & 5. Addiderunt Benedictini inter sermones dubios in Nativitate Joannis Baptistæ duos, 379 & 380, qui item sunt apud Vignerium.*

h *Repetitur hic titulus inferius: at plures existant sermones de Natali SS. Petri & Pauli, quam recenseantur à Possidio. Ediderunt Benedictini sermones quinque hujus tituli inter sermones certos, nimirum 295 cum quatuor sequentibus; quatuor primi sunt apud Lovanienses de Diversis 108, 106, 107, & 41; quintus est primùm editus ab illis. Hisce apud Benedictinos accedit inter dubios sermo 381, qui 6 est ex Vignerianis.*

i *Hunc assignare nequeo, nec sequentem.*

k *Videtur esse sermo 50 de Sanctis, seu 335. Duos sequentes titulos non reperio: & uterque in Ms. nostro tamquam unus ponitur. Primo tamen ex iis utcumque congruit sermo 31 ex Sirmondianis, seu 344 apud Benedictinos.*

l *Tractatus duo hoc modo in pluribus est Mss., uti observant Benedictini: illis & codex noster consentit. In editione Lovaniensi vox duo omisa est, & vox tractatus sequenti annectitur titulo. At nec hi sermones reperiuntur, nec sequens.*

m *Hic est sermo 12 de Verbis Domini, alias 72.*

n *Exstant sermones quatuor de S. Laurentio martyre; videlicet 111, 123, 37 de Diversis, & 26 inter Sirmondianos, qui sunt apud Benedictinos 302, 303, 304 & 305. De sequenti titulo nihil reperio.*

o *Est sermo 112 de Diversis, alias 306. Quatuor subsequentes latent.*

p *Est sermo 13 inter additos à Parisiensibus, apud Benedictinos 65. Pro sequenti titulo vide dicta ad cap. 8 lit. ii.*

q *Recenseantur bis duo cap. 10 In Natali S. Vincentii, ita ut sermones quinque videatur designare Possidius. Ex his autem quatuor ediderunt Benedictini, nempe 272 cum tribus sequentibus. Sunt hi alias inter additos à Parisiensibus 8 & 9, 12 de Sanctis & 102 de Diversis.*

r *Lovanienses, mortificamur. At ignotus est hic sermo aequè ac sequens; in cujus titulo pro Agilæi alias legitur Acuellei, Achillei & Agelei, quemadmodum habet vetus Kalendarium Carthagenense VIII Kal. Feb., ut notant Benedictini.*

s *Est hic sermo 10 de Verbis Domini, seu 69. Verùm sequens ignotus est. In codice Fossatensi pro Carthariensium legitur Carthariensium, in nostro Cartariensium. In Kalendario Carthagenense noti sunt Sancti Carterienses IV Nonas Feb.*

t *Potest esse sermo 9 de Verbis Domini, seu 70, in quo disputatur de amore Dei: res tamen satis incerta. Sequens videtur esse vel 22 de Diversis, seu 75; vel 13 de Verbis Domini, seu 76.*

u *Duo Mss. Dei. At ignotus mihi est sermo uti & quatuor sequentes.*

x *Exstant hi tractatus apud Lovanienses tom. 9, apud Benedictinos tom. 3.*

y *Est hic sermo 6 ex Sirmondianis, apud Benedictinos 24. Pro sequenti titulo actum est ad lit. g.*

z *Hujus fragmentum est sermo 8 apud Benedictinos. De die Natali martyrum exstant sermones 10 apud Benedictinos, nimirum 326 cum Augusti Tomus VI.*

novem sequentibus. Inter hos ex Vignerianis 30 & 33, ex Sirmondianis 27, 29 & 28, de Diversis 117 & 100, inter Homilias quinquaginta 14, ac de Sanctis 48 & 50. At aliqui ex istis sunt designati aliis verbis.

aa *Hic est sermo 18 de Diversis, alias 33. Sequenti titulo fortasse designatur sermo 36 ex Homiliis quinquaginta, apud Benedictinos 44. At mutilus est parte prima & posteriore. Sequens videtur esse 100 de Diversis, seu 331, in natali Martyrum habitus. De titulis duobus deinde sequentibus jam actum est supra.*

bb *Congruuit titulus prima parti sermonis 4 de Verbis Domini, seu 62. Sequens latere videtur, nisi fortè designetur 43 de Diversis, seu 86, in quo de avaritia & luxuria disputatur.*

cc *Est sermo 44 de Verbis Domini, alias 98. Sequens autem est 32 ex Homiliis quinquaginta, seu 126, ac jam recensitus cap. 5.*

dd *Videtur esse 64 de Verbis Domini, alias 127. De sequenti titulo dictum ad cap. 8 lit. rr.*

ee *Sermo 52 & 39 de Tempore, alias 349 & 350, hic designari potuerunt, cum titulus concordet. Sequentes verò quatuor non reperio. In titulo autem quarti pro voce Maximum, duo codices Benedictinorum cum nostro habent Maximinum.*

CAPUT X.

D *E Natali a Domini, tractatus septem.*

b *De Epiphania b, tractatus septem.*

c *De quadragesima c ante Pascha, tractatus quinque.*

d *De Domini passione d, tractatus duo.*

e *Per vigiliis Paschæ e, tractatus viginti tres.*

f *De Symbolo f, tractatus tres.*

g *De oratione g Dominica, unus.*

h *Exhortatorium h ad Competentes, tractatus unus.*

i *De octavis infantium, tractatus duo.*

j *De Ascensione Domini, tractatus duo.*

k *De Eucharistia i, tractatus unus.*

l *De adventu Spiritus k sancti, tractatus unus.*

m *De natali Apostolorum l, tractatus unus.*

n *De natali S. Vincentii, tractatus duo.*

o *De natali episcopi m, tractatus unus.*

p *De natali S. Joannis, tractatus unus.*

q *De natali S. Cypriani, tractatus n quatuor.*

r *De natali Perpetuæ o & Felicitatis, tractatus tres.*

s *De natali S. Salvii, tractatus unus.*

t *De natali S. Vincentii, tractatus duo.*

u *De natali episcopi, tractatus unus.*

v *De versu Psalms centesimi trigesimali octavi p, Imperfectum meum viderunt oculi tui.*

w *De elemosynis rerum spiritalium.*

x *De ministerio rerum carnalium, quod fit in sanctos.*

y *De elemosynis, quæ fiunt in omnes.*

z *De Samson q, & de versu Psalms quinquagesimi septimi, Si verè ergo justitiam loquimini.*

a *De natali S. Victoris, & de versu Psalms centesimi decimi quinti, Pretiosa in conspectu Domini.*

b *De Susanna r & Joseph.*

c *De versu Psalms centesimi trigesimali primi, Sacerdotes tui induantur justitiam.*

d *De dedicatione ecclesiæ, tractatus s duo.*

e *De blasphemia t Spiritus sancti.*

f *De Cura u pro mortuis gerenda.*

g *Ad Dulcitium, liber unus.*

h *De continentia sermo unus.*

i *Fient simul Ac x per hoc, quod memoratus S. Augustinus episcopus spiritu divino a-*

M m m 2 ctus 2

A. S. Possidio.

E

**a
b
c
d
e
f
g
h**

**i
k
l**

m

**n
o**

F

p

q

r

s

t

u

x

A. S. POSSIDIO.

ctus, in sancta Ecclesia Catholica, ad instructionem animarum fecit libros, tractatus, epistolas, numero mille triginta, exceptis iis, qui numerari non possunt, quia nec numerum designavit ipsorum.

Explicit indicium librorum omnium venerabilis Augustini episcopi.

ANNOTATA.

- a Consule dicta ad cap. 9 lit. a.
- b Jam quatuor tractatus de Epiphania contra paganos recensuit cap. 1. Porro sermones sex de Epiphania inter certos ediderunt Benedictini, nimirum 199 & sequentes, qui sunt 34, 30, 31 & 32 de Tempore, 64 de Diversis, atque ex Vignerianis 7. Addiderunt hisce tres dubios de Epiphania similiter inscriptos, nimirum 373 cum duobus sequentibus, alias 66 & 67 de Diversis & 9 ex Vignerianis.
- c Septem exstant sermones in quadragesima ante Pascha habiti. Sunt hi apud Lovanienses 68, 70, 71, 72, 73, 74 de Diversis, & 40 inter Homilias: apud Benedictinos vero 205 cum sex sequentibus.
- d Alter ex his est sermo 76 de Diversis, seu 218; alterius quadam fragmenta ex Beda & Floro. collegerunt Benedictini, post sermones edita.
- e De Vigiliis Pascha non exstant tot sermones: at plures simul in Paschate & diebus Paschaliibus, de quibus nullam fieri mentionem, mirum apparet. Porro quinque de Vigiliis Pascha ediderunt Lovanienses ac Benedictini, videlicet 77 de Diversis cum sequentibus quatuor, alias 219 & sequentes.
- f Quatuor sermones de Symbolo, seu in traditione symboli habent Benedictini, nimirum 212 cum tribus sequentibus: primus ex his est 75 de Diversis, alter 119 de Tempore, tertius recenter editus, quartus ex Vignerianis 16.
- g De Oratione Dominica exstant sermones quatuor, nimirum 48 & 9 de Diversis, 42 inter Homilias, ac 135 de Tempore, qui sunt apud Benedictinos 56 & sequentes.
- h Hic est sermo 8 de Diversis, seu 216. De duobus sequentibus titulis vide dicta ad cap. 8 litt. n, & qq.
- i Videtur designari aut 2 de Verbis Apostoli, qui alias 131, aut 46 de Verbis Domini, seu 132: in utroque enim disputatur de Eucharistia.
- k Apud Benedictinos inter sermones certos exstant quinque in Die Pentecostes habiti de Adventu Spiritus sancti, & sextus de Sacramento. Sunt hi quinque 267 & sequentes, alias 186 de Tempore, 20, 21 & 22 ex Sirmondianis, ac 151 de Tempore. Accedit dubius unus, inter Vignerianos 24, apud Benedictinos 378.
- l Apostolorum Petri & Pauli, opinor. De his actum ad cap. 9 lit. h: de sequenti titulo ibidem ad lit. q.
- m Idem titulus mox repetitur. Exstant autem duo sermones sub titulo; In die ordinationis suae, qui hic videntur designati, cum dies anniversarius suscepti episcopatus vocaretur Natalis episcopi. Sunt illi 25 inter Homilias & 39 ex Sirmondianis, apud Benedictinos 339 & 340. De sequenti titulo actum est ad cap. 9 lit. g.
- n In codice nostro clarè habetur, tractatus quinque, & revera exstant totidem. Sunt hi inter additos à Parisiensibus 12, & de Diversis 113, 115, 116, & 114; apud Benedictinos 309 & quatuor sequentes.
- o Sunt hi 103, 104, & 105 de Diversis, seu 280, 281, & 282. De sequenti titulo nihil reperio: duos vero inde sequentes jam assignavimus.
- p Latet hic sermo. Tres quoque sequentes difficulter assignari possunt. Inter sermones dubios apud Benedictinos reperiuntur tres de Faciendis elemosynis inscripti, nimirum 388 & duo sequentes, qui sunt alias 19 inter Homilias, 40 ex Sirmondianis, & 15 ex Vignerianis. In aliis etiam sermonibus frequenter elemosyna commendantur.
- q Sermo 107 de tempore, Benedictinis 364 & dubius, inscribitur, de Samfone, sed in eo non exponuntur assignata Psalmi 157 verba. Forasan pars est Sermonis hic designati. De sequenti nihil invenio.
- r Videtur designari 2 inter editos ex Mss. Carthusia, apud Benedictinos 343. Sequens non comparet.
- s Ediderunt Benedictini tres sermones, In dedicatione ecclesiae dictos, videlicet 336, 337, & 338. Secundus ex illis dubius fuit Lovaniensibus, ut notant editores Benedictini, sed ipsi sincerum putant. Sunt alias 256 de Tempore, 16 & 17 inter additos à Parisiensibus.
- t Est hic sermo xi de Verbis Domini, alias 71.
- u Est liber, uti & duo sequentes. Exstant tria hac Opuscula apud Lovanienses tom. 4, apud Benedictinos tom. 6. Adi Commentarium num. 647 & sequentibus.
- x Locus est mendosus in exemplaribus Mss. inquitur Benedictini. In nostro autem codice omnia hac posteriora ignota sunt.
- y Ex his verbis satis patet, multas Epistolas, Sermones, ac minora quadam Opuscula pratermissa esse à Possidio. Pra ceteris id mirum apparet de libris de Prædestinatione Sanctorum, & de Dono Perseverantiae, quos constat certo esse Augustini, nec tamen hic enumeratos. Hinc collige, argumentum certum deduci non posse contra sinceritatem alicujus Opusculi ex eo, quod non recensetur à Possidio, aut ab ipso Augustino in Retractationibus, cum uterque aliqua pratermiserit. Fateor tamen hujusmodi argumentum esse validum, ubi alia suppositionis concurrunt indicia. Ceterum examen de singulis Sancti Operibus, quae exstant, aliis relinquo.

DE S. BIBIANO SEU VIVIANO
EPISCOPO ET CONF.

SANTONIS IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S

Sancti cultus antiquus : Acta triplicia : quænam ex illis præ-
ferenda & edenda : epistola nomine S. Augustini ad
Bibianum edita.CIRCA
MEDIUM
SEC. V.
Antiquus
Sancti cul-
tus ,

Uamquam nomen S. Bibiani ,
seu Viviani aut Vibiani , episco-
pi Santonensis , quem Julianum
quoque mendose nominatum re-
perias , minus hodie cele-
bre videtur apud historiogra-
phos etiam Gallos , illustre tamen olim fuit , &
a scriptoribus seculi VI celebratum , cultusque Bi-
biani antiquissimus . Memoria ipsius adscripta im-
primis legitur Martyrologiis , S. Hieronymi no-
mine editis , ut videre est apud Florentinum , a-
pud nos tom. VII Junii , aliosque , qui antiqua il-
la Martyrologia ediderunt , ad XXVIII Augusti .
Deinde Ado Viennensis , Usuardus , Wandelber-
tus , Norkerus , aliique recentiores suis eum bre-
viter Martyrologiis inseruerunt , uti & Roma-
num habet nunc usitatum . At , ne quis existimet
ex horum brevitate , Acta hujus Sancti omnibus
Martyrologis fuisse ignota , duo proferam elogia ,
quæ certo ex Actis fuere desumpta . Florarium
nostrum Ms. ad XXVIII Augusti sic habet : Apud
Santonas sancti Viviani episcopi & confessoris ,
cujus inter mira , quæ operatus est , sanguis , qui
de naribus ejus effluxit , dæmonibus terrori fuit ,
& omnibus fidelibus venerationi .

elogium ,
C

2 Andreas Saussayus ad eundem diem ex A-
ctis hujusmodi formavit elogium : Eodem die de-
positio sancti Bibiani episcopi Santonensis & con-
fessoris : qui regali ortus profapia , natalium cla-
ritatem divinæ virtutis splendore magis , quam
ferum auro decoratur , illustravit . Pastor enim
ejus ecclesiæ constitutus , sic Dei placita execu-
tus est in gregis procuranda salute , ut pastorum
Principis , qui pro ovibus animam posuit , effi-
giem mira zeli & divinorum actuum imitatione
referret . Sæpe enim semet in discrimen dedit , ut
afflictis oviculis solatium afferret : quibus & euan-
gelicis documentis & gloriosis virtutum progres-
sibus ad veræ beatitudinis affectionem tramitem
ostendit . Ipse verò , postquam cœlitus de felici
excessu præmonitus , diem suum extremum præ-
signasset , ad desideratam requiem profectus est .
Hactenus ex Martyrologis .

ecclesia ve-
tusta ,

3 Porro antiquissimum esse Sancti nostri cul-
tum , certissime probatur ex ecclesia in ejus hono-
rem structa circa medium seculi VI . Opus inchoa-
vit Eusebius Santonensis ab anno saltem 533
episcopus usque ad annum 549 , quod perfecit
Leontius Burdigalensis . De utroque consule Dio-
nyssum Sammarthanus in Gallia Christiana tom.
2 , col. 793 & 1057 . De ecclesia verò ipsa Ve-
nantius Fortunatus lib. 1 , carm. 12 cecinit se-
quentia :

Digna sacerdotis Bibiani templa coruscant ,
Quo , si iusta petis , dat pia vota Deus .
Quæ præful fundavit ovans Eusebius olim :
Ne tamen expleret , raptus ab orbe fuit .
Cui mox Emerius successit in arce sacerdos ,
Sed ceptum ut strueret , ferre recusat onus .
Qui precibus commisit opus tibi , papa Leonti ,
Cujus ad hoc votum jugiter instat amor .
Ultro tale decus tibi se servavit agendum ,
Nec nisi tu fueras , qui loca sacra dares .
O meritum justi mansurum in luce perenni ,
Per quem se cupiunt templa verenda coli .
Sacra sepulcra tegunt Bibiani argentea tecta ,
Unanimis tecum quæ Placidina * dedit .
Quo super effusum rutilans intermicat aurum ,
Et spargunt radios pura metalla suos .
Ingenio perfecta novo tabulata coruscant ,
Artificemque putes hinc animasse feras .
Sed cui vos animo donaria tanta dedistis ,
Hic agat , ut vobis stet diuturna salus .

E

* soror

Leontii

4 S. Gregorius Turonensis lib. de Gloria Con-
fessorum cap. 58 docet , hanc ecclesiam constructam
fuisse in suburbio Santonensi , ad quem locum
Ruinartius hæc notat : Ecclesia S. Viviani cum
suburbio cognomini hodieque subsistit . Verum
audiamus Gregorium , qui & alia in rem nostram
adjungit : Suburbano quoque urbis hujus (San-
tonensis) Bibianus antistes quiescit : cujus virtutem
moles liber , qui jam de ejus vita scriptus
tenetur , enarrat . Nunc autem exoratus , crebrò
languentibus tribuit sospitatem . Unde videtur ,
ut de tantis miraculis vel unum fari præsumam .
Mulier enim , cujus manus aruerant , unguibus-
que jam fauciata , contractis nervis , opus ope-
randi perdidit , ad Beati sepulcrum devota
prostrernitur , factaque oratione , manus redinte-
gratas , laxatis digitorum filis , ad agendas Domi-
no gratias meruit elevare . Duo hic docet Grego-
rius , primò Sancti Vitam miraculaque in Vita
patrata , scriptis fuisse mandata ; secundo multa
quoque miracula post mortem Sancti facta , è qui-
bus unum est , quod refert . Posteriora hæc mira-
cula , si aliquando fuere conscripta , ad manus
nostras non pervenerunt . An verò Vitam à Gre-
gorio memoratam habeamus , mox disquirendum .
Dionysius Sammarthanus in Gallia Christiana tom.
2 , col. 1055 de cultu S. Bibiani scribit sequen-
tia : Exstat adhuc S. Viviani ecclesia Santonis in
suburbio , cui nomen dedit , ejusque festum ibi
celebratur die XXVIII Augusti . Alibi quoque coli-
tur , & in diœcesi patronus est ecclesiarum de
Pontibus , de Chesia , de Ruffiaco , de Breville-

miracula
aliæ ecclesiæ
ei ut patro-
no sacre .

E

AUCTORE
J. S.

to, de Valle, de Angiaco, de Chervesi, de Baingneffaux, de Bois, Descoyeux, des Eglises, de Coyverts, de Marfaye, &c. Rotomagi habet insignem ecclesiam plebanam feu parochialem sub ejus titulo.

Vita Sancti 5 *Vitas* S. Bibiani tres habemus, quarum dua inedita, una verò nuper luci data. Posteriores hanc ediderunt ex Ms. Colbertino Edmundus Martene & Ursinus Durand tom. 6 *Collectionis amplissima veterum scriptorum* à col. 757, ubi inter alia sic præfatur: An (hic liber) idem sit cum libro illo, qui Gregorii Turonensis venit in notitiam, aliorum esto judicium. Certè antiquitatem ipsius duplici ex capite repetere possumus. Primò quòd facram citans Scripturam, alia à vulgata videtur unus versione. Secundò cùm de Theoderico Gothorum rege loquitur, eum non Theodericum sed Theodorum appellat, quomodo eum appellare antiqui scriptores Sidonius Apollinaris, Gregorius Turonensis lib. 2 Hist. Francorum, & Fredegarius, qui proximè post eum vixit. At hæ rationes non satis mihi evincere videntur, antiquius Gregorio Turonensi esse memoratum Opusculum: nam varii scriptores multis seculis posteriores, dum citant sacras Litteras, non minùs recedunt à verbis vulgata editionis, quòd frequenter magis intenti sint, ut sensum sacre Scriptura expriment quam verba; & quadam verba ad propositum suum immutent. Deinde nomen Theodorus Theoderico dari potuit aquè post Fredegarium quam ante illum.

B *Verùm*, quidquid sit de antiquitate istius Opusculi, scriptor ille oratorem magis se probat quam historicum, multa que narrat, qua manifestè supra verum sunt exaggerata, ut observabimus in annotatis ad *Vitam* à nobis edendam. Alia *Vita* nobis transmissa est per R. P. Joannem Darde Societatis nostra, desumpta ex Ms. pervenusto ecclesie parochialis S. Bibiani. Hæc conscripta est stylo simpliciori quam præcedens. At illius auctor ab initio satis innuit se Sancto coævum non fuisse. Sic enim oritur: Celebris memorie pontifex Vivianus regali oriundus perhibetur profapia: cujus genitrix Maurelia catholica catholice vixisse memoratur. Et mox, Nomen ejus oblivioni datum est, ait de patre Bibiani. *Qua* omnia innuunt, auctorem illum coævum aut supparem non fuisse, sed sua hausisse ex aliis. Occurrunt & in hac *Vita* quedam, que nequeunt ut vera admitti, de quibus in annotatis ad *Vitam* jam memorandam.

C *Vita* tertia, qua præcedentibus antiquior videtur & melior, geminum habemus apographum; alterum ex Ms. abbatis Blaburenensis in ducatu Wirtembergensi, quòd anno 1649 majoribus nostris transmisit Gamanus noster sepe in hoc opere laudatus; alterum ex Ms. Sancti Maximini Trevirensis. Hæc duo exemplaria eundem ubique verborum sensum exhibent, licet non raro in verbis ipsis leviuscula occurrant discrepantia, quòd describentibus imputari potest. Porro satis apparet probabile, hanc illam ipsam esse *Vitam*, quam existisse suo tempore asserit Turonensis. Certè probari non potest, illius auctorem à temporibus S. Bibiani longè abfuisse, ita ut credi possit Turonensi antiquior, adeoque ille ipse esse, cujus Opusculum laudat Turonensis. Quin imò ex fine *Vite* hujus colligi videtur, scriptam esse ante templum Sancto adificatum, id est, ante medium seculi vi, cùm dicatur etiam tum cultus fuisse in ecclesia, quam ipse struxerat, & in qua ab initio fuerat sepultus. Verumtamen ex eodem etiam loco colligitur, scriptorem hunc Sancto non omnino fuisse contemporaneum. Quapropter conicere licet, *Acta* hæc esse conscripta vel sub finem seculi v, vel initium vi, aut certè seculo vi non multum proveccto.

8 Mabillonius in *Appendice ad Liturgiam Gallicanam* à pag. 458 edidit epistolam, qua nomine S. Augustini. exstat ad S. Bibianum. Epistola illa, si genuina foret, Bibiano nostro maxime esset honorifica, ex eaque pateret, quam longè latèque Sancti fama fuisset vulgata. Hujusmodi enim habet initium: Domino verè sancto, palma triumphatione decorato, & pontificali officio coronato, Bibiano orthodoxo, Augustinus Dei servorum servus, in Domino salutem. Litteras apostolatus vestri, carissimo filio nostro Trojano vestro diacono deferente, ad nos pervenisse comperite: & dum sospitas vestra nobis fuisset certificata per paginam, immensa reddimus Deo laudis præconia. Et quamvis sumus absentes corpore, præsentis tamen florigera caritate, exhilarati sumus valde pro sanctitatis rumore, & excellenti culmine sacerdotii vestri, qui longè radiat in orbe, non solum Occidentis & Gallie, verum etiam Orientis & Affricæ, meritorum lumine percurrente. Post hæc ejus se precibus commendat, & respondet questionibus propositis ad Officia divina spectantibus. Verùm ipse Mabillonius epistolam dicit supposititiam; idque abunde ex inscriptione & stylo colligitur, qua ab aliis Augustini epistolis maxime dissonant.

epistola; que exstat nomine S. Augustini ad Bibianum, supposititia.

V I T A

Auctore anonymo suppare

Ex Mss. Trevirensi & Blaburenfi.

C A P U T I.

Sancti patria, parentes, vitæque usque ad episcopatum, quem renitens suscipit.

C Onvenienter venerabilis *Vita* sacre mandatur historice, ut, cujus claret virtutibus fama, post obitum vivat in titulis, qui superstes a contra mundanas concupiscentias divinis paruit disciplinis; nec oblitteret conditione mortalitatis, qui in præceptis secutus est eorum mores, qui sunt Ecclesie fundatores. Magnum namque est ad instructionem fidelium, antiquorum patrum ordinem revocare justorum, ut, dum audientium auribus antistitum virtus officio sermonis ingeritur, semper habeat exemplum posteritas, quòd sequatur. Reddimus itaque plena fide gestorum ordine Bibiani antistitis genus, mores, vitam, conversationem, conscientiam, disciplinam, ne oblivio tolleret, quòd clara * portabat opinio, ut revera tantum proficiat incolis venerabilis recordatio, quantum facit hunc locum honorabilem fidei plenitudo; ut dum peculiaris Patroni commemoratur actio, quasi præfens dignetur instruere, pro quibus, ut confidimus, Deum non desinit exorare.

2 Ita

Pauca autem præfatur de utilitate *Vite* scribenda.

* al. Ms. declarata

D

E

F

a

b

c

A Sanctus pater gentili, matre Christiana natus, sit discipulus S. Ambrosii,

d
e
* in alio Ms. primævam
f
* in al. Ms. hujus

g
à quo sacris ordinibus initiatur:

h
* in al. Ms. respondens

B
episcopus electus se abscondit,

* in al. unica

C
sed inventus confectur.

* in al. homo

* in al. ad dicitur nobili

k

2 Itaque beatissimus Bibianus parentibus incolis genitus Sanctonicæ civitatis, patrem habuit, qui gentili errore detentus, usque in exitum vitæ suæ in nullo esset sacro fidei ordine baptisimatis innovatus: matrem vero ejus Maurellam e nomine Christianam fuisse relatio manifesta memorat, quod Deo gubernante, multum profuitutione religionis profuisse creditur beatissimo Bibiano. Qui cum ad annos sedecim pervenisset, primam ætatem suam divinis erudiri cupiens disciplinis, sancti Ambrosii f. Sanctonicæ civitatis episcopi devoto se mancipavit obsequio. Quem ille paterna pietate suscipiens, dum sacris Litteris erudiret, in ordine lectorum conversationis ejus initiavit studium.

3 Quem cum videret perfectæ conversationis cursu semper ad meliora pertendere, per ordinem ecclesiasticum subdiaconum constituit. Sed ibi aliquantum temporis manens competentibus annis in levitæ gradu sancto est unitus altario. Ubi tam in vitâ quàm moribus in omni gravitate resplendens, in anno tricesimo presbyter ordinatur: ut, cui non deerat conversatio laudabilis, per singula honorum tempora annis regularibus militasset, ut per apostolicæ constitutionis ascensum nihil detraheretur ordini, quod non deerat sanctitati.

4 Itaque divina providente gratia, ut sanctissimus institutor dignum sibi relinqueret successorem, & ne quid ejus meritis per spatia temporum fraudaretur, beatissimus Ambrosius sancta emigratione de hac hospitali vita decedens dormivit in Domino. Tunc unitæ & probatæ electionis assensu clericorum, & civium voto, ad summum pontificii locum sanctus electus est Bibianus. Quod ille, qui sub humilitate quotidie magis virtutibus habebat ascensum, respuens, ne ambiens videretur, dum tanto se ordine reclamabat indignum, elegit ut fugæ latebram quæreret in sacrarii abdito, inter sacra ministeria non culpam fugiens, sed meritum prodens, ibi se corpore, ubi mente serviebat, abscondit.

5 Quod Dei dispensatione ad tanti Viri meritum creditur profecisse, ut de sacrario ecclesiæ in altario sancta produceretur oblatio. Quia dum in oratione humo prostratus incumberet, & in quietibus ibidem omnimodo latitaret, à quadam religiosa matrona, nomine Basilia, dum ad ostium sacrarii sedulis precibus Dominum exoraret, se visum esse conspexit. Quam dum rogaret, ut agnitionem suo potuisset celare silentio, illa ne offerretur votis quæcumque dilatio, inventum, tacente lingua, motu capitis indicavit. Unde tacita indagatione sic proditus, atque inde publicis laudibus evocatus, pontificalis cathedræ suscepit ascensum.

in signa nullus morti debitus plectro linguæ sufficienter explicare valebit.

d Santonum civitas, vulgò Saintes, antiquis Mediolanum Santonum dicta, caput est pagi Santonici, vulgò la Saintonge, & episcopalis sub archiepiscopo Burdigalensi. Fusè de illa agit Valerius in Notitia Galliarum pag. 502 & seqq. Porro Tamayus in Martyrologio Hispanico ad xxviii Augusti S. Bibianum ex Hispania oriundum contendit. Refutavit istud Nicolaus Antonius in scriptis posthumis nobiscum communicatis. Verum non tanti est Martyrologium Tamayi, ut ipsum refutare sit necesse, ubi ab aliis dissentit.

e In altero Ms. Maurellam. In alia Vita Ms. vocatur Maurelia, apud Martenium Maureola. Nihil hic de nobili profapia, nedum regia. At tamen orator ille apud Martenium col. 761 de Sancti familia ita habet: Qui regali exortus profapia, æterni Regis postmodum secutus est vestigia. Licet enim ex successione patris, qui regia potestate Aquitanix regionis jura obtinebat, regis dignitate colendus fuerat; non tamen ad regale imperium, fanaticis erroribus tunc temporis implicitum, aspirare voluit; sed... paternam gentilitatem cum regni solio penitus abjecit. Fabulosa procul dubio hæc sunt, ac ne verisimili quidem modo conficta. In Vita alia Ms. dicitur, regali oriundus perhibetur familia, quod minus aperte falsum est, cum nasci potuisset è familia, quæ ex antiquis regibus descendebat; attamen ne id quidem verisimile propter silentium scriptoris, cujus Opusculum edimus.

f De S. Ambrosio egimus paullo ante ad hunc ipsum diem.

g Vita alia non pauca interponunt, priusquam Sanctum nostrum deducant sub disciplinam S. Ambrosii. Et Vita quidem Martenii primo discipulum facit cujusdam sanctissimi viri, nomine Marcelli, sub cujus disciplina multum profecerit; quippe, ait, de virtute in virtutem conscendens ad sanctitatis usque culmen succrevit, & in ejus perfectione non mediocriter effloruit. Mox eum comitem facit Santonum, à populo scilicet coactum; ac demum Ambrosii discipulum. Altera Vita Ms. asserit, in aula educatum fuisse Marcelli, qui Galliarum regnabat in finibus; deinde fuisse Ambrosii discipulum; ac demum Santonensi provincia à rege præfectum. Ex his similibusque abunde patet, scriptores hosce duos facta narrare non verisimilia, adeoque fidem non mereri, ubi dissentiant à Vita à nobis edita, quam quidem videntur habuisse, cum omnia referant in ista narrata, sed miserè corrupisse, dum augere voluerunt. Marcellus autem rex, qui etiam postea recurrit, mihi planè est ignotus.

h Id est, diaconus consecratus est.

i Basilia vocatur etiam in alia Vita Ms., at apud Martenium Benselia.

k Hoc factum alii etiam narrant, sed, ut in aliis plerisque, quadam de suo adjungunt. Apud Martenium vir Dei Marcellus regem adit, ab eoque impetrat, ut episcopus fiat Bibianus. At in Vita Ms. Marcellus rex episcopum esse jubet. Utrumque fictitium est, & incongruum moribus seculi v non multum proveci, quo hæc facta sunt.

ANNOTATA.

a In alio Ms., qui Superis junctus, mendosè, ut existimo.

b In Ms. Blaburenfi ubique vocatur Vivianus, uti & in alia Vita Ms.: at in edita apud Martenium Bibianus, uti hic ex Ms. Trevirensi.

c Hactenus præfatio, quæ simplex est, ut facile videbit lector. Vita à Martenio edita præfationem habet longissimam, multisque verborum phaleris & Sancti elogiis instructam. Unum accipe pro exemplo: Littoreas enim arenarum minutias, ac grandinum lapillos quis certo valeat comprehendere calculo? Quod sicut mortalibus imperceptibile semper manebit, ita & prædicti Viri

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

CAPUT II.

Sancti iter Tolosam pro redimendis captivis, mira ibidem erga furem charitas, gesta que cum Theodorico rege, qui Sancti libertate offensus, visione placatur. Civitas precibus liberata ab hostibus.

Gothi cives Santonicos captivos ducunt Tolosam.
* in al. pro a b

B

c
d
* in al. Ms. extorserunt vitam

quod Sanctus profici scitur;
* in al. quemadmodum * sed redundat

* in al. siquidem

fur ibidem, ablatis Sancti bobus, cum de loco abire nequiverit, crimem fateatur;
* in al. additur Tolosanam

* in al. vile
* in al. bovem
* in al. equè

quem ille benigne monitum victu donat diurno;

Cumque pio * moderamine plebem sibi commissam divinis erudiret in omnibus disciplinis, accidit ut Gothorum tempore, rege Theodoro a dominante, Sanctonicis b civibus intolerabilis statueretur injunctio, ita ut amissis facultatibus subderentur maximè statim perdere libertatis; cum ablatis opibus, non solum mediocrum personarum, sed etiam cunctorum nobilium præsidium c inhiantes, facultà cupiditatis accensi stauerunt, ut ad Tolosanam d urbem cunctos in vinculis immoderata præsumptione pertraherent, ut cum perrexissent viam *, ambitum rapinæ suæ intolerabili præsumptione complerent, & cessantibus incolis, quidquid inierant, barbari possiderent.

7 Sed cum talia fieri sanctus inspiceret Bibianus, sacrilegum esse credens, ne Pastore posito oves dominicas lupi detraherent in rapinam, elegit pius Pater cum filiis commune quoddammodo * subire periculum, ut in illo his non deesset sed * utilitate solatii, quos non minùs optabat tam præsentia quam orationibus custodiri; & Domini misericordia facile absolveret vinclos, ubi tantus Pontifex pro civibus cognoscebatur abjectus. Itaque contractus senio, dum tanti itineris cursum sustinere non posset, cum præcipue essent membra ejus per abstinentiam contrita juniis, earri vehiculum, quamvis altus mente, humilis habitu, perquisivit, ut superborum pompam sacratissimus Pontifex sancta quadam * abjectione calcaret.

8 Cum ergo ad urbem *, in qua erat regale solium, pervenisset, beatissimi Saturnini e martyris patrocinium quaerens, in vicino villæ * perquisivit hospitium, ut revera facilius liberaret oppressos, cum Deo vacans esset à conventu omnium separatus, & sine intermissione ad memoriam tanti martyris currens, orationum suffragiis pro negotio filiorum peculiarem exoraret lachrymis advocatum. Accidit ergo ut quidam latro diabolicæ suggestionis instinctu boves *, qui pontificis vehiculum ad civitatem usque pertraxerant, furtiva conditione subtraheret. Sed cum latebram, quâ celare posset furtum, miserabili vagatione perquireret, suis siquidem * vestigiis impeditus, lucescente die in loco, ubi amiserat furtum, nutu Dei se retentatum esse cognoscens, pedibus beatissimi Bibiani prostratus advolvitur, & facinorosi criminis auctorem se esse illi, qui admissum crimen vindicare non poterat, voce miserabili fatebatur.

9 Quod ille mente placabili non tam increpans, quam castigationis verba subjungens, ait: Accipe mercedem pro vigiliis tuis, quamvis inhonesta actione transactis, unde hujus diei possis habere substantiam, & victum labore quære pro-

prio, non rapinâ. Præceptum tamen * euangelii tenens, ne peccaret ultra commonuit, ne malum perpetrans, quod hic evaserat, possit vindicari.

10 Cum ergo tanti Viri benevolentiam fama celare minimè potuisset, præclarum patientiæ factum ad aures Theodori regis familiaris perduxit opinio. Quem præsentari sibi honorabili præcepit obsequio, & gratuita familiaritate receptum, cum reliquis episcopis suo eum precatus est interesse convivio. Ubi dum cum ceteris convenisset, quamvis ipse jejunos mente, inter epulas parca commessatione discumberet, forsitan, ut tunc moris erat, rex offerri sibi poculum ab his, qui aderant, episcopis postulavit. Quod cum singuli perfecissent, ad Bibianum ventum est. Quod ille renuens, ait: Officii mei est locus, ut de sacro altario filius Ecclesiæ sacratum calicem subministrem: Nam qui mihi alienus est à communione tam sectâ f quàm ordine, ejus vile ministerium implere despicio.

11 Itaque rex videns se tali recusatione despectum, iracundiæ inflammatus instinctu, contra Sanctum Dei tota mente commotus exarsit, & quasi injuriam suam vindicaturus, statuit in eodem voluntatis suæ exercere vesaniam. Ad quod ille non trepidus, sub sequenti nocte, dum vigiliis & orationibus incubaret, superbi regis iracundiam sacratissimus Pontifex tacens in orationibus perdomuit: cum præsidio martyris actum est, ut superbus rex, qui timeri se credidit, formidaret. Qui tamen *, dum sub silentio noctis quadam fuisset visione perterritus, ad postulandam veniam, depositâ furoris insaniâ, arma supplicationis assumpsit.

12 Quem, ut ad se veniret, denuo jam humilis precabatur, ut petitio ejus pro absolutione civium fortiretur effectum. Affuit, & sic tam proprios cives, quàm qui in carceribus tenebantur inclusi, jam auctoritate divina potiùs, quàm supplicatione fretus, cunctos beneficio virtutis absolvit; & cum magnis opibus, ab eodem, qui auferre cupiebat, rebus plurimis muneratus, reduxit patriæ incolumes * cives, & sic virtutibus clarum recepit ecclesiâ Sacerdotem g.

13 Accidit etiam quodam tempore, ut multitudo hostium Saxonum h barbarorum cum plurimis navibus ad locum, qui dicitur Martiacus i, amore deprædationis incumberet. Cumque loca finitima circumisset execranda barbaries, ut esset civitas tanti Antistitis sulca præsidio, causa absolutionis sacris est ostensa miraculis, ut in oratione incubante Domini Sacerdote, in muris ac turribus miles * cælestis astaret, procederetque inde terror hostium, unde erat occultum & magnum in civitate præsidium, ut miro atque ineffabili modo illi sanctam cernerent visionem, quibus non esse honoris poterat sed timoris; & infideles barbari, qui non constringebantur fide, fugarentur interim visione: sicque adventante die pacem ultro, divino terri auxilio, petierunt, ut, qui cum furore vastationis advenerant, quos expugnabat cælestis exercitus, sine effusione sanguinis vincerentur, & esset hostium reditus sospes, ubi etiam civitas ab omni parte residebat incolumis k. Quod revera ad meritum beatissimi Intercessoris pio refertur ordine, cum ex ea parte vicit, unde Dominum fideliter exoravit l.

D
* in al. tantum

mensa regis Ariani adhibuit, et poculum offerre renuit,

f

quod ille ægerimè ferens, visione nocturna terretur.

E

* in al. tantum

Sanctoque rursum advocato captivorum liberationem concecit.

* in al. ist locum suum

Santonibus liberati incursione Saxonum prædatorum per Sancti præces.

h
i
* in al. militiam
E

k

l

A

ANNOTATA.

a In alio Ms. Theodorico. At in utraque alia Vita Theodorus vocatur. Et quamvis rex ille Visigothorum nunc passim Theodoricus vel Theodericus appellatur; a Turonensi tamen in Historia Francorum lib. 2, cap. 7 & alibi Theodorus dicitur, ab Idacio Theodores, à Sidonio in panegyrico Aviti Theodori & Theodorida, aliisque vicinis nominibus nominatur ab aliis: nam Gothicum ejus nomen erat Teudere, ut habet inscriptio edita à Ruinartio post Opera Turonensis col. 1389. Theodoricum hunc regnasse ab anno 419 usque ad 451, quo occubuit in prelio contra Attilam Hunnorum regem, scriptores passim affirmant. Hinc utcumque colligitur, quo tempore floruerit S. Bibianus. At incertum, obieritne ante Theodoricum, an post ipsum. Quapropter mortem ejus ex conjectura posui circa medium seculi quinti. Porro dubitari quidem posset, an Theodericus hic memoratus non sit Theodericus secundus, primi filius, ejusque post fratrem successor; sed verisimilius est primum designari; cum quia secundus passim Theodericus vel Theodericus appellatur, tum etiam quia S. Bibianus mortuus videtur ante imperium Severi, qui cum Theodorico II eodem tempore imperavit.

B

b In Vita Martenii col. 763 dicitur Gothorum rex urbem vi cepisse, quod satis verisimile est, etiamsi hic non dicatur. Varia enim bella Theodericus gessit cum Romanis, in quibus hac potuerunt contingere. Certè Salvianus lib. 7 de Gubernatione Dei deplorans vastitatem per Gothos Gallia illatam, ait opes Aquitanorum luxuriantium arsisse.

c Præsidium significat hic idem, quod peculium, prædia, bona. Sensus ergo est, in prædia nobilium inhiantes; uti habet Vita Martenii.

d Tolosa urbs erat primaria Visigothorum, ipsi à Romanis concessa cum parte Aquitania. Audi Idacium in Chronico ad Olympiadem 299: Gothi intermisso certamine, quod agebant, per Constantium (Romanorum in Gallia tunc ducem) ad Gallias revocati, sedes in Aquitania à Tolosa usque ad Oceanum acceperunt. Factum id apparet anno 419. Hinc S. Ennodius Ticinensis in Vita S. Epiphani apud Sirmondum tom. 1, col. 1006 Gothos vocat Tolosæ alumnos.

C

e S. Saturninus episcopus Tolosanus & martyr Romanis Fastis inscriptus est ad 29 Novembris, ubi de illo disputabitur.

f In alio Ms. legitur, à communionem tam facta quam ordine.

g Totum hoc factum uberius refertur in Vita Martenii, & in alia nostra Ms.

h Saxones eo tempore prædas frequenter egisse in Aquitania maritimis locis, discimus ex Sidonio, qui floruit eodem seculo. Lib. 8 epist. 6 de iis sic scribit Nammatio: Sed ecce dum jam epistolam... claudere optarem, subitus à Santonis nuntius: cum quo dum tui obtentu aliquid horarum fermocinanter extrahimus, constanter afferavit, nuper vos clasticum in classe cecinisse, atque inter officia nunc nautæ modò militis, litoribus oceani curvis inerrare contra Saxonum pandos myoparones, quorum quot remiges videris, totidem te cernere putes archipiratas; ita simul omnes imperant, parent, docent, discunt latrocinari. Hostis est omni hoste truculentior. Improvisus aggreditur, prævisus elabatur: spernit objectos, sternit incautos. Si sequatur, interceptit; si fugiat, evadit. De eisdem plura ibi Augusti Tomus VI.

dem, & epistolà 9, uti & in Panegyrico Aviti, ad cujus laudem dicit: Saxonis incurfus cessat.

A. ANONYMO.

i Obscurum est, quis locus voce Marciacus designetur, licet in omnibus vox eodem modo scribatur, exceptà alterà Vita Ms., in qua dicitur Martiatius. Locus certò est mari & Santonia vicinus: nec ullum invenio, cui cum quadam nominis similitudine omnia magis convenire videantur quam Marantio (Marans Gallis,) quod oppidum est in tractu Alnetensi intra paludes ad fluvium Separam Niortensem. Illud forsitan munitur Saxonibus, ut inde excurrent in vicinas provincias.

k Addit altera Vita Ms., hostes tempestate jaclatos divinius, unamque ex eorum navibus periisse. Res quoque non parùm amplificatur in Vita Martenii. Verùm uterque auctor magis studuit magna quam vera referre.

l Inter hoc & sequens miraculum tria alia interponuntur apud Martenium; videlicet leprosus sanatus; uti & puer ex vipera morfu periclitans, ac demum mortuus vita restitutus. Tria etiam narrantur in Vita altera Ms.; at brevius, & non parùm in adjunctis mutata. Potuerunt quidem scriptores illi dicta miracula ex aliis monumentis vel ex traditione discere, ita ut certum non sit miracula illa fictitia esse, tamen ab auctore nostro non referantur. Verumtamen dubia certè sunt, & circumstantiis iis apud Martenium vestita, ut pateat scriptorem illa non minùs exornasse quam reliqua omnia. Ne autem quid lector desideret, illa ex Vita Ms. subjungo: Ipso itaque in tempore, dum tantis claris meritis, insignis pontifex Vivianus celebraretur; debilis quidam, utraque manu paralyti deficiens, supplicantibus cum lacrymis ejus genibus advolvitur, petens quatenus sibi remediare dignaretur. Cui Pater, totis miserescens visceribus, signo crucis impresso, utramque manum pristinos in usus solidavit. Contigit etiam ipso in tempore, ut quidam puer, dum parum cautus sacra loca perlustraret, serpenti percussus, aliquantulum post languorem, occumberet. Quem exanimem parentes ejus Patris applicantes vestigiis fustulerunt, & sese supplicantes prostraverunt. Quorum lacrymis condescendens ipse, se puero superfundens, & lacrymis manans, redivivum parentibus restituit. Hic puer ab altero non dicitur mortuus, sed penè jam exanimis: at ille alium feretro jam impostum ad vitam revocatum narrat. Tertium in Vita Ms. sic narratur: Quidam etiam leprosus, profluà ejus audità munificentia, curari ab eo postulavit, & ille, fusa oratione, protinus eum sospitati reddidit. Hac, ut dixi, certa non sunt: at minùs etiam sunt verisimilia, prout referuntur, & legi possunt, apud Martenium.

E

F

N n n

CAP.

CAPUT III.

Sanguis Sancti terrori est demonibus; ecclesia eidem structa. Construit ecclesiam cathedralem & pie moritur, in eaque sepelitur.

Sanguis, qui e naribus Sancti fluxerat,

** in al. civitate*

B

AT verò quia per singula, quæ gessit, repli-
cari fidelibus non creditur onerosum; hanc
etiam rem, quæ ipsum in aliis provinciis notum
fecit, & virtutibus publicavit, deducamus in me-
dium. Quodam ergo tempore de partibus Orientis
quidam negotiator adveniens in civitatem *
Sanctonicam, beatissimi Viri expetivit occursum.
Quem ille secundum consuetudinem sanctam fami-
liari colloquutione suscipiens, factus est intimus
conversatione, per quem Deus Servi sui meritum
volebat ostendere, ut illuc etiam deduceretur fi-
de beatissimus Bibianus, ubi & corpore ignotus
habebatur & nomine. Quadam ergo die, cum
sanctus Antistes ecclesias circumiret, accidit ut de
naribus ejus sanguis subito in terram proflueret.
Quod tamen non infirmitatis fuisse creditur, sed
virtutis, ut revera potuisset superflite tali Viro
quasi de corpore suscipi reliquiarum ejus maxima
plenitudo.

*colligitur, delatusque in Orientem; terribilis est demonibus; * in al. peractum . . negotium*

C

15 Attentus itaque negotiator ille fidelissimus,
quem antè diximus, de loco, ubi sanguis ejus
influxerat, sustulit ex terra pulverem cum cruore;
& fideliter domum referens, sanctas reliquias
in linteo cum cura conservationis involvit, ut
quem diligebat corde, semper præsentem haberet
ex pignore. Peracto * itaque, ut coeperat, pro
sua utilitate negotio, patriam repetens Orientis,
cum venit ad locum, qui erat proximus civitati,
antequam in portum vela deponeret, subito con-
fiteri hi, quos maligni agebant spiritus, tanti Viri
meritum coeperunt, & quasi ante conspectum ju-
dicis, beati Antistitis virtute torqueri; ejus siquidem
in confessione tam nomen quàm præsentiam
proclamantes. Quæ res dum redderet cunctos in
civitate sollicitos, quòd ignotum nomen ora dæ-
monum faterentur: quibus erat altior mens, ad
portum cursu celeri perrexerunt, ut si forsitan ali-
quis ignotus vir de aliis provinciis advenerat,
digna potuisset veneratione suscipi, quem prius
sanctitatis meritum fecerat nuntiari.

*qua de causa pie ibidem suscipitur, * in al. Ms. cognoverant*

** in al. perclaruit*

16 Itaque cum sub hac expectatione negotia-
tor ille portum introisset, remeans de occidentali
parte, coepit ab eo sciscitari turba fidelium, quis
esset ille vir sanctus, nomine Bibianus, cujus vir-
tutem & opinionem ante cognoverat *, & si cum
eodem venisset, ediceret, ut ei honorificus impen-
deretur occursum. Sed cum ille in nullo eum præ-
sentem esse ore proprio fateretur, quinimo & sos-
pitem ipsum se in urbe Sanctonum reliquisse; ne
diutius sancti Viri quæ erat opinio lateret, subito
reduxit in animum, eo quòd ab occidentali par-
te de memorati Antistitis cruore secum reliquias
deportasset. Sed cum gesta singulis referret in or-
dine Deo inspirante perclamavit *, virtutis esse
meritum, quod ibi erat fide, ubi non ducebatur
& corpore. Quod testimonium gratissimo susci-
pientes affectu, reliquias sancti Viri protulit, quas
habebat.

17 Quas cum summo honore & celebritate
suscipientes, Deo gratias referebant, qui sibi fi-
delissimos famulos a per totum orbem titulis sic
præsentat: sicque tantum pignus per gloriosa sus-
cipientes officia *, ad basilicam portaverunt, spe-
cialiter gaudentes, se magnum suscepisse præsi-
dium, cum per eum ab obsessis corporibus fugantur
dæmones: quem pro sui cruciatione prius
adventare clamaverant confitentes. Cum ergo di-
vina potentia tantam sanctæ opinionis gratiam
tribuisset, ut quasi beatissimus Antistes geminas
urbes illic virtute possideret, hic corpore; dum
multa Deus per ipsum beneficia concessa præsta-
ret, devotio sancta fidelium in Oriente basilicam
ejus nomine summa operatione construxit: quam
Severus b, qui erat ejus * temporis imperator,
de proprio sumptu perduxit ad cultum. Ubi ita
divina misericordia præstat beneficia, ut & cæcis
visus, & claudis gressus fidei ex oratione red-
datur.

D
atque ecclesia Sancto conditur.
* In alio, glorioso . . affectu

b
** al. tunc*

18 His ergo virtutibus clarens memoratus An-
tistes, labente jam senio, basilicam sibi propria
devotione construxit, & ab urbe beatissimorum
Martyrum reliquias qui peterent, suos fidelissimos
destinavit. Qui cum essent jam in proximo reme-
antes, & sacra Martyrum pignora deferentes,
sanctum Antistitem Dei inspiratione non lauit.
Devotis * itaque civibus osculum singulis tradens,
viam etiam sui transitus intimavit, festivitatem
nuntians in diem tertium, ut honorabili loco
sacræ adventantes reliquæ conderentur. Itaque
fideliter omnibus præparatis, eorum, quos po-
stulaverat patronos, societati meritoque conjun-
ctus, migravit in Domino c. Sicque providentiâ
Dei factum est, ut sub uno die ecclesiam, quam
fabricaverat, & devotione consecraret * & cor-
pore d. Ubi multa Dei beneficia virtutibus de-
clarantur, perfectusque in hodiernum diem sa-
cratissimus cultus, ut habeat fidelium devotio ve-
lut præsentem Antistitem, cum venerantur sacra-
tissimum Confessorem; præstante Domino nostro
Jesu Christo, cui est honor & gloria in sæcula
sæculorum. Amen.

Condit ecclesiam, in qua, pie mortuus, sepelitur.
E

* in al. vocatis

c
** in al. consecrasset*
d

ANNOTATA.

a In alio Ms. sensu parum mutato, Quia sibi
fidelissimus Famulus . . virtutem . . sic præsentat.

b Severus imperator in Occidente factus est post
Majorianum anno 461, ut habet Tillemontius
tom. 6 Imperatorum pag. 326, ubi de gestis ejus
disputat. Mortuus erat Sanctus, ut certe verissi-
milis est, ante imperium Severi: neque hic au-
ctor affirmat, templum istud viventi adhuc Bi-
biano adificatum. Alii tamen biographi consue-
ta sibi libertate asserunt templum viventi stru-
ctum; quod prorsus est incredibile, & ut ipso-
rum figmentum facile rejicitur. At verò factum
ipsum, etiam prout ab auctore nostro narratur,
difficultate non caret. Non exprimitur, ad quam
Orientis urbem sanguis ille Bibiani sit delatus,
exstructaque deinde Sancto ecclesia; nec satis con-
cipitur, quo modo Severus Occidentis imperator
ecclesiam illam ad culmen perduxerit in Oriente.
Varia quidem hic cogitari possunt, at semper ali-
quid manebit scrupuli. Audi tamen conjecturas.
Primum suspicio esse potest, hanc ecclesiam Con-
stantinopoli conditam esse, quia ibidem olim cultus
videtur S. Bibianus. Etenim in Martyrologio Hieronymi
nomine à Florentino edito ad 28 Augusti
sic legitur: In Constantinopoli natalis sanctorum
Alexandri episcopi, & Viviani episcopi. Hac in
textu.

F

A textu. In observationibus autem duo alia exemplaria affert Florentinus, in quibus Vivianus episcopus annuntiatur Constantinopoli cum Alexandro. Sunt hæc Martyrologium antiquissimum S. Willibrordi, & Corbeienſe, quod sic etiam habet apud Acherium tom. 2. Spicilegii recusi pag. 17. Hinc colligi videtur sanctum aliquem Vivianum, eumque episcopum, Constantinopoli cultum fuisse, præsertim quod S. Vivianus in omnibus rursus commemoretur, ut mortuus cultusque apud Santonas. Putat Laudatus Florentinus Vivianum Constantinopoli attributum à nostro alium esse: at id mihi verisimile non est, quia uterque episcopus, uterque confessor, uterque eodem die cultus, & vel maximè quia de Bibiano Constantinopolitano nihil quidquam innotuit. Cur ergo, inquit, bis idem memoratur? Id haud dubie ex errore profluxit. Qui noverant Bibianum cum Alexandro in veneratione esse Constantinopoli, illum ibidem annuntiarunt: alii deinde, qui sciebant episcopum esse Santonicum, rursus illum commemorarunt eodem die, quod putarent alium esse, qui colebatur Constantinopoli. Hæc ex conjectura, certiora libenter audietur. Porro si ecclesia illa sit condita Constantinopoli, probabilius est ad cul-

men perductam esse ab alio quodam Severo, quem biographus imperatorem nominavit per errorem: nisi suspicari malimus imperatorem Orientis id præstitisse, nomenque Severi ex errore appositum. Quidquid sit, hæc una ferè Actorum difficultas tanti non est faciendâ, ut Acta ipsa omnino reprobare debeamus. Nam, si quis credere nolit ecclesiam Sancto Constantinopoli aut in alia Orientis urbe structam, poterit auctor designare urbem aliquam Occidentalis imperii Santonibus ad Orientem sitam, ubi ecclesia per Severum sit condita. Quin imò si admitteremus, biographum in factò illo longinquo errasse, populari fama deceptum: consequens non erit, similiter in aliis fuisse falsum.

c In Vita apud Martenium obiisse dicitur 28 Augusti, quod verisimile est ex festivitate eidem diei affixa.

d Postea propriam habuit ecclesiam, ut dictum in Comment. num. 3. In Historia autem monasterii Figiacensis, edita à Baluzio tom. 2. Miscellaneorum, pag. 301 mentio fit S. Bibiani, notatque in margine Baluzius; corpus ejus in ecclesia Figiacensi servari.

A. ANONYMO.

E.

DE S. FACUNDINO EP. ET CONF.

TADINI IN UMBRIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Loci situs; Sancti vita ante episcopatum; an ad eum scripserit S. Gregorius PP.; episcopatus; fertur canonicus Regularis fuisse.

SUB INITIUM SEC. VII, VEL SEC. IX AUT X.
Tadinum in Via Flaminia ad montem Apenninum:

Tadinum, vel civitas Tadinatum, ut infra in Vita Latina hujus Sancti vocatur (Italice Taino) urbs quondam episcopalis Umbria in Italia, variis notitiis elucidatur à Ludovico Jacobillo ante Vitas Sanctorum ac Beatorum Gualdensium, & tractus Tadinensis, anno 1638 Italice excusas. Cap. 1, pag. 8 situm fuisse refert viâ Flaminia in planitie montem inter Apenninam, & Eugubium, Assisium ac Nuceriam civitates; S. Facundini ecclesiam postea inceptam, duobus miliaribus distantem à territorio Gualdensi, quæ extendebat se in planitie ad radices montis, qui est è regione dictæ ecclesiæ eadem viâ Flaminia, medium illum pertransiente, sicut è vestigiis & antiquis ruinis colligit idem auctor, & addit, inter alias, quas nominat, ecclesias, ibidem nunc esse ecclesiam parvalem S. Facundini episcopi Tadinensis. Pag. 11 memorat, ultimum è pluribus episcopis ibidem fuisse eundem Sanctum; anno 546 civitatem à Totila Gothorum rege destructam; deinde à Longobardis anno 591 & 740, à Saracenis anno 840, ab Hunnis 920; ab Otone III imperatore anno 996 ruinas passam: diocesim illam anno 1007 unitam fuisse Nuceriensi, ejusdemque è ruinis edificatum prima vice Gualdum anno 1180. Hæc, & alia plura Jacobillus, in cujus fide superiora retuli.

2 Vita scriptor apud nos num. 1, In civitate, Augusti Tomus VI.

inquit, quæ Tadinatum vocabatur, fuit vir... Sancti vita Facundinus nomine, quibus indicat, ibidem loci ante episcopatum illum vixisse. Jacobillus verò antea citatus affirmat in ipsius Vita pag. 26, quod ibi natus fuerit. De vita, antequam fieret episcopus, instituto hæc tradit anonymus ejusdem Vita scriptor num. 8 apud nos: Hunc, ut antiqui retulerunt, eremiticâ vitâ exercitatum.. episcopum Facundinum habuerunt. Ibidem num. 15 dicitur in cella reclusus, eremita solitarius. Sed ille scriptor Vita indubitatum non meretur fidem. Jacobillus in Vita S. Facundini, quæ habetur apud alias modò indicatas, pag. 26 & sequentibus, refert, eum à tenera ætate vitam duxisse perfectam atque exemplarem; dumque videret patriam suam remansisse destructam & desolatam à Gothis, ac paullo post à Longobardis, ad solitariam secessisse vitam in quodam Apennini monte prope Tadinum, qui postea Mons sanctus (Italice Serra santa) dictus sit; ubi multis annis vixerit cum magna sanctitate. Hæc illi de vitâ ejus solitaria: quam sicut negare non possumus, sic nec ex antiquorum verbis confirmare. Procedamus itaque ad alia.

3 Jacobillus pag. 27 vult, S. Gregorium Papam I, famâ sanctitatis Viri motum, annis Domitiani 596 & 598 duas ad eum dedisse litteras, gnus dicitur quibus ipsi commendavit magnam admodum sanctam Ecclesiam indigentiam ex persecutionibus Longobardorum, hæreseos Arianae sectatorum ac factorum:

Sancti vita ante episcopatum:

F.

S. Gregorius Maminus

AUCTORE
J. P.

rum : ad hanc, eundem sanctum Pontificem multa Viro contulisse ad divinum cultum spectantia, donarique illum jussisse Crucifixo, ac nonnullis suis tractatibus de poenitentia, de virtute contritionis & poenitentiae, & de dispensatione clericorum, citatque in principio hujus narrationis ad marginem Registr. Ep. S. Gregorii lib. 5 ep. 28, lib. 7 cap. 59 : sub finem vero Chron. Gual. de Ms. ant. Sistamus hic tantisper, & hanc Jacobilli historiam expendamus. In apographo nostro Vita & miraculorum S. Facundini, quod infra typis commitemus, inter alia, quae eidem attestata sunt post dicta miracula, duas habentur epistolae, quarum altera ad Gaudiosum episcopum Eugubinum in favorem ecclesiae Tadinensis; altera ad ipsos Tadinenses: missa fuit: in priore sanctus Pontifex Tadinensis ecclesiae visitationem praedicto praesuli delegat; in posteriore autem Tadinenses monet, ut isti visitatori morem gerant, atque idoneum sibi eligant sacerdotem. Utraque exstat in Registro epistolarum laudati Pontificis tomo 2 Operum ejus, quae anno 1705 Parisiis edita praenotantur, columnam 995 & 996, inter alias, quibus libro nono mense Septembri, Indictione secunda, titulus praefigitur. Indictio vero ista concurrens cum anno Christi 599. Prior itaque epistola ordine 87 al. 88, ut ibidem signatur, haec memorat:

à Jacobillo
scripsisse
epistolam ad
S. Facundinum,

4 Cognoscentes ecclesiam Tadinatam diu sacerdotis proprii regimine destitutam, Fraternitati tuae ejusdem ecclesiae visitationis operam solemniter delegamus. Quam ita te convenit exhibere, ut nihil provectionibus clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque, vel quidquid illud est in patrimonio ejusdem, à quoquam praesumatur ecclesiae. Et ideo Fraternitas tua ad praedictam ecclesiam ire properabit, & assiduis adhortationibus clericum, plebemque ejusdem ecclesiae admonere festinet, ut remoto studio, uno eodemque consensu talem sibi praeficiendum expetant sacerdotem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & à venerandis canonibus nullatenus respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati, & dilectionis tuae testimonio litterarum, ad nos sacrandus occurrat. Componentes etiam Fraternitatem tuam, ut nullum de altera eligi permittas ecclesiae, nisi forte inter clericos ipsius civitatis, in qua visitationis impendis officium, nullus ad episcopatum dignus, quod evenire non credimus, potuerit inveniri: provisurus ante omnia, ne ad hoc cujuslibet conversationis seu meriti laicae personae aspirare praesumant, & tu periculum ordinationis tuae, quod absit, incurras.

eademque
occasione ad
Tadinenses:

5 Altera vero laudati Pontificis epistola his verbis conscripta est: Cognoscentes ecclesiam vestram diu sacerdotali regimine destitutam, curae nobis fuit ejusdem ecclesiae visitationem fratri & coepiscopo nostro Gaudioso Eugubinae ecclesiae solemniter delegare. Cui dedimus in mandatis, ut nihil de provectionibus clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque à quoquam usurpari patiatur. Cujus vos assiduis adhortationibus convenit obedire, & remoto strepitu, uno eodemque consensu talem vobis praeficiendum expetere sacerdotem, qui & à venerandis canonibus nulla discrepet ratione, & tanto ministerio dignus valeat reperiri. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati, & visitatoris pagina prosequente, ad nos veniat ordinandus: provisuri ante omnia, ne cujuslibet vitae vel meriti laicam personam praesumatis eli-

gere. Et non solum ille ad episcopatus apicem nulla ratione provehetur, verum etiam vos nullis intercessionibus veniam promereri posse cognoscite. Sed omnes, quos ex vobis de laica persona aspirasse constiterit, ab officio & à communione alienos faciendos procul dubio noveritis. Ughellus tomo 1 Italia sacra columnam 677 de Gaudioso episcopo Eugubino agens, annum 590 signat, ad quem, inquit, Gregorius Magnus scribit, jubetque illum Tadinam civitatem invisere lib. 7, epist. 89.

6 Haec forsitan epistola, quod Vita S. Facundini essent inserta, occasionem dederunt dicendi, Sanctum hunc duas à Gregorio epistolas accepisse: immò & hiatus quidam in Ms. Vita ipsius num. 15 id potuit persuasisse. Nam sic ibidem legitur: Facundinus in cella reclusus, eremita solitarius. Post hiatum verò: à B. Gregorio Papa indutus tunicà & litteris confortatus. Si haec posteriora verba de Facundino sunt dicta, non est cur negemus Gregorium scripsisse ad Facundinum, etiam si non compareant illa epistola. At verò cum biographus variis locis Sanctum hunc aliquot seculis juniorem faciat Gregorio, intelligi non possunt de Facundino, nisi dicamus biographum protulisse manifestè pugnantia. Dispiciendum igitur est, an synchronus S. Gregorio Magno fuerit Facundinus, uti Jacobillus & Ughellus volunt. Nam si ipsi fuerit synchronus, vix dubitandum videtur, quin promotus sit ad episcopatum vi litterarum S. Gregorii, ab eoque litteris excitatus ad rectè obeundum illud munus.

7 Anonymus Vita scriptor num. 50 de tempore mortis haec memorat: Obiit quinto Calendas Septembris, eo tempore, quo sancta mater Ecclesia in pace repauebat, fugata tempestate Gothorum & Longobardorum, & diversorum tyrannorum à divina potentia per manus Catholicorum imperatorum Justiniani & Justini & Caroli Magni & Ludovici, & successorum ipsorum. Vaga haec temporis positio nos deducit ad seculum 9 vel 10, cum Ludovicus Pius imperaverit seculo 9, ejusque successorum fiat mentio. Hisce consentientia scripsit idem auctor variis locis. Quippe num. 62 insinuat eum fuisse episcopum post eversum Longobardorum regnum in Italia. Num. 61 ait, nullum fuisse Tadinensem episcopum post Facundinum. Unde consequens est in ejus opinione, ut aliquot seculis vixerit post S. Gregorium Magnum, cujus operam cultum divinum & episcopatum Tadinensem restitutum refert num. 71, haec subdens: Per longa temporum curricula (post S. Gregorium) & annorum centenaria perseveravit in Tadinato & viguit cultus Dei, & quàm plures episcopi praefuerunt ibidem. Etenim si ultimus episcopus fuit Facundinus, ut etiam Jacobillus & Ughellus affirmant, pluresque ibi fuerint episcopi post Gregorium per annorum centenaria; aliquot seculis Gregorio posterior fuit Facundinus. Idem fit verisimile ex tempore, quo episcopatum Tadinensem Nucerinum junctum refert Jacobillus supra num. 1. Nam quis credat, nullum à tempore ferè Gregorii Magni, id est ab initio ferè seculi 7 usque ad annum 1007 Tadinensibus fuisse episcopum; & tandem post quatuor secula episcopatum illum Nucerinum fuisse conjunctum? Sed ad Vita scriptorem redeamus.

8 Verbis modò adductis subdit ista: Licet per intervalla temporum pluribus vicibus Saraceni, discurrerent per Italiam, populos Umbriae, & Spoletani & Nucerini comitatus conculcaverunt &

D

variae de his
epistolis,

E

ac de Sancti

F

episcopatus

A & perturbarunt. Et illis expulsis à Christianis Christiana regio (forsan legendum religio) respiravit, & sancta mater Ecclesia requievit de tempestate liberata. In istis temporibus beatus Facundinus fuit episcopus in ipso Tadinato vel Tayno, ubi in multa vixit sanctitate. Porro Saraceni invadere cœperunt Italiam seculo 9, eorumque grassationes maximè viguerunt seculo 10, & continuata sunt initio xi. Itaque opinio illius scriptoris videtur esse, Facundinum non fuisse episcopum nisi post instauratum Tadinum ex vastatione & destructione Saracenorum, quam contigisse anno 840 ait Jacobillus.

B 9 Immo, si anonymus ille plenam fidem mereretur, ex omnibus simul sumptis verisimile appareret, S. Facundini mortem contigisse non diu ante destructionem omnimodam Tadini, per Ottonem III factam, quam anno 996 innotuit Jacobillus. Sic etiam facile intelligeremus postremum illius urbis episcopum fuisse Sanctam illum, atque episcopatum sub initium seculi xi Nucerinum adjunctum. Hac, inquam, temporis ratio maximè placeret, si biographus melius fuisset instructus de tempore, quo S. Facundinus floruit. Verum cum vaga temporis determinatione ubique insinuet, aetatem Sancti non satis sibi fuisse cognitam, & aliunde non liqueat, quo fundamento dicat Jacobillus, episcopatum Tadinensem Nucerinum tantum anno 1007 fuisse junctum, Sancti mortem sub dubio collocandam censuimus sub initium seculi 7, vel seculo 9 aut 10.

C Editor Italia sacra recusa Ughelli tomo 10, col. 168 putavit se invenisse sedis Tadinensis episcopum Cyprianum seculo septimo, quem subdit Facundino, propterea quod Cyprianus, uti vult, ex hac sede reperiatur interfuisse Romano concilio anno DCXLIX; sed sine dubio fallitur. In Actis enim conciliorum apud Harduinum tomo 3, actione 2 concilii Lateranensis, anno jam dicto habiti, col. 749 legitur Cyprianus .. episcopus sanctæ ecclesiæ Tadduensis. Inter indices ad concilia apud eundem Harduinum tomo xi columna 430 signatur Cyprianus Tadduensis, in epist. ad Paulum CP., nullo alio inter plures synonymos ibi comparente, qui ad illud concilium Romanum seu Lateranense anni 649 pertineat. Carolus à S. Paulo in Geographia sacra recusa, inter episcopatus Africa Proconsularis pag. 92, ad nomen Taddua hæc scribit: Cyprianum ejus episcopum habet epist. synod. provinc. Proc. Hinc fit, ut non possim dubitare, quin prædictus Ughelli editor nominum similitudine Tadinensis & Tadduensis deceptus fuerit, & Cyprianum episcopum Africanum perperam intruserit in sedem Tadinensem. Dicendum etiam aliquid de vita instituto, quod S. Facundinus in dignitate episcopali postus fertur esse professus, canonicorum Regularium, prout colligitur ex verbis biographi.

dicitur professus vitam canonicorum Regularium.

10 Nam num. 10 hæc scribit: Convivia sumptuosa & delicata cibaria devitabat, grossioribus cibis pauperculis, & potibus limphatis & insipidis sustentans corpusculum, cum Juventino archidiacono suo & aliis confratribus clericis vivens in communi. Plus vult Jacobillus: refert enim pag. 28, quod in ecclesiam cathedralem & canonicam Tadinensem induxerit canonicos Regulares Lateranenses, institutos à S. Augustino, quodque ejusdem etiam Ordinis emisit professionem, atque hanc cum illis observans regulam, non eorum tamquam episcopus dumtaxat fuerit, sed tamquam abbas illorum ac Prior, vitam cum ipsis ducens communem. Hippolytus Helyot tomo

2 Historia Ordinum monasticorum cap. 2, pag. 11 multa collegit de origine canonicorum Regularium; cap. 3 tractat de canonicis Regularibus ecclesiæ Lateranensis, asserens pag. 28, clericos illos vixisse in communi sub pontificatu S. Leonis I, qui sedit ab anno 440 ad 461. Qua temporis notatio componi potest cum vita Sancti nostri, exeunte seculo, ut superius dictum est, sexto, vel seculo ix aut x ad insulas Tadinenses evecti. An verò primæva sancti Patris Augustini institutio fuerit eremitarum, an canonicorum Regularium, res est intricata, & acriter in utramque partem disputata: cui liti decidende non volumus nos interponere judices. Consule Commentarium prævium in hoc tomo ad Acta S. Augustini § 14 & duobus sequentibus.

§ II. Sancti virtutes & miracula; cultus; Vitæ scriptor.

Viri sancti virtutibus numero multis, genere eximii, nec non vigilantissimo præfule dignissimis implet scriptor anonymus maximam Legendæ seu Vitæ partem; vellem hoc fecisset brevius & ordinatius. Etenim, etiamsi virtutibus episcopalibus, quas describit post seculares, præfigat titulos, quibus in varias classes dispescere eadem voluit, meliorem tamen successum id præstitisset, si alias ab aliis eodem ferè spectantibus describeret; quo factum fuisset, ut eadem, vel quasi eadem Sancti decora diversis non repeteret verbis ac satis prolixis. Brevius certe hoc præstitit Jacobillus à pag. 28. Porro nullam è Viri virtutibus singillatim hoc loco commemoro, cum ibidem legi debeant. Si quid tamen observandum occurrat, ratio illius habebitur in Annotatis. Idem esto dictum de miraculis: de quibus hæc subdo. Sicut legendista anonymus non satis opportunè sancti Præsulis digessit virtutes, ita in eo genere aliquid apud ipsum desideratur circa miracula. Quippe num. 58 & 59 duobus relatis, pergit num. 60 ad inventionem antiquæ Sancti Legendæ: deinde verò num. 62 transit ad obitum ejus, quem accidisse refert pace Ecclesiæ reddita.

Quenam desideremus in biographo, Sancti virtutes, E

12 Hinc denuo num. 63 redit ad miracula, & miracula qua ex antiquorum relatione ad suam notitiam pervenere. Num. 65 paucula hisce subjungit de sacris lipsanis & mutata ecclesiæ S. Facundini, ac num. 66 & sequentibus resumit iterum miracula. Quanto ordinatius ea narrasset sub uno tractu. Prodigia autem multa intercidisse affirmarat num. 61: Plura, inquit, miracula B. Facundini, & curationes infirmitatum .. hic scripta non sunt, quia aut negligentia clericorum, & ruditate & stultitia laicorum non fuerunt scripta & annotata; vel, si aliqua scripta fuerunt, malà custodiâ perita & destructa & consumpta fuerunt. Mira admodum sunt, qua narrat Legendæ num. 58 ex antiqua traditione, sicut indicat, videlicet, quod sanctus Antistes, dum in montem accederet .. ad orandum, aliquando contigerit, ut etiam saxa dura mollificarentur sub plantis ejus, & vestigia impressa pedum in eis velut cera sigillata ostenderent concavitates genuflexionum in monte saxoso, dum oraret genibus flexis .. ad quæ videnda & osculanda per plurima tempora populi concurrerunt, & nos ipsi vidimus & osculati fuimus. Mira hæc, inquam, admodum sunt; qua ego quidem non nego; sed vellem antiquiora pro iis documenta; ut hæc traditio probaretur esse genuina, & non popularis.

& miracula narrante: F

AUCTORE
J. P.
cultus probatur :

13 De antiquo ac publico Sancti cultu satis constat : nam, prout refert collector *Legenda num. 53*, ecclesia in ipsius honorem constructa est, factusque adventantium concursus : quibus mira addit *num. 59*. Deinde *num. 55* institutum esse affirmat, ut ejus celebris memoria perpetua haberetur in diœcesi & episcopatu suo, & dies festus ejus solemniter celebraretur quinto Calendas Septembris : quam, ait, devotam festivitatem per plura annorum centenaria veneratam fuisse audivimus . . , & nos eam temporibus nostris audimus solemniter celebrari. Tertiò, *num. 56* agit de oratione propria. Quartò, perseverasse religiosum Viri cultum affirmat *num. 57* dicens : Temporibus quoque nostris circumadjacentium locorum Tadinatæ olim diœcesis habitatores in montem ipsum Serræ sanctæ, pro siccitate & aliis tribulationibus . . vidimus ascendisse. Quintò, ibidem scribit de translatione corporis, mutata ecclesia, & invocatione illius, qui ejus Legendam compilavit. Hac breviter ; textus ipsi possunt inspicere in *Vita seu Legenda*, quam dabimus. Non erit alienum à nostro proposito, si aliquibus observationibus declarem dicta de duplici ecclesia sancti Viri.

ades sacre
varia sub
Sancti no-
mine :

* f. Facun-
diniâna

translatio-
nes.

14 Earum primam fuisse conditam extra civitatem Tadinensem, indicat *Legenda num. 53*, ubi de ea dicuntur plura. Die 1x Februarii in *Annotatis ad Vita S. Raynaldi episcopi Nucerni caput 1 litterâ f*, pag. 373, templum illi dicatum diximus prope Gualdum oppidum : de cujus situ etiam meminimus supra *num. 1* ex *Jacobillo*, qui in *Vita nostri sancti Præsulis pag. 33 & 34* locum primæ ecclesiæ ipsius pressius describens, indicat, quod extra civitatem Tadinensem ad vallem se contulerit, Jesum Christum, qui pauper mori voluit atque in loco horribili, imitari cupiens, quæ vallis postea dicta sit Facundiana *, prope fluvium Castrianum, hodie, prout addit, dictum de la Vaccara, quod pagus di Vaccara ei vicinus sit. Narrata deinde mira sacri corporis revelatione, & transvectione, de quibus *Legenda cap. 7*, ad radicem collis montis Apennini, indicat primam Sancti ecclesiam ibidem fuisse constructam inter duos fluvios, quibus Castriano ac Moro nomen, hodie, ait, della Vaccara & del Remori dictos. Idem *Jacobillus pag. 35* agit de alio S. Facundini templo, quod à Rudolfo comitis Monaldi filio, cum civitas Tadinensis, dictaque ecclesia à Saracenis destructa essent, anno 1080 adificatum memorat in eodem loco, miliare circiter unum distante à civitate Gualdensi, eoque translata fuisse corpora sancti Præsulis, nec non S. Juventini archidiaconi, discipuli ejus. Preter duas hasce ecclesias in tractu Gualdensi ad honorem Sancti erectas, ponuntur à *Jacobillo pag. 38* alia tres, videlicet una in burgo di Saffoferrato, ut vocat ; altera in Morano territorii Gualdensis ; tertia denique apud civitatem Nucernensem. Multum etiam ad probandam Viri sancti publicæ venerationis continuationem conducunt sequentia.

15 De alia istorum corporum translatione *Jacobillus* agit pag. 37, die 1x Septembris anno 1584 ossa utriusque Sancti inventa fuisse narrans sub altari majore ecclesiæ S. Facundini in arca lapidea, solennique cum supplicatione, annuente Hieronymo Mannello, Nucernensi præfule, translata, ac deinde in capsâ lignea sub novo altari majore deposita. Et mox addit citatus auctor, aliquot post annis Virgilium Florentinum, ejusdem sedis antistitem, nonnullas ex ista capsâ prompsisse reliquias, & ad suam transtulisse ca-

thedralem, easque populo ostendi in aliquibus festivitibus. Stabilem quoque erga S. Facundinum venerationem, & antiqui cultus propagationem ad recentiora usque tempora, comprobatur *Jacobillus* ex iis, quæ subdit : affirmat enim, in loco antiquo, ubi quiescebat ejus corpus, & in quo est pars quadam columna rotunda lapidea cum cruce, tertiâ quâlibet Dominicâ mensis à clero & populo Gualdensi haberi supplicationem ex antiqua consuetudine ad præfens, ait, tempus, die S. Facundini. Ex his satis superque probatur antiquissimus Sancti cultus, quem proinde merito sic annuntiat hac die *Claudius Castellanus* in suo *Martyrologio universali* : In Umbria S. Facundinus, episcopus Tadinensis.

16 Laudatur apud nos die 1x Februarii pag. 374 in *Vita S. Raynaldi episcopi Nucerni*, occasione severitatis, quam hic in se exercebat, secundum illius exemplum. En textum : Imitabatur hac in re B. Facundinum decessorem suum, magna virum sanctitate, ac perfecta virtute eximium, solitum & lecti molliorem declinare, ut nocturnis orationibus intenderet, & asperam in solitudine vitam ducere, ubi libertate majori precibus vacaret. In *Legenda nostra Ms. laudari etiam dicitur à Petro Damiano Sanctus noster ; sed hac ita loquitur, ut non certo constet, an Facundinus hic, an alius synonymus episcopus intelligi debeat. Nam num. 60, Quem, inquit, credimus fuisse illum venerabilem episcopum Facundinum Tadinensem, quem verus sacerdos Altissimi Petrus Damiani, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, & Prior postea sanctæ Crucis Fontis Avellanæ, miro commendavit eloquio, & in libris, quos dictavit, adscripsit cum aliis sanctis episcopis . . , commendans & ipsum B. Facundinum de admiranda sanctitate sua, & de felicissima populi sui sollicitudine & cura. Si *Legenda collector distinctè indicasset locum Petri Damiani, vidissem, an & quid in rem nostram dicat. Hujus Vita illustrata est apud nos die xxiii Februarii pag. 406 & sequentiibus ; ubi de ipsius obitu, qui innotuit anno Christi 1072 ; de eremo jam dicta sanctæ Crucis Fontis Avellani vel Avellana ; de Beati ibidem præfectura ac sanctis discipulis ; de dignitate Cardinalitia, ac reditu ad prædicti Fontis eremum, aliisque rebus ab ipso præclare gestis. Commentario huic sinem imponam, quando egero de dicta jam sæpissime *Legenda.***

17 Apographum, quod habemus, notatur de sumptum ex cod. Vat. 5835, in quo hæc transcripta de autographo antiquo, quod videtur multis in locis legi vix potuisse, ut patet ex frequenti ejus, qui describi fecerat, correctione, & defectibus relictis. Defectus isti partim constant ex lacunis non paucis, seu hiatus vacuis : è quibus nonnullos implere conatus sum per voces huic signo [] inclusas : qui verò sunt majores, non ita potuerunt suppleri ob defectum alterius exemplaris melioris, quod in promptu non est. Defectus isti partim etiam constabant ex variis vocibus mendose exaratis, & penitus omissis, sed alia manu correctis & adjectis in nostro apographo. An verò, & quantum in dictis defectibus imputari debeat imperito fortassis amanuensi, omnino me latet. At de hac materia nonnulla dicentur in *Annotatis*. Nec porro possum omittere, quin hisce attextam nonnullas observationes de hujus *Legenda seu Vita scriptore.*

18 Antiquâ se usum *Legendâ* indicat *biographus num. 60* hisce verbis : B. Facundini . . vitam

D

Laudatur
Sanctus in
Vita S.
Raynaldi :

E

F

quædam
animadverti-
ones de
Legenda,
quam edimus,

ac de ejus-
dem

A tam sanctam & felicem obitum, sicut ex antiqua ejus Legenda brevi sermone annotatum, quam in libris antiquæ ecclesiæ canonicæ invenimus cum aliis Sanctorum historiis insertam. *Quomodo autem ea usus sit, mox addit*: Ex ipsa simplici sermone conscriptâ investigare potuimus, sententiam verborum exprimentes. *Huic alia addidit*, ex traditione etiam veridica antiquorum, *uti habet ibidem*, hanc, *ait*, copiosam Legendam inde edidimus. *Diu autem valde post Sancti obitum scripsit. Quippe num. 54* Audivimus, *ait*, quod B. Facundinus episcopus annis decem & octo in episcopatu Tadinensi præfuit. *Et ibidem*: Quem Deus per plura centenaria annorum sic honoravit & honorat in terris. *Et iterum num. 55*: Quam devotam ejusdem Sancti festivitatem per plura annorum centenaria veneratam fuisse audivimus.., & nos eam temporibus nostris audimus solemniter celebrari. *Diu igitur post mortem S. Facundini scripsit auctor hujus Legendæ. Quo autem seculo? Non ante B. Petrum Damianum, ex supra allegatis, atque adeo non ante undecimum seculum. An verò, & quamdiu post scripserit, non habeo compertum.*

B *19 Jacobillus pag. 32* quas de Sancto habuit notitias attribuit cuidam patri Franciscano, quem refert auctorem fuisse Chronicorum Gualdensium, ac Vitarum multorum Sanctorum Umbria, eumque sua descripsisse documenta anno circiter 1310, ac dicere illa se reperisse in antiquo libro ecclesiæ cathedralis Nucernæ, nec non didicisse e quadam grandæva persona. *Hac documenta exigua sunt auctoritatis, habita ratione seculi septimi, quo in eunte sanctus Præsul noster obiisse traditur. An verò Legenda nostra ex hisce documentis etiam transcripta fuerit, nec aio, nec nego, at quid prohibet hoc suspicari? Jacobillus pag. 35* alios indicat auctores, qui de eodem Sancto egerint, videlicet Gregorium Lazzarium lib. 6 de Vitis Sanctorum, in Vita hujus S. Facundini, cui addit Ambrosium Candidum de Vitis Sanctorum. *Apud Ughellum tomo 1 Italia sacra columnâ 1065 posterioris editionis sunt ista in notula marginali*: Hujus Sancti Vitam edidit Joseph Valentinus Maceratæ anno MDCLX. *Habes, lector, præcipua, de quibus te præmonendum judicavi: supersunt alia, qua dabuntur in Annotatis post Vitam, cui in nostro Ms. prænotatur hic titulus*: Incipit Legenda beati Facundini episcopi & confessoris, de perfectione ejus & virtutibus, & de ejus fine & exitu sancto. *Deinde per ejusdem Legendæ decursum sequuntur alii tituli, sed in capita non distributi; qua si notata fuissent, ac prologus Vitam præcessisset, post hunc transcribi illa potuissent, sicut alias fieri a nobis solet. Tota itaque narrationis partitio nostra est. Secundum characteres chronologicos, quos num. 9 dedi ex Ughello & Jacobillo, Sancti obitum anno 607 intellectibus, obisse illum posui supra sub initia seculi 7, cum Legenda nostra nullum annum determinatum signet, nec aliunde inveniam, unde illum confirmem vel pressius definiam.*

V I T A

Auctore anonymo

è codice Vaticano.

C A P U T I.

Sancti virtutes sedulo adversus peccata odio conservata; episcopatus meritis ejus exornatus.

IN provincia Umbriæ, quæ nunc dicitur ducatus Spoletanus *a*, in civitate, quæ Tadinatum *b* vocabatur, fuit vir vitæ venerabilis, & virtute conspicuus, Facundinus nomine, in verbis & sermonibus Dei facundus & eloquens, verâ Dei gratiâ & humilitate repletus. Hic Vir ab infantia sua timere cœpit Deum, & à sua infantia cum eo misericordia crevit. Tempus autem suum in prima & secunda vigilia in sanctis moribus & operibus transiens, à lascivia & avaritia retraxit animum, & semper se in vera innocentia conservavit. Et cum in hac vita esset, & temporalibus divitiis liberè uti potuisset, vana mundi delectamenta despexit, & soli Deo servire desiderans, omnes à se illecebras refecavit, & cœlebem & spiritualem vitam veraciter apprehendens, & juxta sanctam doctrinam & perfectam vitam Domini nostri Jesu Christi, & Sanctorum exempla, vitam suam prudenter & fideliter ordinavit, & tollens super se jugum Domini, quod est suave timentibus eum, & hominibus ejus, quod est leve diligentibus ipsum, cum vera charitate portavit.

2 Et ex hoc veram pacem & requiem animæ suæ invenit, & mandata Dei observare & perficere studebat in sua prima simplicitate & innocentia, totis viribus Christo adhærens, & fidem & spem suam in Deo veraciter firmans, effici meruit filius veræ lucis, & sole justitiæ, qui est Christus, veraciter illustratus, verè famulus Dei Facundinus fidelis & prudens, ædificavit domum suam supra firmam petram, totam intentionem & spem suam in Redemptoris nostri bonitate constituens. Et quia in timore Dei se confixit & tenuit jugiter, numquam subverti potuit à vento inanis gloriæ, & aquæ multæ tentationum & vexationum charitatem ejus firmam in Domino extinguere non potuerunt, quia sicut cæteros Sanctos sicut aurum in fornace probavit Dominus & examinavit, ita & hunc famulum suum Facundinum examinavit & approbavit, & semper firmior & fidelior invenit.

3 Et ne eum hostis vinceret per tentamenta luxuriæ, ipse Dei Servus durâ abstinentiâ, orationibus & vigiliis & disciplinis se affligens, rebellem carnem cogebat fervire spiritui. Et ne gulæ vitio & ingluvie vinceretur Dei Famulus, spretis delicatis cibariis, & suavia vina devitans, pane & aqua, herbis & leguminibus madefactis corpusculum sustentabat: & ne æstu avaritiæ auri & argenti, & cupiditate possessionum vir Dei Facundinus deciperetur, aurum & argentum velut lutum

Sancti virtutes,
a
b

E

quas ut conservaret,

F

in vitæ austeritate

A. ANONYMO.

lutum & pulverem contemnebat, cuncta superflua pauperibus erogans, solo victu modico & vestitu pauperulo contentus, cum Christo paupere Facundinus pauper euangelicus in penuria congaudebat, & propter hoc caeleste regnum feliciter acquirebat. Sed ne quando invidiæ stimulis ureretur, vel livoris vitio, Famulus Dei ex multa orationis assiduitate munitus, affectus divinæ dulcedinis in ejus mente infusus divinitus conferebat, qui omnem amaritudinem odii, & livorem invidiæ ab eo expellebat, & bonum proximi & salutem animæ sicut suum veraciter sitiebat & intimè diligebat.

ac vitiorum
extirpatione

4 Et ne aliquando Vir Dei iracundiæ stimulis turbaretur, ipse prudens & providus benignitate & mansuetudine sibi donata à Deo, incitatum iracundiam, & turbationes sapienter repellebat, omnes occasiones devitans, quæ possent proximos & fratres spirituales ad iracundiam provocare, nec permittebat, quòd sol occideret super iracundiam inter proximos concitatum, quin prius eos ad pacem & concordiam revocaret. Si etiam Vir sanctus acediæ vitio & tristitiâ aliquando quateretur, statim desidiâ & pigritiam ferventi spiritu repellebat, & etiam otium, omnium malarum cogitationum sentinam. Nunc legendo, nunc orando, nunc boni aliquid operando, & proximos exhortando, vir Dei Facundinus vitia otii & acediæ cum fervore spiritus repellebat. Et ne quo Vir Dei superbiæ vitio vel tumore mentis aut elatione quassaretur de sua perfectione & vitæ munditiâ, & incitaretur ad despiciendum proximos infirmos & peccatores, Vir Dei protinus casum Luciferi recogitans & Pharisei justi superbiâ & reprobationem, & Publicani contriti humilitatem & justificationem, & quòd Deus superbis resistit, humilibus autem dat suam gratiam:

B

sedulo sese
exercuit:

5 Hujusmodi profundè in animo revolvens, divino timore correptus, de suo casu timebat, & indignum se gratiâ Dei & beneficiis existimans, se peccatorem cum gemitu & suspiriis coram Deo accusabat. Deus autem omnipotens, qui humilia respicit, qui profundam humilitatem ancillæ suæ gloriôsæ Virginis Mariæ respexit, & beatam per omnia sæcula prædicare fecit, ad veram humilitatem famuli sui Facundini respexit, & non solum suâ gratiâ & benedictione replevit; sed ipsum pauperem & inopem à terra elevans, & de stercore mundi eripiens, collocavit eum & sedere fecit cum principibus populi sui Christiani, scilicet cum sanctis episcopis, & solium gloriæ pontificalis tenere eum fecit, ascriptum à Deo in libro vitæ. Vir ergo sanctus liber factus à tentationis vitio, jure factus est magister virtutum, & constitutus fuit à Domino in caput gentium, & pastor & episcopus animarum, ut, qui antè in solitaria vita exercitatus in spiritualibus fuerat, noverat, qualiter inter bella tentationum spiritualiter homo se munire debeat armis virtutum & scuto fidei se protegere, & orationum jaculis inimicos expellere, & quibus remediis animabus languentibus in peccatis debeat subveniri, & vulnera mortalium criminum curari salubriter.

C

episcopali
honore dignissimus

6 Hic autem vir venerabilis Facundinus propter tempestates horribiles & terribiles, & tenebras errorum Arianæ hæresis & schismata periculosa, quibus tota Italia concussa, subplantata & obscurata fuit à Gothis & Longobardis & Wandalis, à quibus Latinorum populi cum suis terris exterminati fuerunt, hic Facundinus quasi stella clarissima in medio nebulæ exorta, reliquiis populorum repertis, & natis & propagatis ex po-

pulis mortuis & dispersis, civitatis Tadinati dolum salutis dedit & spiritualis gaudii donum attulit. Verè in eo adimpletum fuit, quod Salvator dixit: Non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.

D

d

7 Cùm ergo iste Vir sanctus esset vera lucerna lucens ante Deum vera devotione & gratia, numquam declinans à mandatis Dei, sed propter verba Dei custodiens vias duras, meditando in lege Domini die ac nocte, & prosperabatur * à Deo in omnibus, quæ faciebat: Deo verò dispensante & inspirante, hic Vir sanctus positus fuit super candelabrum sanctæ Ecclesiæ, ut luceret omnibus, qui in domo Dei in ecclesia Tadinati tunc erant, verbo & exemplo, & exaltatus fuit in ecclesia plebis canonicæ, & in cathedra seniorum episcoporum præcedentium sublimatus à fidelibus, ut ipse Vir sanctus irrigaret & refunderet aquas salutiferas gratiæ Dei, quas ipse Dei Famulus hauriebat cum gaudio de fontibus Salvatoris nostri Jesu Christi orando & contemplando, in mentibus discipulorum suorum & subditorum immitteret prædicando & exhortando, ut de plenitudine divinæ benedictionis, de qua Vir Deo plenus à Christo receperat, omnes acciperent, quos gubernandos & custodiendos susceperat. Utque Vir Dei Facundinus jam mortuus erat mundo per veram pœnitentiam, crucem Christi ferebat in corpore, & cùm Christo per veram compassionem charitatis crucifixus in mente per virtutem sanctæ passionis & crucis Christi multos à morte peccati ad vitam gratiæ resuscitavit, & sibi & multis fructum æternæ vitæ feliciter acquisivit, & sic profuit, quòd profuit populis præsentibus & futuris.

ad cathedram,

* f. prosperaretur

E

8 Cùm verò Tadinatum civitas, mortuo episcopo, pastore careret, & quis dignus esset tanto sacerdotio, perquirerent, & clerici & populi Tadinati, Deo inspirante, singulorum mentes & oculi ad procurandum habere Dei Servum totaliter se convertunt. Nam cùm clerici & sacerdotes & populus desiderarent venerabilem virum moribus adornatum, sanctitate præfulgidum, & litteris instructum, hunc, ut antiqui retulerunt, eremiticâ vitâ exercitatum, Deo providentes, in episcopum Facundinum habuerunt: & cùm Vir Dei se indignum & insufficientem proclamaret & recusaret, tamen insistente populo & clero, ut reciperet; Vir sanctus inspiratus à Domino interiori cum grata Dei voluntate, & commotus piis precibus populi sui & cleri, quia ipse erat Vir benignus & pius, eis humiliter condescendit, & episcopatus officium cum multo Dei timore suscepit, & Romam cum devotis fratribus clericis ivit humiliter, & à domino Papa e & Cardinalibus charitative acceptus, confirmatus fuit & consecratus in episcopum: & Vir Dei devotus Apostolorum ecclesias, & alia sancta loca devotè visitans, & cum reverentia beatæ Mariæ semper Virginis, & beatis Apostolis se recommendans, Tadinatum rediit, & à clero, & ordine * populo cum gaudio & reverentia susceptus est.

Tadinensem

F

* f. omni

9 Qui beatus vir Facundinus sublimatus in episcopum, non in gloria est elatus humana, sed Dei bonitatem in se humiliter recognoscens, eandem morum gravitatem & sanctitatem vitæ, quam prius habuerat, conservavit, & tenuit in vera humilitate. Et cum servo Dei Juventino archidiacono populum sibi commissum fideliter custodiebat & gubernabat, & sollicitè vigilans observabat,

promoveatur post vitam solitariam

f

A vabat, ne lupi rapaces hæretici invaderent gregem suum, & ne aliquis malignus infectus hæresi Ariana vel de aliqua hæresi condemnata corrumpere clerum suum & populum, vel alia mala facta hypocritarum. Sicut enim hic Dei Servus in solitaria vita, in abstinentia & vigiliis, & silentio & orationibus sanctos patres Paulum *g* & Antonium *h*, Hilarionem *i* & Arsenium *k* devotè fuerat imitatus; ita & beatum Martinum *l* & beatum Nicolaum *m* in caritate & hospitalitate & virtutibus humiliter sequebatur. Nam possessiones dilatate & magna ædificia construere, pompam mundi amplecti recusavit. Post aurum non abiit hic Vir simplex & rectus & timens Deum, nec speravit in pecunia, & thesauros congregare noluit, sed pauperibus erogabat, si quid habebat superfluum ultra vestitum religiosum & pauperem, & victum tenuem.

ac virtutibus elucet.

n

B Convivia sumptuosa & delicata cibaria devitabat, grossioribus cibis pauperulis, & potibus limphatis & insipidis sustentans corpusculum, cum Juventino archidiacono suo & aliis confratribus clericis vivens in communi *n*: cum quibus religiosam & pauperulam vitam cum pace & tranquillitate totum tempus suum Domino dedicabat. Memor admirandæ humilitatis Domini nostri Jesu Christi, qui verus pauper cum pauperulis Apostolis pauperulam vitam duxit, & ipse Famulus Dei tamquam advena & peregrinus devotus abstinebat perfectè à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, & humilem & tranquillam animam suam . . . semper ab omni vitio conservaret, jejunium acceptabile Domino semper effecit, ab omni peccato abstinens, & corpus suum abstinentiæ & jejunio non solum in Quadragesimis à sanctis patribus institutis macebat; sed omni alio tempore jejunus & verè sobrius permanebat, sollicitè præcavens, ne à Leone rugiente diabolo devoraretur, & maxime illud jejunium devotius peragebat, quod Redemptor sine cibo & potu in deserto inter feras silvestres id quadraginta diebus jejunando peregit.

A N N O T A T A.

C a Ducatus Spoletanus. *Hunc non ita semper vocatum fuisse, observat Baudrandus ad voces Spoletanus Ducatus; sed provinciam fuisse amplam Italiae, ubi olim Umbria; viderique ita dictam à Ducibus à Longino Exarcho institutis post Narsetem exaucloratum, nomenque Ducatus à Longobardis sub Alboino rege anno 571 ei relictum: postea autem habuisse Duces etiam proprios usque ad annum 1198, servato Ducatus deinde nomine sub dominio Summorum Pontificum usque ad annum 1440, quo iterum Umbria nomen ei fuisse memorat.*

b *De situ ejus, aliisque ad hanc civitatem spectantibus agit noster Commentarius huic Vita prævius num. 1. Adde sequentia. Vocavi eam supra Tadinum cum Baudrando: Tadinii nomen est apud Ughellum tomo 1 Italia sacra in episcopis Nucernis columnâ 1117. Porro Tadinum, Tadinates populi, & civitas Tadinatum apud Jacobillum (quem citavi supra in Comment. prævio) pag. 10 magis mihi placet, quam civitas Tadinati, vel Tadinatum simpliciter, quod scribit biographus inferius num. 6.*

c *Vide Comment. num. 1.*

d *Mallem scribi civitatis Tadinatum, ut monerem modo lit. b.*

e *Non S. Gregorio Magno, secundum hunc biographum Augusti Tomus VI.*

graphum. Vide Comment. Acta ejus illustravimus die 12 Martii.

A. ANONYMO.

f *Facundinus, Juventinus, Peregrinus & Felicitas MM. signantur apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italia ad diem 2 Septembris, & dicuntur tunc coli Arimini ac in ejusdem diœcesi. Verum cum ponantur tamquam martyres; clarum est, duos priores confundi non posse cum hodiernis synonymis. De sancto autem Juventino, qui in hac Vita saepe memoratur, agitur hac die post S. Facundinum.*

g *De S. Paulo primo eremita egimus die 10 Januarii.*

h *Acta S. Antonii abbatis illustravimus die 17 Januarii.*

i *Inscribitur Martyrologio Romano ad diem 21 Octobris.*

k *Sanctum hunc dedimus die 19 Julii.*

l *Pertinet ad diem XI Novembris, quo habetur in Martyrologio Romano.*

m *Colitur in Romano 6 Decembris.*

n *Lege Comment. prævium num. 10.*

C A P U T II.

E

*Orthodoxæ fidei custodia; cura
& charitas erga subditos,
aliaque virtutes episcopo
dignæ.*

D Um ergo beatus Facundinus Domini nostri Jesu Christi perfectionem sequeretur observando euangelicam & apostolicam vitam, viam mandatorum Dei currens, dilatato corde illustratus sancto Spiritu, habuit lumen vitæ, & vitam acquisivit æternam: quia Christum verè dilexit, habens in corde suo mandata ejus, & servans ea in cunctis operibus charitatis: & quia ipse verè mitis & humilis esse studuit, & hoc à bono magistro Jesu Christo docente didicit, ideo veram requiem & pacem in anima habuit & possedit, & officium ecclesiasticum cum vera tranquillitate tenuit & rexit. Inter pastores bonos & sanctos patres episcopos Italiae connumeratus fuit à Deo & admixtus, & inter eos multa resplenduit sanctitate, & quasi columna immobilis firmus stetit in vera fide Catholica Domini nostri Jesu Christi, & cum sancta Romana Ecclesia adhæsit firmiter, sequens vestigia & doctrinam amplectens sanctorum patrum & doctorum Athanasii *a*, Ambrosii *b*, Hieronymi *c*, Hilarii *d*, Augustini *e* & Gregorii, in sacro Nicæno concilio *f* approbatam, devitans & fugiens mortifera & venenata documenta Arianorum episcoporum, & hæreticorum sacerdotum & laicorum, quos inimicus humani generis in sinu sanctæ Ecclesiæ feminavit, & produxit velut zizania nociva inter purum triticum veritatis: qui hæretici & schismatici sæpius confutati & quasi extirpati, sufflante diabolo sæpius renati & accensi huc illucque latitando discurrebant, mentes simplicium in suis civitatibus involventes.

Præter alias virtutes fuisse in Sancto

E

a
b c d e
f

12 Beatus verò Facundinus clericos suos & populum suis sacris monitis à perveritate & malignitate illorum retrahens & custodiens, non permittebat aliquam malam hæresim, neque aliquod dogma perversum vel schisma in sua ecclesia & populo commorari & nasci, & si aliquis aliquâ inveniebatur tali lepra infectus, à conspectu san-

ingens c...

A. ANONYMO.

ctæ Ecclesiæ velut membrum putridum truncabatur. Falsos autem prophetas & hypocritas & simulatos Christianos, qui solo nomine & exteriori habitu sanctitatem præterdunt, intus in conscientia pleni vitii & iniquitate, ventris ingluviei & avaritiæ lucris jugiter intendentes, & variis opinionibus à via Sanctorum & doctrina sæpius declinantes, tales vulpeculas beatus Facundinus sicut viperas perhorrebat, eorum familiaritates & colloquia fugiens, non permittebat aliquam sectam talium hypocritarum & gritonatorum *g*, falsorumque spirituum in sua [ecclesia] & dicepsi intrare & morari. Sciebat enim famulus Dei Facundinus, divinorum secretorum contemplator eximius & in spiritualibus exercitiis veraciter instructus, quia in falsis fratribus & simulatis spiritualibus sunt multa pericula, & quod angeli sathanæ transfigurantes se in angelos lucis, incautos & superbos spirituales fallis revelationibus & visionibus illudunt, & in falsis opinionibus inducunt, & à sinu sanctæ matris Ecclesiæ dividunt.

persequendi hereticos: bono suo exemplo **B**
 13 Et propterea sanctus Vir nullos permittebat solitarios vel alios religiosos in montibus vel inter suos populos conversari, qui alterius opinionis essent, quam sancta Romana docet & tenet Ecclesia, & qui ullo modo ab unitate sanctæ Ecclesiæ claudicarent. Beatus ergo vir Facundinus sacerdos Altissimi inventus fuit sine macula vitiorum, & mundus à perveritate errorum: qui dum prudenter quinque sensus sui corporis custodiret, ne per fenestras corporis suggestiones malignæ & vitia ad animum introirent, in vera munditia & pace animam conservabat, & in vera patientia animam possidebat, & præ cordis munditia & puritatis innocentia Deum admirabilem in suis operibus contemplabatur & lumen divinum jugiter ejus animam illustrabat, & regem Deum creatorem omnium in lumine divino spiritualiter videbat. Laudemus ergo eum in Domino, quia fecit mirabilia in vita sua & signa virtutum in plebe: inter quos sicut lumen cælestis refulsit. Ejus verò fama bonitatis est circumquaque diffusa, bonis mentibus dabat odorem devotionis & pietatis, & omnes audientes & videntes sanctam vitam & conversationem, & perfecta opera beati Facundini episcopi, glorificabant Deum, & laudabant in famulo suo Facundino, & movebantur & incitabantur ad bene agendum & vivendum ordinate sine peccatis, & charitative & ratione cum proximis suis.

subditis præstet, **C**
 14 Verè ergo in eo adimpletum fuit, quod Salvator noster admonuit dicens: Luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est; studebat enim fidelis Famulus Dei omnes ædificare verbo pariter & exemplo, infirmos & pauperes visitans & confortans, & piè & charitative eis subveniens, & subveniri faciens juxta posse, & in tribulationibus & angustiis consolabatur afflictos, & in carceribus detentos proculpis suis, quos ad statum salutis reducere & ad sanctam confessionem & poenitentiam inducere suis piis monitis procurabat fideliter. Eos verò, quos videbat per amplam mundi viam sine freno timoris Dei peccando & malè vivendo currere, durius increpabat, & eis in malis, quantum poterat, resistebat episcopali auctoritate reformans eos, & malas cogitationes eorum dissolvens & dissipans.

ac prodest **D**
 15 Plures verò tales redierunt inducti monitis sacerdotis Dei Facundini, & licet tunc temporis

D
 Officialis Romanæ reipublicæ, & Ecclesiæ patrii & proconsules & præfecti, prædictis in urbibus & provinciis constituti, perfectam justitiam conservarent secundum edicta imperialia, episcopi sancti & sacerdotes boni in spiritualibus saluti animarum opportuna & divino cultui condecencia perfectius procurabant, & in cura gregis Apostolorum sibi commissi sollicitè vigilabant, ne ullos pauperes necaret inopia ciborum, & nudos extingueret frigus intensum, & nivium & ventorum. Sic beatus Papa Gregorius pastor sanctæ Ecclesiæ studebat... omnes spirituales pauperes, religiosos & religiosas, eremitas & solitarios: Facundinus servus Dei in cella reclusus, eremita solitarius, . . à beato Gregorio Papa indutus tunica & litteris confortatus. Omnes verò sancti episcopi in suis episcopatibus pauperum & infirmorum, peregrinorum, pupillorum, orphanorum & viduarum & inclusorum, præcipuam curam habebant, cuncta, quæ habebant, pauperibus erogantes, & etiam ipsi pauperibus & infirmis humiliter servientes, & circa salutem animarum attentius vigilantes.

egregiè **E**
 16 Tales antea pastores habebant ecclesiæ, qui recusabant pecunias aggregare, & gloriari volebant in equis & vestibus pretiosis, sed verè mansueti & humiles mansuetum & humilem Christum devotè sequebantur, & humiliter sequebantur. Beatus verò Facundinus episcopus sanctis pastoribus episcopis adjunctus & numeratus cum eis, quia justè & sanctè vixit, & opera sancta misericordiæ in proximos exercuit juxta posse, ideo membrum Christi effici meruit, & veraciter in eo adimpletum fuit, quod ipse Salvator asseruit dicens: Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Famulus verò Dei Facundinus innocens manibus & mundo corde, qui verè Christum diligebat, & proximum sicut se ipsum, manebat in Christo conformis per omnia suæ sanctissimæ voluntati, & nil separabat eum à vera Christi charitate. Imò quanto plùs exterius vexabatur & persequabatur & affligebatur à malignis spiritibus, & à pravis hominibus, tanto hilarior & ferventior congaudebat in Christo, & accendebatur ejus sanctissima charitate.

animi dei missio **F**
 17 Multum verò fructum attulit hic Vir beatus, qui in vita sua mitis fuit, & in salutis viam plurimos sua prædicatione retraxit à malis, & ad Christum reduxit, & multos Christus absolvit in cælis, quos fidelis famulus & sacerdos ejus Facundinus absolvebat in terris. Verè in eo adimpletum fuit, quod ipse Deus per prophetas prædixit dicens: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & timentem sermones meos. Licet autem beatus Facundinus omni virtute fuit decoratus, præcipuè tamen sancta humilitas in eo refulsit, quia fuit in mente verè humilis, timens Deum, & à judiciis ejus jugiter pavendo, omnibus se viliozem reputando, humilia & aspera religiosa vestimenta portando, peregrinus & pauper in hac vita non equis & palafredis * equitans, sed suis pedibus humiliter solus in timore orando, incedendo, & in die cum spiritualibus discipulis de Deo loquendo aliquando ambulabat. Bona autem consuetudo sancti exercitii huic beato Viro ex multa assiduitate & mentis devotione continua, conversa quasi ei fuerat in naturam: nam numquam otiosus stare poterat, quin aliquid boni faceret aut legendo aut orando vel Christianos exhortando, ita quòd non transibat

* palafredus est genus equi.

A bat hora vel momentum temporis, quod non totum in Dei laudibus & salute sua & proximorum convertatur.

pia Horarum canonicarum recitatio.

18 Horas verò canonicas beatus frater Facundinus cum multa mentis devotione, elevando & directo ad Dominum intellectu & desiderio cordis, devotè dicebat, bene proferens verba, & sollicitè audiens, & sic attentus, ut quasi Deus præfens esset, psalmos recitabat & orationes: nam & spiritus Domini Famulo suo præfens erat, & replebat interiùs ejus mentem benedicens, & veraciter illustrabat, & sic ab omni cura & strepitu terrenorum retractus, cum mentis jubilo Deum, qui fecit omnia, collaudabat jam spiritualiter supernis choris angelicis sociatus. Volebat etiam & monebat clericos suos Horas canonicas dicere devotè, & temporibus ordinatis, & ut meliùs eos induceret ipse sanctus Pater, cum eis in ecclesia conveniens sæpius cum eis divina Officia devotiùs persolvebat, benignè & charitativè eos monens, ut numquam ullam Horam dimitterent, ne pro qualibet Hora dimissa & perditā mortali crimine ligarentur.

optima monita clericis & sacerdotibus data.

19 A perversa verò ventris ingluvie, & ab æstu avaritiæ suos clericos refranabat, monitis & correptionibus ad sobriam vitam & ordinatam & religiosam eos ordinans & adstringens: à familiaritatibus nocivis, quantum poterat, eos retrahebat, ne in vaniloquio & benevolo mulierum contubernio eorum mentes dissolverentur, & sicut ex devotione & munditia privarentur. Sacerdotes etiam confessores monebat, ne ullam cum mulieribus familiaritatem haberent, & inepta colloquia & superflua, nisi in audiendo confessiones earum, & conferendo eis Sacramenta divina, juxta quod saluti expedit, & congruit honestati, asserens mulierum aspectus infirmis mentibus tremendos, & corda fortia spiritualium sæpius denigrare, & quos in talibus inveniebat vitiosos, puniebat acriter, indicens eis poenitentias salutare; incorrigibiles verò tamquam membra putrida ab Ecclesia & Sacramentis separabat.

solicitude in administrandis dignè Sacramentis, ac clericis

20 Hic fuit ergo pastor misericordiarum episcopus Dei Facundinus, neque temporalibus commodis & lucris terrenis oves suas rexit & pavit, sed sine omni vitio simoniacæ pravitatis hic Sacerdos Dei virtutum opifex administrabat ecclesiastica Sacramenta cum devotione & reverentia, quæ ipse gratis à Deo acceperat, Dei amore & humiliter subditis gratis dabat, & virtutis divinæ efficaciam, quam Vir Dei recipiebat à Domino, in Sacramentis sacrosanctis debitam in mentibus suscipientium sacrosancta de ejus sanctis manibus, & plurimos à peccatis mundabat, & Christo adjungebat, æternæ vitæ participes effectos. Cum verò Dei Sacerdos & pontifex ordinationis tempore clerici ad suscipiendos ordines venirent ad eum, ipse zelo Dei & salute animarum accensus, illorum vitam & conscientiam examinabat, si digni essent; nullo modo permittens, quòd ad sacros ordines reciperentur, qui malæ vitæ & carnales erant & incorrigibiles, & certus esse volebat, quòd erant bene confessi & dispositi, & bonæ famæ, quos ordinabat, & ad sanctum sacerdotium assumebat.

ad sacerdotium promovendis,

21 Sciebat enim sanctus pastor Facundinus, quòd clerici indigni sacerdotio, indignè tractantes ecclesiastica Sacramenta, reprobantur à Deo, & ad damnationis suæ ruinam sacrata pertractant, & animas proximorum malis exemplis occidunt: & sicut de bona vita sacerdotum ecclesiasticorum & religiosorum, & sanctis verbis & exemplis laici

Augusti Tomus VI.

simplices & fideles semper proficiunt, ita de mala vita & exemplis malorum sacerdotum & clericorum, subditorum animæ occiduntur: ita ut ab eis confiteri & Sacramenta Ecclesiæ recipere dedignenter, & ad divina officia accedere: ipsorum malis exemplis amaricati retrahuntur, & quòd Christum crucifigunt, indignè fumentes, & ipsum occidunt in cordibus proximorum, æternæ damnationi & igni inextinguibili se obligant æternaliter puniendos

A. ANONYMO.

22 Quando autem Vir Dei Facundinus Missas celebrare volebat, licet esset verè mundus mente & corpore, & verè castus, quia honestatem & puritatem multà abstinentiâ, vigiliis, orationibus, & disciplinis acquisierat & conservabat, tamen priùs se præparabat vigilando, orando, & purè confitendo, & per sanctam compunctionem & contritionem priùs se ipsum & cor suum Domino offerebat in sacrificium, & spiritum ejus contribulatum, & cor contritum & humiliatum Deus mirabiliter acceptabat. Et licet mens ejus pura & innocens & devota Deo vivo quasi jugiter adhæreret per sancta desideria & sanctas meditationes per omnia conformis suæ sanctissimæ voluntati, in illo tamen altissimo Sacramento, dum Missas celebraret beatus Facundinus, donis cælestibus copiosius replebatur, & agno immaculato Christo Dei Filio perfectius inhærebat, & spiritualiter uniebatur, quem in sancta communione cum vera cordis devotione fumebat.

ac singularis ad Missam

E

23 Et quia ipse de vivo Jesu, qui de cælo descendit, sæpius manducavit reverenter, vitâ vixit pacificâ, & gratia Dei semper fuit in illo. Verè enim dicere poterat, sicut Apostolus ait. Vivo ego jam non ego; vivit verò in me Christus. Hic ergo Dei famulus Facundinus vitam æternam in se manentem, cum verum Panem angelorum manducavit, ipse devotus, inquam, & multis, pro quibus ipse obtulit hoc sacratissimum sacrificium, remissionem peccatorum, & à Deo gratias impetravit, & animabus, quæ erant in purgatorio, suis meritis & orationibus & virtute corporis pretiosi Domini nostri Jesu Christi impetravit poenas feliciter terminare, & transire ad gaudia sempiterna. Sacerdotes autem & suos clericos beatus pater Facundinus admonebat, pro ut decebat, ut ad celebranda divina mysteria se præpararent devotè, ut nullus præsumeret sanctum corpus Christi sumere, nisi bene confessus, & nullo mortali crimine obligatus. Subditos verò & laicos prædicabat, ne sacras communionem reciperent, nisi bene confessi priùs & dispositi & contriti.

præparatio laudantur.

F

A N N O T A T A.

a *Hujus Sancti vita cum ex ipsius tum ex aliorum veterum scriptis collecta est apud nos die 2 Maii.*

b *De hoc sancto præfule agatur die 7 Decembris cum Martyrologio Romano.*

c *Habetur in Romano die 30 Septembris.*

d *Celeberrimus est S. Hilarius Pictaviensis episcopus, cujus vitam illustravimus die 13 Januarii.*

e *Celebratur hac die, qua rerum ab eo gestarum collectio amplissima exhibetur in hoc tomo.*

f *Celeberrimum concilium, id nominis secundum, anno 787 habitum fuit.*

g *Gritonatorum. Quid sibi hac vox velit, non intelligo; qua, ut plures alie in hoc apographo, male scripta vel descripta fortasse fuerit. Quid si scribi*

A. ANONYMO.

scribi debeat gridatorum ; & vox ista barbarè formata sit è voce Italica gridatore, quod clamatorem significat ? Et cur non hic infrunitos quasi rabulas, vel quid simile ?

CAPUT III.

Sancti cura pro monialibus ; pastoralis de suo grege sollicitudo ; colloquia spiritualia ; S. Juventinus ejus discipulus ; fructus in proximo ; vita mixta ; castitas.

Reclusas ac moniales cavere jubet à familiaritate hominum :

B

Venerabilis Dei sacerdos Facundinus, & fidelis pastor populorum Tadinati, cum oves sibi commissas fideliter regeret, cum multo Dei timore clericos & laicos fovaret, reclusas moniales & religiosas feminas curâ præcipuâ custodiebat, ne lupus rapax eas raperet & dissiparet : & ne sensus earum mobiles frangeret, & veneno falsæ illecebræ & suavitate earum animas antiquus serpens inficeret & necaret, familiaritates nocivas hominum eis denegabat, ne fragilis sexus femineus à fallaci confabulatione & fraudulenta amicitia traheretur & frangeretur, ne per fenestras quinque sensuum mors ad animas earum ingrederetur, & dum vivere in conspectu hominum in sanctitate putarentur, ante Dei oculos spiritualiter mortuæ in vitiis probarentur. Et quia mens humana quæcumque spiritualiter, nisi in vero Dei timore teneatur, citò subvertitur à vento inanis gloriæ, à laudatoribus exaltantibus vitam rectam, & opera bona per linguas adulatrices, & sicut plures insipientes spirituales & stultæ virgines, cum in laudibus humanis se laudantium extolluntur, & sanctæ videri & teneri gloriantur ante Dei præsentiam, meritò privantur à præmio, & cum fatuis virginibus reprobantur, nec ad convivia sponsi & sponsæ intromittuntur.

varia referuntur

C

25 Eapropter Facundinus, sicut ipse laudes hominum sapienter devitabat, ita spirituales filios inanis gloriæ vitium fugere monebat, ut cum virginibus sapientibus jungerentur : & ideo per sanctam confessionem per sacerdotes bonos eas purgari à vitiis faciebat, & visitatione disrutas eas corrigebat & reformabat, omnem amaritudinem odii abjicientes, & ad veram pacem & concordiam cum proximis se reformantes. Illis verò, qui rapinâ & furtis, usuris, & malè ablati illaqueati tenebantur, nullo modo absolutionis beneficium, & Communionis sacrae mysterium dari concedebat, nisi prius perfectè restituentes, vel firmum pactum restituendi componentes. Eos autem, qui in luto luxuriæ involuti, & foedati fornicationibus, & leprâ resperfi immunditiæ, Deo & angelis abominabiles, putridi & foetentes, nullo modo ad sacra mysteria accedere permittebat, nisi prius per poenitentiam & humilem confessionem & contritionem se lavarent, & per veras & amaras poenitentias Deo se reconciliarent.

de solitudine ejus pastorali :

26 Sanctusque Pastor bonus & medicus prudens animarum languentium curabat vulnera, & salutis medelam fideliter eis tribuens, salvatori bono Jesu Christo reddebat incolumes & mundatos. Benignè autem & charitativè oves erran-

tes à via mandatorum Dei piis monitis & exhortationibus reducebat ad ovile Christi, & in sinu sanctæ matris Ecclesiæ sollicitè custodiebat : & cum in cura gregis & populi sibi commissi tota die cultor Trinitatis Facundinus quasi in vinea Domini fideliter laboraret extirpando vitia & virtutes inferendo, in Christi nomine ejiciebat dæmonia de cordibus peccatorum, [extinguens] mala desideria & voluntates & propositum pravum malè operandi : ægros etiam spiritualiter à diversis curabat infirmitatibus in nomine Domini, diversa vitia & peccata à mentibus & cordibus evellens plurimorum. Cæcis autem, & obtenebratis in caligine ignorantia, verborum Dei & mandati sanctæ Ecclesiæ lumen reddidit conscientia, Christum in mentibus eorum seminans, qui est lumen verum animas sanctas illuminans, & sol justitiæ, veritatis suæ radio sancta corda illustrans. Vir Dei Facundinus sicut erat totus euangelicus & devotus, sic sanctum & euangelicum observabat silentium, ut numquam ab ore suo procederet verbum injuriosum, stultum & lascivum, & quod in corde proximi turbationem & amaritudinem generaret.

D

27 Et sic ipse veraciter bonus homo de bono thesauro cordis sui semper utilia & edificatoria verba proferebat, & etiam cum devoto Juventino archidiacono suo, & aliis devotis discipulis & fratribus spiritualibus, in colloquiis divinis & lectionibus, in mensa dum comederent, & aliis temporibus cum sibi vacarent, à cura & strepitu subditorum retracti, exercitabantur & recreabantur in deliciis spiritualibus mensæ Domini : lascivos verò in verbis, & stultè loquentes, & injuriis proximos conturbantes, & aliorum vitam temeriter infamantes, durius increpabat vir Domini Facundinus, & corrigebat gravi disciplina eos subiectos : incorrigibiles verò omnino devitabat, & in suum consortium & intra suum episcopatum nullatenus admittebat.

E

colloquia spiritualia :

28 De opportunis verò & necessariis corpori efcis famulus Christi Facundinus jactabat in domino cogitatum suum, quem ipse pius Deus per famulos suos nutrebat sollicitè, qui mira devotione afficiebantur ad ipsum, ejus benignitate attracti : inter quos præcipuus extitit famulus Dei, archidiaconus ejus, & alii devoti fratres, qui exteriora negotia peragebant & necessaria procurabant, ut magister eorum & pater Facundinus orationibus & contemplationibus divinis liberius vacaret : qui nimirum Juventinus charissimus discipulus & spiritualis filius beati Facundini verè fuit, & sanctitatis ejus conscius & imitator præcipuus inter alios. Felix nimirum [ac beatus] erat conventus fratrum canonicorum, & religiosorum conventicula, & clericorum societas ecclesiarum Tadinati, quibus tam Sanctus præsidebat pater episcopus Dei famulus Facundinus benignus & pius, & ipsi filii spirituales in Domino, & discipuli devoti & humiles & honesti, in medio quorum Christus erat Dominus & magister. O quàm bonum & quàm jocundum erat, tales fratres habitare in unum, qui divinum cultum cum multa veneratione agebant & ad Dei laudes & sanctorum populum attrahebant, & ad bene agendum, & purè vivendum suos concives invitabant plebes, ut piè credimus, tanti Patris, & sic perfecti, & sic sancti discipuli, & confratrum bonorum claris exemplis incitati mundum cum suis vanitatibus contemnebant, & cœlibem vitam agebant se ipsos Domino offerendo.

F

Juventinus ipse discipulus :

A
multi per
eum celo
adscripti :
vita ejus
contemplati-
va & acti-
va :

29 Multos verò fuisse credimus Dei servos & timentes Deum in eadem civitate Tadinato & clericos & laicos & per regionem in circuitu, & in ipsis montibus Apenninis *a* : quorum nomina licet nobis incognita sint, in libro tamen Vitæ Dei & Agni conscripta sunt, cum quibus regnant in æternum. Sacerdos autem Altissimi Facundinus, qui jam cum beato Paulo cælestis contemplationis arcem ascenderat, & divinæ sapientiæ dona gustaverat, cura episcopali coactus ad dirigenda & sanctificanda matrimonia, [in] proximorum curas concedebat, & sicut patriarcha Jacob vidit. Aliquando per charitatis zelum, ut alter Helias, ascendebat in Deum, & illius charitate accendebatur, cujus inæstimabilis bonitas Filium voluit incarnari & crucifigi, ut redimeret, quos incarnavit *b*, de morte, per gradus pietatis condescendens ad proximum. Inopiam & tribulationes cum proximis velut suas [proprias] portabat, subveniens eis, & eorum miseras & penurias relevans, nunc prædicando nunc visitando infirmos & oppressos ad Christum reducebat in activa vita, velut Martha fidelissima, Domino fideliter & ferventer serviebat. Demum ad mortem Domini... abstergebat lachrymis, vigiliis & orationibus & jejuniis, si quid ei de terreni pulveris vanitatibus adhæsisset.

conservan-
da castitati

30 Servus autem Dei Facundinus in se ipso rigidus & severus super custodiam suæ puritatis attentius vigilabat : nam mulierum familiaritates, colloquia & aspectus devitabat prudenter, non audens respicere, quod concupiscenti non licet. Et licet sæpius necessitate compulsus curæ episcopalis, loqui mulieribus cogere, sicut pius pater eis condescendebat audiendo confessiones earum in casibus opportunis, & conferendo eis Sacramenta divina, & de salute animæ salubriter eas admonendo, & ita cautè, ut in nullius faciem figeret diutius intuitum oculorum suorum, ne ferentatem munditiæ animæ suæ in aliquo obnubilaret, & ne in carne sua edomita & subiecta spiritui igniculum suscitaret, & veram pacem à divina gratia sibi datam in aliquo conturbaret.

divina
gratia con-
servanda in-
vigilat.

31 Et licet Vir sanctus exterioribus curis pontificalis officii populo sibi commissio obligatus cogere ad ejus munia exequenda, ab interna quiete orationis & devotionis exterius egredi, tamen semper sollicitus de sua salute, expletis cum pace & charitate curis sui populi, ad suas orationes & internam quietem velociter recurrebat, in cellula se recludens ad orandum patrem suum & creatorem Deum : & ideo festinabat sic citò recurrere ; ne in anima sua & in corde calorem suæ devotionis extingueret, & mentem suam divina dulcedine & lætitiâ evacuet, & tristia negotia & dolorosas curas hujus vitæ miseræ & labilis, quæ pacem & internum gaudium mentis dissipant & confundunt, prudenter devitabat, & declinabat ab eis : sicque fiebat Dei gratiâ & virtute, ut, dum Vir sanctus sapienter in se Dei gratiam conservabat firmus in fide & spe nostri Salvatoris, flumina vivæ aquæ sanctæ doctrinæ & exhortationis de ejus corde per linguam emanabant in suis discipulis & populis vitæ æternæ per sancta colloquia irrigando.

A N N O T A T A.

a Apenninus mons est Italia notissimus & vastissimus, partem ejus maximam dividens in

longitudine : pro cujus descriptione mitto lectorem ad geographos. His adde dicta de isto monte in Commentarii prævii initio.

b Incarnavit, id est, carne seu corpore induit. Hac expressione auctor videtur alludere ad illud, quod præcedit : Filium voluit incarnari.

C A P U T I V.

Singulare orationis donum, & multiplices fructus ex eadem relati.

Cum verò sanctus episcopus Facundinus totam diem in Dei laudibus & sanctis operibus expendisset in activa vita, sicut beata Martha, adveniente nocte, exemplo nostri Redemptoris ascendebat in montem solus orare, & ne faceret justitiam suam coram hominibus, ut videretur ab eis, sollicitè præcavebat : nam prius, comite Juventino devoto discipulo, in lectulo se reclinabat, & modicum dormiebat, & dormiens corpore, vigilabat tamen mente, sicut dicit sponsa in Canticis : Ego dormio, & cor meum vigilat. Deinde divino spiritu excitatus, concitus surgens, dum secum fervorem sui cordis exercitare & expendere non valeret in episcopio, ne Juventinum archidiaconum, & alios confratres excitaret à somno, & præcipue, ne eum extollerent & magnificarent in populo ; propterea secretè & cum silentio egrediens de episcopatu & de civitate, ad Deum laudandum pergebat.

Vir Dei or-
rat in abs-
condito

33 Tantus verò erat in famulo Dei Facundino fervor devotionis & dilectionis in Dominum nostrum Jesum Christum, quod non solum sibi sufficiebat intra suam ecclesiam laudes & gratias perfolvere ; sed fervens spiritu per planitiem & montes pergebat Deum laudando, & dilectum suum Dominum nostrum Jesum Christum, quem amor humanavit, quem devotè meditando prius in lectulo suo quæsierat per noctes, & per vicus & plateas orando quæsierat, nec invenerat, sicut volebat, timore repressus & abstractus, ne rumor de eo in populo fieret, demum pertransiens eos, dimissa civitate & populis, solus & liberè cum psalmis & hymnis genua sæpius flectendo, palmas & faciem in cælum levando, pertransibat planitiem, & ascendebat in montem solus orare, & per abrupta montium, per concava vallium, & per defossa terrarum cum excessivo fervore spiritus dilectum salvatorem nostrum Dominum requirebat Jesum Christum, cui ex charitate inenarrabili pro nobis crucifigi complacuit.

E

ac spiritu
fervente :

34 Et quia ipse famulus Christi Facundinus erat verè innocens manibus & mundo corde, in montem divinæ contemplationis à sancto Spiritu trahebatur, & per sancta desideria levabatur in excelsis, & mens ejus divino illustrata lumine Deum videbat in speculo puræ lucis intellectualis : & tunc adorabat Deum Patrem in spiritu & veritate : & sicut sanctus Moyses, sic iste fidelis Pastor pro suo populo Deum devotissimè exorabat. Accipiebat ergo benedictionem à Domino & misericordiam pro suo populo, & ipse Vir humilis benedictionibus & donis à Domino replebatur, & Deo vivo in orationibus & contemplatione familiaris effectus, quasi amicus cum amico hic fidelis servus cum suo Domino

F

fructus

A. ANONYMO.

multiplices

loquebatur, & jam cum Deo unus effectus, solus cum à Deo carnis paries disjungebat.

35 Erat beato Viro nox tam devota illuminatione sibi in deliciis suis spiritualibus, & in nocturno silentio dum silerent omnia, sermo Dei omnipotentis à regalibus sedibus de cælis veniens in mentem sui Famuli, suâ gratiâ replebat, & propter ipsum Tadinensibus multa beneficia tribuebat. Et Vir iste beatus præventus à Domino in benedictionibus dulcedinis, sicut elevatus in excelsis per zelum charitatis, ne à gratia divina caderet, tenebatur à virtute veræ humilitatis. Nam illuminatus à Deo cognoscebat Dei judicia esse justa, dum superbos corde dispergit, & exultat humiles: & propterea in timore Domini se tenens, indistanter serviebat Domino in timore, in activa vitâ, bona opera in proximos operando, & exultabat in Domino, cum tremore in contemplatione orando. Sic ergo iste Vir sanctus in mansuetudine cum fideli cura pastorali consimilis Moyfi, & in zelo veræ charitatis & justitiæ sancto Heliæ, beati Petri humilis imitator in sacerdotio, & sanctis Apostolis in vita apostolica, transfiguratum Christum & glorificatum ad Patris dextram sedentem videre meruit in hac vita in contemplatione perspicua, & ejus gratiosâ præsentia sæpius refoveri in monte altissimo Apennino.

36 Quantas verò, & quàm magnas consolationes, illuminationes & spiritualia dona illa sancta anima beati Facundini in monte illo, & in illis locis desertis à Christo recepit * & repleta fuerit, iste Spiritus sanctus testis est, qui, ubi vult, spirat, & quos replet, cælestes facit: quæ dona Vir sanctus & spirituales visiones descendens de monte numquam alicui referavit, & propterea mons ille Serra a sancta appellatus est, quod hujus beati Pontificis, & aliorum fervorum Dei & ancillarum orationibus & vigiliis sanctificatus est: in cujus summitate Vir sanctus in defossa in duro saxo cellula in orationibus sanctis & deliciis spiritualibus sæpius permanebat, verâ experientiâ expertus, quod bonum erat ei, ibi esse. Ad tantum verò fervorem sanctus Vir Dei & orationibus ignitis viva charitate Dei & proximi, in quibus Vir sanctus exercebatur, igneo amore seraphico illustratus, multitudo mularum spirituum malignorum volitantium per aëra appropinquare nullatenus nec residere valebant, sed ad corda tepida hypocritarum inutilium recurrebant, & beatum Virum nil lædere valebant.

per oratione

37 Sic ergo nocturno peracto silentio in sancta visione & oratione, vir Dei Facundinus descendebat de monte, & ante auroram & solis ortum silenter & absconsè intrabat civitatem, & in suum episcopatum; & ut à nemine comprehendi & conspici ista possent, in lectulo, unde prius surrexerat, recubabat. Quia verò tunc temporis plurimæ civitates & castra muris non circumdabantur nec januæ claudebantur, Romanorum magnâ potentiâ fultæ & securæ, & in pace permanebant, villæque, civitates & castra, quæ à Gothis, Longobardis erant destructa in præterito tempore, ex ruinis earum reversi cives & renati ex mortuis & fugatis civitates restaurabant, si per gyrum non poterant circumdare muris, nimia paupertate à guerra * prius oppressi, & cultui terrarum intenti & occupati, ideo ipsam Tadinatam civitatem vetustam restaurantes, ex ruinis antiquis circumdatam fuisse muris, non legimus, nec credimus: & ideo beato viro Facundino erat via libera eundi & redeundi in

* i. e. bello

montem; & quia Gothorum & Longobardorum vexatio jam cessaverat b, & ad Christi fidem conversi c erant, & Romano imperio similiter jugati, ideo populi liberè die ac nocte ad sua negotia ire valebant, & sancti religiosi & sancti eremitæ montium, sacras peragendo vigiliis, Deum laudando insimul & divisim, ad sancta loca pergebant, & unusquisque pro suo modulo laudis sacrificium Altissimo offerebat & matutinale officium, & laudibus fideles Christiani interesse ad Deum laudandum. A sanctis prælatis inchoata antiquitus talis consuetudo devota, matutinis & aliis Horis adesse fideles laicos, duravit per tempora longiora.

38 Vir autem Domini Facundinus secretum sui regis Christi celare bonum existimans, non solum alios clericos & confratres & subditos latere volebat; sed ab ipso Juventino archidiacono suo devoto se occultabat, ne suæ contemplationis devotum statum sentire posset, ne fructus inanes laudis humanæ ab Juventino reciperet. Verè autem hic Dei servus Facundinus in anima sua futuri sæculi inenarrabilem gloriam & suavitatem persenserat, qui ita scienter & studiosè laudes & honores sanctitatis de se audire vitabat, qui nocturno silentio solus & egrediens civitatem, & silvas & nemora penetrans cum Dei laudibus psalmis & hymnis. Quia verò malus timor retrahens homines à Sanctis jejunis & vigiliis, & retardans ad serviendum Deo, & tepidum & accidiosum * tenet religiosum in Dei servitio: talis ergo timor non est in charitate, & mentem beati Facundini nullatenus denigravit: sed perfecta charitas, quæ foras mittit timorem, animam Viri Dei veraciter illustravit, & admiranda securitate spirituali & constantia roboravit, ut nec turbas & insidias malignorum spirituum pertimesceret, nec feras indomitas in silvis latitantes, & nocturno tempore circumquaque discursantes ad rapiendam prædam, expavesceret; sed, sicut cum animalibus domesticis, cum eis conversabatur, & ad Deum laudandum, ut piè credimus, Vir Domini eas invitabat.

39 Ipsæ autem feræ & animalia, ursi, porci silvestres, lupi, capræ, & animalia incognita in nullo virum Dei Facundinum lædebant; sed tamquam oves mansuetæ cum Viro Dei in montibus conversabantur, divinam virtutem in Famulo Dei juxta suam intelligentiam infusam eis à Deo, metuebant. Nam benignitas & dulcedo benevolentia, à divina bonitate creaturis annexa & infusa, creationis animum, in vera innocentia & puritate viventem, & à Domini voluntate in nullo discordantem, naturali quadam subtilitate cognitionis d, quâ illustratur à Deo, præsentiebant in Dei Famulo & rectum vivendi ordinem, & immaculatam vitam, & mira quadam dilectione afficiebantur ad ipsum.

40 Dum ergo vir iste beatus episcopus Facundinus non solum inter homines, sed inter feras angelicam & apostolicam ageret vitam, spirituales conversationem & sacerdotis dignitatem, & perfectionis & sanctitatis vitam cum eis humilitate & mansuetudine conservabat, & à terrenis desiderii retractus cum mente Deo adhereret, tamquam peregrinus & advena peregrinationes suas devotas continuabat in die, profectibus subditorum intendens & procurans eorum salutem, & in nocte exemplo Christi nostri Redemptoris ascendebat in montem solus orare, & sicut Redemptor noster in excessiva charitate

D

b

c

in Sanctum

E

* i. e. accidiosum

à Deo

F

d

cumulati.

A ritate pro nobis orabat, ut Deo Patri nos reconciliaret, & regnum nobis cæleste acquireret; sic iste fidelis Famulus ejus & bonus pastor preces devotissimas Deo offerebat pro suo populo tamquam alter Moyfes, ut, quos verbo & exemplo gubernabat in Christo, eos suis orationibus defenderet à spiritualibus inimicis, & perduceret ad repromissam patriam salutis æternæ.

A N N O T A T A.

a Serra, inquit Cangius, pro monte vel colle usurpari cœpit: qua notione Hispani etiam SIERRAS dicunt. Quibus addi possunt Itali: nam apud Jacobillum in descriptione Tadini pag. 12 scribitur Serra de' Santi, ò Serra santa. Plura de dicta voce Cangius.

b Pagius ad annum Christi 554, num. 6, bellum Gothicum in Italia tunc finitum fuisse memorat ex Agathia, quem citat, lib. 2, pag. 49 & sequentibus, contra alios, qui illud aliquantum differunt.

B c Gothi in Italia post eversum suum dominium paulatim conversi sunt. Baronius ad annum 591 agit de Agilulpho, Longobardorum rege per Theodolindam reginam, conjugem ejus, Ecclesie Christi adjuncto cum subditis suis.

d De anima brutorum, ejusdemque functionibus disputant philosophi: qua qualis sit, sub judice lis est, & erit.

C A P U T V.

Discoli Sancto invidi; vana gloria fuga; virtutes alia; obitus.

Virtus sancti Praesulis odiosa discipulis: vana gloria

Quoniam noverat fidelis Juventinus, quòd maligni aliqui clerici & laici felicibus actibus beati Facundini invidebant, & eum odiosum habebant, quia eorum vitia arguebat, & arcebat eos à malis, libenter eum in aliquo infamassent, ut eis consimilis videretur: quia sancta & recta vita beati Facundini vitam malam & mores pravos lascivorum, & clericorum dissolutorum rem reprobam & pravam... Cùm verò Juventinus devotus archidiaconus ejus quadam die calceamenta beati Facundini, quæ in fero bene deterfa repofuerat juxta humile stratum, in quo devotus pater repausabat, in mane surgens horâ primâ accepit, volens ea surgenti Episcopo præparare, ut calceatus procederet in ecclesiam cum discipulis ad divina officia & mysteria celebranda; cùmque tactu & visu Juventinus fidelis calceamenta luto infecta videret, cum anxietate cogitare cœpit, quid hoc esset. Verùm, quia ipse beati Facundini vitam cognoscebat cœlibem, & ipsum Sanctis moribus adornatum, & opera sancta & perfecta, & verba cælestia; quid hoc esset, non fuit ausus inquirere à Pontifice venerando, patre spirituali & magistro; sed cum eo in ecclesiam procedens divina officia celebraverunt cum clericis & populo, & nulla murmuratio ab ore Juventini processit, nec à confratribus inquisivit, sed fidelis & devotus alia quadam nocte vigilantè & sollicitè observavit, cupiens de hoc certius declarari, nullum alium ad hoc inducens, ne murmur fieret & de Patre episcopo sinistram aliquid suspicaretur.

A. ANONYMO.
42 Cùm verò alia nocte beatus Facundinus primo [noctis] conticinio à divino spiritu, qui in ejus mente humili & quiete requiescebat, excitatus, cum silentio episcopo & civitate egrediens, pertransiens planitiem, cum psalmis & genuflexionibus ascendebat in montem, & devotus Juventinus devotè & humiliter Magistrum sequebatur cum silentio. Cùmque jam penè ad summam ejusdem montis beatus Facundinus orando pervenisset, nutu divino conversus post se vidit discipulum sequentem, & Vir sanctus, qui semper optabat secretum, & secreta suorum subditorum, ita occultè & subtiliter investigari noluisse ab illo, intimè doluit, se manifestatum cognoscens, timens, ne thesaurum cælestis desiderii & contemplationis, & donum Dei altissimi per auram favoris & humanæ laudis perderet, vel in anima sua aliquatenus impediretur; & charitativè indignatus discipulum reprehendit, quòd minùs bene egisset, & Juventinus perterritus & compunctus timuit valdè, & humiliter veniam postulavit, & quare hoc fecisset, dixit bonam fidem & intentionem suam.

E
43 Beatus verò Facundinus culpam discipulo remisit, & bonam ejus opinionem acceptavit. Et quia charitas est patiens & benigna, vir Dei Facundinus charitate plenus, cogitans & patiens, cognoscens sapienter se non posse ampliùs fervorem sui spiritus occultare, unanimiter cum Juventino Christo servivit, præcipiens ei, ut devotum exercitium sui spiritus nulli manifestaret, & sic in Dei servitio perseveravit usque in finem. Cavebat sibi Vir Dei à laudibus hominum, ne ventus elationis & lubrica fama inanis gloriæ dirueret mentem ejus, & à merito suo eum vacuum faceret ante Deum, & ne in aliena laude resolveretur animus ejus, & in tumorem cor ejus excreveret, & sicut inter virgines fatuas computaretur veniens in judicio ante Deum, & quia nesciebat quâ horâ Dominus ejus venturus esset, vigilabat sollicitè, ut semper mens ejus attentata esset vitia fugere & apprehendere virtutes, & lampadem plenam oleo devotionis & pietatis, igne charitatis accensam, prudenter conservabat apud se, ut, veniente Christo Sponso, introiret cum eo ad nuptias sempiternas.

E
44 Regebat ergo populum & nutriebat in Christo fidelis pastor Facundinus, & sacerdos archidiaconus Juventinus, & ad Dei laudes & ad bene operandum confratres suos clericos & religiosos & populum provocabant. Tadinenses verò & in circuitu regionis habitantes laudabant Deum, & Jesu Christo gratias multas agebant de bono pastore Facundino, & de fidei archidiacono Juventino, quos eis Deus sua benignitate donaverat, qui odorem sanctitatis & perfectæ vitæ in tota regione refundebant, ita quòd verè adimplebatur in eis, quod dixit Apostolus Christi: Bonus odor fumus Deo in omni loco: nam & sicut stellæ in medio nebulæ, ita isti relucebant in populo nubiloso in vitiis & involuto peccatis, illuminantes eos sanctis monitis & exemplis, & retrahentes eos à malis. Congaudebant autem sancti confratres episcopi & pastores boni Perusinæ civitatis, Eugubiæ, & Assisinas à Tadinensibus clericis & laicis, & ipsi pio pastori Facundino confratri & cœpiscopo: quia licèt locorum diversitas & distantia Dei amicos disjungat, & separet, tamen vera Christi charitas unanimes & conjunctos in vero Dei amore ligatos tenet sancta pax & concordia, quæ maximè temporibus illis inter sanctos episcopos & religiosos vivebat

A. ANONYMO.

sparsim narrat

* propterea intellige famo sensu.

B biographus.

C Sanctus in loco solitario.

b

et secundum Christi exemplar, derelictus.

gebat, quia non sua, sed quæ erant Christi, quærebant, cuncta temporalia reputantes sicut sterora, ut Christum lucrifacerent.

45 Sanctum enim ordinem monachalem & sanctum præfulatum episcopalem accipiebant tam sancti viri pro solo Dei amore, & ut Christo perfecte fervirent, ut ex hoc vitam æternam acquirerent non ut delitiosè & lascivè viverent, & parentes dotarent, & mundi gloriam in mercedem reciperent: quod multi hodie faciunt in tenebris involuti, & spiritali lumine & gratiâ privati, qui in numero fatuarum virginum computantur, quibus dicturus est Deus in iudicio: Nescio vos, discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Quia verò sacerdos Dei altissimi Facundinus apud Deum gratus & acceptus erat pro innocentia cordis & sanctitate vitæ, & evangelicæ vitæ observantiâ dignus erat tanto sacerdotio Christum & beatum Petrum imitando, propterea * adimplevit in eum Christus, quod promisit discipulis: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt.

46 Unde, quando sacerdos Dei Facundinus confitentes sibi peccatores absolvebat, Deus in cælo absolvebat eos & absolutos reddebat, quos fidelis Famulus ejus & minister & sacerdos sanctus in terra positus fideliter absolvebat, & pro quibus sanctum Sacrificium offerebat, & Deum devotissimè exorabat: & quia ipse verum membrum erat nostri Redemptoris, quocumque in Christi nomine Deo Patri petebat, à Deo impetrabat, quia non alia, quàm ea, quæ Christo placerent, postulabat. Et ideo multas animas ejus orationibus & absolutionibus credimus esse salvatas, & plures in peccatis mortuos ejus sanctis monitis ad vitam gratiæ resuscitatos fuisse approbamus. Tanta autem in viro Dei Facundino refulsit mentis munditia & castitas corporis perfectissima, ut verè in eo impleretur quod sanctus doctor Hieronymus dixit: In carne præter carnem vivere non terrena vita est, sed cælestis. Unde & in carne angelicam gloriam acquirere, majoris est meriti, quam habere. Quam vitæ puritatem Vir sanctus cum multa custodia sensuum conservabat, ne per fenestras corporeas integritatem animæ violaret & subtilitas intellectus superno lumine privaretur.

47 Cùm verò Facundinus fervus Dei totum tempus vitæ suæ in Dei servitio & laudibus & proximorum salute expendisset, Deus omnipotens vitam suam sancto fine conclusit, & quia usque in finem perseveravit perfecte in bonis operibus, ideo salvus fuit. Decurso autem modico tempore, quo sanctus vir Facundinus à Juventino secretè sequebatur, & manifestatus sibi soli fuerat, cùm Vir Dei episcopus in monte orationibus vacaret, inspiratus fuit à Domino, & vocatus ad nuptias sempiternas, & fervens spiritu, ut mundi gloriam fugeret ad civitatem non rediit, & cùm viribus corporis inciperet repentè destitui, in vallem Facundianam juxta rivum Castriani b oppidi lento gressu descendit, & quia veraciter Dei famulus Facundinus semetipsum abnegaverat, & crucem portabat Christum sequendo, & perfecte mortuus erat mundo & vivebat in Christo per gratiam.

48 Qui tempore mortis, quando etiam solent viri sancti & perfecti proprii corporis misereri, & medicorum & medicinarum subsidia recipere, & fratrum & discipulorum præsentia & allocutione confortari, & in stratu molliori quiescere: hic verò Dei Famulus jam cum Christo spiritaliter

crucifixus, cui vivere Christus erat & mori lucrum, non solum vivendo, sed etiam moriendo magistrum suum Christum voluit imitari: nam sicut Redemptor noster benignissimus in fervore charitatis suæ, quâ nos dilexit, pro nobis mori voluit nudus & pauper in loco horribili & extracivitatem à suis discipulis derelictus; sic iste fidelis Servus & amicus ejus in illis locis, ubi orationibus fuerat exercitatus, & à Domino receperat spiritum gratiæ, illic Deo Patri & creatori suo reddere voluit spiritum vitæ. Nam orando in manus Domini commendans animam suam, super aridam terram & nudum pulverem quasi in oratione prostratus obdormivit in Domino, solo religioso habitu aspero & despecto circumtectus & involutus: ubi cùm non humana præsentia alicujus & auxilio foveretur, spiritalis præsentia Dei & sanctorum angelorum ei affuit, & ipsum confortavit, & ab eis cum jubilo ad æterna est perductus.

49 Et ipse Vir beatus seminudus & pauper in illa hora extrema, in qua poterat adhuc hostis irasci, mendicus & inops cum diabolo constanter pugnavit, & sic de carne sua & mundo & facthana veram victoriam reportavit, & sic ferventer cucurrit ad bravium, rejectis temporalibus, quòd incorruptam coronam vitæ æternæ feliciter acquisivit: & sicut beatus Martinus, ipse vir Dei Facundinus in cinere & cilicio mortuus fuit pauper & mendicus, & cælum dives intravit hymnis cælestibus honoratus. Et quia maligni spiritus nil in eo funestum & mortale crimen invenerunt, ideo perterriti recesserunt. Testamentum nullum fecit beatus Facundinus episcopus, verus pauper, Christi, quia non habebat, unde faceret. Non pecunias vel equos & alia pretiosa quæque congregabat, sed per manus pauperum cuncta superflua extra victum pauperculum & vestitum asperum, in cælestem gloriam trans mittebat, dum viveret: solum autem paramenta pauperculi & libros humiles, & quæ necessaria erant ad divinum cultum, in suo episcopatu & cathedrali ecclesia dereliquit, & suis clericis exemplum veræ perfectionis dimisit, ut spiritaliam vitam semper tenerent, ut ad cælestem gloriam migrando transirent.

50 Ex hoc autem intelligimus in quanto culmine sanctitatis & virtutum vir Dei Facundinus erat sublimatus, qui non solum in vita sua de sua sanctitate & perfectione laudari & exaltari ab hominibus vitavit; sed etiam moriendo mundanos favores & honores veraciter recusavit, migrans ad Christum solitarius & quietus à præsentia clericorum & discipulorum remotus. Obiit autem venerabilis Dei sacerdos & episcopus Facundinus pater & pastor populorum Tadinatensis diocesis quinto Calendas Septembris, eo tempore, quo sancta mater Ecclesia in pace repauebat, fugata tempestate Gothorum & Longobardorum, & diversorum tyrannorum, à divina potentia per manus Catholicorum imperatorum Justiniani & Justini, & Caroli Magni & Ludovici, & successorum ipsorum c.

ANNOTATA.

a De episcopis Eugubinis consuli potest Ughellus tomo 1 Italia sacra à columna 676 prioris editionis; de Assisensibus col. 540 & sequentibus; de Perusinis à col. * 70.

b Consule præmissa in nostro Comment. § 2.

c De hoc biographi loco disputatum est in Comm. num. 7.

D

et, sicut S. Martinus, pauper

E

F

ex hac vi. migravit die 28 Augusti.

c

CAP.

A

CAPUT VI.

*Revelatio & translatio corporis ;
cultus publicus ; B. Juventinus
apud Sanctum sepultus ;
miracula ; mutata ecclesia ;
sepulcrum divinitus honorari
jussum ; Sancti Legenda.*

*Corpus di-
vinitus re-
velatum*

COrpus autem sanctum beati Facundini vo-
lens Deus honore congruo & digna reve-
rentiâ venerari, cuidam fideli ipsius patriæ reve-
lavit hoc modo : nam eo tempore, quo sanctus
vir Facundinus migravit à sæculo, & spiritus ejus
rediit ad Dominum, qui creavit illum, Dominus
noster Jesus Christus per seipsum, sive per ange-
lum suum cuidam fideli Christiano in visione,
B sancti Facundini revelavit obitum, & injunxit ei
divinus spiritus, ut duos juvencos indomitos ad
plaustrum jungeret, ad locum, ubi sancti Viri
corpus jacebat, pergeret, & corpus sancti Epi-
scopi desuper reverenter imponeret, & quocum-
que divina providentia eos dirigeret & destinaret,
ibi sepulcrum & oratorium sancto corpori con-
strueretur. Evigilans autem vir ille & admirans,
surrexit valde diluculo, & divini oraculi admo-
nitionem adimplevit sicut verus obediens, & ju-
vencos jungens ad plaustrum perrexit ad locum
sibi à Domino demonstratum : & circumspiciens
vidit sanctum Facundinum jacentem in terra, in
Domino dormientem : cujus anima in Deo vive-
bat, cui omnia vivunt.

*Et miro
modo*

52 Et obstupescens cum gaudio adoravit pro-
nus in terram, & Deum in Servo suo devotè be-
nedicens & laudans, deosculatus est devotè san-
cta membra sui Episcopi, & reverenter accipiens,
in plaustro imposuit, & invocata sancta Trinitate
juvencos abire permisit. Dei autem voluntate,
cujus nutu omnia disponuntur, illi juvenci man-
sueti effecti arripientes iter ibant hilares recto tra-
mite: non recalcitrantes portabant arcam sacri cor-
poris Facundini episcopi : ubi & in qua sacra Dei
mandata Legis veteris, & novi Testamenti consi-
lia recondita fuerant & servata sapienter ab ipso
sancto Pastore & sacerdote Domini. Cum ergo
venissent ad locum quasi medium inter flumen
Castriani oppidi, & fluvium muri Castelluli, ibi-
dem immobiles substiterunt, non voce, sed actu
demonstrantes illico eodem debere Dei Famulum
collocari.

*translatum,
& extra*

53 Homines verò loci illius & per regionem
circumpositi ad rumorem tanti miraculi concu-
rentes utriusque sexus & status congregati sunt,
& admirantes & obstupentes Deum & beatam
Mariam & beatum Facundinum venerabiliter col-
laudabant, osculantes sancta membra & cum
multâ devotione venerantes corpus sancti Episco-
pi sui & pastoris, & intra se loquebantur & tra-
ctabant, qualiter & in quo loco sanctum patrem
Facundinum recondent & collocarent. Et in-
spirati à Deo tam clerici quàm populi, cognita
Dei voluntate per illius fidelis viri revelationem,
& juvencorum immobilitatem, non fuerunt ausi
sanctum Episcopum in Domino quiescentem ad
civitatem Tadinatam & suam ecclesiam reporta-
re : & propterea in loco eodem effossa terrâ con-
Augusti Tomus VI.

struxerunt sepulcrum & locellum, & cum lumi-
naribus & laudibus & solemnitate & reverentia
sanctum corpus sui Episcopi in ipso recondide-
runt, & sic ipsam ecclesiam in honorem sancti
Facundini episcopi & confessoris construxerunt,
& devotæ personæ & clerici & religiosi advenien-
tes & permanentes, vigiliis & excubiis peragen-
tes, laudes Deo & psalmos devotiùs perfolve-
bant.

54 Sic factum est, ut sancti Viri fama longè
lateque volaret : & ad ejus reliquias multi populi
confluebant, glorificante Deo Sanctum suum, &
per eum multa . . . A quodam viro spirituali au-
divimus, quòd beatus Facundinus episcopus an-
nos decem & octo *a* in episcopatu Tadinati præ-
fuit, & Tadinensem rexit ecclesiam. Ex hoc co-
gnoscimus & devotè pensamus, quòd ad inenar-
abilem gloriam . . . animam sancti Facundini
Christus assumpserat de ejus corpore colligendo
& collocando & venerando ; sic curabat & fideli
suo [Servo] verè adimplevit Dominus, quod
per David manifestavit in hoc famulo suo Fa-
cundino, dicens : Nimis honorati sunt amici tui
Deus, nimis confortatus est principatus eorum :
nam immenso honore cum amicis suis Facundi-
num servum suum Deus honorat in caelis, quem
etiam per plura centenaria annorum sic honora-
vit & honorat in terris.

55 Nam cum omnium Tadinensium nobilium
& popularium clericorum & laicorum nomina &
facta oblivioni sint tradita, & de nullo memoria
habeatur, solum de sancto Facundino nomen &
sancta opera recordatum, & de ejus archidiacono
sancto Juventino ; ita ut verè in eo impletum
sit, quod dixit Psalmista : In memoria æterna erit
justus. Ipse ergo in memoria habetur hominum,
qui ad gaudium transivit angelorum. Congruum
ergo fuit, ut beati Facundini nomen & memoria,
sicut apud Deum est in æternum impertita cum
beatis ; ita sancta mater Ecclesia, sancto Spiritu
inspirata, & boni pontifices cum cœtu fidelium
instituerunt, ut hujus venerabilis episcopi Facun-
dini celebris memoria perpetua haberetur in diœ-
cesi & episcopatu suo, & dies festus ejus sole-
mniter celebraretur quinto Calendæ Septembris,
quam devotam festivitatem per plura annorum
centenaria veneratam fuisse audivimus à Tadi-
nensibus incolis & contadinis * Nucerinis : & nos
eam temporibus nostris audimus solemniter ce-
lebrari ad laudem Domini nostri Jesu Christi :
qui cum Deo Patre & Spiritu sancto vivit & re-
gnat in sæcula sæculorum. Amen.

56 Servus verò Dei Juventinus archidiacono
beati Facundini, consummatis diebus vitæ
suæ in sanctitate & bonis operibus, fideliter mi-
gravit ad Dominum associatus cum Patre & ma-
gistro in loco dormitionis, & reconditus in ea-
dem ecclesia, sicut tradidit traditio ærita anti-
quorum & oratio ipsorum continet, quæ in eo-
rum veneratione cantatur : hoc dicimus quia ita
pronuntiat : Propitiare, quæsumus, nobis fa-
mulis tuis per merita istorum sanctorum tuorum
confessorum Facundini pontificis, & Juventini
confessoris, qui in præsentî ecclesia requiescunt,
merita pretiosa, ut eorum pia intercessione.

57 Temporibus quoque nostris circumadja-
centium locorum Tadinatæ olim diœcesis habi-
tatores in montem ipsum Serræ sanctæ pro sicci-
tate, & aliis tribulationibus eis irrogatis pro pec-
catis eorum, vidimus ascendisse, & Dei nostrî
magnâ misericordiâ & benignitate, & meritis &
orationibus beati Facundini episcopi eos exau-
diendos

A. ANO-
NYMO.

*ecclesiam
ejus episco-
palem se-
pulcrum est,*

a

B

*transmissâ
sancti Præ-
sulis ad po-
steros memo-
riâ,*

F

** i. e. russi-
cis territo-
rii Nuceri-
ni*

*Sepulcrum
postea in eo-
dem loco B.
Juventini-
nis.*

*S. Facundi-
nus benefi-
cius : mutata
ejus eccle-
sia :*

diendos esse, & liberatos cognovimus: & pluviam salutarem tempore congruo, & aëris serenitatem tempore opportuno à Deo patre benignissimo receperunt. In eadem verò ecclesia multa beneficia Dei exuberant populis, & miracula beati Facundini per multa annorum curricula; donec sanctum corpus ejus inde translatum fuit, & mutata ejus ecclesia in superiori loco ad radices montis. De hoc venerabili fratre episcopo Facundino sic scripsit ille sapiens & devotus homo antiquitus, qui ejus Legendam compilavit, sicut certissime notatur, dicens: O beate Facundine, confessor alme, tu fideles tuos deprecantes nunc & semper exaudi. O beate Pontifex mundum reliquisti, Deo totis viribus adhæsisti, justitiæ exemplum præbuiti in omnibus tuis operibus, viam vitæ demonstrasti, convallem frumento Domini abundantem non derelinquebas; & tamen in montem ad Dei contemplationem ascendebas.

vestigia pedum ipsius impressa saxo memorantur:

B

§ 8 De isto sancto episcopo Facundino magna mirabilia referunt tam clerici quàm laici, qui hoc ab antiquis suis certa fide & relatione audierunt, sicut & illi à suis antiquioribus acceperunt, quòd venerabilis pater Facundinus, dum in montem accederet cum fervore spiritus ad orandum, aliquando in tantam sublimatus fuit gratiam à Christo, ut etiam saxa dura mollificarentur sub plantis ejus, & vestigia impressa pedum in eis velut cera sigillata ostenderent concavitates genuflexionum in monte saxoso, dum oraret genibus flexis, & manibus & oculis directis & elevatis in cælum, repræsentarent: ad quæ videnda & osculanda per plurima tempora populi concurrerunt, & nos ipsi vidimus & osculati fuimus, quando cum clero & populo religionis [causâ] cum sacerdotibus letaniis ad cellam ejus ascenderamus, Deum pro tribulationibus deprecantes: quoniam per veram devotionem credimus hunc beatum virum Facundinum dura corda hominum peccatorum ad contritionem & poenitentiam convertisse. Verè Deus benignus & misericors, sub cujus pedibus & genibus dura saxa sic mollificavit.

sepulcrum à transeuntibus honorari jussum divinitus?

C

§ 9 Aliud quoque grande miraculum de beato Facundino refertur ab antiquis certissime hoc modo: Cum collocatum esset corpus Viri sancti in sepulcro, & multa per eum Dei beneficia largirentur, nulla persona equitanda, nec calceamenta portanda, nec vestimenta per terram trahendo transire poterat à vena rivus Castri muri usque ad flumen oppidi Castriani, nec è converso, nisi prius de equo descenderet & calceamenta deponeret, & sic cum reverentia ante oratorium sancti corporis pertransiret. Quæ miracula, mutatâ ejus ecclesiâ, & translato [in illam] corpore sancto, frigescente populorum devotione, disparuerunt. Nam dum mentes & corda hominum devotione & charitate evacuantur, Dei quoque gratiâ & benedictione privantur. Sicque, sicut miseri homines, qui solâ transitoria appetunt & diligunt, in ipsis mercedem suâ retributionis accipiunt, quia ad æterna præmia pervenire digni non sunt; & dum Sanctorum exempla & doctrinam obliviscuntur & despiciunt, patrocinii Sanctorum & beneficiis justè privantur; sic miseri Tadinenses, cives & contadini renati & propagati ex antiquis Tadinensibus, post duram tempestatem Gothorum & Longobardorum, dum civitatem restaurassent, & beatus pater Facundinus episcopus in eadem civitate pontificatus officium devotè perfecisset & migrasset ad Dominum, & Juventinus ejus sanctus archidiaconus post eum,

post ejus felicem transitum ipsi Tadinenses oblitam sancti Patris monita & exempla, & vitam ejus non sequentes, & Dei beneficiis se reddentes ingratos, exorta inter eos divisione & discordia, intestinò bello se ipsos cum civitate destruxerunt, exterminaverunt, sicut firma nobis tradidit assertio b.

b
Antiqua
sancti Legendæ:

60 Beati Facundini almi confessoris vitam sanctam & felicem obitum, sicut ex antiqua ejus Legendâ brevi sermone annotatum, quam in libris antiquæ ecclesiæ canonicæ invenimus cum aliis Sanctorum historiis insertam; sic ex ipsa Legendâ simplici sermone conscripta investigare potuimus, sententiam verborum exprimentes, & ex traditione etiam veridica antiquorum colligere potuimus, hanc copiosam Legendam inde edidimus ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, & reverentiam beati patris & pastoris nostri Facundini: quem credimus fuisse illum venerabilem episcopum Facundinum Tadinensem, quem verus sacerdos Altissimi Petrus Damiani c, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, & Prior postea sanctæ crucis fontis Avellanæ miro commendavit cloquio, & in libris, quos dictavit, adscripsit cum aliis sanctis episcopis & prælatibus & servis Dei, qui circa illa tempora floruerunt, commendans & ipsum beatum Facundinum de admiranda sanctitate sua, & de felicissima populi sui sollicitudine & cura.

c

E

61 Plura verò miracula beati Facundini, & curationes infirmitatum, quæ per eum Dominus fecit ad laudem & gloriam sui sanctissimi nominis, & per invocationem sui sanctissimi famuli episcopi Facundini hæc scripta non sunt, quia aut negligentia clericorum & ruditate & stultitia laicorum non fuerunt scripta & annotata; vel si aliqua scripta fuerunt, malâ custodiâ perditæ & destructæ & consumptæ fuerunt. Nam, sicut dixit Salvator de se: Percutiam pastorem & dispergentur oves gregis, ita & bono pastore Facundino migrante de mundo, & in cælum assumpto à Christo, oves gregis sui dispersæ fuerunt circumquaque, civitate consumptæ, nec alius post eum in cathedra seniorum præcedentium episcoporum resedit in episcopatu d, & hoc causa fuisse videtur, quia ipsa civitas à Gothis & Longobardis ab anno Domini quingentesimo usque ad annum Domini sexcentesimo tertium e sæpius oppressa & conculcata, postea, vivente beato Papa Gregorio reformata f, & episcopatus in ea, & per annos trecentos Italici reprimassent g & restaurassent terras, demum Saraceni ex Africa procedentes, & per Apuliam, Siciliam, & Romanas partes discurrentes, Romam oppræsserunt, & Spoletanam civitatem, & regiones ducatus & Marchiæ supplantantes, habitatoribus occisis & fugatis, ista vetusta civitas Tadinum consumpta fuit totaliter, stetitque ipsa regio [desolata] per annos multos h.

miracula
ejus vel non
scripta antiquitus,
vel deperdita:

d

e

f

g

62 Illis autem temporibus, in quibus sancta Romana Ecclesia & Christiana religio repauebatur, & quasi de morte ad vitam respiraverant populi Latinorum, fugata tempestate guerræ, & recedente diluvio & infestatione barbarorum Gothorum & Longobardorum, qui per annos amplius quam trecentos supplantaverant discurrendo, exurgente Deo dissipati fuerunt & fugati, & sicut fumus defecerunt, & in extremis terrarum finibus restricti sunt ab imperatoribus Constantinopolitanis & Romanis, qui & solliciti fuerunt civitates restaurare & cultum divinum & ecclesias ubique reformare. In ista ergo pace sanctæ matris

b
obit Sanctus dum
reddita esset
pax Ecclesiæ:

A matris Ecclesie & Romani imperatoris in vetusta civitate Tadinato vel Tayno in episcopatu præfuit pacificus Christi servus beatus Facundinus Dei adoptivus filius, & in vera pace migravit ad Deum, & rex pacificus Dominus noster Jesus Christus suscepit usque hinc eum in regno claritatis suæ, ubi est pax individua & charitas sempiterna.

A N N O T A T A.

a *Non merentur fidem apud nos illi anni: quia vaga sunt, qua de Sancti chronologia referuntur. Vide Comm. præv. à num. 7.*

b *Magnus in Ms. nostro hic est hiatus, quem supplere aliunde non possumus.*

c *multis itaque annis post S. Facundini obitum hac Legenda fuit scripta. Consule Comment. prævium § 2.*

d *An post Sanctum alius ibi non fuerit episcopus, non certo nobis constat. Vide Comm. num. 9.*

e *Gothorum bello in Italia finem impositum anno 554, retulimus ex Pagio superius in Annotatis ad cap. 4, lit. b, contra alios, quibus illud aliquantulum differre visum, sicut ibidem invenies.*

f *Immo id factum fuisse à S. Gregorio PP. ad annum 595, colligitur ex ejus epistola ad Gaudiosum episcopum, quam dedi in Comment. prævio § 1.*

g *Fortè repriorassent, id est, ad priorem, seu pristinum statum reduxissent: de qua voce barbaræ agit Cangius in Glossario.*

h *Varia Saracenorum in Italia grassationes seculo nono legi possunt apud Baronium & Pagium.*

C A P U T VII.

*Alia miracula, reliquia;
mutatio ecclesie.*

*Miracula
alia*

C

Sicut firma & vera traditione virorum seniorum, quorum parentes antiqui & propinqui juxta ecclesiam beati Facundini habitaverunt, audivimus, & ita fuisse nobis attestati fuerunt: qui inter alia, quæ nobis recitabant magnalia de sancto Facundino, ista dixerunt: Regina quædam cum suis militibus per Italiam transiens, dum ad fluvium proximum oratorio, in quo beatus Facundinus quiescebat, pervenisset, ultra progredi non valebant invisibili virtute & potentia reventi. Et cum regina, & sui servi obstupescerent, interrogaverunt homines loci illius, quid hoc esset, & quare. Et à respondentibus admoniti fuerunt, ut de equis descenderent & discalceati pergerent ad oratorium beati patris Facundini, & liberè postea iter suum insequerentur. Et ipsa regina spiritu superbiæ inflata dixit: Numquid non transivimus per multa loca Sanctorum, & talia facere nec admoniti & coacti non fuimus?

de Sancto

64 Ibinus ergo viam nostram, sicut consuevimus his diebus præteritis, & sic perurgens equum regina saltu fluvium transiens, statim corruit in terram, & ex gravi casu brachium ejus confractum est, & clamare coepit cum gemitu & dolore, & in semetipsam reversa & humiliter compuncta, rogabat Deum & beatum Facundinum, ut ei fanitatis remedium dignaretur tribuere, & se indignam cum suis militibus ad suam

Augusti Tomus VI.

ecclesiam sineret pervenire, vovens Deo & Sancto ejus deinceps sibi esse devotam, & Sanctorum loca ubique venerari. Et statim Dei clementiâ regina convaluit, & discalceatis pedibus pedester ambulando cum suis vasallis, ad ecclesiam beati Facundini pervenit, & ibi in devotione & oratione permanens, cum multa devotione sacras reliquias beati Facundini reverenter osculata fuit, & dona obtulit ecclesie & clericis, & commendantes se Deo & beato Facundino & valsficientes clericis, in pace profecti sunt.

65 Hoc miraculum, sicut audivimus ab antiquis, scripsimus, & ipsi etiam antiqui hoc miraculum, quod subjungimus, nobis retulerunt dicentes: Quidam nobilis vir cum suis famulis & militibus dum per regionem pertransiret, pervenit ad fluvium & ab obviantibus præmonitus fuit, ne ulterius procederet, sed pedester & discalceatus ante oratorium beati Facundini devotè pertransiret. Sed ille contemnens, equum calcaribus urgere coepit, & dum saltu fluvium transivisset, statim corruit, & fracto crure cum lachrymis compunctus Dei & beati Facundini misericordiam invocabat, sicque eum sui homines discalceati pedibus ad ecclesiam, in qua pretiosa ossa beati Facundini erant, perduxerunt, & ibi, precibus crucis emissis, fanitati pristina restitutus fuit. Et considerans ille nobilis miram in sacris reliquiis beati Facundini esse virtutem, dari sibi ex ejus sacris membris particulam rogavit efficaciter. Clerici autem & laici ibidem fervientes, non valentes tanto viro renuere, partem aliquam ei de sacris reliquiis dederunt, & ille lætus accipiens ad propria remeavit. Particulam etiam quamdam de sancto corpore beati Facundini dicuntur impetrasse, & accepisse ambasciatores * Anconitanæ urbis, qui Româ redeuntes illuc transibant. Et propterea incolæ regionis episcopatus olim Tadinati, & Nucerni comitatus, timentes ne sacrum corpus eis totaliter tolleretur, transferre in ecclesiam a deliberaverunt, & sic cum clericis & laicis Deum timentibus ecclesiam superius ad radices collium construxerunt, ne ita faciliter ad eam adire possent transeuntes per Flamineam, & vias alias.

66 Cum autem fideles pilum b, sive arcem faxeam, in qua sancti Viri corpus jacebat, transferre vellent ad superiorem constructam ecclesiam, nec funibus, nec instrumentis, nec manibus movere potuerunt inde per tres dies Dei justo & occulto judicio: quia aut illi non erant sine peccato gravi, & indigni erant tam pretiosum munus suis trahere brachiis & manibus; aut quia spiritus sancti Viri Facundini nolebat corpus suum inde transferri, ubi sanctus Spiritus, & ipse Dei Episcopus, & Dominus Jesus Christus locum sepulture per juvencos monstraverat, & ubi jam per plura curricula temporum jacuerat, & ubi plurima Deus miracula per eum demonstraverat; vel quia dona Dei & magna beneficia obtineri statim non possunt à Deo, nisi jejuniis & oratione devota præmissa, & poenitentia facta de culpis commissis. Sed cum fideles orationibus cum lachrymis & vigiliis insisterent, quasi coactus Deus donare, quod petebant, & beatus Facundinus victus devotione suorum fidelium, moveri inde & transferri se permisit cum hymnis & laudibus, & fideles ita ejus tumbam occultè absconderunt in ecclesia, ut inveniri faciliter non posset, & inde tolli. Cessante verò postea devotione populorum, cessavit Deus propter ingratitude magna miracula ostendere.

P p p 2

67 Qui-

A. ANO-
NYMO.

*narrantur:
reliquia:
mutata ec-
clesia.*

E

* i. e. legati

a

Alia

b

F

A. ANONYMO.
quorundam
miracula

67 Quidam rusticus parochianus plebis ecclesie beati Facundini, dum mira devotione & fide in beatum Facundinum mens ejus intenta esset, & pura charitate beatum Facundinum patrem suum spirituales diligeret, ad ipsum cognoscendum desideraret, simplicem & puram ejus animam Deus tali & sic jocundo oraculo consolatus fuit & lætificavit. Nam dum idem fidelis rusticus post laborem agriculturæ, de quo vivebat, & labores manuum suarum manducabat, & Dei amore & beati Facundini eleemosynas faciebat, dum fessus dormiret, vidit in visu in illis convallibus montium supra ecclesiam beati Facundini duas cellas eremiticas proximas inter se, quas vallis modica dividebat: & dum miraretur, quæ essent illæ cellæ, & cujus servi Dei, ecce vidit venerabilem Dei servum Facundinum de una cella egredientem, & per modicam vallem exeuntem, & in aliam cellam intrantem.

narrantur.

68 Et post aliquantulam morulam iterum de cella ipsa egrediebatur, & in primam intrabat cellam, & hoc cum aliquantis vicibus fieret & iteraret, postremò beatus Facundinus in cella partis dextræ intravit, & in ea permansit: de qua cella tantus splendor radiabat, quòd adinstar luminis solis totum parvum & decoro lumine illustrabat. Evigilans autem Vir ille simplex & rectus, hoc, quod viderat, quidam religioso sacerdoti retulit, & ipse sacerdos hæc scripsit. Et per hoc intelligimus, quòd vir Dei Facundinus primò quidem à minoribus cœpit Deo servire, postea in tanta gratia & divina charitate sublimatus fuit à Christo, quòd verbo & exemplo omnes populos regionis illuminavit, & sicut lucerna ardens reluxit, & relucet præsentibus generationibus & futuris.

His subdit
auctor Tadinensium
conversionem

69 Civitas verò Tadinatum antiquitus ædificata in planitie sub montibus Apenninis, per cuius medium via regalis rei publicæ Flaminea pertransibat, in qua Romanorum milites transeuntes repauebant & exercitus, quia ipsa civitas amœna, aquis irrigua, amœnis montibus & locis & nemoribus & fructiferis prædita, nobilibus & popularibus repleta, & à Romanis imperatoribus & senatu charis possessa, & per patricios & præfides Romanorum regebatur, & idolorum cultum tenuit Romanorum, eorum falsos deos venerando, & impias leges contra Christianos à Romanis traditas ipsi Tadinenses pagani tenuerunt Christianos persequendo, & Perusini, Eugubini, Assisinate, Roselliani, & Camerinenses, & Nucerinæ arcis incolæ, & Fori Flaminei, & Spellatenses & Spoletini, & Vulturni, & cæteri ejusdem Umbræ habitatores, quibus beatus Felicianus d. fidem Christi prædicavit, & multos convertit tempore Decii cæsaris pagani, anno Domini ducentesimo quinquagesimo secundo.

ad Christi
fidem,

70 Cum verò procedente tempore infinita Dei misericordia per beatum Silvestrum Papam, Constantinum convertisset ad fidem Christi sui. . . anno Domini trecentesimo duodecimo & prædicatores Christiani per urbes & castra Evangelium prædicabant, & multos convertebant, & Tadinenses conversi fuerunt ad Christum, idola deserentes, & refulsit in Tadinato vera fides & cultus Domini nostri Jesu Christi in clericis religio-

sis & laicis, constructis ecclesiis. Processu verò temporis circa annos Domini quingentos & sexaginta & Gothi primò, & Longobardi postea, Italianam conculcantes*, civitas ista Tadinatum deprædata & oppressa fuit ab eis, sicut aliæ civitates, & cum episcopo diu caruisset. . . , beatus Gregorius Papa anno Domini DCII f, anno ab occisione Totilæ plus quàm quadragesimo g, istam epistolam transmisit Gaudioso episcopo Eugubino & Tadinensibus h.

71 Sicut ergo patet ex verbis epistolæ beati Gregorii Papæ, divinus cultus & episcopus in Tadinato vetusta civitate, restaurata ex ruinis antiquis, de novo reformatus est & restauratus, jubente beato Gregorio Papa, & procurante Gaudioso episcopo venerabili Eugubino, per longa temporum curricula & annorum centenaria perseveravit in Tadinato & viguit cultus Dei, & quàm plures episcopi præfuerunt ibidem, licet per intervalla temporum pluribus vicibus Saraceni discurrerent per Italianam populos Umbræ, & Spoletani & Nucetini comitatus conculcaverunt & perturbarent, & illis expulsis à Christianis, Christiana regio* respiravit, & sancta mater Ecclesia requievit de tempestate liberata. In istis temporibus beatus Facundinus fuit episcopus in ipso Tadinato vel Tayho, ubi in multa vixit sanctitate k.

D
e
* est nominativus pro ablativo absoluto.

f
g
h
i
ecclesia Tadinensis restauratio-
nem.

E
* religio

k

ANNOTATA.

a De ecclesiis S. Facundini agitur in Commentario num. 14.

b Pilius significare sarcophagum, arcam lapideam, capsam sepulcralem, Italici pila, inveniet lector in auctiore Glossarii Cangiani editione.

c Parcus pro liberiore ac spatiosiore loco, in quo grex totus includitur, apud Cangium accipitur. Vocem hanc ego hic accipio pro spatio valis modice, de qua egerat paulò ante biographus.

d De S. Feliciano episcopo Fulginato in Umbria consule tomum 2 Januarii, die 24, pag. 581.

e S. Silvester tunc nondum erat Pontifex, anno videlicet 314 ad Petri cathedram evelsus.

f Pro anno Domini quingentesimo quadragesimo secundo, qui perperam fuerat scriptus vel transcriptus in nostro apographo, invenio ibidem postum DCII; sed epistola S. Gregorii, cujus hic fit mentio, non isto anno, sed 599 data, secundum dicta in Commentario num. 3.

g Totila Gothorum rex fuit ab anno Christi 541 (secundum Labbeum in Compendio chronologico, & Pagium ad annum 542 num. 2, contra Baronium, qui id differt in hunc annum.) usque ad 552, quo occisus est. Unde sequitur ex proximè notatis lit. f, ut hæc epistola missa fuerit anno 47 post mortem Totilæ.

h Sequitur hic in nostro Ms. utraque hæc epistola: sed eam retuli in Commentario num. 4 & 5.

i De hoc Legendæ loco potest consuli Commentarius num. 8.

k Quæ narrantur hic à num. 69, addi possunt aliis, in quibus meliorem ordinem desiderabam, ut monebam in Commentario num. 12.

DE S. JUVENTINO ARCHID. CONF.

APUD TADINATES IN UMBRIA.

J. P.

FORTE
POST INI-
TIUM SE-
CULI VII,
VEL SEC.
IX AUT X.
Varia de
hoc Sancto
notitiæ

Sancto Facundino Tadinensi e-
piscopo, quem jam proximè
dedi, adjungo hic S. Juventi-
num, archidiaconum ejus ac
discipulum, in nullis quidem
Fastis à me inventum hactenus,
sed ab immemorabili tamen tempore adeptum pu-
blicam venerationem, sicut conficitur è Vita lau-
dati sancti Facundini, in qua & hic Sanctus
sape laudatur. Venerationis autem publica argu-
menta ibidem occurrunt ista. Cap. 6, num. 56
narrata ejus morte, ac sepultura in eadem ec-
clesia, in qua conditus fuit S. Facundinus, re-
citur oratio utrique propria, quæ, ut ibidem
habet, in eorum veneratione cantatur. His in
nostro Ms. ejusdem Vita seu Legende S. Facun-
dini præmittitur ille titulus: De sancto Juventi-
no archidiacono. In Commentario autem eidem
Vita prævio § 2, num. 14 agitur de ecclesia S.
Facundini, amborumque corporibus ad eandem
translatis. Sequitur ibidem num. 15 alia istorum
corporum seu ossium inventio ac translatio solen-
nis, annuente Nuceriensi episcopo facta, qua sub

novo altari deinde deposita narrantur ex Jacobillo.

2. Auctor idem post Vitam S. Facundini, de
qua dixi in Commentario eodem, subjungit Vi-
tam S. Juventini pag. 39 & sequentibus, & as-
serit, eum fuisse Tadinensem, ac deinde cano-
nicum Lateranensem sub regula S. Augustini,
dum factus fuisset S. Facundini discipulus. De
virtutibus ejus, quas memorat, consule Vitam
S. Facundini. Titulum archidiaconi, qui in ea-
dem & apud Jacobillum Sancto nostro tribuitur,
superius ipsi reliqui, etiamsi ex antiquioribus do-
cumentis illam probare non possim. Ad tempus
quod attinet, signat Jacobillus diem 2 Septembris
anni 612: neutrum arridet, quia ignoro, qua-
re, & quo auctore id ponat. Quoniam verò an-
nus mortis me latet, eundem signabam superius
post initium fortè seculi septimi, vel seculo IX
aut seculo X, idque conformiter utcumque ad
dicta de S. Facundino. Porro utrumque hunc San-
ctum non esse confundendum cum duobus syno-
nymis Martyribus, die 2 Septembris à Ferrario
annuntiatis, indicavi in Annotatis ad Vitam S.
Facundini cap. 1 lit. f.

ex Vita S.
Facundini
ep. Tadi-
nensis.

E

DE S. ELMERO VEL ERMELIO
EPISCOPO ET CONF.

MOLHANII IN DIOECESI LEODIENSI,

SYLLOGE.

J. P.

§ I. Cultus, loci situs, notæ in Officium proprium, quod datur;
tempus vitæ.

FORTE SE-
CULO VII
VEL VIII.
Locus in
quo colitur,

Obscura prorsus nobis sunt
res gesta hujus Sancti, si pu-
blicum ejus cultum excipias.
Mirans in Fastis Belgicis &
Burgundicis sic illum refert:
S. Elmerus patronus Molhan-
nensis. In Natalibus Sanctorum Belgii apud Mo-
lanum hac sunt: Molhanie, natalis sancti El-
meri, episcopi & confessoris. Adde Ferrarium:
Molanie apud Mariæburgum in Belgio, S. El-
meri confessoris: & Castellatum: In Hannonia,
S. Elmerus confessor, patronus ecclesiæ colle-
giatæ Molhanensis prope Mariæburgum, ubi cano-
nici eum honorant tamquam episcopum. Hæc
legimus de Sancti cultu in allegatis modo aucto-
ribus ad diem xxvii Augusti; ad præsentem ta-
men diem distulimus illum, quia tunc solenni
festo colitur tam in populo quam in clero apud
Molhanenses.

2. Hujus loci situs variè à variis describitur.
& ejusdem Ferrarium & Castellatum modò dedimus. Mi-
situs:

rans eum ponit in finibus dicecesis Leodiensis,
secundo lapide à Giveto oppido, nec procul à
Mariæburgo. Consonat Molanus, qui de prædi-
ctis canonicis locutus, Habitat, inquit, in fi-
nibus Belgii, non procul à Mariæ-burgo, duo-
bus milliaribus à Giveto. Bartholomæus Eisen
Historia Leodiensis lib. 5 ad annum 752, num.
22 in dicecesi Leodiensi illos ponit, dicens: Wi-
berto comiti Lætense monasterium in Hannonia
coadenti. & Adæ ejus conjugi Molhanii in hac
dicecesi canonicorum collegium extruenti, col-
larâ symbolâ non defuit Pipinus. In mappis geo-
graphicis Givetum ac Mariæburgum collocan-
tur in comitatu Hannoniensi; quod non obstat,
quo minus Molhanium spectet ad dicecesim Leo-
diensem. Unde consequens est, ut hic Sanctus
à Castellano etiam rectè annuntietur in Hanno-
nia.

3. De cultu ejus publico dabimus ea, qua ad cultus pu-
blicos
nostram notitiam pervenerunt. Fuvat itaque au-
dire, que apud Molanum memorantur ex lite-
ris

AUCTORE
J. P.

ris domini Pauli Thonon, supprioris in Hastier (monasterium est Ordinis S. Benedicti inter Dionantum & Givetum oppida.) De hoc, inquit, sancto Patrono suo . . . nihil certi aut verisimile habent canonici Molhanienfes. Tumba Sancti ostenditur, foris deaurata, sed omnino vacua. Nec quidquam de reliquiis superest, ob crebras bellorum incursiones, expilationes, direptiones. Hoc unum constat, ecclesiam ipsam vetustissimam esse, & in diocesi Leodiensi non extremum locum tenere. Sed plura de hoc Sancto postea hinc transmissa sunt. Nam R. A. D. Bertrandus Waseige, canonicus Molhanienfis, una cum perhumanis litteris, anno 1717 die XII Aprilis ad nostrum P. Fanningum datis Molhanii, sequentes de publica Viri veneratione notitias misit: Quinto, inquit, Calendas Septembris in ecclesia collegiata & matrice beatæ Mariæ virginis Molhanii, patriæ ac diocesis Leodiensis, fundata anno DCLII ab illustrissima Ada conjugæ Wiberti comitis Pictaviensis, fundatoris Lætiensis, pro duodecim canonicis . . . celebratur à clero & populo festum sancti Ermelii confessoris pontificis & doctoris; coliturque ibidem tamquam secundus patronus ritu triplici: cujus habetur etiam ibidem Officium integrum & proprium cum Missa etiam propria.

B

apud Molhanienfis:

4 Quinto Nonas Octobris colitur in eadem villa, ecclesia, ejusque districtu Molhanienfi translario sancti Ermelii, propter ejusdem reliquias à prædicta Ada fundatrice allatas: cujus pars ibidem recondita est in summo altari consecrato ad Dei optimi maximi, Deiparæ, dictique S. Ermelii honorem: & altera pars dictarum reliquiarum recondita fuit in arca oblonga lignea deaurata, quæ adhuc modo servatur in eadem ecclesia. Incredibile est exprimere, quot & quanta miracula fuerint ibidem perpetrata, & qualis populi circumvicini concursus & devotio semper huc usque fuerit, ut liberetur à febre, peste, & aliis diversis languoribus, non obstante, quod circiter ab anno MDC prædicta arca non amplius publicè exponatur, quia hæretici dictam ecclesiam spoliaverunt, ossaque in illa arca seu feretro inclusa, partim combusserunt, & partim sparserunt & abstulerunt; licet adhuc ibidem conserventur quædam parvæ particulæ parum combustæ, & non omnino certæ.

C

quando & quale recitetur ibidem Officium proprium:

5 Officium proprium, quod XXVIII Augusti in festo S. Hermelii prænotatur, habemus. In eo dicitur Monachorum pater, atque monialium dominus; sed quo loco, & cujus Ordinis, in obscuro relinquitur: idem fit, dum narratur monachorum manibus in templo reconditus. Tantumdem habemus ex hisce titulis, qui dicto Officio inspersi leguntur, Pater, pontifex, doctor, Catholicæ fidei prædicator, abbas. Frustra itaque ibidem quaeris vita vel mortis tempus; frustra etiam alia rerum adjuncta, quibus historicam de isto Sancto ideam formes. Waseigijs supra laudatus scribit ista de ipsius episcopatu: In antiquis & novis picturis, & imaginibus benedictis depingitur semper idem sanctus Ermelius tamquam episcopus, aliquando cum cappa, aliquando cum casula & cæteris ornamentis episcopalibus, habens mitram in capite, baculum pastorem in dextera, & librum in sinistra manu aliquando apertum & aliquando clausum. Sed tamen illa certò non persuadeant, illum verè episcopum fuisse; nos tamen, sensum vulgarem secuti, illo titulo eum supra annuntiavimus.

6 At quid de tempore, quo Sanctus vixit?

Non habeo documenta, quibus illud certò demonstrari. Conjecturam accipe. Jam dictum est, illum pingi aliquando cum cappa; item monachorum manibus in templo reconditum, & vocari abbatem. In litteris autem Guilielmi Balduin nobis ignoti, IV Decembris anno 1680 datis ad D. le Roy (perillustrem, nò fallor, baronem istius nominis, scriptis notum) ego indicari, à viginti annis dealbatâ ecclesiâ repertas esse sub antiquis ejusdem incrustationibus humique dejectis, imagines Benedictinorum pictas in muro supra columnas navis. Cur ergo fieri non potuit, ut apud Molhanienfes habitarent monachi Benedictini cum Sancto nostro ante foundationem canonicorum, de qua superius num. 3? Quamquam verò apud scriptores Benedictinos nihil legi hæc ævus de S. Ermelio vel monachis ibidem existentibus; non tamen hinc sequitur, illos ibidem non habitasse. Secundum itaque conjecturam meam, videtur ex jam dictis affulgere lucis aliquid, ut Sancti obitum innotam seculo septimo vel octavo.

7 Superest, ut his, quæ de Officio Sancti proprio præmissimus, perbreve hanc observationem superaddamus. In hoc paucula occurrunt signa parenthefeos () inclusa: è quibus colligere licet, idem Officium non in solo festo S. Ermelii, sed alio etiam die lectum fuisse. Et verò, si rectè instructus fuit Balduinus modò nominatus, legebatur alio quoque die tunc temporis, quando in citatis ante litteris scribens se Officium mittere S. Ermelii, significat, quod Molhanii celebratur quotannis, & hebdomadibus omnibus, quando Leodii fit de Patrono. Dabimus illud Officium proprium, in numeros more nostro divisum, antiquioribus retentis, qui erant in ejusdem contextu.

§ II. Officium proprium S. Ermelii apud Molhanienfes.

ADI VESPERAS I ANTIPHONA. Ave confessor inclyte, ave fydus jam cœlestis, decorans, Hermeli, cœlos, nos gubernas ut lætemur, triumphantem te patronum venerantes. II. Confessor Domini Ermeli, astantem plebem corrobora sancta intercessione, ut qui vitiorum pondere premimur, beatitudinis tuæ gloriâ sublevemur, & te duce, æterna præmia consequamur. III. Sancte Ermeli, confessor Domini preciose, adesto nostris precibus pius ac propitius. IV. Quasi stella matutina in medio nebulæ, & sicut sol refulgens in meridie, sic Vir iste resplenduit in domo Domini. V. Pastor bone, Jesu Christe, tuas oves visita, Ermelii chorus iste precatur per merita, nexus solve peccatorum, & dimitte debita, nobis regna dans cœlorum pietate solita.

9 HYMNUS. Decantemus alacriter Hermelii præconia, ut pro nobis hic jugiter, peroret voce pia Flamen sacrum, quod digniter permanet in gloria. II. Velut aurum depurgatur fornacis incendio, corpusculum coronatur, sic frequens devotio, fide firmus solidatur vario supplicio. III. Egenos vagosque pavit, contra magos dimicavit, ejus labra mel rigavit, plures vulgos sustentavit, hos spe firma adamavit accensus divinitus. IV. Cunctis, quibus depellitur potestas spirituum, furdus, cœcis mox redditur anthidotum mellifluum, sollicitus reperitur in valleque fluctuum.

v. Cum-

D
conjectura
de tempore,
quo Sanctus
vixit.E
Officium
proprium:

F

A 10 v. Cumque corpus inanivit pro placenti ferulo, ex hordei pane vivit, lactucis, & poculo: quare Deus insignivit hunc multo miraculo. vi. Charitate vera fultum senectus incanduit, castitate mera multum proventus reffloruit: propter quod adæquari Sanctis Christus voluit. vii. Sui deflent moniales tanti necem Domini, psalmos legunt feriales supra stratum divini, tristitia cœquales ipsius lugent fini. viii. Angelorum agminibus olympto extollitur: confessorum in sedibus extemplo reponitur: monachorum & manibus in templo reconditur. ix. Hujus opem imploremus, atque patrocina, cordis ei præsentemus & oris obsequia, ut cum ipso collocemur in perenni curia. Amen.

B 11. CAPITUL. Justus cor suum tradidit, ut in Brev. Leod. de com. unius conf. pont. RESPONSORIUM ANTE MAGNIFICAT. Vir præclarus Ermelius in hac peregrinatione solo corpore constitutus, cogitatione & aviditate in illa æterna patria conversatus est. ψ. Dignè in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium transit angelorum. In illa æterna &c. Gloria Patri &c. In illa æterna. ψ. Ora pro nobis beate pater Ermeli, ut digni efficiamur promissionibus Christi. AD MAGNIFICAT ANTIPH. O Confessor gloriose, quem Deus magnificans illustravit in hac carne, diversis languoribus ut oppressos expedites, obsessos dæmonibus, audi servos, qui te colunt, per te apud Dominum ut impetrent quod exposcunt cœleste subsidium. ORATIO. Deus, qui beatum Hermelium confessorem tuum atque pontificem, doctorem Catholicæque fidei prædicatorum eligere dignatus es, præsta, quæsumus, ut ipso intercedente peccatorum nostrorum exumalis, & tibi Domino puris mentibus servire mereamur. Per Dominum nostrum.

C 12 AD MATUTINUM INVITATORIUM. Regem regum veneremur mente devotissima: Qui beatum Ermelium illustravit gratiâ. IN I NOCTURNO. ANTIPH. Beatus vir Ermelius meditabatur die ac nocte in lege Domini: forma virtutis factus est commissio sibi gregi. ANT. Præceptum Domini prædicans sermone, & exercens opere, filios suos erudit disciplinam salutis apprehendere. ANT. Pro commissio sibi grege clamavit ad Dominum, & ipse de monte sancto suo ad suam suorumque salutem exaudivit eum. ψ. Amavit eum &c. R. Stolan &c. I R. Beatus Ermelius fuit semper tolerans in adversis, mitis in prosperis, cunctos sibi obedientiæ sedulitate præferens, egentibus largâ miseratione succurrens. ψ. Ex omnibus calcato vitiorum fomite angusti callis tramitem sanctæ conversationis gressu surgente conscendens. Egentibus.

13 R. Sanctæ conversationis gressu surgente tramitem conscendens B. Ermelius, quicquid pretiosum fuit rejecit, ut hospes cerneretur in sæculo, & jam possessor esset in cœlo. ψ. Ecclesiastici moris tenorem præcurrans, presbyterii officium electus excepit. Ut hospes. R. Ecce Vir prudens, qui ædificavit domum suam supra petram, in cuius ore non est inventus dolus. Quia Deus elegit eum in hæreditatem sibi. ψ. Justum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei. Quia. Gloria Patri. Quia.

14 IN II NOCTURNO. ANT. Sustinuit jugiter diabolo præliante calumniam; sed pervenit victor meritâ ad coronam. ANT. Sed cum jam multimodis virtutum fulgeret studiis per diversa orbis spatia, gratiâ crescente, fama sanctissimæ vitæ ejus emicuit. ANT. Muneribus cœli & do-

nis Regis æterni Ermelius confessor Christi ditatus gaudet in cœlis. ψ. Justus ut palma. R. Sicut cedrus.

15 R. Sanctus Ermelius, dissoluta hujus habitationis domo, quâ solâ præpediri ab introitu gloriæ videbatur, tanto alacrior, quanto expeditior penetravit in sancta similis factus in gloria Sanctorum. ψ. Hæc est dies gloriôsæ migrationis (commemorationis) ejus, exultemus & lætemur in ea. Similis. R. Iste est Sanctus, cui nec virtus, nec gloria deest, pugnavit fortiter, dimicavit viriliter: & sic demum gloria & honore coronatur. ψ. Munimine regio septus nullatenus est ab adversariis superatus. Et sic. R. Vir præclarus, ut supra in primis Vesperis.

16 IN III NOCTURNO. ANT. Christi fidelis famulus prudens quoque Ermelius, postquam suo in tempore ejus vixit familiæ, cœlo reddidit animam, terræ carnis materiam. ANT. Terreno (die festi die HODIE) posito corpore pater Sanctus, dives meritis penetravit in sancta, similis factus in gloria Sanctorum. ANT. Tam honestæ vitæ cursum, dum viveret, tenuit, & exemplum sanctitatis cunctis in se præbuit. ψ. Justum deduxit Dominus &c. R. Et ostendit illi &c. R. Hodie (Ermelius) beatissimus abbas Deo dignissimus à terrenis separatus, conjunctus est cœlestibus. ψ. De labore & ærumpnâ ad requiem, de morte ad vitam transiens. Conjunctus est.

17 R. Justum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam Sanctorum: honestavit illum in laboribus & complevit labores illius. ψ. Immortalis est enim memoria illius, quia & apud Deum nota est & apud homines. Honestavit. R. O Pater Ermeli, qui factus es incola cœli, virtutum meritis in cœlorum quasi vitis fructificans regnis, non est tibi solvere segnis iste chorus laudes, tecum trahe nos ubi gaudes. ψ. Tu prece nostrorum maculas terendo malorum. Tecum trahe. Gloria. Ubi gaudes.

18 AD LAUDES. ANT. Vir illustris Ermelius pio semper opere de virtute in virtutem studuit proficere. ANT. Hic ab adolescentia, divinâ fretus gratiâ, anhelare non desit ad regnum vitæ perpetis. ANT. Ut fidelis atque prudens, quem Deus statuerat, monachorum rexit pater insignem familiam. ANT. Ampliavit gentem suam vir justus, adeptus est gloriam in conversatione ejus. ANT. Laudem Deo decantare ita regulariter providebat, ut mens voci concordaret pariter. HYMNUS. Decantemus alacriter ut supra. AD BENEDICTUS. ANT. Alnum diem (vel MEMORIE) celebrantes Viri sanctissimi, ipsum nobis invocemus, ut ejus suffragiis mereamur, absoluti culparum flagitiis, cœlo frui, in quo conjunctum Supernorum civibus, exultare eum facit benedictus Dominus. Oratio ut supra.

19 IN SECUNDIS VESPERIS ANTIPHONÆ, ut in laudibus. PSALMI ut in communi Conf. pontificis in II Vesperis. HYMNUS: Decantemus ut supra in I Vesperis, sicut responforium & versus. AD MAGNIFICAT ANT. S. Ermelius dignè in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium transit angelorum, quia in hac peregrinatione solo corpore constitutus cogitatione & aviditate in illa æternâ patriâ conversatus est. ORATIO ut supra.

20 In die festo PROSA ANTE EUANGELIUM. Salvatori jubilemus & devotè collaudemus, Sacerdotem præcipuum doctorem Ermelium. Doctor fuit veritatis & destructor falsitatis, Vas perfectæ

AUCTORE
J. P.

E

F

AUCTOR
J. P.

fectæ charitatis in plebe fidelium. Hic à Christo sublimatur, ab angelis consolatur, carnis luxur exsecratur & ritus gentilium. Christum probat argumentis conditorem cunctæ gentis, & confirmat documentis summi patris Filium. Morbos pellit & languores, febres sedat & dolores, cunctos reddit saniores per crucis mysterium. Togâ carnis spoliatus ab angelis sursum datus, à Christo fit coronatus in perenne gaudium. Nunc pro nobis intercedat apud Christum, qui concedat nostram pacem cum venia. Amen. dicant omnia Alleluja.

21 Huic Officio subditur testimonium reverendi admodum & amplissimi D. Decani capituli Molhaniensis in hac verba: Officium sancti Hermelii episcopi & confessoris, patroni ecclesiæ collegiatae Molhaniensis hic supra descriptum, singulis annis die vigesima octava Augusti, qui natalis ipsius est, ab immemorabili tempore à canonicis ejusdem ecclesiæ cantari & legi solet. Quod testor Joannes Moysez. Dec. & canonicus capituli Molhaniensis.

DE S. FLANNANO EP. ET CONF.

LAONIAE IN MOMONIA HIBERNIAE,

J. P.

COMMENTARIUS CRITICUS.

§ I. Locus, cultus, Acta fabulosa.

B
SECULO
FORTE VII.
Sanctus
Laonia,
cujus situs
describitur.

Momoniam, Hibernia provinciam, ita describit Cambdenus in sua Britannia, Londini excusa anno 1607, pag. 736: Momonia, hibernicè Mown, & in orationis contextu Wown, Anglicè Mouniter, Vergivio mari ad Austrum exposita, à Connachia nunc Sineo, sive Schanon, à Lagenia Neoro flumine videlicet alicubi discreta; olim multifariam divisa...; hodie autem bifariam, in Momoniam occidentalem, & Australem. Premiserat pag. 735 archiepiscopatus quatuor, videlicet Armachanum, Dubliniensem, Cassiliensem, & Tuomensem: quinam vero his subessent episcopatus, è vetusto Romano Provinciali, ut olim se habuerunt, ex exemplaris fide subungere se affirmat. Deinde pag. 736 notantur ista: Archiepiscopo Cassiliensi subsunt Laoniensis de Kendalnan, & alii, qui non sunt hujus loci. Warans in Commentario de presulibus Hibernia, anno 1665 Dublini excuso, pag. 226 in S. Flannano hac memorat: Laonia, vulgò Killaloe, ad occidentalem Shenani fl. ripam sita (prope cataractam, quâ fluvius impeditur, quo minus ulterius navigia deferat) nomen habet à S. Molua abbate, qui ibi aliquamdiu vixit, sub initium seculi sexti. Et mox, Ejus, inquit, discipulus S. Flannanus, Theodorici regis filius, Romæ à Joanne IV Pontifice consecratus circa annum DCXXXIX, primus fuit hujus sedis episcopus. Eo sedente pater ejus Theodoricus ecclesiam Laonenlem multis prædiis dotavit, & mortuus tandem annorum plenus, in eadem ecclesia à Flannano filio solenniter sepultus est. De loco hac satis: nunc de cultu.

2 Inter Missas proprias Sanctorum patronorum ac titularium Franciæ & Hiberniæ, auctore Nicolao Antonino à Kenny, anno 1734 Parisiis vulgatas, ad diem XXVIII Augusti, in festo sancti Flanani episcopi & confessoris, nec non Laoniensis ecclesiæ & diocesis patroni generalis, habetur Missa ista: INTROITUS. In fide & lenitate ipse sanctum fecit illum, & dedit illi coram præcepta & legem vitæ & disciplinæ. PSALMUS. Laudate Dominum, quia bonus Dominus: psallite nomini ejus quoniam suave. Gloria Patri &c. In fide &c. ORATIO. Deus, qui flammam tuæ dilectionis in corde sancti antistitis tui Flanani accen-

disti, da nobis eundem charitatis tuæ affectum, ut te unum possidere cupientes, te unum amittere tremantes, omnia mundi prospera & adversa æqualiter despiciamus. Per Dominum &c. LECTIO EPISTOLÆ beati Pauli Apostoli ad Titum: Fidelis sermo. Admone illos &c. GRADUALE. Posui adjutorium super potentem & exaltavi electum de plebe mea. Ps. Oleo sancto meo unxi eum, manus enim mea auxiliabitur ei. Alleluia, alleluia. Ps. Benedicite sacerdotes Domini Domino, laudate & superexaltate eum in sæcula. ✠ Sequentia sancti Evangelii secundum Lucam: Nemo lucernam accendit &c.

3 OFFERTORIUM. Sicut pastor gregem suum pascui*, in brachio congregabit agnos, & in sinu suo levabit, fœtas ipse portabit. SECRETA. Munera tuæ oblata majestati, misericors Deus, benigno, quæsumus, suscipe vultu, ut sancti antistitis tui Flanani precibus salutaria reddantur. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum &c. COMMUNIO. Non enim quæro, quæ vestra sunt, sed vos. Libentissimè impendam, & superimpendar pro animabus vestris. POSTCOMMUNIO. Da nobis, omnipotens Deus, hujus virtute Sacramenti, & precibus sancti Flanani, ut ipsum sinceris operum fructibus imitantes, ad cælestia jugiter aspiremus. Per Dominum nostrum Jesum Christum &c. Ex his de publica ac solenni hujus Sancti veneratione abunde constat: eaque de causa illum damus hoc die, qui apponitur ad Missam prædictam, etiamsi hic alibi non notetur, alibi incertus ipsi dies assignetur.

4 Nam apud Grevenum ad diem XVIII Decembris Præsul noster, ut suspicor, idem annuntiatur, quamvis mutato aliquantulum vel luxato nomine: In Hibernia, Flamiani episcopi. In apographo nostro è codice Salmanticensi, de quo mox, apponitur XVIII Decembris. In collectaneis nostris Mss. de Sanctis Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ, sub involucri ✠ Ms. 167 leguntur Sancti, quibus certus dies assignari nequit, & inter eos ponitur S. Flannanus ep. Colganus in Actis Sanctorum Hiberniæ ad diem XXII Januarii, quo tractat de S. Colmano, Lismorensi abbate & episcopo, in notis pag. 155 meminit de Vita S. Flannani ad XVIII Decembris. Ex his videmus, loco non uno diem istum Sancto assignari, è quo tamen nos ad hunc diem XXVIII Augusti illum retraximus,

producitur
* pascet

à die 18
Decembris
ad hunc re-
trahitur.

patronus generalis:
Missa ei
propria

A traximus, uti jam monuimus. Nunc de qualibuscumque Viri gestis agamus.

Vita ejus apocrypha: 5 Habemus codicem Ms. membranaceum, quem Rector collegii Salmanticensis Societatis Jesu dono dedit nostro Patri Egidio de Smidi; à quo donatus P. Heriberto Rosweydo, ad usum musci nostri cessit, estque codex apud nos P Ms. xi. In eodem codice exstat Vita sancti Flannani episcopi & confessoris; sed tam malè coherens, rebusque tam multis mirabilibus ac incredibilibus infarta, ut planè non videamus, quidnam & quantum ex eisdem credi possit; ut verbo dicamus, ad aniles fabulas releganda. Historia satis longa est, in qua etiam comparet Theodoricus rex, ut fertur, ac Sancti pater, de quo inferius dicitur. Porro ne quis inanes de prædicta Vita formari à nobis querelas existimet, specimina nonnulla ex eadem delibare visum est, rem dispendendo in quatuor classes, quarum prima dices, quod multis post Sanctum seculis scripserit ejusdem Vita auctor: secunda tractabit de narrationibus suspecte fidei; tertia de miraculis incredibilibus; quarta de hujus Vita scriptore. Expendamus itaque singula.

B Ac primò quidem præmittendi nobis videntur characteres aliquot chronologici ex personis, quæ à biographo nominantur. Utar autem nostro apographo ex prædicto codice, quod in capita dividitur, nisi textus sit (prout alicubi est) mutilatus.

ex personarum eidem insertarum atate 6 Cap. 1 itaque de S. Flannani educatione Vita scriptor agens, Puerum, inquit, pater ejusdem sancto Blathmeto (fortè Blathmaco) commisit alendum; ad quem filii nobilium.. de longinquo mittebantur.. Deinde autem ad sanctissimum seniore Molua.. se transtulit idem Sanctus. Cap. 3 Senior antefatus Molua.. loquitur juxta sancti patris Brendani vaticinium. Cap. 5 Ad sanctum Bracanam pervenit (S. Flannanus.) Et is senior multo fervore fidei & caritatis in fletibus & lacrymis juvenes Sanctorum Hiberniæ nutritiv spatio longi temporis, & edocuit. *Alio hujus Vita loco sunt ista:* Rex etiam ipse Theodoricus.. ad S. Colmanum Lefmorensensem episcopum.. aufugiens &c. Ex nonnullis autem temporis characteribus colligemus utcumque, S. Flannanum vixisse seculo sexto. Varios sanctos Blathmacos abates legimus apud Colganum die XIX Januarii; sed eorum nullus ad dictum seculum pertinet, quia partim ibidem ponuntur seculo nono, partim decimo. Quid de Molua? Ufferius in indice chronologico ad Britannicarum ecclesiarum antiquitates pag. 1146, ad annum 580, Claruerunt, inquit, apud Hibernos.. Lugidus, qui & Molua, discipulus Comgalli, cœnobii Clonferentis in Ophalia conditor. Floruit seculo sexto, secundum ea, quæ in Commentario prævio ad ejus Vitam diximus tomo 1 Augusti, die IV, pag. 341. Hic autem videtur vel à biographo designari, vel aptè à nobis intelligi posse, donec alius designetur magis opportunus.

agitur de tempore Sancti, cuius Vita diu post scripta, 7 Sequebatur supra S. Bracanus, quem aliis indagandum relinquimus. De S. Colmano Lefmorensi episcopo tractat Colganus die XXII Januarii, obitum ipsius innotens anno 702. Secundum hæc modo allegata colligimus S. Flannanum vixisse seculo sexto, immò etiam septimo, si verum dicat Waranus, qui consecrationem ejus affigit anno 639, ut antea vidimus, & Romæ quidem à Joanne IV pontifice ipsi collatam. Jam verò, quod biographus noster magna plurimorum seculorum intercapedine à Sancti atate disjunctus scripserit, ostendamus. Postquam cap. 5 narraverat, S. Flannanum Romam petiturum saxo

Augusti Tomus VI.

pro navi per mare veltum fuisse, ista addit: Insigne miraculum, firmissimum Christianæ fidei argumentum universis australis Hyberniæ populis, tam prælatis, quàm privatis omnibus noviter factum, tempore scilicet, quo Fridericus, Romanorum imperator, rex invictus, Mediolanum vi armorum cepit, bellique jure deleverat &c. Fridericus, primus hujus nominis imperator, cognomento Barbarossa, anno Christi 1152 electus est, anno 1155 ab Adriano PP. IV Roma coronatus, & anno 1162 Mediolano potitus. Ex hoc igitur biographi loco, in quo agit de Frederico imperatore, conficitur non scripsisse ante medium seculi duodecimi, atque adeo parvam vel ex sola atate mereri commendationem.

ac constata è rebus 8 Proposueram dicere secundo loco de narrationibus suspectis biographi. En tibi, lector, paucas è pluribus, quæ mihi videntur non mereri historicam fidem. Cap. 1 & 2 refert ista: Sed quid regis filius (Flannanus) in eadem urbe (Laoniensi) paterna coram parentibus, inter nobiliores, inter cognatos & notos fecerit, audiamus. Cùm enim Juvenis sanctus vir fuerat summæ obedientiæ, ad omne imperium sancti senioris Moluæ coram rege & regina, & coram omni exercitu.. sine ulla erubescencia vultus, præsentem spernens gloriam pro futura, accuratè adstabat. Idcirco rigidus senior præfatus Molua eidem Juveni præcepit, quatenus, semota omni occasione, molendinum solus intraret, ac ibidem moleret, cribraret, & more solito propriis manibus panem pistando fratribus præpararet. Molendinum itaque prædictum, ut iustus fuerat, summo diluculo intrans, usque ad crepusculum noctis sequentis, annonam molæ porrigendo solus ministravit: diurna verò luce deficiente, ac nullo sibi lumen aliunde apportante, divino fretus auxilio, ore suo sinistrae manus digitos quinque insufflavit, & ad modum & similitudinem quinque lampadum, totum molendinum divina luce per totam noctem illustravit.

suspecta 9 Alio etiam loco ejusdem Vita narrat anonymus non pauca de Theodorico rege, Sancti, ut scribit, patre, quæ in tanta regum Hiberniæ obscuritate apud eruditum lectorem non obtinebunt historicam fidem, prout suspicamur, nisi aliunde magis confirmentur: Rex, inquit, etiam ipse Theodoricus... gloriam mundi odio habens, nullo eum comitante, ad sanctum Colmanum, Lefmorensensem episcopum, regni diademate spreto, .. monasticum habitum intravit.. Sed quid frater Theodoricus, modicus & pauper jam factus mundo, dives in Christo fecerit, audiamus. Malleos firmissimos, ac cætera ferramenta, frangendis lapidibus aptissima, sibi fieri humiliter postulat. Locus namque ipse, quem... beatus Colmanus sibi elegit ad inhabitandum, in ripa magni fluminis densissima, ac procera nemora ab Austro, ab Aquilone verò aëreos montes habens, scopulis præruptisque rupibus angustæ vallis hinc inde prominentibus, curribus atque vehiculis, & onera portantibus inaccessibilis fuerat. Idcirco beatus Colmanus cum cæteris servis Dei, in via saxa frangere, findere, mutilare.. studebant. Ad quos frater Theodoricus, vir fortissimus, .. cum prædictis & ferramentis accedens, aspera saxa.. ipse solus invadens perfregit, divisit, planavit.. In brevi namque tempore ipse idem solus inter scopulos & prærupta saxa, concavam & planam viam plus fecit, quàm multitudo fratrum per multa tempora antea fecerant. In tantum etiam.. laborabat, quod rivuli sudoris de corpore suo..

Q q q

in

AUCTORE
J. P.

fidei.

in terram defluerunt. De miraculo per hunc sudorem facto, quod subdit anonymus, loquemur infra.

10 Cap. 8 scribit, tribus Theodorici filii crudeliter interemptis ab inimicis, Colmanum ei suasse, ut filium superstitem in regnum restitueret: cui, Non vadam, inquit, nisi . . . mihi & posteritati meae benedixeris . . . Et cum hoc dixisset, ante pedes viri sancti extendens se projecit: qui propius accedens, septem pedes juxta latus Viri jacentis, quasi septem dona Spiritus sancti mensurans, dixerat: Septem reges inclyti de sanguine tuo totam Hyberniam . . . regent . . . Quod ita factum est . . . Quorum primus Brian; secundus filius ejus Donatus Obrian, tertius Brian, quartus Merchterthach Obrian . . . A quo primo rege . . . Brian caeteri reges, five ii, qui totam vel dimidiam possederant Hyberniam, sicut Romani imperatores, caesares; Graeci, basilides; Babylonii, admirabiles; Brianæi omnes dicti sunt . . . Sane Brianæi viri in bello invicti . . . Et . . . omnis nobilitas totius Hyberniae, ac bellica virtus . . . à Brianæis derivata est. An credent posteri tam hac, quam ibidem sequentia? Taurus furens . . . virum sanctum Theodoricum fratrem cum fociis suis invasit: quem taurum . . . tamquam hœdum caprarum diceret, ac fociis suis distribuit . . . Truncus taxus . . . quem nullus agrèstium securibus findere valebat, jacuit in via campestri: quem truncum frater Theodoricus molaribus faxis in partes minutas contregit, ignemque sibi ac suis commodissimum præparavit. Fallor multum, si hac arrideant erudito lectori.

B

§ II. Miracula apocrypha; biographus; mors Sancti ac tempus; translatio corporis.

Miracula

Tertium, de quo antea decrevimus agere, sunt miracula suspectæ fidei, à dicto anonymo biographo conscripta. Cap. 2, Dum cellerarius, ait, recoleret, nullum lumen se ex more Dei Servo (S. Flannano) molenti misisse, de qua re diximus § I, nuntium suum illum misit, ut . . . cautè notaret, quid regius Juvenis . . . ibidem perageret. Sed idem nuntius . . . per fissuras ac rimas ostioli prospiciens, quinque digitos sinistrae manus Amici Dei, ceu quinque luminaria, molendinum totaliter dilucidare præviderat. Sed Sanctus hanc Dei virtutem semper latere volens, commotus aliquantulum animo, eidem legato celeriter imprecatus ait: Quia . . . me, ô juvenis, in secreto Dei opere agentem temerario oculo videre præsumpsisti, grus domestica, quæ in cella tecum commoratur, eundem oculum, cum redieris, tibi eruat. Quod ita factum est. Nam . . . grus antelata in ostio cellæ puero cellerarii unum oculum rostro terebravit: cujus vulneris dolore puer idem clamans ac plangens &c. Post hæc cap. 3 à S. Molua abbate ad Flannanum mittitur, ut oculum terebratum in pristinum videndi usum ea conditione restituat, quatenus cicatrix, vulneris index, sine luminis diminutione, in eodem oculo semper permaneret: & ea velocitate, sic Deo volente, oculum sanitati restituit, sicut eundem subita cæcitate lumine privavit. Ecquis prudens lector hæc approbet tamquam historicè vera?

C

12 Saxo per mare fuisse veclum Sanctum no-

strum, ex auctore Vita indicavimus superius num.

7. Res hunc in modum ab illo narratur gesta inter SS. Bracorum ac Flannanum cap. 5: Viri Dei . . . ad vicina littora gradientes, Deum sollicitis precibus pro navi obnixè deprecantur . . . Dumque ad invicem magno fidei fervore oculos ac palmas ad pium cæli ac maris Dominum tenderent, . . . ecce ingens saxum superficie tenus lævigatum & planum littoribus adnare conspiciunt. Hic Sanctus senior prior Junioem alloquitur: Ecce, inquit, pietas tua, ecce desiderium tuum aures divinæ potentiae ad te inclinavit. Ecce navis tibi de cælo contra solitum, & contra naturæ debitum cursum data. Impone confidenter sarcinulas tuas, impone focios tuos, dirige navim, quocumque desiderat animus tuus te deducet.

13 Hæc biographus; quibus conatur fidem conciliare, hæc subdens: Sed dicit Judæus, dicit paganus, dicit incredulus Christianus: Quid est, quod dicunt, saxa volare, saxa natate, fabulam sapit. Quis talia fando ab initio mundi audivit? Verum, vera fides Christianorum obvians dicit: Uni ac vero Deo omnia possibilia sunt, qui beatum Petrum sicis pedibus super mare fecit ambulare, numquid precibus Sanctorum natilè in superficiem mare idem Deus natate efficere poterat? Respondemus: Poterat enimvero Deus, poterat, qui potest omnia, hoc miraculum efficere, illoque majora. At hic queritur, an illud reipsa effecerit Deus. Affirmat biographus: negabunt alii: neque enim ei, ut opinor, statim suffragantur sunt hujusmodi rerum gnari; sed desiderabunt, meâ quidem sententiâ, pro confirmatione tam rari atque insignis miraculi, testimonia auctoritatis majoris, magisque ad persuadendum idonea, quam sit unicus istius biographi aliunde suspecti. Alibi scribit de Sancti ex Romano itinere in Hiberniam reditu, atque hæc memorat: Præterea beatissimus Flannanus, divina sibi favente clementia, per eadem oppida, rurâ, castella Tusciæ, Burgundiæ, Franciæ, ad eundem portum, quo lapidem navigii sui dimiserat, pervenit. Tunc Vir sanctus intrepidus, in Domino Deo spem ponens, cum fociis & rebus suis omnibus, eidem lapidi insidens, divina potentia lapidem impellente, celerrimo recursum littoribus Hyberniae paternis applicans, sanctum patrem Bracorum, sicut promiserat, visitavit.

D
neutiquam

credibilia

E

F

14 Cap. 15 idem anonymus nimis mira refert, quam ut sola ipsius vacillante fide admittantur tamquam vera: Novem jaculatores, inquit, viri valde deformes, vultu & habitu horribiles, instinctu diabolico inducti . . . à beato Viro novem nigros arietes mutilatos, Deum ac Sanctum attentantes, jocularia & incompetenti petitione omnes insimul clamantes sibi dari postulabant . . . Et ecce novem nigri arietes sine cornibus . . . de mari exeuntes . . . apparebant: quos ipsi tenuerunt. Sed . . . isti filii perditionis, tam ipsi quam verveces in momento, in ictu oculi, ante sanctum Flannanum terræ adhærentes, omnes in lapides transmutati sunt, & sic usque in hodiernum diem visibus humanis evidenter comparent. Nec credibilia nobis sunt, quæ de Theodorico Sancti, ut fertur, patre, præmiserat biographus cap. 8: Eodem tempore quidam homo, diutino ac annoso languore depressus, ad sanctum Colmanum, tamquam ad cælestem medicum currens, flebili voce proprii corporis sanitatem rogabat: Sed Colmanus, Vade, inquit, fili mi, ad illum fratrem Theodoricum, qui caeteris

ex anonymo
biographo

A teris obnixius fortia saxa perfrangit, ac de sudore vultus ejus lavare: confidenter confidens in Domino, valorem corporis recipies. Quod ita factum est. Nam idem homo . . . postquam se de sudore . . . servi Dei . . . humectaverat, quasi balsamo lotus caelesti, proprium vigorem, pristinamque salutem . . . receperat.

15 Iis itaque peractis, postquam per aliquot annos cum sanctis fratribus proclivis vallis hinc inde in plana redegit, viamque ferentibus * oeribus aptam mira virtute peregit; quodam die dum solus unum nativum saxum superficietenus planavit, super eundem lapidem de caelo, ipso vidente, tres guttae rubicundissimi sanguinis ceciderant: quod ipse prodigium hoc admirans, sanctum Colmanum, universamque sanctorum multitudinem advocans, diligentissime sciscitabatur, quid hoc mirum . . . portenderet &c. *At de his plus quam satis. Neque enim abutemur tempore pariter ac patientiam lectoris, describendo prodigia plura, quae a S. Flannano patrata fuisse memorat saepe dictus auctor, seu potius fabulator: de quo, uti superius constituimus, nunc tractandum nobis est.*

B 16 Imprimis, quae ad hunc biographum attinent, omnino nos fugiunt, nomen videlicet, patria, vita institutum, tempus quo scripsit, & quod caput est, auctoritas sufficiens documentorum, e quibus res tam mirabiles & incredibiles hausit, cum ipse per se careat idonea auctoritate, ut eisdem fides habeatur. Ex hoc tamen, quod dicit cap. 3, Notate itaque, viri fratres, suspicari quis possit, monachum fuisse: uti ex cap. 8 fratres charissimi. Illud vero, Et sic usque in hodiernum diem visibus humanis evidenter comparent, sicut ex ipso jamjam retulimus num. 14, indicat quidem, eum scripsisse post Sancti obitum; sed quo seculo, non item. Ex alio autem ipsius loco, quem supra retuli num. 7, jam indicatum est, quod non scripserit Sancti Vitam ante medium seculi duodecimi.

17 Atque haec sunt specimina propter quae Vitam S. Flannani, prout jacet, ab Opere nostro arcendam censui: & tametsi omnia in eadem contenta non dicamus esse falsa; cum accidere poterit, ut veris falsa immixta referat; quia tamen auctor nullius est auctoritatis, qui tam mira memorat, & non credibilia, ideo nullam in eis meretur fidem. Etenim homini fabulatori, qui consuevit fallere vel falli, non facile vir prudens

C *nonnulla superaddimus.*

crediderit etiam tunc, quando verum dicit. Dolemus, meliora de hoc sancto Praesule monumenta non pervenisse ad nostras manus, qui videtur fuisse non vulgaris nominis & sanctitatis, sicut colligere licet e Missa ipsius propria, ac patronatu generali ecclesiae ac diocesis Laonensis, uti dictum est § 1.

18 De sancti Antistiti transitu ad caelestem patriam qualisqualis iste biographus nihil novit, cum hac dumtaxat memoret cap. 20: Sed de transitu sancti Patris, ne hoc tam celebre, tam famosum quid silenter transierim, succincte brevitate amore pauca ex multis expediam. Dixisset rectius, se defectu notitia de illo flere, quia nihil dicit. Nam statim aliud agens ita pergit: Interea dum creberrima miraculorum frequentia per fines occidentis Virum sanctum divulgaverant: dum caeci & claudi, caeterique alii variis languorum pestibus ad sepulcrum Viri sancti pristinae fanitatis restituerentur. Proximè sequitur elevatio corporis, de qua mox agetur. Annum mortis, de quo nihil lego apud biographum, notavi superius seculo fortè VII, secundum dicta ex Warao § 1, num. 1; & num. 6 ac 7 ex personarum aetate, quae, ut fertur, vixerunt cum S. Flannano. Sed quoniam obscura & incerta sunt, quae de illo memorantur, tempus restrinxi per adverbium fortè.

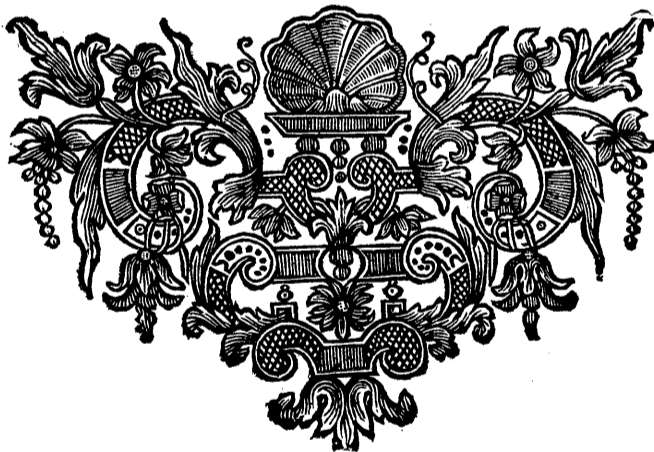
19 Quae anonymus narrat cap. 20 de elevatione corporis, ad pauciora contraho: Totius regni praelati ecclesiarum cum rege ac principibus inito consilio, cum licentia Romani Pontificis, ne thesaurus tam desiderabilis diutius in gremio terrae absconditus delituisse, venerandi Patris ossa . . . elevare decreverunt. Cumque timor & reverentia . . . tam sancta membra tangere, penè omnes graviter invasere, duo tantum . . . sarcophagum . . . effoderunt . . . ac sancta membra elevarunt. Sed . . . vapor . . . de sanctis ossibus . . . afflans, in tantum afflavit, ut unum illorum aeterna caecitate . . . in aevum damnaret: alterum verò membrorum dissolutione . . . in tantum enervavit, ut . . . aliorum manibus in domum suam deferretur. Post hæc, auro atque argento à principibus collecto, scrinium mira arte compactum, atque . . . deauratum super altare locantes, ibidem sancti Patris ossa recluserunt. Quae hisce immiscet per vaporem facta, non credimus, nec scimus, an vera sint alia.

Tempus
mortis San-
cti,

E

ac corporis
elevatio.

F

DE BEATA ADELINDE ABBATISSA

PARTHENONIS BUCHOVIENSIS IN SUEVIA
FUNDATRICES,

J. P.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

Conspectus loci ; chronologia foundationis correctâ ; Beata
quando mortua ; cultus publicus.

ANTE ME-
DIUM SE-
CULI X.
*Parthenonis
istius situs
& vira in-
stitutum :*
B

* *Feeder-
seepe*

de primæva

C

ejusdem

Uchaugia vel Buchovia cano-
nissarum seu monialium nobi-
lium ac antiquo stemmate, ma-
jorumque imaginibus conspi-
cuarum, ab omni tamen ordi-
ne, professione ac voto immu-
nium ac prorsus liberarum collegium potius quam
cœnobium, in Suevia ad ejusdem nominis amœ-
nissimum lacum, quem vulgo Liberum lacum,
vel Plumarum lacum * vocant, non procul à
Biberaco, urbe imperiali in Suevis situm : in quod
assumi solent tantum comitissæ & baronissæ, quæ
ibi sub abbatissa pudicè & sobriè educari, ad pie-
tatem & virtutem informari, postea nobiles, &
ambitæ aut expetitæ egredi iterum & honestè nu-
bere solent. Quod omnibus concessum & libe-
rum ; soli abbatissæ propter acceptam pontificiam
benedictionem, ut vocant, integrum non est.
Idcirco non moniales, sed expectatrices potius,
& domus ipsa non monasterium, sed honestissimæ
disciplinæ magis domicilium ac sacrarium.. no-
minari debebat. *Hac Bruschius in Monasteriis
Germania centuriâ primâ, fol. 17 verso : qui de-
inde longam de ejusdem parthenonis foundatione
subdit historiam, è qua excerpo ista :*

2 Id. . . amplissimum ac pulcherrimum colle-
gium fundatum legitur in honorem sanctorum
Cornelii & Cypriani, à Domina Adelinde . . . quæ
ibi sepulta est. Tota foundationis historia sic se ha-
bet : Imperabat Suevis ante annos octingentos,
Pipini Galliarum regis temporibus, potentissimus
quidam rex Marfilius, Laureaci in ducatus Wir-
tembergensis prædivite cœnobio sepultus : is Pi-
pinum Galliarum regem à Stephano secundo Pont.
Max. in Italiam contra Longobardos provoca-
tum, ac idcirco armata manu Romam profectum
fecutus, strenuè se ibi gessit . . . Post adeptam ex
Longobardis victoriam & servatam Romam à ty-
rannide Haystulphi Longobardorum regis, duxe-
runt Pipinus ac Marfilius inter alios captivos ac
datos obsides, duos etiam egregios juvenes Bo-
nosium ac Sophonium, Ruffonis Longobardo-
rum cujusdam reguli aut, ut aliqui volunt, Græ-
ci alicujus Comitis de Tragento (qui in hoc ipso
bello occubuerat) filiolos secum in Germaniam.

3 Sophonium decem annorum puerum Pipinus
sibi vendicabat : Bonosium verò uno anno majore-
rem natu Marfilius apud se retinuit, & in Lau-
reacensi cœnobio, sacro baptisinate ablui fecit . .
Venerant tunc recens in Germaniam è Roma no-
bilissimi comites Montis-fortis : horum unius fi-
liam quamdam dedit Marfilius Suevorum rex huic
ipsi comiti Bonosio in uxorem : dotis verò loco
provinciam illam, quæ Lacui plumario & Bibe-
racensi pago vicina erat . . . Prodibat aliquando

Bonosius cum sponfa sua . . . ut quæreret locum
ædificandæ arci idoneum, quem cum in densis
nemoribus invenisset commodissimum, dixit in-
ter alia charissimæ nuptæ suæ . . . Si Dei bonitate
& misericordia in promptu jam nobis essent opes
& pecuniæ, quas Tragenti charissimus pater meus
terræ infodit, cum videret oppugnari urbem &
dulcissimam patriam suam, quam ego nobis vel-
lem *hic* bellam extruere arcem . . . Cui mox etiam
in honorem æternæ ac omnipotentis Triados . .
templum adjicerem . . . Montfortia . . . animo hylari
eum inchoare jubet . . . cum arcis tum templi con-
structionem . . . Locum inventum accedunt, & fo-
dere incipiunt firma spe certi subsidii divini.

4 Cùmque foderent invenerunt, favente Deo, *fundatione*
mox ahenum sive caldarium amplum, ingens &
capax, pecuniis, auro & argento plenum . . . ar-
cem unâ cum templo erigunt, cui titulum ac no-
men induunt ab invento lebe, totumque adja-
cens territorium suum, Caldariensem sive Kes-
felburgensem comitatum appellant . . . Bero filius
Bonosi & Montfortiæ, ducta uxore nobili puel-
la de Bodmen, pater quatuor filiorum Clingol-
di, Hulfonis, Tallatarii, & Birridonarii . . . Tal-
latarius uxorem ducens comitissam Hillermonta-
nam, filium Godefridum genuit . . . Is postea ex
Andecensi comitissa Bavarica Hattonem vel O-
thonem filium suscepit. Hatto sive Otho comes
Caldariensis . . . dominus opulentus & potens, qui
vicinis etiam principibus prudentia & consilio suo
proderat sæpe, potentissimi Suevorum Ducis Hil-
debrandi, & dominæ Regardæ Bavarorum du-
cissæ . . . filiam dominam Adelindin in arce An-
dechis natam, sororem Hildegardis reginæ (quæ
Carolo Magno desponsata fuerat) uxorem duxit :
quæ quatuor ei filios peperit . . . Beringerum,
Reginoldum, Gerhardum & Hattonem. Accidit
verò ut lustris aliquot labentibus irruerent in Ger-
maniam Hunni . . . Admoniti à Carolo Magno
Germaniæ principes prodeunt obviam *eis*.

5 Commissum autem est ingens prælium prope *narrat*
Biberacum, in quo Otho iste comes Tragenti-
nus & Caldariensis cum tribus filiis *modò nomi-
natis* occubuit. Locus ipse, in quo pugnatum
est, postea Vallis planctus * à planctu dominæ
Adelindis & accolarum . . . cognominatus est :
quem hodie adhuc corrupta voce Planchinam
vallem accolæ appellant. Atto vel Otho, quar-
tus filius comitis Othonis & dominæ Adelindis
religioni deditus ac diaconus factus, paulo post
mœrore animi contabuit. Fusis verò Hunnis, &
ex Germania virtute Caroli Magni ejectis, do-
mina Adelindis trucidata mariti ac filiorum cor-
pora collegit, & in sempiternam eorum memo-
riam Buchoviense monialium Augustinianæ pri-
mum

E

fundatione

F

narrat

* *vulgo
Planchtal*

A mùm professionis cœnobium fundavit: in cuius templo maritum cum filiis honorificè sepeliri fecit. Ipsa postea tædio & odio vitæ, redditis Deo omnibus bonis, possessionibus & facultatibus suis, mundo in universum valedicens, prima sui cœnobii facta est gubernatrix, in quo mortua tandem honorifico mausolæo terræ parenti reddita est.

6 *Hæc refert Bruschius, qui etiam agit de secundo laudati parthenonis fundatore, & dum in cineres fuisset redactum, instauratore Ludovico Pio imperatore, Caroli magni filio, ac de donatione eidem ab ipso facta anno imperii sexto, id est anno Domini MCCXXI, cujus diploma affirmat Bruschius abbatissam prædicti parthenonis sibi exhibuisse legendum: Eiusdem verò, ait, imperatoris Ludovici Pii autoritate & privilegio ab omni professione ac regula exemptum est Buchoviense cœnobium. Unde nunc liberum, immune, ac imperatorum Canonissarum collegium dici solet: Cujus etiam moderatrices plurimas nominat: Floret hodie dum insigniter vetustissimum ac principale collegium hoc Buchaugiense totâ sacratori morum disciplinâ nitidissimum, teste R. D. Francisco Petro in sua Suevia ecclesiastica anno 1699 impressa, pag. 207, Hæc verò chronologia & historica Bruschii de fundatione parthenonis Buchoviani narratio in plerisque mihi suspecta est, & ideo tam prolixè illam retuli, ut melius refutari possit ex chronologia potissimum, de qua nunc agam.*

7 *S. Caroli Magni imperatoris & Francorum regis gesta illustravimus tomo 2 Januarii, die XXVIII ejusdem mensis pag. 874 & sequentibus, affixa ejus morte anno 814. Unde consequens est, Beatam floruisse seculo octavo. Quod verò supra dicebatur de filiis Hunnis, & ex Germania virtute Caroli Magni ejectis, plusculum lucis præbet. Eginhardus in Vita ejus tomo ac die mox indicatis, pag. 881 hæc scribit: Maximum omnium, quæ ab illo gesta sunt, bellorum, præter Saxonicum, huic bello successit, illud videlicet, quod contra Avars five Hunos susceptum est: quod ille & animosius quàm cetera, & longè majori apparatu administravit. Unam tamen per se in Pannoniam, nam hanc provinciam ea gens tunc incolebat, expeditionem fecit eo successu, ut penè vacua reddita fuerit eadem provincia. Pannonica verò illa expeditio in Annotatis ibidem pag. 882 lit. b innectitur à nobis anno 791. Vixisset itaque tunc temporis, si Bruschius vera referret, B. Adelindis. Matthæus Raderus Bavaria sanctæ volumine secundo pag. 122 hæc super ea notas chronologicas ponit: Sub annum Christi MCC, eoque ampliùs, Carolo M. imperante. Ita ille, incautum ducem secutus.*

8 *Hermannus Contractus in Chronico auctiùs vulgato apud Henricum Canisium tomo 1 Antiquarum lectionum, systema chronologicum Bruschii evertit, quando ibidem pag. 561 narrat ista ad annum 901: Ipso anno Beringer, Reginolf, & Gerhart, nobiles Germani fratres, filii Atonis comitis & Adellindæ, non longè ab Duchaugiensi cœnobio virginum, in pago Alemanniæ Erichewe, à matre per ipsum tempus studiosè in honorem sancti Cornelii & sancti Cypriani martyrum constructo, cum sororem virginem nuptum tradere molientes, clam inde abducerent, ab inimicis circumventi & occisi sunt, & à matre sua apud ipsum cœnobium sepulti: ubi etiam ipsa, postquam Jerosolymam aliaque loca sancta causâ orationis adiit & rediit, divinis intenta servitiis, & animarum inhians lucris, feliciter hanc*

vitam finiens condita est. Ipsa filia virgine æquica * sua abbatissâ inibi constituta est *. *Mabillo-nius tomo 3 Annalium suorum pag. 310, Erichewe, inquit, seu Erigove, Elgow, nunc decanatus caput est in diocesi Constantiensi: sed nullum in eo hujus parthenonis vestigium invenio, cujus noticiam ab Hermanno accepimus. Sed de sinu ejusdem parthenonis satis dictum supra, quidquid sit de Erichewe, quod tempore Hermanni existisse, videtur non imprudenter posse præsumi.*

9 *Ut ad superiorem chronologiam redeamus; ostenditur corrui funditus Bruschiana ex eo, quod à tempore Pipini regis tam multa præmittat superius de progenitoribus Othonis, mariti, uti vult, Adelindis, nec non de ejusdem Adelindis ac filiorum ipsius morte, ut diu post, quàm ponat Bruschius, floruisse debuerit. Ad hæc, tam longa est Bruschii historia, tamque longa ambages, intexto pariter eisdem stupendo miraculo, ut sine antiquiore teste, & ad fidem historicam faciendam idoneo tota fere ipsius narratio reddatur mihi suspecta. Contra autem Hermannus rem breviter expedit, nec video, cur non verè. Bruschius Adelindin facit sororem Hildegardis reginæ; Hermannus utramque ita chronologicè distinguit, ut sorores esse haud possint, ista scribens ad annum 783: Hiltigardt regina uxor Caroli (Magni) 2 Calend. Maii, & Bertha mater ejus iv Idus Julii obierunt. Juvat hic in memoriam revocare, quæ de beata Hildegarde regina observata sunt tomo 111 Aprilis, die xxx ejusdem mensis, ubi pag. 788 mortem ejus etiam affiximus anno 783. Ibidem pag. 791 de gravi errore accusatur genealogia, quam Bruschius de dicta regina contexit, sicut ibidem videre licet: ut merito à nobis sub-*

10 *Porro sicuti fabulosis illis, quibus Munsterus & Bruschius usi sunt monumentis, & jam circa nativitatis annum de fallaciis convictis, nihil credimus circa locum (qui ex Bruschio ibidem erat præmissus in arce Andecensi) aut diem natalem; sic multo minùs eidem fidimus circa Hildegardis genealogiam, quæ ipsam "Hildebrandus, Sueviæ dux, ex Bavara uxore domina Regardis, de, dicitur genuisse. Hæc applica loco natali ac parentibus B. Adelindis à Bruschio superius assignatis. At quid de diplomate donationis Ludovici Pii, quod exhibuisse sibi legendum dicebat Bruschius abbatissam Buchoviensem? Fuisse illud genuinum rotundè à nobis negatur, contra quod clamant argumenta minimè dubia, quæ jam proposui. Legi etiam possunt, quæ habentur apud nos pag. 791 citatâ. His itaque adversus fabulosam ac prolixam Bruschii historiam de fundatione Buchoviana, & chronologia Beata nostra hætenus expositis, ego obitum ipsius, ex dictis Hermanni Contracti de fundatione Buchoviensi, posui ante medium seculi decimi. Agendum nunc de cultu ejus sacro.*

11 *Hagiologi diversis ipsam diebus annuntiant. Molanus in additionibus hac die XXVIII Augusti: Buchaugiæ S. Adelindis abbatissæ. Eiusdem quoque meminit Martyrologium Germanicum, quod Canisii nomine vocamus, in editionibus anni 1573 & 1599, quas vidi. Referunt illam monastici etiam Benedictini Wion ac Menardus; Buchoniæ in Suevia S. Adelindis abbatissæ (apud Wion interseitur depositio.) At Dorganius eam refert sine loco: quem ineptissimè ponit Ferrarius in suo Catalogo generali, In territorio Fuldensi, additque in notis: Claruit in*

AUCTORE

J. P.

* I. æqui-

voca

* Mabil.

sine est

E

à nobis

F

multa apocrypha

Bruschius

sicut aliunde

* I. Buchaugiensi

Buchonia regione, cujus Fulda C. dicecef. Moguntinæ caput est. *Suspicio, virum esse inductum in errorem ex corrupto nomine Buchonia, quod sic etiam scribunt, ut modo vidimus, Wion & Menardus; sed addunt in Suevia: extra quam dum Ferrarius regionem Buchoniam pro parthenone Buchovia præ oculis habuit, totâ viâ aberravit. Est autem Bochovia, BUCHAW, seu BUCHEN, tractus Germaniæ in circulo Rheni superioris juxta Hassiam in ditione abbatis Fuldenfis: unde etiam Fulda . . dicitur Buchovia . . Sæpe etiam vocatur Buchonia in titulis, teste Baudrando. Perperam etiam Arturus: Buchoviæ in Suevia, dicecefis Moguntinæ prope Biberacum. Hac occasione loci: quem non satis fortasse perspectum habuit Castellanus, quando sine erroris periculo ad diem XXI Augusti refert ista: In Germania S. Adelindis abbatissa. Ex annuntiationibus monasticorum Benedictinorum colligere licet, hanc ab illis adscribi Ordini suo: Abbatissæ Benedictinæ nomine refertur etiam ab Arturo. Si Bruschio credimus, Augustinianæ primùm professionis coenobium fundavit; sed de hac non constat, nec de ejusdem postea mutatione in vitam à votis exemptam à Ludovico Pio inductâ, quod sal-*

statis convincitur ex diâlis de chronologia. Quando autem hæc mutatio acciderit, & an à foundationis initio canonissa non fuerint domina Buchovienses, non habeo, unde definiam. Beatam denique vocavi abbatissam cum aliis scriptoribus.

12 Porro publicum hujus beate Matrona cultum Bruschius, qui in hac re suspectus esse non debet, fol. 18 verso declarat & confirmat his verbis: Annumeratur Divarum catalogo propter insignem vitæ ac morum innocentiam. Festum ejus celebratur in die S. Augustini, hoc est XXVIII Augusti. Ea die solet in ejus memoriam domina abbatissa distribuere per suas virgines comitissas ac baronissas, omnis generis advenientibus ac accurrentibus ex tota circum jacente regiuncula cum suis, tum etiam peregrinis & exteris, summo & infimo loco natis hominibus, panes divæ Adelindis fundatricis filigineos: quod fieri solet insigni pompa; cujus ego etiam spectator fui anno MDXLVIII, cum distribuerentur panes quatuor mille. Si alia, quas curavi inquirendas apud Buchovienses, de cultu & vita notitiæ ad me perveniant, poterunt dari ad calcem hujus tomi, si fuerit opera pretium.

D
& publicus
ejus cultus
probatum.

B

E

DIES VIGESIMA NONA AUGUSTI.

SANCTI, QUI IV KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

S	Ancta Serapia V.	} Romæ.	Item	} MM Romæ.
	& M.		S. Felix	
	S. Sabina M.		S. Foricia	
	S. Adolphus episc. conf. Metis in Lotharingia.		S. Adausia	
	SS. Euthymius conf., & uxor ejus	} Perusiæ in Umbria.	S. Gemellina cum fociis.	
	S. Crescentius eorum filius		S. Basilla V. Sirmii in Pannonia inferiore.	
c	S. Nicæa	} Martyres Antiochiæ in Syria.	S. Sebbus rex Londini in Anglia.	F
	S. Paulus		S. Medericus presb. & abbas Parisiis.	
	SS. Nongenti Martyres.		S. Verona V. prope Lovanium in Brabantia.	
	S. Albericus eremita apud Balneum in Etruria.		B. Antonius Ripolanus M. ex Ordine FF. Prædicatorum, Tuneti in Africa.	
	S. Hypatius episc.	} MM. Constantinop.		
	S. Andreas presb.			
	S. Candida V.			

PRÆTER-

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

Ancti Lupi ep. Cabilonensis corpus relevatum iv Cal. Sept., habemus ex Claudio Roberto in Gallia Christiana pag. 277. Legi etiam potest Sausayus ad hunc diem. Sed nos de isto

Sancto scripsimus

xxvii Januarii.

Sabiniani Trecentis martyris meminerunt Maurolycus & Ferrarius. Adi

xxix Januarii.

In pago Tricassino S. Sabinæ virginis, virtutibus & miraculis gloriosæ. Ita Martyrologium Romanum hodierna die. Vide diem, quo apud nos jam pridem data est,

xxix Januarii.

SS. Bafini & Weomadi archiepiscoporum Trevirensium corpora ad decentiorem locum translata memorat Masenius in Annalium Trevirensium continuatione ad annum 1621, pag. 469, re solenniter peracta apud patres ad S. Maximinum.

B

S. Bafini Vitam illustravimus iv Martii, & ibidem indicavimus, S. Weomadum viii Novembris Fastis sacris S. Maximini & aliis insertum. Spectant itaque ad diem

iv Martii & viii Novemb.

Commemoratio S. Frudulphi confessoris scribitur in Martyrologio Menardi. Colitur festo solenni Parisiis in ecclesia S. Mederici die, quo agendum de ipso erit in Operis nostri supplemento,

xxi Aprilis.

Sanctæ Elisabeth Taumaturgæ memoriam ponit Ferrarius ex Græcis, sicut addit in notis, in Menol. De qua iidem in Antholog. feu Brev. Romæ excuso sub Clemente VIII agunt ad diem xxix Aprilis. Voluerit scribere xxiv Aprilis, quo illam lego in dicto Anthologio, anno 1595 ibidem impresso. Habetur apud nos ad eundem diem

xxiv Aprilis.

Mellanæ, plurimorum sanctorum Martyrum sub Tertullo præside. Annuntiatio est Ferrarii, ex Martyrol. Siculo, ut dicit in notationibus, addens: De eis in Actis SS. Alphii, Philadelphii & Cyrini. De illis tamen Officium ecclesiasticum haud recitatur, quod corpora ubi sint, ignoretur. In Martyrologio Siculo apud Caietanum in Idea Operis de Sanctis Siculis, prædicti Martyres anonymi etiam signantur ex modo dictis Actis, qua data sunt, & legi possunt apud nos ad diem

x Maii.

S. Helisæi prophetæ annuntiatio signatur apud Belinum, de quo etiam Galestinus, Molanus, Maurolycus, Canisius. Dedimus eum

xiv Jun.

S. Ethelredæ reginæ & virginis notatur Coldinghamæ à Ferrario. Vide

xxiii Junii.

Decollatio sancti Joannis Baptistæ signatur hac die in Martyrologio Romano, quæ etiam exstat in Fastis Græcis. Consule qua à nobis dicta sunt ad diem

xxiv Junii.

S. Aureæ virginis & martyris Ostiensis meminerunt Grevenus & Canisius. Lege qua habentur apud nos

xxiv Augusti.

In Anglia depositio S. Ebbæ virginis & abbatis est apud Menardum. Inspice apud nos

xxv Augusti.

S. Magini martyris apud Tarraconem in Hispania meminit Ferrarius. Habetur in Romano ad diem, quo & nos illum dedimus, xxv Aug.

In civitate Aquila, coronatio beati Petri Cælestini patris nostri, in qua est indulgentia à ba-

ptifmo. Ita auctaria ad Usuardum à nobis editum habent è codice Bigotiano. Vide dicta in hoc Sancto, & in B. Joanne Bassando in Annot. ad cap. 5 Vita

xix Maii & xxvi Augusti.

Rapatho, Comes Abenbergensis &c. . . postea verò abbas notatur à Chalemoto. Meminimus de illo inter Prætermittos ad diem xxvii Aug. Emonia in Istria S. Pelagii diac. & martyris, patroni ejusdem civitatis. Annuntiatio est Ferrarii in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ad hunc diem xxix Augusti. Nos de illo egimus hesternò die, quo colitur Martyr synonymus, xxviii Aug. Aleydis Casimiri regis (Polonia) filia refertur ab Henriquezio in Menologio Cisterciensi, & tamquam beata laudatur. Cupimus discere publicum ac legitimum ejus cultum.

Gerardus Mutinensis, ex illustrissima familia Rangona oriundus, titulo beati insignitur in notitiis Mss., quas de illo habemus, in eisque celebrari scribitur ipse festum die xxix Augusti, ex Benedicto Mazara, qui citatur in Legendario SS. Ordinis Minorum tomo 2. Apud Arturum à Monasterio ad diem xxv Augusti laudatur à virtutibus atque signis admirandis, & in notationibus, cujus anima, inquit, ob ejus miracula, præclaras virtutes, singularemque sanctitatem, inter cælestes ab omnibus beati existimatur. In supplemento apud Waddingum ad annum 1251 tomo 3 Annalium Ordinis Minorum secundæ editionis pag. 277 sunt ista: Cujus frequentior est apud antiquos memoria, quàm particularis miraculorum, quæ plurima extitisse feruntur descripta. Astra petiit . . . anno mclli, viii Kal. Septembris, Mutinæ honorificè sepultus, teste Paulo Pansa supra citato. Quodnam hic vestigium legitimi cultus? In literis ad Papebrochium Mutinâ datis continetur notitia laudati Gerardi ac duorum etiam aliorum, quorum corpora ibidem in Conventualium ecclesia S. Francisci cum honore servari scribuntur; & additur: Quod quidem ad cultum attinet, nullus publicè defertur, præter ornatum radiorum circa caput, quo eorum imagines (in dicto) templo coram omnibus expositæ decorantur, & titulum beati, quo eorum notitia præsignantur. Verum cum Gerardo & duobus aliis nullus tunc temporis deferretur publicus cultus, neque noverimus tempus, quo imaginibus istis radiatis sint insigniti, rogamus Patres Minoritas, ut, si postea indultus ipsis legitima auctoritate fuerit cultus, nos de eo certiores facere dignentur.

Hertinodus de Gotha confessor, Ordinis eremitarum S. Augustini, titulo beati donatur, ac Vita ejus describitur apud Cornelium Dielman ejusdem Ordinis Religiosum, in Vita monastica norma, quam edidit. Cupimus probari publicum ac sufficientem ejus cultum.

Joannis & Petri martyrum annuntiationem Valentia in Hispania cum titulo beatorum ponit Arturus; qui . . . ob Mahumeticæ legis publicam damnationem, variis . . . tormentis excruciat, ab Azoto Maurorum rege jussi sunt capite plecti. Eisdem signat Ferrarius post Marietam. Prolixum idem Arturus contexit catalogum auctorum, quos operosè non consulo, quia in historia

C

E

F

A *historia martyrii, quam narrat, non lego ea documenta, quibus cultus eorum publicus probetur; atque adeo in Opere nostro eis locum non tribuo.*

Hieronymus Olivarius conf., Pinciis in territorio Placentino }
 Didacus à Motica conf., in }
 territorio Syracusano Sicilia }
 Maria Gonfalva virgo Tertia- }
 ria, Toleti }
 Præter hos videri possunt plures alii apud Hæberum.

S. Joannis confessoris mentio fit ex codice Castrici Caroli inter auctaria ad nostrum Ussuardum.

Apud Jacam in Hispania S. Joannis eremitæ. Annuntiatio est Ferrarii, ex tab., ut habet in notis, monast. Rupen., quod vulgo S. Yuan de la Peña, in dioc. Jacen. dicitur. Vixit quo tempore Arabes Hispaniam occuparunt. De quo in Chron. Aragonensib. Sed nec eorum auctorem, nec locum assignat. De illo etiam scribit Marieta in Historia Sanctorum Hispania, sicut lego inter ea, quæ habet de confessoribus non pontificibus; at nullam affert publici cultus notitiam.

B In Hemmenrode (abbatia est Ordinis Cisterciensis in archiepiscopatu Trevirensi) Meynerus Prior annuntiatur ut beatus, & elogio condecoratur à Chrysothomo Henriquez, & à Chalemoto, referturque in Calendario ejusdem Ordinis, quod anno 1617 Divione impressum est; sed absque titulo beati, quem cupimus discere è publica, si habeat, ejus veneratione.

S. Fiacrius annuntiatur à Camerario. De illo tractabimus cum Martyrologio Romano xxx Aug. In Affrica sanctorum martyrum Vitalis, Satiris,

& Repositi. Ita additiones Mss. Cartusie Brunxellensis ad Ussuardum Greveni. In auctariis ad nostrum Ussuardum scribitur è codice Vaticano Satoris. De his videri poterit 1 Septemb.

S. Adelphi abbatis Habensis depositionem ponit Saussayus in Supplemento. Differimus eum ad diem, quo scribitur obiisse, xi Septembris.

S. Terentiani episcopi & martyris memoriam signat Galestinus Tuderti, de quo etiam apud Canisium in anni 1599 editione. Sunt in Romano Terentius & Fidentius xxvii Septemb.

Natale Felicis episcopi civitatis Tubrozensis (immo Tubzocensis) signat Venusii in Apulia Martyrologium Rabani, & Januarii presbyteri, & Fortunatiani & Septimi lectorum, qui temporibus Diocletiani in sua civitate tenti à Magnelliano procuratore xviii Calend. Julii, inde multis diu vinculis & carceribus macerati, & in Asia & in Sicilia, tandem in occasione gladii consummati sunt. Molanus & Canisius in civitate Tubzocense annuntiant Januarium & duos socios modò nominatos; sed Felicem sine episcopatus loco ponunt seorsum ab istis Venusii. Florarium quoque nostrum Ms. in Venusia, inquit, S. Felicis episcopi, sine aliis; quod etiam faciunt Galestinus hac die, cui adde Ferrarium in Catalogo generali. Consule, lector, dicta hoc tomo pag. 166 in SS. Fortunato & duobus aliis Martyribus Salernitanis, & expecta dicenda ad diem, quo de Venusinis agit Martyrologium Romanum xxiv Octobris.

S. Edwoldi confessoris & eremitæ translatio existat in Martyrologio Anglicano Wilsoni anno 1608 impresso. Sed ejusdem Sancti depositio inscribitur utrique ejusdem auctoris editioni die, quo & nos cum daturi sumus, xxviii Novembr.

DE SS. SERAPIA VIRGINE MARTYRE ET SABINA MARTYRE

R O M Æ,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

Cultus utriusque Sanctæ & reliquiæ: Acta utrique communia: tempus & locus martyrii.

CIRCA ANNUM CXXVI. Serapia in variis Martyrologiis ad xxix Julii, quæ obiit:

Anctam Serapiam, aut, ut alii scribunt, Seraphiam virginem & martyrem annuntiant Fasti sacri diebus variis, quod alia die obiit, aliâ colatur in Ecclesia. Majores nostri in prætermissis ad xxix Julii notarunt sequentia: S. Serapia signatur hoc die in variis Martyrologiis, quorum aliqua malè scribunt Seraphiam. Nota est sancta Romana, sciturque hoc die martyrium subisse; verum festivitas ejus propter rationes, suo tempore explicandas, dilata est in Martyrologio Romano ad iii Septembris. Indicantur hic varii codices Ussuardini aucti, quos in Ussuardo suo Solerius citavit ad xxix Julii, & in quibus Serapia vel Seraphia Roma annuntiatur. Plerique tamen melioris nota martyrologi S. Serapiam memorant

ad iii Septembris, licet adjungant, passam esse xxix Julii. In Veteri Martyrologio Romano, quod edidit Rosweyda, ad iii Septembris sic legitur: Romæ, Seraphiæ virginis, iv Kalendas Augusti passæ, ii Kalend. sepultæ, iii Nonas Septembris memoria ejus celebrior.

2. Hisce vestigiis institit Ado, at prolixum ex Actis adjecit elogium, quod prætermitto. Accipe tamen priora & posteriora ejus verba: Romæ passæ & natalis beatæ Seraphiæ virginis, sub Adriano imperatore, judice Berillo. . . . Passa est autem quarto Kalendas Augusti, & sepulta juxta aream Vindiciani in monumento illustris martyris Sabinæ ii Kalendas Augusti. Compositum verò & ornatum est venerabile sarcophagum ambarum, & locus orationis condignè dedicatus tertio Nonas Septembris, quando & memoria passionis e-

at festivitas ejus celebratur iii Septembris,

jus

A jus celebrior agitur. *Ufuardus ad eundem diem sic habet*: Romæ, passio beatæ Serapiæ virginis, sub Adriano principe, quæ cum esset tradita duobus lascivis viris, & minimè posset illudi, nec postmodum ardentibus lampadibus inflammari, jussu præsidis fustibus est cæsa, sicque gladio decollata. Hujus dies passionis quarto Kalendas Augusti, sepulturæ verò ejusdem in præfenti habetur, quando & memoria ipsius martyrii celebrior agitur. *Ufuardus sepulturam non distinguit ab oratione sepulcri, prout distinxit Ado, & cum Adone consentiens Ms. Florarium nostrum.*

quæ eamdem annuntiant præcipui martyrologi: corpus Romæ servatum.

B *3 Romanum Martyrologium Baronii elogium contextum partim ex Adone, partim ex Ufuardo, habet hujusmodi*: Romæ sanctæ Serapiæ virginis, quæ sub Adriano principe cum esset tradita duobus lascivis juvenibus, & minimè potuisset illudi, nec postmodum ardentibus facibus inflammari, jussu Berilli judicis fustibus cæsa, dehinc gladio decollata est. Passa est autem quarto Kalendas Augusti, & à beata Sabina in suo monumento juxta aream Vindiciani sepulta; sed memoria ipsius martyrii hac die celebrior habetur, quando ambarum sarcophagum ibi compositum & ornatum fuit, & locus orationis condignè dicatus. *Festivitatem Sanctæ celebrari in ecclesia S. Sabinæ, ibique corpus ejus quiescere, affirmat Piazza in Hemerologio sacro Romæ Christiana ad III Septembris. Gelenius autem in Opere de Magnitudine Colonia Agrippinensis pag. 571 ait ibidem apud Capuccinas moniales haberi caput S. Seraphiæ. Hac de cultu S. Serapiæ abundè sufficiunt, & juvabunt eadem ad locum & diem martyrii assignandum. Ceterùm, etiam si hac Sancta colatur III Septembris, de ea hic agendum judicavimus, quia Acta ejus Actis S. Sabinæ sunt immixta.*

Nomen S. Sabinæ in antiquis Fastis:

C *4 Cultus S. Sabinæ celeberrimus admodum est & antiquus hac ipsa die xxix Augusti, quæ in plerisque Martyrologiis signatur. Apud Florentinum ad diem memoratum in Annotatis annuntiat in duobus apographis Hieronymianis. At ibidem in Mss. Regina Suecia titulus Virginis perperam additur, uti etiam fit apud Bedam vulgatum. In veteri Romano sic habetur*: Romæ ad Arcum Faustini, Sabinæ martyris. *Fusus Ado ex Actis dat elogium, cujus initium & finem subjungo*: Romæ in Aventino, in oppido Vindinensi, ad Arcum Faustini, natale beatissimæ & illustrissimæ Sabinæ martyris... Passa est autem beata famula Christi Sabina quarto Kalendas Septembris; & à Christianis sublatum corpus ejus sepultum est in monumento, ubi ipsa venerabiliter reposita fuerat magistræ fidei suæ virginem Seraphiam, ad Arcum Faustini, juxta aream Vindiciani, in oppido Vindinensi. *Roma item Sabinam annuntiat Ufuardus & alii antiquiores passim.*

ab aliquibus per errorem virgo vocatur:

5 De titulo Virginis apud Bedam & Wandelbertum addito hac observat Sollerius in Ufuardo suo ad xxix Augusti: Ponit hodie primo loco Beda: "Romæ, sanctæ Sabinæ virginis atque martyris," Rabanus solum, "Sabinæ martyris," quomodo verisimile est, primum à Beda scriptum fuisse, cum ex Actis constet, præclarissimi quondam Valentini uxorem fuisse. In veteribus Kalendariis Allatii & Frontonis, uti & in Sacramentario Gregorii, solo nomine signatur. Nec præter Martyris titulum, quidquam adstruxit Romanum parvum, nisi quòd locum addat. *Præterea oratio, quæ in Sacramentario Gregorii, & Evangelium, quod præscribitur in Frontonis Kalendario, de viduis est. Vetera itaque Augusti Tomus VI.*

instrumenta hac in re cum Actis concordant, ita ut necesse sit affirmare, non nisi ex errore factum esse, quòd Virgo ab aliquibus vocetur, cum constet fuisse maritatum, & vidua fuerit, quando coronata est martyrio.

AUCTORE J. S.

6 Baronius in annotatis ad Martyrologium de S. Sabina memorat sequentia: Vetus Romæ existat titulus (Cardinalitius) S. Sabinæ in Aventino, cujus est mentio in concilio primo Romano sub Symmacho, & apud Gregorium in Regest. lib. ix, cap. xxii, & lib. xi, cap. 2, quam quidem ecclesiam Eugenius Papa II exornavit auxitque, ut constat ex libro de Romanis Pontificibus in Eugenio. Sunt alia innumera ejusdem vetera monumenta. *Memoratam S. Sabinæ ecclesiam conditam fuisse tempore Sixti III scribit Anastasius Bibliothecarius in Sixto. Verùm Platina in Sixto III & Baronius in Annalibus ad annum 432 num. 37 structuram ejus referunt ad tempora Cælestini I, remque probant ex veteri inscriptione, quæ constat his versibus*:

Culmen Apostolicum cum Cælestinus haberet, Primus & in tota fulgeret Episcopus Urbe, Hæc, quæ miraris, fundavit presbyter Urbis Illyrica de gente Petrus, vir nomine tanto Dignus, & ab ortu Christi nutritus in aula. Paupertas locuples, sibi pauper, qui bona vitæ Præsentis fugiens, meruit sperare futura. *In Calendario Frontonis pag. 33 notatur feriã quartã cinerum solemnem statio ad sanctam Sabinam, id est, Sabinam.*

E

7 Martinellus in Roma sacra pag. 296 ecclesiam hanc ita describit: S. Sabinæ in colle Aventino, supra Tiberim occasum versus, olim Dianæ, (quod rectius negant alii) templum satis splendidum, in uno ordine columnas tredecim, in altero decem habens, olim Pontificum sedes, habuit bibliothecam nobilem, quæ, capta urbe, à milite barbaro cremata est. A Petro Illyrico Cardinali anno cxxxv ædificatum, à Leone III renovatum, ab Eugenio II ad meliorem cultum perductum, & picturis undique decoratum, atque corporibus Alexandri, Theoduli, & Eventii martyrum, ut indicabunt hi versus, extantes in pavimento sub crate ferrea:

Summa Papatûs Eugenius arce locatus
Corpus Alexandri Præfulis egregii,
Nec non Theodoli simul & te martyr Eventii,
Juxta Sabinam Serapiamque piam
Æde sub hac posuit, quam Petrus presbyter ædis

de qua narrantur aliqua:

F

Sub Cælestino presbyt. * Roma tuo.
Illis & cunctis sacro baptisinate lotis,
Vos Sancti, Dominum esse rogate pium.
A Juliano Cardinali de Cæsarinis reparatum, Factius Sanctorius Cardinalis hortorum amœnitate eleganti præcinxit, ædibus instauratis. Postremò à Sixto V in præsentem speciem redactum: sub cujus altare majori plura Sanctorum corpora requiescunt. Est titulus Card. sub cura fratrum Ordinis Prædicatorum.

* lege præfule

8 Laudatus ante Piazza ad xxix Augusti ait, festivitatem Sanctæ in dicta ecclesia solemniter celebrari, ac corpus servari sub ara principe, quæ corpus brachium verò ad venerationem exponi, eademque die indulgentias plenarias esse. Addit festum quoque celebrari in ecclesia S. Laurentii in Damaso, ubi reliquiæ sunt ex humero Sanctæ. Porro S. Sabinæ sacra lipsana assignantur & aliis locis. Apud Ughellum in Italia sacra editionis posterioris tom. 7, col. 324 dicuntur in ecclesia Scalensi conservari duo ossa S. Sabinæ. Non ad-

in hac colitur, ejusque corpus servatur: reliquiæ quædam locis aliis.

R r r ditur

AUCTORE
J. S.

ditur tamen hic, an hac ossa sint S. Sabinæ martyris, de qua nunc agimus. Laurentius Beyerlink in *Theatro vite humana* tom. 6 ad vocem Reliquiæ pag. 304 id nihilo magis exprimit, dum ait Neapoli in ecclesia S. Catharina Senensis conservari caput dimidiatum sanctæ Sabinæ. Verum Sabinam nostram clarè designat Rayssius, dum pag. 212 asserit asseruari in cœnobio Benedictinorum Epternacensi caput sanctæ Sabinæ viduæ, quæ sub Hadriano imperatore gladio percussa, martyrii palmam adepta est IV Kalend. Septembris. Idem scriptor & alibi S. Sabinæ reliquias memorat, uti & Gelenius in *Opere de Magnitudine Colonia Agrippinensis locis variis*, at cum non liqueat, hancine Sabinam, an aliam designent, illas visum est prætermittere.

Auctorum
exemplaria
Ms. & edi-
ta :

B

9 Acta S. Serapiæ & S. Sabinæ martyria complexa exstant Ms. & edita. Eadem ediderunt Mombritius & Surius, sed distracta in duas partes, qualia etiam habemus Mss.: attamen dubium non est, quin unum sit Opusculum, quod aliquis divisit, ut ad XXIX Augusti collocarentur, quæ ad S. Sabinam pertinent, quæ verò ad S. Serapiam, ad III Septembris, quibus diebus sic edita leguntur apud Surium. Acta S. Serapiæ sic separata Mss. habemus in codicibus duobus admodum antiquis, qui notati sunt Q Ms. 6, & Q Ms. 7, atque insuper descripta ex codice Fuldensi. Pro parte autem illa, quæ ad S. Sabinam attinet, transcripta apud nos sunt ex codicibus tribus, nimirum ex Rebdorffensi & Andomarensi vetustissimis atque ex Bodecensi cum aliqua mutatione, eademque sunt in Ms. nostro P. Ms. 6, quod minus est antiquum. Acta verò integra edidit Baluzius tom. 2 *Miscellaneorum* à pag. 106, eaque nobis olim transmissa sunt ex codice Trevirensi S. Maximini. Hæc omnia Mss. dum inter se contuli, & cum editionibus Mombritii & Baluzii; deprehendi omnia omnino exemplaria satis consonare, si solam spectemus Sanctarum historiam; at in verbis non parum discrepare. Quin imò, omnibus istis exemplaribus Mss. & editis non sequitur consideratis, dubium mihi nullum superest, quin omnia hinc inde mendosa sint aut leviter in verbis mutata.

C

Baluziana
editio me-
rior non est
quàm
Mombritia-
na: nos edi-
tionem da-
bimus, ex
omnibus
collatis.

10 Baluzius in annotatis ad hæc Acta pag. 490 editionis suæ hæc dat rationes: Postremam istorum Auctorum partem edidit Boninus Mombritius, Surius priorem, (imò uterque utramque seorsum) sed valde mutatam ab illis antiquis. Nos cum illa integra & sincera reperissemus in codice cccxvi bibliothecæ Colbertinæ, existimavimus conjungenda esse cum vetustis Martyrum Actis &c. Satis adverti ex utriusque collatione, Baluzii editionem non modo aliam esse ab editione Surii, qui stylum correxit, sed etiam dissonare hinc inde ab editione Mombritii, etiamsi hic codicem suum fideliter secutus videatur. At non video Baluzianam editionem Mombritianam meliorem esse: quin potius existimo Baluzii codicem minus purum fuisse, quàm fuerit Mombritianus, uti satis patebit ex annotatis nostris. Hac de causa nullam in omnibus editionem sequar, codicem nullum; sed ex omnibus inter se collatis illa desumam, quæ magis genuina videbuntur, aut plurium consensu præferenda, ita tamen, ut maximè secutus sim codices nostros, & in annotatis sim indicaturus, ubi quadam in aliis exemplaribus occurrent notatu digna.

11 De Sinceritate horum Auctorum non idem est omnium judicium. Baronius in observationibus ad Martyrologium die XXIX Augusti de parte illa,

quæ ad S. Sabinam spectat, sic pronuntiat: Habemus eadem (Acta) sincerissima, quæ ex Actis publicis sunt excepta. Porro non alia designat à nostris Acta tum hic, tum III Septembris, ubi affirmat se habere etiam Acta S. Serapiæ: at habuit Acta illa separata, ut liquet ex initio utriusque partis, locis citatis assignato. Quin & Papebrochius noster olim, dum erat in Italia, editionem Mombritii contulit cum Actis Baronianis: neque hæc multum ab illa abhorrebant. Tillemontius tom. 2 *Monumentorum* nota 1 in S. Sabinam agnoscit, Acta certò esse antiqua: verumtamen quasdam in iis invenit difficultates, quibus contendit auctoritatem illorum minui, dubiumque reddi, an omnino antiqua sint & non interpolata. Itaque nec plenam fidem iis Actis audeat adjicere, nec rursus omnem fidem abrogare. Bailletus in *Tabula critica* ad III Septembris interpolata existimat, & conscripta ab auctore, qui ab etate Sanctarum erat remotior, idque, ait, propter expressiones paulò duriores, & prodigia quadam non satis coherentia. At censura hæc severior est quàm exactior: nam si Acta sint auctoris ab etate Sanctarum remotioris, cur insuper interpolata existimat? Cur illa, quæ reprehendenda putat, non æquè ab auctore primo Actis inseri potuerunt quàm ab interpolatore? Porro ut censuram suam probet Bailletus, remittit ad objectiones Tillemontii, quas singulas examinabimus in Annotatis ad Acta, ubi ostendemus difficultates illas tanti non esse momenti, ut fides Actis sit abroganda, & pleraque objectiones aut enervæ esse aut malè intortas.

12 Baluzius de hisce Actis aliter judicavit, dum pag. 490 de illis observavit sequentia: Magnum autem sinceritatis & antiquitatis argumentum est, quòd Sabina dicitur fuisse filia Herodis, qui sub Vespasiano Augusto ter in urbe Roma, candidam... dedit Romanis. Quippe vir doctissimus Henricus Valesius Acta sancti Bonifacii martyris, quæ ab Holstenio edita sunt, hoc magnum indicium vetustatis habere scribit, quòd illic de Aglaë dicatur: "Hæc ergo ter candidam, egerat apud urbem Romam ex præfectura. Candida autem est editio ludorum, quæ fiebat à prætoribus vel quæstoribus candidatis, sumptu ipsorum, non ex arca publica, ut idem Valesius observavit ad librum XXVII Ammiani Marcellini pag. cccxxxii, & in præfatione ad Acta Sanctarum Perpetuæ & Felicitatis. Hoc iudicium præferendum videtur exaggerata Bailleti censura, quòd ipse etiam Tillemontius sequi maluit, non ignarus in Actis maximè sinceris quasdam reperiri difficultates, quæ nequeant omni ex parte amoveri, quòd adjuncta rerum nobis sint ignota. Fatendum tamen est, Acta non omnino esse primigenia, nec omni prorsus novo carere.

13 Restat ut de tempore & loco, quo passæ sunt hæc Martyres, pauca differamus, quòd illa non satis clarè in Actis sint exposita. Ado, aliique martyrologi supra adducti, sub Adriano imperatore passas affirmant, addit Florarium nostrum Ms.: Anno Salutis cxxvi, persecutionis tertiæ anno XVIII. Verum existimo hanc epocham ex conjectura auctoris positam, adeoque non magnam habet auctoritatem. Tillemontius in Sabina, seu tom. 2, pag. 246, ait persecutionem Adriani maximè exarsisse anno cxxv, quòd cum chronotaxi mox adducta satis congruit. Hæc autem Adriani persecutio ab aliis quarta vocata est, ab aliis habita est pro continuatione tertiæ, uti videtur est apud laudatum Tillemontium in persecutio-

D
Varia va-
riorum de
sinceritate
Auctorum
judicia;

E

nobis non
videntur fe-
de indigna,
etiamsi non
careant
omni novo,

F

Passæ di-
cuntur, im-
perante A-
driano,

A ne *Adriani* art. 1, seu pag. 224. Porro ex *Actis* num. 1 satis colligitur, martyrium harum Sanctarum serius collocari non debere, quam sub *Adriani* imperio. Verum ex iis colligi nequit, cur citius non sint passa. Quippe sic ibidem de *Sabina* legitur: Quæ fuit uxor *Valentini* & filia *Herodis* quondam *Metallarii*: quæ sub *Vespasiano* Augusto ter in urbe *Roma* candidam dedit Romanis. Obiit *Vespasianus* anno 79; itaque si credamus *Sabinam*, eò moriente, triginta circiter annorum fuisse, aut aliquot etiam annis juniorem, *Septuagenaria* major erat anno 125, ita ut omnino non videatur serius passa *S. Sabina*, licet pati potuerit citius, vel sub *Domitiano*, vel sub *Trajano*, aut etiam sub prioribus annis *Adriani*. Verumtamen, cum *Ado* martyrio coronatas hasce Martyres sub *Adriano* scribat, & monumenta forsitan habuerit nobis ignota, ejus sententia subscribimus, donec certiora quis adduxerit.

Serapia
XXIX Julii,
Sabina
XXIX Au-
gusti.

B 14 De die martyrii nullum videtur esse dubium, quamvis in illa assignanda mirè hallucinatus sit *Tillemontius*, eumque secuti *Bailletus* atque auctor novi *Martyrologii Parisiensis*. Omnes martyrologi asserunt *S. Serapiam* coronatam quarto Kalendas Augusti, seu XXIX Julii. Hisce consentiunt omnia *Actorum* exemplaria cum manuscripta tum impressa, si solam excipiamus editionem *Baluzianam*, in qua legitur: Passa est autem sancta *Seraphia* III Nonas Septembris. Quod signum est manifestum, *Baluzii* codicem corruptum fuisse, uti & aliunde probabimus in annotatis. *Tillemontius* in *Sabina* & *Serapia* scribit, *S. Serapiam* passam esse XXIX Augusti, & notâ 2 in *Sabinam* id confirmare nititur auctoritate *Surii* & *Adonis*, qui ambo cum aliis habent quarto Kalendas Augusti. Ex crassa hac hallucinatione in alium errorem incidit, dum scripsit pag. 250 in *Sabina*, Sanctam hanc verosimiliter passam esse sequenti anno, seu uno anno post *Serapiam*. *Bailletus* ad III Septembris in *Serapia* & *Sabina* errores hosce intrepide amplectitur, affirmans utramque Sanctam eadem die XXIX Augusti passam, at *Sabinam* uno anno post *Serapiam*. Verumtamen ex *Adone* & *Actis* nullum videtur esse dubium, quin eodem anno coronata sint Sancta, nimirum *Serapia* XXIX Julii, *Sabina* verò XXIX Augusti.

Martyrologi
antiqui
scribunt
martyrium
contigisse
Romæ;

C 15 De loco rursus consentiunt martyrologi, asserentes unanimi voce Sanctas *Romæ* passas esse. Verum *Acta* locum reddunt dubium; ex iisque concludit *Tillemontius* notâ 1 in *Sabinam*, non *Romæ* sed in oppido *Umbria* martyrium subisse, quod *Bailletus* audacter affirmat loco mox assignato. Accipe, quid *Acta* de loco habeant: Num. 1: Erat sancta virgo *Serapia* apud oppidum *Vendinensium* . . in domo *Sabinæ*. Et num. XI: Incisum est caput sanctæ virginis *Christi Serapiae* trans arcum *Fauftini*, juxta arcem *Vindiciani* ducis ducum. Demum de sepultura *Sabinæ* num. 15 sic habetur: *Christiani* . . corpus ejus . . posuerunt in monumento ipsius in oppido *Vendinensi*, ad arcum *Fauftini*, ubi ipsa venerabiliter reposuerat magistram fidei suæ, virginem *Christi Serapiam*. *Ferrarius* in *Catalogo Sanctorum Italiae* pag. 566 ait, oppidum *Vindinense* quondam fuisse in colle *Aventino*, qui nunc urbi *Romanae* est inclusus. Consentit *Ado*, qui *S. Sabinam* annuntiat *Romæ* in *Aventino* in oppido *Vindinensi* ad arcum *Fauftini*; & auctor veteris *Martyrologii Romani* *Adone* antiquior, qui *Sabinam* me-

morat *Romæ* ad arcum *Fauftini*: consonant & alii martyrologi antè citati.

16 Verum *Tillemontius* loco mox inaicato contendit, oppidum *Vindinense* in monte *Aventino* omnibus geographis & historicis fuisse ignotum, ac mavult consentire *Baluzio*, qui in notis ad *Acta* pag. 490 de oppido *Vendinensi* aut *Vindinensi* sic loquitur: Fuit porro oppidum *Umbriae*, cujus incolæ *Vindenates* dicebantur, ut ostendit *Cluverius* libro secundo *Italiae antiquæ* cap. VIII. Hisce item subscribunt *Bailletus* & auctor novi *Martyrologii Parisiensis* ad XXIX Augusti, ubi *Serapiam* aequè ac *Sabinam* commemorat, hallucinantem *Tillemontium* in die obitus *Serapiae* cecè secutus. Verum nec certum est, quo loco *Vindenates* seu *Vindenates* habitarent, ut fatetur laudatus *Cluverius*, & nihilo certius mihi videtur; utrum *Vendinense* seu *Vendinensium* oppidum, in quo coronata dicuntur Martyres nostræ, sit oppidum *Vindenatum*, quod in *Umbria* collocat *Cluverius*: adeoque non video conjecturam *Baluzii*, quam avidè secuti sunt alii, satis firmam esse contra auctoritatem *Veteris Martyrologii Romani*, *Adonis*que & aliorum, qui istud sunt secuti. Certè auctor dicti *Martyrologii*, qui verosimiliter in *Italia* ac *Romæ* seculo VII aut VIII floruit, non videtur collocaturus fuisse *S. Sabinæ* martyrium *Romæ* ad *Arcum Fauftini*, nisi scivisset locum aliquem, sive in urbe, sive in suburbio *Romano* fuisse, qui sic appellaretur. Si autem ibidem fuit *Arcus Fauftini*, fuit & oppidum *Vendinense*; utrumque enim *Acta* conjungunt.

17 Accedit & alia ratio, quæ suadeat *Romæ* passas esse hasce Martyres. Nam constat, corpora illarum ibidem quiescere à multis seculis, nec ulla translationis sit mentio in *Actis* aut *Martyrologiis*. At contra *Ado* satis insinuat corpora translata non fuisse, sed supra ambarum sepulchrum oratorium seu ecclesiam fuisse erectam, dum ad III Septembris hac scribit: Compositum verò & ornatum est venerabile sarcophagum ambarum, & locus orationis condignè dedicatus tertio Nonas Septembris. Itaque ob levem conjecturam de oppido *Vendinensi* ab antiquorum auctoritate recedendum non putem. Nam, etiamsi lubens agnoscam *Adriani* imperatoris tempore nullum oppidum fuisse in monte *Aventino* ab urbe *Romana* distinctum, non video tamen, cur vicus aliquis urbis in monte *Aventino* sic vocari non potuerit. Fuit *Aventinus* mœnibus urbis inclusus ab *Anco Martio*, quarto *Romanorum* rege; at solùm à *Claudio* imperatore intra pomerium receptus, ut probat *Alexander Donatus* in *Roma* vetere ac recente lib. 1, cap. 5. *Livius* in *Anco* ait, *Aventinum* novæ multitudini datum, populis nimirum victis, eoque translatis. Si itaque suspicemur partem aliquam *Vendinensibus* datam, non est, cur vicus ille, in quo illi habitabant, *Vendinensium* oppidum dici non potuerit. Fateor quidem conjecturam hanc esse incertam: at nihilo certiora esse video, quæ afferuntur de *Umbria*. Quare antiquorum auctoritati inherendum censeo, & *Acta* in tres partes divisa subjungo.

AUCTORE
J. S.
alii Um-
briam assi-
gnant, levi
ratiuncula
ducti:

E

at putamus
inheren-
dum aucto-
ritati anti-
quorum.

F

P A S S I O

Auctore anonymo

Ex quatuor Mss., collatis cum
editionibus Mombratii
& Baluzii.

CAPUT I.

Utriusque Sanctæ cohabitatio :
Serapia ad præsidem ducitur,
comitante Sabina : ac deinde
violanda traditur duobus ju-
venibus ; at liberatur divi-
nitus.

Cohabitans
S. Sabina
S. Serapia,
ad præsidem
citatur :

a
b
c
d
e
f
g
h
* al. illi
i
k
l
* al. inlu-
strissima
m

C
n
o

illam ed du-
cit Sabina,
secumque,
permittente
præside,
domum re-
ducit :

p
q
r
s

t

Cum dies itaque a metuendus persecutio-
nis innotuisset Christianis, multi etiam per
orbem terrarum subirent in nomine Christi mar-
tyria ; erat sancta virgo Serapia apud oppidum
Vendinensium b civis Antiochena in domo Sa-
binæ c, quæ fuit uxor Valentini & filia Herodis
quondam d Metallarii, quæ e sub Vespasiano au-
gusto ter f in urbe Roma candidam g dedit Ro-
manis. Cum igitur Christiana esset ejus filia,
memorata sancta Serapia, secum morabatur h,
suadens etiam illam *, ut Jesu Christi Domini
notitiam gereret. Credens itaque sancta Sabina in
Domino Jesu crescebat in fide i & bona conver-
satione ; ad quam tunc misit Berillus k præses,
ut sanctam Dei Virginem l raperet ad tribunal.
Primum quidem illustrissima * femina sancta Sa-
bina, adhibitis pueris seu puellis, restitit m illis.
Et post paululum dixit ad eam sancta Serapia :
Domina mea mater, permitte mihi, ut eam, tu
tantummodo ora, & fidens esto in Dominum
Jesum Christum, credo enim ego, etsi indigna &
peccatrix sum, quod dignam me faciat Dominus
meus Jesus Christus Sanctis suis n ancillam suam.
Dicit ad eam Sabina : Filia mea & domina mea,
virgo Serapia, aut vivere tecum aut mori tecum
debeo o, non te dimittam.

2 Et cum ei fati inminerent, jussit sibi parari
bâsternam, & perrexit ad prætorium. Cumque
nuntiatum fuisset præsidi, Sabinam illustrissimam
ante fores prætorii stare, habentem p etiam se-
cum Christianam illam Serapiam, præses surre-
xit & egressus q est in porticum prætorii hono-
rans r eam & dicens : Quid tibi ipsa derogas ?
aut quare temet ipsam vilem reddis ? aut quare
non consideras, quæ es, aut cujus filia es ? Con-
juxisti enim te Christianis, & oblita es natales
tuos & memoriam tanti viri, cujus fuisti uxor s,
& deorum, quorum iram vereor ne incurras.
Revertere magis in domum tuam, & dimitte il-
lam nefandam, quæ maleficiis te, & plures de-
mutavit t à deorum cultura. Sabina respondit : Il-
lius sanctæ Puellæ maleficiis utinam & tu suade-
reris, sicuti & ego ab ea justè suasa sum, ut ab
immundis recederem idolis, & verum & certissi-
mum agnoscerem Deum, qui bonos ad æternam

vocat vitam, & malos in pœnam relinquit per-
petuam. Præses tunc quidem reveritus illam re-
cepit se in prætorium. Illa autem cum sancta
Dei Virgine reverfa est in domum suam.

3 Præses verò post tertium diem paravit lu-
forium u trans pontem super arcum Bini x, ubi
solebat fieri themela y, & jussit officio, ut ad-
duceretur Serapia. Quam cum rapuisset offi-
cium, sancta Sabina secuta est eam pedibus, &
venit ad lusorium ; & cum vidisset se non posse
illam adjuvare, exclamavit, dicens præsidi : Ca-
nis rabide Asiaticæ z, noli contra salutem tuam
sanctam Dei Virginem & dominam tuam contri-
stare injuriis ; prope est enim, immo adest Chri-
stus Dominus noster, qui te & imperatores aa
tuos torquet sempiternis tormentis, qui tanta
mala excogitaverunt servientibus Deo vivo, &
recepit se in domum suam cum magno fletu.

4 Præses verò jussit coram se fisci sanctam Se-
rapiam, dicens illi : Sacrifica diis immortalibus,
quibus sacrificant domini imperatores. Serapia
dixit : Timeo & colo omnipotentem Deum, qui
fecit cælum & terram, & quæ sunt in eis : nam
deos, quos jubes me adorare, non adoro bb. Non
sunt dii, sed sunt dæmonia, & ideo non licet
mihi adorare eos, quia Christiana sum. Præses
dixit : Accede igitur & sacrifica Christo tuo. Se-
rapia respondit : Ego cottidie illi offero sacrifi-
cia adorans illum & deprecans die ac nocte. Præ-
ses dixit : Et ubi est templum Christi tui ? vel quod
sacrificium illi offers ? Serapia respondit : Ut
meipsam mundam exhibeam per castam conver-
sationem, & ut alios adducam ad illam professio-
nem per ipsius misericordiam. Præses dixit : Hoc
est templum Dei & sacrificium Christi tui ? Se-
rapia dixit : Maius nihil est quàm verum Deum
cognoscere & piè vivere & illi servire. Præses di-
xit : Ergo tu es ipsa templum Dei tui, ut dicis ?
Serapia respondit : Si ipso juvante mundam per-
manero, illius sum templum, sic enim dicit di-
vina Scriptura : Vos estis templum Dei vivi &
spiritus Dei habitat in vobis. Præses dixit : Si ergo
violata fueris, desinis esse templum Dei tui. Se-
rapia respondit : Dicit Scriptura divina : Si quis
templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.

5 Præses autem peccatum ignorans, jussit
duobus juvenibus lascivis Ægyptiis eam tradi,
ut eâ per integram noctem uterentur : quam sus-
cipientes horridi juvenes, perduxerunt eam in lo-
cum secretum, ubi erat cubiculum valde ob-
scurissimum. Tunc sancta Serapia in memorato
cubiculo orabat dicens : Sancte Sancte Sancte, te
invoco, Domine Jesu Christe, qui es verus cus-
tos & conservator. Te invoco, Domine Jesu
Christe, qui es lumen & gaudium sempiternum.
Te invoco, Domine Jesu Christe, qui sanctos A-
postolos in carceris custodia detentos clausis ja-
nuis visitasti & confortasti. Adesto nunc, pre-
cor, & mihi miserere peregrinæ ancillæ tuæ
Serapiæ, & libera me à fordida cogitatione ju-
venum istorum. Obscurentur oculi eorum, ut
non valeant me contingere ancillam tuam, in te
confidentem ; & non contaminent sigillum tuum,
tua consecratione signatum. Confunde impuden-
tiam eorum, & munda me à coinquinatione car-
nis, & ad te jube me transire, & adesto, Domine
Jesu Christe, cum ancilla tua Sabina. Cor-
roborata eam in tua magnitudine, Domine Jesu
Christe, ut non inimicus diabolus exultet super
eam, quæ multa sustinuit propter nomen san-
ctum tuum circa me ancillam tuam. Domine Je-
su Christe, exaudi me, qui es benedictus & glo-
riosus

D

Serapia
rursus du-
citur ad
præsidem,
cui Dei
vindictam
minatur
Sabina :

u x
y
z
aa

constanter
præsi re-
spondens
Serapia,

bb
E

traditur
duobus ju-
venibus
violanda &
at divinitus
servatur.
F

A riosus & superlaudabilis Filius cum Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. Et cum memorati juvenes circa horam primam noctis cœpissent contra propositum Virginis Christi accedere, subito sonus magnus factus est & terræ motus horribilis, ita ut per totum oppidum sentiretur. Juvenes autem illi tremefacti cæci cadunt exanimis in terram, membris omnibus resoluti cœ: sancta vero Dei Ancilla immaculata videns adesse cœleste auxilium extensis ad cælum puris manibus pernoctavit deprecans Dominum.

ANNOTATA.

a Itaque non habetur in Ms. Trevirensi, at in aliis omnibus. Verùm ex hac voce non certò sequitur, Acta esse initio mutila. Si tamen aliquid desit, ut hinc infert Tillemontius notã 1, erit præfatio, qua exciderit.

b In Ms. Baronii Vendensium. De hoc loco disputavimus in Comment. num. 15 & seqq.

c In tribus Mss. Savinæ, litterã b in v mutata, ut aliàs non rarò accidit. Sic Serapia in quibusdam scribitur Seraphia.

B **d** Sic cum editione Mombritii tria Mss. exemplaria, duo cum editione Baluzii cujusdam metallarii. Metallarius videtur fuisse cognomen Herodis.

e Hic sensus variè exprimitur. Apud Baluzium & in Ms. uno Romano pro qua legitur qui, acsi candidam dedisset Herodes, non Sabina: atque hanc lectionem secutus est Tillemontius. Verùm repugnant omnia alia Ms. exemplaria cum editione Mombritii, qua factum istud ad Sabina referunt. Plures sequor codices, etiamsi alia lectio non displiceat.

f In codice nostro Q. Ms. 7 particula ter o mittitur.

g Quid sit candida, dictum in Comment. num. 12 ex Baluzio, qui edidit, candidam confessionem, sed notavit redundare ò confessionem, quod in aliis non legitur.

h Hunc sensum sic exprimit Ms. Trevirensis, cui fere consentit Fuldense. At hujus phrasis, uti plerorumque Mss. mendosa est. Mombritius sic habet, nec malè fortasse: Cum ipsa igitur ejus filia sancta Serapia morabatur, suadens etiam illi &c. Longius recedit editio Baluzii, in qua sic legitur: Cum igitur eam memorata sancta Serapia hortaretur, suadens &c. At omnes codices magis accedunt ad lectionem Mombritii, aut nostram.

i Sic plerique codices cum Mombritio. Baluzius cum uno Ms. nostro, In fidem & bonam conversationem.

k Sic cum Mombritio pleraque Mss. Baluzius Virillus, & duo Mss. Byrillus.

C **l** In sola Baluzii editione Virgines, & pro raperet legitur apparet. Ex hac tamen Baluzii lectione, qua certò mendosa est, argumentum se habere putavit Tillemontius contra fidem Actorum, dum notã 1 observat nullibi mentionem fieri nisi de una virgine Serapia. Verùm abstinuit ab hac argutatione, si quid detulisset editioni Mombritiana, qua longè melior est quàm Baluziana, ut ex Mss. patet.

m Carpit hunc locum Tillemontius loco max assignato, ubi & reliqua sunt objectiones, asserens non fuisse morem Christianorum iudicibus resistere. Lubens admitto non fuisse hunc Christianorum morem; sed inde non rectè inferemus falsum esse, quod hic refertur. Quippe multa so-

lent fieri in subita perturbatione, qua non fierent, si tempus suppeteret rem maturius considerandi. Quid ergo miri apparebit, si nobilissima femina, amore erga Virginem incitata, ad momentum resisterit, & deinde cesserit, re maturius expensa?

n Sanctis suis deest in sola editione Baluzii.

o Sic tres codices. In Ms. Trevirensi desidero; Mombritius volo, Baluzius habeo. Porro basterna, ut notat Baluzius, est vehiculum tetrum, quo præcipuè utebantur feminæ.

p Rursum hac periodus in variis exemplaribus variè exprimitur, & in plerisque mendosè: nam in tribus Mss. legitur habens, & deinde quo audito præses. Verùm cum idem ubique sit sensus, expressi editionem Baluzii, qua magis est Latina;

q Apud solum Baluzium ingressus.

r Duo Mss. orans.

f Mombritius cum uno codice tantum, cuius fuisti. Baluzius, cui juncta fuisti.

t Sic omnia Mss. Mombritius, alienavit. Baluzius, expulsa demultavit mendosè.

u Lusorium, inquit Baluzius ad cap. XXI Laurentii de Moribus persecutorum, est theatrum, sive amphitheatrum, ubi ludi publici edebantur.

x Sic in omnibus Mss. & Mombritio: solus Baluzius Albinus, hanc pag. 490 adjiciens observationem: Ejus nimirum, ut arbitror, qui rem publicam tenuit cum Severo, & postea ab eo victus interit. Fuit autem hic arcus trans Tyberim. At primùm non capio, quã consequentiã oppidum Vendinense in Umbria quasiverit Baluzius, si hac facta putavit Roma ad arcum Albinus. Deinde qua verisimilitudine Albinus istius arcus fuisse creditur, ad quem hac contigerunt sub Adriano aut citius, cum Albinus ille Adriano plus quàm quinquaginta annis sit posterior? Retineamus igitur lectionem communem, & fateamur nos ignorare, cujus arcus ille fuerit, & quo loco.

y Vox est satis obscura. In auctiore Cangii Glossario ad vocem hanc themela citantur verba hac, & pro expositione dicitur: Ubi THEMELA à Græco est θυμέλη; ara in theatris, ut interpretatur Suidas, vel pulpitum in orchestra, ubi mûfici canebant in scenis. Explicat quidem utroque modo Suidas vocem θυμέλη; sed difficultatem parit, quòd sic Latine deberet scribi thymela, non themela.

z Displicent hæ voces Tillemontio, quòd non videantur decere matronam illustrem aut Sanctam. Neque ego hujusmodi verba imitanda censeo, sed magis miranda, si dicta fuerint. At neque ex verbis hujusmodi durioribus fidem Actorum vacillare, cum in Actis quoque probatissimis occurrant, jam frequenter in hoc Opere ostensum est. Idem dictum esto de aliis, qua postea sequuntur, & simul objiciuntur à Tillemontio, nimirum de hisce; Non facio voluntatem patris tui satanæ, & Non sacrificio, diabole infane. Incertum tamen puto, an eadem prorsus verba prolata sint à Martyribus nostris, cum scriptor Actorum ea durius exprimere potuerit, quàm fuerint dicta. Imò verisimile est, pleraque dicta scriptoris magis esse quàm Martyrum.

aa Hæc duplici de causa displicent Tillemontio. Primò quòd nulla videatur fuisse ratio divinam vindictam intendendi imperatoribus. Secundo quòd unus tantum eo tempore eset imperator. At potuit antea præses imperatorum leges allegeret, quibus sacrificare aut puniri jubebantur Christiani: eaque esse occasio minandi ultionem

A. ANONYMO.

divinam non uni tantum, sed & pluribus imperatoribus, licet illi jam essent defuncti. Certè plures imperatores in Christianos leges tulerant. Fa-teor tamen probabilius videri, ab auctore hac profecta, qui scripserit, dum plures erant imperatores: idque clariùs patet, dum num. 4 præses dicit: Quibus sacrificant domini imperatores. bb Sic Ms. Trevirense. In omnibus aliis solæcismus est, quia omittuntur voces, non adoro. cc Apud solum Baluzium, resolutis. In reliquis exemplaria omnia satis consonant.

CAPUT II.

S. Serapia ad præsidem reducta, precibus ad sensum reducit juvenes: deinde variis modis nequidquam tentata martyrio coronatur.

B
Reducta Serapia illudenti præsi-
di assertit se
inactam,

D illuculo autem properaverunt missi à profanissimo præside, ut vocarent juvenes, & si præcepta impleissent, maligni interrogarentur. Ingressi autem invenerunt sanctam Dei Virginem orantem, juvenes verò dejectos in terram, velut mortuos, penitus non habentes potestatem erigendi se: sed neque loqui poterant; tantummodo oculi eorum erant aperti corporaliter a. Concursum autem factus est non modicus. Præses autem, cum audisset, jussit præparari tribunal, & perducì sanctam Dei Ancillam. Et cum ducta fuisset, præses dixit: Quid est puella? Fecerunt juvenes illi satis desiderio tuo? an delectaris adhuc? Sancta Serapia respondit: Tu quidem secundum perverfam mentem tuam, quam pervertit & possedit inimicus diabolus, irridens loqueris; ego autem juvenes, quos dicis, nec sensi, nec fuerunt mecum. Præses dixit: Quid ergo? Hac nocte tecum non fuerunt? Serapia respondit: Mecum fuit, cujus sum, & ad quem pertineo. Præses dixit: Quis est ille? Serapia respondit: Custos & b conservator meus Dominus Jesus Christus. Præses dixit: Quid tantam multitudinem tricas? Dic mihi, quomodo vel quibus maleficiis juvenes enervasti? Serapia respondit: Nobis Christianis non licet esse maleficos, nam quos per maleficia vestra interfecistis noster & omnium Dominus Jesus Christus invocatus vivificat eos c.

c
juvenibus
verò illis,
omni sensu
orbatis,

7 Præses dixit: Si ergo superat Christus tuus omnem maleficiam d artem, invoca eum propter juvenes illos, ut reddatur illis sanitas pristina, & dicent, si luserunt tecum per noctem aut non. Ego certissimè scio, quia ideo illos quibusdam e maleficiis dementes fecisti, ne te de turpitudine tua detegerent. Serapia dixit: Deus, cujus ego ancilla sum, omnipotens est, & apud illum nihil impossibile est. Præses dixit: Igitur, si apud illum Deum tuum nihil est impossibile, fac ut juvenes illi ad se redeant & loquantur. Serapia respondit: Ut tu suspicaris, maleficia ego ignoro, sed oratio mihi est ad Deum meum, per quam præstat non mihi tantum, sed omnibus invocantibus eum ex toto corde. Præses dixit: Quomodo vis, fac tantum, ut loquantur juvenes: & tunc videbimus integritatem tuam. Serapia respondit: Jam tibi dixi, quia maleficia facere nescio, sed orare & exorare Deum, ut annuat. Præses

dixit: Perge igitur ad locum, ubi sunt juvenes: & precare super eos Deum tuum. Serapia respondit: Ut non alii fraudentur miraculo aut male sentiant, sicut & tu, quid opus est, ut ego illuc vadam? Jube eos huc perducì in conspectum horum omnium. Et jussit Præses perducì juvenes; quos portantes manibus, perduxerunt ad tribunal. Et erant quasi numquam habuissent linguam, nec pedes ad ambulandum, neque manus ad palpandum: omnibus enim membris erant omnino resoluti.

D
membrorum
usum resti-
tuit:

8 Igitur omnibus mirantibus præses dixit: Serapia, precare nunc Christum tuum super istorum sanitatem. Sancta verò Serapia extendens ad cælum manus, dixit: Domine omnipotens Deus, qui fecisti cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt: qui per sanctos Apostolos tuos mortuos resuscitasti, leprosos mundasti, dæmones fugasti, mutis linguam donasti, surdis auditum præstitisti, nunc, precor, exaudi me ancillam tuam confidentem in te, & ne dissimules propter hunc infelicem & incredulum: sed releva juvenes istos in conspectu omnium expectantium te per meam orationem ad confusionem istius stulti, qui insanit adversum credentes in te. Accelera, Domine, ut cognoscant, quia tu es Deus solus, qui facis mirabilia, & non est alius præter te. Et accedens, tetigit juvenes illos, dicens: In nomine Domini nostri Jesu Christi erigite vos in statu vestro: qui mox, ut audierunt, exsilerunt, & steterunt in pedibus suis, & cœperunt loqui.

E

9 Et cum hæc vidisset populus & miraretur, præses dixit: Videtis, quia non adimplebat artem maleficii sui, nisi eos manibus perpalsasset. Et ait præses juvenibus: Quid faciendo hæc mulier dementes vos fecit & resolutos f? Juvenes dixerunt: Domine præses, nos secundum præceptum sublimitatis tuæ mox cum ad illam accederemus, ingressus est quidam juvenis decorus g miræ magnitudinis valde; & totus splendebat sicut sol, & stetit inter nos & puellam hanc: & præ claritate illius tremor & caligo & defectio nos comprehendit; & exinde jam non habuimus sensum usque modò. Cognosce autem, domine præses, quia hæc puella aut malefica h est, aut verè Deus ejus magnus est. Præses ad puellam dixit: Dic mihi, Serapia, genus maleficiorum, quibus artibus hæc facis: & mox te dimittam. Serapia respondit: Ego maleficia odi: & omnes, qui Christiani sunt, Christum nominantes, maleficia ad nihilum redigent, & non valebunt nocere eis.

f
præses arti
magice hæc
attribuens:

10 Præses dixit: Ecce jam nunc videam, si valebit ars tua. Et, si non sacrificaveris, caput tuum faciam incidi. Serapia respondit: Fac quod vis, non sacrifico dæmoniis, nec facio voluntatem patris tui fatanæ, quia Christiana sum. Et jussit ei præses apponi duas lampades arden-tes, & cum applicatæ fuissent lampades, mox extinctæ sunt i, & qui lampades tenebant, ceciderunt retrorsum. Sancta autem Serapia, elevans oculos suos ad cælum, dicebat: Domine Jesu Christe, erubescant & conturbentur nimis omnes inimici mei; avertantur retrorsum & confundantur valde velociter. Præses dixit: Sacrifica diis, ne moriaris. Serapia respondit: Ideo autem non sacrifico dæmoniis vestris, ne moriar morte vestra k. Præses dixit: Biothanata l & malefica, audi imperiale præceptum, & sacrifica diis immortalibus & libera te de cruciatibus & morte. Serapia respondit: Biothanati & malefici vos

g
jubes eam
uri lampadibus, quæ
extinguuntur,

h
i
j
k
l

A vos estis, qui negatis Deum vivum & verum, & dæmonia adorando *m* cum ipsis pariter estis morituri. Deo autem immortalis ego meipsam offero sacrificium, si me dignatur suscipere, licet peccatricem, tamen Christianam *n*.

deinde fu-
stibus cæ-
sam capite
minui.
o
p

I Præses autem iussit eam fustibus cædi. Et cum cæderetur, subito terræ motus factus est magnus; & quasi astula *o* de fustibus, unde cædebatur sancta Dei Virgo, adigit dextrum oculum præsidis: quem oculum post triduum *p* amisit. Tunc repletus furore præses dedit sanctæ Dei Puellæ capitalem sententiam, dicens: Quoniam Serapiam non solum imperialia præcepta contemtricem, verum etiam tantis deprehensam maleficiis gladio iussi percuti. Et incisum est caput sanctæ virginis Christi Serapiæ trans arcum Faustini, juxta aream *q* Vindiciani ducis ducum *r*. Passa est autem sancta Serapia quarto *f* Kalendas Augustas: regnante *t* Domino nostro Jesu Christo, qui vivit & regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

cur expositionem Baronii ut probabilem amplecti non possimus: sed alia quoque ejusdem vocis significaciones possunt loco huic congruere; nimirum si locum apertum, forum, aut aream domus designaret.

r Titulum hunc à se non intelligi, ait Tillemontius. Fateor parum fuisse usitatum. At suspicor non alio sensu intelligendum, quam quo Seneca dixit in Agamemnone: Rex ille regum, ductor Agamemnon ducum: videlicet pro duce, sub cujus imperio militabant duces inferioris ordinis.

f Consentiant omnia Mss. & edita exemplaria, excepta editione Baluzii, in qua legitur: III Nonas Septembris, sed mendose, ut fidem etiam faciunt martyrologi in Commentario citati.

t Hac conclusio non legitur apud Baluzium. At habetur non modo in exemplaribus omnibus, in quibus Acta sunt separata, sed in Ms. etiam Trevirensi, in quo sunt connexa.

B ANNOTATA.

- a* Hac vox apud Baluzium est omissa.
b In duobus Mss., Qui est conservator meus.
c Eos omittitur apud Mombritiium.
d Baluzius, omnes maleficas artes.
e Quibusdam in duobus Mss. non legitur.
f Sic omnia exemplaria, excepta editione Baluzii, in qua legitur, mutata interpunctione, Et resoluti juvenes dixerunt.
g Sic tria Mss. Mombritiium cum uno codice, decore. Baluzius, decoræ miræque magnitudinis.
h Displicet Tillemontio, quod ausi fuerint dubitare de magia. Mirarer ego potius, quod dubitaverint de divina potentia, nisi constaret, ethnicos solitos fuisse magia attribuere divina miracula. Et verè miror scrupulos tam inanes incidere posse homini in Martyrum actis versato.
i Hac & alia, que sequuntur, prodigia Metaphrasten sapiunt, si credimus Tillemontio. Verumtamen Ado, Metaphraсте antiquior, eadem planè narrat in elogio S. Serapiæ. Metaphraсте igitur hic commemoratur crisi non satis accurata.

C *k* Baluzius, vera. Ms. Trevirensis, ne moriatur vita mea.

l Alias, viathanata, quod idem est. Mombritiium, brothanata. Porro biothanata, inquit Baluzius, id est, vitæ tuæ inimica, quæ te in mortem voluntariam temere præcipitas. Usurpata fuit eadem vox pro damnatis ad mortem, ut videre est in Glossario Cangii. At data expositio loco huic congruit, & etymo vocis Græco.

m Baluzius, adoratis, cum ipsis pariter morituri.

n Idem, Christiana sum.

o Astula pro assula. Sic pleraque exemplaria. Mombritiium, fistula. Apud Adonem, astella.

p Mombritiium, quem postredie amisit.

q Mendose apud Mombritiium, arcam Vindiciam. Baronius in notis ad 3 Septembris sic habet: Arcam hic accipias locum ipsum, ubi sepelirentur defuncti Christiani. Atque aream hoc sensu alias accipi, probat ex Tertulliano, & Actis S. Cypriani. Verum Baluzius in notis ad hunc locum Baronio non assentitur, licet alioquin fateatur arcam interdum sumi pro cæmeterio. At tamen, cum aliam non substituatur explicationem, & arca dato sensu non raro sumatur, non video,

CAPUT III.

Sepultura S. Serapiæ: S. Sabinae pia opera & martyrium.

I llustrissima itaque a femina Sabina, colligens reliquias sanctæ & intactæ virginis Christi Serapiæ, & ex more aromatibus condito corpore *b*, celebratis venerabilibus exequiis, ut thesaurum sempiternum, vel margaritam pretiosam, reposuit in monumento suo, quod ipsa sibi cum summo studio & ornatu *c* fecerat. Et non cessabat ex eo die facere elemosynas multas, confidens in nomine Christi Jesu, & permanens in fide, quam ei tradiderat sancta virgo Serapia. Studebat autem quotidie visitare infirmos & in carceribus inclusos, præstans eis omnia, quæ necessaria erant, abundè.

13 Veniente igitur præfecto Helpidio rapidissimo cane, cæcus animo & corporeis oculis præses *d*, indicavit ei de religiosissima femina Sabina omnia, quæ gesta fuerant. Quam cum exhibuisset, introduxerunt in prætorium, & videns eam præfectus *e*, interrogavit eam, dicens: Tu es Sabina uxor quondam Valentini illustrius memorie, & filia Herodis? Sabina respondit: Ego sum. Præfectus dixit: Quare oblita es tui & sociasti te Christianis, quorum vita mors est; & non adoras magis deos, quos adorant domini imperatores & augusti nostri? Sabina respondit: Ego gratias ago Jesu Christo Domino nostro, qui me peccatricem per sanctam famulam suam Serapiam de multis fordibus & potestate dæmonum liberavit, ut non ampliùs errem *f*, sicuti vos video errare adorando dæmones. Præfectus dixit: Ut tu dicis, ergo non solum nos, sed & domini nostri & augusti dæmones adorant, & non deos *g*. Sabina respondit: Utinam Deum adoraretis, qui fecit omnia, cujus nutu omnia reguntur & gubernantur visibilia & invisibilia, & non stulta aut insensata simulacra dæmonum adoraretis, quia cum ipsis pariter in gehenna ignis arfuri eritis vos & imperatores vestri.

14 Præfectus dixit: Per deos omnes juro, quod si non sacrificaveris, non elougabo te capitalem subire sententiam *h*, sed mox te faciam gladio vitæ privari. Sabina respondit: Non sacrificabo, diabole infane, dæmoniis tuis *i*, quia Christi

Sabina Serapiam sepelit, ac bonis operibus insistit:

a
b
c

adducta ad præfectum, eique constanter respondens,

d
e

f

g

ac miras contemnens, capite damnatur:

h
i

A. ANO-
NYMO.

Christiana sum, & Christum habeo Deum, & ipsius sum ancilla & cultrix, & illi soli oportet me sacrificare. Tunc diaboli minister præfectus protulit in eam sententiam, dicens: Sabinam inobedientem diis, dominos quoque & augustos nostros blasphemantem, gladio percute decrevimus, atque omnes facultates ejus publicis titulis præsignari k.

k
martyrium
& sepultura.

15 Amputato igitur capite sanctæ & venerabilis famulæ Christi Sabinæ, Christiani l cum gaudio magno corpus ejus sustulerunt & posuerunt in monumento ipsius in oppido Vendinensium m ad arcum Faustini, ubi ipsa venerabiliter reposuerat magistræ fidei suæ virginem Christi Serapiam. Passa est autem sancta Sabina iv Kalend. Septembris, & coronata est unâ n cum fortissima virgine Christi Serapia, qui omnibus in se credentibus virtutem dat & præmia sempiterna, ipsi honor & gloria unâ cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti, per immortalia secula seculorum. Amen.

A N N O T A T A.

B

a Baluzius, autem. In Aliis separatis omittitur illa particula.

b De aromatibus nihil in Baluzio, Mombrizio, & duobus Mss. At in omnibus aliis Mss. leguntur data voces.

c Romani passim scriptores & martyrologi credunt, illud monumentum fuisse in monte Aventino, ubi hodieque est ecclesia S. Sabinæ. Video hisce objici posse legem duodecim tabularum, quâ vetitum erat defunctos sepelire in Urbe. Responderi tamen poterit, legem illam forsitan in usu non fuisse pro Aventino, quod ille diu extra Urbis pomerium fuerit, multaque in eodem essent monumenta, priusquam Urbis po-

mærio esset inclusus.

d Ita tria Mss. admodum vetusta. Baluzius, præfes indicavit &c., omissis vocibus, cæcus animo & corporeis oculis. Mombrizius tantum, indicatum est ei de illa. In Ms. Trevirensi, indicatum est ei de religiosissima &c. Ex hisce dubium videtur, an verba ista, qua de Berillo præfide dicuntur, cæcus animo & corporeis oculis, ad textum sint adjecta, an verò ab aliis exciderint.

e Tillemontius notâ 3 disputat, qua potestate Berillus primùm, deinde Helpidius præfectus hac judicium exercuerint: multamque sibi parit difficultatem, quod putaverit hac in Umbria contigisse. At, cum nos existimemus omnia Romæ peracta, res caret difficultate: nam Helpidius secundum Aëtia erat præfectus Urbis; Berillus verò iudex inferioris ordinis.

f In Ms. Audomarensi, & non amplius errare, sicuti &c. In Rebdorffensi ea omittuntur, & substituitur, & à cultura eorum.

g Solus Baluzius, Deum.

h In uno Ms., non elongabo te capitali sententia.

i In eodem Ms. Rebdorffensi, non sacrificabo diabolo, insane, domino tuo. Baluzius cum duobus Mss., non sacrifico, pro, non sacrificabo.

k In Ms. Trevirensi; præscribi.

l Apud Mombrizium de sepultura solum dicitur: Christiani corpus ejus sepelierunt cum sancta Serapia, eodemque modo postrema ibidem contracta sunt.

m Apud solum Baluzium Vendinensium. In Ms. Rebdorffensi, Vendinensium. Duo Mss., in oppidum Vendinense. De loco disputatum est in Commentario à num. 15.

n Id est, coronata est, sicut illa non diu antè coronata fuerat.

DE S. ADELPHO EPISCOPO CONF.

METIS IN LOTHARINGIA,

J. S.

C O M M E N T A R I U S P R Æ V I U S.

c Sancti cultus, & corporis translatio: Acta, quorum pars prima fabulosa: ætas examinata. F

POST MEDIUM AUT CIRCA FINEM SECVLI III. Elogium Sancti apud Saussayum in variis corrigendum:

Uamvis de cultu S. Adelphi Metensis episcopi nullum sit dubium, memoriam tamen illius non invenio apud antiquos martyrologos; recentiores verò non omnino consonant in die cultus assignanda. Saussayus in Martyrologio Gallicano ad xxviii Aprilis longum Sancto rexit elogium, hisce verbis conceptum: Ipso die Metis depositio, seu transitus, sancti Adelphi episcopi & confessoris, qui temporibus Apostolorum vicinus, apostolicis moribus & doctrinis gregem sibi creditum rexit ac instruxit: divinæque virtutis operationibus præditus, ethnicos, furentes in Christi caulas, alios deterruit à feritate, alios cælesti luce irradians ad fidelium numerum adjunxit. Clarus denique incrementæ victoriæ trophæis, ad cælestes palmas post exactum quindecim annorum præfulatum evolavit:

hisque in tumulo micuit prodigiis, quæ integro libro vix potuerunt recenseri. Decora cuius beatissimi Antistitis eo fermone celebrasse beatum Petrum Chryfologum nonnulli autumant, qui in Adelphi episcopi laudationem ab ipso inscriptus est. Oratorem hic potius agit Saussayus quam historicum, gesta Sancti aque ac miracula nimis exaggerando, ut ex Aëtis patebit, dicendisque in hoc Commentario, in quo aliquaquædam illius dicta corrigentur.

2 Idem auctor ad xxix Augusti de translatione Sancti memorat sequentia: Metis ipso die translatio sancti Adelphi episcopi & confessoris: cuius sacrum corpus, petente Lantfrido corepiscopo Drogonis antistitis Metensis, fratris Ludovici Pii; ad Novum Villare monasterium, cultu potiori repositum est. In consignandis hisce obitus & translationis diebus Saussayum præcessit Joannes Molanus in additionibus ad Usuardum

de translatione corporis, quam aliqui contigisse volunt 29 Augusti:

A dum editionis anni 1573, ad xxviii Aprilis & xxix Augusti, uti observatum est in pratermissis ad xxviii Aprilis, ubi additur: Sed errare Molanum ostendemus, quando ipsum colit Metensis ecclesia, & inscribitur Romano Martyrologio, ipsiusque Molani ad Ufuardum additamentis (in editione priore) die xxix Augusti. Molanum tamen secutus est Meurissius in Historia episcoporum Metensium in Adelpho pag. 38. At ex ipsis Meurissii dictis facile patebit, ipsum Molano nimium tribuisse, dum ejus auctoritatem reliquis omnibus prapofuit: nam nullus adferitur scriptor, qui Molanum hac in re praeceffit. Accipe igitur reliqua de cultu, ex quibus colligemus obitus diem.

dies obitus
29 Augusti,
quo
Sanctus co-
latur:

B In Ufuardi nostri auctariis ad xxix Augusti codex Bruxellensis S. Gudula expressis verbis habet: Mettis, depositio sancti Adelphi episcopi & confessoris. Consentiant editiones Lubeco-Coloniensis, Greveni & prima Molani, quae, uti & Florarium nostrum Ms., Sancti memoriam ad eundem diem annuntiant. Accedit cum Galefio Martyrologium Romanum, in quo ad diem memoratum sic legitur: Metis sancti Adelphi episcopi & confessoris. At vel maxime iste obitus dies firmatur ex antiquis episcoporum Metensium catalogis, in quibus legitur: Adelphus episcopus fedit annis xvii, obiit iv Kal. Sept. Quin, ipso teste Meurissio, in Martyrologio Metensi, eodem die xxix Augusti clarè dies obitus annuntiat his verbis: Metis, depositio sancti Adelphi episcopi. Addit Meurissius, festivitatem Sancti eodem die solemniter celebrari in ecclesia Metensi. Nihilominus contendit laudatus scriptor, certum esse: Sanctum obiisse xxviii Aprilis, & xxix Augusti translationem celebrari: idque se ait didicisse ex Religiosis Novo-Villariensibus, & Molani confirmat testimonio. At mihi nullum apparet hujus certitudinis fundamentum, nulla ratio, cur Metenses translationem suscepissent celebrandam, ad se utique non pertinentem, omisso interim mortis die. Nec intelligo, quod Meurissius ait, se illa ex Religiosis Novo-Villariensibus didicisse, cum in illo monasterio ejus tempore canonici essent, non monachi, ut dicemus. Proinde malim credere Martyrologio Metensi, hunc esse depositionis diem, non solius translationis. Verumtamen, si Meurissius ex Novo-Villariensibus audierit, ipsos xxix Augusti celebrare translationem: id verum esse non negaverim. At inde colligam, Sancti corpus ipso depositionis festo die translatum esse, ut saepe contingit. & factum esse constat de corpore S. Mederici, de quo agemus inferius ad hunc ipsum diem.

locus, ubi
nunc quiescit
Sancti
corpus.

* Zabern
* Liechtenberg

C 4 Seculo ix, imperante Ludovico Pio, corpus Sancti translatum est ad monasterium S. Petri in Alsacia, quod Novam Villam seu Novum Villare nuncupant varii, oppidi nomine Abbatia attributo, ut videtur. Quippe Novum Villare, seu Nova Villa, vulgò Neiweyler, oppidum est antiquum, situm in diocesi Argentoratensi ad confinia Lotharingia, inter Tabernas* & Liechtenbergam*, ad cujus comites, qui erant ex familia Hanovia comitum, spectabat etiam Nova Villa. Benedictini scriptores Gallia Christiana recusa tom. 5, col. 833 de monasterio Novo-Villariensi ita scribunt: Nova Villa, seu Novum Villare, monasterium Alsaciae in ingressu montium Vosagi, ad amniculum, qui vallem irrigans, locum peramoenum reddit, suam originem debet S. Pirminio plurimorum aliorum fundato-
Augusti Tomus VI.

ri, dotationem verò & impensas Sigibaldo Metensi episcopo. . . Ecclesia primitus in honorem SS. apostolorum Petri & Pauli à praedicto Sigibaldo condita est, quibus subinde alter patronus accessit S. Adelphus, seu Adolfus, episcopus Metensis, cujus corpus anno dcccxlvi Drogo sedis ejusdem antistes hanc in ecclesiam transtulit. Mutatum verò cœnobium anno mcccc-lxxxv in collegium canonicorum secularium auctor est Trithemius, mcccc-lxxxvii R. P. Laquille, curante, inquit, Alberto episcopo apud Alexandrum VI, postquam incaustum laboraverat, ut illud reformaret. Mabillonius tom. 2 Annalium Benedictinorum pag. 79 similia scribit de fundatione, quam refert ad annum 727. Hæc de loco, ubi corpus etiamnum quiescit. Nunc pauca de tempore translationis.

E 5 Acta edenda cap. 2 translationem innectunt anno 846: quibus assentiuntur laudati editores Gallia Christiana. Verum Acta sibi manifestè contradicunt, nisi mendum irrepserit in numeros. Sic enim habent: Anno . . ab Incarnatione Domini octingentesimo quadragesimo sexto, regnante gloriosissimo Ludovico imperatore, regente praedictæ urbis (Metensis) ecclesiam Drogonæ archiepiscopo praefati regis germano &c. Drogo Metensis episcopus frater fuit naturalis Ludovici Pii. Hic ergo imperasse dicitur tempore translationis. At Ludovicus Pius obiit anno 840, ut passim scriptores affirmant. Translatio ergo contigit ante annum 840, aut certe post eundem annum contigisse non potuit. Drogo autem antistes Metensis factus dicitur anno 823, ut volunt Sammarthani tom. 3 Gallia Christiana pag. 712. Hinc consequitur, translationem contigisse inter annum 823 & 840. At determinari non potest, quo anno fuerit facta. Fortè in Actis scriptum fuerit, anno 826, vel 836: verum res est incerta.

F 6 Acta, quae daturi sumus, edidit anno 1506 Jacobus Wimphelingius, dedicata Philippo comiti in Hanauw & baroni in Liechtenberg. Scripta illa sunt post memoratam corporis translationem. Meurissius jam laudatus affirmat, scripta esse hæc Acta anno 1197, ea, opinor, de causa, quod ultimum miraculum eo anno factum notetur. Verum undique manifestum est, Acta fuisse conscripta paucis annis post translationem, nimirum secundo aut tertio post eam anno. Auctor affirmat num. 7, se scribere miracula, quæ aut vidi, inquit, aut fideli relatione audivi. Quod spectat ad postremum istud miraculum, illud postea ab alio auctore ceteris adjectum est, ut facile vidisset Meurissius, si ipsa videre potuisset Acta, quæ se non habuisse fatetur. Porro ex ætate auctoris jam assignata statui potest, quid fidei his Actis debeat. Prima pars, quæ narratur Vita Sancti, tota fere apocrypha est & fabulosa, ut patet ex anachronismis, quibus scatet, quosque in annotatis assignabimus. Recudetur tamen, ne Opus prodeat imperfectum. Verum pars altera, quæ translationem continet & miracula, hinc fidem non amittit apud nos, cum omnia, quæ in illa referuntur, sub ipsis penè scriptoris oculis gesta sint. Nec est, cur dubitemus de postremo miraculo, quod ab alio postmodum adjectum diximus.

F 7 Laudatus Wimphelingius in Epistola dedicatoria, quam omitemus, explicat, cur Acta dedicaverit Philippo comiti Hanoviensi, & unde illa acceperit, dum illum affatur his verbis: Quippe qui inter cetera religionis officia ad sacras
S s s divi

tempus
translatio-
nis:

Acta, quo-
rum pars
prima fabu-
losa,

unde acce-
pta & quo-
modo eden-
da:

AUCTORE
J. S.
* i. e. Sanctus

divi Adelphi reliquias (qui domini tui Deus * tutelariorum sive patronus est) singularem geris affectum : id quod mihi nuper placabilis benignitas & eximia mansuetudo tua patefecit : dum desiderares sancti Adelphi Historiam (cuius exemplar Jacobus Scheidius capellanus tuus mihi tradidit) à me lectum iri , per capita distingui , impressione commendari. *Distinxit ille omnia in 27 capita minutissima. Nos ex illis tria tantum capita formabimus. Primum continebit Historiam vite apocrypham : alterum translationem cum miraculis : tertium appendicem postea adjectam , seu miraculum ultimum.*

varie opiniones de etate S. Adelphi ,

8 De tempore , quo floruit S. Adolphus , scriptores minimè consentiunt. Ineptissime Saussayus Apostolorum temporibus vicinum asserit , cum in catalogo episcoporum Metensium inter illos statuatur decimus. Florarium nostrum Ms. anno Salutis cclvii obiisse vel floruisse enuntiat : nec longè hinc abijt Meurissius , qui episcopatum ejus inchoat anno cccxxx , & finit anno ccxlvii. Martyrologium Parisiense in margine assignat annum circiter 426. In Chronico episcoporum Metensium , quod edidit Acherius , tom. 2 Spicilegii recusi pag. 225 sic legitur : Decimus Metensium episcopus præsuit Adolphus , qui fedit xvii annis sub Aurelio Alexandro , Maximino , Gordiano , & Philippo Christiano cum Philippo filio ; sub episcopis Romanis Pontiano , Antero , & Fabiano. Hic etiam sepultus est in ecclesia sancti Clementis. Haec nota designant medium circiter seculi III , ita ut credibile sit , Florarii auctorem & Meurissium ex hoc fonte hausisse. Verum isti Chronici Metensis auctori , qui seculo xi scripsit primam Chronici partem , ut ex illius partis sine colligitur , parum aut nihil in hisce fidimus , cum junior sit , quàm ut auctoritatem habere possit in rebus tam antiquis.

9 Paulus Warnefridus Foro-Julienensis diaconus scripsit Libellum seu breve chronicon de episcopis Metensibus. Editus hic Libellus in Corpore Francicae Historiae à pag. 172 cum subjuncto catalogo episcoporum à S. Clemente primo Metensium episcopo usque ad Walam seu Walonem , qui sedem illam rexerat seculo ix. Similem catalogum ex codice S. Symphoriani Metensis edidit Marcus Antonius Dominicy in Monumentis post Ansberti Familiam redivivam à pag. 23 : at hic praecedenti auctior est , subjectis aliquot episcopis , nec in omnibus cum illo consonat. Porro Paulus diaconus scribit , S. Clementem missum esse Metas à S. Petro apostolo. Quod si verum sit , praesuit isti ecclesiae seculo primo. Deinde memorati catalogi tot fere annos singulis adscribunt episcopis , ut decimus illorum S. Adolphus sedere in episcopatu debuerit circa medium seculi III , si & Clemens à S. Petro missus sit , & anni singulorum episcoporum rectè sint enumerati. Itaque hi etiam catalogi cum opinione Pauli Diaconi de missione Clementis favent opinioni Meurissii & Florarii nostri. Verum cum hoc loco agitare non lubeat quaestionem illam intricatam de primis in Galliam missis episcopis , catalogis istis non inhaereo , praesertim quod non constet an anni episcoporum , priorum certe , in illis rectè sint expressi.

10 Calmetus Historia sua Lotharingica praemisit dissertationem de Episcopis Metensibus cum eorumdem catalogo chronologico , in quo col. XXI Victorem I , inter episcopos Metenses quintum , vult interfuisse concilio Colonienfi anni 346 per legatum , per se verò Sardiceni anno 347. Idem cum Paulo diacono asserit , S. Auctorem , in an-

ex quibus illam in eorum sequimur ,

tiquis catalogis XIII episcopum , vixisse tempore Attilae Hunnorum regis circa annum 451. At episcopis inter Victorem & Auctorem mediis attribuantur plus quam 175 anni , ne computatis quidem annis Victoris aut Auctoris. Quae quomodo coherere possint , non video. Hesperium deinde , qui passim habetur episcopus XXIII , rectè ait interfuisse concilio Claromontano anni 535. At rursum solis episcopis inter hunc & Auctorem mediis adscribit annos minimum 188 , qui certe non reperientur inter 451 & 535. Sollerius noster tom. III Augusti in S. Auctore pag. 536 cum aliis ibidem citatis existimat , in concilio Colonienfi seu Agrippinensi pro Victore legendum Auctorem , adeoque Auctorem floruisse circa medium seculi IV. Et revera anni circiter 188 , qui attribuantur episcopis inter Auctorem & Hesperium mediis , facile deducunt ab anno 346 , seu à concilio Agrippinensi , usque ad 535 , seu concilium Claromontanum : imò vel sic aliquot anni redundabunt , cum S. Auctor non videatur obiisse statim post concilium Agrippinense , nec Hesperius primo episcopatus sui anno interfuisse Claromontano.

11 Porro , etiamsi non ignorem contra opinionem Sollerii varia objecta esse ab illis , qui duos finxerunt Servatios Tungrenses episcopos , cum quorum secundo Auctorem vixisse volunt Attila tempore , sequar interim Sollerii & Henschenii sententiam , unum seculo IV Servatium statuentium eique contemporaneum S. Auctorem Metensem , donec alterius sententiae patroni solidioribus argumentis evertant traditionem ecclesiae Tungrensis de uno Servatio. Ad pro hac controversia Henschenium ad XIII Maii in S. Servatio , & in Exegezi de episcopatu Tungrensi & Trajectensi ante tom. VII Maii , uti & Sollerium in S. Auctore ad X Augusti. Jam verò si S. Auctor episcopus fuerit anno 346 , seu tempore concilii Agrippinensis , cum duo inter ipsum & Adolphum statuatur medii in antiquis catalogis , usque simul tribuantur anni 79 episcopatus , inherendo dictis catalogis mortem S. Adelphi collocare deberemus post medium seculi III. At quia suspicatur Calmetus annos priorum Metensium antistitum forsitan non parum auctos , ut primus ad S. Petri tempora reduci posset , mortem S. Adelphi fiximus post medium aut circa finem seculi III.

12 Restat , ut inquiramus an Sermo 136 S. Petri Chrysologi spectet ad Sanctum nostrum , uti existimare aliquos supra dixit Saussayus , & de quo dubitat Baronius in annotatis ad Martyrologium Romanum die XXIX Augusti , ubi sic habet : Est sermo S. Petri Chrysologi cxxvi (lege cxxxvi) in natali sancti Adelphi : an autem sit ille , de quo agitur , non audeo affirmare. Verum sermo iste dictus est in Adolphum episcopum praesentem , non in natali sancti Adelphi. Hinc ex epocha mortis , posita à nobis , certum est , non spectare ad Sanctum nostrum. Imò ne in illorum quidem sententia , qui S. Auctorem Metensem remouent ad Attila tempora , adeoque S. Adolphum statuunt circa annum 426 cum Martyrologio Parisiensi , sermo iste ad S. Adolphum nostrum pertinet : etenim S. Petrus Chrysologus seriùs ad episcopatum evectus est , licet de tempore non conveniat inter scriptores. Hisce subjungo Vitam Sancti : nam quae fabulatores quidam Hispani confinxerunt de S. Adelpho , refutare non est necesse. Inspice , si lubet , lector , Martyrologium Hispanum Joannis Tamayi Salazar ad XXIX Augusti , & ridebis , aut potius miraberis confidentiam hominis in fingendo.

D

E

quae statuit eum vixisse post medium aut circa finem seculi III.

F

Sermo 136 S. Petri Chrysologi ad Sanctum nostrum non spectat.

VITA

V I T A

Ex editione Jacobi Wimpelingii,
qui usus est chartis comitis
Hanovienfis.

C A P U T I.

Vita historia apocrypha &
fabulosa.

Dicitur
Sanctus nobili
natus
stirpe, ac
promissus
ab angelo:

B

a

b

c

d

C
Deinde literis
instruitus, ac
Ruso episcopo ad-
iunctus:

e

f

IN omnipotentis Dei nomine Jesu Christi Domini nostri Filii ejus, Vitam & actus sanctissimi antistitis Adelphi auxiliante Spiritu sancto, qui in ipso requievit, humili stylo edicere aggrediar: confisus in eo, qui dixit: Aperi os tuum & ego adimplebo illud. Non enim reticenda sunt, quæ in exemplum bonæ operationis divulgata proficere, atque suis sectatoribus procul dubio municipatum cum Sanctis suis in cælis tribuere possunt. Beatus igitur Adelphus in Aquitaniæ provinciâ ultra a fluvium, qui Lieris dicitur, ex nobilissimis atque in rebus seculi potentissimis natus fuit: quibus tamen ipse sanctitate nobilior, & in fide Christi sublimior extitit. Sicut enim traditur, ex genere regis Constantini, cujus matrem ex Treveri b natam legimus, originem duxit. Cujus pater, Felix nomine, ducatus c honore insignitus fuit: mater vero Beatrix nuncupata, ex nobili Burgundionum d stirpe processit. Quæ quâdam nocte Dominicâ in extasi angelum cernit sibi assistentem atque dicentem: Ave Deo dilecta, & omne genus tuum. Quæ cum ad hanc vocem expavisset, inquit: Gaude quia concipies & paries novum Paulum Adelphum episcopum, virum prudentissimum & virtuosum, & gratia Dei erit cum illo. His dictis angelus disparuit. Nec mora: illa concepit & peperit puerum, quem Adelphum vocari fecit.

2 Qui cum ad eam venisset ætatem, quâ jam litteris imbuendus erat, cuidam bonarum litterarum & divinæ legis peritissimo traditur magistro: mirè sagax & artium capax omnes coævos & contubernales suos in brevi scientiâ superans, omnibus tam amabilis quàm gratus extitit. Erat enim cunctis secum morantibus subditus, sed fide & caritate sublimior omnibus. Transcurfis autem studiis, avunculo suo Ruso e Metensis ecclesiæ præfili sanctissimo, sed subregulo seu rectori palatii ac regis consiliario, in bonis tam secularium quam ecclesiasticorum negotiorum actibus exercitandus committitur. Cui etiam domi militiæque, ceu patri filius dominoque servus, præ-lato subiectus, humillimus adhæsit. Pro quo gratiæ subjectionis obsequio, prædestinatus & donatus est illi à Deo successor & hæres, non solum in pontificio, verum etiam ut Helisæus Eliæ in sanctitate spiritus & prophetiæ. Hunc ille cum accepisset, & per multa experimenta sibi, ut in omnibus successor existeret, dignissimum fore probasset, in loco suo regis palatio aptavit. Ubi tantâ fidelitate tantâque industriâ terreno regi legationis munere sæpius Romam & in Græciam f fungendo ad nutum servivit; quod tamen cælestem Regem (licet hoc difficile factum fuerit & perraro fiat) non offendit.

Augusti Tomus VI.

3 Illo nimirum adhuc in seculari militiâ regioque servitio existente, B. Rufus g tricesimo pontificatus sui anno migravit è seculo. Tunc una fuit vox omnium, Adelphum, regis domesticum & consiliarium, episcopatu fore dignissimum. Ille verò, licet lacrymans & invitus, tamen (quia Deo sic placuit, quod etiam per revelationem ostenderat) sedem episcopalem & urbem Mediomatricem gubernandam suscepit: sic denique curas episcopales gerens, quod tamen primatum palatii licet nolens retineret. Mox autem tali tantâque profusus est munificentia, tantâque in elemosynis pauperum liberalitas in eo excrevit; ut de longinquis regionibus & civitatibus (famâ ejus ubique divulgata) innumera pauperum caterva ad ipsum refocillanda festinaret. Sed cum jugiter cunctis operibus bonis foret intentus; præsertim tamen in susceptione monachorum & peregrinantium devotissimus invigilabat: ita ut quos hospitio recepisset, eorum pedes propriis manibus ablueret; illosque vestitos atque refectos deducens, alios refocillandos susciperet. Porro abstinentiæ illius normam narrare quis valeat? maxime cum interdum post tridua seu amplius protracta jejunia pane hordeaceo ac lymphæ poculo sese recrearet. Indutus etiam sæpius occultè intrinsecus tunicâ de cilicio factâ, membris jam vigiliis atque jejuniis exesis geminum ingerebat cruciatum: quippe quæ vestis asperitate & inedia frequenter affligebat.

4 Tandem omnipotente Deo pro tantis laboribus mercedem ipsi reddere volente, cum sibi jam vitæ suæ finem imminere cognosceret, proprias possessiones, quas ultra fluvium Lierim habuit, ecclesiæ S. Stephani sub scripturæ testimonio contradidit, implens quod Dominus dixit: Vade, vende omnia, quæ habes & da pauperibus, & veni sequere me. Nec mora, cum infirmitate correptus ad ultimum vergeret diem, famâ ægritudinis ejus circumquaque divulgata, adfuit monachi, necnon religiosi canonici, gloriosum ejus prætolantes egressum. Quos alloquens ait: Sancti viri & Deo amabiles, obsecrate pro me: adest enim dies, in quo Judici meo præsentandus apparebo. Quid igitur faciam? Sicut mihi videtur, nihil boni gessi in seculo, omnibus sceleribus & peccatis vallatus coarctor: pro quibus ut veniam merear, obsecro, supplicate. Hæc Vir sanctus (quia scriptum est: Justus in primordio sermonis accusator est sui) se inculpando profatus est. Moxque pacis osculo dato, omnibus vale dicens, facie ejus resplendente ut sol, nocte Dominicâ intra planctus & fletus assistentium anima sancta migravit ad Deum.

5 Statim auditus est cantus angelorum lætantium & Deum laudantium, clangorque campanarum à seipsis ultrò sonantium. Fit gaudium magnum proculdubio in cælo & ingens lætus pauperum Christi atque monachorum in seculo. Tandem exequiis dignè & ritè celebratis, ad latus beatissimi Clementis corpus illius sepultum est. Ubi etiam exuviæ S. Rufi erant reconditæ. Interim omnibus, qui cum illo ad sepulcrum venerunt, odor suavissimus affuit. Ubi dum multo tempore jactuisset, nec aliquis ipsum coleret nec adoraret, nec sanctum quidem Rufum, qui & itidem illic tumulatus fuerat; quidam vir erat in eadem civitate religiosus, hoc est, Deum amans ac de suæ animæ salute sollicitus, qui intempestâ nocte (ut se orationibus Domino commendaret) universa, quæ extra muros sita erant oratoria indefinenter circuire solebat cum solo tantum-

S s 2

modo

EX VETERE
IMPRESSO.
fit Metensis
episcopus:
ejus virtutes:

g

bonis eccle-
siæ donatis
piè moritur.

F

Mirabilia
in morte,
& deinde
facta:

EX VETERI
IMPRESSO.

modò comite : cum quo , dum medium habere-
tur noctis silentium , psalmos recitare solitus fuit.
Hic itaque h vir dum ad eandem ecclesiam , in quâ
sancta requiescebant corpora , venisset , nec ta-
men ingrediendi esset concessa facultas ; quia non
se manifestari voluit ædituis , quo ignotior ejus ha-
beretur devotio ; accessit juxta murum forinse-
cus ad eam partem , quâ ipsorum sepultura erat :
ibi orationi incumbens humillimâ mentis inten-
tione sese prostravit. At dum ab oratione surre-
xisset , & in eorum honorem Sanctorum , quorum
è regione sepultura fuit , oraret , psalmique versu-
culum illum , Exultabunt Sancti in gloria pronun-
ciaret , nullo in sacra æde manente , subjungen-
tes audivit , Lætarentur in cubilibus suis. Nam
& comes ejus , qui audierat , postmodum de hæc
re testimonium perhibuit. Denique præfato ho-
mine regrediente & ad mansionem veniente , vox
divina in visione sibi dixit : Non per tua merita ,
sed eorum , qui ibi jacent , ubi Deum deprecatus
es , vox illa facta est : quoniam nullus eos ,
sicut dignum & justum esset , veneratur & colit.
Hoc ut hominibus patefactum est , venerunt &
sicut decebat , eos coluerunt.

B
Acta qua-
dam mira-
culorum ab
Hunnis
combusta.

6 Sed & postea per plura signa atque miracula
idem Sancti Dei glorificati sunt : ex quibus quàm
plurima , licet non omnia , quæ Dominus specialiter
per S. Adolphum facere dignatus est , in scriptis e-
rant redacta : sed libellus , in quo conscripta fue-
rant , postea machinante diaboli invidia , ab Hun-
nis i concrematus est. Nec aliquem movere de-
bet quòd præfati Sancti aliquanto tempore quasi
ignoti jacebant ac velut inglorii : cum idem de
B. Stephani secumque quiescentium corporibus
invenitur scriptum , præcipue cum fortasse nullus
per quem revelarentur , inventus est dignus , vel
illius temporis homines digni non erant , ut eis
tam pretiosus manifestaretur thesaurus : quacum-
que de causâ hæc sint facta , nostrum non est di-
sputare , sed divino judicio debemus relinquere.

ANNOTATA.

a Aquisania latè hic sumitur pro parte Gallie
trans Ligerim fluvium usque ad Oceanum & Py-
renæos montes extensa , prout passim sumebatur
illo tempore , quo scribebat auctor. Ligeris au-
tem mox vocatur Lixis , vulgo la Loire.

b Sancta Helena mater Constantini Magni
Treviris nata dicebatur à variis , præsertim Ger-
manis , ut ad ejus Acta dictum est tom. III Au-
gusti pag. 549 , licet præfata ibidem sit sententia
aliorum , qui in Bithynia natam tradiderunt. Hinc
igitur patet , Constantini Magni genus à biogra-
pho indicari , sed nulla veri specie , cum non obie-
rit Constantinus ante annum 336.

c Neque titulus ducatus congruit cum tempo-
re S. Adelfi.

d Burgundiones multo serius , videlicet seculo
v sedes fixere in Gallia. Hinc videas , quàm in-
eptè fabulas hæc congesserit auctor. Nihil cre-
dibilior est , quæ mox sequitur , angeli nuntiatio ,
in qua clarè imitatur Gabrielis ad Mariam le-
gationem Luc. 1.

e Rufus in Catalogo episcoporum Metensium
præcessit Adolphum : an autem hujus ille avun-
culus fuerit , mecum forsitan ignoravit auctor. At
verò dum eundem palatii rectorem fingit , res-
pexit ad mores sui temporis , quo & usitata erat ,
& subinde etiam episcopis collata dignitas illa.
Vocabantur illi Majores domus sub prima & se-
cunda stirpe regum Francorum. At tales non e-

rant tempore Rufi aut Adelfi , quo Franci Gal-
liam necdum occupaverant , qui & pagani erant
iis temporibus.

f Equè hæc sunt filitia quàm præcedentia :
cum auctor insinuet pro Francorum regibus obitas
hæc legationes. Commertium autem cum Gracis
tunc nullum habebant Franci.

g In Catalogo antiquo viginti & octo episcopa-
tus anni Rufo tribuuntur , atque obiisse dicitur
vii Idus Novembris , quo die de eo forsitan agetur
latius.

h Hoc factum narrat Paulus Diaconus in Li-
bello antè laudato his verbis : Rufus verò & A-
delfus , qui sunt in numero (Metensium episco-
porum) nonus & decimus , magnis absque du-
bio in vita meritis fulsisse credendi sunt : quan-
doquidem tali etiam post obitum fulsere miracu-
lo. Horum denique corpora cum in basilica bea-
ti Felicis martyris essent humata , (sicut ad nos
usque decucurrit relatio) vir quidam erat reli-
giosus ac de animæ suæ cura sollicitus , qui no-
cturno tempore , ut privatis orationibus se Do-
mino commendaret , univèrsa , quæ extra mu-
ros ejusdem civitatis sita erant , oratoria indefi-
nenti studio circumire solebat. Hic itaque dum
ad prædictam beati Felicis martyris pervenisset
basilicam , nec tamen ingrediendi esset concessa
facultas , accessit juxta murum forinsecus ad eam
partem , quâ prædictorum sacerdotum corpora
requiescebant , atque ibi se in orationem tota
mentis intentione prostravit. Qui dum post effu-
sas preces ab oratione surrexisset , & in eorum
Sanctorum honorem , ad quorum è regione se-
pulcra oraverat , Psalmi versiculum , id est , " Ex-
ultabunt Sancti in gloria " , pronuntiaret ; mox
ab intus vocem subjungentis audivit , " Læta-
buntur in cubilibus suis " . Hæc Paulus Dia-
conus , nec plura de his Sanctis , quia verosimiliter
plura de illis non erant tunc cognita. Hinc col-
lige , quid fidei debeatur ceteris hætenus relatis.

i Coningere id potuit circa medium seculi v ,
dum Attila cum Hunnorum exercitu Galliam
vastavit.

CAPUT II.

Translatio & miracula ab au-
ctore coævo scripta.

Nunc autem quomodo gloriosissimi antistitis
Adelfi reliquæ in eum , in quo nunc re-
conditæ sunt , locum devenerint , & quædam ex
miraculis , quæ vel in translatione , vel postea ,
per eum Dominus fecit : quæ aut vidi , aut fideli
relatione audivi , ad Dei & ipsius honorem , & le-
gentium vel audientium ædificationem , quanto
expeditius potero , scriptis explicare studebo. An-
no igitur ab Incarnatione Domini octingentesimo
quadragesimo sexto a , regnante gloriosissimo Lu-
dovico imperatore , regente prædictæ urbis ec-
clesiam Drogone archiepiscopo præfati regis ger-
mano & sacri palatii summo capellano : Lantfri-
do vero coepiscopo : qui Lantfridus Neovillam b ,
quam Romani Novum Villare appellant , singu-
lari coluit dilectione. Hic ergo Drogonem vene-
randum pontificem obnixè rogavit , quatenus vi-
rum Dei Adolphum ad prædictum locum evehi
mandaret. Quod hujus rationis auctoritate affe-
ctavit , cum quia locus ille bonis S. Stephani in-
scribitur ,

Sacrum cor-
pus Metis
Novam
Villam
transfer-
tur :

a

b

A scribitur, tum quia in regione illâ rarissima sanctorum corpora reperiebantur. Præcipuè verò eam ob causam, quia locum ille, ut supra diximus, specialiter gratum habuit. Idcirco autem tanto eum amore amplexus est, quòd ibi erat cœnobium Petri Apostolorum principis religiosos habens homines ac Deum metuentes: & loci facies habilis videbatur & pulcherrima. Est etenim Neovilla agris fœcunda, vineis opulenta, arboribus confita, fontibus optimis irrigua, silvis & pratis amœna: eâ videlicet in parte sita, quâ mons Scaurus c. Alfatiam determinat. Et quia, ut diximus, loci qualitatem cœpiscopus vehementer adamabat, moresque inibi degentium quàm maximè ei complacerebant, diligentissimè hoc, ut S. Adelpus eò transferretur, agere curabat. O egregium & laudabilem virum memoriâ & celebritate dignum! qui tantâ operâ satagebat ob salutem languentis Alfatie Neovillam talem advenire Patronum. Ipse accipiat benedictionem à Domino & misericordiam à Deo salutari suo, eo quòd talem nobis suo impetratu Patrem advexit. Præfatus namque antistes petitioni ejus contraire nolens, & temere & inconsultò rem aggredi veritus, triduanum populo indixit jejunium. Quo peracto, cœpiscopi supradicti impetratu, omniumque, qui aderant, consensu beatissimi Viri corpus efferrî, feretroque imponi præcepit. Hoc autem bonis & religiosiis sacerdotibus injunxit officium, ut videlicet bonus à bonis, et si non æquè perfectus, congruè gestaretur.

miracula in translatione

B Tanta autem in celeberrima ejus translatione odoris & miraculorum dulcedo vectores exhilaravit, ut quem portabant, non esset eis labori, sed delectationi. O felix valdè & salutiferum tempus, quo B. Adelphi reliquiæ in regionem nostram, utpote miraculorum suorum beneficiis exaltandam, allatæ sunt: quia & tunc & postmodum Dominus innumera per ejus meritum signa operatus est. Cæcis namque visum, mutis sermonem, surdis restauravit auditum. Verùm de tantis & tot miraculis, quæ gessit, antequam narrandi finem faciam, aliqua memorare libet. Primum denique signum in hac evectione apparuit, quòd silvæ d, per quas sanctissimum ferebatur corpus, quasi salutando se ad feretrum inclinabant. Per hæc & alia, quæ Dominus per ejusdem Pontificis merita divulganda operabatur, multi ex circumjacentibus vicis & villis accurrentes, & quasi obsequium sancto Viro exhibere cupientes, feretro se adjungebant. Inter quos duo compadres spirituales diu inter se rixantes, nec per aliquem ad concordiam redire volentes, dum se cum ceteris sancti Viri excubiis obsequentibus jungere velent, ita fixi tenebantur, ut nullo conatu ad feretrum accedere valerent. Tunc demum peccatum suum recognoscentes ac pœnitentiam agentes, ad pacem & concordiam redierunt. Quo facto continuò, quæ antea fuerat clausa, ipsis aperta est via, & liber cum aliis eis patebat accessus.

facta:

C Interim, cum, sicut dixi, ex agris omnibusque locis ad sanctum Virum deducendum multitudo se congregaret populi, quidam homo in campo demetendo cum ceteris occupatus, solus, cunctis sequentibus atque eum imitantibus, noluit sequi; insuper & insultans dixit, quòd Vir Dei sanctus non esset, sed propter pecuniam congregandam mortuus in feretro deduceretur homo: illiusque sanctitatem hypocrisim esse affirmabat. Statim post hujusmodi verba blasphemie lingua ejus maledica muta conticuit, totumque

corpus illius justè validissima febris corripuit. **E-EX VETERI IMPRESSO.** contrario alius quidam homo, qui multo tempore membris debilibus sibi & aliis inutilis extitit, ad feretrum portandum humilem se submitit: sicque sospitatem, quam desiderabat, continuò recepit. Hæc & alia multa Sancto Dei in via faciente miracula, cum magnâ prosperitate & lætitiâ præfata villæ appropinquare cœperunt. Mox omnes fratres & ferè novem millia hominum cum crucibus & cereis ingenti gaudio obviam veniunt, & Pastorem suum jam in cælo regnantem recipiunt, receptumque cum grandi reverentiâ & exultatione in locum præordinatum reposuerunt. Hæc nos pauca de pluribus, quæ Dominus per eum in itinere egit, miracula excerptimus.

10 Nunc restat, ut quæ in proximâ post ejus translationem festivitate facta sunt, prolixitatem vitantes, & ideò multa omittentes, brevi & simplici, sed verissimâ relatione dicamus. Primum itaque, quod in jam dicta festivitate contigit, signum hoc fuit. Puer quidam, manum habens aridam & brachium, sanatus est. Postea homo quidam, nomine Waltmundus, nullam membrorum sospitatem habens, sanus effectus est. Deinde mulier quædam de villâ proxima, quæ Buswilre e dicitur, cujusdam Wilsonis filia, Rumildis nomine, ex multis annis muta loquelam recepit. Cæcus etiam visum accepit. Facta sunt & alia quinque signa, quæ quomodo fierent, brevitati studentes, narrare superfedimus. Mulier etiam quædam à nequam spiritu per tres annos agitata, ad ipsius gloriosam festivitatem vix adducta, loris funibusque constricta trahebatur à suis: ibique per diem & per noctem terribiliter debachans, non minuit furorem, sed auxit. Cur hoc illi evenerit nescio, Deus scit. Peractis autem Missarum solenniis, cum in redeundo parentes ejus milliarium unum peregissent, ita fixa est, ut nec passum pedis progredi potuisset. Cavallo etiam superposita plus furere cœpit, seque ociùs exinde dejecit. Cumque vidissent parentes ejus illi non licere progredi, inito consilio revertentes, antea non datam acceperunt medicinam à Deo, per Sanctum illius exoratum. Dæmon confusus exhalavit, puellaque sana repatriavit.

11 Cum de allatis sancto Adelpho ovibus lupus unam raptam more suo devorare vellet, jamque ejus guttur ore suo abforbuisset, venenosi ipsius dentes ita retrusi sunt, ac si nil unquam virium habuissent: ovemque nullum læsionis signum habentem dimittere cœactus est. Hinc ergo perpendi potest, ex quanto Deus Sancti sui precibus homines defendat, eum etiam bruta animalia per ejus merita lædi non permittat. Cum populus ad exercendas sacras ob amorem Dei vigiliis confluxisset, femina quædam à dæmone obsessâ sancti Adelphi testimonio in baptismo, in quo specialia signa acceperat, liberata est à vexatione spiritus maligni, manuumque debiliū sanitatem recepit. Alia femina, Hiltegundis nuncupata, de villa Otenwylre f nata, cum à dæmonio possessa esset, & S. Adelphi adventum angelum nunciassè dixisset, liberata est. Item alia femina à die natiuitatis muta loquelam recepit. Alia quædam femina, Regnifindis nomine, de villa Alfatie Schildenchen vocata, lumen oculorum, quo diu caruit, recepit. Femina quædam de Brunwylre, contractione debiliū membrorum laborans, à Sancto Dei confortationem & medicinam salutis meruit recipere. Item alia femina de Alfatia omnium membrorum, quâ diu caruit, sanitatem recepit. Quidam Udalicus de villâ, quæ Preffigint

EX VETERI
IMPRESSO.

g

cujusvis ge-
neris

dicitur, non valens nisi cum croceis g seu brachiorum fulcimentis incedere, erectionem diu negatam recepit.

12 Dominicâ quintâ post ipsius festum femina quædam, Diethildis nomine, de quodam oppido Alfatæ Fridesheim vocato, quæ credendo cæca accessit, videndo recessit. Alia quædam de Metensi civitate, Mutlieba vocata, desiderium habens invisere S. Adelphi pignora, palpando & sine visu & auditu tristis fuit adducta, quæ videndo & audiendo simul & gaudendo remeavit ad sua. Quidam Gualterus nomine, de villa Griefbach, cum in festo S. Remigii, qui etiam in eadem ecclesia, in qua S. Adelphus nunc requiescit, celebris habetur, cum falce ad herbam in prato secandam abisset, falx manui ejus adhæsit, nec absolvi potuit, donec ad S. Adelphum cucurrit. Dominicâ sextâ post ipsius S. Adelphi festum quidam femina de Prumwiler, Adelmudis vocata, gressus incolumitatem, quam debilitas sibi negavit, ejusdem Sancti oratio restituit. Item alia de eadem villa, nomine Hergardis, quam malignus spiritus possederat, sole occumbente diei Dominicæ adducta, ipso crepusculo subsequente à dæmonio purgata est. Quædam pauperula femina & advena, cui nomen erat Sillaberta, quæ utroque oculo fuit orbata, Sancto Dei donante unum recepit, sed divino, licet occulto, numquam tamen injusto judicio, altero privata remansit.

post transla-
tionem

13 Dominicâ septimâ quædam Hiltbirdis de villa, quam supra diximus, Bufzwilre vocata, brachii dextri diu aridi, manusque contractæ recuperationem recepit. Gundelindis monialis femina de loco, qui dicitur Freistat in Mortenave sito, in manibus, quæ integro anno debiles permanerant, sanari promeruit. Infans quidam, qui manibus, tibiis, pedibusque debilis erat, omnibusque despicibilis, integritatem recepit. Dominicâ octavâ nullum conspicuum peractum est signum, nisi quod quidam pauperulus, ut afferebant, de paupertate sua cum tortam panis super altare misisset, & cum ad socios ad farcinas, quas ferebat, reversus esset, panem, quem super altare posuerat, panno, quo portaverat, involutum reperiebat. x Kal. Novembris puella quædam Willigota, adhuc materna lambens ubera, de villa, quæ Hirlanden dicitur, adducta, quæ tribus & eo amplius mensibus cæca fuit, visionis donum recipere meruit. Dominicâ nonâ post præfatam solemnitatem monialis femina, Regnisindis dicta, de quadam villa Alfatæ, quæ Illenkirche vocatur, in manibus & pedibus ac tibiis debilis existens, à Sancto Dei meruit juvamen sentire. Item Gundelindis femina monialis, quam supra curatam diximus, cum domum rediret, in viâ acrius & deterius quàm prius, contrahi cœpit; sed ad nota subsidia recurrens, & intentius se in orationem persternens, S. Adelphi interventu curata est. Frounsindis puella parvula de Alfatâ ex loco, qui dicitur Stille, tibiis per tres annos retrò contracta, sospitatem recepit. Item quidam puer, introrsus incurvatis pedibus, legitimam erectionem pedum habere promeruit. Quædam femina, cujus oculos densæ nebulæ texerant, clarum lumen recepit. Alia femina, Herlindis nomine, de Rumoldefwiler, quæ jugiter quatuordecim noctibus dire & acriter cunctis languebat membris, ita ut sæpe in ignem præ doloris magnitudine se jactare vellet, ad S. Adelphum in carro deducta est, ibique per omnia sospitatis salubre recepit auxilium. Quædam puella de partibus Winidorum advenerat, & per annum maligni spiritus vexa-

tione ita cruciabatur, quod etiam teneri non posset: in quam cum quidam adolescens manum misisset, ut eam constringeret, manum retrahere non valuit, donec jussu astantium ad Sanctum Dei acceleravit: ibique manus ejus, quæ contracta erat, erecta est. Thuribulum etiam ad fumandum miserrimum allatum est: sed cum presbyter in carbones penè extinctos sufflaret, scintilla de thuribulo egressa prope altare stantem, cunctis videntibus, candelam incendit. Item quædam femina palpando adducta, videndo & gaudens est reducta.

14 Quodam tempore, cum Fratres ad vesperinum officium perfolvendum processissent, lampas cum oleo ibidem dependens lumine divino inflammata est. Quædam mulier de Sarburgo h illic etiam illuminata est. Quodam die, cum cellerarius ad vinum fratribus exhibendum promptuarium fuisset ingressus, detractâ de dolio brocca i, sive ducillo, missoque defubtus ad implendum vase, vocatus est ad aliud quoddam opus exercendum, de quo se citò sperabat reversurum: cumque vasculum impletum esset, nullo nisi Deo agente, stetit vinum, quasi clausum, quartum ferè horarum spatio: donec cellerarius reminiscens, quomodo dimiserit, ingressus est, & reperit ad integrum per omnia salvum, quod timebat perditum vinum. Quædam mulier, dum sacræ Dominicæ noctis solemnia frequentare voluisset, sed temerario ausu sibi necessaria consue præsumeret; globus, de quo filum ad conficendum sumpsit, manui sinistrae adhæsit; ita ut à nullo abstrahi valuisset: statim coacta ad S. Adelphum venire, ibique per totam noctem consistens, aurorâ Dominicæ diei inter primam & tertiam rejecit globum. Multum itaque lætata est, populisque mirum in modum in Dei laudibus exultavit. Cumque ad explenda ejusdem diei Missarum solemnia persistere voluisset, candelam in manu interim tenendam accendit. Sed custos ecclesiæ cum luminaria incendere deberet, nec aliam in promptu haberet, illam de manu mulieris tulit, ut ex eâ ceteras incenderet. Mox in manu ejus vacuâ candela apparuit, concitoque cursu custodi nunciavit; dumque cum ipso de novitate miraculi fermocinaretur, candela, quæ prius in manu ejus apparuit, vidente custode incensa est. Sed expletis Missis, cum sine licentiâ recedere voluisset, ita subito angores eam constrinxerant; ut formidaret subito expirare. Itaque coacta ad custodem accelerat, quam ille blandè consolans, licentiam cum Sancti Dei adjutorio præstat abeundi.

15 Quædam nocte cum primâ campanâ sonante Fratres ad noctis vigiliis celebrandas convenissent, subito lampas una oleo plena divino lumine mirificè fuit accensa. Sed per hoc Dominus ostendit, eos, qui ad obsequium sancto Viro dignè perfolvendum conveniunt, cælesti lumine non esse privandos. Quidam homo cum croceis vix valens incedere, auditâ S. Adelphi famâ venit, curatusque & sanus ad propria rediit. Quidam à nativitate cæcus visum recepit. Alius quidam surdus advenit, cui restitutus est auditus. Item duæ mulieres luminibus privatæ visum meruerunt accipere. Similiter quidam, qui ex longo tempore non vidit, lucis beneficium recepit. Quidam diuturnâ ægitudine laborans, cum multi medicorum omni nisu sibi succurrere voluissent, ad sancti Dei Adelphi suffragia venit, & statim melius habuit. Accidit etiam Sancti ejusdem meritis res quædam magis stupenda magnitudine mira-

intra pas-
cos

b

j

E

F

anno

mira-

A miraculi quàm facti. Mulier quædam pauperula de villâ, quæ Hoffelden dicitur, duos denarios per quemdam vicinum suum misit, ut sibi necessaria compararet. Quos cum ille per negligentiam perdidisset, & idcirco infecto negotio cum ingenti tristitia rediret, præcipuè cum mulieri ferè nihil amplius reliquerit, nec ipse, per quod damnum restituere posset, habuerit: sicque quidnam agere deberet, animo revolveret, ad quoddam venit pratum: ibique genibus fixis Dei & S. Adelphi misericordiam & solatium super hac re postulavit, statimque deorsum respiciens, in herbâ nummos, quos perdidit, reperit. Quos etiam ad sancti Adelphi ecclesiam portavit. Quidam de villa Rotbach, cum esset cæcus, per Dei Sanctum recepit visum. De Gengenbach mulier furda venit, quæ auditum recepit. Quidam nauta de Ferstat, Trobertus nomine, cum quibusdam, eo quod ad S. Adelphum ire vellent, dum eos navigio transmittere derogaret*, vindictam propter hoc expertus divinam, cum aliis, licet invitus, ire coactus, & penitentiam de injuriâ Sancto Dei illatâ agens, gratiam Dei & ipsius electi Adelphi, quam superbiendo perdidit, se humiliando recuperabat.

B Mulier quædam de Buttenham à dæmonio liberata est. Alia mulier de Wimenawe, ferè duorum spacio annorum clauda, sed ad S. Adelphum portata, sanata per se ipsam pergebat ad propria. Item alia mulier de Vendenheim auditum, quo diu caruit, ibidem recepit. Alia quædam mulier, quam pater ipsius claudam ad S. Adelphi reliquias portavit, sana redivit. Quidam de Rumiluingen etiam claudus juxta criptam S. Adelphi per septem hebdomadas jacebat, postea restituta sanitate ad propria remeavit. In die festivitatis ejusdem electi Dei Adelphi, quæ facta est secundo translationis ejus anno, multa per eum facta sunt signa. Nam vir quidam & mulier quædam visum ibi receperunt; & alia mulier à corporis debilitate sanari meruit. Nec diu fuit post idem festum, etiam quidam cæcus visum recepit. Mulier quædam lineum drappum k seu mappam perdidit, & votum fecit, quod, si reperisset, S. Adelpho deferret. Contigit ut furem, qui abstulerat, comprehensum ligaret, & pannum receptum, sicut voverat, afferret, & omnibus quomodo reperit demonstraret. Alia quædam per septem annos debilitatem corporis passa, ad eundem Sanctum veniens, sanitatem recepit. Quidam de Rimilingen à nativitate mutus, ibidem loquelam accipere meruit. Alia quædam mulier per quatuordecim noctes sub mortis periculo ægrotabat: sed ex quo se ad S. Adelphum venturam, si convalesceret, promisit, statim ad sospitatem rediit. Quædam mulier de villâ in partibus Alsatia, Rodeshem vocata, per quatuor annos tanta ægritudine laboravit, quod nec etiam domum egredi potuit: quæ in curru posita venire cœpit, & cum ad S. Adelphum appropriaret, sana facta est & propriis pedibus remeavit. Alia mulier de Sarburgo netum in manu dextrâ cum fuso tenuit, & sinistra alabrum l cœpit circumvolvere: sed nescio quo ejus peccato, sive ut opera Dei & S. Adelphi manifestarentur per illam; utrumque manibus ipsius adhæsit. Jam verò vesperascente alabrum de manu excrepuit, sed digiti in palmâ sunt confixi. In crastino ad S. Adelphum festinanter cucurrit, ibique per totam diem in oratione persistens, die declinante & laudibus Dei peractis, ad custodem ivit, eique fufum in manu hærentem ostendit: sed continuò, sancto Antistite ipsius dolori compatiens, de manu ejus resilivit. Eadem verò no-

* Fortè denegaret

k

C

l

cte sinistram manum contractam habuit, sed Deo volente infra Matutinas sanitati restituta est. Quidam die Dominico infra S. Adelphi terminos veniens, cum cujusdam vicini sui, qui cum eo venerat, calceamentum vellet reficere, statim subula manus ejus infixæ est. Mox ille ad lectum præfati Sancti cucurrit, ibique oratione Dominicâ finitâ, subula de manu ejus exiliit, ipseque per S. Adelphi merita sanus redivit. Alius vir annis decem visu oculorum orbat, in S. Joannis Baptistæ nativitate ad eundem Sanctum veniens, lumen recepit. Quædam mulier de Spirekove trium annorum spacio debilis existens, cum illuc deduceretur & jam appropinquaret, quasi milliario uno distans ab eo, in quo Sanctus Dei quiescit loco, statim sanata est. Hæc de signis & prodigiis, quæ per dilectum suum Adelphum Dominus operatus est, plurima (sicut prædiximus) tum propter breviter, tum propter incredulitatem, quomodo videlicet septem mortuos resuscitavit, & multa alia omittentes, prout expeditius potuimus, perstrinximus: solet enim ex hujus temporis hominum fragilitate contingere, ut quæ modò fieri non vident, aliquando facta fuisse non facillè credant.

EX VETERI IMPRESSO

B

ANNOTATA.

a Hanc epocham vitiosam esse, probavimus in Comment. num. 5, ubi de Ludovico Pio & Drogone episcopo ejus fratre quædam observata. De utroque plura Meurissius à pag. 189, aliique historici.

b De Neovilla seu Novo Villari, monasterioque S. Petri ibidem, cui oppidi nomen dederunt aliqui, egimus in Comment. num. 4.

c Inducatur mons Vosagus, aliis Vogesus, quo Alsatia separatur à Lotharingia.

d Hæc forsitan intelligenda, ut hyperbolicè vel allegoricè dicta, quia auctor mira ubique & magna loqui cupit.

e Bufweiler oppidum notatur in tabulis geographicis Alsatia, unâ circiter leucâ à Novavilla seu Neuweiler.

f Otweiler oppidum est in limine Lotharingia. At loca hujusmodi ignobiliora, quæ sequuntur, non assignabo.

g Croceis seu crocis designantur fulcra subalararia.

h Saræpons, seu Pons Saravi, est oppidum Germanie in limine Lotharingia, comitatus titulo insignitum: quod hic videtur indicari, vulgò Sarbruck.

i Broca, vel brocca, Gallis broche, designat epistomium. Idem ducillo significatur.

k Drappus vel drappum, Gallis drap, pannum designat.

l Ad hanc vocem sic habet Calepinus: Alabrum dicitur instrumentum, quo fila vertuntur. Filum enim à colu ducitur in fufum, de fuso in alabrum, hinc in girgillum, deinde in glomicellum, hinc in pannum, postea in telam.

CAPUT III.

Miracula seriùs facta, auctore alio item anonymo.

P Ost multos etiam annos gestum est in basilicâ ipsius insigne prodigium, quod convenit audire

EX VETERI
IMPRESSO.a
b
c
d
e

audire devotâ mente aures fidelium. Nam eo tempore, quo Henricus a reverendæ memoriæ Romanum rexit imperium, ortum est inter fratrem præfati imperatoris Othonem b scilicet & Conradum c Argentinensem præfulem impatiens prælium. In quo comes Otho multitudinem militum congregavit ac adversus fratrem episcopi Huneburg d properavit. Cùm verò in præsentem villam venisset, & hinc multas opes reperisset, placuit sibi, ut istuc exercitus pausaret e, donec sequens dies adproximaret. Huic exercitui quidam diaboli cliens intererat, qui multa peccata, ut in sequentibus patebit, commiserat. Hic dum S. Adelphi ecclesiam cum focis suis spe prædæ circumcurret, contigit ut ferreum ostium, quo pretiosus thesaurus corporis ipsius clauderetur, inveniret. Quod cœpit irreverenter ac sine pavore pulsare, terribilique voce clamare. Quod videns quidam fidelis presbyter, nomine Ulricus, ejusdem ecclesiæ canonicus, sancti Pontificis patrocinium invocavit, ac deinde, ne patèretur dispendia, ostium clave referavit. Ille verò, dum nihil invenisset, quod manus ejus rapere potuissent, egressus monasterium repente cœpit furere, necnon & proprias manus more canis ossa rodentis rodere. Vultum etiam miserabiliter dilaniavit, seseque in S. Adelphum peccasse proclamavit. Infamia igitur hæc in illo non diu duravit, nam die sequenti spiritum exhalavit. Comes igitur cum militibus suis, cùm comperisset, quòd ille tam citâ atque crudeli morte periisset, ipse & alii non pauci pœnitentiam de peccatis suis egerunt, multaque, quæ abstulerant, reddiderunt. Taliter hoc signum, Deo teste est peractum, & ideo monasterium ejus tunc & post hæc longum tempus à prædonibus mansit intactum & illæsum. Nam sequenti anno advenit exercitus Suevorum f, qui destruxere circumquaque loca Sanctorum: sed nullus accessit ad ejus monasterium nec ad loculum, pariter metuentes incurrere mortis periculum. Innumerabilia quidem & alia signa pietas Domini per eum in Argentinenfi civitate multoties dignata est facere, sed ego non spero me ad

B

f

cuncta dictanda posse sufficere. Hæc autem scripta sunt ut sciatis, quantæ virtutis sit apud Deum & potestatis. Patratum est igitur istud signum anno ab Incarnatione domini millesimo centesimo nonagesimo septimo, regnante Christo rege piissimo, qui est rector univerforum regnorum per omnia secula seculorum. Amen.

D

A N N O T A T A.

a Designatur Henricus VI, filius Frederici I. Obitum Henrici anno 1197 illigat Pagius ibidem num. 3.

b De hoc Ottone Nicolans Vignierius in Burgundionum Chronico ad annum 1200, seu pag. 144 hæc scribit: Otho Frederici imperatoris filius, qui primus Palatini titulo cum comitatu Burgundiæ usus est, hoc anno naturæ concessisse scribitur à Paradino: quamvis non desint, qui illum anno mxcxi, undecimo die Julii obiisse contendunt. Quorum dissidium, cùm vetustiora testimonia desint, non posse facile componi intelligo. Verùm, si anno 1197, ut hic refertur, bellum gessit cum Conrado Argentinenfi episcopo, non obiit certè anno 1191. Licet autem de hac Ottonis expeditione alibi nihil legerim, constat tamen Conradum episcopum Suevis principibus fuisse contrarium.

E

c De Conrado II vel III Argentinenfi seu Argentoratensi episcopo agunt scriptores Gallia Christiane tom. 5, col. 800, ubi episcopatum ejus inchoant anno 1190, mortem vero referunt ad annum 1202.

d Spectabat is locus ad Conradi familiam, ut videtur: nam laudati scriptores Gallia Christiana de Conrado sic loquuntur: Is ex nobili baronum d' Hunnenberg in Alsatia genere ortus.

e Id est, requiesceret.

f Contigit hoc procul dubio ob schisma imperii, quod ortum est post mortem Henrici VI. Quippe cùm duo essent electi Romanorum reges, Philippus Suevia dux, & Otto dux Saxonia, posteriori adhæsit Conradus episcopus.

C DE SS. EUTHYMIO CONF., UXORE EJUS, ET CRESCENTIO FILIO MARTYRE

J. P.

PERUSIÆ IN UMBRIA,

Ex Martyrologio Romano & Ferrario.

TEMPORE
CIRCITER
DIOCLE-
TIANÆ
PERSECU-
TIONIS.
Cultus

Perusia Augusta antiquissimæ originis est, unaque ex duodecim Etruriæ principibus civitatibus, quam hoc tempore in Umbriam plerique rejiciunt, tamquam ejusdem provinciæ caput: unde legatus Apostolicus subjectis Umbriis jus dicit, in eaque nobilis academia floret, ubi ad bonas artes, jurisque prudentiam excoluntur ingenia. Hæc & plura alia Ughellus tomo 1 Italia sacra à columna 67*. De illa quoque ci-

vitare mentio facta est apud nos tomo 11 Januarii, die xxix, pag. 924. Martyrologium Romanum tres hosce Sanctos sic memorat: Perusiæ sancti Euthymii Romani, qui Diocletiani perfectionem fugiens, ibi cum Uxore & Crescentio filio quievit in Domino. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia solum Euthymium annuntiat, & in annotatione dicit: Hac die Perusiæ tantum fit de illo commemoratio. At Crescentius puer refertur in Martyrologio Romano ad diem xiv Septembris, quo die erit agendum de ipsius Actis, quorum

A quorum lectiones proprias habemus, in quibus indicatur passus martyrimum Romæ extra portam Salariam. Baronius in notationibus ad dictum mox diem, De (Crescentii pueri) martyrio, aliorumque sociorum Acta manuscript. legi, inquit, quæ ab ecclesia Perusina accepimus. Damus interim, quæ Ferrarius narrat de S. Euthymio confessore, excerpta ex Passione, ut indicat, S. Crescentii mart., his verbis:

Vita. 2 Euthymius Romanus, Diocletiano & Maximiano imperatoribus, in Christi fide unâ cum uxore & Crescentio filio ab Epigmenio presbytero instructus, ab eodem baptizatus est. Cum autem persecutio in Christianos Romæ ingravesceret, inde Perusiam cum filio profectus est, ut

ibi dies in pace sanctis operibus transigeret: etiam enim Christum clam coleret raro in publicum prodiens, diu Perusiæ occultè commoratus; illum tamen veraciter, & ex corde diligebat. Cum itaque filium in fide educasset, & ne umquam ob impiorum minas vel supplicia ab ea excideret, neglectis inanum deorum simulacris, admonuisset, isque jam XI ætatis annum ageret, Euthymius confessor Perusiæ migravit ad Christum IV Kal. Septembris. *Posui superius, tempore circiter Diocletianæ persecutionis, quia sub hoc imperatore cum vixisse indicant quidem data modo notitia, quarum textum produxi, non adduxi tamen annum mortis.*

AUCTORIB
J. P.

DE SS. NICÆA ET PAULO MART.

ANTIOCHIÆ IN SYRIA,

Ex Fastis sacris & Martyrologio Romano.

J. P.
E

xxix Aug.

Ultra & varia de his Martyribus Martyrologia meminisse lego; sed pauca ex his produxisse suffecerit. Inter auctaria ad Ussuardum à nobis editum ista scribuntur hoc die: In Antiochia Syriæ, sanctorum Nicææ & Pauli. Apud Florentinum ibidem loci etiam memorantur, notante eodem auctore in suis observationibus: Ni-

CEUM vocant libri nostri, non NICEAM, & NICETUM Martyrol. vetustissimum. Sunt etiam in nostro Ms. Florario in hunc modum: In Antiochia Syriæ natale Sanctorum Nyceæ & Pauli. Martyrologium Romanum ita illos annuntiat: Antiochiæ in Syria natalis sanctorum martyrum Nicææ & Pauli, diciturque in notationibus, de his etiam agi in prædicto manuscrip. antiquissimo Martyrologio, & Molan. in addit. ad Ussuardum.

DE SS. NONGENTIS MARTYRIBUS

Ex Martyrologiis Hieronymianis.

J. P.

xxix Aug.

Unerosum hoc Martyrum agmen legitur in variis Fastis sacris antiquis, sed non eodem modo ac die. Nam in Spicilegii Acheriani tomo 4, in quo exstat Martyrologium S. Hieronymi nomine pranotatum, quod vocatur ibi vetustissimum, sunt ista ad diem xxx Augusti, post annuntiationem S. Joannis Baptista: Et alibi, natalis sanctorum nongentorum Martyrum, qui eadem die passi sunt. In Martyrologio, quod Florentinus sub ejusdem Sancti nomine vulgavit, ad diem xxix hujus mensis, eorum natalis connectitur cum natali S. Joannis Baptista: nam post hunc scribitur iste: In provincia Palæstina civitate Sebastia natalis sancti Joannis Baptistæ, & aliorum natalis sanctorum cM Martyrum, qui eadem die passi sunt. Florentinus in notationibus, Ita, inquit, sancti Martyres nongenti cum ce-

lebritate S. Joa. Baptistæ connectuntur, ut non modò eodem die, sed eodem etiam loco videantur adscribi. Tantam Cælitum turbam hinc silet Martyrol. Corbeicense, quod eam sequenti die recenset. Non tacuit tamen Martyrol. vetustissimum, & cum passione quidem S. Joannis Baptistæ copulavit; non tamen locum signavit, quem Martyr. Corbeicense incertum notat ALIBI sequenti die. Reliqua edita Martyrologia eisdem prætereunt. *Hæc ille; quibus addi possunt dicta in Observationibus ad nostrum Ussuardum hoc die: quo Grevenus, ut antiquioribus eum hic superaddamus, S. Candida virgini, de qua hodie agimus, sic subdit: Item sanctorum Martyrum nongentorum, qui eodem die passi sunt. In textu Florentinii fortasse legi deberet & alibi pro & aliorum, ut Martyrologium illud valde mendosum est, & sic conformius esset aliis Martyrologiis modo citatis.*

F

DE SANCTO ALBERICO EREMITA

J. P.

APUD BALNEUM IN ETRURIA.

XXIX AUG.

Errarius in Catalogo Sanctorum Italia ad hunc diem paucula hac refert in rem nostram: Albericus eremita ex Hetruria vitam asperam intra M. Apenninum in agro Sarfinate apud Balneum op. duxit: ubi locus adhuc Cella S. Alberici nominatur, atque ab eremitis usque in hodiernum diem incolitur: cuius corpus in ecclesia S. Anastasii apud vallem Feretranae diocesis asservatum hac die religiosè colitur, confluentibus eò ad diem festum finitimis populis, balnearioribus maximè, quòd S. Albericum balnea

illa excitasse fama sit, *Hastenus Ferrarius, indicans ea prodisse ex monum. abbatia S. Anastasii. Adde, nondum se vidisse Acta, nec intellexisse an exstent. Utrumque dico & ego, non tamen ideo absterritus, nè Sanctum hanc Operi nostro intererem in fide Ferraria, qui affirmat eum publicè coli. Adde, si vis, Castellannum, qui in suo Martyrologio universali hac refert: Balnei apud Camaldulum in diocesi Sarfinate S. Albericus solitarius. De Saffina vel Sartina egi in hoc tomo pag. 189. Nescitur tempus, quo hic Sanctus vixerit:*

B

DE SS. HYPATIO EPISC. ET ANDREA PRESBYTERO MARTYRIBUS

B

J. P.

CONSTANTINOPOLI.

SUB LEONE ISAU-RICO.

Martyrologium Romanum duos hosce Christi Pugiles ita annuntiat: Constantinopoli sanctorum martyrum Hypatii episcopi Asiæ, & Andree presbyteri, qui ob cultum sanctarum imaginum sub Leone Isauro barbâ pice illitâ atque incensâ, & cute capitis extractâ, jugulati sunt. In Menologio Græcorum, quod ex interpretatione Cardinalis Sirlæti editum est ab Henrico Caniso ita referuntur ad diem xx Septembris: Eodem die commemoratio sanctorum patrum & confessorum Hypatii episcopi, & Andree presbyteri. Sequitur ibidem narratio martyrii in hac verba: Hi ex Lydorum regione in gymnasio quodam pueri docentur: Hypatius quidem monasticam vitam amplexus est, Andreas verò sacer

in Ecclesia præco * extitit: non solum autem jejuniis, vigiliis, & orationibus præstantes erant, sed etiam humilitate, modestia & charitate alios superabant. Cùm verò eorum virtutes cognovisset, qui apud Ephesum præsidebat, Hypatium quidem episcopum; Andream verò presbyterum ordinavit: quod cùm audisset osor sanctorum, Leo impius imperator, ad se accersiri iussos in carcere inclusit, & laniari præcepit, & e capite cutem extrahi, & sanctas imagines quamplurimas supra capita eorum accensas susceperunt, & pice barbas illiti per mediam urbem (Constantinopolitanam videlicet) distracti sunt, & [ad] partes Xerolophi jugulati, canibus esca expositi sunt. *Baronius illorum martyrium narrat ad annum Christi 735.*

* ἱεροκήρυξ

C

F

DE

DE S. CANDIDA VIRGINE MART.

ET DE

SS. FELICE, FORICIA, ADAUSIA, GEMELLINA CUM SOCIIS MART.

R O M Æ.

J. P.

S. Candida
in multis
Martyrologiis nota,

B

Artyrologia multa cum vetustiora tum recentiora memorant hac die S. Candidam virginem: sed alia titulum martyris omittunt, alia adjiciunt. Apographa quaedam Hieronymiana S. Candidam exhibent aliis martyribus immixtam. Augustanum & Labbeanum apud nos post tomum vii Junii nudum memorant nomen Candidæ, uti & aliud Ms. apud Florentinum in annotationis ad xxix Augusti. Apographum Corbeienfe ibidem habet, Candidæ virginis. Ussardus: Ipse die sanctæ Candidæ virginis. Sic etiam Florarium nostrum Ms. Rectè tamen in Romano hodierno & Martyr vocatur, & Roma passa dicitur, quia id abundè colligitur ex sociis, quos mox assignabimus. Verba igitur Martyrologii Romani accipe: Item Romæ sanctæ Candidæ virginis & martyris, cujus corpus Paschalis primus Papa in ecclesiam sanctæ Praxedis transtulit. Ad hunc locum Baronius observat sequentia: Reperitur in marmorea tabula, quæ est in ecclesia S. Praxedis, inter ceteros ibi conditos martyres descripta Candida. Eadem habet Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia. Piazza in Hemerologio sacro urbis Roma ad xxix Augusti de S. Candida refert sequentia: Sancta Candida virgo & martyr Romana, cui Adrianus I extra portam Portuensem dedicavit ecclesiam, in qua corpus ejus positum fuit, & postea translatum ad ecclesiam S. Praxedis per Paschalem I, ut affirmat Martyrologium Romanum. Pars capitis ejus servatur in ecclesia S. Mariæ in Campitelli, pars altera in Virginis Lauretanæ. Hac de Candida. Nunc so-

C

cios Martyres investigemus.

2 Quippe etiamsi Candida ab Ussardo, aliisque cum secutis martyrologis sola referatur, quod ex corporis translatione contingere potuit, non dubito quin eadem sit, qua in Hieronymianis cum aliis quatuor conjungitur. Apud Acherium tom. 2 Spicilegii recusi pag. 17 Corbeienfe Martyrologium hos ad xxix assignat Martyres: Romæ, via Ostense*, natalis Sanctorum Felicis, Candidæ virginis, Foriciæ, Adausiæ, Gemellinæ, cum sociis eorum. Idem Martyres, ac eodem quidem ordine, reperuntur in tribus exemplaribus Florentiniis, sed luxatis non parum nominibus. In textu ille sic edidit: Romæ via Hostiensi Felicis. Candidi*. Forigæ. Adausiæ. Gemellinæ cum sociis eorum. Ex alio Ms. vetustissimo in annotationis: Romæ Felicis, Candidæ, Furinæ, Adausiæ, Gemellinæ. Tertium ejus Ms. est Corbeienfe jam datum. Ex hisce colligo, hosce quinque Martyres simul Romæ passos in via Ostiensi cum sociis aliis anonymis: & nomina in titulo data ex Corbeienfi Martyrologio proximè ad genuina eorum nomina accedere conjicio. Nec obstat Candidæ martyrio, quod Petrus de Natalibus in Catalogo lib. xi, cap. 130, num. 229 dicat, Candidam in pace quievisse iv Kalendas Septembris: nam, cum fateatur se nihil invenisse de gestis Sanctorum, quos illo capite recenset, ne obitum quidem S. Candidæ invenit: sed in eam opinionem inductus fuerit, quod titulum Martyris non reperiret apud Ussardum aut alios. Plura de hisce Martyribus non invenio: neque enim annotata Florentiniis, aut recentiores alii martyrologi plus lucis afferunt.

que martyr
fuit cum aliis
hic recensitis.E
*i. e. Ostiensi

* pro Candidæ

F

DE S. BASILLA VIRGINE.

SYRMII IN PANNONIA INFERIORE.

J. S.

Sancta Basilla
in Martyrologiis
varie annuntiata,

Omanum Martyrologium hodie annuntiat Sanctam aliquam Basiliam his verbis: Apud Smyrnam natalis sanctæ Basilis. Adidit Baronius annotationem hujusmodi: De ea tam in veteri Romano Martyrologio, quam etiam in manuscriptis. Hieronymianum haud dubiè designat per vetus Romanum, per manuscripta forsitan auctos Ussardi codices. Quippe in utrisque reperitur memoria Basilis, sed cum diversitate loci, cui adscribitur, & aliqua etiam nominis. In Hieronymianis à Florentino editis sic legitur: In Syria Augusti Tomus VI.

mie natalis sanctæ Basilis virginis. In Corbeienfi ibidem in annotationis, (& tom. 2 Spicilegii pag. 17) In Syrmia natalis sanctæ Basilis virginis. Aliud exemplar Florentiniis: In Sirmi Basilis virginis. In Augustano & Labbeano apud nos post tomum vii Junii sine loco ponitur, Basilis virginis. In additamentis ad Ussardum non minor est varietas de hac Sancta, prout videre est in Ussardo nostro. Memoratur ibidem ex plurimis exemplaribus, partim Mss., partim editis. Pleraque autem habent: In Syrmia, natale sanctæ Basilis. Unum Hagenoyense: In Sirmia, natale sanctæ Basilis virginis. Belinus edidit.

T t t 2

Ba-

AUCTORE
J. S.Sirmio at-
tribuenda
videtur.

Basilicæ. *Grevenus*, In Sirmio, sanctæ Basilicæ virginis. *Molanus*, In Syria, natale sanctæ Basilicæ. *Hactenus auctaria Usuardi*.

2 *Allata huc usque Martyrologia non exprimit, utrum S. Basilla sit martyr: at martyrium clarè negat Petrus de Natalibus, dum lib. XI, cap. 130, num. 231 ita scribit: Basila sancta in Sirmio ipso die dormivit in Domino. Florarium nostrum. Ms. tantum habet: In Sirmia natale sanctæ Basilicæ. Pratermitto recentiores, qui eodem modo de loco variant. Nec lubet adducere Hispanos quosdam, qui ex pseudo-Dextero & Juliano Basillam cum Sirmio Hispania sua adscribere conati sunt: nam ipsi etiam Hi-*

spani prudentiores fabulis hujusmodi fidem negant. At solum observo cum Florentino vetustissima Martyrologia satis convenire in nomine & loco; nam Basillam passim vocant, & Sirmio Sanctam attribunt cum titulo virginis non martyris. Porro Sirmium urbs erat satis celebris in Pannonia inferiore, seu in hodierna Sclavonia ad Savum flumen, ita ut non rectè in Romano Martyrologio attributa videatur Smyrna, quæ urbs est Asia minoris hodieque notissima. De arate aut gestis Sanctæ altum ubique silentium. Hinc incertum manet, an fuerit martyr: sola enim tituli Martyris omisso non sufficit ad martyrium ei certò abjudicandum.

D

DE S. SEBBO REGE ORIENTALIIUM SAXONUM

B

LONDINI IN ANGLIA,

E

J. S.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

De cultu & gestis.

CIRCA
ANNUM
DCXCIII
AUT DCXC-
IV.
Cultus ex
Fastis,

Antum Sebbi, aut, si nomen Latine inflectere malimus; Sebbum, Orientalium Saxonum in Britannia regem, multum laudavit venerabilis Beda, alique scriptores antiqui.

Memoriam ejus non quidem inveni in Fastis antiquis, sed illum memorant varii recentiores martyrologi, cumque illis Baronius in Martyrologio Romano ad xxix Augusti his verbis: In Anglia sancti Sebbi regis. Martyrologium Anglicanum, anno 1608 impressum, habet elogium Anglicè, cujus hoc est initium: Londini depositio S. Sebbi regis Orientalium Saxonum & confessoris, qui, ubi regnum istud triginta annis in magna pace & tranquillitate administraverat, in monasterio SS. Petri & Pauli Londini monachus factus est. Addit insigni sanctitate mortuum, ac sepultum Londini in ecclesia S. Pauli, ibique corpus ejus servari in monumento marmoreo magna cum veneratione. Addit etiam miraculis claruisse, quod in editione anni 1640 omisum. Inseruerunt eundem Sanctum Menologiis suis Benedictini, inter quos Wion in Ligno vite ad prædictum diem sic habet: In Anglia, sancti Sebbi regis, monachi & confessoris.

3 *Alfordus in Annalibus Anglo-Saxonicis tom. 2, ad annum 693 num. 13 sepulcrum Sancti illustrat, simulque refutat petulantem hareticum, qui ausus fuerat irridere miraculum à Beda relatam de sarcophago Sancti, quod miraculo excrevit, dum corpus Sancti fuit sepultum. Verba ejus accipe: Vistitur hodieque sancti Sebbi sepulcrum ad septentrionalem Paulini templi parietem, cancellis inclusum: sed sine idem, cujus hic (apud Bedam) mentio, meritò dubitari potest. Quod enim ita miraculo excrevit, terræ humandum condendumque, non efferendum & in luce populorum statuendum erat. Illud ergò humiliter & è communi lapide; nobiliter istud, quod hodie cernitur, & è divite mar-*

more, eleganter dicit, diversum esse. Undè diciturium & scomma Joannis Spedi, afferentis nunc, sarcophagum miraculo productum, novo miraculo contractum esse, nec quinque pedes in longitudine excedere, in caput cadit cudentis ipsum. Scimus enim Sanctorum reliquias non statim ab obitu, sed post probatam diu testatamque eorum sanctitatem, coli solitas à majoribus. Tunc elata sunt Sebbi ossa & elegantiore theca recondita, nec opus fuit, consumpta carne, formari sarcophagum primæ longitudinis. Satis hinc colligitur, corpus olim elevatum fuisse; at quando, aut qua occasione id factum sit, non invenio. Nunc ad Sancti gesta progrediamur.

3 *Beda lib. 3 Historia ecclesiastica cap. 30 sic habet ad propositum nostrum: Eodem tempore provincie Orientalium Saxonum, post Suithelmum, (de quo supra diximus) prætere reges Sighere & Sebba, quamvis ipsi regi Merciorum Vulphere subjeti. Regnum Orientalium Saxonum, cujus metropolis erat Londinum, breviter describit Malmesburienfis de Gestis regum Anglorum cap. 6 his verbis: Reges Orientalium Saxonum dominabantur in Estfexa & Middlefexa, & dimidia Hurlfordensi, habebaturque ibidem & habetur episcopus Londinensis. Est hæc pars maritima Britannie, que Belgio nostro opponitur.*

4 *Genealogiam Sebba idem explicat eodem capite, uti & Sigheri, dum ita scribit: Eo mortuo (Suithelmo rege) Sigherius filius Sigeberti Parvi, & Sebba filius Sewardi tenuerunt regnum. Ambo hi patres item fuerant reges, sed gentiles ambo. Sewardus autem, qui cum duobus fratribus regnans, idololatriam restituerat apud Saxones Orientales, ac deinde interemptus erat, pater erat Sigeberti Parvi, ita ut Sebba patruus esset Sigheri; non frater, ut eum perperam vocat Harpsfeldius in Historia Anglicana seculo VII, cap. 12. Defunctis autem regibus Sebbo & Sighero, regnum pervenit ad duos Sebba filios, uti affirmat laudatus Malmesburienfis, ita scribens*

Rex fuit
Saxonum
Orient-
alium cum
Sighero

F

cujus non e-
rat frater,
sed pa-
truus

A *bens* : Verumtamen Sebbi fociante se defuncto (*Sighero*) ipse quoque xxx anno voluntariè regno decessit, monachus (ut *Beda* refert) factus: filii ejus *Sigehardus* & *Senfredus* post eum regnaverunt.

Sighero ad idola deficiente, Sebbus in pietate perseverat:

5 *Hiscæ observatis, Bedam rursus audiamus.* Quæ videlicet provincia, cum præfatæ mortalitatis clade premeretur, *Sighere* cum sua parte populi, relictis Christianæ fidei sacramentis, ad apostasiam conversus est. Nam & ipse rex & plurimi de plebe sive optimatibus, diligentes hanc vitam, & futuram non quærentes, sive etiam non esse credentes, cœperunt fana, quæ derelicta erant, restaurare, & adorare simulacra, quasi per hæc possent à mortalitate defendi. Porro focus ejus & cohæres regni ejusdem *Sebbi* magna fidem perceptam cum suis omnibus devotione servavit, & magna (ut in sequentibus dicemus) vitam fidelem felicitate complevit. *Subdit Beda, quo modo Sigherus cum subditis suis ad pietatem sit reductus per Farumannum episcopum, quem eò destinaverat Vulsherus, seu Wolsherus Merciorum rex prædictus.*

B *incertum tamen an laboraverit ad conversionem Sigheri.*

6 *Alfordus ad annum 664, num. 37 affirmat, Sebbum suas etiam partes habuisse in dicta Sigheri conversione, ita scribens:* Nec in una regni parte stetit *Sebbi* pietas: qui porro progressus, *Sigherum*, regni focium, conatus est ad Christum reducere, fidei, quam coronæ, extendendæ studiosior. Dolebat enim verò piissimus Princeps ejusdem penè corporis ac republicæ membra luxari adeo, divellique invicem tam pudendo divortio: & interim deesse doctam manum, quæ posset velletque malo mederi. Igitur *Wolsherus Merciorum* regem monet (nam illi ferè Orientales Saxones parebant) periclitari provinciam periculossimo morbo, & esse ruinæ proximam, nî quantocius submittantur aliqui, qui labantem valerent sustinere. *Hæc Beda non affirmat, adeoque verisimilia quidem sunt ob pietatem Sebbi, at pro certis non asserenda, cum antiquorum auctoritate destituantur. Nihil magis apud antiquos invenio, quod subdit Alfordus de petito Londinensibus episcopo per Sebbum: nam Malmesburiensis, quem citat lib. 2 de Gestis pontificum Anglorum, solum refert Winam à Vulshero Merciorum rege inductum episcopum sine ulla Sebbi mentione.*

C *Beda narrat Sancti virtutes,*

7 *Omissio igitur facto isto, ad Bedam redeo.* Nam hic lib. 4, cap. xi *Sanctum nostrum uberiorè commendat hoc elogio:* Eo tempore præerat regno Orientalium Saxonum, (ut idem etiam libellus docet,) vir multum Deo devotus, nomine *Sebbi*, cujus supra meminimus. Erat enim religiosus actibus, crebris precibus, piis eleemosynarum fructibus plurimum intentus; vitam privatam & monasticam cunctis regni divitiis & honoribus præferens, quam & olim jam, si non obstinatus conjugis animus divortium negaret, relicto regno, subiisset. Unde & multis visum, (ut sæpe dictum est) quia talis animi Virum, episcopum magis quam regem ordinari deceret.

vitam ejus monasticam in extremo morbo inchoatam,

8 Cumque annos triginta in regno, Miles regni cœlestis exegisset, correptus est corporis infirmitate permaxima, quâ & mortuus est: admonuitque conjugem, ut vel tunc divino se servitio pariter manciparent, cum amplius pariter mundum amplecti, vel potius mundo servire non possent. Quod dum ægrè impetraret ab ea, venit ad antistitem Londoniæ civitatis, vocabulo *Waldhere*, qui *Ercunwaldo* successerat; & per

ejus benedictionem, habitum religionis, quem diu desiderabat, accepit. Attulit autem eidem & summam pecuniæ non parvam, pauperibus erogandam; nil omnimodis sibi reservans, sed pauper spiritu magis propter regnum cœlorum manere desiderans. Qui, cum ingravescente præfata ægritudine, diem sibi mortis imminere sensisset, timere cœpit Homo animi regalis, ne ad mortem veniens, tanto affectus dolore, aliquid indignum suæ personæ vel ore proferret, vel aliorum motu gereret membrorum. Unde accito ad se præfatæ urbis Londoniæ, in qua tunc ipse manebat, episcopo, rogavit, ne plures (eo moriente) quam ipse episcopus, & duo sui ministri adessent.

AUCTORE
J. S.

9 Quod dum episcopus libentissimè se facturum promitteret, non multo post, idem *Vir Dei*, cum membra sopori dedisset, vidit visionem consolatoriam, quæ omnem ei anxietatem memoratæ sollicitudinis auferret: insuper & qua die esset hanc vitam terminaturus, ostenderet. Vidit enim (ut post ipse referebat) tres ad se venisse viros, claro indutos habitu, quorum unus residens ante lectulum ejus, stantibus his, qui secum advenerunt, comitibus, & interrogantibus de statu ejus, quem languentem visitare venerunt; dixit, quod anima ejus & sine ullo dolore, & cum magno lucis splendore esset egressura de corpore: sed & tertium exinde diem, quo esset moriturus, insinuavit: quod ita utrumque (ut ex visione didicit) completum est. Nam die dehinc tertio, completâ horâ nonâ, subitò quasi leviter obdormiens sine ullo sensu doloris emisit spiritum.

visionem ei oblatam, & piam mortem.

E

10 Cujus corpori tumulando præparaverant sarcophagum lapideum; sed cum huic corpus imponere cœpissent, invenerunt hoc mensurâ palmi longius esse sarcophago. Dolantes ergò lapidem in quantum valebant, addiderunt longitudini sarcophagi quasi duorum mensuram digitorum; sed nec sic quidem corpus capiebat. Unde facta difficultate tumulandi, cogitabant aut alium quærere loculum, aut ipsum corpus [si possent in genibus inflectendo, brevare] donec ipso loculo caperetur. Sed mira res, & non nisi cœlitus facta, ne aliquid horum fieri deberet, prohibuit: nam subitò, astante episcopo & filio regis ejusdem, [ac monacho] *Sighardo*; qui post illum cum [fratre] *Suefredo* regnavit, & turba hominum non modica; inventum est sarcophagum illud congruæ longitudinis ad mensuram corporis, adeo ut à parte capitis etiam cervical posset interponi: à parte verò pedum, mensura quatuor digitorum in sarcophago corpus excederet. Conditus est autem in ecclesia beati Doctoris gentium, cujus edoctus monitis, cœlestia sperare didicerat.

ac sepulcrum miraculo nobilitatum.

F

11 *Alfordus ad annum 693 diversas de tempore hujus mortis opiniones refert hunc in modum:* Obscurior est annus mortis sancti Regis, nec potest constanter definiri. *Capgravius* recensens reges, qui monachi fuerunt, hæc habet de *S. Sebbo* (in *Cuthberto* fol. 78:) Circa annum insuper Domini sexcentisimam septuagesimam *Sebba* rex Orientalium Saxonum, post tricesimum regni sui annum, monasticam ducens vitam, obitus sui diem angelica revelatione cognovit. *Baronius*, ut subdit, mortem *Sebbi* narrat ad annum 672, videturque insinuare peste obiisse, quod merito improbat *Alfordus*, qui sic profertur: *Harpesfeldus* *Sebbum* mortuum ponit ad annum Domini DCXXXIII. Sed longè rectius

annus mortis non omnino certus.

AUCTORE
J. S.

alii, è Fastis Savilianis, è Londinensium episcoporum rebus gestis, & triginta annorum imperio, mortem consignant ad annum Christi DCXCIII. Posterior hac sententia, quam Alfordus amplectitur, confirmatur ex morte S. Erconwaldi Londinensis episcopi, cui supra num. 8 dicitur Waldberus successisse. Quippe Henschenius ad xxx Aprilis in Commentario prævio ad Acta S. Erconwaldi num. 4 probat, Sanctum istum obiisse circa annum 693, atque inter alia argumenta allegat, quod Waldberus eodem anno

693 consecratus sit episcopus. Itaque cum dicat Beda de Sancto nostro, Venit, jam ager ad episcopum Londoniæ civitatis vocabulo Waldhere, qui Ercunwaldo successerat, insinuat ex modo loquendi Waldberum non diu fuisse episcopum, dum hac fiebant, adeoque Sebbum eodem verisimiliter anno 693 esse defunctum, aut certe non multis annis serius. In Fastis, qui Rerum Anglicarum scriptoribus subdantur, initium regni ejus statuitur anno 664, finis anno 694, quod ex dictis satis est verisimile. D

DE S. MEDERICO PRESBYTERO ET ABBATE

P A R I S I I S ,

J. S.

C O M M E N T A R I U S P R Æ V I U S .

B

Cultus; reliquiæ; Acta: tempus, quo floruit Sanctus. E

CIRCA
ANNUM
DCC.
Nomen
Sancti in
Fastis anti-
quis:

Acta S. Mederici abbatis & presbyteri edidit atque illustravit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo 3, part. 1, à pag. 8; ubi pro antiquo ejus cultu adducit vetusta

Martyrologia tum ecclesiæ Eduensis, tum ecclesiæ Bituricæ S. Laurentii, in quibus memoria ejus celebratur his verbis: iv Kalend. Septemb. Parisius depositio S. Mederici presbyteri. Hisce consonat Romanum, in quo ad eundem diem sic legitur: Lutetiæ Parisiorum depositio sancti Mederici presbyteri. Memoriam S. Mederici in suo etiam Martyrologio annuntiavit Ussuardus ad præfatum diem: at necdum convenit inter eruditos, quo Sanctum nostrum exornaverit titulo, cum editiones Ussuardi multum ea in re discordent. Episcopum ab Ussuardo vocatum esse, ait Baronius in Observationibus ad Martyrologium Romanum: atque episcopus re vera vocatur in editione Molani, sed mendose. Abbatis titulum nihilo rectius habet editio Munerati.

ab Ussuardo memoratur ut presbyter, licet abbas quoque fuerit:

2. Codex antiquissimus Ussuardi, qui servatur Parisius in abbacia S. Germani de Pratis, ac typis editus est anno 1718, sic habet: Parisius, depositio sancti Mederici presbyteri & monachi. Verum Sollerius noster in Ussuardo suo tantum habet: Parisius, depositio Mederici presbyteri. Non ignorabat quidem Sollerius in codice Pratenfi addita esse hæc verba, & monachi; sed ea pro genuinis Ussuardi verbis non agnovit, tum quod abessent à plerisque codicibus nostris, tum quod in codice Pratenfi litura esset facta, lituraque inscripta essent hæc verba. Hinc ait in Observationibus: Medericus... notatus est, non ut monachus, abbas, aut episcopus, ut supra ostendimus, tamen monachum, & si vis, abbatem fuisse non diffiteamur; sed ut presbyter, sicut textus noster exhibet. Verumtamen editor Ussuardi Pratenfis, Jacobus Bonillart, litem movet Sollerio in Observationibus suis ad hunc locum, atque ita ratiocinatur: Antequam hinc discedo, nonnihil difficultatis patior, unde se Sollerius expediat velim. Qua in litura S. Medericus, in eadem versatur S. Candida, (cujus annuntiatio

sequitur in textu Ussuardino) eadem utriusque correctionis scriptura est. Tamen de sancta Candida Sollerius sic: "Certè Ussuardinam esse, satis evincunt codices nostri." Quod igitur de Mederico additum fuit, æquè Ussuardinum est. Respondeo, argumentum Sollerii non desumptum esse ex sola litura, litura enim variis de causis fiunt: sed ex litura simul & dissonantia aliorum codicum. Ratio ergo illius, cur putet Candida annuntiationem totam esse Ussuardi, etiamsi litura inscripta sit, est concordia aliorum codicum: at eorundem codicum discordia, litura adjuncta, arguit, omnia verba, quæ in Pratenfi codice habentur de Mederico, Ussuardi non esse. Et verò non video, cur Monachum vocasset Ussuardus, non Abbatem, licet alioquin cum Vita agnoscamus & monachum & abbatem fuisse.

3. Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ad xxix Augusti Medericum annuntiat cum titulo Abbatis & confessoris, amplum ei texens elogium, quod Actorum est compendium. Brevius sic illum memorat Martyrologium Parisiense: Parisius, sancti Mederici presbyteri, qui Augustoduni in civitate sua abbas, cum vitam aulteriore & remotiore fecerit meditare, Parisios orationis causâ profectus, annis prope tribus ægritudine detentus, obiit ac sepultus est in suburbana cellula sancti Petri, nunc dicta sancti Mederici. De cultu laudatus antè Mabillonius addit sequentia: Ipso die (xxix Augusti) solemniter ejus festum celebratur Lutetiæ Parisiorum in ecclesiâ propria: per totam verò diocesim pridie Kalend. Septemb. officio semiduplici, ut vocant. Patronus etiam colitur in ecclesiâ collegiata oppidi de Linaiis (Linays), tertio milliari prope ab urbe Parisiaca; & in ecclesiâ parochiali de Campellis, de qua postea.

colitur pro-
cipue in die
obitus:

F

4. Præter obitus diem celebratur etiam dies festum translationis S. Mederici xxii Januarii, ut observant Majores nostri in Prætermis ad eundem diem. Laudatus Saussayus ad xxii Januarii sic habet: Lutetiæ Parisiorum elevatio & translatio sancti Mederici abbatis. Verumtamen translatio illa, quæ in Actis narratur anno 884 facta, dicitur ibidem contigisse die depositionis S. Mederici,

A derici, seu xxix Augusti. Hinc ad locum illum Aëtiorum sequentia observat Mabillonius: Et tamen diem translationis celebrat Parisiaca sancti Mederici ecclesia die xxii Januarii, tamen ob diem festum S. Vincentii in proximam Domini- cam sequentem remittitur. Forſitan aliam transla- tionem eo die factam recollit. Imò *Sauſſayus etiam ad 2 Septembris hac scribit*: Parisiis elevatio sancti Mederici abbatis & confessoris. An alia hic rursus elevatio designetur, me latet. Certe una tantum elevatio & translatio corporis descripta haecenus comparuit, qua sub finem Aëtiorum legi poterit. Hac satis de cultu Sancti.

reliquia,
& ecclesia,
votivis pere-
grinationi-
bus clara:

5 De reliquiis S. Mederici hac memorat Ma- billonius in annotatis ad Translationem: In cry- pta subterranea recentioris ecclesiae sancti Mederici corpus sacrum primò tumulatum fuisse aiunt. Ejus reliquiarum pars in argentea capsula altari prop- riæ ecclesiae imposita, & mandibula in scrinio peculiari Parisiis; pars Campellis in ecclesia pa- rochiali; cranii nimirum maxima pars cum dua- bus costis & ossè sacro, ut vocant; pars denique in ecclesia collegiata de Linaiis conservantur. Duæ priores ecclesiae, quæ constructæ sunt in locis istis, quæ Sanctus ipse in Vita incoluit, illustrantur in annotatis ad Vitam; tertia, quæ etiam Mederico sacra est, jam superius dicta est distare Pa- risiis tertio ferè milliari. Breulius in Antiquitati- bus Parisiensibus lib. 4, pag. 1195 tres ob cau- sas celebrem esse ait hanc S. Mederici ecclesiam. Inter has secunda est ob peregrinationes. Mirum est eum, inquit, videre populum ex tota vicinia & aliis partibus remotioribus concurrere ad in- vocandum sanctum Medericum, quoniam experi- entia comperit, quàm plurimos infirmos, ma- ximè laborantes dolore viscerum, quem vulgò vocant LA MARY, intercessione S. Mederici sa- nari, Deo id disponente ad illius sanctitatem & merita comprobanda.

Acta, &
varia illo-
rum exem-
plaria:

6 Vita S. Mederici scripta est ab auctore ano- nymo, & quidem post translationem corporis, an- no 884 factam, sumpta forsitan occasione scriben- di ex ipsa translatione, quæ veneratio erga San- ctum haud dubiè fuit aucta. Bailletus in Tabula critica, mensi Augusto præfixa, ad diem xxix ait, forsitan hanc Vitam esse exaratam post secu- lum x, id est, tribus seculis post mortem Sancti. Verùm nihil in illa invenio, quod cogat nos cre- dere, diu post translationem esse scriptam, ita ut verisimilius appareat, scriptam esse circa finem seculi ix aut initium x, seu ducentis circiter an- nis post mortem S. Mederici. Fatendum tamen est, huic scriptori ab aetate non magnam esse au- ctoritatem; sed monumenta habere potuit anti- quiora, ex quibus Sancti gesta hausit. Mabillonius Vitam hanc edidit ex Mss. codicibus bi- bliothecarum S. Germani & S. Victoris Parisiis: at digressiones morales, quibus Vita redundat, hinc inde rescivit. Eandem Vitam, descriptam ex codice Ms. Rubec-Vallis, huc transmisit anno 1608 Michaël Jacobs, Ordinis Canonicorum Re- gularium. Eandem quoque habemus ex Ms. Chiffletiano. Porro duo hæc nostra Mss. & inter se, & cum editione Mabillonii omnino consonant, si tantum spectemus gesta Sancti; in vocibus ta- men nonnihil subinde discrepant. Præplacet Ms. Chiffletianum, quia aliud in fine est mutilum. Istud ergo collatum cum editione Mabillonii & cum altero Ms., prelo subjiciam cum omnibus digressionibus; notatisque, ubi opus est, differen- tiis aliorum exemplarium.

7 Mabillonius in Observationibus præviis num.

8 tempus, quo floruit Sanctus, sic inquiri: Quo tempore vixerit S. Medericus, ex nullo capite certò definiti potest. Stephanus Ladoneus civis Eduensis in Opere jam citato (de Antiquitati- bus Eduorum) ait eum floruisse circa annum septingentesimum. Et certè ferè vix rejici potest S. Mederici obitus, cum locum habeat in Ger- mano Utiardi Martyrologio, in quo nullus ferè Sanctorum, qui post annum dccxx devixerit, in- scriptus reperitur. Res sanè non videtur hinc sa- tis certa. At nihil in Vita, aut alibi se offert, quo magis stabilietur. Castellanus in Martyrolo- gio universali ad xxix Augusti notavit annum circiter 750; at plures sequuntur opinionem Ma- billonii, quam & nos sequimur, donec aliquid occurrat certius. Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 8, cap. 25, dum obitum S. Me- derici alligat anno 984, obitum videtur confu- disse cum translatione corporis, quæ in Mss. qui- busdam consignata erat illo anno 984, licet acci- derit anno 884, ut rectè legitur in Mss. nostris.

8 Apud Bellovacensem in Speculo lib. 24, cap. 92 compendium habetur Aëtiorum editorum, qualia & duo alia habemus Mss. Sunt hæc: Vita conformia, ex eaque desumpta; si errores exci- piamus chronologicos, qui in illis reperiuntur. Quippe apud Bellovacensem, & in uno compen- dio Ms. Cœnobii Bodecensis, translatio affigitur anno 984; in altero autem compendio Ms. Ru- bea-Vallis mors eidem anno innectitur, ut fit apud Petrum de Natalibus. Idem error de anno translationis occurrit apud Trihemium lib. 3 de Viris illustribus Ordinis S. Benedicti, cap. 231, ubi sic habet: Medericus abbas monasterii in ci- vitate Eduæ, vir tam sanctæ conversationis, ut & vivens & mortuus infinitis claruerit miraculis, sicut in Historia vitæ ejus diligenter conscripta reperitur. Jacet sepultus Parisiis: cujus festum agitur quarto Calendas Septembris. Ejus corpus de terra levatum est anno Domini cmlxxxiv, quarto Calendas Septembris. Hinc colligimus er- rorem illum de anno translationis, qui in ipsa etiam Vita apud Mabillonium reperitur, anti- quum esse. Verumtamen ex appposito episcopo, cu- jus tempore translatio facta est, certum est conti- gisse anno 884.

9 Compendiis modò relatis simile est, quod ad xxxi Augusti habetur in Breviario Parisiensi, an- no 1636 impresso, at sine erroribus chronologi- cis. Accipe istud, ut possit cum Actis prolixio- ribus conferri: Medericus è civitate Eduensi or- tus, spectabili genere, cum tredecim annos im- plisset, invitis parentibus ad monasterium ejus- dem civitatis abiit, religiosumque vitæ institutum amplexus, in ipsis conversationis suæ primordiis, eâ vitæ morumque sanctimoniam excelluit, quâ omnes in sui admirationem raperet: tantæ absti- nentiae, ut in hebdomada nonnisi bis edulii quid- quam caperet, idque nonnisi ex pane hordeaceo sumebat: modicâ aquâ temperabat sitim: sub- tus schema monasticum, quod cæteris gerebat confimile, corpus macerabat asperrimo cilicio: atque nil in verbis & actibus, quod non castiga- tæ mentis Deoque devotæ speciem ederet, præ- ferebat.

10 His cum clareret insignis sanctitatis, ex- cedente ex stadio carnis cœnobii præfecto, quan- to dignior, tanto magis renitens, abbatis, om- nium votis sibi impositum, munus sic suscepit, ut non honorem, sed onus, se accepisse cogi- tans, omnibus suæ curæ commissis, sese non Dominum, sed verum patrem exhiberet. Qui- bus

AUCTORE
J. S.
tempus mor-
tis non satis
certum;

translatio
facta anno
884, licet
varii per
errorem po-
suerint 984.
E

Officium ex
Breviario
Parisiensi,
F

quod comi-
net

AUCTORE
J. S.

bus sic in Dei timore præfuit, ut non monitis solum & exemplis, sed & supernæ sibi insitæ virtutis opitulatione, mirum in modum prodesset. Monachum enim quemdam facibus libidinis à dæmone inflammatum, tunicâ suâ induens, ab æstu exitioso liberavit. Alius verò ita cum esset illusionem diabolicam subactus, ut quancumque divino operi insistere deberet, statim, ut Synaxeos oratio consueta finienda erat, de ecclesia exiret, hacque de re frequenter admonitus, non tamen emendaretur: demum sanctus Abbas panem accepit, & benedicens, eulogias fratri tribuit, moxque ab eo inimicum exclusit.

Vita compendium.

II Sed verò cum de diversis regionibus, famâ ejus diffusâ, multi ad eum properarent, Dei Famulus, ut procul ab hominum strepitu & adulatione Christo liberius ferviret, desertum locum tandem expetiit, illicque divinis meditationibus totus defixus hæsit, donec non modò fratrum instantiâ, sed & episcopi jussione ad cœnobium revocatus, cum majori signorum gloria coruscaret, relicto iterum monasterio, Lutetiam Parisiorum proficiscens, in sylva urbi vicina se abdidit, postquam in itinere miracula magna fuisset operatus. Cumque ad facellum sancti Petri illa in sylva conditum, cellam sibi ædificasset, exactis illic in Christi sedula servitute duobus annis & novem mensibus, vocatis discipulis (quibus suæ migrationis diem præindicavit) in devota æterni Numinis adoratione, sanctissimam emisit animam; signisque admirandis sic post obitum emicuit, ut ædicula ipsa, in qua sepultus fuit, insignem in basilicam ipsius obtentu mutata, pristina exuta nuncupatione, patrocinii ipsius sortita sit appellationem: quâ etiamnum fulget, pignoribusque amoris ejusdem fruitur pretiosis.

V I T A

auctore anonymo

Ex Ms. codice Chiffletiano,
collato cum Ms. Ruben-
Vallis & editione Ma-
billonii.

C A P U T I.

Sancti natales, vita monastica,
dignitas abbatialis, variæ
virtutes ac miracula.

Ratio scribendi hanc vitam:

* al. fidelissimi

SI secularium scriptores literarum famosa quorundam gesta pomposo studuerunt stilo prosequi, famamque ipsorum ad notitiam posterorum prolixam, tam profatice, quam metrico deducere certaverunt eloquio; suam utique volentes ostentare sapientiam, atque popularem pro ea gestientes umbræ similem captare auram; nos unius veri Dei fidelissimi * cultores, ac veræ sapientiæ promptissimi amatores multò magis debemus Sanctorum gesta, utpote plurimum mirabilia, ad fidelium perducere cognitionem; veraci quidem, & compendiosâ narratione, incom-

pto quamvis scripto; ut corda audientium ad Sanctorum accendantur * imitationem, & ipsius laudem, qui est mirabilis in Sanctis suis, quique suis non tantum Sanctorum a, sed etiam eorum exempla piè imitantium, sui consortium polliceri dignatus est, dicens, ad patrem orando: Pater, volo, ut ubi sum ego, & ipsi sint mecum. Qui etiam omnibus voce desiderabili clamat; Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & invenietis requiem animabus vestris.

2 Quam vocem audiens Medericus, Eduæ b civitatis pago, nobilibus valde parentibus progenitus, cum tredecim annos impleisset ætatis, invitatus parentibus, non invictis tamen, ad monasterium c jam dictæ civitatis abiit, quod quinquaginta quatuor * monachorum comitatu agebatur, expectans Sanctæ illius congregationis cœtibus admisceri: ut tantò scilicet expeditior omnipotentis Dei famulatu insisteret, quantò semetipsum abnegando, & crucem Christi ferendo, ipsumque sequendo, à mundi illecebris dorsum non tantum corporis, quam etiam mentis, avertere maturaret; juxta illud psalmistæ: Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus. Cum enim quis à mundanis operibus quiescendo cessaverit, rectius E in Deum mentis aciem dirigere valebit.

3 Ubi à parentibus d regulariter ac solemniter bonæ indolis adolescens oblatu, quantæ abstinentiæ, humilitatis, obedientiæ, charitatis, castitatisque fuerit, subsequens pagina manifestabit: licet omnia facta illius non lingua, si foret trifuleis *, non vox millefona narrare prævaleat. Sed nobis vel pauca de pluribus dixisse sufficiat; veluti si quis maximam ingrediens sylvam, paucos exinde ramos ferre studeat; aut * uberrimam intrans segetem, vel exiguos hinc manipulos deportare satagat. Sit ergo studioso lectori satisfactio in paucis, ne fortè, quod affolet, fastidium incurrat in multis. Quia & sæpe in paucitate alimentorum major extat aviditas fumentium, sicut * & in pluralitate minuitur aliquando appetitus eorum.

4 Ingressus itaque præfatus puer Medericus monasterium, propter nimiam abstinentiam honore non indebito omnibus mirabilis habebatur; Quâ ita potitus est, ut in hebdomadâ non nisi bis edulii quicquam e caperet: quod non nisi pane hordeaceo, aut quod vilius reperire poterat, & aquæ modicæ fiebat; prudenter recolens Vir Dei, protoplasti casum per ligni vetiti contigisse cibum: nec aliter, nisi parimoniam studendo, promereri posse æternæ felicitatis regressum. Et cum Apostolus carnis curam non in necessitate, sed in desideriis facere prohibeat, religiosus Dei Famulus etiam necessaria sibi, utpote sedulus Dei cultor, abdicabat; ut ipsa ejus supererogatio fieret in reditu justî Judicis exuberans retributio.

5 Corpus verò illius cilicio asperrimo occultè tegebatur; ac desuper aliis fratribus similis videbatur; eisdem vestibus, eodem habitu, quo alii tegebantur, ut est regularis consuetudinis, indutus: cupiens, si posset, id occultè agere, ne fortè aut laude humanâ, vel favore terreno attolleretur: mente revolvens, quod voce Salvatoris dicitur: Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, sed sit eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Sed juxta Dominicanam vocem, lucerna super f montem posita latere non potuit. Nam fama ejus non solum circum manentium, verum procul habitantium ora pervo-

D
* Mab. deducamus

a

natales
Sancti nobiles,

b

c

* in al. Ms. quinquaginta mensibus, opinor.

E

* ingressus in monasterium:

d

* Mab. trifuleis

* Mab. ac

* al. sicut omittitur.

austeritas Sancti in jejuniis

F

* cilicio: fama ejus insignis:

f

pervo-

A pervolitans, longè latèque nomen ejus divulgavit, & quis adesset *, apparuit; in tantum, ut de diversis provinciis ad eum profluerent, magisterio illius & sapientiâ instrui cupientes: imitantes reginam Saba, quæ venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis: turbam quoque quàm plurimam, quæ ut in sancto legitur Euangelio, relictis civitatibus, proprio pedum officio prope-rabant audire Salvatoris doctrinam. Sed quantò micans lucerna radios suos abolere * volebat, tantò Auctor lucis utiliter coruscare faciebat.

6 Interea pater ejusdem loci molestiâ corporali arripitur, atque * longa ægritudine laborans migravit ad Dominum. Tunc episcopus ejusdem civitatis, præsulatûs sui religione intentus, jussit ejusdem loci habitatoribus pastorem sibi perquirere, qui gregem Christi de morsu lupi rapacis eriperet, atque caulas Christi inviolatas custodiret, ac Domino suo illæfas repræsentaret, lucrum animarum Redemptori reportans. Sicque factum est, ut * ejusdem loci incolæ, ac vicini, qui hujus rei gratiâ ad monasterium confluxerunt *, beatum Medericum patrem sibi exposcerent, & omnes eum sibi dignum præesse declamarent *.

Quoniam idem beatus Vir, juxta quod Apostolus de eligendo episcopo loquitur, bonum ab his, qui foris sunt, testimonium pro suæ sanctitatis merito habebat; ideoque * omnium in ejus electione par assensus existeret. Quorum vocibus annuens beatus episcopus, regiâ sibi indultâ licentiâ, beatissimo Viro ipsius cœnobii curam commisit, dicens ei: O lucerna Christi, & vas electum * thesauri Altissimi, accipe mensuram dispensationis æterni Dei, ad alendos greges Creatoris, erudiens eos sanctis tuis monitis pariter & præceptis, ut meritò à pio Judice merearis audire: Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.

7 Beatus igitur Medericus religionis minister effectus, non honorem, sed onus se accepisse considerans, juxta illud Salvatoris: Qui major est vestrum, erit minister vester, seipsum ponens in exemplo; sicut Filius, inquit, hominis non venit ministrari, sed ministrare, omnibus sibi commissis pater non solum carnalis, sed etiam spiritualis * studuit apparere. Ad eum ut etiam cogitata illorum secretè * redargueret, docens quatinus non solum mala opera reserarent, verum etiam cogitationes iniquas à cordibus suis excluderent. Unde accidit, ut ipso tempore, quo regiminis curam suscepit, quidam monachus ipsius loci incentivæ libidinis graviter æstu ureretur, eundemque infirmitatis suæ modum Patri sanctissimo notum faceret. Quo comperto, tunicam, quâ induebatur, direxit * ad induendum. Quâ indutâ, illico dæmon, incensor ipsius mali, fugiendo delituit, magnis vocibus proclamans: Sancte Mederice, cur me incendis precibus tuis? Vasculum, quod diu possedi *, tulisti *, & me inextinguibili incendio mancipasti. Tunc Sanctus increpans eum divina voce, dixit ei: Obmutescite, diabole, exiens * ab illo; quoniam non possidebis thesaurum, pro quo Christus sanguinem suum fudit. Sicque inimicus abcessit, & monachus postea ita in sanctitate permansit, ut plurimæ ab * eo postea virtutes efficerentur.

8 Agnoscat ergo operata divinitas in servis suis, quod olim promiserat in Evangelicis verbis: Amen, amen, inquit, dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet. Nullum enim umbrâ

Salvatoris, sicut umbrâ Petri legitur sanatum. Sed ipse operabatur in Petro, qui ait in Euangelio: Sine me nihil potestis facere. Legitur etiam, quia sudaria, vel semicinctia beati Pauli apostoli, à corpore illius super languidos deferebantur; & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Christi ergo famulus Medericus, quia * propriâ relinquendo, & ipsam sequendo, imitator extitit Apostolorum, meritò etiam particeps fuit operationis illorum, in ostensione signorum. Unde, Jesu bonæ, immensas pietati tuæ referimus gratias, qui miracula sudariorum, vel semicinctiorum Pauli retulisti nobis in sancti tui fidelissimi tunicâ Mederici. Idem enim es in posterioribus, qui & in prioribus: & licet sis magnus in magnis, glorificari tamen in minimis ad laudem nominis tui sanctissimi non desinis. Et quid mirum, si fidelibus tuis Sanctos æquiparari Apostolos permittis, quando etiam te ipsum, ut benignus & clemens magister, non invidens signa tuis discipulis, misericorditer imitari concedis: sicut vociferabantur dæmones de obsessis à te ejecti corporibus, dicentes: Quid nobis, & tibi, Jesu fili Dei vivi, venisti ante tempus torquere nos: ita in istius Servi tui miracula magnas emittebat dæmon voces, nolens deferere vas diu possessum. Sed illa *, & ista omnia per te, qui quantum in te sis mirabilis, in Sanctis quoque tuis ostendere non dedignaris: agebat talia sanctus Medericus; quia acceperat à te & ea in tuo nomine faciens, à te habere recolebat, ac propterea suis viribus nihil tribuebat.

9 Sub eodem fermè tempore alius prædicti Patris discipulus ita erat diabolicâ illusionem subactus, ut quodcumque operi divino insistere debuisset, statim ut synaxeos oratio g consueta finienda esset, antea quàm genua flecteret, ab ecclesiâ exiliret *. Quâ de causâ frequenter admonitus, non tamen correctus est. Tunc Sanctus Dei cernens orationis inimicum, monachum ita vexantem, accepit panem, ac benedictione sanctificans, eulogias fratri tribuit; & mox inimicum ab eo excludit *. Bene Dei Famulus ab aliis virtute Trinitatis deificæ dæmones excluderet, qui nullam in seipso eos potestatem habere sinebat. Genus namque dæmonum, ut sanctum loquitur Euangelium, in nullo potest exire, nisi in jejuniis, & oratione. His verò beatus vir Medericus qualiter fuerit intentus, præfatus hujus paginulæ exequitur textus: ideoque dæmonibus rectè imperabat, qui sibi præesse per macerationem corporis, & humilitatem mentis, & Creatori subesse per cultum veræ religionis, atque sinceræ famulationis didicerat.

alium pane benedictio tentatione dæmonis liberat.

* al. exiret

* al. excludit

F

quod auctor comparat cum miraculis Apostolorum:

Augusti Tomus VI.

ANNOTATA.

a Sic in utroque Ms. Verum apud Mabillonium sensus clarior est; nam ita legitur: Quique suis non tantum Sanctis, sed etiam eorum exempla piè imitantibus, sui consortium polliceri dignatus est. Per Sanctos autem intellige Sanctos agnitos ab Ecclesia: nam alioquin sancti etiam erunt, qui Sanctorum exempla piè imitantur.

b Edua, seu Augustodunum, vulgò Autun, civitas est satis nota in Burgundia.

c Mabillonius in Observationibus præviis num.

4 in rem nostram hac observat: Edux, seu Augustoduni, urbis prænobilis duo tum erant virorum cœnobita, S. Martini unum, alterum S. Symphoriani, utrumque extra muros, Ordinis S. Benedicti. . . . Utrum ex istis monasteriis, S.

A. ANONYMO.

* al. qui

E

* al. ita

alium pane benedictio tentatione dæmonis liberat.

* al. exiret

* al. excludit

F

Symphoriani, an S. Martini, adierit, . . non prodit antiquitas . . . Censent tamen recentiores omnes Medericum in S. Martini æde monachum & abbatem egisse. Cujus argumentum est, quod Martiniani cœnobitæ ex antiquo jure hæcenus cellæ S. Mederici curionem provident. *Cœnobium S. Martini fundatum esse Augustoduni per Brunichildem reginam & S. Syagrium episcopum, diximus ad xxvii Augusti in Syagrio num. 15. De utroque jam dicto monasterio plura collegis laudatus Mabillonius.*

d Hæc parentum oblatio non omnino videtur coherere cum dictis illis prioribus, In vitis parentibus, non tamen in vitis, ad monasterium . . . abiit. At forsitan auctor posuit, in vitis pro reluctantibus: quod initio multum reluctarentur desiderio Filii sui, deinde tamen consentirent, assiduis ejus precibus superati. Hinc ait, in vitis parentibus, non in vitis tamen.

e Hæc tanta abstinentia in anachoreta quodam Egypti aut Orientis credibilior esset, quam sit in Adolescente, qui seculo vii educabatur in cœnobio Gallia. Fidem quoque scriptoris minuit, quod tanto tempore vixerit post atatem Sancti.

B *f* In alio Ms. Supra montem. Confudit hic scriptor duas similitudines Evangelii de lucerna supra candelabrum & civitate super montem posita, nisi forsitan voces quadam exciderint. Omisit hæc Mabillonius.

g Ita Ms., quod sequimur. Apud Mabillonium & in alio Ms. sensus est imperfectus.

CAPUT II.

Secessus in solitudinem: reditus ad monasterium: peregrinatio Parisios: miracula: diuturna infirmitas ac beatus obitus.

Amore latendi secedit in solitudinem:

a

C

** in alio reclusit b*

P Ræfatio itaque tempore, cum jam dictus beatus Confessor votis esset martyr, quia non constat martyrium in solâ gladii peremione, sed etiam in proprii corporis mortificatione *a*, ac vitiorum, concupiscentiarumque crucifixione, non credens sibi integrum præmium esse, si inter tantam multitudinem vitam duxisset; quia, ut jam diximus, & de propinquis & longinquis regionibus properabant ad eum, desertum locum expeitit, atque sub statu diu desiderato sese conclusit ***; ita ut quicquid cibo *b* sumendum esset, propriis manibus elaboraret. Nulli fidelium habetur incognitum, Salvatorem omnium ad humani generis venisse exemplum, in hujus peregrinationis exilium. De ipso legitur in Evangelio, quia cum turbæ vellent eum rapere, & sibi regem facere, dimissâ turbâ, fugerit in montem solus orare, ut suos doceret mundi gloriam declinare, & altitudinem patriæ cælestis appetere. Hoc ergo Christi famulus Medericus exemplo tumultuantes declinavit turbas, solitudinis amicæ desiderio, ut quodam modo secretum mereretur habere colloquium cum Domino. In miraculis etiam, quibus Christi virtute nitebat, omnimodis latere cupiebat, juxta Salvatoris exemplum, qui miraculorum suorum signa reticere jubebat: non quod inde vanam gloriam, utpote sine peccato existens, incurere timeret; sed ut formam

fuis daret voluntatem habere in miraculis latendi; sed ob utilitatem aliorum aliquando proderentur inviti. Quia & ipse miracula quo plus videbantur premi silentio, eo amplius proferebantur in publico. Unde cum summâ gratiarum actione nobis recolendum est, quia quod in Capite omnium electorum præcessit, in membris quoque ipsius, cooperante ipso, successit: expedit enim ut capiti membra inhæreant ***.

11 Fratres autem ejusdem cœnobii, abscessu *** Patris tristes effecti, per vastam eremum longè latèque eum perquirunt, ac crebra sollicitudine tandem inveniunt. Qui valde rogatus ab eis, ut ad pristinum remearet monasterium, dicentibus, eum potiorem coronam accepturum, si aliis vitæ præberet exemplum, quàm sibi prodesset ob solius sui meritum; valde repudiavit, ac precibus eorum consultum præbere noluit. Unde factum est, ut beatum adirent episcopum, & perditum Patris flentes intimarent abscessum. Tunc præsul simul *** cum illis beatum Medericum inquirens, secum reclusum reperit in eremum, sicque excommunicationis vinculo eum alligans *c*, perduxit ad monasterium: ubi tantâ sanctitate postmodum floruit, ut multis infirmitatibus medicinæ spiritualis impenderet salutem, cæcis reddendo *** visum, surdis auditum, debilibus gressum: & omnes, quibus corporalem administrabat curam exterius, verbo salutis curabat interiùs. Sic gloriosus Confessor Domini vitam virtutibus divinis exornans, regimen ipsius loci recto tramite gubernans, qualiter ultimum diem clauserit, brevi stilo scribere curabimus.

12 Sanctus igitur Medericus Eduæ civitatis ordinatus sacerdos, compellente, vel potiùs exhortante Frodulfo *d* miræ sanctitatis viro, quem ipse sanctissimis manibus de sancto Lavacro suscepit, atque ad totius perfectionis culmen evererat, dum proficisci voluisset causâ orationis Parisium, infirmitate coactus accessit cœnobio ***, quod nominatur Campellis *e*. Ibidem autem diu commorans, in infirmitate positus, ac Deo militans, religiosè vixit, in orationibus, in jejuniis, & in frequentatione ecclesiæ, diu noctuque Deo vacans.

13 Interea arduam potiùs vitam cupiens adipisci, cœpit *** circumire, in quibus Domini misericordiam implorare potuisset. Venit ergo ad castellum Milidunum *f*, omnibus orationibus ibidem institutis peractis, audivit carcerarios *** reclusos in carcere: unde desiderans ad judicem venire, sub cujus ditione ibidem positi fuerant, eundem non inveniens, oratione factâ ad Dominum, ostiis apertis exilierunt, & salvi facti sunt. Nulli dubium, in auxilium Famulo Dei advenisse angelum, & carceratis præbuisse egressum; qui olim in actibus Apostolorum legitur aperuisse januas carceris, & Apostolicum inde eduxisse chorum. Hoc patefacto multis adstantibus, & Deo gratias referentibus, iterum reversus, venit ad præfatum cœnobium Campellis.

14 Ibidem etiam diu commorans in eadem debilitate, jussit ædificari vehiculum, sollicitus unde trahi posset Parisium, causâ orationis circummeundi, sicut superius retuli. Inde profectus ***, obviam ei, auditâ famâ ejus, venit multitudo hominum, offerens ei diversa munera, quæ non respuens accepit, distribuens omnia pauperibus. Inter cætera verò venerunt quidam mutuo cogitantes, & tractantes, ut obtulissent ei animalia, quæ ejus vehiculum traherent. Unde unus quidem obtulit vaccam unam domitam *** simplici animo:

D

** al. cohæreant at, patientibus monachis jubereque episcopo, redit ad regimen suorum: * Mab. abstinentiâ*

** al. simul omittitur. c*

E

** in alio Ms. redderet*

peregrinatus Parisios, æger in Campellis cœnobio subsistit, d

** in alio Ms., cœnobium e*

F

*Meloduni vindos carcere liberat: * adde loca, ut in alio Ms.*

f
** in alio Ms. vindos*

*rendis Parisios, & vehiculum ejus trahunt indomita animalia; * adde, cum esset*

** al. vox hæc omittitur.*

A animo : alii quasi irridentes , taurum indomitum , volentes probare , cum simul jungerentur , si opinio vera esset , quæ de illo dicebatur , si sponte * traherent illud * illa indomita animalia . Statim verò * , ut juncti fuerunt , sine bubulco (sicut de arcâ Domini legitur tempore captivitatis & reversionis ejus) volentes venerunt Parisium . Nec mirum , si creatura ancillabatur illi , qui toto cordis affectu obtemperabat Creatori . Tunc etenim bene quis præest inferiori , cum rectè didicerit subesse potiori . Legimus enim eremi incolis , beato scilicet Antonio , & Paulo , atque aliis quamplurimis leones , ursosque , ac lupas famulatûs obsequium nutu impertiri divino . Heliæ quoque corvi panem , & carnes manè deferebant ; similiter & vesperi . Ipse nempe in adminiculo famuli sui Mederici mansuescere fecit animalia , qui quondam ex silvarum feris , & volucris cæli sibi obsecundantibus insolita præstitit solamina . Idem enim semper ipse est , eademque virtus temporibus extat modernis , quæ olim extitit in antiquis . Atque ad honorificentiam divinæ operationis * ultima respondent primis .

B 15 In medio autem itinere obviam beato Mederico venit quidam vir , Ursus nomine , febre nimiam afflicto . Dumque ad illum accessisset , restitutus est sanitati . Hinc etiam venit quædam mulier , nomine Benedicte , in infirmitate posita , & à dæmonio vexata . Eodem supplicante Domini misericordiam , sana facta est . In villâ etiam Bonoiolo **g** audiens duos fures retrufos in nervo à iudice , eodem jubente de vinculo carceris sunt absoluti . Interea venturus Pontem Karantonis **h** , audivit quoddam fur noctu furatus esset , & defecisset pontem , & ob hoc retrufus in carcere foret : antequam transfret , aperto carcere liberavit eum . Hæc pauca de miraculis sancti Viri sufficiant illis , qui plus in Sanctis recolunt interioris vitæ sanctitatem , quam exteriorem signorum operationem . Neque enim Sanctorum miracula sunt in exemplum * trahenda , sed potius sanctitatis opera necessariò imitanda . Sic quippe necesse est ut cogitemus , qualiter Sancti Dei huius sæculi peregerunt cursum , quatinus consideremus , quomodo ex eorum imitatione sit nobis etiam peragendum , si ad eorum volumus pertinere consortium . Nec prodest Sanctos colere , & sanctitatem spernere ; quia non Sancti ante sanctitatem , sed sanctitas ante Sanctos * .

C 16 His itaque supradictis sanctus vir Medericus peractis , venit ad suburbana Parisii urbis , in cellulâ , quæ sub nomine Petri i principis Apostolorum fuerat consecrata : in qua jam dictâ infirmitate gravatus , Deo militavit duobus annis , & mensibus novem ; benè recolens Vir Dei , ejus se posse foveri tutamine , cujus ope ac merito claudus ex utero matris gressum meruit accipere * ; Tabita quoque , ipso dexteram porrigente , post lethale funus ad vitales auras redire . Pulchrè etiam in ejus ecclesiâ finem vitæ est fortitus , cujus exempla fecutus , perpetuo est consortio aggregatus . Cùmque isdem beatus Vir longæva gravatus ætate , seu infirmitate , finem vitæ carnalis * proximum adesse cerneret , Domino sibi crebriùs dicente : Veni care meus , posside præparatum tibi locum à constitutione mundi , quia jam tempus est , ut laboris tui percipias * præmium , epulans cum fratribus tuis , simili labore certantibus , vocatis discipulis indicavit novissimum sui obitus diem .

17 Ecce sanctus Medericus bonum certamen certans , fidelem cursum consummans , fidem re-

Augusti Tomus VI.

ctam fervans , repositam sibi coronam justitiæ à Judice justo audire , diemque sui obitus præno-scere meruit . Legitimè certavit , ideòque æternæ beatitudinis præmia percepit . Bonam militiam militans , probumque * posteris exemplum relinquens , quantam mereretur gloriam in cælis , in fine quoque suo ostendit in terris . Omnibus ergo , quæ ad tam sacratissimum exitum pertinebant , expletis , valedicens eis , inter verba orationis feliciter migravit ad Dominum , die quarto Kalendarum Septembrium , illi junctus in cælis , quem toto corde dilexit in terris , qui cum Patre & Spiritu sancto vivit , & gloriatur * Deus in Trinitate perfectâ , per infinita sæcula sæculorum . Amen .

A. ANONYMO.

ac piè moritur.

* Mab. bonumque

* Mab. regnat

A N N O T A T A .

a Hic pauca verba desunt apud Mabillonium . In alio Ms. legitur , maceratione .

b Id est , ad cibum sibi acquirendum .

c In alio Ms. , Eum excommunicationis vinculo terrenus : quo sensu locus intelligendus . Porro locum , in quem secesserat Sanctus , illustrat Mabillonius in Observationibus præviis num. 5 sic scribens : Post aliquot annos quam monasterium suum rexerat Vir sanctus , latendi desiderio secessit in desertum locum , tertio milliari ab urbe remotum , quem posteri Cellam * S. Mederici appellaverunt . De ea ista luit Stephanus Ladoneus jam citatus pag. 183 , præmissò hoc titulo : Ad S. Anianum , in cuius tutela pagus est , Cella vulgò cognominatus .

E

* la Celle

Non ego te tacitum linquam , sanctissime præsul

Aureliæ gentis , tua nec veneranda filebo , Quæ tibi templa olim Medericus ritè dicavit . Ille ut opes fluxas , & quantum in rebus inane est ,

Cognovit , subito Æduaca discessit ab urbe , Cœnobiumque petens , trino tria nuncupat uni Vota Deo . Sibi deinde ducem elegere patremque

Unânes socii : sed tantos odit honores Insignis pietate Abbas , nec plura moratus Cœnobio egreditur , rerumque relinquit habenas .

Tum demum in silvis , interque horrenda ferarum

F

Lustra , diu vitam securam inglorius egit , Atque humilis Cellæ congestum cespite culmen Monte sub aërio deserti ad fluminis undam Incoluit . LOCUS HIC MEDERICI CELLA VOCATUS

Amborum æternam servat per sæcula famam . Addit his Mabillonius : Cella vicus positus est ad amnem quemdam , qui in Arotium * infra urbem influit .

* l' Arroux

d Accipe de Frodulpho observationem Mabillonii : S. Frodulphus , vulgò S. Frou , Flodulfe , festo solempni colitur die XXI Aprilis (olim XXI , qui dies est obitus) Parisiis in ecclesiâ S. Mederici , in qua cranium ejus cum duabus vertebra & costa adservatur : reliquæ partes habentur in opidulo quodam Burgundiæ , à quo non longè visitur parvum oratorium , ubi S. Frodulphus tumulatus fuisse memoratur . Hæc in Operis supplemento ad XXI Aprilis latius deducenda sunt : nam S. Frodulphus Majoribus nostris fuit incognitus .

e Mabillonius in Observationibus præviis num. 6 , Duplex , inquit , per id temporis cœnobium

V v v 2

erat

A. ANONYMO.
* le pais de Bese
* la Brie

erat in Gallia, CAMPELLE nuncupatum; alterum in Burgundia, pago Atuariorum*, postea S. Leodegarii dictum; alterum in Briegio* tractu, haud procul à Miliduno oppido ad Sequanam, decimo miliari supra Lutetiam Parisiorum. *Hiscæ subdit notitias quasdam de priore, quod ad nos propriè non spectat: ac deinde de secundo sic profequitur: Aliud Campellense cœnobium Briegii tractus, S. Martino sacrum, in collegiatam ecclesiam mutavit, cui accessit opidum vulgo Champeaux, seu Chauseaux appellatum, habens in suburbano ecclesiam parochialem, quæ S. Mederici nomine, & quibusdam reliquiis illustratur. Nec dubium quin de posteriori loco intelligenda sit B. Mederici Vita: id quod probat tum illa parochialis ecclesia in ejus memoriam crecta, tum vicinia opidi Miliduni, ubi Vir sanctus reos carcere liberaffe dicitur, istuc profectus, dum Campellis morabatur.*

f Milidunum, Melun, opidum ad Sequanam fluvium, decimo miliari supra Lutetiam Parisiorum, ait Mabillonius. *Frequenter nunc vocatur Melodunum, in alio Ms. Meledunum.*

B g Vicus est, vulgo Boneil appellatus, prope vicum mox memorandum.

h In alio Ms. Carentoni, apud Mabillonium Carantonis. Porro Caranto (Charenton) vicus seu opidulum est ad confluentes Matronæ & Sequanæ, altero miliari supra Lutetiam Parisiorum, ait Mabillonius. *Notatur in tabulis Blavianis paulo supra confluentes Sequana & Matrona cum ponte super Matronam, ibique etiam vocatur Pont-Charenton: quod nomen expressit biographus.*

i Hunc locum explicat Mabillonius in Observationibus præviis num. 7 hisce verbis: CELLULÆ nomine veteres intelligebant exiguum oratorium seu monasteriolum, quod unus aut alter monachus aut clericus regebat. Quamquam CELLULÆ vocabulum passim tribuebatur iis dumtaxat locis, quæ ab origine monachis paruerant, quæ postea clericis concessa, retinebant primariam appellationem. Id generis erat cellula S. Petri, tunc temporis extra muros Parisiæ urbis posita, cui Theodebertus sacerdos sæculo ix præpositus, transferendi seu levandi corporis S. Mederici Gozolino episcopo auctor fuit. Non ergo ea ecclesia aut parochialis erat, aut canonicis attributa; sed monachorum cellula primum, dein titulus unius sacerdotis, quales simplices prioratus aut capellas vocant. Nunc verò insignis est ecclesia collegiata & parochialis, sub nomine S. Mederici Deo consecrata, urbis pomerio inclusa.

CAPUT III.

Elevatio & Translatio corporis.

Corporis
translatio:

a
b

A Nno autem Incarnationis Domini nostri Jesu Christi octingentesimo a octogesimo quarto studiosus Dei cultor, sacerdos memoratæ ecclesiæ, nomine Teodelbertus b, adiit venerabilem Gozlinum abbatem, atque urbis Parisiæ antistitem, suggestitque ei, qualiter tanto patrono Mederico digna debuisset exhiberi reverentia in sancto corpufculo. Congruum enim idem sacerdos locum præparaverat, ubi decentissimè ponerentur c ejus membra sanctissima, à loco translata, ubi juxta maceriam jacebant. Audito igitur

c

hoc, præfatus episcopus gaudio gavisus est, veniensque ipse ad locum, jam dicti sacerdotis gratiando factum conlaudavit, seque benignum remuneratorem pro talibus repromittens, hoc opus benevolè expleturum per se dixit. Adveniente igitur die depositionis sancti Mederici, supra jam taxato d, in quâ præfatus sacerdos id facere disposuerat, sæpeditus episcopus variis regni utilitatibus occupatus, adesse minimè potuit. Præcepit tamen, condigno illuc misso exenio, archidiaconibus suis, & omni collegio servorum Dei, tam monachorum, quàm canonicorum Parisius, atque in circuitu commorantium, ut hoc negotium digno perficerent honore: quod illi studiose curarunt implere. Convenientes namque tam clerici, quàmque omnis Parisiæ urbis populus ad præfatam diem, cum omni religionis obsequio accesserunt ad sancta membra, sicut aurum & gemmas rutilantia, levaveruntque ea cum timore magno & tremore, atque cum decantatione hymni, TE DEUM LAUDAMUS, & reliquorum hymnorum, psalmodumque decantationibus, omni populo magnâ cordis exultatione gaudente: & deposuerunt ea in loco olim sibi, ut supra retulimus, præparato, ubi nunc pro nobis, ut credimus, Dominum exorans, honore quiescit debito e. Nec dubitandum est, quia* quantò nobis vicinior est corpore, tantò erit proximior oratione: & quo amplius ei fuerimus devotiores piæ venerationis studio, eo amplius existet nobis, utpote vicinus, uberior in beneficiis, assidue pro nobis orando.

19 Hoc f tamen magnopere nobis est necessarium, ut, si Sanctos Dei veneramus, eorum limina frequentando, ac solemnitates annuo cursu recolendo, atque suffragia eorum deposcendo, actus quoque illorum imitemur, sobriè, & justè, & piè vivendo. Legimus enim Dominum dixisse prophetæ suo de populo pertinaci, & converti* ad se nolenti: Noli orare pro populo hoc, & ne adsumas pro eis laudem, & orationem, & non obstitas mihi, quia non exaudiam te. Et rursum: Si Moyses, inquit, & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Hoc exemplo collegimus, quia neque sancti Mederici, neque aliorum Sanctorum pro nobis oratio quicquam apud Dominum valebit, si nos proacriter in peccatis perdurare contigerit. Aliud est namque peccare per fragilitatem humanam, aliud permanere in peccatis per obdurationem diabolicam. Peccare enim humanum est, persistere in peccatis diabolicum; quia ab initio diabolus peccat. Clamat nobis Apostolus Paulus, dicens; Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Imitemur ergo Sanctos, sicut illi imitati sunt Christum.

20 Ecce audivimus beatum Medericum reliquisse mundum, & Christum fuisse secutum, & humilitati, castitati, sobrietati, & reliquis bonorum fructibus operum fore deditum: cumque mundus in seipso floreret, in corde ejus jam aruerat. Nos igitur si exemplo ejus mundum non sumus idonei relinquere, sic teneamus ea, quæ sunt mundi, ut non teneamus à mundo: ut enim ait Apostolus Jacobus, Quicumque voluerit esse amicus hujus sæculi, inimicus Dei constituetur. Sit* ergo nobis res terrena in usu, æterna in desiderio. Utamur cibo & potu in necessitate, non in comestationis* & ebrietatis superfluitate; sicut ipse Dominus præcepit: Videte me graventur corda vestra in crapulâ & ebrietate: & Apostolus; Nolite, inquit, inebriari vino, in quo est

D

d

E

e

* Mab. quin

author docet
Sanctos colendos, eorumque imitanda exempla:

f

* Mab. convertere

F

exhortatio ad Sanctos imitandos, ebrietatemque

* Mab. sint terrena
* Mab. comestationibus

est

A est luxuria. Salomon quoque ait, quia vinum ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit ut coluber. Et verè coluber, qui veneno nimix potationis facit homines sine gressu, auditu, visu, tactu, & absque omni prorsus naturali sensu. Cùmque in foveam luxuriæ, vel homicidii corruerint, excusationem præterdunt, dicentes; Sudente vino fecisse*, cùm nullum crimen sit vini, sed culpa bibentis. Similiterque aufert ebrietas regnum Dei, sicut & fornicatio.

* Mab. se fecisse

præsertim vitandam. * Mab. in omnibus solemnitatibus

* Mab. Domino

21 Et quod adhuc pejus est, inebriantur homines in nominibus* Sanctorum; & cùm debuissent illis debitam reverentiam exhibere, injuriam potius videntur inrogare; quia hoc faciunt bibuli in eorum nomine, quod illi numquam voluerunt facere; sed magis talia suis dictis & exemplis probantur damnare: sicut dicit quidam ex ipsis: Væ, qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis. Quocirca quamdiu degentes in corpore peregrinamur à Christo*, sequamur exempla Sanctorum benè vivendo, ut eis valeamus conjungi in cælesti regno, quorum merita veneramur in præsentis sæculo. Quia si compatimur, & conregnabimus. Si focii fuerimus passionis, erimus & consolationis. Si fuerimus participes in mandatorum obsequione, erimus confortes in præmiorum perceptione, adjuvante Domino no-

B

stro Jesu Christo, cui est cum æterno Patre, & Spiritu sancto honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

A. ANONYMO.

A N N O T A T A.

a Sic rectè in utroque Ms. nostro. Apud Mabillonium legitur, nongentesimo octogesimo quarto. At ipse nostram lectionem confirmat, dum ibidem observat sequentia: Legendum, Octingentesimo octogesimo quarto. Nam Gozlinus, seu Gauzlinus, abbas monasteriorum sancti Dionysii & sancti Germani, simul & episcopus Parisiacus, obiit anno DCCCLXXXVII, Abboni laudatus in carmine de obsidione Parisiaca. De Gozino episcopo plura habet idem Mabillonius tom. 3 Annalium locis variis, & Sammarthani tom. 1 Gallia Christiana in catalogo archiepiscoporum Parisiensium.

b Apud Mabillonium vocatur Theodebertus, in alio Ms. Theobertus.

c Sic in utroque Ms. nostro. Apud Mabillonium verò poneremus, acsi auctor adfuisse translationi.

d Id est, xxix Augusti.

e Hic desinit Ms. Aurea-Vallis.

f Nec malè legitur apud Mabillonium, ubi & voces quadam omisse, nisi frequenter aliàs.

E

DE SANCTA VERONA VIRGINE

PROPE LOVANIAM IN BRABANTIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Cultu ejusque loco & Actis.

J. S.

SÆCULO IX
EXEUNTE
AUT IN-
EUNTE X.
Cultus Sanctæ ex Fastis sacris

Emoriam S. Veronæ virginis annuntiant martyrologi varii, non modo neoterici, sed aliqui etiam, qui illo vixerunt tempore, ut de ejus cultu abunde nobis constare possit. Reperiuntur imprimis in Usuardinis additamentis apud Grævenum & Molanum ad xxix Augusti. Eodem die annuntiat in Florario nostro Ms. his verbis: Apud Berchem (Berthem) villam Brabantix natale sanctæ Veronæ virginis. Hæc regia proles de stirpe Karolidarum procedens, ac patri in hæreditatem succedens, regnum humiliter rexit atque viriliter correxit, vitamque sanctissimam duxit. Quæ civitatem Moguntinam à dæmonio & ab igne malo quâdam feriâ quartâ liberavit, ac tandem mortua juxta Lovanium sine vectore vecta & sepulta fuit. Elogium hoc ex Actis desumptum est, ac majori ex parte fabulosum, ut de Actis dicemus. In Fastis Colonien-sibus apud Gelenium pag. 718 sic habetur ad eundem diem: Hodie etiam S. Veronæ, filix Ludovici regis Austrasiæ, fundatricis Veronhovien-sis monasterii ad Rhenum.

aliique ostenditur:

2 Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad eundem diem magis declarat cultum S. Veronæ, ita scribens: In territorio Lovaniensi natalis Veronæ virginis beatæ. Hæc quiescit inter Lovanium & Furam in ecclesia sanctæ Crucis, quæ modò dicitur ad sanctam Veronam, jam pridem in Cameracensi, nunc in Mechliniensi diocesi.

Natalem habet in die Decollationis Baptistæ, quem etiam in lacero Missali in Egenonis curia antiquissimis characteribus, sequentibus verbis notatum observavi: "Veronæ virginis beatæ in ecclesia sanctæ Crucis". Non est tamen, præter morem Gallicanæ ecclesiæ, ex humo elevata, sed in medio ecclesiæ sepulcrum Virginis frequentatur, & extra ecclesiam fons ejus contra febres potatur. Vide de ea Officium proprium in Lembecana S. Veroni fratris sui ecclesia, ubi à plebeis Veronica nominatur. Hæc eadem ferè Aubertus Mirans in Fastis Belgicis ad xxix Augusti, addens tamen sequentia de Actis: Ceterum Vita SS. Veroni & Veronæ, quæ in Rubra-Valle, & alibi Ms. exstat, minùs authentica mihi videtur, ut supra die xxx Martii monui.

3 Hac de causa Mirans abstinuit ab iis, quæ aliqui Moniales fuisse volunt, & regis filiam: tamen ex Actis sumpsisse videtur, quòd S. Veronam vocet fratrem Veronæ. Bucelinus in Menologio Benedictino longum Sanctæ textit elogium, quod partim ex Actis, partim aliunde videtur profuxisse. Hæc enim habet ad xxix Augusti: Apud urbem Lovanium, natales sanctæ Veronæ virginis sanctimonialis, filix Ludovici Germaniæ & Austrasiæ regis. Hæc Domini dominantium servitium exambiens, purpuram exuta, pauperemque Christi complexa vestem, cùm permittente patre, cœnobium prope Rheni oram, quod ab ipsa deinceps VERONHUTE nomen retinuit, construxisset, illud ipsum ingressa, & sanctimonialis

V V V 3

Deo

AUCTORE
J. S.

Deo consecrata, ita piè & sanctè conversationem suam instituit, ut post mortem Divorum catalogo adscripta, longè illustrior cucullo, quàm purpurâ & diademate evaserit. Sacrum postea ejus corpus translatum ad monasterium sanctæ Crucis, inter Lovanium & Furam, digno nunc illic honore colitur, & mons prope Lovanium sanctæ Veronæ nomine appellatur, cujus memoriam insignibus miraculis Deus commendavit, fonte comprimis prope ecclesiam prodigioso, cujus aqua febribus mirè medetur, & à peregrinis & ægris usque hodie frequentatur. *Wion in Ligno vite ad eundem diem similiter scribit, filiam fuisse Ludovici Germaniæ regis, ac monialem in monasterio Veronhoute, corpusque translatum ad monasterium sanctæ Crucis. At pro monasterio sanctæ Crucis sacellum substituemus, nec invenimus monasterium Veronhoute, quod forsitan nullibi reperitur, ac demum probare non poterimus, aut monialem fuisse, aut filiam Ludovici regis.*

locus, in quo Sancta corpus quiescit, ipsaque colitur:
B
* ter Vuc.
rea

4 Nunc, missis aliis martyrologiis, locum, in quo Sancta præcipuè colitur, qui quoque variè assignatus fuit, paullo distinctius exponam. Inter vicos Berthem & Leesdael situm est sacellum S. Veronæ, quod olim dicebatur basilica sanctæ Crucis, unâ circiter leucâ Belgicâ distans Lovanium. Papebrochius noster anno 1656, dum Lovanii sacra theologia studebat, quadam de sacello, aliisque huc spectantibus ad Bollandum perscripsit, prout ea in ipso loco intellexerat. Verba ejus accipe: Quoad cetera hæc scio, . . . nec S. Veronæ templum parochiale esse, sed Berthemienfè S. Petro sacrum. . . Quod nunc S. Veronæ dicitur, sanctæ Crucis sacellum fuit: quo ipsa orandi gratiâ se recipiens, tumulandam atque in honore tuturam se, cælitus intellexit: ac deinde à morte miraculosè translata est: quæ, ceteraque Sanctæ vita in prædicto templo depicta videntur. Qui modò pastoratu abdicavit se, novam reliquiis ejusdem Sanctæ ex ligno inaurato, & satis eleganter sculpto, thecam confici curavit, in eamque illas transtulit. Fons sacello adjacet, quem S. Veronen-born * dicunt, ab ipsa, ut aiunt, reficiendis duobus peregrinis siti deficientibus, post orationem fusam, ictu scipionis elicitus. *Hinc quoque habemus, Sancta corpus post Molani tempora elevatum, cum reliquia in novam thecam translata sint circa medium seculi xvii, uti ex verbis Papebrochii colligitur.*

* i. c. Fons
S. Veronæ

C

Acta prorsus fabulosa.

5 Acta S. Veroni & S. Veronæ habemus ex codice Ms. Canonorum Regularium Rubea-Valis, atque eadem existant apud Canonicos Regulares in Corsendonc, sed, ut notatur in duobus apographis nostris, Mss. hæc inter se collata non sunt, quia omnino conveniebant. Aliud habemus apographum, à parochio Berthemienfè acceptum, quod desumptum dicitur ex veteribus scriptis, in Lembeke reservatis. Porro hæc Acta suspensa habet Miræus, ut jam vidimus. Rationem ille allegat ad xxx Martii in S. Verono, cur & sibi displiceant, & Serario nostro, cui exemplar transmiserat, dum ita scribit: Istud certè, quod inter cetera ibi legitur (S. Veronam Moguntia plurimum suo & posterorum ævo, ob liberatam à malo igne civitatem, innotuisse) per litteras mihi significavit Serarius, rerum Moguntinarum scriptor, numquam sibi, aliisve viris Moguntia eruditis, auditum fuisse, adeoque minùs probari. Idem de his Actis est judicium Henschenii nostri, qui ad xxx Martii in S. Verono aliam affert rationem ex Olberto, qui miracula S. Veronæ

ni conscripsit. Quippe Olbertus num. 1 affirmat, Vitam & genealogiam S. Veroni ignotam esse, de quibus tamen non pauca habent hæc Acta. Deinde certò falsum est, quod S. Verona regnum administraverit, heresque fuerit Ludovici Bavaria seu Germania regis, ut ostendam in Annotatis. Ac demum omnia, quæ in hisce Actis leguntur, tam mirabilia sunt, modoque tam parùm verisimili relata, ut pronum sit suspicari, pleraque fabulosa esse, aut certè fictitiis adjunctis exornata. Acta tamen edere statui, quia ex illorum cognitione facile colligetur, quàm infirmo nitantur fundamento, quæ ex illis relata sunt à scriptoribus quibusdam neotericis.

V I T A.

Auctore anonymo

Ex prima parte Hagiologii Brabantinorum Ms. in Rubea Valle.

P R Æ F A T I O.

Cum venerabilium patrum Sanctarumque matrum gesta fortia sanctamque Vitam describimus, quid aliud volumus, nisi corda nostra excitare, ut Deo creatori nostro benignis & humillimis precibus serviant, & in ejus servitio vigilent. Quod nobis præstare dignetur, qui in Trinitate perfecta vivit & regnat in æternum. Amen.

C A P U T I.

Natales Beata, & vita usque ad obitum parentum.

Post decessum domini Caroli Magni successit filius ejus Ludoicus mitis & humilis, cognomento Pius, sacrosanctæ Ecclesiæ amator, qui pater extitit trium a filiorum, quorum unus Lotharius post obitum patris Italiæ cæsar mansit & Austriæ b: secundus Ludoicus vocabatur, cui pater Teuthoniam & Rhenum dedit, ipsumque regem Alemaniam c constituit, tertius Carolus Calvus dicebatur, qui regnabat in Francia d. Post Dominicam Incarnationem dcccxxxi anno Ludoico regi Teuthoniæ, in Alemania regnanti, Christianissimo principi nati sunt gemini e diverfi sexus, unus masculus, altera puella fuit. Nomen filii appellatum fuit Veron, filia quoque Verona: qui Domino concedente bonæ fuerunt indolis, humiles, pudici, mites, benigni, prudentes, modesti, pii, largi & bonæ conversationis. Quid plura? Dum ad quintum decimum annum pervenerunt, perpensantes illud verbum Evangelicum: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te; non choreas, non amatoria carmina visitabant; sed limina templi, & Davidica carmina frequentabant.

2 Præfati verò interim tota mente Deum diligebant, transitoria, vana, & mundanam gloriam annihilantes; & in hoc verbo Apostolico sensu

Natales Veroni & Veronæ, eorumque pueritia:

F

a

b

c

d

e

ambo munitas re-ruunt: Veronæ autem fugit.

A fu menteque hærentes : Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini. Cùm autem hic felix partus ad ætatem sexti decimi anni pervenisset, ac pater utrumque ad Sacramentum matrimonii donare vellet, illi recolunt illud Apostolicum : Possideat unusquisque vas suum in sanctificatione & honore. Veron autem, qui patris voluntatem neglexit, propter immundiciam fugiendam & gloriam inanem, cor suum, quasi sanctificatum Dei templum, mundum & intactum habere voluit. Patre verò filium cogente, Veron, quasi fugitivus, regnum deferuit, & sceptrum despexit, omnes amicos suos latuit, excepta sancta virgine forore sua Verona, quæ multum doluit de discessu fratris sui.

*valedicens
Sovori eique
obitus sui
signum se
daturum se
spondens :*
f

3 Beata itaque Verona dixit fratri suo : O carissime ac fidelissime frater, quò es iturus ? Videbone te amplius ? Cui Veron dixit : Tibi, Soror, permanebunt regna & sceptrum, quid plus de me vis ? Cui Virgo : Regnum mundi & omnem ornatum sæculi contempni propter amorem Domini : tantum volo scire tuum reditum. Cui Veron : De reditu meo ab hinc non erit mentio, sed servire volo Creatori Domino, qui cuncta creavit ex nihilo. Ad hæc Virgo respondit : Si sic me dimiseris orbatam, signum obitus tui, & in qua parte orbis fueris, mihi, care frater, trade. Cui Veron : Libenter tibi dabo signum, cùm arbores hæc ceciderint, versus quam terram se posuerint, ibi mortuus gero : & vale dicto recessit. Erant autem arbores grandes, & steterunt ante portam regis. Igitur beatissima virgo Verona in palatio regis permansit, speciosa valde, oculis gratiosa, benigna in loquela, prudens & vigilans, & suum sacratissimum Deo habitaculum ab omni forde custodiens, ac omni simplicitate plena, sicut in verbo Dominico intellexit : Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

nuptias recusat Verona :
b

4 Tempore illo fuit quidam rex Hungariæ, nomine Conrardus h, qui unicum habebat filium, quem volebat beatissimæ Virgini in matrimonium conjungere : quod consensit pater ejus. Sed præfata Virgo omnino despexit, dicens : Deum verum, unum in Trinitate & Trinitatem in unitate adoro & colo, ac illi soli servio, & ipsum sponsum eligo : nullum volo alium. Amorem ejus servo : in Christo confido : omnes alios negligo. Ad quam pater : Si virgo remanere cupis, quid de nostro regno i faciemus ? Frater tuus fugit. Cui Virgo : Regnum mundi & omnem ornatum sæculi contempni propter amorem Domini mei Jesu Christi. Pater verò videns constantiam Virginis, renuit conjugium, ac dimisit beatissimam Virgineam in sua virginitate perseverare.

dæmonem pellit :

5 Beatissima igitur Virgo constanter virginitatem servabat, limina templi visitabat, Dominum orabat, Deum amabat, omnia sua pauperibus erogabat. Quid plura ? Contigit autem quadam die, quòd quædam puella, matris suæ famula, à dæmone torqueretur, & ita horribiliter agitaretur, quòd tota familia regia terreteretur. Beata itaque Virgo hæc audiens, ivit ad illam. Dæmon autem videns sanctam Virgineam, clamavit, dicens : Verona virgo sancta, recede à me, & discedam : nam tuus adventus me gravavit. Cui respondit Virgo : O immunde facthana, qualiter fuisti ausus ingredi aulam patris mei ? Dæmon dixit : Veron frater tuus recessit, & tu, Virgo electa, dives es, & libenter dedissem consilium conjugii tui per hanc famulam

tuam : sed viso adventu tuo, non potui. Cui Virgo : Recede velociter, & amplius ne redeas, nec domui, nec palatio, nec alicui homini noceas. Hoc dicto, recessit ille, quasi flamma & fumus. Videntes autem rex & servi ejus potentiam & sanctitatem Virginis, adoraverunt & eam. Quæ dixit : Verum Deum, quem colo, invoco & adoro, hunc adorare debetis. His, & his similibus miraculis beata Virgo claruit, Deum amavit, & electum sponsum suum Christum pura mente coluit.

Moguntiam à dæmone & igne malo vexatam liberat.

6 Quadam die præfata Virgo Moguntinam civitatem ingressa est, & vidit totam civitatem à dæmone vexatam : & omnes malo igne accensi erant, & omnes primogeniti moriebantur. Tam crudelis plaga inter omnes Moguntinenses erat, quòd nullus in tota civitate fuit, quin esset accensus vel defunctus. Veniebat ad prædictam civitatem Virgo Christi quâdam feriâ quartâ : & respiciens dolorem ejus, genua flexit, & dixit : O Christe Rex piissime, judex æquissime, conditor benignissime, rector egregie, multiplica super hanc civitatem & has tuas creaturas misericordiam & pietatem tuam, ut te rectore, te duce, sint ab omni vinculo diaboli enodati, recedant quoque omnes insidiæ latentis inimici, omnis ignis spiritualis nequitie extinguatur. Hoc dicto, statim ignis ab omnibus extinctus est, & omnes sanati sunt : dæmones verò, qui eos vexaverunt in aëre, omnibus visi sunt rugientes, & clamantes, Sancta Verona, quare nos torques ? Precibus tuis sumus victi, civitatem tuis meritis servasti. His dictis, fugerunt. Cives verò dictæ villæ audientes verba dæmonum, adoraverunt sanctam Virgineam, & illam noctem per annum illum quâlibet septimanâ in honorem ejus celebraverunt, unde semper feria quarta dicta est Nox sanctæ Veronæ usque in hodiernum diem.

E

ANNOTATA.

a Cùm historia Ludovici Pii imperatoris satis nota sit, solum observo omitti ab auctore unum è filiis Ludovici, Pipinum videlicet, cui pater Aquitania regnum dedit, quando Lotharium secum imperatorem declaravit, & Ludovicum Bavaria regem.

b Non Austria hodierna, sed illius partis Gallia, qua eo tempore Austria vel Australia vocabatur.

c Ludovicum hunc alii Germania regem vocant, alii Bavaria. Daniel in Historia Francia initium regni ejus refert ad annum 817.

d In parte primùm Galliarum, deinde in tota Francia.

e Hi gemini historicis prorsus sunt ignoti, licet regi Ludovico filii filiaque fuerint varii, quos vide apud Sammarthanos in Historia domus Francia tom. 1, pag. 278 editionis tertie. Raderus in Bavaria sancta tom. 2 pag. 240 vidit hanc difficultatem, & conjecturam suggerit, quâ utcumque tolli posset, si nulla alia in Actis occurreret. Verba ejus accipe : Mihi in his duobus Sanctis illud dumtaxat venit in mentem dubitare, an fuerint revera Ludovici regis Boiariæ, Pii filii, Caroli nepotis, filii, quòd nulla horum in ejus Vita, nec in chartis & scriptoribus Francorum mentio sit. Wion hoc affirmat, mihi non ubique certus. Auctores prisca Ludovico Boiariæ regi tres assignant filios tantum, Carolomannum Boiariæ & Italiæ regem, Ludovicum Germaniæ & Boia-

F

A. ANO-
NYMO.

Boiariæ, & Carolum III imperatorem. Suspica-
ri Veronam & Veronam naturales fuisse Ludo-
vici, fortasse non improbum sit: nisi fuere Lu-
dovici, nepotis Ludovici Pii, pronepotis Caro-
li Magni, quod non ausim affirmare. *Posses qui-
dem prior ex his coniecturis apparere verissimi-
lis, si Acta essent meliora, aut scriptores, qui
idem affirmarunt, antiquiores: verum, cum A-
cta aperte fabulosa sint, non ausim affirmare Ve-
ronam fuisse sororem Veroni, nedum patrem illis
fuisse Ludovicum Bavaria regem, ejusve filium
Ludovicum.*

f *Hæc aperte fictitia sunt, etiamsi crederemus
Ludovici filium fuisse Veronam: neque enim Ve-
rona discessu Veroni ad regnum pervenire poterat,
cum & alii superessent filii Ludovici, & aditus
ad regnum feminis semper fuerit interclusus a-
pud Francos.*

g *Hec risu magis quam fide sunt digna.*

h *Fictitius planè est ille Hungarorum rex Con-
rardus, cum ne reges quidem seculo IX haberent
Hungari.*

i *Ineptum rursus commentum, ut patet ex an-
te dictis.*

B k *Neque hæc hominis sunt sani aut sobrii.*

l *Cum nihil de his omnibus norint eruditi
Moguntini, ut dictum in Commentario num. 5,
fabulis annumeranda sunt, ut alia pleraque.*

CAPUT II.

Vita reliqua: mors & prodi-
giosa sepultura.

Parentibus
orbata mo-
nasterium
fundat:

I nterea Virginem præfatam parentibus mors
orbavit: quæ, exequiis transactis, omnia sua
pauperibus erogavit, nihilque nisi solummodo
nomen reginæ obtinuit. In quodam loco juxta
Rhenum cœnobium sanctimonialium constituit,
quod vulgariter Veronhoute a dicitur, & ibi per
mensum permanit.

a
mirabiliter
intelligit
mortem fra-
tris sui,

8 Cùm autem post spacium quinque anno-
rum post suam orbationem Moguntiam visitasset,
& ante suam aulam venisset, die pulcherrima,
mirantibus cunctis, illæ magnæ arbores cum ma-
gno sonitu versus occidentem corruerunt. Quod
ænigma præfata Virgo intelligens, amarè cepit
flere, dicens: Modò certissimè scio, quòd Ve-
ron frater meus mortuus est. Parate mihi curri-
culum, in quo ponetis duos boves & unum fa-
mulum: non plures volo.

cujus vult
quærere se-
pulturam:

9 Adeamus quærere tumulum dilecti fratris
mei. Multi autem de hoc mirantes, dixerunt
ad invicem: Quo modo possit Virgo sanctissima
mortem fratris sui ita certissimè scire? Ast ubi
vellet cum quærere, dubitabant. Quod Virgo in
spiritu intelligens, taliter respondit: O altitudo
cæli, Rex regum & Domine dominantium, qui
mirabilia magna solus, non meis meritis, sed
tuâ sanctissimâ gratiâ, hæc me scire fecisti, ad-
sis mihi, Domine, ut fratrem meum famulum
tuum invenire merear, quem vagando quærere
propono.

veniens ad
facellum
sanctæ Cru-
cis, docetur
divinitus,
ubi sepul-
tus sit fra-
ter:

10 Interim currus Virginis paratus erat: &
cum duobus bobus ac uno famulo recessit. Per-
venit interea Virgo præfata in Lotharingiam b,
pertransivit Rhenum & Mosam. Apud Traje-
ctum c villam antiquam una nocte permanit. Fa-
cto autem mane, Brabantiam intravit juxta vil-

b

c

lam, quæ Lovanium appellatur. Cùm autem vil-
lam pertransiret, haud longè venit in cappellam d
quandam in honore sanctæ Crucis dedicatam,
ad quam cùm pervenisset, stantes erant boves
quali fixi, nec ulterius ire potuerunt. Quod san-
cta Virgo videns, dixit: Hæc requies mea in se-
culum seculi: hic habitabo, quoniam elegi eam.
Et intravit ecclesiam, & ante sanctam Crucem
se prosternens, oravit, dicens: Salve Crux san-
cta, quæ in corpore Christi dedicata fuisti pre-
cium itineris mei, pax mea, salus mea, spes
mea, & gloria mea, sis mihi in adjutorium, ut
fratrem meum invenire merear & ad finem labo-
ris mei pervenire. His dictis Virgo Christi obdor-
mivit & audivit vocem de sancta Cruce ad se
loquentem: O sponsa mea electa, ego te elegi
caritate non ficta, locus, in quo jaces, erit tuus
tumulus, villa hæc à te nomen accipiet & pa-
trona ejus eris: surge & vade ad villam, quæ
dicitur Lembeka: ibi fratris tui monumentum in-
venies, ipsoque invento ad patriam tuam reverte-
re, donec adventus tuus ad me mihi visus fuerit
expedire. His dictis, beata Virgo à somno exci-
tatur, & laudem Deo reddens recessit.

D

d

11 Interea duo peregrini de Alemania juxta
villam sanctæ Crucis viderunt sanctam Virginem,
& quæsierunt à famulo: Estne domina hæc Ale-
manicæ regina domina nostra Verona? Cui famu-
lus? Est etenim. Domina, dixerunt, carissima
regina, argentum & aurum non est nobiscum,
situm habemus magnam, quid faciemus? Tunc
Virgo fixit baculum suum in terra, & dixit: Do-
mine Jesu Christe, qui abscondisti hunc fontem
à sapientibus & prudentibus, & revelasti eum par-
vulæ ancillæ tuæ: fac eum emanare, ut multi
hic reficiantur in mei commemorationem. Et
statim ibidem fons emanavit. Unde fons ille fons
sanctæ Veronæ e dictus est usque in hodiernum
diem.

E

fontem è ter-
ra elicit:

12 Post hæc Virgo currum suum ascendit, &
bestiæ recesserunt usque ad villam, quæ dicitur
Lembeka f, moxque in ejus ingressu omnes
campanæ dictæ villæ sonuerunt, & omnes inha-
bitantes dictam villam exultaverunt, mirantes
tamen, quare tam ingens gaudium habuerunt.
Videntes verò Virginem sanctam ingredi tem-
plum, secuti sunt eam. Cùm verò Virgo Dei
templum intraret, odor suavissimus omnium a-
romatum, florum & rosarum in ecclesia redo-
lebat, ex tumba sancti Veronis exiens, ut om-
nes infirmi, qui ibi venerunt, de diversis lan-
guoribus ex ipso olfactu sint sanati. Tumba ve-
rò sancti Veronis in adventu sanctæ Sororis suæ
aperta est, ita ut fratrem suum carnalibus ocu-
lis quasi viventem prospiceret: quæ flectens ge-
nua, dixit: Domine sancte, pater omnipotens,
æternæ Deus, qui me direxisti ab initio, te ju-
re collaudo, benedico & glorifico, quòd ser-
vum tuum fratrem meum, pro quo laboravi, te
duce inveni. Nunc video, quoniam tu laborem
& dolorem consideras, tibi derelictus est pau-
per, orphano tu eris adjutor, desiderium pau-
perum exaudivit Dominus, præparationem cor-
dis eorum audivit auris tua. His dictis oravit
Virgo super tumulum fratris sui per mensum.
Quo finito, omnibus valedicto, tumbam clau-
sit, & repatriavit.

e

pervenit
Lembekam
ad sepul-
crum fratris
sui: f

F

13 Reversa igitur ad regnum suum, quod
humiliter rexit & viriliter correxit, sanctissimam
Vitam apud Veronhoute b duxit. In hoc cœno-
bio mansit per decem annos, postquam venit de
tumulo fratris sui, ubi multa miracula fecit sem-
per

inde ad re-
gnum suum
& ad mo-
nasterium
redit:

A per in oratione stabilis, in refectorio sobria, in dormitorio modica quasi monialis, & vitam sanctimonialium duxit in jejunando, vigilando, cantando, legendo, orando, abstinendo, & obediendo. Præterea Virgo Dei quinque monasteria viroorum construxit, quæ regaliter dotavit.

*monialibus
valedicens
& pallium
suum relin-
quens,*

14 Post finem decem annorum Virgo Dei, cognoscens adesse tempus mortis suæ, disposuit regnum suum nepotibus suis, dixitque monialibus suis: Volo visitare fratrem meum, sorores carissimæ, ampliùs non revertar: sed ubi Deus voluerit, ibi requiescam. Pallium meum vobis relinquo, quod in mei memoriam retinebitis. Quibus flentibus & dolentibus, acceperunt pallium sanctæ Veronæ, ac tenuerunt ipsum pro magnis reliquiis usque in hodiernum diem: quod quinquies in anno populis ostenditur, scilicet in Nativitate Domini, in die Paschæ, in die Pentecostes, in die sanctissimæ Veronæ, & in dedicatione ecclesiæ *h* ipsius.

h
*discedit
Moguntiam: morbo
corripitur
& moritur:*

15 Post hæc Virgo sancta licentiam petiit, regnum contempsit, iter arripuit, & omne regnum propter suum discessum mœstissimum reliquit. Nihil secum tulit, nec famulos, nec famulas: sed sedebat super curriculum, quem duo boves pulcherrimi vehebant. Nulla alia confortia volebat, nec indigebat, sicque vale dicto recessit. Cùm verò ad Moguntinensem civitatem pervenit, adeo magna febris eam invasit, quòd ibi manere cogebatur, & cùm singulis diebus languor ingravesceret, in die post perceptionem Dominicorum Sacramentorum petiit, ut post obitum suum in curru corpus poneretur, & recedere cum bobus permitteretur. Quibus voventibus, dixit: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. His dictis, spiritum exhalavit. O sancta Virgo, beata progenies, partus sanctissimus! nam omnia signa dictæ civitatis sonuerunt sine aliquo adjutorio, omnes quoque infirmi de universis languoribus, ipsa moriente, sanati sunt. Obiit sancta Virgo in civitate Moguntinensi *i* anno ab Incarnatione Domini MCCCLXX, IV Kalend. Sept., regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est hon.

*Moguntini
multis af-
fecti malis,
corpus di-
mittunt,*

16 Post decessum beatæ Virginis episcopus & omnes populi sanctum corpus retinere nitentur, sed nequaquam potuerunt. Invasit autem tantus terror omnes Moguntinenses, quòd non fuerunt ausi loqui. Interea vexabantur diversis languoribus in tantum, quòd omnes mirabantur: quia moriente ipsa omnes infirmi sanati sunt, modò verò omnes infirmantur: nec tamen eam dimittere voluerunt. Insuper terræ motus magnus factus est, ita quòd templum sancti Petri corruit, & omnes cives tantus horror invasit & dolor, ut omnes irent per villam flendo & ululando. Tandem consilio sapientum sanctum corpus in curru suo posuerunt, & vestibus fericis circumvolventes, illud bobus annexis in pace dimiserunt. Quod cùm fieret, omnes campanæ sonuerunt, & angelici cantus in aëre auditi sunt, canentes: Veni electa mea, & ponam in te thronum meum, quia concupivi speciem tuam: & hæc antiphona cantatur à Moguntinensibus *k* semper in festo dictæ Virginis: qui vestimenta ejus tenent pro magnis reliquiis, per quæ magna sunt miracula: nam ibi infantes aborti reviviscunt, leprosi mundantur, febricitantes curantur. Quid plura? Dominus tantam pro ejus meritis operatus est virtutem, quòd omnes attingentes fimbriam vestimenti ejus ab omni morbo & dolore curantur.

17 Proinde sanctum corpus in curru jacens
Augusti Tomus VI.

cum bobus recessit usque in villam, quæ vocatur Confluentia *l*, in qua omnes campanæ sine aliquo adjutorio sonuerunt: & mirantes cuncti sancto corpori obviam exierunt. Quædam matrona paralytica videns sanctum corpus, ad id cucurrit, & palpando vestimentum de serico, quo erat opertum, sanata est. Cæcus quidam, & claudus, & accensus ante portam sedentes, de odore dicti corporis sanati sunt. Quid plura? Tanta miracula per eam Dominus facere dignatus est, ut vix referre valeat lingua carnis. Tandem venit ad villam sanctæ Crucis, quæ nunc dicitur Mons sanctæ *m* Veronæ: & cùm animalia cum curru juxta atrium pervenerunt, fixæ permanserunt, & signa sonuerunt, mirantibus cunctis incolis, & vicini ad tam grande spectaculum convenerunt, sanctumque corpusculum de vehiculo detulerunt, & cum magna reverentia & honore in facie ecclesiæ sepelierunt. Eo tempore erat per totam Brabantiam fames ingens, sic quòd multi homines fame perierunt, sed veniente sacro corpore tanta copia frugum venit, quòd omnes mirabantur. Tantus concursus fuit ad sepulchrum beatæ Virginis & piæ Patronæ, quòd in uno die dolium magnum oblationibus impleverunt.

A. ANONYMO.
*quod perve-
nit ad lo-
cum sepul-
turæ:*

m

18 Circa annum Domini *m* quidam custos, desperans præ nimia paupertate se suspendere desiderabat, & cum in ecclesia sanctæ Veronæ funem de campana arripiens laqueum præpararet, semper tamen, Sancta Verona adjuva me, clamabat. Venit quædam vox in aëre quasi nubes, quæ dixit: Miser expedias te: quid tardas? festina te; tua Verona juvare te non potest: pauper es & pauper morieris. Ille fortius desperans, laqueum præparavit: sed semper hoc verbum ruminabat, Sancta Verona adjuva me. Cui vox respondit, ut priùs: Festina te, miser, de tua inopia te nullus liberabit *n*. Cùmque ille laqueum fecisset, statim affuit sancta Verona cum sancta Gertrude *o* à dextris, & sancta Gudila à sinistris, & statim nubes disparuit. Quæ dictum custodem consolatæ sunt, & in bono statu eum dimittentes, evanuerunt. Qui ad se ipsum reversus, recordabatur, quid sacratissima Virgo pro se fecerit, & gratias agens Deo & beatissimæ Virgini, monasterium intravit, ubi in bonis operibus vitam finivit.

E
*edituus de-
speratione
& voluntaria
morte
liberatus.*

n

o

A N N O T A T A.

a Hoc monasterium diligenter quidem quæsi, at de eo non inveni, nisi vagas quasdam notitias, quæ me non omnino certum reddunt, an umquam existierit, aut etiamnum existat, cùm illa notitia ex hisce Actis oriri potuerint. Gabriel Bucelinus in Germania sacra part. 2., pag. 88 hæc scribit: VERONHOFEN Benedictinæ professionis nobile virginum monasterium, quod sub annum Christi MCCXC S. Verona condidit Ludovici regis Baviaræ filia. Miror sanè provinciam non indicari, in qua monasterium istud situm, si aliunde eam notitiam hausit Bucelinus. Nam, etiamsi in Menologio citato num. 3 in Commentario, ubi Veronhute nominat, istud collocet prope Rheni oram, vagam illam loci designationem ex his ipsis Actis haurire potuit, aut ab aliis accipere, qui illa ex Actis desumpserant. Nolim tamen hinc concludere, monasterium istud fictitium esse, cùm & Fasti Colonenses & Wion in Commentario adducti idem referant, & Antonius Jeyes in Chronico Generali Ordinis Benedictini ad annum 908 dictum

dictum monasterium à S. Verona conditum affirmet; aliique huic assentiantur. At malle ista probari ex documentis melioribus & antiquioribus, ut hæc saltem pars Actorum non vacillaret.

b Lotharingia quidem latius olim extendebatur quam hodie, divisaque erat in superiorem seu hodiernam, & inferiorem, quæ ipsam etiam Brabantiam complectebatur, ita ut Moguntia discedere posset in Lotharingiam inferiorem, & sic in Brabantiam pervenire: at inferior Lotharingia trans Rhenum non erat, adeoque ille non erat transcendendus, postquam perventum erat in Lotharingiam. Posset tamen utcumque excusari descriptio itineris minus accurata, si iter ipsam esset credibile.

c Trajectum urbs est Brabantie ad Mosam satis nota. Distat Lovanio leucis Belgicis circiter quatuordecim.

d Sacellum Sanctæ Crucis descriptissimum in Commentario num. 4.

e Fons ille hodieque frequentatur, & Virginis nomine vocatur, ut dictum in Comment. Addit traditio elicitum esse ictu scipionis S. Veronæ, quod facile credi potest. At malumus suspicari S. Veronam in eodem illo loco, aut in ejus vicinia piam ac solitariam vitam egisse, quam eò fuisse tali itinere, quale describitur, delatam Nam

quod Reginam vocet Alemannia, magis aperte falsum est, quam ut amplius refutari debeat.

f Lembeka, vulgò Lembeke, vicus est in confiniis Brabantie & Hannonie, ubi colitur S. Veronus.

g Hic & monialem & reginam facit auctor, nescius verisimilia fingere.

h Quid nisi figmentum auctoris & hoc esse suspicer, cum nullibi pallium istud appareat?

i Neque id verisimile est, licet neoterici aliqui idem scripserint.

k Fictitia hæc omnia, & ab omni specie veri aliena. Terra motus tamen Moguntia varii fuerunt seculo IX, ut videre est apud Serarium nostrum in Moguntiacis. Pro tempore mortis Wion designat annum 908, at sine fundamento, opinor.

l Confluentia urbs est satis nota ad Rheni & Mosellæ confluentes in ditone electoris Trevirensis, ac vulgò Coblentz dicitur.

m De loco actum est in Comment. Sacrum corpus ibidem quiescere certum est: at non credimus istud eo modo illuc delatum, quo id factum narrat hic fabulator omni fide indignus.

n Demoniacam vocem dicerem, si constaret de facto ipso.

o Actum est de S. Gertrude ad 17 Martii, de S. Gudila ad 8 Januarii.

DE BEATO ANTONIO RIPOLANO MARTYRE

EX ORDINE FF. PRÆDICATORUM,

TUNETI IN AFRICA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Beati Tirocinium sub S. Antonino; hujus de illo vaticinium; ejusdem Sancti meritis Beati conversio adscripta; translatio corporis; cultus.

C

ANNO
MCDLX.
Beatus Tuneti egregio
martyrio
functus:

Unetum (al. Tunis & Tunes dictum) notissima Africa urbs, regniq; Tunetani ab ea dicti caput, præclarissimum posteris exemplum præbuit heroica fortitudinis in B. Antonio, qui ibidem fuso sanguine pro Christiana fide ad Superos migravit. Ripulæ autem, natalis locus hujus Martyris (ut dicitur inter miracula cap. 1, num. 8) & quò sacrum ejus corpus postea translatum fuit, cultuque ac miraculis potissimum claruit, vulgò Rivoli, apud Baudrandum sic describuntur: Oppidum Italiæ in Pedemontio, cum castro superbo in colle sito, 8 milliariibus à Taurino in occasum, Segusionem versus, prope Doriam fluvium: hinc forsan dicitur ad Octavum, supple lapidem. Huic locorum duorum notitie subdo rationem, cur hic Beatus ab alio die ad hunc dilatus fuerit. Papebrochius noster inter alia, quæ de illo à se scripta nobis reliquit, Ob hanc, ait, informationem (quam sub nomine notitiarum Ripolensium postea allegabimus num. 10) huc translatus est Antonius à die 2 Maii,

ubi merè per accidens erat à me positus, quia e-
jus fueram in Aprili oblitus. Ita ille pro suo candore. Sed felix illa fuit oblivio, tum quia eum dedisset die non suo, tum quia alia de illo postea accepit documenta. Porro nomini ejus Antonio aliud adjectum lego. Nam in instrumento Baldesaniaco miraculorum postea memorando vocatur Antonius Molinerius. Vide etiam inter miracula cap. 1, num. 8. Post ecgraphum autem nostrum Fr. Constantii, de quo pluribus infra, subditur de præfato B. F. Antonio Neyroto (quantum lego) .. exastichon carmen, quod deinde dabimus.

2 De parentibus B. Antonii, anno natali, ac de vita in seculo acta, nihil in promptu habeo, quod scribam. Illustrissimus Joannes Lopez, episcopus Monopolitanus, in Historia Prædicatorum parte 3, lib. 2, cap. 63 indicat eum in Conventu S. Marci Florentie, cujus Prior erat S. Antoninus, vestitum habitu religioso, sed ab ipsis tirocinii primordiis magnâ laborasse inconstantia, indeque profectum esse in Siciliam, consulto eodem sancto Priore, qui frustra eum abducere satagebat

F

ejus inconstantia post ingressum Ordinis: S. Antonii prædictio,

A tangebatur ab istis cogitationibus, eumque premonebat non sine caelesti revelatione, prout addit idem auctor, si navem conscenderet, de periculo terribili anime & corporis. Hanc inconstantiam alia pessima subsequuta est, quando Tuneti Antonius noster simul cum religioso vestitu fidem Christi exiit, Mahometicam sectam professus. Sed Deus, qui non vult mortem peccatoris, oculis misericordiae filium prodigum respexit, ac gratia singulari roboravit, ut constantiâ heroicâ crudele martyrium pro orthodoxa fide subiret.

3 Mira verò ista beati Viri conversio adscribitur S. Antonini archiepiscopi Florentini meritis, quondam Prioris ejus, ut indicabam, Florentiae, cujus Acta illustravimus ad diem 2 Maii: ubi inter Analetha ex summario Processuum impresso num. 43, pag. 344 scribuntur ista de laudato S. Antonino, qui ibi & alibi Antonius vocatur. Frater Bartholomæus de Cavalcantibus de Florentia. . . dicit ista: Cùm recepisset ad religionis habitum Antonius, tunc Prior S. Marci, quemdam Pedemontanum, cui etiam nomen suum indiderat: qui receptus, post aliquod tempus, ad partes infidelium Africanas eum pervenisset, apud Tunetum barbarorum abnegavit Catholicam fidem. Postmodum auditâ in conspectu Domini præfulis Antonii pretiosa morte, & qualiter miraculis coruscasset; apparente etiam illi, juxta quorundam relationem, B. Antonio, ipsumque fortiter super tam gravi peccato redarguente; motus ille intus atque compunctus, ac fervore fidei caritate formatæ accensus, sequenti die in publicum prodians, ubi abnegaverat, iterum publicè Christum & fidem ejus constantissimè professus fuit, ac revocavit penitus abnegationem illam, mortem non timens, & amicitiam regis, quam contraxerat, & omnes mundanas prosperitates, quibus eum prosequi jam ceperat, & in posterum majores pollicitas contemnens; iniqui regis impio jussu à Mauris Saracenis, indignantibus & in eum lapidibus irruentibus, orans & in Christi confessione persistens, occisus gloriosum martyrium cum summa constantia consummavit. Cujus corpus etiam in cloaca fuit à Jesu Christo mirabiliter conservatum, & à Januensis fidelibus inde Januam translatum.

B Cujus meritis adscribitur

C De hoc factò, martyrio & miraculis D. Franciscus Castilionensis historiam scripsit, latius omnia continentem. Et Michaël Christophorus ann. lxxxii testificatur hoc habuisse à Fr. Baptista, seniore Ord. Prædicatorum, qui ab ipso Antonio tunc priore S. Marci, simul cum prædicto martyrizato, Religionis habitum susceperat. Et Fr. Jacobus Siculus d. Ordinis ann. lxxv idem dicit, & quia vidit martyrii locum, & intellexit historiam. F. Bartholomæus, qui sic videtur referre S. Antonini apparitionem, & conversionem Antonii, quasi hac ab illa non fuisset remota nisi unius noctis intervallo, non rectè rem narrat, sicut planum fiet ex dicendis § 2. Papebrochius præter hanc historiam à Francisco descriptam, profert è dicto summario testem xiv primi examinis, anno mdxvi instituti, his verbis: Michaël Christophori, annorum lxxxii testificatur, hoc habuisse à Fr. Baptista, seniore Ordinis Prædicatorum, qui ab ipso Antonio, tunc Priore S. Marci, simul cum prædicto martyrizato Religionis habitum susceperat. Deinde allegans examen tertium, de quo, ait, anno mdxix Romæ facta relatio, refert ista: Fr. Jacobus Siculus d. Ordinis, annorum lxxv, testis primus, idem dicit, & quia vidit martyrii locum, & intellexit hi-

Augusti Tomus VI.

storiam. Et testis II, annorum liv, Fr. Robertus Florentinus dicit idem audivisse à Fr. Baptista prædicto, & deinde legisse in hiltoria D. Francisci prædicti.

5 Quæ spectant ad Beati apostasiam, penitentiam, martyrium ac sepulturam, narrabimus infra ex Fratris Constantii, testis omni exceptione majoris, relatione: è qua etiam discimus, hunc Christi Pugilem sanctum fuisse in veneratione Tuneti post mortem suam, scribente eodem Constantio: Hactenus quatuor Christiani, omni digni fide, testati sunt, quòd, dum universis variisque oneribus morborum laborarent, & se eidem fidelissimo Christi Militi devotè commendarent, facti sunt statim incolumes. Divina autem providentia visum est, alium Martyri suo dare locum. Nam, sicut observat Papebrochius in notitiis, quas nobis reliquit sua manu scriptas de hoc Beato, & quas intellectas volumus, quoties infra citabimus Papebrochium, ut semel hoc dicamus; Papebrochius, inquam, observat ista: Mansit in Africa sepulcri honor. . . ; verùm hoc statim ac cœpit miraeulis clarescere; non existimantibus tutum Christianis thesaurum istum fetvare sub oculis barbarorum, translatum corpus Genuam est, & exigui, quo in Africa illud detentum est, temporis nullam habitam rationem videmus in Processu S. Antonini, aut in diplomate, quo B. Amedeus Sabaudia dux indicat translationem ejus secundam ad suas ditones faciendam. Duplex apud nos est ejusdem translationis apographum; alterum à Baldefano descriptum; alterum postea submissum, quod notitiis Ripolensibus annuero. Hoc typis subdimus, ita tamen ut varias lectiones prioris non simus omnino neglecturi. Sic itaque sonat:

6 Amedeus Dux Sabaudia &c. Cùm quadam singulari affectione illo noviter desuper missio fulgenti radio afficiamur, B. Antonio de Ripolis Ordinis fratrum Prædicatorum, è nostra ditone qui traxit originem, cujus corpus post dira ab infidelibus à [decennio *] citrà pro Christi fide illata * reconditum jacuit in Conventu dicti sui Ordinis Januensi, quod in præsentiarum ad nostri * singulares preces ab hinc ad Conventum Ripolarum diocesis Taurinensis transferri per Priorem & fratres dicti Ripolarum Conventus rogavimus; universis igitur & singulis officariis, fidelibus stipendiariis, & subditis nostris mediatis & immediatis ubilibet constitutis, ad quos præsententes fuerint exhibitæ, ipforumque locum-tenentibus, cuilibet in solidum strictissimè præcipimus & mandamus sub pœnis indignationis nostræ & centum marcharum argenti.

7 Ceteros autem officarios, & alios quoscumque nobis non subditos affectu singulari rogamus, [quatenus] sanctum * corpus ipsum per ditonem nostræ loca etiam & nobis non subdita liberè *, honorabiliterque & decenter transferri permittant, quemadmodum Sanctos decet; opem, auxilium, favorem & reverentiam præstantes, nullumque obstaculum *, impedimentum, aut quodvis aliud, quod absit, præpediatum * seu mali machinationem quovis inferentes modo, cunctos & singulos prælatos, & alios ecclesiasticos affectivè rogantes; ut litteris nostris fidem adhibeant, & Deum in Sanctis suis honorantes, id ipsum corpus honorificè recipiant, recipique permittant, & liberè transferre * ad locum usque * sibi in Ripolensi suo conventu destinatum: quod & singulare ob hoc nobis præstitum obsequium putabimus, & oppositum facien-

X x x 2

tes,

AUCTORE
J. P.

post apostasiam: translatio corporis

¶

amittente
Amedeo
Sabaudia
Duce,

* in hoc
Ms. vitiosè
centesimo
* f. adden.
supplia
* sic & al.
bi f. no-
stras

F

* al. distri-
ctè

cujus diplo-
ma datur:

* al. non
additur
sanctum
* al. non
additur li-
berè
* al. trans-
ferri per-
mittant,
obstaculum
* al. præ-
pedicium

* al. trans-
ferri
* al. non
add. usque

UCTORE
J. P.

tes, quasi nobis factam injuriam puniendos cenfebimus, & Dei & Sancti vindictam [in illos] haud dubitabimus. Datum Avilianæ die XII Augusti MCDLXVIII. Lamberti.

nonnulla

8 *Nomen hoc non invenio in alio nostro apographo; sed post annum 1469, qui ibidem, ut mox dicitur, correctionis gratiâ ponitur pro anno 1468, uti habet allatum diploma; post hunc, inquam, annum adduntur ista: Præsentibus Joanne episcopo Lausanensi cancellario Sabaudia, & aliis. Porro diploma Amedei Sabaudia ducis contuli cum alio exemplari ex Baldefano, de quo inferius, & ex hoc apographo transtuli non pauca in aliud, quod recitabam, uncinis tamen [] inclusa. Papebrochius antea indicatus vidit difficultatem in dicto mox anno 1468, & ad apographum Baldefanum notata reliquit sequentia: Si inter hunc Joannem & Guilielmum, anno MCDLXVII vitâ functum, mediavit Rudolphus juxta catalogum Sammarthianorum, brevis admodum fuit Rudolphi episcopatus: error tamen calami fuisse videtur, quo in charta Baldefani notabatur hoc diploma anno MCDLXVIII; cum deccennium initio indicatum non nisi per annum MCDLXIX possit verificari, nec probabile sit inter diem promulgatæ & factæ translationis integrum annum intercessisse.*

B

ad illud ob-
servaciones.

9 Primum autem . . miraculorum (quod produciatur inferius apud nos) ita describitur factum Cherii decimo post corporis adventum die, ut in margine notaverit Baldefanus annum MCDLXIX. Quod verò Sammarthiani aiunt dictum Joannem anno MCDLXXIV fuisse Cardinalem S. Petri ad Vincula, non consistit cum Ciaconio, qui huic titulum dat Juliano Cardinali Roboreo, nec ulius Joannis Lausanensis episcopi meminit inter illius temporis Cardinales. Ceterum Amedeus, cujus pio admodum ac religioso desiderio sacri corporis translatio ista contigit, est nonus inter alios synonymos, morum integritate & vita sanctitate spectabilior quàm dominatu terreno. De Actus ejus, cultu & miraculis tractavimus ad diem xxx Martii.

Beati cul-
tus.

C

10 Hanc verò corporis B. Antonii translationem reddidit celebriorem publicus ipsius cultus in Pedemontio, quem discimus è notitiis Ripolensibus ad Papebrochium missis, quæ ex Italico ita sonant: Corpus ejus est supra altare facelli ipsius in tumba marmorea. Festum ejus celebratur xxx Augusti: cantatur Missa, & sæpè dicuntur Missæ votivæ ad istud altare: sed non Missa nec Officium de ipso; quod hæctenus permiffum non est, nec usus obtinet. In dielis tamen notitiis indicatur, id non obstare, quo minus erga Beatum pia sit affectio. Et mox adduntur ista: Antequam facellum restauraretur, totum erat circumdatum anathematibus, cerâ, & spoliis infirmorum, qui favores à Beato acceperant, atque etiam tabellis; sed omnia per antiquitatem corrupta. Ibidem etiam sunt in præsentia tabellulæ aliquæ depictæ &c. Quibus adde, quæ in antecessum diximus num. 5. His publici cultus testificationibus inductus fuit Papebrochius, ut à die 2 Maii Beatum differret ad hunc diem. Per spolia infirmorum intelligo instrumenta, quibus infirmi utuntur ad supplenda utcumque miseriarum suarum incommoda, quæque Sanctorum altaribus, tamquam gratiarum à suis sospitatoribus obtentorum testimonia appendere solent, qualia sunt sulcra subalaria vel alia ejusdem vel diversi generis. Ex supra dielis conficimus, in cultu beati Martyris hic esse casum exceptum à decreto Ur-

bani Papa VIII per tempus immemorabile seu satis diuturnum ac legitimum ante idem decretum, ac proinde eum à nobis inferi posse Operi nostro inter alios presentis diei calicolas. Publicam quoque Beati venerationem ac salutarem invocationem patrocinii ejus corroborant miracula, quæ subnectemus post Martyrium ejus.

§ II. Scriptores, qui de hoc Martyre tractarunt; ejusdem martyrii chronotaxis; Ms. authenticum passionis & miraculorum.

Primus inter illos atque irrefragabilis auctori-
tatis scriptor est Frater Constantius ex Ordine
eremitarum S. Hieronymi, oculatus videlicet
rerum gestarum testis, Beati familiaris ac adgu-
tor &c., ut pluribus declarat in ejusdem Mar-
tyrio, quod in epistola, de qua inferius, descri-
psit. Asservatum illud inveni inter alias notitias
Taurinenses, & hoc titulo prenotatum; Dixi ac
invicissimè militis Christi beati Antonii de Ri-
poli, sacri Ordinis Prædicatorum, gloriosum
certamen, ac insigne martyrium feliciter incipit.
Et mox sequuntur ista: In Tunisio die vigesimo
Aprilis, millesimo quatercentesimo sexagesimo
extitit tractatus de martyrio cujusdam R. P. F.
Antonii de Ripolis, Ordinis Prædicatorum, edi-
tus per Fr. Constantium Heremitarum sanctissi-
mi Hieronimi de monasterio S. Raphaëlis de Ve-
netiis. In epistola verò, quæ hisce subjungitur,
ad FF. Predicadores potissimum scripta, exponit
B. Antonii martyrium ipsemet Frater Constans
de Insula Capri, Heremitarum societatis Fr.
Petri de Pisis*, ad præsens captivus regis Tu-
nici. Hæc ille de se. S. Petrum Pisanum, funda-
torem pauperum eremitarum S. Hieronymi, de-
dimus tomo III Junii, die XVII ejusdem mensis,
pag. 531 & sequentibus. Consuli etiam possunt,
quæ de eodem Sancto, ejusque congregatione ac
monasteriis collegit è variis auctoribus Hippolytus
Elyot tomo 4 Historie Ordinum monasticorum,
religiosorum ac militarium cap. 1.

Primus
martyrii
Scriptor,

E

* 1. Pisis

F

12 Vocabat se laudatus Constantius de Insula
Capri, secundum apographum nostrum, per quæ
intelligo natale ejus solum seu patriam. Capræ,
uti habet Baudrandus, insula Italiae, Campaniæ
adjacens . . , CAPRI hodie incolis vulgo, . . in-
sula regni Neapolitani, in mari Thyrræno. Plura
scribit Ughellus tomo 7 Italia sacra à columna
351 prioris editionis. Quæ porro Frater Constans
commemorat in dicta epistola de certamine ac
morte B. Antonii, summa cum fide commemo-
rat, ita ut in eadem non tam sit quærenda veri-
tas, quàm sponte se offerat, atque statim incur-
rat, ut ita dicam, in oculos lectoris. Cur au-
tem patriæ istius auctoris modo notata addiderim
secundum apographum nostrum, statim patebit.

ejusque pa-
tria & at-
tentionis:

13 Aliud exemplar apud nos est ex Ms. Flo-
rentino conventus S. Marci, hoc titulo: Vita &
Martyrium B. Antonii de Pedemontium Ordinis
Prædicatorum, qui fuit receptus ad Ordinem per
sanctum virum Antoninum postea episcopum Flo-
rentinum, martyrio coronatus de anno Domini
MCDLIX (immò 1460, ut postea ostendetur.)
Scriptor nomen suum ante Prologum exprimit his
verbis: Reverendissimo domino Jacobo Cardi-
nali

ex hoc
prompsit

A
* al. Casti-
tionensis

* i. e. enar-
rari

suam nar-
rationem

Franciscus
Castilionesis,
qui &
alia

nali Papiensi Franciscus Castilionesis * presbyter S. P. D. Ex prefato autem Prologo delibo in rem nostram hac pauca : Lege igitur hoc novum martyrium, magnæ virtutis exemplar, quod leni stylo ac currenti calamo exercitationis causâ ἐπεξηγήθη *. Sumpsit autem id ex longiori epistola cujusdam Fratris Constantii Cyprii, qui huic rei enarratæ præfens & inspector adfuit. Quam enarrationem ille unâ cum gravissimorum testium fide & attestations verissimam esse attestabatur. Hoc autem feci, ut brevior lucidiorque esset oratio. Sed vide, quanta fuerit archiepiscopi Antonii virtus & gratia post obitum, quæ tantum mereretur apud Dominum, ut hominem impietate & scelere deperditum ad pœnitentiam revocaret. Tantum enim valuit illarum sanctarum manuum inpositio, ut non possit malo exitu claudii, quod tam sancto principio cœprum fuerat. Vale.

14 *Observa primò* : Jacobus Amanatus Cardinalis Papiensis dictus ab episcopatu, idem ad quem Pius II, qui ipsum familia & civitate Senensi donarat, assumptus fuerat anno MCDLX, mox anno sequenti donatus purpurâ cum titulo presbyterali S. Chrysoconi, obiit MCDLXXIX, ex *Papebrochio*. *Secundò* : Frater Constantius, qui supra dicebatur in nostro Ms. de insula Capri, hic vocatur Cyprius. Et in narratione martyrii dicit Castilionesis : Frater Constantius, ab insula Cypri oriundus. Utrum sit verius, non constat certo ; etiamsi negare non possim, illud exemplar, quod antea assignabam, plurimis mendis respersum fuisse. An verò etiam mendosè hic scribat de insula Capri pro de insula Cypri, non est mihi satis exploratum. Est autem Cyprus notissima Asia insula in mari Mediterraneo. Apud nos quoque est Ms. epistola Cardinalis Papiensis ad Franciscum Castilionesem presbyterum, commendantis martyrium Antonianum, & hortantis ad veteres Martyrum historias digniori stylo reparandas. Hic titulus est, qui eidem epistola præmittitur. Ejusdem autem contextus sic incipit : Antonianum martyrium, quod misisti ad me, magna dulcedine sensus omnes complevit : etenim grande est & mirabile, & his tepentibus seculis inauditum.

15 Refertur etiam à te eo genere orationis, ut non majori fide tormenta illa subierit, quàm tu spiritu expresseris. Fecisti rem consentaneam sacerdoti, placitam Deo, & quæ nobis exemplo esse possit, si non ad eadem suscipienda, saltem ad toleranda patientius, quæ contra carnem nos premunt. Hortor, capeffas alia, neque hic finem industriæ facias &c. Signatur Romæ ad xxv Januarii MCDLXIX. Habemus etiam aliam epistolam laudati Francisci ad eundem Cardinalem, in qua, sicut prænotatur, pulchrè se eximit ab injuncto Martyrum opere. His addi potest alia, quam præ manibus habeo, hoc titulo : Hieronymus abbas S. Floræ Aretinæ (Vide Lubinum in Notitia abbatiarum Italia pag. 26) Francisco suo Castilionesi presbytero S. D. Sequitur hoc epistola argumentum in nostro exemplari : Commendat Antonianum martyrium. Tres istæ epistolæ . . post hanc, de qua agebam, Castilionesi epitomen sequebantur, uti colligo ex *Papebrochio*. Tertio : Alia idem Franciscus de Sanctis scripsit : nam tomo I Aprilis nostri, die v ejusdem mensis, pag. 478 lego, Majores nostros reperisse in conventus S. Marci Florentia codice vitam S. Vincentii (Ferrerii) anno MCDLXX editam per dominum Franciscum Castilionesem presbyterum, sacræ theologiæ doctorem, & in litteris

Græcis atque Latinis sui temporis eruditissimum, canonicum S. Laurentii Florentini, & plebanum S. Appiani.

16 *Et ibidem à nobis adduntur ista* : Qui anno MCDLXXI conscripsit vitam S. Petri martyris, ac proxime sequenti vitam S. Thomæ Aquinatis. *Papebrochius* adjungit hisce Francisci lucubrationibus vitas S. Marci Papæ, Christophori archiepiscopi Bononiensis, & Orlandi archiepiscopi Florentini post S. Antoninum. *Vitam seu potius Martyrium B. Antonii Ripolensis, à sape dicto Francisco conscriptum, Leander Albertus, qui floruit seculo decimo sexto, inseruit suo Operi de Viris illustribus Ordinis Predicatorum libro 2 in fine, sed omisso Prologo, & nos, inquit Papebrochius, insuper vidimus manuscriptam, sed absque Prologo, Mediolani in tomo I Ambrosii Tægii de Insignis d. Ordinis fol. 220. Fuit Ordinis Predicatorum, vixitque seculo 16. Habemus miracula è documentis authenticis, hoc titulo prænotatis : Aliqua miracula B. Antonii de Ripolis. Hac dabimus post Beati Martyrium. Aliud præterea Ms. in manibus habeo, quod continet miracula à R. D. Guilielmo Baldesano eruta, ex charta ejus manu scripta. Fuit is canonicus & theologus metropolitanæ Taurinensis, teste Papebrochio, à cujus erudito calamo Historiam S. Mauritii & Legionis Thebææ habemus. Scriptum verò ejus, quod venerat in manus Papebrochii, hoc fuisse exordio addit : Fr. Constantius Cyprius, Ordinis Eremitarum D. Hieronymi, monachus S. Raphaëlis de Venetiis scripsit martyrium D. Antonii Mulinerii de Rippolis Dominicanæ.*

17 *Anctores varii, qui post Fr. Constantium de hoc Beato scripserunt, lapsi sunt in chronologicos errores. Hujus primum referemus chronologicos errores. Hujus primum referemus chronologicos errores. Hujus primum referemus chronologicos errores.* Captus est Beatus . . secundo die mensis Augusti MCDLVIII : nono verò ejusdem mensis die idem & reliqui . . capti ingressi sunt urbem Tinetanam, ex cap. I apud nos num. 2. Deinde acciderunt ea, qua ibidem narratur à num. 3. Quo elapso tempore, secundo die Veneris post Paschale festum anni proxime decursi MCDLIX, die verò sexta mensis Aprilis . . Christi nomen . . & fidem Catholicam negavit . . & . . Mahometanam sectam confessus est, ibidem num. 6. Conveniunt calculi chronologici. Anno quippe 1459 incidit Pascha in diem xxv Martii. In illa verò apostasia stetit quatuor menses, ut ibidem sequitur : post quos respuit primo clam, ac deinde palam, expectans regem Tinetanum, qui erat in castris, ut coram quo erraverat palam, coram eodem rediret pariter ad fidem . . ac etiam anno revoluto, diem, in quo erraverat, expectaret : quo in proposito circa sex menses constantissimè perduravit, num. 8. Die Palmarum (xvi Aprilis) ad martyrium se accingit, regem adit, fidem profitetur, num. 8 & 9. Denique post promissa, minas & verbera, ille sanctissimus dies Jovis affuit, quo Dominus Jesus ultimam cœnam cum discipulis suis egit. Quo die . . in superna patria cœlestes comedit epulas, heroico utique martyrio perfunctus die xx Aprilis anno 1460, cum Pascha tunc incidere in diem xxiiii ejusdem mensis. Hac Constantii chronotaxis nitida admodum & concinna est ; ut mirum sit, nonnullos scriptores tam misere hallucinatos fuisse.

18 *Franciscus Castilionesis, qui suam tamen de Beati martyrio lucubrationem ex epistola Con-*

AUCTORE
J. P.

scripsit :
hunc secu-
tus Lean-
der Alber-
tus.

E

Errores
chronolo-
gici.

F

in quos va-
rii scripto-
res sunt
lapsi :

X x x 3

stantii lapsi :

AUCTORE
J. P.

stantii deprompsit, sic secundum nostrum apographum memorat: Tandem . . . frequenti populo, & praesente barbaro rege, gloriosum Christi nomen, sanctamque etiam fidem abnegavit. Hoc fuit viii Kalend. Aprilis, seu xxv mensis Martii, primam sextam feriam post Pascha Domini, millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono. Et postea, Aderat igitur, inquit, jam dies dictus, quo illi, nisi mutasset sententiam, moriendum erat. Is erat dies Jovis, quo Dominus noster cenam cum discipulis suis fecerat; iv Idus Aprilis, (sive decimus ejusdem mensis) ducitur ad praesidem &c. Verum neququam tunc temporis concurrere potuit cena Domini cum isto die: nam anno 1458 (quem in apographo nostro fuisse scriptum, sed correctum, posito anno 1459 invenio) pascha fuit die 2 Aprilis: anno 1459, xxv Martii: anno 1460, xxiiii Aprilis, ut modo indicavimus. Castilionensi adde Leandrum Albertum, qui beati Martyris a Christo defectionem ponit accidisse viii Idus Martii, id est, die viii ejusdem mensis: mortem autem signat die Jovis sancto, quarto Idus Aprilis, ex & cum Castilionensi. Ex dictis corrigendus quoque Lopezius, qui lamentabilem B. Antonii lapsum innotuit diei viii Martii; ejusdemque sententiam mortis mandata executioni scribit die Jovis sancto, die x Aprilis.

martyrii

19 Antequam perveniamus ad editionem Martyrii, dicimus, illud nobis de eodem praepaluisse exemplar, quod supra laudatus Frater Constantius conscripsit in sua epistola, cum sit primum ac genuinum, atque adeo aliis preferendum. Cupidus, aiebat Papebrochius, ad ipsum totius narrationis fontem perveniendi, Taurinum scripsi, & Rupulis curavi quaerendam epistolam praedictam: etiamsi securos nos, sicut praemiseras, de historiae totius veritate facit, quod Franciscus (Castilionensis) profiteatur in Prologo . . . se totam sumpisse ex longiori epistola, jam memorata. Quod vero cupiebat tunc Papebrochius, postea obtinuit, & magno nostro bono, cum Franciscus Castilionensis dicat in sua narratione: Quam (epistolam) nos pro arbitrio nostro amicorumque usum in commentarii formam redegitimus. Epistola vero genuina ab ejusdem commentario quantum differt. Magnam porro meretur laudem in notitiis Ripolensibus huc transmissis R. P. Franciscus de Malines S. J., Rector sapientis collegii Taurinensis: idque conficitur ex hujus ad illum epistola Taurini data xix Decembris mdc-lxxvi, in qua hac lego: Mitto tandem quae inventa sunt de B. Antonio de Ripolis. Multum debemus bonis patribus Dominicanis Ripolensibus, qui diu siverunt me habere quaecumque repererunt de isto Beato, donec invenirem hominem, qui posset omnia illa legere & describere.

apographa,

20 In alio autem apographo, quod manu sua scripsit Papebrochius, cuique praenotavit hunc titulum, Epitome a Fr. Constantio Cyprio teste oculato, subjuncta tractatu de martyrio Antonii, per R. D. Guilielmum Baldefanum transcripta; in illo, inquam, apographo, quod habebat Papebrochius, quando nondum acceperat praedictam ejusdem Constantii epistolam, subnexam invenio hanc metricam inscriptionem, quae etiam habetur in alio nostro eographo post epistolam Fr. Constantii.

Iste Ligur natus Antonius Rippolis exstat,
Cujus mors nostro tempore sancta fuit:
Nam se cultorem Christi dum rite fatetur,
Impia gens saxis enecat Afra Virum.

Ignibus extinctum tentarunt urere corpus:

Flamma tamen non est viribus usa suis.

Nec plura novi, quibus lectorem hic morari debeam; eorum enim, quae supersunt, ratio habetur in Annotatis ad Martyriam & miracula, quae subjicio. Illud autem sicut mendis praesertim contra orthographiam refertissimum est, sic idem illud emendabo in gratiam lectoris, daboque illud sub nomine Praedicatorum Ripolensium, propter praemissa modo ex epistola R. P. Malinesii, & dividam in capita & numeros. Idem feci in miraculis.

MARTYRIUM

Auctore Fratre Constantio Ordinis S. Hieronymi.

Ex Ms. FF. Praedicatorum Ripolensium.

CAPUT I.

Beati captivitas, apostasia ac poenitentia.

Univeris & singulis Christi fidelibus, & potissime omnibus, & quibuscumque reverentissimis magistris, baccalariis, lectoribus, ceterisque Fratribus Ordinis Praedicatorum, salutem exoptat, & manifestum facit frater Constantius de Insula Capri a, Heremitarum societatis Fr. Petri de Pisis ad praesens captivus regis Tunici. Visum est in non modicum interesse meam, singulis vobis notum facere omnibus, quod in urbe ista, omni memoria dignum non sine Dei ministerio nuper contigerit, cum & Christianus, & sacerdos, ac Religiosus, licet omnibus indignus, sim.

2 Quidam frater Antonius de Ripolis Pedemontensis, Ordinis Praedicatorum, qui ingressus est Religionem superioribus annis Florentiae in Conventu sancti Marci b, cujus erat tunc Prior Frater Antonius c, vir quidem integerrimus, qui deinde sua profus exoptante virtute & animi sinceritate ad ejusdem civitatis archiepiscopatum sublimatus extitit, dum Fr. Antonius de Ripolis Pedemontanus e Sicilia ad regnum Neapolitanum d migraret in quadam caravella e, cui Joannes Sardus praerat, captus per Nardum Aequinum, qui piraticam artem pro rege isto barbaro, contra Christianos (licet Christianus) exercet. Quod quidem actum est secundo die mensis Augusti mccccxviii f; nono vero ejusdem mensis idem Fr. Antonius & reliqui in eadem caravella capti & ligati colla funibus hanc ingressi sunt urbem.

3 Quibus per loca consueta urbis circumductis, & factis, ut moris est, spectaculo, idem frater Antonius & reliqui ad commune omnium regionum captivorum carcerem missi sunt. Quod ego, quam primum potui, ad eundem fratrem Antonium visendum accessi: quem plurimis hortatus sum verbis, suaeque inopiae, si non ut debui, ut valui, subveni; ipsumque diligentissime de confessione audivi, & dum in eodem carcere degeret, secum familiariter atque am-

Auctor in epistola ad PP. Praedicatorum

exponit

b
c

d e

f

B. Antonii

A cabilliter converfabar. Qui quidem cum in ceteris fatis bene moratus, &, ut decebat Religiosum, esse videretur, una in re, sed peroptima quidem deficiente, consideravi: hoc est, quod nimis impatienter, & iniquo animo flagellum carceris ferre videbatur.

captivitate

4 Quapropter perpauca elapsis diebus ad foras exeundum operam dedit. Nam permisit rex iste captivos, fideiussione praestita, extra carcerem degere. Et dum in hoc laborabat, certe nimis anxie atque impatienter se gerebat. Nam cum super excarceratione ejus scriberet ad spectabilem virum dominum Clementem Cicerum, tunc Januensem consulem, aliqua profecto inepte & scandalose dicebat: qua in re idem D. consul decrevit, non se de hoc homine impedire: sed rogatus atque compulsus precibus cuiusdam vener. Fr. Joannis ejusdem Ordinis Januensis capellani, eundem Fr. Antonium a dicto carcere idem D. consul extraxit, & pecuniam, qua dictae incarcerationi fuit opus, de suo proprio solvit. Sed priusquam exiret, spectabilis ille ac D. consul Clemens protestatus fuit, dictum Fr. Antonium esse Januensem, & propterea a captivitate liberandum.

carcerem

5 Ad quod petendum ipse differebat, quoniam super huiusmodi ad ducem, remque publicam Januensem scripserat: a quibus responsum expectabat, quo certior factus rem tutius veriusque prosequeretur. Quem quidem Fr. Antonium excarceratum F. Joannes praefatus in domuncula suscepit sua, simulque tam in domo quam in ecclesia in fundaco dictorum Januensium existente debebant: qui, licet sibi fuerint vestimenta Religioso & captivo necessaria, & convenientia impensa, nec quicquam reliquorum ad vitam necessariorum sibi defecisset; tamen, ut consueverat, fatis impatienter se gerebat, ac molestè ferebat ejus fortem, & hoc modo extra dictum carcerem quinque vel circa mensibus mansit Christianus.

g

*abjuratio-
nem fidei*

6 Quo elapso tempore, secundo die Veneris post Paschale festum anni proxime decursi mccccxix h, die vero sexta mensis Aprilis, seu diabolica suggestione superatus, seu ejus incredulitate atque perfidia compulsus, praesente isto rege barbaro, gloriosissimum Christi nomen, sanctissimamque fidem ejus Catholicam & apostolicam negavit, & detestabilem, falsam atque foedissimam Mahometanam sectam confessus est, & ut perfidus Maurus & Christiani nominis hostis infestissimus stetit quatuor menses pleno semper ore fidem nostram Christianam reprobando, & sectam illam maledictam Mahometi ad caelum miris laudibus ferendo.

C

Catholica

7 Quo quidem tempore dictorum videlicet quatuor mensium, librum, quem Alcoranum i vocant, transferre coepit ex lingua barbara in linguam Latinam vel Italicam, adhibito sibi quodam, qui utramque linguam Latinam vel Italicam optime noverat: in quo libro continentur omnia, quae ad eandem perditissimam sectam pertinent: quo in libro vidit, clarèque cognovit, nihil esse praeter errores & falsitates, ac omnia ludibrio penitus habenda, ipsoque auditu vel horrenda vel deridenda k.

*resipiscen-
siam.*

8 Itaque viso errore, & cognito peccato suo, adjutus a Domino Deo vivo & vero, qui neminem ad se redeuntem respuit, doluit, & percussus, ut mirabiliter sanaretur tamquam Paulus apostolus persecutor fidei, calicem decrevit bibere passionis, & in primis expulit uxorem,

quotidieque dicebat Officium tamquam Christianus & Religiosus, & reliqua omnia, quae secretò facere poterat. Nam ad ea, quae erant facienda palam, fuit sibi consilium, regem istum expectare, qui erat in castris, ut coram quo erraverat palam, coram eodem rediret ad fidem pariter, & ad vitam, ac etiam anno revoluto diem, in quo erraverat, expectaret: quo in proposito circa sex menses constantissime perduravit.

**A. CON-
STANTIO.**

A N N O T A T A.

a *Suspicio legendum Cypri, sicut scribunt alii: etenim cum hoc exemplar sit valde mendosum, facile etiam hic mendum irrepsit.*

b *Quem locum, uti addit Castilionensis, Cosmus Medices, vir ea tempestate opibus, auctoritate & prudentia admodum praestans a fundamento erexerat.*

c *Castilionensis: Receptit ad Religionem atque induit ipsemet habitu S. Dominici. Beati autem nostri conversionem adscribi meritis S. Antonii, diximus in Commentario previo num. 3.*

E

d *Notissima sunt regna Sicilia ac Neapolitanum.*

e *Caravella; vox Italica, species navigii, ut dicitur in auctiore editione Glossarii Cangiani.*

f *De calculis chronologicis, quos in hoc martyrio ponit Constantius, aliorumque hallucinationibus ex ipso correctis, consule Commentarium num. 17.*

g *Funda, bursa, crumena, Italis... Proprie verò FUNDAM appellarunt recentiores locum publicum, in quem conveniunt mercatores de rebus suis & commerciis invicem acturi, quod in eo deponatur communis eorum thesaurus vel pecunia ad eadem commercia, atque adeo merces ipsae. Hoc autem nomine veniunt bursa hic Antverpia, & Amstelodami &c. FUNDICUS eadem notione & origine: Itali etiamnum FUNDACO vocant, quod anteriores FUNDAM, vel nostri FONDE. Scribitur etiam funicus, fonticus, fundicus &c., ex Glossario Cangii, in quo adduntur exempla scriptorum.*

h *Dissonat exemplar Francisci Castilionensis, sed errat. Consule Commentarium.*

i *De initiis Mahometis, ejusque putidissimo libro, quem Alcoranum vocant, vide tomi v Augusti diem xxv in Annotatis ad Vitam tertiam S. Ludovici Francorum regis pag. 708 littera b.*

F

k *Franciscus Castilionensis: Qua ex re coepit paulatim resipiscere, cum in eo (Alcorano) nihil sanum, nil cohærens, & non nisi fabulas & ineptias reperisset. Sed cum nonnulli ex Italia mercatores eò applicuissent, fertur ab eis, quidnam novi afferrent, quæsisse: cui cum inter alia narrarent, sanctissimum archiepiscopum Antonium vitâ defunctum esse, ex eoque manifesta signa sanctitatis & miracula fieri, illico percussus animo immutatus est, poenitentiaque ductus, coepit primum uxorem, quam barbarica lege duxerat, a se rejicere &c.*

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

CAPUT II.

*Publica fidei orthodoxa professio,
martyrium, sepultura,
gratia per Martyrem
aliis collata.*

*Ad profi-
zendam
Christi fi-
dem se pa-
rat intrepidus :*

ET ecce rex adventavit. Bonus autem Christi miles arma ad victoriam suam necessaria se statim induit : cuncta omnia sacratissima accepit Ecclesiae Sacramenta : quibus peractis omnibus, pauca quidem, sed mira cum gravitate ad detestationem perditissimae sectae & sacratissimae nostrae fidei commendationem dixit coram omnibus Christi fidelibus, qui illo die Palmarum *a* in ecclesia erant congregati, ubi ego ipse tunc fidem Christi praedicabam, & assumpto sanctissimo habitu suo, à dicto F. Joanne concessio, rasoque capite & remanente corona, lætissimo animo inde discessit, & ad locum, ubi regem convenire debebat, velocissimo gradu properabat, ut maximo finalique supplicio suum lueret errorem, & Jesum Christum verum Deum, & hominem, quem verbis, & sanguine *b* palam negaverat, verbis & sanguine palam confiteretur.

O mira Dei bonitas ! O inexplicabilis omnium hominum linguis clementia ! quae nunquam servis suis opem ferre negat, quae omni tempore pulsantibus ostium aperit. Sciebat enim fidelissimus ille Dei Servus crudelissimè se moriturum, & ita forti atque securo animo persistebat, quod non ad violentissimam mortem, sed velut ad suave gaudium videbatur accedere, nec ipso oris aliquatenus mutato colore, quod inter caetera potissimum mirabile notavi : nam interfui & vidi.

adit regem,

10 Itaque solus, sed magni Dei consilio sibi comite, castellum adivit, regemque alloquens, magna ibi magnatum assistente corona, alacri atque intrepido animo, alta & clara voce confessus est, se esse Christianum, & confitendo Christi fidem ad moriendum se esse paratum, semper magnificando Christi nomen & suum nefandum errorem mirabiliter detestando. Quod rex audiens, admirans hominis constantiam & fervorem, coepit eum placidè ac suaviter blandiri, & admonere, ut ad primum suum rediret errorem, alioquin vitam ejus, quam lætissimam atque deliciosissimam agere posset, cum acerbissima morte commutaret, & si ad Mahometi sectam reverteretur, quod magnis eum muneribus afficere non dubitaret.

*ejusque
munera
spernens
carceri
mancipatur :
* f. regnicolas*

11 Cui regi constantissimus Vir respondit, non egere muneribus suis : sed eum hortabatur atque admonerat, quod pro consequendis divinis aeternisque muneribus ad Jesum Christum, uberrimum misericordiae fontem, concurreret, secumque omnes regniculos * atque subditos suos traheret, & sic optimus esset & rex, & dux, nullamque putaret rectam esse viam, quae ducat ad patriam, praeter Christi fidem. Quae omnia & multa alia ad idem tendentia rex audiens, hinc stupore confusus, hinc irà ardens, iussit illum ad carcerem duci, causamque ad praesidem, seu primum dictae sectae deferri, qui hominem merito supplicio puniret.

12 O felicem hominem ! O rem per universa

orbis loca praedicandam ! Quis est hominum, qui dicere posset, quae furià, quo fremitu ille tunc captus, quot alapis, quotque verberibus & in facie & in capite crudelissimè fuit percussus. Nam illorum omnium, qui crudeliùs ferociùsque secum agere poterat, fortunatiorem se esse credebat. Sed ad dicendum & ad credendum difficilius est, quae constantia atque fortitudine praedicta omnia ille tolerabat semper Christi nomen confitendo & laudando : Itaque introductus est [in] carcerem, & statim ego, non quia opus esset, sed ut tanto negotio aliquid praestarem obsequii, eum hortatus sum meis litteris, & idem fecerunt nonnulli mercatores Januenses, atque miserunt omnia ad vitam necessaria & ad vestitum : sed ille tantummodò parum panis & aquae capiebat, reliqua verò pauperibus Christianis, & captivis in eodem carcere detentis impartiebatur.

D
*crudeliter
in eum sa-
vitur :*

13 Crastina verò die fuit ad praesidem praedictae sectae ductus, qui praeses mirum in modum conatus est eum ad primum suum deducere errorem modò blanditiis, modò maximis pollicitationibus agendo : & demum terribilem cruentamque mortem, quae vitam finiturus erat, ante oculos ponebat. Sed bonus atque fidelis Miles iisdem armis, quibus regem priùs vicerat, hunc praesidem prosternebat, ac penitus conquassabat : quibus praeses resistere non valens, eum ab ejus praesentia auferri iussit, & ad carcerem duci, sibi denunciarì, quod si infra triduum ad primum suum non reverteretur errorem, & nomen Mahometi palam non confiteretur ; horrendissimo genere mortis sibi moriendum esse, exploratum haberet.

*promissis
frustra tenta-
tur :*

14 Quibus dictis verbis fuit reductus ad carcerem, & inter reducendum alapis saepius aliisque verberibus lacerabatur. Post quod triduum, ecce subsequens ille sanctissimus dies Jovis affuit, quo Dominus Jesus ultimam coenam cum discipulis suis egit. Quo die verus Christi Discipulus cum praepatore suo in superna patria caelestes comedit epulas. Illa namque ultima die, & vice, praedicto coram praeside fuit ductus. Quem postquam praeses frustra monuit atque terruit, censuitque nulla vi nulloque ingenio à suo proposito posse moveri, ad praebendam jugulo * cervicem, atque totum corpus lapidibus conquassandum suam iniquam sententiam condemnavit.

*acerbissimi
casus*

** f. gladio*

15 Quae sententia promulgata carnifices mansuetum Christi Servum furioso impetu secum trahentes, ad locum talibus deputatum abierunt : quorum carnificum clam aliquibus vocatis, qui & nostram noverant linguam, & majorem vim ingenii habere videbantur, iussit praeses idem, ut dum ad locum martyrio praedestinatum accederent, non desisterent, quoad possent, ab ejus proposito hominem abstrahere, & si viderent usque ad illud extremum vitae suae eum aliquo modo à suo moveri proposito, ad eum illico reducerent, nec deinceps aliquid sibi inferrent molestiae. Quae omnia lictores illi diligentissimè peregerunt ; sed nequaquam * laboraverunt.

F
*capite dam-
natur,*

16 Nam qui se totum Deo dederat, nec praesces, nec minas hominum curabat, & quo asperius vapulabat, & ferventiùs Deum orabat, & percutientibus ignoscebat. Dumque esset jam loco constituto propinquus apud Christianorum funditos expoliavit se habitum suum, quem licitoribus illis dedit, dicens : Servate hunc habitum ne sanguini involvatur : quem si purum ab omni labe atque fordibus, Christianis dederitis, gra-

** nequid-
quam
ac constan-
tia magna
& pietate*

A gratum ab eis pretium habebitis; quem illi acceperunt, & sic facturos fore promiserunt atque fecerunt. Et ecce ad proprium locum applicaverunt, ubi fidelissimus Christi miles ipso spiculatorum exoravit Deum orandi spatium, & positus genibus ad terram, manibus verò ad cælum elevatis versus Orientem, cum ingenti fervore orabat, magna ibi Maurorum multitudine aspiciente & admirante, & quàm plurimis etiam Christianis, quoniam locus ille prope Christianorum funditus est. Quem sic perorantem * & quasi raptum ad cælum omnes spiculatores illi, ac etiam quàm plures aliorum Maurorum ibi astantium magno cum fremitu, vocibus atque tumultu, alii lapidibus, alii gladiis percutere cœperunt.

* f. permanentem

martyrium subit, miris modis * f. quantumque

B 17 O res admiranda atque omnium hominum tenacissimâ memoriâ retinenda! quàm piè atque benignè Deus agat cum fervis suis, quotque * robore eos maniat atque confirmet. Nemo fuit, qui audierit eximium illum Virum vel vociferare vel conqueri, vel inclinatione vel motu, seu nutu aliquo vehementissimos illos ictus & maximè lapidum fugere, aut illis aliquo modo cedere; imò cum nullis esset aut catenis aut funibus vinculus, sed toto corpore solutus, ita stabat immobilis, quòd non ut vinculus, sed ut clavis affixus esse videbatur: donec vis maxima lapidum atque copia eum prostravit ad terram, totumque obruit, & sic beatissimam illam animam suo Creatori reddidit. Quo factò, eò magna congeries lignorum [allata est] quâ accensâ fuit corpus illud igni appositum, ut combureretur. Mirabile dictu; sed quòd ipse vidi, possum & debeo dicere palàm, jacuit cadaver illud longum temporis spatium inter flammam, & postquam illud inde amoverunt, non fuit de ejus capite atque barba unicus capillus igne læsus inventus.

divinitus honoratum:

C 18 Magna enim pars capillorum ejus tam capitis quàm barbæ à Christianis in præsentiarum detinentur. Quòd quidem cadaver flammis subtractum, totum, ut erat laceratum ac ictibus saxorum conquassatum, & vulneribus saxorum seu gladium transfixum, per omnia celebriora loca civitatis ad dedecus & etiam ad terrorem circumtulerunt, & demum in quamdam foveam plenam sordibus immundis, ac pessimum foetorem exhalantem projecerunt: unde operâ mercatorum Januensium non sine pecuniarum copia ductum fuit, & ad eorum ecclesiam, in eorum fundaco existentem, delatum omnes mercatores Januenses magno cum caritatis & devotionis fervore cereis accensis susceperunt, & in primis limum, ceterasque sordes, quæ hærebant cadaveri, abstulerunt, lotumque aquâ purâ atque solâ calidâ, atque inde frigidâ, optimè redolebat: quòd deinde redolentissimâ rosarum aquâ totum aspergi, & in terram sepeliri, fuit omnibus consilium: sicque actum est.

ipsum sepultura:

d * f. adden. robur

19 Nam manibus ipse meis cadaver illud indui habitum suum, & in quadam capsa lignea clausa sub pedibus Crucifixi sepelivimus in dicta ecclesia Januensium. Ipse enim illum suo tumulo locum elegerat d. Admirantur omnes, qui huic novæ atque maximæ rei interfuerunt, tantam viri constantiam, tantumque inexpugnabile *: nec aliquis dubitare potest, quin tamquam verus Christi martyr suam diem feliciter egerit extremam, & sua pretiosa morte vitam sit adeptus æternam.

20 Quòd ita esse jam immensus ille munerum largitor Deus ostendit; cum hætenus quatuor Augusti Tomus VI.

Christiani omni digni fide testati sint, quòd, dum universis variisque generibus morborum laborarent, & se eidem fidelissimo Christi Militi devotè commendarent, facti sunt statim incolu-
mes e. Valetè in Domino Patres reverendissimi, domini mei. Sed quòd utile aut bonum in hac epistola dixi, non meis, sed sancti hujus Viri meritis imputetur. Si quid verò superfluum & non bonum inest, solùm meæ ignorantia & negligentia hoc accidisse, ab omnibus judicetur. Vos autem, Patres, Deum pro me oretis, quæso, ad laudem Domini nostri Jesu Christi per infinita secula seculorum. Amen.

A. CONSTANTIO. quatuor Christiani per Beatorum sanati.

A N N O T A T A.

a Illo die Palmarum, qui anno Christi 1460 incidit in diem xvi Aprilis. Vide Comment., ubi dedimus martyrii chronotaxim.

b Hinc videtur colligi, quòd abjuratorem Christi scriptam subnotaverit Antonius suo sanguine.

c Baldesanus in epitome martyrii descripta: Eum præsidis Caddi judicio in carcerem tractum dimisit.

d Quàm minore cum emphasi narrat ista Castilionensis; postquam de suavissimo odore corporis egisset: Tandem, inquit, à fidelibus curatum (corpus) omni diligentia, piè atque honestissime in areula conditum, in ecclesia postremò Januensium, quæ in eadem civitate Carthagini sita est, sub pedibus Crucifixi est sepultum: is enim adhuc vivens eum sibi sepulturæ locum delegerat. Satis autem noti sunt Genuenses, qui hic & alibi vocantur Januenses.

* i. e. Tui neti

e Hæc Castilionensis. Nec multo post cœpit Dominus per martyrem suum Antonium non pauca signa & miracula in testimonium tantæ virtutis ostendere &c., quæ mox inferius hic sequuntur. Deinde rem miram singillatim narrat, quam & nos statim dabimus, ubi de miraculis agemus. Denique Beati martyrium laudans, sanctorumque Martyrum collegio eum adscribendum censens, narrationi suæ idem scriptor imponit finem.

MIRACULA

AUTHENTICA

Ex tabulis Mss. Ripolensibus
PP. Prædicatorum.

CAPUT I.

Mira maris tempestas; sanata
surditas, oculus pessimè affectus, paralysis.

Miraculis, quæ è dictis tabulis mox daturus sum, rem miram præmitto aliunde. Franciscus Castilionensis sapissimè supra citatus, ista fertur commemorat: Nec multo post (sepulto Beati corpore) cœpit Dominus per martyrem suum

Orta in mari tempestas

Y y

Anto-

XX MS.

Antonium non pauca signa & miracula in testimonium tantæ virtutis ostendere, habeturque adhuc à fidelibus, qui isthic habitant, in honore & reverentiâ non parvâ. Quin & quod ipse à Borzano Janifglazio cive nostro, viro sanè nobili genere opibusque & maritimis laudibus glorioso, accepi, non est prætermittendum. Ipse enim, & aliàs sæpius mercaturæ gratiâ, & non multo post obitum hujus B. Martyris eò se contulerat. Dumque ibi aliquot dies moram traheret, accidit, ut nonnulli ex illis infidelibus è portu in altum, magna cum cæli & maris tranquillitate, solverent; nec multo pòst in eundem portum, acti gravissima tempestate, redirent. Quam rem admiratus hic noster civis, quæsiivit à quodam sibi familiari, qui unus erat ex iis, qui in ea navi fuerant, quid causæ esset, ob quam tam citò remeassent, & quæ fuisset illa maris vexatio, cum nusquam nisi tranquillitas undique cælo marique eo die apparuisset.

ob lapides, quibus Beatus fuerat appetitus, irreverenter habitos.

B

2 Cui ille respondit, nescire se prorsus, unde id factum esset; verum nusquam hoc proferret admonuit; hanc fuisse eorum, qui in navi fuerant, opinionem, eam tempestatem marisque motum ea de causa illis exortum esse, quòd, cum arenam saxaque in navim inferrent, ut facilioris navigationis causâ fieri consuevit, aliquot ex illis lapidibus, quibus Vir sanctus percussus fuerat, se importasse arbitrabantur. Cumque aspera gravique procella subito exorta premerentur; pœnitentiâ ducti cœperunt inter se scelus, quod perpetraverant, agnoscere & profiteri; sicque veriti, ne in interitum abirent, non progredi, quòd instituerant, sed in portum redire decreverunt. Eaque de causa in eorum etiam cæcis animis, aliorumque, qui id audierant, ortus est timor non parvus, & B. Martyris reverentia.

Surdus auditum recipit:

C

3 *Miracula sequentia damus è nostro exemplari Ms., quòd desumptum est è tabulis PP. Dominicanorum Ripolensium.* Anno Domini millesimo quatercentesimo septuagesimo, Indictione tertia, die vigesima quinta mensis Aprilis, actum Ripolis in sacristia ecclesiæ FF. Prædicatorum de Ripolis, præsentibus ibidem N. Valeriano Provana, & Simondino Grande testibus &c. Notum sit omnibus, quòd instantibus & requirentibus V. Fr. Laurentio Barfotti, Fr. Claudio Carfelli, & Fr. Martino Rughetti, & fratribus conventus ejusdem loci ecclesiæ ibidem, honesta mulier Catharina uxor Jacobi Pistoni de Cargnano dixit, & in rei veritate attestata fuit, quòd dictus Jacobus Pistoni, ejus vir, de anno præsentis post festum Nativitatis Domini, & ante carniscipium astitit surdus, in tantum, quòd nihil audiebat per spatium quindecim dierum, & quòd vovit B. Antonio de Ripolis, quòd, si posset liberari, quòd veniret vel mandaret ad visitandum corpus dicti B. Antonii, & quòd incontinenti, quòd vovit, fuit liberatus, in tantum, quòd ita benè audivit mediante gratiâ divinâ, sicuti numquam passus fuisset surditatem, & ut antè audiebat. De quibus præmissis dicti venerabiles Fratres perceperunt instrumentum &c.

oculus

4 Anno Domini millesimo quatercentesimo sexagesimo nono, Indictione secunda, die vigesima octava mensis Decembris actum Ripolis in claustrum ecclesiæ sancti Dominici, Ordinis Fratrum Prædicatorum juxta ostium dictæ ecclesiæ sancti Dominici, præsentibus ibidem Andrea Graffi, Constantino Grayloto, Bartholomæo Batuelli, Gaspardo & Baldufardo fratribus de Bathuellis de Ripolis, ac Matthæo Roda de Ma-

lezeto mandamenti b Bardoneschiæ c*, testibus &c.

D

b c

* al. Bardoneschiæ. pessimè affectus

5 Notum sit omnibus, quòd constitutus ante præsentiam ipsorum testium, & mei notarii infra scripti, ac ad requisitionem ven. Fratris Bernardini Allani ex Fratribus Prædicatorum de Ripolis, videlicet Andreas Forneri de Malezeto mandamenti Bardoneschiæ, dixit ibidem, & realiter attestatus fuit cum juramento, per eum in manibus mei notarii infra scripti præstito; quòd sunt quatuor anni elapsi, vel circà, quibus ipse Andreas passus fuit maximum dolorem in oculis suis, & quòd per certum spatium dolor oculi sinistri conversus fuit ad oculum dexterum, in [tantum] quòd dictus ejus oculus dexter tantum sibi dolebat, & tantum dabat sibi dolorem, quòd non poterat durare, nec illud malum pati, & quòd jam sunt plures dies, quòd dictus oculus dexter tantum faciebat sibi dolorem, quòd nesciebat quid facere, & jam erat totus cooperatus de tela, & magnam telatam d habebat super eo, nec de eo jam pluribus diebus non poterat videre.

d

E

sanatur:

6 Ex quo venit sibi ad notitiam, quòd beatus Antonius de Ripolis faciebat multa miracula: quo audito vovit, & fecit devotionem ad dictum B. Antonium, quòd, si posset de dicto oculo liberari, quòd veniret Ripolas pergere ad visitandum corpus dicti B. Antonii de Ripolis: quâ devotione, & promissione facta, illico liberatus fuit de dicto oculo, in tantum, quòd quia nihil postea sibi doluit, & ita bene de dicto oculo vidit & videt [in] tantum [tamquam] si nullum malum in eo passus fuisset, ex quo hac de causa huc venit ad dictum corpus B. Antonii visitandum: de quibus præmissis præfatus Fr. Bernardinus nomine præfati conventus percepit instrumentum aut plura &c.

testimonium

7 Anno Domini millesimo quatercentesimo sexagesimo nono, Indictione secunda, die Martis, vigesima nona mensis Augusti, modicum ante horam nonæ, actum in finibus Ripolarum, in via publica, quâ itur versus Beynascum e ante pratum nobilis Vincentii Felixi, præsentibus ibidem nobili & egregio domino Philippo de Opeccis de Vico-novo, magistro hospitii illustrissimæ D. D. Mariæ de Sabaudia f, ducissæ Mediolani, Ripolarumque & Vigoni &c. domina, & egregio D. Martino de Ripa de Villafranca castellano Ripolarum, & prælibata illustrissima D. ducissa, nobili & egregio Joanne de Monte majori presbytero, D. Andrea Naxy, Joanne Peggeoqui de Ripolis, & quàm plurimis aliis ibidem existentibus testibus.

e

f

F

8 Notum sit omnibus, quòd cum conducere-tur corpus beati Fr. Antonii Mullinerii de Ripolis à civitate Januæ ad locum Ripolarum veniendo, [unde] oriundus erat; cumque ibidem pervenisset, & cum certa multitudine gentium*, in qua quidem multitudine inter alios erant duo probi viri de loco Cherii, qui vocantur Bartholomæus, filius quondam Jacobini Bocha, & Joannes Mochani, qui veniebant associatum dictum corpus à loco dicto Cherii usque ad locum Ripolarum, causâ manifestandi miraculum, quod fecit dictus B. Antonius.

de muliere

* i. e. hominum, Gallicè gens.

9 Ipsi siquidem Bartholomæus Bocha & Joannes Mochani simul concordés ibidem dixerunt, & cum juramento per eos in manibus mei notarii infra scripti præstito juraverunt, & attestati fuerunt in rei veritatem, vidisse quamdam feminam de Cherio g, quæ vocatur Helena, uxor Facini

per intercessionem

g

A Facini Gaudini de eodem loco Cherii, quæ erat paralytica, nec se juvare poterat de tota sua persona, nisi de tibia sua dextera, nec ire poterat per vias & vicum nisi unâ crozâ *h* sive scatiâ ** i*, & uno baculo, quam scatiâ & baculum dicti Bartholomæus & Joannes deferebant post dictum corpus pro manifestando populis, & sic steterat dicta Helena cum dicta infirmitate per spatium trium annorum proximè præteritorum, & quoad ad ejus notitiam pervenerat conductio dicti corporis B. Antonii.

B *B. Antonii* *k* Propter quod fecit devotionem & precheriam *k* suam ad dictum B. Antonium die Sabbati proximè præterita, quæ fuit vigesima sexta mensis hujus Augusti, & die sequenti Dominico fecit se portare cum dictis croza & baculo de nemore circa horam vesperarum ad ecclesiam sancti Dominici Ordinis Prædicatorum de Cherio, ubi repositum erat dictum corpus B. Antonii in sacristia dictæ ecclesiæ, & facta oratione per dictam Helenam, ipsa existente ante cassam ***, ubi repositum erat dictum corpus, croza, quam habebat dicta Helena, divina gratia mediante, se movit à manibus dictæ Helenæ, & saltavit super dicta cassa, remanente ibidem dicta Helena quasi libera à dicta infirmitate coram populo ibidem aggregato, præmissâ apertè vidente, & ipsi Bartholomæo & Joanne, qui attestati fuerunt præmissâ vidisse.

sanata
** i. e. hereterna*
11 Postmodum verò die herina ***, quæ fuit Lunæ, & xxviii mensis hujus Augusti, volens dicta Helena ire ad visitandum dictum corpus, ivit cum dicto baculo ad dictam ecclesiam de mane, & fecit orationem suam in dicta ecclesia, & ante magnum altare dictæ ecclesiæ, ubi erat dictum corpus B. Antonii in dicta cassa, cum maxima multitudine gentium ibidem existente, & facta oratione sua ibidem stando cum dicto baculo in dicta ecclesia, dictum baculum se movit, divina gratia mediante, à manibus dictæ Helenæ, & saltavit sub dicta cassa, ubi erat repositum dictum corpus beati Antonii, & illico sanata & liberata fuit à dicta infirmitate, & dicta Helena ibat liberè coram populo & sana, tamquam si dictam infirmitatem numquam passa fuisset.

C *à paralyti.* **12** De quo quidem miraculo asseruerunt fuisse receptum instrumentum per Antonium Besson notarium de Pecetto, & de quibus omnibus præmissis præceperunt fieri publicum instrumentum per Antonium Bolonum, Bartholomæum Capella, Petrum Boxy Bauzani, & per me Joanninum Query, notarios &c.

Quæ quidem tria instrumenta testificationis superscripta ego Michaël Garomey notarius de Ripolis subsignatus extraxi à brevaturis quondam Joannini Query notarii de Ripolis. Et in [fide] testimoniorum præmissorum, hic me subscripsi: De Garomey. Extractum per me N. Soleri.

A N N O T A T A.

a *Suspicio legendum* carnisprivium vel carnisprivium, quæ vox significat tempus, quo carnisprivium privari, & ab eis abstinere incipiunt fideles ante jejunia Quadragesimæ. Quandoque sumitur pro primis jejunii diebus, ex auctiore Glossario Cangii. Nisi fortasse scribendum hic fuerit carnisprivium, quod ibidem dicitur idem significare. Sin verò carnisprivium, sumitur ibidem pro Dominica in Septuagesima.

b *Id est*, districtus, jurisdictionis, territorii, Augusti Tomus VI.

ut sensus indicat. Vide Cangium.

c *Videtur quidem hic indicari locus* mandamenti modò expositi, isque in Sabaudica vel Pedemontana ditone: verum, qualis sit, & ubi situs, istarum provinciarum incolis determinandum relinquo.

d *Telatam hic sumi pro suffusione vel catara-* Etâ oculi, colligi videtur ex sensu.

e *Bainasco scribitur apud Blavium in mappa* geographica Pedemontii. Distat autem Ripolis hic locus 5 circiter miliaribus, Taurino circiter 6. Non dubito, quin idem locus designetur in relatione miraculi, quamquam ibi paulò aliter scriptus.

f *Maria Sabauda, B. Amedei Ducis amita,* anno mcdxxvii nupta Philippo Mariæ Vicecomiti Mediolanensium Duci, & post mariti obitum anno mcdlviii condito testamento in favorem fratris Ludovici Sabaudicæ Ducis, facta Religiosa Taurini ad S. Claræ, ut notavit Papebrochius. Non videtur tamen stricti nominis Religiosa fuisse, ob dicta nrm. 7.

g *Cherium, vulgo Chieri, Pedemontii oppi-* dum est, quod Taurino distat pari ferè intervallo ad Orientem, quo inde versus Occidentem distant Ripola.

h *Al. crossâ: id est, fulcro subaxillari.*

i *Significatio hujus vocabuli patet ex sensu.* Vide supra de ejusdem etymo.

k *Id est, preces, Italici pregheria.*

C A P U T II.

Leprosus & cæcus, ac alius ex
renibus & vesica laborans
sospitantur.

A Nno Domini mcdlxxi, Indictione iv, die xxviii mensis Aprilis actum Ripolis in medio ecclesiæ sancti Dominici, Ordinis Fratrum Prædicatorum de Ripolis coram populo ibidem congregato ad audiendam prædicationem ven. magistri in sacra theologia Fratris Francisci Betory de Raconixio, præsentibus ibidem Petro Fran. Constantio Giaioti & Stephano Canavery, ac quampluribus aliis de Ripolis testibus ad hæc vocatis & rogatis. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis inspecturis fiat publicè manifestum, quod Michaël Rubioni de Trana, comorans Taurini dixit, & in rei veritatem coram dicto populo attestatus fuit, quod jam annis novem vel decem elapsis, vel circà, passus fuit infirmitatem S. Lazari *a*, & quod habuit ex voto diligentiam ponere juxta possibilitatem suam ad construendum unum hospitale in camino *b* prope ecclesiam B. Mariæ Magdalenæ, ubi dicitur ad S. Lazarum, & quod faciendo istud hospitale perdidit visum de uno oculo jam annis duobus elapsis vel circà.

c *cæcus*
14 Et antequam perderet visum, erat in tanta infirmitate, quod non potuit quasi se juvare de corpore suo, & quasi non poterat loqui ex ipsa infirmitate S. Lazari. Deinde fecit votum Domino nostro Jesu Christo, beatæque Mariæ Virgini, & sancto Lazaro, ac S. Petro de Roma, ut sibi vellent dare tantam gratiam, quod posset complere opus suum inceptum de dicto hospitali. Quo voto facto cæpit modicum à dicta infirmitate sancti Lazari liberari, in tantum, quod paulatim

EX MS.

paulatim se juvabat de sua persona. Et postquam fuit modicum liberatus perdidit visum de ambobus oculis.

opem implorat

15 Quibus sic peractis, ad eum venerunt postea quidam homines ac feminae, qui sibi dixerunt, quod portatum fuerit Ripolis quoddam S. corpus, quod faciebat plura miracula, quod fuerat pro fide martyrizatum, nominatum B. Fr. Antonius de Ripolis Ord. Fr. Prædicatorum, ad quem se voveret, quia forte ab eo aliquam gratiam reportaret. Quibus auditis, recolens quod fuerat fervitor S. fidei, se vovit ad præfatum beatum Antonium de Ripolis, preces humiliter porrigendo, quod, si esset pro meliori sui corporis, & animæ suæ, quod, si placeret esse ejus advocatum erga Dominum nostrum Jesum Christum, ut ipsum liberaret à dicta sua infirmitate sancti Lazari, & sibi visum redderet.

B. Antonii

c

16 Deinde duci se fecit super uno equo ad locum Ripolarum ad visitandum dictum corpus B. Antonii: ubi fecit certam luminariam c. Postea die sequenti, quæ fuit dies Veneris, recessit, & ivit super dicto equo versus Taurinum. Alia verò die sequenti, quæ fuit dies Sabbati, ibidem in Taurino febres ipsum ceperunt, quæ quasi frangebant omnia ossa sua. Meditatus fuit, quod non erat bene confessus: subitò ivit ad D. Jacobum rectorem ecclesiæ S. Mariæ de Taurino, cui confessus fuit peccata sua: & quod propter ipsas febres habebat totum corpus malè dispositum, & remotum: & cepit incontinenti inflari in facie sua de dicta infirmitate sancti Lazari.

Ripolani,

voto

d

* f. totale

e

17 Valde fortiter postea ipsa inflatura se viravit d in fronte, & postea retro caput super caput, & ibidem ipsa inflatura siccat, & recessit ipsa inflatura, & cocale * & magnæ ipsius infirmitatis, quam habebat in tibiis, descenderunt deorsum per tibiis & pedes, in tantum, quod per tres vel quatuor dies post votum suum factum præfato B. Antonio remansit liber ex ipsa infirmitate S. Lazari, de facie, capite, tibiis, & tota sua persona, salvo quod remansit cum dolore stomachi valde gravati.

eidem facto

C

f

* i. e. iussit

accerit

18 Quæ liberatione facta, mediante gratia divina, & intercessione præfati B. Antonii fuit sibi visum, quod videret unam magnam claritatem ad oculos suos: propter quem dolorem stomachi aliquando cavanabat f, in tantum, quod credebatur mori, & misit captum * unum Religiosum pro se reconciliando: qui Religiosus sibi dixit, qualem requisitionem fecerat præfato B. Antonio. Qui respondit, ut posset aliquid boni operari amore Dei in hoc mundo. Qui Religiosus sibi dixit, quod erat stultus facere talem requisitionem, attento quod erat in statu gratiæ: quod non debebat quærere de iterum peccando in hoc mundo.

valetudinem recuperat:

rat:

19 Qui Religiosus etiam dixit, quod debebat tenere gratum omne id, quod Dominus noster Jesus Christus volebat omnino dare, & quod haberet patientiam. Quibus verbis sic sibi dictis, & auditis, ipse Michaël fuit malè contentus, fecisse dictum votum & requisitionem: & cepit flere: & illico quod penituit, nullam vidit claritatem prout supra viderat; sed evanuit ab oculis ejus. Tunc se sentit liberum & nitidum de dicta infirmitate S. Lazari tam intus quam extra corpus suum. Et hæc fuerunt facta de anno Domini MDCLXIX, circa festum S. Michaëlis. De quibus omnibus & singulis præceptum mihi fuit notario infra scripto fieri publica instrumenta, quæ à me fuerunt requisita.

20 *Sequentia miracula in hoc Ms. reddo Latine ex Italico in hanc sententiam:* Anno Domini

currente millesimo sexcentesimo sexagesimo quarto, & die quinto mensis Octobris, Ripolis ante me Joannem Franciscum Bò, ducalem notarium dicti loci, personaliter constitutus D. capitaneus Joannes Franciscus Bogliani Ripolanus, in verbo veritatis, mediante suo juramento præstito, tactis Scripturis in meis manibus notarii supradicti & infra scripti, dixit & declaravit, dicit & declarat ut sequitur: Anno jam proximè elapso millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio, aggravatum me sensu intenso malo renium cum inflammatione in vesica, ut vix aut saltem magna cum difficultate urinam emittere potuerim: quod malum quindecim jam diebus circiter duraverat ante festum B. Antonii martyris, cujus corpus conservatur in ecclesia reverendorum admodum patrum S. Dominici hujus loci, quia hic B. Antonius fuit ejusdem Religionis.

21 Quò malo aggravatus votum feci dicto B. Antonio, & die ipsius festi, quod incidit in finem Augusti quotannis: dumque ejus ope me contulisset ad dictam ecclesiam S. Dominici, & interfuissem ibidem Missæ ad altare dicti B. Antonii, instanterque orassem, ut liberare me vellet dicto malo, quod mortem mihi inferebat, subitò, audità Missâ, sensi me melius habere à dicto malo, domumque veni per Dei gratiam, & dicti Sancti intercessionem, à dicto malo liber, & numquam malo illo fui correptus. Et hoc est, quidquid testificari possum. Quas scripturas ego notarius supradictus & infra scriptus accepi in præsentia reverendi Joannis Antonii Bariglieti, & Antonii Botesly, adstantibus & requisitis &c. Ego Joannes Franciscus Bogliani declaro & attestor quantum supra. Antonius Bariglieto testis. Antonius Bò testis. *Et additur:* Sub Bò notario extractum per me N. Soleri.

22 Anno Domini currente millesimo sexcentesimo sexagesimo quarto, & die duodecimo Septembris, Ripolis ante me Joannem Franciscum Bò, ducalem notarium hujus loci, personaliter constitutus magister Michaël Mantano Ripolanus, in verbo veritatis, mediante suo juramento præstito, tactis Scripturis in meis manibus notarii supradicti & infra scripti, dixit & attestatus est, dicit & attestatur, se scire, ac verum esse, sicut sequitur: Memini, quod abhinc annis circiter quinquaginta, dum essem in consortio Joannis Francisci Mantani, quondam patris mei, quando nondum uxorem duxeram; quod olim dictus meus pater, malo tam terribili aggravatus sit, ut per illud manserit immobilis in lecto, in quo movere se non poterat ullo modo, nisi domestici nostri eum juvarent. Ubi dum idem Joannes Franciscus Mantanus quondam pater meus per hujusmodi infirmitatem suam se vovisset B. Antonio, cujus corpus existit in ecclesia S. Dominici hujus loci, jussâ in ejus honorem celebrari unâ Missâ, quodam die, quem non recordor, portari se jussit in sede ad dictam ecclesiam, ubi, audità Missâ, per intercessionem dicti Sancti apud S. D. M. * idem quondam meus pater sanitatem recuperavit, liberque domum suam pedibus suis propriis repetiit, relictis fulcris subalaribus ac baculis, quibus fuerat usus, ut se sustentaret, simul atque erat in dicta ecclesia.

23 Et illum miraculosum successum scio ego, tamquam filius ejus, qui in successu præfens fui, qui nunc sum ætatis annorum septuaginta trium. De quibus omnibus reverendus admodum P.

Augu-

D
alius à malè
affectis reni-
bus &
vesica

sospes red-
ditur:

E

alteri

F

* i. e. suam
Divinam
majestatem

gressus re-
stituit.

A Augustinus Loche, conventus supradictorum patrum requisivit testimoniales, quas ego notarius vicarius supradictus & infra scriptus recepi, presentibus . . . reverendo admodum D. canonico Marco Margarina, & Antonio Bò teste. *Et subscribuntur* Joannes Michaël Mantano, Marcus Margarina canonicus test. Antonius Bò test. *Et testatur*, notato sub Bò, *suum* extractum N. Soleri.

Italio camino. Vide Cangium.

c Per fecit certam luminariam, hic fortasse indicatur, quod instituerit vir ille aliquam orationem seu preces lucernarias, ut vocat Cangius; qui alias quoque habet significationes. Non displicet etiam, & forte hoc intendit scriptor, quod fecerit accendi aliquot luminaria seu candelas.

d Fortasse gyrauit: nisi barbarè significetur, quod ista inflatura vires suas fortiter exseruerit in fronte.

e Si scribi debeat totale, sicut supra ad marginem notavi, clarus est sensus: sin cocale, non intelligo, quid vox hac significet.

f Cavanabat quid sibi velit, ignoro: conector ex sensu, scriptorem forte voluisse hoc verbo indicare, quod iste infirmus pateretur aliquando animi deliquia, vel extremas angustias.

A N N O T A T A.

a Lazari, leprosi, Gallis IADRES, sic dicti, quod eorum domus seu ecclesia extra muros Hierosolymitanæ civitatis sita, S. LAZARO dicata esset. Hæc & plura Cangius.

b Id est, via, Gallis chemin, Hispanis &

DIES TRIGESIMA AUGUSTI.

B *SANCTI, QUI III KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.* **B**

S Sanctus Philonides episc. & martyr, Curii in Cypro insula.

S. Felix presb. M. } Romæ Viâ
S. Adauctus M. } Ostiensi.

S. Bonifacius } con- } Adrumeti
S. Thecla } juges } in Africa.

S. Irenæus M.

S. Or M.

S. Orepsis M.

S. Gaudentia V. & M. Romæ.

SS. Martyres LX Sufis in Africa.

C S. Pammachius senator, & forsan presb. Romæ.

S. Æonius episc. & conf. Arelate in Gallia.

S. Modanus fortassis episc. in Ul-

tonia Hiberniæ provincia.

S. Agilus vicecomes conf. prope Magdunum in Gallia.

S. Agilus abbas Resbaci in Bria Galliæ provincia.

S. Fiacrius eremita conf. in territorio Meldensi in Gallia.

S. Ameltrudis V. Gemeticæ in territorio Rotomagensi in Gallia.

S. Fantinus monachus confess. Thessalonicæ in Macedonia.

B. Ritza V. Confluentiæ in Germania. **F**

S. Bononius abbas presb. in monasterio Lucediensi in Pedemontio.

S. Petrus conf. Trebis in Latio.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

Elicis presbyteri & confessoris commemoratio signatur Nolæ in Campania apud Maurolycum, de quo etiam Ferrarius in Catalogo generali, dicens in notationibus, quod

diversus sit ab eo, qui xiv Januarii colitur. De duobus Sanctis synonymis presbyteris vide dicenda hoc die xxx Augusti in SS. Felice & Adalberto MM., & dicta ad diem xiv Jan.

S. Arduini episcopi Cenomanensis in Gallia meminit Ferrarius. Vide de S. Hadoindo tomum 2 Januarii nostri in Appendice ad diem ejusdem mensis xx Januarii.

S. Julianus conf., patronus Maceratenensis memoratur hac die in Ferrarii Catalogo Sanctorum Italiae, mittentis lectorem ad xxix Januarii. Janningus noster in suo Diario itineris Romano-Neapolitani Ms. fol. 7 verso observat ista: Maceratæ vidi brachium S. Juliani protectoris urbis inclusum argento, integrum cum

ficca carne, follicite sub quatuor aut quinque clavibus asservatum sub altari, quod cornu Euangelii altaris majoris proximum est. Historica de vita ejus narratio intricata est, ac

ferè ex vulgi traditione. Festum ejus præcipuum à paucis annis ultimo (ni fallor) Augusti celebrari cœptum est incerta de causa, nisi quod tum populus minus impeditus, quam

in Januario (quo inventionis brachii festum agitur) convenire frequentius possit. Credo illo die alium quempiam Julianum coli, quocum suum confundunt Maceratenfes. Littera autem anno 1685 Laureto huc date aserunt

S. Julianum magna cum solennitate ac populi concursu præcipue die xxxi Augusti Maceratæ coli. Cuperus S. J. in litteris ad Papebrochium datis Colonia xxxi Augusti anno 1696, ex illo quaerit nomine excellentissimi ac reverendissimi D. Paulii episcopi Maceratenfis, nunc ibidem nuntii Papa, ac deinde Cardinalis, de sancto quodam Juliano, cujus brachium Maceratæ in ecclesia cathedrali servatur, de quo aiunt, quod fuerit plurimum hospitalis &c. Nos cum Ferrario mittimus lectorem ad diem, quo de S. Juliano Hospitatore egimus, xxix Januarii.

S. Stephani fundatoris Ordinis Grandimontensis canonizationem hac die factam esse, ejusque memoriam quotannis recolit festo secunda classis, indicavimus die viii Februarii: in catalogo autem nostro Ms. de Sanctis ad hunc diem xxx Augusti citatur Off. Ord., id est, Officium Ordinis. Vitam Sancti illustravimus dicta jam die viii Februarii.

S. Felicis, Evæ & Regiolæ mart. memoria habetur in kalendario Carthaginensi apud Mabilonium tomo 3 Veterum analectorum pag. 399 editionis prioris: ubi in Observationibus pag. 413 sunt ista: Alutinenfes illi Martyres in Numidia fuerunt, plurimis aliis conjuncti; quorum Acta profert Baronius ad annum ccciii, num. 35: ubi FUA errore typographico in quibusdam editis pro EVA scribitur. Dies ignotus ex Actis: sed constat eum esse post v Kal. Aug., quo die apud Augustinum in Breviculo collationis diei tertiæ cap. 17 passî dicuntur

CONSULIBUS DIOCLETIANO NOVIES, ET MAXIMIANO OCTIES; PRIDIE IDUS FEBRUARII, tametsi in Martyrologiis memorantur iii Idus; hic iii Kalend. Septembris. Prædicti Martyres sunt etiam apud Castellatum. Lege qua de plurimis Martyribus in Numidia passis dicta sunt xi Februarii.

B. Robertus de Abruscillis laudatur à Saussayo in notula, quam pag. 1216 dicit referendam ad xxx hujus mensis. Lege qua de hoc Beato scripta sunt apud nos xxv Februarii.

S. Heriberti archiepiscopi Agrippinensis Coloniae & confessoris apud Grevenum ponitur translatio: de qua in Florario etiam nostro Ms. & inter auclaria ad Usuardum nostrum. Sanctum dedimus xvi Martii.

S. Brunonis abbatis Hirsaugiensis inventio indicatur à Wione, Dorganio, Menardo, & Ferrario. Prætermisus est (quem utique Trithemius appellat venerabilem dumtaxat abbatem) apud nos ad diem xxiii Martii.

S. Secundi martyris inventio Astæ in Liguria refertur à Ferrario, ex tab., sicut ait in notis, Astensis eccl. Scripsimus de isto Martyre xxx Martii.

S. Barfanuphrii confessoris meminit Ferrarius in Catalogo generali, Uriæ in Salentinis eum annuntians. De S. Barfanuphio egimus xi Aprilis.

Translatio S. Adelini episcopi Witoniensis est in additionibus Cartusæ Bruxellensis ad Usuardum Greveni. S. Adelmum episcopum Schireburgensem ex abbate Malmesburienfis in Wiltonia Anglia voluerint indicare; de cujus translatione apud nos inter Prætermisus ad diem xxxi Martii: Acta verò ejus data sunt die xxv Maii cum Martyrologio Romano. Videri itaque possunt xxxi Martii & xxv Maii.

S. Bertrandi episcopi Cenomanis meminit Ferrarius. Vide S. Bertichramnum ad diem, quo gesta ejus illustravimus, vi Junii.

In Cameraco translatio S. Magnerici episcopi, fortè Gaugerici dici deberet (immò sic debet) ex additionibus Mss. Cartusæ Bruxellensis ad Usuardum Greveni. S. Magnericus archiepiscopus Trevirensis, de quo scripsimus die xxv Julii, huc non spectat; sed S. Gaugericus episcopus Cameracensis: cujus Acta illustravimus xi Augusti.

Martyres Hydruntini indicantur à Schmidio in Diario historico ad hunc diem. Sunt apud nos xiv Augusti.

Memoria sanctorum patriarcharum (Constantinopolitanorum) Alexandri, Joannis, ac Pauli junioris (3 vix) refertur in Menais magnis Græcis typo vulgatis, quibus adde Menologium Sirlletianum. De S. Alexandro agitur hoc die. Joannem habes apud nos xviii Augusti, uti & synonymum prætermisum ad xxi Februarii. S. Paulum juniorem dedimus xx Augusti. Præter ea, qua diximus in Ephemeridibus Græco-Moscis ante tomum 1 Maii, ad xxviii Augusti pag. xxx, legi possunt xxi Febr., & xviii ac xx Aug.

Oswinus Angliæ rex refertur à Schmidio in Diario historico ad hunc diem. Vide qua de isto S. Rege ac martyre diximus xx Augusti.

Sanctorum Hipoliti & Saviniani MM., de quibus

bus

- A** bus in gestis sanctæ Aureæ virginis, meminit Grevenus. *Adi* xxiv Augusti.
- S.** Rosa virgo Limana solenni Officio colitur hac die in Breviario Romano. De illa egimus cum Martyrologio Romano xxvi Augusti.
- Sancti Decimavi martyris nomen occurrit ex codice Altempiano inter auctaria ad Usuardum nostrum. Erit, ut suspicor, Decumanus, de quo actum xxvii Augusti.
- Hermes, Pelagius, Julianus in nostro Catalogo Ms. Sanctorum designantur è variis Kalendariis, qua non nominantur, è solo nomine non satis nobis noti. Hermetem celeberrimum martyrem, & ab eo fortasse distinctum synonymum, Pelagios item synonymos, nec non Julianum dedimus xxviii Augusti.
- Natalis sanctorum nongentorum Martyrum scribitur in Martyrologio, cui prenotatur nomen S. Hieronymi apud Acherium in Spicilegio tomo 4. Vide apud nos xxix Augusti.
- Felix nescio quis signatur apud nos in Augusto Moscorum figurato ante tomum 1 Maii pag. xxx, tamquam martyr, & observatur: Hoc ut summum indicat habitus &c.
- B** Colagiæ, cum titulo beatæ, virginis, commendatarie monialium seu beatarum Ordinis sanctæ Mariæ Mercedis redemptionis captivorum Vita est apud nos manu scripta, in qua dicitur obiisse xxx mensis Augusti, anno mcccxvi. Sed nihil in dicta Vita invenio quod probet publicum ejus cultum, qualem nos requirimus, nec aliunde eundem habeo.
- Sanctorum vi Martyrum Melitinæ memoria ponitur in nostro Ms. supplemento Græco ad Menæa magna excusa, appositis duobus versiculis, è quibus colligo, eos in mari vel submersos, vel eò projectos fuisse. In Menæo Chiffletii non invenio eorum numerum, nec eos novi aliunde.
- S.** P. N. Sarmatæ & Bryaines memoria profertur in nostro Ms. supplemento Græco ad Menæa magna typis edita, & honorantur duobus versiculis: suspicor fuisse ascetas. Non novimus plura aliunde, nisi quod in Menæo Chiffletii sola eorum nomina ponantur Sarmata & Bryaines.
- C** S. Eulalius in pace consummatus est in supplemento nostro Græco Ms. ad Menæa magna excusa. In Menæo Chiffletii etiam notus est.
- Beatissimi P. N. Alexandri Sibirici Thaumaturgi mentionem facit Menologium Sparwensfeldianum Slavo-Russicum. De cultu ejus legitimo, & rebus aliis nihil scimus. Ad vocem Sibirici notatur ad marginem Sibiria urbs est; non additur ubi.
- Erus abbas in Armentera ponitur in Kalendario Ordinis Cisterciensis, quod anno 1617 editum est Divione. Laudatur ut beatus ab Henriquezio & Chalemoto. Probanda est legitima ejus veneratio.
- S.** Epiphanius I, episcopus XI, xxx Augusti, ab anno cclxx ad an. cclxxiv. Corp. in Saxon. in urbe Hildesheim inscribitur Catalogo episcoporum Ticinensium, sanctitate fulgentium; sed illorum, quorum adhuc. . ecclesia Ticinensis non celebrat Officium divinum. Catalogus ille impressus est post Breviarium Vita Sanctorum ejusdem ecclesie episcoporum, quod vulgavit Joannes Baptista de Gasparis: apud quem pag. 112 exstat oratio propria de S. Epiphanio, primone an secundo istius nominis, me latet. Ughellus tomo 1 col. 5* Italia sa-
- cra, de secundo confuso cum primo sic scribit: Vehemens itaque mihi suspicio est, aliquid hic subesse erroris, huncque Epiphanium cum altero Mirocli coætaneo facile fuisse confutum. De secundo agit Ughellus col. 7*. Consule qua de illo habentur apud nos tom. 11 Januarii, die xxi, ubi post ejus Vitam ponitur translatio Ticino Hildesheimum. Si eruditi Ticinenses plura nos docuerint de publico Epiphanii I cultu, rebusque ab eodem gestis, poterit eorum ratio haberi in Supplemento Operis nostri.
- S.** Sigillindis virg. & mart. apud Saussayum in Supplemento signatur hac die Colonie ad sanctos Machabæos: qua cum titulo beatæ etiam refertur à Gelenio de Colonienfis urbis magnitudine lib. 4, pag. 718. At de cultu publico nihil novimus, nec scimus qualis sit illa virgo.
- Ingoberga Francorum regina laudatur ab Ariuro in Gynæceo tamquam beata. Fuit uxor Chariberti regis, ab eoque repudiata, insignia virtutum exempla edidit, & pie obiit. Scribit de ea S. Gregorius Turonensis lib. 4 Historia Francorum cap. 26 à columna 165 editionis Ruinartiana; de morte autem ejus ac virtutibus lib. 9, cap. 26, col. 450. Non novi quidquam de publico ipsius cultu.
- Festum glorificationis B. Virginis in sacro Ordine S. Brigittæ notat Antonius de Balinghem in Ephemeridibus suis Marianis, ex Breviario ejusdem.
- Imaginis D. Virginis divinitus pictæ festivitas in Valleiridi montis Ætnæ juxta Acim notatur à Cajetano in Idea Operis de Sanctis Siculis.
- S.** Gaudentii martyris & fociorum passio notatur apud Saussayum in Supplemento, addito loco in pago Convenarum: quorum hic anno ætatis duodecimo dicitur occisus. Majorem de istis Martyribus notitiam desideramus.
- Sancti Junionis, nescio cujus, episcopi & confessoris mentio fit è codice Altempiano inter auctaria ad nostrum Usuardum.
- Falco Utenhovius canonicus Insulanus laudatur à Raiffio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Molani.
- Gunterus monachus Novi-Castri in Germania etiam tamquam beatus refertur ab Henriquezio. Utinam nobis constaret de publico cultu ejus.
- S.** Fermerius (S. Fraigne) confessor annuntiatur à Castellano in provincia Engolismensi. Plura de illo edoceri cupimus.
- S.** Dasias conf. notatur apud Castellanos in Æthiopia, aliunde nobis ignotus, præterquam quod in Fastis sacris ecclesie Æthiopicæ apud Ludolfum etiam signetur hac die.
- S.** Severæ, nescio cujus, nomen occurrit inter auctaria ad Martyrologium Bedæ, prout à nobis vulgatum est.
- S.** Florentina, honorata Secusterone (à Cisteron) tamquam virgo & martyr, quam etiam memorat novum Martyrologium Parisiense, ponitur à Castellano. Desideramus ulteriorem, scubi exstet, de illa notitiam à doctis Gallis.
- Didacus Mugnosius, Gumiel, & Antonius à sancta Maria, ab hereticis occisi, in Gomera insula Canaria.
- Petrus Toelatus, Bergeraci in Aquitania, à Calvinistis interceptus.
- Martinus de Sarmiento episcopus, Populæ de Angelis in India occi-

Omnes cum
titulo beati,
quatuor au-
tem primi

A occidentali.

Tres Socii S. Francisci, *Vila Franca in territorio Lugdunensi.*Nicolucius Senensis tertiarus, *colombarii in Tuscia.*Cherubinus à sancta Lucia, *Argigenti in Sicilia.*Martinus à Carrascola, *Concha in Castella.*Domicilla de Falconinis V., *Volaterra in Etruria.*S. Raymundi Nonnati *celebritas memoratur apud nos tom. II Januarii pag. 981 ex Ordine recitandi divini Officii, quem excusum in Hispania diximus. Acta ejus illustrabimus die proxime sequenti, quo habetur in Martyrologio Romano xxxi Augusti.*S. Aidanus confessor, *Lindisfarnensis episcopus & Anglorum apostolus laudatur à Camerario. Inscrubitur Martyrologio Romano xxxi Augusti.*S. Firmini episcopi *Ambianensis mentionem faciunt Maurolycus & Ferrarius. Galefimus scribit Firmi, tituloque episcopi addit & confessoris: sed in ejusdem notationibus est Firmini: de quo ad diem* i Septembris.

B

S. Agabii episcopi *Novariæ translatio memoratur à Ferrario. Colitur hic Sanctus x Septembris.*xvi Martyrum *Thebæorum memoria occurrit in Menais magnis impressis, & in nostro Græco Ms. supplemento ad eadem Menaa alibi sepius memorato. De plurimis Martyribus Thebaidos tractavimus v Januarii & xxviii Julii. S. Mauritius & alii è legione Thebæorum sunt in Romano xxii Septembris. An, & quibus disti sexdecim sint annumerandi, compertum non habemus. Videri poterunt dies v Januarii, xxviii Julii, & xxii Septembris.*

SS. Agnetis, Mauriti, Fructuosi, Augurii &

etiam cum titulo martyris signantur apud Arturum in Martyrologio Franciscano, & ultima quoque in Gynæco.

Eulogii translationes narrat *Antonius Domenec in Historia generali Sanctorum principatus Cataloniensis edita Hispanicè, lib. I à fol. 83 verso. Habentur synonymi Sancti apud nos die xxi Januarii, nimirum S. Agnes, & alii jam nominati, excepto Mauritio, de quo Martyrologium Romanum xxii Septembris. Videri itaque poterunt dies xxi Januarii & xxii Septembris.*

D

S. Therentiani ep. & mart. unà cum Flacco *memoria habetur in Greveno, de quibus & Maurolycus. Terentium vocat Martyrologium Romanum, de quo cum illo agemus xxvii Sept. Translatio sancti Donatiani Remensis episcopi, ex Molano: de qua etiam Canisus, Ferrarius, ac Saussayus in sua Serie. Colitur hic Præsul* xiv Octobris.Natale SS. Felicis episcopi civitatis Tubzocensis, & Audacti & Januarii presbyteri, & Fortunatiani & Septimini lectorum *in Martyrologio Bedæ, prout à nobis editum est, annuntiatur in Venusia civitate Apuliæ. Spectant ad diem* xxiv Octobris.Willibrordi episcopi *translatio, ex additionibus Mss. Cartusia Bruxellensis ad Usuardum Greveni. In Martyrologio Romano refertur hic Sanctus* vii Novembris.

E

S. Ealdwoldi (*sen Edwoldi*) confessoris, fratris beati Edmundi martyris *memoria inter auctaria ad Usuardum à nobis vulgatum notatur è codice Altempsiano, præmissa ibidem loco Ceneyo monasterio. Heri inter Prætermisissos cum distulimus ad* xxviii Novembris.S. Lazari Massiliensis episcopi *depositio exstat in nostro Florario Ms., ubi & laudatur hic Sanctus. Habetur etiam in Matricula Cartusia Ultrajectina inter auctaria Usuardi à nobis editi. Inscriptus est in Martyrologio Romano ad diem* xxvii Decembris.

DE S. PHILONIDE EP. ET MART.

CURII IN CYPRO INSULA.

J. P.

Loci descriptio, cultus & martyrium è Mss. Græcis.

SUB DIO-
CLETIANO.
Topogra-
phica Curii
notitia:

C

urium, civitas episcopalis in Cypri insula, nunc Pifcopia dicta, teste Baudrando, estque, sicut addit, casale amplum, ex Lusignano, Nigro, & Porcacchio, quos memorat, sanctum hunc Præsulem & martyrem habuit. De eodem autem loco varia collegit Cellarius Notitia orbis antiqui lib. 3, cap. 7, pag. 165: Ab Amathunte, ait, proximum Straboni & Ptolemæo est Κουριάς Curias promontorium: & deinde Κούριον πόλις, Curium oppidum, inter quod & promontorium Ptolemæus habet Lyci amnis ostia. Oppidum Plinius (lib. 5, cap. 31) Curiadem vocat communi nōmine cum promontorio: "Nea Paphos", inquit, Palæpaphus*, Curias, Citiū, cetera. Stephanus tamen, ut Strabo & Ptolemæus: Κούριον πόλις Κύπρου, Curium oppidum Cypri... Fuit, quod Strabo addit, Ἀργείων κτίσμα, Argivorum opus, seu ab Argivis conditum. Ptolemæus deinde promontorium, cui Φρέλιον, . . . id est castellum & munimentum, nomen est: in quo finit latus meridianum. At Strabo & Curium occidentali lateri adscriptit: Ἀρχὴ ἔδυσμικῆ περὶ τὸ Κέριον: Initium occidua

* i. e. nova
Paphos
* i. e. vetus
Paphos

circumnavigationis est Curium. Malim verò astringere plagæ cum Ptolemæo relinquere, quia figuræ, quam hujus insulæ recentes pictores nobis adferunt, est omnino accommodatius. Porro conspectum Curii exhibet idem Cellarius in mappa geographica ad libri 3 modò dicti caput 1. Zeno ejusdem episcopus memoratur in concilio Ephesino anni 431, ut licet videre apud Harduinum tomo I Conciliorum columnis 1426, 1529, & 1617.

F

2 Quamquam verò dubitare non possimus, quin S. Philonides virtute ac meritis egregie dignitatem suam episcopalem ornaverit, vellemus tamen, ut plura nobis forent ad manum, quam nunc sint, è quibus ea illustrare possemus. Interim de publico ipsius cultu hac ponimus è Fastis Græcis. In Supplemento nostro Ms. Sirmondo-Chiffletiano ad Menaa magna typis vulgata sic annuntiat ad diem xvii Junii (è quo ad hunc dilatus est, ut videre licet ibi inter Prætermisissos) Μνήμη ἑ ἀγίας ἱερομάρτυρος Φιλονίδος ἐπισκόπου ἑ Κορίας. Id est, Memoria sancti hieromartyris Philonidis episcopi Corientis, pro Curientis. In eodem Supplemento iterum recurrit die xxxi Augusti: Ἀ΄θλησις ἑ ἀγίας ἱερομάρτυρος Φι-

cultus è Fastis Græcis
Mss.

A λονίδης. Id est, Certamen sancti hieromartyris Philonidis. Refertur etiam in nostris excerptis ex Menais Mss. bibliotheca Ambrosiana Mediolani, citato codice f. N. n. 178, & additur brevis narratio martyrii. At nos illud damus è dicto nostro Supplemento, in quo habetur è codice Chiffletiano Ms. ad xvii Junii :

martyrium

3 Οὗτ' ὁ Ἅγιος ἐν ταῖς ἡμέραις Διοκλητιανῶ ἀποκελευσθεῖς φυλακῇ ἄξι' εἰς Χερσὸν ὁμολογίαν μὲν ἔχει ἁγιογραφίαν, Δημητρίαν δὲ καὶ Ἀθανασίαν κακείνων τελειωθέντων ἐν μαρτυρίῳ, ἔμεινεν ἡμέρας ὁ μαρτυρῶν Μαξιμιανὸς δόγμα ἐξέθετο ἔβιαζεσθαι τὰς Χερσιανὰς ὑπὸ ἀσώτων ἀνδρῶν μαινεσθαι τῆ φρενὸς τῷ σώματι αὐτῶν. Τῷ μαρτυρῶν ὁ ἄγιος φιλαδέφῃ, μὴ θέλων παρενομίαι ταύτη μαινεσθαι, ἀνελεθῶν ἐφ' ὑψίλῃ τόπῳ, καὶ δῆσας τὸ κεφάλι αὐτῶν, καὶ τὸ πρῶτον καλύψας τῷ ἑαυτοῦ ἀναβολαίῳ, κλίνας τὸ γόνυ, καὶ ὅτι πολὺ περισυζάμενος, ἐρρίψεν αὐτὸν ὄρθρον κάτω, καὶ πρὶν τὸ σῶμα καταλεθεῖν, τῷ Κυρίῳ τὸ πνεῦμα παρέθετο.

ἔ Græco * ἡσπολίς

4 Οἱ δοιπρότων δὲ πινῶν προποδῆ * ἵππερ τὸ πῶλεως ὠφθη τῷ τοῖς ὁ Ἅγιος ἐμπεσθεῖν αὐτῶν τρέχων γυμνός, καὶ τὸ κεφάλι ἐσμεμῆσθαι, μύροισι δὲ ὠδεσι κατηλειμῆσθαι, καὶ ἑατα κατέχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτῶν, καὶ βοῶν· Εὐχαριστῶ σοι, Χερσέ μου, ὅτι ἐν σοι νενίκηκα, καὶ ἄπο πύλης ὄπριαις ὅτι τὰς πύλας ἔβρανε ἀνήγαγές με. Πλησίον δὲ ἡχομένων αὐτῶν τὸ πῶλεως, ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ὅτι τὸ πῶνον ἐλθόντες, ἔντα ἔκειτο τὸ λείψανον αὐτῶν, ἐγράμεισαν αὐτῶν. Ἐμβάπτειν δὲ ὑπὸ τῶν ἐκείνων εἰς σάκκον, καὶ ῥίπτειν εἰς τὴ θάλασσαν, καὶ αὐτῶν παρεχθεῖσα ἡ θάλασσα ἐρρίπτει ἔξω τὸ τίμιον σῶμα, ὅπερ οἱ Χερσιανοὶ δρόντες ἀξίως ἐκήδουσιν. Ἀείρων δὲ ὁ ὄπριαις πῶς ποτε κερτιθεῖς, καὶ ὅσα οἶδ' ὅπως ἐθεῖς * συνεγείλατο. *Quæ sic reddo Latine.*

* f. οὐπηθεις

Latine

5 Hoc Sancto in diebus Diocletiani in cluso carceri propter confessionem Christi, cum Aristocle, Demetriano & Athanasio, illisque consummatis in martyrio, non multos post dies im-

purus Maximianus edictum edidit cogendi Christianos, ut à viris luxuriosis contaminarentur in custodia corporis sui. Hujus rei conscius sanctus Philonides, hac iniquitate contaminari nollens, altum locum ascendit, caputque suum ligans & faciem tegens pallio suo, flexis genibus, diuque precatus, manè projecit se inferius: quò antequam corpus perveniret, spiritum Deo tradidit. Aliquibus autem loci suburbani iter faciētibz ad civitatem, visus est Sanctus ante illos nudus currens, caput coronatus, unguentisque fragrantibus delibutus, ac ramos palmæ in manu sua tenens, & clamans: Gratias tibi ago, Christe mi, quia in te vici, & è porta terrestri ad cæli portas eduxisti me. Dum autem illi essent prope civitatem, discessit ab ipsis: atque ad locum venientes, ubi jacuerat corpus illius, notum fecerunt eum. A gentilibus autem injicitur in saccum, & projicitur in mare: & turbatum mare ejicit rursùm venerabile corpus, quod Christiani invenientes, condignè ei justa perfolverunt. Ariston autem episcopus aliquando comprehensus, & non scio quomodo occisus, conscripsit. *Hæc narratio videtur fabulosa.*

E redditum.

6 De SS. Aristocle presbytero, Demetriano diacono, & Athanasio lectore scriptus die xxiii Junii, ubi signantur passi Constantia in Cypro. Nihil tamen ibidem lego de S. Philonide, qui superius indicabatur carceri cum eisdem inclusus fuisse, & post illos martyrium consummasse. Modus autem, quo illud consecit, ad singularem Dei inspirationem referri debet, qui tamquam dominus vita humana ac necis, eo modo hunc Sanctum ad se vocavit, quo plures alios, vehementi videlicet Spiritus sancti flammâ accensos, ejusdemque jussu violentas licitorum manus voluntaria morte pravenientes. Ariston autem ille episcopus aliunde nobis notus non est.

DE SS. FELICE PRESBYTERO ET ADAUCTO MARTYRIBUS

ROMÆ VIA OSTIENSI.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

C

F

J. S.

§ I. Cultus horum Sanctorum antiquissimus: Acta ex Adone: beneficia quædam & reliquiæ locis variis.

SUB DIO-CLETIANO. Memoria horum Martyrum in Fastis antiquis:

Mnibus fere Martyrologiis & Kalendaris inscripta sunt sanctorum Felicis & Adaucti nomina, neque ullum potest esse dubium, quin cultus horum Martyrum sit antiquissimus.

Hieronymiana pleraque eos ad xxx Augusti annuntiant, sed aliqua pro Adaucto per metathesin litterarum Audactum habent. Richenoviense apud nos post tomum vii Julii sic habet: Romæ via Ostiensi, natale sanctorum Felicis & Adaucti. Rhinoviense verò: Romæ, natal. sanctorum Felicis & Audacti. Eodem modo scribitur in veteri Martyrologio Romano per Rosweydam edito: Via Ostiensi, Felicis & Audacti martyrum: & Augusti Tomus VI.

in Kalendario Romano, Frontonis curâ illustrato, SS. Felicis & Audacti, & alibi. Ad quod laudatus Fronto hæc observat: Porro Audactus & Adauctus idem nomen: sed metathesis est litterarum sat frequens illis temporibus. Vide Glosarium Rosweydi ad finem libri, qui continet Vitas Patrum. Reperiuntur iidem Martyres in Sacramentario Gregorii xxx Augusti, uti & in aliis antiquis Kalendaris, quorum catalogum texere non est necesse. Observo tamen in Kalendario antiquo Gallorum, quod edidit Acherius tom. 10 Spicilegii, pag. 138 vocari Felicissimum & Audactum.

illos epitaphio honoravit S. Damasus Papa:

2 Hæc omnia dilucidè ostendunt antiquum admodum esse horum Sanctorum cultum. Confirmat Zzz

AUCTORE
J. S.

matur ille ex carmine 24 Damasi Papæ, quod epitaphium est Martyrum nostrorum, quodque in Operibus Damasi pag. 88 sub titulo, de SS. martyribus Felice & Adaucto, recitatur hunc in modum:

O semel atque iterum vero de nomine Felix,
Qui intemerata fide, contempto principe mundi,
Confessus Christum, cælestia regna petisti.
O verè pretiosa fides, cognoscite fratres,
Qui ad cælum victor pariter properavit Adauctus.

* Fortè his

Presbyter is * Verus, Damaso rectore jubente,
Composuit tumulum Sanctorum limina adorans.

Tillemontius tom. 5 in Persecutione Diocletiani art. 49 loquitur de hoc epitaphio ex Baronio, qui istud in appendice tom. 4 tamquam Damasi recitaverat, uti & Aringhus mox à nobis citandus idem Damaso attribuerat. Verumtamen Tillemontius non Damasum, sed Verum presbyterum, loquentem inducit, ac si ejus essent carmina. Sed nullum est dubium, quin Damasi sint, cum cujus stylo optimè congruunt, & in cujus Operibus sunt edita. Hæc porro carmina insinuant, jam circa medium seculi IV, quo vivebat Damasus, Romanis in veneratione fuisse Felicem & Adauctum.

antiquum
eorumdem
cæmeterium
cum ecclesia
seculo nostro
detectum:

3 Aringhus in Roma subterranea lib. 3, cap. 4 agit de cæmeterio & ecclesia SS. Felicis & Adaucti, via Ostiensi olim structis. Cæmeterium autem istud etiam Commodillæ nominatum fuisse ostendit. Quo tempore factum fuerit, non constat. Verum instauratum fuit seculo VI per Joannem I, in quo Anastasius Bibliothecarius sic habet: Item renovavit cæmeterium Felicis & Adaucti. Idem de ecclesia eorumdem Martyrum instaurata hæc scribit in Leone III; Itemque renovavit facta tecta beati Felicis & Adaucti martyrum, juxta sanctum Paulum apostolum. Franciscus Blanchinus in prolegomenis ad Anastasium Bibliothecarium nuper recensum tom. 2, pag. 127, exponens Itinerarium cujusdam anonymi per Urbem & circa Urbem, refert, insignem partem cæmeterii SS. Felicis, Adaucti & Emerita, cujus nomen postea accessit, inventam esse seculo nostro extra portam Ostiensem loco per dictum Itinerarium designato. Verba ejus accipe: Insigne hoc cæmeterium paucos ante annos detectum est hoc ipso in loco per Itinerarium indicato, nempe ab ecclesia S. Pauli superato proximo clivo in via perducende ad S. Sebastianum. Primum à clivo prædicto visitur in villa Mandosia, nuper repertum indicio veterum picturarum, in cubiculo cæmeterii conspectarum, quæ trium Sanctorum nomina sub eorumdem imaginibus distinctè referebant. Eisdem delineavit & communicavit sæpe laudandus R. P. Joannes Marangonius, uti luculenter descripsit in Observationibus ad martyrum cæmeteria pari cum laude suprâ recensitus canonicus Boldettus lib. 2, cap. 18, pag. 541. Quare non immeritò Bibliothecarius num. 361 in Vita S. Leonis tertii locum hunc Felicis & Adaucti ecclesiâ & cæmeterio insignem appellat Juxta S. Paulum Apostolum.

elogia ex
Ufuardo &
Notkero,

4 Hisce, quæ antiquissimam Martyrum nostrorum venerationem abunde demonstrant, prolixiora quedam elogia subjungo. Ufuardus tale exhibet: Romæ via Ostiensi, passio beati Felicis presbyteri, sub Diocletiano & Maximiano imperatoribus, qui post equulei vexationem, datâ sententiâ, cum ad decollandum duceretur,

obvius ei fuit quidam Christianus. Hic cum se Christianum sponte profiteretur, mox cum eodem pariter decollatus est. Hujus nomen ignorant Christiani, Adauctum eum appellaverunt, quod sancto Felici auctus sit ad coronam. Eadem planè habet Martyrologium Romanum. Notkerus ad eundem diem hoc composuit elogium: Romæ via Ostiensi, Felicis & Adaucti martyrum. Hic Felix cum ad diversorum deorum imagines duceretur compellendus sacrificare, Serapis, Mercurii, & Dianæ, exsufflans statuas dejecit. Pro qua re suspensus est in equuleum, & de patibulo vivens depositus, jussus est decollari. Cumque eò duceretur, obvius est ei quidam Christianus, qui divino instinctu subito exclamavit: Et ego ipsum, quem hic sanctus Presbyter confitetur, Dominum Jesum Christum colo. Mox & ipse comprehensus, cum beato Felice decollatus est. Hunc postea Christiani, quia nomen ejus ignorabatur, Adauctum appellaverunt, quia martyri Felici auctus sit ad coronam; ipsique pro fidei confessione corona martyrii sit aucta. Duo hæc elogia desumpta sunt ex Actis, quæ Ado integre descripsit, uti & Florarium nostrum Ms.

5 Audi Adonem: Romæ, via Ostiensi, miliario secundo ab urbe, natale beatissimorum martyrum Felicis & Adaucti, sub Diocletiano & Maximiano imperatoribus, præfecto & judice Dracco. Fuere autem duo fratres, nomine & opere Felices, ambo presbyteri. Horum senior Felix ex jussione imperatorum cum ad secretarium judicis esset perductus juxta templum Serapis, dum cogere ad sacrificandum, exsufflavit in faciem statuæ æreæ, & statim cecidit. Item ductus ad Mercurii statuam in aliam ædiculam, simili modo in illam exsufflavit, & mox cecidit. Item ad simulacrum Dianæ, quod pari modo dejecit. Reductus ad præfectum imponitur equuleo, & inquisitus, quibus hæc maleficiis fecisset, B. Felix respondit: Non maleficiis diaboli, sed beneficiis omnipotentis Dei hoc egi. Furore itaque accensus præfectus, jussit eum duci extrâ Urbem via Ostiensi, quia illic arbor excelssissima stabat dæmonibus consecrata, juxta quam erat templum, ut ibi ad sacrificandum impelleretur. Quò perductus, oratione facta, dixit ad arborem: Præcipio tibi in nomine Domini mei Jesu Christi, ut radicitus corruas, & templum ac simulacrum, vel aram ejus funditus comminuas, ut amplius cultu tuo animæ non decipiantur. Quæ statim ad verba ipsius ita everfa est, ut & templum ac simulacrum comminueret, & quod fuerat, non pareret.

6 Quod cum nuntiatum fuisset præfecto, statim jussit eum decollari, & corpus ejus inhumatum canibus & lupis derelinqui. Datâ sententiâ, obvius fuit ei quidam vir Christianus, hominibus quidem abscondus, Deo vero manifestus. Hic cum didicisset, quòd B. Felix duci fuisset jussus, cœpit clamare & dicere: Et ego ex eadem lege sum, & ipsum, quem hic sanctus Presbyter confitetur, Dominum Jesum Christum colo. Mox & ipse ab officio præfecti comprehensus, pariter dato sibi osculo, cum beato Felice decollatus est. Hujus nomen quia non invenerunt Christiani, postmodum Adauctum eum appellaverunt, quod sancto martyri Felici auctus sit ad coronam, ipsique pro fidei confessione corona martyrii aucta. Christiani itaque noctu venientes, in eodem loco, ubi arbor steterat, quæ cadens nimiam terræ altitudinem aperuerat, eos sepelierunt. Quorum corpora volentes pagani

D

E

Acta verb
integra re-
citantur

F

ex Adone,

A ni exinde effodere, quicumque manus apposuerunt, à diabolo correpti sunt. Ubi postea pacis tempore basilica fabricata est, & Martyrum memoria dignè exulta. Compleverunt autem martyrium suum in Kalendas Septembris.

quorum
consonant
Mss. codi-
ces, exce-
ptis paucis,
quæ hic no-
tantur :

7 *Hæc Acta in plurimis reperiuntur Mss. codicibus, editaque sunt apud Mombrinium tom. 1, fol. 307, & apud Surium ad xxx Augusti. Porro cum Adone quoad verba etiam pleraque consentit Mombrinii editio, codex noster notatus P Ms. 18, & apographum Trevirense S. Maximi. At Surii editio cum codice nostro P. Ms. 6 & apographo Audomarense, quæ cum aliis quibusdam collata sunt, ab Adone & Mombrinio in verbis non raro dissentiunt; sed eadem prorsus facta continent. Aliud apographum olim majoribus nostris transmisit D. Andreas Maroquin, quod in verbis magis recedit à prædictis: nam in illo iudex non Draccus, Dracus, Drachus, ut in aliis, sed Dracontius ubique nominatur. Præterea non duo Felices initio memorantur fratres, at unus ille, de quo agitur. Demum, præter vocum discrepantias, quæ sensum non mutant, in fine hæc leguntur: Tandem reddita pace ecclesiæ, super Martyrum sacras reliquias fabricata est grandis basilica, & additum cœmeterium, ubi florent orationes eorum usque in hodiernum diem. Hæc Acta Marbodius episcopus Redonensis eleganti Rhythmo expressit, prout videre est in editione Operum Marbodi, curata per Antonium Beaugendre, post Opera venerabilis Hildeberti Cenomanensis episcopi, ubi legitur sub hoc titulo: Passio sanctorum martyrum Felicis & Adaukti. Eandem nos habemus in codice qui notatur Q Ms. 5, uti & in apographo aliunde accepto.*

B

Marbodius
episcopus
Redonensis
eadem Acta
Rhythmo
expressit:
ex quo dan-
tur quedam
beneficia,

8. *Marbodi Opusculum, cum jam editum sit, & eadem narret cum Actis memoratis, non recudam: at solum conclusionem subjungo, in qua auctor Sanctus alloquens, quadam refert beneficia ipsorum intercessione impetrata. Itaque sic eos alloquitur:*

Sancte Felix & Adaukte pretiosi martyres,
Qui per fidem superastis lævos mundi principes,
Impetrate mihi vestro peccatorum veniam,
Qui soletis sitienti terræ dare pluviam.
Vidi bis, cum siccitate morerentur fegetes,
Arva finderentur siti, desperarent homines,
Postquam vestra sacro-sancta sunt prolata pi-
gnora,
Statim venit de supernis exoptata pluvia.
Rursum vidi, cum natarent arva magnis im-
bribus,
Premerentur curvæ messes noxiis graminiibus,
Postquam vestras sacro-sanctas promptissimus re-
liquias,
Statim fulsit impetrata cœlitus serenitas.
Vos habetis potestatem cœli portas claudere,
Rursum inde, quando vultis, largos imbres
fundere.
Irrigate, quæso, meam sitientis animam,
Non per imbrem, sed per illam, quæ me munda-
det, gratiam.
Vobis meus defervivit qualiscumque calamus,
Per vos mundi Conservator mihi sit propitius.
Amen.

C

quæ viden-
tur Ande-
gavi conti-
gisse, ubi
Martyrum
capita di-
cuntur in-
veniri: hæc
tamen

9 *Non omnino certum videtur, an in ecclesia Andegavensi, an in Redonensi contigerint relata modo beneficia, cum Marbodius episcopus fuerit Redonensis, & ante episcopatum diu militaverit in clero Andegavensi. At verisimilius puto Andegavi contigisse, in Breviario enim Andegavensi anni 1624, in quo ad xxx Augusti festivitas Augusti Tomus VI.*

*Sanctorum nostrorum celebranda præscribitur Officio semiduplici, de reliquiis eorundem hæc referuntur lectione 4: Eorum capita in ecclesia Andegavensi inventa, cum reliquiis sancti Serenedi recondita sunt per Gabrielem episcopum, anno salutis millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, die decima Aprilis; ibique religiosè venerantur. Verumtamen capita SS. Felicis & Adaukti sibi quoque adscribunt colonienses: nam Gelenius de Colonia Agrippinensis magnitudine lib. 3, pag. 297 describens thesaurum ecclesiæ collegiatae SS. Apostolorum, non modò recenset reliquias SS. Felicis & Adaukti martyrum, quas anno mcccxxv, Idibus Julii, Walterus Karliolensis episcopus cum aliis imposuit sarcophago argenteo gemmis exornato; sed deinde sic prosequitur: ut & iv hermæ (id est, theca) preciosæ, includentes capita SS. Felicis presbyteri & Adaukti martyrum, singulæ singulis sunt inscriptæ ver-
sibus, cujus Sancti caput contineant, videlicet:*

Sum Fœlix dictus, cole me si vis fore fœlix.
Augeo res auctas, qui nomine dicor Adauktus.

10 *Et inferius, Per quem, inquit, Agrippinenses sanctorum martyrum Fœlicis presbyteri, & alterius illi ad coronam fœlicissimè Adaukti sacra lipsana acceperint, clerus apostolicus hebdomadatim commemorat hymno ecclesiastico:*

Quorum capita Sanctorum
Clerus hic Apostolorum
Habet in custodia,
Hæc de Roma tulit primus
Pius quondam Piligrinus,
Præsul in Colonia:
Cujus corpus hic decenter
Jacet, & ejus frequentet
Agitur memoria.

De Pilgrimo episcopo Colonienfi agitur in nova Gallia Christiana tom. 3, à col. 655, ubi obitus ejus innectitur anno 1035. In Usuardo editionis Lubeco-Colonienfi ad diem iv Martii de hisce leguntur sequentia: Item translatio sanctorum martyrum Felicis & Adaukti; scilicet capita eorum nunc Coloniae habentur in ecclesia SS. Apostolorum. Jam verò utrum Andegavenses, an Colonienfes potiori jure sibi capita horum Martyrum adscripserint, non disputo, sed malim existimare, partem utrisque concessam fuisse, cum nihil frequentius occurrat in sacris reliquiis quàm partem corporis aut capitis pro toto sumi. Hæc explicatio tantò magis hic est necessaria, quod etiam in Chronico Beccensi, edito post Opera Lanfranci, ad annum 1152 legantur sequentia: Eodem anno Joannes Romanus, qui à puero fuerat monachus sancti Sabæ, & postea abbas sanctæ Mariæ in Capitolio Romano, & relicta eadem abbatiâ, factus fuerat monachus Becci, perrexit Romam, & inde rediens caput beati Felicis martyris, focii Adaukti, attulit secum, & gratuito dono dedit illud ecclesiæ Beccensi.

11 *Corpora horum SS. Felicis & Adaukti variis attribuuntur. Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani ad xxx Augusti hæc memorat: In monasterio sancti Petri de Ferrariis, diœcesis Senonensis, veneratio sanctorum corporum beatorum martyrum Felicis & Adaukti, hodie extremo agone via Hostiensis peracto Romæ triumphantium, quæ integra huc transecta ibidemque reposita, cultu præclaro honorantur. Buce-
linus verò in Sacratio Benedictino ad eundem diem, exposito breviter Sanctorum nostrorum martyrio, ista subjungit: Quiescunt hi Sancti duo in Andechs (Monasterium est in Bavaria, quod
Z z z 2 aliàs*

sibi quoque
adscribunt
Colonienses,
ut & Bec-
censes caput
S. Felicis:
E

F

corpora va-
riis locis
adscripta:
aliæ quæ-
dam reli-
quie.

AUCTORE
J. S.

aliàs Mons sanctus, vulgò Heiligen-berg dicitur.) Sed de utroque corpore contendit monasterium Ferrariarum. Mabillonius in *Annalibus Benedictinis* tom. 3, pag. 16 scribit de Ermengarde imperatrice: Hæc sancti Sixti, ac sanctorum Felicis & Adaukti reliquias, à Leone IV sibi concessas, Româ attulisse, & in suo monasterio collocasse traditur, epitaphio non obscurè attestante. Monasterium istud est parthenon Eretheimensis in Alsatia. Insuper officula de sanctis Felice & Adaucto Colonienfi ecclesia B. Maria virginis ad Gradus assignat laudatus modò Gelenius pag. 310. Demum Piazza in *Hemerologio sacro Urbis ad xxx Augusti* brachium S. Felicis asserit conservari Roma in ecclesia S. Laurentii in Lucina.

§ II. Examinantur ea, quæ contra Acta objecta sunt, & disputatur de S. Felice fratre Martyris nostri, quem probamus esse alium à S. Felice Nolano, & nominari Felicem in Pincis.

Acta SS. Felicis & Adaukti repudiant aliqui; sed rationes non allegant.

Tillemonius tom. 5 Monument. eccl. in Persecutione Diocletiani art. 49 rotundè edicit Acta SS. Felicis & Adaukti, quæ ex Adone recitavimus, nihil prorsus valere. At ne verbum quidem profert, quo censuram tam rigidam probet. Illi tamen inhaeret Bailletus ad xxx Augusti in *Tabula critica Actorum*, & in *Vita ipsa SS. Felicis & Adaukti*. Fateor quidem Acta non esse auctoris contemporanei; (id enim patet ex illis verbis in fine Actorum: Ubi postea pacis tempore basilica fabricata est:) adeoque non eandem habere auctoritatem, quam habent Acta proconsularia aut scripta ab auctoribus coævis. At non satis percipio, quid in brevibus hisce actis Tillemontio, ejusque sequacibus tantopere displicere potuerit, ut ea omnino repudianda duxerint; præsertim cum sanctus Ado & Marbodus Redonensis antistes, usque adeo eadem Acta probaverint, ut tota pro suis adoptarint: atque ex stylo non barbaro judicare possimus, scripta fuisse non diu post pacem Ecclesia datam, nimirum seculo quarto aut quinto. Itaque debuerat Tillemontius rationes quasdam censura sua allegare, ut de illius aequitate facilius judicare possemus. Verùm cum rationes illas prætermiserit, ex conjectura subjiciam, quid ei in Actis displicuisse existimem.

nec revera allegari possunt rationes satis idoneæ.

13 Statua Serapidis, Mercurii, Diana solo statu eversa, atque arbor evulsa, quæ & templum comminuisse dicitur, non placuerunt, opinor, Tillemontio, qui difficulter hujusmodi prodigiis fidem habere potuit, nisi relata essent à testibus insigni auctoritate præstantibus. At verò si Acta Martyrum abjicienda sint ob prodigia aliqua in iis relata, abjicere oportebit alia multa, quæ pro authenticis habentur ab omnibus, uti egregiè probavit Honorius à sancta Maria in *Opusculo de Observationibus ad regulas critices* Disser. 4, art. 3, 4 & 5, ubi exhibet varia Martyrum Acta eaque sincera, quæ prodigiis scatent & miraculis. Aliud, quod in dictis Actis displicere potuit, est Draccus vel Drachus aut Dracontius judex, qui vocatur præfectus: neque e-

nim ullus reperitur inter Urbis præfectos eo nomine. Hæc quidem difficultas est aliqua, quæ Acta potest reddere suspecta. Responderi tamen potest nomen præfecti forsitan sumi improprie, & designari judicem inferioris ordinis; aut nomen Dracci fuisse additum ad nomina, quibus præfecti Urbis illius temporis in catalogo præfectorum sunt designati. Demum, cum plures subinde fuerint præfecti eodem anno, fieri potuit, ut hic in vulgari catalogis non sit recensitus. Quidquid sit, non sufficit hac ratio ad Acta prorsus repudianda: nec alia occurrunt, quibus Acta suspecta reddi possent, nisi unum illud, quod prolixiori disputatione nunc examinabo, quia spectat ad distinctionem Sanctorum synonymorum.

14 Forsan quoque displicuit Tillemontio, quòd in hisce Actis mentio fiat de altero Felice, qui Martyris hujus frater dicitur & presbyter. Verùm Acta istius Felicis jam edidit Bollandus tom. 1 Januarii ad diem xiv, pag. 951, & Acta quidem illa cum hisce tam aptè consonant, ut dicendum sit, vel utraque fictitia esse aut utraque sincera. Quippe idem in illis occurrit præfectus Draccus, & de eversis per Felicem nostrum idolis satis clara in iisdem fit mentio. Accipe Actorum istorum initium: Factum est post completionem beatissimi Felicis presbyteri, alius Felix germanus ejus, junior nomine & actione, & ipse presbyter, cum adductus fuisset ad iniquissimum Draccum Urbis præfectum, cœpit eum compellere, ut idolis immolaret. Quibus beatus Felix presbyter ait: Puto, quòd estis inimici deorum vestrorum effecti, ad quoscumque me duxeritis in deorum templis, hoc eis eveniet, quod illis evenit, ad quos meum Fratrem vos duxistis jam poenitet. Sed si vultis probare virtutem Domini mei Jesu Christi, ad capitulum ire me jubete, ut ipsum Jovem principem dæmoniorum vestrorum ruere faciam. Hæc tam clarè insnuant, Felicem illum fuisse fratrem Felicis martyris, de quo nunc agimus, ut mirer Ruinarium in *Admonitione prævia ad Acta S. Felicis Nolani* quævisse, quo id fundamento affirmaverit Bollandus, cum vix ignorare posset fundamentum id asserendi Bollandi fuisse utriusque Felicis Acta.

15 Florentinius in *Observationibus ad xiv Januarii* dissentit etiam à Bollando, putatque verbis supra citatis designari Felicem aliquem Nolanum, qui frater fuerit Felicis junioris: ac pro ea opinione adducit auctoritatem antiqui *Breviarii Capuani*, in quo xiv Januarii tres ponuntur Felices. Verùm illud ipsum *Breviarium Capuanum* & opinionem Florentinii prorsus evertit, & confirmat Bollandi sententiam. Nam prima lectio istius *Breviarii* ad xiv Januarii est de Felice nostro martyre Romano, ut vel ex his verbis patet: Interea unus ex ipsis (fratribus) nomine Felix, qui erat senior frater, cum ductus fuisset ad templum Serapidis, exsufflavit in faciem ejus; & statim cecidit, atque in pulverem redactum est. Secunda lectio est de Felice juniore ejus fratre, atque ita inchoatur: Post hæc alius Sanctus vir venerabilis, memorati Martyris germanus junior, adductus ad Draccum. Jussit eum idolis immolare. Tunc sanctus Felix dixit: Ut video inimici estis deorum vestrorum effecti; ad quoscumque me duxeritis hoc eis eveniet &c. ut supra. Tertia verò lectio est de Felice Nolano, quem S. Paulinus versibus suis celebravit. Itaque prima lectio est compendium Actorum Felicis nostri Romani, secunda Actorum Felicis ejus fratris, tertia Felicis Nolani quadam gesta exhibet. *Breviarium igitur*

Felici martyri frater fuit alter Felix, cujus Acta dedit Bollandus:

E

Felicem illum fratrem fuisse Felicis martyris perperam negat Florentinius

F

A igitur Capuanum ipsam Bollandi sententiam continet, ita ut Florentinus non videatur istud cum Actis contulisse, dum memoratas scripsit Observationes.

**Et Ruinar-
tius:** 16 Ado & alii quidam Felicem juniorem Felicis nostri fratrem confuderunt cum celebri illo Felice Nolano, quem S. Paulinus cæcaminibus laudavit. At utriusque Acta distinxit Bollandus. Ruinar-tius autè citatus & Tillemontius tom. 4. Monument. notà 4 in S. Felicem Nolanum confusionem illam admittunt quidem; at tantum non putant tribuendum Actis per Bollandum editis, ut credant Felicem illum juniorem aut fratrem esse Martyris Romani, aut Nola obiisse, prout in Actis dicitur. Uterque nititur argumento negativo planè infirmo. Audi Ruinar-tium: Felicis & Adacti sepulcrum suis curis à Vero presbytero compositum fuisse asseverat sanctus Damasus carmine 24 (quod dedi num. 2) at de Felice hujus Felicis fratre nulla mentio est. Verùm hinc inferri non potest, Felici martyri fratrem non fuisse, cum breve epitaphium non exigeret, ut de eo fieret mentio.

**nihilò re-
ctius negat
Tillemont-
tius plures
Felicis No-
la obiisse.** 17 Tillemontius nihilo meliùs ratiocinatur hunc in modum: Sanctus Paulinus ignorare non potuisset Felicem illum, adeoque aliquid de eo dixisset, ut illum ab alio distingueret: nam illam ipsam rationem mox ipse refutaverat, dum inquirebat an Felix Nolanus contra hæreticos decertasset, ut de eo asseruerunt aliqui, respondens ad silentium Paulini his verbis: Numquid credibilius est Paulinum, qui Historiam S. Felicis in plura divisit poemata, ipsius contra hæreticos certamina reservasse cuipiam ex illis (poematibus,) quæ sunt deperdita. Nam ex quindecim, quæ ut minimum composuit, non nisi decem habemus integra, & parum, aut nihil profus, ex quinque aliis. Quæ, obsecro, consequentiâ silentium Paulini intorquet Tillemontius contra Felicem nostri Felicis fratrem, de quo non agebat, idemque silentium obesse non vult certaminibus Felicis Nolani, quem unice canebat Paulinus?

C Argumento huic negativo, quod nullas hoc loco vires habet, manifestum adjungit errorem sub finem nota 6, ubi ex verbis quibusdam Ambrosii Leonis à Bollandò citatis hac infert: Videtur igitur hic auctor (Ambrosius Leo) non agnovisse Nolæ nisi unum S. Felicem, & nullus esset illo hac in re fide dignior. At non dixisset hac Tillemontius, si ipsum legisset Ambrosium; nam ille lib. 2 de Nola cap. 13 sex Felices enumerat, ac duos ex illis Nola mortuos ac sepultos scribit. Audi pauca ejus verba: Horum itaque sex divorum (Felicium) duo corpora Nolæ habentur. Hinc igitur concludam rectius, tanti momenti non esse argumenta, quæ contra duos Felices fratres, quorum alter Roma via Ostiensis obiit martyr, alter Nola confessor, objecta sunt, ut breviter utriusque Acta, invicem rectè consentientia, abjicere debeamus, varique Kalendaria & Breviaria antiqua erroris arguere.

**Plures Fe-
lices recen-
sentur ad
xiv Janua-
rii** 18 Porro prædictis lumen accedet, si invenire possimus, ubi Felix ille junior Felicis martyris frater cultus fuerit, & quo nomine antiquitus ab aliis synonymis fuerit distinctus. Vetus Martyrologium Romanum à Rosweydo editum ad xiv Januarii hac habet: Nolæ, Felicis presbyteri, in Pincis sepulti. Kalendarium Romanum Frontonis ad eundem diem: Natale S. Felicis in Pincis. Kalendarium Romanum Allatii eodem die: Natale S. Felicis confessoris. Sacramentarium Gre-

gorii Felicem confessorum eodem die celebrat, de eoque sic canit in præfatione: Verè dignum & justum est... confessionem sancti Felicis memorabilem non tacere, qui nec hæreticis pravitatibus, nec sæculi blandimentis à sui status rectitudine potuit immutari. Menardus in observationibus pag. 36 affirmat sequentia: In codicibus Rodradi, Rem. & Ræt., atque apud Pamelium additur (ad nomen S. Felicis) IN PINCIS. Locus est Romæ, in quo sancti Felicis ecclesia ædificata est. Michaël Monachus in Sanctuario Capuano quinque edidit Kalendaria antiqua. In primo ad xiv Januarii sic habetur: Deposito sancti Felicis in Pincis, presbyteri & confessoris. In secundo: S. Felicis presbyteri & Felicis M. Tertium mutilatum est mense Januario. Quartum verò sic habet: SS. M. Felicis in Pincis presbyteri & M., & Felicis Nolani episcopi & conf. Quintum: Felicis & Felicis, & Felicis Nolani episcopi.

19 Ussardus ad prædictum diem in antiquissimo codice Prateni primò refert Felicem Nolanum à S. Paulino celebratum: deinde alium his verbis: Item eodem die sancti Felicis presbyteri & confessoris. Quæ annuntiatio, si Ussardi non est, ut putat Sollerius noster, certè est admodum antiqua. Rabanus eodem die duos admittit Felices: nam celebrato primò Nolano illo Paulini patrono, subjungit: Eadem die natalis est Felicis germani ipsius (imò germani S. Felicis martyris nostri, ut sequentia manifestè docent) quem Dracus Urbis præfectus idolis immolare coëgit, & fustibus cecidit, atque in exilium deportare jussit &c. Synopsis hæc est Actorum Felicis junioris. Hæc omnia, quæ hætenus adduximus, manifestè probant, alium quempiam Felicem, præter celebrem illum S. Paulini patronum, xiv Januarii notum fuisse & cultum. Ut autem lector intelligat, quid probare ulterius intendam, existimo profus, Felicem illum, qui toties cognominatur in Pincis, esse Felicem juniorem fratrem Felicis martyris, illumque Nola quidem obiisse, ut habent ejus Acta, sed Roma in Pincis fuisse sepultum, ibique cultum, donec per correctionem Breviarii Romani Felix Nolanus in ejus locum sit substitutus, cujus Vita correctoribus Breviarii meliùs erat cognita ex S. Paulino & aliis. Hac ut ostendam, locum in Pincis dictum priùs oportet investigare: nam alii illum Nola statuerunt, alii Romæ.

20 Fronto in observationibus ad locum Kalendarii citati de eo sic differit: Pincis locus est Romæ. Nam palatium Pincianum memoratur in Vita Silverii anno dxxxvi, quod paulò post dicitur palatium IN PINCIS: erat enim palatium Pincii senatoris, à quo collis Pincius dictus est, ad quem erat ecclesia S. Felicis IN PINCIS, ut discere est ex Antiquitatibus Romanis Lucii Fauni lib. iv, cap. xi. In Vita Hadriani, qui fedit anno dclxxii, dicitur, quòd basilicam B. Felicis positam IN PINEIS instauravit. Legendum IN PINCIS. Nam in Vita Benedicti III, qui fedit anno dccciv, legitur clarè: Pari modo & in ecclesia B. martyris Felicis, quæ ponitur IN PINCIS, fecit vestem &c. Hæc cum sufficiant ad ostendendum, quòd Pincis locus Romæ est, seu à colle Pincio dictus, seu à palatio Pincii, à quo etiam nunc Pinciana porta: tum sanè id evincit, quòd Paulinus inter tot carmina, Felici suo recurrentibus annis decantata, numquam Pinciani loci meminit etiam tum, cum describit locum, ubi sepultus est. Hisco passim assentiun-

**in variis
Fastis, at-
que unus
ex illis vo-
catur Felix
in Pincis:
E**

F

**ecclesia au-
tem S. Fel-
cis in Pinc-
is Romæ
fuit, non
Nola:**

AUCTORE
J. S.

at hinc non
sequitur
Felicem il-
lum Romæ
obiisse, cum
probetur
Nolæ mor-
tuis.

Celeber ille
Felix No-
lanus in
Pincis se-
pultus non
est.

at per Feli-
cem in Pin-
cis Fasti
antiqui

tur nunc eruditi, qui admittunt ecclesiam S. Felicis in Pincis non Nola fuisse, ut olim putarunt aliqui, sed Romæ.

21 Verum non omnes hinc concludunt, Felicem, cui sacra erat hac ecclesia, non Nola obiisse, sed Romæ, prout inferre videtur Fronto, dum carpit vetus Martyrologium Romanum, quia habet: Nolæ Felicis presbyteri in Pincis sepulti; ac si Felix iste, quisquamque fuerit, non potuisset mori Nola, & Romæ sepeliri, aut deinde Romam transferri. Ego sanè non video hac in re errasse auctorem istius Martyrologii, sed potius suspicor insinuare voluisse, Felicem istum Nola mortuum esse, & corpus ejus vel statim vel deinde Romam translatum, ibique sepultum. Hæc dicti Martyrologii expositio ex variis confirmari potest. Primò Martyrologia & Kalendaria memoriam S. Felicis in Pincis passim annuntiant xiv Januarii. At nullus cognitus est Felix, qui eo die Romæ obiisse dicitur: duo autem Nola xiv Januarii dicuntur defuncti. Unus ergo ex illis à martyrologo Romano designatus. Secundo Ado alique martyrologi, qui Acta utriusque istius Felicis confuderunt, de Felice suo sic confuso referunt, sepultum esse in loco, qui dicitur Pincis. Insinuant igitur alterutrum ex illis, quorum Acta miscuerunt, in Pincis sepultum esse. Tertio Felix ille in Pincis ab aliis vocatur martyr, ab aliis verò confessor. Uterque autem titulus congruit utrique Felici Nolano, cum uterque multa (non tamen eadem) pro Christo tulerit, ac tandem in pace quieverit. Hæ rationes vix dubitare me sinunt, quin S. Felix in Pincis alteruter sit ex Nolanis. Restat igitur, ut investigemus, uter ex his in Pincis sepultus fuerit.

22 Tillemontius tom. 4, notat 4 in S. Felicem Nolanum existimat ecclesiam illam in Pincis Romæ fuisse, & Felici Pauliniano sacram. Ratio ejus fuit, quod non agnosceret, nisi unum Felicem Nola mortuum. Qua etiam ratione alios, qui idem censuerunt, permotos crediderim. Verum hæc unica Tillemontii ratio jam abundè refutata est. Accipe igitur argumenta & plura & meliora, que persuadeant Felicem in Pincis illum esse, quem Acta testantur Felicis martyris Romani fratrem juniorem, multaque à persecutoribus passum, ac demum Nola in pace defunctum. Imprimis argumento negativo ostenditur Felicem Paulini patronum in Pincis sepultum non esse, cum Paulinus nusquam meminerit de illo loco, licet Sancti sepulturam latè describat Natali 6, & aliis locis de sepulcro sæpe loquatur, & basilicas ejusdem Sancti recensuerit. Hoc argumentum, etiamsi negativum sit, vehementer hic urget; & solum sufficit Ruinartio, ut Felicem in Pincis à Nolano distingueret. Audi ipsum in Admonitione prævia ad Acta Felicis Nolani: Nusquam enim Paulinus loci IN PINCIS dicti meminit, quamvis quindecim poematibus Felicis gesta, mortem, sepulturam & miracula perstrinxerit, & quinque basilicas recensuerit ad hujus Sancti tumulum constructas... Unde fatius est fateri, Felicem, qui Romæ in Pincis celebrabatur, diversum à Felice Nolano fuisse. Nec jam responderi potest, aliqua adhuc latere Paulini de Felice poemata, cum omnia in lucem vindicata sint à Ludovico Muratorio, & jam recusa in nova editione Operum S. Paulini.

23 Secundo frequenter repetit Paulinus Felicis sui sepulcrum Nola esse, & Tillemontius jactetur locum in Pincis esse Romæ. Itaque vetus Martyrologium Romanum designat alium Feli-

cem, dum ait in Pincis sepultum. Hinc colligendum videtur, alium item designari in Kalendaris Frontonis & Allatii, uti & in Sacramentario Gregorii: nam omnes hi Fasti cum sint Romani, eundem verosimiliter designant cum Martyrologio Romano istius ferè temporis, & duo ex illis de loco in Pincis faciunt mentionem. Hæc mox firmabuntur, cum dicemus Felicem Nolanum in Breviariis Romanis ignotum fuisse usque ad medium seculum xvi. Tertio Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag. 450 sic habet in observationibus ad Kalendarium quintum: In Martyrologio Ms. Felix in Pincis dicitur, non qui Nolæ, sed qui Romæ colitur. Habent & alia Martyrologia Mss.

24 In Breviario Ms. antiquo, quod apud nos notatur W 156, ad xiv Januarii Officium fit de Felice presbytero confessore, & unica lectio, quæ ibidem habetur, est initium Actorum S. Felicis junioris, ac sic inchoatur: Factum est, ut post completionem beatissimi Felicis presbyteri, alius Felix germanus ejus, junior nomine & actione &c. Breviarium Spirense anni 1478 ad eundem diem tota ferè Acta ejusdem Felicis, sicut edita sunt à Bollandò, tribus lectionibus inclusit. Osna-brugense anni 1516 sub titulo Felicis in Pincis compendium eorumdem Actorum in tribus lectionibus exhibet. Accedunt his aliarum quoque ecclesiarum Breviaria ejusdem ferè temporis, inter quæ tamen aliqua reperiuntur, in quibus Acta utriusque Felicis sunt confusa; ac nullum reperitur quod pura exhiberet Acta Felicis Nolani.

25 Breviaria Romana, seculo xv & xvi edita usque ad pontificatum Pauli III pro festo S. Felicis in Pincis exhibent tres lectiones ex Actis S. Felicis martyris, qui cum Adaucto passus est, in quibus mentio fit de fratre ejus Felice juniore. Hinc Breviarium Spirense anni 1507 lectione 3, ubi aperte præmittit sententiam nostram, sic habet: Expletis autem duodecim annis, sanctus Felix junior die Dominico, post peracta sacra Mysteria, & pacem populo datam, prosternens se pavimento in orationem, in pace migravit ad Christum, sepultus in loco, qui dicitur Pincis, unde cognomen adeptus est. Ejusdem junioris Felicis hodie ecclesia Spirensis sub titulo Confessoris, Ecclesia verò Romana Senioris sub titulo Martyris festum faciunt: quos tamen ambos oratio communis in plurali numero simul connectit. Breviaria Romana jussu Pauli III correctæ Felicem in Pincis penitus omiserunt, nec ullum Felicem memorant xiv Januarii. Demum, quæ Pii V & sequentium Pontificum jussu correctæ prodierunt Breviaria, xiv Januarii commemorare cœperunt S. Felicem Nolanum, ac de eo asserere, sepultum esse in loco, qui vocatur in Pincis: nec ante annum 1569 ullam in Breviariis Romanis mentionem inveni de S. Felice Nolano.

26 Porrò cum Felix Nolanus tam celebres habuerit laudum suarum præcones, ut Acta ejus Romanis non possent esse incognita; nullo modo mihi verisimile apparet aut credibile, lectiones de Felice in Pincis tamdiu recitandas fuisse Romæ ex Actis Felicis martyris Romani, quocum celeberrimus ille Felix Nolanus nullam habuit connectionem, si Felix in Pincis idem fuisset cum Nolano. Id tam mirabile non est in Felice juniore, Martyris fratre, tum quod Acta ejus minus essent cognita, tum quod de eo etiam in fratris Actis ageretur, ita ut suspicari possimus, ex ignorantia ejus Actorum contigisse, ut Acta fraternalia in ejus quoque festivitate partim prælegerentur.

D

Breviaria quadam designare videntur Felicem Martyris Romani fratrem:

E

olim pro Felice in Pincis Romæ lectiones erant ex Actis Felicis martyris,

F

quod verisimile non est de Felice Nolano; sed minus mirabile de fratre ejusdem Martyris:

A
Felicem
 martyrem
 xiv Januarii Romæ cultum non fuisse, sed fratrem ejus, probatur.

27 *Poffet quidem hic quispiam suspicari, ipsum Felicem martyrem Aduacti socium sub nomine Felicis in Pincis cultum fuisse à Romanis, quod supra assertum vidimus in Breviario Spirrensi. Verum hæc opinio abundè refutatur ex Fastis Romanorum antiquis, quæ Felicem in Pincis manifestè distinguunt à Felice Aduacti socio. Quippe vetus eorundem Martyrologium Nole obisse tradit, & Martyris titulum omittit. Sic & Kalendarium Frontonis, & Sacramentarium Gregorii de eo agunt, ut de Confessore. Præterea festiuitas S. Felicis cum Aduacto in iisdem Breviariis, quæ dubitationem hanc ingerunt, celebratur xxx Augusti, adeoque verisimile non est rursus celebratam fuisse xiv Januarii. Ex omnibus igitur concludere liceat, vix dubium videri, quin S. Felix in Pincis, cui & confessoris & martyris titulus congruit, sit frater junior Felicis martyris nostri; aut certe nullum cognitum esse Felicem, de quo verisimilius id affirmari queat.*

B
 Felix & Aduactus nihil commune habent cum martyribus Africanis.

28 *Præquam huic Commentario finem imponamus, superest refutanda crisis temeraria Bailleti, qui ad xxx Augusti ex Romanis Martyribus nostris Africanos fingere voluit, quia in Bedæ Martyrologio eodem die xxx Augusti annuntiantur quidam Martyres Africani his verbis: In Venulia civitate Apuliæ natale SS. Felicis epi-*

scopi civitatis Tubzocensis, & Audaeti & Januarii presbyteri, & Fortunatiani & Septimini lectorum &c. Quippe hinc colligit, forsitan ex Felice episcopo & Audaeto presbytero confictos esse Felicem & Aduactum martyres Romanos: Quod, inquit, latius videbimus ad xxiv Octobris, quo apud alios martyrologos referuntur isti martyres Africani. At pœnituit ipsum Bailletum, opinor, temeritatis suæ, cum ad xxiv Octobris in Actis dictorum martyrum ne verbo quidem hæc attingat. Quapropter sufficiet adferre verba Sollerii in Observationibus ad Usuardum xxx Augusti, quibus assertionem illam jam refutavit hoc modo: Certè vetera Kalendaria Allatii & Frontonis sæpe citata, Sacramentarium Gregorii, apographa Hieronymiana, Romanum parvum, Rabanus, Ado, Notkerus, Wandelbertus æquè ac noster (Usuardus) disertissimè hodie signant Felicem dumtaxat & Aduactum, vel per metathesim Aduactum, via Ostiensis, eosque tot præterea characteribus & circumstantiis distinguunt, ut hæcenus non videam, quid cum superioribus, Africanis omnibus, commune habere queant. De Felice illo episcopo Africano ejusque sociis agemus cum Martyrologio Romano ad xxiv Octobris, quo etiam memorantur in aliis plerisque Martyrologiis.

AUCTORE
J. S.

DE SS. BONIFACIO ET THECLA CONJUGIBUS

ADRUMETI IN AFRICA.

J. P.

SUB MA-
XIMIANO.
 Ex Martyrologio Romano: notitia loci:

C
Anctum illud par Conjugum damus è Martyrologio Romano ita eos annuntiant: Adrumeti item in Africa sanctorum Bonifacii & Theclæ, qui beatorum duodecim filiorum martyrum parentes fuerunt. Dicitur item, quia ibidem proximè retulerat dictum Martyrologium sexaginta Martyres Colonix Suffetulanæ in Africa, de quibus tractabimus hæc etiam die, & dicemus, eos Sufis potius, quàm Suffetulæ annuntianos fuisse. Ibidem etiam occurrerit mentio de situ Adrumetensis civitatis. R. P. Franciscus Orlandus ex Ordine Prædicatorum, in Orbe sacro & profano illustrato, qui anno 1728 & sequentibus Florentia in lucem prodit, parte 1, lib. 4, cap. 8, de Africa provinciis, & aliis rebus ad eam spectantibus scribens, num. 7, pag. 345 Byzacena, ait, regio fertilitatis eximia. Ab Ortu habet fluvium Tritonem: ab Occidente Numidiam: ab Austro Lybiam interiorem. Hujus urbs præcipua est Adrumetum, cujus meminit Plinius lib. 5, cap. 4.

an fuerint

2 *Baronius in Notationibus ad Martyrologium Romanum observat ista de hisce Sanctis conjugibus: Plura de iisdem Martyribus leguntur in Actis sanct. duodecim Fratrum, quæ apud nos manuscripta asservantur. Martyres hic facit Baronius duos istos Sanctos, quos in ipso Martyrologio sui contextu absque martyrii titulo annuntiat; at quo auctore? Duplex habemus horum duodecim Fratrum Passionis exemplar Ms., quorum alterum ex Bodecensis cœnob. Ord. Regular.*

S. Augustini, dicecesis Paderbornensis Passionali &c., ad cujus finem video aliqua deesse in nostro apographo: alterum ex Ms. N. Belfortii transcriptum notatur, & utrumque servamus pro die 1 Septembris. Bodecense verò sic incipit: Dum fervor Maximiani imperatoris diversis pœnis Christianos perimeret, Africa regio quamdam Christi militum occultabat cohortem: inter quam vir Christianissimus Bonifacius cum conjugè Tecla nomine, Drumentina urbe constitutus, duodecim filios suos sacræ fidei documentis cotidie instruebat: pro quibus tam ipse quàm mater fideliter preces Domino Jesu effundere non dubitabat, dicens cotidie in orationibus suis: Jesu bone, agne immaculate, qui mundum perditum natiuitatis tuæ novo lumine reparasti, fac misericordiam cum filiis meis, ut postpositis omnibus diis te solum Deum cognoscant & adorent, qui cum Patre & Spiritu sancto vivis & regnas in sæcula. Amen.

3 *His nutrimentis & hujusmodi precibus assiduis dum Bonifacius cum conjugè filios suos in fide solidaret, felices illi nihil eorum, quæ à parentibus audiverunt, obliiti sunt, sed sicut terra bona doctrinæ femina receperunt, & multiplicatæ fidei fructum parentum moribus reddiderunt. Nam ad comprobendam fidei suæ integritatem atque constantiam, abnegantes semetipsos . . . licet Christianos ob Dei tamen amorem parentes relinquunt, & ubique per fines patriæ suæ discurrentes, verbum veritatis & baptismum Jesu Christi constantissimè prædicare contendunt. Deinde verò in narratione certaminis eorum nihil invenio*

martyres:
tempus vite.

F

de

AUCTORE
J. P.

de martyrio Parentum. Alterum autem, quod memorabam, exemplar tractat solummodo de certamine sanctorum duodecim Fratrum, nulla SS. Bonifacii & Theclæ facta mentione. Alia porro duodecim istorum Martyrum expendi poterunt ad diem 1. Septembris: an verò eadem occasione for-

tasse aliquid aliunde sperandum sit de Parentum martyrio, me latet. Signavi illos sub Maximiano cum exemplari Bodecensi, & cum Belfortiano, quod ita incipit: Maximianus, cæsar crudelissimus, audiens famam sanctorum duodecim Fratrum &c.

D

DE SS. IRENÆO, OR, ET OREPSE MARTYRIBUS

J. P.

S Y L L O G E.

Cultus, elogium, observationes.

TEMPORE
IMPERA-
TORUM
GENTI-
LIUM.

Memoran-
tur in va-
riis Fastis
Græcis alio
die:

* redundat
hæc vox

B

Nna horum Martyrum memo-
ria recolitur in variis Fastis
Græcis die xxii Augusti. Me-
nologium enim, quod Sirletus
Latinè reddidit, Canisius vul-
gavit, ita tunc habet: Eodem
die sancti martyres Irenæus, Orus, & Orepis,
gladio * post ignem, post feras, post suspendia,
ense percussi, martyrii palmam acceperunt. Me-
neum Chiffetii: Ωρ, Ειρηναῖος, Οροφίς Ζίφει.
Id est: Or, Irenæus, Oropis gladio. Menæa
magna excusa: Eadem die sancti martyres Ire-
næus, Or, & Orepis gladio consummantur. Et
mox ibidem his versibus honorantur Græcis, quos
Latinè sic verto.

Εἰφει τῆς τρηδεῖσα τελευτῆς πλάνης
Βυτῶ καλύπτεται ἡ ἐαυτῆς αἱμάτων.

Hæc quando Trias ense cadit, erroris duces
Operit in imo gurgite cruoris sui.

Allusio est in vocibus τῆς & τριτάτος, similiter
cadentibus. Habemus Martyrium istorum trium
Pugilum, illa etiam die notatum, è Græco codice
Ambrosiano f. N. n. 152, quem jam toties indi-
cavimus. Verùm Papebrochius tomo III mensis
Martii, die xxv, pag. 555 in S. Irenæo episcopo
Sirmienfi ac martyre, Displicet, inquit, . . hæc
epitome, eò quod episcopum Irenæum cum Levi-
ta confundat, pridie & probabiliter alibi cum
duobus sociis, quos supra nominavimus, juxta
alios omnes passio die xxii Augusti.

atibi hæc
die 30 Aug.
cum elogio:

2 Porro eorum elogium, seu certaminis histo-
ria habetur hodie in Menais magnis, & in Syna-
xario, quod ex Menologio, collecto Basilii impe-
ratoris jussu, exstat, & è quo textum Græcum,
à nobis editum ad calcem tomi primi hujus men-
sis Augusti, de more sic interpretor: Beatus Ire-
næus fuit Ecclesiæ minister cum sancto Or, &
sancto Orepse: qui Christum prædicantes ab ido-
lorum cultoribus comprehensi sunt, & adstantes
coram præside, variis cruciatibus torti. Deinde
in ignem projecti fuere, & simul imbre fursum
erumpente, & igne extincto, illæxi exierunt.
Post hæc feris etiam traditi sunt in cibum: ve-
rùm Dei providentiâ ab his etiam liberati sunt:
item in ligno suspensi, dum vehementer radulis
excarnificati essent, iterum, Christo annuente,
sine damno permanferunt. Tunc idololatræ immu-
tabilem eorum mentem conspicati, magnasque
in furias acti, consensu unanimi illos aggressi sunt:
& hic quidem lignis ipsos cædebat; hic autem
lapidibus conterebat dentes eorum: hic capillis

arreptos trahebat: hic calce impetebat, & con-
culcabat. Denique dum funibus eos ligassent, &
extra civitatem traxissent, sacra illorum capita
gladio absiderunt.

3 En tibi, lector, nonnullas super hoc elogio
observationes. Prima sit de officio illorum. In
editione Menologii Basilii imperatoris, qua anno
1727 Urbini vulgata est, sed aliunde interpola-
ta; titulus iste prænotatur eorum elogio, quod
ibi datur die xxiii Augusti: Ἀθλητῆς ἡ ἀγίων
μαρτύρων Ἰερέων Ωρ, ἡ Ορέψεως. Certamen san-
ctorum martyrum sacerdotum, Or, & Orepseos.
Ubi vides, duos è Martyribus vocari sacerdo-
tes, & omitti nomen proprium Irenæi, pro quo
intrusum ibi per errorem fuerit nomen appella-
tivum Ἰερέων, cum nec in contextu elogii editio-
nis istius, nec in nostra usquam illud occurrat;
sed in utraque λειτεργῶς inveniatur. Titulus au-
tem editionis nostræ ad hunc diem xxx Augusti
sic habet: Ἀθλητῆς ἡ ἀγίων μαρτύρων Ειρηναῖος,
Ωρ, ἡ Ορέψεως. Certamen sanctorum martyrum
Irenæi, Or, & Orepseos. Vides itaque, lector,
in hac annuntiatione disertè exprimi singulorum
trium Martyrum nomina propria.

4 Secundo. In editione utraque officium λειτεργῶς
uti modò dicebam, tribuitur Martyribus; scio
in Menais verò magnis scribitur de S. Irenæo,
ἀδελφῆς Ἐπιτομῆς ἡ Ἐκκλησίας. Levita fuit Eccle-
siæ. In Euchologio, seu Rituali Græcorum apud
Goarum in notis ad ordinem sacri ministerii pag.
12 hæc observantur de verbo λειτεργεῖν: Autho-
res ecclesiastici Græci, qui vocem hanc λειτεργεῖν,
à cuiuscumque ministerii publici, etiam pro-
phani significatione, ad officium Missæ celebra-
ndæ primitus olim & in Ecclesiæ nascentis exor-
dio traduxerunt, non ubique illà in hoc pro-
prio ac rigido sensu utuntur; sed & eamdem mi-
nisterium quodcumque sacrificandi muneri anne-
xum, vel ad illud ordinatum connotare demon-
strant: qua ratione diaconus λειτεργεῖν hoc loco
dicitur. Quamvis enim Græcorum lingua vulga-
ris solum sacerdotem hodie λειτεργῶν, & sacrifi-
candi munus, quo defungitur, λειτεργίαν nun-
cupet, indubium est nihilominus, subdiaconis &
diaconis eamdem appellationem fuisse commu-
nem, apud Dionysium de Eccl. Hierar. cap. 3,
cujus (sive alterius, quisquis fuerit auctor) ver-
ba citat. Deinde hæc subdit:

5 Imò & lectoris Missæ interventis ministe-
ria, συλειτεργικὰ dicuntur: unde & inter eccle-
siæ Græcæ Officia separatus est liber ἡ συλειτεργ-
ικῶν

E

varia obser-
vantur

de eorum of-
ficio

F

quo summi
dicuntur:

A γινῶν τῶ ἀναγνώστῃ, lectoris comministerium. Hæc sufficiant in rem nostram: plura ibidem legi possunt. Apud Macros in Hierolexico ad vocem Levita notantur ista: De tribu Levi; apud quos in veteri Testamento erat hereditarium sacerdotium: sed in novo Testamento Diaconum significat. Qua cum ita sint, videntur nobis probabilius nostri Athletæ officio diaconi, vel subdiaconi, vel, si vis, sacra liturgia ministri fuisse, quod postremum magis accedit ad nomen λειτουργός, quod per se non determinat, cujusmodi ministerium sacrum illud fuerit.

6 Duabus his observationibus addatur tertiâ.

Tametsi in variis aliis Fastis de iis agatur die XXII hujus mensis, ac in Menais magnis, quo sunt etiam apud Castellanos; nos tamen Basilianum Synaxarium secuti, maluimus illos differre ad præsentem diem. Quâ verò gratiâ in editione Urbinate compareant die XXIII Augusti, non satis intelligimus. Quoniam autem tempore, quo die, quo loco martyrium suum confecerint, nos latet, deficientibus videlicet notis characteristis, quarum indicio aliquid horum erui à nobis possit. Superiùs illos posui tempore imperatorum gentilium, ad quod videtur spectare narratio martyrii eorum.

AUCTORE
J. P.
cur denitur
hac die.

DE S. GAUDENTIA VIRG. ET MART.

R O M Æ

Cultus ex antiquis Fastis & Martyrologio Romano.

J. P.

B
TEMPORIS
IMPERATORUM
GENTILIIUM.

Omen hujus Sanctæ sic inscribitur Martyrologio Ufuardi hac die: Item Romæ, sanctæ Gaudentiæ virginis. Antiquioribus quoque hagiologis non fuit ignota: nam, ut observatur ad textum ejusdem Martyrologii à Sollerio, In Hieronymianis primo loco notatur "Gaudentia virgo, cum reliquis tribus". Hæc in Rabano totidem verbis leguntur, quibus alicunde lucis aliquid afferri velim. Porro GAUDENTIA illa Adoni & Notkero præterita est: unde mihi dubium non est, quin Ufuardus ex Hieronymianis eam acceperit. Hæc ibi. Non nomino plurima exemplaria cum Mss. tum excusa, quæ illam memorant, nec cum his Martyrologium Romanum, in quo sic habetur: Item Romæ, sanctæ Gaudentiæ virginis & martyris, cum aliis tribus. Vides, lector, Virginem hanc non honorari ubique titulo martyris: de qua re observare convenit sequentia. Martyrem fuisse suadet primò, quia tres alii vel alia cum illa conjunguntur, tamquam ejusdem, ut

ego quidem intelligo, sacra martyrii laureola consorti. Apographum Corbeiense apud Florentinum sic memorat: III Kal. (Septembris) Romæ natalis S. Gaudentiæ virginis cum reliquis tribus. Et ibidem vetustissimum Martyrologium S. Willibrordi eidem consonat. Secundo, in antiquis istis Fastis natalis Martyrum solet annuntari. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia in annotatione, Ufuardus, inquit, illam virginem nulla martyrii facta mentione facit: quæ an Romana fuerit, incertum est: cum in libro de Virginibus Romanis ab Antonio Gallonio prætermissa fuerit. Sed ei respondet Florentinus in notis: Virginem fuisse peculiari coronâ notant tam libri nostri, quàm reliqui ferè omnes: quorum aliqui dum martyrem expressè non vocant, anfam dubitandi Ferrario dederunt, an martyr fuerit, sed ex Mss. & vetustioris M. stylo dubitationi locus non relinquitur. Tempus martyrii me latet. Videtur tamen ad persecutiones imperatorum gentilium referendum.

E

C

DE SS. MARTYRIBUS LX

SUFIS IN AFRICA.

Cultus è Martyrologio Romano: locus, occasio ac tempus martyrii.

F

J. P.

ANNO
CCCXCIX.
Annuntiatio ex Martyrol. Romano: locus mortis

Unc Martyrum manipulum annuntiat hac die Martyrologium Romanum: Colonia Sufetulanæ in Africa beatorum sexaginta Martyrum, qui furore gentilium cæsi sunt. Additur in notis: De his scribit S. Augustinus epist. 276. Passi sunt hi, quando ex edictis Honorii imperatoris, quæ recensentur in Codice Theodosiano titulo de Paganis, justum est omnia simulacra confringi, quarum quidem legum Augustinus meminit de Civitate Dei lib. 18, cap. 54 &c. De loco palestræ hæc colligere visum est. Situm sic describit Baudrandus: Sufetula, urbs Africae Augusti Tomus VI.

mediterranea Antonino, olim episcopalis sub archiepiscopo Carthaginensi, inde 172 mil. pass. distans in ortum hybernum, ab Hadrumeto 100, à Veveste 70. An existet modò incertum. Erat & Sufetenis urbs episcopalis. Apud Carolum à S. Paulo in Geographia sacra pag. 102 posterioris editionis ponitur Sufes, & pag. 103 Sufetula. Apud Ruinarium verò in notis ad Historiam persecutionis Vandalicæ pag. 305 occurrit Prædidus Sufetulenensis: de quo ista observat: Laudatur hic antistes apud Victorem Vitensem lib. 2, num. 16, supra pag. 38, & in nota 93 in hunc locum pag. 172.

2 Et mox, Privatianus à Sufetula, inquit, illustratur & sedit

A a a

sedit

AUCTORE
J. P.

fedit in concilio Carthag. sub sancto Cypriano inter Rebaptizantes num. 19. *Plura subdit. Diversa itaque est hac diœcesis à Suffetana : nam sequitur ibidem Eustratius Sufetanus . . qui in concilio Carthag. , prout observat , sub sancto Cypriano num. 20 sententiam tulit , Privatus à Sufibus : cui , & Privatiano Sufetulensi , num. præcedenti memorato , respondet Augustinus lib. 6 de Baptismo contra Donatistas cap. 26 & 27. In Collatione Carthag. cap. 142 cum nominatus fuisset Serenianus episcopus Miditenfis , statim Peregrinus Donatista episcopus Sufetanus , qui & sic cap. 187 appellatur , interlocutus est , afferens hunc locum è sua esse diœcesi , ubi presbyterum , nomine Victorem habebat . . Ceterum Sufi memoratur in Antonini Itinerario. In synodo Suphetana beatus Fulgentius patres supplex oravit , ut Quodvultdeo episcopo prior supra se ipsum locus concederetur , ut in ejus Vita narratur cap. 29. Suffectanos Martyres sexaginta memorat Augustinus epistolâ 50 , quos hujus opidi incolæ ob contractum Herculis simulacrum trucidarant. Horum memoriam celebrat Martyrologium Romanum die xxx Augusti. Utriusque modo dicti loci situm exhibet laudatus Carolus à S. Paulo in mappa geographica ad pag. 77. Videri etiam potest Cellarius in Notitia orbis antiqui lib. 4 , cap. 4 , ubi agit de Africa propria seu Carthaginiensi. Porro Martyres nostros annuntianos potius censui Sufis , (unde formatur derivatum Sufetanus , quod coincidit cum Suffectanus , quo usus est S. Augustinus) quam Sufetulæ.*

B

occiduntur
in gentilibus

3 Honorius imperator destrui jussit idola in Occidente ; quæ res Martyribus nostris occasionem præbuit consequendi felicem fusi pro Christo sanguinis laurcolam. Tillemontius tomo 5 Imperatorum in Honorio articulo 12 & sequentibus varia collegit , quæ ad præsens argumentum pertinent. Articulo autem 14 tractat de Athletis Suffectanis ad annum 399 , Honorii imperatoris quintum. At juvat audire S. Augustini epistolam 267 (al. 50) ad Suffectanos , monito tamen prius lectore de iis , quæ habet Baronius ad dictum annum 399 , num. 71 ex ejusdem sancti Patris epistola 154 (al. 47 :) Ex quibus intelligis , inquit idem Baronius , quàm à suis exegerit Augustinus in gentiliū superstitione abolenda hoc tempore moderationem. Haud tamen ab omnibus id præstitum est , ut ipsa materia , ex qua idola confecta essent , gentilibus ipsis fuerit restituta : quis enim illam à militum manibus rapacissimis extorsisset ?

C

occasione
destruendi à
Christianis
simulacri

4 Et num. 72 : Accidit autem tunc temporis illud lugubre in Colonia Suffectana , ut gentiles simulacri sui Herculis jacturam passi , adversus Christianos arma corripientes , ex eis trucidaverint sexaginta : ad quos tunc S. Augustinus exprobrans ista breviter scripsit in citata modo epistola , reprehendens tragicum illud homicidium , atque inanem cultum deorum Gentiliū ante oculos ponens occasione hujus facti. Audiamus nunc ipsius epistolæ verba : Immanitatis vestræ famosif-

simum scelus , & inopinata crudelitas terram concutit , & percutit cælum , ut in plateis ac delubris vestris eluceat sanguis , & resonet homicidium. Apud vos Romanæ sepultæ sunt leges , judiciorum rectorum calcatus est terror. Imperatorum certè nulla veneratio nec timor : apud vos lx numero fratrum innocens effusus est sanguis , & , si quis plures occidit , functus est laudibus , & in vestram curiam tenuit principatum. Age nunc , principalem veniamus ad causam. Si Herculem vestrum dixeritis , porro reddemus : ad sunt metalla , saxa nec desunt , accedunt marmorum genera , suppeditat artificum copia.

D

5 Cæterum deus vester cum diligentia sculpsitur , tornatur & ornatur. Addimus & rubricam , quæ pingit ruborem , quo possint vota vestra facra sonare. Nam si vestrum Herculem dixeritis , collatis singulis nummis ab artifice vestro vobis emimus deum. Reddite igitur animas , quas manus vestra contorsit , & sicuti à nobis vester Hercules reddibetur , sic etiam à vobis tantorum animæ reddantur. Tillemontius in notula ad articulum 14 supra citatum , examinari , ait , poterit super S. Augustino , quod nonnulli volunt , epistolam ejus 267 esse falsam. Sed quoniam à monachis Benedictinis qui ejusdem sancti Doctoris opera ediderunt , tamquam vera & genuina fuit admessa , & inter alias recusa ; non video , quid cogat movere litem adversus antiquissimam ejusdem possessionem. Hinc reprobam aliam notulam marginalem apud Castellannum , quam ponit ad textum Martyrologii Romani Gallicè à se redditum in suo Martyrologio universali , dicens hos Martyres non esse in Calendario Carthaginiensi , sed in una dumtaxat epistola , sancto Augustino malè attributa.

Herculis :
factum re-
prehendit S.
Augustinus

E

6 Itane verò tam rotundè & velut ex tripode in epistola damnat istam epistolam tamquam spuriam sine ulla probatione ? Prudentior enim verò hic fuit Tillemontius , qui in S. Augustino , ad quem istius epistola examen differebat , tomo 13 Monumentorum ecclesiasticorum articulo 34 , auctorem quemdam neotericum convenit , qui epistolam illam de seditione Suffectana loquentem rejicit tamquam supposititiam , dicitque se nullum alium scire , qui hoc sentiat , nec sibi videri censuram ejus tam esse fundatam , quàm severam. Castellano itaque neutiquam suffragari possum in hac re ; in alia autem habeo , quod de illo conquerar. Annuntiantur enim in ejus Martyrologii Romani textu Gallico trois-cens bienheureux Martyrs , id est , trecenti beati Martyres pro sexaginta dumtaxat , qui signantur in Martyrologio Romano , ut superius dictum est. Circa tempus martyrii nihil occurrit singulare. Tillemontius , ut præmissum est , illud affigit anno Christi 399 ; uti & Castellanus : Pagius verò ad istum annum num. 13 Hoc , ait , circiter anno. Baronium dedimus antea. Nos aliorum exemplo illud factum inteximus eidem anno 399.

F

DE S. PAMMACHIO SENATORE ROMANO, FORTASSIS PRESBYTERO

R O M Æ ,

COMMENTARIUS HISTORICUS.

J. P.

§ I. Sanctus noster à S. Hieronymo laudatus propter virtutes summa cum generis nobilitate conjunctas.

AN. CDIX
VEL CDX.
Annuntiatio Martyrologii Romani illustratur,

Paucis multa dixit Martyrologium Romanum, quando hunc Sanctum ita annuntiavit: Ibi-
bem (Roma) S. Pammachii presbyteri, qui fuit doctrina & sanctitate conspicuus. In additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis ad Usuardum Greveni die xxvi Aprilis mentio fit Pammachii confessoris, an hodierni an alterius, non constat. Baronius in notationibus ad idem Martyrologium Romanum allegat plura, qua magis distincte conducunt ad singulatim illustranda sanctissimi hujus Viri gesta. Non claruit dumtaxat in monastica vita institutio, quod, calcatis mundi illecebris, amplexus est, verum etiam, antequam eidem nuntium remitteret, illustri generis nobilitate, ac copiosa divitiarum abundantia, qua ornabatur maxime Viri animus, in eisdem pie ac sapienter se gerentis. Vixit cum S. Hieronymo, in cujus scriptis frequens de illo fit mentio. Fuit inter ambos amicitia prorsus singularis, ac communicatio literarii, nec non magna alterius de altero concepta aestimatio, ac fiducia, ut fieri solet inter intimos in Christo familiares. Hinc, qua de S. Pammachio referam, è S. Hieronymi testimoniis irrefragabilibus precipue depromam: quo fiet, ut non tam me, quam Sanctum de Sancto loquentem lector auditurus sit.

ex antiquissima Sancti

C 2. Tomo 4 Operum S. Hieronymi in epistola 33 (al. 101) ad Pammachium de Optimo genere interpretandi, columnâ 255 editionis Joannis Martianay, quam posthac citabo, idem sanctus Ecclesia Doctor cum alloquitur: Ostendam tibi, vir omnium nobilium Christianissime, & Christianorum nobilissime &c. In ejusdem epistola 54 (al. 26) col. 584 vocatur consulum pronepos & Furiani germinis decus. Et ibidem col. 587 ab eodem sancto Patre vocatur patritii generis. Fuit autem familia Furiana antiquitate & nobilitatis splendore spectatissima. Joannes Hofmannus in suo Lexico universali, anno 1687 Basilea edito, hac de illa memorat tomo 1, pag. 667: Furi, (subintellige familia) sub Romulo, è Medullia Latinorum urbe, quæ tunc se Romanis dedit, Romam migravit, atque inter minorum gentium patricias lecta fuit. Nobilissima postea fuit, in multas familias, quarum hæc cognomina, distincta: Medullinus (ab urbe unde orta; cognominis origo quoque) Fusus, Pacilus, Camillus, Purpureo, Crassipes, Philus. Clara admodum & illustri dictaturis septem: consulatibus viginti: tribunatibus militum consulari potestate viginti tribus: censuris quatuor: triumphis septem. Hac Augusti Tomus VI.

brevissime è dicto auctore: nam nimis longè me abduceret hoc argumentum, si istarum familiarum decora singulatim enuclearem, & quid cuique conveniat, operose discuterem. Ab Hieronymo in epistola 31 (al. 52) col. 244 sancta Marcella vocatur consobrina Confessoris nostri. Apud Tillemontium in S. Pammachio pag. 567 dicitur fuisse consanguineus (parent) Melantiarum; quarum junior est in Martyrologio Romano ad diem xxxi Decembris; senior verò inter Pratermissos die vii & xxi Januarii. De hac, cui titulum Sanctæ tribuit; varia collegit Tillemontius tomo 10 Monum. eccl. pag. 591 & sequentibus: de illa autem pag. 603, 610 & 611.

E 3. Nec imparem sibi S. Pammachius natalibus ac virtutibus duxit uxorem, Paulinam videlicet S. Paulæ Romanæ filiam. De S. Paula egimus tomo 11 Januarii cum Martyrologio Romano, atque hac ibidem pag. 713 diximus in ejus Vita à S. Hieronymo conscripta: Carpatius igitur narranti ordinem. Alii alitè repetant, & à cunabulis ejus, ipsique (ut ita dicam) crepundiis matrem Blefillam, & Rogatum proferant patrem: quorum altera Scipionum Gracchorumque progenies est, alter per omnes fere Græcias usque hodie stemmatibus & divitiis ac nobilitate Agamemnonis fertur sanguinem trahere, qui decenniali Troiam obsidione delevit. Nos nihil laudabimus, nisi quod proprium est, & de purissimo sanctæ mentis fonte profertur. Inter Scipiones fere cognomento memorabiles hi tres; nimirum Scipio Africanus, Asiaticus, & Africanus Minor. Titum verò Sempronium Gracchum, Caii & Tiberii patrem, bis consulem, semel censorem, bis triumphum meruisse lego. Hæc obiter de his familiis antiquissimis perstrinxisse sit satis: si quis plura de eisdem novissè voluerit, auctores consulat; qui de rebus gestis Romanorum scripserunt.

F 4. Ita S. Hieronymus de antiquissimo ejus genere: cui Paulina præclarissimas integerrime vitæ adjunxit dotes. Audiatur iterum Sanctus idem in epistola 54 (al. 26) quæ S. Pammachium consolatur in morte Paulinæ uxoris suæ col. 582: Sanato vulnere & in cicatricem superductæ cuti, si medicina colorem reddere voluerit, dum pulchritudinem corporis quærit, plagam doloris instaurat. Ita & ego ferus consolator, qui importunè per biennium tacui, vereor ne nunc importunius loquar, & attritans vulnus pectoris tui, quod tempore & ratione curatum est, commemoratione exulcerem. Quæ enim aures

cujus dotes nature ac virtutes refert S. Hieronymus

AUCTORE
J. P.

tam duræ, quæ de filice excisa præcordia, & Hyrcanarum tygrium lacte nutrita, possunt sine lachrymis Paulinæ tuæ audire nomen? Quis parturientem rosam & papyllatum corymbum, antequam in calathum fundatur orbis, & tota rubentium foliorum pandatur ambitio, immaturè demessum æquis oculis marcescere videat? Fractum est pretiosissimum margaritum. Virens smaragdi gemma contrita est. Quid boni habeat fanitas, languor ostendit. Plus sensimus quod habuimus, postquam habere desivimus. In agro terræ bonæ tres fructus legimus, centesimum, sexagesimum, & tricesimum. In tribus mulieribus & sanguine & virtute conjunctis, tria Christi præmia recognosco. Eustochium virginitatis flores metit. Paula laboriosam viduitatis aream terit. Paulina castum matrimonii cubile servat. Tali filiarum mater fulta comitatu, totum sibi in terris vindicat quod Christus promisit in cælo.

laudans etiam S. Pammachium,

B

5 Et ut quadrigam domus una emitteret fanitatis, & feminarum virtutibus responderent viri, additur comes Pammachius, verum Ezechielis Cherubim, cognatus, gener, maritus, imò frater amantissimus, quia sancti consortia spiritus vocabula non tenent nuptiarum. Huic quadrigæ Jesus præsidet. De his equis & Abacuc canit: "Ascende super equos tuos, & equitatio, tua salus, Impari cursu, pari animo ad palmam tenditur. Discolores equi, sed voluntate concordēs, unum aurigæ jugum trahunt, non expectantes flagelli verbera, sed ad vocis hortamenta ferventes. Obiter hic observa S. Pammachium appellari fratrem, & infra num. 17 S. Paulam socrum ejus, imò matrem indicari hoc sensu, quem indicabat Hieronymus. Ad Eustochium, modo nominatam virginem, Paulina sororem scripsit idem Sanctus epistolam 86 (al. 27) Epistaphium Paula matris: qua, patrem Rogatum, matrem Blefillam habuit, Toxotio deinde nupta, editis ex eo Blefilla, Paulina, Eustochio, qua & Julia nomen habuit, ac Rufina, nec non uno filio Toxotio, patri cognomine, uti habet synopsis prædictæ epistolæ præfixa. Si quis plura velit, adeat ipsum fontem, è quo paucula ista designasse satis est in rem nostram.

qui egregiè ab eodem predicatur ob mundi contemptum,

C

6 At tunc potissimum eluxit S. Pammachius, tum splenduit maximè, quando omnem mundi splendorem conculcans elegit abjectus esse in domo Dei sui. Baronius ad annum 398, num. 15 eum laudans, Hic, inquit, uxore privatus sanctissima femina, filia S. Paulæ, bona sua erogavit in pauperes, atque monasticum amplexus institutum, unà cum vestibus vitæ quoque genus mutans, summum Christianæ philosophiæ verticem attigit. Sed adeamus denuo S. Hieronymum, qui epistolâ 54 (al. 26) sic ad illum scribit col. 583: Nobis post dormitionem, somnumque Paulinæ, Pammachium monachum Ecclesia peperit posthumum, & patris & conjugis nobilitate patricium, eleemosynis divitem, humilitate sublimem. Et paulò post ita pergit: Noltris temporibus Roma possidet, quod mundus antè nescivit. Tunc rari sapientes, potentes, nobiles Christiani: nunc multi monachi sapientes, potentes, nobiles: quibus cunctis Pammachius meus sapientior, potentior, nobilior: magnus in magnis, primus in primis, ἀρχιεργατὸς * monachorum. Fuit pater pauperum, teste ibidem S. Hieronymo: Tales Paulina morte sua nobis liberos dedit, quos vivens concupiverat possidere. "Lætare sterilis, quæ non parit, erumpe & clama, quæ non parturit, quoniam quot Ro-

* i. e. dux sacræ militiæ

mæ sunt pauperes, tot filios repentè genuisti. Ardentes gemmæ, quibus antè collum & facies ornabantur, egentium ventres saturant.

& eleemosynas

7 Vestes sericæ, & aurum in fila lentescens, in mollia lanarum vestimenta mutata sunt, quibus repellatur frigus, non quibus nudetur ambitio. Deliciarum quondam supellectilem virtus infumit. Ille cæcus extendens manum, & sæpè ubi nemo est, clamitans, hæres Paulinæ, cohæres Pammachii est. Illum truncum pedibus, & toto corpore se trahentem, teneræ puellæ sustentat manus. Fores, quæ priùs salutantium turbas vomebant, nunc à miseris obsidentur. Alius tumentis aqualiculo mortem parturit: alius elinguis & mutus, & ne hoc quidem habens unde roget, magis rogat, dum rogare non potest. Hic debilitatus à parvo, non sibi mendicat supem. Ille putrefactus morbo regio, super-vivit cadaveri suo.

Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum Omnia pœnarum percurrere nomina possim.

8 Hoc exercitu comitatus incedit, in his Christum confovet, horum fordibus dealbatur. Munerarius pauperum, & egentium candidatus, sic festinat ad cælum. Cæteri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos, & dolorem pectoris his officiis consolantur: Pammachius noster sanctam favillam ossaque veneranda eleemosynæ balsamis rigat. His pigmentis atque odoribus fovet cineres quiescentes, sciens scriptum: "Sicut aqua ex-tinguit ignem, ita eleemosyna peccatum, Quantas vires habeat misericordia, & quibus donanda sit præmiis, & beatus Cyprianus grandi volumine prosequitur, & Danielis consilium probat; qui regem impiissimum, si se audire voluisset, scit pauperum sustentatione salvandum. Gaudet hujuscemodi filæ mater hærede. Non dolet opes ad alium pervenisse, quas cernit iisdem, quibus ipsa voluerat, erogari. Quin potius gratulatur absque labore suo vota compleri. Non enim substantiæ diminutio, sed operarii commutatio est.

pauperibus erogatas:

E

9 Quanto autem in pretio haberet idem sanctus Doctor eximias S. Pammachii virtutes, pleno ore predicat epistolâ 92 (al. 34) ad Julianum, virum quidem divitem & potentem, sed adversas res passum, dum hunc exemplo ipsius ac S. Paulini ad vitæ perfectionem hortatur col. 752: Nec est, inquit, quòd excuses nobilitatem & divitiarum pondera. Respice sanctum virum Pammachium, & ferventissimæ fidei Paulinum presbyterum, qui non solum divitias, sed se ipsos domino obtulerunt: qui contra diaboli tergiverfationem nequaquam pellem pro pelle, sed carnes & ossa & animas suas Domino consecrarunt: qui te & exemplo & eloquio, id est, & opere & linguâ possunt ad majora perducere. Nobilis es, & illi: sed in Christo nobiliores. Dives & honoratus, & illi, imò ex divitibus & honoratis pauperes & inglorii, & idcirco ditiores & magis inclyti, quia pro Christo pauperes & inhonorati. In Commentariis super Isaiam propheta tomo 3 lib. 17, cap. 60, loquens de his verbis à Christo Domino prolatis, Facilius est camelum per foramen acûs transire, quàm divitem in regna cælorum, ea sic exponit col. 450: Difficultatem rei, dicit Eustochio sanctus Doctor, proposuit, non impossibilitatem. Denique sanctæ memoriæ mater tua Paula, fraterque * Pammachius, per foramen acûs, hoc est, per arctam & angustam viam, quæ ducit ad

idem sanctus Doctor Pammachii virtutes alii

F

* i. e. fororis maritus vi-

A vitam, transferunt ad regna cælorum, latam viam cum farcinis relinquentes, quæ ducit ad Tartarum.

proponit
imitandas.

* i. e. infideles

10 Imò quidquid habebant, in Domini dona portarunt, implentes illud quod scriptum est: "Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ". Quæ enim apud homines impossibilia, apud Deum possibilia sunt. Habentes in muneribus principalia; aurum, incensum, & thus odoris optimi, atque dicentes: "Dirigatur oratio mea sicut incensum, in conspectu tuo". Et: "Christi bonus odor, sumus in omni loco", exemplo virtutis suæ quotidie nunciant salutare Domini, ut omnes oves Cedar * congregentur in Ecclesia, & de erroris tenebris ad lucem transeant. *Calmetus in Dictionario suo sacra Scriptura ad vocem Cedar observat ista: Cedar filius Ismaël Gen. 35. 23 (immò 25. 13.) pater Cedæorum, seu Cedarorum. . . qui regionem tenebant Arabiæ Desertæ Nabathæis proximam. Addit tamen, difficile esse hujus populi certum invenire domicilium, & rationem apponit: In Meridionali tamen Arabiæ Desertæ plaga potissimum versabantur, ad Septentrionem Arabiæ Petreæ & Felicis, ex qua plures usque ad Mare Rubrum excurrebant. Cedar nonnumquam à sacra Scriptura Arabia omnis Deserta nuncupatur. Atque hæc quidem postremo loco memorata virtutum S. Pammachii pars apparuit peculiariter è quibusdam litteris ad suos colonos, quos habebat in Numidia Africa, scriptis eo successu, ut illos à Donatistarum errore ad orthodoxam fidem traduxerit. Rem gestam inferius narrabimus ex S. Augustino.*

§ II. Xenodochium à Sancto erectum: titulus SS. Joannis & Pauli: monita ipsi data à S. Hieronymo; amicitia cum eodem sancto Patre, & cum S. Paulino.

C
Sanctus erigit xenodochium in portu Romano:

* Bethleem

* V. Num. 13, v. 34.

* V. cap. 14 Genes.

L Audatus jam identidem sanctus Ecclesia Doctor in supra dicta epistola 54, col. 586, Audio, ait, te xenodochium in portu fecisse Romano, & virgam de arbore Abraham in Ausonio plantasse littore. Quasi Æneas nova castra metaris, & super undam Tyberis, ubi ille, cogente quondam penuria, crustis fatalibus & quadris patulis non pepercit, tu viculum nostrum, id est, domum panis * ædificas; & diurnam famem repentina saturitate compensas. Euge: noster hinc transgredis; statum summum tenes; de radice pervenis ad cacumen; primus inter monachos, in prima urbe, primum sequeris patriarchiam. Lot, quod interpretatur, declinans, campestria eligat, & juxta Pythagoræ litteram, facilia magis ac sinistra sectetur. Tu in arduis & saxosis cum Sara tibi monumentum para. Juxta sit civitas litterarum; deletisque gigantibus, filiis Enac *, hæreditatem tuam, gaudium & risus excipiat. Dives erat Abraham auro, argento, pecore, possessione, vestibus: tantam habebat familiam, ut ad subitos nuncios, juvenibus electis, armare posset exercitum, & quatuor reges, quos quinque reges fugerant, in Dan consequutos occideret *; & tamen post tam crebra hospitalitatis officia, dum non refutat homi-

nes, suscipere meruit Deum. Non servis, & ancillis imperabat, ut ministrarent hospitibus, nec bonum, quod exercebat, per alios minuit; sed quasi repertâ prædâ, cum Sara sua humanitati solus incubuit. Ipse pedes lavit, ipse pinguem vitulum portavit humeris de armento. Stetit ut servus peregrinis prandentibus, & Saræ manibus coctos cibos jejunaturus apposuit. De laudato xenodochio legi etiam potest S. Hieronymi epistola 84 (al. 30) ad Oceanum de Morte Fabiola col. 662. Franciscus Orlandus Ordinis Prædicatorum in suo Orbe sacro & profano parte 1, lib. 4, cap. 4, pag. 269 agens de Portu Romano ejusque demolitione, Nulla, inquit, restant vestigia nobilissimi xenodochii. Ughellus Italia sacra tomo 1, col. 104 prioris editionis perperam sic scribit: Symmachus Papa, ut S. Hieronymus narrat, nobile in Romano portu construxit xenodochium &c. At quomodo Symmachus Papa memorari potuit à S. Hieronymo, qui annos circiter octoginta obiit ante illius pontificatum? Attum de hoc Sancto apud nos die XIX Julii.

12 Baronius ad annum 398 num. 18 huic xenodochio adjungit aliud pie S. Pammachii munificentia monumentum, dum ista memorat: Hæc cum S. Hieronymus scribat, tantum abest, ut veris majora describeret, quàm potius etiam grandia prætermiserit. Etenim inter alia Pammachius sanctis martyribus Paulo atque Joanni, qui hoc seculo, tempore Juliani Apostatæ Romæ (ut meminimus) passi sunt prope Clivum Scauri contra Palatinum, nobilem memoriam excitavit; in titulumque erexit, qui usque hodie nomine dictorum Martyrum dictus Pammachii titulus perseverat. Hæc ibi Baronius, qui tomo 12 inter Adenda & emendanda pag. 893 recitat inscriptionem presenti proposito accommodatam. Exstat apud Gruterum in Inscriptionibus antiquis pag. 1164, num. 8, hoc titulo In introitu ecclesiæ Johannis & Pauli præfixo:

ANTISTES DOMINI CELSA SACRARIA CHRISTI
VESTIBULVM DECORAT GRATIA PVLCRÆ
LOCI

QVÆ QVIA COMPTA NITET PRIMAQVE IN
FRONTE RENIDET

OSTENDIT QVANTVM NVMINIS INTVS IN-
EST

QVIS TANTAS CHRISTO VENERANDAS CON-
DIDIT EDES

SI QVÆRIS CVLTOR PAMMACHIVS FIDELI.

Acta modo nominatorum Martyrum illustravimus tomo V Junii, die xxvi ejusdem mensis, pag. 158 & sequente.

13 S. Hieronymus optimis monitis roborabat & accendebat S. Pammachium ad solidas virtutes, & sincerum in Christi servitio famulatum. Etenim post ea, quæ superius ex ipso retuli de constructo xenodochio, addit ista col. 587: Hæc moneo, frater charissime, pietate, qua te diligo, ut non solum pecuniam, sed teipsum Christo offeras, hostiam vivam, sanctam, placentem Deo, rationabile obsequium tuum; & imiteris Filium hominis, qui non venit ministrari, sed ministrare. Et quod patriarcha alienis, hoc discipulis & servis magister exhibuit & Dominus. Corium pro corio, & omnia, quæ homo possidet, dare potest pro anima sua. Sed tange, inquit diabolus, carnes ejus, nisi in faciem benedixerit tibi. Scit hostis antiquus, majus continentia quam numerorum esse certamen. Facile abjicitur, quod hæret extrinsecus: intestinum bellum periculosius

E
titulum SS. Joannis & Pauli Romæ excitat, cujus datur inscriptio.

F

Hortatur eum S. Hieronymus, ut non operantur, sed se ipsum Christo offerat.

AUCTORE
J. P.

est. Conjuncta disglutinamus, unita discindimus. Zachæus dives erat, apostoli pauperes. Reddidit ille quadruplum, quod rapuerat; divisitque pauperibus medietatem substantiæ suæ, quæ remanserat; suscepit Christum hospitem, salus facta est domui ejus; & tamen quia parvulus erat, & apostolicæ proceritati se non poterat extendere, non fuit in duodecim numero apostolorum. Apostoli autem quantum ad divitias nihil, quantum ad voluntatem, totum mundum pariter reliquerunt. Si offeramus Christo opes cum anima nostra, libenter suscipiet. Si autem, quæ foris sunt Deo; quæ intus sunt, diabolo demus, non est æqua partitio, & dicitur nobis: "Nonne si, rectè offeras, & non rectè divides, peccasti,?"

ejusque
exemplo se
abjiciat,

B

14 Deinde S. Pammachium hortatur Hieronymus ad verum contemptum sui ac profundam humilitatem, dum ista mox subdit: Quod patritii generis, primus inter primos monachos esse cepisti, non tibi sit tumoris, sed humilitatis occasio, scienti Filium Dei factum Filium hominis. Quantumquamque te dejeceris, humilior Christo non eris. Esto incedas nudis pedibus, fuscâ tunicâ vestiaris, æquæris pauperibus, inopum cellulas dignanter introeas; cæcorum oculus sis, manus debiliū, pes claudorum; ipse aquam portes, ligna concidas, focum exstruas; ubi vincula? ubi alapæ? ubi sputa? ubi flagella? ubi patibulum? ubi mors? & quum omnia, quæ dixi, feceris, ab Eustochio tua Paulaque vinceris, si non opere, at certè sexu. Ego quidem Romæ non eram, & tunc me tenebat eremus: (atque utinam pertenuisset!) quando focero tuo vivente Toxotio, sæculo serviebant.

ac contem-
nat,

C

15 Sed tamen audio, quæ immundicias platearum ferre non poterant; quæ Eunuchorum manibus portabantur; & inæquale solum molestius transcendebant; quibus serica vestis oneri erat, & solis calor incendium, nunc forditatæ & lugubres, & sui comparatione forniculæ, vel lucernas concinnant; vel succedunt focum; pavimenta verrunt; mundant legumina; olerum fasciculos in ferventem ollam dejiciunt; apponunt mensas, calices porrigunt, effundunt cibos; huc illucque discurrunt. Et certè magnus virginum chorus cum illis habitat. Num hujuscemodi ministeria aliis imperare non poterant? Sed nolunt vinci ab his labore corporum, quas ipsæ superant virtute animi. Hæc dico, non quòd de ardore mentis tuæ quidquam dubitem, sed quo currentem impellam, & acriter dimicanti fervorem fervori augeam.

armatque
contra hu-
manum re-
spectum

16 Optimè autem gnarus idem sanctus Doctor, humanum respectum, ut vocant, potentissimam esse machinam ad avocandos homines, præsertim generis aviti nobilitate & divitiis præstantes, à via laudabili perfectioris vite, ac constanti perseverantia in virtute, Pammachium armat adversus hunc acerrimum hostem, his eum monens verbis col. 584: Quis enim hoc crederet, ut consulum pronepos, & Furiani germinis decus, inter purpuras senatorum, furvâ tunicâ pullatus incederet, & non erubesceret oculos sodalium, ut deridentes se ipse derideret? Est confusio, quæ ducit ad mortem: & est confusio, quæ ducit ad vitam. Prima virtus est monachi, contemnere hominum judicia, & semper Apostoli recordari, dicentis: "Si adhuc hominibus placem, Christi servus non essem." Tale quid & Dominus loquitur ad prophetas: quod posuerit faciem eorum quasi urbem æneam, & lapidem adamantinum, & columnam ferream, ne pave-

rent ad injurias populi; sed impudentiam substantantium frontis rigore contererent. Ingenia liberaliter educatâ facilius verecundia, quàm metus superat. Et quos tormenta non vincunt, interdum vincit pudor. Non est parum, virum nobilem, virum disertum, virum locupletem, potentium in plateis vitare comitatum, miscere se turbis, adhærere pauperibus, rusticis copulari, de principe vulgum fieri. Sed quanto humilior, tanto sublimior est.

17 Et mox Virum sanctum magnis Christi promissis excitat, ut pergat illum sequi: Lucet, inquit, margaritum in fordibus, & fulgor gemmæ purissimæ etiam in luto radiat. Hoc est quod Dominus repromisit: "Glorificantes me, glorificabo." Alii hoc intelligant de futuro, quando mœror vertetur in gaudium, & transeunte mundo Sanctorum corona non transit: ego & in præsentiarum video Sanctorum promissâ compleri.

promissis
Christi se-
queribus
se.

Antequam Christo tota mente ferviret, notus erat in senatu; sed multi alii habebant infulas * proconsulares. Totus orbis hujuscemodi honoribus plenus est. Primus erat, sed inter primos. Præcedebat alios dignitate; sed & alios sequebatur. Quamvis clarus honor, vilescit in turba: & apud viros bonos indignior fit ipsa dignitas, quam multi indigni possident. Unde egregiè de Cæsare Tullius, quum quosdam, ait, ornare voluit, non illos honestavit, sed ornamenta ipsa turpavit. At nunc omnes Christi Ecclesiæ Pammachium loquuntur. Miratur orbis pauperem, quem huc usque divitem nesciebat. Quid consulatu illustrius? annuus honor est, & postquam alius successerit, prior definit. Latent in multitudine laureæ, & triumphi interdum triumphantium fordibus polluantur. Quod antè per manus patritias tradebatur, & sola nobilitas possidebat: quo consul Marius, victor Numidiæ & Teuthonum, atque Cimbrorum, ob ignobilitatem familiæ putabatur indignus: quod Scipio ultra annos pro virtute meruit, nunc sola militia possidet, & agrestia dudum corpora fulgens palma circumdat. Plus ergo accepimus, quàm dedimus. Parva dimisimus, & grandia possidemus. Centuplicato fœnore Christi promissâ redduntur. In tali & Iffaac quondam agro severat, qui paratus ad mortem, ante Euangelium euangelicam portavit crucem. Superius infulas legendum monui. Editio Erasmi Roterodamensis in scholiis tomo 1 Operum S. Hieronymi fol. 73 verso notat: Tyaræ genus erat, insigne nobilitatis, ut nunc, ait, torquem auream collo gestant. De Caio Mario plura è variis auctoribus collegit Hofmannus antea citatus, à pag. 997.

* I. infulas

E

F

18 Ex superioribus S. Hieronymi monitionibus ad S. Pammachium scriptis planum est, nemini dubium esse posse, quin inter ambos artificissimus amicitia nexus intercesserit, & consentiens studiorum voluntatumque communicatio. Id perspicuè proficitur sanctus Doctor in epistola ad eum sua de Optimo genere interpretandi, quando accusatus de epistola S. Epiphaniî perperam Latine reddita, & tamquam falsarius publicis latratibus impetitus, causam suam S. Pammachii arbitrio permittit: Excessi, inquit col. 256, mensuram epistolæ; sed non excessi doloris modum. Nam qui falsarius vocor, & inter mulierularum radios & textrina dilanior, contentus sum crimen abnuere, non referre. Unde arbitrio tuo cuncta permitto, ut legas ipsam epistolam tam Græcam quàm Latinam: & illico intelliges accusatorum meorum nœnias, & probrofas querelas. Porro mihi

Singularis
inter ambos
amicitia

A mihi sufficit amicum instruxisse charissimum, & in cellula latitantem diem tantum expectare iudicii. Optoque, si fieri potest, & si adversarii siverint, Commentarios potius Scripturarum, quam Demosthenis & Tullii Philippicas tibi scribere.

per annos plurimos fuit continuata: S. Pammachius erat etiam amicus

19 *Amicitia autem illa per annos plurimos continuata fuit, cum ab ineunte quodammodo aetate sit incepta, sicut colligo ex his verbis epistolae 54 antea citatae, col. 586: Quod nos quondam adolescentuli, quum à perfecto oratore in praefatiuncula diceretur, risimus. Meminisse te puto erroris mutui, quando omne Athenæum scholasticorum vocibus consonabat: Sat citò, si fat bene. Hoc etiam exprimit in epistola 30 (al. 50) qua inscribitur: Apologeticus S. Hieronymi presbyteri ad Pammachium pro libris contra Jovinianum, col. 229, ubi haec sunt: Provocatus dulcissimis litteris tuis, & hujusmodi litteris, quae me ad philosophiam nostri dogmatis provocarent; & condiscipulum quondam & sodalem & amicum, obviis, ut aiunt, manibus excipio, defensorumque meorum Opusculorum paro: ita tamen si antè te placatum iudicem habuero; imò si oratorem meum super omnibus, quae in me arguuntur, instruxero. In praefatione autem in Abdiam prophetam tomo 3 Operum pag. 1455; ita Virum sanctum, cui lucubrationem illam scribit, alloquitur: Hoc est illud tempus, mi Pammachii haec luce dulcior, quo egressi scholam rhetorum, diverso studio ferebamur: quando ego & Heliodorus charissimus pariter habitare solitudinem Syriae Chalcidis nitebamur. Clarissimo huic amicorum pari adjungamus S. Paulinum episcopum Nolanum celeberrimum, & egregie S. Pammachio addidimus, uti liquet ex ipsius epistola, quae habetur inter Opera ejus anno 1685 Parisiis edita, tomo 1, pag. 66 & sequentibus, & ibidem ponitur ordine decima tertia. In hac Sanctus ille consolatur Pammachium, mortem Paulinae conjugis sua multis lacrymis, & largissimis in pauperes eleemosynis profecutum, ac ex utroque illo nomine consolandi eum & laudandi materiem desumit. Suffecerit nonnulla inde excerpta de eleemosynis:*

S. Paulini ep. Nolani.
C
*** al. Roma stipem**

20 Veniam enim jam, ait pag. 73, ad praedicationem operum tuorum, & ad pios actus de lacrymarum sanctitate transibo. Itaque patronos animarum nostrarum pauperes, qui tota Romae stipe * meritant multi, tu dives in aula Apostoli congregasti. Pulcro equidem tanti operis tui spectaculo pascor. Videre enim mihi videor tota illa religiosa miserandae plebis examina, illos pietatis divinae alumnos tantis influere penitus agminibus in amplissimam gloriosi Petri basilicam, .. ut tota & intra basilicam, & pro januis atrii, & pro gradibus campi spatia coarctentur. Video congregatos ita distinctè per accubitus ordinari, & profuis omnes saturari cibis &c. Et pag. 77: Tibi igitur, Frater in Christo unanime .., cujus os benedictione plenum est, cujus divitiarum ubera pauperum sunt, cujus domus hospitium Christi est, qui non jacere mendicam ante januam tuam epulante te sustines; sed contra tectis tuis lætus inducis aut tecum epulaturum, aut etiam jejunante te saturandum; tibi felix à peccatis egestas, & beatæ in virtutibus opes sunt &c.

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

§ III. Mutua SS. Pammachii & Hieronymi pro bono Ecclesiae navata opera; laudatur à S. Augustino, & Palladio; an fuerit presbyter.

S Sanctus noster & Oceanus hortantur sanctum Doctorem epistolâ 40 (al. 64) col. 341, ut librum Origenis $\omega\epsilon\iota$ $\lambda\epsilon\chi\omega\nu$ in Latinum sermonem convertat exactè, calumnias Rufini refutet, hominum suspicionibus obviam eat, seque ab Origenistis alienum ostendat: Quæsumus, inquit, præstantiam tuam, ut & hoc specialiter non tam nobis quàm universis, qui in Urbe habitant, profuturum Opus digneris impendere. Purga ergo suspensiones hominum, & convince criminantem: ne, si dissimulaveris, consentire videaris. Paruit Sanctus amicorum monitis, sicut habemus ex ejus epistola 41 (al. 65) ad ambos data col. 341. Verum inter alia plurima, quibus S. Pammachius profuit Ecclesiae Dei, illud est palmarium, quod junctis viribus cum S. Hieronymo hereticam pravitatem, quae in urbem Romanam irrepebat, solide ac fortiter impugnavit, teste sancto Patre in praefatione super Joële propheta tomo 3 Operum pag. 1337: Quæ, ait, quum ita se habeant, obsecro, mi Pammachii, qui omni arte pugnandi adversus diabolum dimicas, ut nobis contra Amalec pugnantibus leves cum Moysè ad Dominum manus, & adversarios Israël orationibus superes. fergat licet scorpio, & arcuato vulnere ferire conetur: tu comes itineris, & excantator venenatorum morsuum, spiritualem nobis $\psi\omega\lambda\iota\alpha$ exhibe: quòdque sanctæ ac venerabili Paulæ parenti tuæ polliciti sumus, pius hæres suscipe.

S. Pammachius hortatur S. Hieronymum ad refutandas calumnias Rufini:

E

22 Ad vocem $\psi\omega\lambda\iota\alpha$ notantur ista in novissima editione, qua utimur: Quanta sit depravatio hujus vocis & sententiæ Hieronymi, vix poterit mente comprehendere, qui eam oculis viderit in antiquis editionibus Erasmi & Mariani, qui absurdissimum ostendunt S. Hieronymum, legentes $\psi\omega\phi\iota\sigma\tau\omega$, id est, suffragatorem, vel CALCULATOREM, non $\psi\omega\lambda\iota\alpha$, hoc est, PSYLLUM juxta fidem omnium Mss. codicum. Sunt autem Pnylli populi Libyæ in Africa; à Pnylle rege dicti, quibus est virus ingenitum exitiale serpentibus, & cujus odore eos possunt sopire. Vide Plin. lib. 7, cap. 2. Scribit porro Plutarchus in Catone, eundem Catonem per desertam Libyæ iter facientem, secum Pnyllos duxisse, qui morsibus serpentum mederentur, ore trahentes venenum, & ipsos serpentes cantibus mitigantes. Totum hunc locum respicit S. Doctor, qui in Pammachio spiritualem cupit habere PSYLLUM, ad æmulum atque hæreticorum virus ac venena superanda, ut prudenti lectori manifestum est.

expressio quedam sancti Doctoris perperam alicubi intellecta exponitur:

F

23 S. Pammachii opera damnatus fuit Jovinianus, cujus erroribus se primus omnium opposuit, teste Baronio ad annum 390 num. 38: Cum igitur, ait, ut dictum est, ejusmodi scripta Jovinianus Romæ vulgasset, primus omnium, qui ex adverso surrexit, & contra deforme monstrum cominus decertavit, egitque ut Apostolica damnaretur auctoritate, Pammachius fuit nobilissimus senator, atque doctissimus Romanorum, qui sanctæ Paulæ gener extitit, Christianæ

S. Pammachii opera damnatur Jovinianus, & scribitur contra Joannem ep. Hierosolymitanum:

reli-

AUCTORE
J. P.

religionis exactissimus cultor, & fidei Catholicæ ardentissimus propugnator. Audiamus verba, quæ subdit, S. Hieronymi in epistola ad Pammachium 30 (al. 50) col. 229: Denique idcirco, te post Dominum faciente, damnatus est (Jovinianus) quod ausus sit perpetuæ castitati matrimonium comparare. Quid Sanctus idem feceris contra Jovinianum pro S. Hieronymo, intelligitur ex ejus epistola 31 (al. 52) ad Pammachium data: De opusculis meis, inquit col. 243, contra Jovinianum, quod & prudenter & amanter feceris, exemplaria subtrahendo, optimè novi. Sed nihil profuit ista diligentia, quum aliquanti ex urbe venientes mihi eadem lectitarent, quæ se Romæ exceperis referabant. Urst idem Vir magnus sanctum Patrem, ut post longum silentium scriberet adversus Joannem episcopum Hierosolymitanum, sicut intelligimus ex proluxa laudati Sancti epistola 38 (al. 61) ad Pammachium contra istius episcopi errores. Nosti, ait col. 306, Pammachi, nosti, me ad hoc Opus non inimicitis, non gloriæ cupiditate descendere; sed provocatum litteris tuis ex ardore fidei, ac velle, si fieri posset, omnes idiplum sapere, nec impatientiæ, ac temeritatis posse reprehendi, si post triennium loquor. Denique nisi ad apologiam, de qua nunc scribere institui, multorum animos dices perturbatos, & in utramque partem fluctuare sententiam, decreveram in incepto silentio permanere.

studium
propagata
fidei in A-
frica laudat
S. Augusti-
nus:

24. Huic sancto Doctore adjungamus aliud Ecclesiam lumen S. Augustinum, cujus tomo 2 Operum à monachis Benedictinis editorum, est epistola 58 (al. 134) scripta anno cdi exeunte, ut additur, & Pammachio inscripta, col. 145: è qua epistola (de qua vide supra num. 10) hac excerpto: Huic nunc loquor, huic scribo, dilecto amico meo, qui mihi corpore absenti absens innotuit. Verumtamen jam simul eramus, & conjuncti sub uno capite vivebamus, in cuius caritate nisi radicatus esses, non tibi tam dilecta Catholica unitas foret, nec colonos tuos Afros eò terrarum, unde Donatistarum furor exortus est, hoc est, in media consulari Numidia constitutos, tali admoneres alloquio, tanto fervore spiritus animares, ut devotione promptissima ad sequendum eligerent, quod te talem ac tantum Virum non nisi agnita veritate sequi cogitarent, & tam longè à te locorum intervallis remoti irent sub idem caput, atque in ejus membris in æternum tecum deputarentur, cujus præcepto tibi temporaliter serviunt. Et post alia, quibus sanctus Doctor affectum suum erga Pammachium ex plenitudine cordis testatum esse voluit, ita subdit col. 146: O quàm multorum tecum pariter senatorum, pariterque sanctæ Ecclesiæ filiorum, tale opus desideramus in Africa, de quali tuo lætamur! Ne verò quisquam dubitet de nomine Pammachii huic epistola inscripto, observant eruditi editores. In Mss. quatuor scribi PAMMACHIO. Porro hunc illum esse Pammachium Romanum civem ac senatorem clarissimum non dubitamus, qui fuit gener Paulæ, Paulinæ maritus, & Hieronymo plurimum familiaris. Nec verò nos videmus, attentis epistole characteris, cur ab eorum sententia discedendum sit; nec vidit Tillemontius tomo 10 in S. Pammachio articulo 6, ac tomo 13 Monumentorum ecclesiasticorum in S. Augustino, articulo 136 pag. 360, cum ex illa referat rem gestam S. Pammachii, de qua modo dictum est. Sed redeamus ad S. Hieronymum.

25. Mittit SS. Pammachio & Marcella epistolam Græcam Paschalem Theophili Alexandrini. Sciebat utique S. Hieronymus, gratissimam fore duabus istis personis publicæ utilitatis studio- sis interpretationem suam. In epistola 87 (al. 78) ita loquitur de illa: Rursum Orientalibus vos locupletis mercibus, & Alexandrinæ opes primo Romam vere transmittito. Et col. 690: Vos Christiani senatus lumina accipite & Græcam & Latinam etiam hoc anno epistolam; ne rursus hæretici mentiantur à nobis pleraque vel addita vel mutata: in qua laborasse me fateor, ut verborum elegantiam pari interpretationis venustate servarem, & intra definitas lineas currens, nec in quoquam excedens loco, eloquentiæ ejus fluenti non perderem, easdemque res eodem sermone transferrem. Quod utrum consequutus sim necne, vestro iudicio relinquo. Et mox ejusdem epistola divisionem subjungit.

26. Discimus ex eodem sancto Doctore, Pammachium sacra Scriptura studiosissimum fuisse, ac communi Ecclesiæ bono intentissimum, quod merito sperabat ex optimis in eadem explanationibus amici sui. Tomo 3 Operum S. Hieronymi in præfatione in Jonam pag. 1471 leguntur ista: Cæterum non ignoramus, Chromati papa venerabilis &c.; sed ab eorum editore observantur sequentia: Sic legunt omnes Mss. codices, sancti Germani à pratis, monasterii Cluniacensis, S. Albini Andegavenfis, & S. Cygiranni &c., eodem quoque modo editi libri ab Erasmo ac Mariano. Falsam tamen hanc esse lectionem; & pro Chromatio papa venerabili, nomen Pammachii substituendum non ignoramus: nam ipse Hieronymus præfatione in librum tertium commentariorum in Amos prophetam conceptis verbis admonet lectorem, se edidisse commentarios in Abdiam & Jonam imperante Pammachio; hoc est, rogante expositionem istorum amborum prophetarum. Tertio, inquit, post longi temporis, silentium, Abdiam & Jonam tibi imperanti edidisse, ferui. Ergo eidem Pammachio edidisse Abdiam & Jonam, non Chromatio episcopo Aquileiensi, cui delegaverat tantum duos libros in Abacuc. Unde autem tam constans error manarit in editis ac Mss. libros lectoris divinationi permittimus iudicium. Nisi forte & aliis viris sanctis promiserat expositionem in Jonam, quemadmodum commentarios in Amos & Osee, licet ipsos Pammachio dedicaverit. Vide comment. in Amos Cap. 1. Si hoc accidit, habemus exemplar, non Pammachio, sed Chromatio missum ab Hieronymo.

27. Præfatione 2 in Amos dicit ista pag. 1395: Quam ob rem, Pammachi cano jam mecum capite, impetra mihi à Domino, ut comitem mihi merear habere sapientiam, ut ipsa adjuvante & focia, ceptum in Amos Opus expleam. Et præfatione 3 in eundem prophetam pag. 1423: Osee, ait, & Joël & Amos tibi negare non potui. Præmiserat ista ibidem: Abdiam & Jonam tibi imperanti edidisse. Commentarios in Danielem eidem dedicat ac Marcella pag. 1073 hac scribens: Itaque obsecro vos, Pammachi Philoxeræ*, & Marcella, unicum Romanæ sanctitatis exemplar, junctos fide & sanguine, ut conatus meos vestris orationibus adjuvetis. Inscribit etiam Pammachio Commentarios suos in Oseam, & in eorum præfatione pag. 1235 & sequenti, Ante annos, ait, circiter viginti duos, quum rogatu sanctæ & venerabilis focus (imò matris tuæ Paulæ, illud enim nomen carnis, hoc spiritus

D
epistola
Theophili
Alexandri-
ni ab Hie-
ronymo ad
Pamma-
chium mis-
sa:

bonum pu-
bicum Ec-
clesiæ

E

F

cum erudi-
tione

* i. e. di-
scendi cu-
pidissime

A spiritus est : quæ monasteriorum & Scripturarum semper amore flagavit) effem Alexandriæ &c. *Promisit idem sanctus, interpres Pammachio suo Commentarios in Isaiam prophetam. En tibi ejus verba pag. 1 in eorundem prologo : Expletis longo vix tempore in duodecim prophetas viginti explanationum libris ; & in Daniele Commentariis , cogis me , virgo Christi Eustochium , transire ad Isaiam , & quod sanctæ matri tuæ Paulæ , dum viveret , pollicitus sum , tibi reddere. Quod quidem & eruditissimo viro fratri tuo Pammachio promississe me memini. Et in præfatione ad cap. 65 Isaiæ , libro 18 , pag. 478 dicit , quod Pammachius & tunc , quando nempe vivebat S. Paula , & postea frequentibus scriptis cogere se non destiterit ad illud Opus.*

conjunxit. 28 Superiora abundè conficiunt , Sanctum nostrum bono publico Ecclesia invigilasse , & singulari eruditionis laude ornatum fuisse , ita ut meritissimo jure eum laudet Baronius ad annum 398 num. 15 his verbis usus : Cujus . . si eruditionem spectes , à cunabulis bonis litteris unà cum ipso S. Hieronymo assuevit , eminebatque inter ceteros senatorii ordinis Christianos facile princeps. Porro excellenti huic doctrinæ adjunxit Vir sapientissimus candidam ac nativam simplicitatem , ex epistola S. Hieronymi 54 (al. 16) col. 586 : Sentio , ait , te divinis ardere doctrinis , nec temeritate quorundam docere quod nescias , sed antè discere quod docturus sis. Simpliciter epistolæ tuæ olent Prophetas , Apostolos sapiunt. Non cothurnatam affectas eloquentiam ; nec more puerorum argutas sententias in claufulis struis.

Laudatur à Palladio : 29 Specimina bene multa ; quæ ex S. Hieronymi testimoniis de S. Pammachii virtutibus identidem inspersimus huic Commentario , nullum dubitandi de illis locum relinquunt. Hasce etiam perspectas habuit Palladius synchronus in Historia Lausiaca , qui cap. 121 & 122 pag. 215 editionis Parisiensis anni 1570 narrat ista : Non parvo autem nos honore affecerunt cum Romam venissemus propter beatum Joannem episcopum . . . Ad eum accessit vir proconsularis , nomine Pammachius , qui cum mundo renunciasset , vitam egit optimam , & suas opes partim quidem vivus dispersit , partim autem moriens reliquit pauperibus. S. Hieronymus epistolâ 92 (al. 34) col. 752 Julianum hortatur ad perfectam vitam , hoc est , ad absolutum mundi contemptum exemplo SS. Pammachii & Paulini : Respice , inquit , sanctum virum Pammachium , & ferventissimæ fidei Paulinum presbyterum &c. Vide supra numero 9.

an fuerit presbyter. 30 Vides hic , lector , titulum presbyteri dari dumtaxat S. Paulino , non autem S. Pammachio. An igitur sicut ille , pariter hic non fuit presbyter ? At Romanum Martyrologium supra num. 1 talem fuisse affirmabat. Tillemontius tomo 1 Monumentorum ecclesiasticorum in S. Pammachio articulo 6 pag. 580 asserit , nullam à Baronio citari auctoritatem pro isto titulo , ac nullum se hujus rei fundamentum invenisse , nec se cogitare , quod S. Hieronymus umquam ipsi attribuat hanc qualitatem ; & ex citatâ epistolâ ad Julianum observat , titulum presbyteri tribui S. Paulino , Pammachio autem sancti viri. Nihil etiam habemus de ejus sacerdotio ex Palladio , quem modo designabamus. Nec video hoc sufficienter confici ex eo , quod S. Hieronymus in epistola ad Pammachium 54 (al. 26) hæc dicat col. 586 : Non magnopere cures , quid imperitorum de ingenio

Augusti Tomus VI.

tuo runusculi jactitent ; sed prophetarum quotidie medullas bibas , Christi mystes , patriarcharum symmystes. Etenim tamen tunc esset ita constitutus Vir sanctus , mortua videlicet uxore Paulina , ut sacerdotio initiari potuerit , ac mystes esse Christi , sumpta hac voce pro sacerdote , quâ hodieque utimur , dum sacerdotes novos seu recenter consecratos vocamus neomystras ; hic tamen à sancto Doctore intelligitur per nomen mystes mysteriorum peritus , mysteriorum cultor , indagator , vel quid simile , sicut suadetur ex istis : sed prophetarum quotidie medullas bibas , eorum utique symmystra , consors & socius disciplina. Quandoquidem igitur de sacerdotio , de quo hic disputamus , non satis certò mihi constat , eundem in titulo ante hunc Commentarium restrinxi per adverbium fortassis. Quamquam verò hæc eum dignitate ornatum fuisse non noverimus , scimus tamen S. Pammachium eâ præluxisse virtutum præstantiâ , ut dignus esset sacerdotio , sicut testatur S. Hieronymus epistolâ 31 (al. 52) col. 244 ita ad ipsum scribens : Audio totius in te Urbis studia concitata. Audio Pontificis & populi voluntatem pari mente congruere. Minus est tenere sacerdotium , quam mereri.

AUCTORE
J. P.

§ IV. Epistola contra S. Pammachium perperam S. Hieronymo adscripta : tempus mortis : vitæ chronotaxis.

Inter lucubrations S. Hieronymo attributas Epistola inexistat epistola ad Pammachium & Oceanum , vestigia ita qua continet exhortationem vehementem admodum , qualis conveniret hominibus obduratis , & implicitis mundi deliciis , ut ad cor redeant , & vitam ducant religioni , quam profitentur , conformem. Epistola hæc merito rejecta est ad Opuscula sancto Doctore perperam adscripta tomo 5 col. 208 , & hac censura perstringitur : Quæso , lector , ut de sermonis habitu nihil dicam , quid est in hac epistola , quod ad Pammachium aut Oceanum pertinere videatur ? Objurgat eos , quorum pietatem semper aliàs prædicare solet. Postremò quo signo deprehendas ad duos scriptam potiùs , quam ad unum ? Verosimile autem videtur , ab his , qui S. Hieronymi nomen eidem imposuerunt , ad duas istas directam fuisse personas , quia variis vicibus ad illas scripserat. En tibi , lector , pulcros quosdam scilicet ex illa flosculos : Judaica in vobis testimonia , non Christiana agnosco. Quoniam videntes non videtis , & audientes non vultis audire. Ut alias invectivas omittam , sic concluditur eadem epistola : Unum dico quod cupio , quia Christiani cælum debent amare non terram , & verbo Dei plus obedire quam diabolo , & judicium æternum magis timere quam hominum. Hæc satis.

32 Absoluta jam collectione rerum , quæ ad sancti Viri vitam pertinent ; de anno mortis ejus differatur de anno differamus. Baronius tomo 5 , anno 410 , num. 31 , Innocentii Papæ anno nono , imperatorum autem Honorii decimo sexto , Theodosii tertio , quando Roma ab Alarico Gothorum rege (sicut antea dixerat ad eundem annum) capta est , S. Pammachii obitum ponit. Et mox subdit istud num. 32 ex S. Hieronymi præfatione in lib. 1 in Ezechielem ; apud nos tomo 3 , pag. 698. Transire (inquit) cupiebam (post interpretationem

B b b

fcili-

AUCTORE
J. P.

scilicet elaboratam in Isaiam, ut interferit Baronius) & extremam, ut dicitur, manum imponere Operi prophetali: & ecce subito mors mihi Pammachii atque Marcellæ, Romanæ urbis obsidio, multorumque fratrum & sororum dormitio nunciata est &c. Pagius verò in Critica Baronia ad dictum modò annum num. 17 citatis ejusdem prefationis verbis, Quare, ait, sanctus Pammachius . . . anno superiori è vivis etiam excessit, cui innectit Romanæ urbis obsidionem ac devastationem, afferens varia argumenta, quibus sententiam suam probare conatur. Longum porrò esset rationes ejus omnes hic proponere & examinare, qua apud ipsum legi possunt. Nec videtur opera pretium, pluribus lectorem morari in tam parva discrepantia unius anni. Itaque in sententia Pagii vitam clausit S. Pammachius anno 409; in sententia autem Baronii ac Tillemontii anno 410. Hic ultimus tomo 5 Imperatorum notatione 29 super Honorio differens de tempore, quo Roma est capta, ponit annum 410, quem etiam signat in tabula Chronologica pag. 844, & tomo 10 Monumentorum ecclesiasticorum in S. Pammachio articulo 6, pag. 380. Ego autem nodum hunc scindendum ratus posui in exordio hujus Commentarii annum Sancti emortualem 409 vel 410.

B ac die mortis ejus:

33 His nonnulla superaddimus de die, quo Vir sanctus obiisse memoratur. Baronius ad annum 410 num. 32 ex S. Hieronymo mox citato hac concludit: Quibus significat, paulò post expugnatam Urbem S. Marcellam diem clausisse extremum, camque indicat adscriptam sacris Fastis die xxxi Januarii, non quia tunc obiit, sed quia tunc translata est; cum Pammachii, qui eodem tempore obiit, dies natalis agatur tertio Kalend. Septembris. At modò designatus Monumentorum eccl. collector articulo citato in S. Pammachio, credi affirmat, quòd Romana urbs capta sit xxiv Augusti: atque adeo, uti addit, S. Pammachii mors poni potest uno circiter mense prius. Ad diem verò xxx Augusti, quem signat in Martyrologio Romano Baronius, reponit, nullam ab eo allegari auctoritatem, qua sit nonnihil antiqua. Sed non semper sibi constitit idem collector. Nam tomo 10 in tabula chronologica ad annum Christi 410 obitum quidem isti anno affigit, sed addit S. Marcellam & S. Pammachium mortuos esse paucis diebus post captam Romam, mittiturque lector ad tomum 10, pag. 580, & ad tomum 12, pag. 301, 303, 319, 320. Dies itaque emortualis sancti Confessoris nostri non est nobis comperta: eum tamen hodie referimus Martyrologium Romanum secuti.

C daturque

34 Non mediocriter conducet ad bonum lectoris, si ea, qua in superioribus paragraphis narrata sunt, ad rationem chronologicam reducamus, hanc penè totam prompturi è notis temporum, quibus in novissima Operum S. Hieronymi editione Martianus aptavit ejusdem sancti Doctoris epistolas, & ex serie chronologica Tillemontii in S. Pammachio, ubi varia ipsius facta cum annorum ordine copulavit. Sanctus noster & S. Hieronymus fuere ambo condiscipuli in classe eloquentia, ut antea dictum est, è qua simul egressos Tillemontius pag. 567 ponit anno circiter 370, non serius imò verò aliquantulum fortasse citius. Baronius ad annum 372 de S. Hieronymi etate describit num. 57. Tillemontius tomo 12 in notatione 3 super eodem sancto Doctore pag. 618 dicit natiuitatis ipsius tempus satis esse incertum, & varia congerit ad presens institutum, de quo tra-

ctari poterit ad diem xxx Septembris. Interim quid vetat natales S. Pammachii per conjecturam affigere anno circiter Christi 330: anno verò 348 potuit S. Hieronymi fuisse condiscipulus. Absoluto autem suorum studiorum curriculo diversas inveniuntur vita instituenda vias: Hieronymus quippe meditabatur solitudinem, sicut num. 19 jam dictum est, S. Pammachius autem ad publicam administrationem se accingebat. Non videmus, inquit Tillemontius, quòd S. Hieronymus peculiarrem amicitiam usum cum eo habuerit illo tempore, quo Roma fuit, ab anno 382 usque ad annum 385; tamen auctor idem indicet, verosimiliter admodum id presumi posse, propterea quòd Pammachius jam tum uxorem duxerat Paulinam S. Paula filiam.

35 Certum tamen esse addit, quòd alter ad vitam alterum non scripserit usque ad annum circiter 392. Heresis itaque Joviniani antiquam illorum amicitiam renovavit. Vide superius premissa num. 23 ex epistola 30 (al. 50) quam Martianus innectit anno 394 vel 395, & ex epistola 54 (al. 26) qua ab eodem editore notatur scripta anno 398. Porrò ex epistola ejusdem sancti Doctoris 31 (al. 52) col. 243 & 244, ad Pammachium directa, intelligitur, quidnam hic pro illo fecerit adversus Jovinianum. Vide supra num. 23. Signatur à Martiano scripta & missa cum superiore, qua est 30 (al. 50) & apologetica contra eundem hereticum, anno 394 vel 395. Memoratus Monumentorum ecclesiasticorum collector pag. 568 epistolam de Optimo interpretandi genere, Sancto nostro inscriptam, inveniit circiter anno 396 (eundem annum vel circiter signante Martiano) alligat; qui mense circiter Septembri ejusdem anni S. Hieronymum misisse ad Pammachium refert apologiam adversus Joannem Hierosolymitanum, ut videre licet à pag. 568, subditque pag. 569, sanctum Patrem hoc tempore resumpsisse rogatu S. Pammachii Commentarios in Prophetas minores, pro eoque explicationem Jona confecisse inveniit circiter anno 397: Commentarios quoque Abdia ad ipsum transmissos; sed nescire se fatetur dictus collector, an hoc non acciderit aliquot post annis.

36 Varia deinde colligens de Sancti conjugis Paulina, anno 397 ad hibernum tempus ac in fine ejusdem anni vitam sanctam refert. Præter elogia ejus superius recitata ex S. Hieronymo, laudatur à S. Paulino in epistola 13 antè designata. Quamquam verò S. Pammachius ab anno 393, quem signat Tillemontius inter ea, qua de ipso collegit, articulo 4 pag. 573, vita integritate ac virtutum ornatu adeo fuerit spectabilis, ut sacerdotio dignus haberetur, teste S. Hieronymo supra in fine § 3 citato, singulare tamen ad ista probitatis decora adjectum est incrementum ex largissimis Viri sancti eleemosynis, contemptu mundi, fundatione xenodochii, ac instituto vivendi monastico (quale illud fuerit, compertum non habemus) quod amplexus est. Atque hoc quidem virtutum comitatu stipatus incessit post mortem uxoris, de qua S. Hieronymus epistolâ 54 (al. 26) scriptâ apud Martianum anno 398; apud Tillemontium autem pag. 576 anno 399. Hic pag. 580 magnum illud charitatis opus, supra num. 24 à S. Augustino laudatum, quo S. Pammachius subditos sibi in Africa colonos ad Ecclesia Catholica suum reduxit, referri posse asserit ad annum 401 (exercentem hunc annum ponunt Benedictini num. 24 citati:) ac subjungit, S. Hieronymum anno circiter 405 decrevisse reliquos

chronota-
xis.

F

vita

A *vita sua dies consecrare explanationi Prophetarum, quod instanter Vir sanctus ab eo petierat, illique dedicasse anno 406 Commentarios suos in Oseam, Joëlem & Amos; anno autem verosimiliter 407 Danielelem ab eodem fuisse inscriptum S. Marcellæ pariter ac Pammachio, qui Ezechielem à S. Hieronymo explicatum non vidit, mor-*

te preventus anno 410, ut ibidem indicat saepe allegatus collector; secundum nos autem anno 409 vel 410, ut pluribus antea narravimus, anno circiter ætatis septuagesimo, secundum dicta superioris. Hac tibi, lector, de Sancto hodierno proponenda censui.

AUCTORE
J. P.

DE S. ÆONIO EPISC. ET CONF.

ARELATE IN GALLIA

SYLLOGE HISTORICA.

J. S.

Cultus: gesta, eorumque chronologia.

ANNO DII.
Sancti memoria in
Fastis diebus variis:
cultus 30
Augusti:

Memoria S. Æonii, vel, ut alii scripserunt, Eonii, Arelatensis episcopi diebus variis annuntiatur apud martyrologos. Quippe Castellanus ad III Augusti Æonium Fastis adscripsit, eodemque die memoratur in Martyrologio novo Parisensi. Hisce præverat Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani ad III Augusti verbis hujusmodi: Arelate festivitas sancti Æonii, cuius mors beata incidit colenda in diem XVI hujus mensis. Hinc apud nos de eo mentio fit in prætermissis ad dictum diem, adjecta hac observatione: Conveniunt Officia propria Arelatensis, Claudius Robertus, Sammarthani & alii, obiisse Sanctum XVI Augusti, quamvis eo die non colatur, ob tum occurrentem, ut notant Breviaria anni 1612, solenniorem S. Rochi festivitatem: ideoque apud nos differtur in XXX ejusdem mensis, quo certum est coli apud Arelatenses ritu duplici, ut notatur in Officiis propriis. Eodem die annuntiatur à Ferrario in Catalogo generali Sanctorum.

2 *Quin & Saussayus parùm sibi constans ad XXX Augusti hoc eidem Sancto rexuit elogium: Arelate sancti Eonii episcopi & confessoris, qui totus Dei amore incensus, ejus cultui propagando, ecclesiæque suæ utilitatibus seriò invigilavit:*

Cujus & jura tutatus, decora etiam maximis virtutibus, quibus affluebat, ampliavit: meruitque ob sanctitatis & pastoralis vigilantie clara indicia, à summis Pontificibus Gelasio Anastasioque, dignis, quæ in illorum ad eum rescriptionibus conspicua sunt, honorari præconiis. Deinde beatus Antistes, designato sibi ex cleri suffragio populique assensu sancto Cæsario, quem sacris initiaverat, foveratque ut filium, divino in munere successore, æternam migravit ad requiem.

3 *In laudatis Officiis Arelatensibus lectio quarta, qua una ex Vitis Sancti assignatur, hujusmodi concepta est verbis: Eonius episcopus Arelatensis, Leontii successor, floruit temporibus Felicis III, Gelasii, Anastasii, & Symmachi summorum Pontificum; quorum ad illum extant variorum epistolæ, quæ cum de privilegiis ecclesiæ Arelatensis, deque jure metropoleos ipsi jam dudum quæsitæ, tum de præclaris Eonii virtutibus fidem adstruunt. Is è vita migraturus, & de successore sollicitus, hortatur cives Arelatenses, ne alium in locum suum assumant, præter Cæsarium. Qua de re, tanti viri confusus meritis, fide accepta à circumstantibus, post ingentes thesauros pro redemptione captivorum & pauperum sustentatione ec-*

Augusti Tomus VI.

clesiæ suæ relictos, supremum diem obiit decimo septimo Calendas Septembris. Sepultus est Arelate in ecclesia S. Honorati. Sic breviter ibidem: nec plura ferè de tanto Viro memoria prodidit vetustas. Hac igitur, paucaque aliunde adjungenda discutere aggredior, & confirmare.

4 *Claudius Robertus in catalogo antistitum Arelatensium Leontio præposuit Æonium, uti & Baronius in addendis ad tom. 6, qua leguntur tom. 10, pag. 960. Saxius verò in Pontificio Arelatensi inter Leontium & Æonium collocat Joannem I: quem errorem secutus est Pagius in Criticis ad annum 494, num. 8. Præterea Dionysius Sammarthanus tom. 2 Gallia Christiana col. 534 hac refert: Tonantium Ferreolum, qui præfectus fuerat Galliarum, Leontio successore esse datum legitur in codice Avenionensi, cui Savaro credit favere Apollinarem Sidonium in epistola XII lib. VII ad eundem Tonantium. Rejicit quidem, at non refutat hos errores Sammarthanus. At prior sponte sua ruit ex epistolis Pontificum ad Leontium & Æonium datis, quarum meminit; non ita posteriores. Omnes refutabo, dum ostendam Æonium Leontio successorem. Ruricius Lemovicensis episcopus lib. 1, epist. 15 ad Æonium scribens, dolorem suum declarat de morte Leontii, atque se audivisse successionem & ordinationem Æonii. Hac nullum relinquunt dubium, quin Æonius Leontio successerit. Epistolam vide apud Canisium tom. 5 Antiquæ lectionis pag. 472.*

5 *De initio episcopatus sic differit laudatus sed anno incerto: Dionysius Sammarthanus col. 534: Hunc episcopum accessisse ad Arelatensis ecclesiæ regimen anno CDXCII vix dubitamus; quippe hoc anno Gelasius, electus in Romanum Pontificem mense Martio, de hac electione ad ipsum scripsit, ut eam aliis notam faceret præfulibus intra Gallias. Epistola hac exstat apud Labbeum tom. 4 Conciliorum col. 1198, notaturque data X Calendas Septembris, Asterio & Præsidio viris clarissimis consulibus, id est, anno 494. At sanè non video, quâ consequentiâ inde deduci possit, Æonium anno 492 factum esse episcopum. Nam, etiamsi verisimile hinc fiat, episcopum factum non esse, postquam Gelasius esset electus Pontifex, quem alias de promotione sua fecisset certiorum, neutiquam hoc argumento probari potest, episcopum non fuisse toto etiam decennio & ultra ante pontificatum Gelasii. Aliunde quoque non probatum est hætenus, episcopum non fuisse jam anno 480, imò & citius. Quapropter initium episcopatus ejusdemque durationem incertam relinque-*

B b b b 2

re

E
Factus est
episcopus
Arelatensis
post Leon-
tium,

F

AUCTORE
J. S.

interest collationi Catholicorum cum Arianis: his cum Viennensi episcopo,

contra quem ecclesie sue iura tueretur

apud summum Pontificem.

re cogor, donec monumenta alia inventantur, ex quibus plus lucis enitescat.

6 Anno 499, ut plerique afferunt, (licet Pagi- gius ad annum 501 num. 4 contendat illo anno rem esse gestam, quod non lubet discutere,) habita est collatio Lugduni coram Burgundionum rege Gundebaldo inter Catholicos episcopos & Arianos. Primas ibidem pro Catholicis partes gessit S. Avitus Viennensis, cujus rationibus resistere nequibant Ariani, ita ut plurimi Ariani fuerint conversi, & rex ipse Gundebaldus fidei Catholica veritatem satis agnosceret. Adfuit huic collationi S. Æonius cum aliis episcopis, quam fusè relata- tam vide apud Labbeum tom. 4, à col. 1318. Porro, licet Æonius & Avitus conjunctis animis adversùm Arianos decertarent, aliquid tamen erat inter eos controversia de primatu ecclesiarum suarum. Litem hanc, quæ jam antiqua erat inter Arelatensem & Viennensem ecclesiam, expo- sui ad xxvii Augusti in Commentario ad Acta S. Casarii § 3. Hic itaque breviter tantùm refe- ram, quid contigerit tempore S. Æonii. Anastasius II, qui post Gelasium tenuit Pontificatum, aliquid immutaverat in divisione per S. Leonem facta, quam in Casario narravimus, in favorem ecclesie Viennensis. Conquestus est ea de re S. Æo- nius apud Symmachum Anastasii successorem, uti ex Symmachi litteris discimus.

7 Exstant hæc littera apud Labbeum col. 1292, data die III Kalendas Novembris, post consula- tum Paulini viri clarissimi, id est anno 499. Fu- bet illis Symmachus, ut cum Arelatensis rum Viennensis legatos mittant, qui utriusque ecclesie jura exponerent. Misit S. Æonius Crescentium presbyterum, qui causam ecclesie Arelatensis sic defendit, ut Symmachus anno sequenti rescinde- ret, quæ innovata erant ab Anastasio. Docent id littera ejusdem Pontificis apud Labbeum col. 1291, data III Kalendas Octobris anni 500. Audi verba epistole posteriora: Relegentes ergo veterum antistitum super hac causa ordinationes, quibus ecclesiasticum gravatur scrinium; dilectio- nem tuam enixissimè commonemus, ut in ordi- nandis per singulas urbes sacerdotibus cana ac reverenda servetur antiquitas, nec novella con- stitutio vetustæ sanctionis robur imminuat, quia non aliter inter vos poterit servari concordia, nisi novis cupiditatibus antiquitatis reverentiã mo- dus prudentiori adhibeatur consilio.

8 Acquievit hisce libenter Æonius, qui nihil præterea postulaverat. Sed non ita Avitus Vien- nensis, quem de hisce conquestum esse, docent littera Symmachi, data III Idus Octobris Avie- no & Pompeio consulibus, seu anno 501. Ac- cipe illarum initium: Non debuit caritatem tuam offendere, quod ad fratrem & coepiscopum no- strum Æonium nuper rescripsimus. Non enim ju- ri tuo, dilectissime frater, præjudicatum fuit, cum nos, inaudita parte & absque competenti instructione non posse judicare respondimus. Un- de fraternitati tuæ salvum est allegare, quod pu- taverit allegandum, & proponere, quod viderit proponendum. Hinc quoque intelligimus, de ju- re utriusque hætenus non judicavisse Symma- chum, sed tantùm rescidisse, quæ constituta e- rant ab Anastasio, paratum, ut addit, illa con- firmare, si Avitus rationes hujusmodi allegaret, quæ evincerent, esse confirmanda. Totam episto- lam exhibet Labbeus à col. 1311. Pependit hoc modo controversia, donec S. Casarius Æonii suc- cessor anno 513 impetraret, ut antiqua S. Leo- nis divisio rata haberetur, quemadmodum expo-

sui in S. Casarii Actis loco jam assignato.

9 Hinc progredior ad ea, quæ de S. Æonio colligi possunt ex Vita S. Casarii ad xxvii Augu- sti edita, ut rerum series persuasit, quamvis or- dine temporis eorum multa fuissent præponenda iis, quæ jam disputavimus. In memorata Vita lib. 1, num. 10 refertur, Casarium tunc mona- chum, & valetudinis restauranda causâ Arelate degentem, innotuisse Æonio episcopo per illu- stres personas Firminum & Gregoriam. Fubet il- le Casarium ad se perducere, & præsentatum. . . si- bi, ut habet Vita, venerabilis Eonius episcopus diligentius percunctatur, quis civis esset, qui- busve parentibus fuerit procreatus. Cumque in- colatum civitatis, & parentum publicasset origi- nem, congaudens sancta alacritate Episcopus di- xit: Meus es, fili, concivis pariter & propin- quus: nam & parentes tuos reminiscor optimè, & per consanguinitatem parentali recordatione complector. Ex his verbis discimus & nobili pro- sapia fuisse Æonium, & in Burgundia natum in territorio Cabillonensi, cum, teste Vita num. 3, nobili genere natus sit Casarius in territorio Ca- billonensi, cujus se popularem agnoscit & con- sanguineum.

10 Subdit Vita: Cœpit ergo juvenem, non ut peregrinum sive extraneum, sed respectu at- tentiori intimis cordis oculis contemplari. Mox ergo ab abbate suo sancto Porcario eum expe- tit. Rogante igitur beato viro Eonio episcopo, licet ab invito conceditur. Illico diaconus, de- hinc presbyter ordinatur. Non modica sanè Æo- nii est gloria tantum habuisse discipulum, quan- tus fuit Casarius. At cum eximia in eo suspi- ceret natura & gratia dona, non ita lateri suo adharere voluit, ut ad proximi utilitatem non amandaret. Abbatem igitur constituit in insula Arelati suburbana, priusquam trigessimum æta- tis annum compleverat. Audi laudatam Vitam num. 11: Post hæc autem defuncto abbati in suburbana insula civitatis, dirigitur à sancto Eo- nio beatus Casarius pater, ut monasterium, quod recentius fuerat desitutum obitu rectoris, ipse in eadem reverentiæ auctoritate succedens, ad disciplinam formaret abbatis.

11 Deinde Æonius non minori humilitate quam charitate eundem Casarium in sede sua successorem habere desideravit, quo vel solo facto optimè meritis est de tota Ecclesia, cui sanctitas & doctrina Casarii mirificè profuerunt. Res in eadem Vita num. 12 refertur hoc modo: Dum ergo antelatâ insulâ ultra triennium in abbatis of- ficio conversatur, sanctus Eonius clerum vel ci- ves alloquitur, & ipsos dominos rerum per in- ternuntios, ut, cum ipse, Deo volente, mi- grasset ad Christum, nullum sibi alterum quam S. Casarium eligerent fieri successorem: quati- nus ecclesiasticum vigorem, quem querebatur in multis regulis ægritudine sua fuisse mollium, per servum Christi Casarium ad statum suum & vi- gorem gratularetur revocari fraternitas, essetque subsequens labor, emolumentum aliquatenus successoris; ut cum talem posterum relinquebat, augmentum æternæ hereditatis etiam in sanctissi- mi viri electione perciperet; & non deesset post transitum socius electionis voto, qui etiam su- perstes auctor extitit in decreto. Itaque his om- nibus divinâ providentiâ fideliter ordinatis, se- curus de successore beatus Eonius migravit ad Dominum.

12 Mors innectenda est anno 502: nam cum passim obiisse dicatur xvi Augusti, & Symma- chus

D
Sanctus po- pularis & consanguineus est S. Casarii,

E
quem dia- conum ordi- nat & pre- sbyterum; dein abba- tem consti- tuit:

F
ac tandem efficit, ut sibi in sede eligatur successor:

mors, sepul- tura, pecu- nia ecclesie sue relicta, litteræ Ru- ricii Lemo- vicensis,

A chus in epistola mox allegata de Æonio ut vivente meminere in Idus Octobres anni 501, citius collocari nequit. Serius quoque mortuum non esse ostendimus in Casario § 2 num. 13. Sepulcrum esse in ecclesia S. Honorati, prout legitur in Officio, confirmat Historia translationis S. Honorati apud nos tom. 2 Januarii pag. 25. Quod habet Officium de thesauris ab eo relictis, sumptum est ex Vita S. Casarii lib. 1 num. 23, sed cum exaggeratione aliqua, cum tantum dicitur ibidem, Casarium expendisse pecuniam ab Æonio relictam. Ceterum, præter epistolam Ruricii Lemovicensis antistitis, de qua jam meminimus, exstant due alia ejusdem ad Æonium, altera octava libri 2, altera decima quinta. Utraque charitatem commendat; at prior in laudem Æonii magis excurrit.

in quibus
laudatur
Sancti charitas.

13 Ex hac igitur pauca delibare juvabit, iisque brevem hanc collectionem concludere: Ita enim paucis diebus, inquit, quos mihi verè & paucos & brevissimos vester fecit affectus, dum contemplatione vestra non solum fatiari noster nequit, verum etiam videndo magis exardescit intuitus; cum nos & desideraremus præsentem, & ad hoc coram positos quæreremus, sensus nostris fonte purissimo benigni pectoris irrigastis, ut quamlibet * nulla deinde sancti oris munera pretiosa perciperem, præsentiam tamen ve-

* forte
quantumlibet

stram intra mentis meæ arcana possideam, & effigiem vestram in speculo mei cordis intuear, quam illic tua caritas perfecta depinxit, ut nullius ætatis oblivione possit deleri, quia jugi recordatione momentis singulis innovatur. Illic enim vobiscum ex consuetudine pietatis vestræ secretius conloquor. Illic etiam de vitæ melioris institutione pertracto. Illic vos labiis mentis excolor, & manibus cordis amplector. Quo fit, ut vera dilectio, quæ in visceribus meis viva vultus vestri figuratione nutritur, & igniculo caritatis accenditur, amoris vestri vicissitudinem mihi repromittat, & animus meus mihi animi vestri fidejussor adsistat; dum quantum mihi de vobis præsumere debeam, conscium mutæ dilectionis pectus interrogo. Plura videri possunt apud Canisium tom. 5 Antiqua lectio, pag. 483: nam hæc satis insinuant, quanti Æonium faceret Ruricius. Subdubitat quidem Canisius an hæc epistola ad Æonium nostrum sit data, quia vitio transcribentium Æonio inscribitur. Verum ad illum ipsum datam fuisse inde satis colligitur, quod Ruricius in fine Æonium rogat, ut ad se mittat Pomerium, non alium utique, quam qui Arelate floruit Æonii tempore, & S. Casarii ibidem magister fuit, ut in Actis Casarii nar-
ravimus.

AUCTORIB.
J. S.

DE S. MODANO FORTASSE EPISCOPO,

IN ULTONIA HIBERNIÆ.

J. P.

SEculo
FORTE VI
VEL VII.
Damus
hunc San-
ctum

Pud Colganum in Actis Sanctorum Hiberniæ ad diem IV Februarii pag. 253 hæc sunt: Memorantur autem in nostris Festilogiis Hibernicis duo hujus nominis eximia sanctitatis viri: unus abbas de Kill-Modain & episcopus de Carnfurbuidbe in Connacia; alter episcopus de Airegal-Muodain in Ultonia. Prior Modanus floruit anno DLXI, & juxta eadem Festilogia natalis ejus celebratur die VI Martii; posterioris xxx Augusti. Et licet tempus anni DXXI, (quod pag. 252 ex qualicumque Camerarii auctoritate assignaverat S. Modano synonymo, qui ex eodem Camerario dicitur abbas Driiburgensis fuisse) & dignitas abbatis S. Modano de Kill-Muodin quadrare videantur; cum tamen videam, inquit, natales singulorum esse diversos, non habeo, unde vel ipsum, vel S. Modanum de Airegal asseram cum præsentem, id est, cum eo, de quo ibidem ex dicto Camerario ex professo agitur, confundendum. Consuli etiam possunt apud Colganum nota pag. 253, in quibus eadem Festilogia citantur pro episcopo de Airegal-Muodain, quem ex ipso damus hoc die xxx Augusti. Hæc autem adduntur in iisdem notis: Ita Marianus Gormanus ad eundem diem: "Muodanus, inquit, episcopus de Airegal-Muadhein, Idem

C

tradunt ad eundem diem Cathaldus * Maguir, M. Taml., & Dungallen; sed Tamlacten. & Maguir non vocant episcopum.

* f. Carolus

2 Ceterum Modanus, à Colgano datus IV Februarii, habetur apud nos cum titulo abbatis in Scotia, ut videre licet ad eundem diem pag. 497. De Muadano seu Modano abbate de Kill-Modain, ac ep. de Carnfurbaidbe, ut volebat supra Colganus, consule Prætermisissos apud nos ad diem VI Martii, ubi etiam indicavimus, de ipsius sanctitate nobis non constare. Modanum hodiernum Operi nostro inferendum censui, etiam si aliunde mihi ignotum, propter Fastos sacros à Colgano indicatos: de quorum ætate scribit idem hagiographus tomo primo, quem edidit de Actis Sanctorum Hiberniæ, ad diem I ejusdem mensis, pag. 4 & 5. Posui, seu potius reliqui eum à Colgano positum in Ultonia, quæ est Hiberniæ provincia ad septentrionem. Titulum episcopi, quem ipsi tribuunt Marianus Gormanus & Martyrologium Dungallense, ut indicabat Colganus, Tamlactense autem & Maguir non habent, S. Modano hodierno supra apposui tamquam dubium. Quandoquidem verò tempus mortis ejus frustra quæseri, & Modanum synonymum video superius à Colgano innecti seculo sexto, hodiernus eodem fortasse seculo vixerit vel proximè sequenti.

F

DE B. AGILO VICECOMITE CONF.

PROPE MAGDUNUM IN GALLIA

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus Beati & Acta : an fuerit monachus.

POST AN-
NUM DL-
XXXVII.
Legimus
Sancti cul-
tus

* Voifinat
* Meun

B

Emoria quidem B. Agili seu Agilis, vicecomitis Aurelianensis adscripta numquam fuit Martyrologiis antiquis : at recentiores martyrologi Beatum memorant, & alia monumenta antiquum ejus cultum abundè ostendunt. Novum Martyrologium Parisense in Addendis ad xxx Augusti sic habet : Apud Vicinates * prope Magdunum * oppidum in territorio Aurelianensi, sancti Agilis vicecomitis, qui conversus è sæculo, res suas in alimenta pauperum & ædificationem monasteriorum distraxit. Consonat Castellanus in Martyrologio universali, sed brevius dat elogium. Saussayus verò in Martyrologio Gallicano ad eundem diem Actorum dat compendium. Simon de Peyronet in Catalogo Sanctorum pag. 269 cultum magis probat, Beatumque monachis quoque adscribit hisce verbis : Ay, Agilus, aliis Agylus, vicecomes Aurelianensis ; postea monachus Miciaci in Gallia, cujus meminit Carolus Saussay Annal. ecclesiast. Aurelian. lib. 3 § 4, dum recenset insignes abbates, monachos & confessores, qui ex Miciacensi cenobio ab Aureliano non longè distito prodire. Colitur in dicecesi Aurelianensi xxx Augusti, maxime in ecclesia sui nominis, quæ olim ab ipso in honorem Deiparæ constructa, hodie S. AUSTUR LOIRE vulgo indigetatur.

ostenditur :

C

2 Beati quoque memoria habetur in Calendario Sanctorum Aurelianensium ad xxx Augusti cum Vita compendio ; & apud Ferrarium in Catalogo generali. Præterea Franciscus le Maire in Historia & antiquitatibus Aurelianensibus pag. 200, recensens reliquias Sanctorum, quæ seculo xv & xvi in supplicationibus circumferri solebant, inter illas numerat reliquias B. Agili. Demum sub Actis, de quibus mox agemus, hæc notata reperio : Acta hæc in veteri codice manuscripta servantur in ecclesia sancti Agili prope Magdunum, quotannis ejus die natali legenda ad Matutinum : quibus concordant in verbis ipsis nocturnales lectiones antiqui Breviarii Ms. monasterii sancti Maximini de eodem festo. Hisce immemorabilem Beati cultum abundè probatum existimo.

Acta unde
accepta &
qualia.

3 Acta B. Agili Majores nostri acceperunt à RR. PP. Fuliensibus ex collectione eorum Parisiensis. Auctor eorum est anonymus & incerti temporis, cum nullibi insinuet, se Beato coævum fuisse, & aliunde colligi nequeat, ab ejus ætate multò fuisse remotum. Porro ex annotatis nostris patet, nihil in illis referri, quod falsitatis aut erroris convinci possit. Carolus Saussayus in Annalibus ecclesia Aurelianensis lib. 3, cap. 40 hæc ipsa Acta contraxit, contraque ab ipso edidit Surius ad xxx Augusti. Nos integra ex apographo nostro subjiciemus, & de more an-

notatis illustrabimus. Ex Actis verò facile perspiciet studiosus lector, Beatum nostrum non verè monachis Miciacensibus annumeratum fuisse à Carolo Saussayo, aliisque quibusdam, cum de Vita ejus monastica in iis non fiat mentio, nec illa aliunde probari possit. Hinc ipse Mabillonius tom. 1 Actorum Sanctorum Ordinis sui pag. 581 hæc notavit : S. Agilus (Aurelianensis) non videtur fuisse monachus.

V I T A

Auctore anonymo

Ex Ms. ecclesia B. Agili prope
Magdunum.

EXITIT quidam vir, nomine Agilus, nobilis profapia ac præpotens gloria, qui in tantum sublimatus est in præsentis vita, ut pagi Aurelianensis fungeretur honore vicecomitis a. Hic namque tam severus, tamque districtus fuit in malefactoribus, ut vix cum posset evadere reorum ullus. Accidit autem ut quidam servulus illius contra eundem B. Agilum quoddam committeret delictum : quo perpetrato, desperans idem servus de adiutorio hominum viventium, cepit cogitare, si usquam Dei occurreret auxilium per alicujus sancti viri meritum. Inter varios autem animi cogitatus, in memoriam venit illi, quanta Deus, sancta Trinitas & simplex unitas, operari assidue illis diebus dignabatur ad tumultum egregii confessoris atque abbatis egregii Maximini b.

Cum Agili
servulus,
qui deli-
querat, su-
gisset

F

2 Illuc ergo prædictus servus cum summa festinatione convolvit, atque mox solo præstratus ad tumulum c divi Maximini, suspirans cum gemitu profusus clamabat lachrymis, dicens : O præstantissime misericordiâ beate Maximine, qui beneficia tua poscentibus minimè denegas, subveni mihi, ne violentia proprii domini possit me lædendum abstrahere ab isto loco sancto. Appareat, Sancte, super me virtus tua, quia ad te confugi, nullum sperans fortiorem invenisse defensorem. Hæc dicens sæpissimè, non cessabat deosculari sanctum tumulum. Dominus verò jam dictus Agilus, barbaro utens animo, misit illico apparitores, qui certissimè ab illo deducerent eum loco, sibi que præsentarent, quantum ulcisceretur in eum.

b
ad tumulum
S. Maximini,
misit
ille apparitores,

3 Illi ergo appropinquantes ad locum, ceperunt paulisper tremere in membris omnibus correpti Dei virtute, & merito sancti Maximini. Et ad se reversi agnoscunt Sancti virtutem,

ut vi cum
mulo abstra-
bant : his
verò tremore
abstritis
ipse ed cen-
dit,

&

A & suam præsumptionem: moxque humiliter accedentes ad tumulum reddunt sua vota Deo per intercessionem ejusdem beati viri, non attingentes profugum illum, quem suus defendebat protector: sicque ipsi sani nuntiant Domino suo, quod ipsis evenisset. Quod audiens minimèque credens, sed furore plenus, ascenso caballo iter suum ad tumulum præfatum dirigere cœpit, ut fervulum, quem virtus divina servabat, puniturus vi abstraheret.

sed gravi correptus infirmitate, multa votis,

4 Sed cum jam in medio positus fere itinere foret, sonipedem nequaquam valuit promovere, percussus illius utraque latera calcariibus, ipse verò ita subito gravatus, ut caput non erigere posset ullo modo, (cœpit namque incredibili totius corporis vexari cruciatus) nec regredi domum, nec ad locum sepulchri ire valens, in se reversus virtutem Domini, & meritum Sancti coactus est confiteri. Et tractis ab imo corde suspiriis, ad tumulum sancti confessoris fervorum suorum manibus se jussit deferri, ibique commorans aliquantulum, cibi potisque inedia tabefactus, cum multis lachrymis & planctu confessus coram Deo & sancto Maximino peccasse, votum fecit, ut, si pristinum robur membris Deus & S. Maximinus ei restitueret, imminentemque mortem ab eo repelleret, & vitam adduceret, supra sepulchrum beati viri ecclesiam componeret, & famulum, quem B. Maximinus sibi vindicaverat, servitio illius manciparet perpetuo.

si valetudini restitueretur: ac restitutus vota sua compleret.

5 Clementia ergo Domini omnipotentis Dei citissimè voces illius suscepit lachrymabiles: nempe, confestim recepto robore, hilaris Deo benedixit, beato Maximino gratias egit, fervulum illum à Deo liberatum & à beato Maximino, ipsi servituum cum omni sua progenie sub testamenti attestazione tradidit perpetuò: qui etiam ecclesiam *d*, quam voverat erexit. Peracto igitur ecclesie ædificio in nomine Domini & beati Maximini, dotavit eam hereditate sui patrimonii, nam curtem, quæ dicitur villa B. Berarii, cum suis appendiciis ipsi ecclesie concessit sub testamenti scripto. Regebat tunc Micacensem locum beatus Avitus *e*.

Beatus vir- tibus

6 Nunc autem dicendum est, quæ conversatio, & qui actus post conversionem hujusmodi beati fuerint Agili. Nam hic sæpe prædictus Agilus, qui prius durus & ultra modum districtus existens, nunc est piissimus & omni suavitate conspicuus. Orationibus verò vacabat & jejuniis continuis, inter divites autem & pauperes medius sic consistebat, ut pauperes illum quasi pauperem aspicerent, divites verò quasi superiorem sibi divitem æstimarent. Sublimius autem tanto unumquemque honorabat, quanto sanctius vivere didicerat. Erga egenos verò ita sollicitum se exhibebat, ut verè secundum Christi verbum in iis esse crederet Christum. Viduarum, orphanorum, pupillarum paterno affectu causam, & omnem sollicitudinem gerebat. Clericorum verò omnium ita curam tenebat, ut clericos pauperes si vidisset, divitibus sociasset, ut secundum beati Pauli dictum, horum inopiam illorum abundantia sublevaret. Clericorum cura ita illi erat, ut si aliquos inter eos studiosos in lege Dei reperisset, maxima veneratione diligeret, & suis eos amicis conjungeret.

variis ful- get

7 Erat igitur beatus Agilus sermone facundissimus, justitiæ præditus, in judicio justus, in commisso fidelis, in bonitate conspicuus, in universa morum honestate præclarus, ecclesiarum Dei dilatator atque existens propagator, nonnullas

etiam ex sua hereditate fundans, quasdam etiam accrescens in divitiis abundantius ex prædiis sui patrimonii fertur hereditasse, sicuti basilicam proto-martyris Stephani *f*, quæ fundata est Micacico. Curtem enim, quæ dicitur Biverias, & aliam, quæ dicitur Audoeni Puteus, perpetua-liter sub testamento ab omni dominio immunem dedit. Beati verò Petri principis apostolorum monasterium *g*, quod foris muros Aurelianis ad Orientem est constructum, in quo corpus beati Aniani humatum habetur, beatus Agilus valde ditavit ex suis prædiis, quæ per diversa loca sunt locata.

A. ANO- NYMO.

f

g

8 His & plurimis honorum operum virtutibus pollens beatus Agilus in laicali constitutus habitu tam Deo quam hominibus complacebat, temporibus regis inclyti Childeberti *h*, qui imperium gubernabat nobiliter à Deo sibi traditum, propter supra dicta bona. B. etiam Agilus visitator sanctorum locorum erat assiduus: nam & Romam, & alia visenda loca Sanctorum peragrabat sæpissime. Per eundem verò beatum Agilum ita splendebat gloria Christi sanitarum plenitudine, ut surdi auditum, cæci visum, muti loquendi officium, claudi gressum, membrorum curationem paralytici perciperent. Talia multis largiebatur Christus per sancti meritum Agili.

miraculis:

h

E

9 Ipse quippe hominum jactantiam fugiebat remorando in secretissimo loco, ex quo nullatenus egredi volebat, nisi causa expetisset perspicua. Post multum verò temporis, postquam se toto corde Deo mancipaverat, dum adhuc de perfectione animæ suæ virtus divina animum suum pulsaret, vigilantius vigili mente pertractans dictum Salvatoris nostri piissimi, qui ait: Si vis perfectus esse, relictis omnibus, nudus Deum sequere: æstimans, & valde pertimescens detrimentum animæ suæ fore, si maneret sub tanta dignitate, sicut considerabatur in honore vicecomitatus, relictis & dispositis sub elemosina omnibus suis prædiis, atque rebus aliis mobilibus, commonitionem à Christo sibi aspiratam acceleravit expetere. In qua peregrinatione multum commoratus, Romam primum adiit: ibique diu ad beatorum Petri & Pauli limina consistens, tandem instinctu divino redemptionis nostræ ac venerabilis sanctæ crucis honore Hierosolymam petiit: & ad sepulchrum Domini longo tempore se maceravit jejuniis & orationibus, donec divinitus pro redeundo est admonitus.

peregrinatur Romam & Hierosolymam.

F

10 Gratia autem Domini ejus gressus dirigente, pervenit usque ad portum maris, in quo navim inveniens præparatam, navim cum suis est ingressus: navigantesque devenerunt Arelatum *i*, ibique relinquens navim, cum suis focis gratiâ orationis visitabat omnia Sanctorum loca in itinere posita, expetens à Christo indulgentiam per illorum merita. Sicque tendens suum iter, pervenit usque ad urbem Turonis *k*, in qua aliquantulum ad beatorum Mauricii atque Martini basilicas commoratus, cognovit divinitus imminere diem vocationis suæ. Transitoque Ligeris amne ad Aurelianensem repedabat civitatem recto itinere, cupiens tumulari in ecclesia, quam ipse fundaverat supra beati Maximini mausoleum.

aliaque loca Sancta visit in reditu.

i

k

11 Et cum hospitaretur in prædio sui juris factis amœno, vicino amni Ligeris, quod abest quinque millibus à supradicta civitate Aurelianis: & ibi aliquantulum demoraretur, levi tangitur febriculâ. Adest autem angelus tempore noctis mediæ per visum conspicuus vultu, qui alacri-

Febriculâ tactus de propinqua morte ab angelo monetur:

ter

A. ANONYMO.

ter dixit : O dilecta Deo anima , bonum certamen certasti , opus Christi peregristi , jam nunc idem Christus imponet finem tuo labori . Dominica autem die ad Christum assumendus eris ab angelis sanctis ; corpusculum verò tuum in hoc loco jubet tumulari divinitus . Sed citissime , si quid tibi disponendum est , dispone : ita enim fiet tibi , ut à me audisti .

Et munus
extremo
viatico pie
moritur

m

B

12 Fama autem vulgante beatum à peregrinatione Agilum revertisse , multorum turba divitum pauperumque illuc lætabunda atque festinanter , ubi cubabat , suum transvolat ingressum . Ipse etiam pro episcopo Austreno / Aurelianus , atque pro abbate Miciacensi Maximino secundo m , qui fuit beati Theodemiri nepos , misit , ut consolaturi eum venirent , atque commendaturi Christo ejus animam . Qui ejus voluntati mox obedientes , adfunt cum magna clericorum , atque monachorum caterva . Petiit autem Domini Corporis viaticum , & ita plenus dierum post ætatis suæ tempora consummata , meritorum splendore coruscans , terrena terrenis membra commendat , spiritus verò illius cum cælestibus angelorum choris mansurus celsa conscendit , sub die tertio Calendarum Septembris .

sepultura ,
& miracula
ad sepulcrum .

13 Igitur repente innumerabilium populorum refluxit repente caterva : corpus verò ejus illatum sepulchro in ecclesia , quæ ibi erat dicata in honore sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ , retro altare decenter est humatum . Reliquit autem beatus Agilus familiam quamdam fervorum illi loco deservituram , & prædium , quod ad ipsum pertinebat , in quo tumulatus est . Et hujus progenies beato adhuc Agilo devotè serviendo pertinet . Ad tumulum ejus divina bonitas operari dignatur continuè maxima miracula : nam sæpissime frenetici sanantur , morbi verò diversi generis extinguuntur , per invocationem sanctæ & individuæ Trinitatis , & per meritum beatissimæ semperque Virginis Dei Genitricis Mariæ , & confessoris sancti ibi quiescentis Agili . Amen .

ANNOTATA.

C

a De officio & dignitate vicecomitum multa explicantur in auctiore Cangii Glossario , qua videri possunt . Vicecomites autem Aurelianenses recenset laudatus ante le Maire cap. 27 , interque eos primum statuit B. Agilum . In Actis S. Maximini mox assignandis Agilus solum vocatur dives ac præpotens homo .

b Sanctus hic Maximinus primus abbas fuit monasterii Miciacensis , duabus leucis Aureliam distans , quod ab eo nomen accepit . Quippe dicitur Miciacense S. Maximini , vulgo Saint Meffin de Micy . Conditum est tempore Clodovei I , cujus pro eo diploma exhibet Acherius tom. 3 Spicilegii recens pag. 307 . Fundator fuit S. Euspicius , de quo actum apud nos tom. 5 Julii à pag. 72 . Euspicius item abbatem illius primum statuunt vulgati catalogi , sed Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 33 S. Euspicius vocat fundatorem , S. Maximinum verò primum abbatem . Hujus autem Acta dedit tom. 1 Actorum à pag. 580 . De eo in Opere nostro agendum erit ad 15 Decembris .

c Carolus Sausseyus lib. 3 , cap. 40 de sepulchro S. Maximini , ad quod servum illum fugisse narrat , sic habet : Quod est in capella sancti Maximini retro altare . Verum ibi tunc nondum erat Sancti illius sepulcrum , ut mox videbimus .

d Locum sepulcri S. Maximini conditaque ec-

clesia explicat utraque S. Maximini Vita , referturque rursus in Miraculis apud laudatum Mabillonium . Vita prima pag. 589 sic habet : Circa Ligeris ripam erat & est mons non multæ altitudinis , habens sub se concavam rupem , & intra eandem habitantem sævum draconem &c . Hunc draconem exstinctum narrat locumque purgatum à Sancto , qui & moriens ibidem se sepeliri jussit . Relata deinde Maximini morte , eodem loco sepulchrum dicitur , sicut mandaverat : atque hæc subduntur : Qui locus multis . . . postea claruit miraculorum signis , quamdiu sancta membra tegere meruit . Tum fusè narrat hoc ipsum miraculum de servo B. Agili , ejusque subito morbo ac voto . Ac demum subjungit sequentia : Nam subito recepto robore constitit (Agilus ,) & lætus Deo benedixit , beato Maximino gratias egit , servum , quem ipse sibi vindicaverat , perpetuò ei serviturum cum agnatione successura sub testamenti attestacione tradidit , nec non & basilicam , quam voverat , opere perfecit . Nec est quidquam , quod de ea dici valeat , cum hodieque super sit : in qua basilica cum diu , ut jam dictum est , multi beneficia divina petiti per interventum sancti Maximini adventarent , & pro voto res pluribus cederet &c . Refert mox translationem corporis S. Maximini , qua hæc non pertinet . Eadem paulo brevius exponuntur in Vita secunda pag. 597 : & brevissime in Miraculis pag. 600 hoc modo : Sepultus est verò (S. Maximinus) à venerabili Eusebio episcopo & Fratribus in monte transligerino , in quo ipse per Domini virtutem sævum exstinxerat draconem : super cujus venerabile corpus quidam præpotens homo , nomine Agilis , ob sanitatem sibi redditam ædificavit basilicam , & postmodum idem Agilis ad habitum sanctitatis conversus hodie etiam miraculis claret .

e S. Avitus abbas fuit post S. Maximinum , ut consentiunt omnes . Acta autem S. Aviti data sunt apud nos tom. 3 Junii à pag. 351 : ex iisque aquè atque ex Actis S. Maximini idem est hic Avitus cum illo Avito abbate , quem laudat S. Gregorius Turonensis lib. de Gloria Confessorum cap. 99 , cum illud ipsum , quod ibi narrat laudatus Turonensis , in Actis S. Aviti Miciacensis referatur num. 24 . Mabillonius quidem in Actis seculo 1 Benedicte pag. 613 & 614 & in Annalibus tom. 1 , pag. 77 ex uno hoc Avito dnos formare conatus est , eumque secutus est Bailletus ad 17 Junii , ubi temere utrique Avito sua gesta assignat : at mihi , expensis Mabillonii argumentis , illa distinctio usque adeo improbabilis videtur , ut credam , non potuisse illam opinionem probari viro erudito , nisi quod non vidisset Acta sincera S. Aviti per Henschenium edita loco jam assignato .

f Est hæc ecclesia monasterii Miciacensis , de qua in Actis S. Maximini apud Mabillonium pag. 585 : Basilicamque eandem in honore Dei & sancti Stephani protomartyris consecravat Eusebius episcopus .

g De hoc monasterio , nunc ecclesia collegiata , fusè agit le Maire in Historia ecclesie Aurelianensis cap. 19 . Vocatum est primò monasterium sancti Petri ad Boves , deinde S. Aniani ab illato istius Sancti corpore paulatim dici cepit . S. Gregorius Turonensis lib. 9 Historia cap. 18 narrat sepultum Namatium episcopum in basilica sancti Aniani confessoris , qua hæc ipsa est ecclesia . De S. Aniano agetur ad 17 Novembris , quo colitur .

h Chil-

A h. Childebertus I obiit anno 558. Hic autem indicari videtur; licet Beatus etiam vixerit & obierit tempore Childeberti II.

i Arelatum, aliis Arelate & Arclas, vulgò Arles, urbs nota est in Provincia ad sinistram Rhodani orbiem.

* la Loire
k Turones, vulgò Tours, urbs satis ampla & nota est ad Ligerim * flumen. Sammarthani tom. I Gallia Christiana de urbe Turonensi ad propositum nostrum scribunt sequentia: Basilicas habet insignes, metropolitanam, cujus olim patronus S. Mauritius, & nunc passim divi Gatiiani templum nuncupatur. . . . Nec minoris est prærogativæ ecclesia collegiata regni Francorum opulentissima, quæ S. Martino dicitur, vetustate venerabilis, amplissimis dignitatibus &c. Fuisse ibidem magna in veneratione corpus S. Martini, vulgò notum est. Reliquias quoque Martyrum Agaunensium, seu Legionis Thebeæ, cuius tribunus erat S. Mauritius, ibidem fuisse testatur S. Gregorius Turonensis lib. 10 Historia cap. 31, num. 19.

l Laudatus Turonensis lib. 9, cap. 18, rela-

to Namatii Aurelianensis episcopi obitu, subjungit: In cujus cathedram Austrinus Pastoris quondam filius subrogatur. Carolus Sausséyus lib. 3, cap. 39 initium episcopatus ejus assignat anno 590. Coitinus verò episcopum factum existimat anno 587. Hac de causa obitum B. Agili notamus cum Martyrologio Parisiensi post annum DLXXXVII. At incertum est, quot annis jam sedisset Austrinus, dum Beatus obiit.

m Letaldus in Miraculis S. Maximini I (apud Mabillonium tom. I Aëtiorum pag. 600 & 601) docet S. Maximino primo successisse S. Avitum, huic verò Theodemirum, ac Theodemiro nepotem ejus Maximinum II, qui omnes brevi ibidem honorantur elogio; at quando obierit Theodemirus aut Maximinus II, non exprimitur.

n Senem obiisse ex præcedentibus clarum est. Quippe conversus est tempore S. Aviti abbatis, cujus mortem Henschenius fixit circa annum 527. Vixerit igitur annis 60, ut minimum, post conversionem suam, ita ut octogenario longè major fuisse videatur, dum defunctus est.

A. ANONYMO.

B

DE SANCTO AGILO

PRIMO RESBACENSI ABBATE

IN BRIA GALLIÆ PROVINCIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

E

J. S.

§ I. Cultus Sancti: scriptores Actorum & Miraculorum.

CIRCA ANNUM DCL. Memoria Sancti non quidem in antiquioribus Fastis omnibus, C

Uamquam dubitari non potest de sanctitate ac veneratione satis vetusta S. Agili abbatis, plerique tamen antiquiores martyrologi ejus memoriam prætermiserunt. In Prateni codice Usuardi ad xxx Augusti annuntiatum his verbis: In pago Meldensi, sancti Agili confessoris. Verum Sollerius noster in Observationibus ad illum diem existimat annuntiationem istam Usuardi non esse, sed Usuardino codici postea adjectam, licet alioquin agnoscat, additionem admodum esse antiquam, cum ex codice Prateni in duos alios codices, quos Antverpiensem Majorem & Rosweydinum vocat Sollerius, translata sint eadem profus verba. Jacobus Bouillart, qui codicem illum Pratensem, suppresso nomine, edidit anno 1718, ipsa putavit esse Usuardi verba. At id mihi verisimile non magis est, quam fuit Sollerio, cum longè plures Usuardini codices Mss. & editi, Agilum omnino non habeant, alique non pauciores eundem quidem memorent, sed verbis planè diversis. Accipe pauca pro exemplo: Munceratus sic edidit: Resbaco monasterio, cognomento Hierusalem, sancti Agili, qui ejusdem abbas cœnobii multis virtutibus claruit. Codex Centulensis hæc habet: Cœnobio Restacensi*, depositio sancti Agili abbatis. Bruxellensis: Eodem die in monasterio Jerusalem, depositio sancti Agili confessoris & abbatis. Aquicinctinus: In monasterio, quod dicitur Respacis, transitus sancti Agili, ejusdem loci abbatis & confessoris. De Augusti Tomus VI.

* pro Resbacensi

num, ut alios codices & editiones prætermittamus, editio Lubeco-Coloniensis eundem Sanctum memorat his verbis: In monasterio Resbasi, sancti Agili abbatis & confessoris, qui centenarius ac virgo existens, feliciter ex vocatione migravit à seculo.

2 Ex hac tanta codicum Usuardinorum in omittendo & memorando S. Agilo varietate, qua latius videri potest apud Sollerium, colligimus Sanctum illum ab ipso quidem Usuardo Fastis insertum non esse, venerationem tamen ipsius à multis seculis longè lateque fuisse agnitam. Primus igitur S. Agilum Martyrologio suo adscripsisse videtur Rabanus, qui ad xxx Augusti his verbis illum commemorat: Depositio Agili abbatis. Florarium nostrum Ms. ad eundem diem sic habet: In pago Meldensi Agili abbatis Resbacensis. Secuti sunt recentiores plurimi, interque eos Benedictini, qui eundem Sanctum suis Menologiis inseruerunt. Unum subjungo Andreae Sausséyi elogium, quod satis fideliter ex Aëtis contractum. Ipso die (xxx Augusti,) itidem in agro Meldensi sancti Agili primi Resbacensis abbatis & confessoris, qui ex monacho Luxoviensi, ubi floruit sancti Eustachii* discipulus, revocatus ad patrium solum, ob egregias virtutes & præcipuum religionis studium, à sancto Audoëno prædicti cœnobii fundatore primus illic ætheriarcha* constitutus, germina ibidem pietatis plurima excitavit, collectaque multa operum bonorum segete, candidatus gloriæ centenarius quievit in Domino. Aetas illa centum annorum, in Aëtis

in quibusdam tamen satis antiquis: F

* Eustasii

* lege ætheriarcha i. e. fociis præfectus Jesu abbas

Cccc asserta,

AUCTORE
J. S.

præter festi-
vitatem
præcipuam
translatio
quoque ce-
lebrata.

supplicatio-
nes cum re-
liquiis San-
cti olim in-
stituta,

hymnus in
eiusdem
laudem
compositus :

* forsitan au-
xit

asserta, discutietur inferius. Maurolycus & Fe-
licius in suis Martyrologiis S. Agilum habent 1
Septembris; at qua de causa, ignoramus.

3 Præter festivitatem hanc præcipuam, qua
xxx Augusti celebratur, habetur in abbacia Re-
sbacensi alia festivitas de Sancti translatione xxiii
Januarii. Annuntiat illa in duobus codicibus
Usuardi auctis, adductisque per Sollerium ad
diem memoratum. Bruxellensis his utitur verbis:
Eodem die translatio S. Agili abbatis & confes-
soris. Angensis verò istis: Resbaco monasterio,
translatio sancti Agili abbatis. Accedit Florarium
nostrum Ms., in quo sic habetur: Ipso die beati
Agili abbatis Resbacensis anno salutis dcc. Sub-
intelligi forsitan debet translatio, uti præcedit in a-
lia annuntiatione, & inde utcumque colligitur,
quod natalem Sancti idem auctor memoret xxx
Augusti. Ea quidem explicatio certa non est,
cum auctor natalem his per errorem commemo-
rare potuerit, ipsumque ad xxiii Januarii re-
ferre, uti revera fecit Bucelinus in Menologio
Benedictino: verumtamen annus adjunctus ma-
gis translationem quam obitum insinuat. Mabil-
lonius in annotatis ad Vitam pag. 325, ubi se-
pultus dicitur in ecclesia, quæ est in honore B.
Johannis Baptistæ ad plagam meridiana, de re-
liquiis & festivitatibus Sancti observat sequentia:
Ejus reliquiæ in monasterii sui ecclesia, S. Petro
sacra, religiosè coluatur. Visitur ejus cenota-
phium in B. Joannis Baptistæ ecclesia parochia-
li, in qua sepultus fuit. Duplicem habet apud
suos Resbacenses celebratam, unam depositio-
nis iii Kalendas Septembris, alteram translatio-
nis x Kalendas Februarii, qui dies elevationis esse
videtur. Idem omnino existimo. At quo tempo-
re facta sit illa elevatio & translatio ad ecclesiam
S. Petri, hæcenus non liquet.

4 Ad venerationem quoque Sancti ejusque re-
liquias spectant aliqua, quæ R. D. Nicolaus Bel-
fortius, Canonicus Regularis notavit ad Acta,
per eum ex codice Resbacensi descripta, transmissa-
sque ad Majores nostros, ut dicemus. Verba
Belfortii hæc sunt: Interfui etiam supplicatio-
nibus publicis, quæ cum reliquiis Resbacensibus
à viginti, triginta, seu etiam quadraginta simul,
tum villarum tum oppidorum accolis, me pue-
ro, fiebant pro aëris temperie impetranda. Et si,
ut puer tum temporis, minimè observavi petiti-
onis effectum (non enim volo sine certa ac vi-
vida memoria in talibus quicquam asserere) ta-
men præter communem famam, quod sæpiuscu-
lè Deus postulata concessit, scio & probè memi-
ni D. Romanum Confivet, mei monasterii Can-
onicum Regularem hujusce rei ingenuum se mi-
hi aliquando testem ingessisse. Sed heu dolor!
nuper adeo beati Agili & aliorum cum eo qui-
escentium Sanctorum corpora fere tota, ipsam-
que funditus ecclesiam Resbacensium flammis tra-
didit Vasconum cohors, quæ cum reliquo exer-
citu juncta ab urbe Agendico ad partes Silva-
nectenses pergebat, circa annum mdxcii aut
mdxciii mense Septembri pridie Nativitatis beatæ
Mariæ. Hæc ille.

5 Lubet etiam huic loco innectere vetustum
carmen de S. Agilo, quod ex codice 696 regina
Suecia descriptum, nobisque olim fuit transmis-
sum. Complectitur istud quadam Sancti gesta hi-
sce verbis expressa:

Anni revolvens circulus festum reducit Militis,
Qui est ob agiles motus vocatus jure Agilus.
Quem tulit sanguis nobilis, sed fides hausit *
meritis:

Omittens factum seculi, Christo adhæsit prin-
cipi.

Attingens annos puberes, actus exercens cele-
bres,

Qualis extabat pectore, mox patefecit opere,
Furenti in se juveni signum crucis opposuit,
Cui statim manus aruit, quam sanam Sanctus
reddidit.

Christum in forma pauperis suis subvexit hu-
meris,

Tali donatus munere Christo portatur bajulo.
Adstitit Christus famulo fesso jam longo tenio,
Quem pius pater Agilus voce precatur sup-
plici.

Memento mei, Domine, quem redemisti San-
guine:

Fac me tuorum concivem, gaudiorumque con-
fortem.

Tuere, Pastor maxime, gregem istum continue,
Pro quo affixus es ligno, restitue paradiso.

Jam nunc conjunctus intimis facer Sanctorum
gaudiis,

Nostri memor assidue esto, Pater sanctissime.

O alma Deus Trinitas, venerandaque Unitas,
Largire tuis servulis, æternis frui præmiis.

6 Hisce de Sancti veneratione disputatis, ad Vita ab
Auctorem notitiam progredior. Vitam S. Agili, anonymo
ab auctore anonymo conscriptam, ex Mss. codi-
cibus Accincti & Vallis Lucentis monasteriorum
primus edidit Petrus Franciscus Chiffletius inter
instrumenta Historia Tornutiensi subjuncta. Eam-
dem ex hac editione & aliis Mss. recudit Ma-
billonius in Actis Sanctorum Ordinis sancti Bene-
dicti seculo 2, a pag. 316; Vitaque subjunxit
Miracula sancti Agili, duobus libris scripta ab
auctoribus contemporaneis, usque codicibus Mss.
monasteriorum Resbacensis & Uticensis. Accepi-
mus & nos prædicta Vita cum libris Miraculo-
rum apographum ex codice Resbacensi. Descripsit
illud jam laudatus Nicolaus Belfortius, Canoni-
cus Regularis in monasterio S. Joannis de Vincis
juxta Sueffiones, ac misit ad Majores nostros,
quorum curâ idem apographum collatum fuit cum
codice 696 Regina Suecia, exceptis tamen mira-
culis.

7 Porro quod spectat ad Vitam, gesta eadem
referuntur in editis & Mss. exemplaribus. Ve-
rumtamen tanta est vocum discrepantia inter apo-
graphum Resbacense & reliqua jam dicta exem-
plaria, ut hæc mutationis aliquid passa sint aut
illud. Facile crediderim Opusculum primi aucto-
ris ab interpolatore aliquo verbis amplificatum
fuisse & effatis quibusdam generalibus auctum.
Quippe id longè verisimilius apparet, quam Ms.
Resbacense, in quo omnia explicantur paulò bro-
vius, fuisse contractum. Hæc de causa edam lau-
datum apographum Resbacense, ita tamen, ut
in Annotatis adjecturus sim illa omnia, quæ in
editionibus memoratis & in Ms. Regina Suecia
leguntur adjecta. Ex his studiosus lector judicare
poterit, an codex ille, qui etiam aliis preferen-
dus videtur, quod ejusdem sit abbatia, in qua
Sanctus obiit, magis referat primævi auctoris sty-
lum, an alii, ex quibus editiones jam factæ. Post
Vitam Miracula subdemus ab aliis scriptoribus
exarata: in his autem utemur eodem codice Re-
sbacensi, quem conferemus cum editione Mabil-
lonii, non rarè in verbis discrepante. Id factum
opinor, quod Mabillonius magis secutus sit codi-
cem Uticensem quam Resbacensem. At malim ego
adjuncta ex Uticensi inter annotata exprimere.

8 De ætate hujusce Vita scriptoris varia ad-
modum Inquiritur,

D

E

F

A modum sunt eruditorum sententia. Adrianus Bailletus in Tabula critica ad xxx Augusti, & Jacobus le Long in Bibliotheca historica Francia pag. 240 sine ulla probatione asserunt, biographum toto fere seculo vixisse post S. Agilum. Coincidius verò in Annalibus Francorum tom. 2 & 3 eundem scriptorem frequenter adducit, & ubique contemporaneum vocat. Mabillonius inter hos videtur medius, atque in aetatem biographi hujus inquirat. Audi itaque quomodo in Observationibus præviis de notis quibusdam Vita chronologicis differat laudatus Mabillonius: Hujus Vitæ scriptor anonymus, inquit, tres nobis supeditat ætatis suæ characteres, duos scilicet in præfatione ab episcopo Ragnemundo & Aygloaldo abbate, tertium ab ætate S. Donati Vefontionensis episcopi, quo referente miraculum, cap. vii memoratum, se accepisse testatur. Ragnemundum sedis Meldensis episcopum, Aygloaldum verò Resbacensis monasterii abbatem fuisse omnino probabile est. Verum, ut subdit, uterque in vulgatis catalogis episcoporum Meldensium & abbatum Resbacensium ignotus est, nisi Ragnemundus forsitan idem sit cum Ragaminato seu Ragemario. At ne quidem de ætate Ragaminati aliquid certi habemus. Dux igitur hæc nota chronologica nihil subsidii afferre possunt.

B *quo tempore* 9 Hinc Mabillonius sic progreditur: Certior est à S. Donati ætate petita ratio temporis, quam S. Agili encomiastes cap. vii profert. Quippe S. Donatus ab anno circa dcccxxv, quo synodo Remensi sub Sonnatio habitæ subscripsit, ad annum dclii, quo denatus videtur, Vefontionensem cathedram tenuit. Verba scriptoris, ex quibus argumentum desumitur, hæc sunt infra num. 10: Porro, sicut Donato, tunc quidem monacho, postea Vefantionensis urbis episcopo, referente didici, qui, quando hæc gesta sunt, adhuc adolescens intererat &c. Si hæc verba sumamus eo sensu, quem præferre videntur, S. Donatus hæc ipse narravit Vita scriptori suæ in privato colloquio, sive in prædicatione publica. Ex quo consequitur, vixisse biographum ante mortem S. Donati. Verum credere non potuit Mabillonius eo tempore vixisse biographum, atque inde fieret, ut tertia illa temporis ratio, quam certiore vocabat, prorsus futura esset incerta.

C *conscripta sit Vita,* 10 Nam ille ratiocinari pergit hoc modo: Unde scrupulus nascitur, an S. Agili encomiastes Donatum videre potuerit; anne potius ex Donati relatione, voce aut scripto tradita, narrationem capituli vii acceperit. Hanc expositionem in annotatis amplectitur ad hæc verba, Donato referente didici, sic commentans: Nempe ex scripto vel traditione: nam ex Donati ore istud accipere auctor non videtur potuisse. Nullibi enim auctor aut se Agilo coævum, aut eum à se visum dicit, cum tamen Donatus ante annum dclx mortuus, vel paullo post S. Agilum in nostra sententia; vel in aliorum, ante ipsum Agilum. Ratio Mabillonii, cur locum ita exponat, ab eo sic exprimitur in Observationibus præviis: Certè, ne quid dissimulemus, occurrunt in ista Vita mendæ nonnullæ, quæ scriptorem seculo vii inferiore designant. In his Sadaberga seu Salaberga virginitatem inviolabiliter servasse cap. xii falso dicitur, cui plures liberos fuisse ex propria Vita constat... Sententia (in Vita sæpe asserita) de centenaria B. Agili ætate cum Vita S. Filiberti conciliari non potest.

11 Verumtamen hæc rationes non evincunt, tertiã illam notam chronologicam prorsus deserendam Augusti Tomus VI.

dam, sicut deseritur à Mabillonio, locumque biographi exponendum eo modo, quo ab ipso improprie exponitur. Nam, si biographus scripserit inter annum 684 & 690, ut nos existimamus & mox probabimus, facile in aliquot errores labi potuit conjecturis nimium indulgendo. Deinde cum S. Donatus vixerit post annum 656, & obierit verosimiliter tantum circa 660, ut in ejus Actis probatum est tom. 2 Augusti pag. 199, nulla est ratio, cur miraculum istud ex ipso S. Donato audire non potuerit biographus, sicut naturalis verborum expositio ipsum audivisse insinuat, cum scripserit annis circiter triginta post mortem Donati. Neque hæc obstat, quod ille nullibi asserat se S. Agilo coævum, aut eundem à se visum. Nam, etiam si Sanctum numquam viderit, nec dicat eum vixisse se puero aut adolescente; inde inferri non potest, natum non fuisse biographum ante mortem S. Agili: imò ne quidem hinc satis solide concludes, monachum non fuisse Luxoviensem, dum defunctus est Sanctus. Monachum autem fuisse Luxoviensem suspicor, cum quod plura referat de Sancti gestis Luxovii quàm Resbaci, tum quod Donatum testem adducat, qui monachus fuerat Luxoviensis, & episcopus Vefontionensis Luxovio longè vicinior erat quàm Resbaco, adeoque suos Luxovienses verosimiliter subinde invisebat, ita ut biographus prædictum miraculum facile ex ipso audire potuerit, vel ante monasticam professionem, vel jam monachus, si monachus re vera fuerit, ut est verisimile.

E 12 Error verò à biographo commissus in S. Salaberga, quam virginem putavit, licet maritata bis fuerit, adeo non probat scriptorem esse seculo vii posteriorem, ut potius evincere videatur, eundem non scripsisse post annum circiter 690. Observarunt id eruditi Benedictini in Historia litteraria Francia tom. 3, pag. 636, ubi de ætate biographi nostri accuratè differunt. Laudati scriptores solide probant ibidem pag. 636 & 637 Vitam S. Salaberga scriptam esse inter annum 680 & 688. At verisimile non est, aut biographo nostro diu ignotam fuisse Vitam S. Salabergæ, ubi erat conscripta, cum fuisset ejusdem Ordinis abbatisa; aut eundem incidere potuisse in errorem de asserita illius Sancta virginitate, si ejus vidisset Vitam, priusquam S. Agili Vitam exararet; adeoque dicendum videtur S. Agili Vitam scriptam esse ante Vitam S. Salabergæ, id est, ante annum 688, aut certè non multo posteriori, & prius quàm Vita Salabergæ esset vulgata. Hac de causa dixi probabilis scriptam esse ante annum 690.

F 13 Jam verò Vitam exaratam fuisse post annum 684 sic ostendo cum laudatis mox Benedictinis. Auctor num. 33 de S. Filiberto abbate Sancti nostri discipulo ac successore loquitur, tamquam de defuncto: at S. Filibertus probabilis obiit anno 684, ut in Commentario ejus Vita prævio dictum est tom. iv Augusti pag. 71. Vita igitur post illum annum 684 conscripta. Denique ex tota Vita patet, auctorem non esse omnino contemporaneum: nec quidquam in illa reperitur, quod persuadeat, assignata ætate esse juniorem. Porro in errores aliquot lapsus esse hujus Vita scriptorem, jam supra ex Mabillonio diximus: & licet ille ibidem adjungat: Et tamen suo auctori integram in aliis fidem habemus; id tantum intellexisse videtur de iis, quibus gravior auctoritas non repugnat. Certè nos alia quadam in annotatis assignabimus, quibus indubitam fidem habere non possumus. Nunc præcipua Vita capi-

AUCTORE
J. S.
& ostenditur, scriptam videri

ante annum
690.

& post annum
684:
scriptor illius subinde
de errori
obnoxius.

AUCTOR
J. S.ta ad ordinem chronologicum utcumque reducere
conabimur.§ II. Præcipua Vitæ capita ordi-
ne chronologico deducta,
& aliunde illustrata.Locus San-
cti natalis
non satis
certus :

N Atam nobilibus parentibus S. Agilum Vita docet, at nec locum natalem clarè, nec tempus ullo modo exprimit. Locum tamen natalem Mabillonius in *Annalibus Benedictinis* tom. 1, pag. 306 describit hisce verbis: Is est Agilus seu Agilis, nobilissimis natalibus ex primis palatii Burgundici optimatibus, Portensi ad Ararim territorio, & quidem in vico Honorifiaco exortus, patre Chagnoaldo (in *Vita Agnoaldo*), Childeberti regis conviva & consiliario, & Deuteria ejus conjuge ex præclara Burgundionum prosapia. Verum non omnino hæc mihi videntur certa, cum conjecturis solum nitantur incertis. Afferit quidem Vita Agnoaldum Sancti patrem Portensi territorio ortum: at inde certò inferri non potest, natum ibidem filium. Rursum Vita affirmat in villa Honorifiaco exceptum ab Agili parentibus S. Columbanum: verum hinc pro certo colligi non debet, in eadem villa S. Agilum mundo datum. Mallem itaque ut pro conjectura verisimili hæc dedisset Mabillonius, quam narrasset tamquam certa: nam admodum incerta esse magis patebit in Annotatis ad caput 1 Vita. Qua de causa locum natalem incertum relinquo, & ad tempus investigandum accedo.

de tempore
ejus natali
opinionem
varia,

15 Cointius in *Annalibus Francorum* ad annum 568 num. 18 scribit ortum S. Agili incidere in annum Christi quingentesimum sexagesimum primum. In eam opinionem, quæ longe abest à vero, abductus est Cointius, quod secutus sit sententiam biographi de centenaria Sancti ætate. Mabillonius in annotatis ad *Vitam* natum putat circa annum 580, septuagenarium enim ferè obiisse scribit circa annum 650. Porro tempus natale S. Agili, quod nullibi exprimitur, colligi utcumque posset ex tempore, quo S. Columbanus abbas ex Hibernia in Galliam venit: ab eo enim septennis benedictionem obtinuit. Verum scriptores de tempore adventus S. Columbani non minùs dissentiunt quàm de anno natali S. Agili. Præterea ignoramus, an statim post adventum suum in Galliam Columbanus ad parentes S. Agili accesserit, atque huic bene precatus fuerit. Qua de causa, prætermisso primo Columbani in Galliam adventu, qui in ejus *Actis* spinosa inquisitioni dabit materiam, solam inquiram, quo tempore conditum sit Luxoviense monasterium, ut inde tempus natale S. Agili utcumque colligi valeat.

inter quas
illa probabi-
lior,

16 Cointius ad annum 590 num. 36, Mabillonius tom. 1 *Annalium* pag. 212, alique scriptores existimant, monasterium Luxoviense conditum anno 590, aut certè circa eundem annum. Rationem allegant satis convincentem, cui acquiescere fas est. S. Columbanus in exilium missus est anno conditi monasterii vicesimo. Testatur id Jonas in *Vita S. Columbani* apud Mabillonium tom. 2 *Actorum Sanctorum Ordinis S. Benedicti* pag. 21 his verbis: Egressus ergo vir sanctus cum suis vicesimo anno post incolatum eremi illius: Luxoviensis videlicet, ut confirmat Vita S. Agili infra num. 7, ubi sic legitur: B. Columbanus vicesimo anno, ex quo monasterium (Luxoviense, de quo solo egerat) instaurare cœ-

perat propulsione Theoderici regis & dolo pessimæ Brunehildis exagitatus, . . . natale solum repetere perurgetur. Hoc autem S. Columbani exilium contigit anno 610. Quippe accidit tribus annis, priusquam Clotarius II solus in Gallia regnare cepit, morte Theoderici & Theodeberti monarchiam consecutus. Docent id scriptores jam laudati. In *Vita Columbani* citata pag. 23 Sanctus hic prædicit regem Theodericum cum omni stirpe sua intra triennium periturum. Idem pag. 24 prænuntiat Clotario, intra trienii tempus Gallia monarchiam ad ipsum devolvendam. Et demum pag. 28 ostendit auctor hæc fuisse completa. Consensit Vita S. Agili, qua num. 12 habet sequentia: Per idem verò tempus Lotharius rex anno tertio, ex quo sæpe dictus Columbanus de monasterio recessit, sicut idem propheticò spiritu prædixerat, devictis duobus regibus, solus potitur trium regnorum monarchiâ. Itaque, cum Clotarius Gallia monarchiam adeptus sit anno 613, prædictio & expulsio Columbani contigit anno 610, & constructio monasterii Luxoviensis anno 590, aut certè circa illum annum.

17 Hisce positis, in qua eruditi ferè consentiunt, natales S. Agili collocandi videntur circa annum 580; benedictio septennis Pueri circa 587, ingressus verò in monasterium Luxoviense circa 590, aut omnia paullo seriùs; prout omnia illa ordinavit Mabillonius in annotatis ad *Vitam*. Rationes hæc allegari possunt. Quantum ex Vita colligi potest, septennis Agilus benedictionem obtinuit à S. Columbano, dum hic apud patrem ejus Agnoaldum agebat, ut per eum à rege impetraret locum condendo monasterio Luxoviensi: paucis itaque annis, antequam in eodem monasterio degerent monachi cum Columbano, ita ut suspicari possimus id factum anno 587 aut 588. Deinde ex modo, quo Vita scriptor num. 5 narrat ingressum Agili in monasterium Luxoviense, videntur aliquot anni intercessisse inter benedictionem & ingressum. Verba accipe: Optata dehinc dies advenerat, in qua pius pater (Agnoaldus) sacris altaribus charam Sobolem offerret in jam dicto monasterio, ditans eundem locum suppellectilibus variæ muneribus. Sicque ingrediens Agilus ævum pueritiæ, committitur Eustasio sacris litteris erudiendus cum aliis nobilium virorum filiis. Ex varia suppellectili monasterio donata conjicio, illud tum non diu fuisse conditum. Ex ævo autem pueritiæ, quo tamen tradebatur sacris litteris erudiendus Agilus, suspicor decennem saltem fuisse aut duodennem tunc temporis. At lubens fateor hæc rationes non sufficere ad ætatem S. Agili exactè figendam, cum natus esse possit aliquot annis seriùs aut citiùs; non tamen anno 561, ut voluit Cointius: nec tam citò, ut ætatem centum annorum compleverit.

18 Presbyterum deinde ordinatum fuisse S. Agilum Vita locis variis insinuat, etiam si ordinationem ejus nullibi referat, adeoque non constat, quo tempore quæve ætate fuerit consecratus. Post exilium S. Columbani, quod anno 610 contigit jam diximus, ex omnibus electus est Agilus, ut Theodericum Burgundie regem ejusque aviam Brunichildem adiret, eorumque mitigaret animos, qui etiam post abcessum Columbani contra Luxovienses monachos vehementer erant exacerbati. Missio illa verosimiliter contigit eodem anno 610, cum dicatur decreta eo . . . tempore, quo Columbanus dimissus erat. Quàm feliciter exsecutus fuerit Sanctus officium sibi commissum, docet Vita num. 8 & seqq.

E
quæ natum
statuit circa
annum 580.
Religionem
ingressus
circa 590,

F

ad Theode-
ricum &
Brunichil-
dem pro mo-
nasterio suo
mittitur
anno 610,

A eligitur ad Euangelium cum abbate suo predicandum anno verosimiliter 617,

* Boneüil

19 Post aliquot annos S. Agilus cum S. Eustasio electus fuit ad predicandum infidelibus Euangelium. De tempore in Vita num. 12 nihil dicitur, nisi factum esse, Clotario in folio trium regnorum sublimato: additurque electos esse synodica diffinitione. Hinc Papius ad annum 617, num. 4 sic ratiocinatur: Uterque . . ad prædicandum Euangelium synodica diffinitione missus asferitur, nec illa synodica diffinitio designat alium episcoporum cœtum, quàm qui celebratus est hoc anno (617) in villa regia Bonogello, seu Bonogilo*, ad Matronam sita, cujus mentionem facit Fredegarius cap. XLIV anno XXXIV regni Clotarii. In nova Fredegarii editione per Ruinartium curata synodus illa cap. 44 refertur ad annum Clotarii XXXIII, id est, Christi 616. At editor observat in ceteris omnibus cum Almoïno legi XXXIV, id est, DCXVII. Porro Almoïno de Gestis Francorum lib. 4, cap. 6 de illo conventu sic habet: Anno trigesimo quarto regni sui Clotarius Warnarium palatii comitem de regno Burgundiæ cum universis pontificibus seu primatibus ad se Bonogilum villam evocans, dando, sive petitionibus eorum annuendo, cunctos sibi fidelissimos effecit. Cum antistites Burgundiæ ad eum conventum vocati fuerint, satis verisimile puto S. Agilum cum S. Eustasio in eo electum ad Euangelium predicandum iis gentibus, quas Vita num. 13 nominat, quasque ibidem in annotatis exponemus.

structo cœnobio Resbacensi abbas præficiatur anno 636

20 Hinc progredior ad investigandum tempus conditi Resbacensis monasterii, cui Sanctus noster primus præfectus est abbas. Vita asserit monasterium conditum esse tempore Dagoberti regis, & S. Agilum abbatem constitutum in synodo Clippiacensi. Mabillonius autem in Observatione prævia de tempore sic differit: Resbacensis monasterii initia anno DCXXXIV, ecclesiæ dedicationem & Agili abbatis institutionem anno DCXXXVI cum Carolo le Cointe illigamus. Quippe utrumque accidit Dagoberto rege, cum adhuc Audoënis & Eligius laici essent, ut patet ex Vitæ istius cap. 16 & 17, adeoque Agilus ex cap. 19 abbas à Dagoberto institutus est in synodo Clippiacensi, quæ anno DCXXXVI habita est. Huic chronotaxi congruit diploma Dagoberti pro monasterio Resbacensi, quod edidit idem Mabillonius tom. I Annalium pag. 687. Etenim diploma datum est post monasterium constructum, & ut videtur, ante institutionem abbatis, cum nulla abbatis jam instituti fiat mentio. Clauditur autem hac epocha: Datum sub die Kalendarum Octobris XIV regni ejus, id est Dagoberti. Porro, cum eruditissimè nunc doceant Dagobertum anno 622 regnare cœpisse in Austrasia, annus regni XIV convenit cum anno Christi 635, adeoque videtur cœptum anno 634, absolutum majori ex parte 635, dedicatumque & inhabitari cœptum anno 636, quo synodum Clippiacensem habitam censemus cum Mabillonio Kalendis Maii, quia Dagobertus Clippiaci fuit anno regni sui XIV & XV, id est, Christi 635 & 636, ut ex Fredegarii Chronico habemus cap. 78.

obit non centenarius, sed septuagenarius circiter,

21 Obiisse S. Agilum anno 660 putavit Continus ad eundem annum num. 14: sed ea opinio longè à vero deviat, nec aliud habet fundamentum quàm quod Vita scriptor dicat centenarium esse defunctum. Quod si verum esset, multis adhuc annis vixisset ferius. Mabillonius Sanctum nostrum obiisse existimat circa annum 650. Audi rationes, quibus id ostendere nititur: Quo minus ita de S. Agili prolixiori ætate sentiamus,

vetant descripta ab auctore gravi & pæne cœvo A&A B. Filiberti S. Agili discipuli, qui post Magistri obitum monasterio Resbacensi abbas successus dicitur, priusquam de condendo cœnobio Gemmeticensi cogitaret. Cum ergo Filibertus hoc opus molitus sit vivente adhuc rege Chlodoveo (II,) à quo locum extruendo asceterio, favente Baldechilde regina obtinuisse fertur; Agilus præreptus dicendus est annis aliquot ante Chlodoveum, qui secundum veriore calculum anno DCXIV vivere desiit. Annos proinde fere septuaginta Agilo concedimus, ejusque obitum anno circa DCL consignamus, ut variis Filiberti ipsius successoris peregrinationibus & structuræ Gemmeticensis tempus ante Chlodovei mortem relinquamus. Et certè vix sibi quis persuadeat, Filibertum vivente adhuc Magistro sanctissimo tam citò recessurum fuisse à monasterio Resbacensi, ut alia Galliæ monasteria perlustraret, siquidem sub ipso Agilo perfectissimè monastica florebat disciplina.

22 Placent hæ rationes; etiamsi mors Chlodovei II ab aliquibus assignatur annò 655, ab aliis 656. Nam in Vita S. Filiberti, apud nos tom. IV Augusti pag. 76 de successione S. Filiberti hæc leguntur: Igitur cum beatus Agilus obiisset in Domino, Fratrum concordante consensu, vir Domini Filibertus suscepit regiminis locum. Deinde verò refertur, quo modo rexerit monachos Resbacenses, quæ curâ perlustraverit omnia Ordinis S. Columbani cœnobio, quæ intra suum gremium Francia & Italia ac tota concludit Burgundia. Ac demum subditur, locum impetrasse à Chlodoveo II ad construendum cœnobium Gemmeticense. Regimen autem monachorum peregrinationibus prævium, ac tot peregrinationes, aliquot annos tenuisse videntur. Quapropter mortem S. Agili circa annum 650 cum Mabillonio collocandam existimo, donec certior temporis ratio aliunde queat inveniri.

23 Ex hisce, quæ de ordine Vita chronologico differimus, corrigi poterit etiam Trithemius, qui lib. 3 de Viris illustribus cap. 92 satis aptum Sancto nostro contexit elogium; sed in tempore designando à via aberravit, uti alias frequenter. Verba ejus subjungo; Agilus, primus abbas Resbacensis; quod sanctus Audoënis episcopus fundaverat cœnobium, monachus & discipulus beati Eustasii Luxoviensis, vir doctus & nobilis; filius fuit Agnoaldi viri nobilissimi, Sigeberti regis consilarii, tantæ virtutis & sanctitatis fuit, ut in vita multis miraculis effulserit. Erat enim in juvenils frequens, in orationibus assiduus; in eleemosynis largus, hospitalitatisque amator præcipuus, cujus Vita satis diligenter scripta est. Claruit anno Domini DCXX: & moritur IV Kalendarum Septembris, anno ætatis suæ centesimo. Hæc ultima corrigenda. Nunc Acta ipsa subjungimus, quæ Vincentius Bellovacensis in Speculo lib. 23, cap. 101 & sequentibus magna ex parte descripsit.

Cccc 3

VITA

AUCTORE

J. S.

circa annum 650.

E

Elogium Sancti ex Trithemio.

F

V I T A

Auctore anonymo suppari.

Ex Ms. Resbacensi, collato cum editionibus Chiffletii & Mabillonii, ac Ms. reginae Sueciae.

P R O L O G U S

Ad Aygloaldum abbatem.

Rationes
scribendi
declarat
auctor.

a

b

B

c

d

e

C Rebris admonitionibus urges a me, venerande abba Aygloalde, suadente domno episcopo Ragnemundo, conscribere vitam B. Confessoris Christi Agili b. Licet autem ad hoc peragendum minus sufficiens sim: inobediens apparere magis vereor, ne talenti quantulamcumque mihi creditam quantitatem sudario male ligatam involvam, qui per hanc Domino velut fidelis fervus copiose lucrari debuerim. Recolens igitur c Sanctorum manifestari oportere triumphos, ut Dei ac Domini nostri Jesu Christi majestas celebretur d in terris, quae gloriosius ab angelis adoratur in caelis, oppido precor (venerabilis episcopo & abba) orationum vestrarum suffragiis juvari: quatenus valeam digne scribere de meritis atque virtutibus beatissimi Agili, quae sagaci studio vera comperi e.

A N N O T A T A.

a *In Ms. reginae, & in utraque editione: Urget me praelativa caritas vestra. Aygloaldum abbatem ignotum esse, jam diximus in Commentario.*

b *Hic additur in dicto Ms. & editionibus: Opus quidem compendiosum ac penè difficile, utile tamen Ecclesiae dignumque celebritatis laude. Deinde: Licet enim ad hoc opus &c.*

c *Apud eosdem: Quin etiam recolens. Et mox: Agones, imo triumphos &c.*

C d *Ibidem rursus: Immensa Majestas potentissimè veneretur à fidelibus.*

e *Addunt dicta exemplaria: Qui donec vita praesens illius vegetavit artus, studuit aeternam feliciter promereri gloriam. Vides, lector, quam multa in brevi hoc prologo addita fuerint in codicibus, quibus usi sunt Chiffletius & Mabillonius. Et vel hac sola sufficere existimo, ut pateat illos codices interpolatos esse ab aliquo, qui stylum primi auctoris expolire voluit & pleniorum reddere. Neque enim verisimile est tam multa in codice Resbacensi fuisse omissa. Pergam tamen interpolationes illas notare, ne quid videatur deesse editioni nostrae.*

ANTIQUA DIVISIONIS CAPITA, QUALIA SUNT IN MS.

Caput 1. De parentum S. Agili nobilissimis natalibus.

Cap. II. Ut B. Columbanus per Agnoaldum patrem S. Agili ad regem venit.

Cap. III. Ut B. Columbanus S. Agilum septem-

nem benedixit, & pater eum Deo vovit.

Cap. IV. Qualiter B. Agilus est Deo in monasterio, & Eustasio erudiendus traditus, & de doctrina illius ac sociorum.

Cap. V. Ut communi fratrum consensu ad Brunichildem reginam & Theodoricum pergentem B. Agilum nepos Wandaleni nifus est ense percutere; & de ariditate brachii ejus & sanatione.

Cap. VI. Ut fama hujus miraculi velocius ad regem pervenit: & de postulata indulgentia à rege & regina, & per eos largitione villarum & ornamentorum.

Cap. VII. Ut Clotarius, devicto Theodorico & Theodeberto, solus potitus est trium regnorum monarchia: & ut synodali decreto B. Agilus unà cum Eustasio abbate ad praedicandum gentibus dirigitur.

Cap. VIII. De expulso daemone in porta Mentensis civitatis per B. Agilum.

Cap. IX. Quomodo à Gondoino potentissimo viro benignè sunt suscepti, & de benedictione duorum filiorum ejus ac filia illuminata.

Cap. X. Ut B. Agilus febre correptus à Domino visitatur.

Cap. XI. De obitu Lotharii & successione Dagoberti filii ejus in regno: itemque de viro illustri Authario ac filiis ejus, Adone, Radone, & Dadone.

Cap. XII. Ut S. Audoënnus intra Brigiensem saltum locum adeptus, Resbacense monasterium aedificavit.

Cap. XIII. Ut S. Audoënnus cum SS. Eligio & Farone B. Agilum expetit in abbatem.

Cap. XIV. Qualiter in conspectum Dagoberti regis B. Agilus venit Compendium, & ad monasterium Ven. Audoëni perficiendum directus est.

Cap. XV. De ecclesiae ipsius dedicatione: & de marmoris scissura ejusque rejunctione.

Cap. XVI. Ut monasterium illud B. Audoënnus locupletavit; & B. Agilus eidem praefectus est.

Cap. XVII. Pastoralem curam B. Agilus pie administrat: & Christum in specie pauperis hospitio recipit.

Cap. XVIII. Quomodo eadem nocte in similitudinem draconis apparuit ei diabolus, quem signo crucis idem B. Agilus fugavit.

Cap. XIX. Quomodo suis orationibus imbres divisit.

Cap. XX. Multi ex primoribus palatii ac proceribus ejus magisterio se subdunt in tantum, ut ex eis octogenarius completeretur numerus.

Cap. XXI. Hyberni ad limina Apostolorum veniunt, & ad dictum monasterium digrediuntur.

Cap. XXII. Qualiter Dominus ante biennium ei suum denuntiavit transitum.

Cap. XXIII. Quomodo Ado unà cum Fratribus audivit choros virginum in aëre canentes; & duo ex Fratribus remedia corporis receperunt.

A

CAPUT I.

Parentes S. Agili illustres, ad quos accedit S. Columbanus, quem iuvant apud regem pro condendo cœnobio Luxoviensi: Columbanus verò bene precatur septenni Agilo.

CAP. I.
Illustris &
pii parentes
S. Agili,

a

b

c

d

B

* al. pos-
sent

e

f

* al. ingen-
ti

II.

S. Colum-
banus, obri-
net per Ag-
noaldum à
rege locum
condendo
monasterio:

g

h

i k l m

n

o

p

C

q

r

s

III.

ac bene pre-
catur sep-
tenni Agi-
lo.

t

u

x

A Gente igitur in sceptris Hildeberto a Sigeberti regis filio, qui juventutis flore & sapientiæ decore gubernavit Burgundiam atque Austrasiam; fuit quidam ex primis palatii optimatibus, Portensi territorio nobilissimis natalibus oriundus, ejusdemque regis convivæ & consiliarius, nomine Agnoaldus b: ejus conjunx ex præclara Burgundionum orta prosapia, nec non bonitatis laude famosissima, Deuteria vocabatur c, ambo generis nobilitate sublimes, sed religionis apice sublimiores d, utpote elemosynarum largissimi dispersitores, hospitalitatum sectatores, pauperum & peregrinorum susceptores tam solliciti, ut veraciter cum Job dicere potuissent *: Foris non mansit peregrinus: & non negabam, quod volebant, pauperibus. Viduas e consolabantur, orphanorum quoque tristitiam indulcabant: & evangelicum illud assidue fermocinabantur, quod dominus f in judicio dicturus est: Infirmus fui & visitastis me, atque infirmorum indigentiam magno * studio sublevabant.

3 Eo g tempore vir religione reverendus, Columbanus h nomine, ab Hybernia in Galliam i advenerat, desiderans l à præfati regis m serenitate adipisci locum, quo monasterium ædificaret n: qui illud assidue meditaretur ac secum quaereret, quem de antice palatii adiret, ut o regis celsitudini suum panderet desiderium; audito vehementi studio præscripti principis Agnoaldi, se suamque precem illi commendare deliberat. Mox Agnoaldus talis desiderii arcanum quasi divinitus sibi commissum suscipiens, quantocius regi oportunius intimat, eundemque Columbanum illi gratiosum efficit p, & castrum in vasta eremo, quæ Vosacus dicitur, fanaticorum cultui olim dedicatum, sed tunc ad solum usque dirutum, obtinet à rege, ut per scripti seriem Deo militantibus perenniter delegaretur. Interea providentissimus q Agnoaldus, quamquam universa palatii officia ejus industriâ gererentur, & totius regni querimonie illius æquissima definitione terminarentur, tamen unâ cum devotissima conjuge r interiorum hominum divini verbi pabulo alere procurabat s, inter reliqua colloquia, illud evangelicum dicere solitus: Reddere oportet Deo, quæ Dei sunt, & regi, quæ regis sunt. Disputationem verò spiritualis doctrinæ si quando audire mererentur, tunc sese felices atque à Deo visitatos summa cum exultatione congratulabantur.

4 Contigit t autem ut B. Columbanum penes se commorari aliquantisper fecerint in villa, quæ Honorificus dicitur. Cumque u esset illis chara soboles septennis ac bonæ indolis (quam propter celeres motus infantie Agilum nominaverunt x) petivit B. Columbani benedictione muniri & orationum munimine illum firmari. Ille data benedictione, præmonstrat veritatis præ-

conio eundem talem futurum qui y gloriosus in Christi militia effulgeat, ut post veritas patefcens claruit. Beato namque Columbano tantam gratiam superna concessit Majestas, ut quoscumque sua benedictione sacrauit, hos in boni cultus perseverantia dies supremus invenerit. Proinde multiplici hortatu persuadet utrisque parentibus vovere Deo eandem prolem sub norma religionis monasticæ. Unde factum est, ut divino instinctu illius acquiescentes sermonibus, quem sibi optabant superstitem, heredem x Dei & coheredem Christi magis esse vellent.

A. ANO-
NYMO.

y

z

ANNOTATA.

a Hildebertus communis vocatur Childebertus, rex Francorum eo nomine secundus, ac filius Sigeberti I, qui solum Austrasia regnum administravit. Mors autem Sigeberti passim ab eruditis affigitur anno 575, a quo Childebertus II regnare cepit in Austrasia. Regnum verò Burgundia adeptus est anno 593 obitu & testamento S. Guntramni patris sui ac Burgundia regis, qui illo anno defunctus est. Childebertus vero regnum cum vita deposuit anno 596.

b Agnoaldus, aliis Agnoaldus, recentioribus ferè Chagnoaldus, parum notus est apud historiographos. Oriundus dicitur Portensi territorio, quod Mabillonius putat esse in comitatu Burgundia. Audi ejus observationem: Locum signantius exprimere videtur auctor cap. III (infra num. 5,) ubi Columbanus Agnoaldum convenisse legitur in villa, quæ dicitur Honorificus, fortè VILLORY, qui vicus est medius Luxovium inter & Portum vicum ad Ararim in Burgundia comitatu, vulgò PONT SUR SAONE, uti Franciscus Chiffletius interpretatur. In diplomate Flugonis I Chrysopolitani, seu Vesontionensis antistitis, quod edidit Chiffletius in Historia Tornuensis pag. 355, mentio fit comitatus Portensis his verbis: Dedi autem eis (canonicis Vesontionensibus S. Stephani) . . de ejusdem scilicet archiepiscopatus beneficio, quam in proprio possidebam dominio, ecclesiam unam, in honore S. Leodegarii dicatam, in comitatu Portensi, in villa, quæ dicitur Vulliacus, sitam. Favent hac conjectura Mabillonii. Neque ideo tamen eam opinionem tam certam puto, ut suspicio esse non possit, Agnoaldum oriundum fuisse ex Pertensi Campania territorio. Quippe Valesius in Notitia Galliarum pag. 443 ostendit pagum illum Campanie Gallicæ Pertensem, Partensem, & Portensem fuisse nominatum. Præterea pagus Pertensis erat in ditioe Childeberti, cujus convivæ & consiliarius dicitur Agnoaldus, Portensis verò ad Ararim eo tempore, quo hac facta sunt, erat in ditioe Guntramni, & tantum anno 593 Childeberto cessit. Res igitur satis videtur ambigua.

c In editis & Ms. Regine additur: Quæ à rudimentis infantie percepit Catholicæ fidei rudimenta. Et mox, namque.

d Hic rursus adjungitur: Erant quippe seculi opibus locupletes, sed &, omisso, utpote.

e Interpolator hic: Viduarum revera mærentium corda consolabantur, ut cum eodem possent dicere: Cor viduæ consolatus sum. Orphanorum amaram tristitiam mellitis (ut sic dictum sit) affaminibus indulcabant.

f Alii addunt: Ad dexteram positus.

g Apud alios, eodem siquidem tempore.

h De S. Columbano variorum monasteriorum conditore in Gallia & Italia agendum erit ad

21 Novembris, quo Martyrologio Romano est inscriptus.

i Interpolator: Christo ducente in Gallias.

k Satis constat S. Columbanum venisse in Galliam ante mortem Guntramni Burgundia regis, adeoque venisse, priusquam Childebertus Burgundia regnum fuerat adeptus. Quod ergo dicit auctor, eo tempore . . . Columbanus . . . in Galliam advenerat, referri potest ad vitam Agnoaldi & Denteria, non item ad regnum Childeberti in Burgundia. Neque verba auctoris exigunt, ut eò referatur, præsertim cum non dicat, advenit sed advenerat. Mabillonius in annotatis ad Vitam S. Columbanum sec. 2 Benedictino pag. 10 putat Columbanum in Galliam venisse paulò ante annum Christi dxc. Idem seculo 3 Benedictino part. 2, pag. 451 in Observatione ad Acta S. Waldeberti probare conatur adventum ejus incidisse in annum 585. Verùm cum æquè antiqui ac recentiores tam varia scripserint de tempore istius adventus, ut maturo examine indigeat, illud remitto ad ejus Acta.

l Rursum in editis additur, nutu divino.

m Notat Mabillonius ad hunc locum sequentia: Non Sigiberti, sed potius Gunthramni, ut ad Vitam S. Columbanum probavimus. At præfatus rex auctori est Childebertus non Sigibertus. Itaque inquirendum, utrum Childeberti an Guntramni dono obtentus sit locus ad condendum Luxoviense monasterium. Guntramno id nullus antiquorum attribuit, quantum scio. At præter hunc scriptorem, qui clarè affirmat locum à Childeberto donatum, scriptor ferè coævus, qui Vitam S. Salaberge composuit, sic habet apud Mabillonium seculo 2, pag. 423: Venerabilis vir Eustasius abba . . . ex Luxovio monasterio in Vosago saltu sito advenit, quod vir famà laudabilis & sanctitate pollens Columbanus peregrinus ex Hybernia adveniens, ex munificentia Childeberti regis, summo studio & labore construxit. Difficulter autem credi potest, duos hosce scriptores ignorasse, à quo S. Columbanus accepisset locum condendo monasterio tam celebri. Accedit, quod locus fuerit obtentus interventu Agnoaldi, qui consiliarius erat Childeberti, non Guntramni, ut ipse eum vocat Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 306. At tamen locum à Guntramno impetratum vult Mabillonius, quia Luxovium credidit fuisse in ditione Guntramni, non Childeberti. Verùm, licet certum sit in hodierno Burgundia comitatu situm esse prope Lotharingia confinia, non æquè certò constare existimo de limitibus antiquorum regnorum Burgundia & Austrasia, neque adeo ausim contra auctoritatem utriusque scriptoris Guntramno potius loci donationem attribuere quam Childeberto.

n Interpolator addidit: Monasticæ religionis.

o In editis: Qui se præsentia regis susteret, atque celsitudini illius clementiæ suum panderet desiderium, si quando obtineri posset, quod fervore fidei cupiebat.

p Hoc loco interpolator magis excurrit his verbis: Nec non ut cooptabilem illius precem exaudiat, summissus efflagitat. At rex magnanimitatis modestiâ jocundatus super sermone hujusmodi, postulata libentissimè indulget, insuper necdum petita largiri magnificè promittit. Castrum namque intra vasta eremi septa, quæ Vosagus * dicitur, fuerat fanaticorum cultui olim dedicatum, sed tunc ad solum usque dirutum, quod hujus saltus incolæ, quamquam ignoto præfagio, Luxovium * nominavere. Illud equidem

* la Vosge

* Luxeu

considerans benignissimus Agnoaldus velociùs posse restaurari, & cernens situm loci monachorum agmini aptum; imò intelligens, prærogativâ fidei & sapientiâ illustratus, eundem locum Deo sacrari oportere, ut, ubi olim prophanò ritu veteres coluerunt fana, ibi Christi figerentur aræ, & erigerentur vexilla atque celebrarentur Mysteria; obtinuit suis precibus à sublimitate regis, ut per scripti feriem habitaculum Deo militantium perenniter delegaretur, quo adversus aërias potestates B. Columbano insituente dimicarent superni Regis tirones, quos demum post diversa exercitia virtutum, ut robustos bellatores ac triumphatores, lux perpetua Christus cum palma gloriæ suo * conspicuos redderet paradiso. Secundum erat hoc monasterium, quod in Vosago condidit Columbanus; præcesserat enim Anagratense, ut ex Vita ipsius Columbanum discimus apud Mabillonium seculo 2 pag. xi, ubi etiam pag. 12 de fundatione Luxoviensis monasterii legitur sequentia: Cumque jam multorum monachorum societate densaretur (Columbanus,) cepit cogitare ut potiorem locum in eadem aramo quæreret, quo monasterium construere; invenitque castrum firmissimo munitione olim fuisse cultum, à supradicto loco distans plus minus octo millibus, quem præca tempora Luxovium nuncupabant: ibique aquæ calidæ cultu eximio constructæ habebantur. Ibi imaginum lapidearum densitas vicinâ saltus densabat, quas cultu miserabili ritumque profano vetusta paganorum tempora honorabant. Ibi residens vir egregius monasterium construere cepit, ad cuius famam plebs undique concurrere, & se cultui religionis dicare curabant; ita ut plurimâ monachorum multitudo adunata vix unius cœnobii collegio consistere valeret. Ibi nobilium liberum undique concurrere nitebantur, ut & præta phaleramenta seculi, & præsentium pompam facultatum contemnentem, æterna præmia caperent. Addit ibidem in annotatis Mabillonius: Ex quo tamquam ex sacro religionis monasticæ seminario prodierunt viri complures, sanctitate & ecclesiasticis dignitatibus illustres. Illic diu viguit laus divina, quam perennem seu perpetuam vocant, nimirum ab ipso eõnditu ad Wandalorum stragem abbate Mileto seu Mellino perpetratam. Floret etiam nunc Regulæ Benedictinæ præcipuo cultu, quem RR. PP. Congregat. S. Vitoni feliciter ibidem restituerunt.

q Interpolator: Vir prudentissimus; qui & mox addit: Quamquam multiplicibus aulæ regis foret implicitus.

r Addidit idem: Cælitus inspiratus.

s Et rursum hic: Atque de doctrina mandatorum Domini assiduis disceptationibus disputabat. Mox etiam pauca verba leviter mutata.

t Hæc facta videntur ante conditum monasterium Luxoviense. Consuli potest Comment. num. 17.

u Interpolator: Nimirum præter cetera dignitatum affluentia erat &c.

x Rursum hic addit: Super quo etiam sicut herede ac superstitute felices lætabantur. Hunc ergo pietatis ducti amore.

y Idem hisce inserit hæc verba: Multis viam salutis ostendat, atque &c.

z Interpolator: Heres esse mereretur Dei & coheres Christi.

D

* ab suis

E

F

CAPUT II.

Agilus adolescens Luxoviense monasterium ingressus virtutibus inclarescit: moritur ejus pater, Columbanus relegatur, Agilus vero ad Brunehildem legatus, eam Luxoviensibus reddit benevolentiam, miraculo prævio adiutus.

B
iv. *Sanctus puer inerat monasterium Luxoviense,*
a
b
c
d
e f
g
h i
k
l
m n
o
p
q

Optata dehinc dies advenerat, in qua pius pater *a* sacris altaribus charam sobolem *b* offerret in jam dicto monasterio: ditavit eundem locum suppellectilis variæ muneribus, quin etiam largiens solenniter per titulum testamenti ex propria ditione numerosam copiam fundi ac familiæ. Sicque ingrediens Agilus ævum pueritiæ committitur Eustasio *c* sacris litteris erudiendus cum aliis nobilium virorum filiis, qui postea ecclesiarum præfules extiterunt, Agnoaldo *d* scilicet & Waldeberto *e* Hagnerici *f* patrui ejus filii (qui monasterio, quod foror illorum Fara *g* in paterno solo inter Albam *h* & Mucram *i* in loco, qui dicitur Eboriacus *k*, ædificavit, construendi & docendi regulares *l* magistri claruerunt, quorum alter Lugduno clavato *m*, alter Meldensibus *n* est episcopus ordinatus) Achario *o*, qui Virmandorum, Noviomenis ac Tornacensis antistes fuit; Rachnachario *p*, qui Augustodunensis ecclesiæ pontifex egregius emicuit, Audemaro *q*, qui Bononiæ & Taruanensis oppidi laudabilis pastor floruit.

ubi à S. Eustasio instituitur:

C
r
s
t
u
x
v.
moritur pater S. Agili, & relegatur S. Columbanus:
y
z
aa
bb

Agilus vero legatur ad Brunehildem:

6 Denique sicut præmemoratum Agilum chariis his omnibus commendatum susceperat: ita in eo præ cunctis doctrinæ & religionis acumen resplenduit. Nam liberalibus disciplinis enucleatus imbutus multos suâ facundia erudit, plurimos catholicæ fidei puritate illustravit, nonnullos etiam *r* postpositâ altitudinis pompâ professioni *s* sacræ religionis idoneos reddidit. Ut enim pubertatis attingit annos, confestim *t* ut exercitatus miles *u* vacabat lectionibus, insistebat orationibus, jejuniis carnem macerans, vigiliis affligens, obedientiam cunctis certatim impendens *x*: quibus & hujusmodi studiis castitatis amator nitidus & decorus, efficitur non modò affinis, verum etiam palatii aulicis amabilis & gratus.

7 Interea magnanimus Agnoaldus debitum humanæ carni perfolvens quievit in pace. Et B. Columbanus vicesimo anno, ex quo monasterium *y* instaurare cœperat, propulsione Theodorici *z* regis & dolo pessimæ Brunehildis exagitatione natale solum repetere perurgetur, atque Eustasius vir totius religionis experientia probatus *aa* successor illius subrogatur invitus. Extat denique libellus de vita atque virtutibus memorati patris Columbani, ad *bb* quem lectorem mittimus, cœpta prosequentes.

8 Eo igitur tempore, exigente ratione & fugerente, prudenti fratrum consensu decretum est, ut probus Agilus ad Brunehildem reginam dirigeretur: quæ cum Theodorico nepote morabatur.

Augusti Tomus VI.

tur in palatio, quod Bruchariacum *cc* appellant. Nam ea maximè de causa sæpèfata Columbanus infesta erat, eò quòd accessus sæminarum ipsiusque *dd* adeo reginæ, à monasterio propellebat, qua de re fuerat edictum regali indignatione, ut omnes sub institutione pii patris Columbani degentes in monasterio *ee* coarctarentur, ut nemini locus daretur extra eundi.

9 Pergens itaque B. Agilus ad reginam, cum non longè *ff* esset à monasterio, & appropinquaret villæ, quæ Jussiacus *gg* vocatur, supervenit cum magno impetu flagitiosus juvenis nepos Wandaleni *hh* ducis cum satellitibus, qui sub obtentu venationis, accepta relatione, observabant exitus monasterii, more latronum. Is extenso brachio nisus est mitissimum Virum percutere, sed hic subducto terrore vexillum crucis opposuit, moxque brachium illius obrigescens, sicut extensum fuerat, mansit adeo inflexibile, ut nemo gladium valeret de ejus pugno educere, neque ipse pedem à loco movere. Obstupefactis omnibus, infelix ille *ii*, totum se quatiens singulibus lacrymosis *kk*, misericordiam capite submisso petebat.

10 Mirabile dictu: sanctus Agilus, flebili commotus prece solamen fidei orationem assumpsit: peractaque morâ trium fere horarum, aridum brachium tetigit, continuò pristinus vigor rediit, ac viror omnis revertitur: caro tamen palmæ, capulo sicuti inhæserat, secuta est, & sanguis per ungulas emanavit. Porrò (sicut Donato *ll*, tunc quidem monacho, postea Vefantionensis urbis episcopo, referente didici, qui quando hæc gesta sunt adhuc adolescens intererat) salivâ cum oratione & signo crucis eandem palmam B. Agilus perunxit: atque illico caro cum pelle restituta est sanitati, acsi numquam corrupta fuisset. Præsumptor verò hujus sceleris; qui sibi *mm* videbatur audax, pœnitudine correptus, relicta militari toga, Christi vestivit amictum, & sub monastica professione in jam dicto monasterio Deo militavit.

11 Hujus ergo miraculi fama, quâ nihil velocius, ut ait Maro, regia impleverat mœnia: cum præclarissimus Agilus adfuit *nn*, supplicationes fratrum ferenitati eorum ingerens: qui ambo *oo*, rex videlicet atque regina, postposita altitudine mundi; contrito spiritu, humi coram vestigiis illius procumbunt, indulgentiam *pp* petentes, humili quoque affatu profitentes se *qq* peccasse, dum servos Dei injustè affligerant, narrantes insuper miraculum palmæ per B. Agilum pridie *rr* patratum, quod ipse vehementer celare poposcerat, & incunctanter latere credebatur. Quo facto, regis muneribus ditaverunt idem monasterium, rex quidem villis ac familiâ, regina verò ornamentis ecclesiasticis mirifico opere elaboratis. Testamenta denique de sæpèfata cœnobio conscripserunt, quibus deinceps quieti servi Dei manerent, in divini cultus obsequio perseverantes, amoto sæminarum accessu.

ANNOTATA.

a *Addidit interpolator*: Voti completor & desiderii possessor, applicans &c.

b *Rursus hic*: Devotissimè Deo.

c *Idem hoc loco*: Probatae religionis viro. Porrò de S. Eustasio, qui abbas deinde fuit, ac sæpius memorabitur, actum est apud nos tom. 3 Martii à pag. 784 ad diem 29 ejusdem mensis.

d Agnoaldus, in Vita S. Columbani, cujus minister

A. ANONYMO.
cc
dd
ee

quem aliquis occidere conatus divinitus punitur,
ff
gg
hh

ii
kk

E. *sed ab Agilo sanatus convertitur:*

ll

mm

VI.
rex & regina Sanctum benignè excipiunt, & Luxovienses muneribus ditant.
nn
oo
pp
qq
rr

F

A. ANO-
NYMO.

minister fuisse dicitur, num. 55 apud Mabillonium vocatur Chagnoaldus. Interfuit Concilio Remensi sub Sonnatio anno 625, ut putat Labbeus, apud quem tom. 5 col. 1689 scribitur Chagnoaldus:

e Hunc locum Mabillonius in annotatis reprehendit his verbis: Waldebertus non fuit frater Burgundofaræ, nec Meldensis episcopus, ut infra in ipsius Actis probabimus. Et revera in Elogio S. Waldeberti abbatis Luxoviensis, eodem tomo pag. 503 & 504 abundè probat, S. Waldebertum abbatem Luxoviensem nec fratrem fuisse S. Fara seu Burgundofara, nec Meldensem episcopum. Valesius Rerum Francicarum lib. 18, seu tom. 3, pag. 73 similiter Waldebertum abbatem nec fratrem S. Burgundofara nec anti-

B
fitem Meldensem fuisse affirmat: atque his alii subscribunt non pauci, qui nullum planè agnoscunt Waldebertum Meldensem episcopum. Plerique tamen scriptores, qui ediderunt catalogos Meldensium episcoporum, Waldebertum illis inseruerunt ante S. Faronem ejus, ut putarunt, fratrem. Cointius verò ad annum 672 num. 15 Waldebertum Faroni postposuit. Hi verò omnes crediderunt ex abbate Luxoviensi factum esse episcopum. Porro Acta S. Waldeberti abbatis edidit Mabillonius in Appendice seculi III Benedictini, & Henschenius tom. 1 Maii à pag. 277. Ex his, aliisque rationibus per utrumque allegatis, satis certum est, abbatem illum Luxoviensem numquam fuisse Meldensem episcopum. At dubium esse potest, an duo non fuerint Waldeberti, Luxovienses ambo monachi, quorum alter deinde fuerit abbas Luxoviensis, alter, qui frater esset SS. Chagnoaldi, Faronis ac Fara, Meldensis episcopus. In ea opinione fuit Henschenius in Commentario prævio ad Acta S. Waldeberti num. 3. Et sanè non modò hic scriptor Waldebertum memorat Meldensem episcopum, sed omnes etiam scriptores Vita S. Faronis, inter quos Hildegarius seculo IX Meldensis episcopus, Waldebertum seu Walbertum S. Faronis & Chagnoaldi fratrem faciunt, eundemque Meldensibus episcopis annumerant ante S. Faronem. Accedit Kalendarium quoddam Benedictinum adductum ab Henschenio, in quo ad 26 Aprilis duo Waldeberti seu Walberti manifestè afferuntur his verbis: S. Baldebertus * III abbas Luxoviensis: item S. Walbertus episcopus Meldensis, primò monachus Luxoviensis. Qui negant Waldebertum nullum fuisse Meldensem episcopum, respondent opinionem illam fluxisse ex Vita S. Eustasii malè intellecta. Quod satis probabiliter dicitur de auctoribus Vita S. Faronis, qui Vitam S. Eustasii citant. Verùm auctor Vita S. Agili nec citat Vitam S. Eustasii, nec tam remotus erat ab iis temporibus, ut plura cognoscere de his non posset, quàm in Vita SS. Columbanii & Eustasii legerat. Quapropter certum quidem puto, Waldebertum Luxoviensem abbatem non fuisse Meldensem episcopum: an verò alius fuerit Walbertus Meldensis episcopus, ulterius examinandum relinquo.

* i. e. Wal-
debertus
C

f Hagnericus sic laudatur in Vita S. Columbanii apud Mabillonium num. 50: Deinde ad Meldense opidum properat (S. Columbanus.) Quòd cum venisset, quidam vir nobilis Hagnericus, Theodeberti (Austrasiae regis) conviva, vir sapiens, & consiliis regis gratus, & nobilitate ac sapientià vallatus erat. Is virum Dei miro gaudio recepit, seque habere curam ejus sponddit, qualiter ad Theodeberti accederet aulam, & non esse necesse alios comites è regio latere habere.

D
In Vita S. Eustasii apud Mabillonium eodem seculo 2 pag. 116 & 117 vocatur Chagnericus, licet idem Jonas sit scriptor utriusque Vita. Memoratur quoque ibidem Leudegundis uxor, Chagnoaldus filius, & filia Burgundofara. In Vita S. Faronis tum edita tum Ms. filii Hagnerici enumerantur Faro, Walbertus ac Chagnoaldus & filia Burgundofara. Verùm de Walberto dubitari jam diximus.

g S. Fara, aliàs Burgundofara colitur 7 Decembris, ad quem diem de ea agemus. Acta ejus jam edidit Mabillonius seculo 2 à pag. 439.

h Valesius in Notitia Galliarum pag. 8 varios hujus nominis fluvios assignat. Exiguus autem est in Briegio fluviolus, de quo hìc agitur. Istum sic ille describit: Hic Alba ab angusto alveo dictus est & Albata *ἁλοβαταία*, quasi parvus Alba, vel Albula, & nunc, ut audio, vocatur Aubete, aliàs Aubetin... Alba vel Albata alluit basilicam Basoche, Ameliacum, aliàs Amiliacum, dictum, vulgò Amilly; & infra Columbariense castrum in majorem Mucram devolvitur.

i De Mucra hæc notat Mabillonius ad Vitam S. Eustasii pag. 117: Mucra, seu Mucra, duplex est amnis ejusdem nominis, uterque in Matronam influens, alter supra Meldas, qui minor, infra idem oppidum alter, qui Mucra absolutè, vulgò le Morin, dicitur. Ille paulò infra Jotrensem parthenona ad Orientem; hic itidem paulò infra S. Faræ monasterium, olim Evoriacas appellatum, ad Aquilonem præterlabitur, recipitque ex parte Orientali rivulum, prope idem cœnobium decurrentem, quem Jonas (auctor illius Vita) sine dubio Albæ nomine intelligit. Plura de his Valesius pag. 364.

k Mabillonius in Observationibus præviis ad Acta S. Burgundofara eodem tomo pag. 439 de monasterio Eboriacensi, quod nunc S. Faræ dicitur, hæc memorat: Monasterium Eboriacense, seu S. Faræ, etiam nunc florentissimum ac celeberrimum est, tum numero ac religione sanctimonialium, quæ S. P. Benedicti Regulam districtè servant, tum nomine ac opibus. Illic duplex quondam erat, sicut in Jotrensi parthenone, monasterium, puellarum nempe ac virorum.

l Jonas in Actis S. Eustasii de his sic habet apud Mabillonium loco mox assignato: Monasterium quoque virginum Christi supra paternum (patris S. Burgundofara) solum inter fluvios Mugram & Albam ædificat (Eustasius,) Fratresque, qui ædificandi curam habeant, deputat: Germanum puellæ Chagnoaldum & Walbertum, qui ei postea successit, ut Regulam doceant, decernit. Hæc autem verba de Walberto dicta: Qui ei postea successit, non leguntur in editione Henschenii, licet notet haberi apud Surium, & in quibusdam Mss. In Surio verò & in editione alia, quæ Surio est antiquior, inter Opera Bedæ tom. 3, pag. 335 aliqua etiam diverso modo leguntur, atque inter alia habetur: Germanos puellæ Chagnoaldum & Walbertum, qui ei postea successit &c. Vides, opinor, lector, quanta sit inter editiones illas diversitas, non in verbis modo, sed in sensu quoque verborum. Itaque ex hac tam incerta periodo erroris convinci non potest biographus noster, qui duobus fratribus S. Burgundofara curam attribuit construendi monasterium & docendi Regulam. Imò si omnino constaret de mente Jona, dubium adhuc maneret, an non potius ab auctore nostro correctus esset, quàm malè intellectus, cum Jonas erroribus non careat, & Noster ejus lucubrationem præ oculis

E

F

A oculis habuerit, & non minori scripserit iudicio quam ille.

m Lugdunum Clavatum communis Laudunum dicitur, Gallis Laon, atque urbs est Insula Francia episcopalis sub archiepiscopo Remensi.

n Meldæ, vulgò Meaux, urbs est Bria provincie episcopalis olim sub archiepiscopo Senonensi, nunc sub Parisiensi.

o Annuntiatur Acharius in Martyrologio Parisiensi ad 27 Novembris, quo de eo plura dantur. Interim sedes ejus episcopales elucidari possunt ex Vita S. Medardi. Hic electus Veromandensis episcopus, cum Augusta Veromandorum vastata esset à barbaris, sedem transtulit Noviomum, Gallis Noyon: deinde verò, mortuo S. Eleutherio Tornacensi episcopo, coactus est etiam suscipere episcopatum Tornacensem, qui aliquot exinde seculis eundem habuit episcopum cum Noviomensi. Consule Vitam S. Medardi tom. 2 Junii pag. 90. Nunc Noviomum, quod alii Noviodunum aut Noviomagum Veromandorum malunt nominare, suum habet episcopum sub archiepiscopo Remensi, Tornacum verò, qua urbs est in Flandria, Belgis Doornick, Gallis Tour-nay dicta, suum quoque habet sub Cameracensi.

B p De hujus episcopatu disputant eruditi. Mabillonius, qui receptam ante sententiam deseruit, remittit ad annotata sua ad Vitam S. Eustasii, in qua idem refertur episcopus. Porro ipse ibidem sic edidit: Ragnacharius Augustanæ ac Basileæ. In annotatis verò hæc observat: Sic legendum cum Mss., non verò Augustoduni, ut apud Bollandum. In Mss. tamen Henschenii, qui hanc Vitam ad 29 Martii edidit, clarè habetur Augustoduni, in uno saltem, quod consului, & cui diversæ lectiones ad marginem erant adjectæ.

Henschenii Mss. consonat editio jam memorata inter Opera Bedæ, in qua legitur Augustodoni, unâ mutata litterâ, uti & in Surio. Accedit locus Vita S. Agili, quam exponimus, ubi ipse Mabillonius edidit Augustodunensis. Preferenda igitur videtur lectio antiqua & communis, atque ex ea decidenda controversia, qua hinc oritur. Audi reliqua Mabillonii: AUGUSTANÆ nomine intellige Augustam Rauracorum, vulgò AUGT (prope Basileam, Basle) urbem quondam, hodie in vicum redactam. In hanc Mabillonii conjecturam inclinant novissimi editores Gallie Christianæ tom. 4, col. 348; sed perperam dicunt in Mss. Mabillonii, quibus præcipuè nituntur, legi Augustæ, cum sit Augustanæ, quod certò mendosum est. Porro illi ibidem in catalogo episcoporum Augustodunensium post Auspicium, qui anno 625 interfuit concilio Remensi sub Sonatio, collocant Rachonem, quem multi eundem credunt cum Rachnachario. Sanè tempus aptè congruit, & mihi vix dubium est, quin prorsus sit idem, quidquid repugnent laudati scriptores, Mss. Mabillonii sui nimium confisi. Verumtamen hæc latius discuti poterunt ad 5 Decembris; nam eò apud nos remissus jam pridem est Racho vel Rachnacharius. Ibidem quoque examinari poterit, qua de causa à Jona addatur & Basileæ, quod omisit noster, & forsitan rectius.

C q Colitur S. Andomarus 9 Septembris, quo de illo latius. Bononia est civitas Gallie in hodierna Picardia ad mare: Taruanna verò, seu Teruanna, vulgò Terouanne, in Artesia erat, sed penitus excisa est per Carolum V imperatorem. Utraque erat in Morinis, ac diu eundem habuit antistitem, qui Morinorum vel Morinensis Augusti Tomus VI.

episcopus etiam dicebatur.

r Addidit interpolator: Luculentissimis documentis.

f Idem: Sub professione.

t Rursum hic adjungit: Non ut ignavus, sed &c.

u Et hic: Spiritualibus incrementis operam dedit.

x Interpolator: Humilitatem omnibus præbens.

y Idem huic loco addidit: Intra vasta eremi. De tempore, quo hæc contigerunt, actum est in Comment. num. 16.

z Theodoricus Childeberto patri suo successerat in regnum Burgundie anno 596, & frater ejus Theodebertus administrabat regnum Austrasia. Utriusque avia erat Brunichildis, mater Childeberti, qua nepotem suum Theodoricum in Columbanum ac monachos Luxovienses excitaverat. Interpolator aliqua in sequentibus, more suo addidit & mutavit. Quippe ubi hic legitur & dolo, ille habet, per dolositatem. Post vocem exagitatus additur: Vi præfati regis ab eo amovetur, ac &c.

aa Hic rursum inseritur: Licet totis viribus recusare conatus.

bb Interpolator: Ad eum, qui de illius meritis nosse voluerit, lectorem &c. Libellus autem hic memoratus est haud dubie Vita S. Columbani per Jonam scripta, quam dedit Mabillonius in Actis Ordinis Benedictini seculo 2 à pag. 5.

cc In dicta Columbani Vita num. 32 vocatur villa Brocariaca, ubi Brunichildis antea Columbanum excepisse refertur. Valesius in Notitia Galliarum pag. 102 de loco hanc ponit conjecturam: Videtur esse vicus Bouchereffe, inter Cabillonum Regiam Theodoricæ ac Brunichildis & Augustodunum positus.

dd His verbis interpolator substituit: Et sibi, quæ regina erat, idem contradixerat.

ee Ita rursus: Intra septa monasterii adeo arctarentur.

ff Idem hæc verba sic mutavit: Accepto siquidem affabilis Agilus mandato ire perrexit. Cum verò necdum longè &c.

gg Locum hunc ita explicat Mabillonius: Jusiacus, Jusly, in finibus Sequanorum haud procul ab Arari & origine Mosæ fluvii.

hh In sepe laudata S. Columbani Vita num. 22 sic habetur: Erat eo tempore dux quidam, nomine Waldelenus, qui gentes, quæ intra Alpium septa & Jurani saltus arva incolunt, regebat. Additur S. Columbani precibus liberos impetrasse, interque eos S. Donatum, de quo mox fiet mentio. Plura de Wandaleno seu Waldeleno idem Mabillonius in Annalibus tom. 1, pag. 234 & alibi.

ii Addit interpolator: Qui dignè torquebatur.

kk Et rursum hic: Precibus, ut suimet ruboris seu doloris saltem misereretur, omissa voce, misericordiam.

ll De S. Donato Vesontionensi episcopo actum ad diem 7 Augusti, seu tom. 2 illius mensis à pag. 197. De hoc etiam loco actum est in Comm. num. 9 & seqq.

mm Interpolator addit: Ac suæ vesanix.

nn Idem hic: Utrorumque conspectui se præbet.

oo Interpolator: Cum repente ambo.

pp Interponit ille rursum: Super temeritate, quam sanctis viris ingesserant.

D d d d 2

qq Et

A. ANONYMO.

A. ANONYMO.

99 *Et hic inepte addit* : Hac nece.
 11 *Idem adjungit* : In virtute Christi, uti & voculas quasdam deinde, quæ sententiam non mutant.

CAPUT III.

Agilus cum abbate suo Eustasio mittitur ad predicandum infidelibus Evangelium: miracula quadam in hoc itinere facta.

VII.
Mittitur Sanctus cum Eustasio ad fidem Warasii & Bajoarii predicandam:

a
 b
 c
 d
 e
 f

B
ex quibus multos convertunt:

g
 h
 i
 k

VIII.
Sanctus in porta Metensi emergentem liberat:

l

C

IX.
excipiuntur Eustasius & Agilus à Gondoino viro nobili,

m

PER idem tempus Lotharius Rex anno tertio, ex quo sæpeditus Columbanus de monasterio recessit, sicut idem propheticum spiritu prædixerat, devictis duobus regibus, solus potitur trium regnorum monarchia a. Decrevit autem b excellentia illius altitudinis synodica definitione dirigere peritissimos viros c, qui vicinas gentes, falso errore d deceptas, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ e revocarent: & quibus necdum Christus annunciatus fuerat, fulgenti eloquio, euangelizarent. Ex multorum quidem cætu episcoporum ac sacerdotum eligitur prudentissimus Agilus f cum Eustasio abbate.

13 Qui ingressi hujus itineris viam, juvante Christo Waracos g prædicaturi accelerant, qui agrestium fanis decepti, quos vulgo faunos vocant, gentilium quoque errore seducti, in perfidiam devenerant. Fotini seu Bonosi h veneno infecti. Quos, errore depulso, matri Ecclesiæ reconciliatos, veros Christi fecere cultores. Deinde directo calle ad Boias i, quos terræ illius incolæ Bodoarios k vocant, pervenerunt, & multo labore catholicæ fidei dogmate imbutos, plurimos illorum ad fidem Christianitatis converterunt.

14 Quadam verò die, dum B. Agilus in eodem esset itinere, sæpedito abbate vestigia illius prosequente, & psalmorum melos ex more perageret, obviavit in porta Metensis l urbis homini spiritus immundi perturbatione vexato. Qui cum procul accederet; deformi vultu, obscenisque nutibus, horrendum vociferare cepit, dicens: Agile miles Christi fortissime, ac superni Regis legatæ, quid me præjudicas, vel quare meos auges immentos cruciatus? Ecce in tuo adventu populos, quos diu possederam, reliqui, tuas orationes sufferre non valens: & nunc me hinc ejicis? Ad hæc sanctus Vir & veneratione dignissimus, ait: Impero tibi, immunde spiritus, ut recedas ab hoc plasmate Dei, & amplius non habeas locum in eo, in quo Rex & Salvator æternus Jesus Christus per lavachrum regenerationis, habitaculum sibi præparavit. Ad hanc vocem ejulatum emittens horrifonum, è vestigio visus est ab ore illius flatus ebullire sanguinei coloris ac picei cum fœtore horribili. Quamobrem homo exanimis est effectus: sed interventu præclarissimi Agili, fugato dæmone, mox redditus est sanitati.

15 Cum autem progressi inde ad monasterium Luxoviensium remearent, deveniunt ad quemdam potentissimum virum nomine Gondoinum m, qui generositatis fastu ac enormi dignitatis copiâ splendens, atque beatissimi Agili consanguinitatis nexu propinquus, morabatur eo tempore in vil-

la, quam Mosam n vocant, ob amnem, super quem sita est: hic sanctissimos viros o Christique Apostolos, quasi munus à Deo missum, officio recepit, secumque morosius retinuit. Cum ingressi fuissent domum, benedictione præmissa, post multa colloquia spiritualis doctrinæ, oblatis sunt eis ad benedicendum duo filii p ejusdem viri: quos suis benedictionibus sacantes & sæculi dignitate futurum ut florerent, & ad futuram vitam feliciter migrarent vero vaticinio designarunt: ut post evidentissimè claruit.

16 Erat autem prædicto viro filia luminibus orbata nomine Sadeberga q. Cum ergo pater supplici prece deposceret, ut r orationis ope ei subvenirent; recolentes se ideo missos, ut virtus Christi amplius per eos manifestaretur, & fides credentium roboraretur, sciscitantur à puella an velit virginitatem suam Deo dicere s, si Majestas divina reddiderit illi lumen oculorum. Cum illa annuisset t: tunc hi sancti Viri pariter cum puella in orationibus sacris celebraverunt triduo jejunium. Tertia autem die post Missarum solennia, beatissimus Agilus oleo benedicto oculos illius perunxit, & signo crucis munivit u. Miranda res! In ipso quippe momento eadem virgo visum x recepit, sacrumque velamen devotissimè suscepit & virginitatem y, quasi voverat, inviolabiliter servavit.

17 Inde abeuntibus illis, venerabilem Agilum validissimè perfudit ignea febris, ita ut suppreum exhalare spiritum à cunctis crederetur z. Quod cernens Eustasius, opimo studio sollicitudinem illius incommoditati adhibuit, adeo ut priora repetens studia, abbatis nomen eò ferret, quo bajuli non obliteraret. Interim gemino valatus angore; quippe qui nec Fratrem videret refrigerari aa, nec sine illo vellet remeare, tali eum alloquitur affamine: Frater amabilis Agile, quem à puero, nobilium parentum tuorum amore, & pii patris Columbani rogatu, educavi piè, enutrivisti castè, docui modestè, nunc moneo abjectis tædiis bb hujus ærumnosæ vitæ, soli Deo, cui inhæres, spem totam committas, imò etiam, quo resistere principibus tenebrarum cc valeas, magnopere elaboras. Non dubitas (credo) quòd ille te hac ægritudine potens est liberare, qui Ezechie regi ad vitam ter quinos annos auxit.

18 Aurora verò diei incipiente, finitis ex more matutinis laudibus, venerabilis Agilus hanc ex præcordiis fudit orationem: Adesto mihi, Domine, qui in hanc lucem eduxisti, & tuo sacro baptisate renasci fecisti, manumque tuæ benignitatis porrigenis, libera me ab hac ægritudine, Deus meus, quia tu es regnans in secula, & salvas sperantes in te. Expleta oratione, æstuantia membra sopor occupat, ac semivigilans videt adstare sibi præclarum formâ juvenem in veste fulgenti, qui posuit manum dexteram super pectus illius, & inquit: Agile chare meus, quem ab utero matris incorruptum ab omni labe noxiæ pollutionis custodivi, atque custodiam, donec pleno ætatis ævo te recipiam, adsum tibi. Age, quod me donante agis, eroque tecum: depulsoque languore surge. Cum hoc dicto, omnis ægritudo ab eo recessit: incolumitate pristina divino medicamine dd remeante.

ANNOTATA.

a *Id factum anno 613 diximus in Commentario, quem consule num. 16.*

b *Interpolator*: Eo quoque in folio trium regnorum

D

n

o

p

cujus filia
 Salaberga
 visum restituit:

q

r

s

t

u

E

x

y

z

Agilus ex
 periculosa
 febre

aa

bb

cc

F

divinitus
 restituitur.

dd

A gnorum sublimato, decrevit &c. *Adi pro his Comment. num. 19.*

c *Inferit rursus: Pollentes strenuitatis scientiâ.*

d *Interpolator: Doctrinâ falsi erroris.*

e *Et hic addit: Auxiliante Domino.*

f *Interpolator adjungit: In opus præfatum unâ &c.*

g *Prædicatio hæc apud Warascos & Bajoarios refertur etiam in Vita S. Eustasii eodem ordine, in Vita verò S. Salaberge ordine inverso. In posteriori num. 7 apud Mabillonium sic legitur: Deinde ad Warascos; qui partem Sequanorum provinciæ, & Duvii amnis fluentia ex utraque ripa incolunt, pergit. Qui hic Duvius amnis, Dubis est in comitatu Burgundia, Gallis le Doux, vel le Dou, ut vult vocem exprimi Valesius, qui in Notitia Galliarum pag. 585 de Warascis latius disputat.*

h *Clarius hæc exponuntur in Vita Eustasii per Jonam apud nos num. 4: Quorum alii idololatricæ cultibus dediti, (rustica nimirum plebs, qua faunos, seu agrestes gentilium deos, colebat) alii Photini vel Bonosi errore maculati erant. Porro Photinus, qui Christi divinitatem & aternitatem negabat, satis notus est inter hæresarchas, ejusque hæresim exponit S. Epiphanius Hæresi 51, vel 71. Bonosum Naifatanum fuisse in Dacia episcopum, observat Henschenius; Narfitanum scribit Mabillonius. Sirmondus in notis ad Epistolam 3 S. Aviti Viennensis, qui Bonosiacos etiam oppugnavit, observat sequentia: Bonosus Naifitanæ in Dacia sedis, ut nostra est conjectura, episcopus, Catholicam deferens, ad eorum transit hæresim, qui Photini venena sectabantur, & Christum Deum negabant, hominem tantum prædicantes. Bonosiacos ejus discipulos vocant etiam concilia Arelatense II, & Aurelianense III. Gregorius verò magnus Bonosianos libro IX, epistola LXXI ad Quirinum & alios episcopos Hiberniæ. Marius Mercator part. 2 Operum editorum à Garnerio, pag. 128 de Bonoso sic loquitur: Hunc itaque Ebionem philosophum secutus Marcellus Galata est: Photinus quoque, & ultimis temporibus Sardicenis Bonosus, qui à Damaso urbis Romæ episcopo prædamnatus est. Ex his verbis infert pag. 130 &*

C *alibi Garnerius, Bonosum Sardiceni in Dacia metropoli præfuisse, ac prædamnatum à Damaso ait in Marcello & Photino, cum alioquin ab Anysio Thessalonicensi & Macedonia episcopis damnatus sit tempore Siricii Papa, ut latius exponit pag. 315. At verò quod de Sardiceni episcopatu Bonosi infert Garnerius, etiamsi eruditius quibusdam jam placuerit, nequaquam mihi videtur certum: nam Sardiceni vocari potuit à patria, sicut Marcellus verosimiliter Galata dicitur, qui Ancyanus erat episcopus in Galatia: & sicut Paulus mox ab eodem Mercatore Samosatensis à patria nominatur, licet Antiochenus fuerit episcopus. Prior sententia maxime nititur epistola Innocentii I ad Marcianum Naifitanum episcopum. Nam ex ea constat multos fuisse in illa diœcesi ordinaros à Bonoso, ex quo consequi videtur, illum ibidem fuisse episcopum. At nec illa consecutio tam certa est, ut fallere nequeat, cum constet ex alia epistola Innocentii multos per vim consecratos à Bonoso atque illegitimè. Non erat igitur, cur Tillemontius tom. 10 Monumentorum notâ in S. Ambrosium 43 duos quæreret Bonosos, ac si utriusque opinionis argumenta tam essent firma, ut fallere non possent.*

Eligat quisvis opinionem, ut placuerit, mihi prior præplacet.

i *Boiorum nomen clarum olim fuit, maxime ante natum Christum, deinde verò prorsus obscurum, ut intelliges ex Historia Boica Marci Velseri. Bajoarios autem eosdem esse cum Boiis, affirmatur quoque in Vita S. Eustasii & S. Salaberge, ita ut illa opinio, que Boios & Bajoarios, nunc Bavaros, eosdem facit, communis videatur fuisse seculo 7. Verumtamen Hadrianus Valesius Rerum Francicarum lib. 24 longa disputatione probare nititur Bajoarios nihil cum antiquis Boiis habuisse commune, miraturque pag. 463 Bajoarios non numerari à scriptoribus inter populos transdanubianos, & planè quasi è cælo ceciderint, aut Spartorum modo repente terrâ editi sint, non ante eos, quam in Vindelicia ac Norico confederint, ab veteribus auctoribus memorari. At hoc ipsam, quod ignoti adeo fuerint Bajoarii, favet opinioni communi, que eosdem cum Boiis facit. Et sanè non iis argumentis illam oppugnavit Valesius, ut suam mihi opinionem probaverit.*

k *Bodoarios. Communius tunc Bajoarii vocabantur. In Vita Eustasii apud Mabillonium: Bodoarii; in Vita S. Salaberge Baicarii. Idem quoque nominati leguntur Boibari, Bajobari aut Baibari apud Jornandem, aliisque vicinis nominibus apud alios, ut fassus docet Velserus pag. 75 & 76, ubi hæc addit: Neque hinc obsecrum, cum Boji idem Bojeri Bojarique essent, quibus gradibus ad Bajoaros sive Bojoarios & Bajoarios, ab his ad Bajovarios atque Bavaros tandem itum. Si qui enim scriptores paulè vetustiores sunt, Bojoarios & Bajoarios præferunt, Bavarorum nomen posterioribus plenè debemus.*

l *Hæc facta existimo in reditu ex Bavaria, uti ratio itineris videtur insinuare. Urbs Metensis ad Mosellam flumen limitibus hodierna Lotharingia inclusa est & passim nota.*

m *Gondoinus vel Gundoinus iisdem & pluribus titulis ornatur in Vita S. Salaberge apud Mabillonium num. 4, idemque factum ibidem refertur latius & exactius. Narratur quoque in Vita S. Eustasii num. 4, ubi Salaberge vocatur Adalberga.*

n *Locum hunc, qui etiam memoratur in laudatis Vitis, sic describit Valesius in Notitia Galliarum pag. 361: Mosa vicus in finibus Lingonum pagoque Bassiniaco, à fonte fluminis Mosæ, cui adjaacet, dictus, inter Andomatunnum * * Langres*

o *Interpolator: Visis namque sanctissimis viris Christique apostolis, acsi gratissimum munus suscipiens, officiosissimè recepit.*

p *Uxor & filii Gondoini memorantur in Vita Salaberge num. 5 his verbis: Tunc vir illustris Gundoinus cum conjuge sua Saretrude, elegantiforma & nobili femina, duos bonæ indolis adolescentulos ob benedictionis percepturam gratiam præsentavit: quorum senior Leuduinus cognomento Bodo, junior verò Fulculfus, qui & ipse alio vocabulo Bodo dicebatur.*

q *In editis Sadaberge & Sedalberga, in Vita Eustasii, ut dixi, Adalberga, in Vita propria Salaberge.*

r *Interpolator: Quatinus sancti viri.*

t *Addit idem: Et idem votum irrefragabili-*

A. ANO-
NYMO.

ter custodire.

t *Rursus hic* : At illa profitetur utrumque.u *Interpolator* : Muniens signo crucis in virtute Christi. Porro hoc factum in *Vitis Eustasii & Salaberga* tribuitur *S. Eustasio*, non Agilo, quod verisimilius est, nisi uterque fecerit idem.x *Addit interpolator* : Clarissimè fugatis tenebris.y Fallitur auctor, inquit *Mabillonius*, nam *Salaberga* . . . secundo matrimonio copulata plures liberos habuit, ut in ejus *Vita* legitur. *Facta tamen postea est monialis & abbatissa*, quæ forsitan fuit erroris occasio.z *Interpolator* : A nemine cunctaretur.aa *Idem hic* : Quippe cum nec æstuantis incendia Fratris aspiceret refrigerare.bb *Rursus hoc loco*, studiis.cc *Addit hic*, auxiliante eo; & mox post vocem credo adjungit procul dubio. Sunt & alia quadam vocula aut paululum mutata aut addita.dd In *Vita S. Eustasii* apud nos num. 6 sanatio *Eustasii* precibus attribuitur; & res breviter narratur his verbis: Qui cum progressus inde ceptum iter perageret, quemdam fratrem, Agilum nomine, qui modò *Resbacensis* cœnobii præsul existit, vehemens febrium ignis corripuit. Quem *Eustasius* attigit, interventuque orationis sanavit, ac pristinæ salutem sospitatis reddidit. *Hæc parum favent relata visioni, & ostendunt biographum nostrum quadam liberaliter nimis S. Agilo attribuisse, quæ rectius aliis tribui poterant.*

CAPUT IV.

*Constructio cœnobii Jotrensis, Radoliensis & Resbacensis.*xi.
Constructio
Jotrensis
cœnobii,

a

b

c

C

d

e

f

Rado-
liensis

g

h

i

k

EO tempore *Lotharius* rex a quievit in pace: & *Dagobertus* ejus filius regnum Francorum b suscepit regendum. Quo regnante tres fratres, filii illustris viri *Antharii* c ex præclara Francorum progenie cives *Sueffionici*, illi admodum chari sunt habiti, quos sæpefatus *Columbanus* jam dudum adhuc infantulos, utrisque parentibus flagitantibus, dum aliquamdiu penes illos moraretur in villa, quæ *Vulciacus* d vocatur, benedixit. Horum major natu, *Ado* nomine, non solum se ipsum propriis voluntatibus ac copiis abdicavit, verum etiam in proprio solo intra *Joram* saltus, ope fratris venerabilis *Audoëni* e super amnem *Maternam*, monasterium ædificavit, cui *Jotrum* f nomen imposuit, atque ex rebus propriis fecundissimè ditavit: in quo etiam monasticè secundùm *B. Columbanum* instituta unà cum caterva præclaræ religionis maxima superno Regi militavit.

20 Porro secundus *Rado* g, thesauros prædicti regis sub curâ suâ habens, animi redemptam inæstimabili pretio margaritam cælestibus signanter commiserat gazis. Proinde super jam dictum amnem in patrimonio proprio monasterium ædificavit, quod ex suo nomine *Radolium* h nominavit. Junior quoque venerabilis *Audoënus* i, cognomento *Dado*, præfato regi præcunctis aulicis amabilis atque referendarius constitutus, gestans ejus annulum, quo signabantur publicè totius regni potiora signa vel edicta, dum assidue moraretur in palatio, beatum *Eligium* k,

qui inter reliquos proceres sapientiâ, opere ac virtutibus enitebat, vinculo sibi unanimitæ dilectionis copulavit. Quapropter illius usus consilio, nitebatur l intra *Brigiensem* saltum m, in remotis locis, propriis sumptibus monasterium constituere.

21 Cum igitur ardentissimo desiderio votum complere satageret, ac frequenter eandem sylvam ea devotione animi circumiret, comperit tandem inter duas *Mucras*, adjacentias n ex fisco quondam *Nautolialinse*, sed tunc ad villam, quæ *Mailus* dicitur, aspicere. Has denique suis petitionibus per confinia sua regis largitione ac munificentia integrè adeptus, quod optabat o, implere procuravit. Factum est autem, ut quadam die peragrans memorata eremi confinia eo mentis ardore, ut superna gratia situm *Ecclesiæ* construendæ sibi dignaretur ostendere, deveniret super torrentem p, quem veteres incolæ *Resbacen* dixerunt, atque in eodem loco, qui prisco vocabulo propter geminum lacunar *Gemellus Mercasius* nuncupabatur.

22 Ibi dum paululum subter pomum arborem substiisset, facto in ea velocius umbraculo, silentium imperat, significans fessâ membrâ quieti velle concedere, quò secretius posset orationi incumbere. Diutius ergo cum prostratus solus orasset: surgens ab oratione vidit in aère nubem radiis coruscis splendidam, figuram crucis prætendentem, ex cujus qualitate * tantum lumen per tres continuas noctes emicuit, ut ex ejus fulgore vidisset in eodem loco clarè omnia, velut in meridie, cum undique esset noctis consueta obscuritas: per tres etiam dies ros ibidem visus est in modum crucis à mane usque ad vesperam, donec triduo expleto jejunio unà cum beato *Farone* q episcopo *ecclesiæ* fundamenta locaret. Sicque divina gratia disponente factum est, ut ubi orans subter pomiferam arborem jacuerat, ibi in schemate crucis templum Domino ædificaretur.

ANNOTATA.

a *Addit interpolator*: Functo humanæ vitæ termino. Obiit autem hic *Clotarius II* pater *Dagoberti I* anno 628, eique successit in monarchiam *Dagobertus*, jam dudum *Austrasia* rex à patre constitutus.

b *Rursus addit*: Sicut pater tenuerat.

c *Apud Mabillonium & Chiffletium* *Antharii*. In *Vita S. Audoëni* apud nos tom. 4 *Augusti* pag. 806 *Andechairus* vocatur, in altera *Vita* pag. 811 *rursus* *Antharius*. De *Anthario* autem hæc notat *Mabillonius*: In vico *Vultiaco*, vulgò *Euffy*, tertio milliari supra *Meldas* oppidum ad amnem *Maternam* colitur, tum etiam in monasterio *Resbacensi* vii Kalend. *Apriles*, quo die nostrates *Resbacenses* solemne ejus officium in prædicto vico celebrant. . . Et tamen in *Martyrologio Gallicano S. Antharii* nulla memoria extat. In *Martyrologio Resbacensi* notatur die viii *Septemb.* translatio corporis *S. Antharii* Conf. facta per reverendum hujus *ecclesiæ* abbatem magistrum *Petrum Palmarium*, postea *Viennensem* archiepiscopum, anno Domini *MDXX*, nimirum in *ecclesiâ Resbacensem*, in qua *S. Antharæ* plures reliquiæ religiosè adservantur. *Magjores nostri in prætermisissis ad 26 Aprilis alia assignant Martyrologia, Anchariumque sive Antharium, sicut ibi nominatur, remittunt ad 24 Augusti, ubi in Actis S. Audoëni quadam de eo ejusque uxore Aiga memorantur.*

d Vicus

D

l m

xii.

ac Resba-
censis

n

o

p

per S. Au-
doënum.

E

* al. clari-
tate

q

A d *Vicus Vulciacus*, alius *Wiltiacus*, jamjam assignatus est. *Benedictio* hac filiorum *Autharii* narratur etiam in *Vitis SS. Andoëni & Columbani*.

e *Adonem* hunc in quibusdam *Martyrologiis* memorari, dictum est ad *Acta S. Andoëni* pag. 807 lit. e.

f In *Vita S. Columbani* apud *Mabilonium* num. 50 constructio monasterii sic narratur: Quorum major natu, *Ado* nomine, semet suis voluntatibus abdicavit, postquam intra *Jurani* saltus arva monasterium ex beati *Regula Columbani* construxit. *Foundationem* describit *Mabilonius* tom. 1 *Annalium* pag. 364 hisce verbis: Eodem tempore (id est, anno 634) *Ado*, *Dadonis* germanus natu major, postquam in aula *Clotarii & Dagoberti* floruerat, monasterium, vocabulo *Jotrum**, in saltu *Jotrensi* (*Joranum** vocat *Jonas*) loco eminenti, non procul à *Matrona* fluvio construxit, atque impensè dotavit: ubi, seculi voluptatibus abdicatis, reliquam vitæ partem piè religiosèque exegisse ab *Aimoïno* dicitur. . . . Id factum non dubito in ipso monasterio *Jotrensi*, ubi duplex de more cœnobium ædificatum sit, præcipuum virginum, alterum virorum, qui puellis sacra ministrarent.

* *Jouarre*
* imò *Juranum*, sed mendosè

B *Radonem* hunc filium *Autharii* fuisse negant *Valesius & Mabilonius*, quorum opinionem breviter refutavit *Cuperus* noster in *S. Andoëno*, seu tom. 4 *Augusti* pag. 797. Verumtamen non inutile futurum existimo, si hic paulò magis ostendam, quam levibus ratiunculis nitatur adversariorum opinio, qua aliquibus jam placuit. Collegit argumenta sua omnia *Mabilonius* tom. 1 *Annalium* pag. 365, eaque sic proposuit, ut multo appareant fortiora quam revera sint. Tota ejus ratio ex eo petitur, quod *Jonas* in *Vita Columbani*, & *Andoënus* ipse in *Vita S. Eligii* de duobus tantum *Autharii* filiis meminerint. Quod eorum silentium non dubitat vocare *Andoëni & Jonæ* testimonium, ac si illi aperte affirmarent, *Authario* non nisi duos fuisse filios, quod nusquam asseruerunt. Est igitur argumentum *Mabilonii* mcre negativum. At videamus utrum *Jonas & Andoënus* de *Radone* siluerint in iis adjunctis, in quibus de eo loqui oportebat. *Jonas* in *Vita Columbani* num. 50 refert *Columbanum* ab *Authario* atque *Aiga* ejus conjuge exceptum. Tum subdit: Erantque his filii (codex *Cochensis* addit, tres) intra infantia annos decennes *, quos mater ad benedicendum viro Dei obtulit. Deinde narrat *Jotrense* cœnobium ab *Adone*, *Resbacense* verò à *Dadone*, seu *Andoëno*, fuisse conditum, nullamque *Radonis* mentionem facit. Verùm hinc non rectè contra multorum testimonia infertur; *Radonem* inter filios *Autharii* non fuisse: nam mirum non esset, si *Jonas* homo *Italus* *Radonem* omnino non cognovisset. Deinde nihilo magis esset mirandum, si cognitum prætermisisset, quod ad scopum *Fona* præfixum minùs conducere ejus commemoratio. Etenim quid illa narratione intenderet *Jonas*, declarant hac verba mox adjuncta: Tanta in virum Dei gratia redundabat, ut quoscumque sacra vitæ, in boni cultus perseverantia dies suprema invenit. Cùm igitur vellet ostendere, quam efficax esset *S. Columbani* benedictio, idque non aequè pateret in *Radone*, qui in aulicis occupationibus permansisse videtur, illum forsitan nominatim recensere voluit. Certè manifestum est ex proximè præcedentibus, exigui momenti esse illud *Fona* silentium, cùm

* al. rectius detenti

ibi referat domum *Hagnerici*, cui duo vel tres erant filii, benedictam ab eodem *Columbano*, & tamen solam *Burgundoforam* ejus filiam ibidem nominet. *Silentium Andoëni* in *Vita S. Eligii* lib. 1 cap. 8 nullius valoris est contra *Radonem*: neque enim fratres suos ibidem enumerat *Andoënus*, sed narrat visionem quamdam secreto sibi communicatam à *S. Eligio*, indeque se excitatum ad virtutes *Eligii* imitandum, communicato cum fratre *Adone* consilio. Horum igitur silentio, prætermisissis *Aimoïno* aliisque scriptoribus posterioribus, qui tres *Autharii* filios interque eos *Radonem* numerant, opponimus primò biographum nostrum, qui *Andoënum* ejusque fratres nosse potuit: deinde utrumque scriptorem *Vita S. Andoëni*, qui eosdem tres *Autharii* filios recenset. Accedit diploma *Dagoberti* regis pro monasterio *Resbacensi*, editum à *Mabilonio* tom. 1 *Annalium* pag. 365, in quo iidem tres fratres disertè exprimuntur. Legitimum *Mabilonio* videtur id diploma, sed, inquit, in cujus exemplum *Rado* facile intrudi potuit. Imò verò perquam facilis est hac responsio, at non satis idonea, cùm nullum diplomatis assignetur vitium, nec contra *Radonem* gravis militet ratio. Maneat itaque inter filios *Autharii* *Rado*, de quo pauca sciuntur, uti & de fratre ejus *Adone*:

h De duobus modò dictis monasteriis & *Resbacensi* mox referendo hac observat *Mabilonius*: Tria monasteria hic denominata etiam nunc supersunt. *Jotrum* quidem, *Jouarre*, nobile virginum *Benedictinarum* cœnobium quatuor circà leucis supra *Meldas* oppidum, haud procul à *Matrona* fluvio: cui *Radolium*, *Reuil*, modò prioratus *Cluniaco* subjectus, adjacet. Inde procedendo inter duos amnes, *Mucram* utrumque dictos, occurrit *Resbacense* monasterium, *Jerusalem* quondam appellatum.

i De *S. Andoëno* actum est ad 24 *Augusti*.

k Colitur *S. Eligius* *Noviomensis* deinde episcopus 1 *Decembris*, ubi ampla erit de eo agendi materia.

l Addit interpolator: *Molimine* studii irrefragabilis.

m *Saltus Brigiensis*, in secunda *Vita S. Andoëni* num. 8 *Brigienis* Sylva, nomen dedit pago *Brigensi* seu *Briegio*, vulgò *la Brig*. At hic multo latius jam extenditur, uti docet *Valesius* in notitia *Galliarum* pag. 96 & 97.

n Id est, prædia aut loca invicem vicina, qua olim spectaverant ad fiscum vici *Nanteuil* in pago *Meldensi*, sed tunc pertinebant ad villam *Mailus*, vel, ut alii ediderunt, *Maftus*. *Villa* verosimiliter regis erat, sed illam nullibi memoratam réperio.

o Interpolator: summopere optabat, omiſſa dilatione &c.

p *Fluviolus* vocatur in secunda *Vita S. Andoëni* num. 8 & in *Vita Columbani* num. 50, sed perperam, ait *Mabilonius* in *Observationibus* huic *Vite* præviis, cùm rivulus ferè ex pluvialibus aquis in unum confluentibus productus æstate solet areſcere.

q De *S. Farone Meldensi* episcopo alia occasione jam meminimus.

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

CAPUT V.

Sanctus, id agente S. Audoëno, fit abbas Resbacensis: miraculum in dedicatione ecclesie factum.

XIII. S. Audoënus, multis renitenti-] bus,

sed rege ap-] probante,

b
c
d

e

f

XIV. Agilum, cui] structura primùm committi-] tur,

g

h

i

k

l

m

Interea venerabilis Audoënus, comperta laudabili fama B. Agili, quæ universam Galliam repleverat, prudentissimi Faronis consilio assidue satagebat, nunc affatu, nunc scripto, amicitie fœdere illum sibi conjungere, quatenus prædicto, quod ædificabat, monasterio abbatem præficeret. Sed hoc revera videbatur impossibile, eò quod Metensium plebs gaudebat quandoque sub illius pontificatu miraculis insigniri: & Lingonensium concio ejus virtutibus decorari: & Vesantionensis populus benedictionibus ajuvari, quodque majus erat & æquius, cuncta Luxoviensium congregatio concors eum sibi vendicabat alumnum, ut illic pastor existeret, ubi comam depofuerat & miraculis coruscantibus enitebat.

24 Cernens itaque venerabilis Audoënus hoc certamen aliter sedari non posse, nisi regia potestas modum imponeret: adhibitis secum Eligio unanimi amico, ac pontifice Farone, regie serenitati verba infert, quatenus posset de tanti Viri jucundari solamine. Qui inter hujusmodi agonem b medium se apponens, taliter fatur c: Sufficiens Metensibus arbitramur fore miraculum, quod in porta urbis illorum d patratum est, quando hominem à dæmone liberavit: & Langonicæ plebi, quod in eorum præsentia claudogressum restituit: & Vesantionensium populo, quod inter cætera, quæ coram eis operatus est, muto loquelam e, & surdo auditum reddidit, insuper etiam paralyticos curavit: & Luxoviensium fratribus, quod illis præsentibus mortuum suscitavit, qui dum lavaretur in thermis, ab altero submersus f est: nobis saltem liceat radiantem virtutibus contemplari illius fulgorem.

25 Igitur egrediens Luxovio per edictum regis beatissimus Agilus, ingreditur palatium, quod Compendium g dicitur, stipatus decore pontificum Amandi h & Faronis, fultus nitore procerum celsi Audoëni atque Eligii, qui sub sæculi baltheo pontificale dogma luculentissime præmonstrabant. Aspiciens denique tranquillissimus rex claritatem vultus beati Agili, taliter eum affatur: Propterea, reverende pater & sacerdos Dei, te accersivimus, ut tuo affatu dulcissimo nostrum sitientem spiritum repleamus atque magnificis tuis exemplis populus nobis commissus adjuvetur: quia nosmet tuis orationibus commendantes, ratum censemus per consultum episcoporum ac nostrorum optimatum, dispensatorem te divini verbi in nostro ubique regno fore. Denique persuasi precibus fidelis nostri ac referendarii Audoëni, committimus tibi k magisterii operam de cœnobii structura, quod ipse ædificare desiderat l. Accessit itaque venerabilis Agilus ad opus jam dictum, juncto sibi in collegio duodeno fratrum numero, & m sollicitudine assidua perduxit ædificia ecclesie usque ad perfectionem fastigii.

26 Jam verò magna solennitas, hujus templi dedicationis instabat dies. Et venerabilis Audoënus, qui n in honorem B. Petri apostolorum principis eandem [ecclesiam] ædificabat primam, illo die, quo B. Apostolus primùm o Antiochiæ sedit, dedicare peroptabat, id est, octavo Kalendarum Martii. Proinde accersitis pontificibus prænotatis, unà cum Eligio, sicut mos ecclesiasticus obtinet, templum dedicaturi intrant. Aderat autem p monachorum decus Ado & modestus Agilus. Cùmque petram ex vario marmore decentissimè politam cernerent super altare inæqualiter jacere, & eam immutare vellent quatuor columnæ & vera mundi luminaria, è manibus elapsa, terrâ tenus ruit, & per medium scissa est tam directè, acsi quispiam ferro eam secuisset.

27 Stupenda res & admiranda, præfules cum optimatibus paululum attoniti repente humi se prosternunt, orationi incumbunt, pugnis pectora tundunt, lacrymis faciem rigant, adeo ut pavimenta humectarentur q. Cùm orassent diutiùs, surgentes pleni singultibus, signarunt lapidem signo crucis in virtute Christi, qui continuo ita rejunctus est solidè, acsi numquam fractus fuisset. Illud etenim usque hodie manet admirabile, quod in eadem petra remansit pro signo r per eundem locum, quo fractus fuerat, velut gracilis fili figura f.

28 Cæterùm quia B. Amandus officium dedicationis solenniter implevit, & super illud altare Missam eo die celebravit: placuit venerabili Audoëno illius nomen in eodem marmore altis cæclare litteris: atque propter plurima visionum seu miraculorum prodigia B. Audoënus cum prædictis pontificibus eundem locum Hierusalem t nominavit, desiderans illic haberi collegium pacis, & unanimem fraternitatis contemplationem, ut ipso suo nomine prædicaret locus, quod gremio continebat. His ita completis, fecit venerabilis Audoënus hoc monasterium locupletissimè populosum, ditans illud opimis possessionibus, libris, ornamentis ecclesiasticis, atque villis. Quin etiam postpositâ altitudinis potentiâ meditabatur u in eodem monasterio sub monastica professione Christi militiam gerere: sed cùm rex ac cuncti proceres Francorum x nollent acquiescere, voluntati eorum cessit, committens potestati regie etiam illud monasterium. Proinde in episcopali synodo, quæ Calendis Maii in Clypiaco eo anno est habita, B. Agilum præcellentissimus y rex in memorato cœnobio præfecit z abbatem.

ANNOTATA.

a Hac omnia nihil aliud significare videntur, nisi episcopum expetitum fuisse à Metensibus, Lingonensibus & Vesantionensibus: sed idem diverso modo expressit auctor. Certè non putem auctorem hic insinuare voluisse, S. Agilum subinde Luxovio egredi consuevisse, ut Vesantionenses, Lingonenses & Metenses erudiret, ut Bailletus in S. Agilo scribit, Tullenses liberaliter adjungens. Semel id eum fecisse cum S. Eustasio jam vidimus, at deinde ab eo factum non credimus.

b Interpolator: sanctissimum conflictationis agonem medium se in æquitate &c.

c Idem hic addit: Vestris precibus acquiescentes.

d Idem pro hac voce substituit: Divina per eum operante misericordia.

D
xv.
dedicatione
ecclesie per-
acta,

n
o

p

in qua scis-
sum marmor
miraculo in-
tegratur,

q

E

r

f

xvi.
Resbacensi
cœnobio
structo &
ditato præ-
ficiendum cu-
rat.

t

u

x

F

y

z

CAPUT VI.

*Curam abbatialem piè admini-
strans, Christum specie pau-
peris suscipit & demonem fu-
gat: imbris suos liberat: mi-
rè augetur monachorum nu-
merus.*

- A** e *Rursus hic addit*: Quam natura negaverat.
f *Et hic*: Necatius.
g *Compendium*, vulgo *Compiegne*, antiquis-
simum est regum Francorum palatium, hodie
etiam notissimum.
h *De S. Amando Trajectensi antistite fuse a-
ctum est tom. 1 Februarii à pag. 815.*
i *Addit interpolator*: Divini verbi poculo exu-
berante.
k *Idem adjungit*: Ex nostra præceptione.
l *Et hic*: Ob amorem Dei, & congregandi
illic monachorum agmina. Hac quippe regia de-
liberatione &c.
m *Rursus*: Quocirca insistens cœpto operi.
n *Interpolator*: Quia eandem ecclesiam &c.
*Vox ecclesiam omissa erat in Ms. apographo no-
stro, quam idcirco uncis inclusi.*
o *Addit idem*, cathedram.
p *Interpolator*, huic etiam intererat.
q *Idem adjungit hoc loco*, Nihilominus eos,
qui intererant, repentinus stupor invaserat. Por-
rò tamen dum &c.
r *Addit hic rursus*: Ad memoriam, ut cre-
ditur, futurorum.
- B** s *Confirmat Mabillonius id factum ex Vita S.
Faronis, ubi nominantur SS. Faro, Amandus,
Audoenus & Eligius, qui supra vocantur
Quatuor columnæ & vera mundi luminaria. Nar-
ratur idem in Vita S. Amandi apud nos tom. 1
Februarii pag. 861 num. 22, & inter illos, qui
oraverunt pro marmoris scissi redintegratione A-
gilus ipse recensetur his verbis*: Tunc B. Aman-
dus cum beatis Faronè & Agilo, spè de Do-
mini pietate præsumpta, cum lacrymis in ora-
tionem procumbunt: & affectu penetrante cœ-
lestia solatium tristis incommodi de Patris æter-
ni clementia præstolantur. Surgentesque ab ora-
tione, signo super lapide vivificæ crucis emisso,
reconsolidatum marmor in integritatem pristini
tenoris aspiciunt: sed ad signum virtutis signi-
que memoriam virgula subtilis in medio loco scis-
suræ, tamquam lineare discrimen, apparuit.
t *Hac de nomine S. Amandi marmori inscul-
pto, ac de nomine monasterii leguntur iidem in
modò laudata Amandi Vita. Verumtamen cœ-
nobium deinde Resbacense vocatum est à rivo,
cui adjacet, ut testatur Aimoinus lib. 4 Histo-
ria Francorum cap. 41. Porro Hierusalem inter-
pretatur visio pacis, ad quam etymologiam mox
alludit auctor.*
- C** u *Interpolator*, Assiduis meditationibus molice-
batur, abjectis fugacibus sæculi opibus &c.
x *Idem addit*, illi in hoc facto.
y *In editis rectius, ut videtur; præcellentissi-
mus legitur, quam præcellentissimum, quod est
in Ms., cum titulus ille regi magis congruat
quam Sancto.*
z *Hac item leguntur in Vita secunda S. Au-
doeni num. 8, ubi, relata constructione & am-
pla dotatione cœnobii, auctor sic pergit*: Atque
abbatem ex discipulis almi Columbani, virum in
regularibus disciplinis apprime eruditum, nomi-
ne Agilum, eisdem præposuit. *Addit ibidem
scriptor ille desiderium Audoeni Vitam illic am-
plectendi monasticam. De tempore, quo hac fa-
cta sunt, consule Commentarium num. 20.*

Suscipiens igitur regimen pastorale eximius a
Agilus, regebat gregem optimum, incedens
inter fratres discretissimo regimine. Erat enim
sicut unus ex illis, & habens in ore splendo-
rem sermonis Evangelici, virtutumque signis co-
ruscans b, in jejuniis frequens, in oratione assi-
duus, in eleemosynis largus, hospitalitatis ama-
tor præcipuus. Qua de re, cum quadam die
vesperi circumiens officinas monasterii (fuerat
enim eatenus nobilium hospitem obsequiis oc-
cupatus) pergeret ad xenodochium, quod il-
lius ordinatione ac juvamine venerabilis Audoë-
nus ibidem constituerat c, unius tantum potius
fratris solatio, qui vocabatur Brandolinus;
audivit ad portam monasterii velut plangentis
hominis exilem vocem, apertæque fenestræ, quæ
portæ inhærebat, cernit ante fores pauperem
jacere ulceribus plenum (erat enim quiddam ad-
huc diei) petentem recipi hospitio.

30 Converterus itaque ad fratrem, ait: Ecce
quomodo aliis utilitatibus occupati, tanta ne-
gleximus: perge ergo velociter, & para ei re-
fectionem. Eo quidem abeunte Vir domini, a-
perto ostio, quod portæ inhærebat, (claves
quoque inde habere consueverat, quoniam talis
erat consuetudo, quod janitor, ut signum pul-
fabatur ad Completam, confestim portas mo-
nasterii firmans, ei claves defererebat) ait ad pau-
perem: Veni, frater: & faciemus tibi, prout com-
petit. Eo autem respondente, præ doloribus ul-
cerum ambulare minimè posse (enimverò mem-
bra illius, acsi leprosi, inspiciebantur lurida)
suis humeris impositum detulit in domum absque
ullo pondere, posuitque in sedili juxta focum,
hyems quippe erat. Dum accipiens urceum &
lintea, super manus ejus voluit aquam infunde-
re: qui illico disparuit, ac tantâ fragrantia ju-
cundi odoris domum replevit, velut si multa i-
bi odoramenta aromatum redolerent.

31 Illud etiam non oportet silentio tegere d,
quod tantæ hospitalitati invidens diabolus, B. A-
gilo in majori ecclesia paulò ante diluculum,
post Matutinorum expletionem de more oran-
ti, specie immanissimi draconis apparuit, erecto
capite virus adversus eum emittens. At beatus
Confessor Domini fide e magnificus f mysterio
crucis se muniens, omnia disperdidit serpen-
tis antiqui spicula, te semper habendo, rex
benedicte & Deus Israël.

32 Quadam die, dum in fegetum collectio-
ne messorum ex familia monasterii essent occu-
pati, accidit ut junctis sibi quibusdam è fratri-
bus, illò B. Agilus deveniret. Cum autem ali-
quantisper ibidem moraretur, subito cæli fere-
nitatem nubila occupaverunt, ac tonitru co-
ruscum terribiliter intonuit cum vento valido,
adeo ut messorum præ nimio pavore turbarentur.
Quod cernens B. Agilus signifer Domini, mes-
fores

xvii.
Sanctus
cum aliis
virtutibus
tum hospi-
taliitate in-
signis,
a
b

E
c

Christum
pauperis
specie susci-
pit,

F

xviii.
demonem
specie dra-
conis appa-
rentem fu-
gat:
d
e
f

xix.
imbres in-
gratiam
messorum
dividit:

A. ANO-
NYMO.

g

h

xx.

augetur
multum sub
eo monacho-
rum nume-
rus.

i

k

l

m

n

fores operi jubet insistere, sese in orationem cum fratribus prosternens. Cum diutius orasset, surgens ab oratione Sacerdos magnus Domini, signum in virtute Christi fecit mirabile *g*, sua oratione magnis divisim imbribus, ita ut juxta eos undique nimia tempestas appareret, & super illos unius saltem guttæ pluvia non caderet *h*.

33 Jam *i* ex primoribus palatii atque proceribus patriæ, ejus illustrati exemplo plurimi, sæculi honorem pro nihilo habentes, peroptabant sub illius regimine *k* monachicam ducere vitam, in tantum, ut ex eis octogenarius completeretur numerus. Nonnulli etiam semet orationibus illius commendantes *l* monasterium illud fecere ditissimum. Inter quos B. Philibertus *m*, Elisano territorio ortus *n*, venerabilis Audoëni potitus consilio, prædicto Abbati se subdens, muneravit sæpedictum monasterium copiosissimis donis auri argentique ac suppellectili varia: atque demum illic comam deposita, sub perfectæ religionis normâ Christo strenuè militavit.

ANNOTATA.

B

a Inseruit interpolator, Christi miles.
b Uti rursus hic, speculum factus est non solum sibi commissis, sed & mundo. Erat namque &c.

c Rursus interposuit hæc verba, quod pauperum necessariis subveniretur.

d Hic magis excurrit interpolator hunc in modum, sed inter præcipuos Sanctorum triumphos, velut in albo adscribi perpetuo, quoddam protoplasti persuasor, invidens tantæ hospitalitatis susceptioni, atque sentiens augeri suos cruciatus in Christi serena manifestatione &c.

e Rursus inserit, apostolici dogmatis.

f Et hic, Dum virulenta serpentis antiqui spicula cerneret sub obtutu (*Mabillonius mendose*, sub obtentu) &c.

g Adjungit & hic: Messoribus commotionem aëris verentibus, suis orationibus &c.

h Addit interpolator hoc epiphonema: O Virum præclarissimum divinis signis prælatum! cuius in cordis abdita fudit Deus eximia virtutum miracula.

i Interpolator, præterea multi &c.

C

k Hic inserit, in sæpe fato cœnobio.

l Idem hic, atque illud monasterium rebus ac facultatibus locupletantes &c.

m De S. Philiberto seu Filiberto S. Agili successore actum est ad 20 Augusti, seu tom. 4 à pag. 66, ubi in Commentario prævio § 3 de patria ejus disputatur. In Vita autem num. 3 dicitur, propriis omnibus derelictis monachus fieri voluisse. Et mox: Agnito igitur quodam Dei milite, Agilo nomine, qui præerat cœnobio Resbacensi, . . . quidquid habere potuit, in elemosynam idem erogavit. . . Cumque ad prædictum cœnobium pervenisset, beatus Agilus illum gratanter recepit, ibique vir Domini Philibertus comam deposuit &c.

n Addit interpolator, seque suisque omnibus abdicatis.

CAPUT VII.

Vinum miraculo auctum: mors Sancto revelata: felix obitus, & facta tunc mirabilia.

EO a tempore plebs ex Hybernia, ferens sua suæque gentis vota principi apostolorum Romæ, ob amorem venerabilis Audoëni (qui sanctum Columbanum præstantissimè dilexerat *b*) atque B. Agili laudabilem famam, quem isdem Columbanus apprimè in sancta religione nutrierat, divertere ad sæpedictum cœnobium orationis ac hospitalitatis causâ solebat. Insuper etiam numerosis pecuniis illud honorabant, ibique suos relinquebant, quos aut longitudo itineris attrivisset aut debilitas vexasset.

35 Quadam die cum advenissent, B. Agilus officiosissimè eos suscipiens prandia jubet parari. Cumque pater *c* monasterii respondisset, adfore satis omnia præter vini copiam, unde non amplius quam tres modii in ministerium Sacrificii servabantur, & illud in magno vase, imperat Abbas *d* fratribus ac plebi propinari. Ministris vero respondentibus, vix unius calicis haustum unicuique in tanta multitudine porrigi *e* posse, ait: In Dei nomine offerte totum fratribus, quia & hospitibus, donec deficiat: potens est Dominus augere illud sua sancta & admirabili potentia, qui in nuptiis, quando defecit, aquam convertit in vina. Sicque factum est ut, aperto vase, usque adeo sint vina secuta, ut fratres sobriè, & populus ubertim satiatus sit: & illud vas, divina virtute operante, usque ad summum vino ita sit repletum, ut desuper emanaret. Quod cum venerabili Abbati nunciatum fuisset; ministris præcepit, ne cui hoc dicerent, donec ipse huic vitæ superesset in corpore.

36 Denique cum nonaginta *f* esset annorum, post multarum exercitia virtutum, longo jam senio affectus, desiderans sudores suos in cælo conspiceret, quos ab ineunte ætate illic postulerat, taliter Dominum humili prece compellasse asseritur: Domine, memento mei, & miserere mei jam senio fatifcentis, & educ me de incolatu hujus vitæ, & qui me pretioso sanguine tuo redemisti, fac me participem cum electis tuis cælestium gaudiorum. Commendo tibi gregem istum, Pastor bone, pro quo in ligno triumphasti, quem peto, perpetuè custodias ac paradiso tuo reddas.

37 Cum compleisset orationem, apparuit ei præclarus juvenis, indutus veste nivei candoris, & dixit: Agile chare meus, suscepi preces tuas, biennio expleto te recipiam. Age, quod agis, donec centenarium numerum adimpleas annorum, eroque tecum, non te deseram *g*. Expleto itaque biennio, hac eadem nocte *h*, id est, tertio Calendas Septembris *i* feliciter migravit ad Christum & cum maximo decore est sepultus in ecclesia, quæ est in honorem B. Joannis Baptistæ ad plagam meridianam.

38 Operæ pretium ducimus, annectere huic paginæ, quoddam venerabilis Ado, qui ad suum transitum venerat, totam noctem ducens pervigilem, cum Matutinorum melos expleisset, paululum ante exurgentis lucis crepusculum, atque

D

XXI.

Cum hospites Hiberni ad Resbacense cœnobium solebant divertere,

a

b

aliquando in eorum adventu vinum deerat, quod augetur miraculo:

E

c

d

e

XXII.

Sanctus senio fractus dissolvi desiderat.

f

F

futuram mortem diris, ac deinde periturus:

g

h

i

XXIII.

castus angelorum in ejus morte auditi dicuntur,

in

A in ecclesia B. Petri diutius ante altare k B. Mariae orans jaceret, duobus fratribus finem orationis illius praestolantibus, surgens ab oratione audivit unam cum ipsis choros virginum, in sublime canentes: Hodie B. Agilus cum summis laudibus pergit ad praemium, hodie angelorum atque archangelorum chori exultant, hodie cum Sanctis in caelo coronatus Agilus triumphat. Felix valde, quia ab infantia fervavit castitatem, & virgo centenarius l ascendit ad gloriam.

l
 & quidam morbo suo liberati.
 m

39 Dum autem corpus ejus sepultura tradetur, quidam ex fratribus validissima febre exaestuans advenit, linteum, quod pavonem m tegebat, in fide pro remedio tetigit, moxque febris ab eo recessit. Alter vero, qui dentium dolore torquebatur, maxillam peplo, quasi cervicali imposuit, sicque dolor omnis fugatus est. Multi etiam variis infirmitatibus afflicti, eo die sanitatem recipere meruerunt ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi. Amen.

ANNOTATA.

B

a Interpolator, Veniens etenim eo &c.

b Post obitum maxime, opinor, & in discipulis ejus: nam, licet puer a S. Columbano benedictionem acceperit Andoënus, illum maturatione numquam videre potuit, ut ex chronotaxi utriusque Vita colligere poterit studiosus lector.

c Non abbas, sed cellerarius, qui omni congregationi sit sicut pater, inquit S. Benedictus Regulæ cap. xxxi. Observatio est Mabillonii.

d Interpolator addit, totum.

e Idem, porrigere.

f Ita apographum nostrum. In editionibus Mabillonii & Chiffletii, nonaginta & octo, quod congruit cum sequentibus, ita ut vox octo videatur excidisse ex Ms. nostro. At tanta aetate Sanctus numquam fuit, ut probatum est in Commentario num. 21.

g Addit interpolator sequentia: O admirabilem Virum & omni laude dignissimum! cujus in corde Christus cella secreta referans, Athletæ suo nobili magnum ostendit miraculum, cui ante biennium suum denuntiavit transitum. Merito ab omnibus veneratur, quem Dominus tanto miraculo fecit insignem.

C

h Idem addit, media.

i Rursum hic inserit, beatus Agilus . . . centenarius. Jam monui centenarium non fuisse.

k Addit idem, quod est in honore.

l Nescio, an multum fidei debeatur visionibus, quae hujusmodi erroribus vestiuntur: quod de precedente mortis revelatione etiam dici potest.

m Id est feretrum, forte à paufando sic dictum, inquit Mabillonius. Significatio vocis recte assignata videtur; at etymon incertum.

Augusti Tomus VI.

MIRACULA

Auctoribus diversis anonymis

Ex Ms. Resbacensi, collato cum editione Mabillonii

LIBER PRIMUS.

Complectens ea, quae seculo XI facta sunt.

P R A E F A T I O.

Miracula, quae nostris temporibus Dei benignitas ad laudem sancti Agili, populo teste, operari dignata est, scribenda suscepi: optimum fore ratus, rem tam celebrem posteritati dare. Neque inficitiae arguendus sum, eo quod majora viribus aggrediar: urget enim fratrum devota praecipio: quorum voluntati vel in hoc potissimum contraire, illicitum puto. Sed & si quis movetur rusticitate sermonis, quam a minimè vitare studui: audiat quia regnum Dei non est in fermone, sed in virtute, neque apud homines bonos interesse, utrum vina vase aureo an ligneo propinentur. Quaedam igitur eorum simpliciter exequendo (neque enim omnia narrare mearum virium est) hinc sumam narrationis exordium.

E

Excusat auctor styli simplicitatem.

ANNOTATIO.

a Addit editio Mabillonii: Solæcisimorumque inconcinnitatibus, quas &c.

CAPUT I.

Corpus Sancti in supplicatione immobile, donec ablata restituantur: varii febris liberati: cantus caelestis auditus.

F

Spem nostram à praesentium rerum volubilitate ad perennem vitae stabilitatem transferre nos Dominus admonet & suorum institutione mandatorum, & exemplis Sanctorum, ut eorum confortes mereamur esse praemiorum. Nec enim hujus vitae fragilis & deciduae delectationibus (quae nullae * sunt) debemus implicari, cum simus filii Dei: sed memores generis (quia sunt primordia nobis à genitore Deo, cujus esse * scimus imago) accelerare, ut ei fidei pietate jungamur. Hac fide Patri misericordiarum ritè copulamur: si mundanis operibus mortificati, per bonorum operum exhibitionem hostia viva Deo facti fuerimus. Verum quoniam in hanc voraginem impietatis humana decidit natura, ut in multis a sola vexatio intellectum det auditui: Deus,

Docet Deum ex misericordia flagellis etiam corrigere delinquentes; * Mabil. mille * Mab. fore

E e e e 2

cujus

A. ANO-
NYMO.

cujus misericordiâ plena est terra, consulit filiis suis etiam flagellis, quia corrigi nolunt beneficiis.

Intentare minas, monstrare videtur & iras :
Ut per præsentis ostensa pericla furoris,

Liberet à stygiis clemens patientia flammis *b*.

cùm enim
ob prodigia
in aëre visa

3 Habemus hujus *c* pietatis exemplum nostris penè temporibus declaratum. Roberto *d* apud Merovingiam, quæ alio nomine dicitur Francia, tenente jus regium, post mille à passione Domini volumina annorum. Ipso milenario impleto anno, cum peracta quadragesimali observatione, sanctæ Parasceves *e* dies advenisset, visæ sunt multis per loca multa in aëre igneæ acies, prodigioso visu corda se intuentium perterrentes. Ex templo fama (malum, quo non aliud velocius ullum mobilitate viget) multorum percussit aures. Cui quot sunt plumæ, dicuntur & infore linguæ. Quem malorum prospectum ut didicit Ragenardus *f* vir prudentissimus tunc temporis hujus cœnobii abbas, accita Ermingarde abbatissa Jotrensi *g*, de tam horrida visione tractat eum ea, & ut quæ timebant evaderent pericula, communi consilio, humiliari sub potenti manu Dei hortatur, & jejunii diem determinat.

solemnis est
sæc suppli-
catio,

4 Determinato die conveniunt processiones Resbacensis & Jotrensis monasterii in locum, qui ob insignia virtutis Dei ex tunc Crux sancti Agili *b* meruit appellari, confluenta catervatim maxima non ignobilis vulgi multitudine. Cœperunt igitur septem psalmodiarum pœnitentialium melodiam cum Sanctorum nominibus insonare.

Cum subito eripiunt nubes cælumque diemque, Fulgura crebra micant, lapidosa grandine mixta, Pallidus atque timor regnat sub imagine mortis. Cum nox atra media die densissimas quaquaversum *i* diffudisset tenebras, omnesque subitam præstolarentur mortem, jussu abbatis, & sapientum à quodam viro, apprime litteris liberalibus imbuto, verbum fit ad populum, ut & terrore præsentium commotionum admoniti, suorum pœnitentiam agerent commissorum.

quidam
Sancti cor-
pus tollere
non potuit,
donec abla-
ta restituere-
ret :
* Mab.
præpositus

5 Soluta concione, cum Sanctorum, quas detulerunt, reliquias in sua quique vellet reportare, Rogerus Jotrensis loci præfectus *, S. Agili (cujus rerum perceptor erat) loculum voluit levare, & cui injuriam fecerat, suis humeris portare.

Non patitur Sanctus hostis cervice levari :

Sed veluti pelagi rupes immota resistit.

Pro pede lingua gemit, premitur si pondere molis.

Nonne suis Agilus sic præstat commoda fan-
ctus *k* ?

Quid faceret, quò se verteret, Rogerus nesciebat : donec illi plebs suæ avaritiæ immanitatem ad animum revocat, quia scilicet sibi tenens adjacentes mansiones Veimlio *l* S. Agilo abstulerat. Ille ut vir moderatissimus culpam agnovit, omnia Sancto reddidit, atque ita demum Sancti glebam tam leniter levavit, ut non ipse illum portare, sed ab eo putaretur portari.

varii febr-
bus libera-
ti :

* Mab. Fi-
noldus

6 Cùmque omnes jubilosis laudibus tripudiant, ne quid Sancti gloriæ deesset, etiam infirmorum per ejus meritum Deus operatur sanationes, & maximè ardentium extinguit ignes. Ex ipsis ab incendio liberatus fuit Frinoldus *, Duensis *m* villæ incola, & Wisfmannus quidam de sancta Halda. Quem dum presbyter liberatum vellet in sua referre : ut ad sylvam venit, iterum cœpit ardere. Relatus ad gloriosi Agili basilicam, meruit extinctionem : sed tentans domum

repedare, denudò incurrit arsonem. Tertio igitur cruciatus adustione, tertio liberatus est. Hoc videns pater delegavit eum sancto loco, dum ad viveret, Terviturum : qui donec diem clausit extremum, promissum devotus solvit obsequium.

7 Et quia semel cœpimus *n*, referemus quomodo Solio *o* hujus loci abbas supra se raptus, spiritualis vocis meruit esse auditor. Solitus erat gallicinii horam, penè omni nocte furtivas quærens orationes, prævenire *p*, stans jugiter secundum prophetam, in specula Domini pro grege sibi commisso. Dum ergo huic laudabili & Deo placitæ fraudi insisteret, carnis suæ claustra transgressus, mentis acumine audit cælestes concentus, carmina, laudes, laudes spirituum Domino præconia dantùm. Hymnizant læti, fit summo gloria Patri, cum genito Verbo parili cum Flamine sancto. Sonum quidem audiebat vocum, delectabaturque suavitate melodiæ, sed excepto hymno, quem diximus, nihil poterat intelligere.

8 Ipsa nox tenebris obscurabatur mundum nigerrimo peplo velantibus ; micabat B. Amandi meritis radiantibus, quia eadem nocte erat anniversarius natalis, quo defunctus terris, & natus est in cælis. Cùm autem idem sanctissimus præful hujus loci consecrator claruisset, miro *q* valde, cur non festivo officio ejus natalem recolerint veteres, & tres solum suo propemodum pastori recitandas sanxerint lectiones ? Verùm prædictus abbas hujus theoriæ cùm meruisset esse visor : accitæ congregationi rei feriem pandit ; & ut deinceps ejusdem sui protectoris natalem festivè solennizarent, commonefacit. Monachus cœtus, plaudens ad talia lætus, mente Creatorem benedicit cuncta regentem : & rogat, ut fiat res, de quâ pastor agebat. Sanxerunt igitur indelebili consuetudine observari, sicut alias festivitates XII lectionum *r* à successoribus nostris. Ita jure hoc adscribitur sanctissimo Agilo, dilectissimo nutritori nostro, qui tali hortatu dignatus est commovere suos servulos, ut debitum honorem amatissimo impenderent semper Amando.

D

audito so-
lemni cantu
in festivitae
S. A-
mandi,

n

o

p

illa magis
solemniter
celebranda
decernitur.

E

q

A N N O T A T A.

a Mabillonius pro vocibus in multis edidit tantum.

b Eiusdem editio addit hunc versiculum :

Et reddat vitæ, quos non vult morte perire.

c Additur rursus in illa editione, incogitabilis.

d De anno, quo Robertus, qui & Rodbertus & Rotbertus sæpe vocatur, patri suo Hugoni Capeto successit in regnum, deque anno ejusdem emortuali, non omnino quidem consentiunt scriptores : at constat, eum patri successisse ante annum 1000, & vixisse post 1030. Merovingia à regibus Merovingis seu prima stirpis, hic vocatur Francia, quod nomen tamen est varius.

e Mabillonius, sancti Parasceve, id est, crucifixionis Christi dies &c.

f Notat Mabillonius etiam legi, Rainardus. Toussanus de Plessis in Historia ecclesie Meldensis pag. 603 inter Resbacenses abbates recenset hunc Ragenardum, uti & pag. 590 Ermingardem inter abbatissas Jotrenses ; sed de illis non novit plura quam hic narrantur.

g Mabillonius, Jotrensi loco præfidente.

h Eodem in loco ob facti memoriam ad hunc usque diem Crux, S. Agili dicta, cernitur, ait Mabillonius.

i In editione Mabillonii additur, victrix.

k Post

A *k* Post hæc apud Mabillonium inseruntur sequentia : Ipse pro nobis apud Deum quodammodo linguæ officium obtinet , & sua sancta intercessione nostræ terrenitatis , qui quasi ejus sumus pedes , sordes diluit ac delet.

l Ita videtur habere Ms. , sed vox ambiguit scripta , ita ut posset etiam esse Venulio. Mabillonius habet , Ventulio.

m Vicus est in vicinia Resbaci , vulgò Douë dictus.

n Mabillonius , ingressi sumus.

o Audi observationem Mabillonii : In Necrologio Resbacensi iv Id. Julii Solion abbas pater monachorum obiisse dicitur. Videtur successor fuisse Ragenardi antè memorati.

p Inseruntur hæc apud Mabillonium , & ut eum Dominus à nuptiis rediens , quasi bonum servum vigilantem inveniret , ejus Majestatem profusis lacrymis sibi semper conciliare. Reliqua verò sic amplificatur , Stabat secundum Prophetam jugiter totis noctibus super speculam Domini , orans ne adversarius noster diabolus , qui tamquam leo rugiens circuit quærens , quem devoret , laceraret aliquem de grege commisso sibi.

B *q* Forsan , miror. Mabillonii editio , mirari non desino , qua surripiente inertia &c.

r Mabillonius , sicut servabitur in futuris feculis , pro xii lectionum. Post hæc auctor subdidit longam digressionem de translatione SS. Ebrulfi & Ansberti , quam , cum minimè spectet ad Sanctum nostrum , omittendam hic censui , & reservandam suo loco , prout etiam fecit Mabillonius , qui illam narrationem dedit seculo 5 Benedictino pag. 226 & 227.

CAPUT II.

Cæcus visus redditus : energumini liberati.

Cæcus divinitus monetur Resbacum adire ,

a

C

Non solum suos comprovinciales hic Dei Amicus dignatur liberare , sed & exterarum gentium homines , sicut præsentis miraculo comprobatur. Normanniæ regionis Oximentem villam esse audivimus , in qua debebat , mortemque in fronte ferebat : quidam vir cæcus lucis dispendia passus : qui soli præfens ; verum illi sol erat absens. Orbibus obsessis tenebrante caligine noctis , nil sperare miser clara de luce valebat : sed pressus tenebris suspiria longa trahebat , & crebræ lacrymæ suspiria prosequantur. Tandem assiduis lacrymarum ejus & precum Dominus miserens querelis , dormienti per revelationem jussit , ut Resbacense cœnobium peteret , ac S. Agili præsidium imploraret , Landricum monachum , qui tum fortè loci æditus erat , rogaret , & aquam Sanctorum reliquiis infusam cæcis orbibus apponeret *b*.

ubi lotus aquâ , quâ lotæ erant reliquiæ , lumen recipit :

c

d

e

f

10 Hac revelatione lætificatus ille acutum surgit , vicinis somnia pandit , somnia promissæ præfagia certa salutis. Hortantur omnes Resbacis ut citò pergat *c*. Post multarum igitur anfractus viarum , ad locum designatum pervenit , & dicto monacho revelationem narravit *d*. Aqua ergo , quâ Sanctorum reliquias laverat , mox ut oculos ejus lacrymis altariam eorantis tetigit , clarissima lux reddita est , & , qui duce gressum regente venerat , sine duce repatriavit *f*.

11 Vaningo cuidam de loco , qui nuncupatur

Pinnevindus , contigit , sive propter aliquod peculiare commissum , sive propter augendam Sancti gloriam , ut traderetur vexandus sævissimo dæmoni. Parentes ejus primùm allusoriis verbis tentant furentem mitigare , verentes né tam turpi spectaculo populis fabula essent. Sed magis augmentur bacchantis energia monstri : & stringens dentes morsus inferre minatur , qui captivus erat & dæmonis ipse rapina. Si misero panis vescalia grata darentur , & si potus aquæ sævo inferretur in ore : dira beneficii reddebat vulnera dente , insanos risus aliorum fletibus augens.

12 Abforpti ergo parentes tristitiâ , quia aliud consilium invenire non poterant , durissimis constricturn loris , ad sacratissimum corpus adducunt B. Agili. Ubi dum aliquantùm temporis moraretur , cœpit paulatim mentis sanitatem recipere , ita ut etiam ad votum faciendum B. Agilo idoneus videretur. Suadentibus amicis , voto promittit *h* conferre bovem Sancto , vicino pecore quàm multis meliorem. Facto voto , sanitas ei integra rediit , & *i* , quod ille voverat , reddere non distulit. Imo ut proprios lares attingit , bovem ante se minans ad monasterium rediit. Et veniens sacri pronus Pastoris ad aram , Ecce (inquit) Sancte , devoto defero corde hæc mea vota , tuæ quæ devovi pietati ; ut par est grates reddens pro munere tali. Suscipiens igitur thesaurarius bovem , vendidit illum , atque ex pretio ejus , templum cameravit sanctissimum *k*.

13 Henricum quemdam nimis furivus alter dæmon exagitabat , ita ut non solum aliena , sed sua quoque , mordicus videretur dissecare membra *l*. Quidam ergo ex cognatis ejus dixerunt , oportere ligari collum ejus cinctorio *m* proprio , & sic eum perpetualem servum B. Agilo tradi , datis ad præfens quatuor pro capite suo denariis : cujus numeri censum ei , dum adviveret , quotannis solveret. Cunctis id laudantibus , qui torquebatur ad altare B. Petri deducitur , & mastigiali vinculo collo ejus innexo , in famulum S. Agilo adducitur , super altare sacrum capitalitium *n* suum quatuor misit denarios : & , si curaretur , tot omni anno à se vovit solvendo. Non fuit ulla mora , sequitur verbum medicina : in mediis votis , diffugit dæmonis ira , & stat liber homo , quem Sancti gratia curat. Reversus est itaque domum , post Deo redditas laudes , & longo post hæc tempore vivens sanissimus , quod voverat cum summa semper reddidit fidelitate.

14 Sicut votum fideliter reddentibus jure collata permanet sanitas , sic sponfionem non servantes meritò acrior subigit vindicta. Caziaci pagi , qui conterminus est abbatiæ Caziacensi *o* , erat quidam rusticanus , nomine Walgerus , quem , ut postmodum perfidia ejus declaravit , satis justè arripuit dæmon efferus , nec insanam præfentiam suam diu hostis antiquus abscondit , sed in obvios quosque dentibus & unguibus pervasi hominis , ut arrepti solent , fremere cœpit , hianti ore horrifonos intonans sermones , ita ut non humanæ voces , sed ferarum viderentur esse fremores , vel tonitruorum fragores. Parentes furentem B. Agilo præfentaverunt , & reluctantem vexatore , homini extorquent Sancto dationem offerre votivam , spondere quoque , si liberaretur , thesauro ipsius , dum viveret , quatuor denarios quotannis reddere. Vovet , promittit , purgatur , gaudet , abique , pervenit ad villam , tectis succedit avitis.

15 Anno transacto , cum solvere debita voti instaret tempus , meditatur perfidus ille denarios

E e e e 3

votos

A. ANONYMO. energumenus

apud Sancti corpus, facto voto, liberatur,

g

h

i

E

k

uti & alter Sancto in servum obligatus :

l

m

n

F

alius energumenus primùm liberatus ,

o

fracto voto, rursùm à demone corripitur.

A. ANO-
NYMO.

votos Agilo non reddere sancto, omnia mentitus, animoque furente rapaci. Et statim monstro pervasus dæmoniali, pejor quàm fuerat ex gestu fit furiali: vincitur, spumat, & ringit naribus iram. Tanta ergo vastatione coactus, peram sumit, per loca Sanctorum quaquaverfum posita discurrit: Galliam, Italiam, Germaniam circumit, & quæ, fama volante, nominatissima didicerat, loca Sanctorum adit, sancti Petri, sancti Michaëlis p.

p

A N N O T A T A.

a Oximus vel Oximum, vulgò Hiefmes; oppidum est Normannia, à quo nomen accepit pagus Oximensis, vulgò l'Hiefmois.

b Addit editio Mabillonii, & hoc factò optabilissimæ lucis se dona receptorum. Adduntur & alia hinc inde voces.

c Ibidem rursus inseruntur sequentia, ille duci itineris manum dans, Domino supplex lacrymarum flumina fundit. Et licet ignoret Resbacis mœnia vici, fides divina spe callem carpere cœpit.

B

d Hic rursus adduntur hi versiculi: Landricus lætus tali de fame factus, sumit reliquias, supraque fundit aquas, dum miser exorat lacrymisque altaria rorat, ut promissa Deus det sibi propitius.

e Forsan legendum altarium. Vox autem illa haud dubie hic designat basim theca, cui reliquiae erant impositae; sicut eam sumi, probatur in auctiore Cangii Glossario ad vocem altare.

f Post hac sequenti miraculo apud Mabillonium præmittuntur ista: Ne verò à quoquam infelice & perfido possit dubitari super miraculis, quæ recensemus à B. Agilo factis, nomina etiam personarum subinferimus, & unde orti sunt, loca.

g In editione Mabillonii quadam mutata, quadam addita hunc in modum: Durissimis ejus brachia constringunt loris. Et quia patiebatur, nec sentiebat tormenta, ut liberaretur ab hac illum interiùs vastante plaga, ad sacratissimum corpus adducitur B. Agili.

h Ibidem rursus addita sunt ista: Si vinculis enucleari pestis dæmoniacæ mereretur, contribuente hoc Agili meritis Domino, qui regnat in astris. Sequentia etiam paululum mutata.

C

i Rursus hic eadem editio: Et qui vincus nolenisque venerat ad Sancti tumulum, gaudens & liber ab hoste stygio remeant ad propriam domum. Sed recenti & horribili flagello admonitus &c.

k Apud Mabillonium additur hujusmodi transitio ad sequens miraculum: Huic simile miraculum operatus est iste fortissimus Christi Miles, expulso dæmonum, acutissima suæ iustionis cuspi de expellens dæmonem etiam ab Henrico quodam, sicut stili tentabit scribere.

l Addit Mabillonius: Quem dum cognati nimium fœvere viderent, & vim dæmonicam nunquam sedare valerent, consilio accepto, sic de crevere loquendo: Multas virtutes factas audivimus omnes, quis Agilus sanctus solitus curare furentes, impendit miseris solatia magna salutis, notificans meritum, quo fulget in arce polorum. Fuis ergo ad Deum precibus recogitemus, & ipsum, qui mundus corde, qui corpore virgo perennis Agnum prosequitur, quaqua pede virgine pergit, ut mereatur ab hac purgari forde misellus, quem vexat dæmon tam longo tempore iniquus. Astutiores verò eorum &c.

m Mabillonius, corrigià cinctorii proprii. Per corrigiam collo impositam se servos profitebantur, ut monni ad Acta S. Hunegundis, seu tomo 5 Augusti pag. 240.

D

n Per capitalitium designatur census, quem domino suo servus persolvere quotannis debet.

o Caziacum, vulgò Chefy, cœnobium est Ordinis Benedictini ad Matronam fluvium infra Castrum-Theoderici in dicecesi Sueffionica, ut scribit Mabillonius tom. 3 Annalium pag. 38, ubi plura de eo videri possunt. Abbatia vicinus est ejusdem nominis vicus, quem auctor designavit, ut opinor: sed vox ita miserè scripta erat, ut legi commodè non posset.

p Videntur hic aliqua deesse: & totum hoc miraculum abest ab editione Mabillonii, qui multa deinde subjicit ex codice Uticensi, quæ desiderantur in Ms. nostro Resbacensi, prout etiam notat in suo Resbacensi non haberi. Dabimus ea capite sequenti.

C A P U T III.

E

Miracula quadam in Ms. nostro non inventa, sed addita ex editione Mabillonii, qui ea dedit ex codice Uticensi.

Mortalitas erat hominum magna in pago Mirlidunensi a & in pago Pruviniensi, vehementer imminens nullo medicamine convalente. Nam in costis hominum ipsa lues subito obstinatissima sentiebatur, & in crastino, qui patiebatur, moriebatur. Ob hanc causam quærentes refugium quique per diversa loca commanentes, ad hunc locum confugiunt, vigiliis Sabbatorum faciunt, orationibus continuis B. Agili expetunt suffragium. Quid plura? Quicumque veniens cum devotione oravit, patriam incolumis permanens remeavit. Non multo post etiam B. Agili suffragio pestis exstinguitur commotio, quando via arripitur divino quiescente judicio. Ipsa quidem clades per plurima loca sævit fermè à Pascha usque ad festivitatem S. Johannis Baptistæ, &c. b.

Pestis ex-
similia:

a

17 Tempore Roberti c abbatis mulier quædam, Emelina nomine, perturbatione spiritus immundi vexata, dum multorum fere manibus adducitur, in pavimentum sacratum, quo continetur sub terræ latibulo gleba hujus sanctissimi Viri, licet invita, tamen multis nexibus impedita, solotenus recumbens obdormire perurgitur, quousque duarum ferè horarum transacto spatio, somno excita, virtute Sancti propulsato dæmone, quiescere viva est à tantæ infestationis animadversione &c.

emergumenta
liberata:

c

18 Alius quidam tempore Philippi d abbatis à partibus Flandriarum in hanc villam Resbacensem devenit, & sub beneficio cujusdam Ingenuli monachi, ex Dei amore necessaria vitæ sibi administranti, longo in ea tempore mansionem habuit. Sed cum per accessum temporis, æstuantis incendii flammam nullatenus videret refrigerare, B. Agilum adiutorem advocat in tantæ arboris extinctione. Instante itaque hujus Sancti solemni festivitate, consilio prædicti Ingenuli adducitur ante S. Petri altare, admonetur voto proprio

quidam ex
febris resti-
tutus:

d

A proprio seipsum adstringere, quatinus si divina virtus salutem sibi dignetur conferre, deinceps sese servum Dei profiteri non denegat redibitione IV denariorum cujusque anni revolutione. Illi, qui salutis suae causam majora, quam rogaretur, vellet promittere, omnia sese diligenter spondet observatum esse: atque ita caro prius exaestuans per meritum Sancti salubre refrigerium meruit obtinere.

*Balduinus
Flandriae
comes in
expeditione
militari*

*e
f*

19. Illud etiam referre honorificum est de Balduino e Flandrensi comite, qui cum militari usu Philippo regi Francorum utpote palatinus f comes deserviret, ad retundendam superbiam quorundam, qui in partibus Galliae & Burgundiae praefato regi repugnare cupientes, adversus eum fervili ferocitate rebellare contendebant; ad quorum convincendam rebellionem praedictus comes accitus, cum apparatu Flandrensis militiae optima terrae peragrata opida, villasque depopulat, atque truci facie dum lustrat pervia quaeque, concives patres ceu raptat ovilia praedae. Hic itaque cuncta circueundo pessumdans, causam praedandi Resbacum villam devenit: sed divina potentia ferocitatem illius arcens, propria virtute in tali negotio obstaculo sibi voluit adesse. Nam praedictam villam ingressus, dum subtractis rebus, subtractis & habitatoribus, inhabitabilem reperit, castra metari exercitum quiescendi gratiam praecipit.

subita infirmitate correptus, Sancto invocato sanatur:

20. Ipse autem cum sub obtentu expetendae orationis monasterium adiret, conspiciat eminens avem, quae vulgo pavo dicitur, super tegulas monasterii residere, ad cujus peremptionem sibi arcum & sagittam protinus jubet parari. Quod cum factum fuisset, praefato comite in pavonis necem arcu sagittam jacente, illa quidem flamine venti retorta in aliam partem dirigitur, avis autem immobilis permanens nullo terrore concutitur. Comes vero subitaneo morbo percussus protinus humi prostratur, oreque sanguineas spumas emittens, quod divina virtus in se pro pavone vindicet, cunctis ostentui habetur. Eo tamen postmodum, dum B. Agili meritum invocatur, melius habente, funem propriis manibus in collo circumdans, humilis & dejectus progreditur ad altare, proficitur coram Deo & Sanctis ejus graviter se peccasse, de cetero spondet se terram S. Petri ab adversariorum impetu illaefam inviolatamque strenue custodire, insuper & patenam auream decemque caseos, decemque vaccas pro sui facinoris offert abolitione: sicque per virtutem B. Agili plebs Resbacensium defendari meruit ab hostili penitus incursione.

*Hugo abbas
Crispiensis
impetrat*

g

21. Nec illud silentio praetereundum est, quod quidam Hugo abbas monasterii Crispiensis g, monachus autem caenobii Resbacensis, dum ad diem festum B. Agili anni circulo redeunte deveniret, fores monasterii ingressus eundem Patrem infimo cordis interpellat affamine, quatinus, si constaret eum eodem anno de hac vita decedere, neutiquam gratia Sancti permetteret illum ad sua remeare: sed sub cujus ducatus regimine dudum professus fuerat habitum religionis monasticae, illius etiam fretus juvamine Sanctorum in caelestibus perfrui mereretur societate. Quod & factum est.

ut moriatur Resbaci, ac visione recreatur:

22. Nam ipsa die morbo correptus lecto prostratur, quarto postmodum die debitum mortis exsolvere perurgetur: & ut credimus, orationis suae vicem Domino sibi rependente, Elisiis fedibus admiscetur. Qui in ipso mortis articulo constitutus, ab adstantibus sibi diligenter investigare

coepit, utrum visus eorum perceperant, quod sibi tunc temporis, ut ipse dicebat, facillimum erat videre, videlicet novitatem cujusdam visionis praeclearae. Quibus respondentibus nil novum penitus se posse videre, reciprocans ille; Ego, ait, video praeclearos juvenes hac illacque discurrentes, forma decenti compositos, niveaque facie rutilantes. Eo talia prosequente, visus est non longo post tempore in confessione Domini spiritum feliciter exhalare.

A. ANONYMO.

23. Adclia b Blesensis comitissa, mater comitis Theotbaudi, vehementi febrim urebatur ardore. Ad cujus curationem, veluti tantae feminae congruebat, conveniunt medici circumadjacentium provinciarum Galliae & Normanniae, necnon etiam regionis transmarinae. Sed cum nulla eorum arte curari potuisset, jamque praenimia incommoditate mortem sibi comminante desperaret de sua salute, asportari se fecit in oratorium Resbaci: ubi dum sub capsa B. Agili duabus noctibus patrocinium ejus praestolando absque ullius cibi vel potus perceptione pernoctat, occurrente sibi virtute divina ardoris sui sentit inesse refrigeria: & quae prius obtinere non potuit per multorum medicamenta, per B. Agilum postmodum est celeriter confecta. Obtulit autem super altare in honorem sui Creatoris pallium condigni pretii, quod hucusque manet in eodem monasterio, & apponitur praecipuis quibusque festis retro lignum Dominicae Crucis.

comitissa Blesensis febris liberata.

h

E

ANNOTATA.

a Milidunum, nunc frequenter Melodunum, vulgo Melun, & Pruvinum, alias Provinum, vulgo Provins, civitates sunt Briae provinciae satis nota.

b Quae sequuntur ab alio scriptore exarata sunt, ut notat Mabillonius. Idem suspicor de relato jam miraculo.

c Mabillonius sic habet ad hunc locum: Rotberti obitus in Necrologio Resbacensi x Kalend. Febr. collocatur, Philippi vero, qui postea sequitur, xvii Kalend. Junii. Idem tom. 4 Annalium pag. 604 huc respiciens observat ista: Si Rotbertus abbas Philippum praecessit, ut praedicti libri series innuit, alter ejusdem loci abbas Rotbertus post Philippum admittendus est, is scilicet, quem post mortem Walteri Meldensis praefuli episcopum in eadem urbe nominavit Hugo Diensis Romanae Sedis legatus, absque consensu Richerii episcopi, qui ob id Rotbertum excommunicavit. Consecratio illa contigit anno 1082, quam narrat tom. 5 Annalium pag. 184.

F

d Mabillonius tom. 4 Annalium pag. 603 ex tempore Balduini Flandriae comitis, de quo in sequenti miraculo, notat Philippum abbatem fuisse ante annum 1070. Haec aequè ac praecedens ejus observatio locum habet, si haec miracula eo, quo contigerunt, relata sint ordine.

e Duo Balduini Flandriae comites Philippo I Francorum regi fuere contemporanei. Prior Balduinus Insulanus, seu Pius, obiit anno 1067; alter Balduinus Montensis prioris filius triennio post, seu anno 1070, ut tradit Meyerus in Annalibus Flandriae. Uter ex his designetur ab auctore, incertum quidem est; attamen verosimilius apparet, agi de Balduino Insulano, qui Francia regnum administravit, dum minorennis erat Philippus I.

f Titulus hic raro datus legitur comitibus Flandriae. In auctiore Cangii Glossario tom. 2, col. 805

A. ANO-
NYMO.

805 de illo hac habentur : Observandum etiam ex Meyero anno DCCCLXIII, comites Flandriæ interdum sese Comites Francorum & Franciæ inscripserunt. Comitum Palatini titulum Balduino comiti tribuit Willelmus Brito in Philippo.

... Et Balduinus honoris

Jure Palatini clarus proavisque superbus.

Alium locum affert idem Cangius dissertatione 14 ad Foinvillii Historiam, ubi de Arnulpho magno Flandriæ comite dicitur : In genealogiæ linea lectus computatur comes & Palatinus. Accedit hic ipse locus in Glossario etiam adductus. Sed vereor, inquit auctor, ne his locis comites Palatini appellentur, quod Pares Franciæ fuerint, quemadmodum Matthæus Paris ann. MCCCLIX ait, episcopum Noviomensem fuisse comitem Palatinum, & unum de duodecim Paribus Franciæ; aut certe quibus comites regum vassalli.

g De Hugone Crispiensi, seu Crispiacensi abbate hac observat Mabillonius, locum simul exponens : Crispeium in Valefia, vulgò Crespy in Vallois opidulum est, habens monasterium S. Arnulphi martyris nomine insignitum, quod Cluniae subiacet. In Fastis Resbacensibus Hugo abbas, cujus obitus III Non. Septemb. ponitur, non alius ab ipso videtur.

h Audi rursus observationem Mabillonii : Nempe Adela filia Guillelmi nothi Angliæ regis, uxor Stephani cognomento Henrici, qui anno MCI in expeditione Terræ sanctæ ad urbem Romanam (lege Ramam) occisus est, mater verò Theobaldi IV cognomento Magni. Relata toto hoc capite sumpta sunt ex codice Uticensi, ut jam monui. Pro sequenti autem libro ipse etiam Mabillonius non citat nisi codicem Resbacensem.

LIBER SECUNDUS

a Complectens a miracula tempore Briccii abbatis patrata.

CAPUT I.

c Fons S. Agili miraculis celebris : claudus & paralyticus aliique infirmi ibidem sanitate adepti.

Fons Sancti miraculis clarus :

b
c
d

A Nno ab Incarnatione Verbi millesimo centesimo quadragesimo quinto, sanctæ memoriæ domino Manasse b Weldenis urbis antistite, abbate autem Resbacensium domino Briccio c, cœpit beatissimus Agilus ad fontem d, qui ab ipso nomen accepit, rediviva suæ sanctitatis argumenta ostendere. Fons autem ille est, quem (sicut à majoribus accepimus) idem Pater orando prodire è solo fecit, locumque ipsum, dum viveret, amavit, excoluit, miraculis etiam illustravit, quæ narrare poteram, nisi me suscepti oneris necessitas avocaret : sicut autem opinio se habet, miraculorum recens ibi gestorum hoc primum est.

sanatus ibi puer claudus & paralyticus,

2. Puer quidam de Britannia oriundus, quam moderni Angliam vocant, Resbacum devenit, ubi paralyti correptus, sinistri pedis officio privatus est, imò & pube tenus morbus irrepens,

natibus immobiliter calcem affixerat. Pridie ergo Nonas Maias, die Dominica, horâ circiter octavâ, baculis annitens, ad fontem prædictum venit. Cùmque pueris hortantibus (qui fortè con- venerant) læsam corporis partem aquâ perfunderet : nervi strepere, pes à natibus amoveri, poplesque extendi cœpit, cum magna fumi exhalatione. Richardus (id enim puero nomen erat) semianimis erat * : brevi spatio redditus est animo, redditus & salutis e. Ad spectaculum hoc totum Resbacum confluit, & absterfa omni ambiguitate (claudus quippe cunctis notus erat) in eo glorificavit Deum.

3 Facti hujus fama, longè latèque diffusa, multos multis languoribus laborantes ad fontem venire fecit. Inter eos mulier grandis natu, in territorio Resbacensi nata genere haud obscuro, cùm fortè cecidisset, læsa est, nervique, qui manum brachio copulabant, ei miserabiliter dissoluti. Quinquennio vel eo amplius in ea doloris perdurat angustia. Ast ubi ad fontem ventum est, morbusque undâ intinctus, nervorum compaginatio cum pristini vigoris integritate secuta est. Præterea puerulus quadriennis (cui Bernardo vocabulum erat) claudus & mutus ab utero ad fontem perlatus est : ubi lotus (mirabile dictu) sub oculis omnium ire & loqui cœpit. Puella f nihilominus manum suam (quam paralytis ad cubitum reflexerat) cum aliquoties in unda immerfisset, naturalem rectitudinem sospitatemque recepit.

4 Illud quoque recensendum puto, quod circa fœminam de Vezelo g didicimus gestum. Illi superabundans sanguis longo tempore aciem oculorum ademerat. Vovit se venturam ad B. Agilum : vovit & venit, recepitque sanitatem. Sed quia redire voluit, Deo ac B. Agilo nequaquam dignè laudibus perfolutis, ut domum reversa est, recuperatum lumen amisit. Proponit iterum iter ad fontem, pollicens satisfactionem admitti, seque, si lumen recipiat, coram Dominum laudaturam, ancillatumque B. Agilo professuram. Ut primùm ergo ingressa est terram S. Petri Resbacensis, paulatim pupillæ detegi, acies oculorum clarescere, sensimque ac per momenta succrescens, plenè convaluit. Post, ubi ad fontem ventum est, singula, sicut gesta sunt, coram edifferens glorificavit Deum, seque beatissimi Agili ancillam fecit.

5 Bertha de Sanciaco, ægritudinum procellis septennio jactata, totius penè corporis amissionem incurrerat. Audito nomine sacri fontis, perducì se fecit illuc. Res incredibilis, nisi in præsentia populi gesta foret. Ut immerfa est, languorem doloremque vis sacri fontis absterfit : & quam antè dolueramus ire, erigi, manusque movere non posse, postea dolore in contraria mutato, euntem, erectam, manuumque officio donatam mirati sumus.

6 Puella quædam gibbo depressa à nativitate non poterat videre cælum, nec erectos ad sidera tollere vultus. Adit sæpeditum locum, aquis respergitur : dein ad reliquias Sanctorum, quas illuc fratres detulerant, provocatur. Quibus deosculatis, subitò ab omnibus, qui aderant, quasi aliquo desuper urgente, sensim sursum trahi ac cum quodam strepitu spina erigi videbatur. Quid multa ? Quæ cogente gibbi sarcina terram nunquam intueri desierat, tunc primùm æthera libero vidit aspectu.

7 Quid dicam de quodam Lambertho Flandrigena, cui vermibus ingenitè viscera rodebantur ?

D

* Mabil-
ruit

e

item tres
alii :

E

f

caeca visus
bis reddi-
tus,

g

F

paralytica
vires :puella im-
curva gibbo
liberatur,alius ver-
mibus vi-
scera miserè
rodentibus :

A tur? Numquam misero requies, pestis indelinens arcebat fomnos, cibi prohibebat appetitum, de loco denique ad locum instabilem migrare cogebat. Herbæ adhibitæ sine viribus erant. Orbe ferè pererrato, confugit ad suffragia, Patroni nostri ac salubri fonte potatur. Ibi expertus est, quanti meriti S. Agilus haberetur. Vermium multitudo non parvæ longitudinis, capitum cæruleorum, colubri instar corpore variatorum, de ejus ventre processit, isque fuit ad incolumitatem progressus.

Lucis radii supra fontem vis.

8 Verum enimverò quadam nocte, aliqui infirmorum, qui urgente infirmitate, noctem ducebant infomnem, videre inter densas noctis tenebras trina vice super fontem aliquamdiu radios miræ claritatis infundi. Mirabilia sunt hæc, sed mirabilibus mirabiliora succedunt.

A N N O T A T A.

a Titulus huic libro in Ms. præfigitur talis: Item miracula per B. Agilum tempore abbatis Briccii mirabiliter patrata. Post titulum sequetur præfatio, quæ primo miraculorum libro præfixa est, iisdem verbis concepta, ut testatur Belfortius, qui hæc descripsit ex codice, & videri potest apud Mabillonium, qui illam hic repetiit.

b Manasses II Meldensem ecclesiam regere cepit anno 1134, obiitque anno 1157, ait Toussanus du Plessis in Historia ecclesie Meldensis pag. 554.

c Briccius abbas successit Natali, qui, abdicata dignitate abbatiæ, Cluniacum se recepit, ut refert Mabillonius tom. 6 Annalium pag. 189, ubi de eo addit sequentia: Idem Briccius quædam ejus (S. Agili) reliquias dono dedit Henrico Trecentium comiti, qui vicissim aliquot beneficia & prædia monasterio contulit. Abbatem adhuc fuisse anno 1161 affirmat laudatus du Plessis pag. 604. Nec initium tamen nec & finem præfecturæ ejus assignat. In Necrologio Resbacensi legitur, teste Mabillonio, vi Idus Martii Bricciu abbas pater monachorum.

d Audi de fonte Mabillonium: Visitur hodie quoque fons ille uno lapide à monasterio, à fidelibus multum frequentatus: quo in loco exstat oratorium, in quo fons ipse scaturit, B. Agilo seculo XII consecratum, ut ex sequenti cap. vi patet, infra num. 25. Belfortius in annotatis post Vitam descriptam testis accedit, sic scribens: De veritate miraculorum suo more dubitent, qui velint, si pusillæ sint fidei, & qui ambulant in magnis & in mirabilibus super se. Ego quod vidi testor, prædictum scilicet fontem etiamnum magni esse nominis. Cui rei testificandæ (si non fallor) idoneus accedo, utpote ortus Firmitate Galcheri*, quæ Resbaco distat duarum tantum horarum itinere: quique non semel viderim tum monasterium ipsum, tum prædictum fontem paulò remotiorem cum adjacente ecclesia à provincialibus undique confluentibus frequentari: nobilissimum sanè argumentum & evidens, quòd miraculis olim haud dubiè floruerint.

* la Ferté Gaucher

e Addit editio Mabillonii: Fungebatur officio duorum pedum, abjectisque baculis, quorum adminiculo gradiebatur, benedicebat suæ salutis auctorem. Sunt & voces alia mutata, sed quæ alium non faciunt sensum.

f Hoc miraculum omissum apud Mabillonium cum multis sequentibus, & substitutum &c.

g Vicus verosimiliter est Bria vel Campania. Augusti Tomus VI.

At omnes illi vici nequeunt assignari ob mutationem vulgarium nominum.

A. ANONYMO.

C A P U T II.

Alia sanationum beneficia à variis apud prædictum fontem impetrata.

M Atrona quædam, nata Barbonæ, quæ villosa sita est in pago Trecenti, incidit in languorem. Infirmitas longo tempore protrahatur. Horum quæ proficere putabantur nil fuit intentatum*: verum omnia sine profectu erant. In dies enim morbus magis ac magis convalescebat, manus debiles, latera dolore contracta, nates tum cruribus sine sensu, quidquid virium in genibus, quidquid in pedibus, exhaustum, nunquam se in latus aliud declinare valebat. Inter hæc mala mulier bonæ spei virilem gerebat animum, vacabat crebris orationibus, elemosynis insistebat.

Mulier infirma,

* i. e. non tentatum

10 At verò cum quadam die domi sola jaceret: visus est adesse homo ignotus vestibus abjectis, sed reverenda canitie, qui inter cætera eam de infirmitate sua alloquens, sciscitatur an sanari velit, atque: Os porcinum a, quod vulgò curium dicitur, sinistri dumtaxat armi, vora: carnes nihilominus, quæ sequentur os, quando ex armò extrahetur, medicinæ ordo consumere te jubet. Sic age, & optatam salutem invenies. Fæmina incolumitatis avida, acceleravit imperata facere, consumptisque carnibus os fatum diligenter comminuit, mixtâ aquâ devorare conatur. Cum inde aliquantulum haussisset, prædictis incommodis, quibus cruciabatur, accessit tumor uteri adeo immensus, ut jamjamque rumpi cutis protensa putaretur. Trahebant autem jam sera crepuscula noctem.

E quæ diabolica illusionis morbum auferat;

sanatur à pud fontem S. Agili;

11 Illa quidem mortis proximitate pavescata, recurrit ad præces, Jesum obtestatur, Mariam obsecrat, invocat omnes Sanctos, ut sui in hoc articulo recordentur. Dum orat, vox audita est, nusquam tamen auctore vocis apparente. Quibus (ait) uteris, mecum communica. Illa miratur, & dum super auditis hæsitat: hæc eadem infirmitas recurrit auribus suis. Tum ait: Posce in nomine Domini, & dabitur tibi. Signumque crucis sapientis repens, repentinæ lucis radio illustrata est, suspiciensque cernit in fastigio tecti velut teterrimum suum, qui signo crucis edito nusquam comparuit. Animus itaque Testæ (id siquidem femine nomen erat) tam dolore corporis quam fantasmatum illusionibus miserrimè cruciabatur, dolorque per dies singulos ingravescebat. Excitata tandem famâ B. Agili, cujus odor per totam Galliam redolebat, fontem adit, immergitur, ventrisque tumore deposito divina clementia perferuntur, deinde brevi intervallo sospitatis redintegratio subsecuta est.

F

12 Erat & quidam Theodoricus, natus de Mariolo villa, sita in pago Meldensi, cui quoniam pes jam decennio contractus erat, baculi adminiculo utebatur. Sacris lotus laticibus abjecto baculum, geminoque pede innitens ad monasterium venit, & in oculis omnium fratrum, qui ad laudandum pro hoc ipso Deum in chorum convenerant, subsiliens omnibus lacrymas fecit & risum. Eodem die puella simili modo manum

multi alii ibidem sanitatem consecuti;

F f f f

rece-

A. ANONYMO.

recepit. Iterum ipso die mulier quædam tumorem uteri septennio perpessa adeo, ut hydropicam esse jurares, fontem salutiferum esse salutem consecuta cognovit.

alii verb per fontis aquas

13 At verò cum febricitantium, qui ibidem fanati sunt, numerum nequaquam observaverim, illud tamen duxi memoratu dignum, quòd femina Meldensis ad urbem secum sacros latices asportavit. Multi varii sexus inde potestunt, quos febrium anhelarum fatigabant angores. Mira res. Quotquot biberant, ad sospitatem redacti sunt. Siquidem tam femina, quæ aquam detulerat, quàm hi, circa quos hoc miraculum gestum est, Resbacum postea venere, & causas suæ salutis in auribus ecclesiæ ediderunt.

alii portatas:

14 Simili modo Garnerus miles Villenovensibus didicit, quantam medendi vim fontis potio contineret. Vacabat lecto, languorisque tam diuturnitate quàm acerbitate confectus, moveri, ne dicam ire, prohibebatur. De fonte S. Agili spe subnixus sibi potum adferri jubet. Ut bibitum est, nulla temporis intercessio; sed momento eodem aquam & sospitatem excepit. Nec mora: nudis pedibus venit ad fontem, suosque successus fratribus sigillatim enarrat, & ut mira devotione fervebat, proficitur servitute B. Agilo, proficitur & censum duodecim denariorum, quos in ipsa hora exolvens, simili modo se quotannis acturum promisit.

amentis sensus restitutus.

15 Non autem solis corporibus fons ille saluber fuit, verum etiam amentibus noscitur profuisse: sicut in sequentibus indicabitur. Puer quidam, cum in agro fortè pecudes custodiret, casu obdormiit. Dormienti visus est homo adesse proceræ staturæ ac vultus horribilis, cujus aspectu tremefactus, in amentiam versus est. Venitur ad Agilum: Agili nomen à parentibus pueri inelamatur, nec frustra: qui enim amens erat, non multo post mentem recepit.

ANNOTATA.

a Superstitiosum hoc consilium ejus auctorem debuisset suspectum facere mulieri, nisi sanitatis avidior fuisset quàm prudentior. Putavit forsitan divinam esse visionem: sed malo suo didicit in hujusmodi rebus exquirenda esse prudentum consilia.

c

b Villenova, vulgo Ville neuve, notatur in tabulis prope Firmitatem Galcheri tribus ferè leucis à Resbaco. De his omnibus nihil in editione Mabillonii. At sequentia ab eo expressa.

CAPUT III.

Alia rursum beneficia cum brevi apologia miraculorum.

Mulier, cujus frater à rabido lupo morsus obierat,

Quædam femina, Mathildis nomine, quonam modo mente capta, qualiterve patrocinate viro Dei Agilo in naturalem statum redierit, annectere, haud superfluum arbitror, & ut facilius res eluceat, altiore principio repetenda est. Contigit itaque ut lupo à dæmone, aut saltem rabie nescio qua a, obsessus, Briensem pagum lacrymabili grassatione turbaret: privatim ac publice armenta diripere, homines etiam impetere non verebatur b. At verò hoc maximè mi-

a

b

rum, quòd quæcumque dentibus vel leviter atrectasset, mori irremediabiliter cogebantur. Plerique autem vulneratorum, antequam morerentur, insaniebant c. Et ne longius proleatur oratio, fratrem præfatæ mulieris postremò aggrediens fauciat. Cum ille expirasset d exsequiæ hominis, utpote spectabilis tam genere quàm virtute, multis gemitibus & lacrymis peractæ sunt.

17 Mathildis interea vacabat lecto, sed audità morte fratris, infirmitas ei geminata est: cumque sopor languidis artibus obrepisset, vidit sub somni imagine velut fratrem recens defunctum, tegimine lupinæ pellis horribilem. Expergefacta desipuit, dubium utrùm ab exinanitione cerebri (tum enim ægritudine, tum longo jejunio erat confecta) an ex hac visione e istud malum prodierit. Ea demum ad S. Agilum deducta est. O qualis erat, facies pallida, oculi turbulenti, capillus hirsutus, corporis gestus horribilis, os cachinnis ac verbis insulsis perstrepebat. Mulier hujusmodi, cum ad suffragia Sancti nostri diebus aliquot perstitisset, & sensum recepit, & visionem, quam supra retulimus, enarravit, sed his compendiosè digestis, alii miraculo manum imponamus.

18 Villula est vicina Barbonæ f, nomine Blico, cujus accola erat mulier, quæ Mabila nuncupabatur. Ea cum die Sabbathi, imminente jam hespero, legendis herbis interviret, repente lacertum obriguisset sensit. Occupavit quoque dolor acerbissimus humeros, qui ad pectus usque progrediens, mortis imminentiam jam jamque minabatur. Audito tandem, quantis Dominus suum Agilum miraculis insigniret, brachium collo suspensum habens tendit ad fontem. Eloquitur fratribus, qui aderant, infirmitatis suæ causam ac modum; & ait: Postquam hac incommoditate teneri cœpi, mihi fortè quiescenti visus est adesse homo aspectus angelici, qui me blandè alloquens istuc venire jussit recuperandæ gratiæ fanitatis. Ego igitur hoc somnium pondus habere reputans adveni. De cætero S. Agilus fidem pollicitis adhibere dignabitur.

19 Talia dicentem (ut fieri solet) alii arguebant mendacii, alii vera locutam asseriebant, neque enim erat cur fallere vellet. Sed certè veracem fuisse conjicimus, si rei pensemus eventum: nam cum, oratione facta, oblationem, quam sinistra manu gerebat, in dextram transferre vellet (ea autem manu debilis erat) ipso momento cum magno fonitu porrigitur brachium, pulsatur dolor, ac vigor pristinus reparatur, & hæc quidem hoc modo sanata est.

20 Sed interim quorundam vesaniæ occurrere libet: qui in digito Dei nequaquam hoc fieri æstimantes, dæmoniacæ (proh nefas) attribuant potestati: cumque miracula diffiteri nequeant, id solum in causam calumniæ assumunt, quod in agresti fiunt loco, ubi nullus Dei cultus (aiunt) nullæ Sanctorum memoriæ. O prudentiam! Verentur homines sublimi ingenio, ne ad ludibrium mortalium, à faunis, nymphis, fatyris, cæterisque ruris numinibus res geratur. Sed frustra. Nam ut de fabulis taceam, (neque enim falsa induci decet ad argumentum verorum) apud quos historiographorum g legitur, dæmones visum cæcis, mentem amentibus, manus debilibus, gressum claudicantibus restaurasse?

21 Verùm campestris locus nequaquam mihi accusandus videtur, cum plerumque solitudines Dominus miris rebus insignire dignatus sit. Mons h ille, in quo B. Michaëlis memoria maximè celebris

D

c

d

in phrenesim lapsa menti rediit:

e

E alterius, que in somno jussa erat fontem adire, f

debile brachium sanatur:

F

respondet auctor obtruncatoribus

g

miraculorum, que fiebant ad fontem: h

A bris habetur, quamvis non habitaretur, Deo tamen acceptus fuit. Moyſi quoque in deserto *i* divinitus dicitur: Locus, in quo ſtas, terra ſancta eſt. Et quia fontem S. Agili obtrectatores noſtri calumniantur, meminerint Naaman *k* in aquis Jordanis lepram abluiſſe. Sic cæcus, jubente Domino, oculos in Siloë lavit, & vidit. Quid autem diutiùs immoror exemplis, quorum me turba fatigat? Ex iis, quæ dixi, ſatis colligi poteſt, ſi in loco campeſtri, ſi ad fontem, ſi ubi nullus Dei cultus, nullæ Sanctorum memoriæ *l*, Deus ſalutem populi ſui operetur, non eſſe mirandum. Et hæcenus de his. Nunc ad cæpta ſtylum vertamus.

loquela mulieris data,
m
n
B 22 Mulier Maria nomine, de Lotharii regno *m* oriunda, angebatur acerbiffimè, quia nodus grandis in gutture vias vocis obducens, uſum loquendi ademerat. Itum eſt ad ſanctum Jacobum *n*. Ibi femina quiddam divinæ pietatis experta, aliquantulum quidem, parum tamen intelligibiliter, loqui cœpit. Exinde venit ad Agilum. Cùmque ferè muta ibidem triduum age-ret, tertio die, dum balbutiens Agilum nominare nititur, nodus, qui jugulo imminebat, abſcedit; & protinus officium vocis priſtinæ reformatur.

claudo grefſus poſt confeſſionem.
C 23 Ruſticus *o* quidam de villa, cui nomen Ulchiùs, decennali pedum ægritudine laborabat. Si quando ei eundem erat, teſtes infirmitatis baculi vice pedum adhibebantur. Æger iſte, ſuſfragante ter beato Agilo, curandum ſe æſtimans, fontem adit, ſæpiùs inde bibit, ſæpiùs lavit corpus, ſæpiùs iteravit preces: verùm nulla curatio. Tum unus de fratribus ad illum: Vide (ait) ne quid intra conſcientiam lateat, quod non expiarit ſyncera confeſſio. Homo ergo ſeiſum conſulens, confeſtetur ſe nequaquam puræ confeſſionis examine purgatum eſſe. Nec mora: etiam omnia peccata, quorum recordatione mordebatur, profert in lucem. Res memoratu digna. Ipſa horâ languor omnis auſugit, & dum mens curatur, corpus quoque curatum eſt.

ui & puero.
C 24 Puer Rohardus nomine, quem Bolorra villa Sueſſionici territorii curandum miſit B. Agilo, nunc mihi dicendus eſt. Huic pedum tumor dolorque arcuerat inceſſum, & aliquid durum plantis attigiſſe tumentibus, dolorem auxiſſe erat. Eum tamen ardor incolumitatis ad fontem venire jubet. Itur quoquomodo baculis vix firman-tibus iter. Modicum viæ actum erat, manus fatigatæ impotes baculos ultrâ ferre, pedesque ampliùs tumentes ad faciendâ veſtigia penitus inertes erant. Humi ergo proſtratus, cubitis ac genibus nitens, aliquatenus procedebat. Inſtitores quadrupedanti obviant: & agnitâ viæ cauſâ, devotionem mirati, vehiculum alimenta-que impendunt. Hoc modo tandem ad optatum locum pervenitur. Vix unius diei morâ ad fontem peractâ, puer, pedum tumore ac dolore ſuppreſſo, propriis contentum pedibus ſe ire miratus eſt.

A N N O T A T A.

a Hæ voces, aut ſaltem rabie neſcio qua, deſiderantur apud Mabillonium. Adjungi tamen debent, cùm magis veriſimile ſit lupum fuiſſe rabidum, quàm obſeſſum à demone.

b Addit editio Mabillonii, Id ei audaciæ viſ inſtigantis dæmonis conferebat. Verùm rectius hæc abſunt à Ms. noſtro ob rationem mox datam.

c Illa adeo miranda non ſunt, cùm vulgo Auguſti Tomus VI.

notum ſit, morſos à cane rabido ad inſaniam immedicabilem paſſim redigi.

d Hiſce tribus verbis ſequentia ſubſtituuntur apud Mabillonium: Prò dolor! Non evaſit commune malum eorum, qui à lupo vulnera acceperant, ſed morbo correptus miſerabiliter expiravit.

e Equè dubium apparet, an vera illa fuerit viſio, an potiùs ægra & de fratris infortunio dolentis ſomnium.

f Barbonam ſuprà adſcripſit pago Treceſi.

g Additur apud Mabillonium, veterum ſeu modernorum.

h Garganum Apulia montem indicat, apparitione & cultu S. Michaelis celebrem.

i Prope montem Horeb in Arabia. Factum refertur cap. 3 Exodi.

k Vide hanc hiftoriam lib. 4 Regum cap. 5: ſequentem verò Joan. cap. 9.

l Nulla ibi erant Sanctorum memoria ſeu eccleſie, quia hæc fiebant ante conditum ibidem oratorium, de quo infra.

m Lotharii regnum à Lothario rege, Lotharii imperatoris filio, nomen accepit, indeque dicta hodierna Lotharingia, qua iſtius regni pars erat. Quàm longè Lotharii regnum ſe extendere intra Rhenum maximè & Moſam uſque ad oceanum Britannicum, fuſius docet Valeſius in Notitia Galliarum pag. 284 & 285.

n Vel Compoſtellam, vel ad quamdam aliam S. Jacobi eccleſiam minus diſſitam.

o Hoc, uti & ſequens miraculum, rursus omiſſum apud Mabillonium.

C A P U T I V.

Duarum meretricum converſio:
alia beneficia.

J Am exigente materiæ textu, duarum meretricum Aalidis ſcilicet & Emelinæ converſionem modumque converſionis eloqui libet: quarum prior Cantameolæ *a*, altera Colomarii * nata fuit. Imminente igitur die, quo primùm ad templum, quod ad fontem B. Agili conſtruebatur, Miſſarum ſolemnia agenda erant, hoc eſt, iv Calendas Auguſtas: præcedente nocte, inter reliquam populi multitudinem venit & Aalidis corde & habitu meretricio, neque enim, ut ipſa poſtea prædicante didicimus, eam ad ſanctum locum devotio trahebat, ſed impurus quærendi lenonis affectus. Dumque hęc & illic amatorem lubricis auſpicatur obtutibus, repentina oboritur ægritudo, quæ paulatim tantum accepit virium, ut penè etiam ſermonem adimeret. Fratres, qui aderant, perſuadent, reatus confiteri, abrenunciare proſtibus, mores corrigere. Miſera nutibus & verbis, quibus poterat, aſſentiebatur. Vertitur interea polus, & vergente lucifero languet hyperboreus glacialis portitor urfæ. Subitò nares, os, & aures mulieris rivi ſanguinis inundant, & ſic iſta mulier meritis beatiffimi Agili reſtituta eſt ſanitati *b*.

26 Quædam puella, quæ nuper dæmonis efca fuerat effecta, de villa, quæ dicitur Mons, non ſuâ, ſed alterius fide, eſt potiùs ejeçta quàm egreſſa, & cum diligenti parentum cuſtodia, velut animal ſilveſtre ligata, funibus ad ſæpe factum fontem adducitur. (O fons deſiderabilis, potando dulcis & currendo agilis, verè ab illo

Converſio duarum meretricum:
a
** forte*
Coulomiers ad Mucram.

F

b
energumena ſævo dæmonio liberata

A. ANO-
NYMO.

vivo Fonte es sanctificatus, quem B. Agilus, dum advixit, suo in corpore jugiter portavit.) Et quid plura? Postquam à suis parentibus, in ipsius Sancti ecclesia sub trina noctium excubatione est vigilatum & oratum, mane facta illa limpidissimâ aquâ lavatur, potatur, & confestim ipsa sibi incolumis redditur.

summo o-
mnium gau-
dio:

27 Fratres, (sicut à summo doctorum Doctore didicimus) hoc genus dæmoniorum, non nisi in oratione & jejuniis ejicitur. Sed quoniam brevitate gaudent moderni, studeamus nunc sub silentio dulciter contemplari, quàm bene jejunavit noster Agilus & oravit, qui hoc à Domino in ævum promeruit. Denique in majori ecclesia, hoc idem fratribus nuntiatur, qui statim exoccupatis manibus in chorum conveniunt, simulque cum thurubilis odoriferis clara luminaria accendunt, pulsatis omnibus signis, laudes Salvatori debitas cum lacrymis reddunt. Tunc illa clero & populo fit prævia, quæ antea totius plebis objectio fuerat, sicque ore promens jubilos accurrit, & ante altare Protectoris sui se ipsam devotè prosternit. Tua sunt hæc, bone Jesu, qui talibus nostras propassiones coherces, ne in passiones vertantur.

B
adolescens
paralyticus
sanatur

28 Permodico deinde temporis spatio peracto, ecce quidam adolescentulus duarum obsequio feminarum illuc defertur, cujus extremam corporis medietatem paralyticus dudum damnaverat, qui juxta pontem Resbaci hospitabatur, & de rebus cœnobii, ut pietas exigit, sustentabatur. Hic quia de familia sancti Petri natus, penè cunctis Resbacensibus satis cognitus erat, hujus patrem & matrem & ego novi. Eodem tempore propter hyemem sic inasperato, ut plus de algore pauperi isti quàm de infirmitate curandum videretur, dominus Joannes noster monachus ipsius loci custos habebatur, cujus fidem pia opera satis commendabilem reddunt. Nec mora: pauperem exutum pannis propriis sumpsit in ulnis, & ad ipsius fontis balneum secum tulit lavandum. Et cum ab ipso ibidem tertio mergeretur, à quadam insulsa muliere taliter affatus est: Venerande senex, in vanum laboras, impossibile enim est ut ulterius pergere queat. Cujus verba pro nihilo duceas, ac, si non voce, tamen fide proclamans, Omnia possibilia sunt apud Deum, illico quem debilem merferat, simillimum mortuo retraxit, & ad sui patroni Agili asyllum confugiens ante ipsius altare semivivum projecit.

C
miro cum
populi ap-
plausu.c
* Mab. fir-
mus

29 O magnæ virtutis miraculum & apostolicis comparandum! Postquam in oratione monachus paululum substitisset, & infirmum pristino calori redditum sensisset, apprehensâ ejus dextrâ, sic ait: Surge in nomine Domini, & in honore B. Agili. Qui surgens c firmiter stetit & firmius * ambulare per ecclesiam cœpit. Et quoniam insolita res d minimè latere potuit, volans fama facti contiguos incolas advocavit. Dies quippe Dominica erat & abbatiales campanæ longè latèque resonabant. Innumeri igitur utriusque sexus convenerunt, & eo præeunte ad monasterium properarunt, hæc & his similia concinentes, & ad invicem conferentes: Agile magne pater, tu es princeps & episcopus noster, tibi enim gloriosus rex Dagobertus e sæcularem potestatem in nobis tradidit, & imperio regni dignitatis, ne à quolibet temerario abrumpatur, corroboravit. Tibi quoque S. Faro f Meldensis antistes regimen suæ dignitatis in adjacentibus ecclesiæ tuæ parochiis concessit, &, quod ma-

jus est, S. Martinus g Romanorum Sedis pontifex summus utrumque cum obtestatione & anathematis innodatione h confirmavit. Eamus igitur, curramus, & Domino nostro tam clerus quàm populus pro his omnibus devotas laudes reddamus. Ipse enim animarum & corporum noster est medicus: ipse nobis omnibus omnia factus. Et cum simplex turba hoc profiteretur: quid nobis agendum erat, qui in capite stare videbamur. Nihil tandem consultius invenire potuimus, quàm nostra & eorum vota B. Mariæ & suæ Virginitatis imitatori Agilo commendare, ut eorum interventu divinæ Majestati acceptabilia efficerentur i.

D
g
h

i

A N N O T A T A.

a Mabillonius, Cantamerle. At hic locus satis certò assignari non potest.

b Sanitati corporis & anima, ut antea insinuavit. Verùm & Emelina conversionem ibi se narraturum dixit, de qua nec in Ms. quidpiam invenitur, nec apud Mabillonium, ita ut hinc suspicari liceat excidisse quadam miracula.

c Additur apud Mabillonium, & consolidatis balibus.

d Apud Mabillonium, res in sole facta.

e Pro hisce consule diploma Dagoberti apud Mabillonium tom. 1 Annalium pag. 687.

f Audi observationem Mabillonii ad hunc locum: Fulcoius subdiaconus Meldensis in S. Faronis Vita, quam rogatu Gaufridi abbatis S. Crucis metricè composuit, postquam miraculum de reparato altaris lapide scripsit, immunitatis Resbacensis meminit his verbis:

Hæc sanctus pastor cernens miracula Faro, Libertate locum nota donavit in ævum, Regis item Papæ confirmans conditione.

g Hand dubiè S. Martinum I designat, qui ad pontificatum promotus anno 649, martyr obiit anno 655, ut vult Pagius.

h Additur apud Mabillonium, liberalissimo privilegio.

i Hic desinit editio Mabillonii, addit tamen &c.

E

F

C A P U T V.

Reliqua beneficia apud fontem
Sancti impetrata.

VERùm quoniam B. Agili memoria devotior devotiores reddidit: congruum mihi videtur de ejus insignibus miraculis adhuc aliquid memorare. Primum quidem negligentes, & quæ apud nos facta sunt, nauseantes monebo ut timeant, quia si in Sodomis facta fuissent, etiam illos emendare & corrigere forsan potuissent. Quadam die Dominica, dum eximia Chananeæ fides in ecclesia recitaretur, fide ipsius Sancti & obtentu unus ex fervulis ejus hoc modo sanatus est. Quidam filius Petri de Bollevillare illic advenerat, qui unicam manum & ad omnia inutilem longo tempore gerebat, cumque ipsam in aquam salutiferam aliquantulum lavaret, subito naturalis vigor rediit, & velut virga manuflexa & statim dimissa ad pristinum statum resiliit. Hoc idem consueto more celebramus, excepto quòd cujusdam negligentia, choro psallentium sanatus minimè interfuit.

Manus pa-
ralytica vi-
gori resti-
tuitur:

A
paralyticus
alter aquâ
fontis ablu-
tus

31 Scire volentibus paucis intimavimus, quibus virtutibus fons B. Agili in illa hyeme æstua- ret. Nunc paucioribus designabimus, quibus in- sequenti vere floruit. Multa tamen præmittimus, quia ad majora & recentiora properamus. Nam, qui caput, aurium, dentium, viscerum, aliorumque membrorum incommoditates, hujus aquæ aspersione medicatas, describere stude- ret, prius ei tempus quàm copia dicendi de- ficeret. Prænotato siquidem tempore tantò fre- quentiora signa de talibus facta sunt, quantò in ipso homines abundantius infirmantur. Audiens hujusmodi famam quædam pauperula de Villare *, quæ, ut vicini asserunt, diu in viduali castita- te manserat, septimo die Paschæ hac parte di- rexit iter pro miseris suis rogatura. Erat enim pupillorum quinque parens, quorum primogeni- tus ita omnium membrorum erat impotens, ut limen transgredi vel domi suæ sine adjutorio ne- quiret: hunc nescio quo modo super alium lo- cavit, & cum domesticis suis vigilandi gratiâ huc properantibus adduxit. Cùm pervenissent, videntibus cunctis, qui ad vespertas Sabbathi con- venerant, infirmus sanctificato illo fonte perfun- ditur, & in ecclesiæ parvo cubiculo collocatur.

* Villars

B
mane sanus
reperitur:

32 Tunc mater, cujus animus circa sobo- lem semper idem permanet, ubi lacrymosè per- noctavit, orans & petens, quatenus suis neces- sitatibus Dominus confunderet. Quid amplius cu- ramur? Circa horam Dominicæ Resurrectionis juvenis se sanum reperit, matre tamen adhuc ignorante. Cumque dies illuceret, & peregrini vociferantes sæpius dicerent: Deus adjuva, Deus adjuva. Eamus, recedamus, non est mo- randum amplius, vidua proprios vicinos preca- tur, ut paululum expectarent, & ad reducendum filium auxilium impenderent, & accedens dixit ad eum: Surge, fili, expectant te vicini nostri. Ad quam ille: Dulcissima mater, amodò noli flere, sanus enim factus sum Dei pietate. Quæ respondit: Ergo da honorem Deo, regendo te. Qui mox seipsum induens, & erigens, firmiter stetit. Hæc omnia dominus Joannes diligenter con- sideravit, & volenti baculum arripere dixit: Di- mitte nunc eum, fili, & ad B. Agili altare citò veni. Qui jussu viriliter complens, illudque deof- culans tertio circumvixit, & sic deinceps sanus permansit. Tum verò omnes peregrini contu- entes, & magnificantes Deum, veram B. Agili di- vulgatam famam perhibebant. Planè beatus, qui super egenum & pauperem intellexit, imò adhuc sapienter, dulciter & fortiter intellexit. Igitur sæ- pe fatus custos, capitulo convocato rem ab ini- titio exponit. Unde totâ hebdomadâ vidimus fra- tres in Dei servitio hilariores.

33 Puer quidam annorum circiter quatuor-

decim, Burgundiâ oriundus, cui nomen Gar- nerius erat, apud Resbacum morbo correptus, nervorum in genibus contractionem incurrerat, adeo ut tibiis & calcibus ad nates inflexis, toto fere corpore glomerato, non nisi scabellulis innitendo, per humum reptans, promovere se posset. Et ita per triennium fere se habens, in hospicio pauperum mansitans mendicabat. Hic quorundam, cum quibus degebat, adhortatio- ne commonitus, ad tumbam S. Agili, in beati Joannis Baptistæ ecclesiâ a sitam, pro illius æta- tis sensu, cum bona fide reptando se conferens, genua dolentia atque rigentia ad illam fideliter applicando Dei misericordiam per Sancti suffra- gium implorabat.

A. ANO-
NYMO.
puer, qui
convalescere
cœperat a-
pud tum-
bam Sancti,

a

34 Nec mora: sensit genu dextrum à rigore laxari, & pedem cum tibia aliquantulum exten- di, & exinde, cùm jam morem sibi fecisset il- luc frequenter accedere, cœperunt utraque genua dedolere & laxari, tibiæque protendi, adeo ut post aliquantum temporis ad tumbam, ut so- lebat, accedens, nullo tunc sustentaculo nixus, seque paululum subrigens circa tumbam ter gi- rando deambulaverit. Verumtamen necdum tunc plenè convaluit, nec adhuc sine scabellis nisi per paululum poterat moveri, donec ad ba- silicam & fontem S. Agili (cui loco præcipua in talibus gratia inesse cognoscitur) salubri undâ se provolvens, in majorem membrorum vigorem confortatus est, & sequenti die absque susten- taculo visus est ambulare, maximumque in po- pulo stuporem & gaudium excitavit b.

aquâ fon-
tem integre
sanatur.

E

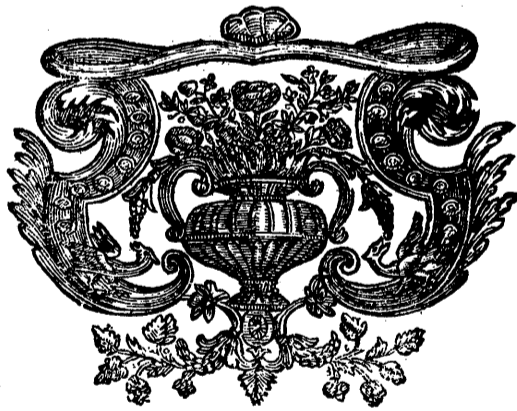
b

A N N O T A T A.

a In ecclesiâ parochiali S. Joannis Baptista primum fuisse sepultum diximus in Commenta- rio num. 3.

b Ex dictis his auctoris num. 31: Multa ta- men præmittimus, quia ad majora & recentiora properamus, post quæ duo tantum referuntur miracula, suspicamus plura ab eodem au- ctore fuisse conscripta, qua incendio monasterii perierint, nisi revera illo multos codices periisse restatur Belfortius in subjunctis notis. Scripta autem fuisse plura miracula ipse ibidem confirmat his verbis: Promiserat mihi unus è Fratribus multa de iis alia lectu digna mittere, tum præ- fertim repentinæ mortis genus & modum cujus- dam viri, qui abbatis secularis præcepto reliquia- rum ipsarum nondum combustarum laminas au- reas & argenteas Parisios deferebat aurifabris di- strahendas. Sed temporum injuria obsticit. Neque ad nos plura pervenerunt, ut finem hic facere co- gamur.

F

DE S. FIACRIO EREMITA CONF.

IN TERRITORIO MELDENSI IN GALLIA

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Celeberrimus Sancti cultus ex frequentia miraculorum ortus.

SECVLO
VII.
Nomen
Sancti in
Fastis,

B

Uamquam S. Fiacrius miraculorum gloriâ inclariuit à seculo saltem nono, indeque veneratio ejus evasit celeberrima, ut videbimus; nulla tamen de eo fit mentio apud martyrologos antiquiores: quod accidisse suspicamur, quia Acta ejus aut scripta necdum erant, aut prorsus erant ignota. Nomen quidem hujus Sancti reperitur in variis codicibus Ussuardinis tum Mss., tum impressis, quemadmodum videre est in Ussuardo Sollerii nostri ad xxx Augusti, & ad III ejusdem mensis, sed illa annuntiationes Ussuardo postea sunt adjecta, nescimus quo tempore. Unam ex iis omnibus accipe. Codex regina Suecia signatus num 428 sic habet: In pago Meldensi, beati Fiacrii confessoris, viri vitæ & miraculis gloriosi. Florarium nostrum Sanctorum Ms., cujus auctor floruit seculo xv, ad eundem diem xxx Augusti, S. Fiacrium memorat his verbis: Item sancti Fiacrii confessoris & heremitæ, ad cujus tumulum quasi continuè fiunt gloriosa miracula. Brevius eo die Martyrologium Romanum: In territorio Meldensi sancti Fiacrii confessoris.

crebra miracula,

C

2. Gloriam Sancti posthumam magis illustrat Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ad dictum diem, ubi, postquam gesta ejus ex mente quorundam recentiorum narraverat, profertur hunc in modum: Innumeris in tumulo claruit miraculis, quæ cum frequentia ad ejus sepulcrum edantur, perpeti devotorum clientum concursu pollet memoria ejus celebris. Nec ibi modò, ubi Deo famulatus est & quievit Vir divinus, fulgent meritorum ejus insignia: quæ etiam, postquam corpus ejus Meldas ad sanctum Pharonem delatum fuit, illic perennia persistunt: sed & in parthenona Hederensi Parisiensis agri, ubi in Dei Genitricis templi cœnobitico sacratio maxilla ejus in decoro liphanochochio, quod imago ejus profert in manibus, condecens cultu asservatur, iisque rutilat gloriosis virtutum coruscationibus, quæ celebrem ibidem illius & memoriam & festivitatis diem reddiderunt; confluentibus undique devotis supplicibus, qui eum benignum sibi suffragatorem interpellantes, ibidem opitulatorem experiuntur. Usti enim hætenus compertum est, si quis tantillum aquæ, in quam immergitur sacrum pignus, morbo quocumque laborat, cum fide infuderit, optatam continuè medelam consequi beati Confessoris virtute: quæ & aqua ipsa, quæ hac benedictione donatur, ad longos annos limpida manet, suavis ac incorrupta.

oratorium
ejus peregrinationum

3. Oratorium, quod Sanctus construxit, & sepultus miraculis illustravit, quod in prioratum Ordinis Benedictini deinde excrevit, describit

Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis sui seculo 2 pag. 600 his verbis: S. Fiacrii cella seu monasterium, tertio fere milliari à civitate Meldica distans, est prioratus monasterio S. Faronis subjectus, à nostris excultus: ubi ob pias fidelium peregrinationes vicus ejusdem Sancti nomine insignitus accrevit. Cultum S. Fiacrii antiquum ibi esse, colligitur ex iis, qua mox subjungit: Locum illum, inquit, à S. Fiacrii ævo paullulum neglectum, & justo monachorum numero destitutum, restituit Adam Faronianus abbas, ut patet ex his ejus litteris anno mcccxiij scriptis. Illas recitat hoc modo: Frater Adam Divina permissione monasterii S. Faronis Ord. S. Benedicti abbas humilis, totusque ejusdem loci conventus devotus, æternam in Christo salutem. Ut in nostro prioratu de S. Fiacrio Meldensis diœcesis Deus & Dominus noster Jesus Christus, sacratissima ejus Genitrix Maria, omnesque Sancti ejus, & præcipuè beatus ille confessor Fiacrius devotius, celebrius, & solemnius honorentur, ibique divinus cultus, quem cordis desiderio desideramus augeri, per nos nostris temporibus augeatur; nos in nostro capitulo congregati, habito super hoc diligenti tractatu, cum deliberatione provida dignum duximus ordinandum, quò deinceps in prioratu nostro prædicto novem monachi, de gremio tamen nostri monasterii, ibidem divinis obsequiis mancipati, & unà cum eis unus conversus & una conversa, qui eorum insistant obsequiis sub habitu regulari, per priorem, qui denarium numerum faciet (quem abbas dicti nostri monasterii de ipsius monasterii gremio instituet & eis præficiet) sub regularibus disciplinis & observantiis nostri Ordinis gubernando continuè resideant, noctu dieque, sicut in nostro monasterio consuetum est fieri, Domino famulantes... Volumus & etiam ordinamus, quòd prior prædictus pro se & aliis personis prædictis ad opus sustentationis ipsorum unà cum antiquis ipsius prioratus redditibus, proventibus & juribus, habeat & possideat & percipiat in futurum omnes & singulas oblationes, quæ prætextu & reverentiâ capitis gloriosi prædicti confessoris & aliàs in ecclesia ipsius Sancti de cetero fient. Veneratio Sancti ab illo tempore magnum haud dubiè incrementum sumpsit, eaque ad nostra usque tempora non interrupta perseveravit.

E

F

4. Certè laudatus Mabillonius tom. I Annalium pag. 344 initio seculi nostri de his scripsit sequentia: Hunc (Fiacrium) laudant Hildegarius in libro de Vita sancti Faronis, ac Fulcoius poëta & subdiaconus Meldensis, atque ambo Meldicam provinciam ejus signis ac miraculis clarificare ac florere testantur. Sanè vix ullus alius etiam

miraculorum gloria insignie.

A etiam nunc celebrior miraculorum patrator in Gallia; vix ullus alius locus amplius frequentatus à peregrinis, qui istuc voti causâ undique confluent, id est, in Briolense ejus oratorium, sancti Fiacrii jam dudum appellatum, tametsi ejus corpus, superiori Calvinistarum furente tempestate, in majorem ecclesiam Meldensem translatum sit, nec umquam inde extorqueri à canonicis potuerit. *Quo autem in morbo opem S. Fiacrii maxime implorent Galli, exponit Mabillonius in Actis loco mox assignato num. 13 his verbis: Quamvis S. Fiacrium in quibusvis morbis patronum invocent, auxiliaremque experiantur Galli; præcipue tamen visco laborantes, quos viscosos appellant, curare consuevit. Hinc affectionem illam vulgari nomine LE FIX DE S. FIACRE, hoc est, VISCUM S. FIACRII nuncupant. Viscus, cancri genus, carnosus partibus adhære solitus, primò quidem calli instar durefcit: postea callus in pus conversus, proximas partes sensim depascitur. Hæc generatim de miraculis Sancti, quorum aliqua narrabuntur inferius.*

B *Ex tanta miraculorum gloria cultus S. Fiacrii longè latè per Galliam diffusus. Varia, inquit laudatus Mabillonius num. 15, ubique locorum in Gallia habet idem Sanctus oratoria, in quibus ob crebra miracula honoratur. Et in Annalibus pag. 344: Multæ ubique Galliarum ecclesiæ & plura oratoria in sancti Fiacrii honorem condita sunt. Hinc Officium de S. Fiacrio, aut commemoratio de eodem, multis Gallia Breviariis ad xxx Augusti est insertum. Verùm, cum in Officiis istis compendio legantur ea, quæ infra edemus pro Actis, nihil attinet quidquam ex illis hic recitare. Læbet tamen atterere rhythmum satis eleganter compositum, in quo exprimentur omnia ferè, quæ de Sancti gestis referuntur. Edidit illum Thomas Messingamus in Florilegio insula Sanctorum pag. 392, ubi de eodem sic præfatur: Videatur & antiqua membrana apud S. Maturinum Trinitarium Parisiis in sacello ejusdem Sancti in tabula ad parietem appensa, in qua legitur eadem prorsus Sequentia, quæ sequitur, & inveniri potest explicata apud Jodocum Clichthoveum in suo Elucidario ecclesiastico.*

C *Deinde sub hoc titulo, Sequentia de sancto Fiacrio confessore, ex ejus Officio ecclesiastico desumpta, rhythmum recitat sed mendis aliquot conspersum. Correctior idem rhythmus habetur in codice nostro Ms., infra memorando, ex quo illum lectorum oculis subjicio:*

Lucernæ novæ speculâ
Illustratur Hibernia,
Coruscant Meldis insula,
Tantæ lucis præsentia.
Illa misit Fiacrium,
Hæc missum habet radium,
Habent commune gaudium,
Hæc Patrem, illa Filium.
Ad vitam solitariam
Suspirans exit patriam,
Faronem Meldis reperit,
Cui suum votum aperit.
Hunc loco solitariò
Locat in solo proprio,
Sic fit Joannis similis,
Cultor deserti sterilis.
Dum locum signat baculo,
Novo nemus miraculo
Tamquam cæsum dejicitur,
Humo non fossâ cingitur.
Sic sancti Viri meritum

Loci dilatat ambitum,
Res innotescit fœminæ,
Accusat * ut de crimine.
Dampnat opus malefici,
Diffamat artem magici,
Præsentandus hic præfidi,
Lassus infedit lapidi.
Lapis cedit nec cæditur,
Petræ fedes inculpatur,
Et * fœminæ nequitia
Petræ major durtiâ:
7 Orat ne loci limina
Immunitis intret fœmina.
Hæc est causa cur fœminæ
Arcentur ejus limine.
Hic miseris refugium,
Infirmis refrigerium,
Peregrinis hospitium,
Spes lapsis, mœstis gaudium.
Vitam arctat jejunio,
Somno brevi, cilicio,
Se dum occultat latebris,
Mundo fit magis celebris.
Virtutum fulget titulis,
Medetur cœcis oculis,
Polypo, fico, calculis,
Febribus, morbis singulis.
Fidentem in Fiacrio
Nulla lædet corruptio,
Pia cujus devotio
Purgat ab omni vitio. Amen.

8 *Hactenus egimus de celebritate S. Fiacrii in Gallia, in qua vivens virtutibus ac defunctus miraculis eluxit. Angli quoque hunc Sanctum in Martyrologiis suis celebrant, & vel maxime Scoti & Hiberni, qui de ejus natalibus inter se contendunt. Martyrologium Anglicanum in prolixo satis elogio inter alia memorat sacellum S. Fiacrio constructum Audomaropoli in Artesia, illudque magno celebrari hominum concursu. David Camerarius & Thomas Dempsterus Scotia sua Sanctum adscribunt, & Eugenii IV Scotia regis dicunt filium. In Breviario Ms. ecclesiæ Aberdonensis in Scotia exstat Officium ejusdem Sancti, ex quo infra adducemus aliqua. In catalogo verò Sanctorum Hibernia, quos multos præ manibus habeo, passim recensetur S. Fiacrius, ut oriundus ex Hibernia. Nicolaus Antoninus O Kenny Missas proprias Sanctorum Hibernorum collegit, ac Parisiis anno 1736 imprimi curavit. Inter has xxx Augusti ponitur Missa S. Fiacrii confessoris, Hybernæ principis, ecclesiæ & diœcesis Meldensis in Gallia patroni generalis.*

9 *Missæ autem illa ante Evangelium continet rhythmum, quo certiora Sancti nostri gesta elegantius, ter exprimentur hunc in modum:*

Nunc festivæ sonent laudes,
Nunc & sacræ plaudant ædes
Celebri Fiacrio.
Subjacentes linquit terras,
In cœlestes fertur oras
Sinu Dei pervio.
Clara quondam stirpe natus,
Res terrenas aspernatus,
Mundi migrat transfuga.
Sed & opes abnegavit,
Et honores conculcavit
Auri manu prodiga.
In secessum dum flagrabat,
Dum in umbras anhelabat,
Excipit hunc Gallia.

AUCTORE
J. S.
* al. recu-
fat

* al. O

quæ nar-
rantur de
Sancti ge-
stis:

E

cultus ejus-
dem Sancti
multis aliis
locis:

F

rhythmus
alius,

Nudis

AUCTORE
J. S.

Nudis quoque ministrantem,
Et ægrotos sublevantem
Suscepit Lutetia.
Ad Faronem venerandum,
Mox se præbens imbuendum,
Tyro Christi properat.
Spem pastoris tunc Alumnus,
Ardens votis Deo plenus,
Gressu gygas properat*.
Illibato fit pudore,
Indefesso fit amore,
Par beatis mentibus.
Fugitivus suos amat,
Sibi durus membra domat
Asperis laboribus.

* forte superat

in quo nar-
rantur so-
lùm gesta
certiora.

* f. recurrit
vel concu-
rit

E

10 O Vir magne, delitescis,
Inter silvas ac splendescis
Jubar admirabile.
Latè nomen illustratur,
Manus tua declaratur,
Jus ineluctabile.
Huc vicina plebs currit*,
Peregrinus huc accurrit
Inhians spectaculo.
Hic colonos edocebas,
Hic curabas, hic pascebas
Vili sub umbraculo.
Numquam vacas, terram fodis,
Cælo gaudes mille modis
Te super assurgere.
Divæ Matri structo templo,
Gentem verbis & exemplo
Sursum mones tendere.
Cæli palma te regali
Tandem Christus immortalis
Cingit diademate.
Sub sepulchro micæ signis,
Morbos fugat vis insignis,
Vires patent redditæ.
O Fiacri, qui latendo,
Qui secessu te profundo,
Sic obscuras fugiendo,
Fac nos mundum spernere:
Junge Christo, quem amasti,
Vitæ leges, quas servasti,
Fac tenere; quam intraisti,
Gloriam perquirere. Amen.

C

§ II. Elevatio Sacri corporis & translationes aliquæ: reliquiæ variis locis in veneratione habitæ.

Corpus S. Fiacrii, quod diu in primo sepulchro mansit.

* id factum anno 1568

Laudatus saepe Mabillonius seculo 2 Actorum pag. 601 illustrat ea, quæ spectant ad reliquias S. Fiacrii, atque ita scribit: Quod attinet ad ejusdem Sancti reliquias, sacrum ejus corpus in proprio oratorio mansit ad annum MDLXII, quo ob Calvinistarum furorem in civitatem Meldas delatum, in majori S. Stephani ecclesia repositum est*: quamvis fidelium concursus locum Sancti vestigiis & conversatione consecratum frequentare non desinit. Verumtamen sacrum corpus non semper ibi fuit immotum, sed elevatum solemniter est anno 1234 per Petrum de Cuisy Meldensem episcopum, separatimque à corpore brachium in agmine supplicantium circumlatum. Erravit Mabillonius, quem & alii secuti sunt, dum episcopum illum nominavit Philippum: at errorem

correxit Toussanus du Plessis in Historia ecclesia Meldensis tom. 1, pag. 234, ubi docet corpus elevatum à Petro episcopo, petente Raynaldo abbate Faroniano ejusque monachis. Res tota colligitur ex litteris laudati Petri episcopi, datis anno 1237, quando summus Pontifex Gregorius IX indulgentias concesserat in die anniversario dictæ translationis. Litteras istas cum insertis Gregorii litteris edidit laudatus du Plessis tom. 2, pag. 133 hunc in modum:

12 P. Dei gratiâ Meldensis episcopus omnibus decanis, presbyteris, & cæteris ecclesiarum prælatis in Meldensi diocesi constitutis salutem in Domino. Noveritis nos indulgentiam domini Papæ de verbo ad verbum diligenter inspexisse sub hac forma: "Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis abbati & conventui, monasterii S. Faronis Meldensis salutem & apostolicam benedictionem. Licet is, de cujus munere venit, ut sibi à fidelibus suis dignè ac laudabiliter serviat, &c. . . Cupientes igitur, ut ecclesia beati Fiacrii, quam ad monasterium vestrum pertinere asseritis, congruis honoribus frequentetur, omnibus verè pœnitentibus & confessis, qui in anniversario translationis corporis ejusdem Sancti & usque ad octavas ipsius dictam ecclesiam venerabiliter vistarint, de omnipotentis Dei misericordia . . . viginti dies, de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Datum Laterani quarto Nonas Decembris, Pontificatus nostri anno decimo." Nos verò qui ab Incarnatione Domini anno MCCXXXIV, die festo S. Trinitatis, corpus gloriosissimi confessoris S. Fiacrii de voluntate & petitione religiosorum virorum abbatis & conventus S. Faronis Meldensis, quibus subest ecclesia dicti Sancti, divino invocato auxilio levavimus, & dicti gloriosissimi Confessoris brachium, in vase honorifico repositum, in pratis subtus villam dicti S. Fiacrii deferri fecimus & ostendi, & ibidem universis Christi fidelibus, qui ad hoc apud dictum locum devotè convenerant, verbum Domini nunciari, & indulgentiam & remissionem suorum eisdem in multa parte, quantum in nobis erat, concessimus peccaminum; de voluntate & assensu dictorum religiosorum abbatis & conventus ordinamus in hunc modum; quòd caput gloriosissimi Confessoris singulis annis anno revoluto in die festo S. Trinitatis ad locum memoratum processionaliter deferatur, & ibidem cunctis astantibus ostendatur. Et nos de omnipotentis Dei misericordia, & B. Mariæ Virginis, & beatorum apostolorum Petri & Pauli, & B. Stephani protomartyris, & omnium Sanctorum meritis & intercessione confisi, licet immeriti, omnibus illis, qui ad dictum locum dicta die S. Trinitatis & usque ad diem octavam translationis ejusdem ad videndum caput dicti gloriosissimi confessoris S. Fiacrii, & ad audiendum verbum divinum piè & devotè cum oblationibus suis convenerint, quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentiis, peccata oblita, vota fracta, si ad ea redierint, offensio-nem patrum & matrum sine manuum injectione, quantum in nobis est, misericorditer relaxamus; & universis vobis mandamus, quatenus omnia præmissa, quotiescumque ex parte prædictorum abbatis & conventus S. Faronis Meldensis fueritis requisiti, in ecclesiis vestris solemniter publicetis. Datum anno Domini MCCXXXVII mense Maio.

13 Pretiosam thecam S. Fiacrii compositam esse post medium seculi xv, colligitur ex apochavidua Petri le Maistre aurifabri, quam profert du

elevatum ac circumlatum anno 1234.

E

F

impositum deinde theca argentea sum corpore S. Chilli, du

A du Plessis tom. 2, pag. 259. Data est illa anno 1468, agnoscinque dicta vidua sibi à monachis, priore & conventu S. Fiacrii solutum esse reliquum ex magna pecunia summa, qua marito suo aurifabro fuerat debita, quod majori ex parte fabricasset arcam S. Fiacrii. Ornatum hujus arca auxit Ludovicus XI Galliarum rex, teste Spondano ad annum 1478 num. 21, ubi sic habet: In Gallia rex Ludovicus . . . sacram corporis S. Fiacrii thecam argento cooperuit. Laudatus saepe Plessius in Historia tom. 1, pag. 319 arcam hanc ejusque ornatum describit latius, & pag. 320 adjungit, Ludovicum de Melun Meldensem episcopum, ubi die vi Junii anni 1479 reliquias S. Fiacrii & S. Chilleni in duabus thecis ligneis separatis transtulerat, utramque thecam ligneam huic uni argenteae imposuisse. Hanc verò instauratam deinde jussu Ludovici XIII, novisque ornamentis decoratam, videbimus infra.

translatum
anno 1568
ad cathedralem
Meldensem:

14 Porro qua de causa pretiosissimum Sancti corpus anno 1568 ad ecclesiam cathedralem fuerit translatum, exponit Plessius pag. 372. Cum diocesis Meldensis multa pateretur a Calvinistis, qui in Sanctorum reliquias immani debacchabantur odio, videbant monachi S. Fiacrii corpus in magno fore periculo, si illud in oratorio ejus relinqueretur extra urbem. Jam anno 1557, xxviii Decembris furto ablatum erat Sancti caput, quod nunquam deinde fuit inventum. Hinc anno 1565, cum novorum motuum urgeret timor, corpus in tugurio quodam absconderunt: idem deinde transtulerunt ad castrum de Villemareuil. Demum, cum canonicus quidam Meldensis persuasisset monachis, corpus nullibi tutius servari posse quam in ipsa ecclesia cathedrali Meldensi, illudque restituendum promitteret, ubi turba essent sedata; sacrum illud depositum canonicis Meldensibus traditum est anno 1568, mense Septembri, ibique in medio chori tantisper locatum, donec parata esset pyramis, cui impositum est supra sacellum S. Blasii post summum altare. Hac Plessius loco assignato & in annotatis pag. 684 ex monumentis diversis, additque mansisse ibidem sacrum corpus, etiam si frequenter illud repetierint Benedictini.

referata se.
pius theca,
& reliquias
aliis date:

15 Anno 1627, xvi Octobris, teste Plessio pag. 684, non vi Octobris, ut habet Mabillonius, Joannes de Belleau Meldensis antistes referavit thecam S. Fiacrii, ex qua protulit reliquiarum portionem Hetruriae duci concessam: qui dux in ditione sua egregium templum S. Fiacrii erexisse dicitur, inquit Mabillonius. Impetratas has reliquias per Mariam de Medicis Francia reginam, aliasque anno 1695 ab illustrissimo Bossuetio concessas magno Etruria duci, observat Plessius pag. 56, docens ecclesiam S. Fiacrii constructam in villa magni ducis, qua Toppaia nominatur. Anno 1637 thecam rursus aperuit laudatus presul Joannes de Belleau, ut vertebra donaret Cardinali Richelieu, eaque occasione modicam particulam impetrarunt Benedictini S. Fiacrii, uti habet Plessius pag. 373. Anno 1643, cum Ludovicus XIII Francorum rex, qui mira pietate venerabatur reliquias S. Fiacrii, supremo decumberet morbo, eidem particulam misit Dominicus Segnier tunc Meldensis episcopus, teste rursus Plessio pag. 373. Rex vero, qui eodem anno defunctus est, testamento legavit duodecim millia nummorum aureorum, ut theca Sancti magnificentiùs exornaretur.

16 Factum id anno 1646, curante episcopo mox laudato, uti intelligimus ex ejusdem littere Augusti Tomus VI.

ris Gallicis apud Plessium tom. 2, pag. 365 & sequentibus. Pauca ex illis compendio accipe. Illustrissimus antistes, accepta memorata pecunia, anno 1646, die 111 Januarii arcam argenteam deauratam ex pyramide, in qua erat collocata, deposuit, assistentibus precipuis personis urbis Meldensis cum ecclesiasticis tum secularibus. Depositam; concinentibus clericis hymnum iste CONFESSOR, transtulit ad sacrarium, ubi viderunt variis locis ruptam esse. Aperta hac arca, extraxit antistes duas thecas minores ligneas, in quarum altera repererunt ossa S. Fiacrii, qua erant pulchra, sana, nitida & sine corruptione, involutaque serico multatio * viridi, substrato mantili candido: in altera verò ossa S. Chilleni eodem modo involuta & incorrupta. Deinde sacre reliquia in alia arca deposita sunt loco tuto, dum arca argentea instauraretur atque ornaretur magnificentissimè. Ubi hac refecta erat & exornata, antistes die Sabbati xxix Septembris, presentibus rursus canonicis & optimatibus, sacra ossa in priorem hanc arcam debita cum veneratione reposuit, institutaque die sequenti per urbem solemnem supplicatione, arcam circumlatam rursus in eadem pyramide deposuit, in qua eam positam fuisse supra diximus. Mansit ibidem in sacello S. Blasii usque ad annum 1723, quo translata est ad aliud ejusdem ecclesie sacellum beatae Virginis sacrum, ut habet Plessius pag. 373.

17 Idem episcopus anno 1649 aliquid reliquiarum donavit monachis S. Fiacrii, qui totum corpus saepe repetierant. Vertebra dorsi esse, ait Mabillonius in Actis tom. 2, pag. 601. Accipe ipsius antistitis ea de re litteras, quas ex tabulario monasterii S. Fiacrii edidit Plessius tom. 2, pag. 375 hunc in modum: Dominicus Segnier, Dei, & sanctae Sedis apostolicae gratia Meldensis episcopus &c. . . Notum facimus & attestamus, nos particulam de corpore S. Fiacrii, in sua pretiosissima & ditissima theca seu capsula in insigni nostra & cathedrali ecclesia Meldensi recondito, ac devotissimè asservato & honorato, extractam & depromptam, nec non capsulam argenteam deauratam, crystallisque ornatam, & per duas figuras angelorum etiam argenteas deauratas deportatam, in qua inclusa est dicta particula, donavisse & concessisse monasterio & ecclesiae S. Fiacrii, Ordinis S. Benedicti, nostrae Meldensis diocesis, ut inibi . . . à Religiosis dicti monasterii, Christi fidelibus, & peregrinis eò undique affluentibus semper colatur, sitque perpetuum memoris nostri animi pignus, ob receptam saepius in gravibus morbis S. Fiacrii meritis salutarem opem. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscripsimus &c. Datum apud sanctum Fiacrium decima tertia mensis Junii, anno Domini mdcxlix. Has reliquias eò solemniter delatas fuisse ab ipso episcopo, comitante supplicantium agmine, testatur Plessius tom. 1, pag. 429.

18 Aliis quoque diversis temporibus concessae fuerunt ejusdem Sancti reliquiae, de quibus pauca subjungo. Jam seculo xv mentum S. Fiacrii erat in ecclesia prioratus Montis Louveti, Ordinis Benedictini, ut fidem facit Joannes Cardinalis & Andegavensis episcopus in litteris, in gratiam monasterii S. Fiacrii anno 1468 datis, editisque à Plessio tom. 2, pag. 259. Quippe, ubi asseruerat corpus servari in ecclesia ipsius S. Fiacrii, hac addit: dempta solum quadam parte capitis ejusdem, videlicet mento, in capella de Monte Louveti, Rothomagensis diocesis. Plessius tom. 1, pag. 373, post varia, qua ex ipso

AUCTORE
J. S.
reliquiae ex
arca extra-
lla, ut illa
magnificen-
tius ornare-
tur, in ea-
que rursus
deposita:

* taffetas

E

vertebra
concessa mo-
nachis S.
Fiacrii,

F

atque alia
Sancti reli-
quia variis
locis serva-
ta.

AUCTORIBUS
J. S.
* Farcimontier

narravimus, hac subdit Gallicè: Demum abbatia S. Faronis (Meldis,) abbatia S. Faræ * (in diocesi Meldensi) aliæque ecclesiæ ex illis (S. Fiacrii reliquiis) aliquid obtinuerunt diversis temporibus. Arnoldus Rayssius in Gazophylacio Belgico pag. 444 Sancti nostri reliquias assignat Planciaco, vico prope Duacum, qui vulgò Planq dicitur. Verba ejus subjungo: Planciaco prope Duacum, commonstrantur notabiles corporis partes sancti Fiacrii confessoris & eremitæ signis & virtutibus clari, qui claruit anno DCL: ad quas fit frequens populi concursus, præcipuè ab iis, qui gravissima hæmorroïde corripuntur. Idem auctor pag. 190 inter sacra pignora, qua habentur Duaci apud Predicadores, recenset reliquias S. Fiacrii eremitæ & confessoris: & pag. 118 inter reliquias abbatia Blangiaccensis, Ordinis Benedictini in Artesia, numerat ossicula sancti confessoris Fiacrii. Non dubito, quin & alia in veneratione sint locis aliis.

B § III. Acta Sancti qualia: referuntur & discutuntur, quæ de eo leguntur apud scriptores recentiores: inquiritur, quo circiter tempore floruerit & obierit Sanctus.

Acta ex codice Ms. edenda,

C Acta S. Fiacrii habemus manuscripta in codice proprio & aliunde transmissa. Verum & auctor illorum est anonymus & adeo ab ætate Sancti videtur fuisse remotus, ut in iis, qua de gestis ejus referuntur, parum auctoritatis esse, libenter agnoscamus. Miracula tamen, qua in Mss. nostris post Vitam narrantur, omnino credibilia sunt, & ex monumentis antiquioribus deprompta videntur, aut à scriptoribus synchronis exarata. Codex noster, qui notatur ✠ Ms. 88, totus est de S. Fiacrio. Prefatio ad Vitam est elogium Sancti bene longum, oratoriè magis quàm historice compositum. Huic subjungitur Vita historice utcumque conscripta, & antiquioris auctoris, quàm sit prefatio, ut ex postremis prefationis verbis facile colligitur. Vita subjunguntur miracula, ac demum Officium & Missa, qua ex hac Sancti Vita sunt composita, aut forsitan ex Actis antiquioribus, ex quibus hac ipsa Vita potuit esse collecta. Quidquid sit, certè hymni Officii & Missa eadem de gestis S. Fiacrii continent, qua referi hac Vita. Congruit etiam hac Vita cum illa, quam edidit Surinus ad xxx Augusti, quamque recudit Mabillonius tom. 2, pag. 599, nisi quod nostra sit prolixior & multo plura contineat miracula, ita ut Suriana hujus appareat compendium. Hanc igitur Vitam, cujus etiam habemus apographum, in quo menda aliquot sunt correctæ, edemus ut ceteris meliorem, eamque conferemus cum Suriana & Mss. jam memorandis.

Acta alia Mss.

20 Alia S. Fiacrii Acta ex Ms. codice Divionensi huc transmisit Chiffletius noster. Vitam hæc continent & miracula partim eadem, qua in nostro sunt Ms., partim diversa, qua Divione in sacello ducis Burgundia patrata sunt. Vitam & miracula ejusdem Sancti transcripsit ipse Papebrochius ex Ms. Domini le Maire, si rectè lego, nam vox ambiguitè scripta est. Hæc due Vita à prima dissentiant maximè in duobus; nimirum quod velint Fiacrium regali Scotorum sanguine

genitum, & discipulos eidem attribuunt in eremo: de quibus mox agemus. Vitæ hæc edere non est necesse: at miracula, qua in illis leguntur narrata, & prætermissa in Ms. nostro, subjungam post miracula ex prima Vita inferius edenda. Nunc progrediemur ad elucidanda ea, qua in gestis S. Fiacrii occurrunt dubia.

21 De ipso Sancti nomine dubitatio aliqua exoritur: varii enim, auctorem secuti Mabillonium, Fefrum nomine proprio vocatum volunt, non Fiacrium, quod nomen non nisi post annum millesimum contendunt Sancto datum. Ratio illorum est, quod Fefrus vocetur ab auctore Vita S. Faronis, quem Hildegarium dicunt Meldensem episcopum, seculi ix scriptorem, & à Fulcoio poeta seculi xi, quorum verba dabimus inferius. Audi Mabillonium pag. 598, ubi adductis Hildegarii verbis hæc subjungit: Hic notanda occurrunt nonnulla. Primum, S. FIACRIUM quondam FEFRUM fuisse vocatum: quo nomine etiam Fulcoius Belvacensis, subdiaconus Meldicensis eum appellat in Vita sancti Faronis seculo xi metricè edita... Nomen FEFRI in FIACRIUM ob vocis prioris asperitatem mutatum putamus, quod in aliis sanctis Hibernicis contigit. Sic S. FRIGORIUS socius Caidoci, qui ambo S. Richarium ad sanctiorem vitam adduxerunt, ob ritum vocis nomen accepit HADRIANUS. Hæc de antiquo Sancti nomine subscripserunt varii, interque eos Plessius, qui pag. 53 affirmat nomine Hibernico Fefrum fuisse dictum, at in Gallia ab octingentis annis Fiacrii nomine innotuisse.

22 Verumtamen non video, cur ob auctoritatem duorum scriptorum, quorum primus Sancto nostro ducentis fere annis posterior est, continuo credere debeamus nomen Sancti nostri Fefrum fuisse, & non Fiacrium, cum alii omnes Fiacrium nominarint. Quippe incredibile videtur, nomen Sancti, qui miraculis diu floruerat & innotuerat, ita univèrsim mutari potuisse apud omnes scriptores, ut prius nomen omnino fuerit abolitum, idemque Sanctus, qui post mortem aliquot seculis Fefrus fuerat nominatus, deinde à Gallis, Scotis, Hibernis, cunctisque demum gentibus Fiacrius vocaretur: atque ita quidem, ut nullus de mutato nomine meminere ante Mabillonium. Accedit, quod Fiacrius nomen sit satis usitatum apud Hibernos, non item Fefrus. Nec rationes Mabillonii magnopere urgent. Quippe quod dicitur de vocis Fefrus duritia, frivolum etiam videtur Plessio, etiamsi ejus opinionem sit secutus. Imò illa mutatio nominis Fefri in Fiacrium contraria est usui Gallorum, qui nomina Sanctorum in idiomate suo non solent longiora facere, sed breviora. Quod adfertur de S. Frigorio, qui nomen accepit HADRIANUS, simile non est: neque enim S. Frigorius ita passim Hadrianus vocatur, ut verum nomen sit abolitum.

23 Hinc magis existimo nomen Fiacrii proprium esse Sancto nostro: sic enim in omnibus antiquis orationibus, hymnis, Officiis & Actis vocatur, uti & in Chronico S. Dionysii infra adducendo. Quod spectat ad nomen Fefri (si illud ex vitio transcribentium ortum non sit, nam in alia Vita S. Faronis apud nos Ms. Fefrus habetur,) suspicor illud exortum ex vulgari Gallorum appellatione, quam duo laudati scriptores forsitan exprimere voluerint Latina terminatione, quod illo tempore vulgare nomen magis esset usitatum. Quidquid sit, idem est Sanctus, qui Fefrus nominatur à duobus scriptoribus memoratis (certè prout editi sunt à Mabillonio) quique ab aliis omni-

D

Aliqui putant Sanctum nostrum proprio nomine Fefrum fuisse dictum,

E

quod nobis apparet minus probabile,

F

& sine sufficienti fundamento assertum.

A omnibus dicitur Fiacrius, uti & prioratus Sancti jam vocabatur S. Fiacrii seculo XI apud Plessinum tom. 2, pag. 15, imò & vicus ibidem exortus.

Patria Sancti vel Scotia vel Hibernia: quid Scoti iradant de ejus natalibus:

24 De patria S. Fiacrii contendunt inter se Scoti & Hiberni, dum utriusque suum esse volunt. Hibernia, qua olim Scotia dicebatur, Fiacrium attribuunt plures scriptores Galli: at fa- teor argumenta mihi ad manum non esse, quibus rem satis certo stabilire possim. Audiamus ta- men, qua de Sancto nostro commemorent aucto- res Scoti. Hector Boethius Scotorum Historia lib. 9, pag. 173 Eugenii IV Scotorum regis filium esse asserit, atque hac de eo scribit: Eugenio in regnum Scotorum successit filius ejus Ferquhar- dus. Tres enim Eugenio fuere liberi virilis sexus, Ferquhardus, Fiacrius, & Donevaldus. Hi à pa- tre sanctissimo episcopo Sodorensi Connano mo- ribus ac literis instituendi traditi, haud undequa- que præceptoris monitis obtemperarunt. Ferqu- hardus ac Donevaldus præfulem & docentem li- teras & recta monentem libentes quidem audire: verum regio tumentes stemmate, tanta ani- mi decoramenta, veluti parùm profutura regnan- tibus, haud ex animo sunt complexi. Fiacrius pontificem saluberrimum & continentiae & parfimoniae exemplar studio imitatus, consilium concepit omnis humani fastigii dimittendi, conce- dendique aliquò, ubi procul ab hominum fre- quentia secum gereret bellum, talique sancto conflictu Christo perpetuò militaret. Joannes Le- stius lib. 4 de Rebus gestis Scotorum in Eugenio IV eadem ferè habet, sed brevius: atque hisce assentiuntur alii passim Scoti. Hiberni autem ut falsa hac rejiciunt. Galli verò, ut Mabillonius, Plessinus, atque etiam Cointius ad annum 652 num. 54, narrant tamquam incerta. Sanè, ut natales Fiacrii, ejusque educatio, sicut referuntur à Boethio, satis apparerent certa, antiquiora alleganda essent instrumenta, cum ne in Actis quidem, qua edituri sumus, de iis quidquam habeatur; sed in illis dicatur nobilibus ortus nata- libus in Hiberniae partibus. Redeamus ad Boe- thium, qui sic prosequitur.

venit Fiacrius Meldas ad S. Faronem:

25 Ergo humili assumpta veste, quò minùs cognosceretur, à patria clam profectus, ubi in Galliam devenit, solitarium quærens locum, à sancto Pharonè Meldensium tunc episcopo, agello, in quo nunc religiosè colitur, est donatus. Constans ea in regione fama est, nefas esse scæ- minam sanctissimi Viri sacellum ingredi: & quæ id aliquando attentaverint, aut oculis privatas, aut actas in amentiam. Hac præcedentibus certiora sunt, & aliunde firmantur. In Vita S. Faronis, sub nomine Hildegarii Meldensis episcopi edita, apud Mabillonium seculo 2 Actorum pag. 618 hac leguntur: Similiter quoque ex gente Scottorum quàm plurimi amore illius (S. Faronis) ad hanc regionem accelerabant. . . . In tan- tum verò pro studio vitæ angelicæ diligendo of- ficiosissimè eos Scottos excolebat, ut etiam he- redes eos de propriis suis rebus faceret: atque ex reliquiis eorum corporum, dum sæcula laben- tia volaverint, ad protectionem nostram eorum meritis hæc clarior provincia fulgebit, ut ex B. Fefri munere miraculorum hæc nostra Meldica claret. At in quodam territorio suo monasterium, quod dicitur BROILUM, situm retinetur, tribus distans millibus ab urbe Meldis, quod accepit ille vir sanctus Fefrus in possessione copiosissima ab antistite Christi Faronè.

26 Accedit Fulcoius poeta apud Mabillonium Augusti Tomus VI.

laudatum pag. 598, sic scribens de S. Faron: :

Heredem Fefrum dedit in quibus esse beatum. Huic Broilum tribuit, qui templum condidit illic.

Hic duxit vitam, vitam finivit ibidem.

Meldica nunc signis floret provincia Fefri.

In Vita S. Faronis, quam in scriniis nostris servamus acceptam ex Ms. monasterii Accincli de his leguntur sequentia: In quibus quidem Scotis in tantum officiosissimus erat (S. Faron,) amo- re eorum religiosæ vitæ, ut etiam hæredes eos de propriis suis rebus faceret; sicut comperimus beatum Fefrum in possessione copiosissima, no- mine Broilum, ab eo honorificè susceptum, in qua monasterium ædificavit; atque in sanctis mo- ribus vitam ducens probabilem, ibidem requie- vit, & miraculis hanc Meldicam provinciam il- lustrat plurimis. In Chronico S. Dionysii, quod inter Rerum Gallicarum scriptores nuperrimè e- didit Martinus Bouquet, Ordinis S. Benedicti presbyter, tom. 3 dicti Operis pag. 279 inter in- cidentia memorantur ad propositum nostrum se- quentia, qua ex antiquo Francorum idiomate La- tine reddo: Tempore istius sancti Faronis venit ex Scotia dominus S. Fiacrius, sanctisque mori- bus adeo se notum fecit domino S. Faroni, ut illi donaret locum, in quo solitarius privatim sanctam duceret vitam. Hic locus nominatur Broi- lum*, qui spectabat ad patrimonium S. Faronis in diocesi Meldensi. Ibi habitavit dominus S. Fiacrius, dum vixit, obiitque ibidem ut confessor tam gloriosè, ut ingens miraculorum copia ad hunc usque diem in terrena hac vita splendeat in memoriam ejus & in testimonium sanctitatis ipsius. Ex his concludimus, nihil ex gestis S. Fiacrii cer- tius esse, quàm venisse eum ad S. Faronem, at- que in loco, quem ab ipso acceperat, piam vi- tam duxisse.

27 Verum non aequè certa sunt, si non pro- priis scilicet, qua Boethius, ubi narraverat Fer- quhardum Scotia regno privatam à subditis, de Fiacrio subjungit hæc in modum: Facto inde confessu de regno administrando, . . . itum est omnium suffragiis in hanc sententiam, ut legati mitterentur in Galliam, qui Fiacrium ad pater- num regnum occupandum in patriam revocarent. Id si nullis suasionibus obtinere ab eo possent: quòd monasticà vità fortè plus æquo delectatus humanum omne aspernaretur fastigium: Clothar- ium regem, qui tunc Francis imperabat, adirent: peterentque, ut ejus autoritate Fiacrius regni hæres in patriam, summi administratoris defectu multis fluctuantem incommodis, remitteretur. Noverant enim fama referente, quàm Deo charus esset Clotharius, quàm sacerdotum ve- nerator, quàm diligens æquitatis ac religionis cul- tor: quàmque regibus republicas ritè admini- strantibus amicus. Legati imperia exequentes, in Meldensem agrum post longa itinera deveniunt, ubi Fiacrius Deo serviebat. Facti igitur certiores, ad sanctissimum Virum loci incolarum o- perà, quòd aspectu venerandi viderentur, ocyus sunt adducti.

28 Fiacrius nunciorum adventus per quietem supernè admonitus, Numen cæleste piis lacrymis obsecravit, ne deliciis, ad quas per solitariam vitam Dei benignitas ipsum admiserat, quoquò- modo frustraretur. Exaudivit Omnipotens depre- cantem, effecitque ut, adventantibus legatis, le- præ infecto simillimus hominum aspectui appare- ret. Nuncii itaque ad Fiacrium venientes, con- spectum virum scèdissimo morbi genere, ut ap- parebat,

AUCTORE

J. S. à quo benig- nè excep- tus loco do- natus ad vivendum solitariè:

E

* le Breire

affirmat Scoti, lega- tos ad Fiac- rium missos ex Scotia,

F

qui regnum ei offerrent:

AUCTORE
J. S.

parebat, laborantem frigidè rogarunt, cuperent ne redire in patriam: ubi nativi alimenti frequentia, potiùs quàm peregrino, opitulante natura, contractam tabem fortassis tandem evaderet: se à Scotorum primoribus ad hoc missos, ut ipsi obtemperantes in iis, quæ cuperet, ad omnia affluenter ministrarent impensas.

illudque à
Sancto re-
pudiatum:

29 Ad ea Fiacrius, magistratum omnem non aliter quàm tetram pestem averfatus: Cernitis (inquit) opinor, ut ultro in privatam abiens vitam, solitarius agere potiùs quàm hominum frequentia delegerim: tamen pla, quam in me cernitis, vitæ potiùs emendatio atque ad humilitatem incitamentum videtur æstimanda, quàm aliquis naturæ error. Satis mihi esse cognoscite, cellam, vestem, olera, his manibus præparata. His enim contentus, nihil est humani fastigii, utut res meæ sese habent, quod præ illis concupiscerem. Ite ergo & germanis, nostræque gentis majoribus renunciate, ut Deum in primis reverentes, religionis observationi incumbant: rectumque colentes, virtute se muniant & pietate: quas nulla hostium vis umquam expugnabit: me impensis, uti cernitis, non indigere: eoque Dei benignitate devenisse, ut meo vivendi generi privata vita magis quàm publica deinceps convenerit. *Adoptavit hæc omnia Saussayus in Martyrologio Gallicano. Lestans lib. 4 in Ferquharo cetera narrasse contentus, lepram apparentem prætermisit. At hæc omnia, cum antiquorum testimoniis destituantur, & ne Vita quidem de iis quidquam habeat, incerta sunt & parùm probabilia.*

B

30 Nec majori nituntur auctoritate, qua de sorore Sancti addit Boethius his verbis: Erat Fiacrio soror, virgo sanctissima, nomine Syra, quæ, audita Fratris sanctitate, ad eum in Meldensi agro anachoreticam vitam agentem cum majusculo sanctarum virginum comitatu se recepit: quæ ab eo cum sodalibus in sancto proposito confirmata, ad Gallicanam Campaniam se contulit, ubi per vitæ sanctitatem, & clara sanctitatis signa, insignem sui reliquit memoriam. *Mabilionius in Elogio S. Fiacrii num. 17 de his scripsit sequentia: S. Fiacrii sororem fuisse aiunt S. Syram, quæ monasticam vitam in Eboriacensi seu S. Faræ parthenone duxerit, & monasterium puellarum prope Catalaunum civitatem extruxerit gubernaveritque. Locum conditi cœnobii ostendunt, ubi modò S. Sulpitii parochus suas ædes habet, quem locum S. Syræ claustrum haud ita pridem appellabant, uti Desguerroisius tradit in Vita S. Syriæ matronæ ac martyris Tricassinæ, distinguendæ à S. Syra, quæ à Meldensibus x Kalend. Novemb. colitur, à Catalaunensibus vero x (lege vi) Idus Junias: qui dies non S. Syræ, sed S. Syriæ matronæ sacrat. Non admodum antiqua videtur illa opinio de Syra sorore S. Fiacrii, cum in Actis de illa nihil habeatur. Eam tamen ulterius examinandam remitto ad xxiii Octobris, quo S. Syra apud Meldenses coli dicitur.*

an S. Syra
sit soror Fi-
acrii, pro-
fus incer-
tum:

C

31 De aliis quibusdam ad S. Fiacrium Spectantibus sic ex conjectura differit laudatus Mabilionius num. 16: Quam Regulam tenuerit Fiacrius, conijcere utcumque licet, certò definire non licet. Demigravit ex Hibernia nondum Benedictinis institutis informata, an-jam monachus, incertum. Nullum excoluisse legitur cœnobium in Gallia, ubi S. Benedicti Regula passim recepta erat, nisi fortè in sanctæ Crucis asceterio tantisper hospitatus est. In solitudine anachoreticam vitam egit. Illic peregrinos excepisse, non discipulos habuisse legitur. Ejus mortem ad annum circà dclxx colloçamus. *Unica, opinor, hujus epochæ ratio est, quòd S. Faronem circa eundem annum 670 obiisse putaverit. Verùm nec tempus mortis S. Faronis satis certò probatum invenio; nec constat, an S. Fiacrius eodem ferè tempore cum S. Farone obierit: nam potuit multis annis citius mori aut serius. Quapropter mortem Fiacrii latissimè fixi seculo vii, quo vixisse eum scimus: nec verisimile est usque ad sequens seculum vitam protraxisse.*

conjectura
de vita in-
stituto &
mortis tem-
pore.

cam vitam egit. Illic peregrinos excepisse, non discipulos habuisse legitur. Ejus mortem ad annum circà dclxx colloçamus. *Unica, opinor, hujus epochæ ratio est, quòd S. Faronem circa eundem annum 670 obiisse putaverit. Verùm nec tempus mortis S. Faronis satis certò probatum invenio; nec constat, an S. Fiacrius eodem ferè tempore cum S. Farone obierit: nam potuit multis annis citius mori aut serius. Quapropter mortem Fiacrii latissimè fixi seculo vii, quo vixisse eum scimus: nec verisimile est usque ad sequens seculum vitam protraxisse.*

D

A C T A

Auctore anonymo

Ex codice nostro Ms.

P R O L O G U S

E Gregius Christi confessor Fiacrius, perfectus euangelicæ institutionis discipulus enituit. Siquidem fidei rectitudini opus bonum studiosè maritavit. In sacro enim pectoreolvebat assidue, quoniam intellectus bonus omnibus facientibus eum, non audientibus, (quoniam auditores tantum non justificabuntur) nec dicentibus, multi enim dicunt & non faciunt: unde doctrina sana cum morum inæqualitate non cedit eis ad salutem, opus autem bonum reputatur ad justitiam: Qui facit, inquit, hæc, non movebitur in æternum. Ne igitur fides in eo sine operibus moretur, vel operatio præter fidem facta infructuosa ad salutem persisteret; quæ in lege Domini meditabatur die ac nocte, in lucem bonæ reparationis perducere studuit; juxta illud, Luceat lux vestra coram hominibus, ut fontes deriverentur foras, & cortina traheret cortinam, & qui audiret, diceret, Veni. Tamquam ergo tur tur holocaustum ad assellas ora retorquens, & sicut animal mundum in lege, sic quæ subtili discretionem decoxerat, bona operatione rumminabat.

E
Præfatio.

2 Ab ineunte verò ætate terrâ suæ nati- tatis egreditur, populum suum & domum patris sui obliviscitur, voluntariæ paupertatis suæ strenuus amator, quæ in bonis mentibus custos humilitatis esse affolet. Tentationum turbines & vitiorum incendia egestatis pruinâ decoxit: multis enim fallaces divitiæ malignandi præstiterunt occasiones: dum vel ad luxuriam evernant*, vel ad superbiam inflant, vel per aliorum abrupta vitiorum præcipites impellunt. Ut igitur Peregrinus mundi, amicus Dei constitueretur, diabolo & omnibus operibus ejus perfectè renuncians, pauperem Christum pauper secutus est. Christus non habuit, ubi caput reclinaret. Fiacrius spinas divitiarum declinavit, ut Christum lucrificaret. Adhærens quoque testimoniis Dei in custodiendis illis per singulos dies delectabatur; in eo quippe cythara virtutum, sanctæ operationis manu tacta, cælicum melos exprimebat, sciens enim quòd qui in uno deliquerit, omnium reus est, omnium bonorum fabricam seipsum exhibere studuit.

Virtutes
Sancti
F

* fortè enervant

3 Nulla spiritualis officinæ supellex ei deesse potuit, in quo castitas rata finaliter perseveravit. In fidei rectitudine Abraham, in fervore Petrum imi-

generatim

A imitari satagebat; Moyſi manſuetudo, Pauli ſimplicitas, Job patientia in eo rutilabat. Sicut igitur Apelles ſimulacrum Helenæ edidit: ſic Fiacrius ſe agrum virtutum plenum odoramentis ſolertè excoluit. Ambulans itaque perfectè in mandatis Dei, caput contrivit ſerpentis antiqui, vicit enim draconem, ſuperavit leonem: draconem vicit per prudentiæ circumſpectionem, leonem ſuperavit per tolerantiam fortitudinem. Calcavit mundum per contemptum & voluntariam paupertatem; perdomuit carnem per vigiliam & jejuniorum exercitationem; omnia, quæ ſunt mundi, ſubjecit ſub pedibus ejus: noverat enim quia vanitas vanitatum, & omnis homo vanitas. Sicut onager contemnit civitatem, ſic Sanctus iſte ſprevit mundum & concupiſcentiam. Divitiæ ſi affluerent, cor non apponebat, ſed pertranſeunter eis utebatur, memoriter recolens, quòd hinc & in futuro delitari nemo poterit.

4 Tua ſunt hæc, Chriſte, munera, qui gratiam prærogas, ut velimus, cujus gratia nos comitatur, ne in interitum curramus: non enim eſt volentis neque currentis, ſed tui miſerentis. Quis unquam ſine gratiæ tuæ adminiculo vel potuit bene velle vel bonæ voluntatis opus a perficere, ſine te nihil poteſt aliquis facere, ſed anima ſicut terra ſine aqua tibi. Beatus iſte Sanctus, quem elegiſti, cujus manum dextram tenuiſti, & in voluntate tua deduxiſti eum *b*. Tu ei, ſcutum & protectio: tu ei adiutorium & exultatio: & ideo fideliter decertavit, legitimè triumphavit in valle lacrymarum conſtitutus. Crebris jejuniis & orationibus puris intentus, flevit malitiam mundi, flevit miſeriam exilii, & quoniam irriguum ſuperius & inferius irriguum ſuſcipiebat à Domino, à quo omne datum optimum & omne donum perfectum eſt, totus reſolvebatur in lacrymis, cupiens diſſolvi & eſſe cum Chriſto. Volens itaque Dominus pro tanto labore Sanctum ſuum coronare, ab æterno electum, in terris mirificatum, hodie de carnis eduxit ergaſtulo, ut cum fratribus ſuis epularetur in cælo. Gaudeamus nos in terris, quia hodie gaudent angeli in cælis: ſi enim gaudium eſt angelis ſuper unius peccatoris converſione, multo magis ſuper unius juſti aſſumptione: gaudeat eccleſia noſtra tanti Patroni illuſtrata præſentiâ.

5 Aſtruant fidem tantæ ſanctitati ſignorum novitas, & miraculorum magnitudo. Ad ſepulchrum enim ejus ægri veniunt, & curantur; deſperati, & ſalutis conſolationem recipiunt. Quis enim unquam fida mente & puro corde, devota fide ejus imploravit auxilium, & miſericordiæ ejus non ſenſit beneficium? Certè rutilat ſicut ſtella matutina in cælis, ſed ſibi devotè famulantibus patrocinii & beneficiorum radios extendit in terris. Hujus meritis & interceſſione tot mortalibus collata ſunt beneficia, tot ægritudinum exhibitæ remedia, quòd in eorum proſecutione præ numeroſitate Demoſtenis obmutefceret eloquentia. Verumtamen ne in ejus ſolenitate ad præſentiam corporis ejus devotè pernoctantibus copia deſit lectionis, ex multis pauca, ex omnibus aliqua, licet humili ſtilo, perſtringere curavimus. Horum quidem lectione auditu & relatione in ſcientibus ignis devotionis ampliùs exardescet, nubes ignorantiam tolletur neſcientibus, gloria & honor crefcet in laude Dei, & ejus perſiſtentibus. Sancti Spiritus unctio cor noſtrum ſplendore gratiæ ſuæ illuminet & doceat, linguam regat & os aperiat & impleat verbo veridicæ eloquentiæ. Amen *c*.

ANNOTATA.

A. ANONYMO.

a Vox Opus non eſt in ipſo codice, ſed adjuncta erat in apographo, ideoque illam ut neceſſariam in textu reliqui.

b In codice me, ſed rectè in apographo correctum videtur, cum.

c Poſt hæc verba, litteris rubris ſubditur, Sequitur legenda ſecti: & deinde ad marginem notantur novem lectiones.

CAPUT I.

Gesta Sancti in vita: ingressus in ejus sacellum mulieribus prohibitus.

B Eatus Fiacrius eremita magnificus in Meldensi territorio, sub sanctissimi Pharonis Meldensis episcopi protectione consistens, innumeris apud Deum vigeat virtutibus, sicut actuum suorum lectio a sacra declarat. Hic siquidem nobilibus ortus natalibus in Hiberniæ b partibus exiit oriundus; sed, ut à propinquorum cura solutus & seculi tumultibus expeditus solitariam vitam duceret, parentes patriamque reliquit, & Domino ducente in has externas partes advenit.

7 Eo itaque tempore, quo gloriosissimus Faro c, relicta seculi militia, Meldorum pontificatu, annuente Domino, fruebatur, eum beatus Fiacrius cum sociis, quos sibi fortuna donaverat, gratia hospitalitatis expetit: quem piissimus Faro libentissimè suscepit, & ut piissimum mentis illius affectum familiaris & expressius indagare valeret, quamdiu vellet, secum manere concessit.

8 Cujus vultum simplicem & religiosum diligenter intuens, ait: Obsecro, carissime, ut mihi originem tuam patriamque, & archanam tuæ mentis affectum, quò tendis, & quo nomine vocaris, innotescas. Si deinde consilium tibi congruum præbere queo, teste Deo, libenter donabo. Cui Sanctus respondit Fiacrius: Reverendissime pater, Hybernia d Scotorum insula michi meique genitoribus dedit originem, & quia solitariam vitam ducere concupisco, patriam parentisque fugiens dereliqui, locum quemlibet eremitis congruum expeto, & nomine Fiacrius vocor.

9 Nunc ergo tuam almificam paternitatem suppliciter efflagito, quatenus, si locellum quempiam nemorosum in his partibus inesse noveris, quo sacris orationibus insistere queam, michi indulgere non differas. Hiis auditis, B. Faro gaudens effectus ait ad eum: Habeo utique haud procul hinc nemus quoddam in jure proprio & hæreditario, quod incolæ Prodilum e vocant, ad exercendam vitam solitariam, ut credo, satis idoneum: quod si contemplari desideras, illic usque pergamus. Cui beatus respondit Fiacrius: Ut tua paternitas jubet, ita fieri citius peropto.

10 Tunc piissimus episcopus eum quantocius ad peroptatum locum perduxit, & intendens in eum, ait: Frater bone, locus iste jure hæreditario ad me spectat, & si ad habitandum tibi placuerit, quantum tibi necessum fuerit, devotus offero & alacriter concedo. Quo dicto, beatus Fiacrius mox ad ejus vestigia proruens &

Sanctus nobilibus parentibus in Hibernia natus,

E

a

b

relicta patria, Meldas venit, ubi benignè excipitur à S. Faro,

c

ab eoque de patria & parentibus interrogatus,

d

F

locum petiit ad vivendum solitariè,

e

quem imperator in territorio Meldensi,

A. ANONYMO.

obortis ejus lacrymis de collato sibi beneficio gratias referens, ait: Beatissime Pater, solo intuitu locus iste nimium me delectat, facer enim est, & ab omni profusus hominum frequentia remotus.

ubi oratorium construxit:

11 Hiis itaque completis, sese divini pabuli fomentis reficientes, repedatis gressibus ad urbem Meldensem pariter sunt reversi. Postera verò die petita benedictione, & accepta licentiâ à sancto Farone, ad prædictum locum reversus est Fiacrius & avulso nemore monasterium *f* in honorem B. Mariæ construxit, & exiguum domum seorsum ædificavit, in qua hospites suscipiebat, in qua & ipse manebat.

virtutibus floret & miraculis:

12 Perfectis itaque omnibus, quæ pro tempore idonea videbantur, almificus Dei athleta Fiacrius de die in diem se Christi servitio arctius subdebat, virtutibus accrescebat, sibi que austerus hostis effectus, quod corpori famelico quotidie subtrahebat, peregrinis & pauperibus misericorditer erogabat. Si autem quipiam lacertorum robore privati, aut elingues effecti, sive nervorum ariditate contracti, aut maligni spiritus infestatione vexati, vel etiam totius corporis incommoditate detenti, ad eum veniebant, vel ab aliquibus deferebantur, sola manû ipsius impositione, Dei suffragio pristinæ incolumitati reddebantur.

ad eum accedit S. Chilleus,

13 Flagrabat itaque sancti Viri gloriosa opinio, ejusque miracula, fama promulgante, per Meldenses affinitates affluenter cum virtutum rumoribus odoriferis circumquaque magis ac magis ceperunt augmentari. Audivit siquidem beatissimus Chilleus *g*, qui ex Romanæ peregrinationis itinere in Meldensi tertitorio applicuerat, famam tanti Viri, ac eum accessit.

quem pater suscipit & familiariter.

14 Sanctus verò Fiacrius benignè & liberaliter eum suscipiens, ut cognovit eum suum esse patriotam & sibi sanguinis affinitate conjunctum, rogabat eum, ut secum aliquot diebus commaneret: quo concesso, de natali solo, de notitia parentum pariter conferebant, & dulcissimis sacre Scripturæ sententiis sese reficiebant. Postmodum autem alterutrum Domino commendantes, dato pacis osculo, ab invicem sunt divisi *h*.

Dicitur Sanctus tantum ex nemore impenetrasse, quantum fossa posset uno die circumgere,

15 Revera quoniam, opinione sanctitatis ejus odorifera circumquaque diffusa, multi ad eum conveniebant undique, ut haberet, unde necessitatibus advenientium subveniret, & de labore manuum suarum inopiam pauperum relevaret, visum est ei, quòd amplior & spaciosior locus foret ei utilis & necessarius ad hortum faciendum, ad plantanda olera & alia diversarum herbarum genera. Sed quamvis B. Faro prius ei tantum sui nemoris concessisset, quantum suis necessitatibus conveniret, tamen locum ampliare & hortum facere sine licentiâ pontificis non præsumpsit humilis Eremita. Accessit igitur ad episcopum, & rogavit eum, ut circa domum suam liceret ei tantum nemorum avellere, quòd ibidem hortum posset facere. Cui venerabilis episcopus tantum rogati nemoris liberaliter concessit, quantum in gyro circa domum suam propria manu fodiendo in una die fossato * posset circumdare *i*, & quidquid infra fossatum labore unius diei factum fodiens includeret, liberum absque cavillatione quasi hæreditarium possideret.

* i. e. fossa ac baculum irahendo fossam excavasse, eaque de causa accusatus magis,

16 Quo concesso, Sanctus episcopo inclinato capite gratias agens & valedicens, ad locum dilectæ solitudinis reversus est, & facta oratione baculum *k*, quem manu tenebat, per terram trahebat, & quod est dictu mirabile, ad

nutum Viri Dei tactu baculi terra dehiscens patebat, nemus hinc & inde funditus corruerat. Interea mulier *l* quædam advenit, quæ, viso terræ dehiscens miraculo, rei novitate stupefacta hoc idem episcopo nuntiare festinando celeriter properavit, Eremitam magnificum asserens esse maleficum, non summi Dei cultorem, sed magum & incantatorem. Reversa igitur mulier cum summa celeritate, sancto Viro convitia, contumelias, blasphemias irrogare præsumpsit, & eum auctoritate episcopi ab incepto opere cessare præcepit, ipsum episcopum advenire nunciavit. Accusatus ergo apud pontificem à muliere Vir sanctus, ab incepto opere cessans, iratus & tristis supra petram resedit.

17 Mirabilibus mirabilia succedunt. Petra namque durissima contra naturam divino nutu mollita, ut sessioni sancti Viri esset habilior, sub ipso concavum eidem præstitit locum. Ut autem audientes narrationi huic fidem adhibeant, eadem petra *m* in ejusdem Sancti monasterio servatur, & locus sessionis ejus demonstratur adhuc pro miraculi testimonio, cujus tactu debiles & infirmi restituti sunt sanitati. Provocatus igitur pontifex verbis prædictæ mulieris, advenit, & videns in lapide locum sessionis Viri Dei mirabiliter cavatum, & quasi lapidem, deposita duritiâ, divino nutu fuisse mollium: videns etiam tactu baculi ejusdem Sancti terram patuisse, nemus hinc & inde corruisse, fossata profunda subito facta fuisse, intellexit Eremitam almificum magni meriti esse apud Deum: & deinceps, cognitis ejus virtutibus, eum ferventiùs dilexit, & quamdiu advixit, ei familiaritè adhæsit. Fossata *n* verò tactu baculi Viri Dei facta usque in hodiernum diem ab incolis demonstrantur.

18 Ab illo igitur tempore, quo mulier sanctum Virum accusavit apud episcopum, usque in præsens, mulieres in monasterium Sancti non intraverunt. Ad iram siquidem provocatus à muliere oravit, ut Deus ultionum Dominus injuriam suam sic vindicaret, quòd omnis mulier, quæ monasterium ejus ingrederetur, sui corporis infirmitatem incurreret *o*. Narraverunt itaque patres filii, quòd quædam mulier dives & nobilis cupiens videre, quid accideret mulieri, quæ in monasterium prædictum intraret, in illud ancillam suam manibus impulit. Quo facto, videntibus omnibus, qui aderant, ipsa unum oculum amisit, illa verò illæsa permanit. Moderno autem tempore mulier quædam de Latiniaco *p* in monasterio Sancti unum pedem posuit, qui pes statim intumuit. Tumor verò non solum pedem, verum etiam tibiam, genu & crus ascendendo occupavit. Sunt & alia multa, quæ mulieres ab ingressu monasterii prædicti compescunt. Beatus igitur Fiacrius in eodem loco signis & virtutibus claruit, cursum vitæ præsentis feliciter consummavit: ad cujus sacrum tumultum frequenter membra languentium modò sanitati, quolibet morbo fuerint gravata, restituntur, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum.

ANNOTATA.

a Per lectionem sacram videtur auctor designare lectiones novem cujusdam Officii antiqui: atque has, opinor, mox describit.

b His consonant Acta apud Surium & Mabilionium edita. In Ms. Divionensi, quod alium habet auctorem, de patria & natalibus Sancti sic habet.

D

l

alto miraculo innocentiam suam ostendisse:

m

E

n

mulieres ab oratorio Sancti prohibita.

F

p

A *habetur* : De Hibernia Scotorum & sanguine regali Scotorum genitus. *In Ms. Dom. Le Maire* : De Hibernia ex sanguine regali Scotorum genitus. Porro norunt eruditi, Hiberniam olim inhabitatam fuisse à Scotis, ita ut omnia faveant sententia eorum, qui S. Fiacrio patriam attribuant Hiberniam.

c S. Faronem in aula Theodeberti regis educatum, deinde floruisse in aula Clotarii II, ac tandem clero nomen dedisse, docet Vita apud Mabillonium tom. 2, quam consule. De eo in Opere nostro agitur ad xxviii Octobris.

d In Officio Ms. Breviarii. Aberdonensis sic refertur responsum Sancti : Scotia, mi pater, mihi meisque progenitoribus originem dedit &c. At, licet sic revera respondisse constaret, ne quidem inde certò inferri posset, in hodierna Scotia natum esse, cum eo nomine etiam vocaretur Hibernia.

e Sic in codice nostro. Apud Mabillonium verò Brodolum scribitur : in Breviario Aberdonensi Brodulum. Alii Broilum vocarunt, ut vidimus in Commentario.

B *f* Oratorium intellige seu sacellum : nam id sensus exigere videtur & vox monasterium ea etiam significatione gaudebat medio ævo, uti & vox Gallica moustier, quemadmodum videre est in Glossario Cangii. Alioqui etiam monasterium olim dicebatur, in quo unus debebat monachus, sed domus exigua Sancti mox distinguitur à monasterio.

g De S. Chilleno agitur etiam in Vita S. Faronis laudata apud Mabillonium cap. 100 & 101, ad quem locum observat editor, coli Idibus Novembris. Ad illum igitur diem de eo latius disputabitur : reliquias autem ejus servari in ecclesia Meldensi cum reliquiis S. Fiacrii, jam vidimus in Commentario § 2.

h Hic finiuntur novem lectiones. Reliqua ab auctore addita suspicor, & forsan ex fama populari.

i Si consideremus, quàm exiguum locum fossâ circumducere posset Sanctus uno die, donatio hæc prorsus fiet incredibilis : neque enim verisimile est S. Faronem, qui liberaliter agebat cum Fiacrio, plura noluisse concedere ; neque etiam credi potest, Fiacrium ipsum simile quid petiisse, ut miraculo locum sufficientem impetraret, quem naturali labore obtinere non poterat.

C *k* In aliis duobus Mss. dicitur ab episcopo accepisse instrumentum, quod Gallicè BESSA vocatur (beche, quod ligonem designat) illudque per terram traxisse. Refertur id ipsum in Breviario Aberdonensi.

l Mulierem illam, quæ S. Fiacrium apud B. Faronem insimulavit, BECNAUDAM vulgò LA BECNAUDE appellant, eodemque nomine tuguriolum ejusdem feminæ, quod hodie quoque ostendunt, ait Mabillonius num. 12. Plessius in Historia tom. 1 pag. 54 testatur hæc facta in arca Sancti reliquiaria fuisse expressa tempore Ludovici XI. Illud, opinor, non fieret hoc tempore, quo facta hujusmodi agrè fidem inveniunt, nisi firmiori nitantur fundamento, & modo magis verisimili sint narrata.

m Plessius mox laudatus pag. 55, ubi dixerat se hanc historiam non referre ut veram, ad propositum nostrum hæc scribit Gallicè : Verumtamen à multis seculis in monasterio S. Fiacrii conservatur ingens lapis figuræ rotundæ, & in superficie excavatus circa centrum. Positus ille est in navi ecclesiæ. . . ad manum sinistram iatran-

tis, atque in commodum peregrinorum æquè ac decentiæ causâ, impositus est cuidam quasi fedili seu stylobatæ ex lapide impolito. Qui laborant hæmorrhoidibus, modestè se ibi collocant, prout sunt vestiti ; & novi ea certitudine, quæ nullum relinquat dubium, multos ibidem, & viros & feminas, integræ perfectæque restitutos esse valetudini. *Hactenus Plessius.*

n In utroque alio Ms. idem asseritur de fossis ad illa usque tempora manentibus. Porro, quæ de fossis illis hic dicuntur, quæque de lapide mox recitata sunt, vehementem quidem ingerunt suspicionem, aliquid miraculi & in fossis & in lapide patratum à Sancto : at difficulter credi potest, omnia peracta esse, prout hic narrantur.

o Mabillonius num. 12 ad propositum nostrum scribit sequentia : Quod narrat anonymus iste de vindicta mulierum in S. Fiacrii oratorium sese ingerentium, plurimis testatum manet experimentis. Anno mdcxxiii, cum mulier quædam de suburbio Parisiaco, S. Germani dicto, vulgatum Fiacrii interdictum parvipendens, sacellum eidem Sancto speciatim nuncupatum (quod communi majoris ecclesiæ tecto conclusum, è regione altaris principalis situm est) subisset, repente in amentiam & furorem versa, postea quidem parentum precibus furorem, sed non amentiam deposuit. Hinc mulieres hodieque Sancti sacellum non ingrediuntur, sed ex loco remoto preces fundunt. Hanc legem secuta est Anna Austriaca Francorum regina, dum anno 1641 sepulcrum S. Fiacrii veneratura accederet, teste Plessio pag. 54. Constat igitur, ingressum sacelli mulieribus esse vetitum. Verum ratio hujus interdicti, quæ ex calumnia mulieris hic petitur, prorsus incerta est. Laudatus Plessius pag. 53 existimat, Fiacrium ea in re adhaesisse Regule S. Columbani, quæ omnes omnino feminas ab ingressu monasterii arcebat : consuetudinemque in Vita Sancti inchoatam perseverasse post mortem.

p Latiniacum, vulgò Lagny, oppidum est Briae ad Matronam fluvium.

CAPUT II.

Pater cum duobus filiis agris Matrona illapsus, cum iis sanis fluvio egreditur : quatuor pueri diu submersi, deinde ex aqua emergunt incolumes.

Homo quidam de Montinaco a duos habebat filios, qui gravi diu infirmitate laboraverant ; quorum pater infirmitati compatiens, cogitavit illos ducere ad sanctum Fiacrium, & imponens eos in jumentum suum, ipse medius infedit ; ita videlicet, ut minorem haberet ante se, majorem verò post se. Venit itaque usque ad civitatem Meldensem, quam pertransiens, venit ad pontem, qui dicitur Pons rapidus. Jumentum autem ejus fortè pedem offendit ad lapidem, & in fluvium, qui Materna vocatur, de ponte corruens cecidit, cum quo etiam pater & filii pariter corruentes ceciderunt, in ipso casu voce magna clamantes & dicentes : Sancte Fiacri, sancte Fiacri, succurre nobis propitius.

A. ANONYMO.

E

F

Pater cum duobus filiis infirmis in Matronam incidit.

a

b

A. ANO-
NYMO.invocatoque
S. Fiacrio,incolumis
cum filiis
sanatis a-
quâ egredi-
tur :quatuor
pueri sub-
mersi in
Yfara ,
c
dac diu fru-
stra quesi-
ti ,implorata
ope S. Fiacrii ,

pitius. A circumstantibus igitur & eventum rei considerantibus clamor attollitur, Deus invocatur, sancti Fiacrii auxilium imploratur.

20 Nec mora, pater emerfit ab undis, emerferunt & filii, de quorum vita omnes, qui aderant, desperabant: maximè quia ibidem prædictus fluvius undis labentibus celeri & nimis impetuoso cursu per arcus sinuosos transitum habebat ad molendina juxta pontem posita. Pater emergens ab undis caput erigebat, sanctum Fiacrium attentius invocabat, fluctuantes filios longè à se videbat, natandi peritiam non habebat, nullum ibi navigium præfens, imminebat periculum. Sed quia de tribulatione invocavit Dominum, exaudivit eum Dominus. Nam mirum in modum, cum aqua tantæ profunditatis esset, quòd pertica duorum hominum longitudinem habens tunc temporis ad fundum non posset attingere, quasi contra naturam elementi se calcabilem præbuit sub pedibus ejus.

21 Super aquæ superficiem caput patris apparebat, qui ad filios accedens, & alterum hinc, alterum verò inde dextrâ lævâque complectens, velut unda famulante, sine difficultate cum illis ad ripam usque pervenit. Egressi itaque de aqua pater & filii, dicebant sibi naufragantibus sanctum adfuisse Fiacrium: quod ut manifestè pateret, sicut de mortis periculo, ita de morbo, quo prius laboraverant, in ipso articulo liberati sunt. Fama igitur velox totam percurrit civitatem, & factus est concursus populorum clamantium & dicentium: A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Postea pater & filii ad Sancti monasterium venerunt, Deo gratias egerunt, sanctoque Fiacrio votum fecerunt: deinde læti & incolumes ad propria reversi sunt.

22 Apud Noviomum c in flumine, quod dicitur Yfara d, pueri quatuor balneis utebantur, & dum aquæ profunditatem incauti minimè vitarent, fortè submersi sunt. Mulieres autem ad ripam fluminis vestes lavabant: quæ videntes pueros super undas ipòdò fluctuare, modò submersos non apparere, clamorem attollunt. Quarum clamor auditur, villa, quæ non longè erat à flumine, concitatur: audito clamore plebs adunatur, ad prædictum flumen citius curritur. Nec mora, piscatores in navibus adfuerunt, aduncis perticis pueros submersos quæsierunt, diu multumque quæsitos invenire minimè potuerunt. Prædicti verò pueri filii erant duarum mulierum, quæ, plebe tumultuante, filios suos esse submersos cognoverunt.

23 Quo cognito, velut amentes sparsis capillis ad flumen cucurrerunt & lacrymabilem planctum de inopinata morte filiorum fecerunt: genas lacerabant, pectora pugnis tundebant, capillos præ dolore manibus avellebant, lacrymas uberes fundebant, profunda suspiria ex intimo corde trahebant, auras clamoribus implebant. Matribus itaque lamentantibus ab hora sexta usque ad solis occasum, quæsitæ pueri non fuerunt inventi.

24 Cum verò, nocte superveniente, de illorum inventione desperarent, una matrum sic ait: Sancte Fiacri venerande confessor, audivi à multis te multum posse apud Deum: quod ipsa experimento didici; nam cum languida, debilis & infirma nuper ad monasterium tuum venissem, tuis suffragantibus meritis, sanitati reddita sum. Peto igitur, quòd à misericorde Deo impetrare nobis potes, ut sicut Lazarum quatruiduanum de morte revocavit ad vitam, ita per merita tua vi-

ventes reddat nobis filios nostros, & hæc dicens exclamavit & erupit in hæc verba: Sancte Fiacri, ostende nobis, quantum potes apud Deum: sentiamus in præfenti necessitate auxilium tuum, per gratiam tibi à Deo concessam redde nobis filios nostros.

25 Ad hanc vocem prædicti pueri viventes emerferunt. Verè mirabilia tua, Domine, sunt opera, qui Sanctos tuos ita glorificas, ut deposito carnis onere in cælesti gloria tibi feliciter vivant, & terrigenis patrocinari non desistant. Educti itaque de flumine pueri dicebant se à quatuor dæmonibus ligatos per sanctum Fiacrium fuisse solutos. Viso tanto miraculo, facta est lætitia magna in populo, & omnes, qui adfuerunt, nomen sanctum Domini glorificaverunt.

A N N O T A T A.

a Montinaco. In aliis duobus Mss., uti & in Actis apud Surium & Mabillonium Montinaco. Forsan designatur vicus Montigny, inter Meldas & Latiniacum situs.

b Adjacet urbs Meldensis Matriona fluvio, quem Maternam vocat auctor, ut multi alii illius temporis scriptores. Gallis la Marne vernaculè dicitur.

c Noviomum, aliis Noviodunum, aut Noviomagus Veromanduorum, vulgò Noyon, urbs est in Insula Francia juxta limites Picardie, ad quam olim spectabat.

d Yfara vel Yfara, ac recentioribus Oesia, vulgò l'Oise, fluvius est, qui ortus in Picardia, interque alias urbes Noviodunum præterfluens, demum Sequana se miscet. Hoc miraculum in aliis duobus Mss. refertur eodem planè modo, omisso tamen fluvii & urbis nomine; & brevius narratur in editione Surii & Mabillonii.

C A P U T III.

Diversa mulieres ex variis morbis valetudini restituta ope Sancti: quidam calculo liberatus, alter gravi pedis malo.

IN territorio Belvacensi apud Britolium a mulier quædam multis afflictæ doloribus graviter ægrotabat; quæ cum fama volitante cognovisset, quòd Dominus virtutum per B. Fiacrium multas operaretur virtutes, sanctum sæpius consuevit invocare Fiacrium, & attentius ejus implorabat auxilium. Quadam igitur die ad Sancti monasterium tendens, peregrinationis iter arripuit. Cum itaque esset in itinere necdum longè à domo propria, quod est dictu mirabile, immanem, enormem, & horribilem aspectuque terribilem evomuit colubrum, & sic meritis & intercessione beati confessoris Fiacrii perfectè & integrè pristina restituta est sanitati.

27 Præterea aliam vidimus mulierem, apud Montem Leheri b manentem, infirmitate gravi laborantem, quæ superfluis & noxiis plena erat humoribus, & in tantum venter ejus intumuerat, quasi esset in proximo paritura. Hæc igitur ad sancti monasterium venit stipata vicinarum suarum catervâ, & narravit nobis coram vicinis suis,

D

emergunt
visi.

E

F

Mulier im-
firma ten-
dens ad S.
Fiacrium,
evomens co-
lubrum con-
valescit ;
aalia, voto
facto, emit-
tit busonem
& sanatur ;
b.

A narrationis suæ testimonium perhibentibus, quod multis irritata c medicaminibus, & à medicis omnino desperata, votum fecit sancto Fiacrio: quo facto statim enormem, & visu nimis horribilem, per secretum naturæ exposuit bufonem, & diu optatam, sancto suffragante Fiacrio, obtinuit sanitatem.

tertia, destinata ad Sanctum candelam, d

28 In urbe Sueffionensi d mulier quædam incurrit infirmitatem in tantum gravem, quod de lecto surgere, & ori manum applicare non valebat: omnia enim membra ejus propriis privabantur officiis. Hæc dives erat, & spe recipiendæ salutis multa medicis dona distribuit. Cum verò languore ingravescente de die in diem deteriorius se haberet, à medicis desperata, membrorum suorum officio privata, attentius & affectuosius Dei misericordiam orando flagitabat. Quædam autem die candelam ad longitudinem sui corporis fieri & ad monasterium sancti Fiacrii deferri præcepit.

ab eo apparente sospitatem obtinet:

29 Quâ super altare Sancti à famulo suo oblata, eadem horâ mulier ægra in domo sua obdormivit, cui sanctus adstitit Fiacrius candelam tenens, & ait: Ecce venio infirmitatem tuam curare, & facto crucis signo, Sanctus disparuit. Mulier verò à sompno excitata, membrorum suorum invaletudine depulsa, surgit à lecto, per domum suam deambulat, vicinos convocat, qualiter eam sanctus Fiacrius curaverit, narrat. In crastinum verò servus ejus, qui candelam Sancto obtulit, reversus est: à quo mulier inquit tempus & horam, quando candelam super altare posuit; & cognovit, quod eadem horâ melius habuit.

mulier Burgunda, audita altariis sanatione Sanctique miraculis,

30 Mulier quædam de Burgundia ad S. Fiacrii monasterium venit orationis gratiâ, quæ nobis cum multa lacrymarum effusione narravit, quod sanguinis fluxum per septem annos incessanter passa fuerat. Et cum multi medicorum multam ei adhibuissent curam, nullatenus eam curare potuerunt. Quædam verò die quamdam mulierculam pauperem hospitalitatis gratiâ in domo sua suscepit; cujus relatione cognovit, quod à fluxu sanguinis per merita sancti confessoris Fiacrii ipsa muliercula sanata erat. Interrogavit igitur illam de sancto Fiacrio, cujus esset meriti, & quas infirmitates curaret. Cui illa respondit:

C Experimento didici B. Fiacrium magni meriti esse apud Deum, medicum omnium ægritudinum à Deo terrigenis concessum. Ipse curat ægrotos, ficosos, febricitantes, languidos, diversa imbecillitate laborantes. Ipse fugat infirmitates omnium, qui ejus implorant auxilium.

ejus invocatione liberatione sanguinis fluxu, illiusque frater calculo:

31 Prædicta mulier hæc audiens, ait: Si vera sunt, quæ dicis, potentior & efficacior est omnibus medicis: alium medicum non quæsissem, si de virtutibus ejus aliquid citius audissem: & amodò curam mei corporis non committam alteri medico. Cui muliercula sic ait: Cum fide integra & devotione sincera, invoca illum, & ejus implora auxilium. At illa erumpens in lacrymas, ait: Sancte Fiacri, venerande confessor, miserorum pius consolator, esto infirmitatis meæ medicus, ad te confugio, te invoco, me tibi commendo, curam mei corporis tibi committo. Necdum verba finierat: ecce fluxus sanguinis cessavit, salus advenit, & ita per merita B. confessoris Fiacrii perfectam & diu optatam obtinuit sanitatem. Hæc igitur mulier fratrem habebat calculosum, qui à prædicta forore sua rogatus & admonitus inter acerrimos dolores votum fecit S. Fiacrio, & statim, intuentibus omnibus, qui

Augusti Tomus VI.

aderant, per genitale membrum cum urina calculum non minorem ovo columbino emisit.

32 Fuit apud Rothomagum e mulier vidua, licet in temporalium rerum substantiâ tenuis, morum tamen sanctitate & fidei devotione prædives; sicut rei stupendæ patefecit eventus. Hujus filius, dum in silva lighis f cædendis studio se intenderet, instrumentum, quo utebatur, minus cautè agens pedem suum graviter vulneravit: dolor autem vulneris eò usque invaluit, ut & filium sine modo affligeret, & ipsius matris animam pertransiret. Unde materno mota affectu, sicut pia gestabat viscera, medico, ut credebatur, fideli vocato, curam filii ei commisit. Qui de contingentibus nihil omittens loco vulneris, ut moris est, emplastris tumorem castigare curavit. Sed quoniam non est in medico semper, relevetur ut æger, nec medicinalis opera debitum semper sortitur effectum, pes læsus vehementer intumuit, & cum tumoris enormitate computruit, & quia Scripturæ auctoritate membra præcidenda sunt, quæ fomenta non sentiunt, medicus sub specie consilii, ægrum nullatenus posse sanari nisi pedis mutilatione, pronuntiavit. Mater verò, audito mutilationis verbo, singultibus vocem interrumpens ingemiscit, & vicum questibus implens, Me miseram, clamat. Ad cujus clamorem convicaneus ejus sub obtentu consolationis confluxerunt.

A. ANONYMO.

cum pes cuiusdam ex vulnere putrescens esset præcidendus,

e

f

R

33 Inter quos mulier quædam, quæ nuper ab infirmitate, quâ tenebatur, S. Fiacrii suffragantibus meritis, fuerat liberata, cito gressu acceleravit. Hæc autem, ut erat plena fide, quoniam à diversis ad memoratum Sanctum confluentibus stupenda & inaudita, quæ per sanctum Fiacrium patrata fuerant, obiter audierat mirabilia, lacrymantem ita verbis solatur amicis: Noli, inquit, flere, noli dolere, tantum audi verba mea, acquiesce consilio meo, quod tibi & filio tuo erit salutare: devove filium tuum sancto Fiacrio, se servum ejus profiteatur singulis annis, quoad vixerit, quatuor denarios de capite suo ei persolvat, natale ejus solenniter celebret; in fide mea polliceor pro S. Fiacrio; fideliter spondeo, quæ tibi placuerit, cautionem præstitura, quod in brevi filius tuus tibi restituatur incolumis.

consilio mulieris nuper sanata,

F
se devovet S. Fiacrio & sanatur,

34 Hæc æger intenta aure percipiens, ait: Benedicta tu hodie & benedicta verba oris tui. Sanum consilium tuum: & ideo benedicta hora adventus tui. Secundum autem formam consilii, quam acceperat, se voto astrinxit, dicens: Hodie me servum sancti Fiacrii esse profiteor. Et valedicto medico, ad suffragia sæpediti Sancti se convertit. Suspiria verò ab imo trahens pectore, preces non sine lacrymis affectuosas & uberes in hunc modum fudit: Sancte Fiacri, confessor venerande, summi Dei amice, tu duleedo pauperum, tu pius consolator miserorum, tu misericors curator languidorum, esto mihi adjutor & consolator in instanti necessitate. Tu solus post Deum de cetero medicus, & medela mei eris: & cum ceteris de quacumque tribulatione ad te totq corde clamantibus in subventionem sis munitus; confido in Domino, & veraciter credo, quod ego solus beneficiorum suorum non ero expers & immunis. Succurre celeriter, subveni misericorditer: me tibi commendo, me tuæ curæ committo. Sicut fuerit voluntas in cælo, & quod bonum est in oculis tuis, hoc mihi fiat. Hiis dictis, in devotione concepta persistens melius & quietus se habuit. Unde factum est, ut,

H h h h

paucis

A. ANO-
NYMO.

paucis elapsis diebus, meritis & intercessione sancti Fiacrii plenam & perfectam reciperet sanitatem, nec aliqua postmodum ipsius morbi superfuere vestigia.

A N N O T A T A.

a Bellovacum *sapè dicebatur* Belvacum *medio ævo*, Gallis Beauvais. *Hinc territorium* Bellovacense seu Belvacense, *vulgò* le Beauvaisis. *Inter vicos majores Bellovacorum Adrianus Valesius pag. 80 Notitia Galliarum primò recenset* Britonium, *vulgò* Breteüil. *Hoc etiam, uti & sequens, miraculum in aliis Mss. narratur eodem modo, sed locorum nomina in illis luxata sunt.*

b Mons Letherici, *aliàs* Mons Lethericus, *vulgò* Mont-Lechery *vicus est in colle prope Castrum oppidum in Insula Francia.*

c *Id est, multis medicamentis frustra sumptis.*

d *Urbs Suesionensis, aliàs* Augusta Suesionum, & *vulgò* Soissons, *nota est civitas in Insula Francia.*

e Rotomagus seu Rothomagus (Rouen) *urbis est primaria Normannia ad Sequanam flumen.*

f *Pro vocibus apographi, dum in silva lignis, in codice habetur, dum insula linnis: correctionem secutus sum, quia satis videtur certa.*

C A P U T I V.

Morbi diversi ope Sancti depulsi: quidam blasphemi primum puniti, deinde penitentes sanati.

Quidam polypo miserè affectus,

a
b

V Ir quidam in territorio Ambianensium a morbum, quem medici polypum b vocant, incurrit. Qui ad quantitatem ovi gallinæ, de naribus ejus erumpens, vultum ejus deformiter dehonestavit, & horribilem aspectu, odoratu foetidum, auditu terribilem reddidit. Morbus siquidem vias spiritus ita intercluserat, ut cum inspirandi & respirandi frequentaret vices, vocem anferis videretur emittere, fetor etiam ex corruptione sanguinis & faniei jugiter exinde profluentium, intolerabilis oriebatur. Quod cum non lauit: unde hominum, quantum potuit, declinavit aspectus. Huic foror unica obsequendi gratiâ & familiariter adhæsit, ceteris ab eo quasi à monstro declinantibus.

*ad Sancti sepulchrum curatur; * addendum pervenire*

36 Videns autem se ab omnibus haberi despectui, convertit se ad suffragia sancti Fiacrii, & nudis pedibus iter arripens, ad sanctum laboravit * Fiacrium. Ad quem locum ex quo accessit, quis gemitus & singultus cordis ejus enucleare, quis lacrymarum profluvium exponere, quis orationum affectuosarum devotionem & puritatem posset evolvere? Sancti itaque reliquias devotè invisens, multo mœrore confectus, & labore viæ fatigatus, tandem projecit se ad Sancti sepulchrum & suaviter obdormivit. Misericors & miserator Dominus, qui semper respicit in orationem humilium, & numquam sprevit preces eorum, sed luctum convertit in gaudium, concidendo saccum eorum. Expergestus namque à sompno carunculam, quam morbus è naribus ejus produxerat, sine ulla læsione membri, cui inhæserat, coram se reperit, & leni tactu labia

& nasum palans, se perfectè curatum invenit. Egressus itaque foras vultum aquâ lavit, & iterum ad monumentum Sancti gratias Deo & sancto Fiacrio relaturus accessit: ubi puræ orationis balsamo aures summi Dei replevit. Sic autem lætus, sanus & incolumis, nullo morbi signo interiori exteriorive apparente, repedavit ad propria. O fidei sinceritas, quid non impetras? montes transfers, lapides emollis, à vultu tuo ferina mansuescunt.

37 A simili morbo, sed dispari modo, juvenis quidam, Odo nomine, ad preces sancti Fiacrii perfectè curatus est. Hunc autem Odonem ruris sancti Fiacrii tunc temporis incolæ, pusilli & magni, universi & singuli videre potuerunt, & testimonium veritati perhibuerunt. Qui sanus effectus, in obsequio monachorum ibidem Deo servientium, per annos aliquot devotus extitit. Postmodum verò apud villam, quæ dicitur Colummes, uxorem duxit, & mansionarius reledit. Vidimus etiam quamplures à simili morbo per intercessionem sancti Fiacrii curatos, de quibus singulis non est nostræ possibilitatis scribere. Multa enim millia c utriusque sexus ad monasterium prædicti Sancti conveniunt, & singuli gaudentes referunt per ejusdem Sancti suffragia à diversis infirmitatibus se esse curatos. Ad describendum verò modum curationis singulorum non sufficeret Demosthenis eloquentia. O viri sanctitas! Medici à cura deficiunt, & Sancti preces morbos repellunt. Languescit medicina, & piæ orationis subveniunt suffragia. Merita non supertunt, & sinceræ fidei ardor extorquet. Natura quidem denegat, sed supplet fides beneficium.

38 Homo quidam morbo, quem vulgariter ficum d appellamus, laborabat, nec aliquis medicorum, cum multi multam impendissent operam, eum curare valebat. Desperans tandem de medicis, ut recederent iussit: & totam spem suam in Deo sanctoque Fiacrio ponens, votum fecit, Sanctique monasterium devotus expetiit. Ibi verò, etsi non perfectam, prout desiderabat, adeptus est sanitatem, maximum tamen suæ infirmitatis levamen est consecutus. Recedentem ad propria Joannes monachus, qui tunc Sancti reliquias custodiebat, ut bono esset animo admonuit, & ne sibi medicinas aliquas ulterius adhiberet, diligenter præcepit.

39 Homo præfatus ad domum suam reversus, & nondum perfectè sanatus medicis iterum se commisit, & de die in diem se molestius cepit habere. Cum autem die quadam medicus urinam inspiceret, vas vitreum, in quo urina erat, crepuit, & urina cum vasculo per medium scisso huc illucque cum impetu proflillens erupit, & medicum noyitate rei perterritum turpiter humectavit. Quod videns infirmus, corde compunctus erubuit, medicum amovit, votum ampliavit, & sancti Fiacrii monasterium repetens, perfectam sanitatem, quam diu multumque optarat, obtinuit. Sanitate recepta, loci fratribus valedixit, & lætus & hilaris ad propria remeavit.

40 Septem peregrini de sancto Dionysio venientes, cum non longè essent à monasterio sancti Fiacrii, quatuor ex illis dixerunt: Eamus ad sanctum Fiacrium, quia propè monasterium ejus sumus. Quibus alii tres responderunt, dicentes: Nos ficosi * non sumus, & non habent necesse ire ad eum, nisi illi, qui ficosi sunt. Ipse non habet peregrinos, nisi ficosos. Ite vos ad eum, qui necesse habetis, qui ficosi estis, & nos ad propria tendemus. Valedicentes ergo discesserunt

alter eodem malo liberatus.

E
e

Quidam apud sepulchrum paritè sanatus ex fico,
d

F
dum medicum adhibet, deterrius habet, eoque relicto integrè sanatur:

quidam irridentes ficos, quod invisere vellent S. Fiacrium,

e
** i. e. ficos infecti*

A ab invicem. Incedentibus illis quatuor supradictis per viam, quæ ducit ad prædicti Sancti monasterium, alii tres clamaverunt iridentes post illos, dicentes: *Ite ficosi ad medicum ficosorum.* Et hæc eadem verba blasphemantes contumeliosè sæpius repetebant. Nec mora, ultio divina cæcitate percussit eos, cæci namque subito facti sunt, ita ut apertis oculis nihil viderent.

cæcitate percussurur, at pœnitentes

41 Dicebant autem ad invicem: *Quomodo dies ista paulò antè tam serena, repente nobis in obscuram noctem conversa est? Proculdubio idcirco venit super nos cæcitas ista, quia in sanctum Fiacrium blasphemavimus, & ad ejus monasterium cum sociis nostris ire contempnimus.* Agamus poenitentiam, petamus indulgentiam, votemus socios nostros. Clamaverunt ergo post illos, vocantes eos. At illi, putantes eos velle sibi illudere, repedare noluerunt. Sed ad jam dictum monasterium perrexerunt, & facta oratione per eandem viam revertentibus properantes, ut socios suos possent consequi.

ad sepulcrum Sancti visum recipiunt:

B

42 Cùm autem venissent ad locum, ubi miserant illos, videntes per agros errare, & cæcos esse, dixerunt: *Quid vobis contigit? At illi: Quia nos insensati & contumeliosi in sanctum Fiacrium, & in vos blasphemavimus, ideo cæcitate percussi sumus, & quod spontè facere contempnimus, modò ejusdem Sancti suffragia implorare necessitate compellimur.* Ducite nos ad ejus monasterium, & satisfaciamus illi, orantes & precantes, ut misericors Deus, Sancto interveniente Fiacrio, hunc reatum nobis dimittat, & amissum lumen restituat. Quo dicto, illi cæcos ad sæpe tactum monasterium duxerunt, qui Sancto satisfacere, preces devotas & affectuosas fuderunt, votum fecerunt, ibidem visum optatum receperunt: videntes, gaudentes, & Deo gratias agentes ad propria reversi sunt.

ager tendens ad S. Fiacrium,

C

43 Quidam è fratribus nostris, Milo nomine, visum à se & à pluribus hoc, quod annectimus, miraculum narrare consuevit. Cujus narratio, si propter ipsius testimonium minùs credibilis videretur, sufficiat ad testimonium virorum ac mulierum, qui cum eo affuerunt, non minima multitudo. Ego, inquit, cùm apud villam, quæ dicitur Ruy, aliquando commorarer, quadam die sedente me in domo & circa rei familiaris curam occupato, subito insoliti clamoris horror auribus meis infonuit. Unde turbatus & conterritus processi ad publicum; & inveni hominem, quantum animadverti poterat, annos circiter triginta habentem, sed futurum languoris molestiâ macilentum & tenuem, qui hos clamores in cælum, laudans & glorificans Deum, emittebat: *Adjuva me, Domine Deus meus: adjuva me, sancte Fiacri.*

in via

44 Huius vocibus stupefactus, viris & mulieribus, qui simul excitati convenerant, adjunxi me ad hominem, interrogans & scire volens, quid causæ esset, & quid velut mente captus pateretur. Ille autem, interrogationem meam parvipendens, & responsione sua me indignum æstimans, nec ad modicum à cæptis laudibus cessare patiebatur. Cùmque ad ecclesiam ejusdem vici, quæ viæ contigua est, propinquaret, ante ostium monasterii in modum crucis sese prosteruens, cum grandi supplicatione orationem fudit ad Dominum. Cùmque ab oratione surrexisset, ego & alii plures, qui ad hoc spectaculum convenerant, propius accessimus, rogantes ut eventum rei nobis aperiret. Tunc ille, quasi de excessu mentis ad se rediens, ad nos conversus,

Augusti Tomus VI.

Quid, inquit, viri fratres, me admiramini? quid me aspiciatis hominem, cui datum est videre & audire mirabilia hodie?

45 Ego quidem in Flandriarum partibus oriundus, longa & molesta infirmitate detentus, auditâ famâ miraculorum sancti Fiacrii, causâ recuperandæ salutis, cum sociis ad ejusdem monasterium iter arripui. Qui videlicet focii infirmitatis meæ molestiam non ferentes, & dilationem viæ, quia duobus diebus iter unius diei vix complere poteram, in proxima villa me solo relicto, hodie mane viam suam profecturi recesserunt. Cùmque fecus viam solus resedissem, & plangerem dolorem meum, peregrinationem, patriæ & fociorum amissionem, subito apparuit mihi persona quædam facie quidem venerabilis, eremitæ prætendens imaginem, qui me huius verbis alloqui cœpit: *Quid hic agis, bone vir? cur ita plangis, & quò tendis? Ad quem ego: Domine, hic modò refedi, ut plangam dolorem meum, & ad monasterium sancti Fiacrii propero; sed, ingravescente infirmitate, ulterius progredi non possum, fociorum meorum solatio destitutus.*

A. ANONYMO.

à sociis derelictus, apparente Sancto.

E

pergere jubetur, sanatusque

46 Tunc persona dulci & suavi alloquio, Surge, inquit, festinus, noli dubitare, sed prosequere socios tuos; quia, si volueris, poteris eos ad locum, quò tendis, etiam prævenire. Post hanc vocem, cùm subito disparuisset, ecce, Deo gratias, quasi cælitus elapsa repente inæstimabilis quædam sanitas, & suavitas per omnes artus meos diffusa est. Sensi remedium mihi advenisse, & genitalia mea, quæ ad utris instar inflata erant, naturalem formam & statum pristinum recepisse. Ego ad subitam corporis mei mutationem expavescens exilivi, & steti super pedes meos, & cœpi currere laudans & glorificans Deum & Dominum, misericordiam & veritatem sancti Fiacrii, qui me visitare, & sanitatem diu desideratam mihi reddere dignatus est.

exultans socios prævenit.

47 Post hæc cœpit nobis insipientibus denudare ventrem suum, & nullam habens verecundiam clamosa voce dicere: *Videte, videte sanitatem corporis mei: videte & cognoscite, quomodo, qui hodie manè pedem movere non poteram, tam incolumis & lætus repente effectus sum.* Et adjunxit: *Sinite me, fratres, sinite me abire, & nolite diutiùs tenere, ut juxta promissionem sancti Fiacrii, socios meos ad ejusdem monasterium prætereundum valeam.* Cùmque valedicens recessisset à nobis, non cessans laudare nomen Domini, & clamitare nomen sancti Fiacrii, non euntem, immò potiùs celeriter currentem, longo intuitu prosequeremur admirantes & laudantes Deum, qui solus facit mirabilia.

F

A N N O T A T A.

a Ambianum, vulgò Amiens, urbs est Gallia ad Somonam flumen in Picardia provincia.

b Polypus, inquit Gorræus in Definitionibus medicis, est tumor præter naturam in naribus genitus, polypi carni similis, secundum substantiæ proprietatem. *Quod latins ibi exponit, citans etiam hæc Celsi verba:* Polypus in naribus est caruncula modò alba, modò subrubra, quæ narium ossi inhæret, & modò ad labra pendens narium implet, modò retrò per id foramen, quo spiritus à naribus ad fauces descendit, adeo increfcit, ut post uvam conspici possit, strangulatque hominem, maximè Austro aut Euro flante, ferè mollis est, rarò dura, eaque magis spiritum impedit, & nares dilatat, quæ καρκινώδης est.

H h h h 2

c 16

A. ANONYMO.

c In codice legitur, mirabilia; at in apographo correctum, millia.

d Ficus, (aliàs marisca) est tumor à fici similitudine sic dictus, ait laudatus Gorraus ad vocem *ovvovs*, sic enim Gracè vocatur. Oritur id malum in variis corporis partibus, sed maxime in pudendis, ac difficulter curari potest.

* le Cron

e Fanum S. Dionysii, ubi martyr ille solèmniter colitur, situm est in provincia Insula Francia ad Crodoldum * fluviolum, qui paullo inferius Sequana miscetur.

CAPUT V.

Apparet S. Fiacrius cuidam, quem sanat & docet filium ei natum: sanati alii: puella ex castitatis periculo & morbo simul erepta.

B

Caitlam, post abiectas medicinas, S. Fiacrium invocanti * i. e. rucicola

Peregrinus quidam venit ad sanctum Fiacrium. ut ab ipso suæ infirmitatis levamen impetrare mereretur, quem rucicus * de sancto Fiacrio hospitalitatis gratiâ suscepit in domum suam. Vespere igitur facto, cum secus ignem sederent, prædictus rucicus videns eum tenentem sacculum, ait illi: Bone frater, quid habetur in hoc sacculo? Cui ille, Domine, inquit, in hoc sacculo continetur pulvis, quem suscepi à medicis: frequenter enim morbus, quem patior, sanguine madet. Ego verò informatus à medicis, pulverem istum superpono. Cui prædictus hospes sic ait: Si bonus peregrinus esses, curam tui corporis Deo & sancto Fiacrio ex toto committeres, contemptis aliis medicis, & omnibus illorum medicinis. Sanctus enim Fiacrius bonus medicus est; & non indiget potione nec pulvere. At peregrinus mente punctus, Verè, inquit, dixisti. Quo dicto, sacculum & pulverem projecit in ignem, dicens: Amodò non committam me alicui medico, & morbo, quem patior, ulterius pulverem non adhibebo. Et adjunxit: Misericors & miserator Deus sit mihi medicus, & amicus ejus sanctus Fiacrius.

C

apparet Sanctus, donatumque sanitate docet filium ei natum:

49 Cùm igitur nocte illa, aliis dormientibus, ille se sopori dedisset, apparuit ei beatus Fiacrius in veste candida, cruceam ligneam gerens, & odor vestimentorum ejus super omnia aromata, & ait illi: Ego sum, frater, Fiacrius, cujus auxilium imploras. Et quia pulverem, quem à medicis acceperas, in ignem projecisti; ecce venio te curare. Noli dubitare, quia fides tua te salvum fecit. Insuper aliud annuntiabo tibi gaudium, quia uxor tua, quam in domo tua gravidam reliquisti, peperit tibi filium. Huius dictis Sanctus disparuit, & mirà odoris fragrantia domum illam plenam reliquit. Peregrinus verò evigilans, & se esse incolumem sentiens, gaudio indicibili gaudens, hospitem suum suscitavit à sompno, dicens: Bone hospes, respexit me divina misericordia: collata quidem sunt mihi sospitatis beneficia per sancti Fiacrii pia suffragia, qui mihi dormienti modò apparuit, de cujus vestimentis odor suavissimus processit, quem adhuc ipse sentire potes. Et præterea ipse mihi dixit, quòd uxor mea in nocte ista peperit mihi filium. Sit igitur nox ista benedicta, in qua tantum suscepi gaudium, in qua

tam magnum, tam dulce, tam ineffabile, desiderabile & incomparabile collatum est mihi divinitus beneficium. Mane igitur facto, cum hospite suo in monasterium Sancti venit, ad cujus tumultum cum Deo & sancto Fiacrio gratias egisset, rediit ad propria. Qui singulis annis ad monasterium Sancti cum filio suo venire, & votum debitum solvere consuevit.

D

50 In territorio Atrabatenfi a erat homo quidam noxiis & superfluis humoribus plenus, qui adgo turgidus & inflatus erat, ut cutis ejus lucida & extenta cunctis intuentibus esset stupori: viscerum siquidem torsiones anxius patiebatur, & incommodum hujusmodi passus, per quatuor annos medicorum opem quæsierat. Cui cum multi medicorum multam impendissent operam, in vanum laboraverunt. Irritatus ergo à medicis, totam spem suam in Deo sanctoque Fiacrio ponens: proposuit ad ejus properare monasterium. Sed quid infelix ageret? Tanta erat moles sui corporis, quòd seipsum portare non poterat. Propterea vehiculum conducitur, cujus adminiculo ad prædictum monasterium præfatus infirmus perducitur.

alter gravi infirmitate.

a

E

51 Qui introgressus ad Sancti tumbam cum multa lacrymarum effusione preces affectuosas devotus obtulit, & ut mereretur accipere sospitatis beneficium, Sancti suppliciter implorabat auxilium. Precibus verò lacrymabiliter insistens, obdormivit ibidem. Qui post paululum evigilans sitim patiebatur. Et egressus venit ad fontem non longè positum à monasterio, de quo cum magna aviditate tantum bibit, quantum in una die nunquam se bibisse memorabat. Nec mora, necessitas eum compulit ventrem purgare & in egestione illa mirabiliter infirmitatem & omnes noxios humores pariter exposuit. Consequutus itaque diu desideratam sanitatem, nullum sui corporis sentiens incommodum, circumspiciebat undique membra sua, & crura, pedes, manus & brachia, latera hinc & inde, & invenit se gracilem, sanum & incolumem. Intellexit igitur à misericorde Deo per sanctum Fiacrium se esse sanitati restitutum: & erumpens in lacrymas præ gaudio, debitas gratias retulit Deo, votumque fecit S. Fiacrio.

post introsum Sancti sepulcrum, liberatus:

52 Tres juvenes pariter tendebant ad sanctum Fiacrium, quorum duo dudum diu ægrotaverant, & per intercessionem beati Fiacrii à misericorde Deo sospitatem obtinebant. Unde singulis annis ad jam dicti Sancti monasterium venire & vota sua deferre consueverant. Alius verò, qui cum illis veniebat, infeliciter ægrotabat: morbo enim, quem vulgò appellamus ficum, nimis obsessus erat, & multis anxietatibus cruciabatur. Sæpius quidem in tantum graviter torquebatur, ut non minori dolore affligeretur, quam si corpus ejus gladio transigeretur. Ibat autem cum illis, ut infirmitatis suæ levamen, sancto interveniente Fiacrio, à Domino mereretur obtinere. Erat autem hebdomada, quæ dicitur pœnosa. Illi verò, qui incolumes erant, ad invicem dicebant: Oportet nos in eundo ita properare, ut in die sancto Paschæ ad monasterium sancti Fiacrii pervenire, & divinis officiis & Missarum celebrationibus interesse, & Corpori & sanguini Domini communicare possimus, sicut decet Christianos in paschali solennitate. Hortabantur itaque illum infirmum, ut citius properaret, sed ille infirmitatis obstaculo præpeditus, citius properare non poterat. Unde contigit, ut relinquerent eum in via.

alius à sanctis in via desertus.

F

53 Ille verò juvenis dolebat se esse derelictum

A à Sancto ap-
parente sa-
natur :

à focis, quasi abjectum & despectum. Unde profundius suspirans, & uberiùs lacrymas fundens, attentius & affectuosius sanctum Fiacrium invocabat, & ejus auxiliùm devotus implorabat. Accidit ergo, ut in tanta mentis amaritudine obdormiret in viâ. Dormienti verò sanctus astitit Fiacrius, dicens: Ego sum, frater, Fiacrius, quem tantopere invocasti, lacrymas tuas & contritionem cordis tui vidi, & te curare veni. Surge, quia sanus factus es: & si volueris, ad monasterium meum socios tuos præveneris poteris. Hinc dictis, disparuit Sanctus. Ille autem à sompno excitatus, sanus & incolumis factus, gaudio gaudēbat, velociter currebat, socios suos præveneris, ad prædictum monasterium celeriter properabat. Quò cum pervenisset, Deo & sancto Fiacrio gratias egit, & narravit monachis ibidem Deo famulantibus, & peregrinis astantibus, quàm misericorditer & quàm celeriter sanctus eum curaverit Fiacrius. Cùm itaque eventum rei per ordinem astantibus *b* narraret, ecce, qui eum in viâ reliquerant, supervenerunt, & videntes eum repleti sunt stupore & extasi in eo, quod contigerat illi.

B puella egra
proficiens
ad S. Fiacri-
um incidit in peri-
culum ca-
sitatis,

54 Puella quædam secundum carnis putredinem pulchra, sed morbo, quem appellamus ficum, graviter obfessa, ad sancti Fiacrii monasterium tendebat, ut per ejusdem Sancti suffragium suæ infirmitatis obtineret remedium. Dum itaque esset in itinere, fuit ei obviam miles quidam, quem sequebatur à longè adolescens equo residens. Qui videns eam solam, vitam concupivit, & concupiscentia subvertit cor ejus. Quanto decorem formæ illius attentius intuebatur *c*, tanto magis libidinis igne succendebatur. Cogitans ergo eam viribus opprimere, apprehendit eam, & elevavit super collum equi sui. Illa autem perterrita, sic ait ad juvenem *d*: Parce mihi, obsecro, bone frater, parce infirmitati meæ, parce mihi ad sanctum Fiacrium eunti. Audiens hæc juvenis, verba ejus parvipendebat, & desiderium malignum adimplere fatagens, nichilominus vim ei inferre parabat.

C quo simul
& morbo
liberatur,
invocato
Sancto;

55 Tunc puella in articulo tanti mali posita, voce lacrymabili exclamavit, & ait: Sancte Fiacri, amice summe Dei, esto mihi adjutor & defensor in præsentis necessitate. Miles verò audiens clamorem puellæ, reflexit equum, & eum calcaribus urgens, citius illuc usque pervenit & multis increpationibus eum durius corripens, puellam de manibus ejus liberavit. Illa autem liberata inceptum peregit iter. Pater igitur misericordiarum, qui ubique præsens est, ejus oculi contemplantur in omni loco bonos & malos, cui omne cor patet, & omnis voluntas loquitur, & quem nullum latet secretum: Deus, inquam, totius consolationis misericorditer consolatus est eam. Eadem namque horâ, quâ per militem liberavit eam de juvenis violentia, liberavit etiam per sanctum Fiacrium de infirmitatis molestia.

D juvenis ve-
rd, qui vim
ei inferre
voluerat,
eodem mor-
bo punitus

56 Ipse etiam idem Deus ultionum Dominus, qui per prophetam dixit: Da mihi vindictam & ego retribuam; qui facit judicium injuriarum patientibus, injuriam puellæ noluit inultam relinquere. Juvenis namque eodem morbo cœpit laborare, quo puella laboraverat. Unde intellexit justo Dei judicio se esse percussum. Puella itaque postquam de manibus juvenis liberata est, nullum sui corporis passâ est incommodum, sed per Dei gratiam, perfectam obtinuit sanitatem. Gratias ergo redditura Deo & sancto Fiacrio, ad ejus monasterium pervenit. Præfatus igitur juve-

nis sequenti nocte, aliis dormientibus, dormire non potuit, sed multis afflictus doloribus, omnnes, qui aderant, in domo perturbavit lacrymabili questu, & clamore miserabili.

**A. ANO-
NYMO.**

57 Mane autem factò, perrexit ad monasterium, in quo sacerdos divinum celebrabat Officium. Quo peracto, ad pedes sacerdotis prostratus humiliter reatus sui culpam confessus est: & quia puellæ sanctum Fiacrium invocanti injuriam violenter irrogare præsumperat, carnem suam virgis cædi, & penitentiam sibi injungi postulavit. Quo factò, ad propriam domum non est reversus, sed acceptâ à sacerdote licentiâ, nudis pedibus ad sanctum properavit Fiacrium. Ad cujus tumulum cum pervenisset, Sancto satisfecit, votum vovit, & plurimum lacrymatus est, orationem fudit ad Dominum, ut sicut, quia justus, in eo exercuerat justitiam; ita, quia misericors est, cum ipso faceret misericordiam. Adjutus igitur meritis & intercessione beati confessoris Fiacrii perfectam obtinuit sanitatem.

*post confes-
sionem &
penitentiam
apud Sancti
sepulcrum
convalescit.*

A N N O T A T A.

E

a Atrebatum, Belgis Atrecht, Gallis Arras, urbs est Belgii, comitatus Artesia caput.

b Hoc miraculum tam simile est illi, quod narratum est supra num. 43 & seqq., ut suspicio esse possit, idem prorsus esse, & forsitan bis relatum, quia auctor ex diversorum testimonio illud acceperat.

c In codice legitur, utebatur; sed in apographo rectius, intuebatur.

d In codice videtur haberi, ad invicem. At factus hic sum apographi correctionem.

C A P U T VI.

*Varii morbi depulsi interque eos
cujusdam, qui ob blasphemiam in Sanctum laborare
cœperat.*

Mulier quædam orationis gratiâ Sueffionis advenit, quam videns quidam peregrinus infirmitate graviter laborantem, interrogavit eam, cujus morbi morbum pateretur. Quæ respondit se esse obfessam interiùs morbo, quem appellamus ficum. Cui peregrinus ait: Monasterium sancti Fiacrii est situm apud Meldensem civitatem, in quo idem Sanctus tumulatus est, ubi de longinquis regionibus conveniunt languidi, & diversis infirmitatibus oppressi, & per ejusdem Sancti merita frequenter restituuntur sanitati. Vade illuc, quia, si habueris fidem, proculdubio curaberis. Illa respondit: Multa loca Sanctorum peragravi; & in tantum fatigata sum, & infirmitate gravata, quòd nec ulterius valeo progredi, nec ad propria reverti. At ille: Fac votum, inquit, sancto Fiacrio, & ego tibi polliceor pro Sancto quamlibet cautionem præstiturus, quòd in brevi te melius habebis. Mulier credidit, votum vovit, statim in eodem momento melius se habuit, & ad sancti monasterium iter arripuit. Quæ cum esset in itinere, necessitas eam compulit ventrem purgare. Unde ipsa divertit in quoddam nemus: de corpore verò ejus per secretum naturæ expositus est vermis rubeus, qui longior erat

*Mulier sa-
nata,
F*

A. ANONYMO.

& grossior brachio cujuslibet magni hominis. Quo exposito, omnem pariter exposuit ægritudinem. Sancto itaque suffragante Fiacrio, perfectam consecuta sanitatem, ad ejusdem venit monasterium gaudens & hilaris gratias redditura.

qui & vir
unus,
a

59 Apud sanctum Clodoaldum *a* in territorio Parisiensi ægrotabat homo quidam, qui circa cor gravissimas punctiones patiebatur in tantum, ut præ nimio dolore sæpius amitteret usum loquendi. Tanta igitur anxietate constrictus, vicinorum suorum exhortationibus instructus & admonitus, votum fecit sancto Fiacrio. Qui statim duos evomit vermes admirandæ atque stupendæ longitudinis & grossitudinis, & sic per merita & intercessionem sancti Fiacrii pristina restitutus est sanitati.

et aliter:
b

60 In Pruvinesi *b* territorio erat homo quidam, cujus membrum genitale fuit obsessum morbo, quem dicimus ficum. Cui cum multi medicorum multa adhibuissent medicamina, per duos annos nihil profecerunt. Evolutis igitur duobus annis, homo prædictus ad monasterium sancti Fiacrii venit, membrum cereum simile membro, in quo patiebatur, fecit & obtulit, votum vovit, sanitatem obtinuit, sanus ad propria remeavit.

B

puer calculo
graviter laborans

61 Mulier quædam dives & nobilis unicum habebat filium, quem contigit esse calculosum. Mater verò eum præcordialiter diligens, in tantum ejus infirmitati compatiebatur, ut nullo modo permetteret eum secari à medicis. Sciens ergo, quod eum sanctus Fiacrius sine dolore curare poterat, præcepit servis suis, ut præpararent vehiculum & viæ necessaria. Quibus paratis, ascendit cum filio in vehiculum, & ad prædicti Sancti monasterium venit. Ante cujus ingressum cum descendissent mater & filius, puerum necessitas mingere compulit, sed calculus urinæ meatum ita obstruxerat, ut mingere nequaquam posset, unde multis anxietatibus miser infeliciter cruciabatur: & factum est, ut inter acerrimos dolores velut oblitus & insensibilis factus in terram corrueret. Pallidam habebat faciem, & emortuo corpore solus spiritus palpabat in pectore. Mater filium morientem videbat & preces affectuosas fundebat, uberius flebat, profundius suspirabat, sanctum Fiacrium invocabat, gemebat, dolebat: nec tamen de Dei misericordia diffidebat. Dicebat itaque: Sancte Fiacri, credo te tanti meriti esse apud Deum, quod possis mihi reddere filium meum. Tu miseris & afflictis misericorditer subvenire solitus es, per te convalescunt languidi, tu diversis infirmitatibus oppressos restituisti sanitati. Quomodo ergo de te possum diffidere, cum tibi à Deo concessum sit miseris succurrere? Aut quid mihi prodest, quod aliis misericorditer subvenis, si me solam miseram & infelicem beneficiorum tuorum expertem reliqueris?

C

ad sepul-
crum inte-
gra valetu-
dini resti-
tutus:

62 Dum mater sic lamentaretur, servi ejus, qui sientes puero assistebant, inter cura ejusdem pueri invenerunt calculum ovo columbino non minorem, qui per genitale membrum processerat, quod præ grossitudine calculi fissum & disruptum crepuerat. Quod videntes omnes, qui aderant, mirati sunt. Mater verò filium accepit in brachiis, & quia non licet mulieribus Sancti monasterium ingredi, stetit à foris & flexis genibus ait: Sancte Fiacri, ecce offero tibi filium meum, ita ut cunctis diebus vitæ suæ singulis annis quatuor denarios de capite suo tibi reddat. Deinde præcepit servis suis, ut offerrent illud ad

altare. Factum est, ut imperavit. Postea puer ad tumbam sancti Fiacrii obdormivit, & sanitatem ita perfectam obtinuit, ut in membro genitali nec fissura quidem appareret exteriùs, nec aliquam læsionem deinceps puer sentiret interiùs.

D

63 In territorio Parisiensi miles quidam erat, à quo uxor ejus licentiam quæsit pergrinandi ad sanctum Fiacrium. Cui miles ait: Non habent necesse ire ad sanctum Fiacrium nisi illi, qui siccosi sunt. Et irridens interrogavit eam, utrum ficosa esset. Quæ eum respondisset se non ficosam esse, ille imprecatus est ei subjungens: Græstina die ficosa sis. Sequenti igitur nocte ille percussus est morbo, quem malè optaverat uxori suæ: & aliis dormientibus, dormire non poterat: sed infinitis doloribus cruciatus, anxius graviter laborabat. Transacta nocte, mane intelligens se esse à Deo percussum & humiliatum, dixit uxori suæ: Vindicat Dominus in me blasphemiam, quam contumeliosè hesternæ die dixi in sanctum Fiacrium. Gravi etenim infirmitate laboro in tantum, ut mihi meliùs esset citiùs mori, quam in tanta anxietate diutiùs vivere. Oportet ergo me ad ejus monasterium pergere. Uxor ejus gaudens eò quod Deus ultionum Dominus injuriam sancti Fiacrii tam justè tamque manifestè ulcisceretur, suavitè & monuit, ut citiùs Sancto satisfaceret. Qui statim ad Sancti monasterium venit, seipsum humiliavit, indulgentiam petiit, Sanctoque satisfaciens votum fecit, & sanitatis gratiam obtinuit.

quidam ob
blasphemiam
primùm puni-
tus, dein
sanatus.

E

ANNOTATA.

a Fanum S. Clodoaldi, (S. Clou) distat duabus leucis Lutetiæ Parisiorum, ad Sequanam situm.

b Provinum vel Pruvinum, vulgò Provins, urbs est Gallia in Bria provincia.

CAPUT VII.

Alii morbi, opitulante Sancto, sanati.

F

A pud Præmonstratum *a* Canonicus quidam graviter ægrotabat, cujus infirmitati fratres ejusdem loci pietatis affectu compatiebantur. Erat enim amabilis valde, honestæ vitæ & bonæ conversationis. Qui cum diu ægrotasset, & de die in diem molestiùs se haberet, ad visitandum eum venit frater quidam, nomine Wilhelmus, in Meldensi territorio oriundus, qui ad ægrum accessit, dicens: Bone frater, obsecro te, ut me patienter audias, & verbis meis fidem adhibeas. Ecclesia quædam est in Meldensi territorio fundata in honore sancti Fiacrii, in qua idem Sanctus tumulatus est, ubi conveniunt languidi, & diversis infirmitatibus oppressi, qui frequenter per ejusdem Sancti suffragia curantur. Confido ego in Domino, quod, si votum feceris ei, de hac infirmitate convalesces. Cui æger respondit: Non licet mihi facere votum sine licentia abbatis. Vocatus itaque abbas, dedit ei licentiam ut votum faceret. Æger igitur votum fecit, & eadem horâ meliùs se habuit, meritumque & intercessione sancti Fiacrii repente quædam inestimabilis sanitas cælitus elapsa per omnes artus ejus diffusa est, & infra paucos dies perfectam obtinuit sanitatem.

Canonicus
Ordinis
Præmon-
stracensis
sanatus;
a

A 65 Mulier quædam de Anglia cum unica filia sua perrexit ad sanctum Jacobum *b* orationis gratiâ. Quod cum pervenisset, & facta oratione illic recessisset, in reditu unica filia ejus decedit in ægritudinem, & ad tantum sui corporis devenit incommodum, quod per tres dies & tres noctes non manducavit neque bibit nec locuta est. Omnes, qui eam videbant, de vita ejus desperabant. Mater igitur super unicam filiam suam plangebat, vitæ suæ solatium, animæ suæ dimidium, senectutis suæ baculum, se amisisse dolabat. Dum itaque mater lamentaretur, filia ejus obdormivit. Cui dormienti senex quidam reverenda canitie astitit, in manu crucem tenens ligneam, quam super pectus ægræ deposuit, cujus tactu miro modo atque inæstimabili puella sanitati restituta est. Cui puella sic ait: Ego ancilla tua obsecro, mi Domine, ut dicas mihi, quo appellaris nomine, qui me visitare dignatus es, per cujus suffragium sentio me suscepisse sospitatis beneficium. Cui senex: Ego sum sanctus Fiacrius & veni infirmitatem tuam curare. Vide ergo, ne ingrata mihi existas, sed pro collato tibi beneficio gratias Deo redditura, ad monasterium meum, quod in Meldensi territorio situm est, quantocius properare festina. Postea Sanctus disparuit. Illa evigilavit, matri flenti visionem aperuit statim, manducavit & bibit, & infra paucos dies integram sospitatem consequuta est.

B 66 Item anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi æterni & veri Dei millesimo centesimo octogesimo octavo Odo quidam, sacerdos facerrimæ virginis Genovesæ *c*, ferè novitiorem novissimus, cum in sanctorum Petri & Pauli apostolorum vigiliis ex injuncto sibi, quod archidochi *d* debebat officio, cæteros ad exultandum Domino, VENITE canens, concanonicos invitaret, repente cœpit acutissimas in coxa dextri lateris sentire punctiones. Angebat dolor intolerabilis, tolerabat tamen Officii coactione: necessitas stare loci cogebat & ordinis reverentia, cum re vera nihil amplius quam stare vereretur. In angusto posito standi morâ crescebat angustia. Dolor inde vehementius affligebat, quod doloris vehementiam causamque simul dissimulare cogebatur. Urgebat dolor sciaticus *e*, quasi clavis infixis ossibus terebratis, acsi coxi vertebrium *f* terebellum ignitum perforaret: labori cedendum suggererebat infirmitas, affirmabat pudor cedentem argui fictionis. Tantus ardor sentiebatur, ut proprius sentientis calamus calamitatem propriam non possit annotare.

C 67 Quid igitur hiis morer? Mori citò levius quam morari sic diu judicabat. Vocantur Apostoli, quorum laudibus insistebat invigilans, sed consumpto tempore prece vacua cum gemitu, nec admovit medelam passionis ardori compassio, nec amovit ab impotente potestas Sanctorum indubitata corruptelam. Vocata tota nocte sanctissima sæpius Genovesa, salutem, quam asferre volebat, differre credebatur. Virgo quidem felicissima meritis, potentissima virtutibus, & gloriosa miraculis differebat miraculum, dum sancto Fiacrio deferebat. Audiebatur æger à Sanctis, audiebatur indignus exaudiri. Præcedente namque die gloriosissima beatissimi Confessoris actuum scripta, quæ nuper ad emendandum susceperat, legerat negligenter: legere enim & non intelligere, negligere est. Legit autem & non intelligit, qui sapiens constructionem, instructionem non capit. Legit nec intelligit, qui de fide diffidit veritatis. Diffidentia parit incuriam; in-

curia contemptum. Contemptus autem diffidentia nepos, incuria soboles, iram provocat contemptorum. Dicit vero veritas: Omnia possible sunt credenti. Quod si credentem potentia, persequitur impotentia non credentem, nam contraria contrariis conveniunt; quid igitur mirum, si fiat impotens incredulus, qui virtutes Sanctorum sic transeuntes inspicit, ut non curet curationum Largitorem.

68 Factus igitur sic impotens, sequenti die, cum aliud non inveniret remedium, nisi lectulo decubaret, pedem, ut impedimentum, non in membrum trahens, vix ad lectum veniens, lectulsterio *g* prosternitur. Dum igitur, immensitate doloris acrius insurgente, Fiacrius sanctus ad memoriam rediret; toto corpore per lectulum totum inordinatè volutatus, casu manum in fenestram prælibrans librum beatissimi Confessoris ex dexteræ retractione, quam quietam tenere non poterat, in faciem suam cadentem recognovit. Quo viso, velut Orientis ex alto visitatione gavisus, repente Sancto Dei nominatim vocato, sub ipsa nominis beatissimi nominatione recepit sanitatem. Stupens igitur interventus initium accelerati, subventionem invenisse tam celerem, exiliens & laudans Deum, ad chorum psallentium, quos dimiserat, pede jam non impedito repedavit.

69 Ex his discat audientium discretio non esse tutum virtutibus Sanctorum derogare, Si enim laudatur in suorum laude Sanctorum Deus, sicut scriptum est: Laudate Dominum in Sanctis ejus, & in Sanctorum contemptu contemnitur. Audire verò Sanctorum miracula, si non laudes, derogare est; videre, si non prædices, invidere. Si enim invidiæ noxam & crimen detractio nis incurrit, qui virtutem videns proximi, laudibus non extollit, quantis poenis sive quàm multis multandus est, qui videns miraculosas Dei virtutes dissimulat, & dignis eas laudibus non exultat. Non enim dissimulare licet, quod ita patens est evidenter, ut quisquis non vult videre, sit invidus; quisquis vult videre, nec videt, cæcus; quisquis videt nec laudat, ingratus; quisquis laudanti contradicit, non tantum insanus, verum etiam immanissimè furiosus. Contemptus ergo reus est, qui miracula Sanctorum non exultat: quorum uno contempto, contemnuntur omnes glutino charitatis uniti, vivi quidem lapides ut virtutum quatuor, & Evangelicæ quadraturæ regulæ conquadrentur, tonsionibus expoliti, coædificati in habitaculum Dei, tamquam membra sub uno capite corporis unius in conjunctione se complectentia. Quisquis ergo Sanctorum unum offendit, offendit & alterum. Membri namque pati pars nulla potest animati, cum sit mœsta malis pars altera collateralis. Quod minime fieret, nisi totus ubique maneret spiritus effusus membris in corporis usus *h*. Sanctum igitur Fiacrium alacres veneremur, infirmorum baculum, anchoram naufragorum, cujus est in benedictione memoria. Cujus meritis & precibus habere mereamur accessum ad lucem immarcescibilem, quam solus inhabitat Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

A N N O T A T A.

a Præmonstratum (Premonstré) vicus est Gallia in Picardia provincia, cum abbacia celebri, qua

A. ANONYMO.

pronuntiato solum S. Fiacrii nomine, mox convalescit.

E

Docet autor Sanctos colendos, & horretur ad cultum S. Fiacrii.

F

h

g puella, cui apparuit Sanctus: *b*

Canonicus ischiade gravi corruptus, *c*

d

e

f

invocata primam aliorum Sanctorum ope, *g*

A. ANONYMO.

qua caput est Ordinis Pramonstratensis.

b Compostellam, opinor, in Gallacia, ubi celeberrima est S. Jacobi veneratio.

c S. Genovesa Parisiensium patrona colitur 3 Januarii, ad quem diem de illa est actum.

d Archichorus est praeceptor, qui choro praest, dum sacra liturgia peragitur.

e Ischiadem designat, Gallis schiatiue. Dolor est coxendicis vulgo notus.

f Id est, coxa vertebram.

g Lectisternium medii aevi scriptoribus quibusdam est apparatus lecti vel lectus ipse, ut videre est in Glossario Cangii.

h Ultimum miraculum ab alio auctore scriptum existimo, ac praecedentibus deinde additum. Primo quia huic soli tempus additur. Secundo quia praecedentia omnia scripta sunt stylo magis Latino, magisque concinno & sobrio, quam hoc postremum.

APPENDIX I.

B Miracula facta Divione in sacello ducis Burgundia,

auctore anonymo.

Ex Ms. Divionensi.

CAPUT I.

Sanationes diversorum morborum varia.

In sacello ducis Burgundia sanati morbi plurimi,

Mirabilis a Deus in Sanctis suis, qui virtutem eis tribuit faciendi miracula, prodigia & signa magna in populo: inter quos beatissimus confessor Fiacrius eremita magnificus, quasi sol refulgens in diebus aestatis, sic ille refulsit in templo Dei. Patet evidentissimè, dum coruscat innumeris miraculis, non solum in loco, in quo sanctissimum ejus corpus honorificè requiescit; verum etiam in capella ducis Burgundiae Divionensi à venerabilibus viris decano & capitulo, nec non à Christi fidelibus celeberrimè honoratur & ecclesia decoratur. Licet omnipotens Dominus ibidem per ipsius suffragia secreta & stupenda miracula faciat, secreta omnia dicere non possumus; sed ea, quae certo experimento didicimus & vidimus, sub dissimulatione transire nolumus nec debemus, immò ad Dei gloriam & sancti Fiacrii honorem proponimus declarare.

nimirum Gangrana puella

2 In parochia sancti Nicolai de Divione quaedam puella, Roseta nomine, cancrum b habebat in mamilla; ita quod magna pars mamillae erat consumpta & corrosa. Ignorabat quid de tanta infirmitate posset facere, tamquam desperata de salute. Ivit ad quemdam famosum medicum supplicando, ut pro Dei misericordia sibi placeret dare de infirmitate sua tam gravi consilium opportunum. Medicus infirmitatem puellae benignè aspexit, vidit locum foetidum & usque ad costas corrosam; dixit puellae: Filia charissima, non possum tibi dare aliquod remedium, quia infirmitas est incurabilis & de salute despe-

rata: sed vade cum devotione ad altare beati Fiacrii, & implora auxilium dilectissimi Amici Dei, & ipse per Dei gratiam adjuvabit te. Puella medico credidit, orationem ante imaginem beati Fiacrii fecit, & votum, quod de cætero in die suae festivitatis opus manuum non faceret, & vigiliam festi jejunaret, quotidie orationem suam devotam ante altare beati Fiacrii faciebat. Postmodum ad hospitium dicti medici veniebat: medicus semper eidem dicebat: Non demittas beatum Fiacrium in pace, sed semper ora, usque dum tibi reddiderit sanitatem, quia pius est & misericors petentibus se. Quae fecit, prout sibi à medico injunctum fuerat: tantum ivit & tantum rediit, quod perfectam & integram sanitatem recepit.

3 Quaedam mulier habebat mamillam incan- ceratam d, & non poterat consilium congruum invenire. Locuta fuit cum praedicto medico causa petendi consilium & juvamen. Medicus mulieri dixit: Vade ad altare beati Fiacrii, & ipsum devotè implora, quia medicus est pius & misericors, & curat infirmitates diversas sine dolore & sine unguentis & emplastris. Huic * credens medico altare beati Fiacrii quotidie visitavit, votum fecit, & curata est.

4 In parochia sancti Michaelis, in vico es Effrois e, Joanneta habebat herepitem f, id est, facrum ignem, in mamilla: quae infirmitas dictam mulierem ita perurgebat, quod requiescere non poterat. Audivit miracula, quae beatus Fiacrius in capella faciebat. Tota de salute desperata, perrexit celeriter ad altare beati Fiacrii, implorans auxilium dicti Sancti, suspirans & gravissimos emittens singultus. Quotidie sine inter- polatione aliqua altare beati Fiacrii visitavit, ut de infirmitate sua haberet per sui gratiam remedium opportunum. Beatus Fiacrius, qui non spernit preces pauperum, sed in tribulatione exaudit piissimè, exaudivit preces mulieris: per suffragia beati Fiacrii sanata est.

5 Uxor Joannis de Sine-muro sellarii habebat fistulam g gravem in mamilla & non poterat secundum velle suum invenire consilium opportunum. Haec mulier sapienti usa consilio ibat quotidie ad altare beati Fiacrii, ac in lacrymis exorabat beatum eremitam Fiacrium: & exaudita est oratio sua, ita quod sine aliquo medicamine perfectam & integram recepit sanitatem.

6 In parochia sancti Michaelis de Divione I-fabellis neptis Haymonini de Moolani h aurifabri habebat fistulam in lacrimali i. Quae non poterat invenire consilium, nisi daret decem libras Turoni k cuidam chirurgo. Et tamen nolebat eam in cura accipere, sed posse suum facere. Per consilium cujusdam boni hominis quotidie altare beati Fiacrii visitavit: quae flexis genibus orabat beatum Fiacrium dicens: Sancte Fiacri, gloriose confessor Domini, ego deformis desperans de salute ad te confugio: audi me miseram & afflictam, & omni solatio destitutam: tu solamen es miseris & levamen doloris. Sic in oratione permansit, & velle suum impetravit, quia curata est perfectè sine aliquo remedio cum Dei auxilio & beati Fiacrii.

7 Quaedam mulier de Canabis habebat polypum in naribus foetidum & horribilem ad videndum. Venit ad consilium cujusdam periti medici, ut de infirmitate sua consulere & sanitatem praestaret. Medicus videns infirmitatem incurabilem, noluit propter honorem suum in cura accipere, sed remisit ad beatum Fiacrium di-

D

mulieris:

* al. nutritrix

erysipelas,

fistula mamillae,

F fistula lacrymalis,

b

i

k

polypus,

A cens, quod beatus Fiacrius tanti erat meriti & tantæ spiritualis scientiæ & virtutis, quod sanabat languidos pestiferos & morbosos: Vade in pace ad beatum Fiacrium. Mulier dixit medico: Postquam non possum erga vos invenire auxilium, de vestro utens consilio, ibo ad beatum Fiacrium. Quæ fecit, prout dixit, cum maxima devotione & cordis amaritudine altare beati Fiacrii visitavit, orationem fecit & votum; & sic per merita beati Fiacrii sanitatem recepit.

erysipelas in manu,

8 Quædam mulier de Curia Armilphi habebat herisipilem in manu. Caro erat livida & foetida, nervi foetidi & corrupti. Non poterat perfecte de cura invenire remedium. Ipsa de salute desperata, cum lacrymis ivit ad altare beati Fiacrii, orationem fecit & votum, se in custodia posuit: sic ad propria revertitur, quæ in paucis diebus sanata est.

hydrops,
m

9 Quidam homo de Villarum super Hoichiam erat hydropicus, turgidus & inflatus. Misit uxorem suam ad quemdam famosum medicum. Medicus videns urinam, indicavit ipsum esse hydropicum: dicensque mulieri: Vade ad altare sancti Fiacrii in capella ducis Burgundiæ, in qua beatus Fiacrius honoratur & colitur. Pro marito tuo funde preces erga beatum Fiacrium: magnus est medicus, & facit cum Dei adjutorio mirabilia & miracula magna in istis partibus. Medicus aliquod regimen mulieri docuit pro marito, & remisit ad beatum Fiacrium. Mulier tamquam uxor legalis cum recommendatione recessit à medico, ivit ad altare beati Fiacrii, & ante ejus imaginem amarè flevit, orationem fecit & votum: sic maritus infra paucos dies liberatus & sanatus est.

tumor colli,
o

B 10 In parochia beatæ Mariæ de Divione erat quædam puella, quæ habebat magnum botium per plures annos in collo, & semper crescendo ad guttur descendebat. Mater & filia causâ petendi consilium ad quemdam famosum medicum perrexerunt: doctum medicum in capella ducis Burgundiæ invenerunt, cui mater dixit: Domine mi, rogo vos & per misericordiam Jesu Christi, ut de infirmitate istius juvenulæ filiæ meæ des ei salubre consilium & juvamen. Medicus respondit: Ite primò ad altare beati Fiacrii preces fundere, & Sancto facere reverentiam & honorem: & postea venite ad me. Facta oratione à matre & filia extra ecclesiam, venerunt ad medicum: qui medicus botium tetigit, in manu medici crepuit, manum medici & indumenta turpiter humectavit. Medicus matri dixit: Mihi pro certo videtur, quod non placet beato Fiacrio me intromittere de ista infirmitate, ex nunc laudo & consulo, quod filia vestra sit in cura beati Fiacrii. Mater & filia reddentes gratias medico, recesserunt. Filia altare beati Fiacrii visitavit, in oratione & devotione permansit: sic sine aliquo adjutorio de infirmitate convalevit.

fistula in pollice,
p
** i. e. putrefacta*

C 11 Puella quædam de Varangis morabatur in parochia sancti Petri de Divione, & habebat fistulam in pollice. Prima junctura & uncia p pollicis erant jam mortificatæ & corrosæ; nervique corrupti. Ivit ad quemdam medicum causâ petendi consilium: cui dixit medicus: Visita primò altare beati Fiacrii, & postea veni ad me. Quæ puella cum matre sua venerunt ad medicum: vidit medicus pollicem corruptum, tetigit ossa corrupta, & nervi corrupti exierunt. Quæ in paucis diebus sanata est. Fecit votum ante imaginem beato Fiacrio quod diem suæ festivitatis observaret & vigiliam * jejunaret.

** i. e. in per-
vigilio*

Augusti Tomus VI.

12 In parochia sancti Petri de Divione erat quædam Beguina q de Roura, Jaqueta nomine, quæ habebat fistulam in digito. Ossa jam erant corrupta & nervi corrupti. Venit ad supradictum medicum: quæ de consilio supradicti medici beato Fiacrio fecit hommagium & votum: ossa corrupta & nervi ceciderunt; in parvo tempore curata est.

A. ANONYMO.
in digito,
9

13 In parochia sancti Michaëlis de Divione Stephaneta relicta Blamcheti custurarii *, habebat herisipilem, id est, sacrum ignem in digito: quæ tota desperata venit ad supradictum medicum causâ petendi consilium. Medicus videns infirmitatem furiosam, Deo dimisit & beato Fiacrio. Dicta mulier gemens, & singultus gravissimos faciens pro eo, quod dictus medicus eam dimiserat sine aliquo consilio destitutam ac etiam desperatam, videns digitum suum ardentem & fumantem, recessit à medico pergens celeriter ad altare beati Fiacrii, implorans sanctissimum Amici Dei consilium & juvamen, dicens: O sancte Fiacri, tu in omnibus tribulationibus subvenis omnibus, qui tuum devotè implorant auxilium: redde mihi obsecro digitum meum: aliter oportet me isto defectu mendicare: quia potes facere per gratiam, quæ tibi data est à Domino. Si mihi digitum meum reddideris, promitto tibi, quamdiu vixero, festum tuum celebrare, & vigiliam festi jejunare: & nunc de ancilla tua misera & afflicta facias velle * tuum; quia me offero in tuo servitio permanere: sic recessit. Crastina die primò altare beati Fiacrii visitavit, & postmodum medicum in suo hospitio invenit. Quæ sibi * digitum suum ostendit: omnis corruptio nervorum & juncturæ in simul ad terram cecidit. Medicus mulieri dixit: Mulier, beatus Fiacrius in te perficiat, quod incepit; vade in pace. Mulier recessit, & in paucis diebus sanitatem recepit.

ac erysipelas in digito.
** i. e. sartoris Gallicæ, couturier*

E

** i. e. voluntatem*

** i. e. ei*

A N N O T A T A.

a In Ms. Divionensi, de quo antè meminimus, precedentibus miraculis, quæ partim ibi narrantur, partim omittuntur, subjunguntur non pauca sub hoc titulo: Incipiunt miracula beati Fiacrii facta in capella domini ducis Burgundiæ de Divione. Ex his nullum habetur in Ms. nostro, sed priora quadam leguntur in Ms. domini le Maire, quod conferemus cum Divionensi Ms. Scriptor horum miraculorum alius est ab illo, qui precedentia exaravit. Divio autem, vulgò Dijon, caput est ducatus Burgundiæ.

F

b Cancer, seu Gangrana, malum est vulgò cognitum.

c Dna ha voces, opus manuum, omisse erant in Ms. Divionensi, sed leguntur in altero Ms., ex quo phrasim explevimus.

d Id est, gangranâ infectam.

e Nomen est illius loci.

f Quod malum hic, Herisipilis vocatur, à medicis nominatur erysipelas, Græcè ἐρύσιπλος. Ad hanc vocem de eo sic habet Gorraus: Est tumor præter naturam in cute à sanguine & flavâ bile calidioribus, vel à sanguine fervente tenuique proveniens. Malum istud latius ibi expositum videri potest.

g Fistula (Græcè σίληξ) est sinus angustus, oblongus, callosus, interdum etiam obliquus, os habens, cui cicatrix obduci nequit, per quod humor certis temporibus tenuis excernitur. Plura ibidem ad vocem σίληξ.

A. ANONYMO.

h In altero Ms. de Nicolai.
i Hac voce glandulam oculi designat, per quam exprimuntur lacryma. Medici fistulam hanc, qua est in majori angulo oculi, fistulam lacrymalem vocant.

k In alio Ms. Turones. Suspicio legendum, Turouenses, referrique ad vocem libras.

l Vici cuiusdam nomen est, ut in sequenti miraculo Curia Armilphi: at difficulter loci illi ignobiles assignari possunt.

m Locus hic aquæ mihi ignotus est, ac præcedentes.

n Id est, docuit mulierem, quo se modo maritus regere deberet, ne morbus ingravesceret.

o Id est, tumorem.

p Per unciam pollicis designat juncturam alteram.

q Beguina medium quoddam sequuntur vita institutum inter monasticum & seculare, & nunc sunt hodie in solo ferè Belgio. Quo modo in Gallia esse desierint, dictum est in Actis S. Ludovici, tom. 5 Augusti pag. 502 & 503.

B

CAPUT II.

Sanationes alie.

Sanata in-
super fistu-
la in coxa

Quædam puella de Lusya, Stephaneta nomine, nutrita in parochia sancti Petri de Divione, habebat fistulam in scia a, ita quod usque ad genu totum erat concavum & abundantissime saniem emittebat. Quæ puella per plures annos infirmitatem sustinuerat, & aliquod remedium invenire non poterat. Ignorabat quid posset facere: usâ perito consilio ivit ad altare beati Fiacrii, & frequentavit quotidie implorando ipsius auxilium, votum fecit Sancto & hommagium, & sanitatem integram & perfectam recepit.

ac in pede,

15 Margarita de Salvia habebat fistulam in pede gravissimam: & non poterat invenire consilium ac medelam. Mater ipsius de dolore compatiens, dixit filiæ: Filia mea charissima, ego video te præ dolore languescere & melius diligere te videre mortuam quam in tali statu permanere: filia mea charissima, eamus ad beatum Fiacrium domini ducis Burgundiæ: & credo, quod per gratiam, quæ data est sibi à Domino, sanabit te. Filia matri respondit: Mater charissima, nihil aliud desidero quam pretiosum Amicum Dei visitare. Quæ surrexerunt & visitaverunt altare beati Fiacrii: orationem suam fecerunt & votum, & in paucis diebus filia sanitatem recepit.

morbis a-
lius gravif-
simus,

16 Joannes domicellus b de Arcu laborabat in extremis Divione in domo fratris sui decani capellæ: nec sperabatur in aliquo de salute. Omnia erant pro funere præparata, candelabra, luminaria & omnia alia necessaria, prout decet. Videns autem frater suus decanus, quod medicum tamquam desperatum dimiserant, flevit amarè invocando auxilium beati Fiacrii, & exaudita est oratio sua: quia in illa hora dictus Joannes melius se habuit & de infirmitate convaleuit, dictusque decanus credidit certissimè, quod per merita beati Fiacrii frater suus de infirmitate convaleuit.

fistula lacrymalis,

17 Catharina de parochia beati Petri de Divione habebat fistulam in lacrymali gravissimam. Videns autem, quod per quinque annos talem infirmitatem sustinuerat, & aliquod consilium invenire non poterat, sapienti usâ consilio, fre-

quentavit altare beati Fiacrii, & orationem fecit & votum, & in continenti percepit auxilium beatissimi confessoris Fiacrii; quia in paucis diebus sanata est.

D

18 In parochia beatæ Mariæ de Divione filia Bartholomæi culturarii habebat in collo scrophulas e gravissimas: quæ infirmitas vocatur malum regis. Item cancer occupabat pectus & mammillam dictæ puellæ. Itaque de infirmitate jam erat ferè corrosa usque ad costas. Aliquod consilium de infirmitate invenire non poterat: invocavit auxilium beati Fiacrii, altare suum quotidie in capella visitavit, cum gemitu & fletu orationem fecit & votum, & sic in paucis diebus sanata est.

struma &
gangrana,

19 Filius Griphoneti de Divione puer quatuor annorum habebat unum grossum Turonensem in gutture, & non poterat descendere inferiùs nec ascendere superiùs. Jam anhelitum amiserat & loquelam. Mater quasi furibunda clamabat: Heu mihi, Domine, quid faciam? Sanctissime confessor Domini Fiacri, consolator miserorum, redde mihi filium meum, quia præ dolore languo: per illam inæstimabilem potestatem, quam Deus tibi contulit, redde mihi filium meum: & ego me & illum tibi offero in tuo servitio perpetuò permanere. Hoc dicto, in continenti numerus descendit inferiùs, anhelitum recuperavit & loquelam, & sic de tanto periculo liberatus est.

sublatum
periculum
ex nummo
gutturis in-
fixo,

20 Richardus de Bera, moram faciens in villa de Canabis, erat in tanta infirmitate, quod de manibus & pedibus se adjuvare in aliquo non poterat: quam infirmitatem per longa tempora sustinuerat secundum posse suum: omnia medicamina per viam medicinæ nihil ad incommodum suum valuerunt. Dictus Richardus de tanta perplexitate gemens & suspirans habuit recursum ad beatum Fiacrium, obligavit se in suo servitio, quamdiu vitam duxerit in humanis, festum ipsius & translationem celebrare, & vigiliis jejunare. Non est fraudatus à desiderio suo: de lecto surrexit sanus & hilaris, venit ad altare beati Fiacrii faciendo reverentiam & honorem: & sic perfectam & integram recepit sanitatem.

paralysis,

21 Joannes de Fontanis e per duos annos gravem infirmitatem sustinuerat: quam infirmitatem sciaticum f & arthriticam vocant medici. Dictus Joannes se sustinere super pedes nec ire, nisi cum potentiis g poterat. Multas peregrinationes fecit, & aliquod consilium nec juvamen invenire potuit. Vicini dicti Joannis eidem dixerunt: Frater charissime, miramur de te, quia tu scis, & certo experimento didicimus miracula, quæ Deus facit in capella ducis Burgundiæ Divione precibus sedulis beati Fiacrii. Vade cum devotione ad altare beati Fiacrii, & invoca ipsius auxilium & pro certo credimus, quod recuperabis perfectam & integram sanitatem. Qui Joannes credidit: quadam die Dominica, prout potuit, altare beati Fiacrii visitavit: facta oratione, fecit votum & hommagium beato Fiacrio, & sensit se allevatum. Qui unam de suis potentiis super altare posuit, & recessit cum sola potentia & quodam parvo baculo. Die sequenti Dominica venit cum sola potentia ad altare beati Fiacrii: ipso existente h in oratione & devotione, surrexit magis fortis quam antea: dimisit super altare alteram potentiam, & recessit cum suo parvo baculo. Alia sequenti die Dominica venit iterum ad altare beati Fiacrii. Ipso existente in oratione & devotione, surrexit perfecte curatus baculumque dimisit, & sic sanus & hilaris ad propria remeavit.

ischias vel
arthritis,

e
f
g
F

22 Quædam puella quatuor annorum de Talento

h

A *strumæ*, lento *i* habebat scrophulas in collo cancras. Mater puerulæ, cum non posset de filia aliquod consilium invenire, per novem dies cum filia de Talento venit ad altare beati Fiacrii: mater pro filia fecit votum beato Fiacrio, se & filiam in Sancti custodia posuit: dicta filia sua de infirmitate tam gravi convaluit & perfectam sanitatem recepit.

fistula manûs, 23 Avelina beguina de Maynis campis de Divione habebat in manu fistulam, ita quod in tribus locis erat totaliter perforata: de brachio non poterat se in aliquo adjuvare. Tota de salute desperata ivit ad beatum Fiacrium, & ipsius altare devotissimè visitavit, cum lacrymis beatum Fiacrium exoravit, imploravit ejus auxilium: & exaudita est oratio sua, quia in paucis diebus perfectam & integram sanitatem recepit.

crurum impotentia, 24 Quidam famulus Noviomensis diocesis venit cum potentiis de exercitu captivi *k* amiserat potestatem de tibiis. Tibiæ erant turgidæ & inflatæ: sustinere se non poterat nec ire; nisi cum potentiis. Venit cum devotione ad altare beati Fiacrii: postea unam de suis potentiis dimisit, tentando si posset ire cum sola potentia, quod fecit. Vigilavit orando per totam noctem ante altare, & in mane sine potentiis cepit ire, & sensit se totum allevatum. Inflatio tibiæ recessit totaliter, perfectam & integram recepit sanitatem.

B 25 Frater Joannes magister domus Albaripæ *l* de Divione, habebat gravem infirmitatem & horribilem in posteriori parte: quæ infirmitas ficus appellatur. Per longa tempora secretè, pro-
ficus, ut poterat, infirmitatem suam sustinuerat: sciebat enim miracula, quæ beatus Fiacrius faciebat cum Dei auxilio. Venit ad altare beati Fiacrii cum devotione maxima: & beatum Fiacrium devotissimè exoravit. In parvo tempore omnis infirmitas fiscofa *m*, supereminentia & superfuitas sine aliquo gravamine ceciderunt: perfectam & integram sanitatem recepit.

idemum gangrena & fistula, 26 Filius Joannis Pinot habebat cancrum in fronte, & erat in magno periculo: de cura consilium invenire non poterat. Venit ad altare beati Fiacrii, per novem dies stetit * Divione; pœnitentiam fecit in pane & in aqua. Habebat etiam fistulam in pede & in genu. De omnibus istis infirmitatibus curatus est, & sic cum gaudio ad propria remeavit.

C *idemum gangrena & fistula*, * *i. e. manifest*

ANNOTATA.

a Scia, Græcè ἰσχίον, coxam hic designat, opinor: licet aliquando pro parte tantum coxæ sumatur.

b Domicellus idem ferè significat, quod vox dominus, seu minor dominus.

c Scrophulæ, latinè strumæ, Gallis escroûlles. Gorrans ad vocem Græcam χοιρεῖς hoc malum sic describit: Est tumor durus glandularum, quæ in cervice, alis & inguinibus sunt, ut pluribus exponit. Vocatur malum regis, quia reges Gallia infectos eo malo rangere solent, ut sanentur.

d Est species moneta Gallicæ, vulgò gros Tournois.

e Fontaine vicus prope Divionem notatur in tabulis Burgundicæ.

f Sciaticum, Gallis sciatique, ischiadem haud dubiè designat, de qua jam egimus. Verùm ischias differt ab arthritide, seu morbo articulari, quem per arthriticam significare videtur, ac si idem esset malum.

Augusti Tomus VI.

g Potentia, Gallis pôtence, fulcrum subalare designat.

h Hic phrasi corrupta, quæ mox recurrit, auctor minus Latinè peritus idem significat, ac si diceret: Postquam fuerat in oratione.

i Talen vicus non procul ab urbe Divionensi locatur in tabulis.

k Phrasis haud dubiè luxata est, nec satis certum est, quid auctor significare voluerit. At tamen constat, hominem illum usu crurum fuisse destitutum.

l Alba Ripa cœnobium est Ordinis Cisterciensis in diocesi Lingonensi, vulgò Aube Rive dictum: de quo plura Angelus Manrique in Annalibus Ordinis Cisterciensis ad annum 1136 cap. 7.

m Voces, infirmitas fiscofa, pro malo ipso sensico adhibentur ab auctore.

A. ANONYMO.

APPENDIX

ALTERA.

Miracula recentiora ex Plessio Latinè redita.

Plessius in Historia ecclesie Meldensis lib. 1, Miracula num. 70 multa breviter refert S. Fiacrii miracula, quæ in Actis scripta non sunt, iisque aut omnia aut certè pleraque sunt posteriora. Illa igitur hoc loco commemorabo; atque ex lingua Gallica in Latinam transferam, ut omnia, quæ reperimus ad Sanctum nostrum spectantia, hic habeantur conjuncta. Dominicus Segnier testatus est, à se receptam sæpius in gravibus morbis S. Fiacrii meritis salutarem opem; cujus verba jam dedimus in Commentario num. 17. Joannes Castillonensis, comes Blesensis, in litteris donationis apud Plessiam tom. 2, pag. 174 de S. Fiacrio ait Gallicè: Cujus preces sæpius apud Deum mihi salutares fuisse; iisque sanitatem meam promotam sæpius expertus sum. Post duo hæc sic profertur Plessius citans S. Fiacrii tabularium.

2 Maria de Brichanteau de Senecey, vidua Claudii de Beaufremont, qui... gubernator fuerat urbis & castri Aussenensis, viii Decembris anni mdcxxii, Seniciaci * in Burgundia, meritis S. Fiacrii sanata est ex malo non vulgari capitis & humerorum, quod immedicabile judicabatur. Domicella Francissâ de Vieupont, ipsius neptis, ea intentione vovit pedibus invisere ecclesiam S. Fiacrii: atque ejus preces exaudivit Deus: quod ipsa testata est, tacto sacrosancto Euangelio.

Paulus Beauvarlet, parochus * in Pecy, diocesis Meldensis, xxix Maii anni mdcxliii liberatus est ventris fluxu tam immoderato atque intolerabili, ut ex eo mortem sibi imminere putaret.

Quædam... Santonis Religiosa, ubi votum S. Fiacrio voverat, sanata est anno mdcxxvii. Nata erat annis triginta & tribus; & jam annis triginta faciès ei oppleta erat scabie aliisque immunditiis, quæ omnem eluserant medicorum artem.

Ægidius du Plessis, parochus in Yvor, diocesis Suesionensis, anno mdcxxx ex pectoris inflammatione restitutus est, & ex retentione urinæ anno mdcix, dum Lutetiæ litterarum studio vacabat.

Ex Pres-
sio.

Nicolaus de Lavernot, adscriptus regii corporis custodibus, anno MDCXXXIX Blesis, ubi tunc erat, liberatus est ulcere periculoso, quo mortem sibi inferendam cogitaverat.

seu sanatio-
nes plurima

3 Jacobus Grenon, parochus in Barbery, diocesis Silvanectensis, crure dextero captus, integræ redditus est sanitati mense Augusto anni MDCXXVII, post votum S. Fiacrii factum.

Ludovicus de Cervillien, regius utriusque consilii senator, . . . cujus maxilla sinistra loco suo prorsus emota erat per imperitiam evulsoris dentium, sanatus est. Uxor ipsius votum S. Fiacrii vovebat, & maxilla, quæ malam perforare cœperat, sponte concidit, nullo ei creato dolore. Contigit hoc miraculum anno MDCXXVII.

Maria Denis, vidua Antonii de Marvaise, scribæ regis, anno MDCXIV liberata est sanguinis emissionem, quæ ab annis sex vexata fuerat, quæque eam ad extrema deduxerat.

* Vaucou-
leurs

Nicolaus Lefevre, Vallis Coloris * dominus, . . . anno MDCXXVI sanus evasit ex gangræna insanabili, quæ corrodebat malam sinistram, labia, & nasum.

B

Filibertus Pelet, dominus de la Plaine, unus ex regii corporis custodibus, anno MDCXLIII sanatus est ex vulneribus, quæ in capite & in brachio acceperat in conflictu contra Calvinistas Gallos.

personarum
illustrum :

4 Carolus Le Comte, parochus S. Vincentii de Bullion, diocesis Carnotensis, anno MDCXLV liberatus est fluxu sanguinis, quo afflictus fuerat ultra decem menses non interruptos.

Philippus Hadengue, parochus in Mirancourt, diocesis Noviodunensis, eodem etiam anno eodemque morbo liberatus est.

Margarita Le Roy, uxor Matthæi Païen, qui præerat horreo salario Meldensi, anno MDCXLIII adepta est sanationem mali immedicabilis, quo pes ejus erat affectus.

Petrus de Novion, vir nobilis, dominus de Vey ad Vidulam (*fluvius est Campania vulgò la Vèle*) integræ restitutus est sanitati ex hæmorrhoidibus & arthritide anno MDCXLVI.

Ludovicus de Malleville, vir nobilis, dominus de Touffue, hæmorrhoidibus liberatus est anno MDCXLVII.

C

Anna Fremyn, vidua Claudii de Vassiere, præfeci regis in territorio Meldensi, sanata est anno MDCXXXV ex vehementi pectoris malo, &

anno MDCXLVII ex duobus ganglionibus ingentibus, qui super palpebras orti erant, visusque amittendi creabant periculum.

D

Urbanus Potier presbyter, rector collegii Bajocensis Lutetiæ, anno MDCXLV convaluit ex dysenteria, quæ ad extrema erat deductus.

5 Regina Anna Austriaca protectioni S. Fiacrii semper attribuebat depulsionem morbi, in quem rex Ludovicus XIII Lugduni inciderat. Quilibet sanationis gloriam adscribebat patrono suo : verum regina ipsa anno MDCXLI ex vico Monceaux pedes ivit ad S. Fiacrium, prout voverat, ut gratias ageret sancto Briæ Patrono. Experta erat in persona propria, quàm potens sit apud Deum illustris hic Eremita, cum ipsam liberaverit molesto sanguinis fluxu, quem nec ars medicorum nec industria chirurgorum potuerant sistere. Credidit etiam fecunditatem sibi à Deo donatam ejus intercessione ; eaque opinione inducta donavit ipsius ecclesiæ fascias sacratas, quas ei Urbanus VIII transmiserat ad usum infantis principis, qui deinde tanta cum gloria regnavit in Gallia Ludovicus XIV. Demum hæc princeps mittebat annis singulis quempiam, qui suo nomine suæ intentione peregrinaretur ad S. Fiacrium. Quando instabat magna curatio adhibenda regi Ludovico XIV, Bossuetus Meldensis episcopus venit ad sanctum Fiacrium oraturus pro sanatione istius principis, cœpitque preces novendiales, quas compleverunt Religiosi.

pietas An-
nae Au-
striacæ
Francorum
regine in S.
Fiacrium :

E

6 Hisce postremo ex quibusdam historicis adjungit pœnam Henrico V Angliæ regi inflictam, quam Leslaus lib. 7, pag. 269 & 270 refert his verbis : Postea Henricus divi Fiacrii Scoti regis olim filii agros & vicinas ditiones sædè populatus, in morbum incidit, qui nullâ adhibitâ medicinâ poterat curari. Ille ergo morbi vehementiâ acrius confictatus, in hanc vocem prorupisse dicitur, Scotos eo usque Anglis esse infestos, ut non solum in hac mortalitate vivi, dum per corporis concretionem affectionibus possint indulgere, sed etiam mortui, ac in divorum numerum repositi, in cælis, ubi nullus affectioni locus esse potest, eos aliquo detrimento afficiant. Corbelium ergo dilatis ibique extinctus &c. Narrant & alii id factum, scribuntque Henricum sic laborasse. Verum quàm certo res hæc nitatur fundamento, mihi non constat.

pœna,
quam di-
cunt Hen-
rico V An-
gliæ regi
inflictam.

F

DE S. AMELTRUDE VIRGINE

J. P.

GEMETICÆ IN TERRITORIO ROTOMAGENSI IN GALLIA.

FORTE
SEC. VII
VEL VIII.
Signa cul-
tûs anti-
qui,

Udo S. Quintini decanus lib. 2 de Moribus & actis Normannorum ad annum Christi 876 hæc memorat apud Andream Chesnium pag. 75 : Anno igitur octingentesimo septuagesimo sexto ab Incarnatione Domini nobilis Rollo . . . Gimeias venit, videntque S. Petri monasterium * monachilis habitationis domibus adornatum, sanctumque reputans esse locum, morari illic distulit ; sed ultra flumen ad capellam S. Vedasti naves applicuit, corpusque cu-

* Jumleges

jusdam virginis nomine Hameltrudis, quod secum asportaverat, super altare S. Vedasti posuit, huicque capellæ ex nomine virginis nomen sempiternum inhæsit : diciturque ille locus AD SANCTAM AMELTRUDEM incolis. Hæc Dudo, quem lego floruisse sub an. 996. Similia refert Willelmus Calculus monachus Gemeticensis Historia Normannorum lib. 2, cap. 9, ad prædictum annum pag. 227, addens tamen, unde hoc sacrum corpus avectum fuerit : Dani, inquit, cum suo duce Rollone . . . Gemmeticum veniunt, corpus sacræ virginis Ameltrudæ, quod à Britannia aspor-

taverant,

A taverant, in capella sancti Vedasti, quæ trans flumen est, super altare ponente. Quæ capella hæcenus illius virginis nomen retinet; usque ad tempora videlicet seculi duodecimi, quo hunc auctorem lego signatum, nimirum anno 1120. Consuli etiam potest *Matthæus Westmonasteriensis in Floribus historiæ ad annum 897. Verum, quam illi Ameltrudem appellant, Thomas de Walsingham in Hypodigmate Neustria pag. 415 vocat Gertrudem, uti & capellam sanctæ Gertrudis.*

2 Alfordus ad annum 886 in suis Annalibus num. 17 quas vidit in hoc sacro deposito difficultates, ita explanare conatur: Quid de sacro hoc deposito dicendum sit, hæreo. Quia nec Gertrudis, nec Ameltrudis, in factis nostris locum habent: nec Gallicani facti me juvant: ubi tamen exacta sanctorum corporum translatio recensetur. Opinor itaque, Rollonem & Danos, monasteria nostra de more diripientes; cum Anglicanæ Virginis ossa invenissent, ab orthodoxis culta, & auro, argentoque ornata: scirentque ab illis in pretio esse; illa conservasse; ratos à fidelibus ingenti pecuniæ summâ redimenda. Qua spe frustrati; ubi Gemmetici pacem cum Francone Rhotomagensi antistite sanxissent, sacræ Virginis ossa ibidem reliquerunt; cujus nomen, cum Dani ignorarent, Galli vel Gertrudem, vel Hameltrudem vocando suppleverant

B 3 Cæterum quod Rollo Sanctorum corpora deprædari soleret, Galliarum episcopi intellexisse videntur, qui hoc ipso tempore, audito quid in Angliâ à Rollone feret, corpora sanctorum Maglorii, Sampsonis, & Maclovii Britannorum, ejus furori subducentes, Parisios transfulerunt, teste Gallicano Martyrologio, ubi ad diem xxiv Octobris sunt ista: Corpus ejus (*Maglorii videlicet*) multis in sepulchro prodigiis claruit. Quod deinde Salvator, episcopus Alethenensis, Rollone Danorum duce cismarinam Britanniam hostili incursum barbaroque impetu invadente, ne profanaretur ab infidæ gentis exercitu, unâ cum sanctorum Sampsonis, & Maclovii (aliâ Machuti) pretiosis exuviis maturè subductum, Lutetiam Parisiorum, seu arcem regni, & religio-

de Britannia nis tutissimam custodiam, detulit. *De jam dictis observo sequentia. Primo.* Gemeticense S. Petri monasterium est Ordinis S. Benedicti, quod variis locis Annalium suorum memorat Mabillonius. *Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum pag. 224: Locus est, inquit, in pago Rhotomagensi ad ripam fl. Sequanæ, quem cum Filibertus à Chlodovæo juniore Francorum rege petisset ac obtinisset, nobile ibi permisso ejus monasterium ædificavit octingentorum monachorum, quinque partim basilicas partim oratoria complexum, ac mœnibus quadratis turritisque cinctum. Pluribus describitur à dicto Mabillonio Annalium tom. 1 ad annum 655, pag. 434. Secundo.* Rollo, *Normannia dux I, Robertus in baptismo vocatus, acquisitâ Normanniâ novissimus seculo 9.*

4 Tertio. S. Maglorius episcopus habetur in Martyrologio Romano xxiv Octobris, S. Machutius ep. xv Novembris: de quibus plura alias. Sampson vero episcopus est apud nos ad diem xxviii Julii; ubi videri potest Appendix, in qua de istius Sancti reliquiis earumque translationibus agitur. Et verò quid de ejusdem sacris exuviis Parisios, ut volebat Sanssayus, delatis censuerimus, ibidem inveniet lector pag. 592. De aliis autem supra memoratis dispici poterit ad præmissos jam dies. Salvator episcopus Alethenensis antea nominatus, ab Alberto de Monterelaxo in Britannia sua Armorica pag. 198 dicitur consecratus anno 873, mortuus 915. Denique Sanctam, de qua egimus, annuntiat hac die xxx Augusti Arturus in suo Gynæceo, qua die in antiquioribus sacris Fastis illam inscriptam nondum reperi hæcenus. Præfatus autem locus (ad S. Amaltrudam) corrupto, inquit, vulgari vocatur EMENDREUILLA. Annuntiatio autem ejus sic habet: In territorio Rothomagensi sanctæ Ameltrudæ virginis gloriosæ. *Dim ante annum 876, quo facta scribitur translatio corporis, eam è vita migrasse, conjicere liceat ex eadem translatione: verum cum sim ignarus quando, & quâmdum ante illam obierit, fortasse hoc acciderit seculo 7 vel 8.*

E *translato.* Martyrologio Romano xxiv Octobris, S. Machutius ep. xv Novembris: de quibus plura alias. Sampson vero episcopus est apud nos ad diem xxviii Julii; ubi videri potest Appendix, in qua de istius Sancti reliquiis earumque translationibus agitur. Et verò quid de ejusdem sacris exuviis Parisios, ut volebat Sanssayus, delatis censuerimus, ibidem inveniet lector pag. 592. De aliis autem supra memoratis dispici poterit ad præmissos jam dies. Salvator episcopus Alethenensis antea nominatus, ab Alberto de Monterelaxo in Britannia sua Armorica pag. 198 dicitur consecratus anno 873, mortuus 915. Denique Sanctam, de qua egimus, annuntiat hac die xxx Augusti Arturus in suo Gynæceo, qua die in antiquioribus sacris Fastis illam inscriptam nondum reperi hæcenus. Præfatus autem locus (ad S. Amaltrudam) corrupto, inquit, vulgari vocatur EMENDREUILLA. Annuntiatio autem ejus sic habet: In territorio Rothomagensi sanctæ Ameltrudæ virginis gloriosæ. *Dim ante annum 876, quo facta scribitur translatio corporis, eam è vita migrasse, conjicere liceat ex eadem translatione: verum cum sim ignarus quando, & quâmdum ante illam obierit, fortasse hoc acciderit seculo 7 vel 8.*

c DE S. FANTINO MONACHO CONF. F

THESSALONICÆ IN MACEDONIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Topographia; cultus facer; elogia; ætas, quâ vixit; quænam Vita à nobis detur.

J. P.

FORTE SE-
CULO IX.
Theſſaloni-
ce, quæ de-
ſcribitur,

Theſſalonica, clariffima olim Macedonia civitas, & apud geographos notiffima, ſic deſcribitur a Francisco Orlendio Ordinis Prædicatorum, parte 1 Orbis ſacri & profani, lib. 3, cap. 2, pag. 189: Macedonia, imò & totius Illyrici faltem Orientalis metropolis Theſſalonica fuit, urbs olim clariffima, ad finem Thermaicum ſita, haud procul ab Echedori fluminis orſtio, quæ, Stephano teſte, primùm à Caſſandro condita dicitur, & Halia, ſeu, ut aliis placet, Halis nuncupata. Theſſalonice autem no-

men à Philippo Amyntæ filio accepit, cùm ille in ejus agro Theſſalos ingenti clade proſtigallôt. Amplificata maximè eſt urbis iſtius dignitas, cùm præfecti prætorio ſedes effecta, totius Illyrici negotia ad ſe traxit. Theodoretus enim Ecclèſiaſtica hiſtoria lib. 5, cap. 17 editionis Valeſiana hac de ea memorat: Theſſalonica civitas eſt ampla, & incolarum multitudine abundans, ſita quidem in Macedonia provincia, ſed quæ caput eſt Theſſaliæ & Achaïæ, & aliarum plurium provinciarum, quæ ſunt ſub adminiſtratione præfecti prætorio Illyrici.

2 Subdit Orlendus: Alexander Theſſalonice
liii 3 metro-

AUCTORE
J. P.
S. Fantinus
diem suum
obiit:

metropolis interfuit concilio Nicæno : Aëtius Sardiensi : Acholius CP. (id est Constantinopolitano) 1. In concilio autem Chalcedonensi primus post patriarchas sedit , & subscripsit Thessalonicensis. De antistitis auctoritate idem auctor tractat pag. 553 ; de privilegiis pag. 554 & 555 ; de provinciis subjectis pag. 556 ; de episcopalis dignitatis defectione , solâ videlicet Macedoniâ , in qua Thessalonicensis præsul metropolitam ageret , relietâ , pag. 559. Præter hunc neotericum scriptorem potest adire lector anteriores auctores , nimirum Novam topographiam in Martyrologium Romanum à Ferrario editam , Baudrandum , ac Cellarium Notitia orbis antiqui libro 2 , cap. 13 , pag. 669 & 670. Laudatam hanc urbem S. Fantinus , variis Europa regionibus peragratis , piissima sua morte , patrisque post eam miraculis condecoravit.

3 De publico ejus cultu hæc accipe. Menologium Græcorum à Sirleto Latine redditum , & à Canisio vulgatum ita ipsum refert : Eodem die (xxx Augusti) natalis sancti miraculorum effectoris Fantini. Consonant Menæa magna Græcorum impressa : Sancti Thaumaturgi Fantini. Apponunt tres versiculos Græcos , quorum sensum Latinum subdam.

B

Καὶ γὰρ ἑταίρων ἰσχυροτέρους φανίον
Ἄνωθεν ἰμῶν μάννα ἰσχυροτέρων βούει.
Φανίον βίβρα ἀνεχόμενον ἐν τελευτήσει.
Miraculorum factor , etiam humi abdite ,
Fantine , ab alto manna mirificum pluit.

Fantinum ex oculis movit trigesima nostris.

In codice Ms. Græco Ambrosiana bibliotheca Mediolanensis die xiv Novembris sic notatur : Τὸ πατρὸς ἡμῶν Φανίνου ἔβρα. Id est : Patris nostri Fantini junioris. At posthuma Sancti gloria ad longè majorem evecta est honorem , postquam cultus ejus apud Græcos propagatus ad Latinos fuit , Martyrologio Romano sic eum annuntians : Thessalonicae sancti Fantini confessoris , qui multa à Saracenis perpeffus , atque è monasterio , in quo mirâ abstinentiâ vixerat , expulsus , cum plurimos ad viam salutis perduxisset , demum in senectute bona quievit.

Græcorum

4 Parvo ibi sanctus Confessor laudatus elogio , longius habet apud Græcos in dictis Menæis , quod P. Matthæus Raderus noster sic è Græco transtulit : Phantinus in Calabria Georgio & Bryena natus , ab incunabulis Deo consecratus , monasterio est commissus , in quo ad omnem se virtutem exercuit. Nobilis mandatorum operarius divinis etiam à Deo revelationibus est dignatus. Abstinit dies viginti ab omni cibo : nuditatem per quadriennium * toleravit : cumque Saraceni regionem invasissent , cum infinitis ærumnis conflictatus est.

* Menol.
Sirle. qua-
tuordecim
annis
de illo elo-
gium :

5 Ita sexaginta annis tranfactis , cum suis discipulis Vitale & Nicephoro in Peloponesum trajecit , & Corinthum ingressus , ibique sat diu moratus , multis salutis fuit. Tum Athenas profectus , & in æde Dei Genitricis adorato Deo Larissam concessit : ubi diu admodum ad sepulchrum S. Achillei martyris excubuit. Hinc Thessaloniam adiit , & apud sancti martyris Deme-

trii reliquias moratus , toto octennio consuetum ordinem abstinentiæ servavit , & in justa senectute vitâ excessit. Similia de illo memorantur in Menologio Sirletiano. Apographo nostro Græco Ms. , quod consonat elogio è Menæis jam producto , pranotantur ista Latine : Compendium vitæ sancti Fantini , quæ in choro solet à patribus Basilianis recitari. Apud Ughellum tomo 9 Italia sacra col. 237 prioris editionis , inter confessores ex Ordine S. Basilii ponitur Fantinus ; sed non certo nobis constat , an sit hodiernus , an alius synonymus , de quo actum est ad diem xxiv Julii a pag. 547 , quemque ab hodierno ostendimus pag. 549 esse diversum. Ad utriusque autem distinctionem credo hodiernum signari in Fastis Græcis jam allegatis cum nota characteristicâ ἔβρα , id est , junioris.

6 Quærenti , quando hic vixerit , respondeo , tempus vixisse me invenisse hæcenus , è quo exactè hoc determinem. Apud Baronium ad annum 827 , num. 25 de Saracenis , quorum facta est modò mentio è Menæis impressis , dicuntur ista : Agareni . . Calabriam & plerasque Italiæ partes occuparunt , omnia incursionibus ac populationibus devastantes. De Calabria & Apulia à Saracenis infestata actum est apud nos in S. Joanne Theriste , Ordinis S. Basilii monacho , ad diem xxiv Februarii pag. 480 , & ibidem indicavimus , ab Africanis Saracenis occupatam fuisse Siciliam ad annum circiter 828 : exinde verò Calabriam & Apuliam cum vicinis ditionibus Saracenorum depredationi patuisse : at post annos circiter ducentos à Normannis , dum rerum potius essent , Græcos & Saracenos paulatim inde expulsos ; idque potissimum tributum Guilielmo Tancredi filio , cui inditum Brachii ferrei cognomen. Castellanus annuntiationibus Martyrologii Romani à se Latine redditi apponere solitus notat temporis , nullam apponit S. Fantino hodierno , qui forte spectat ad seculum nonum. Vide inferius Annotata littera k.

7 Suspiciari liceat , pleniorē Sancti Vitæ cum miraculis scriptam fuisse Thessalonica , ubi refertur obiisse , vel alibi , quod videtur suaderi ex notitia admodum distincta locorum ac personarum , sicut liquet ex Menæis typo vulgatis , & continuo videbitur è sequenti Vita ejus. Dabimus autem illam Latine è Menæis Mss. Græcis bibliotheca Ambrosiana Mediolanensis. Inter ea verò , qua inde transcripta asservamus , ad mensē Novembrem pranotavit ista Papebrochius : Ex præcedentibus , itemque ex Cod. f. O 148 signato. Deinde verò ad ejusdem apographi locum , qui est de S. Fantino , ubi ponitur die xiv Novembris , adscribit : Supplementum vide in Sirmond. Habetur inter illa collectanea nostra Græca , quibus pranotatur hic titulus : Supplementum ad Menæa Græcorum excusa ex Synaxario membranaceo antiquo Ms. P. Sirmondi , sive collegii Claromontani Societatis Jesu Parisiis , ad diem xiv Novembris. Qua inde supplebimus de S. Fantino , uncinis [] includemus. En tibi nunc ejus Vitam , quam variis observationibus illustrabimus.

Vita , qua
hic datur.

F

V I T A

Ex codice Ms. Græco bibliothecæ Mediolanensis Ambrosianæ, quod cum alio exemplari collatum est, interprete J. P.

Ο ΓΓΟ ειλκε το γένος εκ χώρας. Καλαβρών, Γεοργίος η Βελαίνης γέννημα. Εξ αυτου η πατριάρχης Θεω αφιερωθη και [δυσσον αγων χρόνον] μοναστηριω επιδοται, και η τετρακαρσει πασαν δευτερω περηνμωσ δηηχεσο η γρομω η γράτης η Θεω εντολων, θεων η μερδαν [η αγγελιοι αμωληθεις] Σοικαλιφειον καταξικηται. [Οπι ειησει ολας ημερας μεττωρ γενομω η εν, και μηδενος αιωσανωμω η ανθρωπων.] Ερημιας η και δερεσι εμφολοχωρων οπι ολας ειησει ημερας πολυακωσ νηης διακαρτερησε, και μερδωσ παλαιωσ επιλαισεν εν η η σαρκικων εφοδωσ.

Εν τωτοις εζηοντα χρονωσ διαρεωσ, Βιταλιον και Νικηφορον τωσ αιωσ Φοιτητωσ παλαβων ηη Πελοποννησω προσπιθαινε, η ηη Κορινθω χρονον συχρον επιφοιτ [παλαισ η οικιστ γενομωων] προσξενω αυτωσ σωτηριασ κατ'εση. Επειτα τωσ Αθηνας, η ηη αριον τεμωον η Θεοτοκωσ προσκυωησασ, εν ηη λαβωση γινεται. Ικανω η χρονω τω η αριω Αχιλλωσ ιερομάρτυρω προσεδρωσε τωφω [η σωηθη η διδασκαλιασ σωρον τωσ η ανθρωπων. Ην χαωσ καταπαειρεσ] εν Θεσσαλονικη ερχεται, και καταπαειφωσ η η μεγαλομάρτυρω Δημητρωσ θαυματων [και η πολυανθρωπων οικωνω πολη η αιωσ πολωπειασ και δερετ μετρωον αναδειξει]. Ουτω ο πολωσ εν αφρεταισ, η μερδωσ εν θαυματωρηιασ Φαντινωσ οκτω διαρεωσ εν Θεσσαλονικη χρονωσ, ηη παυπαχε ηησ η θαλαωσ τωσ αυωσ η ενθεσ αιωσ βωσ μερδα η η βασιλδωσασ αιωνησικωσ] εν ηηρα καιλω [η πληρησ ημερωων] η βωον κατελυσεν.

* f. αναδειξαι

Hic è regione Calabrorum genus traxit, Georgii ac Briænes filius. Ab ipsis autem incubulis consecratus Deo fuit & [dum octavum annum ageret] monasterio traditur, capillosque tonsus in omni se virtute exercuit alacriter. Dumque mandata Dei impleret, divinis ac magnis [angelis non inferior] rerum operatarum revelationibus dignatus est [per dies omnino viginti mens in cælum raptus, nullumque hominum sentiens.] In solitudinibus enim & montibus lubenter habitans, totos viginti dies sæpe tranfigebat jejunos a, innumerifque cum afflictationibus luctatus est in Saracenorum b incurfibus.

Patria, monachus, virtutes, ac varia

Postquam sexaginta annos in his perdurasset, Vitalium & Nicephorum discipulos suos assumens adiit Peloponesum c, & Corinthi d multo tempore versatus [multis eorum, qui ibidem erant] salutem conciliavit: deinde Athenas e adiit, templumque Deiparæ veneratus, Larissam f venit. Dum vero ad sepulcrum sancti Athillei hieromartyris g sufficienti tempore confedisset [consuetum doctrinæ femen animis hominum inspergens] Thessalonicam petit, & miraculis magni martyris Demetrii h lætè fruitus [ac populosam illam urbem suæ conversationis & virtutis participem fecit. Fantinus hic virtutibus dives ac miraculis magnus, expletis Thessalonicæ octo annis, & quaquaversum terræ marique divinæ vitæ suæ splendores Constantinopolim i usque jaculatus] in bona senectute [ac plenus dierum] vitæ finem imposuit k.

a peregrinationes: obitum c d e f g h i k

A N N O T A T A.

- a Supplementum supra indicatum addit ista: Α'ποφωσ οπι πολω η αποτω η γυμνωσ οπι παρωσ χρονωσ διετελεσε. Εν οσωσ η εφοδωσ αιχμαλωσιασ. η αλιτηρησ η Α'φρωσ εθνωσ επεπεσεν, εκ ειν ειπειν. Εζηοντα χρονωσ υπο πωσ αυτω καιωσ πιεζωμωσ συνηλητ πωσ κωδινδωσασ. Μεττω ταυτω η απειρεσ πωσ ενεγμαμωωσ, η συμπαλαβων Βιταλιον. . . Qua sic interpretor: Sine cibo diu ac sine potu, nudusque annos quatuor tranfigit. In quantas vero miseras captivitatis. . . incidit exitialis Afrorum gentis, non est qui memoret. Annos sexaginta sub eorum malis vexatus doluit cum periclitantibus. Post hæc autem patriam reliquit, & assumpsit Vitalium. . .
- b Σαρρικων, quod hic est in textu Græco, mendosum censeo, ac legendum Σαογκλωων, Saracenorum, cum Mênologio Sirleti ac Meneis Græcis. Idem patet ex textu supplementi statim recitati.
- c Peloponnesus est provincia Græcia, quæ etiam dicitur Morea, aliunde satis nota.
- d Achaiæ metropolis est Corinthus, fere in medio Isthmi Peloponnesiaci sita: ab Ortu Saronicum, ab Occasu Crissæum sinum habens, qui & Corinthiacus appellatur: duobus inclyta portus &c. Hæc & plura Orlandius parte 1, lib. 3, cap. 2, pag. 194 Operis antea designati.
- e Attica urbs est metropolis, armis quondam ac litteris celeberrima, quæ secundum dimensionem Baudrandi vix distat passus mille à Saronici sinus ora.
- f Larissa Thessalia metropolis, Achillis patria, à qua Larissæus est dictus. Sitam esse in consinio Macedonia ad Peneum fluvium, & 28 miliaribus distare à sinu Thermaico in Occasum, observat Baudrandus.
- g Celebrem Larissæ hunc Sanctum martyrem fuisse hic indicatur: sed qualis sit, & quod spectet, non est mihi promptum dicere.
- h S. Demetrius M. annuntiat in Martyrologio Romano sub Maximiano imperatore ad diem 8 Octobris: ubi in notis agit Baronius de frequenti Christianorum concursu Thessalonicam ad ejus sepulcrum, unguento medico jugiter ex eodem scaturiente.
- i βασιλδωσασ, ut habet textus Græcus, significat imperantem seu imperatoriam (urbem) seu Constantinopolim, imperatorum olim sedem.
- k Octennis Deo consecratus fuit, ut supra dicitur: deinde narratur, per Saracenorum captivitatem multa dura pertulisse per annos sexaginta: sequuntur varia ejus itinera, quibus quantum temporis impenderit, non additur. His adijunge annos octo Thessalonicæ transactos, & forte pervenire poteris ad annos ætatis ultra octoginta, & ad finem sæculi noni, quo potuit obiisse, secundum superius præmissa in nostro Commentario.

DE B. RITZA VIRGINE

CONFLUENTIÆ IN GERMANIA.

J. P.

Cultus & miracula.

FORTE
SEC. X
AUT XI.
Colitur
Confluen-
tia: à Ge-
lenio

B Rheni Mosellæque concursu nomen CONFLUENTIUM factum, vulgo CONFLUENTIÆ, Germanicè COBLENTZ, diocesis Trevirensis percelebri oppido, medio Moguntiam inter Coloniæque Agrippinam spatio, jam pridem diximus, tomo 2 Februarii, die XIII, pag. 662 in S. Castore presbytero, qui ibidem colitur isto die, uti & hodierno B. Ritza virgo. P. Alexander Wilhelm Societatis Jesu ad P. Godefridum Henschenium nostrum scribens, cujus festum, inquit, seu commemorationem canonici S. Castoris agunt xxx Augusti, ut scribit mihi P. Theodorus Idenus. Gelenius de Colonia Agrippinensis magnitudine libro 4 in sacris & piis Fastis hac die illam annuntiat: B. Ritze Confluentinæ virginis, appposito signo, ut distinguatur à venerabilibus duarumtaxat vel piis. Premiserat idem auctor eodem libro pag. 653: Et hoc quidem libro solummodò Sanctos hujusmodi dicam, quibus in Ecclesia Catholica sanctitatis titulum dedit canonica apothecosis, vel quos majorum traditio & authentici scriptores eo titulo honorandos duxerunt. Atque ea causa est, cur hunc librum non à folis Sanctis, sed etiam à piis cognomen sumere voluerim, quandoquidem illis citra dubium Sanctis & Beatis, viros venerabiles, pios & religiosos admiscui.

Beata; in
antiquo au-
tem instru-
mento San-
cta vocatur:
tempus vite:

C

2 Sed hos minoris nominis duces & ductores nostros tum titulo tum indicio topographico ab eximii illis Sanctis discretos invenies... quia Sanctis rosas marginales apposui, quibus venerabiles carent: religio namque est sua privatim autoritate cuiquam beatitudinis titulum vel indicium addere: immò in ea re ita moderatus ero, ut quàm plurimos, qui ab aliis BEATI compellantur, ego VENERABILUM & RELIGIOSORUM solummodo sim nomine compellaturus, & uti viros pios ad imitationem positurus. Ex his patet, Virginem hanc à Gelenio non sine prudentia ac delectu annumerari Beatis. Adde, quòd à seculo tertio decimo incunte manifestatum fuerit sacram ipsius corpus, variisque deinde prodigiis claruerit, publico testimonio comprobatis: item, quòd Sancta titulo tunc honorata sit: denique, quòd frequens ad Virginis sepulcrum concursus non obscure indicet, eam in publica veneratione jam dudum habitam fuisse, sicut videbitur in antiquo miraculorum instrumento, quòd mox subdam. Plura de B. Ritze cultu ac Vita invenire non potui. Superiora interim me moverunt, ut crederem, hanc Beatam reliquis hujus diei caliculis accenseri posse, inoffenso Urbani PP. VIII decreto. Ad dictum supra diem XIII Febr. pag. 663 retulimus, corpus S. Castoris Cardonà translatum Confluentiam anno 836 vel 837, ibidemque illud in ecclesia sub ipsius & omnium confessorum nomine consecrata fuisse reconditum. In ecclesia S. Castoris sepulcrum corpus B. Ritze, ac

inventum, ut mox dicetur. Non igitur ante seculum nonum ibidem conditum. An vero, & quamdiu post illud, in obscuro est. Si conjectari liceat, fortasse obierit & ibidem condita fuerit sec. 10 aut XI, & sic accipi volo, quòd supra posui, tempus mortis.

3 Miracula porro accepisse se scribit Confluentinà Wilhemius jam memoratus, quæ Germanicè exarata huc misit; Latine verò nuper ab alio reddita sic sonant: Miracula sanctæ virginis Ritze*. Notum sit cuilibet, quòd anno à Nativitate Christi millesimo ducentesimo quarto, cum placeret Deo sanctitas sanctæ virginis Ritze, ejusdem virginis corpus, sepultum Confluentinæ ad sancti Castoris, manifestatum sit orbi.

Primò. Die S. Stephano protomartyræ sacra venit mulier quædam Benigna nomine ad sepulcrum sanctæ Ritze oratura, ubi solemne celebrabatur Sacrum. Erat antea à longo tempore adeo clauda mulier hæc, ut adjumento fulcri subalaris incederet. Orante autem illà ad dictum sepulcrum, præsentibus omnibus, quorum erat multitudo magna, audiverunt, ejus crus magno cum crepitu suo reponi loco; & postea semper recta incessit.

Secundò. Priore anno mulier quædam dicta Wendelina Moydt, à multis annis omnibus membris capta, postquam quotidie oraverat ad sepulcrum sanctæ Virginis, per intercessionem sanctæ Virginis sanata est.

Tertiò. Fuit mulier ex Ehrenbreitstein a, cui erat filia cæca. Illa se contulit ad sepulcrum sanctæ Ritze, & oblati quibusdam, oravit sanctam virginem, ut filia sua recuperaret visum. Peractis ritè precibus mulier repetiit domum, & invenit filiam visu præditam. Suscepit itaque filiam secum die Dominico subsequenti, duxit eam ad sancti Castoris, ubi filia nullius ductu ad sepulcrum ivit, gratiasque egit & Deo & sanctæ virgini Ritze. Contigit autem hoc miraculum anno Domini millesimo ducentesimo quinto circa Purificationem.

4 Quartò. Eodem anno, hebdomadà Rogationum venit mulier ex Lanstein b ad sancti Castoris, debilis adeo pectore, brachiis, omnibusque membris, ut nè ullum quidem potuerit humo tollere. Veniebat illa, & orabat ante sepulcrum beatæ virginis, die Dominico post Ascensionem Domini, & sanata fuit, ita ut postmodum iverit, quocumque vellet.

Quintò. Eodem anno festo apostolorum Petri & Pauli venit mulier ex Virnenborg c, Christina nomine, quæ ducebatur ad sepulcrum in templo sancti Castoris, & obsessa erat à diabolo, qui ex eâ expellendus erat. Ibi exclamabat altà voce, & imprecabatur sanctæ virgini Ritze, & dicebat, se vinctum atque accensum fuisse ab eâ. Qui malus dæmon expulsus fuit ex ea die Veneris subsequenti in præsentia plurimorum sacerdotum, studiosorum, aliorumque hominum, & laudavit

ejus patro-
cinio sa-
natur
clauda,
membris ca-
pta, cæca,
* in Germa-
nico Ms.
hic & alibi
aitzheim

E

a

F

debilis, de
moniacæ,
b

c

A laudavit Deum. Ubi autem exiverunt templo, tantum murmur, strepitus tantus auditus est in aëre, ut plurimi perterriti & in templum retrogressi fuerint.

alia clauda,
 5 Sexto. Eodem anno, quarto die post festum apostolorum Petri & Pauli venit mulier dicta Elisabeth ab Ochtentungh, quæ à sex annis clauda fuerat, neque se erigere poterat. Ferebatur itaque, veniebat ante sepulcrum sanctæ Ritzæ, & jacebat in oratione, usque ad octavum diem post festum apostolorum Petri & Pauli: & ita illo die, tempore solemnis Sacri sanata fuit, ut surrexerit, & adiverit altaria omnia, quæ sunt in templo sancti Castoris, orans: palam attestata est coram omnibus DD. Canonicis ecclesiæ collegiatæ, se sabbatho illo, quo primum ad sepulchrum venerat in præsentia frequentis populi, post completorium vidisse sepulcrum S. Ritzæ apertum, magnamque in eo claritatem, tamquam splendorem solis; quemadmodum idem splendor visus est à muliere quâdam ex Horcheim.

B
crus fractum juvenis, cæca alia,
 6 Septimo. Fuit juvenis dictus Winricus, qui fervus olim fuerat præpositi Bruneri; cui trabs in exstructione cujusdam domus crus fregit, ita ut illud nec tollere nec movere posset. Abnuent medici ei opitulari, & derelinquebant eum. Hic octavo die Apostolorum veniebat ad sepulcrum S. Ritzæ cum aliis infirmis, & incipiebat se melius habere: quinto die Dominico sumebat cereum ex cera candida, & metiebatur eum secundum longitudinem pedis, & ita obtinuit fanitatem precibus suis; surgensque abiecit fulcra subalaria, quibus hætenus incesserat. Et incessit rectus laudans Deum, sanctamque Virginem Ritzam.

Octavo. Eodem anno mulier quædam nomine Agnes, quæ decem annis cæca fuerat, venit ad sepulchrum, ibique per quatuor hebdomadas preces fudit, & visum recuperavit, laudavitque Deum & sanctam virginem Ritzam.

claudus, vulneratus à lupo, sanatus: juvenis in rebus perditus.
 7 Nono. Iisdem diebus homo quidam dictus Gerlacus à Bleide cum uxore suâ Sufannâ tulerunt ad sepulcrum sanctæ Ritzæ filium suum quinquennem, Conradum nomine, qui à natiuitate sua per quinque annos mancus & claudus erat, ita ut nusquam comparere posset. Puerum

hunc ferebant pater & mater ad sepulcrum sanctæ Ritzæ pridie divisionis Apostolorum: quem parentes ejus quotannis cum decima S. Ritzæ, & dabant quotannis oblationem quamdam di.

Decimo. Fuit uxor æditui in Ostenbergh, quæ habebat filium quatuor annorum, Henricum nomine, quem lupo graviter fauciaverat. Mater sequens filium magno cum luctu implorabat auxilium sanctæ virginis Ritzæ, & inveniebat filium in agro jacentem faucium. Unusquisque dicebat, eum sanari non posse: mater tendebat ad sepulcrum sanctæ Ritzæ, & in viâ sanabatur puer per invocationem sanctæ virginis Ritzæ: & singulis annis offerebat aliquid pro filio suo, qui quatuor annorum erat.

Undecimo. Videmus quotidie, omnes eos, qui cum devotione eam invocant, ubi quid perdunt, & aliquid ex voto offerunt, adjuvari. Idem Petrus Koch à Zelle, vice-juratus in Revenach, natus in Zelle ex Hamm e.

Item ut omnia miracula vera videantur, in tempore unumquodque miraculum divulgatum est, & testimonium eorum, qui præsentibus fuerunt miraculis, exceptum fuit: & ad æternam rei memoriam litteris mandata sunt hæc miracula, & sigillo urbis Confluentiæ munita: quæ litteræ aservantur à dominio præsentis ecclesiæ f.

A N N O T A T A.

a *Castrum est prope Confluentiam, quod exhibet Merianus inter ea, quæ habet de archiepiscopatu Trevirensi.*

b *In mappa geographica archiepiscopatus Trevirensis apud Merianum notatur duplex Lanstein, fluvio Laent inter utrumque medio, ad Rhenum, non multum distans Confluentiam.*

c *Virnenburg ibidem notatur, & miliaribus aliquot abest Confluentiam.*

d *Sensus ex Germanico sic sonat, sed hiat, & forte ita est intelligendus: Et parentes obtulerunt quotannis decimam pro filio; pro se autem donum aliquod.*

e *Obscura hæc sunt; nec intelligo quò spectet illud Idem*

f *Videlicet S. Castoris in urbe Confluentina. Consule diem 13 Februarii pag. 663.*

C

DE S. BONONIO ABB. PRESB.

ORDINIS S. BENEDICTI,

IN MONASTERIO LUCEDIENSI IN
PEDEMONTIO,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus, Vitæ exemplaria, alii auctores.

ANNO
MXXVI.
Sancti patris;

Monasterii Lucediensis, in quo S. Bononius seu Bolonius obiit, situm pluribus infra describemus. Bononia, Emilia caput, Italicas inter civitates nobilissimas, natales ei dedit, vitæque monastica docuit rudimenta. Ibidem illum

Augusti Tomus VI.

annuntiant Wion ac Menardus; Dorganus autem sine loco. Martyrologium Romanum sic eum refert: Bononiæ sancti Bononii abbatis. Antiquissimus autem est sancti Viri cultus. Altare enim super sancti Abbatis tumulo: transactis aliquot post ejus obitum diebus judicavit erigendum & dedicandum, ut dicitur in Vita num. 8,

K k k k

Ar-

AUCTORE
J. P.

E
f

F

J. P.

AUCTORE
J. P.

Ardericus Vercellensis ecclesie venerabilis episcopus: qui tamen hac super re Romam adiit, & à Johanne PP. (istius nominis XVIII, dicto XIX) apostolicam ad hoc auctoritatem adquisivit, & inde regressus. . altare erexit & consecravit.

cultus

2 Huc sine dubio respexit Franciscus Augustinus ab Ecclesia, quando in Historia chronologica Pedemontana S. R. E. Cardinalium, archiepiscoporum, episcoporum & abbatum ista de Sancto memorat pag. 288: Fuit inter Sanctos relatus à Joanne XX Papa. Sed hunc errorem corrigat Baronius in Annotationibus ad Martyrologium Romanum: Verum, inquit, si (ut ejus Acta habent) probatio cultus facta est paulo post mortem ejus, à Joanne XIX id factum oportuit: nam Joannes XX (dictus XXI) diu post Pontifex creatus est, seculo videlicet decimo tertio, anno 1276 ad Petri cathedram evectus, & 1277 mortuus, ut in Breviario gestorum Pontificum Romanorum apud Franciscum Pagium tomo 3 à pag. 423, & alibi licet videre. In eundem incidit errorem Ferrarius infra citandus. Celsus Faleonius, de quo postea, perperam scribit, eum à Joanne XIII Pontifice beatitudinis possessorem fuisse declaratum.

B

sacer

3 Apud Mabillonium in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo 6, parte 1, à pag. 266 scribuntur ista de Sancti cultu & loco: Sancti Bononii corpus colitur in monasterio Lucedienfi prope Crescentium Vercellensis diocesis insigne castrum inter Padum & Duriam situm, nunc sancti Januarii, olim sancti Michaëlis titulo donatum: cujus originem ad tempus Ariperii, Langobardum * regis principatum, id est, ad annum DCCXII refert Franciscus Augustinus ab Ecclesia in Chronologia Pedemontana cap. 33. Locus à monachis nigris ad albos Cistercienses, & ab his ad paucos clericos seculares devolutus est. Eadem ferme habet Lubinus in Notitia abbatiarum Italiae, ubi Locediensem abbatiam hodie ad Casalem diocesim, quæ ex Vercellensi detracta est, pertinere observat. Hanc sitam esse ait in territorio Montis-ferrati supra fluvium Gardinam, nomenque opido S. Januarii, quod occasione monasterii sensim exstructum est, tribuisse. Hac non piguit è dicto hagiographo huc transcripsisse paulo prolixius, occasione sacri corporis, quod ibidem coli testatur. Sed plura alia de publico S. Bononii cultu in promptu habemus. Papebrochius noster inter alia, de quibus agit in Reditu suo Ms. ex Italia in Belgium, pag. 233 meminit de spatula S. Bononii Vercellis apud PP. Prædicatores.

C

parisi

4 Eminentissimus Dominus Prosper de Lambertinis, qui nunc S. Petri cathedra feliciter præst, in Opere de Servorum Dei beatificatione & Beatorum canonizatione lib. 2, cap. 18, pag. 150, In litanis, ait, juxta ritum Eusebianum ejusdem Sancti nomen invocabatur; ut etiam hodie invocatur secunda die Rogationum in litanis, quæ recitantur à clero Vercellensi: quin immò in quodam vico diocesis Hyporegionensis, cui nomen Settimo Rotaro, ecclesia parochialis in honorem ipsius Sancti Deo dicata est, in eaque die xxx Augusti Officium recitatur de communi, quemadmodum & apud nos Bononienses efficitur. ., pro cujus quidem Officii proprii concessione, Deo dante, mens nobis est preces adhibendi sacrorum rituum congregationi. In Appendice ad prædictum librum pag. 625 ponit Officium proprium sancti Bononii, quod olim in ecclesia Vercellensi recitabatur; quodque

se accepisse ab Eminentissimo Cardinale Ferrerio Vercellarum episcopo indicat pag. 150 modo citata; ubi & de recitatione. . ejus omiffa anno MDLXXV, quo tempore in eadem ecclesia ritus cessavit Eusebianus: tamen adhuc multa de eodem referuntur in lectionibus propriis Officii sancti Petri episcopi Vercellensis.

D

5 In Appendice itaque jam designata post hunc è documentis titulum, Extracta ex archivio cathedralis Eusebianæ Vercellensis de sancto Bolonio, sive Bononio abbate Leucedienfi, subduntur ista: In Antiphonario antiquo, in quo leguntur gesta sancti Eusebii, notis musicalibus signato, post antiphonam sancti Bartholomæi apostoli, habetur antiphona sancti Bolonii, ut sequitur. . "Pastor, insignis meritis, & laude digne Boloni, supplicante populo, clementi pietate subveni, ut plebs ad te clamans, pium patronum, verumque intercessorem se apud Dominum in quo, cumque discrimine sentiat. . Deinde ex Missali antiquo secundum ritum Eusebianum sub die xxx Augusti recitat sequentia laudatus Cardinalis de Lambertinis: Rubr. S. Bolonii confessoris. ORATIO. Deus mundi auctor & conditor, qui hodiernam diem præclaræ festivitatis beati Bolonii migratione consecrasti: præsta nobis, quæsumus, ut, cujus annua celebritate devotis exultamus obsequiis, ejus suffragiis tuæ pietatis consequamur auxilium. Per Dominum &c.

E

F

6 SECRETA. Omnipotens sempiternæ Deus, qui beatum sacerdotem, & confessorem tuum Bolonium & sacerdotii officio & fidei munere sublimasti, tribue supplicibus tuis, ut quidquid peccati contagione contractum est in nobis, ipso pro nobis interveniente, solvatur. Per Dominum &c. POSTCOMMUNIO. Exaudi nos Domine, sancte Pater, omnipotens æternæ Deus, & beati sacerdotis & confessoris tui Bolonii meritis hanc plebem tua solita miseratione custodi, benignitate conserva, pietate salvifica, ut in æterna illi patria jungatur patrono, cujus hic exultat in festo. Per &c. Ibidem pag. 626 referuntur propria de sancto Abbate nostro lectiones ex vetustissimo codice signato "Breviario secundum, dum usum ecclesie Vercellensis, quas in Breviario Eusebiano typis impresso Venetiis anno MDIV cum privilegio canonicorum S. Eusebii Vercel. legi ait idem Eminentissimus auctor, prout ibi ab ipso subjunguntur. Pag. 627 dantur lectiones propria S. Petri Vercellensis episcopi, quibus gesta S. Bononii inseruntur. Consuli potest dies XIII Februarii pag. 719, quo de S. Petro tractavimus. Porro gesta S. Bononii sufficienter describuntur in ejus Vita, ac Miraculis. Varia existunt de illis exemplaria, quorum suggerenda jam notitia est.

illustratus

F

7 Vita ejus, quæ habetur apud Surium ad diem xxx Augusti, uti & Miracula, non sunt primigenii styli, qui aliquantum, ut alibi in isto Opere fieri assolet, mutatus est. Vita Sancti etiam habetur apud Eminentissimum de Lambertinis à pag. 613, & extracta prænotatur ex archivo capituli cathedralis sancti Eusebii Vercellensis in codice pervetusto. . in pergamento manu conscripto. . hoc exordium: Beatus igitur Bononius, Bononiæ oriundus fuit, ibique à pueritia &c. Finis verò est hic: Idem memoratus pontifex Romam abiit, à Domino * Joanne summo Pontifice, & universali Papa apostolicam auctoritatem adquisivit, & inde regressus summâ gratiâ & totius plebis lætitiâ altare erexit & consecravit &c. Quæ exemplari apud Mabillonium edito consonant. Miracula

Vita exemplaria colata:

* Mabil.
Domno

A cula etiam, qua ex antiquo Ms. codice pergameno vulgavit idem Eminentissimus Cardinalis, similia sunt narrationi Mabilloniana. Nos jam dicta exemplaria Vita ac miraculorum contulimus, variasque lectiones observavimus, nonnullus è pluribus assignaturi. Aliud Vita apographum apud nos est, quod notatur desumptum è Ms. membr. Cardinalis Barberini f. 250. Habet prologum. Sic incipit: Grandium materiarum explanationem parvorum ingenia comprehendere nequeunt. Nihil autem in eo occurrit, quod observari debeat. Sequitur historia Vita, qua narrat similia exemplaribus modò designatis apud Cardinalem de Lambertinis ac Mabillonium, sed sine illis miraculis, qua ipsi vulgarunt.

**observatio-
nes** 8 Audiamus nunc observationes, qua exstant apud eundem Mabillonium pag. 266 in hac verba: Sequentes duos, alterum de vita, alterum de miraculis sancti Bononii abbatis libellos scripsit quidam monachus Lucediensis anonymus, qui ætatem suam prodit in libro de miraculis non uno in loco. Nam num. 7 (qui in nostra editione est 9) ait matrem suam à S. Bononio etiam tunc vivente sanctam fuisse: & num. 10 (apud nos 11) relati miraculi, quod ipso anno mortis ejusdem sancti Viri accidit, se testem adducit. Confer num. 18 (apud nos 19.) His addi possunt ista ex prologo in miracula ad commendandam scriptoris fidem: Quæ refero, inquit, plura ego ipse vidi, & quæ non à me visa, à veridicis & fidelibus viris audivi multorum testimonio confirmata. Vellem, ut distinctiore locorum, personarum ac annorum notionem approposisset miraculis post Sancti obitum paratis. Verumtamen, qua scriptor ille narrat de rebus per Sanctum in Oriente gestis, exposita sunt modo tam mirabili, & tam parùm verisimili, ut non multum fidei obtinere possint apud eruditos. In observationibus jam assignatis sequuntur ista: Eruti sunt primum, sed stilo mutato, duo isti libelli à Surio ex Ms. codice monasterii S. Stephani apud Bononiam, nobilissimam Italiæ civitatem, quod Jerusalem appellatur, olim monachorum nigrorum, nunc Cisterciensium. Eisdem indidem acceptos primigenio stilo restitimus.

**ad Vitam
apud Ma-
billonium:
alii scripto-
res.**

B 9 Codex ille multas alias vitas continens hanc habet in fine clausulam: Anno ab Inc. Domini millesimo centesimo octuagesimo, abbatiante domino Landulfo abbate discretissimo, Deo & hominibus diligendo, famâ sparsim notissimo, anno videlicet abbatia ejus xviii, die scilicet Veneris, qui quarto die post festum sancti Martini episcopi secutus est, completus est in monasterio beatissimi protomartyris Stephani de civitate Bononia, quod vocatur Jerusalem, liber iste, & thesauris armarii jam dicti monasterii aggregatus. Quod utique ad omnium hominum notitiam venire volumus, &c. Porro Sanctus noster laudatur à Sigonio lib. 2 de Episcopis Bononiensibus in Frugeria; de Vita ejus Italicè scripsit Celsus Falconius in Memoriis historicis Bononiensibus lib. 2 à pag. 117, ac Latine Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia ad xxx Augusti. Hac habui, de quibus lectorem pramonerem. Reliqua dicentur in Annotatis ad Vitam à Mabillonio vulgatam, quam dabimus, ac more nobis usitato dividemus in capita, titulos, ac numeros.

Augusti Tomus VI.

V I T A

D Auctore monacho Lucediensi anonymo, Sancti synchrono,

Ex Ms. codice Bononiensi edita apud Mabillonium inter Acta Sanctorum sui Ordinis sec. VI parte I, a pag. 267, quam cum aliis exemplaribus contulimus.

E Patria, vita monastica, peregrinationes per Orientem plurimis utiles; dignitas abbatialis; obitus; altare super ejus sepulcrum.

B Eatus igitur Bononius a, Bononiæ b oriundus fuit, ibique à pueritia se sub monastico prætextu divinæ servituti mancipavit. Inter cuius crepundia plurima claruere virtutum insignia: qui à primæva ætate meditatus quid futurus erat, sicut legerat, utpote omnem vitam sapientis esse meditationem mortis, cotidie moriebatur mundo, ut viveret Christo. Quatuor principales virtutes scripturarum assertionibus noverat appetendas, prudentiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam, ita sibi invicem nexas & mutuo cohærentes, ut qui unam non habuerit, omnibus careat. Quas omnes sic habuit Vir venerabilis, ut tamen emineret in singulis. Mundum & ea quæ in mundo sunt, posthabuit, Domino adhæsit, sæcularia judicia contempsit, & semper apostolicam sententiam ad memoriam studuit revocare: Si adhuc hominibus placerem, servus Christi non essem.

**Nascitur
Bononiæ,
ubi factu
monachus
a b**

F 2 Cùmque per annos aliquot in eadem urbe, in monasterio sancti Stephani Protomartyris c carnem suam crucifixisset, & ætatis ac morum perfectione adolevisset; charismata meliora æmulatus, excellentiorem vitam est aggressus. De terra, & cognatione sua, & paterna domo exiit, trans maria secessum solitudinis juxta Babylonem d elegit. Ibi fræno durioris, & supra modum continentioris vitæ corpus suum perdomuit, omnibusque carnis illecebris triumphator agonotheta repugnavit e. Fama igitur ejus boni odoris per totam Ægyptum fragrante f, principes Ægypti, & potior pars populi mira dilectione cœperunt eum amplecti, adeo ut darent ei optionem quid vellet faciendi. At cùm frequenter hoc facerent, gavisus sanctus pater Bononius Deo gratias egit, per quem barbarica feritas quievit, & in mansuetudinem conversa siluit. Insuper quòd inter sævitiam barbarorum intrepidus maneret, ad perficienda opera Christianorum. Primum itaque suarum virtutum spirituale jecit fundamentum laborando ad reparationem ecclesiarum

**virtutibus
fulget: va-
rias**

d

e

f

K k k 2

fiam

A. ANO-
NYMO.

g

per Orien-
tem ad val-
de miles

h

i

B

C

instituit pe-
grinationes .

k

fiarum barbarica vastatione dirutarum. Ibidem quamplurima reparavit monasteria, in quibus abbates & monachos ordinavit g, quorum vitam secundum regulam sancti Benedicti instituit.

3 De loco ad locum transibat, verbum Dei seminabat: fides credentium crescebat, ad quorum informationem multis signorum miraculis coruscans alios ad fidem trahebat, & sicut ager terræ bonæ fructum centesimum, sexagesimum, & tricesimum producebat. Cūque quadam die ingressus navem cum mercatoribus illius regionis Alexandriam h peteret, valida & inevitabili procella subito æquore turbato, nullam evadendi spem habentes clamabant omnes in tanto discrimine constituti, dicentes: Serve Dei, ecce miserabiliter perimus & tu nobiscum: sed secundum tuam prædicationem, talem credimus Dominum tuum, ut si oraveris ad eum, liberabit te, & nos tecum: & liberati vovemus nos sacramentum baptismatis à te sumturos, omnino sequi, & perfectè credere in eum. Ad ejus orationem repente vehemens maris commotio sedata præbuit i, & navis à Deo directæ felici cursu portum Alexandriæ, sicut optaverant, intravit: & statim de navi, & de manu mortis, Deo ministrante, creptis Vir Dei sæpe memorandus sacramenta baptismatis tradidit. Per totam Alexandriam rumor beatæ ejus opinionis sonuit, quia per eum multa virtutum signa ibi Dominus ostendit. Et ne humanus favor, ut sæpe assolet, ejus mentem nævo insolentiæ obduceret, clam locum deseruit; prikinam Babylonis solitudinem repetens, vigiliis, jejniis, orationibus, & universis sanctis operibus vacavit, vias vitæ quamplurimis monstravit, atque ut omnes lucrifaceret Vir justus, omnibus omnia est factus. Non adulationem per potentiam appetebat, nec fastidio aspernabatur superbos & insolentes, memor illius invectionis, quæ comminatus est Dominus populi seductoribus, dicens: Væ vobis qui consuitis pulvillos, & cervicalia sub omni cubitu ad decipiendas animas. Ecce ego dirumpam eos de brachiis vestris, ut non ultra capiat animas volantes: quem nec prospera extollere, nec adversa noverant inclinare. Pauperes sustentabat, divites ad benefaciendum admonerat. Mollia strata non habebat, sed supra duram humum superjecto cilicio, & lapide capiti subposito quiescere consueverat, si quies est dicenda, quæ jugibus orationibus dies & noctes continuabat, & membra sua mortificabat secundum illud Davidicum: Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

4 Per idem tempus per universam Ægyptum erat ingens luctus, gravissimæ seditionis creverat tumultus, & facto conflictu inter eos plurimi Ægyptiorum occubuerunt: Romani verò multi perierunt, & triumpho Christianis non feliciter succedente, multo plures in captivitatem ducti sunt. Inter eos Petrus k divinæ memoriæ venerandus antistes Vercellensis, vinculis & carcere retrusus aderat, qui nimia necessitate coactus cautissimè inquirebat, si quem forte Christianum in eadem regione invenire posset, cujus consilio frætus liberari sperabat, & incessanter ex hoc ad Dominum miserabiliter suspirabat. Sed quia certum, immo certissimum est, quod Deus in se sperantes non deserit, sanctum Bononium ibidem esse Domino revelante cognovit. Quem ad se devotissimè accersivit, & causam captivitatis ac miseriarum suarum, & ceterorum per ordinem innotuit. Postremò ut sibi & reliquis per misericordiam

condescenderet l rogavit: videlicet ut paganorum nexibus absoluti, de tam durissima captivitate exirent, & in patriam terram, Deo duce & sancto Bononio, redirent. Tunc Pater sanctissimus magistris carceris pretium dedit, & onerium ad captivos consolandos introeundi accepit.

5 Cū quadam die rex Babylonis per pomerium, arboribus, quibus balsamum funditur, confutum, nimia jucunditate deambulare, gratiosiores domestici ejus, inspirante Deo, quadam concordie regula ad invicem consentientes, supplices rogabant eundem regem, ut votis sancti Bononii acquiesceret, captivos videlicet Christianos vinculis carceris absolutos eidem traderet, & in patriam redeundi licentiam eis cum eodem beatissimo Dei cultore clementer concederet. Tunc rex uxoris & domesticorum precibus motus, votis sancti Bononii acquievit m. Igitur sanctus Bononius navem ingressus Jerosolymam venit, & inde pertransiens in montem Sinai n, locum suæ habitationis elegit: ut, sicut Moyses ibi olim susceperat legem Dei, in eodem loco Christi Confessor adipisceretur gratiam Spiritus sancti. Deinde venit Constantinopolim. Tunc custodes navium videntes tantam multitudinem captivorum, pavescens speraverunt paratas esse adversus eos insidias inimicorum, & exceptoribus* ad palatium missis, ex imperiali edicto omnes sunt capti, & carcerali custodiae mancipati. Cūque illius urbis Dei cultores ereptionis eorum causam, eo demonstrante, cognoscerent, apud imperialem potestatem operam dederunt, ut injustè capti absolventur, & in patriam suam cæpto cursu feliciter reverterentur. Quorum precibus imperialis potestas annuit: omnes enim de carcere eductos absolvit, & ex ærario imperii ditatos, navigio, quo advenerant, cum omnibus quibus indigebant, misericorditer restituit. Inde cum gaudio singuli ad propria sunt reversi. Petrus Vercellensis episcopus pristinae suæ sedi jure est restitutus, & ibi præfuit multis temporibus.

6 Interim Servus Dei divinæ legi se mancipaverat in montem Sinai: ubi tantarum virtutum signis claruit, quibus totam Jerosolymorum viciniam sacro-sanctæ opinionis bono odore replevit. Non multo post Vercellensis dioceseos Locedienis abbas obiit o: post cujus obitum Petrus prænominatus pontifex, nunciis ad eum directis, eundem ad se accersivit, & nimis & inevitabilibus precibus eum rogavit, ut defuncto abbati succederet, & locum & omnes commissos secundum Deum regeret. Cūque circa se Dei voluntatem intelligeret, nec diutius resistere posset, invitatus pater monachorum effectus, multis ibidem cæpit coruscare virtutibus. Sed hostis antiquus, qui omnino, sicut suum est, invidet bonis operibus, adversus sanctum Pastorem pugna conflictum assumpsit, & monasterium quodam procellæ turbine commovit. Ille verò memor illius euangelici: Si persecuti vos fuerint in civitate una, fugite in aliam, scandalum humiliter declinavit, atque inde recedens in partibus Tusciæ p interim habitavit: ubi reparato ad plenum monasterio, & secundum legem Dei & sancti Benedicti regulam instituto, sicut consueverat ubivis locorum, claruit multorum indicis signorum.

7 Interdum prioris loci commotio sedata quievit, & Domino revocante ad monasterium Locediense rediit, ut ibi plantatus clementiâ supernæ dispensationis ramos ibidem diffunderet pia conver-

D

I

captivos li-
berat:

m

n

E

* f. vestigia
lium publi-
corum ex
actoribusclarescit in
monte Si-
nai: fit ab-
bas Luce-
dii: Tu-
sciam petit:

F

p

redit Luce-
dium: mo-
naster:

conver-

A conversationis. Et cum per multa annorum curricula plurima ibi fulgerent virtutum suarum insignia, ille angelicus Vir semper latere quærebat, illud Dominicum commemorans: Cum feceritis quæ præcepi vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus. At cum multo tempore ad construendum domicilium Dei vivi ex sensibilibus lapidibus laboraret, & in omnibus irreprehensibilem se exhiberet; & jam tempus immineret, ut remunerante Deo sui agonis bravium reciperet, consummato opere valedit q, & spiritum Deo tradidit r; post cuius obitum evidenter apparuit qualis & quantus in vita fuit. Nam ad ejus sepulcrum plurimas ægritudines curatas novimus, & de die in diem meritis ipsius fidem credentium informari gaudemus: sicut olim verbo sanctæ prædicationis, ita nunc miraculorum signis dæmonia fugantur, cæci illuminantur, qualibuscumque morbis languidi curantur, & manifestè sanctificatus, sanctis in cælo est cœquatus.

B 8 Post cuius transitum transactis aliquot diebus f, Ardericus t Vercellensis n ecclesiæ venerabilis episcopus, divino Spiritu illustratus, ut debitam devotionem erga tantum Christi Confessorem impenderet, supra sacratissimum ejus corpus altare erigendum & dedicandum devotissimè adjudicavit. Clero igitur & populo totius ordinis & ætatis, ac utriusque sexus in unum convenienti ex hac causa verbum fecit, ut conhibentia x ac faventis resultatione plebis firmaretur exordium tantæ religionis. Sapientia itaque sacro-sancti pastoris, & plausu totius gregis competenter sancitum est, ut idem pius pontifex, ut rata fieret ejus sententia, & populi obedientia, ex hoc acquireret apostolicam auctoritatem, quæ supereminet sæculi y potestatem: ut & religio esset devotior, & beatissimi Bononii commemoratio celebrior, idem memorandus pontifex Romam abiit, à Domno Johanne z summo Pontifice & universali Papa apostolicam auctoritatem acquisivit: & inde regressus summâ gratiâ & totius plebis lætitiâ altare crexit, & consecravat aa, adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu sancto, vivit & regnat in sæcula seculorum. Amen.

C

A N N O T A T A.

a Ms. Barberin. Bolonius.

b De notissima hac urbe obiter dixi in Commentario prævio. Plura dabunt Lander Albertus in Descriptione Italia, Ferrarius in sua Topographia, Baudrandus, Cellarius in Notitia orbis antiqui lib. 2, cap. 9, pag. 425, ac Orlandus parte 2 Orbis sacri & profani, volumine 1, pag. 772 & sequentibus.

c De hoc monasterio agit Lubinus in Abbatiarum Italia notitia pag. 55, inter alia sic scribens: In eam anno circiter cmlxxx introducti fuere Cluniacenses monachi. Ex ea prodiit sanctus Bononius monasterii Lodocenensis in diocesi Vercellensi primus abbas. Sed cum in alterius abbatis defuncti locum successerit, primus esse non potuit. Vide infra lit. o.

d Babylonem. Consule, quæ de Babylonia exstant apud nos tomo v Augusti in Comm. prævio S. Ludovici Francorum regis pag. 420.

e Consonat Ms. Barberin.; sed in editis apud Emin. Lambert. non rectè expugnavit.

f Rectius hic, quàm flagrante in Barberin. & Lambert.

g Barberin. & Lambert. Ibidem quam plurimas (ecclesias) reparavit, monasterium condidit, in quo abbatem & monachos ordinavit.

h Alexandria, urbs patriarchalis, & emporium quondam celeberrimum fuit in Ægypto; quod nunc multum de pristino splendore amisit. i Barberin. & Lambert. rectè siliuit.

k De S. Petro episcopo Vercellensi consule Commentarium prævium num. 6.

l Ita etiam Barberin.; Lambert. minùs rectè conscenderet.

m Addunt Barberin. & Lambert. Captivos sibi, quos tenebat, reddidit. Insuper navigium, quo singuli ad sua remearent, & omnia navigantibus necessaria contulit.

n In Arabia Petraa.

o Non ergo ibidem Sanctus fuit primus abbas, uti antea lit. c contra Lubinum dixi. Erravit etiam Carolus Sigonius antea citatus, dum hæc scribit: Bonifacius Montisferrati marchio monasterium ad Locedum in agro Vercellensi construxit, atque ei Bononium. ob singularem sanctitatis famam, Petri Vercellensis episcopi commendatione præfecit. Adde, quæ in Comm. prævio retuli num. 3 à Mabillonio de origine dicti monasterii anno 712, nec non quæ narrat in suis Annalibus ad annum 1050 num. 106.

p Regio Italia est Tuscia: de cujus sita & divisione consuli possunt Ferrarius in sua Topographia, & Baudrandus.

q Barberin. & Lambert. fratribus valedit.

r Addit Lambert. anno Domini mxxvi. Annus idem cum die 30 Augusti habetur inter miracula apud nos num. 11.

s Barberin. convenit, sed Lambert. Post cuius transitum Ardericus &c.

t Ughellus tomo 4 Italiae sacrae col. 1069 Ardericus, inquit, ex regia stirpe, patruus Adelaidis & Othonis, episcopus Vercellensis, anno mxxvii, Resurgenti Christo die sacra, coronationi Conradi imperatoris (sognomento Salici) interfuit sub Joanne XX (immo XIX) Papa. Plura deinde ibidem subdit.

u Vercellæ urbs episcopalis est in Pedemontio. S. Hieronymus epistola 17 editionis nova (al. 49) col. 23, Vercellæ, ait, Ligurum civitas haud procul à radicibus Alpium sita, olim potens, nunc raro est habitatore semiruta. Quænam verò postmodum illa ejusque diocesi obtigerint, Ughellus proximè assignatus narrat col. 1023 & sequentibus.

x Ita etiam Barberin.; at Lambert. conniventia. Est autem conhibere, cohibere, quasi connivere, apud Ugucionem assentiri, sicut legere est in Glossario Cangii, ubi plura invenies.

y Barberin. & Lambert. omnem sæculi.

z Hæjus videlicet nominis xix, ut in Comm. prævio dictum est.

aa Barberin. addit: Secundum quod Papa Joannes statuit atque canonizavit.

K k k 3

MIRA-

MIRACULA.

PROLOGUS AUCTORIS *a.*

Stylum excusat, ac fidem suam commendat auctor.

G Ratiâ nostri Redemptoris, qui fideles suos, mundo mortuos, secum viventes & conregnantes in cœlestibus, multorum signis miraculorum ostensis perspicuè demonstrat; apparet viros fuisse, quorum studio & labore veteris ac novi Testamenti sanctorum Patrum opera, atque virtutum signa per eos cœlitus facta, quibus ad divinum amorem excitarentur, posteris scripta relinquerentur. Quisque autem illorum, sancto Spiritu ubi vult spirante, & non omnes suas gratias uni, sed partim cunctis tribuente, pro virium seu ingenii capacitate pauca vel plura studuit, prout potuit, exarare. Ergo fratribus miræ devotionis in Dominum, ut miracula per sanctum Bononium, dum viveret, sive post ejus obitum facta schedulis traderem precativè rogantibus, atque præfatorum scriptorum mihi renuenti exempla objicientibus, quorum minimo nullo modo me audeo comparare, sciens me modicæ scientiæ, sed in Domino spei maximæ, qui linguas infantium facit disertas; tandem eorum diutina deprecatione devictus, atque in ipsorum obsecrationibus, tantique Confessoris supplicationibus pro me ad Dominum confisus, pauca de multis ultra mearum virium negotium præsumendo, non patiens cuncta esse incognita, conor memoriæ tradere humanæ: quorum si nulla foret descriptio, ne inertis commissum talentum abscondentis in terra particeps essem timeo: cum, testante Scriptura, bonum sit secretum regis celare, & honorificum opera Domini laudare. Unde obnixè oro lectores, ut non sint hujus operis detractores, nec verborum rusticitatem attendant, sed quæ hic habentur, vera fore credant: quia quæ refero, plura ego ipse vidi; & quæ non à me visa, à veridicis & fidelibus viris audivi multorum testimoniis confirmata.

C A N N O T A T I O.

a Lambert. non habet prologum. Apud Mabillonium, è cujus editione hæc etiam miracula recudimus, ponitur titulus hic: Incipit Prologus in miraculis sancti Bononii abbatis & confessoris.

C A P U T I.

Miracula à Sancto vivente patrata.

Monachi sursum

N Octurnis igitur hymnis atque laudibus, temporibus peractis mos erat beato Bononio in oratorio remorari: ubi vacans uberrimis fletibus & oraminum obsecrationibus, pro statu sanctæ Dei Ecclesiæ, & omnibus fidelibus vivis & defunctis, quanto secretius valebat, non humanæ laudis appetitum desiderans, Dominum jugiter supplicabat. Eâ verò horâ, dum hæc agerentur, frater quidam, nomine Lintefridus, vir magnæ reverentiæ, provectæque ætatis, cupiditate vi-

ctus, videns pulcrâ candelam in candelabro, subripuit & exstinxit, atque in sinu suo reposuit. Quod dum faceret, Dei occulto & justo judicio meruit percipi ab angelo. Hoc autem ipsum latuit tunc temporis nihil mali sentientem. Sed & candelæ ablatio, & angeli percussio beatum non latuere Bononium: cujus purus mentis intuitus, omni luvione a pulsa, sedulo in exstasi raptus cœlestia penetrabat, quippe ejus vita nec etiam levi fame erat maculata. Mane autem facta, primâque horâ diei celebratâ, ac facta ex more fratrum collatione, beatus Bononius in eorum refedit conventu: & dictis dicendis, & justè misericorditerque correctis corrigendis, ut pater filium, fratrem præfatum, de candelæ subreptione clementer increpavit, & ut eam custodi ecclesiæ redderet, imperavit: qui, licet invitatus, reddidit quod fuerat jussus.

3 Inde verò egressis, & singulis ad sibi injuncta peragenda occupatis, quibusdam ex ipsis ad se accersitis, quod in eo factum esse cognoverat, Vir Dei mærendo aperuit, dicens: Filioli, scitote fratrem illum modò infirmaturum, & hac de clade vix mortem evasurum. Item & ei lectum in domo infirmorum construite, eumque cum magnâ diligentia custodite. Qui suscepto ac peracto jubentis imperio, jam aliquid mali patienti occurrentes, quæ à Dei Famulo audiverant & fecerant, innotuerunt. Ipse namque non multa adhuc infirmitate se videns gravari, sibi relata parvipendit, & non futurorum ipsius præfatio, sed amicitia stultiloquio deputavit: qui graviter crescente dolore, ut sententia Viri Dei esset veridica, ita est ea die viribus corporis destitutus, ut de ejus vita funditus desperaretur. Sicque per multos dies mansit: & ut ipse postea solitus erat referre, numquam ea de infirmitate convalesceret, & procul dubio credi licet, nisi beatus Bononius suis meritis & orationibus pro eo intercederet.

4 Aliud quoque narro miraculum, quod valde exstat venerandum. Beato namque Bononio ab adolescentia sua omni tempore corpus suum cum vitii & concupiscentiis crucifigente, omnino sprete quatuor præcipuis victibus, scilicet carnis, adipibus, ovis, & caseis, dum morem abstinentiæ vini in Paschali festivitate vellet observare, quo tantum in diebus, in quibus Eucharistiam accipiebat, propter stomachi everfionem permodicum gustando, vase vix semisse apparente, utebatur, non ei permisit clementia superna: qui dum in præfata die rite celebratis mysteriis divini officii ad mensam accessisset, ei minister juxta consuetudinem in duobus vasibus, in uno vinum, in altero aquam bibere detulit. Quod vas videlicet aquæ dum facto signo sanctæ crucis ori admisisset, eam vinum factam invenit; accitoque ministro dixit: Cur mihi solita consuetudine, aquam non propinasti? Qui respondens ait: Etiam, Domine pater. Est, inquit, Vir Dei, experire, & si sit aqua an vinum, per temetipsum addisce. Ille verò bibere non distulit; & inveniens aquam vinum factam, admiratione percussus obstupuit; & accipiens scyphum foras vinum ejecit, atque ad fontem recurrens, inde aliam lympham beato Bononio reportans dedit: quam signo sanctæ crucis facta, & nomine Trinitatis invocato, cum iterum ad os misisset, inventa est optimi meri saporem habens.

5 Tunc Vir sæpe memorandus tamquam irato animo dixit: Non tibi, amens, vinum, sed aquam præcepi deferre. Scio, inquit minister valde

D

* Lambert. reddidit

punitur:

b

E

F

in vinum, à quo abstinere volebat Sanctus.

mutatur aqua:

de

A de admirans, domine Pater, scio. Testem Dominum invoco, quia illa & hac vice ego ipse ad fontem ivi, & meis manibus aquam extraxi, & huc ad te devexi. Beatus verò Bononius illi non credens, rursus aliam imperavit aquam afferri: quæ & ipsa conversâ in optimum vinum, in propriam mutavit naturam. Quo viso beatus Vir, cujus voluntas fuit in lege Dei die ac nocte, maximum habuit stuporem, atque recognita Dei pietate circa se miserationem agente, ei grates dignas retulit. O virum verè per omnia laudandum, cunctorumque bonorum laudibus extolendum! Scriptum est enim, ut illicita committentes licitis interdum non utantur. Ipse enim hujus præcepti non immemor, ut cotidie mortuus mundo viveret Deo, hanc auctoritatem transiliens etiam in Resurrectionis Dominicæ, necdum in aliis, ac si illicita committeret, plerisque licitis nullo modo utebatur: maximè cum ea die peccatoribus venia indulgenter conceditur, & animabus jam carne solutis causâ purificandi pro commissis supplicio deputatis requies exhibetur. Quin etiam hominum favorem effugiens, ut hæc indulgentia à Deo sibi præstita omnes lateret, eundem ministrum, qui solus hoc noverat, ad se vocavit, & ne, quousque hominem exiret*, divulgaretur, interdixit.

B
* f. exueret

mira in pane mutatio:

6 Beatus Bononius pro causa monasterii cum suis militibus in itinere directus à quodam rustico in hospitio devotè est receptus. Cui, suisque relictis, appropinquante nocte, domus parvitate in ea jacendi facta difficultate, sub divo lecta præparata fuerunt: sed ruentibus cæli imbribus in eisdem quiescere nequiverunt. Domum igitur introierunt, & utcumque valuit ibi se quisque collocavit. Christi verò servus Bononius super quoddam vasculum, ubi panis solebat confici, sua sancta membra dedit quieti: pro cujus honore vas illud postea veneratione habitum, donum non silendum accipere meruit. Deinde cum panis subcinericius ex usu ibi pararetur, operante divina clementia absque levamine persæpe fermentatus est repertus, ut qualis, ac quantus esset Vir ille, quem sustulerat, insinuaretur. Quod insolitum & inauditum videntes illius domus homines multum admirari cœperunt: sed recolentes beatum Bononium ibi superjacuisse, id ejus meritis fieri non dubitaverunt: qui donec in carne mansit, sui Domini acceptam pecuniam non intrâ abscondendo, sed negotiando, quantum potuit, multiplicare studuit, unde recepta mercede in cælo & in terra honorari & exaltari meruit.

C

mulier filios obtinet Sarraceni precibus:

7 Fuit quoque femina liberorum procreandorum aviditate plena, sed à propaginum fecunditate per multorum annorum curricula aliena: quæ prolem gignendi medicinis susceptis frustra concipiebat & pariebat, quia sibi justo Dei iudicio prohibente diu vivere nequibant. Illa verò suorum pœnitens commissorum, audita sancta opinione beati Bononii, ad eum devenit, & supplex ejus pedibus provoluta, cujus rei gratiâ advenisset, patefecit. Quam suis sanctis instructam monitis, & indictâ pœnitentiâ, in suis sacris orationibus Dei prædictus Famulus suscepit, eamque eum gaudio ad propria remisit. Et quousque vixit concipiens & pariens, meritis Domini Confessoris, filiis & filiabus non caruit. Nec mirum si tanta ac talia valuit obtinere apud Dominum, cum ipse semper fuisset bonæ terræ ager, qui suscepto semine centesimum obtulit fructum.

8 Quodam tempore, dum contigit eum iter tacere, & in quodam vico ad domum cujusdam causâ hospitandi declinare, auditum est à quadam femina febricitante eum ibi adesse; quæ festinans eò venit, & quis esset fufurus aquas ejus manibus, perquirendo invenit. A quo dum peteret aquas ejus manuum (sciebat enim plurimos sospitatem consecutos per haustum earum) responsum est illi: Hoc minimè facere audeo, quia coram eo solito more in terram projicio: sed me ei aquas dante propè adesto; & dum in terram fudero, brachialem e extendens, non tamquam sponte, sed casu, & tamen quo plùs latenter poteris, eas suscipe, domumque regrediens ablue, atque eandem lavaturam confidenter ebiibe, quia sine spe possibilitatis vana est petitio cujuslibet cupiditatis. Quæ siquidem mulier visa non multum distare ab ea, quæ accedens retro tetigit simbriam Domini, fecit quod sibi fuerat imperatum: & ilico convaluit, atque ei Dominus pristinam sanitatem sui Famuli meritis reddidit.

A. ANONYMO.
aliam febricitantem sanavit.

uti & auctoris matrem:

E

9 Inter cetera, quæ refero, nec illud silendum puto, quod meæ accidit matri intercessione ipsius, quæ cum esset frigoretica d, & nimis inde laboraret, ad eum venit, atque suis se orationibus commendare studuit: quam ipse Vir venerabilis satis benignè gratanterque suscipiens, seque Dominum pro ea oraturum promittens, tali prorupit in voce: Vade, & noli amplius febricitare. Continuo namque melius habuit, & citius inde perfectè convaluit. Alio quoque tempore dum idem beatus Vir iter faceret, contigit ut apud quoddam castrum in quadam domo ad hospitandum declinaret: ubi opacæ noctis tempore tanta lucis claritas super eum refulsit, ut à quibusdam non longè manentibus tota illius domus fabrica, in qua excubaverat, igne consumi putaretur. Qui consurgentes omni subtilitate illuc perrexerunt; sed ab eorum oculis sublato lucis splendore eam inustam invenerunt. Quam videlicet claritatem nulli constat dubium fuisse ob ejus merita. Nec mirum, cum ipse Dei Famulus à puerili ævo toto conamine opera tenebrarum perfectè abjecisset, & arma lucis & fidei optimè indutus esset. Hoc idem & post ejus transitum in cellula, in qua, dum corpore viveret, recumbat, frequenter & à multis visum est. Unde aperte patet, quia ibi sancta studia & opera Deo satis placita ab eo sunt peracta.

F

10 Dum idem Dei Famulus alio etiam tempore esset apud quemdam vicum in domo cujusdam matris familias, ab ea multis est rogatus precibus, ut ibidem dignaretur prandere: qui ejus obsecrationum instantiam videns, votis ipsius adqueievit. Mensâ namque appositâ ad prandendum discubuit. Ubi autem consumpta sunt edulia, quæ haberi poterant, si ficus quivisset habere, inquisivit. Cui quidam suus presbyter, [à] prædicta paullo antè, ut ficus ipsi Dei Famulo colligeret missus, respondit: Eo enim ad colligendum e: sed omnibus diligenter circumspèctis, & immaturis repertis, neminem f sumsi. Cui Vir Dei: Vade, ait, & collige, nobisque huc defer. Presbyter verò sancti Viri præcepto obediens, ad eandem ficus, quas adierat, rediit, & ut eodem referente cognovi, tot in eis maturas invenit, quot Viro Dei, & omnibus, qui cum ipso erant, sufficere potuerunt. Unde credentium fides informari simul debet & augmentari. Nam Unicus summi Patris omnium Dominus Servo suo præstitit, quod ipse quærens fructum in ficulnea

ficus per miraculum mature.

e
f

culnea fibimet non exhibuit. Spondit enim in se credentibus : Opera, quæ ego facio, facietis, & majora horum. Quoniam aliqua, quæ vivus peregerat, prout quivimus, summatim scribendo perstrinximus : ad recolendum ea, quæ post transitum egit, Domino adjuvante, stilum vertamus.

A N N O T A T A.

a Sic etiam legit Lambert. At forte legendum lusione pro illusione. Sin minus, non intelligo, quid lusione significetur.

b Lamb. inherendo minus rectè.

c Lambert. brachiale. Hac autem voce significatur manica, pars illa vestis seu tunicæ, quæ ab humero usque ad manum brachia operit, teste Cangio.

d Frigoretica, id est, febricitans, sicut paullo post dicitur : Vade, & noli amplius febricitare.

e Lambert. Cui quidem suus pater à prædicta matrona paulo antè, ut ficus Dei Famulo (desse colligeret) missus, respondit : Ego enim ad colligendum ivi.

f Ita etiam Lambert. id est, nullam.

C A P U T II.

Miracula à Sancto post mortem facta.

Vinculis constrictus liberatur :

A Nno igitur Incarnationis Dominicæ millesimo vigesimo sexto, tempore dormitionis suæ in Domino accedente, gaudentibus angelis & fientibus populis, beatus Bononius tertio Calendas Septembris ad omnium bonorum Remuneratorem feliciter perrexit, braviumque sui agonis ut optimus athleta accepit. Quo defuncto, ita confestim ejus sanctitatis fama totam per provinciam circumquaque est diffusa, ac si præcones mitterentur, quibus is obiisse, & per eum signa fieri narrarentur. Quod audiens quidam validis compedibus ferreis victus, atque in carcerali custodia magna cum diligentia positus, cœpit ingemiscere, pectusque pugnis tundere, & ad Dominum toto mentis affectu preces fundere. Si vera, inquit, sunt, Christe, quæ de famulo tuo Bononio auditu comperi, ejus, quæso, meritis & intercessione fac misericordiam mihi, ut per me liberatum à tantis, quibus crucior, doloribus, nomen tuum & Servi tui magnificetur, & hoc miraculum tuæ dexteræ potentiâ factum cunctis intimetur, ut majora his, quæ fieri in præsentiarum perhibentur, ejus interventu futura esse sperentur. Hoc autem cum diu esset oratum, solutus vinculis Dei miseratione, tantique Confessoris supplicatione se exauditus cognoscens, absque mora exivit, & eisdem vinculis sumptis, ad ejus sacratissimi corporis tumultum festinato gressu devenit, & ibi eadem, quæ multo tempore manserunt, suspendit, ac gratias agens Deo, sanctoque Confessori Bononio, qualiter ei accidit, per ordinem nobis narravit.

C

dolor dentium sedatus :

12 Eodem verò anno, quo ipse sanctus Dei Bononius ex hac vita ad ineffabilem polorum gloriam migravit, quidam frater, cui ipse habitum sanctæ conversationis tradidit, adeo acri dentium dolore torquebatur, ut etiam inedia, diesque ac noctes continuatim infomes duarum hebdomadarum spatium pateretur, atque ei omni quiete amota, per cenobii circuitum quasi amens va-

garetur. Nocte autem quadam post multam fatigationem, dum caput in gremio infirmorum fervitoris ponens modicum somni caperet, apparuit ei sanctus Bononius : qui festinus surgens, ut sibi per somnium videbatur, ob honorem tanti Patris, ad ejus sacra vestigia osculandum prout : sed cum Vir venerabilis amicitia per mentum accipiens erexit. Ad cuius tactum ilico omnis dolor est effugatus, simulque frater ille infirmus à somno, quo tenebatur, est excitatus. Hoc autem facto, obsequentem sibi vocavit, dicens : Jam enim sancti Bononii visione & consolatione omni dentium careo dolore : sicque sospitate recepta, in eadem omni vitæ suæ tempore mansit.

D

13 Quædam femina ab adolescentia conjugio copulata, videns sibi non nasci filios neque filias, unâ cum viro suo nimio tædio ac mærore affiebatur. Hæc autem ut sui uteri sterilitatem amitteret, dum multa illicita, quæ putabat professe, faceret, cognovit se in vanum laborare, quod tentaret velle Dei per sua maleficia superare. Meliore siquidem consilio divinitus inspirata, erogans multas eleemosynas pauperibus, ac insistentis assiduis oraminum precibus, se funditus vertit ad Dominum, qui solus est unicum, & verum & unicum * miserorum præsidium. Non multo post tempore evoluto, dum sopita dormiret, vidit in somnis, quod, si ex stillicidiis pluviarum stilantibus à domo, in qua Vir beatus degit, haberet atque potaret, à suo desiderio fraudata non esset. Quæ à somno expergefata visionem suam non distulit intimare marito. Tempore namque opportuno adveniente, unâ cum viro suo ad jam memorati Patris monasterium devenit, atque ex aqua, quam desiderabat, per quemdam sibi notum ab ea rogatum accepit. Quâ denique exhaustâ, domumque regressa, paucis transactis diebus concepit & peperit, atque interventibus beati Bononii meritis, utriusque sexus prole deinde fecunda permanit.

mulier fecundata :

* Lambert. qui solus est verum, & unicum

14 Hemo quidam erat fratricidii a pœnitens, qui habebat mucronem cum quo peremerat fratrem, fixum in ferreo circulo circum dextrum brachium strictius posito, cute & carne jam superimminente. Hic cum esset in septimo pœnitentiæ suæ anno, multorum Sanctorum ecclesiarum limina calcando, in die ejus natalis venit, ubi beati Bononii corpus jacet humatum. Qui flens & ejulans, ex intimo cordis alta trahens suspiria, Dominum precabatur sibi propitium fieri intercessione sui tanti Famuli. Cumque diu orationi instaret, & sanctum confessorum Bononium in suo suffragio invitaret, ei Christi clementia subveniente, coram multa turba virorum ac mulierum circulus repente fractus, & valde abjungens à brachio cecidit, qui ante ejus altare ad hujus rei memoriam multo tempore pependit. Unde intelligi datur, quia similiter ab animæ reatu eadem hora est liberatus. Eodem quoque die, quidam ab infantia mutus proprii sermonis recepit usus, à cuius ore multum sanguinis decidit, quod signum fracturæ linguæ vinculi existit. His namque visis miraculis, quique majorem spem & fidem in Deo, amplioremque devotionem & venerationem in ejus Confessore inde habentes, cum gaudio ad propria redierunt. Tua sunt, Domine Jesu Christe, hæc opera : sic sic & mirabilius, cui tu semper vivere fuisti, nunc mortuum magnificas, à quo hac in vita degente fideliter magnificaberis, qui lucerna lucens non sub modio latuit : sed super candelabrum positus omnibus in domo tua nobiliter splenduit.

vincto libertas, mutus loquela reddita :

F

A 15 Alio verò anno in die natalis ipsius, dum *dæmoniaco* ex multis partibus orbis plurimi ad ejus sacri corporis tumulum confluerent Dominum adoraturi, & confidentes ejus interventu ab instantibus & futuris malis posse liberari, ipsius suffragia rogaturi; quædam femina à dæmonio vexata, multis ecclesiis pretiosissimorum Sanctorum petitis, nemini illorum ejus depulsione concessa, illuc deducta est: cujus ecclesiam mox ut fuit ingressus, dæmon se graviter torqueri & ardere orationibus Bononii vociferans, incessanter clamabat. Per triduum autem ibi stetit, & sancti Confessoris supplicatu, multis coram præsentibus, ab ea illud vomente cum sanguine pietas divina dæmonium ejecit: à quo plasma Dei jam diu possessum coactè fugiente magnus factus est strepitus. Coronam enim argenteam super altare ejus dependentem percussit, & auditis & visis ictibus, ipso non viso ictore, miro modo in unum collegit, & tamen non eam omnino dissolvit.

fospitate: 16 Alia quoque femina, dum jacens in partu sitiret, aquam petiit, eamque, oblita facere signum sanctæ crucis, bibit, sicque spiritus Fumareth, (quo nomine ipse interrogatus se vocari perhibuit,) eam invasit malignus: quam post partus purificationem ad quamdam ecclesiam, in ejus honore dedicatam, perductam, à presbyteris ceterisque fidelibus prius facta oratione & omnium Sanctorum invocatione, per virtutem Domini nostri Jesu Christi conjuratus, coactus & confusus dæmon sancti Confessoris interventu deseruit, & ut fumus, à quo videtur vocabulum sumpsisse, evanuit, nec ad eam redire ultra præsumpsit.

*debita Sar-
Eti ecclesia
reverentia* **B** 17 In eadem quoque ecclesia aliud constat esse *b* miraculum, multa admiratione venerandum. Erat quidam villicus cujusdam marchionis, vir multæ crudelitatis, qui ut aliquid sibi quolibet ingenio raperet, ad eas partes, ubi ecclesia beati Bononii sita est, se ire disposuerat. Quem illuc venturum homines, qui ibi habitabant, cognoscentes, quæque sua mobilia fugientes ad supra scriptam ecclesiam detulerunt. Circum quam dum multi suos adessent, & ut illorum mos est, rimanando *c* per ecclesiæ cœmiterium discurrebant, ipsius muros tetigerunt. Unde quodam contagio ita in renibus sunt percussi, ut inde funditus omnem vim amitterent; & ea die, excepta una sue, cuncti interierunt. Quam videlicet suum dum rusticus, cujus erat, mirabiliter contractam & moribundam videret, votum vovit Domino & sancto confessori Bononio, quod, si inde convalesceret, unum è prioribus, quos factus gigneret, in ipsius ecclesiæ servitium stipendio offerret. Facto autem voto, mox ipsius sus sana efficitur. Quibus villico dictis, non fuit credulus illis.

*miro modo
servata:* **C** 18 Nec mora, confestim equum ascendit, & quod cognoverat, anhelitu, ut certiùs sciret, venit cognoscere. His denique visis, quodam timore & amore divino compunctus, ecclesiam est ingressus; vovitque Domino & sancto Bononio in illius ecclesiæ finibus commorantibus se umquam nil mali facturum, & à pravitate sua deinde cessaturum. Qua ex re evidenter ostenditur, quantæ gratiæ & celsitudinis beatus sit Bononius apud omnipotentem Dominum, qui ejus vitam à quibusque custodivit immundis, cujus sacra loca immundas sues non passus est tetigisse impune, unde quorundam hominum feritas minueretur, & sub ipsius obtentu viventibus securitas & protectio major tribueretur.

19 Tantorum famâ miraculorum longè latè-
Augusti Tomus VI.

que diffusâ, quidam adolescens, Adam nomine, confidens se sanctissimi Confessoris meritis ab infirmitate sua liberari, advehitur. Quippe etiam *d* ab ipsis cunabulis ita erat contractus, ut cohærentibus calcaneis natibus, non plantis passus faciundo, sed scamellis *e* manibus subpositis rependo incederet. Tribus denique diebus continuatim & noctibus ad memorati & memorandi almi-fici Confessoris altaris crepidinem jacens, ipsius suffragia postulans, quod optaverat à Domino, sui Famuli intercessione accipere meruit. Cui horâ suæ curationis, redeunte sospitatis vigore, tantus æstuationis calor affuit, ut etiam interulam, quam erat indutus, exueret, & nudus maneret: hiems tamen erat. Sanitate vero concessa, recessit ab eo calor nimietas: sicque sospitati redditus, in eadem penes nos usque hodie manet, sui Sanatoris ecclesiæ ferviens, & Deo & ipsi gratias referens. Per idem tempus, alius quoque æger, nomine Heli, ætate grandævus, miserabili atque diutina sorte diræ pestis damnatus advenit. Qui utrorumque pedum officio carens, genua per terram trahendo & manibus scamella habendo, incedere solitus erat. Hic accedens ad sacri corporis opiferi *f* Confessoris sepulcrum, ejus postulavit auxilium: cujus adjutus gratiâ, sanitate est donatus pristina *g*. Qui in eadem adhuc degens, Deo & ipsi sancto Bononio pro sua erectione laudes refert, & quidquid servitii potest, ipsius ecclesiæ fervientibus devotè exhibet.

paralyticus 20 Quadam die Comitissa quædam, nomine Waza, Willelmi marchionis uxor, multis stipata militibus venerat oratum ad ecclesiam, ubi beati Viri corpus jacet humatum. Quæ dum super altare ejus Missas celebrari faceret, & præsens ibi cum suis & aliis pluribus adesset, quidam mendicus ferens filium in scapulis, cujus pes & manus sinistri lateris paralytico morbo aruerant, eam adiit, & ab ea alimoniam sibi & nato petiit. Illa pietatis viscere immota, non solum ei non tribuit, verum etiam increpante & exacerbante propter suam improbitatem, ut à se discederet, præcepit, Non mihi est, inquit, tantarum copia opum, quæ mihi, & omnibus à me petentibus sufficere possit. Præstantius etenim esset te ipsius sancti Confessoris rogato suffragio, ut tuo sanitatem reddat filio, Domini misericordiam implorare, qui dando postulata, non minus thesaurizat, Psalmigraphi præconio impleto dicentis: Tibi enim, Domine, derelictus est pauper, pupillo tu eris adjutor.

*sanitate do-
natur.* 21 Homo autem ille quod audivit, facere non distulit. Filium siquidem de scapulis deponens, prope sacri corporis tumulum prostravit, ac genibus flexis, ac precibus suis, demum ad petendum eleemosynas hac & illac per ecclesiam festinando discurrit. Interea dum pater abesset, opitulantis meritis almi Confessoris, præfato puero summi Dei bonitas non tarda fuit; & cui eleemosyna denegabatur, ut claudo ad portam templi sedenti, argento & auro carius, membrorum scilicet sanitas, donatur. Hoc namque viso miraculo, magnus factus est plausus exultationis ad laudem & gloriam omnem Creatoris, ejusque Confessoris. Mox autem hujus facti fama per cunctorum aures volitante, illuc ab omnibus concurritur, inter quos & pueri pater regreditur: quid verò & qualiter actum sit, exquiritur. Tunc præfata comitissa, quomodo res se habuit, cunctis exquirentibus innotescere non piguit. Taliter verò omnipotens Deus, qui cuncta mira di-
L 111 spensa-

A. ANONYMO.
eriguntur
contracti:

E
f
g

F

sanitate do-
natur.

spensatione agit, hoc miraculum mundo propagari voluit, ut Servus suus hinc venerantior & celebrior haberetur: & quia, testante Scriptura, signa infidelibus dantur; ut ab infidelitate declinantes discant, sperantes in Domino non deficere omni bono, cui laus est & gloria per cuncta sæculorum sæcula.

A N N O T A T A.

a *Tomus 1 Actorum Benedictinorum seculi 3, pag. 120 apud Mabillonium narratur simile*

exemplum in libro primo de miraculis S. Bertini. Consule dicta superius num. 11.

b *Lambert. rectius: Aliud constat esse actum miraculum.*

c *Lamb. & ut illorum est, rimando. Suspicio mendosè hic scribi rimanando.*

d *Lambert. Qui penè etiam.*

e *Scamella sunt parva scabella, quibus repentibus manibus innituntur. Vide Cangium.*

f *Lambert. mendosè operi.*

g *Lambert. cujus ad nutum gratià fanitatis est donatus pristinà.*

DE SANCTO PETRO CONFESSORE

TREBIS IN LATIO ITALIÆ REGIONE,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Variæ de Sancto notitiæ: patria, educatio; disciplina

sub S. Cleto; ecstasis; multis in locis verbi Dei prædicatio; tempus vitæ ac mortis.

MEDIO
CIRC. SE-
CULO XI.
Documenta
varia de
Sancto unde
& à quo
huc missa:

Rebarum oppidum in Latio, pluribus infra memorandum, ejusdemque territorium ac vicini tractus non mediocrem acceperunt splendorem ab hoc sancto Confessore, virtutibus, meritis ac miraculis clarissimo: ad cuius promovendam gloriam egregiè nos instruxit P. Dominicus Antonius Pierantonius Societatis Jesu, quando anno 1700 Româ huc transmisit varias ac multas de illo notitias, postea latius à nobis laudandas. Inter alia verò, quæ nobis subministravit, documenta, invenio apographum Vita antiqua, de qua postea redibit sermo, in duas columnas divisum, in quarum altera datur ejusdem Vita narratio; in altera autem apponuntur Latina ad illam nota; deinde sequitur Ms. Appendix Italicè, quam uti & notas ad Vitam, etiamsi diversa manu exaratas, & studiosè curiosèque elaboratas, adscribo eruditè laudati P. Pierantonii laboribus, & quas proinde sub ejusdem nomine citabo posthac. Quasdam verò è dictis notis inseram huic Commentario; quasdam servabo pro Annotatis post Vitam; utrasque magno nobis usui futuras ad gesta S. Petri, & res, quæ ad illum pertinent, elucidandas ac illustrandas. Ordiamur itaque à patrio ejus solo,

S. Petri patria,

1. *Locus, qui vulgari nomine Carzoli nuncupatur, sancto Viro patria obigit, uti dicit Vita num. 1. Pierantonius Carzoli, inquit, etiam nunc dicitur, oppidum sub titulo Ducatus in dicecesi Marforum, milliar. 9 à Sublaco, & 20 ab oppido Treba: olim in Æquicolis celeberrima civitas, facta colonia Romanorum an. V. conditæ CDLV, ex Livio: & ex Valerio Maximo lib. 7, cap. 7 habetur mentio Marci Annæi Carfeolani, nobilissimi equitis Romani filii: & in Ovidio Fastorum 4 dicitur:*

*Frigida Carfeolis, nec olivis apta ferendis
Ferra, sed ad fegetes ingeniosus ager,
Qui nunc appellatur il Piano di Carfoli. Tria*

miliaria distat à Roccabotte, & in cacumine vicini montis celebris est ecclesia B. Virginis delli Bifognosi dicta, ibi erecta anno Domini DCX sub Bonifacio IV. De Marforum autem regione, origine, oppidis aliquot, ac finibus, aliisque ad istum populum spectantibus scribit Orlandus in Orbis sacri & profani parte 2, volumine 3, lib. 4, cap. 3. Hac de Sancti patria.

3 *Vita auctor eodem num. 1 natum ac educationis scribit in castro Arcis Vegetis, agens etiam locis: de morum ejus innocentia. Pierantonius hac observat de isto loco: Arcis Vegetis castrum, nunc Roccabotte appellatum, fortasse Arx fortis, cum legatur Arx Samnitum. In Chronica Sublac. legitur Roccavotte sub prædicto ducatu Carfeolano, in dicecesi Marficana, in confinio regni Neapolitani. Olim erat sub ditione abbatie Sublacensis, unâ cum ipsa Carfeoli circa annum ML, 17 milliar. distans ab oppido Treba. Intra mœnia extat domus paterna ipsius S. Petri, in facram ædem redacta, supra quam cubiculum, in quo ipse natus & nutritus fuerat: & in parochiali ecclesia S. Petri Apostoli, olim monasterio monachorum S. Benedicti, extat sacellum cum reliquiis ejusdem sancti Confessoris, & in proximo monte extra muros oppidi, habetur in veneratione aquæ fons salutaris, qui dicitur ortus ad preces ejusdem Sancti, & dicitur la Fontana di san Pietro.*

4 *Biographus loco citato subnectit, Sanctum fugit, ut à parentibus compulsus ad conjugium, clam se subduxisset, Tiburque adivisse, atque adhæsisset cuidam honestissimo viro Cleto, moratunusque ibidem cum eo per duos annos. In prædictis observationibus de Cleto honestissimo viro sunt ista: sancti Cleti confessoris diaconi ecclesie Tiburtinæ celebratur festum xxiv Octobris, ex Ferrario (in Catalogo generali, ubi signatur solo titulo confessoris: nec probatur esse idem, de quo biographus, nec satis mihi est notus.) In platea prope cathedralem extabat olim hospitale S. Cleti civis Tiburtini,*

A tini, cuius sacrum caput servatur in sacrario prædictæ ecclesiæ cathedralis Tiburtinæ, ex monumentis Tiburtinis, & ex Philippo Ferrario de sanctis Italiae, qui in eorum indice tribuit corpus ipsius ecclesiæ cathedrali, & ponit xxiv Octobris. Dum verò idem Cletus videret discipulum suum non mediocri esse expectationis, detulit eum ad Gregorium ejusdem civitatis episcopum, sicut indicat auctor Vita num. 1, qui gaudens totondit eum & aptavit quasi clericum. *Audiantur nota*: Gregorius iste Tiburtinus episcopus unicus ejus nominis in catalogo episcoporum Tiburtinorum ex Ughellio num. 17, florebat sub Leone IX Pontifice circa annum ml: ex quo deducitur tempus vitæ S. Petri, qui clericus factus est ab hoc episcopo Gregorio, ei oblati à S. Cleto diacono magistroque.

prædicat
verbum
Dei,

B 5 Pergamus cum Vita: Prædictus verò magister mox ei ferream crucem attulit, hortatusque illum est ad prædicandum verbum Dei. Crux autem ista, sicut habetur in notationibus, ex lamina ferrea longitudinis unius palmi; latitudinis verò unc. sex & 1 minut. servatur Trebæ in distincto reliquiario: qua cruce multa miracula facta sunt, ut infra. Ex eadem Vita num. 2 Sanctus ex discipulo jam magister factus, verbum Dei in sua patria, & per universa vicina loca. . duobus annis prædicavit, videlicet, sicut lego in notis, oppida & castra in Valle de Nerfa diocesis Marficane, puta circa Carfeolim, Pereto, Ricroffredo, Poiocinolfo, Oricola &c., Camerata, Arfoli, Vallinfreda, Colle alto, Tufo, Cerbaria &c. in diocesi Tiburtina. Tempus autem bienii, de quo supra, desumitur in eisdem observationibus ab initio mensis Martii de anno ml ad mlII ejusdem mensis, quando Sublacum venit. Post verbera verò & irrisiones, à Dei Pracone in prædicta sacra expeditione patienter tolerata, divina illum consolationes recrearunt, septem diebus & totidem noctibus raptum in ecstasim, ut ibidem subdit biographus, eamque describit.

6 Historia autem hujus apparitionis, prout referunt nota Pierantonii, vultur depicta in choro collegiæ S. Mariæ in cornu Evangelii, & in cornu epistolæ consimilis pictura S. Blasii, ejusdem oppidi secundarii patroni. Similis raptus per integram hebdomadam legitur de S. Ignatio fundatore Societatis Jesu. Consuli potest Sancti Vita tomo VII Julii, die xxxi ejusdem mensis, pag. 665. Inter alia verò, quæ apud nos num. 3 refert biographus de S. Petro, dicit: A Virgine Deipara virgam manu accepit, in cuius capite frondosum liliium erat appositum. Quæri potest, qualis fuerit ista virga. Num. xi sequenti (qui in nostra divisione est 12) de quadam muliere Trebana dicitur: "quod virgam ejus de, manibus ejecit, . Dubitari potest, an hæc virga tradita à B. Virgine fuerit baculus gestatorius, cuius magna pars servatur in Roccabotte ejus patria inter reliquias ecclesiæ parochialis. Certè baculum gestabat iste, Sanctus, ut infra patebit. Ita saepe jam memorate annotationes: sed dubium illud non decidunt.

C 7 Sanctus noster Confessor ad verba Deiparæ ab ecstasi excitatus Sublacum petit, sicut indicat scriptor Vita num. 3, ubi etiam de ejus hospitio, ac de tempore, quo ibidem egit, nec non de rebus mirabilibus, quas fecit. De castro Sublaco lego sequentia in saepe dictis notis: Ex quo loco denominata fuit celebris abbatia Sublacensis, à S. Benedicto fundata in duodecim monasteriis circa annum Domini D, ut scribit S. Gregorius lib. Augusti Tomus VI.

hospitium

2 Dialogor. Castrum autem illud sic appellatum, uti memorant notationes Pierantoniana, ab antiquo lacu, quem in Aniene flumine excitavit Nero imperator, & ibidem villam habuit, à Tacito & Frontino dicta Sublacensis villa Neronis. Pflinius Sublaqueum vocat, Româ distans 40 miliar., Trebis decem, & totidem à Roccabotte: erat in diocesi Tiburtina, etiam hoc tempore oppidum satis populosum, quò advenerat S. Leo Papa nonus anno mli, & anno mlxvii in cacumine ejusdem laci erecta Roccha, quæ adhuc videtur, residentia abbatum Sublacensium. Præter hæc consuli possunt quæ habet Mabillonius tomo I. Annalium Ordinis S. Benedicti ad annum 494, num. 8, ubi dat Sublaci situm, ac descriptionem.

AUCTORE
J. P.

8 Ea verò, quæ refert biographus de Sancti hospitio apud Sublacenses in ecclesia S. Abundii, ita exponuntur in eisdem notis: Ecclesia hæc jacet quasi in ipso fluminis alveo, quæ processu temporis evasit subterranea parochialis ecclesiæ S. Andreae nunc collegiæ, & infervit ad usum sepulturæ: in qua anno mdcclxxi reperta fuit hæc inscriptio antiqua: "Die Jovis xix Aprilis anno, mcliv Andreas Cruccius episcopus Tiburtinus, construxit novum majus altare super altare vetus ecclesiæ inferioris sancti Abundii, & in ea, reposuit reliquias SS. Apostolorum Matthæi, &c., . Ecclesia verò S. Andreae una ex quatuor parœciis Sublaci, facta est insignis collegiata cum sex canonicis, & præposito simul parcho, à præfato episcopo Cruccio anno mclxv. Hic annus non coheret cum Ughello tomo I Italiae sacra col. * 220, ubi dicuntur ista de præfato episcopo: Tiburtinam ecclesiam ad multos annos sapientissimè rexit: anno verò mcliv eo munere se exolvit. Moritur anno mclxiii.

E.

9 In Vita dicitur hospitatus sanctus Confessor noster cum quodam honestissimo viro Petro nomine, & apud eum permansit mensibus quinque. Quæ sic explicat Pierantonius in notis: Ex eo, quòd Petrus iste nuncupetur eodem titulo honestissimo; prout nuncupatus fuit S. Cletus, credi potest consimili sanctitate præditus. Et licet num. 4 dicatur PRIOR; non ideo dici debet claustralis monachus, ut alii malè interpretantur: quia præfata ecclesia S. Abundii, postea S. Andreae, numquam legitur sub ditione monachorum, sed semper subiecta episcopo Tiburtino, adeoque PRIOR erat idem ac parochus sive curatus, prout in aliis Sublaci parœciis rectoribus sub hoc titulo PRIORIS nuncuparentur secundum consuetudinem aliorum locorum. Mox verò de mensibus quinque subdit ista: Unde corrigitur error, qui irrepsit scribendo sex, etiam in lectionibus Officii, eo quòd in originali leguntur QUINQUE, non verò sex.

quandiu
ibi perman-
serit cum
quodam
Petro,

F.

10 Nec verò S. Petrus ita mansit in prædicta S. Abundii ecclesia hospes, ut à procuranda hominum salute desisteret; sed abiit, vicina loca visitando, & illuc sæpius revertendo, faciens multa mirabilia, teste biographo. Loca ista memorant nota: Circa Sublaqueum loca multa, scilicet castra, florebant sub ditione ejusdem abbatæ, & viginti numerantur in lapide marmoreo juxta januam ecclesiæ monasterii S. Scholasticæ, ab Humberto abbate incisa hoc eodem anno mlii, quo S. Petrus Sublaci morabatur; & sunt Sublacum, Genna, Augusta, Cervaria, Maranum, Anticolum, Ruvianum, Arfolium, Carfolium (patria ejusdem S. Petri, ut supra dictum est) & alia quæ in eisdem observationibus nominantur.

per qua
loca semen
verbi Dei
sparserit:

AUCTORE
J. P.

tur, addunturque alia castra, nunc diruta, quorum nomina huc transcribere superseco. Mirabilia autem sancti Viri, quae cum in vita, tum post mortem patravit, inferius illustrabuntur. De morte autem ejus tam jejune scribit biographus, ut de illa meminerit dumtaxat, nec modum, nec annum, nec diem mensis exprimens. Sic enim memorat apud nos num. 17: His omnibus, multisque aliis in civitate Trebæ expletis, atque ibi in viginti dierum spatio permanente*, de hoc mundo ad caelestem patriam pertransivit.

* 1. permanens

tempus vitae

B

11 Pierantonius in notis, Vita, inquit, historica hujus Sancti comprehendit breve tempus annorum quatuor cum dimidio, demptis tamen diebus decem, eo quod in ea narretur, eum moratum fuisse Tibure sub praefatore sancto Cleto diacono annos duos; duos pariter alios in patria sua divinum verbum feminasse, & Sublaci mensis quinque idem munus exercuisse, & tandem Trebis viginti dies vixisse sub angusto scilicet tugurio cujusdam scalae lapideae, quae in oratorium seu parvam ecclesiam consecrata est intra muros oppidi: ubi ad caelum migravit die xxx Augusti, quae erat Dominica, anno MLII, qui erat bisextilis. Diem hunc & annum vellem edoceri ex antiquis instrumentis. Superius num. 4 idem Pierantonius vita tempus colligebat ex Gregorio episcopo Tiburtino, qui Sanctum totum disse & clericis adscripsisse refertur in Vita, quae etiam insinuet, quod non primo, sed secundo anno istius biennii, de quo jam dictum, hoc contigerit, non video tamen hinc praese determinari posse annum 1052 pro Sancti morte, annumeratis eisdem aliis prioribus ex Pierantonio.

& annus mortis.

12 Obscura quoque & manca admodum sunt, quae apud Ughellum tomo 1 Italia sacra col. *216 prioris editionis in rem nostram memorantur de hisce, quos refert, episcopis Tiburtinis, ubi scribit: Joannes anno MXXXIX Benedicti Papae Non. anno septimo nonnulla bona dedit ecclesiae Sublacensi. Deinde subdit: Benedictus subscribit bulam quamdam Leonis noni Pontificis, Bergomati ecclesiae indultam MCLIX. De Gregorio habet ista: Gregorius successit Benedicto, Leone IX sedente. De Joanne denique, quem huic subjungit: Joannes concilio sub Nicolao secundo celebrato affedit anno MLIX. Deinde in Manfredo transiit ad annum MCX. Ex his itaque conficere nequeo annum emortualem S. Petri, quia obitum Gregorii inditum reliquit Ughellus: in cujus tamen, uti & biographi fide, signavi Sanctum superius medio circiter seculo XI, qui & hoc datur die, quo habetur in Martyrologio Romano. Circumstantia tamen famis, de qua biographus num. 7 & 8, confirmat veritatem historiae, sicut lego in notis, circa tempus & annum, quo iste Sanctus Sublaci morabatur; scilicet anno MLII: quia hoc eodem anno in Chronico Sublacensi narratur, quod Humbertus abbas, adjutus a S. Leone nono, fabricam sui monasterii explevit, immodicis sumptibus, tempore quo universa Italia re frumentaria laborabat, maximaque, annonae caritate.

D

§ II. Sepulcra; miracula; Officium proprium; promotus cultus; translatio corporis; reliquiae.

Qua biographus apud nos num. 18 refert de S. Petri exsequiis, odore corporis, ac sarcophago, sic declarantur in notis: Sepultus in ecclesia collegiata S. Mariae, scilicet in inferiori ecclesia, quae est subterranea, & ideo S. Petri ecclesia nuncupatur, a praefato suo oratorio, triginta vel quadraginta tantum passus distante. Nec vero sacrum cadaver post Sancti obitum dumtaxat odoriferum fuit; verum etiam mirificus iste odor, sicut perhibent Pierantonii nota, post secula septem adhuc sentitur & perseverat in ejus veste cilicina, quae, transparenti velo ferico cooperta, osculanda traditur omnibus & singulis, processionaliter ejus sacellum intrantibus, ferreis cancellis circumseptum, in die suae festivitatis. De sarcophago autem, in quo Sanctus fuit sepultus, subdunt ista: Tria numerantur successiva hujus sacri corporis sepulcra: primum ex lapide spongioso satis magno & oblongo cum suo lapideo cooperulo, quod nunc visitur ad sinistram praedicti sacelli: intra quod sepulcrum servantur illae antiquae plumbeae capsulae, in quibus sacra ossa erant inclusa in prima translatione: secundum erat subtus antiquum altare, in quo fuerat repositum an. MCCXV in sua canonizatione die prima Octobris. Tertium denique extat intra altare novum, in quo fuit collocatum anno MDCIX ab episcopo Anagnino Seneca, in postrema ejus inventione & translatione facta anno MDCXIX. Suavis etiam odor remansit in S. Petri tunica, ut statim dicitur occasione miraculorum.

Odor vestis, loca sepultura:

E

14 Vita auctor ea narrabit inferius. Patrata vero sunt partim a Sancto vivente, partim a mortuo. Mirum Viri sancti apud Trebenses patrocinium adversus infestos lupos refertur num. 21: Quadam, ait, nocte quidam Trebensis in agro jacebat, quando luporum pueros devorantium terror erat maximus, ac deinde scribitur, eadem animalia miro modo fuisse enecata. Invocatur iste Sanctus tamquam protector & defensor, sicut asserunt nota, contra luporum rabiem, quos ideo manu catenatos tenet, ut apparet in imagine aeri incisa: de qua referentur plura inferius. Biographus num. 23 narrat miraculum de puero trimulo, qui per S. Petri tunicam sibi impostam obtinuit gressum: Tunica ista, teste Pierantonio, adhuc servatur in scrinio seu capsula praenobili, affabre elaborata, & aurata: & in magna habetur veneratione: praecipue quia etiam nunc suavem emittit odorem. Est contexta ex pilis seu lanis valde rudibus, quae vocantur lanæ canizæ: unde appellatur cilicium S. Petri. Quare Cardinalis Baronius in modernis lectionibus Officii scripsit: "Carnem quoque cilicio perpetuo afflixit". Est vestis satis magna, cum lata sit palmos septem, & uncias duas: alta vero palmos quinque. Et ex tali magnitudine arguitur ejus corporis proceritas quasi gigantea: de qua inferius. Alia vero S. Petri miracula postea etiam memorabuntur.

patrocinium contra lupos: miraculum tunicam Sancti factum:

F

15 Officium proprium, anno 1674 editum, hymnus ex est de communi confessoris non pontificis prater Officio ejus lectiones secundi nocturni, quae narrant vitam proprio Ms. Sancti, antiquo.

A *Sancti, & miracula. Missa Os iusti ex eodem communi. Lectiones novem propria olim recitatae fuerunt, quas vide in contextu Vita inferioris danda. Officium aliud proprium Ms. huc misit Pierantonius, hoc titulo prenotatum: In solemnitate beatissimi Petri confessoris de Trebis, & in beatissimam festivitatem ipsius. Praeter alia propria, qua in eodem Officio exstant, duo habentur hymni proprii. In Laudibus autem repetendus indicatur ille, qui est in primis vespers, cuius partem transcribo:*

Petre confessor fidei beatæ
Sancta ter cuius patuit fuisse
Vita cælestis, Dominoque digna,
Te precor, audi.
Laudibus dignis resonemus omnes
Splendidum festum Famuli fidelis;
Cui dedit vires, relevaret ægros
Conditor orbis.
Luminans cæcos, dæmones fugando
Liberans artus febribus gravatos,
Circulos ferri manibus relaxans
Te rogitantes.

B Spiritus sancti pietate plenus
Præcipis panem clibano reponi,
Clibano panis coquitur repostus,
Igne remoto.
Supplici voto varicosus orans,
Claudus ad gressum cupiens sanari,
Vota persolvunt, hilaresque fiunt
Munere sumpto.

Post Officium sequitur Missa Os iusti: paucula verò, qua habet propria, opera pretium non est huc transcribere.

Promovetur Sancti cultus per bullas Pontificum

16 Memoratus identidem Pierantonius Appendicem Italicè scriptam huc misit, è qua libere profuerit varia, qua ad Sancti miracula, & cultum spectant. Ex tribus itaque bullis Pontificiis, quas in pergamento exaratas conservari confirmat in archivio ecclesie collegiate Trebane, hæc recitat fragmenta. Et prima quidem è dictis bullis est Pauli II, anno 1470, die XXIII Julii Roma signata, sicut addit, & continens ista: Cum pro parte dilectorum filiorum sindici, consiliariorum, & universitatis dicti castri de Trebis nobis fuerit humiliter supplicatum, ut ecclesiam prædictam &c. parochiali ecclesie S. Mariæ de dicto castro, in qua corpus beati Petri confessoris reconditum fore piè creditur, quòdque ob quàm plurima ibi coruscantia miracula in die festivitatis Confessoris ejusdem multitudo populi illarum partium ad eandem ecclesiam confluit copiosa, perpetuò unire, adnectere, & incorporare de benignitate Apostolica dignaremur &c.

C 17 Bulla secunda est ejusdem Pauli PP., eodem anno 1470, die xx Augusti data, in qua Sanctum laudans, & novam prædictæ ecclesie S. Mariæ fabricam promovere satagens, hæc memorat: Cupientes igitur, ut parochialis ecclesia ipsius virginis Mariæ, terræ Trebarum, Anagninæ diocesis, in qua sepultum asseritur corpus quoddam B. Petri eremitæ, qui, ut fama est, & etiam scripturis apparere dicitur, olim in humanis agens, religiosè, exemplariter, & honestè vixit: nec non tam in vita, quàm post ejus mortem diversis miraculis claruit &c., singulis Christi fidelibus verè pœnitentibus & confessis, qui in festo memoratæ virginis Mariæ Annuntiationis, & trigesima die mensis Augusti, in qua fuit nostra ad hujus Apostolicæ apicem assumptio, annis singulis ipsam ecclesiam devotè visitaverint, & ad illius reparationem, ampliatio-

Pauli secundi,

nem, fabricam & decorem, manus adjutrices porrexerint, singulis festo & diebus prædictis, quibus id fecerint, septem annos & totidem quadragenas de injunctis ejus * pœnitentiis misericorditer in Domino relaxamus, præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris &c.

18 Bulla tertia est Alexandri PP. VI, ut legitur in memorata Appendice, qua ibidem notatur data xx Augusti, anno MDII, Pontificatus ejus decimo; è cuius verbis in ista Appendice relatis excerpo ista: Cupientes igitur, ut cappella S. Petri confessoris de Trebis . . congruis frequentetur honoribus & in suis structuris, & ædificiis manuteneatur, reparetur & conservetur, nec non libris, calicibus, & aliis ornamentis ecclesiasticis debite muniatur . . omnibus & singulis utriusque sexus Christi fidelibus verè pœnitentibus & confessis, qui in ejusdem S. Petri confessoris, qui penultima Augusti [colitur] ac canonizationis & translationis . . ejusdem . . festivitatis, quæ primâ Octobris mensium diebus celebrantur à primis vespers . . eandem cappellam devotè visitaverint annuatim, atque ad jam dictas conditiones manus porrexerint adjutrices, singulis . . festivitatum earundem diebus, decem annos & totidem quadragenas . . relaxamus, præsentibus in perpetuum valituris. Hinc gradum facit eadem Appendix ad exempla quadam, singularem erga Sanctum pietatem testificantia. Inter alia vero multa, ut ibidem lego, antiqua & moderna, narrantur sequentia. Primò magnifica domina Miotia Caietana, filia D. Antonii & Jacobilla pariter Caietanorum, ac soror Benedicti Honorati Caietani comitum palatinorum, & uxor D. Jacobi Caietani, ultimi Trebarum domini, in suo ultimo testamento, quod condidit anno 1468, die x Januarii, peculiarem suum affectum erga Sanctum Trebanorum intelare sic exprimit: Item voluit & mandavit sepeliri, & sepulturam sibi elegit subtus ecclesiam S. Mariæ de Trebis, videlicet juxta cappellam & altare S. Petri confessoris &c.

19 Item reliquit cappellæ S. Petri confessoris de Trebis Valcatorium (f. molendinum, vel aggerem, vel locum, ubi aquæ concluduntur &c. Vide lexicon Cangii auctum) seu locum Valcatorii, positum in loco, qui dicitur il Ponte delle Tartane, cum cursu aquarum, ac cum omnibus & singulis juribus, usibus, utilitatibus, adjacentiis, & pertinentiis spectantibus & pertinentibus ipsi Valcatorio, & cum via eundi & redeundi per debitum & consuetum locum &c., ubi jam est, ut indicat Pierantonius, molendinum communitatis, milliario uno Trebis distans. Ad alia insuper pia legata pro aliis ecclesiis reliquit tres filios suos, Antonium, Nicolaum & Christophorum, ac nonnullis interjectis, additur: ut ex archivio Trebæ in actis Jacobi Luca de Converteris. Hisce iisdem annis, sicut prosequitur Appendix, Antonius Ronconi Trebanus in suo ultimo testamento honorum suarum heredem reliquit confraternitatem S. Petri: & quamvis tres ejusdem nepotes prætenderent, ea sibi prius donata, & per annos viginti litigarint, sententiâ ad castellanum Trebanensem, Ludovicum Spagnoto directâ anno 1486 & 1489, adjudicata tamen fuerunt utilitati pii loci: quin imò anno 1510 facta transactio, & confirmata concordia anno 1512 à Cardinale Pompeo Colonna, tamquam abbate commendatario Sublacensi, ad instantiam archiepiscopi & canonicorum Trebanorum, nec non prædictæ confraternitatis S. Petri, qua usque

donationibus:

F

AUCTORE
J. P.

ad præfens tempus gaudet domo, in quam convenit concilium publicum, vocaturque domus S. Petri, sita in area collegiata ecclesie S. Mariæ, imposita obligatione perpetua Missarum sacerdotibus territorii pro anima benefactoris Ronconi, prout ibidem legi dicitur in longo processu dictæ litis, existente in archivio communitatis. *Extra hæc sunt à me ex Italica Ms. Appendice P. Pierantonii; qua quoniam characteribus lectu difficillimis exarata est, ignoscet mihi lector, si sphalmata fortasse in meum Latinum ecgraphum irrepserint. Superfiant alia bene multa cultui sancti Confessoris admodum honorifica.*

erec-
ta eccle-
sia, corporis
invenio,
translatio,

B

20 Ineunte enim seculo decimo sexto erecta fuit nova ecclesia, ut perhibet Appendix, perfectæ & consecrata anno 1616, sicut legitur in inscriptione, qua posita est ad latus dexterum portæ principalis, ad partem supremam scala, qua descendit ad subterraneam S. Petri. Hæc dicit: Templum hoc in honorem beatæ semperque Virginis Mariæ, & S. Petri eremitæ, Trebanensium pietate Deo Optimo Maximo dicatum, Antonius Seneca Anagninæ episcopus, maxima cleri & populi frequentia ac devotione consecravit die IV Octobris, Indictione XII, Pontif. D. N. Pauli Papæ quinti, anno MDCXVI. Anno 1619 facta est ultima translatio solennis cum inventione sacri corporis ejus, quod ad pedem altaris ipsius antiqui repertum fuit, & in novo reclusum; de qua re fidem facit sequens memoria pergameno inscripta, & inclusa tubo plumbeo; sacra autem ejus ossa omnia integra capsâ plumbeâ, illam cooperiente capsâ altera cypressina. Inscriptionem accipe: S. Petri confessoris corpus hoc anno MDCXIX, feriâ VI, die IX Augusti, ab Antonio Seneca episcopo Anagnino in altari existent. in ecclesia inferiori S. Mariæ collegiata, præsentibus D. Laurentio Jacobutio abbate S. Theodori, D. Donato Brunneri archipresbytero, Olivante Cecconio, & Cæsareo Aurelio notario, & festi ejusdem Sancti dominis repertum est.

Et recogni-
tio:
* i. e. medi-
corum vel
anatomico-
rum

C

21 Et adhibita physicoꝝ * operâ non femel, sed bis & ter ab eod. episcopo Anagnino, præsentibus reverendissimis Jo. Baptista Tosco episcopo Tiburtino, & Jovita abbate S. Scholasticæ Sublacen. solenni translatione, & communi populi Trebani & finitimarum civitatum lætitia, in eadem ecclesia inferiori, in altari majori feriâ VI, trigesima Augusti ejusdem anni MDCXIX honorificè conditum est. In lapide autem marmoreo incrustato ad columnam sacelli ejusdem Sancti, ad latus sinistrum altaris ejus, legitur hæc publica memoria: D. O. M. sancti Petri confessoris, & terræ Trebarum patroni corpus summa pietate physicoꝝ arte recognitum, ac per totam terram honorificè delatum ab Antonio Seneca Anagninæ episcopo, unâ cum reverendissimis modo nominatis, cum innumerabili populorum frequentia ad altare hoc, veteri destructo, translatum est anno Domini MDCXIX, die xxx Augusti. Clerus S. Mariæ de Trebis, recognitioni & translationi præsentibus, ad rei memoriam profuerunt.

reliquie
apud Tre-
banos asser-
vate,

22 Dicta mox inventio, recognitio & translatio corporis sacri vocat nos ad describendas ejusdem reliquias. Multa sunt, inquit Appendix, qua in variis distributa locis conservantur de hoc Sancto. Primò, Trebis præter corpus omnibus olim partibus integrum, intra altare ejus est caput, à reliquis separatim partibus in ultima translatione anni 1619, & reclusum in busto magno argenteo, expensis in illud scutis treccen-

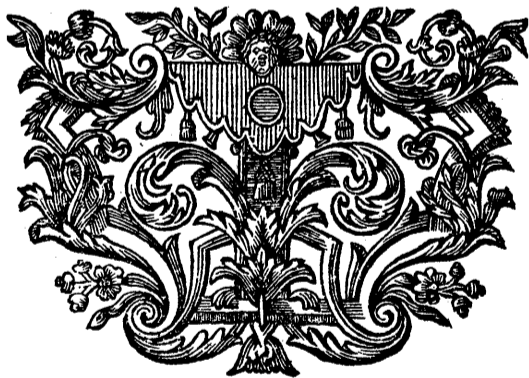
tis, & lamina metallina pone idem incisa hæc inscriptione: S. Petri eremitæ, terræ Trebarum patroni caput feriâ VI, xxx Augusti, anno Domini MDCXIX, in solemnî corporis translatione ab aliis membris disjunctum, Jo. Baptista Melis episcopus Anagninensis in hoc simulacro argenteo feriâ VI, xxx Augusti asservari mandavit. Laurentius Jacobutius S. Theodori abbas ad rei memoriam. Observo, quod apud Ughellum tom. 1 Italia sacra col. 365 modo dictus episcopus vocetur Joannes Gaspar Melis. . electus anno MDCXXVI: atque adeo hoc factum mox non accidit post istam separationem. Hoc observato, redeamus ad Appendixem. Unus digiti articulus magnitudinis extraordinaria ab immemorabili tempore, à prima fortassis translatione & canonizatione, qua facta est anno MCCXV, reclusus in hierotheca argentea separata admodum antiqua, & circum istum articulum conspicitur filum seu fragmentum longum cilicii ipsius ligatum; quod furtim sublatum cujusdam devoti indiscreti manu fuerat: qui calitus percussus improvisa cecitate, viamque non inveniens, quâ exiret è templo, confessus est suum delictum, illudque sacrum pignus, sicut debebat, restituit; atque adeo videtur expositum omnium oculis in memoriam prodigiosi eventus.

E

23 Cilicium verò idem, sive simplex vestis, & per qua usus fuit Sanctus, & qua ad presentem usura loca distributa.

quæ diem post tot secula retinet prodigiosum odorem, conservatur in capsâ deaurata, quatuor magnis crystallis clausa, ex dono eminentissimi Cardinalis Caroli Barberini. Anno autem 1602 sublatum ex ejusdem vestis manica magnum fragmentum à clero Trebano, ecclesia Roccabottensi cessit, in qua illud pariter cum magna parte baculi ejusdem Sancti in veneratione habetur. Trebis asservatur ferrea crux, à Gregorio episcopo Tiburtino ipsi data per manum S. Cleti diaconi, magistri ejus. Tempore translationis postrema anni 1619, sequentes reliquie à Seneca præfule Anagninensi sunt distributa: nimirum cathedrali Anagninensi una costa: territoriis vicinis, quorum nomina exprimit sæpe dicta Appendix, in diœcesi Trebensi, nec non territoriis di Acuto & Anticoli diœceseos Anagnina, alia ossa & fragmenta costarum: monasterio S. Scholasticæ Sublacensi dens, qui jam conspicitur in magna cruce cum aliis sanctuarii istius reliquiis. Predicto territorio Roccabottano, quod natale solum Sancti fuit, cessit dens alter: territorio autem Camerateni eidem confini alius. Sacra pignora aliis locis concessa memorat Appendix: sed superiora retulisse ex eadem sufficiat. Nunc varias noitias ad Sancti cultum spectantes delibabo è laudata Appendixe.

F

A

S III. Officium novum, ejusdemque extensio, Sanctus Martyrologio Romano adscriptus; imagines & picturæ; statura corporis; an fuerit eremita; varia exemplaria Vitæ; quale hic detur:

Officium cum octava Trebanis concessum; quod deinde sine ea extensum ad clerum Sublacensem,

B

A Nno 1602 bullâ Roma editâ xiv Augusti antiquo S. Petri Officio, lectiones novem continenti, substitutum est novum conformiter ad bullam S. Pii PP. V, qua impressa est in Breviario Romano, atque adeo lectiones novem de Sancto redactæ sunt ad tres, à Cardinale Baronio Roma editas cum octava, nec non cum bulla supradicta Clementis VIII, & epistola dedicatoria populi Trebanensis ad episcopum Anagninensem, qui tunc erat Gaspar Vivianus Urbina, tamquam diœcesanum suum, hoc titulo: Officium duplex cum Octava in festo S. Petri eremitæ, oppidi Trebarum Anagninæ diœcesis patroni, ad ejusdem loci usum, in quo sacrum ejus corpus requiescit. Celebratur die xxx Augusti. Territorio autem Trebano deinde separato à diœcesi Anagninensi, ac unito per bullam Urbani VIII anno 1638 abbatia Sublacensi, idem illud Officium modernum fuit concessum toti clero terrarum septemdecim moderna abbatia, operâ Cardinalis Caroli Barberini abbatis commendatarii, anno 1674, atque hoc titulo tunc editum Roma: Officium duplex S. Petri eremitæ, patroni & protectoris terræ Trebarum abbatia Sublacensis nullius diœcesis, cujus sacrum corpus in collegiata ecclesia ejusdem loci piè asservatur: ex indulto Apostolico fel. record. Clementis Papæ octavi recitari solitum cum octava à clero dictæ terræ in festo ipsius Sancti, quod celebratur die trigesimâ Augusti: modò autem ex decreto sacre Rit. Cong. pro universo clero etiam aliorum locorum abbatia Sublacensis concessum & extensum, sed sine octava.

C

& ad diœcesim Marficanam cum octava:

25 Anno denique 1683 idem Officium, cum octava fuit extensum & concessum territorii omnibus septuaginta duobus & castellis diœceseos Marficanæ ad instantiam illustrissimi domini Antonii Corradini episcopi ejus, qui illud imprimi jussit Neapoli, vi sequentis decreti sacre Rituum congregationis, quod sic loquitur: Sacra Rituum congregatio ad preces reverendissimi episcopi Marficani benignè indulget facultatem, ut in posterum justis de causis semel in anno, die xxx Augusti, in tota sua diœcesi recitari possit Officium duplex cum octava S. Petri eremitæ ab omnibus utriusque sexus tam regularibus quàm secularibus, qui ad horas canonicas tenentur, jam approbatum & concessum pro oppido Trebarum Anagninæ diœcesis, & postea extensum ab eadem sacra Congregatione sub die iii Martii MDCLXXIV pro universo clero tam terræ Sublaci, quàm aliorum locorum abbatia Sublacensis. Hac die iii Octobris MDCLXXXIII. Nicol. Card. Ludovisius. Lo. † sigilli. Gratis. Bernardinus Casalius sac. Rituum congreg. secret.

anno 1691 Sanctus

26 Anno 1691, xxiv Novembris Sanctus ab eadem sacra Rituum congregatione, recognitis antea authenticis supra scriptis bullis Pontificiis,

& suis, qua jam emanarant, decretis circa Officium ejus, fuit adscriptus Martyrologio Romano per sequens elogium ac decretum Roma excusum: Abbatia Sublacen. Elogium die xxx Augusti. "Trebis in Latio, S. Petri confessoris, qui multis clarus virtutibus & miraculis, ibidem migravit ad Dominum, & honorificè colitur,, Et sic deinde insertus legitur ultimis Martyrologiis, qua Latino & vulgari idiomate recusa sunt Venetiis, ut affirmat Pierantonius in Appendice, anno 1700, & Roma anno 1702. In dicto autem decreto sequuntur ista: Suprascriptum elogium S. Petri confessoris, EREMITÆ nuncupati, terræ Trebarum protectoris (de cujus canonizatione authentica exhibita fuerunt documenta) prout jacet, ad relationem eminentissimi & reverendissimi D. Cardinalis Casanate ponentis, accedentibus piis & enixis precibus eminentissimi & reverendissimi D. Caroli Cardinalis Barberini abbatis commendatarii Sublacen., sacrorum Rituum congregatio approbavit, ac in Martyrologio Romano apponi & imprimi posse censuit, si Sanctissimi. D. N. placuerit. Die xxiv Novembris MDCCXI. Et facta de prædictis Sanctissimi. D. N. Innocentio Papæ XII per me secretarium relatione, Sanctitas sua annuit. Die xxix ejusdem mensis Novembris & anni MDCCXI. A. episc. Ostien. Card. Cybo loco † sigilli. Joseph. Vallemanus sac. Rit. congreg. secret. Prædicta S. Petri annuntiatio primum inserta est editioni Plantiniana Martyrologii Romani, qua in lucem prodit anno 1701.

27 Gratia hæc singularis novum Sancto isti triumphum attulit, nec non lætitiæ planè singularem clero & populo Trebano, qui idcirco officiosissimas gratiarum actionis scripsit litteras tam ad Eminentissimum suum abbatem & patronum, quàm ad eminentissimum Cardinalem Albanum, postea Clementem PP. XI, qui admodum fervidè ac piè causam hanc promovit per singularem devotionem suam, quam, dum esset in minoribus, ut vocant, profitebatur erga hunc Sanctum. Præter superiora, qua ex Ms. Italica Appendice Pierantonii desumpsit, alia in eadem subjunguntur de picturis, imaginibus ac inscriptionibus, qua & antiquitatem cultus, ejusdemque ad varia secula continuationem declarant & confirmant. In ecclesia S. Nicolai extra muros Trebanos infra Sancti picturam sunt ista: Anno MCCCII mensis Julii impensis archipresbyteri. Alia imago erat in ecclesia alia vicina S. Laurentii, & in ecclesia, cui nomen del Riposo, pariter extra muros anno 1483: item in sacello contiguo S. Sebastiani anno 1486, & alia similis &c. Anno 1603 imago Sancti incisa exhibet eum manu dextera crucem suam tenentem; sinistra vero tres lupos catenâ vinctos, addita eidem hac inscriptione: Indomitam sedavit rabiem. Infra lupos sunt insignia communitatis, qua repræsentant montes quinque, & columbam superius, scutoque adscribitur lemma illud: Hoc tuta patrono; & infra imaginem hoc distichon:

Qui fera magnanimus vitiorum monstra domarat,

Quid mirum, agrestes si domat ille feras? in fine subditur hæc dedicatoria: S. Petri confessoris à Trebano eremitæ. Celebratur die xxx Augusti. Jacobus de Carolis Trebanensis Anagninæ diœcesis hoc suæ in optimum patriæ tutorem pietatis, justæque in patriam ipsam observantiæ monumentum, suo sumptu incisum suis civibus exhibuit anno Domini MDCCIII. Qua in præfenti argumento referuntur acta annis 1621,

1642

AUCTORE

J. P.

E

adscribi jussus est Martyrologio Romano: picturæ, imagines,

F

AUCTORE
J. P.

1642 & 1700, ex eadem Appendice, uti & alia, qua sequuntur de ecclesia ornamentis; item de schola pia &c. non describo, cum hac mihi sufficiant, & longum sit memorare omnia, qua diligentia singulari prosequitur Pierantonius, suamque Appendicem concludit, postquam egerat de Sancti reliquiis, superius ex eadem à nobis relatis, observatione duplici, quarum altera est de ejusdem statura; altera, an fuerit eremita.

mira proce-
ritatis sta-
tura:

28 Staturâ giganteâ eum fuisse, quamquam in aetate juvenili annorum circiter viginti, vel viginti quinque, uti colligitur è tempore, quo vixit, ibidem indicat Pierantonius, dicitque id intelligi ex cranio ejus & capite, supradictoque digiti articulo, qui tamen si fuerit digitus manuum major, nihilo tamen minus anatomica proportionis mensuram argumento esse, quod ipsius corporis proceritas fuerit quasi palmorum novem Romanorum, S. Benedicti patriarcha proceritati similis, cujus mensuram palmorum novem ostendi affirmat in sacrario specus sacri Sublacensis, nec non in Monteccino. Sic etiam observari indicat è magnitudine vestis supra dicte vel cilicio, & ex latitudine ac longitudine manicarum: quibus addit, observatum hoc fuisse è longitudine ossium, qua in ultima inventione sunt cognita multo majoris fuisse forma, quam consueverunt in aliis esse.

B

probabilis
non fuit e-
remita:

29 Quod spectat ad cognomentum titulumque eremitæ, qui Sancto adjungitur; observari cupit Pierantonius, hoc accidisse post transacta duo secula à Sancti obitu, nec legi id umquam in authentica ipsius Vita, atque hoc dumtaxat inveniri expressum in relata bulla Pauli PP. II anno 1470, indeque appositum fuisse modernis lectionibus Officii, aliisque posterioribus memoriis. Titulum autem illum videri sibi affirmat vita potius repugnare, qua sanè non fuit eremitica nec solitaria; sed activa fuit vita & mixta, ministerio predicandi verbi Dei applicata annis duobus in solo ejus natali, Sublaci mensibus quinque, in hospicio Petri Prioris S. Abundii, predicando semper & eleemosynas corrogando in subsidium pauperum: & hujusmodi vita modum tenuit viginti postremis vita diebus apud Trebanos usque ad mortem. Sic etiam egit duobus primis adolescentie sua annis Tibure sub disciplina S. Cleti diaconi. His addere potuisset Pierantonius, in annuntiatione Martyrologii Romani non poni titulum eremitæ. Et quamvis in decreto sacra congregationis Rituum, quo S. Petrus adscribi jubetur dicto Martyrologio, occurrat titulus eremitæ, quia tamen eidem additur nuncupati, indicio id est, quod eidem sacra congregationi dubitationem vel suspensionem moverit titulus eremitæ, quando indicat, eum non tam à se tribui Sancto, quod talis fueris, quam quod talis tunc nuncuparetur.

C

Vita ami-
qua:

30 Multa & varia sunt, qua in collectione à P. Pierantonio huc missa lego de Vita S. Petri exemplaribus. De antiqua agens, extractam asserit fideliter & de verbo ad verbum ex libro Ms. pergameno multorum foliorum, qui conservatur in archivio collegiata ecclesia S. Mariae Trebensis in Latio. Legitur scripta caractere antiquo, in triginta numeros seu paragraphos distincta: quorum novem primi continent lectiones novem, qua canebantur in tribus nocturnis antiqui Officii ejus, secundum usum ecclesiarum usque ad reformationem Breviarii Romani, à sacro concilio Tridentino stabilitam; & ideo hy-

ni, antiphona ac responsoria propria de Sancto, cum aliis de communi confessorum non pontificum in volumine supradicto & libro extensa adhuc sunt notis musicis cantus Gregoriani, sicut etiam Missa cum oratione propria, Sequentiâ &c.

31 Vita collecta & scripta pauco post Sancti obitum tempore: cum in lectione quarta Sublacenses aliqui allegentur tamquam testes oculati, super gestis ipsius ac miraculis Sublaci factis examinati, & cum juramento attestati usque ad numerum 25 (qui in nostra divisione est 22) ubi narratur ipsius canonizatio celebrata sub Innocentio III anno 1215, die prima Octobris, paulo ante concilium Lateranense. Deinde à num. 26 (apud nos 23) usque ad finem, aliorum miraculorum collectio adjuncta & scripta à Petro abbate presata collegiata S. Mariae, qui saltem vixit ab anno 1260 usque ad 1300, quando ex bulla Bonifacii VIII habetur, quod in proventa aetate abbatiam illam renovavit. Ad stylum quod attinet, rudis est, & non sine erroribus etiam grammaticibus. Atque hac quidem Legenda est & historia magis authentica, qua habetur de isto Sancto.

addita ei-
dem post mi-
racula:

32 Seculo autem septimo decimo multa alia Vita cum typis edita tum manu exarata lucem viderunt, qua partim mutilata atque imperfecta, partim mutata, maleque composita, quia cum suo originali non sunt collata. Talis fuit Vita Viterbii excusa anno 1621 Latino stylo, alioquin puro & elegante, quam conscripsit Joannes Baptista Piantamuro canonicus Viterbiensis, eamque dicit extractam ex Officio, ac Mss. Trebanis: sed creditur Opus illud compositum fuisse à patre Fabritio de Britis Societatis Jesu, in Bibliotheca ejusdem Societatis laudatus. Superiora huc usque contracta à nobis sunt è collectione, de qua dicebamus. Vitam hanc ex Viterbiensi editione transcriptam misit huc P. Petrus Possinus noster anno 1671, sed eidem non apponitur nomen auctoris. Anno 1642, uti pergit collectio, Vita ista Latina in linguam vulgarem translata fuit à D. Thoma Bellicione sacerdote, ac Roma excusa. Anno 1673 Mutius Febonius abbas de Trifaceto Vitam S. Petri inseruit libro Roma à se edito de multis Vitis Sanctorum Marficanorum, quem & laudavit in suo Opere Latino Historiæ Marforum, Neapoli impresso post mortem suam anno 1678.

E
multa alia
Vita

33 Ab anno 1622 D. Laurentius Jacobucci Trebanus, sacra theologia doctor, & abbas S. Theodori, ad instantiam illustrissimi D. Antonii Seneca episcopi Anagninensis, cepit scribere Vitam historicam S. Petri una cum principis patria notitiis: sed illo ibidem mortuo anno 1647, mansit Opus imperfectum & vix inchoatum. Porro exactior Vita noscitur esse illa, quam scripsit P. Raphaël Pasini Venetus, Ordinis S. Augustini, habitans in Frosnone anno 1624, in viginti quatuor capita distinctam cum figuris totidem eleganti calamo & arte elaboratis, & Olivanti Ceconio Trebensi oppidano dedicatam, qua nunc conservatur in archivio ecclesia simul cum originali, quod hic postea transcribitur, additis aliquot brevissimis annotationibus marginalibus ad intelligendas temporum, locorum ac personarum circumstantias. Superiora è dicta collectione contrahere nobis visum est. Annotationibus autem marginalibus partim jam usi sumus supra in hoc nostro Commentario, partim utemur in Annotationibus ad Vitam, quam unà cum notis & appendice, ac Officio Sancti proprio, Româ ad P.

F
Seculo 17
conscripserat.

Conra-

A *Conradum Fanningum nostrum bona memoria misit P. Dominicus Antonius Pierantonius S. J. anno 1711, toties & merito à nobis laudatus per hujus Commentarii decursum. Vitam porro istam subinde à nobis correctam, more nobis usitato dividemus in capita, titulos ac numeros, appositis etiam in contextu lectionum antiquarum numeris, qui notantur in apographo, & in quo nonnulla occurrunt, quæ non videntur mihi satis probabilia.*

rat appositum. Cui Virgo Domini præcepit, dicens; Exi de terra tua, & perfice agere quod cœpisti. His dictis, statim excitatus est, & profectus est inde. Pervenit namque ad castrum, quod Sublacum f dicitur; ibique in ecclesia S. Abundii g hospitatus est cum quodam honestissimo viro Petro h nomine, & apud eum permansit mensibus quinque, vicina loca visitando & illuc sæpius revertendo, faciens multa mirabilia in Dei omnipotentis nomine; quorum aliqua ad ipsius memoriam non sunt oblivioni tradenda.

A. ANONYMO.

f
g
h

V I T A

Auctore anonymo antiquo,

Ex archivio Trebano in Latio.

C A P U T I.

Patria, progressus in virtute sub S. Cleto; clericatus; apparitio ipsi facta; prædicatio verbi Dei; miracula.

*Patriam relinquit, adhaeret S. Cleto, fit clericus: mittitur a b x i. e. Tibur in Latio c * f. totam non repetitum d e*

LECTIO I. Beatus igitur Petrus de patria, quæ vulgo Carzoli a dicitur, in castro Arcis Vegetis b natus & nutritus, à pueritiæ suæ tempore bonus & innocens fuit. Cùm verò ad adolescentiam pervenisset, compulsus est à matre & patre conjugem accipere: qui renuens, patriam occultè dimisit, ac Tiburtum * adiit; ibique cuidam honestissimo viro Cleto c nomine, adhæsit: cum quo per duos annos permansit: in quibus totam totam * ejus doctrinam didicit. Ita ut prædicto Cleto plurima bona magis ab illo viderentur fieri, quàm à se. Quamobrem detulit prædictus Cleto ad Gregorium ejusdem civitatis episcopum d, rogans eum, ut aliquid boni faceret. Audiens autem hoc episcopus, gaudens totondit eum, & aptavit quasi clericum, acsi litteras, quas numquam noverat, sciret. Prædictus verò magister mox ei ferream crucem e attulit, & in illius manibus eam tradidit, dicens; C Ite per univèrsam mundum, & nihil aliud, nisi quod Deus nobis docuerit, prædicatè: sed patriam vestram primùm requirite; ejusque habitatores ad bonum opus impellite; & ut à malis recedant, illos instruite. &c.

*ad prædicandum verbum Dei, celestique visionis recreatus * l. namque * l. dicebat vel docebat*

2 LECTIO II. Mandatum namquam * cujus frater Petrus cum gratiarum actione suscepit, & sic ad propria remeavit, ibique verbum Dei, & per univèrsa vicina loca, in quantum illi divina providentia contulit, duobus annis prædicavit. Quidam autem bene eum audiebant; alii verò, quod ille discebat *, malè accipiebant, & multoties eum in facie ceterisque membris percutiebant, & nimium irridebant. Quod humilis Frater benignè ac patienter sustinuit. Talia in sua patria duobus annis perficiens, septem diebus & totidem noctibus adormivit. In hac dormitione autem ei visio revelata est: quoniam Filius Dei, & ejus Mater Maria ante se venerunt; pomumque aureum in manibus detulerunt, & ad os dormientis eum posuerunt.

varia perlustrat loca:

3 A Virgine namque Domini tunc virgam manu accepit; in cujus capite frondosum liliam e Augusti Tomus VI.

4 LECTIO III. Quodam autem die Dominico, cùm prædictus Petrus cum suis sociis, Massaro videlicet & Joseph, coram ecclesia hærent, viderunt, & apertissimè cognoverunt famulum Dei Petrum eum diabolo in ecclesia per tres vices pugnare, & ita eum verberare, acsi bestiam vel hominem percuteret; & ex eis verberibus sonitum redderet. At illi hoc audientes, mirati sunt nimis, & potentiam Domini cognoscentes, egerunt laudes Domino Jesu Christo, cui est honor & gloria in sempiterna secula. Amen.

dimicat cum diabolo:

5 LECTIO IV. Alio verò die, cùm hora comestionis adesset, vinoque ad recreanda corpora indigerent, misit jam dictus Petrus quemdam puerum, nomine Joseph, cum quodam vase vitreo, ut vinum deferret. In reversione verò accidit, quòd, puero intrante domum, casu vitreum vas, in quo vinum erat, fractum est, & totum vinum in terra cecidit: quod videns Petrus, contra puerum cœpit vehementer irasci. Frater Petrus verò hæc audiens humillimis verbis eum alloquutus est, dicens: Domine, recedat iracundia vestra; tantùm meis manibus vas apponite: qui vas fractum cepit, & Servi Dei protinus manibus assignavit. Vir namque Dei extra domum exiens, & parum moratus, ac ridendo * rediit, vas restitutum illi plenum vino reddidit, dicens: Noli contristari; quia nihil est impossibile Deo. Ille verò vas lætus suscipiens, & Deo datori bonorum pariter gratias retulerunt. Hoc totum nobis relatam est à prædicto Petro ecclesiæ sancti Abundii Priore i, & à suis sociis, qui prædicta suis oculis viderunt, & propriis auribus audierunt, & cum sacramento firmiter affirmaverunt k. Multa quippe miracula cum eo Dominus operatus est ibidem; quæ forent cuncta difficilia prænotari.

miraculum in vase vitreo fracto ac vino restauratis e

** f. arrendendo*

i k

6 LECTIO V. Magnificate l Dominum, fratres charissimi, qui ecclesiam suam nova semper sobole sæcundat; & ejus dilectos renatos filios sibi facit perpetuos coheredes; quorum unus est iste confessor Petrus; qui terrenis actibus abnegatis, vexillo sanctæ crucis recepto, Dominum * ad se verè traxit consilium: Non coronabitur nisi qui legitimè certaverit. Vir iste Sanctus non clypeo protectus, aut galeâ; sed sanctis operibus adornatus, hostium victoriam viriliter reportavit, ut præmii à Christo coronam mereretur accipere sempiternam. Duplex corona Sanctorum, fratres charissimi, legitur in Scripturis: una, quâ coronantur in via, & altera, quâ coronantur in patria; utraque magna; sed major altera; quia tanto gloriosior * est Sanctis * l. gloriosius coronari in patria, quàm in via, quanto diligentius appetunt habere cælestia, quàm terrena. Secundam coronam desiderabat habere Apostolus qui dicebat: " De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, id est, præmium, quod reddetur pro meritis. Unde subjungit, " quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex, "

lectiones tres l

*F * f. Dominicum*

** l. gloriosius*

7 LECTIO VI. Licet huic sancto Viro corona

asceticæ na

M m m m

A. ANONYMO.

na in capite minimè refulsisset, quia nec litteras didicit, & ad sanctum ordinem temporalium non pervenit; tamen coronam, quam non recepit in capite, servavit in mente. Hæc sunt, quæ ad Sanctorum coronam semper pertinere noscuntur. Quatuor principales lapides pretiosi, & pulcherrimi flores cum margaritis & gemmis. Lapidem isti sunt justitia, fortitudo, prudentia, & temperantia. Ab anteriori parte justitia, à posteriori parte prudentia; temperantia à dextris, fortitudo à sinistris. Nam quæ sunt antè, sunt certa: quæ sunt retrò, sunt dubia: quæ sunt à dextris, sunt prospera: quæ sunt à sinistris, adversa. Justitia duas habet virtutes, discretionem & rectitudinem. Prudentia habet vigilantiam & cautelam. Temperantia, continentiam & abstinentiam. Fortitudo constantiam & magnanimitatem.

circa Sancti virtutes.
* f. consistunt

B

8 LECTIO VII. Inter hos flores quatuor minores gemmæ constituunt *, id est, quatuor naturales effectus, dolor & gaudium; timor & spes. Justitia namque dirigit spem; prudentia mitigat dolorem; temperantia format gaudium; fortitudo confortat timorem. Circa gemmas in giro septem margaritæ resplendent, id est, septem dona gratiæ septiformis, quæ Isaias enumerat dicens: "Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini." Sub istarum tegumento margaritarum, lapidum & gemmarum protectus Christi confessor Petrus, nulla ei nocuit iniquitas; nec à fide Christi eum separavit adversitas. Igitur cum longum sit mihi miraculorum pondere historiam ejus *, si placet caritati vestræ, pauca de multis volo in præsentis pagina denotare. Cum Vir sanctus Dei in uno tempore, inopiâ famis cruciatus m conspexisset, & quoddam nihil manducare haberent, sollicitè cepit eleemosynam querere, ut Christi pauperibus erogaret n.

* adde referre, vel quid simile.

m

n

Panes multiplicati tempore famis

C

9 LECTIO VIII. Sublacense monasterium o artius amabat, & frequenter ad ipsum ire consueverat. Eodem anno egestatis, uno die venit ibidem: ejusdem monasterii citò ad cellarium perrexit, cui Sanctus dixit: Frater mi, & carissime fili, ecce cruciatus famis Jesu Christi pauperes jam defectos videmus, in quibus Deus diligitur, & habetur, & pretiosissima charitas cooperatur. Da mihi, quæso, panem, quantum potes, ut valeam esurientibus miserabiliter famulis subvenire. At ille, qui ei veritatem negare volebat, cum juramento respondit: Deum testem invoco, quia non habeo panes; nisi solummodo quatuor, & nescio quid faciam; quia non habeo hodie, quid super mensam ponam. Et dixit ei: Veni, & vide, Pater, & cum videbis, poteris de me fiduciam inviolabiliter obtinere. Dicit ei Sanctus: Ego de te illibatam firmamque gero fiduciæ puritatem: vade ad arcam, & de panibus, quos tibi Dominus dedit, ego & tu hodie esurientibus pabulum tribuamus.

per ministerium angelorum.

10 LECTIO IX. Qui statim perrexit ad arcam, & invenit ibi panes angelicis manibus præparatos. At ille miratus est nimis, gratiam retulit Deo, & almifico Petro. Tunc Sanctus unà cum ipso in illo die escam panum abundantem omnibus tribuerunt. Hoc autem legimus in libro Regum, in diebus Eliæ in Israël; quando clausum est cælum annis tribus, & mensibus sex. Cum facta esset fames magna in omni terra, missus est Elias in Sarepta Sydoniorum ad mulierem vi-

duam; quæ fecit omnia secundum præceptum Eliæ, non defecit lecythus olei, & pugillus in hydria farinæ, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ p.

D

P

ANNOTATA.

a Locum hunc descripsimus in Commentario prævio num. 2.

b Vide ibidem num. 3.

c De illo ibidem num. 4.

d Ex tempore hujus præsentis deducitur ætas S. Petri, ut ibidem est præmissum.

e De illa cruce agitur in Comm. num. 5, uti & de locis, ubi prædicavit, atque exstasi. Vide num. 5 & 6.

f Huc spectant dicta num. 7.

g Locus hic illustratur num. 8.

h De quo ibid. num. 9.

i Prior, id est, parochus, seu curatus, ut vocant; non verò monachus claustralis, sicut eodem num. 9 observatum est.

k Ex his, Hoc totum nobis relatam est, & sequentibus, commendantur antiquitas scriptoris, & veritas miraculorum. Ad Com. num. 31.

l An hæc tres lectiones sequentes ab ipsomet hujus Vita scriptore sint compositæ, an ex aliquo alio antiquo auctore desumptæ, non habeo compertum.

m Consule Comm. num. 12.

n Subditur in egrapho nostro illud Responsorium: Iste homo ab adolescentia sua partem tenuit infirmos curare. Dedit illi Dominus charitatem magnam, cæcos illuminare, & dæmones effugare. Et additur ψ. Ecce homo sine querela &c.

o Est primum inter illa duodecim, quæ S. Benedictus fundaverat in Simbruinis montibus prope Sublacum, & est sub titulo S. Scholasticæ: quod anno antecedenti mli prædictus S. Leo Papa personaliter visitaverat, & ad ejus ampliationem multa dona contulerat, ut legitur in supra relato lapide marmoreo ante fores ejusdem ecclesiæ S. Scholasticæ appposito. Hæc è notis Pierantonii, quarum textum inferius etiam in Annotationis proferam Romanis litteris, & sine nomine, ne identidem sit nominandus.

p Vide lib. 3 Regum cap. 17.

CAPUT II.

Alia Sancti miracula, obitus, exsequia, sepultura.

Altera autem die præfati monasterii coquinator a monachis refectionem de piscibus præparabat. Postquam vidit Vir Dei, ivit ad Priorem, & pro quodam infirmo de illis suam petiit piscibus portionem. Priore autem hæc audiente, citò hilari & læto animo coquinatori jussit, ut suam partem Sancto liberaliter destinaret. Coquinator autem spiritu malignantis arreptus, duos volebat Sancto de piscibus minoribus tribuere: cui Sanctus dixit: Si placet charitati vestræ, de majoribus mihi da, ut egen-tem infirmum de ipsis valeam aliquantulum sustentare. Ille autem hæc audiens, iratus est nimis: surrexit repente; alapam Sancto dedit in frontem. Cum pateretur Sanctus ab illo, statim discessit à loco illo: in ecclesiam ingressus oravit

Arida manus ob impati-entiam Sarcotico alapam

A vit pro illo. Mox illi arida apparuit manus : latere non potuit, quod fecit malum ; citius quam potuit ad monachos cucurrit, & id, quod accidit, enarravit.

ab eodem sanatur :

12 Hoc audito, monachi tristes effecti sunt nimis ; eo quod à monasterio venerabiliter honorari Sanctum appetebant, tunc injuriam ceperant in eodem. Sed quid multa dicam ? Dicitis & factis promptam gravi delicto, sicut sancta regula docet, ei penitentiam non mediocriter injungerunt : & post hæc ad Sanctum est deductus : statim est genibus provolutus, qui supplicabat Sancto, & ejus suffragia postulabat unà cum omnibus humiliter, ita dicendo : Præcipe, quæ agam, Sancte, electe Dei : miserere mei, & succurre mihi, & redde meæ dexteræ sanitatem. Cui tunc Sanctus tale dedit responsum : Misereatur tibi Deus, frater dilecte, & dimittat tibi peccatum hoc, & ejus interveniente gratia, de cetero talia facere alicui non præsumas. Nam pravis hominibus iudicium tale est. Et continuo à suis genibus elevavit eum, & signo crucis signavit dexteram ejus, & precibus suis statim tunc grana reddita est sanitatis. Cernentibus monachis in illa hora, dicere ceperunt : Mirabilis Deus in Sanctis suis, & cætera.

brachium curatum :

13 Post hæc recessit exinde : dies Dominicus qualiter observandus sit, omnibus prædicabat hominibus. Ascendit Trebam *b* ; in qua per eum Dominus divina miracula operatus est : in qua intrante, nolens Dominus, quod lumen illud sub modio, sed supra candelabrum esset appositum, in quadam muliere tale miraculum fecit : eo quod mulier ipsa ejus dicta spernere cepit, virgamque ejus etiam de manibus suis ejecit, tam maximus dolor super eam irruit, quod brachium ejus dextrum quasi fractum cecidit : omnibus vicinis videntibus, ceperunt dicere : Ideo malum istud ei contigit ; quia Sanctum Dei spernere attentavit. Apprehendentes autem eam vicini ejus propinqui, ante illius conspectum adduxerunt, dicentes : Rogamus te, Serve Dei, quatenus, si placet, mulieri istî indulgeas : & pro ea Deum incipe rogare, ut vestris orationibus ab hac infirmitate liberare dignetur. Ille verò statim, ut eorum preces audierat, oravit, & hoc pessimum malum ab ea cessavit, & brachium ejus ita reintegravit, ac si nullum malum haberet.

panis in clibano non accenso coctus :

14 Fuit quædam mulier, nomine Boniza, quæ die Sabbathi post nonam *c*, ad coquendum panem clibanum calefacere satagebat. Quod Vir Dei reperiens, quod hæc incaute agere præsumpisset, cepit arguere eam de facto, quod volebat incipere cum peccato. Sed cum ipsa inciperet, quod optabat, de manibus Sanctus ligna trahebat, & non clibanum ardere permittebat. Mulieres antequam ad locum quasi ad jurgium convenirent, humiliter Sancto ita dicere ceperunt : Pater sancte, si mulieri istî panis coctus non fuerit, nihil ei profuerit, nec alicui utilitas ulla erit. Tunc Sanctus certus de misericordia Dei dixit mulieribus illis : In nomine Domini non calefactum in clibanum panem mittatis : quæ statim impleverunt præceptum : miserunt panem in clibanum : hinc ita crevit, & coctus & pulcher effectus est, ac si esset calefactus clibanus, qui non erat, & panis esset ex nimia veneratione curatus. Nil mirum, quia qui in fornace ardenti tribus pueris refrigerium dedit, ipse pro Famulo suo inclinato calore præstavit *.

* præstitit

15 Et cum sermo divinus splendens lucem Augusti Tomus VI.

non sub modio, sed supra candelabrum poni præcipiat, ut in domo Domini manentibus beatus Petrus tutor & Trebensis populi defensor, lumen omnibus conferat, ut ubique ejus lumine illustrati, ejusque precibus & meritis protecti, Trebensis clerus & plebs universa Deo omnipotenti, beati Petri cum devotione & famulatu festum celebrare recolentes, gratiarum referant actiones : hinc est, quod quædam de miraculis ejus sitienti gutture cupimus enarrare, ut eorum auditores gratias Deo referant, quod per tanti Viri merita, talia Dominus ostendere dignatus est. Petro namque Christi athleta Basilicæ *d* valvas ingrediente, & Dominicam orationem coram omnibus fundente *e*, crucem, quam in manu gestabat, in marmore fixit ; & sic inflexa, cuspidem humi fixo sine foramine & aliquo munimine, adeo directa permansit, donec suam orationem finiret. Quod prodigium à cunctis conspectum, gratias omnipotenti Deo innumeras retulerunt.

A. ANONYMO.
crux miro modo in marmore fixa :

d

e

16 Aliud quoque miraculum per compita civitatis factum promimus. Mulier quædam Dominico die, granum causâ ficcandi ad titanem * sparserat : per quod diversorium Servus Dei iter faciens, pannum cum crocea fetigit : quod mulier in tantum pro malo habuit, quod Deum blasphemare, & Petrum inhonorare cum manu eum inquietando, furere cepit. Mox verò ultione divina ejus manus arida facta est ; sed interventu bonorum hominum Servum Dei precantium, misericordiâ Dei motus aridam manum pristinæ reddidit sanitati.

sanatur demoniacæ, cæci, claudis &c.
* i. e. ad solem

f

Quamdam verò mulierem hujus terræ habitatricem, diu à dæmonio vexatam, à vexatione dæmonis liberavit, & alias dæmoniacas de longinquis partibus venientes curavit : cæcos illuminavit, gressus claudis restituit, auribus auditum tribuit, & diversas infirmitates capitis, ceterorumque membrorum curavit per virtutem Domini nostri Jesu Christi : cui est honor & gloria, laus & imperium, per infinita secula seculorum. Amen.

Quidam verò puerulus nomine Gualterius trium annorum habens ætatem, & ferè per annum oculum perdiderat unum. Parentes verò famam Sancti audientes, puerum ante ejus conspectum protinus adduxerunt, atque eum blandis precibus deprecantes, dixerunt : Domine, ut vidimus & cognoscimus, si vis, potes huic puerulo sanitatem conferre. Rogamus te, si placet, ut preces ad Dominum fundas, quod oculus istius pueri vestris orationibus pristinam recipiat sanitatem : quorum Vir Dei precibus inclinatus, signo crucis super oculo illius impresso, divina favente gratia statim sanus effectus est.

f

17 Fuit quædam mulier nomine Lucia, quæ annis amplius quam viginti à dæmonio vexata fuit ; quæ audiens famam sancti Viri, venit ante conspectum ejus, & Sanctus cum dæmone multa verba dicebat : Dæmon autem Sancti virtute ita erat alligatus, quod nullum verbum dicere audebat. His omnibus, multisque aliis in civitate Trebæ expletis ; atque ibi in viginti dierum spatio permanente, de hoc mundo ad cælestem patriam pertransivit. In ipso transitu prædictam Luciam à dæmonio liberavit ; ipse verò dæmon dum Sanctus vitam habuit, sæpissimè referebat, quod per Virum Dei debebat expelli.

imperium in dæmones : obitus apud Trebanos,

18 Beato namque Petro migrante ad Dominum, populus & clerici civitatis Trebensis ad faciendas ejus exequias cum veneratione & tremore conveniunt ; & cadaver cernentes odore

exsequiæ, fragrantia corporis, sepultura.

M m m 2 reple-

A. ANO-
NYMO.g
b

repletum g, adinstar nivis, lilio plus redolens, ab omnibus perscrutatum, ad sydera palmas tendentes, Deo omnipotenti gratias retulerunt: & sic de cætero in sarcophago b sepultus, ab illo die usque nunc innumeris miraculis hic ubique coruscare cœpit. O beate Petre confessor, nitidum lumen, ora devotè Dominum pro clero & populo, & pro omnibus hujus terræ senioribus, ut tuis almis precibus muniti, eruantur à malis omnibus, bonisque temporalibus perfruantur, & vitam valeant recipere sempiternam.

A N N O T A T A.

a Id est coquus. Vide Cangium in Glossario.

b Treba à Frontino de Aquæ ductibus appellatur Treba Augusta.. olim municipium & colonia Romanorum, ut demonstrat Holstenius in notis ad Cluverium: antiquissima civitas episcopalis, & hoc tempore proprium suum habebat episcopum, qui fuit ultimus episcopus Trebensis, cui de anno MLVII à Victore III ecclesia Trebana unita fuit ecclesiæ Anagninæ. In diocesi sua septem tantum numerabat municipia seu castra, scilicet Trebam urbem, Felectinum, Vallepretarum, Gennano adhuc extantia, & alia tria penè diruta, nempe Collealtum, Montem porcarium, & Montem Antolinum. Antiquitus erat sub dominio multorum seniorum Trebensium: ad modum reipublicæ postmodum sub Gregorio IX transivit ad familiam suam de Comitibus Anagninæ: inde sub Bonifacio octavo, ad familiam Caietanam, & tandem ad abbatiam Sublacensem sub Sixto quarto anno MCDLXXXIII unita, ut in diplomate dicti Pontificis in regesto Sublacensi, & Chronica.

c Hora nona tunc erat circà XXI (apud Italos, seu antepenultima ante solis occasum:) postquam mulieres Trebanæ, secundum antiquam consuetudinem, servilia opera deponunt, usque ad hanc nostram ætatem: prout etiam alibi mos est. Unde post talem horam non licebat clibanum calefacere.

d Eo quòd basilicæ nomine veniat ecclesia principalis loci, facilè creditur hoc factum evenisse in collegiata S. Mariæ, in qua ipse Sanctus post moram xx dierum sepultus legitur, ideoque hoc miraculum picturà expressum visitur supra arcum turris campanariæ, ad caput navis occidentalis ejusdem collegiatae, juxta facellum S. Francisci, cum inscriptione facta anno jubilæi MDCC: & hinc rejicitur error Altamura, qui mendosè reposuit illud in ecclesia S. Petri apostoli, quæ fuit abbatialis extra muros Trebanos, nuncupata abbatia S. Petri de Capo de Prato, unita prædictæ collegiatae per bullam Innocentii octavi an. MCDLXXXIV.

e Pro Nominativo ponitur Ablativus; quod contra fit num. 16: numero 17 occurrit iterum Ablativus pro Nominativo.

f Crocea est genus chlamydis, & baculus pastoralis apud Cangium anctum: hic verò videtur accipi pro baculo curvo, seu sustentaculo, quo usus fuerit Sanctus iter faciens.

g De perseverante adhuc cilicii ejus odore tractat Comm. noster prævius.

h Tria memorantur successiva corporis sacri sepulcra in eodem Commentario § 2.

C A P U T III.

Miracula post Sancti obitum;
ejusdem canonizatio.

Miracula namque, quæ post obitum sancti Viri Dominus noster Jesus Christus ostendit vobis, dilectissimi fratres, volumus enarrare. Fuit puella quædam cujusdam strenuissimi militis filia, quæ morbo fistulæ, ut ita dicam, serè manum amiserat: quæ cum Sancti famam audivit, mox ad ejus tumulum pervenit. Cum verò Sanctum Dei lacrymosis precibus deprecaretur, gratia concedente divina, & beati Petri meritis statim sanata est.

Post hæc venit quidam vir de castro, quod Porcianum dicitur, qui ita febribus erat oppressus, quòd caput totumque corpus serè in doloribus commovebat. Audiens autem ille, quod Trebæ talia per Dei Famulum evenissent, sine dilatione aliqua ad ejus sepulcrum accedere properavit. Qui statim ut venit, corde & ore famulum Dei Petrum non desuit flagitare, & ejus preces, & beati Petri intercessionem apud Deum cognovimus exauditas; quia sanus & incolumis ad propria remeavit.

20 Fuit quidam juvenis de civitate Alatrina b, qui tali erat infirmitate oppressus, quæ ab hominibus gutta caduca c dicitur; qui sæpè quasi mortuus ubi manebat, in terra cadebat. Statim verò ut ad Sancti Dei tumulum pervenit, pristinam ab eo sanitatem recepit.

Quædam de oppido Vici c puella orta, digitus manus suæ arefactus ulcere plenus à nemine potuit medicorum curari: sed genitrix ejus ad beati Petri sarcophagum veniens, Deo & beato Petro votum vovit, ut filia ejus possit de sua infirmitate sanari. Quo factò, clementia concedente divina, beati Petri meritis digitus manus puellæ statim sanatus est. Mater verò videns filiam à morbo digiti sanatam, unà cum ipsa filia Deo omnipotenti & beato Petro confessori gratias retulere innumeras, & munia laudis indefinenter cum voto perfolvunt.

Aliud quoque miraculum post obitum ejus factum promere volumus. Marmore d, quo corpus beati Petri tectum erat, ad pedes ejus manna indelenter manante, ab omnibus infirmitatem patientibus medelam præbebat, & sic multi hylares & sospites facti tanto oleo perfusi, cum gratiarum actione ad proprias repedaverunt cum tripudio ædes, Dominum benedicentes, qui in Sanctis suis mirabilis extat.

21 Et adhuc quadam nocte quidam Trebensis in agro jacebat, quando luporum pueros devorantium terror erat maximus. Beatus Petrus confessor & defensor æternæ fidei, videns suum populum terrore luporum maximè occupatum, supradicto voluit apparere, una manu lupos retinens cathenatos, in alia verò vas habens vitreum liquore plenum sanctissimo: & semisopito dixit: Quomodo tam securus jaces? nonne times lupos rapaces. Respondit ille sic: Sed me recomendavi Deo, & suæ Matri sanctissimæ, quorum defensione audeo hic jacere. Respondit illi beatus Petrus: Benè dicis: excita te à fomno, & vade, & hæc recita populo Trebenfi, & dic, quòd diem servant Dominicum, quem promiserunt, si volunt

D

Laborantes
manu, fe-
bribus,

E

morbo cadit-
co, digito
arefacto,
curantur:
oleum salu-
tiferum:

c

F

d

patrocinium
contra infe-
stos lupos:

A lunt à luporum rabie liberari : & ut hoc credas , verte oculos : de liquore vasis vitrei extraxit , & super lapidem projecit. Lapis ille fuit subito liquefactus : sic luporum rabies liquefiet , diem Dominicum , si coeperint observare firmiter. Ille cum hoc populo recitavit , & sacramento sibi à beato Petro concessio pariter confirmavit. Dies autem Dominicus observari coepit , lupi verò mortui per diversoria sunt reperti *e*.

apparitio columbae in translatione Sancti :
f

22 Aliud quoque miraculum promere volumus , ut beatum Petrum verè fuisse Dei famulum cognoscamus. Cum translatus fuisset à suo tumulo *f* ad altare , devotè cum clericis & episcopis & cum toto populo , digna voce psallentibus , misit Deus angelum suum specie columbae , quæ in tumulo , multis videntibus , subsedit & volando per ecclesiam , per fenestras ad æthera transvolavit.

puerulus in sinistro latere pessimè affectus

23 Cum pius & misericors Dominus ardentem lychnum non sub modio , sed in alto , ut agat lumen cunctis , poni præcipiat ; quoddam miraculum , quod ipse Dominus inter alta meritis beati Petri confessoris , nostris temporibus , promere voluit , posteros cupimus non latere. Nam cum quidam puerulus Trebensis trium annorum , nomine Liotus , horribili infirmitate superveniente , sinistrum latus ab inguine deorsum ferè totaliter perdidisset , ita quod nec pedem de loco aliquatenus movere posset , parentes ejus inenarrabili dolore afflicti , spatio trium dierum continuum gemitum emisissent. Tandem quippe de meritis beati Petri confessoris confisi , ad ecclesiam beatæ Mariæ de Trebis , ubi corpus ipsius requiescit , puerulum deportaverunt eundem , vocantes beato Petro flexis poplitibus , ac humiliter supplicantes , ut suum filium ab hujusmodi infirmitate liberare dignaretur.

sanatur per tunicam Sancti :
g

24 At ubi Petrus abbas humilis minister ipsius ecclesiæ , inspiciens suos genitores tanto mœrore detentos , misericordiâ motus tunicam *g* beati Petri cum reverentia deportans , & eam super ægrum imponens , signo crucis signavit eundem. His verò peractis , prælibatus puerulus pristina sanitate recepta , divina gratia favente , subito erexit se , & devotissimè tunicam ipsam extitit osculatus ; & suis pedibus unâ cum genitoribus antedictis ad propria remeavit. Quo prodigio à populo Trebeni conspecto , innumeras laudes Domino retulerunt. His ergo precibus beati Petri suffragio properemus in urbem , ubi regia fulvis emicat aula tholis ; & ubi digna dantur petenti , præstante Domino Jesu Christo ; qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

multi à variis malis ad sospitatem ab eo rediit :
h

25 Mulier quædam præfati loci de postemæ *h* ægritudine , quam in gutture habebat , graviter laborabat ; & multa expendit in medicis : & nihil ei profuit ; quia nullius incantationibus , nec medicorum medicaminibus poterat penitus recipere sanitatem. Dimisit mulier medicorum consilia , sancti Petri postulavit meritorum suffragia : in Dei Genitricis ecclesiam devotè intravit , & ante Sancti altare mœrenti voce oravit. Completa verò oratione , quidam clericus cum sancti Petri reliquiis guttur ejus signavit ; repente mulier sanitatem pristinam , quam amiserat , tunc recepit. Multis languentibus , ejus intervenientibus meritis , sanitas restituta est. Reddit lumen cæcis : circulos *i* de brachiis ferreos cujusdam pœnitentialis eiecit , qui usque hodiè super altare dependent *k* , ut ad laudem nominis sui ab omnibus videantur.

26 Lucia quædam mulier , gratia intervenien-

te illius , à dæmonio liberata est. Diabolica rabies luporum , qui hominum raptores erant , cernitur à quibusdam , quod à nostris partibus sit effugata. Rogemus ergo eum , ut luporum invisibilibus , qui sunt diaboli ; qui quotidie caulas hominum deprædari non desunt , nos protecti patrocinio ipsius ; ab illorum insidiis liberemur , quod ipse præstare dignetur ; qui est super omnia benedictus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

A. ANONYMO.
dæmoniaca liberata

Cum ad laudes Domini silere non debeat lingua carnis , & beatus Petrus confessor innumeris quotidie miraculis vigere dignoscatur , mirabilia , quæ Dominus , nobis præsentibus , ipsius meritis promere voluit , Christi fidelibus cupimus referari. Nam quædam puella Trebensis , nomine Maria , silentio noctis ab infirmitate , quæ morbus epilepticus / nuncupatur , vel ab iniquissimo acerrimo spiritu extitit obumbrata : quæ quidem nudato vertice , laceros crines disrumpens firmis pugnis percutiebat seipsam , nec non suas manus , & latera torquebat enormiter , dæmonofa voce clamando : vicinæ quoque ipsius tumultu & strepitu excitatæ , subito accessere ad eam , suis parentibus ingenti lamentatione motis , lacrymosis oculis conspicientes.

maligno spiritu.

27 Præfata verò vicinæ de Christi misericordia confisæ , quæ meritis beati Petri firmiter fidem habentibus & devotè postulantibus suam gratiam diffundere consuevit , dictam Mariam ad ecclesiam *m* beati Petri deferre cum devotione satagebant. Unde cum ipsam renitentem & reclamantem , ad ecclesiam nullatenus intrare volentem , ad altare , ubi corpus ipsius requiescit , cum difficultate maxima humiliter deportarent inhibita , lacrymabiliter curvatis genibus pro ea Domino devotissimè supplicaverunt. At ubi Petrus abbas ipsius ecclesiæ puellam inspiciens sic vexatam , in turbam mulierum alta voce plorantium indutus veste sacerdotali , accensis candelis , tunicam ipsius Confessoris attulit ; & eam super languentem imponens , signo crucis signavit eandem : quo peracto , statim vocata puella , gratiâ largitionis ab infirmitate hujusmodi extitit liberata , & supplices laudes retulit Creatori.

m

28 Et quia labentium temporum cursus , eorum , quæ geruntur , memoriam suam rapit , adversus oblivionis incommodum de scripturæ suffragio prudentium cautela providit , cum res clara modernis , sæpe longinquitate temporis , posteris reddatur obscura : unde ego Petrus humilis minister ecclesiæ S. Mariæ de Trebis *n* , quædam , quæ gesta per reverendum patrem dominum Ugonem tituli sanctæ Sabinæ presbyterum Cardih. *o* , posteros cupio non latere.

Solemni ritu S. Petrus

29 Hinc est , quod cum dictus dominus per duos annos ferè dicto ætatis * & partim autumnali tempore in affectu toto recreationis sui animi , apud ecclesiam sancti Theodori *p* , moram traxerit , perlectis miraculis beatissimi Petri confessoris *q* , ac scito ; quod bonæ memoriæ episcopus Anagninus loci diocæsanus *r* cum aliis episcopis Campanis ante tempus concilii Domini Innocentii PP. tertii *s* , prout poterat , ipsius corpus beati Petri solemniter canonizasset , devotè ad ecclesiam sanctæ Mariæ , ubi ejusdem corpus requiescit , in festivitate ipsius , unâ cum patriarcha Hierosolymitano *t* , qui eum visitaverat , cum reverentia accedens , capsellam , quæ pendebat super altare beati Petri , in qua de ejus reliquiis reperiabantur , recepit ; & eam processionaliter ad altare , quod est super , deportans reliquias , quæ erant in ea , humiliter adoravit , populo adstanti

o
canonizatur anno 1213.
** l. ætatis*

p
q
r
s

t

M m m m 3 D mi.

A. ANO-
NYMO.

Dominum collaudanti devotissimè demonstravit eisdem. Postmodùm verò Sacrificium offerens Domino, quædam de beati Petri miraculis in sua prædicatione narravit, & denunciavit indulgentiam trium annorum, & quatuor quadragenarum, præter quadraginta dies, quos ipse dominus omnibus verè poenitentibus voluit indulgere. Actum sub anno mccclx, pontificatûs Domini Alexandri quarti Papæ anno vi, Indictione iii, mensis Augusti die ultima u.

A N N O T A T A.

- a Porcianum castrum nunc dirutum in diocesi Anagnina, retinet nomen Montis Porciani, sub dominio canonicorum civitatis Ferentinæ, & anno mxxxv legitur dono datum abbati Sublacensi à D. Trasmundo filio Amati comitis, & Domini Palliani, ex regest. Sublac. anno mxxxv.
- b In civitate Alatrina satis nota, & Trebæ contermina. Miliaria decem inter se distant, & sunt urbes Latinæ, seu Hernicorum, vulgò Alatri.
- c Exstat adhuc in diocesi Alatrina, & circa hoc tempus Vicenses cives fundaverunt celebre monasterium Trifulti, ad petitionem S. Domini Soræ abbatis, qui anno mxxxi obiit xxii Januarii: qui etiam Trebam sanctificavit. *Egimus de illo ad dictum diem 22 Januarii à pag. 442.*
- d Ex primo scilicet lapideo sepulcro, prout confirmatur in hymno ad Matutinum. „Liquor „è suo tumulo fluebat „. Ex traditione habetur cessasse tale prodigium ob irreverentiam Dominorum loci, qui hoc sacro liquore tentarunt sanare canem venaticum scabie infectum.
- e Plura de Sancti patrocinio adversus lupos in *Comm. prævio sunt num. 14.*
- f A suo tumulo ad altare, hoc est à primo, quando anno mcccv, primâ Octobris sub Innocentio III peracta fuit ejus canonizatio, ut infra dicitur.
- g De hac tunica consule *Comm. § 2.*
- h Postema vox est Italica pro apostema (*uti habet Glossarium Cangii auctum.*) Latinis abscessus. *Videri possunt Definitiones medica Gorraei.*
- i Hoc eodem anno mlii erat in usu, secundum antiquos Ecclesiæ canones, talis poenitentium afflictio, prout anno mlv ex S. Petro Damiano refert Baronius: imò ab anno mxxxviii per merita S. Henrici filii S. Stephani regis Hungariæ, quidam poenitentialis solutus fuit quinque ferreis catenis, quibus erat obstrictus.
- k Circuli . . ferrei, qui dicuntur pendere ex altari, temporis decursu perierunt.
- l *Epilepsia, seu morbus comitialis, est, inquit Gorraeus modò citatus, convulsio totius corporis non perpetua, cum mentis & sensuum oblatione. Ibidem scribuntur de isto morbo plura.*
- m Ecclesia ista est inferior seu subterranea collegiata S. Mariæ valde luminosa & ampla, tribus, ut dicunt, navibus sustentata, cum lumen recipiat per tres fenestras à parte meridionali.
- n Petrus iste S. Mariæ abbas legitur testis præfens in instrumento possessionis captæ de oppido Trebarum à Petro comite Caietano, nepote Bonifacii octavi, de anno mcccvii, & anno mccc ipse abbatiam renunciavit retinendo sibi canonicatum in eadem eccles. ut legitur in bulla dicti Pontificis, qui prædictæ ecclesiæ S. Mariæ univit aliam collegiatam ecclesiam S. Cosmæ, nunc dirutam prope Roccam Trebarum: ubi dicitur San Cofinato.
- o Ugo de S. Sabina, seu de Sancto Charo,

fuit Cardinalis primus inter PP. Dominicanos, D
celebris scriptor: qui occasione curiæ Pontificiæ Anagninæ commorantis, cum Alexandro quarto Anagnino Trebam accessit ad recreationem animi sui ætatis * tempore, & anno mccclxii in Urbe * l. ætatis
veteri defunctum scribunt Ciacconius, & scriptores alii ejus vitæ sanctitate celebris, & singularis doctrinæ &c. *Vita ejus & scripta habentur apud Echardum tomo primo scriptorum Ordinis Prædicatorum pag. 194 & sequentibus.*

p Ecclesia S. Theodori ad ripam fluminis Anienis, prope lapideum pontem, qui ideo dicitur il ponte de S. Teodoro, ubi erat olim sedes & palatium episcopi Trebensis, cujus adhuc existant murorum vestigia, & hæc eadem ecclesia creditur fuisse cathedralis, & metropolitana totius diocesis Trebanæ: postea abbatialis, quæ anno mcccxxvii à Gregorio nono Pontifice Anagnino subjecta fuit Anagninæ episcopo; ut ex bulla impressa in Ughellio in episc. Anagn. num. xxviii regesto Vaticano, & ex archivio Trebano. Circa annum md, diruta antiquâ hæc ecclesiâ, in ejus locum erecta fuit alia intra oppidum Trebarum etiam nunc abbatialis cum decem clericis computato suo abbate, qui tamen anno mdcxxxiii uniti fuerunt octo canonicatibus, & archipresbytero, seu abbati prædictæ S. Mariæ.

q Hinc deducitur, vitam & gesta hujus Sancti tunc temporis satis fuisse nota, & in scriptis expressa, & à prædicto Petro abbate ulterius narrata posteriora miracula, & ad posteros transmissa post annum mccclx, saltem ab anno mccc.

r Anagninus episcopus unitam diocesi suæ obtinuerat ecclesiam & episcopatum Trebensis jam ab anno circiter mlvii per bullam Victoris II Pontificis, confirmatum successivè ab Urbano pariter II, Alexandro III, & aliis Pontificibus usque ad Gregorium IX: qui tandem præfatam ecclesiam S. Theodori abbatialem immunem relictam etiam eidem episcopo subjectam voluit. Unde bene dicitur loci diocesanus, ut ex archivio Anagnino: quo refellitur error moderni chronistæ Sublacensis, qui mendosè scripsit, episcopatum Trebensis perdurasse usque ad Alexandrum IV, motus ex eo, quòd in multis archivii Sublacensis scripturis Treba legatur sub nomine civitatis, quæ olim talis fuerat ratione episcopi proprii.

f Exprimitur etiam præcisè annus canonizationis hujus sancti Petri: quia concilium hoc celebratum Romæ ab Innocentio III, inceptum fuit die xi Novembris de anno mcccv, & fuit quartum Lateranense in basilica Lateranensi apertum, & œcumenicum seu generale xiv, ut in tomo i Conciliorum, in Baronio, Spondano & aliis. Dies verò ejusdem canonizationis expressus legitur in bulla indulgentiarum pro ecclesia S. Mariæ de Trebis, concessa ab Alexandro VI anno mdii, scilicet dies prima Octobris, quæ præcesserat tempus prædicti concilii: quo mense Octobris præfatus Papa Innocentius morabatur in sua patria Anagninæ: ubi episcopo Anagnino Joanne, & aliis episcopis Campanis, scilicet Alatrino, Verulano, Ferentinati, Signino, Tiburtino & aliis potestatem fecerat prædictæ canonizationis explendæ Trebis in ipsamet ecclesia S. Petri subterranea collegiata S. Mariæ.

t Erat hic Jacobus Pantaleo ex urbe Trecenti in Gallia; qui Hierosolymis Romam veniens ad pertractanda negotia pro Terra sancta, Anagninam usque pervenit; ubi hoc anno & mense Augusti Alexander quartus Pontifex morabatur: ad quem

A quem cum accessisset iste magnus patriarcha, illectus vicinitate loci & amore visitandi amicum, & urbe Anagnina, Trebam profectus est: ubi prædictum cardinalem Ugonem suum comprovincialem, & familiarem salutavit, & unà cum eo etiam ipsa præsentia sua sacris S. Petri reliquiis pium obsequium præstitit: quinimò anno sequenti MCCXXI eadem die, qua Trebis moram faciebat in pervigilio ipsiusmet S. Petri confessoris XXIX Augusti, egregius iste vir & patriarcha, licet nondum esset cardinalis, post mortem Alexandri quarti, assumptus fuit ad summum Pontificatum, sub nomine Urbani quarti, qui statim inter alia ecclesie universalis negotia, tamquam

bene memor Trebani oppidi, ejusque protectoris S. Petri; illud exemit de manibus tyrannorum, & in pristinum statum reposuit, prout narant Theodosius Vallicolor, & alii scriptores Vitæ S. Urbani quarti, ejus festum ex Ferrario Trevis in Gallia celebratur die xxx Septembris: veneratur enim tamquam Sanctus.

u Ex circumstantiis temporis, anni scilicet, mensis & diei circa Pontificatum Alexandri quarti, tunc Anagninæ commorantis, confirmatur veritas hujus narrationis; quam scriptis mandavit dictus Petrus abbas S. Mariæ tamquam testis de visu; prout supra relatam est.

A. ANONYMO.

DIES TRIGESIMA PRIMA AUGUSTI.

SANCTI, QUI PRIDIE KAL. SEPT. COLUNTUR.

<p>B Sanctus Aristides philosophus, Athenis in Græcia.</p> <p>S. Theodotus }
S. Rufina } Cæsareæ in
S. Ammia } Cappadocia.</p> <p>S. Syrus episc. Patavinus.</p> <p>S. Cæsides presb. }
martyr } Transaquis
SS. Socii ejus } in Marfis.</p> <p>S. Primianus M. Spoleti in Umbria, ut fertur.</p> <p>S. Laurentius }
S. Urbanus } MM. apud Fo-
S. Avitus } rum Sempro-
S. Maternianus } nii in Italia.</p> <p>C S. Vincentius }
S. Robustianus M. }
S. Marcus M. }
S. Gaianus }
S. Lucianus }
S. Rufinus }
S. Vincentius }
S. Silvanus }
S. Vitalica }
S. Antiquora } Ancyrae in
S. Emelinus } Galatia.
S. Florentinus }
S. Justa }
S. Julia }
S. Antineus }</p> | <p>S. Maximus }
Item }
S. Vitalica }
S. Paulinus ep. Trevirensis, in Phrygia.</p> <p>S. Eanswida V. & abbatissa in Cantio Angliæ regione.</p> <p>S. Aidanus ep. Lindisfarnensis in Anglia.</p> <p>S. Victor solitarius, Campi-boni in dioecesi Nannetensi.</p> <p>S. Ebregefilus vel Ebraifilus ep. Meldensis, in monasterio Jotrensi in Bria Galliæ provincia.</p> <p>S. Cuthburga regina & abb., Vindogladia in Anglia.</p> <p>S. Amatus ep., Nusci in regno Neapolitano.</p> <p>S. Raymundus Nonnatus S. R. E. Cardinalis, Cardonæ in Catalonia.</p> <p>S. Dominicus puer M. Cæsarugustæ in Aragonia.</p> <p>B. Bonaiuncta ex Ordine Servorum B. M. V., in Monte Senario prope Florentiam.</p> <p>B. Elifabeta seu Isabella virgo regia, prope Fanum S. Clodoaldi in Agro Parisiensi.</p> | <p>E</p> <p>F</p> <p>B. Bene-</p> |
|--|--|-----------------------------------|

A B. Benedictus Aretinus ex Ordine FF. Minorum, Aretii in Tuscia.

B. Albertinus, Prior eremi sanctæ Crucis Fontis Avellani in Umbria.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

- S**ancti Honulphi Senonensis episcopi & confessoris translatio in Florario nostro Ms. memoratur in territorio Adartensi; an in Atrebatensi? Nam Castellanus, qui in suo Martyrologio universali Honulphum refert die XIX Decembris, asserit reliquias ejus honorari prope Atrebatum. Datus est a nobis v Januarii.
- S. Felicis presbyteri Venetiis, ex Ferrario. Consule xiv Januarii.
- In loco Blandinium dicto (prope Gandavum Flandria metropolim) dedicatio & consecratio basilicæ beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli, ex Molano, Canisio, Wione, Menardo. Vide dicta ad S. Amandum vi Febr.
- Calaguri in Hispania SS. martyrum Emeterii & Celedonii. Ita Ferrarius. Adi diem, quo de illis tractavimus, iii Martii.
- Sanctæ Chineswidæ reginæ, Winburnæ in Anglia, ex Ferrario. Sanctam hanc habes apud nos die, quo non regina, sed virginis titulo insignitur, vi Martii.
- Bobio monasterio, translatio SS. abbatum, monachorum, & sanctimonialium, qui in eodem cœnobio requiescunt, ex Wione & Ferrario ad hunc diem. Nomina sanctorum abbatum ejusdem loci apud Menardum sic notantur: Columbani primi, Attalæ secundi, Bertulphi tertii, Bobuleni & Camugelli: monachorum vero Merovæi, Agilboldi, Theodebaldi, Baudacarii, Leopardi, & aliorum: sanctimonialium autem Petronillæ, Sunitergæ, & Rotradæ virginum. De Columbano I videbitur ad diem 21 Novembris: (Adde Bladulphum 2 Januarii) de Attala io Martii; de Bertulpho 19 Augusti, de Bobuleno 26 Junii. Monachos prædictos ac sanctimoniales aliis reliquis designandos. Adi itaque dies x Martii, xix Augusti &c.
- Cælestini Papæ Romani sub Theodosio juniore. Hac Latine scripta invenio in nostro exemplari Græco ex Ms. Menæo membranaceo Conventus S. Ludovici FF. Prædicatorum Parisiis. Habes hunc sanctum Pontificem id nominis primum in Opere nostro ad diem vi Aprilis.
- Sanctorum Belladii & Aulani episcoporum & confessorum, apud Grevenum; de quibus etiam Florarium nostrum Ms. In Maurolyco autem scribitur sancti Helladii, & Auliani præfulum. (Videri etiam possunt auctaria ad nostrum Usuardum.) Hagiologi citati forte voluerunt indicare SS. Helladium & Aidanum episcopos, qui signantur in eisdem auctariis. De S. Aidano agemus hoc die; de S. Helladio sive Eladio ep. Antissiodorensi in Gallia videri potest dies viii Maii.
- Adulphi episcopi meminit Grevenus & Canisius. Galestinus: Atrebuti (immò Atrebatii) translatio S. Adulphi episcopi & confessoris. Adde Molanum. Scripsimus de illo jam pridem ad diem xix Maii.
- Justi & Clementis episcoporum & confessorum, ex Greveno. Confessorum tantum titulo indicantur in Florario nostro Ms.; sine quo etiam sunt synonymi apud nos v Junii.
- Eracli episcopi positio occurrit inter Auctaria ad nostrum Usuardum. Si de Heraclio Senonensi sermo est, colitur ix Junii.
- Lemovico translatio sancti Martialis episcopi ex Maurolyco & Ferrario. De hoc Lemovicensium in Gallia apostolo & episcopo vide xxx Junii.
- Gertrudis-Bergæ (oppidum est in confinio Hollandiæ & Brabantiæ) passio Guilielmi Galeni sacerdotis & canonici à Genfis occisi, à Raifio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Molani refertur, ubi de ejusdem etiam morte &c., ex Martyrio Guilielmi Gaudani, quod intexuit historiæ Gorcomiensium Guilielmi. Estius. Vide apud nos ix Julii.
- S. Brunonis episcopi & confessoris notatur Signix à Wione, Maurolyco, Menardo & Ferrario; de quo etiam Castellanus. Habetur in Martyrologio Romano xviii Julii.
- SS. martyrum Fantii & Deodatæ signatur memoria Syracusis in Sicilia apud Ferrarium in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt. Habetur apud nos ad diem xxxi Julii.
- Passio sancti hieromartyris Felicis, & sociorum ejus Januarii, Septemini & Fortiniani annuntiat in nostro Ms. Supplemento Græco ad Menæa magna excusa; sed in brevi narratione martyris, quæ subditur, nulla est mentio loci, nullus character temporis. Vide dicta inter Prætermisos ad diem xxxix Aug.
- SS. martyrum Agnetis, Mauriti, & Fructuosi translatio ponitur hac die Minorilæ in Hispania apud Ferrarium. Consule Prætermisos hesternos xxx Augusti.
- Sanctæ virginis Gazenses septem gladio consummatæ sunt in prædicto Supplemento. Sed mutatio litteræ Græcæ in nostro exemplari facta, quæ numerum designat, dubium aliquod movet: etenim si legi debeat ζ', sunt virginis septem; si vero ξ, sunt sexaginta: sed magis propendeo in lectionem priorem, quia in Menæo Chiffletii scribitur: Πενήντα Γαζαίων ζ': id est, Virgines Gazenses septem.
- S. Juliani confessoris, qui patrem & matrem interfecit: cujus vita & transitus habetur. Annuntiatio est inter Auctaria ad Usuardum à Sollerio editum. Cupimus plura de illo discere.
- Commemoratio pretiosæ zonæ sanctissimæ Dei parentis Mariæ, repositæ in venerabili ejus æde &c., & factum miraculum per ejusdem impositionem, exstat in Menologio Sirletiano. In Menæis magnis excusis eadem laudatur zona, & Officium de illa peragitur. Græcos imitati Latini eandem etiam referunt. Molanus in 2 & 3 editione scribit ista hoc die: Deposito venerandæ zonæ sanctissimæ Deiparæ, subditque aliis litteris: In anniversario die dedicationis templi, in Chalcoptatis, Constantinopoli:

- A** *nopoli : de qua Cangius in Constantinopoli Christiana lib. 4, pag. 85. Legi possunt elogia, qua habentur apud Surium de zona Deipara ad diem xxxi Augusti, de qua etiam Antonius de Balinghem in Ephemeride sanctissimæ Virginis Maria. Habemus Officium proprium de cingulo seu zona ejusdem Virginis, anno 1623 Dertusa impressum, quod olim, ut indicat titulus, ante concilium Tridentinum in ecclesia Dertufenfi celebrabatur. Ante primas autem Vesperas dicitur celebrandum secundâ Dominicâ Octobris. Apud Saussayum in Serie Sanctorum, Beatorum ac Piorum, qua habetur post Martyrologium ejus, Sanctissimæ Virginis Deiparæ veneratio zonæ & pepeli memoratur Sueffione atque Compendii.*
- Sancti iv Martyres è Perge in Pamphilia habentur in ante dicto Supplemento nostro, qui in ignem substratum currere compulsi, vite finem imposuerunt. Et sequitur duplex versiculus, uti & de aliis martyribus, quos modo dabo ex eodem Supplemento.
- B** Sancti ccclxvi Martyres ex Nicomedia gladio consummati habentur in memorato Supplemento.
- SS. Menæ, Fausti, Andreæ, & Heraclii memoria signatur ibidem.
- Sancti martyris Diadochi memoria notatur ibidem.
- Sanctus martyr Phileortus gladio consummatus. Ibidem. Hos dedi, lector, ex dicto Supplemento. Eos autem omnes ad genuinam ac distinctiorem notitiam reducere quis possit?
- C** In Hispania sancti Guterri Oforii comitis & monachi, miraculorum gloriâ celebris annuntiatio est in Wione, qui hac ponit in observationibus: Notatur hujus natalis hac die ab Ambrosio de Moralibus in Hist. Hispan. lib. 6 (lege 16) cap. 34. Comitatu relicto fit monachus Laurenzanæ, in quo cœnobio moriens sepultus est in capella quadam claustrii monasterii, & liber miraculorum ejus ibidem cum magna veneratione aservatur. Floruit anno Domini cmlxx. De eodem etiam scribunt, & sanctum vocant Dorganus, Menardus, & Ferrarius, qui ait de Oforio in notis: Castrum est apud Legionem urbem, ex quo familia Oforia, & opp. Tarraconen. diocesis non obscurum. Ambrosius de Morales supra citatus dicit, anno 971 monasterium Laurentiana (seu, ut ipse vocat, de Lorenzana) in Gallicia, unâ leucâ à Mindonia (urbecula episcopali, vulgò Mondoñedo) fundatum ac dotatum fuisse à laudato Comite; eumque addit haberi tamquam sanctum, & aliquo modo celebrari ipsius festum ultima die Augusti cum magno populi concursu: at nescire se indicat, qua auctoritate. De miraculis autem, qua in monasterio conscripta haberi memorat, ista subnectit: Jam dixi aliis vicibus, & semper dicam, quod, sicut miracula certa atque auctoritate fulta multum conducunt ad devotionem, sic illa, qua parvam habent consensionem & minorem auctoritatem, aliquo cum contemptu eandem tollunt. Mabillonius in suis Annalibus ad annum 969 memorat, tanta Virum hunc religione in dicto monasterio vixisse, ut pro sancto habeatur in eodem, quod Præmonstratenfibus postmodum cessit. Quia verò dicebat Moralesius, aliquo modo celebrari ipsius festum, etiamsi cum magno populi concursu, & nos cum illo non sciamus, quâ legitima Augusti Tomus VI.
- auctoritate, & an per eam non sit inhibitus vel intermitti jussus; liceat nobis rogare eruditos Hispanos, ut de hac re certiores nos facere non graventur, cum Mabillonius de publica veneratione, quam requirimus, satis perspicue non loquatur.
- Dedicatio ecclesiæ cathedralis Vicentina; Alexandriæ Statyellorum dedicatio item cathedralis ecclesiæ; Vercellis consecratio ecclesiæ majoris; Laude Pompeia dedicatio ecclesiæ cathedralis, uti etiam Malacæ in Hispania, notantur à Ferrario: quibus addi potest Carmelitarum, sicut indicatur in Ms. catalogo nostro Sanctorum hac die, ex Kalendariis, qua non nominantur, nec locus ecclesiæ additur.
- Calari in Sardinia S. Marturii martyris. Ita Ferrarius in suo Catalogo generali, in Notationibus hac addens: Ex libello inventionis SS. corporum, per archiepisc. Calarit. ad Paulum V Pont. Max. scripto, Corpus ejus in templo S. Luciferi repertum est cum hac inscriptione: "B. Mart. Marturius, qui vixit ann. lxxii. Requievit in pace prid. Kal. Septembris. Hec Ferrarius in dicto Catalogo: quibus cum nihil aliunde addendum occurrat, Sanctum hic indicare visum est.
- Duo fratres, Choletti in territorio Maleacensi à Calvinistis occisi. Mathurinus de Pulchro-Visu, apud sanctum Milianum Aquitanorum oppidum ab hæreticis interemptus. Martinus à Valentia, Flamanalci in India occidentali.
- Plures laudat Menologium Franciscanum Hueberi hac die.
- Ducentorum monachorum. Ordinis Cisterciensis in Scotia interemptorum, qui inter alios Religiosos sub persecutione Henrici VIII & Elisabetha fortiter se gesserunt pro fide orthodoxa, memoriam ponit Chrysofomus Henriquez, titulum martyrum eisdem adjungens, à quo retius abstinisset; cum non sciamus, illum à Sede Apostolica declaratum fuisse.
- Beata Gertrudis abbatissa monasterii de Biloca ejusdem Ordinis annuntiatur Gandavi in Flandria ab eodem Henriquezio. Vitam describit Sanderus in Hagiologio Flandria pag. 55 & seqq., beatæ nomine eidem prenotato. Sed nos eam inter feminas venerabiles reponimus, quo nomine appellatur à Chalemoto.
- Deposito B. Arnulphi abbatis sancti Nicasii notatur Signiaci in Gallia à dicto Henriquezio. Memoratur etiam in Kalendario Cisterciensi, anno 1617 excuso Divisione, sine titulo beati, qui apponitur ei apud Chalemotum. Nos virum hunc veneramus.
- S. Ammonis meminit Kalendarium Syriaco-Chaldaicum, uti apud nos inscribitur. Nomen aliter formatur in alio nostro apographo.
- Octava S. Bartholomæi refertur in nostro Ms. Catalogo Sanctorum.
- Joannem Orcum Novocomensem istius nominis episcopum primum huc remisimus ex die iii Augusti. Quoniam verò interea temporis non invenio nullas submissas ad nos notitias, quibus de ipsius cultu magis nunc constet, quam tunc cogimur hunc Prasulem pratermittere.
- Ambasius abbas tamquam sanctus memoratur in

- A** *Æthiopia apud Castellannum, qui repræsentatur, ait, insidens leoni. Quisnam sit, nos latet. Comes Agelwinus, id est, Odda, ab Aldredo Wigornensi episcopo ante suum obitum monachizatus, secundo Cal. Septembris apud Deorhyrte decessit; sed in monasterio Perforensi honorificè sepultus quiescit, sicut refert Florentius Wigorniensis ad annum 1056 pag. 630, ubi & laudatur tamquam ecclesiarum amator, pauperum recreator, & pupillorum defensor, oppressorum subventor, virginitatis custos. Laudatur quoque ab Hovedeno pag. 444.*
- Commemoratio templi Sanctissimæ Deiparæ in Neorio in Menais magnis excusis habetur cum satis longa historia. De hac ade sacra scribit Caugius in Constantinopoli Christiana lib. 4, pag. 88.
- Potamiæ virginis mentionem facit Grevenus, quam non satis novimus è sola positione nominis.
- Virginiaum plurimarum in Ægypto annuntiationem signat Grevenus. Vollemus, ut addidisset aliquid pro distinctiore earumdem notitia.
- B** Apud Beneventum sancti Lupi episcopi mentia fit in additionibus Mss. Cartusia Bruxellensis ad Ufuardum Greveni. Non invenio hactenus ullum hujus nominis præfulem inter Beneventanos apud Ughellum, nec scio, quò spectet. Gratum fuerit, si majorem de illo notitiam subministrare potuerint docti Beneventani.
- Rophili confessoris nomen habetur in mox dictis additionibus Bruxellensibus. Non novimus illum aliunde.
- B.** Ludovici Bertrandi, Ordinis Prædicatorum, Valentia in Hispania, ex Ferrario. Spectat iste Sanctus ad diem ix Octobris.
- Colomanni martyris memoria habetur apud Grevenum. Est in Martyrologio Romano XIII Oct. Abulæ in Hispania SS. Vincentii, Sabinæ, & Christetæ martyrum. Ferrarius. Inscrubuntur Martyrologio Romano xxvii Octobris.
- S. Aidus, filius Aidi, filii Lugadii, filii Davidis, filii Fiachrii &c. hac die ponitur à Colgano inter alios ex familia S. Colmani, quos Sanctos vocat; ut in Actis Hibernia die III Februarii pag. 248 videre licet: Dies, inquit, natales, quæ licuit colligere, & aliquando conjicere, ex Mart. Tamlaetensi, ex Festilologio S. Aengussii, Mariani Gormanii, Cathaldi Maguir, Martyrol. Dungallensi designavimus. Conjectura ejus de diebus ex istis Fastis sacris non probat publicam cultum Aidi, qui huc solus spectat ex qualicumque ista genealogia. An forte plus aliquid sperandum sit ad xxvii Octobris, ad quem à die III Februarii S. Colmannus à nobis remissus, ignorat. Expectari interim possunt dicenda ad eundem xxvii Octobris.
- Sanctus Vulgiffus pater sancti Willibrordi annuntiatum à Camerario. De S. Willibrordo agendum erit VII Novembris.
- E** S. Dionysii Alexandrini insignissimi confessoris obitus ponitur à Castellano. Vide Martyrologium Romanum xvii Novembris.
- S. Lazari episcopi & martyris, quem Dominus à morte suscitavit refertur à Greveno apud Marfiliam: de quo & Ferrarius. In Officiis propriis Sanctorum ecclesia Massiliensis, anno 1633 & 1662 impressis, legendum præscribitur die xxxi Augusti in ejus solennitate Officium cum octava. Hæc eum distulimus ad diem, quo notatur in Martyrologio Romano, xvii Decembris.

DE S. ARISTIDE PHILOSOPHO

ATHENIS IN GRÆCIA,

J. P.

Cultus publicus, & elogia.

C
SECVLO II.
Inscrubitur
Martyrologiis anti-
quis.

Thenæ, urbs Græcia in Attica provincia olim memorabilis, ac celeberrimum bonarum artium gymnasium, inter plures alios, quos aluit & excoluit literatos viros, in lucem produxit S. Aristidem, qui non minùs antiqua patriæ suæ decora in se expressit singulari sapientiâ, quàm mira animi fortitudine & eruditione Christianam fidem defendit. Nomen ejus inscribitur Martyrologiis prima nota (recentiora non memoro.) Romanum vetus seu parvum sic illum memorat: Apud Athenas, Aristidis, qui Adriano principi de religione Christiana libros obtulit. Que Ado modice amplificavit: Eodem die (xxxii Augusti) apud Athenas, beati Aristidis, fide sapientiæque clarissimi. Qui Adriano principi de religione Christiana libros obtulit, & quòd Christus Jesus solus esset Deus, præsentem ipso imperatore, luculentissimè peroravit. Eamdem hanc annuntiationem transcripsit Ufuardus. His adde Martyrologium Romanum modernum: Athenis sancti Aristidis, fide & sapientiâ clarissimi: qui Hadriano principi de religione Christiana volumen obtulit, nostri

dogmatis continens rationem, & quòd Christus Jesus solus esset Deus, præsentem ipso imperatore luculentissimè peroravit. Ultima hæc clausula, qua non est in Romano veteri, post Adonem & Ufuardum Romano moderno adjecta, non satis probatur, quia de illa non scribunt antiquiores, quorum hæc sunt elogia in laudem Viri sancti ad posteros transmissa: unde varia de illo discimus, vitamque & ejusdem adjuncta in compendio habemus.

2. S. Hieronymus epistola 83 editionis recentioris (al. 84) tomo 4 Operum, columnâ 656, Aristides, ait, philosophus, vir eloquentissimus, eidem principi (Adriano imperatori) apologeticum obtulit, contextum philosophorum sententiis: quem imitatus postea Justinus &c. Idem sanctus Pater in Chronico, anno 1606 excuso, hæc dicit ad annum Christi 127: Quadratus discipulus Apostolorum, & Aristides Atheniensis noster philosophus libros pro Christiana religione Hadriano dedere compositos: & Serenus Grannius legatus, vir apprimè nobilis, literas ad imperatorem misit, iniquum esse dicens clamoribus vulgi innocentium hominum sanguinem concedi, &

F

A & sine ullo crimine, nominis tantum & sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus Minutio Fundano proconsuli Asiæ scribit, non sine objectu criminum Christianos condemnandos: cuius epistolæ usque ad nostram memoriam durat exemplum. *Egregium itaque hoc sanctorum virorum par elegit divina misericordia tamquam instrumentum, ut Ecclesia sua consuleret.* S. Quadratum habes tomo VI Maii, die xxvi, pag. 357.

à scriptoribus

B 3 In iis verbis, qua ibidem recitata sunt occasione istius Sancti de aliis tunc temporis apostolicis viris, vix aubito, quin Eusebius in Ecclesiastica historia lib. 3, cap. 37 ibi citato, depinxerit inter alios, quos laudat, modum vivendi saltem ex parte S. Aristidis. Accipe ejus verba ex editione Valesii pag. 109: Eadem tempore (imperante videlicet Traiano) floruit etiam Quadratus, qui cum Philippi filiabus prophetica gratia illustris fuisse memoratur. Præter hos alii quoque complures eodem tempore vixerunt, inter Apostolorum successores principem obtinentes locum. Qui utpote discipuli tantorum virorum admirabiles planè ac divini, ecclesiarum fundamenta, quæ variis in locis Apostoli prius jecerant, additis ædificiis extruxerunt: prædicationem Evangelii magis ac magis promoventes, & salutaria regni cælestis semina per univèrsam terrarum orbem latè spargentes. Siquidem plerique ex illius temporis discipulis, quorum animos ardentioris philosophiæ desiderio verbum divinum incenderat, Servatoris nostri præceptum jam antea expleverant, divisim inter egentes facultatibus suis. Deinde relicta patriâ peregrè proficiscentes,

munus obibant Euangelistarum, iis, qui fidei sermonem nondum audivissent, Christum prædicare, & sacrorum Euangeliorum libros tradere ambitiosè satagentes. *De Philippi Filiabus dictum est apud nos in Commentario ad Vitam S. Philippi apostoli tomo I Maii, die I ejusdem mensis pag. 9.*

AUCTORE
J. P.

4 *Laudatus Eusebius capite 3, libro 4, à pag. 116, Aristides, inquit, vir fidelis ex religionis nostræ sectatoribus, Apologeticum pro fide nostra, perinde ac Quadratus, Hadriano cæsari nuncupatum reliquit. Qui quidem liber etiamnum servatur à pluribus. S. Hieronymus de Scripturis ecclesiasticis cap. 20 similia de illo prædicat, & addit quadam alia his verbis: Aristides Atheniensis philosophus eloquentissimus, & sub pristino habitu discipulus Christi, volumen nostri dogmatis rationem continens, eodem tempore, quo & Quadratus, Hadriano principi dedit, id est Apologeticum pro Christianis: quod usque hodie perseverans apud philologos ingenii ejus indicium est. Tillemontius tomo 2 Monumentorum ecclesiasticorum notatione 6 super persecutione Adriani differit de tempore, quo S. Quadrati confecta fuit Apologia, & è suo exemplo Chronici S. Hieronymi, præeunte Chronico Eusebii, quod citat, eam affigit anno 126; ego autem in nostra editione legebam supra annum 127, cum autem modo ex Hieronymo dictum sit, quod Apologiam S. Aristides obtulerit eodem tempore, quo & Quadratus; nihil videmus absoni, si ponamus S. Aristidis Apologiam ad Adrianum fuisse datam anno Christi 126 vel 127.*

ecclesiasticis.

B

DE SS. THEODOTO, RUFINA, ET AMMIA

CÆSARÆ IN CAPPADOCIA.

J. P.

SEC. III.

C

And equidem novi Martyrologium ullum, quod hosce signet Sanctos, præter Romanum sic eosdem annuntians: Cæsareæ in Cappadocia sanctorum Theodoti, Rufinæ, & Ammiæ: quorum duo primi sancti Mamantis martyris parentes fuerunt, quem Rufina in carcere peperit, & Ammia educavit. Hunc sanctum Martyrem dedi XVII Augusti, tomo III ejusdem mensis, pag. 423 & sequentibus. Cum vero nihil occurrat aliunde cir-

ca parentes ejus, ac mulierem, qua eum educasse dicebatur, quo lectorem utiliter detineam; superest, ut eum mittam ad Commentarium ac qualicumque Acta S. Mamantis: ubi inveniet, qua hujus occasione sunt dicta de istis. Videatur itaque ibidem pag. 424, 435, 436. Locum Cæsareæ in Cappadocia signavi cum Martyrologio Romano, seu potius ab eodem signatum reliqui. Posui eos seculo 3, quia S. Mamantem signavi in dicto Commentario sub Aureliano, quod seculum etiam notat Castellanus.

F

DE S. SYRO EPISCOPO PATAVINO

Cultus, ac tempus mortis.

J. P.

Sæc. III.

Atavium, de quo mentio facta ad diem XIII Junii pag. 703 in S. Antonio Patavino, adeo notum est, ut pluribus hic describi non debeat. Episcopalem ejus cathedram ornavit S. Syrus. Ferrarius Praefulem hunc refert in utroque suo Catalogo, & in eo, qui est Sanctorum Italia, illum sic laudat: Syrus patriâ Patavinus, sanctitate clarus; nono loco Patavinam rexit ecclesiam, quo tempore Antoninus Caracalla in Christianos sævam persecutionem exercebat: in qua tamen sanctus Episcopus gregi sibi commisso nulla in re, ut poterat, defuit. Cùmque ecclesiæ Patavinæ annos XXIV præfuisset, denique prid. Kal. Septembris in pace quievit. Qui in pago sui nominis in agro Patavino templo sibi dicato venerationem habet. Huc usque Ferrarius ex monum., prout addit, ecclesiæ Patavinæ, & Bernardo Scardeonio lib. 2, classe 6 de Antiquitate urbis Patavinæ. Similia ferè de Sancta habet U-

ghellus tomo 5 Italia sacra columnâ 397, ubi initium episcopatus ipsius affigit anno 191, præfuisse autem ait annis XXIV. Scardeonius loco citato pag. 105, Obit, inquit, anno salutis CCLII. Calculi isti chronologici non conveniunt. Quis veros suggerat? Duo isti auctores nihil referunt de dicta Caracalla persecutione, quàm tempore S. Syri perperam adaptat Ferrarius, quia imperator iste, tametsi aliunde malus, numquam tamen ullam persecutionem movit adversus Christianos. Vide Baronium tomo 2 Annalium ad annum 214: diciturque in Indice ad eundem tomum, quòd Antoninus Caracal. nihil mali molitus fuerit in Christianos, quod propè miraculum fuit existimatum. Diem obitus signabat supra Ferrarius, non verò Scardeonius & Ughellus illum notant: Quo autem in loco, ait idem Scardeonius, corpus ejus jaceat, hæcenus ignoratur. Pagus ille, de quo supra, de ejus nomine hodie ab omnibus S. Syri Villa appellatur. Posui eum seculo tertio, ad quod alii eum referebant.

DE S. CÆSIDIO PRESBYTERO MARTYRE EJUSQUE SOCIIS,

TRANSAQUIS IN MARSIS,

I. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Locus exponitur, ubi antiqua veneratione gaudet Sanctus:

Acta ejus fabulis conspersa: reliquiæ, & tempus mortis,

quod incertum.

SUB MAXIMINO I,
VEL MAXIMIANO.
Transaquis
in regione
Marforum

Marsi, antiquus Italia populus, apud scriptores antiquos Romana historia noti sunt, quorum regionem nuperrimè descripsit Franciscus Orlandus in Opere, cui titulus, Orbis sacer & profanus illustratus, part. 2, lib. 4, cap. 3. Porro Marforum provincia hodierno regno Neapolitano inclusa inter alia oppida Transaquis numerat, ubi celebri veneratione gaudet S. Cæsidius presbyter & martyr, cujus memoria consecrata est Transaquis ecclesia. Laudans Orlandus in Orbe sacro & profano part. 2, lib. 4, cap. 3, num. 12 loci situm breviter sic describit: Transaquis oppidum est Marforum, vulgò Transacco dictum, ad lacum Fucinum, ab Alba Marforum 9 mill. pass., totidemque à Talequitio, & ab urbe Roma quadraginta distans. Putat idem sedem episcopalem Marforum Transaquis à S. Rufino, quem S. Cæsidii patrem multi credunt, fuisse constitutam: quod examinare non lubet, cùm incertum sit & prorsus obscu-

rum, ubi Marforum episcopi olim resederint. Tradunt porro recentiores scriptores cum Actis apocryphis, qua edemus infra, ecclesiam quandam à S. Rufino episcopo in eodem oppido conditam, in quo S. Cæsidius deinde occisus dicitur & sepultus. Audi Ughellum tom. 1 Italia sacra recusa col. 883: Fama tenet primum Marforum episcopum fuisse S. Rufinum, qui ex Amasea in Italiam descendit, ut Maximini rabiem devitaret, & hujus regionis renuntiatus fuit episcopus. Tradunt hunc in castello Transacco ecclesiam consecrassè, quam postea S. Rufini vocarunt, ibidemque cum tredecim sociis corpus S. Cæsidii ejusdem filii requiescere. Sub titulo abbatiæ ecclesia hæc collegiata est, omnium ecclesiarum hujus diocesis splendidissima.

2 Idem scriptor col. 886, ubi narraverat S. Cæsidium in eadem ecclesia, truncato primum brachio, sustibus casum esse, de sepultura ejus subdit sequentia: Et Cæsidius quidem seorsum à sociis honorificentiori loculo, nullique alteri usque ad hæc nostra tempora pervio exceptus est, tam-

antiqua veneratione gaudet S. Cæsidius martyr,

A tamquam cujus sanctimonia vitæ celebrior haberetur. Mutius Phæbonius, qui eidem ecclesia præerat abbatis titulo, in *Historia Marforum* lib. 3, pag. 150 ait, ecclesiam illam B. Mariæ Virgini dedicatam fuisse à Rufino, & pag. 152 affirmat, destructam fuisse Hungarorum in Italiam incurſionibus, sed nobiliorem atque ampliorem reſurrexiſſe, ac S. Cæſidii memoria ſacratam. Porro uti hæc antiquis non probantur monumentis, ideoque minus apparent certa: ita certum eſt, eccleſiam illam jam ſeculo XI S. Cæſidio ſacram fuiſſe; id enim probant litteræ Berardi Marſorum comitis & Gemma ejus matris, qui anno 1096 multa donaverunt eccleſiæ S. Cæſidii, quæ ſita eſt in caſtro, quod dicitur Tranſaquæ. Litteras hujus donationis recitat laudatus Ughellus col. 891. Hinc antiquum S. Cæſidii cultum apud Tranſaquenſes ſatis probatum habemus, etiamſi ipſius memoria in antiquis Martyrologiis non occurrat.

miraculo-
rum gloriâ
illuſtris.
Acta verò
eccleſiæ
Tranſa-
queniſis,

B 3 Martyrologium Romanum hac die xxxi Auguſti memoriam S. Cæſidii præſbyteri ejuſque ſociorum martyrum annuntiat in hunc modum: Tranſaquis in Marſis ad lacum Fucinum natalis ſanctorum martyrum Cæſidii præſbyteri, & ſociorum, qui in perfecutione Maximini martyrio coronati ſunt. Ad hunc locum hæc obſervat Baronius; De quo (*Cæſidio*) diximus ſuprà tertio Idus Auguſti, cum de Rufino epifcopo actum eſt. Celebris eſt ejus memoria Tranſaquis apud Fucinum lacum, ubi & multis quotidie miraculis illuſtratur: inde enim maternum nos genus ducentes, res teſtatas atque expertas loquimur. Accipe etiam, quæ notat ad diem xi Auguſti de Rufino ac Cæſidio, quem cum aliis illius vocat filium: Legi, inquit, tam ejus (*Rufini*) quam S. Cæſidii ejus filii martyrii Acta ab eadem eccleſiâ (*Marſorum*) accepta; quæ tamen non levi indigent emendatione. Id ſanè veriſſimum eſſe experior, ſi modo emendari poſſent Acta eccleſiæ Tranſaqueniſis, quæ Mſs. præ manibus habeo.

quæ de Ru-
fino agunt
& Cæſidio,
fabulis
ſunt plena:

C 4 Subdit Baronius: Reperimus verò alia illis fideliora, ſed imperfecta, nobis impartita ab eccleſiâ Piſtorienſi, producta tantummodo uſque ad Rufini carcerem, in quem Romæ detrufus fuit. Cetera autem, quæ deſiderabantur in primo exemplari, ab alio aliquo ſunt ſuperaddita, qui maluit ea ſuo ingenio ad finem perducere, quàm relinquere imperfecta; quibus tradit Rufinum ſolutum vinculis quieviſſe in pace tertio Idus Februarii, Cæſidiumque filium abſque martyrio deceſſiſſe ſexto Idus Aprilis. Quibus quidem tum prædicta Acta, tum etiam vetus traditio prædictæ eccleſiæ, & antiqua monumenta contradicunt: quibus conſtat ſanctum Rufinum unà cum Silone & Alexandro apud Reate fuiſſe truncatum capite, tertio Idus Auguſti, Cæſidium autem paſſum eſſe Tranſaquis, apud lacum Fucinum, pridie Kalend. Septemb. Viget ibidem utriuſque Martyris religioſa memoria multis miraculis illuſtrata. Hactenus Baronius.

nec probata
fidei ſunt
Acta imper-
fecta eccle-
ſiæ Piſto-
rienſis.

D 5 Porro quod ait, Acta imperfecta eccleſiæ Piſtorienſis fideliora eſſe, quàm ſint Acta Tranſaqueniſis, non ita intelligi poteſt, acſi Acta illa fidei eſſent omnino probata. Aut certè ſi id velit Baronius, ei aſſentiri nequeo. Habeo geminum apographum Actorum Piſtorienſis eccleſiæ, quæ tantum perducuntur uſque ad Romanum Rufini carcerem, ita ut dubium non videatur, quin eadem ſint cum iis, quæ legit Baronius. Verùm non auſim affirmare illa fidei eſſe ſatis certa, cum in iis multa narrentur modo parùm veriſſimi,

& clarum ſit illorum ſcriptorem non eſſe antiquum. Accipe titulum Actis iſtis præfixum, ex quo abundè patet non admodum vetuſta eſſe: De ſancto Rufino epifcopo, cujus corpus in cathedrali civitatis Piſtorienſis requieſcit, ex antiquis ejuſdem eccleſiæ monumentis. Etenim ſi ex antiquis monumentis Acta fuere conſcripta, illa ipſa neceſſariò ab ætate Sancti longè ſunt remota. Itaque dicendum videtur, Acta Piſtorienſia minus quidem apertè fabuloſa eſſe quàm Tranſaqueniſia; attamen certam fidem non mereri. Porro Acta Tranſaqueniſia notantur tranſcripta ex codice antiquiſſimo eccleſiæ Tranſaqueniſis, & majoribus noſtris communicata fuerunt à Ferdinando Ughello, qui multa ex illis deſcripſit in S. Rufino Marſorum epifcopo tom. 1 Italia ſacra. Multo longiora hæc ſunt quàm Piſtorienſia, & aliorum etiam Martyrum eadem referunt, de quibus nihil in Piſtorienſibus. Aliqua fortæſſe vera continent, ſed tot ſigmentiſis ſunt exornata, ut vera à falſis diſſiciliter diſcerni poſſint.

E 6 Porro Sollerius ad diem xi Auguſti de S. Rufino Marſorum epifcopo diſputavit, adeoque Acta, hæc edere potuiſſet, cum præcipuè agant de S. Rufino. Verùm maluit illa ſeponere in hunc diem, quod communia eſſent S. Cæſidio, de quo hic erat agendum. Gemina igitur de cauſa judicavi expedire, ut Acta iſta, licet fabulis inquinata, hic ederem. Primum ut appareat eruditus, quo nitantur fundamento, quæ de Rufino & Cæſidio liberaliter narrant veterici. Deinde vel maxime, quia reliquia Sanctorum, de quibus in Actis ſit mentio, ſervari dicuntur in eccleſiâ Tranſaqueniſi S. Cæſidio ſacra. De reliquiis autem iſtis Mutius Phæbonius lib. 3 *Historia Marſorum* pag. 152 habet ſequentia; Sanctorum Martyrum reliquiis, qui ibidem à Maximini miniſtris coronari meruerunt, venerabilis (*eſt eccleſiâ Tranſaqueniſi S. Cæſidii*) quarum major pars in lipſanothecca in cappella ad fornecem in cornu Epistolæ, in effigiatis ligneis uniuſcujuſque Martyris capitibus, auro argentoque linitis, inter quæ tantum ærea argento dealbata ſancti Ruphini epifcopi & S. Eutichii capita, illorumque non parvam partem oſſium continentia, & ipſius ſancti Cæſidii in theca argentea brachium, quod mirâ odoris fragrantia redolet, incluſa ſervantur.

Acta, licet
fabuloſa,
edenda,
quia reli-
quia San-
ctorum.

F 7 Et ſunt aliqua ex illius corpore fragmenta, quæ Alexander abbas anno mcdxxv in lignea ſtatua, quam martyri Cæſidio cum ſacello, ex inſcifo lapide, auro adumbrato, in aula ad cornu Euangeliſi ſacravit recluſitque. Reliqua tum corporis ipſius, tum aliorum ibidem quieſcentium (quorum nec nomina adhuc innotuerunt) nondum Omnipotens permittit publicæ venerationi prodi. Ughellus tom. 1 *Italia ſacra reſuſa* col. 887 de iſdem reliquiis hæc memorat: In eccleſiâ autem Tranſaqueniſi ſpinale os cum capite ſancti Andree proconſulis, reliquiſque SS. Niceæ & Aquilinæ martyrum, capitibusque SS. Silonis & Alexandri martyrum honorificè aſſervantur. Traduntque S. Cæſidium decifum ſibi brachium ſuis ipſe manibus in altari ejuſdem eccleſiæ condidiſſe, cedente petra, ut aſſervandum recipe- ret. Dirutum altare poſtea eſt, cum eccleſiam illam reparare aggredereſſent, tametiſi uſque ad hæc noſtra tempora tam grande miraculum haud exciderit mortalibus. Sub majori altari reliquiæ inventæ ſunt SS. Vibii, Placidi, Eutychii, aliorumque S. Cæſidii ſociorum. De omnibus autem hic memoratis Martyribus agitur in Actis Tranſaqueniſibus, imò & de aliis quibuſdam.

de quibus
in illis agi-
tur, ſer-
vantur in
eccleſiâ
Tranſa-
queniſi:

AUCTORE
J. S.
passus est
Cæsidius
cum aliis
sub Maxi-
mino I, vel
Maximia-
no.

8 Porro antequam edamus Martyrum istorum Acta memorata, inquirendum videtur, sub quo imperatore fuerint martyrio coronati. Acta Transaquensia constanter nominant Maximinum imperatorem, indeque plurimi dixerunt sub Maximino passos esse hosce Martyres. Hinc infert Tillemontius tom. 1 Monument. eccl. in Persecutione Maximini I art. 2 rem contigisse sub Maximino I, cum Maximinus II in Italia numquam sit dominatus. In hac sententia martyrium figi debet circa annum 236. Acta Pistoriensia Maximianum imperatorem designant, nisi incuria transcribentium id sit factum, & legendum sit Maximinus, sicut in apographis vox aliquando scribitur & legisse videtur Baronius: nam Acta Pistoriensia ceteris prætulit, & martyrium tamen sub Maximino collocavit. Verum, si quid fidei Acta etiam Pistoriensia mereantur, dicendum necessario est Martyres non esse passos sub Maximino, sed sub Maximiano. Quippe imperator Roma fuisse dicitur, eoque ad ipsum perductus Rufinus episcopus. At vero Maximinus imperii sui tempore Roma numquam fuit, ac ne in Italia quidem, nisi in fine vita prope Aquileiam, ubi a militibus occisus est, dum Italiam rebellantem volebat subigere. Itaque si Actis standum esset, collocandum foret martyrium sub imperio Maximiani. Verum cum Acta etiam Pistoriensia indubitata fidem non mereantur, dubiè sub Maximino vel Maximiano mortem sanctorum Martyrum figere malui. Nunc Acta qualiacumque accipe; ad qua suis locis observabimus, qua supersunt dicenda, & exponenda. Porro pro S. Rufino, de quo Acta præcipue tractant, videri etiam possunt, qua ad xi Augusti disputavit Sollerius.

ACTA

FABULOSA

Auctore anonymo

ex vetusto codice Transaquensi.

CAPUT I.

Capti SS. Rufinus & Cæsidius, ac fidem professi caduntur: immissa ad eos pervertendos in carcerem Nicea & Aquilina convertuntur: ac dein Alexander & Silon milites.

Mora persecu-
tione,
dum An-
dreas pro-
consul erat
Amasia,
a

Triumphales Martyrum laudes, & victrices trophæos sanctorum Ruphini, atque Cæsidii & Sociorum ad gloriam Domini nostri Jesu Christi omnibus fidelibus scribere censuimus. Qui impiissimi Maximini a imperatoris temporibus, sanguinem suum fundentes pro Christi nomine, adepti sunt perennis gloriæ palmam, & laudabilis victoriæ coronas. Ea namque tempestate facta est ingens persecutio Christianorum, & hac lege diffinitum est: quod si quis Christicola non

offerret diis libamina, sine audientia capitalem subiret sententiam. Unde factum est, ut beatus Ruphinus & Cæsidius, collecta Christianorum multitudine, non longè à civitate Amasiæ b inter latebras petrarum sese latendo absconderent, & diebus & noctibus in vigiliis & orationibus artiùs vacando insisterent. In eadem civitate erat proconsul nomine Andreas c, qui imperatoria ditione hoc fungebatur officio, & infestissimus erat nomini Christiano: qui, ut leo rugiens circuit quærens quem devoret, sic circa Sanctorum fren- dens ovilia meditabatur, qualiter Sanctorum corpora sub ipsius laniatibus interirent, & variis cruciatibus fatigata perirent.

2 Et quia lux nequit latere in tenebris, contigit quadam die, ut beatus Ruphinus & Cæsidius à paganis tenerentur, & proconsuli Andree præsentarentur: quibus proconsul dixit: Relatum est nobis, vos esse imbutos artibus magicis, & nolentes flectere colla diis omnipotentibus. Per salutem Maximini imperatoris, & per magnificentiam & clementiam Dei Apollinis, si eorum nomina contemnendo spreveritis, & turifera sacrificia non obtuleritis, omnia tormentorum genera vestra experientur corpora, & diversis passionibus à vobis hujus vitæ auferentur gaudia. Beatissimi Ruphinus & Cæsidius respondentes, dixerunt: Nos præstigiis maleficæ artis nullo modo sumus educati; sed ab ipsis cunabulis verissimi Christiani, credimus Deum Creatorem omnium rerum, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum ab utroque procedentem, & confitemur verum Deum unum in Trinitate, & Trinitatem in unitate: & confitendo veneramur Filium Dei unigenitum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine, quæ virgo fuit ante partum, & virgo extitit post partum.

3 Dixit itaque proconsul: Quomodo vos dicitis Virginem ante partum fuisse, & post partum Virginem permanisse? Beati Ruphinus & Cæsidius dixerunt: Videns Deus Pater, quod totus mundus perierat, misertus est humano generi: misit Filium suum in terras, introivit in uterum Virginis, nobis ut appareret visibilis, indutus carne humana sine peccati femine, & exivit per clausam portam, per quam Ezechiel propheta vidit in somnis Deum ante secula procedentem pro salute mundi: & iterum erat clausa, demonstrans Virginem, quæ permansit Virgo post partum: nam in præsepio positus ab angelo est annuntiat, à pastoribus est demonstratus, & à magis adoratus, & cum hominibus triginta annos est conversatus, & in multis miraculorum signis ostensus est verus Deus. Primum in Chana Galileæ de aqua vinum fecit: puerum centurionis à febris eripuit, & archifsynagogi filiam, & juvenem extra portam delatum resuscitavit, & Lazarum jam quatruiduanum de monumento evocavit. Postremò verò post miraculorum signa multa mortis pertulit exitium, quò à nobis tolleret mortis imperium.

4 Dum hæc & alia multa constanti pectore proferrent, proconsul respondit: Jam ambages vestrorum verborum cessent, & incunctanter monita nostra accipite, & deos nostros non blasphemando sed sacrificando ad salutem vestram inflectite. Sin autem, faciam vos in tormentis deficere. Sancti Martyres respondentes, dixerunt: Per virtutem Domini nostri Jesu Christi minas tuas non pertimescimus: quia minæ tuæ hodie exardescunt, & cras evanescent, & ideo quidquid vis, in suppliciis excogita, quia præcep-
tis

ei sistuntur
Rufinus ac
Cæsidius,
& fidem

liberè profi-
tentur

& minas
contem-
nunt:

A ptis tuis obtemperare parvipendimus, & idolorum culturam pro nihilo ducimus.

*Facis gravi-
ter inclu-
duntur car-
ceri.*

5 Tunc proconsul his verbis nimium commotus, iussit suis satellitibus, ut ora amborum cum lapidibus contunderent: qui statim ministri diaboli cœperunt ora eorum contundere: & inter ipsa tormenta sic clara voce dicebant: Christe Deus clemens, dirumpe vincula mortis, ut tibi devota dicamus cantica laudis. Sancti verò Martyres incolumes persistebant, ut ita cæsi minimè deficerent. Iussit autem proconsul claudere eos in privata custodia, donec excogitaret, qualibus tormentis, vel blandis suasionibus posset eos revocare ad culturam deorum suorum.

*Duæ mœ-
trices in
carcerem
missæ, ut
remarent
Sanctos,*

6 Erant autem in ipsa civitate duæ mulieres turpissimæ, quæ ita magica arte erant edoctæ, ut mentes hominum à suo proposito valeret avertere: quas suo conspectui proconsul iussit præsentari, & talibus dictis animos earum allicere: Si vestris dulcissimis suasionibus quiveritis Ruphinum & Cæsidium ad culturam deorum impellere, vos magnæ super terram eritis & ditissimæ, & à me infinitum pondus auri & argenti recipietis plenissimè. Tunc Nicea & Aquilina deceptæ proconsulis promissionibus quærunt satisfacere ejus pestiferæ exhortationi: intrantes autem carcerem, ubi Sancti Dei inclusi detinebantur, tanti odoris fragrantia sunt resectæ, ut omnis balsami illic suavitas videretur adesse: quam tanti splendoris plenitudo secuta est, ut pro nimietate tantæ claritudinis in terram corrue- rent, ut per dimidiam ferè horam surgere nequi- rent. Accedentes autem beatissimi Martyres, Sur- gite, inquit, sorores, nolite timere. Illæ autem surgentes continuo, & nimio stupore correptæ, stabant nihil dicentes. Sancti verò Ruphinus & Cæsidius interrogantes eas, Unde, inquit, estis? Illæ autem respondentes, dixerunt: Ancillæ vestræ mulieres hujus civitatis sumus: misit- que nos proconsul, ut illecebris & admonitioni- bus hortemur vos, quatenus consensum animi vestri ad votum ejus inclinarem.

*ab eis con-
vertuntur,*

7 Petimus itaque, ut faciatis nos participes vitæ æternæ. Nos enim confitemur ipsum esse Deum omnipotentem, cujus lumine illuminatæ sumus, cujus gratiâ factæ sumus salvæ, qui vocavit nos de tenebris ignorantia in suum lumen admirabile. Audientes Christi Martyres verba Niceæ & Aquilinæ, hanc orationem fuderunt ad Dominum pro earum ignorantia: Deus omnipotens, Creator omnium rerum, inspira in eis spirationem vitæ æternæ, & fundamentum veræ fidei corrobora in eis, ut te cognoscant, te laudent, teque adorent & te glorificent: quia tu es Deus benedictus in secula seculorum. Amen. Et conversus beatus Ruphinus ad mulieres, Quæ sunt, inquit, nomina vobis? Quarum una ait: Altera ex nobis Nicea vocatur, altera Aquilina, & hæc- tenus deditæ fuimus idolorum cultibus, & me- retricandi voluptatibus. Sanctus Cæsidius ait: Vultis verum lumen, corpus illuminans & animas, percipere? Utræque autem hæc audientes, Nos, inquit, nihil terrenum, nihil carnale cupimus, nisi Christum, in quem creditis vos, Ministri ejus. Per ipsum vos deprecamur, ne differatis nos illuminare per lavaerum regenerationis æternæ.

*que bapti-
zate rever-
tuntur ad
proconsu-
lem, & fi-
dem profi-
rentur.*

8 Tunc beatus Ruphinus & Cæsidius iusse- runt afferri aquam, & fontem sacri lavacri benedicentes, utraq; undâ sacri baptismatis consecrarunt, & docentes eas omnia, quæ sunt vitæ æternæ, hæc monita salutis dederunt: Vos

ergo famulæ Christi, cum steteritis ante reges, & in conspectu principum, nolite pavendo cogitare, qualiter respondeatis; Dabitur enim vobis, dicit Dominus, in illa hora quid loquamini. Et continuo regressæ ad proconsulem, steterunt in conspectu ejus, quas ut proconsul vidit, his sermonibus affatus est eas: Num rebelles deorum consentient diis nostris offerre placita munera? Responderunt Nicea & Aquilina: Quâ audaciâ talem blasphemiam præsumis ore proferre, ut dicatis deos idola manu facta, & adscribas deitatem ligno & lapidi? Non legistis dicentem David? Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis. Proconsul respondit: Ut video, seductæ estis per maleficia Ruphini & Cæsidi. Responderunt famulæ Christi: Non sumus seductæ, sed reductæ ad fidem veram, & ad lucem inextinguibilem, quæ illuminat omnes homines, qui quærunt vitam æternam.

9 Hæc & his similia illis dicentibus, duo ex militibus Silon & Alexander prorumpentes in vocem, dixerunt: Ergo est alia vita præter istam? Famulæ Christi dixerunt: Ergo ista, quæ vivitur, vita est? Quam humores corrumpunt & dissolvunt, tristitiæ consumunt, escæ inflant, jejunia macerant, sollicitudo coarctat, securitas hebetat. Hæc vita suos amatores fallere non trepidat, edacitatem gulosis præparat, ebrietatem temulentis ingerere festinat: qui istam vitam amplecti desiderat, post dissolutionem caduci corporis ad interitum sine fine perducit. In illa etenim vita nunquam esurire permittitur, non sitire, non languescere, nec ullas angustias habere: sed ibi jugiter sonant Sanctorum organa, ibi cinnamomum & balsamum dant virgulta odorifera, ibi angelicus cœtus ante tronum Dei nova depromunt cantica, & adorant viventem in secula. Dum hæc & alia multa Famulæ Christi dicerent, præfati milites Silon & Alexander clara voce dixerunt: Unus est Deus Christianorum, quem istæ ejus Famulæ prædicant: ipsum adoramus & laudamus, qui tanta & talia suis cultoribus præstat beneficia: & confestim miserunt se ad pedes earum, & osculabantur genua earum: & orantes dicebant: Per illum vos adjuramus, in quem creditis, ut nobis insinuetis, quo ordine purificatæ estis à fordibus idolorum. Tunc Nicea & Aquilina omnem testis* superioris ordinem recen- sentes, & qualiter consecutæ sunt per beatos Martyres baptismatis mysterium, seriatim curaverunt exponere.

10 His auditis Silon & Alexander concurre- runt ad carcerem, & jactantes se ad pedes san- ctorum Ruphini & Cæsidi, clara voce dicebant: Sanctissimi ac beatissimi Christi Martyres, obsecrantes vos precamur emundari fonte baptismatis, & renovari imaginem interioris hominis, & sicuti illuminatæ sunt Nicea & Aquilina, & sal- væ factæ sunt undâ sanctæ regenerationis, sic & nos purificari per vos cupimus, & carere idolo- rum fordibus, & credere in Deum, quem prædicatis vos, famuli Christi. Beatissimi verò Mar- tyres respondentes, dixerunt: Si creditis in Deum Patrem omnipotentem & Jesum Christum Filium ejus unigenitum, & Dominum nostrum natum & passum, & in Spiritum Sanctum, omne, quod petitis, procul dubio merebimini impetrare. Illi autem dixerunt: Jam semel vobis diximus, quia in Christum perfectè credimus, & tantum bapti- zari volumus, quò purgemur peccatorum facibus.

**A. ANO-
NYMO,**

*Ab illis
mulieribus
convertun-
tur duo mi-
lites,*

F

** f. gesti vel
rei*

*quos S. Ru-
pinus bapti-
zavit.*

A. ANO:
NYMO.

bus. Eadem quippe horâ jussit beatus Ruphinus venire aquam, & benedicens eam, baptizavit eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & confirmavit eos in fide Christi.

A N N O T A T A.

a Incertum esse, an sub Maximino an verò Maximiano passi sint Sancti, diximus in Comm. num. 8.

b De hoc loco Ughellus in Italia sacra novissima editionis tom. 1 sic ratiocinatur: Hujus nominis duæ esse civitates narrantur; Amasia scilicet in postrema parte Phrygiæ prope flumen Albim, quod olim Romani imperii terminus, pertinetque ad Germanos, illamque mediam abluit Amasius flumen, unde nomen traxit, hodieque MARPURG vulgò appellant, cujus Abrahamus Ortelius meminit in sua Geographia. Non pauci hic errores. Etenim Amasia quidem, seu Amisia oppidum in extrema Frisia, (non Phrygia) fuit ad flumen Amisiam (aliis Amasium vel Amisium, nunc vulgò Embs dictum;) verum Amisia cum oppidum tum flumen, totaquo Frisia longè distat ab Albi flumine, longè etiam à Marpurgò Hassia oppido non ignobili, ita ut Marpurgum esse nequeat, si ad flumen Amasium in extrema Frisia fuerit situm, ut satis videtur colligi ex Tacito lib. 2, cap. 8, ubi ait: Classis (Romanorum) Amisiam relicta; locus enim aliquis seu oppidum designatur ad flumen Amisiam, cum ante narraisset classem per oceanum provectam fuisse ad flumen Amisiam. Porro precedentibus subdit Ughellus: Altera Amasia Cappadocum jurisdictionis est, patriaque Strabonis, ut ipsemet testatur in lib. XII, Hæc Amasia celebris fuit & archiepiscopalis civitas, & hodie sub Turcarum potestate est, à quibus Amnelan vocatur. Vix animum induco, ut credam ex utraque hac urbe oriundum fuisse S. Rufinum, quia nulla est horum Actorum auctoritas. At si constaret natum fuisse in alterutra, id omnino credendum esset de Amasia Ponti seu Cappadocia, cum fides iis temporibus promulgata necdum esset in Frisia. Nisi quidem Ughellus Amasia (quam Phrygiæ metropolim perperam vocat, cum oppidum fuerit vix hodie notum in Frisia) honorem istum vindicare. Sed rationes, quas affert, parùm sunt efficaces, & partim erroneæ.

c De hoc Andrea proconsule alibi nihil invenio nisi quòd de reliquiis ejus Transaquis diximus ex Ughello. Quæ verò hic narrantur de ejus conversione & martyrio, ridiculè conficta sunt.

d In Actis S. Christophori eodem ferè modo inducuntur Nicæa & Aquilina meretrices, in carcere missa, ut S. Christophorum tentarent, à quo convertuntur. Vide Acta illa hisce nihilo meliora ad xxv Julii, & ea, quæ de SS. Niceta vel Nicæa & Aquilina disputata sunt ad xxiv ejusdem mensis. Videtur auctor horum Actorum multos Sanctos, qui diversis temporibus & locis passi sunt, conjungere voluisse, quòd eorum reliquia quadam Transaquis servantur. Certè nullam merentur fidem, quæ de hisce subjunguntur.

C A P U T II.

Martyrium Nicææ & Aquilina: conversio Proconsulis, & fuga hujus & aliorum in Marforum provinciam.

I Psa quoque die perrexerunt ad proconsulem, & dixerunt: Audi, proconsul, & pro certo scias, quia Christiani sumus, & ulterius idolis manufactis non serviemus. Tunc proconsul furore correptus, jussit ad se adduci Nicæam & Aquilinam, & dixit eis: Ecce mentes hominum immutatis magicæ artis studiis, & docendo superstitiosam sectam à cultura deorum abstrahitis; unum ergo è duobus eligite, aut propriis manibus deorum sacrificia perficite, aut diversis & acerrimis tormentis carnes vestras subjicite, quia pro deorum defensione, & statu reipublicæ faciatis vos sub omni turpitudine deficere. Sanctæ Dei Famulæ dixerunt: Tormenta tua, pro quibus nos putas ad consensum tuum inflectere, omni modo contemnimus, & minas tuas intrepido animo respuimus, quia te expectat æternus interitus. Proconsul itaque dolens à mulieribus illudi, jussit eas expoliari, & diutius ante suum conspectum cædi: & tam diu fecit eas verberibus fatigari, quamdiu in membris earum nullum apparet vestigium sanitatis.

12 Alia autem die productæ sunt ante conspectum proconsulis, & ita incolumes persisterunt salute corporis, acsi in earum membris non fuisset manus percutientis. Dixit eis proconsul: Ut video, confisæ maleficiis vestris minas contemnitis, & omnes cruciatus evaditis. Tunc dedit in eas sententiam, dicens: Nicæam & Aquilinam non consentientes monitis nostris, & nolentes sacrificare diis, jubemus capite puniri. Milites autem, datâ sententiâ, duxerunt eas foras muros civitatis Amasiæ non longè uno milliario. A carnificibus decollatæ cum martyrii palma pervenerunt ad ætherea regna.

13 Et alia die proconsul sedens pro tribunali, sibi præsentari fecit Silonem & Alexandrum, & talibus verbis collocutus est eis: Ut quid, cari milites, in tantam corruistis dementia, ut immortales negligatis deos, & opretis cruciatus corporeos? Animadvertite ergo, & diligentius prospicite, & meos sermones auribus percipite, ut adoretis propitiatores deos, & solitis servitiis placate eos. Scitote ergo vos atrocissimis pœnis crudeliter succumbere, & tandem capitali sententia vitam amittere, si renueritis diis genua flectere, & sacrificiis & libaminibus assiduis insistere. Respondentes Milites Christi: Audi, Proconsul, si tibi videtur rectum & congruum experiri divinitatem vestrorum deorum, mitte tuos satellites per circuitum civitatis, ut tuo jussu omnis civitas congregetur ad istud spectaculum, & fac tibi in medio omnium aliquem deferrî paralyticum, & nominatim dii tui à philosophis invocentur super delatum paralyticum: si ad invocationem nominum deorum vestrorum sospitatis fuerit reditus, dignum est ut adorentur ab hominibus: & si hoc nequiverint perficere, & ad invocationem Domini nostri Jesu Christi æger conva-

D

Cæduntur
Nicæa &
Aquilina.

E

Capite
minuuntur.

F

Silon &
Alexander
minis frustra
tentati.

A convaluerit, & surget; tale est ut relictis erroribus verissimæ Deitatis existas cultor verissimus. 14 Tunc proconsul & populus unanimes his confenserunt assertionibus, & iusserunt in foro civitatis deduci paralyticum: & tota civitas ad istud ruit spectaculum. Præcepit ergo proconsul suis philosophis nominatim deorum suorum exprimere vocabula, ut præfenti ægroto in oculis omnium sanitatis afferrent remedia; quatenus per hoc apparet falsa aut verissima lenitatis eorum experientia. Præfati ergo philosophi parentes dictis proconsulis, nomina eorum deorum falsorum invocabant nominibus singulis. Verum nec deitas Jovis suis coruscationibus, nec Apollo suis auguriis & carminibus, nec sol suis splendoribus & luminibus, valuerunt sanitatis conferre præsidium ægroto. Tunc proconsul irâ accensus, & rubore perfusus, dixit: Silon & Alexander præsentem propositionem nunc perficiant, & astanti paralytico salutis subsidia Dei sui invocatione, nobis cernentibus, conferant. Ad istam præceptionem Christi Milites perrexerunt ad pheretrum, & prostrati solo hanc orationem fuderunt ad Dominum.

B Rex immense Deus, tellus quem pontus adorant,
Da nobis famulis, quæ pura mente precamur:
Auxilium misero sanitatis confer ægroto,
Omnibus ut pateat Deum te fore salutis,
Poscimus ecce, tibi notis succurre misellis,
Quatenus hi credant præfentes te omnia posse,
Qui sine fine gubernas secula cuncta per ævum.
Tunc dixerunt paralytico: Surge in Christi nomine, & pedibus tuis domum tuam revertere, & collauda Dei Filium omnium rerum conditorem, qui te ex limo ad suam formavit imaginem. Eadem horâ surrexit paralyticus, & ad domum suam suis rediit pedibus, magnificando omnipotentem Deum laudabilibus vocibus.

miraculo ipsum convertunt proconsulem,

15 Proconsul autem, viso hoc miraculo, de loco, in quo sedebat, surrexit continuo, & ad carcerem festinans cursu præcipiti, quo clausi detinebantur Martyres beatissimi, advolvens se eorum sanctissimis genibus, iis assiduis utebatur deprecationibus: Oro vos, Athletæ Christi victoriosissimi, ut meis petitionibus annuere dignemini, quatenus, sicuti illuminati sunt Silon & Alexander per vestræ exhortationis monita, sic mereatur illuminari cæcitatæ meæ ignorantia, quia hodie procul dubio agnovi lumen verum & incommutabile, quod illuminat omnem hominem venientem in corpore Respondentes beatus Ruphinus & Cæsidius, dixerunt: Si credideris ex toto corde tuo, illuminari poteris corde & animo. Respondit proconsul: Ego credo in Deum sine dubio, quem vos prædicatis verbo salutifero, & ad certissimam agnitionem ejus properare desidero. Tunc beatus Ruphinus & Cæsidius se in terram prostraverunt, & hanc orationem ad Dominum fuderunt: Ave, Rex Christe, Deus gloriosissime, menti hujus proconsulis infunde amorem vitæ perpetuæ, ut, renunciatis cultibus idolatricis, omnipotentia Deitatis tuæ per ipsum manifestetur ceteris incredulis, & cognoscant te Creatorem suum proprium, qui sine fine regnas in perpetuum. Eadem horâ allata est aqua, & benedicens eam, dixit proconsuli: Credis in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli & terræ? Respondit proconsul, Credo. Credis in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, natum ex Maria Virgine? Respondit: Credo. Et in Spiritum sanctum, procedentem à

Augusti Tomus VI.

Patre & Filio? Et, respondente eo, Credo, baptizavit eum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Et dum elevaretur de aqua, cæpit dicere voce clara: Unus est Deus Christianorum in cælo & in terra.

16 Sequenti namque die proconsul reversus ad palatium, præcepit omnem populum convenire ad publicum spectaculum, & facta concione, allocutus est tali sermone: Clari commilitones, attentius verba mea auribus percipite. Scitote ergo certissimè arripuisse me Christianitatis dogma, & Christum Dei Filium omnibus modis colere fide verissima, & ulterius non accedere ad idolorum sacrificia. Ideo vestras legationes ad vestrum imperatorem mittite, & hæc auribus illius intimare fatagite, ut officii sui procuratores ad has partes dirigat, qui suæ præceptionis monita custodiant; quia deinceps mei obsequii solatium habere non poterit: quia habeo corporis & animæ verum & perpetuum Dominum. Nam ego cognovi omnipotentem Regem regum omnium, qui propria ditione æternaliter gubernat omne seculum, cujus imperium est in æternum. Audiens autem populus talia, maximâ accensus est furia, & ardescens in ira, misit per totam civitatem inquisitores, qui servos Dei Ruphinum & Cæsidium comprehenderent & vivos flammis exurerent. Christi autem Milites timore perterriti, in corpoream fugam lapsi sunt continuo: & ad Marforum partes confugientes, in loco, qui Transaquæ dicitur, latitantes, ibi ecclesiam cæperunt construere, & laudibus & canticis spiritualibus die ac nocte insistere & Deo omnipotenti sacrificium & oblationes offerre assidue b.

A N N O T A T A.

a *Qua hætenus relata sunt de Nicea & Aquilina, brevius sic expressit Ughellus loco anti assignato: Niceæ & Aquilinæ meretricum ac sagarum machinas & fraudes admovit (Andreas proconsul) expugnaturus martyrum tolerantiam. Sed vix intraverant carcerem, cum cælestis odoris afflatu luceque perfusæ, positis illecebrarum armis, vincis ipsis deditioem fecerunt: à quibus fidei edoctæ mysteria, etiam sacro baptismate lustratæ sunt. Relataque eodem modo conversione militum, Quod... inquit, adeo pupugit proconsulem, ut irâ percitus Niceam & Aquilinam minis adigeret ad sacrificandum, renuentes verberibus dilaniaret, divinitus pristinæ redditæ sanitati, Amasæ capite mulctaret. Sic & alia exprimit compendio Ughellus. Sed, licet ejus relatio concinnior sit & brevior, plus fidei mereri nequit, quam Acta ipsa, qua secutus est.*

b *Qui consideraverit, quo modo omnes illa conversiones ac demum fuga ex urbe Amasia ad regionem Marforum narrata sint, facile videbit, mera esse figmenta hominis, qui ne quidem noverrat vel personis vel rebus vel locis convenientia fingere, ita ut vehementer mirer, hujusmodi nugæ Ughello placere potuisse.*

O o o o

CA-

A. ANONYMO.

proconsul fidem professus coram populo, abdicato munere, cum aliis fugis ad Marfos.

qui etiam à Rufino baptizatur:

A. ANONYMO.

CAPUT III.

Capiuntur Sancti & Romam ducuntur, excepto Cæsidio, qui sponte venit ad carcerem, sed Rufini consilio recedit: Andrea proconsulis martyrium.

Delati apud imperatorem, ejus jussu capiuntur & Romam ducuntur:

POpulus civitatis Amasiæ ad imperatorem celeriter cursores studuerunt dirigere, qui proconsulis delationem deferrent, & malignis accusationibus Sanctos Dei culparent, & talibus alloquiis contra beatissimos Dei Famulos imperatoris iram inflammarent: Sit cognitum piissimæ tuæ clementiæ, quod proconsul Andreas noviter recedendo à proconsulatus officio parvipendit cingulum tuæ militiæ, & sequendo monita virorum Ruphini & Cæsidi, sprevit deorum nostrorum sacrificia, factusque est verissimus Christicola: & cum alijs Christianis in Marsia degit provincia. Audiens autem hæc imperator nequissimus, congregatis plurimis militibus, præcepit apparitoribus, ut ad Tranfaquanas partes proficiscerentur quàm citiùs. Venientes itaque milites imperatoris in Tranfaquanam terram, illico ingressi sunt ecclesiam, ubi beatissimi Martyres Deo offerebant sacrificia pro seculi indulgentia. Comprehendentes autem sanctum Ruphinum cum ceteris martyribus Romam perduxerunt, & nunciantes imperatori, ejus conspectui detulerunt: inter quos Andream proconsulem statuerunt.

interrogatus ab imperatore Andreas,

18 Quem imperator dulcissimis sermonibus ejus cupiens allicere animum, tale protulit interrogationis exordium: Proconsul carissime, quæ vesania exorta est in tuo pectore, ut venerationem deorum relinqueres, & Christianitatis vocabulum usurpares? Noli ergo te tantæ dementiæ errori succumbere, ut cæcatus tenebris ignorantæ amittas florem mundanæ lætitiæ. Ad hæc Andreas Christi athleta nobilis: Hactenus fui in tenebris infidelitatis involutus, sed arripens veræ lucis tramitem, jam incipio hujus seculi decutere caliginem, & aspicere lucem inextinguibilem. Imperator respondit: Qua ratione ista prosequeris, & coram me pandere non vereris? Andreas respondit: Hucusque fui in tenebris erroris & perfidiæ, necdum carere valui, quia idola furda & muta adoravi: & Deum omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt, ignoravi: sed quia cognovi veritatem, penitus amisi interioris hominis cæcitatatem.

minisque & promissionibus incassum tentatus,

19 Dic mihi, inquit imperator, Andrea, quibus seductoribus vel doctoribus didicisti deos nostros spernere, & nescio quem Deum cœpisti venerando excolere? Si ergo præbueris assensum præceptis imperialibus, ut offeras grata libamina diis immortalibus, ditabo te magnis & præcipuis muneribus & honoribus, ut fruaris hujus vitæ gaudiis cum bonis omnibus: sin aliàs, diversa pro contemptu deorum patieris supplicia, & tandem poenaliter amittes gaudia vitæ. Ad hæc Miles Christi intrepido animo, Juxta, inquit, tuæ interrogationis principium accipe meæ responsionis eloquium. Percunctatus & citiùs magisterio edoctus sum relinquere tenebras erroris & anfractus

fuggectionis, & figere gressum in rectitudinis statum. En, hic est magister meus verissimus, cujus hortatu & instructione exutus sum perfidiæ tenebras, & ad agnitionem perductus sum veri luminis.

20 Tunc imperator dixit: Dic nobis ejus officium & vocabulum, & quæ regio misit illos ad nostrum conspectum. Miles Christi Andreas respondit: Si vis scire ejus officium, cognosce ipsum esse episcopum, & Ruphinum ejus vocabulum, & Amasiæ civitatis civem esse idoneum. Duo autem isti, qui tuo conspectui videntur assistere, Silon & Alexander vocantur nomine, qui unâ nobiscum funguntur Christianitatis nomine, atque renati sunt sacri fontis baptisinate. Imperator dixit illis: Acquiescite consiliis meis, & adorando deos sacrificia exhibete eis, & præclari atque famosissimi in omni ditione mea eritis. Responderunt ergo beatissimi Martyres: Nos adoramus Deum omnipotentem, qui verbo suo cuncta creavit ex nihilo, cujus Majestas nec incipit nec desinit in seculum. Ipsum quotidie colimus & adoramus, & sacrificium laudis ei offerimus: alium autem Deum præter ipsum respicimus, cujus virtute & auxilio omnia tormentorum genera velut lutum platearum contemnimus. Tunc imperator irâ commotus, præcepit eos retrudi in carcere, quousque excogitaret, quibus poenis eos affligeret, & quo cruciatu debitum mortis exciperent. Ministri autem iniquitatis obtemperantes præceptis tyranni, miserunt eos in carcerem vinctos ferro.

21 Sed Cæsidius filius beati Ruphini in ipsa die comprehensionis beatorum Martyrum in Tranfaquinis finibus fugam iniit per montem, in quo ecclesia sua erat, ubi beatus Ruphinus incessanter orationum excubias persolvebat. Postera autem die in se reversus, ingemiscendo dixit talia: Vivit Deus, quia non bene operatus sum beatissimum Patrem mortis formidine territus relinquere, & martyrii palmam amittere: & flens & ejulans pervenit Romam, quo beatus Ruphinus cum præfatis martyribus clausus detinebatur in carcere, & tandem festinans abiit ad carcerem, & introgressus cecidit in faciem ante pedes beatissimi Ruphini, & amplexatus ejus genibus, veniam precabatur.

22 Cui beatissimus Pater, Revertere, inquit, Fili, ad locum, quem sacravimus & quotidianas oblationes offer omnipotenti Domino, donec per triumphum martyrii atria possis adire ætherei cœli. Respondens Cæsidius, dixit: Cur moras martyrii patior, & non profiteor me publica voce Christianum? Beatus Ruphinus respondit: Tempus tuæ vocationis nondum advenit, & interim incensum tuarum orationum assidue dirigatur ad Dominum, quousque per passionis trophæum acquiras regni cælestis bravium. Beatus autem Cæsidius confortatus monitis beatissimi Patris, rediit domum, & in ecclesia, quam sanctus Ruphinus consecraverat, jugiter permanens, vigiliis & orationibus solitæ servitutis pensum non cessabat omnipotenti Domino reddere.

23 Transactis verò quindecim dierum spaciis, jussit Maximinus imperator Andream suo conspectui præsentari, & talibus exhortationibus dixit ad eum: Audi me, Andrea, tempus est, ut tuæ vanissimæ religionis instituta deseras; & invictissimo Deo soli adorando venerabilia sacrificia exhibeas; ut amplificatus & divitiis cumulatus, excelsior omnibus factus proconsulatus insulam b recipias, & jura magnorum post me obtineas.

uti & alii deinde: concluduntur carcere.

E

S. Cæsidius fugâ primam elapsus accedit ad carcerem.

F

sed Patris consilio rediit ad Marsiam.

a

Andrea proconsulis martyrium.

b

A neas. Miles Christi Andreas respondit : Quid prodest , o imperator , hujus seculi honorifica lucra captare , & parvo intervallo, morte interveniente, ad perpetuos cruciatus festinare ? Animadvertite Dominum dicentem in Evangelio : Quid prodest homini , si universum mundum lucretur , & detrimentum animæ suæ patiat ? Imperator respondit : Per deos immortales ! si obstinata mente meis præceptis non obedieris , & deos non adoraveris , diversis cruciatibus interibis. Ad quem Miles Christi , Virtute , inquit , Domini mei Jesu Christi non vereor tormenta tua ; quia iste temporaneus cruciatus ad tempus citò deficit , sed tuus æternalis interitus numquam finem habebit. Tunc imperator nimio furore correptus, dixit carnificibus : Suspendite eum in euleo , & unguis ferreis carnes ejus dilaniate , & donec deficiat , talibus suppliciis subiaceat. Ministri autem diaboli furis accensi , in tantum carnes ejus , sicut eis fuerat imperatum , laceraverunt , ut costæ denudatæ carnibus palam apparerent astantibus omnibus ; & sic inter ipsum cruciatum mortiferum sanctum commendatum Domino reddit spiritum.

B

A N N O T A T A.

a Hæc de spontaneo Cæsidi ad carcerem accessu & reditu in aliis etiam Aëlis habentur.

b Insula antiquis etiam dicebatur domus ab aliis adibus separata , ita ut cum iis non haberet parietes communes , qualis haud dubiè erat domus proconsulis.

C A P U T I V.

*Martyrium Rufini & sociorum ,
deinde Cæsidi cum aliis sociis , ac demum plurimorum.*

Maximus, subacta rebellis civitate Assisensi.

C

IN ipso autem tempore in Assisi a civitate erat proconsul Aspatius nomine , qui excitavit seditionem contra statum Romanæ reipublicæ , & molitus est Romanam potentiam ad nihilum reducere. Qua seditione imperator commotus , & omnis Romanus populus , congregatis exercituum copiis , obsedit præfatam civitatem per tempus & dimidium temporis. Cives autem fracti bello & obsidione , tradiderunt semetipsos imperatoris ditioni , & sic proconsulis interneccione liberata est civitas à Romana vastatione. Imperator verò, subacta civitate , moratus est ibi anno & mensibus quinque.

ibidem ad se citat Rufinum & socios ; quos promissis & minis frustra urget :

25 In quibus diebus præcepit , ut tota civitas ad suum conveniret spectaculum , & iussit ut beatus Ruphinus & Silon & Alexander vincti deducerentur ante suum conspectum , quibus allocutus est , dicens : Vos estis , qui magicis artibus mentes hominum evertitis , & malignis suasionibus à cultura deorum abstrahitis. Beatus Ruphinus & Silon & Alexander unanimes respondentes , dixerunt : Nos non sumus magi , sed verissimi Christiani , & revocamus perditas animas hominum idolorum cultibus ad Creatorem suum , qui regnat in cælestibus ; & ostendimus , quòd ipse est verus Deus , cujus nutu reguntur universa , quæ sunt in cælo & in terra , & cujus

Augusti Tomus VI.

dominatione & virtute ac imperio consistunt omnia visibilia & invisibilia. Ipsum ergo adoramus , prædicamus & pura mente colimus : idola verò manufacta pro nihilo ducimus , quia nec sibi , nec aliis possunt præbere auxilium ; sed tantum in suis cultoribus conferunt æternum interitum. Dixit ad eos imperator : Ista vana & superflua verba sunt. Adorate deum solem , & eritis honorabiles & præclari ante meum conspectum : quod si renueritis subdere colla deorum sacrificiis , variis & exquisitis supplicis peribitis. Sancti Martyres respondentes , dixerunt : Jam sumus Christi amore solidati , nec blandimentis ducimur nec minis terremur : fac , quod vis ; quia idola surda & muta nullo modo adoramus.

26 Tunc imperator nimio furore repletus , iussit succendi fornacem , ut ibidem sancti comburantur , dicens : Modo apparebit , si Deus vester quiverit vos liberare de manibus meis. Cumque Christi Famuli pervenissent ad clibanum , hanc orationem fuderunt ad Dominum : Domine Jesu Christe , adesto nobis servis tuis in periculo incendii constitutis. Et sicut illæfos tres pueros ex fornacis voragine eduxisti , ita ut nec capillus quidem capitis eorum esset adustus , & ostendisti alienigenæ regi , quòd tu es laudabilis Deus , ita dignare pandere ineffabilem tuam Deitatem omnibus astantibus , ut cognoscant omnes , quia tu es Deus solus regnans in secula seculorum. Tunc ministri apprehendentes Christi Martyres , projecerunt eos in clibanum collaudantes Jesum Christum omnipotentem Dominum. Et ecce angelus Domini in medio eorum astitit , & illos talibus exhortationibus admonuit , Nolite , inquiens , Milites Christi , formidare , quia manus Domini parata est vos confortare. Mox ergo , ut Christi Famuli ingressi sunt in ardentem clibanum , illico dissolutum est omne flammæ incendium , & exeuntes illæsi , ita ut nec capillus capitis eorum aliquid pateretur detrimenti , referabant Deo omnipotenti gratias , qui solita virtute semper in servis suis dignatus est ostendere operationes mirificas. Quod miraculum ut astantes populi viderunt , omnes una voce dixerunt : Magnus est Deus Christianorum , quem prædicat Ruphinus beatissimus , hunc coli oportet ab universis terrarum nationibus. Nos ergo illi fidem dantes , & in eum credentes , abrenuntiamus idolis & diabolicis præstigiis , quibus hæcenus dediti fuimus , & ipsum Dominum solum ore & corde confitemur , & pro ejus nomine mori non veremur.

A. ANONYMO.

in ignem conjeti manens illæsi.

E**F**

27 Commotus autem imperator his & hujusmodi assertionibus , protulit hanc sententiam in sanctos Dei Martyres : Ruphinum , Silonem & Alexandrum , nolentes parere dictis imperialibus , & præbere consensum cærimoniis augustalibus , jubemus capite puniri. Perducti sunt autem sancti Dei Martyres foras muros civitatis Assisi mense Augusti tertio Idus , ibique decollati sanctas animas Domino commendaverunt : corpora autem eorum jacuerunt ibi quinque diebus ad exemplum Christianorum. Inde ad laniandum & devorandum illa canes , & alias feras pessimas adduci iussit : quæ ferarum genera , ad devorandum prædicta corpora perducta , eis visis , non solum non gustarunt , sed , plurimis populorum præsentibus , personis utriusque sexus cernentibus , ante ipsorum Sanctorum corpora flexis genibus miraculosè inclinantur , plurimis signis & ululatibus immensis ipsa lincta corpora adorando.

Et tandem capite minuantur ; corpora à canibus intacta

A. ANONYMO.
Cæsidius cum sociis sepelitur Transaquas: quos ideo mortis addidit imperator:

b

28 Tunc Cæsidius presbyter filius ejus cum Simplicio & Euchitio & Placidio, & Vibio & Crescentio & Martiali ac Colliberto Christi martyribus commilitonibus, qui severissimis imperatoris persecutionibus ad Transaquanum locum ierant permanfuri, ubi assiduas orationes & sacrificia quotidiana Domino offerebant pro seculi indulgentia, nocte perrexerunt ad locum, ubi corpora sanctorum jacebant: quibus subreptis, reversi sunt ad eorum cubiculum, & in eodem loco ea occultè sepelierunt. Alia autem die perrexerunt quæstionarii, ut viderent, si corpora ibidem jacerent, & non invenerunt. Tunc perrexerunt ad imperatorem, & talia dixerunt: Piissime imperator & semper auguste, notificamus excellentiæ tuæ, quia in provincia Marforum, in loco, qui Transaquæ vocatur, est Cæsidius Ruphini episcopi filius, qui etiam nocte veniens corpus Patris sui abstulit, simulque cum eo, & aliorum asportata corpora sepelivit in Transaquas cum honore. Tunc imperator, rugiens ut leo, & stridens dentibus super eum, dixit ministris suis: Ite ad locum illum, & sine interrogatione gladio interficite eum, ubicumque poteritis invenire, ac alios, quos secum inveneritis nostrorum deorum fidem subvertentes.

B

martyrium Cæsidii & aliorum.

e

29 Cæsidius autem venerabilis presbyter in eadem ecclesia morabatur cum Placidio & Euchitio c, & pluribus venerabilibus, & sanctis fratribus. Ubi autem venerunt milites & invenerunt eum, & alios, Domino sacrificium offerentem, sine interrogatione percusserunt eos gladio, & sic animas sanctas Domino reddiderunt. Corpus autem beati Cæsidii ab aliis occultè & fœditim in eadem ecclesia recondiderunt cum hymnis, & canticis spiritualibus pridie Calendas Septembris: ubi florent orationes ejus cum multis miraculorum signis usque in præsentem diem, cum suprâ dictorum Sanctorum corporibus ibidem tumultuorum, & reversi nunciaverunt omnia imperatori. Martyrizati sunt autem Christi Milites ab imperatore Maximino d, & capitalem susceperunt sententiam. Post hæc verò reversus est imperator in urbem Romam, multitudinem autem illorum, qui crediderunt Domino Jesu Christo in Assisii civitate, victos perduxit Romam, & cum gloria suscepti sunt à Romanis: & jussit imperator eos in carcerem recipi. Post quindecim dies præcepit imperator Christi Milites ante suum conspectum præsentari. Quo factò, dixit eis: Eligite vobis de duobus unum, aut mortem aut vitam. Martyres Christi dixerunt: Nos propter Dominum Jesum Christum magis volumus mori, ut obtineamus vitam æternam. Dixit igitur imperator: Si isti extincti non fuerint, multi peribunt: & iratus protulit in eis sententiam, & dixit: Istos sacrilegos & nolentes obedire, & immolare diis meis, jubemus capite puniri. Deportati sunt foras muros portæ Salariæ & decollati ibi numero mille decem & septem e Martyres, & sic in pace sanctas animas reddiderunt Christo Domino. Ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi, cui est honor, gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

C

e

ANNOTATA.

a Assisium urbs est antiqua Umbria cis Apenninum, hodieque nota in ditione Ecclesiæ. Porrò hic planè novam orditur fabulam impostor audacissimus, dum proconsulem imperatori rebellem, & urbem Italia per sesquiannum obsessam fingit,

ut tandem Martyres deducat Assisium, ibique occisos affirmet. At nihil de hac rebellionè & obsidione tam diuturna innotuit antiquis scriptoribus, qui res tam memorabiles omittere, non potuissent: & dum fingit ea sub Maximino, qui, dum imperator erat, in Italia numquam fuit, magis ignorantiam suam prodat.

D

b Non satis perpendit scriptor ille, quanta sit locorum illorum distantia, cum scripsit Assisio hoc modo delata Transaquas esse prædicta corpora. Si Martyres revera Transaquas sint sepulti, & passos ibidem esse verisimilius est. Reate coronatos esse, scribit Baronius citatus in Comm. num. 4. At ignoro, quo nitatur fundamento, adeoque quàm res sit certa.

c Ughellus, dicens horum reliquias servari Transaquas, Placidum vocat & Eutyrium.

d Ad marginem Ms. notatur, Aliàs Dagno. Dagni illius tamquam Amasia in Cappadocia regnantis meminit etiam Jacobillus in Rufino. Præterea in quodam apographo, quod Assisio nobis missum fuit, quodque agit de inventione corporis S. Rufini Assisinais, quem cum Rufino Marforum episcopo confundunt, notatur Fulgini apud Jacobillum haberi passionem quamdam Rufini, qua inchoatur his verbis: Temporibus Dagni imperatoris, qui in urbe Amasia regnabat, in eadem civitate erat proconsul Andreas Statilates. Idem Dagnus occurrit in Actis fabulosis S. Christophori, qua data sunt ad 25 Julii, nec in ullis historiis notus est.

E

e Digna sanè totius fabula catastrophe! Videbit satis studiosus lector, quàm multa in his Actis ab omni etiam verisimilitudine recedant, etiamsi id ubique non notaverim.

APPENDIX

Auctore anonymo

De miraculis S. Cæsidii post mortem, ex Ms. Lucæ Holstenii a.

F

P ost hæc venientes Christiani, sepelierunt corpus B. Cæsidii cum honore in ecclesia, sepultis cæteris aliis corporibus simul. Et inde multa donantes prædia, suisque opibus valde eam ditantes, ob amorem beatissimi martyris Cæsidii aliam decentiorem disposuerunt fabricare ecclesiam. Post multa verò annorum curricula omnipotentis Dei judicio supervenientes Pagani b, igne vel gladio totam Marforum devastaverunt provinciam, venientesque in Transaquanam terram similiter gladio peremerunt, quos capere poterant: qui etiam ad ipsam beatissimi Martyris basilicam accedere non titubantes, eam incendio consumpserunt: insuper & mœnia diruerunt. Quod increduli concives videntes, aliquantulum detrahare cœperunt inclytum Cæsidium agonothetam. Sicut enim aliquando inimici Judæi, insultantes Domino Jesu dicebant: Alios salvos facit, se ipsum non potest salvum facere; ita isti profani Christi Famulo aiunt: O Cæsidii, ubi sunt minæ tuæ, quibus tenebas impios? Ubi sunt gaudia, quæ promittebas nobis? Et si tantum dilexisti Dominum, ut pro eo morti succumberes:

Cum ecclesiâ S. Cæsidii combusta esset à paganis;

b

ergo

A ergo in cælis cum ipso regnas, ut tu fatus es : quare ecclesiam tuam diruere permittis ?

illi excantur ; & ecclesia restituitur.

2 Non igitur immemor Dominus verbi, quo fidelibus ejus promiserat, Si credideritis, majora horum facietis, virtutes innumeras per suum dignatus est ostendere Famulum, ut unde primitus detrahere inceperant, inde & gratulari inciperent. Quicumque ergo ad debellandam vel devastandam non tantum suam basilicam, sed, ut ita dicam, totam sibi commissam provinciam, voluisset accedere, ad milliarium ferè dimidium ab ejus basilica, transitum orbatum lumine *c*, ac membris attractus, minimè habere poterat. Hoc miraculum Christiani cernentes, Cæsidium non tantum animarum, verum etiam corporum optabant habere patronum. Mœnia *d* protinus illius basilicæ, quæ olim, ut diximus, diruta fuerat, tam valido restaurare cœpere pectore, ut paucis in tempore multitudo sit ibi Domino fervientium advocata clericorum *e*. Unde quis dubitat hoc factum fuisse voluntate beatissimi Martyris, qui, quando voluit, se permisit incendi atque deleri, & tunc, cum voluit, fecit se instaurari, veraciterque fecit excoli.

B *Claudius gressu donatus,*

3 Igitur quanta & qualia per suum dignatus est Dominus ostendere Famulum, nec ipsa vox vel eloquens lingua retexere sufficiat. Sed quod nostris nuper temporibus gestum, à viris venerabilibus, quorum vita frugi venerandaque caritatis fingere aliquid non fuit mendacii, cognovimus, & quod à Telephoro *f* Romanæ Sedis Pontifice verum approbatum est, fidelium auribus ob amorem ejusdem satagimus intimare. Claudius quidam, Joannes nomine, de Alba *g*, qui ita totus erat membris contractus, ut crura natibus, brachiisque manus adhærentibus, nullum sibi poterat ferre solamen. Hic dum ad factum Cæsidi tumultum querula fuisset voce deductus, & inter preces validosque singultus fessus jaceret, immanis super eum irruit sopor. Clerici verò & omnes, qui ibidem orationis causa fuerant, foras egressi erant, januis ex more feratis *h*. Non longo post intervallo is, qui claudus fuerat soporatus, evigilans cœpit stare reclusus, & voce, quâ poterat, laudes gratiasque Cæsidio indefinenter dicebat. Ædituus verò templi, his auditis, cursu validissimo ad valvas templi properans, magisque dirumpens quàm apertus, invenit stantem incolumem, quem reliquerat jacentem attractum.

C *cæcus visu :*

4 Alio quoque tempore in provincia Campaniæ erat quædam mulier ex Alatro *i*, quæ, amisso lumine, per multa fuerat corpora Sanctorum deducta : sed cum sibi nullum fore cerneret remedium, quasi jam desperata de lumine, ad proprium reversa est solum. Huic nocte quadam in parvulo quiescenti tugurio, secumque volventi, quare Sancti, quorum circuierat corpora, nullum ei præstarent luminis remedium, adest in visu invictus athleta Cæsidi, qui dixit : Quot anni sunt, quod non aspexisti lumen poli ? Cui illa respondit : Septem sunt anni, quod amicum perdidisti lumen. Et Sanctus : Quantum est tempus, quod circuisti Sanctorum limina ? Cui mulier : Multum satis itineris est, quod peregi, Pater : sed, ut video, minimè talia possunt peragere Sancti. Ad quam paucis ita responsum reddidit Heros : Ista nefanda nec modò tuo ore refores, sed accelera quàm citius, & perge ad oppidum, cui Transaquæ vocabulum est, & ecclesiam intra meam ; ibi lumen recipies tuum. Ad quem illa : Quis ergo es tu, domine Pater, qui

k

mihî tanta promittis ? Et Sanctus : Cæsidi vocor nomine, servus Trinitatis. Mane verò surgens mulier, sicut monita fuerat, ad domum se produci fecit. Omnibus verò in natalitiis ejus vigiliis in ecclesia celebrantibus, & mulier cum ipsis erat, promissionem B. Martyris appetens : cumque diu multumque Cæsidium lacrymis precaretur, subito aspiciens videt cereum, quod ante illius sanctum ardebat sepulcrum. Sed cum per multa annorum cæca fuisset curricula, trepida timuit adhuc omnibus dicere : tantummodo ad se vocans presbyterum, dixit : Domine venerande mi, faculam ardentem video. Hoc audiens presbyter, innumeras Domino cœpit promere laudes, suosque ad se vocans fratres, verba feminæ dixit ea. Igitur, carissimi, Dominum voce laudemus, qui maxima suis famulis miracula dignatur ostendere. En quam heri orbatam suo lumine vidistis, nunc clarè videntem suumque Dominum laudantem aspiciate. Quorum dum auribus tam mira sonarent, statim ad cœlum erigunt palmas, canoraque voce cœperunt canere TE DEUM LAUDAMUS TE DOMINUM CONFITEMUR. Quid plura ? Per merita S. Martyris lumen mulieri est redditum, ut ipsa diceret se numquam clarius vidisse.

A. ANONYMO.

5 Per idem tempus, quo Odoricius *l* sapius memoratam regebat provinciam, eamque sibi met auferre Balduinus Bellicosus valde vitæ anxius quærens, quadam die cum nimio belli apparatu ex improvise irruens, invenit urbem Messisgrana *m* nimis fore relictam : quia, ut dictum est, cum nimia foret armorum ditatus copia, & urbani pugnam ferre nequirent, in fugam protinus versi, portisque præ metu apertis, apertum inimicis dedere ingressum. Qui jam à minimo usque ad maximum Cæsidium clamare cœperunt beatissimum, ut in tanto constituto periculo dignaretur subvenire quàm citius. Extemplo apparuit invictissimus miles Cæsidi cuidam, præ nimio stupenti timore, per plateam civitatis niveis indutus vestibus, niveumque sedere caballum, virgamque auream in manu gestantem, huc illuc discurrendo inimicos fecit ejicere, suosque urbanos, ut eos perimerent datâ gratiâ omnipotenti Deo . . . Cives verò, his visis & auditis, statim ad arma recurrunt, & ita effecti sunt victores, ut infra unius horæ spatium quingentos vel amplius nequiter necarent ex hostibus. Noctē igitur insequuta, cum vir ille, cui primò sanctus apparere maluit, inter concives esset, adest signifer invicti Regis Cæsidi eo habitu, quo in certamine visus est protegere suos ; cui dixit : Num vidistis heri, quomodo vobis protector factus sum in bello ? Cùmque vidisset se & optimè nosse profiteretur, ait : Quicumque igitur horâ meum fideliter petieritis auxilium, ut hesternò die visibiliter, ita semper invisibiliter vobis assisto patronus. Cui ille respondit : Quis ergo es, Domine, qui nos ita reddidisti victores ? Ad quem sanctus : Ego sum Cæsidi, cujus in bello quærebatis auxilium : & hæc dicens, velut aura tenuis ab oculis mirantium evanuit.

E *hostes fugati & Cæsidi ope Sancti.*

n

F

A N N O T A T A.

a Ante hanc Appendicem Papebrochius noster, qui eam post præcedentia alio charactere exarata descripsit, hunc posuit titulum : In octava die miracula post mortem B. Cæsidi ex Ms. D. Lucæ Holstenii, in quo totum officium. Plura non descripsit, opinor, ex illo officio, quia alia lectiones cum Actis modò recitatis congruebant. Quid

O o o o 3

quid

quid sit, miracula ista, non ejusdem videntur esse scriptoris, quia stylus est diversus, & plusculum fides merentur; quia aliunde constat S. Cæsidium miraculis claruisse, & quia auctor illa facilius scire potuit.

b Quinam sint illi Pagani, & quo tempore id factum sit, non exprimit auctor. Mutius Phæbonius Historia Marforum lib. 3, pag. 152 Hungaris attribuit combustionem ecclesie S. Cæsidii, & annum notat 937. Certè Hungari, antequam fidem Catholicam suscepissent, variis vicibus seculo x vastaverunt multas Italia provincias, & nominatim anno 937.

c Idem sic memorat loco citato Phæbonius: Unde illud mirabile refertur, ut, qui postmodum propius accederent, obæcarentur. Quare Marfi, juncti Pelignorum armis, in barbaros irruentes, gladio penè omnes consumpserunt, spoliisque, quibus onusti incedebant, spoliarunt.

d Muros ecclesie designat per illam vocem, opinor.

e Ecclesiam illam phrasi obscura sic describit Phæbonius: Ecclesia ipsa tota concamerata arcuato opere, quatuor aulis distincta, duobus atriis: unum ante faciem, alterum in latere comitatur, cujus postremum ad abbatis canonicorumque habitationem erectum, per circuitum cubiculis officiniisque ad communitatem necessariis vallatur: ostium, per quod ad eam aditus aperitur, ex lapide penè pario figuris mirificè effigiato,

f Ita vox in apographo scripta, at mendose, quantum existimo. Quippe nullum novi Telephorum inter Romanos Pontifices, nisi unum, qui Ecclesiam rexit seculo 2, de quo auctor id scribere non potuit; & mendis scætet istud apographum, ex quibus correxi aliquot.

g Alba olim erat Marforum, vel, ut alii volunt, Aquorum civitas inter lacum Fucinum & Apenninum, ut habet Orlendus part. 2, lib. 4, cap. 3, ubi situm describit his verbis: In colle Apenninum versus sita erat, tertio circiter à lacu (Fucino) milliario distans. Passim Alba Marforum vocabatur, ut distingueretur ab aliis ejusdem nominis oppidis. Plura ibidem memoratus auctor, qui docet vetus nomen hodieque superesse, licet urbs excisa jaceat.

h Id est, clausis; nam ferare medio ævo dicebant pro ferâ claudere.

i Locum in Campania non reperio. At est antiqui Latii civitas in Hernicis, & Alatrium vel Aletrum ab antiquis dicebatur. Etiamnum episcopalis est & Alatri vulgò dicitur. Consule laudatum Orlendum part. 2, lib. 3, cap. 8, num. 12, ubi eam describit latius.

k Existimo colloquia ejusmodi commenta esse auctoris, qui videtur sic exornare studuisse miracula, uti etiam in primo miraculo observari potest, ubi blasphemantes inducit ob eversam Sancti ecclesiam. Certè blasphemia verba viam non sternunt ad obtinendam miraculi gratiam.

l De Oderisio Marforum comite mentio fit in Chronico Vulturvensi apud Muratorium tom. 1 Scriptorum Italia part. 2; videlicet pag. 465, 468 & 484, quibus locis recitantur diplomata spectantia ad annum 981, 983 & 995; & in Chronico Farsensi tom. 2, part. 2 ejusdem Collectionis col. 511 vocatur Oderisius comes, filius Raynaldi comitis, & refedisse dicitur ad judicandum in villa Transaquas, tempore Joannis Papa XVI, sub initium seculi xi. De eodem Oderisio Marforum comite & patre ejus Raynaldo meminit Chronicon Casinense circa finem seculi x

& initium xi. Vide tom. 4 laudate Collectionis pag. 347, 355, 360 & 404. Idem Chronicon ibidem pag. 423 laudat Oderisium Oderisii Marforum comitis filium, tunc monachum Casinensem ac deinde abbatem & Romana Ecclesia Cardinalem: & pag. 473 memoratur Balduinus . . comes, filius Oderisii Marforum comitis, qui hic vocatur Balduinus Bellicofus, ut opinor. Hoc ergo factum referendum videtur ad seculum xi; sed de bellico illo tumultu nihil alibi se mihi offert.

m Vocem male transcriptam opinor. Certè nullam ibidem inveni istius nominis civitatem.

n Hic tota phrasis corrupta est usque ad hiatum proximè sequentem, nec facile potest restitui. Patet tamen satis, quid miraculi referat auctor.

ACTA ALTERA

IMPERFECTA

auctore anonymo

Ex duobus Mss. apographis Pistoriensis ecclesie.

E Rat in regione Marforum, Maximiani a imperatoris tempore episcopus quidam, nomine Rufinus. Hic nimirum cum filio suo Cæsidio presbytero divinis assidue officiis infudabat, & commissum sibi populum salutaribus monitis instruens, multas per Dei gratiam virtutes operabatur. Habebat autem episcopus ipse in civitate Marforum b; Cæsidius verò presbyter in municipio Messino c, inter quod & civitatem stagnum illud nobile, quod lacus Fucini d dicitur, habebatur. Accidit autem ut Lucianus quidam, à Piceni e provincia Romam veniens, per Valerianæ f regiones transitum faceret; & siquis in partibus ipsis Christiani manerent, sollicitus indagaret. Proposuerat siquidem Maximianus g imperator consularitates vel honores cæteros his, qui Christianæ fidei cultores, & præcipue sacerdotes inquisissent, & ad suam notitiam detulissent, ut delati punirentur, nisi deorum sacrificiis consentirent.

2 Hic itaque cum in Marforum fines venisset ad Arcum Augustæ h, qui locus à Roma urbe plus minùs septuaginta quinque millibus distat dicitur, magnam populi multitudinem in campo obviam habuit. Cujus multitudinis tanta erat & tam constipata frequentia, ut equo calcaribus tuso per tres ferè horas transgredi non valeret. Fixit ergo gradum: è quodam de turba seorsum ac citò interrogare cœpit, cujusmodi esset iste conventus. Qui respondens ait: Nundinas hodiè Marforum populus celebrat, propterea tanta hæc in locum istum multitudo convenit. Ad hæc Lucianus ait: In cujus honore dei nundinæ, quas cernimus, celebrantur, & præfens populi multitudo convenit *. (Homo nempe ille jam Christi Domini nostri fidem per episcopum Rufinum acceperat & ecclesiasticæ disciplinæ rudimentis fuerat institutus.) Respondens autem homo ille Luciano, dixit: Cùm persona tua sapientiæ ac nobilitatis insignia præ se ferat, miror te sic fuisse locutura: non est enim Deus alius præter Deum

Mota persecutione, dum in Marfibus degentibus Rufinus & Cæsidius,

a

b

c

d

e

f

g

h

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

aa

ab

ac

ad

ae

af

ag

ah

ai

aj

ak

al

am

an

ao

ap

aq

ar

as

at

au

av

aw

ax

ay

az

ba

bb

bc

bd

be

bf

bg

bh

bi

bj

bk

bl

bm

bn

bo

bp

A Deum Christianorum, sicut à nostris sacerdotibus edocemur, sicut per Rufinum episcopum & ejus filium Cefidium presbyterum instructi sumus. Isti quippe Viri sancti sunt & eorum verba veritatis assertionem subnixam, quia quod verbis loquuntur, operibus ostendunt: & multa per eos mirabilia Christus Deus noster operari dignatur.

ipsoque defert ad imperatorem,

3 His auditis, Lucianus graviter indignatur, equum avertit, & gradu concito ad urbem Romanam properare contendit. Quò cum pervenisset, protinus ad palatium furibundus accedit, & tyranni presentiam nactus, statim post salutationis verba indicat, se festinanter ea de causa urbem accessisse, palatium introisse, & ipsius expetisse colloquium, quia cum à Piceni provincia per Marforum regionem iter faceret, magnam in campo secus Arcum Augustam multitudinem populi offendisset, quæ in honorem Christi Dei nundinas celebraret, Illic, ait, per unum aliquem ex ipsis didici, quòd in Marforum civitate Rufinus quidam episcopus commoratur, qui unà cum filio suo Cefidio Christi doctrinam divulgare non desinunt; & à deorum cultura, quotquot potest, viros aut mulieres conatur avellere. Quorum profectò doctrina, si intra provinciam ipsam diutius convaluerit, & hac illac cœperit latius divulgari, nimirum in brevi cærimoniarum deorum contemnerentur.

B

qui utrumque capi jubet Romanamque duci. in alio Ms. Maximinus

4 His auditis, Maximianus * furoris nimii stimulis excitatus est, & protinus Ascanium cornicularium i evocans; Vade, ait, festinanter in civitatem Marforum, & illic facilegos illos, quos vir spectabilis Lucianus indicat, Rufinum videlicet episcopum & filium ejus Cefidium, sollicitus investiga, & inventos eos nostris aspectibus repræsenta. Eia age diligenter, ut infra quinque dierum spatium in nostram presentiam perducantur; nisi enim juxta præceptionis nostræ tenorem maturius egeris, ipse pro eis, ut reus, capite punieris. Assumptis igitur de numero militum quibusdam officialibus, Ascanius cornicularius ad urbem Marforum gradu concito proficiscitur.

Rufinus divina visione discit futura adversa,

5 In nocte sequenti beato Rufino quædam visio divinitus ostensa est. Apparuit siquidem ei persona quædam venerandæ imaginis, dicens ei: Confortare, dilecte Domini Rufine, confortare & viriliter age, multa siquidem tibi divino iudicio adversa contingent; sed noli timere, neque paveat cor tuum, quia ex divino adiutorio victoriam consequeris. Eos etiam, qui tecum sunt, consolare & commone, ut viriliter agant, & de Majestatis divino præsidio certi semper existant. Ille enim, cui servitium devoti cordis semper exhibuisti, cujus [legem] in omnibus tuis operibus meditaris, tecum est semper. Quidquid ergo contingat, tu illum semper attendas, qui in servis suis mundum furentem & diabolum frementem vincere consuevit.

Cefidius verò per os energumini, quem liberat.

6 Porro ad B. Cefidium, qui, ut superius diximus, in Messino oppido morabatur, dæmoniacus quidam adductus est. B. autem Cefidius, oratione facta, cœpit in nomine Christi urgere dæmonium, ut exiret. Dæmon autem per os patientis multa vociferans, dicebat: Cefidi, usquequo persequeris me? cur me de possessione mea, quam annis jam quindecim possedi, violenter expellis? Et ego vos de vestra possessione projiciam, nec vos ultra quietos vivere in Marforum regione permittam: si hinc me ejicis, Romanam ibo, & ibi contra te per ministros meos acrius dimicabo. Sed cum in energumeno B. Ce-

fidius manum imposuisset, divinæ misericordiæ munere liberatus est.

7 Interea veniens in civitatem Marforum Ascanius cornicularius cum multitudine militum, cœpit Rufinum episcopum diligenter inquirere: quem cum invenisset, custodiæ mancipavit: & dixit ad eum: Indica nobis prophanum Cefidium filium tuum, ut unà tecum præsentetur imperatoris aspectui. Rufinus episcopus respondit: In quem locum à facie tua declinaverit nescio: cæterum existimo, quòd trans stagnum in mansione aliqua requiescat. Quod cum audisset Ascanius, ipse quidem cum B. Rufino Romam celerius regrediens, eum imperatoris aspectui repræsentrare deliberat: quia eum, ut sæpius dictum est, ad revertendum infra dies quinque præceptio imperatoris urgebat. Quosdam verò de militum, quos adduxerat, numero trans stagnum ire præcepit, & Cefidium presbyterum diligentius quærere.

8 Fecerat sanè in supradicto municipio (quod à Claudio k cæsare ædificatum dicitur) B. Cefidius mansionem parvulam, & juxta eam oratorium exiguum, ubi Missas & divina Officia cætera privatè celebrabat. Pro multitudine tamen paganorum latentè agebat: nec à multis ejus mansio sciebatur. Milites itaque, qui pro requirendo Cefidio missi fuerant, inefficaces reversi sunt. Festinabant enim vehementer, ne sine ipsis Ascanius Romam reverteretur. Eum igitur attentius subsequentes, in monte Carbonario l prandentem invenerunt. B. verò Rufinus seorsum sub arbore in custodia positus orabat. Cumque in Romanam urbem die altera pervenissent, nunciaverunt Maximiano imperatori, dicentes: Sicut majestatis vestræ jussionem accepimus, Rufinum episcopum ex Marforum regione adduximus: Cefidium autem invenire nequivimus. Si jubet majestas tua, Rufinus ille sacrilegus recipiatur in carcere. Ad hæc imperator respondit: Famam de illo accepimus, quòd multa miracula operetur, propterea nolumus eum publicæ carceris custodiæ tradere, quia ibi multi sunt Christiani, ne fortè suis eos mirabilibus valeat confirmare, sed in Ascanii domo privatam custodiam fortiatur.

9 Inter hæc B. Cefidius presbyter, cum patrem suum captum & ad tribunal imperatoris ductum cognovisset, vehementer tristari cœpit; & hæc intra se tacitus reputabat: Heu mihi misero! per tanta temporis spatia quid feci? Domini mei Jesu Christi vocem in Evangelio audiivi dicentem: Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiat, aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Ecce pater meus ad confessionem divini nominis & martyrii palmam deductus est, & ego in desertis locis latebras foveo. Nonne idem Dominus ait? Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego illum coram patre meo, & angelis ejus. Quid mihi prodest tanta contra diabolium bella gessisse, si modò, quod absit, in fine deficiam? Sed in ipso confidam, in ipso sperabo, quia me à charitate Christi nec angustia nec tribulatio separabunt. Ipso adjuvante famem vincam, ipso præstante vincula superabo.

10 Mox intempestæ noctis silentio iter aggrediens, Romam ire, & patrem suum, ubilibet teneretur, visitare contendit. Quo itinere profligato, Romanæ urbis mœnia introgressus cœpit per plateas & vicos Ascanii cornicularii domum

A. ANONYMO. Capitur S. Rufinus

carceri traditur, non invento Cefidio.

E

l

Hic amore Dei innotuit

F

sponte venit ad carcerem.

domum quærere, si fortè illic patrem suum in custodia inveniret; & cum eum cautè ac follicitè inquisitum, quorundam tandem indicibus invenisset, ad ejus colloquium, sicut optaverat, clandestina indagatione pervenit. Beatus itaque Rufinus Celsidium filium suum per fenestram intuitus, dixit ad eum: Absconde te, & nocte venies ad me. Cùmque se Celsidius paululùm subtraxisset, vespere factò, rediit, & inter noctis tenebras pedum suorum fasciis sursum jactatis sese medium cinxit. Pater autem ei tabulam à superioribus projecit pedibus supponendam. Quo utroque adminiculis eum clam custodibus in cubiculum inferius suæ custodiæ sublevavit. Cujus postquam societate potitus est, cœpit cum vocis strepitu psalmodiarum hymnis & orationibus jubilate m.

nus, cujus frequens mentio in Notitia imperii & apud alios scriptores . . . Salmasius ad Solinum cornicularios dictos ait à corniculo, seu apice galeæ, qui νεραία Græcis nuncupatur, eosdemque esse, qui νεραϊστος Hesychio: quasi verò corniculariorum munus fuerit militia. Quin potius constat cornicularios fuisse exceptores & commentarienses: iis enim accensentur à Firmico lib. 3, cap. 6: "Erunt, exceptores earum tentiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur, aut cornicularii aut commentarienses, . . . Eorum autem munus fuit ad cornua secretarii stare, & ministrare judici agenti, loquenti, scribenti, rescribenti, cujusmodi fuit caniclinorum apud Byzantinos. Sic ille. At videtur militare munus hic designari: nam mox cum militibus dicitur profectus Ascanius.

ANNOTATA.

- a Maximiani hic habet utrumque Ms. Et sic imperator sapius vocatur in utroque. At in eo, quod est correctius, semel; in altero bis Maximinus scribitur, de quo egi in Commentario num. 8.
- b Transaquas designari putat Orlendius part. 2, lib. 4, cap. 3, num. 12 & 14.
- c In alio Ms. Mesino. Laudatus saepe Phæbonius lib. 3, pag. 150 à Transaquas originem habuisse à Mesino oppidulo in eacumine montis posito. Fuit igitur in monte, ad cujus radices nunc sunt Transaqua.
- d Lacus Fucinus antiquis notissimus nunc Lago di Celano vulgò nominatur.
- e Picenum seu ager Picenus est provincia Italia satis nota ad mare Adriaticum, qua nunc Marchia Anconitana dicitur.
- f Via Valeria ducebat per Marsos, itaque forsitan intelligit auctor regiones, per quas via Valeria transibat. Si tamen regio quadam designetur, ipsa Marsorum provincia intelligenda, quam multi Valeriam vocatam fuisse Longobardorum tempore existimant: imò & ante Longobardos sic vocata fuit, ita tamen ut Valeria regio se latius extenderet quàm Marsorum, ut scribit Orlendius part. 2, lib. 4, cap. 3, num. 4, quem consule.
- g Hic in utroque Ms. legitur Maximinus, quod, ut in re incerta, relinquendum duxi.
- h Locum in Marsis non reperio, cujus forte mutatum est nomen.
- i De munere corniculariorum Cangius in Glosario sic differit: Cornicularius, officium ac mu-

num, cujus frequens mentio in Notitia imperii & apud alios scriptores . . . Salmasius ad Solinum cornicularios dictos ait à corniculo, seu apice galeæ, qui νεραία Græcis nuncupatur, eosdemque esse, qui νεραϊστος Hesychio: quasi verò corniculariorum munus fuerit militia. Quin potius constat cornicularios fuisse exceptores & commentarienses: iis enim accensentur à Firmico lib. 3, cap. 6: "Erunt, exceptores earum tentiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur, aut cornicularii aut commentarienses, . . . Eorum autem munus fuit ad cornua secretarii stare, & ministrare judici agenti, loquenti, scribenti, rescribenti, cujusmodi fuit caniclinorum apud Byzantinos. Sic ille. At videtur militare munus hic designari: nam mox cum militibus dicitur profectus Ascanius.

k Phæbonius loco mox assignato affirmat, domum ibidem à Claudio imperatore adificatam, quæ ex adventantium numero in oppidum crevit. Illam ipsam domum à Rufino in ecclesiam conversam, scribunt cum ipso aliis quidam. Ughellus tom. 1 col. 883 de Transaquis sic loquitur: Ibi domum Claudii cæsaris aliquando fuisse, tum marmora, tum inscriptiones produnt, præter Taciti Suetoniique narrationem. Orlendius part. 2 lib. 4, cap. 3, num. 12 idem asserit, hac scribens post Ughellum: Illic (Transaquis) Rufinus haud ignobile oratorium construxit, in ruinis domus Claudii imperatoris, quam ibi quondam munificentissimè condiderat, ut inde cum Agrippina uxore navales ludos spectaret, cum abolveretur emissarium Fucini lacus, quod factum à Claudio probat ex Suetonio, uti & naumachiam. At ex Suetonio non ostenditur, domum ibidem à Claudio constructam, ita ut oratorium à Rufino in ruinis istius domus structum sola populi traditione videatur nisi, & forsitan quibusdam inscriptionibus ibi inventis.

l Mons Carbonarius ille ipse est, ad cujus radices est oppidum Transaqua.

m Habes hic, lector studiose, Acta SS. Rufini & Cæsidii imperfecta, qua Baronio fideliora videbantur, quaque non displicere Ughello, qui ex hisce aque ac Transaquensibus multa de Rufino compendio tradidit. Verumtamen ego Acta illa pro sinceris non ausim obtrudere, cum omnia, quæ ab initio usque ad finem in iis referuntur, modo exponantur parùm verisimili; ideoque talia non sint, ut fidem historicam mereantur.

DE S. PRIMIANO MARTYRE
SPOLETI IN UMBRIA, UT FERTUR,

J. P.

Ex Ferrarii Catalogo Sanctorum Italiae.

SUB DIO-
CLETIA-
NO, ET
MAXIMIA-
NO.

Poletum, civitas episcopalis Italia in Umbria, hunc sanctum Martyrem veneratur: cujus cultus asseritur apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italia hac die, ubi in brevi narratione martyris ex monum. ecclesiae Spoletinae, quæ ibi legimus, inquit Ferrarius, sunt ista: Ejus reliquiae in ecclesia majore asservantur. Deinde in Annotatione: Primianum Spoleti passum, anti-

quæ illius imagines in parietibus depictæ, ac mos pervetus illius natalem in ecclesia Spoletina celebrandi, persuadere videntur. Porro martyrium ejus sic narrat Ferrarius: Primianus (quem Spoleti natum, ibique pro fidei confessione martyrium subiisse tradunt) in Diocletiani & Maximiani imperatorum persecutione ob Christianam religionem comprehensus, diversa tormentorum genera expertus est. Primum enim in equuleo suspensus, ungulis ferreis excarnificatus est. De-

D

E

F

A inde ardentē lampades ad ejus latera admotæ sunt. Denique cū neque his cruciatibus à fidei proposito dimoveretur, capite truncatus martyrium consummavit pridie Kal. Septembris. Ejus reliquiarum in ecclesia majore asservantur. *De loco*

natali, martyrii genere, palestra, atque imperatoribus nihil quidquam aliunde comperti habeo, quo confirmem vel infirmem ea, qua de his retuli ex Ferrario.

AUCTORE
J. P.

DE SS. MAURENTIO, URBANO, AVITO, MATERNIANO, ET VINCENTIO MM.

APUD FORUM-SEMPRONII IN ITALIA.

Cultus & martyrium.

J. P.

B
SUB DIO-
CLETIANI
PERSECU-
TIONE,
Publica eorum veneratione:

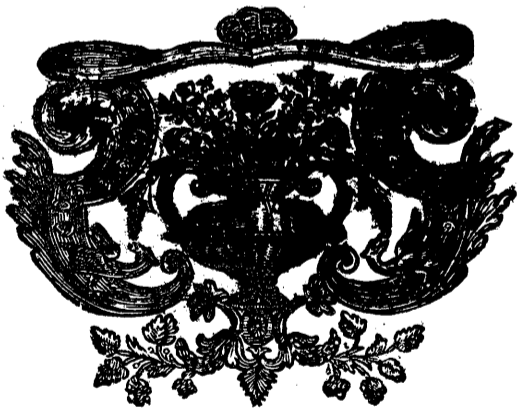

Orum Sempronii, vulgò Fof-fombrone, civitas episcopalis, ad sinistram Metauri Viâ Flamineâ in Umbria ad meridiem sita est, uti habet Ughellus *tomo 2 Italia sacra columnâ* 909, alia addens col. 910, è quibus delibo ista: Cathedralis sub invocatione sanctorum Laurentii martyris, ac Aldobrandi episcopi constructa est, cujus (lege quorum) ibidem corpora requiescunt. Antiquam cathedralem temporibus Bonifacii IX, dum novæ civitati nova pararentur præsidia, demoliti sunt (canonici videlicet *Foro-Sempronienfes*) ecclesiamque sancti Laurentii, quæ in vicis erat, erexerunt in cathedralem. De S. Aldebrando episcopo *Foro-Sempronienfi scriptum die 1 Maii à pag. 158: ubi hæc sunt dicta: Translatum fuit etiam S. Aldebrandi corpus, atque ex tunc, vel faltem post dictæ Laurentianæ ecclesiæ restorationem, nescio quando factam, cepta est dici cathedralis ecclesia SS. Laurentii & Aldebrandi, ejusque ambo communi jure cenferi patroni. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia ad hunc diem de supra dictis Martyribus agens annotat ista: Horum commemoratio quotidie fit in eccl. Forosempronienfi cum hac antiphona: " Laurentius præpositus, miles Christi fortissimus, cum fidelibus sociis miraculis splendet in Marchia, videlicet Anconitana. Idem præterea auctor observat sequentia: Acta non exstant: nomina fociorum depravata in tab. ejusdem eccl. leguntur: festum horum cum Octava celebratur. Nomina superius expressi, sicut Ferrarius ea format in brevi narra-*

tione martyrii ex Monum. eccl. Sempronienfis, & Vita S. Paterniani.

2 De S. Paterniano episcopo Fanensi consuli possunt ea, qua dedi *tomo III Julii, die XII ejusdem mensis pag. 295 & sequentibus. His prænotatis, accipe perbrevev martyrii historiam ex eodem Ferrario: Laurentius, S. Paterniani episcopi Fanensis discipulus, unâ cum Urbano, Avito, Materniano, & Vincentio in cænobio inter Fanum & Forum Sempronii sub ipsius Paterniani disciplina degebat.*

3 Verum cū S. Paternianus Fanensis episcopus creatus fuisset, ipseque Laurentius cænobio præpositus esset; ab idolorum cultoribus, vigente adhuc Diocletiani & Maximiani imperatorum persecutione, tentus pro Christi confessione unâ cum sociis martyrio affectus est prid. Kal. Septembris. Quorum corpora à Christianis sepulta, postea in ecclesiam Semproniensem delata sunt; ubi caput ejusdem S. Laurentii ab aliis reliquiis separatim religiosè asservatur. *Castellanus in suo Martyrologio universali solus S. Laurentii meminit, cujus, inquit, reliquæ sunt honorata in loco isto, nimirum ad Sancti-Paterniani, ubi eum annuntiat. Crudelissima sævii persecutio sub Diocletiano & Maximiano adversus Christianos anno 303, qua hîc per 10 vigente adhuc videtur indicari. Cum verò hinc præse determinari non possit annus martyrii, posui illud sub Diocletiani persecutione. Vocatur S. Laurentius cænobio præpositus: sed dubitare liceat, an exeunte seculo tertio, vel ineunte quarto cænobia ad præpositi in Italia fuerint.*

DE SS. ROBUSTIANO ET MARCO MARTYRIBUS.

J. P.

Cultus ex Martyrologio Romano; an Robustiani plures.

XXXI AUG.
Annun-
tiantur à
variis ha-
giologis &
Martyrolo-
gio Roma-
no:

Ua ad duos hosce Martyres spe-
ctant, magna in ignoratione
delitescunt, si cultum publi-
cum excipias, quem ab anti-
quissimis temporibus habuisse
illos, credere velim potius,
quam probandum assumere, cum non norim ve-
tusta Martyrologia, è quibus hoc evincam. Re-
centiora tamen eosdem annuntiant hac die. Beli-
nus habet ista: Item sanctorum martyrum Ro-
bustiani & Marci, eodem modo illos referentibus
Melano, Maurolyco ac Caniso, nec majorem
de iis notitiam suggerente Galefio: Eodem die,
sanctorum martyrum Robustiani & Marci. At
publica illorum veneratio recolenda prescribitur
in Martyrologio Romano, quod eosdem refert si-
cut Belinus, nulla ab omnibus istis hagiologis ad-
dita loci mentione. Ferrarius autem in Indice ad
suum Catalogum Sanctorum Italia in littera R
hac scribit: Robustianus, & Marcus mart. in
Sard. (id est Sardinia) xxxi Augusti: qua verò
auctoritate illos ibidem loci signet, ignoro. Duos
hosce Martyres spectare ad ecclesiam Mediolanen-
sem, colligo ex cultu, quem ad eundem diem
eisdem attribuunt Missalia hujus ecclesie, qua
anno 1522 & 1560 sunt excusa, nec non Bre-
viarium anni 1539, licet in Breviariis postero-
ribus sint omitti. Si autem in Sardinia fuerint
passi, credere liceat, aliquas eorum reliquias
Mediolanum translatas olim fuisse, & ideo ibi-
dem cultos.

nullum
Mediolani
Robustia-
num admit-
timus

C

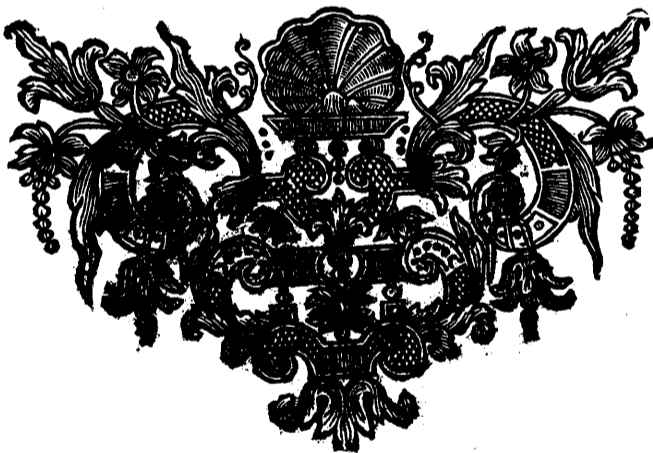
2 In Pratermissis ad diem xxiv Maii propo-
suimus difficultatem de uno an duobus martyri-
bus Robustianis Mediolani. Unum hodierno Ro-
mano ad istum diem indicavimus inscribi ex fide
unius Galefii allegantis Annales Mediolanenses;
ac Baronium nullos istos invenientes maluisse in
notis allegare tabulas ecclesie Mediolanensis, qua

non possint ulla esse alia, quam praefixa antiquis
Missalibus ac Breviariis Kalendaria: verum hac
ad xxiv Maii non meminisse hujus Martyris,
sed sanctorum Marci & Robustiani Martyrum
hac die xxxi Augusti habere nomina. Visum ita-
que tunc nobis fuit Robustianos duos, donec cer-
tior nobis praluceret auctoritas, non distinguere
intra urbem eandem. Hec ibi jam pridem pro-
posita sunt, nulla interea temporis à me reperta
auctoritate inter documenta nostra Mss., qua
suadeat duos Robustianos istos. Hodierno igitur
acquiescimus. At quid de synonymo Martyro?
Ferrarius ad diem xxviii Februarii in dicto Ca-
talogo agens de translatione S. Augustini è Sar-
dinià ad urbem Papiensem, annotat cum hujus
corpore etiam translata fuisse SS. Martyrum Ro-
bustiani, Cifelli & Luxorii corpora, idque, ait,
marmoræ in prædicta S. Petri in Cala aurea ba-
silica inscriptiones, & monumenta antiqua te-
stantur.

3 De corpore S. Augustini Ticinum translato præter ho-
die diem xxviii Augusti pag. diernum.
363 & sequentibus; de Luxorio autem, Cifello
& Camerino MM., ad diem xxi ejusdem men-
sis, ubi pag. 415 dictum est Pisanos, Ticinen-
ses & Sardos sibi vindicare eorum corpora, in-
ter qua Robustiani & Marci corpora apud Tici-
nenses locata à Luitprando Longobardorum rege,
vult Gualla in Sanctuario Pavia ibidem citato.
Sed cuinam competitorum parti potius conveniat
possessio, in medio tunc reliquimus; nec jam suf-
ficientem habeo rationem asserendi, quod admitti
debeant duo Robustiani, alter apud Mediolanen-
ses, alter apud Ticinenses, quodque Robustia-
nus ille, qui hoc die cum Marco annuntiatur
in Martyrologio Romano sine loco, sit diversus à
synonymo Ticinensi apud Ferrariam die xxviii
Februarii.

E

F

A

D

DE SS. GAIANO, LUCIANO, RUFINO, VINCENTIO,
SILVANO, VITALICA, ANTIQUORA, EMELINO,
FLORENTINO, JUSTA, JULIA, ANTINEO,
MAXIMO: ITEM VITALICA MM.

ANCTRÆ IN GALATIA,

Ex apographis Hieronymianis.

J. P.

XXXI AUG.
Fasti sacri,

Uatuordecim horum Martyrum
manipulum refert Florentinus
hac die in annotationibus è Mar-
tyrologio Corbeiensi, in quo eo-
rumdem natalis ponitur Ancyrae
Galatiæ, additurque in eadem

B ipsorum annuntiatione: Et depositio S. Elladii
episcopi, Syrgi, Florentini cum sanctis fociiis
eorum. Et mox sequitur: Autisiodoro depositio
S. Optati episcopi & confessoris; apponente Hieronymiani apographi textu ante notas alio caractere, cum fociiis suis. Perturbata hic sunt, uti aliàs solent, Hieronymiana apographa: nam quatuordecim Martyres in superiore titulo designatos ponit textus seu codex Florentini in Ancyra Gallia, & plurima nomina profert in masculino genere, quæ sunt feminini in citato Corbeiensi. Audiamus Florentinum in notis, qui de suo codice varia animadvertit, è quibus nonnulla contraham. Ancyra Gallia. Nostrium, inquit, codicem * Gallicus antiquarius, in gentem suam propensus, sæpe pro Galatia Galliam scripsit, ut sæpe monuimus. Galitiam etiam malè posuit pro Galatia librarius Martyrologii vetustissimi (cujus annuntiationem, ubi Ancyra Galytiæ scribitur, idem Florentinus citat.) Optimè verò scripsit exceptor M. Corbeiensis, & Ms. reginæ Sueciæ ANCYRÆ GALATIÆ.

* Nostro in
codice

C è quibus
dantur hi
Martyres,

2 Immutato autem nomine VITALICI aut VITALICÆ (pro quo scribitur Italica in dicto Martyrologio vetustissimo apud Florentinum) quod constanter retinent libri, ait, nostri cum Corbeiensi, in Italicam, ad ambages nos deduxisset, an Italica pro martyris nomine, an loci vel urbis accipiendum esset, quod Italica Hispaniæ Bæticæ oppidum Ptolemæo & aliis sit. Si enim pro oppido acciperetur, non omnes numerati Martyres Ancyranii essent, sed primi tantum quinque sub Gaiano eorum duce. Tutius tamen existimavi, plures & bonæ notæ codices amplecti, quàm uni tantum insistere, præsertim quia Ms. reginæ Sueciæ omnes hic enumeratos Martyres, quamvis singillatim non exprimat, collectim Ancyrae ita tribuit: "Ancyra Galatiæ, natalis SS. Gaiani, Juliani, Rufini cum aliis, XI, Quorum numerus ad Elladium usque episcopum, omnes in libris nostris nominatim explicatos Ancyranos Martyres complet, quemad-

modum etiam quotquot in Corbeiensi Martyrologio, & vetustissimo eodem recententur. In hoc tamen desunt Antiquirus sive Antiquira, & Maximus. Neque hic negandum est, nomina aliqua (ut passim etiam alibi) quæ in aliquibus codicibus sanctorum virorum martyrum sunt, in aliis sanctorum mulierum propria esse, idque evenisse librariorum oscitantia, qui malè postremas nomen syllabas signaverint.

E 3 De hac etiam mutatione ut nonnulla addam, admodum in textu, quem edidit idem auctor, scribitur Vitalici, Antiquiri, Emiliani, Florenti, Justi, Julii: item Vitalici. Sequitur depositio Elladii episcopi, quæ interpolationis videtur suspecta, quia aliis caracteribus exarata. Post hanc occurrunt nomina Syrgi, Florentini cum fociiis suis. Ad denique aliis iterum litteris: Autisiodoro civitate sancti Optati episcopi & confessoris cum fociiis suis. Maurolycus: SS. Helladii & Aulani episcoporum & confessorum. Spicilegii Acheriani tomo 4 in Martyrologio, quod dicitur vetustissimum & S. Hieronymi presbyteri nomine insignitum, pag. 669 Martyrum quatuordecim nomina eodem modo efformantur, quo sunt in Martyrologio Corbeiensi, cumque eodem subditur: Et depositio sancti Elladii episcopi, Syrgi, Florentini cum sanctis fociiis eorum. Fallor, si in hisce tribus non irreperit confusio: nam depositio videtur potius indicare confessorem quàm martyrem; per hos verò qui adjunguntur cum sanctis fociiis eorum, quid intelligas, nisi martyres? An Ancyranos in Galatia? Mihi id non comperitum. Fortè ab Ancyranis avulsi fuerint per interpositionem S. Elladii. Non mirum palpate nos in tenebris, ubi obscura nox est. Elladium & Aulanum cum titulo episcoporum & confessorum, jam notavi supra: de quibus plura in Prætermiſſis hodiernis. S. Optatum episcopum Autisiodorensē damus hac die. An Vitalica secundo loco posita, & per idem à priore distincta, ad Ancyram in Galatia spectet, etiamsi mihi certò exploratum non sit, ad eundem tamen vetuli palestra locum, Florentinum secutus, præsertim cum aliunde nihil obstare norim, quo minus ad aliorum Martyrum præcedentium manipulum pertinere possit. Et hoc sensu apposui eam Ancyranis supra in catalogo Sanctorum ante hunc diem.

F

DE S. PAULINO EPISC. TREVIRENSI,

IN PHRYGIA,

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus ex Fastis sacris; natales, educatio, initium episcopatus; acta pro S. Athanasio contra pseudo-synodum Sirmiensem.

ANNO CCC-
LIX VEL
CCCLX.
Inscribitur
sacris Fas-
tis hac die,

B

Reviri seu Augusta Trevi-
rum, urbs Belgica prima, an-
tiquitate, Sanctorum plurimo-
rum hospitio ac martyria me-
morabilis, longiore descriptione
non indiget, satis utpote nota,
sicut indicavimus ad diem xxv Julii in S. Ma-
guerico ejusdem urbis archiepiscopo, ubi pag. 168
copiosissimas de illa notitias assignavimus. Inter
alios vero presules suos, quos sacris Fastis inscri-
ptos pie veneratur, occurrit hac die S. Paulinus.
Annua ejus memoria annuntiat in plurimis
Martyrologiis, è quibus nonnulla dumtaxat re-
feram antiquioris nota. Ado sic eum memorat &
laudat: Trevis, natalis sancti Paulini episcopi
confessoris: qui tempore Arianæ infestationis, à
Constantio imperatore ob catholicam fidem exi-
lio relegatus, & usque ad mortem, etiam extra
Christianum nomen, mutando exilia fatigatus,
ad ultimum apud Phrygiam defunctus, beatæ
passionis coronam percepit à Domino. Similia
habet Usuardus. Wandelbertus metricum hac
pauxit de S. Paulino alogium:

Paulinus pridie Treverorum moenia lustrat,

Exilio antistes vero pro dogmate clarus.

Rabanus hunc Presulem etiam refert. Sollerius
in observationibus ad Usuardum notat eum exar-
nari passim à Martyrologis, præsertim Hiero-
nymianis, in eis que hodie possum, In Treveris
depositio sancti Paulini episcopi & Confessoris,
itorum repeti ad diem iv Septembris: Treveris
depositio sancti Paulini.

4 Se-
ptembris.

C

2 Florentinus in notis ad eundem diem iv
Septembris, Cur, inquit, S. Paulini episcopi
Trevirensis depositionem hic repetant tam libri
nostri quam Martyrol. Corbeienfe, cum eam-
dem indicaverint pridie Kal. Septembris, diffici-
le est affirmare: nisi pro depositione aliqua ve-
neretur translatio, utpote translato corpore ab
exilio Phrygiæ, ubi martyr obiit. Verosimile no-
bis videtur, satis convenientem duplicis hujus
annuntiationis ratiorem assignari, si ad modò
dictam relationem, vel ad aliam translationem,
aut elevationem vel inventionem corporis recur-
ratur. Nescio, cur Notkerus, ex Adone ple-
raque sua passim describere consuetus, duces-
sum non satis fideliter sit secutus, quando di-
xit, Apud Africam beatæ passionis accepit co-
ronam. Ceterum S. Paulinus habetur etiam in
Martyrologio Romano, & iisdem ferè verbis,
qua recitavimus ex Adone & Usuardo. Superius
eum annuntiavimus in Phrygia, quia in ea A-
sia minoris regione virtutum ac laborum suorum
coronam à Deo accepit. Nunc res ejus gestas il-
lustrare conabimur.

3 Ex Aquitania oriundus dicitur, & appri-

me nobiles habuisse natales. Browerus Annalium
Trevirensium tomo 1, lib. 4, pag. 236, num. 73
editionis secunda memorat ista in rem nostram:
Eum veteres etiam ortum ex Aquitania, paren-
tibus prima nobilitate; educatum verò & disci-
pulis Christianæ sapientiæ excultum à B. Maxi-
mino, atque unà cum ipso, superstitè etiamnum
Agritio, profectum in Treviros: nec plura fer-
me de ipsius adolescentia tradunt. De Sancti au-
tem nobilitate sic differit: Non vereor equidem
ad Paulinam gentem in Aquitania nobilem eum-
primis, ejus referre genus: quia tam constan-
ter majores eum prodidere natione ac domo A-
quitana, profapia nobilissimà. Et verò sine com-
mendatione opum, & autoritatis senatoriæ, in
externa & ambitiosa Republica vix aliàs credi-
bile, tantum meruisse fastigium. Paulinam quo-
que gentem, etsi non desint eruditi (vide Ba-
ronium ad an. 394, à num. 78) qui senatori-
bus admiscunt Romanis, de quibus Prudentius
contra Symmachum scribens, & agens de sena-
tibus ad Christum conversione lib. 1:

Non Paulinorum, non Bassorum dubitavit

Prompta fides dare se Christo,

Lubentius tamen amplectar notionem eam, quæ
Burdigalæ florens Pontii prænomen tulit, à quæ
hodieque regionem urbis superesse volunt, Pau-
linis cognominem: cujus antiqua stommata Ve-
nantius Fortunatus in Leontio illius urbis episco-
po mirificè extulit, dum lib. 1, Carmine 15
ipsius laudes cecinit. Pergit Browerus: Eadem
intuitus Apollinaris Sidonius, de alio quodam
ejusdem gentis hac scribit lib. 8 epist. 12: Hæc
Leontius meus, facile primus Aquitanorum; ac-
ce jam parùm inferior parente Paulinus. Et max
ab eodem Browero Sidonius assertur ista canens
de burgo Pontii Leontii Carm. 22:

Quem generis princeps Paulinus Pontius olim

Cùm Latus patriæ dominabitur, ambiet alius

Moenibus, & celsæ transmittent æera turrets.

Hæc ex locis satis colligitur, ait idem Anna-
lium scriptor, claram in Aquitania extitisse Pau-
linorum profapiam. Ex hac, si scriptori Vita
S. Paulini nostri credimus, qui referet num. 2,
eundem Presulem ex Aquitanicæ regionis parti-
bus nobilissimà profapia, esse procreatum, po-
tuit natales traxisse Sanctus; quamquam non
possim dissimulare, majore cum fiducia me præ-
senti materia adhesurum esse, si aliunde eam vi-
derem confirmari.

4 Melioris etiam nota testimonio, quam sit
Vita S. Agritii episcopi Trevirensis apud nos ad
xiii Januarii edita, stabilita vellem, qua in ea-
dem memorantur de S. Maximino & S. Paulino,
discipulis ejus, pag. 780: Dubitabile itaque non
est, fratres mei, spiritu prophetico hunc virum
fan-

in Aquita-
nia natus
dicitur:
nobilitas,
educatio
sub S. Ma-
ximino,

E

F

A sanctum fuisse prædictum, quantum in domo Dei forent necessarij tales agonistæ, quibus tam præcipuum disciplinæ studium scitur impendisse. Utriusque elogium ibidem habetur. Quo autem anno S. Paulinus ad illum accesserit, non habeo exploratum. De morte ejus agit Browerus ad annum 335: quem nos sequendum rati in Commentario prævio ad mox indicatam vitam pag. 773, obitum ipsius eidem circiter anno inneximus: ultra quod proinde tempus differri non potest secundum hanc notationem chronologicam accessus S. Paulini ad disciplinam ejus; immò hic aliquot annis fortasse citius acciderit, quia S. Maximinus, Agrivii in sede Trevirensi successor, circa annum 332 signatur apud nos ad diem xxix Maii pag. 19 in Commentario ipsius Vita prævio; mors vero ejus anno 349. Legi etiam possunt quæ habet Tillemontius tomo 7 Monumentorum ecclesiasticorum in nota 2 super S. Maximino; ubi pag. 695 utrumque hunc annum ex nobis adoptat. Apud hos itaque sanctos magistros Agrivium & Maximinum diu versatus S. Paulinus, opportunitatem habuit, unde ex eorum monitis atque exemplis instrueretur ac roboraretur ad prælianda prælia Domini adversus Arianos. Atque hæc quidem sunt decora, quibus Vir celeberrimus episcopalem suam sedem potissimum exornavit, jacturam, quam Ecclesia Catholica fuerat passa per obitum S. Maximini, egregiè reparavit.

B Anno 349 incepit S. Paulinus suum episcopatum, qui non videtur posse ulterius differri propter obsequium ab ipsa præstitum in causa S. Athanasii, quod cum dicto anno chronologicè connaxum est. Eidem quippe anno assignanda est Valentis & Ursacii palinodia, quæ, ut admittitur in communionem Ecclesie, edito à se instrumento propria manu subscripto, declarabant omnia adversus S. Athanasium à se objecta, esse menas imposturas. Rem paullo latius declaro. Tomo 1, parte 1 Operum S. Athanasii à monachis Benedictinis editorum, in Apologia, quam scripsit contra Arianos, pag. 177 dicunt ista laudato Sancto: Sanè habere nos locum tecum & communionem ecclesiasticam, his litteris scito. In epistola ad Julium PP. ibidem pag. 176, Quoniam, inquit, constat nos antehac multa gravia de nomine Athanasii episcopi litteris nostris iasinuasse, .. profitemur. .. omnia .. falsa nobis esse insinuata. Sanctus verò Athanasius ibidem præmiserat sequentia: Hæc cum viderent Ursacius & Valens. (egerat Sanctus de se ecclesie Alexandrina restituto) sua se damnante conscientia, Romam sunt profecti, peccatumque suum poenitentia ducti confessi sunt, ac veniam postularunt, Julioque Romæ veteris episcopo, itemque nobis hæc scripserunt: quorum exemplaria mihi sunt à Paulino Trevirorum episcopo transmissa. In Græco est Τελεσιων. Consuli etiam potest Historia Arianorum ad monachos ejusdem sancti Raris loco citato pag. 359, ubi eadem vox Græca occurrit. Tillemontius nota 3 in S. Maximinum observat, alibi legi Τελεσιων, eademque occasione multa congerit de lectione Τελεσιων & Τελεσιων: priori autem modo nomen illud formari indicat in editione Parisiensis anni 1627, & sine dubio etiam haberi in aliis, cum Baronius ad annum 350, num. 20 eum appellet Tiburis episcopum (Tibur autem est urbs in Latio.)

C Et verò Baronius ad eundem annum numero 28 adeo non credidit Paulinum hunc fuisse

episcopum Trevirensis, ut loco Maximi episcopi substituat S. Maximinum S. Paulini decessorem, qui jam obierat, ut statim probabitur: Hoc eodem tempore, inquit, missa est à Magnentio tyranno ad Constantium imperatorem legatio. Fuerunt autem ad hoc opus delecti .. Servatius & Maximinus, ille Tungrensis, iste Treverensis civitatis antistites &c. Vide Apologiam S. Athanasii ad Constantium imperatorem pag. 300, & notas ibidem, ubi inter alia sunt ista: In omnibus editis & Mss. Athanasii Apol. contra Arianos pag. 150 legitur Τιβεριων, vertiturque Nannius "Paulino episcopo Tiburis, quem secutus est Baronius. At Parisienses editores suo Marte "episcopo Trevirensi posuerunt. Vero sanè similis est Tyburensem, quàm Trevirensis episcopum litteras Julio Romano datas Athanasio transmisisse, licet res omnino explorata non sit. Propter hanc sine dubio rationem, sicut advertitur apud Tillemontium loco citato, Benedictini, qui imprimi curarant in sua nova editione Τελεσιων & calamo id correxerunt, ut ibi relinquerent Τιβεριων. Hæc quidem ille; sed in meo exemplari istius editionis pag. 176, quæ assignatur apud Tillemontium, & à me jam paullo ante indicata est, nihil lego mutatum. In Vita S. Athanasii, quam ipsius Operum editores ponunt post præfationem, dicuntur ista pag. XLVII: Reverti ad suas fedes (Ursacius & Valens) necdum posita formidine, litteras poenitentia suæ testes mittunt ad Julium Papam: quarum exemplar Athanasio per Paulinum Tiburensem episcopum transmissum fuit.

D Tiburensem enim, non Trevirensis hic legi oportere propalam est: quando in Mss. Τιβεριων, & episcopus Tiburenensis apud Photium vocatur (non additur ubi) Τιβεριων & Τελεσιων. Sanè verisimilius est, Tiburensem episcopum Italum, quàm Trevirensis, litteras Valentis & Ursacii ad Julium Athanasio misisse. Refragatur Tillemontius: nam cum constet, errarem irrepisse in locum alterutrum (pag. 176 vel 300:) ac ipsimet Benedictini ponant Τελεσιων in loco ultimo, videtur, inquit, tam supponi posse error in loco primo quàm in secundo: deinde addit: magis esse verosimile, quòd S. Athanasius Græcè in numero singulari positurus fuisset nomen Tibur, ut Latini faciunt, quòdque usus non fuerit numero plurali, nisi ut se conformaret usui Latinorum, qui numero plurali nuncupabant civitatem, de qua hic loqui volebat. Hæc ex illo. Quod ad Photium attinet; ex eo dumtaxat sequitur, ut ille seculo nono sic legerit, non verò ut rectè legerit, vel sic legi tunc debuerit, vel nunc debeat. His itaque consideratis, probabilius nobis apparet, S. Paulinum à S. Athanasio supra nominatum, non esse à nostro diversum.

E Baronius ad annum 350, num. 2 concilium Hierosolymitanum sub S. Maximo celebratum affigit eidem isti anno, atque adeo post mortem Constantis imperatoris, qui obierat mense Martio, ut putat Baronius, quin immò mense Januario secundum Tillemontium tomo 4 Imperatorum in Constantio imperatore articulo 16, & Pagium ad annum 350, num. 2. Deinde idem Baronius palinodiam seu retractationem Ursacii & Valentis refert num. 18 anni jam dicti 350; ac num. 16 agit de S. Athanasio ecclesie Alexandrina reddito; sed Pagius num. 3 rem innectit anno 349, uti & Tillemontius nota 64 in S. Athanasium pag. 693. Synodus enim ista sic scribit in Apologia S. Athanasii contra A-

AUCTOR
J. P.

rianos pag. 175 : Dignas univerforum Deo gratias agere non valemus . . , quando . . Athanasium vobis restituit. *Epistola synodi inscribitur populo Alexandria & aliis* : Vestri , inquit , autem Officii est pro pietate religiosissimorum imperatorum orare.

9 Vivebat itaque etiam tunc Constans , post cujus mortem agnovit Oriens unum dumtaxat imperatorem usque ad annum 351 , ut observat Tillemontius pag. 694 , quo Gallus creatus est caesar. Hanc synodi epistolam dum recitaret S. Athanasius , ponit eorum nomina , qui subscripserunt ; & mox subdit penitentiam Ursacii & Valentis : Hæc cum viderent &c. , qua supra recitabam. Dicit itaque non potest , retractationem illam fuisse missam prius à S. Paulino ad Athanasium , quam hic restitui jussus esset anno 349. Idem confirmatur ex ordine narrationis in Historia Arianorum ejusdem sancti Patris ad monachos , in qua gaudio Aegyptiorum exposito in suo adventu , subdit pag. 359 Ursacii & Valentis penitentiam per hæc litteras , quas Julio episcopo Latine scriptas misere , quæque Græcè translatae sunt. Quarum exemplar Latine nobis à Paulo (ita ibi vocatur) Trevirensi episcopo transmissum est. Res itaque hæc accidit ante synodum Hierosolymitanam , ac post reditum S. Athanasii ad Alexandrinum , atque adeo ante mortem Constantis imperatoris , & ante finem anni 349 ; atque adeo eodem anno 349 S. Paulinus erat Trevirensis episcopus. Epistolam Ursacii & Valentis Julio PP. oblatam innectit Pagijs eidem anno , ut videre ibidem licet num. 5 , ubi addit , Pannoniæ & Mœsiæ episcopos fuisse. Sed jam ad alia progrediamur.

10 Synodus Sirmiensis contra Photinum anno 351 habita est , ut collector Monumentorum eccl. in notis super Arianis tomo 6 , pag. 766 , & Pagijs ad istum annum à num. 10 memorant contra Baronium , qui ad annum 357 num. 1 & sequentibus concilium illud (dicendum , inquit , potius conventiculum fatanæ) eidem anno innectit , quod etiam fit in Labbei & Harduini collectione conciliarum. Browerus ad annum 351 num. 75 , Religionis , ait , res , Arrianis tunc cuncta miscens , fluctuabant in incerto : quippe in eundem hunc annum conventiculi Sirmiensis acta eruditius referre placuit , sine veritatis , ut arbitrator , dispendio : quibus Socrates & Sozomenus ambo tam disertè patrocinantur &c. Quin & Paulini Trevirorum episcopi cum in hæc Sirmiensis causa insignis enituerit constantia , ac sententiæ gravitas , nisi hoc constituto tempore vix reperias , quò scripturam & censuram Paulini de Sirmiensibus actibus , quam Sulpitius Severus celebrat , ante beati Præfulis exilium bene colloces.

11 Hujus orthodoxam fidem laudatus Severus Sulpitius lib. 2 Sacra historia à pag. 165 editionis Lovaniensis sic commendat : Ea tempestate Arriani perfidiam suam occultabant , non ausi palam erroris sui dogmata prædicare : Catholicos se gerebant , nihil sibi prius agendum rati , quam ut Athanasium ecclesiâ submoverent , qui semper eis velut murus obstiterat : quo remoto , reliquos in libidinem suam cessuros sperabant. Sed pars episcoporum , quæ Arium sequebatur , damnationem Athanasii cupitam accepit : pars coacti metu & factione in studia partium concesserant : pauci , quibus fides chara , & veritas potior erat , injustum judicium non receperunt. Inter quos Paulinus , episcopus Treve-

rorum , oblatâ sibi epistolâ , ita subscripsisse traditur , se in Photini atque Marcelli damnationem præbere consensum , de Athanasio non probare . . . Atque hoc quidem factò Episcopus sanctissimus quasi procludere visus est aliis pluribus , quibus & magna agens & multa patiens in causa fidei Catholica & S. Athanasii , in utraque invidium se adversus Arianos pugilem comprobavit.

§ II. In exilium relegatur Sanctus à conciliabulo Arelatenfi ; à S. Athanasio laudatur ; locus & annus mortis ; an fuerit martyr ; sacra ejus crypta Treviris.

*C*onciliabulum Arelatense , pessimis machinationibus & dolis adversus orthodoxam fidem ejusque propugnatorem S. Athanasium infame , anno Christi 353 publicum existit theatrum , in quo S. Paulinus , episcopus aliis ibidem congregatis condemnationi Photini , Marcelli & S. Athanasii consentientibus , & solus quidem , ut refert Tillemontius in Indice chronologico ad tommum 6 suorum Monumentorum pag. 833 , invidium se murum posuit pro eodem viro sancto , & in exilium relegatus est. De hoc concilio varia ex variis auctoribus scribit supra citatus Monumentorum ecclesiasticorum collector articulo 45 inter ea , quæ habet de Arianis pag. 357. S. Hilarius Pictaviensis episcopus in Fragmentis , quæ anno 1598 edita sunt Parisiis , Incipiam , ait , ab . . eo tempore , quo primum in Arelatenfi oppido frater & comminister meus Paulinus , ecclesiæ Trevirorum episcopus , eorum se perditioni , simulationique non miscuit , & qualis fuit illi sententia exponam , à qua referens voluntatem , indignus ecclesiâ ab episcopis , dignus exilio à rege est judicatus. Hæc ibi sanctus ille Pater pag. 6 : in Operum autem S. Hilarii editione , à monachis Benedictinis vulgata , Fragmento 1 , num. 6 , col. 1282 & 1283. Laudatus sanctus Pater lib. 1 ad Constantium Augustum , num. 8 , col. 1222 , Venio nunc , inquit , ad id quod recens gestum est . . Eusebius Vercellensis episcopus est vir omni vita Deo serviens. Hic post Arelatensem synodum , cum Paulinus episcopus tantis istorum sceleribus contraxisset (anno videlicet 353) venire Mediolanum (anno 355) præcipitur. Ante concilium igitur Mediolanense S. Paulinus restitit Arianis , ex hoc Hilarii loco : ex altero autem modo citato in exilium abire jussus fuit in concilio Arelatenfi.

13 Sanctorum virorum exilia Paulini , Eusebii , Luciferi , Dionysii refert S. Hilarius in libro uno contra Constantium imperatorem col. 1238 , ubi plura , ut vides , simul conjungit : ne verò ea commisceantur , observant ista editores Benedictini ad hunc Hilarii locum : Paulinum ab Arelatenfi synodo anno cccliii definente è sua sede pulsum esse constat tum ex libello 1 ad Constantium n. viii , tum maximè ex fragmento 1 , n. vi ; Luciferum autem , Eusebium ac Dionysium à Mediolanensi an. ccclv. Neque ignoravit Athanasius , quid utraque illa synodo gestum sit , de quibus scribit ad Solitarios pag. dcccxxix. Cum autem esset (imperator) Arelate , & Mediolani omnia pro hæreticorum adhortatu suggestioneque

Sanctus
Arianis
adversus
E

F

mittitur in
exilium ,
quod &
alii subie-
runt ; sed
non

A gestioneque faciebat, vel potius illi ipsi agebant insultabantque in omnes cæsaris potestate succin-
cti. Quia tamen ille Apolog. pag. DCXCII, quem-
admodum hic noster Hilarius, Paulini exilium
unà cum exiliis Eusebii, Luciferi ac Dionysii
memorat; factum est, ut Socrates lib. II, cap.
XXXVI, & Rufinus lib. I. Hist. eccl. c. XIX, Pau-
linum cum ceteris ab una synodo Mediolan. in
exilium trusum esse existimarent. Immo his ad-
dit Rufinus Hilarium atque Rodanum: qui à
Sulpicio Severo pariter superioribus adiunguntur.
Unde Blondellus Hilarium anno CCCLIV relega-
tum scribit. At hos omnes exilio conjunxit, non
tempus, sed causa una, Athanasii scilicet ac fidei
Nicænæ defensoris. *Horum meminisse juvabit ad
caput 1 Vita num. 8.*

*14 Hinc corrige Browerum, qui ad annum
355, num. 83 de concilio Mediolanensi agens
confundit pradicta exilia, & S. Paulini tamquam
in isto concilio presentis constantiam laudat his
verbis: Quia re audita, Dionysius Mediolanen-
sis, Paulinus Trevirorum, & qui pro Liberio
aderant, Eusebius Vercellorum, Lucifer Caral-
is * Sardiniae episcopi, præcipuam in fidei Ni-
cænæ defensione constantiam sumere, palamque
ibi denuntiare, prius de episcoporum fide quæ-
stionem inferri, quàm de Athanasii causa cogno-
sci placere. At fortissimum nostrum Pugilem non
ore filio dumtaxat, sed aliis præterea calamitatibus,
ac etiam blanditiis ab eodem Constantio impera-
tore tentatum fuisse pro optima S. Athanasii cau-
sa, docet S. Hilarius modo citatus, ubi col.
1246 sic in illum invehitur: Aut tu Paulinum
beatæ passionis * virum blandimento sollicitatum
relegasti, & ecclesiam sanctam Trevirorum tali
sacerdote spoliasti. Edictis fidem terruisti. Ipsum
usque ad mortem demutasti exiliis & fatigasti:
extra Christianum quoque nomen relegasti, ne
panem aut de horreo tuo sumeret, aut de Montanæ
Maximillæque antro profanatum especta-
ret. Mediolanensem piissimam plebem &c. Baro-
nius ad annum 355 num. 29, Hæc, ait, id-
circo dicit de Paulino Hilarius, quod prius re-
legatus fuerit in Phrygiam, ubi erant Cataphry-
ges hæretici, Montani Maximillæque sectarii, in-
de verò ad barbaros amandatus. Addunt ad hunc
Hilarii locum editores in notis: Quasi diceret:
Parium erat Constantio, Paulinum inter Cata-
phrygas amandasse, eum etiam extra Christia-
num nomen expulit. Quod hic MONTANÆ legi-
tur, librariorum lapsus putamus, præsertim
cum lib. 2 ad Constant. extet MONTANUS, non
MONTANA.*

B
* 1. Calaris

C

*15 Tam multa verò sunt, quæ S. Paulini &
aliorum Catholicorum episcoporum exilia illu-
strant, ut ea memorari mereantur ex S. Atha-
nasia in Historia Arianorum ad monachos à pag.
363, ubi hæc scribit: Ejus enim (Constantii im-
peratoris) autoritate freti Christi adversarii, quæ
placent omnia arbitratu suo perficiunt. Porro
cum sese putant plurimis ejus operâ insidias pa-
rare, non advertunt sanè se multos efficere con-
fessores. E quorum numero sunt viri, qui jam
claram edidit confessionem, ipsique religiosi ac
probi episcopi, Paulinus Trevirorum Galliæ me-
tropolis episcopus, Lucifer metropolis Sardiniae
episcopus, Eusebius Vercellorum Italiæ urbis,
Dionysius Mediolani: est autem & ipsa metro-
polis Italiæ. Accitis enim illis præcepit impera-
tor, ut contra Athanasium subscriberent, ac
cum hæreticis communicarent. Quibus rei intol-
entia stupentibus, ac dicentibus, id ecclesiastici*

*non esse canonis; statim ille: At quod ego vo-
lo, id pro canone, inquit, habeatur: me quip-
pe ita loquentem Syri episcopi tolerant. Aut igitur
obtemperate, aut vos quoque extorres futuri
estis.*

*16 His auditis episcopi, remque summopere
mirati, manibus ad Deum tensis, compellere vi-
rum, docereque, non suum esse imperium, sed
Dei, qui tradidisset: rogare, ut eum timeret, ne
derepentè datum adimeret: interminari judicii
diem, suadereque, ne ecclesiasticas res pessum-
daret, neu Romanum imperium cum ecclesiasti-
cis statutis commiseret, vel Arianam hæresim
introduceret in Ecclesiam Dei. Verùm ille neque
audivit, nec eos plura dicere permisit; quin &
acrius districto adversum illos gladio commina-
batur, imo ex iis nonnullos ad supplicium abdu-
ci jussit: sed postea, uti Pharao, sententiam
mutavit. Excusso itaque pulvere Sancti illi, ere-
ctisque ad Deum oculis, neque minas impera-
toris reformidarunt, neque stricti gladii metu ve-
ritatem prodidere: sed exilium pro ministerii sui
officio habuerunt. Dum enim per loca perque
civitates transirent, etsi vinculis constricti, ni-
hilominus euangelizabant, ac piam fidem præ-
dicantes, Arianam hæresim anathemate damna-
bant, traducebantque Ursacii atque Valentis po-
nitentiam. Quod contra, quàm rati erant, cessit
insidiatoribus: nam quanto longiore intervallo
distabat exilii locus, tanto majus in illos odium
concitabatur, Sanctorumque virorum commi-
gratio, vera fuit prædicatio adversus illorum im-
pietatem. Quis enim, dum peragrantes cerneret,
non admiratus illos ut confessores, Arianos non
tantum ut impios, sed etiam ut carnifices & ho-
micias non averfatus execratusque est, & non
quovis potius quàm Christianorum nomine ap-
pellavit?*

*17 Gloriosa itaque exilia laudatissimi isti ve-
ritatis Catholica propugnatores acceperunt pro
bravio. Quos inter S. Paulinus amandatus est in
Phrygiam Asia minoris regionem, in ipso Con-
stantio imperatore id agente, ut, mutatis exilio-
rum ipsius locis, Virum sanctissimum fatigaret us-
que ad mortem, prout referebat S. Hilarius mo-
do citatus, qui nullum tamen exilii locum in
Phrygia nominat, nobis aliunde etiam incomper-
tum. Ibidem quoque invictissimus ille Pugil illu-
strum suorum pro orthodoxa fide cum Arianis
certaminum metam ac vitam posuit anno 358,
secundum Chronicon S. Hieronymi, inquit Til-
lemontius Monum. eccl. tomo 6 in Arianis arti-
culo 50, pag. 361, anno 1658 Amstelodami e-
ditum: hac enim editione se uti indicat in tabu-
la citationum ante eundem tomum. In editione
autem Lugduno-Batava anni 1606, quæ utor
sic lego ad annum 359: Paulinus Trevirorum
episcopus in Phrygia exulans moritur. Eundem
annum signat Baronius in Annalibus (vide ibi
num. 109) citans etiam Chronicon Hieronymi.
Sed editio Pontaci scribit annum 362. Browerius
obitum ejus ponit anno 358, uti etiam Bailletus
in ipsius Vita. Fuit verò hic annus nonus epi-
scopatûs; exilii quintus, secundum dicta supe-
rius. Ex his apparet, non satis constare inter
auctores de anno emortuali Confessoris nostri præ-
sè sumpto. Nos mediam quasi viam tenentes eum
antea num. 1 affiximus anno 359 vel 360. Cre-
ditur autem obiisse hac die xxxi Augusti.*

*18 His ita expositis, quis non miretur Floren-
tinum hac die in notis ista scribere potuisse? Præ-
ter ea, quæ hac ipsa die adducit pro sancto exule*

ac

AUCTOR
J. P.

ex S. Atha-
nasia:

locus exi-
lii, & an-
nus

F

mortis S.
Paulini &

AUCTORE
J. P.

ac confessore Paulino Treverenti Cardinalis Baronius, videndus est Merfæus in Annal. archiepiscoporum Trevirensium: ubi docet S. Paulinum à S. Martino Turonensi consecratum, & à D. Ambrosio dilectum & excultum. S. Martinus ad Turonensem cathedram evectus est anno 371, vel probabilis 372, ut affirmat Tillemontius tomo 10, articulo 3, pag. 315, inter alia plurima, quæ de hoc sancto præfule collegit. Annus verò 371 præplacet Longuevallio in Historia ecclesiæ Gallicanæ lib. 2, pag. 301, qui addit, hunc esse ætatis ejus circiter 55. Sanctus autem Ambrosius tomo apud Tillemontium mox citato, articulo 3 in eodem S. Ambrosio, pag. 82, ponitur natus anno circiter 340; qui etiam placet Pagio ad annum 369, num. 13. Hinc liquet, quam ineptè Florentinus mittat lectorem ad Merfæum, ut hujusmodi parachronismos discat.

non fuit

19 Clarissimum confessoris nomen à gravissimis scriptoribus S. Paulinus accepit. At cur non martyr verè dici possit; cui causa fidei exsilium; exsilium verò mortem intulit? Vide Annotata ad cap. 1, lit. o. Sunt tamen qui volunt violenta morte pro Christo interemptum. Florarium enim nostrum Ms. ista habet hac die: Præful verò & martyr Christi Paulinus à Constantio imperatore Arriano veræ fidei causâ in Phrygiam exul destinatur, ibique pro nomine Christi decollatur & sepelitur. Dum enim veram fidem instantius prædicaret, gentilibus accensus in rabiem cæsus est. Ab hac sententia non abhorret Browerus ad annum 358, num. 97 & 98: Sunt inter domesticos, ait, qui B. Paulinum capite truncatum, non confessione aut ærumnis exilii tantum, sed profusione sanguinis martyrium etiam obiisse tradunt: quorum autoritatem nequaquam ego defugero, vetere quodam & marmoreo B. Paulini pro ipsis loquente cenotaphio, quod hodieque in basilicâ stat oede commissum præcipuo altari.

B

martyr stric-
tissimi no-
minis,

20 Quibus deinde hac subjungit: Ferunt autem, cum B. Paulini cineres in humiliore sub oede crypta servari minimè dubium sit, marmoreum id, quod dixi, saxum ex tabulis sepulchri in morem compositis, Caroli magni ævo, ab Amalario Fortunato Trevirorum antistite, cineribus factis eò transferendis: cæstrui cæptum; sed opere necdum perfecto Fortunatum jam extinctum, quem B. Paulino pararat, ipsum adeptum fuisse tumulum. Hæc domestici: (cæstrato ad marginem Ms. de reliquiis ecclesiæ S. Paulini.) Sed pergens, At Metensium, ait, literæ in veteri jamque abolita S. Arnulphi basilica conditum hunc Amalarium Fortunatum, & Sancti honore cultum olim fuisse testantur. Cæterum incisus marmori character quamvis scitus, & ipsa vetustate blandiens, serie temporum valde tamen est impeditus, objectoque altari versus Occidentem, parte quadam interruptus. Est porro ejusmodi: ANNO III IMPERII CONSTANTII B. PAULINUS OB CATHOLICAM FIDEM EXTRA CHRISTIANUM NOMEN [relegatus, & usque ad mortem exsilium mutando fatigatus, Phrygiis] ET MICONIBUS * PRÆDICAVIT, ET FRACTIS DIIS GENTILIUM, EC- CLESIAS FUNDAVIT, AD ULTIMUM APUD PHRY- GIAM MULTIS TORMENTORUM GENERIBUS EX- QUIBITUS, CAPITE CÆSUS EST II KALEND. SE- PTEMB. AN. CCXCV INCARNATI VERBI, ET MI- RACULIS MAGNIFICE CLARIFICATUS A S. FELICE [Trevirum ex Phrygia translatus, cujus] GRA- TIAM ET INTERCESSIONEM, MARTYRUM QUO- QUE SUB RICTIOVARO * GLORIAM ET CORONAM

C

* f. LY-
CAONIBUS* PASSO-
RUMFIDELIUM POPULUS HIC ADORAT, ET VOTI COM-
POS VENIAM EXORAT.

21 Sed hæc inscriptio, diu admodum post S. Paulini obitum exarata, non habet sufficientem anti-
quiditatem, ut multa illa tormentorum genera, & capitis amputationem persuadeat, quæ nupote scripta non sit ante Dionysium Exiguum, qui floruit seculo sexto, primusque annos numerare cepit à Christi Incarnatione, sicut sit in prædicta inscriptione. Videri potest Baronius ad annum 527 num. 71. Sed alia quædam circa eandem inscriptionem animadvertenda occurrunt. Vides inæ-
quales in eadem characteres, uncinis [] inclu-
sos: quod ideo fit apud Browerum, ut restituere-
rentur ea, quæ legi amplius non poterant. Sed an. CCXCV inscriptionem illam reddidit etiam suspen-
dam. Nec verò martyrium violenta morte con-
summatum suadent verba, quæ Browerus præ-
miserat ex Luciferi Calaritanæ libro, quo docet moriendum pro Filio Dei, Constantii crudelita-
tem increpantis: Mactasti quamplurimos in A-
lexandria, lanasti certos toto in orbe, disper-
sisti resistentes tibi variis in locis; sed hi omnes, quod tu audire minimè vis, martyres sunt. Illos
paradiso esse quidem credimus. Dicatos Deo ho-
mines torques, interficis, exterminas, & cur hæc
geras, causas odiorum reddere non vales. E qui-
bus concludit ista: Non igitur à Constantii mo-
re, nec horum temporum conditione alienum, ut B. Paulinus persecutoris gladio caderet. Ka-
rum ex his dumtaxat concludi potest, nihil ob-
stare, quò minus id fieri potuerit: quòd verò fa-
ctum sit, inde non satis probatur. Ego enim verò
nec morte violenta, nec capitis amputatione sub-
latum Præfulem possum credere, cum ex de re
taceat genuina scriptorum antiquitas.

22 Laudatus Annalium Trevirensium condi-
tor num. 98 de Sancti sepulcro agit, Hodie, in-
quiens, quo loco B. Paulini corpus in crypta
quiescens, præstantissimorum coronâ Martyrum
cingitur, literis vetustis inscripti desuper laquea-
to cælo opere musivo versus, qui per cavos de-
ducti fornices egregio artificio compositis tessal-
lis, & vario colore ac pictura illuminatis, so-
lenne illud Xi, nominis Christi symbolon, ductu
suo repræsentant:

QVAM BENE PONTIFICVM DVX PATRICIVSQVE
COHERENT.

GALLICA PALMACIVS, THEBÆA DAT AGMINA
TYRSVS.

DVCIT VTERQUE SVOS, ET DVCIT VTRVM-
QUE SACERDOS.

Cernitur etiam in medio laqueati cæli fastigio,
quia fornices hemicycli figurâ columnis marmo-
reis nixi supernè coeunt, orbis ejusdem artificii,
Agnum Dei cum crucis vexillo repræsentans,
hac inscriptione: TV REDEMISTI NOS DEO. At
de sacra ista crypta, quam hoc loco Browerum
secutus obiter descripsi, plura dicentur inferius.

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

A

§ III. Corpus è Phrygia Treviros translatum ; à Normannorum profanatione conservatum , ac deinde inventum.

Corpus Treviris honorificè depositum, quod Normanni

B *Browerus ad annum 396, num. 209 de corpore S. Paulini è Phrygia Treviros translato hac narrat : Per id quoque tempus cum Felix Trevirorum episcopus . . civitatis obstrinxisset sibi studia , . . facile consecutus est , ut publico provinciae sumptu B. Paulini . . corpus . . ex Phrygia , quâ detentum fuerat hæctenus , transferret in suam sedem . . Postquam autem rediit Felix . . eleganti opere basilicam posuit in urbe cum monasterio ; quam votam dicatamque Virgini beatæ Dei Genitrici , tum Martyrum Trevericæ Thebæique nominis sacratis ossibus tamquam gemmis quibusdam distinxit , tum B. Paulini corpore , in crypta religiosè catenis suspenso , . . communivit. Corpori loculum aptavit æterno , & , ut reor , cedrino ligno , ignotum sibi genus confessi majores ; byssinisque ac sericis induto orbem pectori imposuit argenteum cum solleñni tunc Christi nominis inscriptione , quod & in capite tumbæ , atque ad Martyris pedes forinsecus expressum : cuius schema à Browero ibidem exhibetur : Et situs ac veneratio , sicut pergit num. 210 , pignori sacro usque ad Normannorum irruptionem inviolata mansit : qui iteratò facibus illatis , sed frustra ; divinitus à violatione sanctissimi Presulis fuerunt prohibiti non sine insigni miraculo , quod postea referam è Ms. Trevirensi una cum diæ translationis historia , aliisque prodigiis deinde subsecutis. De ecclesia S. Paulini facta apud nos mentio die xiii Januarii in Vita S. Agritii pag. 775.*

24 Magnitudinem operis memorat Browerus : Basilicæ veteris molem , inquit , à Felice collocatam longitudine , aiunt , collegisse quadringentos decem pedes ; at latitudine centum viginti. Atque hæc . . origo & ornamenta basilicæ : quæ variis post hostiles experta clades , nec non crebris afflicta incendiis , præcæ sedis vix ulla vestigia tueretur. De istius adis sacra antiquitatibus scribitur apud eundem Browerum in Proparsæve ante 1 tomum Annalium Trevirensium pag. 40. Porro in eisdem sic asseritur ad an. 396 num. 210 . Translationis ac depositionis hujus famæ celeberrimæ memoriam in Iduum Maii conservat : de qua consulti possunt Fasti sacri eodem die à nobis citati inter Prætermissos pag. 187. Quæ autem dicebam modo de profanatione à Normanni sentata adversus sacrum depositum S. Paulini , ita declarantur & confirmantur apud Aobinnum in Spicilegio tomo 12 , pag. 217 , ubi in Historia Trevirensi narratur sequenti : Anno Domini Incarnationis dcccxxx defuncto Ludovico imperatore (notus editor ad marginem , scilicet rege Germaniæ Ludovici regis Germ. filio , qui tamen anno dcccxxxii mortuus est) Normanni , audita ejus morte , cum omnibus viribus exeuntes , orbem Treberorum Nonas Aprilis die sacratissima cenæ Domini octupaverunt , Bertolfo episcopo cum quibusdam civibus fugâ lapsi.

C *25 In qua usque ad diem sanctum Paschæ festiva ab itinere corpora recreantes , omne terræ Augusti Tomus VI.*

torum urbis circumquaque utique ad solum de-
moliti sunt , omnesque , quos intra & extra urbem repperunt , gladio occiderunt , ipsamque urbem & monasteria omnia igne succenderunt. Cumque monasterio etiam sancti Paulini ignem multotiens injecissent , sed divinitus extingueretur , catenas ferreas , quibus sarcophagus ejus pendebat , confregerunt , sed tamen sarcophagus catenis contractis nequaquam altius terræ infudit , sed in aëre pendens remansit : donec post multos annos à quibusdam infidelibus depresso subsedit , non sine vindicta in eos transfusa : quicquid enim huic sacrilegio manibus deseruerunt , singulas infirmitatum plagas susceperunt. *Browerus Normannorum in Trevirenses grassationem , ac Ludovici regis mortem , hostilemque in basilicam S. Paulini invasionem , nec non patrata tunc ibi mira intexit anno Christi 883. Ibidem autem num. 7 offert aliud miraculum : Eadem , ait , in æde immanis suæ crudelitatis ediderunt (Normanni) exemplum , vivo homine in sarcophagum incluso , atque omni illi aëris usu intercepto : qui tamen D. Paulini suffragatione , dum Normanni inde movent , servatus & incolumis ibi repertus est. Pro qua re citatur ibi ad marginem Sigehardus monachus in S. Maximini Vitæ memoria. Hoc miraculum narratur etiam in Vita cap. 2 , num. 19.*

26 Idem Annalium Trevirensium auctor ad annum 1070 , num. 18 ex Ms. D. Paulini hac narrat : Porro eodem tractu temporum Trevirensium clerum acris incessit cupido , Divorum reliquias , quas vesanus Nortmannorum furor ad hunc usque diem celaverat , è latibulis atque conditoriis , quibus majores barbarorum metu eas abdididerant , eruendi , atque in antiquum venerationis locum restituendi. Sed abolita prorsus loci memoria negotium id in primis arduum atque difficile faciebat. Ensis deinde precibus pro sacrarum reliquiarum inventionem , ad earum conditorium investigandum prævia fuit duplex apparitio , quarum altera Folberto cuidam ceco , ibidem num. 18 ; altera Fridenburgæ moniali facta sit , num. 19 , prout pluribus refert Browerus , & modo quidem satis miro. De inquirendis , ait , in æde B. Paulini reliquiis anno postero agi intentiore cura coeptum. Et mox pergens ad annum 1071 , hæc subnectit : Itaque re Udoni archiepiscopo nuntiata , ejus auctoritate cryptam atque altaria quædam , resossa humo , demoliendi potestatem fieri postulant. Quâ impetratâ , constituto die , præstantissimos quosque tam ex clero quam episcopi comitatu viros , quorum sub oculis res tota gereretur , adhiberi visum. Hi igitur eum spectaculo intenti , plenioris venerationis adstant , ibi tunc incredibili omnium lætitiâ tredecim inventa , partim ex sacra Thebæorum militia , partim ex senatorio corpore Trevirorum Augustæ sacrosancta Martyrum pignora.

27 Quin altius relictis cryptæ fundamentis , etiam ad pretiosum B. Paulini corpus sœdiendo deventum ; apud cujus loculum tabula reperta matmorea ; jam inde à Nortmannorum illuvie terris obruta , atque aliâ item subter eam plumbea , quæ ceterorum corporum positum atque collocationem , tum Martyrum etiam certamina atque nomina his omnino verbis edebat. Sequitur apud Browerum num. 21 harum rerum inscriptio ; quam hic non transcribo , sed mitto lectorem ad Vitam S. Felicis archiepiscopi Trevirensis , quæ habetur tomo III Martii , die xxvi
Q q q q *ejusdem*

AUCTORE
J. P.
frustra con-
nantur pro-
sanare :

E

F

idem corpus
seculo un-
decimo qua-
ritur

id inventur
tur , addito
ipsum cry-
ptæ

AUCTORE
J. P.

ejusdem mensis, è qua ibidem pag. 623. delibo ista, qua ad S. Paulinum spectant: In medio verò ipsorum S. Paulini clarissimi Trevirorum archiepiscopi corpus est ferreis catenis suspensum, quod ibi S. Felix hujus sedis episcopus, è Phrygia totius regni viribus translatum, III Idus Maii honorificè suspendit. Is ergo, qui in dextero S. Paulini latere est positus, Palmatus vocabatur. Ad caput autem S. Paulini septem jacebant hujus urbis senatores. Ad pedes verò S. Paulini àltrinsecus positi sunt quatuor viri, genere & virtute clarissimi.

28 Sigebertus scriptor synchronus prædictam inscriptionem contrahit referit ad eundem annum 1071. Porro de Martyribus Trevirensibus agitur ad diem VI Octobris cum Martyrologio Romano; de Thebais autem die XXI Septembris cum eodem Martyrologio. Hujus tam inexpectatæ, novæque rei deinde rãtha, ut memorat auctor.

Annalium Trevirensium num. 22, cum latè per Germaniam vicinamque Galliarum oram hominum sermone percrebuisse, atque animos omnium sancta quadam religione ac pio vivendi studio excitasset, placuit archiepiscopo basilicæ cryptam, humilem illam quidem, ac temporum injuriã tunc obscuram, magnificentiore opere mox explicare, dignumque Sanctorum majestate ei addere splendorem: qua postea rerum adversarum vicissitudines passa pristinum illum splendorem amisit, & cum obsoletis ruderibus commutavit; ut videbitur paragrafo proximo. Ecclesia autem S. Paulini seculo duodecimo ille honoris titulus accessit, quod ab Eugenio PP. III Treviris degente consecrata sit, prout refertur inter Gesta Trevirensium archiepiscoporum apud Edmundum Martene in Veterum scriptorum & monumentorum amplissima collectione tomo 4, columnã 204, his verbis: Consecravit ecclesiam S. Paulini Dominus apostolicus secundo Cal. Februarii.

Factum narratur pluribus, & isto modo accidisse refertur apud Brouerum ad annum 1124 & num. 68: Divi Paulini basilica annis abhinc quatuor & quinquaginta sub Egeberto perniciosi incendiï casu vexata, & inde in annos non paucos deserta, restitutaque, rogatu Alberonis pridie Kalendas Februarias anni incuntis ab Eugenio Dei Genitricis nomini dedicata, & amplissimis exceptionum & indulgentiarum ornamentis ab eodem de novo condecorata. Subserviit cæremoniæ Balduinus Cæsareæ Palæstinæ, qui cryptam S. Paulini sepulchro nobilem, divi Marii item præfulis aram, & aliam, quam Novam appellant, præstantibus quibusque Divorum reliquiis condendis eodem die sacravit. Tomo II Januarii, die XXVI ejusdem mensis, pag. 730 tractavimus de S. Maro Trevirensium episcopo.

C *Dei Genitricis nomini dedicata, & amplissimis exceptionum & indulgentiarum ornamentis ab eodem de novo condecorata. Subserviit cæremoniæ Balduinus Cæsareæ Palæstinæ, qui cryptam S. Paulini sepulchro nobilem, divi Marii item præfulis aram, & aliam, quam Novam appellant, præstantibus quibusque Divorum reliquiis condendis eodem die sacravit. Tomo II Januarii, die XXVI ejusdem mensis, pag. 730 tractavimus de S. Maro Trevirensium episcopo.*

§ IV. Alia corporis inventio; inspectio ejusdem; caput ab eo separatum magna cum veneratione colitur; ecclesiæ S. Paulini vicissitudines; Sancti Acta.

Schavartius incunte sec. 15 **S** *Ecule decimo quinto inuenta alia corporis S. Paulini accidit inventio, quam sic ad posteros transmisit Brouerus tomo 2 ad annum 1402.*

num. 103: Primo vere incuntis anni, nono Kalend. Aprilis reclusum gloriosissimi Trevirorum antistitis Paulini sacrum sepulchrum; & privatis modò ad spectaculum admittis arbitris, inventum corpus, suis adhuc ossibus & commissuris integrum, & peripetatinatis decorè involutum. Auctor hujus inventionis Fridericus Schavartius Trevir, ecclesiæ S. Paulini præpositus; qui cum voluntate sua in tanti patroni studium ac honorem propensus, tum sermonibus hominum adductus, qui caput S. Paulini in Phrygia relictum contendebant, quia cæsum capite martyrio istic perfunctum obtinebat fama, diligentius eam in rem inquirendum sibi putavit. Itaque ipsa die parasceves, animo ad religionem composito, ubi cryptam subiens, sarcophagi ferramenta reselli jussit, operimento tumbæ sublato, conditorium plus solito longius apparuit, fericis divergi generis instratum pannis.

30 In hoc tumba stabat ex ligno formæ ignotæ, sed elegantis sic fabrefacta, ut retinaculis argenteis decorè vinctæ, in horum superficie imagines eminentes haberet, & inter bina retinacula argenteæ relucere sphaerulæ, imaginibus quoque suis affabrè signatæ. Revinctæ quoque tumba cupreis erat ligaminibus argento vermiculatis, ex quorum ansis creditum est olim fuisse suspensam, cum ferreis ligata catenis, sublimè pependisse traditur. Denique versus caput patefactus aditus, ubi feris argenteis venustè eadem tumba clausa cernebatur. Impositus pectori erat quibus item argenteus, cum inscriptione veteri Christianorum X & P. Christi nomen, hoc fere modo referens. Hac eadem est arbis istius formæ, inscriptio eadem, de qua actum supra § 3. Præter sepulchrum verò jam descriptum ex Schavartio; refert etiam Brouerus inspectionem facti sarcophagi, publicamque ejusdem venerationem, Ræpergens num. 104.

*31 Jam cætera prosequitur ipse Fridericus eo in commentariolo, quem super urbis Treviræ commendatione, sancti Paulini inventio, & ejus templi religione, viginti quinque capitibus digesturâ posteritati reliquit. Tumba igitur aperta, jacuit in eadem corpus beatissimi Viri, magnâ quidem diligentia etiam sericis pannis diverforum colorum involutum; quos cum noctis indignis dissolveremus manibus, vidimus stupens hoc nudum corpus humano more compositum, velut hominem integrum cum ipsius capite, & absque membrorum corruptione. Cum autem hoc beatissimum tangeremus corpus, desiderantes in primis ipsius caput elevare, humaniter dubitantes, si ob tanti temporis vetustatem minaretur collisionem, tetigimus primum nares, mox verticem, demum occiput. Et quia gratissima divinitus constabat durities & capitis, ipsum com. pago de corpore * præcipua semper veneratione * 1. & capite colendum, cum ingenti excepimus animi gaudio, sarcophagum ferro ac cæmento summâ, quoque potuimus, recludentes diligentia. ac publica venerationi exponit,*

32 Porro excepto hoc pretiosissimo capite, ac publica venerationi exponit, clero & populo urbis honorificè congregatis, die videlicet, quâ sancti Paulini translatio colitur, quæ celebris haberi solet, Dominicâ proximâ ante ferias beati Gangolphi, post ductam de more circuitu supplicationem, & divinis ad gratiã laudesque Deo dicendas rite peractis, tunc primum sancti Paulini, & sancti Simeonis monachis Græci, cujus anno superiore caput fuerat elevatum, tum sancti Maximini capita, cum multis aliis reliquiis, palam populo ad spectandum oblata.

D

corpus San-
cti

E

F

A oblata. De S. Gengulpho martyre, uti apud nos vocatur, vide tom. 11 Maii, die xi, à pag. 642. De S. Symeone recluso in porta Trevirensi egimus tomo 1 Junii, die 1, pag. 87 & sequentibus. Audiamus, qua de annua solennitate instituta subjungit Browerus num. 105:

fundata in
perpetuum
pro Sancti
cultu

33 Commemoratur inde tacito nomine de se Fridericus, ad rei gestæ perennem gratamque memoriam, & ad cultum venerationemque Cœlitum, qui in eadem basilica quiescunt, propagandam, effecisse non neminem, patrimonio eam in rem profuso, ut pervigilio ejusdem diei, tres quotannis congregationes, canonicorum una sancti Simonis, monachorum duæ sancti Maximini & Dei Genitricis ad Martyres, sancti Paulini ædem frequentent, solemnibus Vesperarum, certoque cantu antiphonarum, tum ipsa die translationis eadem in unum convenient, & capitis circumferendi pompam cohonestent, proficiente senatu, constituta perenni in præsentem pecuniæ distributione: pridie verò honoraria vini propinatione.

B
memoria:

34 Atque ab hoc tempore caput S. Paulini statuae thorace tenus ex argento ductæ, parergis auro gemmisque venustè factis, inclusum, magna religione spectari consuevit, & nostrâ quidem memoriâ sacrilegas Judæorum manus vix fuit, ut evaderet, est argentum potius, quam pignus sacrum eo furto quæsitum videbatur, cum projecto capite thorax sublectus, vel ablatu est, mox tamen redititius ad dominos, sed non illibatus. Haslenus Browerus è Frederico Schavartio, cujus lucubrationem, de qua superius, viginti quinque capitulis constantem, in Ms. habemus.

seculo 16
& 17 ad-
versa pati-
tur. S. Pau-
lini eccle-
sia 3 status
sacra

35 Porro ecclesiam S. Paulini passam postea humana miseria vicissitudines indicat Browerus tomo 2, ad annum 1552, num. 84, pag. 381 & 382: Kalendis, ait, Septembris marchio (Albertus Brandeburgicus) . . eruptionem in Macheram, Mosellæ sipsis impositum oppidulum tentavit, & incolis adventu repentino oppressis, Epternacum . . ad Suram amnem oppidulum inde cepit . . Decimo die Septembris Pauliniana & D. Maximini basilicæ ære campano spoliata: . . xxv verò die Septembris, sole jam merso, D. Paulini septa, sancti Maximini & Martyrum monasteria suburbana subjectis facibus, præfecti jussu (de Dailbergero egerat auctor) ferali flamma concremata. Quibus hac addere licet, qua refero ex litteris P. Sixti Hesselmeir è Societate Jesu, Treviris ad P. Cuperum scriptis die xxix Augusti anno 1738: Notum est R. V. quòd prope hujus urbis mœnia steterit S. Paulini templum, varias olim injurias expertum, anno m. dclxxv solo rursus æquatum, ut canonici in contiguo parochiali templo divina peragere debuerint; ingens verò sacrorum pignorum thesaurus sub terra jacuerit sepultus.

crypta.

36 Hoc demum anno Eminentissimus Elector (qui locum, cujus est præpositus, magna veneratione prosequitur) rudera jussit removeri, ipsum fortè templum repositurus. Cum egesta sit terra, apparent in crypta variorum Sanctorum corpora eo fere ordine, quo deposita esse dominus Enen refert. Lapidèis inclusa sunt loculis; quorum unus & alter, incumbente saxorum mole, fractus fuit, ut extrahi debuerint Sanctorum ossa. Nonnullis inscripta sunt Martyrum nomina: Constanti & Hormisdæ titulus consulis adjicitur. Obiter hæc observavi, nec licuit examinare cætera, cum altera vice clausi

Augusti Tomus VI.

sum invenirem aditum; quem tamen non difficile fore credo, si convenientur DD. canonici. ALIA SARCOPHAGA (de quibus auctor) in circuitu cernuntur xiv. Tres archiepiscopi diversis inclusi loculis quiescunt in crypta minore, quæ à memorata superius separatur per gradus lapideos ad utramque descendentes. Epitomen, alias medullam gestorum Trevirorum, à Joanne Enen Teutonice seu Germanice editam, Latine vulgavit Scheckmannus anno 1617. Agens autem de Sanctis, qui in ecclesia collegiata S. Paulini sunt reconditi, fol. 51 verso, In crypta, ait, hujus ecclesiæ requiescit archiepiscopus martyr Treverensis, à quo nomen indepta est basilica. Superiores autem notitias è dictis litteris transcripsi, ut lector novissimum hujus sacre cryptæ, ac S. Paulini in eadem reconditi statum cognosceret.

37 De Actis hujus sancti Praesulis, eorumque exemplaribus Mss. aliquibus sequentes suggero notitias. Apographo uni prænotatur hic titulus: Excerpta quædam ex Vita S. Paulini, è bibliotheca S. Matthiæ Treveris. Incipiunt: Sanctorum patrum memoriis inservire, dignum arbitrantur &c. Desinunt in his: Antecessores nostri culpandi sunt, qui visa beati Patris miracula non ea literis vel memoriæ tradere studuerunt; sed potius negligentia oblivioneque dilabi passi sunt. Apographum aliud desumptum notatur ex Ms. S. Martini Treviris: cujus prologus est: Sanctorum patrum memoriis inservire &c. Sub finem verò post ista verba per totum vitæ spatium penitus non caruit, apponitur parergon, quod, in nostra ejusdem apographi editione omittam. Exemplar aliud ex Ms. S. Maximini Treveris præfert hunc titulum: Passio sancti Paulini archiepiscopi & martyris. Incipit: Congregatis nobis, fratres dilectissimi, in præclara sancti Paulini sollempnitate, vita ejus ad recitandum jucunda, ad audiendum dulcis, ad imitandum quoque probabilis & gloriosa, multa & in præsentis seculo Christi fidelibus confert solatia, & ad spectanda futura præmia, multa adhibet documenta &c. Finis est, per totum vitæ spatium penitus non caruit.

Sancti
Acta,

B

38 Nec præteriero exemplar alia manu exaratum, ad quod apponitur diverso charactere: Est Vita in Ms. S. Matthiæ Treviris; idemque habet exordium cum egrapho Maximiniano: Congregatis nobis, fratres dilectissimi, in præclara S. Paulini sollempnitate. Mortem verò ita refert: Ad ultimum apud Frigiam capite cæsus, beatæ passionis coronam pridie Kalendarum Septembris percepit à Domino: & diverso iterum charactere notatur: Finit Ms. S. Matthiæ. Deinde autem narratur in dicto Ms. corpus è Phrygia ad Trevirenses translatum, flamma extincta sub Normannis, & miracula alia: de quibus vide exemplar, quod prælo dabitur è Ms. Martiniano Trevirensi, quia brevius est, quam Maximinianum. Plurimis autem post S. Paulini obitum seculis Acta ipsius conscripta fuisse, ac proinde non magna auctoritatis esse, illud argumento est, quòd in eisdem fiat mentio de Normannorum in Trevirenses grassatione, qua ex dictis § 3, num. 25 à Browero intexitur anno Christi 883, Sigeberii Chronico ad eundem annum 883 sic memorante: Nortmanni urbem Treverum incendunt. Acta verò eadem non fuerint litteris mandata post annum circiter 1071, quandoquidem nihil in illis lego de inventionione sacrarum pignorum sub Ugone archiepiscopo, cujus mentio incidit supra num. 26. Unde conjicio, eorundem lucubrationem

observa-
tiones no-
stra.
E.

AUCTOR
J. P.

nem referri posse ad illa tempora, quae inter jam dictam grassationem ac translationem sunt interjecta. Hac praefatus subdo Sancti Acta, numeris, titulis & capitibus de more distincta, quibus varia etiam adduntur notationes.

V I T A

auctore anonymo

Ex Ms. Trevirensi sancti Martini, ad aliud collato.

P R O L O G U S

Auctor
paucis &
multis de
Sancto re-
fert:

Sanctorum patrum memoriis inservire, dignum arbitrans, non omnino reticere cupimus, quae ex antiquitatis auditu facta comperimus: miracula namque Sanctorum patrum propalare magnificum est, ut in eo certius scire possimus, qui & quanti sint, quorum meritis nos commendare debeamus. Unde venerabilis patris nostri Paulini scilicet Trevericæ urbis episcopi gesta quaedam ex relatione majorum audita, quaedam in exemplaribus sanctorum patrum passim inventa, volumus nostris innotescere successoribus, ne virtutum ejus memoria penitus oblivioni tradatur: non modica quippe apud Trevericos ejus gestorum exstant volumina, quae in ipsius incendio a urbis, Domino permittente, dicuntur esse consumpta. Et nunc pauca de pluribus locuturi, ipsius nos auxilio commendamus, cujus operis titulus vobis est praesentibus praenotatus.

A N N O T A T I O.

^a *Intelligo hic incendium seu grassationem Normannorum: unde colligitur auctorem hunc post illa scripsisse. Adi Commentarium praevium num. 24, & 38.*

C A P U T . I.

Natales, educatio; profectio ad Trevirenses; acta pro S. Athanasio; exsilium.

Natus in
Aquitania,
parentes,
educatio sub
S. Maximo:
* f. lumine

Paulinum igitur Trevirorum archiepiscopum, ut ferunt historiae, ex Aquitanicæ regionis partibus nobilissimâ prosapia constat esse procreatum. Parentes siquidem ejus Catholicæ fidei decorati munime*, filium suum baptismatis fonte, ut mos est, immersum, beatissimum Maximinum a, ut eum ex lavachro suscipere debeat, humillimè deposcunt: quorum ille obtemperans voluntati, eum sibi spiritualement filium non infcius futurorum, Domino demonstrante, adscivit. Crescens itaque puer ab lactatu est, atque praedicto patri traditur, sacrarum litterarum paginis imbuendus b: quarum ille memoriam (nostræ necessitati sua subveniat pietate, confringat infernum, aperiat paradisum, perpetuæ retributio-

nis concedat nos esse participes, qui vivit & regnat Deus in sæcula sæculorum) fideliter retinens, jam nunc tempore puerili seu apes prudentissima colligere, non distulit, quæ postmodum fidelibus, infidelitate Arriani dogmatis defudantibus, per eum Dominus eroganda praescivit.

3 Porro Maximinus dominicam cupiens sequi doctrinam, unâ cum charissimo filio genitale solum relinquens, Galliarum partes adiit atque Treverim, Domino ducente, pervenit, ubi nunc sanctus Agricius c ecclesiam apostolica sibi auctoritate commissam strenuissimè rexisset dignoscitur. Venerandus igitur Maximinus ab eo honorificè susceptus, ejus contubernio in tantum familiarissimè usus est, ut provectoris ei ætatis viros privilegio amoris postponeret.

4 Sanctus quoque Paulinus suam spiritualement, quem secutus est, non parvi pendens patrem, ei cum omni humilitatis subjectione horis eundemque momenti non incommodus adhæsit. Sæpe dictus autem pontifex jam nimio gravatus senio angelicis per quemdam presbyterum, nomine Quiriacum, ammonitus iudiciis, beatum Maximinum, consentientibus turbis populorum, pontificalis apicis dignitate sublimavit, atque non post pauca, terrena relinquens, spiritum de sui operis remuneratione securum ad æternitatis gaudia, Domino jubente, transmisit.

5 Interea Arriana hæresi per ecclesias Dei pululante, Constantii imperatoris d, filii Constantii patris, Augustorum, contra Catholicos infestissima exoritur indignatio. Nam ubicumque auditus vel visus est hujus sanctissimæ fidei custos, ab eo statim aut praesenti morte punitus aut longi exilii damna perpeffus est. Hujus faciem declinans beatissimus Pontifex, ad propriam scilicet Aquitanicæ regionis patriam suosque revisendos ire disposuit, atque non post pauca inibi vitam finivit e. Post cujus discessum beato Paulino miræ sanctitatis viro pastoralis sollicitæ cura committitur f. Hic itaque dilectissimi magistri sui corporis non immemor, collecta multitudine Trevirensium, eos ad hoc investigandum unanimes ac sinceræ dilectionis amore ferventes, versus Aquitaniam tendere præcepit.

6 Cui obtemperantes ignotæ regionis arripunt iter, atque angelicis adjuti iudiciis preciosissimum, Domino ducente, Treveros reportare thesaurum: quibus obviam factus praesul Domino dignissimus Paulinus, cum gloria & psalmodum melodia in suburbio Trevirorum urbis sancti patris corpus in beati Joannis Evangelistæ basilica sepelivit g. Ipse verò, utpote fidelis pastor, commisso sibi divinitus gregi per vigili sollicitudine intentus, incurfantum undique luporum impetus gladio spiritus arcebat, opprobrium videlicet eorum longè declinans, quibus per prophetam à Domino dicitur: Non ascendistis ex adverso, nec opposuistis murum pro domo Israël, ut staretis in prælio in die Domini. Siquidem in sancto certamine cursum consummavit: quippe qui usque ad vincula laboravit, usque ad sanguinem restitit. Namque pro assertionem fidei Catholicæ quous pulsatus injuriis, quantis fuerit objectatus periculis, sic nos tripartita ecclesiastica docet Historia h.

7 Porro Constantius prædicta Arriana hæresi jam ex omni parte inrectus, statuit hoc ad pravitatis suæ cumulum, ut omnium Orientalium Occidentaliumque partium episcopi indubitanter suæ sectæ subscriberent: convocansque omnes, syno-

D

utroque
Treviros
profectus
degit apud
S. Agri-
tium,

cui succedit
in episcopa-
tu S. Ma-
ximinus:

E

cuique vitam
sancto S.
Paulinus:

F

qui transla-
tum Trevi-
ros corpus
ejus sepeliv-
& fortiter

G

h
se opponit
Arriani

syno-

A synodum Mediolani i fieri constituit, atque eos inibi suæ pleniter præcepit adesse præsentia. Orientalium ergo venere non multi [quoniam] plurimos eorum aut senectus aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium verò ultra trecenti affuere præcepta principis facientes, scilicet ut supradicti loci synodus celebraretur: ubi convenientes Orientales ante omnia contra Athanasium *k*, fortissimum fidei defensorem, fieri commune decretum poscebant, ut hoc facto penitus aditus Alexandria clauderetur *l*.

8 Quod etiam dum Paulinus *m* Gallicanæ Treverens, Dionysius albæ * *n* metropolis Italorum, & Eusebius Vercellensis *o* episcopi sensissent, quia ad destructionem fidei Orientales contra Athanasium agere molirentur, surgentes magna voce clamabant dolum & circumventionem per ea, quæ gerebantur, Christianis dogmatibus irrogari: non enim veras culpas contra Athanasium esse dicebant, cum ad retractationem fidei talia probarentur inventa. Illis igitur talia proclamantibus consilium tunc solvitur episcoporum: deposito siquidem Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt visi doctrinam: sed neutrum horum perducere potuit ad effectum, dum præsentem principem clamaretur, quod injustè agebatur & impiè. Quo facto & ipsi ecclesiis sunt expulsi, & in ultimis terræ sinibus habitare præcepti.

9 Tunc enim ecclesiis pacem habentibus & populis per collectas orantibus, Pontifex, qui Romanæ sedis Liberius *p*, & Paulinus Galliarum metropolitanus episcopus, & Dionysius Italus, Lucifer metropolitanus insularum Sardinia *q*, Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni & prædicatores veritatis abripiuntur & traduntur exilio, nullam habentes culpam, quia * in Arrianam noluerunt consentire vesaniam, neque in calumniis subscripserunt nostris. Eusebius quoque Cæsariensis *r* eadem hæc in libris Ecclesiasticæ, quam scribit, historiæ commemorans, Constantius, inquit, cum ob vindictam fraternæ necis *s* regnumque recuperandum ad Occidentem partes venisset, & extincto tyranno *t* regni solus arte * potiretur, fatigare Occidentales episcopos & per deceptionem ad consentium Arrianæ hæresios cogere adgrederetur, Athanasium prius, condemnatione præmissa, & velut obicis validissimi objectione sublata.

10 Ob hoc apud Mediolanum episcoporum consilium convocatur. Plures decepti: Paulinus *u* verò Trevirorum archiepiscopus, Eusebius, Dionysius verò * & Lucifer dolum esse in negotio proclamantes adferentesque, quod subscriptio in Athanasium non aliam ob causam, quam destruendæ fidei moliretur, in exilium trusi sunt: quos tamen omnes præter Paulinum Julianus Apostata *x* postmodum revocavit, magis ut regni sui primicias artificiosæ pietatis velamine commendaret, quam ut recta intentione, quod brevi post innotuit, ecclesiasticam calamitatem corrigeret. Paulinum verò communi beneficio vel excepisse videtur, quod eum suæ, quam mente jam [parturiebat,] vesaniæ acriorem, si reductus foret, adversarium metuebatur, vel certè in primo edicti sui impetu immemor præterisse, utpote inter nationes barbaras relegatum, & conspectu imperii præ cæteris remotissimum.

in causa fidei & S. Athanasii:

* f. almæ
n
o

mittitur in exilium

* Ms. S. Maximini Trev. nisi quia

* ibid. arce

una cum aliis episcopis:
* expunge verò

a Id non probo: de aliis vide Commentar. num. 3 & 4.

b Ms. S. Maximini: A quo sacra Scripturæ paginis sufficienter imbutus, sanctæ moralitatis habitu decenter indutus: unde idem pater ejus Maximinus spe futuræ strenuitatis, futuræ dignitatis & sanctitatis ipsius, divinitus animatus, non alium nisi hunc egregiæ indolis filium sanctæ peregrinationis suæ in Belgicam Gallicam pro Christo destinata, in Christo ordinata, elegit commilitonem & focium. Vides, lector, alium hic narrandi modum & non sine affectato dictionis ornameto comptum.

c De quo ibidem num. 4. An autem fuerit patriarcha Antiochenus, qualis vocatur in Ms. S. Maximini, vide ad diem 13 Januarii pag. 773.

d Imperavit ab anno 337 usque ad 361. Rura de illo historici.

e De anno mortis ejus scribit Comm. num. 4.

f Per beatum Martinum episcopum divinæ benedictionis oleo perfusum eum vult Ms. S. Maximini. Vide Comm. num. 18.

g Mira sunt, qua de hac translatione referuntur in Vita S. Maximini ab anonymo Sanmaximinianensi scripta seculo 8, & apud nos edita ad diem 29 Maii; qua pag. 22 consuli potest.

h Qua Sanctus contra Arianos in causa fidei orthodoxa & S. Athanasii egit, satis exposita sunt in Comm.

i Concilium illud anno 355 innuēit Labbeus in Compendio chronologico: eundem signat Tillemontius tomo 6 Monumentarum in tabula chronologica pag. 833; Pagius ad istum annum, & Harduinus in Conciliorum collectione tomo 1, columnâ 697.

k Invidiosissimum hunc orthodoxa fidei pugilem illustravimus ad diem 2 Maii, pag. 186 & sequentibus.

l S. Athanasius jam ab anno 349 erat restitutus cathedra Alexandrina, ex dictis in Comm. num. 9; est post ex illa extrusus.

m Non interfuisse eum synodo Mediolanensi, ibidem indicatum est Vide num. 13 & 14.

n De hoc Sancto episcopo scripsimus die 25 Maii pag. 369 & sequentibus. A Theodoro Ecclesiastica historia lib. 2, cap. 15, in quo agit de synodo Mediolanensi, pag. 91 editionis Vallesiana, dicitur Dionysius metropolis Italiae.

o Inscribitur Martyrologio Romano ad diem 1 Augusti: ubi inter Prætermittos agendum de illo indicavimus die 16 Decembris, quo colitur publico Ecclesie Officio tamquam martyr. Exsilium ibi legitur, & multa alia passus: deinde ad cathedram suam reverti permittitur. Vercellis migravit ad Dominum Potest igitur & S. Paulinus verè martyr dici.

p In Prætermittis ad diem 27 Augusti distulimus eum ad 23 Septembris.

q Acta ejus illustravimus die 20 Maii, tomo 5 ejusdem mensis, pag. 197 & seqq.

r Loquens hic inducitur à biographo & à Ms. Sanmaximiniano Eusebius iste occasione synodi Mediolanensis, quam anno 355 habitam modo diximus lit. i; eum virâ sanctum anno 340 lego in Bibliotheca chronologica. scriptorum à Labbeo edita pag. 31, Caveo heterodoxo mortem ejus circa eundem annum signante in Scripturis suis ecclesiasticis pag. 92, ne Baronium & Pagium memorem, qui anno 340 obisse scribunt.

A. ANONYMO.

f De Constante imperatore occiso à Magnentio, qui imperium sibi vindicabat, anno 350, tractat Baronius ad eundem annum num. 1.

t Magnentii tyranni cladem, illatamque sibi mortem memorat Baronius ad annum 353, num. 6.

u Hic iterum comparet perperam S. Paulinus, uti & statim sub Juliano imperatore.

x Imperavit ab anno 361 usque ad 363.

CAPUT II.

Mors in exsilio; corpus Treveros translatum; miracula.

Sanctus in exsilio laboribus apostolicis,

* f. convertite

miraculis clarus moritur:

Trevirenses in Phrygiam secundum

ad obtinendum corpus sui episcopi:

* Ms. S. Maximini Trev. insignia * ibid. quam

D Enique beatus Paulinus in captivitatem pro Christi nomine positus, gentibus circumquaque degentibus, divini verbi eloquia prædicando aperire non distulit, & quod in episcopatu proprio agere permissus non est, hoc devotus ac Deo dignus in peregrinatione implere curavit. Unde & Salvator omnium magnarum ei virtutum gratiam conferre dignatus est, ut quos verbis converti nequisset, eos ad conditoris sui agnitionem per diversa miracula perduceret: quia ut beatus Apostolus dicit: Signa infidelibus, non fidelibus data sunt.

12 Concessum namque est ei à Domino cæcos illuminare, leprosos mundare, dæmones ab obsessis corporibus sanctæ Trinitatis invocatione confestim depellere: & ut talium mereretur fieri compos donorum, studuit creberrimis elemosynarum largitionibus, viduarum, orphanorum atque omnium egentium pater humillimus existere, illud semper sapientis fatagens implere præceptum, quo dicitur: Absconde elemosynam in sinu pauperis. His igitur aliisque bonitatis suæ amminiculis fultus, usque ad mortem, etiam ultra Christianum nomen, mutando exilia fatigatur, & ad ultimum apud Phrygiam defunctus beatæ passionis coronam percepit à Domino b.

13 Igitur Treverici ejus obitum comperentes satis condoluerunt, quod eum, quem [in] vita degentem possidere non licuit, saltem in morte debitis exequiis venerari non contigit. Congregati itaque non solum hi, verum circumadjacentium urbium populi ob piissimi Pastoris illorum reliquias tam longissima terrarum spatia libentissimè se peragrarè professi sunt, utpote qui immanissima persecutionis Græcorum rabie nuper vastati atque afflicti, per ejus tandem interventum, Christum totius boni largitorem sperarent tantæ cædis finem fore facturum.

14 Adeuntes itaque Phrygiam Asiæ finitimis sitam, coeperunt cum omni perquirere solertia, ubi gleba beati Pontificis jaceret humata: quam dum Dei nutu invenissent, Dei ipsius clementiam implorare non desistebant, quatenus urbs illorum scilicet Treveris tanti Patris non fraudaretur patrociniis. Asiani ilico illorum desiderium cognoscentes, eos à finibus suis arcere conati sunt; suosque conatus sequeretur effectus, nisi fortè suis intervenissent, qui gravitatis signa potius, vel levitatis vel contentiositatis sequerentur machinamenta. Treverenses ergo jam propriæ voluntatis proditores dicebant, se nullam aliam ob causam advenisse, nisi propter expetendas pii Pastoris sui reliquias.

15 Illis itaque hoc fieri viriliter recusantibus,

corpumque Pontificis retinere cupientibus, Treverim nullo modo se abire sunt professi, nisi tanti pignoris fuissent compotes effecti. Certatum namque diu ab utrisque populis est: sed illud certamen vertit pietas Sancti in caritatis adunationem. Consilio liquidem inito glebam venerandi Pontificis in medio collocantes, ejus implorabant clementiam, ut, cui adhærere vellet, ab eo se asportari permetteret: cui verò nollet, ab eo penitus submoveri non posset. Accedentes ergo Asianorum quàm plurimi loculum quidem sublevare nitebantur, sed nulla motionis res in eo peracta est. Igitur Treverici nil morantes gratiæ sui Pontificis cum omni celeritate feretrum sublevantes, læti rediere in sua gaudentes, relictis tamen inibi paucis de corpore ejus reliquiis propter amorem fraternitatis, titulumque Christianitatis.

16 Adest itaque obviam salutifero corpori ex adjacentibus urbibus unà cum clero innumerabilis populus cum gloria illud excipiens, insuper & Dei perennis Filium benedicens, qui urbem Trevericam diu multumque desiderato noluit privare Patrono. Exstat ergo non longè ab oratorio beati Maximini basilica in honore sanctæ Dei Genitricis dedicata admodum præclara, in qua deponentes corpus sanctissimi Pontificis, locum inibi decrevere fieri sepulchri, exstruentesque cryptam, ossibus ejus satis habilem, in sarcophago cum catenis ferreis in cryptæ medio pendere fecerunt, quod ita pendens usque ad tempora Nortmannorum mansit, & ab ipsis fractis catenis sarcophagum non altius terræ infedit.

17 Multa sanè beati Paulini miraculorum insignia tunc temporis gesta, etsi litteris non sint tradita, quamvis ex parte minima, tamen non nos præterire auditu comperta, nimiumque nos inertes esse credimus, si hoc, quod benignitas Domini erga nos indignos ad laudem & gloriam nominis sui vel per se vel per Sanctos suos agere dignatur, quasi parvipendendo posteris nostris provalere negligamus: in quo hoc antecessores nostri culpandi sunt, qui visa beati Patris miracula non ea litteris vel memoriæ tradere studuerunt, sed potius negligentia oblivioneque dilabi passi sunt. Verum his omissis, ad certum nostræ sententiæ tramitem redeamus.

18 Prædicta namque Nortmannorum gens Dei permisso Christianorum exigentibus culpis emissæ, tanta per Sanctorum domicilia cæde bacchata est, ut penitus non esset locus, ubi vix non audiretur & planctus. Multarum igitur destructione urbium gaudentes, eadem facturi, hanc quoque urbem nihilominus sunt aggressi circa quam dum Sanctorum habitacula concremassent, contigit eos quoque oratorium, ubi sacratum corpus depositum fuerat, adisse, in cuius tectum cum volasset flamma, ita fertur extincta, ac si vim ignis numquam fuisset experta.

19 Denuo autem alia in tecta, & ipsa simili modo extincta est: sæpius autem id ipsum repetentes, & nihil eorum, quæ improbè moliti sunt, adimplere valentes; postremò suam cernentes nil prævalere vesaniam, arrepto homine, sarcophagum in eadem ecclesia miræ magnitudinis aperientes, medium eum intrinsecus collocantes, pondus cooperculi desuper cadere fecerunt, sicque suæ vesaniæ satisfactum esse putantes, ad alia loca vastanda properabant. Qui tamen post illorum abcessum, quod dubitandum non est, meritis & adjutorio sæpediti Pontificis sanus atque incolumis repertus est. Alio quoque tempore

D sed cum Asiatici eiusdem se opponerent, divinitus res deciditur,

corpus ad Treverenses delatum sepelitur.

E

* Ms. S. Maximini Trev. addit tertio Idus Maii

f sarcophagus Miracula plura non scripta:

* f. propagare

F flamma ad sacra Sancti injecta

mirificè extinguitur: quidam morte liberatur:

A tempore fuisse * in eadem basilica vespertinis horis occultantes, intempeste noctis silentio de latibulis surgunt, atque ea, quae inibi reperiebant, arripere conati sunt. Cumque se deprehensos ab ecclesiae custode sensissent, malis suis cumulum addentes in ipsum confurrexerunt, eumque miserabili morte peremerunt; cuius interitum innox divina ultio subsecuta est.

f fures se
g fures puni-
ti:
* *ibid.* per-
culsis

20 Nam caecitate percussis *, & per totam noctem huc illucque girantibus, licet patentibus foribus, tamen facultas eis exeundi nullo modo accommodata est. Circa pullorum vero cantum cum jam nocturnarum vigiliarum tempus instaret, nullusque signum ad hoc opus pulsaret, excitati undique degentes clerici, monasterium ad-euntes, eos, sicuti praedictum est, apertis foribus errantes repererunt: quibus comprehensis & primo mane iudici urbis assignatis, legali dictante sententia, in formis nodum fecit ligni animad-
versione temeritas sortita est *g*.

21 Plurima & his similia in eadem basilica à beato Paulino olim ostensa sunt miracula; sed (pro dolor!) à maioribus nostris, sicuti praedictum est, oblivioni potius quam memoriae sunt tradita: ex quibus unum, quod ad nostram, fama ferente, perlatum est notitiam, indicare curabimus. Quidam ejusdem monasterii praepositus *h*, quem multi adhuc superstites noverunt, quemdam gressu pedum, caeterorumque membrorum motione carentem cum carruca suscipiens, ejus ut in curte i publico stipendio aleretur, dispensatori praecipit: qui cum multis annis inibi degere, in festivitate beati Joannis Baptistae ad ecclesiam deportatus, cum matutinalium finiretur laus hymnorum, meritis beati Paulini laetus & alacer ad propriam sine alicujus sustentatione rediit casam: & ut talis miraculi notitia cunctis pateret, ipsa carruca praeforibus ecclesiae in oculis omnium suspensa est: quae ibidem tam diu pendebar, donec destitit esse quod fuit.

22 Alio quodam tempore peregrini quidam, adventantes ob peccatorum suorum remissionem, Sanctorum habitacula circumquaque posita adire gestiebant; sed ignorantia situs eorum aliquatenus prohibiti sunt. Unde ab eis mulier quaedam mercede conducta est, quae ipsis per ecclesias deducendis satis idonea esse comprobata est.

C Quae cum eos per Sanctorum domicilia saepe dicitur urbis valle consistentia duxisset, contigit eos quoque ad ecclesiam praedicti Pontificis ejus ducatu advenisse: in quam cum fuissent ingressi, & altaria orando circuissent, devenere ad fenestram cryptae, in qua corpus Pontificis jure clau-

ditur sepulchri. Qui cum hujus rei notitiam ab ipsa femina comperissent, ob devotionis illorum excellentiam tres argenteos immittentes recesserunt.

23 Mulier autem paululum retardata eisdem firmiter abstulit, sinuque recondito * cum celeritate rediit: mirum in modum necdum monasterii limen attigit, cum subito vesana exclamans, vae ingeminare atque iterare per plateam discurrendo cepit, nescientibus cunctis, unde ei tam subita infania advenisset. Parentes itaque ejus, hoc rumore concitati, convenientes, vix reatus sui culpam ut detegeret impetrabant: quae tamen detecta cum eisdem, quos furata est, nummis alisque oblacionibus de novo ad sanctum Paulinum reducta, paululum quidem ejus meritis ab ipsa vesania postea quievit; sed per totum vitae suae spacium penitus non caruit *k*.

ANNOTATA.

a Sunt, qui violenta mortis martyrium ex tribuunt, contra quos consule dicta in Commentario num. 19.

b Addit *Ms. Sanmaximinianum* anno Incarnationis Dominicae trecentesimo lxxii, sed perperam, ex *Comment. num. 17*.

c Graecorum non lego in eodem *Ms. Quanam* vero sit immanissima ista persecutionis rabies, relinquo aliis elucidandum.

d Translationem hanc memorat *Comm. § 3*.

e De hac sacra crypta pluribus agit *Comm.*

f Hinc liquet, *Vnam* hanc non fuisse scriptam ante seculum nonum. Vide supra num. 38.

g *Ms. Sanmax.* informis nondum lecti dignè animadversa temeritas sortita est. Si pro nondum legamus nodum, videtur ita restitui posse, ut intelligi queat, fures istos suspendio multatos: in vero legi debeat modum, morte nescio quae plexos.

h *Bucelinus* in sua *Germania sacra part. 2* qua habetur apud nos post *Annales Germania* pag. 69, de S. Paulini monasterio agens, haec scribit: Pervetus Benedictinae professionis apud Treveros coenobium, praematurè tamen divo Benedicto ereptum, communicatumque in collegium canonicorum saecularium. *Vellem, ut addidisset tempus, quo id contigit, & scriptorem.*

i *Cortis* vel *curtis* significationes dat *Caesarius*. Hic vero videtur indicari villa vel hospitium, in quo alebantur pauperes publicis elemosynis.

k *Parergon*, quod in hoc *Ms.* sequitur, omitto, ut indicavi in *Comm. num. 37*.

A D

DE SS. OPTATO EPISCOPO, SANC-
TINO ET MEMORIO PRESB.

AUTISSIODORI IN BURGUNDIA,

J. S.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

De gestis, cultu, & corporum translationibus.

CIRCA
ANNUM
DXXX.
De gestis S.
Optati Sancti
&
Memorii
paucis olim
relata,

P *Auca admodum de gestis S. Optati Autissiodorensis episcopi ejusque presbyterorum Sanctini & Memorii, qui cum eo sacra veneratione honorantur, ad posterorum memoriam sunt perlata. Referuntur illa in Historia episcoporum Autissiodorensium apud Labbeum tom. 1 Bibliotheca manuscriptorum, pag. 419 in hunc modum: Optatus sedit annum 1, menses 8, dies 5. Hic construxit basilicam in honore sancti Christophori martyris juxta basilicam sancti Germani ab orientali parte, cooperantibus duobus presbyteris suis Sanctino atque Memorio. Hic sanctissimus Pontifex, excursu vitae suae tempore, pridie Kal. Septembrium, cum eisdem sanctis Presbyteris suis vitam finivit temporalem, & adeptus est sempiternam, cum quibus pariter & sepultus est in eadem, quam construxerat, basilica. Postmodum vero, labentibus annis, consilio nobilium ac sapientum translata sunt eorum sacra corpora in ecclesiam beati Germani, tam officiosè, tam solemniter, ut in omnibus Martyrologiis & maxime vetustis dies translationis eorum insertus habeatur vi Non. mensis Maii. Transitus autem vel depositio eorum pridie Kal. Sept., ut praediximus, annotatur. Uno eodemque hinc sarcophago omnes pariter requiescunt. Fuit civitas sine episcopo anno uno. Exiit autem temporibus supra dicti Vigili Papae, imp. adhuc Justiniano Augusto, regnante vero Clodo. Fr. rege. De translatione corporum ad ecclesiam S. Germani eadem prorsus narrantur in Miraculis S. Germani Autissiodorensis episcopi ab Harica monacha, cujus verba erunt recitanda inferius.*

quibus in
novo Bre-
viario addi-
tur gemina
corporis
translatio:

2 In novo Breviario Autissiodorensi, quod anno 1726 Senonis impressum est, ad xxxi Augusti, quo festivitas sancti Optati celebranda rite semiduplici praescribitur, precedentibus additur gemina corporis S. Optati translatio. Nam lectio 3 his verbis concepta est: Optatus Autissiodorensis episcopus felici cura gregem rexit anuum unum, menses octo, dies quinque. Juxta basilicam sancti Germani, minorem alteram in honorem sancti Christophori martyris ab orientali parte construxit, cooperantibus duobus presbyteris Sanctino ac Memorio. Sanctitate conspicuus obdormivit in Domino die Augusti ultima, circa annum quingentesimum trigelimum secundum, & in eadem, quam extruxerat, ecclesia cum iisdem presbyteris sepultus est. Sancti Praesulis duorumque presbyterorum corpora labentibus annis in ecclesiam sancti Germani translata sunt tam solemnem pompa, ut in omnibus Martyrologiis,

iis etiam, quae nono seculo vetusta erant, translationis hujus dies inserta habeatur die Maii secundam. Ab hujus translationis tempore, uno eodemque sarcophago conditi pariter quiescebant. Verum beati Optati corpus, deficiente nono seculo, ad vetus sancti Petri Doverensis monasterium in agro Bituricensi delatum fuit: atque hinc ad novam monasterii Virzonis ecclesiam, in qua tanquam patronus colitur, ac translationis ejus solemnitas die decima sexta Februarii celebratur.

3 Posteriores translationes hic asserta, aliquid natalis horum Sanctorum in antiquis Martyrologiis, controversia pepererunt, de qua mox agemus. At prius aliquot Martyrologia adducemus, in quibus horum Sanctorum natalis & prior translatio leguntur annuntiata. Hieronymiana apud Florentinum ad xxxi Augusti sic habent: Autissiodoro civitate sancti Optati episcopi & confessoris cum sociis suis. Alia pleraque Hieronymi nomine insignita Martyrologia ad eundem diem annuntiant S. Optatum; at in illis sociorum nulla mentio. Habent istum apud nos tom. vii Junii sub finem, Richenoviense, Augustanum, Labbeanum, Regina Suecia, & apud Acherium tom. 2 Spicilegii recusi pag. 17 Corbeienfe: de eodem apud Martenium tom. 3 Anecdotorum col. 1559 memoratur in antiquissimo Martyrologio monasterii S. Germani Autissiodorensis, & col. 1589 in Fragmenta Martyrologii Turonensis. Ex Hieronymianis, ut notat Sollerius, Ussardus Optatum memorat his verbis: Autissiodori, sancti Optati episcopi & confessoris. Consensus Romanum, aliaque plurima, qua recensere non est necesse. Grevenus natalem horum Sanctorum perperam commemorat 2 Maii, neque rectius Molanus ad iii ejusdem mensis.

*4 Laudata Hieronymiana apud Florentinum autem & cor- porum translationem enuntiant hoc modo: Autissiodoro translatio corporum sanctorum confessorum Optati episcopi. Memorii presbyteris * & Sanctini * presbyteri. Varia ad locum hunc mendasum observat Florentinus, testaturque memoriam hujus translationis reperiri in variis Mss. admodum antiquis, sed etiam non sine mendis. Apud Acherium ex laudato Ms. Corbeienfe sic legitur: Autissiodoro, translatio corporum sanctorum confessorum Optati episcopi, Memorii presbyteri, Sanctini presbyteri. Martyrologium antiquum ecclesiae Autissiodorensis apud Martenium tom. 6 Collectionis amplissima col. 702 solum habet: Autissiodoro Optati episcopi, Memorii presbyterii & Sanctini presbyteri. Verumtamen translationem innuere videtur, cum xxxi Augusti depositionem S. Optati memoret. Alia etiam quaedam apographa Hieronymiana translationem hanc memorant 2 Maii, ut observatum*

E

F

A *servatum est apud nos ad eundem diem. Saufsayus & Galestinus eandem malè commemorant 2 Martii. Ex dictis collige, variis quidem Martyrologiis antiquis inseriam fuisse translationem Sanctorum Optati, Sanctini & Memorii, at non omnibus, ut nimis generaliter asseritur in novo etiam Breviario.*

5 Ante novum Breviarium, quod supra citavimus, xxxi Augusti Officium de S. Optato Autissiodori dicebatur simplex cum commemoratione SS. Sanctini & Memorii, prout videre est in antiquis Breviariis Autissiodorensium, atque etiam in Directorio anni 1720. Nunc vero eodem die fit Officium semiduplex de S. Optato; & 2 Maii fit commemoratio translationis Sanctorum Optati, Sanctini & Memorii. In abbacia Virzionesi Ordinis S. Benedicti, de qua mox agemus, celebratur xxxi Augusti festivitas S. Optati, ut patroni minùs principalis, ritu duplici primæ classis & secundæ ordinis cum octava. Translatio vero xvi Februarii ritu duplici majoris & tertii ordinis. Verùm hæc alia est translatio à precedente, ideoque alia die celebratur. Præterea die xxxi Augusti arca, in qua S. Optati corpus depositum est, fidelium venerationi exponitur. Hæc ex litteris Prioris Virzionesis, de quibus mox plura dabimus.

B *6 Porro hæc verba novi Officii, Verùm beati Optati corpus, desinente nono seculo, ad vetus sancti Petri Doverensis monasterium in agro Bituricensi delatum fuit, atque hinc ad novam monasterii Virzionis ecclesiam, non placuerunt omnibus. D. Joannes Bretagne, monachus Benedictinus S. Germani Autissiodorensis anno 1730 scripsit ea de re ad D. Lebeuf canonicum & succentorem Autissiodorensis epistolam bene longam, in qua variis argumentis translationem Doverensem oppugnat, ac probare nititur corpus S. Optati Autissiodoro nunquam amotum. Verùm respondit ad omnia illa argumenta D. Lebeuf per epistolam unâ cum precedente nobis submissam. Hisce adjuncta est epistola D. Royer Prioris Virzionesis, qui adduxit monumenta omnia, ex quibus possessio corporis S. Optati abbacia Virzionesi asseritur. Fruabit monumenta illa lectorum oculis objicere, prout in epistola sunt relata, & breviter saltem expendere difficultates, qua contrâ moveri possunt. Verùm prius exponam loca, ad qua corpus translatum dicitur. Virsio vel Virzio, vulgò Vierzon, oppidum est in Bituricensi provincia ad confluentes Avarici amnis in Carum. In hujus oppidi vicinia conditum erat Doverense cœnobium. At, cum dicta abbacia in nihilum penè redacta esset incurfione perverforum hominum, ad ipsum oppidum Virzionesense seculo x translata est. Hæc latins deducit Dionysius Sammarthanus tom. 2 Gallia Christiana col. 133 & sequentibus.*

C *7 Nequeunt ostendere Virzioneses, quo tempore, qua occasione, aut per quem corpus S. Optati Autissiodorensis ad abbaciam Doverensem fit delatum. Id satis aperte fatetur laudatus Prior Virzionesis, dum in prædicta epistola ait, sibi alia argumenta non esse, nisi traditionem ab immemorabili tempore, & loca quadam ex chartulario abbacia, quibus corporis possessio probari possit. Ex dicto autem Chartulario pag. 5 adducit hæc verba: Sanctæ basilicæ sancti Petri Doverensis monasterii, quæ est constructa in honorem apostoli * principis Petri & intemeratæ Virginis Mariæ; ubi etiam Sanctorum corpora quiescunt, Obtati confessoris & Perpetuæ martyris Augusti Tomus VI.*

celebratur
festivitas 31
Augusti,
translatio
prima 2
Maii, al-
tera 16 Fe-
bruarii.

Controver-
sia de gemi-
na transla-
tione &
corporis S.
Optati pos-
sessione:

in variis
chartis asse-
ritur corpus
S. Optati

* fortè Apo-
stolorum

ris; ubi etiam Americus * abbas præesse dignoscitur. Signum Karoli regis. Pag. 6 sequentia: Summo Factori &c. beato videlicet Petro sanctæ Doverensis basilicæ: quæ in ejus honore constat dicata: quo (lege in qua) etiam Sanctorum corpora quiescunt humata, Obtati scilicet venerabilis Autissiodorensis pontif. & Perpetuæ martyris; ubi Americus abbas præesse dignoscitur. Ego Ambranus &c. Signum Karoli gloriosissimi regis.

8 *Hæc charta circa medium seculi ix scripta esse debuerunt, cum jam circa annum 853 Americus abbas successorem habuerit Asnarium, ut discimus ex Mabillonio, qui tom. 2 Annalium pag. 641 adducit partem litterarum, anno xiii Caroli Calvi regis datarum, quando Asnarius erat abbas. Verba ipsa litterarum accipe, cum non minùs faciant ad propositum nostrum quàm precedentia: Sacrosanctæ basilicæ sancti Petri Doverensis monasterii, quæ est constructa in honore Apostolorum principis Petri, & intemeratæ Virginis Mariæ, ubi etiam sanctorum Optati confessoris & Felicitatis martyris corpora quiescunt, ubi etiam Asnarius abbas præesse dignoscitur &c. Tria allata fragmenta, si quid evincere possint, necessariò probabunt corpus S. Optati ante medium noni seculi fuisse in abbacia Doverensi.*

9 *Recenset deinde laudatus Prior fragmenta quadam chartarum, quæ pertinent ad seculum x & xi. Priora duo, quæ in Chartulario habentur pag. 9 & 10, mentionem non faciunt corporis S. Optati, sed corporum Bisencii confessoris & Perpetuæ martyris, adeoque non prosunt traditioni Virzionesi. At pag. 12, eodem teste, hæc leguntur: Ubi Sanctorum corpora quiescunt humata, Obtati confessoris (Bisenci) videlicet & Perpetuæ martyris; ubi etiam Martinus abbas præesse dignoscitur. Dein sequentia pag. 21: Ubi etiam Sanctorum corpora quiescunt humata, Obtati confessoris, necnon Bisencii confessoris, seu Perpetuæ martyris; ubi etiam Martinus abbas præesse dignoscitur. Præsertim Martinus abbas Virzionesis anno 1031, ut videre est apud Dionysium Sammarthanus tom. 2 Gallia Christiana col. 137: hæc igitur duo fragmenta spectant ad illa tempora. Porro laudatus Sammarthanus recitat ibidem chartam ad idem monasterium attinentem, datamque sub Christiano abbate, qui Martinum præcesserat, in qua de Sanctorum corporibus in abbacia Virzionesi servatis tantum hæc leguntur: Ubi etiam sanctorum corpora quiescunt humata, Bisencii confessoris & Perpetuæ martyris. Ex hisce observo, in fragmentis chartarum Doverensium asseri sacrum Optati corpus abbacia Doverensi circa medium seculi ix: in prioribus vero chartis Virzionesibus, quæ spectant ad seculum x & partem seculi xi, de illo corpore taceri, de eoque Virzionesi servato mentionem non fieri ante Martinum abbatem, seu annum circiter 1030. Infert hinc Prior Virzionesis in laudata epistola, S. Optati corpus non statim cum abbacia ipsa Virzionesi delatum esse, ac solùm sub Martino abbate.*

10 *Antiquis hisce monumentis aliam probationem adjungit laudatus Prior ex Historia domus suæ, in qua testatur legi sequentia: Sanctus Obtatus (aut Optatus) episcopus Autissiodorensis in basilica Virzionesi requiescit. Vide de eo Chronicon episcoporum Autissiodorensium, editum in R. P. Labbeo. In ecclesia S. Germani*

AUCTORE
J. S.
* fortè
Aymericus

circa me-
dium ix se-
culi fuisse
in abbacia
Doverensi.

E

in aliis di-
citur fuisse
in abbacia
Virzionesi
ante me-
dium seculi
xi;

F

in eaque
etiamnum
quiescere:

AUCTOR
J. S.

ni Autissiodorensis, ad quam sacrae ejus reliquiae asportatae fuerant ab ecclesia S. Christophori, jam non afferri fatetur eruditus noster dominus Georgius Violle in schedis suis, quas penes dominum Gaucher, regium apud Virzionem ad vocatum volvi: notatque anno MDCXXXIV, quo visitata fuere ossa Sanctorum in basilica Sangermanensi recondita, reliquias S. Optati non inventas fuisse, licet in crypta, in qua diu jacuit, haec legatur haec inscriptio: "Cy gist le corps monsieur St. Optat, qui fut eveque de cette cite le xiv, qui trepassa le dernier d' Aoust". Quo pacto, die, annoque ad Doverense & Virzionesse monasteria hujusce sancti Optati facta sit translatio, nulla docent monumenta, sed sola traditio. *Haecenus argumenta quibus Virzionesibus corpus S. Optati Autissiodorensis asseritur.*

at Hericus
monachus
scripsit con-
traria.

B

* i. e. Mail

11 *Hic monumentis praecipue opponitur auctoritas Herici monachi in Vita S. Germani, & Historia episcoporum Autissiodorensium. Hericus in Miraculis S. Germani tom. VII Julii pag. 181 sic habet: Requiescit in eadem basilica (S. Germani Autissiodorensis) sanctus Optatus episcopus cum duobus presbyteris, Sanctino & Memorio; cum quibus primò sepultus fuit in ecclesia sancti Christophori martyris, quam ipse extruxerat; postmodum, annis labentibus, translata sunt eorum corpora in ecclesiam S. Germani tam officiose, tam solemniter, ut in omnibus Martyrologiis, & maxime vetustis, dies translationis eorum infertur habeatur sexto Nonas tertii mensis: transitus autem vel depositio illorum pridie Kalend. Septemb. annotatur. Eodem sane sarcophago omnes pariter requiescunt. Porro Miraculorum libros non diu absolutos obtulit Hericus Carolo Calvo circa annum 876. Si itaque verè dicat de S. Optato episcopo, Requiescit in eadem basilica, non poterat circa medium ejusdem seculi translatus esse ad abbatiam Doverensem, uti habent charta supra adducta. Verba Historiae episcoporum Autissiodorensium, qua de demum num. 1, idem innuere videntur; cum & illa Historia scripta sit post tempus, quo corpus jam esse debuisset in abbacia Doverensi, & de illa translatione prorsus sileat. Accedit silentium Historiae abbatum S. Germani ac Chronici abbatiae, & demum scriptorum omnium: nullibi enim translatio illa memorata legitur apud ullos scriptores synchronos, suppare, aut longè etiam posteriores. Ex hisce sequi putat laudatus D. Joannes Bretagne S. Optatum, qui colitur in abbacia Virzionesse, alium esse ab Optato Autissiodorensi. Adjicit & alias rationes, & has deducit latius. Verum satis me facturum judicavi, si praecipuas proponerem breviter, eademque brevitate responderem, ne haec disputatio prolixior evadat, quam sit necesse.*

nec locus
ejus de in-
terpolatione
potest esse
suspectus:

C

12 *Praecipuam difficultatem habet auctoritas Herici, qui inter eos etiam fuit, qui sub Wala episcopo ceperunt conscribere Historiam episcoporum Autissiodorensium, ut videri potest apud Labbeum in Bibliotheca tom. 1, pag. 434. Locum Herici de interpolatione suspectum reddere conatur D. Lebeuf. Verum totus ille locus sine literis vel additionibus legitur in codice nostro Lugdunensi P. Ms. 4, quem nullus de interpolatione suspectum habebit, qui ipsum codicem lustraverit, aut legerit, qua de illo codice verissime dicta sunt apud nos tom. VII Julii pag. 192 in S. Germano. Quapropter non video, cur sa-*

teri non debeamus, Hericum credidisse, corpus S. Optati suo tempore adhuc fuisse in ecclesia S. Germani Autissiodorensis. Restat igitur, ut consideremus, an falli hac in re non potuerit ipse Hericus; atque utrum verisimile non sit, revera deceptum fuisse.

13 *Qui per translationem reliquiarum sacro ditantur thesauro, acquisitionem suam magis annotare solent, quam jacturam suam illi, qui eundem thesaurum amittunt. Hinc translationem ad ecclesiam S. Germani in schedis monasterii sui invenire potuit Hericus, & tamen non invenire translationem ad abbatiam Doverensem, etiamsi certò esset facta, vel quia monachi S. Germani non curaverant annotare amissionem sacri corporis, vel quia translatio forsan clanculo facta fuerat, adeoque litteris non consignata. Cum igitur Hericus sciret corpus S. Optati ad ecclesiam monasterii sui translatum fuisse, & non inveniret idem deinde amotum, existimare potuit illud ibidem adhuc superesse. Certè ignorasse videtur Hericus, qua ecclesia parte Optati & Sociorum corpora essent deposita. Quippe de omnibus aliis Sanctorum corporibus, qua ibidem memorat, locum diligenter describit, in quo erant deposita: de solis corporibus SS. Optati, Sanctini & Memorii id praetermittit. Nec video cur locum non assignasset, si illum habuisset perspectum. Locum porro videtur non ignoraturus fuisse Hericus, nisi corpora dudum alio fuissent translata. Hac mihi sane apparent maxime verisimilia, tum propter chartas Doverenses & Virzioneses ante adductas, tum quia Autissiodorenses fatentur, se ignorare, ubi modo deposita sint sacra illa corpora, quod videntur ignorasse ab Herici tempore; Virzioneses verò celebri cultu venerantur S. Optatum ejusque arcam publica venerationi exponunt. Ex omnibus, qua disputavimus, colligo, corpus S. Optati probabilius esse in abbacia Virzionesse, prout affirmat Officium novum: at istud delatum non esse ad abbatiam Doverensem desinente nono seculo, sed citius & incerto tempore.*

sed errare
potuit He-
ricus: cum
corpus S.
Optati veri-
similiter sit
Virzionesse:

E

14 *Demum pauca veniunt notanda de tempore, quo floruit S. Optatus. Historia episcoporum Autissiodorensium, num. 1 allegata, ait, cum floruisse temporibus Vigilii Papa, Justiniani imperatoris & Clodovei Francorum regis. Verum hac secum minimè concordant: nam Clodoveus multis annis obierat, priusquam Vigilius Pontifex aut Justinianus esset imperator. Itaque haec nota chronologica planè sunt deserenda. Novum Officium Autissiodorensis mortem S. Optati figit circa annum 532. Cointius in Annalibus Francorum ad annum 531 num. 19 sic habet: Sanctus Optatus Autissiodorensis episcopus obiit hoc anno pridie Kalendas Septembres, quo die colitur in tabulis ecclesiasticis. Verum non tam certus apparet hic annus emortualis, ut sine ulla dubitatione sit asserendus. Nam serius quidem collocari non debet obitus S. Optati, cum episcopus uno anno vacasse dicatur, deindeque successerit Droctaldus, ac post hunc S. Eleutherius, qui anno 533 concilio Aurelianensi subscripsit apud Labbeum tom. 4, col. 1783. At nondum perspicio, cur aliquot annis citius mortuus esse non potuerit Sanctus, ideoque obitum ejus figere malui circa annum 530. An eodem tempore defuncti sint Sanctinus & Memorius, qui Memorianus à quibusdam vocatur, ex monumentis antiquis non liquet.*

pauca de
anno emor-
tuali.

F

DE

DE S. VICTORE CONF. SOLITARIO

CAMPI-BONI IN DIOECESI NANNETENSI
IN ARMORICA.

Sylloge de cultu ac miraculis.

J. P

SEC. VI.
Cultus ex
Proprio
Nanneten-
si, ac Mar-
tyrologiis :

DE publico & antiquo hujus Sancti cultu constat ex Officiis propriis Sanctorum Nanneten- sium, sicut infra videbitur. Refertur etiam in Castellani Martyrologio universali : In diocesi Nanneten- si S. Victor Campibonen- sis solitarius. Consonat Martyrologium Parisense, anno 1727 editum : In diocesi Nanneten- si, sancti Victoris Campibonen- sis solitarii. His praece- serat Ferrarius, qui perperam Sanctum hunc fa- cit episcopum, in Catalogo suo generali Sancto- rum, qui in Martyrologio Romano non sunt, ita eum annuntians : Nannete S. Victoris episcopi ejusdem urbis. Praterquam enim quod nullum hujus nominis presulem inveniam inter episcopos Nanneteses ; clarissime indicat in sua annotatio- ne, respexisse se ad S. Victorem eremitam : Is, inquit, apud Campum bonum, pagum urbis praedictae, in parvo oratorio aliquamdiu vixit, prout in ejus Vita legitur. Saussayus in Supple- mento refert eum, abdicato episcopatu Nanne- tensi, apud Campum-bonum se reclusisse.

B 2. Albertus de Monterelaxo in Sanctis Britan- niae Armorica de hoc solitario scribit ad xxxi Augusti, relataque generali ejusdem provincia calamitate, seculo nono a Normannis aliisque gentilibus misere desolata, narrat inter alia ad- versus Sanctos ac orthodoxam fidem ibidem pa- trata, Normannos fuisse depopulatos totum co- mitatum Nannetensem, interque alia loca san- cta destruxisse eadem sacram ac eremum S. Vi- ctoris, combussisse ecclesiam parocialem Campi- bonensem, ejusdemque in ruinis sepelivisse San- cti memoriam, cujus ecclesiam & eremum fre- quentabant Brianni propter magna miracula, qua Deus ibidem, Sancto patrocinante, opera- batur. Deinde autem seculo decimo renovata est erga hunc Sanctum pietas.

C 3. Factum describit citatus Albertus, quod compendio referam. Mortuo Conano I, Rhedo- nensi dicto, Gaufridus filius ejus natu major successit. Princeps ille adversus Judicaelem comi- tem Nannetensem collecto magno exercitu, comi- tatum illum depopulatus est. Gaufridus autem dum nocte quadam in vico Campibonensi hospi- taretur, sed non satis capaci hospitii loco ad ex- cipiendos equos & homines, hi vident oratorii S. Victoris muros exstare, ratiq; ruinas esse alicu- jus aedificii profani, texerunt illud opere extem- poraneo posueruntque tot in eo equos, quot locus posset capere.

restaurata est :
4. Sed Deo hanc irreverentiam puniente, om- nes isti equi postridie reperti sunt mortui. Res ad Ducem defertur : miratur ac dolet valde : sed pastor Campibonensis de loci sanctitate, de magno Dei Famulo in eodem sepulto, nec non de peregrinorum ad ejus sepulcrum visitandum Augusti Tomus VI.

adventu laudatum principem instruxit : qui lo- cum istum expurgari jussit, Sancti sepulcrum invisit, ibidem oravit, magnamque pecunia sum- mam dedit parocho ad readificandam hanc ere- mum. Hanc historiam excerpti e praedicto Alber- to, de qua inferius nonnulla notabo. De bello su- pra memorato Gaufridi contra Judicaelem, agit Guido Lobineau, de qua infra, ad annum 992. Pergamus interim cum eodem Alberto ad mira- cula.

E 5. Restituito loco a parocho, undique ad Sancti sepulcrum accurrisse memorat infirmos ad conse- quendam sanitatem, multaque Deum fecisse mi- racula per ejusdem Sancti patrocinium. Hoc vi- dens, ut pergamus cum Alberto, homo quidam, nomine Chambennus, qui diu militaverat, S. Victoris ossa lavari fecit aqua benedicta, quam lagenis ac vasis hujusmodi impositam distribue- bat infirmis, qui ob suam invaleitudinem non po- terant per se invisere S. Victoris reliquias : quam aquam simul atque potassent, sanabantur : per- gebatque vir iste longo tempore portare hanc a- quam per Britanniam superiorem ac inferiorem, per provincias Andegavensem, Piclavensem, ac Normannicam.

F 6. Erat in parocia Campibonensi vir quidam honestus, nomine Vivianus, erga S. Victorem piè admodum affectus, qui, mortua uxore, fa- ctus est sacraos, ac clericos juniores, qui aspi- rabant ad sacerdotium, instruebat, cantum ec- clesiasticum illos docens. Erat inter discipulos fi- lius ejus, nomine Jamgonus, juvenis nequam, qui die quodam, absente patre, condiscipulis suis dixit : Volumusne experiri, an S. Victor, cujus reliquia habentur in tanta veneratione ab omni populo, verè tantus sit Sanctus, quantum creditur ? Ignem accendamus, ossaque ipsius ei- dem injiciamus, ut videamus, an illis sit par- surus ignis. Socii ejus omnes talem detestati im- pietatem, nihil horum ut faceret responderunt ; se de meritis S. Victoris neutiquam dubitare, fa- cinus tantum puniuri. Verum miser, perversi sui propositi tenax, voluit repetitis vicibus illos inducere, ut malitia sua essent participes ; sed frustra : illam executioni mandare decrevit, clavibusque hierotheca furtim sublati, venera- bilia Sancti ossa surripuit, & in magnum ignem injecit. Sed statim ex eo resiliunt tanto cum fragore, ut omnes, qui aderant, fuerint atto- niti, & aufugerint.

7. Miser autem ille, in malitia sua persistens, sacris ossibus iterum illa in ignem projecit : e quo iterum cum illatum, fragore magis horribili, quam antè, sunt egres- sa : miserque cecidit supinus, rigidus, sordus, mutus, ac omnibus sensibus privatus. Pater ejus reversus, rei que peracta certior factus, nec non gravissimè ferens cum injuriam Sancti reliquiis illatam a suo filio ; cum horribilem punitionem

R T T 2

quam

impetrati
per San-
ctum favo-
res :punitum
sacrilegum.

F

sacris ossibus
& sanatio
sacrilegi :

AUCTOR
J. P.

quam sibi consciverat, corpus illud ad sacellum S. Victoris deferri iussit, & extendi apud eius sepulcrum: ubi, fufis ad Deum precibus, Sanctoque invocato, filius eius integra redditus est sanitati, ac Sancto valde addictus fuit: cujus sacellum conspicitur ad extremum vici Campibonensis, à fidelibus frequentatum propter favores, quos Deus impertit invocantibus patrocinium ejus. An miraculum illud sic narratum invenerit alibi Albertus, an hisce rerum adjunctis vestiverit, ac adornarit suo Marte, ignoro: longè enim verò brevius narrabitur infra ex Proprio Nannetensi.

8 Idem scriptor Vitam S. Victoris à se collectam affirmat ex antiquis legendariis Mss. S. Petri Nannetensis, ubi tres de illo lectiones esse indicat. Adde Breviaria antiqua Nannetensia de eo meminisse xxxi Augusti, uti & Propriam Nannetensem eodem die. Tempus Vita ac mortis non lego apud Albertum. Castellanus ac Breviarium Parisense ponunt eum seculo sexto, quo & ego illum signavi supra, dum alia mihi desunt documenta, quibus hanc temporis notationem probem vel improbem. Subjungo nunc parva de Sancto ex Proprii Sanctorum Nannetensium parte astivali, quæ edita prænotatur anno 1623, dum jam dictis atrox hoc de illo elogium ex

Supplemento Sanssayi ad præsentem diem: Apud Nannetum in Armorica sancti Victoris episcopi ejusdem urbis, qui populo suo in Dei timore multà diligentia erudito, apud Campum bonum in territorio urbis prædictæ, purius ac liberius Christo servienti amore se reclusit: ubi extructo parvo oratorio cum secretus à seculi conturbationibus in summa animi tranquillitate aliquandiu vixisset, angelicæ puritatis æmulator, meritis locupletatus innumeris, finem sic mortalitatis invenit, ut ad beatæ immortalitatis gaudia pervenerit.

9 In proprio Nannetensi, præmisso hoc titulo, Sancti Victoris confessoris Nannetis, & oratione de communi confessoris non pontificis, Deus qui nos beati Victoris confessoris &c., sic de illo legitur. Victor apud vicum Campi boni in territorio Nannetico in parvo oratorio reclusus, admirabili sanctitate vixit: ibique post mortem sepultus, multis miraculis claruit. Omnes enim infirmi, qui devotionis causâ huc adveniebant,

fani & incolumes revertebantur. Northmani verò totam patriam devastantes, hoc etiam oratorium destruxerunt: in qua desertione permansit usque ad tempus Roberti regis Francorum, quo multis signis ostensum, reedificatum est. In eoque nocte quadam, cum pascerentur equi militum Gaufridi comitis Rhedonensis, adversus Judicalem comitem Nannetensem dimicantis, singulos, illucescente die, mortuos invenerunt: quo miraculo exterriti milites omnes fugerunt. Juvenis quidam cum hujus sancti Viri ossa in ignem projecisset, statim supinus in terram, surdus, mutus, & omni corporeo motu privatus cecidit, sicque permansit, donec patris operâ ad locum transportatus, cordis pœnitentiam egit, & tunc per sancti Victoris preces & merita omnimodâ sanitati restitutus fuit. Multa alia miracula per illum operatus est Dominus.

10 Ad hanc lectionem jurat observare sequentia & observantia. Primò, Campus bonus, Gallicè Campbon, apud Albertum de Monterelaxo Campbon vocatur: in quo Sancti sacellum, ad extremitatem ejusdem vici situm, ut num. 7 dictum est. 20. De tractu Nannetensi à Normannis devastato scribit Guido Lobineau in Historia Britannia tom. 1, lib. 2, ad annum 843, & 877: libro autem 3, num. 1, ad annum 907 &c. refert desolationem Britannia Armorica illatam ab eadem gente, ac ab illa interceptam quarta vice civitatem Nannetensem. 30. Robertus Francorum rex, Hagonis Capeti filius, solus post obitum patris regnavit ab anno 997, postquam in regni consortium à patre assumptus esset anno 988: obiit 1032, prout licet videre apud Pagium. Labbeus in Compendio chronologico mortuum fuisse scribit anno 1031: de qua discrepantia disputare, non est hujus loci.

11 Equis militum Gaufridi comitis Rhedonensis accidisse mortem, sacra adis S. Victoris profanata ulticem, dicebat lectio superior; quem & Albertus supra indicabat num. 3. Laudat eum pag. 377 tamquam unum è religiosissimis principibus sui temporis. Consuli tamen potest Lobineau pag. 87. Laudatus Lobineau ad annum 992 scribit de morte Conani I, ejusque liberis Gaufrido comite Rhedonensi, ac Judicæle comite Nannetensi. Ea hic breviter indicasse sufficit in rem nostram.

DE S. EANSWIDA VIRG. ABBATISSA

IN MONASTERIO FOLKSTONIENSI IN CANTIO,

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Locus, publica veneratio; vitæ institutum; tempus mortis.

AN. DCXL.
Loci notitia:

Antium, vulgo Kent, olim regnum, nunc autem regio in Angliâ satis nota, ab antiquissimis temporibus habuit monasterium, quod hæc sancta ac regia Virgo fundavit, ac virtutibus illustravit. Camdenus in sua Britannia, anno 1607 excusa, pag. 246, de hoc loco sic scribit: A Dubri cautes ex creta, veluti ferie coherentes, per v milliaria perpetuum habent

dorsum usque ad Folkstone, quod olim floruisse Romanorum numismata quotidie inventa persuadent; quo autem nomine incertum. Ex illis turribus fuisse probabile est, quas Romani ad Saxones arcendos (Theodosio juniore regnante) per intervalla (ut inquit Gildas) ad meridianam Britanniaë plagam in littore collocarunt. Anglo-Saxonibus religionis nomine celebre fuit, a monasterio, quod Eanfwida Eadbaldi regis Cantii filia virginibus consecravit: nunc verò viculus est, ejuisque

A ejusque partem maximam abrasit oceanus. Baronia tamen fuit familiæ de Abrincis, à quibus ad Hamonem de Crevequer, & per ejus filiam ad Joannem de Sandewico, cujus è Joanne filio neptis Juliana eandem Joanni de Segravio in dotem attulit.

cultus :

2 De publico autem & antiquo S. Eanfwidæ cultu constat ex Vita ejus, quam dabimus. Merito itaque hagiologi recentiores reculerunt eam in Fastos sacros. Molanus in additionibus ad Ufuardum suum, anno 1573 impressum, ita illam memorat: Ibidem (nimirum in Anglia) depositio sanctæ Eanfwidæ, virginis & abbatissæ. Monastici Wion, Dorganus, Menardus ac Bucelinus illam etiam annuntiant: quibus adde Ferrarium in Catalogo generali, Arturum in Gynæco, & Wilsonum in Martyrologio Anglicano prima editionis, qui tamen in secunda Sanctam ponit xii Septembris; qua de causa, nescio. Eandem Sanctam tunc etiam repetit idem Ferrarius. De illa etiam mentio fit inter Auctaria ad Ufuardum nostrum. Asservatur apud nos Ms., cui titulus: Collectæ & antiphonæ de variis SS.: (sunt autem SS. Angli, ut annotatur ad marginem) in quo ad nomen S. Canfwida, quod, ni fallor, è irrepsit mendosè pro Eanfwida, sunt ista: Virginalè collegium, ecclesia fidelium convocentur in gaudium. Alleluia. Consonet plebs angelica, flos Canfwida adquisivit Agnum sponsum: cum quo vivit alleluia. Ave nostrum, ave pium, dulce, dignum solatium: pro servis tuis ora Dominum. Alleluia. ¶ Diffusa est gratia &c. Deus, qui beatam virginem Canfwidam Ecclesiæ tuæ honorabilem exhibuisti, & pretiosam supernis civibus reddidisti; ipsius meritis & precibus sic nos facias tibi in hac vita placere, ut in futura partem mereamur habere. Per.

3 Titulum abbatissæ dant illi passim martyrologi: monastici hagiologi supra citati videntur tacite indicare, Ordinis Benedictini institutum professam fuisse. Id non satis compertum fortasse habuit Mabillonius tomo 2. Actorum Benedictinorum, ubi pag. lxx ponit eam in indice Sanctorum prætermisorum, cum titulo tamen abbatissæ. Alfordus in Annalibus ecclesiæ Anglo-Saxonica ad annum 640, num. 6 eundem ei titulum tribuit: Hanc regiam, ait, virginem, monialem & abbatissam vel ab Honorio Dornberensi, vel saltem à Romanis monachis velatam esse, nullum dubium est, & monasticum institutum ab eisdem edoctam: quod licet à nemine assertum inveniam; tamen cum monasterium illud nigrarum sanctimonialium vocetur, ab Eanfwida, & qui illam consecrarunt, colorem illum appellationemque accepisse, credendum est. Hæc Alfordus: cujus opinio videtur mihi probabilis, etiamsi inter Auctaria ad nostrum Ufuardum notetur dumtaxat virgo è codice Rosweydingo & Altempsiano.

4 Floruit hæc Sancta seculo septimo. Mabillonius supra citatus assignat ejus tempus circa annum DCXXX. Maibewius hæc die in suis Trophæis, Claruit, inquit, anno Christi DCXXX. Alfordus mortem ipsius affigit anno 640: quem & ego secutus sum superius in exordio hujus Commentarii, dum aliunde nihil habeo magis compertum, unde ejus obitum certius definire queam. Laudatur ab Harpsfeldio septimi seculi cap. 10, ac Maibewio supra citato: adde Arturum in Gynæco.

V I T A

auctore anonymo

Ex editis apud Capgraviium
à folio xcvii.

E Thelbertus rex Cantia a, per sanctum Augustinum episcopum ad fidem conversus, genuit Edbaldum & Ethelburgam virginem b, quam pater suus Ethelbertus dedit Edwino regi Northanhumbrorum in uxorem, sicut inferius in Vita ejusdem Sancti regis clariùs patet. Edbaldus c verò ex Emma, regis Francorum d filia, genuit Ermenredum & Ercombentum e, & filiam Eanfwidam. Quæ ab infantia pompis sæcularibus renuncians, Deo servire studuit, pretiosa quæque mundi calcavit, & ad vitam regni cælestis, tota virtute sanctam amplexata doctrinam, jugi desiderio suspiravit, & sanctimonialis vitæ regulam subire deliberavit. Ad cujus observantiæ opportunitatem commodum elegit locum à vulgi frequentatione remotum, Folkstan nominatum, ubi & pater ejus Edbaldus in honore beati Petri apostoli ecclesiam construxit f.

2 Ibi ergo ex parte maris, quæ remotior dicitur esse ab ipsis turiculis, hujusmodi competentem fundavit ecclesiam cum officinis sibi suisque comitibus, professioni ejus necessariis, à pleno tunc maris gurgite septem jugerum latitudine, id est viginti octo perticarum distantem. Quæ hodie nusquam apparet: terrâ namque à mari paulatim consumptâ, post longum seculum corruit, & ripa maris cimiterium hausit. In qua castimoniam virginalem sub regulari habitu ducens, die nocteque Dei Famula tui * dedita, ad beatum finem pervenire meruit pridie Kal. Septembris. Cujus reliquæ, ruina ipsius ecclesiæ imminente, in vicinam ecclesiam beati Petri translatae sunt g.

3 Cum enim ad annos nuptiarum pervenisset beata virgo Eanfwida, pater ejus jugi ammonitione crebris precibus ad nuptias Virginem invitavit. Cui beata Virgo, Spiritu sancto inspirata, immobili mentis devotione in hæc verba respondit: Genitor charissime, si dilectionis constantiam interminabilem, fructum nuptiarum perpetuum, sponsum immortalem, lætitiâ sobolis infinitam virginitati meæ proferare sufficitis, consilio vestro gratulanter adquefiam. Sin autem amicitiam odiis immixtam, nuptias steriles, fructum in illis transitorium, maritum mortalem, lugubrem filiorum interitum, & in omnibus virginitatis corruptionem studetis apponere, potiori adhærere, etiam patris consilium intimabit, nisi patrem velit exuere.

4 Maria namque optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Cum igitur in humanis jura mortis universa possideant, Sponsi cælestis & immortalis amplexus sitio: illi meæ virginitatis florem reservo: quem cum amavero, casta sum, cum tetigero, munda sum, cum accepero, virgo sum. Ad hujus Sponsi talis obsequium oratorium michi construi deprecor, pater. Motus igitur Virginis precibus, locum orationis sibi pater suus Edbaldus construere cepit. Quod cum construeretur,

R r r r 3 retur,

Regia Sancta stirps; vita professio.

a

b

c

d

E

f

obitus:

* f. suis

g

comatur pater ejus

F.

nuptias

A. ANONYMO.

h
iilli suade-
re; sed fru-
stra: mira-
culum

* f. querit

k

B

hac occasio-
ne factum:
alia

mira

C

de Sancta

l

* f. invisit-
tant pro in-
quirunt

retur, rex Northanhumbro-
rum h profapia nobilis,
beatam Virginem in conjugem
adoptavit. Pater verò Puellæ
filiam suam blanditiis convenit
& tam illustri mariti consortium
extollit i.

5 Contigit tunc ad opus oratorii
inter cæteras trabem adductam,
reliquis trium pedum longitudi-
ne minorem, quæ sui brevitate
operi inutilis habebatur. Adducto
autem rege Northanhumbro-
rum multis comitantibus, talibus
patrem suum affatur verbis: Regis
hujus nobilitas me Christi ancillam
comitem sibi suspirat, conjugem
queritur *. O quàm stulta commutatio,
quàm detestanda stulticia, quàm
intolerabile dampnum, si pro cælestibus
terrena, pro æternis transitoria
suscipiam. Hunc tamen licet transito-
rium, licet terrenum, conjugem accipiam,
si in Dei sui potestate hoc lignum,
quantum opus est, elongare orando
sufficiat. Sin autem, intactam me
relinquat. Rex autem conditioni
congratulans, leviter in dei sui potestate
hoc patrare speravit, sed nequaquam
ullus deorum suorum k hoc facere,
licet plurimum invocatus, valuit.
Accessit enim & capite ligni elevato
preces coram diis suis prolixius in
vanum effudit, & omnibus intuentibus
verecundus abcessit.

6 Virgo igitur sancta mente congaudens,
cælesti manifestatione ab illicito
conjugio se liberatam exclamavit.
Et accedens ad lignum, facta
oratione, pars ejus opposita se
sursum elevans in tantum producitur,
ut cæteris æqualis aut major
longitudine videretur, & quæ prius
cæteris nequaquam adaptari poterat,
tunc aptior operi habebatur. Oratorium
enim suum rupibus suspensum,
mari supereminens, aquæ dulcis
suffragio caruit. Et cum de longinquo
ministrorum labore aqua deferretur,
ministrantium miserata labores
liquorisque penuriam, perrexit ad
fontem, per spatium miliarium unius,
aut eo amplius in villa, Swætonum
nomine.

7 Baculo præcedente ejus ductum
quasi vivæ vocis jussione ab infimis
ad summa, per rupes & saxorum
vertigines ad oratorium suum perduxit,
& hominibus, & jumentis poculi
largitatem dare abundanter non cessavit:
sicque precibus Virginis sanctæ
aqua contra sui naturam ascendit,
& quod vehementius est mirandum,
per aquam alienam rivus transiens
prorsus quasi intacta & immixta
perdurare cernitur. Mira res: Virginis
precibus, quam Creator suis jussit
à mundi principio aquam descendere,
Ancillam sequitur etiam contra naturam,
Dominum oblita etiam in natura,
Ancilla Domini jussit, ut sequeretur,
& hæc audivit secuta jubentem.

8 Contigit enim agros suos
multiplici avium genere & fructus
eorum absumi, & sic labores
hominum denudari. Inter cæteras
verò aves, quæ gantæ l vocantur,
plurimum agris nocere præsumebant.
Virgo autem Christi aves jussit
congregari, & in nomine Domini
in domo quadam includi. Et ecce
aves, quæ volare poterant per naturam,
jussu Virginis manus hominum
quasi domesticæ sequuntur. Sub
illius verò noctis custodia, novæ
carnis gaudentes edulio, tres
sibi ministri parare non metuebant.
Manè verò pietatis commota
visceribus Famula Christi ad locum,
ubi inclusæ erant, processit, &
omnibus evolandi libertatem exhibuit.
Quæ statim à carcere egressæ,
inauditum planctum circa domum
volitantes ediderunt; alas reverberant,
questus ingeminant, & neglecto
recessu pro modo querentium
inuisant *, ac si aliquid amisissent.
Miratur Dei Famula querimoniam,
mira-

tur & moram. Causam à ministris
inquiret, & omnes unanimiter se
excusant: jussu tandem Virginis
sanctæ, factum confiteatur licet
inviti. Jubeat igitur ossa colligi,
& in ejus præsentiam collecta
deferri. Allatis itaque ossibus,
cum preces devotas ad Dominum
fudit, quot volucrum ossa collegerant,
tot repente volatilia prodierunt,
ut numerus deficientium in nullo
sentiret detrimentum m. Avibus
in hunc modum reparatis, hoc
illis adjunxit interdictum, ne
territorio suo insiderent in æternum.
Et factum est ita. Hæc enim
Virgo sancta suis meritis mulierem
cæcitate percussam illuminavit,
dæmoniacum sensui reddidit,
& multos alios à diversis morbis
salutè recepta lætari fecit.

9 Erant enim quatuor fratres,
rebus mundi abundantes, qui
decimas in contemptu ducebant,
nec eas dare volebant. Elapsis
in tali errore annis multis,
dixerunt tres fratres ad quartum:
Frater, si dudum Deo injuriantes
oberravimus, respicere tempus est,
ut quod maligna deliquit præsumptio,
defleat poenitentia, corrigat
satisfactio. Accedamus ad corpus
sanctæ Eanswidæ, & frugum
nostrarum decimas Deo & sanctæ
Virgini offeramus. Et cum ille
non acquiesceret, ecce inimicus
in eum ingressus, eum insanire,
& huc illucque discurrere &
discerpere seipsum fecit. Qui à
fratribus vinculis astrictus ante
altare sanctæ Virginis adducitur,
& sanitate recepta decimas
Deo & sanctæ Virgini deinceps
subtrahere non præsumpsit.

10 Vir quidam continuis pressus
doloribus carnis & tabescens,
nulla tamen in carne vel carnis
superficie læsionis vestigia
apparebant: huic astitit mulier
speciosa nimis, dicens: Vir bone,
cur animam tuam tantis doloribus
affligis, cur doloribus dolores
accumulas? Pergit apud Folkstanum
ad ecclesiam virginis Eanswidæ,
cujus precibus noveris te pristinæ
saluti restitendum. Quo facto,
Virgo quædam venerabilis sibi
apparens, primò doloris loca
lavit, postlinateo terfit, & carnem
prorsus à dolore purgavit.
Narratio n. Circa annum Domini
sexcentesimo septuagesimo octavo,
conferto gravi prælio inter reges
Merciorum & Northanhumbro-
rum Ethelredum & Egfridum o,
miles quidam nomine Ymma,
inter cadavera occisorum similis
mortuo jacens, recepto spiritu
revixit, & vulnera, ut potuit,
alligavit. Inventus autem ab
inimicis & captus, ad quemdam
comitem regis Ethelredi adducitur,
& interrogatus quis esset, rusticum
& pauperem se esse fatetur.
Quotiens enim vinculis ferreis
ligatus erat, totiens vincula
soluta reperta erant. Habebat
enim germanum fratrem, cui nomen
erat Tunna, abbatem cœnobii in
civitate, quæ hæctenus ab ejus
nomine Tumacester * vocabatur,
qui eum mortuum cre-
dens, Missas pro ipso crebro
celebrabat. Quarum celebratione
factum est, ut nullus eum vincere
* posset, quin continuo solveretur.
Interrogatus à comite, quare
ligari non posset, ait: Habeo,
inquit, fratrem in provincia
mea, & scio quia ille me
interfectum putans, pro me
Missas crebras facit, & si
nunc in alia vita essem, ibi
anima mea per intercessionem
ejus à pœnis solveretur.

11 Requisitus à comite intentius,
unde esset, promisit se nichil
ei mali facturum, si simpliciter
sibi, quis fuisset proderet:
quod dum ille faceret, militem
se regis fuisse manifestans,
respondit. Et ego, inquit
comes, per singula tua responsa
cognoveram, quia rusticus non
eras, &

nunc

D

m

à biographo

E

memoran-
tur: quibus
additur pa-
vergon rei
mirabilis

n

o

P

de sacrificio
Missæ.

A nunc dignus es morte, quia omnes fratres, & cognati mei in illa sunt pugna occisi, nec te tamen occidam, ne fidem mei promissi prævaricem. Vendidit ergo eum Londoniis cuidam Freso, sed nec ab illo, nec, cum illuc duceretur, ullatenus ligari potuit, cum alia atque alia vinculorum genera hostes imponerent. Tertiâ verò horâ, quando Missæ fieri solebant, vincula ejus soluta erant. Pretium demum redemptionis suæ persolvens ad fratrem rediit, & cuncta, quæ sibi evenerant, narravit. Multi enim hoc audientes, accensi sunt in fide ac devotione pietatis ad orandum vel ad eleemosynas faciendas, vel ad offerendas Deo victimas sacræ Oblationis pro fuorum ereptione, qui de hoc seculo migraverant.

A N N O T A T A.

a Regnum Cantii describitur tomo III Februarii, ad diem 24 ejusdem mensis, pag. 470 & 471 in hoc S. Ethelberto ejusdem rege: cujus vitam illustravit Henschenius ad dictum diem.

B S. Ethelbertus inter posteros suos & longa serie reges Cantiorum & plures sanctitate vite eminentes habuit. Vide apud nos tomo mox citato pag. 473, ubi agitur de Edbaldo, S. Edeburga, S. Edwino rege &c.

c Ibidem pag. 473 dicitur post apostasiam, per S. Laurentium revocatus, teste Beda lib. 2, cap. 6 "Ecclesiæ rebus, quantum valuit, in omnibus consulere & favere curavit". De S. Laurentio archiepiscopo Cantuariensi egimus 2 Februarii à pag. 289.

d Alfordus ad annum 640 num. 2 meminit de Emma Edbaldi conjuge, Theodoberti Austrasiæ regis filia.

e De filiis hisce, Sancta hodierna fratribus, scribit Alfordus ad annum 640, num. 2.

f Alfordus ad annum 618 num. 2 narrata Edbaldi regis conversione ab idolorum cultu ad Christi fidem, num. 3 subdit ejusdem regis chartam, in qua leguntur ista: Ego Edbaldus in folio paterno confirmatus, patris vestigia imitans, in monasterio apostolorum Petri & Pauli, in suburbio Doroverniæ civitatis fundato & . . terris ac variis honoribus ditato, ad honorem Dei, & SS. Apostolorum, sanctique Augustini, pro remedio animæ patris mei, meæque, parentumque meorum, gratanter concedo, & amicebilitate dono quandam partem regni mei, triginta aratorum, nomine Northborne, in ipsum monachorum ibidem Deo famulantium: ubi ipse pater Augustinus, & pater meus requiescit, ubi etiam archiepiscopi & reges sibi succedentes requiescere decreverunt: ubi etiam corpus meum sepeliri præcipio &c. Actum est hoc anno sexcentesimo decimo octavo, Indictione quarta*.

* f. usum

* immò sex-
ta

g Alfordus ad annum 640, num. 6 dicit, A. ANO-hanc ecclesiam hodie in sanctæ Eanfwidæ nomen concessisse.

h Alfordus ad annum 640, num. 3 rem ita refert: Edbaldus pater, sanctioris consilii ignarus, uni è Northumbriæ principibus filiam tradere in uxorem, animum induxerat.

i Quod hic dicitur de isto rege, factum modo insinuabat Alfordus in uno è Northumbria principibus, nescio quo. Utrum sit verius, me fugit. Porro Edbaldi Cantii, ac Edwini Northumbria regum exordia notantur apud Alfordum ad annum 617.

k De Edwino ab idolorum cultu ad Christum converso agit idem auctor ad annum 626; de morte ejus ad annum 633, ubi illum vocat Sanctum & martyrem, qualis vocatur in Martyrologio Anglicano Wilsoni ad diem 4 Octobris. Castellanus in Martyrologio suo univetsali ad diem 12 ejusdem mensis tamquam Sanctum refert, & injuste occisum, sed sine titulo martyris. Verum de illo alias videbitur.

l Gantæ sunt anseres silvestres, vel etiam domestici apud Cangium in Glossario. Plura ibidem licet videre. Hic autem indicari anseres silvestres, colligitur ex sensu.

m Requiritur majorem auctoritatem pro tam miro prodigio.

n Beda lib. 4, cap. 22 sequentem refert historiam, & ex eo Baronius ad annum 679: quæ etiam si nihil habeat cum S. Eanfvida commune, ponere tamen hic illam visum est pro sacrificio Missæ, vivis atque defunctis proficuo, contra heterodoxos. Historia hac plenior & melior est apud Bedam: quæ hic abbreviata, & non satis bene connexa.

o Anno regni Ecgfridi nono, conferto gravi prælio inter ipsum & Ethilredum regem Merciorum juxta fluvium Treanta, occisus est Edfwini, frater regis Ecgfridi; juvenis circiter decem & octo annorum, utrique provinciæ multum amabilis. Nam sororem ejus, quæ dicebatur Ostridi, rex Ethilredus habebat uxorem. Cùmque materies belli acrioris & inimicitæ longioris inter reges populosque feroces videretur exorta, Theodorus Deo dilectus antistes, divino fretus auxilio, salutifera exhortatione ceptum tanti periculi funditus extinguit incendium, adeo ut pacatis alterutrum regibus ac populis, nullius anima hominis pro interfecto regis fratre, sed debita solummodo multa pecuniæ regi ultori daretur. Cujus fœdera pacis multo exinde tempore inter eosdem reges eorumque regna durarunt. Ex Beda lib. 4, cap. 21. Porro Theodorus archiepiscopus Dorovernensis inscribitur Martyrologio Romano die 19 Septembris, quo plura de illo dicuntur.

DE S. AIDANO EPISCOPO LINDIS-
FARNENSI
IN ANGLIA

J. S.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Nomen Sancti in Fastis & cultus antiquus : gesta ejus
descripta à venerabili Beda.

AN. DCCL.
Memoria
Sancti non
quidem in
Fastis anti-
quissimis ,
B

Uamquam veneratione admodum antiqua gaudet S. Aidanus primus Lindisfarnensis in Anglia episcopus, ejus tamen memoria apud antiquiores non reperitur martyrologos, Bedam nimirum, Adonem, Usuardum, aliosque his suppare. Varii quidem codices Usuardi cum Ms. tum editi nomen Sancti hujus ad xxxi Augusti continent, sed illa annuntiationes Usuardi Martyrologio postea sunt adjecta, adeoque incerti temporis. Accipe ex additamentis istis geminum elogium : nam reliqua in Usuardo Sollerii nostri videri poterunt ad diem praedictum. Aquicinctinus codex sic habet : Eodem die, sancti Aidani episcopi, cujus animam sanctus Cuthbertus in caelum ab angelis ferri vidit. Grevenus verò hoc edidit : In Anglia sancti Aidani episcopi Lindisfarnensis & confessoris. Hic, ut testatur Beda lib. III, vitâ & miraculis clarus, nil ex omnibus, quæ in Evangelicis sive Apostolicis sive Prophetis litteris facienda cognoverat, prætermittere, sed cuncta pro viribus implere curabat.

in aliis ta-
men satis
antiquis ce-
lebratur :
& venera-
tio ejus an-
tiquissima ;
* forte Sco-
tia

2 Florarium Sanctorum apud nos manuscriptum ad eundem diem hujusmodi verbis Sancti memoriam commendat : Item sancti Aidani episcopi & confessoris. Hic sancti Columbæ abbatis discipulus à Stochia * veniens, apud Anglos clarebat sanctitate & doctrinâ. Obiit anno salutis DCCL. Accedunt martyrologi recentiores, quos enumerare non est necesse, & Romanum Martyrologium, in quo Sanctus annuntiatur his verbis : In Anglia sancti Aidani episcopi Lindisfarnensis, cujus animam cum sanctus Cuthbertus ovium pastor in caelum ferri vidisset, relictis ovibus, factus est monachus. Porrò ex reliquiarum translatione colligimus, Sanctum in veneratione fuisse eodem, quo obiit, seculo. Nam Beda lib. 3 Historia, cap. 26 refert, partem reliquiarum S. Aidani à S. Colmano translata fuisse, partem in ecclesia Lindisfarnensi relictam. Verba ejus accipe : Abiens autem domum Colmani assumpsit secum partem ossium reverendissimi patris Aidani ; partem verò in ecclesia, cui præerat, reliquit, & in secretario ejus condi præcepit. Contigit ille Colmani ex Anglia recessus post celebrem de Paschate disputationem, qua anno 664 habita fuit, ut passim scriptores affirmant.

uti provatur
ex transla-
tionibus e-
jus reli-
quiarum :

3 Porrò reliquia illa S. Aidani, qua in ecclesia Lindisfarnensi relictæ sunt, postea Dunelmum delata videntur, quò sedes ipsa episcopalis ex urbe Lindisfarnensi translata est, ut dicemus. Cer-

te in Historia translationis S. Cuthberti, Lindisfarnensis item antistitis, tom. III Martii pag. 139 refertur, Dunelmi cum corpore S. Cuthberti aliisque ossibus sacris inventas quoque reliquias S. Aidani, quod contigit anno 1104, prout latius ibidem exponitur. Idem de ossibus S. Aidani narratur in Historia Dunelmensi, edita primo loco inter decem Anglia Scriptores, pag. 67, ubi sic legitur : Inventa sunt quoque cum corpore ipsius Sancti patris (Cuthberti) ossa sancti Aidani &c. Apud Capgraviium in S. Patricio fol. 264 dicuntur reliquia S. Aidani etiam Glastoniam delata per Tictam abbatem, qui illam ecclesiam anno Domini septingentesimo quinquagesimo quarto abbatis jure rexit. Et Monasticum Anglicanum enumerans reliquias ecclesie Glastoniensis tom. I, pag. 4 inter illas recenset sacra ossa S. Aidani his verbis : Illic requiescunt ossa S. Aidani Lindisfarnensis episcopi, cujus animam beatus Cuthbertus vidit in caelum transferri. Hisce de legitima veneratione sacrisque Sancti reliquiis breviter expositis, ad notitiam Actorum progredior.

4 Gesta S. Aidani memoria posterorum commendavit scriptisque consignavit venerabilis ac sanctus Beda, scriptor sanè omni fide dignissimus, Sanctoque nostro suppar. Vitam tamen Sancti nostri seorsum Beda non conscripsit, sed præcipua ejus gesta libro 3 Historia ecclesiastica gentis Anglorum inseruit, prout singula cum illa Historia erant connexa. Ex Beda hauserunt Angli scriptores mediæ ævi, qua de S. Aidano in scriptis suis commemorarunt. Ex eodem desumpta est Vita S. Aidani gemina, altera impressa apud Capgraviium in Nova Legenda Anglia fol. 4 & sequentibus, altera verò manuscripta, & ad nos olim transmissa per R. P. Joannem Gamansium, qui illam descripsit in cœnobio Bodocensi Canonorum Regularium diocesis Paterbornensis ex Passionali pergamento Ms. insigni mensis Augusti fol. cxxvi, uti superius notavit. Utraque hæc Vita ipsi passim Beda verbis descripta est : neutra quidquam adjungit ad Bedam ; imò neutra complectitur omnia, qua ille commemoravit. Relictis igitur hisce rivulis, fontem adhibimus, & ex ipsa Beda Historia, adjunctis aliunde subsidiis, Commentarium historicum de vita S. Aidani contexemus.

E

gesta Sancti
scripsit Be-
da, ex quo
hauserunt
alii.

F

A

S II. Sancti vita monastica in cœnobio Hienfi : qua occasione episcopus consecratus & in Northumbriam missus fuerit : erectio episcopatus Lindisfarnensis & monasterii.

S. Aidanus monachus erat in Hienfi insula,

** mendose in editis Hydestinatus*

Q Uibus natalibus quare in urbe aut provincia mundo datus sit S. Aidanus, quidve egerit in pœritia, nullibi expositum invenio. At monasticam vitam auxisse in celebri monasterio Hienfi, indeque ad episcopatum eductum, docet S. Beda lib. 3. *Historia* cap. 3, simul commendans dictum monasterium his verbis: Monachus ipse episcopus Aidanus, utpote de insula, quæ vocatur Hy*, destinatus: cujus monasterium in cunctis penè Septentrionalium Scottorum & omnium Pictorum monasteriis non parvo tempore arcem tenebat, regendisque eorum populis præerat. Quæ videlicet insula ad jus quidem Britannicæ pertinet, non magno ab ea freto discreta, sed donatione Pictorum, qui illas Britannicæ plagas incolunt, jam dudum monachis Scottorum tradita, eo quod illis prædicantibus fidem Christi perreperunt. *Insula illa, quam Hy vocavit Beda (prout legitur in Ms., teste Alfordo in Annalibus ecclesiasticis Britannia ad annum 565 num. 2, ubi ulterius probat sic legendum) Hy, inquam, vel Hu exigua est hodierna Scotia insula ad ejus Occidentem sita, satis ab Anglia & Hibernia in Septentrionem remota, multisque olim nominibus insignita, at nunc passim Jona, & vulgo Columbkil. dicta.*

6 Sanctus Columba insulam illam accepit, in eaque Hienfi monasterium fundavit, teste Beda cap. 4. Hinc Baertius noster tom. 2. Janii in Commentario previo ad Acta S. Columbae plura de insula ipsa monasterioque Hienfi exposuit, ex quibus pauca huc transfero: Jona insula, inquit pag. 180, adjacens Mula; quæ una est ex Ebudis, seu Hebridibus, venerabili Bedæ Hii nuncupata, aliis Hya, Hu, Hoia, Ithe, I, Eo &c., nunc à Sancto incolæ suoque apostolo Columba vulgò nominatur COLUMBKIL, id est, CELLA COLUMBÆ: quia scilicet in ea cellam seu monasterium idem Sanctus extruxit, quod celeberrimum evasit inter omnia monasteria hodiernæ Scotiæ, propter monasticæ disciplinæ severitatem & monachorum sanctitatem. Addit venerabilis Beda cap. 4. sequenti: Habere autem solet ipsa insula rectorem semper abbatem presbyterum, cujus juri & omnis provincia & ipsi etiam episcopi ordine inusitato debeant esse subiecti, juxta exemplam primi doctoris illius (Columba) qui non episcopus, sed presbyter extitit & monachus... Nos hoc de illo certum tenemus, quod reliquit successores magnâ continentia ac divino amore regularique institutione insignes. Hic subnectit quædam de modo celebrandi Paschatis, de quo agemus postea, docetque ex laudato monasterio missum Aidanum ad prædicandum Angliis Evangelium.

quando S. Oswaldus Northumbria rex pecebat prædicatorem;

7 Occasio missionis fuit pietas S. Oswaldi Northumbriae regis, de quo egimus tom. 2. Augusti à pag. 83. Verumtamen non statim ad postulacionem Oswaldi missus est Aidanus, sed primò alius quispiam, quem Cormannum vocarunt aliqui, Augusti Tomus 41.

ut habet Alfordus ad annum 635 num. 14. An-di Bedam lib. 3, cap. 3: Idem ergo Oswaldus, mox ubi regnum suscepit, desiderans totam, cui præesse cepit, gentem fidei Christianæ gratiâ imbui, cujus experimenta permaxima in expugnandis barbaris jam ceperat, misit ad majores natu Scottorum, inter quos exulans ipse baptismatis sacramenta cum his, qui secum erant, militibus consecutus erat, petens, ut sibi mitteretur antistes, cujus doctrinâ ac ministerio gens, quam regebat, Anglorum Dominicæ fidei & dona disceret, & susciperet sacramenta. Neque aliquanto tardius, quod petiit, impetravit: accepit namque pontificem Aidanum, summæ mansuetudinis & pietatis ac moderaminis virum, habentemque zelum Dei, quamvis non plene secundum scientiam. Postremum hoc dicit ob diversum Paschatis celebrandi ritum, de quo addit aliqua inferius exponenda.

8 Idem cap. 5 de alio ante Aidanum missio sic habet: Ferunt autem, quia cum de provincia Scottorum rex Oswaldus postulasset antistitem, qui sibi suæque genti verbum fidei ministraret, missus fuerit primò alius husterioris animi vir, qui eum aliquandiu genti Anglorum prædicans, nil proficeret, nec libenter à populo audiretur, redierit in patriam, atque in conventu seniorum retulerit, quia nihil prædesse docendo genti, ad quam missus erat, potuisset: eo quod essent homines indomabiles, & duræ ac barbaræ mentis. At illi, ut perhibent, tractatum magnum in concilio, quid esset agendum, habere ceperunt: desiderantes quidem genti, quam petebant, salutem esse, sed non recepto, quem miserant, prædicatore, dolentes. Tunc ait Aidanus (nam & ipse concilio intererat) ad eum, de quo agebatur, sacerdotem: Videtur mihi, frater, quia durior justo indoctis auditoribus fuisti, & non eis juxta apostolicam disciplinam primò hæc doctrinæ mollioris porrexisti, donec paulatim enutriti verbo Dei ad capiendâ perfectiora, & ad faciendâ sublimiora Dei præcepta sufficerent. Quo audito, omnium, qui confedebant, ad ipsum ora & oculi conversi, diligenter quid diceret, discutiebant, & ipsum esse dignum episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos & indoctos mitti debere decernunt: qui gratiâ discretionis, quæ virtutum mater est, ante omnia probatur imbutus: sicque illum ordinantes ad prædicandum miserunt. Qui ubi tempus accepit, sicut prius moderamine discretionis, ita postmodum & cæteris virtutibus ornatus apparuit.

9 De anno, quo episcopus consecratus & in Northumbriam missus est S. Aidanus, scriptores non omnino consentiunt. Alfordus omnia refert ad annum 635, quem item statuit Eduardus Ashew in Trophæis Ordinis Benedictini in Anglia ad xxxi Augusti, seu in Aidano pag. 1412. Bailletus ad xxxi Augusti ad marginem notat annum 635, qui contrarius est auctoritati Bedæ, ut mox videbimus. Adabillonius in Annalibus Ordinis sui tom. 1, pag. 365 Aidanum scribit episcopum ordinatum anno 634. Mihi verò satis certum apparet, episcopum factum vel anno 634 vel 635, at incertum, utro ex illis duobus. Rem paucis expono. Omnes consentiunt obiisse Sanctum xxxi Augusti anni 651. At Beda lib. 3, cap. 17 sic habet: Obiit autem decimo septimo episcopatus sui anno, pridie Kalendarum Septembrum. Si igitur episcopus ordinatus sit sub finem anni, seu post xxxi Augusti, contigit ea ordinatio anno 634; si verò consecratus ante

AUCTORE J. S.

cum alius quispiam in Northumbriam missus nihil proficeret, eligitur Aidanus,

F

qui episcopus consecratur anno 634 vel 635,

AUCTORE
J. S.

diem prædictum, consecratio facta est anno 635. Objicit tamen Bailletus contra allatam rationem, nescio quam conjecturam, nulla certe auctoritate nixam. Videtur, inquit, Beda annos episcopatus S. Aidani numerare à recessu S. Paulini Eboracensis episcopi. Contigit autem ille recessus, de quo Beda lib. 2, cap. 20, anno 634 aut præcedente: indeque sequi existimat, Aidanum primò tribus annis Eboracensem fuisse episcopum, dein vero annis 14 Lindisfarnensem. Verum omni prorsus fundamento caret hac conjectura, qua ex dicendis sponte corrumpit, cum nullibi Eboracensis antistes dicatur Aidanus, sed statim cathedram suam posuerit in insula Lindisfarnensi.

Et cathedram statuit in insula Lindisfarnensi, s. e. fluxu marino

B

* i. e. Northumbria

10 Beda lib. 3, cap. 3 de erecta cathedra sic loquitur: Veniente igitur ad se Episcopo, rex locum sedis episcopalis in insula Lindisfarnensi, ubi ipse petebat, tribuit: (qui videlicet locus, accedente ac recedente reumate *, bis quotidie instat insulæ, maris circumluitur undis, bis renudatò littore contiguus terræ redditur) atque ejus admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auscultans, Ecclesiam Christi in regno suo multùm diligenter ædificare ac dilatare curavit. Westmonasteriensis lib. 3 de Gestis pontificum Anglorum pag. 275 de his ita scribit: Ex omnibus, qui quondam in Northumbria * episcopatus positi, principatum Eboracensem suscipiebant, solus ille, qui apud Lindisfarne fuit, remansit. Lindisfarne est insula exigua, quæ nunc à provincialibus HALIELAND (nunc Holy-land, id est, insula sancta) vocatur, quam sanctissimus Aidanus, appetitor silentii & sanctæ paupertatis, in sedem episcopatus, spretà illà Eboracensis frequentæ pompâ, elegit. Viri tenuitatem & modestiam secuti sunt successores ejus: donec videlicet ob incursionem Danorum, quibus insula Lindisfarnensis maximè erat exposita, episcopatus Dunelmum fuerit translatus. De episcopis Lindisfarnensibus & Dunelmensibus videri potest laudatus Westmonasteriensis. Plura quoque de insula & diœcesi Lindisfarnensi in S. Cuthberto tom. III Martii pag. 93.

licet aliòquin totius Northumbria esset antistes.

C

11 Porro, etiamsi Eboracensis episcopus non esset Aidanus, totam tamen Northumbriam excolendam & Christiana fide imbuendam suscepit, quod Eboracensis ecclesia antistitem non haberet. Audi Simeonem Dunelmensem in Epistola de archiepiscopis Eboracensibus, edità inter Historia Anglicana scriptores decem col. 77: Recedente Paulino (anno 633, ut præmittit) Eboracensis ecclesia per triginta annos proprium non habuit episcopum, sed Lindisfarnensis ecclesiæ præfules, Aidanus, Finanus, Colmannus & Tuda Nortanimbriorum provinciæ administraverunt pontificatum. Jam verò mox ut ecclesiam illam regendam accepit Aidanus, ut plures sibi adscisceret cooperatores, monasterium instituit, probante atque opem ferente Oswaldo rege.

Monasterium erigit, juvante rege.

12 Narrat id Turgotus in Historia Dunelmensi lib. 1, cap. 2 his verbis: Anno igitur Dominicæ Incarnationis DCXXXV, . . . piissimus rex Oswaldus secundo imperii sui anno venienti ad se Aidano sedem episcopalem in insula Lindisfarnensi constituit, ubi & ipse Antistes, jubente, suffragante & cooperante rege, monachorum, qui secum venerant, habitationem instituit, hoc illis rege scilicet & Episcopo procurantibus, ut & pontificali auctoritate fides roboraretur novellâ, & monachica institutione semper in posterum caperet augmentum religio-

nis observantia: unde sicut legimus & seniorum traditione percepimus, ad ipsius ecclesiæ præfultum monachi solebant eligi, exemplo nimirum primi antistitis Aidani, qui & monachus erat & monachicam vitam cum suis omnibus agere solebat. Quod ab anno Incarnationis Dominicæ DCXXXV observatum est usque annum Incarnationis ejusdem MLXXII.

13 De his venerabilis Beda lib. 4 Historia cap. 27 sic agit: Siquidem à temporibus antiquis ibidem (in insula Lindisfarnensi) & episcopus cum clero, & abbas solebat manere cum monachis, qui tamen & ipse ad curam episcopi familiariter pertinerent. Quia nimirum Aidan, qui primus ejus loci episcopus fuit, cum monachis illuc & ipse monachus adveniens, monachicam in eo conversationem instituit. Et in Vita S. Cuthberti cap. 16: Neque aliquis miretur, quod in eadem insula Lindisfarne, cum permodica sit, & suprâ episcopi, & nunc abbatis & monachorum esse locum dixerimus: revera enim ita est. Namque una eademque fervorum Dei habitatio utrosque simul tenet, imò omnes monachos tenet: Aidanus quippe, qui primus ejusdem loci episcopus fuit, monachus erat, & monachicam cum suis omnibus vitam semper agere solebat. Unde ab illo omnes loci ipsius antistites usque hodie sic episcopale exercent officium, ut, regente monasterium abbate, quem ipsi cum consilio Fratrum elegerint, omnes presbyteri, diaconi, cantores, lectores, cæterique gradus ecclesiastici monachicam per omnia cum ipso episcopo Regulam servant. Mabillonius tom. 1 Annalium pag. 416, narrans erectionem hujus monasterii, de Regula sic habet: Hiensum monachorum Regulam principio sectabantur Lindisfarnenses: at Benedictinam post prædictum concilium (Sreaneshalense, anno 664 celebratum) susceperunt.

14 Quam austeram vivendi rationem cum suis servaverit S. Aidanus, collige ex Simeone Dunelmensi, qui in Historia de gestis regum Anglorum ad annum 864, relato ingressu S. Ceolwulfi regis in monasterium Lindisfarnense, subjungit: Hoc rege jam monacho factò efficiente, data est Lindisfarnensis ecclesiæ monachis licentia bibendi vinum vel cerevisiam: ante illud tempus non nisi lac vel aquam bibere solebant, secundum antiquam traditionem sancti Aidani primi ejusdem ecclesiæ antistitis & monachi, qui cum illo de Scotia venientes, ibidem donante rege Oswaldo mansionem acceperant, & cum magna districtione, futuræ vitæ servientes, degere gaudebant. Præbat omnibus ipse Antistes, teste Turgoto jam laudato cap. 2: Aidanus ipsius ecclesiæ primus & præsul & monachus, omnibus sibi successuris & episcopis & monachis, in via Domini, quâ præcesserat, se sequendum præmonstravit. Hisce expositis, ad virtutes Sancti, operaque ejus apostolica uberius memoranda progredimur.

A

§ III. Virtutes sancti Episcopi & opera apostolica : prædictiones de Oswaldo & Oswino regibus.

Egregie
Sancti

B *Eda lib. 3, cap. 5 præcipuas Sancti virtutes recenset, innuens simul ex celebri cœnobio Hiensi illas fuisse exortas, dum hac scribit:* Ab hac ergo insula, ab horum collegio monachorum ad provinciam Anglorum instituendam, in Christo missus est Aidanus, accepto gradu episcopatus, quo tempore eidem monasterio Segegnus abbas & presbyter præfuit. Unde inter alia vivendi documenta, saluberrimum abstinentiæ vel continentiæ clericis exemplum reliquit: cuius doctrinam id maximè commendabat omnibus, quòd non aliter, quàm vivebat cum suis, ipse docebat. Nihil enim huius mundi quærere, nil amare curabat. Cuncta, quæ sibi à regibus vel divitibus seculi donabantur, mox pauperibus, qui occurrerent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta & urbana & rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi si major fortè necessitas compulisset, solebat. Quatenus ubicumque aliquos, vel divites vel pauperes, incedens aspexisset, confestim ad hos divertens, vel ad fidei suscipiendæ sacramentum, si infideles essent, invitaret; vel si fideles, in ipsa eos fide confortaret, atque ad elemosynas bonorumque operum executionem & verbis excitaret & factis. In tantum autem vita illius à nostri temporis segnitia distabat, ut omnes, qui cum eo incedebant, sive adtonsi sive laici, meditari deberent: id est, aut legendis Scripturis, aut psalmis discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus illius, & omnium, qui cum eo erant, fratrum, ubicumque locorum devenissent.

virtutes,

C

16 Et si fortè evenisset (quod tamen raro evenit) ut ad regis convivium vocaretur, intrabat cum uno clerico aut duobus, & ubi paululum reficiebatur, accelerabat ocyus ad legendum cum suis, sive ad orandum exivit. Cuius exemplis informati tempore illo religiosi quique viri ac scemina, consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione Quinquagesimæ Paschalis, quartâ & sextâ sabbati jejunium ad nonam usque horam protelare. Numquam divitibus honoris sive timoris gratiâ, si qua deliquissent, reticebat; sed aspera illos invectione corripibat. Nullam potentibus seculi pecuniam, exceptâ solummodo escâ, si quos hospitio suscepisset, unquam dare solebat; sed ea potiùs, quæ sibi à divitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in usus pauperum (ut diximus) dispergebat, vel ad redemptionem eorum, qui injustè fuerant venditi, dispensabat. Denique multos, quos precio dato redemerat, redemptos postmodum suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem usque gradum erudiendo atque instituendo provexit.

fides dilata-
tur in Nort-
humbria e-
jus curâ, &
cooperante
rege,

17 *Magnopere dilatata esse in Northumbria regno fidem Christianam, predicante S. Aidano & piè cooperante Oswaldo rege, insnuant Bedæ verba cap. 3:* Ubi, inquit, pulcherrimo sæpe spectaculo contigit; ut euangelizante antistite, qui Anglorum linguam perfectè non noverat, ipse rex suis ducibus ac ministris interpres verbi existeret cœlestis: quia nimirum tam longo exi-

Augusti Tomus VI.

lii sui tempore linguam Scottorum jam plenè didicerat. Exinde cœpère plures per dies de Scottorum regione venire in Britanniam; atque illis Anglorum provinciis, quibus regnavit rex Oswaldus, magna devotione verbum fidei prædicare, & credentibus gratiam baptismi, quicumque sacerdotali erant gradu præditi, ministrare. Construebantur ergo ecclesiæ per loca, confluebant ad audiendum verbum Dei populi gaudentes, donabantur munere regio possessiones & territoria ad instituenda monasteria, imbuebantur præceptoribus Scottis parvuli Anglorum unâ cum majoribus studiis & observatione disciplinæ regularis.

18 *Quantùm rex ipse ex pia sancti Præsulis institutione profecerit, docet idem Beda cap. 6 his verbis:* Hujus igitur reverendissimi Antistitis doctrinâ rex Oswaldus cum ea, cui præerat, gente Anglorum institutus, non solum incognita progenitoribus suis regna cœlorum sperare didicit, sed & regna terrarum plusquam ulli majorum suorum ab eodem uno omnipotenti Deo, qui fecit cælum & terram, consecutus est. Denique omnes nationes & provincias Britannæ, quæ in quatuor linguas (id est, Britonum, Pictorum, Scottorum, Anglorum) divisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominus quod mirum dictum est, pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus & largus fuit.

19 Denique fertur, quòd tempore quodam, cum die sancto Paschæ cum præfato Episcopo confedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus regalibus epulis refertus, jamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intrasse subitò ministrum ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicasse regi, quia multitudo pauperum undecumque adveniens maxima per plateas federet, postulans aliquid elemosynæ à rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperibus, & discum confringi, atque eisdem minutatim dividi præcepit. Quo viso, Pontifex, qui affidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram ejus, & ait: Numquam inverteat hæc manus. Quod & ita juxta votum benedictionis ejus provenit. Nam cum, interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cetero essent corpore resectæ, contigit ut hæc tenus incorruptæ perdurent.

20 *Cum anno 642 occisus in prælio esset S. Oswaldus, partem Northumbria, seu Deiorum provinciam regere cepit S. Oswinus, de quo apud nos actum est tom. IV Augusti pag. 57 & sequentibus. Quid cum pio illo rege, cuius & mortem prædixit, egerit Sanctus noster sic narrat Beda lib. 3, cap. 14:* Donaverat equum optimum antistiti Aidano, in quo ille, quavis ambulare solitus, vel annium fluenta transire, vel si alia quælibet necessitas insisteret, viam peragere posset: cui cum parvo interspecto tempore pauper quidam occurreret, elemosynam petens, desiliens ille, præcepit equum, ita ut erat stratus regaliter, pauperi dari: erat enim multum misericors & cultor pauperum, ac velut pater miserorum.

21 Hoc cum regi esset relatum, dicebat Episcopo, cum forte ingressuri essent ad prandium: Quid voluisti, Domine antistes, equum regium, quem te conveniebat proprium habere, pauperi dare? Numquid non habuimus equos viliores plurimos, & alias species, quæ ad pauperum

AUCTORE
J. S.

qui ex pia
Antistitis
institutione
multum
proficit:

E

et cuius
manum non
corrumpe-
dam prædi-
cit.

F

Sanctus e-
quum ab
Oswino rege
acceptum
dat pauperi:

regemque id
agrè ferentem
corripit,
ita ut ille
veniam hu-
militer petat:

AUCTORE
J. S.

rum dona sufficerent, quamvis illum eis equum non daret, quem tibi specialiter possidendum elegi? Cui statim Episcopus: Quid loqueris, inquit, rex? Num tibi carior est ille filius equæ, quam ille filius Dei? Quibus dictis intrabant ad prandendum, & Episcopus quidem residebat in suo loco. Porro rex venerat de venatu, & cepit consistens ad focum calefieri cum ministris. Et repente inter calefaciendum recordans verbi, quod dixerat illi Antistes, discinxit se gladio suo, & dedit illum ministro, festinusque accedens ante pedes Episcopi corruit, postulans ut sibi placatus esset, Quia numquam, inquit, deinceps aliquid loquar de hoc, aut iudicabo quid vel quantum de pecunia nostra filiis Dei tribuas. Quod videns Episcopus multum pertimuit, ac statim exurgens levat eum, promittens se multum illi esse placatum, dummodo ille residens ad epulas tristitiam deponeret.

mortem prædicat S. Oswini.

B

22 Dumque rex, jubente ac postulante Episcopo, læticiam reciperet: cepit contra Episcopus tristis usque ad lachrymarum profusionem effici. Quem dum presbyter suos linguâ patriâ, quam rex & domestici ejus non noverant, quare lachrymaretur, interrogasset, Scio, inquit, quod non multo tempore victurus est rex: numquam enim vidi antehac humilem regem: unde animadverto citius illum ex hac vita rapiendum. Non enim digna est hæc gens talem habere rectorem. Nec multo post dira Antistitis præfagia tristi regis funere, de quo supra diximus, impleta sunt. Sed & ipse antistes Aidan, non plus quam duodecimo post occisionem regis, quem amabat, die, id est, pridie Kalendarum Septembrium de seculo sublatus, perpetua laborum suorum à Domino præmia recepit. Verùm de morte ejus infra agitur latius.

§ IV. Miracula quædam & mors Sancti: virtutes & error in celebrando Paschate.

Tempestatem prædicat, datque oleum sanctificatum.

C

Spiritu prophetia & miraculorum gloria claruisse S. Aidanum, magis deinde ostendit Beda, hæc refert cap. 15: Qui cujus meriti fuerit, etiam miraculorum signis internus Arbiter edocuit: & quibus tria memoriæ causâ ponere satis sit. Presbyter quidam nomine Uta, multæ gravitatis ac veritatis vir, & ob id omnibus etiam ipsi principibus seculi honorabilis, cum mitteretur Cantiam, ob adducendam conjugem regi Oswini*, filiam videlicet Eduini regis Eanredam, quæ, occiso patre, illuc fuerat adducta: qui terrestri quidem itinere illò venire, sed navigio cum virgine redire disponebat: accessit ad episcopum Aidanum, obsecrans eum pro se suisque, qui tunc iter erant aggressuri, Domino supplicare. Qui benedicens illos, ac Domino commendans, dedit etiam oleum sanctificatum: Scio, inquiens, quia ubi navem ascenderitis, tempestas vobis & ventus contrarius superveniet: sed tu memento, ut hoc oleum, quod tibi do, mittas in mare, & statim, quiescentibus ventis, serenitas maris vos læta prosequetur, & cupito itinere domum remittet: quæ cuncta, ut prædixerat Antistes, ex ordine completa sunt.

* Oswino

24 Equidem in primis parentibus undis pelagi tentabant navæ anchoris in mare missis na-

vem retinere, neque hoc agentes aliquid proficiebant. Cumque mergentibus undique & implere incipientibus navem fluctibus, mortem sibi omnes imminere, jam jamque adesse viderent, tandem presbyter remittens verba Antistitis, assumptâ ampullâ, misit de oleo in pontum, & statim, ut prædictum erat, suo quievit à fervore. Sicque factum est, ut Vir Dei per prophetiæ spiritum tempestatem prædixerit futuram, & per virtutem ejusdem spiritus hanc exortam, quamvis corporaliter absens, sopiverit. Cujus ordinem miraculi non quilibet dubius relator, sed fidelissimus mihi nostræ ecclesiæ presbyter, Cynimund vocabulo, narravit, qui se hoc ab ipso Uta presbytero, in quo & per quem completum est, audisse perhibebat.

D
quo illa sedatur:

25 Aliud prodigium subdit cap. 16 hunc in modum: Aliud ejusdem Patris memorabile miraculum ferunt multi, qui nosse potuerunt. Nam cum tempore episcopatus ejus hostilis Merciorum exercitus, Penda duce, Nord-Humberum regiones impia clade longè lateque devastans, pervenit ad urbem usque regiam, quæ ex Bebbæ quondam reginæ vocabulo cognominatur: eamque cum neque armis, neque obsidione capere poterat, flammis absumere conatus est, discissisque vinculis, quæ in vicinâ urbis invenit, advexit illò plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum virgeorum, aliarumque rerum. Et his urbem in magna altitudine circumdedit à parte, quæ terræ est contigua. Et dum ventum opportunum cerneret, illato igne comburere urbem nisus est. Quo tempore reverendissimus antistes Aidan in insula Farnæ, quæ duobus ferme milibus passuum ab urbe procul abest, morabatur. Illò enim sæpius secretè orationis & silentii causâ secedere consueverat. Denique usque hodie locum sedis illius solitariè in eadem insula solent ostendere. Qui cum ventis furcibus globos ignis ac fumum supra muros urbis exhalare conspiceret, fertur elevatis ad cælum oculis manibusque cum lachrymis dixisse: Vide, Domine, quanta mala facit Penda. Quo dicto, statim mutati ab urbe venti, in eos, qui accenderant, Sarmarum incendia retorserunt, ita ut aliqui læsi, omnes terribi, impugnare ultra urbem cessarent, quæ divinitus juvari cognoverant.

flammas urbi injectas absens presbyter suis in hostem retorquet.

E

26 Demum cap. 17 mortem Sancti, quam jam supra perstrinxerat, refert his verbis: Hunc cum dies mortis egredi è corpore coegeret, completis annis episcopatus sui septemdecim, erat in villa regia non longè ab urbe, de qua præfati sumus. In hac enim habens ecclesiam & cubiculum, sæpius ibidem diverti ac manere, atque inde ad prædicandum circumquaque consueverat exire, quod ipsum & in aliis villis regni facere solebat, utpote nihil propriæ possessionis, exceptâ ecclesiâ suâ & adjacentibus agellis, habens. Tetenderunt ergo ei ægrotanti tentorium ad occidentalem ecclesiæ partem, ita ut ipsum tentorium parieti hæreret ecclesiæ. Unde factum est ut acclivis* destinæ*, quæ extrinsecus ecclesiæ pro munimine erat apposta, spiritum vitæ exhalaret ultimum. Obiit autem decimo septimo episcopatus sui anno, pridie Kalendarum Septembrium. Defunctum esse Sanctum anno 651, consentiunt omnes; idque testatur Beda in Epitome ad eundem annum 651.

pius Sancti obitus:

F

27 Huic loco inferenda sunt ea, quæ Landanus Beda narravit in Vita S. Cuthberti cap. 4 in hunc modum: At ubi gubernatrix vitæ fidelium

* f. acclivis

* id est, fultro vel columna

animam ejus ad cælum deferret videt S. Cuthbertus:

litem

A lium gratia Christi voluit famulum suum (*Cuthbertum*) arctioris propositi subire virtutem, altioris præmii gloriam promereri, contigit eum remotis in montibus commissorum sibi pecorum agere custodiam. Qui dum nocte quadam, dormientibus sociis, ipse juxta morem pervigil in oratione duraret, vidit subito fufum de cælo lumen, medias longæ noctis interrupfisse tenebras, in quo cælestium choros agminum terras petiffisse, nec mora, raptâ secum animâ claritatis eximie, supernam rediffisse ad patriam. Compunctus est multum hoc visu Deo dilectus adolescens ad subeundum gratiam spiritualis exercitii, ac promerendæ inter magnificos viros vitæ felicitatiffique perennis, confestimque Deo laudes gratiarumque referens actiones, sed & socios ad laudandum Dominum fraterna exhortatione provocans: Heu miseri, inquit, qui somno & inertie dediti, non meremur semper vigilantium ministrorum Christi cernere lucem. En ipse cum modico noctis tempore pervigil orarem, tanta Dei magnalia conspexi: aperta est janua cæli, & inductus illic angelico comitatu spiritus eujusdam Sancti, qui nunc, nobis in infima caligine versantibus, supernæ mansionis gloriam, ac regem illius Christum perpetuo beatus intuetur: & quidem hunc vel episcopum quemlibet sanctum, vel eximium de fidelium numero virum fuisse existimo, quem tantæ splendore lucis, tot ducentium choris angelorum cælos allatum vidi. Hæc dicens vir Domini Cuthbertus, non parum corda pastorum ad reverentiam divinæ laudationis accendit, agnovitque mane facto antistitem Lindisfarnensis ecclesiæ Aidanum, magnæ utique virtutis virum, per id temporis, quo viderat, raptum de corpore cælestia regna petiffisse, ac statim commendans suis pecora, quæ pascebat, dominis, monasterium petere decrevit.

B *28 Redeamus ad Beda Historiam, qui memorato cap. 17 post superiora sic prosequitur: Cujus corpus mox inde translatum ad insulam Lindisfarnensium, atque in cœmeterio fratrum sepultum est. At interjecto tempore aliquanto, cum fabricata esset ibi basilica major, atque in honorem beatissimi Apostolorum Principis dedicata, illud ossa ejus translata, atque ad dexteram ejus altaris juxta venerationem tanto Pontifice dignam condita sunt. Succellit verò ei in episcopatum Sinan*, & ipse illud ab Hii Scottorum insula ac monasterio destinatus, ac tempore non pauco in episcopatu permansit. De S. Finano S. Aidani successore egerunt majores nostri ad xvii Februarii, seu tom. iii illius mensis, ubi pag. 22 refertur ecclesia ista Lindisfarna à Finano constructa. Videtur igitur ab eodem Finano corpus Aidani in illam illatum, licet ecclesia ferius dedicata sit S. Petro per S. Theodorum Cantuariensem antistitem, uti ibidem additur. Nam noluit, opinor, Beda insinuare illationem corporis S. Aidani dedicatione posteriorem esse.*

C *29 Post prædicta tale miraculum subjungit Beda: Contigit autem post aliquot annos, ut Penda Merciorum rex cum hostili exercitu hæc in loca perveniens, cum cuncta, quæ poterat, ferro flammâque perderet, vicusque ille, in quo Antistes obiit, unâ cum ecclesia memorata flammis absumeretur. Sed mirum in modum sola illa destina, cui incumbens obiit, ab ignibus circumcincta vorantibus absumi non potuit. Quo clarescente miraculo, mox ibidem ecclesia restaurata, & hæc eadem destina in munimentum est parietis, ut antè fuerat, forinsecus apposita.*

corpus sepulchrum in cœmeterio monachorum: dein ad ecclesiam S. Petri translatum:

** lege Finan*

C

ecclesiæ fulcrum, cui incubuerat Sanctus moriens, ab igne illa sum.

Rursumque, peracto tempore aliquanto, evenit per culpam incuriæ vicum eundem & ipsam pariter ecclesiam ignibus consumi, sed nec tunc quidem eandem tangere flamma destinam valebat: & cum, magno utique miraculo, ipsa ejus foramina ingrediens, quibus ædificio erat affixa, perderet, ipsam tamen lædere nullatenus sinebatur. Unde tertia ædificata ibi ecclesia destinam illam, non, ut antea, deforis in fulcimentum domus apposuerunt, sed intrò ipsam ecclesiam in memoriam miraculi posuerunt, ubi intrantes genu flectere ac misericordiæ cælesti supplicare deberent. Constatque multos ex eo tempore gratiam sanitatis in eodem loco consecutos, quin etiam assulis ex ipsa destina excisis, & in aquam missis plures sibi suisque languorum remedia conquiescere.

E *30 Demum quaedam adjungit Beda, ne laudando personam laudare videretur ritum Scottorum istius temporis in celebrando Paschate: Scripsi hæc, inquit, de persona & operibus Viri præfati, nequaquam in eo laudans, aut eligens hoc, quod de observatione Paschæ minus perfecte sapiebat: imò hoc multum detestans, sicut in libro, quem de Temporibus composui, manifestissime probavi. Sed quasi verax historicus simpliciter ea, quæ de illo sive per illum sunt gesta, describens, & quæ laude sunt digna, in ejus actibus laudans, atque ad utilitatem legentium memoriæ commendans, studium videlicet pacis & charitatis, continentie & humilitatis, animum iræ & avaritiæ victorem, superbie simul & vanæ gloriæ contemptorem: industriam faciendi simul & docendi mandata cælestia, solertiam lectionis & vigiliarum, auctoritatem sacerdote dignam redarguendi superbos ac potentes, pariter & infirmos consolandi, ac pauperes recreandi vel defendendi clementiam. Qui (ut breviter multa comprehendam) quantum ab eis, qui illum novere, didicimus, nil ex omnibus, quæ in Evangelicis, sive apostolicis, sive prophetis Litteris facienda cognoverat, prætermittere, sed cuncta pro suis viribus operibus explere curabat. Hæc in præfato Antistite multum complector & amo, quia nimirum hæc Deo placuisse non ambigo.*

F *31 Quod autem Pascha non suo tempore observabat, vel canonicum ejus tempus ignorans, vel suæ gentis auctoritate, ne agnecum sequeretur, devictus, non approbo nec laudo. In quo tamen hoc approbo, quia in celebratione sui Paschæ non aliud corde tenebat, venerabatur & prædicabat, quam quod nos: id est, redemptionem generis humani per passionem, resurrectionem, ascensionem in cælos Mediatoris Dei & hominum hominis Jesu Christi. Unde & hanc non, ut quidam falso opinantur, quartadecimâ lunâ in qualibet feria cum Judæis, sed die Dominica semper agebat, à luna quartadecimâ usque ad vicessimam, propter fidem videlicet Dominicæ resurrectionis, quam unâ sabbati factam, propter spem nostræ resurrectionis, quam eandem unam sabbati, quæ nunc Dominica dies dicitur, veraciter futurata sancta Ecclesia credebat. Ritum Scottorum improbat quidem Ecclesia, benignè tamen tolerabat, donec illi rectius instruerentur. Sic antea dim toleraverat ritum Quartadecimanorum, quorum error demum damnatus in Nicæno concilio. Hinc S. Aidanum aliosque istius temporis Scottos à distis hæreticis, qui Tesseradecatiz seu Quartadecimani vocabantur, distinguit Beda; à visu ta-*

AUCTORE J. S. *men communi Ecclesia aberrasse observat, illudque sic reprehendit, ut simul excuset Sanctum nostrum.*

32 Porro Scoti in eo differebant à Quarta-decimanis, quod Pascha semper celebrarent die Dominica, illi verò id celebrarent Lunà decimà quartà, in quamcumque diem incideret. A Catholico autem ritu distabant Scoti, quod alià sabinde Dominicà Paschale festum haberent. De causa, progressu & fine hujus erroris Scotici egit Baertius noster in Commentario ad Acta S. Columbae § 2, seu tom. 2 Julii à pag. 190, ubi & alius assignat, qui eandem materiam pertractant. Mihi igitur, ne actum agam, sufficit pauca observare. Sequebantur Scoti, ad investigandum Paschatis tempus, circulum 84 annorum, teste Beda lib. 2 cap. 2. Hic autem circulus paulatim pravebat, quod ignorabant Scoti, qui cyclum illum non emendabant. Hinc

de Scotis ait Beda lib. 3 cap. 4: In tempore quidem summæ festivitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longè ultra orbem positus, nemo synodalia Paschalis observantiæ decreta porrexerat. Putabant hand dubiè cyclum, sibi à primis suis Apostolis traditum, bonum esse, ideoque illi omnino inherebant, ignorantes utinam Paschatis inquirendi rationem. Qua de causa sic eos excusat Beda cap. 4: Sciebant enim (ut Christiani) Resurrectionem Dominicam, quæ primà sabbati facta est, primà sabbati semper esse celebrandam: sed ut barbari & rustici, quando eadem prima sabbati, quæ nunc Dominica dies cognominatur, veniret, minimè didicerant. Verùm quia gratià charitatis fervere non omiserant, hujus quoque notitiam rei ad perfectum percipere meruerunt. Plura de his vide apud Baertium laudatum, scriptoresque ab eo assignatos.

DE S. EBREGISILO VEL EBRAISILO

D

EPISCOPO MELDENSI,

E

IN MONASTERIO JOTRENSI IN BRIA
GALLIÆ PROVINCIA.

J. P.

Locus, cultus, tempus, sepulcrum, sacra ipsana.

SEculo VII. VEL VIII
Fori situs, Sancti cultus:

* Jouarre

Abillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo 2, pag. 286 in elogio historico S. Theodechildis, abbatis Jotrensis primæ, situm hujus monasterii, parthenonis illustris nominis, Ordinis S. Benedicti illud nuncupans, ita describit: Jotrum *, INTRA JORANI SALTUS ANVA. (uti Jonas in Vita S. Columbanii, & anonymus in Vita S. Agili abbatis loquuntur) situm in pago Briegio, sexto milliari supra Meldas opidum, haud procul à fluvio Matrona, sua debet primordia Adoni nobilissimo Franco: de quo ibi plura. Toussaints du Plessis in Historia ecclesiæ Meldensis, anno 1731 Parisiis Gallicè edita, tomo 1, pars 25, pag. 663 collegit varia de hac monasterio agens. Meldæ autem (vulgò Meaux) urbs est episcopalis in Gallia, ac Briensis provincie caput, 10 leucis à Parisiis distans in Ortum, Rhemos versus 18, ex dimensione Bandrandi. Hac de loco; de cultu autem hujus Praesulis occurrunt ista. Molanus, Canisius ac Ferrarius eam signant, & Ebraisilum vocant; Castellanus verò Ebrigisilum, addens nuncupatum Evrèle: Martyrologium novum Parisense scribit Ebrigisili, & sic illum annuntiat: Jotri in Bria, sancti Ebrigisili Meldensis episcopi, cujus corpus in ecclesia monialium Jotrensi religiosè asservatur. Hujus sancti Episcopi memoriam honorari hac die apud Jotrenses, ac in tota diocesi Meldeusi, Plessis indicat tomo 1, num. 52, pag. 40. Ex Castellano in Abemeris pag. 749 habemus, eam coleri hac die cum Octava in abbatia Jotrensi.

lectiones de illo proprie 2 In Breviario Meldensi, quod anno 1640

excusum est, praescribitur hac die colendus ritus semiduplici, habetque duas lectiones proprias in hac verba: LECTIO IV. Ebrigisillus nobilissimus ortus parentibus, circa annum Domini septingentesimum quinquagesimum, eximiae sanctitatis merito in episcopum Meldensem electus fuit, & in sancti Pathusii (qui nondum consecratus fuerat) locum suffectus. Quo in munere gerendo tantam diligentiam adhibuisse fertur, ut nihil omitteret, quo plebis suæ fidei à Christo commissæ salutem facilius promoveret. Intelligebat enim Pastor bonus suam administrationem coram justo iudice æquis libranda ponderibus, & villicationis rationem sigillatim esse reddendam, Itaque alios divinis pascebat eloquiis, alios injecto terrore à vitis abducebat: aliis viam excellentiorem monstrabat, exemplo sancti Pauli omnibus factus omnia.

3 LECTIO V. Cùm autem diu piis illis operibus animo verè paterno vacavisset, ecce moritur, & quidem anima cælum petit beatis angelorum choris inferenda: corpus verò in monasterio Jotrensi, in quo decefferat, & cui Aquilberta ejus soror præerat, deponitur, ubi ad nostra usque tempora occultum fuit, & circa annum Domini millesimum sexcentiesimum vigesimum ab episcopo Nannetensi levatum è sepulchro, in loco honoratiori fuit collocatum: particulam verò illius corporis Meldensis episcopus inclusit, cum sancti Sanctini reliquiis, in theca argentea, quæ nunc in insigni ecclesia Meldensi asservatur. Utinam loco lectionum istarum licuisset mihi darè Sancti Vitam, quam hætenus in museo nostro non inveni.

4 S. Patulius habetur apud Castellatum, & unà cum variis in

A in novo Martyrologio Parisiensi ad diem III Octobris, de quo tunc videri poterit. In Parisiensi præter titulum presbyteri Meldensis (addit Castellanus S. Stephani) dicitur: Qui electus episcopus ipso die obiisse traditur. Apud Sammarthanos in Gallia Christiana tomo 3, paginâ 696 exstat inter episcopos Meldenses ante S. Ebrégisilum, non apposto utriusque, ac septem sequentibus aliis anno. Post hos sequitur Romanus qui anno DCCXLI nominatur in epistola Zachariæ PP. sub an. DCCXLIV. Castellanus in suo Martyrologio S. Pathulium ponit seculo VIII; Martyrologium novum Parisiense anno circiter DCCXVI. Hac nequaquam coherant cum anno circiter DCCCL in præmissis jam lectionibus signato. Ebrégisilus autem in dicto Parisiensi Martyrologio signatur hac die XXXI Augusti anno circiter DCC, apud Castellannum autem seculo VII. Ego vero, illis præeuntibus, superius illum tantisper adscripsi seculo septimo vel octavo in magna Meldensium Præsulum obscuritate chronologica: cui plus fortasse lucis præferent editores nova Gallia Christiana, dum videre dabitur archiepiscopos eorum Parisienses, quibus suffraganei sunt Meldenses.

B in eisdem
 In prædictis lectionibus dicitur Aguilberta (al. Aguilberta, Agilberta, & Agliberta) sancti Præsulis nostri fuisse soror. Tomo 2 Augusti, die XI, pag. 656 pauca diximus de sancta ista virgine, abbatisa Fotrensi, & ibidem etiam indicavimus, de gestis ejus nihil planè compertum esse. In elogio autem ipsius ex Saussayo fertur ibidem illustri regum sanguine procreata, patre Abobino, Pientia matre, sancti Abregesili gloriosissimi episcopi Meldensis germana. Menardus in Observationibus ad Martyrologium suum Benedictinum similia habet lib. 1., pag. 300, suamque notationem de eisdem Sanctis sic concludit: Quæ comperta habeo ex veteribus monumentis ejusdem abbatiæ. Vellem addidisset, cujus ætatis illa fuerint, qua vocat vetera, ut aliquid magis explorati hic statui posset. Porro de corpore S. Ebrégisili, ut referebant superiores lectiones, levato è sepulchro, & in loco honoratiori collocato, juvat ista observare ex Plessio, qui lib. 1, num. 55, pag. 43 scribens de translatione sanctorum corporum Fotrensi ad ecclesiam magnam istius abbatiæ, narrat caremoniam hanc solenniter fuisse factam die XIII Octobris anno 1627, præsentem reginam Maria de Medicis Ludovici XIII regis matrem, à Philippo de Cospean, tunc episcopo Nannetensi, ac postea Lexoviensi. Tria dumtaxat tunc temporis aperta fuisse sepulcra memorat, videlicet S. Theodechildis (de qua agitur apud nos X Octobris) & alia duo, quæ credebantur esse S. Ebrégisili, & S. Aguilbertæ.

AUCTORE
J. P.
observationibus

6 Agit etiam de nonnullis ornamentis pontificalibus, in sepulchro sancti Episcopi repertis, ex Historia ecclesie Parisiensis edita à Gerardo du Bois, tomo 1, cap. 7, pag. 205 & 206; ubi hæc dicit de tumulo Agilberti episcopi Parisiensis: Scribit Andreas Saussayus, anno Christi MDCXXXI repertum ejus corpus apud Jotrum in ea crypta sepultum cum pontificiis indumentis textis ex serico, ubi fimbriæ aureæ, quæ ipse viderat & tetigerat, ubi & annulus aureus, cui agathe lapis, in quo est insculpta effigies S. Hieronymi pectus silice percutientis ante Christum cruci affixum: ait elegantis artificii fuisse, additque circulum annuli adeo latum, ut utrumque pollicem in eum facillè induceres. Deinde laudatus Gerardus du Bois, interjecta narratione, quæ dictis Saussayi non omninò consonat; Credibile est, inquit, hallucinatum esse Saussayum, & S. Agilbertum pro S. Ebrégisilo episcopo Meldensi, qui in eadem crypta sepultus est, & cujus corpus inventum cum iis indumentis & cum annulo, incautiùs assumptum. An stricti nominis cultus conveniat Agilberto, quem sanctum vocabat citatus auctor, uti & Saussayus ad diem XI Octobris, inquiri poterit aliàs. Idem Saussayus meminit ibidem de sepultura istius præsulis: sed nihil horum ibi habet, quæ ei modò imputabat Gerardus du Bois: quæ & alibi quasi frivè frustra in ipsius Martyrologio. Cum igitur historicus ille non apponat ibi locum Andrea Saussayi, in quo ista invenerit, cogor ea relinquere fidei referentis. Castellanus in suo Martyrologio universali pag. 744 inter Athemeros ponit venerabilem Agilbertum episcopum Parisiensem, de quo varia deinde colligit. Plessius pag. 43 refert cryptam S. Ebrégisili ornata esse columnis quindecim Corinthiacis, quarum quinque è marmore, quæ sanctuarium sustentant; aram, quæ ante annum 1704 ibidem videbatur, non amplius existere. De loco tumuli in sacrario isto, factaque anno 1640 mutatione in eadem crypta etiam scribit loco citato.

E

7 Postremò, in lectionibus narratur ista: Particulam istius corporis Meldensis episcopus inclusit cum S. Sanctini reliquiis in theca argentea, quæ nunc in insigni ecclesia Meldensi aservatur. Anno 1658, die XXX Octobris illustrissimus Meldensis episcopus Dominicus Seguier inter varia sacra pignora, quæ transtulit, & hierotheca argentea inclusit, memorat ossa duo S. Ebrégisili, quæ ecclesia sua donata aserit ab abbatisis Fotrensis sua dioceseos, ut patet ex instrumento super hac re confecto, & excuso apud Plessium tomo 2, à pag. 384, facta etiam mentione sacri lipsani S. Sanctini, qui habetur in Martyrologio Romano die XXII Septembris.

F

DE S. CUTHBURGA REGINA ET
ABBATISSA WINBURNENSI
VINDOGLADIÆ IN ANGLIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§ I. Legitimus Sanctæ cultus : ejus stirps & proximi con-
sanguinei : an cum marito virginitatem servaverit.

INTER AN-
NUM DCC-
XX ET DCC-
XXX, UT
FERTUR.
Nomen
Sanctæ an-
nuntians
martyrolo-
gi.

Martyrologi Angli alique non pauci celebrant hac die xxxi Augusti S. Cuthburgam, qua regio orta sanguine regique primam nupta, monasticam deinde vitam professæ est & sacris virginibus præfuit abbatissa. Martyrologium Anglicanum de ea sic habet ad diem memoratum : Eodem die Winburnæ in comitatu Dorcestriæ depositio S. Cuthburgæ abbatissæ, fororis Inæ occidentalium Saxonum regis : quæ, ædificato propriis impensis monasterio Winburnensi, ipsa illud ingressa est, religiosam vestem assumpsit, ac abbatissa illi præfuit. Hæc omni virtutum genere monasticæque disciplinæ excellens, uti & operatione multorum miraculorum, spiritum Sponso suo cælesti tradidit circa annum Christi dccxxvii. *Arturus à Monasterio in Sacro Gynæceo ad eundem diem annuntiat Sanctam his verbis : Vindogladia (ita locum à Romanis vocatum putant musii) in comitatu Dorcestriæ, sanctæ Cuthburgis virginis, reginæ Northumbrorum in Anglia, deinde monasterii Wiburicensis, ejusdem Ordinis (Benedictini) fundatricis & abbatissæ, (qua) miro virtutum ornatu vixit, & ad Christum sponsum læta processit. Consentiunt Ferrarius, Menardus, Wion, Castellanus, alique recentiores martyrologi. Verum, cum horum auctoritas non sufficiat ad antiquam Sanctæ venerationem ostendendam, ad antiquiores accedo.*

& legiti-
mus ejus
cultus pro-
batur.

C In Usuardo nostro ad xxxi Augusti codex antiquus, quem Rosweydinum nominavit Sollerius, Sanctam nostram sic breviter annuntiat : Eodem die, sanctæ Cuthburgæ virginis. Ejus quoque memoria reperitur in tribus Usuardi editionibus, nimirum in Lubeco-Coloniensi, Greveni & Molani. Verumtamen ab ipso Usuardo aliisve illius ferè temporis martyrologis memorata non fuit S. Cuthburga. At aucter Florarii nostri *Ms. Sanctorum de ea sic habet : In Anglia Cuthburgæ virginis. Et ad cultum legitimum demonstrandum vel solum sufficit Breviarium Sarisberiense, quod de Sancta nostra xxxi Augusti præscribit Officium trium lectionum de Communi unius virginis non martyris cum hac oratione : Deus, qui eximie castitatis privilegio famulam tuam Cuthburgam multipliciter decorasti ; da nobis famulis tuis, ejus promerente intercessione, utriusque vitæ prosperitatem, ut, sicut ejus festivitas nobiscum agitur in terris, ita per ejus interventum nostri memoria apud te semper habeatur in cælis. Per Dominum &c. De eadem San-*

cta apud nos mentio facta est in prætermisssis ad xv Martii ex *Mss. additionibus Carissæ Brunxellensis ad Usuardum, in quibus leguntur sequentia : S. Cuthburga uxor Alcfredi, in Angliâ apud Northanhumborum provinciam regis, quæ ab eo dimissa, apud Berkengum sub abbatissa Hildelida, dein Winburnæ Deo placitam vitam transegit. Hæc quidem omnia confirmabimus ; at cur ibi annuntietur xv Martii, proptus ignoto, nisi forsan aliqua corporis translatio illo die facta fuerit.*

B **3** Acta S. Cuthburgæ edidit Joannes Capgravius in *Legenda Angliæ, eaque ex ipso recudemus. Verum, cum non omnia Sanctæ gesta ibidem referantur & scriptoris auctoritas non sit irrefragabilis, auctores Anglos consulimus, partim ut discutiamus atque exponamus, qua in Actis sunt relata, partim ut adjungamus aliqua, qua in illis sunt prætermisssa. Facem mihi hac in re præstulerunt Henschenius noster, qui variis locis quadam de S. Cuthburga memoravit, & Mabillonius, qui seculo 3 Actorum Ordinis sui Sanctorum a pag. 445 de eadem Sancta strultaque per ipsam monasterio varia collegit. Hæc igitur aliisque, qui se obtulerunt, ducibus vitam Sanctæ discutere aggredior, ab ipsis natalibus ducturus exordium.*

4 Fratrem S. Cuthburgæ Inam Occidentalium Saxonum regem scriptores passim nominant, at patrem ejus aliqui prætermittunt. Henschenius autem ad vi Februarii in Ina Saxonum Occidentalium rege num. 1 & 2 probat, eum ex regibus Occidentalium Saxonum genus duxisse, & de patre ejus subdit hæc verba : Patrem habuit Ina Kenredum tempore regni sui adhuc superstitem, cujus suasu & instituto præfatur se leges suas... subditis tulisse. Verum Kenredus ille pater Inæ & S. Cuthburgæ rex fuisse non dicitur, nedum Merciorum rex, ut habent Acta, antiquorum auctoritate hac in re destituta, & aberrantia - uti notabimus. Alii tamen Cissam vocant Inæ patrem, quem & Occidentalium Saxonum regem dicunt. Hinc num. 3 Henschenius subdit sequentia : En qui pater aliis Inæ est, hic (apud Cambdenum) Occidentalium Saxonum rex habetur, inter subregulos, qui juxta Bedam divisum inter se regnum tenuerunt, fortè numerandus, & patruus vel patrinus potius quam pater Inæ censendus, nisi binominem agnoscamus Kenredum, quem cum Chronologia Saxonica, Wigornienfi, Cestrenfi, Westmonasterienfi, Huntindonienfi, aliisque ipse Ina suum scri-

Acta non
magni mo-
menti :

Sanctæ fra-
ter Inæ rex,
pater Ken-
redus,

F

A scribit patrem esse, in *Legibus nimirum*, ibi num. 23 datis.

5 Præter Inam alius fuit S. Cuthburgæ frater Ingulfus, cujus mortem refert *Chronographus Saxo* ad annum 718, simulque Sancta nostra sororem & maritum memorat hisce verbis: Hic Ingulfus, Inæ frater, obiit: quorum sorores erant Cuenburga & Cuthburga. Hæc autem Cuthburga in vitam monasticam monasterium apud Winburnam instituit. Hæc data nuptum fuit Northanhymbrorum regi Alfrido, sed ab eo adhuc vivente se juncta fuit. Quod spectat Sancta fratrem & sororem, hisce passim consentiunt alii scriptores Angli, atque utramque sororem Sanctam vocant. Colitur autem S. Quenburga, aliis Cuenburga, Cneburga, Kineburga XII Septembris, ut observat *Henschenius*: quo die de illa agitur latius. Verùm de marito S. Cuthburgæ non idem est omnium sensus, ideoque quædam hic examinanda sunt & exponenda magis quam probanda, cum solidè probata jam sint ab *Henschenio*, cujus sententiam secutus est *Mabilonius*.

B 6 Oswio Northumbria regi quatuor erant filii, nimirum Alfridus natu maximus, qui regnavit cum patre Oswio, ante quem est defunctus; alter Egfridus, qui patri defuncto in regnum Northumbria successit anno 670; tertius Elfwinus, qui anno 679 occisus est in pralio; quartus demum Alfridus junior & nothus, qui anno 685, aut, ut alii dicunt, 686 regnum adeptus est, cum nullus ex fratribus ejus esset superstes. Hi quatuor Oswii regis filii memorantur a venerabili Beda locis variis, ut ostendit *Henschenius* tom 1 Martii in SS. Kineburga & Kineswisha pag. 441 & 442, ubi Egfridum aliquoties Egbertum vocat lapsu calami, & pag. 446 & 447 latius probat Alfridum senioremem distinguere ab Alfrido notho, de quo solo poterat esse dubium. Hanc utriusque Alfridi vel Alfridi distinctionem tam diligenter stabilivit *Henschenius*, quia Alfordus in *Annalibus ecclesiæ Anglicanæ* ad annum 713 num. 1 & 2 ex utriusque confusione in errorem incidit, ac contra antiquorum omnium auctoritatem scripserat, S. Cuthburgam non fuisse nuptam Alfrido, aut Egfrido, (quem aliqui nominant, ut videbimus) sed Ofredo Alfridi filio, à quo ob ejus incontinentiam separatam contendit, qui alter est error ex priore natus.

C 7 Audi Alfordi ratiocinium, quod agnita antiquorum auctoritati opponit, quodque sponte concidit, sublata confusione utriusque Alfridi: Verùm, inquit num. 3, cum supra Egfrido regi conjunxerim matrimonii lege sanctissimam virginem Ethelredam, sive Ediltrudem, Annæ Orientalium Anglorum regis filiam; & Alfrido Kineburgam, è pagano Penda natam: restat, ut Cuthburga, Inæ regis soror, Ofredo regi juncta, ab eo juvene, & alios amores quærente, separata sit: non eo modo, quo aut Ediltrudis ab Egfrido, aut ab Alfrido Kineburga, qui mutuo consensu discesserunt; sed lege repudiij, quia Ofredus rex matrimonij jura violaverat. Hanc conjecturam, de qua dubitationem suam mox ipse subjungit, non protulisset Alfordus, si juniorem Alfridum cognovisset: nam nullus antiquorum S. Cuthburgam Ofredo nuptam fuisse dixit. Nec ullo modo cum atate utriusque hæc nuptia conciliari possunt. Quin potius Cuthburgam verisimiliter Ofredi matrem fuisse, dicemus infra.

8 Accipe nunc, qua de S. Cuthburga memorat Augusti Tomus VI.

rarunt scriptores Angli probatiores, partim ut dicta confirmetur, partim ut reliqua, qua occurrent dubia, eorum auctoritate dirimantur. *Chronographus Saxo* num. 5 jam dixit Sanctam Alfrido nuptam fuisse, sed ab eo vivente se junctam; & monasterium Winburnense ab illa fundatum. Consentit hisce omnibus Florentius Wigorniensis ad annum 718 sic scribens: Ingulfus frater Inæ regis Westsaxonum vitæ modum fecit. Quorum sorores extitere sancta Quenburga & sancta Cuthburga, quæ monasterium virginum Deo devotarum in loco, qui dicitur Winburnan, construxit. Hanc autem Aldfridus rex Northanhymbrorum in conjugem habuit, sed ante finem vitæ suæ connubio carnalis copulæ ambo pro Dei amore renunciavere. Eadem planè habet *Ranulphus Higdenus monachus Chestrensis* in *Polychronico* ad annum 716. Addit præcedentibus aliquid *Malmesburiensis* lib. 1 de Gestis regum Anglorum cap. 2, ubi hæc scripsit: Habuit sanè Ina sorores Cuthburgam & Quenburgam. Cuthburga Alfrido regi Northanhymbrorum nupti tradita, sed non post multum conjugio diducto, primùm apud Berkengum sub abbatisa Hildelida, mox ipsa magistra Regulæ, Winburnæ Domino placitam vitam transegit.

9 Alium tamen S. Cuthburgæ conjugem attribuit *Henricus Huntindoniensis* lib. 4 *Historiarum* pag. 338, sic scribens: Circa hoc tempus Cudburg, soror Cneburg, constituit abbatiam apud Wineburn. Quæ data fuerat Egferdo regi Northumbrie, sed eo vivente separata. Hunc planè secutus est *Matthæus Westmonasteriensis* ad annum 720, dum scripsit sequentia: Anno gratiæ dccxx Ingulfus frater Inæ regis diem clausit extremum. Quo utique tempore Cuthburga, soror Inæ regis & Keneburgæ, apud Winburnam abbatiam construxit. Hæc Cuthburga data fuit in conjugem Egfrido regi Northanhymbrorum, sed eo vivente separata est. Licet horum duorum auctoritas inferior sit auctoritate aliorum omnium, quos supra adduxi, dubitationis tamen aliquid injiceret, nisi temporis ratio aperte militaret pro conjugio Sanctæ cum Alfrido. Nam primò Ina rex factus est anno 689, id est, quatuor circiter annis post mortem Egfridi, anno 685 defuncti; debuisset igitur Cuthburga multis annis ante regnum fratris nupta fuisse Egfrido, cum à marito adhuc vivente separata sit: at verò id minimè est verisimile. Deinde Cuthburga monialis facta est in Berkingensi cænobio circa annum 700, ut videbimus, separata ergo est ab Alfrido tunc regnante; non ab Egfrido quindecim annis defuncto. Accedit ante allegata ratio Alfordi, quod uxor Egfridi nota sit, nimirum S. Etheldreda: & licet alteram deinde duxerit Egfridus, illamque usque ad mortem habuerit, ut patet ex Beda in *Vita S. Cuthberti* apud nos tom. III Martii pag. 109 & 110: alia hæc omnino est à S. Cuthburga, ut ibidem videre licet.

10 Hac firmiter stabilire volui, quia & aliud hinc colligere licebit. Imprimis parum probabilis videtur virginitas Sanctæ in matrimonio servata, quam cum *Attilis* varii scriptores neotericæ asserunt, ut & *Mabilonius* ipse in S. Cuthburga; sed absque auctoritate antiquorum. Quippe scriptores antiquiores, quorum verba dedi, restantur quidem unanimi voce, Cuthburgam à vivente adhuc Alfrido fuisse separatam: verùm non dicunt, id factum ante consummatum matrimonium. Contra verò certum est, Alfrido si-

AUCTORE J. S. scriptores Angli Cuthburgæ maritum attribuant Alfridum regem,

E exceptis paucis, quæ refutantur.

* Egfrido

P

virginitas Sanctæ à quibusdam asserta, parum videtur probabilis.

AVCTORE
J. S.

lium fuisse Osfredum; nec apparet, quam illi matrem assignaremus, nisi S. Cuthburgam. *Audi Bedam in Historia lib. 5 cap. 19: Anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo quinto Alfridus rex Northanhymbrorum defunctus est, anno regni sui vicefimo necdum impleto. Cui succedens in imperium filius suus Osfredus, puer octo circiter annorum, regnavit annis undecim. Quapropter matrem Osfredi fuisse S. Cuthburgam, existimo cum Henschenio. Et sanè hac verba Wigorniensis, sed ante finem vitæ suæ conubio carnalis copulæ: ambo pro Dei amore renuciavere, cum virginitate Sancta nostra agrè componi possunt. Ceterum separationem conjugum factam mutuo consensu, ut ait Wigorniensis, verisimile est ob probatos mores Alfridi, quem passim laudant Angli, eamque contigisse paucis annis post natum regni heredem, seu circa annum 700, conjicimus ex iis, qua mox dicemus de ingressu monasterii.*

§ II. Vita monastica in Berkingensi cœnobio: constructio cœnobii Winburnensis cuius fit abbatissa: tempus mortis ignotum.

Sancta se recipit in monasterium Berkingense.

JUga matrimonii liberata S. Cuthburga in Berkingense cœnobium se recepit, ut supra num. 8 audivimus ex Malmesburiensi. De initio dicti cœnobii agit Beda lib. 4 cap. 6 sic scribens: Hic sanè (S. Erconwaldus) priusquam episcopus (Londinensis) factus esset, duo præclara monasteria, unum sibi, alterum fororæ suæ Æthilburgæ construxerat: quod utrumque regularibus disciplinis optimè instituerat: . . . Sorori autem in Orientalium Saxonum provincia, in loco, qui nuncupatur Bercingum, in quo ipsa Deo devotarum mater ac nutrix posset existere fœminarum. Quæ, suscepto monasterii regimine, condignam se in omnibus episcopo fratre, & ipsa rectè vivendo, & subjectis regulariter & piè consulendo, præbuit; ut etiam cælestia indicio fuere miracula. Deinde, *relatis aliquot miraculis, secundam abbatissam, sub qua monasterium istud ingressa est Cuthburga, cap. 10 memorat his verbis: Successit autem Æthilburgæ in officium abbatissæ devota Deo famula, nomine Hildilid, multique annis, id est, usque ad ultimam senectutem, eidem monasterio strenuissimè, & in observantia disciplinæ regularis, & in earum, quæ ad communes usus pertinent, rerum providentia præfuit. Hac abundè declarant regulari observantia floruisse abbatiam Berkingensem sub S. Hildelitha abbatissa; atque existimare possumus hac de causa eò se recepisse Sanctam nostram. Porro de S. Hildelitha apud nos actum est ad xxiv Martii, seu tom. III illius mensis à pag. 484, ubi etiam de loco hac notantur num. 1: Est Berkingum seu Bercingum in comitatu Essexiæ prope Tamisim fluvium, haud longè à Londino, in quo usque ad infelicissima tempora Henrici VIII Angliæ regis celeberrimum viguit monasterium.*

quod regulari disciplina maxime florebat:

12 Dum S. Cuthburga degebat in monasterio Berkingensi, S. Aldhelmus ad abbatissam & moniales scripsit librum de Laudibus virginitatis,

quem orditur his verbis: Reverendissimis Christi virginibus, omnique devotæ germanitatis affectu venerandis, & non solum corporalis pudicitiae præconio celebrandis, quod plurimorum est; verum etiam spiritalis castimonie gratiâ glorificandis, quod paucorum est; Hyldilichæ* regularis disciplinæ & monasticæ conversationis magistræ, simulque Justinæ ac Cuthburgæ, nec non Osburni mihi contribulibus; necessitudinum nexibus conglutinatæ Altgidæ ac Scholasticæ, Hidburgæ & Bergidæ, Eulaliæ ac Teclæ, rumore sanctitatis concorditer Ecclesiam ornantibus, Aldhelmus segnis Christicola crucis, & supplex Ecclesiæ vernaculus optabilem perpetuæ prosperitatis salutem. *Easdem sacras virgines sape laudat in Operis decursu, iisdemque valedicit hunc in modum: Valetè, ô flores Ecclesiæ, sorores, monasticæ alumnæ, scholasticæ Christi margaritæ, paradisi gemmæ, & cælestis patriæ participes. De tempore scripti hujus Opusculi sic loquitur Mabillonius in Actis seculo 3 pag. 300 in S. Hildelitha: Scripsit porro Aldhelmus hunc librum post synodum, cujus jussu edidit Opusculum contra errores Britonum: at verò ante annum dccv, quo ex abbate Maildunensi seu Malmesburiensi factus est Seireburnensis episcopus.*

13 Postquam Sancta nostra disciplinam regularem egregiè didicerat in celeberrimo hoc cœnobio, eandem docere cepit in abbacia Winburnensi, qua interim erat exstructa. Porro constructionem Winburnensis monasterii alii attribuerunt S. Cuthburgæ, alii etiam aliis. Citati antea scriptores Angli, Wigorniensis, Huniindoniensis, Westmonasteriensis, illisque antiquior Chronographus Saxo fundatricem nominant S. Cuthburgam solam. Hisce accedit Cambdenus in Britannia pag. 158, ubi describit comitatum Dorcestria; ac demum Acta edenda, alique plurimi recentiores. In Monastico Anglicano tom. I pag. 163 additur soror Cœnburga ex Joanne Tinemuthensi, cuius hac citantur verba: Anno Domini dccxviii sancta Quinburga & sancta Cuthburga, sorores Ynæ regis West-Saxonum claruerunt, quæ monasterium apud Winburnam construxerunt. Verum his omnibus antiquior est Rudolfus monachus Fuldensis & presbyter, qui seculo ix scripsit Vitam S. Lioba, editam à Mabillonio seculo 3, part. 2, à pag. 246, ubi ille de cœnobio dicto sic habet: In Britannia insula, quam natio Anglorum inhabitat, locus quidam antiquo gentis illius vocabulo Winbrunno vocatur, . . . in quo duo monasteria antiquitus à regibus gentis illius constructa sunt, muris altis & firmis circumdata, & omni sufficienti sumptuum rationabili dispositione procurata, unum scilicet clericorum (id est monachorum) & alterum fœminarum: quorum ab initio foundationis suæ utrumque ea lege disciplinæ ordinatum est, ut neutrum eorum dispar sexus ingrederetur. Hinc collegit Henschenius monasterium ab Ina rege maxime structum esse, cooperante tamen S. Cuthburga, cui & sororem ejus Cœnburgam Mabillonius adjungit. Qua eo magis sunt verisimilia, quòd Berkingense cœnobium, in qua degebat Cuthburga, longo esset intervallo remotum à loco, in quo structum est Winburnense, adeo ut illa commodè non potuerit simul Berkingi degere & simul curam habere monasterii Winburnæ exstruendi.

14 Itaque de loco, tempore, aliisque conditi hujus monasterii adjunctis rectè meo judicio ratiocini-

D

* al. Hildelithæ

E

condit deinde, opitulante fratre Ina & sorore Cœnburga,

F

A *dictinatur Mabillonius in Annalibus tom. 2 , pag. 10 in hunc modum : In condendo illo cenobio (Cuthburga) adjutores habuit Inam & Coenburgam , fratrem ac sororem , ibidemque abbatissæ munere functa est. Positum erat hoc monasterium in pago Dorcestrensi ad fluvium Winburniam , quem recentiores Stourum vocant , haud procul à castro Badburienfi , quæ regum Westsaxonum sedes erat. Ejus monasterii primordia referenda sunt ad hunc annum (704) aut insequentem , uti colligitur ex eo , quod Aldhelmus Scireburnensis antistes hoc posteriori anno (705) creatus , proximo epistolam scripsit de libertate à se concessa monasteriis in sua dicecesi constitutis , in quibus memorat Winburnense , cui jam tum Cuthburga , regis Inæ germana , præsedisse dicitur. Epistolam hunc vide in Annalibus Alfardi ad annum 705. Pergit sic Mabillonius : Duplex eo in loco monasterium erat , teste Rudolfo in Vita sanctæ Liobæ abbatissæ , unum clericorum seu monachorum , alterum feminarum. Ea verò lege utrumque monasterium ordinatum erat , ut neutrum eorum dispar sexus ingrederetur , exceptis solummodo presbyteris , qui in ecclesias feminarum ad agenda Missarum tantum officia ingredi solebant. Feminarum verò quæcumque sæculo renuntians earum consortio sociari vellet , numquam exitura intrabat , nisi causa rationabilis vel magnæ cuiusdam necessitatis id exigeret. Addit conjecturam de triplici monasterio ibi constituto , quam præterea.*

B *Quamdiu Sancta nostra dicta monasterio præfuerit abbatissa , quòque anno ad Superos emigraverit , prorsus incertum est. Porro ex tempore conditi cenobii Winburnensis per conjecturam probabilem colligimus , Cuthburgam intrasse monasterium Berkingsense circa initium sæculi VIII , cum paucis annis ibi vixisse videatur. Matrimonio forsitan juncta fuit cum Alfrido rege circa annum 690 quia frater Ina anno 689 regnum est adeptus , & Alfridus ab anno 685 vel 686 regnaverat. Verùm lubens fateor annum initi matrimonii incertum esse. Magis quoque obsecrum est , quo circiter tempore nata sit ac defuncta , licet Mabillonius mortem ejus consignet circa annum 724 , & Martyrologium Anglicanum circa 727 ; cum nulla detur ratio , idaque latius obitum ejus consignavi inter annum 720 & 730 , quòd ne quidem falsis est certum.*

C *Sancta ad nuptias petita , consentit imperio fratris ;*

A C T A

ex Capgrave fol. LXXIX.

K Enredus rex Merciorum genuit filium nomine Yne & sanctam Cuthburgam & Queneburgam : quarum Cuthburga à diebus adolescentiæ suæ soli angelorum Domino complacere elegit. Cùmque fama bonitatis & pulchritudinis ejus circumquaque divulgaretur , multos reges & nobiles ejus amore illexit : & à multis in conjugium petebatur. Illa verò solius cælestis Sponsi gaudens inhærere complexibus , hominum horrebat aspectus , ut sine offendiculo vitam præsentem transigere posset. Interea rex Northanhumbrorum Alfridus c misit legatos suos ad regem Yne Westsaxonum , rogans , ut ei suam sororem Augusti Tomus VI.

rem Cuthburgam daret in conjugem. Advocans igitur rex Sororem suam , regis legationem indicavit ei. Cui Virgo respondit : Si michi ad votum meum vivere licet : nullus certe in tota Britannia rex michi placere potest. Sed quia Scriptura dicit , quòd qui potestati resistit , Dei ordinationi resistit : quæcumque tua majestas de me ordinaverit , me sibi obedientem , quamvis non voluntariè , inveniet. In Domino enim confido , quòd humilitatem ancillæ suæ respiciet , nec patietur violari claustra pudicitiae meæ , neque unquam sequestrabit me à castis complexibus dilectionis suæ. Potens est Dominus & Sponsus meus me sibi etiam sub matrimonio custodire incorruptam : & quamvis alicui secundum leges hominum nubam , potest tamen me sibi conservare inviolatam.

2 Cùmque Virgo sancta regi Alfrido desponsata fuisset , cubicularem ingressa thalamum , talem orationem dicitur fuisse ad Dominum : Domine Jesu , universæ creaturæ dominator , inclina piæ aures tuas ad preces Ancillæ tuæ : intende , quæso , orationi meæ , & ascendant deprecatio mea in conspectu majestatis tuæ. Te solum Sponsum michi elegi , tibi me totam à juventute mea devovi , tu michi super omnia complacuisse. Custodi ergo , Domine , quod tuum est ; conserva tibi partem tuam , & dignare me vocari sponsam tuam. Non finas corpus meum , quod tuum est templum , aliqua carnis corruptione contaminari , nec michi detrimentum inferri. Fac etiam , Domine , ut in corde sponsi mei hujus regis terreni spiritum infundas gratiæ salutariæ ; quatinus , despectis sæculi hujus vanitatibus & carnis illecebris , michi in castitatis proposito consentiat , ut ad te , qui omnium bonorum dispensator es , recto itinere perveniat.

3 Et cùm sola cum rege in cubiculo constituta esset , opportunum sibi considerans loquendi tempus , talibus regem verbis affari cepit : Amantissime domine , ac indigneris , quæso , si loquar tibi sponsa tua & ancilla. Si enim aliquid dixerò , quod salutis tuæ majestatis fors cognoveris necessarium , ac cunctis libenter verbis meis præbere assensum. Omnium creaturarum Dei naturale & proprium est Creatorem suum super omnia diligere , & quicumque voluerit amicus esse hujus mundi , inimicus Dei constituetur. Studendum est ergo omni homini , qualiter possit esse amicus Dei. Dicit enim Jacobus : Nolite diligere mundum , neque ea , quæ in mundo sunt. Mundus enim transibit & concupiscentia ejus. Cur ergò diligetur , quod quæsi in momento in nichilum redigetur ? Considera , quæso , quot reges hoc regnum ante tempus suum obtinuerunt. Dic ergò , ubi sunt , vel quòd deveniunt ? Nonne omnes sicut fumus evanuerunt ? Tu quoque , cùm diu forsitan regnaveris , mortem certè nequaquam effugere poteris : sed mortis debitum solves , velis nolis.

4 Et quamvis centum annorum spacio vixeris : tunc eris tamquam numquam fueris , immò etiam multò pejus , quàm si numquam natus fueris , si malè vivendo diem ultimum clauseris : quia æternâ tormentorum , quod absit , penâ cruciaberis. Hinc ergò collige , & quàm caduca , quàm fallax sit hujus mundi gloria , quàm contemptibilia , quàm vana sunt hujus carnis gaudia. Considera insuper , rex , quòd fallaces sunt seculares divitiæ , quæ possessori suo non possunt conferre sufficientiam : sed magis solent augere concupiscentiam. Concupiscentia autem parit

D

nupta oras
Deum , ut
virginitas
sibi servetur
illata :

E

regi Alfrido
conjugi
vanitatem
rerum humanarum
proponit :

F

ac pests ab
eodem ut
virginitatem
servent :

A peccatum, peccatum verò generat mortem. Perfeveremus ergò in corporis castitate & cordis puritate, nulla carnis corruptione polluamus corpus nostrum, ut sancti Spiritus mereamur effici sacrum: ut pro voluptate carnis, quæ quasi in momento pertransit, mutuari possimus gaudium illud, quod nulla sine concludi poterit.

quod rex ei assensur:
B Audiens rex tantam verborum in beata Virgine prudentiam, & admirans, sic respondit, dicens: Univerſa, quæ loquendo prosequeris, Sponsa dulcissima, cognosce te prorsus veraciter didicisse, nec aliqua possunt contradici ratione, & sicut ex tuis verbis colligi potest, virginitatem quam Deo consecrasti, & ut michi videtur, virginem permanſuram te proposuisti. Injustum ignis est, me aliquam tibi contra tuam voluntatem inferre molestiam, & mentem tuam à tam sancto proposito revocare. Permitto tibi propositam tenere pudicitiam, concedatque tibi Deus talem inchoatæ religionis habere perseverantiam, at post hujus vitæ peregrinationem ad gloriam possis pervenire æternam. Pro me etiam assiduis precibus Deum interpellare non desistas, ut præsentis vitæ superare valeam illecebras, & ut justè & sanctè vivens in hoc seculo, Dei consequi valeam misericordiam.

monasterium Wimburnense condit & regit:
B Cuiusque de renunciatione hujus mundi Sponsa regi multa discessisset, annuit rex petitioni ejus, & semetipsum spondit, relictis omnibus, velte Deo famulari. Impetratâ itaque licentiâ, beata Cuthburga, postpositâ omni gloria mundi, locum, qui Wimburnia f. nominatur, ædificavit, ecclesiam beatæ Mariæ construxit, cameram suam ibidem maceravit jejuniis, & vigiliis vacavit sive intermissione. Erga Deum & homines erat humilis, & erga omnes mansueta & mitis, virgines multas in eodem loco congregavit, nullam corpori suo requiem habere permisit, sed importunè die ac nocte pias Dei aures obsecrationibus pulsabat.

morte correpta, sorores ad pietatem vivendum
C Infirmatè tandem longè decocta, intelligens diem depositionis suæ imminere, indefinenter coepit gratias Christo agere, & vocatis sororibus ànter cætera dixit: Videtis, charissimæ sorores, vocationem vestram, quomodo cautè ambuletis redièntes tempus, quoniam dies mali sunt. Considerate quàm fallax sit mundus, quem corpore & habitu deseruistis, & ideo in Ægyptum, unda exiistis, corde reverti ne velitis: sed omni custodia cor vestrum custodite, quoniam ab ipso vita procedit. Christo desponsatæ estis, cui angeli serviunt, ad cuius nuntium universa cælestia & terrena tremiscunt. Si igitur tanto Sponsò placere desideratis, necesse est, ut ejus legem & mandata sollicitè custodiatis, & quæ ordi & prohibet, cum omni diligentia caveatis.

hortatur, & sanctè moritur.
D Ipsum Christum Sponsum Virginum super omnia amate, vosmet ipsas mutua charitate diligite, honore vos invicem prævenite: ad æter-

næ beatitudinis præmia indefinenter suspirate. **E** go jam mortis debitum me persolvere gaudeo, victura postmodum sine fine cum Sponsò meo dulcissimo. Vos autem imitatrices mei estote, & quæ vidistis in me & audistis, hoc agite: & Deus pacis erit vobiscum. Propter discessum meum nolite flere, nec gemitibus vestris exitum meum aggravare. Non enim moriar, sed vivam: quia de corruptione transibo ad immortalitatem, de miseria vado ad gloriam, de peregrinatione revertor ad patriam. Sicque locuta, & sacro viatico munita, pridie Kal. Septembris, relicto terræ corpore, anima cælos penetravit.

A N N O T A T A.

a Fuit quidem Kenredus vel Coenredus alius quis rex Merciorum, sed antiquorum nullus ipsum dixit patrem Ina Occidentaliū Saxonum regis. Et verò Coenredus rex Merciorum factus non est ante annum 704, cum Ina rex fuerit ab anno 689. Quod mirum apparet, si Coenredus cum Kenredo Ina patre idem esset. Verum omnem dubitationem tollit stirps utriusque Kenredi. Alter genus duxit ex regibus Occidentaliū Saxonum, ut diximus in Commentario, alter ex regibus Merciorum: nam, ut videtur est apud Malmesburiensem lib. 1 de Gestis regum Anglorum pag. 28, Kenredus Merciorum rex filius erat Wlpheri Merciorum regis & nepos Pende.

b De Queneburga vel Coenburga sorore Cuthburgæ ejusque fratre Ina, actum est in Comment. num. 4 & 5.

c De Alfrido consule Comm. num. 6 & seqq.

d Totam Cuthburgæ orationem regisque responsum haud dubiè mediatus est auctor; taliaque ei verba attribuit, qualia convenire judicabat sponsa, qua maritum ad virginitatem servandam inducere vellet. Verum in Comm. num. 10 ostendi, non satis probabilem videri virginitatem hinc assertam.

Conjugem quidem dimisit Alfridus, ut regnum non deseruit ante mortem.

f De hoc oppido, quod Vindogladia dictum fuisse putatur, sic habet Baudrandus in Geographia: Vindogladia oppidum Durotrigum in Britannia magna Antonino, nunc Winburn, sive etiam Winburnminster (à monasterio,) oppidulum Dorsettenſis comitatus, ad collis ransentum, teste Camdeno, juxta fluvium Stowre, in limite Hantonæ provinciæ, & 16 mill. pass. à Dorcestria in ortum. De monasterio ibi erecto agit Comment. § 2.

g Hæc Apostoli verba, aliaque morienti Sancta congrua judicavit auctor. An omnia humiliati, qua virtus est Sanctis propria, satis congruant, aliis judicandum relinquo.

DE S. AMATO EPISCOPO

NUSCI IN REGNO NEAPOLITANO

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§ I. Cultus Sancti antiquus, præsertim in ecclesia Nuscana,
& in Ordine Eremitarum Montis Virginis.

ANNO
MCCXIII.
Memoriam
Sancti an-
nuntiant
martyrolo-
gi :

Pincipium Ordinis Montis Virginis in regno Neapolitano fuisse describit Papebrochius tom. v. Junii à pag. 134, ubi hunc in finem composuit Appendixem ad Acta S. Guilielmi, qui prædictum Ordinem seculo XII instituit sub Regula S. Benedicti. Laudatus Ordo festivitatem S. Amati episcopi Nuscane hac die celebrat, tamquam Alumni sui. Verum ecclesia Nuscana Episcopi sui festum diem agit xxx. Septembris. Martyrologium Romanum, quod passim hac in re sequimur, Sanctum annuntiat cum Ordine Montis Virginis xxxi. Augusti paucis hisce verbis: Apud Nuscum sancti Amati episcopi. Consentient in hunc diem Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italia, ubi dat Vita compendium; ac Wion in Ligno Vita, qui eum hunc in modum celebrat: Apud Nuscum, sancti Amati episcopi, Ordinis monachorum Montis Virginis, sanctitate celebris. Assentiuntur hisce & alii. At initio hujus seculi vita Sancti monastica graviter oppugnata est, aliaque ea occasione nata controversia, de quibus agemus inferius.

B
Cultus ad-
modum an-
tiquus: ca-
thedralis
ecclesia ei
us patrono
sacra :

2. Cultus Sancti inchoatus videtur triginta circiter annis post mortem. Quippe in Vita idenda num. 17 dicitur: Successor ejus D. Rogerius .. magnificam ecclesiam (ut nunc conspicitur) ædificavit, & ædificatam in honorem sancti Amati consecravit, (quod factum dicitur anno 1223) & hodie sanctus Amatus (id est, ecclesia S. Amati) est titulus episcopatus. Ughellus tom. 1 Italia sacra col. 532, post civitatem Nuscanam breviter describit, de cathedrali ecclesia sic habet: Cathedralis ecclesia eidem sancto Amato civitatis patrono dicata est, rebusque ad divinum cultum necessariis satis instructa. Ibi numerantur duodecim tenuioris fortunæ canonici, è quibus quatuor dignitate eminent, archidiaconus secundus ab antistite; archipresbyter, qui curam animarum gerit; primicerii duo, major & minor, aliique presbyteri & clerici, qui divinum Officium perfolvunt. Deinde col. 534: Sacra Amati exuvie in cathedrali jacent. Corporis ejus translatio celebratur xxviii. Maii.

C
antiquum
Sancti Offi-
cium à Ren-
da editum,
de quo va-
ria notan-
tur,

3. Felix Renda, qui vitam Sancti infra eden- dam conscripsit, una cum Vita Officium edidit, quod videtur antiquum, & multa Sancti gesta complectitur, ita ut suspicio mihi nonnulla oriatur, biographum, dum vitam exaravit, pleraque hausisse ex illo Officio. Verumtamen nullibi explicat, quo tempore compositum sit, aut per quem. Franciscus Noja, de cujus Discursibus criticis paullo post agemus, in præfatione pag. XII asserit Rendam in libello suo solum impres- sisse hymnos, responsoria, reliquaque ex Offi-

cio Sancti, quod olim usitatum erat ab ecclesia Nuscana, atque exscriptum ex Octavario Francisci de Ponte. Hac sanè critici hujus verba non satis percipio. Etenim si hymni responsoriaque illius Officii legebantur in ecclesia Nuscana, prout à Renda sunt edita, agnoscebant olim Nuscane monachatum S. Amati, quem tanto conatu oppugnat Noja, ut omnia, que disputavit, ad hanc controversiam referantur. Officii Nuscana ecclesia mentionem etiam facit Paulus Regius in Vita S. Amati, quam conscripsit Italicè inter Vitæ Sanctorum regni Neapolitani: nam pag. 417 de Vita S. Amati sic habet: Quam collegi ex Officio proprio, quod recitatur in ecclesia Nuscana, & ex Vita Latino sermone scripta per F. D. Felicem Rendam. Sandullus in Apologia, quæ Discursus criticos Noja refutavit, pag. 238 hæc intelligit de antiquo Nuscanorum Officio, quod diversum putat ab Octavario Francisci de Ponte, sed nullibi ostendit, quanta antiquitatis sit Officium editum à Renda, & non inquiri, utrum idem Nuscanis fuerit usitatum.

4. Porro suspicor Franciscum Noja, dum dicit recufos à Renda hymnos, aliaque ex Officio Nuscana ecclesia, insinuare voluisse, id non factum sine interpolatione, quemadmodum dicit lectiones ejusdem Octavarii descriptas in Vita per Rendam composita, sed ita, ut multas immiscuerit fabulas. Verum, etiamsi dubitationem aliquam mihi ingerat silentium monachorum Montis Virginis de antiquitate Officii sui, vehementer tamen suspicor, Officium istud ipso Francisci de Ponte Octavario antiquius esse, adeo ut malim existimare Franciscum de Ponte hymnos aliasque Officii sui partes, mutatis quibusdam, ex hoc desumpsisse Officio, quam auctorem hujus Officii sua mutuatum esse ex Francisci de Ponte Octavario. Due rationes hanc mihi injiciunt suspicionem. Prima petitur ex forma Officii, quia hæc antiquitatem præferre videtur, & quia Officium eadem methodo compositum est cum antiquo S. Guilielmi Officio, quod verosimiliter aliquem ex monachis Montis Virginis habuit auctorem. Altera æsumitur ex hymno Vesperarum, cujus partem dedit laudatus Sandullus pag. 240. In Officio Montis Virginis sic habetur: Carnem afflixit jugiter cum labore multiplici, viam sequens humiliter PATRISQUE GUILIELMI. Eadem sunt apud de Ponte, exceptis ultimis vocibus, patrisque Guilielmi, pro quibus habetur, Patrisque sui Stephani. Rectè Guilielmus & pater S. Amati vocatur & exemplar penitentia. Neutrum convenit S. Stephano. Quis igitur non suspicetur illud, Patrisque sui Stephani, interpolationem esse ab homine indocto sine judicio factam? Quidquid sit, qua de gestis & virtutibus Sancti in illo Officio

E
quodque ve-
rustius ap-
paret Octa-
vario Fran-
cisci de
Ponte :

F

AUCTORIB
J. S.hymnus in
primis Ve-
speris,*i. e. mu-
tatum in
vinum

B

C

antiphona
& responso-
ria alia,

leguntur, hic subjiciam. Cum autem scateat men-
dis, clara corrigam, pro dubiis conjecturam sug-
geram.

5 Hymnus in primis Vesperis hic est:

Christe, serena gloria, superna
Virtus, amœna vita, lux æterna,
Suscipe vota, tibi nempe nota,
Conditor alme.

Solvimus ora decus ad eorum
Voce sonora, gloria Sanctorum,
Qui te tulerunt, per te perceperunt
Gaudia palmæ.

Numero quorum, rutilat Amatus:
Aucto bonorum, cælestis afflatus:
Cujus in festo, Christe, nobis esto
Pacis amator.

Hic aquæ potum, Domini vigore
Vino permotum*, optimo sapore,
Dum fabricatur, mansio testatur
Virginis almæ.

Anno claudum gressu religatum
Cælica virtus solvit in Amatum.
Tempore bino operi divino
Hic famulatur.

Carcere nexus erat, ut corula:
Ille confessus, hostium ab aula
Venit ligatus. Fecit hoc Amatus
Nusci patronus.

Organa vocis erant uni clausa,
Sanctum adivit & pro tali cæta:
Sed reformavit verba, quæ rogavit.
Sanctus Amatus.

Templa divina Matri Salvatoris
Instruit bina ope Creatoris,
Prope Lacenum, flumen & amœnum
Juxta Caloris.

Plura prædictis mirabiliora
Factis & dictis, horum & majora
Signa pro certo Sanctus in aperto
Mundo patravit.

Laus Trinitati, gloria solennis
Sit Deitati unice perennis &c.

Nihil præterea in Vesperis occurrit, quod opus
est describere.

responsorio
quadam,

6 Ad Matutinum, in quo idem hymnus re-
petitur, varia sunt, quibus Sanctus generatim
laudatur & invocatur. At illis prætermis-
siss, singularia quadam subjungo. Post lectionem primam
responsorium istud sequitur: Inter cetera Scri-
pturæ divinæ mandata menti ipsius illud Davi-
dicum stylo divino inscriptum est: Dispersit de-
dit pauperibus. Secundum his verbis exprimitur:
Pullulabat in eo radix charitatis mellisua, quæ
in pauperum compassione totis misericordiæ af-
fluebat visceribus. Virtutum flores in fructus o-
perum producebat humilitate. Tertium: Euan-
gelicæ lectionis auditor non vacuus, manu mis-
sa ad aratrum, retro semper præcavebat aspice-
re: sed in anteriora oculos in Dei agricultura
dirigebat; nec usquam exorbitans recto festina-
bat itinere. Quartum: Pueritiâ sanctæ & Deo
dignè decursâ, adolescentiæ suæ viam perseve-
rantius ad suum convertit Authorem, assiduis
insistens vigiliis, totus in Dei cultu.

7 In secundo nocturno hæc est Antiphona pri-
ma: Postquam ad sacerdotis gradum pervenit,
impressa ejus excrevit religio. Secunda: Florem
innocentiæ, quem in tenera ætate protulerat,
in fructum bonæ operationis produxit. Tertia:
Populi desiderio immenso archipresbyter factus,
animarum regimen accepit. Quarta: Dimisso ar-
chipresbyteratus officio, sacræ religionis hinc ha-

bitu indutus. Quinta: Ut habitu indueretur mo-
nastico, ad sanctissimum Guilielmum cum socio
Joanne evolavit. Sexta: Monastico jugo sub-
misso*, in divinis fervebat alloquiis. Responso-
rium primum: Pater sancte, magna locum
patriæ tuæ; quo Nuscia civitas tua humilitate
erit in gloriam: sit per te celebris pontificali di-
gnitate præfulgens. In tertio hæc dicuntur: Mona-
sterium magnum ædificat ad Lacinii montis ra-
dicem Fontilianum ad Virginis gloriam. Quar-
tum hoc est: O per omnia Pastorem laudabilem!
qui cum monachis vivens, totus in Dei dilectio-
ne & proximi versabaris; mori paratus pro Deo
animam ponis.

8 Responsorium primum tertii nocturni: Iste
homo ab adolescentia sua partim* meruit infir-
mos curare: & dedit illi Dominus claritatem ma-
gnam cæcos illuminare & dæmones effugare &c.
Secundum: Iste fons pietatis irriguus, unde o-
leum misericordiæ incessanter distillat: qui fo-
cunda cælestis Regis oliva, luminis & pacis ali-
mento fundit oleum. O res inestimabilis! O-
stium cunctis gentibus declarandum! Animarum
curam aufugit... ad monasterium fugit, ut to-
tus se Deo dicaret, & pontifex eligitur. Ter-
tium: Vivebat antistes Amatus in ecclesiastica
cura; & populo serviens, Deo erat intentus:
foris agens populo, intus verò Deo erat intentus.
Pro Laudibus habentur antiphona sequentes.
Prima: A teneris annis sacro moderamine men-
tis Christi Confessor carnis compefcuit ignes.
Secunda: A puero mundum sanctus contempsit
Amatus, infima despiciens, sola superna petens.
Tertia: Et nunc divinis precibus, aunc laudi-
bus instans, artus spiritui semper servire coë-
git. Quarta: Ad jussum Sancti mox pallida lym-
pha colorem mutavit, largita merum dulceque.
Quinta: O Christi Famule, ex toto corde co-
lendus: cujus sentit opem, devotè qui petit il-
lum*.

9 Hymnus hic canendus in Laudibus assigna-
tur:

Festum insigne præfulis Amati
Colimus dignè, sanctæ Trinitati
Solvere vota surgimus in tota
Devotione.

Hic Deo gratus claruit honestè,
Corde beatus, actione teste:
Pauperum verâ mansit mente pura
Dilectione.

Festo præfenti sancti Confessoris
Sumus intenti, gaudia canoris
Carmine* damus, tibi jubilamus
Petitione.

Sanctum Amatam cuncti veneremur,
Cælo ditatum laude præconemur
Miraculorum, probitate morum:
Fama feratur.

Quidam omnino pergere nequibat
Claudus, & miser ibat & redibat:
Reddidit gressum vinculis annexum
Præful Amatus.

Alto suspensa, casu taciente,
Lampas accensa, populo vidente,
Corruit vento: stat in pavimento
Sine fractura.

Clerico chori languor inhærebat;
Cupiendi mori sedulè mœrebat:
Mox sanitati meritis Amati
Redditur ille.

Hostibus quidam ductus & ligatus
Verbera, pœnas, tulit cruciatus.

Constat

D

* f. sub-
missusresponsorio
& antipho-
na aliâ,
* f. partem

E

* f. illam
hymnus in
Laudibus,

F

* f. verbis

- A Constat Amato, ipso liberato
Carcere duro &c.
10 In secundis Vesperis ponitur hymnus sequens:
- Adest Amatus nobilis,
Festumque cæli curiæ;
Ut rosa delectabilis
Offertur Regi gloriæ.
Amatus fide claruit,
Carens parentum nebulâ;
Deo servire studuit
Sub Regula monastica.
Carnem afflixit jugiter
Cum labore multiplici,
Viam sequens humiliter
Patrisque Guilielmi.
Præful Amatus humilis
Christo se totum dedicat,
In Lege Dei docilis,
Verbis, exemplis prædicat.
Præful Amatus floridus,
Et virtutum sacrarium,
Nullum mortalis criminis
- B Sensit umquam contagium, &c.

Hæc demum antiphona ad Magnificat: O sacratissime Amate, qui regulari normæ traditus puerum à morte liberasti, paralyticum & cæcum in sanitatem pristinam reduxisti, deprecare pro nobis Dominum Jesum Christum.

§ II. Acta S. Amati à quibus scripta, & quænam inde exortæ controversiæ.

Prima Sancti Vita est Octavarium Francisci de Ponte.

Vitam S. Amati nullam habemus à scriptore coevo aut suppare exaratam. Verùm illa, quæ habetur antiquior, composita dicitur anno 1461, id est, plus quàm duobus seculis & dimidio post mortem Sancti, impressa verò anno 1543. Secunda edita est tantum anno 1581. Hæc due S. Amati Vita in variis dissentiant capitibus, & suos singula habent sectatores. Priorem vitam conscripsit Franciscus de Ponte, presbyter ecclesiæ Nuscana, illamque sic ordinavit, ut dicta ecclesiæ in festivitate & Octava Sancti servire posset pro lectionibus divini Officii. Quæ de causa Octavarium non raro dicitur. Usitatum olim fuisse id Octavarium ab ecclesiæ Nuscana asserit Franciscus Noja, sed de usu illo dubitant alii. Hanc lucubrationem secuti sunt Ferdinandus Ughellus & dictus Noja, de quibus mox plura.

Vitam aliam scripsit Felix Renda, vir pius & doctus.

12 Alterius Vita scriptor est Felix Renda, monachus & Prior monasterii Montis Virginis, qui vitam etiam S. Patris sui Guilielmi, aliamque non pauca exaravit. Huic insigne dat elogium Carolus Tapia marchio Bellomontensis in tractatu de Rebus monasticis, quod ex eo recitat illustrissimus Sandullus in Apologia sæpè memoranda pag. 197 hunc in modum: Congregatio Montis Virginis pluribus effloret doctis viris, inter quos, ut dixi, fulget D. Felix Renda, qui, præter narratas aliasque virtutes, multa scripsit, quorum aliqua jam in lucem prodire, nonnulla sub typis sunt, alia tandem tradenda sperabimus. Scripsit etiam super Symbolum libros quindecim: in quibus omnia, quæ ad nostram fidem pertinent, doctissime explanavit: de Theologia mystica libros duos; super Summam D. Thomæ libros quatuor; Enchiridion terminorum theolo-

galiùm; Breviloquium generationis rerum naturalium; librum Sermonum ad Patres in claustris; Vitam S. Guilielmi, & aliorum Sanctorum sui Ordinis; Sermonem in festivitate S. Benedicti; & plures Regulas de regimine spiritus.

13 Paulo ante eum laudat his verbis: Dum hæc scriberem, legebat duas lectiones, theologię scilicet & philosophię, doctissimus & religiosissimus D. Felix Renda, quem inter ceteros hujus congregationis religiosos agnovi theologicâ, philosophicâ ac juris Pontificâ doctrinâ, & spiritualium scientiâ præcellere. Hæc recitanda duxi, ut deinde facilius refutentur, quæ contra hunc scriptorem iniquiori calamo intorta sunt. Eiusdem Sancti vitam postea scripserunt Italicè Thomas Costus Ordinis Montis Virginis ex collectis per Vincentium Veracem instrumentis, & Paulus Regius episcopus Vici Equensis in Opere de Sanctis regni Neapolitani. Horum lucubrationes Italica conformes sunt Opusculo Latino Felicitis Renda, cui & alii scriptores, qui de S. Amato egerunt, passim consentiunt.

14 Franciscus Noja archipresbyter Cusanus anno 1707 Opusculum edidit Italico sermone conscriptum, cui hunc præfixit titulum: Discursus critici super Historia vitæ S. Amati presbyteri & primi episcopi civitatis Nuscana. Relatum est istud Opusculum in Indicem librorum prohibitorum decreto sacre Congregationis xv Januarii anni 1714; idemque deinde diligenter refutatum. Hic scriptor curiosè inquisivit in gesta S. Amati, & nihil admittendum putavit, quod non haberetur in Octavario Francisci de Ponte, aut in testamento S. Amati, quod infra examinabimus. Hinc multa temere tamquam fabulosa repudiat, quæ à Felice Renda de gestis Sancti sunt narrata. Præterea variis locis multa immiscet, in Ordinem Montis Virginis acerbiori stylo intorta, nec fide satis bona ubique procedere videtur. Hæc forsitan præcipua sunt causa prohibitionis Opusculi; quæ & nobis persuadent, dicta ejus non temere & sine examine amplecti. Quod spectat ad gesta S. Amati, Noja præluxisse videtur Ferdinandus Ughellus tom. 7 Italia sacra col. 534 editionis nova, ubi recitato S. Amati testamento, hæc subdit: Ex quo indubitato monumento clarè patet, quàm portentosè plura enarrasse visi sunt hi, qui nuper vitam ipsius scripserunt, emiseruntque in lucem post Franciscum de Ponte, qui ante annum cxx vixit ab illis. Amati conscripsit vitam rudi quidem stylo, ad veritatis tamen calculum eam evulgavit: quæ olim unâ cum hymnis & responsoriis in Nuscana ecclesiæ in die festo ejusdem Divi tutelaris legebatur. Hæc Ughellus. Quæ autem paucis dixit Ughellus, pluribus probare conatus est Noja.

15 Contra memoratum Noja Opusculum Apologiam Italicam scripsit illustrissimus dominus Paulinus Sandulli ex Ordine Montis Virginis episcopus Castoriensis. Hæc edita est Neapoli post mortem auctoris anno 1733. Refutare conatus est illustrissimus Sandullus omnia argumenta, quibus Noja in Opusculo Felicitis Renda multa reprobare conatus erat, multaque contra Ordinem Montis Virginis intorserat. Non spectant ad propositum nostrum omnes illorum scriptorum controversiæ, sed ille tantum, quæ vitam S. Amati attingunt propius. Hinc, prætermisissis aliis, hæc solas discutiam: neque id faciam ea prolixitate verborum aut sententiarum, quæ usi sunt prædicti scriptores; sed eam adhibere conabor brevita-

AUCTORE J. S.

quem secuti sum alii.

E Francisci Noja Discursus critici super Vita S. Amati.

F.

contra quos Apologiam scripsit Paulinus Sandulli.

AUCTORE
J. S.

visatem. ut nec fastidium pariam lectori, nec tamen pratermittam illa, qua ad majorem rei elucidationem utilia judicabo. Accipe paucis omnes, qua de S. Amato inter eos tractantur controversia.

Capita inter
Nojam &
Sandullum
controversa,

16 Præcipua est, utrum S. Amatus ante episcopatum adscriptus fuerit Ordini Montis Virginis, quod Noja confidenter negat, affirmat vero cum aliis omnibus sui Ordinis Sandullus. Ad hanc reducitur controversia de atate Sancti, quem Noja vixisse contendit seculo XI, & primum fuisse ecclesie Nuscana episcopum, priusquam institutus esset Ordo Montis Virginis, qui originem suam debet seculo XII; at Sandullus cum suis probare nititur Sanctum floruisse seculo XII, & alteri in episcopatum Nuscanum successisse. Tertio monasterium Fontilianum ante episcopatum ab Amato fundatum narrat Renda: id impugnat Noja, propugnat Sandullus. Quarto Renda S. Amato attribuit generis nobilitatem, quam ei Noja detrahere, asserere conatur Sandullus. Quinto Sanctum gravi vulnere in capite affectum, vulnerisque vestigium in cranio defuncti relictum, affirmat Renda: hoc legibus anatomicis repugnare vult Noja; at iisdem non esse contrarium ostendit Sandullus.

ac lis eorum
de auctori-
tate docu-
mentorum.

17 Verum hisce prævia est disputatio de instrumentis, ex quibus sua singuli probare nituntur. Noja scriptum aliquod adducit, tamquam originale S. Amati testamentum, quod inter reliquias ecclesie Nuscana conservatum asserit: negat Sandullus scriptum istud authenticum esse Sancti testamentum, negat inter reliquias unquam conservatum. Octavianum Francisci de Ponte unice sequendum, longèque preferendum Vita per Rendam scripta, omnino sibi persuasit Noja: at Sandullus Rendam non minoris debere esse auctoritatis quam laudatum de Ponte, multis evincere satagit. Habes, studiose lector, compendium controversiarum, quas exponere aggredior, ducturus exordium à discussione testamenti, quod sanè multum faveret Noja, & pleræque decideret controversias, si satis videretur authenticum.

§ III. Examinatur scriptum, quod circumfertur sub nomine testamenti S. Amati.

Scriptum,
quod aliqui
dicunt tes-
tamentum
S. Amati:

Testamentum Noja recitat pag. 58 hunc in modum: In nomine Dei æterni, & Salvatoris nostri Jesu Christi. Anno ab Incarnatione ejus millesimo nonagesimo tertio, temporibus Domini nostri Rogerii gloriosi ducis, mense Septembri, & tertio Indiæ. Ego Amatus Apostolicæ Sedis gratiâ Nuscanæ episcopus, quod laudavi, qui dum jacerem in stratu meo in valida infirmitate detentus, & ante me adstante Urfo vicecomite, & alios idiotos homines, qui me ad visitandum venerunt, declaro me, quia gratias Deo, si divina misericordia mihi obviaverit, & ejus à vita è vita dimissurus sum, & idcirco cogitavi omnipotenti misericordia, ne subitanea mors mihi eveniat, & causam vitæ judicatam relinquam: in primis quidem pro Christi & Salvatoris nostri misericordia, & propter remedium & salutem animæ meæ, & de ipso genitore, & genitrice etiam judico, atque trado in ecclesiam sancti prothomartyris Stephani, quam nobis & nostris parentibus, atque confortibus

constructam habemus intus supradictam civitatem, & ego eam de propriis causis meis dotavi omnibus rebus stabilibus & mobilibus, quæ pro parte supradictæ ecclesie paravi, ubicumque exinde inventum fuerit intus, vel extra supradictam civitatem hoc fuisse, & pannis sericis, & lineis, & casaline, & case, & hortis, & vineis & antris, infertata, castanetas, & alio apparatu, omnia in supradicta ecclesia judicavi, atque tradidi ad faciendum de eo propter dictæ ecclesie omnia, quæ ipsi rectores, atque confortes ejusdem ecclesie voluerint eam parandam, vel gubernandam, & de omni quod superius dictum est in supradicta ecclesia firmandum. Ego Amatus gratiâ Dei episcopus primus supradictæ civitatis gratiâ Dei vobis olim presbyteri, & godivi & cet. quod Amatus ecclesie & Romoaldi, quod Alfetus, & Munitus, qui multa bona dedit, & fidejussorem exinde posuit, precique preces, & hoc etiam addimus, modisque omnibus constituimus, ut si quæ persona magna, vel parva contra hæc, quæ superius scripta sunt, agere ardentaverit, aut ea dirumpere voluerit, sit maledictus à Deo Patre, qui fecit cælum & terram, & unico Filio ejus Domino nostro Jesu Christo, sanctoque Spiritu, & cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi participet, & in perpetuum condemnetur, & taliter tibi Amatus Dei, ac hanc notam scribere præcepi.

✕ Signum manu positum supradicti Urfi vicecomitis.

✕ Ego Joannes presbyter.

✕ Ego Petrus presbyter me subscripsi.

19 Habes hic, lector, scriptum istud, quod Noja se habere dicit tamquam fundamentum bene solidum & firmum, supra quod, inquit, consistit hoc opus ædificatum. Antè dixerat, se non locuturum de indubitata ejus fide, cum id minime judicaret necessarium, quod nihil contineat, quo reddi possit suspectum. Addit se istud per lineas singulas considerasse criticaque subjecisse, sed semper invenisse tale, ut in controversiam vocari nequeat. Ughellus etiam jam adductus vocat indubitatum monumentum. Autographum hoc testamentum, exaratum in membrana, conservari ait in theca reliquiaria ecclesie cathedralis Nuscana, reclusum brachio argenteo, inter alias reliquias, ubi asserit inventum à se in visitatione illius ecclesie, jussuque describi per Franciscum Antonium Moncelli notarium Nuscanum. Id tamen non congruit cum dictis Ughelli, qui tom. 7 col. 533 de eodem testamento dicit: Cujus in episcopii Nuscani tabulario originale summa religione servatur. At verò Sandullus nec fidem testamento habuit, nec magnificis Noja assertis, ut videbimus. Observationes Noja huc adducere non lubet: inutiles enim sunt ad fidem testamento asserendam.

quodque in
brachio ar-
genteo inter
reliquias
servari ait
Noja.

20 Audiamus igitur aliqua ex iis, qua Sandullus merito huic scripto opposuit: neque enim omnia adducere lubet, ne disputatio hac nimium excrescat, neque id necessarium censeo. Non est, inquit, intentio nostra tempus operamque perdere, & minutum notare manifestos errores, quibus scaturit scriptum istud, etiam contra primas regulas infimarum scholarum. Nec dicemus, quanto legum notarum & vulgarium contemptu in illo enuncientur bona stabilia sine suis confiniis, terræ nullis circumscriptæ limitibus, bona mobilia non enumerata. Oculos modo intendat lector, & mirabitur non solacisimos tantum

Scriptum istud adeo alienum à legibus Grammaticis & testamentorum,

D

E

F

ant

A aut barbarissimos, sed nullas Testamentorum, quae clara esse debent, leges aut consuetudines in hoc scripto servatas. Quis mortalium, non dico episcopus, sed vel sanae mentis homo in testamento sic bona sua enumeret, sicut in hoc scripto enumerantur? Trado in ecclesiam S. prothomartyris Stephani, quam nobis & nostris parentibus atque consortibus constructam habemus intus supradictam civitatem, & ego eam de propriis causis meis dotavi omnibus rebus stabilibus & mobilibus . . . & pannis fericis, & lineis, & casaline, & case, & hortis, & vineis, & antris, infertata, castanetas, & alio apparatu &c.

ut credi nequeat pro testamento compositum ab episcopo:

21 Plura non enumero, quia omnia aequè sunt vitiosa & à testamento legibus aliena. Quae de causa vehementer assentior Sandullo, qui hac subdit Italicè: Sanè quis umquam credere poterit, testamentum tam malè formatum scripto mandandum in aliqua civitate, idque nomine Episcopi, qui, uti venerationi est propter morum probitatem, sic arguendus non est ignorantiae litterarum? Quis testamentum Episcopi credat, scripturam ad propositum non accommodatam, sine arte, quae temperetur, sine legibus, quibus ordinetur, sine ordine, quo distinguatur? Id mihi, fateor, nec verisimile apparet nec credibile. Etenim, licet fateamur litterarum studia parùm floruisse seculo XI, non tamen credere poterimus huiusmodi scriptum ab Episcopo pro testamento compositum, nisi cogeret gravissima auctoritas. Huiusmodi autem auctoritas non adfertur: sed contra multa afferuntur à Sandullo argumenta, quae vehementer ingerunt suspicionem, scriptum esse suppositivum ac planè fictivum. Ex pluribus pauca tradam compendio.

testamentum S. Amati ignoravit Franciscus de Ponte, & antiqui omnes:

22 Nullus scriptor antiquus meminit de testamento S. Amati: ne quidem Franciscus de Ponte presbyter Nuscanus, qui vitam Sancti scripsit seculo XV, vel verbum habet de testamento isto, quod ignorare vix poterat, & memorare debebat, si illo tempore in ecclesia Nuscana fuisset servatum inter sacras reliquias, ut vult Noja. Narrat de Ponte fundatam à Sancto ecclesiam S. Stephani protomartyris, in cuius favore conditum fuisset testamentum istud: de eo tamen verbum nullum. Deinde, ut rectè observat Sandullus, dum mortem S. Amati narrat laudatus scriptor, infirmitatem in testamento relatam non attingit, & annum emortualem refert, quasi subdubians his verbis: Dormitionis tempus S. Amati computatur anno MCCCIII. At, si testamentum illud vidisset de Ponte, haud ambigere de morbo aliquid dixisset, & annum emortualem enuntiasset certius, ipsaque testamento auctoritate confirmasset. Hac paullo latius illustrissimus scriptor, qui adjungit alia quadam, ut ostendat, non potuisse incognitum esse Francisco de Ponte testamentum, si ab immemorabili tempore servatum fuisset inter reliquias Nuscanae ecclesiae.

illud multa continet, ex quibus suppositivum dici possit:

23 Varia quoque in testamento observat Sandullus, ut ostendat esse suppositivum. 1º. Non convenit seculo XI, quo conditum dicitur, hic titulus, qui in testamento ponitur: Apostolicae Sedis gratia Nuscanae episcopus, uti colligitur ex Mabillonio lib. 2 de Re diplomatica cap. 2 num. 10. Notat 2º. inconstantiam, dum titulus Sancti mox exprimitur alio modo, his nempe verbis: Ego Amatus gratia Dei episcopus primus huius civitatis. 3º. Observat testamentum subscriptum non esse nec à cancellario episcopi nec à publico notario. Advertit 4º. cum Urso vicecomite duos legi subscriptos presbyteros, qui cer-

to nequibant nomen subscribere, nisi essent praesentes. Attamen de personis praesentibus ita loquitur: Ante me adstante Urso vicecomite & alios idiotos homines, qui me ad visitandum venerunt. An fortè per idiotos homines intelligendi etiam presbyteri? Id sanè non est verisimile, ut fuse ostendit. Ad haec argumenta addi potest vitium Indictionis, quod Noja ipse vidit & longa ratiocinatione amovere conatus est, sed frustra. Currebat anno 1093 Indictio prima, & mensè Septembri à Gracis inchoabatur secunda, non tertia. At Noja, postquam multa disputaverat de differentia inchoandi Indictiones, tandem pag. 18 ridiculè concludit, mensè Septembri anni 1093, inchoatam esse apud Gracos Indictionem tertiam, qua notatur in scripto.

24 Narrat demum laudatus Sandullus, quantum adhibuerit diligentiam, ut ipsum testamentum, quod autographum dicunt Nuscani, liceret intueri, ut membranam, in qua scriptum dicitur, formamque litterarum attentè considerare posset. Sic enim cognoscere potuisset, utrum characteres ipsaque membrana congruerent seculo XI. Profectus est hac de causa Nuscum, & tam apud illustrissimum antistitem Hyacinthum Dragonetti quam apud capitulum Nuscanum vehementer instituit, ut hoc testamentum sibi ostenderetur. Verùm alia quidem ostensa sunt charta, quae servabantur in palatio episcopali; at episcopus ipse Nuscanus obtinere non potuit à capitulo, ut testamentum ostenderent canonici, qui istud custodiebant, & respondebant, se decrevisse communi consensu arma non ministrare adversario. Hac enim verò responsio, quam refert Sandullus pag. 265, non est hominum causa sua fidentium. Alia quoque eundem in finem sollicitationes factae sunt per marchionem Navarrete, sed frustra.

Sandullus rogavit Nuscanos, ut scriptum ostenderent,

E

25 Non quievit hic Sandullus, sed per procuratorem generalem Ordinis sui recurrit ad sacram Congregationem, cuius iurisdicção in episcopos & religiosos, ut Eminentiissimi Cardinales juberent ostendi testamentum cum aliis quibusdam membranis à Noja adductis. Scripsit hunc in finem sacra Congregatio ad episcopum Nuscanum, cuius responsoria, data XX Aprilis, anno 1716, legitur apud Sandullum pag. 268. Labet quadam ejus verba Italica Latine hic reddere, ut confirmetur jam dicta, & magis pateat Nuscanorum cura abscondendi scriptum istud: Expono, inquit, humiliter Eminentis vestris istud (testamentum) characteris antiquissimi in membrana ab immemorabili tempore ab hoc capitulo semper conservari inter alias reliquias in lipfanotheca argentea, quae etiam brachium Sancti recluditur: id saepius fuit à me observatum, & claves illius custodiebat archipresbyter Mongelluzzi. Dum autem in lucem emittebantur Discursus critici super Vita S. Amati, ea occasione D. Paulinus Sandulli Congregationis Montis Virginis precibus insticit, ut recognosceret dictum testamentum. Nata hinc sollicitudine non minùs huius capituli quam totius populi, supradictus archipresbyter illius custos, timens, quantum mihi dicitur, ne ille ad tuendam causam propriam eidem aliqua non vera opponeret, illud amovit à lipfanotheca, & absconditum apud se retinuit, ut creditur. Idem deinde defunctus est, & nescitur locus, in quo illud abscondit. Hac ille, addens testamentum queri, & mittendum ad sacram Congregationem, si fuerit inventum. Idem postea responsum fuit

interposita auctoritate sacra Congregationis & dein Cardinalis Ursini; sed frustra:

F

AUCTORES
J. S.

eminentissimo Cardinali Ursino (ad summum Pontificatum deinde eveſto ſub nomine Benediſti XIII) cujus auctoritatem imploraverant monachi Montis Virginis, uti ſubjungit Sandullus, qui haſce tergiverſationes merito ſuſpectas habet, & validè contra auctoritatem iſtius ſcripti intorquet.

26 Non obſtante tanta Nuſcanorum cautela, ex aliorum effecit eximia Sandulli diligentia, ut facile intamen teſtimonio ſatis ostendit eſſe apocryphum, effecit eximia Sandulli diligentia, ut facile intelligere poſſimus, cur ſcriptum iſtud tantopere celatum vellent Nuſcani. Profert pag. 273 Italicum teſtimonium Alphonſi Muſcetta, ex quo abundè diſcere poterimus, ſcriptum iſtud nullius eſſe valoris, adeoque merito à nobis negligendum. Verba Italica fideliter reddam Latine: Teſtor ego inſcriptus protonotarius Apoſtolicus, magiſter ſacræ theologiæ & preſbyter Neapolitanus, etiam cum juramento, quoties opus fuerit, quòd, cum præſenti anno MDCCXIX eſſem (Balneoli) ad prædicandum per Quadrageſimam in eccleſia collegiata Balneolenſi diœceſis Nuſcanæ in principatu ulteriori, & ſæpiùs agerem cum doctore D. Fabritio Tiſci de eo, quod dicitur teſtamentum S. Amati & allegatur à D. Franciſco Noja in libro ſuo, cui titulus, Diſcurſus critici ſuper Vita S. Amati, dixerit iſte Fabritius, ſe illud liberè habuiſſe in domo ſua ad annos multos, & eſſe characteris Longobardici. Adhuc teſtor, quòd, interrogans hac ſuper re Dominum D. Savinum Cella canonicum dictæ collegiatae, ille mihi etiam aſſeruerit, ſe illud vidiffi in aliqua parte corroſum à muribus, atque habuiſſe in ſua potestate multo tempore ſub regimine illuſtriſſimi domini (Fulgentii) Arminii: rafuramque murium propriè eſſe in annis millenarii, quam refarcire juſſus eſt peregrinus amanuenſis. Ea autem expreſſè cernitur, quia eſt extra lineam, & annus nonageſimus tertius ſuperimpoſitus eſt poſt milleſimum. Sic adhuc teſtor me audiviſſe ex multis aliis ſacerdotibus, dictum teſtamentum inceptum & apocryphum eſſe, ideoque canonicos Nuſcanos ab aliquo tempore huc uſque inter ſe ſtauiſſe nemini iſtud oſtendere. Addit ſe dare illud teſtimonium juſſu illuſtriſſimi domini Nicolai Rota canonici & vicarii eccleſia metropolitana Neapoli. Subſcribit demum Neapoli XIII Septembris anni MDCCXIX, ego Alphonſus Muſcetta teſtor, ut ſuprà. Accedit teſtimonium Domini Antonii Avellone notarii Neapolitani, qui teſtatur hac ſcripta & ſubſcripta ab Alphonſo Muſcetta propria manu. Ex hiſce autem concludit Sandullus, & rectè, non alia de cauſa ſcriptum iſtud tantopere abſcondi, quàm quia vanum eſt & apocryphum.

B
C
27 Idem toto cap. 17 laſè probat, ſcriptum iſtud ſervatum non fuiſſe inter ſacras reliquias eccleſia Nuſcana, uti aſſeruerat Noja. Verùm necesse non eſt omnia ejus argumenta huc tranſferre: at pauca ex iis ſeligam, ex quibus id abundè patebit. Ex mox dato teſtimonio Alphonſi Muſcetta ſcriptum illud multo tempore apud ſe habuit Savinus Cella canonicus ſub regimine Fulgentii Arminii, id eſt, ante annum 1680, quo Arminius episcopatu abiit. Idem in domo ſua habuit Fabritius Tiſci, ex eodem teſtimonio. Ughellus verò jam adductus num. 19 dicit ſervari in episcopii Nuſcani tabulario, idque Ughello perſcriptum eſt ab ipſo episcopo Nuſcano Michaële Reſta, dum illius ſcripti apographum eidem tranſmittebat. Accipe verba laudati antiſtiti, qua recitat Sandullus Italicè pag. 280 ex ejus ad Ughellum epiſtola: Teſtamentum S. A-

& ſervatum non fuiſſe ab immemorable tempore inter reliquias Nuſcanas:

mati conſervatur in tabulario noſtro; apographum illius authenticum habebis hiſce inclulſum &c. Plura ad hoc propoſitum aſſert Sandullus; ac allata mihi videntur ſufficere. Etenim, ſi ſcriptum iſtud ante annum 1639, quo illuſtriſſimus Reſta ab episcopatu Nuſcano tranſiit ad Aſculanum in Apulia, cuſtodiebatur in tabulario Nuſcano; ſi ſub episcopatu Arminii ante annum 1680 verſabatur in manibus canonici Cella, ſi deinde in domo fuerit Fabritii Tiſci, vana ſunt, qua ſcribit Noja de teſtamento inter ſacras reliquias conſervato ab immemorable tempore.

28 Non modo evincere nititur Sandullus, ſcriptum illud, cujus non meminerunt antiqui, non eſſe teſtamentum S. Amati, ſed etiam probabili ratione oſtendit, nullum umquam teſtamentum veriſimiliter à Sancto conditum. Adducit ad hunc finem non ſolum ſilentium Franciſci de Ponte, cujus jam meminimus, verùm & verba ejusdem, qua non ſatis coherere videntur cum teſtamento. Quippe laudatus de Ponte ſic habet die 1 lect. 6: Et ut multa concludam brevibus, omnem poſſeſſionem ſuam quandam pauperum effecerat rempublicam. . . . Nihil proprium habebat; cum enim omnia erogafſet pauperibus, divina largitio ei affluenter neceſſaria propinabat. Si nihil proprium habebat, ſi omnia erogaverat pauperibus, numquid omnino veriſimile eſt, S. Amato convenire verba Poſſidii de S. Auguſtino prolata in hoc tomo pag. 440: Teſtamentum nullum fecit, quia unde faceret Pauper Dei non habuit. Noja quidem pag. 60 perſuadere nititur, majorem Sancto noſtro gloriam tribui, ſi dicamus eum in mediis vixiſſe divitiis eo animo, ut illis non adhareret, ſed eas largiter erogaret pauperibus. Verùm hac illius opinio forſan probari poterit iis, qui ſolum ratiunculas quaſdam humanas naturali ingenio conſiderant; at illis nequaquam placebit Chriſtianis, qui audiunt Chriſtum ipſum Matth. 19 veridico ore dicentem: Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me.

29 Ex omnibus hæcenus dictis concludere liceat cum illuſtriſſimo Sandullo, ſcriptum iſtud, quod ſub nomine teſtamenti S. Amati Ughellus & Noja recitarunt, tale eſſe, ut vir prudens ei fidem adhibere nec poſſit nec debeat. Hinc iſtud deinde negligam, tamquam monumentum nullius fidei, quod veriſimiliter ab impoſtore quodam olim procuſum eſt, & poſtea ab aliis nimium credulis pro teſtamento Sancti habitum, & pro tali tandem ſine ſufficienti examine in lucem productum. Labet ſubdere verba doctiſſimi Muratorii, qui in Antiquitatibus Italia tom. 3, col. 5 ad propoſitum noſtrum ſic diſſerit: Itaque primò ſtatuendum eſt, nullum ſæculum, nullum regnum litteris utens olim in Europa exſtitiffi, quod immune ſe ab impoſtoribus jaſtare potuerit. Immo ne ultima quidem ſæcula, atque ipſa noſtra ætas, abominando, hoc hominum genere caruit. Exempla aſſerre & ſupervacaneum eruditus, & moleſtum quibuſdam ineruditus foret. Sed longè commodius atque in promptu olim fuit falſariis adulterinos ſuos foetus procudere, atque audacter in publicum effundere, quòd ſpem impoſturæ numquam detegendæ faceret ignorantia litterarum, & præſertim imperitia criticæ artis, quæ univerſi ferme eorum ſæculorum homines laborabant. Poterant inſulſa, & undique falſitatem ſpirantia diplomata conſingi: hæc bona gens eodem obſequio, parique credulitate excipiebat

D

nullum veriſimiliter teſtamentum condidit S. Amatus:

E

ex omnibus concluditur, teſtamentum iſtud eſſe ſuppoſitum.

F

ac

A ac firmissima & authentica monumenta. *Pluribus hæc exponit vir in monumentis Italicis mediæ ævi versatissimus: ac ex allatis facile videbit lector, nos nihil dicere, quod inusitatum sit, cum dicimus testamentum istud nomine S. Amati ab impostore confictum.*

§ IV. Utrum Octavarium Francisci de Ponte de S. Amato præferri debeat Vitæ ejusdem per Rendam scriptæ.

Noja contendit pro gestis S. Amati unice sequendum Octavarium Francisci de Ponte,

B

Franciscus Noja in præfatione Opusculi sui pag. 7 ait, se unice secutum pro duce lucubrationis suæ Franciscum de Ponte, quem multis locis mirifice laudat, Rendæque præferendum contendit, licet fateatur pag. 9 se nullum, excepto Ughello, vidisse scriptorem, qui in referendis S. Amati gestis Franciscum de Ponte præ oculis habuerit, cum Renda multos habuerit sequaces. Pag. 14 affirmat Franciscum de Ponte tam pauca de Sancto commemorasse, ut facta particularia, quæ refert, quatuor lineis includi possent; Rendam verò plura narrasse agnoscit pag. 15, atque utrumque scriptorem invicem conferens se cognovisse dicit, quòd, ubi Franciscus de Ponte pauca scripsit de eo, quod fecit Sanctus, Renda scripserit multa de illis, quæ non fecit. Hæc ubique mens istius Dissertatoris, reprobantis ferè omnia, quæ non invenit in rejecto supra testamento, aut in Opusculo Francisci de Ponte. Hinc examinandum est, an auctoritas Francisci de Ponte revera tanti faciendæ sit, quanti faciendæ vult Noja; & an ex solo illius silentio reprobanda sint facta per Rendam relata.

prima ratio ejus ab ætate scriptoris admodum frivola,

C

31 Audiamus rationes Noja, quibus inductus solum Franciscum de Ponte sequendum contendit: Ille imprimis, inquit, est omnium, quos habemus, antiquissimus: & licet antiquitas illius non perveniat usque ad duo secula cum dimidio (scripsit ante Nojam annis ferè 246) nihilominus comparatione aliorum certò est antiquissimus. Hæc prima ratio nec ullius valoris est, nec satis clarè exposita. Si Noja credimus, obiit S. Amatus anno 1093, & scripsit Franciscus de Ponte anno 1461, itaque secundum ipsius asserta annis 368 post mortem Sancti hæc Vita conscripta. In aliorum opinione Sanctus toto seculo posteriùs defunctus est; adeoque scripsit de Ponte annis 268 post Sanctum. Hanc distantiam scriptoris à morte Sancti ex sua opinione metiri debebat Noja; adeoque fateri Franciscum de Ponte tribus seculis & plusquam dimidio seculi quarti Sancti posteriorem esse. Nunc, lector, attende, quàm frivola sit hæc ratio. Etenim, si ævis 268, si ævis 368, post mortem Sancti scripserit de Ponte, certum est ac manifestum, gesta virorum illustrium tanto temporis spatio incorrupta non servari in sola hominum memoria, adeoque Franciscum de Ponte nihil certi de S. Amato scribere potuisse, nisi ex monumentis antiquioribus. Itaque, etiamsi sit centum & viginti annis antiquior Felice Renda, id ei majorem auctoritatem conciliare non potest, sed unice inquirendum, uter illorum meliora habuerit monumenta antiqua, sine quibus neuter quidpiam rectè scribere poterat de S. Amato.

32 Alteram rationem sic exprimit Noja: Augusti Tomus VI.

Præterea ille scripsit eo tempore, quo poterant Nufci fieri ea, quæ nos nescimus, tum per traditiones istius populi, quæ necdum erant inquinatæ fabulis, sparsis ab eo, qui deinde scripsit; tum quia poterat ibidem tunc esse aliquod scriptum magis antiquum, cujus hodie non habemus notitiam, sicut & aliorum multorum, quibus olim plenum erat tabularium episcopale Nuscanum, à tempore Francisci de Ponte toties cum reliqua civitate direptum combustumque. Nihil hic dicit Noja pro suo Francisco de Ponte, quod pro Renda suo dicere non possint adversarii ipsius, & forsitan majori cum fundamento. Si traditiones de S. Amato fabulis inquinatæ non erant, quando scripsit Franciscus de Ponte; si hic vera scripserat, ut vult Noja; aequè dicere possunt monachi Montis Virginis traditiones illas fabulis inquinatas non fuisse, dum vitam S. Amati conscripsit Renda. Quippe multo majus periculum est, ne traditiones de gestis alicujus Sancti fabulis conspergantur, antequam illius Vita conscripta est, quam illud sit, postquam Vita verè est exarata. Verùm, ut jam monui, major est distantia inter mortem S. Amati ejusque Vita scriptores, quam ut hæc rectè enarrari poterit ex solis traditionibus. Quod addit de antiquiori scripto & de tabulario Nuscano, monachi Montis Virginis aequè rursus aut rectius pro Renda suo asserere possunt. Quin Sandullus cap. 14 ostendere conatur, tabularium Montis Virginis Nuscano longè præferendum. At necesse non est hisce diutiùs insistere, ut mox patebit.

33 Tertiam igitur rationem accipe, quam subjungit his verbis: Insuper liber ipsius consecratus est ab usu ecclesiæ Nuscanæ in divinis Officiis, ut dictum est; neque credibile est, episcopos antiquiores permissuros fuisse, ut in choro legeretur liber, qui approbatus non esset ab hominibus istius temporis, ut conformis ipsorum traditionibus. Hæc ratio per se infirma est: alioquin enim omnia essent ut vera admittenda, quæ in quibuslibet Officiis particularium ecclesiarum hodie leguntur, aut aliquando fueri lecta. Deinde usum illum istius Octavaris fidenter quidem asserit Noja, ac non probat. Sandullus verò pag. 239 non admittit illam asserionem, sed impugnat. Denique tantumdem dicere poterunt monachi Montis Virginis de Officio Ordinis sui, quod edidit Renda: in illo enim Officio asseruntur omnia ferè, quæ controversis occasione dederunt, eaque tantum prætermittuntur in Octavario Francisci de Ponte.

34 Ratiocinium istud suum Noja concludit hunc in modum: Tandem ex eo, quod liber ille tanto in pretio fuerit istis temporibus, intelligimus nihil tunc cognitum fuisse illorum, quæ de Sancto isto postea publicarunt scriptores recentiores. Imprimis non video magno in pretio fuisse librum illum, qui contemptus positus videntur ab ipsis Nuscanis, cum imprimendum non curaverint, nisi demum post annos octoginta duos. Certè neglectus fuit ab aliis scriptoribus, cum illi Renda Opusculum sequi maluerint. Deinde, si revera fuisset in pretio, non perspicias quàm justa sit collectio: multa enim quotannis legimus de Sanctis Officia, in quibus non referuntur omnia gesta, quæ aliunde de iisdem Sanctis habemus cognita præbèque perspecta. Secundo si plura non novissent tunc Nuscani de Sancto suo, quia plura non invenerat Franciscus de Ponte; cur diligens veterum monumentorum erudicator alia quedam invenire non potuisset, eaque fideliter scri-

AUCTORE
J. S.
altera de
traditioni-
bus & scri-
pto anti-
quiori ni-
hilo est me-
lior.

E

tertia ab usu ecclesiæ Nuscanæ planè imbecillis;

F

ex his malè inferitur, plura de Sancto cognita non fuisse, quàm habentur in Octavario.

AUCTORE J. S.

scribere? Hinc nequaquam assentiri possum iis, qua idem Noja habet pag. 14, ubi, postquam dixerat paucissima facta particularia relata esse à Francisco de Ponte, sic infert: Ita ut ex ipso potius colligere potuerim, quid Sanctus non fecerit, quam quid fecerit. Etenim quanto pauciora retulit ille scriptor, tanto minorem vim habere potest ejus silentium ad reprobanda ea, qua ab aliis sunt narrata.

Qua contra Opusculum Rende obijci Noja,

35 Itaque ex hisce Noja rationibus non evincitur, Franciscum de Ponte majorem fidem mereri quam Felicem Rendam. Videmus, an id magis colligatur ex iis, qua contra Rendam idem differator protulit pag. 12: Ex quo fonte, inquit, umquam hauserit illa, quæ ibidem refert, dicere non possum; nec ausim affirmare ipsum esse auctorem nugarum & fabularum, quas scribit, quia malim credere, alium quempiam impostorem eas ante ipsum composuisse. Nihilominus primus est ipse, qui eas typis vulgavit; antiquissimus enim scriptor, qui allegatur ab ipsius gregalibus, ille ipse est. Verum, quidquid sit hac de re, non solum noverat Opus Francisci de Ponte; sed illud etiam exscripsit, utens passim ipsis ejus verbis, ita ut, nisi immiscuisset tabulas suas, ejusque opiniones etiam multis in partibus adulterasset, de duabus istis Legendis dici posset, non nisi unam esse. Quin etiam idem Renda in libello suo impressit hymnos, responsoria, reliquaque ex Officio Sancti, quod olim usitatum erat, ab ecclesia Nuscana, & exscriptum ex Octavario Francisci de Ponte. Sic illa, vel Rendam non ladens, vel Franciscum de Ponte eodem perstringens vulnere.

contra Octavarium Francisci de Ponte etiam obijci possunt:

36 Quispi si Noja nescivit, unde sua hauserit Rendam: idem nescivit de Francisco de Ponte. Si gesta quadam primo narrat Renda: idem fecit Franciscus de Ponte. Hac ergo vel neutri obesse debent, vel utriusque. Jam vero si tam fideliter in multis Franciscum de Ponte secutus est Renda, in ipsis ejus verbis uti voluerit, probabile videntur, alia etiam, qua refert, fideliter ex aliis monumentis desumpserit. Si opinionem Francisci de Ponte in quibusdam capitibus deseruit, id verosimiliter fecit, quia illam cum aliis suis monumentis non poterat conciliare. Quod aut nugas & fabulas vitasse, discutimus ad singula, qua impugnatur. Porro dissimulare non licet, varia se mihi offerre, qua aliquid dubitationis ingerant, utrum Opusculum Francisci de Ponte primum ad nostra tempora pervenerit, & sine interpolatione aut refectione. Possent ea de re rectius & securius ferre iudicium, si ipsum videre licuisset Opusculum; sed etiam si nec laboribus nec sumptibus pepercerim, ut illud impetrarem, neque revera impetratum speraverim opera amici Neapolitani, hactenus ad manus meas non pervenit. Quapropter rationes dubitandi de fidelitate adductas, anno 1743 facta, breviter accipe.

de hoc etiam nescimus an fideliter sit editum ob rationes

37 Primo in fine hujus Vita, teste Noja in praefatione pag. 20, leguntur sequentia: Dominus Janesola & Janvilla, comes S. Angeli ac dominus civitatis Nusci, ad laudem, gloriam & devotionem beati Amati confessoris, scribi fecit hoc Opus à me domino Francisco de Ponte, sub anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, octavae Indictionis. Impressum Neapoli anno Domini MDCLIII. At hac verba non videntur scripta a Francisco de Ponte. Nam Sandallus, ad quem brevitate gratia lectorem remitto, cap. 12 contendit stirpem de Janvilla committi S. Angeli & Nusci dominio privatam

fuisse ab anno 1413; eaque dominia anno 1461 fuisse in familia Caracciolorum. Præterea anno 1461 non currebat octava Indictio, sed nona. Non satis etiam intelligo, cur Franciscus de Ponte se dominum potius vocaret quam presbyterum; & cur verba illa impressum... anno MDCLIII sic citentur, ac si ipse etiam esset de Ponte. Quo igitur modo præcedentia anno 1461 scribere poterat Franciscus de Ponte?

D

38 Secundò Noja pag. 13 praefationis hac scribit Italicè: Legenda, quæ hodie magis cognita est, est illa, quam scripsit Renda, abolitâ quasi memoriâ libri Francisci de Ponte, qui tam rarus est, ut in tota diocesi Nuscana ne vel unus quidem inveniri potuerit: hujus defectus solam causam non credo, quod denuo non fuerit impressus; sed existimo intervenisse diligentiam alicujus, qui illius exemplaria colligere studuit, ut illum aboleret, ut non raro contigit, ubi comparuerat liber, qui non placebat. Hac quidem in monachos Montis Virginis oblique intorquet Noja; at vel sic librum sibi charum suspectum facit. Etenim si liber ille fideliter erat editus anno 1443, si magno in pretio habitus, & in divinis Officiis usitatus, quo modo tam negligenter fuere episcopi omnesque canonici Nusciani, ut librum de Vita Patroni sui penitus sepe aboleri sinerent, præsertim cum eodem seculo Renda scripserit, cujus Opusculum omnes caritative secuti sunt? Itaque magis verisimile est Nuscanos ipsos librum abolevisse, vel alienis oculis suaduisse, aut quia non probabatur, prout erat editus; aut quia volebant arma adversarii subministrare, sicut contigit in scripto illo, quod instrumentum vocant.

varias, quæ recensentur.

E

39 Tertio Sandallus in Apologia cap. 15 obstruat, in toto Opusculo Francisci de Ponte nihil narrari de S. Amato ab anno circiter trigesimo usque ad septuagesimum primum, quo creatus dicitur episcopus à Noja. Tantum Vita spaciâ, vacuum relictum, non caret suspitione refectionis, maxime quia illud ipsum est tempus, in quod secundum alios incidit vita ejus miraculifica. Suspicionem hanc non ampino tollat, si quis dicat, scriptorem præ inopia monumentorum id fecisse. Nam Franciscus de Ponte varia narrat de Sancti adolescentia, de qua non videtur plura scire potuisse quam de ætate ejus virili. Quarto jam num. 4 adduximus partem hymni ex secundis Vesperis, sicut legitur in Opusculo Francisci de Ponte, & sicut idem legitur in Officio Montis Virginis. Idem est hymnus, sed mutatione unius vocis alterutro loco corruptus: nec dubitandum videtur, quin corruptus sit in Officio, quod exhibet Opusculum Francisci de Ponte. Verum dubitari potest, an ipse Franciscus de Ponte hymnum mutaverit, an ejus editor. Nata ex hisce corruptionis suspicio augetur, quia infra videbimus diploma aliquod ecclesie Nuscane revera corruptum fuisse. Opusculum igitur Francisci de Ponte auctoritatem idoneam non habet ad improbanda ex eo gesta relata per Rendam, licet alioquin fateamur, non omnia ista pro indubitatis haberi posse propter ætatem scriptoris nimis à Sancto amotam. Hinc aliqua in annotatis ad istud Opusculum assignabimus, quæ magis videntur dubia.

quoque suspitionem ingerunt corruptionis.

F

s V. Utrum Sanctus floruerit
seculo XI, an. XII.

Renda ait
Sanctum vi-
xisse seculo
XII, &
episcopum
factum sub
Adriano
IV:

Renda omnesque scriptores ipsum secuti totam S. Amati vitam includunt seculo XII, mortem affigunt anno 1193. Noja vero cum Ughello (cui nuper adhasit Franciscus Orlandus in Orbe sacro & profano part. 2, lib. 4, cap. XI) contendit Sanctum floruisse seculo XI, & obiisse anno 1093. Controversiam hanc magno conatu tractavit Noja discursu 1, quod ex illa dependeat reliqua. Si enim probare poterat Sanctum vixisse seculo XI, necesse erat collabi omnia, quae de vita ejus monastica apud Rendam leguntur, cum Ordo Montis Virginis institutus non sit ante seculum XII. Praecipua ejus argumenta sunt Oblavarium Francisci de Ponte & testamentum, ut vocat, S. Amati; in utroque enim mortuus dicitur anno 1093. Verum ista monumenta jam excussa sunt, & rejecta tamquam fidei suspecta, ita ut opus non sit ad ea amplius respondere. Addit tamen & alia argumenta, quae excutienda sunt hoc loco. At notandum, episcopatus S. Amati initium collocari à Renda sub Adriano Papa IV, qui sedes ab anno 1154 ferè finito usque ad Kalendas Septembris anni 1159. Ostendere enim conatur Noja alios episcopos sedisse Nusci inter Pontificatum Adriani IV & annum 1193.

Noja contra
haec di-
stribuit
prima ratio
inanti,

At Argumenta Noja deprompta sunt ex catalogo Nuscanorum episcoporum, quae tenet Ughellus tom. 7 à col. 593. Objicit primò Rogerium II, de quo Ughellus haec tantum col. 536: Rogerius II vixisse narratur sub Caesestino III. Aiant praeterea (Renda & de Ponte) hunc in aeva ab eo exornata cathedrali ecclesia S. Amati corpus nobiliori in loculo extulisse, in ejusque honorem consecrassè. Caesestinus autem pontificatum adeptus est anno 1191, eundemque tum vita deposuit anno 1208. An sub Caesestino revera sederit Rogerius II, incertum est. Verum fingamus ita esse, quid hinc contra assignatum S. Amati annum emortualem sibi vindicare possit Noja, sane non video. Etenim si anno 1193 mortuus est S. Amatus, ut ait Renda, mortuus est Sanctus sub Caesestino, & sub Caesestino succedere ei poterat, vel statim, vel post alium intermedium, Rogerium II. Inania igitur jactat Noja pag. 3, & nihil dicit ad propositum, dum contendit episcopatum Rogerii esse contrarium tempori episcopatus S. Amati.

altera fal-
sa,

Nihilò melius est, quod observat ibidem Noja de ecclesia à Rogerio dedicata S. Amato, quod perperam asserit fieri debuisse intra sextum aut septimum annum à morte Sancti. Ecclesiam hanc Sancto revera consecratam à Rogerio scribit Renda, sed anno Domini MCCXXIII, Honorio III sanctae Sedis Pontifice maximo, id est, annis triginta post Sancti obitum. Contra hanc epocham objicit Noja sequentem episcopum Lucam, quem fidenter asserit episcopum fuisse anno 1200, ut probaturum se ait in Catalogo episcoporum Nuscanorum. Verum ibi nihil probationis adducit, nisi verba Ughelli. Audiamus igitur, quid habeat Ughellus loco citato: Lucas, inquit, qui S. Amati lipsana thecis argenteis conclusit. Quo autem anno vixerit, non habemus, neque Acta illius. Post annum tamen MCC à nostra salute episcopus Nuscanus fuit. Post hunc

plures desiderantur episcopi. Nescit Ughellus an-
num, quo vixit Lucas, solùmque novit episco-
pum fuisse post annum 1200. Interim Noja ex
Ughello concludit episcopum fuisse anno 1200,
quod Ughellus aperte negat. Quis patienter ferat
hominem, qui aliorum errores corrigendos sus-
cepit, hoc modo ratiocinantem? Renda num. 18
de Luca episcopo sic loquitur: Multis post an-
nis elapsis, D. Lucas Nusciae civitatis successor
episcopus praedicti Sancti corpus in vasis argen-
teis mirifice collocare volens, à loco, ubi erat
ad propriam aedem sive sacellum transmutari pra-
cepit. Ex his verbis illa translatio statimenda vi-
detur circa, aut post medium seculi XIII: nec ul-
la occurrit ratio, cur Lucas tunc non potuerit
esse episcopus, qui forsitan circa annum 1230 aut
etiam 1240 Rogerio successerat. Imò non video,
cur episcopus esse non potuisset usque ad annum
1285, quo Jacobus ex Ordine Minorum ad epi-
scopatum Nuscanum elevatus est. Ita ut incertum
appareat, an plures post Lucam desideren-
tur episcopi, quos desiderari ait Ughellus.

Majorem difficultatem habent ea, quae
objicit Noja pag. 5 de Guilielmo episcopo, si in-
strumenta satis viderentur authentica, quae affe-
runtur apud Ughellum, ad confirmandum tempus,
quo voluit Guilielmum ecclesia Nuscana praesuis-
se. Accipe, quae de Guilielmo habet Ughellus col.
534 & 535: Guilielmus florebat anno MCLXIV,
quo abbas de Fontignano ad solvendum censum,
Nuscaenae ecclesiae ipsique Guilielmo episcopo de-
bitum, juridicè adstringitur, ex instrumento ta-
bularii ecclesiae Nuscaenae. Praesens fuit dona-
tioni Rogerii de Medonia, elargitae monasterio
S. Salvatoris de Giulito, cujus diploma notatur
anno 1167. Si haec satis essent firma, per neces-
sariam consecutionem admitti deberet, Sanctum
episcopum creatum non esse sub Adriano IV; ut
potuisset episcopus fieri post Guilielmum circa an-
num 1170, ita ut haec de causa necdum remit-
tendus esset ad seculum XI. Per omnia discutimus,
quam solida sint fundamenta, quibus nititur as-
signatum tempus episcopatus Guilielmi.

Instrumentum primum, in quo fit mentio
Guilielmi Nuscani episcopi, editum est in Opera
Ughelli recuso tom. 7, col. 534 & inscribitur
haec epocha: Anno ab Incarnatione ejusdem Do-
mini millesimo centesimo sexagesimo quarto, re-
gni autem felicissimi Domini nostri Guilielmi Si-
ciliae, ducatus Apuliae, & principatus Capuae
regis magnifici, mensè Augusti, Indictione duo-
decima. Sandullus in Apologia cap. 18 vehe-
menter exclamat contra hoc diploma, quod se
vidisse testatur, quodque corruptum contendit.
Ait se legisse hoc modo: Anno ab Incarnatione
millesimo centesimo... agesimo quarto Sec. Tum
subdit: Non opus est hic magno studio, ut qui
comprehendat, quod, delectis tribus litteris, o-
lim conati sunt intrudere sexagesimo pro nona-
gesimo. Et clarè percipitur, quod, utrasque non
nimum syllabam non, deinde scripserint solum x,
(quod forsitan putabant sufficere) sed tara male
formatum & tam ineptè accommodatum, ut,
dum formaretur, primus pes infortunatae litterae
impletus sit diverso atramento, ita ut satius ju-
dicarint, illam relinquere sectam & truncatam,
quam perficere fraude magis aperta & periculo
majoris infortunii. Addit & ipsam media littera
formam, & suspicionem suam aperit his verbis:
Cum hujusmodi corruptionibus adulteratum sit
verum, quis non videat id fieri non alium in
finem, quam ut alii episcopi introducantur illis
VVVV 3 præcisè

AVCTORE
I. S.

tertia ratio
duobus in-
strumentis,
nixa,
E

sed instru-
mentum pri-
mum aperta
corruptio-
nis,
F

AUCTOR
J. S.

præcisè annis, quibus à Sancto nostro fuit gubernata ecclesia ista? Hac ille contra prædictum instrumentum, nec plura. Verumtamen mirum etiam apparet, non dici, sub quo Pontifice res fuerit peracta, nec quoto anno regnantis Guilielmi, licet illius regni fiat mentio. Porro annus 1194, quem pro 1164 in diplomate fuisse asserit Sandullus, congruit etiam cum Indictione duodecima, & cum regno Guilielmi III Sicilia regis, sicut 1164 convenit cum regno Guilielmi I. Itaque secundum dicta Sandulli debuit Guilielmus episcopus, cuius fit mentio in memorato instrumento, S. Amato succedere in cathedram Nuscanam, & successorem habere Rogerium II, de quo jam egimus.

alterum
suppositio-
nis arguit
Sandullus.

45 Ex altero instrumento, quod aequè impugnat Sandullus, hac solam verba adduxit Ughellus: In nomine Domini Dei æterni, & Salvatoris Jesu Christi, anno ab Incarnatione ejus MCLXVII. Ego Rogerius de Medonia Dei & regià gratià Acerratum comes & Nusci dominus, præsentibus D. Guilielmo Nuscano piscopo, comite Matthæo de Petro, & Berardo Beneventanis, Lotardo de Apice, Joanne Friderico, Joanne judice Comp. &c. Et concedo terram unam &c. monasterio S. Salvatoris de Giulito, & potestatem incidendi ligna ad comburendum &c. Non indicat Ughellus, unde id acceperit. Hinc Sandullus sic ratiocinatur pag. 295: Dicat nobis humaniter Noja, sive Ughellus. Ubi umquam legeruat tale instrumentum? Ex quo tabulario illud acceperunt? Quas inter scripturas invenietur in commentarios forsan relatum? Ingens illius donationis infortunium, quoddam locum non habeat, quem assignat! Et verò ubi tandem illius memoria haberi poterat, nisi in ipso monasterio Guletensi, in cujus favorem dicitur facta? Verumtamen inter illius scripturas, quas omnes diligenter perlustravimus, ne minimum quidem reperitur. Deinde quis non perspiciat, quantum à recta regula deflexeret istud instrumentum? Nullum in eo verbum de rege, sub quo fit stipulatio: non assignatur terra, quæ conceditur, non est limitata quantitas, non describitur confinia. Quæ igitur terra donatur? At præstat dicere, rem bellè inventam ad substituendum ibi Guilielmum, ut S. Amatus ab istis temporibus abstrahatur. Hactenus Sandullus.

C
istà ut ex
bis colligi
nihil certi
valeat; ne-
dum inferri
Sanctum vi-
xisse seculo
XI:

46 Hac igitur duo instrumenta non satis authentica videntur ac probandum ex illis solis, Guilielmum Nuscanam ecclesiam præfuisse anno 1164 aut 1157. Et, licet hoc verum esset, perperam hinc inferret Noja pag. 6, removendum à toto seculo XII S. Amatam, cum ipse contra Ughellum, qui initium episcopatus statuit circa annum 1048, ostendat pag. 187 initium episcopatus S. Amati seriùs collocandum, & quidem post annum 1071, neque ideo tamen Sanctum amovere velit à seculo XI. Etenim si in opinione Noja tempus episcopatus ita contrahi potest, ut totum comprehendatur inter annum 1071 & 1093, cur in aliorum opinione totum non posset comprehendì inter annum 1167 & 1193? Hac paucis observare volui, ut ostenderem Nojam ex allegatis instrumentis nihil evincere posse pro controversia præcipua, etiamsi fingeremus illa quam maxime esse authentica.

quarta ni-
hil probat.

47 Aliud argumentum sumpsit Noja ex verbis Ughelli de Guidone Nuscano episcopo circa initium seculi XII. Guido (inquit Ughellus col. 534) potuit successisse Amato. Hujus mentio extat anno MCIV, quo in abbatem sanctæ Ma-

riæ de Fontignano benedixit Pesticum monachum ejusdem monasterii. Benedictionis documentum extat in episcopii tabulario ad rei memoriam. Hinc Noja pag. 8 sic fere ratiocinatur: Facientibus Renda & Verace, S. Amatus ecclesiam & monasterium Fontilianum S. Maria construxit monachisque implevit. Itaque S. Amatus episcopus fuit ante Guidonem, adeoque seculo XI. Hæc ibi pluribus verbis Noja. Verum homo nimis carpendi libidine sibi non constans, quod hic struxit, destruxit ipse pag. 217 & seqq., ubi docet monasterium Fontilianum diu existisse ante S. Amatam, ab eoque non primò constructum, sed instauratum, ditatum, auctumque monachorum numero, carpens Rendam, quod Sandullus vocet istius monasterii fundatorem. De monasterii hujus instauracione disputabimus infra; at hic solum observo, argumentum Noja nullius esse momenti, cum monasterium facile adhuc abbatem habere potuerit incunte seculo XI, & circa medium ejusdem seculi desertum esse, instaurari- que à S. Amato.

§ VI. Utrum S. Amatus fue- rit primus episcopus Nu- scanus?

N Oja discursu 6 à pag. 176 probare nititur S. Amatam primum fuisse episcopum ecclesie Nuscanæ. Negant id ejus adversarii, quia Renda clarè dicit electum esse, dum defunctus erat Nuscanus episcopus. Argumenta, quæ adfert Noja, partim ex suppositio testamento, in quo vocatur Episcopus primus, deprompta sunt, partim ex suspecto Opusculo Francisci de Ponte, in quo idem videtur dici, licet Sandullus allatas textus in aliam significationem pertrahere conetur. Ad testamentum nihil ampliùs respondendum judico. Audiamus ergo, quid alleget ex Francisco de Ponte. Die 1 Octavarii lect. 9 hæc citat verba Nuscanorum, qui Sanctum venerant, ut acceptaret dignitatem episcopalem: Eritque civitas hæc per te in posterum famosa & celebris, & pontificali prædita dignitate. Sandullus pag. 305 asserit se in Octavario legisse, pontificali prædites dignitate: idque ita exponit, ac si Nuscani dicere voluissent, Erit civitas nostra famosa, celebris, & prædites dignitate episcopali Civis sui tam præclari. Deinde alium Octavarii locum allegat Noja die 3 lect. 1, ubi hæc testatur legi: Populi petitionem sua auctoritate confirmantes in superna gratia venerabiles viri, (dominus Nusci & archiepiscopus Salernitanus) quam nusquam ampliùs habuerat, Nuscensi civitati cathedram pontificalem concesserunt. Eodem modo hæc exponit Sandullus pag. 307, videlicet quòd Civi Nuscensis civitatis concessa sit episcopalis dignitas, quæ nullus eatenus illius civitatis ornatus fuerat.

Noja con-
tendit S.
Amatum
fuisse pri-
mum episco-
pum Nu-
scanum.

P

49 Renda num. 9 affirmat S. Amatam episcopum factum tempore, quo Nuscanus episcopus ab hac vita migravit, idque contigisse, deprecantibus civibus apud Guilielmum Sicilia regem, ut hic eum apud summum Pontificem commendarat. Ut existimem S. Amatam non fuisse primum Nuscanorum episcopum, aliquot rationes me movent. Primò quia certi sumus Renda Opusculum, quod editum est vivente auctore, cor-

quod proba-
biliùs ne-
gant alii,
ob rationes
varias:

ruptum

A ruptum non esse; Opusculum vero Francisci de Ponte suspectum est de interpolatione. Secundò quia multa, qua narrat Renda de S. Amato, consistere non possunt, si primus fuerit Nuscanus episcopus seculo XI; at verisimile non est, virum probum & doctum, qualis fuit Renda, tam multa confuxisse de Sancto, cujus vitam breviter conscripsit. Tertio Renda nullo modo in alium sensum pertrahi potest; at Octavarium Francisci de Ponte exponitur alio sensu à Sandullo. Et sanè, etiamsi explicatio illa primo intuitu videri possit impropria & contorta, non desunt rationes, quibus satis fit verisimilis, præsertim quia Franciscus de Ponte non raro improprie loquitur, & Sanctum nostrum nullibi primum Nuscana civitatis episcopum nominat, ac demum quia plura ridicula apparent, qua narrat de electione Sancti, si intelligenda sint de erectione novi episcopatus.

50 Audi itaque quomodo electionem ipse Noja exponat ex Francisco de Ponte. Pag. 178 refert dignitatem episcopalem frequenter oblatam S. Amato à Nuscanis, adducitque hæc verba ex Octavario, die 1 lect. 8: Quamvis umquam * in territorio Nuscensi tam dignus pontificali infula inventus est, attamen, quò alii cum magna aviditate abusivè se intrudunt & ingerunt, hinc multis annis exoratus recusavit introire. Hinc quodam die (ut Noja habet pag. 179 ex lectione 9) omnes voce consona & unanimi proclamant: Pater sancte, magna locum nativitatis & habitationis tuæ. Quousque Nuscum, urbem tuæ protectioni deputatam, & humilem & patienter ingloriam? Si tantummodo consensum voluntatemque adhibeas, archiepiscopi favor, & domini terræ assensus non deerit, eritque civitas hæc per te in posterum famosa & celebris, & pontificali prædita dignitate. Hæc populus & clerus, si credimus Noja, in civitate, in qua nullus umquam fuerat episcopus.

51 Hisce quoque permotus S. Amatus, ut vult idem Noja pag. 180, sic respondit apud de Ponte: Si voluntas Dei est, non recuso laborem, fiat voluntas Dei & vestra. Audita hæc responsione, Nuscanus populus manus vocemque levat ad sidera, atque exclamat: Benedictus Creator & gubernator omnium, qui non derelinquit sperantes in se. Subdit Noja, aliquot se præcipuis missos fuisse ad dominum terra, ut ab eo obtinerent consensum; alios vero ad archiepiscopum Salernitanum, ut confirmationem electionis peterent. Utrouque autem impetrato, Sanctum miserunt Salernum, ut ab archiepiscopo consecraretur; indeque cum gaudio Nuscum reduxerunt ordinatum. Hæc ubi narraverat, subiungit rursus Noja: Ecce quomodo fuerit electus Sanctus noster ad episcopatum. Elegit eum populus, consensit princeps, confirmavit eundem archiepiscopus Salernitanus. Ex eius igitur sententia populus erexit episcopatum, consentiente deinde principe, ac confirmante archiepiscopo. Quin & affirmat se tuto credere rem hæc peractam, non modò quia eam sic narravit Franciscus de Ponte, sed etiam, quia eo modo, & non alio, fieri debebat ex usu & disciplina istius temporis, & privilegii ecclesiæ Salernitanæ. Audiamus igitur, quomodo hunc usum, hanc disciplinam, hæc privilegia Salernitana ecclesiæ in erigendis novis episcopatibus probet Noja.

52 Ostendit primò pag. 181 & seqq., electiones episcoporum olim factas à clero & populo, de quo non dubitamus. At probare debue-

rar, erectiones episcopatum factas seculo XI per clerum & populum, accedente solum consensu principis & confirmatione archiepiscopi: nam sic episcopatum Nuscanum non modo esse erectum, sed erigi etiam debuisse, & non aliter, satis aperte insinuat, dum electionem S. Amati describit. Privilegia ecclesiæ Salernitanæ, qua affert, tantum evincunt, Salernitanis archiepiscopis concessum fuisse episcopos ordinare ad omnes episcopatus sua provincia; non aquè probant, iisdem permissam fuisse novos episcopatus sua auctoritate erigere. Erexit quidem S. Alphanus episcopatum Sarnanum, sed auctoritate Apostolica summi Pontificis, non sua. Audi Ughellum tom. 7 col. 571: Ritus primus Sarnensis episcopus constitutus est ex auctoritate Alexandri II. Papæ, anno MLXVI ab Alphano primo Salernitano archiepiscopo, cujus institutionis monumentum autographum, litteris Longobardicis conscriptum in pergamento, extat in tabulario ejusdem ecclesiæ. Sic Ughellus, cujus judicium maximi facere solet Noja, intellexit S. Alphani litteras, quas rascit. Inveniunt id verba ipsius Alphani sub finem litterarum, ubi dicit: Una de auctoritate Apostolica vobis præcipiendo mandamus &c. Qua, obsecro, auctoritate Apostolica, nisi Romani Pontificis?

53 Verum audiamus privilegia archiepiscoporum Salernitanorum, vi quorum episcopatus novos ab iis erectos contendit Noja. Plenæque litteras Pontificum, quibus illa continentur, edidit Ughellus tom. 7 in Catalogo archiepiscoporum distorum, videlicet Joannis XV, Sergii IV, Clementis II, Leonis IX & Alexandri II. In tribus prioribus nihil habetur, quod ad rem vestram attinet, nisi quòd Salernitanus episcopus consecrare debeat episcopos sibi suffraganeos, qui enumerantur. Accipe verba Clementis II huc spectantia: Et insuper licentiam damus & potestatem ordinandi & consecrandi episcopos in his subiectis vobis locis, hoc est, Pestanensem episcopatum cum parochiis & adjacentiis suis &c. Et non habeant potestatem successores nostri, in cunctis prædictis episcopatibus, quos vobis Apostolica auctoritate concessimus, deinceps episcopos consecrare, quemadmodum vobis concessum est. Ex his certè extunderè non possum facultatem erigendi novos episcopatus.

54 Obscura magis sunt verba Leonis IX in litteris anni 1051 ad Joannem archiepiscopum apud Ughellum col. 380: Confirmamus etiam tibi ipsum ex integro archiepiscopatum Salernitanum cum sibi adjacentibus parochiis suis. Et insuper licentiam & potestatem damus ordinandi & consecrandi in his subiectis vobis locis, hoc est, Pestanensem episcopatum cum parochiis & adjacentiis suis, & Nolanum, & Confanum cum parochiis & adjacentiis suis, nec non Malvitanum, & Cusentinum, simulque episcopatum Bisinianensem, atque episcopatum Aceruntinum cum omnibus parochiis & adjacentiis eorum. Nec non liceat tibi ordinare episcopos super congruentia loca secundum regulam SS. Patrum, in ipsa integritate Salernitani archiepiscopatus, & non habeant potestatem successores nostri in cunctis prædictis episcopatibus, quos vobis Apostolica auctoritate concessimus, deinceps in perpetuum episcopos consecrare, quemadmodum vobis concessum est. Hæc verba, Nec non liceat tibi ordinare episcopos super congruentia loca, de erigendis novis episcopatibus intelligit Noja pag. 185; uti & verba Alexandri II in litteris an-

AUCTORE
J. S.
electiones episcoporum olim factas à clero & populo, non erectiones episcopatum:

E
concessum archiepiscopis Salernitanis ordinare episcopos sibi suffraganeos,

F
atque ordinare episcopos in locis congruis provincia sue:

electio Sancti sic narratur ab ipso Noja: * forte numquam

B

ut populus erexit episcopatum, si primus fuisset episcopus:

C

AVTORE J. S.

ni 1067 ad Alphanum, qua hujusmodi sunt apud Ughellum col. 382: Fraternitati tuae confirmamus, ut liceat te intra scriptam provinciam episcopos juxta sacrorum canonum statuta congruis in locis ordinare. Assensur quoque huic opinioni Sandullus pag. 309, additque facultatem illam ordinariam fuisse, & perseverasse usque ad seculum XII; nimirum probare eam nihil prodesse in rem Noja.

at id non videtur intelligendum de novis episcopatus propriam auctoritatem erigendi.

55 Verumtamen vehementer dubito, an facultas erigendi novas cathedras sic concessa sit archiepiscopis Salernitanis, ut illi eas possent erigere sine ulteriori approbatione & consensu summi Pontificis. Audi rationes dubitationis meae. Thomassinus in Opere de veteri & nova Ecclesia Disciplinam part. 1, lib. 1, cap. 54, 55, 56, 57 & 58 fuse agit de erectione novarum episcopatum, ostenditque auctoritatem summi Pontificis passim requisitam fuisse, praesertim post annum nullissimum: ita ut verisimile non sit Pontifices seculo XI eam sibi auctoritatem abstulisse per totam provinciam Salernitanam. At, si allata Pontificum verba intelligenda sint de novis episcopatibus, si archiepiscopis Salernitanis aequale licebat novos erigere episcopatus: sicut licebat episcopos consecranda cathedras sibi suffraganeas, uti contendit Noja; Leo IX sibi suisque successoribus aufererat potestatem erigendi episcopatus in provincia Salernitana, quemadmodum sibi licentiam eripiebat suffraganeos Salernitana ecclesia consecrandi: Pontifex enim charè suis successoribus adimit, quod concedit archiepiscopo Salernitano. Itaque si aequalem concessit consecrandi & erigendi potestatem, utramque sibi aequaliter ademisset, quod nec verisimile est, nec cohaeret cum gestis istius temporis, ut ostendam.

B

ut & ostenditur ex coeclis tribus cathedris ad dignitatem metropolitani.

56 Inter suffraganeas sedes metropolis Salernitanæ erant Constantina seu Compšana, Acheruntina & Cusentina; supra à Leone IX enumerata. Atque nec illa cathedra ad metropolitani dignitatem aedificata sunt circa Pontificatum Leonis IX, suasque singula accepimus suffraganeas. De Compšana Ughellus tom. 6, col. 798 sic loquitur: A quo verò ex Romanis Pontificibus Compšana dignitatem receperit metropolitani; incomperum mihi est. Crediderim tamen eam accepisse vel ab Alexandro II, vel à successore Gregorio VII; namque anno MLI sub Leone IX episcopus Compspanus suffraganeus erat Salernitani archiepiscopi, ut ex privilegio Leonis. (quod supra dedimus) liquet; sub Gregorio VII Leo archiepiscopus Compspanus vixit; ita ut archiepiscopi factus sit intra Leonem IX & Gregorium VII. Idem tom. 7 col. 6 & 7 late descripsit promotionem Acheruntinam, tumque archiepiscopum exatum pntat, vel ab ipso Leone IX, vel ab uno ex ejus successoribus: & col. 25 ostendit de Gualdo primo archiepiscopo Acheruntino mentionem haberi anno 1063. Idem rursus tom. 9 col. 284 de Cusentino hac memorat: Fuisse aliquando episcopum Cusentinum archiepiscopo Salernitano obnoxium scribit Gaspar Musca in lib. de Episcopis Salernitanis in Alfano primo, quod habemus etiam ex bullis Joannis XV anno MCXLIY*, & Sergii IX anno MXXI, (imo & Leonis IX) quas in archiepiscopis Salernitanis dedimus. Archiepiscopalis verò sedes que anno, & à quo Romano Pontifice Cusentina constituta sit, non constat; habemus tamen ante annum MLI illam hujusmodi dignitate exornatam fuisse, cum eo anno Reticus Cusentinus archiepiscopus discesserit. Hæc uti. At col. 104 dicit Petrum primam

C

* imd 993

archiepiscopum creatum à Leone IX. Quod vix dubium videtur, cum creari debuerit archiepiscopus post annum 1051, quo recensetur inter suffraganeos Salernitani: & anno 1056 defunctus dicatur.

D

57 Porro, dum hæc metropoles erecta sunt, erectisque aliquot haud dubie instituti sunt episcopatus novi, ut satis colligi potest ex cathedris, quæ archiepiscopo Compspano fuere subjecta. Recenset eas Ughellus tom. 7 à col. 829, & nullam ostendit antiquiorem, quam sit dignitas metropolitica Compspani. Ex quinque suffraganeis archiepiscopi Acheruntini, Anglonensis & Tricaricensis tunc instituti primùm videntur, tres verò alii nullum ducentis & amplius annis leguntur habuisse episcopum, ita ut videantur tunc è cineribus resuscitati, sicut videri potest apud laudatum Ughellum tom. 7. Hæc cum circa Leonis IX & Alexandri II tempora contigerint, neque eorum privilegia sic intelligere, ut existimem eos archiepiscopo Salernitano permisisse omnem potestatem erigendi novos episcopatus in sua provincia. Quin suspicor per facultatem ordinandi episcopos super congruentia loca tantum designari facultatem illos etiam ordinandi episcopos, qui cum approbatione summi Pontificis intra Salernitanam provinciam congruis in locis instituerentur.

intra eas multis episcopatus circa idem tempus

E

58 Quo minus id aliter intelligam, faciunt tres metropoles, pluresque cathedra in provincia Salernitana erecta, non ab alio utique, quam à Romano Pontifice, qui metropolitanis suos assignavit suffraganeos. Diminutionem illam provincia Salernitana utcumque reparavit Urbanus II in litteris anni 1099 ad Alphanum II, quibus hæc inserta sunt col. 394: Veterum etiam ecclesiarum vestrarum privilegiorum rationibus informati; tibi deinceps tuisque successoribus, super Constantinam & Acheruntinam ecclesias, & eorum suffraganeos primatum gerere ex apostolicæ Sedis liberalitate concedimus. Manebant tamen illa metropolitana, sed agnoscere debebant primatum Salernitani, ut pluribus ibi exponitur. Hæc omnia persuadent, non tam absolutam potestatem ad erigendos episcopatus concessam fuisse prefatis Salernitanis, ut omnia illi ordinarent auctoritate propria.

in provincia Salernitana per summos Pontifices.

F

59 Verum, etiamsi ea de re nullum esset dubium, ne sic quidem verisimile foret, omnia peracta esse, sicut referuntur à Noja & Francisco de Ponte: cum omnia fieri deberent secundum regulam SS. Patrum, seu juxta sacrorum canonum statuta. At verò canonibus consecratorum non est, ut clerus & populus, qui numquam habuit episcopum, aliquem ad episcopatum eligat, pro eoque solùm exquirat consensum principis, & confirmationem archiepiscopi, sicuti hic factum narrat Noja, & fieri debuisse contendit. Unde auctoritatem eligendi episcopum, priusquam creatus erat episcopatus, acceperat populus Nuscanus? Quomodo electioni tam inordinata consensum præbere poterat Sanctus ipse, & dicere, Fiat voluntas Dei: & vestra, si autem erectus non erat episcopatus, cujus institutio à voluntate populi non dependebat? Quomodo populus spem habere poterat tam certam de consensu archiepiscopi, si limites futura diocesis non erant descripti, redditus antistiti non assignati, aliaque non ordinata, qua episcopatus novi institutionem debent præcedere? Enimvero, si omnia facta credimus, prout narratur à Noja, populus ipse Nuscanus erexit episcopatum, consentiente deinde principe & confirmante archiepiscopo, quod certo est ridiculum.

Admissio etiam privilegio Salernitani, incredibilis est Nojarrelatio.

A lum. Possent quidem existimare, omnia legitime ordinata fuisse ab archiepiscopo Salernitano, priusquam eligerent Nuscani, illaque omnia à Francisco de Ponte: sed obstat rursus, quòd dicat Sanctum multis annis frustra rogatum à populo Nuscano, ut episcopatum acceptaret. Quippe sic multis annis ante electionem hanc debuerat omnia ordinare archiepiscopus, nec verisimile est Nuscanos, qui haud dubiè desiderabant episcopum, multis annis episcopo carere voluisse, ut expectarent consensum S. Amati. Nec archiepiscopus ipse, si episcopatum erigere statuerat, multis annis expectasset unius hominis consensum. Quocumque igitur modo rem considero, relatio Francisci de Ponte non apparet verisimilis, si dicere voluerit Sanctum fuisse primum Nusci episcopum: adeoque magis assentior Renda, qui affirmat electum fuisse in locum alterius defuncti.

B § VII. Natales Sancti & Vita usque ad assertum ingressum in monasterium discutiuntur: vita monastica in dubio relinquitur.

Sancti patria Nuscum, quod describitur,

* Ughellus viginti

C Um praeipuas de vita Sancti controversias modo tractaverimus, reliquas prosequemur ordine chronologico, & brevius expediemus. Renda vitam S. Amati sic exorditur: Amatus nobili Nusciae civitatis profapia ortus. Consentiant omnes de patria Sancti, quam sic describit Oriendus part. 2 Orbis sacri & profani lib. 4, cap. xi, num. 15: Nuscum parva civitas est provinciae Principatus ulterioris (in regno Neapolitano) ad radices Apennini montis sita, inter Calorem & Sabatum amnes, infra apud Taburnum pagum confluentes. A Benevento 17 mill. pass. distat in Eurum, Complam versus, Fano sancti Angeli Longobardorum & Vico finitima. Nulla ejus apud veteres occurrit mentio, ac proinde ejus originem, etsi ea lateat, non admodum antiquam esse oportet. . . Episcopatus titulo insignita fuit haec civitas anno MCLVIII. Haec ex Ughello desumpta sunt. At errore non caret, quod dicitur de erecto ibidem episcopatu anno 1048; cum Leo IX in bulla sapientius memorata anni 1051 enumeret episcopatus tunc subiectos archiepiscopo Salernitano, & nullam Nusci faciat mentionem. Crediderim tamen ejus cathedram erectam esse ante finem seculi xi, tum quia multi alii eo tempore erecti sunt episcopatus in provincia Salernitana, tum quia Guidonis episcopi Nuscani mentio exstat ab anno 1104, uti testatur Ughellus tom. 7, col. 534.

ubi nobili dicitur natus stirpe: nobilitatem illam impugnat Noja,

61 Nobilem Sancti stirpem sine scrupulo admisit Ughellus. Verum nobilitatem illam impugnat Franciscus Noja disc. 2, & pro stirpis nobilitate amplas Sancto attribuit divitias. Duas affert rationes non magni momenti, videlicet silentium Francisci de Ponte, & obscuritatem oppidi Nuscani, in quo habitasse viros nobiles credi non vult Noja. Primo non urget vehementer silentium Francisci de Ponte, cum tanto tempore post Sanctum vixerit, ut facile ignorare potuerit, nobiline natus sit stirpe an ignobili. Altera ratio, quam late deducit Noja, planè frivola est, cum experientia quotidiana doceat, aliquan-

Augusti Tomus VI.

do contingere, ut viri nobiles degant in oppidis obscurioribus; vel quia malunt esse inter primos in loco obscuriori quam multis cedere in claris urbibus, vel quia facilius ibi alere possunt familiam suam, vel ob causas alias sexcentas. Deinde Noja ipse in praefatione pag. 48, ubi Nuscum describit, affirmat ex rudibus apparere civitatem illam meliorem olim fuisse quam sit hoc tempore. Certè non adeo fuisse videtur ignobilis, dum episcopali dignitate primum fuit insignita, ut nullum in civibus suis numerare posset nobilem.

62 Verumtamen neque auctoritas Renda tanta hic est, ut nobilitatem S. Amati indubitam credamus, cum sciamus natales nobiles Sancti subinde attribui ex levi conjectura, & nullo ferè fundamento. Thomas Costus, qui vitam Sancti Italice edidit ex monumentis collectis à Vincenzio Verace, non modò stirpem nobilem S. Amato adscribit, sed eam quoque designat, asserens natum ex stirpe Forma, qua corrupto vocabulo Formari illo loco dicitur. Fusè hanc assertionem impugnat Noja, neque pro ea vehementer pugnat Sandullus, qui nobilitatem S. Amati defendit cap. 23, magis rejiciendo argumenta adversarii sui, quam adducendo argumenta, quibus Sancti nobilitas stabilatur. Tadet me diutius habere in re, qua planè incerta est, quamque, quod spectat ad assignatam stirpem, parum judico verisimilem.

63 Si chronologia Renda non aberrat, natus fuerit Sanctus anno 1104 aut 1105: nam cum obiisse dicit anno 1193, aetatis 89. Ughellus aetatem Sancti producit usque ad annum nonagesimum sextum, sed nullas affert rationes, ita ut satius sit Renda acquiescere. Asserit hic num. 1 nomen Amati gravida matri revelatum. Eam revelationem multis impugnat Noja disc. 3, & nos requirimus majorem auctoritatem, quam sit Renda, ut hujusmodi revelationes pro certis habeamus. De pueritia & adolescentia Sancti varia memorat Franciscus de Ponte apud Nojam disc. 3, qua ex eo subjungam, cum ipsum auctoris Opusculum ad manus non sit: Ab ipsis, inquit, primæ diebus aetatis simplicitatis & sanctimoniae, castitatis iter ingressus est. . . In lectione & oratione crebrescendo, diatim Deo & hominibus magis acceptus magisque fiebat amabilis. . . Sicque Deo annuente continebat, ut secundum corporis incrementum, incremento prudentiae virtutumque omnium de die in diem proficeret. Stendia quoque ejus celebrat Noja, sed nihil adducit ex Francisco de Ponte, qui de fama ejus sanctitatis haec profert: Collimitaneas quoque civitates & oppida tantæ sanctitatis odor ascendit; nimirum in conspectu principum mirificavit Dominus Sanctum suum, adeo ut in magna veneratione nomen ejus ubicumque audiret fuisse omnibus.

64 Renda num. 2 affirmat Sanctum, cum quatuordecim esset annorum, parentibus orbatum esse, ac totum patrimonium suum distribuisse pauperibus, ut clero adscriptus ex bonis ecclesiae viveret. Suspectum id merito habet Noja citatus, contenditque & tempus obitus parentum incertum, & planè fictitium esse, quod dicitur de patrimonio in pauperes distributo. Sanè, qua ille adducit ex Francisco de Ponte de liberalitate Sancti erga pauperes, magis innunt eum bona temporalia adhuc retinuisse, dum sacerdos erat & archipresbyter. Verba accipe: Factumque est, dum in Lege Dei die ac nocte meditaretur, inter cætera Scripturae divinae mandata, menti ipsius

AUCTORE J. S.

E

F

verisimile non est Sanctum annos quatuordecim omnia abdicasse:

AUCTORE
J. S.

illud Davidicum stylo divino inscriptum esse revolvebat: DISPERSIT, DEDIT PAUPERIBUS, illud attendens præcipue, illud assiduo interni luminis contemplans intuitu. Ex hoc loco in eam opinionem adductum Rendam, existimat Noja, idque admodum mihi apparet verisimile. At, si id inde collegit, malè collegit Renda. Abdicatorem enim honorum verba non innuunt & solùm intelligenda sunt de liberalitate in pauperes, de qua rursus Franciscus de Ponte post relatum Sancti sacerdotium sic habet, teste Noja: Et de suis facultatibus eorum sublevabat inopiam; . . . & ut multa concludam brevibus, omnem possessionem suam quamdam pauperum effecerat rempublicam. Habebat igitur adhuc facultates & possessiones suas, dum jam erat sacerdos, neque iis se exnerat annos natus quatuordecim.

Noja contendit Sanctum non esse ordinatum presbyterum ante aetatem triginta annorum,

B

65 Quo aetatis sua anno presbyter ordinatus sit Sanctus, non expriment Vita scriptores. Noja disc. 3 ex sacris canonibus & consuetudine seculi XI ostendere conatur, ordinatum non esse ante annum trigagesimum aetatis, ut sic refuset Rendam, qui num. 4 asserit, Sanctum anno aetatis vigesimo septimo deposuisse archipresbyteratum, & monasticam vitam amplexum: si enim id factum ea aetate, presbyter consecrari debuit annos circiter natus 25 aut 26. Adducit ad propositum suum ex concilio Tolosano anni 1056 canonem secundum, sed mutilum, forsitan quia posteriora verba non favebant. Canon apud Labbeum tom. 9 Conciliorum col. 1084 sic habet: Item placuit confirmare, sicut scriptum est, ut episcopus, vel abbas presbyter ante triginta annos, diaconus verò ante viginti quinque non ordinetur: nisi aut studio sanctitatis aut sapientiæ ornati, providentiâ episcopi simul & cleri promoveantur. Et eadem ordinatio non fiat, nisi temporibus secundum canones statutis: aliter quidem irrita fiat ordinatio. Adduxit priora verba dissertator, sed ea, Nisi aut studio sanctitatis &c. cantè prætermisit.

sed illud ex canonibus nequit evincere:

C

66 Lubet nunc rogare an studio sanctitatis ornatus non esset S. Amatus, ideoque episcopus eum promoverè non posset sine scrupulo peccandi in canones? Sic S. Malachias, teste S. Bernardo in Vita cap. 3, presbyter ordinatus est seculo eodem annos natus quali viginti quinque. Sic & alii ante præscriptum tempus ordinati sunt Sancti, ut videre est apud Thomassinum part. 1, lib. 2, cap. 68 & 70 de S. Remigio & S. Hugone Lincolnensi episcopo. Addi potest, usum illum ordinandi presbyteros ante annum aetatis trigagesimum adeo invaluisse seculo XII, ut in legem abierit, & Alexander III in concilio Lateranensi III anni 1179 non requisiverit ad presbyteratum nisi annos aetatis viginti quinque, uti videre est apud laudatum Thomassinum cap. 70, num. 3. Itaque omnia, qua adduxit Noja, non probant, S. Amatam consecratum non fuisse circa annum aetatis 25 aut 26, neque Rendæ assertionem erroris convincunt. Nolim tamen pro re indubitata amplecti totam Rendæ chronotaxim, sed illam sequendam putem, donec documenta certiora proferantur.

sacerdos & archipresbyter factus, curam animarum suscipit,

67 Eodem forsitan tempore, aut certè non diu postquam sacerdos ordinatus est, archipresbyter quoque factus est Sanctus, & curam animarum suscepit. Virtutes tunc exercitas celebrat Franciscus de Ponte apud Nojam disc. 3 his verbis: Postquam autem ad sacerdotis gradum promotus est, in immensum ejus excrevit religio, & ipse tamquam lignum, quod fecus decursus aquarum

plantatum est, florem innocentiae, quem in tenera ætate protulerat, in fructum bonæ operationis sub temporis maturitate produxit. . . Populi enim immenso desiderio archipresbyter effectus, artem artium suscepit, id est, curam & regimen animarum. Deinde de cura animarum quadam suis verbis subjicit Noja, hæc verò ex de Ponte: Siquis diabolica suggestionem abiisset in invium, ipsum benignus Dei Famulus dulci & veluti angelico mulcebat eloquio. . . sicque ovem, quæ perierat, extraticam * ad gregis Domini * forè erraticam pius Pastor reducebat collegium; & cum ad bona singula tota mentis intentione anhelaret, ad hoc nitebat præcipue, quomodo animas Deo lucrificeret, quomodo oves commissas Pastori æterno reddere posset ad numerum. Addit Noja curam pacificandi discordes, sublevandi oppressos, juvandi viduas & orphanos, ac demum immensam in egenos ac miseros quoslibet misericordiam. Hæc porrò usque ad episcopatum continuavit, si credimus Noja, at si Rendæ ejusque sequacibus malumus fidem adhibere, curam animarum deposuit, ut securius lateret in vita monastica. De hac controversia nunc agendum breviter, cum præcipua Noja argumenta jam discussa sint & improbata, & pauca restent examinanda.

68 Noja discursum suum 4, in cujus initio vitam monasticam S. Amati se refutaturum dicit, deinde in tres partes dividit, nihilque ferè conatur ostendere, nisi duos Sanctos, ambos nomine Joannes, Nuscanos ambos, quos monachi Montis Virginis Ordini suo attribuunt, istius Ordinis non fuisse, & monasteria aliqua, laudato Ordini similiter adscripta, alterius temporis fuisse institui. Vitam quoque antiquam S. Guilielmi fundatoris Ordinis Montis Virginis, quam dedit Papebrochius tom. 4 Junii à pag. 114, factum esse suppositivum & nullius fidei contendit. Respondit ad omnia Sandullus in Apologia totis decem capitulis primis, & ita respondit, ut saltem ex tota Noja disputatione nihil concludi possit contra vitam monasticam S. Amati. Quapropter verbosas illas temerariasque magis quam solidas Noja digressiones sequi non lubet, tum quod spectent ad alios Sanctos, tum quod abunde in rem nostram refutata sint. Hinc prætermissa disputatione de iis, de quibus in Vita S. Amati non fit mentio, solùm expendam argumenta ad S. Amatam spectantia, & de personis in Vita Sancti memoratis breviter agam in annotatis.

69 Noja disc. 4, part. 3, pag. 143 objicit solumque silentium antiquorum, & nominatim observat, in Vita antiqua S. Guilielmi nullam S. Amati fieri mentionem, nullam quoque in antiquo Montis Virginis Breviario. Nihil responsi ad hoc argumentum reperi in Apologia Sandulli: neque tamen omnino videtur contemnendum, præsertim cum affirmant scriptores Ordinis Montis Virginis auctorem illius Vita esse Joannem Nuscanum, quem Renda ad S. Guilielmum accessisse dicit cum S. Amato, quemque Sandullus cap. 4 episcopum Montis Marani deinde factum contendit. Fateor eo silentio utcumque me herere suspensum, tantoque magis dubium reddi de monachatu S. Amati, quanto studiosius quaesivi, cum in Apologia diligentissimi Sandulli, tum in omnibus monumentis scriptisque recentibus & antiquis, in quibus me aliquid inventurum sperabam, quo vita Sancti monastica solidè stabiliri posset. Officium quidem S. Amati, quod edidit Renda, monasticam vitam Sancto asserit, sed nullius

D

* forè

erraticam

E

F

A nullus docet, quam antiquum sit istud Officium, adeoque & nos ignoramus, quantam illi auctoritatem tribuere debeamus. Cum igitur neque argumenta satis solida reperiam in Noja, quibus evincatur monachum non fuisse; nec monumenta satis antiqua, quibus monasticam Sancti vitam firmiter adstruam, ac pro indubitata compertaque affirmem, possessionem quidem Ordinis Montis Virginis impugnare nolum, sed nec inficiari ausim me documenta non habere, quibus omnem dubitationem eximere valeam. Hisce observatis, discutiam facta, qua Renda Sancto attribuit dum erat monachus.

§ VIII. Quæ Sanctus gessisse dicitur, dum erat monachus, examinantur.

Monasterium Fontilianum,

B **Q**uandoquidem Renda asserit S. Amatam vitam monasticam se tradidisse anno aetatis vigesimo septimo, id ex ejus calculo accidere debuit circa annum Christi 1131. Primum autem, quod gestum ab eo dicitur in vita monastica, est constructio vel instauratio monasterii Fontiliani; cujus epocha figitur post mortem S. Guilielmi, defuncti, ut passim creditur, anno 1142. De hac re scribit Renda num. 5 hunc in modum: Annis vero sequentibus è vita seculi hujus S. Guilielmi, ad Dominum migrando gloriose discedens (id est, ubi discesserat,) ad Lacinii montis radicem Fontilianum proprio nomine dictam, sanctus Amatus pergans, in honorem sanctissimæ Virginis, (ut ad præsens extat in esse) ecclesiam erexit, ac multorum monachorum monasterium magnam de dioecesi licentia construxit & auxit, ubi virorum multitudo confluens, ei bona prædiæ non pauca ob ejus sanctitatis merita benigne donabat. Idem affirmatur in antiquo Montis Virginis Officio, citato num. 6.

71 Tria in hac relatione corrigenda censet quod desertum erat,

C **C**um sit antiquius; tertium, quod insinuet datum monachis Montis Virginis, cum ab initio fuerit Benedictinorum. Ad duo priora probanda adducit ex Francisco de Ponte die 5 lect. 4 hac verba: Eratque ad radicem montis Lacinii in loco, qui Fontilianum nuncupatur, in honorem beatæ Virginis Mariæ monasterium quoddam jam diu desertum, quod ipse vastationi & ruinæ expositum condolens, à Domino terræ illud sibi donari postulavit. Quod impetratum obtentumque feliciter magna sollicitudine reparavit; ecclesiasticis vero ornamentis, & universis utensilibus officio Dei aptis honorifice præmunivit, pari modo prædiis & stabilibus, nec non & animalium gregibus præditavit: monachorum conventu * qui in Dei servitio, & sanctæ Dei Genitricis honore jugiter insisterent, ibi constituit.

72 Ex hisce Noja sic ratiocinatur. Narravit hac Franciscus de Ponte diu post relatam Sancti dignitatem episcopalem, interque gesta tempore episcopatus. Non contigerunt igitur, dum erat monachus. Respondit Sandullus pag. 327 & 328 Renda auctoritatem præferendam, ubi dissentiunt; at ne dissentire quidem hoc loco, cum Franciscus de Ponte rerum gestarum ordinem non servaverit, sed singula narraverit, prout se offerebant, quod non scriberet historiam vita, sed tantum elogium Sancti in sacris officiis recitandam. Certè scriptor plures fundationes simul narravit, atque in epitomen contraxit sub finem vita Sancti; nec credibile est omnes fundationes eodem ferè tempore peractas. Huic responso, quod aliquin videtur sufficere, aliud superaddo. Franciscus de Ponte, prout editum est ejus Opusculum, monachatum Sancti non narravit, adeoque fundationem dicti monasterii ad tempus vita monastica referre non potuit. Idem ergo hic occurrit dubium, quod de ipso Sancti monachatu insinuavimus; videlicet utrum hic male omisissus sit à Francisco de Ponte aut ab ejus Opusculo rescriptus, an verò ex conjecturis male fundatis perperam assertus ab aliis. Porro si ipsam inspiciamus fundationem, prout refertur ab utroque scriptore, probabilis est, monachum habere auctorem, quam modica diæcesis episcopum. Quippe ingenies istius fundationis sumptus insinuantur, dum præter constructionem adificiorum data leguntur ornamenta ecclesiæ, supellex monasterii, prædia, & animalium greges, ita ut hos sumptus ferè solus nequiret episcopus Nuscanus, præsertim qui pauperum simul erat pater; & aliis intentus ecclesiis construendis. Credere ergo debemus & alios concurrisse benefactores ad illam fundationem, uti asserit Renda, eosque bona prædiæque sua non dedisse episcopo, ut is ea redderet monachis, quod fieri non solet, sed monachis ipsis, seu S. Amato eorum præfeto, ut res explicatur in Renda.

73 Desertum fuisse istud monasterium, prout instaurat: affirmat de Ponte, consentit Sandullus pag. 326. Verum idcirco errorem in Renda non admittit, contenditque illum agere de instaurato potius quam constructo monasterio, quia dicit, ut ad præsens extat in esse, ac deinde & auxit. Fateor, possent Renda verba etiam intelligi de constructo monasterio in loco, ubi nullum antea fuerat; at cum necessario sic sumi non debeant, interpretabimur illa sensu meliori, nimirum de instaurato deserti monasterii, cum utraque pars dicat, instauratum dumtaxat fuisse; idque satis videatur certum, cum Guido Nuscanus episcopus abbatem ibi consecraverit anno 1104, ut ante dictum. Verumtamen illa instauratio talis fuit, ut parum differat à prima fundatione, ideoque levis fuit error Renda, si voluerit forsan fundationem novi monasterii insinuare. Porro abbatem hujusce monasterii fuisse S. Amatam, ait Renda, at contendit Noja, Ordini Montis Virginis monasterium numquam fuisse adscriptum.

74 Ut id probe memoratus scriptor, tria asserit argumenta, quæ rem reddunt dubiam, licet non sufficiant ad monasterium hoc Ordini Montis Virginis prorsus abjudicandum. Primum Ughellus tom. 7, vol. 537, dum rursus monasterium Fontilianum mensa episcopali reperitur à Pio II, vocat abbatiam nigrorum monachorum, & in bulla ipsa Pontificis, edita in Opera Ughelli recuso, dicitur monasterium sanctæ Mariæ de Fundigliano Nuscensis diocesis Ordinis sancti Benedicti. Auctoritas Ughelli non potest hic esse magni momenti, cum ex Benedictinis videatur nigros monachos, seu monachos Casinensis congregationis formasse. Benedictini Ordinis certò erat monasterium: at monachi Montis Virginis, etiamsi albo induerentur habitu, etiam erant Ordinis S. Benedicti. Secundo, asserit Noja, monachos istius monasterii etiamnum ibi videri pictos in habitu nigro. Respondet Sandullus pag. 331

AVCTORE
J. S.

imagines illas non pictas esse, sed sculptas, lapidisque visio contigisse, ut habitus sit niger aque ac vultus: Eiusdem formæ reperiuntur statuarum in alio antiquo monasterio S. Mariæ Longæ prope Fontilianum, inquit, neque idcirco dici potest, suo tempore inhabitatum non fuisse à monachis Virginianis. Plenam istius rei fidem faciunt authenticæ scripturæ, idque confirmat in hac ipsa ecclesia effigies antiquissima Dominæ nostræ, quæ ad latus dexterum habet patrem S. Guilielmum, & ad sinistrum episcopum S. Amatam. Tertio objicit Noja, ostendere vel minimo argumento non posse monachos Montis Virginis, Fontilianum umquam inhabitatum fuisse à monachis sui Ordinis. Verum sic nullum quoque assertur documentum satis idoneum, quo evinci possit, alterius congregationis monachos ibidem habitasse. Inaque idem hic est dubium, quod diximus nobis esse de ipso Sancti monachatu: si enim monachus fuerit Montis Virginis, suis haud dubitè dederit monasterium.

amato loquelam reddidit, ut fertur: B

75 Relata constructione huius monasterii, Renda narrat loquelam muto à S. Amato redditam, eidemque Ordinis ingressum flagitanti nomen Guilielmi impostum, tandemque ipsi Sancto successisse in abbatis officium. Oppugnat factum istud Noja pag. 154, quia mutus ille vocatur puer, ita ut nequaquam sit verisimile ipsi Sancto post paucos annos in regimen monasterii successisse. Respondet Sandullus pag. 332 Rendam de puero isto non dicere, immediatè successit; dicitque Sancti revera successorem fuisse, sed post unum aut plures intermedios. Idem Noja pag. 150 & 151 tum contra hoc factum tum contra alia quadam objicit silentium Francisci de Ponte. Verum, ut antea iam insinuaui, magis dubitari potest, an gesta Sancti in vita monastica ab Opusculo Francisci de Ponte non sint studiosè reserata, quam suspicio esse possit malè conficta esse à Renda. At objectiones huiusmodi leviores sufficere in annotationis breviter expendere, ut hic aliquas majoris momenti discutiamus.

percussio Sancti in capite, cuius adjuncta non sunt verisimilia; C

76. Lamentatus sepe Renda num. 7 factum narrat mirabile, quod Noja discit, & fuscè refutat, nec minori conatu defendere conatur Sandullus cap. 22. Rem paucis expono. Sanctus, ut plausum fagores, staturat ex monasterio Fontiliano redire in Montem Virginis. Noctur ab angelo monetur, ut substas. Sed, propòsiti tenax, iter ingrediatur, ac in venatores quosdam incidit, qui adeo eum feruens ferreis jaculis, ut os capitis, id est, cranium perforarint: Proxè his oculis vidi, & ab aliis videri potest ad præsens, inquit. Nimirum quia foramen etiamnum apparet in cranium Sancti, quod servatur in ecclesia cathedrali Nuscana. Fulneratus ad monasterium suum revertitur Sanctus & sanatur. Percussor interim captus damnatusque ad mortem, Sancti viventis opem invocans processitque fundis, ac prodigiòse, eo apparente, vinculis liberatus & carcere, vitam monasticam amplexus est. Fateor lubens adjuncta omnia huiusmodi facti mihi non probari. Neque enim facile crediderim Virum sanctum, ubi ab angelo iussus esset in loco suo manere, mox sequenti die discessurum. Liberatio etiam percussoris relata est modo mirabili magis quam credibili, præsertim cum ad similia credenda non cogat auctoritas gravior. Attamen non video, cur vulnere relato affici non potuerit Sanctus, vulnereque locus apparere in cranium.

77 Noja pag. 157 & seqq. fatetur percussione illam Sancti tam firmiter credi passim ab

omnibus, ut timeat ne rideatur à multis, si id factum moliatur refutare. Attamen non modo factum aperte negat, sed etiam consendit anatomicis legibus repugnare, quod dicitur de loco vulneris relicto in cranium. Eius ratiocinium, quod nimis prolixum est, paucis expono. Ex constitutione capitis ostendit vulnus esse periculosissimum, quando ex percussione cranium in aliqua parte perforatur; fatetur tamen non raro sanari arte periti chirurgi. Hæc utrimque admittuntur. Jam verò, ait Noja, simile vulnus sanari nequit, nisi apertura cranii claudatur, ita ut vivere non possit homo, quin conjungantur rursus solidenturque confracta cranii partes. Ex hoc principio sic ulterius ratiocinatur. Atqui vixit S. Amatus plurimis annis, postquam sic percussus esse dicitur in capite, ideoque ante mortem ejus apertura illa cranii omnino clausa esse debuit solidataque. Non potest igitur post mortem apparere foramen in cranium, cum illud in vita jam debuisset esse solide clausum: Quippe, inquit, si ei non poterat remanere foramen, dum vivebat, quo modo post mortem ipsi superfuisset? Addit mox rationem alteram, qua huc redit. Quando duo ossa confracta rursus solidantur, callum, seu aspera quadam superficies, in loco vulneris relinquitur. At ejusmodi callum non apparet in cranium S. Amati. Hæc fusius Noja, liberaliter dicant, an illiberaliter? ridens illos, qui credere possunt foramen, quod in cranium Sancti cernitur, relictum esse ex percussione accepta in vita.

78 Respondet ad hæc Sandullus cap. 22, atque ita dissolvit adducta ratiocinia, ut nullus superesse possit scrupulus, quin foramen, in vita acceptum in cranium, etiam possit apparere post mortem. Ex multis ab eo adductis seligam paucula. Galenus lib. 3 Art. medic. affirmat ossa fracta sanari non posse ad intentionem primam, sed aliquo modo sanabilia esse ad secundam. Verba Galeni exponit interpret ejus Lucas Torzi tom. 5, cap. 8, fol. 157 hoc modo: Et sensus est; quod os fractum restitui in pristinum non potest per medium ejusdem generis, sicut unitur caro soluta, quæ per medium carneum ejusdem naturæ restituitur. Addit tamen Galenus in textu; coalescere posse ossa fracta in pueris per primam intentionem, quoniam per eam ætatem mollia sunt. Neque enim alia ex ratione in adultis ossa per primam intentionem nequeunt agglutinari, nisi quia progressu ætatum evadunt duriora: unde nequeunt admittere in sui substantiam molliis alimenti agglutinationem. At quoniam ossa per callum, qui est medium differens ac diffotum, agglutinantur; idcirco dicuntur per intentionem primam insanabilia, licet per secundam intentionem sanari possint. Quamobrem, ut notat Galenus, ossa confracta per callum unita, veluti vinculo quodam circumducto constringuntur in superficie, in profundo verò minimè agglutinantur.

79 Adducit & alias auctoritates Sandullus, at verba recitata mihi sufficiunt. Etenim callum istud, quo solo agglutinantur ossa confracta, tam durum non est, ut post mortem hominis non corrumpatur, sicuti caro corrumpitur & dissolvitur. Corrupto autem callo, quo cranium perforatum ante fuerat solidatum, foramen in vita acceptum, ac deinde sanatum, rursus necessario apparebit, sicut apparent foramina in loco oculorum, aliaque multa, postquam caro cadaveris in pulverem abiit. Hæc ferè Sandullus, subjungens pag. 345 sequentia, quibus simul respondetur ad secundum Noja argumentum: Si illa

D
negat Noja
foramen ex
percussione
apparere
posse post
mortem,

E

verum, cum
ossa cranii
rupta, tan-
tum soli-
dentur per
callum ob-
duratum,

F

callumque
post mortem
corrumpatur,
foramen tantè
rursus apparebit.

A illa considerasset parum prudens archipresbyter, neque factum existimasset fabulosum esse, neque repugnare legibus machinæ corporalis. Vel certe poterat inspicere venerandum Sancti caput; quia sine dubio observasset extuberationem illam, quæ excrevit & adhuc cernitur in margine cicatricis; indeque prudentiori ratiocinatione concludisset: Verè igitur Sanctus in vita fuit percussus, cum tumor ille crescere nequiverit post mortem, quando pars illa non erat animata. *Hicce factum ipsum abundè vendicatum putamus: at omnia adjuncta, maximèque inobedientia Sancti, ex qua percussiois occasio nata dicitur, non aequè apparent verisimilia.*

§ IX. Discutiuntur ea, quæ Renda narrat de occasione, modo & tempore, quo Sanctus creatus est episcopus: gesta quædam in episcopatu.

Breviter perstrictum à Renda, & oppugnatum à Noja

Mentem Renda paucis expono. Num. 8 & 9 hæc refert. Cum sanatus esses ex vulnere S. Amatus, anno 1156, imperante in Oriente Emmanuele Comneno, Guilielmo I utriusque Sicilia regnum obtinente, ac summo Pontifice Adriano IV, imperator Emmanuel Apuliam repetebat, Guilielmus rex illam retinere conabatur. Movit tunc Guilielmus Beneventum, ut illam urbem obsideret, transseuntique circa Nuscum aliquis, confusus S. Amati meritis, prædixit victoriam de Beneventanis. Qua de causa, cum victor esset, multas reliquias misit ad monasterium Montis Virginis, & petente populo Nuscano, S. Amatum Pontifici commendavit ad episcopatum, ac demum monasterium Ordini Montis Virginis erexit in Sicilia. Hanc Renda narrationem non rectè exposuit Noja pag. 166: nullibi enim Renda asserit, Beneventum occupatum fuisse ab Emmanuele imperatore, uti eum asserentem inducit Noja. Hinc contra Rendam non facit, quod affirmat pag. 169, bellum circa Beneventum non gessisse Guilielmum contra Emmanuelem imperatorem, sed contra Pontificem. Nam id quidem verum est; at contrarium à Renda non dicitur.

81 Verùm, quod ulterius vult Noja, nullibi bellum fuisse inter Emmanuelem & Guilielmum, falsum prorsus est. Quippe scriptores varii illorum temporum bellum istud referunt, omnesque affirmant Emmanuelem imperatorem subsidia non contemnenda misisse principibus fœderatis contra Guilielmum, sed Græcos rebellesque principes prope Brundisium superatos à Guilielmo, quo factum, ut amissas recuperaret provincias. Audi Romualdum Salernitanum episcopum, tempore & loco rebus gestis maxime propinquum, cum jam episcopatum gereret, dum hæc contigerunt. Hic igitur tom. 7 Scriptorum Italia, ubi narraverat Adriani IV cum Guilielmo discordiam, multorumque nobilium in Apulia & Sicilia rebellionem, sic prosequitur col. 197: Papa . . . congregato exercitu, cum Roberto Capuano principe, & Andrea de Rupe-Canina Terram Laboris ingressus, eam violenter obtinuit, & à Beneventanis est cum honore receptus. Interea Emmanuel Constantinopolitanus imperator, in-

venta opportunitate, quod de injuriis sibi à rege Rogerio illatis vindicaret in filium, Palæologum virum quemdam nobilem cum multa pecunia ad comitem Robertum & barones Apuliæ transmittit, ut de ea milites retinerent, & Guilielmo regi guerram * inferrent. Misit etiam Comminianum, Sebastum, & alios potentes viros cum suo stolio *, qui venientes Brundisium ceperunt, præter castrum, in quo regis militia se recepit. Barum autem, & reliquæ civitates maritimæ Græcis, & Roberto comiti adhæserunt. Sicque factum est, quod partim à Roberto Capuano principe, partim à comite Roberto tota terra occupata est, præter Neapolim, Amalfiam, Salernum, Trojam, & Melfiam, & quasdam alias civitates, & castra munita.

82 Quo cognito, rex Guilielmus, prout melius potuit, per mare & terram congregavit exercitum, & recto itinere Brundisium venit; in quo Sebastum & Comminianum, & reliquos potentes Græcorum cum multo exercitu & stolio congregatos invenit, qui castrum Brundisii & gentem regis vehementer impugnabant. Comes autem Robertus, adventu regis cognito, Brundisium reliquit, & Beneventum se contulit. Rex verò Guilielmus Brundisium per mare & terram potenter obsedit, & per mare & terram viriliter impugnando, in ore gladii debellavit, cepit Græcorum nobiles & stolum, pecuniam multam & plures de baronibus Apuliæ, qui ei rebelles existerant, de quibus multos suspendi & excæcari fecit. Quo factò, Barum venit, & eam cepit; & quia Barenfès castrum regis destruxerant, rex irà commotus civitatem à fundamentis subvertit. Dehinc per maritimam Apuliæ rediens, omnes civitates maritimas cepit, & totam terram, quam perdiderat, sine bello recuperavit. Ipse autem recto tramite Beneventum venit, quod inimici & rebelles ejus ad auxilium domni Papæ confugerant. Robertus verò Capuanorum princeps dum præ timore regio vellet aufugere, & jam Garilianum fluvium pertransiret, Riccædus de Aquila comes Fundanus . . . ipsum cepit, & regis bajulis assignavit . . . Rex autem prædictum principem incarcerandum in Siciliam transmissit. Comitem Robertum, Andream de Rupe-Canina, & reliquos inimicos suos, qui Beneventum ad domnum Papam confugerant, ejusdem Papæ precibus liberos & illætos cum rebus suis de regno exire permisit. Ipse verò, multis nunciis intercurrentibus, & capitibus pacis hinc inde dispositis, cum Papa concordatus est.

83 Ex hisce, qua narrantur à multis aliis scriptoribus, certum est primò, bellum fuisse inter Emmanuelem & Guilielmum in Apulia; idque continuatum deinde in ipsa Emmanuelis ditione. Post pauca enim sic habet idem scriptor: Non multo post tempore magnum stolum præparavit (rex Guilielmus,) & ipsum cum Stephano ammirato in Romaniam misit. Qui ad Egrippum veniens, maximum stolum Emmanuelis imperatoris ibidem præparatum invenit; eum quo viriliter decertavit, & ipsum devicit, multos de Græcis cepit, stolum combussit, Egrippum, & vicinas civitates exspoliavit, & sic victor in Siciliam rediit. Imperator autem cognoscens multos de suis à rege Siciliæ captos, nec posse cum eo de pari contendere, missis frequentibus nunciis, cum rege concordatus est, & pacis fœdera sunt hinc inde jurata. Certum est secundo, Guilielmum victorem regressum esse ab-

AUCTORE J. S.

* i. e. bellum
* i. e. classe

exponitur latius, uti & victoria Guilielmi

B

F

non tantum de imperatore,

AUCTOR
J. S.

expeditione Beneventana, etiamsi armis non interceperit Beneventum. Id temere negat Noja pag. 170, indeque infert victoriam non prædictam, nec translata Sanctorum corpora.

sed etiam de Beneventanis, seu de principibus, qui eò fugerant.

84. Etenim principatus Capuanus, totaque ferè Terra Laboris ab hostibus fuerat occupata: totam recepit Guilielmus. Robertus Surrentinus comes, (ut vocatur ab aliis, qui supra Capuanorum princeps, quia principatum Capuanum sibi vendicaverat) erat in vinculis, alique nobiles multi: Robertus comes Lorotelli, qui hic dicitur Robertus comes, & comes Andreas de Rupe-Carina, qui magnam regni partem invaserant, ut supplices dimittentur e regno, idque precibus Pontificis: Papa ipsum (Guilielmum) per unum vexillum de regno Siciliae, per aliud de ducatu Apuliae, per tertium de principatu Capuae investivit. . . Rex autem plures de inimicis suis de regno expulit, quosdam in carcere posuit, teste laudato Romualdo. Demum totum regnum, quod antè ferè amiserat, recuperavit. Immerito igitur victoriam de Beneventanis Guilielmo negat Noja, cum Beneventum hostes ipsius amplius ineri non potuerit; rectèque de eo scribit Romualdus: Ipse verò tantà potitus victoriâ, cum ammirato in Siciliam rediit. Confirmat hæc Hugo Falcandus in Historia Sicula, eodem tomò edita, qui col. 269 plenam Guilielmi victoriam paucis verbis sic exprimit: Rex autem, Græcis devictis, fugatque comite Roberto, reliquos hostes suos persequens, cum omnes ante faciem ejus fugitarent, totius Apuliae, ac Terræ Laboris tumultum compescuit; ac demum, prosperè gestis omnibus, Pharum transiens, Panormum rediit.

B.

85. Verum, cum Beneventum non occupaverit Guilielmus, non aequè certum videtur, quod dicitur de sacris corporibus, ab eo ad Montem Virginis transmissis. Fuit inter illa sacra lipsana corpus S. Januarii, quod deinde ex Monte Virginis delatum est Neapolim. Antonius Caracciolus de Sacris ecclesie Neapolitanae monumentis cap. 19, sect. 14. varias recenset opiniones de tempore & auctore translationis horum corporum, de qua sic loquitur: In hunc ergo sacrum Montem D. Januarii (& aliorum) ossa translata fuisse, certum est; incertum quo tempore, qua occasione. Prima opinio, quam refert, uti & secunda, translationem Guilielmo revera attribuit, adeoque & Renda consentiunt. Tertia opinio est scripta a Neapolitanis eò delatum, dum Beneventum interceptum est à Carolo Andegavensi post victum Manfredum anno 1266. Ipse deinde Caracciolus præfert opinionem quartam, suspicaturque corpora eò delata ab ipsis Beneventanis, dum Fredericus II imperator sæviebat in urbem Beneventanam.

Translata sunt Benevento in Montem Virginis multa corpora; ac incertum à quo.

C.

86. Porro hætenus non video, cur recedendum sit à Renda sententia: nam Sandullus pag. 324 præfert ex archivio Montis Virginis partem instrumenti anni 1225, in quo de monasterio Montis Virginis dicitur: Ubi multa Sanctorum corpora requiescunt. Si hæc, ut verisimile est, de iisdem dicantur corporibus, erant dudum in Monte Virginis, priusquam Fredericus II, aut Carolus Beneventum vastarent. Demum potuit Pontifex ipse aliquot corpora Sanctorum Guilielmo donare, ut regem potentem sacris hæc muneribus sibi redderet amicum, Romanaque ecclesia faventem: præsertim cum Guilielmus ipse non exigua munera Pontifici donavit. Fateor tamen, hæc rationibus rem non fieri omnino certam,

non probatur, id factum non esse à Guilielmo, ut habet Renda.

illiusque examen remitto ad Acta S. Januarii, ad quem hæc spectant propius.

87. De promotione S. Amati ad episcopatum sic scribit Renda: Rex verò Salernum revertens tempore, quo Nuscanus episcopus ab hac vita migravit, à Nusciis civibus deprecatur, ut ejus favore ab Adriano sanctæ Sedis IV Pontifice maximo, in episcopatus officium sanctus Amatus esset electus. Pontifex precibus regis assentiens, Sanctum prædictum in suæ civitatis episcopale regimen creavit. Modus hic eligendi, petendique regis consensum, tempori erat accommodatus. Nam inter pacis conditiones, quas Guilielmus pepigerat cum Adriano Papa, hæc statuta erant de electione episcoporum apud Baronium ad annum 1156 num. 5: De electionibus quidem ita fiat. Clerici conveniant in personam idoneam, & illud inter se secretum habebunt, donec personam illam excellentiæ nostræ pronuntient, & postquam persona celsitudini nostræ fuerit designata, si persona illa de proditoribus aut inimicis nostris vel heredum nostrorum non fuerit, aut magnificentiæ nostræ non extiterit odiosa, vel alia in ea causa non fuerit, pro qua non debemus assentire, assensum præstabitur. Noja hæc Renda narrationem multis impugnavit, sed ejus argumenta jam expensa sunt; nec invenimus, cur Rendam falsitatis arguere debeamus, nec aliunde habemus monumenta idonea, quibus asserta ejus magis confirmemus.

88. Sanctum ordinatum esse ab archiepiscopo Salernitano, magnoque suorum gaudia exceptum, consentiunt omnes. Franciscus de Ponte apud Nojam pag. 177 voces latantis populi sic exprimit: Benedictus dominus Deus Israël, quia visitavit nos, illuminavit vultum suum super nos, & miseratus est nostri; misit suis humilibus Angelum pacis, sani ministram consilii, fidelibus suis misericorditer salutare contulit præsidium, patrem patriæ, rectoremque civitatis nostræ præcipuum. . . Hucusque fuimus quasi oves errantes, modò autem, Deo propitiante, conversi sumus ad Pastorem animarum suarum. Renda, relato introitu Sancti consecrati in urbem, duo refert miracula, alterum de primicerio Nuscana ecclesia liberato e carcere, alterum de puella lunatica valetudini restituta. Primum narrat Franciscus de Ponte post mortem S. Amati, alterum prorsus omittit. Verum, ut jam monui, non est, cur ei potius credere debeamus quam Renda.

89. Postquam episcopatus regimen aggressus est S. Amatus, animum adædit ad edificandam ecclesiam novam, in qua cathedram suam collocaret. Franciscus de Ponte, Renda hic consentiens, ea de re sic scribit apud Nojam pag. 195: Lapidas idoneosque artifices ad fabricandum conduxit ecclesiam, quam consummatam & perfectam feliciter in honorem beati protomartyris Stephani consecravit, in eademque sedem episcopii sui stabilivit basilica. Amorem vigilantiamque pii Pastoris pro grege suo idem celebrat apud Nojam pag. 204 & 206 hæc verbis: Mori paratus pro Deo, animumque ponere, si necesse esset pro populo, semper infomnis, semper nullà præoccupatus inertia, necessarias adversus hostem humani generis faciebat vigilans præcipuus excubias. . . Numquam in ejus tempore ille insidiator antiquus se gloriatus est aliquid, quod ad sancti Amati custodiam pertineret, de grege sustulisse Dominico. Eo verò dolentior, & in malum promptior, tendebat insidias, laqueos abscondebatur. foveas fodiebat præcipites: inflam-

Sanctus episcopus eligitur.

E.

consecratusque ab archiepiscopo Salernitano, à suis honorifice suscipitur.

* forte, nostrarum

F.

ecclesiam cathedralem in honorem S. Stephani edificat, gregem suam vigilantem re-

A mabat odia, litigia incitabat, furtum, adulterium, iram, cupiditatem, invidiam, cæteraque suæ iniquitatis femina cordibus hominum toto suo nisu imprimebat perfidè; contraque Gloriosus Dei clypeum jejuniû, loricam patientiæ, galeam humilitatis, lanceam fortitudinis, gladiumque opponebat justitiæ. Verbo, ut habet pag. 210: Populo fanæ exhortationis disciplinæque salutaris pocula ministrabat.

miraculis claret.

90 Fulgebat etiam Sanctus miraculorum gloria. Ex his multa singillatim narrat Renda, qua partim omissa sunt à Francisco de Ponte, partim post mortem Sancti relata. Verùm non pauca contigisse etiam in Vita Sancti, satis insinuat idem scriptor, sic habens apud Nojam pag. 216: Confluebant ad eum de remotis locis & proximis diversa sustinentes infirmitatis genera, surdi, muti, paralytici, claudi, cardiaci febricitantes; & quibuscumque depressi doloribus sancti Viri opitulatione, interventu, & manus impositione curati abibant, revertentesque ad mansiones incolumes glorificabant Domini*, sanctique confessoris sui Amati merita, atque hujusmodi magnificabant præconia. Unum à Renda prætermisum narrat Franciscus de Ponte apud Nojam pag. 220 his verbis: Dumque ecclesiam, quæ sancta Maria Nova dicitur, faceret fabricare, & propter vini inopiam aqua operariis apponeretur in prandio, sicut in Jesu Christi signorum patratum est initio, aqua in vinum mirabiliter conversa est. De hac fundatione, uti & de aliis quibusdam, mox agemus § sequenti. Illa verò, qua adversus miracula quadam relata à Renda objecit Noja, in annotatis ad Vitam examinabimus.

* forse Dominum

B *pretermisum narrat Franciscus de Ponte apud Nojam pag. 220 his verbis: Dumque ecclesiam, quæ sancta Maria Nova dicitur, faceret fabricare, & propter vini inopiam aqua operariis apponeretur in prandio, sicut in Jesu Christi signorum patratum est initio, aqua in vinum mirabiliter conversa est. De hac fundatione, uti & de aliis quibusdam, mox agemus § sequenti. Illa verò, qua adversus miracula quadam relata à Renda objecit Noja, in annotatis ad Vitam examinabimus.*

§ X. Quædam fundationes ecclesiarum: mors Sancti, mortisque adjuncta.

Constructio trium locorum sacrorum:

Pater monasterii Fontiliani instauracionem & constructionem ecclesie cathedralis, Rendænum.

13 & 14 refert tria alia loca sacra à Sancto erecta, nimirum ecclesiolam, seu sacellum S. Leoni, monasterium sanctæ Mariæ Novæ olim vocatum, & ecclesiam S. Laurentio dicatam.

C Fundationes hæc nullibi negavit Noja, quod eas in Octavario iidem asertas inveniret. De duabus posterioribus sic habet Franciscus de Ponte apud Sandullum pag. 242: Fundavit & aliam ecclesiam B. Laurentii. Rursus aliam ædificavit basilicam, quæ S. Maria Longa nominatur, juxta fluvium Caloris. Eadem hæc est, quæ sancta Maria Nova vocatur ab ipso de Ponte num. 90 citato. Hæc ecclesia, quæ non simul, sed per intervalla à Sancto sunt constructæ, jam videntur fuisse destructæ, dum scribebat Opusculum suum Renda, cum de iis non loquatur ut adhuc integris & exstantibus; at solum vestigia memoret monasterii S. Mariæ Longæ.

92 Franciscus de Ponte post verba mox citata, sine ulla morbi commemoratione, mortem Sancti subjungit hoc modo: Dormitionis igitur tempus S. Amati confessoris atque pontificis computatur anno Dominicæ Incarnationis mxciii, mense Septembrio, ultimo die ejusdem mensis. Observat Sandullus, ista non rectè connecti cum precedentibus, indeque augetur suspicio de interpolatione seu corruptione Opusculi. Hæc sanè e-

mors Sancti; annus emortualis, in quo Renda opinio præferenda:

pocha mortis corruptio facillimè fieri potuit, cum auctor, prout editus est, nullum umquam tempus; nullam nominaverit personam, quacum vixerit, aut rei quidpiam gesserit S. Amatus, ita ut sine periculo contradictionis epocha mortis, etiamsi nulla indicata esset ab auctore, fingi posset ab editoribus, qualis placebat ipsis, aut qualem colligebant ex suppositio Sancti testamento, si id jam tum in eorum manibus versabatur. Hæc præcipuè ratio me movet, cur epocham Rendæ præferendam censeam; ille enim & personas non paucas nominat, & facta utcumque suo ordine suisque temporibus distinguit; atque ita hæc præstat, ut subinde quidem relatio difficultate non careat, & fortasse erraverit non raro in adjunctis, attamen manifesti erroris, nedum impostura convinci nequeat. Hinc Renda assentimur, donec certiora proferantur documenta; uti etiam fecit Mabillonius tom. 6. Annalium Benedictinorum, Amatum laudans brevi hoc elogio: Amatus apud Nuscum ortus, ad radicem montis Laceni monasterium extruxit; factusque ab Hadriano IV Nuscanæ civitatis episcopus, aliud monasterium sub titulo beatæ Mariæ novæ ædificavit. Obiit pridie Kal. Septembris anno mxciii, miraculis ante & post obitum clarus.

93 Annos atatis octoginta & novem attribuit Renda S. Amato, episcopatus vero circiter triginta & septem, quandoquidem episcopum creatum dicit anno Christi 1156. Ughellus, nescio qua secutus documenta, certè non ea, quæ laudat ceterisque præfert, de his omnibus sic habet: Ceterum cum clerum populumque sibi commissum ad salutem Amatus instituisset spatio quinque & quadraginta annorum, miraculis clarus in pace quievit anno mxciii, die ultima Augusti, ætatis suæ anno xcvi, condito testamento quarto die ante obitum, . . . in quo . . . annos præfulatus sui xlv. . . nominat. Quot verba, tot ferè hic errores. Quippe nulla vox in suppositio testamento, prout ab ipso Ughello dein editum est, de quadraginta quinque episcopatus annis. Deinde, eum testamentum signetur mense Septembri, si illud quarto ante obitum die sit conditum, quæ consequentiâ ab Ughello asseritur Sanctus obiisse die ultima Augusti? Nos quidem illa die obiisse putamus, quia eadem die colitur; sed Ughellus id dicere non poterat, si coherentia volebat scribere. Unde acceperit annos atatis, verosimiliter nihilo rectius signatos, & cur asserat testamentum conditum quarto die ante obitum, nec exprimit, nec divinare valeo. Ceterum non videtur dubium, quin obierit Sanctus in atate decrepita, cum id omnes asserant, omnesque imagines talem eum exhibeant, teste Noja pag. 233.

94 Duplex commemoratur in Actis corporis translatio. Prima facta dicitur à Rogerio II, ex abbate S. Salvatoris de Guleto in episcopatum Nuscanum S. Amati successore. Annum huic translationi 1223 adscribit Renda; at Franciscus de Ponte, nullum designans tempus hæc solum habet: Cum autem venerabilis episcopus Rogerius successor ejus recolendæ memoriæ in eodem loco, ubi sacrum corpus ejus præfati Sancti quiescebat, basilicam instrueret, & dilatari vellet, accidit ut paries ecclesiæ per illum locum, ubi tumulus ejus situs erat, erigeretur. Remoto inde corpore, tantâ odoris fragrantia totus locus repletus est &c. Verba hæc, cum . . . basilicam instrueret & dilatari vellet, de instauracione ecclesiæ cathedralis intelligo, cum haud dubiè in ea Sanctus jaceret sepultus, uti affir-

atatis, & anni episcopatus:

E

F

corpus elevatum stratumque Sancto sacellum in cathedrali,

mat

AUCTOR
J. S.

mat Renda num. 16. Ubi ergo ille dicit de Rogerio primum basilicam construxit, intellige ecclesiam cathedralem instauravit & ampliavit. Quæ verò deinde dicit, acsi de alia loqueretur ecclesia, magnificam ecclesiam... ædificavit, de sacello intelligenda existimo, quandoquidem non puto S. Amato tunc exstructam ecclesiam à Cathedrali diversam, sed sacellum in ejus honorem cathedrali adjunctum. Plura quidem insinuant videntur Renda verba, & forsitan plura significare voluit. Attamen quidquam præterea tunc factum vix credidero, nisi certiora accederent monumenta, cum nullibi dicatur Sancti corpus ab una ecclesia translatum ad aliam, nec verisimile sit ecclesiam cathedralem aliam umquam fuisse ab hodierna; ac demum quia, teste ipso Renda, corpus S. Amati collocatum est cum brachio S. Stephani, non in alia utique ecclesia, quam quæ S. Stephano dudum sacra erat, quæque vel tunc, vel paulatim S. Amati ecclesia dici cæpit.

idque contigisse dicitur anno 1223.

B

95 Facta hac anno 1223 asserit Renda, nec sine documentis quibusdam, uti credere debemus, licet illa ipse more suo non assignat. Verum Noja pag. 237 asserit se scire, Rogerium II, à quo hac peracta fatetur, obiisse ante annum 1200, quo Lucas Rogerio successit. Attamen nihil scivit Noja, ut observavimus num. 42, nisi ex Ughello, qui fatetur se nescire, quo tempore episcopus factus sit Lucas, quique nec Rogerium II, nec Lucam ullibi commemoratos invenisse videtur, nisi in Actis S. Amati. Ridenda igitur jactata illa Noja scientia, & sequenda Renda epocha, donec quis certiora adducat. Nam, etsi certum esset, Rogerium statim post mortem S. Amati ipso anno 1193 creatum esse episcopum, quod nequit pro certo affirmari, nihil esset, cur anno 1223 superesse non posset, & corpus S. Amati decentiorem ad locum transferre. Hinc vanum quoque est, quod pag. 4 ex hisce objicit Noja contra annum Sancti emortualem. Vult ibi probare, sequi ex assertio per Rendam anno emortuali & dedicatione ecclesia per Rogerium facta, hanc contingere debuisse intra sex aut septem annos à morte Sancti, idque ait incredibile. Verum hac sibi somnia finxit, aut lectoribus suis obrudere voluit, ex falsa epocha mortis Rogerii, cum translatio totis triginta annis post mortem Sancti contigisse dicatur. Melius contra Nojam differi poterit ex eadem hac corporis elevatione hunc in modum. Nulla ante hanc corporis elevationem videtur fuisse Sancti veneratio publica. At incredibile videtur, Sanctum, qui tantam sanctitatis famam, totque miraculis splendebat tam in Vita quam post mortem, toto seculo fuisse sine legitima veneratione eo tempore, quo multi colebantur paucis post vitum annis: probabilius igitur est, Sanctum non obiisse anno 1093, sed 1193.

altera translatio, in qua caput & brachia à corpore separata.

96 Altera translatio, quæ caput & brachia à reliquo corpore sunt separata, multis post annis contigisse dicitur per Lucam episcopum successorem. Franciscus de Ponte in Officio translationis de hac scribit sequentia: Tempore siquidem domini Lucæ venerabilis successoris ejus à loco, ubi requiescebat, sacrum corpus præfati sancti Amati extitit transmutatum, cujus mutationis solemnitas quinto Kalendarum Junii celebratur. Consentit Renda in diem assignatum, qui est xxviii Maii. Quo tempore sederit Lucas, ignorat Ughellus; incertumque est, an statim successerit post Rogerium II. Certum tamen videtur ecclesia Nuscana præfuisse seculo XIII, & ante annum

1285, quo ex Ordine Minorum ad episcopatum assumptus est Jacobus. Conjicere igitur possumus, translationem hanc peractam esse circa aut post medium seculi XIII. Porro reliquias, tunc à reliquo corpore separatas, etiamnum in brachio & capite argenteo servari, testatur Noja pag. 241, ubi addit, quotannis in die hujus translationis Sancto offerri à Nuscanis oves suas, idedque singulos pastores ad ecclesiam cathedralem venire, ut ibidem offerant dona sua.

§ XI. Miracula quædam post mortem facta, relataque à Francisco de Ponte: brevis observatio ad vitam edendam.

Noja post discursus suos pag. 244 quadam edidit ex miraculis S. Amati; prout ea in Octavario suo die 6 conscripsit Franciscus de Ponte. Ea hic lectorum oculis exhibebo, breviterque observabo, quam cum Renda relatione consentiant, qua verò ab ea differant. Sic ille orditur à prima corporis elevatione: Cum autem venerabilis episcopus Rogerius, successor ejus recolendæ memoriæ, in eodem loco, ubi factum corpus ejus præfati Sancti requiescebat, basilicam instrueret, & dilatare vellet, accidit, ut paries ecclesiæ per illum locum, ubi tumulus ejus situs erat, erigeretur. Remoto inde corpore tantam odoris fragrantiam totus locus repletus est, qui cuncta exsuperabat aromata, & in eadem hora quidam claudus ibi adveniens, virtute Dei, & interventu hujus gloriosi Sancti, pristinae sanitati restitutus est, qui cum universo populo ibi assistente gratias Deo agens, per biennium in ipsa ecclesia ad honorem sancti Amati famulari studuit. Eadem habet Renda num. 17 de suavi corporis odore & claudo tunc sanato. Alia jam exposui supra num. 94.

98 Est & aliud miraculum. Dum quidam præstiteretur * primicerius ipsius episcopi, qui tota mente ipsi Sancto devotè famulari consueverat, dum in carcere in quodam castro finitimo captus detineretur, auxilium Dei, & opem ipsius Sancti per noctem invocans, statim carceris pars, tamquam si manu hominis tantum factum esset, in partem alteram erupit, & idem Sanctus illum per manum accipiens, à truci custodia carceris eum liberavit. Renda num. 10 hoc narrans miraculum, contigisse ait in vita Sancti, dum consecratus erat episcopus & Nuscum ingressus.

99 Non post multum verò tempus, dum quidam puer umbrâ fantastica depressus, oris organum amisisset, & sermone insanus careret, ad ejus sacratissimum corpus adveniens, & ibi per noctem excubans, statim loqui meruit, & oris organum, quod amiserat, gratiâ divini muneris, & merito hujus præcipui Sancti recuperavit. Renda de mutuo post mortem Sancti sanato nihil habet. At puerum mutum loquelâ donatum à Sancto, dum hic abbas erat Fontiliani narrat num. 5. Suspicio vehementer idem esse miraculum; & potius in vita Sancti factum esse quam post mortem, cum non videam, cur Renda tempus mutare voluisset; ab aliis verò tempus facti miraculi mutari potuerit, ut monastica Sancti professio nullibi appareret.

¶

Mira odoris fragrantia in prima corporis elevatione ac claudus sanatus: E

primicerius carcere liberatus, * forte presbyter F

muta loquelâ impetrata,

A 100 *claudus gressus:* Accidit autem, ut quidam æger, qui diabolo premente incessum amiserat, & totus claudus factus erat, in grabato à parentibus suis in sacrum tumultum ejus delatus est: qui nullâ morâ protractâ, dum ejus patrociniis se commendaret, ab ipsa contractione meruit liberari, & propriis plantis suis ad propriam cum gaudio repedavit. *Hoc miraculum apud Rendam non invenio; sed in Officio idem duobus sequentibus pramittitur, uti hic fit. Vide hymnum num. 9 datum.*

Lampas lapsa non frangitur, nec extinguitur, nec evacuatur: 101 Quodam verò tempore in annua solemnitate beatissimi Amati, dum sacrificia ecclesiæ lampades ante tumultum ejus appareret, accidit ut lampas una oleo plena, quæ à superiori pavimento ecclesiæ per funem pendeat, casu faciente, nithis ex alto in terram caderet: virtute hujus sanctissimi viri Amati, neque contracta, neque oleum aliquatenus fuit effusum. *Renda num. 15 refert hoc miraculum in ipsis Sancti exequiis contigisse. Dubitari potest, uter tempus rectius designaverit; sed exigui id est momenti, modo constet de facto.*

B 102 *clerico paralytico vigor redditus,* Quidam verò clericus, cujus domus ab ecclesia ipsa non longè erat, dum peccatis exigentibus angustia corporis sic premeretur, quòd, quasi truncus & lignum, corpus ejus rigidum & immobile esset, & multo tempore in tali miseria peristeret, sic quòd anima ejus in extremo posita erat, & ejus parentes magis de morte quàm de vita gauderent, cum in locum ejus sacratissimi corporis deduceretur, & ibi tempore noctis unius in oratione factis excubiis, meritum hujus sanctissimi viri Amati eum liberavit, & sanitati donavit. *Renda num. 13 idem narrat miraculum; sed Sancto viventi attribuit.*

divinus miro modo liberatus, 103 Cum quadam igitur die universam faciem civitatis mœnia ex improvise hostes præoccuparent, multosque ex civibus nostris vinculos & captivos ducerent, accidit, ut inter ipsos caperent virum quemdam, cujus opinio bona & laudabilis erat, & in famulatu prænominati sanctissimi viri Amati præcipuus cultor extiterat: qui dum ab ipsis captivus duceretur, ubi ipsi hostes ad castra sua devenerunt, ipsum pedibus & manibus post terga ligantes, & in corporis tormentum quasi in eculeo positum suspendentes, lapidem immensum suis humeris ad majorem corporis cruciatum imposuerunt. Sed dum ipse patrociniis gloriosi Confessoris interpellaret, tantam ei præbuit constantiam, ut de martyrio nihil sentiret, & ipsum tormenta illa nullo modo contererent; factumque est, ut dum ipsi inimici, qui eum affligebant, eum de tormento deponerent, & sese ad cibum sumendum discumbentes pararent, accenso magno igne in domo, ubi manebant, eum vinculum à ministris fervari faciebant. Qui dum noctis silentio corpora sua quieti traderent, & ipse captivus in oratione sine intermissione maneret, subito apparuit ei visio candida & valde gloriosa, quæ eum à vinculis eripiens splendorem ignis (extinxit) in ipsa parte, ubi hostes in tenebris manebant, & ex altera parte, unde ei aditum evadendi referato pariete administrabat, cum multa odoris fragrantia serenum lumen effundunt*. Non enim dubium est apud nos, quòd visio illa, quæ ei apparuit, Sanctus cui servierat, & quem sedulo orabat, extitit: quem per manûs articulos accipiens, de medio hostium, ipsis in caligine noctis sopitis, eduxit, & à vinculis absolutum, sanum, & incolumem ad propria restituit. *Idem miraculum narrat Renda Augusti Tomus VI.*

* lege effudit

da num. 16, sed minus rectè, uti ibidem observabo. Quod autem supra dicitur, Et in famulatu prænominati sanctissimi viri Amati præcipuus cultor extiterat, sic rectè intelligi potest, sicuti à Renda sumitur, ut Sanctum magna in veneratione habueris viventem. Noja pag. 239 intelligi vult de culto Sancto post mortem.

104 Accidit autem, quòd quidam ex nostratibus hostilitatis tempore in captivitatem ductus, ubi ab inimicis in vinculis detineretur, corde & ore Dei misericordiam, & dicti Sancti opem jugiter invocabat: qui dum graviter artus ferreis compedibus vinciretur, primâ noctis horâ Deum, & sanctum Amatam sine intermissione ad sui auxilium invocaret, subito ligamina ipsa ferrea ab ejus vestigiis, quasi propria hominum manu enodata fuissent, penitus decidere. Et tamquam divino spiritu admonitus, à carcere exiens, paravit illi Dominus in densis tenebris lucem, ut inter caliginosa discrimina, quibus ejus hostes & custodes præoccupati fuerant, ipsum requirendi aditum non habebant, & illi prævia luce evadendi libera occasio patuit; qui securo ductu à Domino sibi proviso, ad proprios lares redit, & ad certam cognitionem præfatæ rei ipsos ferros*, quibus vinculus fuerat, adduxit, qui usque in præsentem diem ante tumultum, ubi ejus sacræ reliquæ sitæ sunt, ad memoriam in posterum dependent. *Vide etiam Renda num. 16, ubi idem refert cum aliqua differentia.*

105 Fuit autem apud nos mulier quædam, quæ dum solito more in occultiore partem ædis suæ ingrederetur, antiquus hostis, qui semper hominum gressus præpedire conatur, ipsam ad terram prostravit, eique formidinem non modicam inferens, sibi vocem ademittit: ejusque os, dum loqui vel ridere conaretur, ultimas aurium partes repetere videbatur. Quæ igitur mulier divino consilio inducta mausoleum prædicti Sancti adiit, eodemque venerabili loco ad honorem Dei, & memoriam sui Missam solemnem celebrare faciens, osculato brachio corporis sui, nihilominus sed bibens de aqua, quam ejus sacræ reliquæ tinxerant, & corpus ejus mulieris inde aspersum extitit, illico rectè loqui meruit, & sui corporis pristinum sanitatis officium cum integritate liberavit. *Dubitari potest, an hoc miraculum idem sit cum eo, quod narrat Renda num. 14 de muliere Acernensi, sic fatigata à demone, ut loqui non posset. Magna quidem in utriusque relatione est differentia, sed non tanta, ut necesse sit affirmare diversa esse miracula.*

106 *Qua hactenus dedimus, edita sunt ex Octavario, nunc verò alia quadam dabimus ex Officio translationis, quod eundem dicitur habere auctorem, & hunc titulum apud Nojam pag. 247: In translatione sancti Amati episcopi & confessoris, de qua fit Officium xxviii die mensis Maii. Omnia dicuntur sicut in alio festo præter lectiones & orationes. Translatio, de qua egimus num. 96, cum miraculis narratur in hunc modum: Tempore siquidem domini Lucæ venerabilis successoris ejus à loco, ubi quiescebat, sacrum corpus præfati sancti Amati extitit transfinitatum, cujus mutationis solemnitas quinto Kalendarum Junii celebratur. Cum autem suum corpus de arca, in qua reconditum erat, in basilicam mutaretur*, sic ipse miraculis effulset, velut jam penè fulgore* nitentis radii renitescunt. Accidit, quòd ejus dens, & vertebra in arca eadem remanserunt, ex qua tanti odoris exibat fragrantia, quæ cunctas indifferenter species*

usi & alius:

F

* i. e. ferreas compedes

mutæ loquelæ restituta.

F

Sacri corporis translatio, & separatio capituli & brachiorum.

* i. e. transferretur
* forte addendum
solis

AUCTORE
J. S.
* i. e. serâ
rursum
claudi
* clausa

paralyticus
sanatus

B
caeco visus
restitutus

contractum
brachium
mulieris sa-
natum

C

puer sub
ruina la-
benis portæ
illelus.

cies aromatum superabat, qui donec non fuerunt inventi, & in basilica positi, eadem ab aliquo non poterat referari *. Quibus inventis atque reconditis, sic referata * extitit in instanti, velut infinitorum mechanicorum manibus fereretur. *Narrat hac etiam Renda num. 18.*

107 Tertio verò die post sui pretiosissimi corporis mutationem virtus Dei benignissima in eum se voluit nomine altiùs ostentare. Dum enim quidam de Turella, Dominicus nomine, in lecto jaceret paralyticus, per viginti dies linguâ, sensu, & motu voluntario carens, ac in extremis quasi in extasi positus laboraret, Sancti hujus cogitans patrocinium gloriosi, subito apparuit ei beatus Amatus vestimento indutus candido, qui eum à prædicta ægritudine liberatum, in statum reduxit pristinae sanitatis. Qui exurgens ociùs, exclamavit dicens: Magna est potentia Domini, & coæqualis majestas; interventu enim gloriosissimi confessoris Dei Amati, licet immeritus, sum sanitati pristinae restitutus. *Eadem habemus infra in Vita num. 19.*

108 Octavo verò die suæ mutationis aliud miraculum fuit cuidam, in oculum cujus festuca maxima subintravit, ex cujus introitu per duos menses lumen amiserat in totum. Divinae placuit majestati, quòd mater ejus voveret, ut cum ipso mausoleum beati Amati peteret, & machinam ceream apportaret. Post cognitionem voti, illico suus filius visum recuperare dignoscitur, quem amisit. *Renda hoc miraculum habet num. 19, quem consule.*

109 Illo nempe tempore quædam mulier Capitis-Siliensis, habitatrix ejusdem loci, dum quibusdam negotiis imminentibus peteret, cecidit præcedens per fidei inimicum, ex hoc casu illa fracturam brachii sic passa est fortiter, quòd nullis ferè poterat chirurgicorum auxiliis adjuvari. Demum limina gloriosissimi petiit Confessoris, & juxta tumulum, in quo tumulatum tunc temporis extiterat pretiosissimum corpus suum, per noctem assidue cum orationibus vigilavit sic devotissime, quòd propestantibus sociis, ut ad lares proprios verteretur, relictis omnibus, nolebat se à loco pristino removere, habens devotionem incomparabilem eum cum Sanctum. Ad ultimum circa meridiem, videntibus oculis astantibus, ibidem in præfati Confessoris exaltatione consolidatum est brachium. *Hoc miraculum multibi habetur apud Rendam. Phrasis in isto vitiosa est aut laxata, nec facile restitui potest. At satis intelligitur brachium mulieris contractum fuisse & sanatum.*

110 Erat in episcopio civitatis ex latere superioriori quidam locus, qui vocabatur brachium sancti Stephani, ad honorem, & gloriam ejusdem protomartyris Stephani gloriosi locus etiam nuncupatur, ubi ædificatur altarium, & est ostium ex directo versus illud, in quo porta lignea erat immanis, & satis procera, ejus cardo propter crassitudinem suam, ponderositatem, & molem in utroque limine ferrea compede jungitur, & est descensus per diversos gradus lapideos satis magnos in ecclesiam ad altarium adeundo. *Locus ille erat in ecclesia cathedrali S. Stephani olim sacra, uti habet Renda num. 20. Porro phrasis mendose forsitan restitui potest, si pro vocibus, qui vocabatur brachium &c., substituantur, ubi erat (aut servabatur) brachium &c., ne bis idem dicatur. Subdit de Ponte: Die quodam in natalitio Confessoris, dum Missarum solemniam agerentur, & populus civitatis ad hoc universus*

concurrit, & nihilominus civitatibus ex diversis sexus promiscui turba mirifica properasset, & quædam mulier in prædictis gradibus sedens & sedula moraretur, gerens in brachiis puerulum filium & biennem, lecto Evangelio, incepto symbolo & finito, subito venti impulsu circumsonat æther, & flamine venti validi prædicta porta ruinam faciens, non sine magno sonitu corruendo defecit. Mulier verò sonitum audiens, dimisit filium, fugam accipiens, lucu æstuans, omnibus audientibus clamare cepit vociferando; Mortuus est filius meus. Ad cujus clamorem (quæ mirabiliter crinibus, & facie fuerat dilacerata) occurrit populus universus, & multis nitentibus præfatam portam magno conamine levaverunt, subter quam conspexerunt puerulum non læsum, non vulneratum, non lugubrem, nec aliquam in persona læsionem habentem, sed tenentem portam dextero brachio, ac si fortium virorum multitudine regeretur, congaudentes omnes in Domino Jesu Christo, qui per famulum suum sanctum Amatam tantum & tale miraculum ostendere dignatus est. *Apud Rendam hoc miraculum postremo item loco ponitur, additurque mulierem invocasse pro puero suo opem S. Amati, ex quo patet, cur huic Sancto attribuaturs istud beneficium. Dissentit etiam Renda in die facti miraculi: asserit enim contigisse in festivitatis translationis reliquiarum, qua celebratur xxviii Maii.*

111 Porro ex iis, qua observavimus aliter relata esse à Renda, quam antea fuerant narrata à Francisco de Ponte, colligimus Rendam habere debuisse ad scribendum non solum Opuscula Francisci de Ponte, sed alia etiam documenta, Quippe nefas esset suspicari à viro pio tam nota sa fuisse consilia, ut S. Amatam Ordini suo sic facilius adscriberet. Quin imò in multis à priore scriptore dissentit, qua nullo modo conducere possunt ad finem memoratum, ita ut suspicio prædicta in Rendam cadere non posset, etiamsi de probitate ejus non constaret. Hinc facile mihi persuadeo, Rendam non nisi vera, aut saltem probabilis scribere voluisse, gestaque S. Amati ex variis documentis sic enarrasse, sicut ea verisimiliter contigisse existimabat. Verumtamen dubitari potest, an sufficientem adhibuerit crismum, an non indulserit nimium conjecturis incertis, indeque ambia pro certis non narraverit, ut falsa quadam pro veris. Dubitari item potest, an ex conjecturis semel formatis ad alias rursus conjecturas non sit progressus, multaque facili crediderit facta, quia facta cupiebat. Non enim igitur Vita mox edenda eam attribuere auctoritatem, quam merentur scriptores coevi aut suppare: ac ne illam quidem, quam habent scriptores gestis, qua narrant, longè posteriores; sed qui exacta crisi & diligentia conantur supplere, quod deest atati; cum tanta crisi aut diligentia in Renda Opusculo non appareat. Ceterum, cum Vita illa, prout edita est anno 1581, innumeris foedata sit mendis phrasibusque vitiosis, sive quòd auctor ipse non satis fuerit Latine peritus, sive quòd corrector typorum vel supinè laboraverit negligentia, vel sermonis Latini ignorantia, quadam restituam ex editione altera anni 1643, quadam ipse corrigam; aliaque, quorum correctio clara non est, vel in margine vel in annotatis observabo.

Observatio
ad Vitam
edendam.

F

A

V I T A

auctore Felice Renda

Ex gemina editione inter se
collata

CAPUT I.

Sancti patria, natales, adole-
scentia, vita clericalis ac
monastica.B
Sancti stirps
nobilis, no-
men ab an-
gelo acce-
ptum, san-
cta pueri-
tia:

a

b

c
distribuit
in pauperes
opibus, sic
clericus,

c

C

deinde sa-
cerdos &
archipresby-
ter: virtu-
tes varia.

d

e

* al. ele-
ctus

A Matus, nobili Nuscæ a civitatis prosapia ortus; liberalibus à suis traditus studiis, ne mundiali fordesceret pulvere; sed Majestatis æternæ lucentia lumina amans, noctu diuque à teneris annis Sanctorum vestigia sequens, castitatis amator, sanctimoniarum bonorum operum est iter ingressus. Tanti in Deum erat futurus amoris, quod gravida mater in fomis ab angelo, filium paritura, Amati b nomen accepit. At nomine & re à Deo & hominibus amatus Amatus liberalibus & ecclesiasticis disciplinis inhærens, tam lectioni & orationi erat intentus, ut magistro & hominibus magis acceptus magisque fiebat amabilis: & quæ magistræ eruditione disceret, ac perspicacitate ingenii cognosceret, conferens in corde, memoriæ conservabat.

2 At Davidis dictum diligenter attendens, & luminis interni intuitu contemplans assiduo, Dispersit dedit pauperibus, ut ad quietem futuræ gloriæ perveniret, cum quatuordecim esset annorum, parentibus orbatus, hæreditario jure in patrimonialibus succedens, cunctas facultates pauperibus erogavit c, ac clericali habitu indutus, de bonis Ecclesiæ vivens, assidue ecclesiastico servitio erat intentus. At in eo melliflua charitas, quæ in pauperum compassione totis misericordiæ affluebat visceribus, pullulans, pueritiâ & infantia sanctè ac Deo dignè decursâ, adolescentiæ suæ viam perseverantiùs ad suum convertit Authorem. Assiduis assistens vigiliis, totus in Dei cultu ac Sanctorum tali servebat obsequio, quod probabili vita refulgens, ad proximas civitates & oppida tantæ sanctitatis Viri odor evenit, ut ejus nomen, ubicumque fuisset auditum, in veneratione non pauca haberetur à cunctis, sicque Deo annuente contigit, ut secundum corporis incrementum virtutibus in dies proficeret, ac Evangelici dicti: Si quis posuerit manum ad aratrum, prospiciens retro, non est aptus regno Dei, non vanus auditor retro aspicere præcavens, in anteriora mentis & corporis oculos in Dei agricultura dirigens, recto ad Dominum festinabat itinere.

3 Postquam autem ad sacerdotii gradum d Confessor Christi pervenit, tanta in eo excrevit sancta religio, ut populorum consensu, cum magno civitatis episcopi desiderio, archipresbyter e fuit effectus*. Ac animarum regimen adeptus, præceptis obtemperando Dominicis, tramitem æquitatis incedens, nobiles in nobilibus; divites in opibus, nullam molientes injuriam fraterno vene-

Augusti Tomus VI.

rabatur affectu, & de eorum facultatibus pauperum sublevabat inopiam. Quos* verò diabolica suggestionem erant inimici, benignus Dei Famulus* i. e. Qui dulci, ac veluti angelico, pacificans mulcebat alloquio; & laborantibus adens*, oppressis in judicio succurrens, viduis consulens & orphanis, peregrinantibus hospitalitatem impendens, aliquibus eleemosynæ donum, aliis consilii, aliis, cum ad singula bona tota mentis intentione anhelaret, donum conferebat officii: afflictos consolans, ut ovem, quæ errando perire videbatur, ad Dominicis gregis* pius Pastor reduceret citius, orationi semper intentus, quomodo sibi commissam Pastori æterno redderet, Deum orabat assidue.

4 Sed animarum curam grave onus esse considerans, & ad Dei servitium totum se tradere sæpe in mente revolvens, florem punitatis, quem in tenera ætate protulerat, in bonæ perfectionis sub maturitatis tempore fructum producere voluit. Statim enim cum sanctissimi Guillelmi f sanctitatem, & ejus miraculorum famam increbrescentem intelligeret sanctus Amatus, anno ætatis suæ xxvii g archipresbyteratus officium deferens, ad prædicti sanctissimi religionis institutoris, ad sancti Salvatoris monasterium h, quod milliaribus duobus distabat à patria, ut sacræ suæ religionis habitu indueretur, velocius evolavit. Die quadam unâ cum Joanne i concive simplici seculari associatus, ad præsentiam sanctissimi patris Guillelmi se contulit, dicens: Pater sancte, ecce reliquimus omnia, & nos ad tuam religionis normam ut suscipias, suppliciter voce deposcimus. Ad quos Christi confessor: Fratres, melius est non promittere, quam in promissis deficere; ac non incipere, quàm ab incepto desistere. At ipsi: Si nos digneris accipere, sperantes in Domino in incepto proficere cupimus. Quos hilari vultu, ut erat, dulciter amplectens, monastico jugo submisit, ac sanctum Amatam sibi elegit in focum.

5 Annis verò sequentibus è vita seculi hujus S. Guillelmus ad Dominum migrando, gloriose discedens, ad Lacini montis radicem Fontilianum k proprio nomine dictam, sanctus Amatus pergens, in honorem sanctissimæ Virginis (ut ad præsens extat in esse) ecclesiam erexit, ac multorum monachorum monasterium magnum de diocesani licentia construxit & auxit, ubi viro- rum multitudo confluens, ei bona prædiave non pauca ob ejus sanctitatis merita benignè donabat. Inter quos puer mutus adveniens, quem sanctus Amatus interrogans, & ut interrogationi responderet, jussit. At mutus alta voce respondens, ait: Gratias ago Deo meo, qui per servum suum Amatam monasterii hujus patrem, loquelam præstitit mihi: & ad pedes Confessoris Christi se projiciens, habitum suæ religionis humiliter petiit. Quo per manus sancti Viri vestitus, ab eodem (ut* memor sanctissimi primi patris) D. Guillelmi l nomen fuit impositum, qui, postquam ad episcopale regimen à Deo vocatus fuit sanctus Amatus, in prædicti monasterii sanctæ Mariæ Fontilianæ in abbatis successit officium.

6 Istius miraculi per convicinas regiones fama crescente, paucis diebus elapsis, quidam Mon- claudio gref-
sum, m
tellæ m, qui incessum amiserat, a suis in grabatum, ad sancti Patris præsentiam suppliciter voce poscentibus, ut claudio redderet sanitatem, fuit asportatus in monasterium. Quod audiens Christi Confessor, nullâ morâ protractâ in ecclesia, unâ cum fratribus genibus flexis, & manibus elevatis in cælum, quam mutis loquelam, & clau-

Y y y z

dis

A. FELICE

RENDA.

* i. e. Qui

* i. e. affi-

stens

* adde ovile

Ingreditur

religionem

Montis

Virginis

cum socio

Joanne:

f

g

h

i

condit mo-

nasterium

Fontilia-

num, mutis

loquelam

donat,

k

F

* adde, erat

l

A. FELICE
RENDA.

* adde, in-
cederet

* i. e. cre-
scere fecit

Sanctus in
sinere affi-
citur gravi
vulnere,
cujus in-
cratio ad-
huc appa-
reni vesti-
gia.

n
o
B

p

r

f

dis incessum dedit in terra, ad gloriam suam con-
cederet fidelibus, oravit attentè. Orationeque
facta, ad claudi grabatum accedens, ut propriis
plantis ad majus altare*, ut Christo de laudat
gratias ageret, hilariter imperavit. Quod cernen-
tibus Fratibus fervorem in Dei servitio cre-
vit*, & aliis: ac omnibus factus magis amabilis,
tantus fuit hominum, & mulierum concursus
ad Dei Virum, quod suum imitando Magi-
strum, popularem auram fugere volens illinc, &
ad Virginis Montem iter arripens discedere sta-
tuit.

7 Cùm nocte sequenti angelus n. Domini ap-
paruit, dicens se illic, & patriæ suæ ulque ad
ultimum vitæ diem Domino famulari. Mane se-
quenti, quod primo proposuerat, exequi cupiens,
per montana iter arripens, in valle Ser-
pici o oppidi in venatores castri prædicti incidit.
Quem calumniose opprimentes ferreis jaculis ta-
liter feriunt, quod capitis os (prout his oculis
vidi, & ab aliis videri potest ad præfens) ictu
perforarunt. At Dei Famulus præceptum angeli
cogitans, & inobedientem se fuisse cognoscens,
ad suum monasterium est statim reversus. A suis
patribus sic vulneratus benigne suscipitur, & me-
detur. Nec sanus effectus p. quod per tale vul-
nus venator aufugiens in curiam incidit, & ma-
gnis tormentis affectus delictum Cassani r præ-
iuli succinctè narravit: quem præful, cùm Dei
Servum ferisset, morti condemnat. At catenis in
carceris s. vincus, se. de delicto maximè pœ-
nitens, vertit ad sanctum Amatam, cui multum
se commendans in noctis crepusculo Dei Virum,
ut lumen refulgens, aspexit, & ut Dei Sanctum
adorans, statim à ligaminibus & carceribus libe-
ratum se videns, mane sequenti à sancto Amato
se absolutum publicè prædicavit: ac miraculum
manifestat. Quod audiens præful f. monasterio
sub famulatu illius traditum misit: ibique Dei,
& sancti Amati præceptis, dum vixit, humiliter
& devotè servavit.

ANNOTATA.

a Nuscum descripsimus in Commentario num.
60, ubi num. 61 & 62 de stirpe Sancti dispu-
tavimus.

C b Incertam videri hanc revelationem, impu-
gnarique à Noja, monui in Comm. num. 63.
Erat nomen Amatus satis commune eo tempore,
ita ut sine revelatione imponi posset infanti.

c Id parùm esse verisimile, ostendimus num.
64.

d Sacerdotio initiatus esse debuit anno circiter
ætatis 25 aut 26, si Renda chronotaxum sequa-
mur. Vide hac de re Comm. num. 65 & 66.

e Forsan simul cum suscepto sacerdotio. Quin-
tiam illud officium causam præbere potuit, cur
ordinaretur citius presbyter.

f S. Guilielmus Vercellensis Ordinem Montis
Virginis instituit circa annum 1123, obiit an-
no 1142. Vita ejus data est tom. 5 Junii à pag.
112.

g De impugnata & defensa vita S. Amati mo-
nastica vide Comm. num. 68 & 69.

h Hoc monasterium, quod duplex erat, vi-
rorum nempe & mulierum, illustrat Papebro-
chius in appendice ad Acta S. Guilielmi § 2. Si
autem eo venit S. Amatus anno ætatis vigesimo
septimo, ex chronotaxi Renda id factum circa
annum 1131, quo monasterium aiunt conditum.
Idem Renda in Vita S. Guilielmi accessum S. A-

D mati ejusque socii Joannis refert ad tempus, quo
S. Guilielmus hoc Guletanum S. Salvatoris mo-
nasterium confidebat, ita ut omnia invicem rectè
consonent. Porro monasterium istud, quod maxi-
mum fuit, nunc paucos habet monachos, extin-
ctis monialibus.

i Joannem hunc, S. Amati socium, fuisse
scripturam Vita antiqua S. Guilielmi ac Montis
Marani episcopum, ostendere conatur Sandullus
in Apologia cap. 3 & 4, eumque distinguit ab
alio Joanne Nuscano contra Nojam, qui teme-
re scripsit utrumque Joannem Nuscanum homi-
nem esse fictitium, quamvis revera tantum osten-
dere conatus sit, fictitium esse, quod alter fuerit
episcopus Montis Marani, alter abbas Panormi.
Porro S. Joannis episcopi Montis Marani Acta
apud nos edita sunt tom. 3 Augusti à pag. 510,
ex quibus Sanctus videtur pertinere ad seculum
XI, cùm dicatur episcopus creatus jussu Gregorii
Papa VII, ita ut non potuerit esse ex Ordine
Montis Virginis. Verumtamen apud Ughellum in
episcopis Montis Marani tom. 8, col. 338 ta-
tur alter Joannes istius ecclesie episcopus, qui
subscripsit concilio Lateranensi III anno 1179.
E Apud Rendam in margine hæc notantur: Hic
Joannes postmodum sanctus effectus est, de quo
suprà meminimus in Vita S. Guilielmi, venera-
tus à Siculis. Verùm notulam illam marginalem
repudiat Sandullus pag. 57, tamquam a men-
te scriptoris alienam. Candidè edico, me nihil
reperire nisi tenebras in utroque illo Joanne Nu-
scano.

k De constructione, seu instauratione potius,
hujus monasterii actum in Comm. § 8.

l Miraculum modò relatum oppugnat Noja,
defendit Sandullus. Occasio est asserta Guilielmi
successio, in qua errare potuit Renda, etiamsi
miraculum verè contigisset. Vide Comm. num.
75.

m Montella oppidum titulo comitatus insigne
memoratur à Leandro Alberto in Samnitibus
pag. 407, ponitur aliquot milliariis supra Be-
neventum, ad dexteram partem Caloris amnis,
ad montes collesque flecentis, ubi quoque nota-
tur in tabulis geographicis inter Nuscum & Sa-
lernum. Noja disc. 5 contra hoc, uti & præ-
cedens miraculum objicit silentium Francisci de
Pontè. Sed silentium istud parùm probat, cùm
miracula Sancti viventis generatim narraverit.

n Hanc apparitionem angeli, cujus mandato
morem non gessisset Sanctus, verisimilem non es-
se observavi in Comm. num. 76.

o In tabula Principatus Ulterioris apud Bla-
vium Serpico vicus notatur inter Montellam mox
memoratam & Avellinum seu Abellinum non pro-
cul ab amne Sabbato.

p Quod antè conquestus sum, phrasim hujus
Vita non coherere, ubique ferè experior. Hac
igitur verba, qua sensum non faciunt, sic intel-
lige: Necdum sanus effectus erat, dum accidit,
ut venator incidere in curiam, id est, in ma-
nus prætoris Cassanensis, qui designatur voce
præful.

r Cassanum oppidum est prope Calorem am-
nem paulò infra Montellam. Proprium non ha-
bet antistitem, ita ut vox præful de episcopo ne-
queat intelligi, sed subest Nuscano episcopo.

s Si carcere erat liberatus, quomodo adhuc
manserat in potestate judicis? Dicit quidem po-
test, miraculo confisum atque ope Sancti, fuge-
re noluisse. At hujusmodi adjuncta non facile
creduntur, nisi majori nitantur auctoritate. Por-
rò

A rō percussione ipsam Sancti non negamus, ut videri potest in Comm. num. 77, 78 & 79, ubi refutavimus malè fundatas Noja objectiones: at suspicamur Rendam, ex levibus forsam conjecturis, factum præcipuum exornasse adjunctis minime veris.

su magnifica votum. Quibus Sanctus t Deo ac sanctæ Sedis apostolicæ Pontifici maximo semper sui obedire paratus. Ad hoc onus me indignum existimans, pluries recusavi: nunc Deo, Christianique Vicario obtemperare malo.

A. FELICIA RENDA.

CAPUT II.

Occasio, quâ sanctus electus episcopus, ipsaque electio: gesta in episcopatu ac pia mors.

Sanctus in no ejus Guilielmo Sicilia regi, cuius ope * adde, cum esset

* forte, in nitendo

episcopus eligitur:

* I. S. Amati

* indefectum

* amantes

A Nno autem domini MCLVI, ætatis verò suæ LII, Christi Confessor à vulnere sanus *, Emanuèle Græciæ imperatore a, sanctæ Sedis Adriano IV, ac Guilielmo, Filio Rogerii regis sanctissimi Patris b veneratoris magnifici, secundo Siciliae rege, regnantibus; dum ab imperatore prædicto prætenderetur regimen Apuliæ, & rex Guilielmus patris patrimonium defenderet, Beneventum volens accipere, non modico exercitu de Salerni c partibus per Nusciæ civitatis regiones transiens, nonnullos, ut cum eo præliarentur, secum victos adduxit. Qui ad sancti viri Amati vertentes clementiam, ipsiusque meritis remittendo *, unus ex eis regi Beneventi d victoriam prædicit. Cui rex: Quam de hoc certitudinem habes? At ille: Ecce ego cum sociis in Famulo Dei, discipulo tui genitoris sanctissimi Guilielmi dilecti, confisus Amato, te victorem prædicimus esse. Quibus rex; Mihi, quæ scitis de his Sanctis, præterita cuncta narrate. Et illustri e de primi patris cum suo genitore famulatu continuo non pauca recensentes, rex eis sic alloquens ait: Si Deo placuerit, de victoria Montis Virginis ecclesiam participem faciam. At post modicos menses, de Benevento triumphans f, majorem Sanctorum corporum reliquiarumque numerum, qui adhuc in Virginis Monte reperitur g, quàm devotè remisit.

9 Rex verò Salernum revertens tempore, quo Nuscanus episcopus ab hac vita migravit, à Nusciis civibus deprecatur, ut ejus favore ab Adriano sanctæ Sedis IV Pontifice maximo in episcopatus officium sanctus Amatus esset electus. Pontifex precibus regis assentiens, Sanctum prædictum in suæ civitatis episcopale regimen creavit h. Rex autem Messinæ i Siciliae regni de victoria triumpho non immemor factus, ibi ad sanctissimæ Virginis laudem monasterium magnum (hodie S. Leonardus vocatum) construi fecit. Sanctus verò Amatus * ita mira, circa quolibet depressos molestiâ compatiendi erat sedulitas: quod communis omnium ei tanto ardentius inhærebat dilectio, quanto attentius in suum cernebat vigilare subsidium. Et in monasterio existendo prædicto, à suis nunciatur k concivibus: Tu es, quem super Christi gregem indefessus * nocturnas oportet custodire vigilias: & annis jam multis quod recusasti rogatus accipere animarum regimen, nunc sanctæ Sedis Pontificis jussu ut suscipias, non potes aufugere; ac omnes consona voce proclamant: Pater sancte, tuæ nati-vitatis locum præsentia, quâ tui omnes reddis amabiles *, ipsâ ad Dei gloriam ac animarum salutem magnifica semper, nostrumque tuo consen-

to Ut verò consecraretur ad Salerni archiepiscopum associatus à concivibus proficiscens, mirificè suæ patriæ ingenti cum gaudio ab eo fuit consecratus Nusciæ episcopus: & tali dignitate ornatus, ad monasterium, quod propriis construxerat manibus, properans prius, & à monachis susceptus hilariter, dulci sermone ad observantiam cœnobiticæ normæ strictissimè admonuit, ipsique successorem multæ sanctitatis D. Guilielmum l nomine abbatem elegit. Post episcopalis ecclesiæ Nusciæ civitatis patriæ suæ fuit possessionem adeptus. Quem ocius omnes in Dei laudem cum manibus vocem dicentes ex-tulerunt ad æthera: Benedictus, qui cuncta creavit & regit, qui pro nostro regimine sanctum dedit Amatum. Dum autem episcopali cathedra Christi confessor ornaretur, magnificè populorum ad eum undique concursus adveniens *; primicerius m, qui erat in quodam finitimo castro detemptus, auxilium Dei, & opem ipsius sancti Episcopi nocte invocans, ut adesset cum ceteris, statim carceris pars, ac si artificiosè esset factum, rupit in alteram partem. A carceribus liberatus, mane coram omnibus hoc sibi evenisse publicè manifestavit. Et cum multitudine quædam puella lunatica n assistens, à morbo meritis sancti Præfulis liberatam agnoscens, ad Sancti pedes ejecta Deo gratias egit.

11 Sanctus præful Amatus in habitaculo suo tranquille commorans, sculptores artifices ad novam sub titulo prothomartyris Stephani construendam conduxit ecclesiam o: & constructam in honorem sancti Stephani basilicam consecravit, sedem sibi ibi stabiliens. Vigilanter in psalmis, hymnis, lectionibus & orationibus assiduis vacans, ut corpore eum habitaret in terris, in Dominico obsequio cum presbyteris & clericis suis spiritu conversaretur in cælo; etsi alebatur in mundo, ad mundanas non titubans illecebras, nec ad sæculi vanitates ac falsas respexit insanias; sed vivens vitâ vivebat in Christo, intus cum Deo, foris cum populo agebat iustissimè. Diebus verò festivis populum in Dei amore & proximi charitate, in divinis eloquiis ac operationibus sanctis exorabat assidue, cujus precibus sanctis Nuscanus populus ab inimicorum turbine liberabatur continuè. Tantam Dei Famulus perfectionem adeptus est, quod in nulla occupatus * inertia. Hostis antiquus per cujusdam dæmoniaci os, cum à prædicto Sancto ejiceretur, vociferans ait: Dolet quàm maximè, neminem ad sancti Amati custodiam pertinentem de grege sustulisse Dominico: & eo dolentior *, cum promptuosior insidias tenderem, odia inflammarem, litigia incitarem, furtum, adulterium, iram, & cetera varia vitia astutè suggererem, ab hujus Sancti viri jejunii clypeo, patientiæ loricâ, fortitudinis lanceâ, justitiæ gladio p; sed magis ab humilitate profunda à suis ovibus expellor assidue.

12 Talibus enim armis divinæ militiæ Christi Miles insignis, diabolicam impugnabat tyrannidem, & diaboli tentamenta consumendo, gregem Christi, nil de sua præsumens fiducia, sed in Dei sperans auxilio, conservabat immunem, seduloque à sancto non desistens proposito, aspectum hominum dum fugeret, in ecclesiæ angulis, aliisque Deum pro grege sibi commissio exorabat

consecratus Salerni, abbatem sibi substituit: honorificè suscipitur Nusci: duo miracula:

* concursu adveniente

confi. utio ecclesie cathedralis: virtutes ad pia Sancti opera:

* addè, esset

* addè sum

infirmi va- rii sanati 3

A. FELICE RENDA.

* furdos

facellum S. Leonis constructum, & monasterium S. Mariae Nova: clericus sanatus:

q
r
f

B

* premebat

C
aedificata S. Laurentii ecclesia: duo miracula: mors Sancti.

bat latibulis. Nec quoquomodo superari poterat, cum quo virtus aeterna manebat; nec impugnari valebat, quem aties concomitabatur angelica. Peractis non mensibus multis, de longinquo & proximo multas sustinentes infirmitates, surdi*, muti, claudi, paralitici, febricitantes, ad Sancti praesentiam venientes oratione ad Deum primo facta, curabat in Christi nomine: at illi incolumes revertentes Deum Jesum Christum, qui sui Servi dilecti precibus redderet sanitatem, vocibus glorificabant in Sanctis suis.

13 Sanctus Antistes populum audiens famam, ut eam aufugeret, ad declivium montis, ubi civitas erat, ad honorem sancti Leonis q constructam ecclesiam, ad quam persape, ut ad heremiticum oratorium confugiens, hominum laudem evitabat. Ac illic existens antiquus serpens irridens, ne per hoc Sanctus proficeret magis, imaginaciones varias, occultas insidias parans r, extremo flagellis oppressit. Sed Sanctus, velut fortis athleta, in Christi nomine superabat. Saepe monasterium fere miliaribus fere distans a se constructum visitans, veluti filios suos monachos admonerat. His operibus vigilans Dei Servus, & concursum virorum ad sui habitus susceptionem dum videret, ad gloriam Virginis, sub titulo sanctae Mariae Novae, (hodie sancta Maria Longa, a longitudine monasterii, ut vestigia ostendunt, dicta) monasterium aliud edificavit. Ac quibusdam annis elapsis, clericus quidam, cuius hospitium ab episcopali ecclesia non longe distaret, peccatis exigentibus suis, corporis ita premeretur * angustia, ac si lapis corpus ejus evasit immobile. Dia in miseria tali persistens, ac si anima exhalaret e pectore, quod parentes mortuum magis, quam vivum tenerent, ad sancti Praesulis a suis adductus praesentiam, tali fuit voce locutus: Pater sancte, si gratia Dei multos a variis sanasti languoribus, & me clericum tuum sanare digneris. Cui Praesul: Deus sanar, ego sanatum amplector; orationeque facta, clerico jubet, ut de grabato ad ecclesiam famularum accedat. At ille obediens, sanus efficitur, & sanus ecclesiae servavit.

14 Post sanctus Dei Amatus ad venerationem sancti Laurentii, alicubi construxit ecclesiam & in conferationis solemnis muller a paralyti fuit liberata. Item alia civitatis Acernii x, a demone saugata, quod loqui non poterat, ad Sancti pedes ejecta; diabolus alta voce prorupit: Amate a nobis odite, cur nos expellis ab homine; & ad tartara mittis? Et Sanctus: Non ego, sed ille, qui te de caelo ejecit, expellit ab homine. Sed cum fenex efficeretur, sua in cathedrali ecclesia Deo ferviret, continuè vigiliis & orationibus intentus, suae aetatis ad ultimum diem venit: ad ecclesiam iussit adduci, pontificali diaemate ornatus, Sacrum volens celebrare; ea facta, orando Deo spiritum y comendavit suae aetatis anno lxxxix, Incarnationis mxciii, Caesarsino III Pontif. Max. existente.

ANNOTATA.

a Imperium Mannelis, seu Emmanuelis Comneni imperatoris Graci, orditur Pagius ab anno 1143; producitque usque ad annum 1180, quo defunctus est. Adrianus IV Pontificatus gessit ab anno 1154 usque ad 1159. Guilielmus I Sicilia rex, cognomento Malus, patri suo Rogerio in regnum successit anno 1154, illudque cum vita deposuit anno 1166, ut habet laudatus Pagius.

b S. Guilielmi nimirum, quem patrem nominat Renda ob Ordinem fundatum.

c Salernum est nota civitas regni Neapolitani ad mare Adiditernanum, & caput Principatus citerioris.

d Beneventum item satis notum est in Principatu ulteriori: at sub ditione summi Pontificis. Eo confugerant principes, qui regi bellum istud moverant cum Adriano IV.

e Locus haud dubie mendosus est. Suspicor legendum: Et illi de primi patris (S. Guilielmi) cum suo genitore (Rogerio) famulatu continuo non pauca recensentes, pro illis recensentibus: nam hic solacismus Renda familiaris est. Potest etiam per primum patrem intelligi Amatus, & per genitorem Guilielmus.

f Triumphasse revera Guilielmum etiam de Benevento, quod, licet interceptum non sit, paucis conditionibus assumere debet a videri impossitas, diximus in Commentario num. 84. ubi num. 85 observavimus non equivoce esse translationem reliquarum hic assertam eodem contingisse tempore, cum varia sit variorum de tempore istius translationis opinio.

g Caracciabus ante laudatus pag. 292 translationem corporis S. Januarii ex Monte Regino Neapolim contigisse ait anno 1494. Non agitur omnia corpora usque ad Renda temporaria servant in Monte Virginis, nisi forsitan corpus S. Januarii non numeraveris inter transita, per Guilielmum.

h De electione Sancti ad episcopatum egimus num. 87 & 88: de eadem non pauca dicta sunt in § 6. Ostendi quidem laus illis nihil in illa locum habere, cur certi mendacii arguamus Renda: nolim tamen sic inhaerere omnibus, qui scriptor ille de hac electione, ut insidet de adjectis quibusdam dubitari posse.

i Messana, vulgo Melitana, urbs est in Sicilia. De condito ibidem per Guilielmum monasterio consentit Paulus Regius in Vita S. Amati. At istud apud alios scriptores non reperit.

k Voluit auctor hac dicere. Cum effectus monasterio Fogeliano, venerunt ad ipsam Nuscani, similia dicentes: Tu es etc.

l Num. 5 narraverat puerum mutuum a Sancto sanatum, eique Guilielmi nomen cum habitu monastico datum. Addit ibidem Sancti abbatibus officio fuisse successorem, ita ut eandem hic videatur designare Guilielmum. Id tamen negat Sandullus pag. 332, vultque hunc Guilielmum ab altero distinctum. Verum de neutro nihil quidquam dicit ex antiquis documentis.

m Franciscus de Ponte refert id miraculum post mortem Sancti. Vide Comm. num. 98.

n Lunatici iidem passim sunt, qui alias epileptici dicuntur, seu morbo caduca affecti. Hoc miraculum non habet de Ponte, ut observat Noja pag. 195.

o De constructione ecclesiae cathedralis egimus num. 89.

p In Comm. num. 89 similia recitati verba ex Francisco de Ponte, sed non sic impropalata, ac si dicta essent a demone. Observat eam verborum similitudinem, differentiamque narrationis Noja pag. 205, suspicaturque non immerito, Rendam demoni attribuisse verba, qua ad commendandum Sancti vigilantiam meditatus erat Franciscus de Ponte. Hinc ipsa demonis expulsio suspecta haberi potest.

q De sacello hoc S. Leonis, uti & de monasterio S. Mariae Nova, atque ecclesia S. Laurentii

D

E

A rentii mox memorandis, pauca diximus in Comment. num. 91.

r Hæc etiam, teste Noja pag. 217, habet Franciscus de Ponte, qui tamen, inquit, non dicit Sanctum molestiâ & verberibus a demone affectum.

f Fontilianum designat, de quo antea actum.

t Ad marginem notatur, Anno MCLXIV Alexandro III Pontifice maximo regente.

u Rursus in margine, Anno Domini MCLXXI.

x Acernum, vulgò Acierno, mediterranea est civitas Campaniæ Felicis, in provincia Citerioris Principatus, inquit Ughellus tom. 7, col. 446, ubi modicam hanc civitatem describit latius, rexitque catalogum episcoporum, qui illi præfuerunt sub archiepiscopo Salernitano. Pro hoc miraculo consule Comm. num. 105, ubi idem forsè narratur modo diverso.

y In secunda editione hujus Vita, additur dies emortualis hoc modo: Die ultima Augusti. Porro non dicit clarè hic auctor, Sanctum obiisse in ipsa ecclesia; sed tantum affirmat, infirmum ad ecclesiam portatum, ut sacrosanctum Missæ offerret sacrificium; nec addit, utrum deinde relatus sit domum. Noja tamen pag. 226 sic locum exponit, acsi in ipsa ecclesia diceretur mortuus, quod incertum puto. Idem carpit Rendam, acsi diceret obiisse sine morbo precedente, quod rursus aperte non dicit; sed morbum prætermittit, sicut illum etiam prætermisit Franciscus de Ponte.

B Tertiò reprehendit, quòd dicatur ductus ad ecclesiam pontificali diademate ornatus, cum non solemus episcopi in quotidianis Sacrificiis uti indumentis pontificalibus. At potuit ad ecclesiam portari ornatus diademate episcopali, ac deinde sine illo Missam peragere. Hæc dici possunt, si quis nolit admittere, varia de Sancto asserta per Rendam, quæ sunt præter consuetudinem morientium. Fatendum tamen est, sic loqui Rendam, acsi dicere voluisset, Sanctum Missam celebrasse pontificali ornatu, (quo casu vehementer agrotare non poterat) statimque post Missam obiisse in ipsa adhuc ecclesia orantem. At, uti mens auctoris utcumque incerta, ita multò incertiora sunt ea, quæ sensu obvio videtur affirmare.

C CAPUT III.

Miracula varia geminaque corporis translatio.

In Sancti exsequiis facta duo miracula:

D Um sanctus Pontifex ab hoc seculo ad regna migrasset cælestia, in eius funere populorum factus est concursus, & suæ religionis maximè patrum. Accidit, præsentibus omnibus, ut lampadum, quæ erant ante cadaver, una oleo plena & accensa nimis ex alto in pavimento ecclesiæ cadens, præsentia sancti corporis nec frangeretur, nec lumine extincto, oleum esset effusum a. Quòd cum cernerent, omnes Deum in Sanctis suis glorificarunt. Sed inter funeralia, quidam à demone oppressus b adeo, quòd oculis tortis, niger colore effectus, spumam vomeret, adductus ligatus à suis ad ecclesiæ fores, inquit: Ille me ejici jubet mortuus, qui vivus à se, & ovibus suis sæpe ejecit. Et dum hæc pluraque miracula faceret, corpus mirificè in cathedrali ecclesia conditum servabatur.

16 Civitatis verò Nusciæ facies ex improvise occupatur ab hostibus, ut de civibus multi ducerentur captivi. Quorum unus sancti Præsulis familiaris, cum ad inimicorum castra pervenit, pedibus & manibus post terga ligatus, in tormentis eculeo suspensus, ad majorem corporis afflictionem in humeris immenso lapide cruciatur. Ex dum tantam pateretur afflictionem, in sancti Antistitis meritis constantiam præbuit, & illi commendans, factum est, ut inimici, qui eum affligerent, gravi corporis morbo percuterentur c, & suspensus nullo dolore torqueretur, quibus detemptus, sui familiaris sancti Amati precibus evenire ait; quem statim deponentes * vincunt. A ministris detinebatur, in noctis crepusculo, Dei Sancto commendans, cum multâ odoris fragrantia visio candida, ut serene lumen effulgens, venit: & à loco liberum, per medium hostium, vinculis absolutum sanumque adduxit. Mane valde diluculo hostes omnes hoc audientes, ipsum miserunt d ad propriam patriam. Cujus vincit liberatio ad aures cujusdam captivi perveniens, qui pro criminibus suis in carceribus erat, de delictis penitens sancto Præsuli se commendavit. Nocte sopori datus, cum compedibus solutus ad Sancti sepulchrum e se jacere invenit; & liberatus, ad gloriam sancti Amati, compedites * in muro defixit, ut videtur ad præfens. Hæc multaque miracula, dum magna veneratione in domuncula quadam corpus condebatur, sunt patrata.

17 At successor ejus D. Rogerius f, qui tempore mortis suæ abbas ejusdem religionis in monasterio sancti Salvatoris de Guleto reperiebatur, prædictæ civitatis à sancta Sede apostolica episcopus factus, in eodem loco, ubi sacrum recondendæ memoriæ corpus jacebat, basilicam construxit: & dum paries per locum, ubi tumulum * erat, erigeretur, ac corpore inde remoto, odoris tantam fragrantiam sentit, ut cuncta exuperaret aromata; ibique claudus meritis sancti præfatis Amati Dei virtute evasit incolumis g. Quod successor ejus D. Rogerius videns, magnificam ecclesiam (ut nunc inspicitur) ædificavit, & ædificatam in honorem sancti Amati consecravit, (& hodie sanctus Amatus est titulus episcopatus) & pro capituli cleri sigillo, Sancti præfati figuram, cum duabus ovibus juxta pedes hinc inde, ut ovium veri Pastoris, posuit. Corpus vero cum brachio prothomartyris Stephani in oroptia ara sub pavimento stabilivit, anno Domini MCCCXII: Honorio III sanctæ Sedis Pontifice maximo vivente.

18 Multis h post annis elapsis, D. Lucas, Nusciæ civitatis successor episcopus, prædicti Sancti corpus in vasis argenteis mirificè collocare volens, à loco, ubi erat, ad propriam ædem, sive sacellum, transmutari præcepit. Et ipse, præsentibus populo & clero, de arca, in qua recondebatur, miraculosè effulgentibus radiis, cuncti nitentes i odoris fragrantiam sentierunt. Et vertebre cum dentibus ibi remansa *, arcam referare numquam potuit. Stupens dum cerneret intus, & prædictam partem capitis, statim referavit, ut prius. Hilarescentibus omnibus, processionaliter caput & brachia, distincta à corpore, cum præful ad sacellum adduceret, (ubi hodie in vasis argenteis summo venerantur honore) corpus ab ædícula amovere non potuit. Ac illud in arca prædicta mirificè collocavit, (ut ad præfens servatur.)

A. FELICE RENDA, captivus per Sanctum liberatus, uti & aliter:

* deponunt

d

E

e
* compedites

elevatum corpus ac sacellum Sancto adificatum.

f

* tumulus

g

F

Translatio corporis, separatis capite & brachiis:

* relicta

A. FELICE
RENDA.
paralyticus
sanatus &
caecus ;
k

19 Tribus post diebus finitis, quidam Dominicus nomine, terræ Torellæ k, dum paralyticus in lecto jaceret, & per dies ferè viginti linguâ ac voluntario motu carebat; ac sancti Amati merita volvens, quem suppliciter exposcebat; nocte ei candida veste indutus Sanctus apparuit, & ab ægritudine ad sanitatem pristinam reducit: qui sanus mane de lecto confurgens, publicè miraculum prædicavit. Octavo autem à translatione die quidam de oppido Morræ l, lumine visus carens, à suis ad Sancti tumulum ducitur, & continuè orabat, & sic orans visum, quem amiserat, recuperavit.

puer sub
ruina porte
illafus.
* transla-
tionis

20 Anno sequenti, dum translationem * reliquiarum celebraretur sollemnis dies pontificaliter, è superiori loco cathedralis ecclesiæ ingens lignea porta erat, & prope eam dum fedula mulier existeret, juxta se filium parvulum tenens, accidit, ut dum à turbine venti super puerum caderet ostium, mater afflicta vociferans: Oh Amate sancte, auxiliare, homines non sine labore portam auferentes puerum invenerunt illæsum m. Hæc multaque alia Sanctus miracula fecit in Christi nomina. Et benedictus Deus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, qui fidelibus suis gratiam affluit per Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum Patre, & Spiritu sancto vivit & regnat in seculorum secula. Amen. Celebratur Translatio sancti Amati quinto Calendas Junii.

m

B

nem facit Officium, adductum in Commentario num. 8.

c Vide in Comm. num. 103 hoc factum relatam à Francisco de Ponte, qui nihil habet de percussione illorum.

d Nec hoc additur apud de Ponte, nec verisimile est; non enim poterat dimitti, qui jam evaserat.

e Idem miraculum narrat de Ponte in Comm. num. 104; sed liberatum rectè domum deducit, non primò ad sepulcrum S. Amati.

f Hæc omnia, qua sequuntur de Rogerio, discussimus in Comm. num. 94 & 95.

g De suavi odoris fragrantia, claudique sanatione consensit Franciscus de Ponte in Comm. num. 97.

h Ante hanc quasi appendicem alteram ponitur hic titulus: Miracula facta in translatione capitis & brachiorum. De Luca episcopo, factaque per eum translatione consule Commentarium num. 96.

i Mendosus est locus, seu imperitiâ scriptoris seu editoris: at sensus hic est. Cum episcopus coram omnibus arcam aperuisset, emicantes inde radios viderunt presentes, suavemque perceperrunt odorem. Arcam claudere deinde voluit, sed non potuit, priusquam vertebam & dentes inadvertenter in ea relictos etiam ex arca elevasset, quam deinde facilè conclusit. Vide hæc omnia in Comm. num. 106, ubi Franciscus de Ponte pro dentibus in arca relictis dementem tantum habet.

k Torrella oppidulum in tabulis geographicis notatur prope Nuscum.

l Mora aliquot leucis Italicis Nusco distans prope Fanum Angeli Longobardorum nominatur in tabulis, ut videtur.

m Refertur idem miraculum in Comm. num. 110.

ANNOTATA.

a Idem narrat Franciscus de Ponte in Commentario num. 101, cum hæc tamen temporis differentia, quod dicat miraculum contigisse in annua solemnitate beatissimi Amati; hic verò accidisse dicatur in exsequiis.

b Hoc miraculum alibi clarè non reperit. At tamen de demonibus ope Sancti expulso mentio-

A D

DE S. RAYMUNDO NONNATO
CONF. S. R. ECCL. CARDINALE,

EX ORDINE B. MARIE VIRGINIS DE MERCEDE RE-
DEMPTIONIS CAPTIVORUM,

CARDONÆ IN CATALONIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Incertum, quando prodierit in lucem; nobilitas; educa-
tio; vocatio ad Ordinem monitu Deiparæ; labores
apostolici; iter Italicum ac reditus.

E

ANNO
CIRCITER
MCCXL.
Tempus,

Ardonæ, inquit *Baudrandus*, castrum Hispaniæ in Catalonia, ad amnem cognominem Cardoner vulgò, ubi salisfordinæ celebres, & ducatus titulo insignitur antiquæ familiæ

Folcorum, de Folchs dictæ, tribus leucis distans à Celsona in meridiem Minorissam versus, & Montem Serratum septem. Locus hic est, in quo Sanctus noster post exantillatos plurimos labores apostolicos ad calum migravit. Annus ac dies, quibus vidit primam lucem, variè à variis statuuntur: nam auctori *Vita Latina*, quam dabitimus, placet mensis Decembris anni 1200. Apud *Alfonsum Remon**, qui dicti Ordinis alumnus fuit, ac *Historiam* ejusdem generalem *Matrii* editam anno 1618 Hispanice vulgavit, tomo 1, lib. 3 à folio 91 verso nullum annum reperio. *Philippus Colombo* ex laudato Ordine *Vitam* S. Raymundi Nonnati sermone Hispanice imprimi curavit *Matrii* anno 1676, in qua lib. 1, cap. 2, pag. 6 meminit anni 1200, 1204, vel 1198; sed fatetur nihil de hac re constare certi. *Bailletus* in *Vita Sancti* habet annum 1204. Ego verò, quem ex his annis tamquam veriorrem eligam, non habeo compertum.

2. *Colombus* citatus observat in suo Prologo ad lectorem, quòd *Bernardus de Vargas*, quem allegat lib. 1, cap. 32 *Historia Latina*, posuerit Sanctum nostrum anno 1279 prodierit in lucem ac cum carpit tamquam à communi sententia deflentem, quæ asserit, S. Raymundum vixisse sub S. Petro Nolasco, primo Ordinis Generali. De die natali nihil habeo satis certi: nam pro mense Decembri modo natato ponitur apud *Colombum* cap. 4 *Vite*, lib. 1, pag. 24 dies Veneris, in quem incidisse indicatur festum Purificationis Deiparæ, ex illustrissimo *Fr. Melchiorè Rodriguez de Torres* lib. 3, cap. 25, § 2.

3. Generis nobilitatem describit biographus, quem in lucem damus, num. 1. *Remondus* antea designatus aliquid se lucis invenisse in chartis archivorum affirmat, quòd Sanctus fuerit ortus ex illustri genere *Folchensium* & *Cardonensium*;

Augusti Tomus VI.

multique è nostris, ait, scriptoribus, quibus addit auctores antiquos & modernos, hoc scripserunt: fatetur tamen, alios ex iis esse, qui aliter senserint, magisque humilem ipsi originem tribuerint. *Colombus* lib. 1, cap. 1 indicat fuisse editam regio sanguine jam dicti generis, multisque agit de nobilitate ipsius. Verùm, quo pacto tantus generis splendor cohæreat cum humili officio pastoris ovium, quo Sanctus persunctus fuisse jussu patris sui traditur, non equidem satis intelligo. Huic difficultati conatur respondere *Colombus* pag. 3; sed, quandoquidem inter scriptores de hac nobilitate non convenit, sicut indicabat *Remondus*, optandum fuisset, ut *Colombus* proferre potuisset unum vel alterum locum ex scriptore synchrono, & apta auctoritatis ad hanc rem comprobendam: etenim tamesi tantus generis splendor & munus pastoritium non ita pugnent, ut simul conjungi in nostro sancto *Juvene* non potuerint, manet tamen questio, an revera conjuncta sint. Pro illustri autem nobilitate ipsius nominat idem *Colombus* pag. 3 antiquissima instrumenta; pag. 4 chartas antiquas archivi Cardonensis, & librum magnæ, ut vult, antiquitatis &c. Nos itaque Sanctum relinquimus in possessione dubia nobilitatis, quæ à scriptoribus ei tribuitur. Paucis hic addimus, quæ in prima atate evenisse ei circumferuntur. *Colombus* lib. 1, cap. 4 narrat Infantem nutricis ubera non sxisse diebus Veneris ac Sabbati; sed admisisse tamen ad finem eorundem dierum. Item palmis manuum ejus impressa fuisse dulcia *Jesu* & *Maria* nomina, singula singulis. Sed mirabilia, quæ memorantur loco citato, concludit *Colombus* fide *Melchioris Rodriguez de Torres* episcopi *Rossensis* in *Hibernia*, quem *Nicolaus Antonius* in *Bibliotheca scriptorum Hispania* vocat titularem *Rossensis* ecclesiæ in *Hibernia* episcopum. Non potest autem commendari ab antiquitate, cum addat, illum vitâ functum anno 1644.

4. De Sancti juventute, summa cum integritate morum transacta, singularique ejus erga virginem Matrem religione, ac celestibus hujus erga illum favoribus scribunt auctores, qui etiam

Z z z z

me.

AUCTORE
J. P.

memorant, eum Despara monitu ad Ordinem de Mercede redemptionis captivorum adiecisse animum. Remondus à fol. 97 verso indicat, non convenire inter scriptores de modo, quo Sanctus propositum suum executioni mandavit; nonnullis dicentibus, quod, suadente dynasta Cardonensi, à patre missus Barcinonem ad studia fuerit, priusquam Religionem ingrederetur: aliis contra sentientibus, eum artibus liberalibus ac theologia operam navasse post assumptum ejusdem Ordinis habitum. Pro prima opinione allegat Remondus codicem Ms., quem vocat antiquissimum, Vitam Sancti complexum. Collatis autem annis ætatis S. Raymundi cum rebus ab eo gestis idem historicus censet eum Barcinone studia præmississe ingressui Religionis. Hujus verò habitum quando acceperit, & à quo, an videlicet à S. Petro Nolasco, an à Priore conventus Barcinonensis, compertum non habet. Columbus lib. 1, cap. 18 indicat vestitum fuisse Sanctum anno 1221. Remondus fol. 102 verso affirmat professionem emisisse in manibus Prioris Barcinonensis: Columbus autem lib. 2, cap. 2, pag. 121 vult id factum in manibus S. Petri Nolasco anno 1222. At de hoc, vel alio anno vide Annotata ad cap. primum Vita Latine litterà m.

B
virtutes in
illa exerci-
te; profes-
sio:

5 Varias Sancti virtutes describit Remondus à fol. 101. Deinde memorat fol. 103, S. Raymundum admodum in amoribus fuisse Serapioni: dumque inter colloquia sæpe hic ageret de desiderio moriendi pro Christo in terra infidelium ac prædicandi ejus legem ac Evangelium, & declarasset, quanti opus hoc esset meriti, Sanctum nostrum rogasse, ut eundem sermonem sapiens sibi ille repeteret, atque ad illud tempus avidissime anhelaſſe, quo sibi liceret comitari Serapionem ad redimendos captivos. Narrat etiam dictus historicus fol. 102 verso, Serapioni in orationibus continuis corporisque afflictationibus perseveranti revelatum fuisse, quod Raymundus, etiamsi non iret tunc in terram infidelium, profusus tamen esset sanguinem suum pro Christi nomine, additque, eundem Serapionem sæpius instituisse apud Ordinem, ut permitteretur secum ire ad redimendos captivos, sibi que persuasisse, magnum è Sancti præsentia fructum in animis quibuscumque secuturum: verum quia ætate juvenis videbatur, illud officium ei non fuisse datum tunc temporis, & occupasse se in administrando penitentiæ Sacramento, dicendo ad concionem, aliisque piis operibus, idque tanto cum fervore, ut aliud per totam Cataloniam non haberet nomen, quam Fratris sancti. De B. Serapione scribit lib. 4, cap. 5 & sequentibus. Colitur tamquam martyr, sicut patet ex decreto sacra Rituum congregationis die xx Martii anni 1728 dato, cui sanctissimus Dominus benignè annuit die xiv. Aprilis ejusdem anni. Colitur autem die xiv. Novembris, ut Romà ad me scriptum est.

C
labores apo-
stolici

6 De apostolicis Sancti expeditionibus in Africa ad redimendos captivos dicit Vita Latina, quam hoc nomine posthac citabo, & est illa, qua apud Ciaconium edita legitur. Antonius Bernal del Corral in Catalogo magistrorum Generalium sui Ordinis, qui habetur ante ejusdem Bullarium anno 1696 excusum, § 1, pag. 2 hac scribit: Pluries exercuit redemptionis munus: nam præter expeditiones duas, in quibus est focus adscitus sancto parenti Nolasco, tres alias ut primus redemptor explevit: primam Valentia anno mcccxxvi redemptis cxl captivis; secundam Al-

* Algeriæ

garie * anno mcccxxix, in qua cl. captivos li-

bertati restituit; tertiam Tuneti anno mcccxxxi, ubi, remissis in Hispaniam cccxxviii captivis, manens, animarum zelo fervens, ob Christi nominis promulgationem, & quamplurium infidelium conversionem carceri mancipatus, variis pœnis afflictus, & labiis serà ferrea perforatis & clausis; crudele martyrium diu sustinuit.

7 Novum illud martyrii genus Remondus narrat inter ea, qua scribit à fol. 105, accidisse Algeri, quo indicat fol. 104 verso missum fuisse Sanctum anno 1233. Locus itaque & annus non conveniunt cum dicto Catalogo. Columbus lib. 2 cap. 12, ubi acciderit ista redemptio, non concordant nostri, inquit, auctores, aliis Tuneto, Algerio aliis illam attribuentibus. Uter autem locus sit præferendus, determinandum aliis relinquo. Vita Latina locum neutrum determinat, indicans hoc in Africa contigisse. Algerium porro vel Algeria, Hispanis Alger, urbs est Africa piraticâ infamis, regni cognominis caput in Barbaria ad mare Mediterraneum. Tunetum, Gallicè Tunis, ejusdem regionis urbs, satis nota est. Quam strenuè autem se gesserit Sanctus noster in promovenda captivorum salute, quamque heroicè perstiterit in opprobriis, injuriis ac cruciatibus cum eam ob causam, tum ob aliorum conversionem ad fidem Christi sibi illatis, commemorat Remondus cap. 8, qua huc singillatim transcribere supersedeo. Hac dicta sunt de expeditione sacra Algeriensi vel Tunetana: cui Columbus lib. 2 cap. 8 & sequentibus præmittit multas ac varias de Sancto historias, de quibus ipse viderit.

8 Capite enim jam designato refert, Romam fuisse missum à S. Petro Nolasco tamquam Ordinis procuratorem, à Gregorio PP. IX in magna estimatione habitum, sacrisque suis prædicationibus Ecclesia magnopere fructuosum. Cap. 9 affirmat dixisse ad concionem in curia Pontificia; à summo Pontifice destinatum fuisse tamquam concionatorem apostolicum in Franciam ad promovendam expeditionem pro Terra sancta; è dicta curia discessisse anno 1235; profectumque Parisios invisisse S. Ludovicum regem: dum verò tam illum quam alios invenisset adeo distentos expeditione sacra, ut non videretur Sancto necessarium manere in Francia, acceptâ ejus benedictione, rediisse in Cataloniam. Hac pauca è pluribus, qua in compendium coëgi ex Colombo. Cap. 10 narrat S. Raymundum missum fuisse Romam à S. Petro Nolasco, ut Ordo ab ipso institutus militare posset sub regula S. Augustini; & vult Bullam apostolicam de hac re Raymundum obtinuisse à Gregorio PP. IX, qua habetur in Ordinis Bullario citato pag. 2, eademque occasione longam admodum textu disputationem eodem cap. 9 & 10, quod Breve illud sit diversum à Bullâ, quâ idem Ordo confirmatus est à sede Apostolicâ.

9 Unde omnia ista hausit Columbus, & qua fide nituntur? Enimverò iter illud Italicum, cui res alia tamquam fundamento superstructa sunt, debili ratione ab ipso asseritur. Etenim cap. 8, pag. 149 Doctor, ait, Barbosa, quem ab alio citari dicit, iter hoc affirmat, & ex libro antiquo illud affirmarunt duo testes, unus sacerdos, qui hoc legit; alter verò à quinquaginta annis & amplius audivit hoc legentem abbatem Celfonensem, cui serviebat, & ambo concordant &c. Verum non invenio hic antiquitatem sufficientem, quam desidero. Nec verò magis acquiesco iis, qua referebat de Raymundo apud S. Ludovicum, quæque, prout supra exprimuntur,

D
ac crucia-
tus in libe-
randis ca-
ptivis:

E

iter Roma-
num, va-
riaque in
eo

F

ac in reditu

non

A non coherent cum anno 1235, quo sanctus ille rex ne quidem scitur cogitasse de sumenda à se cruce, seu de expeditionis sacra à se instituenda negotiis, ita propriis per tempora ista distentis curis in Francia, ut rerum suarum satageret. Consule Commentarium Vitae S. Ludovici praevidum die xxv Augusti, tomo v ejusdem mensis à pag. 342. Crucem verò ad expeditionem transmarinam sumpsit anno 1244, eamque promovit anno 1245. Vide ibidem dicta pag. 389 & 390.

adjuncta
examinan-
tur.

10 Paràm etiam consuluit fidei historica Colombus cap. 9, quando haec aut similia ad curiam Pontificiam ab ipso dicta commemorat, qua isti confessui, Sancti modestia & professioni, atatique ac prudentia ejus neutiquam conveniunt. En verba, quae ex Hispanico in hanc reddo sententiam: Supremae curiae aulici, quoniam in scholis nutriti estis, respondete mihi ad hunc syllogismum, quo in nomine veritatis divinæ vos arguo. Ego vobis dedi legem meam (dixit Deus) cum poena aeternae damnationis in transgressione ejus. Vos illam violatis: poena mox vos manet aeterna. Prima propositio est evidens. Secunda, quod Romae accidit, & hodie sic agitur in ista curia, est certa & notoria: utinam negari posset! Unde fit, ut consequentia, quae vestram concludit condemnationem, sit necessaria. Quisnam respondebit? Non est, qui respondeat. Itaque, filii sanctae Ecclesiae, sollicitè peto vestram emendationem, & vestram nolo desperationem. Plura sequuntur; sed haec satis pro specimine. Idem biographus pag. 154 Sanctum in civitate Reatina fuisse anno 1234 affirmat in canonizatione S. Dominici, illisque diebus heroicis ejus virtutes expendisse ad concionem. At redolent haec potius episodium, quam veram narrationem historicam. Vita Latina indicat quidem Sanctum Romae fuisse; sed de hujusmodi parergis nihil memorat.

§ II. Cardinalitia dignitas; miraculum; Romanum iter obitu praeventum; Eucharistia ante mortem divinitus Sancto allata; lis de ejus corpore caelitus decisa, facellum S. Nicolai donatum Ordini FF. Mercenariorum.

Cardinali-
tus à quo
Pontifice

Vita Latina Gregorius, inquit, Romanus Pontifex, qui inter Cardinales Raymundum cooptaverat, eundem, ut apud se illum retineret, Romam vocaverat. Remondus fol. 108 errare indicat illos, & merito, qui dicunt, Cardinalem fuisse creatum à Bonifacio VIII. Etenim cum hic praefuerit Petri cathedra ab anno 1294 ad 1303; Sanctus verò noster obierit anno circiter 1240, pugnat id cum tempore. Remondus fol. 108 verso hac eum dignitate honoratum indicat à laudato Gregorio Pontifice in creatione tertia Cardinalium Roma facta mense Decembri anno 1237. Apud Wion in Ligno vita lib. 1, part. 1, cap. 87 dicitur à Gregorio Papa IX in tertia Cardinalium creatione, anno Domini mcccxxxiv, Pontificatus sui octavo, mense Decem-
Augusti Tomus VI.

bri Romae facta, S. R. E. diaconus cardinalis tituli S. Eustachii renunciatus. Remondus fol. 109 auctorem hunc errare affirmat in anno & in creatione, propterea quòd creatio ultima, quam iste Pontifex fecit Romae, fuerit quarta, anno 1237: antea tamen posuerat id factum in creatione tertia, prout modo retulimus.

AUCTORE
J. P.

12 Apud Ciaconium in Vitae ac rebus gestis Pontificum Romanorum ac S. R. E. Cardinalium, ab Oldoino nostro accessione ingenti productis, tomo 2, columnâ 86 leguntur ista: Anno à partu Virginis ex Ciaconio mcccxxxi, Pontificatus v, mense Septembri, Reate; ex Panvinio verò mcccxxxiv, Pontificatus viii, mense Decembri, Romae Gregorius IX. tertio creavit Cardinales: inter quos ibidem nominantur Romanus, & Raynaldus, Deinde subduntur duorum aliorum res gesta: de Roberto autem Umarmcote seu de Somercote Anglo, uno ex illis, haec notantur col. 88: Panvinus hujusce meminit non expresse nomine, sed tantum nominis literâ primâ hoc modo R. . . . DIACONUS CARDINALIS S. EUSTACHII, & scribitur ibidem obisse sub Caelestino. In quartâ verò creatione, quae ibi sequitur, quaeque signatur facta anno 1237 ex Ciaconio; ex Panvinio autem 1240, unus dumtaxat nominatur Gaufridus. Sed plurimum sub eadem creatione posteriorum dantur notitiæ, eisque annumeratur S. Raymundus Nonnatus col. 90, ac Vita ejus datur.

& in qua
creatione
collatus e

13 Magna autem ex dictis hic occurrit difficultas. Si enim Robertus ille, de quo actum, in tertia creatione fuerit factus Cardinalis S. Eustachii, & obierit sub Caelestino IV, Gregorii IX successore, qui sedere cepit anno 1241; quomodo S. Raymundus creatus est Cardinalis sub titulo S. Eustachii, cum apud Ciaconium col. 94 ponatur inter Cardinales sub Gregorio IX mortuos, signato mortis anno 1240? Enimverò ibidem col. 89 in Guidone sunt ista: Hunc Ciaconius nominat diaconum Cardinalem S. Eustachii. At cum viveret, ut diximus, his temporibus Robertus de Somercote Anglus diaconus cardinalis S. Eustachii; Guido hic diaconus S. Eustachii praesse haud potuit, cum in usu non fuerit, ut duo simul cardinales eandem ecclesiam eodem tempore regerent. At nonne eadem hac difficultas solvenda est, secundum praemissa, in S. Raymundo Nonnato? Equidem non video modum, quo ex his me tricis expediam. Verum quidquid sit de titulo cardinalitiae dignitatis ejus; ex dictis tamen non sequitur, de hac dubitandum esse contra communem auctorum consensionem.

E

ejusdem tituli.

F

14 Colombus lib. 2 cap. 18 insigne refert miraculum, quod à Sancto vivente patratum affirmat, ibique illud ponere se dicit, quòd non signetur annus, quo accidit. Factum summam intellige. Mulier quadam rustica pepererat infantem; cumque alium non haberet, tenerè eum diligebat. Maritus ipsius quadam die surrexit mane, ut ad laborem se conferret: mulier verò consurgens ad preparandum jentaculum praefestinatione non cogitabat de infante, eumque reliquit ita positum, ut, dum rediret, illum invenerit suffocatum. Mulier afflicta accepit infantem mortuum, ac Barcinonem profecta, Deo ita disponente; advenit eo tempore, quo S. Raymundus egrediebatur ad celebrandam Missam. Accessit ad aram lacrymis persusa, infantemque eidem superimponens frigidum, rem gestam ei referebat, dicens, quòd, si illum non revoca-

Miraculum Sancti in resuscitato infante.

AUCTORE
J. P.

ret ad vitam, in mare se projectura esset è rumpere, ne maris sui crudelitati se exponeret. S. Raymundus lacrymas afflictæ istius mulieris Deo obtulit, qua, lacrymis cum Sancti intercessione conjunctis, lata rediit cum suo infante vivo. Conditio adjecta ab ista muliere videtur nimis cruda, & tempus minus probabile videtur.

annus ac
dies mortis:

15 Remondus à fol. 114, Colombus cap. 18 & 19, ac Vita Latina scribunt sanctum Confessorem à Gregorio PP. IX Romam evocatum, Cardona correptum morbo, ac morte prævencum fuisse; modoque mirabili, antequam exspiraret, accepisse sacrum Viaticum. Quo anno, & quo die obierit Sanctus non cerè constat. Breviarium Romanum, Colombus pag. 207, ac Bailletus scribunt annum 1240; sed Vita Latina circa dictum annum ad superos evolasse illum affirmat. Remondus fol. 115 verso nullum ponit annum. Ego supra signavi annum circiter 1240. Nec diem ipsius mortis novimus. Breviarium Romanum, Remondus, ac Colombus notant Dominicam ultimam Augusti; Bailletus autem xxxi Augusti; Vita Latina nullum diem habet.

B
à quo acci-
perit sa-
crum Viati-
cum:

16 De sacro Viatico, quo sanctus Cardinalis noster refectus est ante mortem non sine raro pro-
fus ac stupendo miraculo, nonnulla occurrunt ob-
servanda. Breviarium Romanum scribit hoc esse factum angelorum ministerio, sub specie Religiosorum sui Ordinis apparentium. Vita Latina angelicis manibus hoc miraculum evenisse memora-
rat. Colombus pag. 206 refert multos esse aucto-
res, qui affirmant, Christum Dominum nostrum suis manibus porrexisse S. Raymundo pretiosum ac gloriosum corpus suum; antiquissimis picturis, sicut indicat, ita rem gestam exhibentibus. At preplacet mihi sententia, qua angelorum ministerio id factum memorat.

lis de ejus
corpore mi-
raculose de-
cisa:

17 Exortam litem inter dynastas Cardonenses, apud quos obierat Sanctus, & Barcinonense cano-
nium Ordinis S. Mariae Virginis de Mercede, in quo religiosam induerat vestem, de ejus corpore, quod Cardonenses suum esse volebant, Barcinonenses verò suum; hanc, inquam, litem Deus mirabili prorsus modo diremit, teste Vita Latina aliisque auctoribus. Remondus fol. 116 controversiam hanc per dies quindecim & amplius durasse refert, ita ut necesse fuerit regis, episcopi Barcinonensis, ac S. Petri Nolaschi auctoritatem interponi, donec rei decisio Dei judicio commissa est, & miraculose mulla ministerio composita. Res gesta sic narratur in Breviario Romano: Mortui corpus, cum circa locum sepulturæ contentio orta esset, arcæ inelutsum, & mulæ cæcæ impositum, ad sacellum sancti Nicolai Dei nutu delatum fuit, ut ibi tumularetur, ubi prima jecerat sanctioris vitæ fundamenta. Colombus cap. 20 tradit, S. Petrum Nolaschum veneratum esse ipsius corpus, curamque habuisse, ut de vita ejus & miraculis fierent informationes: addit etiam sacellum seu eremitorium S. Nicolai ab illo obtentum, ut esset conventus Ordinis sui.

locus, quod
illud mirifi-
cè delatum,
Ordini
Mercenari-
orum

18 De hac donatione Colombus profert ibidem sequens instrumentum: Universis hominibus pateat, quod nos Geraldus Dei gratiæ Celsionensis ecclesiæ præpositus, & omnis conventus ejusdem, per nos & omnes successores nostros præsentis & futuros, auctoritate præsentis paginæ damus & concedimus semper Fratri Petro Nolasche, magistro Ordinis Captivorum, & vobis Fratri Bertrando, ejusdem Ordinis, gerenti vices dicti Fratris Petri Nolasche in diocesi Ur-

gelenfi, & omnibus Fratribus ejusdem Ordinis, ecclesiam sancti Nicolai, quæ est sita intus terminos castri de Mediano, & omnem locum, & omnem constructionem . . . construere poteritis. Quæ ecclesia est locus ille in parochia ecclesiæ de Portel: quam ecclesiam & locum cum omnibus suis terminis, & pertinentiis; & omnibus juribus suis damus & concedimus vobis Fratri Petro Magistro, & dicto Fratri Bertrando, & vestris successoribus præsentibus & venturis, ut ea omnia prædicta, & singula habeatis, & teneatis & possideatis semper in pace, excepta curâ animarum, & sepulturâ, quæ expectat * ad jus ecclesiæ de Portel, salvâ & retentâ tamen vobis & successoribus vestris sepulturâ Fratrum vestrorum, & familiarium, & nuntiorum vestrorum, nunc & semper: & vos, & successores vestri, semper faciatis pro hac occasione & donatione, nobis & successoribus nostris duas libras ceræ in festo sanctæ Resurrectionis Domini. inexcusabiliter annuatim semper.

19 Actum est hoc sexto Idus Junii anno Dom. mcccxlv. Ego Geraldus Celsionensis Præpositus subscribo. [Ego Ben. de Balian Prior, subscribo.] Ego G. de Catano, subscribo. Ego P. Miravall, subscribo. Camerarius, subscribo. Ego P. de Conclis *, subscribo. Ego G. de Patna Celsionenf. sacrista, subscribo. Ego G. Geraldus Cellariis *, subscribo. Ego P. de Conaus *, subscribo. Ego G. Reanaldus firmo. Benedictus de Font presbiter, qui hæc scripsit, in hoc signum apposuit. Uncinis [] inclusa, & hic ad marginem posita desumpsi ex Hispanica versione præcedentis instrumenti apud Colombum.

* I. Ipebat

atur.

E
* in Hispanico de Conciliis * f. cellarius * in Hispanico Condens

§ III. Publicus Sancti cultus; an Sanctorum canoni adscriptus.

Colombus lib. 2, cap. 21 multa scribit de S. Raymundi cultu, è quibus sequentia contraho, & produco in fide ejusdem biographi. S. Petrus Nolaschus, Ordinis fundator, septem vixit adem sacram dilecti Filii sui, lætus quod videret annis tam paucis venerationem ejus adeo accrevisse, ut parietes non sufficerent ad capiendâ anathemata, qua fideles offerebant pro miraculis, quæ, Sancto patrocinante, adepti erant à Deo. Festum Nativitatis anno 1255 celebrare voluit laudatus Ordinis fundator apud sanctum Filium suum, dumque orationi vacaret ante reliquias ipsius, integras impendebat noctes cum recreatione, quâ persundebar animus ejus. Rogabat pater Filii patrocinium apud Deum, ut liber timore, quem semper habuerat de sua salute, servum se judicans inutilem, moreretur in pace. Petebat intercessionem ipsius, ut Deus remitteret peccata sua, plorans ex vera pœnitentia, quod Domino tam bono non servivisset, prout debebat. Quando autem signum dabatur ad Matutinum in vigilia Nativitatis, apparuit ei S. Raymundus, certiore illum faciens divinitus de sua salute, & addens, ipsum ex hoc migraturum mundo ad æternam requiem istâ post annum horâ. Vide tamen quæ de hac re dicuntur in Annotatis ad Vitam Latinam cap. 2 litterâ f.

S. Petrus Nolaschus eum in vocat, & diem mortis sua intelligit:

F

21 Postquam obierat S. Raymundus, cepit populus cum facultate episcoporum Urghellensium venerari illum tamquam Sanctum, ac nomen ecclesiæ mutatum: verum dum anno 1255 accidit, quod dictum est modo, S. Petrus Nolasco, tunc habebat ecclesia, propagatio cultus, mirabilia:

A habebat dumtaxat nomen sancti Cardinalis, sicut affirmat ex Domeneco: tantumque cepit incrementi, ut venerationis, qua ad hunc usque diem habetur erga S. Raymundum, non sit par exemplum in Hispania: Dominica utique ultima Augusti, qua festum ejus semper celebratur, convenientibus hominum utriusque sexus plus quam duodecim millibus. Dicitur biographus refert, in conventu S. Raymundi duos esse libros, in quorum primo annotari asserit omnes elemosynas, eorumque nomina, qui illas apportant; in alio autem mirabilia, qua ad hanc peregrinationem illos adstrinxerunt; a meridie convenire omnes ad locum, qui est ante conventum, & haberi sermonem; praelegique mirabilia, qua isto anno Deus per S. Raymundum patravit; nuncupatis locis & nominibus testium, qui adsunt.

altare, reliquiae:

B 22 Ecclesiam asserit esse antiquissimam, eamdemque esse credit, quam exstruxit S. Petrus Nolasco; excepto sacello majore, quod secundum testium declarationem magis est recens. Pauculis vero interjectis, de altari mentionem etiam facit idem Colombus, ac de arca magna lignea deaurata, intra quam indicat esse arcam aream, ita fabricatam, ut aperiri haud possit nisi frangatur, quam elaborari iussit excellentissimus dominus D. Frater Joannes Cebrian, archiepiscopus Casaraugustanus, prorex Aragonia, & ex concilio status, dum esset Magister Generalis Ordinis, non sine animi sensu videns, magnam reliquiarum partem deesse per enixas petitiones dominorum Hispanorum, Gallorum, & Itolorum peractas semper apud Superiores Ordinis ad consequendum aliquod sacrum lipsanum pro conjugibus in partu afflictis, propter magna miracula, qua experientia docet operatum esse Deum per S. Raymundi reliquias in istis angustiis. Habet arca cancellos in medio, & in parte interiore crystallum, per quam in festo Sancti universis solatio est conspectus hujus pretiosi thesauri. Altare majus coronat antiquissima imago Dei-pare, Filium in brachiis tenentis, a quibus tantos ibidem loci Sanctus obtinuit favores.

jubili, qui Sancto accinuntur:

C 23 Cap. 22 agit allegatus biographus de jubili (sic nos vocamus Hispanicum Gozos, quo utitur) qui Sancto accinuntur in Catalonia. Mox, inquit, dum die, quem diximus, fideles devoti offerunt elemosynas, intrant ecclesiam, postique ante corpus sanctum, magno religionis affectu cantant Sancti jubilos idiomate Catalano; qui autem ignorant, curant illos cantari a duobus Religiosis. Verum non est vir, nec mulier, nec puer in istis locis, qui illos ignoret. Porro, sicut postea, ait, videbimus inter miracula mulierum praeignantium; nobili Elvirâ Charol, civis Gerundensis phrenesi laborante, cantati sunt S. Raymundi jubili, quibus furiosum malum fuit temperatum. Cantant eosdem per plateas & in ecclesiis, in quarum plerisque est altare vel imago Sancti. Qui vero in ejus festo, vel in angustiis suis non possunt adire sanctam ipsius adem, quia longè abest, conferunt se ad conventum Ordinis magis propinquum, & in Sancti sacello cantant illos magno pietatis affectu. De eorundem principio traditio est, non sciri quando sint compositi. Post hac Colombus producit jubilos istos: sed his omissis ego cum eò ad alia progredior.

24 Domus S. Raymundi fuit multis annis prioratus cœnobii Barcinonensis. Huic ille adjunctus est, ut dicti cœnobii indigentia subveniretur: donec suprema Ordinis praesectura per reliquas se extendente provincias, mutatus est in

conventum: quem dum visitaret Magister Generalis Petrus de Salazar, construi iussit sumptuosam ecclesiam, cujus initium magno subsidio juvit. Sape dictus biographus etiam refert, in quadam arcula ferrea, qua anno 1626 reperia est in conventu Barcinonensi occasione ruina cujusdam antiqui parietis, inter alias chartas inventam esse antiphonam, reſta illustrissimo domino Fratre Gabriele Adarço de Santander, archiepiscopo Hydruntino in epistola ad Magistrum Generalem Ordinis scripta anno 1673, eaque Sanctum fuisse honoratum paulo post mortem indicat. Inſcribitur: Pro sancto Raymundo Nonnato, & sic sonat:

Levamen miseris S. Ramon impetra:

Te Deus vivum traxit ab utero matris extinctæ,

Ut ferres in partu laborantibus opem,

Et Christi fideles ab impiorum captivitate

Et periculis animæ liberares.

Antiquam etiam picturam pluribus ibidem describit Colombus.

25 Idem auctor meminit antiqua disputationis ea occasione renovata, quam memorat pag. 236, sub quo videlicet Pontifice S. Raymundus fuerit adscriptus catalogo Sanctorum, aliis uni, aliis vero alteri rem gestam tribuentibus. Illorum autem sententiam magis praevaluisse scribit, qui affirmarunt, Sanctorum canoni adscriptum fuisse a pseudo-papa Benedicto XIII: quem dicit ecclesiam ejus visitasse, multasque eidem indulgentias concessisse; sed repugnare vult Wionem, supra a nobis citatum, dum dicit: Ita vixit, ut post mortem catalogo Sanctorum adscribi dignus fuerit. Cur vero charta tanti momenti & antiquitatis non reperiantur in archivo Barcinonensi, dixisse se memorat Colombus, dum tractaret de canonizatione S. Petri Nolasco, ac de Bulla primae confirmationis Ordinis, qua cur non inveniantur, narrat in Vita S. Raymundi lib. 2, cap. xi. Sed non probat, quod Bulla canonizationis ejus unquam existerit in dicto archivo, vel in rerum natura. In eodem autem libro cap. 22 refert, S. Petrum Nolascum informationes de vita & miraculis S. Raymundi in Catalonia per Ordinarios factas misisse Romam ad Gregorium PP. IX, una cum litteris regis Aragonia, S. Ludovici regis, ac civitatum, Pralatorum, ecclesiarumque Catalonia. Alia qua superaddit, non merentur transcribi, cum rem non evincant magis quam antecedentia, Raymundum canoni Sanctorum fuisse adscriptum a Gregorio IX, sicut ex jam praemissis concludit idem biographus; sed non solide. Et vero Remondus lib. 3, fol. 117 verso, Non invenio, inquit, in particulari manifestam rationem & licentiam, quod Gregorius IX, vel Cælestinus IV, vel Innocentius IV, iusserint eum poni & scribi in numero & catalogo reliquorum Sanctorum.

26 Nullam igitur hactenus stricti nominis canonizationem hujus sancti Cardinalis novimus sed scriamus aequipollentem, ut vocant, Audiamus Eminentissimum Cardinalem Prosperum de Lambertinis, nunc Benedictum PP. XIV, in erudito suo Opere de Servorum Dei beatificatione, & Beatorum canonizatione, tomo 1, lib. 1, cap. 41, § 5, pag. 356 ista scribentem: Sanctus Raymundus Nonnatus, qui habitum Ordinis beatæ Mariæ de Mercède Redemptionis captivorum recepit a sancto Petro Nolasco, qui que dignitatem cardinalitiam obtinuit a Gregorio IX, ex hac vita migravit anno mcccxl. Ferunt quoque

AUCTORE

J. P. domus ejus in conventum mutatur, ecclesia, antiphona.

Non probatur canonizatus a pseudo-papa Benedicto XIII,

E

F

nec ab alio legitimo Pontifice,

AUCTORE
J. P.

nonnulli, eum fuisse canonizatum à Benedicto XII feu XIII, illegitimo pontifice, tum in concilio Constantiensi canonizationem fuisse approbatam, atque à subsequentibus legitimis Pontificibus numquam revocatam. Ita nempe habet Baillet in ejus Vita; & eodem insuper modo res exponitur in Catalogo Magistrorum generalium Ordinis beatæ Mariæ de Mercede, typis impresso ante Bullarium particulare ejusdem Ordinis § 1 num. IX & X.

canonizatione stricti nominis,

27 Pater autem Joannes à sancto Felice in Supplemento ad Flores Sanctorum Ribadineiræ testatur, nonnullos in ea esse opinionem, quod cultus fuerit in ejus honorem concessus à Gregorio IX. Sed, cum peracta per Benedictum canonizatio fidei Philippi Guimeræ innitatur, memoratus porrò Baillet in Tabula critica meritò de eadem suspicatur: etsi de sancti Raymundi æquipollenti canonizatione à Romanis Pontificibus facta dubitandum esse nequaquam videtur, si Romanorum ipsorum Pontificum constitutiones, atque decreta in citato Bullario relata legantur. Urbanus etenim Papa VIII prævio consilio Congregationis sacrorum Rituum, anno MDCXXVI indulgeti Ordini recitationem Officii de communi, & Missæ celebrationem. Alexander Papa VII die XX Octobris MDCXLV benignè annuit ad preces Cardinalis Virginii Ursini, tituli ecclesiæ sancti Eustachii, ut in ea festum celebrare posset sancti Raymundi cum officio, & Missa de communi, eo quod ferebatur, Sanctum ipsum fuisse ejusdem diaconie titularum, dum Cardinalitio honore frueretur.

B

28 Ejus nomen sub eodem Pontifice descriptum fuit in Martyrologio Romano. Sub Alexandro quoque Papa VII sacrorum Rituum Congregatio lectiones, & orationem propriam recitandas à Religiosis Ordinis beatæ Mariæ de Mercede approbavit. Clemens Papa IX recitationem Officii, & Missæ celebrationem sub Ritu semiduplici ad libitum ad universam propagavit Ecclesiam die XIII Augusti MDCCLXXIX. Innocentius denique Papa XI die X Martii MDCCLXXXI Riturum de semiduplici ad duplicem elevando, recitationem Officii, & Missæ celebrationem præceptivè universæ Ecclesiæ demandavit.

sed æquipollenti.

§ IV. Extensio cultus concessa à Sede Apostolica; ejusdem litteræ hunc in finem datæ.

C

Extensio cultus, pro qua enixè varii laborarunt,

Qua paragrapho 3 referebat Eminentissimus Cardinalis Prosper de Lambertinis de publica S. Raymundi veneratione, ejusdemque extensione, singillatim declarare hic visum est. Columbus cap. 23 agens de statu, in quo hodie est cultus istius Sancti, affirmat à tempore Gregorii PP. IX usque ad annum 1612, etiamsi ipsius festum celebraretur in ejus ecclesia, non fuisse actum de cultu extendendo ad totam Religionem: sed in capitulo generali intermedio, quod isto anno Murcia celebratum est, venerabilem magistrum & dominum Fratrem Philippum de Guimeran, postea episcopum Jacensem, qui eidem capitulo præsidebat tamquam Ordinis Magister Generalis, toti capitulo dixisse, quòd esset Dei voluntas, ut cultus S. Raymundi extensio promoveretur, seque hac de re sensisse internam quamdam inspirationem (aliis communis fuit sensus,

claram revelationem habuisse.) Atque hoc quidem gloriosum fuit principium. Peracta sunt in regno Aragonia probationes, agente Magistro Fratre Ambrosio Machin, qui obiit archiepiscopus Calaritanus: in Castella autem, quantum spectabat ad miracula, D. episcopo Rossensi.

D

30 Rebus Romam delatis, & per sacram Congregationem approbatis, hoc negotium sub variis dominorum Ordinis Generalium præfecturis dilatatum memorat Columbus, nimirum Guimerani, qui illud incepit; addit biennium reverendissimi Fratris Francisci de Ribera, qui vitam clausit episcopus Mechoacanensis: ac triennium reverendissimi Machin, qui informationes instituit: donec tandem rem consecutus est à Sanctissimo D. Urbano VIII reverendissimus Pater Magister Frater Gaspar Prieto, quondam prorex & supremus militia præfectus, dum esset episcopus Alguerensis in Sardinia insula, opem non segniter ferente domino Cardinale Borja, Ordinis protectore, multumque allaborante V. Patre Didaco de Sancto Raymundo, ejusdem Ordinis excalceato, qui ipse erat à sacris confessionibus.

tandem obtinetur,

E

31 Bulla Urbani VIII, qua habetur apud Colombum, continet sequentia, correctis à me nonnullis mendis: Urbanus Papa VIII ad perpetuam rei memoriam. Domini nostri Jesu Christi, qui servos suos æternæ gloriæ præmio donat in cœlis, vices quamquam immeriti gerentes in terris, ex injuncto nobis pastoralis officii debito procurare tenemur, ut eorumdem fervorum Christi debita veneratio in dies magis promoveatur, & laudetur Dominus in Sanctis suis. Quam ob rem fidelium quorumlibet, præsertim verò dum numinis obsequiis sub suavi Religionis jugo famulantium * votis, quæ peculiarem Sanctorum hujusmodi cultum respiciunt, libenter annuimus, prout conspiciamus in Domino salubriter expedire.

sicut patet

* f. famulantur

32 Sanè dilectus filius Joannes de Quintanilla, procurator generalis Ordinis fratrum Beatæ Mariæ de Mercede, Redemptionis captivorum, totius Ordinis hujusmodi nomine, nobis nuper exponi fecit, quod universus Ordo prædictus pro eo, quem erga sanctum Raymundum Nonnat, ejusdem Ordinis, dum vixit, professorem ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem gerit, devotionis affectu; ac ad augendam Christi fidelium erga illum devotionem, Officium, & Missam de eo, ut infra, recitari, & celebrari posse, summopere desiderat. Quare nobis humiliter supplicari fecit, ut piis hujusmodi votis annuere de benignitate Apostolica dignaremur.

è litteris

F

33 Nos igitur Ordinem præfatum specialibus favoribus, & gratiis prosequi volentes, ac singulares ejus personas à quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris, & poenis à jure, vel ab homine, quavis occasione, vel causâ latis, si quibus quomodolibet innodatæ existunt, ad effectum dumtaxat præsentium consequendum, harum ferie absolventes, & absolutas fore censentes, supplicationibus ejusdem Joannis, quo supra nomine, nobis super hoc humiliter porrectis, inclinati, de venerabilium Fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium, sacris Ritibus præpositorum, consilio, quòd de cætero perpetuis futuris temporibus, in universo Ordine * præfati sancti Raymundi hujusmodi cum Officio, & Missa de communi confessoris non pontificis, juxta rubricas Breviarii & Missalis Romani celebrari liberè & licitè possit & valeat,

Apostolicis,

* f. add. festum

leat, Apostolica auctoritate, tenore presentium facultatem concedimus, & impertimur:

34 Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, aut quatenus opus sit, dicti Ordinis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate roboratis statutis, & consuetudinibus, cæterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, quod presentium transumptis, etiam impressis, manu alicujus notarii publici subscriptis, sigillis alicujus personæ in dignitate ecclesiastica positæ vel constitutæ munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, ac si forent exhibitæ vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, sub annulo Piscatoris, die IX Maii MDCXXVI, Pontificatus nostri anno tertio. Scipio Cobellutius. *Neque hic stetit religiosa affectio, quâ Pontifices heroicam S. Raymundi sanctitatem persecuti sunt. Alexander quippe VII nomen ipsius unâ cum Cardinalitia dignitate jussit apponi Martyrologio Romano die VII Augusti anno 1657, approbando decretum sacre Congregationis diei XIX Junii anni 1655, Ordinem gubernante R. P. M. Fratre Alfonso de Sotomayor, ac rem promovente admodum R. P. M. Fratre Michaele de Alcantara, procuratore generali totius Ordinis, & Jacri Indicis consultore.*

35 *Autographum Congregationis exemplar de inscribendo Sancti nomine in Martyrologio Romano ante me habeo, his verbis expressum: Barcinonens. Sanctissimus Dominus anno MDCLV die XIX mensis Junii decretum olim sacre Congregationis approbavit, quo nomina sanctorum Petri Nolasci, Ordinis B. M. de Mercede Redemptionis captivorum fundatoris, & Raymundi Nonnati S. R. E. Cardinalis, ejusdem Ordinis professoris, confessorum in Martyrologio Romano apponi posse sacra eadem Congregatio censuerat, ea scilicet sub verborum structura ab ipsis Eminentissimis Patribus eidem Congregationi præpositis mox approbanda. Quare ad relationem eminentissimi D. Cardinalis Brancaccii re pluries discussa, tandem Reverendissimi Patres convenerunt, ut nomen sancti Petri Nolasci sub his verbis octavo Kal. Januarii post sanctam Anastasiam, scilicet post verbum CELEBRARUNT, recenseatur: Barcinonæ in Hispania Natalis sancti Petri Nolasci confess., Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum fundatoris, virtutibus & miraculis clari.*

36 Et pridie Kal. Septembris de sancto Raymundo Nonnato S. R. E. Cardinale, in ipso Martyrologio infra scripta initio lectionis addantur: Cardonæ in Hispania sancti Raymundi Nonnati Cardinalis & Confessoris Ordinis beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum, vitæ sanctitate, & miraculis clari. Die IV Augusti MDCLVII. Et facta de prædictis Sanctissimo relatione, Sanctitas sua annuit, tributâ insuper impressoribus facultate Martyrologiis deinceps imprimendis addendi prædicta Sanctorum nomina sub presentij tamen forma, nec unico verbo adjecto, sublato, vel immutato. Die VII ejusdem, eodemque anno MDCLVII datum. J. episcopus Card. Sabinen. Sacchetti. Loco ✠ Sigilli.

37 Anno autem dicto 1655, die XX Octobris, per supplices preces eminentissimi Virginii Ursini, tituli sancti Eustachii Cardinalis, Sanctitas sua concessit, ut in ecclesia sancti Eustachii de Urbe, annis singulis celebraretur festum ipsius cum Officio & Missa. De his datur apud Colombum sequens diploma: Alexander PP. VII ad

perpetuam rei memoriam. Ineffabili Divinæ bonitatis abundantia, nullo licet meritorum nostrorum suffragio, in Sede Principis Apostolorum constitui, piis Christi fidelium, præsertim sublimi Cardinalatus honore fulgentium, votis, quibus virtutum Dominus in Sanctis suis glorificatur, libenter annuimus, prout in eodem Domino conspicimus salubriter expedire. Cum itaque, sicut dilectus filius noster Virginus, S. Eustachii diaconus cardinalis Ursinus nuncupatus, nobis nuper exposuit ipse pro eo, quo * erga sanctum quem Raymundum Nonnatum, Ordinis Fratrum S. Mariæ de Mercede Redemptionis Captivorum, dum vixit, professorem, & S. R. E. Cardinalem, qui (ut asseritur) diaconiam ecclesiæ ejusdem sancti Eustachii pro denominatione sui cardinalatus obtinuit, gerit devotionis affectu, Officium, & Missam de eo in dicta ecclesia S. Eustachii recitari & celebrari posse summopere desideret:

38 Nos eundem Virginium cardinalem specialibus favoribus & gratiis prosequi volentes, ejus super hoc humiliter porrectis [precibus] inclinati; quod de cætero perpetuis futuris temporibus in prædicta ecclesia S. Eustachii, festum ejusdem S. Raymundi, cum Officio & Missa, de communi confessoris non Pontificis, juxta rubricas Breviarii & Missalis Romani celebrari liberè & licitè possit & valeat, Apostolica auctoritate, tenore presentium, facultatem concedimus, & impertimur: non obstantibus *, & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem, sub annulo Piscatoris die XX Octobris MDCLV, Pontificatus nostri anno primo. G. Gualterius. Pergamus cum Colombo.

39 Non his acquievit pius eminentissimi Cardinalis affectus; sed pretiosam Sancti imaginem elaborari jussam voluit in dicta ecclesia collocari magna cum solemnitate, die XIV Novembris ejusdem anni. Excitavit ejus pietatem certa notitia, è Galliis allata, multorum mirabilium, qua tunc temporis in urbe Tolosana accidebant peste infectis, dum potarent aquam, qua S. Raymundi lipsano tacta fuerat. Sua Sanctitas diem istum ad majorem celebritatem evexit, indulgentias plenarias concedens omnibus visitantibus dictam S. Eustachii ecclesiam à vespere diei XIII usque ad occasum solis in festo, quod fuit è solemnioribus Romanis propter piam religionem erga Sanctum, & invitatos ab eminentissimo domino principes ecclesiasticos & seculares, qui erant Romæ. Decretum Sanctitatis sue sic subditur:

40 Alexander Papa VII universis Christi Fidelibus, presentes literas inspecturis, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad augendam fidelium religionem & animarum salutem, cælestibus ecclesiæ thesauris pia charitate intenti, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus verè poenitentibus & confessis, ac sacra Communionem refeclis, qui ecclesiam S. Eustachii de Urbe, in die, quâ imago S. Raimundi Nonnati, Ordinis beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum, dum vixit, professoris, ac S. R. E. Cardinalis diaconi (ut asseritur) ejusdem ecclesiæ, solemniter collocabitur in eadem ecclesia, à primis vespere usque ad occasum solis diei hujusmodi, devotè visitaverint, & ibi pro Christianorum principum concordia, hæresum extirpatione, ac S. M. Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam, & remissionem miseri-

AUCTORE

J. P.

* quem

ecclesie S. Eustachii Romana concessus: E

* constitutionibus.

indulgentia

F

ibidem plenaria.

que hic dantur.

Nomen Sancti

jubetur inscribi Martyrologio Romano:

peculiaris cultus

AUCTOR
J. P.

misericorditer in Domino concedimus; præsentibus pro una vice tantum valituris. Volumus autem quod si pro impetratione, &c. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub anulo Piscatoris; die xxix Octobris MDCLV, Pontificatus nostri anno primo.

Oratio propria & Officium

¶ *Religionem gubernans, sicut pergit Columbus, noster reverendissimus Pater M. Fr. Josephus Sanchez lectiones obtinuit peculiare historie S. Raymundi, à toto Ordine recitandas, & à D. Cardinale Brancatio approbatas, decreta sacra Congregationis indicante, quod id acciderit per instantiam R. P. Magistri Fr. Mathia Cabelis, procuratoris generalis totius Ordinis, xix Septembris anni 1665. Anno sequente 1666, x Aprilis propria obtenta est oratio, à D. Cardinale Azzolino revisa, & à sacra Congregatione approbata: Deus, qui in liberandis fidelibus tuis &c., ut in Breviario Romano. Mense Aprilis anno 1669, generaliter laudati Josephi Sanchez penultimo, preces ejus supplices id obtinuerunt, ut S. Raymundi Officium ad libitum apponeretur in Breviario Romano, per concessionem Clementis IX ad preces sacri Collegii Eminentissimorum Cardinalium, pro tam illustri Socio rogantium; ut in universa Ecclesia liberè & licite recitari possit de Sancto cum lectionibus vite, ac oratione ut supra. Sacra Congregationis decretum subditur apud Cololum his verbis:*

apponi jubetur in Breviario Romano.

¶ *Urbis & orbis. Sanctissimus D. N. Clemens Papa IX ad preces Catholicæ Majestatis, ac etiam sac. collegii eminentissimorum, & reverendissimorum DD. Cardinalium, benignè inclinatus, indulget, ut officium S. Raymundi Nonnati, Ordinis B. Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, ultimo loco à San. mem. Alexandro VII dictæ Religionis concessum, describatur in Breviario Romano, ab omnibus, qui ad horas canonicas tenentur, utriusque sexus, recitandum sub ritu semiduplici ad libitum. Hac die xiii Augusti MDCLXIX. Hoc itaque in statu erat cultus S. Raymundi Nonnati, quando Vita ejus Columbus edidit; quænam autem postea eidem cultui adjecta sint; aliunde referam.*

c § V. Officium ad majorem solennitatem evectum; Missa propria ac Officium Ordinis; Scriptores, qui de Sancto tractarunt.

Missa & Officium proprium, & quo

Innocentius PP. XI die x Martii anno 1681 Sancti Officium è ritu semiduplici ad duplicem evexit, illudque pariter ac Missam ab universa Ecclesia celebrari præcepit, prout supra num. 28 dictum est. Missa propria excusa est, quæ prænotatur à sac. Rit. Congr. approbata; & universo Ordini . . concessa xxiii Septembris MDCLXXIV. Habeo ante me Officium proprium S. Raymundi Nonnati . . pro omnibus utriusque sexus ejusdem Religionis tam calceatis quam excalceatis, qui ad Horas canonicas tenentur, à S. R. C. recognitum & approbatum, ac typis Venetis excusum anno 1685. Ex tribus hymnis eidem intextis præplacet mihi ille, qui ponitur ad Matutinum. his verbis:

Pennis amoris excitus,
Quas nulla frænant æquora,
Ad Barbarorum littora
Servus Mariæ navigat.
Captiva solvit agmina,
Quæ pressa vinculis ingemunt.
Dum deficit pecunia
Se liberè dat pignori:
Ut eximat discrimine
Salutis almæ proximos
Sui libenter prodigus
Fit charitatis victima.
44 Legis nefandæ plurimos
A servitute liberat
Pendentis è ligno crucis
Divinitatem prædicans.
Tormenta ridet horrida
Longaque morte jubilat,
Dum labra claudit impium
Seræ ligamen ferreæ.
Gliscente fama, Pontifex
Virtute tam clara Virum
Inter Duces Ecclesiæ
Ostro nitentes aggregat.
Uni superno gloria,
Trinoque Personis, Deo,
Qui per Raymundi preces
Nos à reatu liberet. Amen.

D

datur hymnus.

Etsi vix opera pretium est addere sequentia, addo tamen. In Ephemeride (Italice Giornale) sacra Panormitana, anno 1680 Panormi edita, die xxxi Augusti notatur Sancti festum apud Mercenarios ad Caput (Italice al Capo) cum indulgentia plenaria, additurque, senatum interesse Sacro solenni, ac per totum ordinem post meridiem fieri supplicationem à dictis FF.

45 *Nec prætereundi à nobis sunt auctores plurimi, qui de hoc Sancto scripserunt. Vita Latina è variis collecta est, quorum nomina ad marginem apponuntur. Sunt autem isti: Hippolytus Maraccius in Purpura Mariana. Alphonsus Remon in Historia B. Mariæ de Mercede: Marcus Salmeron in Memoriis historicis ejusdem Ordinis: Franciscus Zumel in Vitis Patrum: Petrus Marinus in Vit. F. Petrus Amerius in Vita S. Petri Nolasci: Bernardus de Vargas in Chronico Ordinis: Alphonsus de Roxas de Viris illustribus Ord. B. Mariæ de Mercede: Ludovicus de Aparicio in Centuria Martyrum hujus Ordinis: Ciaconius: Ferdinandus Ughellus in Addit. ad Ciaconium: Arnoldus Wion in ligno vitæ: Franciscus Guillen in SS. Ordinis B. Mariæ de Mercede: Lucas Castellinus in Catalogo Sanctorum canoniz. Ex his itaque scriptoribus compilata est Vita, quæ habetur apud Ciaconium, utinam ex antiquioribus! Sic enim plus habitura fuisset auctoritatis ac fidei. Et verò vix ullum è scriptoribus modo enumeratis scio obiisse ante seculum decimum septimum. De Hispanis consuli potest Nicolaus Antonius in Bibliotheca scriptorum Hispanorum.*

E

Recensetur.

F

46 Quartus M. Generalis . . V. P. Fr. Petrus scriptores Amerio . . anno MCLXXII . . signatur in Catalogo Generalium Ordinis, edito anno 1696, pag. 6, diciturque novas compilasse Constitutiones ad annum 1301. Ex his Columbus lib. 2, cap. 3, pag. 22 profert ista de nostro Sancto: Quocirca Nonnatus vocatus fuit, & appellatus, cum verè non eo naturæ partu prodierit ex utero, sicut alii, naturæ, inquam, legibus solutus. Et idcirco semper à pueritia id cognomen accepit, ut vocaretur Raymundus Nonnatus. Utinam Vita, vel

A vel plura saltem de rebus ab ipso gestis ad nostram notitiam transmisisset laudatus iste Generalis, qui S. Raymundo fuit synchronus. Hippolyti Maraccii Lucensis, è congregatione Clericorum Regularium Matris Dei, compendium Vita anno 1655 Italicè editum apud nos est: Purpuram Marianam non vidi. Castellinus & Ughellus, uti & Ciaconius satis noti sunt eruditus, quibus adde Arnoldum Wion Gallobelgam; qui Lignum vite edidit anno 1595.

B De S. Raymundo Nonnato scripsit etiam præter auctores alios Hispanos superius allatos Fr. Philippus de Guimeran, qui inter alia edidit Historiam Ordinis de Mercede, ac nonnullorum Sanctorum, atque illustrium personarum ejusdem Ordinis: cujus supremam administravit præfecturam. Laudatur in Catalogo Generalium pag. 28, ac scribitur obiisse anno 1617. Antonius Domenec in Historia generali Sanctorum Catalonia lib. 2 à fol. 70 Vitam vulgavit ex constitutionibus Ordinis de Mercede, & ex libro Philippi Guimeran, quem composuit de Deipara del Puche. Tamayus in Martyrologio Hispano ad diem xiv Novembris Latine vulgavit Sancti nostri Acta ex variis scriptoribus. Columbus non pauca ex hisce Actis fragmenta inseruit Vita S. Raymundi. Postremo, Michaël de Vlate anno 1704 Vitam & miracula metricè edidit. Visum mihi est Vitam edere, qua exstat apud Ciaconium, & Annotatis elucidare. Varia quidem in ea memorantur, ad quorum confirmationem afferri vellem auctores synchronos vel suppare, ad faciendam majorem fidem accommodatos: sed cum illi ad me hætenus non pervenerint, dabo ea in fide auctorum, è quibus sunt collecta. Miracula autem post Vitam proferentur. Reliquum est, ut eandem hic subjungam, in capita, titulos ac numeros à me divisam.

V I T A

Ex variis auctoribus collecta,

C Et apud Ciaconium edita inter Vitas & res gestas Pontificum Romanorum & S. R. E. Cardinalium tom. 2 columna 90 & sequentibus.

C A P U T I.

Sancti nomen; natales; educatio; pietas in Deiparam; hujus erga illum favores; demonis insidia; vita Religiosa; expeditiones ad redimendos captivos.

Raymundus Nonnatus (ideo Nonnatus dicitur, quod cæso defunctæ matris utero prodiit a) natione Hispanus, patriâ Portelenis, Augusti Tomus VI.

diœcesis Urgellensis b in Catalonia c, mense Decembri anno nostræ salutis MCC ex nobilibus parentibus natalem d habuit suum. Illos enim ex antiquis familiis Fox, & Sarrdi e genitos; atque Cardonæ Comitibus sanguine junctos fuisse scimus, hodieque Cardonæ Duces in summum sibi honorem assumunt cognatione tantum Virum attingere. In baptismo dictus Raymundus, Raymundi Comitis Cardonæ ergo, qui hujusce pueri patronum ex hoc tempore se nominavit: prima literarum rudimenta in patria didicit, à quibus quàm citissimè expeditus, humaniorum literarum primùm, philosophiæ deinde, ac theologiæ studia felicissimè cucurrit f. Major factus, ut à studiis literarum, quibus propensissimus erat, utque à propensione ad ecclesiasticam vitam arceretur, in villam relegatus, oviculâ aliquot ex propriis gregibus pascere adactus cum esset, divinâ providentiâ factum est, ut in agro, in quo Raymundus suum pusillum pascebat gregem, parva ecclesia, seu eremitorium S. Nicolai Myrensi episcopo dicatum foret; in eoque perpulcra Deiparæ Virginis Mariæ imago, quam ipse genuflexus intimo cordis affectu, summoque devotionis studio sæpe sæpius venerabatur.

E 2. Ante hanc imaginem dum Raymundus cor suum aliquando effunderet, post suavissimum cum eo colloquium, hæc à Virgine audire meruit: Ne timeas, Raymunde, ex nunc enim te in meum recipio filium; quocirca ore pleno me poteris appellare matrem, de meique in posterum patrocinio, & protectione confusus, securus esse. Exinde licet augustissimæ cælorum Regiæ servus esset humillimus; ac ejus sese mancipium infimum candidè confiteretur, quotiescunque tamen imaginem Deiparæ Virginis conspiciebat, se ipsum haud continere poterat, quin illam elata voce matrem suam amantissimè appellaret; asserens disertis verbis, nec aliam sibi matrem aliquando fuisse; nec fore, ut esset cordis sui domina, & tutelaris, nisi ea, cui in filium, ipsa misericorditer annuente, se totum devoverat, & à qua anima, & gressus sui in Dei mandatis jugiter dirigebantur. Singulis diebus ante hanc sacratissimam Dei Matris imaginem precatoriam calculorum seriem, quam Rosarium g vocamus, religiosissimè percurrebat. Quoties Raymundus ad sacram ædem se conferebat, toties angelus ejus tutelaris, pastoris munere ejus viceungebatur, quem in speciem pulcherrimi juvenis; Raymundi genitor propriis oculis aspexit, super oves invigilare.

F 3. Malus dæmon nostri boni semper invidus Raymundum ab hoc Virginis cultu removeere studuit; quare falsam pastoris formam, speciemque gerens, aliquando Raymundo apparuit; eique suadere conatus est, vitam illam rusticam juvenem nobilem dedecere; & celebres potius, quàm illum solitarium locum, ætati ejusque æqualibus aptos esse. Huic ergo pseudo-pastori Raymundum non aliud respondisse scimus, nisi se non aliam posse apprehendere doctrinam, nisi eam, quàm imago sanctissimæ Virginis Mariæ illic in æde D. Nicolai sita illum docebat. Vix talia protulit; cum sacrosantum Mariæ nomen indignatus dæmon fragore præcipiti fumum evaporans stygium; sese dedit in Tartara. Quapropter, cognita hostis fraude, Raymundus nihil cunctatus; ad consuetum sibi asyllum, ad Divæ scilicet suæ imaginem se contulit; dulcique affectu laudes, gratesque Virgini liberatrici dixit. Cumque iterum sui omnia jura corde liberalissimè

Ex EDITIS APUD CIACONIUM.

a
b
c
d
e

f

mirifica pietas ergo Deiparam

F

Victoria de diabolo, ac vorum virginis:

Ex EDITIS mo Deiparæ Virgini resignasset, visa sibi illa est, APUD CIA- hilari vultu servitorem sui, ac mancipatum ac-
CONIUM. ceptare. Dissolvebatur Raymundus in lacrymas

cælesti dulcedine redundantes, ac miris consola-
tionibus, & spiritualibus deliciis à consolatio-
num ac spiritualium deliciarum Matre cordis e-
jus intima replebantur. Aucta tamen Raymundi
pietas in Virgine est: cumque ab illa intelle-
xisset, se rem gratissimam eidem Deiparæ fa-
cturum, si in ipsius honorem virginitatem suam
Deo sacrasset, continuo in ipsius Deiparæ præ-
sentia virginitatis votum emisit, & quod Deo
voverat, se usque ad mortem perfectissime im-
pleturum, à Domina sua certitudinem accepit.
S. Nieblam Myrensem episcopum, cujus ad-
culatione erat ferè assiduus, sæpe sæpius sum-
mo affectu deprecabatur, ut suus intercessor ef-
se dignaretur apud Regiam, & Dominam il-
lam, à qua tantis gratis, ac favoribus indefi-
nenter cumulabatur.

4 Familiari B. Virginis colloquio jussus, pa-
seulis ac falsibus relictis, Barcinonem proficisci,
suoque Ordini de Mercede Redemptionis capti-
vorum recenter ex revelatione ejusdem Virginis
instituto nomen dare, lætè se obsecurum re-
spondit, nisi de patris sui displicentia formidaret,
verùm patris licentiâ per virum principem, Car-
donæ scilicet Comitem, qui eadem loca venationis
causâ frequentabat, beatæ Virginis admoni-
tu obtentâ, Barcinonem, ut jussus fuerat,
concedens, post navatam illic variis pietatis stu-
diis operam, per manus S. Petri Nolasci funda-
toris, Barcinone in palatio regio candidum ejus-
dem B. Virginis habitum summa cum animi sui
jucunditate suscepit. In sacrum Marianorum clien-
tum numerum conscriptus, relatu incredibile est,
quàm grato animo beneficium à beata Virgine
acceptum prosequeretur. Sæpe cor augustissimæ
cælorum Reginæ latantior offerebat, atque in
tantæ Dominæ culeu & obsequiis alacriori ac
ferventiori studio se ipsum exercere nitobatur. In
eadem urbe Barcinonensi Religionis tyrocinium
posuit sub disciplina beati Serapii Scoti, ejusdem
ordinis alumni, qui pro Christiana Religione san-
guinem deinde fudit, quique longè prospexit, &
apertè prædixit ærumnas, quas Raymundus sub-
ire in Africa pro Christi nomine multis post an-
nis debebat.

5 Elapso tyrocini tempore non modò tribus,
paupertatis scilicet, castitatis, & obedientiæ vo-
tis se obstrinxit, sed etiam quartum emisit pro-
prium alumnorum sacri ordinis B. Mariæ de
Mercede, videlicet ad Redemptionem Christi-
fidelium captivorum, quando necessitas urgeret,
ultrò Sarracenorum servum se reddere, & eorum
manibus, si opus fuerit, se committere. Sacris
deinde ordinibus initiatus, certis diebus concio-
nes habebat ad populum Barcinonensem non si-
ne fructu; quàm plures enim ab impudentia,
peccandique consuetudine ad melioris vitæ ratio-
nes traduxit, atque ad frugem correxit; quæ-
que è suggestu auditoribus verus hic Evangelii
Præco. in dies proponebat, omnium primus per-
ficiabat. Raymundo nemo diligentior in corri-
gendis aliorum vitiis, nemo illo aptior visus est;
at omnibus præire exemplo ac sanctitate, cor-
pus suum verberum acerbitate sæpissimè castiga-
re, breves somnos abjecto humi stramine cape-
re, pane dumtaxat extremam famem sustentare,
noctes in divinas preces transigere, quia com-
munia aliis sanctitate claris viris, ut brevitati
consulam, prætermitto.

6 Bis in Africam se contulit jussu S. Petri No-
lasci ad redimendos captivos Christianos. Ro-
mæ primus Ordinis sui procuratoris generalis ma-
nere functus est, quod munus exercebat anno
nostræ salutis mcccxxx, quò Gregorius IX Ro-
manus Pontifex xvi Kalen. Februarii Ordinem
B. Mariæ de Mercede, seu de Misericordia Re-
demptionis captivorum à S. Petro Nolascio ex
revelatione B. Virginis Mariæ institutum confir-
mavit, instans, nomine serenissimi Jacobi re-
gis Aragoniæ cognomento Debeltatoris, Ray-
mundo de Pegnaforte, tunc temporis Ordinis
Prædicatorum alumno, atque Religionis no-
mine Bernardo Corbaria, & Raymundo Non-
nato sacerdotibus, & Arnaldo Aymerico equite
laico. Prælatorum suorum mandato relicta Ro-
manâ curiâ in Hispaniam rediit Raymundus, &
inde tertio in Africam navigavit, ad redimendos
ex sui Ordinis instituto captivos. Cùm inter il-
lorum multos ibi reperisset, ad quos omnes li-
berandos cum rei numeraria difficultas maxime
obstaret, sponte captivum se reddidit, ut istos
miseros liberaret. In hac captivitate 7 verboribus
sæpe casus, & ejus labia repagulo ferreo oc-
clusa sunt, ne verbum Dei effunderet: expedi-
tius tamen loqui non sine Barbarorum admira-
tione auditus est.

7 Nec sine fructu verbum Dei sparsit, cum
decem Hebræorum primi, ac duo nobiles Sar-
raceni Evangelica luce illustrati, è cæcis per-
fidie tenebris ad splendorem veritatis educti,
suavissimo fidei jugo dura colla submittere non
dubitarunt. Quare iratus Sarracenorum princeps
Raymundum verberibus cæsum, catenisque vin-
ctum ad perobscurum carcerem damnavit, quem
octo mensium spatio, ore ferè semper illo repa-
gulo ferreo ocluso, æquo animo sustinuit, solo
pane & aquâ vitam toto hoc tempore in illis
miseriis traducendo. Sæpissimè animo à sensibus
evocato, tres integros dies sine cibo transegit:
res mira dictu, aliquando coram ipsis Barbâris
catenæ, quibus victus Raymundus jacebat in
carcere, & ferreum ipsum repagulum sponte
non sine miraculo corruerunt. Quare Barbaro-
rum aliqui relicto Mahumeto ad Christi signa
transierunt. Interea sacri ordinis B. Mariæ de
Mercede alumni nonnullos in Africam destina-
verant cum pecuniis ad redemptionem Raymun-
di; & Gregorius IX Romanus Pontifex, qui
optimè notat tanti Viri virtutes, ut lumen istud
super candelabrum in Ecclesia omnibus luceret,
mense Decembri anno à Christo nato mcccxxxvii
Raymundum diaconum & Cardinalem sancti Eu-
stachii renunciavit.

A N N O T A T A.

a Cognomen illud semper à pueritia Sanctum
habuisse, indicatum est in Commentario prævio
num. 46. Remondus fol. 92 scribit aliud ei co-
gnomen tribui à modernis, Casseno videlicet,
quem citat in Vita Gregorii IX, fol. 558, ac
Wibon (immò Wion) in libro, qui inscribitur
Arbor (immò Lignum) Vita, tom. 1, libro,
uti male indicat, 57. Cassenum non invenio in
nostro museo. Wionem inspexi lib. 1, cap. 87,
pag. 122, & vocatur ibi: Frater S. Raymun-
dus Nonat: in aliis verò, quæ ibidem de illo
adduntur, non comparat nomen Liconatus. Cogit-
at autem dictus Remondus, nomen Nonat trans-
mutatum esse in Liconat, cum, inquit, hujus
nominis nulla sit notitia, & Nonat non familia,
sed

D
iter Roma-
num, expe-
ditiones ad
redimendos
captivos.

l
m
n
o
p

q
E

cruciat-
tus in eis-
dem tolera-
ti.

F

g

ac professio
Religiosa,
sacerdo-
tium, ac
ejusdem
fructus:

b

tyrocini-
um

B

i

C
k

A sed eventus sit nomen. Illud autem asserit se non invenire inter appellationes antiquas & modernas, nobilesque & communes, perlectis bene multis familiarum Catalanarum, Aragonensium, Navarrarum ac Valentinarum scriptoribus, quos ibidem nominat, additque, Liconates è Cantabria transmigrare potuisse in Cataloniam. Plura eum ibidem, tum apud Cololum in prologo Vita.

B **b** Remondus fol. 92, Sequendo, ait, sententiam & opinionem eorum, qui sunt ejusdem patriæ ac territorii, publicamque inter eos vocem ac famam, dico, S. Raymundum natum fuisse in Catalonia, in territorio, quod appellatur Abbatiam de Celfona, in parvo loco, cui nomen Portel, diocesis Urgellensis. His consentiunt ea, quæ habentur in litteris illustrissimi episcopi Barcinonensis, inferius proferendis post Viram occasione miraculorum, ubi legentur ista: Quem communi omnium seniorum & populorum, vulgò dictorum de la Sagarra, consensus & traditio affirmat fuisse ortum in loco de Portell. Cololum lib. 1, cap. 1, pag. 2 de loco de Portell Sancti patria loquens indicat, illum tunc temporis fuisse diocesanos Urgellensis, mediante abbatis Celfonensi, & nunc episcopatum per se. Domenecus alio modo rem refert, dum scribit, fuisse oriundum è loco del Portell in episcopatu Celfonensi.

c Catalonia, provincia in Hispania, principatus titulo insignis, & ad mare Mediterraneum sita, satis nota est.

d De anno ac die, quibus in lucem prodit, non convenit inter auctores. Consultè Comm. prævium in principio; ubi & de generis nobilitate num. 3. Nomina parentum indicat Cololum lib. 1, cap. 1 esse occulta.

e Sarroi. Cololum in Prologo Vita agens de familia Sancti Surrons vel Sarroy appellatione, debile indicat hujus rei esse fundamentum; idque certum esse, quod non constet. A duabus hinc familiis adhuc permanet illa, sicut Tamayo in Vita à se compilata credimus, quæ dicitur Segers. Sed Cololum in prologo asserit eos falli, qui affirmant; illos hodieum appellari nomine Segers, qui ab earumdem descendunt prosapia.

f Consent alii studiis Sanctum navasse operam post ingressum Ordinis Mercenariorum. Ad Comm. prævium.

g De Rosario Deipara plurima apud nos collecta sunt ad diem 4 Augusti in Comm. prævio Actis S. Dominici fundatoris FF. Prædicatorum § 19 & seqq.

h Virginis Matris, ejusque Filii, ac angelorum collatos in S. Raymundum favores pluribus memorat Cololum cap. 9 & cap. 11 scribit, Mariam descendisse ad eum de calis, spiritibus caelestibus comitatum; Sanctumque ipsius jussu manibus suis inter Deipara manus positus, emisisse votum castitatis, ejusque verba distasse Deiparam S. Raymundo. Sed hæc pluribus non transcribo, quæ magis pè credi possunt, quàm historice probari. His adde, quotidianam pueruli Jesu descensum è brachiis imaginis Deipara: de quo ibidem cap. 12. Et cap. 13 scientias omnes ab angelis didicisse dicitur.

i Cololum cap. 2 eum vocat vicecomitem, cap. 3 comitem, & alibi utroque utitur nomine.

k In Comm. prævio num. 4 indicatum est, Remondum non habuisse exploratum, an Ordinis vestem acceperit à S. Petro Nolascio, an à Priore conventus Barcinonensis, & quo anno id Augusti Tomus VI.

convergit. De anno quid scripserit Cololum ibidem invenies. Quod hic dicit Vita, in palatio regio . . habitum suscepit, non coheret cum sententia Colombi, lib. 1, cap. 17 affirmantis, fundato conventu S. Eulalia anno 1222, sicut in Vita S. Petri Nolasci probasse se indicat, non existisse Religiosos in palatio regio; additque, ecclesiam, quam Mercenarii hodieum possident in palatio regio cum titulo S. Agatha, multis post annis fundatam fuisse à rege Martino, Religioni que datam à rege Alfonso V: Superiorem verò istius conventus non habuisse nomen Prioris usque ad tempus secundi Generalis Ordinis &c. Hæc ille contra Remondum. De Serapio Scoto, quem in Comm. prævio Serapionem appellavimus, agitur ibidem num. 5: an verò sub Beati hujus martyris disciplina tiro fuerit S. Raymundus, perspectum non habeo.

l Varias Sancti expeditiones in redimendis captivis dat Comm. prævium num. 6.

m In hac periodo animadvertè primò: Dicitur Romæ primus Ordinis sui procuratoris generalis munere functus . . anno MCCXXX, & consule qua contra Cololum diximus à num. 8.

n Apud eundem auctorem lib. 2, cap. 9 indicatur Sanctus in Italia fuisse annis 1234 & 1235. De itinere autem Romano, quod Sanctus dicitur suscepisse, nihil invenio in Remondo tomo 1 Annaliarum lib. 3, cap. 1 & seqq., ubi res ab eo gesta describuntur. Secundo: annus 1230, quo hæc Vita Latina refert confirmationem Ordinis, pugnat cum tempore, quod signatur apud nos tomo 11 Januarii, die xxix ejusdem mensis in S. Petro Nolascio pag. 980: Anno demum MCCXXXV, duodecimo à prima illius institutione, legitimè à Gregorio IX approbatus est Ordo XVII Januarii, pontificatus illius anno VIII, ut è Laërtii Cherubini Bullario patet: unde plerosque Annalium ejus Ordinis scriptores corrigas, qui initia ejus ad annum MCCXVIII referunt: cum neque anno MCCXXIII in S. Dominici familiam adhuc cooptatus esset Raimundus (à Pennaforti) nec nisi anno MCCXXVII, xx Martii ad Pontificatum evehctus sit Gregorius; cum Honorius III triduo antè decessisset: ut proinde annus Christi MCCXXX non potuerit esse ejus pontificatus octavus, quo Perusii XVI Kal. Februarii data est Bulla. Bulla autem ista, seu Breve, dicit: Vobis auctoritatem concedimus, ut, cum nondum aliqua sit à vobis regula ex Religionibus approbata assumpta, beati Augustini possitis Ordinem profiteri. Cololum lib. 1, cap. 19 indicat hoc instrumentum non esse confirmationis, sed concessionis profitendi dictam regulam; ac bullam confirmationis datam anno 1230, Gregorii noni tertio: sed hæc bulla nec apud Cherubinum, nec in Bullario Ordinis de Mercede, nec apud Cololum usquam comparet. Quomodo igitur supra illam fundari solidè potest confirmatio ejusdem Ordinis? Ad primam verò illius fundationem seu initia quod spectat; idem Cololum pro anno 1218 profert ibidem varia instrumenta, quibus non ausim refragari; quæ tamen, ne longior sim, videri apud ipsum possunt à lectore, & expendi. Lib. 2, cap. XI à pag. 167 conatur se extricare ex difficultate, quod sæpè dicta bulla confirmationis non compareat.

o Vita ejus edita est apud nos die 7 Januarii. Additur in hac, quam datus, Vita: Tunc

p De illo scribit Hieronymus Curita tomo 1 Annalium Aragonensium lib. 2: ubi & de institutione Ordinis de Mercede cap. 71.

q Vita ejus edita est apud nos die 7 Januarii. Additur in hac, quam datus, Vita: Tunc

r De illo scribit Hieronymus Curita tomo 1 Annalium Aragonensium lib. 2: ubi & de institutione Ordinis de Mercede cap. 71.

s Vita ejus edita est apud nos die 7 Januarii. Additur in hac, quam datus, Vita: Tunc

t De illo scribit Hieronymus Curita tomo 1 Annalium Aragonensium lib. 2: ubi & de institutione Ordinis de Mercede cap. 71.

u Vita ejus edita est apud nos die 7 Januarii. Additur in hac, quam datus, Vita: Tunc

v De illo scribit Hieronymus Curita tomo 1 Annalium Aragonensium lib. 2: ubi & de institutione Ordinis de Mercede cap. 71.

w Vita ejus edita est apud nos die 7 Januarii. Additur in hac, quam datus, Vita: Tunc

EX EDITIS
APUD CIA-
CONIUM.

temporis Prædicatorum alumno. *Habitus Ordinis induisse anno 1222, diximus ibidem in Annotatis pag. 409 litterâ a.*

p *Laudatur in Catalogo Magistrorum Ordinis antea indicato pag. 3. Inter alia autem dicuntur de ipso sequentia: Tandem plenus dierum atque virtutum Barchinone patris miraculis in pace quievit: cujus corpus post quatuor secula è tumultu extractum mira gaudet incorruptione.*

q *In qua Africa urbe sustinuerit illud, quod mox hic subditur, laborum tormentum, non consentire auctores, indicavi in Comment. prævio num. 7.*

r *Difficultates circa titulum Sancti cardinalis propositi ibidem § 2.*

CAPUT II.

Misericordia; Christi ac Mariae apparitio; miraculum; vaticinia; contagia sanata; Viaticum sacrum; obitus; lis de corpore calitus dirempta; mira in ejusdem translatione; ades sacra; apparitio; propagatio cultus; beneficia.

Vita perfectio in dignitate cardinalitia: mira post rectum pauperem apparitiones;

EX Africa reducem Raymundum diaconum Cardinalem Barchinenses solempni pompa, ac extraordinario apparatu exceperunt: ille tamen habitis gratiis, relicta domo, quam comes Cardonæ illi ornaverat, recto tramite tendit ad sui Ordinis cœnobium, in quo tamquam Religiosorum minimus semper ex Prælati more vitam traduxit suam. Cum die quadam imbris madido, & hiemis tempore in Barchinensis urbis via, pauperem ætate & canitie venerandum, sine capitis tegumento frigori ac pluvie expositum deprehendisset; compassione motus, statim pileum sibi detractum cano senis capiti libenti animo ac summa voluntate imposuit; quod quam gratum Deiparæ Virgini acciderit, ex hoc facile agnoscere quisque poterit; nam Raymundus domum rediens, atque orationi juxta morem enixè incumbens, in extasim raptus, vidit se ad pulcherrimum deduci viridarium, in eoque conspexit speciosissimam Reginam cum frequenti Virginum comitatu, quæ varios colligens flores, atque ex iis pulcherrimam contextens coronam, talia proferebat: Dignus hac corona ille est, qui seni pauperi pileum dedit suum. Hæc audiens Raymundus, non florum coronam sed Jesum Christum, in suarum actionum præmium se velle respondit. His dictis, ante se illico stantem Christum Dominum pileo illo, quo pauperis caput paulo antè ille texerat, ornatum vidit, spineam in capite, ac florum coronam præ manibus gestantem, ambasque sibi deferentem. Spinarum coronam, quæ dolorum tolerantia contexta est, sibi concedi cum instanter postulasset, & obtinisset Raymundus, capitis dolore, qui ab eo tempore ad obitum usque perduravit, continuè voti compos effectus est.

9 Neque hoc tantum prodigiosi accidit Ray-

mundo cardinali in urbe Barchinensi commoranti. Vir quidam nobilis sine ullo doli sensu plagas plures inflixerat innocenti uxori, quam nonnulli ex domesticis probri injustè accusarant; animum deinde ille advertens errori commissio, ad Raymundum confugit. Qui innocentem uxorem novo miraculo defendens, ad propria illum statim remisit dicens: Sicut crimine accusatio, ita vulnera inflicta sanguine vacant; scias uxorem fidem tibi semper servasse, qui illius nomen apud te detulerunt, quam primùm pœnas dabunt pravi. Demum ille repetens, conjugem salubri esse corpore invenit, illos verò, qui eam ream fecerant, uti confcios & participes multorum facinorum brevi suspendio extinctos vidit. Dum Hispaniæ ceterioris provincia pestilentia hominibus æquè, ac pecudibus exitiali affligeretur, misericordiarum Pater de more rationibus prospiciens, ad levandum dolorem, eodem punitionis tempore ipsismet afflictis medicamentum anodynum b subministravit: nam Raymundus omnes ad se deductas pecudes solo signo crucis fanitati pristinæ reddebat. Quare illius provinciæ incolæ in tanti beneficii memoriam singulis annis die, quâ S. Raymundi festum celebrant, ad ecclesiam, in qua tanti Viri corpus jacet, pecudes multas deducunt c.

10 Gregorius Romanus Pontifex, qui inter cardinales Raymundum cooptaverat, eundem, ut apud se illum retineret, Romam vocaverat, at dum se ad iter pararet, in morbum incidit, in quo angelicis primùm manibus sacra synaxi refectus, circa annum nostræ salutis mcccxi inter sui Ordinis alumnos è stadio hujus mortalitatis vix quadragenarius ad superos evolavit. Cujus corpus cum suum esse vellent Cardonæ comites, in quorum domo obierat, suum verò Barchinonense cœnobium ordinis S. Mariæ de Mercede, in quo religiosam vestem induerat, litem exortam Deus diremit, dum illud ad ædiculam S. Nicolai, in qua Raymundus adhuc puer pietatis lac suxerat, per mulam oculis captam aperto miraculo deportari permisit, voluit enim ille, ac suavissima ejus Mater, ac benignissima mundi Regina servum suum Raymundum præcipuo religionis cultu eo in loco honorari, in quo ille à pueritia tenerrimo semper, summoque filiali affectu se ipsam studuerat honorare. Ab eo namque tempore prædicta ædicula S. Nicolai in celeberrimum conversa est templum d, ipsius S. Raymundi Nonnati nomini consecratum, quod ad hodiernam usque diem, præsertim verò ultimâ Dominicâ mensis Augusti, quâ ejusdem S. Raymundi festum quotannis solemnissimè colitur, permagno, & incredibili populorum concursu, ob crebra, quæ ibi exhibentur, miraculorum beneficia frequentatur.

11 Dum mula luminibus orba sacrum Raymundi corpus ad S. Nicolai ædiculam asportabat, res admirabiles patravit Deus. Ante domum paternam sancti Raymundi genuflexa mula, locum illum, natali talis Viri spectabilem in transitu venerata est. Funerantium more exequias cum cereis funalibus accensis ingens fidelium turba comitata est ad duodecimum milliarium. Res mirabilis in toto illo itinere, illorum nec unum quidem, licet truces efflarent venti, largusque imber è cœlo efflueret, extinctum quisquam vidit. Demum totum æs campanum urbium omnium, oppidorum, aliorumque locorum per quos mula sacro illo cadavere onusta iter habuit, sonum, se ipso, supra naturæ vim atque ordinem, fudit.

Grego-

D prædictio & sanata contagia:

b

E

c viaticum sacrum ab angelis acceptum & mors, ades sacra:

F

d

mula cæca indicat ubi deponendum corpus: alia mira apparitio:

A Gregorius IX, audita Raymundi morte, in hæc prorupit verba: Sacer Ordo B. Mariæ de Mercede patrem ac patronum, Cataluniæ provincia filium, Ecclesia Catholica Virum sanctum unâ horâ amisit. Elapsis nonnullis à tanti viri obitu annis, anno scilicet à Christo nato MCLV, S. Petro Nolasco apparens Raymundus, pervigilium feriarum Natalis Christi proximi anni, tamquam ultimum ac postremum ejus vitæ diem præcinit: res item evenit, uti Raymundus prædixerat: nam anno MCLVI, nocte illa, cui dies festus Natalis Christi illuxit, sanctissimus patriarcha mirandis operibus editis supra hominum conditionem in vita nobilitatus, ad superos evolavit e.

varia de
Sancti cultu,
ac beneficiis

f

B Raymundo sacra Psalmos divinos recitandi, atque in ejusdem honorem Hostias Deo immolandi facultatem concessit, jussitque Raymundi, uti etiam S. Petri Nolasci nomina in Martyrologio Romano describi, & amplissimam delictorum Indulgentiam proposuit iis, qui die XIV Novembris ejusdem anni MCLV ecclesiam sancti Eustachii de Urbe visitassent, qua die solemnissimè in eadem ecclesia ejusdem sancti Raymundi hæroni Cardinalis effigies magnâ populi Romani frequentia ac lætitiâ collocata est. Innumera sunt beneficia, quæ Deus mortalibus sancti Raymundi precibus indulgit, quæ omnia hic recensere haud possumus. In archivio cœnobii Barcinonensis Ordinis sanctæ Mariæ de Mercede tabulæ extant authenticæ, in quibus multa supra naturæ vim atque ordinem per S. Raymundi deprecationem, nonnullorum annorum spatio mortalibus facta, enarrantur. Placet hic, illis ommissis h, rescribere literas, quas III Octobris anni MCLV Massiliâ Galliarum urbe Hyacinthus Caral Ordinis beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum Romam misit reverendissimo Patri Magistro Michaëli de Alcantara, ejusdem Ordinis vicario generali in Italia, & in Romana curia primo procuratori, & sunt tales:

per eum
absentis.

* f. opem

13 " Perjuvandum mihi in primis fuit à vestra Reverentia xl horarum in festo S. Raymundi, Nonnati petitem & obtentum Breve: eum, hoc pacto Tolosatum in eum devotionem, propagandam in dies arbitror, qui superiori- bus annis MDCLIII, & MDCLIV ejus ope, & pia intercessione à Deo optimo summa peste, & febribus laborantes innumera propemodum acceperunt beneficia. Et tanè certam vestram Reverentiam velim, si mihi fidem adhibere dignetur, supra viginti mille utriusque sexus homines à febribus liberatos fuisse, ne referam hydropticos, & à medicis desperatos, & jamjam morti proximos, invocato S. Raymundi Nonnati solo nomine, vel aquam in ejus honorem benedictam degustantes, vires pristinas recuperasse. Quæ curationum miracula omnibus Tolosanis tantæ erant admirationi, ut quotidie summus populi concursus sacram ejus aram frequentaret, vixque ullus Tolosæ, & in aliis vicinis oppidis esset infirmus, qui ejus operam* & auxilium summa cum veneratione, ne & fiducia non imploraret, ac remedium

, & solatium in infirmitate non reciperet. Certum & fidele hujusce veritatis possum redere testimonium: quippe qui tunc temporis in eodem conventu Tolosano degerem, ac in eo confessiones fidelium audirem, qui quotidie nostram ecclesiam, gratias Deo omnipotenti, & sancto Raymundo Nonnato pro ob- tenta salutè soluturi adibant, & ad illum san- tatem suam referebant. Missâ etiam facio, quæ quotidie gravidis, & in partu laborantibus mulieribus confert beneficia. Credo equidem hæc miracula vestræ Reverentiæ, quinimo & toti Religioni non minori, quàm nobis admirationi ni futura &c k.

EX EDITIS
APUD CIA-
CONIUM.

A N N O T A T A.

a Columbus mirabiles hæc apparitiones nar- rat lib. 2, cap. 17 post opus misericordia erga pauperem, & addit, biographos omnes conveni- re in substantia rei à se narrate.

b Gracè ἀνόδυνον, i. e. leniens dolorem, ex alpha privativo, ut vocant, & ὀδύνη, dolor.

c Consule Commentarium prævium num. 21.

d Ibidem num. 21 & 22 invenies quæ hoc spectant.

e Anni iidem indicantur ibidem in principio paragraphi 3: sed non conveniunt cum anno e- mortuali S. Petri Nolasci apud nos ad diem 29 Januarii pag. 981: nam posito ibi ex aliis an- no 1249 adduntur ista: Sed cum eum velint xxxi annos Ordini præfuisse, qui anno demum MCCXXIII institutus est; fatendum esset non ante MCCIV decessisse, si illud de præfecturæ in- tervallo constaret.

f Non probatur Sanctus canonizatus à Bene- dicto XIII pseudo-pontifice, nec ab ullo alio Pon- tifice legitimo adscriptus fuit Sanctorum canonis propriè loquendo. Plura Comm. num. 35 & se- quentibus.

g Lege Comm. prævium § 4.

h De miraculis tractabimus post vitam.

i Tolosa urbs est perampla Gallie in Occida- nia provincia ad Garumnæ fluvium, aliunde satis notæ.

k Post hæc nominantur auctores varii: sed nos per decursum Comm. de scriptoribus tracta- vimus, ac præferim § 3

MIRACULA.

Prefatio interpretis P. Conradi Janningi, hagiographi quon- dam Antverpiensis.

S Equentia S. Raymundi miracula ego Conra- dus Janningus Romæ annæ salutis MDCLXXXV Latina feci ex codice Hispano, particulares pro- cessus in variis Cataloniæ diocesis legitime atque authenticè factos, complexo, & in mo- nasterio Ordinis B. Mariæ de Mercede Redem- ptionis captivorum Romæ ad radices montis Ca- pitolini conservato, & mihi petenti à R. P. Ma- gistro Ferdinando de Carvajal & Ribera, vica- rio & procuratore generali dicti Ordinis benignè commodato. Processus porro omnes institutos curavit R. P. Fr. Ambrosius Machin a S. T. M., atque in provincia Aragoniæ definitor ejusdem

Dantur hæc
miracula à
codice Ms.
Hispano.

INTER-
PRETE
C. J.
b

Ordinis, ad hoc specialem facultatem habens ab adm. R. P. Magistro Generali Ordinis sui Fr. Philippo de Guimeran b; ejus litteras; in conventu Murciae anno mdcxii, die xvi Junii datas, Ordinariis locorum passim exhibuit unâ cum interrogatorio testibus proponendo; quod fere circa antiquitatem cultus, & eò spectantia, nec non miracula inquiri; uti ex ipsis depositionibus clarè satis colligi poterit, ac præsertim ex litteris illustrissimi Barcinonensis episcopi Ludovici Sans, utpote complectentibus responsiones ad quælibet interrogata, & depositiones testium fere omnium, si particularia miracula excipias. *Hactenus Fanningus. Rem ego dividam in capita, titulos ac numeros, & addam mea Annotata. Pars hæc erit prima miraculorum; hujus supplementum erit secunda, aliunde deprompta. De miraculis etiam scribunt Remondus & Columbus sapiens antea citati: hic libro 3; ille lib. 3, fol. 118 & sequentibus.*

ANNOTATA.

B a Vide Commentarium prævium § 4.
b De illo ibidem, & § 5, num. 47.

MIRACULORUM PARS I.

CAPUT I.

Raymundi sanctitas, locus mortis ac sepulturæ; cultus; mortuus ab eo ad vitam revocatus.

Testis juridicè interrogatus,

Coram R. D. Francisco Solzona, presbytero villæ Cardonæ a, & officiali villæ & officialitatis ejusdem pro illustrissimo & reverendissimo domino D. Fratre Bernardo de Salva, Urgellenfi episcopo & regio consiliario, ad instantiam reverendi P. Fr. Ambrosii Machin S. T. magistri, Ordinis B. Mariæ de Mercede captivorum, ac in provincia Aragoniæ ejusdem Ordinis definitoris, ad infrascripta ab adm. R. P. Fr. Philippo de Guimeran, in S. Theologia magistro, Generali totius dicti Ordinis B. Mariæ, specialem licentiam & facultatem habentis &c. b. Die Veneris xviii mensis Octobris, anno à Nativitate Domini mdcxii in castro Cardonæ deposuit testis sequens ill. & adm. R. Dominus Franciscus Farran, Dei & sanctæ Sedis Apostolicæ gratiâ abbas collegiæ ecclesiæ S. Vincentii castri Cardonæ, ac etiam Prior B. Mariæ castri Folliti de Rivo Lutosi, ætatis, ut asserit, lxxvii annorum, parùm plùs vel minus, testis citatus & debite compulsus, qui juravit super pectus suum, more Prælati, ad Dominum Deum, & ejus sancta quatuor Euangelia, se dicere & deponere omnimodam veritatem in & super his de quibus fuerit interrogatus.

varia depositionis de Sancti virtutibus, loco mortis,

3 Et interrogatus super contentis in præinferta supplicatione, per dictum P. Fr. Ambrosium Machin oblata c, eidem testi lecta de verbo ad verbum, dixit d, quòd super contentis in supplicatione deponere potest, id esse, quòd à parentibus, avis, aliisque civitatis Cardonæ pro-

vectoribus ætate personis semper audiverit, S. Raymundum Nonnatum in vita sua fuisse hominem eximie sanctitatis, castitatis, fidei & morum cælestium. In particulari verò, fuisse à confessionibus vice-comitibus Cardonæ, diemque supremum obiisse in castello Cardonæ, quòd erat habitatio præcipua vice-comitum, modò ducum Cardonæ. Auditum similiter crebro didicisse, mortuum esse S. Raymundum in cubiculo prædicti castelli, contiguo majori porticui, quòd nunc appellatur cubiculum PEROT CALL: demortui autem manum tam firmiter clausam fuisse, ut aperiri nullo modo potuerit.

D

4 Porro ut sepulturæ locus deligeretur, corpus in arca imposuerunt mulæ, quam vicecomes domi suæ cæcam alebat, solutis frenis quòd luberet ituræ. Ecce autem nullo manum aut aliud admovente, rectà processit Portellam, natale solum Raymundi, distitum Cardonâ leucis quatuor grandioribus: utque eò pervenit, deflexit * iter, nullo ducente, rectà ad locum, ubi modò sepultus suum habet facellum atque domum Raymundus: & mula continuò crepuit ac mortua est: manum quoque Sancti facile aperuerunt inveneruntque in ea schedulam manum ejus propria scriptam, quâ mandabat, istic loci ut sepeliretur. Ex illo porro tempore singularis semper extitit populû erga ipsum devotio, alio eum nomine non appellantis quàm sancti Raymundi Nonnati. Et quotannis ultimâ Augusti Dominicâ concurrunt ad prædictum locum amplius decies mille hominum, & quater mille jumentorum, illis hæc circum templum ducentibus, & eleemosynam monasterio impertientibus; aliis quidem dimidiam, aliis verò integram mensuram * frumenti; sic ut quadringentæ amplius tritici mensuræ, & in pecunia totidem, aut certè trecenti ducati afferantur, idque propter grandia miracula, quæ Raymundus quotidie patrat, semper pro Sancto & habitus & cultus.

ac sepulture, nec non de cultu,

* In Hispanico Ms. did bueltas al lugar de Portell.

* Hisp. quartera

5 Ad hæc episcopi concedunt Fratribus istius monasterii facultatem petendi quotannis per episcopatus suos stipem pro sacello ejus, addito titulo Sancti: neque reperire facile erit per omnem Cataloniam, qui non putet ipsum propter miracula quotidiana jam Sanctis rite adscriptum esse. Et ego testis memini, in archivo dominorum Cardonæ reperiri scripturam, quæ tractat de vita S. Raymundi Nonnati. Atque hæc, ait idem testis, scire sese ex relatione parentum, avorum, aliorumque ætate grandium, & quia eadem vidit in archivo dominorum ducum Cardonæ; & omnia sunt publica atque notoria in civitate hac etiam ipsis puerulis; nec est cujusquam memoria in contrarium e.

eleemosynis promoto ac miraculis.

F

6 Venerabilis Philippus Salamo, presbyter villæ Cardonæ, ætatis lxxv annorum, testis citatus & debite compulsus &c., die xxiii Octobris anni mdcxii deponens, dixit; viginti duos circiter elapsos esse annos, cum agenti sibi in rectoria de Copons nobilis quidam, vocatus dominus Valbuona *, dedit libellum manu exaratum & ob vetustatem penè consumptum, summaque in æstimatione à D. Valbuona habitum. Erat autem conscriptus lingua Lemosinâ, dicebatque Religionem de Mercede à non multo tempore fundatam esse. (Unde cognoscere licet, prædictum libellum exaratum fuisse aut ipso, quò obijt S. Raymundus, tempore, aut certè non multo post) & continebat totam S. Raymundi vitam: inter alia; appellari Nonnatum, quia natus non erat nisi quatenus per apertum demortui.

Alius testis

* Columbus Vallboña

A tuæ matris latus extractus esset in lucem. Deinde in puerili ætate curam ovium * sui patris agens, cum aliquando in eremitorio S. Nicolai, quod est in finibus Portellæ, oraret; visibilem oculis suis habuit Beatissimam Virginem Mariam, jubentem, habitum ut indueret Fratrum Religionis de Mercède, paulo antè à rege Jacobo Barcisonone fundatæ. Respondenti autem, pauperulum esse se, & habere netinam, qui se adjuvet; dixit eadem Virgo fore, ut intra horæ unius spatium illac transeat vicecomes Cardonæ, ejus nomine suo opem illum in finem imploraret. Atque ita accidit; transeunti namque vicecomiti puer mandata B. Virginis exposuit, ac ipsò patrocinante habitum Ordinis in monasterio Barcinonensi suscepit.

7 Post hæc dicitur quoque inter Cardinales fuisse adscriptus, & vicecomitem de Cardona confessarium egisse; quo tempore cum in gravem incidisset infirmitatem, Fratres aliquot ejusdem Ordinis, habitu percandido induti, & à nemine cogniti advenerunt ad castellum Cardonense; quorum unus dignitate majestatem præceteris virendus, quam portabat sacratissimam Eucharistiam infirmo manû sua communicavit: atque illico omnes disparuerunt. Posteaquam verò spiritum reddidit Raymundus, contentio gravis orta est inter Cardonam, Portellam, & Barcinonense monasterium, cujus horum defuncti corpus foret. Cardona sibi vendicabat, quia istic animam efflaverat: Portella suam esse dicebat, quia istic in lucem prodierat: Ordo de Mercède idem exigebat, quia suus exiterat Religiosus. Tenente hac contentione, homo quidam simplex id consilii suggessit, oculos ut eruerent alicui mulæ, eique impositum cum arcâ sua corpus portari tenerent, nemine ducente, istic reponendum loci, ubi ipsum, volente Deo, mula deposuisset. Probato consilio, mula cum imposito corpore, & sola, & cæca discessit Cardonâ, transivitque partem Urgelleis, partem Herdensis, partem Vicensis episcopatum, & in omnibus, quâ transibat parochiis, sponte sua sonabant campanæ, nec prius gradi desit, quàm S. Nicolai sacellum, ubi pridem Raymundo B. Virgo apparuerat, attigisset; ibique corpus reliquit, ubi modò ejusdem domus & sacellum visuntur.

C 8 Alia plura de vita & morte Raymundi idem liber narrat, quorum ego longi temporis lapsu memoriam perdididi. Continebat quoque miracula nonnulla particularia; quorum me similiter, ut verum fatear, memoria fugit, præter unum; quòd scilicet homo quidam de parochia, quæ vocatur Fraxinet, mortuus, parentibus suis gloriosum Patrem S. Raymundum Nonnatum invocantibus, in vitam rediit. Porro ab undecim circiter aut duodecim annis quidam frater Ordinis S. Dominici (eujus quidem nomen ignoro, nisi quod ex signis aliquibus conjicio esse P. Fr. Dominicum) per monasterium de Sarrateix prope rectoriam Viverdensem*, ubi ego tunc vicarium agebam, transiens, & ubique in scripturas de Sanctis Cataloniæ diligenter inquirens, ipsam librum instantissimè petitum à me dono accepit. Denique omnia à me dicta, præterquam quòd in isto libro legerim, audivi sæpius à longævus hominibus, & sunt tam publicè atque decantata, ut in hisce partibus nemo quispiam sit, qui ignoret f.

9 Honorabilis Joannes Blanck, aliàs Xiol, de Ortoneda, ætatis cxviii annorum g. In particulari operatus est S. Raymundus miraculum

in filio meo: qui nomine Machaël, ætate decennis, lapsus è jumento h ruperat sibi illa tam graviter, ut omnia humana remedia curationi nequidquam adhibuerimus, nec aliud reliquum fuerit, quàm ut confugeremus ad opem divinam & intercessionem sancti gloriosique Raymundi: cui invocato votum vovimus, si gratiam sanitatis à Domino impetrasset filio nostro, daturos nos ipsi tantum frumenti, quantum filio pondere par foret. Promissimus insuper conducturos ipsum ad ecclesiam Sancti, uti & re ipsa conduximus, ac dedimus duas cistas unamque [fiscinam i] frumenti: curavimus quoque celebrari Missam in honorem sancti patris Raymundi, & frumentum obtulimus. Et ecce filius noster perfectæ sanitati restitutus est, nullo mali signo superante: dictique miraculi memoriam istic reliquimus k. Exinde autem prædictus filius meus semper mansit integrè sanus, & rupturæ evadit acsi nulla umquam fuisset l.

A N N O T A T A.

a Cardonæ, ubi hic processus factus est, & è quo sequentes depositiones sunt de prompta, situm indicavi in exordio Commentarii prævii. E

b Nota bene, inquit Fanningus, simili fere modo in omnibus processibus exordium sumi, curante semper P. Machin. jussu Magistri Generalis. Depositionibus semper præmittitur fere, ut sequitur Latine in ipso textu: Die Veneris &c.

c Ejus contentum, sicut observat Fanningus, satis innotescit ex depositionibus testium, ut necesse non sit, hic illam describi.

d Hactenus Latine, reliqua Hispanicè, quæ sic verto, sicut hic monet Fanningus.

e His subdit interpret: Hactenus ex Hispanico: tum Latine subjungitur, proposita testi esse quæ proponi solent, E. G. an inductus prece, pretio, minis &c. deposuisset: & ad omnia respondit, quòd non. Denique reliquorum omnium (qui fere viginti sunt) depositiones nihil quoad substantiam ab his duobus diversè habent.

f De his Colombus à pag. 278.

g Interferit interpret: testificatus eadem fere, quæ duo prædicti, subjungit: "In particulari, &c. Sed longa & diversa est depositio ejus, anquam ad particulare perveniat, apud Colombum pag. 280: illud verò declarat pag. 281.

h In codice Hispanico est cayò de un Rocin, Gallis roussin; Dictionarium Gallico-Latinum, anno 1704 Trevolii editum, indicat hæc voce significari equum strigosum: ubi & de vocis etymologia post Menagium, qui in suo Dictionario etymologico consuli potest. Hic fortè est strigosus mulus.

i In cod. Hispano dimos dos cestas y una pañera de trigo. In Latina hac interpretatione non invenio vocem pañera, & ideo unciniis eam includo, fiscinam appellans ex conjectura vocis Gallica panier: eam aptam in Hispanica ad rem præsentem non reperiam significationem.

k Videlicet, ut notatur ad marginem ex codice Hispanico, una encudia (vel ancudia, littera enim prima dubiosculè expressa est) de cera y quebradura, i. e. ex cera, & horniam. Colombus pag. 281 scribit ancudia, quam vocem nec intelligo, nec invenio alibi.

l Subdit Fanningus: Idem miraculum, & eodem ferè modo testificata "Eulalia Blanca, uxor, Joannis Blanck prædicti, nata annos circiter, sexaginta quatuor, aliud subjunxit in hunc modum: quod ego ibi non invenio; sed videri potest

ex antiquo libello, additque mortuum à Sancto resuscitatum.

* rectoria de Viverde

f

g

INTERPRETE C. J. h

k

l

E

F

INTER-
PRETE
C. J.

744
est Colombus pag. 281 & 282, ubi postquam depositionem Joannis prædicti confirmasset Isabel (ut ibi vocatur, id est Elisabeth) Blanch, ipsius uxor addit, nihil e lapsu mortuum, invocato Sancto & facto voto ad vitam revocatum. Dabo illud in parte 2, cap. 4, num. 101.

CAPUT II.

*Quidam à rotis illasus; curata febris; Sancti cultus; puerperis hic pro-
pitius.*

*A rotis ob-
scendens
servatur il-
lasus:*

*a
* Colombus
Quicem
b*

B

R P. Fr. Antonius Ferrer, Ordinis B. Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum, ætatis xxvii annorum, testis juratus dixit: Anno mdcxi, die xviii Martii iter faciens à civitate Cuiçena *a* in regno Aragoniæ ad civitatem Ofcanam *b* in eodem regno, perveni eques ad torrentem quemdam fundò stabili & saxi pleno; in cujus transitu subsistenti ad bibendum equo appropinquavit propius carrus quidam arenâ onustus, quem volens declinare, inhibui frenum, & manibus ponticalum istuc quemdam apprehendi; sed cingulo, quo ephippium adstringitur, fracto, cecidi ex equo in medium torrentem, ubi carrus aut potius rota carri per pectus jacentis transit. Quapropter existimantes, qui aderant, sub pondere me crepuisse, extulerunt lamentabiliter voces suas; & ego in tanto discrimine loqui prohibitus, invocavi corde cum fiducia magna sanctissimam Dominam nostram, & S. Raymundum Nonnatum; atque evasi periculum tam immunis damni, ut non modò nullum os aut costa læsa sint, sed omnis etiam à carne livor, macula, vestigium oppressionis & dolor abfuerint: meque ita sanus ac integer crexi, acsi nihil hujusmodi accidisset, stupentibus, qui aderant, omnibus, & fieri naturaliter non potuisse judicantibus. Sed potuit per intercessionem S. Raymundi; supra cujus reliquam è collo meo in faculo pendulam rota pertransiit, quemadmodum ex vestigijs clavorum inibi relictis observatum deinde fuit *c*.

*c
C
alius tormi-
nibus ac fe-
bri libera-
tur:*

11 Illustris D. Michaël Joannes Tavernet & Montornes domieellus Barcinonæ domiciliatus, annos xxii natus, testis juratus, dixit: Quatuor abire menses, cum gravi adeo febris & torminibus angebar, ut somnum triduo nullum capere possem, & quidquid manducabam mox evomerem, nullam afferente opem, quidquid medici adhiberent. Cognito igitur discrimine confugi ad S. Raymundum Nonnatum, cujus reliquam opportunè attulerunt Patres duo de Mercede, & aliquantum aquæ, injecto saxo de sepulcro Sancti benedictæ, bibendum obtulerunt: qui potus etiam si contrarius esset tali morbo, tantam nihilominus mutationem attulit mihi, ut statim fugiente dolore, eo ipso die liber omnino ac sanus fuerim, quod singulari Dei favori per intercessionem S. Raymundi adscripsi, promissique sanctam ejus domum & ecclesiam Sagarrensem visitare, oblaturus ventrem argenteum *d*.

*d
refert qui-
dam spe-
stantia ad
S. cultum:*

12 Die xvii Decembris anno mdcxii in quadam aula palatii episcopalis Barcinonensis coram illustri & reverendissimo in Christo patre & domino D. Ludovico Sans episcopo Barcin., testis

juratus illustris dominus Franciscus Villalba, dominus baroniatum de Momagustre & de Guspi, annorum xxxv, dixit; quod ubicumque depictum vidit Raymundum Nonnatum, vidit eum cum diademate; præcipuè vero & specialiter in tabula antiquissima, ab omni hominum memoriâ depicta; ubi representatur cum diademate in capite, subscripto ad pedes titulo litteris præ vestustate fugientibus, qui ait: Beatus Raymundus Nonnatus. Circum eandem verò imaginem expressum conspicitur, quomodo per demortuæ parentis apertum latus in auras vitales extractus fuerit; quomodo miraculosè sacram Eucharistiâ à tribus sui Ordinis Religiosis susceperit; quomodo mula candida & cæca corpus ejus Cardonâ adusque eremitorium S. Nicolai, nunc domus S. Raymundi Nonnati vocitatum, in finibus Portellæ situm, portaverit, prosequente ipsam; supplicantium more, populo Cardonensi. Et hanc tabulam ipse testis vidit in prædicta S. Raymundi domo, quæ admodum prope abest ab ejus baronia Gulpensi.

D

13 Eodem die illustris D. Franciscus de Jvorra dominus baroniæ de Cervallo & Belleria, dominus villæ sancti Vincentii, & loci ac termini de la Ciura *e* ætatis xl annorum, testis juratus, dixit, quod reliqua etiam S. Raymundi Nonnati portetur passim ad infirmos, & mulieres parturientes per multos dies, ad cujus præsentiam continuo sanantur ac liberantur: quòdque, curante se, sæpissimè allata sit domum suam pro suorum necessitatibus, tum quòd tenerrimè erga Sanctum istum afficeretur, tum quòd intelligeret per ipsum multis divinitus reddi salutem, ut præcipuè patuit anno mdcxix mense Augusto vel Septembri in castello Manresanæ *f*, ubi tunc filiolus suus triennis, Don Dalmau appellatus, eò per morbum adductus fuit, ut domina Manresanæ, matertera ipsius testis, dixerit filioli matri: Abisis hinc, domina; Deus alios tibi concedet filios, de hocce enim jam actum est. Simul mater ad fenestram advolat [ecclesiam] S. Raymundi respicientem, quò jam allatum reliquias ejusdem miserat, viditque re ipsa apportari: & statim observarunt adstantes ægrum aperire oculos, eundemque intrantibus in castellum reliquiis, movere sese; intrantibus verò in eubiculum, se erexisse adorandi causâ, etiam si nullius Religiosi conspectum ferre posset propter metum, qui animum ejus ad cujuslibet præsentiam incessabat. Nec diu adoravit, cum ilico melius habere, & mox integræ saluti restitui: quamquam doctor Saura de Cervera jam à diebus aliquot eum mortuis annumerasset: & opinione sua fallendum non fuisse, credit ipse testis, nisi intercessio S. Raymundi intervenisset *e*.

*E
mulieribus
parturienti-
bus
* Remond.
Ybarra
* idem Ci-
rera*

** de la
Manresana*

F

14 Domina Mariana Ripoll, uxor magnifici Bartholomæi Ripoll secretarii adm. illustris nobilis D. Prioris Ordinis & militiæ S. Joannis Hierosolymitani *f* in principatu Catalonia, ætatis xx annorum, testis jurata, dixit; Mense Maio proximè elapso biennium fuit, quòd ipsa testis sex menses gravida, ex magna devotione erga S. Raymundum Nonnatum obivit novenam in sacello ejus in monasterio S. Mariæ de Mercede hujus civitatis: & quamvis domus sua procul abest à dicta ecclesia, non solum non se lassabat eundo, verum videbatur sibi per floridum hortum incedere cum magna sui consolatione; videbatur similiter depicta in sacello imago Sancti aridere sibi, quoties in illam oculos intendebat: genibus autem nixa, etiam per duas horas, tam

*eum esse
propitium*

f

meti

A meti infirma, nihil fatigabatur: atque ex illo tempore suus erga Sanctum affectus & fiducia valde singularis fuit.

exemplis

* Colomb. Garace

variis

probatur.

g

15 Adjunxit, quod finitâ novemdiâ devotio-
ne, incepit sentire dolores partûs per xxiv dies
parturiens tanto cum discrimine, ut tractaretur
de accersendo chirurgo, qui incisione exitum
fœtui panderet, cum matri certa mors judicare-
tur imminere: præterquam enim quod parere ne-
quibat; nequibat etiam, debilitata & mentis im-
pos, cibum ullum sumere, nisi quis aperto ori
imposuisset, quem tamen ipsum, simul atque ac-
ceperat, ejiciebat. Tali in statu mortuæ quàm vi-
væ similior, audivit à famulo quodam suo, no-
mine Jacobo Garau*, dici: Non recordabitur
domina nostra S. Patris Raymundi Nonnati, ne-
que liberari tantis ærumnis ab ipso petet? Et
statim ad Sanctum conversa cum toto corde im-
ploravit opem ejus, ut, quoniam editus ipse ef-
set per matris demortuæ latus, intercederet ap-
ud Deum pro liberatione sua.

16 Quo dicto, sopore gravari oculos sensit,
cum toto illo ærumnarum suarum tempore som-
num oculis suis non vidisset, jussitque in facel-
lo seu oratorio quodam suo domestico volenti
sibi quiescere poni sedile cum pulvinari. His ita
compositis, jussitque recedere domesticis omni-
bus somnum captatura, derepente ad se intrare
vidit duos Religiosos, album indutos habitum,
quorum alter manu dextera præferens ciborium
Eucharisticum, quocum depingi ut plurimum so-
let S. Raymundus, manu elevata signum sibi per-
teritiæ dare visus est surgendi; & eodem mo-
mento ipsa se erexit omnino sola, quod prius
sine duarum personarum auxilio non poterat;
& altum inclamavit domesticos foris ad portam
excubantes, intransibufque, & quid rei esset
querentibus respondit; visos sibi esse Religiosos
duos modo supradicto, interrogans num & ipsi
vidissent; jam enim disparuerant.

17 Et, quod mirum est, eodem ipso momen-
to sine dolore aut sensu ullo peperit infantem,
pedibus antrorsum (qui partus vulgò letalis exi-
stimatur) prodeuntem, mortuum & marcidum,
totoque ventre luridum, & [inflatum] sine pelle,
ita ut judicatum fuerit, quindecim amplius dies
mortuum in utero materno fœtum latuisse. Ni-
hilominus affirmavit ipsa testis, tam se doloris ex-
pertem fuisse in partu, ut nescia percunctaretur,
num peperisset; atque admiraretur, ubi affirma-
ri audivit, obstupescens cunctis domesticis
& vociferantibus, S. Raymundum Nonnatum ap-
paruisse atque dominam suam miraculosè liberaf-
se. Liberata autem ut fui, mihiq; restituta,
facellum Sancti actura gratias adivi, jubens Mis-
sam celebrari & in tabula miraculum depictum
appendi. Atque ita verè se habent, quæ narra-
vi g.

ANNOTATA.

a In mappa geographica Hispania, quàm an-
te me habeo, invenitur Xixena, idem, ni fallor,
locus, qui supra notatur, ad fluvium Isuelam,
decem circiter milliariibus Hispanicis communi-
bus Oscâ distans. Quinsena scribitur apud Re-
mondum mox citandum.

b In Ms. Latino vacuus hic erat locus, po-
nitur ad marginem de Huerea pro Huesca sine
dubio; Latine Osca ad Isuelam fluvium in A-
ragonia, & urbs episcopalis sub archiepiscopo
Casar-Augustano.

Augusti Tomus VI.

c Miraculum hoc etiam est apud Colombum INTER-
PRETE
C. J.
à pag. 302, cui subduntur ista, quæ ex Hispa-
nico sic reddo: Quod dictum est, confirmavit
cum juramento pater frater Joannes Davit, e-
jusdem cum illo Ordinis, qui eum comitabatur.
Idem confirmavit pater Præsentatus Fr. Lauren-
tius de Arbustante, qui erat Oscæ, ab iisque
hoc audivit, qui fuerant præsentis, & qui vi-
dit clavos rotæ impressos capucio & scapulario
dicti Religiosi. Idem scribit pater magister Antil-
lon in Epitome vitæ S. Raymundi, dicens: Vi-
di multis post annis clavorum signa in pectore
dicti Religiosi, dum ei essem à secretis Romæ.
Hoc quoque miraculum refert Remondus fol. 119.

d Remondus miraculo huic, quod etiam re-
fert pag. 303, subdit pag. 304: Confirmavit i-
stud miraculum illustris Don Hieronymus Ta-
barner Ordinis ac militiæ S. Jacobi (vulgò) de
la-Espada. Raynaldus in Annalibus eccles. to-
mo 13 ad annum 1210, num. 6, quæ huc per-
tinent, redigens in compendium, scribit ista.
Comprobavit etiam (Innocentius PP. III) san-
cti Jacobi militiam, vulgò de Spatha nuncupa-
tam, privilegiaque ab Alexandro III illi conces-
sa corroboravit. Plura hic Innocentius affert de
optimis hujus Ordinis legibus: quas si cupias,
ipsum consule; hujus enim anni ac trium sequen-
tium proximorum Pontificis regesta, ut diximus
suprà, typis mandata sunt, quæ Franciscus Bos-
quetus notis illustravit, deque illo religioso e-
questri ordine dignissima memoratu adducit.
Deinde idem Raynaldus ex litteris Apostolicis
laudati Innocentii scribit de equitum S. Jacobi
institutione &c., quæ ibi legi possunt.

e De hoc facto scribit Remondus fol. 118. Ap-
ud Colombum pag. 300 & 301 longior est nar-
ratio.

f De Hospitalariis Ordinis S. Joannis Hiero-
solymitani, qui deinde equites Rhodii, & nunc
equites Melitenses, scribit Hippolytus Helyot to-
mo 3 Historia Ordinum monasticorum, religio-
forum, ac militarium, cap. 12 & 13. Eorum-
dem equitum Historia partem 1 & 2 Roma e-
didit Jacobus Bosius Italicè anno 1594, certis
suis postea impressa.

g Videri possunt Remondus à fol. 118 verso,
& Colombus pag. 254 & 255, qui addit: D.
Angela ejus mater confirmavit declarationem præ-
missam, adjungens, filiam suam diebus vigin-
ti quatuor in doloribus partûs fuisse, jurans quid-
quid dictum est. Idem declaravit Jacobus Ga-
race, supra memoratus.

CAPUT III.

*Infans redivivus, oculus malè
affectus, infirmus, mula &
equus morti proximi, puerpe-
ra, puella in gravissimo lap-
su per Sanctum adjuti.*

Die iv Decembris anno Domini mdcxii in *Infans*
villa de Tarrega à diocesis Celsionensis co- *mortuus*
ram adm. R. D. Francisco Ferrer decano villæ
& decanatus Tarregæ, testis jurata comparuit
Elisabeth Barbara, uxor Petri Barber, cultoris
villæ Tarregæ, ætate circiter xxx annorum, &
dixit: Domine vicarie, à mensibus fere sex pe-
peri

B b b b

INTER-
PRETE
C. J.
* unos go-
zos

peri ego filiolum cum tanto dolore, ut ad extremum adducerer. Quapropter mihi illico ad monasterium S. Mariæ de Mercede hujus villæ, qui dicerent laudes * b S. Raymundi Nonnati: cùmque jam debebant pervenisse, ac imperata facere, enixa sum filiolum mortuum; quippe sine spiritu os, sine lumine oculi clausi, caput sine robore pendulum, nihil subesse vitæ indicabant, & transeuntes per plateam feminas ipsa audivi dicere: Barbara peperit filium mortuum.

ad vitam
revocatus:

19 Et dicto modo tenuit infans per quinque aut sex horæ quadrantibus, donec ipsum mater mea Elisabeth Beneta sinu exceptum luci propius admovit, & S. Raymundum Nonnatum, ut ipsa mihi postea dixit, multa cum devotione invocavit. promisitque, si miraculum in infante operaretur, se ipsum Sancti habitu vestituram atque apportaturam ad sacram ædem, ubi corpus ejus quiescit. Et eodem, ait, momento respiravit infans, & plorare cepit, inventusque est tam sanus acsi nihil sinistri actum fuisset; & modo perfecta sanitate fruitur, indutus sacro habitu S. Raymundi, uti videtur, ad complendum votum quod fecit, ut dixi, mater mea. Eadem testificantur quinque aliæ testes, scilicet ipsa mater supra memorata, Elisabeth Beneta, quæ & obstetrix filia adfuit, annorum LX, Francisca Gamis, Hieronyma Selva, Elisabeth Joanna Quardras, Elisabeth Martines c.

B

20 Anno MDCXII die VIII Novemb. coram magifico D. Laurentio Granell, bayulo d & judice oppidi de Torregrossa diocesis Ilerdensis, deposuit Esperanza Capella, uxor Antonii Capellæ villæ de Torregrossa, testis jurata & dixit: A biennio fere filiolus meus trimestris gravi oculorum morbo laborabat, erumpente ter quaterve copioso sanguine, ut dubium nobis nullum relinqueretur, quin perditurus visum esset. Invocavi tamen S. Raymundum Nonnatum, promittens adituram me nudis pedibus sacram ejus domum, quinque leucas magnas distantem, si miraculum in puero, reddita videndi facultate, operaretur. Vix autem promiseram, ecce aperit puer oculos hæcenus clausos, & sanguinolentos: deinceps verò semper sine ullo sanguinis fluxu perfecte curatos & sanos; quod naturali virtute fieri non potuisset, factum verò supernaturali per intercessionem Sancti à me invocati, piè credo. Adde, quòd Augusto mense nuperrimo idem filius, ex infirmitate vix ossibus hærens, desperatam à nobis salutem suam, post invocationem ejusdem S. Raymundi, integram recuperaverit tam exiguo temporis spatio, ut decimo inde die, S. Raymundo sacro, ipsum portaverimus ad ejus domum. Quod ego, familia mea tota, aliique pro manifesto habemus miraculo. Eadem deponunt pueri pater Antonius Capella, & frater Raphaël Capella e.

oculus ma-
le affectus
& infirmi-
tas,

d

21 Gaspar Escola, agricola villæ de Torregrossa, testis juratus dixit: Octo aut novem anni fluxerunt, ex quo mulam quamdam meam, torminibus infirmam, Arbecam f ad veterinarium adduxi, qui cùm remedia nihil proficerent, suavitatem in locum remotiorem ex oculis subducerem g. Subduco igitur, & ecce in via repente corruit humi, atque incipit jactare pedes, & dentibus stridere, tota frigida stupens h*; sic autem dimidiam circiter horam, inspectante me, permanenti sine motu ac halitu abstuli capistrum, & Arbecam redi: cùm per viam venit mihi in memoriam B. Raymundus Nonnatus, ac promissi daturum me sacræ ejus domui sex mensuras *

mula defi-
ciens,

f

22 Gaspar Escola, agricola villæ de Torregrossa, testis juratus dixit: Octo aut novem anni fluxerunt, ex quo mulam quamdam meam, torminibus infirmam, Arbecam f ad veterinarium adduxi, qui cùm remedia nihil proficerent, suavitatem in locum remotiorem ex oculis subducerem g. Subduco igitur, & ecce in via repente corruit humi, atque incipit jactare pedes, & dentibus stridere, tota frigida stupens h*; sic autem dimidiam circiter horam, inspectante me, permanenti sine motu ac halitu abstuli capistrum, & Arbecam redi: cùm per viam venit mihi in memoriam B. Raymundus Nonnatus, ac promissi daturum me sacræ ejus domui sex mensuras *

* Ms. hier-
ta

* Ms. quar-
teras

tritici, si mulam miraculo ad vitam revocasset. Ut promisi, mulam respicio, & caput sustollentem video: recurro & virgulâ percussio jacentem, quæ mox erigit se tali alacritate acsi nihil incommodi passa fuisset: & ego promissionem meam solvi i. Paria his deponunt Thomas & Antonius Capella k. Joannes quoque de Villagrassa simile miraculum in mula sua testatur accidisse coram bayulo & judice ordinario oppidi de las Borjas diocesis Ilerdensis.

D

22 Coram l adm. R. doctore Monserrate Boixo * archidiacono Vallespirensi, canonico sanctæ ecclesiæ Elnensis m, officiali civitatis Perpiniæ pro adm. reverendo capitulo ecclesiæ Elnensis sede vacante episcopali.

puerpera,

l

* Colomb.
de Boixo

m

Die XIII Augusti anno MDCXII coram prædicto archidiacono & officiali comparuit vocatus & juratus se dicturum veritatem, Martinus Soler, juris doctor, assessor gubernatoris hujusce Comitatus Rulcinonensis n*, & Cerretaniæ o, annos natus, ut dixit, XLIII p, hæc in particulari; quòd uxor sua in partu periclitans, dum S. Raymundum Nonnatum, quem devotè solebat colere, invocat, ejusque sacram reliquiam ad se allatam adorat, illico feliciter enixa est.

* Gallicè

Rouffillon

n o

p

F

23 Fuit quoque eidem testi filius, nomine Raphaël, ad medicorum desperationem ægrotus, qui, invocato eodem Sancto cum voto visitandi per novem dies ejus sacellum q, continuò salutem miraculosè recuperavit cum adimplerentur voti. Adde, quòd eidem fuerit equus percommodus, quem ob morbum nullo remedio curabilem veterinarius jam jusserat ex equili abduci; cùm ipse testis invocans S. Raymundum Nonnatum, apposuit collo equi numisma r, quòd dare solent Patres de Mercede, promisitque curandam dici Missam unam in ejus sacello: nec mora intercessit ulla, sed eodem planè momento equus se erexit in pedes, comedit, salutem adeptus est integram, nullo morbi vestigio relicto.

desperatè

ægrotus,

equus morti

proximus,

q

24 Domina Emerentiana de Oms & Joli, uxor nobilis domini Guilielmi Oms, ætatis suæ anno xxxv, dixit in particulari, quòd ipsa religiosè veneretur S. Raymundum Nonnatum, ex quo divina bonitas per ejus intercessionem fecum operata est duo miracula, quæ sequuntur. Alterum, quòd, cùm ipsa prægnans, completo tempore, duos tresve dies laboraret in partu, nullum motum aut vitæ indicium ostendente factu; imploraverit opem S. Raymundi, quo tam præsentis periculo defungeretur. Cùmque statim ivissent quæsitum reliquiam Sancti, eamque imposuissent pectori parturientis, continuò factus movere se cepit, & paritus est.

mulier in

partu

E

25 Alterum miraculum fuit, quòd aliàs gravida, majores in partu dolores, quàm in supradicto sustinuerit, jamque pro mortua haberetur: cùm prædicti miraculi memor, oculos in imaginem S. Raymundi è pariete pendulam conjecit, ad eamque his ipsis verbis usâ dixit: Ah! sancte Raymunde Nonnate, non me adjuvas? .. & mox allatam imaginem posuerunt supra pectus infirmæ, quæ statim peperit infantem grandiusculam ita duplicatam, ut dorsum prodiret primum: extractus tamen fœtus est sicut erat duplicatus sine sui atque matris læsione; quæ defuncta tanto periculo devotè veneratur Sanctum, & quotiescumque Perpiniæ versatur, recurrente ejus festo, sacellum ejusdem visitat f.

duplici,

f

26 Catharina Torres, uxor Josephi Torres fabri lignarij annos XL nata, dixit in particulari, fuisse sibi annos ab inde duodecim filiam, anno-

puella in

gravissimo

lapsu sospi-

tantur.

rum

A
* braças

rum tunc septemdecim s, nomine Rosam, quæ in ambulacro, octo & dimidiâ circiter ulnis * à terra elevato, cum puero ludens, decidit inde humi, rupitque colli spondylos, cranium capitis, & brachium alterum: unde miserabiliter læsa, instar mortuæ jacuit sine usu linguæ per duas horas. Mater interim, viso periculo filia, fidem atque spem firmam posuit in S. Raymundo Nonnato fore, ut per ipsum liberaretur: vixque Sancto promiserat amicituram se filiam habitu S. Mariæ de Mercede, cum filia fari coepit dicens: Mater cecidi. Interea vocatus chirurgus hujus civitatis Joannes Auger adfuit, visaque filiâ impossibilem asseruit ejus curationem. Placuit tamen Deo, mederi intra tridui spatium omnibus omnino vulneribus filia ex lapsu acceptis sic, ut tam sana permaneret, ac antè fuit, sine læsione ulla in brachio, in collo, in capite. Id quod prædictus chirurgus plurimum miratus fuit, negans fieri potuisse sine intercessione alicujus Sancti.

ANNOTATA.

B

a Tarrega ad fluvium Cerveram sita est, & 10 circiter miliaribus Hispanicis communibus distat Celsonâ.

b Vox gozos Hispanica propriè significat Latine gaudia; hic autem elogia vel laudes, vel jubilos. Vide Commentarium prævium num. 23.

c Columbus pag. 253. Remondus fol. 120 verso, rei gesta præfigit locum En Tarragona, id est, Tarracone, qua est urbs archiepiscopalis & portus maris in Catalonia: perperam, ut mihi videtur: càm in Ms., & apud Colombum legatur Tarrega, qua superius scribitur esse dicecesis Celsonensis.

d Bayulo, quod interpres hic ponit ex Hispanico, al. bayle & baylio, significat præcipuum justitiæ ministrum.

e Vide Cololum pag. 292, & Remondum fol. 121, qui nihil addit de filii salute desperata, & per Sanctum recuperata.

f Locus hic abest Ilerdâ, vulgò Leridâ, sex circiter miliaribus communibus Hispanicis.

g Columbus pag. 292: Le dixo la facasse al campo, y preveniesse quien la desollasse, porque si moriria muy presto. Id est: Dixit ei, ut illam traheret in campum, ac procuraret aliquem, qui eam excoriaret, quia cito admodum mortura esset.

h Hierta quid propriè significet nondum inveni: videtur autem plus aliquid indicare quam stupens, si jam tota erat frigida.

i Columbus à pag. 292.

k Consuli possunt qua ex Colombo referam inferius num. 116.

l Sequentia sunt ex Processu Perpiniâni instituto. Perpiniânum verò est urbs Gallia, Ruscinonensis comitatûs caput, antea juris erat Hispani, uti observat Baudrandus, sed anno MDCXLII fortiter expugnata fuit à rege Francorum, & ab eo tempore ipsi subdita. Sedes est episcopi Elnensis ab anno MDCIV, jacerque ad mare Mediterraneum.

m Al. Helena, Hispanis Elna, civitas in jam dicto Comitatu non procul à Perpiniâensi. Episcopalem fuisse sub archiepiscopo Narbonensi, sed anno 1604 ipsius sedem translata Perpinianum, annoque 1640 è regis Hispania dominio transisse ad regem Franciæ, & antè Illiberim nuncupatam, inveniæ apud Baudrandum.

Augusti Tomus VI.

n Est provincia Gallia satis nota inter Occitaniam & Cataloniam ad mare Mediterraneum.

o Provincia est regi Hispania antea, nunc verò regi Gallia subdita, & comitatu Ruscinonensi terminata ab ortu, à quo Comitatu separatur Montibus Pyrenais. Eiusdem caput est Cæretanorum jugum, al. Puigcerda.

p In versione Latina Fanningi interponuntur sequentia, & aliis characteribus efformanda indicantur, verosimiliter quia ipse illa è longiori textu Hispanico contraxit: Deposuit præter communia de devotione populi versus Sanctum, de concursu ad ejus sacellum, de tabellis & anathematis ibidem appensis, de reliquiis ad infirmos delatis, & miraculis passim patrat, deinde sequitur: Hæc in particulari &c.

q Sacellum illud erat in conventu S. Martini Ordinis FF. Mercenariorum Perpiniâni, prout indicat Columbus pag. 282.

r In Hispanico textu apud Remondum fol. 119 verso, & Cololum pag. 283 legitur una medida. Etiam si autem substantivum illud propriè significet mensuram, sumitur tamen etiam ab Hispanis pro vitta seu tania, qua attingit reliquias, teste Francisco Sobrino in suo Dictionario Hispano-Gallico, ubi addit, eâ mulieres ligare frontem ad sanandum capitis dolorem. Hanc item, de qua hic agitur, scribit Columbus esse benedictam, & in Sancti nomine distribui ab antiquis temporibus in conventu, in quo sunt ejus reliquia.

s Remondus fol. 119 verso, & Columbus 249. Hic mulierem ejusque maritum vocat Dons; ille autem Doms.

t Remondus modò citatus, & Columbus pag. 284 de siete años, id est, septem annorum.

CAPUT IV.

Religiosus ex altissimo loco
lapsus; alii in febribus
sospites.

Die 1x Novemb. MDCXII coram bayulo & iudice ordinario oppidi de las Borjas dicecesis Ilerdenis deposuit jurata testis Catharina Bertran, vidua Thomæ Bertran agricolæ, & dixit: Viginti quinque aut sex abhinc annis filius meus Petrus Antonius molestis febribus ad vitæ terminum deductus, cum ipsa jam morte luctabatur: unde, data ipsi benedictione mea, ne morientem coram intuerer, proripui me ex cubiculo, lacrymis perfusa. Cum vicina quædam mea, Margareta Ginera, mulier pia, jam mortua, jussit filium me meum promittere S. Raymundo Nonnato, in omnes sese ex corde invocantes benefico. Obedivi, & statim intra duodecimam & primam noctis horas, quo tempore filium pro mortuo reliqueram, invocavi magna cum fiducia prædictum Sanctum, suppliciter rogans vitam filio, addita promissione mittendi sanatum ad sacram ejus domum disitam ab oppido de las Borjas quinque ac dimidiâ leucis, ibique curandi Missam unam offerri.

28 Facta tali promissione perfici, quoad laceret, in oratione, cum lacrymis commendando filium Sancto. Ubi autem illuxit, ecce conjux meus (qui modò gloriâ, ut spero, cælesti gaudet) accurrens plorare me vetat, filium

B b b b 2

quip-

INTER-
PRETE
C. J.

E

C

Quidam febribus ad extrema deductus

F.

sanatur & uti & puer peræ adjuo

te s

INTER-
PRETE
C. J. .

quippe vivere & valere. Quæ verba ego, aliter atque ipse volebat accepta, de vita per mortem acquisita intelligens, in cubiculum me intuli suspensio gradu. Audiens tamen intrantem filius; Mater, exclamat, affer mihi panem, quia esurio, & surgere cupio, quia bene sanus. Inter hæc propius lectum aggressa, vidi lætum vultu, corpore sanum, febrim omnino liberum, cognovique miraculum in ipso operatum esse S. Raymundum Nonnatum: nolui tamen, ut è lecto se statim proriperet ob corporis debilitatem: quâ succedentibus viribus depulsâ, nisi ipsum ad S. Raymundi, quod promiseram, impleturum. Et inde summa in veneratione semper habui prædictum Sanctum, cui vitam & salutem filii agnoscendo deberi. Simili modo hæc deponunt ipse Petrus Antonius Bertran, ejusque soror Joanna a. Porro b in partu periclitantes præter narratos casus, aliæ plurimæ cum juramento deponunt, se invocato S. Raymundo, aut ejus reliquiis ad se allatis feliciter enixas esse, videlicet D. Hieronyma uxor magistri Petri Berdu architectoris: D. Angela Casanova, uxor Juliani Casanova Carderii, D. Anna uxor discreti Narcisci Estrada notarii; quæ omnes Perpiniæ à XII Octobris MDCXII, ut suprâ deposuerunt juratæ.

Religiosus
in altissimo
lapsu

29 Anno Domini MDCXII die Veneris quintâ Octobris in quadam aula palatii episcopalis Vici c R. P. Fr. Gabriël Sagarra, presbyter Ordinis B. Mariæ de Mercede Redemptionis captivorum, & præficus monasterii & conventus B. Mariæ de Mercede civitatis Vici, ætatis (ut dixit) xxxvii annorum parum plus vel minus, testis citatus & debite compulsus, qui more sacerdotali juravit ad Dominum Deum & ejus sancta quatuor Evangelia in posse ejusdem reverendissimi D. episcopi dicere veritatem omnimodam, quam sciet in & super his de quibus inferius interrogabitur. Et dixit: Vigesima Decembris anni MDCXVIII cum essem ego sacrista monasterii S. Mariæ de Mercede civitatis Vici, commodaveram per dies aliquot longiores scalas ejusdem monasterii domesticis palatii episcopalis, ut illud in adventum D. Francisci Robusta * Sala bonæ memoriæ episcopi Viceasis decorè instruerent. Cùmque ego iisdem indigerem pro ornando templo nostro, ad palatium eas quæsitum abii, reperique elatas in summum tabulatum aulae, à S. Bernardo nomen sortitæ, superans altitudine muros civitatis, & adæquans viginti perticas de Mompeller * (quarum quælibet octo palmorum est) & quartam unius partem, ut ex dimensione cujusdam fabri lignarii constat.

* Colomb.
Robulter

C

* i. e. Montis Pessulani

mirificè à morte servatus:

30 Cùm verò capere prædictas scalas non possent gradus palatii, easdem, necubi impingerent, dirigens in ambulationem muri demittere volui: verum pondere victus, decidi ex dicto tabulato usque in memoratam ambulationem, incontinenter incessanterque, dum per aëra circumagebar, inclamans: S. Raymunde Nonnate adjuva me, S. Raymunde adjuva me: sicque decidens impedi dorso in faxa per ambulationem sparsa. Neque tamen quidquam inde mali sensi, sed continuo in pedes surrexi, numerofo concurrente populo, videre cupido, num in partes comminutus, aut per intercessionem S. Raymundi, protegente Deo, servatus essem. Qui arreptum me ad monasterium deportarunt, unde egredi nisi triduo elapso permissus non fui: tum verò exi per civitatem, ac si nihil quidquam mihi evenisset, bene sanus: triduo verò domi detentus fui propter dorsum ex lapsu aequaliter passum. Atque isthæc ita accidit-

se scio & vera sunt. Eadem & expressè de altitudine loci deponunt jurati magnificus D. Christophorus Vilantia * medicinæ doctor LXVII annorum (qui addit, mensurari altitudinem se vidisse, & fieri non potuisse sine manifesto miraculo, lapsum inde vivum ac illæsum mansisse;) magnificus D. Franciscus Martinus item medicinæ doctor, Balthazar Pla faber lignarius; Jacobus Morlans apothecarius.

D
* Colomb.
Vilanera

31 Die xviii Sept. Esperanza Clara, vidua relicta Michaëlis Clara, quondam paratoris Gerundæ d, ætatis suæ xxvi annorum dixit: Anni quinque vel sex elapsi fuerint e quod conjux meus Michaël Clara continua & pervehementi laboraret febrim; quæ cùm die quodam, fugiente jam frigore, multum invalescebat, obtuli sitienti aquam, tactu reliquiæ S. Raymundi Nonnati, quem uterque singulari veneratione prosequimur, benedictam, & à P. Fr. Mates ædituo in vasculo nobis submissam: quam simul atque bibit, febrim, dum re ipsa vires intendebat, liberatus fuit, & hæcenus manet. Quamobrem dictus maritus meus gratias acturus, novenam instituit in facello Sancti f.

alit
d
e

32 Die xviii Septembris in locutorio inferiori ecclesiæ monasterii monialium S. Daniëlis Ordinis S. Benedicti, extra & prope muros Gerundæ deposuit testis sequens illustris Paula de Malla * monialis ibidem professa, & dixit: Sex circiter anni sunt g, cùm tertiana febrim infestata, adveniente paroxysmo cruciabar gravi dolore femorum, angebar, & vomitabam. Quibus in ærumnis S. Raymundo Nonnato, cui valde devota eram, promisi Missam unam celebrandam, & eleemosynam domui ejus erogandam singulis per unum annum septimanis: tantaque mihi fuit in Sancto fiducia, ut certò mihi persuaderem, visâ ejus reliquiâ morbum aut omnino curandum, aut certè leviozem & sine paroxysmo fore.

B
f
febris

* Remond.
Colomb.
Malla
g

33 Cum eadem similiter spe mulierem quamdam, cui nomen Nomat, id beneficii rogavi, ut conventum S. M. de Mercede adiens [peteret] à Patre ædituo S. Raymundi, quam istic conservant; reliquam, per ipsum aliumve afferendam. Ivit illa, sed reliquia domo aberat, ad alios per civitatem ægros apportata. Non tamen desu in sancto confidere; & eodem planè die dereliquerunt me dolores & febris, idque, ut credo, per intercessionem S. Raymundi; cui etiam ut fidem meam solverem, celebrandam curavi Missam, & anno solido quot hebdomadis eleemosynam conventui ejus dedi.

liberati;

F

34 Item eadem dixit: A tribus circiter annis sub potestate mea habui puellam quamdam annorum quinque, cognatam meam, nomine Mariam Joannam *, quæ per tres hebdomades tam furda fuit, ut quantumcumque vocata nihil omnino perciperet. Invocavi etiam pro ipsa S. Raymundum, promittens curaturam me ad aram fieri semel, & oblaturam auriculam ceream, & postera statim à promissione die vis magna puris ex altera puellæ auricula erupit, & acutum deinceps perpetuò auditum habuit. Quod ipsum credo firmiter per S. Raymundi intercessionem evenisse, & mox ad aram fieri, & aurem ceream è facello ejus suspendi, ut promiseram, curavi. Hoc ultimum surditatis curatæ miraculum confirmatur simili depositione Marianæ Vilæ-Major * h, annos xxvi natæ.

ac puella
surditate.

* Colomb.
addit Do-
menega

* Colomb.
Villa-Ma-
jon
h

A

ANNOTATA.

a Remondus fol. 121, & Colombus à pag. 293.

b Sequentes depositiones sunt facta Perpiniani, ut mox dicetur.

c His verbis inchoat declarationes Colombus pag. 304: Vici declararunt testes coram domino don Gallart episcopo suo. Primus declaravit Joannes Rexada &c. Ac pag. 305: Secundus, Pater Michaël Sagarra &c., de quo etiam Remondus fol. 121 verso. Alia, qua in nostro Ms. non invenimus, aliunde postea supplebimus. Est autem Vicus, Hispanis Vique, urbs parva in Catalonia, & episcopalis sub archiepiscopo Tarracoenfī, sita prope Teram fluvium, ab urbe Barcinonensī leucis duodecim versus Cerretaniam, à maris Mediterranei ora decem, Gerundā novem distans secundam dimensionem Baudrandi.

d Sequentes depositiones facta indicantur Gerundæ in nostro Ms., eoque spectant, donec aliud monnero. Est autem Gerunda, Gironæ Gallis, urbs Ducatus titulo insignis, aliquot leucis à mari Mediterraneo, & à confinio Gallie & Comitatus Ruscinonensī distita.

e Remondus statim citans infirmitatem istam affigit anno 1597; sed non rectè, si subsistat hæc depositio: debuit enim aliquot annis serius accidisse, quia Processuum depositiones anno 1612 sunt instituta.

f Remondus fol. 122 verso, Colombus pag. 276.

g Remondus modò indicatus morbum innectit anno 1597; non rectè ob rationem mox datam littera e. Rectius Colombus anno 1606.

h Addit Colombus pag. 278: Quæ tunc temporis erat ancilla dictæ Religiosæ, & dicit, quòd ipsa duxerit puellam ad facellum Sancti, quòdque ambæ audierint Missam, quæ dicta fuit in gratiarum actionem.

CAPUT V.

c Sanctus in gravi ruina conservator; ac puerperis variis beneficis; alius à lethargo sanatus.

Quidam
sub ruina
stabuli

Benedictus Pons agricola parochiæ de Aquaviva Gerundensis diocesis, annos quinquaginta natus, dixit a: Hoc ipso Septembri mense, in quo agimus, triennium fuit, quod Michaël Pons, filius meus, tunc XXI aut XXII annorum, quadam die ingressus stabulum domus D. Raphaëlis Joannis Belloch, civis honorati Gerundæ, quam ego conduxī, & cum familia mea inhabito in parochia de Aquaviva episcopatus Gerundensis: cum, inquam, ingressus prædictum stabulum filius, alligaret ibidem boves quatuor & duos tauros ad trabem principem, quæ reliquas trabes magnas parvasque cum toto tecto sustentat; memorata trabs in instanti temporis fracta ruit cum tota structura in filium meum Michaëlem pariter ac jumenta intus consistentia.

36 Quo viso, repente inclamavi ego, qui propè aberam, sanctissimam Dei Matrem & S.

Raymundum. (intelligendo S. Raymundum Nonnatum, quem singulari devotione venerantes quot fabbatis [placentam] b pro eleemosyna imperitumur) moxque adhibitâ in amovendis lignis diligentia, comperimus delapsas trabes omnes per boum tergora distensas quidem, nullum tamen intulisse damnum aut bobus ipsis aut filio meo, protegente ipsos, ut piè credimus, misericordie Deo per intercessionem S. Raymundi, cujus opem imploraveram ego, & mecum filius quoque, uti postmodum ex ipso intellexi: neque deinceps jumenta quidquam nocuementi passa sunt c.

37 Die XVII Septembris MDCXII magnifica domina Mariana Campmany & Alzina, uxor relicta magnifici Joannis Raphaëlis Campmany quondam civis honorati Gerundæ, ætatis suæ XXVI annorum, dixit: Circitèr octavus agitur annus, ex quo D. Anna Paula Ribes & Alzina, soror mea germana, quondam uxor nobilis domini Petri Pauli Ribes, tunc temporis Gerundæ parturiens cum summo labore ac dolore, tum quòd ipsa complexionem debilis, atque ratione unius costæ dorsi que læsi manca esset; tum quòd foetus grandior, & quòd caput est, præpostero modo duplicatus exitum quæreret. Cum igitur parere nequiret, ipsa atque ego, quæ istic prope aditabam, imploravimus devotissimè opem S. Raymundi Nonnati, singulariter à nobis semper culti, rogantes Patres B. Mariæ de Mercede, reliquiam Sancti ut afferrent; quòd & factum est. Pater verò ille, qui attulerat, benedixit aquam, & contactu ipsius reliquiæ sacratam obtulerunt laboranti tertio bibendam intra modicum tempus.

38 Et continuo foetus exitum promovere cepit, & mater doloribus liberari, destituta tamen viribus, non secus acsi mortua esset: prodiitque brevi in lucem infans (licet duplicatus, uti dicentem obstetricem audivi) grandis, formosus & sanus, vixitque inde multos menses. Mater autem statim à partu ita recuperavit vires, ut non obstantibus supradictis, sese in culcitra collocaret, indeque erigeret sine alicujus ope, quam nec impendi sibi volebat, ac brevi omnino convalescit. Quæ omnia piè credo sic evenisse per intercessionem S. Raymundi Nonnati, quem ipsa in labore partus mecum devotè invocavit: & pro actione gratiarum domicella quædam, confobrina Daniælæ Camaleras, novendiale pietatis opus nudis pedibus obivit in honorem, ut mihi videtur, S. Raymundi; & D. Ribes maritus Marianæ pro altari ejusdem Sancti fieri curavit frontale ex tela subtili * d. Eadem testificantur Daniëla Camaleras obstetrix annos LVIII, & Antica Fustera annos XLVIII natæ e.

39 Die XVIII Septembris magnifica Casilda Vedruna, uxor magnifici Hieronymi Vedruna, civis honorati Gerundæ, ætatis suæ XXIV annorum dixit: A biennio circitèr domina Victoria Bas, uxor D. Joannis Raphaëlis Bas, civis honorati Gironæ, cognata mea, malè peperit, & inde superveniente febre continuâ, eò deducta fuit, ut de salute ejus desperantes medici, ad patrocinium Sanctorum recurrere juberent, cedentibus malo remediis humanis. Quo audito, infirmam ergo statim commendavi sancto meo Raymundo Nonnato, promittens, si dominæ Victoriæ sanitatem à Deo impetrasset, fore ut ipsa habitum Ordinis de Mercede se indueret, anno integro gestandum: & continuè observatum fuit, sensim illi animum, vires, salutem redire. Etiamsi autem intra mensem domo non

B b b b b 3

exive

INTERPRETE. C. J. cum jumentis sine damno servatus.

c Puerpera potu aqua, quam Sancti reliquia attingeram.

E

feliciter factum enim:

F

* de telilla d

e alla post infelicem partum sanata à febre lethali:

INTER-
PRETE
C. J.

exiverit, credidi tamen & credo, recuperatam salutem S. Raymundo, quem invocaveram, debere. Porro promissionem, quam feceram, significavi prædictæ dominæ Victoriæ; & ipsa, ubi sanata fuit, religiosè solvit, non anno tantum uno, sed hæcenus semper habitum illum induta. His similia deposuit quoque ipsa D. Victoria f.

f
alia usurum
ferens,

40 Die xviii Septembris Magnifica Joanna Civera & Charol, vidua relicta magnifici Hieronymi Civera & Charol, quondam honorati civis Gerundæ, ætatis anno lv dixit: Festâ Circumcisionis Domini nostri luce, primâ Januarii proximi quartus annus implebitur, ex quo D. Anna Helena Charol, conjux D. Lazari Moner & Charol, incidit in febrim continuam, quæ seprimâ inde die capiti debilitatem, vacuitatem, ac phrenesim cum gravi dolore intulit, per dies omnino quinquaginta tenentes. Adde, quod quarto jam mense uterum gestaret. Interea viso, quod omnia, quæ adhiberi potuerunt remedia, eluderet malum; ego infirmæ admodum mihi caræ noverca (est quippe filia D. Hieronymi Civera, mei quondam mariti) ipsam commendavi plurimum glorioso Raymundo Nonnato, supplicans ut salutem impertiretur.

B
facto voto,

41 Cumque quadam vespere infans deliraret, adivi ego D. Lazarum ejus maritum, dicens, magnam mihi esse in S. Raymundo Nonnato fiduciam: voveret ipsi quidpiam pro infirma: hoc modo ægritudinem curandam: & continuo vovimus, ipse quidem D. Lazarus, infirmam D. Annam amore Dei & S. Raymundi quotannis festa ejus luce prandium apposituram duodecim pauperibus; ego verò, gestaturam scapulare Ordinis de Mercede; & continuaturam utrumque quoad vita superesset, si sanitatem pristinam consequeretur. Invocavi ego præterea eundem Sanctum, ut quatuor mensium fœtum, qui jamjam præpropere enitendus pluries ex certis signis videbatur, conservaret saltem dum baptismo renasceret. Placuit porro Deo utrumque concedere, & infirmæ salutem, & infanti salutarem baptismum. Inter hæc autem reminiscor rei notabilis, videlicet quod non raro infirma, in majori æstu morbi posita, cuiusdam gesta * Sancti forte canenti auscultabat g, & si quid erraret, emendabat.

* los gozos
gà gravi
phrenesi:
C

42 Denique ita perfectè sanata fuit, ut ne indicium quidem phreneseos in ipsa animadvertum deinceps sit, integris sensibus atque intellectu usa semper, & hodieum utente. Quapropter D. Lazarus Moner festo S. Raymundi quotannis prandio excipit duodecim pauperes hoc modo. Primum congregatos domi suæ ipse & uxor conducunt ad ecclesiam, ubi sacrificio Missæ, quod in sacello Sancti offerendum curant, ipsa cum prædictis pauperibus interest; eosdem, finito Sacrificio domum reducit, manibus eorum aquam affundit, accumbentibus cibos comiter ministrat, remotâ mensâ singulis osculatur manum, & elemosynam impertit. Gestat quoque scapulare Ordinis, & sciendum est, primum, quod induit, à me emptum fuisse h. Eadem brevius deponunt ipsa D. Anna Helena, ejusque soror germana Hieronyma Cerera*.

* Columbus
Sebiera
alter à le-
shargoi
k

43 Die xvii Septembris nobilis domina Magdalena Carrera & de Doms, uxor relicta nobilis D. Joannis Carrera & de Gurp, in civitate Gerundæ & Barcinonæ quondam domiciliati, anno ætatis suæ lv dixit i; quod die illo, quo rex noster Philippus anno, nî fallor, mdcxcx & Barcinonæ juramentum præstitit, frater meus D. Ray-

mundus Doms tam periculose ægrotabat continua febris, quam dicunt lethargum, ut pro mortuo jam habitus, extremis sanctæ ecclesiæ Sacramentis muniendus esset: verum ab ecclesia sua curatus aberat propter juramentum, quod majestas regia die illo faciebat, quod tota civitas confluerat. Aderant tamen nobiscum in conclavi decumbentis duo Patres Ordinis de Mercede l, & duo discalceati Carmelitæ, qui videntes dictum D. Raymundum Doms ad vitæ terminum propere, flexis circum lectum genibus, orationi pro ipso vacabant: & suggerentibus Patribus de Mercede, domina Mariana Doms, uxor infirmi, plorans cum animi compunctione, & ego, & quotquot aderant, imploravimus omnes devotè S. Raymundum Nonnatum.

D

44 Moxque egredientem me cubiculo subsecutus alter è Patribus de Mercede; Bono, inquit, sis animo, domina, frater tuus hoc morbo non morietur; idemque prædixit D. Mariana, ægrotantis uxori. Neque verò multum fluxit temporis, cum æger tam copiosè cœpit sudare, ut sexto septimove mutare indusium necesse fuerit: & dignum est admiratione, quod ad singulas indusii mutationes melius habere, viribusque auctior semper inventus, ac tandem sanitati omnino restitutus sit. Post triduum autem quatrimumve Pater ille, qui me bono animo esse jusserat, non moriturum fratrem meum, dixit D. Mariana: Gratias Deo agite, ac S. Raymundo Nonnato, qui nobis pro infirmo orantibus, in ejus lecto præsens apparuit.

curatus à
Sando, qui
præsens ap-
paruerat;

45 Quod executâ domina prædictâ, curavit plures Missas pro actione gratiarum in sacello S. Raymundi celebrandas, & pro memoria beneficii accepti suspendit tabellam, infirmum [ac] S. Raymundum Nonnatum repræsentantem.

perfolata ei
gratiarum
actione.

Idem miraculum testificatus est Barcinonæ coram episcopo istius loci die xvii Decembris mdcxii ipse adm. rev. P. Fr. Laurentius Altava S. T. M. Ordinis B. Mariæ de Mercede, annos lx natus, sine nomine indicatus suprâ, additque quod, cum prædictus D. Raymundus Doms morti proximus, jamque linguæ, oculorum & aurium usu destitutus esset, ipsi testi ad extremum lectum genibus flexo, & reliquias S. Raymundi Nonnati manibus tenenti, multisque Sanctum pro infirmo interpellanti, apparuerit ipse visibilis, multo splendore circumfusus, quâ repræsentari à pictoribus solet formâ; & junctis prius manibus, benedictione sua ægrum impertivit, simulque videri desuit. Æger autem ad se reversus in hæc primum voces erupit: Ora pro nobis, B. Raymunde Nonnate, & brevi totus convaluit m.

F

A N N O T A T A.

a Fanningus inserferit ista: Quod & ipse filius, in quo contigit miraculum, aliquanto fufius testatur. Depositio ejus jurata, in qua nonnullas addit & corrigit circumstantias, dabitur in parte 2 ex Colombo.

b Vocem hanc interpretes vacuam reliquit, ponens ad marginem damos una torta de limofna. Vox torta (Gallis tourte) non Hispanis dumtaxat, sed Latinis etiam nota, significat placentam, vel panem. Plura de hac voce Cangius in Glossario media & infima Latinitatis, ubi & multa exempla profert. Suspicio vocis hujus etymon referri posse ad Latinum tortus, à torquendo. Hoc affirmat Menagius in Dictionario suo etymologi-

A *logico ad nomen tourte, ubi plura etiam invenies.*

c *Colombus pag. 275.*

d *Alibi lego per vocem telillas significari parvos pannos vel texta ex lana & exigui valoris.*

e *Colombus pag. 246.*

f *Colombus pag. 276.*

g *Ad marginem invenio se allelagava, quod nec inselligo, nec alibi invenio, quid proprie significet. Colombus pag. 247 se sollelava, id est, quiescebat.*

h *Idem biographus à pag. 247.*

i *Colombus pag. 271 agens de hac historia præmittit ista: Quamvis miraculum, quod sequitur, accidit in civitate Barcinonensi; declaratio facta est in Gerundenfi, quia illic debebant testes, tamquam ambarum civitatum incolæ.*

k *Fuit hic Philippus III, qui patri suo Philippo II, die 13 Septembris anni 1598 in monasterio Scorialensi S. Laurentii, regia magnificentiâ à se condito, vitâ sancto successit.*

l *Declaratio jurata R. P. M. Fratris Laurentii Altava, qui fuit unus è duobus istis Mercenariis, profertur apud Colombum pag. 301 & sequente.*

m *Præter Colombum mox citatum agit brevius de hoc factò Remondus fol. 118 verso.*

CAPUT VI.

Puer læsus curatur; littera illustriissimi episcopi Barcinonensis.

Puer læsus

** Colomb. macero*

a

b

c

C

*à Sancto ap-
parente cu-
ratur :*

Honorabilis Michaël Guardiola chirurgus, civis Gerundæ, ætatis suæ 1 annorum, dixit: Ocho circiter anni sunt, cum vocatus ad domum Michaëlis Subira, virgarii * a magnificorum dominorum hujusce civitatis Gerundenfis, ibidem inveni filium prædicti Michaëlis Subira sexennem aut septennem, lecto detentum, ob contractum sibi crus b sinistrum, quod & inspiciebat ipse, tale deprehendi, & juxta artem chirurgicam partes loco suo inter se coaptavi, coaptatisque applicui [linamenta] c & nonnullos asserculos; sicque rectè obvolutum crus reliqui non tamen sine gravi dolore pueri. Post hæc transacto biduo redii visum ac reperi cum magna admiratione mea crus, alio planè se habens, quam reliqueram, modo: quapropter interrogavi parentes, num alius quispiam chirurgus aliave persona manum curatricem admovisset; atque ambo negaverunt. Tum ego: Qui fieri id potest, cum alia prorsus ratione applicata modò sint involucra, atque ego applicui?

47 Tum verò puer ita inquit: Nemo unus crus tetigit, nisi S. Raymundus Nonnatus, qui hoc mane in hocce cubiculo adstans illud medicatus est; neque ullus modò dolor inde mihi superat. Ego nihilominus applicui denuo, quæ talibus rupturis apponi solent, cum iisdem asserculis, & conformiter chirurgicæ crus denuo obvolvi, idque examinaturus tertio reverti. At puer intra brevius multo spatium temporis, quàm ejusmodi plagæ curari solent, sanus ambulavit ac cucurrit; quod ego plurimum admiratus fui: quia sic læsi tenere lectum diebus quadraginta solent; & tum quoque diebus aliquot affecto pede consistere nequeunt; cum tamen præfatus puer quindecim non amplius dies usu cruris destitutus fue-

rit. Idem deponunt simili modo ipse, qui crus fregerat, Raphaël Subira, annorum quatuordecim, ejusque pater annos quinquaginta quatuor natus d.

48 Nos Don Ludovicus Sans, Dei & apostolicæ Sedis gratiâ episcopus Barcinonensis, regiisque consiliarius, universis & singulis has literas visuris & inspecturis, seu quibus fuerint quomodolibet præsentatæ, salutem in Domino. Cum P. Fr. Ambrosius Machin S. T. Magister, Ordinis B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, ac in provincia Aragoniæ ejusdem Ordinis defensor, ex peculiari commissione reverendissimi Generalis dicti Ordinis designatus ad inquirendas res mirabiles, quæ quidquam possunt afferre momenti ad insignem divi Raymundi Nonnati vitam & sanctitatem probandam, ac pervulgatum in hoc Catalonia principatu cultum, & pietatem erga eum maximam, ad ceterasque probationes, quas prædictus Generalis & suum capitulum generale injunxerunt ei faciendas à nobis, & postulaverit, ut ex his, quæ gravissimi testes in informatione coram nobis ad ejus instantiam recepta, deposuerunt nobis, nota & comperta forent, his etiam litteris testemur, nostræque auctoritatis testimonio, quo haberent majorem roboris ac ponderis firmitatem, confirmarem: placuit nobis tam justis postulatis annuere, cum emergat præclarior & illustrior Dei gloria in Sanctis suis.

49 Igitur dicimus, affirmamus & fidem facimus, inter alios Sanctos, quos principatus Catalonia immemoriali traditione veneratur, unum esse divum Raymundum Nonnatum, quem communis omnium seniorum & populorum, vulgò dictorum de la Sagarra, consensus & traditio affirmat, fuisse ortum in loco de Portell Urgellenfis diocesis mirabili sanè modo: etenim emortua ejus matre, cum ipse adhuc in ejus visceribus clausus permaneret & latitaret, dissecto parentis utero & latere fuit extractus: quocirca Nonnatus vocatus fuit, quia non solito naturæ partu & legibus in hanc lucem prodiit. Rursus ejus vitam ab ipsis incunabulis fuisse virtute & sanctitate perspicuam & illustrem ac cælestibus potentis approbatam tria præcipuè confirmant.

50 Primum, quod cum adolescentulus pauculas oves parentis pasceret, ac soleret illis relictis sæpius quoddam eremiticum facellum, situm in termino ejusdem loci de Portell, divo Nicolao episcopo dicatum, ad orandum invisere, beatissima & deipara Virgo ipsi apparuit, simulque ut Ordinis de Mercede ab ipsa instituti togam & habitum indueret, imperavit. Cujus dictis sanctæ indolis Adolescens sedulo paruit, & habitum d. Ordinis Barcinonæ suscepit. Secundum, quod cum in gravem & letalem morbum Cardonæ incidisset (erat enim vicecomitum illius oppidi confessorius) tres Religiosi d. Ordinis apparuerunt, qui postquam refecerunt eum cælesti cibo Eucharistiæ, ab omnium oculis repente evanuerunt.

51 Nec tertium est minori admiratione dignum. Nam cum post ejus obitum, ejus venerandum corpus in arca clausum, & cuidam mulæ albæ, prius erutis oculis, fuisset superimpositum, ut illud deferret, quò divina voluntas designaret, post varia loca peragrata, tandem divino nutu ad prædictum facellum divi Nicolai, quod distat ab oppido Cardonæ unius fere diei itinere, pervenit, eoque ter circuito, ante fores januæ flexis genibus mula crepuit media, ibique Sanctum corpus divi Raymundi Nonnati reli-

INTER-

PRETE

C. J.

d

littera

E

Ludovicus

Sans,

episcopi

Barcinonensis,

F.

post testium

reli-

INTER-
PRETE
C. J.

reliquit, ubi usque in præsentem diem (mutato tamen nomine sacelli divi Nicolai in divum Raymundum Nonnatum,) magna veneratione servatur & colitur. Hæc autem omnia sæpius à senioribus loci de Portell, & aliis communi fama avorum & parentum in filios & nepotes traducta audivimus.

in processibus

52 Nam cum multis annis ecclesiæ Solconæ præfuerimus, cujus domini temporalis est locus de Portell, crebrius ipsum adire necessum erat, & cum eis familiariter sermonem de his facere delectabar. Vidimus etiam ex his præcipua depicta in antiquissima tabella & in imagine altaris constituti in templo ejusdem divi Raymundi Nonnati; in cujus medio ceraitur ipse Divus depictus cum diademate in capite, & sub ejus pedibus hic titulus literæ formæ antiquissimæ: Beatus Raymundus Nonnatus: & circumcirca depicta historia ortus post obitum matris, mirabilis communionis & asportationis sui corporis per mulam cæcam & albam, cujus picturæ & imaginis antiquissimæ nulla extat hominum memoria quomodo aut quando fuerit facta.

B
depositiones

53 Itaque divi Raymundi Nonnati invocatio, cultus & populorum erga ipsum devotio à primis seculis ortum habuit, nec fuit temporis antiquitate antiquata, sed aucta in dies magis & magis: quod probant ubique extructa sacella, crebra, quæ ad ejus intercessionem miracula perpetrantur, ingens populorum erga ipsum pietas & incredibilis concursus ad ejus templum, præcipue Dominicâ ultimâ mensis Augusti, quotannis ejus solemnibus cum Missâ & Oratione propria (quas non solum privatas, sed etiam solemnnes celebrare semper fuit consuetum) dicatâ. Confluunt namque religionis & voti causâ ex tota fere Catalonia undique populi: ejus præterea sacellum inspicitur ornatum lampadibus, tabellis depictis, sudariis, aliisque muneribus, à Christi fidelibus ex voto delatis & appensis.

exarata.

54 Nec illud videtur prætermittendum, sacras ejus reliquias & imagines, ab ægrotis postulatâ, desperatam sæpe non solum ipsis sed etiam brutis salutem conferre: omnesque hujus principatus episcopi & antistites, & nos cum illis, singulis annis Religiosis d. Ordinis scriptas licentiâ concedere ad legendas per suas dioceses à Christi fidelibus elemosynas ad divi Raymundi Nonnati templum exornandum, ejusdemque cœnobii & domus opus perficiendum, nec non ad pauperes & advenas peregrinos, illum pietatis & voti causâ adventantes, hospitio excipiendos, cibo potuque reficiendos. Quæ omnia quia & vera esse & nobis comperta profitemur & attestamus, præfentes fieri jussimus, manu nostra subscriptas & sigilli nostri impressione munitas, datas Barcinonæ die quarta mensis Januarii anno à Nativitate Domini MDCXIII. e. L. Episcopus Barcinon.

A N N O T A T A.

a Est apparitor, vel bedellus, ut vocant, (Gallicè bedeau.) Plura habet Glossarium Cangii auctum.

b Remondus fol. 122, & Colombus pag. 274, el musclo izquierdo en redondo.

c Ad marginem notatur las estopadas; significationem Latinam nunc à me inclusam, sic describit Dictionarium Calepini: Linamentum est penicillus ex linteo decerptus, qui vulnere imponitur ex linteolo, vel spongia, vel lana ad exsiccandam saniem, & purulentiam extrahendam.

d Rem gestam deponit Michaëlis prædicti filius, cui hac sanatio evenerat, apud Remondum & Colombum lit. b designatos.

e Littera itaque ista sunt data post Processus ac testium in eisdem depositiones, qua anno 1612 contigerunt, quaque brevi hîc compendio perstringuntur.

P A R S II

Ex editis Hispanicè apud Philip-
pum Cololum, inter-
prete Joanne Pinio.

C A P U T I.

Singularia Sancti beneficia erga
mulieres prægnantes ac
puerperas in variis
Cataloniæ locis.

C O l o m b u s libro 3 Vita S. Raymundi, qui totus est de celestibus favoribus, eodem Sancti patrocini-
patrocinium
Hoc Sancti
agitur de mulieribus gravidis, qua in periculo
agitur de mulieribus gravidis, qua in periculo
puerperii opem ejus singularem sunt experia. Textum
puerperii opem ejus singularem sunt experia. Textum
Colombi Hispanicum reddo Latine in hanc
sententiam: Etiam si ex iis, quæ defunt, constabit,
S. Raymundi protectionem extendere se ad universas necessitates, quas patiuntur pii erga illum
clientes; nihilominus ostendit experientia, memoriam, quod mater ejus amiserit vitam, quando ipse in lucem prodit, efficere, ut intercessio ejus
patrocinetur matribus, quæ in hujusmodi angustiis constitutas se vident. Quia vero miracula jam adeo frequentia sunt, non describuntur. Illa, de quibus authenticè constitit Gerundæ ex informatione, quam de eis instituit doctor D. Franciscus de Americh, canonicus, & in dignitate positus istius sanctæ ecclesiæ, nec non vicarius generalis dioceseos, ad instantiam patris magistri fratris Ambrosii Machin, definitoris provincie Aragoniæ, & ex commissione illustriissimi domini D. Onofrii Reart episcopi, sunt sequentia; in capitibus autem reliquis dabantur cetera, quæ ad Cataloniæ principatum spectant.

56 Circa mulieres prægnantes, quæ in suorum partuum periculo prodigiosam erant felicitatem consecutæ, declararunt doctores D. Hieronymus Pinguen archidiaconus Emporiensis b, D. Joannes de Crudillis canonicus & in dignitate positus istius sanctæ ecclesiæ, ac D. Michaël Andreu, nec non D. Franciscus Quadros de Villela, etiam canonici, quod esset publica vox, mulieres, quæ in ista civitate se commendabant S. Raymundo, non periclitatas esse, omnesque hunc in finem habuisse vittas, imagines, & aquam benedictam, sacri ejus lipsani tactu consecratam. Sciebant hoc, quia comprobatio similibus miraculorum coram se fuerat transacta, ut testimonia deferrentur ad conventum S. Raymundi festa ejus luce. Curia isti adeo cognitum est Sancti auxilium in illa pressura, ut vix invenienda sit mulier, quæ, dum ad ultimum pervenerit mem-
sem,

ex declarationibus,

b

A sem, pignore sacro, baculo, galero, candelis, vel imaginibus gloriosi Sancti, sibi non prospiciat.

que

57 Decima quarta Septembris anni MDCXII declaravit Michael Villa, scriba publicus Gerundensis, dum quadam die festo S. Raymundi Nonnati interesset concioni, dixisse sacrum preconem: Quoniam mulier, in suo partu invocans S. Raymundum Nonnatum, periclitata umquam fuit? Dum hoc dicerem domi meae, uxor mea & ego magnam erga Sanctum concepimus pietatem, atque adeo dum bis deinde uterum ferret, quodam antea mense ibamus ad ejus sacellum omnibus diebus Dominicis ac festis, magna cum fiducia imploravimus praesidium ejus, vicibus singulis curantes cantari ipsius jubilos ante altare ejus: & ex quo habuimus id pietatis genus, conjugis meae tam felices fuere partus, ut, habita consideratione factum edi non posse sine dolore, partus ipsius fuerint tales, ut ex animi sententia non potuisset habere meliores. Uxor mea & ego id attribuimus pie affectioni, quam habuimus & habemus erga gloriosum S. Raymundum, facto proposito nunquam deferendi illam,

B continuata adeo videntes miracula domi nostrae, postquam majori cum devotione Sanctum invocamus: cum, priusquam ego audivissem quae dixit concionator, in partibus antecedentibus subisset magnum admodum laborem, in nonnullis ad instantem mortem deducta.

in variis
c

58 Venit ad illum uxor ejus admodum anxiosa, quia malam admodum praegnationem habuerat; timoresque ipsius magis auxerunt periculum. Videns itaque vehementiores esse dolores quam in aliis occasionibus, ac multo post tempore non posse se parere, clamavit, dicens se mori, suosque metus fuisse praesagia finis sui. Maritus ejus in hisce illam angustiis conspicatus, ad sacellum Sancti se contulit, ut Deum pro illa oraret, Religiosos rogans, ut sacrum ejus liphanum ad illam deferrent. Vix illud venerata fuit, cum Domino nostro placuit mitigare dolores ejus, partumque admodum felicem ipsi concedere.

Catalonia

59 Declaravit Jacobus del Pas, civis Perpinianensis, magnam domi suae pietatem esse erga gloriosum Cardinalem S. Raymundum Nonnatum propter multa miracula, quae in illa operatum est, succurrens sibi in omnibus necessitatibus, in quibus illum invocavit, praesertim in partibus uxoris suae, qui eam exponunt magnae pressurae, post multum temporis parere non valentem: donec Sancti reliquias ad eam deferunt, & statim periculo liberatur. Peculiariter in quadam occasione jam moritura erat, & sic credebatur ipsa, quia Sancti liphanum non erat ad se delatum, quod in alia civitatis domo, ubi simile erat periculum, existeret. Et mulier magna cum angustia dicebat: Vult Deus ut moriar, cum mihi ademerit tutelam vitae meae: & maritus promisit, quod, si pareret, foetusque viveret, illum induturus esset veste Virginis de Mercede.

locis

60 Et mox voluit Deus, ut domum ejus intraret sanctum pignus, quod afferebat Religiosus, a quo illud petierat, tantumque fuit gaudium conjugis ipsius, ut illud pectori suo imponens recuperavit vires, ac filium pepererit, per quem Deus mirabilem se ostendere voluit per Sanctum suum, immittens ei symptoma, quod vultum ipsius pingebat colore violaceo, quo moriebatur, latente mali causa. Inclamantur

Augusti Tomus VI.

Sanctum, ut rogaret Deum, ne tam cito ipsorum INTER- filius se defereret, quo per intercessionem ejus PRET- gaudebant, vota aliquot Sancto facientes; quibus J. P. peractis, adeo instantanea fuit ipsius sanitas, ut omnes illam attribuerint S. Raymundi miraculo. Et concludunt, tam devotè se affici erga eum, ut filiis & filiabus, quotquot habuerunt, S. Raymundi nomen indiderint.

61 D. Hieronyma Berdu, habitans Perpiniani, declaravit, se anno MDCX partui proximam inverso situ habuisse foetum: unde per multum tempus inter illas angustias ac dolores versata fuit; foetu unum dumtaxat brachium extrahente. Multa malo adhibita sunt remedia; sed nullum suffecit: unde vita ipsius ad ultimum periculum deducta est. Maritus ejus Petrus Berdu ivit ad conventum Virginis de Mercede, oravitque pro ipsa ad altare S. Raymundi, & petiit reliquias Sancti, quas secum tulit pater frater Joannes Raymundus, conventus vicarius: quae vix venerata sacrum pignus, sensit magnis se animis & viribus esse, proditque factus, matre liberata periculo.

publica

E

audivit

62 Declaravit Angela Casanova, se, tempore Quadragesimae illo ipso anno MDCXII gravidam, multis affectam fuisse morbis: unde suborta ei fuit hydropisis, eò ipsam redigens, ut die Virginis Deiparae mensis Martii elapsi, qui erat partus sui tempus, desperarint eam medici ac deseruerint, quia plura remedia non habebant, quae ipsi adhiberent, dicentes ut de rebus suis diserneret, quia cito admodum moreretur. Dum in hoc esset statu, dixerunt ei, ut gloriosum S. Raymundum invocaret, afferrique curaret ipsius reliquias: multas mulieres in hujusmodi pressuris per intercessionem ejus sanatas fuisse. Magno pietatis affectu id fecit, allatoque sacro lipfano melius habere cepit ab hydropisi, ac peperit. Verum vivusne esset partus, an mortuus, ignorabant: sed illis commendantibus eum dicto Sancto, vivebat, materque cito convalescit, atque ad sacellum ipsius ivit ad gratias agendas, afferens cereum, & feralem amictum ad rei memoriam.

d

63 D. Anna de Estrada, habitans Perpiniani, declaravit, anno MDCIX tam adversum sibi fuisse partum, ut per dies tres totidemque noctes eniti eum non potuerit acutissimis tortis doloribus ac letalibus angustis: & obstetrix, quae semper lateri ejus adhaerebat, dixit illi, ut invocaret S. Raymundum Nonnatum, votumque ipsi aliquod offerret. Vovit, foetui, qui nasceretur, nomen Sancti se daturam, curaturamque, ut ad ipsius aram dicantur aliquot Sacra. Petiit sibi afferrent reliquias, quas magno pietatis affectu venerata fuit, votaue sua renovavit, dicens, ut accinerent ei jubilos ante altare sacelli ejus: quibus nondum cantari coeptis, renuntiatum iverunt, ut eosdem recitarent in gratiarum actionem, quia jam pepererat, multumque erat sublevata. Quae omnia evenerunt simul atque ipsius domo egressum est Sancti liphanum.

fuerunt
data,

F

Michaël Llarjo, incolae Castellonenfis & Ampuriarum declaravit, conjugem suam in primo partu anno MDCVI ad tales fuisse redactam angustias, ut cogitarent morituram propterea quod parere non posset per aliquot dies. Curavit ad eam deferri reliquias S. Raymundi, & Patres benedixerunt modicum aquae, sacrumque pignus eidem injicientes, infirmam porrigunt, magna cum devotione illam bibit: & mox eodem in-

e

C c c c c

statu

INTER-
PRETE
J. P.

hic
* Esperan-
24

stanti peperit, & sana statim surrexit, infantique nomen Raymundi inditum fuit in signum ac memoriam miraculi.

64 Franciscus Buigert, chirurgus Castellonen-
sis declaravit, se festo S. Lucæ abhinc annis sex
vel septem ad ædes nobilis Spei * Fabrega, si-
mul cum magistro Michaële Texidor etiam chi-
rurgo accitum fuisse, ut dictæ dominæ expiran-
tis corpus aperirent, foetumque extraherent,
quia moriebatur ex abortu absque remedio. Am-
bo adhibuerunt aliquot remedia isto tempore po-
meridiano, sed frustra: partum quippe eniti haud
poterat. Remanserunt ibidem illa nocte cum mul-
tis aliis, ut viderent, an partum, illa moriente,
vivum extrahere possent: & horâ tertiâ matuti-
nâ mulieres nonnullæ, quæ illic aderant, letales
angustias, quas patiebatur, miseratæ, S. Ray-
mundum invocaverunt, multis votis ac promissis,
si parexet, ac sanaretur, ipsi editis. Horâ quar-
tâ miserunt ad conventum S. Bartholomæi Ordini-
nis de Mercede, ut afferrentur sanctæ reliquiæ
ejus: Religiosi eas attulerunt, & modicum aquæ
benedicentes, eidem illam immiserunt, infirmæ-
que bibendam porrexerunt; appositis pectori re-
liquiis; eodemque temporis puncto peperit, be-
ne habuit, propediem ivit ad conventum Virgi-
nis de Mercede, Deo & Sancto actura gratias
pro miraculo.

referuntur.

65 Rem confirmavit venerabilis Bartholo-
mæus Matthæus sacerdos ac beneficiatus eccle-
siæ parochialis Castellonen-
sis, quem accersiverant,
ut dictam Spem Fabregam dis-
poneret ad bonam
mortem; quique eum in finem illic remanserat
cum chirurgis atque aliis multis personis ista no-
cte; refertque id quod declaratum est, addens,
infantem vivum & tam exiguo cum sensu eni-
xam fuisse, ut hunc, donec ille prodierat in lu-
cem, non nosceret: & sic dixerunt, quemad-
modum ipsamet postea declaravit isti sacerdoti,
qui sibi erat à sacris confessionibus: ad quod sine
dubio induxerat eam status, in quo se versatam
fuisse meminerat.

Antonius Morera è loco Montefalco territorii
Cardonensis declaravit, Elisabetham Armengo-
lam, ibidem loci habitantem, quadam occasio-
ne triduum exegisse in parturiendo, magnis cru-
ciatam doloribus, quia foetum non poterat dare
in lucem: dumque audiret declarans, eam pro
mortua haberi, ex commiseratione ivit, & cura-
vit afferri sacrum ipsanum S. Raymundi Non-
nati, eodemque instanti, quo venerata illud fuit,
peperit, & convaluit.

Andreas Libragos, præcipuus justitiæ minister,
& iudex ordinarius loci de Olujas, annorum æ-
tatis octoginta, confirmavit è majorum suorum
traditione quidquid de Sancto scriptum remansit;
descendensque ad miracula particularia, dixit,
conjugem suam in duabus occasionibus habitam
fuisse pro mortua ex malis partibus; & in occa-
sionibus ambabus, allatis ad eam è conventu S.
Raymundi, qui mediâ leucâ inde distat, reli-
quias ejusdem Sancti, in momento liberam man-
sisse; ac innumera esse miracula, quæ Deus pa-
travit per sacrum pignus benedicti S. Raymundi
in similibus pressuris.

ANNOTATA.

a *Observa, lector, plurima à me omis-
sum iri
mirabilia, quæ narrat Columbus, quandoquidem
de illis facta est mentio superius in parte prima.
Quæ autem ex ipso proferam, in novos titulos,*

capita ac numeros dispescam, & notationibus il-
lustrabo.

b Emporiæ, sicut scribit Baudrandus, urbs
Hispaniæ Tarraconensis in Indigetis Polybio &
Ptolemæo, Emporium Straboni & Stephano, à
Phocæensibus condita, & olim ampla & episco-
palis sub archiepiscopo Tarraconensi, nunc AM-
PURIAS, oppidulum Cataloniæ in ora maris Me-
diterranæi, & in diocesi Gerundensi, paucis con-
stat incolis, contra Medam insulam parvam, sub
dominio Hispanorum, tribus leucis distat à Rho-
da in Meridiem, Palamum versus septem, &
totidem à Gerunda in ortum æstivum: ab ea tra-
ctus adjacens dicitur l' AMPURDAN: non procul
ab ipsa Marcus Cato Hispanos devicit: ejus me-
minit Silius lib. 3.

c *Quia parte 1, cap. 2, num. 22 brevissimè
perstringitur declaratio Martini Soler circa par-
tum uxoris suæ, suppleo ibidem dicta, & ex
Colombo cap. 2 profero plura.*

d *In Hispanico habetur una mortaja, quod
nomen sapius postea recursurum significat fe-
ralem amictum; id est, linteam, cui involvuntur
mortuorum cadavera ante sepulturam.*

e *In Hispanico est 2 de Castellon de Ampu-
ria. De hoc loco Baudrandus ista memorat: Cas-
tello, oppidum Hispaniæ citerioris amplum,
nunc ex veteri inscriptione interpretantur CAS-
TELLON D' AMPURIAS, oppidulum Hispaniæ in
Catalonia, in ora littorali maris Mediterranæi
prope Empurias oppidulum, quinque leucis à
Gerunda in Ortum æstivum, & octo ab Helena
in Meridiem.*

CAPUT II.

Alia à Sancto gratia puer- peris præstita in variis Hispania locis.

V Ici declaravit nobilis domina D. Eleonora
de Monrrodon, uxor illustris domini Jo-
annis de Monrrodon, id quod sequitur: Anni e-
runt quatuor, ex quo periculofus mihi fuit par-
tus: & horis quatuor supra viginti in magnis do-
loribus constituta, dum viderem non posse me
eniti foetum, dominam matrem rogavi hanc mi-
hi gratiam, ut juberet accersi patrem Commen-
datorem de Mercede a, qui recitatum ad me
veniret orationem S. Raymundi Nonnati, atque
afferret Sancti ipsanum, erga quem ego testis piè
admodum afficior, magnamque habebam fidu-
ciam, & certa eram, me, dum diceretur dicta
oratio, in momento liberatum iri, sicut videram
in multis aliis. Venit P. Commendator, dumque
dimidia orationis pars b esset dicta, statim peperi
infantulum, qui, Deo sit gratia, hodie vivit:
& in memoriam gestavit Sancti vestem, donec
paucò abhinc tempore illam deposuimus: & ta-
lis est nostra in Sanctum fiducia, ut visus nobis
fuerit, quamdiu vestitus ibat isto habitu, pro-
bata admodum ac multa fuisse valetudine: ex
quo autem tempore illum deposuerunt, non re-
ctè se habet, nec integra gaudet sanitate illa,
quâ fruebatur antè.

67 Et declaravit, quod, dum infans lactare-
tur, die quodam sibi eum attulerint quasi mor-
tuum

in Catalo-
nia

A tuum ex infecto lacte, quo nutrix illum alebat; quodque, imposito ipsi scapulario Sancti, eiecit multum lactis per os, ac rectè valuerit. Addebat denique: Tantam ego habeo in glorioso S. Raymundo fiduciam, ut nihil ab ipso petierim, quod per intercessionem ejus non concesserit mihi Deus. Sic juravit ac signavit coram domino episcopo *e*.

c **68** Facta declaratione dominæ Eleonoræ de *principatu*, Monrredon, magister frater Joannes de Antillon secundum Commendator fuit Vici, comperitque, dominam istam quotannis S. Raymundi festum celebrare magna cum solennitate, quæ illi causam sciscitanti respondit, se repetitos à Deo accepisse favores in partibus suis, Sancto patrocinante, post illius ex ista urbe discessum, eosdemque in duabus occasionibus adeo fuisse arduos, ut eam reliquerint tamquam mortuam: vidisse cubiculum ingredi gloriosum patrem S. Raymundum: animo inde erecto familiam advocasse, & facile peperisse. Quod verò eam obstrinxit ad votendam celebrationem ipsius festi quotannis, fuit omnium opinione quasi resurrectio, quia jam erat quasi mortua; ac chirurgi erant parati, ut aperirent corpus ejus, quando nosceretur expirasse. Tunc autem visa fuit spectare (nescit quomodo, quia destituta erat sensu) Religiosum de Mercede sibi benedixisse, & in momento factam sui compotem peperisse, ac rectè valuisse, & sic, dum vixerit, festum ejus se debere celebrare, & induere filios suos Sancti veste, quia sic educabat illos sanos; habere se hujus rei experientiam abhinc anno MDCIX, id est, miraculi, quod antea retulimus.

Tulla **69** Tutelæ *d* in Navarra anno MDIV P. frater Valerius Marcus, vir Religiosus admodum zelosus, pingendas curavit multas Sanctorum Ordinis nostri picturas, quæ hodie existunt in parvo claustrum conventus nostri Cæsaraugustani. Quando ibat visum easdem elaborari, historiam singulorum sciscitabantur ab illo: quo factum, ut retulerit historiam gloriosi cardinalis S. Raymundi Nonnati, multaque miracula, quæ Deus operabatur per intercessionem ejus, præsertim in mulieribus gravidis. Contigit, ut pictoris conjux uterum ferret, & antequam advenisset tempus, invaserint eam dolores partus adeo vehementes, **C** ut moretetur, iis ita judicantibus, qui opem illi ferebant, propterea quod sæpius in cruciatu destituebatur sensibus per triduum, quo conflictabatur isto tormento. Noverant omnes, mortuum esse fœtum, atque adeo condemnarunt illam ad necessarium chirurgiæ rigorem, quo per partes extraheretur fœtus. Verum tam erat illa exanimis, ut cognosceret, remedio isto accelerandam sibi mortem.

in Navarra **70** Tunc mulier meminuit sancti illius Thaumaturgi, cujus historiam audierat ex P. Fr. Valerio, commendatore conventus Virginis de Mercede, sed non sciebat ejus nomen. Fecit, ut suus maritus iret ad S. Nicasium, qui est conventus Ordinis in ista civitate, rogaretque P. Commendatorem, ut Sancto isti tam prodigioso se commendaret, cujus nomen non recordabatur, condemnatam utique ad crudelem mortem. P. Commendator afferebat ei reliquias S. Raymundi, & vix collo illas apposuerat, cum cesarunt dolores, cœpitque fœtum ejicere per partes adeo corruptas ac fœtentes, ut tolerari non possent. Citò admodum convaluit, adivitque Sancti facellum, ubi celebrari jussit Sacrum, totâ suâ familiâ magno pietatis affectu eidem addictâ: *Augusti Tomus VI.*

Sanctusque pictas multas suas imagines persolvit marito, quæ ita distrahebantur per devotionem erga Sanctum, ut pictor meliori fuerit in re *e*.

71 Dominus episcopus Rossensis *f* in Vita S. Raymundi, quam scripsit in sua Centuria, affirmat tamquam testis oculatus, in civitate Optana *g* conjugem thesaurarii regii, partui suo timentem propter periculum, cui se expositam viderat aliis vicibus, instituisse mensibus ultimis novenam S. Raymundo, ac sancta ejus imagine domum delata, magnâ fiduciâ sperasse. Tempus aderat pariendi, sed cum hujusmodi symptomatibus, ut de vita desperaret. Invocavit, in tanto se conspiciens periculo, Sanctum, ipsoque patrocinante peperit, pressuris, prout in aliis partibus solebant, non ingruentibus, quæ ultimis periculis eam exponebant. Hinc grati animi causâ complevit aliquot promissa, quæ S. Raymundo Nonnato fecerat.

72 In eadem civitate uxor Joannis Alvarez, scribæ ex numero *h*, eò redacta è partu fuit, ut alios edere non posset, sicut annorum quindecim experientia comprobavit, fœtu, quem conceperat, immaturè prærepto *i*. Patronum igitur sibi assumpsit S. Raymundum, multas elemosynas in ejus nomine erogans, & offerens, se celebraturam ipsius festa cum magna solennitate. Eodem autem, quo id incepit anno, gravida facta est, filiamque edidit absque terrore mali successus: nec affligebant propter devotionem magnam, quam habebat de protectione S. Raymundi, symptomata aliquot, quæ in prægnando supervenerant.

In nostro conventu Matritensi venerationi exposita est in sumptuoso facello imago miraculosa sancti Cardinalis, opus mirabilis istius sculptoris Gregorii Hernandez. Inter alia signa, quæ ibi gratiarum actio pro favoribus Dei per Sancti intercessionem obtentis reliquit, legitur in tabula, quomodo anno MDCX Augustina Alameda, habitans Matriti, ad mensem septimum prægnationis suæ cœperit non sentire fœtum: adhibita sunt remedia, sed nullius motus signum dedit: reputabatur mortuus, multis ac continuis remediis, quæ adhibita fuerant, hoc suadentibus. Adjudicatur illa crudeli remedio torni *k*, ad extrahendum, quoad poterant, fœtum: piè admodum afficiebatur erga Sanctum, fretaque ejus patrocinio, in occasionibus hujusmodi probato, inchoavit novenam in facello ejus. Primo die fœtum sensit: idem accidit diebus ceteris, ac proinde liberata jam illo terrore primo, speravit cum fiducia in sancto Protectore suo: partus fuit difficillimus, cum horis amplius quinquaginta tribus cruciata fuerit doloribus & angustiis mortiferis: renovavit quæ Sancto promiserat: sacrum ejus lipsanum petiit, quod dum veneraretur, prodit fœtus liber periculo: nobisque reliquit penicillum *, grati animi sui signum.

73 Anno MDCXVIII postquam Sanctus dominam Magdalenam de Espinosa liberaverat difficili partu, uno exinde mense invasit puerum tremor artuum *l*, quo secundum signa & judicia medicorum expirabat. Mater anxia jussit eum deferri ad aram S. Raymundi, flexisque genibus dixit ei: Si tua intercessio liberavit illum in nativitate, patrocinium tuum debet resuscitare eum. Divinam pietatem movit fides matris, & sancti Cardinalis intercessionem consecuta est, domum rediens cum filio sano ac valente, omnibus publicè dicentibus fuisse revocatum ad vitam.

74 In eadem curia Matritensi anno MDCIX *Castella*

INTERPRETE J. P.

e
f
g

in Castella
noza, ac
Matriti
h

i
k

k

F

* f. picturam tropicè. in eadem

l

Castella
opera-

INTER-
PRETE
J. P.

operatus est Deus per merita sancti Cardinalis unum è suis miraculis in domina Augustina Carrillo. Sexto prægationis suæ mense comperit, quòd se non moveret foetus: unde afflicta fuit, mortuum judicans. Timores ejus confirmati sunt, dum videret, quòd se affligere inciperent acutissimi dolores, ac mortiferæ angustia, quæ una cum remediorum applicatione crescebant. Certò itaque sibi persuadebat, foetum esse mortuum ac proinde dum videret, se non posse illum ejicere; ut vitæ ipsius consuleretur, tractarunt de foetu extrahendo per partes. Illa tam crudele verita tormentum venit ad facellum S. Raymundi, jussaque ei dici Missa, toto illo die perstitit ante ipsius aram. Illic desierunt dolores, domumque suam rediit sine sensu ullo. Sic permanit, donec completerentur novem menses, tam libera angustis, quam si prægans non fuisset.

nova,
m

B

75 Sed tunc irruerunt turmatim omnes cum symptomatibus talibus, ut præceperint eam muniri Sacramentis *m*. Hisce in angustis implorans opem gloriosi S. Raymundi, ad se afferri curavit reliquias ipsius, & simul atque eas venerata est, foetum ejecit corruptum & foetentem, vitæ periculum non passa, quòd medici atque obstetrices minati fuerant in tam diuturna corruptione; cum in diebus paucis tam rectè valere se senserit, ut venerit gratias actura Deo in facello Sancti.

favores,

76 Pietas in Deum & Sanctos, ad repetendos eorum favores, exigit devotam agnitionem illius, qui eos accipit. Multæ fuerunt demonstrationes in Sancti obsequium factæ pro bono successu, quem acceperat in miraculo præterito domina Augustina Carrillo: & sic postquam idem ipsi evenisset infortunium in prægatione sequente, quamquam longiore cum periculo, quia vixerat menses quinque, in ventre foetu mortuo; advenit partus, sed absque spe vitæ in matre. P. Dominiqus de Hispania, istius conventus concionator, qui erat ipsi à sacris confessionibus, accessit ut eam compararet ad extremam luctam, quoniam deposita erat à medicis; Sancti reliquias ipsi applicuit, dicens ut se commendaret ei, cum in periculis hujusmodi fuisset ipsius sospitator: fecit hoc, eundemque adeptus est successum, quem in pressura præterita. Venit cum ipsa, tum Joannes Baptista Esperone, maritus ejus, ad agendas Deo gratias in facello S. Raymundi.

C

nec non
Burgis in
Castella ve-
teri
m

77 Episcopus Rossensis citatus refert alium eventum, qui in civitate Burgensi accidit dominæ Mariæ de Miranda, uxori Zoyli *n* de Sanzoles, illustris equitis Burgensis. Annos aliquot, postquam fuerat nupta, transigerat in sterilitate & tristitia: per intercessionem gloriosi cardinalis Raymundi Nonnati obtinuit fecunditatem, quæ gaudens quietas matrimonii sui ducebat dies, gratæque pietatis suæ rationibus accensuit expensas diei S. Raymundo sacri, præcipuas illustris civitatis istius mulieres invitando, & multas lucrando pro Sancto devotas, mirabilibus ejus divulgatis; religiosæque pietatis suæ fructum consecuta est. Etenim dum gravi infirmitate, multisque in sua prægatione supervenientibus periculis laboraret, quæ talia erant, ut multa & fortia remedia ad conservandam vitam matris derivarentur in foetum, ad maxime crudam mortem condemnabant eam. Compertum fuit, mortuum esse foetum: adhibita repetitis vicibus singularis diligentia; sed omnia frustra, quia eniti eum non poterat.

78 Rem expedit Deus, ut agnosceret illa

ac confiteretur, quantum suo Sancto deberet. Condemnarunt eam ad brevem mortem, quia ad remedium torni non habebat vires, foetorque foetus corrupti jam sentiebatur: serjò admodum se commendavit S. Raymundo, picturâ ejus collocari jussâ è regione sui lecti: hanc acceperunt è nostro conventu. Vix illam aspexit, quando bono ejus desiderio videbatur Sanctus in sua imagine tenerè compati: unde majorè cum desiderio illum invocavit: aliquo modo inquietam se sensit, famulasque advocans foetum mortuum edidit, corruptum ac foetentem, tamque horrendis fordibus involutum, ut nemo remanere posset in cubiculo: dixitque postea, novum fuisse miraculum, quòd magnus ille foetor mortem sibi non attulerit. Nec minùs in prodigio mirabile fuit, quòd senserit exiguum dolorem. Rei coronidem imposuit repentina sanitas ejus. Personæ qualitas, pressura magna, multæque miraculi circumstantiæ, dum statim valeret tam bene, acsi nullo laborasset malo, commoverunt civitatem totam ad religiosum pietatis affectum: & sic multæ novenæ, quæ diebus istis sunt Sancto factæ in suo facello, solatium attulerunt ipsius gratiarum actioni. Neque in hoc dumtaxat eventu ac supra memorato stetit Sancti favor erga feminas steriles; sed duo sequentes comprobabunt idem.

D
singulare
Sancti rga
puerperas
ostendunt
patrio-
cium.

E

A N N O T A T A.

a In Hispanico, à el padre comendador de la Merced. Per nomen Commendatoris significatur officium seu dignitas in ordinibus Militaribus Religiosis, uti dicitur apud Cangium. In Concilio Hispania, ab Eminentissimo Aguirrio editis, tomo 4, pag. 296 sunt ista: R. Commendator monasterii beatæ Mariæ Virginis de Mercede civitatis Valentiniæ. Et ibidem pag. 453 habes P. Fr. Joannem Garcès, Commendatorem domus Dominiæ nostræ de Mercede.

b Hisp. en ser mediada la oracion.

c Columbus his subdit: Omnia ista miracula habeo in libro Ms., auctoritate judicium & Ordinariorum Catalanorum munita, & è Catalano versa Matrili per secretarium D. Thomam Gratianum Dentisum, cum sua originali ad ejuslibet informationis finem subscriptione.

d Hisp. Tudela: sita est ad fluvium Iberum.

e In Hispanico: Mejorò su caudal,

f Nomina ejus dedimus supra.

g In Hispanico est de Huete, Latine Opta, . . . urbs Hispaniæ in Castellâ nova, à Coneha septem leucis, Toletum versus viginti, inter urbes haud obscura, in planitie cum castro, teste Baudrando.

h In Hispanico del numero: id est, ex determinato numero personarum, quæ hoc officio funguntur. Sic dicitur academicus ex numero, qui utique in eo differit ab illo, qui est supernumerarius, ut vocant, quòd assumatur in absentia alterius, qui est ex numero.

i In Hispanico malograndose sin tiempo el feto.

k In Glossario Cangii aucto sunt ista: Tornum, machina ad extrahendas naves ascendentes in fluviis; à Gallico TOURNER, quòd instar rotæ versatilis esset, sic dicta. Applicari cum proportione metaphorica hac posse videntur instrumento chirurgico, de quo hic est sermo.

l In Hispanico alferecia: morbus non tantum parvulorum infantium est; sed etiam in adultis personis habet locum, ut videre licet infra num. 85. Consuli etiam possunt Annotata ad cap. 10 lit. b. m In

A m In Hisp. sacramentar; id est, extremo viatico & unctione muniri, prout indicavi in mea versione, vel sacro viatico dumtaxat.

n In Hispanico quidem habetur del Zoil, unde suspicio esse posset nomen esse cujusdam officii. Verum cum vocem non inveniam; & S. Zoilus colatur Burgis, existimo esse nomen proprium.

CAPUT III.

Steriles fecundata; reliqui favores pragnantibus ac puerperis prestiti expediuntur.

Steriles per Sanctum fecundata Burgis, * i. e. Rosensis, de quo patello ante

B In eadem civitate Burgenfi, ut refert venerabilis dominus episcopus*, Maria de Valencia, cujusdam nobilis uxor, nomine Ferdinandi de Udobrò, anno MDCXIII post multos annos sterilitatis, quæ acciderat è lapsu quando erat puella, medicinas & remedia humana nihil sibi prodesse videns, divina adhibuit, sibi apud Deum assumens patronum gloriosum cardinalem S. Raymundum Nonnatum, obtulitque, se nomen ejus daturam filio vel filia, quos Deus sibi concessisset. Gravida mox facta est, peperitque filium vivum, & nominabatur Raymundus de Udobrò, dum anno MDCXIII informationem juridicam instituit miraculorum dictus dominus episcopus.

in Navarra: * i. e. Ordinis de Mercede

80 In oppido Portugalete a mulier præcipua & dives, exspes habendi filios postquam multis annis nupserat, narravit tuam tristitiam cuidam Religiosæ nostræ*, consanguineæ suæ in conventu sancti Turcii b in Biscaia, qui mediâ leucâ distat à Portugalete consuluit ei, ut se commendaret glorioso S. Raymundo thaumaturgo è Religione sua. Obtulit illa, si faveret sibi, constructuram se ipsi altare in isto conventu, & collocaturam in eodem imaginem ejus; talemque ipsi Deus dedit securitatem animi, ut statim inchoari opus curarit: quod priusquam absolveretur, pretium pietatis tulit, dum pragnantem se vidit, & ante temporis finem herede donatam.

Ulyssipone

C **81** In ecclesia Dominæ nostræ de Gloria urbis Ulyssiponenfis c, Ordinis nostri hospitio, in veneratione erat anno MDCXXX gloriosi cardinalis sancti Raymundi imago, multaque gratias acceperunt fideles pro isto cultu. Quas obtinuerunt ei devotæ in angustiis suorum partuum, ponemus; de reliquis erit postea dicendi locus. Domina Mariana Maroso, uxor Petri Baez, Ordinis Christi d, in parœcia Magdalenæ, timorum suorum ingressa fuit mensem, qui erat nonus suæ pragnationis, quia fuerat experta, sese in antecedentibus fuisse in periculo mortis, debitum ejusdem solventibus filiis, quos paucis post natiuitatem diebus amisit. Prospexit sibi per dies viginti pietate novemdiali ad ejus aram, & sacrificiis ac precibus nostrorum Religiosorum. Pervenit ad partum, & tamen illum inchoaverit cum fiducia de Sancti patrocinio, præcedentium tamen presurarum experientia non desinebat eam affligere. Verumtamen timoribus ipsius evanescentibus baculo utique Sancti nixa, & ad collum pendulo galeo ejus, ad primum dolorem peperit parvulam, quam grati animi causâ vocavit Catharinam de S. Raymundo, & aliquot post annis vivebat, dum hujus, & aliorum Sancti miraculorum facta

est informatio.

82 In parœcia ecclesiæ cathedralis prænobilis domina D. Antonia de Meneses, illustris benefactrix sacræ nostræ Religionis, passa est multa symptomata non sine magno periculo in sua prima pragnatione: unde, ut vitæ ejus securitati confuleretur, necesse fuit adhibere violenta remedia: sed his vitam fœtus periculo exponebant, id quod magnis illam afficiebat timoribus, præsertim quando appropinquante partu crescebant angustia, invalescebant dolores: & omnia fiebant magis acerba, quando non sentiebat fœtum, omnibus illum mortuum judicantibus. Confugit in sua tristitia ad S. Raymundum, allatumque sibi sacrum ejus lipsanum magna cum pietate appofuit collo, serio admodum Sancti intercessionem se commendans: ac patrocinium ejus obtinuit: per sacrum utique pignus mitigati sunt ei dolores, ac feliciter peperit. Verum ut experiretur favorem sancti Raymundi, prodiit infans omnia mortui indicia præferens: caput erat gibbosum; oculi maculis cooperti, sine fletu, & ullis vitæ indiciiis. In angustias acti sunt omnes; fœtumque absconderunt, satagentes ne videret eum mater. At sicut jam cruciatibus & furente periculo erat liberata, sola eam coquebat cura, quale esset, quod pepererat. Necesse itaque fuit manifestare ei veritatem, & adducere infantem. Non cecidit animis, etiamsi illum videret cum tam paucis vitæ indiciiis; sed potius reliquias è collo depositas fœtui applicuit, & statim aperuit oculos, suxit uber, felicemque matris partum lætitiâ implevit.

83 In parœcia vulgò de Santos à Boa-vista Hieronyma Molina vulgavit S. Raymundi gloriosi miracula in prospero suo partu. Audivit Sancti miracula, ejusque voluit suffragio se præmunire ad pressuras, quibus vita sua fuerat expugnata in similibus periculis. Pingi jussit Sancti imaginem, ponique in suo cubili, timens ne apprehenderetur tunc temporis, quando non potuisset habere ejus reliquias, eoque magis, quod passim non essent in hospicio: frequenter quippe miracula ab uno urbis tractu ad alium deferebant eas in tam populosa civitate: & sic prospiciebant sibi cives imaginibus ejus, quas, cognita pietate, magno numero fecerunt omnes Ulyssiponenses pictores: & sic nobis asseveravit fide dignissima persona, quod ad fores ejus viderentur animis istis imagines Sancti, sicut Matriti Virginis Solitariae e. Tribus autem hebdomadibus quam expectabat partum, eodem se laborare vidit, Ponit jussit laminaria ante Sancti imaginem, operam ejus imploravit, nonnulla ipsi promittens, & ad primos dolores feliciter peperit, & intra paucos dies adivit ecclesiam de Gloria ad agendas Deo gratias, & complenda sua vota.

84 Anno MDCXXXIX in parœcia Magdalenæ Agnes Mendez, uxor Francisci Diaz de Leon, videns minas mortis in partu rigido, quo multas horas intensissimis cruciatibus, mortisque angustiis fuit conflictata, propterea quod fœtu liberari non posset; amica quædam periculo ejus compatiens, dixit ei, ut se commendaret glorioso cardinali sancto Raymundo ex Ordine Virginis de Mercede, qui in ecclesia Virginis de Gloria, istius Ordinis hospitio, erat in veneratione, Deo per lipsanum ejus sacrum atque imagines faciente multa miracula Ulyssipone. Attulerunt ei candelam cum imagine ipsius; dumque se commendasset Sancto ex toto corde, simul atque incenderunt funale, Deus illam feliciter

INTERPRETE J. P. Sanctus

F

mira

F

confert

INTER-
PRETE
J. P.

ter illuminavit, & doloribus cessantibus, in lucem edidit formosum admodum partum, postquam sensisset, quamquam sine vehementibus cruciatibus, eum inverti, quia partus prodibat tortus. Hinc grati animi causâ egit cum insigni magistro, ut sibi pingeret Sanctum in lamina, quam instruxit pretioso ornatu ex ebano & argento, ac sub umbella posuit ad caput lecti. Pietatem persolvit ei Sanctus, ut videbimus.

Illustrissima domina D. Helena de Castro, uxor domini Hieronymi de Altayde, qui insignes fuere benefactores Religionis, ac domini sunt domorum nostri hospitii, & nostræ ecclesiæ Virginis Matris de Gloria patroni, fuit experta quam liberalis erga se fuerit Sanctus in felicissimo partu. Ut verò majoris esset ponderis miraculum, talibus eam periculi adjunctis circumdari permisit, ut omnes de ea desperarent, vitæque ejus nihil esse remedii reputarent, etiamsi nobilis domina semper magnam posuerit fiduciam in Sancti patrocinio, quod communi cum admiratione fuit adeptâ. In familia ista illustri magnæ fuerunt grati animi significationes, nec minores, quos Sanctus rependit, favores: de qua re dicemus aliquid suo loco.

*in partu-
rientes be-
neficia,*

* alferencia

85 In eadem urbe Ulyssiponensi Elisabethæ Henriquez anno mdcxxx, tempore partus sui appropinquante, tam vehementes erant dolores, ut mentis esset impos, ac per triduum loqui non posset, invadentibus eam aliquoties symptomatibus paralyticis. Malum denique degeneravit in tremorem artuum *, quo identidem luxabatur per continuos motus: unde fiebat, ut, foetus immemores, toti essent in remediis, quibus matri prospicerent. Verum ubi cognoscerent nullum superesse, dederunt ipsi extremam unctiorem. Dum in hoc esset statu, persona quædam S. Raymundo devota dixit marito, in Deiparæ de Gloria, hospitio patrum de Mercede, dari sacrum lipsanum gloriosi cardinalis S. Raymundi Nonnati, quo visa fuerant in hujusmodi pressuris magna fieri miracula in ista civitate: illuc se conferret, celebrarique juberet Missas aliquot in ejus altari, ac sacrum pignus peteret: Religiosos esse admodum affabiles, & statim venturos. Sic fecit, missique à Prælo Religiosi duo: vix collo ejus apposuerunt sacrum pignus, cum ad se reversa peperit infantem vivam, medicis & obstetricibus mirantibus, quod remedia tam violenta, qualia pro matris vita erant adhibita, non abstulissent vitam infantis. Paucis post diebus surrexit, & die quodam tota familia venit domum nostram ad persolvendas grates Deo & Sancto. Georgius Lopez maritus ipsius pingi in lamina Sancti imaginem iussit, quam & retinet splendide exornatam.

*uti etiam
Burgis,
f*

86 Sicut in urbe Burgenfi fuit magna pietas, quam venerabilis episcopus Rossensis introduxit erga sanctum Cardinalem, sic multa fuere miracula, quæ Deus fecit etiam iis, qui ipsum non invocabant. Uxor Josephi de Campo, post unius diei ac dimidii periculum, tales sustinuit cruciatibus, ut derelicta fuerit tamquam mortua. Viribus defectam statuerunt aperire, credentes exspirasse, ut foetus baptizaretur: tulerunt ad illam S. Raymundi imaginem, & statim aperuit oculos, ac peperit etiam priusquam ad se redisset. Obstetrix ac medici affirmarunt revocatam fuisse ad vitam.

Idem accidit uxori hominis condimentarii, qui habitabat in suburbio S. Stephani, cum, Saero dicitur iussu in nostro conventu, expedita est & pe-

perit eodem tempore. Idem effecit in ædibus Vallis de Somorostro apud Portugalete imago Sancti delata ad mulierem, quæ per quadriduum fuerat in isto periculoso conflictu: Sanctum invocavit, spem suam in eo posuit, oculosque in imagine ipsius fixit, & è tanto periculo evasit incolumis.

87 Imago sancti patris nostri Raymundi in summa veneratione est in nostro conventu oppidi de Azuaga g, perque illam Deus operatus est magna miracula. Accidit anno mdcxli, ut domina Maria Chacon, dum parturiret spatio quadridui, ad vitæ extrema adeo perductam se repererit, ut advocarit bubulcum * ad foetum, qui in partes erat divisus, sectione extrahendum; quia judicabat, sic conservatum iri vitam matris: quæ in isto posita conflictu commendavit se S. Raymundo, varia promisit, & inter illa, si foetus nasceretur vivus, sancto ejus habitu vestiendum; si masculus, ei impositum iri nomen ipsius: & statim peperit parvulam, quæ etiam tunc vivebat, quando scribebatur relatio, aupta D. N. de Sancta Cruce, S. Jacobi Ordinis equiti, uno ex equitibus Sorianis h. Domina vocatur D. Anna de S. Raymundo.

Azuaga

g

* baquero

h

*in Extre-
madura, ad
Ecija*

88 D. Anna Ortiz de Vara in eadem civitate parturiens, à medicis derelicta, & munita sanctis Sacramentis, S. Raymundo se obtulit, votum faciens, se induturam partum sancto ejus habitu: & peperit illico, à laboribus, quos passa fuerat, sanitati reddita. In lucem verò edidit parvulum, gestavitque diu habitum nostrum, & ex illa hora tam religiosè fuit affecta mater, ut sanata condiderit testamentum, corpusque suum sepeliri voluerit in nostro templo, ecclesiæ parochiali istius oppidi relinquens splendidam humanationem.

Habeo me penes authenticam informationem, XII Novembris anno mdcxx factam in loco de Alocayna circa civitatem Ecijam i ante Franciscum Martinum Doria, prætorem ordinarium, & ante Alfonso Barranquero, dicti loci scribam, ad petitionem patris concionatoris fratris Petri de Heredia, Ordinis nostri Religiosi, & conventus Ecijensis conventualis, qui iherat verbum Dei prædicaturus in dicto loco. Accidit, ut memoratus Religiosus, cum dicto die, qui erat Jovis, esset in ædibus Bartholomæi Alfonsi incolæ dicti loci, audierit, mulierem, nomine Catharinam Vasquez, uxorem Didaci Chicon, qui erant incolæ loci ejusdem, derelictam fuisse, quia quatuor horas supra viginti parturiebat immensis cum doloribus, neque liberari poterat foetu, viribus illam ad hoc jam deficientibus. Tunc Religiosus dixit puellæ, nomine Ludovicæ, quæ filia erat Mariæ Ruiz ac Martini Michaëlis, habitatorum dicti loci, ut adiret domum mulieris parturientis, eique diceret, ut ex toto corde invocaret nostrum gloriosum patrem S. Raymundum Nonnatum, & se commendaret ei.

i

F

89 Dumque ivisset puella, & rem renuntiasset coram aliquot mulieribus, opem ferentibus pressuræ parturientis; illa se commendavit Sancto magnâ cum fide, & verè ex animo. Idem, positus humi genibus, fecerunt mulieres circumstantes, & statim, sentiens inverti foetum, peperit, nemine illum tenente, nullaque aliâ diligentia adhibita, quam quæ in hujusmodi occasionibus adhiberi solet. Dixit autem Maria Gonzalez, quæ parienti opem tulit, gloriosi S. Raymundi auxilium vix imploratum fuisse, quando mulier, quæ antea erat sine viribus, testis istius

*in Andalu-
sia*

prehendit

Aprehendit brachium, dicens, se velle parere, surgensque adminiculo lintei, quod ibidem propè aderat, isto brevi momento temporis peperit infantem, dicens fuisse miraculum S. Raymundi, cum nullum in illo edendo fenisset dolorem. Omnes egerunt Deo gratias de miraculo, ac Religiosus rei conscius multo cum populo adivit ecclesiam, testificaturus gratum animum erga Deum, infanti, qui erat natus, ad prodigii memoriam imponens nomen Raymundi in baptismo, & mater citò admodum surrexit sana. Idem testantur dicta Catharina Vasquez, cui res accidit, & Maria Ximenez, aliæque personæ præsentis.

provincia

90 Quamvis sequens miraculum annis quadraginta novem acciderit post præcedens, conjungo ea, quia eodem tempore accepi informationem illius, ac testimonium hujus, quod se habet, prout sequitur. Septimâ Februarii anni MDC-
k **B** Montuxaque, & Veraujan, dicens, dominam Antoniam de Sanvitores filiam vice-comitis de Cabra, sancti Christi **l**, conjugem suam mori ex partu, eamque à se relinqui sine spe vitæ, quia fœtus erat inversus, & mater exanimata vigorisque expers à biduo: recursumque fuisse ad Deum, & ad omnia remedia humana, medicorumque & obstetricum judicio advenisse horam ejus.

singularem
Sancti

91 Consolabatur eum reverendus pater magister frater Matthias Tamariz, qualificator sancti Officii, ac istius conventus commendator, dicens, ut speraret de misericordia divina per suffragia S. Raymundi, cujus mirabilia in urgentioribus etiam periculis erant visa. Jussit illico ad eam afferri picturam, medium sancti Cardinalis corpus exhibentem, quæ erat in cella domus commendatoriæ, monens, ut Sancto se commendaret, & speraret à Deo bonum exitum è conflictu per patrocinium ejus. Sic factum; & maritus ei dixit, ut offerret se valde impensè sancto Cardinali, ac promitteret illi se facturam festivi aliquid, si eam eximeret è mortali ista afflictione.

C
opem exper-
sis.

92 Præstitit hoc magna pietate: & mox instantaneè sensit moveri fœtum, prodiitque in lucem absque novo dolore infans valde grandis, qui hodieque vivit, dum hæc scribuntur, ubi tamen mater erat juvenis admodum ac gracilis. Celebratum fuit prodigium magno cum gaudio populique concursu, quoniã parentes erant è nobilibus civitatis istius illustris, quæ in Hispania adeo nota est. Addit testificatio, innumera-bilia esse miracula, quæ operatus est Deus, & operatur quotidie per intercessionem gloriosi cardinalis S. Raymundi in ista civitate: sed negligentia parùm adhibet curæ annotandi ea. Certum est, in archiepiscopatu Hispalensi, regni-que Córdubensi & Granatensi, magnam haberi religionem erga gloriosum Cardinalem; & hic gratias referens piè sibi affectos audit, favoribusque prosequitur, ut publica fama est.

ANNOTATA.

a Utor voce Hispanica istius loci. Baudrandus de illo sic differit: Amanum portus, ubi postea Flaviobriga, colonia civitatum septem, urbs Hispaniæ Tarraconensis, in ora littorali Autrigonum Plinio, in Cantabris, nunc est PUERTO DI

VERMEO oppidum Biscaiz, quinque leucis distantans à Bilbao in ortum æstivum, teste Gari-baio: sed aliis omnibus est oppidulum PORTU-GALLETTE* in eadem provincia paulò infra Bil-baum urbem Biscaiz primariam, & ad ostia Ner-væ fluvii in occasum Cantabricum.

b Quisnam sit iste S. Turcius, frustra quæsvi.

c Incolis Lisbõa, sedes regis Portugallia, & celebre emporium.

d Hisp. de el habito de Christo. Institutus est hic Ordo in Lusitania anno 1317 à Dionysio re-ge, prout refert Hippolytus Elyot tomo 6, cap. 8, pag. 72 obtentamque scribit confirmationem ejusdem Apostolicam sub nomine Militiæ Jesu Christi anno 1319, & plura addit. Raynaldus Annal. eccl. tomo 15 ad annum 1319, num. 29 scribit de illo equestri ordine religioso, eumque cruce rubra, linea candida interfecante, distincta decorum, ac illi prædia ædesque Templario-rum attributa memorat.

e In Hispanico est, de la Virgen de la Sole-dad. Imaguncula illa, in parvis lamellis cupreis picta, tam intra quam extra Hispaniam celeberrima sunt, magnaque in veneratione habentur.

f Burgi, Burgos incolis, urbs archiepiscopalis est in Castella Veteri de qua plura Baudrandus.

g Azuagua oppidum Hispaniæ in Extremadura notatur apud Baudrandum: quinque leucis distat, sicut addit, à Regiana, cum castro in planitie. Rodericus Mendez Silva in Populorum Hispania descriptione generali, Hispanice vulgata, agit pluribus de isto loco fol. 30, & inter alia, Ordo, inquit, militaris sancti Jacobi. . ubi parœcia, & conventus Fratrum Mercenariorum. Hic itaque videtur esse locus à Colombo nominatus.

h Soria est urbs Hispania in Castella veteri prope Durium fluvium, & non longè distans à ruderibus Numantia urbis antique.

i Ezija civitas est episcopalis in Andalusia, ut refert Franciscus Sobrino in suo Dictionario Hispano-Gallico. Plura Rodericus Mendez Silva à fol. 90 verso.

k Hisp. Cavallero de el habito de Calatrava. Est autem Calatrava Hispania urbecula in Castella nova ad Anam fluvium, & miliaribus aliquot Hispanicis communibus distat à Civitate regia. Hinc equitum dictorum Ordo nomen traxit; de quibus Hippolytus Helyot tomo 6, cap. 4, à pag. 34. Raynaldus Annal. eccles. tom. 13 ad annum 1199, num. 72, Alterius, inquit, religiosæ familiæ, cui Calatravæ nomen erat, instituta ac piæ consuetudines confirmavit (Innocentius PP. III) vitæque rationem definit, ut unà cum bellica virtute, quam in Sarracenos explicabant, monasticæ vitæ pietatem conjungerent.

l Hisp. Hija de el vizconde de Cabra de el Santo Christo. Credo hic designari Ordinem militarem de quo supra lit. d.

INTÉR-
PRETE
J. P.

CAPUT IV.

*Declarationes Gerundenses de
Sancti beneficiis, puer her-
niosus à nativitate sospita-
tus; juvenis sub ruina
stabuli &c.*

Quanam
hic demur
mirabilia

Relatis hæcenus ex Colombo Sancti mirabili-
bus erga afflitas in prægnando ac pariendo
mulieres, gradum facimus ad alia diversi ge-
neris. Omittemus ea, quæ antea dedimus, inter-
prete P. Fanningo, & sic pergitur Latine à tex-
tu Hispanico Colombi. Sicut à mirabili ejus mor-
te tanta fuit in veneratione in principatu Catalo-
niæ, quemadmodum vidimus, sic majora illic
semper fuere mirabilia, quæ per ejus intercessio-
nem operatus est Dominus noster. Et relictis an-
tiquis, quæ inscripta sunt libris domus ejus, &
quorum sufficeret peculiaris notatio; nihilomi-
nus ea dumtaxat ponemus, quæ inveniuntur in
documentis, anno MDCXXII & proximè sequente
factis, quia jurejurando illa deponunt homines,
quibus acciderunt, vel qui ea viderant, & suf-
ficiunt, ut ostendatur, quàm mirabilem se Deus
demonstraverit in suo Sancto, cum ad univer-
sos extendatur protectio ejus, & secuta sit in
omnibus necessitatibus erga ipsi devotos inter-
cessio.

ex alijs.

94 Incipiemus à civitate Gerundensi, ubi in-
formationes inchoatæ sunt, quæ ponunt decla-
rationem D. Geraldii de San Marti, istius sanctæ
ecclesiæ canonici, die XI Septembris dicti anni,
quam testatam esse voluit per declarationem sui
fratris D. Raphaëlis de San Marti: Scio ego il-
lud, quòd in conventu Deiparæ de Mercede hu-
jus civitatis sit facellum & altare S. Raymundi,
plenumque sit facellum variis donariis ac anathe-
matibus, quæ obtulerunt fideles pro favoribus
ab illo acceptis: ubi multæ celebrantur de San-
cto Missæ, & fui ego & sum valde erga eum af-
fectus, sæpiusque me contuli ad dictum facellum
ad peragenda in eadem novendialia pietatis exer-
cicia, ut peterem ejus patrocinium pro salute ma-
tris meæ; curans sanctas ipsius reliquias ad eam
perferendas (quibus comperit sublevari se per
annos complures, quibus infirma erat) pièque
credens, quòd Deus illam servaverit ad meum
solatium aliquot annis inter senectutem & graves
infirmatates, per intercessionem ejus, ac ob il-
lam multaque ipsius mirabilia, quæ vidi & audi-
vi, magnâ teneor pietate erga Sanctum, & ha-
beo eum tamquam patronum, peculiaremque ad
illum dirigo orationem, ut sit mihi advocatus ap-
ud Deum Dominum nostrum, eumque in ne-
cessitatibus meis invocavi pio admodum affectu,
& semper audiivi, eum à multis temporibus San-
ctorum canonici adscriptum esse.

quæ sunt
innumera-
bilis:

95 Duodecimâ dicti mensis dominus de la Nu-
za & Mombuy, dominus oppidi de Siret, & ca-
stri Lorcio, habitans Gerundæ, declaravit, tan-
ta fuisse miracula S. Raymundi in ista civitate &
in vicinis locis, ut quidam Sancto addictus, vir
valde curiosus, dum vellet ea conferbere, quæ
vulgabantur in dies, non perrexit, quia erant
tam multa tamque frequentia. Quòd si supervi-

veret conjux ejus D. Elisabeth, valde Sancto
devota, multa referret, quæ sciebat: ac singu-
lariter recordari se dumtaxat ex ipsa audivisse,
quòd in primo suo matrimonio habens filium exi-
guæ ætatis valde infirmum, petierit ad eum de-
ferri reliquias S. Raymundi, quòdque per illas
melius habuerit, statim utique sanatus.

96 Dominus Ludovicus Alemanès de Aleman-
ny, habitans Gerundæ, eadem die declaravit,
pietatem erga S. Raymundum hereditariam esse
domui suæ, in agnitionem multarum gratiarum,
quas Sancto debebat: & ommissis miraculis, quæ
patraverat in majoribus suis, dum viverent,
Sanctum repetiisse miracula in sua domo: cum
in variis infirmitatibus rogarim Patres de Mer-
cede, ut mihi apportarent sanctum ejus lipsa-
num, semper credidi, suffragantibus ipsius meri-
tis, compotem me factum salutis: idemque eve-
nisse conjugi suæ D. Annæ Alemany: quo fiebat,
ut auxilium expertus, quando domi suæ habe-
bat aliquem infirmum, antè curavit afferri fa-
crum lipsanum, quàm advocaret medicum; &
hoc quadam vice non fuit necessarium, quia per
illud sanabatur infirmitas: atque ita in gratiarum
actionem, quotannis jubebat celebrari Missas a-
liquot de Sancto in altari ac facello, quæ habet
in ista civitate.

quidam re-
fert majori-
bus suis
prestita.

97 In eadem civitate, eademque occasione
declaravit Damianus Matès, pictor Gerundæ,
dum anno MDCXXII filium haberet, nomine Hiero-
nymum, ætatis trium annorum, in gravi infir-
mitate desperatum, ita ut tamquam mortuum jam
eum haberet, confugisse se ad gloriosum S. Ray-
mundum Nonnatum, erga quem piè admodum
erat affectus, ut peteret ab eo solatium, suppli-
cans ipsi per libentiam, quâ pingebat sanctas e-
jus imagines, ut rediret filius iste, quem jam ha-
bebat tamquam mortuum. Finita oratione magnâ
cum fiducia, petiit à Religiosis, ad se ut porta-
rent sacrum lipsanum ejus: quando venerunt,
loqui infans non poterat, nec videbat: tetige-
runt illum sacro lipsano, erantque ibi unam cir-
citer horam, Sancto illum commendantes: &
observavi (ait) quòd isto tempore, quo Patres
illic fuerunt cum dicto sacro pignore, dictus
Hieronymus filius meus recuperaverit visum,
loquelam, & aliquantulum virium: ac ab isto
tempore melius habere perrexit: & Anna Matès
mater ejus ad Sancti facellum deduxit illum, ubi
in gratiarum actionem curavit celebrari multa
Sacra. Aliud miraculum postea fecit Sanctus in
eodem meo filio, qui illud dicit, cum sibi ac-
ciderit, & sequetur post hanc declarationem, il-
lud confirmantibus Patribus, qui ejusdem fuere
conficii, nova declaratione sua.

Puer variis
morbis,

98 Eodem die fecit declarationem suam Hiero-
nymus Matès, annorum ætatis tredecim, di-
cti filius, dicens: Recordor, me heniâ labo-
rasse, meique parentes dixerunt mihi, quòd sic
natus essem: pejus habere perrexi usque ad æta-
tem annorum octo, afflictusque magnis dolori-
bus, quos sentiebam, novendialia pietatis exer-
citiâ obiturus me contuli ad ædem glorioso S.
Raymundo sacram in conventu Deiparæ de Mer-
cede: quia mihi dixerant parentes mei, quòd,
dum essem parvulus, benedictus iste Sanctus
magnum in me patrasset miraculum: diligebam
eum impensè, ac credebam me ab illo sanan-
dum. Novendiali illa pietate peracta, quæ tri-
plex fuit vel quadruplex, quamvis malo meo te-
nerer ac doloribus meis, uno die, post alterum
perrexi adire facellum ejus, egrediens è studio:
ac

hieniâ,
quam ha-
buerat à
nativitate,
liberatus:

A ac in memoria habeo, me cecidisse quodam die, dum ad studium irem, ante ædes Domini Francisci de Cruylles, apertamque fuisse herniam magnis adeo cum doloribus, & adeo exiisse intestina, ut non potuerim surgere, meque abduerint ad ædes meas, invocantem per viam benedictum S. Raymundum. Decubui dies tres vel quatuor multis cum cruciatibus: surrexi, & ivi ad sacellum S. Raymundi, sanusque mansi ac valens, elapsisque annis circiter quinque nunquam sensi malum, nec sentio me ruptum fuisse. Quæ omnia confirmarunt in sua declaratione Patres.

99 Ad depositionem Benedicti Pons, cujus filius in gravissima stabuli ruina simul cum juvenis sub stabulo obterendus suspitatur:

B *Ad depositionem Benedicti Pons, cujus filius in gravissima stabuli ruina simul cum juvenis sub stabulo obterendus suspitatur:* **B** *Ad depositionem Benedicti Pons, cujus filius in gravissima stabuli ruina simul cum juvenis sub stabulo obterendus suspitatur:* Dum irem ad ligandos boves, audivi crepare trabem præcipuam, atque adeo timens id, quod evenit, non ligavi illos; sed cucurri, stabulo deorsum lapsus, & post me boves quatuor, ac tauri, qui erant tres: sed non potuius perungere ad portam, quia ruina prævenerat; & sensi accedere trabes ad tangendum pileum meum, sensique pedes & crura diversis lignis & tabulis contexta, atque animalia etiam magnis cooperta trabibus, quæ judicavi tamquam mortua: labente tecto invocavi S. Raymundum, credoque nos liberatos tam manifesto periculo per intercessionem ejus.

100 Mirabilia alia, qua relata sunt superius in parte prima, hisce concludit Colombus: **C** *Ad depositionem Benedicti Pons, cujus filius in gravissima stabuli ruina simul cum juvenis sub stabulo obterendus suspitatur:* Sequitur in informatione Gerundenfis declaratio juridica Juratorum quatuor civitatis, quæ affirmant, S. Raymundum Nonnatum, à majorum memoria usque ad illa tempora, in omnibus necessitatibus esse remedium territorii istius, & propterea tam longè lateque à fidelibus invocari in necessitatibus suis ob experientiam, quam habent omnes de auxilio ejus. Idem declaravit ecclesia & capitulum Gerundense universali promulgatione ad omnes fideles, sollicitando religiosam eorum pietatem erga S. Raymundum pro beneficiis, quæ, ipso intercedente, omnes accipiunt, mulieres præsertim prægnantes in pressuris suorum partuum, dominis omnibus, Decano, in dignitate positus a & canonicis signantibus, ac officio secretarii fungente Jacobo Pla, dictæ ecclesiæ canonico. Idem declarat dominus D. Onufrius Recart episcopus Gerundenfis, gratias agens fidelibus de pia erga S. Raymundum propensione, approbans & indicans qualia sint ista miracula.

101 In Annotatis ad partis prima caput primum litterâ l indicavi aliam rem mirabilem, quam uxor Joannis Blanch, alias Xiol, confirmatâ mariti sui depositione, refert; addidit enim quod ætate præterita elapsus fuisset annus, quo dum domesticus suus famulus adveheret fascis mulo, cujus pellis erat coloris murini b, quique constiterat quadraginta ducatis, onustus mulus ceciderit per rupem, & sic quidem, ut mortuus illic fuerit: miseruntque Celsonam, ut vocaretur magister Romanet, qui eum excoriaret. Moras hic traxit tempore isto pomeridiano: testisque ægrè ferens, quod non veniret, S. Raymundo magna cum pietate dixit, quia viderat in si-

mulus vite redonatus.

b

Augusti Tomus VI.

milibus eventibus miracula, quod, si mulum sanum sibi reddidisset, promitteret, delaturam se ad ecclesiâ ejus mensuram tritici c. Et postridie manè ivit visum, an mulum jam excoriasset; cunctumque reperit ac pascentem: illique & omnes, qui erant in loco, ac viderant mortuum, laudaverunt Deum, & grâtiâs egerunt S. Raymundo, solvitque votum, quod Sancto promiserat, imposta hac ei coronide, quod mulus ab eo tempore melius habuerit, ac talis fuerit, qualis nunquam fuerat antè.

INTER

PRETB

J. P.

c

ANNOTATA.

a *Hispan. dignidades; quales sunt archidiaconus, cantor &c.*

b *In Hispanico con pellejo de raton.*

c *In Hispanico est, una quartera de trigo, quod & occurrit supra in prima parte. Qualis sit ista mensura, & quantum tritici contineat, etsi non habeo compertum; suspicari tamen liceat, esse quartam partem mensura tritici integra, vel unius sacci.*

CAPUT V.

E

Declarationes Perpinianenses de variis malis Sancti patrocinio sublatis.

D eclaravit Michaël Bonet presbyter, doctor in theologia, & rector ecclesiæ parochialis S. Matthæi Perpinianensis, magno se afflicti ab ineunte ætate erga S. Raymundum affectu propter multa miracula, quæ in ista civitate Sanctus patravit tunc temporis, quorum singillatim non erat memor: unius dumtaxat meminit, quia admodum fuit famosum eum propter qualitatem mulieris, cui accidit, tum propter periculum vitæ, quo tenebatur ex abortu, fœtum eniti non valens, quem dicebant esse mortuum. Sancti reliquias ad eam detulerunt, quas vix venerata fœtum edidit, vivumne an mortuum, nesciebatur: sed femina illico convaluit.

Mulier in periculo vitæ, alius in quodam malo adjuti:

Et sic etiam recordatur, litteratum quemdam, nomine Joannem Pellizer, ad Sancti sacellum misisse facem ceream albam, in ejus altari arsuram; seque audivisse dici, quod hoc egerit propter magnum miraculum, quod sibi fecerat; quale autem illud fuerit, non recordabatur, quia multis annis præteritum. Vident omnes, ejus sacellum esse plenum anathematibus aureis, argenteis, figuris cereis, linteis feralibus, quæ omnia sunt miraculorum signa, quæ Sanctus fecit.

F

103 Josephus de Torres, pater puellæ, de qua vide superius parte 1, num. 6, confirmavit declarationem uxoris suæ, & allud addidit mirabile, quod S. Raymundus operatus fuerat pro eo. Mulus ipsius decedit in puteum, qui est in campo prope Cabestanum: quæsierunt homines ad eum extrahendum; repertisque dumtaxat uno viro ac muliere una, tentatum est à tribus simul cum uno juvene, filio ejus, sed frustra: nam viri viginti, & admodum fortes, non sufficerent ad extrahendum è puteo mulum; dumque videret se afflictum, accersitum ivit plures homines, timens ne redux inveniret suffocatum: verum, pluribus non repertis, adhibuit patrocinium gloriosi patris sancti Raymundi, & mox

mulus mirifice è puteo extractus:

D d d d

tantam

INTER-
PRETE
J. P.

tantam concepit fiduciam, ut crederet, Sancto adjuvante, quod extracturus illum esset è puteo eum paucis istis, sospitem & sanum. Dum rediit, vidit filium suum genibus flexis invocare opem benedicti Sancti: qua re talem adeptus fuit spem, ut invocatione S. Raymundi resumptis animis vir ac mulier, qui adjuvabant, funes probè plexos projecissent: unusque descendens ligavit mulum, quem extraxerunt sospitem & incolumem tam feliciter, ut cognosceretur S. Raymundi miraculum fuisse: & sic depingi illud curavit in sacello ejus.

alius mulus sanatus:
104 Josephus Marcell chirurgus, habitans Perpiniani, declaravit, se emisse mulum valde egrogium, sicut compertum fuit è pretio magno, quod pro eo dedit. Paucis post mensibus in motum incidit, & tribus diebus non manducavit, nec bibit, nec surgere potuit, adeo ut necesse esset eum levare, ut veterinarius curaret illum, & habere multos homines, qui eum tenerent; sin minus, cadebat. Remedio destitutum videns, trahi jussit in campum, ut moreretur. Tunc soror uxoris ipsius, angustiam, in qua versabatur, non sine sensu conspicata, commendavit eum S. Raymundo, dixitque, ut ipse idem faceret: & adhibito flagello fecerunt eum stare pedibus, Sanctoque invocato, mandavit ancillæ ut soluto fune abduceret ad parvum pratium conventus sanctæ Mariæ de Mercede; ubi posuit eum, ut comederet, postquam sanctum Cardinalem orasset. Videns autem, quod carpere nollet herbas, quæ prope Sancti sacellum erant, flere cœpit, judicans esse tamquam mortuum. Tunc accessit Religiosus è conventu, qui angustiam ejus miseratus, sciensque cur fieret, ac fidem miratus mulieris (cum videretur ipsi, si mulus comederet ex herbis, quæ erant circum sacellum ipsius, statim sanandus) accepit è sua cella vittam unam cum Sancti numismate, colloque apposuit; & mox Deus placuit, ut mulus surgeret & manducaret. Cucurrit ut declarantem advocaret, qui venit hilarius, visoque miraculo ecclesiam intravit, actisque Sancto gratias reliquit eleemosynam, ut celebrarentur Sacra in altari ejus.

periculosum vulnus:
C 105 Declaravit Joannes de Ortega, scriba civitatis Perpinianensis, & notarius major reverendæ cameræ apostolicæ in tota diœcesi Elnensi, quod anno mdciv humor magnus & durus invaserit pedem dextrum filię suæ, Cæcilie de Ortega nuncupatæ, quodque, remediis ad molliendum malum eidem applicitis, chirurgus intempestivè illum aperuerit: è quo exivit gutta sanguinis, & exiguum puris. Parentes ejus benedicto S. Raymundo illam commendarunt, quod & ipsa fecit. Unius anni spatium eam curarunt, non molito tubere: dumque patrem multa sollicitudine afficerent, medicorum & chirurgorum consultationem instituit ad dispiciendum, quidnam remedii posset dari, ut sanaretur filia sua. In eam omnes abierunt sententiam; etiamsi nesciretur tempus, quo molliretur, quia frigidus esset humor; tunc tamen periculo expositum iri, vel futurum saltem, ut deberent amputare pedem ejus, propterea quod illa humoris tenacitas anni unius & amplius, consumptura & corruptura esset nervos pedis, atque adeo ad rem examinandam oportere incidi pedem per superiorem partem.

curatam:
106 Et ego periculum videns, quia pars tam nervosa est ac difficilis, dubius hæsi in executione, ac proinde spatium trium dierum petii, ut Deum consulerem. Magnorum miraculorum, quæ Dominus noster operatur per intercessionem S. Ray-

mundi suis piis clientibus, memor, omnibusque domesticis meis piè admodum erga eundem affectis, & filia mea dum Sancto se commendasset cum fiducia se ab illo sanandam, ad sacellum ejus me contuli, curavique celebrari aliquot Missas, ut patrocinio ipsius Deus mihi inspirasset quod magis esset conveniens. Votum feci visitandi ejus sacellum per dies novem, ipsique offerendi pedem argenteum, si mea filia sanaretur: & illic videbatur Sanctus mihi inspirare, ut medicinæ rem permitterem, hæc sanandam filiam meam. Mox executioni mandari curavi quod medicorum ac chirurgorum consultatio præceperat, postquam uxori meæ atque infirmæ dixissem, credere me à S. Raymundo id fuisse inspiratum. Aperuere pedem à superna parte, fecerunt incisionem in formam crucis, impensèque illum contemplati, admirati sunt, nervos repertos sine læsione, quæ timebatur, post defluxum humoris intra pedem anno uno & amplius: quod attribuimus pio affectui, quo filia mea quotidie se commendabat S. Raymundo. Curarunt illam, & non sine admiratione chirurgorum intra dies viginti tam fuit sana & valens, ut pede suo ire potuerit ad agendas Sancto gratias in suo sacello.

107 Galceranus de Geli, agricola Perpinianensis, declaravit, anno elapso mdcix obiisse, secundum opinionem medicorum, parvulum filium suum nomine Josephum: dumque videret, quod se jam non moveret, extraxit è lecto, posuitque supra capam, nulla re infra positâ, ut sepeliret eum: & cubiculo egrediens, ut se conferret in atrium, rediit recitaturus orationem ad imaginem S. Raymundi, quæ exstabat supra ostium cubiculi, in quo quiescebat filius ejus. Et tunc interiorem sensit impulsus petendi à glorioso Cardinale vitam ejus, promittens eum à se annis septem vestitum iri habitu Religionis ipsius, ac se curaturum ut suis expensis arderet per annum unum lampas ante ipsius altare: atque uxor ejus, quæ illic aderat, vovit se repturam statim genibus ad ecclesiam S. Martini, quæ est Ordinis ejus conventus, qui propè aberat: & sic ego ivi cum illa ad recitandas benedicto S. Raymundo aliquas orationes. Mansimus ad portam, quia, cum tam serò esset, jam erat clausus conventus. Dum illic essent, venerunt, qui eis renuntiarent, quod se moveret eorum filius. Iverunt illuc, videruntque ipsum aperientem oculos, & loqui; & prope sanitatem consecutus est; atque ille promissa complevit.

108 Juravit etiam, quod à quatuor diebus, dum juvaret ad attollendum saccum uvarum, ut injiceretur in cupam pedibus quatuor ligneis sustentam, unoque è pedibus quatuor fracto, cupa, quæ continebat novem gravia onera uvarum, supra se caderet, benedictum invocaverit Sanctum, sibi que visus fuerit ad aliud latus esse remotus, certò obterendus, si decidisset supra ipsum cupa; sed apprehendit crus juvenis, qui attollebat uvarum saccum, & clamavit, judicans illud in frustra diffractum. Testis dixit, ut se commendaret S. Raymundo: quod fecit, pedemque extraxit illæsum, dicens, quod visa sibi sit, dum pronuntiaret, S. Raymunde, ne me relinquas, auferri cupa, & crus relinqui concavo ossis commissum: amboque iverunt ad Sancti ecclesiam, ut gratias ei agerent.

109 Antonius de la Pedra, incola Perpinianensis, juravit, anno mdcxi in infirmitate deductum se fuisse ad statum accipiendi extremam unionem

D

E

ut & filius agricole pro mortuo habitus:

F

Sanctus in gravi infirmitate:

ac variis

tionem

A ctionem & à medicis derelictum. Uxor ejus videns eum destitutum remediis terrenis, ad cœlestia recurrit, & gnara, in ista civitate multos à glorioso S. Raymundo Nonnato, suffragantibus ejus precibus, sanitatem consecutos, qui in ista erant pressura, invocavit eum, petens, ut, si ad ipsius conducere salutem, redderet sanitatem suo marito, factis Sancto aliquot votis. Curavit etiam afferri ad illum reliquias Sancti, quas magna cum pietate veneratus est, promissitque, se curaturum aliquot Missas celebrari in altari ejus, seque easdem auditorum, ac deferri funebre linteum suum: & mox reliquit eum febris: nec voluit advocare medicum, quia sentiebat se reade valere: statimque uxor ejus abiit, ut curaret Sancti accini jubilos; maritus verò intra paucos dies, ut persolveret votum.

morbis

B 110 Onufrius Costa, mercator Perpinianensis, declaravit, quod à mensibus circiter octo infantem filium suum ætate biennem jam morti proximum ex tremore artuum, S. Raymundo Nonnato obtulerit, promittens, si salutem ei donaret, picturum se in ipsius facello miraculum, ac induendum per annum unum sancto ejus habitu. Afferri fecit lipfanum ejus: quod simul atque fuerat veneratus, sensimus melius habere, & intra paucos dies convaluit.

Juravit, idem accidisse isto anno MDCXII in sua conjugē, eodem in periculo constituta, etiam si non in eadem infirmitate: quæ Oleo sacro uncta, vitæque expēs per reliquias S. Raymundi salutem recuperavit, ipsaque & filius ejus bene valebant, quando fiebat informatio.

sospitator.

C 111 Franciscus Vich olitor, incola Perpinianensis, declaravit, se hoc præsentē anno laborasse infirmitate, quæ tali angustia eum opprimebat, ut medicus, qui curabat illum, peteret accersi socios: erat enim infirmitas singularis admodum, ac mortis prænuntia ex signis. Uxor valetudinem ejus desiderans vocavit quatuor medicos, qui per mensem, quo illum curarunt, præter mensem alium, quo antea fuerat infirmus, perdidit valetudinem ejus & pecuniam, & declararunt denique, se non invenire malo curationem, nec remedia salutis ejus. Illi, dum relictos se viderent in terris, confugerunt ad cælum, implorarunt opem S. Raymundi, editis ipsi quibusdam votis, adduxerunt sacrum ejus pignus, & cum eo venit sanitas: quoniam ab illo tempore melius habere cepit, & sine medicis fuit citò sanus & bene valens.

CAPUT VI.

Sanctus in miseris sospitator ex declarationibus Gerundensibus.

Multa

EX commissione domini episcopi Gerundensis eodem anno MDCXII facta fuit informatio miraculorum in oppido Castellonensi Ampuriarum, ubi declaravit nobilis Franciscus de Boix doctor in jure, quatuor circiter abhinc annis venisse se cum familia sua ad illud oppidum, ubi territorium ita eum probavit, ut quasi plerique ex illa inciderint in morbum: verum uxor ejus, unus filius, ac filia duæ admodum opprimebantur. Ille ex magno pietatis affectu, quo feruntur omnes

Augusti Tomus VI.

erga S. Raymundum, valde afflictum se videns, invocavit illum, idemque faciebant infirmæ; & placuit Domino nostro, ut nemo periculum incurreret, sed potius recuperarint salutem, Sancti lipfano ad ipsos allato à Patribus conventus S. Bartholomæi, qui sunt ejusdem Religionis: & mox ivimus omnes acturi Sancto gratias in suo facello, & vota aliquot persoluturi.

INTER-
PRETE-
S. P.

Addidit, ab anno habuisse se puerum valde infirmum, cui medici, qui eum curabant, delararunt, nullum malo ejus esse remedium: morbus erat virium defectio. Sed ego magis fretus experientiâ, quam de Sancti favore conceperam, quàm eorum sententiâ, invocavi Sanctum magnâ fiduciâ, ejusque patrocinium consecutus sum: nam eodem die, quo medici eum reliquerunt, feci afferri sacrum pignus Sancti, & infans cepit habere melius, & citò sanus evasit, & talis est hodie.

B 113 Illustris Hieronymus de Lluch, incola Perpinianensis, declaravit, uxorem suam laborasse febribus continuis unâ cum tam ardentibus paroxysmis, ut magnis medicos inceserit metus. Ille erga S. Raymundum semper devotus, petiit à Religioso de Mercede vittam Sancti, quâ infirmæ brachio alligatâ cessavit ab isto momento febris, & citò admodum potuit adire facellum Sancti ad agendas ei gratias.

ac varia

Magnificus Petrus Paulus Perpinia, doctor juris & assessor in comitatu Ampuriarum declaravit, quod, dum Michaël Davia, procurator Castellonensis, haberet filium moribundum, commendavit illum S. Raymundo: apportarunt ei sacrum ejus lipfanum, & statim convaluit: & in signum miraculi posuerunt linteum funebre in facello ejus cum candela ex cera candida, quæ pueri altitudinem æquabat.

Elisabeth Joncar, habitans Castellone, juravit, filiam suam sanitati restitutam repente ex solo contactu sacri pignoris S. Raymundi in dicto loco, quando jam ad ultimam vitæ luctam pervenerat.

F 114 Thomas Domenec, pharmacopola Castellonensis, declaravit, quod à duobus mensibus filia sua nomine Vincentia, ætatis duorum annorum ac dimidii, postquam passa esset magnam stomachi cruditatem, orta inde corruptione lumbicorum, & profluvio ventris, nec non accedentibus malo febribus, derelicta fuerit à medicis. Uxor ipsius adduci curavit S. Raymundi lipfanum, quod dum esset venerata, ad se rediit: deferuerunt eam febres, tamque fuit hilaris, ut isto tempore pomeridiano lusui se dederit cum aliis puellis, dicens se jam bene valere, & à S. Raymundo sanatam se esse: quamobrem iverunt ad ejus facellum, cantari fecerunt Sacrum etiam ipsius jubilis, quia pristina utebatur puella sanitate.

infirmitate

Jacobus Llorente Cubells, incola Castellonensis, declaravit, anno MDCX correptum se fuisse inflammatione capitis, quæ descendens à cerebro usque ad humerum, immentos ei creabat dolores, eoque se angustiarum deductum esse, ut magna ex parte sectionem ipsi adhibuerint. Verum id non tantum non profuit, sed illum potius ad hunc reduxit statum, ut medici desperarint de vita ejus. In hac se pressura conspicatus invocavit gloriosum S. Raymundum, voto se obstringens, si Deus per ejus intercessionem restitueret salutem, positurum se in ipsius facello caput cereum: & vix votum fecit, cum dolor cessavit, vulnusque valde citò coaluit, votumque completurus abivit.

115 Superiora confirmat Maria Llaurentē, uxor

D d d d 2

INTER-
PRETE
J. P.
per invoca-
tionem San-
cti curan-
tur :

uxor ipsius, declarationi adjungens, se post annum, quo miraculum accidit suo marito, habuisse infantem, quem lactabat, valde infirmum, tribusque diebus, quibus non fugebat ubera, transfactis, cognoscebatur mori. S. Raymundo illum obtulit, promittens, si sanaretur, uno anno se induturam eum habitu Sancti. Patres de Mercede attulerunt ipsanum S. Raymundi, eodemque momento, quo illud puero applicuerunt, fuxit, & convaluit.

Hieronymus Marca, incola Castellonenfis, dixit, ab octo circiter mensibus uxorem suam tam magna laborasse infirmitate, ut, deficientibus remediis humanis ad ejus restorationem, medici ententiariet eam mori: atque adeo dederunt ipsi Sacramentum extremæ unctionis: & tunc simul cum illa promisit glorioso S. Raymundo Nonnato, rogans eum, ut dignaretur supplicare Deo, ut vellet eam liberare infirmitate, quâ laborabat, in grati animi tesseram pro favore delaturos se in facellum ipsius amictum funebrem: factoque voto, statim fuit compertum, quod infirma valeret melius: & citò admodum convaluit: unde Deo ac Sancto habuerunt gratias de miraculo.

B
jumentum
mansues-
tum :

116 Parte prima, cap. 3, num. 21 deponit singularem gratiam in mula per Sanctum sanata Gaspar Escola incola loci de las Borjas, de quo adduntur ista apud Colombum: Declaravit etiam, quod jumentum pepererit domi suæ, interque pariendum cœperit moribus ac pedibus impetere pullum, eumque occidisset, si ab illo non fuisset separatus. Et advocantur homines, qui jumentum tenerent, ut præberet ubera, quod dum videret, actum est in furias, & prosternebat omnes, qui tenebant, ruptis funibus, quibus ligabatur: hinc, dum non adesset, qui pullum lactaret, sine remedio moriebatur. Promisit declarans S. Raymundo duas mensuras tritici*, & statim magnâ in Deum fiduciâ fretus accessit, & jumentum cœpit lambere pullum & lactare, non amplius illum deserens. Quod omnes habuerunt tamquam miraculum. Ille votum implevit. Rem gestam confirmarunt Thomas Capella, & Antonius Capella, agricolæ ejusdem loci, qui fuerunt testes.

* de dos
quarteras
de trigo

C

Parte prima, cap. 4 mentio facta rei gesta in eodem loco de las Borjas, ut ibi vocatur; apud Colombum de Borjas, qui plura suggerit superiori factò addenda: In isto eodem loco, inquit, Sanctus remedium attulit necessitati Joannis de Villagrala, sanata mulâ, quæ jam habebatur tamquam mortua, sicut supra diximus.

puer pro
mortuo ha-
bitus revi-
viscit.

117 Petrus de Fors agricola, incola de Borjas, juratus declaravit, filium suum, nomine Petrum, à viginti circiter annis correptum fuisse tremore artuum ex cruditate stomachi, quia comederat multa amygdala recentia: unde omnium judicio moriebatur. Dumque invenirent omnia in illo defuncti indicia, admoto diligenter speculo, & viderent non respirare, vultum cooperuerunt, & abiverunt acturi de sepultura ejus. Tunc domina Valls popularis dixit patri, quem videbat adeo afflictum ob mortem filii, & quia illum reddebat sollicitum iter magni momenti, ut istum puerum offerret glorioso sancto Raymundo Nonnato; scire se, quod Deus fecisset, illo patrocinante, similia miracula (quæ si vidisset, declararet) atque hoc ut facerem cum multa in Deum fide, ac fiducia in Sanctum ejus. Feci, ac nonnulla promisi, & statim* (uti indicat declaratio ejus) dum dicta feceram vota, discooperui puerum, aperuitque oculos & dixit: Pater;

* Hisp. in-
contine

ac tam bene habuit, acsi numquam mali aliquid sensisset. Quod pro magno habuimus miraculo, quia vidimus, quàm repente à morte transferit ad vitam. Vota implevi, ac miraculum fuit inscriptum libro ad Sancti ædem sacram spectanti. Rem confirmavit Petrus de Mora, incola dicti loci, qui juravit, quod viginti circiter abhinc annis, dum exiguum iter esset facturus cum Petro Fores, adierit illum, sibi que dixerit, non posse, quia moriebatur filius ejus; quodque eodem die redierit hilaris, ac dixerit, jam proficisci amobus licere: quoniam à se commendatus glorioso patri sancto Raymundo Nonnato, promptè redierat è morte ad vitam; addebat, audisse se statim miraculum vulgari in loco. Idem juravit Joanna Pellicer, pueri amita: quodque hinc viveret declaravit: & sic audierat dici ab iis, qui adfuerant illi: eaque de causa multum se affici erga S. Raymundum Nonnatum.

ANNOTATIO.

a In Hispanico tia. Significat amitam, id est patris sororem, aut matris, sive materteram. Utrum nomen hic poni debeat, est incertum: Et ideo cum hic, tum postea utar voce amita. Adde, quod id nihil movet in substantia rei; quæ narratur.

E

CAPUT VII.

Sancti erga afflictos beneficentiam ostendunt declarationes Portellenfes.

Quamquam declarationes aliquot Portellenfes scripsimus supra, tam multæ tamen sunt, quæ in informationibus habentur, ut de illis solis exarari posset liber. Nonnullas dumtaxat ponemus. Antonius Manuella, agricola Portellenfis, ætatis sexaginta annorum, ab ineunte ætate audierat dicere senes mirabilia, de quibus scripsimus in Sancti Vita: & quomodo præcipui vitæ ipsius passus essent depicti in tabulis antiquæ picturæ, quæ erat in ejus altari. Confirmat etiam quod è testibus retulimus circa concursum populi ad sanctam ipsius ædem; & quomodo deferantur ejus reliquiæ ad infirmos istorum locorum; tamque esse multa miracula, quæ de Sancto vulgantur quotidie per illos, qui veniunt ad agendas ei gratias, ut meminisse eorum nequeat dictus testis, quæque possunt legi in libris, qui scripti de illis existant in archivis conventus ipsius. Illud testi occurrit, quod, dum haberet amitam* in loco Santa Fè admodum infirmam, quam aiebant mori, attulerit ei parum aquæ benedictæ & Sancti ipsano tactæ, ac simul atque eam biberat, reliquerint illam febres, dicique audierit, idem multis aliis personis Portellenfis accidisse.

Homines

F

* Hisp. tia

119 Recordatur peculiariter salutis, quam eo patrocinante, consecuta est Elisabeth Solera puella, oriunda ex isto loco; quia percubuit valde illud miraculum propter nonnulla rei adjuncta, quæ cum illo concurrerunt, & quorum non meminit. Multum quoque addit boni accipere à Sancto agricolas istius territorii per miracula, quæ operatur in jumentis, atque adeo omnes se præmunire vittis, numismatibus, & imagini-

Et jumenta sanantur: sublata scititas: multa alia

A imaginibus Sancti : fuisse annum , quo festa ejus luce ultra viginti hominum millia confluerint , atque in tota Sagarra eum honorari ac haberi tamquam peculiarem patronum ; dumque multis abhinc annis accideret siccitas , qua fructus exarescerent , Sanctum ipsius corpus delatum fuisse ad oppidum Cerveræ cum crucibus & vexillis universi territorii , vixque eò pervenisse , cum cecidit tanta pluvia , ut multi fructus fuerint percepti.

In Manrefana declaravit Nicolaus Michaël , præcipuus justitiæ minister & judex ordinarius loci istius , fuisse sibi bovem , qui jam reputabatur tamquam mortuus ; & patrem suum flexisse genua ac direxisse oculos versus Sancti ædem , opeque ejus implorasse , oblatâ tritici mensurâ * , ac in ipso temporis articulo surrexisse bovem sanum & valentem : triticum ad Sancti ædem apportasse , visumque esse circumagi aliquoties * ad ejus ecclesiam : casus hujusmodi esse innumera- biles , quos oculis suis vidit : à multis annis generalem esse patronum istius territorii propter magna miracula sua , ac Manrefanam voto se obstrinxisse , quod totius loci incolæ quotannis sint ituri cum supplicatione ad ipsius ecclesiam die decima quinta Maii.

* una quarta de trigo

* Hisp. dar algunas bueltas

B

mirabilia

120 Et illustris D. Carolus Copons & Aymenrich , dominus Manrefanæ & Monroz , declaravit , vidisse se domi suæ multiplicata S. Raymundi miracula in famulis atque animalibus ; seque designare non posse unum solum miraculum ; sed explicare se dumtaxat posse prodigia , quæ Deus patrat per S. Raymundum , ex multitudine populorum , qui festo ejus concurrunt , & major eorum pars ex voto alicujus beneficii à Sancto obtenti : in eo positum se fuisse loco , ut è suo castello Manrefanæ conspiceret populum advenientem per vias quatuor , quæ respiciunt quatuor mundi partes , & per aliquot horas nihil aliud visum quam homines & animalia , quæ venirent ad ecclesiam Sancti : patrem suum , dum ipse adesset , anno quodam ex eodem castello numerasse per viam , quâ exitur Barcinone , & per quam minor pars populi venit , quingentas mulas albas ; atque hinc colligi , quàm multæ essent aliæ : & concludit , quod , si miracula omnia , quæ de S. Raymundo audivit , scribenda essent , multi libri ea non caperent.

in curatis jumentis.

* in Hisp. una maña f. una mañana , ut verti

* Hisp. media quarta de trigo

b

projecerint in fimetum. Ille rei conscius ædem Sancti Raymundi adivit , oravitque eum , proponens necessitatem suam , vittamque Sancti afferens , collo muli illam alligavit : statimque surrexit quasi nihil habuisset mali.

122 Petrus Rocha licentiatus , presbyter & rector loci vulgò Gospi , annorum sexaginta sex , è majorum suorum traditione confirmans illa , quæ de vita & miraculis dicta sunt generatim , declaravit , puellas septem è sua parocia , dum gravi oppressus esset infirmitate , ad Sancti ædem ivisse nudis pedibus , & orasse pro eo , Deoque placuisse , meritis S. Raymundi suffragantibus , ut , dum rediissent , sanum invenerint , quia reliquerat eum febris : declaratque cum juramento , dum tam antiqua res est , nihil audiri frequentius per totam Sagarram , quam nova miracula Sancti Raymundi.

123 Josephus Canaleta agricola , è loco Gospi , declaravit , miracula , quæ Deus per Sanctum Raymundum fecit in Sagarra , immensum esse pelagus ; atque adeo nunquam inveniendum finem , si quis ea singulatim numerare viderit : & sic ea dumtaxat hoc loco dicit sub juramento à se præstito , quæ domi suæ acciderunt. Spatio unius mensis uxorem habuit valde infirmam : ad eum fuit deducta statim , ut vitæ horas illi definirent : afferunt itaque ei Oleum sacrum , quo ubi illam ungerent , ille magno cum conatu invocavit gloriosum Sanctum Raymundum Nonaatum , promittens , si salutem ei redderet , iurum se nudis pedibus ad sacellum ipsius , curaturum celebrari in ejus altari Missam , cantarique ejus jubilos : & mox compertum fuit , habere se melius , dumque citò admodum convalesceret , invenerunt ambo ad implendum votum suum.

Alia vice , quando declarans veniebat è Monmagastre abhinc viginti circiter annis , jumentum suum in via infirmabatur ; veniensque ad terminum Gospi , cecidit in medio viæ tamquam mortuum , ut videbatur , ac pro tali habitum dejecerunt deorsum è rupe. Illi domum reduci venit in mentem invocare gloriosum patrem Sanctum Raymundum , promisitque ei mensuram tritici * , si per ipsius intercessionem recuperaret vitam : voto edito verti caput , vidique animal surrexisse ac sequi post nos rectè valens & sanum. Egi Deo gratias , votumque implevi.

Alia occasione habui filium tam malè affectum , ut noctibus aliquot apud eum vigilarint , in horas mortem ejus expectantes : quæ postquam obtulisset glorioso patri Sancto Raymundo , & nonnulla promississet , placuit Deo , patrocinantibus ejus meritis , reddere ipsi salutem : multaque alia bona domui ejus collata sunt per intercessionem , quam in Sancto habebant.

124 Venerabilis Franciscus Porta presbyter , incola Cerveræ , declaravit , à puero magna se affici pietate erga gloriosum Sanctum Raymundum , à quo singulares obtinuit favores : & hoc peculiare dixit , quod , dum Januario præterito pervenisset serò ad Sancti ecclesiam , permanserit in oratione , & benedicto Sancto se commendavit. Dum exivisset , quia erat serò , pervenit ad castellum de Malacara , ut ibidem dormiret , clamaretque ad portam , eumque non cognoscerent in aperiendo , servi quinque in illum irruunt sclopiis armati : opem imploravit benedicti Sancti ; & licet duo ex illis laxarint sclopeti rotam , ignem tamen illud non concepit. Factum cum hic tum illi cognoscentes , Sancti miraculo illud attribuerunt : etenim quandoquidem sclopetum e-

Sacerdos à gravi infirmitate liberatur ,

ac mulier desperata : de jumento ac homine infirmo.

F

* una quarta de trigo

F

Sacerdos miro modo à morte servatus :

INTER-
PRETE
J. P.

6

VACCA CŒCA
CURATA :

* una quar-
tera de tri-
go

rant bona & usitata, non poterat accidere nisi per miraculum c, ut ambo frustrata sint istu. Postquam itaque illuxisset dies, ivit celebraturus Sacrum ad ejus altare in gratiarum actionem.

125 Matthæus Roca agricola ex loco Monfalco declaravit, quod, dum haberet vaccam cæcam, videretque eam sibi non servire, sancto Raymundo illam commendavit, obtuleritque ipsi mensuram tritici *, & ivit flexis genibus ab angulo ædis Sancti usque ad ecclesiam, ibique impensè oraverit: domum reversus comperit vaccam suam melius videre, & hodie domi suæ eam habet valentem ac sanam. Declaravit etiam, quod, ubi infortunium idem evenisset in domo Petri de Armengol vicini sui, eique dixisset, quam brevi tempore, S. Raymundo patrocinate, recuperasset visum; eandem ille adhibuerit diligentiam, & tam felici cum successu, ut vacca ejus visum consecuta sit.

ANNOTATA.

B a Santa Fee invenio non procul à Casar Augusta in mappa regni Aragonia.

b Cerni generis instrumentum est in Hispania, constans tribus asseribus crassis simul junctis, in quibus sunt plura foramina, in eisque ponuntur lapilli duri: junguntur ad hoc instrumentum muli ad trahendum, & ad conterendum frumentum, aut aliud granum. Ex Dictionario Hispano-Gallico Francisci Sobrino ad nomen trillo.

c Enam si hoc accidere poterit sine miraculo, mira tamen istius sacerdotis Sanctum invocantis fuit conservatio, ac gratiarum actionem pro singulari beneficio merita.

CAPUT VIII.

Declarationes Barcinonenses ac Vicensis de aliis sancti Thaumaturgi invocacione fospitatis.

C
Innumera

b

B Arcinone dominus D. Ludovicus Sans a ibidem episcopus examinavit per se testes. Declaravit reverendus Paulus Pla, juris doctor, archidiaconus & canonicus istius sanctæ ecclesiæ, ætatis annorum septuaginta, se triginta annorum & amplius spatio fuisse vicarium generalem & commissarium Cruciatæ b in isto episcopatu, sibi constare per ista officia, innumerabilia esse miracula, quæ in ista civitate ac diœcesi operatus fuerat Deus per sacrum pignus S. Raymundi, quod erat in regio conventu de Mercede istius civitatis; præsertim in mulieribus parturientibus; seque etiam scire, quod multa mirabilia acciderint cæcis, qui visum acceperunt, oculis suis unctis oleo lampadis facelli ejus; ac meminisse se, quod, dum studeret Ilerdæ, doctor, qui vocabatur magister Biosca, ac visum amiserat, miraculis auditis multis, quæ Dominus noster facit per patrocinium dicti gloriosi Sancti, ad pietatem motus venerit Barcinone ad visitandam ecclesiam S. Raymundi Nonnati, eoque perveniens, ubi studebat dictus testis, indicari ei causam itineris sui ad memoratam ecclesiam, ac cessasse dolorem oculorum, & sanatum esse, postquam oleo lampadis, quæ est accensa ante glo-

riosum Sanctum: atque ex isto tempore admodum piè afficitur declarans erga sanctum Raymundum Nonnatum.

127 D. Franciscus de Juorra, Baro de Zervallos & Belleræ, dominus loci Sancti Vincentii, Zireræ, aliorumque locorum, declaravit, scire se, quod vera sint omnia, quæ dicuntur de vita sancti Raymundi, propterea quod in suis locis sit educatus, quæ existunt circa Portellum, ac illa audiverit à majoribus suis, qui hæc legerant in libro valde antiquo, qui jam non comparet; videritque pariter illa depicta in ecclesiæ Sancti pictura, quæ facta fuit ab immemorabili hominum memoriâ; quodque, secundum tabulas antiquas & scripturas, quas vidit, à Sancti obitu inchoata sint miracula ejus, atque idcirco populorum devotio nomen sancti Nicolai ecclesiæ inditum commutaverit in nomen sancti Raymundi; tamque multa sint prodigia, quæ ab isto numerantur tempore, ut referri nequiquam possint, quæ audivit: & solummodò referet, quod accidit domi suæ: ubi dum erant infirmi, afferebatur illicò Sancti Ipsiæ, & multa mirabilia docuit experientia.

128 Vici declararunt testes coram domino D. Antonio Gallart episcopo suo. Primus declaravit Joannes Rexada, theologiæ doctor & canonicus sanctæ ecclesiæ Vicensis, quod, dum esset rector cujusdam loci circa Sagarram, ivit ad sacram ejus ædem die festo ipsius, tantamque populi multitudinem conspicatus hæserit attonitus, quia hujusmodi numerum simul non vidit in sua vita: opinio enim erat, plures accurrisse homines quàm octodecim mille: nec minori numero fuisse animalia. Hoc autem miratus fuit potissimum, quod videret multa animalia debilia, perditâ, & quæ movere se non posse videbantur, currere tam expeditè, ut prodigium videretur: & in hoc statu omnes apportabant triticum, alius plus, alius minus: reversusque ad suam rectoriam, interrogavit parochianos suos, à quo tempore habuissent piùm illum affectum. Responderunt, quod illum haberent hereditarium à suis majoribus, nullamque superesse hominum memoriâ, quando fuerit inchoatus; seque infinita audivisse Sancti miracula, sed relaturum se dumtaxat unum, cujus fuit testis.

129 Quidam è parœcia ejus erat admodum afflictus, quia mulus suus moriebatur, nihilque dum haberet remediî, jussit eum deportari ad campum, ne moreretur domi suæ, qui utpote ab aliquot jam diebus humi erat collapsus, & non comedebat. Ita afflictus accessit ad declarantem, qui dum consolaretur eum, vir quidam ipsi dixit, ut muli collo apponeret vittam sancti Raymundi, invocaretque Sanctum, ac videret quomodo sanaretur mulus suus: quandoquidem viderat majora mirabilia. Sanctum invocavit, ac promisit, quod, si redderet ei sanitatem, vecturus per illum esset mensuram tritici * ad ædem ipsius, ivitque cum hoc declarante ad campum, ubi mulum extensum repererunt: apposuit collo ejus vittam, omnesque sanctum Raymundum Nonnatum invocarunt: fuitque visum mirabile, quod statim surgeret animal rectè valens: & hic testis confirmavit omnia, quæ de Sancti miraculis audierat.

130 Pater Fr. Michaël Sagarra, ex Ordine beatissimæ Virginis de Mercede declaravit, quod die vigesima Octobris anni mcdxcviii, quando erat sacrista sui conventus, se contulerit ad palatium domini episcopi ad repetendam scalam, quam

D
S. Raymundi
mirabilia

E
erga homines & jumenta declarantur.

F
Mulus
morti proximus coram
valescit.

* una quarta
de trigo

Religiosus
B. M. V.
de Mercede
ex altissimo
loco lapsus

A quam commodatò dederat ad ornandum illud in adventu domini D. Francisci Robuster & Sala bonæ memoriæ, Vicensis quondam episcopi. Scalam sursum elevarant in contignationem admodum altam, quæ est supra aulam, nomine Sabernat, quæque multo est altior, quam tectum muri civitatis istius, continens altitudinem ulnarum viginti cum quarta parte cannæ Montispeffulanæ, quæ est palmorum octo longitudine: eamque ne deorsum dirigeret per gradus palatii, statuit testis illam demittere per fenestram istius contignationis supra porticum muri.

Ne verò scala decideret impetuoso lapsu, ac tecto noceret, voluit testis eam dirigere ad porticum ex fenestra: sed superante illum gravitate, per fenestram extraxit eum, gloriosi sancti Raymundi auxilium invocantem; videbaturque sibi sæpius circumagi in aëre. ac semper dicere: Sancte Raymunde adjuva me: supinusque recidit in lapides, tegulas ac lateres, sed illæsus: & se quidem ait distinctè audivisse voces populi, qui eum videbat, Deoque commendabat, & in frustra concisum judicabat: verumtamen surrexit valens & sanus, dicens omnibus, qui cum admiratione accedebant, fuisse miraculum S. Raymundi. Nihilominus conventuales ejus fecerunt, ut in lecto maneret, ac per triduum non surgeret: sed dum se videret doloris malive alicujus immuhem, surrexit, & exivit per civitatem, omnibus Deo gratias habentibus, quia se tam prodigiosum ostendit in glorioso patre sancto Raymundo Nonnato.

*Et non la-
sus:*

B 131 Rem confirmavit doctor Christophorus Vilanera, medicus Vicensis, dicens se fuisse in loco, in quo cecidit Pater Sagarra, & qui à fenestra contignationis usque ad locum, in quem delapsus est, coram se mensuratus, habet altitudinem ulnarum viginti, ac unam quartam partem mensuræ Montispeffulanæ, quæ duplicatam continet mensuram ularæ Castellanae, quia completitur altitudinem palmorum octo: & declarat, non potuisse fieri sine miraculo, ut viveret: dirumpi enim debebat, vel frangi ipsius ossa; & quia illæsus fuit, prout omnes viderunt perspicuè, & ego fui testis, credo fuisse miraculum gloriosi patris sancti Raymundi Nonnati, quem Religiosus invocavit in suo periculo. Idem declaravit doctor Franciscus Martinez, medicus Vicensis, qui fuit præfens. Confirmarunt Balthazar Pla, & Jacobus Morlaus, qui rem viderunt. Pater magister frater Antillon refert in Epitome vitæ Sancti, narraffe sibi, quando erat Commendator Vici, nobilem dominam D. Hieronymam de Vilademan, quod è meniano domus suæ vidisset eum cadentem, ac miserit famulos suos, in frustra disruptum fuisse judicans; qui invenerunt eum incolumem, etiamsi attonitum: & elapso triduo contulit se ad ædes hujus dominæ valens sanusque.

*hernia à
nativitate,*

C 132 Franciscus Casaus clericus, ætatis annorum septemdecim, declaravit, herniam sibi fuisse à nativitate, malumque crevisse in pejus, seque aliquoties ad extrema deductum: curasse suos parentes, ut per medicos ac chirurgos remedium afferrent; ætate septennem sine remedio reliquisset, dicentes rupturam esse immedicabilem. Parentes obtulerunt eum glorioso sancto Raymundo, & duxerunt ad facellum ejus: curarunt dici Sacrum, cui interfuit piè admodum, gloriosi Sancti opem invocans: & ad finem Sacri ceciderunt ligamina, quibus ligatam ferebat fracturam, & sicut non gestabat braccas, humi deciderunt;

videntibus hoc aliis, quoniam non sentiebat ipse. **INTERPRETE** J. P.

Contemplabantur illum statim parentes ejus, ac qui præsentés erant, tamque incolumem & sanum invenerunt, acsi numquam laborasset malo hujusmodi: refertque P. Antillon, se cum illo habuisse postea communicationem, dum ageret annum ætatis quinquagesimum sextum, retulisse sibi memoratum miraculum, ac dixisse, nullum sibi fuisse dolorem usque ad diem istum. Rem confirmavit in sua declaratione Aldonca * Casaus mater ejus, sicut relatum est, aliarque personæ.

** f. Alonfa
i. e. Aldon-
sa
ac mulieris
febris pesti-
fera,*

133 Elisabeth Sabella declaravit, dum ab annis octo laboraret graviter febris pestilente d, crevisse sibi dolorem lateris cum lethargo unde ad statum desperationis deducta est, & extrema unctione munita, duobus Patribus de Mercede illam præparantibus ad bene moriendum. Sed ipsa, tametsi conformaret se voluntati divinæ, magnam habebat fiduciam fore ut à glorioso patre sancto Raymundo sanaretur: nam perquam piè erga eum afficiebatur, seque obnoxii illi commendaverat, sacrumque ejus lipsanum habebat ad suum cervical. Ipsa nocte, quæ eam unxerunt, videbatur sibi cubiculum suum ingredi gloriosus sanctus Raymundus eo vestitu & signis, quibus eum pingunt, sibi dedisse benedictionem, & in somnum statim incidisse, atque sic mansisse usque ad tempus matutinum: quo venit Anna Fontanelles, neptis ejus, & dixit, redire se ex loco de Mercede, ubi curaverat dici Sacrum in honorem gloriosi Sancti, jubilosque illi accini pro salute ejus, ac vovisse, delaturam se cadaveris involucrium ad Sancti facellum, ac picturam miraculi, si amita sua convalesceret. Infirma illi respondit: Jam itaque potes afferre; nam sanctus Raymundus mihi apparuit, ac me sanavit. Vulgatum fuit miraculum; cui majorem plausum addidit, quod licentiatus Matabaques, pastor in loco isto Vici, tempore illo matutino, sciens infirmæ neptem fecisse votum sancto Raymundo, linteum funebre deferendi ad ejus facellum, si amita recuperaret sanitatem, dixerit: Beatus Sanctus rectè potest sibi querere alia cadaverum involucria, de hoc enim nihil esse quod speretur: quia ego de nocte reliqui eam mortuam. Sciens autem quod rectè valeret, rem miratus domum ejus se contulit, prodigiosum esse sanctum Raymundum confitens.

F

134 Eadem declaravit, filium suum Balthazarem Sabell ab octo circiter mensibus in gravi infirmitate pervenisse ad instantem mortem: & illa cum fiducia, quam habet in prodigioso patre sancto Raymundo, obstrinxit se voto, quod, si filio suo redderet valetudinem, diebus quinque & viginti itura esset nudis pedibus ad facellum ejus: & simul atque votum ediderat, melius habere cœpit, & brevi convaluit, illaque votum complevit.

*F
cujus etiam
filius con-
valuit,*

135 Anna Fontanelles, infirmæ neptis confirmavit primum miraculum, referens quod erat actum cum pastore Matabaques, ridendoque se illi dixisse ea, quæ superius sunt scripta: dumque videret suam amitam rectè valere, accepisset se sub brachio linteum e, atque ad honorem benedicti sancti Raymundi ivisse quæsitum pastorem, ac dixisse: Domine, vide hîc amicum cadaveris amitæ meæ, quod porto ad ejus facellum, quia Sanctus illam sanavit. Ille rem miratus, infirmæ domum adiit, miraculum credere non desinens. Et declaravit, gloriosum sanctum Raymundum declaranti contulisse favorem miraculi alterius: etenim quandò erat hydropica, &

*sanatur,
& hydrops*

mon-

INTER-
PRETE
J. P.

monstrosè inflata per annum integrum, dixit ei maritus suus, ut fiduciam poneret in benedicto sancto Raymundo; se curasse sex dici Missas ad ipsius altare pro valetudine ejus, magnamque se concepisse fiduciam fore, ut per ejus patrocinium sanaretur. Illa magna cum pietate hoc fecit, & mox deinde cœpit detumescere, & sine alio remedio convaluit.

ut *Q* *mel-*
la tremor
membra-
tum.

f

136 Maria Font, uxor Josephi Font fabri lignarii, declaravit, duobus circiter abhinc mensibus filiam suam, nomine Marianam, ætatis annorum duorum ac dimidii, invaluisse tremorem artuum, ex quo mansit veluti mortua sine loquela, ac motu labiorum *f*. Afflicti parentes commendarunt eam S. Raymundo, ac desiderabant, ut viva superesset usque ad tempus matutinum, quo afferri posset Sancti Ipsi, magnâ erecti fiducia, filiam suam illo sanatum iri. Simul atque diluxit, maritus ejus ad conventum de Mercede se contulit, sacrumque Ipsi dum abesset domo, rogavit patrem Commendatorem, ut statim Sacrum faceret in honorem Sancti pro salute ejus, pignusque sacrum mitteret ad se.

B

Domum reversus invenit filiam suam in eodem statu. Parvo post tempore venit pater frater Brotons Mercenarius, sancti Raymundi reliquias afferens, vixque infirmam attigit, cum ad se rediit, non aliter quàm si apposuisset oleum lampadi, quæ extinguitur. Puella oculos aperuit, reliquias manibus suis accepit, venerata illas fuit, & in ipso instanti convaluit, ac postero die dum straxisset, duxerunt illam ad sacellum Sancti, Deo gratias acturam. Dicta confirmavit Maria Bona vicina ejus, quæ præfens fuit. Eadem declaravit Josephus Font, puellæ pater.

Puer para-
lyticus, &
continuo
motu agita-
tus,

137 In eadem civitate Vicensi declaravit coram domino episcopo Sigismundus Toll incola Vicensis, testis præsentatus per P. magistrum Fr. Joannem Horno & Antillon, conventus Virginis de Mercede Commendatorem, & dixit: Reverendissime Domine, quod ego scio circa interrogationem à reverendissima vestra dominatione propositam, illud est; quod filius meus, cui nomen Justo Toll, & qui tunc temporis ætatem attingerat sex vel septem annorum, plus minus, fuerit socius alteri filio meo ad audiendam doctrinam Christianam, quam docebat sacerdos, qui vocabatur magister Perez, in foro: item quod, postquam ambo exiissent valentes ac sani, quando audiebant doctrinam Christianam, corripuerit Justum paralysis, è qua ita continuo motu agitabantur ipsius manus, ut impediri non posset. Quæ res impulit eum, qui tradebat doctrinam Christianam, ut caput ejus cannâ percuteret, judicans illum ludere. Verumtamen pergere eum conspiciatus & plorare, jussit eum deduci ad meas ædes. Sic perrexit manuum symptomate laborare cum magno dolore nostro, non valens eandem adhibere ad sumendum cibum ac potum propter motum continuum. Symptoma fuit tam repentinum, ut domi etiam judicarem illum ludere: atque idcirco ipsius mater & ego aliquoties vellicavimus ipsi aures: sed continuari motum videntes, & stentes quod eum castigavissimus infonem; curam suscepimus dispiciendi, quidnam hoc esset futurum; & sequenti die vidimus eundem eventum in pedibus ac cruribus, ita ut jam pedibus insistere nequiret: atque adeo advocavimus medicum, ut eum curaret.

C

138 Præscripsit illi sectiones venæ, purgationes, multaque alia medicamina, hunc sortita effectum, ut non moveret manus ac pedes, jam

factus instar trunci. Elapso anno, & quod excurrit, dixit mihi medicus: Pro Toll noli plus pecuniæ consumere, filius tuus membris est captus, & quotquot in mundo sunt remedia, nihil ei proderunt. Quandoquidem faber es lignarius, potes ipsi conficere sedile rotatum, atque hoc modo poterit filius vester ire per civitatem: incessurum verò peditem noli sperare. Feci illud magno eum dolore, propterea quod conspicerem latam esse sententiam in charum filium meum, ut, quoad viveret, membris captus esset. Mater ejus multa promisit sancto Raymundo, si valetudinem ipsi restitueret, nec non novendialem pietatem peregit. Die autem quinta decima Aprilis anni MDCCX, quando eram occupatus laborando in mea officina, in conventu de Mercede dederunt signum ad Missam horæ undecimæ, quæ dicitur in gloriosi Sancti sacello. Mandavi Gervasio Toll ac Hieronymæ Toll liberis meis, ut membris captum ducerent ad illud Sacrum, ac dixi ei, ut rogaret benedictum Sanctum, concederet sibi salutem repentina cum fiducia se sanatum iri. A brevi post tempore vidi reduces, relatum sibi dicentes, quod Sacrum esset finitum.

D
adhibitis
frustra me-
dicorum re-
mediis,

139 Ego, quâ eram fide, mandavi illis, ut redirent, & orarent Sanctum gloriosum ante altare suum: quod fecerunt: quid verò ibidem peractum fuerit, referent illi: ego enim dumtaxat scio dicendum reverendissimæ vestræ dominationi; quod viderim venire filium meum Justum pede incedentem, dum exirem meâ officinâ ad voces, quas edebat populus rem conspiciatus, clamando sancti Raymundi miraculum. Miratus ego & contentus ad filium cucurri, dicens: Quid hocce rei, fili. Respondit: Miraculum, quod me sanando patravit sanctus Raymundus. Tota accurrit vicinia, multis præ gaudio plorantibus. Vota perfolvimus, in ejusque sacello posuimus depictum miraculum. Et ab isto tempore usque ad hodiernum diem filius meus graditur pede valens & sanus, manibusque ac pedibus utens, sicut sani reliqui: atque hoc viderunt quasi omnes, qui hodie Vici degunt.

E
ad Sancti
invocatio-
nem

140 Idem Justus Toll juratus declarat illud miraculum unâ cum fratre ac sorore, qui sibi adfuerunt; addens, quod, dum deferretur ad ecclesiam, primò direxerint preces Virginis de Mercede, quæ est in altari majore, & mox illum detulerint ad sacellum sancti Raymundi, ac soror sua jubilos sancto Raymundo accinuerit, quia nemo erat præter illos in ecclesia, infirmum mox superimposuerit vesti suæ talari *g*, ac dixerit ipsi, ut preces recitaret; qui dum videretur viribus valere, tentavit surgere scamno in-nixus; sanumque se sentiens, ad altare majus semel cucurrit, ac per ecclesiam sæpius, sicque adivit domum suam, dicens omnibus, sanatum se esse à sancto Raymundo: & quod ab isto tempore nihil habuerit mali.

fit sospes

F

141 Dictum miraculum confirmat Hieronyma Toll soror ejus, & Eleonora Real ipsius vicina, addens aliud mirabile, quod Deus in illo fecit, patrocinante glorioso patre sancto Raymundo: fuit verò illud: paralyti oppressus pervenit ad tam malum statum, ut doctor Vilanera de illo desperarit, dicens parentibus, ut parcerent gallinæ, quam volebant occidere ad sufficiendas ei vires, quia nocte illa moriturus esset. Soror autem ipsius hoc audiens vovit Sancto, curaturam se Sacrum fieri, si viveret, in ejus honorem, ac Eleonora Real promisit tribus vicibus se adituram sacellum ipsius, ac vicibus singulis recita-

& incolu-
mis.

A recitaturam tres partes Rosarii, simulque mater ejus multa vocit Sancto: & mox ad se rediit, ac mortem evasit, ad quam tunc erat condemnatus, quamquam inverfis manserit pedibus, totisque manibus ac collo, linguaque adeo impedita, ut nesciretur, quid diceret, donec sanctus Raymundus operatus fuit in illo miraculum, quod relatam est.

pars vestis talaris à cingulo deorsum usque ad pedes. INTERPRETE J. P.

CAPUT IX.

Religiosi duo miris modis in itinere sospites; sanata febris; tempestas maris sedata; mira in Sancti imagine; infirmitates sublata.

ANNOTATA.

a Litteras post depositiones testium conscriptas ab isto episcopo dedimus superius parte prima num. 48.

b Cruciatæ est expeditio belli sacri contra infideles vel hæreticos, ita nuncupata, quia illi, qui eidem erant adscripti, signabantur cruce in vestibus. Varia cruce signatis dabatur privilegia, de quibus, uti & de hujusmodi privilegiorum renuntiatione tractat Cangius in Glossario ad vocem Cruzata. Hic verò indicatur non expeditio bellica, sed tribunal Cruciatæ, quod formatum est in curia per reginam dominam Joannam, ac patrem ejus regem Catholicum, anno MDXXV ad administrandos redditus ac iudicium ferendum de rebus ad bullam sanctæ Cruciatæ spectantibus: quod tribunal constat ex præside, quem vocant commissarium generalem, tribus conciliariis, fiscali uno, secretario uno, computatoribus duobus, ac uno thesaurario, sicut memorat Dictionarium Hispanicum academicum, pluribus infra indicandum. Sed annus sine dubio mendosus est: nam quomodo isto anno formari potuit illud tribunal sub rege Catholico, Ferdinando V, patre Joanne Caroli V matris, cum jam obiisset ab anno 1516 prædictus rex? An autem in episcopatu Barcinonensi, de quo agit Columbus, in omnibus conforme tunc fuerit tribunal supra designato, non habeo comperitum.

c In Hisp. desde un balcon, id est, è podio extra ædificii parietem prominente. Dixi Latine ex meniano. Vocem explico, ne lector hæreat. Joannes Gerardus Vossius in Etymologico lingua Latina de hac voce scribit, & inter alia: Meniana erant pergulæ projectæ, ita dictæ à Menio. Nominis causam docet Alconius in Divinat. "Menius, cum domum suam venderet Cætoni & Flacco censoribus, ut ibi basilica ædificaretur, exceperat jus sibi unius columnæ, super quam tectum projiceret ex provolantibus tabulatis, unde ipse & posterius ejus spectantibus munus gladiatorum possent, quod etiam tum, in foro dabatur. Ex illo igitur columna Meniana vocitata est. Vox itaque meniana vel menianum videtur satis aptè transferri posse ad illam partem ædificii, quam Hispani & Galli dicunt balcon, significandam.

d Hisp. tabardillo, est genus pestis vel febris maligna, maculis purpureis vel subnigris vel alterius coloris per corpus diffusis se manifestans.

e In Hisp. est sabana, Latine linteum, quo infernitur lectus; hic autem, quo cooperiuntur mortui. Hinc confirmatur per vocem mortaja, qua toties recurrit supra, & quam ex textu Hispanico, Señor ve aqui la mortaja de mi tia, verti: Domine, vide hic amictum cadaveris &c., intelligi quod dixi in Annotatis pag. 754.

f In Hisp. ni minear los labios. Verbum minear non inveni: at sensus videtur id indicare quod Latine posui.

g In Hisp. sobre sus faldas. Est autem falda (communiter dicitur faldas in plurali numero) Augusti Tomus VI.

A Nno MDCV magister frater Joannes Antillon Commendator Illiberi decrevit ire invifum Sancti nostri corpus. Duxit secum Fratrem Hieronymum Muñoz: per aliquot dies in itinere illapfa illis est pluvia, præsertim priusquam pervenirent Barcinonem; quæ transire debebant propter aliqua necessaria negotia. Hinc discesserunt Igualadam, ut alio die pervenirent tempestive ad conventum S. Raymundi. Sed in egressu venit eis obviam nobilis, dicens, se ire ad parvum quemdam locum suum, circa sancti Raymundi ædes situm; seque, si cuperent, facturum, ut ista nocte in conventu essent, per semitas utique iturum breviores. Secuti sunt eum, pluvia semper cadente, usque ad Poplam, quem noluerunt Religiosi transire propter abundantiam aquæ: verum mora ac instantia amici impulerunt eos, ut pergerent. Occurrerunt fluvio, qui per copiosas aquas intumuerat; dixitque illis, se scire vadum: sequerentur sine metu. Sed Commendator, qui ex sermone cœperat timere, circumspexit ab omni parte, num videret, qui viam doceret: at nemo comparuit: & nobilis dixit: Non timeant Patres: quoniam ego præcedo; transitque per fluvium, Religiosis uno post alium sequentibus. Commendator reliquias S. Raymundi extraxit è sinu, illique se commendavit: idem fecit socius, quia statim occurrerat magna scaturigo ac furia aquæ. Vix processerant quatuor aut sex passibus, cum ab alia parte magnas audierunt voces, quæ dicebant: Sistant, sistant. Substituerunt Religiosi, videruntque hominem in colle, qui diceret: Non transeant, quia suffocari debent. Nobilis autem, qui sine ullo impedimento multum jam præcesserat, instabat ut sequerentur, quandoquidem non erat periculum, sicut eum viderant transisse.

143 Illi noluerunt, atque adeo ad ripam reversi sunt, audieruntque virum sibi ab alto dicentem, si illac transissent, vehementi aquarum cursu abripiendos fuisse ac submergeandos: è regione loci, in quo erat, inventuros securum vadum. Nesciebant Religiosi, quam vi interiore moverentur, ut eum, qui comitabatur, externamque speciem ac fidem viri nobilis præ se ferebat, relinquerent, ac ignotum sequerentur agricolam: paruerunt tamen Religiosi, ac transierunt non secus ac si non esset aquarum cursus in fluvio, viri vocibus illos semper conducuntibus; qui in transitu non comparuit amplius, etiamsi illum vocarent, ut gratias ei agerent: quas persolverunt Deo, tamquam omnis boni nostri auctori, & sancto Raymundo tamquam patrono. Eorum ductor prosequeretur suum iter: illi verò ibant fati cum metu, & tunc magis, quando aspiciebant se ab eo duci per profundissimum

Dum iter instituit duo Religiosi Mercenarii ad corpus Sancti,

E

F

per periculosissimam viam ducuntur,

INTER-
PRETE
J. P.

simum præcipitium, in quo necesse ipsis fuit è mulis descendere, easque habenis ducere, cum timerent ad passus singulos ne in frustra confringerentur, mirati, dum viderent, quàm expeditè ductor suus è jumento non descendens pervenisset inferius. Expectarunt usque ad noctem, ut se subducerent periculo isti, semper sacrum lipsanum manu tenentes, ore autem & corde invocantes suum Sospitorem. Quàdam noctis horâ admodum obscurâ & pluviâ, dixit eis nobilis, se ire ad locum suum, repertumque iri à Religiosis conventum prosequentibus iter suum.

miris adjuti
modis per-
venit ad
terminum.

B

144 Tunc vehementissima se impatientiâ tentatione impugnari senserunt, quam vicerunt divino auxilio adjuti, dumque alius post alium subsequeretur, permiserunt se mularum instinctui ducendos, cum nescirent, ubinam loci essent, etiamsi ambo rectè callerent territorium illud. Ibant, quò bruta ducebant, nunc sancti Raymundi jubilos cantantes, nunc recitantes rosaria. Hoc modo profecti sunt per unam horam & amplius omni solatio destituti, quia ignorabant terram, per quam ibant, ac timebant ne in præcipitium aliquod incidere. Tunc verò audierunt vocem linguâ Catalanâ dicentem: Quis vadit? Responderunt: Fratres duo, euntes ad sanctum Raymundum viâ ignari. Quibus ille: Utique patres non eunt benè conducti. Illi autem, Tu igitur, aiunt, nos duc, & tibi liberaliter solvemus. Ad se recepit: & statim, etiamsi essent tenebræ, ante se viderunt virum, qui viam præmonstravit, & minore tempore quàm quarta horæ parte perduxit eos ad portam conventus, & clamavit. Descenderunt è mulis, nec amplius illum viderunt; nec invenerunt, etiamsi eum inelamarent Religiosi, qui egressi erant: crevitque magis admiratio, dum re, quæ sibi evenerat, narrata, compererunt, nullum hujusmodi nobilem esse in omnibus illis locis: unde convenit inter omnes, nec eum, qui talibus illos exposuerat periculis, nec etiam illos, qui eisdem ipsos liberaverant, istius territorii fuisse incolas. Nec ulterius continuato sermone, intrarunt cum communitate ad agendas Deo ac Sancto gratias.

Religiosus
præter ex
spectatio-
nem à febre
sanatus: C

145 Antequam Religiosus ille finem imponeret triennio officii Commendatoris, febres tertianæ illum corripuerunt, his symptomatibus eas comitantibus, ut valde oppressus fuerit. Vovit, si Deus salutem redderet, visitaturum se die ei sacro sanctas reliquias ejus. Adveniebant ultimi dies Augusti, quando sentiebat se non posse implere suum votum, cum febres eum non relinquerent. Adfuit tunc temporis Fr. Raymundus Salviat, conventualis sancti Raymundi, qui petierat ab illo elemosynam, animosque ei suggestit, ut sedili, cujus parti posteriori inniti posset ipsius dorsum, insidens, paulatim veheretur, futurum dicens, ut recuperaret salutem. Sumptis animis viâ se dedit, comitante tertiana febre. In pervigilio festi eò advenit, nec febris eum deseruit: Sanctum rogavit, obtineret à Deo vires, ut sequenti die Sacris operari posset ad ejus altare: noctem transegit in magna febre, ac postquam mane surrexisset, statuit Sacrum facere, confidens Sancti ope vires sibi suggestum iri: exivit, febre comite, ad altare, & vix vidit sanctas ipsius reliquias (illo namque die aperiantur clathri hierothecæ) quando repente sanatum se sensit, ac proinde magnò temporis spatio ac pietate potuit ad aram facere, rediitque ad sacrarium valens & sanus.

146 Religiosus iste admodum piè fuit propensus erga gloriosum Cardinalem, nec non in conventibus, quibus præfuit, elaborari curavit facellum pro sancta imagine ejus, & sic beneficium se ipsi ostendit Sanctus favoribus, quos in illum contulit, & periculis, è quibus eum eripuit. Præter jam dicta, in Vita S. Raymundi à se scripta addit, anno MDCXI, quo erat Commendator Stellæ a, se exivisse die prima Junii ad civitatem Pampelonam b, ut spectaret festum & Octavam, quam sancta ista ecclesia dedicat sanctissimo Sacramento: transire debebat Tarraconem c, ut finem imponeret cuidam negotio sui conventus. Egressus autem fuit cum Hieronymo Vitale, fabro argentario, qui in ista quidem erat civitate natus, sed Stellæ habitabat. Decreverunt pervenire, etiamsi serò esset, Tutelam ista nocte, quæ facta est adeo obscura, ut necesse fuerit incedere inter colloquia, ne alter alterum amitteret.

D
idem, ac fo-
cius ejus in
exundatio-
ne fluvii
Iberi

a

b

c

147 Pater Commendator pio more suo extraxit reliquias S. Raymundi, dicens socio: Commendemus nos Sancto, qui nos ducet incolumes. Per istos dies intumuerat admodum fluvius Iberus d, ita ut fluxus ejus post transitum pontis perveniret ad antiquum istum murum, qui exstat ad olivetum qua parte crux est, adeo tunc cooperta aquis, ut illac non posset transiri sine submersione. Aliam viam ignorabant, nec sciebant aquas fluvii adeo increvisses, nec intendebant animum ad aquam, quia ex quo intraverant viam horti, in illum erat illapsa, judicantes id contigisse è pluvia, vel residuam esse aquam ex irrigatione vinearum, quod sæpe accidit sine pluvia. Profecti itaque ad pontem per mediam aquam, credebant se perrecturos eodem modo, quo jam transierant, quando audierunt vocem, quæ dicebat: Non hæc, non hæc, sed per olivetum. Substituerunt, mularumque in aquam non modicè ingressas compererunt, magnumque fluvii strepitum audientes retrocesserunt, donec regrederentur ex antiquo muro; & mularum iter prosequentes, etiamsi tantæ essent tenebræ, ac difficile esset illac iter facere diurno tempore sine magna cautela propter multas olivas, pervenerunt ad pontem ne uno quidem ramo eos offendente. Cujusnam verò fuerit ea vox, & unde emissa, incompertum habuerunt adhibitâ etiam diligentia. Deo itaque & glorioso Cardinali egerunt gratias, quia liberaverant eos tam perspecto ac evidenti periculo e.

incolumes.

E

d

F

148 Pater præsentatus Fr. Ludovicus Galindus à S. Raymundo in libro, qui inscribitur Triumphus puritatis Mariæ, Limæ impresso anno MDCLXIII, & dedicato comitissæ S. Stephani *, proreginæ Peruvix, duos ipsi singulares favores in memoriam revocat, quos acciperat à sancto Cardinale, dicens: Protector est maxime singularis vestræ Excellentix, qualem se monstravit per mirabile lipsanum baculi sui, cujus frustulum quoddam in mare Septentrionale injectum sedavit statim tempestatem furiosam, quâ vita ejus tantopere periclitata fuit. Nec minus Cardinalis sanctus exhibuit se propitium in laborioso ac crudeli partu filii sui primogeniti, quem vestra Excellentia habuit, domini D. Joachimi de Benavides, utriusque succurrendo vitæ in talibus rerum adjunctis, ut publicum fuerit miraculum S. Raymundi, quod obstringit vestram Excellentiam ad fovendam tantâ curâ pietatem erga Sanctum Nonnatum.

Sancti lipsanum mari injectum sedavit tempestatem: * in Hisp. de Santistevan f. de Santestevan

149 Venerabilis episcopus Rossensis in sua
Agricul-

A *idem in variis* Agricultura animæ tract. 1, cap. 7 § 6 affirmat, magna se expertum mirabilia in imagine Sancti. De una dicit, vix in altari positam fuisse, cum fanavit multis annis captam usu membrorum. De alia imagine, quæ est Burgis, dicitur, quod mulier quædam filium morti proximum sancto Raymundo commendavit, videritque illum intrare in cubiculum, manuque tactum infantem reliquerit sanum. Addit, pio admodum alicui clienti S. Raymundi magnum accidisse honoris periculum, dum culpâ vacaret, per oppressionem iudicis, quæ diu duravit. Commendavit se Sancto, ac patrocinio ejus attribuit, quod toto isto tempore non perdiderit patientiam & conformitatem. Accidit autem, ut imago Sancti; quam aliquot antè mensibus habebat, per hincetia sudaverit tam vehementer, ut resperferit velum, quo tegebatur, & tincti aliquot sudore panniculi levavit dolores capitis. Causa mox fuit cognita ex afflictione clientis ejus.

aliis malis 150 In urbe Matritensi *f* sicut tanta est erga Sanctum religio, sic multa sunt mirabilia, quæ per patrocinium suum operatus est noster Sanctus. Unum dumtaxat referam, quod anno m. dcccxxxiv evenit: præterquam verò quod existet in tabula facelli ejus, supersunt etiam homines, qui eventus meminerunt. Maria Anna à Cruce infirmata fuit sine humano remedio, & à medicis deposita, quia nihil habebant, quo illam curarent, viribus ac facultatibus destitutam. Actum de ea curanda tamquam si à dæmone esset obsessa: verum cum talis non esset, multum fuit passa per exorcismos eorum, qui credebant accedi volebant, non posse non esse obsessam. Denique defessi reliquerunt eam. Et quemadmodum derelictio terrena est ultima dispositio ad consequendos cælestes favores, per sancti Raymundi intercessionem eisdem obtinuit. Venit ad ejus facellum tali fide, ut, positus humi genibus, dixerit Deo & Sancto ejus; non ex ista se terra surrecturam, nisi pietas ejus succurreret. Res rara! statim se interius quietam sensit, nec redierunt amplius furiosa symptomata, quæ eam discruciant. Linteum reliquit in facello ejus pro signo miraculi, multique testes, qui illam noverant annis aliquot, non observarunt antiqua rediisse mala.

B 151 In civitate Darocensi *g* anno mdcxv filius Antonii Quiles in gravi infirmitate ad vitæ extrema pervenit. Habebat herniam ab utraque parte: unde, præter ardentibus febres, excruciant eum crudeles dolores: quò fiebat, ut inter continuum clamorem degeret, nec haberet etiam occasionem se disponendi, prout desiderabat. Videns ergo conclamatum esse de sua vita, & animam salvare desiderans, usus est patrocinio gloriosi sancti Raymundi, rogans ut doloribus illis mitigatis posset tamquam Christianus se disponere ad instituendam bonam confessionem. Audiit eum Sanctus, Deum rogavit, dolorque locum ei dedit ut aliquantisper dormiret: & in fomno videbatur sibi Sanctum spectare, & ab utraque infirmitate per eum sanari. Dum evigilaret nullum dolorem sensit, nullumque signum herniæ: advocavit domesticos, qui occasione ejus fomni refarciebant jacturam quietis post multas malas noctes ipsius causâ transactas. Videns itaque non venire, resumpsit fomnum usque ad tempus matutinum: quo ingressi invenerunt illum sine febre, profitentem quòd duplicatum accepisset favorem à sancto Raymundo Nonnato.

152 In eadem civitate Darocensi die festo Augusti Tomus VI.

Sancti in quadam contentione pectus Dominici Gonzalvi transfixum fuit gladio: munierunt eum statim Sacramentis: invocavit magna fide gloriosum Sanctum: apparuit ei illa nocte: vulnus manu sua tetigit, ac sine ullo dolore se sensit. Venit chirurgus ad horas viginti quatuor, ut eum curaret: quem dum admirabundus inveniret sanum, retulit ei rem gestam ac surrexit, venitque ad sancti Cardinalis facellum acturus Deo gratias.

153 In civitate Pampelonensi dum doctor Texeros, archidiaconus cameræ ecclesiæ cathedralis, desperatè laboraret febre admodum pestilente, dixerunt ei, ut se commendaret Sancto, cujus tunc erat pervigilium festi: paruit magno cum pietatis affectu, mandans ut sibi recitarent antiphonam ejus & orationem: in fomnum incidit, in eoque vidit Sanctum cum galero & repagulo in ore, sicut repræsentabatur in altari conventus nostri: qui eum securum reddidit salutis suæ: commendavit ut gratus esset Deo de vita, quam ab eo accipiebat per suam intercessionem. Evigilavit, viditque Sanctum egredi è cubiculo: vocavit domesticos: eventum retulit: rectè se valere dixit, sicut rectè valuit, surgens sine mora ad persolvendas Sancto grates in ejus facello. Res admodum percubuit, quia archidiaconus erat vir valde doctus, & magna integritate præditus.

154 In civitate Tuteleni Religiosus noster chori ministerio fungens *h*, annorum ætatis octodecim, in gravi infirmitate eò pervenit, ut acceptis jam Sacramentis indicia mortui præberet. Cantarunt Responsorium, ac obtexerunt faciem ejus. Adventit medicus, contemplatusque eum dixit: Non exspiravit, etiamsi proximus sit morti. Tunc Prælatus mandavit preces institui ad S. Raymundum, ac Sacrum cantari solenne: interea temporis collo ejus apposuit reliquias sancti Raymundi: compellavit, & tamen magna cum debilitate ei responderet, dixit, se commendaret sancto Raymundo; ibidem adeste lipsanum ejus sacrum: fecit hoc interiùs, & statim melius habuit, tamque citò convaluit, ut, dum ad vesperam reverteretur medicus, sine febre illum invenerit. Erat autem è præcipuis civitatis. Peractis itaque informationibus, declaratum fuit tamquam miraculum, & celebratà ad persolvendam Sancto gratiarum actionem festivitate, prædicatum. Hæc sufficiunt ad imponendum finem isti capitulo: ut omnia quippe recenserentur, quæ de Sancto Cardinale constant ex authenticis probationibus, opus esset multâ chartâ, præterquam quòd sint similia reliquis, quæ jam retulimus.

A N N O T A T A.

a *Urbs parva Navarra, vulgò Estella, ubi academia. Situs dignoscitur ex sequentibus. Pluribus describitur à Roderico Mendez Silva supra citato, quem vide à fol. 197 verso. Jacet ad fluvium Egam.*

b *Urbs hæc regni Navarra caput est & abunde cognita.*

c *Urbs est episcopalis in Aragonia, Hispanicè Taraçona, Latine Turiaso.*

d *Hispanicè el Ebro, qui ex Asturum montibus in Castella ortus, cum partem ejusdem, tum Navarram rigat & Aragoniam intersecat.*

e *Sicut mira sunt, quæ hic narrantur, sic ipse narrandi modus non satis est clarus in designatione locorum, in quibus duo isti magno*

E e e e e 2

mortis

INTER-
PRETE
J. P.

mortis periculo liberati dicuntur. Distinctiorem locorum eorundem ideam relinquo incolis & ac-
colis.

f Celeberrima est urbs Hispania in Castella nova, regumque Hispania sedes.

g Oppidum est in regno Aragonia, quod len-
cis quinque Bilbili distat, duodecim vero Casar-
augustâ, ex Baudrando.

h In Hisp. vocatur corista (al. chorista,) est-
que is, qui cantat, sequitur & adjuvat ordinariè
chorum tempore officiorum divinorum & Hora-
rum canonicarum. Regulariter ita vocantur in
Religionibus & Ordinibus sacris Religiosi, qui
nondum sunt sacerdotes, destinati ad cantandos
psalmos reliquasque preces, ac ad præstanda Mis-
sis officia, ex Dictionario academico Hispanico
inferius laudando.

CAPUT X.

Patrata à Sancto mirabilia
apud Ulyssiponenses.

Mercator
liberatur

Honorabatur in templo Deiparæ Virginis vul-
gò de la Gloria civitatis Ulyssiponensis, ubi erat Religionis hospitium, imago gloriosi
Cardinalis S. Raymundi Nonnati, sicut supra di-
ctum fuit, multasque gratias receperunt fideles
pro isto cultu. Superius commemoravimus, quæ
spectant ad mulieres prægnantes; ea jam refe-
remus, quæ conducunt ad narrandas alias ne-
cessitates. In parœcia sancti Nicolai anno mdc-
xxx Gaspar Perez mercator laboravit febribus
adeo acutis, ut inter remedia confumerent ejus
vires: radicata fuit infirmitas plus quam mensi-
bus sex; reliquerunt itaque eum medici: dici
audierat aliquot de S. Raymundo mirabilia: ro-
gavit itaque Patres hospitii, ut ad se deferrent
reliquias ejus, quas piè venerabatur, cœpitque
salutem recuperare, quam citò admodum adeptus
est: peregit piæ grati animi demonstrationes,
interque illas curavit in linteo pingi imaginem
Sancti.

C
steratid fe-
bribus,

156 Convaluit, sed præteriti oblitus pericu-
li, & non attendens ad consilium Christi, Joan-
nis cap. 5. v. 14, "Ecce sanus factus es, jam
,, noli peccare, ne deterius tibi aliquid contin-
,, gat,, genio suo frena laxavit, juventute ac
divitiis modo vivendi obsecundantibus: unde an-
tiqua infirmitas novis roborata viribus ad eum
rediit, eò deductum, ut defereretur. In hoc pe-
riculo relictus dormiebat: mater autem ejus su-
perimposuit lecto linteum, in quo erat picta San-
cti imago. Expergefactus dicebat matri, quisnam
illuc intrasset. Respondit, solam se fuisse. Cui
ille: Somniavi itaque: videbar enim mihi vide-
re Religiosum de Mercede, qui manibus depel-
lebat à me malum; & hoc, ut mihi apparet,
sentiebam, & jam comperio me valere. Reposuit
mater: Miraculum erit sancti Cardinalis, cujus
imaginem superimposui tuo lecto. Gratias ha-
buit, placidè noctem transegit, & manè invene-
runt eum sine febris.

puella tre-
more mem-
brarum,

157 In eadem civitate, in parœcia S. Magda-
lenæ, Agnes Mendez, de qua superius memini-
mus, grati animi causâ, quòd Sancti interces-
sione evasisset periculosum partum, imaginem e-
jus in lamina pingi curavit, ac ebena & argento

exornari, asservans eam ad suum cervical: fecit
celebrari multa Sacra, & distribui eleemosynas
Religionis ejus. Retribuit ei Dominus noster: e-
tenim mense Octobri filiam ejus quinquennem in-
vasit symptomata epilepsiæ (in textu Hispanico
gota coral a vel alferencia b vocatur) vicibus ad-
eo sæpè repetitis, ut inter medicos conveniret,
certò morituram. Implorarunt parentes patrocini-
um sancti Raymundi, flexisque genibus petie-
runt salutem filiae suæ, emissis aliquot votis: &
statim quievit, meliusque habere cœpit; ita ut
paucis post diebus ire potuerit ad altare ipsius ad
perfolvendas grates.

158 Ulyssiponem appulit anno mdcxxviii pars
classis navalis regiae, cui præerat D. Antonius de
Oquendo, quia multi milites erant correpti mor-
bo letali. Inter infectos fuit D. Martinus Caro-
lus, dux terræ marique, Tafallæ c in Navarra
natus. Invaluit infirmitas, quam medici decla-
rarunt esse febrem pestilentem *, & dolorem
lateris. Multis tunc morientibus ex ejus lociis in
eadem platea *, pervenit ad extrema, munitus
est Sacramentis, petiitque lipfanum S. Raymun-
di: proposuit melius vivere, ac repentiè recupe-
ravit sanitatem: Sanctoque tam obstrictus man-
sit, ut votum fecerit deferendi mundum, & sus-
cipiendi habitum Virginis de Mercede. Advenit
mandatum ut navem conscenderet, quando tem-
pus erat tam rigidum, ut naves reliquæ se reci-
perent ad hiberna in eodem portu. Verùm sancti
Raymundi patrocinio fretus, pingi iussit imagi-
nem ejus, puppique imponi: mari se commisit,
omnibus periculosam esse obedientiam judicanti-
bus: at suis ille animos addidit, dicens se à S.
Raymundo non fuisse liberatum morte, ut vitam
sibi in aquis eriperet. Perspecta fuit Sancti pro-
tectio, quando Gades appulit incolumis *, scri-
bens inde Ulyssiponem, ubique inveniri securi-
tatem cum sancto Raymundo.

159 In parœcia Deiparæ Virginis de Mercede
Antonia à Jesu, præfecta collegii Dominæ no-
stræ de Conceptione, quæ propter experimenta
virtutum erat in veneratione, totius lateris usu
erat destituta ex aëre pestilente: accessit magna
febris, multæque in eam infirmitates vim exere-
bant; dumque remediorum violentorum non ef-
set capax, ad mortem se præparavit, gnara uti-
que, nihil in medicina superesse remediū. Suscepit
Sacramenta, ac confessarius ejus, qui erat
pater Canterus, quique Ulyssipone vixit & obiit
cum opinione sanctitatis, collo ejus apposuit re-
liquias sancti Cardinalis: illa se obnixè commen-
davit ipsius intercessioni, quam obtinuit, febris
desinente, nec non reliquorum malorum pressu-
ra cessante: hinc surgere potuit, & in sedili pro-
movere gressum propter latus pessimè affectum.
Applicuit sacrum pignus parti, quæ erat quasi
mortua, & citò admodum sanata est, incedens
nullo juvante, & divulgans Dei mirabilia in San-
cto suo.

In parœcia Conceptionis ad limina mortis de-
ductam se vidit uxor doctoris Ludovici Quare-
sma, medici famosi Ulyssiponensis: remedio re-
liquiarum sancti Raymundi usus est maritus ejus,
videns pro statu suæ uxoris nullum esse in medi-
cina, & felicem successum expertus est, cum
desierit infirmitas. Gratum animum ostendit, per
civitatem Ulyssiponensem publicando miraculum.

160 Jam memoravimus superius miraculum,
quod patravit Deus, patrocinante glorioso san-
cto Raymundo, illustrissimæ dominæ Helenæ de
Castro: & sicut magna fuit in ista familia erga
San-

miles febrī
pestilente,

c

* tabardillo

* in Hisp.
rua

E

* in Hisp.
sin açaralia gravi
infirmitate.

F

Vir illustris
desperatam
valetudi-
nem recupe-
rat 2
San-

A Sanctum ac ipsius Ordinem pietas, sic multi fuerunt favores, quos nobilissima ista familia debere se profitebatur patrocinio ipsius. In eodem palatio ægrotavit dominus D. Joannes de Atayde, comes de Castañera, qui Matrini valde addictus fuerat Virgini de Remediis *, & in Lusitaniam deferens hunc pium affectum cum Religiosis, unâ cum sanguine illum communicavit filiis suis, ac domum suam & ecclesiam dedit pro hospitio. Crevit cum ætate ac febrium ardore cura vitæ ejus: auxit eam erysipelas, & secta sæpius vena non remedium, sed majus vitæ damnum ei attulit: agnovit periculum, & sicut nobilis Lusitanus sanctis Ecclesiæ præsidii præmunitus est: rogavit ad se deferri ex hospitio imaginem Sancti: & vix ingressa fuit, cum cessarunt dolores, resolutus humor est, & convaluit.

item filia alterius illustriissimi equitis semel

161 Proprius fuit Sanctus devotioni, quâ eum venerabatur D. Joannes Lobo, illustrissimus eques. Erat ei filia graviter infirma: malum tam celeriter processit, ut paucis in diebus facta sit mortis imago. Illa, quæ ob formæ venustatem & immaturam ætatem poterat esse imago immortalitatis, movebat omnes ad commiserationem. Quàm tener parentum affectus, quæ amoris significatio? Familia illa valde sibi obstrinxerat Sanctum per eleemosynas, quas erogabant in Religiosos Ordinis ejus. Solatium itaque nobilis istius domus obtinuit ejus intercessio. Attulerunt reliquias: S. Raymundo se tradidit, & salutem tam citò consecuta est, ut nemo esset, qui dubitaret, quin fuerit prodigium sancti Cardinalis. Voluit autem Deus probare virtutem istorum nobilium, ut experimentis radicarentur in pio erga Sanctum affectu. Etenim dum paucis post mensibus invideret malitia, puellæ hujus formositatem ad meliorem rediisse statum, oculi aliqui venenati, infelices naturæ humanæ basilisci, omnem ipsius hilaritatem repente detrivērunt. Ignota fuit infirmitas, & præparata medicinarum remedia reliquerunt cæcam, in eumque adduxerunt statum, ut extrema ei daretur unctio.

iterum, descendente mirabiliter Sancti picture:

162 Adduxerunt Religiosi picturam S. Raymundi magnitudine ulnæ unius ac dimidiæ & amplius, quæ exstabat in oratorio hospitii: appenderunt ex adverso lecti, dumque tempore pomeridiano advenissent cum nobiles viri, tum dominæ, ex rumore periculi, sedebat puer infra picturam; cujus clavo soluto & delapso monitus quasi fuit, ut discederet. Pictura verò, quamquam esset satis gravis ponderis *d*, descendit per parietem tam sensim sine sensu, ut humanis manibus sustentari videretur. Quæ aderant, prodigium miratæ, emisērunt voces: accurrerunt omnes dominæ, ac miraculum conspicatæ, genibus flexis petierunt à Sancto sanitatem infirmæ: quam earum preces obtinuerunt: quoniam simul atque solum attigit, melius ea valere cœpit, ad priorem statum citò reversa. Prodigiosus iste successus, quia tam mirabilibus rerum adjunctis vestitus, per dies multos in admirationem rapuit Ulyssiponenfes.

aliud mirabile in ejusdem picture:

163 In parœcia S. Josephi quædam domina pingi juslit imaginem Cardinalis sancti, rebus mirabilibus, quas de illo audiebat, mota: cui se commendabat in dies singulos; affirmavitque, comperisse se multis vicibus variam in eo vultus conformationem, nunc irati, nunc placidi, aliàs pallidi. Quæ res curam ei injecit, ac cogitare cœpit, an interior suæ conscientiæ status causa esset hujusmodi mutationum: & experientiâ didicit, hanc esse: agnovitque mutam reprehensionem, defectus suos vituperantem, & læticiam, quâ afficiebatur, quando eosdem emendarat, imagine ista animæ excitatoris officium faciente.

INTERPRETE J. P.

164 In parœcia, de el Oreto dicta, in platea Florum Gonfalus Bas Coutino, eques ordinis Christi, ætatis octoginta annorum, gravi infirmitate laboravit. Malum magis periculosum reddidit ætas. Maximum verò vitæ discrimen nascebatur ex nausea tali, ut exclamaret, dum videret sibi præparari cibum, violentiâ, quâ gingivæ separabantur, quando aliquid alimenti ingerebatur, os ejus cruciante. Talem in malo sensit repugnantiam, ut rogaret suos obortis lacrymis, ne, quandoquidem moriebatur, hoc tormento mortem sibi inferrent. Dum verò confessariorum suorum obedientiâ urgeretur, respondit, non posse se amplius, quia naturæ fatiscenti deerant vires. Igitur adeo factus est debilis, ut, mitigata febrî, non esset aptus ad remedia: & sic tractarunt de rebus ejus disponendis tamquam hominis, cujus mors non poterat tardare. Allatæ sunt reliquæ S. Raymundi; injectaque in vasculum aqua: piè hanc bibit, sensitque eâ refocillari se interius: aliam petiit sacri pignoris: oblata est, si comederet: dixitque, ut cibum afferrent; comedit: ita ut Deo egerint gratias, de ipsius miraculosa sanatione minimè dubitantes. Dormivit, sacro pignore ad collum appenso, & expergefactus est sine febrî. Agnovit, dum viveret, favorem sancti Cardinalis, eoque usus est ad curandas suas facultates. Jam à diebus multis injustè impediērant, quò minùs reciperet magnam summam ex tritico: rogavit Sanctum Cardinalem, & statim liberum ejusdem usum consecutus est.

nausea cibi sublata.

J. P.

J. P.

A N N O T A T A.

a Quid sit gota coral, explicat Dictionarium lingua Castellana, compositum ab academia regia Hispanica, Philippo V Hispaniarum regi dicatum, tom. 4, qui editus est anno 1734, pag. 64, ubi sunt ista, quæ ex Hispanico sic interpretor Latine: GOTA CORAL. Infirmitas, quæ consistit in convulsione totius corporis, & in collectione vel attractione nervorum, cum læsione intellectus ac sensuum, quæ facit, ut infirmus cadat repente. Oritur ex abundantia humorum flegmaticorum corruptorum, qui implent subito ventriculos anteriores cerebri, & dum id se contrahit ad illos expellendos, attrahit ad se nervos & musculos, infirmo sine motu remanente & quasi mortuo. Vocatur etiam epilepsia, Lat. EPILEPSIA, MORBUS COMITIALIS. Deinde adduntur ista aliunde: Galenus docet, quòd GOTA CORAL sit stupor * totius corporis, non perpetuus sicut alii, sed interpolatus, qui temporibus quibusdam corripit infirmum.

b ALFERECIA, sicut memorat dictum modò Dictionarium Hispanicum tomo 1, qui anno 1726 excusus prænotatur, prima species est infirmitatum convulsivarum, quæ consistit in læsione ac perturbatione actionum animalium in toto corpore, vel in aliqua partium ejus, cum variis symptomatibus: qualia sunt compressio ac stridor dentium, ejectio agitatarum spumarum per os, & ordinariè cum contractione pollicis, Lat. EPILEPTICUS MORBUS, EPILEPSIA.

c Siva est prope Olitum oppidum ad fluvium Cicados, & sex vel septem circiter miliaribus Hispanicis Pampelonâ distat, secundum mappam Aragoniæ, quam ante me habeo, designationem,

E e e e e 3

sex

INTER-
PÆTE
J. P.

sex verò leucis secundum Baudrandum. Agit de hoc loco Rodericus Mendez Silva fol. 199. Dictionarium Moverii auctum tomo 8, qui anno 1740 in lucem editus notatur, refert ibidem esse academiam; locumque hunc titulo civitatis honoratum anno 1630 à Philippo IV rege, vocarique ab Hispanis Florem Navarra, quia regni istius juvenis eò se confert, ut studiis vacet.

d Hisp. de pesados marcos, quod verti satis gravis ponderis. Si auctor respexerit ad gravitatem limbi imaginem illam ambientis; observet lector, quòd marco significet oram vel marginem imaginis vel tabula, quæ picturam circumdant & exornant, solentque esse sculpta, levia, auro obducta vel nigra: de qua re scribit Dictionarium academicum Hispanicum, quod modo allegabam. Sin verò etiam ad gravitatem pictura; observari potest, vocem marco etiam inter alia designare pondus media libra, usumque habere in auro & argento. At quid vetat, quo minus liceat suspicari, gravitatem hujus pictura desumi posse tam ex limbo quàm ex plano ejusdem, quæ simul juncta plurium selibrarum pondus habuerint, voce mediæ libræ seu selibræ huc fortasse per metaphoram à propria significatione translata.

B

CAPUT XI.

Sublata desperatio; puer resuscitatus; tres alii pueri à flammis intacti; publica pestis sedata; puer sub carro illæsus; furtum impeditum ac divinitus punitum.

Mulier liberatur de desperatione:

a

R Eferam a casum, qui accidit in Catalonia Victorix Bas, quæ post diuturnam infirmitatem, in cujus medelam consumpsit facultates & valetudinem, tristibus quibusdam imaginationibus erat agitata, aliquoties sibi persuadens damnatam se esse, aliàs, malorum suorum levamen fore desperationem; non curatum se iri aliter quàm morte: abhorrebat ab omnibus, qui ex amoris significatione & ex officio opem ferebant, mortem eis optans tamquam inimicis suis. Advenit medicina, etiam si tardè, ad illam ab errore revocandam, dum diceretur, nullum malo ipsius inveniri remedium: quæ res majorem ei desperationem attulit. Accessit Ordinis Religiosus, narratisque ei mirabilibus sancti Raymundi, imaginem ipsi dedit ejusdem Sancti, & injunxit ut in Sancti patrocinio fiduciam poneret, eique admodum impensè se commendaret. Fecit id ex toto corde, bonusque eventus innotuit, quoniam, fugato b inimico, admodum citò recuperavit sanitatem.

b

infans ad vitam revocatus:

166 Cap. 30 libri primi Centuriæ suæ scribit dominus episcopus Rossensis citatus: Maria de Motones vidua, habitans Burgis, me percunctata est quadam vice, an audivissem diebus istis mortuum aliquem à S. Raymundo resuscitatum fuisse, quem illa semisopita resuscitatum ab illo viderat. Etiam si responderem, me nihil horum scire; vidisse se aiebat hæc in sua familia: nam Maria de Valencia filia ejus, cui Sanctus, ut dixi supra, succurrerat in sterilitate,

amisit filium vitæ functum è variolis c, patri cognominem Hermannum de Udobro: cooperuerunt eum in cunis, & posuerunt post lectum, ut postridie manè pararent ad sepulturam. In ista domo pictura Sancti, de qua post faciemus mentionem, habita fuerat magna in veneratione: mater illius memòr cœpit flere, sicut Martha Joannis xi, Sancto dicens, quæ Martha Christo: puerum mortuum tradidit in manus sui pii patris S. Raymundi: supplices inter preces lacrymasque transegit mediam noctem, quando vidit intrare per cubiculum sanctum Cardinalem eadem formâ, quâ in linteo habebat depictum, lectumque circumventem pervenire ad cunas, totumque pueri discooperiti corpus atrectare manu; nec vitæ dumtaxat eum restituit, sed etiam à variolis mundatum reliquit. Advocavit mater domesticos, omnesque Deo & sancto Cardinali gratias egerunt.

D
c

167 Sequentem eventum episcopus citatus refert fol. 233, pondus ei addens, quod meretur prodigium adeo mirabile. Illud sibi memorasse affirmat, tamquam testem oculatum, admodum reverendum patrem magistrum fratrem Dominicum Perez, Aragoniæ provincialem, & vicarium quondam generalem Ordinis, nec non patrem magistrum Caveno, Commendatorem emeritum Cæsaraugustæ: qui, dum luce Sancto sacra irent ad venerandas ejus reliquias, inter multos, qui illuc accurrebant, fuit quædam rustica cum tribus pueris, quorum natu major erat annorum sex, habitu Ordinis vestitis, ducens eos offerendos Sancto cum eleemosyna tritici, quam promiserat pro sequente miraculo. Minata tribus pueris fuerat ista mulier, virgis à se castigandos propter aliquod delictum, quod commiserant: qua re perterriti absconderunt se in furnum, qui domi erat. In eo dormierunt, ejusdem latus occupantes. Mater cubitum concessisse credens, massam d composuit, furno ignem injecit, accessum clausit, & ad formandos panes se contulit: deinde stipite verforii e impegit ictum uni, & clamavit expergefactus verberare, matremque, quæ agnoscebat illum, ita reliquit affectam, ut cogitari potius possit, quàm verbis exprimi, quod esset animo, dum illos inter fumum ac cineres versari conspiceret.

tres pueri in furno accensio

E

d
eF
à flammis illæsi

168 Mentis itaque inops, nihil habuit potius, quàm ut clamando invocaret sospitatorem suum sanctum Raymundum: atque ad compellationem filiorum, reliquasque teneritudinis significationes, quoniam non sperabat illos videre, suus eam vocabat dolor. Responderunt ei, petentes ne virgis exciperentur: addixit: & egressi sunt tamquam tres pueri Babylonii, à flammis illæsi in vestibus & capillis. Dixit mater: Quomodo, filii, inter tantum ignem non estis combusti? Responderunt duo, id nescire se, quia occupati fuerant dormiendo; & alter dixit: Quia accessit S. Raymundus, & se ante nos posuit, suoque pallio nos texit, flammæque ac fumum manu removit, donec illa aperuisset furnum: & hic fuit conquestus, quòd verberatus fuerit palo, quo expurgabat furnum. Publicatum fuit prodigium; duxitque eos vestimento Ordinis indutos ad persolvendas Deo & Sancto gratias festo ejus die, qui anno MDCII paucos intra menses illuxit. Miraculum illud anno MDCII declararunt in capitulo generali Vallisoletano Provincialis Aragoniæ memoratus, & Pater Commendator Cæsaraugustanus, quia tam erat singulare f.

f

169 Jam vidimus supra, quàm prodigiosum se

A se ostenderit Deus istis annis elapsis in contagio universalis crudelis pestis, quam sustinuit magna civitas Tolosana in Gallia, per merita gloriosi Cardinalis sancti Raymundi Nonnati. Nec minus propitium videbimus eum aliquot post annis in divite civitate Gaditana, nationum emporio, ac illustrissimo Andalusiae nostrae portu. Quamquam per mensem Augustum anni MDCLVIII lues contagiosa sentiri coepit, nihilominus adeo temperate se manifestavit, ut multam curam non requireret: donec sub finem ejusdem anni, vel sequentis principium, intravit pestis civitatem, saevitque adeo, ut quinque vel sex mensium spatio ultra duodecim hominum millia, humana diligentia nihil remedii afferente, sint extincta. Publicae preces fuerunt indictae, ac nostri Religiosi conventus istius, qui titulum habet Immaculatae Conceptionis, petierunt a capitulo sanctae ecclesiae, ut instituerentur aliae ad nostrum magnum Cardinalem sanctum Raymundum Nonnatum.

170 Magnae occurrerunt difficultates inter canonicos, quoniam timebant, ne concursus magis accenderet contagium, unusque ex illis gravi ratiocinio suavit, ut considerent de misericordia Dei Sanctique patrocipio, & quandoquidem daemon conabatur impedire, ne fieret pium illud obsequium, constare sibi indicabat, civitatem sanatum iri meritis ejus, Indictae itaque fuerunt preces in diem Mercurii xxvi Maii anni istius MDCLIX; & canonici cum Ordinibus religiosis, ac civitate in forma g, ut vocant, ingressi sunt ecclesiam a meridie, factaque commemoratione de glorioso Sancto, exiit ad videndam h afflictam civitatem, populo firmam concipiente fiduciam suae salutis, quod solis instar S. Raymundus exterminaturus esset nebulas contagiosas: & memorat relatio, quam vidi scriptam jussu R. P. F. a Praesentatione, chronographi generalis nostrae religiosissimae familiae patrum excalceatorum, populos, qui confluerant, observasse, quod ante Sanctum aer fieret clarior ac purior, quadam quasi nubecula, quae eundem obscurabat, exterminata; quodque eo in forum deducto, fuerit omnino laetus ac clarus. Circuivit per plateas magno civitatis gaudio, ac aere Campano resonante, introivit ecclesiam cathedralem, publicam fiduciam confirmans patente miraculo.

171 Solennes inchoatae sunt Vesperae, & ad prima earundem verba, vulneratum se sensit letali & venenata glandula ardentique febris canonicus Badillo. Observandum vero est, quod hujusmodi symptomatibus affecti morerentur sine remedio intra paucas horas. Hisce se angustiis correptum videns, choro exiit, columnaeque in-nixus petiit a Sancto desideratam salutem; utque liceret sibi audire Vesperas ejus. Optata consecutus est ante egressum ex ecclesia: fuitque res mirabilis, & ab omnibus observata, quod die praecedente, quo decretae fuerant publicae preces, decem dumtaxat obierint infirmi, & sanctissimum Sacramentum ad quinque vel sex delatum fuerit, cum malum eo fuisset deductum, ut toto tempore antecedente morerentur quotidie ad centenas. Magis autem perspicue patuit, quanti apud Deum valeat Sancti intercessio; cum die sequente, quo cathedralis ecclesia & civitas interfuerunt Sacro solenni, quod in ipsius honorem cantatum est, nullus obierit infirmus, nec sanctissimum Sacramentum prodierit a suo sacratio ad illos visitandos, crescente mali sanatione, donec declararetur publica salus.

172 Quo tempore magis saeviebat contagia,

multi è nostris Religiosis vitam suam Deo con-
 terarunt in obsequium charitatis, ac venerabilis
 P. Fr. Dominicus de los Santos, praeses emeritus
 J. P. istius provinciae, servivit in hospitali, ma-
 J. P. luoque infectus venit ad suum conventum ut sa-
 S. naretur, & simul atque convaluit, novo cum
 fervore ad idem hospitale se contulit, rediitque
 mortali pestis vulnere tactus ad conventum suum,
 in quo per dies octo fuit sensibus defectus, quo
 tempore Religiosi, ac pii filii ejus spirituales ma-
 gna vi precum videntur conservasse vitam ejus.
 Denique communitate Sacrum cantante de S.
 Raymundo pro ipsius salute ac vita, ad se rediit
 cum vigore notabili, & intra dies paucos unam
 atque aliam obtinuit per miraculum.

173 Relatio memorat, tres alias personas, sedatur:
 oblatam eleemosynam ut cantaretur Sacrum de San-
 epilogus
 cto a communitate, convaluisse per miraculum; scriptoris,
 aliaque duas singillatim per ejus reliquias; qui jam di-
 mul- tisque alias per invocationem. Omnia haec vi-
 dentur contigisse, quando lues contagiosa graf-
 sabatur vehementer, & quando erat ratio insti-
 tuendi publicas preces. Concludens librum hunc
 pronuntio, gloriosum patrem S. Raymundum esse
 B se universalem protectorem omnium, qui pie
 eum invocant; etiam secundum experientiam
 & communem famam Deus se ostendat magis
 mirabilem, ipso patrocipiente, in rigidis pressuris
 mulierum praegnantium, quando versantur in
 periculosa conflictatione enitendi foetum. Scribo
 ex desiderio ut incrementum capiat pietas erga
 Sospitorem adeo universalem, tamque securum
 Mediatorem, ad gloriam Dei, laudem Sancti e-
 jus, & utilitatem nostram, quaecumque hic scri-
 pli subiiciens censuram sanctae Ecclesiae, repe-
 tens protestationem quam praemisi initio libri:
 cui dum finem imponerem, advenit authentica
 notitia sequens.

174 Quando anno praeterito MDCLXXV nostri
 sancti Cardinalis festum celebrabatur in nostro
 superaddis
 conventu Romano, & in ecclesia sancti Eusta-
 puerum a
 ehii, cujus tituli Cardinalis fuit, nostri excalcea-
 carro non
 ti patres hospitii S. Joannini Hispanorum, mul-
 obstritum,
 tas Sancti imagines distribuerunt, è quibus unam
 mulier dedit filio suo, aetatis quinque annorum
 puero, dicens ut oraret illum Sanctum, eique
 fe commendaret, admodum miraculis claro. Pa-
 ruit, & imaginem sanctam imposuit pectori suo,
 F ejusque favorem obtinuit sequenti die. Dum e-
 nim una cum aliis pueris luderet in platea, trans-
 ivit carrus arena onustus, pueris autem aliis fu-
 gientibus lapsus hic fuit, & currus illum ita ap-
 prehendit, ut rota supra ejus pectus transierit.
 Clamavit omnis populus: ad voces exiit mater,
 accurrensque cum lacrymis ut videret filium mor-
 tuum, invenit incolumem ac hilarem inter fre-
 quentem populum, qui confluerat: & conspi-
 cabantur clavorum signa in ejus veste. Sciscitan-
 ti, quisnam eum liberasset, respondit: Sanctus,
 quem mihi dedisti, & gestabam supra pectus:
 quia dum currus transiret supra me, petii ut me li-
 beraret: inspectoque pectore invenerunt ibi ima-
 ginem S. Raymundi, ac puerum omnino illae-
 sum: pro qua re gratias Deo & S. Raymundo
 egerunt.

175 In capitulo provinciali Aragoniae Ordinis
 nostri, die xxv mensis Aprilis elapsi hujus
 nec non fur-
 tum arboris
 anni MDCLXXVI testificatus est pater praesentatus
 Fr. Mathias Coselete, commendator conventus
 S. Raymundi, quod exeunte mense Martio jam
 praeterito, dum allatae essent multae arbores ad
 fabricam ecclesiae Sancti, quae construitur, inter
 illas

INTER-
PRETE
J. P.

illas adducta sit una admodum magna & recta : quam dum vidissent juvenes loci vicini , apparuit illis apta ut poneretur tamquam arbor Maialis : in suo loco ad diem Resurrectionis dominicæ , quo illam plantabant. Quinque igitur è fortioribus junctis viribus iverunt ad ædem S. Raymundi , & ; onere se gravantes , arborem ei abstulerunt. Sed exeuntes è sinibus , arborem fenserunt tanti esse ponderis , ut nec movere se , nec tenere illam potuerint , atque adeo reliquerint : cum enim sæpius tentassent sublevare , apparuit quasi plumbea propter maximam gravitatem : unde deseruerunt eam.

miro modo
recuperata,
punitis su-
ribus.

176 Manè minùs promotà fuit fabrica , futurumque fuit observatum , quia arbor erat omnium optima ; venitque vir , qui dixit , eam esse in ista via , ac retulit rem mirabilem , quæ acciderat. Dicitus pater Commendator misit duos homines , ut illam referrent ; retuleruntque eam non aliter quàm si fuisset straminea. Celebratum est cum lætitia prodigium : sed Deus , qui vitium ingratorum adversus Sanctos tam bene meritos non patitur , fures punivit : nam sclopus brevior , quem exonerabat inter gaudia festiva , disruptus , partem manus præcipuo abstulit , aliæque infortunia diebus istis evenerunt fociis. Unde crevit Sancti veneratio. Faxit Deus , ut in fervis suis aliquando per gaudia suorum favorum , aliàs verò per timorem castigationum capiat incrementum ! Opus hoc concludimus eadem protestatione , quâ illud inchoavimus k.

B

k

A N N O T A T A.

a Præmittit hisce Colombus nonnulla de diabolo , occasione melancholia in hominibus movente imaginationem , ac formando imagines , insundendoque species , nonnullas personas deducente ad statum desperationis. Addit , malo frustra præscribi à medicis remedia , quòd utique divina opè curandum sit , uti probat exemplo hujus mulieris , quæ , patrocinante S. Raymundo Nonnato , medelam accepit.

b In Hispan. est auyetado , sed lege ahuyentado.

c Morbus hic satis est novus , contagiosus utique , corpus implens pustulis seu ulceribus , & cicatrices vel cavitates in eodem relinquens.

d Massa in textu Hispanico est , quam & Latine lego. Illa autem voce significatur hic farina macerata & aquâ subacta.

e Hisp. de la barrèndera , id est verforii seu instrumenti , quo expurgatur furnus à cineribus

antequam panes coquendi in eundem immittantur.

f Mira facti hujus circumstantia suspendere fortasse poterunt assensum prudentis lectoris. Nos illud relinquimus fidei referentium , uti & plures alios mirabiles favores , qui apud Cololum memorantur. Hoc semel indicasse sufficiat.

g Hisp. en forma , id est modo solenni , urbis magistratum , ac optimatibus simul cum circumfusâ civium multitudine comitantibus , cum & publica fuerit supplicatio , & indicta pro gravissima causa.

h Hisp. Saliò à dar vista à la ciudad affligida. Metaphorica est locutio , quam sic explio : Sanctus exiit , id est , statua ejus vel reliquia extra ecclesiam sunt delata , ut quasi præsens afflictam civitatem videns , ejusdemque miseris , grassantem luem pestiferam ex ea depelleret.

i Hisp. Mayo. Sic vocatur arbor procera , vittis , fructibus , aliisque rebus exornata , quæ ponitur in loco publico alicujus civitatis &c. , quòd per totum mensem Maium concurrunt juvenes ac puellæ , ut sint hilares ac se recreent choreis aliisque lætitiæ significationibus , ex Dictionario academico Hispano. Arbor Maialis apud Belgas in usu etiam est ; nec ignota est in Gallia (vide Dictionarium Gallico-Latinum Trevoltii editum tom. 2) & in Italia.

k Superius cap. 8 inter numerum 133 & 134 adde ex Colombo factum hoc , ibidem omissum : Eadem (Elisabeth Sabella) declaravit , quòd sua nurus Benedicta * Sabella , jam defuncta , parvulo filio suo impegerit ictum , è quo lapsus est humi , quòdque irata exceperit eum magis , ut surgeret. Sed parvulus omnia præ se ferebat mortui indicia. Quod cum videret mater , in altis erupit voces , dicens : Virgo Maria , filius meus mortuus est ! Audivit eam declarans , quæ erat superius , & gradum saltu pertransiens descendit summa cum festinatione , parvulumque conspiciata dixit : Sancte Raymunde Nonnate adjuva nos : & statim puer surrexit ac si nihil actum fuisset. Ad hac Remondus supra citatus narrat à fol. 121 incendium miro modo extinctum. Textus ejus Hispanicus sic sonat Latine : vi Augusti anni mdcviii tantus ignis in ædibus aliquot civitatis Vicensis compertus est , ut extinguere non posse videretur : dumque D. Raphaël Grall curasset reliquias S. Raymundi afferendas è sua domo , easque præsentés haberet , facile admodum ignis est extinctus : quæ res ab omnibus tamquam gloriosi hujus Sancti miraculum est habita.

* in Hisp.
Beneta

F

DE

DE S. DOMINICO VALLIO PUERO AC
MARTYRE A JUDÆIS OCCISO,

CÆSARAUGUSTÆ IN ARAGONIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Sancti nomen ; varia de ejusdem cultu documenta.

AN. MCCL.
S. Dominici
vel Domini-
culi marty-
rium,

*V*ariis locis ac temporibus in
atatem innocentem à perfidis
Judæis ex immortalis adversus
verum Messiam odio savitum
esse, memorant historia. Plu-
res hujusmodi vicimas, tragi-
cæ & plus quam ferina barbarie ab illis trucidata-
tas, nominavi tomo III Julii, die XII ejusdem
mensis, pag. 462, occasione B. Andrea pueri
similem crudelitatem experti. Hisce annumeran-
dus venit hac die S. Dominicus, seu Dominicu-
lus nomine diminutivo, Hispanice Dominguito,
quo etiam nuncupatur. Nomen Vallius (Hispa-
nicè de Val) traxit à parentibus. Palastra verò
martyrii est Cæsaraugusta, vulgò Zaragoza, (cu-
jus ecclesia celeberrima deinde facta metropolis è
cathedrali) in regno Aragonia, & ejusdem cap-
put. De parentibus ejus ac etate scribunt Acta:
de officio autem, quo in ecclesia cathedrali Cæsara-
ugustana sanctus fuerit, alii. Coli cepit & mi-
raculis condecorari primo post mortem tempore,
sicut ex eisdem Actis habemus. At plura super-
sunt memoranda de publica ipsius veneratione,
ejusdemque incremento ex Dissertatione de martyrio
sancti Dominici nostri, anno 1698 Cæsaraugusta
edita Hispanicè à R. A. P. Jacobo Josepho Dor-
mer, archidiacono majore sancti Salvatoris in
eadem ecclesia metropolitana.

B

2. Pagina 8 hac ab eo datur ANTIPHONA:
Fœlix Redemptoris martyr, Dominice, cujus ce-
lebris habetur poli decor, confors Innocentium,
& martyrum, gemma rutilans, valor Hispanorum,
Salvatorem nostrum Dominum Christum, cujus
habes jam insignia, clemens ora pro nobis, ut
in cœlis tecum sine meta jocundemur. *ψ*. Ora
pro nobis, beate Dominice. *℞*. Ut digni efficiamur
promissionibus Christi. ORATIO. Deus, qui
beato Dominico, martyri innocenti, vitæ per-
petuæ præmium contulisti, concede, quæsumus,
ut ejus meritis & precibus fulti, æterna beatitu-
dine perfrui mereamur. Per Dominum nostrum
Jesum Christum, qui tecum vivit &c. De confraternitate
in honorem S. Dominici Vallii instituta tractat Dormerus pag. 17 & sequentibus,
multa documenta Hispanica congerens, qua Lati-
nè interpretabor.

C
antiphona
& oratio de
illo propria,
confraterni-
tas

3. De ejusdem confraternitatis initio scribens
affirmat constare, illam fuisse institutam, quan-
do Sancti martyrium vix acciderat, ex traditio-
ne, quia in archivo ejus asseruari asserit Acta,
qua tunc conscripta sunt, & ex ordinationibus
ad finem eorumdem positis, prout observasse dicit
Andresium in Historia Martyris nostri, & Bla-
scum in Vita & miraculis sancti magistri Epile*,
quos citat: & ex Blasco refert ista: In donatio-
Augusti Tomus VI.

* al. B. Pe-
tri de Ar-
bues M.

antiqua,

nibus, legatis, tributationibus, ut vocat, ac
multis aliis scripturis, quas confraternitas istius
Sancti servat (quarum ego vidi novemdecim)
in omnibus benedictus iste martyr nominatur ab-
solutè SANCTUS DOMINICUS DE VAL, bis vel ter
in qualibet, atque ex illis sunt, quæ habent annos
ducentos vel trecentos, & centum ac quingua-
ginta. Dicitur, ut subjungit Dormerus, in Pro-
logo primarum istius confraternitatis ordinatio-
num, qua, inquit, ponuntur ad finem Acto-
rum: In nomine sanctissimæ Trinitatis &c., &
ad servitium gloriosæ sanctæ Mariæ Matris Dei,
& specialiter ad honorem sancti Dominici de Val,
ecclesiæ sancti Salvatoris, in cujus nomine ex-
stat tam laudabilis confraternitas, & stabilita est
ac ordinata. In ordinatione, titulo De die sancti Dominici ad
Missam, "Stabilimus & mandamus, ut quilibet
,, confrater, qui fuerit sanus in civitate, & non
,, interfuerit Missæ alio die, quo comeditur, &
,, capitulo * solvat pro mulcta duodecim dena-
,, rios; & si veniat, postquam dictum erit Euan-
,, gelium, solvat tres denarios,,.

4. Constat etiam, teste Dormero, confraterni-
tatem hanc renovatam ac restauratam fuisse an-
no 1403 per scripturam diei xxvii Decembris
ante Dominicum Martinum Aguilon, notarium
ex numero Cæsaraugusta, è qua produco hæc:
Sciant omnes, quod vocatum capitulum confratrum
confraternitatis sancti Dominici de Val ec-
clesiæ sancti Salvatoris civitatis Cæsaraugustanæ
&c. . . . Ac ut fundus pecuniarius dictæ confrat-
ternitatis augeatur, & . . . pertinet ad servitium
domini sancti Dominici, & fraternitas dictæ confrat-
ternitatis sit conservata ac prospera &c. Hæc
dedi è fragmento mutilo apud Dormerum, ut
non sit mirum hiare sensum. Post hæc citat alia
instrumenta, unum quidem anni 1403; alterum
diei xii Martii 1426; tertium xvi Martii anni
prædicti 1426; quartum diei xii Decembris 1468.
Quid sit notarius ex numero, vide in hoc tomo
inter Annotata ad Miracula S. Raymundi Non-
nati pag. 756. Apud Dormerum pag. 31 scribi-
tur esse traditio, quod Jacobus Aragonum rex
confraternitati isti adscriptus fuerit, deditque
pannum texture pretiosa * antiqua ad sepelien-
dos confratres vitæ sanctos, illumque asseruari à
confraternitate. De Jacobo I expugnatore Blan-
cas infra citandus scribit pag. 651, mortemque
ejus innotuit anno 1276. Dicitur Dormerus pag.
20 indicat de isto panno agi in secundis ordina-
tionibus

E

* Hisp. ca-
pitul hic &
inferiusac deinde
renovata &
ex ordina-
tionibus

F

* Hisp. de
brocado

AUCTOR
J. P.

eiusdem

variis
* I. MDXXII
B

* in Hisp.
est à la vie-
spra

atque do-
cumentis
stabilisur

C

* in Hisp.
Domingui-
to
* Hisp. seis
fuentes

tionibus anni 1403; apud quem scriptorem pag. 30 etiam lego, constare confraternitatem e secularibus, agricolis, ac etiam ecclesiasticis, prebendaris dictæ ecclesie.

5 Nec minus ostendunt amplificatum Sancti cultum alia ordinationes apud Dormerum pag. 21 & 22, quæ rem declarant in hac sententiam: Die IV mensis Decembris anni millesimi quingentesimi tertii, postquam venisset, & expeditum esset capitulum confraternitatis gloriosi sancti Dominici de Val martyris in confraternitate S. Magdalene civitatis Cæsaraugustanæ, à toto dicto capitulo concorditer fuit deliberatum, ut ad Dei Domini nostri, ac benedictæ ejus Matris, dictique sancti Dominici servitium, & suffragium animarum confratrum defunctorum, & vitæ augmentum vivorum, celebrentur in altari dicti gloriosi Sancti Missæ duodecim quotannis in perpetuum per confratres clericos, qui sunt, eruntque imposterum, die primo Lunæ cujusque mensis &c.

6 Sequens etiam documentum promovet venerationem erga Sanctum in confratribus. Audiat: Die Lunæ primæ Septembris anno DXXII ordinatum fuit in capitulo generali, ut quilibet confrater, qui non iverit ad Vesperas, & ad Vesperam * sancti Dominici de Val, solvat pro multa sex denarios, si justam non dederit excusationem. Et subdit Dormerus hanc notitiam de promovendo publico & externo Sancti cultu: Die Martis primæ Septembris anni millesimi quingentesimi decimi octavi fuit concordatum in capitulo generali, ut quilibet frater dictæ confraternitatis, qui laboraverit die sancti Dominici de Val, subeat multam decem denariorum sine ullo remedio, sique ista multa pro communitate dictæ confraternitatis. Laudatus auctor pag. 22 & sequentibus plura alia profert testimonia, quibus publica S. Dominici veneratio confirmatur & illustratur, & qua asservari dicit in ecclesia Metropolitana Cæsaraugustana.

7 In libro, ait, antiquo, cui titulus "De subprioratu sedis metropolitana Cæsaraugustanæ, quem scribit esse dispositum ad ejusdem directionem, servarique in archivo ipsius, hoc titulo: Admonitio tam in ratione numeri capparum, reliquiarum, & aliis cæremoniis, quibus ista sancta ecclesia utitur in solemnitate festorum sequentium; in hoc ait libro fol. 347 esse ista: xxxi Augusti sanctus Dominicus *; affertur ad ejus facellum pars capitis ipsius, quæ ornata est argento, & sex pelves *. Dum verò ibidem tractatur de facellis sanctæ ecclesie, titulo De ea quæ est sancti Vincentii, dicit hæc affirmat idem Dormerus: In sancti Vincentii sunt duæ lampades. Unam, quæ est prima circa portam sacristiæ novæ facelli ejusdem, alit Prior ecclesie cathedralis noctu dumtaxat. Altera ab alia parte est confraternitatis Sancti, & illam alunt confratres, ac ardet quando eis placet, eamque præparant. Observat Dormerus, lampadem hanc à confratribus S. Dominici de Val postquam fuisse in facello S. Vincentii, quia in eo honorabantur ejus reliquia, donec sunt translata ad sacristiam majorem anno 1496; idque constare è scriptura, qua facta est ante Alfonso Martinez Alfozea, notarium ex numero Cæsaraugusta, die xxvi Septembris, & qua allegatur in hunc sensum: Eodem die, instante reverendo magistro Antonio Barberan, canonico & Priore ecclesie cathedralis Cæsaraugustanæ, fuit facta charta publica, quomodo inventum fuerit vas lapideum in par-

te dictæ ecclesie, qui destruebatur, dum dicta ecclesia aliquid juberet ædificari * in facello, quod erat sancti Vincentii. * Hispan. obrando

8 Quod vas erat parvum, in eoque inveniebantur, dum aperiretur, quædam ossa personæ mortuæ, parum involuta in gossipio * pannisque fericis antiquis ac laceratis: quæ ossa latebant eos, & erant beati Dominici de Val, quondam infantis dictæ cathedralis, qui martyrio affectus fuit præterito tempore à Judæis dictæ civitatis in opprobrium passionis nostri Redemptoris & Salvatoris Jesu Christi &c. Testes mossen Martinus Capiella presbyter & sacrista dictæ ecclesie cathedralis, & magister Michaël Gombau, magister operum, habitans Cæsaraugustæ. Plura alia, quæ de sancto Puerò diligenter collegit memoratus Dormerus, delibo, omisis bene multis, quæ apud ipsum legi possunt. Dicam igitur ex illo nonnulla de festo ejus.

9 Doctor Paschalis Mandura, canonicus ecclesie Metropolitana, & rector perpetuus hospitalis regii ac generalis Cæsaraugustani, in libro, cui titulum indidit, Ordo festivitatum &c., & qui servatur in archivo sanctæ ecclesie, titulo De sancto Dominico xxxi Augusti, ad posteriores transmisit sequentia: Istud festum peragunt infantes, quia fuit infans Sanctus iste, ac martyr obiit. Exitur in Vesperis ejus ad commemorationem in facellum, quod vocatur sancti Spiritus, alio nomine facellum sancti Dominici, & dicunt ibi de communi plurimorum Martyrum. Ista die introitur ad Primam horâ septimâ & mediâ, atque ad Vesperas horâ tertiâ, & non habetur anniversarium, quia dilatum est *. His adde sequentia apud Dormerum pag. 26 ex libro, qui inscribitur: Gesta capituli admodum illustrium virorum, Prioris sive præsidis, & canonicorum sanctæ metropolitanæ ecclesie Cæsaraugustanæ, ab anno MDXCV usque ad annum MDXXI, ubi sub die prima Septembris affertur scribi ista: Festum sancti Dominici celebretur sicut huc usque, & sumptus, qui se obtulerint, solvat ecclesia expensis communitatis: ac infantes exornent facellum, & assistat scholaris vel epistolaris ad sacrum lipsanum venerationi offerendum, colligendamque oblationem, eamque dividat dominus præses inter infantes, ac primò solvatur scholari, qui ejusdem curam habuerit, quod domino præsidi visum fuerit. Similiter determinatum est, ut isto die non dicatur anniversarium, ac differatur. * se pusto ultrâ.

F

10 In libro de la CONSUETA, ut vocant, cultus sanctæ ecclesie metropolitana Cæsaraugustana, teste Dormero, non pauca sunt ad presentem materiam spectantia: nam inter alia, postquam egisset de musica, quæ canitur Magnificat die xxx Augusti, ac de commemoratione in facello istius sancti Martyris cantando hymnum de pluribus Martyribus, adduntur ista, quæ reddo in hunc sensum: Presbyter, & gestantes cappam, accipiunt cappas rubras, ut exeant ad dictam commemorationem: in choro duò præcipui * ex infantibus porrigunt è pelvibus argenteis ramos floridos domino canonico hebdomadario, & duobus rationariis cappâ indutis, & per quemlibet chororum dominis capitularibus, ac rationariis, nec non beneficium habentibus, eosque porrigunt tempore (quo canitur) MAGNIFICAT, & in commemoratione duo ex præcipuis * agricolis confraternitatis Sancti, quæ antiquissima est in sancta ecclesia, è pelvibus porrigunt mala Perfica dominis capitularibus, ac rationariis, nec non

* in Hisp.
mayordomos

* in Hisp.
mayordomos

A non beneficiatis. Caput, & sacrum pignus sancti martyris Dominici de Val ad venerationem porrigit scholaris, superpelliceo & stolâ indutus, illudque defert, infantibus comitantibus, ac duobus facem ferentibus, ad palatium archiepiscopale, ut illud veneretur D. archiepiscopus: eisque dat in elemosynam quinquaginta Regales*; Capitulum etiam dat in elemosynam infantibus Regales centum ex administratione communitatis, & D. canonicus doctor Claudius Matthæus Sorbès eisdem reliquit alios Regales centum, & argenteam lampadem, quæ ardet in facello Sancti ante reliquias ejus: & additur in dicto libro: SALVE in facello Sancti cum musica.

* Hisp. reales

hujus Martyris. * es como colendo

B 11 In eodem etiam libro ad xxxi Augusti dicitur dies iste quasi esse de precepto colendus* in illa sancta ecclesia, nec esse anniversarium, nec responsoria, nec capitulum anno illo, quo incidit in diem Veneris: confratres candelis albis instructos interesse Sacro ad Evangelium, & ad elevationem Corporis Christi usque ad communionem: cantari ab infantibus duo cantica, alterum post Epistolam, alterum post elevationem in laudem Sancti: item communicare Corpori Domini infantes omnes; diacono & subdiacono albam mappam tenentibus tempore communionis, Sancti lippanum esse in altari tempore Missæ. Idem liber etiam perhibet, Missas dici in facello ejusdem Sancti, magnamque esse concursum ad venerandas ipsius reliquias, post Vesperas ab hora quinta usque ad sextam iterum cantari, ab infantibus ante Sancti facellum, conflante innumera populi multitudine. Memorat insuper ignes infantium festivos in campanili turris.

Quædam ad superiora documenta observationes.

C 12 Hisce superaddo observationes quasdam circa voces in allegatis documentis occurrentes, parenthesi inclusurus Hispanicis. Capitulum (capitol) num. 3 & 5 hic accipitur pro congregatione confraternitatis. Apud Cangium inter alia sumitur pro capitulo canonicorum vel monachorum, qui consili potest ad vocem capitulum. Num. 7 cappæ (cappas.) Suspicor hic designari pluvialia, ut vocant. Titulus honoris est mollica num. 8: de quo in Annatis post Sancti Passionem. Ibidem per infantis nomen (infante) & alibi sepius, pro quo inferius etiam infantuli (infantillo) legitur, intelligi puerum, qui cantum ab incunte ætate docetur, & ad chorum adhibetur, ut unâ cum ecclesiasticis canat divina officia, aliterque sumptibus ecclesie, cui inservit, vel pia ad hoc fundationis. Et verò Martyr noster apud Dormerum pag. 336 vocatur infans chori (seise, ò infante deò choro:) & pag. 63 ei datur nomen filii & alumni ecclesie, videlicet Cesar-Augustana. Scholaris (un escolar) num. 9 ponitur. Quales autem sint, qui hoc nomine vocantur apud Hispanos, etsi non satis novi certò; suspicor tamen hac voce intelligi canonicos scholasticos. Circa num. 9 epistolæ (epistolera) est subdiaconus. Gestantes cappam (caperas) num. 10. Vide modò dicta de voce cappa. Eodem num. 10 mala persica (melocotones ò duranillas) credo in Hispanico significare mala Persica diversi generis sub conjunctione ò, Latine aut seu vel. Ibidem canonicus hebdomadarius (canonica semanaro) est, qui vices sacras per hebdomadam exsequitur. Ibidem occurrunt rationarii (racioneros) qui apud Hispanos sunt rationum ecclesiasticarum præfecti. Synodus Valentina anni 1565 apud Cardinalem de Aguirre tom. 4 Concil. Hisp. pag. 80, col. 1 sic loquitur: Quin etiam curatis omnibus, & rationum ecclesiasticarum præfecti Augusti Tomus VI.

ctis, quos rationales vocamus, jubet &c. Apud nos tomo VII Maii in Gloria posthuma S. Ferdinandi regis Castella & Legionis pag. 370 sunt illa: Deiparæ parva imago ferebatur. inter manus rationarii.

AUCTORE J. P.

§ II. Reliquiæ; visitatio facelli; Acta; scriptores, qui de Sancto agunt.

D Ormerus pag. 37 & sequentibus ex dicto libro Conflueta, ut vocant, de sancti reliquiis scribit, hæc memorans: In domo, in qua Sanctus martyrium est passus, visa est in puteo lux, quæ duxit ad extrahendum ejus caput ac manus, quæ in illud projecerat, atque unâ cum corpore imposita sunt urnæ, in qua honoratur, cum hac epigraphe: HIC INFANS JACET PRO CHRISTI NOMINE MARTYR, BEATUS DOMINICUS DE VAL. Eandem hanc inscriptionem listeris antiquis exarata profert ex Andreli libello cap. 9, fol. 96 Tamajus, ubi, inquit, agit de antiqua veneratione, quâ sedes Cesar-Augustana sanctum Martyrem à tempore ejus passionis coluit, & marmoream adfert columnam, ad ejus sepulchrum positam ante ccc annos. Epigraphen hanc à Tamayi ethylo sic imitatus est noster chalcographus in minori forma:

Sancti reliquia, carumque epigraphe.

E

Ad Sancti reliquias quod atinet, meminisse juvat, easdem existisse in facello Spiritus sanctis deinde in facello S. Vincentii, è quo translata fuerunt ad sacrarium majus anno 1496, ex dictis num. 7, & adde, XXI Julii 1600 illas restituisse capitulum eidem facello Spiritus sancti in arca marmorea, prout videre licet apud Dormerum, cum hac inscriptione: OSSA D. DOMINICI INFANTIS F. SANCHI VALL., ET ISABELLE UXO. SUE, HUIUS CLA. URBIS CIVIUM; QUÆ CESARAUGUSTÆ, JUDEORUM SINAGOGA JUBENTE UTI SUMMO SUPPLICIO AFFICERETUR, CLAVIS PARIETI AFFIXUS FUIT, AC DEMUM LATERE HASTA TRANSFIXO, ILLUSTREM MARTYRII CORONAM REPORTAVIT PRIDIE K. SEPT. A. MCL. SANCTA HEC METROPOLIS XII K. AUGUSTI A. MDC HIC JUSSIT COLLOCARE. Apud laudatum auctorem pag. 39 sunt illa de Sancti capita, quod exornatum esse argento à reccanis circiter annis, & hæc circumcirca continere insculpta affirmat verba: MARTYR BEATISSIME DOMINICE, NOVELLA PLANTULA CESARAUGUSTANA, ORA PRO NOBIS CONCIVIBUS, UT LIBEREMUR AB INCURSIONE UTRIVSQUE INIMICI. HIC MARTYR SANCTI. * SANCTISSIMUS, CUIUS * f. Sancti septense * SERTA, A JUDEIS CESARAUGUSTÆ CONFOSUS EST ANNO DOMINI MILLESIMO DUCENTESIMO QUINQUAGESIMO. Plura hic erant alia * f. Septem menda, qua correxi.

F

14 Excellentissimus dominus D. Antonius T. bañes de la Riva Herrera, archiepiscopus Cesar-Augustanus &c. in visitatione ecclesie metropolitane, & templi Salvatoris, anno 1695 instituta, sicut memorat Dormerus, multa declaravit ac varia de sancto hoc Martyre ejusque facello

Archiepiscopus Cesar-Augustanus

F f f f 1

&c.

AUCTORE *Sc. , quæ habentur in dicta visitationis registro.*
J. P. *E longiore instrumento Hispanico , quod profert dictus scriptor pag. 41 & seqq. , Latine extrahenda ista : Die XII Julii visitavit sua Excellentia D. archiepiscopus facellum sancti Dominici de Val , in cujus loco , antequam illi accessisset amplificatio & magnitudo , quas nunc habet , erant duo facella , unum Corporis Christi , & aliud Spiritus sancti : hodie unum dumtaxat existat altare cum invocatione SANCTI DOMINICI DE VAL : in quo sua Excellentia invenit aram , mantilia & frontale admodum bene præparata ac decencia , sicut convenit propter multas Missas , quæ per devotionem erga hunc Sanctum celebrantur in ejus facella & altari.*

*Sancti facellum visitat , * Hisp. un nicho*

B

15 Super altare in medio parietis existat locus concavus * cum clathro ferreo , ac limbo operis sculptorii deaurato : intra quem apparet tumulus ex alabastro , ubi est ac honoratur corpus sancti Dominiculi , vulgariter ita nuncupati , excepto capite , quod existat inter reliquias sacristiæ majoris , argento deaurato inclusum : deferturque tempore anni ad infirmos , qui consequuntur multa & valde singularia beneficia per ejus intercessionem : & in Vesperis , ac in die , quo celebratur festum istius Sancti , exponitur publice in ecclesia ante facellum ejus super parva mensa decenter adornata , duobus luminaribus ad latera positis , illudque præbet populo venerandum sacerdos. In medio tumuli ad anteriorem partem habetur angelus , istam manibus tenens inscriptionem , cuius characteres sunt antiqui , & tales , quales formabantur à trecentis annis : qui omnes legi possunt eximie , & sic dicunt : *Hic tumulus JACET Sc. , ut in exordio hujus paragraphi.*

*variaque * Hisp. de damasco Carmeli * Hisp. in fantillo * Hisp. d teyle*

C

16 Supra locum concavum & tumulum est magna umbella ex panno bombycino Damasceni operis , carmosini coloris * , in ejusque medio effigies S. Dominiculi sculpta cum habitu infantuli * , vel pueri choralis * , positi in cruce sui martyrii , apertio lanceâ latere dextero , & in capite habentis diadema , vel laureolam argenteam : & à brachiis crucis pendent aliquot anathemata ac memoriae , à fidelibus oblatae pro beneficiis , quæ per merita & intercessionem Sancti obtinuerunt à Domino nostro. Ante Sanctum in medio facelli est lampas argentea , quæ interdum nocturne ardet , oleum subministrante sacristia majore. Ad latus Evangelii est sacristia , in qua sua Excellentia visitavit ornamenta , quæ sunt ad usum altaris , eaque invenit admodum pretiosa ac decencia ; quæ etiam suppeditat sacristia major.

de publica Martyris venerationis

** jocalias , i. e. monilibus , gemmis , aliisve id genus pretiosis*

** à los in fantillos*

17 Celebratur festivitas sancti Dominici de Val in ista civitate , patria sua , die xxxi mensis Augusti cum lætitiâ universali : cumque fuerit Sanctus infantulus vel puer choralis in isto sancto templo Salvatoris , quando anno ætatis septimo adeptus est in cruce coronam martyrii ; ad celebrandum ejus festum curam habent infantuli sanctæ istius ecclesiæ quotannis facellum ejus exornandi pretiosis tapetibus , & altare multis luminaribus & jocalibus * , ac prelo committendi pia admodum ac ingeniosa cantica , quæ canuntur in isto facello , & distribuuntur ad horam Vesperarum toti choro , ac deinde populo. Doctor D. Claudius Sorbès , hujus sanctæ ecclesiæ canonicus , pro festo isto reliquit censum annuum centum Regalium , quos tradi quotannis voluit infantulis * ad sublevandas expensas , quas faciunt ,

eumque solvit mensa communitatis.

18 Interfunt etiam commemorationi Vesperarum , ac antiphonæ SALVE , nec non Missæ confratres S. Dominici de Val , luminaribus instructi. Confraternitas ista est antiquissima , adeo ut non habeatur memoria principii ejus ; habetque ordinationes valde antiquas. Sancti die post Primam cantatur Sacrum admodum solenne in ejus facello ac altari , quod facit præbendarius * , præfente toto choro , cum multa musica ac aliquot canticis ; & ad communionem omnes pergunt infantuli , eamque recipiunt è manu celebrantis. Isto die post meridiem concurrunt multus populus ad festam * , ut vocant Hispani , quæ cantatur à musicis.

D
ad posterorum memoriam

** prebendando ,*

** à la fiesta ,*

notata reliquit.

E

19 Eminentissimus dominus D. Franciscus Barberinus , diaconus Cardinalis tituli sanctæ Agathæ , Pontificis Urbani VIII sobrinus , & legatus à Latere in regnis Hispaniæ , Cæsaraugustâ transiens anno MDCCXXVI , ad supplicationem infantulorum hujus sanctæ ecclesiæ metropolitanae , certior factus de martyrio sancti Dominici de Val , deque ejus veneratione ac cultu , concessit indulgentias plenarias fidelibus omnibus , qui confessi & communionem refecti visitaverint facellum sancti Dominici de Val , ubi est gloriosum ejus corpus , à primis Vesperis usque ad solis occasum diei sequentis , ibidemque oraverint Deum Dominum nostrum pro exaltatione sanctæ matris Ecclesiæ , & extirpatione hæresum , pro sua Sanctitate , ac pro pace ac concordia inter principes Christianos. *Hactenus instrumentum prædictæ visitationis ; quod deinde agit de scripta Sancti Passionis ac Martyrii , nec non de miraculosa reliquiarum inventione , item de translatione ex ecclesia S. Agidii ad metropolitanam ex Actis Martyrii. Quod vero variis annis ad varia hujus ecclesiæ loca sit facta translatio , superius dictum est.*

20 Quid , quod S. Dominici cultus in Americam etiam transferret , prout perhibet sequens narratio , quam Hispanicè scriptam accepi Cæsaraugustâ die xxx Aprilis anno 1722 à R. A. D. Jacobo Navarro , sanctæ ecclesiæ ejusdem canonico & archidiacono præfeto. Eam reddo Latine in hunc sensum : Dominus Hieronymus López de Arbisu discessit in novam Hispaniam promotus per regem ad dignitatem rectoris scholarum * sanctæ ecclesiæ metropolitanae Mexicanae : & simul atque pervenit ad istam residentiam , scripsit D. Josepho Velasquez & Linas , canonico sanctæ ecclesiæ Cæsaraugustanæ , petens , ad se ut mitteret Vitam sancti Dominiculi Vallii , qui martyrium subit à Judæis ejusdem civitatis : quia invenerat in choro metropolitanae Mexicanae sedem , in cujus parte , cui dorsum innitebat , S. Dominiculus Vallius crucifixus exstabat opere sculptorio mediæ eminentiæ * : quam sedem infantuli sanctæ istius ecclesiæ adornabant lauro & floribus , ac ponebant luminaria pridie ac ipso die S. Dominiculi Vallii , qui est xxxi Augusti : & in seminario aut collegio , ubi habitant dicti infantuli , erat oratorium , cujus altare erat dedicatum dicto S. Dominiculo Vallio.

Sancti cultus in America :

** f. scholasticus*

** in Hisp. de medio relieve*

21 Occasione imaginis sancti Pueri nostri , imago ipsius cujus antea facta est mentio , indico apud nos esse hoc egypton , quod est dedicatum illustrissimo Capitulo ecclesiæ metropolitanae Cæsaraugustanae per infantem dictæ sanctæ ecclesiæ , ut memorat ejusdem epigraphæ Hispanica. Imaginem porro istam ari incidi curavimus , & quamquam jusse nostro ad minorem formam contraxerit eam sculptor ,

A *Sculptor, exemplar tamen Hispanicum hoc modo imitari conatus est.*

Apud Dormerum pag. 3 mentio fit de antiqua scriptura, quæ conservatur, antiquissimi characteris, cum pictura Sancti crucifixi in pariete; an verò pia hæc imago ad illud exemplar fuerit edita, non habeo unde satis tuto desiniam.

22 De Actis S. Dominici Vallii sequentes suggerit notitias Dormerus pag. 1 & deinceps: In pergamento valde antiquo, quod conservatur in archivo sanctæ ecclesiæ metropolitanæ Cæsaraugustanæ, characteris jam deformati pulvere ac tempore, posita est relatio martyrii sancti Dominici de Val, & in memoriâ transcriptum est istud exemplar de mandato sanctæ ecclesiæ, in unum è codicibus ejus membranaceis, qui vocantur chartuarii, in quibus deposita sunt magis præcipua ipsius monumenta, per M. Didacum Espes, rationarium ac secretarium ejusdem ecclesiæ, quod movetur in dicto chartuario ad finem Actorum, his verbis: "Hæc ex vetusta membranula, in tabulario hujus metropolitanæ recondita, litteris pulvere ac vetustate ferè corruptis, & ex altera societatis beati Dominici de Val, hujus sanctæ ecclesiæ decreto sunt scripta, ex Joanne Francisco Andresio, quem citat Dormerus, addens non esse transcriptas confraternitatis Sancti ordinationes, atque Acta ejus etiam inveniri in aliis duobus pergamentis, quæ custodit confraternitas, visa & recognita à chronographis Hieronymo de Blanca, D. Francisco Ximenes de Urréa, & D. Joanne Francisco Andres de Ustarroz, qui uni ex istis scripturis dant ultra trecentos & quinquaginta annos antiquitatis, sicut advertit Andresius, cujus allegat locum.

23 Tametsi autem ex Actis erui perspicue non possit, quisnam fuerit eorum scriptor, indicat tamen pag. 3 laudatus Dormerus, tenere Andresium, quod illorum auctor sit D. episcopus Arnaldus de Peralta, qui ibidem laudatur, & cujus tempore martyrium S. Dominici accidit. Hieronymus de Blancas in Aragonensium re-

rum Commentariis, qui habentur inter rerum Hispanicarum scriptores tomo 3 è bibliotheca Pistorii edito, post sancti Pueri martyrium pag. 658, Arnaldum, inquit, Peraltam episcopum eo tempore Cæsaraugustæ sedisse constat, magnæ religionis virum, ac in literarum scientia valde versatum: qui nobilissimo genere ortus erat. Vocabatur episcopus: nam ecclesia Cæsaraugustana cuncta fuit ad dignitatem metropolitanam anno 1318, ut scribit Dormerus pag. 16, camque referri ac celebrari à variis scriptoribus addit, quorum elenchum longum textit in additione marginali. Idem auctor pag. 3 indicat quidem sententiam Andresii de Arnaldo Actorum auctore fundari ab eodem Andresio; sed cum Historiam S. Dominici nostri ab eo scriptam in museo nostro non reperiam, ac proinde non sit mihi promptum fundamenta ejus examinare, dabo Sancti Acta sine nomine auctoris, prout factum video ab aliis eorundem editoribus quos habemus.

24 Hieronymus Blancas Martyrium narrat à pag. 657 ex templi maximi (Cæsaraugustani) tabulario. Exstat etiam apud Tamayum die xxxi Augusti ex codice Ms. vetustissimo membranaceo. His adde Dormerum pag. 4 & sequentibus. Idem Actorum apud illos titulus: Incipit Passio beati Dominici martyris Innocentis Cæsaraugustæ, ut Dormerus; alii verò duo Cæsaraugustani. Idem Martyrii initium: Ad honorem Domini nostri Jesu Christi Salvatoris ac Redemptoris nostri, qui salus & vita est omnium &c. Idem etiam finis: Passus autem est beatus Dominicus in mense Augusti, anno Incarnationis Dominiæ mccc, regnante Domino nostro &c. Idem itaque omnium fons. Qua leguntur apud Dormerum; mendis scateus; sed ego, dum essem Cæsaraugustæ, & accepissem exemplar a Dormero vulgatum, medelam textui corrupto attuli, & contuli cum chartuario Ms. pergamento ecclesiæ metropolitanæ Cæsaraugustanæ S. Salvatoris die xxvii Aprilis anno 1722 in archivo dictæ ecclesiæ. Sub hoc itaque nomine exemplar illud vulgabo, cum exemplar Dormeri, prout à me emendatum est, sit conforme dicto Ms. Cæsaraugustano.

25 Dormerus post Acta pag. 10 & sequentibus catalogum prolixum textit scriptorum, qui de hoc Sancto tractarunt; Aragonensium videlicet; Castellanos ac Navarros, hisce exceptis nos adjungens Bravium, qui in Annalibus ecclesiasticis tomo 13, ad annum 1250, num. 17 Passionem transcribit ex Blanca; & Fridericum Mathensium, canonicum Colonia Agrippina, quem in Epitome Annalium Bravii citat lib. 8, anno 1250, num. 5: quibus ego annuero illusterrimum Spondanum Gallum in Continuatione Annalium Baronii ad annum 1250, num. 25, ubi refert compendium Martyrii. Quæ argumento sunt celeberrimum sancti Martyris nomen egregie claruisse. Prædictus Dormerus majorem libri sui partem implet, cultam immemorabilem ejusdem Martyris probando cum suo tum aliorum virorum doctorum judicio. Sed illa hæc non transcribo: publicus enim ac antiquus ejus cultus ita superius est probatus, ut dubitare nequeam, quin in hoc sancto Martyre sit casus exceptus à decreto Urbani PP. VIII. Superest, ut producam Acta observationibus meis elucidata.

AUCTORE
J. P.

varii ediderunt auctores ex eodem fonte:
E

recesserunt alii, qui de hoc Sancto scripserunt.
F

PASSIO

auctore anonymo

Ex codice antiquo Ms. membrano
Caesaraugustanae ecclesiae
S. Salvatoris.

Sancti parentes, mira in natiuitate eius, Judaei parvulos Christianos inquirunt.

B
a b
c
* Tamayus & Dorm. pro eis
d
à quibus S. Dominicus crucifigitur. Corpus ejus calidus revelatur,
e
f
g

C
* Tam. & Dorm. portum
b
i
* Dorm. male oris
& solenni ritu

k
ad ecclesiam cathedralem
l
m

Ad honorem Domini nostri Jesu Christi Salvatoris ac Redemptoris nostri, qui salus, & vita est omnium, cui omne genu flectitur caelestium, terrestrium, & infernorum; necnon etiam ad honorem martyris innocentis sui, nomine Dominici, qui apud civitatem Caesaraugustanae natus est cum signis mirandis, videlicet cum corona in capite, & cruce in armo dextro; cujus fuerunt genitores Sancius de Val, tabellio, & Helisabet uxor ejus. Et cum Dominicus haberet aetatem annorum septem, & litteras edisceret, & tractatus enormis & nefarius inter hostilem & impiam gentem Judaeorum ejusdem Urbis, iniquitatibus usitatum, esset habitus, ut quicumque occulte furaretur aut raperet parvulum Christianum, & eis traderet, ut morti daretur, esset ab omnibus peccatis a, ac tribulationibus b, & impositionibus c quibuscumque per eos * perfolvendis exemptus d.

a Exinde Moyses e Albavuceto Hebraeus, mali concilius, Judaei iuveni proditoris saevissimus imitator, suggestione diabolica rapuit occulte & repente Dominicum, & eum ligatum sane Aljamae f tradidit Judaeorum; qui crudelissime renouantes Christi sanguinem, clavis parietis parvulum confixerunt, & ejus latus graviter lancea perforarunt. Et inde fatigantes, ne hoc nefas tam detestabile panderetur, eligentes tempus opportunum, ad litus fluminis Iberi g corpus Martyris occultarunt. Christus autem scrutator cordium & cognitor secretorum, pro quo sanctus Dominicus passus erat, corpus ejus jam voluit revelari. Itaque factum est, dum custodientes naviculas, quae erant ad portum * praefatae civitatis h, solite vigilarent, viderunt aliquibus noctibus lumina caelica valde coruscantia i supra locum litoris *, ubi sanctum corpus, ut praedicitur, fuerat occultatum, admirantes quid hoc esset.

3 Cum hoc esset relatum civitati, aliqui ex civibus accedentes ad litus praedictum, corpus martyris absque capite & manibus, ligatum funibus invenerunt. Clero autem & populo hoc scientibus, fuit inde illud ad supradictam civitatem ductum, atque positum in basilica sancti Aegidii, ex qua, aliquibus diebus elapsis, cum corpus Martyris extraheretur, se quidem miraculose flexis genibus, absque ullo dubio, ante ostium ipsius ecclesiae assistenti populo ostenditur k.

4 Et audito praeconii sonitu generaliter per civitatem tacto, necnon episcopo l, & clero ad praedictam ecclesiam cum ingenti solemnitate, & populi celebri devotione venientibus, miris coruscantibus miraculis, omnium sancta congregatio fuit facta, & per manus sacerdotum cantantium, & Deo pfallentium m, omnibus aliis

Dominum in Sancto suo devotissime laudantibus, solemnem processionem unanimiter ordinata, & ad tam insigne spectaculum * civibus, milibus, nobilibus, & cujuslibet conditionis n hominibus ac mulieribus, (istis omnibus concitus o) currentibus, ac cereos albos suis manibus bajulantibus, ubi dulcissima omnium instrumentorum musicalium melodia, ac tubarum sonora armonia non defuit, ad ecclesiam sancti Aegidii primo accersitis, & ibidem debite receptis, per omnes alias ecclesias sanctum corpus alacriter delatum p, tandem per portam Cinegiam * abeuntibus, exinde ad sanctam sedem q urbis praenominatae fuit solemniter translatum.

5 Moyses Albayu r tandem corde contritus, relicta via iniquitatis, impietatis & doli Judaeorum, Sacramentum baptismatis acceptavit. Conterplamur eia, fratres charissimi, patientiam, passionem, & innocentiam beati Dominici; ejus sacrum tumulum assidue visitantes: hic est comes Innocentium, & Martyrum, habens insignia Christi. Et etiam positi in aegritudine, & aliis necessitatibus, eum adiutorem sentiunt, cum fiducialiter invocatur. Cujus meritis & precibus efficiamur participes regni Dei. Amen. Passus autem est beatus Dominicus in mense Augusti s, anno Incarnationis Dominicae mccc quinquagesimo, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit, & regnat per infinita saecula saeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Apud Blancam peyris, id est, praestationibus, tributis, ut habet Cangius, qui hunc Passionis S. Dominici locum recitat ad vocem peyris.

b Blancas tribulationibus, ut Cangius citatus: Tamayus legit cum textu moxto, in quo nihil hic mutandum censet. Tributatio autem est exactio apud Cangium.

c Ita etiam scribunt Blancas & Tamayus, & velleus, quam executionibus apud Dormerum d Exemptus omittitur in editione Tamayi & Dormeri, quo fit, ut sensus sit imperfectus.

e Moysen, in Aquitania, Occitania, Vasconia, Bearnano, & alibi; voce composita ex mos & sen, quasi dicens MEUS SENIOR, idem esse, quod Francis MASSIRE, observat Petrus de Marca lib. 3, cap. 9 Marcae Hispaniae, col. 261, ex Glossario Cangii aucto. Sed Marcae citatus habet EN, sive composito nomine MASSEN, quasi diceret per contractionem SEN, id est SENIOR, sive MEUS SENIOR &c. & vocem verè mos, ibidem non inveniri. At, quid si forte Moyses in Passione scribatur corruptè pro Moysse?

f Id est synagogae. Consulti potest Cangius ad vocem aliam. Nisi malis per nomen aljamae significari locum vel vicum, in quo degebat Mauri ac etiam Judaei in Hispaniae civitatibus à Christianis separati, ex Dictionario academico Hispanico.

g Fluvius est Hispania notissimus, Hispanis el Ebro, ad quem jacet Caesaraugusta.

h Tamayus & Dormerus mendose praefatae dicitur civitatis.

i Simili modo manifestatum fuisse legitur corpus S. Wernheri pueri & martyris, a Judaeis occisi, de quo actum est apud nos die 19 Aprilis, ubi in Historia passionis ejus pag. 701 sic narratur: Sed Dei Filius hoc diu noluit latere, ostendens illico sua miracula. Nam cunctis circum vigilibus castrorum, claritas luminum illuxit tempore noctium; quod illi non absque admiratione

D
* Tam. & Dorm. male & ad sancta insigne spectaculum
n
o

p
* Blanc. Cinegiam

q
transfer-tur: con-versio Judaei: facta ad Sancti tumulum beneficia: tempus mortis.

r

s

t

u

v

w

x

y

z

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

A mirationis stupore declaraverunt. Inde corpus mox repertum, & adhuc suo rubricatum sanguine, & panis cæli dans odorem, portatur inde &c.

k Ostenditur etiam habent Blancas & Dormerus; sed Tamayus ostendit, & sic vitiosa constructio restitui potest.

l Nominatur in Commentario prævio § 2 num. 23.

m Sic etiam Blancas; Tamayus autem: Deo suo pfallentium; Dormerus minus recte: Deo suo fervientium.

n Vitiosè Dorm. aut quibuslibet conditionibus mulieribus.

o Parenthesi inclusa non habet Tamayus; Blan-

cas eorum loco ponit puncta. Fortasse debet scribi A. ANONYMO. concitis, ut sic fiat sensus etiamsi non elegans & concinnus, sicut plura hic sunt alia, in quibus desideres meliorem latinitatem.

p Malè Tam. ac Dorm. recipi ab omnibus.

q Ad sanctam sedem, id est, ad ecclesiam S. Salvatoris ex Commentario prævio; qua tunc cathedralis dumtaxat erat, sicut ibidem dictum est.

r Sic etiam id nomen scribit Dorm., Blanc. Albayhu; Tam. Albayzetus. Superius scribitur Albayuceto.

s Nulla hic Augusti dies determinatur: qua autem fundamento dicat inscriptio anni 1600 superius data, martyrii coronam reportavit pridie K. Sept., non intelligo.

DE B. BONAIUNCTA CONFESSORE

UNO E SEPTEM FUNDATORIBUS ORDINIS SERVORUM B. M. V.,

IN MONTE SENARIO PROPE FLORENTIAM,

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. Varia, quæ ad hunc Beatum pertinent, alibi tractata; eleemosynas dum rogat, venenum sibi porrectum detegit, & sine damno sumit; Ordinis præfectura.

ANNO MCLVII. Varia de illo petenda ex 27 Augusti: eleemosynas

Mons Senarius die xxvii hujus mensis pag. 133 pluribus in hoc tomo descriptus est, quando illustravi res gestas B. Manetti Antellensis, perperam ibi vocati Joannis, qui unus fuit e septem Florentinis fundatoribus Ordinis Servorum B. Maria, ejusdemque Ordinis Generalis, sicut B. Bonaiuncta, quem hoc die exhibeo. Varia dicto die xxvii præmissi, quæ huc spectant, videlicet mutationem nominis, vita institutum in seculo, atatem, nobilitatem. De sacerdotio autem, ac Ordine Servorum beata Maria virginis vide ibid. pag. 134; asperrimam vite austeritatem habes pag. 138. Hec autem B. Bonaiunctæ sunt propria, qua delibo è dicti Ordinis Annalibus, auctore F. Archangelo Gianio. Centuriâ primâ, lib. 1, cap. xi, fol. 8 charitatem ejus erga socios, animique modestiam ita laudat inter alia, qua refert ad annos Christi 1235, 1236, & 1237: Illius (Bonfilii, qui etiam est unus ex septem beatis Ordinis fundatoribus) jussu & autoritate duo Florentiam illicò mittuntur, qui quotidie per urbem receptas ostiatim à piis hominibus eleemosynas illuc (id est, ad Montem Senarium) transmittere debeant.

ostiatim dum rogat, * i. e. Alexio Falconerio, uni ex septem BB. fundatoribus

2 Hujusmodi quæritandi officium prudenti viro, morumque gravitate insigni Bonaiunctæ primum cum socio Alexio* committitur: (fuit enim Alexius omnium eorum humillimus, & ad incommoda quæque perferenda non minus naturâ, quam voluntate dispositus.) Is autem munus illud, quoad vixit, libentissimè pro focis exer-

cuit. Dum autem viri duo illi nobiles & probatissimi per urbem primò cum farcinulis super humeros tam humiliter visi sunt eleemosynas petere; vidisses totam pariter commoveri civitatem, concurrere populum (erant tunc Epiphaniæ feriæ;) audisses rursus infantes & pueros acclamantes: Ecce servi, ecce servi B. Mariæ; vidisses eosdem manibus plaudere, matribus inter ulnas blandiri, & rogare: Facite eleemosynas servis Mariæ.

3 In notationibus autem ad prædictum caput xi sunt ista: Bonaiunctam & Alexium primos, qui per urbem eleemosynas quærentes, inde deducit auctor, quòd prior illorum ab Antonio pessimo cive sceneratore sub specie eleemosynæ fuerit veneno interimendus, ut suo loco patebit; & alter Alexius hujus officio semper ultro intervenit in habitu laicorum, indignum sibi ducens ad sacra promoveri. Quod si auctor in historia B. Philippi aliter scripserit lib. 3, cap. 1, fol. 191, id scriptorum prædecessorum, quibus vitio dandum, autoritate deceptus fecit. Historiam autem, qua hic indicabatur de superato à B. Bonaiuncta veneno per signum crucis, pluribus describit Gianius supra allegatus, lib. 2, cap. 5, fol. 16 hac memorans ad annum Christi 1244: Inter alia facinora, quæ ex hominum iniquitate Deum vehementer ad ultionem laceffere ea tempestate videbantur, unum illud fuerat ardens avaritiæ stimulus, quo plerique exagitati magnis quotidie usuris proximum premere, ut divites de mammona iniquitatis fierent, potissimum adnitebantur.

4. Quam-

AUCTOR
J. P.
in hominem
pessimè avarum,

4 Quamobrem maximam immisit Deus rerum omnium egestatem, quæ æquè divites, ac pauperes per totam fere Italiam fame premerentur, ex qua postmodum, gravi ubique pestilentia grassante, vix cœmeteria sufficerent ad defunctorum corpora tumulanda. In eo igitur rerum omnium defectu Antonius quidam, Florentinus civis, ex usuris & iniquitate perdives, ut pauperes Servorum Fratres per urbem quotidie elemosynas quærantibus eluderet, & ab ostio domus abjiceret, hanc prætexere insidiam vir avaritiæ deditissimus quærentibus misericordiam excogitavit. Dum enim FF. Alexius, & Bonaiuncta, quibus jamdudum fuerat munus colligendi elemosynas injunctum, illis calamitosi diebus per urbem quærent, fortè accidit, ut alter illorum Bonaiuncta Antonium hunc, ex diuturna olim familiaritate virum nequam agnosceret: quem elemosynæ petendæ arrepta occasione conveniens (ut erat Vir manibus innocens & mundo corde) illum de tot tantisque usuris religioso zelo percussus acriter increpare cœpit; multisque rationibus præceptum Dei de non furando objiciens, Christi que mandatum, ut mutuum dantibus nihil inde sperandum foret, ob oculos proponens, vehementer deterrere hominem cœperat.

B

cumque increpans de injustis lucris,

5 Commovebat enim, & commonebat simul virum alterius rei cupidissimum, quod audiret gladium jam iræ præpotentis Dei imminere: sibi tempus jam redimendi elemosynis peccata opportunum calamitosa ea tempestate adesse: posse iterum ablata non modò restituere, sed etiam Zachæi exemplo quadruplum reddere; telonium & scœnora cum Matthæo derelinquere: recens denique exemplum septem Florentinorum, qui mercaturam cum cœlibe vita commutarant, illum ad usuras dimittendas suadere satis posse: alioquin nisi malè parta restituat, ab iniquitatibus respiscat; actum esse animæ suæ, nec aliud sibi præter incendium gehennæ cum malo divite superesse. Hanc verò urgentem fratris Bonaiunctæ quondam familiaris sui tamquam liberam correctionem sibi gratam, fructuosamque fuisse vir pessimus dissimulans, seque ultrò velle; quæ ex fraude comparasset, cumulatè restituere subdole pollicitus, gratiasque ei agens, illum dolosis his verbis dimisit dicens: Citò, Pater, videbis tuæ in me collatæ hujuscemodi charitatis & objurgationis fructum: interim tuis orationibus propositum meum juva.

C

venenum jussu eius sibi porre-ctum desegit ac superat,

6 Tunc Bonaiuncta veluti contra diabolum victor exultans, & Deo gratias agens, dum pro eo scœnatorum Deum precatur; ecce Antonii famula quædam ad januam hospitii, panes deferens heri sui nomine cum amphora vini. At statim irruit in Bonaiunctam ab oratione surgentem Spiritus Dei, revelans obsonium illud veneno infectum. Munera igitur de manu mulierculæ accipiens dixit: Hæc libenter ex Domini tui liberalitate eâ lege accipio, ut prior tu mulier de his mihi propinans, illa degustare non detrectes. Quod cum vetula fraudes ignorans sui Domini ultrò aggrediretur: Siste (inquit) filia, cave ne ori appropies, & scias munera hæc veneno confecta, quibus me necare intenderet Dominus tuus; sed domum reversa, has easdem pœnarum vices herum tuum pro me miserè subiisse videbis. Quibus dictis exemplo sancti Benedicti panem, & vinum signo crucis expurgatum, ea muliercula spectante, absque ulla offensa gustavit, & hausit. Famula verò domum reversa herum suum Antonium super pavementum stratum, mor-

tuumque perterrita reperit. Hujus portenti fama per urbem diffusa integerrimæ vitæ & sanctitatis Bonaiunctæ opinionem, venerationemque apud Florentinos cives vehementer adauxit: quando & fratres talia de eo indies videntes jam excogitarant graviora ei suæ religionis munera committere, & interim maximam in illum reverentiam habere, adeo ut paucis post annis (quod suo loco dicendum superest) supremum ei magistratum administrandæ Servitanæ reip. deferrent. *Narratio superior an amplificata non videtur?*

7 In annotationibus ad hanc historiam afferuntur ista: Magnam hoc tempore fuisse penuriam, quam postea subsequeretur gravis pestilentia, testantur monumenta ex archivio conventus Flor., præter illorum temporum fideissimos interpretes. Deinde qua inter B. Bonaiunctam & Usurarium gesta referebat Gianius, confirmantur in eisdem annotatis ex Pocc. (id est, Pocciantio) in Vitis septem Beatorum, & ante ipsum ex Dial. Pauli ad Petr. Med., è quibus ea dicitur collegisse. Ex Pauli Florentini Dialogo de origine Ordinis Servitarum nonnulla narraui in B. Manetto Antellensi pag. 137, ubi & Opusculum illud clarius designavi; hic verò miraculum illud memorabo & confirmabo, cum quia Paulus Opusculum suum ad medium circiter seculi decimi quinti direxit ad Petrum Medicum, cum quia non longa nimium est narratio, & à superiore discrepat. Apud Martenium itaque tomo 6 Amplissima collectionis columnâ 576 & 577 refertur his verbis: Aliud Ordinis nostri fundamentum & decus immortale ostendam, cui Johannes * nomen adest. Hic Spiritus sancti gratiâ vir summâ laude dignus habetur, ut nequidem hucusque apud quemquam ignotus existat. Primò virtutum peritiâ, sacro Christi lumine illustratus, pro nostro plurimum Ordine laboravit, & rerum fidelium flagravat studio, sui patrimonium nihil pensî habens, pauper Virginis viduitatem inchoavit.

* ita etiam vocatus est Beatus

8 Quare sanctæ vitæ celebrandæ ardentissimus, & caritatis dulcedine ebrius factus, valida corporis tormenta haud horrebat. Taceant itaque qui servis Dei detrahunt; neque semper religionem sanctam vilipendant. Erat civis quidam Florentinus, ob volentem divitiarum famam nobilis, qui Antonius nomine vocabatur. Is quadam die ad Johannem deambulationis gratiâ venit, de egregia viri virtute certior fieri cupiens. Cujus sententiam Johannes à longe intelligens, Heu, inquit, miserum corpus, divitiarumque catenis involutum, pauperum labores arripis: alteri necem; alteri verò pro voluntate salutem tribuens. Non sic. Cœlorum regnum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Quod civis aribus intonans, in maximum timorem territus incidit, ne egregia Viri fama vulgus in spem crigeret, quo jucundissimâ mortalibus vitâ haud umquam frueretur.

aliunde

9 Quo & factum est, ut illum veneno necare statuerit: & vinum infusum ei per ancillam quamdam tradidit sub elemosynæ specie. At Johannes, sancto Spiritu erudiente, Quod mihi paras poculum, bibe, inquit. Quæ præ verecundia & timore, facti nescia, libare volens à Viro retenta est. Et quidnam, Pater, hoc poculi est, inquit? Cui Johannes respondit: Illi, qui te mihi haustum lethalem impendere jussit, edixeris, me poculum hausisse omne. Tecum ei pro me moriendum est. Et signo crucis adhibito, vinum audacter sumpsit. Mira res, eadem horâ Antonius absens repenti lapsu moritur. Johannes fospes

confirma-
tur:

A fopes fervatur. Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit, Euangelium prædicat. Quamobrem quantis extiterit meritis, quantæque virtutis, amplius elaborandum sermo non exigit.

10 *Gianius ad annum Christi 1255 centuria 1 lib. 2, cap. 20, fol. 24 scribit de comitiis generalibus Florentia habitis, in quibus B. Bonifolius Generalis alterum sibi substitui rogavit & obtinuit. Primo itaque isti Ordinis præfecto secundus B. Bonaiuncta successit: quem Virum optimum, sicut Gianius narrat, omnium calculis elegerunt patres congregati, summumque præfulem Ordinis consalutarunt. Noverant enim ipsum cum humanarum rerum prudentiâ, tum divinarum sapientiâ valde exornatum: probitate verò ac sanctissimis moribus longè insignitum. Summam verò Ordinis præfecturam ei commissam fuisse anno prædicto confirmant Annotationes ad caput idem vigesimum fol. 24 verso: Bonaiunctam, inquit, hoc anno, nec prius aut posterius fuisse Generalem electum indicant monumenta certissima quarundam emptionum terrarum, ut videtur innuere Pocciantius in Chron., & author vidit in archivio conventus Florentiæ: in illis enim contractibus primò de an. m. cclv dicitur Prior Annunciatæ, deinde in alio dicitur Generalis Ord. Serv., ut etiam videre licet in catalogo Generalium ejusdem authoris.*

11 *Errorem verò alicubi commissum in quadam circumstantia electionis perperam narrata, memorant & corrigunt Annotationes ibidem. Rem ex eisdem audiamus: Bonaiunctam non fuisse factum Generalem auctoritate literarum Alexandri IV, ut quidam allucinantur; indicat differentia temporis ab an. m. cclvi ad an. m. cclix, quando facultas conceditur creandi Generalem per easdem literas Alexandri IV. Credi tamen potest, id factum per vivæ vocis oraculum, vel permittente Guilielmo protectore. Unde videtur corrigendus author in Historia B. Philippi lib. 1, cap. ix, qui Pocciantii Chron. secutus in eundem inciderit errorem, dicens hunc Generalem creatum post indultum Alexandri IV, multaque in his comitiis edidisse decreta, & Ordinem in provincias primò divisisse: quod hoc anno asserere non est satis veritati consonum, ut posterius suis locis videbitur: administrabatur enim adhuc Ordo non per leges & constitutiones, sed per scita patrum, quia Generalis nondum acceperat omnimodam facultatem à Pont., sicut habuit postea m. cclix, ut infra patebit.*

12 *Errorem verò alicubi commissum in quadam circumstantia electionis perperam narrata, memorant & corrigunt Annotationes ibidem. Rem ex eisdem audiamus: Bonaiunctam non fuisse factum Generalem auctoritate literarum Alexandri IV, ut quidam allucinantur; indicat differentia temporis ab an. m. cclvi ad an. m. cclix, quando facultas conceditur creandi Generalem per easdem literas Alexandri IV. Credi tamen potest, id factum per vivæ vocis oraculum, vel permittente Guilielmo protectore. Unde videtur corrigendus author in Historia B. Philippi lib. 1, cap. ix, qui Pocciantii Chron. secutus in eundem inciderit errorem, dicens hunc Generalem creatum post indultum Alexandri IV, multaque in his comitiis edidisse decreta, & Ordinem in provincias primò divisisse: quod hoc anno asserere non est satis veritati consonum, ut posterius suis locis videbitur: administrabatur enim adhuc Ordo non per leges & constitutiones, sed per scita patrum, quia Generalis nondum acceperat omnimodam facultatem à Pont., sicut habuit postea m. cclix, ut infra patebit.*

C

§ II. Morbus; spiritus propheticus; virtutes; mirabilis ante obitum corporis & spiritus fortitudo; Beati numisma; annuntiatio annua in Martyrologio Romano.

Lentus Beati morbus, mortisque prævisio:

P Retiosam in conspectu Domini mortem Beati nostri, & memoranda quadam ejusdem mortis adjuncta narrat Gianius supra citatus lib. 2, cap. 21. Verba ejus subdo: Ex quo B. pater Bonaiuncta Generalis, revoluta jam anno, Cardinalem Octobonum in protectorem Servorum obtinuerat, dum pauca illa Ordinis loca, quæ tunc erant, inviseret, maximamque suæ administrationis spem concepisset Ordo, ad Sanarium tandem pervenit, patres, & locum illum sibi quàm gratissimum visitaturus. Constituerat enim inde discedens recta ad curiam reverti, ut, Octobono protectore intercedente, privilegia, quæ pro sui Ordinis roboratione pollicitus fuerat Alexander IV, continuo impetraret: verum dum aliquantisper quiescendo in Sanario vires resumere sperat, ecce paulatim se præsentit lento quodam morbo gravari, ex quo tandem sui ex hac mortali vita diem prævidens sibi imminere, horam quoque suæ mortis instare prædixit.

AUCTOR
J. P.

13 *Spiritus propheticum beati Viri, virtutesque ejus referunt ibidem Annales his verbis: Fuit B. Bonaiuncta præter alias virtutes etiam prophetico spiritu à Deo exornatus, quod privilegium sibi ex sola cordis munditia (facile enim arcana Dei penetrant, qui mundo sunt corde) obvenisse credendum est. Tanta etiam charitate in proximum præfuisse dicitur, ut sibi severus, & parcus, aliis autem indulgens & humanissimus haberetur, avaris & usurariis, pauperum raptoribus, & id genus aliis rapacibus hominibus insensibilissimus hostis & insectator: iis verò, qui liberalitatem in pauperes erogassent, semper æquus, semper amicus, & pro quibus præcipuas quotidie fundebat preces.*

14 *Post hac sequitur ibidem pia Beati consuetudo, ipsius exemplo in Servitarum deinde Ordinem inducta, orandi pro bene meritis de eodem Ordine: Consueverat enim ad mentam, aut cum accederet, aut cum ab ea recederet, non sine lacrymis & gratiarum actione pro iis Deum secundo orare, quorum ope mensa illa parata fuisset. Quamobrem ex ejusdem postea disciplinâ subsecuta fuit illa tam pia consuetudo, ut habita post mensam gratiarum actione, fratres simul sub silentio, donec Superior signum faciat, ad Deum suspiria, precesque ex intimis præcordiis jaculentur pro benefactoribus, quorum peccata quodammodo comederunt in illa mensa. Hinc etiam perantiquus usus ille habetur, ut non modò in tabulis conscribantur, & in album referantur hujus Ordinis benefactores, & cuilibet sacerdoti quotidie Sacrum facienti aliquis ex benefactoribus defunctis proprio nomine commendetur; verum etiam in comitiis tam provincialibus, quàm Generalibus præcipua singulorum fiat commemoratio, indictis à Superiore pro singulis eorum suffragiis & Sacrificiis: quæ omnia ex hujus B. Bonaiunctæ institutione in leges & constitutiones perpetuè servandas emanarunt.*

15 *Hæc subjungitur mirabilis pariter ac piissima Beati mors, quam ipse, cum nequaquam tam vicina esse videretur, etiam prædixit. Audiamus Annales: Hora sequitur sui ad cælum transitus (cum quotidie solitus esset incruentum illud Sacrificium multis lachrymis offerre) tamquam instante discessu, quo ad regias paradisi nuptias invitatus foret, se ipsum hilari spiritu ad idem Sacrificium præparare voluit, paramenta induit, ad aram accessit, Sacrificium fratribus astantibus, inter quos etiam aderat F. Philippus Benitius, obtulit, gustavit, aliis degustandum protulit: ad finem tandem Missæ cum omnium benedictione pervenit; acsi non fenex, non infirmus, non moribundus, sed veluti vigoroso quodam incensus ardore adinstar Eliæ properaret in fortitudine cibi illius usque ad montem æternæ gloriæ.*

16 *Quibus peractis, coram fratribus ad idem altare adstans, & eisdem sacerdotalibus vestimentis*

Spiritus propheticus

E

gratus animus erga bene meritos de Ordine:

F

celebrato Missæ Sacrificio

coram fratribus,

AUCTORE
J. P.

vis indutus, veluti alter patriarcha Jacob coram filiis primùm instare sibi discessum è vita prædixit: Ordini superesse proximam tribulationem: deinde non parvum incrementum: neque illis defuturam mutuam charitatem, dummodo sanctum illum habitum, quem eo in loco recepissent, summa semper cum veneratione gestantes recogitarent Jesu Christi Domini nostri pro nobis patientis mysteria, mœstissimæque Matris ejus dolores crebrò meditentur. *In Annotationibus ad prædictum caput 21 indicantur ista: Quæ de beato Bonaiuncta refert auctor, ex Chron. & Vitis septem Beatorum Pocciantii, & ex Dialogo Pauli facillè colliguntur, & ex historia B. Philippi lib. 1, cap. 9. Hæc ibi ad illa verba: Fuit B. Bonaiuncta superius continuata num. 13.*

meditationi
patientis
Christi in-
rentus ob-
dormit in
Domino:

17 Pergamus cum Gianio ad postrema, qua de beato eodem Confessore narrat: Erat autem, dum hæc agerentur, feria sexta pridie Kal. Septembris, cujus diei veneranda & præcipua Fratrum Servorum commemoratio adeo B. Bonaiunctæ & adstantium animos flexit, ut ipse singula passionis mysteria ferventi meditatione enarrans, cum pervenisset ad illum crucifixionis locum: Et crucifixerunt eum, quasi fontem lachrymarum ab oculis emisit, humani generis hinc peccamina, inde pientissimi Filii Dei immensam misericordiam expendens. Quamobrem expansis brachiis, manibusque extensis, acsi cruci tunc confingendus esset cum Christo, cunctis, qui aderant, lugentibus, cum pervenisset ad illud: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum, verè in manus Domini emisit spiritum, sequentibus nonnullis suæ sanctitatis signis. Verùm inter omnia unum illud præcipuum jam fecutum fuerat, quod de talibus in se credentibus prædixerat Dominus noster: Si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: cum constet hunc Virum signo crucis propinatum haustumque venenum minimè læsisse, quemadmodum supra dictum fuit.

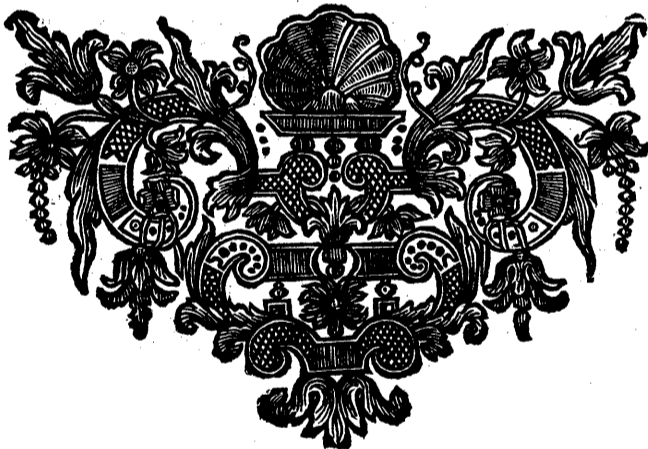
18 Quare nulli mirandum erit, si quis beatum

hunc Virum gravi aspectu, oblongâ barbâ, inter manus imaginem Christi crucifixi gestantem, contemplantemque, in antiquo ex ære numismate videat, quod Joannes vir pius ex præclara illa familia de Manettis ab atavis acceptum, patribus Montis Sanarii hoc nostro ævo ad perpetuam tam præclari Viri memoriam libentissimè obtulit. *Annotationes Æreum, inquit, numisma imaginis B. Bonaiunctæ vidit auctor, ut habetur in eadem historia B. Philippi, de qua supra dictum, quod hodie inter sacra monumenta Sanarii asservatur, Joanne Manetto, auctoris valde necessario, largitore: qui ut hujus Beati memoriam in familia renovaret hoc tempore, uni ex filiis Bonaiunctæ nomen imposuit. Hæc ibi. Adde ista: Joannes Manettus vocatur Beatus noster ac Joannes in Commentario B. Manetti Antellensis, quem antea citavimus. Apud Gianium verò in indice ad Annales literâ b vocatur B. Bonaiuncta de Manettis. Quæ autem superius ex ipso narravimus per decursum hujus § 2, aptantur anno 1257 ab eodem auctore, cujus exemplo & nos obitum Beati affiximus eidem anno.*

19 Anno 1728 auctoritate Apostolica jussi sunt inscribi septem Ordinis Servitarum fundatores Martyrologio Romano. Vide mox allegatum Commentarium prædicti Manetti Antellensis pag. 138, & pag. 139. Apponi autem mandatur isti Martyrologio Beatus noster hac die xxxi Augusti, his verbis: Juxta Florentiam in Monte Senario beati Bonaiunctæ confessoris, unius inter septem beatos Servorum Sanctissimæ Virginis institutores: qui egregiis meritis inclytus, cum Sacrificio absoluto, in sacris vestibus super passione Dominicâ verba confratribus faceret, cum ad illud Euangelicum pervenisset. "Et crucifixerunt eum, apertis brachiis, & manibus, ac si esset cruci affigendus, enarratis postmodum illis: "In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum, in manus Domini subito tradidit spiritum.

D
imago ejus
& numi-
sma:

E
elogium in
Martyrolo-
gio Romano.

A D

DE B. ELISABETHA SEU ISABELLA VIRGINE REGIA

FUNDATRICE MONASTERII LONGI-CAMPI

PROPE FANUM S. CLODOALDI IN AGRO
PARISIENSI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§ I. Acta antiqua Beatæ & Vitæ recentiores : natales ejus-
dem , pia educatio , fuga nuptiarum , fundatio ab-
B E

batæ Longi-Campi.

ANNO
MCCCLXX.
Vita Beata
antiqua,
quam ledemus
Lati-
nè.

Monasterium Longi-campi à B. Elisabetha fundatum , in quo præcipua veneratione nunc colitur , situm est in territorio Parisiensi prope Novigentum , seu Fanum S. Clodoaldi , ut nunc passim vocatur , vulgo Saint Cloud. Beata ibidem in veneratione magna fuit à tempore obitus ob famam sanctitatis multis miraculis confirmatam. Attamen cultu verè ecclesiastico tantum dignata est seculo XVI , ut commodius explicabimus infra. Vitam Beata conscripsit sermone Gallico Agnes de Harcourt , qua pedisequa honoraria fuerat Elisabethæ , dum vivebat in aula , & ingressa inter primas abbatiam Longi-Campi , eidem monasterio tertia præfuit abbatisa. Hinc optimo novisse potuit mores gestaque Beata tum in aula tum in monasterii secessu. Et verò undique ex Vita apparet , eam summa fide & sinceritate in scribendo usam , nihil narravisse , nisi quæ viderat audieratve , aut ex testibus oculatis auribus didicerat. Lucubratiunculam Agnetis Gallicam edidit diligentissimus Cangius inter antiqua monumenta ad S. Ludovicum spectantia à pag. 169. Illam ego ex editione Cangii Latine conabor exprimere stylo simplici , & post hunc Commentarium lectorum oculis objicere. Autographum etiamnum servatur in abbacia Longi-Campi , ubi illud anno 1741 vidit R. P. Stephanus Soucier Societatis nostræ , qui testatur charactere certò esse seculi S. Ludovici , Vitamque scriptam in membrana , non in librum compactâ , sed complicatâ in volumen.

Scriptores
recentiores,
qui Vitam
ejusdem re-
xerunt.

2 Vitam B. Elisabethæ deinde scripsit Sebastianus Roulliard , ediditque Parisiis anno 1619. Hic auctor profitetur se sequi Vitam ab Agnete abbatisa compositam , quam Ms. habuit. Attamen in factis referendis , quas antiqua Vita continet , non satis ubique cum illa consentit , ut lector eruditus percipiet , si utramque Vitam contulerit. Addit Roulliardus pag. 25 se ex aliis Chartis Chronicisque collegisse illa , quæ de Beata refert præter narrata ab Agnete. Hac de causa nos etiam ex illo , aliisque supplebimus , quæ desiderantur in Vita edenda. Porro cum laudatus Augusti Tomus VI.

Roulliardus Vitam B. Elisabethæ nimis prolixam reddidisset perpetuis digressionibus , nihil ad Beatam spectantibus , R. P. Nicolaus Caussin Societatis nostræ eandem conscripsit brevius , omisit nimirum Roulliard digressionibus ; nam illi alias ferè inhaeret , eumque in referendis factis & miraculis præse admodum sequitur. Tandem Adrianus Baillet in Vitis Sanctorum ad xxxi Augusti Vitam ejusdem Beata compendio scripsit , aliquaque memoravit de cultu ejus posterius aucto , quæ nobis usui esse poterunt. Reliquos , qui vel Vitam collectionibus suis inseruerunt , vel de Beata meminuerunt , hic prætermitto ; cum singuli memorandi sint suis locis , ubi videbitur opera pretium. Progredior itaque ad texendum ordinem qualemcumque chronologicum , factaque supplenda , quæ in Vita sunt prætermissa.

3 De parentibus B. Elisabethæ Ludovico VIII Francorum rege & Blancha Castellana varia dixi ad xxv Augusti in Commentario ad Acta S. Ludovici §. 4 , ubi quoque de fratribus ac sorore Beate breviter actum. Nata fuit Elisabetha mense Martio anni 1225. Id habemus ex Chronico S. Dionysii apud Acherium tom. 2 Spicilegii recusi pag. 496 , ubi ad annum 1224 sic legitur : Hoc anno nata est Isabel filia Ludovici regis in Martio. Nam cum annus 1224 Gallis eo tempore curreret usque ad Pascha , nataque sit mense Martio , seu ante Pascha , nata fuit anno 1225 pro hodierno anni inchoandi more. Nec ea de re dubitant eruditi. Ludovicus VIII eodem anno , mense Junio , condidit testamentum suum , editum ab Andrea du Chesne tom. 5 Scriptorum historia Francorum , in quo pag. 325 Elisabethæ sic meminit : Item donamus & legamus Elisabethæ charissimæ filia nostræ viginti millia librarum. De pia ejus educatione per matrem Blancham leguntur sequentia in Vita secunda S. Ludovici , tom. v Augusti pag. 575 : Memorata domina (Blancha) diligenter custodiri jussit atque educari . . . dominam Elisabetham filiam suam , sancti regis sororem , quæ sanctæ fuit vitæ Domina. Infans desponsata fuit Hugoni filio Hugonis Marchie comitis. At cum ille nuptia non coaluissent ob secuta inter S. Ludovicum & Mar-

Annus natalis , educatio : virginitatis amore fugis nuptias :

G g g g g 2 chia

AUCTORE
J. S.

pesse fratres
Minores
conscientia
moderato-
res:

B

fundat ab-
batiam
Longi-
Campi.

* la Seine

C

qua egregie
deinde flo-
ruit,

chie comitem bella, sollicitata rursus fuit ad nuptias cum Conrado, filio Frederici II imperatoris ineundas, ipso summo Pontifice Innocentio IV matrimonium istud suadente, sed frustra, quia virginitatem quibusvis nuptiis praeferrebat Elisabetha, ut relatum est in Vita cap. 1, & ibidem in annotatis confirmatum lit. c & d.

4 Etiam si Innocentius primum suaserat nuptias Elisabethae cum Conrado, vehementer tamen approbaverat consilium ejusdem servanda virginitatis, ubi id ex ipsius litteris intellexerat. Recurrit Beata deinde ad eundem Pontificem, ut sibi habere liceret aliquot fratres Minores, conscientiae suae directores. Innocentius igitur in gratiam Elisabethae hasce ad ministrum fratrum Minorum in Francia dedit litteras, editas apud Waddingum in Annalibus ad annum 1254 num. 34: quibus mandat, ut illi, quae, tamquam praecipua honestatis & sanctimoniae imitatrix, quandoque in claustris monialium dicitur conversari, concedat aliquos ex fratribus sui Ordinis. ad decorem honestatis suae, & confidentium eis peccata infirmitatis propriae. Data leguntur haec litterae Assisii VII Kal. Junii, an. XI, id est, erae Christiana 1254.

5 Condidit deinde abbatiam Longi-Campi, ut narratur in Vita num. 12. Guilielmus de Nangis scriptor contemporaneus in Chronico suo apud Acherium tom. 3 editionis secunda pag. 39 fundationem illam referi ad annum 1259, de eaque sic scribit: In episcopatu Parisiensi fundatum est coenobium sororum Minorum juxta sanctum Clodwaldum supra Secanam*, à religiosa & illustri Isabella virgine, sorore sancti regis Franciae Ludovici, ipso rege eidem monasterio possessiones & redditus in sustentationem Sororum congruos assignante. Joinvillius in Vita S. Ludovici, tom. 4 Augusti pag. 753 affirmat, abbatiam à B. Elisabetha fundatam, rogante S. Ludovico. Roulliardus in Vita pag. 192 ait, crucem ibidem plantatam ab episcopo Parisiensi ante opus inchoatum: deinde primum lapidem positum à rege S. Ludovico, alterum à regina Margarita, tertium à Ludovico eorum filio, & quartum à B. Elisabetha. Addit tres eo tempore visas columbas miri candoris, quales ibi esse non solerent; indeque reginam gratulatam B. Elisabethae, quod SS. Trinitas videretur operi praesidere. Haec ille ex litteris testimonio regina ea de re factis. Eademque referuntur in Epitaphio, quod totum Latine dabimus § 3. Laudatus Roulliardus pag. 194 restatur, aedificia abbatiae absoluta mense Junio anni 1260.

6 Franciscus Gonzaga de Origine Seraphica religionis part. 3, pag. 576 de hoc monasterio scribit sequentia: Infra hujusce venerabilis Custodiae Parisiensis fines duo extant archicœnobium sororum sanctae Clarae Urbanistarum celebria, unum, quod HUMILITATIS NOSTRAE DOMINAE A LONGO CAMPO nuncupatur, diocesis Parisiensis, & prope Lutetiam Parisiorum ad quatuor milliaria aedificatum, anno Redemptionis aeternae MCCXX, auctore sancto Ludovico invictissimo Francorum rege, instigante tamen serenissima simul ac piensissima beata Isabella, dicti sancti regis Ludovici unica sorore: cujus sepultura, infinitis miraculis conspicua, habetur in medio ecclesiae (sub patronatu Humilitatis nostrae Dominae dedicatae) versus lavam. In hoc celebri archicœnobio floruerunt quondam sanctimoniales, summam generis nobilitatem sanctitate vitae superantes, sorores Blancha filia regis Na-

varrae, Magdalena generosissimi principis Francisci ducis Britanniae soror, Joanna & Margareta filiae potentissimi Godofridi Brabantiae. Vivunt illic hodie, Deo in timore fervientes, eidemque cum tremore exultantes, sorores numero quadraginta, Christo Servatori summa cum humilitate communi gaudentes: quibus adfunt in caelestibus & divinis distribuendis tres Patres, quorum duo sunt praedicatores.

7 Dum aedificia monasterii paulatim assurgent, curabat simul Elisabetha, ut Regula componeretur, sicuti traditur in Vita num. 13, summumque Pontificem de proposito suo certiore fecit per quosdam Religiosos Ordinis Minorum. Pontifex vero rem approbavit per litteras anno 2 Pontificatus sui datas, teste Roulliaro in Vita pag. 164, ubi ait litteras illas servari in tabulario abbatiae. Addit idem scriptor Regulam anno sequenti IV Kalendas Martias ab eodem Pontifice confirmatam, rogante S. Ludovico. At dum ille annum Pontificatus 2 componit cum anno Christi 1257, & sequentem cum 1258, anno uno aberrat à vera chronologia: nam Alexander IV Pontifex creatus est XXI Decembris anni 1254, adeoque annus ejus Pontificatus 2 coincidit cum 1256, sequens cum 1257, quo Regula debuit esse confirmata, si bulla Alexandri signetur anno Pontificatus 3. Hac Regula confirmatio traditur etiam in bulla Urbani IV inferius citanda, ex qua discimus nomen Humilitatis beatæ Mariæ ab Alexandro IV abbatia surgenti datum.

8 Regula confirmata, absoluteque monasterio, novella congregationis habitum suscepit Sorores viginti, quas S. Ludovicus cum B. Elisabetha in novam domum introduxit, piisque instruxit monitis, ut magno excolesque animo ad vitam perfectam aspirarent. Factum id anno 1260 in pervigilio S. Joannis Baptista, affirmat Roulliardus pag. 194. Inter hasce primam ingressas quatuor erant moniales ex monasterio Remensi Ordinis S. Damiani, seu S. Clarae, quae fuerunt electae, ut ceteras disciplina regulari imbuerent. Laudatus Roulliardus pag. 196, & Marlotus in Metropolis Remensis Historia tom. 2 pag. 504 affirmant, Urbanum IV anno Pontificatus sui primo, ad preces S. Ludovici, praecepisse quatuor dictis monialibus Remensis monasterii, videlicet Isabellae de Venetiis, Odonæ de Remis, Stephanæ de Remis, Aegidiae quoque de Remis, ut ad abbatiam Longi-Campi se conferrent, ceterasque instituerent. At, cum haec littera sint data XII Kalendas Decembris, anno 1 Pontificatus Urbani, seu Christi 1261, non 1259, ut peperam ait Roulliardus, hoc Pontificis mandatum non recte coherere videtur cum primo ingressu ad annum 1260 relato. Dicit tamen potest, memoratas moniales episcopali verosimiliter auctoritate primum venisse ad instituendam congregationem novellam, ac deinde per Urbanum in abbatia Longi-Campi manere jussas, & sic recte omnia coherere. Quidquid sit, prima ex istis interim statuta est abbatissa Isabella Veneta, seu de Venetiis.

9 Sub hac igitur abbatissa coepit familia illa Religiosa observare Regulam ab Alexandro IV confirmatam. At usu & experientia compertum est, Regulam illam magis esse rigidam, quam conveniret laudatae congregationi; aut certe in aliquibus corrigi posse & mitigari. Hinc beata Elisabetha rursus ad S. Ludovicum fratrem suum recurrit, ut, ejus intercedentibus precibus, à summo Pontifice corrigeretur, correctas

D

cui Regula scribendam curat, & confirmandam:

E

ingreduntur moniales in monasterium novum:

F

Regula primam probata, qua nimis apparbat rigida, corrigitur,

A que confirmaretur. Annuit Urbanus IV, Regulamque correctam approbavit per bullam, vi Kalendas Augusti datam, anno Pontificatus sui 2, id est, Christiana aera 1263. Edidit hanc bullam Waddingus in Regesto pontificio post tom. 2 Annalium Minorum a pag. 89, cujus initium ad dictorum confirmationem subjungo: Religionis augmentum eo libentius procuramus, quo per hoc amplius dilatatur divini nominis cultus, & salus proficit animarum. Sanè fel. rec. Alexander Papa prædecessor noster, charissimi in Christo filii nostri illustris regis Franciæ supplicationibus condescendens, omnibus Christi ancillis è sæculo fugientibus, & in vestro HUMILITATIS BEATÆ MARIÆ vocabulo insignito, in quo tunc de novo constructo nemo adhuc, ut dicitur, morabatur, professionem facientibus, Regulam infra scriptam in eodem monasterio perpetuis temporibus observandam, cum SORORUM INCLUSARUM vocabulo nuncupandam, concessit.

correctaque confirmatur ab Urbano IV:

B 10 Porro ex parte dicti regis nobis fuit humiliter supplicatum, ut dictam Regulam in aliquibus capitulis corrigi facientes, nominationis ejus MINORUM vocabulum adicere de benignitate Apostolica dignæmur. Nos igitur ejusdem regis precibus inclinati, Regulam ipsam per dilectum filium nostrum Simonem tituli sanctæ Cæciliæ Cardinalem corrigi facientes, & ut sic re, ita & nomine, præsertim cum idem monasterium, sicut præmittitur, titulum HUMILITATIS BEATÆ MARIÆ sibi ascripserit, ejusdem humilitatis possit profectibus insigniri, nuncupationi ejusdem Regulæ dictum MINORUM adicientes vocabulum, duximus statuendum, ut Regula ipsa SORORUM MINORUM INCLUSARUM de cætero nominetur, & servetur perpetuò in prædicto monasterio, & in aliis monasteriis de cætero fundandis, seu plantandis, in quibus sorores eandem Regulam profiteri contigerit, sic correctæ. Quam quidem Regulam, & ipsarum fororum Minorum inclusarum vitam inferius fecimus annotari, quæ talis est. Post hac Regula ipsa subjungitur, quæ ibidem videri potest.

hinc Beata nostra dici potest fundatrix Urbanistarum.

C 11 Hippolytus Helyot in Historia Ordinum Religiosorum tom. 7, pag. 195 B. Elisabetham vocat fundatricem monialium Minorum, quæ Urbanistæ vocantur ab Urbano Pontifice, qui eorum Regulam mitigavit & approbavit. Ratio est, quòd Regula S. Francisci primùm mitigata sit ad preces B. Elisabethæ, atque in monasterio ab ipsa condito primùm observata. Putat quidem Helyotus Regulam omnibus Urbanistis ab Urbano præscriptam esse anno tantum 1264, id est, uno anno seriùs, quam moniales Longi-Campi suam acceperant; nec nomen Urbanistarum derivatum fuisse, nisi à secunda illa Regula, quæ exstat in Bullario Cherubini tom. 1 à pag. 100: at fallitur ille scriptor in epochâ bullæ secundæ, quæ æquè ac prima data est anno 1263, xv Kalendas Novembris, id est, non integris tribus mensibus post primam. Deinde, ut rectè ratiocinatur Helyotus, etiamsi nomen ex secunda bulla profuisset, titulus fundatricis nihilominus debetur B. Elisabethæ, cum Regula in secunda Urbani bulla præscripta nihil, aut certè parùm, differat à Regula, quam, curante B. Elisabetha, monialibus Longi-Campi præscripsit Urbanus.

* * * *
* * *
* *
*

§ II. Utrum Beata vitam Religiosam sit professa? Clementis IV ad eam litteræ: mors, & sepultura.

Roulliardus in Vita cap. 10, pag. 242 affirmat, Beatam in hospicio separato conditi monasterii reliquam vitam pie & sanctè traduxisse: Nam, inquit, non bene fuerunt instructi, qui scripserunt, quòd Religiosam vitam ibidem sit amplexa. Hunc ducem secuti sunt alii non pauci, inter quos Helyotus in Historia Ordinum tom. 7, pag. 200. Attamen dictus Roulliardus pag. 257 scribit, vota jam ante conditum monasterium per Beatam emissa in manibus Alexandri IV, qui illa, procurantibus fratribus Minoribus, acceperit, approbaveritque per bullam anno 1257 datam. Hac, prout à Roulliardo sunt scripta, non satis videntur coherere. At suspicor vota quadam simplicia tunc temporis facta, non professionis Religiosa, licet verba istius scriptoris aliud sonent. Nam emittere potuit votum perpetuæ virginitatis, condendi monasterii, in eoque deinde commorandi, aut alia hujusmodi. Verùm quidquid sit de his votis, multi cum Roulliardo negant Elisabetham Religiosa familia fuisse adscriptam, idque factum existimant, quòd non is esset corporis viribus, ut Regulam servare potuisset. Contra scriptores varii, præsertim ex Ordine Minorum, Religiosam fuisse contendunt, nec video eorum sententiam usque adeo destitutam rationibus, ut eas negligere oporteat.

Aliqui putant B. Elisabetham fuisse Religiosam, negant alii,

E

13 Guilielmus de Nangis scriptor synchronus in Chronico ad annum 1259 hac scripsit: Quæ Yzabella habitum sororum ibidem suscipiens, religiose vivendo vitam suam sine laudabili terminavit. Hoc præcipuum istius opinionis fundamentum, neque illud omnino invalidum. Adde posset, quòd Sancta fuerit sepulta in habitu monialium, ut infra videbimus. Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1254 num. 33, ut B. Elisabetham Ordini suo asserat, varios adducit scriptores recentiores, quorum non magna hac in re potest esse auctoritas. Arturus à Monasterio in Martyrologio Franciscano ad xxxi Augusti adjungit rescriptum summi Pontificis Leonis X, in quo Ordinem dicitur professam. At norunt eruditi æquè ac canonista, ex rescriptis Pontificum, qui longo post tempore vixerunt, efficax non desumi argumentum, dum in illis aliqua referuntur, quæ ex supplicantium verbis sunt desumpta. Præcipuum ergo pro hac opinione argumentum est auctoritas Guilielmi de Nangis, qui eodem tempore vivebat in abbacia S. Dionysii Longi-Campo vicina, illudque vel solum sufficeret, nisi graviores in contrariam partem militarent rationes.

prior opinio habet auctoritatem Guilielmi de Nangis

F

14 Gerardus du Bois in Historia ecclesiæ Parisiensis tom. 2, pag. 445 in contrarium disputat hoc modo: Agnes (de Harcourt) quæ cum illa usque ad ejus obitum vixit, quæque postea (imò ab initio fundati monasterii) se familiæ Longi-Campi addidit, & illius monasterii tertia abbatisa fuit, in Vita Isabellæ, quam scripsit, ne verbum quidem de ea re profert; neque quidquam in ea Vita reperias, quòd eò pertineat;

altera nititur anti-quorum aliorum silentio.

AUCTOR
J. S.

inimmo plura contrarium persuadent. Quomodo enim admittere in aedes potuisset turbam pauperum, si se claustro continuisset? Quomodo professæ paupertatem plura ad mensam ministrari fercula, à quibus dicitur semper abstinuisse, & vilissima quæque comedisse? Sed, ne longius hæc prosequar, non alienus sum à mente Breullii, qui dicit exstructas ab ea aedes juxta monasterium, ubi morata sit, & morituram habitu monialium indutam fuisse. Ita ille. Verum ad ea, qua dicit de admissis pauperibus, ferculisque pluribus Beate appositis, responderi potest, illa in Vita narrari ante structum monasterium, adeoque contigisse, dum degebat in aula. Quod attinet ad silentium Agnetis de vita religiosa, fortasse non ineptè respondebitur, ne referri quidem in Vita habitasse ipsam in abbacia aut in domo illi vicina, licet istud abundè colligatur ex variis cap. 3 narratis. Verumtamen, cum addi possint & alia argumenta negativa ex silentio Cantipratani, auctoris anonymi ex Ordine Minorum, cujus verba ex Vita 2 S. Ludovici dedi num 3, Clementis IV in titulo epistola mox citanda, qui omnes occasionem habebant memorandi professionem ejus religiosam; cumque ne ipse quidem moniales Longi-Campenses Beatam Ordini suo attribuisse unquam videantur, auctoritas Guilielmi de Nangis parum ad id prodesse poterit. Certè si moniales Longi-Campenses credidissent B. Elisabetham Ordini suo fuisse adscriptam, illud haud dubie infertum fuisset Epitaphio infra recitando, quod scriptum dicitur seculo xv. Verumtamen ibidem, relata monasterii fundatione atque introductione monialium, hæc tantum subduntur: Sancta domina Elisabetha voluit totà vità suà manere, vivere ac mori in hac abbacia; & ne verbum quidem adjungitur, ex quo colligi possit Religiosam fuisse; sed varia potius narrantur de ejus vestibus, de cura pauperum, aliisque virtutibus, qua insinuant Religionis legibus obstrictam non fuisse, saltem ante supremum morbum.

Putat se
habere ca-
put S. Pau-
li apostoli,
quod eam
dedocet Cle-
mens IV?

15 B. Elisabetham studiosè quæsiisse sacras Sanctorum reliquias, abundè colligitur ex literis Clementis IV, quas recitat Raynaldus in Annalibus ecclesiasticis ad annum 1268 num. 50, & Edmundus Martene tom. 2 Anecdotorum col. 588: Scias, filia, Apostolorum capita Romæ indubitanter haberi, quæ felices recordationis Gregorius Papa nonus prædecessor noster, de sanctis sanctorum suis manibus extrahens, Romano populo patenter exhibuit, & in locum suum restituit cum debita reverentia, presentibus & scientibus universis. Quod si forsitan caput B. Pauli Apostoli apud te esse putas, deponere conscientiam, ne fallaris, nec ponas scandalum matri tuæ Romanæ ecclesiæ, quæ deceptionem hujusmodi non possit æquanimitè tolerare. Si verò Græci aliquo tempore se illud habere dixerunt, ne mireris: nam odio Latinos habentes facile sibi formaverunt mendacium, qui de fide mentiri Catholica, quod est majus, minimè dubitarunt. Bene igitur facies, si, quod habes, dilecto filio nostro Simoni S. Cæcilie presbytero Cardinali, apostolicæ Sedis legato, nomine nostro reddideris, nobis per eundem mittendum: ne, si ad alias manus devenerit, possit inde cum erroris periculo scandalum suscitari. Dat. Viterbii xiv. Kal. Maii anno iv., ære Christiana 1268. Titulus apud Raynaldum hic præfigitur: Habelæ Francorum regis germanæ. Apud Martenium: Dilectæ filie in Christo nobili mulieri Isabelle, carissimi in Christo filii nostri illustris

regis Franciæ Germanæ. Prior, ut conjicio, præfixus fuit exemplari, quod servabatur Roma, alter epistola, prout missa fuit ad Beatam. At neuter mentionem facit professionis Religiosa, ut antè observavi. Porro quod attinet ad caput S. Pauli, suspicatur Baronius ad annum 381 num. 79 caput fuisse S. Pauli Constantinopolitani episcopi, cujus reliquias Constantinopoli ab aliquibus habitas fuisse pro reliquiis S. Pauli apostoli probat ex Sozomeno.

16 Duobus ante mortem annis gravissima infirmitas Beatam corripuit, in qua mirè eluxit invicta ejus patientia, teste Vita num. 17. Dum hoc languebat morbo, sive divina revelatione didicerit vitam sibi non superesse diuturnam, ut vult Roulliardus in Vita pag. 374, sive id conjecerit ex gravitate & qualitate morbi, rogavit summum Pontificem Clementem IV, ut ejus auctoritate liceret consanguineis suis assistere sepultura sua in monasterio. Annuit Clemens Beata precibus, licentiamque petitam concessit rescripto, iv Idus Septembris anni 1268 dato, ut testatur Roulliardus pag. 375, & Chazius in Historia S. Ludovici tom. 2 pag. 614, citans manuscriptum. Verumtamen non obiit quinque circiter mensibus post impetratam hanc facultatem, ut scribit Roulliardus, qui in temporum ordine non raro labitur: sed supervixit usque ad annum 1270, ut mox probabimus. Porro Roulliardus multa deinde commemorat de postremis ejus moribus: at malui illa prætermittere, sicut omisit multa alia ab eodem scriptore relata. Quippe, ubi aliqua ab illo referuntur, quorum fontes non assignat, certus esse nequeo, an illa non potius meditata sint ab ipso, aut ex conjecturis incertis deducta, quam ex antiquis accepta.

17 Obiit Beata circa mediam noctem xxiii Februarii in pervigilio S. Mathie, anno autem veteris styli mclclxix (id est 1270 styli hodierni) uti in Martyrologio Longi-Campi notatum est, inquit Roulliardus pag. 401. Hic scriptor, cum morem antiquorum Gallorum, qui annum inchoabant à Paschate, non distingueret ab usitato hodie anni initio, existimavit mortuam re vera esse anno 1269, etiam prout nunc anni numerantur, quem errorem secuti sunt aliqui, inter quos Gerardus du Bois in Historia ecclesiæ Parisiensis tom. 2 pag. 445, ubi insuper perperam dicit, obiisse v. Kalend. Mart. Chazius jam laudatus pag. 614, alique eruditi cum Roulliaro mortem ejus collocant xxiii Februarii anni 1270: nec de anno vel minimum superesse debet dubium. Verum quod spectat ad diem, Castellanus in annotatis ad Martyrologium Romanum auctum pag. 712 ex Necrologio Longi-Campi probat obiisse xxii Februarii in Cathedra S. Petri, licet sequenti die anniversarium ejus Officium celebrari soleret. Huic autem magis fidendum putem, quam Roulliaro sæpe aberranti, quem alii sunt secuti. Dies hæc emortalis infra etiam confirmabitur. Porro, cum nata fuerit mense Martio anni 1225, ut diximus num. 3, annum ætatis quadragesimum quintum brevi erat completura. Aberravit igitur rursus Roulliardus, dum illi 50 fere ætatis annos attribuit. Mirabilia, qua tempore beate ejus mortis contigerunt, referuntur in Vita cap. 3.

18 Audita morte B. Sororis sue, S. Ludovicus mox venit ad abbatiam Longi-Campensem, ut ejus sepultura adesset & exsequiis. Corpus sanctum jam ad ecclesiam portatum erat, indutum habitu monialium ait Roulliardus, dum eò advenit

diuturnus
Beata mor-
bus ante
obitum:

tempus mor-
tis, atque
ætas.

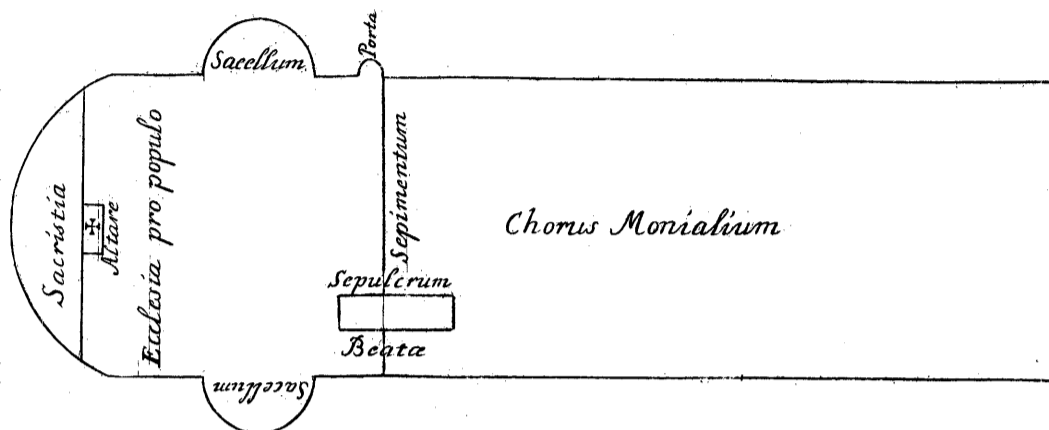
F

Sepultura,
& elevatio:

A advenit rex sanctus. Cum autem mira esset populi multitudo, neque omnibus impetrata esset facultas ingrediendi claustrum, ipse Ludovicus excubavit, ne quis irreperet, cui ingrediendi licentia non esset data, testibus Rouliardo & Chazio pag. 614 ex Ms. Addunt iidem regem, peractis exsequiis, brevi oratione consolatum esse moniales de obitu beata illarum Matris, quemadmodum etiam narratur in Epitaphio Beata jam laudato. Sepulta est intra claustrum, seu in choro monialium, nonoque post die rursus elevata atque honorifico magis sepulcro imposta. Elevationem hanc memorat Vita num. 24 & 25, ubi videri possunt, qua tunc contigerunt; uti & in Epitaphio § 3.

sepulcrum 19 Post aliquot menses, si Rouliardo credimus, erectum est Beata sepulcrum eo loco, quo chorus separatur ab ecclesia populo destinata, ita ut caput cum parte corporis superiore sint intra

chorum, reliqua verò pars corporis in alia ecclesia parte. Hic locus electus est, teste etiam epitaphio, ut sepulcrum à confluentibus eo peregrinis adiri posset, ac videri extra chorum. Addit sepulcrum ad tres circiter pedes elevatum, illique impostam Beata effigiem, habitu Religiosarum S. Francisci indutam, superadjecto pallio regali liliis distincto. Porro sepulcrum beata Principis eodem etiam loco conspici, docuit me litteris suis laudatus ante Soucietus noster, qui omnia diligenter lustravit, & ad commodiorem rei intelligentiam breviter de ecclesia ipsa observavit, eam sepimento ad quindecim circiter aut viginti pedes elevato distingui in duas partes, quarum altera relinquitur populo, altera solis servit monialibus, quarum est chorus. Quin & figuram totius ecclesia ex visu delineavit in hunc modum, quem subjicio.

sepulcrum 20 Vides altare esse in parte populo destinata, eamque partem ecclesie dividi à choro monialium sepimento jam dicto: In hoc sepimento, inquit Soucietus, ex parte Evangelii est sepulcrum Beatae. Assurgit ad tres circiter pedes cum dimidio, aut ad pedes quatuor. Superimposita est statua Principis marmorea, quæ composita dicitur iussu S. Ludovici. Vestimento induta est monastico coloris castanei, cinguloque è funibus circumdata. Cubat supina de more, capite obverso parti monialium, pedibus versus altare extensis. Hinc in choro Religiosarum consistere oportet, ut quis caput aspicere possit & vultum, qui Beatae admodum similis est, inquebant mihi Religiosæ, ac formosam repræsentat principem. Grandis est staturæ. Et ad pedes statuæ, ubi passim gemini cernuntur leones ad pedes virorum, aut canis duove canes ad pedes feminarum, hic oculis obijciuntur modicæ duæ figuræ Religiosarum, flentium librumque manibus tenentium. Hætenus diligentissimus Soucietus, cujus verba Gallica Latine reddidi.

C 21 Rouliardus verò restatur in circuitu legibus hęc versiculos: Præradians stellis, vitâ fuit hæc Isabellis; Hujus quæ mater cellæ fit facta libenter. Tam grandis genere, permansit humillima verè: Rarè loquens, teneræ carni dominata severè: Hujus vos memores omnes estote forores; Quas veluti flores plantavit tanta Minores. Præter hanc inscriptionem Latinam, hæc insuper habetur Gallica, inquit Rouliardus pag. 408. Illam ex ipso Latinam reddo: Hæc est S. Isabella Francica, filia Ludovici regis Francorum, & foror S. Ludovici, quæ virginitatem suam prætulit lilio cuilibet aut scepro regio, cum noluerit maculare corpus, ut animam fervaret ni-

Epitaphia:

tidiorum. Nata quoque dives vivere & mori voluit cum pauperibus; mundi honorum oblita, ut humilis esset & parva coram Deo. Hinc pro mundana magnitudine coronam sibi in cælo acquisivit immortalem. Hic infra jacet corpus DOMINÆ ISABELLÆ FRANCICÆ. Superius in muro scriptum est Latine, In pace factus est locus ejus. Inferius ad latera sunt imagines S. Ludovici & B. Elisabethæ, cum epigraphe Gallica, quam Latine subjungo: EST DOMINUS LUDOVICUS REX FRANCICÆ ET DOMINA SANCTA ISABELLA SOROR EJUS, qui fundaverunt hoc monasterium anno gratiæ MCLX ad honorem Dei & piissimæ ejus Matris.

22 Laudatus Rouliardus deinde refert, anno 1461 apertum fuisse Beata sepulcrum, petente atque assistente comitissa Stampensi, matre Francisci Britannia ducis, dum illa filiam suam Magdalenam Britannicam in monasterium Longi-Campi inducebat. Aperto magna cum solemnitate sepulcro, odor suavis atque aromaticus perceptus est ab assistentibus, ossaque mirum in modum apparuerunt splendentia, si credimus Rouliardo, qui hæc paullo latius describit. Addit quoque miraculum hujusmodi. Fachelina de Longueil, pia Religiosa Longi-Campi, quæ viginti annis usu media corporis partis capta fuerat, brachiumque habebat inutile & putrefactum, è lecto, quo decumbebat, ad Beata sepulcrum delata, rogavit, ut brachium suum imponeretur loculo. Ubi brachium ibidem aliquo tempore pependit, illud retraxit, prorsus sanata non brachio tantum, sed corpore toto. Extremis autem ipsius digitis aliquid olei miraculose adhesit, quod subinde stillare ex sepulcro affirmat Rouliardus pag. 409.

F sepulcri
apertio &
miraculum.

AUCTORE
J. S.

§ III. Prolixum Beatæ Epitaphium, ex Gallico Latine redditum,

Epitaphium
Beatæ, in
quo nar-
tantur

In abbacia Longi-Campi servatur scriptum antiquum, quod inscribitur Epitaphium S. Elisabethæ, exaratumque dicitur seculo xv, partim ex Vita Beata inferius edenda, partim ex litteris quibusdam in abbacia servatis. Totam illud propria manu exscripsit humanissimus Soucieus, mihiq; transmisit, addita hac observatione: Epitaphium tribus columnis scriptum est in membrana, lignoque inclusum. Exponitur die festo Beatæ & per totam Octavam prope sepulcrum ipsius. Exaratum est litteris Gothicis; & quia populus litteras istas hoc tempore legere nesciret, exscriptum est eleganti caractere hodierno in membrana simili, extensumque apographum super autographum. Multa quidem referuntur in hoc Epitaphio, quæ fusiùs narrantur in Vita; cum tamen & alia quedam addantur ibidem prætermissa, totum statim ex sermone Gallico Latinum facere, atque huic loco inserere, quia compositum est eo tempore, ad quod rerum gestarum ordo nos deduxit. Accipe igitur fidelem & simplicem Epitaphii versionem, cui claritatis gratiâ aliis litteris inseram paucula verba.

B Sub hoc tumulo jacet corpus cellissimæ & excellentis Dominæ bonæ memoriæ, dominæ Elisabethæ Francicæ, sororis boni regis Franciæ S. Ludovici, & regis Siciliæ (Caroli,) & filia regis Franciæ Ludovici (VIII) ejusque conjugis reginæ Blanchæ, filia regis Hispaniæ. Illustris hæc domina, dicta domina Elisabetha Francica ab infantia cœpit contemnere ac fugere gloriam amptorum mundi statuum, vanaque præfentis sæculi gaudia, ut placeret Domino nostro Jesu Christo. Quippe, uti unica fuit filia, ac tenerrimè dilecta à rege reginaque Franciæ memoratis, uti mirifica corporis pulchritudine, sapientiâ & gratiâ coram mundo præcellerat, sic multo pulchrior, melior, jucundior & gratiosior fuit coram Deo vitæ sanctitate, probis moribus, præclarisque ac virtuti congruentibus dotibus, quibus eminebat, quasque ad finem usque vitæ conservavit. Speculum fuit innocentia, penitentia exemplar, rosa patientiæ, lilyum castitatis & virginitatis, fons misericordiæ & pietatis, schola bonorum omnium morum, uti clarum est ex decursu vitæ ipsius.

C Etenim tempore pueritiæ ac juventutis suæ non curabat se induere vestibus pretiosis, neque corpus suum eleganti cultu exornare: non curabat ludos, nec mundi oblectamenta: sed amabat solitudinem, & parùm loquebatur. Studiis vacabat diligentissimè, maxima contentione litteras discere nitebatur, sacrasque Scripturas noscere ac memoriâ retinere. Postquam iis bene fuit imbuta & erudita, frequenter admodum longis piisque precibus ac orationibus insistebat coram Domino nostro Jesu Christo. Deinde tempus suum infumebat conficiendis in gratiam ecclesiarum ornamentis ex serico, quod doceri se jusserat, ut omnè tempus suum omnesque labores Domino nostro impenderet. In commiserationem erat admodum propensa, & larga in sublevanda pauperum inopia: corpori suo sobria &

virtutes ac
pia exerci-
tia

abstinens in cibo & potu. Ter quilibet hebdomadâ jejunabat, suoque tempore tam parum cibi fumebat, ut corpus humanum illo sustentari non potuisset, nisi Dei gratia fuisset cooperata.

D 26 Quando regina mater ipsius, illustresque ejus consanguinei eam nuptum dare volebant (uti eam jam promiserant & concesserant) filio imperatoris Romani (Frederici II Conrado,) qui post patrem suum heres debebat esse imperii, quique vehementer desiderabat, laborabat, totisque viribus enitebatur memoratam Dominam ducere uxorem, illa numquam consentire voluit. Quapropter Innocentius IV, consideratis magnis commodis atque utilitatibus, quæ inde possent oriri, litteras ei scripsit, ut ipsam ad dictum matrimonium induceret, litteræque ejus custodiuntur in hac præfenti abbacia Longi-Campi. Verùm numquam consentire voluit in nuptias corporales, nec memorato imperatoris filio, nec ulli alteri homini mortali, propter ingentem amorem, cupiditatem, voluntatemque se totam Deo dandi ac consecrandi, uti re ipsa fecit; magis enim magisque crescebat atque augebatur sanctis virtutibus in via vitæ perfectæ.

E 27 Divitias temporales, quas possidebat, quasque pro parte & dote sua debebat accipere, atque alias pecunias magnas, thesaurosque, quos rex pater ejus post mortem ei reliquit, distribuit atque elargita est in opera misericordiæ, stipe pauperibus eroganda, subsidiisque inopiæ conferendis. Totum ad gloriam Dei ejusque amore impendit; nimirum sublevando egestatem miserorum & indigentium, procurando vitæ institutum pauperibus orphanis, magnæque hominum multitudini: aliquos enim Religioni adscripsit; decem equites misit trans mare, ut pro fide Jesu Christi contra infideles pugnarent; & nominatim pecuniâ suâ fundavit construendamque curavit præfentem hanc ecclesiam & abbatiam Longicampensem numero sexaginta monialium inclusarum Ordinis S. Francisci & S. Clare. Rex S. Ludovicus, qui ejus ceptis opitulabatur, primum ecclesiæ posuit lapidem, regina Margarita ipsius conjux apposuit secundum, dominus Ludovicus filius eorum nata maximus tertium misit, dictaque domina Elisabetha quartum collocavit. Eadem horâ, quâ hæc fiebant, tres columbæ candidæ sederunt in illo loco, omnibus, qui aderant, eas videntibus. Continuo regina Margarita dixit dominæ Elisabethæ: Chara soror*, tres hæc columbæ ostendunt & significant, sanctissimam Trinitatem aspirare ceptis operis nostri.

F 28 Memorata domina Elisabetha perfecto ædificio suo ex proprii consilii motu nomen imposuit, illudque nominavit ecclesiam & abbatiam Humilitatis B. Mariæ Longi-Campi, dicebatque se vehementer mirari, à nemine ecclesiam aut abbatiam suam hoc nomine fuisse insignitam. Verumtamen, inquiebat, nomen est maxime sublimè & optimum, quod possit assumi, illudque, quo Dominus noster Jesus Christus elegit gloriosissimam humillimamque Virginem Mariam, ut esset mater sua. Hæc erat ratio, atque, cur elegisset dictum nomen, ut illud domui & abbatiæ suæ imponeret. Post illa sancta hæc Domina magna admodum sollicitudine cordisque ac mentis angore allaboravit, ut componendam ordinandamque curaret monialium Regulam. Ubi verò illa fuit composita, approbata, & confirmata à summo Pontifice, ædificiaque abbatiæ absolute, rex S. Ludovicus ac dicta Domina soror ipsius

sancta pecunia de-
tributio,
fundatio
abbatiæ
Longi-
Campi,* Gallicè
belle soeur
quod verè
potest, gloscui nomen
dat, ac Re-
gulam pro-
curat: in-
troducitur
monialium
in abba-
tiam,

A ipſus die natali S. Joannis Baptiſtæ in hanc abbatiam introduxerunt, ibique collocarunt ac incluferunt moniales, quas prælatus dicti Ordinis eò deſtinaverat ad inſtitutum monaſticum ibi inchoandum. Memoratus S. Ludovicus illis bene precatus eſt, & in capitulo ſanctis verbis idoneaque inſtructione eas exhortatus eſt, ſedens loco non eminentiori præ illis. Poſtquam hæc tam piæ ſanctæque ordinata erant ac perfecta, dicta domina Eliſabetha voluit totâ vitâ ſuâ manere, vivere ac mori in hac abbacia, perfeveranter progrediens de bono in melius, atque in perfectiorem vitæ omniumque virtutum ſanctitatem.

*vita ejus
austeritas,
humilitas,
miſericordia
in pauperes,*

** vide anno-
tata ad cap.
I lit. h.
* vox eſt ob-
ſcura.*

29 Tam admirabili fuit in potu ciboque ſumendo abſtinentia, ut ne panem quidem ad ſatiætatem manducare vellet, nec cibos guſtare delicatos aut ſaporatos, nulla præter ſalem cibis ſuis apponens condimenta. Quando jejunaverat uſque ad veſperam, nihil ſumebat cibi, niſi parum pulſis è piſis *. Frequenter jubebat ſe verberari cædique uſque ad ſanguinem virgis de fragon *; multiſque aliis austeritatibus corpus ſuum affligebat. Omni tempore diligentiffimè ſibi cavebat abſtinebatque à loquendo tam cum nobilibus pediffequis ſuis quàm cum aliis perſonis, nec loqui volebat, niſi tardè admodum, perparum, ac juſta & rationabili de cauſa. Tam perfectæ erat humilitatis, ut pati nollet à famulantibus ſibi aliquod præſtari ſervitium, niſi quod ipſa obire nequibat. Quotidie, priuſquam cibum ſumebat, prandere in cubiculo ſuo jubebat magnam pauperum multitudinem, quibus ipſa miniſtrabat: illas etiam, quæ ipſi ſerviebant, frequenter ante ſe jubebat prandere. Quando pretioſum Domini noſtri Jeſu Chriſti Corpus erat acceptura, humillimè culpam ſuam dicebat genibus nixa coram ancillis ſuis. In veſtitu erat modeſtiſſima; veſtibus enim utebatur ex panno vilis craſſæque lanæ, eaſque gerebat, donec detritæ eſſent & laceræ. Abundabat charitate, amore & commiſeratione permagna erga pauperes, illoſque, quos noverat afflictos eſſe & ægrotos. Hos diligentiffimè inviſebat, ſuavibus ſanctiſque verbis conſolabatur atque eleemoſynis: iſdem ſerviebat propriis manibus, magnoque cum labore & defatigatione id agebat. Tantam aliarum eleemoſynarum operumque miſericordiæ præſtabat copiam, ut ſatis enumerari nequeant aut enarrari.

*orationis
aſſiduitas
& fervor,*

C 30 Tantâ orandi gratiâ erat donata & fervore, ut majori noctis parte & die ferè tota piis inſiſteret orationibus ac precibus ad Deum fundendis magna cum lacrymarum abundantia. Quotidie confitebatur de peccatis, & sæpe Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti ſuſcipiebat maximo pietatis ſenſu. Contigit aliquando, dum tota ferè nocte in oratione perſiſterat, ut contemplatione adeo attracta fuerit raptaque in Deum, ut de vita hac mortali nihil ſentiret, intelligeret niſi quidquid enim ei fieret, quæcumque diceretur illi verba, nec ſe movebat, nec loquebatur, niſi hæc ſolùm verba: " Illi ſoli honor, & gloria ". Facie quoque erat & carne tam ſpirituali, tamque mirificè ſuavi, pulchrâ & clarâ, ut res eſſet viſu maximè miranda. In hoc ſtatu fuit à primo tempore matutino uſque ad ſeram veſperam, atque iſta viderunt multæ perſonæ fide dignæ.

*mirabilia in
obitu, cura
S. Ludovici
in ſepulchro*

31 Quando venerabilis hæc Domina vitam hanc mortalem reliquit, ipſâ mediæ noctis horâ, quâ ſpiritum ſuum Deo reddidit, ſupra cubiculum, in quo erat, à pluribus perſonis fide dignis, quæ locis erant diverſis, auditus eſt in aère cantus, meloſque tam admirabile & ſuave, unoque ſpiritu tam diu continuatum, ut vox humana cum illo comparari nequeat. Eadem horâ ab aliis perſonis audita eſt vox, quæ dicebat. (*Latine*) " In pace factus eſt locus ejus ". Dum rex S. Ludovicus vidit corpus ipſius veſtitum habitu Religionis, magna pietate provolvebatur in genua. Quando verò afferebatur corpus, ut ſepeliretur intra clauſtrum monialium, ipſe aſſeſſe voluit, ut excubaret ad portam, ne quis intraret, cui ingreſſus erat vetitus. Idem ſuaviter ac benignè conſolabatur Religioſas in mœrore, quo affligebantur ob mortem ſanctæ Domine ſuæ. Præterea, quoties intrabat clauſtrum, inviſebat moniales ægras, inſpiciebatque quid monialium conventui apponeretur in prandium. Quando mare trajicere parabat contra Saracenos pro fide Jeſu Chriſti, venit ad moniales in earum capitulum, flexiſque genibus preces poſtulavit & orationes.

32 Poſtquam corpus dictæ ſanctæ Domine mandatum fuerat terræ ſpatio novem dierum, levatum de terra fuit, ut magis reverenter, quàm fuerat, ſepulcroque magis honorifico collocaretur. Tunc inventum fuit corpus ac viſa memoratæ Domine membra æquè tractabilia ac flexibilia quàm fuerant ipſâ obitus ſui horâ. Vultu erat pulchro & claro, oculis ſuavibus & formoſis ſine ulla læſione, nec videbantur morte fuiſſe exſtincti; nec corpus exhalabat quidpiam odoris mali. Hæc præſentes viderunt illuſtres Franciæ domine tunc viventes, tantaque multitudo aliarum perſonarum tam ſecularium quàm Religioſarum, ut enumerari non poſſint. Quilibet præſentes magna religione laborabant corpus attingere annulis, cingulis, aliſque ſimilibus, ut ea fervarent tamquam ſacras reliquias.

*elevatio cor-
poris novem
diebus ſen-
pulti,*
E

33 Eo tempore una ex ſororibus hujus abbatiæ, quæ ſpatio viginti annorum unum manûs digitum habuerat morſu porcæ deformatum, ſumpſit aliquid ex terra, quæ erat in circuitu corporis hujus venerabilis Domine, illudque aligavit digito, ibique reliquit plurium dierum ſpatio: poſtea diſſolvit digitum, atque eum invenit tam nitidum & ſanum, ut non videretur ullum umquam fuiſſe vulnus.

miraculo

34 Alia perſona, quæ multo tempore ante obitum hujus Domine mente erat capta, multumque delira erat ac furioſa, adducta fuit detentaque ſpatio unius noctis ſupra ſepulcrum venerabilis huiſce Domine; atque eadem nocte monaſterii Religioſæ vigilaverunt & magna pietate oraverunt pro dicta perſona ægrotâ. Qua autem proportionem nox tranſibat & dies appropinquaret, ſenſus ei redibat ac furor temperabatur: die verò illuſcente, tam perfectè ſibi reſtituta eſt, ut dictam inſirmitatem numquam deinceps ſit experta.

*tria -
E*

Mulier, quæ omnem oculorum uſum amiſerat, ſe devovit ſanctæ huic Domine, atque ad ſepulcrum ipſius adducendam curavit, ubi obtulit binos oculos cereos. Peracta oblatione, mox integrè ſanata eſt & illuminata.

35 Multa alia miracula eaque magna & notabilia patravit venerabilis hæc Domina in gratiam magnæ multitudinis perſonarum ægrotarum, quæ tam ex longinquis quàm vicinis regionibus venerunt ejus opem imploraturæ, quæque integram adeptæ ſunt valetudinem, ſanatæ ex morbis naturâ ſuâ immedicabilibus. Hæc miracula continentur ſcripta in *Historia ſanctæ vitæ memoratæ*

*translatio
corporis.*

H h h h

moratæ

AUCTORE
J. S.

moratæ Dominæ. Ex hac vitæ Historia & litteris quibusdam bonæ notæ, quæ custodiuntur in hac abbacia, desumptum est breviterque collectum hocce scriptum. Porro, quia peregrini, qui confluebant ad opem sanctæ hujus Dominæ implorandam, eique dona sua offerenda, sepulcrum ipsius aspicere non poterant, quia corpus ejus sepultum jacebat in medio hujus ecclesiæ intra claustrum monialium, corpus ex dicto loco levatum fuit, translatum, positumque eo loco & modo, quo videri potest, partim intra chorum monialium, partim extra. Quamvis autem venerabilis hæc Domina non sit canonizata, piæ tamen credi potest sanctarum virginum numero adscripta esse in cælesti gloria, ubi vivit & regnat sine fine per omnia seculorum secula; quod ut & nos perveniamus, per gloriosas ipsius preces sanctæque merita concedat Dominus noster Jesus Christus. Amen. *Hactenus Epitaphium, cui aliqua deinde adjecta sunt, ad cultum Beatae spectantia, qua suo loco recitabimus.*

§ IV. Miracula recentiora.

*Invocata
Beata, brachium emortuum restituitur:*

R Onlliardus, postquam narravit miracula in *Actis ab Agnete scripta, aliudque ex eo mox datum, alia quedam recentiora subjungit à pag. 449, qua ex ipso Latina reddo: Alia Religiosa ejusdem monasterii, dicta soror Margarita de Soreille, brachium habebat usu destitutum, emortuum, & sensus expers, quod ei de fascia erat suspensum. Nervi manus adeo erant contracti, manusque illa tam firmiter clausa, ut ungues perfoderent carnes palmæ, globusque arte factus foret inferendus, ne ungues reliquum perforarent. Soror illa vitæ erat admodum probæ fiduciamque de Deo conceperat, simulque de meritis Sanctæ. Porro qua die anniversarium de illa peragebatur officium, soror accedere voluit ecclesiam, ac se posuit satis prope sepulcrum precibus intenta. Interea obdormivit, atque in brevi somno vidit mulierem insigni vultus gratiâ præstantem, quæ suaviter ejus brachium cepit, è fascia extraxit, atque in longum extendit, manumque ejus aperuit, ita ut globus, qui in illa erat, excideret, volvereturque in medium chori. Hoc facto sorores, quæ occupabantur divino officio, admodum erant attonitæ, & dum rei fama modestè inter illas vagatur, hæc soror expergefacta est, sensitque brachium suum omnino relevatum & sanum. Surgit illa, quodque miraculum redderet manifestius, accedit pulsatura æs campanum, quod satis erat ponderosum. Hoc igitur miraculo significavit, Sanctam beatitudinis gloriâ donatam esse, illamque adeo suffragiis defunctorum non indigere, ut invocanda potius esset, ut gratiam favoremque suum impertiretur.*

monasterium Longi-Campi protegit contra ignem,

37 Sæpe aliunde ostendit per signa varia, singulari modo sibi à Deo concessum, ut domum hanc suam ab omni adversitate servaret immunem, eamque sub protectione sua constitutam. Contigit aliquando ut horreum & stabula abbatiæ, quæ illo tempore erant extra monasterii septa, satis prope & ad ingressum Silvæ de Boulonge (*vici vicini*) ignis corripuerit tam ardens & vehemens, ut & silva & omnis vicinia videretur incendenda; ita ut incolæ Boulogne & Surfne (*vici item vicini*) domibus suis, stramine tectis, imponerent pannos madefactos, ut illas tuerentur contra ignem, qui vento & tempestate

ipfas circumvolitabat. Conspicere sibi videbantur totum monasterium ecclesiamque ab igne correptam. Quapropter miseratione moti, & veneratione, quæ moniales prosequerentur propter sanctam earum vitam, & quia multum ab illis conquirebant subsidii in necessitatibus suis, accurrerunt ad monasterium, ut viderent, quid afferre possent remedii. In itinere multi ex ipsis perceperunt formosam in aëre dominam, quæ se inter ignem ponebat & monasterium, ac super istud extendebat pallium suum, quo flamma exstinguebatur; ita ut dum venirent ad monasterium, nihil in illo invenerint damni. Boni hi homines visionem suam sororibus narraverunt, quæ illam scripto consignarunt.

38 Aliud protectionis indicium etiam manifestum. Inter plures operarios, ad negotia quædam abbatiæ destinatos, unus erat animi infidelis, & fur re ipsa. Adverterat prope dormitorium varias esse arcas, quibus imponebantur sarcinæ quædam necessariæ. Decrevit noctu istuc ire, atque arcas uncino aperire: ac re vera venit ad dormitorium per scalas claustro propinquas. Verum, cum rem vellet aggredi, nobilem invenit Dominam, ingenti pallio liliis aureis distincto vestitam, quæ impediabat, ne quid attentaret. Cogitabat spiritum esse, terroreque correptus, descendit in ecclesiam, ut scrutaretur, an quid ibi reperiret furto abducendum. Eandem ibi similiter offendit Dominam, quæ ipsi ingentem incutiebat terrorem & formidinem; ac, quocumque se verteret, ei se exhibebat obviam, donec abscedere cogeretur, nullo illato damno. Comprehensus deinde à iudicibus, & ob aliud quoddam crimen ad mortem damnatus, hoc ipsum narravit tamquam præcipuum, quo divinam in se provocasset vindictam. Quis igitur timere possit in illo loco, quem sancta hæc Virgo ostendit asylum esse tam securum?

39 Si antiquitas fidem conciliare potest miraculis supra relatis, quia scripta fuerunt eo tempore, quo plus erat simplicitatis & minus fictionis; nova hæc eo magis erunt credibilia, quod non ita pridem vixerint illi atque illæ, quorum obversata sunt oculis. Anno gratiæ MDXVI, die ix Martii, soror Joanna Carphaude juvenis novitia, nata annos quindecim aut sedecim, quæ in anno tirocinii adhuc versabatur, & jam tunc præbebat indicia magnæ morum puritatis, vitæ sanctitatis, aliarumque perfectionum statui suo congruarum, cum ascendisset super struem ligni fasciculorum malè compositam, graviter lapsa est super baculum cujusdam fascis, quo læsa est in partibus secretioribus; atque ex hoc vulnere, gravissimum passa est dolorem. Verumtamen ad dies facilè quindecim toleravit dolorem, martyriumque istud, priusquam aliquid auderet indicare, propter locum, in quo erat malum. Tandem doloris acerbitas eam coëgit indicare, quod diutius nequibat celare. Sorores omnes magna ejus miseratione movebantur, & per quatuor menses continuos curarunt, ut malo adhiberentur remedia omnia necessaria, quorum ope vulnus obductum est atque utcumque expurgatum. Attamen manserunt ejus nervi contracti, crus alterum sine sensu, rigidumque, atque altero brevius; adeo ut, cum quid de terra levare vellet, inclinandum ei esset, totumque corpus incurvandum. Hinc, ubi annus probationis erat peractus, sorores, quod viderent illam oneri fore monasterio, inutilemque ad officium suum, statuerunt, licèt admodum invitæ, rogare parentes

D

& furem in illo impedit;

E

novitia, ob grave corporis malum dimittenda;

F

A tes ejus, ut ipsam reciperent. Juvenis hæc novitia, postquam ea de re aliquid inaudierat, magis ex eo dolebat, quam ipso malo suo; idque morte ipsa magis timebat, nolens ullo modo resilire à votis Deo factis.

*invocata
Beatâ, su-
bitò con-
versâ;*

40 Omnem igitur spem suam collocavit in Deo, & in meritis Sanctæ, quam toto corde orabat, ut se filiam acceptare vellet, atque in domo sua retinere, tamquam humilem famulam. In hisce obdormivit: & tunc ei apparuit domina sancta Elisabetha, oblecta pallio pretioso coloris incogniti & insoliti, undique distincto liliis aureis. Ad dexteram ipsius erat sanctus Ludovicus frater ejus, ad alteram partem regina Blancha, veste regia insignis: atque omnes tres videbantur ei spem facere propinquæ sanitatis. Transacta visione, mane, dum nuntius debebat discedere, ut parentibus tristitia significaret, nimirum ut venirent illam accepturi domumque reducturi, ferventi prece institit apud sanctam Matrem, rogans illam, ne cogeretur domo exire. Oratione finita, dum capere volebat fulcrum subalare, ut rediret in cubiculum suum, vocem audivit sonantem, quæ ei dixit, ITO; acsi illi significare vellet, solam incedere posse ac pedibus suis, sine baculi istius adjumento. Mox descendit ex dormitorio, cucurritque ad ecclesiam ad gratias Deo agendas. Non erat nisi sexta hora matutina, quâ sorores se præparabant ad preces Primas cantandas. Hæ cernentes eam alacrem & expeditam, & nescientes utrum phantasma esset an res vera, primum vehementer fuerunt attonitæ. Verùm cum certò appareret, Sanctam Dei auxilio miraculosè ea in re operatam, æra campana præ gaudio agitata fuere, TE DEUM cantatum, totaque dies transacta jubilis, laudumque canticis. Famâ rei Parisios & aliò perlata, unusquisque occurrit ad monasterium Longi-Campense, ut oculis miraculum cerneret: ejusque certitudine adeo inclaruit gloria matris S. Elisabethæ, ut quilibet conaretur adferre cereos, in circuitu ejus sepulcri accendendos: quod etiamnum observatur annis singulis, dum ipsius recurrit festivitas.

*alia gravif-
simo peri-
culo*

41 Accipe miraculum, quod superabit prodigium navis ad ripam tractæ solo filo virginis Vestalis. Anno MDXXX, cum numerus Religiosorum, ad sexaginta limitatus, ut diximus, accepta facultate, excrevisset ad octoginta, decretumque esset novum exstruere dormitorium, accidit ut die quadam festa, quâ operarii non laborabant, tres juvenes Religiosæ, seu juvenili curiositate, seu recreationis causâ, voluerint ire ædificium inspecturæ, seque recrearent ascendendo ad summum lacunaris culmen, inter tigna & trabes. Tunc lacunar, quod fragile erat & infirmum, decidit; totumque unius corpus transiit inter duas trabes, non hærens ibidem nisi extremitate digitorum, qui illam ægrè sustentabant. Tunc exclamavit: Sancta Mater nostra serva me; & quasi animo deficere ex parte cepit. Ad hunc strepitum cubiculo egressa est Religiosa quædam, nomine Georgia Cœur, quæ postea fuit abbatissa, cum Religiosa cognata sua. Hæ, ubi levarunt oculos, miseramque perceperunt sic pendulam, quam putabant mox lapsuram, capite inclinato præ terrore, & ne id viderent, velociter ad cubiculum suum se receperunt, animam illius Deo commendantes, quia non expectabant nisi horam, quâ decideret, ac corpus sibi contereret. Quippe altitudo, ut minimum, sex erat decempediarum, prout deinde fuit di-

Augusti Tomus VI.

mensa. Duæ aliæ sorores, quæ manserant supra lacunar, nesciebant, quid dicerent cogitarentve: fiebant dumtaxat, atque opem implorabant venerandæ Matris suæ, quæ & citò manifestum fecit, quanta essent merita sua, quantaque potentia.

AUCTORE
J. S.

42 Nam una ex juvenulis istis, dicta soror Valentina Prevost, inspirante haud dubiè sancta Matre, ausa est pedem imponere, uni prædictarum trabium. Inclinavit se paulatim, ut una manu apprehenderet extremitatem veli, quod capiti misellæ erat impositum. Ubi velum attigerat, attraxit illud, fursumque traxit tam facillè, acsi nullum fuisset corporis pondus. Sic illam periculo exemit & se ipsam, omnesque tres pariter, ubi evaserant tam feliciter, deorsum descendunt. Porro secundum communem naturæ cursum quo fieri poterat modo, ut extremitate veli, seu lintei exigui, quod connexum non erat nisi aciculis, elevaretur puella jam grandiusculâ, quæ corpore erat ætati suæ consentaneo? Deinde, unde vis illa ac potestas alteri isti puellæ, quæ ipsa periculo erat exposita, cuique satis erat negotii, ut se fervaret, etiamsi se cum altera non perderet? Accedit, quòd sexus ille naturâ suâ timidior sit & imbecillior; quòdque ingens esset periculum ob loci altitudinem. Fuit ergo aliquid præter naturæ ordinem; idque confirmatur ex eo, quòd, ubi tres illæ novitiæ descenderant, illa, quæ erat liberata, aliis dixerit: Quid vobis erat timendum? Tam bene per humeros sustentata eram, ut decidere non possem. Illa autem, quæ ipsam sustentavit, erat sancta Mater, quam invocaverat. Famam rei per cœnobium vagatam secuta est læta gratiarum actio. Etenim corpus in aère tenerè pendulum, factereque ut illud attrahatur fursum velo, exiguis aciculis solùm annexo, numquid res est insolita & naturam supergressa?

liberatur &

43 Circa idem tempus juvenis Religiosa, nomine soror Joanna Massieux, diuturna febrî vexata, deficiente medicorum arte, confugit ad sanctam Matrem, quam constanter orabat, ut favorem sibi impertiretur. Dum hæc fiebant, videbatur sancta Virgo ei apparere, oblecta pallio liliis aureis exornato: atque in illa visione spem ei ingerebat sanitatis. Mane oblata ei fuit medicina satis amara, quam tamen recusavit, dicens sibi illâ non ampliùs opus esse, & se sanatam. Experientia id docuit magna cum admiratione uniuscujusque. Utrum hæc visio oblata sit dormienti an vigilianti, non definio. At istud patet, illam reipsa & verè integræ restitutam fuisse sanitati.

*alia ex febrî
restituitur:*

44 Hisce laudatus scriptor aliud subnectit beneficium, quod asserit semper pro miraculo habitum fuisse. Rem accipe compendio. Henricus III Galliarum rex Tolosâ evocaverat Patres Fulienses, ut illos introduceret in monasterium Longi-Campi, amandatis aliò monialibus. Ut autem id promptius & rectius executioni mandaret, litteras summi Pontificis obtinuerat. Adit igitur rex ipse laudatam abbatiam, atque auctoritate Pontificia & regia jubet moniales Longo-Campo discedere ad locum alium ipsis assignandum, dictitans se non abiturum, donec mandatum suum ceptum esset impleri. Cum mirè lamentarentur moniales, quidam regi persuaserunt, ut sineret deservescere primum doloris æstum, Religiosas suaviter inducendas, ut ipsius mandato morem gererent. Abit itaque rex, egressu monialium dilato. Illa mox ad ecclesiam se re-

*aliud bene-
ficium Bea-
tæ:*

H h h h 2 cipiunt,

AUCTORE
J. S.

monialis
diuturno
vomitu li-
berata.

B

cupiunt, precibusque ferventibus instant apud beatam Elisabetham, ne se expelli sinat. Tandem, continuatis diu nocturne precibus, nuntium accipiunt, regis voluntatem mutatam, sibi que licitum esse manere in monasterio, ac Fulienses alio loco habitaturos.

45 Aliud miraculum, paucis annis antequam scriberet factum, refert Caussin in Vita a pag. 215. Religiosa erat ex monasterio Haute Briere, nomine Magdalena le Roy, in Ordine à S. Bonaventura, qua Beata invocatione misero ac diuturno vomitu liberata est. Litteras abbatissa dicti loci; & ipsius, qua sanata est, Religiosa recitat Caussin, ex quibus rem breviter refero. Laudata Magdalena per annos novem aut decem gravi ac crebro laboraverat vomitu, ita tamen ut, adhibitis medicinis, malum subinde intermitteret, & perpetuum non esset. Libera fuerat ad menses decem continuos, cum malum tam vehementer ipsam corripuit, ut per menses tres & dimidium nihil prorsus cibi stomachus ejus admitteret, quod non rejiceret, omnesque medicina nihil omnino adferrent solatii. Cum igitur desperaret de sanitate humanis remediis obtinenda, ad Beata opem confugit precesque novendiales in ejus honorem incipit. Primi novem dies sine ullo solatio transierunt, uti & sequentes novem. Incensa deinde desiderio peragendi exercitia spiritualia, Beatam enixe rogat, ut vires ea oberandi à Deo impetret. Post dies paucos, III Martii anni 1638, subitis stomachi doloribus prater morem cruciari incipit, & eodem die integrè est sanata, omnique vomitu liberata, ita ut post octiduum spiritualia exercitia inchoaret. Epistola ejus, qua hac refert prolixius, notata est XVII Maii ejusdem anni 1638.

§ V. Elisabetha Beatis adscripta: cultus extensio, corporis translatio, Officium.

Occasione
miraculi
antè relati
cæptum est
agi de bea-
tificatione

C

Quamquam Elisabetha & vita sanctitate & miraculorum gloria erat conspicua, tamen de ea Beatorum aut Sanctorum catalogo inserenda nihil actum reperio ante seculum XVI. Roulliardus pag. 480 affirmat, miraculum anno 1516 factum, ut narravimus num. 39, primam fuisse occasionem rei tentanda, quia inter alios, ob famam miraculi Longum-Campum petentes, adfuit nobilis quidam Lucensis habitans Parisiis (Lanfrancum Spinoli nominat) qui de Vita & miraculis instructus, beatificationem suscepit promovendam in curia Romana. Profectus itaque Romam, rem ibidem tam diligentur promovit, ut obtinuerit à Leone X bullam mox memorandam, qua data est III Idus Januarii anni 1521. Bullam ait missam Italo cuidam Parisiis degenti, cui nomen Fristobaldi, in cujus manibus diu mansit ob difficultates quasdam; donec per confessarium Religiosarum, Robertum Messier, Ordinis Minorum, sit accepta, delataque ad abbatiam XXIII Augusti ejusdem anni, ubi summa alacritate & letitia fuit excepta. Hac ferè Roulliardus; at unde acceperit, non exponit.

& examen
à Leone X
committitur

47 At quidquid de his sit, certum est bullam Leonis X datam fuisse ad Cardinalem Boyssium, Pontificium in Gallia legatum, eique mandatum, ut de omnibus diligenter inquireret, repertaque

veritate eorum, qua pro monialibus apud Pontificem erant allegata, facultatem concederet componendi Officium ecclesiasticum de B. Elisabetha: Officium deinde examinaret atque approbare, ac demum recitari permetteret die magis commoda. Hac omnia continet bulla Leonis, prout Gallicè reddita est à Roulliaro pag. 485. Partem ejusdem bulla edidit Arturus à Monasterio in Martyrologio Franciscano ad XXXI Augusti, cui hac præfigitur inscriptio: Leo episcopus, fervus fervorum Dei, dilecto filio Adriano, S. Sabinae presbytero Cardinali, in regno Franciæ nostro & apostolicæ Sedis legato de Latere, salutem & Apostolicam benedictionem.

48 Accipe & partem bulla, quâ confirmantur prædicta: Piis omnium, præsertim devoti feminei sexus, personarum, sub suavi Religionis jugo Altissimo famulantium, votis, illis præsertim, per quæ, Propheta docente, in suis Sanctis Deus laudari valeat, ac divini cultus, cum personarum earumdem spirituali consolatione, augmentum suscipiat, libenter annuimus: & ad id nostræ sollicitudinis partes impartimur. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dilectarum in Christo filiarum, abbatissæ modernæ, & conventus monasterii monialium de Longo-Campo Ordinis S. Claræ, Parisiensis diocesis, petitio continebat, quod cum in ecclesia dicti monasterii, beatæ Elisabethæ, gloriosissimi S. Ludovici quondam regis Franciæ sororis (quæ etiam, dum in humanis ageret, tamquam æternæ beatitudinis amatrix, & propulsato fragilis viri thoro, ac abjectis mundanis illecebris, ipsi Altissimo vota sua, in pacis amenitudine exsolvere cupiens, monasterium ingressa, & Ordinem hujusmodi expressè professa, sub Religionis jugo inibi famulatum præstare, & vitam sanctimonialium ducere, quoad universæ carnis viam, prout Altissimo placuit, ingrederetur, indefessè non desivit) corpus reconditum honorificè existat: & ejusdem B. Elisabethæ, post cujus ab hac luce transitum, voce è cælo, ut piè creditur, emissa, & cæt. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MDXX tertio Idus Januarii, Pontificatus nostri anno octavo. Pro anno Domini 1520, substituendus 1521, ut alii omnes scriptores habent, & certum est ex anno Pontificatus octavo, qui currebat usque ad mensem Martium anni 1521.

49 Hoc Pontificis rescriptum Cardinali legato oblatum est die XXVII Septembris, ut ipse testatur apud Arturum. Officium interim concinnatum est à F. Roberto Messier monialium confessario, unaque cum bulla legato oblatum, inquit Roulliardus pag. 486. Legatus autem ad abbatiam misit Antonium Chabannier, canonicum Albiensem & Claromontanum, vicarium suum, qui omnia accuratè discussit atque examinavit, adhibitis ad consilium doctoribus ac Religiosis variis; tandemque omnia sigillata ad legatum retulit. Demum legatus, visis omnibus, maturoque consilio discussis, decretum approbationis concessit, Beataque festivitatem celebrari jussit XXXI Augusti. Hac Roulliardus, addens decretum fuisse datum XI Decembris ejusdem anni 1521, perlatumque ad abbatiam XXI ejusdem mensis, ubi illud summo cum gaudio acceptum est à Catharina Picard tunc abbatissa, atque à monialibus omnibus. Ab eo itaque tempore festum Beata quotannis celebrari cæptum. Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ad XI Decembris rem breviter narrat his verbis: Veneratio

D

Cardinali
Boyssio, le-
gato in
Francia,

E

F

qui post ma-
turum exam-
en festivi-
tatem cele-
brari jubet
31 Augu-
sti:

A no dilectæ Deo virginis Isabellæ, sancti Ludovici regis fororis, virginalisque monasterii Longi-Campi ad Sequanam, prope augustam Lutetiam fundatricis, approbata auctoritate Apostolica hac die, anno MDXXI, vigore rescripti Pontificalis Leonis X Papæ, per Adrianum de Boissiac Cardinalem sanctæ Sabinæ, legatum apostolicæ Sedis in Francia. *Idem memorant scriptores alii. Post epitaphium antè recitatum de hisce Gallicè notata sunt sequentia*: Post hoc tempus (*scripti Epitaphii*) S. Elisabetha Beatis adscripta est per Leonem X Papam anno MDXX, mense Januario, festumque translatum à XXII Februarii die ejus emortuali ad XXXI Augusti. *Verùm hac corrigenda sunt ex dictis.*

50 Anno 1637 corpus solemniter est elevatum ab archiepiscopo Parisiensi, & translatum ad locum honestiorem, obtemperata jam anno præcedentis facultate ab Urbano VIII summo Pontifice. *Audi ea de re Arturum, qui eodem vivebat tempore, loco jam assignato*: Iterum, inquit, anno MDCCXXVI ad sedem Apostolicam pia supplicatio delata est ab abbatissa, & conventu monialium ejusdem monasterii: quâ humiliter ac instanter postulatur facultas eisdem, ut sepulchrum ipsius beatæ Elisabeth, loco amovere, & de incommodo & indecenti situ, in aptiorem & honestiorem transponere: cineres verò & ossa ejusdem B. Virginis, illic, ubi melius visum fuerit, congrua cum reverentia reponere, (liceret) &c. Harum piis benignè annuens votis summus Pontifex Urbanus VIII, rem totam committit ordinario loci, per breve Apostolicum, sub datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem x Cal. Septembris, Pontificatus sui anno XIV. Eo itaque recepto diplomate, supplicatio ab iisdem facta est illustrissimo Parisiensi archiepiscopo, qui partibus auditis, suos deputat commissarios, DD. De Contes, cancellarium ecclesiæ & universitatis Parisiensis, & Du Saussay, utriusque juris doctorem, ecclesiæ parochialis SS. Lupi & Egidii in eadem urbe pastorem, necnon protonotarium Apostolicum; unâ cum promotore & secretario archiepiscopatus, sub datum Parisiis, die xxx Januarii anno MDCCXXVII.

51 Hac igitur metropolitani autoritate suffulti, ad præfatum monasterium de Longo-Campo se conferunt, omnia per ordinem accuratè scrutantur, munusque sibi commissum debite exequuntur, feriâ III, Aprilis VII, anno MDCCXXVII, uti constat ex eorum processu verbali super his confecto. Tum, re delata ad archiepiscopum, decernit ipse illic profectorem, eisdemque commissarios fore præsentés jubet, ad aperturam sepulchri, & translationem reliquiarum, omniaque parari mandat per suas litteras XXII Maii ejusdem anni. Quæ omnia completa sunt die Jovis, IV Junii, mensis sequentis, præsentè ipso reverendissimo archipræfule, unâ cum DD. Saussayo præfato, Nicolao Rousseau protonotario Apostolico, & promotore generali, &c.: adstantibus abbatissa, cum totius conventus monialibus: & RR. PP. confessoribus, aliisque religiosi viris, prout plenius continetur in instrumento publico, ea de re conscripto, signato, atque sigillato. Hæc autem gratanter inspexi ac legi, apud præfatum D. Saussayum, testem oculatum, & totius rei gestæ, necnon bullarum ac litterarum istius negotii depositarium, virum utique litteris, & pietate, ac solertiâ excultum.

52 *Cassinus in Vita pag. 227 asserit, indulgentium Apostolicum pro translatione obtemperata à*

laudato Saussayo, ab eodemque postiam sequentem inscriptionem: Hac in ipsa theca recondita sunt ossa cum cineribus corporis beatæ Elisabeth, aliàs Isabellæ virginis, fororis sancti regis Ludovici, hujus monasterii fundatricis, quæ jussu & mandato sanctissimi domini nostri, D. Urbani Papæ VIII levavit de tumulo ipsius venerandæ Virginis (jam pridem signis emeritæ beatitudinis coruscantis:) hancque in thesam transtulit illustrissimus & reverendissimus in Christo pater, & DD. Joannes Franciscus de Gondy, primus Parisiensis archiepiscopus. Anno Virginici partus MDCCXXVII pridie Non. Junii, regnante Ludovico Justo Franc. & Navarr. rege Christianissimo. *In annotatis post Epitaphium jam laudatis, sed parùm accuratis, ut videtur, pro tempore, annus ponitur 1639; diciturque corpus impositum theca ex argento inaurato.*

53 Anno 1688, XXIV Januarii, petente promonialibus eminentissimo Cardinale de Lauræa, sacra Rituum congregatio concessit, ut festum B. Elisabethæ celebraretur cum octava. Et anno 1696, ad preces eminentissimi Cardinalis Fansonii, Beate cultus ad totum Ordinem Minorum fuit extensus. Utrumque refert Bailletus in *Vitis Sanctorum ad xxxi Augusti in Elisabetha*. Posterioris notavit quoque Eminentissimus Lambertinus, nunc felicissimè regens universalem Ecclesiam sub nomine Benedicti XIV, qui tom. 4, part. 2 de *Servorum Dei beatificatione, pag. 3, habet sequentia*: Anno MDCCXVI sacra congregatio, annuente summo Pontifice, indulget Ordini Minorum sancti Francisci facultatem celebrandi Missas, & recitandi Officia de communi in honorem beatæ Elisabeth, sancti Ludovici Galliarum regis fororis. *Hiscè consentiunt nota Epitaphio subiecta, quæ sic habent*: Festivitas hujus Sanctæ cum octava celebratur (in abbacia Longi-Campi;) & ritu semi-duplici celebratur in toto Ordine S. Francisci, ex permissione Innocentii Papæ XI anni MDCLXXXVIII (pro prima parte) & Innocentii Papæ XII anno MDCCXVI (pro parte altera.)

54 Hæc omnia cum Beata cultum legitimum ostendant, necesse non est accumulare recentiorum martyrologorum elogia. Castellanus B. Elisabetham annuntiavit in *Martyrologio Romano Gallicè reddito & aucto ad xxii Februarii, quo obiisse probat in annotatis. Alii de ea mentionem fecerunt ad xxiii Februarii, uti in Prætermis ad illum diem notarunt Majores nostri. Verùm alii plures xxxi Augusti Beata assignarunt, inter quos Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano, cujus verba subjungo*: In agro Parisiensi, Longi-Campi parthenone, depositio beatæ Isabellæ virginis, germanæ sancti Ludovici regis; ipsiusque virginalis fodalitii fundatricis: cujus præcelsa in sæcularis gloriæ extremo contemptu, Deique ferventissimo cultu, ac sui perfectæ abnegatione virtus: necnon in religionis quibusque exercitationibus eximia pietas, divinæ testificationis indicia comprobata: etiam apostolica Sede decernente, per Leonis Papæ decimi oraculum, honorem Beatis proprium vindicavit sacræ memoriæ perennem: statuta eidem die, quâ divina litatione & solemnè Officio beatitudinis ejus gloria celebratur.

55 Tandem, ne quid lector desiderare possit ex iis, quæ de B. Elisabetha ad manus nostras pervenerunt, ex Officio, quod hodie recitatur in abbacia Longi-Campensi, subjungam ea, quæ spectant ad gesta Beate elucidanda, videlicet

H h h h h 3 Oratio-

AUCTORE
J. S.
inscriptio
tunc posita:

cultus ex-
tensio:

E

nomen in
Fastis sa-
cris.

F

Hodiernum
Beate Offi-
cium,

corpus, ac-
ceptâ licen-
tiâ summi
Pontificis,

elevatum ab
archiepisco-
po Parisien-
si:

AUCTORE J. S. *Orationem, & lectiones secundi nocturni. Descripsit illas officiosissimus Soucietus, pro suis in Museum nostrum meritis numquam satis laudandus. Oratio hac est: Deus, qui B. Isabellæ virginis tuæ regia pietate hanc tibi domum sub humillimæ Matris tuæ patrocinii consecrasti, fac ut ejus precibus & imitatione tibi puro & humili corde placeamus. Qui vivis &c. Lectiones verò secundi nocturni breve vita compendium exhibent, in quo corrigendus videtur annus emorznalis, & anni atatis contrahendi, secundum ea, quæ de iis disputavimus num. 17.*

ex quo recitantur **B** 56 LECTIO IV. Isabella regali orta genere, patrem habuit Ludovicum Franciæ regem, matrem verò Blancham reginam, ab ipsis unice dilecta, quia è filiabus stirpis regiæ sola superstes, corporis elegantia & venustate nulli cedebat, sed animæ dotes & ornamenta ipsis longè anteponens, soli Deo placere studebat. Hinc à teneris annis aulæ regiæ blandimenta penitus fastidivit, solitudini mirum in modum addicta, lectioni sacrorum librorum & orationi jugiter intenta. Jejunium & abstinentiam excolere nunquam desit, etiam invita & reclamante matre sua. Erga pauperes adeo benefica fuit, ut cibum non priùs caperet, quin egenorum inopiam efficacissimis eleemosynis sublevasset: erga se verò adeo parca, ut vix sumeret, unde vitam suam sustentaret. Nec corpori tantùm pauperum, sed & animæ consulebat, ipsos, postquam prandium sumpserat, sedulò invicens, docens, adhortans, ut ipsorum salutem, quantum posset, promoveret.

lectiones tres **C** 57 LECTIO V. Tot dotibus conspicua & insignis filia princeps à multis citò fuit in matrimonium expetita, atque in primis à Conrado Frederici secundi Romanorum imperatoris filio. Hoc matrimonium Innocentius quartus, & Ludovicus Galliarum rex frater ejus vehementer peroptabant, tamquam orbi Christiano utilissimum. Sed sanctam Virginem à proposito suo neque rex neque Pontifex umquam dimovere potuerunt. Quam Innocentius animi constantiam & sancti propositi firmitatem demiratus, pium Isabellæ consilium postea laudavit & probavit. Selegit itaque locum, qui Longus Campus dicitur, ut ibi absolveret, quod tam sanctè apud se statuerat. Eo igitur in loco extrui curavit cœnobium monialium Urbanistarum S. Claræ in honorem Humilitatis sanctissimæ Virginis Mariæ, in quo per novem & ampliùs annos admirabili fulsit sanctitate, omnes ad amorem secessus & pœnitentiæ singulari suo exemplo invitans.

secundi nocturni. **C** 58 LECTIO VI. Paulo ante obitum suum audita fertur in monasterio vox tamquam angelorum canentium: "Factus est in pace locus ejus, jus." Quod plures è Sororibus, quæ aderant, postea testimonio suo confirmaverunt. Hoc autem angelico concentu finito, beatam Deo reddidit animam, anno scilicet millesimo ducentesimo sexagesimo nono, ætatis suæ fere quinquagesimo. Corpus terræ mandatum, miraculis illico & signis [claruit] quæ longius esset recenfere. Quorum quidem miraculorum notitiam cum perspectam atque exploratam habuisset Leo decimus, sanctissimam Isabellam beatarum virginum numero voluit adscribi, & officium ejus solenni ritu celebrari ultima die mensis Augusti in regali cœnobio, ubi corpus ejus condigno cultu asservatur. Vox in hac posteriori lectione ommissa est in describendo, opinor. Hinc vocem claruit uncis inclusam addidi.

V I T A

Gallicè scripta per Agnetem de Harcourt abbatissam Longi-Campi,

Et Latinè reddita interprete J. S.

C A P U T I.

Beate parentes, & pueritia; nuptia recusata: morbus; orandi assiduitas, pœnitentiæ rigor, aliaque virtutes.

Vitam sanctæ nostræ ac venerabilis dominæ & matris, dominæ Elisabethæ Franciæ, ad postulationem domini regis a Sicilia fratris ejus germani, scribere decrevimus, secundum gratiam, quam Deus nobis largietur, ad honorem Domini nostri Jesu Christi, hujusque venerabilis Sanctæ, atque ad exemplum insignis sanctæ Ecclesiæ. Primum exponemus quænam hæc fuerit, quibusque parentibus nata: deinde loquemur de ipsius infantia, de moribus ejus, qualem duxerit vitam. Sancta mater ac domina nostra, domina Elisabetha orta fuit stirpe regiæ, & filia nobilissimi Franciæ regis Ludovici b, Philippi regis filii, & nobilissimæ Franciæ reginæ, dominæ reginæ Blanchæ, quæ filia erat regis Hispaniæ. Pater materque aliam tunc non habebant filiam, ipsamque miro proferebantur amore charamque habebant: ipsa quoque reputabatur domina orbis nobilissima.

breve ejus virtutum elogium: **F** 2 In ætate tenera admodum erat speciosa, miræque pulchritudinis; & licet profapia esset tam nobilis, nobilior etiam erat moribus atque illustrior. Noverat probè hanc solam esse veram nobilitatem, quæ per virtutes animi, sanctamque vitam, ornamentum est animæ, ut deinde patebit. Filia fuit, & sponsa, amicaque singularis Domini nostri Jesu Christi, & omnia desideria, omnem mentem, omnesque labores suos dirigebat ad destruenda peccata, virtutesque sibi & aliis inferendas. Speculum erat innocentiae, pœnitentiæ exemplar, rosa patientiæ, lilium castitatis, fons misericordiæ. Schola erat morum quorumlibet proborum; discipula enim fuit singularis in schola Domini nostri Jesu Christi, qui discipulis suis dixit: Venite, "discite à me, quia mitis sum & humilis corde." Hanc lectionem optimè retinuit venerabilis, sancta, & nobilis domina, ac mater nostra, domina Elisabetha Francica: nam in omnibus ejus operibus non apparebat nisi cordis humilitas & mansuetudo, quem admodum Salomon docet: "Quanto magnus es, humilia te in omnibus."

mundationem coram scriptis: 3 Venerabilis hæc atque excellens Domina in juventute sua libentissimè manebat in cubiculo, studebatque intelligere sacram Scripturam; nec cupiebat animi relaxandi causâ eò ire, quò ibant fratrum suorum conjuges, aliæque dominæ. Postquam litteris abundè imbuta erat, ex serico quædam

A dam componere discebat, stolasque componebat, aliaque sanctæ Ecclesiæ ornamenta. Quando ei afferebantur imagines Domini nostri aut beatæ Virginis, mirâ eas lætitiâ accipiebat, fatisque monstrabat se illas malle sibi gratiores esse quibuslibet aliorum ornamentorum donis, quæ quis ei potuisset exhibere. Tempore juventutis suæ, quando vivebat domina regina Blancha ipsius mater, quæ mirifica teneritudine illam amabat, jubebatque vestiri ornatu admodum decoro, splendido & opulento, ipsa proprio ore mihi testata est, corde se esse æquè tenero ac pio in Dominum nostrum, quando caput corpusque suum splendida illa circumdabant ornamenta, quàm fuisset, si vestes gestasset magis religiosas: credo & alios esse, qui illud omnino testabuntur, si fuerit necesse. Hinc fati ostenditur, mentem ipsius semper valde attentam fuisse ad amandum Dominum nostrum; neque addictam fuisse ornamentis aut gloriæ miseri hujus mundi.

fuga nuptiarum: capilli ejus pro reliquiis servavit:

c
d
B

4 Sollicitata fuit conjunctis amicorum precibus, ut matrimonium iniret cum imperatoris Romani filio *c*, qui heres esse debebat imperii: verum in nuptias corporeas consentire numquam voluit; elegerat enim Sponsum perpetuum Dominum nostrum Jesum Christum in virginitate perfecta. Dominus Papa Innocentius IV *d* ei scripsit, ipsamque multis rationibus inducere conatus est, ut contraheret nuptias propter emolumenta, quæ oriuntur ex conjugio hujusmodi dominæ. Litteras illius adhuc servamus in abbacia nostra. At postquam advertit, non posse ipsam à bono proposito amoveri, alias ad eam dedit litteras, quibus conabatur, quantum poterat, bonum ipsius propositum, statumque virginitatis laudare. Has ipsas quoque litteras habemus in abbacia nostra. Capite erat admodum formoso, & splendente nulla quoque de causa. Dum verò comæ ejus pectebantur, pedissequæ ipsius capillos decedentes colligebant, illosque magna custodiebant sollicitudine; adeo ut quodam die illas interrogaret, cur istud facerent, illæque responderent: "Domina, illos servamus, ut cum Sanctis fueris adscripta, ipsos habeamus pro reliquiis". Ridebat illa, totumque pro nihilo habebat, atque istuc ipsum insipientiæ attribuebat. Ego soror Agnes de Harecourt ista accipi ex ore ejus pedissequarum, quæ ipsi ministrabant, & habeo etiamnum de capillis, qui in juventute ei deciderunt.

morbus ipsius gravis in juventute, auctusque inde mundi contemptus:

e
f

g

5 Dum erat juvenis, morbo correpta est admodum vehementi & acuto; initio autem morbi oportuit dominam reginam Blancham iter agere unius diei aut bidui, propter regni negotia: reliquit ergo illam in oppido S. Germani in Laya *e*, & cum ea dominam Margaritam *f* reginam: morbus interim tam vehementer crevit, ut nihil ferè spei de vita ejus relinqueretur, magnaque festinatione accerferetur domina ipsius mater, & dominus rex frater ejus. Postquam illa eò pervenit, vehementer ægrotantem deprehendit ac in mortis periculo versantem; unde, ut mater, magno affecta fuit animi dolore. Misit undecumque sollicitè ad preces postulandas, & nominatum in Angliam *g* ad personam quamdam valde religiosam & contemplatione insignem, cui angustias animi sui certissimè exprimebat, ut persona illa majori attentione instaret precibus apud Dominum nostrum pro Domina filia sua. Hæc persona scriptis litteris ei nuntiavit, Filiam ipsius ex isto morbo restituendam: at certum illi foret, numquam mundo rebusve mundanis animum ejus

adhæsurum. Istud clarè patuit: nam deinceps numquam corpus suum pretiosis ornamentis suis decoravit: at in dies singulos magis magisque tota orationi insistebat, operibusque vitæ perfectæ ac religiosæ; & vestium, ornamentorum, aliorumque omnium, quæ ad corporis cultum pertinebant, divitias quaslibet corporeas contemnebat, ut animæ suæ adderet virtutis humilitatisque decorem.

6 Venerabilis hæc extellensque Domina ab infantia sua flagrabat tanto puritatis & innocentie amore, ut vix exprimi queat, quemadmodum apertè cognosci potuit ex omnibus ejus operibus. Pati nequibat ut mali quidpiam de aliquo coram se diceretur, aut quid mendacii, cujus tanto afficiebatur horrore, ut vultus ejus totus commoveretur. Si quandoque contingebat, ut accederent ad eam personæ aliquæ eleemosynam petituræ, aut negotiorum causâ; priusquam venirent ad ipsam, mittebat ad illas, quæ dicerent, sibi caverent, ne quid proferrent nisi verum, facturam ipsam libentius, quæ flagitarent, si vera dici perspiceret. Ego soror Agnes de Harecourt hujusce rei sum testis, quæ aliquoties ista nuntiavi. Tempore pueritiæ adeo erat assueta orationi, ut, vultu sub stragulo lecti posito, in oratione esset cubitis & genibus nixa, adeo ut eveniret tempore quodam matutino, dum migrandum erat, ut ille, cui lecti vestesque colligenda erant & consarcinanda, amplexus sit stragulum & vestem, quod vestem illam putaret sic involutam esse in lecto; at erat venerabilis Domina nostra ac sancta mater, ibidem cubitis genibusque nixa in oratione, quæ tam altè clamabat, cum vestem apprehendebat, ut dominæ eò accurrerent, & ille totus esset attonitus & exterritus. Ego soror Agnes de Harecourt istud audivi ex ore domini regis sancti Ludovici, qui id nobis narravit; & Mathildis de Godarville, quæ ejus servitio fuit deputata, illud ipsum audivit ex ore dominæ Helwigis de Buisemont, quæ convixerat Dominæ ab ipsius infantia.

7 Hæc ipsa domina Helwigis affirmabat, vidisse se ab annis novemdecim venerabilem hanc Dominam numquam panem manducasse ad satietatem; recordabaturque ista domina Helwigis, quod domina regina Blancha mater ipsius ei dixerit aliquando, se ei daturam quadraginta asses pauperibus distribuendos, si vel unum frustum manducaret: insuper si vel verbulo alloqueretur dominum regem fratrem suum, quadragintâ asses egenis largiendos ei promittebat, & frequenter ne quidem rei promissæ gratiâ facere illa volebat abstinentiæ & silentii amore. In juventute sua jejunabat tribus diebus per hebdomadâ: & ubi hora manducandi aderat, tam parum comedebat, ut nullum corpus humanum illo sustentari posset, nisi adfuisset divina gratia. Frequenter, postquam toto die jejunaverat, cibus ejus erat parum pultis è pisces. . . . *b*. Apponebantur quidem ei fercula sufficientia, & cibi delicati, uti congruebat tali Dominæ; at omnia mittebat ad pauperes, & ad valetudinariâ Religiosorum, comedebatque ex vilissimo & modicissimè, ita ut pro uno frusto, quod manducabat, decem amore Dei ad pauperes destinaret. Toto ferè tempore, quo mensæ accumbebat, orationi erat intenta & in silentio. Accumbebat autem brevi admodum tempore; ita ut sæpe surgeret ante mulieres, quæ ei ministrabant. Gratiâ agebat piissimè & attentione admirabili.

8 Divinum Officium magna pietate & attentione

**A. AGNE-
TE DE
HAR-
COURT.**

odium detractionis & mendacii: crebra oratio:

E

ciborum parcitas & verborum, austerâ jejunia:

F

b

A. AGNE-
TE DE
HAR-
COURT.
diurna
orandi le-
gendique
consuetudo.

tione curabat peragendum. Surgebat ad Matutinas recitandas longo spatio ante lucem, nec lectum repetebat; sed in oratione perpetuò erat usque ad plenum meridiem. Sæpe etiam, quo diutiùs orationi inhærere posset, illas, quæ ipsi serviebant, ante se jubebat manducare. Non loquebatur, dum recitabat Horas, nec ante Primam, nec post dictum à se Completorium, nisi ægrotaret. Mirè orationi insistebat tempore Quadragesimæ, & magis quàm alio tempore, & copiosà aliquando rigabatur lacrymarum abundantia, adeo ut, dum facello suo egrediebatur, oculos haberet tam inflatos tamque rubros, ut satis appareret mirabilem fuisse lacrymarum copiam. Consueverat orationem continuare in facello suo usque ad horam pleni meridiei: tunc facello exibat, & intrabat cubiculum suum, ubi usque ad Nonam occupata erat studio sanctarum Scripturarum, videlicet Bibliorum, sanctorum Evangeliorum, aliarumque Vitarum Sanctorum: optimè enim noverat linguam Latinam, tamque intelligebat exactè, ut, quando facellani ejus literas, quas jubebat scribi Latine, exaraverant eique portaverant, illas corrigeret, cum verbum quoddam occurreret ineptum: quod ego foror Agnes sæpiùs vidi, aliæque viderunt personæ.

B
cura audi-
endi ver-
bum Dei,
& sæpe
confitendi:
corporis can-
stigatio.

9 Libentissimè audiebat Verbum Domini, & illud sæpe coram se prædicari jubebat. Conscientiâ erat tenerrimâ & optimâ. Lubens admodum confitebatur & frequenter singulis ferè diebus, multaque cum pietate. Conscientiæ moderatores habere solebat viros magnæ probitatis, provectæ ætatis, & theologiæ magistros, illosque magnâ observantiâ colebat. Quando confitebatur, in facello suo id faciebat, & confessarium ante se sedere volebat magna cum reverentiâ, ut cerneret an bene attentus esset ad audiendam confessionem suam, & ne aliis rebus intentus esset aut dormitaret. Hæc proprio ore mihi asseruit: nec conscientia fuisset quietâ, nisi certa fuisset, peccata sua à confessario bene fuisse percepta. Maxima humilitate erat coram confessario, quando de peccatis confitebatur, atque etiam alio quocumque tempore: multumque ei erat obediens, ac si fuisset Religiosa. Quando confitebatur, in more illi erat, ut semper adesset domina aliqua & domicella, longiusculè sic positæ, ut & confessarium cernere possent & ipsam confitentem. Frequenter castigabat corpus suum rudibus verberibus: hæc secretò admodum illi infligebat domina Helwigis, de qua superius egimus, quæ diu cum ipsa fuerat, & cui multum fidebat. Hæc domina Helwigis, quando ipsam videbat vestibus exutam, dicebat coram multis dominabus: "Flagella tua non erant aliis similia, continuabantur usque ad sanguinem, insuper non virgis solum communibus sæviebat in corpus suum, sed de Fracon i, unde vestis ipsius frequenter sanguine tingebatur.

ANNO T A.

a Carolus is est filius Ludovici VIII Francorum regis natu minimus, qui primùm comes Andium, deinde per uxorem comes Provincia, demum ad regnum utriusque Sicilia evehus est à Clemente IV summo Pontifice, illiusque possessionem adeptus anno 1265, opem ei præstante fratre suo S. Ludovico, in cujus Altis multa de Carolo dicta sunt ad 25 Augusti.

b Ludovici videlicet VIII, cujus pater erat Philippus II, cognomento Augustus. Porro de

parentibus Beata, ejusque fratribus consuli potest D
Commentarius ad Acta S. Ludovici § 4.

c Conradum indicat Frederici II filium. Audi Cantipratanum lib. 2 de Apibus, cap. 29: Vidimus, inquit, & illam, quam minùs justè extremam ponimus, filiam Ludovici regis Francorum, sororem scilicet devotissimi regis Ludovici, qui foelicissimè regnat ad præsens. Hæc desponsata Conrado filio Frederici Romanorum imperatoris, in virginitate permanere innuba præelegit. Quæ soli Deo vacans, addeò contemplationi deditur & virtuti, ut nulla ei cura in ullis transitoriis videatur.

d Electus est Innocentius anno 1243, mense Junio, dissidiaque gravissima inter ipsum & Fredericum imperatorem capta sunt ab anno 1244, & continuata usque ad obitum Frederici. Hinc necesse est, illa contigisse vel sub finem anni 1243, vel anno sequenti. Porro Elisabetha infans quoque desponsata fuit filio Hugonis Marchia comitis; sed illa sponsalia fuerunt sine effectu propter secutas inter regem & comitem dissensiones, ut diximus in Actis S. Ludovici tom. 5 Augusti pag. 298.

e Fanum S. Germani in Laya, vulgò S. Germain en Laye, oppidum est in Insula Francia prope Sequanam inter Lutetiam & Pisciacum.

f Margarita regina, uxor S. Ludovici, filia erat natu maxima Raymundi Berengarii Provincia comitis: de illa frequenter meminimus in Actis S. Ludovici.

g Sic edidit Cangius, at mendosè, opinor. Nam Roulliardus in Ms. suo legit à Nanterre, quod facile in Angletterre mutari potuit; nec verisimile est reginam preces in Anglia postulasse. Porro Nannetodurum, Gallis Nanterre, vicus est agri Parisiensis inter Fanum S. Germani in Laya & Lutetiam: ubi habitasse piam illam personam scribunt in Vita Roulliardus pag. 96, & Caussin pag. 27, quod verum omnino existimo, etiamsi textum Cangii non mutaverim.

h Gallicè Un peu de poirée & de pois baieus. Mendosus hand dubiè locus, ut colligo ex Epitaphio, in quo sic legebatur: Un peu de purée aux pois &c. Quod hic Latine reddidi, parum pultis è pisis, neque in eo est difficultas, cum cibus sit communis. Verum addita vox baieus admodum obscura est, quam idcirco Latine non expressi.

i Hic Gallicè de fracon, sed in Epitaphio scribitur de fragon. Utrum sit melius, ignoro: nam vocis significatio mihi prorsus est incognita, quam hac de causa ab eruditis Gallis quasi vi, & ne sic quidem inveni.

CAPUT II.

Misericordia in pauperes: fundatio abbatis Longi-Campi: virtutes varia, morbus biennis, & pius obitus.

Venerabilis hæc Domina humiliter & misericorditer per se ipsa visitabat infirmos, illos consolabatur verbis sanctis, de salute animarum suarum monebat, propriis manibus ministrabat ipsis, liberaliter de re sua mittebat, diutissimè affidebat, ac pulsam arteriæ explorabat. Vehementi admodum afflictorum commiseratione tangebatur, ac summo studio desiderabat animarum salutem.

Pauperibus, ægrotis, afflictisque solatia præstita.

A salutem. Totius mundi causâ sciens non dixisset verbum falsum. Nullum juramentum ex ore ejus umquam auditum. Dum verbum dixerat, numquam revocabat *a*: nullius rei gratiâ fecisset illi contrarium. Magnopere studebat implere verba Evangelii; præsertim per opera misericordiæ, quæ Dominus noster dixit se laudaturum in judicio universali. Postquam Officio interfuerat, priusquam pranderet, jubebat multo tempore ad se accedere magnam pauperum multitudinem, ita ut totum cubiculum ejus ab iis esset obfessum, illisque propriis manibus ministrabat panem, vinum, pulmentum, & obsonium, multumque iis peragendis infumebat laboris. Multitudo privatarum eleemosynarum, quæ & Religiosis & secularibus præstabat, tanta est, ut explicari nequeat. Domicella quædam profapiæ bene nobilis, quæ vocabatur domicella de Meru, erat in valetudinario quodam prope ipsam, ac mirum in modum erat viribus exhausta: Domina movebatur summa illius commiseratione, diligentissimaque erat ad curandum illi necessaria; mittebat ipsi cibos de mensa sua, eligebatque manibus suis, quos meliores ei putabat & delicatiores, tantâ diligentia, ut majori non potuisset, si fuisset filia: atque talia frequenter exercuit.

B 11 Nevit propriis manibus capitis tegmen, quod sanctus rex Ludovicus frater ejus ab ipsa petiit, ipsamque gratiosè admodum rogavit, ut istud sibi donaret, quo caput noctu tegetet. Noluit id ei donare, quemadmodum ego soror Agnes de Harecourt, quæ præfens eram, meis auribus ex ore ejus accepi. Respondit regi, eique dixit: "Propono istud Domino nostro da, re; nam primum est, quod umquam nevi, ille verò eam rogavit, & dixit: "Soror, oro, te, ut aliud neas, quod accipiam,," Respondit illa: "Pervelim, si plura neam,," Et tegmen istud capitis misit secretò ad mulierem quamdam pauperem, quæ in magno jacebat languore, cuique magnâ curâ quotidie de mensa sua impertiebatur larga beneficia, singularesque magni pretii cibos. Domina Joanna & domina Petronilla de Montfort istud de capitis tegmine intellexerunt, adiveruntque secretò pauperem illam mulierem, ac emerunt illud, tantum dantes ipsi, quantum volebat accipere. Habetur nunc apud moniales S. Antonii, quæ illud custodiunt pro reliquiis. Dominus rex Ludovicus pater ejus, dum obiit, magnam illi reliquit pecuniæ quantitatem: at illa totam amore Dei distribuit, & nominatim misit decem equites *b* trans mare. Tot personas Religionis asseruit, ut earum nesciamus numerum. Multum boni & stipis largita est mulieribus viduis, & pupillis, & mirâ ferebatur misericordiâ in homines tristitiâ & dolore affectos.

C 12 Mos illi erat die Jovis sancto, ut exciperet tredecim pauperes, illis pedes lavaret, propriis manibus bis gemina fercula illis apponeret, calceos donaret, & singulis triginta offerret Parisinos in memoriam pretii, quo Dominus noster fuit venditus. Magno desiderabat studio facere aliquid, quod placeret Domino, vehementique desiderio cupiebat domum hospitalem extruere: at nesciebat, utrum potius facere oporteret, domumne nostri Ordinis erigere, an valetudinarium. Misit ad cancellarium Parisiensem, ipsumque secretò interrogari jussit, utrum existimaret magis Deo placere, an ut fundaret publicam pauperum domum, an domum Sororum Minorum? Cancellarius Haimericus *c*, qui vir

Augusti Tomus VI.

erat valde probus & theologiæ magister, quique tunc ejus erat confessarius, respondit nullam esse comparationem domus hospitalis cum fundatione domus Religiosæ, & illius præsertim Ordinis: divinam enim Domini nostri laudationem ibidem peragi & celebrari, virginitatem ibi servari & multiplicari; adhuc opera misericordiæ illic fieri; nam sorores invicem fervire. Dixit præterea nuntio: Dic illi, ne me amplius ea de re consulat, sed domum Religionis condant. Post hæc continuò fundavit abbatiam nostram, quæ illi facilè constitit triginta millibus librarum Parisinarum.

13 Diligentissimam adhibuit curam, ut Regula esset bona & tuta, illamque curavit examinandam per fratres Minores, qui viri erant probi & probati ac theologiæ magistri, quales erant frater Bonaventura *d*, frater Guilielmus de Milletonne *e*, frater Odo de Roni *f*, frater Godofridus de Vierfon, & frater Guilielmus de Harecombour, jussitque Regulæ inseri, quod habebatur in privilegiis, quòdque dubium erat in regula & periculosum, jussit deleri; tantoque studio in hoc incumberebat, ut inde magna noctium ac dierum parte vigilaret: tantum impendebat studii & laboris, ut vix queat referri. Plures personæ in ejus erant cubiculo, quarum aliæ legebant privilegia, notabant aliæ; erantque illic semper fratres Minores theologiæ magistri ad res coram ipsa examinandas, & tantopere erat sollicita, ne quid transiret, quod animabus esset periculosum, ut mirum esset: atque huic rei tantam curam tantumque adhibebat studium, ut vix posset quiescere: mirifico etiam flagrabat desiderio, ut res ista confirmaretur à Papa.

14 Præ ceteris volebat, ut sorores abbatiae nominarentur sorores MINORES, neque ullo modo Regula illi sufficere poterat, nisi istud nomen illi fuisset insertum. Benedictum cor ejus debebat quoque abbatiae imponere nomen illud benedictum, ad quod Dominus noster Jesus Christus elegit Dominam nostram, ut sibi esset Mater; id est, nomen HUMILITATIS BEATÆ MARIE, quod abbatiae suæ imposuit, quòque eam nominari voluit. Ego soror Agnes de Harecourt ipsam interrogavi: "Domina, dic mihi, si placet, amore Dei, cur nomen istud dedisti abbatiae nostræ,?" Respondit mihi: "Quia numquam, auidivi illud ab aliqua persona sumptum, quod miror; quòd mihi videantur prætermisisse nomen sublimissimum & optimum, quod assumere poterant: atque illud ipsum est nomen, ad quod Dominus noster elegit beatam Virginem, sibi Matrem *g*: hac de causa illud elegi abbatiae meæ imponendum,," Laboravit morbo gravi, priusquam Regula esset confirmata, quòd præ vehementi affectu quasi animo langueret, donec res illa esset perfecta.

15 Præ insigni humilitate nihil ipsa Pontificem rogare volebat, nec illi scribere de rebus ad Regulam aut abbatiam spectantibus: neque ipsa peragebat gravia negotia, quæ occurrebant faciendâ: at hæc omnia curabat postulanda per dominum regem fratrem suum, quem constituebat omnium negotiorum suorum procuratorem. Ille verò benignissimè hæc faciebat, mittebatque & litteras & nuntios proprios. Consueverat etiam, quando sanctus frater ipse rex Ludovicus veniebat ad locum, ubi degebat, ipsum adire salutatura. Tunc præ insigni reverentia, quâ ipsum colebat, coram eo flecebat genua: ille

I i i i

verò

**A. AGNE-
TE DE
HAR-
COURT.**

*cui Regu-
lam attem-
perandam
curat.*

*d
e f*

B

*quamque
ab humili-
tate nomi-
nari cupit.*

F

g

*fratrem
suum
omnium ne-
gotiorum
habet pro-
curatorem.*

A. AGNE-
TE DE
HAR-
COURT.
amor silen-
tisi & timor
Dei :

verò manu ipsam relevabat , objurgabatque , quòd id ei multùm displiceret , ut apparebat : at ipsa id prætermittere volebat.

16 Mirum in modum & pauca loquebatur , & silentium amabat : & quando loquebatur , id valde privatim faciebat , magnaue consideratione. Frater Odo de Roni confessarius ejus ipsi aliquando dixit : " Domina , oportet omnino ut egre , diaris , & animum relaxes. Non displiceret Domino nostro , si aliquid recreationis sumeres ,. Quærebat ex ipsa , cur esset tam taciturna. Respondit illa , quia subinde nimium erat locuta , verbaque protulerat otiosa , congruum esse , ut illud pœnitentiâ expiaret. Frequenter tractabat cum moderatore conscientiæ suæ de bonis vitæ æternæ , & de sacris Scripturis. Summâ erat in Deum reverentiâ , illumque magnopere timebat , quomadmodum semel mihi secretò retulit : nimium cum egressa aliquando esset facello suo ab oratione , lectoque suo niteretur , cœpit perpendere judicia Domini nostri , tantùmque , ut mihi affirmavit , tremuit , ut vestis & stramen vehementer sub ipsa concuterentur.

B
humilitas
in petenda
de offensis
penia : pa-
tientia in
morbo diu-
turno , &
beata mors.

17 Vidi aliquando , quòd ob aliqua ei displicentia acriter reprehenderet personas quasdam coram me sorore Agnete de Harecourt : illas autem corripiebat , quòd non fecissent opera quædam bona , quæ illis demandaverat : & quia sibi videbatur duriter nimis fuisse locuta , mirabili humilitate coram me ipsis confitebatur culpam suam , multumque se accusabat , & repetebat verba , quæ dixerat , ea invicem accumulando. Multùm mihi proderat hæc audire , reique memoria deinde sæpe mihi fuit utilis. Existimo nullum esse in terra peccatorem , qui multa commisset peccata mortifera , si tantùm se humiliaret coram Deo , ipsumque pœniteret tantùm , quantum pœnitebat ipsam , quando aliquid dixerat , in quo verebatur ne quid esset delicti , licet nihil revera peccati esset , tantoque conatu veniam à Deo postularet , qui largam non consequeretur misericordiam. Tantùm timebat Dominum nostrum offendere , tantùmque ab omnibus occasionibus sibi cavebat , & aliis. In fine vitæ duobus ante mortem annis affecta est gravissimis morbis , quos suavissimè à dilecto Sponso suo acceptabat , insignique tolerabat patientia : vitamque finivit h piissimè in perfecta virginitate , maxima humilitate & charitate.

C
h

A N N O T A T A.

a De fidelitate in servandis promissis hæc accipe.

b Factum id verosimiliter , quando primum contra Saracenos transfretavit S. Ludovicus.

c Mentionem hujus cancellarii facit Bulans in Historia universitatis Parisiensis ad annum 1251 , seu tom. 3 , pag. 24 his verbis : Tunc erat . . . cancellarius . . . M. Haimericus de Vari , qui D. Thomam Aquinatem & Bonaventuram doctorali pileo insignivit. De tempore foundationis , scriptaque Regula egimus in Commentario § 1 , num. 4.

d S. Bonaventura tunc doctor erat Parisiensis , postea totius Ordinis sui regimini admotus , & ad purpuram Cardinalitiam evehctus est. De eo tractavimus ad 14 Julii.

e Cantipratanus de Apibus lib. 2 , cap. 1 , num. 16 de isto Guilielmo sic habet : Vidi & alium eminentis vitæ virum de Ordine fratrum Minorum , fratrem Guilielmum de Militona , qui ma-

gister theologiæ Parisiis sanctissimam ac devotissimam vitam duxit. Hic cum die quadam Parisiis prædicaret , per horam obmutuit , & verbum vitæ resumens , omnibus cum vultu serenissimo valedixit , & sic in pace quievit. Summam theologicam Alexandri Alensis , quam auctor reliquerat imperfectam , ab eo absolutam , ait Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1257. Hinc viri virtus & doctrina abundè probatur.

f Hic Beata fuit confessarius , ut postea dicitur. Roulliardus in Vita pag. 161 & 162 , ex eoque Caussin pag. 143 sex enumerant hujus Regula examinatores , addido ad quinque hic recensitos Odone Rigaud , qui deinde , inquit , fuit archiepiscopus Rotomagensis : cognamina etiam plerarumque mutant , Primus Roullardo est Eudo seu Odo Rigaud dein archiepiscopus Rotomagensis , secundus B. Bonaventura , tertius Guilielmus de Millenconne , quartus Odo de Roni , quintus Godefridus de Marlon , sextus Guilielmus d' Archembout. Malim ego inharere Vita a Cangio edita , à qua multis locis non parùm discessit Roulliardus , etiamsi profiteatur se sequi Vitam illam , quam Ms. habuit. Primo manifestè hallucinatus est Roulliardus , multosque in errorem pertraxit , dum Odonem Rigaudi collocavit inter examinatores illos , asseruitque eum deinde factum archiepiscopum : archiepiscopus enim fuit consecratus plussquam toto decennio antequam Regula illa jussu B. Elisabethæ examinaretur , ut videre est apud Sammarthanos in Gallia Christiana tom. 1 , pag. 587 ; nomen quoque Guilielmi de Milletonne mutavit , ut evincitur ex Cantipratano & Waddingo citatis. Hinc conjectura fieri potest de aliis , qui minus sunt noti. Miror itaque Holyotum in Historia Ordinum Religiosorum tom. 7 , pag. 198 hos errores secutum esse.

g Eadem de humilitate Maria mens fuit S. Bernardi , ex quo forsitan hæc hausit. Audi S. Bernardum Hom. 2 super Missus est : " Super , quem , inquit , requiescet Spiritus meus , nisi , super humilem & quietum , ? SUPER HUMILEM dixit , non super virginem. Si igitur Maria humilis non esset , super eam Spiritus sanctus non requievisset. Si super eam non requievisset , nec imprægnasset. Quomodo enim de ipso sine ipso conciperet ? Patet itaque , quia ut de Spiritu sancto conciperet , sicut ipsa perhibet , respexit humilitatem Ancillæ suæ Deus potius quàm virginitatem. Et si placuit ex virginitate , tamen ex humilitate concepit.

h Mortem contigisse anno 1270 , probavi in Comm. num. 17.

C A P U T III.

Miracula varia , partim in vita , partim tempore mortis patrata : elevatio corporis.

Quando reverendissima sanctaque Domina ac mater nostra vivebat , quidam ex servis domini regis Ludovici puerum habebat , qui in gravem incidit morbum. Hic homo multis lacrymis , flexisque genibus , & manibus junctis pie

D

E

F

Varii precibus

A piè sanctam Dominam rogavit, ut Deum oraret pro puero suo, qui morbo tam crudeli affligebatur. Illa signo annuit, se precibus apud Dominum nostrum intercessuram. Rediit pater ad hospitium suum, reperitque infantem suum sanatum, morboque illo liberum. Tunc regressus est ad Dominam, genuaque coram illa flexit, & dixit: "Benigna Domina, recordarisne quid te pro Dei amore rogaverim? Dic mihi, an pro illo Deum oraveris". Illa ei respondit, "Omnino". Tunc ille ei dixit: "Benigna Domina, gratias ago Deo, & tibi, quod infans meus sit sanatus, & credo firmiter, id precibus tuis esse obtentum". Illa ei reposuit: "Non, noli credere id per me obtentum: non, ea sum, cujus causâ talia faciat Deus". At ille semper dicitabat se credere, meritis ipsius & precibus istud impetratum. Postquam advertit, illum induci non posse, ut non crederet, per se factum esse; prohibuit ei, ne quid ea de re diceret, quamdiu ipsa viveret, idque ipsum iussit promittere. Narravit nobis istud domina magna regina Margarita; dixitque hominem, qui pater erat infantis, rem sibi verè retulisse.

B
*Ex meritis
Beata*

19 Præterea, quando vivebat Domina, soror Aleidis de Mucedent vehementer laborabat febris tertiana, quæ piè afficiebatur erga Dominam, sibi que persuadebat se sanandam, si Domina oraret pro ipsa. Hæc soror Aleidis rogavit sororem Agnetem d' Anery, quæ tunc erat abbatissa, ut illa ipsam accederet. Non sustinuit illa accedere præ reverentia. Soror Aleidis id rogavit sororem Agnetem de Harecourt, quæ ipsam accessit, exposuitque ei, quantam infirma haberet de ea fiduciam. Sancta Domina aspexit sororem Agnetem de Harecourt, & amicè admodum subrisit: & confestim infirma ex febris sua prorsus fuit restituta. Ego soror Agnes de Harecourt, quæ rem proposui, hujusce sum testis; & soror Agnes d' Anery hæc etiam omnia vidit.

*adhuc vi-
venis*

20 Soror Sara de Houpelinas morbo affecta erat valde periculoso, qui vocatur hordeum *a*. Corpus ipsius totum erat oppletum tuberibus maculisque, indeque credebatur moritura. Domina sancta mater nostra venit ad nos, illamque miseranter aspexit, ægramque benedictis manibus suis tetigit; & mox soror integræ restituta fuit valetudini. Hujus rei testes sunt multæ sorores, quæ illam conspexerunt ægram & sanatam.

C
*ex morbis
variis resti-
tuti.*

21 Frater Dionysius d' Estampes, Ordinis fratrum Minorum, qui in hac abbacia degebat ad Sacramenta sororibus administranda, longo tempore laboraverat febris quartana. Præfens fuit cum aliis fratribus Minoribus, quando extrema Unctione roborabatur Domina sancta mater nostra, atque illa ipsa erat dies, quæ febris patiebatur accessum. Restitutus fuit ex febris sua per merita sanctæ Dominæ; nec umquam posthæc febris laboravit quartana, & diu deinde vixit. Illud ipse multis sororibus narravit, & verum esse affirmavit: conventus quoque ægrum vidit & sanatum.

*Moriens
Beata, vo-
ces*

22 Soror Ermemburgis de Cerceles pro vero affirmavit, se illa nocte, quæ venerabilis Domina obiit, ante Matutinas vocem audivisse, quæ ipsi dixit: *IN PACE FACTUS EST LOCUS EJUS*. Mox soror ista Ermemburgis adiit abbatissam, illique dixit, se ita audivisse. Repertum est, sanctam Dominam obiisse aut in mortis fuisse confinio eadem horâ, remque fuisse veram de ejus obitu. Similiter istâ horâ soror Joanna de Lou-

Augusti Tomus VI.

vetaines percepit hujusmodi vocem.

23 Soror Clementia d' Argas pro vero affecit, se illa nocte, quæ sancta ac venerabilis Domina & mater nostra obiit, paulò ante Matutinas aperuisse fenestram, quæ prope lectum ejus erat, ut exploraret, an audiret aliquem in area, quia noverat Dominam morti esse proximam, & aspexisse aëra, qui amœnus admodum erat & valde serenus. Audivit tunc vocem suavissimam valdeque canoram supra domum, in qua cubabat, audivitque tam diu, ut ipsi verè videretur, numquam se audivisse halitum tam longum in mortali hac vita. Emisit hæc soror Clementia caput suum per ferreos fenestræ clathros, ut melius perciperet quid esset, & deinde ad Matutinas insonuit, nobisque allatus est nuntius, Dominam sanctam matrem nostram esse defunctam. Præterea soror Avelina de Hennaut istâ horâ audivit modulatas voces multum suaves multumque canoras, seque erexit ad sedendum in lecto; at ignorat, quid fuerit. Credimus firmiter harmoniam fuisse sanctorum angelorum, qui benedictam ejus animam comitabantur ad gloriam cælestem: nam Deum fideliter honoraverat, eique serviverat in vita sua.

**A. AGNE-
TE DE
HAR-
COURT.**
*cantusque
auditi:*

E

24 Postquam sancta Domina nostra novem diebus fuerat sepulta, die nono elevata est de sepulcro, ut alteri imponeretur sandapilæ magis congruæ quàm illa erat, in qua jacebat. Nihil emittebat mali odoris; at quasi dormire videbatur. Membra ejus erant tam decora, tam plana, tamque mollia & tractabilia, quàm teneri infantis; & facies ipsius mirè splendescere, ita ut omnia illa visu essent mirabilia. Præterea, dum tantum movebatur, oculi ejus aperiebantur, qui tam erant formosi sine pallore & immutatione, ut non viderentur morte fuisse extincti. Eximus illam veste, quæ novem diebus indura fuerat sub terra: hæc erat tam pulchra & nitida, ut videretur numquam corpori fuisse circumdata. Quandoquidem hanc vestem habere cupiebamus pro reliquiis, nova eam veste induimus, illamque tractabamus prorsus sicut cupiebamus.

*corpus ejus
post novem
sepultura
dies inte-
grum &
decorum*

25 Hæc viderunt conventus Religiosæ, domina Margarita *b* Flandriæ comitissa, domina Maria *c* hujus filia, quæ monialis est, domina d' Audernarde *d*, domina Hulloys *e* vidua, multæque aliæ personæ cives Parisienses; & dominus Guilielmus de Guise canonicus Vernoniensis, qui ejus fuit capellanus, & duo lapidarii, qui illic erant ad sandapilam collocandam; omnesque illæ personæ erant intra sepimentum. Foris ad fenestram erant tot homines, qui ipsam conspexerunt, ut numerum tam Religiosorum quàm secularium dicere nequeamus. Inter illos erant frater Odo de Roni theologiæ magister, qui fuit ipsi à sacris confessionibus, frater Petrus de Ville, frater Thomas du Plexi, frater Ægidius de Salli, pluresque alii fratres Minores. Erat ibi quoque domina filia comitis Flandriæ, quæ fuit ducissa Brabantæ *e*, pluresque aliæ dominæ, equites, cives, & plebei. Aperuimus ecclesiæ *f* fenestram, arcamque levavimus, ostendimusque eis sanctam Dominam, veluti infantem in cunis. Illi ex magna pietate, quantum singuli poterant, conabantur tradere capitis tegmina, annulos, fibulas *g*, pileos, cingulos, marsupiaque sua *h*, ut tangerent sanctum corpus, quòdque illud tetigerat, pro reliquiis habebatur.

*elevatur
cum summa
adstantium
ad arcam
tangerendam
pietate.*

*b
c
d
* al. Helois
E*

*e
f*

g h

CAPUT IV.

Miracula multa post mor-
tem facta.

a Gallicè l'orgueilleux, quod Græci κεῖνι voce Latinis quoque usitata dicunt; Latini aliàs hordeum, vel hordeolum vocant, ab hordei similitudine aque ac Græci: nam est tuberculum parvum, oblongum, palpebræ cilio, quâ pili sunt, adnascens, inquit Gorraus in Definitionibus medicis ad vocem κεῖνι, ubi plura videri possunt. Attaman malum sororis Sara non planè idem fuisse videtur, cum totum ejus corpus maculis esset infectum.

b De Margarita Flandria comitissa ejusque principatu consuli potest Meyerus in Annalibus Flandria, filia erat Balduini comitis & imperatoris deinde Constantinopolitani, comitatumque adeptâ post mortem Joanna sororis, quem reliquit filio Guidoni anno 1279, quo obiit, ut habet memoratus Meyerus fol. 81, & Joannes Iperius in Chronico S. Bertini apud Edmundum Martene tom. 3. Anecdotorum col. 759, ubi ejus decora breviter perstringit.

c Laudatus Iperius col. 723 sic habet de Margarita ejusque filia: Duos filios habuit... filiamque Mariam in Flinis (prope Duacum in Flandria) postea monialem humilem & devotam. Sammarthani tom. 4. Gallia Christiana pag. 387 Maxiam hanc statuunt primam abbatissam Flinensis cœnobii; sed errorem correxit Dionysius Sammarthanus tom. 3, col. 454: qui de hoc Ordinis Cisterciensis cœnobio per Margaritam prædictam fundato latius consuli poterit.

d Hanc Roulliardus pag. 405 vocat filiam Margaritæ. Fuit revera & altera Margarita filia, Joanna nomine, quam Labbeus in Tabulis genealogicis pag. 524 docet nuptam fuisse Theobaldo II Barri comiti. At non satis mihi constat, utrum illa designetur, an alia quadam ab Aldenardæ Flandria oppido nomen sortita.

e Filia erat Guidonis Flandria comitis, nupsitque Joanni I Brabantia duci, postquam Margarita Francica prima ejus uxor obierat, ut docet laudatus Labbeus pag. 525.

f Gallicè du monstier, quod ambiguum est, cum frequentissimè pro monasterio sumatur; aliquando pro sacello mortuorum sepultura destinato, non raro etiam pro ecclesia, ut videre est in auctiore Cangii Glossario. Verumtamen dubitandum non videtur, quin illa fenestra fuerit in sepimento, quo chorus monialium ab alia ecclesia parte secluditur.

g Gallicè leurs fermans; quod fibulas reddidi: sive ex fermail, fibula, vox sic fuerit corrupta, sive etiam fuerit usitata.

h Gallicè, leurs aumônieres, Latino-barbarè eleemosynarias suas: has autem voces quandoque sumi pro marsupio, quod ex illo promanatur eleemosyna, ostenditur in laudato Cangii Glossario ad vocem eleemosynaria.

F Rater Dionysius, de quo supra mentionem fecimus, ore suo affirmavit, octo diebus post mortem sanctæ hujus Dominæ ac matris nostræ, se texisse altaria templi nostri in Quadragesima, cum tabula ingentis magnitudinis, quæ erat ad altare domini sancti Petri, in ipsum decidit. Debilis erat ita, ut propriis viribus se erigere non posset, fuitque sub illo pondere per longum temporis intervallum. In isto periculo istaque angustia invocavit subsidium sanctæ Dominæ nostræ, & statim ex onere illo ingenti se elevavit facillè sine ullo vulnere, officiumque suum obivit strenuè, ut antè faciebat. Istud ipse narravit sororibus multis, quæ rei sunt testes.

27 Frater Ægidius de Salli, qui longo tempore fuit cum fratre Odone de Roni, habebat capitis tegmen, quod sancta hæc Domina in capite habuit in morbo postremo, & in quo mortis sudore sudavit. Affectus febris tertiana, istud capitis tegmen ex pietate in Sanctam capiti suo imposuit, & continuo sudare cœpit, ac convaleuit. Soror Agnes d' Anery, soror Maria de Cambray, & soror Maria de Tremblay rem istam perciperunt ex ore fratris hujusce Ægidii, illamque testantur.

28 Soror Ada de Rainis pro vero affirmavit, unum è manûs digitis sic demorsum sibi fuisse à sue, ut ungue careret ille digitus per annos viginti & ultra. Quando Domina reverenda ac sancta mater nostra fuit sepulta, hæc soror Ada sumpsit de terra corpori circumjacente, terramque illam ligavit supra istum digitum, reliquitque diebus novem; nono autem die dissolvit. Ita penitus sanatus erat digitus, ut nullo umquam affectus fuisse videretur malo; unguemque, quo antè carebat, habuit totâ vitâ suâ pulchrum, integrum, sanumque. Vidit conventus digitum affectum, & sanum.

29 Soror Ermesendis de Paris vice quadam mansit sola in ecclesia a, sine venia, quando conventus cœnabat, dum Domina venerabilis mater nostra recenter erat defuncta. Invasit illam dolor vehementissimus capitis, quem sentiebat cum nimio ardore conjunctum; atque in illo dolore affecta est timore magno, quod mansisset sine licentia. Meditabatur adire triclinium cum sororibus, cum cordi ejus infunditur magnum desiderium, ac si creatura aliqua locuta fuisset cum corde ipsius, eique dixisset: "NON FERAS, sed accedito sanctam Dominam tuam, ejusque auxilium implorato". Ipsa eò se contulit, projecit se sub sedile c, quod erat supra corpus, tetigitque capite & genâ suâ terram corpori impositam. Deinde oravit ipsam magnâ diligentia, vehementi conatu, & multis lacrymis, tandemque illic in somnum incidit. Ubi surrexit, omnino sanatam se invenit. Ego soror Agnes de Harecourt, quæ tunc abbatissæ fungebar officio, hujus sum rei testis: nam hæc soror Ermesendis continuo ad me venit quasi tota exterrita, dixitque parum abfuisse, quin sensu excidisset præ dolore capitis, quem passa erat, & præ

Beneficia
præstata pe-
riclitanti,E
febris cor-
repto,

digito lesa,

F
dolore capi-
tis & timo-
re afflictæ,

a

b

c

præ

A præ timore, quo fuerat territa, nisi Deus, & Domina ipsam sanassent. Soror Mathildis d'Escosse, soror Maria de Cambray, pluresque alia istud testimonio suo confirmant.

phreneticæ,
30 Alia ex fororibus nostris sensu privata est tam vehementer, adeoque fuit phrenetica, ut, dum evadere poterat ab illis, quæ eam observabant, ascenderet scamna & arcas, frangeretque parietes, ut caperet araneas, easque, cum poterat apprehendere, manducabat: sub mensas quoque se mittebat, quærebatque araneas & insecta exclusa *d*, atque, ubicumque reperire poterat, illa manducabat, multaque alia comedeat scæda, quæ nominare non lubet, propter ingentem vesaniam, in qua versabatur. Hoc malo vexatam invisit magna humilitate summoque commiserationis affectu Domina venerabilis mater nostra, quæ tunc vivebat; duravitque iste hujus sororis morbus tribus mensibus & dimidia post mortem sanctæ Dominæ nostræ. Nocte quadam fuit adducta ad tumulum Sanctæ, ubi vigilavit tota nocte, & cum ea sorores, quæ precibus insistentes, orabant Dominam pro ea, ut ipsam dignaretur hoc morbo liberare. Simul atque nox discedebat, mens illi rediit; & die illucescente, mente fuit tam sana, quam umquam fuerat; neque ullo deinceps tempore malum istud rediit. Vidit hanc rem conventus, illiusque est testis.

B 31 Soror Juliana pro vero asseruit, se vehementi febris ardore fuisse affectam; atque in æstu illo flagrasse ingenti desiderio bibendi piæ ex scypho, è quo in vita sua bibebat sancta Domina nostra. Mox, ut biberat ex eo, recreatam se sensit ex ardore febris, & satis citò integrè convaleuit; & plus quàm decem annis febrim non est experta.

rursus febricitanti,
32 Hæc ipsa soror Juliana librum habebat, quem magni faciebat ex pietate, quia pertinuerat ad sanctam Dominam nostram. Perditus fuit iste liber præ negligentia, quod ipsam malè admodum habebat. Accessit tumulum ipsius, multumque ipsam flens oravit, ut illum restitueret sibi: carior enim erat, quòd ipsius fuisset. Benigna sanctaque Mater nostra ei dormienti apparuit, dixitque librum esse perditum; illum peteret à domino rege, sancto Ludovico, fratre suo. Quando soror expergefata est, preces fudit Sancto, promisitque illis ambobus, se cum facultate abbatissæ oblationem Sancto librum cereum. Deinde simulatque cœperunt librum quærere, inventus est: cum antè per plures dies inveniri non potuisset, etiam si multum fuisset quæsitus.

quæ ex librum amissum, Beatâ invocata, invenit.
C 33 Soror Ermingardis de Chartres laborabat febri tertiana admodum vehementi. Hinc voluit ex devotione cereum longitudinis suæ offerre Dominæ, ipsamque precibus interpellavit. Restituta fuit integerrimè ex febre sua, adeo ut postea numquam illâ laboraverit. Accessit sepulcrum, obtulitque cereum suum quàm primùm potuit.

Alia beneficentia præstita
Domina magna regina Margarita, mater regis Franciæ, adduci iussit dominum Philippum regis filium, qui febre vexabatur, sperans ipsum sanandum. Voluit ipsum quiescere prope tumulum sanctæ Dominæ nostræ, venerabilis amitæ e suæ. Sanatus fuit, quemadmodum ipse deinde retulit coram pluribus fororibus, se ab ipsa sanatum, dixitque se istius bene esse memorem.

e Soror Margarita de Guyse festucam habebat in uno oculo, eratque in tantis angustiis, ut oculum aperire non valeret. Oravit Dominam,

ut sibi succurreret, ac imposuit oculo suo aliquid de vestimentis venerabilis Sanctæ; & continuo fuit sanata.

34 Soror Maria de Cambray sic auditu privata erat, ut quasi nihil perciperet auribus, & nesciret respondere ad ea, quæ ipsi dicebantur; adeo ut hac de causa non rarò ubertim fieret, multumque contristaretur. Pietas eam impulit, ut precibus instaret apud sanctam Dominam nostram, oravitque ad sepulcrum ejus diebus novem. Convalescebat diebus singulis, & nono die perfectè fuit restituta.

Soror Elisabetha de Crecy verè dixit, se gravissimo malo laborasse mortisque periculo fuisse expositam per tuber, quod erat circum latera tam vehementer premens, ut se erigere non posset. Quodcumque adhibebatur remedium, ipsam nequibat recreare. Sorores ipsi apportaverunt pulvinar, quod fuerat supra sepulcrum Dominæ per dies novem. Simulac illud pectori suo imposuit, melius habere cœpit, restitutaque fuit ex morbo. Soror Agnes de Harecourt, soror Agnes d'Anery, soror Margarita de Guyse, pluresque alia sorores hujusce rei optimè meminerunt.

E Alia vice hæc ipsa soror Elisabetha nimio vexabatur juguli dolore, & soror Ada de Rains tunc vivens, cujus digitum sanaverat Domina, ei dixit: "Vade ad sepulcrum Dominæ, & cape, aliquid de terra, quæ est supra tumulum, juguloque tuo impone, & omnino sanaberis." Affirmavit pro vero soror ista Elisabetha se prorsus fuisse sanatam eadem horâ, quâ de terra ista jugulo imposuit.

35 Soror Ermemburgis de Cerceles verè asseruit, se gravissimè ægrotasse, doloremque sibi fuisse sub mammilla hujusmodi, ut halitum ducere non posset. Fiduciam concepit de sancta benedictaque Domina ac matre nostra, ipsamque oravit, & aliquid, quod sanctæ Dominæ fuerat, applicuit loco affecto. Statim recreata fuit, & sanata. Multæ sorores istud viderunt, & testantur.

F Soror Aleidis de Mucedent os habebat contortum, ut & oculum, vultum, & nasum, veluti sit ex paralyti: loquela ejus adeo erat impedita, ut vix posset intelligi. In hujusmodi statu fuit ad tres hebdomadas, aut mensem unum. Nihil medicaminis, quod ei applicabatur, quidquam poterat prodesse. Tunc pietas ei suggessit, ut vellet sumere illa, quæ habebat ex rebus, quæ spectaverant ad sanctam Dominam & matrem nostram, atque ea gestaret collo appensa, ipsamque invocaret & sepulcrum ejus inviseret. Ivit eò diebus octo ad orandum, atque octavo die obtulit candelam f crassitudine capitis sui & longitudine faciei suæ. Confestim post hæc prorsus fuit sanata; nec umquam deinceps ægrotavit, ut manifestè patet. Soror Agnes d'Anery, quæ eam custodiebat, hujusce rei dat testimonium, multæque alia sorores, quæ viderunt integræ valetudini restitutam.

36 Soror Maria de Tremblay pro vero affirmavit, se animi relaxandi gratiâ accessisse ad vivarium, quod est in domo nostra, ac confedisit super lapides quadratos, qui sunt supra vivarium. Mansit ibi longiusculè, ut captaret aëra, quia multum fatigata erat officii, quæ obire debuerat. Cum ibi esset, lapis, cui insidebat, dirumpitur sub ipsa, lapsusque in vivarium, glaciem rupit, pariterque cum eo soror in vivarium incidit, illique immerfa est supra cingulum. Ad fundum descendebat, cum ei subiit memoria sanctæ

A. AC
TE DE
HAR-

COURT.
partim o-
ranibus
apud sepul-
chrum,

partim pie
mentibus
rebus à
Beata reli-
ctis.

F

f

partim ejus
operam

A. AGNE-
TE DE
HAR-
COURT.

Et Dominæ nostræ, quam invocavit magno animi affectu, dicens: "Benigna Domina, sic me ferva, ut verè sum filia tua". Mox Dominus noster eam liberavit modo mirabili, utpote quæ in præfenti verfabatur mortis periculo; aquaque confestim exivit facile. Rectè affirmavit, numquam se affectam fuisse tantis angustiis, tantoque mortis terrore; animoque tunc concepisse propositum meliùs vivendi. Multæ sorores viderunt turbationem, in qua erat, postquam gravi illo periculo erat defuncta. Istud ipsa narravit pluribus fororibus, inventusque est lapis disruptus, sicut dixerat.

in periculo
imploranti-
bus.

37 Eadem hæc foror Maria de Tremblay servabat sororem Desideratam infirmam, quæ ejus curæ erat demandata. Infirma ei dixit, ut iret sibi aquam haustura ex fonte vivarii. Respondit illi foror Maria, se nimio timore nimioque horrore affecta, quia nox erat, & tempus primi somni; atamen parata omnino ad implendam voluntatem ægrota, candelam sumpsit & poculum, eoque se contulit. Quando illuc ibat, occurrit ei inimicus specie canis viridis, qui oculos habebat rufos & scintillantes, adeoque magnos & largos, ut vacæ oculi viderentur. Tantus eam invasit terror, ut totum corpus sibi commotum, capillique sursum trahi viderentur. Occurrebat semper ejus faciei, impediabatque, ne posset progredi, ita ut nunquam ire valeret usque ad aquam, sed redire eam oporteret. In regressu cruce se signavit; brachioque suo illum repulit, & dixit: "Pater, in manus tuas commendo spiritum meum"; tunc discessit ab ea, ita ut ignoraret, quò abierit. Circuivit, ut ad vivariæ fontem accederet; & dum ibi erat apud fontem, ille se posuit super ipsum & fornicem, ipsique in humeros insiluit, eamque voluit strangulare. Cum reverteretur inde abiura, signavit se cruce, & dixit: "O benigna Domina, tute me ab hoc diabolo, sicut sum filia tua, & promitto Deo, beata Virgini, & tibi, me confessoram de peccatis totius vitæ meæ, vitamque emendaturam". Cumque vellet intrare domum, ubi erat ægrota, cecidit quasi omnino deficiens animo, neque habuit vires portam claudendi: poculum quoque, quod manu tenebat, cecidit & contractum est. Ægrota, quæ se movere nequibat, satis percepit clamores, quos emittebat foror Maria, eique dicebat: "Signa te, signa te". Soror Desiderata hujus rei testis esset, si viveret. Soror Joanna de Louvetaines, quæ ægræ satis diu ministravit, & foror Juliana testantur, sororem Desideratam sibi id sæpiùs retulisse in vita sua.

A N N O T A T A.

a Gallicè, au monstier, quod ambiguum esse jamjam monni.

b Hæc dua voces Latina erant, reliquæ Gallicæ.

c Gallicè in Vita fourme, aliàs forme, & Latino-barbarè forma, quod & sedile canentium in choro, & speciem quamdam sedis portatilis significat.

d Gallicè, barbelotes esclotes. Quanam sit species insecti, non satis novi.

e Amita, Gallicè tante, hic sumitur uno gradu remotius pro magna amita, ut vulgo dicitur. Margarita enim conjux erat S. Ludovici, mater Philippum III tunc regnantis, cujus filium Philippum IV sanatum narrat.

f Sic Gallicè habetur, licet mira videatur canedela forma.

g In editione Cangii fouruel, quod non inventio: at putem designari concameratum fontis operculum: hinc fornicem Latine dixi. Hujusmodi conjecturas æquo animo lector accipiat: nam sæpe in tenebris palpandum est, quod recentiores Vita scriptores à vocibus hujusmodi exponendis cavè abstinerint.

C A P U T V.

Miracula alia post mortem
patrata.

Soror Joanna de Louvetaines pro vero affirmavit, se in gravi morbo, quo tribus mensibus laboravit, vota fecisse Dominæ sanctæ matri nostræ, eamque rogasse ex animo, ut Dominum oraret pro sanatione sua, sic eam affata: "Benigna Domina mea, suavis mater mea, te obsecro, des mihi sanitatem: firmiter enim, credo merita tua majora esse quam necessitatem meam". Sic precabatur multis lacrymis perfusa, & crebro. Contigit, ut nocte quadam gravissimè laboraret, adeo ut sibi videretur id amplius tolerare non posse. Vocavit sororem Mathildem d' Escosse, quæ ipsi serviebat, eique dixit: "Cruce me signa, & commenda me, Domina benedictæ matri nostræ"; & mox in somnum iniecit. Inter dormiendum cernere videbatur Dominam, flexisque nitè genibus coram ipsa, eique preces funderè junctis manibus, ut antè, Dominæque videbatur ipsi respondere: "Ito ad fratrem meum". Deinde existimabat se videre multos homines tamquam peregrinos, accedentes ad sepulcrum domini regis, sibi que persuadebat se eò ire non posse. Hac de causa sic regem invocabat: "Domine rex, misericordiam tuam imploro, sana me". Imaginabatur etiam se portari ad tumulum domini regis, ibique adesse Dominam: & rex videbatur tenere manum elevatam supra tumulum, eique Domina dicere: "Domine rex, signa aut sana hanc sororem". Ille, ut apparebat, signabat eam, dixitque: "Sana eris intra octo dies". Mox ut evigilavit, istud narravit forori Mathildi, quæ ipsam custodiebat, eique dixit: "Sanata sum". Et verum est, confestim sanata fuisse. Conventus ægotam vidit, redditamque ei sanitatem.

39 Hæc eadem soror Joanna de Louvetaines morbo laboravit gravissimo, qui duravit per tres omnino annos, parumque spei habebat recuperandi umquam valetudinem propter vim mali. Vota fecit Dominæ sanctæ matri nostræ, promittitque se jejunaturam tribus hebdomadis solo pane & aqua contentam. Postquam eò modo jejunaverat, sic allocuta est sanctam Dominam nostram: "O benigna Domina mea, jam tribus septimanis jejunavi pane & aqua vitam tolerans, quod magno mihi stetit incommodo, neque adhuc recreata sum". Somno correpta est, sibi que imaginabatur, se super tumulum Dominæ portatam, Dominamque supra tumulum sedere; unde ægrota paululum fuit exterrita, cogitabatque, & sibi dicebat: "Hæc est, cujus imploras subsidium". Imaginabatur quoque foror, Dominam sibi obviam venire, seque Dominæ dicere: "Domina, te oro, ut mihi sub-
,, sidio

Ægra ex
gravi mor-
bo, appari-
tionibus
previsis,

E

F

bis restituta:

A „sidio sis apud Dominum nostrum „ : Dominamque manum suam tenuisse, sibi que dixisse : „ Ito ad fratrem meum „. Tunc in imaginatione sua videbat agmen supplicantium regum, qui splendide erant ornati, coronatique omnes, in cuius agminis fine erat dominus sanctus Ludovicus. Domina apprehendit forem, posuitque ante illum, eique dixit, ut illum signaret. Dominus rex signavit forem, eique dixit : „ Tota „, eris sana „. Et certe soror profus sanata fuit, ut postea patuit, cum omnes conspexerunt sanam esse : nec ullum deinceps morbi apparuit in ea vestigium.

alia Beata invocatione cani truculento crepta :

B 40 Accidit forori Saræ de Houvelines, ut canis admodum truculentus domus nostræ, qui multa intulerat mala fororibus, evaderet, eique in faciem insiliret. Ipsa manum interposuit, canisque manum ipsius apprehendit, novemque vulneribus manum læsit & brachium. Deinde femur invasit prope genu, multaque & ingentes infixit plagas. Aderant multæ sorores, quæ ei conabantur subvenire; at nequibant canem ab ea remove. Tunc soror Sara imploravit Dominum nostrum, & beatam Virginem, & sanctam matrem nostram, dominam Elisabetham, cui sic dixit : „ Benigna Mater mea, sine me à canibus de „, vorari „? Et mox canis sponte sua abiit, eamque reliquit : & ipsa mansit gravissime læsa. Postea femur fororis intumuit, malumque crevit tam vehementer, ut crederetur inde moritura. Tunc cum licentia mansit sola apud sepulcrum Dominæ, quamdiu conventus manducabat, oravitque Deum, & beatam Virginem, ac Dominam sanctam matrem nostram, ut ipsa sibi opem præstaret : & statim, priusquam comederat conventus, se recreatam sensit ex ingenti illo inflationis malo; integræque valetudini est restituta. Vidit illud soror Elisabetha de Tremblay, quæ ei ministrabat, pluresque aliæ sorores; & nos videmus profus esse sanatam.

lumen circa sepulcrum visum : benesicia alia

C 41 Plures sorores sæpius viderunt ingentem claritatem circum tumulum sanctæ Dominæ ac matris nostræ circa tempus Matutinarum, aliæque pia, quæ longum esset referre. Breviarium fororis Agnetis de Paris aquæ incidit apertum, tamque fuit madefactum interiùs & exteriùs, ut numquam videretur aptum fore, cuius legerentur characteres. Impositum fuit piè tumulo sanctæ nostræ Dominæ, relictumque ibidem tribus circiter horis. Redditum fuit pristino nitore, pulchrumque est & legibile, ut erat, priusquam aqua mergeretur.

Eadem hæc soror Agnes adeo malè erat affecta in meatu juguli sui, ut vehementer esset terita. Mox, ut malo adhibuerat aliquid ex iis, quæ sanctum Dominæ corpus attigerant, ejecit per os quasi paludem & integræque fuit sanata. Possemus referre paucis verbis bona spiritalia consolationesque, quas præstitit personis, quæ ejus piè imploraverunt opem. Pro quacumque tribulatione & tristitia invocatur, juvat consolationemque sincero corde orantem.

variis personis,

42 Mulier Parisiensis, cui nomen Agnes la Cossriere, infantem habebat gravissime ægrotantem, cuius mors expectabatur sine spe restitutionis. Amabat eum vehementer; aliis enim carebat infantibus : ipsaque cum aliis personis apud infantem vigilaverat, quia finis vitæ adesse videbatur. Jussa fuit quietem capere. In somnum incidit. Inter dormiendum audire videbatur vocem sibi dicentem : „ Agnes, vove infantem „, tuum dominæ Elisabethæ prope sanctum Clo-

„ doaldum, illique offer scyphum, quem tibi de „, dit pater tuus, & sanabitur infans „. Postridie peregrinata est ad domum nostram obtulitque scyphum; & sanatus est infans.

Mulier ex Serenes *b*, Agnes nomine, vi morbi visum amisit. Adducendam se curavit ad abbatiam nostram, vota que fecit sanctæ Dominæ nostræ, cui duos ex cera oculos promisit. Simul atque votum emiserat orationemque absolverat in monasterio, vidit, visumque eodem die integrum recuperavit.

etiam peregrinis,

43 Puella, quæ aberat duabus leucis ab ecclesia nostra, in periculo versabatur perdendæ virginitatis : & de nocte, priusquam tradita erat, sancta Domina nostra apparuit dormienti, eique dixit : „ Surge, vade ad abbatiam meam, quæ „, est prope sanctum Clodoaldum, & liberaberis „. Surrexit puella citissime; cumque nesciret qua parte esset abbatia, rectâ cucurrit viâ, venitque adeo madida sudore, cursuque fatigata, ut vix respirare valeret : atque ex ingenti se servandi desiderio superiorem vestem reliquit in silva *c*, ut citius posset accurrere, inventaque fuit illa vestis, ut Domino placuit. Puella hæc imposterum in virginitate perseveravit, vitamque duxit bonam & honestam, uti testantur personæ, quibus convixit.

in diversis necessitatibus

44 Duo homines Tornaco *d* venerunt ad abbatiam nostram, attuleruntque pro oblatione duas candelas longitudinis suæ, & petierunt, ut sibi ostenderetur tumulus sanctæ Dominæ nostræ. Dicitabant illi se fuisse in carcere, & in periculo vitam laqueo amittendi, cum vox quædam illis dixit : „ Vota facite dominæ Elisabethæ prope sanctum Clodoaldum, & liberabimini „. Porro, quia venerant, magnoque studio petebant, ut tumulum benedictæ Dominæ videre liceret, responsum eis fuit, moris non esse frequenter aperire fenestram. Ipsorum candelæ fuerunt accensæ circum tumulum, illique abierunt liberi *e*.

intercessione Beata

45 Custos domus nostræ purgabat ecclesiam, eratque prope cameram in corbe funibus per machinam attracto : ruptus est funis, illeque cecidit super scamna ecclesiæ, gravissimeque fuit sauciatus. Ex lapsu vulnus habebat in capite; ac mirum fuit, totum ei cerebrum non fuisse dispersum; timebaturque inde moriturus, & oportuit fratres venire magna festinatione, ut confitentem audirent. Sorores magnâ ejus commiseratione erant affectæ, vota que pro ipso fecerunt Dominæ sanctæ matri nostræ; atque ille intra breve tempus perfecte fuit sanatus, nec quidpiam læsionis ei mansit ex vulnere.

collata.

46 Quando domina regina habitabat in domo nostra, servus illius, qui ei erat ab eroganda stipe, ægrotavit, atque in phrenesim incidit vehementem. Viri benigni ejus miserti sunt, vota que pro eo fecerunt Dominæ sanctæ matri nostræ, eique obtulerunt candelam æqualis cum ægroto longitudinis. Mox æger ad mentem reductus est, restitutusque ex phrenesi, confessio nemque instituit & se præparavit. Vidit hoc frater domus nostræ, multique alii.

Philippus procurator abbatæ nostræ laborabat tertiana tam vehementi, ut timor esset, ne mente privaretur. Sudare nequibat quocumque adhibito remedio : simulatque impositus est pulvinari, quod Domina sancta mater nostra capiti suo habuerat suppositum, sudare continuo cepit, atque integram valetudinem recuperavit.

Filius Richardus, ubi imposita ei fuerat terra, sumpta

A. AGNE-
TE DE
HAR-
COURT.

b

c

d

e

f

sumpta in circuitu sepulcri sanctæ Dominæ, liberatus fuit febris tertiana, quâ laboraverat longo intervallo g.

A N N O T A T A.

a Legitur in Vita Gallica comme palu. Porro palu olim Gallis idem fuit, quod Latinis palus vel stagnum, ita ut verba Gallica verti debeant quasi paludem vel stagnum. Indicant autem hæc verba, rupto apostemate, quo haud dubiè laborabat, evomuisse magnam copiam puris, quod erat instar aquæ turbida vel paludosa.

b Vicus Surene notatur in tabula agri Parisiensis una fere leucâ à S. Clodoaldo.

c Gallicè au boias, forsân legendum au bois. Conjecturâ utendum hic fuit, cum vox boias etiam exponi nequeat, nisi per conjecturam.

d Tornacum, Gallis Tournai, urbs est Flandriae episcopalis & non ignobilis.

e Intellige liberos jam fuisse post votum factum invisendi sepulcrum: nam alioquin eò ire non potuissent.

f In editione Gallica, la guete.

g Koulliardus in Vita à se scripta ex miraculis modo relatis quadam prætermisit; quadam narravit alio modo, quam hic erant narrata, ac tandem à pag. 446 adjunxit pauca, tamquam deprompta ex Vita Ms. Agnetis. Hæc Latine redidit lector accipe:

Domina Maria Dionysiopolitana quatuordecim fere annis catarrho laboraverat in capite, adeo ut se erigere non posset, & majori temporis parte lecto decumberet. Visus insuper ei erat obscuratus, ut vix cernere valeret, aut perso-

nas cognoscere. Jussit se duci ad Longum-Campum, quando sancta Mater ab uno sepulcro translata fuit ad aliud: tunc, postquam magno affectu se ei commendaverat, catarrhus ipsius exsiccatu est, oculi ejus illuminati sunt, & quilibet assistentium cum ipsa laudabat Deum de eventu tam felici.

Mulier juvenis, nomine Petronilla, filia domini Anselmi de Pontoise, graviter ægrotabat febris, laborabatque præterea graviditate, licet hæc ad terminum non esset perducta, quod vis mali tempus prævenisset. Rogabat Sanctam, ut sibi succurrere vellet & fructui suo. Deinde aliquid petiit ex aqua, quâ sanctum corpus erat lotum; non enim diu erat sepulta. Bibit ex illa, moxque sanata est & infante suo liberata, qui vixit & salutaribus baptismi undis fuit ablutus. Uxor fratris hujus Petronillæ, quæ diu fuerat sterilis, infantem concepit suffragantibus Sanctæ precibus.

Alia mulier Parisiensis, quæ in puerperio diu laboraverat, cum curasset corpori suo imponi de terra, circum Sanctæ sepulcrum collecta; tanta peperit cum lætitia, quantus fuerat quàmque difficilis & tædiosus labor partus.

Domina Aloysia du Port de Nully vehementer affligebatur febris pleuritica, ita ut quasi suffocaretur sine potentia respirandi, aut halitum ducendi. Simulatque pro illa vota facta sunt sanctæ Matri, hujusque pulvinar ei tangendum est datum, profus malo suo liberata est.

Tres aliæ personæ sanitati subito sunt restitutæ sola invocatione nominis Sanctæ: quinque servatæ sunt à cæcitate, quæ videbatur imminere; & sex febribus omnino liberatæ.

DE BEATO BENEDICTO ARETINO

EX ORDINE FF. MINORUM,

ARETII IN TUSCIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P. C

§ I. Cultus, & collectio rerum à Beato gestarum.

AN. CIRC.
MCCCLXXX.
Beati cultus

Retium, vulgò Arezzo, civitas episcopalis in Tuscia multis memoratur à Leandro Alberti inter ea, quæ scribit de eadem Italia regione pag. 94 & seqq. in editione Latina Colonia Agrippina anno 1566 impressa, ubi agit de ejusdem antiquitate, fertilitate, calamitatibus, clarisque viris. Facet in monte, & paucis milliariibus distat à Clano palude, qua paulo infra in fluvium Arnun se exonerat. Vasa Aretina magno apud veteres in pretio fuisse, notum est à scriptoribus. Civitas hæc mundo ac celo dedit Benedictum. Arturus illum sic annuntiat hac die: Aretii in Tuscia, beati Benedicti Aretini, confessoris: qui provinciæ Antiochenæ in Syria primus provincialis ab eodem patre sancto Francisco institutus, vitæ sanctitate extitit insignis. Plura de illo memorat in notis. Hueberus in Menologio Franciscano non videtur ausus ei dare titulum beati hæc scribens: Aretii in Tuscia, in

æde S. Francisci, in sacello Sivigardorum*, circa annum MCCCLXXX religiosè tumulatus servatur benedictus à Domino P. Benedictus ab Aretio: quem deinde laudans, Tandem, inquit, diebus, meritis & gratiis plenus, ad cælestem mercedem sanctissimè penetravit.

2. Ast Huebero liberalior in eum fuerat diu à nobis antè Petrus Rodolphus Tossiniensis Historiarum Seraphica Religionis lib. 1, fol. 84 verso, ubi ex parvo vita compendio delibo ista: Beatus Benedictus Aretinus ex Sinigardo de Sinigardis, & Elifabetha Petramaliscia, honestis parentibus natus, per omnes sanctitatis gradus incescit. Obiit autem Aretii, tumulatus in æde D. Francisci, in capella extructa à familia Sinigardorum in honorem hujus Sancti. Caput custoditur in saculario in quadam capsula. . . . Indicat Benignus Fremant in Legenda generali Franciscana, sermone Flandrico edita, ad hunc diem, conservari ibidem dictum caput in pulchra hierotheca, & unum è maxillis ejus honorari in ecclesia PP.

Conven-

A Conventualium Bononiensium : ubi vides indicari cultum ex reliquiis , de quo etiam apud Tossinianum , ut aibam , & Masinum mox citandum.

3. Deinde refert dictus Tossinianus sequentia de illo legi carmina :

Aretii Benedictus ego Sinigardia proles ,
Vates , & sacra Relligione Minor.
Assyrii patres mihi jam paruere ministro ,
Hinc digitum , Daniel quem dedit , ipse tuli.
Nunc vivo in caelis , patria & mea membra
reservat ,

Inque meis aris thurea dona fero.

Carmina illa melius mihi placerent , si poeta loqui fecisset alium de Beato , & non hunc de se. In Bononia perlustrata apud Masinum die 17 Aprilis ista indicantur : Beatus Benedictus Aretinus , Ordinis Minorum. Ad sanctum Franciscum servatur mandibula ejusdem. Imago Beati , satis antiqua , ut videtur , apud Tossinianum fol. 84 representatur , circulo , radiorum loco , caput ambiente , ut postea videbitur. Titulo beati illum nuncupat Gonzaga in Origine Seraphica Religionis &c. parte 1 in viris illustribus pag. 92 , uti etiam Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1211 , num. 16 , e quo auctore hujus praeclarissimi Viri gesta colligam. Utar autem postrema editione.

B *Elogium ejus ex Waddingo :* 4. De accessu ejus ad Ordinem FF. Minorum , aliisque ejus in eodem ornamentis sic loquitur loco modo citato Waddingus à pag. 111 :

Ceterum beati Benedicti inter Aretinos celebrior est memoria , quem ex Sinigardo de Sinigardis , & Elisabetha de Petra-Malischia honestis parentibus in Aretio natum suam vestivit tunicam Franciscus. Qui ejusdem sancti Patris imitator assiduus ad magnam perfectionem per omnes sanctitatis gradus incescit. Prudens & gravis in moribus , factus est Marchiae minister , deinde provinciae Romaniae , seu Antiochenae , ex qua miraculose acceptum in civitate Babyloniae Daniëlis prophetae digitum in suam patriam reportavit , cujus virtute Deus multa operatus est miracula. Joannem Brennam Hierosolymorum regem , & Constantinopolis imperatorem ad Ordinem recepit , ut suo loco largius dicetur. Ejus precibus ab imminente & certo naufragio liberatos socium , & duos D. Basilii monachos , in quodam prope Antiochiam alveo navigantes , refert Bernardus à Bessa , seque miraculum hoc ab ipso ejus socio , aliisque viris fide dignis accepisse subjungit. Spiritu etiam prophetico claruit , & multa praedixit occulta , praecipue fratri Thomae Papiensi , Tusciae postea ministro , cujus in re ardua peragenda dubias cogitationes penetravit & dissolvit.

C *5. Postquam S. Franciscus convocasset undique fratres ad comitia generalia , eosque ad universas Europa provincias , institutis ubique rectoribus , destinare decrevisset , abunde ostendit , quanti faceret Benedictum , uti colligitur ex memorato Annalium scriptore ad annum 1216 , num. 3 , pag. 248 : In Ritico , inquit , seu Marchia Aconitana (ministrum instituit) fratrem Benedictum de Aretio , sibi familiarem & gratum , quem post sanctissime gubernatam istam provinciam misit ad Graecos & Antiochenos. Ad annum vero 1219 , num. 32 , pag. 303 hac scribit : Divisus mox inter confodales Orbe , veluti si universum Dei excelsi subjugare vellet imperio , cujus ampliores , potioresque plagas à debita defecisse obedientia conspexit , ad eas vincendas partes peritiores misit duces , quas magis sibi constitit fuisse rebelles. Longa itaque pro more praedicti Augusti Tomus VI.*

missa oratione , sibi duodenisque sociis designavit Syriae & Aegypti regiones. Ad deficientes Graeciae nationes destinavit beatum Benedictum de Aretio cum aliis Fratribus.

E *6. Ad annum eundem num. 33. Vir beatus laudatur à magno fructu , quem in Gracia retulit apostolico suo labore. Verba accipe : In Graeciam autem statim navigavit Benedictus , deposito ministeriati provinciae Marchiae , quem eoque usque laudabiliter gessit. Perquam benigne & humaniter receptus est à Petro Altisiodoro Orientis imperatore , quo favente & auxiliante plura accepit & aedificavit suis sodalibus habitacula , & Religionem ita dilatavit , ut brevi ampla coaluerit provincia fratrum , dicta Romaniae. Miros fecit ibidem Ordo progressus , & Vir sanctus cum sociis rei spiritualis proventus , doctrinam eorum & vitam Domino confirmante sequentibus signis. De Petro comite Antisiodorensi , ac deinde imperatore Constantinopolitano , plura refert Raynaldus in Annalibus ecclesiasticis tom. 13 ad annum 1217 , quo coronatus est Roma in basilica S. Laurentii extra muros ab Honorio PP III , ubi num. 4 & seqq. inter alia , qua de Petro memorat , eidem anno intexit ista : Nil Petro legati (Apostolici) auctoritas , nil suscepta tanto apparatu imperatoriae insulae profiterentur , quam ut instar victimae , quae coronatur corollis , dum ad caedem ducitur , cum pompa periret. Graecorum enim terras ingressus Theodori Angeli Comneni prodicione una cum legato in carcerem fuit coniectus. Idem Annalium auctor num. xi agit de exercitu ejus casto. Ad annum autem 1218 num. 20 dicit , non esse sibi compertum , an in vinculis obierit , an libertati & imperio redditus fuerit. Quomodo igitur B. Benedictus , anno 1219 in Orientem profectus , perquam benigne & humaniter receptus est à Petro . . imperatore ; quomodo tot ab illo cumulat favoribus , uti volebat Waddingus ?*

§ II. Pia consuetudo à Beato instituta ; veritatem indulgentiae Portiunculae confirmat ; tempus mortis ; apocrypha quaedam de Beato narrantur.

A *D annum 1232 , num. 42 laudatus Ananista agens de Conventu Aretino circa hunc annum translato à primo fundationis loco extra urbem , eadem occasione laudat B. Benedictum illac reducem ex Oriente , ab eoque piam aliquam consuetudinem institutam scribit. Cum locus , inquit , hic vexaretur à spiritibus immundis , praedictus Benedictus instituit , ut cantaretur illa antiphona : " Angelus locutus est Mariae , dicens &c. , quam institutionem confirmavit postea divus Bonaventura Generalis.*

8. *De testimonio , quod Beatus dedit pro confirmatione indulgentiae Portiunculae , tractat Waddingus ad annum 1277 , num. 17 , ista praemittens : Hoc ipso tempore amplius evulgari cepit magna illa indulgentia Portiunculae , seu aedis sanctae Mariae Angelorum , quam proinde gravibus testimoniis comprobari oportuit , quibusdam de ea dubitantibus , aliis contradicentibus. Vive-*

K k k k k

bat

AUCTORE J. P.

ubi Ordinem promovet ; an ope Petri imperatoris Constantinopol.

E

F

confirmat

AUCTORE
J. P.

bat tunc beatus Benedictus Aretinus, beati Francisci discipulus & socius, cujus fidem & sententiam in hac re expositantibus, hoc ipso anno authenticum istud dedit testimonium; *hisce ibidem verbis expressum*: In nomine Domini. Amen. Ego frater Benedictus de Aretio, qui olim fui cum beato Francisco, cum adhuc viveret, & divina gratia operante, ipse pater sanctissimus ad Ordinem me recepit; quique sociorum suorum sui socius, & frequenter in vita sancti Patris nostri, & post ipsius transitum de hoc mundo ad Patrem, cum eisdem de secretis Ordinis frequenter collationem habui: confiteor me audivisse frequenter à quodam supradictorum sociorum beati Francisci, qui vocabatur frater Maffeus Morignani, qui fuit homo veritatis & probatissimæ vitæ, quod ipse fuit cum beato Francisco apud Perusium ante præsentiam domini. Papæ Honorii, cum petivit indulgentiam omnium peccatorum pro illis, qui contriti & confessi convenirent ad locum sanctæ Mariæ de Angelis à vesperis primæ diei Kalendarum Augusti usque ad vespertas diei sequentis.

B
Portiuncule indulgentiam authenticum testimonio:

9 Quæ indulgentia cum fuisset tam humiliter quam instanter à beato Francisco postulata, fuit tandem à summo Pontifice liberalissimè concessa, quamvis diceret ipse summus Pontifex, non esse consuetudinis talem indulgentiam facere. Hæc eadem ego frater Raynerius de Marianis de Aretio, socius venerabilis dicti fratris Benedicti, confiteor me audivisse frequenter à dicto fratre Maffeo, cui specialissimus amicus fui. Lectæ & publicatæ fuerunt supradictæ collationes apud cellam dicti fratris Benedicti coram fratre Compagno de Burgo, fratre Raynaldo de Castillione, fratre Caro de Aretio, & aliis pluribus ad hæc vocatis, & rogatis anno Domini mcccxxvii, Ecclesiâ Romanâ vacante, Indictione v, die Dominico, ultimo die mensis Octobris. Ego Joannes Notarius prædictis omnibus interfui, & de mandato venerabilis patris fratris Benedicti, & fratris Raynerii scripti & publicavi. De celeberrima hac indulgentia agendum erit die iv Octobris, quo colitur S. Franciscus. *Videri interrim possunt, qua pro illa scripsit V. A. P. Mathias Grouwels ex Ordine FF. Minorum in Historia critica ejusdem, anno 1726 Antverpia edita.*

C
moritur anno circiter 1280, * feria vi non. v. gratia cum xxxi Augusti ante annum 1285.

10 Reliquum est, ut de beati Confessoris obitu nonnulla observemus. Waddingus ad annum 1280, num. 2, Hoc anno, ait, vel circiter, 2 Kal. Septembris, feriâ vi * obiit .. Benedictus Aretinus, vir sanctus. *Ibidem agit de ejus tumulo Aretii in æde sacra sancti Francisci, in facello à familia, de qua superius, in ejus honorem exædificata; item de capite, ac carmine, qua dabam in antecessum occasione cultus. Fñdico autem in utraque Waddingi editione scribendum exædificato, ita ut non ad adem sacram S. Francisci, sed ad facellum Beati referatur, prout videtur sensus exigere. Rodolphus etiam supra num. 2 scribit in cappella extructa. Benignus Fremant antea allegatus ita pariter Waddingum intellexit: nam in Vita, quam ex eo collegit, hac memorat: Reliquiæ ejus quiescunt in facello, quod in honorem ejus ædificatum fuit à nobili familia Sinigardorum, è qua oriundus fuit.*

aliis perperam eum anticipantibus.

11 Sed ad annum mortis redeamus. Rodolphus, sequente eum Bzovio, longissimè aberravit, signans è vita excessisse Beatum anno mcccxxiv. Hallucinationem hanc corrigit Waddingus ad annum 1259 num. 9, è quo excerpto ista:

Floruit . . hoc tempore . . Benedictus Aretinus, quem nescio unde accepit Rodolphus, & ex eo Bzovius (anno mcccxxiv num. 9) obiisse anno mcccxxiv, cum expressè constet ex relatione apocriphariorum Gregorii IX, quam nos exscripsimus, anno mcccxxxiii Constantinopoli vixisse, & ipse asserat Rodolphus, eum in Ordinem admisisse Joannem Brennam imperatorem: quem tamen non nisi circa annum mcccxi imperii exuvias deposuisse narravimus (anno mcccxi, num. v.) Ad hoc tempus pervenisse, imò & in plures adhuc annos vixisse, exactius habent vetusta Chronica Mss. *Deinde in memoriam revocat testimonium authenticum, quod Beatus dedit anno 1277, & modo productum est.*

12 De præclaris Viri dotibus, quibus mens ejus prædita fuit, & qua tamquam in imagine relucet per decursum hujus Commentarii, satis dictum est. *Liceat his adjungere effigiem corporis ejus ex Rodolpho fol. 84, cui præfigitur hæc inscriptio: Vera B. Benedicti Aretini effigies, quam in minore forma sic imitatus est chalcographus noster.*

Effigies ejus:

E

Infra imaginem ponitur hoc carmen distichum:
Ut digitum Danielis ei, Benedicte, dedisti,

Reddita lux patriæ, reddita pax populo.
Videtur alludere poeta ad ea, qua ibidem fol. 84 dicuntur de isto digito Aretium delato: Cujus virtute multa Deus operatus est in ea urbe. Waddingus ad annum 1259, num. 9 ista inculta, sed præca, ut vocat, de hac re carmina legi affirmat:

Hic Syriæ in patriam digitum Danielis ademit,
In patria tandem perit petiturus Olympum.

13 Fabulosa sunt, qua Pisanus narrat de modo, quo hoc sacrum pignus in Oriente consecutus est. *Recito textum fol. 77 verso: Fuit hic devotus sancto Danieli prophetæ, & cum affectasset ejus sepulchrum visitare, nec posset tam ex itineris prolixitate, quam custodia draconum existentium ad ejus sepulchrum in Babilonia; die quadam sibi immenso dracone apparente, & cum infra caudam recipiente, in Babiloniam portavit ad sancti Danielis sepulchrum: cujus tumulum aperiens, ejus digitum accepit ex devotione, & secum detulit, ac ab eodem dracone modo præfato*

modus fabulosus est, quo dicitur digitum S. Danielis accepisse:

A fato in pristino loco illæsus est positus, & draco statim disparuit. Unde creditur, quod angelus Domini fuerit. *E quo apocrypho auctore commentum hoc transcripserit Pisanus, ignoro. At præterquam quod mirabilis ista transuectio per draconem, aliorumque draconum ad S. Daniclis sepulcrum custodia ad aniles fabulas releganda sit; nihil satis fundati me comperisse de loco sepulcri ejus, etiamsi voluerint variis illum determinare, indicavi tom. v Julii, die xxi ejusdem mensis, à pag. 123. Gonzaga supra citatus de hoc digito ex Oriente translato non loquitur omnino affirmatè: Fertur, inquit, detulisse Aretium Daniclis prophetæ digitum ex Babilone. Waddingus supra num. 4 indicabat digitum hunc ab illo miraculosè acceptum in civitate Babylonis. Sed potuit Beatus alio modo & ex alio Orientis loco sacrum hoc lipsanon detulisse Aretium.*

14. *Examen alterius facti huc distuli, au videlicet Joannes Brennus Orientis imperator sacrum Seraphica Religionis habitum à B. Benedicto Aretino acceperit. Pisanus citatus: Hic Joannem (ut dicitur) illum ad Ordinem nostrum recepit. Affirmatius loquitur Benignus Fremant supra citatus. Verba ejus è Belgico reddita sic sonant: Inter multa præclara opera, quæ B. Benedictus in Græcia patravit, maxime laudabile est, quod habitum Ordinis dedit Joanni Brenno vel de Brienne, comiti Viennensi * in Gallia, postmodum regi Hierosolymitano, & imperatori Constantinopolitano. Historiam verò tam mira mutationis subiecit post Waddingum ad annum 1240, num. 5, pag. 34, ubi, allegatis aliis scriptoribus, illam refert ex Jornande in Chronico Vaticano Ms., cujus verba recitare supersedeo. Raynaldus supra memoratus rem etiam narrat ad annum 1237, num. 74 & 75, citans Waddingum & Fordanum, & ante hujus textum, quem profert, breve hoc compendium ponit de Joanne: Illum porro cælestibus visis admentum, deposito regio factu, abjectaque se-*

B *culi pompâ, paucis antè diebus quàm morbo lethali tentaretur, Minorum Ordini, summo animi ardore ac pietatis sensu delibutum, sese aggregasse.*

15 *Et mox recitatis Fordani verbis, hanc historiam sic refutat num. 76: Hæc Jordanus, cujus narrationem fictionis suspicione non carere aliquis existimare poterit: ut enim pium mortis genus de piissimo principe inficiandum non sit, ita non parum ab historiæ veritate aberrant, quæ auctor his præmittit. Scribit enim, abscedente Joanne, Balduinum Constantinopoli relictum urbem amisisse; cùmque eo tristi casu torqueretur Joannes, cæleste illud visum ipsi objectum fuisse: quem errorem, ut mittam auctores cæteros, abunde confutat Georgius Logotheta, dum ait, Joannem non diu post initum à Vatacio & Afane contra Latinos foedus arctissimâ confirmatum afinitate, de quo suo loco diximus, vixisse, atque hæreditarium imperium Balduino reliquisse, cujus postea gesta expugnationemque Constantinopolis longè post hæc tempora refert. Deinde num. 77 laudatus Raynaldus visâ excessisse Joannem anno 1237 affirmat ex Richardo Synchrono, ac Parisio, addens non deesse, qui mortem ejus differant post annum 1240. Quamvis autem non sit mei instituti disputare de discrepantia hujus temporis, nec de relatâ jam historiâ, prout narratur apud Waddingum, Raynaldum ac Spondanum ad an. 1237 ex Waddingo, ubi nulla fit mentio de B. Benedicto Aretino; quia tamen Pisanus ac Fremantus illum producant in hanc scenam, visum mihi fuit superiora colligere. Et verò de Ordinis veste Joanni à Beato data 1237 quomodo potuit Waddingus meminisse ad annum 1237, qui ad annum 1232, ut vidimus, dixerat redcem fuisse eum ex Oriente ad conventum Aretinum? Quod autem deinde in Orientem denuo sit profectus, non memini me legere.*

AUCTORE J. P.

Joanni Brenno imperatori Orientis.

DE BEATO ALBERTINO

C PRIORE EREMI SANCTÆ CRUCIS FONTIS AVELLANI F

I N U M B R I A

S Y L L O G E H I S T O R I C A.

J.S.

De cultu celebri & fama miraculorum: ac pauca de gestis Beati.

CIRCA ANNUM M-CCLXXXV, UT FERATUR. Congregatio Fontis Avelleani olim ab Ordine Camaldulensi distincta, nunc eidem uni-

E congregatione Fontis Avelleani in Umbria, que nunc Ordini Camaldulensi inserta est, egerunt Majores nostri ad diem xxiii Februarii in B. Petro Damiano, qui illius congregationis fuit superior, seu tom. III Februarii pag. 406 & 407. Eamdem congregationem ejusque rigidam vivendi rationem descripserunt Mabillonius tom. 4. Annalium Benediclinorum à pag. 436, Hippolytus Helyot in Historia Ordinum monasticorum tom. 5 à pag. 280, aliique plures. Porro Augusti Tomus VI.

unum hic observo, quod laudati auctores probarunt latius, videlicet Ordinem Fontis Avelleani distinctum fuisse ab Ordine Camaldulensi usque ad seculum xvi, eique demum unitum seculo xvi ad finem vergente circa annum 1570. Hac notare placuit, ut intelligatur, quo sensu B. Albertinus, qui eremi seu congregationis Fontis Avelleani generalis Prior fuisse dicitur seculo xiii, ad Ordinem Camaldulensem pertineat, cui à quibusdam sic attribuitur, acsi Camaldulense institutum fuisset secutus.

2 Annuntiant B. Albertinum aliqui martyrologi

K k k k k 2

AUCTORE J. S. nomen beati in Fastis recentioribus.

legi neotericis ad xxxi Augusti. Benedictus Dorigam in Calendario Benedictino sic habet: S. Albertini eremite miraculis clari. Arnoldus Wion in Ligno vite: Camalduli, Sancti Albertini eremite Ordinis Camaldulensis, miraculis clari. Adde ille hanc observationem: Ex Calendario excuso. RR. PP. Camaldulensium S. Marci Mantue, hujus natalem accepi. Annuntiationem Wionis repetit: Hugo Menardus in Martyrologio Benedictino. Bucelinus vero in Menologio Benedictino hac scribit: Camalduli, sancti Albertini monachi & confessoris. Claruit Albertinus anno Christi mcccxxx, & pro insignibus vite meritis, miraculorum gloria a Numine illustrari meruit. Philippus Ferrarius in Catalogo generali eundem brevis memorat his verbis: Camalduli B. Albertini eremite. Errorem horum martyrologorum, qui Camaldulo perperam adscribunt Beatum nostrum, facile corriget studiosus lector, partim ex dictis supra, partim ex dicendis inferius. Nos interim legitimam B. Albertini venerationem magis ostendemus.

B cultus antiquus & celebris.

3 Jacobillus in Viis Sanctorum Umbriae de B. Albertino agit tom. 2, pag. 197 & 198, ac tom. 3, pag. 351. Utrouque loco multa refert, qua antiquum Beati cultum clare ostendunt; nimirum in antiqua ecclesia monasterii sancta Crucis Fontis Avellani erectum ei altare, cui corpus fuit illatum, ac venerationi expositum; deinde festivitatem ejus celebratam xxxi Augusti magno populi concursu; templum quoque ab illius nomine S. Albertini fuisse dictum. Addit effigiem ejusdem Beati positam esse supra portam majorem ecclesie monasterii, alteram in triclinio, atque alias alibi. Sitvanus Razzi in Viis Sanctorum & Beatorum Camaldulensium fol. 124 & 129 precedentia suo testimonio confirmat. Idem narrat altare sic locatum in sacello, ut feminis etiam, quibus ecclesiam ingredi non licet, ad illud pateat propior accessus, quia locus claustris maximis est separatus. Maurolicus in Historia sacra de omnibus Religionibus lib. 2, pag. 160 cultum B. Albertini luculenter confirmat. Quippe testatur in monasterio Fontis Avellani corpus B. Albertini servari; sic itaque proseguitur: Ad quod sanctum sepulcrum concurrunt tota Marchia Ancinosa, alique populi innumerum ex vicinis locis, propter insignia miracula, qua Dominus Deus perpetuo ibi operatur per ejus merita.

C concurrente ad ejus festivitatem innumero populo,

4 Bollandus anno 1663 recurrit ad abbatem S. Laurentii Massacii in Marchia Anconitana, qui tunc erat Andreas Vallemanius, ut ab eo impetraret notitias quasdam de Sanctis Ordinis Camaldulensis, interque eos de B. Albertino. Laudatus autem Vallemanius eodem anno humanissime submisit de Sanctis Ordinis sui collectionem compendiosam Ms., qua antiqua non videtur. In hac de B. Albertino leguntur sequentia: B. Albertinus prodiit ex sacratissima Avellana domo, ejusdemque loci Prior extitit. Mira refulsio sanctimonie fama; adeo ut ejus nomen semper sit in benedictione, clarissimum apud vicinos regionum populos; qui propterea ejus natale & festum & celebre semper ad hanc diem habere consueverunt pridie Kal. Septemb. Extat illi notissima erecta ara in sacro templo, ubi ejus venerabile corpus in arca deaurata affervatur. Laudatus abbas in epistola ad Bollandum eodem anno 1663, die xxiv Augusti data, de cultu perseverante B. Albertini memoravit sequentia: De beato Albertino omnia, qua Razzius & Minius habent, adhuc perseverant. Adhuc ejus

publicus cultus durat, concurrentibus numerosis populis (ut ipse vidi quolibet anno per septem annos, quibus Avellanæ commoratus, & per quatuor annos lecturam ibi exercui philosophiæ & theologiæ moralis, superioris jussu notans in libello gratias & miracula, per Beati intercessionem facta) ad ejus festum ultimâ Augusti. Esi extat in ecclesia Societatis Mortis statua ad honorem præfati Beati erecta. Item Fabriani duo sunt templa, in quibus in altarium iconibus beati Albertini imago adoratur. Nec defunt, qui ejus habitum gestant ex voto ei facto, vel propter acceptam vel accipiendam gratiam, ut ipse feci, gratiamque sanitatis recepi.

D ut ex teste oculato probatur:

5 Hisce alia eodem anno adjunxit; sic scribens: De beato Albertino ad ea, qua alias misi, addo, quod præfati anno mdcxliii ad ejus contuli festum sub die ultima Augusti. Vidi ad illud devotionis causâ confluentes populos pedestres, nonnullos etiam equestres; etiam mulieres suos secum ducentes infantes, in cistis compositos, ad vota implenda ob receptam sanitatem, vel ad recipiendam. Hoc anno fuere solum circiter 7000 hominum, fortè ob ingentes pluvias, paulò ante profestum exortas; aliis vero annis convenire solet ad prædictum festum 10000 circiter. Mirum est, nec sine quodam devotionis affectu conspexi, per abrupta montium die xxx & xxxi tot fideles asperum iter peragere, totaque nocte in templo super nudam humum quiescere. E somno postea expergefacti ad voces monachorum, ad mediam noctem matutinas canentium laudes surgunt, & plurimi summo mane, audita Missâ & sacra Communionem percepta, iter aggrediuntur ad propria regressuri. Vidi etiam tabellas & exuvias appensas in eodem templo pro gratiâ receptis. In supra dictis diebus relinquunt nobis omnes pro ipsis celebrandi Missas, aliquando quadringentas circiter, aliquando etiam quingentas, in honorem præfati B. Albertini. Hæc omnia ipse non semel vidi, & in fidem propria manu me subscribam. Ego D. Andreas Vallemanius Camal. abbas S. Laurentii de Massacio. Hæc Beati cultum abundè ostendunt. Ceterum invocari præcipue B. Albertinum ab iis, qui herniâ laborant, testantur laudari antea Jacobillus & Razzius.

E

6 De gestis B. Albertini paucissima ad posteros pervenerunt. Quadam collegit Jacobillus tom. 1 & pluscula tom. 3, ubi etiam tacite corrigunt aliqua, qua antè asseruerat. Patriâ Eugubinum facit, at quo fundamento, mihi non constat. Discipulum B. Petri Damiani dixerat Franciscus Bricchi in Annalibus Calliensibus pag. 40, quem secutus Jacobillus tom. 2, fecerat etiam B. Petri Damiani in regimine successorem, & consequenter mortem ejus fixerat circa annum 1120. Verum tom. 3, pag. 351 omnia aliter ordinavit: nam initium vita ejus monastica collocat circa annum 1250. Superiorem totius Congregationis Avellana creatum asserit anno 1274. Inde anno 1276, die x Julii, inquit, adfuit sententia, qua lata est per B. Philippum Nucerinum episcopum de limitibus controversis inter monasterium prædictum & monasterium Saxoferratense, seu B. Mariæ di Sittia, ratamque habuit episcopi sententiam. Obiisse demum asserit XIII Aprilis anni 1285. Ab hac epocha non multum abeunt citatus supra Bucelinus, ac Ferrarius & Wion in observationibus suis: nam omnes dicunt Beatum floruisse circa annum 1280. Plura de B. Albertino ad manus nostras non pervenerunt.

F

pauca de gestis & tempore, quo vixit

A SUPPLEMENTUM D

AD MENSEM AUGUSTUM.

AD DIEM VIII AUGUSTI.

DE BEATO, UT FERTUR, HILDEGARO, J. P. EPISCOPO COLONIENSI.

Desiderantur certiora de publico ejus cultu documenta.

B

In basilica S. Gereonis B. Hildegari episcopi Colonienfis & martyris. *Annuntiatio est Golenii lib. 4 Colonia Agrippinensis in Fastis ad VIII Augusti, appposito signo, quod coloniarum. De hoc presule agitur tomo 3 nove editionis Gallia Christiana columnâ 631, diciturque notari in Fastis ecclesiasticis IV Calendas Julii, quo die interemptus est in castro prope Wifurgim, cum à Pipino pro facienda pace missus esset (quamquam eum IN BELLO interfectum fuisse notat magnum Chronicum Belgicum.) Notatur & VI Idus Augusti, quo sepultus est ad S. Gereonem. Membratur autem cum titulo Beati*

ac martyris pro more illorum temporum, qui hoc titulo donabant eos omnes, qui à barbaris occisi fuerant. *Plura ibidem legi de illo possunt. Quoniam verò nec ad diem XXVIII Julii, nec ad VIII Augusti apud nos de hoc episcopo quidquam invenio, ipsum hic ponendum duxi, eruditos Colonenses rogans, ut Golenii annuntiationem confirmarent uberioribus documentis, & nos instruant, an & quali cultu publico honoretur. Vide etiam qua idem Golenius de Hildegaro scribit in sua Hierotheca a pag. 38, ubi Hildeberti episcopi Colonienfis epitaphium applicat Hildegaro, huncque cum illo confusum fuisse observat in Gallia Christiana loco citato.*

E

DE S. FAMIANO CONF. ORDINIS J. P. CISTERCIENSIS.

Festum ejus ritum duplici litur.

C

Ag. 389 & seqq. ad ea, qua de publico ejus cultu ibidem dicta sunt, adde festum ipsius evectum esse ad ritum duplicem, prout constat ex decreto S. R. congregationis, quod habetur in Magni Bullarii Romani continuatione, anno 1739 Luxemburgi edita, parte 6, pag. 488: ubi sunt ista: Sacra Rituum congregatio, referente eminentiss. & reverendissimo domino

Cardinale Gabriellio, ad humillimas preces P. D. Francisci à S. Benedicto, visitatoris provincialis provinciae Romanae congregationis S. Bernardi Ordinis Cisterciensis, . . . monachis utriusque sexus congregationis jam dictae, . . . benigne concessit, ut liberè & licitè possint celebrare sub ritu duplici nonnulla festa Sanctorum Ordinis Cisterciensis: inter qua ponitur die VIII Augusti S. Famiani confessoris. Datum notatur decretum illud die III Decembris MDCCI.

D

AD DIEM IX AUGUSTI.

DE SS. FIRMO ET RUSTICO MM. J. P.

Officium eorum evectum ad ritum duplicem majorem.

Ag. 414, num. 2, ubi de illorum cultu apud Bergomenfes, addi potest hoc decretum de eodem cultu ad majorem solennitatem elevato. Bergomen. Ad magis promovendum cultum sanctorum Firmi & Rustici, martyrum concivium civitatis Bergomen. quorum corpora ibi summa populi devotione venerantur, episcopus, capitulum, & universus illius clerus pro elevatione ipsorum Officii à ritu duplici minori ad du-

plicem secundae classis, sac. Rituum congregationi non minus enixe, quam humiliter supplicarunt, & sacra eadem congregatio ad relationem eminentiss. & reverentissimi D. Cardinalis Porzia petiitum Officium cum lectionibus propriis jam approbatis in praefata civitate pro die IX Augusti sub ritu duplici majori in posterum recitari posse benigne indulgit, atque concessit. Die XV Maii MDCCXXIV. L. S. Subscript. A. J. Cardinalis Zondadari propraef. N. M. Tedeschi archiepisc. Apam. S. R. C. Secret.

K k k k k 3

DE

DE S. FEDLIMIDO CONF. PONT.

J. P.

IN HIBERNIA.

SAC. VI.
Missa ejus
propria da-
tur?

*N*otuit nobis ex Missis propriis
Sanctorum patronorum ac ti-
tularium Francia & Hibernia,
jussu Clementis PP. XII editis
Lutetia Parisiorum anno 1734,
publicus hoc die cultus sancti

Fedlimidi, episcopi & confessoris, ecclesie & diocesis Kilmorensis patroni, sicut notatur ante propriam ejus Missam, e qua delibo sequentia:
ORATIO. Auxilium tuum nobis, Domine, placatus impende, & intercessione beati Fedlimidi, confessoris tui atque pontificis, contra omnes diaboli nequitas dexteram super nos tue propitiationis extende. Per Dominum nostrum &c.
LECTIO EPISTOLÆ ex I ad Corinthios cap. 12, v. 1 ad 12: De spiritualibus autem nolo vos ignorare fratres. **EVANGELIUM** de communi: Homo quidam peregrè proficiscens &c. **SECRETA** ferè ut in communi conf. Pont: Sancti Fedlimidi, confessoris tui atque Pontificis, quæsumus, Domine, annua solemnitas pietati tue nos reddat acceptos, ut per hæc piæ placationis officia, quem beata retributio semper comitabitur, ille nobis gratiæ tue dona conciliet. Per Dominum nostrum &c. **POSTCOMMUNIO.** Deus fidelium remunerator animarum, ut in communi:

2 Jacobus Waranus in Commentaria de præsulibus Hibernia pag. 78 memorat ista in rem nostram: Hujus diocesis (Kilmorensis) episcopi, stylo à Brefinia, regione ita dicta, mutato, Brefinenses aliquando dicti sunt, quandoque Triburnenses, quia confedisse dicuntur in viculo quodam obscuro, Triburna dicto. Cæterum an-

no tandem MCDLIV Andreas Mas-Brady, episcopus Triburnensis ecclesiam parochialem S. Feidlimidi alias Felimii, Kilmoræ, quam in loco commodiore sitam invenerat, Nicolai V Papæ assensu in cathedralem erexit, & in ea XIII canonicos collocavit. Hanc eræctionem confirmavit Callistus III anno insequenti. Circa idem, ni fallor, tempus decanatus Kilmorensis constitutus est. Ad S. Feidlimidum quod attinet, vixit is seculo VI, & frater fuit S. Diarmitti abbatis Iniscloghrensensis. Obiit IX die Augusti. Hic est, ut conjicio, quem Regestum Cloughrensensis ecclesie episcopum vocat ecclesie Lyainensis, quam ad lacum dictum Lough-Ern sitam, nos vulgò Clunes dicimus, & ibidem cum S. Tigernacho primo loci episcopo sepultum tradit. Sed de hac re quærant alii. Jam inde à novæ hujus foundationis initiis ipse Andreas ejusque successores non episcopi Brefinenses nec Triburnenses, ut antea, sed Kilmorenses plerumque appellati sunt. Et videtur sanè ipsum episcopatum Brefinensem vel Triburnensem non antiquæ fuisse memoriæ: nam de eo nulla fit mentio in divisione episcoporum Hiberniæ facta in synodo, sub Joanne Paparone cardinale habita mense Martio MCLII, prout è codice censuum camerarum Centii camerarii, qui fuit postea Honorius III, patet. *Hæc Waranus. De S. Diarmittio abbate &c. consuli potest Colganus in Actis SS. Hibernia à pag. 51. S. Tigernachs episcopus habetur apud nos ad diem v Aprilis, ubi obiisse indicatur anno circiter 550; sed ibidem nihil inveni de Sancto nostro hodierno, quem innexi seculo VI cum Warana.*

AD DIEM XI AUGUSTI.

DE S. RUFINO EPISCOPO MART.

QUI COLITUR

ASSISII IN UMBRIA,

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Rufinus
Assisensis
episcopus
cum aliis
synonymis
confusus:

*Q*uam intricata sint & confusa, qua tradunt scriptores Itali, Ughellus, Jacobillus, & Ferrarius de sanctis Rufinis, qui Assisinas in Umbria venerationi sunt, jam pridem ostendit Sollerius noster ad diem xxx Julii, ubi egit de S. Rufino martyre Assisensi, quem oratione panegyrica commendavit B. Petrus Damianus; & rursus ad xi Augusti, ubi disputavit de S. Rufino Marsorum episcopo. Utrouque loco ostendit Sollerius dari alium Rufinum, à predictis

planè distinctum, cujus corpus anno 1212 invenit ab episcopo Assisensi. Porro hunc Rufinum, quem episcopum credunt & martyrem, alium esse à Rufino panegyri S. Petri Damiani laudato, clarum videtur & manifestum. Alium nempe illum esse à Rufino Marsorum episcopo, probabilius puto cum Sollerio, licet fatear id tam manifestè demonstratum non esse, nec clariùs à me ostendi posse, monumentorum idoneorum defectu.

2 Itaque hic non disputo rursus de Rufinorum distinctione. Verùm, cum nihil hactenus à nobis editum sit, quod pertineat ad S. Rufinum, cujus miraculis

scripta de
ejus corpo-
ris inver-
sione &
cujus miraculis

A *cujus corpus anno 1212 inventum, edere statui ea, qua de gemina corporis inventione, miraculisque ejus olim conscripta sunt, nobisque transmissa, ut hinc lucis saltem aliquid affulgeat. Tria habemus apographa, Assisio accepta, quorum primum continet inventionem corporis primam, alterum secundam ejusdem corporis inventionem, tertium miracula varia per intercessionem S. Rufini facta. Omnia hac eodem tempore & ab eodem auctore scripta existimo, cujus tamen in omnibus non est aequalis auctoritas. Quippe in conscribenda prima corporis inventione, pleraque hausisse eum existimo ex popularibus traditionibus, qua solent veris miscere falsa, & non raro prorsus sunt mendaces. Præterea tam mira ibi narrat auctor, ut fidem mereri nequeant, nisi irrefragabili niterentur auctoritate, qualem ille scriptor in rebus tam vetustis habere non potest. Hoc igitur scriptum edam quidem, quia recentiores ex eo hausserunt, sed ut apocryphum & fide indignum.*

3 Scriptum alterum, seu relatio corporis inventi anno 1212, & tertium, quo narrantur miracula, ita sunt composita, acsi ab ipso Guidone Assisensi episcopo, qui corpus invenit, fuissent exarata: nam nomen Guidonis episcopi & canonicorum Assisensium initio præferunt, & in fine rursus episcopi nomine scriptor loquitur. Verumtamen ex multis manifestum est, scriptum istud geminum, seu unum potius, uti in annotationis indicabo, non esse purum episcopi diploma: in medio enim scriptor de episcopo loquitur, ut de alia persona, ejusque virtutes frequenter laudat, ac demum sub finem miraculorum clarè indicatur, illorum scriptorem alium esse ab episcopo. Suspicio ergo initium & finem diplomatis cuiusdam episcopalis de inventione corporis scripto suo assere voluisse, ut istud plus haberet auctoritatis, nisi quis credere malit, episcopum ipsum voluisse promulgare corporis inventionem & miracula, qua per alium quemdam curaverat describenda. Ut ut est, non video, cur fidem habere non debeamus illis, qua referuntur in ipsa corporis inventione facta, uti & miraculis circa idem tempus parratis. At fidem indubitam non videtur mereri idem scriptor, cum attingit ea, qua dudum erant præterita, & forsan sola populi traditione nixa, uti de priori scripto jam diximus.

B *Scriptum alterum, seu relatio corporis inventi anno 1212, & tertium, quo narrantur miracula, ita sunt composita, acsi ab ipso Guidone Assisensi episcopo, qui corpus invenit, fuissent exarata: nam nomen Guidonis episcopi & canonicorum Assisensium initio præferunt, & in fine rursus episcopi nomine scriptor loquitur. Verumtamen ex multis manifestum est, scriptum istud geminum, seu unum potius, uti in annotationis indicabo, non esse purum episcopi diploma: in medio enim scriptor de episcopo loquitur, ut de alia persona, ejusque virtutes frequenter laudat, ac demum sub finem miraculorum clarè indicatur, illorum scriptorem alium esse ab episcopo. Suspicio ergo initium & finem diplomatis cuiusdam episcopalis de inventione corporis scripto suo assere voluisse, ut istud plus haberet auctoritatis, nisi quis credere malit, episcopum ipsum voluisse promulgare corporis inventionem & miracula, qua per alium quemdam curaverat describenda. Ut ut est, non video, cur fidem habere non debeamus illis, qua referuntur in ipsa corporis inventione facta, uti & miraculis circa idem tempus parratis. At fidem indubitam non videtur mereri idem scriptor, cum attingit ea, qua dudum erant præterita, & forsan sola populi traditione nixa, uti de priori scripto jam diximus.*

C *Scriptum alterum, seu relatio corporis inventi anno 1212, & tertium, quo narrantur miracula, ita sunt composita, acsi ab ipso Guidone Assisensi episcopo, qui corpus invenit, fuissent exarata: nam nomen Guidonis episcopi & canonicorum Assisensium initio præferunt, & in fine rursus episcopi nomine scriptor loquitur. Verumtamen ex multis manifestum est, scriptum istud geminum, seu unum potius, uti in annotationis indicabo, non esse purum episcopi diploma: in medio enim scriptor de episcopo loquitur, ut de alia persona, ejusque virtutes frequenter laudat, ac demum sub finem miraculorum clarè indicatur, illorum scriptorem alium esse ab episcopo. Suspicio ergo initium & finem diplomatis cuiusdam episcopalis de inventione corporis scripto suo assere voluisse, ut istud plus haberet auctoritatis, nisi quis credere malit, episcopum ipsum voluisse promulgare corporis inventionem & miracula, qua per alium quemdam curaverat describenda. Ut ut est, non video, cur fidem habere non debeamus illis, qua referuntur in ipsa corporis inventione facta, uti & miraculis circa idem tempus parratis. At fidem indubitam non videtur mereri idem scriptor, cum attingit ea, qua dudum erant præterita, & forsan sola populi traditione nixa, uti de priori scripto jam diximus.*

INVENTIO CORPORIS IN AQUA,

auctore anonymo

Quæ apocrypha videtur &
fabulosa,

Ex Ms. Assisensi a.

Fuit autem, cum jam religio Christianitatis Assisi pullulavisset, quod die quadam juxta ripam Clasci b fluminis plusquam per miliare inferius à loco, ubi jam dictus venerabilis Agonista Dei suum agonem compleverat c, bubulco

transfuiti vitæ sunt sub aqua quasi lampades in fundo fluminis ardentes, quarum radii à se invicem reverberati, per totam aquæ superficiem, & loca circum adjacentia pro magna parte nitorem quàm plurimum diffundebant. Tunc bubulcus vehementer admirans, nulli signum illud, donec ei per tres vices apparuisset, voluit revelare. Cum autem facta fuit ei trina, & eadem apparitio, tunc ipse accedens ad Assisinatam episcopum, religiosissimæ conversationis virum, rem ei per ordinem enarravit.

2 Tunc episcopus, utpote vir excellentis contemplationis, per intimationem sancti Spiritus præsentens ad revelationem sancti Rufini gloriosi athletæ Dei, qui suum triumphum in aquis consummaverat, signum illud evenisse; haud mora, convocatis Assisinatibus Christianis, vadit illuc, & ubi claritas bubulco visa fuerat, quæri facit. Cum autem quærere coepissent, statim reverendus Miles Christi pariter cum mola ad collum ligata in superficiem aquæ, tamquam eis obviam venisset, cunctis evidentissimè visus fuit. Quo viso, omnes manibus & vultibus præ gaudio sursum erectis, Deo de tam pretioso thesauro suis temporibus revelato multiplices gratiarum referunt actiones.

3 Cum verò ad ripam productus esset, tunc eo viso per totum corpus integro, nec etiam minimæ læsionis signum aliquatenus habente, vultu quoque, tamquam dormiens [esset,] existente, rursus omnes præ gaudio Dei omnipotentiam glorificare coeperunt: quæ sicut Danielem in lacu à leonibus intactum, tres pueros ab ardore fornacis non combustos, Jonam in ventre ceti non suffocatum magnificè servaverat: ita suum præsentem Martyrem per tantum tempus sub aquis illæsum mirificè servavisset.

4 Nec mora bobus ad carrucum * applicatis, sanctoque Martyre supposito, molâ tamen ab ipso dissolutâ & dimissâ, statim versus civitatem Assisi cum canticis & laudibus ipsum ducunt. Cum verò per portam, per quam ad ecclesiam sancti Petri civitatem intravissent, viamque ad ecclesiam sanctæ Mariæ Majoris tendere vellent; tunc boves, nec carrucum, acsi radicibus ferreis in abyssum defixi essent, movere aliquatenus potuerunt. Tunc omnes tam clerici quàm laici, vehementi admiratione ducti, Deum orare coeperunt, ut de suo Martyre suam voluntatem eis dignaretur ostendere.

5 Nec mora, dum orarent, visus est inter eos in specie peregrini quidam procerâ staturâ, canitie nivea, barbâ proluxâ, qui dixit eis: Audite, universi fideles, juvencos indomitos ad carrucum applicate, vosque illos pro voluntate sua ire permittentes, itaque eorum viam nullatenus impediendes, tantum ipsos sequimini, & ubicumque pedem fixerint, vos illic sanctum Dei Martyrem sepeliatis, & ibidem in ejus nomine basilicam construatis. Nec mora, cum hoc dixisset, ab illis evanuit, nec postea visus est inter eos.

6 Tunc cives, credito de consilio Dei hoc esse dictum, statim juvencis indomitis ad carrucum applicatis, se hinc inde retrahunt, viam eis ad suum arbitrium, sicuti præmoniti fuerant, facientes. Juvenci verò, populo reducto, stratam * inferiorem dimittentes, protinus superiorem stratam, quæ ab illa parte introeuntibus est sinistra, nullo prorsus indice sunt ingressi, nec cessaverunt per eandem stratam ascendentes, populo cum Dei laudibus sequente, donec plateâ fori venialium

A. ANONYMO.
Cum in Assisio flumine summen esset conspectum sub aquis, episcopus de ea re mortuus,

accedit flumem, & videt corpus Sancti super aquas,

E

quod adductum ad ripam integrum reperitur:

corpus carrucæ impositum ad urbem vehitur; cumque carruca facta esset immobilis, foris carrucam

F

jubentur illi jungere juvencos indomitos, eosque tantum sequi,

Juvenci corpus vehunt ad locum spinis obstructum, qui Bona Mater dicitur: i. e. plateam vel viam

A. ANONYMO.

at cives corpus in summitate arcis sepeliunt, ibique ecclesiam struere molimur, sed frustra:

hinc corpus ad priorem locum reducant atque illic ecclesiam adificiant.

B

u

f

venalium transacta, sursum ad dumetum juxta locum, qui Bona Mater dicitur, ascenderunt: ibi tandem pedes figentes, vultus tunc erectos ad populum circumtulere, signum facientes se ulterius progredi non licere.

7 Cives tamen, viso quod loci facies, utpote spinis ac tribulis incommoda, propter insolentiam suam tam venerabili sepulturae non conveniret, dimisso statim illo loco contra hoc, quod praemoniti fuerant, ad summitatem arcis, quae lateri civitatis ad Aquilonem & Texio d fluvio intereminet, carrucum ducere praesumpserunt. Ibi vero sancto Martyre commendato sepulturae, consequenter ecclesiam sub invocatione nominis illius ibidem aedificare ceperunt. Sed quidquid per totam hebdomadam aedificabant in vanum laborantes, sola nocte in manu potenti & brachio excelsio totum omnino dirutum, ita quod multis ex lapidibus per abruptum rupis hinc inde cadentibus subruerant.

8 Tunc cives recordati se peccavisse, ex eo scilicet quod ipsi minus licenter ausi, locum praemonstratum quadam praesumptuosa temeritate dimisissent; statim de consilio episcopi ad eundem locum praemonstratum sanctum Dei Martyrem reducunt, ibi tandem sepulturae tradiderunt, nullum tamen certum signum tam sacrae sepulturae relinquentes, eo scilicet timore, [ne] ab eodem loco sive bellis sive quocumque alio modo in posterum auferretur. Nec mora fuit, cum ibidem basilicam ab ipso denominatam fundaverunt, in qua clericis ad officium Dei, & episcopali sede ad honorem tanti Martyris & Praesulis constitutis, multa fiunt ad laudem & gloriam ejusdem Martyris usque in hodiernum diem, operante Domino nostro Jesu Christo, qui cum patre & Spiritu sancto vivit & regnat idem Deus per infinita saeculorum saecula. Amen.

ANNOTATA.

a Ad marginem de Ms. hac notantur: Ex collectione D. J. B. Mari, qui habet exemplum transmissum a R. D. Vicario episcopi Assisinate per D. Franciscum Beilhominem. Titulus vero hic scripto praefigitur: Quando corpus sancti Rufini extractum fuit de aqua.

C

b De hoc flumine Baudrandus in Geographia sic habet: Aflus, fluvius parvus Italiae Ptolomaeo, qui recentioribus CLASIA seu CLASIUS, vulgo il Chiascio dictus, teste Leandro, oritur ex Appennino monte prope Eugubium in ducatu Urbinate: hinc auctus aliquot rivis per Umbriam labitur tribus milliariis ab Assisio, & postea in Tiberim cum Tinia se exonerat.

c Credunt Assisinate S. Rufinum aquis submersum fuisse, ut hinc patet. Audi, quo modo eorum opinionem exponat Ughellus tom. 1 Italia sacra col. 886 in S. Rufino Marsorum episcopo, cui ipse attribuit ea, quae illi de suo Rufino tradiderunt: Assisinate (inquit, volunt Rufinum) mola deprimente in aquis fuisse submersum . . . Addunt vero . . . aliquamdiu latuisse sub aquis, sed prodente splendore, qui inde ulterius emicabat, in sui admirationem traxerat hominem, prope castellum Costanum Assisinate jurisdictionis rusticantem, ex ejus relatu cum canonicis cleroque suppliciter ad locum fluvii episcopum adisse, inque oculis omnium molam, quasi subeream factam, cum corpore Martyris supernatasse undis, receptumque imposuisse plauftro, in S. Mariam Majorem deportandum; sed per-

tinacius stetit boves, nec progredi voluisse: sed ex divino, ut credidere, admonitu substitutis juvenis, ad locum cognomine Bonam Matrem deportasse, ibique templum excitasse, ibidemque honorifice conditum Sanctum perspicuis claruisse miraculis. Habes hic, lector, compendio exposita, quae in toto hoc scripto narrantur magis inconcinne. Audi nunc etiam conclusionem Ughelli: Ex quibus, inquit, monumentis plane constare videtur, Rufinum (Marsorum episcopum) apud Assisinate requiescere, eoque genere mortis palmam tulisse martyrii, quando post multos annos cum mola ejus illigata collo corpus tradunt fuisse repertum. Imo vero, si haec monumenta tam certa essent, ut ex iis aliquid certi posset concludi, sequeretur potius, Rufinum Marsorum episcopum apud Assisinate non requiescere, quia de genere mortis Rufini sui Assisinate tradunt tam diversa ab illis, quae de morte Rufini Marsorum episcopi tradiderunt omnes alii. Verum ne Rufino quidem episcopo Assisinate hac convenire existimo, sed Rufino martyri, quem laudavit S. Petrus Damianus ad 30 Julii: nam in hymno post orationem ejus edito, ejusque nomine insignito, sic canis de ejus Rufini morte:

Saxum collo suspenditur,
Sic fluctibus immergitur:
Quem aqua Christo genuit,
Per hanc ad ipsum pervenit.

Hunc autem Rufinum alium esse a Rufino, cuius corpus anno 1212 inventum, manifeste probavit Sollerius. Quin suspicarer scriptum hoc compositum fuisse de Rufino Damianensi, nisi in subsequenti corporis inventione inveniatur eadem, ita ut malim suspicari gesta utriusque ab auctore confusa, quemadmodum multa consudie Jacobillus, qui modo de uno Rufino, modo de altero eadem narrat.

d Flumen istud apud copographas non reperio. Suspicio rivum esse, qui ad partem Aquilonarem Assisi fluit, & Aflis flumini illabitur.

e Hic indicat auctor se loqui de sancto Episcopo, quod abunde confirmatur ex sequenti corporis inventione, in qua num. 2 insinuantur eadem, quae hic referuntur. Verum, ut jam monui, timeo ne mors martyris alterius, quem celebravit sanctus Damianus, ad hanc sit translata: indeque occasio nata sit multa comminiscendi de corporis inventione in aqua, ejusque mirabili translatione, quae neutri convenire existimo, & profusus esse scilicet, licet illa auctore arripuerit Jacobillus, & Ughellus eadem non repudiarit.

f Ex hoc quidem loco videtur consequi, hac scripta esse ante alteram corporis inventionem, cum illam non memoret. At suspicor scriptorem de industria sic loqui, ut alteram inventionem seorsum memoret. Quippe hinc utriusque scripti stylus, similis titulus & similia sensa de extractione corporis ex aqua eundem plane scriptorem insinuans. Forsan hac scripsit post inventionem corporis, sed ante translationem.

INVEN.

INVENTIO CORPORIS ALTERA

Auctore anonymo

Ex Ms. Ferdinandi Ughelli a.

Docet au-
tior non ra-
rè conginge-
re, ut cor-
pora Sancto-
rum la-
teant, b

IN nomine sanctæ & Individuæ Trinitatis. Nos Guido Secundus b episcopus, & universi canonici S. Rufini Assisina civitatis, posteritati nostræ salutem, & eorum, quæ in revelatione ejusdem S. Rufini martyris & præsulis, nobis videntibus, gesta sunt, addiscere veritatem. Sicut evenit de thesauris ab antiquo sub terra reconditis, quod primitiva dierum antiquitate de locis, in quibus absconditi sunt, à modernis ignoratur; ita fit de quibusdam Sanctis, qui pretiosissimi sunt thesauri, sive peccatis humanæ fragilitatis exigentibus, sive quacumque alia de causa, Deo tamen sic volente; quod licet eorum opera gloriosa scripta habeantur, & in ecclesiis memoria celebretur, de reliquiis tamen eorum, ubi ab antiquis reconditæ sunt non satis plenaria posteritati relinquitur certitudo.

Et innuit,
quo con-
tingit modo,
ut corpus
S. Rufini
uni tantum
esset cogni-
tum: c

2 Evenit itaque de pretioso corpore beati Rufini gloriosi martyris & præsulis, patroni nostri, quod cum ab arce, in qua post extractionem ab aqua c positum fuerat, translatum fuisset, de loco tamen sepulturæ ipsius, cum à veteribus nullum inde nobis signum relictum fuisset, non satis certum nostris temporibus habebatur. Quidam tamen opinando dicebant, ipsum esse in isto loco, alii in illo, alii in alio: & ita sub dubitatione de loco tam sacræ sepulturæ diversam inter se sententiam proferebant. Deo tamen permittente de tam sacra sepultura uni soli viro tantummodo certum erat: sed ille nullatenus, nisi cum extrema dies suæ dissolutionis immineret. nec tunc nisi uni soli tantum, quem tamen approbatæ vitæ cognosceret, præ timore Dei & reverentiâ tam S. Martyris, audebat revelare. Et sic illa notitia tam egregiæ sepulturæ de viro in virum successivè in extremis dissolutionibus tradita, tandem ad quemdam canonicum ecclesiæ ejusdem Martyris, Theobaldum nomine, pervenit. Sed idem Theobaldus tam pretiosum thesaurum eo modo, quo prædecessores sui fecerant, apud se reservans absconditum, nullatenus aliis proflare volebat, nisi cum esset de medio migraturus.

Sanctus in
somnia appa-
rens Guidoni
presbytero,
ubi sit
corpus suum
indicat; d

3 Erat autem in eadem civitate Assisi quidam sacerdos, custos hospitalis, quod appendet ecclesiæ ejusdem gloriosi Martyris, nomine Guido: cui, cum in lecto suo de nocte jaceret, apparuit in somnis idem beatus Martyr, habens in manu sua pallium multimodè coloratum, & excitans eum, in hæc verba dixit: Guido, surge, quære corpus meum, & involve in isto pallio, quia tibi erit proficuum. Cui idem sacerdos respondit: Domine, quis tu es? Sanctus Rufinus dixit: Martyr Christi sum ego. Vade ad locum, qui confessionis d dicitur, quia ibi jaceo sub aqua, & quam citò illuc veneris; ossa mea erigent se contra te super aquam. Et statim visum est eidem sacerdoti, quod idem S. Rufinus

Augusti Tomus VI.

nus accepit eum per manum, & duxit ad locum prænominatum, & quod idem sacerdos ossa tam beati Martyris super aquam inventa in pallio involveret, sicut ei antè jusserat S. Rufinus. Post hæc S. Rufinus à sacerdote recessit, & eideſt iterum usque in tertia vice per eandem apparuit visionem.

4 Tunc sacerdos de trina visione gavisus quàm plurimum, nulli tamen per aliquantum tempus eam confessus, tandem Deo jam volente gloriam sui Martyris per revelationem ejusdem augeri & hominibus declarari, vocans Theobaldum, qui solus de tam sancta sepultura certus erat, ducit eum ad prædictum locum confessionis, & præcisè dixit, illic esse beati Rufini martyris sepulturam. Tunc Theobaldus vehementi admiratione affectus, & diu quasi extra se positus, dixit: Quis te docuit? Respondit sacerdos, se à beato Rufino sic edoctum fuisse, & statim ei trinam visionem declaravit. Tum demum Theobaldus veritatem confessus, asseruit sic esse. Nec morâ accedentes, ad venerabilem Guidonem episcopum, & ad canonicos ejusdem loci, bonæ providentiæ, & honestæ conversationis viros, palam eis rem gestam per ordinem narraverunt.

5 Tunc ex verbis amborum in idem concordantibus fide facta episcopo & canonicis, ipse episcopus & canonici cum consulis & quibusdam aliis civibus Assisina civitatis ad prænominatum locum confessionis cum cereis & cruce, prout competens erat, honorificè & devotè pervenerunt. Sed præ nimietate aquarum, quæ in loco illo enataverant, tanta ibi erat turbulentia, quod vix tam egregia sepultura in tam lutulento & quasi insolenti loco aliquatenus esse crederetur. Tunc cum episcopus ex rogatu omnium, sicut emendatæ vitæ & circumspectæ actionis vir cognitus, primum ictum, ubi monstratum fuit, intulisset, tam boni ac tam suavis odoris fragrantia per universos, qui astabant, est diffusa, quod visa est omnibus vel balsamum, vel omnes species aromaticas, si illic essent, excedere posse. Tunc episcopus & clerici cum consulis & aliis civibus ejusdem jam dictæ civitatis Assisi, qui aderant, ex nimio devotionis affectu totis visceribus charitatis erga Deum præ gaudio expansis, cum lacrymis compunctionis ipsi Deo referunt gratiarum actiones.

6 Cum verò ad pretiosum corpus perventum est, capsam ligneam invenerunt. Quâ extractâ & apertâ, prædictus Guido episcopus iterum ex rogatu canonicorum & aliorum, utpotè cunctis superior & approbatæ disciplinæ ac morum elegantia illustris, cum nullus manum ausus esset apponere, oratione facta ad Deum cum lacrymis ac timore, devotissimè accipiens ossa S. Martyris, inventa penitus integra, licet octingentis annis transactis recondita, omnia illa tam majora, quàm minora, unum post aliud palam universis astantibus demonstravit: & illis inventis omnibus, ita quod etiam de minutis ossibus nullum defuit, & iterum in priori loco depositis, donec adjacentes episcopi cum abbatibus & aliis bonis viris ad tollendum tam venerabiles reliquias interessent, episcopus & Canonici cum aliis præ gaudio Deum benedicentes, ad propria sunt reversi.

7 Nec mora, diebus quàm paucis post hoc elapsis, vicinis episcopis & abbatibus & multis alijs bonis viris cum universo populo convocatis, venerabiles viri, sæpeditus episcopus Guido & canonici loci, accipientes venerabiles reliquias,

A. ANONYMO.

Guido autem cum altero, qui locum noverrat, rem aperit episcopo:

episcopus cum clericis aliisque corpus quaerit, perceptoque odore suavi,

F omnia Sancti ossa reperiunt &

enque deinde transferrant ad ecclesiam novam:

A. ANONYMO.

liquias, & in alia capsâ nova coram omnibus integrè ponentes, nec ex eis quidquam dimittentes, protinus illas assumptas cum episcopis & clericis, TE DEUM LAUDAMUS cantantibus, & universo populo, præ gaudio Deum benedicente, sursum ad ecclesiam novam cum ingenti celebritate portaverunt, & in altari, quod est in capite ecclesiæ versus orientem, honorificè, prout decebat tam gloriosum Martyrem, posuerunt. Ubi ad laudem, & gloriam ipsius Martyris Dominus noster Jesus Christus meritis ejusdem multa nobis miracula demonstravit. Precemur igitur cum humili devotione tantum Patronum, quod sicut nunc de præsentia sui corporis nos lætificat, ita post decessum animas secum in cælis impetret gratulari: quod nobis præstare dignetur Jesus Christus, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat idem Deus per infinita secula seculorum. Amen e.

e
tempus
translati
corporis.

8 Facta sunt hæc Assisii anno ab Incarnatione Domini MCCXXI, Indictione XV, Innocentio tertio Romano Pontifice f. Ecclesiam regente, invento sancto Rufino martyre eodem anno, tertio Nonas Augusti, me Guidone Secundo episcopo cum canonicis ejusdem loci, cum episcopis Spoletano g. Fulginate, Nucernino, Egubino, Tudertino, cum universo populo ejusdem civitatis Assisii, & multis aliis viris præsentibus, & in se rei testimonium perhibentibus, ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre, & Spiritu sancto vivit & regnat idem Deus per infinita secula seculorum. Amen.

A N N O T A T A.

a. Titulus hujus scripti talis est: Quando corpus beati Rufini inventum fuit in ecclesia antiqua.

b. De Guidone episcopo Ughellus tom. 1, col. 479 hæc commemorat: Vido de familia Secunda Romanus, ab Innocentio III electus MCCIV. Hic ille Vido episcopus est, qui anno MCCVI seraphicum Assisinatem Franciscum è paterna domo nudum egressum, atque ad sua genua provolutum excepit; villique sacco & detrito à se indutum, ut novum vitæ genus constantissimè auspicaretur, maximè juvit. Hic fuit unus è septem illis episcopis, qui cæleste illud ecclesiæ Angelorum, deprecante Francisco, indultum evulgavit anno MCCXXIII: meruitque S. Rufinum primum Assisii episcopum ac martyrem invictum, qui ad eam diem mortales latuerat, reperire, repertumque in cathedrali honorificentiori loco collocare, die III mensis Augusti MCCXXII. Decessit in exordio Gregorii IX pontificatus.

c. Extractio corporis ab aqua, & translatio ad arcem, indeque ad locum alium, fusè referuntur in precedenti scripto, at parùm verissimiliter. Facile quidem credo, Rufinum aliquem martyrem Assisensem aquis suffocatum fuisse, ejusque corpus deinde ab aquis extractum. At S. Damianus id refert ad Martyrem ab Episcopo alium, cujus corpus circa medium seculi XI erat notissimum, adeoque anno 1212 non poterat 800 annis latuisse, ut infra de hoc dicitur num. 6.

d. Crypta subterranea, qua solet esse sub altari principe, confessio passim vocatur; in eaque Sanctorum corpora recondi olim solebant.

e. Hoc loco in apographo notantur ista: Post narrationem aliquorum miraculorum ipsius S. Rufini, adsunt infra scripta verba. Porro verba ista, qua sequuntur, etiam reperiuntur in apographo

alio post miracula, ita ut nullum videatur dubium, quin eadem sint miracula, qua hic inserta fuisse notantur, adeoque una fuerit lubricatio, quâ inventio corporis & miracula referbantur.

f. Omnes nota chronologica rectè congruunt designato anno 1212.

g. Episcopi hic enumerati omnes satis vicini sunt Assisio. Spoletum enim, Fulginium, Nuceria & Tudertum, seu Tuder, civitates sunt Umbriae seu ducatus Spoletini; Egubium verò est ducatus Urbinatis, qui Spoletino conterminus. De plerisque rursus fiet mentio in miraculis.

MIRACULA

eodem anonymo auctore

ex codice Ms. Assisensi a.

CAPUT I.

Miracula quadam ante inventionem corporis facta.

Cum ad memoriæ commendationem quædam humanorum opera sint notata, multò magis suâ per se prærogativâ specialissimè notanda sunt Dei facta, maximèque miracula, cum de meritis Sanctorum, tam ad eorumdem gloriam revelandam, quàm ad reducendum nos extravagantes ad veritatis semitam, ostenduntur. Inde est, quòd nos Guido b. Secundus episcopus & canonici Assisinate de miraculis B. Rufini martyris quædam excerpentes, cum omnia illa, quia tot & tanta sunt, comprehendere non possumus, ea, prout vidimus & scimus, ita quòd falsitatem à stilo nostro prorsus eliminantes, nostris posteris ad eorumdem correctionem dignum ducimus enarrare.

Prefatio ad
causa scri-
bendi hæc
miracula.

2. Fuit igitur Assisii quidam vir, natione Theutonicus c, nomine Brocardus, qui præ nimia siccitate nervorum manibus ac pedibus cæterisque membris quàm plurimum in se retractis ac distortis, & eorumdem membrorum, & maximè à renibus infra, totali corpulenta substantia præ nimio naturæ defectu consumpta, sola pelle cum ossibus remanente, tantâ sui impotentia laborabat, quòd nec vestes suas exuere nec induere, nec ad purgationem ventris necessariam se competenter arctare, nec, ut breviter dicam, in aliquo sibi necessario ministrare, nisi juvaretur ab aliis, potens erat: etiam cum induceretur, vix cum duabus predellis d. ligneis præ nimia virium destitutione cum maximo sui gravamine se trahebat. Unde cum biennium, vel eo amplius, in hospitali prædicti S. Rufini martyris hac impotentia sui laboravisset, ministris hospitali jam fastidiosus penitus habebatur.

F
Vir miserè
contractus
& impo-
tens.

3. Verumtamen cum ad B. Rufinum sæpissimè lugubriter clamavisset, quadam nocte circa crepusculum orientis diei tribus vicibus interpolatim apparuit ei in somnis cum episcopalibus indumentis S. Rufinus, excitans eum apprehensum manu lingua Theutonicâ per hæc verba: Fili

invocato S.
Rufino eo-
que appa-
rente sanatur.

Brocar-

A Brocarde, surge, vade ad ecclesiam meam; sanitatem etenim recepisti. Post hæc S. Martyr recessit. Ille verò excitatus à somno, sentito jam vigore membrorum suorum, grates agit Deo & B. Rufino, per quem Deus in ipsum misericordiam fecerat apparentem. Nec mora, surgens de lecto, stansque supra pedes, manibus cum gratiarum actione sursum erectis, vocat præ gaudio ministros hospitalis: qui, sicut consueverat, credentes opus esse aliquid ei ministrare, surgunt, & allato lumine vident eum stantem super pedes, manibus sursum levatis, sed præ novitate Sancti aliquantulum tremulantem. Quibus admirantibus de facto quærentibus, ipse trinam narrat visionem per ordinem.

Et pinguis fit ex macilentus:

** i. e. crassitudine*

4 Die verò facto, accedens ad canonicos bonæ providentiæ viros solo nisu baculi, statim campanis solemniter pulsatis, ductus est ad ecclesiam sancti Martyris, ubi flexis genibus cum devotione preces fundit multiplices coram Deo. Populus autem, auditis campanis, ex admiratione currentes ad ecclesiam, invenit eum membris sanis, sed nondum in naturali grossitie restitutus: sed oratione completa, tantâ corpulentia & tam venusta sunt completa, quantam & quam venustam vix natura per delicata cibaria dare potest. Quo viso, populus præ gaudio Deum in sancto Martyre benedicit. Ille verò post hoc in hospitali prædicto per dies aliquot commoratus, tandem hominico factus sancto Martyri, & in recognitionem hominicii vovens se oblationem ad ecclesiam ejusdem singulis annis, dum viveret, oblaturum; tunc de licentia canonicorum ad Theutonicam suam natalem patriam remeavit.

5 Item fuit de comitatu f ejusdem civitatis Assisi quidam presbyter g, nomine Guido, qui cum in ætate fere quinquagennorum ante domum sui patris ex traheretur in strata * jaceret, fortè quidam serviens sui patris ducens plaustrum bano h ponderatum per illam stratum, sicut tunc post plaustrum ibat, fecit nescientor rotam plaustrum super veniem pueri pertransire. Tunc puero manente quasi mortuo, utpote qui per medium quasi fere ruptus videbatur, pater ejus dolens quam plurimum; & de vita illius penitus desperans, tamen cum de consilio cujusdam cereum super altare S. Rufini martyris obtulisset; & pondus ipsius in tritico Deo & sancto jam dicto Martyri pro illo dedisset (& ille sic fecit) puer infra dies quam paucos sic effectus est sanus, quod etiam signum, quo læsio extitisset in eo, nullatenus apparebat.

alii periculo submersionis erepti, amissa recipiunt:

k l

C 6 Item fuerunt de eadem civitate Assisi duo fratres scholares, dicti Andreas & Raynaldus, qui postea S. Rufini factus est canonicus, quibus contigit cum irent Bononiam i causâ studendi, quod Ravennæ k pro Dadilino l fluvio transeundo cum multis aliis sociis de nocte quam plurimum nimbofa & teterrima naviculam intravissent: vix ipsa navicula ad medium fluminis ingressa fuerat, cum multitudine virorum & procelloso turbine ventorum penitus est submersa. Tunc omnes ex timore S. Rufinum martyrem invocantes, statim erepti de periculo, navi tamen periclitata, solo ductu Dei, cum nihil præter albedinem aquæ præ nimia obscuritate viderent, suis pedibus salvi ad ripam in continenti, licet aquæ non minima esset profunditas, amissis suis tamen in fluvio sarcinulis, perrexerunt. Tunc prædicti fratres ex amissa pecunia, quam pro suis expensis ad scholas portabant, quam plurimum

Augusti Tomus VI.

dolentes, tamen cum opem S. Rufini martyris super hoc invocasset, apparuit ex nocte in somnis uni eorum, scilicet Andreæ, B. Rufinus, confortans & monens, ut in mane iret ad fluvium, & docuit locum, quod præcisè debet ire suam pecuniam inventurus. Nec mora, cum mane esset, iidem fratres cum omnibus aliis suas res quærentes venerunt ad fluvium: invenerunt & ipsi suam pecuniam, & alii res suas in integrum restitutas, quod inde penitus amiserant.

7 Item fuit aliud confimile miraculum de quodam Assisinate scholari, Joanne nomine, qui cum in scholis Bononiæ cum Petro Catanii S. Rufini canonico moraretur, contigit quod die quadam cum eodem Petro & multis aliis scholaribus spatiatum egressus, bursam * cum denariis, quos ad expendendum in scholis portaverat, sicut eos tunc fortè secum deferebat, Bononiæ ad portam perdidit Ravennatem *: quos denarios cum tam ipse quam alii, qui cum eo erant, bis vel ter in eodem loco diu quæsissent, nec invenire possent, tandem illo loco dimisso ab iis, ipse [abiit] cum aliis de damno suo ipsum confortantibus, ita quod S. Rufinum assidue invocabat, donec adversam aquam, ubi juxta ripam fluminis de via ad viam passipedis m per lapides fit transitus, pervenerunt. Cum jam ipse dictus Johannes per passipedum illuc incederet, & incessanter tamen de damno suo S. Rufini martyris opem invocaret, tunc elapso pede accidit ipsum usque ad umbilicum in aquam de passipedio cecidisse. Tunc ipse sentito sub pede suo quasi molli corio, admirans quid esset, misit manum illico, ita quod ferè totum se immergens Dei nutu inclinavit; & tunc bursam suam, quam perdiderat, inde extrahens, cunctis, qui in loco erant, factum, quod ad invocationem S. Rufini martyris sibi contigerat, demonstravit.

8 Facta fuerunt hæc jam dicta miracula, antequam inventum esset corpus B. Rufini martyris & præsulis. Anno verò inventionis ejusdem ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo duodecimo, ipso martyre invento mense Augusti ejusdem anni, facta sunt ad laudem & ad revelationem ejusdem Martyris hæc miracula, quæ sequuntur.

ANNOTATA.

a Titulus hujus scripti hic est: Miracula S. Rufini ex codicibus Assisi. Et ad marginem notatur. Ex tomo v. Ad singula etiam miracula apponitur titulus, uti ad primum hic: Miraculum de quodam retracto. At titulus illos, ut nullius momenti, visum est prætermittere.

b Facto monimus in Commentario num. 3. episcopum scripti non esse auctorem.

c Id est, Teuto vel Germanus.

d Predella vox est Italica, que significat varria ad sustentandum aliquid. Hic videtur designare fulcra subalaria.

e Hominicium, idem quod hominium vel hommagium, designat servitutem, quamdam, quam cliens seu vassallus debet domino suo.

f Comitatus hic significat territorium urbis, uti & alias non raro vox illa sumitur.

g Fortè legendum puer, sicut adscriptum erat, nisi insinuare velit scriptor puerum illum deinde fuisse presbyterum.

h Persan vino, prout supra vocem eadem manu scriptum erat.

i Urbs est Italia novissima in ditione summi Pontificis.

LIII 2

k Ra-

A. ANONYMO.

crumena perditâ, invocato Sancto, inventa:

** i. e. crumenam*

** i. e. quæ ducit Ravennam*

E

facta hæc ante corporis facti inventionem.

F

h. Ravenna est item in ditione Ecclesie ad mare Adriaticum.

l. Fluvium istius nominis Ravenna non invenio. Fortè vox malè transcripta.

m. Passipedum, vel, ut deinde scribitur, passipedium non reperio. Verumtamen non dubito, quin significetur via angusta, & soli pedestri itinere accommodata. Fortasse sic vocatur, quod ad singulos passus lapides essent positi, uti multis locis fit ob humiditatem viarum.

CAPUT II.

Miracula facta ipso anno inventionis.

Puella energumena, ad corpus Sancti ducta,

B

Erat in eadem civitate Assisii quaedam adolescentula, nomine Berta, per longum tempus à dæmonio vexata; horis tamen interpolatis, sed raro, usum habens humanæ qualemcumque rationis: tunc & faciem hominum & eorum consuetudines utcumque recipiebat, & Creatorem & beatum Rufinum aliquantulum invocabat. Sæpe verò, imò sæpissime, contingebat ipsam à dæmonio tam arreptitio sic torqueri, quòd ab impetu; nunc cum pugnibus, nunc lapidibus, in semet faciendò vix ab hominibus poterat detineri. Quam quòd cives Assisinas ad ecclesiam B. Rufini, licet ex impetu dæmonii reluctantem, sæpe duxissent, & pro eadem motu pietatis Deum & B. Martyrem invocassent, tandem sancta die Jovis, quæ est ad cœnam Domini, Deo volente, ducentes eam ad ecclesiam ejusdem Martyris, tunc eam ab introitu ecclesie pite solito reluctantem juxta tamen ad locum veteris confessionis, in quo corpus sancti Martyris fuit inventum, detraxerunt. Quem locum cum ingrederentur, tunc ipsam dæmonium aliquando dñst velut expavescens, aliquando clamans horribiliter velut iracundum, usque ante altare, in quo sanctus Martyr postea inventus fuit, dicere non cessavit: Rufine, Rufine, nunc tandem tibi datum est me de ista ejicere mansione.

damone liberatur

C

** i. e. commiserationem*

10 Et tunc adolescentula terribili pallore vehementer affecta, & præ nimia rabiositate nunc terram pedibus calcitrans, nunc inter manus vix eam tenentes pugnibus se feriens, nunc in rotatu capitis cum terrifico mugitu spumas ab ore ejiciens, nunc oculos igneos ac minaces, cum statim in plebem sacra impetum, ostendens, & pietatem omnibus pro ipsa orantibus faciebat, & timorem pariter inferebat. Tandem, Deo jam ancillulam suam misericorditer respiciente, auditus est strepitus quasi lapidum de muro cadentium, & tunc ab illa dæmonium exiens tam impetuòsè irruit in portas ecclesie, quòd visum est omnibus, quasi fractas ad terram penitus everzisse. Factus est præterea tam horribilis in illa hora status, velut de procelloso ventorum turbine steti solet, quòd inde lampades, quæ in ecclesia antè ardebant, penitus sunt extinctæ. Sed elapso parvo temporis intervallo, cunctis, qui aderant, ad Deum ex timore clamantibus, sola Dei virtute iterum sunt accensæ. Tunc adolescentula jacens quasi mortua videbatur, sed post paulum ad aspersione aquæ benedictæ à sacerdote resecta, cum cognovit se per B. Rufinum esse liberatam, statim surgeas, & cum

universis astantibus Deum in S. Rufino benedicens, ante altare ipsius cum lachrymis se prostravit. Quæ cum ab oratione surrexisset, statim ex devotione capillos suos abscindens, & super altare B. Martyris offerens, promisit se, dum viveret, in servitio Dei & beati Rufini martyris permanfuram.

D
uti & matrona:
b

11 Item fuit de Auit, Nursiæ h. provincie villa, quædam matrona, nomine Savia, per sex annos eo modo, quo de Berta jam dictum est, à dæmonio vexata. Quam cum maritus ejus & plures ex amicis suis ad sanctos quamplures, tam ultramontanos, quàm citramontanos, mundum fere circumeundo, sicut ipsi postea narrazerunt, duxissent, nec auxilium aliquatenus invenissent: tandem de B. Rufino divinitus eis intimato, huc ipsam ad ecclesiam ejusdem Martyris adduxerunt. Cum verò ad introitum ecclesie pervenissent, eamque ab eodem loco simili impetuositate dæmonii, quam de Berta prædicta audistis, reluctantem, magna tamen difficultate ad prædictum locum veteris confessionis impulissent; tunc in ipsa dæmonium præ nimia rabiositate aliquando fremens & rugiens, aliquando terribiliter elatrans, tandem cum horribila damnositate velut indignans, intonuit in hanc vocem: Rufine, Rufine, tibi soli, ut me dejiceres, datum erat. Nec mora, tam de spumarum ejectione, quàm de terribili rotatu capitis & aliis impetuositatibus, quæ de Berta nomine sæpe dicta sunt, eodem modo in omnibus factum est de ipsa Savia matrona; præter in hoc, quòd cum dæmonium de eadem exiret, non ea rabiositate, quæ dæmonium Bertæ, visum est in portas ecclesie se dedisse. Verumtamen ipsa quoque jacens quasi mortua, & expirans sanguinem, cum per aquam benedictam, à sacerdote visus ejus injectam, revocata fuisset, dicto ei, quòd per B. Rufinum liberata esset; statim cum devotione & lacrymis Deo & S. Rufino martyri, genibus prostratis, gratiarum egie multiplicis actiones. Post hæc facta in eadem ecclesia diebus aliquot in Dei laudibus commbrata, tandem de licentia canonico-rum, capillis suis abscissis, & in recognitionem miraculi super altare dimissis, Auit Nursiæ provincie villam, de sua liberatione Deum laudans, ad propria remeavit.

E

F
quidam tympanite liberatus
c
d

12 Fuit postea de Bressa, Nucetinae h. diocesis villa, quidam Albertus nomine, quidam hydrophis, quæ à phisicis tympanites dicitur, à lumbis usque ad guttur ventre tam intensè inflato, acsi statim rumpere deberet, cure verò per totum corpus crocei coloris existente, & in modum tympani, unde tympanites morbus ille dicitur, ad ictum digiti sonantis tanto sui gravamine affligebatur, arteriis vocis quasi suffocatis, nec loqui nisi interruptè, nec ad terram se aliquatenus inclinare, nec, cum sedisset, resurgere, nisi cum difficultate maxima, potens erat. Cum verò per multum temporis morbo tam gravi laboravisset, nec ab illo, utpote jam chronico & incurabili, sive per medicos, sive per Sanctos, quos quamplures adierat, auxilium invenisset, tandem audiens de B. Rufino martyre famam, iter ad illius ecclesiam est aggressus. Cum autem ante altare Martyris orationem cum lacrymis peregisset, statim omnis inflatura & infirmitas per os ejus in fumum spississimum, acsi de cacabo ad ignem bullienti exiret, palam cunctis in tantum evanuit, quòd in continenti circa ventrem suum, ubi maximè intensa fuerat inflatura, in modum aliorum hominum se cingebat. Qui cum de

A de hoc facto miraculoso Deo & B. Rufino laetus gratias impendisset, post à canonicis quærens fidem revertendi statim Bressam Nucerinæ diocesis villam per intus adjacentes populos, Dei narrans miracula, remeavit.

puella, quæ
fœdâ carnis
excrescen-
tiâ quasi
biceps erat,

f

g

h

13 Item fuit de Treverio f, Spoletanæ vallis oppido, quædam puella, ceu bima g, habens ab utero matris duo capita, unum pro naturali competentia formatum; aliud verò non humanam formam habebat, sed erat quædam moles rubeæ carnis in modum pastæ h fermentatæ mollißima, quæ à posteriori parte capitis formati per foramen in modum ossis rotundum & amplum, quasi de cerebro visa progredi, omne, quod est à superiori parte capitis ferè usque ad mediæ tæm dorsi, circumquaque se protendens & amplians, occupabat. Unde præ nimia grossitie quasi prodigium cunctis illud inspicientibus videbatur. Tantæ præterea teneritudinis erat, quòd quàm citò tangebatur, licet tactus quantumlibet remissa, statim puella in clamorem tam implacabilem irruerat, acsi in aliquo membrorum suorum gladio pungeretur. Cum autem mater ejus vitium illud pluribus medicis ostendisset, nec de illo vitio, utpote medicinalis scientiæ possibilitatem penitus excedente, sive per ipsos medicos, sive visitando limina sanctorum Egidii, Jacobi i, & aliorum quam plurimorum, auxilium aliquatenus invenisset; tandem audito de miraculis, quæ per B. Rufinum Deus operabatur, afferens ipsam puerulam ad ecclesiam ejusdem Martyris, obtulit eam super altare, lugubriter sic precando: Sancte Rufine gloriose martyr, adjuva me ancillam tuam, & apud Deum impetra, ut isti creaturæ, quam tibi vovi, pro quoque puniatur delicto, misericorditer condescendat. Post hæc, oblationibus pro ea factis, tulit eam ad suum hospitium: in quo administratis, quæ sciebat ei necessaria, omittens eam sopitam in cunabulis, iterum ad ecclesiam rediit, ut oraret.

invocantem
pro ea San-
cti ope, sa-
mata.

14 Cùm verò dormitionem ejus expletam credidit, rursus ad hospitium egressa, ut suæ puerulæ, sicut ejus materna sollicitudine consueverat, post dormitionem, tam de lactis alimonia, quàm de aliis necessariis satisfaceret, vix eam de cunis discooperuerat, cùm vidit eam aridentem, & Dei virtute à Deo curatum, quod de carne vitiosa, sive de foramine, per quod exire videbatur, nulla prorsus superextante cicatrice, tamquam ibi numquam fuisset, vitium videbatur. Quo viso, præ gaudio cum gratiarum actione afferens puerulam ad ecclesiam, dominis canonicis & aliis astantibus novum Dei miraculum demonstravit. Qui omnes, cùm factum illud ad libitum suum satis aspexissent, & Deum in sancto Martyre suo benedixissent; mater post hæc diebus aliquot in ecclesia ejusdem Martyris in Dei laudibus commorata, tandem de licentia canonicorum Treverium, Spoletanæ vallis oppidum, portans suam uterinam filiam sanam & incolumem, & per populos interjacentes ostendens Dei miraculum, ex meritis B. Rufini martyris factum, ad amicos suos cum gaudio remeavit.

ANNOTATA.

a Clarum est hac contigisse ante corporis inventionem, sed anno ejusdem corporis inventi, ut dixit auctor num. 8.

b Nursia oppidum est ditionis ecclesiastica in Umbria, quod Norcia Italis dicitur.

c Nuceria, vulgò Nocera, item in Umbria est, ut ante dictum.

d Gorraus in Definitionibus medicis ad vocem ἰδρωψ, hanc speciem hydropis, qua Græcè Τυμπανίας sive Τυμπανίτις appellatur, exponit his verbis: Τυμπανίας abdomen multo flatu distendit, non tamen sine ullo prorsus humore, cujus etiam aliquid omnino remissum est. Initio inflationis ejusdem species tantum apparet, postea verò flatus inspissatur & veluti nubilus evadit, unaque cum flatu humor etiam quodammodo nubilosus. Totus venter circumquaque tensus est, & percussus tympani modo sonat.

e Id est, antiquo seu inveterato.

f Trevi oppidum Umbria, quod hic Treverium dicitur, situm est inter Spoletum & Fulginium.

g Vox hæc ambigè scripta erat, & ferè acsi haberetur bimacus. At legendum opinor bima, prout in textu posui.

h Pasta est farina in massam aquâ subacta.

i Licet sepulcra S. Jacobi apostoli Compostella & S. Egidii abbatis in Occitania admodum sint celebria, vix tamen crediderim illa designari ob locorum distantiam. Forsan eorundem Sanctorum ecclesias magis vicinas inviserit mater puella.

CAPUT III.

Profecutio miraculorum.

I Tem fuit de Camerina a diocesi quidam juvenis, Offredutius nomine, per septem annos vexatus ea specie caduci morbi, quæ à physicis epilepsia b dicitur, ab, epi, quod est supra, & lepsis, quod est læsio, eo quod ventriculis cerebri supra læsis & oppilatis c, secundum physicos proveniat morbus ille. Qui morbus cùm ex gravi conditione suæ materiæ subitus, nec præsentitus patiens * suos, manus & os distorquendo, spumas eiciens, dentes in stridore stringendo, oculos terribiles quasi de capite prorsus evolando, miserabiliter ad terram devolvere soleat; tamen ipsum Offredutium jam dictum, præter istas passiones, tam miserabiliter flagellabat, quòd de consuetudine, non antea de aliquo nobis audita, sæpè per biduum sive per triduum eum tamquam mortuum, ut ab ejus convicinis accepimus, detinebat. Cùm autem ad ejus amicos & convicinos fama miraculorum, quæ per B. Rufinum Deus operabatur, pervenisset, eum ad ecclesiam ejusdem Martyris adduxerunt. Qui cùm ante altare pervenisset, statim eodem morbo subito percussus, ad terram decidit provolutus: sed cùm nullatenus spumas emitteret, nec aliquam prædictarum passionum haberet, sed tantum simpliciter jaceret; non epileptico percussus morbo, sed quasi dormiens videbatur. Facto postea non plusquam horæ spatio, quasi de dormitione surgens, alta voce dixit, se per B. Rufini merita penitus liberatum: de quo facto cùm gratias Deo & B. Rufino martyri peregisset, ipse quoque de licentia canonicorum domum suam Camerinæ diocesis sanus & incolumis est reversus.

16 Item fuit de Elafina, præsentis Assisii diocesis villa, quidam vir, nomine Perutus, qui cùm cæcitatem oculorum per multum temporis passus fuisset, nec per medicos auxilium invenire potuisset, tandem in vigilia solemnitate B.

L1111 3

Rufini

Quidam con-
miali mor-
bo libera-
tus;

a
b
c

* i. e. pa-
tientes

F

caecus in ec-
clesia San-
cti,

A. ANO-
NYMO.
* i. e. du-
ctore

Rufini martyris cum præambulo * suo, qui eum ducebat, iter ad ecclesiam ejusdem Martyris est aggressus. Cum autem ad plateam, quæ est ante introitum ecclesiæ, pervenisset, nec oblationem candelæ secum aliquatenus haberet, tunc cum ipso præambulo suo, eo quod præ negligentia sua candelam non attulisset, cepit rixari, & in eundem asperitate verborum invehi non cessabat. Erat tunc in eodem loco quidam juvenis, nomine Leonardus, tenens candelam in manu sua ardentem: cum illum audiret super oblatione candelæ non allata cum præambulo altercantem, statim eandem candelam, quam tenebat, sub pede suo mortificans *, & post scindens per medium, partem superiorem, de qua lumen extinxerat, dedit cæco; partem verò inferiorem retinuit, in qua numquam fuerat lux accensa.

* i. e. extin-
guens

visu dona-
tur, ubi
candela di-
vinitus erat
accensa;

B.

17 Factum est interim, dum idem cæcus suam mediæ candelæ accendisset, & eam ante altare Martyris teneret orans, alia mediæ, quam sibi Leonardus retinuerat, cunctis videntibus, qui cum ipso in platea tunc erant, igne sola Dei virtute dato divinitus est accensa. Qui statim cum aliis, rei visæ testimonium perhibentibus, ad ecclesiam veniens, populo, qui solemnitati intererat in ecclesia evigilans, Dei miraculum propalavit. De quo factum cum populus ex magno devotionis affectu Deo & B. Rufino laudes impenderet, statim Petrus prædictus cæcus, qui ante altare Martyris astabat orans, visu jam sibi restituto, alta voce clamavit præ gaudio, Dominum restituisse misericorditer sibi lumen. Tunc populus ex duobus miraculis parvo tempore consignatis lætus quàm plurimum effectus, ex totis visceribus cantatis * Deum glorificavit, qui per B. Rufinum gloriosum martyrem tot & tantâ dignatus est operari.

* adden-
dam. forsan
hymnis

qui pulve-
rem sepulcri
auferre cu-
piant,
prohibentur
divinitus;

C.

18 Item fuit cum reliquiæ S. Rufini martyris de novo translatae fuissent, populo tunc ad ecclesiam ipsius de diversis partibus veniente, quàmplures ad sepulchrum, de quo sanctus Martyr translatus fuerat, accedentes, de pulvere, qui post reliquias extractas remanserat, assumebant, ut illum in honore ejusdem sancti Martyris ad propria deportarent. Sed cum ab Assisio per miliare, vel non multo amplius, revertentes distarent; tunc quidam morbo angariati, ita quod ulterius progredi non valentes; quidam verò, notitiâ viarum amissâ, per vias erroneas gyro vagantes, tamdiu sic impediti detinebantur, quoad pœnitentiâ ducti ad ecclesiam S. Rufini martyris redirent; & ipsum pulverem in loco, de quo assumpserant, postulantes ex eo veniam, resignarent. Quod cum vidissent canonici, sicut bonæ providentiæ viri, habita tunc intus * se super hoc competenti deliberatione, ipsum etiam pulverem, prout expediebat, ne quis ultra manum illic apponeret, incluserunt.

* i. e. inter

mira mulie-
ris è fistulis
sanatio:

d.

19 Item fuit de eadem civitate Assisii quædam mulier, ex nomine Rilza, filia Beccarii, quæ capite pro majori parte usque ad oculum, ita quod oculo jam periclitante, pectore quoque cum genu fistulatis d, tot ac tantis doloribus affligebatur, maxime cum à medicis non posset aliquatenus ei subsidium conferri, sed nocumentum potiùs inferretur. Verumtamen cum ad S. Rufinum tam ipsa quàm parentes ejus sæpiùs cum lachrymis clamavissent, tandem quadam die, cum flexis genibus ante altare sancti Martyris cum lachrymis oraret, ruptum est de cranio capitis quoddam os, in modum tophi lapidis multiformatum, quod descendens interiùs per supercilium,

ita quod ipsa tunc oculum claudere cogere, intus manus ipsius, prout eas complas in oratione tenebat, per narem ejus dexteram est delapsum; statimque quatuor alia ossa ab eo loco capitis per vulnus exterius ceciderunt. Alia verò vice, paucis diebus evolutis, dum ipsa oraret, cecidit quoddam os de medio pectore. Tertia quoque vice, non multo tempore post, dum ipsa similiter oraret, tanta putredo de genu ipsius emanavit, quod locus, in quo ipsa orabat, in magna sui quantitate, præ nimia sui effusione illius putredinis, extitit fordidatus: nec mora fuit, cum ibidem ex eo dein genu quoddam os, habens circa digiti longitudinem, exilivit. Tunc ipsa ad laudem Dei & S. Rufini martyris omnia ossa illa collecta populo demonstrans, Deique factum per ordinem enarrans, post dies paucos sic est effecta sana, quod etiam signum, quo morbus extitisset, in ea nullatenus apparebat.

D.

20 Item fuit quædam puella de eadem civitate Assisii, nomine Berta, non ea, de qua superius diximus, dæmoniaca, sed quædam alia, filia Germani de Ecclesia, quam cum pater & frater ejus de quodam juvene convicaneo e suo turpiter inculparent, & multis inde contumeliis eam injustè afficerent, & in mortem illius juvenis etiam intenderent; tunc eadem puella, ut eis satisfaceret, ad ignem caldarium * plenum oleo poni fecit: quod cum bulliret, statim ipsa coram fratre & parentibus suis atque conviciis, supplex genibus & cubitis nudis ad terram devoluta, vultu versus ecclesiam S. Rufini martyris converso, orationem fecit ad Deum & S. Rufinum martyrem, quod, sicut de objecto crimine inculpabilis erat, sic adjuvante B. Rufino martyre ab illius fervore olei salvaretur. Quo factum, statim puella, de misericordia Dei & B. Rufino martyre confisa, dextrum brachium suum usque ad cubitum immerisit eidem caldario; & ibi tamdiu tenuit intus in oleo bulliente, donec patre & fratre jubentibus ad se retraxit: quod cum penitus illæsum & nusquam cauterizatum * apparuisset; tunc pater & frater pœnitentiâ ducti, grates Deo & B. Rufino martyri peregerunt: Puella verò cum vicinis suis, qui factum illud viderant, ad ecclesiam S. Martyris cum gratiarum actione veniens, veritatem cum testante vicina dominis canonicis & universis aliis propalavit.

puella, in-
vocato San-
cto, ab oleo
bulliente
illeisa.

E.

* i. e. ahe-
num

* adustum

F.

ANNOTATA.

a Camerinum civitas est episcopalis sub ditio-
ne summi Pontificis in Marchia Anconitana, &
circa confinia ducatus Spoletini seu Umbria ha-
dierna.

b Caducus, seu potiùs comitalis morbus,
idem est ac epilepsia. Pro frigida nominis Ἐπιληψία
expositione, quæ subditur, meliorem accipe
ex Etymologico Gerardi Joannis Vossii ad eam-
dem vocem: Epilepsia, Ἐπιληψία ὄνομα ἔστι
βλάβη, id est, apprehendendo: quod (ut scribit
Cælius Aurelianus) sensum atque mentem
pariter apprehendat. Siquidem morbo hoc cor-
repti, soluti paroxysmo non recordantur ampliùs
eorum, quæ acciderunt.

c Epilepsia causam suam fuscè exponit Gorræus jam
suprà laudatus. Ex quo intelliget lector studiosus,
epilepsiam quidem oriri ex humore superfluo,
qui noxius est cerebro; sed addit: Quem tamen
(humorem) non adeo multum esse oportet,
ut penitus obstruat (ventriculos cerebri,) vim-
que

A que ipsius cerebri exuperet, alioqui non epilepsiam, sed apoplexiam potius pareret; sed quantitate mediocrem, ut ad ejus depulsionem, quam natura totius corporis concussu molitur, cerebro vires adhuc suppetant.

d *Id est, fistulâ affectis. Porro fistulam, quæ Græcè σφύγγη dicitur, sic exponit Gorraeus: Est sinus angustus, oblongus, callosus, interdum etiam obliquus, os habens, cui cicatrix obduci nequit, per quod humor certis temporibus tenuis excernitur.... Duæ ejus produntur differentia; cæca, quæ osculum in profundo, sinum ad superficiem habet; occulta, quæ & os & sinum obtinet in profundo.*

e *Id est, in eodem urbis vico habitante.*

CAPUT IV.

Reliqua Sancti miracula.

B *Mulier circulo ferreo, quo corpus cinxerat, liberata:*

a

Item fuit quædam mulier Theutonica, nomine Juncta, quæ cum post mortem viri sui castitatem Deo promississet, ut carnis suæ petulantiam compesceret, se per ventrem circulo ferreo cingi fecit. Quem cum triennium ad Sanctos quam plures portavisset a, tandem Romam ingressa, cum in lecto suo de nocte oculis dormire incipientibus jaceret, audivit vocem, ut ecclesiam sancti Martyris quæreret: illic enim Deus disposuerat eam ab illo circulo liberare. Quæ voce audita, prædicta mulier audiens per famam de civitate Assisi, venit illuc. Cum verò proxima die Sabbati ante nativitatem Domini, canonicis Officium vespertinum celebrantibus, ecclesiam sancti Martyris ingrederetur, statim ferreus circulus fractus in duas partes ad terram decidit, cunctis illuc currentibus & videntibus, qui in ecclesia tunc orabant.

duæ matrone à febribus restitutæ;

b

22 Item fuerunt de eadem civitate Assisi duæ matrone, quarum una fuit Casdia, & altera Doda; quæ cum diu febribus fatigatæ fuissent, nec auxilium invenissent, tandem die quadam, cum quidam canonicus S. Rufini martyr, nomine Rebedeus, horâ, quâ febris eas invadere solebat, passionem b ejusdem sancti Martyris ante altare ipsius super capita ipsarum legeret; factum est tunc, quod illam horam sine etiam horripilatione c penitus evaserunt. Cum autem postea in Dei laudibus ante altare sancti Martyris usque ad noctis crepusculum incolumes permanissent; tunc ipsæ de sua liberatione securæ domos suas abierunt: nec postea visum est sive auditum, quod ab illa die febrium illarum accessio eis aliquatenus ingruisset.

puella strumis liberata;

d

23 Item fuit de Fulgineo d quædam adolescentula nobilis profapia, nomine Benevegnata, filia cujusdam domini, nomine Albaguere, quæ scrofulis porcinatis e in tantum obfessa erat, quod per totum guttur usque ad aures ubique cutis intensa tamquam plena calculis habebatur. Cum autem de consilio matris puellæ, & aliorum amicorum ipsius, quidam medicus partem illarum scrofularum die quodam per incisionem extraxisset, non multum temporis transactum fuit, cum ibidem plures scrofulæ, & pejores prioribus, sunt renatæ. Unde puella quam plurimum ingravata medicis profus abrenunciatis, soli Deo & B. Rufino, cujus nuper tunc translatis miraculorum fama crebrescebat, se commendavit: &

tunc cum matre & amicis suis Assisum veniens, oravit ad B. Rufinum martyrem, ut ipsam misericorditer adjuvaret. Cum autem post orationem Fulgineum redisset, non mora fuit plusquam per tres dies, sicut à matre ipsius puellæ, & priore S. Mariæ Fulginei foris portæ, avunculo ejusdem, & à multis aliis accepimus; quod scrofulæ maturatæ per se foramen fecerunt, & sicut de apostemate maturo fieri solet, tantum sordis incessanter emiserunt, donec puella de morbo illo mundata est penitus & sanata.

24 Item fuit de illo Guidone presbytero, cui, sicut superius f diximus, S. Rufinus, antequam inventus esset, in somnis apparuit: qui, falso g flegmate corpore suo per totum ulcerato & ampullato, tam malè se habebat, quod & ipse & plures alii Elephantiasim h esse credebant. Unde ipse penes se disposuerat fraternitati leproforum se donare. Cum autem inventus fuisset de novo S. Rufinus, & idem Guido ex præcepto canonicorum caput ipsius Martyris tetigisset, ipse infra octo dies ab illa die carnem tam mundam & tam planam habuit, quod etiam in pueritia sua mundiorum sive planiorum se non meminerat habuisse.

25 Item fuit de eadem civitate Assisi quidam juvenis, nomine Jacobinus, qui cum in crastino S. Matthiæ apostoli de Rossano i versus Assisum equitaret, & venisset ad flumen Classii k, tunc se divertens à loco, per quem gentes solitæ sunt fluvium transire, per alium locum eundem fluvium est ingressus. Cum autem, fluvio jam prope transacto, ad ripam venisset egressurus, inventa tunc ripa altâ & lutosâ, equus ex labili pendulitate loci illius retro elapsus, cecidit à tergo super juvenem provolutus. Cum autem surgere conaretur pedibus quam plurimum calcitrans, nec aliquatenus posset, imò pro declivitate loci potius in aqua laberetur, factum est tunc, quod ipse equus ex nimia agitatione sui, & juvenis sub illo jacens, ad locum, qui pelagus dicitur, elapsi sunt. Tunc juvenis ferè jam periclitatus, vocans in mente sua S. Rufinum, statim viso sibi, quod S. Rufinus ipsum & equum sublevasset, videntibus mulieribus, quæ juxta locum illum pannos abluabant, & pro ipso S. Rufinum invocabant, venit ad ripam cum equo suo, ad invocationem B. Rufini liberatus.

26 Fuerunt & alia multa miracula de contractis, submersis, freneticis, lunaticis, & aliorum multifario genere morborum gravatis, tam in hominibus quam in bestiis, de meritis ejusdem Martyris facta: quæ si omnia specificare vellemus per singula dividendo, stilus noster præ nimia sui diffusionem ad legendum quam plurimum incommodus haberetur. Quibus ipse etiam in Francigena l cruce signatus ad montem Sinay m visitandum; qui hæc composuit, cum multa ex illis viderit, eorum verò, quæ non vidit, tamen ab universis tam clericis quam laicis, & pro magna parte ab ipsis etiam personis, quibus contigerint, veritatem addidicerit, testimonium perhibet rata fide.

27 Quare vos Assisnates tam clerici quam laici, cum ipse tam venerabilis Patronus tot & tantos honores vobis impendat, vos, ne erga ipsum ingratitude redarguendi inveniamini, vices laudum & gratiarum ei rependite, reverentiam exhibete, orationibus ante ipsum sæpius vacate, ut ipse in hac valle doloris & miseriæ circa terrenas pestes, & maximè contra vertiginosum hostem humani generis vobis & cunctis

A. ANONYMO:

presbyter vero leprâ -

f

g

h

E

juvenis cum equo suo submersio- nis periculo ereptus:

i

k

F

miracula plura alia, quæ singulatim non exposita.

l

m

Adhortatio ad cultum Sancti.

in

A: ANO-
NYMO.
n

in ipsum confidentibus adsit & opituletur, & omnium vestrum excessuum ante Deum veniam impetret & salutem. Amen n.

ANNOTATA.

a *Etiamsi non disat scriptor corporis periculum ex ferreo illo circulo ortum, id tamen satis intelligitur. Nam dubium non videtur, quin circulus ille adeo inhaerit carni, ut deponi amplius non posset. Sic S. Franciscus Xaverius funiculis corpus tam arcte strinxerat, ut, cum eos deponere cogeret nimio dolore superatus, nulla chirurgorum industria evelli e carne possent sine visa periculo. Sed ipse etiam per simile miraculum liberatus est; quemadmodum in Vita ejus refertur.*

b *Quanam hic Passio significetur, me latet. Forsan tantum indicantur lectiones Officii.*

c *Horripilatio hic significat tremulum motum, qui in febris reversione accidere solet.*

d *Fulginium, vulgò Foligno, urbs est episcopalis Umbriae inter Assisium & Spoletum.*

e *Syringas designant haec voces. Porcinatas barbarè auctor nominat à porcis, in quorum guttore frequentes ejusmodi tumores reperiuntur, ut testatur Gorræus ad vocem Græcæ Χοιρέ; ubi de strumis agit latius.*

f *Videlicet in scripto precedenti num. 3. Hinc patet, unum esse utriusque scripti auctorem, & utrumque fuisse conjunctum.*

g *Pituitam, quæ Græcè Φλέγμα dicitur, Gorræus dividit in dulcem, acidam, & salfam. Prima naturalis est, alia dua non naturales, adeoque variorum morborum causa.*

h *Elephantiasis Græcè, Latine lepra dicitur, idemque planè malum utraque voce significatur, ut exponit Gorræus ad vocem ἰλαθωνιάσις, ubi de gravissimo isto malo, quod totum corpus tumoribus replet, fuscè disputat.*

i *In mappis notatum invenio vicum Rosciano circa limites territorii Perusini aliquot milliariibus ab Assisio. Hunc vicum hic designari suspicor.*

k *De hoc flumine egimus ad Inventionem primam lit. b.*

l *Id est, ut Francigena, seu more Francorum, qui eo tempore maximè promovebant expeditiones in Terram sanctam.*

m *Mons Sinai celeberrimus est apud ipsos etiam Turcas ob Legem veterem ibi datam Moysi. Situs est in Arabia Petraea non longè à mari rubro.*

n *Hic addebatur clausula, quæ postea est in fine precedentis scripti, de tempore, quo hæc facta sunt.*

AD DIEM XIV AUGUSTI.

DE S. FAGNANO EPISC. ET CONF.

IN HIBERNIA.

J. P.

SEC. VI.
Sancti cultus in diocesi Fenaborensi,

N Missis propriis, supra designatis pag. 814, publicam hujus Sancti venerationem invenio tamquam ecclesie & diocesis Fenaborensis patroni, sicut notatur ante Missam ipsius propriam. e qua excerpō ista: ORATIO: Misericordiam tuam nobis, quæsumus, Domine, sancti Fagnani confessoris tui atque pontificis intercessio beata conciliet; ut qui incessabili culpa offendimus, ejusdem assiduis precibus ab omni reatu liberemur. Per Dominum &c. EPISTOLA. Fratres: factus sum minister &c. ad Coloss. cap. I V. 25. EVANGELIUM de communi Homo quidam peregrè &c. SECRETA. Intercessio, Domine, sancti Fagnani confessoris tui atque pontificis munera nostra commendet, nosque majestati tuæ reddat acceptos. Per Dominum &c. POSTCOMMUNIO. Sumpsumus, Domine, pignus salutis æternæ celebrantes beati Fagnani votiva solemnia: præsta, quæsumus, ut ejus meritis & intercessione donis cælestibus digni reddamur. Per Dominum &c. In libello Ms., quem asseruimus; Sanctorum Hibernarum catalogum continente, qui, sicut eidem libello prenotatur, videntur e Martyrologio Hibernico desumpti, signatur XIV Augusti: In Hibernia Fachna episcopus & confessor.

2 *De Fenaborensi diocesi, in qua Sanctum nostrum tamquam patronum coli diximus, hæc observat Waræus in Commentario de præsulibus Hibernie pag. 239 & dicta modo dioceseos episcopis sequentia præmittens pag. 239: Quando sedes episcopalis Fenabore, sive (ut vulgò appellatur) Kiltenoræ, primùm fuerit constituta, aut quis primus fuerit ejusdem episcopus, nihil (quod sciam) certi extat. Suspicitur fortasse aliquis, S. Fachnanum, cujus memorie ecclesia cathedralis dicata est, eam primò excitasse. Quæ de re, quærant alii. Episcopatus iste, ut totius Hiberniæ minimus, ita inter pauperrimos numeratus est. De episcopis porro quæ dicenda restant, tam pauca sunt, ut confiteamur oportet, catalogum eorum, quem nunc exhibemus, valde mancum esse, & imperfectum. Hæc sedes in codice censuum camerarum Centii camerarii, qui fuit postea Honorius III Pontifex, appellatur Cellumabrach. Sita est autem Fenabore seu Kiltenoræ in Connacia, Hibernie provinciæ, Comitatu Clarenfi ad mare Atlanticum. His de loco cultus S. Fagnani prenotatis, varia alia de illo observanda nos vocant.*

3 *Waræus, quem antea citavi, pag. 220 de tempore vite, episcopis Rossensibus agens, S. Fagnanum eisdem habitatio accenset primo loco, variasque insuper de illo suggerit notitias: "Sanctus Fagnanus, vir sapiens & probus, (ut eum vocat scriptor Vitæ S. Mochoëmogi) claruit seculo sexto ineunte. De eo, ejusque cœnobio & nobili schola Rossensi prope mare Virgiviū, ita jam dictus scriptor Vitæ S. Mochoëmogi: "Habitavit (S. Fagnanus) in suo monasterio, quod ipse fundavit. Ibi crevit civitas, in qua semper manebat magnum studium scholarium, quæ dicitur, Ros-*

scopis sequentia præmittens pag. 239: Quando sedes episcopalis Fenabore, sive (ut vulgò appellatur) Kiltenoræ, primùm fuerit constituta, aut quis primus fuerit ejusdem episcopus, nihil (quod sciam) certi extat. Suspicitur fortasse aliquis, S. Fachnanum, cujus memorie ecclesia cathedralis dicata est, eam primò excitasse. Quæ de re, quærant alii. Episcopatus iste, ut totius Hiberniæ minimus, ita inter pauperrimos numeratus est. De episcopis porro quæ dicenda restant, tam pauca sunt, ut confiteamur oportet, catalogum eorum, quem nunc exhibemus, valde mancum esse, & imperfectum. Hæc sedes in codice censuum camerarum Centii camerarii, qui fuit postea Honorius III Pontifex, appellatur Cellumabrach. Sita est autem Fenabore seu Kiltenoræ in Connacia, Hibernie provinciæ, Comitatu Clarenfi ad mare Atlanticum. His de loco cultus S. Fagnani prenotatis, varia alia de illo observanda nos vocant.

3 *Waræus, quem antea citavi, pag. 220 de tempore vite, episcopis Rossensibus agens, S. Fagnanum eisdem habitatio accenset primo loco, variasque insuper de illo suggerit notitias: "Sanctus Fagnanus, vir sapiens & probus, (ut eum vocat scriptor Vitæ S. Mochoëmogi) claruit seculo sexto ineunte. De eo, ejusque cœnobio & nobili schola Rossensi prope mare Virgiviū, ita jam dictus scriptor Vitæ S. Mochoëmogi: "Habitavit (S. Fagnanus) in suo monasterio, quod ipse fundavit. Ibi crevit civitas, in qua semper manebat magnum studium scholarium, quæ dicitur, Ros-*

A „ Ross-ailithri „ S. Brendanum ibi artes liberales prælegisse asserit, quâ autoritate nescio, in Chronico suo Hiberniæ Meredithus Hanmerus. Quando autem ecclesia cathedralis ibi erecta fuerit, aut quis primus extiterit ejusdem episcopus, hâc certò constat. Non possum tamen non existimare, Fagnanum ipsum primum fuisse episcopum Rossensem, & ecclesiæ illius cathedralis fundatorem.

Episcopus : à cæcitate
4 In martyrologio certè antiquo ad xiv diem Augusti, quo die memoria ejus celebratur, episcopum eum disertè appellatum comperi. Notandum hâc obiter, ROS viridantem planitiem, vel, ut alii volunt, ericetum significare, & AILITHRI peregrinationem : quia locus ille olim peregrinationibus frequentabatur. De anno, quo obierit S. Fagnanus, nihil traditum reperi. *Acta S. Mochoëmoci seu Pulcherii, abbatis Liathmorensis in Hibernia illustravit P. Daniel Papebrochius ad diem xiii Martii à pag. 280, ubi tempus mortis, quod in tomo edito notatur circa medium sæc. vii, sic manu sua correxit in ejusdem tomi, quem ante me habeo, exemplari, fortè DCIII aut DCV, & hoc modo sanctus iste, uti & hodiernus, concurrunt cum seculo vi, ac proinde cum tempore conveniet miraculum, quod ibidem pag. 281 miro modo narratur contigisse S. Fagnano, his expressum verbis : Tunc temporis S. Fagnanus sapiens & probus aliquo eventu factus est cæcus, & nihil videbat. Ipse Sanctus in australi Hiberniæ plaga juxta mare in suo monasterio, quod ipse fundavit, (ubi crevit civitas, in qua semper manet magnum studium scholarium, quæ dicitur Ross-ailithre) habitabat. Ibi jam S. Fagnanus fudit ad Dominum orationem, ut ostenderet sibi medicinam, quâ lumen oculorum reciperet suorum.*

B *mimo modo*
5 Deinde angelus Domini venit ad eum, dicens : Non poteris sanitatem oculorum invenire tuorum, nisi oculos & faciem tuam laveris lacte uberum uxoris Beoani artificis, quæ etiam numquam peperit ; sed dono Dei modò sanctum (Mochœmocum) habet in utero conceptum. Et hæc angelus dicens abscessit. Sanctus autem Dei non cognoscebat Beoanum artificem, & nesciebat in qua regione Hiberniæ ipse habitabat, ut indicabat ei angelus. Et ait ad suos Sanctus : Scio quid faciam ; ibo ad Dei prophetissam B. Itam, & ipsa mihi indicabit quæstionem meam. Et direxit ad S. Itam iter suum viâ quinque dierum. Et cum intraret plebem Corcobaiskint, audierunt discipuli ejus homines in quodam molendino Beoanum nominantes artificem ; & ipsi eos interrogaverunt, si cognoscerent illum Beoanum artificem, vel si scirent, ubi ipse habitaret. Tunc unus illorum ait eis : Videtis illam mulierem ad villam euntem ? Respondentibus illis, Videmus ; ait eis : Ipsa est Beoani uxor artificis. Currit tunc illorum unus post illam, dicens ei : Expecta felix fœmina paulisper, donec Sanctus senior no-

C

ster veniat, qui te vult salutare. Illa stetit in loco dicens : Verè magna est mihi felicitas, quod me Dei Famulus vult salutare. Sanctus jam veniens Fachnanus interrogavit illam, si ipsa Beoani artificis uxor esset. Illa respondit suo more sobriè & pudicè : Ego sum, domine.

6 Sanctus ait : Habesne in utero conceptum ? Ait ei : Dominus Deus sua bonitate mihi sterili concessit habere. Tunc Sanctus indicans seipsum suo nomine, ei narravit, quæ sibi acciderant. Beata fœmina ait ei : Domine, ubera non dant adhuc lac. Sanctus ad eam inquit : In nomine sanctissimæ Trinitatis & per tui sanctitatem partus, mulge eâ, & pro re certa lac dabunt. Illa agens juxta Viri Dei verbum, sua ubera ubertim lac fuderunt. Lavans igitur Sanctus lacte uberum B. Nessæ, uxoris Beoani artificis, oculos suos, ibi illicò lumen recepit, & videns lucidè cælum & terram, gratias egit Deo suo, & benedixit illam fœminam & suum conceptum : & commendans per eandem fœminam Nessam orationem suam, & benedictionem S. Itæ, reversus est gaudens in Christo cum suis ad monasterium suum.

7 Superiora suggerunt mihi materiam observandi sequentia. Primò, modus ille, quo à Nessæ (Mochœmoci mater, ac S. Ita soror fuisse hæc memoratur in Vita mox citata) S. Fagnani cæcitas curata sit, mirus adeo est, ut prudentis lectoris assensum non immeritò possit suspendere, etiamsi narretur apud nos in Mochœmoci Vita ex auctore anonymo cœtaneo. Secundo, de S. Ita tractat Colganus, Vitamque ejus dat in Actis Sanctorum Hiberniæ pag. 66 & sequentibus, quæ & apud nos habetur tomo i Januarii, die xv, à pag. 1063. Tertio, superius num. 3 occurrebat S. Brendanus. De duobus synonymis seculi vi scripsimus ad diem xvi Maii pag. 599. Quarto, Si vera est interpretatio eorum, qui per vocem ailithri intelligunt ericetum, ut scribebat Warans num. 4, loci istius etymon desumi poterit à crescentibus in eodem ericis : de quibus Plinius lib. 24, cap. 9 scribit ista : Ericen Græci vocant fruticem non multum à myrice differentem colore rorismarini & penè folio. Hoc adversari serpentibus tradunt. Quintò, supra dictis addi etiam potest impetrata alteri longior à Deo vita. Rem narro è S. Mochœmoci Vita, loco antea indicato, ubi pag. 286 ista leguntur : Quodam tempore Colmanus, filius Feraidhe, dux Ossraighe, putans inimicum suum, nomine Finanum, ante se fugere ad monasterium S. Pulcherii, & ibi latere, venit : sonatus est omne ædificium monasterii ad perdendum illum. Cui ait S. Pulcherius : Contra te à Deo tres petitiones petivi, sed duæ negatæ sunt ; tertia autem mihi concessa est. Prima petitiõ meâ contra te erat, ut citò morereris : sed S. Fachannano Deus donavit, ut adhuc vivas quatuordecim annos.

AD DIEM XVI AUGUSTI.

J. P. DE S. ADUINO, FORTASSE EP., CONF.

Publica veneratio.

Ag. 262 inter Pratermissos ex Saussayi Supplemento ad IV Februarii ita Sanctum hunc annuntiavimus: In agro Aginnesi monasterio Exienti ad Oldum fluvium commemoratio sancti Aduini episcopi & confessoris, cujus gloriosus transitus colendus incidit in diem XVI Augusti: quo dum desideraremus documenta de illo alia, ut ea nobis liceret consulere, cujus utpote nec apud Castellanos memoria, nec alibi tunc temporis de istius presulis gestis quidquam repertum fuit; Operi eum nostro unà cum aliis istius diei Sanctis non inteximus. Nunc vero, repertis a libi documentis, debitum S. Aduino honorem damus. In Gallia Christiana posterioris editionis tomo 2, notitiâ prædicta abbatia, qua est Ordinis Benedictini, præmissâ, lego ista in rem nostram columnâ 936: In crypta subtus majus altare exstat marmoreus sarcophagus, ad cujus latera labari figura visitur impressa; S. Aduini cœnotaphium esse putant. In lapide verò altaris, supra ipsam cryptam positi, hæc leguntur: HIC REQUIESCIT BEATISSIMUS ADUINUS EPISCOPUS URBIS ROMÆ . . . (hic nonnulla deesse videntur.) Hujus porrò Sancti nihil, quod sciam, in legendariis & hagiologiis occurrit. Festum ibi habet IV Februarii. Verùm nihil speciale in ejus Officio refertur. Illum peregrinantem, & in præ-

fato cœnobio hospitantem obiisse tradunt. *Hac ibi. Verùm quid sibi velit episcopus urbis Romæ, non satis intelligo, nec explicare possum, quoniam nonnulla deesse videntur. Nisi forsitan fuerit episcopus Regionarius vel Apostolicus, Romæ consecratus. Consule qua dicta sunt in Commentario prævio S. Rumoldi episcopi & martyris tomo I Julii à pag. 185. Episcopi etiam nomen nonnumquam presbyteris inditum, ut perhibet Glossarium Cangii auctum, qui munia quædam obibant episcopalia, prædicationis scilicet, baptismi collationem, presbyterorum variis in locis institutionem, & alia id genus. Hinc Sancti complures, inquit Mabillonius in Actis Sanctorum Benedicti. seculo 3, part. 2, pag. 409, præcipuè in Belgio, episcopi dicuntur, qui tamen nusquam consecrati sunt episcopi: quod fufius probat in Præfat. ad partem I ejusdem seculi num. 37. S. Anscharius in Vita S. Willehadi episc. Bremensis cap. 8: "Hac itaque de causa septem annis prius in eadem presbyter est demoratus, parochiâ; vocatus tamen episcopus, & secundo, dum quod poterat cuncta potestate prædicens ordinans, His addi possunt, qua habentur tomo V hujus mensis pag. 251 de S. Gregorio; Ultrajectina ecclesia rector: qui jurisdictione quidem & munere episcopus verè fuit, ac talis vocari potuit, non tamen consecratione, à qua abstinere voluit.*

AD DIEM XVIII AUGUSTI.

J. P. DE S. AGONE EPISC. PICTAVIENSI.

C

Cultus publicus Sancti,

N Pratermissis pag. 518 clariorem de hoc Sancto desideravimus notitiam his verbis: Quis AGON Pictavi hoc die à Castellano ut Sanctus coli dicatur, alterius sedis episcopus, vellem paulo clarius explicasset, cum in omnibus sacris Tabulis planè ignotus sit. Desiderata quidem tunc temporis, ac non reperta, explicatio ad meam postea notitiam pervenit. Tomo 2 Gallia Christiana recuse pag. 1137 nominantur ecclesia Pictaviensis episcopi, qui in veteribus catalogis legi asseruntur: inter quos tertio loco Agon occurrit; cujus, sicut sequitur, nomine insignitur in ipsa urbe Pictavensi quædam ecclesia, coliturque in basilica S. Hilarii die XVIII Augusti. Et paucis interjectis de aliis episcopis, subduntur ista: Ex iis nullus potiori jure videtur admittendus, quàm S. Agon; non solum quod ejus memoria colatur Augustoriti-Pictonum; sed maxime quia ecclesiam ibidem habet sibi dicatam: at in Martyrologio universali, auctore Claudio Chastelain Parisiensis ecclesiæ canonico emerito, ad diem XVIII Augusti lego S. Agonem episcopum quidem fuisse,*

*i. e. Pictavis Gall. Poitiers

se, sed alterius sedis quàm Pictavensis, & quidem ignotæ. Tomo autem citato ponitur hæc notula: Fit ejus memoria in diocesi die XVIII Augusti. In Proprio Sanctorum Pictaviensis diocesis anni 1631, quod in Ms. habemus, dicta die ponitur Agonis ep. Pict. commemoratio, quo die fit de S. Hyacintho. Ex his concludo, constare de cultu hujus Sancti, etiamsi res ab eo gesta, annusque vite ac mortis me lateant.

2. Hæc jam dictis observationes attexo. Andreas Chesnius in Antiquitatibus locorum Francia pag. 559 inter ea qua scribit de episcopis Pictaviensibus primis, S. Agonem ponit tertio loco; quinto autem Simon de Peyronet in suo Catalogo Sanctorum pag. 252: etiamsi verò auctores isti non consentiant in episcoporum ordine, Sanctum tamen hodiernum eorumdem catalogo accensent, quibuscum & ego eum nominavi talem. Dissentit Castellanus: verumtamen cum non assignet rationem, cur eum excludat è numero episcoporum Pictaviensium; non est mihi tanta auctoritatis, ut contra tot alios adhaream ejus sententia, volens loqui cum illis potius, quàm cum solo Castellano. Locus publicæ venerationis apud

F

ac variae de illo observationes.

A apud Pictavienses, de quo supra, determinatur à laudato Peyroneto: Vultur, inquit, etiam nunc in urbe Pictaviensi ædícula juxta S. Troëciæ cœmeterium ipsius nomini dedicata, ut testatur illustrissimus dominus Rupipozzæus episcopus Pictaviensis in notis ad litaniis Pictavicas: de quo plura videri possunt in Gallia Christiana, quam an-

tea citabam, à columna 1206, ubi signatur obisse anno 1651. Inter alia, verò plura, quæ memoratur conscripsisse, ibidem memorat Dionysius Sammarthannus libellum de litaniis Pictonicis, seu Sanctorum, qui vel ortu vel incolatu Pictorum oram nobilitarunt.

AUCTOR
J. P.

AD DIEM XX AUGUSTI.

DE B. BURCHARDO PRESBYTERO

BEINWILÆ IN HELVETIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

Documenta de Beato huc missa; publicus ex eisdem
B ipsius cultus.

E

SEC. XIII
VEL XIV,
UT VIDE-
TUR.
Varia de
hoc Beato
notitia

Einwila parœcia apud Helvetos est, de qua infra pluribus. Hanc B. Burchardus, sedulus ac pervigil ejusdem pastor, laboribus ac virtutibus egregie excoluit, bonoque Christi odore, sanctitatis jamâ, ac favoribus celestibus illustravit. Ad diem xx. Augusti à nobis fuit positus inter Prætermittos, quia tunc non eramus sufficienter de ipso instructi. Postmodum verò hæc missa huc sunt documenta, ut videatur tuto reliquis hujus diei Calitiibus accenseri à nobis posse. Operam officiosissimam in hac re nobis navavit R. P. Mauritius Chardon è Societate Jesu, cellissima ac reverendissimo Principi episcopo quondam Constantiensi & Augustano à sacris confessionibus. & alibi in hoc tomo à nobis laudatus: qui non acquievit, donec obtineret notitias in rem nostram conducentes. In litteris xix Februarii anno 1738 ad me datis. Memini, inquit, scriptum esse à R. P. Va. vel ejusdem collegis ad P. Rectorem Constantiensem P. Franciscum Ellspacker ob D. Burchardum in pago Beinwil. Promisit parochus loci, qui tunc Constantiæ aderat, se plura ad illustranda hujus Divi Acta misurum. Vehementer dubito, an quid miserit, cum infirma sit valetudine. R. P. Va. me monere dignetur, si quid opis afferre potero. Litteras alias xi Septembris anni 1739 signatas, à laudato R. P. Chardone accepi, quibus significat, se ex Principali monasterio Murenensi accepisse notas quasdam de vita & meritis B. Burchardi. His addita erat humanissima epistola D. Leodegarii Mayer, abbatis Murenensis asceta, & istarum notitiarum diligentissimi collectoris: Prædictas notitias R. P. Chardonus huc misit mense & anno jam designatis.

C 2. Profero memoratarum litterarum fragmentum, quod ex Muris datum xxi Junii MDCXXXIX subscribitur: Mitto tandem notas quasdam de vita & meritis B. Burchardi, quas evolutis archivii ac bibliothecæ nostræ scriniis inveni. Adjeci in margine, seu alterâ columnâ, quædam indoctè & tumultuario calamo elucidationis gratiâ, quæ partim certâ novâ scientiâ, partim ex instrum-

mentis authenticis monasterii nostri collegi. Plura sperabam accipere à R. D. parcho Müller, vel ab ejus fratre nunc vicario suo in Beinwil. Utrumque ante duos trefve menses peramire, & ab ore, & per litteras sæpius monebam, rogabam, urgebam, ut, si quid, quod ad rem hanc faceret, scirent haberentque, id quantocyus mecum communicarent. Promiserat uterque repetitis vicibus postulatis meis morem gerere: ac neuter servavit mihi fidem usque in præsens. Nescio an mentis, an corporis aegritudo utrumque an alterutrum à promissis servandis detinuerit. Stimulabo tamen amplius, & ubi alia adeptus fuero, citius transmittam. Equi interim bonique libeat facere tenue hoc studium meum, & veniam dare tarditati meæ. Hac ille.

3. Prædictæ autem notæ sunt duplices: alia huc missa, enim sunt antiquiores, recentiores alia. Ex antiquioribus narrabitur Elogium hujus beati Parochi, quod elucidabunt notationes Mayeri. Prioribus hic prænotatur in Ms. titulus: Reverendi P. Augustini Stöcklin, monachi O. S. Benedicti in monasterio S. Martini Murenensi, vulgò Muredicti; qui postea monasterii Diserimentis in Rhetia celeberrimus princeps & abbas fuit, notæ in vitam B. Burchardi parochi Beinwilensis in liberis officiis. Bucelinus infra citandus, in Monasteriologia agens pag. 171 de Diserimentensi abbatiâ, laudat eam tamquam illustrissimum superioris Rhetici monasterium, haud longè à Rheni fontibus distitum &c. In Nomenclatura verò postea indicanda scribit pag. 29, nuncupari illud vulgò Diserimentis, æque Benedictini Ordinis vetustissimum esse, & cujus abbas princeps Imperii est, habetque jus cudendæ monetæ, præter alia multa privilegia, quibus ab Imp. donatus est. Revertamur ad priora. In alia verò columna nostri Ms. habetur Stöcklini elogium, è quo descripta ista: Erat vir valde industrius in disquirendis & discutiendis rebus, juribus & actis monasterii nostri Murenensis. Unde extat ejusdem Miscella historica hujus monasterii, collecta ab ipso ex ejusdem monasterii chartario, aliisque fide dignis documentis; sive Subitaria scheda deinceps consulenda, concordanda & ordinanda ad historiam

M m m m 2

esul-

AUCTORE
J. P.

Publicus

eiusdem cœnobii compilandam, anno Salvatoris Jesu Christi. MDCXXX; inter quæ ultimo ferè loco habentur hæc de B. Burchardo notæ. Sic autem sonat earundem exordium: Beatus Vir, honorabilis presbyter Burchardus &c., qua dabimus post hunc Commentarium sub nomine Elogii ejus.

4. Publicus Beati nostri cultus ab immemorabili tempore ante decretum Urbani PP. VIII probatur hujusmodi argumentis, ut mihi videantur omnino sufficere ad formandum casum in eodem Beato exceptum à dicto decreto. Stocklinus num. 2: Extat modò elevata Beati tumba subtus chorum in crypta, relicto per medium pervio transitu ad B. Viri sarcophagum seu lapidem sepulchralem usque, pro populi devotione, pedes malefanos eorsum crebrò demittentis, & totum corpus valetudinis causâ per mediam tumbam traducuntis. Mayerus in suis notis hæc superaddit: Ita tumba, vel potius mausoleum, simplici murario opere constructum, hanc præfert formam, quam ari hic incidi curavi ex clypto Mayeri notis adjuncto.

C
Beati

9. Prædicto autem clypto subscribuntur ista litteris Germanicis, qua Latine hunc sensum faciunt: Burchardus sacerdos quiescit cum miraculis Beinwilæ. De ovo verò, qua stat ad latera altaris, vidè elogium num. 5. De foramine, quod notatur numero 1, & qui dicto exemplari ad additum foraminis distinctionem calamo postmodum appositus est; de hoc, inquam, foramine Magerus animadvertit sequentiâ: In hoc foramen, uno vel sesqui pede profundum, & pertingens usque ad lapidem sepulchralem, pedes egros demittunt. De alio autem foramine, cui numerus 2 calamo etiam adjectus est, hæc inquit, totum corpus valetudinis causâ traducunt. Tanta etiam in merita B. Viri fidelibus est fiducia, ut frustra ex ipsa memorata tumba decedant & diripiant, veluti pluribus necessitatibus profertur; ut ideo necesse sit, ipsam aliquoties refici & redintegrari. Dicitur Stocklinus num. 3, Strues, inquit, in grillorum nuper propè à tumultu relicta, & anathemata . . . suspensa . . . plurimas hujusmodi Beati Plebanus interventu imploratas fuisse sanitates restantur. Mayerus observat, miro modo continuari posse hanc fideliâ, Beati opem in suis miseris implorantibus, consuetudinem, ista di-

cons: Ipsa paralyticorum seu aridorum sustentacula quotannis in Sabbato sancto in ignem benedictum conjiciuntur & comburuntur: &c., mira valde res! postero anno eadem ferè quantitas, seu numerus grillorum in crypta ejusdem beati Viri invenitur.

6. Redeamus ad Stocklinum num. 4: Ab ejus, Viri ait, obitu fideles multa illuc donaria, sacras peregrinationes, vota, aliæque pietatis officia exsolverunt. Mayerus ista confirmat: Ante annos, ait, ducentos & triginta, donaria & eleemosynas ad beati Viri sepulchrum allata & oblata fuisse, certissimè constat ex instrumento authentico archivii nostri, serinio M. 1. lit. M. 1. Cum enim anno MDVI parochiani Beinwilenses litem moverent contra abbatem Capellensem, cui tunc jus competebat in ecclesiam Beinwilæ, super oblatis & eleemosynis ad idem mox dictum beati Confessoris sepulchrum depositis, sententiâ DD. legatorum Helvetiorum in comitis Badenibus decretum est, parochianis nullum penitus esse jus ad prædictas eleemosynas;

7. Ejus sententiæ hic fere est tenor: " Auditis juribus & visis litteris authenticis monasterii Capellæ, decrevimus & declaravimus, ut prædicti Beinwilenses à sua prætentione abstinere debeant, utque sæpiùs dicto D. abbati & conventui monasterii Capellæ oblata & eleemosynas, quæ in ecclesia Beinwilensi ad & super sepulchrum prænominati sancti Burchardi deponuntur & offeruntur, unâ cum reliquis omnibus, quæ supra memorata sententiâ & conventiones eidem monasterio vindicant, integrè provenire permittant sine remora & contradictione, &c. Ex quo consequitur, peregrinationes, vota, atque adeo plura pietatis officia illie fuisse exsoluta.

8. In beati Pastoris Elogio num. 6, prolata inscriptione honorifica ex tabellis Beinwilensibus de signis multis seu miraculis, qua fecit & facta usque in hodiernum diem, subdit Stocklinus: Anniversariam ejus memoriâ parœciani ut solemnem immemoriali tempore, velut B. Burchardo dicatam, religiosiùs feriantur & observant. Mayerus egregiè hæc amplificat ac nervosè declarat, dum superaddit ista: Non parœciani solum, sed & vicinæ parochiæ solemnem diem hunc faciebant, instituta ad sepulchrum B. Viri processione annua solenni. Anno quoque MDLXXXVI erecta est confraternitas sub nomine & præsidio B. Burchardi, nulla tamen, quantum constat, vel curiæ Romanæ vel episcopi Constantiensis sive Ordinarii autoritate confirmata. Propter frequentiam verò & affluxum devotæ plebis petiæ & obtentæ sunt Româ indulgentiæ plenariæ ad jam dictam diem commemorationis sancti Pauli, anno MDLXVI à Paulo V; anno MDLXXIII ab Gregorio XV; anno MDLXXXIX ab Urbano VIII; anno MDCLVII ab Alexandro VII.

9. Cum verò circa annum MDCLXVI supradicta solemnitas D. Burchardi memoria ad feriam secundam post Ascensionem Domini translata fuisset, eadem indulgentiæ eidem feriæ secundæ fuerunt annexæ ab Alexandro VII anno MDCLXVI * à Clemente X, Pontif. Romanis. Anno demum MDCCXXXV, insistente R. D. Carolo Wolfgango Müller, vicario nostro & plebano in Beinwil, confirmata seu potius erecta est ibidem confraternitas non quidem sub solius B. Burchardi nomine, sed sub patrocinio BB. apostolorum Petri & Pauli, ac sancti (hoc epitheton ei tribuunt litteræ confirmationis tam Romanæ quam

ab immemoralibus

F

tempore

* f. deinde à Clemente X.

Con-

ELOGIUM

Auctore Augustino Stöcklino.

Ex Documentis abbatia Muren-
sis in Helvetia.

A Constantienses) Burchardi, constituta pro festo titulari seu principali feriâ secundâ post Ascensionem Domini; pro quatuor verò diebus in bulla indulgentiarum generatim expressis, festo sancti Antonii abbatis, S. Sebastiani, die commemorationis S. Pauli apostoli, & festo S. Mauritii.

10 Stöcklinus num. 7 in Elogio beati Presbyteri nostri testatur, ex singulari erga eum reverentia ac pia fiducia nomen ejus à parentibus imponi masculis infansibus, dum sacro baptismatis fonte abluuntur: eademque occasione scribit de fonte B. Burchardi agrotis salutifero: in quem ita commentatur Mayerus: Fons B. Burchardi... creditur scaturire de sub sepulchro beati Viri, qui etiam tenuissimas manet aquas, nullo tamen etiam ardentissimo ætatum tempore efficcatus est. De eo Schüchzerus Tigurinus, Zwinglianæ hæreseos affecla, aliâ medicinæ doctor egregius, anno mdcxvi in sua Physica naturali parte secunda (ubi de salubribus Helvetiæ aquis) hæc fere meminit, quæ sermone Germanico scripta hunc faciunt sensum Latine: S. Burchardi fons Beinwilæ usui est in febribus, ac aliis morbis.

Pia pro Beati cultu oblata donaria.

B *11 Nec prætermittere possum, quin hisce atroxam pia quadam donaria, quibus singularem suum affectum testatum esse volvere erga publicam Beati venerationem clientes ejus. Catalogus oblatorum donorum à Mayo scriptus, & à Chardono ad me missus continet hæc: Ab anno mclxxxvi, quo inter fideles instituta est pia quadam fodalitas in honorem SS. Trinitatis &c. ac B. Burchardi, oblationes voluntariæ usque ad annum mdcxxi trãscenderunt numerum cccxx florenorum, præter honoraria ad operis divini & ecclesiæ ornamentum intra idem prædictum annum spatium facta à fodalibus. Eorum numerus & species tales sunt: casulæ ex damasceno & serico octo, alia magis communis, vexilla serica duo, albæ tres, mappæ altaris octo, antependia quinque, corporalia tria, velum ex serico unum, liber Missalis, Antiphonarium, &c., vela duo pretiosa pro ornatu S. Sacramenti; omnia honori D. Burchardi consecrata à fodalibus; inter quos duo abbates Murenfes Jacobus Meyer & Joan. Jodocus, unâ cum Jodoco Holdermeyer sculteto Lucernensi numerantur. Ex superioribus itaque testimoniis de publica hujus beati Confessoris veneratione, continuationeque ac propagatione ejusdem cultus productis, ne subduciat. quidem possum, quin Beati honores mereatur, & Operi nostro tamquam talis intexi possit ac debeat. Vellem, ut Vita ejus, quæ alicubi fortasse in tenebris latet, pervenisset ad nostras manus. Calestes quosdam favores patrocinio ejus impetratos referam postea. Elogium è notis sæpe memorati Stöcklini, adjectis aliquot Annotationis de Beati patria, ætate, loco pastorali &c. nunc accipe.*

B Eatus vir, honorabilis presbyter, Burchardus, Beinwilensis a parochiæ vigilantissimus animarum curio, quibusdam miraculorum signis ab nostra ac proavorum nostrorum memoria claruit. Visitur hodie ejus sepulchrum Beinwilæ, templi parochialis ædificio comprehensum, cum olim sub dio ad Orientem in eo cœmeterio ante primarium altare prostraret; sensim verò temporum successu ob frequentiam devotionis contemptum fuisse perhibetur.

2 Extat modò elevata beati tumba b subtus chororum in crypta, relicto per medium pervio transitu ad beati Viri sarcophagum seu lapidem sepulchralem usque, pro populi devotione pedes malefanos eorum crebro demittentis, & totum corpus valetudinis causâ per mediam tumbam traducentis. Dum ante decennium sacra ædes ex fundamentis reficeretur c, faber murarius & quidam è cœnobitis nostris illic parochiæ per modum provisionis præfectus, pia curiositate moti B. Burchardi ossa pervestigarunt, eaque omnia ordine sita sub lapide repperunt, insigni cereo colore, admodum magna, atque, ut cœnobitæ visum est, suavè fragrantia. Ad quorum aspectum se pia religione quadam cohœruisse affirmat.

3 Strues grallarum nuper propè à tumultu relicta, & anathemata ex cera, ligno & ferro suspensa, ut taceam nostræ ætatis exempla, plurimas hujusce beati Plebani interventu imploratas fuisse sanctates testantur d.

4 Ab ejus obitu Fideles multa illuc donaria e, sacras peregrinationes, vota, aliaque pietatis officia exsolverunt. Venerandas porrò ejus imagines devota illi Beinwilensis communitas ante seculi pingi, inuri, ac fundi curarunt; nullo unquam ecclesiasticorum contra nitente, quantum cognovimus, quamquam ei radios sanctitatis & titulum SANCTI palàm adscribi viderent.

5 Patriâ fuisse Murensem vulgò affirmant f; atque dum viveret, deplumatum & domesticorum odio interfectum sibi familiarem gruam, ope Numinis miraculosè resuscitasse, omnes constanter docent. Hinc factum usuque retentum, ut ejus imaginem cum grue depingamus; alâ interim alterâ in signum commissæ cædis sublatâ, & in volueris resuscitatione minimè repertâ aut receptâ.

6 Festiva Beati illius mors incidit in diem commemorationis S. Pauli apostoli mense Junio g; quam tabellæ mortuales Beinwilæ, ante centum idque amplius annos exarata, hisce verbis grandioribus & rubris litteris annotarunt: " Dominus Burchardus plebanus in Beinwil obiit, per quem Dominus multa signa fecit & facit, usque in hodiernum diem. Anniversariam hanc memoriam parœciani ut solemnem immemoriali tempore velut B. Burchardo dicatam religiosius

M m m m m 3

ligiosius

A. AUGUSTINO STOKLINO.

infantibus nomen ejus datur: fons salutaris:

b

de tempore vite ac mortis tamen non constat:

i

k

B videtur tamen vixisse seculo 14.

l

m

n

o

p

q

ac Beatis annu-
mandus.

r

ligiosius feriantur & observant. Quo die & frequentior plebs ad ejus tumbam per multas horas supplex procumbit.

7 Frequentius itidem pro reverentia tanti Viri infantibus suis masculis nomen Burchardi in sacro fonte magna cum consolatione & spe singulari imponunt. Fontem quoque, B. Burchardi nomine appellatum, infirmis salubrem, febrientes alique haecenus reverenter potitarunt h.

8 Nondum haecenus constat, quo tempore homo Dei Burchardus vixerit, aut ex hac vita transierit. Certum verò est, anno Domini MDVI feria quinta post Joannis Baptistae natalem Badæ in solegni Helvetiorum conventu celebrem ejus factam recordationem, quando, lite k contestata contra parochianos in Beinwil, oblata donaria ad &c. super B. Burchardi sepulchrum juxta tenorem vetustiorum litterarum & sententiam, abbatimonia de Capella (n. fallor Ulrico Trincbler) adjudicantur, ut membranæ archivii nostri docent sermone BEINWIL.

9 Quæ vivus mortuusque mira patravit, aut consignatum non est, aut in monasterio de Capella l sub acatholicorum manu delitescit in pulvere & tenebris. Hæc omnium ora loquuntur, per omnes anni partes ab accolis cineres m B. Burchardi olim hodièque religiosè visitatos n, præsertim postridie Apostolorum Petri & Pauli Junio o mensis; affirmantque universi, illum fulsisse & fulgere miraculis p. De annis, quibus vixerit, & quot, & quomodo in hominum cognitionem & cultum venerit, ipsa vetustas, aut neoevangeli malitia nobis invidit. Post millesimum tamen & trecentimum vixisse verisimile est q. Potuit etiam prius floruisse; cum nec mortis tempus, nec reperti corporis annus cognitus sit.

10 Cæterum quem admiranda tot per superiores ætates facta celebrarunt, celebrantque indies, minime videtur necesse in quæstionem vocari, ut de ejus sanctitate & beatitudine dubitetur. Multos vetustos ipsa; & nunquam interrupta venerationis consuetudo consecravit r.

ANNOTATA.

a Distat Beinwila, parochia satis ampla, à monasterio Murense unâ circiter horâ, in medio montis Lindenberg loco peramœno sita, teste Mayero supra citato. De cœnobio autem isto ita scribit Bucelinus in Monasteriologia imperii Germanici ad nomen Murense pag. 239, situm loci indicans: Benedictini Ordinis spectatissimum viris cum religione tum eruditione clarissimis in provincia Argoia, comitatu Korensi apud Helvetios cœnobium, fundatum anno Christi MXXVII à Wernhero Argentinensi episcopo, ejusque fratre Radebotone, hujus conjuge Itha de Lotharingia, & filio horum Kanzeliao, Hâbspurgi comitibus. His subjunguntur liquidati monasterii abbatas. Alibi insuper sub titulo Abbatarum & diverforum monasteriorum Germaniæ nomenclatura pag. 63 de eodem cœnobio agit. Consuli potest Mabillonius in indice ad tomam 4. Annalium Ordinis S. Benedicti. De fundatione verò ejus hoc recitat instrumentum ad annum prædictum num. 9: "Ego Wernherus Strasburgensis episcopus, & castri, quod dicitur Habesburch, fundator, monasterium in patrimonio meo, in loco, qui Mure dicitur, in pago Argoia in comitatu Rore, in honore sanctæ & individuae Trinitatis & sanctæ Dei Genitricis Mariæ, omniumque Sanctorum, construxi, quod titulo

beati Martini episcopi in perpetuum dicavi. Cui prædia, quæ hæreditario jure mihi contigerant, per manum germani fratris mei Lancelini, qui, utpote militiæ cingulo præditus, defensor patrimonii mei extiterat, cum legitima possessione villarum, familiarum, agrorum, silvarum, pratorum, montium, omniumque appendicium contradidi. Tum statuit, ut fratres inibi, sub monachica norma secundum regulam beati Benedicti viventes, abbatem sibi libera electione, sive de sua, sive de alia congregatione liberè præstituant: ipse autem abbas, communicato fratrum consilio, advocatum de ejusdem Werneri posteritate: quæ præfato castro Hasburch dominetur, eligant, & deficiente mascula prole, mulier ejusdem generis & castri advocatiam à manu abbatis accipiat: non ut beneficium, sed ut quamdam monasterii commendationem & tuitionem. Actum anno ab Incarnatione Domini millesimo vigesimo septimo, Indictione x, regnante Constantino imperatore augusto. Wernero adjungitur Ita comitissa, Radebotonis conjux, quæ monasterii itidem primaria conditrix dicitur in necrologio ad diem xxiii Julii: quæ in libro fundationis perperam Werneri episcopi soror dicitur. Benefactricem dicere malim, quam conditricem: cum Wernerus ipse testetur, se monasterium condidisse in suo patrimonio, quod hæreditario jure sibi provenerat.

b De hac tumba actum est supra in Comm. prævio num. 4.

c Anno MDXXVII, tertio nimirum postquam jus patronatus ad monasterium Murense cum dominio translatum est, anno, auctore reverendissimo abbate Joanne Jodoco, è fundamentis constructa est ecclesia Beinwilensis magnis sumptibus tum ipsius communitatis Beinwilensis, tum maxime monasterii nostri prædicti; quod ultra quater mille florenos ad ejusmodi structuram expendit, prout observat Mayerus.

d Ad Comm. prævium num. 5.

e Plura vide ibidem num. 6.

f Mayerus addit ista: Communis etiam & constans est traditio, cum esse oriundum ex ditione Murense, villâ dimidiam horam supra monasterium distante, Langenmatt dictâ.

g Nos eum damus die 20 Augusti, quo notatur in libro nostro Ms. de Sanctis, & circa quem diem signatur apud Murem in Helvetia sancta pag. 166. Ad diem verò commemorationis S. Pauli Apostoli nihil apud nos de ipso reperio. Ad hæc, quo fundamento nitatur dies immortalis dicte commemorationis affixus, non satis habeo perspectum, quia res gesta Beati hujus adeo sunt ignote.

h Plura Commentarius num. 8 & 10.

i Locus ille aliò nomine etiam nuncupatur, quem describens Baudrandus, Aquæ, ait, Helvetiorum, BADEN, oppidum ejusdem gentis ad Limagum fluvium, qui paulo infra cadit in Arolam, ubi solent generalia comitia regionis haberi: appellatur & Thermæ superiores, OBER BADEN ad alterius urbis Badæ (in Suevia) discrimen, castrum habens antiquum in colle, & in ea sunt luculenta balnea: vix uno milliari Helvetico distat à Rheno fluvio in Mesidiem, & 5 à Basilea in Ortum, Tigurum versus vix duo, subestque octo veteribus pagis Helvetiis.

k De hac lite, ejusque decisione ad Comm. à num. 6.

l De hoc monasterio plura nos docet Mayerus in

D

E

F

A *in hunc modum*: Monasterium Capella in dice-
cesi Constantiensi, & territorio Tigurino haud
procul Tugjo, filia Altæ Rippæ, fundata est an-
no mclxxxv à Walberto barone de Eschenbach.
Celebre est hoc monasterium propter insignem
victoriam ab Helvetis Catholicis in hac vicinia
contra Zwingianos obtentam, in qua & Zwin-
glius ipse morte sua sacrilegam perfidiam luit. E-
jus redditus & proventus cum abbate & mona-
chis apostatis Tigurinis Zwinglianis fuerunt in-
corporati. Quibuscum etiam Beinwila, tametsi
in fide semper constans, eorumdem Tigurino-
rum dominio cessit. Anno verò mdlxxxvi per
commutationem transit ad nobiles Holdermeyer-
anos, quæ erat inter præcipuas Lucernæ fa-
milias. Tandem anno mdcxiv titulo emptionis
monasterio Murenfi cum omnibus juribus & per-
tinentiis accessit.

*m Insigniores multò, quàm cineres, super-
fuisse corporis reliquias, indicaverat Stöcklinus
suprà num. 2.*

*n Uberius memorat Commentarius prævius
num. 8 qua huc spectant; ubi de annua Beati
veneratione ad vicinas parochias extensa cum sup-
plicatione etiam annua solenni, de erecta con-
fraternitate, & indulgentiis Roma petitis ac ob-
tentis propter magnum concursum populi, pie
erga B. Burchardum affecti.*

*o Solennis memoria Beati in aliud tempus post-
modum translata, ut ibidem num. 9 est dictum.
p Consule dicenda post Elogium.*

q Hæc Augustini Stöcklini conjectura videtur
esse desumpta ex authentico quodam instrumē-
to emptionis de anno mcccxlvi, in quo præ-
ter Burchardum decanum & plebanum in Sins
(parochiâ sequi circiter horâ à loco Beinwil
distante) notatur tamquam testis contractûs sti-
pulati alius Burchardus capellanus, vel coadju-
tor seu beneficiatus . . . in Sins, quasi hic, vel
alteruter, postliminiò ad curam Beinwilensem
esset assumptus, ex Mayero.

*r Quorum videlicet publicus cultus annis cen-
tum ante Decretum Urbani PP. VIII, anno
1625 editum, sufficienter probatur existisse. In-
numera hujus rei in Opere nostro sunt exempla,
ne dicam quotidiana.*

c MIRACULA

Beati patrocinio patrata.

*Curantur
æger,*

M Irabilia hæc misit ad nos anno 1740 R. P.
Mauritius Chardon superius laudatus,
quorum documentis operam quoque suam impen-
derat D. Leodegarius Mayer, qui quàm appositè
ac sedulo de B. Burchardo nos instruxerit, liquet
è nostro Commentario prævio. Documenta jam di-
cta prenotantur hoc titulo: Signa quædam seu
miracula ad sepulchrum, & meritis beati Bur-
chardi Beinwilensis facta. Hisce adjungam An-
notata. Sic igitur sonant: Anno Domini mdcxxxi
Jacobus Rapp ex Nidergöfgen a ditionis Solodo-
rensis b dimidio anno æger in lecto, ita emar-
cuit, ut non nisi cutis ossibus hæreret; instituti-
tisque per ablegatos ad sacra loca tredecim pere-
grinationibus, voti compos factus non est, nisi
ad sepulchrum beati viri Burchardi in Beinwil.
Statim enim ac votum fecit illuc invisendi, re-

*a
b*

convalluit, & post hebdomades tres votum ipse
incolumis exsolvit.

Idem affirmavit, vicinum suum, antehac usu
membrorum captum & grallis innixum, Beinwilam
advectum esse, & meritis D. Burchardi sine gral-
larum adminiculo domum remeasse, esseque su-
perstitem & sospitem in illum diem.

2 Anno Domini mdcxxxi mulier quædam,
Elisabeth Hafner ex Entlibuech c Lucernensis
ditionis d, de parochia Schüpfen, morbo cadu-
co & convulsionibus die noctuque plus decies
vexata fuit: eumque recuperandæ sanitatis re-
media non superessent, vocato in vota D. Bur-
chardo, & facta promissione ejus visendi & ve-
nerandi reliquias, sanata fuit.

Anno Domini mdcxlv, xvi Maii Joannes
Udalricus Erhard de Buttisholz e ditionis Lucer-
nensis, quinque hebdomades integras Boloniæ f
Italiæ paralyticus decubuit; & desperantibus de
ejus salute medicis, ad nosocomium futura mor-
tis victima delatus est. Is verò factò voto pere-
grinandi ad S. Iplana B. Burchardi, pristinæ
sanitati redditus est. Idem postea Beinwilæ voto
satisfecit, & ita sibi contigisse plebano confes-
sus est.

3 Anno mdcxlv xx Aprilis honestus juvenis
Matthias Kaufmann de Knutwil g ditionis Lu-
cernensis coram parochio suo & ammano h Joane
ne Wyf confessus & testatus est (allato in scri-
ptis prænominatorum super ea re testimonio) se
manibus pedibusque, ac toto corpore langui-
dum decubuisse, amisso omni vigore & usu ar-
tuum & compagum: vocatoque in auxilium B.
Burchardo, & factò ad ejus sepulchrum peregrin-
andi voto, de die in diem melius sensisse. Vo-
tum ipse reddidit, & sanus atque incolumis sem-
per permanfit. Testatur & litteras recepit, ut
suprà, Fridolinus Rey, qui tunc fuit plebanus
in Beinwil. Ex Knutwyl Joannes Jodocus ejus-
dem loci parochus. Suprà scripta miracula de
verbo ferè ad verbum ex Germanico in Latinum
fideliter translata, ex veteri libro ecclesiæ Bein-
wilensis excerpta esse, testor ego P. Leodega-
rius Mayer, professor O. S. Bened. in monaste-
rio S. Martini, vulgò Mure dicto; notarius A-
postolicus.

4 Post hæc sequitur aliud instrumentum, quod
prænotatur extractum ex epistola domini Bass
canonici ad SS. Ursam & Victorem Solodori, de
die xix Novembris mdcxxxix, his verbis: . . .
Ad petita testor, me per multos menses fuisse
ægotum, & quidem ægritudine non unâ tan-
tum, ita ut mortuo magis, quàm vivo similis,
lecto quasi immobilis affixus fuerim. In tantis
miseriis constitutus tandem emisî votum mittendi
aliquem meo nomine ad templum B. Burchar-
di, ut per intercessionem & aquam sanitatem
pristinam recuperarem. Et, ecce, ad adventum
missi cum aqua è fonte B. Burchardi, morbi in-
ter se certantes magno cum impetu plus quàm
antea me invaserant, quasi ultimum assultum ten-
taturi; sed in vanum: vix enim una vel altera
guttula de aqua D. Burchardi in brachium meum
immissa fuit (quod præ dolore fractum autuma-
bam) in momento omnem ab eo dolorem &
malum abstulit & repulit. Quare bibens de illa
aqua sensi omnem dolorem cordis à me recessisse,
ita ut de die in diem magis ad sanitatem redierim.

5 Eandem virtutem aquæ hujus benedictæ
sensit etiam ille, quem ad B. Burchardum mise-
ram: laborabat enim jam à tempore tussi hor-
renda, ita ut videretur toties quoties tussiret,
suffocan-

EX MSS

usu mem-
brorum ca-
pius,

mulier ca-
duco morbo
laborans,
paralyticus,

c
d

e

f

E
item langui-
dus;

g
h

F

alios,

EX MSS.

suffocandus. Hic plenus fiducia, peracta devotione sua, accessit ad prædictum fontem, ubi, sumptâ aquâ modicâ, in momento ab omni tussi liberatus est, ita ut postmodum illam nec semel amplius fenderit. Datum Solodori XIX Novembris MDCXXXIX. Vi. Bas. canonicus & ecclesiastes. Fideliter extractum per me. P. Leodegarius Mayer N. Apl. die VIII Januarii MDCCXI.

A N N O T A T A.

a Locum hunc non reperi habentis, consultis variis mappis geographicis, in Solodorenfi ditio-
ne seu pago: de quo in nota proxime sequenti.

b Ditio hac vocatur apud Baudrandum Salodori-
us pagus, ab incolis & Gallis nominatus le Canton de Soleurre; à Germanis autem die Ort
hon Solothurn; & ibidem observatur, parvum
admodum esse ac unum è 13 pagis apud Helvetos;
omnes ejusdem incolae esse Catholicos, situmque
inter pagum Bernensem ad Meridiem, & pa-
gum Basileensem ad Septentrionem, ubi Solodo-
renm, urbs istius tractus primaria.

c In mappa geographica, quam ante me ha-
beo, scribitur Entlibach, jacetque ad Lacum
Lucernensem, & non longè ab urbe Lucernensi
distat.

d Urbs est Helvetia culta & satis nota, ditio-
nis cognominis caput, in Argovia tractu ad La-
eam Lucernensem.

e Al. Butizols ad confinia tractus Solodorenfis.
f Bononia, primaria Romandiola provincia
urbs est, famâ celebris & abunde cognita.

g Locum hunc non invenio notatum in map-
pa, quâ utor.

h Cangius in suo Glossario non pauca observat
de ista voce, è quibus delibo ista in gratiam præ-
cipue nationum istarum, qua eandem non intel-
ligunt: Amman apud Germanos & Belgas et-
iamnum dicitur prætor, præfectus, prætor causa-
rum civilium. In Charta Balduini comitis Flandr.
anno MCXIX in Tabul. S. Bertini subscribitur:

"Rodolphus amman de S. Folquinikerca, Alf-
gerus amman de S. Georgio, Bernoldus am-
man de Broburg &c. Postea verò in fine
subjecit vocis etymon in hunc modum: Vocis or-
rigo Germanicum AMT, munus, & MANN, vir.

Miraus in Codice donationum piarum præsertim
Belgicarum cap. 82 profert diploma, cui inter
alios subscribit Alcelinus, amman de Bruxella,
& observat dictus Miraus in notatione: AMMAN
apud Bruxellenses idem est etiamnum, quod præ-
tor. Ad pleniorum istius officii notionem designan-
tur apud Cangium Consuetudines Bruxellenses

tit. I, art. I & seqq., ubi quidquid AMANUM
hujus urbis spectat, fufius exponitur. Plura et-
iam de AMMANO in Consuetud. Mechliniens. tit.
I, art. 41, & tit. 4, art. 2. Neque hæc vox
incognita in media ipsa Francia, prout apud eum-
dem scriptorem licet videre.

AD DIEM XXI ET XXII AUGUSTI.

J. P. DE SANCTA HUMBELINA SORORE
S. BERNARDI ABBATIS.

Colitur XII
Februarii.

C

Ag. 398 inter Prætermisos ad
diem XXI Augusti laudavimus
Humbelinam; visumque tunc
nobis fuit, Sanctæ titulum illi
non dare, nec in Opere nostro
accensere tamquam talem aliis
istius diei Calixtus. Idecirco tunc petimus ea no-
bis subministrari documenta, qua publicum ipsius
cultum veritatis comprobarent. Certa postmodum
ad nos ejusdem cultus notitia pervenit. Nam in
Magni bulhari Romani continuationis parte 6,
anno 1739 editâ Luxemburgi, hæc leguntur pag.
489: Sæc. Rit. Congregatio . . approbavit Offi-

cium proprium . . S. Humbelinæ viduæ, beni-
gnèque indulget omnibus & singulis monachis u-
triusque sexus totius Ordinis Cisterciensis, ut
licet possint celebrare festum, & recitare sub ri-
tu duplici die XII Februarii prædictum Officium
proprium . . , illudque imprimi posse concessit
&c. Die I Sept, MDCCIII. Sanctæ igitur huic de-
bitus dabitur locus in Operis nostri Supplemento
ad dictum diem XII Februarii, quo colitur. Su-
perius monitum volumus extensum quoque ad
diem XXI Augusti, ubi pag. 489 inter Præter-
missos dumtaxat etiam habetur.

F

AD

A

D

AD DIEM XXIV.

DE S. PATRICIO EPISCOPO CONF.

GLASTONIÆ IN BRITANNIA

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

J. S.

§ I. Patricius senior non alius esse videtur a Patricio II, seu juniore, magni Patricii ex fratre nepote, de cujus cultu hac occasione tractatur.

B
CIRCA AN.
CDLXX.
Patricii in
Hibernia
varii: inter
hos quidam
distingunt
Seniorem
& junio-
rem,

C *Colganus in Actis Sanctorum Hibernia tom. 1, pag. 366 occasione S. Patricii Ostriarii varios recenset Patricios, qui à scriptoribus Hibernis commemorantur, interque eos duos numerat, qui xxiv Augusti coluntur, si tamen duo sint, & non potius unus idemque in duos distractus. Verba ejus quadam accipe: Primus fuit magnus Patricius Hiberniæ primas & apostolus (de quo apud nos fuscè disputatum ad xvii Martii.) Secundus S. Patricius cognomento Senior, episcopus primò Ros-Delanus in regione Magh-Lacha, & postea, vivente adhuc S. Patricio apostolo, episcopus Ardmachanus, qui colitur Glastoniæ in Britannia, & Ardmachæ in Hibernia, ubi ejus reliquias adservatas, & summo olim in honore habitas lego. Tertius S. Patricius junior, S. Patricii apostoli discipulus, & ex fratre nepos. Et horum quidem singuli floruerunt seculo quinto: nam primum obiisse anno CDXCIII, secundum verò anno CDLVII, tradunt Quatuor Magistri in Annalibus ad eosdem annos. Tertius autem, & qui S. Patricii patris sui jam defuncti Acta conscripsit, vixit post annum CDXCIV, & comparatione hujus dicti junioris videtur præcedens Patricius Senioris cognomentum sortitus; vel fortè idcirco, quòd ante hunc & sanctum Patricium magnum Hiberniæ apostolum è vita decessit. Sic ille hoc loco.*

qui duo non
videntur,
sed unus
idemque,

2 Verùm multa sunt, quæ mihi omnino persuadent, S. Patricium, qui magni Patricii ex fratre Sennano nepos dicitur, non alium esse ab ea, qui secundus memoratur à Colgano, rectèque juniorem vocari respectu magni Patricii, seniorem verò à quibusdam dictum esse vel ex errore vel alia de causa. Quippe idem utrique assignatur episcopatus Rosdelanus, uterque mortuus dicitur Glastonia, utriusque reliquie Glastonia servari dicuntur, utriusque demum festivitas diei xxiv Augusti assignatur. Hac prima ratio, quam ex ipso Colgano elucidabo. In Actis S. Patricii magni pag. 229 de Sancti nepote Patricio juniore hac notat Colganus: S. Patricius junior S. Patricii ex fratre. . . nepos colitur xxiv Augusti, vel Ardmachæ juxta Martyrologium Tamlaçtense, vel in ecclesia de Ros-dela in regiuncula Offoriæ Muic-laca nuncupata, juxta S. Ængulfium, Marianum Gormanum, Cathaldum Maguir, Martii Augusti Tomus VI.

E tyrologium Tamlaçtense, Martyrologium Dungalense, & Calendarium Casselense. Adduntque episcopum Ros-delanum fuisse, & insuper quiescere Glastoniæ in occidentali Britannia majoris ora maritima. Quod etiam tradunt Jocelinus in Vita magni Patricii cap. 186, . . . licet Glastonienses contendant magnum Patricium apud se quiescere & coli, sed perperam. *Jocelini citati verba accipe: S. Patricius filiolus ejus, qui post decessum patris sui (magni Patricii) Britanniam remeans in fata decessit, & in Glastoniensi ecclesia sepultus est honorificè. Hac ille occasione Vita S. Patricii ab hoc juniore scripta.*

3 Nunc ostendere oportet eadem affirmari de Patricio Seniore. Laudatus Colganus pag. 262 sic loquitur: Sanctum Patricium etiam cognomento Seniorem Glastoniæ sepultum fuisse, alii plures antiquiores & graviores tradunt auctores; ut vetustus auctor Vitæ S. Dunstani citatus ab Ussero supra pag. 895, cujus hæc adducit verba: Hibernensium peregrini prædictum Glastoniæ locum, sicut & cæteræ fidelium turbæ, magno colebant affectu, & maxime ob beati Patricii Senioris honorem, qui faustè ibidem in Domino quiescisse narratur. Scholiastes S. Fieci postea uberius citandus cap. 29 hæc asserit: Dicunt etiam alii, quòd in ecclesia de Ros-dela in regione de Magh-lacha sint sacræ exuvia Patricii Senioris: sed verius est, quòd Glastinberia Hibernorum (id est, Glastonia) jaceant, quæ est civitas in australi regione Saxonum. Calendarium Casselense ante annos ferè sexcentos scriptum, teste Colgano, ad xxiv Augusti hæc adducit ibidem: Patricius Senior de Ros-dela in Maglacha quiescit: sed, secundum aliquos, & verius, Glastiberiæ Scotorum quiescit Patricius Senior. Hæc est civitas in occidentali parte Angliæ, & Hiberni inhabitant eam. Reliquiæ tamen ejus requiescunt Ardmachæ in lipfanis (id est, lipfantheccis) Patricii Senioris appellatis. Ad eundem diem B. Marianus Gormanus ejusve scholiastes ibidem: Patricius Senior de Ros-dela in regione de Mag-lacha, & de Glas Hibernorum (id est, Glastonia,) quæ est civitas in occidentali parte Angliæ, in qua Hiberni post suam peregrinationem habitare solebant. Ejus insuper sacræ reliquie jacent Ardmachæ in lipfanis, quæ Patricii Senioris appellantur. Hisce observationem hanc addit Colganus: Non existimo tamen inte-

cum eadem
utrique at-
tribuantur

F

N n n n n

gras

AUCTORIB
J. S.

gras reliquias hujus S. Patricii asseruari Ard-
machæ, sed solum partem, cum secundum ipsos
autores, & alios multos jam citatos obierit Gla-
stoniæ. Habes hic, lector studiosè, juniorem aequè
ac Seniore[m] Patricium Ros-delanum fuisse episcò-
pum, Glasbonia mortuum & sepultum, utrius-
que reliquias ibi servari ac festivitatem agi xxiv
Augusti: quin potius, ibi reliquias coli & festivi-
tatem celebrari unius, qui diverso modo desig-
natur.

Et eorum
distin-
tione
nullo ni-
tatur fun-
dame-
nto, sed
solum vitia-
tà chrono-
logiã.

4 Accipe & alteram rationem, quæ id sua-
deat. Septem magni Patricii Vitæ edidit Colgan-
nus, ex iisque studiosè collegit ingentem discipu-
lorum S. Patricii catalogum, aliunde etiam au-
ctum. Atamen in omnibus istis Vitis non invenit
Patricium Seniore[m] à Patricio juniore distinctum,
sed solum Patricium magni Patricii nepotem, e-
jusque Vita scriptorem. Id sanè mirum videtur,
si Senior Patricius vicarius fuerit S. Patricii ma-
gni in archiepiscopatu Ardmachano, ut vult Col-
ganus. Porro illius vicarium facit, quia in Ca-
talogo archiepiscoporum Ardmachana ecclesia,
quem ex Psalterio Casselensi edidit pag. 292, Pa-
tricius Senior tertio loco ponitur inter archiepi-
scopos, quorum primi quinque hoc ordine enume-
rantur: Patricius, Secundinus, Patricius Sen-
nior, Benignus, Hierlatius. Hos autem quatuor
post Patricium recensitos ejus tantum vicarios esse
contendit, non successores. Verùm hæc opinio non
aliud habet fundamentum, quàm aberrantem
chronologiam vita Patriciana, quam produciunt
perperam usque ad annum ætatis centesimum &
vigesimum, Christi cdxiii. Nam verius alii cum
Papebrochio magni Patricii mortem collocant cir-
ca annum cdlx, alii etiam citius. Id evincitur
ex illis, quæ mox pag. 293 affert Colganus ipse
in S. Benigno, de quo, postquam mortuum di-
xerat anno 467, hæc subjungit: Verùm propria
ejus Acta danda ad ix Novembr., & Vita S. Mo-
ctei cap. 8 tradunt ipsum Patricio jam mortuo
successisse. Vidit Colganus hæc non coherere cum
chronologia sua Patriciana, ideoque subdit hæc
verba: Unde S. Benignus successor S. Patricii
debut vixisse post annum cdxiii, quo obiit S.
Patricius; & ille, qui obiit anno cdlxvii de-
buit fuisse alius. Vides ex vitiosa chronologia a-
lium quæri Benignum, qui non reperietur facile,
ut minùs miremur, ex similibus chronologia er-
roribus multiplicatos fuisse Patricios.

quæ re-
ctius ordi-
navit Pape-
brochius.
Patricius
junior epi-
scopus fuit
Ardmachan-
us,

5 Papebrochius, qui ad illustranda magni Pa-
tricii gesta diligentem adhibuit operam, Patri-
cium illum, qui tertio loco habetur inter Ard-
machanos antistites, non alium esse existimat à
juniore Patricio, atque hunc sancti Patricii sui
statuit successorem, hujus vero S. Benignum. Se-
cundinum autem inter antistites illius ecclesie col-
locatum ab aliquibus dicit, quia illam subinde
rexit, absente magno Patricio; ab aliis verò omis-
sum: & defunctum paucis mensibus ante ma-
gnum Patricium anno 459, xxvii Novembris.
Hæc omnia cum mihi maximè videantur proba-
bilia, accipe ea, quæ Papebrochius in Chrono-
taxi historia Patriciana tom. 2 Martii pag. 523
ad propositum nostrum deduxit: Anno cdlx Pa-
tricius, ætatis annis octoginta duobus expletis,
in decursu anni octogesimi tertii... moritur &
Duni tumulatur, cui S. Sen-Patricius subroga-
tus fit episcopus Ardmachanus, primus nume-
ratus ab iis, qui sanctum Apostolum, pro uni-
versali omnium ecclesiarum cura, supra nume-
rum habuere. Idem pag. 583 de hisce sic loqui-
tur post probatum, ex Vita S. Patricii, obitum Se-

cundini ipsius vicarii: Nec diu post supervixit
Patricius: sed quarto post Secundinum mense
obiit etiam ipse, & successorem habuit S. Sen-
Patricium, qui ab aliis simpliciter dictus Patri-
cius, Jocelino autem Patricius junior, ab Ros-
delana ecclesia, quam episcopus & abbas rege-
bat, assumptus est, intuitu haud dubiè sancti
patricii, cujus & referebat nomen & sanctitatem
imitabatur. Huic decem anni tribuuntur; & re-
liquias ejus, ut ait Fieci scholiastes, aliqui in
Ros-dela regione Maglacha esse aiunt: sed ve-
rius est, quòd Glastenberia Hibernorum jaceant,
quæ est civitas in australi regione Saxonum. Ci-
tat deinde verba antè adducta Jocelini, qui etiam
ait Glasbonia obiisse: quod contigisse videtur, quia
ò profectus erat, ob quadam sua, vel ecclesie
sua negotia.

6 Ex decennio episcopatus Papebrochius in
chronotaxi de morte ejus sic habet: Anno cdlxx
peregre apud Glasconienses moritur S. Sen-Pa-
tricius; cui S. Mocteus Lutmagensis substitu-
endum curat S. Benignum. Audiamus hæc ex Vita
S. Moctei cum aliis quibusdam, quæ ad Patri-
cium nostrum juniorem spectare credimus. cum
Papebrochio. Vita illa edita tom. 111 Augusti
pag. 744 habet sequentia: Summus pontifex Pa-
tricius cœpit aliquando prope monasterium ejus
habitare: colloquentibus verò sic quadam am-
bobus, missus est ad eos angelus epistolam ad-
ferens: quæ Patricius perlecta, Mocteo ait: Hic
ego non habitabo: per te enim hujus terræ in-
colas Deus visitavit, in tui fonte luminis vide-
bunt lumen, & vitam consequentur æternam.
Aptè namquæ ex eorum persona tibi loquitur Da-
vid: Quoniam apud te est fons vitæ, & in lu-
mine tuo videbimus lumen. Mocteus ait: Si hoc
Deo placet, ut ab invicem separati serviamus ei,
ego discedam. Patricius respondit: Verbum Do-
mini non potest mutari. Tunc Mocteus ait: Si
ante te de hac luce emigravero, familiam meam
tibi committo. At Patricius ait: Et ego tibi meam
commendo, si te ad Dominum præcessero, &
factum est ita: rexitque post ipsum sedem Mo-
cteus aliquot diebus, & Benignum illius disci-
pulum pro se inthronizavit. Ex his omnibus sa-
tis probatum confido, S. Sen-Patricio rectius tri-
bui ipsum episcopatum Ardmachanum, quàm
solum ejus vicariatum, illumque, qui in Cata-
logo illorum episcoporum vocatur Patricius Sen-
nior, eundem esse cum juniore nostro. Alias de
juniore Patricio magnique Patricii nepote nihil
prorsus compertum esset, nisi id unum, quòd
sancti patricii sui scripserit Vitam, cum alia o-
mnia Seniori adscribat Colganus. At nullo modo
verisimile est magni Patricii Nepotem & doctum
& sanctum adeo fuisse neglectum.

7 Restare igitur id unum videtur, ut inqui-
ramus, unde factum sit, ut Patricio nostro, qui
junior erat respectu Patricii magni, Senioris no-
men tribuerint scriptores medii & recentiores; ab
antiquioribus enim id nomen ei adscriptum esse
non lego. Ut respondeam ad hunc scrupulum,
audire lubet Papebrochium in laudatis Actis pag.
519, ubi ex Colgano agit de consanguineis ma-
gni Patricii: Satis, inquit, habemus insinuare
paucis, alterum Patricio fuisse fratrem, Senna-
num nomine, gradu diaconum, ante susceptos
ordines sacros patrem junioris Patricii, qui se-
cundus à sancto patricio primatum Ardmachanum
tenuit, & ut infra dicitur, S. SEN-PATRICK
dictus est, non quasi SENIOR PATRICIUS (et si
eò trahat vocis SEN significatio,) sed SENANI-
PATRI-

D

mortuusque
est circa an-
num 470:
huic substi-
tuitur S. Be-
nignus:

E

F

cur Patr-
cius junior
dictus, sit
Senior Pa-
tricius.

A PATRICIUS. Hinc mihi facile persuadeo, ex errore factum esse, ut Senior nominaretur, qui erat junior: cum enim Sen-Patrick Hibernicè vocaretur ad distinctionem, & sic etiam nomen ejus scriberetur Hibernicè; qui seriùs scripserunt, & rationem ignoraverunt vocis Sen ad nomen Sancti adjuncta, respexisse videntur ad propriam vocis Sen significationem, indeque nominare senioremem Patricium. Hac sanè conjectura non apparet longè quaesita, sed quasi è re nata, & maxime verisimilis. Potest tamen & alia ratio fuisse, unde nomen Senior Sancto nostro sit attributum; aliaque dari possunt conjecturae, sed illas omitto, quia data jam ratio videtur sufficere.

§ II. De gestis Patricii junioris cur pauca cognita: quomodo intelligi de ipso possit quòd cum magno Patricio simul ad Christum venerit.

B Ex gestis Patricii junioris quaedam verisimiliter attributa sunt magno Patricio:

L Audatus Papebrochius pag. 582 rectè scribit sequentia: Celebritas Patriciani nominis tanta fuit; ut magni Patricii successorem synonymum, à patre suo Sennano dictum Sen-Patricium; prorsus obscurarit. Unde & hic & in aliis pluribus Sanctorum Hibernensium Actis, multo post tempore Latine scriptis, magna illa irrepsit confusio, quòd omnia hujus gesta ad ipsum ejus patrum sunt traducta. Dicit hac Papebrochius occasione Actorum S. Alvei & S. Declani, in quibus multa leguntur S. Patricio I. attributa, quae, si vera sunt, adscribenda videntur S. Patricio juniori. Acta S. Declani, Desorum in Hibernia episcopi edita sunt apud nos tom. v. Julii, sed fabulis inquinata esse observavit Papebrochius, & deinde illorum editor Boschius. Hac de causa non omnia huc transferam, quia in illis commemorantur de Patricio, sub nomine magni Patricii, quaeque ex parte saltem nostro Sancto potius attribuenda videntur: at unum dumtaxat ex iis observabo, quod ceteris verisimiliter juniori Patricio convenit, & jam discussum est à Papebrochio.

C juniori prius restituisse dein se subiecisse videntur SS. Alveus & Declanus:

9 Conversi in Hibernia à Patricio apostolo (ut censet Papebrochius) SS. Alveus & Declanus, Romam profecti erant, ibique ordinati episcopi à S. Hilario Papa, in Hiberniam sunt reversi ad suos populares excolendas, idque verisimiliter prius factum, quàm primatus Ardmachanae cathedrae, ad quam recenter Sen-Patricius confederat, totà Hibernià reciperetur. Hi igitur in Hiberniam cum suis reversi, aequum non putabant ei se subijci, à quo ordinationem non acceperant: maxime postquam S. Patricius (cui fortè libenter cessuri erant propter apostolatùs prerogativam) vivere desiit. Quare primatum Ardmachani episcopi... recusabant agnoscere. Itaque citra ullam ab eo dependentiam, Mumonienfes ecclesias Albeus, Declanus Desias ordinabat; donec Sen-Patricius, non tam auctoritate & imperio, quàm humanitatis officiis & miraculorum pondere atque demissionis exemplo, illos permovit, ut futuri aliquando schismatis semina auferentes, boni publici & pacis communis causà Ardmachanam sedem, ex ordinatione Patriciana Pontificiis probata litteris, primam dici & esse paterentur, ea lege, ut singulis sua, inter Desios De-

clano, inter Mumonios episcopos Albeo, im-neret praecellentia, velut metropolitans, uni dumtaxat primati subjectis, & suos per se suffraganeos regentibus. Hac probabiliter Papebrochius, quibus ex Vitis SS. Declani & Alvei nihil adjungendum putamus.

AUGTORE J. S.

10 Unum igitur superest de Sancto nostro discutendum, quod mirè torfit Colganum. S. Fiecus Sleptensis in Hibernia episcopus ac discipulus magni Patricii in laudem magistri sui Hibernico idiomate hymnum composuisse creditur. Hunc Colganus Latine reddendum curavit, atque utraque linguà vulgavit cum notis antiqui scholiastae & suis. Dubitat quidem Papebrochius pag. 520, an hymnus ille sit ipsius S. Fieci, & rationes aliquot dubitandi adducit. Verumtamen pag. 523 existimat hymnum compositum post mortem Patricii junioris: nam relata hujus morte ad annum 470, hac subjungit: Interim S. Fiecus Sleptensis episcopus suum de S. Patricio hymnum componit: in quem antiqui scholiastae notae pertinent ad seculum non vi, ut putat Colganus, sed viii, ... cum in iis, inquit pag. 520, non pauca occurrant, quae seculo septimo posteriori auctorem sapiunt. Porro in laudato hymno apud Colganum pag. 3 leguntur hi versiculi:

Quando decessit Patricius,
Venit ad Patricium alterum,
Et simul ascenderunt
Ad Jesum filium Mariae.

In haec verba Scholiastes sic commentatur pag. 6: Promisit Patricius Calphurnii filius Patricio cognomento Seni, sive Seniori, quòd ad caeteros essent simul venturi. Et hinc quidam referunt, quòd spiritus S. Patricii (magni) à septimo decimo Calendae Aprilis usque ad finem primi mensis autumnalis (id est, Augusti, diem verosimiliter xxiv, quo alter obiit) expectaverit mortem Patricii Senioris.

11 Colganus pag. 7 meritò explodit fabellam istam, natam hand dubie ex verbis hymni male intellectis: Quare enim, inquit, spiritus tantum gloriosi praesulis, cujus adventui ipsi caeli tot prodigiis affulserunt & aggratulati sunt, tanto temporis intervallo à diu desiderata victoriae palma & bravo retardaretur? Rectè etiam notat non approbari ab ipso, qui eam refert, Scholiastae. Verum inutili labore se torquet, dum aliam quarit Patricium, qui obierit eodem tempore cum magno Patricio, ac si Fieci verba animam magni Patricii calo ad aliquod tempus necessario excluderent, nisi alius quispiam Patricius obisset eodem tempore. At mihi nihil aliud indicari videtur recitatis S. Fieci verbis, quàm S. Patricium magnum apparuisse S. Patricio nepoti suo morienti, ejusque animam duxisse ad conspectum divinum. Nam primo verba illa Latina, quando decessit, idem significasse Hibernicè, ac postquam discesserat, facile colligitur ex fabella relata, quae oriri non potuisset, si mortuus statim venisset ad alterum. Sensus itaque verborum est: Patricius magnus satis diu post mortem suam venit ad Patricium alterum, nepotem utique suum, & simul ascenderunt ad Jesum, non quia anima S. Patricii in calo necdum fuerat, sed quia animam nepotis sui eo comitabatur. Ceterum ex verbis Fieci & scholiastae rursus colligitur, Senioremem & Junioremem Patricium unum eundemque esse: quod enim Fiecus refert de Patricio post magnum Patricium mortuo, qui alius esse non potest à juniore, id explicat de Patricio Seniore Scholiastes.

que S. Fiecus in hymno de duobus dixit Patriciis.

H

intelligi re- esse possunt de magno Patricio & Juniore nostro.

F

AD DIEM XXV AUGUSTI.

DE S. ALVERA VIRGINE ET MART.

J. P.

LIMOLII APUD PETROCORIOS IN GALLIA.

SEC. FOR-
TASSE III
EXEUNTE.
Cultus a-
pud Petro-
corios,

Suffragus in suo Martyrologio Gallicano parte 2 inter Sanctos eidem adjectos ponit hanc annuntiationem pag. 1249: Eodem die (.xxv Augusti.) transitus sanctæ Alveræ virginis.

*Plus dixit Castellanus ad diem ix Martii, quando publicum ejus cultum addidit: In provincia Petrocoriensis S. Alvera * virgo, cujus caput * honoratur in ecclesia nominis ejus prope Limolium. Locum hunc ita describit Bandrandus: Limolium, vulgò Limeil, oppidulum Gallie in Petrocoriensis provincia, ad Vesperam fluvium, qui ibi in Duranium se exonerat. Situm est inter urbes Sarlatum & Bergeracum, huic tamen quam illi magis vicinum, ab eoque non longè distat locus, quem S. Alveræ nomine notatum in mappa geographica prædicta provincia reperio.*

* al. Alve-
nera
* Gall. le
chef

B

martyrium

2. Joannes du Puy Ordinis FF. Minorum, in libro Gallico de Ecclesia provincia Petrocoriensis pag. 52 in Petro episcopo, virginem hanc simul & martyrem fuisse scribit, nisi patet ex ejus textu, quem à Gallico reddo in hunc sensum: Reperi, inquit, inscriptionem . . . quæ notat consecrationem ecclesiæ S. Alveræ vel Alvenæræ, quæ fuit filia nobilis prosapiæ sancti Alverii in provincia Petrocoriensis, nomenque dedit familiæ: cui per suum cilicium, disciplinam, & cruentam suam mortem plus honoris contulit, pro Dei gloria martyrium passa, quam per generis antiquitatem. De tempore martyrii ejus nihil scitimus, Actis lapsu temporis deperditis: hodie dumtaxat videmus in hoc loco sacrum ipsius caput, in quo est aperta digitorum quatuor, ictu acinacis insista, qui benedictam ipsius animam è vita sustulit. Inscriptio consecrationis istius ecclesiæ parieti incisa sic loquitur: AB INCARNATIONE DOMINI MCLXXII . . . PETRUS DEI GRATIA PETRACHORENSIS EPISCOPUS IN HONOREM B. MARIE, ET S. JACOBI APOSTOLI, ET S. MARTII, ET S. BLASII, ET S. CATHARINE VIRGINIS VL NO. JUL. HOC ALTARE CONSECRAVIT. Vides hic non exprimi tempus consecratae ecclesiæ S. Alveræ, sed altaris in eadem ecclesia.

Aginni in
Aquitania,

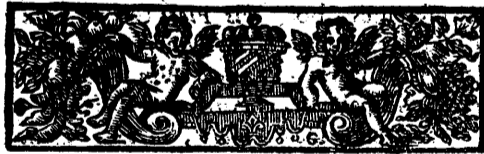
3. Dionysius Sammarthanus tomo 2 Gallie Christianæ inter episcopos ecclesiæ Aginnensis in S. Phœbadio columna 896, ipsius, ait, corpus jacuit multo tempore apud Petrocorios cum reliquiis S. Alveræ virginis Aginnensis ac martyris, quæ germana fuit S. Fidis. Hic indicari credo S. Alveram nostram; tam exigua quippe nominis discrepantia pro nulla haberi potest. Nihil obest etiam, quod Aginnensis appelletur ac talis

fuerit. Etenim potuit Aginni martyrio coronari, ac deinde sacrum ipsius caput, ac alia fortassis ejusdem reliquia ad Petrocorios deferri, sicut accidisse S. Phœbadio dicebat jam memoratus Dionysius Sammarthanus: apud quem ad institutum præsens afferuntur ista è Bernardi Andegavensis libro Ms., quem circa annum 1012, Eulberto Carnutensium pontifici nuncupatum ab eo affirmat: Urbs Aginum super omnes urbes Aquitanie multis olim Sanctorum patrociniis illustris emicuit, quibus penè omnibus temporum processu, ignoto quo nescio suo peccato, viduata remansit, partim vi, partim furto sublatis. Invenies, Aquitanie viator, quod ipse experimento comperi, diversis in locis, qui tibi dicant: Hoc est corpus illius martyris ab Aginno translatum; hic illius virginis vel confessoris, vel tanta portio illius Sancti, quorum unus Phœbadius habetur Petrogoras allatus. Indicas itaque Bernardus Andegavensis Sanctorum Aginnensium memoriam ita intercidisse temporis lapsu, ut de reliquiis eorum vix aliquid dici possit. Phœbadii solius translationem ad Petrocorios memorat: sed hoc non debet obstrare, quo minus S. Alveræ caput ad eandem allatum fuerit Aginno vel ex alio Aquitania loco, cum facile contingere potuerit, ut de hac re nihil auderis ex Aquitania innotis, vel aliunde resciveris secundo vandecimo, quo scripte dicebatur.

4. De S. Fide agemus cum Martyrologio Romano ad vi Octobris Parisense Martyrologium novum, anno 1727 editum, anno circiter 290 innotuit martyrium ejus; Castellanus autem circa annum 287. Si constaret mihi aliunde, S. Alveram fuisse ipsius germanam, ut asserbat Dionysius Sammarthanus, possem aliquid statuerè magis secunde de tempore vite ac mortis ejus: cum verò de hac re hæcenus nihil competri habeam, apposui supra sub dubio mortem ipsius seculo tertio exeunte. Tametsi autem Sammarthanus & Castellanus solo virginis titulo illam annuntiant; martyrem tamen eam aliis appellavit. Utinam liceat sperare plura de cultu ac gestis ejus ad dictam diem vi Octobris occasione S. Fidis. Hac laudatur apud Saritum ad diem xx ejusdem mensis à nobilitate; cujus & illa, si hujus fuerit soror, deberet esse pariter: si verò soror istius non fuerit, potuit quidem nobilibus nata esse natalibus ex alio genere; sed inde deducere originem familia Alveriana in provincia Petrocoriensis, ut faciebat superius Joannes du Puy, est plus dicere in gratiam istius familia, quam probari possit: ut solenne est genealogiographis.

E

F

AD

A

D

AD DIEM XXIX.

DE BB. JOANNE SACERDOTE,
ET PETRO LAICO MM.

ORDINIS FF. MINORUM

VALENTIÆ IN HISPANIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§ I. Cultus; gesta ante martyrium; ejusdem annus & locus;
impetrata regis conversio; translatio corporum; ædes
sacra; miracula.

B

F

ANNO
MCCXXXI.
Concessus
Beatorum
cultus

Valentia, urbs & regnum His-
pania, inter Cataloniam ac
mare Mediterraneum, nec non
Castellam novam, Aragoniam
& Alicantiam sunt sita. Horum
duorum Christi Pugilum pala-
stra fuit urbs jam dicta; regni caput, quam su-
fo sanguine pro orthodoxa fide condecoravit. Cum
verò ad diem xxix. Augusti citatis Arturo, Ma-
rieta ac Ferrario, de publico eorum cultu non
satis mihi constaret; alium tunc in Opere nostro
locum illis concedendum non censui. Nunc au-
tem publicam eorundem venerationem edocui
ex decreto Sedis Apostolicæ, reliquis prædictæ diei
Caliculis hic eod. annuero. Decretum verò illud
producit ab eminentissimo Cardinale de Lam-
bertinis, qui nunc Petri cathedra feliciter præsi-
det, lib. 2, cap. 24, § 30, pag. 253 de Servo-
rum Dei beatificatione & Beatorum canonizatio-
ne, hoc prænotatum titulo: Decretum. Valen-
tina, seu Terulen. beatificationis seu declaratio-
nis martyrii servorum Dei Fratris Joannis sacer-
dotis, & Petri laici, Ordinis Minorum sancti
Francisci.

à Sede A-
postolica:

2 Titulo huic sic subditur ipsum decretum:
Proposito in sacrosanctum Rituum congregatione ordi-
naria pro eminentissimo & reverendissimo do-
mino cardinali Nigrono causæ beatificationis seu
declarationis martyrii servorum Dei Joannis sa-
cerdotis, & Petri laici prædictorum relatore,
ab eminentissimo & reverendissimo domino Car-
dinali Gabriellio dubio: "an constet de cultu
, immemorabili, & a sententia super eo lata à
, vicario generali Terulen., judice delegato, sit
, confirmanda, vel infirmanda in casu &c.",
sacra eadem Rituum congregatio, reverendissi-
mo archiepiscopo Myrensi fidei promotore tam
in voce, quam in scriptis audito, censuit, con-
stare de cultu immemorabili, & dictam senten-
tiam esse confirmandam in casu &c., si Sanctissi-
mo Domino nostro visum fuerit. Die xiiii Fe-
bruarii mccciv. Et facta per me secretarium de
prædictis Sanctissimo Domino nostro relatione,
Sanctitas sua (Clemens videlicet XI) distulit re-

solutionem; & deinde, prout retulit R. P. D.
Paracianus, Sanctitatis suæ auditor, benignè
annuit diè xi mensis Septembris ejusdem anni
mccciv.

3 Verum alius repetenda sunt, quæ de Marty-
rum istorum gestis, veneratione publica & anti-
qua, nec non de miraculis narratur alibi, sub
sidium mihi præbitura ad illustrandum eorundem
martyrium. Duo Beati illi vel origine vel habi-
tatione saltem Itali fuerunt. Nam Waddingus ad
annum 1216, num. 1, Publicata, inquit, in
concilio Lateranensi approbatione Regulæ & Or-
dinis sui, Franciscus, dissoluto Patrum confes-
su, Alisium abiit, scriptis ex urbe litteris con-
vocatoriis ad fratres suos hinc inde dispersos, ut
ad consilia generalia convenirent apud eadem san-
ctæ Mariæ Angelorum Ordinis primæviam, in
quibus de ejusdem propæguæ, & Fratrum unio-
ne ad communem hominum salutem commu-
nibus ageretur suffragia. Adfuerunt, quibus licuit
ad statutum à viro sancto Pentecostes diem, qui
eo anno incidit in iii Kalendas Junii, quo felix
dedere suo confessui principium.

4 Et nonnullis intersiculis subdit ista: ibidem
num. 2. Ex hoc conventu, & hoc ipso anno
missos Fratres ad diversas nationes ait Marianus,
& Franciscum divisisse suis terram in funiculo di-
stributionis. Quinam verò tantæ messis opera-
rii ab hoc conventu missi sint, à nullo alio clariùs
& uberius, quàm ab eodem Mariano, cujus ci-
taverat caput 12 § 11, accipere potui, quos ita
ille recenset & distinguit. Hic vero nomina-
tionem enumeratis adjunguntur ibidem Fr. Joannes
ignoti cognominis sacerdos, & Fr. Petrus lai-
cus, qui ad annum mcccxxx martyrium subierunt
in regno Valentia. Quamquam verò ætatis ra-
tionem habuerint, priusquam pervenirent ad di-
ctam martyrii sui palæstram, refert Waddingus
ad annum 1220, num. 71, cujus verba subdo:
Hoc etiam anno duo ex Patribus missionis Hi-
spanicæ Joannes sacerdos & Petrus laicus, re-
lictâ Cæsaraugustâ, Valentiam perrecturi, ut
Mauris Christi fidem prædicarent, Turonium
Aragonie civitatem; olim, Turripam sive Tin-
tanam,

à S. Fran-
cisco, Chri-
sti fidem
prædicant:

* Terverl

AUCTOR
J. P.

tanam, ab Alphonso rege, Raymundi principis filio, conditam applicuerunt. Cumque ejus populum sibi supra modum affectum cernerent, extractis duabus ex vili materia cellulis juxta ædiculam B. Bartholomæo sacram, pedem ibidem ad tempus fixere; sed post decennium Valentia prædicantes capite truncati sunt.

annus

5 De anno martyrii aliqua se offert controversia, quam proponit Waddingus ad annum 1231 num. 47: Succubuisse, inquit, anno proximè elapso Pugiles hosce affirmat Rodolphus Tossiniamus, ceteris scriptoribus constanti assensu hoc anno, & in die decollationis sancti Joannis Baptistæ, ut præ ceteris observarunt Chronica antiqua, & Marianus, passos dicentibus. Sed Waddingus perperam scribit, annum proximè elapsum, id est, 1230 signari à Rodolpho; cum fol. 118 apud Waddingum citato disertè dicat: Jussu regis capite puniuntur an. MCCXXXI. Deinde, quis ex his dictis Waddingi non conficiat, relicto anno, ut putabat, Tossiniani, cum adhaerere constanti aliorum scriptorum consensui, annum emortualem BB. Joannis ac Petri anno 1231, vel ipsomet teste, affigendum? Et tamen superius num. 4, ad annum, inquit, MCCXXX martyrium subierunt. S. Antoninus in narratione martyrii, quod infra ex eo dabitur, non satis distinctè annum mortis expressit, sicut lectori patebit ibidem num. 1, quem ego cum aliis signavi superius 1231. Pergamus nunc ad quadam referenda de rebus ante sacrum eorumdem certamen gestis, ac de loco, quo illud fuso sanguine consummarunt.

B

locus
martyrii:

6 S. Antoninus relata Martyrum prædicatione Valentia, carcere, ac promissionibus regis, frustra illos invitantis ut Christi fidem abnegarent, in publica platea, inquit; eos decollari jussit. Perum de his aliter scribit Waddingus ad prædictum annum eodem num. 47: Saracenorum regni Valentini salutem sitientes à Turolio Aragoniæ urbe Valentiam abierunt, ubi delitescerent in ecclesia sancti Sepulcri, quæ hodie sancti Bartholomæi nuncupatur, interunt amicitiam cum duobus hereticis Hispanis Castellanis D. Blasco, & D. Arak de Alagon; qui viros Religiosos & eorum sanctimoniam valde diligebant. Hi verò prædicantes fidem Christi, & Mahumetanorum templi ad regem Zeytabuceie nuncupatum protrahuntur, quò eorum adventus causam sciscitantes, responderunt non aliam nisi ut ille, & gens Mahumetana à diutino suo respiceret errore. Excandescens furor, jussit ut protinus, fide Christianorum abnegata, suam amplecterentur, quod dum minis obtinerè non posset, in ipso suo, quò tunc perambulabat, vitidario, loco extra urbis muros tunc posito, nunc autem novæ civitatis muris circumdato, jussit eos occidi, atque ita factum in quodam horti latibulo, licèt eum Francisco Ximeno Minorita, non illo Toletano archiepiscopo, sed episcopo Elensi, in libro, quem de rebus gubernandi ratione dedit ad magistratus Valentinos, sint qui dicant in forum de la Higuera, sive à sicu nuncupatum; deductos atque ibi decapitados.

C

* immò de
la Higuera

orant &
exorant à
Deo regis
Mahometani
conversionem:

7 Dum verò eos ad martyrium eripi juberet rex, summas egerunt gratias, eum pro beneficio reddentes retributionem, ut aliquando Christianam agnosceret, & amplecteretur veritatem. Nam defixis aliquantulum in terra genibus, obnixè oraverunt pro ejus salute, divinitusque interius acceperunt responsum, se exauditos. Neque inane fuit promissum: nam, ut ad annum MCCXXXI

enarrabimus, & ille lucem accepit Euangelii, & fratribus suum dedit palatium in monasterium, exædificandum. Illorum corpora postea redempta à Christianis, asportata Turolium.

D

8 Antiquum verò BB. Joannis & Petri cultum translatum esse, ex eoque rectè formari casum ab immemorablem tempore exceptum à decreto Urbani PP. VIII, sicut ex auctoritate Sedis Apostolica superius num. 2 dictum est, conficitur ex iis, quæ narrat Waddingus ad annum 1220, num. 71, ubi de martyrii laureola Valentia ab illis obienta, ac de ipsorum habitatione Turolii scribens, testatur, quòd eorum reliquiæ, demptis capitibus, ad eum locum, quem hinc inhabitantur, relatæ sint: quo tempore à Turoliensibus curatum, ut humile tugurium in commodum exurgeret monasterium triginta dumtaxat passibus ab ipsa civitate, cujus ecclesiam illustrissimus dominus Garzias Cæsarugustanus consecravit. Multis ibi splenduerunt Viri sancti prodigiis, quorum reliquias post unam aut alteram translationem, ait Antonius Beuter (quem vide in Historia Valentina 1 parte, lib. 2, cap. 22) collocatas nunc honorificè in altari majori ecclesiæ matricis. Ex his satis superque constat, eorum martyrii palæstram fuisse apud Valentinos.

E

9 Waddingus ad annum 1239 num. 16 occasione conventus Valentini dubium proponit, an hic sint passi BB. Joannes & Petrus, quos Turolienses vocat. En tibi verba ejus: Dubitasse, ait, quosdam, an hic martyrium subierint sancti patres Petrus & Joannes martyres Turolienses, an verò in soro olim de Ficu, nunc à sancta Thecla cognominato. Sed frequentia insignia Turolii in primo claustro, ea ex parte, quæ ad capitularem aulam tenditur, in memoriam hujus martyrii posita fuisse refertur in historia quadam Ms. illius provincie, & propter passionem suorum confodaliū potius eo in loco, quàm alibi suum struxisse domicilium Minores suspicari licet; atque præ foribus monasterii, incisis sequentibus impolitis carminibus, hic ipse perpetui martyrii locus designatur:

dubitatum
fuit,

Quæ fueras olim Maurorum principis aula,
Dum hæc urbs illius sub ditione fuit,
Jam remanes felix; fratrum madefacta duorum
Pro Christo fuso sanguine, sacra domus,
Postea Franciscus, rueret ne culmine templum
Codinati, inquit, labitur ecce domus.
Surrexit tremefactus eques, pia numine templum
Francisco reparat sumptibus ille suis.
Nunc tandem cælo, divisque faventibus,
hujus
Conditur excelsæ porticus ampla domus.

F

10 Quod de Codinate, sicut pergit Waddingus num. 17, sive Codinatio in carminibus insinuatur, illud est, quòd, migante monasterii ecclesia ruinam, beatus pater Franciscus apparuerit nobili cuidam Valentino Berengario Codinatio, Petri IV Aragoniæ regis magistro rationum in mendici forma, inter connumerandam regiam pecuniam, semel atque iterum eleemosynam pro Christi amore petens. Cui ille pauperem eum existimans nihil dedit. Cumque tertio eadem referens pauperum Patriarcha ad eum reversus esset, objurgationem pro eleemosyna retulit, parumque abfuit, quin vi loco ejiceretur. Sed ut præmum brachia in modum crucis extendit, sacraque signata splendore perfusa illi conspicienda obtulit,

an ibidem
passi Martyres:

obtulit, præfatus Berengarius ad ejus pedes pro-
volutus . . veniam exoravit. Cui seraphicus Pa-
ter, Vade, inquit, repara domum meam, quæ
labitur: statimque ab ejus oculis evanuit. *Paruit*
Sancto Berengarius, templumque ex propriis fa-
culatibus reficiendum reparandumque curavit,
atque moriens anno Domini mcccclxxv in ejus
meditullio sepeliri voluit. *Sed de his videri pote-*
rit ad diem S. Francisci xv Octobris, qua hic re-
tulimus occasione conventus Turoliensis. Mirum
verò mihi videtur dubitari potuisse, an ibi mar-
tyrium subiissent duo nostri Pugiles, cum & ex
S. Antonino & aliunde satis constet illud conti-
gisse Valentia sub ejusdem rege Azoto, qui Mar-
tyres ibidem capite plecti jussit; sed postea facti
penitens ad Christi fidem conversus est, ut jam
narrabimus post miracula.

miracula.
11 *F. Petrus Rodolphus Tossinianensis in Hi-*
storia Seraphica Religionis lib. 1, fol. 118, Nec
illud, inquit, inter minima censerè debet, quòd
semel in civitate Tervel tanta locustarum copia
visa est, ut quasi nubes caliginosa totum circum-
stantis aeris oppleret; ad cujus intuitum perter-
riti cives, BB. Martyrum opem imploraverunt,
eorumque meritis & intercessione statim illæ eva-
nuerunt. Indicat hoc loco Rodolphus unum de-
terminatè è pluribus miraculum. Vellem, ut vel
ex ipso, vel ex aliis discere mihi licuisset reli-
qua. Nec verò infimo reponendum est loco, quòd
è S. Antonino liceat colligere, vel statim post
martyrium, vel non diu post illud prodigiis in-
claruisse. Sic enim scribit de rege Azoto, sub quo
martyrium passi sunt: Eos decollari mandavit:
qui sepulturæ traditi cœperunt miraculis coru-
scare.

§ II. Rex, qui jusserat occidi
Beatos, ad Christum conver-
sus, ac de FF. Minoribus be-
ne meritis cum filio suo;
varii, qui de hisce Martyribus
meminerunt, scriptores; no-
c stræ in nonnullos observa-
tiones.

Capitulum à Jaco-
cobo Arago-
niæ rege.

DE lapsis Maurorum rebus per Jacobi A-
ragonia regis & Christianorum arma, tra-
ctat S. Antoninus, additque hac occasione eum-
dem Azotum amplexum esse orthodoxam fidem,
invectamque ab illo fuisse in Valentia regnum,
palatio suo regio Valentino in conventum FF. Mi-
norum commutato. *Reliis Mariana in Histo-*
riis de Rebus Hispania lib. 12, cap. 19 ad an-
num 1238 prolixè agens de Valentia capta, &
de gestis, quæ eò spectant. Brevior, & ad rem
nostram magis accommodatus & sufficiens est
Waddingus, è quo referam ea, quæ ex Mariana
citato aliisque scribit. Ad annum itaque jam di-
ctum 1238, num. 5 hæc memoria prodidit: Non
impar zelus alterius regis in Hispania Jacobi Ara-
gonii, qui obsidione, & frequenti eruptione,
Zaëntum regem Maurum Valentia, in eas rede-
git angustias, ut se dederit ex pacto, & iis legi-
bus, ut urbem Valentiam, arces, & oppida ci-
tra Sucronem, omnia Aragonio Mauri traderent,
cives Culleram atque Dianium, Aragonia fide;

tuti abire permetterentur: illis fas esset, nemine
excutiente sarcinas; aurum, gemmas, vestem
pretiosam, ac omnino quidquid efferre possent,
asportare: inter reges induciæ in octo annos ef-
sent, eaque optima fide servarentur.

13 Admissis stabilitisque his conditionibus, re-
bus perficiendis dedendaque urbe quinque dies
designati. Antequam id tempus elaboretur, Mati-
ri, agmine factò, urbe egressi numero quinquã-
ginta millia promiscui sexus & ætatis, regio exer-
citu in armis circumfuso præsidii causâ, ex ab-
euntibus nullus impune violatus, cum dedititios
tueri ad suam dignitatem fidemque rex pertinere
judicaret. Pridie ejus diei, qui mense Septem-
bris Michaëlis Archangeli memoria facer est,
hoc ipso anno civitas obtenta (ut apertè satis ex
probat tabulis, & marmoreis epitaphiis demon-
strat Franciscus Diagus lib. 7 Annalium Valen-
cap. 26) lustrata urbs Christiano ritu, expiata
templa, Ferrerius de sancto Martino episcopus
datus, non ex Ordine Prædicatorum, ut scribit
Joannes Mariana, & ex eo Bzovius; sed ex
præposito ecclesiæ Tarraconensis, sicut idem
probat Diagus (citatus, & cap. 34) ejusdem in-
stituti doctus historicus, quibus ministeriis duo
astiterunt regi Patres Minoritæ.

14 Rex autem Maurus Zeitus Abuzeitus, *rex Mau-*
quem folio pepulit, & injuriâ regno spoliavit
Zaënus Dianii dynasta, jam ab anno mcccxxxv
vel sequenti Christianus factus (uti facturum ei
sub morte vaticinati sunt duo illi Franciscani Mar-
tyres, quos supra occidisse diximus, quorum
unum Joannem Perusinum, alterum ex nobili
oppido Saxi-ferrati, Bartoli celebris jurisconsulti
nativitate famoso, ortum, vetusta quædam frag-
menta Chronicorum Mss. nobis indicarunt:)
& in baptismo Vincentii Belyisii nomine indito,
arcano tamen, ne res prodita invidiam apud suam
gentem odio religionis constaret: nam regni re-
cuperandi spem nondum abjecerat, amplis red-
ditibus, nobilique palatio donatus à Jacobo A-
ragonio in ipsa civitate Valentina, Minores sum-
mè dilexit, quibus ædes suas cœnobio ædifican-
do, tertio post mense, præscripsit, uti anno se-
quenti dicitur.

15 *Ad annum itaque 1239 designatum num.*
16 sic loquitur laudatus Annalium scriptor: In
ipso hujus anni limine III Nonas Januarii, tertio
ab urbe capta mense, dedit Valentia rex Jaco-
bis extra portam Boatellanam, meridiem inter
& occasum, prope viam, quæ ducebat Ruza-
fam, situm & fundum ædificando Minoribus do-
micio, præsentibus infante Ferdinando, domi-
no Petro Fernandez de Azagra, domino Arta-
lo de Luna, D. Ximeno de Urrea, & D. Assa-
lido de Gudal, quorum nomina exprimuntur in
donationis diplomate. In hujus Valentini conven-
tus situ præstitisse hortos & voluptatis
domum regis Mauri Azeiti Abuzeiti, eaque hunc
obtulisse, habito consensu regis Jacobi, Fratri-
bus Minoribus in remissionem peccaminum, &
satisfactionem occisorum eorundem consodalium,
omnia vetusta nostra Ms. monumenta, & ceteri
scriptores commemorant cum Gonzaga; sed ho-
rum non fuit mentio in donationis instrumento,
idque ex una fortassis è duabus causis; vel quia
rex Jacobus tamquam urbis dominus, ad quem
spectabat fundi dominium, in eo ædificandi dum-
taxat dedit licentiam; Azeitus autem quod suum
erat ex donatione Jacobi palatium, & hortos fra-
tribus dedit, concedente unoquoque quod ad se
pertinebat: vel quia anno præterito sub bello-
rum

AVCTORE
J. P.

Valentia
urbe.

E

rex Mau-
rus, qui
Martyres
occidit jussit,
fit
Christia-
nus.

ac de FF.
Minoribus
bene mere-
tur.
F

AUCTORE
J. P.

rum strage quidquid erat spectabile aut diplomate dignum, destructum erat; quippe inter portam Xareanam & Boatellanam supra dictam Jacobi locabantur castra, quia commodior ille locus, quod murus ea parte prominens in anguli formam Christianis oppugnandi commoditatem praebebat. Ut ut sit, loci possessionem acceperunt duo Minoritæ, qui regi Jacobo bello & pace aderant, qui brevi utriusque regis beneficentiâ cœnobium ædificaverunt, quod nunc amplificata civitate valloque dilatato, muris urbis circumscribitur, adauctumque est cura & sollicitudine senatus Valentini.

16 *Ferdinandus Perez, memorati Azeiti regis filius, relicto sibi à parente pia munificentia erga prædictum conventum vestigiis inherens, eundem adificatum, ut diximus, novi edifici accessione amplificavit, teste Waddingo ad annum 1239, num. 18: Dormitorium, inquit, amplum extructum est ex testamento domini Ferdinandi Perez, prædicti regis Azeiti filio*, con-*

* l. filii

B

condito anno MCCXLII, assignatis testamentariis Fratre Albalate episcopo Valentino, Gondifalvo Perez archidiacono, Ximerio de Toria, & D. Petro Sanchez de Calataiud; quod ad annum MDCXVI vetustum nimis demolitum est, erecto alio longè ampliori, ex venditis auctoritate Pauli V bonis quibusdam ipsius conventus, dum esset patrum Conventualium; à quibus transit ad Observantes anno MD; sed post sexennium iterum rediit ad patres Conventuales. Deinde anno MDLXVII ex Pii V mandato redditus est Observantibus. Ad primi claustrum lævam, ecclesiam petentibus præmemorati regis Azeiti, qui piè aliquot annis post baptismum vixit, & Christianè mortuus est, occurrit mausoleum affabrè elaboratum, & sacellum parvum eo ipso in loco, in quo præfatos Minoritas ab eodem rege trucidatos fert traditio vulgaris. Hac Waddingus. Sed nonnulla postea exsurgunt difficultates de rebus, quæ superius ex illo sunt relatæ à num. 12; quas deinde expendere conabimur occasione Joannis Roblesii, qui de Beatis tractavit. Consule itaque dicenda num. 21 & 22.

Enumerantur scriptores.

C

17 *Scriptores plurimos, qui de hisce Martyribus meminerunt, referre, supervacaneum non fuerit. Eorum agmen ducat S. Antoninus archiepiscopus Florentinus, qui secundo post beatam eorum mortem seculo claruit, & apud nos illustratus est ad diem 2 Maii à pag. 311. Scripsit eorum martyrium parte 3 Chronicorum, titulo 24, capitulo 7, § 14. Rodolphus Tossinianensis lib. 1 Historiarum Seraphica Religionis fol. 118 quam instituit de hisce Athleticis narrationem, sic inchoat: B. Joannes dictus de Valentia &c. Item lib. 2, fol. 177 de martyrio eorum meminit, an. MCCXXXI coronatorum. Nec indictos illos reliquit Franciscus Gonzaga Ordinis FF. Minorum minister Generalis, in Opere suo de Origine Seraphica Religionis parte 3 in proximo provincia Aragonia, ubi pag. 700 postquam meminisset de illorum martyrio ac sepultura in conventu Turolensi prædicta provincia, illos tamquam ejus patronos non abs re, sed legitimis causis innixus, præponere, ait, volui, exhibens amborum imaginem in eadem lamina ari incisa. Eam & nos, tametsi nihil contineat, cur hoc loco apponi debeat, ad ornatum tamen presentis argumenti apponere volumus, sicut illam ex isto prototipo, omissis lateralibus ornamentis, hic expressit chalcographus noster. Supra imaginem, quam Gonzaga representat, ponitur provincia Aragoniæ; infra verò F. Jo-*

nes (lege Joannes) F. Petrus, adjectâ M. litterâ, qua martyrium indicat.

18 *Laudatus Gonzaga parte eadem 3, à pag. quâ 1081 in provincia Valentia agit de conventu Valentino, nec non de Beatorum nostrorum martyrio, ejusque loco, quem rex Mahumetanus Zeite Buzeite, uti eum vocat, ad fidem conversus FF. Minoribus ad conventum adificandum contulit. Ibidem etiam meminit de mausoleo ipsius, qui & post regenerationem Vincentius Belvisius appellari voluit, sanctèque vixit atque sanctissime mortuus est. Sed, qua de vita ac morte ejus asserit Gonzaga, an satis conveniunt cum dicendis inferius ex Zurita? Plura etiam Gonzaga addit de dicto conventu, è quibus confirmantur ea, quæ superius de hoc loco præmissa sunt: in ejus, inquit, sacrario quoddam os alterius eorum Patrum, qui sub Azoto, vulgo Zeite Buzeite, Valentia rege pro Christi fide passi sunt, quàm diligentissime asservatur custoditurque. Nec illorum est immemor Bartholomæus Pisanus lib. 1 Conformitatum fructu 8, parte 2, ubi de FF. Minoribus sanctitate illustribus in Aragonia tractans, fol. 93 verso pauca memorat de martyrio eorum Valentia obito.*

F

19 *Longior est illustrissimus episcopus Marcus de Beatis Ulyssiponensis parte 1 Chronicorum Ordinis FF. Minorum, lib. 4, cap. 36 & sequentibus martyrium, & miraculum apud Turolenses memorans, de quo supra actum est. Brevissimus est Frater Petrus de Salazar in Chronico & Historia foundationis ac progressus provincia Castellana, Ordinis S. Francisci, lib. 2, cap. 12, in quo scribens de innumeris martyribus ejusdem Ordinis, fratrem Joannem ac fratrem Petrum Valentia interemptos refert. Recentiores ex eodem Ordine scriptores Frowautum & Hueberum prætereo: quorum hic in suo Menologio Franciscano ad diem XXIX Augusti ex aliis eos laudat; ille verò in sua generali Legenda Franciscana ad eundem diem*

A diem ex Waddingo & Jacobillo narrationem suam contexit.

Beatorum historiam contexit. His subjungo eorum Acta. AUCTORE J. P.

memine-
runt.

20 Superfunt autem alii, qui extra illum Ordinem de hisce Martyribus tractarunt. Marieta in Historia ecclesiastica Sanctorum Hispania lib. 3, cap. 24 & sequentibus res ad eosdem spectantes commemorat. Benter in Chronico Hispania ac praesertim regni Valentini parte 1, lib. 1, cap. 36 gesta illorum narrat, S. Antoninum archiepiscopum Florentinum citans. Idem Chronologus parte 2, in qua potissimum tractat de Aragonia, Catalonia & Valentia, lib. 2, cap. 22 inter alia, qua ibidem de illis habet, translationes eorum indicat; de quibus supra actum in hoc Commentario. Deinde cap. 24 perhibet, quo pacto ecclesiam Segorbiensem perduxerit ad meliorem statum rex Azeytabuceyt, ut se nominat, vel, ut melius dicatur, ait, Vincentius, assignatis eidem ecclesia ab ipso territoriis: cujus ibidem proferatur diploma.

De horum
uno

21 Joannes de Robles in Historia crucis Caravacanae lib. 1, cap. 5, res eorum gestas memorat ex Bentero & S. Antonino, in errores lapsus ex Fratre Joanne Egidio de Zamora. Profert itaque ex illo hanc temporis notationem: Anno MCCXXI passi sunt prima die Novembris Joannes & Petrus Franciscani Valentiae. De filitio hoc scriptore Fr. Egidio consuli potest Papebrochius in vulgatis suis Responsonibus parte 2, § 30. Idem Fr. Egidius personatus in fabulosas ac neutiquam coherentes cum cruce Caravacanae circumstantias etiam induxit Roblesium cap. 7, in quo agit de ejusdem crucis apparitione, & conversione regis Valentiae Zeyt Abuzeyt, sicut in citatis modo Responsonibus licet videre, ubi etiam merito Papebrochius conqueritur, quod ex tam lutulento fonte deprompta sint ea, quibus sanctae crucis Caravacanae historiam hoc, quo scribebat, saeculo obscurari ceptam affirmat, aliam deinde ejusdem historiam ex instrumento publico subtexens. Inter alia vero, qua in eadem narratur, sunt sequentia de sacerdote Missam celebraturo, ac de rege Abuzeyto: Animo consternatus, conversusque ad regem, dixit: Desicit una ex rebus maxime necessariis ad Missam dicendam. Querenti vero, Quae? Respondit, Crux, domine. Tum rex aspiciens versus altare, visam ibi sanctam ac veram cruce, dixit: Estne ista, quae stat supra altare? Accepitque illam clericus cum magna devotione, & coepit Missam dicere. Quando elevabat Hostiam, animadvertit rex inter manus clerici puerum candidum & formosum: ille autem Missam absolvit. Eadem hora cognovit rex Zeyt Abuzeyt, quod lex Christianorum erat res sancta, factusque est Christianus ipse, & subditi ejus quotquot voluerunt.

pluribus
agitur.

22 Similis in sacra Hostia apparitio contigit sub S. Ludovico Francorum rege, qui Abuzeyto fuit synchronus, narratur apud nos tomo v mensis Augusti pag. 456 sed an sub hoc, an sub alio facta sit non est ibidem decisum. Quod spectat ad apparitionem superiorem Abuzeyti, vellemus, si veritas ejus ex aliis fide dignis historicis magis elucesceret, quam nos interim lectorum judicio permitimus. Alias super eodem rege difficultates notabimus post Martyrium. Restant è multis scriptoribus, quorum dedimus catalogum, Diagus, supra memoratus, & recursurus in Annotatis, & dictus Jacobillus in Vitis Sanctorum ac Beatorum Umbria tomo 2 a pag. 193, ubi, allegatis multis auctoribus, hodiernorum Augusti Tomus VI.

MARTYRIUM

Ex S. Antonino archiepiscopo
Florentino.

Duos quoque Fratres beatissimus pater Franciscus ad regnum Aragoniae destinavit a, fratrem scilicet Joannem sacerdotem, & fratrem Petrum conversum b. Ii cum Turolium c devenissent, conventum ibi capientes, praedicationibus & orationibus suae odorem sanctitatis diffuderunt. Tempore illo, scilicet anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo, vel circa, Valentia civitas erat Saracenis populata, & infidelium Maurorum ditioni subiecta, in qua regnabat quidam, Azotus d nomine, Christianorum maximus persecutor. Praedicti igitur Fratres zelo fidei succensi, & martyrii desiderio inflammati, ad praedicandum verbum Dei Valentiam e sunt ingressi; & ibi de falsitate legis Machumeti Saracenis ferventer praedicaverunt. Quod audiens rex Azotus comprehendi eos jussit, & carceri mancipari; & cum promissionibus plurimis invitasset eos ad legem suam observandam, & Christi fidem abnegandam, illi autem hoc detestarentur, in publica platea f eos decollari mandavit: qui sepulturae traditi coeperunt miraculis coruscare g.

Beati annuntiantes fidem Valentiae, capite ple. sumur:

a
b c

d

E
e

f

g

rex, qui eos interim jussit, ad Christianam religionem convertere

h

* ista conversio hic narratur confusa.

F

baptizaturus cultus Machometicus Valentiae abolitus

i

2 Rex autem Aragoniae Christianissimus, Jacobus h nomine, cum dicto rege Valentiae eo tempore bellum gerebat; & ex quo rex Valentiae Azotus illos martyrio consummavit, in dies coepit inferior existere, & ab eo superari in bellis. Cum ergo videret se Azotus quotidie a Christianis expugnari, a gratia divina, & Dei virtute sola arbitratus hoc fieri, cum rege Aragonum tractare coepit de sua conversione ad fidem, offerens, se ei civitatem traditurum, & regnum, dummodo sibi vitam & victum concedere dignaretur decentem. Quibus omnibus rex Aragonum annuens, & gaudens de sui conversione, confederatus est cum eo.

3 Anno igitur Domini millesimo ducentesimo trigesimo octavo i in vigilia sancti Michaelis ingreditur rex Aragoniae civitatem Valentiae, ejus dominium capiens, & omnes Saraceni, qui baptizari noluerant, fugerunt, vel occisi sunt. Rex prior Azotus, juxta promissum, baptismum suscepit, qui liberè regi tradidit totum regnum suum, scilicet Valentiae. Converso autem ad fidem Azoto, rex Aragoniae concessit ei palatium regium intra civitatem, & quemdam comitatum, & successoribus suis: & cultu Machometico de illa civitate Valentiae evacuato, introductus est ritus & fides Christianorum.

de FF. Minoribus benè meritis idem rex.

4 Vocavit autem Azotus Fratres Minores dicens eis: " Ego sum, qui occidi Fratres socios vestros de Turolio ex infidelitate mea, de quo doleo ex toto corde meo; & pro aliquali satisfactione vellem, quod palatium meum regale pro vestro monasterio construendo haberetis; & illud debetis libenter accipere, quia ibi multus sanguis martyrum effusus est per me, & alios priores dominos infideles, ut sit quasi totum sanguine martyrum consecratum;

EX S. AN-
TONINO
ARCHIEP.
FLORENT.

k

l

„ & beatus Vincentius k martyr, quem tota Chri-
stianitas tanta veneratione festivat, pro fide
martyrio ibi coronatus est. Quamobrem sitis
solliciti, dictum palatium à rege Aragonum po-
stulare; & credo, quòd vestrum desiderium,
& meum adimplebit. Quod cum fecissent,
& rex Aragonum Jacobus Azotum, cui illud
concesserat, hoc exoptare cognovisset, gau-
diosè concessit: sicque ibi est conventus Ordinis
Minorum l.

A N N O T A T A.

a Qua occasione, unde, & quando illuc missi
fuerint, narratur in Commentario prævio num.
3 & 4.

b Ignoti illos cognominis vocat Waddingus
ibidem num. 4; Joannem Perusinum; alterum
verò ex nobili oppido Saxi-Ferrati num. 14. Hoc
situm est in Marchia Anconitana ac in ditione
ecclesiastica Pontificis juxta Sentinum amnem:
Perusia autem Umbria & agri Perusini caput,
& urbs episcopalis, ad eandem ditionem spectat,
& satis cognita est.

c Al. Terulum, vulgo Tervel, urbs in Ara-
gonia episcopalis sub archiepiscopo Cesaraugusta-
no, leucis decem, secundum dimensionem Ban-
drandi, distans à Valentia urbe. Nomen ei in-
ditum à fluvio Turia, cui adjacet, ut alibi lego.

d Sic vocatur hic, & à nobis in Commentario
prævio: ubi tamen aliter etiam appellatur.

e De Valentia situ egi in principio Comment.

f Vide eundem Comment. num. 6.

g Unum ex miraculis habes ibidem num. 11.

h Fuit tunc temporis rex Aragonia Jacobus I
Petri II filius, cognomento expugnator, (vulgo
el conquistador apud Zuritam) sicut Hieronymus
Blancas eum vocat in Rerum Aragonensium
commentariis pag. 651, ubi de illo plura. De
rebus ab eo gestis fuse tractat dictus Zurita in
Annalibus Aragonia tomo 1, lib. 2 & 3: de
quo insuper consuli potest Mariana de Rebus His-
pania lib. 12, cap. 19. Ad majorem verò con-
firmationem eorum, qua in Comment. de conver-
sione regis Valentia Abuzeyti, ac de nomine Vin-
centii, quod in baptismo datum ipsi fuit, præ-
missa sunt, juvat nonnulla referre à mox memo-

C

ratis Aragonia Annalibus lib. 3, cap. 25 ad an-
num 1236: Jam conversus erat isto tempore
Zeytus Abuzeytus ad nostram fidem, ac san-
ctum baptismum susceperat, & postquam erat
factus Christianus, vocatus fuit Vincentius, at-
que ob causam belli Maurorum multo tempore
latuit, ut per suam operam melius redigi possent
ad obedientiam ac voluntatem regis (Jacobi.)
Verum quia Christianorum moribus se non con-
formabat, videbaturque in vitæ suæ consuetu-
dine sequi sectam suam, modo admodum pro-
fano & libidinoso victans; deinde, meliora
ei enixè persuadente D. Sanctio de Ahones epi-
scopo (Cesaraugustano) puellam Cesaraugusta-
nam, cui nomen D. Dominica Lopes, matri-
monio sibi copulavit &c. Similia in rem nostram
scribit Mariana lib. 12, cap. 9 ad annum 1236.
Eodem anno notatur privilegium Segorbiensi eccle-
sia à dicto Vincentio datum. Vide Comment. præ-
vio num. 20. Erat itaque tunc temporis Christianus.
Franciscus Diago Annalium regni Valentia tomo
1, lib. 7, cap. 56 admittit quidem sacro eum
baptismo initiatum fuisse anno circiter 1236;
deinde tamen profert litteras Apostolicas Urbani
PP. IV, charissimo in Christo filio Vincentio,
illustri regi quondam Valentia inscriptas, & in
fine earum hæc sunt: Dat. apud Urbeim veterem
quarto Idus Aprilis, Pontificatus nostri anno ter-
tio, qui concurrebat cum anno Christi 1263. In
istis autem litteris Urbanus scribit ista: Litteras,
quas nuper tua devotio nobis misit, libenter in-
speximus. . . & de tua, & filii, ac quorum ne-
potum tuorum conversione felici, quam ibidem
scriptam invenimus, nos & Fratres nostri plenam
lætitiam habuimus &c. Papebrochius tamen ad
30 Maii pag. 395 Zeytum scribit vocatum in
baptismo Ferdinandum, ac filium ejus primogeni-
tum habuisse nomen Vincentii; ad hunc, non ad
illum spectare litteras Urbani IV. Verum ex his,
quæ ibidem refert, nondum video necessariè ab
aliorum sententia recedendum esse. Adjuncta con-
versionis dicti regis confusè narrat S. Antoni-
nus: rectius Comment. prævio § 2.

i Consule Commentarium prævium ibid.

k Hunc Martyrem dedimus ad diem 22 Ja-
nuarii à pag. 393.

l Plura de hoc conventu Commentarius § 2.

D

E

F

AD DIEM XXX AUGUSTI.

DE S. FERMERIO CONFESSORE

J. P.

In provincia Engolismensi ac insula Bovinensi in Gallia.

Publicus
bujus San-
cti cultus.

Nior prætermissos ad dictum
diem pag. 543 memoratus est
hic sanctus Confessor, & pro-
vincia Engolismensi adscriptus è
Castellano. Sed quia pluscula
de illo notitia postea inventa
sunt, memoriam ejus hic renovamus. Simon de
Peyronet in Catalogo Sanctorum ac Sanctarum hæc
de illo collegit: FRAIGNE, Fermerius, cujus na-
talis claret xxx Augusti, ejusque tutelæ priora-
tus dicatus est Ord. S. Bened., quin & parochia-
lis ecclesia in Engolismensi tractu, diocesis Pi-
ctaviensis, ubi colitur die, quæ supra, ut ex
monumentis ecclesiæ Pictaviensis refert Sauflayus

ad calcem Martyrologii Gallicani tom. 2, pag.
1251: quæ die quoque ejus consignatur natalis
in Martyrologio S. Sabini de Levitania apud eum-
dem Sauflayum, sicut addit Peyronetus, locum
ejus non indicans, cum tamen pag. 1251. modò
citata non magis inveniam illa ultima, quam ia,
quod subdit idem Peyronetus: Is Claudio Rober-
to FRAMERIUS Latinè effertur, vernaculè S.
FRAGNE. Joannes Beshy in Episcopis Pictavensi-
bus pag. 228 scribens de ecclesiis istius diocē-
seos, quæ sunt in tractu Bovinensi, meminit adie-
sacra S. Firmii vel Fermerii, vulgò S. Fraigne:
unde colligo, hæc ecclesiam Deo dicatam fuisse
sub ipsius nomine. Est autem Bovinum, v. ISLE
BOÛIN,

A Bouïn , infula Galliae in ora Oceani , Pictaviensis provinciae ex parte , & Britanniae , & prope Herum insulam. Parvi est circuitus , cum uno aut altero castro , ex *Bandrando*. Sequitur autem e tractibus *Engolismensis* *Bovinensi* omnino inter se diversi , ut in utraque loco S. Fermerii publica veneratione honoratus & ecclesiae donatus fuerit. Non satis assequar , quidnam sibi velit

haec annuntiatio apud *Saussayum* die xxx Augusti pag. 1249 : Eodem die passio sancti Fermerii martyris. Etenim si hic synonymus martyr ab hodierno sit diversus Confessor , huiusque nomen cum titulo martyris isti synonymo non sit applicatum , non scio quo martyr ista referri debeat , qui videlicet sine loco palaestra signatur.

AUCTORE
J. P.

AD DIEM XXXI AUGUSTI.

DE S. AMATO EPISCOPO NUSCANO

P R A E M O N I T I O

Ad alteram S. Amati Vitam.

J. S.

B
Vita altera
S. Amati
serius ad
nos allata ,

Postquam jam ab aliquot hebdomadis impressa erant Acta S. Amati ; tandem ad me delata est Vita scripta per Franciscum de Ponte , seu potius Officium , cujus lectiones amplius continent Sancti elogium. Ut Opusculum illud impetrarem , litteras dederam ad clarissimum D. Dominicum de Georgio doctorem Neapolitanum frequenter in Opere nostro laudatum , qui & spem fecerat illud obtinendi , & curam adhibuit maximam , donec tandem post quinque aut sex mensium laborem obsinuerit apographum , illudque per cursores ordinarios transmisit , ut citius ad nos perveniret. Antea apographum haec Italice notata reperio : Exemplum Vitae S. Amati ex Ms. antiquo membraneo characteris Longobardici , quod conservatur in civitate Nuscana , exscriptum jussu illustrissimi & reverendissimi domini , D. Caetani d'Arco Neapolitani , hodierni dictae civitatis episcopi , currente mense Aprili , anno MDCCXLIII.

C
de qua jam actum est in Commentario & breviter quaedam dicuntur ,

1 Porro laudatum apographum continet Officium & Missam de S. Amato pro festivitate praecipua , illiusque Octavae , in qua sola mutantur lectiones. Eadem quoque dicuntur in festo translationis , exceptis lectionibus & orationibus , quae dicuntur de translatione. Quae in Commentario de hac Vita dixi ex iis , quae apud Nojam & Sandullum legeram , minime mutanda video , nec plus auctoritatis Francisci de Ponte Opusculo tribuendum censo , quam illi jam nunc attribui. Elogium enim magis composuit scriptor ille , quam historicam de gestis Sancti relationem. Oratorium ubique stylum affectat in lectionibus , & revera rhetorum more multa videtur exaggerare dicendo. Officii partes aliae , nimirum hymni , antiphona , responsoria , aliaeque similia , eadem sunt cum illis Officii partibus , quas edidit Renda , exceptis illis , quibus vita Sancti monastica asseritur in Officio Montis Virginis per Rendam edita , aliisque pauculis nullius momenti. Hinc certum est , alterutrum Officium ex altero fuisse compositum , ita ut illa , quibus monachus fuisse dicitur , expuncta sint ex Officio Nuscano , vel adjecta in Officio Montis-Virginis.

2 Primum mihi videri probabilius , jam monui in Commentario num. 4 , ob rationes ibi allatas , quibus aliam hic adjungo. In hymno Vespertim de hymnis adiectisque ,
Augusti Tomus VI.

speciarum sic legitur in Officio Montis Virginis :
Amatus fide claruit.
Carens parentum nebulâ ;
Deo servire studuit
Sub Regula monastica.

Solus ultimus versiculus aliter habetur in Officio Nuscano , ubi sic legitur :

Deo servire studuit
Sub caritatis regula.

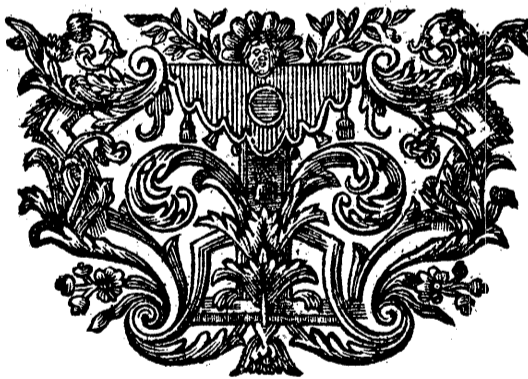
Verisimile est ex regula monastica charitatis regulam in versiculum levi mutatione inductam , cum prior loquendi modus communis sit , non ita secundus. Huic etiam conjectura favent sequentes mox in eodem hymno versiculi :

Carnem affixit jugiter
Cum labore multiplici , &c.

Haec enim carnis afflictio monacho convenit , ideoque post relatam vitam monasticam statim videtur subjuncta. Praeterea de vita Sancti austera in lectionibus non agit Franciscus de Ponte , multaque alia ibi praetermittuntur , quae laudantur in hymnis & antiphonis. Vehementer igitur suspicor , hymnos aliasque partes Officii antiqui Montis Virginis à Nuscanis adoptatas fuisse , omissis tantum iis , quibus monachus S. Amati clare asserbatur. Hisce praemonitiis , lectiones Francisci de Ponte subnecto.

E
quae adoptata videntur ex Officio Montis Virginis.

F

VITA ALTERA

Seu lectiones Officii Nusciani

Auctore Francisco de Ponte

ex Ms. Nuscano.

CAPUT I.

Pueritia, adolescentia, studia-
que & gesta Sancti usque
ad episcopatum.

B
Mirabilis
in Sanctis
Deus, ut
pater in S.
Amato, cum
jus pia proe-
ritia,

LECTIO I. Mirabilis a Deus in Sanctis suis, mirabilis atque laudabilis, qui in mandatorum suorum femita ita Sanctorum suorum deducit vestigia, ne pulvere mundiali sordescant, & inter seculi tempestates fluctivagas, prout lucernæ ardentes, & candelabra in conspectu æternæ Majestatis die noctuque lucentia, coruscatione virtutum multimoda & diversis mirandorum radiis præsentem illuminent Ecclesiam, & calibatu continuo, operisque mellita dulcedine, doctrinaque salubri ad vitæ pascua gregem conducant Dominicum. Ad hoc itaque natus, ad hoc à Deo destinatus almus Dei confessor & protopontifex Nuscensium natus, ab ipsis primæ diebus ætatis, simplicitatis & sanctimonie castitatisque iter ingressus est.

adolescentia
præclara
studio,

2 LECT. II. Litteralibus siquidem & ecclesiasticis inhærens disciplinis, in lectione & oratione crebrescendo, diatim Deo & hominibus magis acceptus magisque fiebat amabilis. Et quæ aut magistrati cruditione, aut perspicacitate ingenii cognoverat, cellulæ memoriali pectorisque armariolo commendabat. Factumque est, dum in Lege Dei die ac noctu meditaretur, inter cetera Scripturæ divinæ mandata menti ipsius illud Davidicum stilo divino inscriptum esse revolvebat: Dispersit, dedit pauperibus. Illud attendens præcipue, illud assiduo interni luminis contemplans intuitu, jam tunc à puerilibus informabatur elementis ad futuræ provectum bonitatis.

miserordia
in pauperes,
sana san-
ctitatis,

3 LECT. III. Pullulabat in eo radix caritatis melliflua, quæ in pauperum compassione totus misericordie affluebat visceribus. Pueritiâ verò sanctæ & Deo dignè decursâ, adolescentiæ suæ viam firmiter perseverantiusque ad summum convertit Auctorem. Assiduis namque insistens vigiliis, totus in Dei cultu, totus in Dei servebat obsequio. Sicut rosa in vepribus, sic Vir Dei in populo, vita probabili, vitâ fulgebat theoreticâ. Colimitaneas quoque civitates & oppida tantæ sanctitatis odor ascendit nequæ: nimirum in conspectu principum mirificavit Dominus Sanctum suum; adeo ut in magna veneratione nomen ejus, ubicumque auditum fuisset, omnibus haberetur.

incrementum
virtutum,
archi-
presbyteratus
officium,

4 LECT. IV. Sicque Deo annuente contingebat, ut secundum corporis incrementum incremento prudentiæ virtutumque omnium de die in diem proficeret. Evangelicæque lectionis auditor

non vacuus, manu missa ad aratrum, retro semper præcavebat aspicere; sed in anteriora oculos mentis & corporis in Dei agricultura dirigebat: nec usquam aborbitans, recto ad Deum festinabat itinere. Postquam autem ad sacerdotii gradum promotus est, immensa ejus exerevit religio; & ipse tamquam lignum, quod secus decursus aquarum plantatum est, florem innocentie, quem in tenera ætate protulerat, in fructum bonæ operationis sub tempore maturitatis produxit. Populi enim immenso desiderio archipresbyter effectus, artem artium suscepit, id est, curam & regimen animarum.

5 LECT. V. Unde accidit, ut Nuscensis civitas tanto feliciter gubernata Opifice, præceptis obtemperando Dominicis tramitem æquitatis incederet. Nobiles in nobilibus, divites in opibus, nullamque molientes injuriam, potius eos * fraternali venerabatur affectu, & de suis facultatibus eorum sublevabat inopiam. Si quis diabolica suggestionem abisset in invium, ipsum benignus Dei Famulus dulci & velut angelico mulcebat alloquio; sicque ovem, quæ perierat, erraticam ad gregis Domini pius Pastor reducebat collegium. Et cum ad bona singula tota mentis intentione anhelaret, ad hoc nitēbatur præcipue, quomodo animas Deo lucrificeret, quomodo oves commissas Pastori æterno reddere posset ad numerum.

6 LECT. VI. Quis ipsius patientiam, mansuetudinem, clementiam, longanimitatem, temperantiam verbis explanare sufficiat? Aderat laborantibus, oppressis in judicio succurrebat, viduis consulebat & orphanis, peregrinantibus hospitalitatis beneficium impendebat. Et, ut multa concludam brevibus, omnem possessionem suam quamdam pauperum effecerat rempublicam. Quis unquam ab ipso vacuus recessit? Alii elemosynæ donum, alii donum consilii, alii donum conferebat officii. Nihil habebat proprium, nihil habebat, & omnia possidebat. Et, cum omnia erogasset pauperibus, divina largitio ei affluenter necessaria propinabat.

7 LECT. VII. Mira illi circa angustiatos, aut quilibet depressos molestiâ compatiendi sedulitas, mira pietas. Proinde communis omnium & tanto ardentius inhærebat dilectio, quanto attentius ipsum in suum cernebant vigilare subsidium. Eratque tunc temporis in ore populi sermo iste creberrimus: Benedictus Deus Israël, quia visitavit nos, illuminavit vultum suum super nos, & misertus est nostri, misit suis humilibus Angelum pacis, sani ministrum consilii, fidelibus suis misericorditer salutare contulit præsidium, patrem patriæ, rectoremque & liberatorem civitatis nostræ præcipuum superna Majestas nobis conferre dignata est. Huc usque fuimus quasi oves errantes; modò autem, Domino propitiantem, conversi sumus ad Pastorem animarum nostrarum.

8 LECT. VIII. Iste est, qui in specula Ecclesiæ consistens, à longè dæmonicas prævidet & docet nos vitare insidias. Iste est, qui lupum fallacem & improbum ab ovibus arcet Dominicis. Iste est, qui supra gregem Christi indefessus nocturnas custodit vigiliis. Quis unquam in territorio Nuscensi tam dignus pontificali infula inventus est? Attamen, quò alii cum magna aviditate abusive se intrudunt & ingerunt, iste multis annis exoratus recusavit introire. Alii vanâ ducti gloriâ in consiliis & in populi conventibus locum eminentiorem appetunt, iste constanter humili-

de desiderium
promovendi
eum ad epi-
scopatum.

charitas er-
ga omnes,
cura anima-
rum,
* lege vel
adde pau-
peres

E

studium
omnibus
consulendi,

omnium er-
ga ipsum
dilectio de-
scribitur,

F

A humilitatis causâ episcopium refugit suscipere.
 9 LECT. IX. Sic inter se collocuti ad invicem, iterum ad S. Amati præsentiam voce omnes consona & unanimi proclamant: Pater sancte, magna locum nativitatis & habitationis tuæ. Quousque Nuscum urbem tuæ protectioni deputatam esse humilem, esse patieris ingloriam? Si tantummodo consensum voluntatemque adhibeas, archiepiscopi favor & domini terræ assensus non deerit: eritque civitas hæc per te in posterum famosa & celebris, & pontificali prædices dignitate. Ad petitionem populi tam devotam Sanctus in hunc modum respondit: Si Dei, inquit, voluntas est, non recusabo laborem: fiat voluntas Dei & vestra *b*. Hoc dicto, omnes ocyus in Dei laudes vocem cum manibus extulerunt ad æthera, dicentes: Benedictus Creator & gubernator omnium, qui non derelinquit sperantes in fe.

quibus ipse eandem assensitur.

b

ANNOTATA.

B 2. Capiti primo includam lectiones novem, quæ proponuntur in ipsa Sancti festivitate recitanda, ac distinguuntur in Ms., prout hic habentur distincta. Porro lectorem hic præmonitum volo, orthographiam hujusce Ms., saltem prout apographum mihi transmissum est, tam misere luxuriam esse, ut multa difficulter intelligerentur, si omnia imprimerentur eo modo, quo leguntur in Ms. Hæc de causa utendum censui majori libertate in edenda hac Vita, quam utimur in Actis magis authenticis, nimirum scribendo voces more usitato, corrigendoque menda aperta; quia verisimile non est, ab ipso auctore menda illa orthographica & grammatica profecta esse, & per hæc correctiones in rei substantia nihil mutabitur.

b De hisce egimus in Commentario pag. 712, num. 59, ubi ostendi hunc eligendi modum non esse verisimilem, præsertim si primus fuerit episcopus Nuscanus, ut ex hoc scriptore colligunt aliqui.

CAPUT II.

C Sanctus ad episcopatum electus, eum rectè administrat: virtutibus & miraculis clarus multa fundat loca sacra ac piè moritur.

Sanctus episcopus consecratus condit ecclesiam cathedralam,

Mittuntur a absque dilatione ex optimis terræ hominibus legati, qui domino terræ, & archiepiscopo rem nuntiarent ex ordine. Qui supra modum gavisi gratias Deo egerunt, & populi petitionem sua auctoritate confirmantes in superna gratia venerabiles viri, quam numquam amplius habuerat, Nuscensi civitati cathedram pontificalem concesserunt. Consecratus itaque in episcopum, cum honore maximo nobiliumque & innobilium frequentissimo comitatu, Salerno Nuscum deductus est. Dumque cathedræ inthronizaretur pastoralis, factus est undecumque concursus populorum divinam laudantium clementiam. Die igitur inthronizationis ejus acta solemniter, singuli cum gaudio redierunt ad propria. Sanctus verò in habitando suo tranquillè com-

morans, lapidas idoneosque artifices ad fabricandam condixit ecclesiam, quam consummatam perfectamque feliciter in honore beati protomartyris Stephani consecravit; in eademque sedem episcopii sui stabilivit basilica.

11 Ex tunc sanctius vigilantiusque in obsequio sedulus Dominico, aut psalmodiæ aut divinæ semper insistebat lectioni: & cum corpore habitaret in terris, spiritu tamen conversabatur in cælis. Quique adhuc in mundo positus ad mundanas non titubavit illecebras & infanias falsas, argentum igne examinatum, probatum terrâ, purgatum septuplum, videri hominibus, & esse Deo promeruit. Vivebat enim verò in administratione ecclesiæ forinsecæ Marthæ æqualis, sed in contemplatione iatrinsecæ Mariæ consimilis. Intus cum Deo, foris agebat cum populo. Intus verò Deo devotionis holocausta & orationum grata incendebat aromata; foris populo sanæ exhortationis disciplinæque salutaris potula ministrabat. Utque sanctus Moyses in monte orans à Deo impetrabat, quod Amalech à populo Israelitico vinceretur; ita beatus Amatus, ut populus Nuscensis à visibilibus invisibilibusque securus esset inimicis, continua oratione à Domino obtinebat.

12 O per omnia Patronum laudabilem, patorem præcipuum, beatum antistitem! qui totus in Dei dilectione versabatur & proximi, mori paratus pro Deo, animamque ponere, si necesse esset, pro populo. Semper insomnis, semper nullâ præoccupatus inertia, necessarias adversus hostem humani generis faciebat Vigil præcipuus excubias. Numquam in ejus tempore ille insidiator antiquus se gloriatus est aliquid, quod ad S. Amati custodiam pertineret, de grege sustulisse Dominico. Eo verò dolentior, eo in malum promptior * tendebat insidias, laqueos abscondebant, foveas fodiebat præcipites; inflammabat odia, litigia incitabat, furtum, adulterium, iram, cupiditatem, invidiam, ceteraque suæ iniquitatis semina cordibus hominum toto suo nisu imprimebat perfidiæ: contraque gloriosus Athleta Dei clypeum jejunii, loriam patientiæ, galeam humilitatis, lanceam fortitudinis, gladiumque opponebat justitiæ. Talibus divinæ armis militiæ insignis Christi Præco & assecta horis omnibus diabolicam impugnabat tyrannidem, & omnia sua machinamenta superbiæ destruebat.

13 Si ergo carnis compagine, & mole adhuc depressus corporea, sanctitatis suæ meritis, quod petisset, apud Deum impetrabat; nulli fidelium dubitabile est, quin modò post carnis depositum, gloriosamque ipsius sanctificationem honoratores & amatores suos Deo & angelis conciliet. Si quis verò temeris & contumax Sancto suisque servitoribus opprobrium injuriamque fecerit, certissimè divinam expectet animadversionem. Nec credendum est, quod Sancti sui offensam de cælis ille patiat impunitam, honoremque inremuneratum, cui beatus Confessor servire non destitit in terris. Pauca enim & quali nulla sunt, quæ adhuc de sancti beatitudine Confessoris retulimus. Nam, etsi os Maronis, aut lingua adesset Homericæ, ad satis declarandum ipsius succumberet præconium. Nos tamen non de nostra præsumentes fiducia, sed de Christi sperantes auxilio, operi tanto manum imponere non timemus. Ipse enim nobis potest dicenda suggerere, qui bruti linguam animalis in verba potuit humana resolvere. Ipse in sui Confessoris magnalia no-

A. FRAN- CISCO DE PONTE.

actionem- que jun- gens oratio- ni.

E

ecclesiam vigilanter admini- strat.

* foris promptior

F

Sanctus, qui multa à Deo impetravit, in terris plurimam cultoribus suis impetravit in cælis.

A. FRAN-
CISCO DE
PONTE.

strum valet limpidare ingenium, qui linguas infantium fecit disertas. Ipse venam sapientiae cordi sicco valet infundere, qui siccam rupem fundere iussit aquas.

orationis
ejus assidue
tat, et
precum effi-
cacia:

14 Sedulus ergo Vir Dei, nec à suo desistens proposito, crebro à conspectu hominum secedebat, & in ecclesiarum angulis, aliisque Deum exorabat lacubulis, gloriari in Domino, secundum illud Apostolicum: Qui gloriatur, in Domino gloriatur, de bono testimonio conscientiae, quia in oculis hominum placere & aura favorali percelli volebat. Angelicum ei profecto semper assistebat auxilium, quod eum in afflictionibus vigiliisque & orationibus confortabat assidue, invictumque & infatigabilem in Dei reddebat obsequio. Numquam pia ejus mens in divinae laudationis assiduitate fastidita est. Numquam animus ejus lassitudine vel aliquo torpore compressus saltem quietis causam, vacationem momentaneam in precum assiduitate & divinae laudis quaesivit instantia. Quanto autem erat in summi veneratione Opificis frequentior, quanto instantior, tanto in ipsum fiebat & reddebatur retentior, tantoque constantior. Neque enim superari quomodo poterat, cum quo & in quo Virtus aeterna manebat. Non valebat impugnari, quem acies comitabatur angelica. Os itaque Justus hujus meditabatur sapientiam, & lingua ejus loquebatur * judicium, lex Dei ejus in corde ipsius. Laudabat assidue nomen Dei cum antico, & magnificabat eum in laude. Deus autem, qui probator cordium & renum scrutator est verus, de excelso suo sancto ad vota ipsius respiciens, quia nil nisi iusto petebat desiderio, omnia ei celeri assidue tribuebat effectu.

* forte lo-
quebatur

agri pluri-
mi sanctorum

C
* vox ambiguae scriptura

15 Consuebant ad eum de remotis locis & proximis diversa sustinentes infirmitatis genera, surdi videlicet, muti, paralytici, claudi, catidiaci, febricitantes; & quibuscumque depressi doloribus sancti Viri opitulatione, interventu, & manus impositione curati abibant: revertentesque ad mansiones incolomes, glorificabant Deum, sanctique confessoris sui Amati merita, atque hujuscemodi magnificabant praecordia: O inestimabilis supernae bonitatis immensitas! O ineffabilis gratia Salvatoris! O incomparabilis Sancti sui benignitas, qui divinae pietatis unctionem *, & ab aeterno Medico nobis salutiferam medelam impetravit, & contulit languentibus, qualem aliquis secularium medicorum conferre non valuit, sospitatem! Claudi eramus, sed per ejus merita gloriosa bases nostras Dominus solidavit, ad molem corporis nostri deportandam. Surdi eramus, sed per ejus orationes aurium nostrarum patefactus est auditus. In longa caecitatis nocte eramus positi, sed ipsius adjutorio usum claritatis perfruiamus *, oculorumque recepimus officium. Multi longo gravique premebamur silentio, sed ipsius interventu linguae nostrae dissolutum est vinculum. Membrorum habitudinem, usum, & proprietatem naturalem omnium annoxa & inveterata perdideramus paralyti, sed ipsius obsecratione singula membra nostra valetudinem debitam, motionesque, & jus ipsum receperunt.

* vox dubia

quo inclarescit Sancti fama:

16 Quid aliud de isto dicendum est, nisi quod iste est fons pietatis irriguus, unde oleum misericordiae incessanter distillat, quo debilis quisque inunctus optatae redditur sanitati? Iste est, qui contempsit vitam mundi, & mente jam ad regna pervenit caelestia. Iste est, quem, cum Dominus venerit, ita vigilantem inveniens, super omnia bona sua constituet eum. Tali magnificen-

tia Christum, suumque efferebant Antistitem ubique, salutis à Deo per beati merita Amati obtentae non tacentes miracula. Omnes quoque, ad quorum rei novitas veniebat auditum, non minus & ipsi Dei & Sancti sui magnalia personabant: eratque nomen Sancti ubique magnificum & celebre & omnibus invocabile.

17. Sanctus itaque aliam ad declivum montis, ubi civitas posita est, in nomine sancti Leonis construxit basilicam: ad quam per sepe, tamquam ad eremiticum oratorium confugiens, tantum secularem, hominumque impressionem devitabat. Quocirca ille humani generis inimicus sanctissimis ipsius actibus invadens, imaginationes terrificas, horrendas ludificationes, & multitudine ei ubique protendebat phantasmata, contra B. Amati nominis Christi memoriam, & sanctae crucis opponebat signaculum: sicque devictus latro pessimus & confusus in suum abibat supplicium.

18 Eratque ad radicem montis Lacinii in loco, qui Fondilianum nuncupatur, in honorem beatae Dei Genitricis semperque Virginis Mariae monasterium quoddam jam diu desertum, quod ipse vastationi & ruinae expositum condolens, à domino terrae illud sibi donari postulavit. Quod impetratum obtentumque feliciter magna & diligentissima sollicitudine reparavit, ecclesiasticis vero ornamentis, & universis utensilibus officio Dei apertis honorifice praemunivit; pari modo praedictis & stabilibus, nec non & animalium gregibus praeditavit & ampliavit. Monachorum conventum, qui in Dei servitio & sanctae Dei Genitricis honore jugiter insisteret, ibi constituit. Talibus itaque insistens operibus, mittebat in praesenti laboris & fatigationis semina, unde postmodum fructuosos agri caelestis susciperet manipulos, & jocunditatis emolumentum mereretur perpetuae. Gloriabatur ex ipsius opere civitas Agni caelestis; dolebatque chaos tartareum. Gloriabantur angeli; infernales confundebantur ministri. Gloria & honor Deo; contemptus, probrum & dedecus inferebatur diabolo. Tota mentis intentione, totis viribus almus Pontifex insudabat, qualiter diabolicae malignitatis frustraretur versutia; cresceretque in immensum sancta & exaltaretur Ecclesia.

19 Dumque ecclesiam, quae sancta Maria Nova dicitur, faceret fabricari, & propter vini inopiam aqua operariis apponeretur in prandio, sicut in Jesu Christi signorum patratum est initio, aqua in vinum signo mirabili conversa est. Qua in re artifices permaxima admiratione percussi, seque mutuo inspectantes, qui aquam sciebant fuisse appositam, in Dei laudibus non tacebant. O res inestimabilis! O signum praedicabile, & cunctis gentibus declarandum! Aqua in vini naturam & saporem conversa est. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Aqua data est, & vinum haustum est. Aqua scyphis infusa est, & diversam invenimus liquoris substantiam. Fundavit & aliam ecclesiam in nomine B. Laurentii. Rursus & aliam aedificavit basilicam, quae sancta Maria Longa b nominatur, juxta fluvium Caloris. Dormitionis igitur tempus S. Amati confessoris atque pontificis computatur anno Dominicae Incarnationis millesimo nonagesimo tertio, mense Septembrio, ultimo die ejusdem mensis c.

D

ecclesia S.
Leonis
structa, ad
quam frequenter se-
cedit:

instauratum Fonti-
lianum,
E

F
aqua in vinum muta-
ta: fundatio ecclesiae
S. Mariae Novae
et S. Laurentii: mors
Sancti.

b

c

A

ANNOTATA.

a *Ante hac pro titulo habetur: Infra Octavam S. Amati. Dein, lectio prima. Verumtamen omnia, qua huic includuntur capitulo, ponuntur consequenter sine distinctione lectionum.*

b *Hac eadem est ecclesia cum S. Maria Nova, uti observavimus in Commentario § 10, ubi de his foundationibus & morte Sancti actum, ex-*

cepta fundatione monasterii Fontiliani, de qua § 8.

c *Hic in Ms. subjunguntur miracula omnia, qua in Commentario § xi recitavimus ex editione Francisci Noja. Nihil ex factis omissum, sed praetermissa aliqua praefatiuncula, qua praeposita erant tum initio miraculorum, tum etiam miraculis quibusdam. Verum brevissima illa praefatiuncula nullius sunt momenti, ita ut superfluum esset eas huc adducere.*

A. FRANCISCO DE PONTE.

INDEX HISTORICUS

IN TOMUM VI AUGUSTI.

A

- Bbo Floriacensis 234 d e
 Abdila Saracenorum rex 167
 a b c, 168 c d
 Abeliani haeretici 316 d
 Abemelec rex Saracenorum 167 c
 Abraham patriarcha 36 c, 557 c d
 Abraham abbas Agaithonis discipulus 37 a
 Abundantius presbyter ab Augustino depositus 321 f, 322 a b c, 355 a
 Abusso (Alexius de) sacerdos Capuanus 17 e
 Abuzeytus. Vide Zeptabuzeit.
 † Acacius junior martyr 140 c
 Academici 226 e f, 227 b, 230 d e, 404 b, 405 d, 408 f
 Acatius Christianorum accusator 14 b
 † Acharius Noviomensis ac Tornacensis episcopus 577 b, 579 a
 † Achilleus martyr Larissa 623 d f
 Achivus abbas Agaunensis 44 d
 Acholius Thessalonicensis episcopus 622 a
 Ada conjux Wiberti comitis Pictaviensis collegium canonicorum fundat Molhanii 485 f, 486 a
 Ada de Rains monialis Longi-Campensis 804 e, 805 e
 Adam abbas monasterii S. Faronis Meldensis 598 e
 Adela comitissa Blesensis, filia Guillelmi nobis Angliae regis 591 d, 592 b
 Adelbertus comes in Achalm 107 d
 Adelbertus vir nobilis & cognatus S. Gebhardi 107 d
 Adelbertus alius ejusdem stirpis 107 d
 Adeodatus filius S. Augustini 218 e, 221 b, 231 a, 232 d, 233 b, 235 a b, 246 f, 353 c, 410 a d, 425 a b
 Adimantus Manichaeus 263 e
 Ado frater S. Andoeni 582 c, 583 a b c d, 586 f
 Adrianus Papa I 147 f, 515 b
 Adrianus Papa IV 489 d, 709 b, 717 b c, 718 a c d, 719 d, 725 a b c, 726 c d
 Adrianus imperator 143 e f, 145 f, 146 a, 147 d e, 235 c, 496 f, 497 a b, 498 f, 499, 650 c f, 651 a d
 Adrumetini monachi in Africa 310 b, 357 c d
 Aegidia de Remis monialis Longi-Campensis 788 f
 † Aegidius abbas 24 e, 821 d
 Aegidius abbas 55 f, 56 a
 Aegidius Remensis antistes 86 b
 Aegidius a Praesentatione Augustini scriptor 250 c
 Aeneas dux Troianus 388 f, 389 a b, 390 c
 Aetherius Carnotensis episcopus 51 d e
 † Aethilburga abbatissa prima Berkingensis 698 b c
 Aetius Thessalonicensis episcopus 622 a
 Aetius famosus Romanorum dux 351 b c f, 357 d
 † Agapetus Papa 59 d e f, 60 a b
 Agatho abbas seu eremita 26 f, 36 f, 37 a
 Agelwinus comes ac monachus 650 a
 Agilbertus Parisiensis episcopus 695 d e
 Agilis nuntius S. Paulini ad Augustinum 316 f, 317 a
 Agilulphus Longobardorum rex ad fidem conversus 479 b
 Agirardus episcopus Carnotensis 95 d
 Agnelli Opus de viis pontificum Ravennatum 10 b c d
 † Agnes virgo & martyr Anglica 142 c d
 Agnes d'Anery monialis & abbatissa Longi-Campensis 803 b, 804 e, 805 e f
 Agnes de Paris monialis Longi-Campensis 807 b c
 Agnes soror S. Clarae 142 e
 Agnoaldus, nunc Chagnoaldus, etiam Chainoaldus, episcopus Laudunensis 577 b f, 578 a f
 Agnoaldus pater S. Agili abbatis 572 a e, 573 f, 574 a b c d e f, 576 b d, 577 b
 Agretia uxor Liberii patricii 77 e f, 78 a b
 Agrippina uxor Claudii imperatoris 664 e
 Agritia puella S. Casarii 62 e
 † Agrius episcopus Trevirensis 668 d f, 669 a b, 676 d
 Agroecius Antipolitanus antistes 56 f
 † Aguilberta abbatissa Jotrensensis 694 f, 695 b c
 Aidus Hibernus sanctus vocatus 650 d
 Aiga mater S. Andoeni 582 f, 583 b c
 Aigilenus vel Aghilenus abbas 96 c d, 98 e, 100 d
 Aistulphus

INDEX HISTORICUS

- Aistulphus vel Haystulphus, Longobardorum, rex 492 c
 Alani cum Wandalis Africam invadunt 439 b
 Alaricus Gothorum rex Romam capit 288 c, 329 f, 561 f
 Alaricus Visti-Gothorum rex Arianus 49 d, 52 f, 53 b c, 67 f, 68 ab, 69 b, 71 a
 Albayuceto Judaeus, qui rapuit S. Dominicum puerum a Judaeis occisum, deinde conversus 782 b d
 B. Albertus episcopus Bergomensis 8 a
 Albertus Metensis episcopus 505 d
 Albertus marchio Brandeburgicus 675 b
 † Albeus Munmoriorum in Hibernia episcopus 835
 Albina nobilis matrona 307 f, 329 f, 330 a b c d, 331, 332, 356 a, 452 a, 454 c
 † Albinus Andegavensis episcopus 51 e
 Albinus abbas 93 b
 Albinus casar tempore Severi 501 e
 Alboinus rex Longobardorum 473 c
 Alcantara (Michael de) procurator generalis Ord. B. Mariae de Mercede 735 b, 741 d
 Aldenarda (Theodericus de) 150 f
 † Aldhelmus Scireburnensis episcopus 698 c d e, 699 a
 † Aldobrandus episcopus 665 b
 Aldredus Wigorniensis episcopus 650 a
 Aleidis de Mucedent monialis Longi-Campensis 803 b, 805 e f
 Alensis (Alexander) scriptor Ord. Minorum 802 d
 † Alexandri Papa Acta qualia 142 c & seqq. De Sancto ipso 145 c d, 146 c d e f, 147 a b c d e, 497 f
 † Alexander martyr & patronus Bergomi 9 d
 † Alexander Sivicus in Menologio Slavo-Russico 543 c
 Alexander Papa II 711 d f, 712 a b c
 Alexander Papa III 3 f, 646 e, 714 c, 745 c
 Alexander IV 382 e f, 383 a b, 646 f, 647 a d, 785 c d, 788 d e f, 789 d
 Alexander VI 362 a b c, 505 d, 637 d, 646 f
 Alexander VII 151 d, 734 b, 735 a b c d f, 736 b, 741 a b
 Alexander Theffalonicensis episcopus 621 f
 Alexander abbas Transaquentis 653 f
 B. Alexius Falconerius unus e septem fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariae Virginis 132 c, 138 d, 139 d, 783 c e f, 784 a
 Aleydis Casimiri Polonia regis filia 495 d
 Alfricus Cantuariensis episcopus 141 a b
 Alfridus Northumbria rex cum Oswio patre 697 b c
 Alfridus alter Northumbria rex maritus S. Cuthurga 696 d, 697 a b c d e f; 698 a, 699 a c d e, 700 a b c
 Allani (Bernardinus) Ord. Praedicatorum 538 d
 Alonius abbas 36 a d
 Alphanus I archiepiscopus Salernitanus 21 d e, 164 c, 711 d
 Alphanus II Salernitanus antistes 712 e
 † Alphius, Philadelphus & Cyrinus martyres 12 a b d e
 Alphonfus Fonsca archiepiscopus Toletanus 214 b
 Alphonfus a Palentia Ord. Minorum 141 e
 Altava (Laurentius) Ordinis B. Mariae de Mercede 750 e
 Altayde (Hieronymus de) illustris benefactor Ord. B. Mariae de Mercede 758 a
 Altgida monialis Berkingensis 698 d
 † Alveus seu Ailbeus 66 c
 † Alypius S. Augustino familiaris & Tagastensis episcopus 216 d, 222 d, 229 d, 232 b, 233 b, 235 a b, 240 c, 247 b c, 248 c, 260 c d, 268 f, 269 a, 301 a, 322 e, 329 e, 330 d, 331, 332, 334 a, 337 f, 350 e f, 357 e, 408 d e, 409 c d e, 410 b, 416 c, 418 e f, 420, 421, 422 a b, 423 e, 425, 426 f, 432 c, 451 b, 452 f
 Amaglenianus proconsul 166 e f, 167 e
 Amalarius Fortunatus Trevirensis antistes 672 b c
 Amanatus (Jacobus) Cardinalis Papiensis 533 a b
 † Amandus Trajectensis episcopus 149 f, 150 a d, 584 c d e, 585 a b c, 588 d e
 Ambasius abbas in Aethiopia 649 f
 † Ambrosius Ecclesia doctor 71 c d, 74 a, 212 f, 213 a, 216 e f, 227 b c d, 233 b c d f, 234 a c d e, 235 b, 240 b, 244 b c d e f, 245 c, 273 c, 311 c, 321 c, 353 e f, 385 d e, 405 b c e, 406 b c d e f, 407 b, 408 f, 417 f, 419 a, 424 f, 425 a b c d, 427 f, 437 b, 672 a
 Ambrosius abbas Aganensis 44 d e
 Ambrosius Machin archiepiscopus Calaritanus 734 d, 741 a, 742 b c, 743 e, 751 d, 752 f
 B. Amedeus IX Sabaudia dux 531 e f, 532 a b, 539 d
 Americh (Franciscus de) canonicus Gerundensis 752 e
 Americus forsan Aymericus, abbas Virzonensis 681 d
 Amerio (Petrus) Magister generalis Ord. B. Mariae de Mercede 736 f
 † Ammo 649 f
 Ammonas abbas 33 a b, 36 c, 38 c
 Anastasius II Papa 55 a, 564 a
 Ancus Martius rex Romanus 499 f
 † Andreae proconsulis martyris (ut fertur) reliquia 653 f: de eodem 654 d e f, 655, 656 c d e f, 657 a b c d, 658 a b c d f, 659 a
 Andreas Cruccius Tiburtinus episcopus 645 e
 Andreas Mas-Brady episcopus Triburnensis 814 d, seu Kilmorensis e
 Andreas Vallemianus abbas S. Laurentii Massacii Ord. Camaldulensis 812 c d e
 Andreas de Rupe-Canina comes 717 c e, 718 a
 Andreu (Michael) canonicus 752 f
 † Angeli martyris translatio 140 a
 Angelus a Speculo Ord. Minorum 141 e
 † Aniani corpus 567 d, ecclesia 568 f
 Anna Aufriaca Francia regina 607 e, 620 d
 Anna Orientalium Anglorum rex 697 c
 † Ansberti corpus 95 f
 Ansegisus episcopus Senonensis 110 c d
 Anfelmus archiepiscopus Ravennas 250 c
 † Anthusa senior 22 c
 Antillon (Joannes de) Ord. B. Mariae de Mercede 755 a, 769 d e f, 770 a b c d e
 † Antoninus ex Ord. Praedicatorum antistes Florentinus 530 f, 531 a b c e, 532 f, 534 f, 840 c
 Antoninus Caracalla imperator 652 d
 † Antonius abbas 25 e f, 26 b c d, 27 a c d e, 28 e, 37 d f, 40 d, 227 e, 418 f, 419 a b
 Antonius Fussalensis episcopus S. Augustini magister discipulus 260 f, 342 c & seqq.
 Antonius Gallart episcopus Vicensis 766 e
 Antonius Seneca Anagninus episcopus 636 e, 638 a b c e
 Antonius Ybañez de la Riva Herrera archiepiscopus Casaraugustanus 779 f, 780 a
 Antonius a sancta Maria Ord. Minorum pro fide cessat

IN TOMUM VI AUGUSTI.

- caesus* 543 f
 Antonius *civis Florentinus ob avaritiam & datum B. Bonajuncta venenum divinitus puni-*
tus 784 abcef, 785 a
 Anub vel Nub *abbas* 27 df, 28 ac, 31 f, 33 b,
 34 ef, 35 a, 37 cd, 38 df, 40 e, 42 b
 Anyfius *Theſſalonicenſis epifcopus* 581 c
 † Apollinaris 9 cf, 10 abe, 11 b
 Apollinariftæ *hæretici* 416 c, 417 b
 Apringius *proconſul* 356 b, 452 a, 454 c
 Apronianus *quidam paganus* 18 f
 Apts vel Aptius *judaizans refutatur ab Augu-*
ſtino 356 f
 Arana (*Didacus de*) *Ord. Auguſtini* 385 c
 Arbuſtante (*Laurentius de*) *Ord. B. Maria de*
Mercede 745 d
 Archelaus *Cafcharorum urbis in Meſopotamia*
epifcopus 237 b c
 † Arcontius 174 b
 Ardericus *Vercellenſis epifcopus* 626 a, 629 b e
 Ardingus *Florentinus epifcopus* 133 b, 134 b
 Arechis *princeps Beneventanus* 21 b c
 Aregius *Vapincenſis epifcopus* 55 c, 88 e
 Ariani 197 a b c d e f, 198 a b c d, 244 c d e f,
 314 & ſeqq., 446 e f, 447 a, 472 c, 564 a
 † Aridius vel Aredius *abbas* 86 e f, 183 d, 184
 d, 186 b
 Aripertus *rex Longobardorum* 366 e
 † Ariſtoles *preſbyter mart. cum ſociis* 545 b e
 Ariſton *epifcopus aliunde ignotus* 545 d e
 Arius *hærefiarca* 195 c, 196 a b c e f, 197,
 198 a b c d
 Armenius *preſbyter & abbas* 58 f
 Armentarium & Paulinam *ad mundi contemptum*
hortatur Auguſtinus 356 a
 Arnaldus *de Peralta Caſaranguſtannus epifcopus*
 781 c d
 † Arnulphi *martyris monaſterium* 592 a
 Arnulphus *abbas S. Nicæſii Ord. Ciſterc.* 649 f
 Arnulphus *imperator* 160 b
 † Arlenius *abbas* 26 b, 28 a b e, 43 a, 202 d e
 Artbertus, *aliis Ardobertus præſul Senonenſis*
 97 c d
 Aſcanius *cornicularius* 663 b d e
 Aſcelico *epifcopo ſcribit Auguſtinus* 356 f, 453 e
 Aſinarius *abbas Virzonenſis* 681 d
 Aſpatius *quidam proconſul* 659 b
 Atayde (*Joannes de*) *comes de Caſtañera in Hi-*
ſpania 773 a
 † Athanaſius *Alexandrinus epifcopus* 25 f, 196
 c, 281 e, 669 b c d e f, 670 c d f, 671
 a b c, 677 a b c e,
 506 d, 508 e
 Attila *Hunnorum rex*
 Atto *comes. Vide Otto.*
 † Auctor *Metenſis epifcopus* 506 c d e f
 Audax *grammaticus tempore S. Auguſtini* 285
 f, 361 c, 452 a, 454 c
 † Audoënus *Rotomagenſis epifcopus* 569 f, 573
 b f, *cognomento Dado* 582 c d e, 583 b c d,
 584, 585 b c e, 586 a d, 587 b
 † Audomarus *Morinorum epifcopus* 577 b, 578 c
 Avelina *de Hennaut monialis Longi-Campenſis*
 803 d
 † Auguſtinus *Anglorum apoſtolus* 23 e, 88 a
 b c d, 89 a, 92 e f, 93 a b c d, 686 d, 687 c
 Auguſtus *ſubdiaconus Arelatenſis* 62 a
 † Avitus *Viennenſis epifcopus* 51 c, 52 e, 78 c,
 564 a b c, 581 b
 † Avitus *abbas Miciacenſis* 567 b, 568 e f, 569 d
 Avitus *imperator* 169 c, 172 c
 † Aunarius *Antiſſodorenſis epifcopus* 85 d e, 90
 b e f, 91 f, 92 a

- Aurelianus *comes utriuſque militia* 143 d, 145
 c, 146 f
 Aurelius *Carthaginenſis epifcopus* 268 e f, 301
 a, 314 f, 320 a, 321 a d e f, 347 b, 354 b,
 430 a, 432 a, 451 b, 452 e
 † Auſtregildis *mater S. Lupi Senonenſis* 90 f
 † Auſtregiſilus *abbas* 91 c e f, 92 a c d
 Auſtrenus vel Auſtrinus *Aurelianenſis epifcopus*
 90 b f, 568 a, 569 d
 † Autharius, Antharius vel Andechairus, *pater*
S. Audoëni 582 b c f, 583 b c d
 Auxanius *Arelatenſis præſul* 61 c
 Auxilius *epifcopus tempore Auguſtini* 287 a b
 Aygloaldus *abbas, fortè Reſbacenſis* 571 a, 574 a
 Aymericus (*Arnaldus*) *eques* 738 d
 Azotus *Maurorum rex* 495 f. *Idem variè nomi-*
natus. Vide Zeytabuceit.
 Azzia (*Robertus de*) *theſaurarius eccleſiæ Ca-*
puana 16 f
 Azzolinus *S. R. E. Cardinalis* 736 a

B

- Bæbius *Macer præſectus Roma* 145 f, 146 a
 Bæz (*Petrus*) *Ord. Militia Jeſu Chriſti*
in Hiſpania 757 c, 759 d
 Baldericus *Clivius epifcopus Ultrajeſtinnus* 101 b c
 Baldericus *Nuviomenſis & Tornacenſis epifcopus*
 150 a
 Balduinus *Flandria comes, ac dein imperator*
Conſtantinopolitanus 804 a
 Balduinus II *imperator Conſtantinopolitanus* 811
 d e
 Balduinus *Bellicofus Marſorum comes* 661 d,
 662 d
 Balduinus *Infulanus ſeu Pius Flandria comes* 591
 a b f
 Balduinus *Montenſis Flandria comes* 581 f
 Bandini *Eremita Auguſtiniannus* 373 c
 Baninus *in Calendario Ruthenorum* 3 b
 Barberan (*Antonius*) *canonicus & prior eccle-*
ſiæ cathedralis Caſaranguſtana 778 c
 Barberinus (*Carolus*) *Cardinalis* 638 e, 639 b
 Barberinus (*Franciſcus*) *Cardinalis legatus in*
Hiſpania 780 d
 Baretta (*Gaspar*) *Benedictinus Caſinenſis* 373 f
 † Barnabas 8 a f, 267 a b
 Barnabas *preſbyter* 345 d
 Baronius (*Cæſar*) *Cardinalis* 639 a, 653 b
 Barſotti (*Laurentius*) *Ordinis Prædicatorum*
 538 b
 B. Bartholomæus *de Amideis unus è fundatori-*
bns Ordinis Servorum B. Maria Virginis 133
 c, *aliàs Amideus de Amideis* 138 e
 Bartholomæus *Patavinus Eremita Auguſtiniannus*
 254 e
 Baſilia vel Benſelia *matrona Santonenſis* 463 b f
 † Baſilius 321 c, 335 e,
 † Baſilla *martyr* 147 f
 Baſolus *Arvernorum comes* 99 f
 Baucio (*Nicolaus de*) *archidiaconus Capuanus*
 17 c
 Baudenus *monachus* 86 f
 Bauto *conſul Romanus* 224 b c, 227 a
 Beatrix *de Ribera tertii Ord. Minimorum* 4 a
 Beatrix *mater, ut fertur, S. Adelpi* 507 b
 Bebbæ *regina* 692 d
 Becco *comes* 180 c d, 181 f
 † Beda *ſcriptor Hiſtoria Anglorum* 92 f, 93 a b
 c d, 252 f, 365 b, 688 e f
 Beginæ ſeu Beguinæ *in ſolo ſerè Belgio nota*
 618 a
 P p p p p Belfor-

INDEX HISTORICUS

- Belfortius (*Nicolaus*) *Canonicus Regularis* 570
 b e, 593 c
- Bellagente (*Aloysius*) *Ord. Augustiniani* 374
 c, 376 b
- Bellarminus (*Robertus*) *S. R. E. Cardinalis &*
archiepiscopus Capuanus 10 e f, 11 c
- Bellelli (*Fulgentius*) *Generalis Ordinis Augu-*
stiniani 374 c d, 376 a b
- Belliccione (*Thomas*) *sacerdos* 640 e
- Bellini (*Josephus Maria*) *Canonicus Regularis*
 373 f
- Benalius (*Marcus Antonius*) *cœpit scribere Vi-*
tam S. Narni 8 e
- Benedictini 370 a
- † Benedicti reliquia 110 c. *Idem fundator mona-*
sterii Sublacensis 635 c, & aliorum 642 e
- Benedictus Papa III 549 f
- Benedictus VIII 376 c, 379 b d
- Benedictus Papa XIII 138 c d f, 374 a b c, 375
 c d, 376, 377 a b c
- Benedictus XIII *Pseudopapa* 733 e, 734 a
- Benedictus *episcopus Tiburtinus* 636 b
- Benenato *scribit Augustinus* 452 a, 454 c
- Benjamin *eremita* 26 a
- † Benignus *Ardmachanus antistes* 834 b c d e
- Benignus *abbas* 96 f
- Benno *episcopus Sassinus* 193 e f, 194 a b
- Beoanus *pater S. Mochœmoci abbatis* 825 b c d e
- Berardus *Marsorum comes* 653 a
- Berengarius *de Landora ex Magistro generali Or-*
dinis Prædicatorum archiepiscopus Compostel-
lanus 215 d
- Berengarius *comes Brivatensis* 169 e
- Beriggerus *sen Beringerus abbas canobii Peters-*
husiani 114 c, aliàs Periggerus 119 d, 120
 d e
- Berillus *judex sub Adriano* 496 f, 497 a b,
 500 b & seqq.
- Bernal del Corral (*Antonius*) *Ord. B. M. V.*
de Mercede 730 c
- † Bernardus *abbas Claravallensis* 380 f, 381 a
- Bernardus II *Salernitanus antistes* 164 f, 165 c d
- Bernardus *de Salva episcopus Urgellensis* 742 b
- Bernardus *Guidonis ex Ord. Prædicatorum episc.*
Lutevensis 47 a, 215 d
- Berngida *monialis Berkingensis* 698 d
- Bertharius *comes* 96 f
- Bertholdus *archiepiscopus Moguntinus* 252 c
- Bertholdus *comes à Sulgow* 110 a
- Bertolfus *Trevirensis episcopus* 673 c
- Bertrandus *Ord. B. M. V. de Mercede* 732 c d
- Bessarion *eremita* 37 e
- Bettory (*Franciscus*) *Ord. Prædicat.* 539 e
- Bitimius *eremita* 41 d
- Blancas (*Hieronymus*) *scriptor Hispanus* 781
 c d e
- Blancha *Francorum regina* 787 f, 792 b, 795
 a, 798 a, 799 a c e
- Blancha *filia regis Navarra, monialis Longi-*
Campensis 788 c e
- † Blasius *patronus secundarius Trebis in Latio*
 635 b
- † Blatamaci *abbates varii* 489 b
- Blefilla *mater S. Paula* 555 e, 556 b
- Blefilla *filia S. Paula* 556 b
- Boccardi (*Sebastianus*) *Canonicus Capuanus*
 17 d
- Boisy (*Adriannus de*) *S. R. E. Cardinalis ac*
legatus in Gallia 796 c d e f, 797 a
- Boix (*Franciscus de*) *juris doctor* 763 c
- † Bonaventura *Ecclesia doctor* 801 d, 802 c,
 809 f
- Bonet (*Michaël*) *theologia doctor & parochus*
Perpinianensis 761 e
- B. Bonfilii *Monaldinus unus è fundatoribus Or-*
dinis Servorum B. Mariae Virginis 133 c d e
- Bonifacius *Papa I* 310 a e f, 342 a, 343 c d e,
 357 a
- Bonifacius II 57 b, 58 e f, 75 a, 314 b
- Bonifacius IX 370 a
- Bonifacius *Cataquensis episcopus* 355 e
- Bonifacius *presbyter S. Augustini* 324 f, 325.
Idem forsàn deinde episcopus Cataquensis 326 b
- Bonifacius *comes amicus S. Augustini, qui Wan-*
dalos vocavit in Africam 350 d e f, 351, 356
 f, 357 d e
- Bonifacius *Montisferrati marchio* 629 d
- Bonofius *comes in Suevia* 492 c d e, & *varii*
ejus, ut dicitur, posterì e f
- Bonofus *episcopus Photini sectator, de cujus se-*
de disputatur 580 b, 581 b c
- Bossuet (*Jacobus Benignus*) *Meldensis episco-*
pus 601 c, 620 e
- Bouillart (*Jacobus*) *Ord. S. Benedicti edidit*
Martyrologium Usuardi ex codice Praten-
si 569 c
- Braccacius *vel Brancatius S. R. E. Cardinalis*
 735 b, 736 a
- † Brancanus 489 b c
- Brandolinus *monachus Resbacensis* 585 e
- † Brendanus *Hibernus* 825 a e
- Bretagne (*Joannes*) *monachus Benedictinus* 681 b
- Bricianus *servus S. Casarii* 62 e
- Bricius *abbas Resbacensis* 591 c, 592 b, 593 a b
- Britius (*Fabritius de*) *Societatis Jesu* 640 e
- Brunichildis *Francorum regina* 84 c d e, 87 b
 c d e, 88 c d, 89 f, 90 b, 94 a, 522 a, 572
 d f, 577 c d e f, 579 d
- Bryena *aut Briæna, mater S. Fantini* 622 c,
 623 d
- Buifemont (*Helwigis de*) *familiaris B. Elisa-*
bethæ Francicæ 799 e f, 800 c
- Burchardus *plebanus & decanus in Sins Helve-*
tiæ parochia 831 b
- Burgundiones 178 e, 508 c
- † Burgundofara, aliàs Fara 577 b, 578 a b c d
 e f, 583 d

C

- † Addus *præses Maurorum Tuneti* 537 d
- † Cæcilianus *Carthaginensis episcopus* 263 f,
 264 a, 301 d, 302 b
- † Cæcilianus *præses in Africa* 355 c, 356 c
- † Cælestinus *Papa I* 342 a & seqq., 356 f, 357
 b, 361 e
- Cælestinus *Papa IV* 731 e, 733 f
- Cælestinus *Ord. Capucinatorum scripsit Historiam*
Bergomensem quadripartitam 8 e
- Cælestius *præcipuus Pelagii discipulus* 306 a f,
 308, 309 a b
- † Cæsarina *abbatissa Arelatensis, soror S. Casarii*
 50 e, 53 e, 70 a, 74 d, 75 d
- Cæsarina *altera abbatissa Arelatensis, cui dedica-*
ta Vita S. Casarii 50 e, 61 e, 62 e, 64 c f,
 74 d, 75 d, 83 c f
- Cæsarinus (*Julianus de*) *S. R. E. Cardinalis*
 497 f
- Caietana (*Miotia*) 637 e f
- Cajetanus *d'Arco episcopus Nuscanus* 843 b
- Caimottus (*Carolus Josephus*) *promotor pro-*
fiscalis Ticini 377 d
- Callistus *Papa III* 814 d
- Calvinista 101 c d, 599 a, 600 c, 601 a
 Candace

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Candace regina <i>Aethiopum</i>	6 a c d f, 7 a b c	Cellotius (<i>Ludovicus</i>) scriptor <i>Societatis Jesu</i>	253 b c d e
Candidianus presbyter	341 e	Celsus Mapheus <i>Canonicus Regularis</i>	254 e
Candidus presbyter	88 b e, 92 c	† Ceolvulfus ex rege monachus	691 c
Candidus Ranetus <i>Ord. Minor.</i>	3 c	Cephas à Paulo reprehensus quibusdam aliis à S. Petro	268 c d
Canonici Regulares	248 b & seqq., 281 c d e f, 370 a c e, 374 d, 375 f, 376 c, 383 e, 469 c d	Ceretio scribit <i>Augustinus</i>	357 a
Canus (<i>Melchior</i>) ex <i>Ord. Pradicorum</i> episcopus & scriptor	215 d	Chabannier (<i>Antonius</i>) <i>canonicus Albiensis</i> & vicarius episcopi, <i>Cardinalis Bossisi</i>	796 f
Capgravius (<i>Foannes</i>)	23 c	Chagnericus. Vide <i>Hagnericus</i> .	
Capillutus presbyter	53 a	Chagnoaldus pater S. Agili. Vide <i>Agnoaldus</i> .	
Capreolus <i>Carthaginensis episcopus</i>	352 e	Chardon (<i>R. P. Mauritius</i>) <i>Societatis Jesu de Aetis Sanctorum bene meritus</i>	124 b, 155 e, 158 e, 159 f, 827 b c, 831 c
Capua (<i>Josephus de</i>) decanus <i>ecclesia Capuana</i>	17 c	Cheraonius vir nobilis	85 c
Caracciolus (<i>Antonius</i>) scriptor <i>Ord. Clericorum Regularium</i>	164 f	Cherubinus à sancta Lucia <i>Ord. Minor.</i>	544 a
Caracciolus (<i>Nicolaus</i>) <i>archiepiscopus Capuanus</i>	16 e f, & S. R. E. <i>Cardinalis</i>	17 b c d	
Carcedonius presbyter <i>parochia Subsanensis</i>	322 e f, 323 d	Chiffletius (<i>Petrus Franciscus</i>) <i>Societatis Jesu</i>	171 a b, 570 e
Caretene <i>Burgundionum regina</i>	178 f, 179 d	Childebertus I <i>Francorum rex</i>	69 f, 71 d, 83 a b f, 567 d, 569 a
Carion eremita	208 a b	Childebertus II	87 b, 572 a, 575 a d e, 576 a b c
Carolomannus <i>Bavaria & Italia rex</i>	527 f	Childebertus III	95 c d e, 96 a b, 98 f
Carolus Magnus imperator	363 f, 365 f, 366 a b c, 367 f, 468 e, 480 f, 492 f, 493 b	† Chilleni reliquia	601 a d. De Sancto ipso 606 b, 607 b
Carolus Calvus imperator	2 f, 526 f, 682 b	Chramnus <i>Clotarii regis filius</i>	172 d
Carolus III imperator, cognomento <i>Crassus</i>	528 a	Christi Domini Sanguis in <i>ecclesia Weingartensi</i>	129 d
Carolus IV imperator	112 f, 151 e, 155 e, 380 a	Christianus abbas <i>Virzionensis</i>	681 f
Carolus V imperator	579 c	Christina seu <i>Christiana</i> de sancta <i>Cruce Ordinis Augustiniani</i>	383 d
Carolus VI rex <i>Francorum</i>	150 d	Christophori (<i>Michaël</i>) <i>Ordinis Pradicorum</i>	531 c
Carolus Andegavensis <i>uirisque Sicilia rex</i>	136 d e, 718 c, 792 b, 798 e, 800 c	† Christophorus martyr	656 c
Carolus II <i>Hispaniarum rex</i>	363 d e	Chrodieldis <i>Chariberti regis filia, monialis ambrosiana</i>	86 d e, 92 c
Carolus Martellus <i>Francia princeps</i>	46 e, 96 f, 102 b e	Chrodolinus abbas S. Petri <i>Vivi</i>	96 d e
Carracciolorum familia	708 d	† Chromatius <i>Aquileiensis episcopus</i>	560 e f
Carral (<i>Hyacinthus</i>) <i>Ord. B. Mariae de Mercede</i>	741 b c d	Ciceri (<i>Clemens</i>) <i>consul Genuensium apud Tunesanos</i>	535 a b
Carfelli (<i>Claudius</i>) <i>Ord. Pradicat.</i>	538 c	Cicero (<i>Marcus Tullius</i>)	231 a b, 347 f, 394 b
Cartusianus quidam scripsit <i>Vitam S. Augustini</i>	215 f	Circumcelliones, alias <i>Circelliones, monachi Donatistarum effrenes</i>	260 e, 264 a b, 298 a b c, 305 d e, 430 d e, 431 a
Carvajal & Ribera (<i>Ferdinandus de</i>) vicarius & procurator generalis <i>Ord. B. Mariae de Mercede</i>	741 f	Cissa inter regulos <i>Westaxonum, à quibusdam Ina pater dicitur</i>	696 f
Carus imperator	160 d	Cisterciensis <i>Ordinis ducenti monachi in Scotia perempti</i>	649 e
Carus de Aretio <i>Ord. Minorum</i>	810 b	B. Clara de Monte <i>Falconis</i>	383 d
Cassander <i>Macedonia rex</i>	621 c	Clarellus (<i>Foannes Baptista</i>) <i>bibliopola Venetus</i>	214 d e
Cassellianus proconsul <i>Campania</i>	18 c & seqq.	Claretus (<i>Franciscus</i>) <i>archidiaconus Arelatensis</i>	61 d
† Cassianus (<i>Foannes</i>)	71 d, 203 e f, 206 c d, 207 d, 312 e	Claudius episcopus	357 b
Castellanus (<i>Albertus</i>) <i>Ord. Pradicat.</i>	373 f	Claudius imperator	499 f, 663 d, 664 d e
Castilionensis (<i>Franciscus</i>) presbyter	531 c, scripsit <i>Vitam S. Antonii Ripolani</i>	Clemens Papa II	711 e
† Castoris ecclesia & corpus <i>Confluentia</i>	624 a c	Clemens IV	134 f, 135 a e f, 136 a b, 137 a b, 790 b c d, 800 c
Castorius ex <i>Donatista Catholicus</i>	324 d, 452 b, 454 d	Clemens VIII	639 a b
Castrillo & Tamaris (<i>Christophorus</i>) eques <i>Ord. de Calatrava</i>	759 a b	Clemens IX	734 b, 736 b
Casulanus presbyter	227 c	Clemens XI	639 e, 837 c e
Cataphryges haretici	671 b c	Clemens XII	814 a
Catilina hostis <i>reipublica Romana</i>	392 c, 393 a	† Clemens primus <i>Metensis episcopus</i>	506 b c, 507 f
Cato <i>Uticensis</i>	559 f	Clementia d' Argas <i>monialis Longi-Campensis</i>	803 d
Cavalcantibus (<i>Bartholomaeus de</i>) <i>Ord. Pradicorum</i>	531 a	Clericus (<i>Foannes</i>) scriptor <i>impudens sub nomine Phereponi, cujus temeritas & arrogantia multis castigatur</i>	213 f, 214 c d e f, 215 a b, 231 b c, 241 b, 242 b & seqq., 274 b, 275 d e f
Causlin (<i>Nicolaus</i>) <i>Societatis Jesu scripsit Vitam B. Elisabetha Francica</i>	787 e		
Cautinus <i>Arvernensis episcopus</i>	172 c d, 186 e, 187 f		
Celer <i>Donatista</i>	355 a, 451 c, 453 d		
Cella (<i>Savinus</i>) <i>canonicus Balneolensis</i>	706 b		

INDEX HISTORICUS

- † Cletus *diaconus Tiburtinus* 634 f, 635 a, 636 a, 641 b c
- Clodoveus I *Francorum rex* 53 b c, 69 b, 71 a b
- Clodoveus II 573 d e
- Clodoveus III 96 d
- Clotarius II *Francorum rex* 86 c, 92 d, 572 d, 573 a, *idem* Lotharius 580 a, 582 b e, 603 e f
- Crescentius *facinus S. Cæsarii* 660 a
- Crescentius *presbyter Arelatensis* 564 b
- Cresconius *grammaticus Donatista* 272 e f, 277 e f, 294 b c, 296 a b, 303 e f, 355 d
- Crevequer (*Hamon de*) *nobilis Anglus* 685 a
- Crispinus *episcopus Donatista* 354 f, 355 a b, 431 b c d
- Crispinus *consularis praefes in Gallia* 170 b f, 173 b, 174 a d e f
- Crudillis (*Joannes de*) *canonicus* 752 f
- Cock (*Alexander de*) *Societatis Jesu* 124 c
- Codinatus (*Berengarius*) *nobilis Valentinus reparat ecclesiam FF. Minorum* 838 f, 839 a
- Colagia *pia virgo Ord. B. Mariae Virginis de Mercede* 543 b
- Collatio *Carthaginensis Catholicorum cum Donatistis* 300 & seqq., 304 c
- Collibertus *facinus S. Cæsarii mari.* 660 a
- Collibus (*Michaël de*) *Clericus regularis Barnabita* 373 b d e f
- † Colmanus *Lindisfarnensis episcopus* 688 c, 690 c
- † Colmanus *Lefmorensis episcopus* 489 b c e f, 490 a & seqq.
- Colmanus *dux Offraighe in Hibernia* 825 f
- Colombo (*Philippus*) *Ord. B. M. V. de Mercede* 729 b
- Colonna (*Pompeius*) *S. R. E. Cardinalis* 637 f
- † Columba *abbas Hiensis* 688 b, 689 b
- † Columbanus *abbas* 90 b, 91 a, 572 b c d e f, 575 b c d, 576 a b d e, 577 c d, 578 c, 579 d, 580 a, 582 b c, 583 b c d, 586 d, 587 b
- Comites *quando instituti* 143 d e f, 144 a
- Comminianus *praefectus exercitus Emmanuëlis imperatoris* 717 d
- Compagnus *de Burgo Ord. Minorum* 810 b
- Conanus I *Britanniae Armoricae dux* 683 c
- Concilia. Agathense *anni dvi*, 14 e, 52 e f. Arelatense *anni dxxiv*, 56 d e. Carpentoracense *anni dxxvii*, 56 f. Arausicanum II *anni dxxix contra Semipelagianos* 57 e f, 58 d. Vafense *anni dxxix*, 58 c. Valentinum *anni dxxix vel dxxx*, 58 c d e f, 74 e f. Parisiense II, 84 f, 85 a b. Lugdunense II *anni dlxxvii*, 86 a b. Parisiense IV *anni dlxxiii*, 86 b. Matisconense I *anni dlxxxi*, 86 c. Lugdunense III *anni dxxx*, 86 c. Matisconense II *anni dlxxxv, ibid.* Metense *anni dccc-lxxxviii*, 86 d. Pisanum *anni mcxxxiv*, 112 d e. Nicænum I *anni cccxxv*, 196 e. Hipponense *anni cccxciii*, 265 f, 266 a. Carthaginense III *anni cccxcvii*, 273 b. Carthaginense III & IV, 320 a b c d. Carthaginensia *duo anni cdi*, 321 c d e. Milevitanum *anni cdii*, 324 c d. Carthaginense *anni cdv*, 325 e f. Carthaginensia *anni cdvii & cdviii*, 326 d. Carthaginense & Milevitanum *anni cdxvi*, 336 c. Carthaginense VI *anni cdxix*, 339 c. Ephesinum *anni cdxxxii*, 352 d e. Nicænum II, 473 f, 475 f. Lateranense *sub Innocentio III*, 646 f. Sirmiense 670 b. Arelatense *Arianorum* 670 a b
- Connanus *Sodorensis in Scotia episcopus* 603 a b
- † Conradus *episcopus Constantiensis* 108 b c, 111 a, 114 f, 115 a, 124 a
- Conradus II *vel III Argentoratensis episcopus* 512 a d e
- Conradus *Petershusianus abbas* 111 f
- Conradus *imperator* 629 e
- Conradus *filius Frederici II imperatoris* 788 a, 792 d, 798 b, 799 a, 800 d
- Conradus III *Suevia dux* 155 f
- Conrardus *Hungaria rex, ut apparet, filiius* 527 b, 528 a
- Consentius *monachus vel eremita ab Augustino instructus* 328 b c d, 355 f, 356 a, 357 a, 360 b, 451 b, 452 e
- Constans *imperator* 669 f, 670 a, 677 b, 678 a
- Constantinus *magnus imperator* 18 a, 20 a, 143 d e, 196 d, 197 b c d e, 484 c, 507 b, 508 c
- Constantius *imperator Arianus* 668 b, 669 d, 670 f, 671 a b c d e, 672 b d e, 176 e f, 677 b c d
- Constantius *episcopus Sedunensis* 43 c, 44 f
- Constantius *Eremita Ord. S. Hieronymi scriptor martirium S. Antonii Ripolani* 532 d e f, 533 a b e, 534 e, 536 a, 537 c
- Constantius *hospes S. Augustini Roma Manichæus, deinde conversus* 226 b c
- Constantius *Romanorum dux in Gallia, deinde imperator* 465 b
- Contes (*N. de*) *cancellarius ecclesie & universitatis Parisiensis* 727 b
- Contumeliosus *Regensis episcopus* 59 c d e f, 60 a
- Conventus *varii. Tulpiacensis* 96 f. Bonogilensis 573 a b. Clippiacensis 573 b c, 584 f
- Corbaria (*Bernardus*) *Ord. B. Mariae de Mercede* 738 d, 740 a
- Cormannus *monachus Hiensis* 689 c d e
- † Cornelii & Cypriani *monasterium* 492 b, 493 c
- Cornelius *centurio à S. Petro baptizatus* 268 d
- Corradinus (*Antonius*) *episcopus Mariscanus* 639 c
- Coselete (*Mathias*) *commendator Ord. B. Mariae de Mercede* 775 f
- Costus (*Thomas*) *Ord. Montis Virginis scriptor vitam S. Amati episcopi.* 703 d
- Cotelarius (*Joannes Baptista*) *professor regius* 32 c
- Cubells (*Mathias*) *procurator generalis Ord. B. Mariae de Mercede* 736 a
- Cuccato (*Bernardinus*) *canonicus Capuanus* 17 d
- † Cuenburga, *alias Coenburga, Cneburga, Kineburga, & Quenburga soror S. Cuthburge* 697 a d e, 698 e f, 699 a c
- Culcianus *praefes* 13 c d, 14 a & seqq., 15 a & seqq.
- Curti (*Josephus Maria*) *procurator generalis Servitarum* 138 f
- † Cuthbertus *Lindisfarnensis episcopus* 688 b c d e, 693 a b
- Cynimund *presbyter* 692 a
- † Cyprianus *antistes Carthaginensis* 21 e, 277 a, 292 b, 303 c, 311 c: *ejus ecclesia tempore Augustini* 403 d, 438 a b, 456 b, 554 a
- † Cyprianus *Telonensis episcopus, scriptor vita S. Cæsarii* 50 b c, 58 c, 62 e, 64 c d, 73 f, 74 f, 75 f
- † Cyprianus, *ut fertur, diaconus & Eremita Augustinianus* 386 a
- Cyprianus *Taddensis in Africa episc.* 469 b c
- Cyria-

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Cyriacus *diaconus* 88 f
 † Cyrillus *Alexandrinus episcopus* 352 f

D

D Agnus *quibusdam imperator dictus* 660 d
 Dagobertus I *Francorum rex* 573 b c ,
 582 b e , 584 b c e
 Dagobertus III *Francorum rex* 96 a b , 98 f
 † Damasus *Papa* 546 a b , 581 b c
 Dani 131 f , 132 d , 149 f , 150 b
 † Daniël *propheta* 810 f , 811 a
 Daniël *eremita* 40 f
 Dardanus *vir illustris & amicus S. Augustino*
 337 a b c d , 356 f
 Darde (*Joannes*) *Societatis Jesu* 462 b
 Darius *comes amicus S. Augustini* 277 b c ,
 279 b , 286 a b , 357 e , 360 f , 452 c
 † Darius *in Ethiopia* 543 f
 † Datus *Mediolanensis episcopus* 234 a b
 Davit (*Joannes*) *Ord. B. Maria de Mercede*
 745 d
 † Declanus *Desorum in Hibernia episcopus* 835
 † Decorosi *corpus Capua* 16 e , 17 b c d e
 Demetrias *virgo nobilissima* 307 f , 333 a b f ,
 334 a b c d , 356 c f
 † Demetrius *martyr* 613 e f
 Deogratias *diaconus, ac dein presbyter, ac forsitan*
episcopus Carthagenensis 319 e f , 320 a
 † Desiderius *Autissiodorensis episcopus* 87 f
 † Desiderius *antistes Viennensis* 84 e , 88 a b e ,
 90 b e
 Desiderius *diaconus S. Syagrii* 86 e
 Deuldona *diaconus* 149 b c
 Deuteria *mater S. Agiti abbatis* 572 a , 574 a b c
 Deuterius *Casariensis metropolitans* 293 f , 294
 a b , 337 f , 357 b
 † Diarmitius *abbas Inischohranensis* 814 d
 Didacus à *Motica Ord. Minorum* 496 a
 Didacus *Mugnosius Ord. Minor. ocdofus pro fide*
 543 f
 Didacus *de S. Raymuado excalcentus Ord. de*
Mercede 734 d
 Didimus *diaconus S. Casarii* 79 b
 Dido *regina Carthagenis* 389 a b , 390 d
 Diocletianus *imperator* 18 a & seqq. , 20 d , 145
 b , 163 b , 167 d e , 168 f , 170 a b d , 665 e f
 † Diomedes & *Laurentius* 141 b
 † Dionysius *Mediolanensis episcopus* 670 f , 671
 a b c , 677 a b
 † Dionysius *martyr* 25 a
 Dionysius d' *Estampes Ord. Minorum* 803 e ,
 804 d
 Dionysius *Exiguus abbas Romanus* 320 d , 366
 b , 672 d
 Dioscorus *adolescens Graecus* 328 a , 355 f , 441
 2442 e
 Dioscurus *centum monachorum pater* 201 d e
 Domenec (*Antonius*) *scriptor Hispanus* 737 a
 Domicilla *de Falconinis virgo Ord. Minor.* 544 a
 † Dominicus *Sora abbas* 646 b
 Domianicus *Seguier Meldensis episcopus* 601 e d e ,
 619 e , 695 e f
 Dominicus *Tarvisinus Canonicus Regularis* 244 e
 Domvalle (*Joannes Nicolaus*) *Societatis Jesu*
 98 a
 Donatista 224 b , 259 f , 260 e , 263 f , *dilli*
Roma Montenses 264 , 273 a , 277 e f , 278
 a b c d , 294 e & seqq. , 354 e , 355 b , 356
 b , 430 c d e , 431 b c d e f , 434 a , 444 c d
 e f , 449 e f , 450 a b , 560 b

Donato *proconsuli scribit Augustinus* 355 e ,
 452 c d
 † Donatus *martyr* 191 f , 193 a
 † Donatus *Vesontionensis episcopus* 571 a b c d e ,
 577 e , 579 f
 Donatus *auctor schismatis Donatistarum* 264 a
 Donatus *alius Donatistarum Carthagenensis epi-*
scopus 264 a e
 Donatus *presbyter Donatista* 356 b
 Donatus *desertor monasterii S. Augustini* 261 a ,
 321 e f
 Donevaldus *filius Eugenii IV Scotia regis* 603 a
 Dormer (*Jacobus Josephus*) *archidiaconus S.*
Salvatoris Casarangusta 777 b
 Draecus , *vel Dracontius iudex* 548 e d
 Drogo *Metensis episcopus* 504 f , 505 d e , 508 f
 Dudo *S. Quintini decanus* 620 c f
 Duleitius *tribunus S. Augustini amicus* 303 a ,
 304 e f , 341 f , 357 a b

E

E Adbaldus *vel Edbaldus rex Cantii* 684 f ,
 685 d e f , 687 b c d
 Eanfleda *sponsa S. Oswini regis* 692 c
 Eberhardus *comes Rhordorffensis* 124 a
 Ebion *heresiarcha* 581 b
 Ecdicia *ab Augustino reprehensa* 284 a
 Edwinus *Northumbria rex* 685 d , 687 d , 692 c
 † Egelnodus *archiepiscopus Cantuariensis* 372 d ,
 374 e , 376 c , 378 e f , 379 a b
 Egfridus *Northumbria rex* 686 e , 687 e , 697
 b c e f
 Eginhardus *abbas Solingenstadiensis* 148 f , 149
 a b
 Eimeren (*Fredericus*) *Societatis Jesu* 105 d
 † Eleutherius *Papa* 23 e
 † Eleutherius *Tornacensis episcopus* 579 a
 Elfwinus *frater Egfridi Northumbria regis* 687
 e , 697 b
 Elias *eremita* 26 a
 † Eligius *Noviomensis antistes* 573 b , 582 c d ,
 583 d e , 584 b c d e , 585 b
 Elisabeth *abbatissa Ord. Cisterc.* 3 f
 Elisabetha *de Petra-Malifchia mater B. Benedicti*
Aretini 809 b
 Elisabetha *de Tremblay monialis Longi-Campeni-*
sis 807 b
 Elisabetha *de Crecy monialis Longi-Campensis*
 805 d e
 † Elpidius 174 b
 Elpidus *medicus & diaconus* 70 f
 Emeritus *Casariensis in Mauritania Donatistarum*
episcopus 301 a , 303 a , 304 d e , 337 e f ,
 338 , 355 d , 356 f , 431 f , 444 d , 445 d
 Emeritus *Sanonensis episcopus* 461 e
 Emma *regina uxor regis Edbaldi* 685 d
 Emmanuël , *vel Manuel, Comnenus imperator*
Graecus 717 b c d e f , 725 a b , 726 e
 Emmo *Senonensis antistes* 95 c , 96 c
 Emmo *monachus monasterii Habensis* 3 b
 † Ennodius *episcopus Ticinensis* 51 a , 57 c
 Epicurus *philosophus* 480 b d
 Epigonius *Bullensis episcopus* 310 a
 † Epiphanius *Augustino laudatus* 219 d , 350 a
 Epiphanius I *Ticinensis episcopus* 543 e d
 Equitius *Hipponis Diarrhyti episcopus depositus*
 321 d
 Eraclius. *Vide Eradius.*
 Eradius *presbyter à S. Augustino successor electus*
 272 b , 345 d & seqq. , 357 c
 Q q q q q Erasmus

INDEX HISTORICUS

Erasmus (*Desiderius*) *Roterodamensis scriptor* 214 b, 215 b
 Ercombertus filius Edbaldi regis 688 d
 † Ereonwaldus episcopus Londinensis 517 e, 518 ad, 698 b
 Eremita Augustiniapi 248 b & seqq., 370 ac & b, 375 f, 376 c d e f, 382 e & b, 383 e f, 384 a b
 Ermenburgis de Cercetes monialis Longi-Campensis 803 e, 805 e
 Ermengardis imperatrix 548 a
 Ermenredas filius Edbaldi regis 685 d
 Ermacendis de Paris monialis Longi-Campensis 804 f
 Ermingardis abbatissa Forensis 588 a f
 Ermingardis de Chartres monialis Longi-Campensis 805 e
 Erus-abbas in Armenia memoratur in Menologio Cisterciensis 543 c
 Elaias abbas 34 f
 † Ethelbertus rex Cantii 685 d, 687 a b
 † Ethelburga regina filia regis Cantii 685 d
 † Ethelreda, seu Ediltrudis regina, filia Anna Orientalium Anglorum regis 697 c
 Ethelredus vel Æthilredus rex Merciorum 686 e f, 687 e
 Ethnici impugnati ab Augustino 287 f & seqq., & per Historiam Orofi 334 e f, 441 e f, 442 a b
 Evaricus Gothorum rex Arianus 49 d
 † Evaristus Papa 146 d
 † Eucherius Lugdunensis episcopus 171 b
 Eucherius Avenionensis episcopus 72 de, 73 cd
 Euchonus episcopus in Scythia 142 e
 Eudoxius abbas 354 f
 † Euxentius martyr 145 d e f
 † Eugenius Carthagenensis episcopus 164 e
 Eugenius Papa II 497 d e
 Eugenius Papa III 674 b
 Eugenius IV Scotia rex 603 a
 Engypius abbas 443 d e
 Evallius iudex sub Numeriano 151 e f, 152 a, 153 b, 160 f, 161 h c, 162 a b c d e f, 163 a
 Eulalia monialis Barkingensis 698 d
 † Eulalius apud Græcos 543 d
 Eulalius antipapa 148 b
 † Eulogius Alexandrinus episcopus 144 b
 Eulogius orator S. Augustini discipulus 240 a
 † Evodius episcopus deinde Ursynus & discipulus S. Augustini 235 a b, 236 b, 248 c, 336 a b c, 356 e, 425 d e, 426 f, 432 e, 451 c, 453 a
 Eusebio autem scribit Augustinus 451 d, 453 d
 † Eusebius Vercellensis episcopus 281 e, 670 f, 671 a b c, 677 a b f
 Eusebius episcopus Aurelianensis 568 o
 Eusebius Nicomedienensis episcopus Arianus 196 f
 Eusebius Samonensis episcopus 461 c d
 † Eustasius abbas Luxorunensis 569 e, 572 e, 573 a b f, 576 b, 577 a e f, 578 e f, 580, 582 a b, 584 f
 † Eustochium, etiam Julia dicta, filia S. Paula 556 a b, 558 b, 561 a
 Eustatius Susertanus episcopus 554 a
 † Eutychii reliquia 633 e f, alia dicitur Euthitius 660 a b d
 Ezechias rex Iudeorum 140 c d

F

F Abiolæ scribit S. Augustinus 452 b, 454 d
 Facundinus, Juventinus, Peregrinus & Felicitas martyres Ariminenses 473 d
 Falco Utenhovius canonicus Insulanus 543 e
 † Fara. Vide Burgundofara.
 † Faro Meldensis episcopus 578 a b d, 584 a b, 585 b, 596 c e, 599 c, 600 a, 603 b c d e, 604 d, 605 d e f, 606 a c d, 607 a b
 Fastius quidam adjutus ab Augustino 436 b
 Faventium quemdam commendat Augustinus 555 f
 Faustinus in Africa episcopus 140 d
 Faustinus Donatistarum. Hippontoregio episcopus 264 c
 † Faustus Tarbensis episcopus 45 b c f, 46 e f, 47 d e, 49 e d
 Faustus Regensis episcopus 57 a b c d, 58 a b
 Faustus Manichæus 223 e, 226 e, 291 f, 292 a b c d, 353 e, 400 f, 401 a & seqq., 405 b, 408 f
 Febodius (Mutius) abbas Transjunctensis etelestis 640 e, 657 a
 † Felicianus episcopus Fulginas 484 c e
 Felicianus Donatista 272 e f
 † Felcis Nolani cyprus 325 a d Idem 548 & seqq.
 Felcis martyr basilianus 508 e
 † Felicitatis marit. corpus 681 d
 † Felix frater S. Felcis, cui socius martyrii Adautus 546 e, 548 d e, 549 a b. Idem videtur Felix in Pincis 549 & seqq.
 † Felix Trevirensis episcopus transfert corpus S. Paulini Treviræ 673 a b e f, 674 a
 † Felix Treverensis & socii martyres 166 d e f, 167 e, 498 d a, 571 a d
 Felix Papa IV 56 e, 57 a b, 58 e f, idem aliter dicitur III 314 a b
 Felix pater S. Adelphi, ut fertur 507 b
 Felix Manichæus ab Augustino conversus 292 d e f, 355 c, 433 b c
 Ferdinandus V Hispaniarum rex Gombalicus 769 b
 Berquhardus Scotia rex frater, ut voluit S. Eucherii 603 a d e
 Ferran (Franciscus) abbas ecclesie collegiate S. Vincentii Cardona 742 c
 Ferrandus (Fulgentius) diaconus Carthagenensis 320 d
 † Ferreolus martyr 170 c d e, 171 e d, 172 d e f, 173 b, 174 a d e f, 175 h i c e f, 176 a, 177 a b c d, 178 a, 183 f
 Ferrer (Antonius) Ord. B. Mariae de Mamvoda 744 a b
 Ferrer (Franciscus) diaconus Ferrage 743 f
 Ferrepius de sancto Martino episcopus Valentini 859 d
 Fesio scribit Augustinus 355 f
 † Fides virgo & mart. 836 c e
 † Ficus Sleptensis episcopus scripsit hymnum de S. Patrisio 855 d
 † Filibertus abbas 571 f, 573 d e, 586 a c
 † Firmanus Landisfarnensis episcopus 690 c, 693 d
 † Firminus Uteriensis episcopus 50 d
 Firmanus episcopus, unus e scriptoribus Vita S. Cesarii 50 b c, 64 a, 75 f
 Firminus quidam Augustinum abstracti à vana divinatione astrologorum 412 e f, 413 a b
 Firminus vir pius & nobilis Arelate 65 d, 66 c
 Firmus Manichæus ab Augustino conversus 283 b, 432 f, 433 a
 Flan-

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Flandriæ comites quandoque Palatini vocati	592 a	Gaminolphus episcopus Constantiensis	108 b d e,
Flavius Cabillonensis episcopus	87 a	alibi Baminoldus	117 a
† Florentina nobis non satis nota	543 f	Garces (Joannes) Ord. B. Maria de Mercede	756 e
Florētīnus Madaurenſium nomine ſcribit ad Au-		Garnerius (Joannes Antonius) abſoluit Vitam	8 e
guſtinum	288 f, 289 c, 452 a, 454 c	S. Narni	8 e
Florentius episcopus S. Augustini amicus	348 b	Garzias Caesar Augustanus antistes	838 d
Florianus monachus, S. Cesarii discipulus	51 b	Gaspar Prieto episcopus Alguerensis in Sardinia	734 d
Fontanini (Jusus) scriptor	373 c	Gaspar Vivianus episcopus Anagninis	639 b
Fortgillo (Dominicus) penitentiarius ecclesia		† Gaudentius mart. cum sobis in pago Convena-	
Capuana	16 f	rum	543 e
Fortunatianus Sicensis episcopus	327 c d e f	Gaudentius Tamugudensis Donatistarum episco-	
Fortunatianus presbyter	345 d	pus	301 a, 303 a, 304 e f, 357 a, 444 d,
Fortunatus Carthensis episcopus	432 d		445 b c
Fortunatus Manichæus	222 e f, 263 a b c d,	Gaudentius comes evertit idola	290 a
	292 d e f, 354 b, 428 f, 429 a b	Gaudiosus Eugubinus episcopus	468 a b c, 484 d
Fortunius Donatistarum episcopus	354 e	Gaufridus Cardinalis, Gregorii IX legatus in	
† Franciscus institutor Ord. Minorum	809 b c d,	Fræria & Longobardia	138 a
	818 b c, 837 e f, 838 f, 839 a, 841 d	Gaufridus abbas S. Crucis	596 e
† Franciscus Xaverius Societatis Jesu	824 a	Gaufridus abbas S. Petri Vivi	97 f
Franciscus de Ribera ex Generali Ord. de Mer-		Gaufridus Britannia Armorica dux	683 c, 684
cedæ episcopus Meobocianensis	734 d		d e
Franciscus Robusta Sala, aliis Robuster, epi-		† Gazenses Virgines	648 f
scopus Vicensis	748 b	Gebhardus I episcopus Constantiensis	108 e
Franciscus Pertusati Turinensis episcopus	374 b	Gebhardus III episcopus Constantiensis	108 e f, 2
	c e, 375 a b c d, 376 a b c d e f		117 e
Franciscus de Gondy primus archiepiscopus Pa-		† Gelasius Papa	563 f
risiensis	797 a b c d	Gemma mater Berardi Marforum comitis	653 a
Franciscus Ximerius ex Ord. Minorum episcopus		Generoso scribit Augustinus	451 c, 453 a
Elucensis	838 c	Gennadius Massiliensis	57 a b, 361 f, 362 a b
Franciscus à S. Benedicto Ord. Cisterc. visitator		† Genovefa	615 b, 616 a
provincialis	813 e	Genaricus, aliis Gizerichus, Wandalorum rex	
Franciscus Dahyus Ord. Minorum	3 d		351 e f, 352 a
Franciscus, cognomen Peccator, Ord. Minori-		Georgia Cœur monialis & abbatis Longi-Cam-	
rum	3 c	peris	795 c
Francis Rotomagensis antistes	621 b	Georgio (Dominicus de) J. V. doctor	16 e, 843 b
Fredericus I imperator	483 d	Georgius pater S. Fantini	622 c, 623 d
Fredericus II imperator	713 c, 800 d	Geraldus Celsonensis ecclesia prepositus	732 c d
Fredericus Cornelius episcopus Bergomense	8 c	B. Gerardus Sostoneus unus e fundatoribus Or-	
Fredericus Schavartius Trevernecclesie S. Paulini		dinis Servorum B. Maria Virginis	133 c,
prepositus	674 d, scripsit inventionem corporis	alias Sostoneus de Sostoneis	133 e, 138 e
S. Paulini	674 c, 675 a b	Gerardus II Cameracensis antistes	150 e f
† Frigorius alias Adrianus dictus	602 e f	Gerardus Mutinensis	495 d e f
† Frodulphus, vulgo St. Frou vel Flodulfe	522 e,	Gerardus Ord. Cisterc.	3 f
	523 f	† Germanus Autissiodorensis episcopus	170 e,
Fruigi Crastus etiam Romanus	145 f		172 a b, 183 e
Fulbertus episcopus Cameracensis	150 b	† Germanus Parisiensis episcopus	84 a b
Fulbertus Carnotensis episcopus	836 d	Germanus abbas sanctus	203 e
Fulcoius subdiaconus Meldensis	596, 398 f	† Gertrudis virgo	529 e, 530 e
Fulculphus cognomine Bodo, frater S. Salaber-		Gertrudis abbatis Ord. Cisterc. monasterii de	
ga	581 f	Bitoca	649 f
† Fulgentius Ruspensis episcopus	364 b f, 366	† Gervasii & Protasii inventa corpora	240 b,
	d, 454 a		244 b c d e f, 415 e
Fulgentius Arminiæ episcopus Nuscanus	706	Girtareus Cardinalis	141 f
	b c d	Gistiphus princeps Salernitanus	164 d f, 165 c d
Furiana familia antiqua & nobilis	555 c	Godarville (Mathildis de) deputata forasio B.	
		Elisabetha Francica	799 e
		Godetrudus abbas Einhamensis	150 f
		Godigifclius Wandalorum rex	351 e
		Gondebaldus Burgundionum rex Astianus	77 b,
			78 e, 178 f, 179 d, 464 a
		Gondoinus vir potens, pater S. Salaberga	580
			e d, 581 e
		Gonzaga (Franciscus) Mantua marchio	384 c d
		Gordianus pater S. Gregorii Magni	110 d
		† Gormanus vel Gottmannus, aliis dictus Ego-	
		ardus & Egwardus	140 a f
		Gothi cum Wandalis in Africa	439 b, Tolose
			445 b, in Italia 482 e f, 483 a b, 484 d
		Gozlinus episcopus Parisiensis	524 b c d, idem
			Q9999 2 Gau-

G

Gabriël Adarco de Santander archiepiscopus Hydruntinus 733 d
 Gabriël episcopus Andegavensis 547 d
 Gabriël ab Ave Maria Ord. Minor. 3 c
 Galbio dux Valentiniiani III 351 e
 Galeatius (Joannes) dux Mediolani 384 e d
 Galindus (Ludovicus) scriptor Ordinis B. Maria de Mercede 770 f
 † Gallus Arvernensis episcopus 172 c d, patrum S. Gregorii Turonensis 182 c d, 183 c
 Gallus cæsar 670 a
 Gamans (Joannes) Societatis Jesu 101 f, 160 d, 462 c, 688 f

INDEX HISTORICUS

- Gauzlinus 525 d
 Gracchus (Titus Sempronius) Titi & Tiberii pater 555 f
 Gratianus imperator 171 e f
 Gratianus Novariensis episcopus 367 c
 Gregoria matrona Arelatensis 65 d
 Gregorius (Josephus de) Ordinis Augustiniani 374 c
 † Gregorius Magnus Papa 23 e, 87 c d e, 88 a b c d e f, 89 d e f, 90 c d, 91 c, 92 e f, 93 b c d e f, 94 a d, 109 c: de ejus capite 110 c d e f, 119 a. De Sancto 123 a b, 144 a b, 148 c, 382 a, 467 f, 468, 482 f, 483 b, 484 d
 † Gregorius II 110 c
 † Gregorius III 110 e
 Gregorius IV 148 f, 149 a
 † Gregorius VII 712 b c
 Gregorius IX 134 c d, 600 d, 646 d e, 730 c f, 731 c d, 733 e f, 734 b, 738 d f, 739 e, 740 e, 741 a, 790 c
 Gregorius XIII 163 e
 † Gregorius Nazianzenus 196 e
 † Gregorius Turonensis episcopus 170 d e f, 171 a b c, 172 d e, 177 b c, 182 f, 183 a, 184 f
 Gregorius episcopus Tiburtinus 635 a, 636 b, 641 b
 Grouwels (Mathias) Ord. Minorum scripsit de indulgentiis Portuincula 810 b
 Guayferius Salerni princeps 168 c
 † Gudula virgo 529 e, 530 e
 Guido Secundus Assisensis episcopus 815 b, 817 a d e f, 818 a b c e
 Guido Nuscannus episcopus 710 c d, 713 c, 715 c
 Guido presbyter Assisensis 817 c d, 823 d
 Guido Flandria comes 150 c, 804 a b
 † Guilielmus institutor Ord. Montis Virginis 701 a f, 702 d, 703 a, 715 b, 716 a, 723 e, 724 c d, 726 d
 Guilielmus Nuscannus episc. 709 d e f, 710 a b c
 Guilielmus episcopus Lauzanensis 532 a
 Guilielmus abbas Fontilianensis 725 d
 Guilielmus Nothus Anglia rex 592 b
 Guilielmus I Sicilia rex 709 f, 710 a f, 717 b c d e f, 718 a b c, 725 a b c, 726 c d
 Guilielmus III Sicilia rex 710 a
 Guilielmus Tancredi filius dux Normannorum in Calabria & Apulia 622 e
 Guilielmus Holmus Ord. Minor. 3 e
 Guise (Guilielmus de) canonicus Vernoniensis 863 f
 Gumiel Ord. Minor. occisus pro fide 545 f
 Gundebaldus, qui se finxit Clotarii regis filium 86 f, 87 a b
 Gundericus, vel Guntharis Wandalorum rex 351 e f
 Gundifalvus Ruiz vir pius 383 d e
 Gunterus monachus Ord. Cisterc. 543 f
 † Guntramnus rex Francorum 85 c d, 86 a c f, 87 a b e, 89 e, 91 e f, 92 a c d, 575 d e, 576 a b e
 Guterrus Osorius comes 649 b c d
- H
- H** Agnericus vir nobilis & consiliarius Theoderici Austrasia regis 577 b, 578 c d, 583 d
 Harcambour (Guilielmus de) Ord. Minorum 801 d
 Harcourt, aut Harecourt (Agnes de) ex pedisequa honoraria B. Elisabetha Francica monialis & abbatissa Longi-Campensis scripsit Vitam B. Elisabetha 787 b c, 789 f, 798 e, 799 c e, 801 b e, 802 b, 803 b, 804 f
 Hartmannus Dilinga comes geminus, senior & junior 107 d f
 Hatto abbas Angiensis, & archiepiscopus Moguntinus 160 b c
 † Helena mater Constantini 507 b, 508 c
 B. Helena Utinensis 384 e
 Heliodorus socius S. Hieronymi 559 b
 Helpidius praefectus 503 e f, 504 a d
 Helpidius quidam contra Manichaeos disputat 404 e f
 † Henricus filius S. Stephani Hungaria regis 646 c
 Henricus VI imperator 512 a d
 Henricus III Francorum rex 795 f, 796 a
 Henricus V Anglia rex 620 e
 Henricus Ludovicus Chasteigner de la Roche-Pofay, alias Rupipozeus episcopus Pictaviensis 827 a d
 Henricus comes Sacri montis 111 f
 Henricus de Ulimaria 382 e
 Henricus comes Trecentis 593 b
 Hepidannus monachus S. Galli scripsit Annales breves rerum Alemannicarum 108 e
 Heredia (Petrus de) Ord. B. Mariae de Mercede 758 e
 Hericus vel Ericus monachus, scriptor Vita S. Germani Autistodorensis 680 c, 682 b c
 Hermannus Augustensis ep. 108 f
 Herodes pater S. Sabina 498 e, 499 a, 500 b, 501 b
 Heron Christianorum delator 14 b
 Hertinodus de Gotha Augustinianus 495 f
 Hesperius Mesensis episc. 406 d
 Hesycheus Salona in Dalmatia episcopus 339 c d, 356 f, 357 a
 Hidburga monialis Berkingensis 698 d
 Hierius Syrus Romana urbis orator 224 a
 Hierlatius episc. Ardennensis 834 b
 † Hieronymus 267, 268 a b c d, 328 d & seqq., 355 c, 356 d e, 360 d, 451 b, 452 f, 555 b & seqq., 559 & seqq., 566 & seqq.
 Hieronymus Manellus Nucernus ep. 470 c
 Hieronymus Romanus scripsit Ord. Augustinianus 383 a b
 Hieronymus Olivarius Ord. Minorum 496 a
 Hilaria, alibi Claria, mater S. Pelagii martyris 159 a, 161 f, 162 a
 Hilario scribis Augustinus 356 e, 448 b, 449 a
 † Hilarius Pictaviensis, cui aliqui adscribunt hymnum, Te Deum laudamus, 234 c d e, 277 a, 473 f, 475 f, 671 a
 Hilarius ad Augustinum scribis de Semipelagianis 312 c, 357
 Hilarius vir tribunitius & Catholicus ab Augustino refutatus 319 a b
 † Hilarus Papa 835 c
 Hildebertus episc. Coloniensis 813 e
 Hildebrandus Suevia dux 493 e
 Hildegardis regina uxor Caroli Magni 492 f, 493 e
 Hildegardus episcopus Coloniensis, alibi Beatus dictus 813 a b d e
 Hildegardus Meldensis episc. 578 b, 596 f
 † Hildelida vel Hildelitha, abbatissa Berkingensis 696 e, 697 d, 698 c d
 † Hillidius 171 f
 Hilli-

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Hilidius quidam Gallus cedis predatores Burgundiones	178 e f	Januarius questiones proponit Augustino	287 e , 320 e f , 360 a
Hirada (Hieronymus) Ord. B. Mariae Virginis de Mercede	386 b	Janvilla (Fancola de) comes sancti Angeli ac Nusci dominus , ut fertur	708 e d
Hofflin (Laurentius) commissarius ad examinanda miracula S. Gebhardi	124 c	Jarumannus episc. apud Saxonem Orientales in Britannia	517 a
Hollandi typographi recuderunt Opera S. Augustini , sub titulo Antverpiæ sumptibus Societatis	214 c d f , 215 a	Ibistion abbas	36 f
Hollant (Joannes) canonicus Neomagensis	101 d	Icherius , alias Hierius , Romanae urbis orator	398 f
Holstenius (Lucas) scriptor	54 c , 62 c	Idenus (Theodorus) S. J.	624 b
Homerus poeta Graecus	389 c d e	† Ignatius fundator S. J.	635 e
Honoratus episc.	352 a b , 453 b	Ina rex Occidentalium Saxonum	696 b e f , 697 d e , 698 f , 699 a b e d
Honoratus Thiarvensis episc.	439 f , 440 f , 441 a	Ingelant (Henricus) vir nobilis	101 c
Honoratus in haresim Manichaeorum ab Augustino pertractus	222 b d , 226 e , 227 d , 262 d e , 308 c	Ingellus frater Ina regis & S. Cuthburga	697 a d e
Honorius Papa III	370 a , 739 e , 809 d , 814 e , 824 f	Ingenius presbyter Tarbensis	49 e
Honorius Dorobernensis episc.	685 c	Ingoara soror S. Ebbanis	96 d e
Honorius imperator leges fert contra idola	290 a b c , 291 b , 299 b c , 300 b e , 301 e , 302 b c d , 303 e f , 311 b , 431 d , 432 d , 433 f , 434 a , 553 c , 554 b	Ingoberta uxor Chariberti Francorum regis repudiata	543 d e
† Hormilda Papa	53 f , 56 d	Innocentius Papa I	324 f , 356 c , 433 f , 451 d , 453 e f
Hosius episcopus Cordubensis	2 f	Innocentius Papa II	112 d e , 255 e
† Hugo Lincolnensis episc.	714 c	Innocentius III	255 c d e , 645 f , 646 f , 745 d e , 759 f , 818 b
Hugo Cardinalis S. Sabinae	645 f , alias de S. Charo 646 c d , 647 a	Innocentius IV	134 c d e , 382 f , 733 f 788 a , 792 d , 798 b , 799 a b , 800 d
Hugo archiepiscopus Nicosensis	3 d e	Innocentius VIII	249 e f , 363 c
Hugo Dientis Romanae Sedis legatus	591 f	Innocentius X	313 e
Hugo Crispinensis seu Crispianensis abbas	591 c , 592 a b	Innocentius XI	363 d e , 734 b , 736 c , 797 e
Hugo abbas majoris monasterii Turonensis	255 d	Innocentius XII	639 e , 797 e
Hugo Flavigniacensis Fontaneti Prior	381 c d	Innocentius exadvocatus vicaria praefectura	240 c d e f , 241 a b c d
Hugo Marchia comes	787 f	Joanna Hispaniarum regina , filia Ferdinandi V	769 b
Hugo hujus filius	787 f	Joanna Flandria comitissa	804 a
Hugwaldus Dilingae comes	107 f	Joanna filia Margaritae Flandria comitissa nupta Theobaldo II Barri comiti	804 b
Humbertus abbas Sublacensis	636 c	Joanna filia Godefridi Brabantia ducis , monialis Longi-Campensis	788 d
Hungari variis vicibus vastarunt Italiam	662 a	Joanna Carphaude monialis Longi-Campensis	794 e f , 795 a
Hunnexicus Wandalorum rex Ariannus	364 a b c e	Joanna de Louvetaines monialis Longi-Campensis	803 c d , 806 c d e f , 807 a
Hunni Germaniam expulsi	492 f , 493 b : idem 508 b e	Joanna Massieux monialis Longi-Campensis	795 e
Hutter (Anna Maria de) matrona nobilis	101 e	† Joannes Baptista	384 d e , 457 f , 458 f , 459 a
Hyacinthus Dragonetti Nuscanus ep.	705 e f	Joannes Bapt. Toscanus episc. Tiburtinus	638 b c
Hymacemundus abbas Aganvensis	44 c d e	† Joannes Montis Marani episcopus	724 d e
		† Joannes confessor aliquis	6 a
I		Joannes Papa II	59 c d e , 60 a
Jachelina de Longueil monialis Longi-Campensis	791 f	Joannes IV	489 c
Jacobs (Michael) Canonicus Regularis	519 c	Joannes VIII	110 c d
† Jacobus apostolus	615 a , 616 a , 821 e	Joannes X	153 e
Jacobus de Voragine Ord. Praedicatorum archiepiscopus Genuensis	215 d e , 216 e , 217 b c	Joannes XV	109 f , 110 c , 118 d e
Jacobus Constantiensis episc.	153 e , 159 a c	Joannes XVIII , dictus XIX	626 a , 629 b e
Jacobus Nuscanus episc.	709 d , 720 d	Joannes XXII	363 c , 370 a , 383 e , 384 a
Jacobus Senensis generalis Ord. Servitarum	133 e , 135 d , 136 b	Joannes Cebrian archiepiscopus Casaravagnanus	732 b
Jacobus Aragonia rex , cognomento debellator	738 d , 743 a , 777 f , 839 c d e f , 840 a	Joannes Andegavensis episc. & S. R. E. Cardinalis	601 f
Jacobus Mediolanensis Ord. Minorum	3 c	Joannes I Arelatensis episc.	563 c
Jacobus Siculus Ord. Praedicatorum	531 c	Joannes Franciscus Constantiensis episc.	124 c
Jacobus à Pelagio seductus & conversus ab Augustino	306 f , 309 d , 360 d	Joannes episc. Lausanensis	532 a b
Jacobus Melphictanus Ord. Minorum	141 c	Joannes episc. Tiburtinus	636 b
Jacobus pius presbyter S. Casarii	79 f	Joannes alius Tiburtinus episc.	636 b
Janfenius Ipresis episc. errorum Semipelagianorum non satis peritus	313 d	Joannes Gaspar Melis episc. Anagninus	638 d
† Januarii corpus	718 b	Joannes Petrus Ferrettus episc. Milensis	189 f
		Joannes Jacobus Mirgel episc. Sebastenus & suffraganeus Constantiensis	158 e , 159 c
		Joannes de Belleau Meldensis episc.	601 c
		Joannes Orcus Novocomensis episc.	649 f
		R I T T	Joan-

INDEX HISTORICUS

Joannes Romanus ex abbate monachus Beccensis	547 f	Juliana monialis Longi-Campensis	805 b c, 806 c
Joannes Nuscanus socius S. Amati Nuscani ep. in religionis ingressu	702 d, 714 e, 723 e, 724 d e	Juliana matrona nobilis	307 f, 333 a b d e f, 334 a b c d, 356 c d f
Joannes alter Nuscanus, scriptor Vita S. Guilielmi, ut fertur	714 e f, 724 d e	† Julianus Patronus Macerataensis	542 b c
Joannes presbyter Arelatensis	61 c	† Julianus confessor non satis notus	648 f
Joannes de Quintanilla procurator generalis Ord. B. Mariae de Mercede	734 e	Julianus episc. Pelagianus	308 b c d, 310 a b c d f, 311 b d, 349 a b, 357 b
Joannes Mauburnus Canonicus Regularis	250 c	Julianus apostata imperator	170 b c d, 418 a, 419 f
Joannes Philippus Novarenensis Canonicus Regularis	250 c	Julianus vir nobilis	556 f
Joannes Trullus Canonicus Regularis	250 c	Julianus presbyter scripsit Acta SS. Marcelli seu Marcellini & sociorum martyrum	13 f, 15 c
Joannes Elvasius Ord. Minorum occisus pro Christo in India	141 c	Julianus Africae proconsul	302 d
Joannes martyr Ord. Minorum	495 f	† Julius Papa	669 c d e
Joannes Muro Ord. Minorum	3 c	Julius Papa II	252 c d e
Joannes de Baiari Ord. Minor.	3 c	† Junio quidam episc.	543 e
Joannes Ord. Predicatorum capellanus Gemmensum Tracti	535 a b, 536 a	Ivorra, vel Ybarra (Franciscus de) nobilis Hispanus	744 e, 766 d
Joannes monachus S. Fiacrii	610 e	Justina imperatrix Ariana	244 c d, 425 b c, 426 f
Joannes Praecursor Ord. Cisterciensis	141 d	Justina monialis Berkingensis	698 d
Joannes Theodoricus Carnustanus	3 e	Justinianus imperator	468 e, 480 f
Joannes eremita quibusdam sanctus	496 a	† Justinus philosophus	650 f
Joannes eremita	42 e	Justinus imperator	468 e, 480 f
Joannes Curtus eremita	36 b, 37 d, 38 e	K	
Joannes Brennus, seu de Brienne, rex Hierosolymitanus ac deinde imperator Constantinopolitanus	809 b, 810 d, 811 a b d e	K Enredus Merciorum rex	699 c, 700 d e
Joannes I Brabantia dux	804 b	Kenredus pater Ine regis & S. Cuthburgae	696 f, 699 c, 700 d e
Joannes Castellonenfis comes Blefensis	619 e	Kineburga filia Penda Merciorum regis	697 c
Joannes Victor liber dominus de Thura	130 e f	L	
Joannes Ludovicus Ignatius liber baro de Bodmann	127 c d, 128 a	L Abbeus (Philippus) Societatis Jesu	47 a
Joannes Leodegarius Antonius ejus filius	127 c d e	Laberius Maximus exul Romanus	145 f
Joanni Hierosolymitano scribit Augustinus	356 c: idem	Lactantius	277 a
† Joannis altare	74 d	Lambertinus (Prosper de) nunc Benedictus XIV Papa	138 c
† Job propheta	36 f, 38 e	Lancelinus frater Habsburgi comitis	830 d
Joccia (Mathias) canonicus Capuanus	16 f	Lancelotus (Cornelius) Ord. Augustiniani scriptor	217 c, 250 c
Jordanus de Saxonia Ordinis Augustinianorum scripsit Vitam S. Augustini	215 e f, 380 c, 384 a b	Landricus monachus Reshacensis	589 c, 590 b
Joseph patriarcha	38 e	Landolpho seniori adscriptus hymnus Te Deum laudamus	234 b
Joseph eremita	26 a e f, 27 a, 34 f, 35 e d, 36 f, 39 e, 41 a	Lantfridus caepiscopus Drogonis Metensis	504 f, 508 f
Josephus ab Hipporedia Ord. Minorum	3 c	Lastidius consobrinus S. Augustini	218 e, 230 f
Jovinianista heretici	316 c d	† Laurentius martyr	458 a, 459 b
Jovianus heresiarcha	316 d, 559 f, 560 a	† Laurentius Cantuariensis antistes	687 b
Jovita abbas S. Scholastica Sublacensis	638 b e	Laurentius Trotti Ticinensis episc.	373 a
Jovius comes evertit idola	290 a	Laurentius episc. in Mauritania Casariensis	343 c
† Irenaei scripta quarit S. Gregorius	94 a d	Laurentius Jacobutus abbas S. Theodori	638 b d, 640 f
Isaac eremita	38 f, 41 a, 42 e	Laurentius vir illustris, cui Augustinus scripsit Enchiridion	341 c d, 357 b
Isabella à S. Francisco Ord. Minorum	141 e	Laurentius Landtmeter scriptor Ord. Premonstratensis	252 f
Isabella Veneta, seu de Venetiis, prima abbatissa Longi-Campensis	788 f	Laurentius monachus Rusiensis scripsit Vitam S. Paemenis anachoreta	29 e, & S. Moysis Aethiopsis
Isidorus in Sceti	200 d f, 201 a c d	Lazarus presbyter	345 d
Isidorus eremita	26 a, 36 b	Lebeuf canonicus & succentor Autissiodorensis	681 b
† Ita Hiberna	825 c d e	† Leo Papa I	54 f, 55 a b. Ejus digitus
Italica Romana matrona	327 a, 355 e, 452 b, 454 d	caput	110 d, 469 d
Itha de Lotharingia	830 e d	Leo III	497 e, 546 b
Judei falso accusant S. Casarium	69 c, sed confunduntur d, impugnantur scriptis ab Augustino	Leo IV	548 a
442 b. occidendum curant S. Dominicum pueram	777 a, 778, 779 & c.	† Leo IX	107 d e, 635 d, 636 b, 642 e, 711 e f, 712 b c d
Judicael comes Nannetensis	683 c, 684 d	Leo X	362 a, 796 c, 797 a f, 798 c
Judocus (Joannes) abbas Murensis Ord. S. Benedicti	829 e, 830 e	Leo	
† Juliana Falconeria	138 d		

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Leo Isauricus imperator	365 b c d	Ludovicus II Bavaria rex	527 f, 673 c
Leo presbyter Arelatensis	62 e	Ludovicus filius S. Ludovici natu maximus	788 b, 792 e
† Leobinus Carnotensis episc.	51 d e	Ludovicus Sabaudia dux	539 d
Leonardus Urinensis scriptor seculi xv,	359 b	Ludovicus de Melun Meldensis episc.	601 a
Leoni (Felix) procurator generalis Augustinianorum	377 b	Ludovitus de Helmstat antistes Spirensis	252 c
† Leontius episcopus Hipponensis	269 a, 271 b c d	Ludovicus Sans Barcinonensis episc.	742 a, 744 c, 751 d e, 766 c
Leontius episc. Arelatensis	52 c d, 563 c e	Ludovicus ab Angelis Ord. Augustiniani	250 c
Leontius Burdigalensis episc.	461 c e	Ludovicus Lucentis Ord. Minor.	3 d
Leontius Apulia proconsul	163 b, 164 a b, 165 b c, 167 e f	Luitprandus Longobardorum rex	362 d e f, 364 f, 365, 366 e f, 367, 368 c d e f, 369 a b c e f, 370 a b, 375 e, 666 e
Leontius diaconus à S. Prospero ad Augustinum missus	312 f	Lupo vel Luppinus abbas Augustodunensis	87 d, 89 f
Leotheria, alias Mummia, soror S. Ebbonis	96 c e	† Lupus Senonensis episc.	90 e f
Leothericus Senonensis episc.	97 b	† Lupus episcopus apud Beneventum annuntiat	650 b
Leporius presbyter S. Augustini	280 e, 345 d, 438 d	Lupus (Christianus) Eremita Augustinians ex genuinis Augustini Operibus conatus est ostendere, sanctum Doctorem esse Ordinis sui institutorem	250 f & seqq.
Leporius monachus ac deinde presbyter errores suos publico scripto revocat	346 f & seqq., 357 d	Lutfridus frater S. Gebhardi	107 b c d
Lera (Ferdinandus) abbas Canoniorum Regularium	373 c d e f		
Leuduinus cognomento Bodo, frater S. Salaberge	581 f		
Liberius Papa	677 b		
Liberius patricius ac prefectus pratorio Galliarum	57 e f, 77 b c d, 78 c d		
Licentius discipulus S. Augustini	229 d, 230 a b c d f, 273 e, 354 c		
Licerius Arelatensis episc.	86 d		
Licinianus notarius & accusator S. Casarii	67 f, 68 e		
Liliola abbatisa Arelatensis	85 c		
Lobo (Joannes) nobilis Hispanus	773 a b		
Longinianus philosophus gentilis ab Augustino conversus	289 d, 361 b, 442 a f		
Longinus exarchus	473 c		
Longobardi	484 d		
Lopez de Arbu (Hieronymus) scholasticus Mexicanus	780 e		
Loroy (Guilielmus du) Societatis Jesu	190 a		
Lotharius imperator	149 d, 150 a, 526 f		
Lotharius rex, à quo dicta Lotharingia	595 d e		
Lovanientes Theologi ediderunt Opera S. Augustini	214 b		
Lucas Nuscannus episc.	709 c d, 720 b c, 721 f, 727 f		
Lucianus quidam Christianorum delator	662 e f, 663 a b		
† Lucifer Calaritanus episcopus	670 f, 671 a b c, 677 b		
Lucius Verus imperator	143 f		
Lucius Britannia rex	23 e		
Lucius presbyter S. Casarii	79 b		
Ludovicus Pius imperator	468 e, 480 f, 493 a, 505 d e, 508 f, 526 e, 527 e		
Ludovicus II imperator	149 f, 150 a d, 169 d		
Ludovicus VIII Francorum rex	787 e f, 791 c, 792 b, 798 a e, 800 c, 801 b		
† Ludovicus IX Francorum rex	135 e, 136 a d, 730 e, 731 a, 787 f, 788 b c d e f, 789 a, 790 f, 791 a b c e, 792 b e f, 793 a d, 795 a, 796 e, 797 d e f, 798 b, 799 e, 800 c d, 801 b f, 805 c, 806 c e f, 807 a		
Ludovicus XI Francorum rex	601 a		
Ludovicus XIII	601 c, 620 d		
Ludovicus XIV	620 d e		
Ludovicus Ludovici Pii filius rex Bavaria seu Germania, alibi Austrasia	525 c f, 526 a f, 527 f		
Macarius socius S. Alexandri episc. dum hic orabat contra Arium	197 e		
Macarius abbas in Sceti	200 b, 201 f		
Macarius de inferiori eremo	26 a		
Macarius eremita de superiori eremo	26 a e		
Macedo (Franciscus) Ord. Minorum scriptor	253 e f		
Macedonius Africa vicarius	356 d, 360 c, 435 b, 436 b c, 442 a e		
Macedonius haresiarcha	198 d e f		
† Maclovius, alias Machutus, episc.	621 b d		
Matröbius episc. Donatista	355 f		
Maelbrigidus presbyter Ardmachanus	3 a		
Magdalena soror Francisci Britannia ductis, monialis Longi-Campensis	788 d, 791 f		
Magdalena le Roy monialis	796 a b		
Magder abbas in Ethiopia	141 b		
† Maglorius episc.	621 b d		
Magnellianus procurator, seu persecutor Christianorum sub Diocletiano	496 d		
Magentius tyrannus	669 d, 678 a		
Majorinus Donatistarum episc. Carthagine	264 a		
† Malachias episc.	714 b		
Malachias episc. Facensis	141 d		
Malcolmus II Scotia rex	131 b c d f		
Malinas (Franciscus de) rector Taurinensis Societatis Jesu	534 c		
† Mamertus Viennensis episc.	172 e, 177 b c, 178 a		
Manasses II Meldensis episc.	592 c, 593 b		
Mandura (Paschalis) canonicus Casaraugustanus & scriptor	778 d e		
Manfredus Tiburtinus episc.	636 b		
Manfredus Sicilia rex	718 c		
Manichæi, in quorum haresim lapsus est Augustinus, quosque deinde acriter confutavit	221 c d e, 222 b c d e f, 223, 224 b c d e f, 225, 226 a b c d, 227 f, 228 f, 236 a d e f, 237, 238, 239, 241 e f, 242 a, 246 a b c, 247 a, 262 c d e f, 263 a b c d e, 266 a, 277 b, 291 c & seqq., 315 c, 394 e f & seqq., 399 d & seqq., 400 f & seqq., 404 a b c d e, 405 b c d, 410 e & seqq., 420 e f, 421 a b, 423 e f, 424 a b c, 427 f, 428 a f, 433 a b c, 434 a, 443 d e f		
Manichæus, alias Manes, haresiarcha	223 c d, 226 d,		

M

Acarius socius S. Alexandri episc. dum hic orabat contra Arium 197 e
 Macarius abbas in Sceti 200 b, 201 f
 Macarius de inferiori eremo 26 a
 Macarius eremita de superiori eremo 26 a e
 Macedo (Franciscus) Ord. Minorum scriptor 253 e f
 Macedonius Africa vicarius 356 d, 360 c, 435 b, 436 b c, 442 a e
 Macedonius haresiarcha 198 d e f
 † Maclovius, alias Machutus, episc. 621 b d
 Matröbius episc. Donatista 355 f
 Maelbrigidus presbyter Ardmachanus 3 a
 Magdalena soror Francisci Britannia ductis, monialis Longi-Campensis 788 d, 791 f
 Magdalena le Roy monialis 796 a b
 Magder abbas in Ethiopia 141 b
 † Maglorius episc. 621 b d
 Magnellianus procurator, seu persecutor Christianorum sub Diocletiano 496 d
 Magentius tyrannus 669 d, 678 a
 Majorinus Donatistarum episc. Carthagine 264 a
 † Malachias episc. 714 b
 Malachias episc. Facensis 141 d
 Malcolmus II Scotia rex 131 b c d f
 Malinas (Franciscus de) rector Taurinensis Societatis Jesu 534 c
 † Mamertus Viennensis episc. 172 e, 177 b c, 178 a
 Manasses II Meldensis episc. 592 c, 593 b
 Mandura (Paschalis) canonicus Casaraugustanus & scriptor 778 d e
 Manfredus Tiburtinus episc. 636 b
 Manfredus Sicilia rex 718 c
 Manichæi, in quorum haresim lapsus est Augustinus, quosque deinde acriter confutavit 221 c d e, 222 b c d e f, 223, 224 b c d e f, 225, 226 a b c d, 227 f, 228 f, 236 a d e f, 237, 238, 239, 241 e f, 242 a, 246 a b c, 247 a, 262 c d e f, 263 a b c d e, 266 a, 277 b, 291 c & seqq., 315 c, 394 e f & seqq., 399 d & seqq., 400 f & seqq., 404 a b c d e, 405 b c d, 410 e & seqq., 420 e f, 421 a b, 423 e f, 424 a b c, 427 f, 428 a f, 433 a b c, 434 a, 443 d e f
 Manichæus, alias Manes, haresiarcha 223 c d, 226 d,

INDEX HISTORICUS

- 226 d, antè Urbicus dictus 236 e f, aliàs
 Cubricus 237 a b c, 238 e
 Manilius (*Felix*) scripsit *Vitam S. Gebhardi*
 114 b
 Manilius (*Jacobus*) doctor *Brigantinus* scripsit
Chronicon Constantiense 114 a b
 Manlius Theodorus amicus *Augustini* 230 f
 Marbodius *Redonensis* episc. 547 b c
 † Marcella 555 e, 560 d f, 562 a b c, 563 a
 † Marcellinus tribunus, dein comes & martyr
 216 d, 296 f, 300 e f, 301, 302 b c d,
 308 c, 329 c d, 356 b, 360 d, 431 d e,
 432 e, 441 f, 442 e
 Marcellinus (*Carolus Emmanuel*) canonicus *Ti-*
cinensis 377 d e
 Marcellus *Galata Ancyranus* episcopus *hereticus*
 581 b c, 670 c d e
 Marcellus aliis vir sanctus, aliis rex in parte *Gal-*
liarum dictus 463 e f
 Marciacus *Naiſſitannus* episc. 581 c
 Marcianus *Urgensis* è *Donatista* Catholicus 297 e
 Marcionistæ *heretici* 315 c
 Marcus Valerius *Corvinus* consul *Romanus* 178
 f, 179 c d
 Marcus presbyter *Casphalianensis* ex *Donatista* Ca-
 tholicus 297 d
 Marcus (*Valerius*) Ord. *B. Maria de Mercede*
 755 b e
 Margarita *Francia* regina, uxor *S. Ludovici*
 788 b c, 792 e f, 799 c, 800 e, 803 a,
 805 c, 806 c
 Margarita *Caroli II ducis Lotharingia* conjux 4 a
 Margarita *Flandria* comitissa 803 f, 804 a b
 Margarita *Francica* nupta *Joanni I Brabantia*
duci 804 b
 Margarita filia *Godefridi Brabantia ducis*, *moni-*
ialis Longi-Campensis 788 d
 Margarita de *Guyſe monialis Longi-Campensis*
 805 c d
 Margarita de *Soureille monialis Longi-Campensis*
 794 b
 Maria de *Medicis Francia* regina 601 c, 695 e
 Maria *Sabaudica Mediolani* ducissa 538 e, 539 d
 Maria filia *Margarita Flandria* comitissa, ac
monialis Elinensis 803 f, 804 b
 Maria *Gonſalva tertiaria Franciscana* 496 a
 Maria à *S. Antonio* virgo 3 d
 Maria de *Cambray monialis Longi-Campensis*
 804 e, 805 a d
 Maria de *Tremblay monialis Longi-Campensis*
 804 e, 805 f, 806 a b
 Marinus comes in *Africa* 302 c
 Marius victor *Numidia*, *Teuthonum* atque *Cim-*
brorum 558 e
 Maroquin (*Andreas*) 547 a
 Marquardus frater *S. Gebhardi* 107 b
 Marquez (*Joannes*) scriptor *Augustinianus* 250
 b d
 Marſilius *Columna* archiepiscopus *Salernitanus*
 163 e
 Marſilius rex, ut fertur, in *Suevia* 492 c
 Martialis socius *S. Casidii mart.* 660 a
 Martianus amicus *S. Augustini* 224 d
 † Martini altare 74 d, sepulcrum 85 d. De eo-
 dem Sancto 172 e, 183 f, 184 d, 185 a,
 213 d, 672 a
 Martinianus episc. in *Africa* 345 d
 † Martinus Papa 596 d e
 Martinus Papa V 377 b
 Martinus de *Sarmiento* ex Ord. *Minorum* episc.
 in *India Occidentali* 543 f
 Martinus abbas *Virzonensis* 681 e f
 Martinus à *Carracola* Ord. *Minorum* 544 a
 Martinus à *Valentia* Ord. *S. Francisci* 649 e
 † Marturius martyr 649 d
 † Marus *Trevirensis* episc. 674 c
 Malleus *Morignani socius S. Francisci* 810 a b
 Matheneſius (*Fredericus*) canonicus & scriptor
Coloniensis 781 f
 Mathildis d' *Escoffe monialis Longi-Campensis*
 805 a, 806 e f
 Mathis *Eremita Augustinianus* 373 c
 Mathurinus de *Pulchro-visu* Ord. *S. Francisci*
 649 e
 † Matthæi apostoli reliquia 635 e
 Mavortius dux *Valentiniani III* 351 c
 Maurela vel *Maurelia mater S. Bibiani Santo-*
nenſis episc. 462 b, 463 a d e
 Maurentius *Tuburcicensis* episc. 326 d
 † Mauritius dux *legionis Thebae* & martyr 43
 f, 44 a b. *Ecclesia ejus* 567 f, reliquia 569 a
 Maximianistæ factio *Donatistarum* ab aliis *divisa*
 300 d e, 304 a b e, 444 d, 445 a
 Maximianus episc. *Donatista* ab aliis *ejusdem* *ſe-*
ctæ schismate *divisus* 254 b e
 † Maximianus *Bagaiensis* episc. & martyr 299
 a b, forſan aliis *ejusdem nominis* b c, 303
 f, 324 c d
 Maximianus episc. 51 c d
 Maximianus *Herculius* imperator 18 a, 19 f,
 20 d, 24 a b, 170 d
 † Maximilianus *Laureacensis* episc. martyr 161
 b c d e
 Maximilianus I imperator 114 b
 Maximilla socia *Montani heresiarchæ* 671 b c
 † Maximinus *Trevirensis* episc. 668 d, 669 a b
 d, 674 f, 676 c d e, 677 d
 † Maximinus abbas *Miciacensis* 566 f, 567,
 568 c d e
 Maximinus II abbas *Miciacensis* 568 a, 569 d
 Maximinus *Donatistarum* episc. 259 f, 260 a b,
 264 e f, 265 a b c d: idem forſan *Maximi-*
nus Siniensis à *schismate* *conversus* e, 297 b
 Maximinus *Arianorum* episc. 314 e, 346 f,
 357 d, 433 e, 434 c d
 Maximinus I imperator 654 a b c & seqq.
 Maximinus II imperator 15 f, 654 a
 Maximo scribis *Augustinus* 356 e
 Maximus *Genevensis* episc. 43 f
 Maximus imperator seu tyrannus 170 a c, 171
 d e f, 173 d, 174 b, 177 e, 224 c, 239
 f, 419 a f
 Maximus *Madaurensis* paganus 220 c d, 277 b,
 359 f
 Mayer (*Leodegarius*) Ord. *S. Benedicti* 827 c,
 831 c
 Mazicorum incurſus in *Sceticam solitudinem* 204
 e f, 205 a
 Megalius episc. *Calamensis* & *Numidia* primas
 272 c d e f, 273 a, 430 b, 432 b
 † Meginradus vel *Mainradus* eremita 110 a b
 Melania senior 329 f, 330 a, 355 e, 555 e
 † Melania junior 307 f, 329 f, 330, 331,
 332, 356 a, 555 e
 Melchior Rodriguez de *Torres episcopus Roſ-*
ſenſis in Hibernia 729 f
 Memorius episc. 232 f, amicus *S. Augustini*
 260 c, 355 e
 Menas vel *Mennas Teleſinus* in *Campania* episc.
 89 d
 Mennas solitarius *Aegyptiacus* 3 b
 Mercator (*Marius*) scriptor tempore *Augusti-*
ni 338 b c, 356 f
 Meſſalinus vicarius 102, 11 b
 Meſſianus

IN TOMUM VI AUGUSTI.

- Messianus presbyter *Arelatensis*, unus è scriptoribus *Vita S. Casarii* 50 b c, 55 f, 56 a, 60 c d, 61 a, 64 d, 70 e f, 75 f, 76 d
 Messianus proconsul *Africa* 224 b c
 Mellier (Robertus) Ord. Minorum, ac confessarius monialium *Longi-Campensium* 796 c f
 † Metrophanes *Byzantinus episc.* 195 f, 196 a b
 Meyer (Jacobus) abbas *Murensis Ord. S. Benedicti* 829 b
 Meynerus prior *Ord. Cisterciensis* 496 b
 Michaël Resta episc. *Nuscanus* 706 c d
 † Michaëlis archangeli apparitio 384 b, 594 f, 595 d
 Milletonne (Guilielmus de) Ord. Minorum 801 d, 802 c d
 Milo monachus *S. Fia rii* 611 b
 Minutius Fundanus proconsul *Asia* 651 a
 † Mochoëmocus, aliàs Pulcherius, abbas *Liatmorensis* 825 a b e f
 † Mocteus *Lusmagensis episc.* 834 d e
 † Modani varii 565 b c e f
 † Molua abbas 488 c, 489 b c e
 Monachus (Michaël) scriptor *Sanctuarii Capuani* 16 c d, 17 f
 Moncelli (Franciscus Antonius) notarius *Nuscanus* 704 e
 Mongelluzzi archipresbyter *Nuscanus* 705 f
 † Monica mater *S. Augustini* 218 a b c, 220 a, 224 d, 227 b c, 230 f, 231 a b d e, 235 a e f, 353 c e f, 377 b, 382 c d e, 388 a b e, 391 d e f, 395 f, 396 a b c d, 403 c d f, 404 a, 406 a b c d, 409 e f, 422 b, 423 e, 425 e f, 426, 428 b
 Monrodon (Joannes de) nobilis *Hisp.* 754 f
 Montanus heresiarcha 671 b c
 Montfort (Joanna de) mulier nobilis 801 b
 Montfort (Petronilla de) 801 b
 † Moyles episc. *Saracenorum* 206 e
 † Moyfes *Lybicus* 206 f, 207 a b
 Moyles eremita 26 a
 Moyles eremita 41 f, 42 f
 Moysez (Joannes) decanus capituli *Molhanensis* 488 d
 Muller (Carolus Wolfgangus) plebanus *Beinwilensis* 828 f
 Mumma, Vide *Leotheria*.
 Munmolus patricius 87 a
 Munio magister generalis *VII Ord. Pradicatorum* 141 c d
 Muñoz (Hieronymus) Ord. *B. Mariae de Mercede* 769 d
 Mulçetta (Alphonsus) presbyter *Neapolitanus &c.* 706 a b
 Mutius (Marius) scripsit *Historiam sacram Bergomensem* 8 e
- N
- Namatius episc. *Aurelianensis* 569 d
 Nannatio scribit *S. Sidonius Apollinaris* 465 c
 Nanninus, aliàs Nannius, presbyter *Vibriacensis* 187 d, 188 a d
 Nardus Anequinus pirata regis *Tunetani* 535 f
 Natalis abbas *Resbacensis* 593 b
 Navarrus (Jacobus) canonicus *Casaraugustanus* 780 e
 Naucellioni scribit *S. Augustinus* 452 b, 454 d
 Navigius frater *S. Augustini* 218 e, 229 d, 230 f, 235 a b
 Nebridius discipulus *S. Augustini* 235 a b, 247 f, 354 a, 359 e, 397 d e, 408 d e, 410 b, 411 b, 412 e f, 418 e f, 423 c d e, 424 e
 Nectarius *Calamensis paganus* 290 c d e f, 291 a b c, 355 e f, 360 a, 451 c, 453 b
 Nero imperator 635 d
 Nessa mater *S. Mochoëmoci abbatis* 825 b c d e
 Nestorius heresiarcha 352 d
 † Niceæ & Aquilinæ reliquia 653 f: de iisdem 655 b c d e f, 656 c d e, 657 e f
 Nicephorus discipulus *S. Fantini* 622 c, 623 d
 † Nicetius *Lugdunensis episc.* 92 a b, 177 b, 178 a, 187 e
 † Nicetius *Trevirensis episc.* 51 b
 † Nicolaus *Myrensis episc.* 737 d, 738 a, 740 e f
 † Nicolaus *Tolentinus* 383 d, 384 d e
 Nicolaus *Papa V* 814 d
 Nicolaus Chamart abbas *Pramonstratensis* 215 c
 Nicolaus *Plenevaux Augustiniani Ord.* 250 c
 Nicolucius *Senensis tertiaris Ord. Minorum* 544 a
 Nidhardus (Joannes Everardus) *S. R. E. Cardinalis* 363 d e
 Nisterous eremita 40 e
 Nobilius episc. *in Africa* 278 e
 Noë patriarcha 36 f
 Noja (Franciscus) archipresbyter *Cusanus scripsit Discursus criticos de S. Amato Nuscano episc.* 703 e f, 843 c
 † Norbertus institutor *Ord. Pramonstratensis* 382 b c
 Norisius (Henricus) ex *Ord. Augustiniano S. R. E. Cardinalis* 253 e f
 Nortmanni 107 d, 185 f, 673 b c d e, 675 f, 678 f, 683 b, 684 e
 Nothelmus presbyter *Londinensis* 93 b
 Novatiani heretici 316 e
 Novatus episc. *in Africa* 277 c, 451 d, 453 d
 Nub. Vide *Anub.*
 Numerianus imperator 151 c f, 152 a, 153 a, 154 b c, 160 d e f, 161 a b, 162 a
- O
- Oceanus vir nobilis 307 f, 559 d, 561 e
 Octobonus de Flisco *Cardinalis ac deinde Papa Adrianus V* 136 d
 Oderisius ex monacho *Casimensi & abbate Cardinalis* 662 d
 Oderisius vel Odorifius *Marsorum comes* 661 e, 662 c d
 † Odilo abbas *Cluniacensis* 185 f
 Odo Rigaud archiepiscopus *Rotomagensis* 802 d e
 Odon de Remis *monialis Longi-Campensis* 788 f
 Oiguardus abbas 150 f
 Olympio scribit *Augustinus* 355 e, 451 c, 453 b
 Onofrius Reart episc. *Gerundensis* 752 e, 761 e
 Opecius de Viconovo (Philippus de) vir nobilis *in servitio Mariae Sabauda* 538 e
 Optato scribit *Augustinus* 356 f
 † Optatus *Milevitanus* 277 a
 Oquendo (Antonius de) *classis Lusitanorum praefectus* 772 d
 Oratoria abbatissa 63 c
 Ordo Fontis *Avellani olim distinctus à Camaldulensi* 811 c f
 Origenis Adamantii errores 316 b c
 Origenis alterius errores 316 a
 Origenistæ heretici 315 d, gemini istius nominis 316 a b, 356 d
 Orontio scripsit *Augustinus* 451 c, 453 b
 Orofius (Paulus) presbyter & scriptor *S. Augustino* S s s s s

INDEX HISTORICUS

<i>gustino synchronus</i> 117 de, 288 e, 315 de, 329 ab, 334 ef, 335 a, 356 de	Paulus Samofatenus <i>heresiarcha</i> 581 c
Osburnis <i>monialis Berkingensis</i> 698 d	Paulus Warnefridus <i>diaconus Forojulienfis, vulgo Paulus diaconus</i> 506 b
Osfredus <i>Northumbria rex</i> 697 bc, 698 a	Paulus <i>eremita in Apeliote</i> 26 a
Oftridi <i>regina, uxor Ethelredi Merciorum regis</i> 687 e	Paulus <i>eremita in Focis</i> 26 a
† Oswaldus <i>Northumbria rex</i> 689 cd, 690 ab cf, 691 cdef	Paulus Florentinus <i>scriptor Ord. Servitarum</i> 784 de
† Ofwinus <i>rex</i> 691 f, 692 abc	Paulus <i>Veronensis concionator egregius Ord. Augustiniani</i> 380 bc
Ofwinus <i>Northumbria rex</i> 697 b	Paulus <i>quidam punitus à Deo & sanatus apud reliquias S. Stephani cum sorore Palladia</i> 344 cdef, 345 abc
Otto II <i>imperator</i> 109 ab, 117 af, 121 c	Paysius <i>vel Paësius eremita</i> 27 f, 33 ab, 37 a, 42 b
Otto III 109 f, 117 f, 118 c, 121 c, 467 c, 469 a	Pelagiani 236 d, 262 f, 294 c, 300 cd, 306 & seqq., 329 cde, 356 abcdef, 429 f, 433 f, 434 ad, 446 bc
Otto IV 512 e	Pelagius <i>heresiarcha</i> 306 & seqq., 334 a, 356 ad
Otto <i>Frederici imperatoris filius, comes Burgundia palatinus</i> 512 a de	Pelagius <i>Papa I</i> 140 de
Otto., <i>vel Atto, comes, maritus B. Adelindis</i> 492 ef, 493 c: <i>ejus filii Beringerus, Reinoldus, Gerhardus & Hatto</i> 492 f, 493 c	Pelagius <i>Papa II</i> 147 f
Oudinus (<i>Casimirus</i>) <i>apostata</i> 214 cdef, 215 a	Pelufius, <i>vel Pelosius, pater, ut fertur, S. Pelagii martyris</i> 153 a, 161 e, 162 a
P	
† P Achomius <i>abbas</i> 27 e	Penda <i>Merciorum rex paganus</i> 692 de, 693 cd, 697 c
Pacini (<i>Antonius</i>) <i>Generalis Augustinianorum</i> 373 f	Pennottus (<i>Gabriël</i>) <i>abbas generalis Canonico- rum Regularium</i> 250 de
Palæologus <i>nobilis Græcus</i> 717 d	Peregrino <i>scribit Augustinus</i> 356 e
Palatino <i>scribit S. Augustinus</i> 357 d	Peregrinus <i>episc.</i> 432 c
Palladius <i>Tigabitanus episcopus</i> 337 f	Peregrinus <i>Donatista Sufetanus episc.</i> 554 a
Palladius <i>scriptor</i> 206 bd	Perez (<i>Dominicus</i>) <i>Ord. B. Maria de Mercede provincialis Aragonie</i> 774 ef
Pambo, Pambus, <i>seu Pammo abbas</i> 25 f, 26 a, 36 b, 37 d, 41 c	Perez (<i>Ferdinandus</i>) <i>filius Azeiti regis Mauri Valensia</i> 840 ab
Panchario <i>scribit Augustinus</i> 452 a, 453 c	Perez (<i>Gondizalvus</i>) <i>archidiaconus Valentinus</i> 840 b
Paparo (<i>Joannes de</i>) <i>S. R. E. Cardinalis</i> 814 e	† Perpetuæ <i>martyris reliquia</i> 681 cdef
† Paphnutius <i>abbas</i> 204 c, 206 c	Pertarus <i>presbyter falsò accusatus</i> 193 e
Pappolus <i>Castrodunensis episcopus</i> 86 b	Pesticus <i>abbas Fontilianensis</i> 710 d
Parmenianus <i>Carthaginensis Donatistarum episc.</i> 303 c	Petilianus <i>Donatista</i> 219 c, 223 a, 260 d, 272 cd, 295 bcde, 296 abc, 301 a, 303 d, 304 a, 355 be
Parthenius <i>patricius</i> 72 f	† Petrus <i>apostolus</i> 11 c, 267, 268 bcd, 382 a, 457 f, 459 a, 460 c
Pascentius <i>comes Arianus</i> 314 cd, 355 d, 433 cd, 446 f, 447 a	† Petrus <i>Nolascus primus Generalis Ord. B. M. V. de Mercede</i> 729 c, 730 cef, 732 cd, ef, 733 af, 735 c, 738 bd, 739 cd, 741 abe
Paschalis <i>Papa I</i> 515 bc	† Petrus <i>Damianus S. R. E. Cardinalis</i> 470 e, 482 d, 811 c, 812 f, 814 cf, 816 de
Pasini (<i>Raphaël</i>) <i>Ord. S. Augustini</i> 640 f	† Petrus <i>Chrylogus antistes Ravennas</i> 504 f, 506 f
† Paternianus <i>episc. Fanensis</i> 665 e	† Petrus <i>Pifanus institutor Eremitarum S. Hiero- nymy</i> 532 e
† Pachusius <i>episcopus Meldensis electus</i> 694 ef, 695 a	† Petrus <i>Vercellensis episc.</i> 626 f, 627 cdef, 629 c
† Patricius <i>Hibernia apostolus</i> 833 bce, 834 abcd, 835 abcdef	† Petrus & Marcellinus <i>martyres</i> 149 bc
Patricius <i>pater S. Augustini</i> 117 f, 118 acd, 388 be, 391 c, 426 e, 428 b	Petrus <i>archiepisc. Cusentinus</i> 712 c
Patricius <i>subdiaconus nepos S. Augustini</i> 218 e, 280 ab	Petrus <i>Palmarius archiepisc. Viennensis</i> 582 f
† Paula <i>matrona nobilis</i> 555 e, 556 abf, 558 b, 559 ef, 560 f	Petrus <i>dictus Oldradus archiepisc. Mediolanensis</i> 363 f, 365 f, 366 abc, 367 f, 368 a
Paulina <i>filia S. Paula, uxor S. Pammachii</i> 559 ef, 556 abc, 562 def	Petrus <i>Petracoricensis episc.</i> 836 bc
† Paulinus <i>Nolanus episc.</i> 219 e, 247 bcde, 260 cd, 271 f, 272 a, 273 de, 286 bc, 307 af, 316 f & seqq., 341 e, 354 c, 355 c, 356 cf, 357 b, 359 f, 451 b, 452 f, 548 f, 549 & seqq., 556 f, 559 bc	Petrus <i>I Ticinensis episc.</i> 366 f
† Paulinus <i>Eboracensis episc.</i> 690 ac	Petrus <i>II episc. Ticinensis</i> 103 b
† Paulus <i>apostolus</i> 267, 268 bcd, 299 bc, 382 a, 457 f, 459 a	Petrus <i>de Cuify Meldensis episc.</i> 600 cd
† Paulus & Joannes <i>martyres</i> 557 e	Petrus <i>abbas collegiata ecclesia S. Maria Trebis</i> 640 d, 645 f, 646 c
† Paulus <i>episcopus dein Constantinopolitanus</i> 196 c, 198 d e f, 790 d	Petrus <i>presbyter Illyricus</i> 497 def
Paulus <i>Papa II</i> 637 bc	Petrus à <i>S. Trudone prior Canonico- rum Regularium Lovanii</i> 251 b
Paulus III 550 f	Petrus <i>Heligerius Canonicus Regularis</i> 250 c
Paulus IV 840 b	Petrus <i>Hispanus presb.</i> 340 abcd
Paulus <i>forte Cataquensis episc., malus S. Augustini discipulus</i> 260 f, 326 bcd, 451 c, 453 e	Petrus

INDEX HISTORICUS

- Quintus diaconus S. Augustini ad Paulinum nun-
tius 317 d
 Quirinus tribunus 147 a b c d
 Quotvultdeus episc. 352 a
 Quotvultdeus episc. tempore S. Fulgentii 554 a
 Quotvultdeus diaconus Carthagenensis 349 e f,
 350 a b, 357 d, 360 f
- R
- R** Achmacharius episcopus verosimiliter Augu-
stodunensis atque idem forsitan cum Racho-
ne 577 b, 579 b c
 Radeboton Hahspurgi comes 830 c
 † Radegundis ex regina Francorum monialis 53 e
 Rado frater S. Audoeni 582 c, 583 b c d
 Ragenardus, vel Rainardus, abbas Resbacensis
 588 a f
 Ragnacharius abbas in suburbio Senonensi 95 c
 Ragnemundus episc., forsitan Meldensis, & idem
cum Ragaminato seu Ragemario 571 a b,
 574 a
 Rainardus abbas S. Petri Vivi 97 e f, 98 a
 Rapatho comes Abenbergensis, ac deinde abbas
Fontis-salutis Ord. Cisterc. 3 f
 Ratta (Carolus della) canonicus Capuanus 16 f
 † Raymundus de Pennafort 738 d, 739 e f,
 740 a
 Raymundus Cardona comes 737 d
 † Raynaldus Nucerinus episc. 470 d
 Raynaldus abbas S. Faranis Meldis 600 d e
 Raynaldus de Castillione Ord. Minorum 810 b
 Raynaldus Marforum comes 662 c
 Regardis Bavara uxor Hildebrandi Sueviae du-
cis 493 e
 Regius (Paulus) episc. Vici Equensis scripsit
Vitam S. Amati episc. 703 d
 † Regulus conf. in Scotia 142 b
 Religianus episc. in Africa 345 d
 † Remigius Remensis episc. 714 c
 Remon (Alfonso) Ord. B. M. V. de Mercede
 729 b
 Renatus monachus 340 a b c d e
 Renda (Felix) scriptor Ord. Montis Virginis
 701 c d e f, 703 e d, 707, 708, 722 e f
 Restitutus Victorianensis ex Donatista Catholicus
 297 e
 Rezada (Joannes) theologia doctor & canonicus
Vicensis 766 e
 Ricefvindus Gothorum rex 49 f
 Richardus de Aquila comes Friburgensis 717 e
 † Richarius 602 e
 Richerius Senonensis episc. 110 d
 Ricofindus dux Gothorum 48 e f, 49 f
 B. Ricoverus Lippius unus è fundatoribus Ordini-
nis Servorum B. Mariae Virginis 133 e,
 138 e
 Ritus Sarnensis episcopus 711 d
 B. Rita Ord. Augustiniani 384 d e
 Rivius (Joannes) scriptor Augustiniani 217
 f, 251 c
 Robertus Francorum rex 588 a f, 684 d e
 Robertus I, alias Rollo, Normannia dux 620
 e f, 621 a b d
 Robertus Guiscardus Calabria dux, princeps Sa-
lerni 164 f, 165 d
 Robertus princeps Capuanus, vel potius comes
Sarrentinus 717 c d e, 718 a
 Robertus comes Lorotelli 717 d e, 718 a b
 Robertus S. R. E. Cardinalis Anglus 731 d e
 Robertus Croius Cameracensis episc. 130 f
 Robertus abbas Resbacensis 590 f, 591 e, &
 forsitan alius ibid. f
 Robertus Florentinus Ord. Pradic. 531 d
 Roblesius (Joannes) scriptor 840 b, 841 a b
 Rocha (Petrus) presbyter Hispanus 765 d
 Rodanius episc. 671 a
 Rodolphus Cardinalis episc. Albanensis 136 b c d
 Rogatus nobilis Romanus 555 e, 556 b
 Rogerius Sicilia rex 148 c, 717 d, 726 d
 Rogerius de Medonia Acerrarum comes & Nu-
sci dominus 710 a
 Rogerius II episc. Nuscanus 701 b, 709 b c,
 710 a, 719 f, 720 a b c e, 727 e f,
 Rogerus prapostus Jotrensis 588 b c
 Rollo. Vide Robertus I Normannia dux.
 Romani linguam suam uiculis gentibus communi-
care studuerunt 220 e
 Romanianus amicus & macenas S. Augustini
 220 f, 222 d, 224 c d, 230 e, 247 a e,
 273 d, 359 e, 409 f, 410 d, 451 b, 452 e
 Romanus nuntius S. Paulini ad Augustinum
 316 f, 317 a
 Romualdus Salernitanus antistes 717 c
 Romulum tributa severius exigentem objurgas
Augustinus 436 c, 452 a, 454 c
 Roni (Odo de) ex Ord. Minorum confessorius
B. Elisabetha Francica 801 d, 802 a d, 803
 f, 804 e
 Rophilus confessor 650 b
 Rosa (Josephus de) canonicus Capuanus 16 f
 Rosli (Philippus) canonicus Capuanus 16 f,
 & primicerius 17 c d
 Roftagnus praesul Arelatensis 64 b
 Rovenius (Philippus) vicarius Apostolicus in
Hollandia 101 e
 Roulliard (Sebastianus) scripsit Vitam B. Eli-
sabetha Francica 787 c e
 Rousseau (Nicolaus) protonotarius Apostolicus
 797 c
 Royer Prior Virzionensis Ord. S. Benedicti 681 b
 Rudolfus monachus Fuldensis 698 e
 Rudolphus episc. Lansanenensis 532 a
 Rufina filia S. Pauli 556 b
 † Rufinus Marforum episc. mart. 652 c t, 653,
 654 c d e f, 655, 656 a, 657 c d e, 658 d
 e f, 659 c d e f, 662 e & seqq.
 Rufinus inuisti eremitas Aegypti 26 a d f, 27 a
 Rufus Matesis episc. 507 c d, 508 c d e
 Rughetti (Martinus) Ord. Pradicar. 538 b
 Ruricius Lemovicensis episc. 53 a, 66 d, 563
 e, 565 a b d
 † Rusticula abbatissa 85 c d
 Rusticus Cartenitanus episc. 337 f
 Rusticus consobrinus S. Augustini 218 e, 230 f
 Rusticus presbyter 345 d
 Ryfwick (Theodorus) S. J. in carcere haereti-
corum mortuus 101 d
- S
- S** Abbatianus Ord. Minorum 141 e
 Sagarra (Gabriel) Ord. B. Mariae de Mer-
cedo 748 b c
 Sagittarius episc. factiosus 86 a b
 † Salaberga abbatissa Ord. S. Benedicti 571 c e f,
 alias Sadeberga 580 d e, & Sadalberga 581
 f, 582 a
 Salano (Philippus) presbyter Cardona 742 f
 Salazar (Petrus de) Generalis Ord. B. M. de
Mercedo 733 d
 Salemus (Andreas) canonicus Capuanus 16 f
 Salinas (Joannes) ex Ord. Canonicorum Regu-
larium 213 f, 214 a
 Salli

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Salli (<i>Egidius de</i>) Ord. Minorum 803 f, 804 e	Sergius Papa III	140 e
Salomon I Constantiensis episc.	Seripandus S. R. E. Cardinalis	359 c
Salomon II	Sernilianus, alius Servilianus, frater S. Euthaliae	12 a b d
Salomon III	† Servatius Tungrensis episc.	506 e, 669 d
Salvator episc. Aletensis	† Severa quadam	543 f
Salviat (<i>Raymundus</i>) Ord. B. Mariae de Mercede	† Severinus abbas Agannensis	44 d
† Sampson episc.	Severinus consanguineus S. Augustini	218 e f
Samsucius Turrensis episc. 278 c d, idem, ut apparet,	Severinus Donatista	354 f
Sanchiz (<i>Josephus</i>) Magister generalis Ord. B. Mariae de Mercede	Severus imperator	501 e
† Sanchini reliquia	Severus II imperator	465 b, 466 d f, 467 d
Sanctius de Ahones episc. Casarugustanus	Severus Milevitanus antistes, amicus S. Augustini	322 d & seqq., 345 e f, 355 a f, 360 a, 432 c, 451 c, 453 d
Sanctorius (<i>Fatius</i>) S. R. E. Cardinalis	Sevinus antistes Senonensis	97 e f
Sandewico (<i>Foannes de</i>) nobilis Anglus	Sewardus rex Orientalium Saxonum in Britannia	516 f
Sandulli (<i>Pantinus</i>) ex Ord. Montis Virginis episc. Castoriensis scripsit Apologiam contra Franciscum Noja de S. Amato 703 f, 705 d e f	Seyron eremita	26 a
San-Marti (<i>Geraldus de</i>) canonicus Gerundensis	Sibilla Christianorum persecutrix	18 b f
Santos (<i>Dominicus de los</i>) olim provincialis Ord. B. Mariae de Mercede	† Sidonius Apollinaris	177 d, 178 a
Sara uxor Abrahami	Sigebertus I rex Francorum	86 b, 575 a d
Sara de Houpelines monialis Longi-Campensis	Sigehardus rex Orientalium Saxonum in Britannia	517 a f
Saraceni 96 f, 97 a, 99 b c, 100 d, 164 c d, 167 b c, 168 a b c d e f, 169 e, 366 f, 368 c e, 375 e, 467 c, 468 f, 469 a, 482 f, 483 b, 622 d e	Sigerus abbas Blaiddinensis	150 f
Saretrudis mater S. Salaberge	Sigheus rex Orientalium Saxonum in Britannia	516 e f, 517 a b
† Sarmata & Bryaines apud Gracos	Sigibaldus Metensis episc.	505 d
† Saturninus episc. Tolosanus & martyr 183 f, 184 e, 464 c, 465 c	Sigillindis Virgo & mar. Fastis recentioribus adscripta	543 d
Saturninus Uzalensis episc.	† Sigismundus rex Burgundionum	43 c f, 44 b d, 77 b, 78 c
Saturninus presbyter	Sigisvultus comes	351 d, 434 c d
Saulay (<i>Andreas du</i>) scriptor Martyrologii Gallicani	Sigivaldus Arvernia gubernator	179 e f, 180 a, 181 e
Saxi (<i>Claudius</i>) notarius Arelatensis	† Silonis & Alexandri reliquia	653 f: de iisdem 655 d e f, 656 f, 657 a b c, 658 d, 659 c d e f
Saxi (<i>Stephanus Antonius</i>)	† Silvester Papa	18 a, 188 d, 484 c d
Saxones pradanur in Gallia	† Silvester Cabilonensis episc.	63 a, 66 b
Scheidius (<i>Jacobus</i>) capellanus Philippi Hano-via comitis	† Simeonis monachi Graci reliquia Treviris	674 f
Schinofi (<i>Josephus</i>) episcopus Casertanus	Simon presbyter Cardinalis S. Ceciliae, legatus in Gallia	790 c
Schmidin (<i>Bernardina</i>) Ord. S. Francisci	Simon eremita	40 f
	† Simplicianus Mediolanensis deinde episc.	234 f, 235 a b, 273 c d, 286 f, 312 d, 318 a b c, 353 f, 417 d e f, 418 a, 419 f
Scholastica monialis Berkingensis	Simplicius socius S. Celsidii	660 a
Scipiones illustres	Sinigardus de Sinigardis pater B. Benedicti Arentini	809 b
Scönlebius (<i>Foannes Ludovicus</i>) archidiaconus Carniolia inferioris	Sinox dux Valentini III	351 c
Sebastianus monachus	Sirmondus (<i>Jacobus</i>) Societ. Jesu	56 e
Sebastus dux exercitus Emmanuëlis Comneni	Sisoës eremita	37 f, 38 a, 39 c d, 42 f
	† Sixti reliquia	548 a
Secundinus episcopus vicarius S. Patricii Hibernia apostoli	† Sixtus Papa	146 d, 356 f
Secundinus Manichaeus	Sixtus IV	248 e f, 249 e f, 250 a b e d, 254 d e, 363 a b
Segenius abbas Hiensis	Sixtus V	497 f
Segravio (<i>Foannes de</i>) nobilis Anglus	Solion abbas Resbacensis	588 d, 589 a
Semi-pelagiani	Solivetta (<i>Franciscus Bernardus Mayus</i>) causidicus Ticinensis	377 f
Senanus frater S. Patricii I, & pater S. Patricii II	Solzona (<i>Franciscus</i>) presbyter Cardona	742 b
Senator abbas Augustodunensis	Sonnatus Remensis episc.	571 b
Senfredus rex Orientalium Saxonum in Britannia	Sorbés (<i>Claudius Matthaeus</i>) canonicus Casarugustanus	779 a, 780 c
	Sotomayor (<i>Alfonsus de</i>) Magister generalis Ord. B. Mariae de Mercede	735 b
B. Serapion, vel Serapius, Ord. B. M. V. de Mercede	Souciat (<i>Stephanus</i>) Societatis Jesu, multis officii de Aetis Sanctorum bene meritus	787 c, 791 c d, 792 a
† Serenedi reliquia	Spes clericus S. Augustini impudicitia accusatus	324 f, 325
Serenianus Miditensis episc.	Spreter (<i>Christiannus</i>)	159 a
Serenus Grannius legatus		
Serenus eremita		

INDEX HISTORICUS

Spreter (<i>Nicolaus</i>) <i>Rottwila parochus</i>	159 a	Theodechildis vel Thechildis regina	99 f
Steleches filius <i>Juliani presbyteri</i>	13 f, 15 c	Theodelinda <i>Longobardorum regina</i>	479 b
Stellarius (<i>Prosper</i>) <i>scriptor</i>	54 b, 216 e	Theodemirus <i>abbas Miciacensis</i>	568 a, 569 d
Stellatus (<i>Balthasar</i>) <i>decanus Capuana ecclesia</i>	16 f	Theodora soror <i>S. Hermetis</i>	143 c, 147 a
Stephana de Remis <i>monialis Longi-Campensis</i>	788 f	Theodoricus I <i>Francorum rex</i>	179 e f, 180 a, 181 d e
† Stephani <i>protomartyris reliquia</i>	344 b c e f, 357 b, <i>De Sancto apparente</i> 383 d, <i>ejus sceleria</i>	Theodoricus II <i>Francorum seu Burgundia rex</i>	89 e, 572 d f, 577 c d e f, 579 d
Stephanus <i>Papa II</i>	492 c	Theodoricus IV <i>Francorum rex</i>	102 b
Stephanus <i>episc. Sassinas</i>	193 f	Theodoricus <i>Italia rex Arianus</i>	53 c d, 54 d, 57 d, 69 b, 70 b c d, 71 a d
Stephanus <i>diaconus, unus e scriptoribus Vita S. Casarii</i>	50 b c, 64 d, 75 f, 76 d e, 77 e f, 79 b, 82 e f	Theodoricus, <i>aliis Theodorus &c. Visigothorum rex</i>	462 a b, 464 a b d e, 465 a b
Stephanus <i>cognomento Henricus comes Blesensis</i>	592 b	Theodoricus vel Theudericus II <i>Visigothorum rex</i>	465 a b
Stephanus <i>praefectus classis Guilielmi Sicilia regis</i>	717 f	Theodoricus (<i>ut fertur</i>) <i>rex</i>	488 c, 489 a b, & <i>dein monachus</i> e f, 490 a b, <i>de successoribus ejus regibus in Hibernia plura iidem fabulosa.</i>
Stilico <i>consul Romanorum</i>	321 c, 324 f	Theodoricus <i>antistes Bononiensis</i>	10 b c
Stöcklin (<i>Augustinus</i>) <i>abbas Disertinensis Ord. S. Benedicti</i>	827 f	† Theodorus <i>Dorovernensis antistes</i>	687 e f, 693 c
Susanna <i>Veteris Testamenti</i>	140 d	Theodorus <i>episc. in provincia Mediolanensi</i>	89 d
Switelmus <i>rex Orientalium Saxonum in Britannia</i>	516 e f	Theodorus <i>Conforannensis praesul</i>	46 f, 47 a
Syagria <i>monialis unbere coacta</i>	89 d e	Theodorus <i>Angelus Comnenus Graecus</i>	809 e
Syagrius <i>Gratianopolitanus episc.</i>	85 a	Theodosius I <i>imperator</i>	28 e f, 239 f, 298 e, 324 f
Syagrius (<i>Africanus</i>) <i>consul</i>	84 f	Theodosius II <i>imperator</i>	28 e, 352 e f
Syagrius <i>junior</i>	84 f	Theodosius <i>consul paganus</i>	18 b
Symmachus <i>Papa</i>	52 d, 54 e, 55 a c d f, 56 a, 71 f, 73 b, 557 d, 564 b c	† Theodotus <i>martyr</i>	146 b
Symmachus (<i>Quintus Aurelius</i>) <i>Urbis praefectus</i>	405 a e	Theonas <i>eremita</i>	41 c
† Symphorianus <i>martyr</i>	183 f, 184 e	Theophilus <i>Alexandrinus episc.</i>	560 d
Synefius <i>archiepiscopus Ptolemaidis in Lybia</i>	206 c	Therasia <i>conjug. S. Paulini Nolani</i>	452 f
† Syra <i>quibusdam soror S. Fiacrii</i>	604 b c	Thiefzelmus <i>monachus Claravallensis</i>	141 e
† Syri <i>corpus Ticini</i>	370 f, 371 b	† Thomas <i>Aquinas Ecclesia doctor</i>	802 c
† Syria <i>martyr</i>	604 c	Thomas à Beringhen <i>Ord. Minor. occisus ab haereticis</i>	3 c
T		Tibaldus <i>praepositus Rothnacensis</i>	150 f
T Abarner (<i>Hieronymus</i>) <i>Ord. S. Jacobi de Spatha</i>	745 d	Tibaldus <i>decanus Rothnacensis</i>	150 f
Tagio <i>Casarangustanus episc.</i>	382 a	Ticta <i>abbas Glasloniensis</i>	688 e
Tamariz (<i>Mathias</i>) <i>Ord. B. Maria de Mercede & qualificator sancti officii in Hispania</i>	759 b	† Tigernachus <i>episc.</i>	814 e
Tatianus <i>nobilis Romanus</i>	145 f	Timasius <i>seductus à Pelagia & conversus ab Augustino</i>	306 f, 309 d, 360 d
Taverner & Montorres (<i>Michaël Joannes</i>) <i>nobilis Hispanus</i>	744 e	† Timotheus <i>Pauli discipulus</i>	267 c
† Telesphorus <i>Papa martyr</i>	146 c, 662 b	Timotheus <i>subdiaconus parochia Subsaniensis</i>	322 d e f, 323
Teredius <i>diaconus Arelatensis</i>	61 c	Timotheus <i>anachareta</i>	37 b
Terentius <i>comædiarum scriptor</i>	389 e	Tinmuthensis (<i>Joannes</i>) <i>scriptor</i>	23 c
Ternus (<i>Paulus</i>) <i>archipresbyter ecclesia S. Rufi</i>	11 d	Tisci (<i>Fabritius</i>) <i>doctor</i>	706 a b c
Tertullianistæ <i>haeretici</i>	316 d	Tonantius <i>Ferreolus praefectus Galliarum</i>	563 a
Tetolo <i>archiepiscopus Turonensis</i>	185 f	Totila <i>Gothorum rex</i>	467 c, 484 f
† Tetradius <i>Bituricensis episc.</i>	180 a b, 181 e, 182 d	Toxotius <i>maritus S. Paula</i>	556 b, 558 b
Thalassia <i>abbatissa Augustodunensis</i>	87 e, 89 f	Toxotius <i>horum filius</i>	556 b
† Thecla <i>abbatissa</i>	142 a	Traianus <i>imperator</i>	144 f, 145 a b c f, 146 a f, 147 d e
Thecla <i>monialis Berkingensis</i>	698 d	Trafamundus <i>Wandalorum rex Ariannus</i>	363 f, 364 b c d e f, 366 d
Theobaldus II <i>Barri comes</i>	804 b	Trafimundus <i>filius Amati comitis</i>	646 a
Theobaldus IV <i>cognomento Magnus comes Blesensis</i>	591 d, 592 b	Trigetius <i>amicus Augustini</i>	229 e, 230 b c f
Theobaldus <i>canonicus Assisensis</i>	817 c d	Trinckler (<i>Ulricus</i>) <i>abbas de Capella Ord. S. Benedicti</i>	830 a
Theodebertus <i>Francorum seu Austrasia rex</i>	89 e, 572 d, 578 c, 579 d	Troianus <i>diaconus Sansonensis</i>	462 d
Theodebertus <i>presbyter cella S. Mederici Parisiis</i>	524 b, <i>idem Theodelbertus</i> 524 c d, 525 d	Trufillo (<i>Didacus</i>) <i>Calaritanus</i>	385 f
† Theodechildis <i>abbatissa Jotrensis</i>	694 b, 695 c	Tuda <i>Lindisfarnensis episc.</i>	690 c
		Tunna <i>abbas</i>	688 f
		V	
		V Al (<i>Sancius de</i>) <i>pater S. Dominici pueri à Judais occisi</i>	782 b
		Valatinius <i>archidiaconus Vapincensis</i>	55 c
		Valens <i>Arianus episc.</i>	669 b c e, 671 e
		Valens	

INDEX HISTORICUS

† Willibrordus *Ultrajeclinus* episc. 100 c f, 101
ab, 102 a b d e
Wiltheim (*Alexander*) S. J. 624 a
Wimphelingus (*Jacobus*) scriptor Germanus
252 b c d e f, 505 e
Wina *Londinensis* episc. 517 b
Wion (*Arnoldus*) scriptor *Lignum Vita* 737 a
Wittegovo abbas *Augiensis* 160 c
Witweiler (*Georgius*) S. J. 253 b

X

X Antippus *Numidia* primas 321 f, 322 a b c

Y

Y Sflcia diaconissa 13 f, 15 c

Z

Z Acagnius (*Laurentius Alexander*) praefe-
tus *bibliotheca Vaticana* 237 c
Zacharias Papa 97 c d
Zacharias eremita 208 a b
Zaenus rex *Maurorum Valentia* 839 c d e
Zamora (*Joannes Egidius de*) 841 a b
Zazapus presbyter in *Africa* 279 b
Zeno imperator 57 b
Zeytabuceit seu Zeitus Abuzeltus, aliis Azotus,
rex *Maurorum in Hispania* 838 c, ad fidem
deinde conversus d, 839 a b c e, idem Azci-
tus vocatur f, 840 a, & Zeite Buzeite e f,
841, 842 b d e
Zondadarius Cardinalis 138 c
Zozimus Papa 337 e f, 433 f
Zwinglius heresiarcha in praelio occisus 831 a

I N D E X TOPOGRAPHICUS

A

Cernum, urbs regni Neapoli-
tani 727 a
Acheruntina dioecesis in regno
Neapolitano 712 c d
Adrumetum, urbs in *Africa*. SS.
Bonifacius & Thecla conjuges
551 b c

Adua. Vide Augustodunum.

Aegyptus, *Africae* regio. S. *Marcellus* seu *Mar-*
cellinus cum sociis MM. 12 c. S. *Pæmen ana-*
choresita 25 a b

Amona vetus, quibusdam nunc Labacum in
Carniolia, aliis *Civitas-nova* in *Istria*, ubi co-
litur S. *Pelagius M.* An idem cum *Constan-*
tiensi? 152 & seqq.

Africa à Wandalis vastata 350 d e f, 351 &
seqq. 439 b c d e

Agatha, urbs *Galliae* in *Occitania*, ubi concilium
convocatum à S. *Casario Arelat.* 52 f, 53
a b c

Agaunenfe in *Vallesia* cenobium, edificatum al-
laborante S. *Theodoro II episc. Orlodorenfi* vel
Sedunensi 44 a b c d e

Aginum, urbs *Galliae* 836 c d e

Alatrium, urbs in *Italia* 646 a, 662 c

Alba, *Albula* vel *Albeta*, fluvius *Galliae* 578 d

Alba, olim *Marforum*, vel ut alii, *Aequorum* ci-
vitas in *Italia* 662 b

Alba Ripa, cenobium *Galliae* in dioecesi *Lin-*
gonensi 619 d

† *Alberici* cella, locus in *Hetruria* 514 a

Alexandria, urbs *Aegypti*. SS. *Poliennus*, *Sera-*
pion, *Justilla*, ac forte *Hermes MM.* 188 b

Algerium vel Algeria, urbs maritima *Africae* 432

c, 730 d

Amanum (*Portugalete*) portus *Hispaniae* in *Bi-*
scalia 757 b, 759 c d

Amasia, *Turcis* *Amnasan*, urbs *Cappadociae* in
Ponto 658 a b

Amasia vel *Amisia*, urbs in *Frisia Orientali* 656
a b

Ambianum urbs *Galliae* in *Picardia* 613 f

Anagnia, urbs *Italiae* 638 c, 639 b, 646 c

Ancyra, urbs in *Galatia*. SS. *Gaiannus*, *Lucia-*
nus & plures alii Martyres 667 a

Andechs, aliis *Mons sanctus*, vulgò *Heiligen-*
berg, monasterium in *Bavaria* 547 f, 548 a

Andegavum, urbs *Galliae* 547 c d

Antiochia. SS. *Sebastus*, *Alexander & forte E-*
merita MM. 21 c. SS. *Nicaa & Paulus MM.*
513 b

Antium, urbs olim in *Latio* 148 c

Apenninus mons in *Italia* 477 c d

Appileroce, locus in *Scotia* 131 e f

Aquæ-curtiense cenobium in *Artesia* 379 e

Aquæ Helvetiorum, oppidum in *Argoia* 830 f

Aquisgranum, urbs in *Germania* 151 d

Aquitania, pars *Galliae* 508 b

Arafricanum II concilium in *Gallia* à S. *Casario*
Arelat. celebratum 57 e f, 58 a b e f, 59 a b,
71 e

Arbeça, locus *Cataloniae* in *Hispania* 746 c,
747 b

Arcea vel *Arcia*, locus *Galliae* in *Campania*, ubi
solitarie vixit S. *Ebbo ep.* 97 b

Arcis *Vegetis* castrum, nunc *Roccabotte*, oppi-
dum

IN TOMUM VI AUGUSTI.

- dum in Italia 634 e f, 638 e f
- Ardmacha, urbs in Hibernia 833 c e f
- Arelas, Arelate vel Arelatum, urbs Galliae. S. *Casarius episc.* 50 a, 53 c. In suburbio monialibus cœnobium condit 53 d e f, 54 a b. Ecclesia jus metropoliticum defendit 54 f, 55 a b f. Concilium Arelatense iv celebrat 56 d e. Templum S. *Hermeti* adificat 60 d e f. Laboribus apostolicis, virtutibus & miraculis urbem excollit & illustrat 67 & seqq. Ibidem S. *Æonius ep.* 563 a
- Aretium, urbs Italiae in Tuscia. B. *Benedictus Aretinus* 808 c
- Arverni, Galliae populi, quorum patronus S. *Julianus M.* 172 d e, 173 b c f
- Asius, fluvius parvus Italiae 816 c
- Allisium, urbs Italiae in Umbria 660 c. S. *Rufinus ep. M.* 814 c. Corporis inventio & miracula 815 & seqq.
- Atanense cœnobium, nunc canonicorum collegium in Gallia 186 b, 187 f
- Athenae, urbs in Graecia 623 c. S. *Aristides philosophus* 650 c
- Athlibis, Athribis vel Atribis, urbs in Aegypto 39 e
- Atrebatum, urbs Belgii in Artesia 613 e
- Atribis. Vide Athlibis.
- Audomarum, urbs in Belgio 151 d
- Aventinus mons urbis Romanae 497 e f, 499 f, 504 b
- Augia-dives (*Reichenou*) cœnobium in Suevia. *Brachium S. Pelagii M.* 159 f, 160 a b c
- Augusta Rauracorum, urbs olim, nunc vicus prope Basileam 579 b c
- Augusta Suessionum. Vide Suessiones.
- Augustodunum vel Adua, urbs in Burgundiae ducatu. S. *Syagrius ep.* 84 a. In urbe xenodochium, in suburbis S. *Martini* & S. *Joannis cœnobium conditurat* 87 b c d e. Ecclesiam cathedralem exornat 87 f. Prae eminentia sedis *Admensis supra reliquas suffraganeas* 89 b
- Aurelianum, urbs Galliae 566 b e, 567 d f, 569 d
- Autissiodorum, urbs in Burgundiae ducatu. S. *Optatus ep.*, & SS. *Sanctinus ac Memorius presbyteri* 680 a b c
- Azuaga, oppidum Hispaniae in Extremadura 758 d e, 759 e
- B
- B** Ainafco, locus in Pedemontio 539 d
- Bajoarii al. Bodoarii, Bojoarii &c. an populi iidem cum Boiis, nunc Bavaris? 581 d e
- Balneum, oppidum in Hetruria. S. *Albericus eremita* 514 a
- Barbery, parœcia diœcesis Silvanectensis in Gallia 620 a
- Barbona, locus Galliae in pago Trecensi 593 d
- Barcinonense in Hispania cœnobium ordinis S. *M. Virginis de Mercede. Vita religiosa S. Raymundi Nonnati* 730 a, 738 b c, 766 c d
- Barium vel Barum, oppidum in regno Neapolitano 717 d e
- Batua, Batavorum insula. Vide Betua.
- Bebba, opp. Angliae in Northumbria 692 d e
- Beccensis abbatia Galliae in Normannia 547 f
- Beinwila, parœcia in Helvetia. B. *Burchardus presb.* 827 b, 828 a c d e f, 829 b d e f, 830 c e, 831 a
- Bellovacum al. Belvacum, urbs Galliae 610 a
- Beneventum, urbs regni Neapolitani 726 d
- Bergomum, urbs in Italia. S. *Narnus ep.* 8 a
- Berkingum, cœnobium in Effexia Angliae comitatu 698 b c f
- Berthem, pagus in Brabantia. S. *Verona virgo* 525 b c, 526 b
- Bethforom vel Bethfur vicus in Palaestina, ubi S. *Ethiopem Eunuchum baptizavit* S. *Philippus diaconus* 7 f
- Betua, Batua vel Batavorum insula (de *Betuwe*) pars Geldriae in Belgio 100 c f, 102 f, 105 a
- Biberacum, urbs in Suevia 492 b f
- Blangiaccensis abbatia in Artesia 602 a
- Bobium. Vide Saffina.
- Boii, Bojoarii. Vide Bajoarii.
- Bona. Vide Hippo-regius.
- Bonae-spei abbatia in Hannonia 379 f
- Boneil, vicus in Francia 523 b, 524 b
- Bononia, urbs Galliae in Picardia 579 c
- Bononia, urbs in Italia 151 d, 380 a, 625 c, 629 c, 819 f
- Bouchereffe, vicus in Gallia 579 e
- Bovinum, exigua Galliae insula in provincia Picavienfi. S. *Fermerius* 842 c f, 843 a
- Bressa, locus Italiae in diœcesi Nucarina 820 f, 821 a
- Bretolium vel Britolium (*Bretenil*) opp. Galliae in territorio Bellovacensi 610 a
- Briegius vel Brigenfis tractus in Gallia 582 d, 583 f
- Brigantium, opp. Germaniae in Suevia 107 a
- Brivas antiqua (*Vieille Brioude*) vicus in Arvernia 169 b c, 188 a d
- Brivas nova, Brivas ad ecclesiam (*Brioude glisse*) opp. Galliae in Arvernia. S. *Julianus M.* 169 b c e f, 171 f, 172 a c. *Pluribus ibi fulget miraculis* 178 & seqq.
- Broilum, al. Brodilum, Brodolum & Prodilum, locus Galliae in Bria, ubi vitam solitariam duxit S. *Fiacrius* 603 c d e, 605 f, 606 a c, 607 e
- Brundisium, urbs regni Neapolitani 717 d e
- Buchonia vel Buchovia, tractus Germaniae in circulo Rheni superioris 494 a
- Buchovia vel Buchaugia, parthenon in Suevia. B. *Adelindis abbatissa, ejusdem fundatrix* 492 a & seqq.
- Burdegala, urbs Galliae 68 a b f
- Burgi, urbs in Castella veteri. *Parturientibus succurrit S. Raymundus Nonnatus* 756 c d, 757 a b, 758 c d
- Burgo di Saffoferrato, locus in Italia 470 c
- Burgundiones populi 508 c
- Bufweiler, locus in Alfatia 509 e, 511 e
- Buttisholz, locus Helvetiae in tractu Lucernensi 831 d, 832 d
- Byzacena Africae provincia 451 c
- C
- C** Abillonum (*Chalons sur Saone*) urbs Galliae in ducatu Burgundiae 66 b, 564 d
- Cælum aureum, monasterium & ecclesia S. *Petri Ticini* in Italia, ubi S. *Augustini corpus depositum* 367 e f, 368 c, 369 c d e f, 370 & seqq.
- Cæsar Augusta, urbs Hispaniae. S. *Dominicus puer M.* 777 a b
- Cæfareia, Mauritaniae urbs 337 e f, 339 a, 432 e
- Cæfareia, urbs in Cappadocia. SS. *Theodorus, Rufina & Ammia* 651 b
- V v v v v † Cæsarii

INDEX TOPOGRAPHICUS

- † Cæsarii cœnobium virginum prope Arelatem in Gallia, à S. Casario conditum 53 c d e f, 54 a b, 69 a b, 70 a
- Calama, urbs in Africa 290 c d, 432 b
- Calamus, locus eremi Schetensis in Lybia 207 d
- Calaris, urbs in Sardinia 358 c, 366 d, 385 e f
- Calatrava, opp. Hispaniæ in Castella nova 759 e f
- Cambria, nunc Wallia, Angliæ provincia 23 d
- Camerium, urbs Italiæ in Marchia Anconitana 822 f
- Campellæ, duplex in Gallia cœnobium, alterum in Burgundia, alterum in tractu Briegio 519 a, 522 e f, 524 a
- Campus-bonus (Cambon) parœcia dicecesis Nannetensis in Gallia. S. Victor solitarius 683 a b, 684 b d
- Cantium, Angliæ regio 684 c
- Capella, olim abbatia in Helvetia 828 d e, 831 a
- Capitolium, quis in urbibus locus 19 f
- Capreæ, insula regni Neapolitani 532 f
- Capua, urbs Campaniæ in regno Neapolitano. S. Rufus M. 9 b. An episc. Capuanus? 10 e f, 11 a b c d. Alter S. Rufus & Carponius MM. 16 a. Corporum inventio in ecclesia Metropolitana, elevatio &c. 16 c e f, 17 a b c d e
- Caranto, opp. in insula Franciæ 523 b, 524 b
- Carbonarius mons in Italia 664 e
- Carcasso vel Carcaffona, urbs Galliæ in Occitania 73 c
- Cardona, castrum Hispaniæ in Catalonia. S. Raymundus Nonnatus conf. 729 a b, 732 a b, 737 d, 742 d
- Carniæ provinciæ situs 152 b c d e f
- Carpentora cœnobium in Gallia, cui presedit S. Casarius ep. Arelat. 56 f
- Carthago, urbs in Africa. An S. Augustini locus natalis? 216 d e f. Ejus ibidem commoratio ante conversionem 220 f, 221 a & seqq., 393 & seqq. Post baptismum 239 f, 240 & seqq. Celebris congressus Carthaginensis cum Donatistis 300 & seqq. Varia concilia ibi celebrata, quibus interfuit S. Doctor 320 a b c d, 321 c d e f, 324 e f, 326 d, 339 c d
- Carzoli, opp. Marforum in Italia 634 c e
- Cassanum, opp. in regno Neapolitano 724 f
- Castellon d' Ampurias, opp. Hispaniæ in Catalonia 754 e
- Caziacum (Chesy) cœnobium & vicus in Gallia 589 f, 590 d
- Cedareni vel Cedræi, populi in Asia 557 a b
- Cella Menardi, Vide Einsidlen.
- Cella S. Mederici (la Celle) locus in ducatu Burgundiæ 522 a, 523 e f
- Centulenti abbatia in Gallia 379 f
- Centumcellæ, nunc Urbs-vetus (Civita-vecchia) urbs in Hetruria 235 b c, 358 a
- Cerretania, tractus Cataloniæ in Hispania 747 d
- Certiacum, oppidum in Helvetia 111 f, 112 a
- Chafa, vicus in Africa 386 c
- Cherium, opp. in Pedemontio 539 e
- Cirta, al. Constantina, urbs in Africa 445 e
- Civitas-nova, urbs in Istria. S. Pelagius M. 151 b
- Clafia, Clafius. Vide Afius.
- Claromontium, Arverniæ metropolis 172 d, 173 b c f
- Colomiers, opp. Galliæ in Bria 595 a
- Colonia, urbs Germaniæ. Reliquia varia 151 d, 379 f, 497 b, 498 a, 547 d e. Hildegarus episc. Coloniensis an Sanctus? 813 a
- Columbkil. Vide Hy.
- Compendium (Compiègne) palatium regum Francorum 584 c, 585 a
- Compsana dicecesis in regno Neapolitano 712 b c d
- Confluentia, urbs Germaniæ 530 d. B. Rizza virgo 624 a
- Conforanni, Conforannum vel Conforanum (S. Lizier de Conserans) urbs in Novempopulania Galliæ provincia. S. Licerius vel Glycerius episc. 45 a
- Constantia, urbs Germaniæ in Suevia. S. Gebhardus vel Gebehardus ep. 106 a, 111 a b c. S. Pelagius M. 151 c, 152 a, 158 f, 159 a b c d
- Constantina. Vide Cirta.
- Constantinopolis. SS. Ollius & Stephanus diaconus MM. 20 c. S. Alexander patriarcha 195 b, 466 f, 467 a d. SS. Hypatius ep., & Andreas presb. MM. 514 b
- Conventreia, abbatia in Anglia. Brachium S. Augustini 378 f, 379 a
- Corinthus, Græciæ civitas 623 c
- † Cornelli cœnobium. Vide Inda.
- Crescentinum, opp. Italiæ in Pedemontio 626 b
- Crispeium (Crespy) urbs Galliæ in Valesia 592 a
- † Crucis monasterium in Umbria: B. Albertinus 811 c, 812 b
- çuera. Vide Zuera.
- Curium, urbs in Cypro insula. S. Philonides ep. & M. 544 b c f
- Cusentina dicecesis in regno Neapolitano 712 c d
- Cyreste vel Cytharista, locus Galliæ in Provincia 80 f

D

- D** Aroca, oppidum Hispaniæ in regno Aragoniæ 771 c, 772 a
- † Decombes, locus in Somerfetiensi Angliæ comitatu, ubi S. Decumanus eremita vixit & martyr obiit 23 b, 24 d e
- Dertona, urbs Italiæ 367 a b, 368 e f, 369 a b
- Dianium, Dianum seu Dianæ-vallum, opp. in regno Neapolitano 11 c d
- Diolcos, eremus in Ægypto 39 d
- Difertinense monasterium in Rhætia 827 f
- Divio (Dijon) urbs in ducatu Burgundiæ, ubi in ducis sacello miraculis claret S. Fiacrius 616 & seqq.
- Doue, vicus in Bria Galliæ provincia 589 a
- Doverense olim monasterium Galliæ in agro Bituricensi 680 d, 681 b & seqq.
- Druentia (la Durance) Galliæ fluvius 71 e
- Duacum, urbs in Belgio 151 d, 379 e, 602 a
- Dubis, al. Duvius, annis in comitatu Burgundiæ 581 a
- Duerenstadium, Durstadium (Wyck te Duerstede) opp. in Belgio 101 a, 105 a
- Dunstor, castrum in Anglia 23 b f
- Durevel vel Durvel, vicus in Cadurcensi Galliæ provincia 29 c

E

- E** Boriacus. Vide † Faræ cœnobium.
- Ecija, urbs Hispaniæ in Andalusia 759 e
- Ehrenbreitein, castrum in Germania prope Confluentiam 624 e, 625 c
- Einsidlen, al. Eremus Deiparæ vel Cella Menardi, cœnobium in Helvetia 110 a b, 129 c
- Eleemo-

IN TOMUM VI AUGUSTI.

- Eleemofyna, abbatia diœcesis Carnotenſis in Gallia 381 a
 Elgou. *Vide* Erichgewe.
 Elst, vicus Betuæ in Geldria Belgii provincia. *S. Werenfridus presbyter* 100 b c f, 101 a, 102 e f
 Embrica, opp. in Clivia; quò translata reliquia *S. Werenfridi* 101 d e
 Emona. *Vide* Emona.
 Emporiæ (*Ampurias*) opp. Hispaniæ in Catalonia 754 d
 Entlibuech, locus in Helvetia 832 b
 Epternacum, opp. & cœnobium in ducatu Luxemburgico. *Caput S. Sabina M.* 498 a, 675 b
 Eremus Deiparæ. *Vide* Einsidlen.
 Ereſtein, olim parthenon in Alſatia 548 a
 Erichgewe, Erigove, Elgou, locus in Suevia 493 c d
 Ernaginum, locus Galliæ in Provincia 78 e
 Eugubium, urbs ducatus Urbinatis in Italia 818 d
 Exienſis abbatia Galliæ in diœceſi Aginnenſi. *S. Aduinus* 826 a b
- F
- F Acundiana vel Facundiniana vallis in Italia 470 b
 Fanum S. Clodoaldi (*S. Clou*) locus in insula Franciæ 614 e
 Fanum S. Dionysii, opp. in insula Franciæ 612 a
 Fanum S. Germani in Laya, opp. in insula Franciæ 800 e
 † Faræ seu Eboriacense cœnobium in Meldensi Galliæ diœceſi 578 e f, 602 a, 604 b
 Felua. *Vide* Velavia.
 Fenabora. *Vide* Kilfenora.
 Ferrariensis abbatia Galliæ in diœceſi Senonenſi 547 f
 † Fiacrii monasterium in territorio Meldensi, *ſidelium peregrinationibus & Sancti, cuius nomen fert, miraculis celebre* 598 d e f, 607 c d, 609 & seqq.
 Figiacense cœnobium in Gallia 467 d
 Firmitas Galcheri (*la Feriè Gaucher*) oppidum Galliæ in Bria 593 c
 Florentia, urbs Italiæ 134 f, 534 e, 535 d
 Folkstoniense cœnobium Angliæ in Cantio. *S. Eanswida abbatissa* 684 c e, 685 e, 687 b c
 Fontaine, vicus in Gallia prope Divionem 619 c
 Fontilianum monasterium in regno Neapolitano à *S. Amato constructum vel instauratum* 715 b c d e f, 723 e f
 Forum-Sempronii, urbs Italiæ. *SS. Laurentius, Urbanus, Avitus, Maternianus & Vincentius MM.* 665 a b
 Fucinus lacus in Italia 664 b
 Fulginium, urbs Italiæ in Umbria 818 d, 824 a
 Fuffala, locus in Africa 342 b c
- G
- G Ades, urbs Hispaniæ, peste liberata per *S. Raymundum Nonnatum* 775 a & seqq.
 Ganodurum, opp. in Helvetia 111 f, 112 a
 Garganus, mons in Apulia 195 e
 Gaudiacum, vicus in Gallia prope Turones 185 e, 186 f
 Gemeticense cœnobium Galliæ in territorio Rotomagenſi. *S. Ameltrudis virgo* 620 c, 621 d
 Genua, urbs Italiæ 367 a, 368 d e, 369 a
 Gertrudis-Berga, opp. in Belgio 648 d
- Gerunda, urbs Hispaniæ in Catalonia 749 a b. *Prestita ibi beneficia à S. Raymundo Nonnato* 760 & seqq., 763 c d e f, 764 a b c d
 Glastonia, opp. & abbatia in Anglia 379 b, 688 e. *S. Patricius ep.* 833 a
 Gualdum, opp. in Italia 467 c, 470 b c, 831 c e
 Guletanum S. Salvatoris monasterium in regno Neapolitano 723 e, 724 c d
- H
- H Abesburgh, castrum in Helvetia 830 c d
 Hard, pagus in Suevia 125 c
 Hastier, cœnobium in diœceſi Leodiensî 486 a
 Hederensis parthenon in agro Parisiensî 598 c
 Heiligen-berg. *Vide* Andechs.
 Helena, urbs Galliæ in comitatu Ruscimonensî 747 c
 Hemmenrode, abbatia in Trevirensî archiepiscopatu 496 b
 Hersfeldense cœnobium in Germania 151 d
 Hibernia insula. *S. Flannanus ep.* 488 a. *S. Modannus* 565 b. *S. Fedlimidus episc.* 814 a. *S. Fagnanus episc.* 824 b
 Hiente cœnobium in Scotia hodierna, *ubi vitam monasticam duxit S. Aidannus* 689 a b c
 Hippo Diarrhytus, urbs Africa 321 d
 Hippo-regius, al. Bona, urbs in Africa. *S. Augustinus Ecclesiæ doctor* 213 b, 429 e. *Monasterium virorum ibidem institutum* 257 d e f, 258 a b, 260 c d e f, 386 c d, 428 e, 430 f. *Et sanctimonialium congregatio* 284 b c d e f. *Quid ibi præclare egerit sacerdos* 256 & seqq. *Quid episcopus* 430 & seqq.
 Hirschthal, monasterium virginum in Germania 128 c
 Holy-iland. *Vide* Lindisfarne.
 † Honorati insula. *Vide* Lerina.
 Honorificus, vicus in Gallia 572 a b, 575 e
 Hurguhard forte Urchart; quod vide.
 Hy, Hu, Hoia &c., nunc Jona & Columbkil, exigua hodiernæ Scotiæ insula 689 a b c
- I
- I Aca vel Jacca, urbs in Hispania 490 a
 Janua. *Vide* Genua.
 Iberus, fluvius Hispaniæ 771 f, 782 b f
 Ilcinum, al. Mons Ilcinus vel Ilcinus, opp. in Hetruria 379 d
 Ilerda, urbs Hispaniæ in Catalonia 45 d
 † Joannis cœnobium monialium. *Vide* † Mariæ. Jona. *Vide* Hy.
 Jotrum (*Jouarre*) cœnobium Galliæ in Bria 582 c, 583 a e. *S. Ebreghisilus vel Ebraisilus episc.* 694 b c
 Joyacum, locus in Gallia prope Turones 186 a
 Înda (*Cornelis-munster*) cœnobium prope Aquisgranum. *Reliquia S. Hermetis M.* 149 e f, 150 a
 Insula, cœnobium Arelati suburbanum, *cui abbas præfuit S. Casarius ep.* 66 a e, 564 e
 Isara vel Isera, Galliæ fluvius in Delphinatu 75 d
 † Juliani cœnobium Turonense in Gallia 185 f
 Justiacus, locus in Gallia 577 d, 579 f
- K
- K Ilfenora, al. Fenabora, opp. & diœcesis in Connacia Hiberniæ provincia. *S. Fagnanus ep.* 824 c e f
 Kil-

INDEX TOPOGRAPHICUS

- Killaloe. *Vide* Laonia.
 Kilmorensis diocesis in Hibernia. *S. Fedlimidus episc.* 814 a b d
- L
- L** Abacum, urbs Germaniæ in Carniolia 152 d
 Langenmatt, villa in Argoia Helvetiæ tractu 830 e
 Laonia, *al.* Killaloe, opp. & diocesis in Hibernia. *S. Flannanus episc.* 488 a c
 Lanstein, locus in Germania 625 e
 Larissa, Theffaliæ metropolis 623 c
 Latiniacum (*Lagny*) opp. Galliæ in Bria 607 e
 Laudunum *feu* Lugdunum clavatum (*Laon*) urbs in insula Franciæ 579 a
 Lauffenberg, opp. in Helvetia 112 a
 Laurentianense monasterium Hispaniæ in Galicia 649 c
 Lembeke, vicus in Brabantia & Hannoniæ confinibus 528 e f, 530 d
 Leocata, urbs Siciliæ 140 a b
 Leontini, urbs in Sicilia. *S. Euthalia V. & M.* 12 a
 Lerina, Lerinum *vel* Lerinus, Galliæ insula & cœnobium celebre, *cujus alumnus S. Casarius Arelat.* 65 b c, 66 c
 Lefatense cœnobium Ord. S. Benedicti in Rivenfi diocesi Galliæ 22 b e
 Liguria, Italiæ regio 191 d
 Lima, urbs Americæ in Peruvia 385 c
 Limolium, opp. Galliæ in provincia Petrocorienti, *in cuius vicinia S. Alvera V. & M.* 836 a b
 Linays, opp. in Gallia 518 f, 519 b
 Lindisfarne, *nunc* Holy-iland, insula Angliæ. *S. Aidanus ep.* 688 a. *Episcopatum ibi & monasterium erigit* 690 b c d e
 Londinum, urbs Angliæ. *S. Sebbus rex* 516 b c
 Longus-Campus, monasterium prope fanum S. Clodoaldi in agro Parisiensi. *B. Elisabetha seu Isabella virgo regia fundatrix* 787 a b, 788 b c, 801 c d e f
 Lorbanense cœnobium in Lusitania 159 e
 Lotharingia *antiqua* 530 a, 595 e
 Lovanium, urbs in Brabantia 525 b c
 Lucediense monasterium in Pedemontio. *S. Bononius abbas* 625 c
 Lucerna, urbs in Helvetia 832 b
 Luco, castrum Galliæ in Provincia 79 a, 80 e
 Lugdunum, urbs in Gallia 86 a b. *S. Asterius ep.* 91 b
 Lugdunum clavatum. *Vide* Laudunum.
 Luxoviense monasterium in Gallia 572 c d e, 577 b c d e
- M
- M** Acerata, urbs in Italia 542 b
 Machera, opp. in ducatu Luxemburgico ad Mosellam 675 b
 Madaura, opp. in Africa 220 f, 289 c, 353 c, 393 a
 Magdunum, opp. in Gallia. *B. Agilus vicecomes* 566 a
 Marantium, opp. Galliæ in tractu Alnetensi 465 d
 † Mariæ *olim*, *nunc* S. Joannis cœnobium monialium prope Augustodunum in Gallia 87 e
 Mariæburgum, opp. in Hannonia 485 f
 Mariolum, locus Galliæ in territorio Meldensi 593 f
- Marfi, Italiæ populi 652 c, 662 a
 Marnia, Scotiæ provincia. *S. Maltrubius monachus & M.* 131 a
 † Martini cœnobium prope Augustodunum in Gallia 87 c d, 521 f, 522 a
 † Martini monasterium in Suevia, *al.* Weingarten 128 b c, 129 b d
 Massilia, urbs Galliæ 80 a f
 Matifco (*Mascon*) urbs in ducatu Burgundiæ 86 c
 Matritum, urbs in Castella nova. *Beneficia ob- tenta à S. Raymundo Nonnato* 755 e f, 756 a b, 771 b
 Matrôna, Galliæ fluvius 608 e
 Maurianensis diocesis in Sabaudia 89 e f
 Medenblick, opp. in Hollandia Boreali 101 a
 † Mederici Cella. *Vide* Cella.
 Mediolanum, urbs Italiæ. *S. Augustinus artem rhetoricam proficitur, fit Catechumenus & baptizatur* 227 & seqq., 353 e f, 385 d e, 405 & seqq.
 Meldæ, urbs Galliæ in Bria 579 a. *In ejus territorio S. Fiarius eremita* 598 a. *Sacrum corpus Meldas transfertur & elevatur* 600 c d e f, 601 a b
 Melodunum, urbs Galliæ in Bria 522 f, 524 a, 591 e
 Mernia. *Vide* Marnia.
 Meroë, urbs & insula Africæ 7 a
 Messana, urbs Siciliæ 726 e
 Metæ, urbs in Lotharingia. *S. Adolphus episc.* 504 c
 Mexicum, urbs Americæ. *Cultus S. Dominici pueri M.* 780 e f
 Miciacense S. Maximini cœnobium in Gallia 566 b e f, 568 e d e
 Milevum, urbs in Africa 324 c
 Mindonia (*Mondoñedo*) opp. Hispaniæ in Galicia 649 c
 Mirancourt, parœcia diocesis Noviodunensis in Gallia 620 b
 Misinum, *olim* opp. Marforum in Italia 664 b
 Molhanium, locus in diocesi Leodiensi. *S. Elmernus vel Ermelinus ep.* 485 c f
 Momonia, provincia Hiberniæ 488 b
 Mora, locus in regno Neapolitano 728 e
 Morano, locus in Italia 470 c
 Mons-Letherici, *al.* Mons-Lethericus (*Mont-lebery*) vicus in insula Franciæ 610 a
 Mons Samarius, vicus in Italia prope Dertonam 368 e f
 Mons sanctus. *Vide* Serra santa.
 Mons Senarius. *Vide* Senarius.
 Montella, opp. in regno Neapolitano 724 e, 726 e
 Montigny, vicus Galliæ in Bria 608 d
 Montis Louveti cœnobium in Rothomagensi Galliæ diocesi 601 f
 Montis-Virginis monasterium in regno Neapolitano 718 b c, 723 d
 Mosa, vicus in Gallia 580 a, 581 f
 Mucra *vel* Mugra, duplex hujus nominis fluvius in Gallia 578 e
 Murense cœnobium in Helvetia 830 c d e
- N
- N** Annetodurum (*Nanterre*) vicus agri Parisiensi in Gallia 800 e
 Neapolis, urbs Italiæ in Campania 498 a
 Neovilla. *Vide* Novum-Villare.
 Nicotia, urbs in insula Cypro 3 d e
 Niewen-

IN TOMUM VI AUGUSTI.

- Niewen-hove , locus in Flandria 150 c
 Nitria , eremus in Ægypto 207 c
 Nola , urbs Italiæ in Campania 549 c
 Northumbria , Angliæ provincia 104 f, 689 d
 e, 690 b c, 691 c d
 Noviodunum , Noviomum seu Noviomagus Ve-
 romanduorum (*Noyon*) urbs Galliæ 579 a,
 608 e
 Novum-Villare , *al.* Nova-Villa seu Neovilla
 (*Neuweyler*) opp. & olim cœnobium in Al-
 latia. *Corpus S. Adelphi ep. & miracula* 505
 c d, 508 f, 509 & seqq.
 Nuceria , opp. Italiæ in Umbria 818 d, 821 c
 Nursia , opp. ditionis Ecclesiasticæ in Umbria
 821 c
 Nuscum , opp. in regno Neapolitano. *S. Ama-
 nus ep.* 701 a c, 710 e f, 713 b c
- O
- Oberndorf , locus in Suevia 111 a
 Octodurum , opp. in Helvetia 43 c
 Oesia , *olim* Yfara vel Yfara (*l' Oise*) fluvius
 Galliæ 608 e
 Opta , urbs Hispaniæ in Castella nova 755 d,
 756 f
 Oranum , urbs maritima in Africa 386 b
 Osca (*Huesca*) urbs Hispaniæ in Aragonia
 745 c
 Oforium , castrum Hispaniæ in regno Legionensi
 649 c
 Ostia Tiberina , Italiæ portus. *Obitus S. Moni-
 ca* 235 f
 Oximus vel Oximum (*Hiesmes*) opp. Galliæ
 in Normannia 590 a
 Oxyrynchus , urbs in Ægypto. *An in hac vel
 hujus vicinia passi SS. Marcellus & socii ?*
 13 c d e f
- P
- Padus , Italiæ fluvius 122 a b c
 Pampelona , urbs Hispaniæ in regno Na-
 varræ 770 d, 771 d
 Panormitanum monasterium S. Hermetis vel Her-
 mæ , *nunc* S. Joannis de Heremitis 148 c d
 Papia. *Vide* Ticinum.
 Parisii. *S. Medericus abbas* 518 a
 Patavium , urbs in Italia. *S. Syrus ep.* 652 a
 Pecz , parœcia diœcesis Meldensis in Gallia 619 f
 Peloponnesus , provincia Græciæ 623 c
 Perpignanum , urbs Galliæ in comitatu Ruscino-
 nensi 747 c. *Miracula S. Raymundi Non-
 nati* 761 e f, 762 a & seqq.
 Pertensis ager in Campania Galliæ prov. 575 f
 Perugia , urbs in Umbria. *SS. Euthymius , uxor
 ejus , & Crescentius filius martyr* 512 c,
 842 a
 Petershusum vel Petri-domus , cœnobium in Sue-
 via , à *S. Gebhardo conditum & ditatum* 109
 c d e f, 111 b c d e, 117 c d, 118 b c d e f,
 119 d, 121 b, 124 a. *An ibi caput S. Gre-
 gorii Magni ?* 110 c d e f
 Petra , locus eremi Scethensis in Lybia 200 b
 † Petri in Cælo aureo ecclesia & monasterium.
Vide Cælum aureum.
 † Petri Vivi cœnobium Galliæ in suburbiis Se-
 nonensibus , è quo prodit *S. Ebbo ep.* 96 c
 d, 97 e f, 99 f, 110 d
 Pfannenbergl , locus in Suevia prope Brigantium
 108 a, 112 f. *Plurimis ibi miraculis fulget
 S. Gebhardus* 124 & seqq.
- Phrygia , Asiæ regio. *S. Paulinus ep. Treviren-
 sis* 668 a
 Picenum , tractus Italiæ 664 b
 Pictavium , urbs Galliæ. *S. Agon ep.* 826 c
 Pincis , locus in urbe Romana , *ubi sepultus S.
 Felix M.* 549 d e f, 550 a & seqq.
 Pisper vel Pispir , mons Ægypti , in quo mona-
 sterium S. Antonii 26 e f
 Placentia , urbs Italiæ 121 b, 379 d
 Planchtal. *Vide* Vallis-planctus.
 Planciacum , vicus in Belgio prope Duacum
 602 a
 Pons-Saravi. *Vide* Saræ-pons.
 Porcianum castrum *olim* in Italia 646 a
 Portel , locus Hispaniæ in diœcesi Urgellensi,
*S. Raymundi Nonnati patria , sepultura mi-
 raculosa , insignis cultus , & miracula* 732
 c d e f, 733 a b c d, 737 c, 739 a, 740 f,
 742 d e, 743 b, 764 f, 765 a & seqq.
 Portense territorium in Gallia 572 a, 575 e f
 Portugalete. *Vide* Amanum.
 Potamum , opp. Germaniæ in Suevia 107 a
 Potentia , urbs Lucaniæ in regno Neapolitano.
*SS. Felix , Arontius , Sabiniannus , & Hono-
 ratus MM.* 21 a b
 Præmonstratum , vicus Galliæ in Picardia cum
 abbacia celebri 615 f, 616 a
 Praga , metropoli Bohemiæ 151 e, 155 e,
 379 f, 380 a
 Prœvinum vel Prævinum , urbs Galliæ in Bria
 591 e, 614 e
 Pfylli , populi Africæ in Libya 559 f
- R
- Radolium (*Renil*) cœnobium in Gallia 582
 c, 583 e
 Ragusium , urbs in Dalmatia. *Reliquia S. Au-
 gustini E. D.* 379 c
 Ravenna , urbs Italiæ 70 b e, 820 a
 Reckingen , vicus in Helvetia 112 a
 Reichenou. *Vide* Augia-dives.
 Remi , urbs Galliæ 184 b e
 Resbacum , cœnobium Galliæ in Bria. *S. Agi-
 lus abbas* 569 b, 573 b c, 582 d, 583 e,
 584 e, 585 b. *Fidelium peregrinationes &
 Sancti miracula* 587 & seqq.
 Rhætia , regio 117 e
 Rhaitum , locus in Arabia 205 a
 Ripulæ (*Rivoli*) opp. Italiæ in Pedemontio.
Corpus B. Antonii Ripolani miraculis claris
 530 c, 531 e f, 532 c, 538 & seqq.
 Rivi (*Rieux*) urbs & diœcesis Galliæ in Occi-
 tania 4 f. *SS. Calixtus & Cyprianus MM.*
 22 b
 Rocabotte. *Vide* Arcis Vegetis castrum.
 Roma. *S. Hermes M.* 142 c, 147 f, 148 a b
 f, 151 b. *SS. Helias , Stephanus diaconus &
 Polliona* 188 b. *Commoratio S. Augustini an-
 te baptismum* 224 & seqq., 403 e f, 404 &
 seqq. *Post conversionem* 236 & seqq. *S. Sera-
 pia V. & M. & S. Sabina M.* 496 c. *SS.
 Candida V. & M. , Felix , Foricia , Adau-
 sa , Gemellina cum sociis MM.* 515 a. *SS.
 Felix presb. & Adantus MM.* 545 c. *S.
 Gaudentia V. & M.* 553 a. *S. Pammachius*
 555 a
 Romania , ditio Romani imperii in Africa 441 a
 Ronse. *Vide* Rothnacum.
 Rosciano , vicus in Italia 824 d
 Rosdela , locus in Hibernia 833 c e f
 Rossensis diœcesis in Hibernia 824 f, 825 a
 X x x x x Rossia,

INDEX TOPOGRAPHICUS

Roffia, Scotiæ provincia 131 e
 Rotevilla (*Rorweil*) opp. Germaniæ in Suevia.
Reliquia S. Pelagii M. 155 e f, 156 a & seqq.
 Rothnacum, al. Rotornacum (*Ronse*) opp. in
 Flandria, reliquiis *S. Hermetis M. & votivis*
peregrinationibus celebre 149 f, 150 a b c d e
 f, 151 a
 Rotomagus vel Rothomagus, urbs in Gallia 462
 a, 610 b
 Ruscinonensis comitatus in Gallia 747 d
 Rutena vel Ruteni (*Rodez*) urbs Galliæ in A-
 quitania 49 d
 Rutilenfis Cartusia ad ripam Mosæ 379 e

S

S Alernum, urbs in regno Neapolitano. *SS.*
Fortunatus, Caius, & Anthes. MM. 163
 b c, 710 e f, 711 a & seqq., 726 d
 † Salvatoris monasterium. *Vide* Guletanum.
 Sanarius mons. *Vide* Senarius.
 Santones, urbs in Gallia. *S. Ambrosius ep.* 212
 a. *S. Bibianus seu Vivianus ep.* 461 a e f,
 463 d
 Saræ-pons vel Pons-Saravi (*Sarbruck*) opp.
 Germaniæ 511 e
 Sardinia insula, quò corpus *S. Augustini ex A-*
frica translatum 363 f, 364 a & seqq., 366
 c d
 Saffina, Sarfina, Saxina vel Bobium, urbs in Ita-
 lia. *S. Vicinius ep.* 189 a, 190 d, 191 d,
 514 a d
 Saxones, Germaniæ populi 464 e f, 465 c
 Saxonum Orientalium regnum in Britannia 516 f
 Saxum-Ferratum, opp. in Italia 842 a
 Scala, urbs regni Neapolitani 497 f
 Scethe vel Schete, eremus in Lybia. *S. Pæmen*
anachoreta 25 a b, 26 e. *S. Moyses Ethiops*
 199 a
 Schüpfen, parocia in Helvetia 831 d
 Sedunum, urbs in Helvetia 43 c
 Seleucia, urbs in Asia 145 b c
 Selingenstadium, opp. in Franconia. *Reliquia*
S. Hermetis M. 149 a b c
 Senarius mons Tusciæ in Italia, *B. Manettus*
Antellensis 133 a b c, 137 a, 138 b. *B. Bo-*
najuncta 783 b
 Sereciacum, locus in ducatu Burgundiæ 619 f
 Senones, urbs Galliæ. *S. Ebbo & B. Gerions,*
Guerions, vel Goericus ep. 94 b, 96 f, 97
 b c
 Serpico, vicus in regno Neapolitano 724 f
 Serra-Santa, locus in Apennino monte Italiæ
 467 f, 470 a, 479 a
 Settimo-Rotaro, vicus in Italia. *Cultus S. Bo-*
nonii abbatis 626 c
 Sinai, mons in Arabia Petræa 628 d, 824 d e
 Sins, parocia in Helvetia 831 e
 Sirmium. *Vide* Syrmium.
 Solodorum, urbs Helvetiæ 832 a
 Sommerfethia (*Sommerfethshire*) Angliæ comi-
 tatus. *S. Decumanus eremita & M.* 23 a b
 Soria, urbs Hispaniæ in Castella veteri 759 e
 Sotia. *Vide* Vicus-Julius.
 Spoletum, urbs Italiæ in Umbria. *S. Primianus*
M., ut fertur 664 c
 Spoletanus ducatus in Italia 473 c
 Stella, opp. Hispaniæ in Navarra 771 f
 Stypfoches, prædium prope Oxyrynchum in Æ-
 gypto 13 e
 Sublacum, opp. & celebris abbatia in Italia 635
 c d e f, 641 d, 642 e

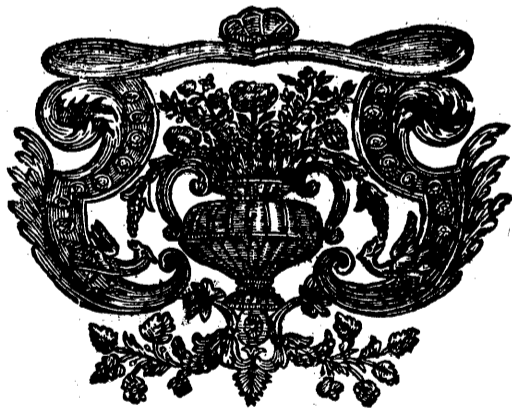
Suessiones, al. Augusta Sueffionum, urbs in Fran-
 ciæ insula 610 a
 Suffetula, urbs in Africa 553 c f
 Sufi, urbs Africæ. *LX SS. Martyres* 553 c,
 554 a b
 Surene, vicus in agro Parisiensi 808 a
 † Symphoriani cœnobium in Gallia prope Au-
 gustodunum 521 f, 522 a
 † Syri villa, pagus Italiæ in agro Patavino 652
 b e
 Syrmium, urbs in Pannonia inferiore. *S. Basili-*
la virgo 515 c, 516 d

T

T Adinum, Tadinium vel civitas Tadinatum
 (*Taino*) urbs olim episcopalis Umbriæ
 in Italia. *S. Facundinus ep.* 467 b c, 468
 & seqq., 473 c. *S. Juveninus archidiaconus*
 485 b
 Tafalla, opp. Hispaniæ in regno Navarræ 773
 f, 774 a
 Tagasta. *Vide* Thagasta.
 Talen, vicus in Gallia prope Divionem 619 d
 Tarba, urbs Galliæ in Aquitania 49 b c
 Tarrega, locus Cataloniæ in Hisp. 745 f, 747 b
 Telo Martius (*Toulon*) urbs Galliæ in Pro-
 vincia 75 d
 Ternodorum. *Vide* Tornodorum.
 Teruanna, olim urbs Belgii in Artesia 579 c
 Terulum. *Vide* Turolium.
 Thagasta vel Tagasta, opp. in Africa. *S. Au-*
gustini patria 216 b c d, 386 b. *Piam ibi-*
dem & communem cum sociis vitam instituit
 245 e f, 246 a & seqq.
 † Theodori ecclesia in Latio Italiæ regione. *nunc*
diruta 646 d e
 Thessalonica, urbs in Macedonia. *S. Fanianus*
monachus 621 c f
 Thianensis vel Thiavenfis civitas in Numidia
 445 e
 Tibur, urbs Italiæ 634 f, 635 a
 Ticinum, urbs in Longobardia. *S. Joannes ep.*
 105 a b. *Corpus S. Augustini ex Sardinia eò*
translatum 365 a b c d e, 366 e f, 367 &
 seqq.
 Tigava al. Tigavæ, Tigaviæ &c., opp. in Africa
 440 f, 441 a
 Tigurum (*Zurich*) urbs in Helvetia 110 a
 Toletum, urbs in Hisp. 383 b c
 Tolosa, urbs Galliæ 464 b, 465 b. *Beneficia*
obtena à S. Raymundo Nonnato 741 c d
 Tomi, urbs in Ponto. *An palæstra SS. Mar-*
celli & faciorum MM. ? 13 c d e f
 Toppata, villa magni ducis Etruriæ 601 c
 Tornacum, urbs in Belgio 151 d, 579 b
 Tornodorum (*Tonnerre*) opp. & comitatus in
 Gallia 95 a, 99 e f
 Torrella, oppidulum in regno Neapolitano 728 e
 Tortona. *Vide* Dertona.
 Trajectum ad Mosam, urbs Brabantæ 530 a
 Transaquæ, opp. Marforum in Italia. *SS. Casti-*
dus & socii MM. 652 b c f, 653 e f, 664
 b e
 Trebæ, urbs Italiæ in Latio. *S. Petrus confess.*
 634 a b, 638 b c, 644 a b, 646 d e, 647
 a d
 Trevi, opp. Italiæ in Umbria 821 a d
 Treviri, urbs Germaniæ 595 b, 668 a. *Cor-*
pus S. Paulini ep., & basilica in ejus hono-
rem condita 672 e f, 673 & seqq., 678 c d e
 Tunetum, urbs in Africa. *B. Antonius Ripola-*
 nus

IN TOMUM VI AUGUSTI.

- nus M.* 530 b c, 531 c, 730 d
Turgoviensis tractus in Helvetia 123 f
Turiaso, urbs Hisp. in Aragonia 771 f
Turolium, *al.* Turulium *vel* Tertulum (*Teruel*)
opp. Hisp. in Aragonia 837 f, 838 a d e, 839
a, 842 b
Turones, urbs in Gallia. *S. Juliani M. reliquie*
& miracula 184 f, 185 a & seqq., 569 a
Tutela, urbs Hisp. in Navarra 755 b c, 771 e
- V
- V** Alentia, urbs Gallie in Delphinatu. *Syno-*
dus ibidem celebrata 58 d e, 75 d
Valentia, urbs Hisp. 379 d, 495 f. *BB. Joannes*
sacerdos & Petrus Laicus MM. Ord. FF.
Minorum 837 a b. *Urbs Mauris erepta &*
origo conventus Valentini Minoritarum 838
& seqq.
Valeria, *olim* Italiae regio 664 b
Vallesia, Helvetiae tractus. *S. Theodorus II ep.*
Ostodorensis vel Sedunensis 43 c
Vallis-planctus (*Planchtal*) locus in Suevia 492 f
Vasense concilium in Gallia celebratum a *S. Ca-*
sario ep. Arelat. 58 c
Velavia, Veluvia *vel* Felua (*de Veluwe*) pars
Geldriae in Belgio 105 d
Velaunia, Galliae provincia 179 c
Vendinensis *vel* Vindinensis oppidus 499 c d e f
Vercellae, urbs Italiae in Pedemontio 629 f
Verecundi villa prope Mediolanum. *Utiles in ea*
occupationes S. Augustini catechumeni 229
& seqq., 353 f, 423 b & seqq.
† Veronae, *olim* S. Crucis sacellum in Braban-
tia prope Lovanium 526 a b, 529 d
Veronhofen, Veronhute, caenobium monialium
ad Rhenum *forte fictitium* 525 f, 526 a, 529
f, 530 a
Ugerneuse castrum in Gallia 71 b
Vibriacensis vicus in dioecesi Claromontana 188
a d
Vicus, opp. in Italia 646 b
Vicus, opp. Hisp. in Catalonia, *ubi variis S.*
Raymundi Nonnati opem experti 749 a, 754
f, 755 a b, 766 e f, 767 a & seqq.
Vicus-Julius, *al.* Vico-Julius & Sotia (*Aire*)
urbs Galliae in Vasconia 49 d
Vidula (*la Vèle*) fluvius Campaniae in Gallia
620 b
Vienna, urbs Galliae in Delphinatu. *Inventio ca-*
pitae S. Juliani M. ejusque cultus 172 f,
173 b, 174 a, 177 b c
Villa-major, opp. Hisp. in dioecesi Barcinonensi.
Cultus S. Licerii ep. 45 d
Villa-nova, locus in Bria Galliae prov. 594 c
Villory, vicus in Burgundiae comitatu 575 c
- Vincella *vel* Vinicella, locus in Arvernia, *ubi*
passus S. Julianus 175 f
† Vincentii de Bullion, parocia dioecesis Carno-
tensis in Gallia 620 b
Vindogladia, Angliae opp. *S. Cuthburga regina*
& abbat. 696 a, 700 f
Virnenburg, locus in Germania 625 e
Virzio, Virzio (*Vierzon*) opp. Galliae in agro
Bituricensi. *An ibi corpus S. Optati?* 680 e,
681 b & seqq.
Vitodurum (*Winterthur*) opp. Helvetiae 107 d
Ultonia, Hiberniae provincia. *S. Modanus* 565 b
Ultrajectum, urbs in Belgio 101 c, 105 a
Ulyssipo, urbs in Lusitania 379 d. *Beneficia S.*
Raymundi Nonnati in partu aliisque necessita-
tibus 757 c d e f, 758 a b, 772 b & seqq.
Urbs-vetus. *Vide* Centumcellae.
Urchart, pagus in Scotia 131 f
Vultiacus, *al.* Vulciacus *vel* Wiltiacus vicus in
Gallia 582 f, 583 a
- W
- † **W** Alburgis caenobium monialium in Ger-
mania 129 d e
Wallia, Angliae provincia 23 d
Wandali populi 350 d e f, 351 & seqq., 439 b
c d e
Warasci populi in Gallia 581 a
Weingarten. *Vide* † Martini caenobium.
Westervoert, vicus comitatus Zutphaniae in Bel-
gio, *ubi Evangelium predicavit S. Weren-*
fridus 100 c f, 101 b, 103 b c
Wiltiacus. *Vide* Vultiacus.
Winburnense caenobium monialium in Dorce-
stria Angliae comitatu. *S. Cuthburga regina &*
abbatissa 696 a b, 698 e f, 699 a
Winterthur. *Vide* Vitodurum.
- X
- X** Ixena, opp. Hispaniae in Aragonia 745 c
- Y
- Y** Sara *vel* Yfera. *Vide* Oesia.
Yvelinense monialium *olim* caenobium pro-
pe Massiliam 70 a, 71 d
Yvor, parocia Galliae in dioecesi Sueffionensi
619 f
- Z
- Z** Uera *vel* çuera, opp. in Aragonia. *Cultus*
S. Licerii 45 e f, 46 a
Zurzach, opp. in Helvetia 111 f, 112 a

I N D E X O N O M A S T I C U S

A

A Dens, *assistens* 723 d
A'zám, *elemosyna* 35 f
 Alba, *vestis linta talaris Mis-*
sam celebrantium 73 b
 Altarium, *basis theca, cui reli-*
quia imponuntur 590 b
 Anax, *vasis sacri species* 179 d
 Arantinus, *fortè fragilis* 69 e, 71 c
 Archichorus, *qui in choro sacra liturgia praest*
615 b, 616 a

Croca, *crocea, croffa, croza, sulcrum suba-*
lare 51 e, 539 a e
 Crocta, *baculus viatoris superne inturvus* 643
d, 644 c
 Cucuma, *cucumula, locus intra templum ba-*
ptizandis infantibus destinatus 79 a, 80 d
 Curialis, *officium in curia administrans* 217 f
 Curtis vel Cortis, *locus in quo aluntur paupe-*
res publicis elemosynis 679 f
 Cufurarius, *sartor* 617 d

B

B Asterna, *vehiculum tectum* 500 c, 501 d
Βαυκαλιον, *vasis species* 43 e
 Birrus, *indumentum lineum, quod vulgò roche-*
tum à voce Italica rocchetto nominatur 63 a
 Botium, *tumor* 617 b, 618 a
 Brachiate, *pars vestis, qua ab humero usque ad*
manuum brachia operit 632 a
 Broca vel Brocca, *epistomium* 510 d, 511 e
 Buda, *species ignominiosa vestis* 297 e
 Bursa, *locus publicus in quem conveniunt mer-*
catores 535 e

C

C Aldarium, *ahenum* 822 e
 Caminus vel caminum, *via* 539 f, 541 a
 Candida, *ludorum editio* 498 e f, 500 b, 508 b
 Cauterizatus, *adustus* 822 e
 Caravella, *navigii species* 535 e
 Carniprivium vel Carnisprivium, *initium Qua-*
dragesima vel jejuniium eidem praviium 539 c
 Capitalitium, *census quotannis persolvendus*
590 d
 Capitella, *Hora canonica breviores* 83 f
 Cassa, *capsa* 156 c, 539 a
 Casula, *vestis clericorum talaris extra Officia sa-*
cra 62 f, 78 e
 Cavanare, *fortè animi deliquium pati* 540 f,
541 d
 Cellula, *exiguum oratorium seu monasterium*
524 b
 Chartarius, *commentariensis aut notarius* 83 c
 Ciborium, *altaris tabernaculum* 111 d
 Cicindelis, *lampas* 83 f
 Claretum, *vinum factitium seu aromatites* 383 f
 Coenobium, *collegium canonicorum vel locus ha-*
bitationis eorum 111 a
 Comitatus, *territorium* 819 f
 Compater, *qui infantem in baptismo suscipit*
117 f
 Confessio, *crypta subterranea, in qua Sancto-*
rum corpora quiescunt 817 c, 818 e
 Contadinus, *rusticus* 481 f
 Convicaneus, *in eodem vico habitans* 822 d,
823 a
 Coquinator, *coquus* 642 f, 644 a
 Cortis. *Vide Curtis.*

D

D Estina, *sulcrum vel columna* 692 f
 Deus, *Sanctus* 506 a
 Dicecesis, *fortè parocia* 80 e
 Drapum vel drappum, *pannus* 83 e, 511 b e
 Dromo vel Drumo, *navis qua celeri cursu fer-*
tur 71 b
 Ducillus vel ducillum, *epistomium* 510 d, 511 e

E

E Pistolaris, *subdiaconus* 779 c
 Etæriarcha, *abbas* 569 f
 Elogia, *panes benedicti* 49 e
 Eunuchus, *cubicularius* 6 c, 28 f

F

F Acitergium, *sudarium* 49 f
 Fatigium, *labor* 193 a
 Ferri, *compedes ferrea* 721 e
 Fibula, *os tibiae exterius & tenuius* 158 e
 Fistulatus, *fistulâ affectus* 822 c, 823 a
 Fossatum, *fossa* 606 c
 Frigoretici vel Frigoritici, *febricitantes* 187 f,
632 a
 Funda, *locus publicus in quem mercatores con-*
veniunt 535 e

G

G Alaxia, *via lactea* 113 a
 Galnape, *indumentum episcopi subter ca-*
sulam 62 f, 63 a
 Gantæ, *anseris silvestres* 687 e
 Gentes, *homines* 538 f
 Grossus Turonensis, *species moneta Gallica* 618
d, 619 c
 Guerra, *bellum* 717 d

H

H Erinus, *hesternus* 539 b
 Holocrysus, *totus inauratus* 187 f
 Hominiatum, *hominium vel hommadium, ser-*
visus quadam, quam cliens debet domino
819 f
 Horripilatio, *tremulus febricitantium motus* 823
c, 824 a Incan-

IN TOMUM VI AUGUSTI.

I

Incanceratus, gangrenâ infectus 616 d, 617 f

L

Lacrimale, glandula oculi, per quam lacryma exprimitur 616 f, 618 a
 Lázarus, leprosus 541 a
 Λεβήθρες, tunica linea sine manicis 35 e
 Lectisternium, apparatus lecti vel lectus ipse 616 a
 Levita, diaconus 463 a f, 553 a
 Lucernarium, Vespera, Horarum canonicarum pars 75 d, 78 f
 Luforium, locus ubi ludi publici edebantur 500 d, 501 e

M

Mandamentum, jurisdictio, territorium 538 d, 539 c
 Mantus vel mantum, pallium 63 a b
 Manutergium, lineam ad manus tergendas in sacris Officiis 63 b
 Martyrarius, aditus aut custos ecclesie 188 a
 Memoria, ecclesia 346 e
 Metatus, hospitium vel domus propria 183 c
 Monasterium, oratorium 606 a, 607 b
 Mortificare, extinguere 822 a
 Mortificatus, putrefactus 617 c

O

Orepilatio, fremitus, tremulus motus, horror 78 c
 Officium, ministri rei forensis 431 d, 432 d
 Organarius, organa pulsans 82 b

P

Palafredus, equi species 474 f
 Palla, velamen, quo vim Sanctorum aliorumve honoratorum sepulcra tegebantur 185 f
 Parcus, liberior ac spatiosior locus 484 e
 Pascuarium, velligal ex animalium pastione 181 f
 Passipedum vel passipedium, forte transitus per lapides ad singulos passus in aqua positos. 820 a
 Pasta, massa farina aquâ subacta 821 d
 Patiens, patiens 821 e
 Pedica, digitus pedis 156 f
 Penla, pondus 71 e
 Peyta, tributum 782 e
 Physicus, medicus 638 b
 Pilus, sarcophagus vel arca sepulchralis lapidea 484 e
 Pitacium, charta aut schedula 63 a
 Potentia, fulcrum subalare 618 f, 619 d
 Porcinatæ scrofulæ, struma similes iis, qua in gutture porcorum reperiantur 823 c, 824 b
 Postema, abscessus 646 b
 Præambulus, ductor 822 a
 Præsidium, peculium, pradia, bona 465 b

Præful, prator 724 b f
 Precheria, preces 539 a e
 Predella, fulcrum subalare 818 f, 819 f
 Prior, parochus 642 d

R

Rationarius, rationum ecclesiasticarum præfectus 779 c
 Recinium, refectio corporis pomeridiana seu merenda 81 d, 82 b
 Remansus, relictus 727 f
 Repausare, cubium ire 77 f
 Repriorare, ad priorem statum reducere 483 b
 Requesta, postulatio, libellus supplex 151 a
 Referare, rursus claudere 722 a
 Reuma, fluxus marinus 690 a
 Ruricus, ruricola 612 b

S

Salutatorium, sacrarium 80 d
 Scamella, scabella, quibus repentes manibus inniuntur 634 d
 Scatia, fulcrum subalare 539 a
 Scia, coxa vel ejus pars 618 b, 619 c
 Scolaces, faces ex funibus intortis & ceratis 35 e
 Secretarium, sacrarium seu locus, ubi servatur ecclesie suppellex 438 e
 Sellaris aut sellarius, equus sellam gestans aut gestare solius 80 f
 Spatharius, custos corporis imperatoris CP. 35 e
 Stodium, classis navium 717 d
 Strata, via 72 d, 815 f, 819 b
 Suilla, sus 183 f
 Stiperfellium, stragulum sella equi impositum 80 f

T

Teffelli, forte panniculi fovendo stomacho appositi 78 e
 Torcia, fax 385 a
 Tribunal, pulpitum 177 b, 178 a
 Tributatio, exactio 782 e
 Tunica, indumentum episcopi subter casulam 62 f
 Typhus vel typhus, febris accessio vel ipsa febris 66 c

V

Valcatorium, agger aut machina lignea, quâ aqua detinentur, vel ipse locus ubi aquarum fit detentio, forte etiam molendinum significat 637 e
 Vidimata copia, ad originale collata seu recognita 158 c
 Villosa vestis, qua est ex panno serico, quem Galli velours vocant 62 f
 Virare se, forte vires vel incrementum capere 540 b, 541 d
 Uncia, junctura 617 c, 618 a
 Volatilia, aeris potestates 390 a e

Yyyyy

INDEX

INDEX MORALIS

A

Abſtinentia rigida S. Pœmenis 35
c. S. Caſarii 65 c. Abſtinenti-
tæ deditus S. Ebbo 99 d. B.
Manettus 137 f. Prodigioſa
abſtinentia S. Moysiſ Aethio-
pis 200 d, 210 b. In abſti-
nencia tenendus modus 204 b. Mira abſtinen-
tia S. Mederici 519 f, 520 f. B. Antonii Ri-
polani in carcere 536 d. Abſtinentia prodigi-
oſa S. Fantini 622 cd, 623 d. S. Raymun-
di Nonnati in infantia, ubera, ut fertur, non
ſugentis diebus Veneris & Sabbati, niſi ad ve-
ſperam 729 f. Abſtinentia ejuſdem in Religio-
ne 738 c. B. Eliſabetha virginis regia mira-
bilis abſtinentia 792 d, 793 a. Vide Jejunia.
Abſtinet à tribus S. Auguſtinus 437 e
Acedia non jūgiendo, ſed reſiſtendo ſuperatur
203 f
Adhortatio pulcra S. Auguſtini ad pauperes &
divites 283 cd
Adoleſcentia pia S. Decumani 24 b. S. Gebhar-
di 108 a. S. Amati 723 bc, 844 c
Ægros aſpectu ſuo & tactu ſanat S. Licerius 49
a. Ægris quibuſlibet tum animo tum corpore,
praſertim à damone vexatis, medetur S. Vi-
cinus 195 ad. Æger triennio affixus lecto ſa-
nus ſurgit, jubente S. Auguſtino 381 e. Æ-
grum manūs impoſitione ſanat S. Auguſtinus
439 f. Æger tendens ad S. Fiacrium, ap-
parente Sancto in via, ſanatur 611 cde f
Affectus mortificandi 42 f
Agricultura omnium artium innocentiffima 238 c
Alimenta quomodo ſumenda 275 c
Allegoria hujus ſententia: Qui habet tunicam,
vendat eam, & emat gladium 39 c
Altare tentans polluere, ſtatim à damone carpi-
tur, & exſpirat 168 b
Ambulans periculoſè in ſomno S. Gebhardi invo-
catione ſoſpitatur 126 b
Amenti ſenſus reſtituitur ope S. Agiti 594 b
Amor in Deum & tenerrimi affectus S. Auguſti-
ni 274 cde, 359 e, 387 & ſeqq., 390 f,
392 d, 395 a, 396 aef, 399 f, 400 de,
& ſparſim in Confessionibus. Vide Suſpiria.
Amor in proximos S. Caſarii 74 a. S. Auguſtini
282 c, 307 a. S. Facundini 474 c. B. Bo-
naiuncta 785 d
Angelus S. Ebbonem natiurum parentibus pro-
mittit 98 c. Angeli S. Malrubio adeſſe viſi
132 c. Quoties S. Raymundus ad ſacram e-
dem ſe conferebat, ejus vice angelus, ut dicitur,
oves paſcebat 737 f
Anima hominis immortalis 409 a. Anima S. Ai-
dani in calum ab angelis ferri viſa 688 bce,
693 ab
Antiphona contra immundos ſpiritus à B. Bene-
dicto Aretino inſtituta 809 f
Apophthegmata S. Pœmenis 33 & ſeqq. S. Moy-
ſis 203 ab & ſeqq.
Apoſtoma in gutture ſanatum reliquiis S. Petri
645 c. Ope B. Eliſabetha 807 c
Apparitiones ipſis Sanctis vel per eos aliis factæ.
Apparet S. Caſario Chriſtus Dominus cum aliis
SS. illum animans & reprehendens de negle-

ta S. Hermetis M. memoria 60 e. Miris Je-
ſu ac Maria apparitionibus fruatur S. Ray-
mundus Nonnatus 740 c. Apparens cuidam
ſœdâ leprâ infecto S. Werenfridus, ei ſanitatē
promittit 104 d e. Glorioſus apparet S. Geb-
hardus blandè corrigens parvam de ſe quo-
rumdam aſtimationem 121 f. Alia ejuſdem
Sancti apparitio 123 a b. Apparens idem San-
ctus, templi cuſtodem altero privat oculo ibid.
Scabioſum ſanat cd, puerum hydropticum 127
de. Variis apparet S. Malrubius 132 e. S.
Hermes apparet S. Caſario 148 d. S. Fortu-
natus apparens opem ſuam Salernitanis addi-
cit 168 c. S. Vicinius apparet iniquo poſſeſſo-
ri, eumque, ut fertur, verberibus excipit
192 e. Defunctus pater apparet filio ſuo 240
a. Apparitio pueri S. Auguſtino, ut aiunt,
facta 357 f & ſeqq. Alia item Chriſti Domini
358 c. S. Auguſtinus apparet abbati ſubitâ
infirmiſſimè correpto 373 de. Aliis 378 bcd,
380 f, 381 b c d e f, & inter hos S. Bernar-
do 381 a. S. Norberto apparens Regulam tra-
dit 382 b c. Alexandro IV apparet S. Augu-
ſtinus 382 e f. Varia ejuſdem Sancti appariti-
ones ibid. & ſeqq. Cuidam cultori ſuo appa-
ret S. Facundinus 484 ab. Ægre mulieri S.
Fiacrius, quam ſanat 609 ab. Aliis agris,
quos iidem ſanat 611 de, 612 bc, 613 a,
615 a. Apparet S. Bononius monacho, eum-
que acri dentium dolore liberat 632 cd. Ap-
parens S. Petrus ſuum contra infeſtas lupos
patrocinium ſpondet 644 f, 645 a. Apparet,
ut aiunt, S. Ceſidius ſuos in certamine prote-
gens 661 e f. S. Amatus apparet paralytico,
quem ſanat 722 a, 728 a. S. Raymundus
Nonnatus apparens S. Petro Nolaſco, ei diem
mortis prædicat 732 f, 741 a. Gemina S.
Raymundi apparitio 750 e f, 751 c. Appa-
rens idem Sanctus mulierem ſanat ad extre-
ma deductam 767 d e. Infirmos alias 771 a
cd. Infantem vita reſtituit, & mundat à va-
riolis 774 cd. B. Eliſabetha in aère apparet
monaſterium Longi-Campi contra ignem pro-
tegens 794 cd. Item furi, eum à perpetrando
facinore abſterrens e. Novitia 795 a. Puel-
la, quam perdenda virginitatis periculo, exi-
mit 807 d. S. Rufinus in ſomno apparens præ-
ſbytero, ubi ſit corpus ſuum indicat 817 cd.
Contractum ſanat 818 f, 819 a. Docet ubi
amiſſa pecunia invenienda ſit 819 d
Apri exſerminati precibus S. Caſarii 72 f
Aqua benediſſimè ex adibus fugantur demones 71 a
Aqua, quâ corpus aut veſtes S. Caſarii erant lo-
ta, variorum febres fugat 82 e f. Item aqua
fontis, in quo amputatum S. Juliani caput ab-
lutum fuerat 175 de, 177 d, 183 a. Aqua
ex fonte S. Juliani in baſamum mirè converſa
186 b. Aqua, quâ lota erant Sanctorum re-
liquiæ, oculos caeco aperit 589 c. Aquâ ex-
ſonſe S. Agiti hæſtâ vermes expulſi 593 a,
aliquæ morbi curati 594 a. Aqua in vinum
converſa 630 f, 631 a. Aquâ, quâ S. Bono-
nius manus laverat, febris pellitur 631 d.
Potu aquæ benediſſimè, quâ lota erant oſſa S.
Victoris,

Victoris, infirmi sanantur 683 e. Aquam miro modo ad oratorium suum perduxisse dicitur S. Eanswida 686 b c. Aqua in vinum convertitur meritis S. Amati 719 b, 846 f. Aqua e fonte B. Burchardi febres aliosque morbos pellit 829 ab, 830 a, 831 f, 832 a
 Arbor demonibus consecrata, jussu S. Felicis M. radicitus corrui 546 f
 Arthritide virum nobilem liberat S. Fiacrius 620 b
 Articulari morbo medetur S. Werenfridus 101 b
 Assiduitas S. Casarii in divinis Officiis 66 a, in predicatione verbi Dei 67 b, 74 e. Multis diebus consequentibus ad populum dicit S. Augustinus 336 e f. Assiduitas S. Amati in oratione 725 e, & vigiliis 726 c, 846 a b. B. Elisabetha 793 c
 Avaritia punita 194 b
 Auditio frequens verbi Dei emollit cor 42 e
 Aves comesas vita, ut fertur, restituit S. Eanswida 686 c d
 Aulae regiae blandimenta fastidit B. Elisabetha 798 a
 Aulici duo imperatoris, lecta S. Antonii vita, ad imitationem excitati 419 a b c
 Austeritas vitae S. Decumani 24 e. B. Manetti 133 f, 138 a. S. Moysis 200 d & seqq. S. Facundini 471 f, 473 ab. S. Mederici 519 f, 520 f. S. Fiacrii 600 a, 606 a. S. Bononii 627 f, 628 b c. S. Aidani ep. 690 e f. S. Raymundi Nonnati verberibus ac vigiliis sapissime corpus affligentis 738 c. B. Elisabetha frequenter ad sanguinem usque verberari se jubentis 793 a, 800 c

B

B Aculus S. Casarii fugat demones 79 e. Sedat tempestates 80 c. Baculo S. Gebhardi innitens claudus recto gressu donatur 119 f
 Baptismi fervens desiderium in S. Aethiopo eunucho 7 d. Baptismo suscepto, convalescit miro modo amicus S. Augustini 398 a
 Barbaries S. Moysis Aethiopsis ante conversionem 199 c d, 205 f, 209 f
 Beneficentia S. Vicinii in miseros eximia 195 a d
 Beneficia varia opem suam pie implorantibus praestat B. Elisabetha 795 f, 796 a, 807 c
 Benignitas paterna S. Augustini, qua errantem in viam reducit 240 d e f & seqq. Benignitas S. Bibiani in furem 464 c d
 Bibens e scypho, quo B. Elisabetha usa fuerat, febre liberatur 805 f
 Blasphemiae tentationi quomodo resistendum 38 c
 Blasphemi horrenda punitio 48 d. Blasphemi in S. Adelphum illico puniuntur 509 c. Blasphemi in S. Fiacrium primum puniunt, deinde penitentes sanantur 611 ab, 614 d e
 Bona injuste abiata, invocato S. Vicinio, recuperantur 192 c d e
 Bonum pro malo reddit S. Casarius 68 b
 Brachium suum amputatum S. Casidius miro modo in altari condidisse traditur 653 f
 Brachium aridum illius, qui se occidere voluerat, sanat S. Agilus 577 d e. Sanatur debile brachium mulieris, qua in somno jussa erat fontem S. Agili adire 594 e f. Brachium male affectum, orante S. Petro, curatum 643 b. Confractum brachium, invocato S. Amato, sanatur 722 b. Brachium putrefactum loculo B. Elisabetha impositum 791 f. Brachium emortuum ejusdem Beatae invocatione restituitur

794 b c. Aliud pessime affectum, immissa aqua e fonte B. Burchardi, momento curatur 831 f
 Brevarium, quod apertum aqua inciderat, in mulo B. Elisabetha impositum pristino nitore redditur 807 c
 Bufonem emittit & sanatur infirma mulier per S. Fiacrium 608 f, 609 a

C

C Aducus seu Comitalis morbus. Vide Epilepticus.
 Caecitate percutiuntur contumeliosi in S. Fiacrium, at penitentes visum ope Sancti recipiunt 611 a b. Caecitate percutitur devotus indiscretus, qui filum e cilicio S. Petri furtim abstulerat 638 d. Excæcantur pagani, qui ecclesiam S. Casidii incenderant 661 a, 662 a. Fures & homicida sacrilegi in ecclesia S. Paulini 679 a
 Caecus ad sepulcrum S. Gebhardi illuminatur 122 a. Caeci illuminati meritis S. Juliani 175 d, 179 b c, 182 c, 186 c, 187 d e. Caeca S. Martino supplicans, monetur adire ecclesiam S. Juliani, ubi visum recipit 187 b c. Caecus Mediolani illuminatus in translatione corporum SS. MM. Protasii & Gervasii 240 b, 244 b e, 425 d. Caeci per S. Adelphum sanati 509 e f, 510 a b c d f, 511 a b d. Caeco divinitus monito visus redditur ope S. Agili 589 c. Duabus caecis ope B. Ritzae 624 e f, 625 b. Caeci illuminati per S. Petrum 643 e. Caeca per S. Casidium 661 c d. Caecos illuminat S. Paulinus 678 b. Caecam mulierem S. Eanswida 686 d. Caecus apud sepulcrum S. Amati visum recuperat 722 b, 728 a. Caeci illuminati meritis S. Raymundi Nonnati 766 c. Caecus in ecclesia S. Rufini visu donatur 821 f, 822 a b. Caecus S. Fagnanus miro modo visum recepisse scribitur 825 b c d
 Calculo puerum liberat S. Augustinus 381 b. Alios S. Fiacrius 609 c d, 614 b c d
 Calumnia miro modo depulsa per S. Vicinium 193 e f. Calumniam proditiionis invidiae diaboli patitur S. Casarius 67 f, iterum 69 b, aliam 70 b
 Calumniatorem suum lapidationis periculo liberat S. Casarius 68 b
 Calumniatus ministrum ecclesiae S. Juliani, gravi morbo percutitur 180 c d
 Candela divinitus accensa 822 a
 Cani truculento eripitur monialis, vulneraque ab illo influcta ope B. Elisabetha curantur 807 a b
 Cantus suavis auditus in obitu B. Elisabetha 793 c d, 798 c, 803 d
 Capilli B. Elisabetha pro reliquiis servati 799 b c
 Capitis damnatus mortem evadit ope S. Augustini 385 b c
 Capitis vertigo sublata apud reliquias S. Augustini 377 e. Vehementi capitis dolore & timore afflicta ope B. Elisabetha sanatur 804 f, 805 a
 Captivus prodigiose vinculis solvitur, quoties pro eo Missa celebratur 686 e f, 687 a e. Captivos opibus ecclesiae suae redimit S. Casarius 69 e, muneribus a rege acceptis 70 c. Sacras veste elargitur pro captivorum lytro vendendas 72 a. Captivos multos redimit S. Raymundus Nonnatus 730 c d. Desiciente pecunia, sponte

INDEX MORALIS

- te se captivum sistit, ut alios liberet* 738 d. Captivum carcere educit apparet S. Augustinus 381 e. Captivos carcere liberat S. Medericus 522 f, 523 b. Captivus ferreis compedibus vinculus, invocato S. Bononio, liberatur 632 b c. Captivi prodigiose liberati per S. Amatum 720 f, 721 c d, 725 e, 727 d. Captivi duo, factis B. Elisabetha votis, è carcere liberati 807 e
- Castitas ad calum usque pertingit 39 b. Castitatis periculo & morbo liberatur puella S. Fiacrii invocans 613 b c
- Catarrhus diuturnus ope B. Elisabetha exsiccat 808 b d
- Catena S. Vicinii demones expellit 192 a b. Eadem projecta in fluvium, aqua supernat, ut fertur 193 a
- Causas inter incognitas audire prestat, quam inter amicos 434 f
- Charitas S. Casarii erga captivos contra obrectatores defensa 69 f, 71 c, singulari providentiâ Dei comprobata & adjuncta 77 a b. Charitas & munificentia S. Aidani erga pauperes 691 a c f. B. Elisabetha erga egenos & agros 799 f, 801 a b. Charitatis lex erga proximum 28 d, 35 f
- Cibos tamquam medicamenta sumit S. Augustinus 275 c
- Cilicio corpus macerat S. Medericus 519 f, 520 f. Cilicium S. Petri miro odore adhuc fragrans 636 d f, 638 e
- Circulo ferreo, quo corpus sinxerat, liberata mulier meritis S. Rufini 823 b
- Claudo gressum restituit S. Gebhardus 119 f. S. Adolphus 510 a f, 511 b. Puer claudus & paralyticus apud fontem S. Agili sanatus 592 c d. Claudus post confessionem gressu donatur à S. Agilo 595 b. Claudus sanatus à B. Ritzâ 624 e, 625 a b. A S. Petro 643 e. Claudus ope S. Casidii 661 b. Meritis S. Amati 720 e, 721 a, 724 a, 727 e
- Claudus & mutus gressu & loquelâ donatur à B. Manetto 137 f. Ad fontem S. Agili 592 e
- Cœnobitæ qualitates 41 c. Cœnobitarum vitam laudat & Manichæi objicit S. Augustinus 128 c d e f
- Cogitatio S. Casarii perpetua de Deo 76 d, ne ipso quidem somno interrupto e. Cogitationes pravae per tolerantiam deficiunt 34 f. Ita obfistendum 35 b. Cogitatio quam otiosa 36 a
- Colubrum agra mulier vomit & convalescit ope S. Fiacrii 608 f
- Columba in translatione S. Petri visa 645 a
- Conciones sacras libentissime audit B. Elisabetha 800 b
- Confessio frequens B. Elisabetha 793 c, 800 b
- Conformitas S. Augustini cum Divina voluntate in morbis 278 f. B. Elisabetha 802 b
- Constantia & magnanimitas SS. xvi Martyrum in tuenda fide 14 c & seqq. B. Antonii Ripolani in subeundo martyrio 531 b, 536 f
- Consuetudo mala quomodo vincatur 200 d, 227 e. Cum ea luctatur S. Augustinus 418 b c d
- Contemptus mundi S. Werenfridi 103 a. S. Pammachius mundi contemptu quam sanguine nobilior 556 e. Mundum ab ineunso atate contemnit B. Elisabetha 792 b, 799 a c d
- Contractus omnibus membris ad sepulcrum S. Werenfridi bis sanatur 504 b c. Puer eidem sancto à matre devotus valetudini redditur ibid. Mulier contracta, visione divinitus ad-
- monita, ope S. Hermetis sanatur 149 e d. Contractus famulus ope S. Juliani 185 d, puer contractus ibid. Contracti sanati per S. Adolphum 509 f, 510 b c, 511 c d. Puer contractus per S. Agilum 597 d e. Mulier contracta per B. Ritzam 624 e. Eriguntur contracti, invocato S. Bononio 633 d e. Miserè contractus & impotens, per S. Rufinum sanatur, & ex macilento fit pinguis 818 f, 819 a b. Contracti alii erecti 823 f
- Contritio tollit peccatum 38 d
- Contumeliosi in S. Malrubium tranquillo mari navigantes aquis absorbentur 132 d
- Conversio S. Rufi ad fidem miraculo reviviscens filia sua 11 b. Mater S. Euthalia V. M. ab hæmorrhoidè curata convertitur 12 b. Geminio miraculo ad fidem conversus S. Hermes M., Quirinum tribunum eidem convertit 147 c. Prodigis apud sepulcrum S. Juliani patris convertuntur gentiles 178 c d. Mira S. Moyses Æthiopiæ, & aliorum per eum latronum conversio 199 e f, 200 a, 205 f, 210 a c. Conversio S. Augustini calitus præmonstrata S. Monica, & ab episcopo prædicta 396 a b c d. Mira B. Antonii Ripolani post apostasiam conversio 531 a b. B. Agilus vicecomes miraculose convertitur 567 a b. Conversionem regis Mahometani tyranni sui à Deo exorant BB. MM. Joannes & Petrus 838 c d
- Coronâ & cruce insignitus nascitur S. Dominicus M. 782 a
- Corporea fugienda sunt 36 e
- Corpus S. Werenfridi navigio & plaustro impositum, nullo remigante aut regente, ad locum sepultura perducitur 100 f, 103 f, 104 a. Corpora SS. Fortunati, Cati, & Anthe MM. divinitus à bestiarum moribus custodiuntur per tres angelos, ut fertur, specie trium aquilarum apparentes 165 c, 168 a. Corpus S. Facundini divinitus revelatur, & miro modo transfertur 481 a b c. Nullâ vi per triduum loco moveri potest 483 f. Corpus B. Antonii Ripolani M. ab igne illatum 534 d, 537 b, è cloaca extractum optime refolet c. S. Agili corpus tollere nequit iniquus possessor, donec ablata restituat 588 b c. Mula caeca Dei nutu ostendit, ubi corpus S. Raymundi Nonnati immulandum sit 732 b c, 740 e, 742 d, 743 b, 751 f. Corpus S. Dominici M. calitus revelatur 782 b c. Corpus B. Elisabetha post novem sepultura dies integrum & decarum 803 e
- Credibilitatis fidei Catholica motiva S. Augustini 291 e f
- Crucis signo energumenum sanat S. Pæmen 32 a, 33 f. Oculum S. Licerius 47 d. Mulierem tremulam S. Casarius 78 f. Puellam diris vexationibus 79 d. Sistit ignem 80 d. Serpentium ferocitatem perimit B. Manettus 137 f. Scissum marmor integratur à S. Agilo aliisque 584 d. Damonem fugat S. Agilus 585 f. Manum aridam restituit S. Petrus 643 a
- Pecudes contagione liberat S. Raymundus Nonnatus 740 d. Facto signo crucis vinum venenatum sine noxa bibit B. Bonajuncta 784 c f. Spectra diabolica fugat S. Amatus 846 d
- Crumena perditâ, invocato S. Rufino, inventa 819 d e
- Crus malè affectum curat S. Gebhardus 130 b c. S. Fiacrius 620 a. Crus fractum B. Ritzâ 625 b. S. Raymundus Nonnatus apparet laeso puero

puero 751 bc
 Crux furto ex altari S. Juliani ablata nimio
 pondere furem gravat 186 d. Crux à S. Petro
 miro modo fixa in marmore 643 d
 Cupiditas discendi salutaria in S. Ethiope eunu-
 cho commendatur 7 b c d
 Cura animarum est ars artium 714 d, 844 d
 Cura pastoralis S. Narni Episc. 9 a. S. Ebbonis
 97 c, 99 d. S. Joannis 105 c. S. Amati cu-
 ra vigilans pro grege 718 f, 725 ef, 844 d
 e f, 845 c
 Curiositas à S. Augustino reprehensa 328 a

D

Dæmon fugit audito Deipara nomine 737 f.
 Dæmon furem matrem instigat ad libe-
 ris maledicendum 344 c. Dæmon crudeliter
 cadit S. Moysen 201 c, 211 d. Invadit puer-
 peram, qua aquam bibebat non facto signo
 Crucis 633 b. Dæmones virtute Sanctorum
 torqueri se fatentur 183 f, 185 a. Dæmones
 velut muscas contemnit S. Moyses 202 a. Dæ-
 monem expellit S. Casarius 65 b, 72 f, do-
 mum infestatione dæmonum liberat 70 f. Puer
 ante ejus pedes projectus dæmonio liberatur
 79 c. Sancti baculo fugantur dæmones 79 e.
 Dæmones fugati in translatione SS. Fortunati,
 Caii, & Anthe 166 b. Patrocinio S. Juliani
 173 f, ejus reliquiis, & pulvere sepulcri 184
 b c d, pro reliquiis petito 186 d. Dæmonem
 specie draconis apparentem fugat S. Agilus
 crucis signo se muniens 585 f. Invocatione SS.
 Trinitatis dæmones expellit S. Paulinus 678
 b. Dæmon expulsus per S. Amatum 727 c
 Dæmoniaci liberati ope S. Gebhardi 122 a b &
 seqq. Catenâ S. Vicinii 191 f, 192 a b, 193
 a. Dæmoniacum liberat S. Eanswida 686 d.
 Vide Energumenus.
 Damniatus ad mortem, facto ab ejus uxore in ho-
 norem S. Juliani voto liberatur 175 e, 177
 e f
 Debilitas membrorum curata ope S. Adelphi 509
 d e f, 510 a b c, 511 b c d. Ope B. Ritza
 624 f
 Decimas solvere recusans arripitur à damone,
 sed ante altare S. Eanswida liberatur 686 d e
 Dentium dolore divinitus liberatur S. Augusti-
 nus 424 d. Gravis dentium dolor per S. Bono-
 ninum sedatus 632 c d
 Desperatione liberata mulier S. Raymundi Non-
 nati patrocinio 774 b c
 Despicientia sui tribuit quietem 37 f
 Detractio fugienda 41 d. Illam odit B. Elisabe-
 tha 799 d
 Detractores egregie refellit, & canibus compa-
 rat S. Augustinus 325 f. Convivus detrahen-
 tes asperè reprehendit 435 e
 Diabolus gaudet, quando tentationes colantur 38
 e. Dejicere nequit spiritualibus actionibus in-
 tentum 39 b. Diabolum vincendi modus 42 c.
 Cum diabolo dimicasse fertur S. Petrus conf.
 641 d
 Diarrhoeam gravissimam sedit S. Fiacrus 619 f
 Die Dominica operari ausus punitur; at favore
 S. Juliani evadit incolumis 179 c
 Dies obitus S. Juliani M. divinitus revelatur
 172 b, 183 e
 Digitus arefactus meritis S. Petri restitutus 644
 e. Morsu porca deformatus, imposta terrâ e
 sepulcro B. Elisabetha, integrè sanatur 793

e, 804 e
 Discordes inter se nullo conatu ad feretrum S.
 Adelphi valent accedere 509 c
 Discretio rarior quàm austeritas 38 f. Discretio
 virtutum mater est 689 e
 Distortus puer sanatur à S. Gebhardo 127 c
 Distractio initium est malorum 36 b
 Doctores sunt stella firmamenti 102 d
 Dolorem inter tormenta illasus non sentit S. Pe-
 lagius 162 e f. Dolores è brachio & manu
 pulsè ope S. Gebhardi 139 d e. Dolore capitis
 liberatur Gregorius Turon. beneficio S. Julia-
 ni 182 f
 Donationes piæ à S. Ebbone & sororibus facta
 monasterio 96 d e, 98 e. A S. Gebhardo ec-
 clesie Constantiensis 111 a. Palatium suum &
 hortos FF. Minoribus donat rex Maurus ad
 Christianam religionem conversus 839 f, 840
 a, 841 f & seqq. Monasterium ibi conditum
 amplificat ejus filius 840 a
 Dubia in meliorem partem interpretatur S. Au-
 gustinus 345 e
 Dysenteria ad extrema deductum sanat S. Fiacrus
 620 d

E

Erietatis damna 525 a
 Ecstasim patitur S. Pæmen meditantis lyctum
 B. Maria Dei genitricis juxta crucem 41 b.
 S. Fantinus per dies viginti mente in calum
 raptus 623 d. Per multos dies in ecstasim ra-
 pitur S. Petrus conf. 635 b
 Eleemofyna ducit ad Deum cum fiducia 39 b.
 Eleemofynæ laus 47 f, utilitas 67 f, 556 e.
 Eleemofynas multas facit S. Sabina 503 e S.
 Sebbus 517 c d. S. Pammachius 556 d e. E-
 leemofynæ largæ B. Elisabetha 801 b c
 Energumentum signa crucis sanat S. Pæmen 32 a.
 33 f. Oleo benedicto energumenam liberat S.
 Casarius 79 b, energumenos alios 81 a b. E-
 nergumeni apud sepulcrum S. Juliani sepe li-
 berati 183 f, alibi ejus reliquiis 184 b e d f,
 186 c, 187 d, rosis ad sepulcrum ejus divi-
 nitus enatis 187 b. Energumenos tum ante tum
 post mortem suam liberat S. Vicinius 190 f,
 191 f, 192 a b, 193 a. Energumeni liberati
 presibus S. Augustini 439 f. Energumenæ per
 S. Adelphum 509 e f, 510 b c d, 511 b.
 Energumenos liberat S. Agilus 580 c, 589
 d e f, 590 f, 596 a. Energumenam B. Ritza
 624 f. Energumenas duas S. Bononius 633 a
 b. Alias S. Petrus 643 e f, 645 d e. Ener-
 gumenæ due, ad corpus S. Rufini ductæ, da-
 mone liberantur 820 b c d e
 Epilepticus meritis S. Petri sanatus 644 e. Epi-
 leptica sive demoniaca 645 d e. Infans epilep-
 ticus ope S. Raymundi Nonnati 751 f. Puella
 epileptica 772 d. Epilepsiâ per septem an-
 nos vexatus, meritis S. Rufini sanatur 821 e
 f. Epilepsiâ & convulsionibus liberata mulier,
 invocato B. Burchardo 831 d
 Episcopi onus subire recusabat S. Narnus 8 f.
 Latet S. Casarius ne fiat episcopus 67 a. E-
 piscopus qualis esse debeat 105 e f. Abscondit
 se S. Bibianus ne fiat Episcopus 463 b. Di-
 gnitatem episcopalem diu recusat S. Amatus
 725 c d, 844 f
 Episcopatus S. Etherio pradiatus 92 a S. Geb-
 hardo 106 f, & à Deipara V. confirmatus
 108 d, 117 a
 Zzzzz Equum

INDEX MORALIS

- Equum S. Licerio auferens se ipse occidit 48 b,
Equus amissus, invocato S. Juliano, reperitur
182 a b. Equus claudus beneficio S. Vicinii
sanatur; sed, quia non servatum pro eo vo-
rum, deinde moritur 193 a. Equi stabulati in
oratorio S. Victoris postmodum reperuntur mor-
tui 683 c, 684 d. Equum à rege acceptum
pauperi dat S. Aidanus 691 f
- Errare humanum est 305 e f
- Erysipelate laborantes ope S. Fiacrii sanantur 616
c. 617 a d e. Erysipelate liberatur vir illustris
ope S. Raymundi Nonnati 773 a
- Execrationem matris divina in liberos vindicta
sequitur 344 d
- Exemplo Sanctorum ad perfectiorem vitam exci-
tantur S. Augustinus 227 f
- Exercitia pia B. Elisabetha 792 c
- Exsilium & vincula pro fide fortiter sustinet S.
Paulinus 671 b c d e, 677 b c
- Sacra Eucharistia divinitus allata S. Raymundo
Nonnato 732 b, 740 c, 743 a, 751 f. S.
Eucharistiam humillimè preparatione, maxi-
moque pietatis sensu crebrò sumit B. Elisabe-
tha 793 b c
- E
- F**ebri variorum pulsa meritis S. Casarii 82
e f. Laborans febrì vehemente, sumpto pa-
ne in honorem S. Gebhardi benedicto, votoque
facto, sanatur 125 f. Febres pellit aqua fon-
tis, in qua lotum caput S. Juliani 175 d e,
177 d. Frater S. Gregorii Turon. febrì libe-
ratus apud sepulcrum S. Juliani 182 e f. Pe-
riculosa febris depulsa ope S. Augustini 377
f, 378 a. S. Mederici 523 a. Varii febribus
liberati ope S. Agiti 588 c d, 590 f, 591 d.
Febriticans sanata haustu aqua, quàm S. Bo-
nonius manus laverat 631 d. Febrem impe-
ris fugat idem Sanctus e. Febribus laborans
ope S. Petri sanatus 644 d e. Curata febres
per S. Raymundum Nonnatum 744 c, 748
d e f, 749 f, 763 e f, 765 d, 767 d e, 770
c, 771 c d, 772 b c d. Religiosam febrì li-
berat B. Elisabetha 795 e f. Alias febricitan-
tes 803 b c, 804 e, 805 b c, 807 f, 808
a d e. Adarrona dua febribus liberata meritis
S. Rufini 823 b c
- Feminarum contubernium vitat S. Augustinus,
tametsi paternè viduit presentim ac pupillis
consuleret 283 f, 284 a, 437 d e. S. Facun-
dinus 477 b. Feminis nefas ingredi sacellum
S. Fiacrii 603 c. Aliqua temere id ausa pu-
niantur 606 e f, 607 c
- Feræ non ladunt Sanctos MM. Irenæum, Or,
& Orpsim 552 c
- Fervor B. Elisabetha in oratione 793 c
- Festum S. Vicinii profanans mulier punitur, ac
deinde ope ejusdem Sancti sospitatur 193 b c
- Fico medetur S. Fiacrius 610 e f, 612 f, 613
a b c d f, 614 a, 619 b
- Ficus matura per miraculum inventa, jubente
eas tolli S. Bononio 631 f
- Fides mascula S. Aethiopiae eunuchi 7 d e, quam
postea ex discipulo magister & apostolus genti
Aethiopiae pradicat ibid. Fidem Catholicam
strenuè contra Arianos tuetur S. Alexander
196 e. Fidem Christi, quam antea negaverat,
intrepide profitetur B. Antonius Ripolannus
536 b. Fides est, in humilitate vivere, & sa-
cere misericordiam 37 b
- Fiducia S. Casarii in Deum 77 a. S. Augustini
275 a b, 335 c
- Filios suos xii quotidie Christi fide imbuunt pro-
que iis orant SS. Bonifacius & Thecla 551 f.
Mulier filios obtinet S. Bononii precibus 631 c
- Fistulà laborans miraculosè sanatur 240 c d &
seqq. Per S. Fiacrium fistula lacrymalis aliisque
curata 616 f e, 617 c d, 618 b c, 619 a b.
Fistula in manu per S. Petrum 644 d. Mulier
fistulis laborans miro modo sanatur ope S. Ru-
fini 822 c d
- Flammam urbi injectam absens precibus suis in ho-
stem retorquet S. Aidanus 692 c. Tres pueri
in furno accenso à flammis illasi, protegente
eos S. Raymundo Nonnato, ut fertur, 774 e f
- Fletu redimuntur peccata & virtutes acquirun-
tur 40 c
- Flumen sicco pede transit S. Gebhardus 119 b c.
In Flumen lapsi cum patre duo filii agri, in-
vocato S. Fiacrio, sani aqua egrediuntur 607
f, 608 a b
- Fluxu sanguinis liberatur patricii uxor ope S. Ca-
sarii 77 e f, 78 a b. Alia mulier ope S. Fiacrii
609 b c. Parochi duo aliisque 620 b.
Anna Austriaca Francorum regina d
- Fecunditatem sibi à Deo donatam S. Fiacrii in-
tercessione credidit Anna Austriaca 620 d. Fec-
unditas impetrata meritis S. Bononii 632 d
e. S. Raymundi Nonnati 757 a b. Intercessio-
ne B. Elisabetha 808 d
- Fons, in quo S. Juliani M. caput ablutum,
miraculis clarus 175 d e, 177 d, 183 a. I-
tem fons S. Agiti 592 c & seqq. Fons B. Bur-
chardi agris saluifer 829 a, 830 a, 831 f,
832 a
- Fornicationis remedia 36 f, 40 b, 41 d, 100
d e f, 201 a b
- Fortiter usque ad mortem Arianis resistit S. Ale-
xander 198 d
- Fulgore à pluribus corriscare visus locum, in quo
jacebat S. Malrubius 132 c. Fulgentem vo-
ctu ecclesiam S. Juliani videt paralyticus, &
sanatur 186 c. Hospitium S. Bononii, & cel-
lula post ejus mortem à multis fulgere visa
631 e
- Fulmine comburitur invasor bonorum ecclesie S.
Juliani 180 b c. Tanta fulmine S. Juliani eccle-
siam, illasa intus populo 183 b
- Foundationes. Varia cum regina Brunichilde fun-
dat monasteria S. Syagrius 87 b c d. Cauo-
binum cum templo fundat ac dotat S. Gebhar-
dus 109 c, 117 d, 118 c d. Pia munificen-
tia xenodochium & ecclesiam fundat S. Pam-
machius 557 c e. Ecclesia fundata vel ditata
à B. Agilo vicesomite 567 d. Abbatia funda-
ta per B. Elisabetham 788 b, 792 e, 801 c
d. Ecclesias & monasteria fundat vel instaurat
S. Amatus 723 e f, 725 e, 726 a b c, 846
d e f
- Fur equum nequis tota nocte abducere 181 a. A-
lius furatus in ecclesia S. Juliani, egressum
nequens invenire, obdormit & deprehenditur
c d. Fur cum ablata S. Vicinii catona sua ne-
que fugiens, manè in eodem loco se, ubi ve-
spere fuerat, reperit 192 f. Fur, abtatis bo-
bus S. Bihiani, abire nequit 464 c. Fures sa-
crilegi ecclesiam S. Paulini, apertis licet fori-
bus, exire nequeunt 679 a. Furem impedit
B. Elisabetha 794 d e
- Furtum

IN TOMUM VI AUGUSTI.

Furtum precipuè deflet S. Augustinus 392 a c d.
Furtum mulieris punitum 679 c d. Aliud im-
peditum ac divinitus punitum 776 a b

G

G Angræna insanabilis ope S. Fiacrii curata 616 c d, 618 d, 619 b, 620 a
Gentilis in sacellum S. Juliani fugiens, divini-
tus evadit manus percussoris 178 c; quo pro-
digio, aliisque ibidem factis, gentiles ad fidem
convertuntur d. Gentiles corpora S. Felicis &
Adauli effodere tentantes corripiantur à de-
mone 547 a
Gibbo puella incurva liberatur apud fontem S.
Agili 592 f
Gloria S. Gebhardi manifestatur in nube odori-
fera 121 e
Gratiæ divine prodigium S. Moyses & Ethiops
conversus 199 b
Gratias Deo agit pro sua conversione S. Augusti-
nus 422 c d
Gratus animus B. Bonajunctæ erga bene meritos
de Ordine 785 e
Gressus miraculosè restitutus infirmo per B. An-
tonium Ripolanum 540 f
Gruem, ut aiunt, resuscitat B. Burchardus 829 f
Gulam frangere docet S. Augustinus 275 b c
Gutturis dolor sublatus, admodò terrâ è sepulcro
B. Elisabethæ 805 e. Malè affecta in gutture,
adhibita aliqua re, qua Beata corpus attigerat,
mox sanatur 807 c

H

Hæmorrhoidem sexennem sistit S. Fiacrius
620 a; aliam, qua ultra 10 menses te-
nuerat b
Hæresiarachæ Arii sedissimus exitus 197 a f, 198
a b. Manichæ seu Manetis debitum suppli-
cium 237 a b
Hæreticorum insidiæ Dei providentiâ evadit S.
Augustinus 431 a. Hæreticos legibus impe-
ratoris utiliter coerceri probat S. Augustinus
299 c d & seqq., 305 a
Hemiplexiâ periculosissimâ tactus vir nobilis, e-
misso voto, S. Gebhardi opem experitur 126 d e
Hernia curata per S. Gebhardum 126 c. Per S.
Raymundum Nonnatum 743 d, 760 f, 761
a, 767 c d, 771 c. Contra herniam precipuè
invocatur B. Albornus 812 e
Homo grande profundum 399 a
Honoris fugâ custoditur humilitas 28 f
Horas Canonicas quamodo recitaret S. Facundi-
nus 475 a
Hospitalitas S. Casarii 75 b. S. Syagrii 90 b. S.
Moyses 202 e f. S. Augustini 435 d. Hospi-
taliitate insignis S. Agilus, Christum pauperis
specie suscepit 385 d e. Hospitalitas laudatur
557 d
Hostes domiti auxilio S. Malrubii 132 e. Ho-
stes superati, apparente, ut fertur, S. Au-
gustino 384 c d. Fugati & casti ope S. Casidii
apparentis 661 e f
Hostia sacra in manibus sacerdotis visa specie
pueri candidi & formosi 841 c
Humilitas S. Casarii 82 c. S. Ebbani 99 a, 100
a d. Profunda humilitas S. Augustini peccata
sua agnoscens & deflentis 221 c d, 222 a,
honores fugientis 257 b. Humillimè de se sensit
idem Sanctus 258 d e. Statum anima sua oc-

cultum aperit 274 e f & seqq., 285 c. Since-
ra S. Doctoris humilitas 286 a b c f & seqq.,
319 a, 324 b c, 326 a b, 327 d e f, 328
f, 337 c d, 339 c, 340 d, 344 f, 347 e f,
348 a b c & seqq., ubique serè elucet in Con-
fessionibus 387 & seqq. Humilitas S. Facundi-
ni 474 f, 477 d e, 478 a e. Abbatiam à se
fundatam cur ab Humilitate nominari volue-
rit B. Elisabetha 792 f, 801 e f. Ejusdem
regia Virginis humilitas 793 b, 798 f, 801
f, 802 b, 803 a. Humilitate Verbum Dei
concepit Maria 802 e f. Humilitatis studio diu
episcopatum declinat S. Amatus 725 c d,
844 f. Humilitas profundissima S. Moyses de-
monibus terribilis 202 a b c d, 211 e
Hydropico puero videndum se præbet ac sanita-
tem confert S. Gebhardus 127 d e. Hydropico
marito uxor sanitatem impetrat per S. Fia-
crium 617 b. Hydropica sanata ope S. Ray-
mundi Nonnati 753 e, 767 f, 768 a
Hypocrita quis 40 c. Hypocritas non fert S. Au-
gustinus 279 e. Nec S. Facundinus 474 a

I

Idola flatu dejicit S. Felix 546 d e, 548 f
Jejunare quotidie est quotidie parum mandu-
care 35 e
Jejunium vita solitaria instrumentum 36 e. Jeju-
nio continuo aliisque laboribus corpus macerat
S. Moyses 200 d, 201 b, 210 b. Jejunia ri-
gida Christianorum in communi vivendum
tempore S. Augustini 229 a. S. Facundini
473 a b. Jejunii & orationibus vacat cum
suis S. Augustinus 245 e, 275 b, 428 b. B.
Agilus vicecomes 567 c e. S. Agilus abbas
577 c, 585 d. Carnem jejuniis macerat S.
Cuthburga 700 b. B. Elisabetha virgo regis
792 d, 793 a, 799 f
Jesu & Mariæ nomina singulis manuum palmis
S. Raymundi Nonnati, ut aiunt, impressa
729 f
Igne de celo missa comburitur sacrilegus 279 f.
Ab igne & radulis illasi SS. Irenæus, Or, &
Orestis 552 c. Ignis sæpe injectus ad sacra S.
Paulini divinitus exstinguitur 673 b d, 678
f. Fulcrum, cui incumbens obiit S. Aidanus,
ab igne illatum 693 c d. Monasterium Longi-
Campi contra ignem protegit B. Elisabetha
794 c d
Illudenti bene precatur S. Casarius 80 a
Imago S. Augustini prodigio inclita 385 c. Ima-
go D. Virginis divinitus picta 543 e
Imbres dividit S. Agilus 586 a
Imperium S. Moyses in demones, quos ne mu-
scas contemnit 201 f, 202 a, 205 e. S. Petri
643 f
Imprecatus uxori morbum, ipse se corripitur
614 d
Incendium compefcit S. Casarius 68 a, 80 c d.
Incendium miro modo exstinctum ad presen-
tiam reliquiarum S. Raymundi Nonnati 776 c f
Indomita animalia trahunt vehiculum S. Mede-
rici 523 a
Infirmitas diabolicâ illusione aucta curatur apud
fontem S. Agili 593 d e f. Infirmitas gravis
ope S. Fiacrii 612 d e, 614 a. Ope S. Ray-
mundi 771 b e, 772 e f
Infortunio gravi se invocantes liberat S. Raymun-
dus Nonnatus 762 f
Ingressus in ecclesiam S. Juliani M. divinitus
patet Z z z z z

INDEX MORALIS

patet monacho 183 d
 Inimico benefacit S. Casarius 68 b, quanto af-
 fectum inimicos diligeret 74 a. Inimico ignoscens
 cecus visum recipit 179 b
 Injurias sibi illatas contemnit S. Augustinus, ut
 fidei causam tueatur 295 d e f, 296 a
 Injuri in S. Licerium febre percussis, sed ejus o-
 ratione sanati 48 c. Injurius in S. Casarium
 divinitus punitur 73 a. Injurius ecclesia S.
 Juliani primum excacatus, deinde penitens
 facti sanatus 179 b
 Inobediens turpiter labitur 204 d e
 Intentio pura & recta S. Augustini in conscri-
 bendis libris 246 e, 262 d e, 274 c d, 288 c
 Intercedere pro sororis filio recusat S. Pæmen 29
 b, 31 e, 33 d
 Irasci quandonam bonum 40 c
 Irreverens in S. Adolphum maniam corripitur,
 & postmodum expirat 512 a b
 Irritamenta gula difficulter vinci fatetur S. Au-
 gustinus 275 b c d
 Ischiadem sanat S. Augustinus 378 c d. S. Fia-
 urius 615 b c d, 618 f
 Judæus S. Dominici M. proditor ad fidem Chri-
 sti conversus 782 d
 Judicia hominum contemnenda 558 c
 Judicium Dei times S. Augustinus 348 d e
 Jurandi consuetudinem corrigit S. Augustinus
 227 e
 Justitia hominis est, semper reprehendere se 38
 d, 40 e
 Juvenes lascivi presibus S. Serapia velut mortui
 corrumpunt in terram 501 a. Eisdem membrorum
 usus restituitur 502 d e

L

Labris serâ ferreâ perforatis & clausis, expe-
 ditè loquitur S. Raymundus Nonnatus
 738 e
 Labor parvi requiem 36 b. Apostolici labores
 S. Raymundi Nonnati 730 c d
 Laborantium festo S. Malrubii domus consti-
 gunt, illasâ domo rabusque illius, qui devotè
 festum celebrabat 132 f
 Lachrymarum dono pradisa B. Elisabetha 793
 c, 800 a
 Lampas in cubiculo S. Casarii lapsa nihil damni
 accipit 83 a. Lampades ardentes S. Serapia
 admota exstinguuntur 502 f. Lampas ex alto
 lapsa sine detrimento virtutis S. Amati 721 a,
 727 c
 Languidus toto corpore, invocato B. Burchardo,
 vires recuperat 831 e
 Laudant Deum à bestiis & flammis illasi Marty-
 res 15 a b. Laudat Deum passim in Confessio-
 nibus suis S. Augustinus 387 & seqq. Dei
 laus assidua in ore S. Amati 846 a b
 Laudatio nimia & vituperatio aequè noxia 261
 d e f & seqq.
 Laudes suas ingeniosè eludit S. Augustinus 286
 b c. Laudes hominum fugit S. Amatus 726 a
 Lectio perpetua ad mensam S. Casarii 75 b. Le-
 ctione vite S. Antonii duo aulici commoti,
 mundo valedicunt 419 a b c. Lectione S. Scri-
 ptura totus ad Deum convertitur S. Augusti-
 nus 422 a b. Lectio ipsi familiaris in mensa
 435 d
 Lenitudo prudens S. Augustini 322 f & seqq.
 Leprosus ope S. Werenfridi mundatur 104 d e.
 Leprosus & cecus valetudinem recuperat per
 B. Antonium Ripolanum 540 a b c. Lepro-

fos mundat S. Paulinus 678 b. Presbyter ca-
 put S. Rufini tangens à lepra sanatur 823 d
 Lethargum seu catalepsim curat apprensus S. Ray-
 mundus Nonnatus 750 d e f
 Liberalitas in pauperes remunerata 48 d, lan-
 data 70 c. Quam liberalis in pauperes S. We-
 renfridus 193 b
 Liberi ob matris execrationem graviter à Deo
 puniuntur 344 c d
 Libertas & fervor S. Casarii in dicendo 67 c d e
 Libertas animi S. Bibiani renuentis poculum of-
 ferre regi Ariano 464 d
 Libri Retractionum S. Augustini quam utiles
 sint 349 b. Liber perditus, invocata B. Eli-
 sabetha, invenitur 805 b c
 Lippitudinem puella sanat S. Julianus 185 d
 Locustæ per S. Augustinum abacta 383 c. Me-
 ritis BB. Joannis & Petri 839 a b
 Locutionis genus in Scripturis attendendum 339 e
 Loquela mulieri redditur per S. Agilum 595 a b
 Lucra S. Augustini cum prava consuetudine 418
 b c d, 421 c d e
 Luem inguinariam curat S. Julianus M. 187 a
 Lumen caeleste supra ecclesiam S. Juliani visum
 184 f. Radium mira claritatis supra fontem S.
 Agili de nocte visi 593 a. Lux apparet in pu-
 teco, in quem caput ac manus S. Dominici M.
 projecta erant 779 d. Item supra litus, ubi
 Sancti corpus fuerat occultatum 782 c. Lux
 saepe visa circa sepulcrum B. Elisabetha 807 b
 Lunatica meritis S. Amati sanatur 725 e. Lu-
 naticis medetur S. Rufinus 823 f
 Lupi exterminati patrocinio S. Petri 645 a

M

Magnanimitas S. Hermetis M. 147 a. S. Pe-
 lagii 162 d. SS. Fortunati, Cati, &
 Aniba 167 f. S. Juliani cetero se perseveranti-
 bus offerentis 173 c, 175 b. B. Antonii Ri-
 polani 536 a b c & seqq.
 Maledicta non sunt rependenda pro maledictis
 295 e, 296 d
 Malum non reddendum pro malo 35 f, 42 c
 Manus gentilis in sacellum S. Juliani irrumpere
 tentantis, ostio adhaerescunt 178 c. Manus
 arida per S. Bibianum sanata 461 f. Per S.
 Adolphum 509 d, 510 b. Aresada manus
 ob impactam S. Petro alapat, ab eodem sa-
 natur 642 f, 643 a c. Manus in pauperes
 munifica post mortem non corrumpitur 691 e
 Mare sine navigio transvectus dicitur S. Deca-
 manus 24 e d
 Mariae SS. V. juxta crucem stans lulum me-
 ditans S. Pæmen in ecstasim rapitur 41 b. SS.
 V. Mariae precipua devotione addictissimus fuit
 S. Gebhardus, ab eaque miro modo designatus
 episcopus 108 d, 117 a. Ejus laudibus m-
 moritur B. Manettus 139 a. Ad Virginem
 Deiparam recurrens, mortis periculo eripitur
 385 b c. B. Mariae Virgini se commendat S.
 Facundinus consecratus episcopus 472 f. Festivi-
 tas imaginis D. Virginis divinitus picta 543 e.
 In honorem B. Mariae Virginis sacellum exstruit
 S. Fiaccus 600 b, 606 a. A SS. Virgine Dei-
 para ad predicandum mittitur S. Petrus, tra-
 dita ei virga 635 c, 641 c d. Per eam
 SS. V. Mariae factum miraculum 648 f. Pro-
 lato Mariae nomine demonem fugat S. Raymun-
 dus Nonnatus 737 f. Collati in eam a Deipa-
 ra favores 738 a b, 745 a, 751 f. B. V. Ma-
 ria humilitate Dei Mater facta 802 e f
 Marmor

IN TOMUM VI AUGUSTI.

- Marmor scissum miraculo integratur* 584 d
Mater liberis imprecata, laqueo sibi vitam adimit 344 d. *Matrem videre renuit* S. *Pœmen* 29 b, 30 c, & *illa filios* 37 c
Martyrium B. Antonii Ripolani divinitus honoratum 537 bc
Maxilla loco mota per S. Fiacrium restituta 620 a
Meditationi patientis Christi intentus moritur B. *Bonaiuncta* 786 bc
Memoria S. Augustini in Africa 386 bcde
Mendacium odit B. *Elisabetha* 799 d, 801 a
Merita nostra sunt Dei munera 426 c
Metu mortis & iudicii à libidine revocatur S. *Augustinus* 410 b
Minas iudicis spernit S. *Pelagius* 162 d. S. *Serapia* 502 f. S. *Sabina* 503 f. *Minis & promissis frustra tentatur* B. *Antonius Ripolanus* 536 c d e. *Minas imperatoris non reformidat* S. *Paulinus* 671 d
Miracula in genere. Miraculis clarus S. *Ebbo* 97 c, 99 a. S. *Werenfridus ante & post mortem* 100 f, 101 b. *Miraculis plurimis cornuscatur* S. *Gebhardus* 115 a b. *Sepultura S. Gebhardi miraculis honestatur* 120 b c d. *Miraculis fulgens SS. Fortunatus, Caius, & Anthes* 168 a. *Miracula festo S. Juliani* 173 f. *Miracula S. Augustino ab aliquibus attributa* 358 f, 359 a. *Miracula in translatione corporis S. Augustini* 367 a b & seqq., 368 de f & seqq. *Miracula à S. Augustino agrotante facta* 439 f. *Miracula S. Bibiani* 461 f, *alia dubia fidei* 465 e f. *Cessant miracula, refrigerante populi devotione* 482 c, 483 f. *Miracula S. Ermelii* 486 b, 487 b, 488 a. B. *Agili vicecomitis* 567 d, 568 b. S. *Fiacrii* 598 c, 599 a, 606 a b. *Miraculum in transferendo corpore S. Paulini* 678 d. *Miracula S. Fildoris* 683 e, 684 cd. S. *Rufini* 823 f. *Miraculis cornuscant* BB. *Joannes & Petrus* 839 a b, 841 e. *Miracula contra obirectatores defensa* 594 f
Misericordia S. Cesaris in pauperes prorsus eximia 60 b, 67 ef, 70 cd, à *pueritia elucet* 65 a. S. *Raymundi Nonnati* 738 d, 740 bc. *Misericordia S. Moysis erga delinquentes* 202 f, 203 a, 211 c. S. *Augustini erga cacos Manichæos* 239 c d e. *Erga pauperes Hipponenses* 283 de. *Memorable S. Doctoris effatum de hac virtute f. Misericors in pauperes & afflictos* B. *Elisabetha* 793 b, 798 b, 799 f, 800 f, 801 a b c. S. *Amatus* 844 cd
Misericorditer Deus punit delinquentes 588 a
Missam quâ preparatione celebraret S. Facundinus 475 d e. *Missæ sacrificium vivis ac defunctis proficuum* 686 f, 687 a. *Missam quosidie multis cum lacrymis celebrare solitus* B. *Bonaiuncta* 785 f
Modestia S. Augustini, dum reprehendebatur 286 c d e. *Modestissime de scriptis suis sentit* S. *Doctor* 347 ef, 348 a b & seqq.
Monachi qualitates 38 a b. *Monacho quatuor observanda* 203 b. *Monachi inobedientis turpis lapsus* 204 d e. *Monachus fit, dimisso regno, S. Sebbus* 516 b, 517 cd. S. *Pammachius senator* 556 c f. *Monachus candelam surripens percutitur ab angelo* 630 cd
Monita praelara S. Cesaris omnibus superioribus Religiosis perutilia 63 c d e f, 64 a. *Alia ad dominos pro servis* 75 a. *Postrema ad moniales* 83 c. *Monita egregia S. Joannis pro episcopis* 105 e f. *Monitum S. Augustini ad con-*
- temnendas hominum laudes* 285 d, *contra superbiam* 392 d e. *Optima monita S. Facundini pro clericis & sacerdotibus* 475 b. *Monita ad veram humilitatem* 558 a b
Morbos varios curat S. *Eanswida* 686 d e. S. *Raymundus Nonnatus* 763 a b c d e f. *Morbi immedicabiles curati ope* B. *Elisabetha* 793 f. *Morbo semestri debilitatus, facto voto invivendi sepulcrum B. Burchardi, convalescit* 831 c d. *Morbis variis per multos menses lecto affixus, potu aqua è B. Burchardi fonte, sanitati restituitur* 831 f. *Vide Aeger, Febris, Sanationes.*
Mori homines non magis mirandum est, quam cadere lapides 439 d
Mors certa est & incerta 345 d e. *Mors pia S. Cesaris* 83 c d. S. *Sebbi regis* 517 de. S. *Mederici* 523 d. *Mors Arii obtenta precibus S. Alexandri* 196 f, *quâ occasione* 197 a b e & seqq.
Morsum à cane rabido sanat S. *Licerius* 48 e, à *lupo* B. *Ritza* 625 d
Morte puniuntur qui se temerè in lectulo S. Cesaris collocare ausus fuerat 69 c. *Mors divinitus insicta sacrilegis* 167 b, 168 b, 179 f, 180 c e f
Morti proxima subito convalescit ope S. Adalphi 511 c. *Morti proximi ope S. Raymundi Nonnati vires recuperant* 741 c, 744 ef, 747 f, 767 def, 771 a. *Vide Sanationes.*
Mortuum vidua filium ad vitam revocat S. *Cesaris* 70 c. *Vivus sarcophago inclusus, omni aère intercepto, morte liberatur per S. Paulinum* 673 d, 678 f. *Infans mortuus vite restituitur ope S. Raymundi Nonnati* 731 f, 732 a. *Ejusdem Sancti meritis mortuus resuscitatus* 743 c. *Infans alius* 746 a b. *Puella in gravissimo lapsu à morte servata* 747 a. *Item Religiosus, qui ex altissimo tabulato deciderat* 748 b c d. *Puer pro mortuo habitus reviviscit* 764 c d. *Sacerdos miro modo à morte servatus* 765 f, 766 a. *Infans mortuus ad vitam revocatus* 774 cd
Motiva credibilitatis fidei Catholica 291 ef
Multiloquium non est, quando necessaria dicuntur 348 d
Mulus prodigiose extractus è puteo ope S. Raymundi Nonnati 761 f, 762 a
Muto loquendi facultatem tribuit B. *Manettus* 137 f. *Mutus, surdus & cacus à S. Juliano sanatur* 179 c. *Muti loquelâ donati per S. Adelphum* 509 e f, 511 c. *Muto loquela reddita meritis S. Bononii* 632 f. *Muto loquelam reddit, ut fertur, S. Amatus* 716 b, 720 f, 723 f. *Mutæ à demone vexata* 721 e, 726 c

N

- N** *Aufragii periculis sapius eripitur invocans* S. *Gebhardum* 125 c. *Navigantes precibus B. Benedicti Aretini certo liberantur naufragio* 809 bc
Naviculâ submersâ, vectores, invocato S. Rufino, evadunt incolumes 819 c
Navis vehens corpus S. Werenfridi sponte flumen transit 103 f
Nausea cibi per S. Raymundi Nonnati reliquias sublata 773 de
Novitia, ob grave corporis malum dimittenda, invocata B. Elisabetha, subito convalescit 794 ef, 795 a b
A a a a a Nummi

INDEX MORALIS

Nummi perditii, invocato S. Adolpho, reperti 511 a. Ex nummo gutturi infixio periclitans puer ope S. Fiacrii sospitatur 618 d e
Nuptias cum rege vel principe amore virginittatis respuit S. Eansivida 685 f, 686 a. Nuptias item fugit amore virginittatis B. Elisabetha virgo regia 788 a, 792 d, 798 b, 799 a b

O

Obedientia ducit hominem ad Deum 40 a
Obsidione liberati Salernitani beneficio SS. Fortunati, Caii, & Antha 165 a e
Oculis pessime affectus per B. Antonium Ripolanum sanatus 538 d e. Per S. Petrum 643 e f. Ophthalmia & alia infirmitus, invocato S. Raymundo Nonnato curata 746 b c. Oculorum usus ope B. Elisabetha restitutus 793 f. Oculus male affectus, admotis Beata reliquiis, curatur 805 c d. Oculi obscurati, per Beatam illuminantur 808 b d
Odoris miri fragrantia in obitu S. Werenfridi 100 f, 103 d. In sepultura S. Gebhardi 120 c. Odorem suavissimum spirat sepulcrum SS. Fortunati, Caii, & Antha 165 f. Corpus B. Antonii Ripolani 537 c. Corpus & cilicium S. Petri 636 d t, 644 a. Brachium S. Cesidii 653 e. Mira odoris fragrantia e tumulo S. Amati 720 e, 727 e f. E. sepulcro B. Elisabetha 791 f. Suavis odor perceptus apud sepulcrum S. Rufini 817 e. Ossa B. Burchardi suave fragrantia 829 e
Oleo a S. Casario benedicto expellitur demon 72 f. Miraculo simile oleum servatur, contraclā ampullā 73 b. Vasa olei ab ipso benedicti collisa non franguntur 79 a. Oleum salutiferum manat e sepulcro S. Petri 644 e. Oleo benedicto sedatur tempestas, sicut predixerat S. Aidanus 692 c d. Oleum e lampade, in sacello S. Raymundi Nonnati ardente, cacorum oculos aperit 766 c. Oleum miraculosum subinde stillat e sepulcro B. Elisabetha 791 f. Puella, invocato S. Rufino, ab oleo bulliente illasa 822 d e
Oratio commendatur 37 f, 333 c. Orationi deditus S. Ebbo 99 c d. Totus noctes stans orat S. Moyses 200 f, 201 b. Ardens oratio S. Augustini pro conversione hareticorum 293 b c. Oratio devota S. Augustini nomine circumlata 359 c. Pro anima matris sua defuncta orat S. Doctor 426 c d e. S. Facundinus ep. frequenter de nocte surgit ad orandum 477 e f. Orationi vacat B. Agilus vicecomes 567 e f. S. Cuthburga die ac nocte 700 b. B. Elisabetha orandi studium 793 c, 799 e, 800 a. Oratione civitatem ab hostibus tuctur S. Licentius 48 f, ab igne S. Casarius 68 a, ejusdem oratio apros exterminat 72 t, puellam agrotam sanat 76 b c. S. Joannes ep. sine oratione nihil aggredi solitus 105 e. Opificem e lapsu quasi exanimem oratione sanat S. Gebhardus 118 b. Orante S. Pelagio, carter illustratur 162 c. Oratione S. Alexandri impius Arius crepat medius 197 a f. Civitas Oratione S. Bibiani liberatur ab hostibus 464 e f. Oratione S. Mederici carcer aperitur 522 f. Precibus BB. Joannis & Petri exorata tyranni converso 838 c d. S. Amatus orando quidlibet impetrat 846 a b
Ovis oblata S. Adolpho a lupi dentibus illasa 509 f

P

Panis multiplicatus in decuplum 48 a. Pane benedicto monachum tentatione demonis liberat S. Medericus 520 a, 521 e. Mira in pane mutatio 631 b. Panes tempore famis multiplicati meritis S. Petri 642 b c. Eiusdem gussu panis in clibano non accenso coctus 643 c
Parabola insignis de exercitatione, castitate, elemosyna & obedientia 39 a f, 40 a
Paralyticam sanat S. Casarius 72 d. Paralyticum a damone arreptum S. Gebhardus 122 c. Puerum paralyticum 123 d e. Paralyticam S. Fulianus 178 f & seqq. Paralyticum 186 c. Paralytica ope B. Antonii Ripolani sanata 539 a b. Paralytici sanati meritis S. Agili 592 d e f, 596 b c f, 597 a b. Paralyticus per S. Fiacrium 618 e. Per S. Bononium 633 e f. Clerico paralytico S. Amatus vigorem reddit 721 b, 726 b, mulieri paralyticae c. Paralytico apparet, eumque sanat 722 a, 728 a. Puer paralyticus, & continuo motu agitatus, ad invocationem S. Raymundi Nonnati sanatur 768 b & seqq. Desperatam a medicis valetudinem recuperat paralyticus, factio voto peregrinandi ad B. Burchardum 831 d
Parcitas ciborum & verborum B. Elisabetha 793 a b, 799 e f, 802 a
Partus cruciatibus liberata mulier per S. Gebhardum 127 b. Alia in diverso partu ab eodem Sancto adjuncta f. Alia post quinque partus infelices, implorata S. Gebhardi ope, miro modo fetum parit sospitem 128 a b c d e: alia item post sex infansta puerperia voto se obstringens Sancto, bis lato partu donatur 128 f, 129 a b. Mulier in duplici periculoso partu meritis S. Raymundi Nonnati adjuncta 746 e f. Alia feliciter parit, sumpta aqua, quam Sancti reliquia antigerant 749 d e. Idem Sanctus mulieribus in partu laborantibus singulariter beneficus 753 a b c d e f, 754 a b c f & seqq., 757 c d e f, 758 a & seqq., 761 e, 770 f, 775 e. Puerpera dua meritis B. Elisabetha lato partu donata 808 d
Passio unde gignatur 203 a
Pater patriae vocatur S. Etherius 92 b
Patientia S. Petri in tolerandis irrisionibus ac verbis 641 c, 642 f. S. Raymundi Nonnati in diuturnis cruciatibus 738 e. B. Elisabetha in gravissimis marbis 802 c
Patriam amore virginittatis relinquit S. Petrus 641 b
Patrocinia Sanctorum commendantur 187 a e
Pauperculus quidam panem, quem super altare S. Adelphi posuerat, inde digressus penes se reperit 510 b. Pauperis specie Christum hospitio suscipit S. Agilus 585 e
Pauperem se & de pauperibus natum, fateri non erubescit S. Augustinus 218 d, 220 f. Pauperibus & infirmis consulit S. Casarius 67 e, quam utiles sint pauperes egregie docet f, dona a Theodorico sibi missa pauperibus distribuit 70 c. Cuncta pauperibus erogat S. Gebhardus 117 d. Bona sua in pauperes distribuit S. Hermes 147 c. S. Pelagius in pauperes munificus 162 a. S. Medericus 522 f. Cura S. Augustini pro pauperibus, quos egregie instruit 283 c d e f. Quacumque ad se missa pauperibus largitur B. Antonius Ripolanus, solo pane & aqua in carcere vilitans 536 d. Bona sua in pauperes erogat S. Pammachius 556 c.

IN TOMUM VI AUGUSTI.

- 556 c, 561 c. Charitas in pauperes B. Agili vicecomitis 567 c e. S. Petri, ad quos alendos multiplicati panes angelorum ministerio 642 b c
- Paupertas voluntaria S. Augustini 257 c. S. Facundini 480 e. S. Sebbi regis 517 d. B. Agili Vicecomitis 567 c
- Peccatores quomodo corripere S. Augustinus 282 d e f & seqq. Pro Peccatoribus ferventes preces fundit S. Casarius 76 f. S. Augustinus 293 b c
- Pecora mansuescunt in S. Juliani ecclesia 183 f, 184 a
- Pectoris inflammatio per S. Fiacrium exstincta 619 f. Pectus male affectum ope ejusdem Sancti curatum 620 c
- Pecuniam sancte distribuit B. Elisabetha 792 c
- Pejerare volens in S. Juliani ecclesia, mutus haret & immotus 181 b
- Perditis in rebus juvat B. Rizza 625 d
- Peregrinantes, invocato S. Raymundo Nonnato, magna evadunt pericula 769 ef, 770 ab de
- Peregrinationes pias instituit B. Agilus vicecomes 567 de f
- Periculo vita gravissimo Religiosam liberat B. Elisabetha 795 c d e. Periclitantem sub delapsa tabula servat illasum 804 d. Aquis, rupta glacie, immersam & a spectro territam periculo mortis eripit 805 f, 806 ab c
- Perjuri puniunt 185 e
- Persecutoribus se ultro offert S. Julianus 173 c, 175 b
- Pes S. Pelagii M. angelorum ministerio Rotwilam delatus, ut pie creditur 159 b. Pes mulieris luxatus stragulo equi S. Casarii curatur 80 b. Usus pedum meritis S. Gebhardi puella ac puero datus, gressus item nante restitutus 125 a b e d. Pes contractus ope S. Gebhardi sanatur 130 a. Ope S. Agili 593 f.
- Pes S. Galli per S. Julianum M. sanatur 182 c d. Pedum tumore puerum liberat S. Agilus 595 c. Pes ex vulnere putrescens ope S. Fiacrii sanatus 609 def, alius malo immedicabili affectus 620 b
- Peste liberatur Ticinum intercessione S. Augustini 384 f, 385 a. Pests exstincta meritis S. Agili 590 c. Pecudes solo Crucis signo pestilentia liberat S. Raymundus Nonnatus 740 d. Tolosa multa hominum millia ope ejusdem Sancti peste & febribus liberata 741 c d. Pestis sedata Gadibus invocato per publicas preces Sancto 775 a b c d
- Philautia raro perfecte vincitur 276 a b e
- Philosophiam naturalem, imò ipsa poetarum fabulas Christianis utiles esse, licitumque earum usum probat S. Augustinus 276 f, 277 a b
- Philosophum ethnicum solo imperio mutum facit S. Alexander 196 c d
- Phrenetica menti reddita per S. Agilum 594 d. Per S. Raymundum Nonnatum 750 b c. Per B. Elisabetham 793 f, 805 a b. Phreneticus 807 f. Phreneticis succurrit S. Rufinus 823 f
- Pietas eximia B. Manetti erga Deiparam V. 139 a. S. Raymundi Nonnati 737 ef, 738 a b. Pietas questuosa 283 d. Pietas Luitprandi regis in S. Augustinum 387 f. Pietas S. Augustini in morbo 440 a. Pietas Anna Austriaca Francorum regina in S. Fiacrium 620 d
- Pileo, quem pauperi dederat, Christum ornatum videt S. Raymundus Nonnatus 740 b c
- Pluvia non madefit S. Licerius 47 f. Pluviam impetrat S. Casarius 68 c. S. Moyses 200 c.
- Pluvia impetrata meritis SS. Felicis & Adanti 547 c
- Pœna illicita ordinationis 56 f. Pœna inflicta custodi ecclesia, quod lumen ad sepulcrum S. Gebhardi extinguere solitus esset ante diem 123 b. Pœna Manetis seu Manichæi hæresiarche 237 b
- Polypo medetur S. Fiacrius 610 cd, 616 f, 617 a
- Possessor injustus vapulat à S. Vicinio ei tercio apparente 192 d e. Alius levare non potest corpus S. Agili, donec ablata restituat 388 b c
- Potum sumit S. Augustinus ut medicamentum 275 c
- Prædatores vasi favore S. Juliani, columba apparente 178 e
- Prædictiones. Apparens post obitum S. Gebhardus prædicit neminem monachorum, qui tunc temporis debebant in monasterio à se fundato, damnatum iri 120 e. Alià ejusdem Sancti prædictio 123 a b. Lapsam solitarii cujusdam, & barbarorum irruptionem prædicit S. Moyses 204 d e f. Mortem suam S. Bibianus 461 c, 466 e. S. Sebbus rex 517 c. S. Medericus 523 c. Gravem morbum monachi, qui candelam furatus erat, prædicit S. Bononus 630 c d e. Manum regis in pauperes munivisti non corrumpendam prædicit S. Aidanus 691 e. Mortem S. Osuini, & maris tempestatem 692 b c. Mulieris innocentiam miraculo defendit, & calumniatorum ejus supplicium prædicit S. Raymundus Nonnatus 740 d. Spiritum propheticum mortem suam aliisque prædicit B. Bonainnata 785 d, 786 a. Multa vœculia B. Benedictus Aretinus 809 c. Tyranno suam ipsius conversionem prædicunt BB. Joannes & Petrus 838 cd, 839 e
- Prægnantibus & parturientibus cum fiducia invocatus opitulatur S. Gebhardus 115 a b, 128 a b c d & seqq. S. Raymundus Nonnatus 745 a b c, 746 d e f, 748 a, 749 d e, 750 a b
- Præparatio ad sacerdotale munus rite celebrandum à S. Augustino requisita 258 c d & seqq. S. Facundini ad Missam 475 d e
- Præstigias demonum signo crucis dispellit S. Amatus 246 d
- Presbyterum fama non integra ab officio renovet S. Augustinus 321 f & seqq.
- Prodigia in translatione corporis S. Raymundi Nonnati, ut aiunt, facta 740 f, 743 b. In ejusdem Sancti imaginibus 775 a, 773 c
- Proditio puniunt 69 d
- Profanatio oratorii S. Victoris puniunt 683 c. 684 d
- Providentia Dei singularis 77 b. Non arguenda 395 c d
- Prudentia cum animi demissione conjuncta in S. Ethiopie eunuchò laudatur 7 b. Prudentia S. Pæmenis in reprehendendo madam sedendi S. Arsenii 28 b
- Psalms Davidicos magno affectu legis catechumenus S. Augustinus, & quartum explicat 423 ef & seqq.
- Pudicitia S. Serapia divinitus servatur illasa 500 f, 502 e
- Puella, fœdâ carnis extrescentiâ quasi biceps, invocato ab ejus matre S. Rufino, sanatur 821 a b c
- Puer egrotus, nuncupato à parentibus voto in honorem S. Gebhardi, convalescit: voti executione dilata, in priorem morbum reincidit: impleto voto, restituitur sanitati 129 f. Puer

INDEX MORALIS

eger, ad quem vocati harioti, ex morbo occumbit 186 f. Alter simili laborans incommodo meritis S. Juliani sanatur 187 a. Puer sub ruina porta illatus ope S. Amati 722 c d, 728 a. Alter à carro non obrutus ope S. Raymundi Nonnati 775 e f
 Pueritia pia S. Amati 713 e f, 723 b c, 844 b c
 Pulvis sepulcri S. Juliani in Orientem perlatus demonem pellit, multa que deinceps in ecclesia ibi structa operatur miracula 184 c d. Pulvis ex ejusdem Sancti sepulcro pro reliquiis petitis asportari nequit, nisi premissa oratione, eoque demon ejicitur 186 d e. Puer, hausto cum aqua pulvere sepulcri S. Juliani, linc inguinaria liberatur 187 a. Pulverem sepulcri S. Rufini auferre cupientes prohibentur divinius 822 b c
 In puteum lapsus ope S. Gebhardi illatus extrahitur 114 f. Puteus salutifer in crypta ubi corpus S. Augustini depositum creditur 370 d, 375 f

Q

Quiet corporalis timorem Dei ejicit ex anima 36 e
 Quinquagesimas orat quotidie S. Moyses gravi tentatione pulsatus 200 d, 201 b

R

Regno se abdicat, vitamque monasticam amplectitur S. Sebbs 517 c d
 Religio quam tenenda sit, docet S. Augustinus 247 a b
 Reliquia S. Hermetis miraculo nobilitata 149 c d. Reliquia S. Juliani, dum ad structam Romae ecclesiam portantur, demon in via expellitur 184 b c. Alia S. Juliani reliquia, in ecclesiam apud Turonenses ipsi dicantur cum prodigio illatis, liberatur emergumens 184 f. Mira de ossa perduto S. Vicini narratur historia 194 d e f, 195 a
 Renum dolor sublatus per B. Antonium Ripolanum 540 e
 Revelatione angelica obitus sui diem cognoscit S. Sebbs 517 e f. B. Agilus 567 f. Revelationibus divinis honoratur S. Fantinus 622 c, 623 d
 Reverentia ecclesie S. Bononi mira modo servata 633 b c
 Rosa ad sepulcrum S. Juliani divinitus orta, quibus emergumens liberatur 187 b
 Rosarium ante imaginem Dripara singulis diebus religiosissime legit S. Raymundus Nonnatus 737 e
 Rotam obtinendus, beneficio S. Raymundi Nonnati servatur illatus 744 b. Rotam ferè obrutus ope S. Rufini valetudini redditur 819 b c
 sub Ruina stabuli homo cum jumentis illatus, protegente S. Raymundo Nonnato 749 c d, 761 a b

S

Sacrilegus rex Saracenus altare SS. Fortunati, Cati, & Antha profanans divinitus morte punitur 167 a b c, 168 b. Sacrilegi direptores ecclesie S. Juliani horrenda morte percutitur 179 f. Alter ob villam ecclesie ablatam febrim vehementer corripitur; at deinde restitu-

tus duplum reddit 180 a, 181 e. Alius, qui bona ecclesie S. Juliani invaserat, fulmine ictus 180 b c. Alius item, qui oves ejusdem ecclesie rapuerat, morte punitus e f. Sacrilegi penas luunt 673 d. Sacrilegus, qui ossa S. Victoris in ignem projecerat, humi affligitur omni sensu orbatus; at Sancti meritis restituitur sanitati 683 f, 684 a d
 Sanationes. Mulier à S. Casario sanata 72 a, alia paralytica d. Puella morti proxima ejusdem Sancti precibus sanitatem recuperat 76 b c. Sanationes varia meritis S. Gebhardi 115 a b, 118 b, 119 f, 123 c d e, 125 f, 126 c d e f, 127 a, 130 a b & seqq. B. Manetti 137 e f. S. Hermetis 150 d. Multi sanitatem adepti per SS. Fortunatum, Caium, & Antha 166 a. Per S. Julianum 178 f, 179 a b c, 187 a d. Duo execratione matris puniti divinitus, moniti in visione à S. Augustino, apud reliquias S. Stephani sanantur 344 c d e & seqq. Insignis multorum sanatio pravâ apparitione S. Augustini 367 e. Alii ab eodem Sancto sanati 381 e f. Sanationes plurima meritis S. Adelphi 509 b e & seqq. S. Mederici 522 e, 523 b. Christiani quatuor per B. Antonium Ripolanum sanati 537 d. S. Agilus periculosâ febre laborans divinitus sanatur 580 e f. Ejus meritis alii sanati 587 a, 591 b d, 592 d e, 593 e f, 594 a b d e & seqq. Varia sanationes ope S. Fiacrii 614 f, 615 a, 618 c, 619 e f. Ope S. Patri 643 e, 645 c. S. Eanswida 686 d e. S. Amati 716 a, 726 a, 846 b c. Sanationes plurima cum hominum, tum jumentorum meritis S. Raymundi Nonnati 741 c d, 746 b c d e, 752 e, 760 d e f, 762 a b c d e, 764 a & seqq., 765 a c d e f, 766 a e f, 768 a & seqq., 771 a & seqq., 773 a b c, 778 e. Sanantur egri, S. Dominico M. invocato 782 d. Morbi varii meritis B. Elisabetha sanati 803 a b c, 805 e f, 806 e f, 807 a c d, 808 e. Sanationes per B. Albertinum 812 d e. Hominum & bestiarum per S. Rufinum 823 f
 Sanctitas interna & externa S. Casarii 81 f
 Sanctorum gesta ad posterum transmittenda 190 c, 462 f. Sancti quomodo colendi 523 b, 524 e f
 Sanguis S. Bibiani demonibus terribilis 461 b, 466 a b c
 Sanitate per S. Raymundum Nonnatum imperata male usus in morbum recidit, & iterato Sancti beneficio sanatur 772 b c
 Scabies in brachiis & cruribus sanatur à S. Gebhardo apparente 123 c. Scabies in facie per S. Fiacrum mundata 619 f
 Scientia vasta rerum omnium & insignis eloquentia ad convertendos ethnicos & hereticos utiliter à S. Augustino adhibita 276 d e f, 277, 278 a b e d. A Scientiâ mundana amore divinitus deterretur S. Casarius 65 e. Quadam scientia hominem reddat beatum 401 d e
 Scriptura S. à superbis nequit intelligi 222 a. Scripturas pro suo libitu admittunt vel rejiciunt Manichaei 238 e. Scriptura S. intellecta difficilis 285 e. S. Scripturam caelesti voce legere jubetur S. Augustinus 421 f
 Senex solitarius inobediens sibi que præsens labitur in fornicationem 204 d e. Senibus, qui corpus S. Juliani sepeliverant, juvenile robur instauratur 173 d, 175 d, 177 a
 Sensuum custodia S. Facundini 474 b, 480 b
 Sepulcrum S. Facundini à transeuntibus honorari

IN TOMUM VI AUGUSTI.

rari iustum divinitus 482 c, 483 c d. Sepulcrum B. Rita magna claritate splendere visum 625 a
 Sepultura S. Sebbi regis miraculo nobilitata 517 e f
 Serenitas aeris concessa per merita SS. Felicis & Adanti 547 c
 Serpentium ferociam crucis signo perimere solitus B. Manettus 137 f
 Sicarius S. Agilum tentans occidere, divinitus punitur, arefacto brachio 577 d
 Siccitas aeris sublata ope S. Raymundi Nonnati 765 a
 Silentium loquendo servari potest 35 b, pra loquela eligendum 36 b, praestat requiem 37 f.
 Silentii amans S. Facundinus 476 d. B. Elisabetha 793 b, 799 f, 802 a
 Societas prava quam noxia 392 f
 Sollicitudo S. Augustini de munere episcopali re-cti obeundo 273 e f
 Solitariae vitae amor S. Ebbonis ep. 97 b, quam ita colit, ut tamen gregem non deserat 99 c d
 Spasmi curati ope B. Burchardi 831 d
 Speculum S. Augustini egregium Philosophia moralis compendium 349 d e
 Strumae meritis S. Fiacrii curata 618 d, 619 a. Ope S. Rufini 823 c d
 Stuprator fado morbo punitur, at penitens apud sepulcrum S. Fiacrii convalescit 613 c d
 Submersi die S. Fiacrii ope vivi emergunt 608 b c d. Submerfionis periculo eripiuntur, & amissa recipiunt invocantes S. Rufinum 819 c d. Invocato eodem Sancto, juvenis cum equo suo submerfionis periculum evadit 823 e
 Sues ecclesiam S. Bononii tangentes eodem die, excepta una, omnes intereunt 633 c
 Superbiae remedia a S. Facundino adhibita 472 b
 Surdis auditum reddit S. Adolphus 509 b, 510 f, 511 a b. Surdus auditum recipit ope B. Antonii Ripolani 538 c. Puellam surditate liberat S. Raymundus Nonnatus 748 f. Surda orans ad sepulcrum B. Elisabetha auditum recuperat 805 d
 Suspicionibus sinistris turbari non debet, quem conscientia non accusat, exemplo S. Augustini 293 c
 Suspiria pia & crebra S. Augustini ad Deum 274 c d e f, 275 a b c, 276 a b c, 293 b, 296 e f, 387, 388 a b d, 389 a b d f, 390 a b c d f, 391 b c e, 392 b e & seqq., 393 a c, 394, 395 a, 396 a e f, 397 a, 401 a b d, 402 b d f, 403 f, 405 f, 407, 412 d, 413 c e, 414 e f, 415 b c, 416 f, 417 a c, 419 c d, 421 a c f, 422 b c d, 423, 424 a b c, 425 a d e, 426 a b c d, 440 a

T

Acere in adversis, victoria est 36 a
 Temeritatem morte luis Gothus quidam 69 c
 Tempestates sedata baculo S. Casarii 80 c. Meritis S. Juliani M. 178 d. Precibus S. Bononii 628 a. Tempestas a S. Aidano praedicta, & oleo sacro sedata 692 c d. Frustulum baculi S. Raymundi Nonnati sedat maris tempestatem 770 f
 Templum S. Hermeti M. exstruit S. Casarius 60 f, 148 e. Aliud eidem Sancto Rothnaci erectum a S. Amando, post a Ludovico Lotharii imp. filio aliisque principibus dotatum 150 d
 Temporis occasio arripienda 6 d. Historia temporis seu chronologia notitiam commendat S.

Augustinus 276 d e. Tempus mortis incertum est 345 d e, 409 a
 Tentatione eadem vexatur monachus, ob quam alium suaserat expellendum 37 b c. Tentatio manifestata evanescit 38 b. Tentationi carnis gravissima toto sexennio viriliter resistit S. Moyses, tandemque ab ea liberatur. 200 c d e & seqq., 211 d. Tentationem philantiae ac vanae gloriae periculosissimam esse, S. Augustinus fatetur 276 a b c
 Tibiam male affectam sanitati restituit apprensus S. Augustinus 381 b. Tibiarum inflatione laborantem sanat S. Fiacrius 619 a b
 Timore Dei contremiscit B. Elisabetha 802 a
 Trabs prodigiosa & salutifera Caluri 385 e f. Trabs mirabiliter extenditur precibus S. Eanfride 686 a b
 De Trinitate scribere cogitanti S. Augustino, puer, ut fertur, apparet aquam maris exhauriens 357 f, 358 a b. SS. Trinitatis invocatione pulsati demones per S. Paulinum 678 b
 Tubere ingenti ad collum duo liberati, suscepta peregrinatione ad sacellum S. Gebhardi 126 f. Religiosam tubere periculofo liberat B. Elisabetha 805 d
 Tunore colli liberatur puella ope S. Fiacrii 617 b c
 Tunica S. Mederici impurus demon expellitur 520 a, 521 c. Per tunicam S. Petri sanatur puerulus in sinistro latere pessime affectus 645 b. Epileptica vel a demone arrepta d e
 E turri lapsus, & per septennium miserrime affectus ope S. Vicinii sanatur 194 c d
 Tussi horrenda laborans, sumpta modica aqua e fonte B. Burchardi, momento sanatur 831 f, 832 a
 Tympaniticus ope S. Rufini sanatur 820 f. Vide Hydropici.
 Tyrannus ad Christi fidem conversus 838 c d, 839 e, 841 c e f

V

Accæ, nemine plaustrum regente, corpus S. Werenfridi recta in Elst perducunt 104 a
 Vanæ gloriae tentatio periculosissima 276 b. Vanam gloriam fugit S. Paemen 39 b. S. Facundinus 479 e. Vide Humilitas
 Venentim sibi porrectum detegit ac sine damno bibit B. Bonaiuncta 784 c f, 786 b
 Vermes viscera miserè rodentes ope S. Agili expelluntur 593 a
 Versiculi contra detractores a S. Augustino scripti 435 d
 Vestigia S. Facundini saxo, ut fertur, impressa 469 f, 482 b
 Victoria de Saracenis caluus concessa meritis S. Ebbonis 96 f, 99 b c. Victoriam de Agarenis referunt Salernitani meritis SS. MM. Fortunati, Cati, & Antha 168 d e f
 Vincens miro modo liberatus per S. Amatum 721 c, 727 d
 Vinum miraculo S. Juliani multiplicatum in vase 185 a b c. Miraculose conservatum, extracto epistomio 510 d e. Meritis S. Agili auditum 586 e. In vinum, a quo abstinere volebat S. Bononius, mutatur aqua 630 f, 631 a. Vino plenum restituit vus vitreum fractum S. Petrus 641 e. Aqua in vinum mirabiliter conversa S. Amati meritis 719 b, 846 f
 Virginitas commendatur a S. Augustino 334 c d
 B b b b b Vir-

INDEX MORALIS

- Virtutes egregiae S. Pæmenis anachoreta 28 c d, 30 a b. S. Casarii in tyrocinio 65 b, in episcopatu 72 b c, 73 f. S. Syagrii 90 b c d. Virtutes S. Etherii episcopo digno laudantur à S. Gregorio 93 f. Virtutes presule dignissima S. Vicinii 190 d e f. S. Augustini virtutes ab heretico laudata 245 c. Virtutes S. Ebbonis 98 d e f, 99 a. S. Werenfridi 103 a b c. B. Manesti 137 c e f. S. Moysi 210 c. S. Adelpi 507 d e. S. Sebbi regis 517 c d. B. Agili vicecomitis 567 c d. S. Fiacrii 606 a. S. Bononii 627 e f. S. Aidani 691 a b c, 693 e. S. Cuthburga 700 b. S. Amati 714 c d, 723 c d, 725 e f, 844 c d, 845 d e. Virtutes B. Elisabetha 792 b c d, 798 f. Virtutes viri militari à S. Augustino commendata 350 f
- Viscerum dolores pellis S. Medericus 519 b
- Visiones S. Casarii exhibitae 81 f. In visione revelatur ei merces parata in calis 82 a Per Visionem monetur S. Casarius de celebranda memoria S. Hermetis M. 60 e, 148 d. Mulier paralytica in visione ad S. Fultani sepulcrum deducta sanatur 179 a. Visione angelorum in gravissima carnis lucta corroboratur S. Moyses 201 a. S. Martino Turonensi iusta persolvit in visione, ut fertur, S. Ambrosius ep. Santonensis 212 f, 213 a d. S. Augustinus longè absens Eulogio in somnis visus 240 a. Dnibus malè affectis in visione sanitatem praedicat 344 e f. Nocturna visione vertitur Theodoricus, ne S. Bibiano noceat 464 e. Diem mortis suae per visionem cognoscit S. Sebbus rex 517 d e f. Caestri visione Jesu & Maria recreatur S. Petrus conf. 641 c
- Virus morbo amissus, voto B. Elisabetha factò, recuperatur 807 d
- Vita sapientis est meditatio mortis 627 e. Vitae solitariae instrumenta 36 e. Vitam contemplativam simulque activam colit S. Moyses 204 b c. Vitam communem praesolitaria S. Augustinus eligit à Deo monitus, ut potius animabus lucrando instaret, quam sibi soli in eremo prodesset 228 a b. Vitae communis varia exercitia enumerat ac laudat c d e f, 229 a b c. Vita mulo reddita per S. Raymundum Nonnatum 761 c d. Colmano duci prolongata S. Fagnani precibus 825 f
- Ulcera foeda sanat S. Augustinus 378 b c. Ulcus periculosum S. Fiacrius 620 a
- Voce caestri S. Pelagius confortatur ad martyrium 162 b
- Voluntas propria demon hominis est 37 a
- Voluptati periculosa in edendo & bibendo resistit S. Augustinus 275 b c d
- Vomitus vehemens & acutissima febris beneficio S. Gebhardi sanata 130 f. Diuturno vomitu monialem liberat B. Elisabetha 796 a b
- Voti executio dilata noxia 129 f. Votum frangens rursus à demone corripitur, à quo S. Agili meritis fuerat liberatus 589 f, 590 a
- Ufurarius, qui vinum toxicum insectum B. Bonaiuncta miserat, eadem hora mortuus concidit, quàm Beatus illud sine noxa bibit 784 a & seqq.
- Ulus pedum ac membrorum restitutus meritis S. Paulini 679 b. Ulu membrorum multis annis capta, ope S. Raymundi Nonnati sanatur 771 a. Usum brachii & aliorum membrorum recuperat post viginti annos religiosa apud sepulcrum B. Elisabetha 791 f. Ulu membrorum captus meritis B. Burcharidi sanatur 831 d. Alteri languido artuum & compagum ulus Beati ope redditus e. Vide Claudi, Contracti.
- Vulnere lethali faucium sanat S. Casarius 77 c d. Vulnere in capite & brachio S. Fiacrius 620 b. Vulnus periculosum ope S. Raymundi Nonnati curatum 762 c d, 771 d. Vulneribus à truculento cane influctis medetur B. Elisabetha 807 a b. Gravi vulnere ex lapsu faucium ope eiusdem Beata sanatur 807 e f

Z

Zelus S. Casarii ad tollendos abusos 55 d e, ad profligandam haesim Semi-Pelagianorum 58 e, de quibus triumphat 59 b. Eiusdem zelus ac fervor in docendo & praedicando 73 f, 74 b e, ad instruendum discipulos & vitia reprehendenda 81 c d e. Zelus impiger S. Werenfridi in praedicatione 103 b e. S. Malrubii zelus convertendi gentiles 132 b. Zelus S. Alexandri pro Catholica fide conservanda 196 c e, 197 a e, 198 d. Zelo animarum flagrat catechumenus adhuc S. Augustinus 229 f. Eiusdem zelus instillandi aliis amorem Dei 246 e, 256 e f, convertendi hereticos 262 c, 264 f & seqq. Magno zelo turpem epulandi in templo abusum tollit 268 f & seqq. Pessimam pugnandi consuetudinem abolendam curat 339 a. Zelus S. Augustini in praedicando 282 a b c & seqq. In scribendo 288 b c f & seqq., 319 f, 333 e. Apostolicus zelus S. Augustini ad convertendos hereticos 338 c d. Zelus S. Pammachii propaganda Catholica fidei 566 b. Divino cultui propagando invigilat S. Boninus 563 c. S. Paulinus exsul magno zelo praedicat fidem Catholicam, & miraculis confirmat 671 e, 678 a b. Zelo salutis animarum multa patitur S. Raymundus Nonnatus 730 d, 738 d e. Animarum salutem ardentè desiderat B. Elisabetha 800 f

Zonae SS. Dei Gemitricis Mariae annua commemoratio, & miraculum per eam factum 648 f, 649 a

ERRATA SIC CORRIGENDA.

- P**aginâ 1, in fine Catalogi B. Joannes Manettus - dele - Joannes
 Pag. 6, num. 7, lin. 16 profolytum - lege - profolytum
 12, lin. 7 dele sub pontificatu Pauli V.
 23, num. 4, lin. 5 pro Vanga illa &c. - l - vanga est instrumentum quo Martyr decollatus est
 26, num. 6, lin. 13 dele - quod
 28, num. 16, lin. 19 inordinatum non - l - inordinati nil
 31, num. 5, lin. 19 Quæ - l - Qui
 Ibidem lin. 20 dolere se - l - eam dolere
 43, num. 2, Illustrissius - l - Illustrissimus
 50, lin. 2, seculo v - adde - & vi
 56, num. 33, lin. 17 xxvii Augusti - l - xxvi Augusti
 57, num. 35, lin. 42 seculum v - l - seculum vi
 63, lin. 4 Cæurelea - l - Cærulea
 83, lin. antepenult. Septembris - l - Augusti
 86, in titulo consiliis - l - conciliis
 88, lin. 23 ficet - l - ficut
 90, col. 1, lin. 10 Andochii - l - Andochii
 94, num. 14, lin. 13, 502 - l - 602
 96, num. 9 & 10 seculi vi - l - seculi vii
 108, num. 11, lin. 15 prænuntiavit - l - post alium prænuntiavit
 Ibid. lin. 21 extenditur - l - etiam extenditur
 Ibid. lin. 24 post mediâ - dele alia usque ad finem numeri
 112, num. 34, lin. 10 ecclesiæ - l - ecclesia
 118, ad marginem lit. F. dele & reliquias
 119, ad marginem lit. A, pro quas ne - l - reliquias
 128, num. 34, in marg. quatuor - l - sex
 130, num. 40, lin. 3 Sancti facellum - l - ad Sancti facellum
 133, & deinceps in titulo, dele - Joanne
 Num. 1, lin. 11 B. Joannes - l - B. Manettus
 135, num. 9, lin. 23 votis - l - vobis
 Ibid. num. 10, lin. 4 perrexerint - l - portexerint
 136, num. 17, lin. 16 præcipuæ - l - præcipuè
 Ibid. lin. 22 B. Joanne - l - B. Manetto
 138, num. 28, lin. 2 dele - Joannes
 139, in titulo iv Kal. - l - v Kal.
 Lin. 5 à fine, ix Martii - l - ix Aprilis
 143, num. 4, lin. 11, militares - l - militaris
 150, num. 35, lin. 5 seculi xi - l - seculi xii
 Num. 36, lin. 12 qui - l - quæ
 Ibid. lin. 13 sancti - l - sanctæ
 Num. 38, lin. 4 Gerardum IV - l - Gerardum II
 159, num. 47, lin. 3, xix - l - xxix
 165, num. 15, lin. 16 adoratissimis - l - odoratissimis
 166, num. 19 in fine, dele quod ponitur ad marg., & asteriscum in textu.
 Num. 25 - expunge - Hos autem posteriores &c. usque ad in apographo exclusivè.
 181, in annot. lit. m, ægris - l - agris
 187, in annot. lit. a, tom. iv - l - tom. v
 Ibid. quod nunc S. Arudii nomen habet - l - quod nunc est collegium Canonicorum, & S. Arudii nomen habet
 188, in tit. Polliona - l - Pollione
 192, num. 15, lin. 1 dele d, uti & in margine
 194, num. 31 in marg. mira - l - mira de
 195, in annot. lin. ult. sacro - l - sacrum
 200, num. 9, lin. 19 dele - non
 207, num. 47, lin. 7 Parisii - l - Parisiis
 208, num. 54, lin. 10 nostri - adde - Moyfis
 209, num. 1, in marg. ἀρχη - l - ἀρχη
 Num. 2, lin. 2 φυχω - l - ψυχω
 210, num. 6, lin. 13 εἶχεν - l - ἔχεν
 211, num. 8, lin. 14 ἠρωτάτω - l - ἠρωτᾷτε
 In annot. lin. 2 ἀμεγάλωτος - l - ἀμεγαλίωντος
 219, num. 36, lin. 2 Benedictorum - l - Benedictinorum
 231, num. 102, in marg. & - l - de
 233, num. 115, lin. 9 Ecclesiæ - l - Ecclesia
 264, num. 273, lin. 15 Maximum - l - Maximum
 271, num. 305, lin. 2 antiquis - l - antiquis
 286, num. 377, lin. 3 magis - l - magnis
 321, num. 556, lin. 11 leguntur - l - legantur
 345, num. 663, lin. 24 quærat - l - queratur
 346, num. 668, lin. 5 Correctione - l - Correctione
 350, num. 680, lin. 30, cap. 1 - l - cap. 5
 353, lin. 4, num. 20 - l - num. 21
 354, num. 698, lin. penult. 51 - l - 52
 357, num. 705, lin. 5, 525 - l - 524
 373, num. 784, lin. 14 Michaël de Turribus - l - Michaël de Collibus, uti & sequenti paginâ
 384, col. 2, lin. 16, 397 - l - 1397
 433, num. 38, lin. 4 Orientis - l - Orientis
 435, in annot. lit. c, lin. 3 scutabor - l - scutabor
 442, in annot. lit. aa, multa - l - multi
 450, lit. ii, cap. 5 - l - cap. 4
 452, in annot. lit. g, aut - l - autem
 460, lit. q, lin. 3, 157 - l - 57
 462, num. 5, lin. 11 unus - l - usus
 468, num. 4, lin. 5 post nihil - l - de
 471, num. 19 sub finem quos num. 9 dedi &c. usque ad seculi 7 inclusivè - l - quos antea dedi, obiisse illum posui sub initia seculi 7, vel sec. 9 aut 10
 477, in annot. lit. a, Itatiæ - l - Italiæ
 492, in titulo Fundatricis - l - Fundatrice
 493, num. 7 in fine incautum ducem secutus - adde - sed volumine 3, pag. 204 in Animadversionibus se correxit
 494, in Catalogo S. Hypatius ep. & S. Andreas presb. ponantur post S. Medericum
 514, idem Sancti removeantur ad pag. 525
 525, in Annot. lit. c, Aureæ-vallis - l - Rubææ-vallis
 536, num. 11, lin. penult. post deferri pone c
 537, col. 2, lin. 2 variique - l - variisque
 539, in Annot. lit. h, subaxillari - l - subalari
 540, num. 19, lin. 12 MDCLXIX - l - MCDLXIX
 541, in catalogo col. 2 S. Agilus vicecomes - l - B. Agilus vicecomes
 544, col. 2, lit. D inter Prætermittos Terentium vocat Martyrologium Romanum &c. - l - Terentianus ille ponitur in Martyrologio Romano 1 Septembris
 Ibid. lit. E, lin. ult. xxvii - l - xvii
 563, col. 2, lin. 4 septuagesimo - l - octogesimo
 566, col. 2, num. 3, in marg. mulo - l - tumulo
 592, num. 1, lin. 3 Weldentis - l - Meldentis
 599, num. 8, lin. 19 anno 1736 - l - anno 1734
 620, col. 2, lin. 1 ganglionibus - l - gangliis
 629, in annot. lit. u, lin. 6, illa - l - illi
 634, num. 1, lin. 10 pro 1700 - l - 1711
 638, num. 20, lin. 1, decimo sexto - l - decimo septimo

- 640, num. 31, lin. 4, super gestis ipsius ac miraculis &c. usque ad ubi inclusive - l - super duplici miraculo Sublaci facto, & cum juramento illud attestati. Infrà num. 29 narratur ipsius canonizatio &c.
- 644, in annot., lit. b, lin. 7 Victore III - l - II
- 647 in Catalogo Sanctorum Cæfideus - l - Cæfidius
- Ibid. post S. Paulinum ponatur S. Optatus ep., S. Sanctinus presb., S. Memorius presb., Autistifiodori in Burgundia
- 648 inter Pratermissos lit. B (Adde Bladulphum 2 Januarii) - l - de Bladulpho consule 2 Januarii :
- Ibid. post 26 Junii - adde - occasione synonymi abbatis Fossatensis. De hodierno autem " non celebratur, quanquam fecerit miracula, ex Chronico Bobienfi Ms. apud Ughellum tom. 4 Ital. sac. col. 1328. Nihil quoque lego de ejus cultu tom. 1 Annal. Benedict. pag. 376
- 661, num. 4, in marg. cæcus - l - cæca
- 732, num. 20, lin. ult. litterâ f - l - litterâ e
- 747, in Annot., lit. o - dele - qua inter Hispaniæ & subdita interponuntur
- 761, num. 103, lin. 2, num. 6 - l - num. 26
- 766, col. 1, lin. ult. postquam - adde - unxisset oculos. Num. 130 nomen Michaëli & mensis Octobris non concordant cum num. 29 pag. 748. Pro anno autem MCDXCVIII - l - MDCXVIII
- 767, lin. 28 malive - l - malique - dele - alicujus
- 771, col. 2, lin. 6, ad - l - post
- 773, col. 1, lin. 12 damum - l - damnium
- 778, num. 7, lin. 18 confrâtres - l - confratres
- 808, col. 2, lin. ult. unum - l - unam
- 809, lin. 3 aibam - l - aiebam
- 825, num. 7, lin. 16 alichti - l - Ros
- 832, col. 2, lit. h, lin. 12 AMT - l - AMPT
- 839, num. 11, lin. 6 intucium - l - intuitum.

F I N I S.

